

School of Theology at Claremont

1001 1378283

The Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT

WEST FOOTHILL AT COLLEGE AVENUE
CLAREMONT, CALIFORNIA

Robert L. Williams

NOUUM TESTAMENTUM LATINE

QUATTUOR EUANGELIA

PARS I.

LONDINI ET NOUI EBORACI

APUD HENRICUM FROWDE

BS
1975
1889
v.1

NOUUM TESTAMENTUM
DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI
LATINE

SECUNDUM EDITIONEM SANCTI HIERONYMI

AD CODICUM MANUSCRIPTORUM FIDEM RECENSUIT
IOHANNES WORDSWORTH, S.T.P.

EPISCOPUS SARISBURIENSIS

IN OPERIS SOCIETATEM ADSUMTO

HENRICO IULIANO WHITE, A.M.

COLLEGII MERTONENSIS SOCIO

PARS PRIOR—QUATTUOR EUANGELIA

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

M DCCC LXXXIX—M DCCC XCVIII

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

PRIMUS FASCICULUS PRODIIT DIE	v ^o	MENSIS IUL.	ANNO SALUTIS	MDCCCLXXXIX
SECUNDUS	"	"	" xxvi ^o " MART. " "	MDCCCXCI
TERTIUS	"	"	" xxx ^o " DEC. " "	MDCCCXCII
QUARTUS	"	"	" viii ^o " MART. " "	MDCCCXCV
EPILOGUS	"	"	" xx ^o " SEPT. " "	MDCCCXCVIII

OXONII

Excudebat Horatius Hart

Typographus academicus

VICTORIAE

REGINAE • ET • IMPERATRICI

SEXAGESIMO • REGNI • ANNO • EXACTO

ANNO • MILLESIMO • TRECENTESIMO

POST • BAPTISMVM • ETHELBERTI • REGIS

PROPTER • SOCIETATEM • REGNI • ET • ECCLESIAE

IN • FIDE • CHRISTI • PROPAGANDA

GRATIAS • DEO • AGENTES

EDITORES

HVNC • SANCTORVM • EVANGELIORVM • CODICEM

DEDICANT

IN HOC PRIMO UOLUMINE INSUNT HAEC

	PAG.
PRAEFATIO EDITORUM PROLEGOMENORUM LOCO EUANGELIIS PRAEMISSA	vii
CAP. I. De operis ratione et de difficultatibus eius	vii
„ II. De editorum societate inter se et de illis qui nos adiuerunt	viii
„ III. Codicum manuscriptorum elenchus quos in euangelis perpetuo citamus	x
„ IV. De editione Ric. Bentley, cum conspectu lectionis Bentleianae et elencho codicum in eius usum in Euangelis collatorum	xv
„ V. Codices alii manuscripti in notulis nostris subinde citati	xxviii
„ VI. Editiones praecipuae saepius a nobis uel perpetuo citatae	xxviii
„ VII. Editiones aliae, penes nos, in locis difficilioribus citatae	xxix
„ VIII. Ueteris uersionis uel ueterum uersionum latinarum codices in Euangelis citati	xxxi
„ IX. De textus nostri forma	xxxiii
„ X. De notularum nostrarum forma	xxxiv
„ XI. Delectus notularum lectoris notatu digniorum	xxxiv
„ XII. De orthographia codicis Cauensis	xxxvii
Epilogus	xxxvii
Testimonia ipsius Hieronymi de opere suo	xxxviii
EPISTULA AD DAMASUM. ‘Nouum opus facere,’ etc.	I
Monitum Anonymum. ‘Sciendum etiam ne quis ignarum,’ etc.	5
Eusebii Epistula ad Carpianum. ‘Eusebius Carpiano fratri,’ etc.	6
CANONES I-X.	7
PROLOGUS EX COMMENTARIO S. HIERONYMI IN MATTHEUM. ‘Plures fuisse,’ etc.	11
Praefatio uel argumentum Matthei ignoti auctoris fortasse ex Graeco uersa. ‘Mattheus ex Iudaeis,’ etc.	15
Capitula in Euangelium secundum Mattheum in sex columnas diuisa: (1) AUVY, (2) C <i>Thomas</i> , (3) BHΘJT <i>aur. Harl. 2797</i> , (4) DPGQ, (5) J (<i>breues</i>), (6) K.	18
Initium Euangelii secundum Mattheum ex codice Sangermanensi Par. Lat. 11553 (<i>g</i> ₁): item ex codice Sangallensi 49	40
EUANGELIUM SECUNDUM MATTHEUM	41-170
Praefatio uel argumentum Marci ; ‘Marcus euangelista,’ etc.	171-173
Capitula in euangelium secundum Marcum in quinque columnas diuisa; (1) AHVY, (2) CΘT <i>Harl. 2797</i> , (3) IJ (<i>breues</i>) OX <i>Par. lat. 10438</i> , (4) DPGJQ (<i>aur.</i>), (5) K <i>Harl. 2790 Nanc. Bamb.</i>	174-187
De canonum numeris in fine euangelii secundum Marcum	188
EUANGELIUM SECUNDUM MARCUM	189-268

	PAG.
Praefatio uel argumentum Lucae; 'Lucas Syrus,' etc.	269-272
Praefatio Matthaei e cod. Kenanensi (Q)	273
Capitula in euangelium secundum Lucam in sex columnas diuisa:	
(1) AHVY <i>Harl.</i> 2797, (2) C(T), (3) B ^o IJ (<i>breues</i>) OX <i>Par. lat.</i> 10438,	
(4) D ^o PGQ <i>aur.</i> , (5) J, (6) K <i>Harl.</i> 2790 <i>Nanc. Bamb.</i>	274-306
EUANGELIUM SECUNDUM LUCAM	307-483
Delectus notularum in Marco et Luca lectoris notatu digniorum	484
Praefatio uel argumentum Iohannis; 'Hic est Iohannes euangelista,' etc.	485-487
Aliae praefationes ex codicibus (1) H ^o , (2) T, (3) cod. Reginae Suetiae	487-491
Capitula in euangelium secundum Iohannem in sex columnas diuisa:	
(1) AHVY <i>Harl.</i> 2797, (2) F ^o C ^o IJ (<i>breues</i>) OTX <i>Par. lat.</i> 10438,	
(3) <i>Uat. Alex.</i> 14, (4) D ^o PGQ <i>aur. c.</i> , (5) J, (6) K <i>Harl.</i> 2790 <i>Nanc. Bamb.</i>	492-506
EUANGELIUM SECUNDUM IOHANNEM	507-649
Delectus notularum in Iohanne lectoris notatu digniorum	650
EPILOGUS	651-779
CAP. I. DE CODICIBUS GRAECIS QUIBUS S. HIERONYMUS USUS FUERIT	
Summarium in lectoris commodum concinnatum	653-654
PARS I. DE HIERONYMI IPSIUS PROPOSITO	655-656
PARS II. DE INDOLE CODICUM GRAECORUM EX LECTIONIBUS	657-671
,, II. DE NOUIS ADDITAMENTIS QUOAD CODICES	672-673
,, III. CAPITULA NOUA: in Mattheum	674-692
in Marcum	693-697
in Lucam	698-703
in Iohannem	704-705
,, IV. DE PATRIA ET INDOLE CODICUM NOSTRORUM	706-718
,, V. DE TEXTUS HISTORIA	719-724
,, VI. DE REGULIS A NOBIS IN TEXTU CONSTITUENDO ADHIBITIS	725-732
,, VII. MISCELLANEA QUAEDAM	733-738
1. De colis et commatibus codicis Amiatini et editionis nostrae	733-736
2. De stichorum numeris in euangelis	736-737
3. De sectionibus Ammonianis in euangelis	737-738
,, VIII. EMENDANDA, CORRIGENDA ET ADDENDA	739-743
,, IX. INDICES UERBORUM ET NOMINUM PROPRIORUM ORTHO-	
GRAPHIAE MAXIME CAUSA CONFECTI	744-779
1. Index uerborum	744-772
II. Index nominum propriorum	773-779

PRAEFATIO EDITORUM PROLEGOMENORUM LOCO EUANGELIIS PRAEMISSA.

CAP. I. *De operis ratione et de difficultatibus eius.*

UNDECIM fere anni elapsi sunt ex quo editor huic labori, textum sc. Hieronymianum Noui Testamenti ex codicibus antiquis eruendi, manum primam adposuit. Opus sane ob multitudinem testium et uarietatem recensionum, ut omnes docti sciunt, difficile est. In quo multa quidem per hoc tempus clariora euenerunt, sed multa iam dubia sunt, praesertim cum pauci in hoc codicum Latinorum labyrintho fidi duces exstiterint. Quid antecessoribus suis Desiderio Erasmo, Roberto Stephano, Ioh. Hentenio, Antonio Carafae, Lucae Brugensi, Iacobo Lelong, Ricardo Simon, Ricardo Bentleio, Iohanni Walker, D. Casleio, Iohanni Martianaes, Petro Sabatier, Carolo Vercellone, Constantino Tischendorf, F. H. A. Scrivener, Brooke Foss Westcott et F. I. A. Hort, ceterisque qui his studiis lucem attulerint haec opera nostra debuerit, partim in fasciculo primo textuum ueterum Latinorum Oxonii editorum iam monstratum est¹. Sed nemo ex his, quantum scimus, codices in familias, quas critici uocant, distinguere ausus est, nec forsitan etiam nunc quae inter uarios fontes ratio intersit diserte exponi potest².

Causae enim tres sunt ex quibus librarii in textu describendo huc illuc ab archetypo Hieronymiano trahi poterant, praecipue in Euangeliiis. Primum est desiderium quo tenebantur unius cuiusuis Euangelii emendandi ad exemplum aliorum, ut nihil quod ad sensum necessarium uel utile uideretur omitterent; 'unde accidit' ut uerbis Hieronymianis utamur 'ut apud nos mixta sint omnia.' Secunda est recordatio ueteris interpretationis, uel illius quae Hieronymo ad manus fuisse credenda sit, uel alius cuiusdam quae scribae per se nota fuerit. Huic etiam adnumeranda est recordatio alius uersionis Hieronymianae uel in expositione perpetua Euangelii, ut in Mattheo subinde occurrit, reperiendae, uel ex aliis operibus eius collectae. Tertia est correctio ex codicibus Graecis quae scribis praesto fuerint, quae praecipue apud Anglo-Britannos et Hibernos dignosci potest sed etiam in Euangeliiis Ambrosianis (M) et alias subinde apparet. Sed quibus et qualibus codicibus usi sint correctores, et quibus legibus in utendo circumscripti, iudicare uix possumus. His et similibus de causis nobismet in praesenti temperamus ne iudicium nostrum de codicum inter se ratione et de

¹ *Old Latin Biblical Texts: No. 1. The Gospel according to St. Matthew from the St. Germain MS. (g₁) now numbered Lat. 11553 in the National Library at Paris, with introduction descriptive of the MS., and five appendices containing some account of the Latin MSS. used by Erasmus and R. Stephens, the Latin and Greek MSS. collated by John Walker, with some notes of his life, and the chief defects of Martianay's collation.* Edited by John Wordsworth, M.A. Oxford, 1883.

² Aliquid in hac parte bene temptauit Petrus Corssen in praefatione ad Epistolam ad Galatas Berolini 1885, idem tamen recte scribit p. 4 '[non] ignoro quaestionem de quacumque parte Vulgatae institutam prius ad certum quendam finem perducere non posse quam universae ratio cognita et perspecta sit.'

praestantia huius uel illius nimium fidenter proferamus. Prolegomena igitur usque ad finem operis, si Deus uoluerit, distulimus; speramus enim nos illo tempore non solum pleniore consilio nostro firmatos, sed etiam aliorum uirorum doctorum ingenio et prudentia adiutos, multa perspecturos quae iam nos latent.

Quid uero in hoc opere praestitum fuerit paucis exponi uolumus. Imprimis cum permultos codices inspexissemus, paucos numero selegimus qui, uel diuersis ex patriis uel diuersa ex origine ad nos per saecula longinqua traditi, satis amplum spatium et loci et temporis comprehenderent, ut crederemus in uno saltem aut altero textum uere Hieronymianum inesse. Non enim multitudinem testium pro hac et illa lectione quaerebamus, sed potius diuersitatem lectionum ex codicibus qui uel scholae alicuius uel regionis, si ita dici possit, personam gererent.

Horum codicum uarietates omnes uel ad apices litterarum recensuimus et in apparatus nostro fere semper edidimus, etiam eos codices numerando qui lectioni in textum receptae fauent, nec minus eos qui tali lectioni aduersantur. Unde euenit ut tam philologis, qui historiam linguae Latinae perscrutentur, quam theologis utilis fieri possit editio nostra.

Porro in euangelis ueterem uersionem ex codice Brixiano adiunximus cum hic liber proxime accedat ad interpretationem quam Hieronymus in euangelis recensendis ad manus habuisse credendus sit. 'Italiam' dicunt hodierni, haec est Itala recensio uersionis antiquioris, quae recensio teste Augustino (*de doctrina Christiana* ii. 15) ante Hieronymum exactissima credebatur.

Testes etiam Graecos plerumque ex Tischendorffii editione octaua, ubi operae pretium uidebatur, citauimus, et saepissime Latinos ueteres quorum plures ipsi separatim edidimus sc. *g*₁, *k* *n* *o* *p* *a*₂ *s* *t*, *q* *v*, de quibus plura uidesis infra p. xxxi.

CAP. II. *De editorum societate inter se et de illis qui nos adiunuerunt.*

RESTAT ut de ratione laborum nostrorum inter se pauca dicamus. Forma operis a Iohanne Wordsworth tunc temporis in Collegio Aenei Nasi Oxoniensi tutoris munus exercente, circa annum 1877 primis curis descripta est. Qui a Delegatis preli Clarendoniani strenue adiutus¹ et ipse et per alios in bibliothecis et domi et foris uisendis et codicibus manuscriptis inuestigandis conferendisque multum tempus insumsit, ut ex sequentibus per se clarum erit. Anno demum 1883 Professor interpretationis Sacrae Scripturae Oxoniensis et Canonicus Roffensis factus, manum primam notulis componendis et textui S. Matthei constituendo adposuit. In his primum ab amicis quibusdam iunioribus adiutus, ita

¹ Inter alia huius operis gratia suscepta Delegati a uidua C. Tischendorffii, interueniente uiro amicissimo et eruditissimo C. R. Gregory, libros quinque redemerunt, quorum tituli sequuntur:—(1) Collatio codicis A cum uulgata Clementina a Tischendorffio facta: quo anno non constat; (2) Collatio simili modo facta cod. I, cum lectionibus aliquot cod. T ex Blanchino ut uidetur haustis; (3) Codex *k* Bobiensis nunc Taurinensis manu ipsius exscriptus; (4) Cod. *q* Frisingensis nunc Monacensis simili modo exscriptus; (5) Fragmenta Sangallensia *n* (Mt. Mc.), *o*, *p*, una cum aliis fragmentis, plerumque aliena manu scriptis. In his est collatio cod. Paris Lat. 11955 (uide infra Walkeri *a*) et fragmenta Marci i. 1–vi. 37, xiii. 29–xvi. 2 (sed *mut.*) secundum uulgatam, cum aliis fragmentis uulgatae Sangallensibus, praecipue epp. Paulinarum.

progressus est ut a S. Matthei capitulo primo ad S. Marci capitulum septimum manu sua notulas componeret et exscriberet. Denique ad regimen ecclesiae Sarisburiensis mense Octobri anni 1885 cuocatus, tempus sibi deesse ad quotidianos calami labores mox intellexit et in operis societatem perpetuam Henricum Iulianum White mense Augusto anni 1886 adsciuit. Qui et ipse iam anno 1884 codicem Euangeliorum Harleianum (Z) contulerat et Professoris Willelmi Sanday auspiciis rationem ueterum Latinorum inter se sedulo inuestigauerat. Is ergo illo anno Sarisburiam migravit et exinde maximam operae grauioris partem sustinuit, et in notulis nouis componendis et in ueteribus recensendis emendandisque, et in schedis typographorum corrigendis. Priores etiam paginas (1-39) quae praefationes et capitula continent (opus non parui laboris) ipse digessit, sed omnia collegae senioris oculis subiecit. Omnes etiam loci difficiliore, uel ubi de orthographia tantum agebatur, ab amobus, coniunctis curis et studiis, inuestigati sunt, ut ueram in omnibus societatem lectores agnoscere oporteat.

Amici uero qui in hoc opere parando nobis operam praestiterunt tot sunt ut uix numerari possint; nec quidquam iucundius recordatione est quam doctorum hominum sine ulla inuidia in his studiis Christianis beneuola consuetudo. Ex Oxoniensibus praedicandi sunt Cancellarius noster Marchio de Sarisburia, qui, dum Secretarii Regii ad res externas munus ageret, auctoritate sua in Hispania et in Italia nobis uiam muniuit; † H. O. Coxe, Bibliothecarius semper defendendus, W. Sanday in his ut in aliis optimus amicorum, F. Madan, W. C. Bell e coll. Aen. Nas. (qui collationes Walkeri, Casleii et Bentleii, in Euangelia ex libro Tr. Coll. Cant. B. xvii 5 huius operis gratia exscripsit), W. Marsh et J. C. Roper in priore notularum parte componenda fidi adiutores, et praesertim G. M. Youngman tot codicum acerrimus collator et libri Armachani exscriptor, et adiutrices in multis beneuolentissimae E. et J. Johnson Manuelis filiae. Ex Cantabrigiensibus B. F. Westcott¹ qui haec studia tantopere excitauit, et F. J. A. Hort qui etiam nunc strenue et magna cum doctrina fouet; † H. Bradshaw dilectus quondam bibliothecarius, Magister et Socii Collegii S. Trinitatis qui Bentleii libros humanissime commodauerunt, S. S. Lewis et A. W. Streane ex Collegio Corporis Christi, et Chr. Wordsworth, Christophori Lincolnensis filius, Coll. S. Petri quondam socius et Ecclesiae Glastoniensis Rector. Ex Dublinensibus T. K. Abbott et J. Gwynn, Professores.

In Museo Britannico, E. Maunde Thompson et G. F. Warner, rei nostrae semper beneuoli adiutores; in bibliotheca Dunelmensi Willelmus Greenwell, in bibliotheca Stonyhurstensi, W. H. Eyre, et Herbertus Lucas.

Inter Teutonicos Hermannus Roensch, librorum utilissimorum, '*Itala und Vulgata*' et Noui Testamenti Tertulliani editor, Ernestus Ranke in his studiis ex longo tempore impiger, et Petrus Corsen, qui simile nobis opus in manibus habet, cui utiles nos fore ut illum nobis ex corde speramus. Quibus adiungendi sunt Iohannes Belsheim, Norwegicus, tot codicum editor, nobis amicissimus; et bibliothecarii L. Sieber, Basileensis, et I. Idtenson, Sangallensis, humanissimi hominum. Ex Parisiensibus Leopoldus Delisle, doctissimus bibliographus et

¹ Conferendus est maxime tractatus eius *Vulgate* in Smith's *Dictionary of the Bible*, tom. iii. pp. 1688-1718. London, 1863. Multa etiam consilio et exemplo eius debemus, praesertim in forma operis describenda.

humanissimus, et bibliographi duo iam celebres Henricus Omont et Ulysses Robert, alter etiam Pentateuchi Lugdunensis editor, Paulus Meyer Oxoniensium amicus, C. Kohler, H. Trianon, ceterique in bibliotheca nationali et in aliis bibliothecis curam codicum manuscriptorum agentes, et praesertim Samuel Berger, Theologiae inter Protestantes Professor, qui tantum de studiis Biblicis in Gallia et alibi meruit. Ex Mediolanensibus Ant. M. Ceriani, doctissimus et dulcissimus, et Fortunatus Uilla euangeliorum (M) diligentissimus exscriptor. Ex Florentinis Nicolaus Anziani humanissimus. Ex Romanis Eminentissimus Cardinalis I. B. Pitra, et Ioh. Bollig qui multum in bibliotheca Uaticana nos adiuit; Barnabidae, Uercellonii amici, et praesertim G. E. Sergio et Carolus Stellati; Iohannes Baptista de Rossi quem satis est inter doctos nominare; G. Palmieri, S. Pauli extra muros monachus; et qui operam nostri gratia in codicibus conferendis uel exscribendis contulerunt A. Mau, Ioh. Gatti, Iosephus Masteri, et G. Meyncke, qui codicem Reginensem Epistularum Paulinarum contulit; et in bibliotheca 'Vittorio Emmanuele' dicta praefecti uel uice-praefecti D. Gnoly, Ignatius Giorgi et Martini. Ex Cassinatibus Prior Krug et alii. Ex Cauensibus Abbas Morcaldi, nunc Episcopus, et de Stephano. Ex Matritensibus I. F. de Riaño, institutionis publicae Director, et praefecti bibliothecis Nationali et Societatis Historicae et praesertim Manuel de Goicoechea, et I. Muñoz y Rivero, palaeographus. Ex Legionensibus Manuel Ureña et canonici S. Isidori et Ecclesiae Cathedralis.

Quibus omnibus gratias et habemus et habebimus et nunc iterum ex corde agimus.

CAP. III. Codicum elenchus quos in euangeliiis perpetuo citamus.

HORUM codicum stemmata componere, ut modo diximus, uix ausi sumus. Optimam uero textus formam uidentur plerumque exhibere A, (Δ, S), Y, H*, U; ℙ*; F; M; O, X (X^o fere = A); Z*. Codicis G scribe ut ipse ait de U. T. 'per omnes codices oberrans editiones' perquisiuit. In N. T. cum lectiones optimas Hieronymianas, tum correctiones ex graeco et ueteres lectiones immixtas habet.

Boni sunt B, I, J, M, P, sed uix quantum forsitan ex antiquitate colligi possit. Ex una familia sunt D, E, L, Q, R, uel ex Hibernia, uel ex Gallia, uel etiam ex Britannia orta. In his correctiones ex graecis codicibus frequenter agnoscimus et lectiones magni pretii. Neque difficile fuerit recensionem Hibernicam uulgatae Hieronymianae ex his similibusque codicibus componere. Sed a quo uel quibus et quando facta sit uix inueniri potest, quamquam scribae Hiberni et Anglo-Britanni de se loqui non adeo tardi sint. Recensiones aliae duo, Alcuiniana (K, V) et Theodulfiana (H et H¹, Θ), melius historicis notae sunt. Quarum Alcuiniana melior uidetur, et saepe correctiones certas, sed plerumque in rebus pretii minoris, exhibet¹. Hispani autem codices (C, T) textus formam singularem praebent, quam nos raro accipimus. Lectiones tamen magni pretii in ambobus reperiuntur. Formae Amiatinae propior accedit C qui codex mira cum diligentia, quamuis orthographia propria², scriptus est. Ultimus denique censendus est inter codices nostros W, sc. Willelmi de Hales, in usum scholae ecclesiae nostrae Sarisburiensis conscriptus, circa tempus ipsius eccle-

¹ De praestantia codicis Uallicellani inter Alcuinianos cf. Sam. Berger *de l'histoire de la Vulgate en France*, p. 6. Paris. 1887.

² Uide infra p. xxxvii.

siae nouae dedicationis, quem exempli gratia ex codicibus medii aeuī delegimus. Sed textus formam non adeo deprauatam exhibet et interdum lectiones bonas et singulares ostendit.

1. A. Codex Bibliorum *Amiatinus* saec. VII exeunte uel VIII ineunte in coenobio Wiremuthensi uel Giruensi, ut uidetur, iussu Abbatis Ceolfridi scriptus et ab eodem sancto Petro Romae oblatus A.D. 715. Postea in coenobio montis Amiatae seruabatur, unde missus fuit in usum editionis Sixtinae, ut ex codice Carafiano (q. u.) apparet. Nunc Florentiae, in Bibliotheca Laurentiana. Nouum Testamentum ediderunt C. Tischendorf 1850 et 1854 et S. P. Tregelles (in N. T. Graeco) 1857 etc. Euangelia iterum contulit, et ordinem stichorum qui uocantur (quem in hac editione sequimur) descripsit, et menda nonnulla editionis Tischendorfianae correxit H. J. W. 1887. Concordant maxime A, H*, U, Y, et Δ, S in Iohanne. (Confer I. B. de Rossi *La Bibbia offerta da Ceolfrido Abbate al Sepolcro di S. Pietro* Romae 1887, Palaeographical Society II. tab. 65, 66.)
2. B. Codex Euangeliorum *Bigotianus* olim Fiscannensis, VIII uel IX saec., Paris. Lat. 281 et 298. Contulit Bentleii gratia Ioh. Walker cui erat π; iterum Matt. Marc. Luc. contulit I. S. 1883; Iohannem denuo contulit G. M. Youngman. (Cf. L. Delisle *Cabinet des MSS. de la Bibliothèque Nationale*, atlas tab. x. 1, 2 Paris. 1881.)
3. C. Codex Bibliorum *Cauensis*, s. forsan IX, in Hispania ut uidetur septentrionali uel mediterranea a Danila quodam scriptus (uide prologum ad Ezechielem) litteris Uisigothicis minutis et rotundis. Maxime cum T concordat sed formae Amiatinae propior est. Contulit I. S. 1878-9. Totus etiam exscriptus est ab Abbate quodam de Rossi uersus huius saeculi principium, qui liber nunc est Romae Uat. 8484. (Cf. Dom. Bernardum Gaetani de Aragonia in *cod. diplomat. Cauensi* tom. i. Neapoli 1873, Siluestre *Paléographie Universelle* partem iii, L. Ziegler in *Sitzungsberichte der k. bayrischen Akademie der Wissenschaften phil.-phil. klasse* p. 655 sqq. Monaci 1876, Pertz *Archiv für deutsche Geschichtskunde* v. 542.) De orthographia uide p. xxxvii.
4. D. Codex Noui Testamenti *Dublinensis* olim *Armachanus* (Book of Armagh) s. VIII uel IX, in coll. S. Trinitatis. Huius editionis gratia exscripsit G. M. Youngman 1883. Ex una familia originem trahunt D E L Q R. (Cf. *National MSS. of Ireland* part. i. pp. xiv-xvii, tabb. xxv-xxix.)
5. Δ. Codex Euangeliorum *Dunelmensis* A. ii. 16, s. VII uel VIII, 'de manu Bedae' dictus, qui erat Bentleio K (in libro Tr. Coll. Cant. B. 17, 14). Euangelium Iohannis contulit I. S. 1882 a Willelmo Sanday adiutus. In Iohanne cum Amiatino maxime concordat: in ceteris non adhibuimus.
6. E. Codex Euang. mus. Brit. *Egertonensis* 609, s. VIII uel IX, erat Maioris Monasterii Turonensis 87, Calmetio aliisque *mm* dictus. Denuo contulit G. M. Youngman 1884. (Cf. *Catalogue of Ancient MSS. in the British Museum, Latin* p. 30, Lond. 1884.)
7. Φ. Codex Euangeliorum IX ut uidetur saeculi, olim *Epternacensis* Ecclesiae S. Willibrordi, nunc Parisiensis Lat. 9389; ad finem libri habetur subscriptio *Proemendauī ut potui secundum codicem de bibliotheca eugipi praepiteri quem*

- ferunt fuisse sci hieronimi indictione vi p(ost) con(sulatum) basilii ū c. anno septimo decimo* = A.D. 558. Est uero saeculi VIII uel IX. Codicem contulit H. J. W. 1887. (Cf. Delisle *Cab. des MSS.* tab. xix. 8, *Pal. universelle* tab. ccxxvi, Westwood *Anglo-Saxon and Irish MSS.* p. 58 tab. xxi.)
8. F. Codex Noui Testamenti *Fuldensis* A.D. 541–546 iussu Uictoris Episcopi Capuae scriptus et ab ipso Uictore correctus. Edidit E. Ranke Marburgi 1868. Euangelia in ‘unum ex quattuor’ redacta sunt, quod ordinem sectionum secundum Tatiani Diatessaron plerumque exhibet, textu uero Hieronymiano. Cf. Th. Zahn *Tatian’s Diatessaron* Erlang. 1881, pp. 298–313.
  9. G et *g*₁. Codex Bibliorum noni saeculi olim *San-Germanensis* 15 et 86 nunc Parisiensis Lat. 11553, qui erat Walkero μ , Roberto Stephano, Lucae Brugensi et Bentleio *Germanum latum*. In Mattheo uersionem ueterem exhibet et inter codices ueteres sub signo *g*₁ adnumeratur; in reliquis Euangelis est Uulgatae uersionis quamuis lectionibus ueteribus saepissime turbatus. Codicem contulit I. Walker; Euangelium Matthei separatim edidit I. S. et Marcum Lucamque denuo contulit, 1882–3. Iohannem denuo contulit G. M. Youngman. (De hoc codice pretioso uide *Old-Latin Biblical Texts*, no. i. Oxon. 1883; cf. p. xxxii infra.)
  10. H. Codex Bibliorum *Hubertianus* noni, uel decimi saeculi. Erat olim in coenobio Sancti Huberti Ardennensis, nunc est musei Britannici Add. 24142. Codex magni pretii cuius manus prima cum Amiatino maxime concordat; contulit I. S. 1883. (Cf. *Mus. Brit. Catalogue* p. 5 tab. 45.)
  11. Θ. Codex Bibliorum *Theodulfianus* saeculi noni Parisiensis Lat. 9380. Erat olim peculium Theodulfi, Aurelianiensis episcopi A.D. 788–821. Multum inter se similitudinem habent huius codicis scriptura et Hubertiani ut facile ab eadem manu exaratos credas; textus Theodulfianus fere semper cum correctione codicis Hubertiani concordat. Euangelia contulit uir reuerendus Chr. Wordsworth, Prebendarius iam Lincolnensis et Glastoniae in Rutlandia Rector. (Cf. Delisle *Cab. des MSS.* tab. xxi. 3, et *Les Bibles de Théodulfe*, in *Bibliothèque de l’École des Chartes* tom. xl, 1879.)
  12. I. Codex Euangeliorum *Ingolstadiensis* in bibliotheca Uniuersitatis Monacensis seruatus; est saeculi ut uidetur septimi; in Mattheo multum mutilus. Contulit C. Tischendorf, cuius collatione ipsi usi sumus, a Delegatis Preli Clarendoniani cum aliis similibus Tischendorffii libris manuscriptis pro huius operis usu a uidua eius redempta. Uide supra, cap. ii, notam p. viii.
  13. J. Codex Euangeliorum *Foro-Julienensis* saeculi sexti uel septimi. Mattheum Lucam et Iohannem edidit I. Blanchinus *Eu. Quadr.* II, p. 473 etc. Romae, 1749. Marci Euangelium e codice auulsum fuit et partim Uenetias, partim Pragae delatum; fragmentum Uenetianum uix aut ne uix quidem legi potest; fragmentum Pragense (xii. 21–xvi. 20) edidit I. Dobrowski Pragae, 1778.
  14. K. Codex Bibliorum *Karolinus* saeculi noni, tempore forsan Caroli Calui A.D. 840–876, musei Britannici Add. 10546. Euangelia contulit G. M. Youngman. Alcuinianus est et cum V maxime concordat. Sed V melior est. (Cf. Westwood *Pal. Sacra. Pict.* tab. 25, *Mus. Brit. Catalogue* p. 1 tab. 42, 43.)
  15. L. Codex *Lichfeldensis* olim *Landauensis*, Matthei Marci et Lucae i–iii. 9,

- sacc. VIII ineuntis uel VII exeuntis in ecclesia cathedrali Lichfeldensi a fine saec. x seruatus; unde uulgo Codex S. Ceaddae dictus est. Codicis amplam collationem edidit uir reuerendus F. H. A. Scrivener, Cantabr. 1887; erat Bentleio ξ in libro Tr. Coll. Cant. B. 17. 5. (Cf. Palaeographical Society I, tabb. 20, 21, 35, Scrivener l. c., Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 56-58 tab. 23 et *Pal. Sac. Pict.* tab. 12.)
16. M. Codex Euangeliorum *Mediolanensis* saeculi sexti, bibliothecae Ambrosianae Mediolanensis C. 39. Inf. Codicem exscripsit uir reuerendus Fortunatus Uilla Ambrosianus, huius editionis gratia.
  17. M. Codex Euangeliorum *Martini-Turonensis* litteris aureis saec. VIII exaratus, bibliothecae Turonensis 22; erat Walkero ρ . Codicem contulit G. M. Youngman 1884.
  18. O. Codex Euangeliorum *Oxonienensis* saec. VII, qui uulgo dicitur 'Euangelia Sancti Augustini,' sc. coenobii eiusdem nominis Cantuariensis, in bibliotheca Bodleiana sub notis 857 et Auct. D. 2. 14, seruatus; erat Casleio ψ . Contulerunt I. S. et uir doctissimus F. Madan eiusdem bibliothecae uice-Praefectus. Collationem recensuit G. M. Youngman 1883. (Cf. Westwood *Pal. Sacra Pict.* tab. 11, no. 5.)
  19. P. Codex Euangelii Sancti Lucae *Perusinus*, fragmentum scilicet ex codice purpureo saeculi, ut fertur, VI ineuntis ad capitulum ecclesiae cathedralis Perusinae pertinens; habet Luc. i. 26-xii. 7, sed multis in locis mutilus. Edidit I. Blanchinus *Eu. Quadr.* uol. II. App. p. 562.
  20. Q. Codex Euang. *Kenanensis* (*Book of Kells*), s. VII uel VIII, nunc Coll. S. Trin. Dublinensis. Contulit T. K. Abbott et collationem edidit in editione codicis ante-Hieronymiani Usseriani (r_1) Dublini 1884. (*Pal. Soc. I.* tabb. 55-58, et 88, 89; Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 25-33 tabb. 8-11 et *P. S. P.* tabb. 16, 17, et *National MSS. of Ireland* part. i, pp. x-xii, tabb. vii-xvii.)
  21. R. Codex Euang. *Rushworthianus* uel 'Gospels of Mac Regol,' a scriba Hibernico dictus, qui ob. A.D. 820, Oxonii in bibl. Bodleiana sub nota Auct. D. 2, 19 seruatus. Euangelium Matthei uersionem lingua Merciorum exhibet; cetera Euangelia lingua Anglica Northumbrica glossata sunt, ut Lindisfarnensis noster (Y). Casleio et Bentleio erat χ . Huius editionis gratia contulerunt I. S., J. Johnson et G. M. Youngman. Textum uersionis, una cum Lindisfarnensi, et collatione Latina ediderunt J. Stevenson et G. Waring (*Surtees Society, The Lindisfarne and Rushworth Gospels* 1854-1865), et W. W. Skeat, secundis curis, Cantabrigiae 1887 etc. (Cf. Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 53-56 tab. 16 et *Pal. Sac. Pict.* tab. 44, *Pal. Soc. I.* tabb. 90, 91.)
  22. S. Codex Euang. Iohannis nunc Coll. Soc. Iesu *Stonyhurstensis*, saec. VII, olim, ut fertur, peculium S. Cuthberti, quod in loculo eius uel saltem in ecclesia Dunelmensi usque ad Henrici Regis VIII tempora seruabatur. Cum Amiatino et Dunelmensi (Δ) maxime, sed non semper, concordat. Contulit I. S. 1879. (Cf. *Pal. Soc. I.* tab. 17, Westwood *P. S. P.* tab. 11 no. 6.)
  23. T. Codex Bibliorum *Toletanus*, saec. ut uidetur X, olim Hispalensis, deinde Toletanus, nunc uero bib. Nat. Matritensis. Codicem pro reuisione Sixtina contulit Chr. Palomares A.D. 1588, cuius collatio Romae seruatur in Bibliis

- Hentenianis (Lugduni a Gul. Rouille A.D. 1569 impressis) sub nota Uat. 9508. Collationem impressit Blanchinus *Uindiciae Canonic. Scripturar.* pp. xlvii-ccxvi Romae 1740, ex quo apparet (p. ccxv) in Sixtina recensione adhibitam non fuisse, dicit enim 'sero nimis ad Card. Antonii Caraphae manus peruenit.' Primo Romae hanc collationem, denique codicem ipsum Matriti contulit I. S. 1882. Huius libri 'auctor possessorque' Seruandus fuit episcopus Bastigitanae; qui concessit Iohanni sodali suo postea episcopo Cordubensi; is codicem Deo obtulit et ecclesiae Hispalensi decimo kal. Ian. era MXXVI = A.D. 988. (Cf. And. Merino *Escuela Paleographica* tab. v et pp. 53-59, Matriti 1780, J. Muñoz y Rivero *Paleografía Visigoda de los siglos v al xii*, tabb. viii, ix, Matr. 1881, Ewald et Loewe *Exempla Scripturae Visigoticae* pp. 7, 8 tab. ix.)
24. U. Fragmenta Matthei (i. 1-iii. 4) et Iohannis (i. 1-21) *Ultratraiectina*, ad calcem Psalterii Cottoniani, s. VII uel VIII, ex schola ut uidetur Northumblica, Amiatino simillima. Exstant photographice descripta in Psalterii editione notissima, quae prodiit anno 1873. In nostrum usum contulit uir reu. C. A. Heurtley, Professor Oxoniensis Dominae Margaretae.
25. V. Codex Bibliorum *Vallicellanus* B. vi, s. IX, Romae seruatus, ubi (in bibliotheca 'Vittorio Emanuele' gratia secretarii Regii) contulit I. S. 1883. Inter Alcuinianos quos uidimus locum primum obtinere uidetur et sic etiam amico nostro Samueli Berger placet; sed neque codicem Uindobonensem a Lambecio II. p. 403 laudatum, neque Biblia Bambergensia inspeximus. (Confer de nostro codice Blanchini *Euang. Quadruplex* II tab. viii post pag. 600. Ecclesia S. Mariae Uallicellana aliquando Ecclesia Noua, alias Oratorii uel S. Philippi Neri dicitur. Blanchinus ipse sacerdos Oratorii fuit.)
26. W. Biblia mus. Brit. Reg. I. B. xii a *Willelmo* de Hales, pro Thoma de la Wile magistro scholarum Sarum, A.D. 1254 scriptus. Euangelia contulerunt H. J. W. et G. M. Youngman.
27. X. Codex Euangeliorum coll. *Corporis Christi* Cantabrigiensis no. 286, saec. ut uidetur VII, olim, una cum O, coenobii S. Augustini Cantuariensis. Bentleio erat B. Contulit nostri operis gratia uir reu. A. W. Streane, Coll. Corporis Christi socius. Cum A fere concordat X^e. (Cf. Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 49, 50, *P. S. P.* tab. 11, 1-4 et Pal. Soc. I, tabb. 33, 34, 44.)
28. Y. Codex Euangeliorum *Insulae Lindisfarnensis* saec. VII-VIII ab Eadfrido (qui in ea sede episcopus fuit annis 698-721 A.D.) aliisque conscriptus; nunc mus. Brit. Cotton. Nero D. iv; et Bentleio, ut nobis, Y. Codicem ediderunt Stevenson et Waring 1854-1865, et W. W. Skeat, secundis curis 1887 etc. Denuo contulit G. M. Youngman. Cum Amiatino maxime concordat, sed manu Anglica non Italica scriptus est. (Cf. Westwood *A.-S. and I. MSS.* pp. 33-39 tabb. 12, 13 et *P. S. P.* tab. 45, Mus. Brit. *Catalogue* ut infra p. 15, tabb. 8-11, Pal. Soc. I, tabb. 3-6, 22.)
29. Z. Codex Euangeliorum *Harleianus*, saec. VI uel VII, qui fuit olim bib. Reg. Parisiensis 4582, nunc est mus. Brit. Harl. 1775. Fuit Bentleio, ut nobis, Z. Codicem partim contulit Griesbach, cui fuit *harl.* (*Symbolae Criticae*, uol. II, Halae 1785.) Denuo contulit H. J. W. partim adiutus a Frederico Barone de Hügel, 1884. (Cf. Mus. Brit. *Catalogue* ut infra p. 14, tab. 3, Pal. Soc. I, tab. 16.)

CAP. IV. *De editione Bentleyi, cum conspectu lectionis Bentleianae et clencho codicum in eius usum in Euangeliiis collatorum.*

DE opere Bentleiano confer *Works of R. Bentley*, ed. Alex. Dyce tom. iii, pp. 475 sqq., Lond. 1836, Jacobum H. Monk *Life of Richard Bentley* tom. ii, pp. 118 sqq., 146 sqq., 239, 286–289, ed. 2 Lond. 1833, Art. Ayres Ellis *Bentleyi critica sacra* Cantab. 1862, *The Correspondence of R. Bentley* 2 tom. Lond. 1842, ed. Chr. Wordsworth (postea Ep. Lincoln.), Westcott *Vulgate* l. c. pp. 1709, 1711, R. C. Jebb *Bentley* pp. 164–168, Lond. 1882, *Old Latin Biblical Texts*, no. I, pp. v, xxiii–xxvi et App. ii–iv, Oxon. 1883, ed. I. S.

In animo habuerat Bentleius nouam Noui Testamenti Graece et Latine editionem parare, in quo credebat ueram lectionem Graecam cum uera Hieronymiana, tam uerborum ordine quam sensu rerum, ita concordare, ut, cum ex bonis codicibus et antiquis emendatae fuissent, uix dubitationi locus relinquendus esset. Cuius editionis schema uel programma primum edidit in epistula ad Gul. Wake Archiepiscopum Cantuariensem mense Aprili 1716; et postea *Proposals for printing* anno 1720, quo anno Iohannes Walker operis socius praedicatur. Multos codices ipse pro hoc opere contulit, plures et accuratius Ioh. Walker, qui Bentleyi gratia in hunc finem laborare anno 1719 inceperat et certe usque ad annum 1735 et ultra eadem studia impigre prosecutus est. Sed Walker die 9 mensis Nou. anni 1741 mortem obiit anno aetatis 49mo et Bentleius anno proximo, aetatis suae 81mo, die 14 mensis Iulii anno 1742. Nihil. ut constat, ex his laboribus a Bentleio aut Walkero in lucem editum est, nisi specimen Apocalypseos cap. xxii, in programme anni 1720. Quo modo hoc euenerit accurate omnino iudicare non possumus. Conicit certe, quod uerisimile est, R. C. Jebb Bentleium temporis progressu, et praesertim cum codicem Uaticanum (B) propius et accuratius cognosceret, de absoluta concordantia textus Graeci cum uersione Latina magis magisque dubitauisse. Sed potius in causa credimus fuisse mortem Walkeri praematuram, Bentleyi lites, et paralysin quae anno 1738, uirum illum iam senem occupauit. De discordia inter Bentleium et Walkerum orta nihil omnino constat, immo nihil suspicandum est.

Quod ex hoc opere restat, quantum quidem rem nostram tangit, tribus potissimum uoluminibus comprehenditur, in Bibliotheca Collegii S. Trinitatis Cantabrigiensis seruatis, et signatis notis B. 17. 5, B. 17. 6 et B. 17. 14. Qui libri Magistri et Seniorum dicti Collegii beneuolentia in huius operis gratiam per nouem menses anni 1882, sub tutela Bibliothecarii Bodleiani, humanissime commodati sunt. Ex his ergo, ut par erat, multa excerpimus, multa etiam exscripsimus, sed non omnia quantum uoluimus¹.

B. 17. 5 quod est *Nouum Testamentum Graecum cum uersione Uulgata*, in folio, apud Cl. Sonnum Lutet. 1628, continet Walkeri collationes codicum Parisiensium signatorum notis $\alpha \gamma \delta \epsilon \eta \theta \kappa \lambda \mu \nu \omicron \text{ osec. } \pi \phi$, anno 1719 factas, et Leonis Cheualier codicum Turonensium ($\rho \sigma \tau \upsilon$) a Petro Sabatier Walkero traditas, item Bentleyi collationes codicum Harl. 2788, 2826, et Lichfeldensis (M H ξ), et D.

¹ Nos in his collationibus Bentleianis exscribendis usi sumus editione N. T. nitida, sed non in omnibus accurata, Tornaci Neruiorum impressa per Desclée Lefebvre et soc. 1878.

Casleii sex codicum Oxoniensium collationes anno 1721 factas, quos notis signauit $\gamma\chi(3)\psi$ C. Ex quibus eos qui ad Euangelia spectant infra plenius recensuimus. Cf. etiam *Old Latin B. T.* no. I, Oxon. 1883. Hoc uolumen totum (quantum nostra intererat) nostri gratia exscripserunt W. C. Bell, et Elizabeth et Janetta Johnson. De collationibus codd. Graec. in hoc uolumine comprehensis, cf. A. A. Ellis *Bentleii Crit. Sacra* p. xxxix.

B. 17. 6 idem liber est, sc. N. T. Graeco-Latinum anni 1628, ad mentem Bentleii correctum. Notulas etiam continet in chartis interpaginatis scriptas, quarum delectum edidit A. A. Ellis l. c. pp. 49–117. Textus latini correctiones nostri gratia beneuole exscripsit Eliz. Johnson mense Iulio 1882. Sed neque correctiones graecas (teste idoneo Edwino Palmer, Archidiacono Oxoniensi) neque latinas ita Bentleio reuera et penitus placuisse credimus, ut ex eis, uti nunc exstant, editionem suam in lucem proferre uoluisset. Operae uero pretium aestimauimus lectiones latinas omnes ex hoc libro typis mandare—quod nunquam antea factum est—ut pateat quantum Bentleius ille profecerit in Clementina editione corrigenda. In qua correctione hoc, ut constat, imprimis sibi proposuit ut concordantiam graecae lectionis cum uera Hieronymiana ostenderet. Conicimus ergo illum, collationibus aliquot factis, ad conciliationem graecae et latinae lectionis hac ratione processisse. Si posset testes latinos, uel pauciores numero, pro hac concordantia adhibere, uulgatam sine ulla mora ad Graecae lectionis normam corripbat. Si tali autem testimonio destitueretur, hamis rotundis in margine inclusit lectionem, cum graeco concordantem, quam ueram credebat, et pro ea testes latinos quaerebat. His denique exquisitis uel oblatis hamos subinde deleuit, ut ostenderet lectionem iam codicibus confirmatam esse. Pro exemplis sunt:—Matt. v. 8 (*mundi*) corde quod graecis uerbis οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ respondet sed in nullis codicibus Hieronymianis legitur. Contra in Matt. xiii. 22 ubi hami perlineati sunt (> *in spinis seminatus est*) pro inuersione testes (quamuis nostro iudicio non satis fortes) postea detexit; item ib. 47 *ex omni genere* (*om. piscium*) pro omissione testes inuenit; et xv. 14 (*cadent*) pro futuro (= πεσοῦνται) similiter testes adhibuit.

Bentl. in notulis nostris ad huius codicis lectiones refert, nisi aliter notatur.

B. 17. 14 qui est *Sancti Hieronymi Diuina Bibliotheca*, Parisiis in folio, apud Io. Anisson 1693 (uolumen sc. ex Martiana editione primum) continet collationes codicum multorum et notulas Bentleii ipsius manu scriptas. Horum codicum notitiam offert Ellisius l. c. p. xl sq., quorum plurimi sunt ex Bibliotheca Regis, cui Bentleius ipse praeerat, ceteri ex aliis Angliae bibliothecis. Nos ex hoc uolumine non adeo multa excerpimus, cum cognouissemus Bentleium non ea quae par esset cura codices conferre solitum. Notulas tamen magni pretii et coniecturas in eo inuenimus, quarum delectum cum aliis edidit Ellisius asterisco signatas, nos pro nobis etiam delectum fecimus.

Conspectus lectionum Bentleianarum in Euangeliiis ex libro Tr. Coll. Cant.

B. 17. 6 exscriptarum.

Notandum est Bentleium signo $\wedge$ pro additione uerborum, $\mathcal{S}$ pro omissione et numeris arabicis 1, 2, 3 etc. pro inuersione usum esse. Nos signa nostra (+, om. et >), ut cum nostrarum notularum usu congruerent, in hoc conspectu adhibuimus. *Hami rotundi*, ut (*mundi*), (*om. uos*), (> illam fecistis), indicant lectiones cum graeca ueritate consentientes pro quibus

testes latinos Bentleius nondum inuenerat. *Hami rotundi perlineati*, ut (> in spinis seminatus est), (om. piscium), (cadent), indicant, hoc testimonio postea inuento, tales lectiones a codicibus confirmatas fuisse. Lectiones *asterisco* signatae — ut, Zara*; > in somnis apparuit ei*; om. ut impleretur . . . miserunt sortem*; — a nobis etiam in textum receptae sunt. Aliquando etiam ubi commodum lectoribus uidebatur lectionem clementinam *litteris inclinatis* uel *italicis* praeposimus cum semi-coli signo, e.g. Matt. viii. 20 *nidos*: tabernacula*; *imperauit*: increpauit*. (Hunc conspectum nostri gratia humanissime correxit F. I. A. Hort.)

Matt. i. 3 Zara*, Esrom* *bis*; 7 Abia* *bis*;
15 Matthan* *bis*; 17 itaque: ergo*; 18
Cum + (enim) uoluit sed postea deleuit; 20
> in somnis apparuit ei*.

ii. 1 Bethleem* et ter infra 5, 8, 16 (non 6),
Ierosolyma; 6 regat: reget*; 7 om. eis;
11 inuenerunt: uiderunt; 21 consurgens:
surgens*.

iii. 6 > in Iordane ab eo*; 7 a uentura ira:
a futura ira*; 9 potens est: potest*;
10 excidetur . . . mittetur: exciditur . . . mit-
titur.

iv. 4 > pane solo*; uiuet; 5 assumpsit:
primo uoluit adsumit, sed postea deleuit [nos
assumit*]; 6 mandabit*; 9 > tibi omnia*;
12 om. Iesus*; 14 prophetam + dicen-
tem; 15 uiam; 16 > lucem uidit*;
umbrae: et umbra*; 18 om. Iesus*; 20 re-
lictis retibus: (relicta naui) *primum*, deinde
relictis naui; 25 om. de sec. et tert*.

v. 1 om. Iesus*; 8 mundo: (mundi) [i.e.
uoluit mundi sed testes latinos non inuenit,
ut diximus in explicatione praecua]; 11
(om. uos) *priori loco*; 16 > uestra bona
opera*; 24 reconciliare*; *offeret*: offer;
31 ei: illi*; 32 > causa fornicationis;
45 qui solem: (quia) solem; > malos et
bonos; 46 diligatis*; hoc: (sic).

vi. 5 oratis . . . eritis: (orabis . . . eris), uoluit
primum, sed postea deleuit; qui: quia; 6
oraueris: orabis*; ostio + tuo*; 7 exau-
diantur: (exaudientur); 8 quid: quibus*;
10 adueniat: ueniat; 13 > inducas nos;
14 (om. delicta uestra); 15 om. uobis*;
16 parent*; 21 est sec.: erit; 22 om.
tui . . . tuus*; 23 om. ipsae*; 25 om.
plus sec.*; 31 quo: quid; 34 ipsi: ipse*.

vii. 4 dicis: dices; 17 > fructus malos*;
18 > fructus malos* et fructus bonos*;
19 exciditur* . . . mittitur*; 21 (om. ipse
intrabit in regnum caelorum); 22 > tuo
nomine ter*; 24 supra: super.

viii. 3 om. Iesus*; eum + Iesus *pr.* uoluit,

sed postea deleuit; 9 om. constitutus*; 13
> in hora illa*; 15 eis: (ei); 17 om.
nostras* sec.; 20 nidos: tabernacula*; 25
om. ad eum discipuli eius*; 26 om. Iesus;
imperauit: increpauit*; 27 quia + et*;
28 [uenissent lapsu: uenisset;] 29 om.
Iesu*; 30 > porcorum multorum*;
31 om. hinc*; 33 eis: his*; habuerunt.

ix. 2 > in lecto iacentem; 5 om. tua*; an:
aut*; 6 > sciatis autem*; 9 teloneo*;
12 medico*; 18 om. domine*; 28 > pos-
sum hoc*; (om. uobis); 35 circumibat*;
> ciuitates omnes*; 38 mittet: eiciat*.

x. 5 (ciuitatem); 12 om. dicentes Pax huic
domui*; 13 om. illa*; ueniet: ueniat*;
reuertetur ad uos: > ad uos reuertetur*;
18 om. ad sec.; 22 om. usque*; 25 magis-
ter + eius*; seruo: seruus*: 28 (>
timete eum potius *primum ut uidetur* deinde
timete potius eum); 30 autem + et*; 34
> uenerim mittere pacem*.

xi. 4 audistis: (auditis); et uidistis: et
uidetis; 8 uestiuntur: (utuntur); 19 >
uini potator; (> amicus et peccatorum);
23 hanc diem: hunc diem*; 30 leue +
est*.

xii. 1 > sabbato per sata*; 4 quos: quod;
(> sacerdotibus solis); 8 > est enim*;
14 > eum perderent*; 25 desolabitur:
desolatur*; 27 > erunt uestri*; 36 >
de eo rationem; 45 > secum septem
alios spiritus*; 50 meus + et* *pr.* uol.,
sed postea del.

xiii. 2 > (in littore stabat); 4 om. caeli*;
8 centesimum etc.: centum . . . sexaginta . .
triginta; 14 dicentis: dicens*; 21 (> ra-
dicem in se); tribulatione et: trib. (aut);
22 (> in spinis seminatus est) i.e. postea
hamis deletis ex codd. confirmauit; 23
centesimum etc.: centum . . . sexaginta . .
triginta; 27 > tuo agro; 30 utraque (+
simul); ea om. in*; 32 (> ueniant uolucres
caeli); 37 ait om. illis*; 38 > sunt filii

- nequam; 47 ex omni genere* (*om. piscium*); 54 synagoga: (*synagoga*).
- xiv. 3 in carcere; 6 (natali); 7 (*om. ab eo*); 11 attulit: tulit*; 12 corpus *om. eius**; 13 pedestres: pedestri; 20 (> fragmentorum duodecim cophinos); 22 *om. Iesus**; 27 (*om. Iesus*); 28 > uenire ad te*; 29 (> de nauicula Petrus).
- xv. 5 *om. est*; 9 doctrinas *om. et*; 12 uerbo *om. hoc**; 14 sunt *om. et*; (> caeco si); cadunt: (*cadent*); 17 > quod (intrat in os); 31 ambulantes (+ et); 32 > iam triduo; 34 > panes habetis*; 36 pisces (*om. et*); discipuli (*om. dederunt*).
- xvi. 3 non potestis *om. scire**; 4 *om. prophetae**; 13 quem + me; 15 illis *om. Iesus**; > dicitis esse; 18 inferni; 19 solutum *om. et**; 20 *esset*: est; 21 oportet; 26 aut quam: aut (quid); 27 opus eius*.
- xvii. 1 assumit; 3 apparuit*; 4 tibi unum + et*; 7 (*om. eis*); 10 oportet; (> uenire primum); 14 eum (+ et); 20 Dixit: qui dicit; *om. Iesus*; 24 didragma* *bis*; *om. ei**.
- xviii. 7 *om. illi**; 9 unioculum [*unoculum** *coni. B. 17. 14*]; 16 autem *om. te*; > testium uel trium; 17 autem + et*; 18 ligata *om. et*; soluta *om. et*; 23 (> ponere rationem); 24 debebat *om. ei**; 25 *om. eius*; uenum dari; 26 orabat: (adorabat); 28 (> eum suffocabat); 32 debitum (+ illud).
- xix. 4 *om. hominem**; 9 (> duxerit aliam); 12 qui sec. + eunuchi; castrauerunt: eunichizauerunt (*sic*); 16 (*om. bone*); 17 bonus (*om. Deus*); 19 *om. tuum* .. tuam*; 20 *om. a iuuentute mea**; 26 illis: eis; 28 (> duodecim sedes); 29 reliquit*.
- xx. 1 est + enim*; 4 > illis dixit*; *om. meam**; 7 omitti uoluit meam* sed postea restituit; 9 (*om. uenerant*); 11 Et: (At); 15 facere (+ in meis); 23 meam uel: meam et*; dare (*om. uobis*); 30, 31 omitti uoluit (Domine) sed postea restituit; 34 (*om. eorum pr.*).
- xxi. 3 dicite: (dicetis); 4 *om. totum**; 12 nummulariorum (+ euerit et ad fin. uersus *om.*); 13 (> illam fecistis); 16 dixit: dicit*; 21 Tolle + te; 23 (> potestatem hanc); 25 Baptisma; 26 [*omnibus (err.*
- typ.*); hominibus;] habebant: habent*; 28 Homo *om. quidam**; in uineam meam; 31 Dicunt *om. ei**; praecedunt*; in regno; 33 (> ei circumdedit); 34 (acciperet) primo uoluit, deinde deleuit; 38 habebimus: (habeamus); 41 *om. suam**; (reddent); fructus.
- xxii. 4 occisa *om. sunt**; 13 > pedibus eius et manibus*; 17 (> dare censum); 26 ad (septem); 30 n. nubunt neque nubuntur sed sunt; *om. Dei*; 37 ex toto: (in toto); 46 > respondere ei*; (> interrogare eum amplius).
- xxiii. *om. uers.* 14*; 15 circummitis*; 23 qui: quia*; mentam*; 25 parapsidis* (*ita et* 26); estis: sunt*; 27 (*om. hominibus*); 29 qui: quia; 31 (> occiderunt prophetas); 37 noluitis; 38 relinquitur*.
- xxiv. 2 illis: eis*; (destruetur); 6 enim pr.: autem; 16 ad: in; 19 (nutricantibus); 20 uestra *om. in**; uel: (nec); 23 hic *om. est**; 28 *om. et**; 32 > fuerit tener; 35 autem: uero; 36 > Pater solus*; 46 (> seruus ille).
- xxv. 1 lampadas; 3 (> secum oleum); 5 (dormiebant); 6 (*om. uenit*); 8 lampadas; 9 responderunt (+ autem); 17 similiter *om. et**; 18 in terra*; 19 posuit: (ponit); 20 > mihi tradidisti*; 22 > mihi tradidisti*; 24 metis: (metens); (congregans); 26 semino: (seminauit); 27 committere: mittere*; 37 pauimus *om. te**; 38 collegimus (*om. te*); cooperuimus *om. te**; 40 ex his: de his*; 43 cooperuistis: operuistis*; 44 respondebunt *om. ei**; infirmum uel.
- xxvi. 2 fiet: fit; tradetur: traditur; 6 > esset Iesus*; 10 *om. huic**; 14 dicebatur: dicitur; 17 *om. die**; 18 Iesus: (ille); 22 (> dicere singuli); 23 parapside*; 24 traditur*; 26 discipulis (*om. suis*); accipite (*om. et*); 21 effunditur; 33 (*om. Et*); 36 dixit: dicit; 45 traditur; 46 tradit; 47 eo pr.: ipso*; (*om. missi*); 53 possum (+ modo) sed postea deletum; 61 aedificare*; 62 Nihil respondes? (quid isti) adu. te test.?; 63 (> nobis dicas); 64 *om. Dei**; 74 nouisset: (noui); 75 quod: (qui).
- xxvii. 2 > eum adduxerunt; 6 > mittere

eos; 15 > dimittere populo*; 31 chlamydem; 34 (> bibere unum); 35 *om.* ut impleretur . . miserunt sortem*; 36 eum (+ ibi); 40 Va; templum *om.* Dei*; (aedificas); 43 liberet + eum, *sed postea*

deletum; > Dei filius; 46 *om.* Et; horam + uero; lema*; > me dereliquisti; 47 illic (stantium); 54 > Dei filius*; 57 (*om.* quidam).

xxviii. 6 uenite (*om.* et*).

In Euangelis Marci et Lucae, nondum publici iuris factis, asteriscos adposuimus eis lectionibus quas pro ueris nunc (Apr. 1889) habemus, sed ultimo iudicio de iis nondum lato.

Mc. i. 2 *om.* ego*; *om.* primo uoluit ante te, *sed postea restituit*; 5 *eum*: illum*; Iudaea; Iordane*; 8 ego + quidem *sed postea deleuit*; uos *bis* + in *sed postea deleuit*; 9 > illis diebus; > in (Iordanen) a Ioanne*; 10 > apertos caelos*; (*om.* et manentem); *ipso*: (ipsum); 12 expellit*; 13 *om.* et quadraginta noctibus; 19 > in nauis componentes retia*; 24 scio (+ te); sis: es; 27 *quaenam*: quae*; *etiam*: et*; 34 > loqui ea* *primo sed inuenta auctoritate restituit* ea loqui; 36 persecutus*; 39 (*om.* et *sec.*); 43 *om.* est*; *statimque*: statim*; 45 > in ciuitatem introire*.

ii. 2 et *sec.* + confestim, *sed secundis curis deleuit*; 8 *dicit*: (dixit); 9 surge + et*; 10 > potestatem habet filius hominis*; 12 > ille surrexit*; 14 Leui*; teloneum*; 16 > peccatoribus et publicanis *pr.*; *uoluit et* > pecc. et publ. *sec. sed secundis curis restituit* publ. et pecc.; *om.* Magister uester; 17 medicum*; (*om.* enim); 18 *quare*: cur; 20 illa die*; 21 maior: (peior); 22 *nouum*: nouellum*; dirumpit; effunditur*; 23 *om.* Dominus*; praegredi*; 26 licet*; dedit + et; 27 et *sec. om.* uoluit *primo, postea restituit*.

iii. 1 *utrum* > aridam habens manum *an ar. man. hab. non liquet*; 5 *illi*: illius; 6 > statim Pharisei*; 7 *Iesus autem*: Et Iesus*; 11 dicentes + quia; 16 Petrum; 22 Beelzebul; 24 > stare regnum illud*; 26 consurrexit*; 27 alligauerit*; 29 habet*; 31 *ueniunt*: (uenit); 35 *om.* mea.

iv. 4 *om.* caeli*; 6 haberet*; 8 triginta + (et); 10 erant + cum*; 15 corda*; 20 triginta + et*; 24 metietur; 27 nocte ac die*; 29 cum + se*; 31 in terram *pr.*; 38 *illi*: ei*.

v. 2 occurrit + ei*; 3 > eum poterat*; 4 >

eum poterat *uoluit primo, sed postea restituit* pot. eum; 5 > nocte ac die*; 7 dicit*; *altissimi*: summi*; 9 > nomen mihi*; 15 mentis + qui habuerat legionem; 17 > eum coeperunt*; 21 rursus*; *eum*: illum*; 23 manus*; 24 *eum sec.*: illum*; 29 *quia*: quod*; 30 > cognoscens in semetipso*; *de illo*: de eo*; 36 > uerbo quod dicebatur audito*; 37 > sequi se*; 40 > erat puella*.

vi. 4 > et in cognatione sua et in domo sua*; 7 *uocauit*: conuocauit*; 8 (in uiam); (zonam); 14 > Herodes rex*; surrexit; > operantur uirtutes [*nos inoperantur uirtutes*]; 21 natali suo*; 23 quidquid (+ me); 26 *om.* est*; 27 sed + (statim); speculatore*; (*om.* in disco); 30 et *sec.* (+ quae); 31 rediebant*; > manducandi spacium*; 32 nauis*; 34 > multam turbam*; > docere illos*; 35 dicentes (+ quia); *om.* hic; *praeterit*: multa; 37 > denariis ducentis*; 40 et *sec.* + per*; 43 (*om.* reliquias); 44 manducauerant; 45 Bethsaidan; 48 super mare* et 49; 50 (dicit); 52 intellexerant*; 55 *om.* se; 56 aut in ciuitates*.

vii. 5 interrogant*; 6 eis + quia *primo, postea deleuit*; 7 > colunt me; *om.* et*; 10 patri aut matri*; 15 *coinquinare*: communicare; 19 *intra*: introit*; *om.* uadit*; 21 > cogitationes malae*; 22 impudicitia*; 28 dicit ei*; > sub mensa comedunt*; 29 de filia tua*; 32 deprecantur*; 37 *fecit sec.*: facit.

viii. 1 > illis diebus* *numeris in margine bis positis semel hami ( ) adiciuntur, semel desunt*; 4 illos: istos; > poterit quis*; 12 > quaerit signum*; 13 ascendens*; *om.* nauim*; *om.* et *sec.*; 14 > sumere panes*; 15 *om.* et *sec.**; 17 > Iesus

- ait illis*; 19 millia + et; 20 panes omitti uoluit primo, postea restituit; 22 rogabant: (rogant); 23 interrogauit: (interrogabat); quid: aliquid*; 25 > uideret clare*; 28 alii pr. + (autem) primo, sed postea deleuit autem; 29 > dicitis esse*; 31 eos: illos*; > multa pati*; 34 uult + post*; seipsum*; 35 > eam faciet* primo, postea restituit fac. eam; 36 > faciat animae suae*; 37 commutationem*; 38 > confusus fuerit me; > mea uerba*.
- ix. 3 om. et sec.*; > super terram non potest*; 5 (> tabernacula tria); 9 cuiquam: cui*; 11 (om. Pharisei et); 12 (restituit); 14 (om. suos); 15 Iesum: eum*; (om. et expauerunt); accurrentes; 16 (> conquiritis inter uos); 18 illum pr.: eum*; 19 dicit*; > patiar uos; 21 > hoc accidit ei; 22 eum pr. + et*; 23 om. sunt*; 24 om. Domine*; 25 (> mute et surde); > tibi praecipio*; 26 clamans*; 31 autem: (enim); 32 > eum interrogare*; 33 esset*; 34 > inter se in uia*; eorum: illorum*; > esset maior; 37 me recipit et; > me misit*; 45 scandalizat te.
- x. 11 ait: dicit*; 14 quos: quod; > est enim*; 22 > possessiones multas*; 28 om. Et* ad init.; > Petrus ei dicere*; 33 (om. et senioribus*); 37 Et pr.: Qui; dixerunt (+ ei); 38 (baptisma); quo: quod; 39 (baptisma); quo: quod; 40 om. uobis*; 43 maior (+ inter uos); 46 (> multitudine plurima); 47 > fili Dauid Iesu*.
- xi. 1 Ierosolymae + et Bethphage primo; sed postea deleuit; 2 > est contra uos*; illuc: illud*; 3 facitis (+ hoc); 6 eis sec.: eos; 11 (> uespera iam); 14 > quisquam fructum*; 19 egrediebantur; 21 dicit*; 23 > monti huic; 27 (> in templo ambularet); 32 Si: Sed; timeamus: timebant*.
- xii. 9 faciat; 12 om. hanc; 13 (om. in); 14 dare; 15 (> illorum uersutiam); 16 (om. ei*); 17 (om. igitur); 18 (ueniunt); 25 nubunt.. (nubuntur); 28 esset: est; 29 tuus: noster*; Deus sec.: (Dominus); 31 om. est pr.; 32 om. Deus*; 37 > libenter eum; audiebat; 42 > una uidua*; (> minuta duo).
- xiii. 2 (om. omnes); 3 montem*; 7 om. haec*; 8 contra: super*; 11 > estis uos*; 12 insurgent; 20 (> Dominus breuiasset) primo, sed postea restituit breu. Dom.; 21 Christus + aut; 22 > potest fieri*; 25 > sunt in caelis*.
- xiv. 2 in populo: populi*; 11 > opportune illum primo, postea autem illum oport.; 20 om. manum*; 21 (om. Et); traditur*; 24 effunditur*; 25 quia: quod*; om. hoc*; 27 Iesus (+ quia); 28 postea-quam*; surrexero*; 29 om. in te*; 30 om. uoluit tu primo, sed postea restituit; > bis gallus uocem*; 36 > possibilia tibi; 38 om. est*; 40 ingrauati*; 41 traditur; > trad. filius hominis*; 42 tradit; 43 de: ex*; 45 om. Aue*; 47 om. uoluit quidam primo, postea restituit; 49 (> tenuistis me); adimpleantur*; 50 Tunc: (Et); (om. discipuli eius); 53 conueniunt*; omnes (+ summi); 54 > et calefaciebat se ad ignem*; 55 > morti traderent eum; 58 dicentem (+ quia); dissoluo; 59 non: (nec sic); 60 ad ea quae tibi obiciuntur ab his: (quid isti tibi obiciunt); 61 dicit*; om. Dei*; 62 > a dextris sedentem*; om. Dei*; 72 > iterum gallus*.
- xv. 6 > dimittere solebat*; 7 om. qui sec. et erat; (fecerant); 16 eum + intro; 17 purpuram; 20 (purpuram); 28 adimpleta*; 29 aedificas [nos aedificat]; 33 per: super; 34 Heloi, Heloi*: lema; > me dereliquisti.
- xvi. 4 uident*; 5 stolam candidam; 14 iis: his*; (surrexisse); crediderant*; 19 om. Iesus*; sedit*.

LVCAV pro LVCAM.

- Luc. i. 1 completae; 3 adsecuto; > a principio omn.*: omnibus; 5 illi; 10 erat populi*; 12 (> turbatus est Zacharias); 15 sicera*; 17 Heliae*; incredibiles*; 20 (potens); 25 > mihi fecit; 27 (om. erat); 29 audisset: uidis-

- set*; (> salutatio ista); 31 (+ et *ad init.*); 32 (domum); 35 nascitur; *om. ex te**; 39 (montanam); 43 > mihi hoc; 45 credidit*; *tibi: ei**; 48 respexit (+ in); 49 (magnalia); 50 in progenies et progenies*; 52 (sedibus); 54 *recordatus: memorari**; *om. suae**; 64 > os eius illico; 66 Quid*; 67 impletus*; 68 plebi*; 72 > sancti sui; 77 (in remissione); 79 Inluminare*.
- ii. 2 *om. a**; 4 Bethleem*; 12 *om. uoluit et sec., sed postea restituit*; 14 pax + in*; 15 Bethleem*; 18 *om. et sec.*; 21 *om. puer**; + et *ante uocatum*; > conciperetur in utero; 22 (*om. eum*); 25 (> erat homo *uoluit primo postea repudiavit*); 27 > parentes puerum Iesum; *om. eius*; 34 *illis: illos uoluit primo, postea deleuit*; (> hic positus est); *om. in ante resurrectionem**; contradicitur; 36 prophetis; suo *uoluit primo omitti, postea restituit*; 38 redemptionem in Hierusalem; 42 *illis + in**; 45 *regressi: reuersi*; 47 (> audiebant eum); 48 uidentes + eum; 49 (> quaerebatis me); 50 *eos: illos**.
- iii. 2 (principe); *Domini: Dei**; 4 Esaias*; 7 exiebant*; 8 quia potest Deus*; 9 *om. bonum**; exciditur*; mittitur*; 16 uenit; 17 conburet; igni; 18 populum*; 19 (> quae fecit malis); 22 est + dicens *primo, postea deleuit*; complacuit*; 23 (> erat Iesus).
- iv. i. agebatur in Spiritu*; 3 (> es Dei); 4 Iesus + dicens *primo, postea deleuit*; > pane solo*; uiuet*; 5 *om. in montem excelsum**; 6 *sunt: (est); (illam)*; 7 (erit . . omnis); 9 supra*; (> es Dei); 10 mandabit*; 17 > prophetae Esaias*; > erat scriptum; 18 *om. sanare contritos corde**; 19 (in remissione); (*om. et diem retributionis*); 21 (> scriptura haec); 22 filius est*; 23 (> similitudinem hanc); 25 omnem terram *uoluit primo, postea deleuit*; 27 Neman*; 28 > ira in synagoga; audientes haec; 29 supra*; 34 qui sis*; 35 *illum: illi**; *eo: illo**; 36 omnes *uoluit primo, sed postea deleuit*; 38 *om. Iesus**; 39 *imperaui: (increpauit)*; 40 > sol autem*; 41 Exiebant*: autem + et.
- v. i (turba irrueret); 2 autem + ex eis; 3 rogauit ut . . reduceret; 7 *om. pene**; 10 (Simoni); 11 *cum: illum**; 12 Iesum *om. et*; 13 *eum: illum**; 16 (desertis); 17 (sederat); (> sedentes Pharisei); 19 (*om. parte*); (> inferrent illum); super; 24 > potestatem habet*; dimittere*; surge + et; 25 surgens*; *om. lectum**; 27 teloneum*; 30 (> ad discipulos eius dicentes); 32 peccatores in poenitentiam*; 35 dies + et; 36 > uestimento nouo*; rumpet; conueniet.
- vi. 3 > dixit ad eos; *illo: eo**; 4 *dedit: + et uoluit primo, postea deleuit*; 9 > Iesus ad illos; (interrogabo); male + facere; 10 omnibus + illis; eius + sicut et altera *uoluit primo, postea deleuit*; 12 > diebus illis; 13 (> factus esset dies); > ex ipsis duodecim; 14 quem (+ et); 16 *om. Et* ad init.*; Scarioth*; qui + et *sed postea deleuit et*; 17 (*om. et ante Tyri*); 19 (> tangere eum); 21 (> esuritis nunc); > fletis nunc; 22 estis; (> oderint uos); 23 *om. est**; 26 > bene uobis dixerint*; 28 *om. et**; 29 *Et: (om.) uel potius (ei)*; 32 (> gratia est); 33 > benefaciunt uobis; (> gratia est); 34 > uobis est; 35 uestros + et*; 38 bonam *om. et**; 39 *cadunt: cadent**; 40 *om. si sit**; 41 (> tuo oculo); 45 *om. thesauro sec.*; 46 (> me uocatis); 47 (> meos sermones); *sit: est*; 48 > mouere eam; 49 audiuit . . fecit*; (*om. suam*).
- vii. i intrauit + in; 2 (> erat illi); 6 dicens (+ ei); 11 *cum eo: cum illo**; 12 ciuitatis + et*; matri*; 16 (> timor omnes); > uisitauit Deus; 21 > curauit multos*; 22 > uidistis et audistis*; 24 > dicere de Ioanne*; arundinem (+ a); *agitatam: moueri**; 28 (> illo est); 29 *baptismo: (baptisma)*; 31 *om. ait autem Dominus**; (> sunt similes); 32 (> in foro sedentibus); 38 eius (+ flens); ungebatur; > ung. unguento [*nos unguento ungebat*]; 41 *et alius: (at) alius*; 42 (> utrisque donauit); *diligit: diliget**; 45 intraui.
- viii. i ciuitatem et castellum*; 2 > dae-

- monia septem*; 3 Chuzae [nos Chuzā]; ei: eis*; 4 conueniret*; 6 *supra*: super; 12 *om.* hi*; 13 *supra*: super; radicem*; 16 uaso; 18 *audiat*: auditis*; 19 adiret + ad*; 23 *Et nauigantibus*: Nauigantibus autem*; *cessauit*: (cessauerunt); 25 > dicentes ad inuicem*; > imperat et mari*; 26 *Et nauigauerunt*: Enauigauerunt autem*; 27 *daemonium iam*: daemonia a; *uestimento*: uestimentum; 28 tibi *om.* est; 30 intrauerunt; 35 (> sedentem hominem); eius: (Iesu); 37 > timore magno*; 38 *Et*: (At); 39 *uoluit primo fecerit et* > Deus fec. *postea utrumque deleuit*; 40 redisset*; 42 > filia unica*; ei: illi*; 43 *quaedam*: (quae); 46 exisse*; 48 ei: illi*; > te saluam; 49 a principe*; *illum*: (magistrum); 51 uenisset + ad; (> puellae et matrem); 52 est + enim; *om.* puella*; 53 *quod*: quia*.
- ix.** 1 (*om.* apostolis); 4 *exeat*: (exite); 5 super; 6 circumibant*; 9 > audio ego talia*; 13 > date illis uos; 14 *autem*: (enim); 16 (*om.* suis); 17 (> et saturati sunt omnes); 18 > turbae esse; 19 *uero*: autem; > propheta unus*; 20 > dicitis esse; *Simon*: (autem); 23 seipsum*; 24 propter me (+ hic); 25 (> mundum uniuersum); 26 (> erubuerit me); 27 (stantium); 28 > Ioannem et Iacobum; 29 factum*; albus *om.* et*; 32 illo *om.* erant*; *Et*: (At); 33 *cum*: dum*; 37 *illis sec.*: illi*; 39 apprehendit illum*; 44 *cordibus*: (auribus); 45 interrogare eum*; 47 (cogitationem); apprehendens [nos adp.] puerum statuit eum secus se*; 48 > omnes uos*; *maior*: (magnus); 51 iret *om.* in*; 53 euntis *om.* in*; 55, 56 *om.* dicens Nescitis cuius spiritus estis | Filius h. non uenit animas perdere sed saluare; 58 *Dixit*: Et ait*; 60 uade *om.* et*; 61 > primum mitte mihi*; *quae*: qui*; *suam ad*: suam in*; *respiciens*: aspiciens*.
- x.** 5 > domui huic; 6 super illam*; 10 *om.* autem*; 15 *usque ad caelum*: usque in c.*; 16 (> audit uos *uoluit primo, postea repudiavit*); (> spernit uos); > me misit*; 18 satanan*; 21 (*sp. om.* sancto *uoluit primo, postea ut uidetur sancto restituit*); *quoniam*: quia; 22 qui sit *bis**; 23 *om.* uos*; 27 *ad init.* (+ At); 38 (> castellum quoddam); > nomine Martha.
- xi.** 1 > loco quodam*; > et Ioannes docuit*; 3 *hodie*: cotidie*; 7 (> in cubili sunt); 8 *om.* Et si ille perseuerauerit pulsans*; 11 petet; 13 (> data bona); 16 *Et*: (At); 17 *uidit*: (sciuit); desolatur*; (cadit); 18 eius: ipsius*; > eiicere me*; 20 *peruenit*: praeuenit*; 22 fortior illo*; aufert; distribuit; 23 *contra*: aduersum*; 24 *ambulat*: perambulat*; 25 *om.* eam*; 26 *om.* secum*; 28 *om.* illud*; 29 *om.* prophetae*; 30 Nineuitis*; 31 Solomonis: plus *om.* quam*; Solomone [Solomone nos]; 32 Nineuitae*; plus Iona*; 33 *supra*: super; 34 lucidum (est); tenebrosum (est); 36 (tenebrosam); illuminat; 44 parent*; 45 > nobis contumeliam*; 46 portari*; 48 > quidem ipsi*; 53 *om.* autem*; 54 *om.* et; > capere aliquid*; *de*: ex*.
- xii.** 1 suos + primum; attendite (+ uobis); quae est; 3 *dicentur*: audientur; 4 *quid*: quod*; 7 estis *om.* uos*; 8 fuerit + in*; *illum*: in illo*; 9 denegabitur*; 10 *dicit*: dixerit; 12 *quid*: quae*; *om.* uos*; 13 > quidam ei*; 14 *illi*: ei*; 16 > attulit ager; 17 *quia*: quod*; 22 animae *om.* uestrae*; *induamini*: uestiamini*; 23 corpus *om.* plus; 27 uobis + quia: 28 > in agro est*; 31 *om.* primum*; *om.* et iustitiam eius*; 33 ueterescunt*; 35 *om.* in manibus uestris*; 39 *ueniret*: uenit; perfodiri*; 40 uos (+ ergo); uenit*; 42 (constituet)*; super*; (*om.* illis); 43 > seruus ille; inueniet; 44 quia super; 45 *seruos*: pueros*; 47 multas; 48 paucas; 50 baptisma*; coartor*; 51 (terra); 52 in duo*; 56 > terrae et caeli*; 58 *autem*: (enim).
- xiii.** 2 *fuerint*: fuerunt*; 4 *Sicut*: (Aut); (super); Siloam*; fuerunt*; 5 > non poenitentiam*; 6 autem *om.* et*; 8 dixit*; 10 *eorum*: (quadam); 12 uidisset*; *om.* eam*; 14 non *om.* in; 15 Respondit.. et dixit*; 25 ostium *pra.* + et*; Domine (+ Domine) *sed postea deleuit*; 27 dicet (+ Dico); 32 ite *om.* et*; tertia *om.* die*;

- 33 sequenti *om.* die*; 34 pinnis*; (noluitis); 35 relinquitur*; *om.* deserta*.
- xiv. 1 *om.* Iesus*; (principum); 2 > erat hydropicus; 5 (> dixit ad illos *sed restituit*); 7 autem *om.* et; 8 ab eo*; 9 (dicet); (incipies); 12 > et ipsi te*; 13 claudos *om.* et*; 18 omnes (+ se); 25 (> cum eo turbae multae); 26 > discipulus esse; 28 (*om.* qui necessarii sunt); habet*; 34 sal *sec.* + quoque*; 35 mittitur.
- xv. 4 *eam*: illam*; 5 (*om.* eam); 14 > consummasset omnia; 16 (> manducabant porci); 17 mercennarii*; *om.* in domo*; 19 mercennariis*; 22 anulum*; pedes *om.* eius*; 27 illi (+ quia); 29 annis: annos; 30 *suam*: (tuam).
- xvi. 1 uilicium*, *et infra*; 2 uil. (*om.* tuae); 8 (> saeculi huius); 9 mamona* *et infra*; 14 > haec omnia; 15 quod (+ in); 18 > ducit alteram*; 19 *diues qui*: d. et*; 21 *ad init.* + Et; *om.* et nemo illi dabat*; 22 sepultus est +. Et; 23 eleuans *om.* autem; 24 *aquam ut*: aq. (et); 25 *om.* illi; 26 chaos: chasma; > transire hinc; 28 > locum hunc*; (tormenti).
- xvii. 3 *om.* in te*; 6 haberetis*; diceretis*; obediret*; 7 aut + boues *deinde ut uidetur* oues; dicet*; 8 dicet*; 9 (*om.* illi); 11 transiebat*; 17 (*om.* et); 18 rediret (ut); 20 respondit eis et*; 27 edebant (*om.* et); ducebant (*om.* et); 28 (*om.* et *ter*); 29 (> sulphur et ignem); (> perdidit omnes); 34 uobis *om.* in*; 37 *illis*: eis*; *om.* et*.
- xviii. 3 (*om.* quaedam); 11 *uelut*: uel ut; 20 (> non moechaberis non occides); 24 > illum Iesus*; 27 *illis*: (ille); 31 (*om.* Iesus); 33 > die tertia*.
- xix. 2 Zacchaeus *et infra*; > erat princeps*; 4 *eum*: illum*; 9 *sit Abrahae*: Abrahae est; 13 *eis*: illis*; 14 *eum*: illum*; 15 *quantum quisque*: quid quis; 17 > fidelis fuisti*; *eris*: (esto); 23 *illam*: illud*; 26 *om.* et abundabit*; 28 ascen-
- dens + in; 30 in quo introeuntes; 37 *discipulorum*: discentium*.
- xx. 3 *om.* Iesus*; 4 Baptismum*; 5 inter se*; 7 (> nescire se); 14 inter se*; 19 *hanc*: istam*; 21 *eum*: illum*; > in ueritate uiam Dei*; 24 *om.* ei*; 25 > Caesaris sunt.. Dei sunt*; 26 *liberis*: filiis*; 31 (*om.* omnes); 34 > saeculi huius*; 35 habentur; nubunt*; ducunt*; 37 *Quod*: Quia*; 39 *om.* ei*; 40 > interrogare quidquam; 41 > Dauid esse*.
- xxi. 5 lapidibus bonis*; 8 *eos*: illos*; 9 oportet + enim; *nondum*: non*; 21 fugiant in montes*; 37 *uoluit primo* (> in templo docens), *sed postea restituit* docens in templo.
- xxii. 2 *Iesum*: eum*; Scarioth*; 5 > illi pecuniam; 6 *turbis*: (turba eis); 9 dixerunt (+ ei); 10 *om.* quidam*; 12 > uobis ostendet*; (*om.* et *sec.*); 17 accipite (+ hoc); 20 funditur; 22 traditur; 26 *minor*: iunior*; 38 > gladii duo*; 44 (decurrentes); 45 (*om.* suos); 48 *illi*: ei*; 49 percutiemus; 55 igni*; atrio; *erat*: (sedebat); 61 dixit* (+ ei).
- xxiii. 2 > accusare illum*; (*om.* et *sec.*); 3 respondens (+ ei); 8 audiret*; de illo*; 9 *eum*: illum*; 12 *uoluit primo* > Pilatus et Herodes, *sed postea restituit* Her. et Pil.; 20 *eos*: illos*; 21 *eum*: illum*; 25 (*om.* illis*); 35 *eum*: illum; 36 *ei sec.*: illi; 40 *eum*: illum*; 48 *om.* sua; 49 > erant eum*; 54 Parasceue; 55 *eo*: ipso*; uenerant*.
- xxiv. 11 credebant*; 12 uidet; *om.* sola*; 18 Cleopas*; 20 > tradiderunt eum; 24 *inuenerunt*: uiderunt*; 26 (*om.* ita): 29 intrauit + manere; 32 loqueretur (+ nobis); 33 *illis*: ipsis*; 36 > haec autem*; *Iesus*: (ipse); > Iesus stetit*; 38 et *sec.* (+ quid); 39 > ipse ego*; 47 Hierusalem; 48 > estis testes*; 49 uirtutem*; 53 *om.* Amen*.

In Euangelio Iohannis asteriscos non addidimus, cum de aliquot lectionibus nostris nondum satis liqueret.

- Ioh. i. 9 *om.* hunc; 20 > ego non sum; 21 dicit; 23 Esaias; 26 *nescitis*: non scitis; 29 uidet; *om.* Ioannes; *om.* ecce *sec.*; 30 quo (+ ego); 31 *om.* in; 38 *om.* se; 39

- uenerunt (+ ergo); (*om. autem*); 40 *a*: ab; 44 Bethsaida + de; 51 super.
- ii. 1 tertio; 4 *om. est*; 6 *uoluit primo* > hydriae lapideae *sed postea restituit* lap. hydr.; 8 (*om. Iesus*); 9 haurierant; 10 *om. autem*; 13 Ierosolyma; > Ierosolyma Iesus*; 16 *om. et sec.*; 17 > uero sunt; 22 surrexisset.
- iii. 2 *Iesum*: eum; 3 natus; 4 > senex sit; *renasci*: nasci; 5 (natus); *om. sancto*; 8 *nescis*: non scis; *aut*: et; 10 *om. in*; 13 > de caelo descendit; 15 in ipso; 16 > dilexit Deus; 18 credidit; 20 mala agit; 21 > eius opera; 22 > Iudaeam terram; 23 adueniebant; 24 > in carcerem Ioannes; 25 *autem*: ergo; 27 quicquam; (> datum ei); 31 supra *bis*.
- iv. 1 *quod*: quia; 2 quamquam (+ ipse); 5 Sychar; 6 super; 9 *om. illa*; (> a me bibere); 14 *om. ego*; 17 (> uirum non habeo); 20 quia + in; 25 (*om. ergo*); (> annuntiabit nobis); 29 et *primo uoluit om. sed postea hamos deleuit*; 30 *om. ergo*; 32 dixit; 34 *ut sec.*: (et); 37 (*om. est tert.*); 38 (> non uos); (laborem); 41 *om. in eum*; 42 (> non iam); 45 fecerat + in; 53 (*om. erat*).
- v. 2 Ierosolymis + super; 4 *om. uoluit totum uersum*; > secundum tempus descende-
bat; 6 > multum iam; 7 *enim*: (autem); 8 grabattum *et infra*; 9 *om. ille*; > illo die; 10 est + et; 11 > fecit me sanum; 13 *om. a*; 16 (+ et *ad init.*); 19 > facere a se; *quod*: (quid); 22 > iudicium omne; 26 > uitam habere; 27 ei + et; 28 *filiis Dei*: (eius); 31 *om. ipso*; 35 > exultare ad horam; 36 (*om. ego sec.*); > me misit; 38 *uoluit primo* > manens in uobis, *sed postea restituit* in u. manens; 44 > potestis uos; > est Deo; 45 sperastis; 47 > meis uerbis.
- vi. 5 dicit; 9 *inter*: (in); 10 faenum; 11 (> panes Iesus); 12 (dicit); 14 *om. Iesus*; 15 *et*: (ut); 19 super; 21 > fuit nauis; 22 abissent; 24 *om. in*; 27 sed (+ cibum); > uobis dabit; 28 (faciamus); 30 (> facis tu); 31 > manna manducauerunt; 33 > descendit de caelo; 35 *ei (err. typ.)*: eis; 40 *autem*: enim; uidet;
- > resuscitabo eum ego; 41 *om. uiuus*;
> descendi de caelo; 49 > in deserto manna; 54 habetis; 60 *om. et*; 64 spiritus (+ sunt); 65 > esset traditurus; 66 (> datum ei); (*om. meo*); 72 Scariothen.
- vii. 1 *om. autem*; Galilaea; Iudaea; 3 *autem*: (ergo); discipuli + tui; 7 *quod*: quia; 8 *om. autem*; 12 > de eo erat in turba; 18 *eum*: illum; 25 Ierosolymitis; 30 (manum); 33 *om. eis*; > misit me; 34 > sum ego; 35 (gentilium . . gentiles); 38 dixit; 39 nondum fuerat glor.; 41 > Christus uenit; 42 *primo uoluit* > Christus uenit, *nisi fortasse de uersu errauit: saltem postea restituit* uenit Chr.; 44 *eum sec.*: illum; 45 *illum*: eum; 48 > aliquis ex principibus; 50 Dicit; 51 > audierit ab ipso prius; 52 *om. Scripturas*; > propheta a Galilaea.
- viii. 4 (dicunt); 6 terram; 7 *ergo*: autem; 9 exiebant; *om. Iesus*; 11 > amplius iam; 12 ambulabit; *lumen*: lucem; 20 *om. Iesus*; 22 *dixit*: dicit; 25 *qui*: quia; 26 > misit me; 27 (*om. Et*); *eius*: eis; *om. Deum*; 29 > misit me; *om. et sec.*; 33 dicis + quia; 35 *om. autem*; 36 > Filius uos; 37 *filiis*: semen; 38 *om. meum*; 42 et uenio neque; 45 *si*: quia; 46 arguit; *om. uobis*; quare + uos; 48 *ergo*: igitur; 49 inhonoratis; 50 quaerit . . iudicat; 52 ergo + illi; 54 *uester*: noster; 56 meum + et.
- ix. 1 *om. Iesus*; *eius pr.*: sui; 5 > in mundo sum; 7 Siloae; 8 uidebant; 9 *est ei*: eius est; *om. uero*; 10 *tibi*: tui; 11 *uoluit primo* > meos oculos, *sed postea restituit* oculos meos; natatoriam Siloae; uidi; 12 *om. Et*; 14 *uoluit* > eius oculos *primo, sed postea restituit* oc. eius; 15 + et ante Pharisei; > posuit mihi; 16 *qui*: quia; *om. autem*; *inter eos*: in eis; 17 *de illo*: de eo; *qui*: (quia); 21 *loquatur*: (loquetur); 22 *quoniam*: quia; *om. esse*; 25 *Dixit*: (Respondit); *om. eis*; 27 iam, et (+ non); 28 *om. ergo*; *sis*: es; (> sumus discipuli); 32 > aperuit quis; 34 peccatis (+ tu); 38 (*om. procidens*); 39 (> mundum hunc); 40 *om. quidam*.

- x. 5 sequentur; fugient; > alienorum uocem; 8 uenerunt: uoluit primo (+ ante me), sed postea deleuit; latrones sed non; 9 pascuam; 11 > (Pastor bonus); dat: ponit; om. suis: 15 om. meis; 16 (> ouili hoc); om. et ante unus pastor; 17 > Pater diligit; 18 meipso om. et; 19 Dissensio: uoluit primo (+ ergo), sed postea deleuit; 29 quod: (qui); (maior); 32 > opera bona; uoluit > lapidatis me primo, sed postea restituit me lap.; 34 (> est scriptum); 38 etsi uno uerbo; > in me est Pater; 40 (om. eum); (primum baptizans); 42 in eum + ibi.
- xi. 3 om. eius; 4 (> haec infirmitas); 5 (om. Mariam); 6 infirmatur; 7 haec dixit: hoc dicit item (hoc); 8 > lapidare Iudaei; 9 > horae sunt; (> mundi huius); 10 Si (+ quis); 11 post hoc dicit eis; excitem: exsuscitem; 14 > dixit eis Iesus; 18 quasi (+ a); 24 qui (err. typ.): quia; 27 om. uiui; om. hunc; 31 ergo: igitur; 33 fremuit; 37 > dixerunt ex ipsis; om. nati; ut + et; 39 fetet; > enim est; 44 dicit; 45 om. et Martham; quae: (quod); om. Iesus; 48 nostrum + et; 49 autem (+ quidam); om. nomine; 50 uobis: nobis; > homo moriatur; 51 quod: quia; 52 (> pro gente tantum); ut + et; 56 ueniat.
- xii. 1 > fuerat Lazarus; 3 > capillis suis pedes eius; 4 Dicit; 7 Simile: Sine; 13 Osanna; 16 Haec pr. + autem uoluit primo, sed postea deleuit; 16 (> de eo scripta); 18 (> hoc eum fecisse); 19 (proficitis); 22 dicunt; 25 (> mundo hoc); custodiet; 26 Pater (om. meus); 27 > hora hac; 28 > tuum nomen; 29 > factum esse; 30 > uox haec; 31 (> mundi huius); 34 dicis + quia; 35 modicum (+ tempus); > tenebrae uos; 40 > eorum cor; et intelligant om. non; 42 ut de synagoga; 47 > mea uerba.
- xiii. 1 diem + autem; > eius hora; (> mundo hoc); 2 Scariothis; 6 Petrus?; 8 > Iesus ei; habes; 12 eorum om. et; sua + et; 14 > uestros pedes; 15 (om. ita); 16 om. est sec.; 17 erilis: (estis); 18 impleatur; leuauit; 23 ergo: (autem); 24 dicit;

- ei (+ dic); 25 ille + sic; super; 26 (Respondet); 27 buccellam + tunc; Et dixit: Dicit ergo; 28 dixit; 29 quod dixisset: quia dicit; 30 > buccellam ille; 31 dicit; 35 > mei discipuli; ad: in; 36 uoluit primo > postea autem sequeris sed postea restituit seq. aut. postea; 37 Petrus + Domine; 38 om. ei; (> gallus cantabit); (> neges me ter).
- xiv. 1 (> uestrum cor); 2 (> locum uobis); 3 parauero; 7 > cognouissetis utique; cognoscetis: cognoscitis; 9 cognouistis me: cognouisti; Philippe?; uidit bis; Patrem pr. (+ et); 10 credis; 13 om. Patrem; 14 om. me; 17 cognoscitis; 18 (uenio); 20 uoluit primo > cognoscetis uos, sed postea restituit uos cognoscetis; om. sum; 22 > nobis manifestaturus es; 24 (auditis); 27 (> uestrum cor); 30 (> huius mundi princeps).
- xv. 2 tollit; 4 (> fructum ferre); 6 mittetur: (missus est); arescet: aruit; (colligunt); eum: eos; mittunt; ardent; 10 uoluit primo > praecepta Patris mei, sed postea restituit Patr. m. praec.; 13 > quis ponat; 15 dicam: dico; faciat: facit; 16 posui uos ut (+ uos) eat; 20 om. mei; 25 impleatur; > me habuerunt; 27 perhibetis.
- xvi. 2 (interfecerit); > se obsequium; 5 eram At nunc; > me misit; 9 credunt; 10 uidetis; 11 > mundi huius; om. iam; 12 > dicere uobis; 13 docebit: (deducet); uos + in; 16 (uidetis pr.); 17 (uidetis pr.); 19 autem: ergo; (uidetis pr.); 20 > in gaudium uertetur; 22 habebitis; tollit; 32 om. iam.
- xvii. 1 > tuum Filium; 3 (> aeterna uita); > uerum Deum; 11 quos: (quo); 12 ex his periit; 14 > odio eos; 15 eos ex malo; 18 om. tu; 20 eis pr.: his; 21 > mundus credat; 22 sicut (om. et); 23 unum (ut) cognoscat; 24 > ego sum; 25 iuste + et; 26 qua: quam.
- xviii. 4 dicit; 7 > eos interrogauit; 9 eis: ipsis; 10 > eius auriculam; dextram; 11 om. tuum; 18 calefiebat; 21 sim: sum; 22 ministrorum assistens uoluit primo, sed postea restituit ass. ministr.; 26

- om. ei; 28 manducarent om. ut; 29 om. foras; 32 > esset morte; 34 + Et ad init.; > tibi dixerunt; 36 > mundo hoc bis; 37 > meam uocem; 38 dixit: dicit; uoluit primo > causam inuenio in eo sed postea restituit ordinem Clementinum; 40 om. ergo.
- xix. 2 uestem purpuream; 4 Exiit; om. ergo; > in eo nullam causam inuenio; 5 Exiit; > spineam coronam; 6 clamauerunt; crucifige om. eum; 9 dicit; 11 > esset datum; > tradidit me; 12 om. Et; om. enim; (> regem se); 13 autem: ergo; locum; 17 om. autem; 18 > eum crucifixerunt; 20 > legerunt Iudaeorum; 25 Cleopae; 28 quia + iam; dicit; 29 > positum erat; 35 > eius testimonium.
- xx. 1 uidet; 2 currit; illis: eis; 5, 6 uidet bis; 9 oportet; 10 > ad semetipsos discipuli; 12, 14 uidet bis; 15 esset: est; 17 Patrem uestrum et Deum meum; 19 > esset ergo sero; om. congregati; dicit; 20 > hoc cum; 22 Haec: Hoc; dicit; 23 (+ Si ad init.); et: (si); 25 Dicebant; figuram; 26 > intus discipuli eius; 29 Dicit; om. Thoma.
- xxi. 3 exierunt om. Et; nauem; 4 autem + iam; 5 Dicit; 6 Dixit; (> illud trahere ualebant); prae: a; 7 Dicit; Simon (+ ergo); tunicam; 9 uident; 12 discumbentium: discentium; 13 (om. Et ad init.); 14 om. suis; surrexisset; 17 dicit ei Domine; nosti: scis; Dicit ei Pasce; 18 om. tu; 19 > hoc cum dixisset; 20 uidet; (tradit); 21 dicit; 22 Si: Si (ita Bentleius: uolebat fortasse Si sic); 23 iste in fratres; Iesus + quia; 24 om. ille; et qui scripsit; 25 om. posse.

Codices Euangeliorum in usum editionis Bentleianae collati.

Codices ab ipso Bentleio collati et maxima ex parte in libro Tr. Coll.

Cant. B. 17. 14 citati. [Codices nostri uncis includuntur.]

- A. Mus. Brit. Reg. I, D. ix olim Regis Canuti (Westwood *Anglo-Saxon and Irish MSS.* p. 141, *Palaeographia Sacra Pictoria* tab. 23). Cf. T. infra.
- [B. Coll. Corp. Christi Cant. 286 = noster X. Uide supra p. 14.]
- C. " " " " 197 Fragmenta S. Lucae ex Bentleii ϕ q. u. infra (Westwood *A.-S. & I. MSS.* p. 49).
- D. Mus. Brit. Cotton Otho B. ix ab igne paene consumptus.
- E. " " Cotton. Tib. A. II saec. X ineuntis olim Regis Athelstani (M. B. *Catalogue of Anc. MSS., Latin*, p. 35).
- F. Mus. Brit. Add. 5463 saec. VIII, ex Beneuento olim Ri. Mead. (M. B. *Cat.* p. 18, tab. 7, Pal. Soc. I, tab. 236). Codex bonae notae, sed non optima.
- H. Mus. Brit. Reg. I, B. vii in Anglia scriptus saec. VIII. (M. B. *Cat.* p. 19, tab. 16).
- H. alter (in Tr. Coll. Cant. B. 17. 5). M. B. Harl. 2826, saec. IX-X. (M. B. *Cat.* p. 32) quem codicem, ne cum primo confundatur, semper numero suo citauimus.
- [K. Eccl. Cath. Dunelm. A. II. 16 'de manu Bedae' dictus = Δ noster in S. Iohanne. Uide supra p. xi.]
- M. Mus. Brit. Harl. 2788 (in Tr. Coll. Cant. B. 17. 5) circa A. D. 800 'codex aureus' (M. B. *Cat.* p. 22, tabb. 39-41). Hunc codicem semper numero suo citauimus.
- O. Mus. Brit. Reg. I. A. xviii, saec. X olim S. Aug. Cantuar. ex dono Regis Athelstani (M. B. *Cat.* p. 37).
- P. Mus. Brit. Reg. I E. vi, saec. VIII exeuntis, olim S. Aug. Cantuar., in Anglia

- scriptus (M. B. *Cat.* p. 20, tab. 17, 18; Palaeographical Society I, tab. 7; Westwood *A.-S. & I. MSS.*, tab. 14, 15).
- R. Mus. Brit. Reg. 1 E. vii, viii Biblia, saec. IX.
- T. Tr. Coll. Cant. B. 10. 4, eadem manu ac Bentleii A.
- W. Mus. Brit. Harl. 1802 cod. Hibernicus, saec. XII ex Bibliotheca Parisiensi.
- X. Uniu. Cantabr. Kk. I. 24, Euang. Lucae et Iohannis, cod. Hibernicus saec. VIII? Cf. Westcott *Vulgate* in *Smith's Dictionary of the Bible* tom. iii. p. 1695 a et tab. II. fig. 1 ad p. 1712.
- [Y. Cotton Nero D. iv = noster Y. Uide supra p. xiv.]
- [Z. Harl. 1775 = noster Z. Uide supra p. xiv.]
- ξ. Dunelmensis A. II. 17 saec. ut uidetur VIII, euang. Iohannis Marci et Lucae cum fragmento Lucae xxi. 33-xxiii. 44 (Westwood *A.-S. & I. MSS.* p. 47).
- [ξ. Lichfeldensis = noster L a Bentleio in Tr. Coll. B. 17. 5. collatus.]
- φ. Mus. Brit. Cotton Otho C. v. Matthei et Marci, ab igne iniuriam passus. Confer C supra (M. B. *Cat.* p. 20, Westwood l. c. p. 50).

Codices Euangeliorum a Iohanne Walkero Bentleii causa collati A.D. 1719-1720¹ (quorum collationes huius editionis gratia cum aliis ex libro Tr. Coll. B. 17. 5. exscripsit W. C. Bell).

- a. Parisiensis Lat. 11955, saec. VIII? aureo-purpureus, Matt. Mc. mutila. Exstant Mt. vi. 2-xxvi. 42; xxvii. 49-fin. Mc. ix. 46-xi. 13; xii. 23-fin. (L. Delisle *Cabinet des MSS. de la Bibliothèque Nationale* Atlas tab. I. 2, *Nouveau traité de Diplomatique* tom. III. tab. xxxviii). Cf. etiam notam ad cap. I, p. viii (5).
- ε. P. L. 2, Biblia Caroli Calui circa 876 A.D. (Delisle l. c. tab. xxviii, 1, 4, 5, Silvestre, De Bastard, Jorand, &c.)
- [μ. P. L. 11553 = G et g₁. Uide supra p. xii.]
- ο. P. L. 262, saec. IX, Euangelia; olim Puteanus.
- [π. P. L. 281 et 298 = B noster, Bigotianus, olim Fiscannensis. Uide supra p. xi.]
- φ. P. L. 13171, saec. IX, Euangelia. Codex bonae notae.

Codices Turonenses quorum uariantes lectiones collegit Leo Cheualier et Walkero tradidit Sabatier.

- [ρ. Turonensis 22 saec. VIII = noster M. Uide p. xiii.]
- σ. Turonensis 23 saec. IX, Euangelia.
- τ. Turonensis 25? saec. XII, olim Maioris Monasterii.

Codices Oxonienses a Casleio Bentleii gratia collati anno 1721, in eodem libro.

- C. Coll. Corporis Christi Oxon. 122, saec. forsan XI, codex Hibernicus; nos citamus *corp. oxon.*
- γ. Coll. S. Iohannis Bapt. Oxon. 194, saec. XI; nos citamus s. *ioh. oxon.*
- [χ = R noster. Uide p. xiii.]
- [ψ = O noster. Uide p. xiii.]

¹ Plura uidesis *Old-Latin Biblical Texts*, no. I, *Appendix* II, p. 55.

CAP. V. *Codices manuscripti alii in notulis interdum citati.*

- and.* = Euangelia S. *Andreae* Auenionensia, a Martiano 1695, et Calmetio *Comment. litt.* tom. vii. 1726 interdum citata.
- aur.* = Codex *aureus* Holmiensis, saec. VII uel VIII, ed. I. Belsheim Christianiae 1878. Cf. Westwood *Ornaments of A.-S. and I. MSS.*, pp. 1-7, tabb. 1, 2.
- durmach.* = *Durmachensis* (Book of Durrow) saec. VI exeuntis, T. K. Abbott in ed. codicis Usseriani (r) Dublini 1884.
- emm.* = Euang. S. *Emmerami* Ratisbonae, nunc Monacensia, A. D. 870. Contulit P. C. Sanftl *Dissert. in aureum et peruetustum ss. euu. cod. MS.* Ratisb. 1786.
- floriac.* = codicis *Floriacensis* speculi (m) fragmenta Ashburnhamensia (cod. Libri 16). Uide Weihrich in *Corp. Scr. Eccl. Lat. Uindob.* tom. xii, p. xl.
- gat.* = Codex Euang. S. *Gatiani* Turonensis, postea Ashburnhamensis, saec. VII? nunc Par. *Nouvelles acquisitions françaises* 1587 (*Libri* 14); a Calmetio citatus *Nouvelles Dissertations* pp. 448-488, Paris. 1720.
- gig.* = *Gigas* librorum Holmiensis saec. XIII, Actus Apostolorum et Apocalypsin cum collatione ceterorum librorum N. T. ed. Belsheim, Christianiae 1878.
- legion.* = Biblia S. Isidori *Legionensis* a Sanctioni presbytero conscriptus era 968 = 930 A.D., in usum recensionis Sixtinae collata. Quae collatio Romae Uat. 4859 seruatur, ubi inspexit I. S. Hic codex in Nouo Testamento codicis Carafiani quater laudatur ad Act. ix. 5 sqq., x. 6, xxiv. 6 sqq. Rom. v. 16. Uide infra.

cor. uat. = *Correctorium uaticanum* saec. XIII, Romae Uat. 3466 (Vercellone N), cuius partem quae ad Nouum Testamentum et Apocryphos libros spectat huius editionis gratia exscripserunt Aug. Mau (S. Matt.) et Ioh. Gatti. Cf. C. Vercellone *Dissertazioni Accademiche* No. III, pp. 35-56, Romae 1864.

cor. uat. marg. = eiusdem libri margo (Vercellone N*). In margine aliud correctorium nobis ignotum saepe laudatur et symbolo . . designatur.

cod. caraf. = Lectiones in margine Bibliorum Hentenianorum Plantin. Antuerpiae 1583, a congregatione Sixtina praesidente Cardinali Antonio Carafa scriptae. Cf. C. Uercellonium in libro dicto *Uariae Lectiones Uulgatae Latinae* tom. I, pp. xxvii-xxxii, Romae 1860, cuius peculium hic liber uidetur fuisse.

In hoc codice citantur codex Amiatinus (Matt. xxvi. 28, Marc. xiv. 24, Act. xx. 29, Rom. iv. 5, v. 16, Heb. xii. 18, xiii. 2), 'codex Gothicus' Legionensis, ut modo dictum est, et 'Graecus cod. Uat. uetustissimus et emendatissimus' (Matt. xxvii. 35, Luc. xii. 35, Act. iv. 5-7, x. 6, xv. 34, xxiv. 6-8, Rom. v. 16, 1 Pet. ii. 23?, 1 Ioh. v. 7).

CAP. VI. *Editiones saepius uel perpetuo citatae.*

Erasm. = Desiderii Erasmi *Nouum Testamentum* Graece et Latine cuius fere semper usi sumus editione Clerici in folio, quae est tomus sextus editionis Lugd. Batauae 1705. Codices Erasmani recensentur in *Old-Latin Biblical Texts*, No. I, Appendix I, Oxon. 1883.

5 = Editio *Stephanica* Parisiis 1538 in folio, quam citamus ex editione anno 1546 repetita, cum uariis lectionibus in margine: quorum codicum uide elenchum

- Old-Latin Biblical Texts*, No. I, App. I. Haec editio Uulgatae Latinae pro fundamento est quantum scimus. Huius libri (1546) exemplar penes nos est.
- ¶ = Editio *Henteniana*, primum Louanii edita anno 1547 a Ioh. Hentenio, Mechlinensi, et saepissime repetita. Citamus ex Bibliis magnificis Antuerpiae editis, Plantin. 1583, quorum in margine lectiones congregationis Sixtinae scriptae sunt (cf. *cod. caraf.*). Huius libri exemplar penes nos est.
- § = Editio *Sixtina*, Romae 1590.
- ☉ = Editio *Clementina*, hodie in Ecclesia Romana usitata, Romae 1592. Huius libri exemplar penes nos est.
- vg. = concordantia harum quattuor editionum quas perpetuo in notulis citamus.
- Bentl. = lectio Bentleii, quae, nisi aliter notatur, ex libro Tr. Coll. Cant. B. 17. 6 desumpta est. Citamus etiam aliquando coniecturas Bentleii in libro B. 17. 14 seruatas. Uide supra, Cap. IV.
- Tisch. = C. Tischendorffii *Nouum Testamentum Latine ex triglottis*, Lips. 1864, quod fere solummodo citamus cum a lectione nostra *dissentiat*.
- Tisch. uel Tisch. 8 in fine codicum Graecorum uel editionum refert ad editionem eius octauam *Novi Testamenti Graece*, Lips. 1872, ex qua codices graecos citare solemus.
- W. H. = N. T. *graece* a B. F. Westcott et F. I. A. Hort Cantabrigiae editum 1881.

CAP. VII. *Editiones aliae penes nos in locis difficilioribus citatae.*

- Cf. Elenchum Caroli Uercellonii *Uar. Lect.* I, pp. xcvi-civ, et II, xxi-xxvi, ubi editiones plus 179 ab anno 1471 usque ad annum 1599 recensentur. Uide etiam Westcott *Vulgate* p. 1705, et Le Long ed. Masch, *Bibliotheca Sacra*, 1778-90.
1. Fr. de Hailbrun et Nic. de Frankfordia Uenet. 1476 in 4to maiore, qui secundum Uercellonium similis est ed. Uenet. 1475, 'quae est prima inter uenetas et accedit moguntinae anni 1462.'
  2. Leonard. Wild de Ratisbona Uenetiis 1481 fol. 'Non desunt singulares lectiones' Uerc.
  3. Nicolaus Kesler. Basileae 1487 fol. Non est in Uercellonii elenchis.
  4. Hieron. de Paganinis Brixiensis, Uenet. 1497 in 8° uel 4° minore, emendata per Petrum angelum de monte Ulmi ordinis Minorum.
  5. Io. Froben, Biblia cum glossa ordinaria, Basileae 1502 fol. Non est in Uercellonii elenchis.
  6. Iacobus Sacon, Lugdun. 1515 in 8°.
  7. Iacobus Sacon, Lugdun. 1519 in folio cum tabb. ligno incisis expensis Antonii Koberger Norimburgensis, cum uariis lectionibus in marg. Non est in Uercellonii elenchis.
  8. Nouum Testamentum Erasmianum (Latine tantum); Colmariae in aedi(bus) Amandi Farckallii anno M.D.XXIII, ex editione ut uidetur tertia anni 1522.
  9. Ioh. Mareschal, Lugd. 1531 in 8°. De qua Uerc. 'Refert editionem Stephanicam sub numero 58,' i.e. ed. primam Stephanicam, Paris. 1528 in folio; cf. nos *Old-Latin Biblical Texts*, no. I, Oxon. 1883, p. 47.
  10. In off. Lucę Antonii Iuntae Uenet. Ian. 1534. 'Testamentum nouum iuxta ueterę translationem & gręca exēplaria recognitū ac diligentissime castigatum,'

- in forma minima. Emendationes non paucae ex graeco inueniuntur, e.g. Matt. xii. 31 'spiritus autem *blasphemia*;' xvi. 9, 10 '*quinque millium*,' et '*quattuor millium*;' Luc. i. 1 'quae inter nos *plenissime fidei* sunt rerum;' xv. 8 '*euerit domum*;' Ioh. vi. 23 '*gratias agente domino*;' xxi. 12 '*discipulorum*;' ib. 22 '*si eum*;' Act. xxvii. 5 '*uenimus Myram quae est Lyciae*;' Eph. vi. 13 '*et omnibus perfectis stare*;' Philem. 9 '*cum sim talis*;' 1 Pet. ii. 23 '*tradebat autem uindictam iudicanti iuste*;' iii. 8 '*In summa autem: omnes unanimes*;' 2 Pet. ii. 11 '*non portant aduersum se apud dominum execrabile iudicium*;' 1 Ioh. iv. 3 '*et omnis spiritus qui non confitetur IESVM CHRISTVM in carne uenisse ex deo non est.*'
11. Thielmann *Vivian* Paris Aug. 1534, Nou. Test. eadem forma, quod item ex graeco emendatum uidetur, quamuis nihil de hac emendatione dictum sit. Ex locis citatis concordat cum *Iunta* Matt. xii. 31, Luc. xv. 8, Ioh. xxi. 22 sed non in aliis. Luc. xix. 37 et Ioh. xxi. 12 legit recte '*discentium*,' et Iac. iii. 7 '*et cetorum*.'
  12. Nouum Testamentum iam quantum accuratissima cura recognitum a DES. ERASMO ROTER. cum annotationibus eiusdem, Froben, Basileae, 1535 in fol.
  13. [Rob. *Stephanus*, Parisiis 1545 in 4° minori. Biblia Latina cum uersione Tigurina et notis Uatabli marginalibus.] Exemplar habeo uno uolumine comprehensum cum hoc titulo '*Biblia Sacra ex omnibus orthodoxorum lucubrationibus recognita | Uenetiis apud Petrum Nicolini de Sabellio anno M.D.LI.*' Liber tamen mere Stephanicus est.
  14. Rob. *Stephanus*, Parisiis 1546 in folio (editio ex optima eius 1538 repetita), quem librum in hac editione semper citamus sub siglo 5 q. v.
  15. Iacobus *Giunta* Lugd. 1548 in folio, uel forsitan potius anni 1546 (excudebat Theobaldus Paganus). Secundum Uercellonium refert ed. Stephanicam Parisiis 1532.
  16. Rob. *Stephanus*, 1555 in 8° (excudebat Roberto Stephano Conradus Badius, anno M.D.LV. viii idus Aprilis). Biblia prima cum uersibus hodiernis edita, quorum numeros in hac editione sequimur. Lectiones uariae in margine adduntur.
  17. Apud Ioannem *Frellonium* Lugduni 1556 in 8°. '*Iuxta vulgatam editionem.*' Typographus in epistola ad lectorem ait '*Dein quae ad sacrarum sensa literarum pertinere visa sunt non omissurus, versus quoslibet notandos curavi. Quod non sine Numinis nutu initio factum, atque in hanc usque nostram putarim prorogatum aetatem, quo uidelicet sensa ipsa, certis distincta uersibus, verae Theologiae studiosis et clarius innotescerent, et memoriae facilius mandarentur.*' De Roberto Stephano ne uerbum quidem. Typo nitido et minuto excusus est liber et uersus hodierno more distribuuntur.
  18. In officina haeredum Lucae Antonii *Iuntae*, Uenetiis 1557, mense Iulio in folio cum notis *Isidori Clarii* Brixiani Episcopi Fulginatensis ex secunda eius recognitione (De prima editione *Isidori Clarii* Uenetiis 1542 in fol. apud Petrum Schoeffer, dicit Uercellonius '*usus est ed. sub n. 58 (i.e. Stephani 1528) at permulta temere nimis reformauit*').
  19. Apud haeredes Carolae Guillard uiduae quondam Claudii Cheuallonii Paris.

- 1558 in fol. ex recensione Iohannis *Benedicti*, cuius editio princeps ex officina Simonis Colinaei prodiit Parisiis, 1541.
20. Apud Guliel. *Rouillium* Lugd. 1569 fol. Editio Henteniana, cum tabb. ligno incisis. In hac editione Chr. Palomares collationem cod. Toletani inscripsit Uat. 9508; cf. T supra p. xiii.
  21. Apud *Iuntas* Uenet. 1572 fol. Editio Henteniana.
  22. Nouum Iesu Christi Testamentum *Plantin.*, Antuerpiae 1573, in forma minima. Ed. Henteniana.
  23. Biblia per Thomam *Guarinum* Basil. 1578, 2 uoll. 8° cum tabb.
  24. Biblia Henteniana *Plantin.* Ant. 1583 in fol. Uide supra *D*, p. xxix.
  25. Biblia Sacra Uulgatae Editionis Romae Ex typ. apost. Uat. 1592. Uide supra *C*.
  26. Biblia ad uetustissima exemplaria nunc recens castigata cum lic. sup. Uenetiis excudebat Hieron. *Polus* 1587. Cum praef. Hentenii. Cum tabb. ligno incisis.
  27. Apud Damianum Zenarum Uenetiis 1599. Idem fere liber ac 26, sed titulo nouo et colophone, 'Uenetiis Altobellus Salicatus excudebat M.D.XCIX.'
  28. Biblia Sacra Uulgatae Editionis Sixti V et Clementis VIII Romae typis S. Congregationis de propaganda fide anno 1861, curante Carolo *Vercellone*, qui liber editionum Clementinarum uarietates in praefatione recenset.

CAP. VIII. *Ueteris uersionis uel ueterum uersionum codices in Euangeliiis citati.*

- a. *Uercellensis* saec. IV uel V, *mut.* Mt. xxiv. 49-xxv. 16, Luc. i. 1-12, xi. 4-25, xii. 37-59, Mc. i. 22-34, iv. 17-24, xv. 15-xvi. 20 (xvi. 7-20 ex *vg.* est). Ediderunt I. Blanchinus *Euangeliarium Quadruplex* Romae 1749 fol. et I. A. Irici Mediolani 1748. Nos Blanchini editione usi sumus, quam repetiuit Migne *Patrol. Lat.* tom. xii in ed. Eusebii *Uercellensis*.
- b. *Ueronensis* s. IV uel V, *mut.* Mt. i. 1-11, xv. 12-23, xxiii. 18-27; Ioh. vii. 44-viii. 12 erasi sunt; Lc. xix. 26-xxi. 29; Mc. xiii. 8-19; xiii. 24-xvi. 20. Ed. Blanchinus.
- c. *Colbertinus* s. XI, Par. Lat. 254 ed. P. Sabatier O. S. B. *Bibliorum sacrorum latinae uersiones antiquae seu uetus Italica* 3 uoll. in folio Remis 1743-1749; et denuo I. Belsheim, Christianiae 1888.
- d. Cod. *Bezae* Cantabrigiensis (D) s. VI. latina uersio ed. F. H. A. Scrivener, Cantabr. 1864, *mut.* Mat. i. 1-11, ii. 21-iii. 7, vi. 8-viii. 27, xxvi. 65-xxvii. 1, Ioh. i. 1-iii. 16, xviii. 2-xx. 1; Mc. xvi. 6-20. Cont. etiam 3 Ioh. 11-15 et Actus.
- e. *Palatinus* s. IV uel V, Uindobonensis Lat. 1185, ed. Tisch. Lips. 1847. *Exstat tantum* Mt. xii. 49-xiii. 13; xiii. 24-xiv. 11 cum detrimento 12 lin.; xiv. 22-xxiv. 49; xxviii. 2-Ioh. xviii. 12; xviii. 25-Lc. viii. 30; Lc. viii. 48-xi. 4; xi. 24-xxiv. 53; Mc. i. 20-iv. 8; iv. 19-vi. 9; xii. 37-40; xiii. 2, 3; 24-27; 33-36 i.e. uersus 2627, in quibus S. Ioh. fere totus, et S. Lucas (uers. 38 exceptis). Exstat etiam Mt. xiii. 13-23 Dublini ed. T. K. Abbott ad calcem cod. Z graeci Dubl. 1880.
- f. *Brixianus* s. VI, *mut.* Mt. viii. 16-26; Mc. xii. 5-xiii. 32; xiv. 53-62, 70-xvi. 20, ed. Blanchinus.
- ff. *Corbeiensis* 1 *Sangermanensis* 21 nunc *Petropolitanus* Ov. 3 (D. 326) s. VIII

- continet euang. Matthei. Ed. Martianaeus una cum collatione *g*₁ Paris. 1695 et nuper Ioh. Belsheim, Christianiae 1881.
- ff*₂. *Corbeiensis* 2 Paris. Lat. 17225, s. V uel VI, *mut.* Mt. i. 1-xi. 6; Ioh. xvii. 15-xviii. 9; xx. 22-xxi. 8; Luc. ix. 48-x. 21; xi. 45-xii. 6; et uersus et uerba aliquot in Mt. xi; Mc. ix et xvi desunt. Ed. I. Belsheim, 1887.
- g*₁. *Sangermanensis* 1, s. IX sc. Euang. Matthei in cod. Bibliorum Par. Lat. 11553 (cf. G). Ed. I. S. *Old-Latin Biblical Texts*, no. I, Oxon. 1883.
- g*₂. *Sangermanensis* 2, Euangelia s. X, Par. Lat. 13169, a Sabatier interdum citatus, cf. tom. iii. p. xxxv. Codex mixtus.
- h*. *Claromontanus* s. IV uel V Matthei Euangelium ed. Angelus Maius *Ser. uet. noua collectio* Romae 1828 tom. iii. p. 257 sqq., cetera euangelia uersionem Hieronymianam exhibent, codex hodie ut fertur in bibliotheca Uaticana inueniri non potest; *mut.* Mt. i. 1-iii. 15; xiv. 33-xviii. 12.
- i*. *Uindobonensis* Lat. 1235 s. VII Lucae et Marci fragmenta sc. *exstant* Lc. x. 6-xxiii. 10, Mc. ii. 17-iii. 29; iv. 4-x. 1; x. 33-xiv. 36; xv. 33-40. Codicem ediderunt Alter 1791 et Paulus 1795, et I. Belsheim, Lipsiae 1885, cuius editionem nostri gratia cum codice denuo contulit Rudolfus Beer 1888.
- j*. *Sarzannensis* uel *Saretianus* s. V. Fragmenta S. Iohannis. *Exstant* Ioh. i. 38-iii. 23; iii. 33-v. 20; vi. 29-49; 49-67; vi. 68-vii. 32; viii. 6-ix. 21. Dissertationem de codice edidit Guerrinus Amelli Mediolani 1872, sed usque nunc fragmenta inedita manent.
- k*. *Bobiensis* nunc *Taurinensis* G. vii. 15, s. IV uel V, fragmenta Marci et Matthei. *Exstant* Mc. viii. 8-11, 14-16; viii. 19-xvi. 9; Mt. i. 1-iii. 10, iv. 2-xiv. 17; xv. 20-36. Ediderunt F. Fleckius 1837, C. Tischendorfius 1847, et I. S. 1886 *Old-Latin Biblical Texts*, no. II.
- l*. *Rhedigerianus* s. VII ed. H. F. Haase, Budorigi (Breslau) 1865-6; *mut.* praesertim in Iohanne. Hic liber nobis praesto non fuit, sed interdum ex Tischendorffii Testamento graeco citatur.
- m*. Lectiones e libro *de diuinis scripturis siue Speculum* qui differt multum et forma operis et textu a *Speculo* S. Augustini. Ediderunt Angelus Maius (*Spicilegium Romanum* tom. ix. pp. 61-86 Rom. 1843) e codice Sessoriano, et nuper F. Wehrich ex octo codd. una cum *Speculo* S. Augustini *Corp. Scr. Eccl. Lat.* tom. xii. pp. 287-700 Uind. 1887. Cf. *floriac.* supra p. xxviii.
- n*. Fragmenta Matthei Iohannis et Marci *Sangallensia* saec. V. Ediderunt P. Batiffol, Paris. 1884 et H. J. White *Old-Latin Biblical Texts*, II, Oxon. 1886. *Exstant* Mt. xvii. 1-xviii. 20; xix. 20-xxi. 3; xxvi. 56-60, 69-74; xxvii. 62-xxviii. 3; xxviii. 8-20; Ioh. xix. 13-17; 24-42; Mc. vii. 13-31; viii. 32-ix. 10; xiii. 2-20; xv. 22-xvi. 13. Cf. *Pal. Soc.* II. tab. 50.
- o*. Fragmentum *Sangallense* Mc. xvi. 14-20 saec. VII uel VIII. Ed. H. J. W.
- p*. Fragmentum *Sangallense* Ioh. xi. 14-44 saec. VII uel VIII manu Hibernica ex cod. liturgico: ed. H. J. W. ibidem 1886.
- q*. *Monacensis* Lat. 6224 saec. VII olim S. Corbiniani Frisingensis, a quodam Ualeriano scriptus. *Mut.* Mt. iii. 15-iv. 23; v. 25-vi. 4; vi. 28-vii. 8; Ioh. x. 11-xii. 39, xxi. 8-20; Luc. xxiii. 23-36; xxiv. 11-39; Mc. i. 7-22; xv. 5-36. Ed. H. J. W. *Old-Latin Biblical Texts*, no. III, Oxon. 1888.

- r* uel *r*₁. *Usserianus* 1, Tr. Coll. Dubl. A. 4. 15 ed. T. K. Abbott, Dublini 1884: multum *mutilis*. Cf. Pal. Soc. II. tab. 33.
- r*₂. *Usserianus* 2, Tr. Coll. Dubl. A. 4. 6 in secundo tomo libri eiusdem collatus.
- s*. Fragmenta Lucae *Ambrosiana Mediolanensia* C. 73. Inf. B. saec. VI, *exstant* Luc. xvii. 3-29; xviii. 39-xix. 47; xx. 46-xxi. 22. Ed. A. M. Ceriani Mediolani 1861, ex quo repetiuit I. S. *Old-Latin Biblical Texts*, no. II, 1886. Cf. Pal. Soc. I. tab. 54.
- z*. Fragmenta Marci *Bernensia*, no. 611, saec. VI; *exstant* Mc. i. 2-23; ii. 22-27; iii. 11-18. Ed. Hagen *Hilgenfelds Zeitschrift* 1884 ex quo repetiuit I. S. 1886.
- v*. Fragmentum Iohannis *Uindobonense* (Hof Bibliothek Lat. 502). saec. VII (?), *exstat* xix. 27-xx. 11. Edd. I. S. et H. J. W. *Old-Latin B. T.*, III, 1888.
- a*₂. Fragmenta Lucae *Curiensia*, saec. V, *exstant* Luc. xi. 11-29; xiii. 16-34. Ed. E. Ranke Marburgi 1872, rep. I. S. *Old-Latin Biblical Texts*, II, 1886.
- δ*. Codicis Graeco-Latini *Sangallensis* (Δ) latina uersio, saec. IX, ed. H. C. M. Rettig Turici 1836.
- Hi codices sic plerumque distinguuntur. *Europaei* sunt *a* (Matt.), *a*₂, *b*, *i*, *n*, *q* (quoad Latinitatem): *h*, *p*, *r*₁. *Itali* sunt *f*, *g* (quoad textum). *Africani* *k*, *e*; *m*. *Mixti a* (Mc. Lc. Ioh.), *c* *ff*₁, *ff*₂, *g*₁, (*g*₂), *d*, *δ*. *Prope-Hieronymiani* *l*, (*aur.*), (*g*₂).

CAP. IX. De textus nostri forma.

CAPITULORUM et uersuum numeros ex Bibliis Stephanicis anni 1555 adposuimus, quae sunt prima *Biblia* cum uersibus hodiernis quae etiam in serie Oxoniensi ueterum Latinorum secuti sumus. Prima enim *Novi Testamenti* editio cum uersibus, quae est Graeco-Latina Stephani, duobus paruis uoluminibus, anno 1551 prolata, in nulla, quod scimus, ex Oxoniensibus Bibliothecis inueniri poterat. Plura de his uersibus uidesis in dissertatione Ezrae Abbot in *Prolegomenis* Caspari Renati Gregory ad Nou. Test. Tischendorfianum anno 1884 edita.

In sectionibus describendis, quae litteris maioribus incipiunt, et in lineolis per cola et commata, distinctionum loco, diuidendis, codicem Amiatinum sequimur, qui liber mentem saltem Cassiodorii senatoris, si non Hieronymi, de hac re exprimere credendus est. In numeris canonum Tischendorfium fere semper sequimur.

Uerba obelis inclusa ueram esse lectionem credimus, quamquam uel paucis uel nullis in codicibus inueniantur. Talia sunt 'quinque † milium † hominum' et 'quattuor † milium † hominum' Matt. xvi. 9, 10; 'bonum tibi est † unoculum † in uitam intrare' ib. xviii. 9, et '† euerit † domum' Luc. xv. 8.

Uerba uncis inclusa a nobis pro glossa habebantur, sed cum in codicibus inessent penitus deleri non poterant. Talia sunt 'stupefactus est [expauerunt]' Marc. ix. 15.

Orthographiam codicum sequimur, et quantum fieri potest in uno quouis libro unam formam exhibemus. Sed normam nimis rigidam in rebus huiusmodi nobis non imposuimus. Plura de his in *Prolegomenis* referentur.

CAP. X. De notularum forma.

IN notulis quae ad ueram lectionis uarietatem pertinent litterae crassiores ('Clarendon type') ad initium positae textus lemma exhibent, quod interdum sequitur lectio graeca, hamis rotundis inclusa; deinde si lectio Hieronymiana non omnino certa sit uel a uulgata lectione discrepet sequuntur auctoritates nostrae; si fere certa sit sequitur *codd. pl(urimi)* uel tale quid; si omnino certa sit nihil additur. Deinde prima pars notulae coli hodierni signo, qui dicitur, semper clauditur (:). In secunda parte sequuntur uarietates lectionis a nobis minus probatae, ita fere ordinatae ut quae proximae uero sint, proxime sequantur, deinde quae longius absint. Hae uarietates in classes diuiduntur signo semi-coli (;) qui dicitur.

Si uero uarietas lectionis mere orthographica sit, uel certe minoris momenti, uel ex uno tantum alteroue codice allata, saepissime textus lemma omittitur et quae cum eo in prima notulae parte coniungi solent.

Porro his signis utimur in notulis:—

> = inuertit uel inuertunt, signo quod certe saeculo decimo sexto in usu erat et fortasse antiquius est.

+ = addit uel addunt.

om. = omittit uel omittunt. Non utimur signo mathematico — (minus), quod cum signo typographico facile confundi potest.

A*, A¹, A², A^e etc. = Lectio prima manus primae; correctio facta a prima manu; correctio a secunda manu; correctio cuius aetas uel auctor distinguere non potest. O^{sz}, O^l, R^{sz} etc. = correctio manus saxonicae uel glossatoris. F^{mg} = lectio marginalis.

CAP. XI. Delectus notularum in Mattheo lectoris notatu digniorum.

1. Notae orthographicae:—

- i. 1 de orthographia uerborum Iesus, Hiesus et Ihesus; ii. 6 de orthographia uerbi Israhel; cf. Emmanuhel i. 23, Danihelo xxiv. 15; viii. 4 Moses, Moyses etc.; x. 25 Beelzebub,

Beelzebul etc.; xxvi. 3 Caiaphas, Caiphas etc.; 14 Scarioth, Scariot etc.; 36 Gethsemani, Gethsamani etc.; xxvii. 8 Acheldemach etc. 46 heli heli lema sabacthani.

2. Idem uerbum Graecum diuerse redditum:—

- vi. 11 ἐπιούσιον; supersubstantialem ABP*HΘ JKMMOQVXZ(RY) *vg. Hier.*: cotidianum CDEP^{mg}LTW.

16 ἀφαιρίζουσιν; demoliuntur EPKO*RZ*: exterminant ABCDFHΘJKMMO^uTVWXYZ⁴.

- viii. 20 κατασκηνώσεις; tabernacula BD^ePLO X*?Z *aur.* (FJR Bentleyi F): nidos ACHΘ KMMVWX^eY *vg. Hier.* (EQT).

26 ἐπετίμησεν; increpauit AB*H*XY: imperauit *rell. sed ex uett. latt.*

- xii. 15 ἀνεχώρησεν; secessit ADEP(*in serie codicum ad locum lapsu omisissus*)FHΘLOQRXY: recessit BCJKMMTVWZ *vg.*

- xiv. 9 τοὺς ὅρκους; iuramentum ACDEP^{mg}FH ΘLMQRTWX^eY: iusiurandum BP*JKMTOV X*Z.

- xviii. 26 προσκύνει; orabat APFHΘJO*WXY Z: rogabat BCEKLMMO^uQRTV.

- xix. 10 γυναῖκός; muliere AP*FHOQX^eY: uxore BCEP^{mg}ΘJKLMMRTVWX*Z *vg. Hier.*

12 εὐνούχισαν; castrauerunt APFHΘMOW XY *vg. Hier.*: eunuchizauerunt BCJKMTVZ (ELQR).

- [xxi. 31 ὁ πρῶτος; primus DEH^uΘKMMVWZ⁴ *vg.*: nouissimus ABCPFH*JLORTXYZ* *sed ὁ ἔσχατος D alii ὁ ὕστερος uel ὁ δεύτερος.]*

- xxiii. 33 γεννήματα; genimina ABCDPFΘKLM QRTVWX^eYZ⁴(EH) *vg. Hier.*: progenies JO X*Z*(M *def.*).

- xxiv. 13 ὁ δὲ ὑπομείνας; qui autem perseuerauerit ABEPFHΘO(R)WXYZ³: q. a. permanserit CDJKLMTQTVZ*.

50 τῶν μεθύοντων; ebriis ABDEFHΘJMO^eQT WX^eY(CP^{mg}L): ebriosis P*KMO*RVX*Z *vg.*

- xxvi. 75 ἐκλαυσεν; plorauit ABCHΘX^eY: fleuit DEPFI(?)JKLMMOQRTVWX*Z *vg.*

3. Itacismus in codicibus recentioribus correctus:—pauca exempla adhibentur, e. g.

- vi. 26 *διαφέρετε*; pluris estis CHΘJKMTO^oVWZ⁴ *vg.*: plures estis ABDEPFLMO*QRTXYZ*.
x. 18 *ἀχθήσεσθε*; ducemini *codd. plur. et vg.*: ducimini AFOQY.
29 *πωλεῖται*; ueneunt BFΘJKMTOVWX*Z² *vg.*: ueniunt ACDEPFLMQRTYZ*.
xviii. 5 *δέχεται*; suscipit *codd. plur. et vg.*: suscepit EHO*QX*Z*.

- xviii. 26 *πεσών*; procidens *codd. plur. et vg.*: procedens ABPPL*O*QRX*Y, *cf. u. 29.*
xix. 5 *καταλείψει*; dimittet *codd. plur. et vg.*: dimittit AH*MY.
xxiii. 34 *διώχετε*; persequemini CDEPKLQRV¹ WXZ *vg.*: persequimini ABFHΘJMTV*Y.
xxvii. 43 *ἐπίοιθεν*; confidit BEH¹ΘJKMQWX^c *vg. Hier.*: confidet ACDPFH*LMORTVYZ*.

4. Contra, itacismus hic illic in *codd. recentioribus* inuenitur, ut

- vii. 19 *ἐκκόπεται*; exciditur ABP*MMX^cY: excidetur CDEP¹FIHΘJKLOQRTVWX*Z *vg.* βάλλεται; mittitur ABP*FMRX^cY: mittetur CDEP¹FIHΘJKLMOQRTVWX*Z *vg.*
xxiii. 38 *ἀρίεται*; relinquitur AFOT^cX^cY: relinquetur BCDEPHΘJKLMTQRT^cVWX*Z *vg. Hier.*
xxvi. 24 *παράδοται*; traditur ACFMOTX^cYZ*:

- tradetur BDEPHΘJKLMTQRTVWX*Z² *vg. Hier.*
28 *ἐκχυνόμενον*; effunditur AFHMOY: effundetur BCDEPΘJ KLMQRTVWXZ *vg. Hier.*
46 *ὁ παραδίδους με*; qui me tradit AHMX^cY: q. m. tradet BCDEPFIHΘJ KLMQRTVWX*Z *vg.*

5. Interdum praesens per futurum in quibusdam uel in pluribus codicibus redditur: e. g.

- v. 47 *ποιεῖτε*; facietis *codd. plur. et vg.*: facietis HOKM^oO¹RVWX*Z.
xii. 25 *ἐρημούνται*; desolatur IPMMO*Z*: desolabitur ABCDEFHΘJKO^o*QRTVWXYZ¹ *vg.*
xiii. 13 *οὐκ ἀκούουσιν*; non audiunt *codd. plur. et vg.*: non audient ABFH*QX*YZ*.
xxi. 9 *ὁ ἐρχόμενος*; qui uenturus est ABP*HJKLMMVXYZ²: uenit CDEP^{mo}FOOQRTWZ**vg.*

- 31 *προάγουσιν*; praecedunt BCEH¹ΘJKLMM¹O*TVX*Z² *Hier.*: praecedent ADPFH*O^o*QRWX*Y⁵SC.
xxvi. 11 *ἐχετε*; habetis AEPHΘJVVYZ*⁵HC: habebitis BCDEKLMM¹OQRTXZ²SC; eodem *uersu* ἐχετε *sec.*; habetis APMYZ*⁵HC: habebitis BCDEFHΘJKLMTQRT^cVWX²SC.

6. Saepe indicatius elegantiae causa per subiunctiuum, uel in quibusdam uel in pluribus codicibus uertitur—

- ii. 6 *ποιμαίνει*; reget ABCD¹P^{mo}FH*KLMTQUVX^cYZ: regat EP*H^cΘJRTWX* *vg. Hieron.*
x. 26 *γνωσθήσεται*; sciatur BCDEPFIHΘJKLMTQQRVWX*Z²HC: sciatur ATX^cY⁵.
xii. 11 *ὁς ἐχει D, ὁς ἐχει *rell.**; qui habeat ABH^cΘJLMMTORWXYZ *vg.*: qui habet CD¹PH*KQTV.
xvi. 20 *ὅτι αὐτός ἐστιν*; quia ipse esset *codd. plur. et vg.*: quia ipse est P*TV.
21 *ὅτι δεῖ*; quia oporteret *codd. plur. et vg.*: quia oportet EFΘ*RTVX*Z*.
xvii. 10 *ὅτι Ἡλείαν δεῖ*; quod Heliam oporteat *codd. plur. et vg.*: quod Hel. oportet CEJLQRTWZ*.

- xxi. 16 *τί οὗτοι λέγουσιν*; quid isti dicant ABCP^{mo}FHΘMMTORVXYZ: quid isti dicunt DEP*JKLQTV *vg.*
27 *ποιῶ*; faciam AFH*MO*Y: facio CDEPH²ΘJKLMT^oQRTVWXZ *vg.*
41 *ἀποδώσουσιν*; reddant *codd. plur. SC*: reddent ER⁵HC.
xxii. 17 *δοκεῖ*; uideatur AFH*MXV: uidetur BCDEPH^cΘJKLMTQRTVWXZ *vg. Hier.*
xxvii. 3 *ὅτι κατεκρίθη*; quod (uel quia) damnatus esset *codd. plur. et vg.*: q. d. est BCDLX*.
13 *καταμαρτυροῦσιν*; dicant testimonia AP*F¹HJMXV: dicunt test. BC(D)EP^{mo}ΘKLMTORTVWZ *vg. Hier.*

7. Lectiones ab omnibus paene codicibus contra Graecum uel Graecos plures firmatae—

- xi. 4 audistis et uidistis *codd. et vg.*: audistis et uidetis CR; *sed graeci ἀκούετε καὶ βλέπετε.*
xii. 2 licet eis omnes *excepto C*: *sed gr. ἐξεστὶν σὺν αὐτοῖς.*
18 bene placuit (uel compl.) animae meae *codd. pl. et vg.*: b. compl. anima mea DELQR *cum gr. ἠδόκησεν ἡ ψυχὴ μου.*

- xiii. 22 *εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρῆς*; > est seminatus in spinis ACFHKMMTVWX^cYZ: > sem. est in spinis DEPJLQ(T) *vg.*; tantum B(O)RX* *cum graeco* in spinis sem. est.
28 colligimus *codd. plur. et vg.*: colligemus DEJQ; *graeci uariant inter συλλέγωμεν et συλλέγον.*

- xiii. 34 sine parabolis *codd. plur. et vg.*: sine parabola DT* *cum graeco* χαρὶς παραβολῆς.
 35 per prophetam *codd. paene omn. et vg.*: per Esaiam prophetam R *cum gr.* N* 1. 13. 33. 124. 253 Tisch. T. G. 8, sed om. Ἡσαίου N^bBCD *unc.* 13 et min. *pler.*
 xiv. 3 fratris sui *codd. plur. et vg.*: fr. sui philippi uel philippi fr. sui DEP^{mo}H^cQQR *cum graecis omnibus excepto D, sed Tisch. 8* [Φιλίππου].
 xv. 31 loquentes sine add. *codd. vg. cum M* 1: + debiles sanos *fq gr. pl.*
 xvi. 3 om. hypocritae ante faciem *codd. paene omn. et vg.*: + hypocritae QR *cum graecis plur. (sed om. CDLΔ min. Tisch. 8).*
 xvii. 1 assumsit, assumpsit, ads. *codd. paene omn.* 5S: adsumit (ass.) CVH^c gr. παραλαμβάνει.
 xviii. 13 gaudebit *codd. fere omnes*: gaudet W *vg. cum graecis* χαίρει (tantum Δ* χαρεῖ).

Notandum est codices *Britannos* uel *Hibernos* ex graeco saepius correctos esse uideri.

8. Ubi idem uerbum plus quam semel in pericopa occurrit, uera lectio primo a paucis tunc a pluribus deinde ab omnibus uel paene omnibus codicibus firmatur: e.g.

- iv. 5 et 8 assumit (παραλαμβάνει).
 vi. 16, 19, 20 demoluntur et demolitur (ἀφαιρίζουσι et ἀφαιρίζει).
 vii. 22 in tuo nomine ter (τῷ σῷ ὀνόματι).

- 15 lucratus eris *codd. pl. et vg.*: lucratus es CQRT *cum gr.* ἐκέρδησας (ἐκέρδησες D).
 xix. 10 causa homini *codd. plur.*: causa hominis BEP^{mo}JLR *vg. ut propius graeco* ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου *respondeat.*
 xxi. 41 qui reddant *codd. plur. SC*: qui reddent ER5H *cum gr.* ἀποδώσουσιν.
 xxii. 24 non habens filium *codd. paene omn. et vg.*: n. h. filios F *cum graeco* μὴ ἔχων τέκνα.
 xxvi. 45 tradetur *codd. et vg.*: traditur FY *et gr.* παραδίδοται.
 xxvii. 8 Acheldemach (de orthographia uide ad locum) *codd. omn. et vg.*: om. graeci.
 55 a longe sine add. *codd. plur. et vg.*: + uidentes uel aspicientes DEH^c(L)M(R) *cum graecis* ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι.

- xxii. 37 in toto corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua.
 xxv. 21 et 23 serue bone et supra multa.
 Contra cf. xxiii. 18 et 20 in altari et xxvi. 11 habetis.

9. Additamenta in quibusdam codicibus uel editionibus notatu digniora:—

- vii. 6 conuersi + canes 5 *codd. Sarum et edd. multi.*
 x. 12 eam sine add. AP*MO*: + dicentes pax huic domui BCDEP^{mo}FH^cJKLMO^{mo}QRTV WXYZ *vg.*
 14 de pedibus uestris sine add. CDEP^{mo}JKL MOR*TVWZ *vg. Hier.*: + in testimonium eorum ABFHMQR^{mo}XZ.
 xiii. 43 aures sine add. ACFJKMMO^{sa}T*VXYZ: + audiendi BDEPHQLRT^cW *vg.*
 47 ex omni genere sine add. CFHJLMO*: + piscium ABDEP^{mo}KMO^cQRTVWXYZ *vg.*
 xvi. 3 potestis sine add. ACEPFO*?JLMO*QX Y5H: + scire H^cKMO^cVWZSC; + cognoscere RT.
 xix. 4 qui fecit ab initio: qui f. hominem ab in. uel qui fe. ab in. homines Z*(hominem)5SC et *edd. antiqui.*
 20 custodiui sine add. A(B def.)CP*H^cJKLM MOQVXYZS: + a iuuentute mea E(P^{mo})FR TW5H^c.

- xx. 28 additamentum uos autem quaeritis de modico crescere etc. H^{mo}ΘO.
 xxiii. 14 Uersum omisimus *cum codd. plur.*: habent (F)H^{mo}(Θ)Q(R)T *vg. Hier. et edd. antiqui.*
 xxiv. 36 caelorum sine add. *codd. plur. et vg.*: + neque filius BJOX*.
 42 Uersum omisimus *cum codd. plur. et HC*: habent BEH^cORTXZ5S.
 xxvii. 32 cyreneum sine add. ACDP*H*JKMM O*et²TVWX¹YZ *vg. Hier.*: + uenientem obuiam sibi BEP^{mo}(H^{mo}Θ)ILO¹ et *sa*(Q)RX* et ²YoZ; + uen. in ob. illis E.
 35 mittentes sine add. CDP*H*JLMO^cRTV S; + ut impleretur quod dictum est per prophetam (uel pr. + dicentem) diuiserunt sibi uestimenta mea et super uestem meam miserunt sortem ABEP^{mo}H^cKMO*QWXYZ5H^c.
 49 post liberans eum addunt alius autem accepta lancea pupungit latus eius et exiit aqua et sanguis DEP^{mo}LQR.

10. Lectiones uariis de causis notatu dignae:—

- v. 24 offers. vi. 33 regnum dei. viii. 7 ait. x. 18 et ad praesides et ad reges. xii. 31 spiritus autem blasphemia. xiv. 14 miser-tus est eius. xv. 9 doctrinas mandata. xvi. 9. 10 quinque ¶milium† et quattuor ¶milium†. xvii. 5 complacui. 14 genibus

prouolutus. xviii. 9 ¶noculum†. 19 de omni re quacumque. 27 dimisit bis, pro ἀπέλυσεν et ἀφήκεν; specimen ignauiae Hieronymianae. xxiv. 26 penetralibus. xxv. 8 sapientibus. 24 et metis. xxvii. 40 destruit . . . reaedificat. 41 dicebant etc. etc.

CAP. XII. *De orthographia codicis Cauensis.*

HIC codex, quem saeculo nono tribuimus, summa cum diligentia scriptus est, tot tamen in uocibus tamque constanter a Latinorum consuetudine abhorret, ut uarietates praecipuas uno loco recensere facilius credamus, quam notulas his minutiis perpetuo onerare. De patria codicis tantum constat in Hispania scriptum fuisse quod etiam perspexit P. Corssen (p. 12 l. c.). Testantur enim (1) litterae uisigothicae, e.g. Bibliis S. Emilian. in Bibliotheca Soc. Historicae Matritensis conseruatis, non adco absimiles, sed minutiores; (2) nomen scriptoris gothicum Danila (cf. subscriptionem Concilii Toletani xvi A.D. 693, et Attila, Agila, Froila, Oppila, Uigila, Uintila, etc.); (3) textus cum Toletano, i.e. Hispalensi, et Emilianensi, maxime concordans; (4) orthographia ipsa. Scriptus est tribus columnis in pagina unaquaque (ut H T V), lineis in unaquaque columna 55 uel 54.

His formis fere semper utitur:—

ad, adque=at, atque; aput in *Euangeliis*; aextimare uel extimare; babtizo, babtista, babtismus; dextruere, *rarius* destruere; diae, *sed* die Rom. ii. 5; ecclesia uel aeclesia; egomed, temed, semed etc.; exurgo; hii=hi; his=is; homnis, hunus, hut *cum multis similibus*; misterium, *sed* myst. 2 Th. ii. 7, Apoc. xvii. 5; peribere, *sed* perh. Ioh. xv. 27; poenitentia; quero; quod (*de numero*), *rarius* quot; quum (cf. HΘT), *nisi initio sectionum*; reliquid, *rarius* reliquit; sinixtra; Srahel, Srahelita; Symon; uolumptas et uolumtas (cf. T); Ysahac.

Litterae h addictissimus est praesertim in initio uerborum ut ex notulis apparebit. Cum c commutatur h in amihi Act. xix. 36, hamihi Ioh. xv. 14, inimihi Luc. x. 19, 49, xix. 43, xxiii. 12, Col. i. 21, Heb. x. 13, Apoc. xi. 12 (cf. T Rom. v. 10), homihidia Apoc. ix. 21. Formae istare, iscribere, iscire, istatim etc., etc. non rarae sunt, neque geiuno, geiunium, magestas. Mirae sunt sed non rarae kcarus, kcarissimus, kcaritas, kcapud. Uerbum Hispanicum 'era' occurrit in nota ad 2 Pet. iii. 2, ut uidetur pro numero sectionis, et 'pullus' pro gallo in capitulatione Matthaei xxvii. De ihesu et hiesu scripsimus ad Matt. i. 1.

Ceteras de orthographia quaestiones in Prolegomena distulimus.

RESTAT ut uni sapienti Deo gratias quam maximas agamus qui operis primum fasciculum, post tot annos, in lucem prodire iam concessit; et enixe Illum precemur ut in honorem Ipsius, et in ecclesiae Christi Catholicae commodum et unitatem his laboribus quantuliscumque uti dignetur.

IOHANNES SARISBURIENSIS EPS.

HENRICUS I. WHITE.

Sarisburiae
In festo S. Marci Euangelistae
a. d. M.D.CCC.LXXX.IX.

Testimonia ipsius Hieronymi de opere suo.

Epistula ad Damasum quae sequitur (p. 1) anno salutis 383 scripta est.

Anno 384 scripsit ad Marcellam (Ep. xxvii) Post priorem epistolam ... ad me repente perlatum est quosdam homunculos mihi studiose detrahere, cur aduersum auctoritatem ueterum, et totius mundi opinionem, aliqua in Euangeliiis emendare tentauerim ... ita responsum habeant. Non adeo me hebetis fuisse cordis ... ut aliquid de Dominicis uerbis aut corrigendum putauerim aut non diuinitus inspiratum; sed Latinorum codicum uitiositatem quae ex diuersitate librorum omnium comprobatur, ad Graecam originem unde et ipsi translata non denegant, uoluisse reuocare ... Illi legant *spe gaudentes, tempori seruientes*; nos legamus *spe gaudentes, Domino seruientes* (Rom. xii. 11, 12 *sed clausulis inuersis*). Illi aduersus Presbyterum accusationem omnino *non putent recipiendam; nos legamus *aduersus Presbyterum accusationem ne receperis, nisi sub duobus aut tribus testibus: peccantes autem coram omnibus argue* (1 Tim. v. 19 *sed noli recipere et om. autem*). Illis placeat *Humanus sermo et omni acceptione dignus*; nos cum graecis, id est cum Apostolo, qui Graece locutus est, erremus: *Fidelis sermo et omni acceptione dignus* (1 Tim. i. 15, cf. iii. 1).

Anno 398 scripsit ad Lucinium (Ep. lxxi. 5). Nouum Testamentum Graecae reddidi auctoritati. Ut enim ueterum librorum fides de Hebraeis uoluminibus examinanda est; ita nouorum Graeci † sermonis normam desiderat.

Anno 404 scripsit ad S. Augustinum (Ep. cxii. 20) ... si me, ut dicis, in Noui Testamenti ‡ emendatione suscipis, exponisque causam cur suscipias; quia plurimi linguae Graecae habentes scientiam, de meo possint opere iudicare: eandem integritatem debueras etiam in ueteri credere Testamento, quod non nostra confinximus, sed ut apud Hebraeos inuenimus, diuina transtulimus.

De uiris illustribus c. cxxxv. Nouum Testamentum Graecae fidei reddidi; Uetus iuxta Hebraicam transtuli.

* non putent legimus cum cod. Regin. 215 et editione ueteri ap. Uallarsium; cf. Cypr. Test. iii. 76 Aduersus maiorem natu accusationem noli recipere; et 77 Peccantem coram omnibus argue etc., et Ambr. ad loc. Aduersum presbyterum accusationem ne receperis, *omissis* nisi sub duobus uel tribus testibus.

† Uallarsius Graecae ut uidetur ex errore typographico.

‡ Hic maxime notandum est Hieronymum et uerbis suis et exemplis allatis totius Noui Testamenti emendationem sibi uindicare, cum de Euangelio tantum scribat S. Augustinus (Ep. Hieron. civ. 6) 'Proinde non paruas Deo gratias agimus de opere tuo, quo Euangelium ex Graeco interpretatus es, quia paene in omnibus nulla offensio est quum Scripturam Graecam contulerimus.'

EPISTULA AD DAMASUM.

BEATO PAPAE DAMASO HIERONYMUS.

Epistula ad Damasum exstat ut uidetur sine lacuna in codd. nostris ABCDEFGHΘKTVY aur. in J lineolis hic illic decurtatis; item in edd. Hailbrun 1476, Wild. de Ratisb. 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Benedicti 1558, Tisch. 'ex Triglottis'; item in Mareschal 1531 et 5^a usque ad ut fuerant (p. 3).

Deest autem in FL (ut uidetur) MMORWXXZ^hSC.

Inscr. beato cum BEHΘ(J)KTV: beatissimo ACDEP editt. plur. pape HΘT, papa K. damasso DEP, damasco V. hieronimus DEHΘKV, iheronimus T.

Item. b. p. d. h. + salutem D, + salutem in xpo E. praefatio sēi hieronimi presbiteri in euangelio incipit b. p. d. h. V. incipit praefatio sēi hier. pres. in euang. b. papa d. hieronim K. incip. epis. hieron. ad papa damaso beato dama hieron in xpo salutem aur. orditur prologus canonum IIII euangeliorum decim minutatim distinctionum b. p. d. hironi salutem P. incipit prologus x canonum Y. incipit epistola hieronimi p̄bi beato p. d. h. Θ. incipit praefatio s. eusebii hieronymi in quattuor euangelia. beatissimo p. d. h. Tisch.; om. G.

NOUUM opus facere me cogis ex ueteri, ut post exemplaria scripturarum toto orbe dispersa quasi quidam arbiter sedeam et, quia inter se uariant, quae sint illa quae cum Graeca consentiant ueritate decernam. Pius labor, sed periculosa praesumptio, iudicare de ceteris ipsum ab omnibus iudicandum, senis mutare linguam et canescentem mundum ad initia retrahere paruulorum. Quis enim doctus pariter uel indoctus, cum in manus uolumen adsumpserit et a salua quam semel imbibit uiderit discrepare quod lecitat, non statim erumpat in uocem, me falsarium me clamans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in ueteribus libris addere, mutare, corrigere? Aduersum quam inuidiam duplex causa me conso-
latur: quod et tu qui summus sacerdos es fieri iubes, et uerum non esse quod 10

1. > me facere ΘJ5; > ex ueteri facere me cogis D. quogis T. uetere EKV. *post exemplaria ras. unius lit.* P. scripturarum EGT; om. D.

2. quidem E. et: ut C(hut) T.

3. om. cum V. greca BDEPΘVY aur.; graeco G. dissentiant D. ueritates T.

4. periculosa D. praesumptio AGV, presumptio D aur. cacteris DJ5. ipsum bis repetitum in A. *pr. uice erasum.* omnibus: hominibus ET (h sup. lin.). > iudicandum ab omnibus D. senis: i in ras. P, saenis C; senes DET.

5. motare DP. linguas DP* (-am P¹). caniscentem A (CG ex sil.) aur. c. + iam HΘJKV5.

mundo E, mundum + et C. retraere T. + et ante quis E.

6. quum Θ; qui T. manu sua K. assumpserit DK5; adsumserit A (B ex sil.) ΘY. om. a HΘ. saliba Y aur.

7. imbibit 5. discrepare quod: discrepantem T. uoce EHΘ*.

8. clamitans KV5; clamaris H.

9. motare DP. corrigere D. + et ante aduers. E. aduersum ACGJKVY aur.: -sus BDEPH ΘT5. > me causa D; causam pro causa me E consulatur DP.

10. quod: quam H, quem Θ*. om. et uerum non esse E.

uariat etiam maledicorum testimonio conprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda, respondeant quibus: tot sunt paene quot codices. Sin autem ueritas est quaerenda de pluribus, cur non ad Graecam originem reuertentes ea quae uel a uitiosis interpretibus male edita uel a praesumptoribus imperitis emendata peruersius uel a librariis dormitantibus aut addita sunt aut mutata corrigimus? Neque uero ego de ueteri disputo testamento, quod a septuaginta senioribus in Graecam linguam uersum tertio gradu ad nos usque peruenit. Non quaero quid Aquila quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter nouos et ueteres medius incedat: sit illa uera interpretatio quam apostoli probauerunt. De nouo nunc loquor testamento, quod Graecum esse non dubium est, excepto apostolo Mattheo, qui primus in Iudaea euangelium Christi Hebraeis litteris edidit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat et diuersos riuulorum tramites ducit, uno de fonte quaerendum est. Praetermitto eos codices quos a Luciano et Hesychio nuncupatos paucorum hominum adserit peruersa contentio: quibus utique nec in ueteri instrumento post septuaginta interpretes emendare quid licuit nec in nouo profuit emendasse, cum multarum gentium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse quae addita sunt.

Igitur haec praesens praefatiuncula pollicetur quattuor tantum euangelia,

1. > testimonio maledicorum (*sic*) D. testimonium HΘ. conprobatur BD^{FG}JKT^{Vaur.}: compr- ACEHΘV⁵ Tisch.

2. > adhibenda est G. adhibenda CT. **totsunt paene** (pene PG) quot (quod G) codices *edidimus cum PG*: alii aliter cum uerba paene in pro- uerbiu abierint, t. s. enim paene (pene AB) q. c. AB Tisch., t. s. paene (pene T) exemplaria quot (quod C) c. CT, t. s. exempl. pene q. c. DJY *aur.*, t. s. exempl. pene quod cotices sint E, sunt exempl. paene q. c. HΘ, t. enim s. exempl. pene q. c. 5, t. enim s. pene exempl. q. c. KV; cf. *Hier. pr. in Ios.* cum apud latinos tot sint exempl. quot c.

3. *om.* sin E; n *sup. lin.* K. *om.* est DEG. querenda D *aur.* quur CΘT *aur.* grecam ABCD EPHTY, gregam *aur.* horiginem C.

4. que E. uitiosus D. interpretibus CPGΘY *aur.* malae G; *om.* D. edita: ta *sup. lin.*, P; aedita DE, addita T (d *sec. sup. lin.*), redita J, reddita 5. aed. + sunt D. **praesumptoribus codd.** plur. (pre- D): praesumt- ATVY.

5. inperitis CEPJK. aemendata E, hemendata C; + sunt D. dormientibus D. *om.* aut pr. BGV (non A; *omisit lapsu Tisch. in editione Cod. Am.*).

6. motata D^P. corrigimus D. uetere E.

7. *om.* quod E. *om.* a D. Lxx BDEPKTV. saenioribus C. **graecam** ABCGHΘJKTVY⁵: grec- DE^{Paur.} *om.* gradu D.

8. husque C. quero C. **symmachus** ABGJKV *aur.* 5: simm- D^{FP}, simachus E, simmacus T, symmachus C, simacus H, symacus Θ. sapiat D.

9. **theodotion** BC^PJKVY^{aur.} 5, *item addunt* -n *finale codd. omnes, viz.*:—teodotion EHΘ, inceddotio G*, teudition T, teothotion D; sed theodotio A Tisch. medius *om.* A (*cod., non Tisch.*). incidat GH, incedit D. sit: sed K*, sid *corr.*

uero T. interpretatio BCE^PGG^{Yaur.}.

10. prouauerunt C. quod: quo G. **graecum** ABHΘJKTVY: grec- CDE^PGaur.

11. *om.* esse A. apostulo G. > math. apost. E. **mattheo** ABCGHKTVY *et* matheo EP^{Θaur.}: mattheo D; matthaeo J⁵ Tisch. iudea CD^{Paur.}, iudeam EG. aeuaangelium E, aeuaangelium D.

12. **hebraeis** AGH, *et* -eis BC^PΘ, ebreis T: hebraicis KV⁵, hebraicis Y, haebraicis *aur.*, ebraicis E, ebreicis D. literis 5. aeditit E, hedidit C. cum: dum HΘ; quod D^{PKV}.

13. *et* + in D^P. riuulorum VY: *post riu. est ras.* 4 *litt.* B. trametes E. ducet G, *qui etiam sic distinguunt* ducet unio de fonte quaerendum, etc. uno cum DE^{PH} (uro) Θ (*ut uidetur*) JKVY *aur.* 5: unio ABCGT. quaerendum D(que-) P^GJKV: quaerendus ABC (que-) EHΘ^{Yaur.}, querenda T. praetermitto DV.

14. cotices E; *om.* D. Iutiano E, lucano D. **hesychio** AJY Tisch.: esychio KV *aur.* 5, hysichio D, aesychio E; hesycio G, hisicio P, isicio T, ysicio C, esicio B, esitio HΘ. noncupatos D, nuncupato E. **hominum**: nominum lapsu G. asserit DEKT *aur.* 5.

15. contentio D. hutique C. in + toto 5. uetere E. **instrumento codd. plur.**: testamento D^PΘJ *aur.* Lxx DE^{PTV}.

16. interpretaes BCE^PΘ. aemendare E, hemendare C. quod licuit E. aemendasse E, hem- C. quum ΘT.

17. scriptura EJY *aur.* > esse falsa G. que D. edita sunt E.

18. **haec**: hoc AHΘKVY^{aur.} praesens D. praefaciuncula K, praefatiuncula D, preuat- T. **pollicetur ex** publicetur K. quatuor E⁵; IIII DT *om.* tantum D^PJ, *sup. lin. scr.* C. aeuaangelia E aeuaangelia D; euangelistas Yaur.

quorum ordo iste est, Mattheus Marcus Lucas Iohannes, codicum Graecorum emendata conlatione sed ueterum. Quae ne multum a lectionis Latinae consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus ut, his tantum quae sensum uidebantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant.

Canones quoque, quos Eusebius Caesariensis episcopus Alexandrinum 5 secutus Ammonium in decem numeros ordinauit, sicut in Graeco habentur expressimus; quodsi quis de curiosis uoluerit nosse quae in euangelis uel eadem uel uicina uel sola sint, eorum distinctione cognoscat. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inoleuit, dum quod in eadem re alius euangelista plus dixit, in alio, quia minus putauerint, addiderunt; uel dum eundem sensum alius 10 aliter expressit, ille qui unum e quattuor primum legerat, ad eius exemplum ceteros quoque aestimauerit emendandos. Unde accidit ut apud nos mixta sint omnia, et in Marco plura Lucae atque Matthei, rursum in Mattheo Iohannis et Marci, et in ceteris reliquorum quae aliis propria sunt inueniantur. Cum itaque canones legeris qui subiecti sunt, confusionis errore sublato, et similia omnium 15 scies et singulis sua quaeque restitues. In canone primo concordant quattuor, Mattheus Marcus Lucas Iohannes; in secundo tres, Mattheus Marcus Lucas; in tertio tres, Mattheus Lucas Iohannes; in quarto tres, Mattheus Marcus

1. hordo C. *om.* iste D; ista H. mattheus *codd. plur.*, et matheus DEaur.; matthaeus J⁵ Tisch. marchus C. iohannis BCDEPaur. coticum E. grecorum DEPY, et greg. aur.

2. collatione ζ . sed *sine*, *addit. codd. plur.*: sed + et AKVY. que CDE (*cum ueterum coniunctum*). a (lect.) *codd. paene omnes et* ζ ; e AY. lectionis + et E. latine CEY. consuetudine D.

3. discrepant D. temperauimus BD⁵PKV aur. (-bimus) cf. Hier. pr. in ll. Salom. cal. temperaui: imperauimus A (*cod., male Tisch. temp.*) C(in-) EGHOT(in-) Y⁵. hiis P. que D.

4. motare DP. reliquam H. hut C. Hic *explicit* ζ *item ed. Mareschal* (1531).

5. canones quoque etc. *uncialibus et rubr. litt. scr. est in* H, aureis *litt. in* O. quos: quod H. euseyus B. caesarienses aur. caessariensis P, cessariensis D. aepiscopus CEP. alaxandrinum D, alexandrinus E.

6. hammonium C; ammonuit inepte E. decem: .x. DP. hordinauit CT(-bit). greco DEPKY, grego aur.

7. expraessimus BEPG aur., expressum Y. habentuxpressimus V. quod cum BCEHTYaur.: quos GKV, quo ADP. curiosis ex cor- G; curiosis D. que C. euangelis P, -ii E, aeuangeliis D. uel + in Y.

8. distinctione: t *sec. sup. lin.* G. cognoscant P*(n *erasa*) Y*(n *expuncta*); cognoscit K.

9. coticibus E. heror C. inolebit aur. dum quod (que H, que O, aliquid D) . . . addiderunt (added. G) *codd. et edd. (intellige scriptores codicum; et minus fere idem est ac si dixisset aliquid deesse): uoluerunt edd. ap. Tisch. corrigere in* quod dum . . . in alio qui minus, putauerunt addi debere. ree E. alius + in E. aeuangelista D.

10. dixit Y, dixerit HO. dum: cum KV. eundem J (*male Tisch. A; sed cod. eundem*). sensum: secum aur.

11. expraesis PY, expraesis EGaur., exs- J, expresserit O^m KV. hunum C. ae E, he C. quattuor DE.

12. caeteros DJaur. extimauerit C. aemendandos E, hem- C; em. + esse D. hut C. apud BEGJTaur. sunt aur.

13. marchus C. plure E. luce E. atque E, adque CT. matthei *codd. plur. et* mathei EG⁵aur. mattei D: matthaei J Tisch. rursus G* -m G^o. mattheo *codd. plur.*, et mattheo DEG⁵aur.: matthaeo J Tisch. iohannis et marci *perlineatum in* G.

14. marchi C. *om.* in ante ceteris AB⁵Y. caeteris DGJ; ueteris (*sic*) E. que CD; + in CDEHOTaur. inueniuntur D. quum OT. utique D.

15. kanones aur. confusionis DPY, confusiones E. hominum T.

16. queque D. in canone primo rubr. H. aureis *litt.* O. quattuor: IIII DEPT; q. + euangelia HO.

17. matheus DEG⁵aur., matthaeus J Tisch. marchus C. iohannis DEPaur. in + canone AGO(can *semper*)Yaur. Tisch.; omisimus cum *codd. plur. secundo*: II D et sic III, IIII, V etc. tres: III E (1 *fin. eras.*) PT. matheus (*et in* 18) DEOaur., matthaeus (J) Tisch. marchus C; m. + et aur.

18. + canone ante tertio AGOYaur. Tisch. tres: IIII PT; *om.* E. mattheus lucas iohannes; in quarto tres omisit per negligentiam Tisch. + et ante iohan. aur. iohannis DEPaur. + canone ante quarto AGOY aur. (kan-). quarto: IIII DE. tres: III PT, *om.* E. matheus DEOaur., matthaeus J Tisch. marchus C + et aur.

Iohannes; in quinto duo, Mattheus Lucas; in sexto duo, Mattheus Marcus; in septimo duo, Mattheus Iohannes; in octauo duo, Lucas Marcus; in nono duo, Lucas Iohannes; in decimo propria unusquisque, quae non habentur in aliis, ediderunt. Singulis euangelis ab uno incipiens usque ad finem librorum dispar
 5 numerus increscit. Hic nigro colore praescriptus sub se habet alium ex minio numerum discolorem, qui ad decem usque procedens indicat, prior numerus in quo sit canone requirendus. Cum igitur aperto codice uerbi gratia illud siue illud capitulum scire uolueris cuius canonis sit, statim ex subiecto numero doceberis, et recurrens ad principia in quibus canonum est distincta congeries,
 10 eodemque statim canone ex titulo frontis inuento, illum quem quaerebas numerum eiusdem euangelistae qui et ipse ex inscriptione signatur inuenies, atque e uicinia ceterorum tramitibus inspectis quos numeros e regione habeant adnotabis; et cum scieris, recurrens ad uolumina singulorum, et sine mora, repertis numeris quos ante signaueras, reperies et loca in quibus uel eadem uel uicina dixerunt.
 15 Opto ut in Christo ualeas et memineris mei, papa beatissime.

EXPLICIT EPISTULA HIERONYMI.

1. iohannis D Φ aur., iohannes J. + canone ante quinto AG Θ Yaur. (kan-) Tisch. duo: II DE Φ . matheus bis DE Θ aur. (+et), mattheus J Tisch. et in 2. + canone ante sexto AG Θ Yaur. (kan-) Tisch. duo: II E Φ . marchus C.

2. + canone ante septimo AG (canoni) Θ Yaur. (kan-) Tisch. duo: II E Φ . iohannis D Φ Gaur. + canone ante octauo AG Θ Yaur. (kan-) Tisch. octauo TY, hoctabo C. duo: II E Φ . lucas + et aur.; > marcus (-chus C) lucas CT. + canone ante nono AG Θ Yaur. (kan-) Tisch. duo: II Φ .

3. lucas + et aur. iohannes DE Φ . + canone ante decimo AG Θ Yaur. (kan-) Tisch. hunusquisque C; uniuscuiusque D. que D.

4. addiderunt E. + in ante singulis D. singulis sine addit. codd. plur. (et A quamquam male Tisch. add. uero): singulis + uero BE Φ H Tisch. euangelis Φ , aeuangeliis D. ad finem codd. plur.: in f. A Φ Tisch.

5. praescriptus A¹G, pre- CD, prescriptus T: perscriptus A*B Φ PKV et -btus EJY, cf. superscriptus T: abet T; om. E. mineo Θ .

6. numerus aur. decim KV; x D Φ . husque C.

7. sint E. kanone aur. > canone sit Φ . requirendum E. quum Θ T.

8. illut bis G. iscire C. canone Y. om. ex Φ . doceueris C, docebiris V.

9. principia + singulorum D Φ . E uel distincti congeries ut uultur, uel distinctiamgeries habet.

10. statim bis repetitum in J. quemque E. querebat D.

11. eiusdem + esse D. aeuangelistae E, aeuangelistae D. ex inscriptione JYaur.; scriptionis E. signatus Θ . atque in ras. scr. Φ , adque Jaur.

12. uitinia G, uicinio KV, uicino EH Θ , -na D. caeterorum DJ. numerus aur. he (ante regione) C.

13. quum Θ . recurris aur., recurreris E, requarris G. reppertis BC Θ T.

14. reperries aur. repperries codd. plur. et loca: ea loca G, ad loca E* (et sup. lin. add. corr.).

15. hopto CT. om. ut D Φ . ut in x π o u.: te in x π o ualere CT. et + ne E. om. et memineris mei CT; > mei memin. BH Θ . pappae D, papae E. beatissineae E; + amen E. om. opto... beatissime GJ, item litt. min. scr. est in A.

Subscr. explicit epistula hieronymi: fere cum BC(iher-)E(aept-)HJ aur. (epistula J, -ola CH, ceteri contractionem habent): explicit epistola tantum, Θ ; explicit praefatio G (pre-) K, explicit hieronimi Y, explicit V, finit prologus Φ . nihil habent ADT

[INCIPIT ARGUMENTUM EUANGELIORUM.]

Monitum hoc edidimus ex codice K, adiuuantibus editt. Uallarsii (Hier. Op. Tom. X. Ueronae 1740) et Thomasii (Op. Tom. 1, ed. Uezzosi, Romae 1747). Impressit Thom. e cod. Orat. B. VII et codd. Reginae Suetiae. Inscr. inc. arg. euang. cum K: Hieronymus Damaso papae Uall. Thom. codd. ap. eundem.

Sciendum etiam, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error inuoluat, quod sicubi in subnotatione canonum distinctorum, in canone quolibet tres euangelistae bis, uel ter, uel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerint adnotatum, et quartus e contrario discrepantes, quod id quod tres illi in eo loco semel dixerint, quartus totiens in corpore uoluminis sui ponat, quotiens diuersi numeri in eius canone positi sint, contra praedictorum numerorum continuatas similitudines.

Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus, idem in canone numerus bis, ter, aut eo amplius reperiatur in ordine conlocatus, et dispar inueniatur in ceteris; dubium non erit quin id quod illius illorumue canonis numeris bis terque repetitum ab his in uolumine semel dictum sit, alteri uero eorum totiens in uno atque eodem sensu loquantur quotiens praetulerint in numerorum adnotatione distantiam. Hoc et in omnium nouem canonum conlatione seruabitur. Ceterum in decimo quoniam propria singulorum tantummodo continentur, non potest contra id comparatio esse quod solum est.

15

[EXPLICIT ARGUMENTUM.]

1. etiam: tamen K. qui signarum inepte K.
2. sicubi K Uall.: sicut Thom. et Cod. Reginae apud Uall. distinctionum cod. Palat. 49 ap. Thom.
3. om. uel ante ter K. quater: quattuor cod. Reg. ap. Uall. eundem Thom.
4. habuerunt Thom. quod id quod cum Thom.: quod id K cf. Uall. in notulis; quia id quod Uall. in textu.
5. dixerunt codd. ap. Thom. toties K.
6. quoties K. sint K: sunt Uall. Thom., item stant 'editi' ap. Uall.
7. continuata Thom.
8. Iterum K. idem K Uall. (Text.): ibidem Thom., cod. ap. Uall.
9. ter: + quattuor K, quod e uulgatis additum esse (uel aut quater) indicat Uall. reperiatur Y. dispar Uall.: disparis Thom., dispare K, codd. ap. Uall. inueniantur K, edd. ap. Uall.; item sic

distinguitur K dispare inueniantur. In ceteris etc.

10. caeteris Uall. Thom. quin id quod K Uall.: quod id Thom. canones Thom. numeris Thom.: numerus K Uall.

11. terque K Uall.: ter Thom. repetitum K. dictum est K; d. esse ostendit edd. ap. Uall. alteri uero eor. Uall. Thom.: alter alteriue eor. K edd. ap. Uall. (+ alter alterius). toties K.

12. om. in ante uno K. sensulo quantus (inepte pro sensu loquantur) K. quoties K.

13. > et hoc K.

14. caeterum Uall. Thom. quoniam K Thom. codd. ap. Uall.: in quo Uall. (Text.).

15. comparatio K. soluum K. est + opto ut in Christo (Thom., codd. ap. Uall., sed in perpetuo Uall.) ualeas et memineris mei beatissime papa Uall. Thom.; omisimus cum K. om. explicit argumentum Uall. Thom.

[INCIPIT PRAEFATIO EUSEBII.]

Epistulam Eusebii ad Carpianum edidimus ex codice Y, adhibitis editionibus Thomasi (Op. I. 315 ed. Vezzosi) qui e cod. Orat. B. VII, codd. Reginae Suetiae, item Alex. 14, Pal. 49 et Vat. 4221, illam impresserat, et Uallarsii (Hier. Op. X. 666) ubi ex Fabricii Editione Bibliothec. Graec. Lib. IV. cap. 4 epistula desumpta est; Erasmus uero (Nou. Test. 1535) graecam tantum uersionem exhibet, et dubitant critici an uersio latina ex Hieronymi manu sit; quod Uallarsius uerisimillimum esse iudicat, pro certo asserere non audet.

Inscr. Incipit praefatio eusebii Y: Incipit prologus eusebii episcopi de decem canonibus euangeliorum Thom. Eusebii caesariensis epistola in subsequentes canones euangeliorum Uall.

Eusebius Carpiano fratri in Domino salutem. Ammonius quidem Alexandrinus magno studio atque industria unum nobis pro quattuor euangeliiis dereliquit. Namque trium euangeliorum sensus exceptos, omnes similes contextus Matthaei euangelio quasi ad unum congestos adnexuit; ita ut eorundem, quantum
 5 ad tenorem pertinet lectionis, sequens iam stilus interruptus esse uideatur. Uerum ut, saluo corpore siue textu ceterorum (hoc est euangeliorum), propria et familiaria loca in quibus eadem similiterque dixerint scire possis, ac uere disse-
 10 rere, accepta occasione ex praedicti uiri studio, alia ratione decem numero tibi titulos designauit. Quorum primus quattuor in se continet numeros in quibus
 15 similia ab uniuersis dicta sunt; Mattheo, Marco, Luca, Iohanne. Secundus in quibus tres, Mattheus, Marcus, Lucas. Tertius in quibus tres, Mattheus, Lucas, Iohannes. Quartus in quibus tres, Mattheus, Marcus, Iohannes. Quintus in quibus duo, Mattheus, Lucas. Sextus in quibus duo, Matheus, Marcus. Septimus in quibus duo, Mattheus, Iohannes. Octauus in quibus duo, Marcus, Lucas.
 20 Nonus in quibus duo, Lucas, Iohannes. Decimus in quibus singuli de quibusdam proprie scripserunt. Et quidem subiectorum titulorum id est argumentum; clara uero eorum narratio haec est. Etenim per singula loca euangeliorum quidam numerus uidetur appositus, paulatim incipiens a primo, deinde secundo, postremo tertio, et per ordinem librorum ad finem usque progrediens. Itaque per singulos

2. magnus Thom., sed gr. πολλὴν . . . φιλοπονίαν . . . εἰσαγηχώς. quatuor Thom. derelinquit Uall.

3. om. omnes Y Thom. (text., add. in mg.). contextus: contentusque Y Thom.

4. matthaei Thom. Uall. congestos; congregatos Thom. (text., non mg.). annexuit Uall. eorundem Thom. Uall.

5. stylus Thom. Uall.

6. caeterorum Thom. Uall. hoc est: hic Uall. hoc est euangeliorum non est in graeco; additum ab interprete uidetur. euangelium Y, mg. ap. Thom., Uall.

7. dixerunt mg. ap. Thom., Uall. disserere: discernere Thom. (sed mg. disserere).

8. occasione Y. decem numero (δέκα τὸν ἀριθμὸν) Y Thom.: d. numerorum Uall.

9. > in se quatuor (sic) Thom.

10. matthaeo Thom. Uall. iohanne Uall.

11. matthaeus Thom. Uall. (bis). matheus (sec.) Y.

12. iohannes Uall. matheus Y, matthaeus Thom. Uall. iohannes: lucas Uall. contra graecum et canones ipsos.

13. matthaeus Thom. Uall. (bis). marcus: iohannes lapsu Y, uel cum canone septimo confusus.

14. matthaeus Thom. Uall. iohannes Uall. septimus . . . iohannes uidetur additum esse in Y, sed manu prima.

15. iohannes Uall.

16. scribserunt Y. equidem Y.

18. adpositus Y. paulatim = κατὰ μέρος. dein Y.

19. tertio: tres Y et mg. ap. Thom. ad om. Y et uncis includit Thom.

numeros supputatio per minii distinctionem inuenitur inserta, significans cui de decem titulis appositus numerus dignoscitur. Ueluti siquidem primum certum est in primo; si uero in secundo, et eodem modo usque ad decem. Si igitur euoluto uno qualicumque de quattuor euangeliiis cuilibet capitulo uelis insistere et rescire qui similia dixerint et loca propria agnoscere singulorum in quibus eadem sunt prolocuti; eiusdem sensus quem tenes relegens propositum numerum, quaesitumque eum in titulo quem demonstrat tituli subnotatio, continuo scire poteris ex superscriptionibus quas in fronte notatas inuenies, qui aut quot de his quae inquiris similia dixerint. Ueniens etiam ad reliqua euangelia per eundem numerum quem continens uidebis appositos per singulos numeros atque eos in suis propriisque locis similia dixisse reperies.

EXPLICIT PRAEFATIO EUSEBII.]

1. minei Y; lineae Uall.: Gr. διὰ κυμβαρέως (sed διὰ τοῦ μέγαν Erasmi.).

2. decim Y. adpositus Y Thom. dinoscitur Y; assignetur Uall. primus certum est quod in primo Thom. text. (non mg.).

3. si uero sec. in secundo Thom. decim Thom.

4. qualiquumque Uall. de: cum Uall.

5. rescire: repperiri Uat. 4221 ap. Thom.

6. prolocuti; eiusdem ita distinguitur ap. Thom. cum graeco τόπους εὑρεῖν ἐν οἷς κατὰ τῶν αὐτῶν ἡνέχθησαν, ἧς ἐπέχεις περικοπῆς ἀναλαβὼν τὸν

προκείμενον ἀριθμὸν, κ.τ.λ. Uall. prolocuti eiusdem sensus quam tenes, relegens, etc. quem: quem-quem Y.

8. poteris (εἶση): potes Uall. superscriptionibus Y, suprascript- Uall. qui aut quot ὅπως καὶ τίς): quia ut quot Y, qui aut quid Thom.

9. inquires Y. eundem Thom.

10. continens (ἐπέχεις): continens Y alex. 14 ap. Thom., continent Uall. uat. 4221 ap. Thom. adpositos Y.

11. repperies Y.

Subscr. explicit praefatio eusebii Y: nihil habent Thom. et Uall. Epistula post prologum ponitur in Y.

Canones continentur in ACDEPFHΘKMTQT (sed maior pars deest) VYZ et in edd. Sacon 1519, et Erasmi colmar. 1523, Tisch. Desunt in BJ (ut uidetur) LMOPRWX⁵TC. Damus ex ed. Tischendorfii 'ex triglottis' quam in hac re in textu sequimur. Discrepant multum codices, de quibus uide in Prolegomenis.

CANON I. IN QUO QUATTUOR

Mt	Mc	Lc	Ioh	Mt	Mc	Lc	Ioh	Mt	Mc	Lc	Ioh	Mt	Mc	Lc	Ioh
8	2	7	10	141	50	19	59	284	165	266	65	318	199	300	176
11	4	10	6	142	51	21	35	284	165	266	67	320	200	302	178
11	4	10	12	147	64	93	49	289	170	275	126	320	200	302	180
11	4	10	14	166	82	94	17	291	172	279	156	325	204	310	184
11	4	10	28	166	82	94	74	294	175	281	161	326	205	311	188
14	5	13	15	209	119	234	100	295	176	282	42	326	205	313	194
23	27	17	46	211	121	238	21	295	176	282	57	328	206	314	196
23	27	34	46	220	122	239	77	300	181	285	79	331	209	315	197
23	27	45	46	220	129	242	85	300	181	285	158	332	210	318	197
70	20	37	38	220	129	261	88	302	183	287	160	334	212	321	201
87	139	250	141	244	139	250	141	304	184	289	170	335	214	324	199
87	139	250	146	244	139	250	146	306	187	290	162	336	215	317	198
98	96	116	40	274	156	260	20	306	187	290	174	336	215	319	198
98	96	116	111	274	156	260	48	310	191	297	69	343	223	329	204
98	96	116	120	274	156	260	96	313	194	294	172	348	227	332	206
98	96	116	129	276	158	74	98	314	195	291	166	349	228	333	208
98	96	116	131	280	162	269	122	314	195	291	168	352	231	336	209
98	96	116	144	284	165	266	55	315	196	292	175	352	231	336	211
133	37	77	109	284	165	266	63								

CANON V, IN QUO DUO

Mt	Lc	Mt	Lc	Mt	Lc	Mt	Lc
3	2	55	170	119	126	231	176
10	8	57	61	125	62	231	215
12	11	58	60	127	128	232	142
16	16	60	171	128	132	234	136
25	46	61	64	129	130	236	135
27	48	65	172	132	81	237	138
28	47	66	66	134	120	238	140
30	49	68	105	138	168	240	141
34	194	78	108	156	57	241	175
36	162	84	111	158	226	255	202
38	53	86	109	162	161	256	205
40	52	93	145	175	200	257	213
41	55	95	160	182	187	261	207
43	123	96	182	182	189	262	212
46	153	96	184	183	198	265	157
47	134	102	69	187	199	266	155
48	191	104	71	197	272	266	157
49	150	105	193	213	235	267	158
51	59	107	73	221	181	270	229
53	125	108	115	228	139	272	231
54	54	110	118				

CANON VI, IN QUO DUO

Mt	Mc	Mt	Mc	Mt	Mc	Mt	Mc
9	3	157	72	224	131	290	171
17	7	159	73	246	140	292	173
20	9	160	76	247	142	298	179
22	11	163	78	250	145	305	185
44	126	165	80	252	147	309	190
77	63	169	84	254	149	311	192
100	98	173	89	260	152	330	208
139	45	180	100	263	153	337	217
145	60	189	103	275	157	341	221
148	65	202	113	282	164	347	226
152	68	214	120	286	167	350	229
154	71	215	124	288	169		

CANON VII, IN QUO DUO

Mt	Ioh	Mt	Ioh	Mt	Ioh	Mt	Ioh
5	83	19	32	120	82	207	101
19	19	19	34	185	215		

CANON VIII, IN QUO DUO

Lc	Mc	Lc	Mc	Lc	Mc	Lc	Mc
23	12	28	17	91	61	247	136
25	14	84	48	100	75	277	216
27	16	89	56	103	97	335	230
27	28						

CANON IX, IN QUO DUO

Lc	Ioh	Lc	Ioh	Lc	Ioh	Lc	Ioh
30	219	274	231	307	186	340	213
30	222	303	182	307	190	340	217
262	113	303	186	312	182	341	221
262	124	303	190	312	186	341	223
274	227	307	182	312	190	341	225
274	229						

CANON X, IN QUO MATTH. PROPRIE.

2	35	81	115	167	196	233	303
4	37	89	118	171	200	235*	319
6	39	91	124	177	210	239	324
13	42	99	126	181	212	245	327
24	45	101	136	184	218	268	345
26	52	106	140	186	222	273	351
29	56	109	151	188	227	283	355
33	75	113	155	191	230	* 236 male Tisch.	

CANON X, IN QUO MARC. PROPRIE.

19	46	70	88	92	101	123	186
31	58	74	90	94	104	132	213
43	62	81					

CANON XI, IN QUO LUC. PROPRIE.

1	50	113	159	188	223	273	306
3	51	117	163	190	225	276	308
5	67	122	164	192	227	278	316
9	68	124	166	196	236	283	320
18	72	131	174	201	252	288	326
20	75	143	176	203	256	296	331
22	104	149	178	208	259	298	334
29	106	151	180	210	264	301	339
31	107	154	183	214	271	304	342

CANON X, IN QUO IOH. PROPRIE.

4	33	62	89	117	145	171	207
7	36	64	92	119	147	173	210
9	39	66	94	123	149	177	212
11	41	68	97	125	151	179	214
13	43	71	99	127	153	181	216
16	45	73	102	130	155	189	218
18	50	75	104	132	157	191	220
22	52	78	106	134	159	193	224
24	54	80	108	136	163	195	226
27	56	81	110	138	165	200	228
29	58	84	112	140	167	202	230
31	60	86	115	143	169	205	232

INCIPIT PROLOGUS QUATTUOR EUANGELIORUM. EX COMMENTARIO S. HIERONYMI IN MATTHEUM.

Prologus continetur in ABCEHΘKMTY et partim in Z; exstat et in 5 aliisque editionibus antiquis; et ad init. commentariorum S. Hieronymi in Mattheum (ed. Vallarsii T. VII).

Deest in D̄PFGJLMOQ(?)RVWXY^hSC^h Tisch.

Inscr. ; (vide et ad finem epistolae ad Damasum) incipit prologus quattuor euangeliorum cum BHΘT (III^{er}), incipit praefatio eiusdem EY aur., inc. praef. euangelii secundum mattheum CM, item prologus s̄ci hieronimi K, nihil habet A. Prologum post Ep. ad Damasum ponunt CET; 5 et editt. pler. habent Alia eiusdem praefatio (ex procemio commentariorum quos scripsit in matthaeum).

Plures fuisse qui euangelia scripserunt, et Lucas euangelista testatur dicens Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum quae in nobis completae sunt sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi uiderunt sermonem et ministraverunt ei, et perseuerantia usque ad praesens tempus monumenta declarant, quae a diuersis auctoribus edita diuersarum heresium fuere principia: ut 5 est illud iuxta Aegyptios et Thoman et Matthian et Bartholomeum, duodecim quoque apostolorum, et Basilidis atque Apellis, ac reliquorum quos enumerare longissimum est, cum hoc tantum in praesentiarum necesse sit dicere, extitisse quosdam qui sine spiritu et gratia dei conati sunt magis ordinare narrationem quam historiae texere ueritatem. Quibus iure potest illud propheticum coaptari 10 Uae qui prophetant de corde suo, qui ambulant post spiritum suum, qui dicunt Dicit dominus, et dominus non misit eos. De quibus et saluator in euangelio Iohannis loquitur Omnes qui ante me uenerunt fures fuerunt et latrones. Qui uenerunt, non qui missi sunt. Ipse enim ait Ueniebant, et ego non mittebam eos. In uenientibus praesumptio temeritatis, in missis obsequium ueritatis est. 15

1. aeuangelia E. scribserunt EY, conscribs-
aur. om. et 5. euangelista K, aeuangelistae E.

2. > multi quidem HΘ. multi+quidem T.
quonati C. que C.

3. completae codd. plur.: compl- AHY (-te) 5
Hier.

4. perseuerantia Y. usque in 5. praesens aur.
monimenta 5 Hier.

5. que E. ad diuersis E. ahuctoribus C,
authoribus 5. aedita aur.; editam Y. diuersorum
aur. heresium cum ABCEH, et hereseum aur.,
haeres cum Y, haeresum 5, heresum Θ, eresum T:
hereseon KM, haereseon Hier. fuere: feruere Y.
principio E. om. ut E.

6. aegyptios E, egyptios T. thoman codd. plur.
(toman T): -am ΘM⁵ Hier. mathian EΘT aur.;
matthiam 5 Hier. bartholomeum codd. plur. (et
A, quamquam perperam Tisch. -aeum), et barto-
T: bartholomaeum aur. 5 Hier. duodecim:
XII E.

7. om. quoque AY. basilides AEY aur. adque

CT aur. om. atque apellis E. apellis codd. plur.
(app- ΘM): apelles AY aur. hac C. relinquorum
aur. quos: quorum T. henumere C.

8. cum codd. paene omnes, et C praeter morem,
A (male Tisch. quum) 5: quum BT Hier. hoc:
haec 5. impraesentiarum uno ductu 5. sit cum
CEHKMTT aur. 5 Hier.: est ABY. exstittisse
Hier., extetisse Y* (exst- Y^o).

9. om. dei AY. quonati CT.

10. istorie E, storie T. iurae Y. postest aur.
illum H. coabtari C, quoabtari T; c. + et E.

11. Uae etc. ex Ezec. xiii. 13 libere. om. qui Y.
dicunt+haec Y aur. 5 Hier.

12. > dominus dicit HΘ. aeuangelio E.

13. iohannis Hier. homnes C. om. fures B.

14. qui ante missi sup. lin. C. misi aur. ipsi
C. om. non ante mittebam E.

15. inuenientibus uno ductu A (neglexit Tisch.).
praesumptio BET aur. 5 Hier. misis Y. ueritatis
cum ABC; seruitutis EHΘKMTY aur. 5 Hier.

Ecclesia autem quae supra petram domini uoce fundata est, quam introduxit rex in cubiculum suum et ad quam per foramen descensionis occulte misit manum suam, similis dammulae hinnuloque ceruorum, quattuor flumina paradisi instar eructans, quattuor et angulos et anulos habet, per quos quasi arca testa-
 5 menti et custos legis domini lignis mobilibus uehitur. Primus omnium Mattheus est publicanus cognomento Leui, qui euangelium in Iudaea hebreo sermone edidit, ob eorum uel maxime causam qui in Iesum crediderant ex Iudaeis et nequaquam legis umbra succedente euangelii ueritatem seruabant. Secundus
 10 Marcus interpret apostoli Petri et Alexandrinae ecclesiae primus episcopus, qui dominum quidem saluatorem ipse non uidit, sed ea quae magistrum audierat praedicantem iuxta fidem magis gestorum narrauit quam ordinem. Tertius Lucas medicus, natione Syrus Antiochensis, cuius laus in euangelio, qui et ipse discipulus apostoli Pauli in Achaiae Boeotiaeque partibus uolumen condidit, quaedam altius repetens et, ut ipse in prohemio confitetur, audita magis quam
 15 uisa describens. Ultimus Iohannes apostolus et euangelista, quem Iesus amauit plurimum, qui super pectus domini recumbens purissima doctrinarum fluentia potauit, et qui solus de cruce meruit audire Ecce mater tua. Is cum esset in Asia et iam tunc hereticorum semina pullularent, Cerinthi Hebionis et ceterorum qui negant Christum in carne uenisse, quos et ipse in epistula sua antichristos
 20 uocat et apostolus Paulus frequenter percutit, coactus est ab omnibus paene tunc

1. ecclesia Θ. super AY. petrum Y. > domini uoce supra petram 5.

2. discensionis KMT aur., et -tionis E. occultae E Hier. om. misit E.

3. dammuele E; damulae Θ5 Hier. hinnuloque *codd. pl. et edd.* (-laque E, hynuloque C, kin-B, inn- HY aur., in- ΘT, *distinguit* Y dammulah innulo que) *ex Cant.* ii. 9. 17, *cf.* viii. 14 Fuge dilecte mi et assimilare caprae hinnuloque ceruorum: hinnulorum A. ceruorum + que CT. quattuor 5, quattuor C, quatuor E. paradisi E.
 4. eructans H aur. quattuor E5, quattuor C, IIII^{or} T. *Hic explicit collatio codicis* T. om. et ante angulos EKM5; angelos H. annulos Hier. 5. habens aur., item. marg. in Hier. Uall. om. quasi E. arca cum BCEHKM aur. 5 Hier.: per arcam AY.

5. custos CEY aur. legnis pro lig- E. mobilibus ABCEHY(mouilibus) aur., item *codd. ap. Uall.*: immobilibus KMT5 Hier., *codd. ap. Uall.*; *emendatio esse uidetur ut melius cum Exod. xxv. 15 concordet, quod haec ligna semper erunt in circulis nec unquam extrahentur ab eis; et propterea Uall. imm- in textum recepit, ex auctoritate Martiana.* primum E. mattheus KMTY, et matheus ABCEH aur.: matthaues 5 Hier.

6. aeuangelium E. iudaea E aur. hebraeo Y5 Hier. pro hebr. serm. edidit ob eor. uel max. habet tantum ebreorum nomine uel maxime sermone E.

7. hob C. om. uel C. caussam Hier., causa CY. qui: que E. ihu E aur. ihesum Θ. crediderunt EHΘ.

8. nequaquam BCEHKM5 Hier.: nequidquam Y, -iequam aur., -iquam A. umbram C Hier.; umbra + uel E, *deinde omittit usque ad ecclesiastica narrat historia.* secedente 5; succedentem H. ueritate CK Hier. seruauant B.

9. marchus C. interpreas Y aur. alaxandrinae Y. ecclesiae Θ, aecclesiae aur.

10. > audierat magistrum 5.

11. iusta fidem aur. gestorum: testamentorum C. hordinem C.

12. antiochensis: n *sec. sup. lin.* M; anthio-BΘ, antiocensis Y, antheocensis aur.

13. > pauli apostoli HΘ. boetiaeque BΘKM aur.(-thiae); boetique AY; bithyniaeque 5 *codd. ap. Uall. (non text.); et sic edd. Hailbrun 1476, Wild de Ratisbon 1481, Kesler 1487, Payanini 1497, Sacon 1515 et 1519 (non autem Mareschal 1531).*

14. altius: t *sup. lin.* Y. proemio ΘKY, praemio B, prooemio 5 Hier.

15. iohannis aur., ioannes Hier. quem: duem C.

16. super ACY aur.: supra BHΘKM5 Hier. e Ioh. xiii. 25.

17. portauit Y. quum Θ Hier.

18. haeticorum 5 Hier. pullularent *codd. plur.* (pulu- Θ) 5 Hier.: -assent A. cerinthi (cher- aur., cherinti 5) *codd. plur.*: cerenthi A (*Tisch. perperam* -inthi) BY; c. + et aur. heuionis B, ebionis Hier. caeterolorum 5 Hier.

19. om. ipse C. epistola ΘK Y' aur. 5. antichristos 5 Hier. et anti xpos *codd.*, antixristos Θ: anticristos ABY.

20. coactus (om. est) H. paene ΘY, pane lapsu C: pene *codd. rell.* 5 Hier.

Asiae episcopis et multarum ecclesiarum legationibus, de diuinitate saluatoris altius scribere et ad ipsum ut ita dicam dei uerbum non tam audaci quam felici temeritate prorumpere, ut ecclesiastica narrat historia, cum a fratribus cogeretur ut scriberet, ita facturum respondisse si indicto ieiunio in commune omnes deum deprecarentur; quo expleto reuelatione saturatus in illud prohemium caelo ⁵ ueniens eructauit In principio erat uerbum, et uerbum erat apud deum, et deus erat hoc uerbum: hoc erat in principio apud deum. Haec igitur quattuor euangelia multum ante praedicta Ezechielis quoque uolumen probat, in quo prima uisio ita contextitur Et in medio sicut similitudo quattuor animalium, et uultus eorum facies hominis et facies leonis et facies vituli et facies aquilae. Prima ¹⁰ hominis facies Mattheum significat qui quasi de homine exorsus est scribere Liber generationis Iesu Christi filii Dauid filii Abraham. Secunda Marcum, in quo uox leonis in heremo rugientis auditur Uox clamantis in deserto Parate uiam domini, rectas facite semitas eius. Tertia uituli, quae euangelistam Lucam a Zacharia sacerdote sumsisse initium praefigurauit. Quarta Iohannem euangel- ¹⁵ istam, qui adsumtis pinnis aquilae et ad altiora festinans de uerbo dei disputat. Cetera quae sequuntur in eundem sensum proficiunt. Crura eorum recta et pinnati pedes, et quocumque spiritus ibat ibant et non reuertebantur, et dorsa eorum plena oculis, et scintillae ac lampades in medio discurrentes, et rota in rota, et in singulis quattuor facies. Unde et apocalypsis Iohannis post expositi- ²⁰ onem uiginti quattuor seniorum, qui tenentes citharas et fialas adorant agnum

1. om. asiae Y. episcopus M. ecclesiarum Θ. om. de AY aur. diuinitatem aur.

2. scribere C. ab ipsum aur. foelici S.

3. ut: et Hier., et ita distinguit prorumpere. Et ecclesiastica etc.; item eadem distinctione S prorumpere. Unde et ecclesiastica etc. quod auctoritate codd. ap. Uall. firmatum est. ecclesiastica Θ. quum Θ Hier. cogeret E.

4. om. ut E. scriberet + se EKM, (et post facturum S Hier.) ieiunio C. commune Y. > diū om. aur.

5. deprecarentur (depraec- B) codd. plur.: precarentur HΘKM aur. (praec-) Hier. (mg. depr-). que expleta E. prohemium ACHM; proem. BΘKY aur., proem. S Hier.; praem. B*E, + e KM S, + de E.

6. eructauit Y aur. apud aur. et in 7.

7. hoc uerbum AB: om. hoc CEHKMY aur. S Hier. ut concordet cum Ioh. i. 1. quatuor ES. auangelia E.

8. multum ABCY: -to EHΘKM aur. S Hier. ezechielis AEY aur. S Hier., et hiezechielis KM: ezechielis B, hiezecielis C.

9. uisio E. om. et post contextitur C. sicuti C, om. S. quatuor ES, quadt- C.

10. ad aquilae inc. cod. Harl. 1775 (Z).

11. matheum AEΘ aur.; matthaum S Hier. om. matt. significat Y. qui: quia A (perperam qui Tisch.) Y.

12. de Iesu uid. ad Mt. i. 1. fili bis EY aur.

abraam Hier. secundum EY, secundus Z* (-da Z²) aur. marcus Z* sed corr. in qua BH S Hier. mg.

13. eremo S Hier., herimo aur. auditus H. in deserto: in eremo Hier. mg.

14. domino aur. quae: qua Y. auangelis- tam E. om. a EKMZ.

15. zacharia CKZ. zachariam sacerdotem E. sumpsisse BCE(-ise)Θ aur. S; summisisse Z* (sed mi improbatum). praefigurauit ABYZ; -rat CEH KM aur. S Hier. quartam BE. iohannem Hier. auangelistam E.

16. adsumtis AMVZ^o et ass- K Hier.: adsumptis BCEZ* aur., ass- S. pennis KM S Hier. om. et post aquilae H. festinans sine add. codd. plur. et S Hier.: f. + et ABY aur.

17. caetera aur. S Hier. secuntur EKMV aur. eundem: n sup. lin. A; eundem Hier. sensu M.

18. pennati KM S Hier. pedes sine addit. AB CY S Hier.: p. + eorum EKMZY aur. quoquumque Hier. > ibat spiritus Hier.

19. oculis + ante ac retro E. ac (post scintillae) BC(hac)EKMZ aur. S Hier.: et AHY. dis- currentes E. in rotam BΘH, in rota e Y.

20. quatuor S, quadtur C, IIII^{or} E. et om. Z* (+Z²). apocalypsis EZ*(sed corr.) aur. iohannis Hier. expositione E.

21. uiginti quattuor C, uiginti quatuor S; XXIII AEKMZ. cytharas Z*(cith- Z^o), chitaras E. fialas ABCHY aur.: ph- EKMZ^o(phy- Z*) S Hier. adorabant Hier. sed -ant mg.

dei, introducit fulgura et tonitrua et septem spiritus discurrentes et mare uitreum et quattuor animalia plena oculis, dicens Animal primum simile leoni, et secundum simile uitulo, et tertium simile hominis, et quartum simile aquilae volanti. Et post paululum Plena inquit erant oculis, et requiem non habebant
 5 die ac nocte, dicentia Sanctus sanctus sanctus dominus deus omnipotens, qui erat et qui est et qui uenturus est. Quibus cunctis perspicue ostenditur quattuor tantum debere euangelia suscipi, et omnes apocriforum nenias mortuis magis hereticis quam ecclesiasticis uiuis canendas.

EXPLICIT PROLOGUS.

1. fulgura ABKZ⁵ Hier.: -ora CEMY(1 sup. lin.) aur. tonitrua AKMYZ⁶ aur. ⁵ Hier.: thon-BCEZ*. septem: VII EMZ. sps+dei aur.

2. quattuor E⁵. leoni ABCH⁶YZ² ⁵ Hier.; leonis KM aur.; hominis EZ* et³.

3. uitulo ABCH⁶KZ² aur. ⁵ Hier.: uituli MY; leonis E, leoni Z* et³. hominis ABCKY aur.: homini H⁶MZ² ⁵ Hier.; uituli E, uitulo Z* et³.

4. inquit CE aur. >erant inquit ⁵ Hier. erat E.

5. dicentes A* (neglexit Tisch.) Y. erat et qui

est cum CEH⁶KMZ aur. ⁵ Hier.; om. et qui est ABV.

6. perspicuae C aur. et perspicue H. quattuor E⁵.

7. > debere tantum ⁵. > euangelia debere Hier. aeuangelia E. apocriforum codd. plur. (apogri-aur.): apocryforum KMZ; apocryphorum ⁵ Hier. naenias ⁵ Hier.; uenena codd. ap. Vall.

8. haereticis MTZ⁶ ⁵ Hier. ecclesiasticis ⁶. uiuis; niris K. canenda H; -dis Y; + amen EZ.

Subscr. explicit prologus cum CKT; item ex. pr. quattuor euangeliorum BH⁶. explicit praefatio MTZ. + incipiunt canones BH (+ lege felix ut sis felicior) Z; inc. c. IIII euangeliorum C⁶ (qu⁴ur). Nihil habent AEY aur. ⁵. Item canones post prologum ponunt CEH⁶T, post praefationem Z (Desunt in B.)

[PRAEFATIO UEL ARGUMENTUM MATTHEI.]

Hoc argumentum continetur in ABCDEPHΘKMTVYZ; item in edd. Hailbrun, Wild, de Ratisbon, Kesler, Paganini, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519. Impresserunt etiam P. Sabatarius 'Bibl. Sacr. Lat. Urs.' iii. p. 1, ex cod. Colbertino Parisiensi 4051 (= F. L. 254, qui nobis est c) cum uariis lectionibus duorum codd. Turonensium, etc.; et A. Maius 'Scr. Uet. Noua Coll.' uol. ix in operibus Sedulii Scoti qui 'expositiunculam' in hoc argumentum conscripsit (Migne 'Patr. Lat.' ciii. p. 274). Textus argumenti (Mai) a commentario (Sed.) hic illic differt. Ex nostris codd. optimi, hoc loco, uidentur D³P. Deest in FGJLMOQRWX. aur. H³C³Tisch.; nec uidetur ab ipso Hieronymo scriptum esse. Sententiae tam perplexae et corruptae sunt ut Hieronymo antiquius facile credas et uno certe loco (Col. ii. 2), uersione Hilariana uti uidetur noster, quisquis fuerit, et forsitan etiam Phil. iii. 12. Pro hoc argumento 5, Mareschal, Uuian, Iunta, Benedictus habent descriptionem ex Hieronymi 'de uiris illustribus' desumptam mattheus qui et leui . . . nazareus uocabitur.

Praeterea in edd. nonnullis (Hailbrun, Wild, Kesler, Sacon 1515 et 1519) est et alius 'prologus in mattheum' ex Walafrido Strabo desumptus (Patr. Lat. cxiv. 63) mattheus cum primo predicasset . . . diuinitatis sacramentum.

Inscr. praefatio A; argumentum mathei D; incipit argumentum mathei Y; item nunc argumentum mathei incipit P; incipit praefatio ieronimi in euangelio mathei T, incipit praefatio ieronimi Θ, incipit prologus mathei euangeliste H. Nihil habent BCEKMVZ.

Mattheus ex Iudaeis, sicut in ordine primus ponitur, euangelium in Iudaea primus scripsit, cuius uocatio ad dominum ex publicanis actibus fuit, duorum in generatione Christi principia praesumens, unius cuius prima circumcisio in carne, alterius cuius secundum cor electio fuit; et ex utrisque patribus Christus. 4

1. **Mattheus** B³PKMTVYZ et math- ACDEHΘ: mattheus Mai. ex iudaeis cum D (-eis) P: ex iudaea BCHΘ Sedul.; in iudaea A (perperam ex Tisch.) YZ; om. quasi dittographiam? EKMTV Z^{corr.}, c. Mai. Clausulae ex iudaeis (i. e. filius Abraham et circumcisis) opponitur uocatio ad dominum ex publicanis actibus ut filius David secundum cor electus; duo (patres) enim sunt Abraham et David. Forma locutionis ex Iudaeis fere eadem est cum ea quae habetur in 'Canone' qui dicitur 'Muratorio' Iohannes ex discipulis . . . Andreae ex apostolis. Cf. et argumentum nostri auctoris in Iohannem, Iohannes euangelista unus ex discipulis dei. ponitur + ita C³PH. aeuangelium DE. iudaea DEP, iudeam Y.

2. > primus in iud. PZ*. om. primus E.

scripsit EKYZ. ad dominum DEF: ad deum celt., a deo c. puplicanis D³P. actus E. duorum + patrum, Mai., Sed.

3. generationi Y. sumens D*, pre-mg. circumcisio DE; circumcisionem Z* (nē erasum), -cissione Y. in carne ABCDEPHΘ Sed.: carnis EKMTVYZ c. Mai.

4. cuius edidimus cum DEPHΘKMTVYZ (cuius*) c, Sed., Mai.: om. ABC. om. et E. utrique Z* (sed corr.). ex utrisque patribus cum c (partibus) Mai., Sed., id est, ex utraque serie patrum ex Abraham et ex David: ex utrisque in patribus codd. vell. (t in patr. sup. lin. A, partibus H). christus sine addit. BCEFΘKM VYZ c, Mai., Sed.: c. + est ADV.

Sicque quaterno denario numero triformiter posito, principium a credendi fide in electionis tempus porrigens et ex electione in transmigrationis diem dirigens atque a transmigratione usque ad Christum definiens decursam aduentus domini ostendit generationem, ut et numero satisfaciens et tempori et se quod esset
 5 ostenderet et dei in se opus monstrans etiam in his quorum genus posuit Christi operantis a principio testimonium non negaret. Quarum omnium rerum tempus, ordo, numerus, dispositio uel ratio, quod fidei necessarium est, deus Christus est; qui factus est ex muliere, factus sub lege, natus ex uirgine, passus in carne, omnia in cruce fixit, ut triumphans ea in semet ipso resurgens in corpore et patris
 10 nomen in patribus filio et filii nomen patri restitueret in filiis, sine principio sine fine, ostendens unum se cum patre esse, quia unus est. In quo euangelio utile est desiderantibus deum sic prima uel media uel perfecta cognoscere ut et uocationem apostoli et opus euangelii et dilectionem dei in carne nascentis per uniuersa legentes intellegant atque id in eo in quo adprehensi sunt et adprehendere

1. sicque ACDPKV Mai.: sitque BEMZ, sit quae HΘ*Y. quaterno denario CD̄P: quaternario den. BEHΘKM̄VZ Mai. Sed., et c sine denario; quaterdenario AY. Hanc sententiam sic intelligo; primo Mattheus Iudaeus erat sicut Abraham, secundo electus sicut Dauid, tertio a Iudaismo in Christum transmigravit. Sed non solum uitam suam mystice ostendit sed perfectionem ordinis in genealogia, et opus Christi in singulis personis quorum nomina recensuit. posset DEP. praecipium E. ac credendi Y, ac reddendi E, reddendi sine ac Θ. fidem HΘ* (m erasam).

2. lectionis HΘ*YZ* (el. Θ et Z^c). porrigens D, corrigens Y; +et ex electione in transmigrationis tempus porrigens H (sed exp. et del.) om. et Mai. ex electione in ABCD̄PH(lectione) Θ(ex sup. lin.)K Mai.: electione in (om. ex) C; electio in E(electio. In)M̄VYZ. post diem ras. 3 aut 4 litt. P. om. diem dirigens atque a transmigratione Y. dirigens D.

3. atque . . . ad christum om. P* (+ mg.). om. a EZ*. ad Christum: DEPKM̄YZ² c Mai.: in chr. ABCHΘYZ*. definiens P (i pr. sup. lin.) K; diff. DE. decursam ABD̄PHV c Mai.: -sum CEΘKM̄YZ. aduentus domini codd. paene omnes: > domini aduentus A.

4. numero satisfaciens et tempori cum ABCD̄PH: n. satisfaceret et t. Θ*K(tempore)M̄V c, Mai., Sed.; numerositatis et temporis EΘ*YZ. et se AC̄PΘKM̄VZ* et³, item se D: esse BEHY Z², et se esse c, et sic Mai., Sed.

5. ostenderet cum ABCD̄PH: ostendens EΘKM̄VYZ c Sed., Mai. > opus in se c Mai., Sed. monstrans M̄, monstra trans E; monstrasset C. om. in his EYZ. possuit ĒP.

6. quorum P. > rerum omnium C. > tempus rerum D.

7. dissipatio DEP, disputatio BCH. ratio,

quod fidei necessarium est, deus christus est; ita distinguitur in A (perperam Tisch. r., q. f. n. est. Deus christus est) D̄P Mai.; H lapsu ut uidetur habet d̄s exp̄s est. Mystice ut uidetur dicit Christum θεοῦ λόγον omnibus hisce inesse et earum rerum substantiam esse; cf. ad Col. i. 16 quoniam in ipso condita sunt uniuersa in caelis et in terra uisibilia et inuisibilia . . . omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et iterum ii. 2 ubi cum Hilario legisse uidetur (de Trin. ix. 62) in agnitionem sacramenti dei Christi, ubi Hieron. in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Iesu; et 14, 15 delens quod aduersus nos erat chirographum decreti . . . et ipsum tulit de medio affigens illud cruci et expoliens principatus et potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso, cf. etiam ad Gal. iv. 4.

8. qui factus: qui natus BCD. om. est D. uirgine: inceperat muliere scribere sed correxit sua manu A. om. in carne, omnia D.

9. cruci H. finexit E. om. ut D̄P. eas EZ. in semet ipso resurgens bis repetitum Θ. semed C. post ipso ras. in M̄. corpori ut patris D̄P.

10. om. in patribus filio et filii nomen c Mai. patri: in patris H. restitueret cum ABCD̄PH: restituens EΘKM̄VYZ c Mai. in filiis: et filii EZ (et filiis Z*) et c; et in filiis Θ* (et erasa) Y.

11. om. fine E. > esse cum patre P. quia: qui KM̄. aeuangelio D. utille D.

12. est ABCP̄ΘK: om. DEM̄VYZ. dissidentibus D. uocatio Y; uocationem V.

13. aeuangelii E, -guellii D. dilectione BY. carnem Z*.

14. uniuersam E. intelligant H Mai. adque C̄P; quae E. id in eo in quo AD̄P, et in eo in quo V: in eo quo BC(quod)EH(quod)ΘKM̄Z c Mai. adprehensi ADZ* et appr. VZ² Mai.: adpra - BC̄PHΘ, apprae- EKMY adpre-

expetunt recognoscant. Nobis enim hoc in studio argumenti fuit, et fidem factae rei tradere et operantis dei intellegendam diligenter esse dispositionem quaerentibus non tacere.

3

EXPLICIT.]

hendere ABDVZ* et appr. YZ² Mai.; adprae-
CEPHOM, appr. K. Cf. ad Philip. iii. 12 ubi
uerba adprehensi et adprehendere (cum Hilario,
etc.) uersiones antiquas redolent. Hieronymus enim
reddat sequor autem si comprehendam in quo et
comprehensus sum a Christo Iesu.

1. expedunt E, expetunt D. recognoscant E.
hoc in cum BDPHOK Mai., i. e. hoc propositum

nobis fuit in scribendo: > in hoc A; om. in CEM
VYZ c. studium BCH.

2. operatus H. intelligendam H Mai.; in-
tellegentiam EYZ c. diligenter D, diligentem c;
om. E. om. esse BCΘ^cKMTV. dispositionem D
EP. quaerentibus (sine a) A (male Tisch. a
quaer-) et al. pl.: a quaer- BV Mai., non quaer- D.

3. tacere + amen EMZ c.

Subscr. explicit AY, explicit prologus MZ, explicit praefatio ΘT (pre-); e. p. euangelii matthei BC
(secundum mattheum) H, finit argumentum DΘ (+ euangelii matthei), explicit argumentum KV Mai. Hic
sequuntur Canones in MVZ.

CAPITULA IN EUANGELIUM

Capitula exstant in ABCD̄FGH̄ΘJ (capitula et breues) KQTUVY. Desunt autem in EFLMMORWXZ, et in 519̄SC omnibusque quos uidimus edd. antiquis. Kesler 1487 habet 'Registrum in Euangelium Matthei continens uiginti octo capitula,' quae moderna uidentur.

Inscr. uariant multum inter se: incipiunt capitula in euangelio matthei K, incip̄, capitula lectiō sēc mattheum Y,

AUVY.	C.	BHΘJT aur. Harl. 2797.
<i>Edidimus ex codice A (ed. Tisch.) cum collatione codd. vell. iis lectionibus omissis quae tantum ad orthographiam spectant, cf. Thomasium, uol. I. p. 297.</i>	<i>Cf. Thomasium, uol. I. p. 319. Edidimus ex Cod. Cau. adhibitis in notulis uariantibus Thomasi lectionibus; quae tantum ad orthographiam spectant omisimus. Litterae nigriores in cod. rubricatae sunt.</i>	<i>Cf. Thomas. I. p. 324. Edidimus ex Thom. adhibitis collationibus codicum. Impresserat Thom. ex codd. S. Pauli, Orat. E. 16 et codd. Reginae Suetiae.</i>
I. Generationum quadraginta duarum ab abraham usque ad christum ordo narratur.	I. Natiuitas christi.	I. Natiuitas christi.
II. Natiuitas iesu christi de maria sponso eius ioseph angelo reuelante praedicitur.	ii. Magi cum muneribus ueniunt.	Magorum munera.
III. Natum christum magi stella sibi duce nuntiante oblatis muneribus adorauerunt.	iii. Et ioseph ab angelo per uisum admonitus. cum puero et matre eius in egiptum fugit.	Occultatio iesu.
IIII. Angelo praemonente ioseph cum christo fugit in aegyptum et herodes occidit infantes.	iiii. Infantes interficiuntur.	Infantes interficiuntur.
V. De praedicatione iohannis baptistae quod uox clamantis sit paenitentiam agite.		
VI. De baptismo christi in iordane a iohanne et signo trinitatis patris scilicet eius in uoce et utriusque spiritus in columba.	II. Regresso ihu ex aegypto nazareth.	II. Regressus Ihs ex aegypto in nazareth a iohanne in iordane baptizatus est.
	ii. De baptismo Iohannis in Ihordane.	
	iii. De xpi baptismo.	
VII. De quadraginta dierum ieiunio et diabolo trina temtatione deuicto.	III. Ihs post ieiunium quadraginta dierum et quadraginta noctibus tentatur a diabulo.	III. Ihs temptatus a diabolo uicit.
VIII. Relicta nazareth praedicat terrae zabulon et neptalim iuxta uaticinium esaiae paenitentiam agere iubens.		
VIII. Uocat petrum andream iacobum et iohannem piscatores, qui mox secuti sunt eum.	ii. Petrum et Ihoannem piscatores congregat.	Petrum et andream, iacobum et iohannem piscatores conuocat et circumiens uarios languores hominum curat.
I. Abraham: Adam A.	I. iiii. interficiuntur + cum matre.	II. baptizatur B.
VIII. om. terrae Thom.	II. Regressio . . . in nazareth.	
	iii. xpi baptismo.	
	III. noctium. ii. Petrum et Andream Iacobum et Iohannem. congregat; uocat.	

SECUNDUM MATTHEUM.

capitulatio euangelii secundū mattheum G, capitula euangelii secundum matthaeum, *et* breues secundum matthaeum J. incipit breues eiusdem matthei euangelii II, incipūt breues eiusdem euangl̃ Θ, incipiunt breues causae secundum mat. D, incipiunt breues causae euangl̃ secundū mattheū Q, incipiunt (un *erasae*) breuis enumeratio euangl̃ matthei P, incipit elencus (hel- C) eiusdem BC, *et* T (+ Matthei). *Nihil habent* AV.

DPGQ.	J (<i>breues</i>).	K.
<i>Edidimus ex codice D lectionibus aliorum codd. in notulis adhibitis; iis omissis quae ad orthographiam spectant.</i>	<i>Edidimus ex ed. Blanchini.</i>	<i>Ex codice ipso transcripsimus.</i>
I. Natiuitas xp̃i secundum carnem in beth iuda.	I. Natus est Ihs in Bethlem ciuitate Et interfectio paruulorum.	I. Generationum nomina et quod abraham caput fidei sit et natiuitas xp̃i ex maria.
II. Magi munera offerunt et Interficiuntur infantes.	II. Ubi Ioseph admonitus est ut fugeret in Aegyptum et regressus est cum Iesu infante in Nazareth.	II. Magi offerunt munera et infantes interficiuntur.
III. Regressio ihu ex egiṗ in natzā.	III. Ubi Iohannes coepit baptizare et Iesum baptizauit.	III. Regressio ihu ex aegypto in nazareth.
IIII. Baptismus iohannis et baptismus xp̃i in iordane.	IV. Ubi ihs temptatus est a diabolo cum ieiunasset quadraginta diebus.	IIII. De baptismo iohannis in iordane et xp̃i baptisma.
V. Ubi zabulos temptat et ieiunat xp̃c xl diebus.	V. Ubi ihs tradito Iohanne Baptista coepit praedicare et ubi uocauit Petrum et Andream et Iacobum et Iohannem.	V. Ubi ihs temptatur a diabolo et ieiunat quadraginta diebus.
VI. Ubi iohannis traditus est et secessit ihs in cafarnaum.		VI. Ubi iohannes traditus est et secessit ihs in galileam et petrum et andream et iacobum et iohannem piscatores uocat.
VII. Petrum et And̃ pisca- tores uocat.		
<hr/> I. <i>om. secundum carnem</i> PPGQ. II. < infantes interficiuntur PPGQ. III. de baptismo ioh. PPGQ. < in iordane et xp̃i baptisma P(-mo)GQ. V. temptauit P; + ihm PPGQ ieiunauit PPGQ. VI. <i>om. in G.</i> VII. + Ubi <i>ad init.</i> PPGQ.		

AUVY.	C.	BHΘJT <i>aur. Harl. 2797.</i>
X. Per totam galilaeam praedicat omnes sanando languores.	iii. Et circumiens galileam uarios languores hominum curat.	
XI. In monte discipulos docens septem beatitudines et octauam persecutionis exponit.	IIII. Beatitudo et cetera mandata. Id est,	IIII. De beatitudine et de ceteris mandatis.
XII. Discipulos sal terrae et mundi lumen appellans praecipit in splendore operum patrem glorificandum.		
XIII. Ob implendam legem uenisse se dicens pharisaeorum docet iustitiam superandam, et homicidium lege uetans etiam munus offerendum fratri iubet reconciliatione differri.	ii. De homicidio. iii. De hoblatione.	
XIIII. Consentiendum in uia aduersario, non moechandum docens, iubet uitia uel caros inemendabiles sub nomine oculi uel dextrae scandalizantis abscidi.		
XV. Quod adulter sit qui uxorem excepta fornicationis causa demi-serit: prohibens etiam omnino iurare, docet nec percutienti nec expolianti nec angarianti nec petenti uel mutuare uolenti resistere.	iiii. De hoculo et manu heruenda. v. De adulterio. vi. Huxorem nisi hob adulterium non dimit-tendam. vii. De iuramentis. viii. De hoculo et dente. viiii. Inimicos diligendos.	
XVI. Amandum proximum lege firmans etiam inimicos praecipit diligendos.	x. De helemosynis.	
XVII. Elemosynam docet in abscondito faciendam, quam sinistra nesciat, id est appetitio laudis humanae.	V. De horatione quomodo horetur.	V. Orationem docet et inter cetera mandata non esse cogitandum de uictu et uestimento praedicat.
XVIII. Orationis formulam in septem petitionibus tradens ait peccata nisi dimittentibus non dimitti.	i. De geiunio. ii. De thesauro in caelum. iii. Lucernam corporis esse hoculum.	
XIX. Docet sine tristitia ieunandum nec thesaurizandum in terra.		
XX. Lucernam corporis oculum appellans nec duobus dominis posse		
XII. praecepit <i>Thom.</i> XIII. uetatis <i>Thom.</i> XIIII. uia: ira U. XV. mutuari <i>Thom.</i>	IIII. v. de ad. <i>ante</i> iv. de oculo. V. (<i>non</i> IV. x.) De eleemo-synis. Oratio. Ieiunium. iii. oculum + et.	IIII. <i>om. de sec.</i> BHΘ. V. praedicat BH.

D ^e PGQ.	J (<i>breues</i>).	K.
VIII. De beatitudine et Caetera mandata ad discipulos loquitur.	VI. Ubi docet Iesus discipulos suos de Beatitudine et dicit Uos estis lux mundi.	VII. De predicatione ihu et infirmorum sanitates.
VIII. Non ueni soluere legem n ^l .	VII. Ubi dicit Non ueni soluere legem et de iracundia fratrum et de reconciliatione.	VIII. De beatitudine et cetera mandata.
X. Non mechandum.	VIII. Ubi de moecatione et oculo eruendo et manu dextra et uxore non dimittenda et omnino non iurare.	VIII. Quod non uenerit ihs soluere legem sed implere et munus relinquendum ante altare et fratri reconciliandum.
XI. De dilectione Inimicorum.	VIII. De inimicis diligendis et eleemosina et oratione in abscondito et de oratione Dominica.	X. Non moechandum et si oculus uel manus scandalizat et uxorem non liceat dimitti nisi ob fornicationem.
XII. De aelimoysinis nesciat sinistra quid faciat dextera.		XI. De dilectionem inimicorum et orandum pro eis.
XIII. IN ieiuniis non contristandum et in oratione non multum loquendum et de tessauro in caelo.	X. De ieiunio et thesauro in caelo et de oculo quod lucerna corporis sit.	XII. De helemosinis nesciat sinistra et in oratione non multum loquendum.
VIII. discipulos + suos PG. VIII. non uenit ihs PGQ. legem sed adimplere GQ. XII. sinistra + tua G. dextera + tua G. XIII. + in ante oratione PGQ. et de tess. in caelo ad cap. XIII ponunt.		XIII. In ieiuniis non contristandum et de thesauro in caelo et quod lucerna corporis sit oculus.

AUVY.	C.	BH ^o JT <i>aur. Harl. 2797.</i>
seruire nec sollicitudinem escae et uestis habendam sed regnum dei omnibus praeferendum docet, nec debere sollicitum esse in cras- tinum.	v. Nec cogitandum de esca et uestimento uolati- libus et liliis agri et sollicitudine diei.	
XXI. De mensura iudicii dicens, fes- tucae uel trabis comparatione facta docet prius propria et post fratris uitia resecanda.	VI. Non esse iudican- dum.	VI. Non esse praepropere iudicandum.
XXII. Sanctum canibus porcisque non dandum sed petendum quae- rendum pulsandumue praeficit.	i. De fistuca et trabes in hoculo. ii. De margaritis ante porcos. iii. Petendum querendum et pulsandum.	De margaritis ante porcos non mittendis petendum quarendum et pulsan- dum.
XXIII. Per latam uiam multos, per angustam paucos introire testatur et falsos cauendos esse prophetas; nomine quoque fructuum bonarum et malarum arborum docet quia nec malum uoluntas bona nec bonum opus potest facere uoluntas mala.	iiii. De pseudoprophetis.	A pseudoprophetis cau- endum.
XXIII. Non uocantes nomen do- mini nec uirtutes in eius nomine facientes sed implentes uoluntatem dei intrare dicit in regnum caelo- rum adhibita comparatione aedifi- cantis domum super petram aut super harenam.	v. De domo aedificata super petram uel arenam.	Quia non omnes qui dicunt domine domine intrabunt in regno caelorum. De domo aedificata super petram uel arenam.
XXV. Leprosum extensione manus ac prolatione uerbi uolo mundauit.	VII. Descendens de mon- te leprosum curat.	VII. Leprosum mundat.
XXVI. Centurionis puerum curans iudaeos de regno in quo gentes promittit uenturos, asserit expel- lendos.	i. Puerum centurionis paralyticum curat.	Puerum tribuni paralyticum curat.
XXVII. Socrus petri dominicae manus tactu sanata ministrat et multi uaria infirmitate curantur.	ii. Socrum Petri e feбри- bus liberat.	Socrum petri a febribus li- berat.
XXII. praefigit UY, praesit Thom. XXVI. uenturas Y Thom. XXVII. sanat U. multifaria (<i>pro multi uaria</i>) U Thom.	VI. iii. <i>post pseudoprophetis</i> + quia non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in reg- num caelorum. VII. <i>curat</i> : mundat.	VI. <i>om. praepropere Harl. 2797. om. non mittendis BH^o Harl. 2797. dicunt + mihi aur. introibunt B^o aur. regnum B aur.</i> VII. <i>om. puerum tribuni J; centurionis pro trib. aur.</i>

D P G Q.

XIII. Nemo potest in dominis
seruire et de uolatilibus et
liliis et solitudine diei.

XV. De fistuca in oculo et de
trabe de margaretis non mit-
tendis ante porcos.

XVI. Intrate per angustam
portam et caute a falsis pro-
phetis.

XVII. Non Omnis qui dicit
mihi dñe dñe nñ et de domu
super petram.

XVIII. Descendens ihs de
monte leprosum mundauit.

XVIII. Ubi Puerum Centuri-
onis ihs saluum fecit.

XX. Ubi socrum a febribus
liberauit ubi quidam dixit

J (*breues*).

XI. De eo quod nemo potest
duobus dominis seruire et de
non cogitando quid opus sit
animae et corpori et de fes-
tuca et trabe in oculo.

XII. De duabus uiis et de
falsis prophetis et arbore
bona et mala

et quia non omnes intrant in
regnum caelorum et de do-
mo aedificata super petram.

XIII. De paralytico mundato
et de filio Centurionis.

XIII. Ubi socrum Petri a
febribus liberauit et dae-

K.

XIII. Duobus dominis nemi-
nem debere seruire et de
uolatilia caeli et de solitudine
(*sic*) diei et non iudicandum
de alienis.

XV. De festuca et trabem in
oculo et sanctum non dan-
dum canibus et petendum
fideliter.

XVI. Per angustam portam
et non per spatiosam intran-
dum et quod arbor bona
fructus malos non facit.

XVII. Quod non omnis qui
dicit dñe dñe intret in reg-
num caelorum et de domo
aedificata super petram et
harenam.

XVIII. Ubi docet ihs sicut po-
testatem habens et descen-
dens de monte leprosum
mundauit.

XVIII. In capharnaum ingres-
sus puerum centurionis san-
auit.

XX. Socrum petri a febribus
sanauit et quidam dixit dño

XIII. uolatilia G. et liliabus
Q; caeli (*pro* et lil.) G. + de *ante*
solici. G.

XV. >et de trabe (*om.* de G) in
oculo P G Q de marg. *etc.* in cap.
XVI *ponit* P. > ante p. non mit. P.

XVI = XVII in P et *sic infra*.

XVII. dñe intrabit in regnum
celorum P G Q. domu aedificata
super petram et harenam P G Q.

XVIII. + Et *ante* disc. P.

XVIII. cent. + ihs P G Q.

XX. socrum + Petri P G Q *ad* ubi
quidam *inc.* XXI in G Q, XXII in
P.

AUVY.	C.	BH ^o JT <i>aur. Harl. 2797.</i>
XXVIII. Dicenti sequar te, non habere se dicit ubi caput reclinet: et interrogantem discipulum a paterna uetuit sepultura.	iii. De plurimis curis.	De plurimis curis; et ut mortui mortuos suos sepeliant cuidam dicit.
	iiii. Et scribae uolentis exequi dicit <u>nn</u> abere filium hominis hubi caput reclinet.	
	v. Adque alius relicto patris corpore sequatur praecipit.	
XXIX. In naui dormiens a periclitantibus excitatus tranquillitatem uerbo restituit.	VIII. In naui eum excitant dormientem discipuli hut tempestatem sedaret.	VIII. Nauigans tempestatem sedat.
XXX. In terra gerassenorum sanatis hominibus daemones ire permittit in porcos.	i. Et in terra grassenorum daemonia eicit.	In terra gerasenorum daemonia eicit.
XXXI. In ciuitate sua paralyticum curat prius dimittendo peccata.	VIII. Ubi paralyticus lectum fert.	IX. Paralyticus curatus lectum suum portat.
XXXII. Matheum uocat, et murmurantibus de publicanorum conuiuio pharisaeis ait male habentibus opus esse medico similitudinem panni rudis ac uini uel utrium ponens.	i. Matheum conuocat.	Matheum conuocat.
	ii. Hac fariseis murmurantibus de conuiuio publicanorum dicit non esse hopus sanis medicum.	In domo eius discumbens pharisaeis dicit non esse opus sanis medico.
	iii. Discipulis Ihoannis interrogantibus quare non geiunarent discipuli eius parabulam panni et scissurae et hutrium et uini ponit.	X. Parabolam panni et scissurae et utrium et uini ponit.
XXXIII. Pergens ad resuscitandam filiam principis mulierem a profluio sanguinis sanat suscitans et puellam.	iiii. Filiam principis mortuam dum uadit suscitare mulierem a profluio liberat.	Mulierem a profluio sanguinis liberat et filiam principis cuiusdam mortuam suscitatur Caecis oculos aperit.
XXXIII. Transiens duos caecos illuminat et muto linguam eiecto daemone reddit.	v. Caecis oculi aperiuntur.	
XXVIII. uetat U <i>Thom.</i>	VII. v. + se ante sequatur. VIII. > dormientem excitant.	VII. de pluribus c. BH; plurimos curat <i>aur.</i> IX. portat; baiulat BH ^o <i>aur. om. in domo eius discumbens BH^oJ <i>aur. Harl. 2797. > dicit pharis. O(dicens)Jaur. sanis: ualidis BH^o <i>aur. medicis O, -cus H, -cum aur.</i> X. <i>om. et ante uini H aur. om. ponit H. + et ante mulierem H. om. sanguinis BH^o aur. Harl. 2797. > cuiusdam principis H.</i></i></i>

DEPGQ.	J (<i>breues</i>).	K.
magister sequar te et alio dixit ihs sequere me et In naucula dormiens excitatur a discipulis.	moniacos multo curauit et mari et uento imperauit.	sequar te et alio dixit sequere me et in naucula dormiens excitatur a discipulis.
XXI. IN terra gerassinorum legionem demonium iecit.	XV. Ubi in regione Gerasenorum duos homines a daem- onio liberauit et paralyticum lectum suum portare facit.	XXI. In terra gerasenorum daemonia eiecit.
XXII. Ubi Paralyticum iussit Ire cum lecto et matheum uocat de tylonio.	XVI. Ubi Matthaëum uocat de theloneo et multi publicani recumbunt cum eo et dicit Non ueni iustos uocare.	XXII. Ubi paralyticum iussit ire cum lecto.
XXIII. Non egent sani medico sed male habentes.	XVII. Ubi discipuli Iohannis interrogant de ieiunio et de panno et utribus et ubi filiam Principis Synagogae suscitauit et mulierem a sanguinis fluxu sanauit.	XXIII. Ubi mattheum uocat de theloneo et dicit non egent sani medico sed male habentes et non ieiunant filii sponsi quamdiu cum eis est sponsus.
XXIIII. Non Ieiunant filii sponsi quandiu Cum illis sponsus.	XVIII. De duobus caecis sedentibus secus uiam et uno muto daemonium habente.	XXIIII. Ubi mulier a profluuiio sanguinis liberatur et filia principis a morte resuscitatur.
XXV. Ubi mulier a fluuiio sanguinis liberatur et filia Principis A morte liberatur.	XVIII. De duobus caecis sedentibus secus uiam et uno muto daemonium habente.	XXV. Ubi caecorum oculos aperit et surdum et mutum daemonium eicit.
XXVI. Ubi caecis oculos aperuit et sordum et mutum demonium iecit.	XVIII. De duobus caecis sedentibus secus uiam et uno muto daemonium habente.	XXVI. Circumiens ihs ciuitates infirmos sanauit et potestatem curationis et nomina
XXVII. Messis quidem multa operarii autem pauci et dat apostolis potestatem curandi.	XVIII. De duobus caecis sedentibus secus uiam et uno muto daemonium habente.	
<p><i>Ad et in naucula inc. XXIII in P. discipulis + suis P.</i> XXI. + ubi <i>ante</i> in terra P. XXII. lecto + suo PQ. tylonio + suo PQ. XXIII. medicum PGQ. XXIIII. illis + est PGQ. XXV. profluuiio PGQ. om. sanguinis P. liberatur: curatur PGQ. lib. sec. suscitatur PG(re-): Q. XXVI. liberauit ante aperuit D. sed expunctum. om. et ante mutum P. XXVII. > curandi potestatem G.</p>		

AUVY.	C.	BHΘJ <i>aur. Harl. 2797.</i>
XXXV. Omnem languorem curans, operarios pro multa messe discipulos uirtutibus et doctrina confirmat.	vi. Surdum et mutum daemonium eicitur. X. Duodecim apostolos premitit cum omni doctrina.	Surdum et mutum daemonium eicit. Duodecim apostolos premitit cum omni doctrina: et dicit quod non uenerit pacem mittere super terram sed gladium.
XXXVI. Sicut oues inter lupos missi ut non timeant eos qui corpus occidunt, clementer informat.		
XXXVII. Gladium se non pacem in terram mittere dicens nec amari patrem aut matrem super se praecipiens receptorem quoque iusti mercedem iusti accipere manifestat.		
XXXVIII. Iohannes misit ad iesum; qui dimissis nuntiis multa de eo turbis enuntiat.	XI. Iohannes de carcere ad Ihm et Ihs de Iohanne ad turbas loquitur. i. Adque increpat ciuitates quia penitentiam non egerunt.	XI. Ihs testimonium perhibet iohanni quod maior propheta ipso non sit atque increpat ciuitates quae credere noluerunt.
XXXIX. Increpat ciuitates quae paenitentiam etiam factis apud se uirtutibus non egerunt.	ii. Confessio Ihesu ad patrem. iii. Et iugum domini leue est.	Confessio Iesu ad patrem et iugum domini leue esse.
XL. Confessio laudis iesu refertur ad patrem et inuitatio oneratorum et laborantium ad quietem.	XII. Discipuli spicas uellunt. i. Manum haridam sanat.	XII. Discipuli spicas uellunt. Manum aridam habentem sanat.
XLI. Discipulorum sabbato spicas uellentium reprehensores exemplo dauid et circumcissione redarguit.	ii. Hominem a daemonio caecū et mutū curat.	Hominem a daemonio caecum et mutum liberat.
XLII. In synagoga manum aridam sanat et pharisaeis consilium aduersus eum facientibus multos curat, et prophetia de ipso completa memoratur.	VIII. vi. eicitur + et in principe daemoniorum id facere dicitur. X. doctrina + ac dicit quod non uenit pacem mittere in terra sed gladium. XI. i. quia: quae. iii. leue esse.	X. <i>om. duodecim</i> BHΘ. XI. Ihs test. de ioh. dicit (<i>om.</i> quod maior propheta ipso non sit) BHΘJ <i>aur.</i> lene BH. XII. uellebant <i>aur.</i>
XLIII. Caecum mutumque curans a daemonio liberat et in belzebub		
XLII. prophetiam . . . completam memorat <i>Thom.</i>		

D ² PGQ.	J (<i>breues</i>).	K.
XXVIII. Nomina apostolorum dicit quos misit Cum omni doctrina.	XX. Ubi praedicat discipulis persecutionem et quod corpus occidatur non anima.	apostolorum dicit quos misit cum omni doctrina <i>et ut</i> (?) prudentes sint sicut serpentes monet <i>et quod</i> frater fratrem sit traditurus.
XXVIII. Si uos persequantur in una ciuitate fugite in aliam.	XXI. De duobus passeribus et dicit quia non ueni pacem mittere in terram sed gladium.	XXVII. Ubi dicit si uos persequantur in unam ciuitatem fugite in aliam et quod non uenerit pacem mittere super terram sed gladium.
XXX. Qui Diligit patrem et matrem plus quam me non est me dignus.		XXVIII. Ubi dicit qui amat patrem aut matrem plus quam me non est me dignus et qui uos recipit me recipit.
XXXI. Iohannis de carcere ad dñm mittit et ihs de iohanne loquitur ad turbas lex et profetae usque ad iohannem.	XXII. Ubi Iohannes misit ad Iesum discipulos suos et Iesus dicit de eo quod ipse est Helias qui uenturus est.	XXVIII. Iohannes ad ihm mandat tu es qui uenturus es an alium expectamus et ihs dicit lex et prophetae usque ad iohannem prophetauerunt.
XXXII. Ubi inproperat corozain et betzaidan ciuitatibus.	XXIII. De pueris sedentibus in foro et ubi inproperat ciuitatibus quia ei non crediderunt.	XXX. Ubi proponit parabolam de pueris sedentibus in foro et inproperat chorozain et bethsaida quod non egissent paenitentiae.
XXXIII. Confiteor tibi pater caeli et terrae quia abscondisti haec a sapientibus et reuelasti haec paruulis.	XXIII. Confessio Iesu ad patrem et de iugo eius quia suaue est.	XXXI. Ubi confitetur patri quod reuelauerit se paruulis et quod iugum illius suaue est et onus leue.
XXXIII. Ubi discipuli uellunt spicas sabbatis.	XXV. Ubi discipuli Ihu uellabant spicas et de homine in Synagoga qui manum habebat aridam.	XXXII. Ubi discipuli uellunt spicas sabbatis et quod misericordiam uult magis quam sacrificium.
XXXV. Ubi manum aridam sanauit et hominem a dae-	XXVI. De homine caeco et muto quem daemonium ha-	XXXIII. Manum aridam sanauit et dicit licet sabbatis
<p>XXVIII. dicit quos: inponit et G. doctrina si etc. in eodem cap. P. XXVIII. persequuntur PGQ. unam ciuitatem PGQ. XXX. plus quam: super PGQ. om. me Q. XXXI. dñm: ihm PGQ; > ad ihm de carcere GQ. > ad turbas loquitur PGQ. ad lex inc. cap. XXXIII P; et lex GQ. XXXIII. om. caeli et terrae G. reuelasti ea PGQ; + a sap. D sed xpunctum. XXXIII. > spicas uellunt PGQ. XXXV. om. et ante hominem Q.</p>		

<p>AUVY.</p> <p>dicentes id facere responsione sua destruit dicens blasphemiam in sanctum spiritum non remitti: arborem quoque ex fructu posse cognosci, et rationem de uerbo otioso in diem iudicii reddi.</p> <p>XLIIII. Phariseis signum petentibus ionae signum dari praedicit, nineuitas et reginam austri commemorans et de spiritu immundo septempliciter in homine redeunte disputans.</p> <p>XLV. Matrem et fratres discipulos dicit uel omnem qui patris eius fecerit uoluntatem.</p> <p>XLVI. Sedens super mare parabolam dicit fructus tricentisimi, sexagensimi, et centensimi, quam seorsum exponit discipulis.</p> <p>XLVII. Parabolam de zizaniis ponens iungit de grano sinapis et fermento, postquam exponit zizaniorum parabolam discipulis intra domum.</p> <p>XLVIII. Thesauri uel margaritae re-pertae comparatione proposita similiter parabolam de saginae piscibus separandis exponit.</p> <p>XLIX. Mirantibus se prophetam dixit honorem in sua patria non habere.</p> <p>L. Iohannis ab herode occisi caput datum refertur in disco.</p>	<p>C.</p> <p>iii. Et in principe daemoniorum id facere opinantes destruit.</p> <p>iiii. Phariseis signum petentibus Ioniae et nineuitarum signum tradit.</p> <p>v. Matrem et fratres spernit.</p> <p>XIII. Sedens in nauicula Ihs turbis parabolas exponit: id est.</p> <p>i. De seminante semen centesimum sexagensimum et tricentisimum.</p> <p>ii. De zyzania in tritico.</p> <p>iii. De grano synapis.</p> <p>iiii. De fermento habscognito in farina.</p> <p>v. Et exoluit discipulis parabolam zyzaniorum.</p> <p>vi. Parabolas de thesauro in agro.</p> <p>vii. De bona margarita.</p> <p>viii. De retia missa in mari.</p> <p>iiiiii. Prophetam in patria sua sine honore esse.</p> <p>XIIII. De Ihoannis capite in disco.</p>	<p>BHΘJT <i>aur. Harl. 2797.</i></p> <p>Et in principe daemoniorum id facere eum opinantes redarguit.</p> <p>Ioniae et nineuitarum signum phariseis promittit.</p> <p>Matrem et fratres spernit.</p> <p>XIII. De nauicula turbis parabolas exponit.</p> <p>Prophetam in patria sua sine honore esse dicit.</p> <p>XIV. De iohannis capite in disco.</p>
<p>XLIII. > spiritum sanctum <i>Thom.</i></p>	<p>XIII. i. de seminantis semine. v. exoluit d. parabolas.</p>	<p>XII. <i>om. eum aur. redarguit:</i> destruit BHΘ. opinantes destructione lapsu, <i>pro</i> destrui ionae, <i>scriptum esse uidetur</i> promittit: tradit BH (-didit) Θ <i>aur. (-det).</i></p> <p>XIII. <i>om. sua aur.</i></p>

DEPGQ.	J (<i>breues</i>).	K.
monio Caecum et mutum curauit.	bentem curauit et de Belzebu principe daemoniorum.	bene facere et caecum et mutum curauit et dicit quod nemo intret in domum fortis nisi ante eum alliget et quod bonus homo de bono thesauro profert bonum et de uerbo ocioso.
XXXVI. Ubi scribae et farisei signum petunt ab ihu.	XXVII. De bono thesauro et malo et de Pharisaeis qui signum petunt et de uiris Niniuitis et Regina Austri et de inmundis spiritibus septem.	XXXIII. Ubi scribae et pharisei signum petunt ab ihu.
XXXVII. Mater tua et fratres tui foris stant dicunt ad ihm.	XXVIII. Ubi mater eius et fratres foris stant et de petrosa et de spinis et terra bona parabola.	XXXV. Et dicunt ad ihm mater tua et fratres tui fores stant.
XXXVIII. Sedens In nauicula ihs turbis parabulas exponit et de semine super petram et spinas et bona terra seminatum.	XXVIII. De zizania et tritico et grano sinapis et de messoribus et consummatione.	XXXVI. Sedens in nauicula parabolam exponit de semine supra petram et in spinis et reliqua et dicit uestri autem beati oculi quia uident et aures quae audiunt.
XXXVIII. De setzanio in tritico De grano synapis et fermento.	XXX. De thesauro abscondito in agro et de rete misso in mare et consummatione.	XXXVII. Parabolam de homine qui seminauit bonum semen in agro suo et inimicus superseminauit zizaniam.
XL. De tessauro in agro absconso et de bona margareta et de rete misso in mari.	XXXI. Ubi uenit Ihs in Patriam suam et dicit Prophetam sine honore esse in loco suo.	XXXVIII. De grano sinapis et fermento et quod iusti fulgebunt sicut.
		XXXVIII. De thesauro abscondito in agro et de bona margarita et de sarena.
XLI. De iohannis capite in disco allato.	XXXII. Ubi dicit quod Herodes audiuit famam Ihu et quomodo Iohannem occidit et de capite eius in disco et quia discipuli eius renuntiauerunt ad ihm.	<i>Deficit K usque ad cap. LXI tota columna ex codice abscissa.</i>
<p>XXXVI. ihu: eo G. XXXVII. > stant foris PQ. <i>item</i> dicunt ad ihm stant foris Q. XXXVIII. om. et <i>post</i> exponit G. in spinis G. in bona terra PGQ. <i>item in unum cap. coniungit</i> XXXVIII et XXXVIII P. XXXVIII. frumento cod. D. XL. > abscondito in agro PG: om. in agro Q.</p>		

AUVY.

LI. Quinque panibus et duobus piscibus quinque uirorum milia saturantur.

LII. Ambulans supra mare petrum mergentem leuat, et in gennesar multi fimbriae tactu saluantur.

LIII. Quaerentibus de non lotis discipulorum manibus ea dicit hominem quae de corde exeunt inquinare.

LIIII. Cananae filiam a daemonio laudata matris fide curauit.

LV. Multis in loco deserto sanatis, quattuor uirorum millia septem sunt panibus saturati.

LVI. Item petentibus dari de caelo signum ionae potius dari praedixit.

LVII. Fermenti nomine cauendum praecipit a doctrina pharisaeorum.

LVIII. Interroganti domino quem eum dicerent homines esse confessio petri caelorum ab eo clauibus muneratur.

LIX. Passurum se praenuntians contradicentem petrum increpat, et omnem uolentem sequi se docet abnegare se ipsum.

LIII. > manibus discipulorum Thom.
LIX. uolentem; uoluntatem UY.

C.

i. De quinque panibus et duobus piscibus in quinque milia uiros.

ii. Ihūs supra mare ambulat et petrum mergentem alleuat.

iii. Et in terra gennesar multos languores curat.

XV. De manibus labandis et de his quae de hore exeunt.

i. Quia coinquant non quae intrant in hominem.

ii. Filiam mulieris syrophenissae a daemonio curat.

iii. Et secus mare galilae clodos caecos et multos sanat.

XVI. De septem panibus et paucis piscibus quattuor milia hominum saturat.

i. De signe Ionae prophetae.

ii. De fermento phariseorum.

iii. De episcopatu petri.
iiii. Quem increpat hac dicit crucem suam debere tollere hunumquemque qui uelit dominum sequi.

v. Et dicit non uisuros quosdam mortem donec uideant filium hominis in regno suo uenire.

XIV. i. uirorum.

BHΘJT aur. Harl. 2797.

De quinque panibus et duobus piscibus in quinque milia uiros.

Ihs super mare ambulans petrum mergentem leuat.

XV. Quod ea magis quae de ore exeunt coinquant hominem.

Filiam mulieris syrophenissae a daemonio sanat et multos alios sanat.

XVI. De septem panibus in quattuor milia uiros:

A fermento pharisaeorum cauendum christum dei uiui filium esse petrus confitetur; quemque post paululum christus dure increpat.

XIV. om. ihs aur. adleuat BHΘ(all-) aur. (allebat).

XV. liberat bis H, primo loco BΘ Harl. 2797 Thom.

XVI. om. esse Harl. 2797. quemque: atque H. Petrus pro Christus BHΘ sed increpatur H; om. et Petrus et Christus aur.

PFGQ.

XLII. De .v. panibus et .ii. piscibus in .v. milia hominum.

XLIII. Ubi Per mare ambulabat et petrum mergentem eleuat

[XLIII. In terrā Gennesar multi curati sunt tangentes fimbriam eius G.]

XLIII. De manibus lauendis et De his que de ore exeunt que coinquant hominem non que intrant.

XLIV. IN terra gerassinorum multi sanati sunt tangentes fimbriam uestimenti ihu.

XLVI. Filia mulieris a demonio curata est.

XLVII. De .vii. panibus et paucis piscibus in .iiii. milia uirorum et saducei signum petunt ab ihu et de fermento phariseorum De episcopatu petri super cathedram.

XLVIII. Ubi dicit ihs Si quis uult post me uenire abneget seipsum nř.

In unum (s.n. XLII) coniungit XLI et XLII G.

XLIII. per: supra G, super Q.

XLIII. (XLV in G) que pr. loco: quia PFGQ.

XLV. om. G; curati PQ, uesti Q. eius ante ihu expunctum D.

XLVI. + Ubi ad init. G; + De Q. mulieris + quam PQ, + Cananea G. curauit GQ.

XLVII. > petunt ab ihu signum PFGQ. pharis. + et Q. ad de ferm. inc. XLVIII in G. cathedram: petram PFGQ.

XLVIII. abneget seipsum nř: tollat crucem suam et sequatur me PFGQ.

J (breues).

XXXIII. Ubi secessit Ihs in desertum et de quinque panibus et duobus piscibus.

XXXIII. Ubi in monte orat et super mare ambulat et Petrum liberat.

XXXV. De manibus lauendis et non maledicendum patrem aut matrem et quia quod procedit de ore coinquant hominem, non quod ingreditur.

XXXVI. De muliere Chananea cuius filia a daemonio uexabatur et sanata est.

XXXVII. Ubi Ihs sedebat in monte, et curabat multos caecos et mutos et de septem panibus.

XXXVIII. Ubi in fines Magadan Pharisei signum ab eo de caelo petunt et quia discipuli eius obliti sunt panes sumere et de fermento Phariseorum.

XXXVIII. Ubi interrogat Ihs discipulos suos qualem eum dicerent esse homines et ostendit eis quae passurus erat.

K.

AUVY.

LX. Dicens quosdam non uisuros mortem donec uideant eum uenientem in regno, mox refertur transfiguratus in monte.

LXI. Puerum lunaticum curat, et discipulis de sua impossibilitate quaerentibus ait genus illud oratione ieiunioque pellendum.

LXII. Tributum caesari staterem in ore piscis inuentum dari praecepit, et eum maiorem futurum qui se ut paruulus humiliauerit docens ait nec minimum scandalizandum, et item membrorum nomine uitia uel caros incurabiles praecepit abscidendos.

LXIII. De oue erronea et correptione fratris enuntians et consentientibus dicit orata praestari et peccanti septuagies septies iubet ignosci, adhibita parabola serui debitoris qui negata conseruo miseratione damnatur.

LXIII. Cum rationem de libello repudii temtantibus reddidisset tria esse genera docuit eunuchorum.

LXV. Praecepit oblatos sibi benedicendos paruulos non repelli.

LXVI. Secunda domini responsione diuite contristato, contemnentibus propter se temporalia centuplum et uitam promittit aeternam.

LXVII. Parabola de operariis in uinea tempore diuerso conductis adhibita unam paremque dicit eos accepisse mercedem.

LXII. praecipit *Thom. his.*

LXIII. consentibus Y, consensibus U. *om. septies Thom.*

LXVII. Parabolam A*U.

C.

XVII. In monte cum Moyse et Helia apparet.

i. Et uox de caelo ad eum.
ii. Unde discentibus Heliam iam uenisse et non esse susceptum manifestat.

iii. Puerum lunaticum sanat.

iiii. Et de fide hut granam sinapis dicit.

v. De istatere in hore piscis.

XVIII. De humilitate sicut puerum.

i. De manu et pede et hiculo heruendo.

ii. Et ne minimum de credentibus scandalizandum.

iii. Quorum angelos faciem patris in caelis semper uidere testatur.

iiii. Correptio fratrum quod indulgeri debeat alterutrum usque septuagies septies.

XVIII. Qui conseruum suum propter denarioscentum suffocat.

i. Uxorem non debere demitti. Et de Eunuchis.

ii. Infantes non esse arcendos Diuites difficile intrare in regnum caelorum.

iii. Et centuplum accepturum qui hominibus suis renuntiauerit.

XVII. ii. descendentibus. iiii. docet.

De statere in XVIII ponitur.

XVIII. i. + et ante De manu.

ii. *om. de credentibus.*
XVIII. ii. arcendos + a benedictione. introire. iiii. recepturum.

BH@JT *aur. Harl. 2797.*

XVII. In monte transfiguratur.

Puerum lunaticum saluat.

De statere in ore piscis.

XVIII. Humilitatem docet conferendam puerilitati.

Et nec minimum fidelium scandalizandum quorum angeli faciem patris in caelis semper uident.

Corripiendos fratres: et saepius indulgendum.

XIX. Similitudo de illo qui conseruum suum propter centum denarios suffocat.

De Eunuchis.

Infantes non esse arcendos a benedictione.

Difficile diuitem introire in regnum caelorum.

XVII. curat *aur.*

XVIII. Humilitatem doce sicut pueri BH@ *aur. angeli + eorum aur. om. in caelis aur.*

D²PGQ.

XLVIII. In monte Cum moy
et helia loquitur.

J (*breues*).

XL. Ubi in montem ascendit
Ihs et Moyses et Helias
apparuerunt et de Heliae
aduentu dicit.

L. Puerum lunaticum curauit.
LI. Et De fide dicit granum
synapis.

XLI. Ubi puerum lunaticum
sanauit et fidem dicit gra-
num sinapis.

LII. Et dragmam dicit petro
reddere.

XLII. De statere in ore piscis
et humilitate discipulorum.

LIII. De humilitate sicut puer
et de manu et pede et oculo
eruendo et de oue erratica.

XLIII. De manu et oculo
eruendo et de centum oui-
bus et una quae errauit.

LIIII. De correptione fratrum
et indulgere alter alteri

XLIIII. De peccatore fratre
corrigendo et remittendo
septuagies septies.

LV. Qui conseruum suum
propter denarios .c. suffocat.

XLV. De homine rege qui
seruo suo dimisit debitum
et ille conseruo noluit dimit-
tere.

LVI. Ubi uxorem non debere
dimitti et de spandonibus.

XLVI. De uxore non dimit-
tenda et tria genera eun-
uchorum.

LVII. De diuite quod difficile
intrahit in regnum caelorum.

XLVII. De pueris quibus in-
ponebat manus et ado-
lescente diuite et quod dis-
cipuli iudicent Tribus Israhel.

XLVIII. L, et LI in unum (L)
coniungit G. + ubi (*ad init.*) PG
Q. loquitur: apparet PGQ.

L. + et *ad init.* PGQ. saluat
PG, sanat G.

LI. dicit + sicut G. > sin. gran. P.
LII. De dragma PQ, didr. G.
reddere + et de statere qui fuit in
ore pisci PGQ.

LIIII. indulgeri debere alterutrum
G.

LVI. om. ubi PGQ.

LVII. + *ad init.* De infant. . . es
quorum manus inposuit et G. in-
troibit G.

XLVIII. De operariis in uinea
et qui singulos denarios ac-
ceperunt.

AUVY.

LXVIII. Praedicens se passurum matri filiorum zebedaei petenti negatis sedibus, ait uolentem fieri primum debere potius esse seruum.

LXIX. Item alii duo caeci sedentes secus uiam inluminati secuti sunt eum.

LXX. Secundum scripturam prophetiae sedit super asinae pullum et ingressus templum eicit uendentes; ubi sanat caecos et claudos clamantibus paruulis osanna filio dauid.

LXXI. Arefacta ficulnea uerbo mirantibus dicit omnia quae petunt credentes accipere.

LXXII. Interrogantes in qua potestate mira patraret de baptismo iohannis interrogat, iungens parabolam patris in uineam filios mittentis, concludens in regnum dei sacerdotes a meretricibus praecedendos.

LXXIII. Parabolam de uinitoribus ponit qui perimentes missos ad se seruos etiam filium occiderunt.

LXXIII. Parabolam de contemptoribus ad nuptias inuitatis.

LXVIII. uolenti U.

LXX. > super asinae pullum sedit *Thom.*

C.

XX. De primis nouissimos fieri.

i. Parabolam hoperariorum in uineam conductorum.

ii. De filiis zebedei Et de primis accubitis caenae.

iiii. De duobus caecis secus uiam sedentibus.

XXI. De hasina et pullo eius.

i. De hubi nummularios eicit de templo.

ii. Clamantibus pueris OSANNA.

iii. De ficu que harida facta est.

iiii. Interrogatur in qua potestate haec faceret.

v. Ipse interrogat de Iohannis bap-
tismate.

vi. Et subiungens parabolam hominis qui filios duos in uineam mittit.

vii. Et quod publicani et meretrices in regno dei multos sacerdotum et scribarum sint praecessuri dis-
cet.

XXII. Parabola de uinitoribus qui interficiunt ad se missos.

i. Parabola hubi inuitati contemnunt uenire ad nuptias.

XXI. iiii. hoc. vi. *om.* et. suos *pro* duos. vii. dicit.

BHΘJT *aur.* Harl. 2797.

XX. De primis nouissimos futuros.

Parabolam operariorum in uineam conductorum.

De petitione filiorum zebedei et de accubitu primo caenae.

De duobus caecis secus uiam curatis.

XXI. De asina et pullo eius.

De ficu arefacta.

Interrogatus in qua potestate haec faceret, interrogat de iohannis baptismo subiungens parabolam duorum filiorum in uineam missorum.

XXII. Parabolam de uinea et colonis qui interficiunt ad se missos.

Parabolam de his qui inuitati ad nuptias uenire contemnunt.

XX. operariorum: uineariorum J. > filiorum petitione Θ. primis accubitis BH *aur.* *om.* et de acc. pr. caenae Θ. caenae: in caenis B. quos secus uiam curat H.

XXI. asino B. Interrogatur de Ioh. *etc.* *aur.* (*om.* int. in qua p. h. faceret). baptistae *aur.*

D:PGQ.

- LVIII. Et erunt Primi nouissimi et nouissimi primi.
 LVIII. De filiis Zebē et de primis accubitis caenae.
 LX. De .ii. caecis secus uiam sedentibus.

LXI. Ihs sedens super pullum assinae nummularios Iecit de templo.

LXII. De arbore fici que arida facta est, et homo qui filios in uiniam mittit.

LXIII. Parabulam de pupli- canis et meretricibus dicunt.

LXIII. De uinia locata colo- nis ubi interficiunt missos ad se et Inuitati contemp- nunt uenire ad nuptias.

LVIII. *om. de sec. PQ. pro pri. acc. cae. habet* minimo maiores fieri G.

LX et LXI. *in unum* (LXI) coniungit Q.

LXI. + et ante ihs G. + et cum PQ. sedet G, sederet PQ. + et ante nummularios G.

LXII. *om. qui Q. Post LXIII (quod est LXIII in P) capitula non numerantur in P.*

LXIII. Parabulam + dicit G. item LXII et LXIII *in unum cap. (sub numero LXI) coniungit G; et om. dicunt ad fin.*

LXIII et LXIII. *in unum coniungit (s. n. LXIII) Q. dicit pro dicunt PQ.*

J (breues).

XLVIII. Ubi Dominus prae- dicit passionem suam et mater filiorum Zebedaei pe- tit sedere eos cum ipso et Dominus dicit non discum- bendum in primo loco.

L. De duobus caecis sedenti- bus in Hiericho et ubi sedit Ihs super pullum asinae et eiecit de templo uidentes et effudit aes- corum.

LI. De ficulnea quae aruit et ubi requirit Ihs de baptismo Iohannis si de caelo erat.

LII. De duobus filiis missis in uineam quam locauit pater- familias et de seruis et filio quem misit.

LIII. De homine rege qui fecit nuptias filio suo et inuenit ibi hominem non habentem uestem nuptialem.

LXI. Ubi uinitores interficiunt missos ad se.

LXII. De rege qui fecit nuptias filio suo, et inuitati contempnunt uenire ad caenam et deo (*sic*) qui non habuit uestem nuptialem.

K.

AUVV.

LXXV. Temtantes de tributo caesaris dando suprainscriptionis uel imaginis interrogatione destruxit.

LXXVI. De uxore septem fratrum temtantes inrisores resurrectionis incredulos arguit sadducaeos.

LXXVII. De magno legis mandato temtatus respondit dilectionis dei et proximi primum esse.

LXXVIII. Interroganti domino cuius filius esset christus cum respondissent pharisaei dauid, audito centesimi noni psalmi principio tacuerunt.

LXXVIII. Non quae faciunt sed quae dicunt pharisaei praecepit faciendum; multipliciter increpat phariseos de proselyto, de iuramento, de camelo et culice, calice et catino, monumentis eos comparans dealbatis.

LXXX. Item arguit phariseos aedificantes sepulchra prophetarum et ad hierusalem dicit lapidas eos qui ad te missi sunt.

LXXXI. Discipulis interrogantibus signum aduentus et finis saeculi multa cauenda praecipit.

LXXXII. Uigilandum praedicit nescientibus horam aduentus sui, subiiciens parabolam de decem uirginibus.

LXXXIII. Parabolam dicit hominis tribus seruis talenta diuersi numeri commendantis.

LXXXIII. Ex omnibus gentibus in iudicio positurum se praedicit oues a dextris, hedos a sinistris.

LXXVIII. *facienda Thom.*

LXXXIII. *numeri*: nummen Y, numen U.

C.

XXIII. De inscriptione et hymagine Caesaris.

i. De muliere quae septem fratres habuit.

ii. Temptatus a fariseis interrogat eos de xpo cuius filius aesset.

iii. Et discipulos huc quae farisei dicunt sed quae faciunt non faciant.

XXIII. Increpat Scribas phariseos.

De proselito de iuramento de camelo et culice et calice et catino labando et monumentis dealbatis et monumentis profetarum et aliis multis.

XXV. Therusalem Therusalem.

i. De structura templi et signis nouissimorum dierum et diebus breuiatis.

ii. De pseudochristis et pseudopphetis.

iii. De aduentu Saluatoris et hoccasu elementorum.

iiii. De decem uirginibus De thalensis.

v. De ouibus a dextris et hedis a sinistris et de operibus eorum.

XXIII. iii. *dicunt* + *fiant*. *item* *fiant pro* *fiant.*

XXV. ii. *de pro* et *ante* pseudoproph.

BHJT *aur. Harl. 2797.*

XXIII. De denario Caesaris.

De muliere quam septem fratres habuerunt.

Ihs temptatus a phariseis interrogat eos cuius filius sit christus.

XXIII. Increpans scribas dicit; uae uobis scribae et pharisaei.

XXV. Arguens inclamat hierusalem.

De occisione prophetarum.

De signis nouissimorum dierum.

De aduentu saluatoris.

De decem uirginibus. De thalensis.

De ouibus a dextris et haedis a sinistris.

XXIII. quae septem fratres dicitur habuisse @, quae septem fratres habuit BH *aur. om. eos Harl. 2797 aur.* filius esset BH@, f. est *aur.*

XXV. *om. arguens inclamat BHJ: pro arg. incl. etc.; increpatio ciuitatis Hierusalem @ aur. (om. Hier.), Hierusalem Hierusalem BH. om. de occ. prop. BHJ Harl. 2797. p. + et lapidatione @. + et lapid. Hierusalem hierusalem aur. om. a dextris @.*

D⁸PGQ.

LXV. Reddite dō que sunt di
et cessari que sunt cessaris.

LXVI. De muliere que .vii.
fratres habuit et farisseos
Interrogatos de xpō cuius
filius esset.

LXVII. Que farissei dicunt ut
fiant sed que faciunt non
fiant.

LXVIII. De prosilito De Iura-
mento et De camello et cu-
lice et calice et catino et de
monumentis dealbatis et de
monumentis profetarum.

LXVIII. Ierusalem Ierusalem
que occidas profetas.

LXX. De pseudoxpō et proxi-
mante die nouissima et de
breuitate temporum et p^{ro}ph^{et}-
et de tallentis.

LXXI. De segregatione ouium
et hedorum.

LXV. > quae dī sunt dō et quae
sunt Caesaris Caesari G.

LXVI. quem septem fratres
habuerunt uxorem G. et discipulos
(*pro* farisseos) interrogat G. filius
sit G.

LXVII. sed: et PGQ.

LXVIII. de *pro* et ante calice G.
catino + lauando G. om. et ante
de mon. GQ.

LXVIII. interficis PGQ.

LXX. om. et GQ. proximare G
Q. diei P. om. et Q. om. de ante
breuitate G. ad de (non et) decem
uirg. inc. LXX in Q. LXVIII in G.

J (*breues*).

LIIII. De tributo Caesaris dan-
do et de muliere quae
septem uiros habuit.

LV. De mandato primo et
secundo et interrogat de
Christo cuius Filius sit.

LVI. Ubi dicit Magistrum et
Patrem non uocandum super
terram et de hypocritis et
de eo qui iurat in templo et
altare et mentha et anetho
et calice et parapside et
monumentis.

LVII. De structuris templi et
quod multi uenient dicentes
ego sum Christus et de
praeliis et de persecutione
Christianorum.

LVIII. De aduentu Antichristi
et tribulatione multa.

LXVIII. Ubi dicit De die autem
illa et hora nemo scit et de
seruo fideli et neglego quos
constituit supra familiam
suam.

K.

LXIII. De inscriptione num-
mi et imagine caesaris.

LXIII. De septem fratribus
qui unam uxorem habuerunt.

LXV. Discipulos interrogat de
xpō cuius filius sit.

LXVI. Ubi dicit facite quae
dicunt pharisaei et nolite
facere quae faciunt et ne
uocemini magistri et qui
maior est sit minister.

LXVII. De proselyto et de
iuramento de camelo de
culice de calice et catino
lauandum de monumentis
dealbatis de sepulchris
prophetarum.

LXVIII. De hierusalem quod
prophetas occidit.

LXVIII. De destructione tem-
pli de pseudoprophetis, de
nouissimis temporibus.

LXX. De tribulatione dierum
et quod signum apparebit in
caelo de arbore ficu de die
et hora quod non sciatur
de seruo quem dñs inuenerit
sic facientem.

AUVV.

LXXXV. Praenuntiat pascha post biddum seque tradendum; referturque consilium iudaeorum et de alabastro ungenti quo mulier eum deuota perfudit; uel quod iuda triginta argenteis eum placuit uenditurus.

LXXXVI. Series passionis enarratur, usque ad locum quo ait munierunt sepulchrum signantes lapidem cum custodibus.

LXXXVII. Resurrectionis similiter ordo refertur a uespere sabbati usque ad locum quo ait et diulgatum est uerbum istud apud iudaeos usque in hodiernum diem.

LXXXVIII. Undecim discipulis in monte adorantibus baptizandi formulam tradit et suam eis usque in finem saeculi praesentiam pollicetur.

LXXXV. Pronuntiat *Thom.* mulierem Y (*pro* mulier eum); mulier U. trig. arg. promissis. Iesum sponndit tradendum *Thom.*

LXXXVII. *om.* apud iudaeos *Thom.*
Subscr. expliciunt capitula lectionum AY, expliciunt U.
Nihil habet V.

C.

XXVI. De Iudeorum consilio de comprehendendo Ihesu.

- i. De muliere quae hunguento perfudit Ihm.
- ii. Iudas premium petit ut tradat Ihm.
- iii. Caenans de traditore suo ad discipulos loquitur.
- iiii. Oblatio eius.

XXVII. Petro dicit quod tertio pullo eum abnegaturus esset.

- i. Horationes Ihu ad Patrem.
- [ii.] Iudas Ihm hosculo tradidit.
- iii. Et Petrus auriculum abscidit.
- iiii. Ihs falsis testibus condemnatur et inluditur.
- v. Petrus tertio abnegat et lacrimatur.
- [vi.] Ihs pilato traditur.
- vii. Et Iudas laqueo se suspendit.
- [viii.] De agro figuli.
- viii. Iudicium pylati et de barabba latrone.

XXVIII. Passio ihu et sepultura et resurrectio eius.

- i. Itemque mandata et doctrina eius de baptismo.

XXVI. iii. de Iude traditore.
XXVII. > abn. eum.
Subscr. explicit elenchus euangelii scdm Mattheum C.

BHΘJT *aur.* Harl. 2797.

XXVI. Iudaeorum consilium de comprehendendo Ihu: et cetera quae in caena domini gesta sunt.

XXVII. Petro praedicat quod tertio eum negaturus esset.

Oratio Ihu ad patrem et cetera cum traderetur.

XXVIII. Passio Ihu et sepultura et resurrectio eius.
Itemque mandata et doctrina eius de baptismo.

XXVII. abnegaturus BHΘ.
XXVIII. ihu: dñi.
Subscr. explicit elenchus secundum Mattheum B, explicit ΘJ.
Nihil habent HT *aur.*
Numeratione caret aur.

D⁸PGQ.LXXII. De unguento mulieris
que perfudit caput ihu.LXXIII. Et dicit ihs ad disci-
pulos suos quod unus eum
traderet et de sacramento
corporis sui et sanguinis
dicit.LXXIII. Petro dicit quod ter
abnegaturus esset et oratio
ihu ad patrem. Ubi eum
tradidit iudas et petrus tertio
abnegavit et lacrimatus est
et ubi iudas laqueo suspendit
et de agro figuli et de pas-
sione dñi ihu.LXXV. De resurrectione dñi
et de mandatis eius et de
baptismo.LXXII. De muliere quae un-
guento G.LXXIII. ihs ante eum sed ex-
punctum D. ter eum abn. PGQ. t.
eum neg. G. > iudas eum tradidit
PGQ. om. ubi . . . iudas G. negat
. . . lacrimatur G. laqueo + se GQ.
om. dñi G.LXXV. ihu pro dñi PGQ. item
P. item et Q. itemque G. mandatis
+ et de doctrina PGQ. mandata et
doctrina (sine de) G. om. de sec P.Subscr. Finiunt breues causae eu-
angelii secundum mattheum Q.
Explicet capitulatio secundum mat-
thaeum G.Nihil habent D⁸P.

J (breues).

LX. De decem uirginibus et
de tribus seruis qui accepe-
runt talenta.LXI. De muliere quae unxit
pedes Ihu et ubi accepit
Iudas triginta stateres.LXII. De Sacramento tradito
discipulis in Caena.LXIII. De Passione Saluatoris.
LXIII. De Resurrectione eius.Subscr. Explicuerunt capitulati-
ones. Emmanuel. Amen.

K.

LXXI. De decem uirginibus et
talenta seruis tradita.LXXII. De segregatione ouium
et hedorum.LXXIII. Ubi dicit dñs dis-
cipulis quod pascha post
biduum esset et de muliere
quod unguento perfudit
caput ihm et quod iudas
pretium petierit ut traderet
saluatorem.LXXIII. Ubi iussit discipulis
saluator ut pararent pascha
et de sacramento corporis
suis (sic).LXXV. Quod scandalizaturi
essent discipuli in nocte illa
et oratio ihu ad patrem.LXXVI. Ubi dicit dñs tam-
quam ad latronem uenistis ut
interrogatur si ipse esset xps.LXXVII. Ubi iudas paenitens
pretium proiecit in templo.LXXVIII. Ubi latro dimittitur
et innocens xps crucifigitur.LXXVIII. Quod ioseph sepe-
lierit dñm.LXXX. Corpus ihu custoditur
ne a discipulis tollatur.LXXXI. Resurrectio dñi ihu
et omnia mandata et de
baptismo.Subscr. Expliciunt capitula in
mattheum.

*Initium Euangelii secundum Mattheum in Codice Sangermanensi (g₁ et G=Par.
Lat. 11553, saec. ix) sic est:—*

Initium Euangelii Secundum Mattheum.

D^S FECIT ADAM adam genuit seth seth genuit enos enos genuit cainan cainan genuit
maleleæl maleleel ienuit gereth iareth ienuit enoch enoch genuit mathusalem matu-
sala genuit lamech lamech genuit noe noe genuit sem sem genuit arfaxat arfaxat genuit
salath salath genuit eber eber genuit phalech palech genuit ragau ragau genuit seruch
seruch genuit nachor nachor genuit thara thara genuit abraham.

*Item in Sangallensi 49, saec. ix, sic habetur, quamvis in aliis Codici Sangerma-
nensi parum similis sit:—*

d̄s.	fecit adam.	noe.	geñ. sem.
adam.	geñ. seth.	sem.	geñ. arphaxat.
seth.	geñ. enos.	arphaxat.	geñ. sal
enos.	geñ. cainan.	salath.	geñ. eber.
cainan.	geñ.	eber.	geñ. falech.
male[le]el.	geñ. iareth.	falech.	geñ. ragau.
iareth.	geñ. enoch.	ragau.	geñ. seruch.
enoch.	geñ. mat[h]usalam.	seruch.	geñ. nachor.
mathusalā.	geñ. lamech.	nachor.	geñ. thara.
lañ	geñ. noe.	thara.	geñ. abraham.

Liber generationis xpi ihu [sic] fili dauid fili abraam [corr. abraham] e. q. s.

*De hac sectione, ex Genesi et Luca et Paralipomenis confer 'Old-Latin
Biblical Texts, No. I.' p. xxxv. Oxon. 1883.*

EUANGELIUM SECUNDUM MATTHEUM.

Mattheus in his codicibus sine lacuna exstat:—ACHΘJKLMTQRTVWXYZ, codd. scilicet xvi. In F concordantiam habes ex quattuor euangeliis. In G ex ueteribus uersionibus conglutinatus est aliquot uulgatae lectionibus hic illic in mistis = g, quem separatim edidi Oxon. 1881. In ceteris lacunae sunt; in B ii. 18–iii. 7; xiv. 30–xv. 8; xv. 35–xvi. 9; xvii. 2–13; xviii. 8–18; xviii. 30–xix. 7; xix. 19–29; xx. 25–xxi. 5; xxi. 17–28: in D xiv. 32–xxi. 4: in E xv. 1–28: in F ii 8–iv. 4: in I i. 1–xxii. 39; xxiv. 19–xxv. 14: in M i. 1–16; i. 25–iii. 12; xxiii. 25–xxv. 41; xxviii. 20 b: in O i. 1–iv. 14; viii. 29–ix. 18.

Itaque in hoc euangelio codices uiginti quattuor nobis praesto fuerunt. Lectiones etiam addidimus ex fragmentis Euangeliorum in Psalterio Cottoniano nunc Ultratraiectino Matt. i. 1–iii. 4 camelorum, et littera U insigniimus. Ordo stichorum, qui uocantur, ex codice Amiatino est.

Inscr. xpe faue in capite pag. A. Inc. euangl. eiusde B. Incipit sancti euangelii principium eiusdem C. Initium euangelii dñi nři ihu xpi secundum mattheum. gloria tibi dñs E. Incipit euangelium secundū mattheū I et similia PΘ. Inc. euğ. matt. K. In nomine dñi nostri ihu xpi incipit euangelium secundum mattheum MT. Incipit euangelium secundum mattheum R. Incipit euangelium eiusdem T. Incipit euangelium secundū matheum V. Secundum mattheum X. Incipit euangelii genealogia mathei Y. In DFJWZ nihil est. In U Incip. in nomine dñi ihu xpi euangelia IIII scē. mattheum scē. marcum scē. lucan sec. iohannem.

I. ¹ (1. ³) Liber generationis iesu christi filii dauid filii abraham

CODEX BRIXIANUS (f)*.

I. ¹ Liber generationis iesu christi fili dauid. fili abraham. ² abraham genuit isaach

* Specimen huius codicis uidesis in Blanchini *Uindictis Sacr. Script.* p. cccclxxxi. Romae 1740. Confer *Euangeliarium Quadruplex*, tom. ii. p. dlxxvi. et tab. ii. post paginam dlxxviii. ubi quinque tantum lineae exprimuntur. Textum manus primae ex Brixiano edimus, remotis litteris maioribus.

I. 1. iesu christi vg. et edd. ut uidetur fere omnes post annum circiter 1500: ihu xpi codd. hic et infra nisi aliter notatur, et sic ih̄s xp̄s, ih̄m xp̄m, ih̄u xp̄o. De orthographia uocis xp̄i nemo dubitat quin litterae reuera graecae sint et latine scribi debeant christi. Sed cum Ἰησοῦς plene scribitur uariant codd. lat. inter iesus, hiesus et ihesus. Nos iesus, iesum, iesu edimus, quamuis et Rankius in codice Fuldensi (1868) et P. Corssen in 'Epistula ad Galatas' (1885) ihesus, etc. ediderint, et Tischendorfius in Prolegomenis ad Nouum Testamentum Amiatinum p. xiii. n. (1850) in eandem partem inclinet. Fatendum est etiam me ipsum, non ita pridem scripsisse: 'In writing this name in full I believe ihesus to be the proper form' (Old-Latin Biblical Texts, No. II. p. clix. n. Oxon. 1886). Sed argumentis utrinque rursus diligenter perpensis me, cum uiris doctis, errauisse censeo.

Primo enim ueteres Latini huic lectioni suffragari uidentur cum in Pentateucho et in libro Iosue iesum naue (non ihesum) plerumque praedicant. Sic certe semper scribitur in Pentateucho Lugdunensi; in fragmentis tamen Wirceburgensibus

(ed. Ranke, Uindob. 1871) IH̄S, IH̄M, IH̄V inuenies, Exod. xxxii. 17, Deut. xxxi. 14, 23. Omnes quoque in Luc. iii. 29 (exceptis iis qui iose legant, sc. d q d) fili iesu habent (sc. a b c e f ff₂ r, si fides editionibus praebenda sit). Nos etiam eodem loco et Act. vii. 45 ex bonis codicibus Hieronymianis iesu edidimus, de quibus uide infra. Cf. etiam ad Hebr. iv. 8.

Secundo, quod magni momenti est, codices Graeco-Latini Bezae et Augiensis (D d et F f), qui praecipue in tali re consulendi sunt, Graece scribunt ΙΗC, ΧΡC, et Latine per ih̄s xp̄s reddunt, ut credas litteram h Graecae η respondere, cum sine dubio p Graecam p referat. Credendum est ergo codices illos qui primum in Occidente innotuerint haec sacra nomina plenius per compendia expressisse, quam ceteri qui IC XC tantum habeant, ut ABC cum Graeco-Latinis Laudiano Actuum et Claramontano Epistularum Paulinarum.

Fatendum certe est et hiesus et ihesus testimonio antiquo uel satis antiquo non destitutos esse. Et facile credideris scribam, h littera praemissa uel interposita, diaeresim uocalium exprimere uoluisse, ne i cum j confundatur. Sic enim bonis codicibus

- ² abraham genuit isaac
isaac autem genuit iacob
iacob autem genuit iudam et fratres
eius
³ iudas autem genuit phares et zara de
thamar
phares autem genuit esrom
esrom autem genuit aram
⁴ aram autem genuit aminadab
aminadab autem genuit naasson

- naasson autem genuit salmon
⁵ salmon autem genuit booz de
rachab
booz autem genuit obed ex ruth
obed autem genuit iesse
iesse autem genuit dauid regem
⁶ dauid autem rex genuit salomonem
ex ea quae fuit uriae
⁷ salomon autem genuit roboam
roboam autem genuit abia

isaach autem. genuit iacob. iacob autem genuit iudam. et fratres eius. ³ iudas autem. genuit phares et zara ex thamar. phares autem. genuit ezrom. ezrom autem. genuit aram. ⁴ aram autem genuit aminadab. aminadab autem. genuit naasson. naasson autem. genuit salmon. ⁵ salmon autem genuit booz. de rachab. booz autem. genuit obeth ex ruth. obeth autem genuit iessae. iessae autem genuit dauid regem. ⁶ dauid autem rex. genuit salomonem. ex ea quae fuit uriae. ⁷ salomon autem genuit

scribi solet hierosolyma, etc. (etiam in Hispanis hierosolyma), iohannes, emmanuel, israhel, abraham et similia multa ubi in Hebraeo aut saltem in Graeco aspiratio uel absit uel minus recte scribatur. Hiesus forsan parem cum scriptura iesus aetatem habet, cum in codice Bobiensi (k) Marci et Matthaei saepissime HI^s et similia appareant (semel tantum IHⁿ et IHⁿ), et semel in Monacensi Euangeliorum (g) in Luc. iv. 1 scribatur HIS. Hiesus etiam interdum plene scriptus est in Speculo Augustini ed. Wehrich (Vindob. 1887). In codicibus nostris ad Luc. iii. 29 fili hiesu legitur in GHOMTOX, et saepius in Cauensi, qui huic litterae, praecipue in initio uerborum, addictissimus est, e.g. Mt. xx. 30, 32, xxi. 16, xxii. 20; et Act. vii. 45 cum hiesu legitur in F (qui genealogiam Lucae non habet).

Contra ihesus plene scriptus uix ante saeculum septimum inuenitur, ut in cod. Actuum Laudiano (saec. vii.), in priori libri parte; sed scriba interdum uersus medium librum in hiesus corrigit, qua forma semper in secunda parte utitur, ut credas illum, errorem dedoctum, scripturam ihesus damnauisse. In Amiatino (circa A. D. 700) et assecla eius Lindisfarnensi (Y), ihesus semel apparet Luc. iii. 29. Saepius habetur in Hispanis, e.g. in C Matt. iii. 15, iv. 7, vii. 4, 14, 20, xi. 25, xii. 1, xxvi. 64, xxvii. 1, 11; Marc. ii. 15, v. 36; Luc. iii. 29 et alibi, et in T Matt. xxii. 20, xxvi. 64, Marc. ii. 19, Luc. iii. 29 et alibi.

In codd. recentioribus et edd. antiquissimis non rarum est ut in W Matt. viii. 7, Jo. iii. 5, xx. 15, xxi. 10, etc. et in editionibus quae mihi praesto sunt Fr. de Hailbrun et Nic. de Frankfordia, Uenet. 1476, et Leon. Wild de Ratisbona, Uenet. 1481, quae inter illos (illius etiam Hailbrun) et ihesus fluctuant. Nic. Kesler, Basil. 1485 et

Hieron. de Paganinis Uen. 1497 plerumque habent iesus etc.

fili . . . filii: fili semel K, bis RZ*; secundo loco φ^l = φ^lilii Y. habraham CE, abraham LQ, abraam D.

2. habraham E (non C), abraham LQ, abraam D; + autem DLR. hysahac et ysahac C, isac P^lLRQ bis, issaac D bis, ysaac W bis. Post isaac om. autem HKMXZ. Post iacob om. autem H.

3. iuda E. fares D^lPR bis, fhares LQ (bis). zara cum graeco (ζαρε B) BEFHOKMTVX*Z Bentl.: zarad ACQUX^cY; zaret J; zaram D^lPLRW vg. fares sec. L (h erasa) RT, pares Z*. om. genuit L* (+ l?); hesrom bis C, hesrom, esros T, esron bis vg. haram CT.

4. haram T (non C), aras LQ. aminadap bis R, -daph bis E (h semieras.). naason bis EH (non Θ) KM^lQW, nason bis D^lE pr. L, nasson bis R, sec. L. 4 et 5. salomon J, salamon Q, salmo Z^c.

5. salmon autem booz (om. genuit) R. bo^z HL, botz D. de: ex (ἐκ hic bis et 3, 6) D; et de W. rachab BDEPFHOKMTQVXZ (Ραχάβ): racab ACLRTUY, rahab JW vg. (5 raab) Tisch. Cf. 'De raab moderni, antiqui secundum grecum rachab' Corr. Uat. '... similiter habet de raab' Corr. Uat. mg. [Signum . . . pro codice nobis incognito ponitur.] boz LR, botz D. Post booz om. autem ABC (non T) P^lFH (non Θ) U*X. obed bis cum BCEFHOKMTRXZ vg. (Gr. ὠβήδ uel ὠβήδ): obeth bis AD^lPLQUWY, obed . . . obeth V. de ruth H. hiesse sec. CL. Post iesse om. autem BFLU*XYZ. dauit pr. H.

6. dauid (om. autem) T. om. rex JMT. salamonem DLQRZ. que EZ*. huriae C; om. ex ea quae fuit ur. D.

7. salamon DLRZ. autem + rex R. roboham

abia autem genuit asa
⁸asa autem genuit iosaphat
 iosaphat autem genuit ioram
 ioram autem genuit oziam
⁹ozias autem genuit ioatham
 ioatham autem genuit achaz
 achaz autem genuit ezechiam
¹⁰ezechias autem genuit manassen
 manasses autem genuit amon
 amon autem genuit iosiam
¹¹iosias autem genuit ieconiam et fratres
 eius in transmigracione babylonis

¹²et post transmigracionem babylonis
 icchonias genuit salathiel
 salathiel autem genuit zorobabel
¹³zorobabel autem genuit abiud
 abiud autem genuit eliachim
 eliachim autem genuit azor
¹⁴azor autem genuit sadoc
 sadoc autem genuit achim
 achim autem genuit eliud
¹⁵eliud autem genuit eleazar
 eleazar autem genuit matthan
 matthan autem genuit iacob

roboam. roboam autem genuit abiam. abia autem genuit asa. ⁸asa autem genuit iosaphat. iosaphat autem genuit ioram. ioram autem genuit oziam. ⁹ozias autem genuit ioatham. ioatha autem genuit achaz. achaz autem genuit ezechiam. ¹⁰ezechias autem genuit manassem. manasses autem genuit ammon. ammon autem genuit iosiam. ¹¹iosias autem genuit ieconiam et fratres eius. in transmigracione babylonis ¹²et post transmigracione babylonis. ieconias genuit salathiel. salathiel autem genuit zorobabel. ¹³zorobabel autem genuit abiuth. abiuth autem genuit eliachim. eliachim autem genuit azor. ¹⁴azor autem genuit saddoch. saddoch autem genuit achim. achim autem genuit eliuth, ¹⁵eliuth autem genuit eliazar. eliazar autem genuit matthan. mat-

bis C, roboam . . . roboas, ERW, robu L*, *deinde* robuas L^c. *abia bis cum graeco* FUWY Benth. Tisch.: abiam . . . abia ABCP*HKMTQVXZ⁵ H, abiam . . . abias EΘ* (s. *eras*) SC, abiam bis JT, abiud bis DE^mLR.

7, 8. *asa bis codd. pl.*: asam . . . asa Q, assa bis E, asaph bis D:P^m, assaph bis L, assafath bis R.

8. *iosaphat bis cum* ABD:PFHΘJKMTUWXY Z *vg.*: iosafat bis QT, iosaphad bis C, iosaphath bis RV, iosapath bis E; iosafad . . . iosafat L. ihoram . . . ioram C, ioram . . . ioras B:P^mLQ, iuram . . . iuras R.

8, 9. *oziam ozias codd. fere omnes et vg.*: ozyam ozyas C, ioziam iozias R, oziam oziam LTY.

9. *ioatham bis codd. pler.*: iotham bis DL, iotham iothas R, ioatham ioathas HΘJ, ioatham ioatha E, ioatham ioathan W, ioatham ioatha P* (-as sec. P¹). acaz bis T, acham achas Q.

9, 10. *ezechiam ezechias TZ* H*, ezechiam ezechias P* (-chiam P^o), etzechiam etzechi D.

10. *manassen manasses cum* CEFHΘKMTV WX*Z (manassē manasses A, *sed* -sem in edit. Tischendorfii) *vg.*: mannassen mannasses D (-se, -ses) R, manassem manasses BUY, manasen manasses P, manassen bis JT, manassem bis Q, mannes (L*) mannasses L. ammon bis PH (non Θ), amos bis DLQR.

10, 11. iossiam iossias D, iossiam iosias P.

11. *Post iosias autem om. genuit E.* iac^bo-

niam Q, ieconiam JW, ioconiam R*, ieconiam R^c. in transmigracionem ABCDPLQU*Y (*ante et fratres linea fere tota erasa in L*; '*litera prima uidetur esse J*' Scrivener).

11, 12. *babilonis bis* PKQRTW, *babillonis bis* E, *babilonis . . . babiloniae L*, *babyloniae bis D*, *babylonis . . . babilonis M*. post transmigracione X*Z*. ieconias JMTW, iech. autem ELR. *salathiel bis cum* AD:PHΘJLQKUVWXY *vg.*: salathiel bis EFKM, salathiel bis C, salathiel Z* (-thiel Z^o) *deinde* salathiel, salathiel salathiel B, salatiel bis T.

12, 13. *zorobabel* sorobabel D, zorobabel bis P, zorababel bis L, zorababel sorababel R, sorababel sorobabel Q. abiuth abiut T. *eliachim bis cum* ACDE:PFHΘKLMRUVWXYZ⁵ S: eliacim bis BJZ*⁵ H, eliachim T *deinde* eliciam T* (eliacim T^o), heliachim C bis.

14. agzor V*. *sadoc bis cum graeco et* EJK LMVZ* *vg.*: sado^c D, sadoch W, saddoc ABP FHΘRTUXYZ⁵, saddoch C. achin bis S. achiam achias B; *sed* eliachim bis F.

14, 15. *heliud bis C*, *heliud heliut T*. heleazar bis C, eliazar bis P, eliazar eleazar L, eleazar aleazar X, eliazara eliaz D, elizar bis R. *matthan bis cum* BC:PFHΘJKM (*ut uidetur*) MUVXYZ⁵: matthan mattham A, mathan bis ERTW *vg.*, mathan mathas Q, matham bis D, matham matha L.

¹⁶ iacob autem genuit ioseph uirum
mariae de qua natus est iesus qui
uocatur christus.

¹⁷ (2. ¹⁰) Omnes ergo generationes ab
abraham usque ad dauid genera-
tiones quattuordecim

et a dauid usque ad transmigrationem
babylonis generationes quattuor-
decim

et a transmigratioe babylonis usque
ad christum generationes quat-
tuordecim.

¹⁸ XPI AUTEM GENERATIO SIC ERAT

(3. ⁵) Cum esset desponsata mater eius
maria ioseph

ante quam conuenirent inuenta est
in utero habens de spiritu sancto.

¹⁹ (4. ¹⁰) Ioseph autem uir eius cum esset
iustus et nollet eam traducere
uoluit occulte dimittere eam

²⁰ haec autem eo cogitante
ecce angelus domini in somnis appa-
ruit ei dicens

ioseph fili dauid noli timere accipere
mariam coniugem tuam

quod enim in ea natum est de spiritu
sancto est

than autem genuit iacob. ¹⁶ iacob autem genuit ioseph. uirum mariae. de qua natus est
iesus. qui dicitur christus.

¹⁷ omnes ergo generationes ab abraham usque ad dauid. generationes quattuordecim.
et a dauid usque ad transmigrationem babylonis. generationes quattuordecim. et a
transmigratioe babylonis usque ad christum generationes quattuordecim.

¹⁸ christi autem generatio sic. erat cum esset desponsata mater eius maria a ioseph.
antequam conuenirent. inuenta est in utero habens de spiritu sancto. ¹⁹ ioseph autem uir
eius cum esset homo iustus, et nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere illam. ²⁰ haec
autem eo cogitante ecce angelus domini in somnis apparuit ei dicens. ioseph fili dauid ne
timueris accipere mariam coniugem tuam. quod enim ex ea nascetur de spiritu sancto est.

16. ioseph C. marie W. uocatur: dicitur J.

17. omnes ergo *codd. pl. et cor. uat.*: omnes
igitur R, omnes autem W, omnes itaque *vg.* (5
HSC) *sed codicibus inuitis. om. ab ante abraham*
HTV. omnes ergo generationes sunt abraham
L, et cetera uerba huius uers. om. habraham E,
abraam D, abraham LQ. usque et talia semper C,
de quibus uide in *prolegomenis*. generationes +
sunt DE^oR. quattuordecim *codd. plerique et S*,
quatuordecim 5H^oC: XIII ter P^oMTRVXZ, bis KW,
XIII semel T, quattuordecim bis et XIII D,
quattuordecim *sec. A*. et ad dauid R. usque ad
codd. plur. et vg.: usque sine ad AQY. trans-
migratione X*. babilonis bis P^oR(semel) TW,
babillonis bis E. generationes + sunt DE^oR. ad
transm. R. a transmigratioe Y. generationes
+ sunt DR. Huic uersui subiungunt omnes
itaque (ergo D) generationes ab abraham (abraam
D) usque ad xpm generationes sunt (om. sunt X*)
XLII (quadraginta duas X*) DH^oX*. Ante u.
18 INCIPIT EVANGELIUM SECUNDVM MATTHEVM
Y. In Z in ima pag. m. post. (s. IX uel X) add.
genealogia hucusq; INCIP EUANGL SECND MATTH.
In P culpa ligatoris, foll. 19, 20 inuerso ordine
ponuntur, ita ut xpi autem generatio usque ad ii.
8 mihi ante liber generationis legatur.

18. Litteris capitalibus uel rubricatis incipiunt
DEPLMQRVY. De lectione christi uidetur scrip-
tores in Test. Graecum h. l. quum HOT et sic saepis-
sime. desponsata CDEPHOLQRT (non Y).
mater eius *codd. et HSC*: mater iesu 5 cf. 'cum
esset desponsata mater eius graecus, antiqui, Iero-
nymus, ["Origenes" sic mg.]. In ecclesia mater
ihu quod in illo euangelio nihil praecessit ad quod
relatio debeat reddi. Ita fit in pluribus locis' (*cor.*
uat.) ante ioseph ras. parua in T. huterio C.
ante quam uno ductu ABDEPFHJ KMTVW *vg.*

19. ioseph C. esset + homo DEPLR. et
nolet DEPL¹ (et let L*) R, nolet (om. et) Q.
uoluit + enim E. hocculte C, oculte E. demit-
tere U, demitere R.

20. eo *sup. lin. T*. ece Y. angelus D.
sompnis Q (ut solet) W. apparuit cum BCDE
PH (apar.) QJ (adpar.) KLMMQRTVWXY^oZ:
paruit AFUY*. > app. ei in somnis R, app. in s.
ei *vg.*, app. in s. ioseph 5 (cf. ad uers. 18). ioseph
C. filii cum BDEQJ KLMTVWXYZ *vg.*: filii
ACPFHMQRU. daut H. coiugem DL. in ea:
ex ea EE^{mo}LMV. natum est: natum T* (+ est
m. 2), nascetur MT^o, nasceretur LV*; uerba ea
natum est in ras. K. est ad fin. uers. om. L*
(+ L²).

- ²¹ pariet autem filium et uocabis nomen eius iesum
ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum
²² hoc autem totum factum est
ut adimpleretur id quod dictum est a domino per prophetam dicentem.
²³ Ecce uirgo in utero habebit et pariet filium et uocabunt nomen eius emmanuhel
quod est interpretatum nobiscum deus.
²⁴ Exsurgens autem ioseph a somno fecit sicut praecepit ei angelus domini
et accepit coniugem suam
²⁵ et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum

et uocavit nomen eius iesum.

- II. ¹ Cum ergo natus esset iesus in bethleem iudaeae in diebus herodis regis ecce magi ab oriente uenerunt hierosolymam ² dicentes
ubi est qui natus est rex iudaeorum?
uidimus enim stellam eius in oriente et uenimus adorare eum
³ audiens autem herodes rex turbatus est et omnis hierosolyma cum illo
⁴ et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi sciscitabatur ab eis ubi christus nasceretur.
⁵ (5. 7) At illi dixerunt ei in bethleem iudaeae
sic enim scriptum est per prophetam

²¹ pariet autem filium et uocabis nomen eius iesum. ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. ²² hoc autem totum factum est. ut adimpleretur quod dictum est a domino per esaiam prophetam. ²³ ecce uirgo in utero habebit et pariet filium et uocabunt nomen eius emmanuel quod est interpretatum nobiscum deus. ²⁴ exsurgens autem ioseph de somno fecit sicut praecepit ei angelus domini. et accepit coniugem suam ²⁵ et non cognouit eam. donec peperit filium suum primogenitum. et uocauit nomen eius iesum.

II. ¹ Cum ergo natus esset iesus in bethleem iudeae in diebus herodis regis ecce magi ab oriente uenerunt hierosolyma ² dicentes. ubi est qui natus est rex iudaeorum uidimus enim stellam eius in orientem et uenimus adorare eum. ³ audiens autem herodes rex turbatus est. et omnis hierosolyma cum illo. ⁴ et congregauit omnes principes sacerdotum et scribas populi. et requisiiuit ab eis ubi christus nasceretur. ⁵ at illi

21. autem: enim D. saluum C. peccatis R.

22. adimpleretur: adimpl. CLR, impl. D. id quod cum ABHΘKMQUY: quod (om. id) CDE PFFJLMRTVWXZ vg. per profetam P*; per esaiam (is. Q, ess. R, iss. D) prof. D^{pm}LQR, cf. Y qui habet in mg. litt. rubr. a m. p. in ESATA.

23. om. uirgo L. huterio C. concipiet (pro habebit) E. uocabitur E*5S. emmanuhel cum ABCFHΘKMMNUXYZ: emmanuel DEPTVW vg., inmanuhel J, emanuel LQ, emanel R. interpraet. EPΘLMRZ*.

24. exsurgens codd. plur.: exurg. BCFJTWZ vg. autem: ergo J. om. ioseph C. sompno DW, sumpno Q, summo P*. precepit Y, praecipit D (pre-)PQR, praeciperat L. > ei praecepit W, 'sicut precepit ei angelus grecus antiqui,' corr. uat. (preceperat mg.). hangelus C, angelus D. accipit PQ (non R). coiugem Q.

25. cognoscebat (ἐγίνωσκεν): cognouit (ἐγνώ D) T cum uett. eum L*. primogenitum: unigenitum Q. uocauit: uocabunt E. Def. M ad iii. 12.

II. 1. quum ΘT. bethleem cum ABCEFHΘJ

KMUUVWXYZ Benth.: bethleem D^{PH}*LQRT, bethlehem vg. iudaeae cum UX*, iudeae ABFH JTYZ*: iudae CD(-ae)KLMQVRVXZ*5H5, iude W, iuda E^{PF}Θ. diebus L. erodis DRT. horiente C. uenierunt D. hierosolymam cum ABFΘJKMU VYZ* (hieru. m. 3), hierusolimam P^L, hierosolimam H, hyeru. D, iherosolymam C, iherosolimam T, ierosolimam W, ierosolymam vg.: hierosolyma X, ierosolyma Benth.; in hierusolimam ER, in hyerusolimam Q.

2. ubi eit . . stllam L*. ÷ (pro est) in mg. R. iudeor. CD^PRTW. orientem J, horiente C. hadorare C. uenimus + cum muneribus E.

3. uidens D. auctem Q. hyeruodis Q. herodis EL*R, erodis D. rex sup. lin. H. omnes L*. hierosolyma cum ABCFHΘJKMT UVZ*: hierosolima Y, hierusolima E^{PL}R, hyerusolima D, iherosolima T, ierosolima W, ierosolyma vg. cum illo: cum eo B^PmgLR.

4. sciscitabatur: interrogabat J. ubi C. ubi xps nasceretur atramento nigriori et litt. minoribus H.

5. ad C. om. ei CELM^eQRT. bethleem

⁶ et tu bethleem terra iuda nequaquam minima es in principibus iuda ex te enim exiet dux qui reget populum meum israhel.
⁷ (6.10) Tunc herodes clam uocatis magis diligenter didicit ab eis tempus stellae quae apparuit eis
⁸ et mittens illos in bethleem dixit ite et interrogate diligenter de puero et cum inueneritis renuntiate mihi ut et ego ueniens adorem eum
⁹ qui cum audissent regem abierunt et ecce stella quam uiderant in oriente

antecedebat eos
 usque dum ueniens staret supra ubi erat puer
¹⁰ uidentes autem stellam gauisi sunt gaudio magno ualde
¹¹ et intrantes domum inuenerunt puerum cum maria matre eius et procidentes adorauerunt eum et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera aurum tus et murram
¹² et responso accepto in somnis ne redirent ad herodem per aliam uiam reuersi sunt in regionem suam

dixerunt ei in bethleem iudeae sic enim scriptum est per prophetam. ⁶ et tu bethleem iudeae non es minima inter principes iuda. ex te enim exiet princeps qui regat populum meum sdræel.

⁷ tunc herodes occulte uocans magos. diligenter exquisiuit ab eis tempus quando apparuit eis stella ⁸ et misit eos in bethleem dicens. euntes requirite diligenter de puero et cum inueneritis renuntiate mihi. ut et ego ueniens adorem eum. ⁹ qui cum audissent regem abierunt et ecce stella quam uiderant in orientem antecedeat eos usque dum uenit et stetit supra ubi erat puer. ¹⁰ uidentes autem stellam gauisi sunt gaudio magno ualde ¹¹ et intrantes in domum uiderunt puerum cum maria matre eius. et procidentes adorauerunt eum. et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera aurum tus et murram ¹² et admoniti per somnium ne redirent ad herodem per aliam uiam reuersi sunt in regionem

cum codd. (be//leem H): bethlem D⁶ΦLQRT, bethlehem vg. iudaeae cum B⁶X, et iudeae AJQTU: iudae CFHKLMRVZ, iudæ D⁵, iude W, iude ¹¹U, iuda EP⁵S, enim sup. lin. E. scriptum JL. om. est TYZ*. prof. D⁶PLR, + dicentem BDER.

6. bethleem codd.: bethlem D⁶PLRT, bethlehem vg. nequaquam: numquid CT. exiet: exeat R. dux: rex E; iudex F. reget (τοιμαρει) ABCD⁶PM⁶GFH*KLMTQUVX⁶YZ corr. uat. Bentl.: regat EP*H⁶ΘJRTWX* corr. uat. mg. Hieron. vg. israhel codd. plurimi: hysrael D et sic infra, uel hisrael; israel vg. ISRL A hic illic, X semper (nisi Mt. x. 6 ubi IRL), isrl W, srabel semper C, srhl hic et alibi T, srhl fere semper Z.

7. herodis LR, erodis D. clam + occultae Q. /// uocatis L. eraso in- uel re-? uocauit magos diligenter et didicit D. dedit (de- in marg.) R. hab C. om. ab eis M* (sed + in mg. colore diuerso). > quae apparuit eis stellae R. stelle W.

8. illos: eos D⁶ΦR. om. in Z*. bethlem D⁶PLQRT, bethlehem vg. ite (om. et) D⁶PLR. quum ΘT. inueneretis EQR; -niritis P*, (-neritis P¹); + eum DE⁶PM⁶GLQR. renuntiate codd. et ⁵U: renunciate W⁵U. ut et in ras. K; om. et L. hadorem C, adorare Q. Deficit P usque ad iv. 4.

9. audissent: uenissent H. habierunt . . horiente . . husque . . hubi C. Hecce D. stella quem L*. supra domum ubi erat puer uidetur fuisse in codice quodam ex corr. uat. marg. Ueteres uariant supra puerum a b c d g₁, super puerum k q (cum D graeco) supra ubi erat puer fff₁.

10. uidens lapsu R*. gauissi DER.

11. om. et ad init. Z*. intrantes + in D. inuenerunt codd. om. (inuenierunt D) et vg. cum minusc. graec. aliquot et b c ff₁ g₁: uiderunt cum graec. plur., a f k q Bentl. cum maria matre (matri M*); et matrem Z* (corr. Z²). eius: sua F. procedentes BDLRQX*. hador. C. thesauris JLZ*, tessauris D, thesaurib; T. obtulerunt edidimus hic cum ABDEFΘJKLQRTWY vg. (hob. C) et sic infra iv. 24: optulerunt HMTVXZ et sic infra edidimus viii. 16, ix. 32, xiv. 35, xvii. 16, xxii. 19, xxv. 20. tus: thus CEJWX* (non Y) vg. murræ cum ABCFQUXY: murræ Z, murrham J, myrram DHΘKMVW, mirram ELR, mirra T, myrrham vg.

12. sompnis QWY⁹¹. erodem DT. + sed ante per aliam DELQ (non R). reuersi: regressi BCT, regessi L, regresi Q. > in suam reg. R.

- ¹³ qui cum recessissent ecce angelus domini apparuit in somnis ioseph dicens surge et accipe puerum et matrem eius et fuge in aegyptum et esto ibi usque dum dicam tibi futurum est enim ut herodes quaerat puerum ad perdendum eum
- ¹⁴ qui consurgens accepit puerum et matrem eius nocte et recessit in aegyptum
- ¹⁵ et erat ibi usque ad obitum herodis ut adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem ex aegypto uocaui filium meum.
- ¹⁶ Tunc herodes uidens quoniam inlusus

- esset a magis iratus est ualde et mittens occidit omnes pueros qui erant in bethleem et in omnibus finibus eius a bimatu et infra secundum tempus quod exquisierat a magis
- ¹⁷ tunc adimpletum est quod dictum est per hieremiam prophetam dicentem.
- ¹⁸ Uox in rama audita est ploratus et ululatus multus rachel plorans filios suos et noluit consolari quia non sunt.
- ¹⁹ Defuncto autem herode ecce apparuit angelus domini in somnis ioseph in aegypto ²⁰ dicens

suam. ¹³ recedentibus autem illis. ecce angelus domini apparuit ioseph in somnis dicens. surge et accipe puerum et matrem eius et fuge in aegyptum et esto ibi usque dum dicam tibi. futurum est enim ut herodes quaerat puerum perdere eum. ¹⁴ ille autem surgens accepit puerum et matrem eius nocte. et abiit in aegyptum. ¹⁵ et erat ibi usque ad obitum herodis. ut adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem. ex aegypto uocabi filium meum.

¹⁶ tunc herodes uidens quod delusus esset a magis. iratus est uehementer.

et mittens occidit omnes pueros qui erant in bethleem et in omnibus finibus eius a bimatu et infra. secundum tempus quod exquisierat a magis.

¹⁷ tunc adimpletum est quod dictum est per hieremiam prophetam dicentem. ¹⁸ uox in rama audita est. ploratus et ululatus multus. rachel plorans filios suos et noluit consolari quia non sunt. ¹⁹ defuncto autem herode ecce apparuit angelus domini in somnis ioseph in aegypto ²⁰ dicens surgens accipe puerum et matrem eius. et uade in terram israhel.

13. quum Θ. recessissent: recessisent I., regressi essent CT, regressisent DR, regresisent Q. hangelus C, anguelus D. somnis (sompnis QW): somnio A*X*Y et B. M. Reg. i B. vii, somni A°. surge accipe om. et S. aegyptum ERT, aegeptum L, egiptum W. husque C. erodes T, herodis LQR, erodis D. querat ERW. puerum + istum DELQ B. M. Reg. i A. xviii. ad perdendum om. eum L.

14. accipit E*L*QR. matrem om. eius LR. recessit: cessit DJLRW vg. [et Bentlei DEF OWΦ], surgit E; -t in ras. K. aegyptum ELT (non R), aegyptum Y, egiptum W, aegypto J.

15. husque .. hobitum C. erodis DT, herodes H*. adimpleretur CDLR. a domino om. EL. prof. DLR. aegipto DELT, egipto W. uocabi T.

16. herodis L*QR, erodis D. herodens lapsu pro herodes uidens C. quoniam + iam D. inlusus codd.: illusus W vg., inlusus R, delussus L,

dilussus D. esset: est X*. magis H (a^{sup}. lin.). hoccidit C. pueros: infantes Q. erat YZ*. bethleem: bethlem DLRT, bethlehem vg. Post beth. om. et X. finibus: regionibus R. saecundum Q. tempus + stellae T m. rec. exquisierat L, exquessierat D.

17. adimpl. CLRY. hieremiam cum ABFΘ? JKMTUVXYZ: hierimiam EH, iheremiam CT, heremiam Q, herimiam L, hirimiam R, herē D, ieremiam W vg. prof. DLR.

18. rama: rhama B. hululatus C. rachel: racheal L, racel T. consulari DELQRY.

19. erode D. apparuit angelus domini cum AC (hang.) D (anguelus) EFHΘJ (adp.) KLMQT UVXY: > angelus domini apparuit RW vg. Tisch. (cf. ἄγγελος κυρίου φαίνεται). sompnis W. aegipto LT, egipto EW.

20. israhel, cf. ad uers. 6. enim + omnes T. querebant CDEHLRW.

surge et accipe puerum et matrem eius
et uade in terram israhel
defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri
²¹ qui surgens accepit puerum et matrem eius et uenit in terram israhel
²² audiens autem quia archelaus regnaret in iudaea pro herode patre suo
timuit illuc ire
et admonitus in somnis secessit in partes galilaeae
²³ et ueniens habitauit in ciuitate quae uocatur nazareth
ut adimpleretur quod dictum est per

prophetas quoniam nazareus uocabitur.
III. ¹ (7. 3) In diebus autem illis uenit iohannes baptista
praedicans in deserto iudaeae
² et dicens paenitentiam agite adpropinquauit enim regnum caelorum.
³ (8. 1) Hic est enim qui dictus est per esaia prophetam dicentem
uox clamantis in deserto parate uiam domini rectas facite semitas eius.
⁴ (9. 6) Ipse autem iohannes habebat uestimentum de pilis camelorum et zonam pelliciam circa lumbos suos esca autem eius erat lucustae et mel siluestre.

defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri. ²¹ qui surgens accepit puerum et matrem eius. et uenit in terram israhel. ²² audiens autem. quod archelaus regnaret in iudaea pro herode patre suo timuit illuc ire. admonitus autem in somnis. secessit in partes galilaeae. ²³ et ueniens habitabit in ciuitatem quae uocatur nazareth. ut adimpleretur quod dictum est per prophetam. quoniam nazareus uocabitur. III. ¹ In illis autem diebus uenit iohannes baptista. praedicans in deserto iudaeae ² et dicens paenitentiam agite. adpropinquauit enim regnum caelorum. ³ hic est enim de quo dictum est per esaia prophetam dicentem. uox clamantis in deserto parate uiam domini rectas facite semitas eius. ⁴ ipse autem iohannes habuit uestimentum de pilis camelorum et zonam pelliciam

21. qui surgens (ὁ δὲ ἐγερθεὶς) A (B. def.) CF HΘUXYZ: qui consurgens DEJKLMQTUVWvg., exsurgens autem ioseph R. accipit ELQR (non D).

22. audiens autem quod archelaus regnaret in iudaea sc. in D lapsu ante defuncti sunt sed expunctum et postea repetitum. quia cum AHΘUXY: quod CDEFJKLMQRTVWZ vg. archelaus L*QR, archylaues D (sec.), arcelaus T. iudaea DLRTW, iudaeam F, iudeam E. herode L*, erode D. temuit L*? illuc ADEFHΘLQRT(illac?) UX^e Y: illo CJKMTVWX*Z vg. ire: irae LQ, uenire T. admonitus: ammon. DKMTVXZ², amon. H; + est T. sompnis W. galilaeae cum AF MQUXYZ vg. (-ææ): galilaeae CEKRV, galilee TW, galilaeae H, galila Θ, galilaeae L, gali D.

23. > ueniens et R*. ciuitatem EQ (cf. eis πῶλον). ciui D. adimpl. CDLR. om. per proph. T. profetas LR, prōf D, propheta H (spatiolo sequente, non rasura), prophetam Z* (qui etiam scripsit in margine in isaia scribendum); prophetas Z^o. nazareus codd. omn. (exc. J nazaraeus): nazareus vg. uocabitur: uocauit C, uocabit Q.

III. 1. in diebus autem illis: > in illis

autem diebus R, In dieb. illis, om. autem DT; in illis diebus Q (cf. Gr.). iohannis CEL*RZ*, ioannes SC. baptista CT, babbittzañ D, bap L* (tis in mg.). predicans CD. deserto D. iudaeae cum AHΘJMTUXY, iudaeae DKLQRVZ, iudææ vg.: iudae EW (æ-), ydumæae C; + penitentiam ut uidetur Q.

2. om. et EL^cT. penitentiam HLQRTW, poen. CDJ. adpropinquauit (ἤγγικεν) cum ACDEF H*JL*QRTUXYZ*, et appropinquauit Z² cod. caraf. C; adpropinquabit H^cΘL^c, appropinquabit KMVW⁵ S. recum H*. celorum W.

3. qui dictus (quid E*): de quo dictum DTV ⁵ S, quo dictum M. esaia cum AEFHΘJR UXYS: esayam CT, esaiam Z, essaiam L, esseaiam Q, isaia KMV⁵ S, issaiam D, ysaiam W. prof. DLR. deserto D. domini: dño E*.

4. autem: enim E. iohannis DEQR, iohannis L* (iohannes L²), ioannes SC. habebant L*. pillis L*QR, pylis E, pelis X*, pelle J. camelorum DJLQ, camillorum R. [Post hoc def. U]. zonam: sonam Y, tzonam D zona EZ*. pelliciam: pelliceam vg., pellicam L, pellicia Z*.

- ⁵ tunc exiebat ad eum hierosolyma et omnis iudaea et omnis regio circum iordanen
⁶ et baptizabantur in iordane ab eo confitentes peccata sua.
⁷ (10. 5) Uidens autem multos pharisaeorum et sadducaeorum uenientes ad baptismum suum dixit eis progenies uiperarum quis demonstrauit uobis fugere a futura ira?
⁸ facite ergo fructum dignum paenitentiae
⁹ et ne uelitis dicere intra uos patrem habemus abraham
dico enim uobis quoniam potest deus

- de lapidibus istis suscitare filios abraham
¹⁰ iam enim securis ad radicem arborum posita est
omnis ergo arbor quae non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur.
¹¹ (11. 1) Ego quidem uos baptizo in aqua in paenitentiam
qui autem post me uenturus est fortior me est
cuius non sum dignus calciamenta portare
ipse uos baptizabit in spiritu sancto et igni.

circa lumbos eius. esca autem eius erat lucusta et mel siluestrae. ⁵ tunc exiebant ad eum hierosolyma et omnis iudaea. et omnis regio iordanis. ⁶ et baptizabantur ab illo in iordane confitentes peccata sua. ⁷ uidens autem multos pharisaeorum et sadducaeorum uenientes ad baptismum suum dixit eis. progenies uiperarum quis demonstrauit uobis fugere ab ira uentura. ⁸ facite ergo fructum dignum paenitentiae ⁹ et nolite praeferre uos dicentes quia patrem habemus abraham. dico enim uobis quia potens est deus ex lapidibus istis suscitare filios abraham. ¹⁰ iam enim securis ad radices arborum posita est. omnis ergo arbor. quae non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur. ¹¹ ego quidem baptizo uos in aqua in paenitentiam. qui autem post me uenit fortior me est. cuius non sum dignus

pellitia E. suos: eius ADTYX^c. aescā DEK. Post autem om. eius C. lucustae cum ACEFΘJ QTXV, locustae KMRVZ³ vg., locuste W: lucusta HZ*, locusta DL. siluestrae D, siluestrae CEFLQR, syluestre *℣*. Cf. 'locuste et mel siluestre grecus, antiqui, glossa, Ieronymus' cor. uat.

⁵. exiebat: exibat DQ*W vg., exiuit Z* (-iebat Z³), exiebant EHT. eum + omnis E. hierosolyma Y, hierosolyma KZ^c, hierosolima ELR, hierosolima H, hierosolima DQ, ierosolyma vg., ierosolima W. iudea DELQRTW. circa JKM RTVX*WZ vg.; trans D; om. L. ihordanen C, iordanen HX, iordanem F vg. > circa iordanen et omnis regio E.

⁶. om. et bapt. in i. ab eo R (sed traductor sax. habet); baptiz. L, baptiz. D. in iord. (ihord C) ab eo: in ordine ab eo J; > ab eo in i. DEK vg.; om. in io. XZ* (+ in io. Z³mg).

⁷. uidens L*. autem + iohannis D. multas R. phariseo. CW, phariseo. D, fariseo. LR. saduceo. C, sadduceo. E, sadduceo. L, saduceo. RW, sadū D (sic). baptis-/mū H, baptismun DJ. qui J. demonstrabit *℣*. > uobis dem. E. a futura ira: > ab ira futura ER, a uentura ira W vg.

⁸. fructum dignum: > dig. fr. ER. paen.: pen. LRW(-tie), poen. CDJ vg.

⁹. uelitis K*LMQRY, uelletis E. inter HR. abemus L. abraham L, abraam D, habraham BCE. dico autem E. quoniam: quia DELR. potest cum ACDFH*LQRTV^cX*YZ: potens est BEH^cΘJKMWX* vg., potens (sine est) V*. om. deus J. de lap.: ex lap. DEFLQZ*. abraham cum HJKMQRVXYZ vg., et abraha TW, abrahae L, habraham E, abrae CD: abraham ABFΘ.

¹⁰. radicem cum gr. et corr. uat. etc.: radices DLRTW. harborum C. possita DELQR. omnis (om. ergo) LR. qui E. excidetur... mittetur fere omnes et vg. (excedetur J): exciditur HV*Z*... mittitur FHV*Z*. in igne EY. Cf. gr. ἐκκόπεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

¹¹. Hgo D. uos baptizo cum gr.: > b. uos D ERTV vg. baptizo CDJYZ, baptizo R; om. uos L. in aquam H. in paenitentiam plerique (pen. L RW, poen. CDJ vg.): in paenitentia ΘZ, et paenitentia E, paenitentiae B, paenitentiam H (BH om. in). om. post me R. uenturus est: uenit H, cf. ὁ... ἐρχόμενος. calciamenta (omnes cum i, calciamenta M): calceamenta vg. baptizabit cum gr. et BEH^cΘKMQ(?)RVWYZ vg., etiam baptizabit CT, baptizabit D, baptizat J: baptizauit AFH* LX. in spiritu s. (sic) J.

- ¹² (12. ⁵) Cuius uentilabrum in manu sua
et permundabit aream suam
et congregabit triticum suum in horreum
paleas autem comburet igni inextinguibili.
¹³ (13. ¹⁰) Tunc uenit iesus a galilaea in iordanem ad iohannem ut baptizaretur ab eo
¹⁴ iohannes autem prohibebat eum dicens
ego a te debeo baptizari
et tu uenis ad me?
¹⁵ respondens autem iesus dixit ei sine modo

- sic enim decet nos implere omnem iustitiam
tunc dimisit eum.
¹⁶ (14. ¹) Baptizatus autem iesus confestim ascendit de aqua
et ecce aperti sunt ei caeli
et uidit spiritum dei descendantem sicut columbam
uenientem super se
¹⁷ et ecce uox de caelis dicens
hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui.
IV. ¹ (15. ²) Tunc iesus ductus est in desertum ab spiritu ut temptaretur a diabolo
² (16. ⁵) et cum ieiunasset quadraginta

calciamenta portare. ipse uos baptizabit in spiritu sancto et igni: ¹² habens uentilabrum in manu sua. et purgabit aream suam. et congregauit triticum suum in horreum paleas autem comburet igni inextinguibili. ¹³ tunc uenit iesus a galilea ad iordanem ad iohannem. ut baptizaretur ab eo. ¹⁴ iohannes autem prohibebat eum dicens ego opus habeo a te baptizari et tu uenis ad me. ¹⁵ respondens autem iesus dixit ei sine modo. sic enim oportet nos implere omnem iustitiam. tunc dimisit eum. ¹⁶ et baptizatus iesus. confestim ascendit de aqua. et ecce aperti sunt ei caeli. et uidit spiritum dei descendantem sicut columbam et uenientem super eum. ¹⁷ et ecce uox de caelis dicens hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui ipsum audite. IV. ¹ Tunc iesus ductus est in deserto ab spiritu ut temptaretur a diabolo.

² et cum ieiunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus. postea esuriit.

¹². permundabit cum gr. et BCDHΘJKM Q(?)RTVWZ² vg., mundabit L: permundauit AE FM (inc. et perm.) XYZ*. haream C. congregauit EFTX. triticum (tritt. CΘJZ) suum in horreum (orreum LR) = τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, codd. fere omnes et corr. uat. et mg. et 38⁵ S⁵ C: > tr. in horreum (orreum T) suum BT X*Z*5 cod. caraf.; solus W triticum suum in orreum suum. comburet cum ADFHKRVXY: conburet BCEΘJLMMQTZ. in extinguiibili D.

¹³. galilea CELRTVW, gali (ut antea ii. 22) D. iherdanen C, iordanē T, iordanem LMX* vg., iohannen FKMZ, iohanem Q, ioh- D; iohannem etiam 58⁵, iohannem S⁵ C. baptizaretur J; baptisz. E*, baptitz. D.

¹⁴. > proh. autem eum iohannis R. prohebebat L*. iohannis DE*L*R, ioannes S⁵ C. autem: enim D. Hgo D; + autem W. ad te H; ate Θ, ate E. baptizari E*, baptitz. D. uenis (ἐρχῆ): uenies E*, uenisti J.

¹⁵. ihesus plene C uide ad i. i. decet (dicet L*) nos: > nos decet C. implere (impl. CDLQ) omnem (πληρῶσαι πᾶσαν): > omnem implere R.

tunc dimisit (dimissit DQR) eum: om. L.

¹⁶. baptizatus (baptiz. EJ, baptitz. D): + est R. iesus confestim cum gr. om. (exc. 435) βαπτισθεὶς δὲ ὁ ἰησ. εὐθὺς BDEHΘKLM⁵QRTWZ vg.: confestim (om. ihs) ACJM*MTVXY et l, S. ioh. oxon. 'quidam antiqui' in cor. uat., Syr. cu. ascendit C, ascendens J. Post sunt om. ei KT. celi W. om. dei C. descendantem DLQR; + de caelo DEQ; + et J. sicut columbam (columba J): ut columbam F; + et BHKMMVWZ² vg. super se: in ipsum a b g h.

¹⁷. et om. L*. ecce om. T; Hecce D (ut saepe). uox + facta est D. celis W, celo T. mihi: mici T; + bene DEJQW. complacui cum ADF WY vg., complacui BCEHΘKLMRTVXZ: complacuit M, complacuit J. Cf. ad xvi. 5.

IV. i. disertum D; deserto EFHJ. ab cum ABJLTXYZ: a CDEFHΘKMMQRVW vg. temptaretur cum ACFLRTXYZ: temptaretur BDEHΘJKMMQRVWZ*, tentaretur vg. ha C. diabulo BDJLQRY.

². geiunasset C, ieiunasset D. quadraginta bis cum ABCHΘJKMQYZ vg.: xltā bis R, xla

diebus et quadraginta noctibus
postea esuriit
³ et accedens temptator dixit ei
si filius dei es dic ut lapides isti panes
fiant
⁴ qui respondens dixit
scriptum est non in pane solo uiuit
homo sed in omni uerbo quod pro-
cedit de ore dei
⁵ tunc assumit eum diabolus in sanctam
ciuitatem
et statuit eum supra pinnaculum tem-
pli ⁶ et dixit ei
si filius dei es mitte te deorsum
scriptum est enim quia angelis suis

mandabit de te
et in manibus tollent te
ne forte offendas ad lapidem pedem
tuum
⁷ ait illi iesus
rursum scriptum est non temptabis
dominum deum tuum
⁸ iterum assumit eum diabolus in
montem excelsum ualde
et ostendit ei omnia regna mundi et
gloriam eorum
⁹ et dixit illi haec tibi omnia dabo si
cadens adoraueris me
¹⁰ tunc dicit ei iesus uade satanas
scriptum est enim dominum deum

³ et accedens ad eum temptator dixit. si filius dei es. dic ut lapides isti panes fiant.
⁴ cui respondens iesus dixit. scribunt est. non in pane solo uiuet homo sed in omni
uerbo quod procedit de ore dei. ⁵ tunc adsumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem. et
statuit eum supra pinnam templi. ⁶ et dixit ei. si filius dei es. mitte te ipsum deorsum.
scribunt est enim quia angelis suis mandauit de te. ut in manibus tollant te. ne quando
offendas ad lapidem pedem tuum. ⁷ ait illi iterum iesus scribunt est. non temptabis
dominum deum tuum. ⁸ iterum adsumpsit eum diabolus in montem excelsum ualde. et
ostendit ei omnia regna mundi. et gloriam eorum. ⁹ et dixit illi. haec omnia tibi dabo
si procidens adoraueris me. ¹⁰ tunc dixit ei iesus. uade satana scribunt est enim

bis T, XL *bis* DEFKLMVWZ. hesuriit CE, esuriit D, esurit L.

3. *accedens* + ad eum DELQR. *temptator* cum AFΘQTXYZ^c: tempt. BCDEHJKLMMTRVWZ*, tent. *vg.*

4. *inc.* P^a a ii. 8 *multis.* dixit + ei DJT. scribunt EJYZ. est: + enim D³ P^m L; + quia E. > solo pane WX^c *vg.* uiuet BLZ*. omni C *contra morem.* uerbo + dei DJ. proceditur D. hore C.

5. *assumit* (παλαμβάνει, *gr. fere om.*) FM, et adsumit P*, Benti*, cf. uersum 8 ubi ut solet testes alii uerac lectioni suffragantur, saepe enim scribae quod primo loco pro mendo habebant secundo pro uero agnoscunt: assumpsit AHX^c Y* Z³, assumpsit DKM^c VWY^c *vg.*, adsumsit RX*, adsumpsit BCEP⁹ OJLQTZ*; *perfectum habent uett. om.* et Hieron. *comm.* hic et u. 8. diabolus CD³ PKL, zabulus QR. super D³ PWZ* (*corr. Z³*) *vg.*, pinnam P^m.

6. > es dei Z* (*cf. gr. εἰ τοῦ Θεοῦ*). d^orsus T. scribunt EJYZ. om. est R. qui^a T. hangelis C, aggelis M, angulis D. mandabit (ἐντελεῖται) cum CHΘJKMMTVZ³ Benti. etiam Turonenses Walkeri σ τ et φ (*Par. Lat. 13, 171*) et ff. (*ed. Belsheim*) et gigas ut uidetur: mandauit ABDEP FLQRWXYZ* S³ C; *perfectum habent patres et uetores latini plurimi et Hieron. in comm.*

de te: + ut custodiant te E; ut custodiant te in omnibus uis (uis R) tuis PR. et in manibus: ut in omnibus L*, ut in manibus DL² S. tollant D³ S. lapide Z*.

7. ait: att H. illi + iterum B. iesus *plene* C *uide* ad i. 1. rursum *codd. plur. et Z³ X^c et *vg.*: rursus FX* Z*. rursum(-s) scriptum est sic coniungunt AB (*uide supra*) PHJYZ et 5 *cod. caraf.*, et *corr. uat.* 'rursus scriptum est Ieronymus, graecus, antiqui: rursum (-s F) scriptum est sic distinguunt C(E)FMW; rursum ἢ sic D. scribunt JYZ*. scriptum est: om. E; + enim DLR. temptabis AFQTXYZ^c: tempt. BCDEP HΘJKLMMTRVWZ*, tent. *vg.**

8. *assumit* AFMY* et adsumit BC (παλαμβόει *cf. uersum 5*): assumpsit XZ³, assumpsit DKMT VWY^c *vg.*, asumsit T, adsumpsit EPHΘJLQRZ*. diabolus CD³ PKL, zabulus QR. monte Y. hostendit CT. gloria^m T, gloriaeorum E.

9. illi: ei *vg.* tibi omnia *codd. pl. (σοι πάντα BC*, etc.)*: > omnia tibi EQRTWZ³ *vg.* cadens: procidens J, procedens X*. adoraberis T.

10. dixit ei CTW, dicit illi E, ait illi R. iesus *plene* W. uade + retro DEPLQRX^c (*sup. ras.*) Z*. satana MT *vg.*, sathana W. scribunt EJJ YZ*. est enim (ἐγγραπται γάρ) BCDEP^m JKL MQRTVWZ¹ o² φ* Walkeri, *vg.*, a b c d f: om.

- tuum adorabis et illi soli seruies.
- 11 (17. 6) Tunc reliquit eum diabolus
et ecce angeli accesserunt et ministra-
bant ei.
- 12 (18. 4) Cum autem audisset quod
iohannes traditus esset secessit in
galilaeam.
- 13 (19. 7) Et relicta ciuitate nazareth
uenit et habitauit in capharnaum
maritimam
- 14 in finibus zabulon et nephtalim
ut impleretur quod dictum est per
- esaiaem prophetam
- 15 terra zabulon et terra nephtalim
uia maris trans iordanen galilaeae
gentium
- 16 populus qui sedebat in tenebris lucem
uidit magnam
et sedentibus in regione et umbra
mortis lux orta est eis.
- 17 (20. 6) Exinde coepit iesus praedicare
et dicere
paenitentiam agite
adpropinquauit enim regnum caelorum.

dominum deum tuum adorabis. et illi soli seruies. ¹¹ tunc reliquit eum diabolus. et ecce angeli accesserunt et ministrabant ei. ¹² audiens autem iesus quod iohannes traditus esset secessit in galileam. ¹³ et relicta ciuitatem nazareth. uenit et habitabit in capharnaum maritimam in finibus zabulon. et neptalim.

¹⁴ ut adimpleretur quod dictum est per esaiaem profetam dicentem. ¹⁵ terra zabulon et terra nephtalim. uia maris trans iordanen galilea gentium. ¹⁶ populus qui sedebat in tenebris. lucem uidit magnam. et qui sedebant. in regione et umbra mortis. lux orta est illis. ¹⁷ exinde coepit iesus praedicare et dicere paenitentiam agite adpropinquauit

enim A P* F H O M X Y Z*, o* φ^c Walkeri, h aur.: dominum deum: dñm dñm V (dñm dñm sed dñm in ras. T). om. tuum D.

11. reliquid CTW. diabolus CD P K L, zabulus QR; + in scām ciui D sed expunctum. angeli D, hang. C. haccesserunt C, accesserunt M; + ad eum E.

12. Uersum totum om. H*, sed additur in marg. inf. a m. fortasse pr. uel paulo rec. quum (H^c)Θ. autem audisset + ihs D (audiisset) EKLM*QR (> aud. autem) VWZ vg. uett. pl. et gr. C^oEL etc. quia E. iohannis DE P¹R, iohannis L, ioannes H S C. esset: est E. secessit Q. galileam EP (H^c)Θ LQRW, galī (ut solet) D.

13. nazaret T, nazareth E; + et E. habitabit ET. in: om. Θ*JX*; + ciuitate S. capharnaum BDLMQT, capharnaum P(u pr. expuncta ut semper) R. maritimam cum ABDE P F H O K LMM*QRXYZ (eis K. τὴν παραθαλασσίαν): maritima CJTW vg. cf. 'in chapharnaum ciuitatem maritimam iuxta grecum an. et glossa' corr. uat., 'quod in textu ponebatur ciuitatem cancellatum est in...' corr. uat. mg. zabilon L* (-ulon L^c).

13 (et 15). nephtalim cum ABCEFO* K M X Y (nept. u. 15) Z^f: nephtalin Z*, nephtalim Jff₁, neptalim D P H O* (nephtalim u. 15) L M Q R T V (nept. u. 15) W et O qui inc. u. 14 sec. cum (b) c d g₁, nephtalim S (nephta- u. 15) C Tisch. cum gr. Νεφθαλείμ et h δ, nephtali S H.

14. impleretur cum ABFHOTX^cY, et inpl. CP*Q: adimpleretur DEΘJKMMTVWX*Z vg., adinpl. P^mLR. esayam CT, essaiaem QR, isaiaem

KMMTVWZ H S C, issaiaem DP, ysaiaem O^{pl}. prof. DPLOQR; + dicentem EPLQR aur. Bentl. (λέγωντος); dicentem etiam habent c d f, sed plurimi uett. om.

15. zabilon L* (-ulon L^c). et terra codd. et vg.: om. terra AFY et gr. D (et d). nephtalim uide u. 13. uiam X Bentl. d g h et gr. ὁδov. maris: matris Q. iordanen cum AD P F O K L M O R T V W Y Z, et ihord. C, iordanen X, iordanan M: iordanem BEJ vg., iordanem H, iordanem Q. galilaeae (Γαλιλαίας) cum AHJMMT S H S, et galilae BCDEΘKLOQRXY, galilee W: galilaea F cod. caraf. C, galilea P V Z⁴, galilae Z*; nomina- tium habent graeci D*L, et uet. ff₁.

15, 16. gentium populus coniungunt ΘL², et > populus gentium H.

16. sedebat: ambulabat S S ex uet. Test. cum comm. Hieron. cf. 'populus qui sedebat grecus antiqui' corr. uat. lucem uidit magnam codd. pl.; > uidit lucem m. D vg.: lumen uidit magnum A Tisch., et l. u. magnam Y. in regione et umbra (ἐν χάρα καὶ σκιά) cum AC (humbrā) JKMM*QT*WXYZ Bentl.; in reg. et in umbr. D P FLO: in reg. umbrae BHΘV vg. cum comm. Hieron.; in regione umbra quasi in ras. ET^c; in reg. et umbra R. horta C.

17. + et ad init. T. ex inde D. cepit TW. predicare D. poenitentiam CD P vg., penit. LW, penet. R. adpropinquauit (ἤγγικεν) cum ABC DE* P F J L* O Q R T Y Z* et appr. MVW X Z² C cod. caraf., cor. uat. mg.: adpropinquabit E*HΘL² et appr. KM H S.

¹⁸ Ambulans autem iuxta mare galilaeae uidit duos fratres simonem qui uocatur petrus et andream fratrem eius mittentes rete in mare erant enim piscatores.

¹⁹ (21. 2) Et ait illis uenite post me et faciam uos fieri piscatores hominum

²⁰ at illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.

²¹ (22. 6) Et procedens inde uidit alios duos fratres iacobum zebedaei et iohannem fratrem eius

in nauī cum zebedaeo patre eorum reficientes retia sua et uocauit eos

²² illi autem statim relictis retibus et

patre secuti sunt eum.

²³ (23. 1) Et circumibat iesus totam galilaeam docens in synagogis eorum

et praedicans euangelium regni et sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo

²⁴ et abiit opinio eius in totam syriam

et obtulerunt ei omnes male habentes uariis languoribus et tormentis comprehensos

et qui daemonia habebant et lunaticos et paralyticos et curauit eos

²⁵ et secutae sunt eum turbae multae de galilaea et decapoli et hierosolymis et iudaea et de trans iordanen.

enim regnum caelorum. ¹⁸ cum autem transiret iuxta mare galilaeae uidit duos fratres. simonem qui uocatur petrus. et andream fratrem eius mittentes retia in mare. erant enim piscatores. ¹⁹ et ait illis. uenite post me. et faciam uos fieri piscatores hominum. ²⁰ at illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.

²¹ et procedens inde uidit alios duos fratres iacobum zebedei et iohannem fratrem eius in nauī. cum zebedeo patre eorum componentes retia sua et uocauit eos. ²² illi autem statim relictis nauicula et patre suo: secuti sunt eum. ²³ et circumibat iesus totam galileam. docens in synagogis eorum. et praedicans euangelium regni. et sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo.

²⁴ et abiit opinio eius in totam syriam. et obtulerunt ei omnes male habentes uariis languoribus et tormentis comprehensos et qui daemonia habebant. et lunaticos. et paralyticos. et curauit eos. ²⁵ et secutae sunt eum turbae multae. a galilea et decapoli. et ab

18. ambulans C, ambulans D *graecizans*. autem + ihs BDEPR *vg.* iuxta H. galilaeae CE POKQRVYZ, -lae LZ*, -lee W, galī D. duos: .11. D. symonem CDW *hic et alibi*. uocabatur P^{mg}QKX* et *corp. ox.* andream C et *ferē semper*, and sic D. retia DE^{pm}LMQRX*. in mare: om. A* (+ *mgr.*); in mari CE.

19. illis + ihs DLQRT. et: ut T. > piscatores fieri Q.

20. at: ad C et *alibi*. relictis J. retibus + suis R. > retibus relictis D*. sequiti PHOX*.

21. duo Z* (*corr.* Z¹), .11. D; om. J. zebedei CPLOQRW, zebadei BM, zeb- D. iohannem 𐤒𐤓𐤕. zebedeo DE^{pm}PHLOQRW, zebadeo X. reficientes V, reficientes L. uocabit T.

22. statim om. Z* (+ Z²). relictis J. retibus + suis DELQR. sequiti OX*. om. eum V; *post*

eum *rep.* D et procedens... cum zebē *sed expungit.*

23. circumibat HOMW *vg.* galileam CEPOL RW, galī D. sinagogis CEPLRT (sinagogiis E*). pred. CD. euang. E, euangelium D. sanans: curans E. languorem PHLQTX*.

24. habiit hop. C, abiit opinio R; *post* abiit *ras. trium litt.* A. om. eius L*. siriam PLQRT (*post ras.*). obtulerunt (hob. C) *codd. et vg., cf. ad ii. 11:* opt. J^mORVZ. abentes C. uaris L*QR. langoribus D^{pm}HLRTX*. comprehensos cum ABFJMWX^eV *vg., et comp.* praec. Θ: comprehensos DKOTVX*Z*, conprae. CEPH^oLMQRZ³. demonia D^{pm}HLQRWZ*. abebant C. paralit. DEPLMQRT; om. et paralyt. W.

25. sequitae HOX*, secute TW, saecutae Q, secuti R. turbe multe W. de: a E^{pm}QR.

- V. ¹ (24. 10) Uidens autem turbas ascendit in montem
et cum sedisset accesserunt ad eum discipuli eius
² (25. 5) et aperiens os suum docebat eos dicens.
³ Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum caelorum.
⁴ (26. 10) Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram.
⁵ (27. 5) Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur.
⁶ (28. 5) Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur.
⁷ (29. 10) Beati misericordes quoniam

- ipsi misericordiam consequentur.
⁸ Beati mundo corde quoniam ipsi deum uidebunt.
⁹ Beati pacifici quoniam ipsi filii dei uocabuntur.
¹⁰ Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam quoniam ipsorum est regnum caelorum.
¹¹ (30. 5) Beati estis cum maledixerint uobis et persecuti uos fuerint et dixerint omne malum aduersum uos mentientes propter me
¹² gaudete et exultate quoniam merces uestra copiosa est in caelis
sic enim persecuti sunt prophetas qui

hierosolymis. et a iudaea. et de trans iordanem. V. ¹ Uidens autem turbas ascendit in montem. et cum sedisset. accesserunt ad eum discipuli eius. ² et aperiens os suum docebat eos dicens. ³ beati pauperes spiritu. quoniam ipsorum est regnum caelorum. ⁵ beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. ⁴ beati mansueti quoniam ipsi hereditabunt terram. ⁶ beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur. ⁷ beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. ⁸ beati mundi corde quoniam ipsi deum uidebunt. ⁹ beati pacifici quoniam ipsi filii dei uocabuntur. ¹⁰ beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam quoniam ipsorum est regnum caelorum.

¹¹ beati eritis. cum exprobrauerint uos. et persequentur. et dixerint omne malum aduersum uos mentientes propter me. ¹² gaudete et exultate. quoniam merces uestra

galilea C¹ P¹ O¹ L¹ Q¹ R¹ W, gali D. et + a E. de-
capoli codd. fere omnes et vg.: decapolim AXY,
decapuli P¹ L¹ Q¹ R. et tert.: ex F; + de B D J K L Q W
vg. hierosolymis cum A B C F G J M M O V X Z*:
hierosoli. H Y, hierusoli. E P L R, hierusoly. K Z³,
hyerusoli. D Q, iherosoli. T, ierosoli. W, ierosoly.
vg.; + et idumea (ex Mc. iii. 8) E. et iudaea
cum B C E F H O L M M O T X Z* (-ea E L M O T): et
de iudaea A D P J K Q R V W Y vg. (-ea D P R W).
et de (ante trans ior.) om. D L R; et (om. de) M*.
iordanen A C (i hor) D E F etc.: iordane M Z⁶, ior-
dannan X, iordanem B J Q vg.; iord. cum seqq.
iungit E.

V. 1. et cum uidisset F. autem + ihs D E P¹ m¹ L
Q R S¹ C. hasc. C; ascendet O. quum H O
(non C).

2. et aperuit E (app.) L R. hos C. suum + et
E P¹ m¹ L.

3. celorum W.

4, 5. De horum uersuum ordine uide Tisch. N.
T. Gr. et Ezra Abbot de uersibus ap. Gregory,
Prol. in N. T. Lips. 1884. p. 174.

4. mittes E, mitis O*. possed. L O*, posid. Y.

5. quique O. lugent A (cod., Tisch. perperam
-gent) Y Z* (corr. Z¹); lucent L; + nunc D E P L R Y¹.
consulabuntur D P L R.

6. hesur. C, essur. D Q. siciunt iusticiam W.
saturabuntur: consulabuntur L.

7. misseric. D R. quoniam: quia B K M O Z*.
misericordiam D. consequent Q.

9. ipsi (a¹ r¹ o¹ i B E A al. pl.) A K M V Y Z³ f k d: om.
B C D E F F H G J L M O Q R T W X Z* vg. uett. pl. filii O*.

10. persecutionem D. paciuntur... iusticiam
W. quoniam + ipsi saturabuntur D inepte, sed
expunctum. om. est O*. celorum W.

11. beti L. maled. uobis: maledixerunt uobis
D, maledixerint uos E Q, > uobis maledixerint
P O; + homines D L (hominis L*) M R W S¹. et
+ cum Y. persecuti O. fuerit L*; + homines
K T². omnem malum M W Z*. mencies W.
om. propter me F.

12. gaudite L* Q*. exultate P L Q R. mercis
B L* Q R. copiosa D, coipsa E. om. in caelis
E; in celis W. persecuti O. prof. P L O Q;
+ et ante pro. D (προφατα) E H O L Q. qui f.
ante (hante C) uos: > qui ante uos f. D.

fuerunt ante uos.

¹³ (31. 2) Uos estis sal terrae
quod si sal euauerit in quo
sallietur?
ad nihilum ualet ultra nisi ut mittatur
foras et conculcetur ab hominibus.

¹⁴ (32. 2) Uos estis lux mundi
non potest ciuitas abscondi supra mon-
tem posita

¹⁵ neque accendunt lucernam et ponunt
eam sub modio
sed super candelabrum ut luceat omni-
bus qui in domo sunt

¹⁶ sic luceat lux uestra coram hominibus
ut uideant uestra bona opera et glorifi-
cent patrem uestrum qui in caelis est.

¹⁷ (33. 10) Nolite putare quoniam ueni

soluere legem aut prophetas
non ueni soluere sed adimplere.

¹⁸ (34. 5) Amen quippe dico uobis
donec transeat caelum et terra
iota unum aut unus apex non prae-
teribit a lege donec omnia fiant.

¹⁹ (35. 10) Qui ergo soluerit unum de
mandatis istis minimis et docuerit
sic homines

minimus uocabitur in regno caelorum
qui autem fecerit et docuerit
hic magnus uocabitur in regno cae-
lorum

²⁰ dico enim uobis quia nisi abunda-
uerit iustitia uestra plus quam scri-
barum et pharisaeorum
non intrabitis in regnum caelorum

copiosa est in caelis. sic enim persecuti sunt prophetas. qui fuerunt ante uos. ¹³ uos estis sal terrae si autem sal fatuum fuerit in quo salietur. ad nihilum ualebit ultra nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus.

¹⁴ uos estis lux mundi non potest ciuitas abscondi supra montem constituta. ¹⁵ neque accendunt lucernam et ponunt eam sub modio. sed super candelabrum. ut luceat omnibus qui in domo sunt.

¹⁶ sic luceat lux uestra coram hominibus. ut uideant opera uestra bona. et glorificent patrem uestrum qui in caelis est. ¹⁷ nolite putare. quoniam ueni soluere legem aut prophetas. non ueni soluere sed adimplere. ¹⁸ amen dico uobis. donec transeat caelum et terra. iota unum uel unus apex. non praeteribit a lege. donec omnia fiant. ¹⁹ qui enim soluerit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines minimus uocabitur in regno caelorum. qui autem fecerit. et ita docuerit. hic magnus uocabitur. in regno caelorum. ²⁰ dico enim uobis. quia nisi abundauerit iustitia uestra plusquam scribarum et pharisaeo-

13. estes O. terre E. sal heuan. C. saluauerit L*. sallietur ADFMRXYZ cf. Mc. ix. 49: salietur BCEPHΘJKLMOQTVW vg. nihilum R. nichilum O^W. ualebit D^{EP}^{mo}LQ. om. ultra DEL. hultra C. mittatur: proiciatur F. hab C. hominibus T. Hic uersus in duo partes diuiditur in editione Henteniana ut sit 13 uos . . . salietur. 14 ad nihilum . . . hominibus: itaque discrepant uersuum numeri usque ad uers. 35 neque per ter-ram: uide ad uers. 34.

14. lux + huius D. abscondi C. monte Y. possita DEPLQR.

15. ponunt Z*. ea CZ*. supra DE^{EP}^{mo}LQR. candellabrum D^{EP}LQ, candillabrum R. ut luceant K^R, ut et luceat F, et lucet O^{mo}, et lucent Y. domu DK^RM^RQ^RRV, do L*(+ mo L²).

16. uestra bona opera (hop. C) cum gr. codd. pl., Benth.: > bona op. uestra D, op. uestra bona EPLOQ^{TW} vg. glorificent: magnificent ER.

uestrem L. in caelis (cel. EW) est: > est in c. BFHΘY.

17. quoniam: quia CEQT. aut: et DLT. prof. D^{EP}LOR. non ueni soluere + legem D corr. uat. (non mg.) cum patribus aliquot latt. et uett. c h q. adimpl. CD^{EP}LR.

18. om. quippe R. celum W. terrā M, terram E*(m eras.). iota: ito L*. aut: uel R. apex C. praeteriuit (pre- D) OZ*, a lege: ex l. FH. donec: usquequo L; + ista T. fiant codd. pl. et vg.: fiunt A.

19. qui uero C, qui enim BDL corp. oxon.; si quis ergo R. om. istis X*. > sic docuerit R. uocabitur COX bis. celorum W bis. fecerit sic et doc. Q, f. et sic doc. R, fec. et doc. sic ^{EP}^{mo}. magnus: maximus R. Ceterum D om. qui autem fecerit usque ad finem uers., et sic Walkeri τ et S. ioh. oxon.

20. Uersum totum om. C. enim: autem EMV⁵.

²¹ audistis quia dictum est antiquis
non occides
qui autem occiderit reus erit iudicio
²² ego autem dico uobis
quia omnis qui irascitur fratri suo reus
erit iudicio
qui autem dixerit fratri suo racha
reus erit concilio
qui autem dixerit fatue reus erit
gehennae ignis
²³ si ergo offeres munus tuum ad altare
et ibi recordatus fueris quia frater tuus
habet aliquid aduersum te
²⁴ relinque ibi munus tuum ante altare

et uade prius reconciliare fratri tuo
et tunc ueniens offers munus tuum.
²⁵ (36. 5) Esto consentiens aduersario tuo
cito dum es in uia cum eo
ne forte tradat te aduersarius iudici
et iudex tradat te ministro
et in carcerem mittaris
²⁶ amen dico tibi non exies inde donec
reddas nouissimum quadrantem.
²⁷ (37. 10) Audistis quia dictum est anti-
quis non moechaberis
²⁸ ego autem dico uobis
quoniam omnis qui uiderit mulierem
ad concupiscendum eam

rum non intrabitis in regno caelorum. ²¹ audistis quia dictum est antiquis. non occides
qui autem occiderit. reus erit iudicio. ²² ego autem dico uobis quia omnis qui irascitur
fratri suo sine causa reus erit iudicio. qui autem dixerit fratri suo racha. reus erit concilio.
qui autem dixerit fatue. reus erit gehennae ignis. ²³ si ergo offers munus tuum ad altare.
et ibi recordatus fueris. quia frater tuus habet aliquid aduersum te. ²⁴ relinque ibi munus
tuum ante altarem et uade prius reconciliare fratri tuo. et tunc ueniens offers munus tuum.
²⁵ esto consentiens aduersario tuo cito. dum es in uia cum illo. ne forte tradat te aduer-
sarius iudicii et iudex tradat te ministro. et in carcerem mittaris. ²⁶ amen dico tibi non
exies inde donec reddas nobissimum quadrantem.

²⁷ audistis quia dictum est non moecaueris. ²⁸ ego autem dico uobis quia omnis
qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam iam moecatus est eam in corde suo.

habund. DEPMRY. iusticia W. plus L. plus-
quam uno uerbo D. phariseorum W, farisaeorum
T, fariseorum P LR, farisseorum Q, faris D. in-
trautis O. in regno BFJM et S. ioh. oxon.
cel. W.

²¹ hautem . . . hocc. bis C. occidis O*.

²¹, ²². + in ante iudicio P bis (secunda uice
improbauit corr.). iuditio W.

²². irascetur YZ* (-ci- Z²). suo + sine causa
BEO (improbauit glossator) cum uett. dix D,
dicerit L*. fratri: patri R sed corr. gl. raca
Z^c vg. + in ante concilio P sed erasum;
om. concilio F. fatuae CELQRTZ. gehenne
ELOR iehennae W.

²³. offeres codd. pl. (hoff. C): offeris D PR,
offeris L, offers H^c VW vg. om. ad ante altare O.
abet T. aliquid Q. aduersus R.

²⁴. ante (ἐμπροσθεν) cum BDEHΘJKLM T
O⁹ RT^c VWX* Z vg. et multis aliis: ad AC PFO*
T* X^c Y. adan Q. reconciliare (διαλλάττειν)
codd. pl. Bentl. corr. uat.* et cod. caraf.: re-
conciliari P* F H^c Θ ORW vg., et corr. uat. mg.
(‘. . . reconciliari’). tunc: tu E. uenies ELQ*;
+ et E (non LQ). offers = πρόσφερε (cf. Rönisch
It. und Uulg. p. 294) AJO* XZ* a b f* q; offer
BC (hoffer) PFMZ^c f^c ff₁ k δ: offeres DEHΘKM

O⁹ Q^c TVWY vg. Tisch., c d h aur. (Iren.), (Aug.)
Hieron. comm., Auct. op. imperf., offeris Q* R,
offerres L. auferes g₁; Imperatium sic forma-
tum habes ostende . . . et offers Mt. viii. 4, et
pannulam . . . ueniens adfers 2 Tim. iv. 13 ambo in
Fuldensi; et alibi. Προσφέρει in cod. D⁹ ex
latino perperam tractatum uidetur.

²⁵. consentiens: beniuolus aut fidelis M; cf.
beniuolus = εὐνοῶν d, ‘εὐνοῶν autem graecus dixit
hoc est beneuolens,’ Ambros. in Luc. xii. ‘pro eo
quod nos habemus in latinis codicibus consen-
tiens, in graecis scriptum est εὐνοῶν quod interpre-
tatur beneuolus aut benignus,’ Hieron. Comm. hic;
‘esto aduersario tuo beneuolus’ (sed alibi consen-
tiens), Aug. de sermone Dom.; ‘benignus’ Arnob.
aduersari E. cyto Q. hes C, eis X². in uia cum
eo: > cum eo in uia EW. iudicio D. in carcere
EFMT.

²⁶. exies: exhibis X*? > quadrantem nouis-
simum P.

²⁷. haut. C. moechaberis (μοιχεύσεις) cum
EPFH^c Θ JK M V W Y Z vg. Tisch. et moechabiris
M, et mechaberis DLQRW, et moecaberis O⁹;
moechaueris ABH* X, moecaueris CO*, mecaueris
T.

²⁸. quoniam: quia DELR. muliem Y*.

iam moechatus est eam in corde suo
²⁹ quod si oculus tuus dexter scandalizat te
 erue eum et proice abs te
 expedit enim tibi ut pereat unum
 membrorum tuorum
 quam totum corpus tuum mittatur in
 gehennam.
³⁰ Et si dextera manus tua scandalizat te
 abscide eam et proice abs te
 expedit enim tibi ut pereat unum
 membrorum tuorum
 quam totum corpus tuum eat in gehennam.
³¹ Dictum est autem quicumque dimiserit uxorem suam det illi libellum repudii

³² ego autem dico uobis
 quia omnis qui dimiserit uxorem suam
 excepta fornicationis causa
 facit eam moechari
 et qui dimissam duxerit adulterat.
³³ Iterum audistis quia dictum est anti-
 quis non peierabis
 reddes autem domino iuramenta tua
³⁴ ego autem dico uobis non iurare omnino
 neque per caelum quia thronus dei est
³⁵ neque per terram quia scabellum est
 pedum eius
 neque per hierosolimam quia ciuitas
 est magni regis
³⁶ neque per caput tuum iuraueris
 quia non potes unum capillum album
 facere aut nigrum

²⁹ quod si oculus tuus dexter scandalizat te erue eum et proice abs te. expedit enim tibi. ut pereat unum membrorum tuorum quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.
³⁰ et si dextera manus tua. scandalizat te. abscide eam et proice abs te. expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.
³¹ dictum est autem. quicumque dimiserit. uxorem suam. det ei libellum repudii.
³² ego autem dico uobis quia omnis qui dimiserit uxorem suam. excepta fornicationis causa. facit eam moechari. et qui dimissam duxerit moechatur. ³³ iterum audistis quia dictum est antiquis non periurabis. reddes autem domino iuramenta tua. ³⁴ ego autem dico uobis non iurare omnino. neque per caelum quia thronus est dei. ³⁵ neque per terram. quia scabellum est pedum eius. neque per hierosolimam quia ciuitas est magni regis.
³⁶ neque per caput tuum iuraberis. quia non potes unum capillum album facere aut nigrum.

concupiscendum *codd. pl. et vg.*: concupiscendam D⁸PMQRVX⁹YZ¹, concupescendam E. moechatus: moecatus COX*, mech. DLRW. om. eam DL.

29. si *sup. lin.* X. hoculus C. tus R.

(29 et 30.) scandalizat *bis* E, -izat *bis* D. herue C. proice *codd. pl.*: proce B, proiece DE²PQRW, proiece J (non Y) *vg. Tisch.* periat P. unum: una pars DL; > unum membr. tuor. ut per. R. mittatur: eat B³P¹⁰⁰W cum g¹. gihenn. R, gihenn. Q, gehenna Y; + ignis 5.

30. dextra CJOTX*Z* *vg.* abscide *codd. pl. et ̄*: abscinde TW⁵HS, excide PO*. proiece DE²PR, proiece J *vg. Tisch.* om. enim CJTX*Z. om. tibi DM¹. periat P. eat in gehennam (geghennam R, geh D, gehenna Y): mittatur in gychennam Q. uersum totum om. W cum D *gr.*

31. autem: enim Q. quicumque H. demiserit O* (semel), dimiserit DEQR et *infra.* huxorem C, uxorem L*. det ei R *vg.* libellam D, illi

bellum L, librum E. repudi E⁶R, repuadi L*.

32. hux. C. excepto CH⁶K. caussa D. faciet P, fecit V. moecari CX*, mechari DLRW, mecari O. demisam EL, demissam O*. duxerat E*. hadulterat C; adulterium committit R.

33. om. iterum F. dictum sit BZ. hantiq. C. peierabis cum AF⁶JMVZ* et *Aug. de Serm. Dom.* 57, *cf.* perierabis BO*, peiurabis H et *uet.* 8: periurabis CDE³PKLMO¹⁰QRTWYZ² *vg. et uett. plur.* redens Y*, reddens Y¹. domino: deo T. + nota ante iuramenta Y.

34. homnino C. celum EW. thronus ER*T, thronum L. *Uers.* 33, 34 coniungit H.

35. scabillum EPJMMRV, scabylum F. om. est DR. pedum QRY. > pedum eius est E. hierosolimam *codd. pl.* (hierosoli. H, hierusoli. E²PL, hierusoly. KZ³, ierosoli. W, ierosoly. *vg.*): hierusalem R, hyerusalem D; *græci* Ἱεροσόλυμα sed Ἱερο. W.H. > magni regis est E.

36. capud LQR. iuraberis PF, iurabis KMTZ⁶.

³⁷ sit autem sermo uester est est non non
quod autem his abundantius est a
malo est.

³⁸ Audistis quia dictum est oculum pro
oculo

et dentem pro dente

³⁹ ego autem dico uobis non resistere malo.

(³⁹. 5) Sed si quis te percusserit in dex-
tera maxilla tua praebe illi et
alteram

⁴⁰ et ei qui uult tecum iudicio con-
tendere et tunicam tuam tollere
remitte ei et pallium.

⁴¹ (³⁹. 10) Et quicumque te angariauerit
mille passus uade cum illo alia duo

⁴² qui petit a te da ei

et uolenti mutuari a te ne auertaris.

⁴³ (⁴⁰. 5) Audistis quia dictum est diliges
proximum tuum

et odio habebis inimicum tuum

⁴⁴ ego autem dico uobis

diligite inimicos uestros

benefacite his qui oderunt uos

et orate pro persequentibus et ca-
lumniantibus uos

⁴⁵ ut sitis filii patris uestri qui in caelis est
qui solem suum oriri facit super bonos
et malos

et pluit super iustos et iniustos.

⁴⁶ (⁴¹. 5) Si enim diligatis eos qui uos

³⁷ sit autem sermo uester est. est. non. non. quod autem abundantius est horum.
a malo est. ³⁸ audistis quia dictum est. oculum pro oculo. et dentem pro dente.
³⁹ ego autem dico uobis. non resistere malo. sed si quis te percusserit in dexteram
maxillam praebe illi et alteram. ⁴⁰ et ei qui uoluerit tecum iudicio contendere. et tunicam
tuam tollere remitte ei et palleum. ⁴¹ et quicumque te angariauerit mille passus uade cum
illo duo. ⁴² omni petenti te da. et uolenti mutuari a te ne auertaris. ⁴³ audistis quia
dictum est. diliges proximum tuum et odies inimicum tuum. ⁴⁴ ego autem dico uobis
diligite inimicos uestros. benedicite maledicentibus uos. benefacite his qui uos odiunt.
et orate pro calumniantibus uobis et persequentibus uos ⁴⁵ ut sitis filii patris uestri qui in
caelis est. qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluet super iustos et
iniustos.

⁴⁶ si enim diligatis eos qui uos diligunt. quam mercedem habebitis. nonne et publicani

poteris D. unum: ullum C. capillum + tuum
LQ. > capillum unum D. aut: uel R.

³⁷. > sermo autem $\mathfrak{H}$. uestro R. + et ante quod
E. hiis E*W. abundantius (hab. CDEM VV):
amplius R a c d h. post abund. om. est D $\mathfrak{P}$ *L*.

³⁸. est + antiquis Q. hocol. bis C. om. et
D $\mathfrak{P}$ LQR. pro dentem M*.

³⁹. a malo EQ. si qui O*. té V. percuserit $\mathfrak{P}$,
percusseris W. dextera (dextra COX*R) maxilla
tua (tua in mg. B): dexteram maxillam tuam
DEKL MORVW vg. Tisch. prebe CD, praebe L.
> et illi KMVZ²; illi (om. et) TZ*. altera YZ*
(-ā Z^c).

⁴⁰. ei qui codd. pl. et vg. (> qui ei R): illi qui
AFH Θ X^cY Tisch. tecum + in $\mathfrak{P}$ MO^dW $\mathfrak{H}$ S.
contenere X*. tunicam DELR. remitte ei
(ἀφῆς αὐτῷ) codd. pl. (et eras. ante ei L), et
remitte (= ἀφῆσεις gr. D) ei M: dimitte ei E $\mathfrak{P}$ *
QR(dem.)W vg.; remitte sine ei A(re sup. lin.) $\mathfrak{P}$ *
FJO*XY.

⁴¹. quicumque $\mathfrak{H}$, qui EQ. angariauerit
(hang. C) codd. pl. et vg., angariaberit ATY:
angarizauerit $\mathfrak{P}$ ¹LQR, angari/z. E, angaritz. D.

mile $\mathfrak{P}$, millae L. passos H*, pasus $\mathfrak{P}$ *, cum
eo J. + et ante alia DHKL(> alia et)OX*Z $\mathfrak{S}$ SC
(non W $\mathfrak{H}$). alio $\mathfrak{P}$. duo: .II. D.

⁴². qui + autem $\mathfrak{S}$. perit L*. ha te C. qui
petit a te da ei: omni petenti te tribue ei R
h (om. te et ei). mutuari codd. pl. $\mathfrak{S}$ SC cod. caraf.:
mutuare F $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{H}$, mutuari D $\mathfrak{P}$ LQ, mutari R.

⁴³. est + antiquis E* $\mathfrak{P}$ ^{mo}Q. dileges DQ, di-
legis $\mathfrak{P}$, diligis CFO*RTX*. pioximum $\mathfrak{H}$ lapsu.
odio . . . tuum in mg. additur O. odio habebis
AC(hod.) $\mathfrak{P}$ *FH Θ KMTV(hod.)XYZ vg.: odies B
DE $\mathfrak{P}$ ^{mo}JLMQRW.

⁴⁴. diligite D $\mathfrak{P}$ L*Q. inimicos V. uestros +
et DELQRT. hiis BE*, is W. hoderunt C.
> uos oderunt F. horate C. perseq. et calum-
niantibus uos codd. pl. (calumpniantibus EQW,
-pnientibus D, -nientibus L; uobis D $\mathfrak{P}$ O*Q):
> perseq. uos et calumn. M, > calumpniantibus
uobis et perseq. uos R; graeci et uett. uariant.

⁴⁵. celis W. quia $\mathfrak{P}$ *Y. horiri C, orri R.
facit sup. lin. T. bonus L*Y*, > malos et bonos
BH. pluet BO*Z*.

⁴⁶. diligatis (dile- D) codd. pl. et vg.: diligitis

diligunt quam mercedem habebitis?

nonne et publicani hoc faciunt?

⁴⁷ et si salutaueritis fratres uestros tantum quid amplius facitis?

nonne et ethnici hoc faciunt?

⁴⁸ estote ergo uos perfecti

sicut et pater uester caelestis perfectus est.

VI. ¹ (42. 10) Attendite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus ut uideamini ab eis

alioquin mercedem non habebitis apud patrem uestrum qui in caelis est

² cum ergo facies elemosynam noli tuba canere ante te

sicut hypocritae faciunt in synagogis et in uicis ut honorificentur ab hominibus

amen dico uobis receperunt mercedem suam

³ te autem faciente elemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua

⁴ ut sit elemosyna tua in abscondito et pater tuus qui uidet in abscondito reddet tibi.

⁵ Et cum oratis non eritis sicut hypocritae

qui amant in synagogis et in angulis platearum stantes orare ut uideantur ab hominibus

hoc faciunt. ⁴⁷ et si salutatis amicos uestros tantum. quid amplius facitis. nonne et gentiles hoc faciunt. ⁴⁸ estote ergo uos perfecti sicut pater uester caelestis perfectus est.

VI. ¹ Attendite ne elemosynam uestram faciatis coram hominibus. ut uideamini ab eis. alioquin. mercedem non habebitis. aput patrem uestrum qui in caelis est.

² cum ergo facies elemosynam noli tuba canere ante te. sicut hypocritae faciunt in synagogis et in plateis ut honorificentur ab hominibus. amen dico uobis. perceperunt mercedem suam. ³ te autem faciente elemosynam. nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, ⁴ ut sit elemosyna tua in absconso, et pater tuus qui uidet in absconso. reddet tibi in manifesto. ⁵ et cum oratis. non eritis sicut hypocritae qui amant in synagogis et in

EHΘΛςΖ¹. eos om. J. diligunt DQ. mercedem ELQR (non D). abebitis C. puplicani PQR; aethnici (sed expunct.) et pupil. D.

⁴⁷ om. si L. salutaueritis J. quid amplius (hamp. C) facitis: om. F; q. a. facietis HOKMT O^uRVWX²Z. et ethnici cum gr. et BCDE(aeth.) P^mFKL(aetin.)MM(ethin.)O^uQT^cW vg.: om. et AHΘJRVXY.

⁴⁸ hestote C. om. uos H. om. et FJLR. caelistis X. perfectus: misericors W.

VI. 1. attendite codd. pl.: adt. CDEPJLMOQ RV. iustitam Y*. ut: et F. uidiamini L*QR. hab C. mercedem EL*QR. abebitis L. aput CJO*XX²Z. celis W.

2. Hic inc. cap. in W. quum HΘ. facies (gr. pl. ποις) cum ADEFJLQVRVX²YZ*: facis (ποις LU al.) BCHOKMMTWX²Z^o vg. elemosynam ABC(ae-)FΘJKMMTVXZ, elemosi. HOTW, aelemosi. L, aelemosi. E, aelemoyysi. D, elimoyysi. PQR, elemosynam vg.: elemosyna Y. tuba bis H*. hante C. te sup. lin. T. sicuti C. hypocritae codd. pl. et vg.: hypocritae Y, hypocritae DQ, ypocr. OZ^o, hypocritae PW(-e), hypocritae E(-e)R, hypocritae C, hypocrite L. sinagogis PLQ. om. in sec. C. uici/s E. ab: ex

W. receperunt codd. pl. (-cip. R): perciperunt DE(-cep. LQ. mercedem suam LQR, mercē sū D.

3. facientem O*Z*. elemosynam cum ABC (hel-)FΘJKMMTOVXZ, elemosi. HTW, aelemosi. E, elimoyysi. L, elimoyysi. Q, aelemoyysi. D, elimoyysi. PQR, elemosynam vg.: elemosyna Y. nesciat codd. pl. (et A, quamquam perperam Tisch. ne sciat) et HSC: ne sciat (cum gr. μὴ γινώσκω) CFQ(?)TX⁵; Z dubium est. sinistra C. qui faciat Q. dextera Z*5.

4. ut: et W. > elim. tua sit Q. elemosyna cum AC(ae-)FΘJKMMTOVXYZ: elemosi. BH TW, elimoyysi. R, elimoyysi. Q, elimoyysi. P, aelemoyysi. D, elimoyysi. L, aelemoyysi. E, elemosyna vg. in abscondito primo loco om. R.

4, 6 et 18. abscondito semper cum AB^cC(hab-) FHKMOTVWXYZ (uid. 18) HSC: absconso semper B*DJLMQR; ceterum uariant Θ (abscondito 4 et 18, absconso 6), E (absconso... abscondito sic alt. ter), P (absconso 4, sed 6, 18, abscondito mp., absconso mg.), 5 (abscondito 4 et 6, absconso 18); om. et pater tuus qui uidet in absco. L* hic et u. 18 (suppl. L²). uidit R.

5. quum HΘ. horatis C, orantis Q* hypocritae codd. pl. (et Y) et vg.: ypocritae OZ^o,

- amen dico uobis receperunt mercedem suam.
- ⁶ Tu autem cum orabis intra in cubiculum tuum
et clauso ostio tuo ora patrem tuum in abscondito
et pater tuus qui uidet in abscondito reddet tibi.
- ⁷ (43. 5) Orantes autem nolite multum loqui sicut ethnici
putant enim quia in multiloquio suo exaudiantur
- ⁸ nolite ergo assimilari eis

- scit enim pater uester quibus opus sit uobis ante quam petatis eum
- ⁹ sic ergo uos orabitis.
Pater noster qui es in caelis sanctificetur nomen tuum
- ¹⁰ adueniat regnum tuum
fiat uoluntas tua sicut in caelo et in terra
- ¹¹ panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie
- ¹² et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris
- ¹³ et ne inducas nos in temptationem
sed libera nos a malo.

angulis platearum stantes orare. ut uideantur ab hominibus. amen dico uobis quia perceperunt mercedem suam.

⁶ tu autem cum oras intra in cubiculum tuum et claudens ostium tuum ora patrem tuum in absconso. et pater tuus qui uidet in absconso reddet tibi in manifesto. ⁷ orantes autem. nolite multum loqui sicut ethnici. putant enim quod in multiloquio suo exaudiuntur. ⁸ nolite ergo simile eis. scit enim pater uester quid opus sit uobis antequam petatis eum.

⁹ sic ergo uos orabitis. pater noster qui es in caelis. sanctificetur nomen tuum. ¹⁰ adueniat regnum tuum. fiat uoluntas tua sicut in caelo et in terram ¹¹ panem nostrum cotidianum da nobis hodie. ¹² et dimitte nobis debita nostra. sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. ¹³ et ne nos inducas in temptationem. sed libera nos a malo. quoniam

hipocritae Q, hipochrite W, hypochritae P, hypochritae DE, hippochritae LR (-e), hypocrytae C. hamant C; + stare R a b c d h q. sinagogis EPLR, synagō D; + stare E. om. in sec. BD. hang. C. horare C. recipiunt DEL*Q, recipiunt R. mercedem ELR, mercē D.

6. orabis *codd. pl.* (hor- C) = πρὸς εὐχῇ: oraberis T, oraueris EH^cW *vg.* intra om. in C. clausso D; cluso PFQJL*MO*QRZ*. hostio CDPRW. om. tuo O^hTZ* *vg.* (non cod. caraf.). hora C. abscondito: absconso *uide u. 4. Praeterea* R* om. et p. t. qui u. in absco. (sed + in mg. m. p. et p. t. qui uidet). uidet + te X*, abscondit// X*.

7. horantes C. nolite om. L. sicuti C. aethnici E; + faciunt RV^h5 h. quia *codd. pl.* (qui LY): quod DERWZ¹ *vg.* mult. . . loquio X.

8. ergo: enim E. assimilari cum AFHK^c O^hTWXYZ² *vg.*, et ads. BCE^cPQJMM^cQVZ* (adsimilari O); *cf.* μὴ ὁὖν ὁμοιωθῆτε: assimilare K*, adsimilare E*LR, adsimulare D. eis: eris Q*. enim: namque KM^cO^hVZ. quibus (ἑν) cum ABE*FHOL*MX^cY: quid CDE^cJKL^cMOQ RTVWX^cZ *vg.* opus (hopus C) sit uobis: > uobis opus sit DJQR. antequam BDEH^cJKMMVW *vg.* pet. eum (ab eo DEQ): os aperiat h cum D *gr.* ανοίξε το στόμα.

9. sic: si X ut uidetur. om. uos BEP. orabit C; + patrem H^cQ*? *Orationem domini-cam totam litteris graecisantibus habet* D; et ✠ ad init. Y. es in caelis cum ADEJLO^hQ^hTW(cel.) XY(ēs)Z³ *vg.*: > in c. es BC^cPFH^cOKMMO*RVZ.

10. adueniat cum ADEP^{mo}KMQRVWX^cYZ⁴ *vg.* Hieron.: ueniat BC^cP*FH^cQJ^cMOTX*Z*; et ueniet L. uoluntas CT. celo W.

11. supersubstantialem ABP*H^cQJ^cKMMOQ VXZ *vg.* Hier., super substantiale Y: cotidianum CDEP^{mo}LTW; substantialem R; superstantialem cotidianum F. *Cf. cor. uat.* 'panē nrm sr'stālē sic habent g'c' anti. glo. et Iero.; Lu. xi^o cotidianum.' De hac lectione testatur ipse Hieronymus Comm. ad loc. 'Quod nos supersubstantialem expressimus, in Graeco habetur ἐπιούσιον' e. q. s. odie L; die F.

12. dimitte BFHKMO*VY; remitte P^{mo}R. sicuti C. om. et Y. dimittimus B^cKMLO*VX Z²; dimisimus B*P*JZ*, dimissimus D; remittimus R. deuitoribus OT.

13. inducas nos (> nos inducas EPHL): patiaris nos induci DR. temptationem cum AFQ TXYZ, *cf.* temptemtionem L: tempt. CDEPH QJ^cKMMORW, temptationem V, tent. B *vg.* liuera O. ha C. Post malo add. amen cor. uat. (et mg.)

- 14 (44. 6) Si enim dimiseritis hominibus
peccata eorum
dimittet et uobis pater uester caelestis
delicta uestra
15 si autem non dimiseritis hominibus
nec pater uester dimittet peccata
uestra.
16 (45. 10) Cum autem ieiunatis nolite fieri
sicut hypocritae tristes
demoliuntur enim facies suas ut pare-
ant hominibus ieiunantes
amen dico uobis quia receperunt mer-
cedem suam

- 17 tu autem cum ieiunas unge caput
tuum
et faciem tuam laua
18 ne uidearis hominibus ieiunans
sed patri tuo qui est in abscondito
et pater tuus qui uidet in abscondito
reddet tibi.
19 Nolite thesaurizare uobis thesauros in
terra
ubi erugo et tinea demolitur
et ubi fures effodiunt et furantur.
20 (47. 5) Thesaurizate autem uobis the-
sauros in caelo

tuum est regnum. et uirtus. et gloria in saecula. amen. 14 si enim dimiseritis hominibus peccata eorum. dimittet uobis et pater uester qui in caelis est. 15 si autem non dimiseritis hominibus peccata eorum. nec pater dimittet uobis peccata uestra. 16 cum autem ieiunatis nolite fieri sicut hypocritae tristes exterminant enim facies suas ut pareant hominibus ieiunantes. amen dico uobis. perceperunt mercedem suam. 17 tu autem ieiunans unge caput tuum. et faciem tuam laua. 18 ut non uidearis hominibus ieiunans sed patri tuo qui est in absconso.

et pater tuus qui uidet in absconso. reddet tibi. 19 nolite thesaurizare uobis then-
sauros super terram ubi tinea et erugo exterminant et ubi fures effodiunt et furantur.

20 thesaurizate autem uobis thesauros in caelo. ubi neque tinea neque erugo exter-

*vg., i. e. 5BSC; sed delet cod. caraf. et ab omnibus
codd. nostris abest. Abest etiam ab a b c ff, g, h k
codd. uet. lat. Habent amen editiones antiquae
(et Fell) Cypr. de or. domin. 7 sed omittit Hartel
cum codicibus quattuor. Hieronymus in comm.
post interpretationem orationis sic pergit: 'amen.
Signaculum orationis dominicae est quod Aquila
interpretatur fideliter, nos uere possumus dicere.'
Doxologiam subiungunt 5 (Sangallensis) f et g et
Ambros. de Sacr. vi. 5 cum amen. In g, k doxo-
logia est sine amen.*

14 et 15. dimiseritis DE, demiseritis O et R
(sec.) VX(sec.), demiseritis E(sec.)L; et dimittet
KLMV, dimittit C(sec.). 14. eominibus C lapsu.
om. et post dimittit DLR. om. uobis F. om.
uester B. celestis W. > dilicta u. cael. Q.
delicta: peccata E, at peccata in mg. gl. O.

15. si autem: si eñim D et autem sup. lin.
> hominibus non dimiseritis P. dimis. homi-
nibus: + peccata eorum W; demis. peccata
hominibus eorum R. p. uester: + caelestis DL
W; + qui in caelis est R. dimittet: + uobis
DEP^{mg}LQRW *vg.*

16. quum HΘ. geiunatis CH. sicut om. D.
hypochritae DER(-te), hippoch. L, hipoch. PW
(-te). demoliuntur EPKO*RXZ*, demoliuntur ex-
terminant Q: exterminant ABCDFHΘJMMO^{gl}
TVWXYZ, uett. Cf. Hier. in Comm. 'uerbum

exterminant quod in ecclesiasticis scripturis uitio
interpretum tritum est, aliud multo significat quam
uulgo intelligitur. Exterminantur quippe exules
qui mittuntur extra terminos. Pro hoc ergo
sermone demoliuntur semper accipere debemus
quod graece dicitur ἀπαρῖσσοι. Infra 19, 20
codices habent demolitur = ἀπαρῖσσει (cf. ad IV. 5).
Ceterum hic Cor. Uat. 'exterminant enim iuxta
anti' quos' glo(ssa). Ieron. alii demoliuntur.' ap-
pareant DWSC, pereant M. geiunantes C.
quia: om. MO^{gl}; quoniam R. recipiunt DEL*
QR. mercedem EL.

17. ungue DEΘW, hungue C, ungue L. capud
L. laba X.

18. ne: ut non J. > hominibus uidearis R.
uideraris W; + ab EP^{mg}. om. hominibus C.
geiunans C; ieiunasse X*(?) et X²Z*. abscondito:
absconso uide ad u. 4; absdito Z*, abscondito Z¹.
uidit R; est D.

19. thesaurizare (tes- T, tessaunitz- D): thes-
aurizate R, thesaurizate Q**; + autem I*.
thesauros J, tes. T, tess. D. hubi C. erugo
(her. C, aer. Y *vg.*) et tinea (teneia D): > tin. et
erugo R. demolitur R. et ubi (καὶ ἐπὶ) cum
CEΘJKLMMO^{gl}QTVWZ *vg. Tisch.*: om. et AB
D¹PHO*RXV. om. et ubi f. eff. et fur. F. hubi C.
effodunt L. furentur Y.

20. thesaurizate JQ, tess. D, thes. R. then-

ubi neque crugo neque linea demoli-
tur
et ubi fures non effodiunt nec furantur
21 ubi enim est thesaurus tuus ibi est et
cor tuum.
22 (47. 5) Lucerna corporis est oculus
si fuerit oculus tuus simplex
totum corpus tuum lucidum erit
23 si autem oculus tuus nequam fuerit
totum corpus tuum tenebrosum erit
si ergo lumen quod in te est tenebrae
sunt
tenebrae quantae erunt.
24 (48. 5) Nemo potest duobus dominis
servire

aut enim unum odio habebit et alterum
diliget
aut unum sustinebit et alterum contem-
net
non potestis deo servire et mammonae.
25 (49. 5) Ideo dico vobis ne solliciti sitis
animae vestrae quid manducetis
neque corpori vestro quid induamini
nonne anima plus est quam esca
et corpus quam uestimentum?
26 respicite volatilia caeli quoniam non
serunt neque metunt
neque congregant in horrea
et pater uester caelestis paucit illa
nonne vos magis pluris estis illis?

minant. et ubi fures non effodiunt effurantur. 21 ubi enim fuerit thesaurus uester. illic
erit et cor uestrum.

22 lucerna corporis est oculus. si ergo fuerit oculus tuus simplex. totum corpus
tuum lucidum erit. 23 si autem oculus tuus nequam fuerit. totum corpus tuum tenebrosum
erit. si ergo lumen quod in te est. tenebrae sunt. ipse tenebrae quantae sunt.

24 Nemo potest duobus dominis servire. aut enim unum odiet. et alterum diligit. aut
uno obediet. et alterum contemnit. non potestis deo servire et mammonae.

25 ideo dico vobis. ne cogitatis animae vestrae quid manducetis. aut quid bibatis.
neque corpori vestro quid induamini. nonne anima plus est quam esca. et corpus
quam uestimentum. 26 respicite volatilia caeli quoniam non serunt neque metunt. neque

sauros JQ, tes, T, tchs, R, tch D. celo W. hubi
C. aerugo ug. > linea neque crugo R. tinea
DIA, tinea E. demolitur I* (non R); exterminat
C.T. om. et ubi ubi J. hubi C. non in ras. scr.
C. effodiunt R. nec: neque DP. furantur Q.
ubi fures n effodiunt n furantur sic W.

21. hubi C. enim est: > est enim E. enim
fuerit Q; om. enim S. thesaurus JQ, tes, RT,
tess. D. ibi est *cond. pl. et ug. et Hier.*; ibi est
DEAFQR *aur. gut. Bentl. cum graeco*; erit *etiam*
a b i f g h k m q Tert. Cypr. test. Aug. Chrom.

22. corporis (τοῦ σώματος) cum ACB*FJMV
X*Y *Bentl. f.*: + tui BICAB*H@KJMQQRT
WX*Z *ug. (sed delet cod. caraf. et tui et tuus),*
ucll. a b i f g h k l q aur. om. est R. oculus E,
hoc. C; oculus sine ucll. AFH*JMKVX*YZ
cum f et gr. BEG at. pl.: + tuus BCDEAFH@K
LMOQJWX *ug.*; ceterum > oculus tuus est D.
+ et ante si E. A. hocus C. > si oc. tuus fuerit
simplex *ug.*, et > si oc. tuus simplex est R.

23. om. si autem o. t. n. fuerit I*. si autem
nequam fuerit I* hocus C. > fuerit nequam
ug.; nequam est R. om. totum o. tuum t. erit V*.
+ in marg. Vt. tenebrosum D. tenebrae hi: W.

sunt A*. tenebras cum graeco (τὸ σκότος ὡς οὐρανὸν
et AFMQ*XY *Bentl. et a i k*: ipsae tenebrae ED
H@J KLMV *ug. ff. g h*, et ipse CEO*TWZ *b f q*;
> tenebras ipsae S, t. ipse QR. quante IO*WV.
serunt: sunt BEA*QJRT.

24. > unum enim Q. om. unum C. odio
CEO. abicit L. diligit aut un. sust. et alt. om.
R*, ucll. R* diligit. et in *ug.* aut u. s. et alt.;
diligit PLZ* (-et Z*), diligit R. sustinebit L.
contemnet O; contemnet DEAF@KQKQVW (con-
temnet *etiam lapsu ante diligit D*). mammonas
(ποῦνός cum gr. plurimis; cum AEFPH@MM
C)-syfVXYZ*: mammonae BCDEKQZ* *ug.*, -e
LKW.

25. solliciti DQ *ug.* anime vestrae W. uestra
I*. manducetis I*. neque: aut D. indua-
mini: uestiamini E. > plus est anima R. hesca
C, aescas DEK (et corpus quam aescas D*). corpus
quam uestimentum (τὸ σῶμα τὸν ἐσθματόν)
CDFTJLTVXZ* *Bentl. a f ff. h (k, q)*: corpus
plus q. u. EKMO*QWZ* *ug. Tisch.*; corpus
plus est q. u. AFH@MQ*Y *Hieron. comm. et h i g.*

26. respicite I*. volatilia* P. celi W. quo-
modo: quomodo E. quae S. serunt Q. neque

²⁷ quis autem uestrum cogitans potest
adocere ad staturam suam cubitum
unum?

²⁸ et de uestimento quid solliciti estis?
considerate lilia agri quomodo cres-
cunt

non laborant neque neunt

²⁹ dico autem uobis quoniam nec salomon
in omni gloria sua coopertus est sicut
unum ex istis

³⁰ si autem facnum agri quod hodie est
et cras in clibanum mittitur deus sic
uestit

quanto magis uos minimae fidei?

³¹ nolite ergo solliciti esse dicentes quid
manducabimus aut quid bibemus
aut quo operiemur?

³² haec enim omnia gentes inquirunt
scit enim pater uester quia his omnibus
indigetis

³³ quaerite autem primum regnum dei
et iustitiam eius

et haec omnia adicientur uobis

³⁴ nolite ergo esse solliciti in crasti-
num

crastinus enim dies sollicitus erit sibi
ipse

sufficit dici malitia sua.

congregant in horrea. et pater uester caelestis pascit illa. nonne uos magis plures
estis illis. ²⁷ quis autem ex uobis cogitans potest adocere ad staturam suam cubitum
unum. ²⁸ et de uestimento quid solliciti estis. considerate lilia agri quomodo crescunt
non laborant. neque neunt. ²⁹ dico autem uobis. quia nec salomon in omni gloria sua
coopertus est sicut unum ex istis. ³⁰ si autem foenum agri quod hodie est. et cras in
clibanum mittitur deus sic uestit. quanto magis uos modice fidei. ³¹ nolite ergo solliciti
esse dicentes quid manducauimus aut quid bibemus, aut quid operiemur. ³² haec enim
omnia gentes inquirunt. scit enim pater uester caelestis. quia horum omnium indigetis.
³³ quaerite ergo primum regnum dei et iustitiam eius. et haec omnia adicientur uobis.
³⁴ nolite ergo cogitare in crastinum. crastinus enim dies de se ipse cogitauit. sufficit enim

metunt om. DL, n. metuunt E. in horreo J. celestis W. pascet HΘL^rR. illa + ego autem dico uobis E. uos magis: > magis uos A¹JO*. pluris estis (διαφέρει) cum C(hestis)HΘJKM^r O^uVWZ¹ vg. a c ff¹ q¹; plures e. ABDEPFLMO*Q R(istis)TXVZ. b f g₂, plus e. h, plurimum discatis h, praefertis d.

²⁷. hadicere C, adicere DQ, adicere JO^u vg., addicere E, adicere L.

²⁸. solliciti DLQR vg. hestis C. consyderate 5, siderate Q. neque codd. pl. et vg.: nec JKL M^rQRZ. nent (νήπουσιν) cum ABCA*FHKL^o M^oOT*VWXYZ vg.; neunt DEP^uu^o* (expunxit n corr. uolens forsitan u improbare) JI.*QRT^c: metunt M, metent O*.

²⁹. amen dico autem R; dico enim L. quoniam: quia DEL. salamon DQRZ. omnia B*. coopertus (opertus A¹*, cooperatus H) est: uestiebatur E a cf. uestitus est h.

³⁰. si enim 5. foenum DEPJ vg., fenum LQ RW. odie OT. clybanum C. mittetur DP¹H ΘLM^rQVZ^c, mititur K, mittit R. quando Q. minimae cum codd. pl. (-me CΘO*WZ*) 11: modicae DELR (-ce ELR) 5^c cod. caraf. 5C = διγύμιστοι. Ceterum uariant codd. uett. modicae a b f g₁ k m, minimae c ff¹ h, pusillae h. Cf. viii.

²⁶ ubi codd. fere omnes habent modicae.

³¹. solliciti DW vg. manducauimus O. aut: at A¹* (sed corr.). bibimus R. quo (et O^uZ¹) codd. pl. et vg.: quid CEP^uu^oJLMO*QZ*, quod F (τί). operiemur (hop. C): uestiemur L.

³². om. enim X. sit W. quia his (hiis EW) omnibus: quid horum omnium R. indigitis R.

³³. querite C. autem: ergo DEQR. regnum dei codd. pl. et vg.: om. dei AO*Z* cf. τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ ed. Tisch. et W. H. 'cum SB g₁ k m ant. Eus^ur. 12, 16 Ps. Ath. 378.' Sed g₁ habet regnum dei, et k regnum et iustitiam dei. Uere dici debebat g₂ ('a quo abest uox dei' Sab.) = Par. Lat. 13169 saec. x. In O nostro supplenuit super lineam m. ant. δι, et dei manus sax., et dei Z¹. iusticiam W. haec omnia (τὰυτα πάντα) DEPO^uRX^cY vg.: > omnia haec ABCFII ΘJKMMO*QTVWX*Z. adicientur J vg. Tisch.: prestabuntur D.

³⁴. noli A¹*, (-te add. corr. mp.) esse solliciti (soli. D): solliciti (soli. vg.) esse EFQRWX* vg., esse solliciti + esse O. in crastino J. sollicitus: soli. D vg. sibi ipse ABCDE*FH*ΘJLT^cYZ*, cf. > ipse sibi R: sibi ipsi E^cH^cKMMO^uVWZ³ vg., sibi ipso ut uidetur X*. sufficit R; + enim DE^cPKQR. malicia W.

VII. ¹ (50. 2) Nolite iudicare ut non iudicemini
² in quo enim iudicio iudicaueritis iudicabimini
 et in qua mensura mensi fueritis metietur uobis.
³ (51. 5) Quid autem uidetis festucam in oculo fratris tui et trabem in oculo tuo non uidetis?
⁴ aut quomodo dicis fratri tuo sine eiciam festucam de oculo tuo et ecce trabes est in oculo tuo?
⁵ hypocrita eice primum trabem de oculo tuo et tunc uidebis eicere festucam de oculo fratris tui.

⁶ (52. 10) Nolite dare sanctum canibus neque mittatis margaritas uestras ante porcos
 ne forte conculcent eas pedibus suis et conuersi dirumpant uos.
⁷ (53. 5) Petite et dabitur uobis quaerite et inuenietis
 pulsate et aperietur uobis
⁸ omnis enim qui petit accipit et qui quaerit inuenit et pulsanti aperietur
⁹ aut quis est ex uobis homo quem si petierit filius suus panem numquid lapidem porriget ei?
¹⁰ aut si piscem petet numquid serpentem porriget ei?

diei malitia sua. VII. ¹ Nolite iudicare ut non iudicemini. ² in quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini et in qua mensura mensi fueritis, remetiatur uobis. ³ quid autem uidetis festucam in oculo fratris tui. et in tuo oculo trabem non uidetis. ⁴ aut quomodo dicis fratri tuo sine eiciam festucam de oculo tuo. et ecce trabes in oculo tuo. ⁵ hypocrita eice primum trabem de oculo tuo et tunc uidebis eicere festucam de oculo fratris tui. ⁶ nolite dare sanctum canibus neque miseritis margaritas uestras ante porcos. ne quando conculcent eas pedibus suis. et conuersi dirumpant uos. ⁷ petite et dabitur uobis quaerite et inuenietis. pulsate. et aperietur uobis. ⁸ omnis enim qui petit accipit et qui quaerit inueniet. et pulsanti aperietur. ⁹ aut quis est ex uobis homo. quem si petierit filius eius panem. numquid lapidem porrigit ei. ¹⁰ aut si piscem petit. numquid serpentem porrigit

VII. 1. ut non iudicemini : et non iudicabimini 55. Cf. *cor. uat.* 'ut non iudicemini g'c' *anti. glo.* et *Iero.*; *Lu.* vi. et non iudicabimini.'; + nolite condemnare et non condemnabimini 55, e *Luca* vi. 37, etiam *L. graecus.*

2. om. enim J. iuditio W. iudicaberitis FYZ, iudicaueritis O*. iudicabimini E*PR; iudicabimini O, iudicamini DL; + de uobis E*. qua mensura : -ra *sup. lin.* additur *litt. min.* A; + qua E*. fueritis J; + in ea E. metietur (*μετρηθήσεται*) cum ACFHΘJTVXYZ*: remetiatur BPKMMQWZ⁴ *vg.*, remitiatur ELO⁴, remittetur D, remittitur R.

3. uidetis bis R. festucam DPHL*QR, fystucam E, et sic 4, 5. hocolo C et sic 4, 5, quinquies. fraeres L*. trabim D

4. dices DEO. tuo + frater PR^{az}W55. sine e. f. de oc. t. om. R*, add. in *mg. m. sax.* eiciam JO⁴ *vg.*, eiciam DΘ, aetiam E. om. ecce T. trabes cum ABCEKMO⁴VWXYZ: trabis DPFHΘJL MO*QR, trabs T *vg.* > in oculo tuo est ER.

5. hippochr. L, hipochr. W, hippochr. EPR(-te), hypocr. D, hypochr. O⁴. eice JO⁴ *vg.*, eicite L*(eice L²), iece D. eicere JO⁴ *vg.*, eiquere L*,

eice Z* (eicere L²Z²); om. D. et tunc uidebis ... fratris tui bis repetitum W.

6. sanctam Q. sanctum dare J. miseritis E* ut uid., mititis E. margaritas DR. hante C. eas : ea X*. et + canes 5 *codd.* Sarum 74, 182°, et *edd. multi* e.g. Hailbrun 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon. Lugd. 1515, Frellonius 1565, Guarinus Basil. 1578. Cf. Erasmus ad loc. 'Canes apud graecos non additur, nec attingitur ab interprete Chrysostomo, neque in emendationibus Latinorum exempl. ac ne in aureo quidem [sc. Mechlinensi nunc Escorialensi].' Glossa est (cf. *corr. uat.*) ab interpretatione S. Aug. de *Serm. Dom.* I. 68. 69 forsan deriuata. dirumpant O⁴W *vg.*, dirr. M.

7. querite RW. om. qu. et inu. X*. inuenietis R W*. pulsante L*. haper. C.

8. querit DRW. pulsantia Q.

9. quem si petierit f. suus : a quo si petit filius eius E. nunquid O⁴5(nū- et num.)⁴ bis. 9, 10. porrigit semel B, bis FJZ³, sedo, loco O*, porreget D bis; dabit L. bis.

10. petet cum ABCMTYZ*: petit DFHΘJL O*X* cum ab fff, g, h, q, petierit EPRKMO*QR

- 11 si ergo uos cum sitis mali
nostis bona dare filiis uestris
quanto magis pater uester qui in caelis
est dabit bona petentibus se.
12 (54. 5) Omnia ergo quaecumque uultis
ut faciant uobis homines et uos facite
eis
haec est enim lex et prophetarum.
13 (55. 5) Intrate per angustam portam
quia lata porta et spatiosa uia quae du-
cit ad perditionem
et multi sunt qui intrant per eam
14 quam angusta porta et arcta uia quae
ducit ad uitam
et pauci sunt qui inueniunt eam.

- 15 (56. 10) Attendite a falsis prophetis
qui ueniunt ad uos in uestimentis
ouium
intrinsicus autem sunt lupi rapaces
16 a fructibus eorum cognoscetis eos.
(57. 5) Numquid colligunt de spinis uuas
aut de tribulis ficus?
17 (58. 5) Sic omnis arbor bona fructus
bonos facit
mala autem arbor fructus malos fa-
cit
18 non potest arbor bona fructus malos
facere
neque arbor mala fructus bonos fa-
cere

ei. 11 si ergo uos cum sitis mali nostis bona dare filiis uestris. quanto magis pater uester qui in caelis est dabit bona petentibus se.

12 omnia ergo. quaecumque uultis ut faciant uobis homines. sic et uos facite illis. haec est enim lex et prophetarum. 13 intrate per angustam portam. quia lata porta. et spatiosa uia quae ducit ad perditionem et multi sunt qui intrant per eam. 14 quam angusta porta et arcta uia quae ducit ad uitam et pauci sunt qui inueniunt eam.

15 attendite autem a falsis prophetis. qui ueniunt ad uos in uestitu ouium. intrinsicus autem sunt lupi rapaces. 16 a fructibus eorum cognoscetis eos.

numquid colligunt de spinis uuas aut de tribulis ficus. 17 sic omnis arbor bona fructus bonos facit. mala autem arbor fructus malos facit. 18 non potest arbor bona fructus malos facere neque arbor mala fructus bonos facere.

VWX^cZ^a *vg.* Tisch. cum c. Variant graeci codd. inter αἰρήσει et αἰρήσῃ hic et uers. 9. ad fin. + aut si petierit ouum nunquid porriget ei scorpionem W, ex Luc. xi. 12.

11. bona sine add. codd. pl. et Hieron. comm. cum gr. L, 48^{ev} et ff₁ g₁ l: + data (cum gr. plur.) BEKMO^aW *vg.*, et a b c f g₁ h k q, Cyp. Aug. Auct. op. impf. filis LR. qui in cael. (cel. W) est: caelestis E. + non ante dabit T. bona: spiritum bonum W, ex Luc. xi. 13 (ut supra).

12. ergo om. Q. quaecumque E; quae cumque D; quaecumque 54. uultis + bona Q. homines + bona ita P^{mo}LRW; + ita BDEJQ (οἰκῶν), eis ABCFH@JLMQTY: illis DEPKMORV WX*Z *vg.* hec W. enim sup. lin. M; om. W. om. et W. prof. DPLOR(te), prophete W.

13. intrate + ergo O m. ant., exp. gl. portam in mg. T. quia: quam LQ. lata + est X*. porta om. JO*. spatiosa D. uia + est *vg.* imulti Z*.

14. quam (τί): quoniam (ὅτι) W. angusta C.

arcta cum ABCFH@K etc.: arcta DEJQR^c *vg.* Tisch. uia: est uia DLR, et > uia est T *vg.* ad itam L*.

15. attendite BCDEP¹@JLMOR; + autem uobis Q; + uobis DP^{mo}LR, prof. DPLR. hominum C, oblium O. rapacis L.

16. a: ex BD. eorum: autem P*. nunquid 54. colligunt DP*. uuas C, uas O. tribulis cum BCDEPFH@JKLMORTVWXZ *vg.*: tribulis AMQV. ficus D:PO*R.

17. fructus (-tos E*O*Y) bonos facit codd. pl. et *vg.*: > bonos fr. fac. EMR, > fr. facit bonos MQ. mala autem... facit om. DL. fructus (-os OY*) malos: > malos fructus E(-os*)QR *vg.*

18. fructus (-os OY*) malos: > m. fructus QR *vg.* fructus (-os O) bonos: > bonos fructus BR *vg.*; graecus praeposit semper κακούς. Uersum sic inuertunt (contra ueteres et graecum) non (numquid D) pot. arb. mala bonos fructus facere (om. facere D) neque arb. bona malos fructus (-os E) facere DEL.

19 omnis arbor quae non facit fructum
bonum exciditur et in ignem mitti-
tur

20 igitur ex fructibus eorum cognoscetis
eos.

21 (59. 3) Non omnis qui dicit mihi do-
mine domine intrabit in regnum
caelorum

sed qui facit uoluntatem patris mei qui
in caelis est

ipse intrabit in regnum caelorum.

22 (60. 5) Multi dicent mihi in illa die
domine domine

nonne in tuo nomine prophetauimus

et in tuo nomine daemonia eiecimus

et in tuo nomine uirtutes multas feci-
mus?

23 et tunc confitebor illis quia numquam
noui uos

discedite a me qui operamini iniquita-
tem.

24 (61. 5) Omnis ergo qui audit uerba mea
haec et facit ea

assimilabitur uiro sapienti

qui aedificauit domum suam supra pe-
tram

25 et descendit pluuia

et uenerunt flumina

et flauerunt uenti

et inruerunt in domum illam et non
cecidit

fundata enim erat supra petram

26 et omnis qui audit uerba mea haec et
non facit ea

19 omnis enim arbor. quae non facit fructum bonum exciditur et in ignem mittetur
20 igitur a fructibus eorum conoscetis eos.

21 non omnis qui dicit mihi domine domine intrauit in regno caelorum. sed qui facit
uoluntatem patris mei. qui in caelis est. 22 multi mihi dicunt in illa die domine. domine.
nonne in tuo nomine prophetauimus. et in tuo nomine daemonia eiecimus. et in tuo
nomine uirtutes multas fecimus. 23 et tunc confitebor illis quia non noui uos dis-
cedite a me qui operamini iniquitatem 24 omnis ergo qui audit uerba mea haec et facit
eam similabo eum uiro sapienti. qui aedificauit domum suam supra petram. 25 et descendit
pluuia. et uenerunt flumina. et flauerunt uenti. et inpegerunt in domum illam. et non
caecidit fundata enim erat supra petram. 26 et omnis qui audit uerba mea et non facit ea. simi-

19. omnis + ergo R. harbor C. fructus L*.
exciditur (ἐκκόπεται) cum ABP*MTX^cY Benth.:
exciditur CDEP¹FH@JKLOQRTVWX*Z vg. in
igne MTX. mittitur (βάλλεται) cum ABP*F
MRX^cY Benth.: mittetur CDEP¹H@JKLM^oQ
TVWX*Z vg. Ceterum uett. lat. sic habent
exciditur... mittetur a; exciditur... mittetur
b c f g, h q Ambr. Aug. Hieron. comm.; excidetur...
mittitur k; exciditur... mittitur ff₁ (Belsh.).

21. omnes L. michi W; om. J. intrauit OX.
in regno FM. celorum, celis W. uoluntatem CO.
intrauit L*O. in regno B*M.

22. dicunt mihi TZ* (-cent Z²); > mihi dicent
DEL, deinde pergit L tuo nomine profetauimus
(prophet. L²) omisso in illa die dñe dñe nonne in,
et D in illa die nonne in nomine tuo profetauimus
(om. dñe dñe). in tuo nomine (τῷ σῷ ὀνόματι)
ter cum EQR Benth. cf. ad iv. 5, 8: tuo n., in n. t.,
in t. n. L, in nomine tuo pr., et in tuo n. bis BC²PF
H@J KMMOTVWX*Z, in nomine tuo bis et in tuo
nomine tert. DTX*, in nomine tuo ter AY vg.
Tisch. prophet. POR. demonia D²PLRW. eiecimus

EH*L*, eiecimus D. uirtutem E*. facimus E*QW.

23. confitebor D; iurabo EP^{mo} cum b q, Hil.
de trin. ix. col. 1027 a, Oros. c. pel. p. 452, Auct.
op. imp. nunquam W⁵. discidite L*R. a me +
omnes EQW⁵ S. hoperamini C.

24. qui + quia Q. om. mea F. hec W; om. C.
assimilabitur cum AFKQTXVZ¹, -liabitur W:
adsimilabitur BCEPH@JLMMRVZ*, adsimula-
bitur DO. quaedificauit V, qui ed. W. super
D²P*LQRZ*⁵ Benth. supra petram firmam cor.
uat. ('firmam non est in...? mg.).

25. om. et DKLMX*Z* (+ et Z¹). descendit DE
PL*R. plubia OT, pluia D²PLQR. uenierunt D.
irruerunt M (et ff₁) W vg.; inpigerunt E (impege-
runt etiam c f k q); uenerunt L (offenderunt a b g, h).
caecidit C, cecidit DLR*. fundamenta W* (-ata
corr.). super p. D²P*JLQR^{sa}z (supetram R*, cf.
supra g₁) H¹C.

26. audiuit Q. hec W. similis est BX*; ad-
similabitur E. uero L*. edif. MW. super CDE
PJKLMT²W*Z vg. harenam codd. pl. : harena
Z*, haerenam Q, arenam PJLTV*W vg.

similis erit uiro stulto
qui aedificauit domum suam supra
harenam
²⁷ et descendit pluuiā
et uenerunt flumina
et flauerunt uenti
et inruerunt in domum illam et cecidit
et fuit ruina eius magna.
²⁸ (62. 2) Et factum est cum consum-
masset iesus uerba haec
ammirabantur turbæ super doctrinam
eius
²⁹ erat enim docens eos sicut potestatem
habens
non sicut scribae eorum et pharisaei.
VIII. ¹ (63. 2) Cum autem descendisset

de monte secutæ sunt eum turbæ
multæ
² et ecce leprosus ueniens adorabat eum
dicens
domine si uis potes me mundare
³ et extendens manum tetigit eum iesus
dicens
uolo mundare
et confestim mundata est lepra eius
⁴ et ait illi iesus uide nemini dixeris
sed uade ostende te sacerdoti
et offer munus quod praecepit moyses
in testimonium illis.
⁵ (64. 3) Cum autem introisset caphar-
naum
accessit ad eum centurio

labitur uiro stulto. qui aedificauit domum suam super harenam. ²⁷ et descendit pluuiā. et uenerunt flumina. et flauerunt uenti. et ineperunt in domum illam et caecidit et facta ruina eius magna. ²⁸ et factum est. cum consummasset iesus uerba haec. admirabantur turbæ. super doctrinam eius. ²⁹ erat enim docens eos sicut potestatem habens. et non sicut scribae eorum. VIII. ¹ Descendente autem eo de monte. secutæ sunt eum turbæ multæ. ² et ecce leprosus quidam ueniens adorabat eum dicens. domine si uis potes me mundare. ³ et extens manum iesus. tetigit eum dicens uolo mundare. et confestim mundata est lepra eius. ⁴ et ait illi iesus uide nemini dixeris. sed uade ostende te sacerdoti. et offer munus. quod praecepit moyses in testimonium illis. ⁵ post haec autem cum introisset in capharnaum.

^{27.} om. et DEKLMVX*Z* (+ et Z⁴). om. desc. pluuiā E. descendit D²PLR. pluia D²PL*QR. uenerunt D. om. et ante flau. L. -ant uenti e- per. in O, et uix spatium est. irruerunt MVW vg., inrunt L*; + et E*. caecidit C, cecidit DEL*²R*. fuit (ἦν): facta est E cum a b c g₁ h k q Cyp., Luc. cal., Auct. ad Nou., Arnob., Aug.; facta f. eius codd.: illius vg.

^{28.} quum Θ. ihs om. X^o et + sermones hos (sed expunct.) ante uerba haec. In E hic et viii. 3, 4 monogramma est ἱ. ammirabantur AFHΘK MMQX*YZ² et admirab. BCDEPJLOTVWX*Z* vg. Tisch.: admirantur R. + multæ ante turbæ P. turbe W. doctrinam cum ADE*PHΘLMO QRXY: doctrina BCFJKMTTVWZ vg. Tisch.

^{29.} om. eos R. sicuti C. habens (sine et) cum ABCDFHΘKMMTORVWXYZ aur. corp. et S. ioh. oxon. et Par. lat. 262, 11955: + et (kat) EP JLQ Harl. 2826, Par. lat. 13171*, vg. Tisch. Ceterum omittunt et a b c g₁ k Aug.; addunt f ff₁ h q Hieron. comm. scribe W. pharisei CW, farisaei PLOR (-ei PLR), faris D.

VIII. 1. quum Θ. descendisset D²PLRY; descendit E; + ihs 5. saecutæ E, sequu. Θ vg., secute LW; secuti R. turbe multe W.

^{2.} liprosus R*; + quidam DLQR. hadorabat C, adorabit T. potis R.

^{3.} om. et R*, add. et R^{max}. extendiens R. manum tetigit eum ihs (cum graecis plur.) ABEP (manum suam) FHΘLMQ (manuum et 15) WX^oY Tisch.; cf. > manum ihs tet. eum CJT; > ihs manum tet. eum KMO m. a. VZ vg.; > ihs manum suam et tetigit eum R: (om. ihs) manum tet. eum DO*X*, cum graecis BC* etc. Tisch. Treg. W. H. Omittunt etiam ihs τ Walkeri et 4* (Par. 13171), et k et delet cod. caraf.; Tisch. (T. G.) citat etiam pro omissione am. et ff₁: sed am. ex errore; et edit. Belsh. ff₁, tetigit eum iesus, quamuis Martianaus, et post eum Sabatarius, om. ihs. et confestim hic inc. u. 4 in 19. mundatus R.

^{4.} ihesus plene C, uide i. i. uide; uade E. uade + et R. ostende C. om. te R. offer (hoff. C): offers F (cf. v. 24); offert M. munus + tuum 5. praecipit D (pre.) PLQR. moyses cum ABFJ MO*QTXYZ: moyses CDEPHΘKMO²RV*W vg. Tisch., mosses L.

^{5.} cum autem codd. pl. et vg.: post haec autem cum DLQ b c f g₁ h q; post haec cum autem R; post hoc autem . cum autem E. introisset + ihs OQ. capharnaum LR, capharnaum P (u pr. ex-

rogans eum ⁶ et dicens
domine puer meus iacet in domo para-
lyticus et male torquetur
⁷ ait illi iesus
ego ueniam et curabo eum
⁸ et respondens centurio ait
domine non sum dignus ut intres sub
tectum meum
sed tantum dic uerbo et sanabitur puer
meus
⁹ nam et ego homo sum sub potestate
habens sub me milites
et dico huic uade et uadit
et alio ueni et uenit
et seruo meo fac hoc et facit
¹⁰ audiens autem iesus miratus est
et sequentibus se dixit

amen dico uobis non inueni tantam
fidem in israhel.
¹¹ (66. 5) Dico autem uobis quod multi ab
oriēte et occidente uenient
et recumbent cum abraham et isaac
et iacob in regno caelorum
¹² filii autem regni eicientur in tenebras
exteriōres
ibi erit fletus et stridor dentium.
¹³ (66. 5) Et dixit iesus centurioni
uade et sicut credidisti fiat tibi
et sanatus est puer in hora illa.
¹⁴ (67. 2) Et cum uenisset iesus in domum
petri uidit socrum eius iacentem et
febricitantem
¹⁵ et tetigit manum eius et dimisit eam
febris

accessit ad eum centurio rogans eum ⁶ et dicens. domine puer meus iacet in domo paralyticus. et male torquetur. ⁷ et ait illi iesus. ego ueniens curabo eum. ⁸ et respondens ei centurio ait domine non sum dignus ut intres sub tectum meum. sed tantum dic uerbo et sanabitur puer meus. ⁹ nam et ego homo sum habens sub potestatem meam milites et dico huic uade et uadit. et alio ueni. et ueniet. et seruo meo. fac hoc et facit. ¹⁰ audiens autem iesus miratus est. et dixit sequentibus se. amen dico uobis. nec in israhel tantam fidem inueni. ¹¹ dico autem uobis quia multi ab horiente et occidente uenient et discumbent cum abraham et isaac et iacob in regno caelorum. ¹² filii autem regni huius expellentur in tenebras exteriores. ibi erit fletus et stridor dentium. ¹³ et dixit iesus centurioni uade et sicut credidisti fiat tibi et sanatus est puer in illa hora. ¹⁴ et cum uenisset iesus in domum petri uidit socrum eius iacentem et febricitantem. ¹⁵ et tetigit manum eius. et dimisit eam febris

puncta). accessit K. ad eum + quidam DEL.
> ad eum accessit + quidam Q. centurio om. V*
sed + int. lin. m. rec.; centurio DLQR.

6. dñe in mg. D. puer mei L*. iacet R.
domu DQRV; + mea DL. paralit. DEPLMR.
torquetur L.

7. ait AFMOY (Tisch. W. H. T. Gr.): et ait
BCDEPHΘJKLMQRTVWX (sup. ras.) Z vg.
ihesus plene CW.

8. respondit B. centurio LR. ait + illi DLQR.
uerbum HΘ.

9. homo sum sub pot. (sub pot. sup. lin. X):
+ constitutus DEQRT aur. gig. cor. uat. (non
marg.) vg.; > homo sub pot. + constitutus sum L;
constitutus (τασόμενος) ex Luca vii. 8 addita-
mentum est, sed habent etiam graeci NB 4. 238. 421
q^{ser} Chr. (semel), et a b c g; h k q (non f) corp. oxon.,
Hil.; omittit Hieron. ad loc. sub me: > me
sub W*. alio cum ABCDFHΘKLMMOQRTV
WX*YZΣ (cf. Rönisch It. und Uulg. p. 275): alii
EJX*? 59C. meo + dico DELQR.

10. autem om. L. ihesus plene C. > dixit seq.

se J; seq. se + turbis E. non: quia apud nullum
DL. tantum E*R. > tant. fidem non inueni R.
israhel D; de aliis uide ad ii. 6. israhel vg. > in
israhel tantam fidem P.

11. uobis om. E. hor. et hocc. C. et + ab D.
habraham ET, abraam D, abraham L. isac PLR,
issaac D, isahac T, ysahac C, ysaac W. celorum W.

12. fili BE. regni + huius DEPLQR. eici-
entur J vg., iecientur D, eientur O. ibi codd. pl.
et 59C: ubi RΣ; illic P^{mo}. tenebris exteriores
V.

13. ihesus plene C. centurioni DL*R. om. et
DELWX. credidisti O. sanitus L*. in hora
illa (ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκεῖνῃ) cum ABKMYZ*: > in illa
hora CDEPFHΘJMT/ora)VWXXZ* vg.; ex
illa hora LORΣ, etiam a b c g; h q gat., forsitan ex
ix. 22; sed in illa hora habent ffff h aur. Cf. 'in
illa hora, g'c anti. glo. habent sic, non ex' cor. uat.
'In . . . primo erat (?) ex illa hora, sed correctum
est in illa hora' mg.

14. uenisset E. ihesus plene C. febricitantem R.

15. demisit LMR, dimissit DFP. febrī/s E.

- et surrexit et ministrabat eis.
- ¹⁶ Uespere autem facto optulerunt ei multos daemonia habentes et eiciebat spiritus uerbo et omnes male habentes curauit
- ¹⁷ ut adimpleretur quod dictum est per esaïam prophetam dicentem ipse infirmitates nostras accepit et aegrotationes portauit.
- ¹⁸ Uidens autem iesus turbas multas circum se iussit ire trans fretum.
- ¹⁹ (68. 5) Et accedens unus scriba ait illi magister sequar te quocumque ieris
- ²⁰ et dicit ei iesus uulpes foueas habent et uolucres caeli tabernacula

- filii autem hominis non habet ubi caput reclinet
- ²¹ alius autem de discipulis eius ait illi domine permitte me primum ire et sepelire patrem meum
- ²² iesus autem ait illi sequere me et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.
- ²³ (69. 2) Et ascendente eo in nauiculam secuti sunt cum discipuli eius
- ²⁴ et ecce motus magnus factus est in mari ita ut nauicula operiretur fluctibus ipse uero dormiebat
- ²⁵ et accesserunt et suscitauerunt eum dicentes

et surrexit. et ministrabat eis. ¹⁶ uespere autem facto

(Periit hic integra pagina codicis, quam fortasse recens compactor aut non habuit, aut extritam neglexit magno posteritatis damno. Sequitur autem, ut pagina sequenti legitur.)

ministrabat eis *codd. nostri omnes et* SC (advois N^oMLΔ 1. 33 *alii multi*): min. ei 5H (αὐτῷ Graeci plurimi). Hieron. *comm. habet eis cum a b c g, ff, h aur.*; sed ei q et gig.; ministravit illi k.

16. uesperae C. optulerunt AFJKMM'QV XYZ: ob. BDEPHOL (obtull. L*) ORTW *vg.*, hob. C *et sic fere semper. multos daemonia* (dem. DPLRW) *habentes*: omnes male habentes E. *et eiciebat sp. uerbo om. J*; *et usque ad habentes om. L. eiciebat vg. Tisch.*, ieci. DPMR. *spiritus* (-os E*) *uerbo*: spiritus + inmundos uerbo BDEPKO *m.a.Q* (-dus Q*) *W a b c h q*; > uerbo sps + inmundos R. curabit BT.

17. adimpl. CDPLR. esaïam cum ABEFHΘ JLOQXY5: essaïam P, esayam T, hesayam C, isaïam KMMVZH SC, ysaiam W, iesaiam R, issaiam D. prof. DPLR. *dic. + quia DLQ. accipit PLO*QR. aegrotationes cum BHΘKM VXYZ vg. et egr. ACDEP*FLMTW: aegritudines J et egr. P^{mo}QR; + nostras B^{mo}DPRX*5 SC. portabit LT.*

18. ihs *om. P** (*suppl. mg.*). circa DEP^{mo}LR. iusit EPLR; + discipulos 5S, + disc. suos BO *m.a.* fretum V.

19. accedens L*, acedens R*; + ad eum L. unis D; ait ei ER. quocumque T. yeris C.

20. *om. et KMVXZ. dixit HLQ. ei*: illi P*OTX^c. ihesus *plene C.* ulpes DL*. foueas: u *sup. lin.* P. celi W. tabernacula (κατασκηνώσεις *cf. Ezech. xxxvii. 27*) cum BD^cPLOX*? Z *aur.*, et t. + ubi requiescant FR *Bentlei* F, t. + sua ubi req. J: nidos ACHΘKMMVWX^c (*in ras.*) Y

vg. Hieron. et n. + ubi requiescant EQT (-cunt EQ); nidos tabernacula D* *sed nidos expunct. Conici potest hic tres, potius quam duas, uersiones unius uerbi κατασκηνώσεις codicibus nostris subesse, sc. nidos, tabernacula et ubi requiescant (uel -cunt); sed ueteres latini habent sic nidos ubi requiescant a b c h q (f def.) gig.*, nidos ubi requiescant ff₁ (Belsk.), n. ubi requiescant g₁, ubi requiescant simpliciter m. deuorsoria k *Cypr. om. autem D. hubi C. capud LQRW; + suum EPQT5S.*

21. eius: suis L. ait illi: dixit ei E. me: mihi L. primum L. saepelire E et 22, sepelire D et 22.

22. ihesus *plene C.* sequaere E*. demitte LOV. *sepelire*: sepeliant J, *cf. sine mortui sepeliant, a (m).*

23. *om. et D. eo*: ihs E. *in nauiculam* (εἰς τὸ πλοῖον) cum ABCDJ KMOT (nab.) VWXZ *vg.*: in nauicula EFHΘLMQRY. sequenti ΘX*.

24. *motus omnes fere codd. et vg. (σεισμός)*: terre motus Z* (*deinde terre erasum est*); R *sic habet et ecce tempestas magna facta est in mari. Post mari + erat autem illis uentus contrarius R. Post fluctibus + erat autem (enim LQ) illis u. contr. (> u. contr. illis Q) DELQ g₂ gat. ex Mc. vi. 48 'erat enim uentus contrarius eis.'* *Habent etiam hic Graeci 108. 262 ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς. Ceterum ita ut: ita in L*. hoperiretur C, opereretur D, operetur R. fructibus L*. uero: autem EJ.*

25. *et accesserunt sine add., codd. fere omnes et cod. caraf.*: + ad eum H; + ad eum discipuli eius DEP^{mo}RS SC (καὶ προσελθόντες + οἱ μαθηταί

domine salua nos perimus
²⁶ et dicit eis quid timidi estis modicae
 fidei?
 tunc surgens increpauit uento et mari
 et facta est tranquillitas magna
²⁷ porro homines mirati sunt dicentes
 qualis est hic quia et uenti et mare
 oboediunt ei?
²⁸ Et cum uenisset trans fretum in re-
 gionem gerasenorum
 occurrerunt ei duo habentes daemonia
 de monumentis exeuntes

saeui nimis ita ut nemo posset transire
 per uiam illam
²⁹ et ecce clamauerunt dicentes quid
 nobis et tibi fili dei? uenisti huc
 ante tempus torquere nos?
³⁰ erat autem non longe ab illis grex
 porcorum multorum pascens
³¹ daemones autem rogabant eum di-
 centes
 si eicis nos mitte nos in gregem por-
 corum
³² et ait illis ite

et mari. et facta est tranquillitas magna. ²⁷ illi autem homines mirati sunt dicentes qualis
 est hic. quod et uenti et mare oboediunt ei. ²⁸ et cum uenisset trans fretum in regionem
 gerasenorum. occurrerunt ei duo daemonia habentes de monumentis exeuntes. saeui nimis.
 ita ut nemo posset transire per uiam illam. ²⁹ et exclamauerunt dicentes. quid nobis et tibi
 iesu fili dei uenisti huc ante tempus torquere nos. ³⁰ erat autem non longe ab eis grex por-
 corum multorum pascentium. ³¹ daemones autem. rogabant eum dicentes si eicis nos. iube
 nos ire in gregem porcorum. ³² et ait illis ite. at illi exeuntes. abierunt in gregem porco-

Griesb. Scholz. Tisch. ed. 7 Lachm.) sed del. cod.
 caraf. nos + quia DPF^{mg}.

26. dixit W. eis + ihs EHÖRTW⁵SC cum
 b c ff, h. timiti L. hestis C. modicae fidei =
 ὀλιγόπιστοι, cf. ad vi. 30: modice fidei LOW.
 surgens + ihs D. increpauit (ἐπετίμησεν) cum
 AB*H*XY: imperauit B^cCDEFFH^c©JKLMMO
 QRTVWZ vg. Tisch. (inp. CH^o) ex uett. lat. a b g, h q
 (solus k corripuit). uento (τῷ ἀνέμῳ N* I, 13, 22,
 124, 209 sah. syr.^{sch.} eus^{dem.} 93 et a b g, h q) cum
 ADE⁵FFH^o©* (m. a. u. l. indicat) X^cY: uentis
 BCE⁵PM^oJKLMMQRTVW⁵XZ vg. Tisch. Verbum
 ἐπιτιμᾶν uicies octies in Euangelis occurrat, et bis
 ultra. Uertitur per increpare octies decies, sc. hic et
 Mt. xvi. 22, xvii. 18, xix. 13, xx. 31, Mc. viii. 32,
 Lu. iv. 35, 41, viii. 24, ix. 21, 42, 55, xvii. 3,
 xviii. 15, 39, xix. 39, xxiii. 40 et 2 Tim. iv. 2; per
 comminari octies, sc. Mc. i. 25, iii. 12, iv. 39, viii.
 30, 33, ix. 24, x. 13, 48; per praecipere bis, sc.
 Mt. xii. 16, xvi. 20; et per imperare bis tantum,
 Lu. iv. 39, et Iud. uers. 9. In ultimo horum loco
 increpet certe melius fuisset; uide ibi annotata.
 Ueteres multum variant inter admonere (k semel),
 arguere (r semel), comminari, comperire (pro cor-
 ripere k semel), corripere, emendare (d semel),
 imperare, increpare, minari (b semel), obiurgare,
 obsecrare (k semel), praecipere, prohibere.
 tranquillitas D.

27. homines + illi ©. et uenti (καὶ οἱ ἀν.)
 cum AF? H©JKMOYZ*: om. et BCDELMQRT
 VWX? Z^c vg. et a b c ff, g, h q. + in ante mare L.
 hoboediunt C, oboediunt W⁵SC.

28. quum ©. uenisset D, uenissent MZ*;
 + ihs 5S. fretum + maris E. regionem codd.
 pl. (et X^cZ^t): regione BCEFKMQWX*YZ*.
 gerasenorum APFH^c©JKMMTOQRVWXYZ^t
 vg.: gerasen. BH*TZ*; gerasin. DL, gerasyn. C,
 gyrasen. E. hoccurrerunt C, accurrerunt L. duo
 (11 D) + homines DEPLQR. habentes daemonia
 (dem. DPLW): > daem. habentes ER. monum.
 + et F. saeui codd. pl. et vg., et seui C⁵PM^oLW
 (χαλεποί: periculosi 3P*O (sed m. a. in mg.
 indicat u. l. saeui) cum uett. a b c g, h q, sed saeui
 f ff, k (seue), pessimi d. ita ut: ita autem 3P*
 (sed ita ut mg.). possit DEL, posit 3P^{mg}.

29. et ecce clam. codd. pl. et vg. (καὶ ἰδοὺ
 ἐκραῖαν): et ecce exclam. DL; et exclam. (om.
 ecce) H^c© (et ec//clam. H^c). [post dicentes ad
 ix. 18 defuncta def. O.] tibi + ihu BDKLMQRT
 VZ^t vg. filii cum BDEPH©KLMMTWXYZ vg.:
 filii ACFJQRTV. uenisti hic W; om. huc F.
 uenisti + perdere nos ante tempus, huc ante tempus
 (sed exp. p. nos ante t.) D. nos: nus L*. hante C.
 torquere (torcere R*): perdere C, ex Mc. i. 24.

30. longue D. ab eis BDELQX*, et > grex
 porc. ab eis R. > mult. porc. E vg. pascens
 (βοσκομένη): pascentium DE⁵PM^oL^c (pascentium
 L*), cum a b c d f g, h q gat.

31. demones DPLRW. autem: uero T.
 rogabant (παρεκάλουν): rogauerunt R. eiicis J
 vg., iecis DR. nos + hinc B5SC. gregem Y.

32. at: ad? L*. habierunt... habiit C. ecce
 + magno K5S. inpetu CMRT, impletu V. abit
 L*QR. preceps DW.

at illi exeuntes abierunt in porcos
et ecce impetu abiit totus grex per
praeceps in mare
et mortui sunt in aquis
³³ pastores autem fugerunt
et uenientes in ciuitatem nuntiauerunt
omnia
et de his qui daemonia habuerant
³⁴ et ecce tota ciuitas exiit obuam
iesu
et uiso eo rogabant ut transiret a
finibus eorum.
IX. ¹ (70. 1) Et ascendens in nauculam
transfretauit
et uenit in ciuitatem suam
² et ecce offerebant ei paralyticum ia-
centem in lecto
et uidens iesus fidem illorum dixit

paralytico
confide fili remittuntur tibi peccata
tua
³ et ecce quidam de scribis dixerunt
intra se hic blasphemat
⁴ et cum uidisset iesus cogitationes
eorum dixit
ut quid cogitatis mala in cordibus
uestris?
⁵ quid est facilius dicere dimittuntur
tibi peccata
aut dicere surge et ambula?
⁶ ut sciatis autem quoniam filius hominis
habet potestatem in terra dimittendi
peccata
tunc ait paralytico
surge tolle lectum tuum et uade in
domum tuam

rum. et ecce impetum fecit totus grex. per praeceps in mari. et mortui sunt in aquis. ³³ hi autem qui eos pascebant. fugerunt. et uenientes in ciuitatem. nuntiauerunt omnia. et de his qui daemonia habebant. ³⁴ et ecce tota ciuitas exiit obuam iesu. et uidentes eum rogabant ut transiret a finibus eorum. - IX. ¹ Et ascendens in nauculam transfretauit. et uenit in ciuitatem suam. ² et ecce obtulerunt ei paralyticum. iacentem in lecto. et uidens iesus fidem illorum. dixit paralytico. constans esto fili. dimittuntur tibi peccata tua. ³ et ecce quidam de scribis dixerunt intra semetipsos. hic blasphemat. ⁴ et uidens iesus cogitationes eorum dixit. ut quid cogitatis mala in cordibus uestris ⁵ quid est enim facilius dicere dimittuntur tibi peccata tua. aut dicere surge et ambula. ⁶ ut sciatis autem quoniam filius hominis habet potestatem super terram dimittendi peccata. tunc ait paralytico surge. tolle lectum

33. hautem C. fugierunt CDHΘ. ueniunt W. ciuitate EH; + et W. nuntiarunt L, nunciauerunt WSC; + haec E5. dae E. hiis EPRW, hic B, iis 5, eis HSC. demonia DPLRW. habuerant codd. fere omnes (et D et Z¹) et vg. (τὰ τῶν δαιμονιζομένων): habuerunt EPJLMYZ*; habebant QR, cum a b c f g₁ h q.

34. tota in A sup. lin. exit LQR; + in E. houbiam C. uisso D, uisu W. rogaunt L*, rogauerunt L^oD; + eum CER55. om. a T.

IX. 1. et ascendens + iesus cor. uat. (delet mg.) 55 (c. Gr. C^oF al. plus^o, item C* al.¹ post πλοῖον). in nauculam (ἐς πλοῖον): in nauicula DEFM QRY.

2. paralyticum etc. EH semel, DPLRTW ter, hic et u. 6; paralytico Y hic et u. 6, sed paralyticum. gacentem C. > in lecto iacentem BPKMVXZ; iacentem in lectam M*. et uidens: nidens autem BPKMVXZ55. fili cum BCDEFHΘJKLMTR

TVWXYZ vg.: filii AQ uide i. 20, viii. 29 et infra u. 27. remittuntur R. om. tua J.

3. scribis E. blasphemat DPLRT, blasphae. E; + quis potest dimittere peccata nisi solus dñs D ex Marc. ii. 7, Luc. v. 21. Similiter quis potest remittere peccata nisi unus deus a h.

4. quum HΘ. ihesus plene C. dixit + eis R. om. ut DL. cogitetis Z* (corr. Z¹), cogitis L*.

5. quid; facilius dicere W. quid + enim DL. facilius sup. ras. X. demittuntur LV, dimittuntur R. peccata + tua DEFP^{ms}HΘKMQT⁵VS5C. aut: om. X*; an BFL vg. surge//// (= surgere?) Θ. hambula C.

6. sciatis autem codd. omn. cor. uat.: > autem sciatis cor. uat. mg. vg. quoniam: quia ELW vg. > potestatem habet D. dimittendi (dem. LRV): dimittere P*Q. paralit. DPLRTWY uide u. 2. surge + et CDELQR. lectum: grabattum P.

quamdiu cum illis est sponsus?
uenient autem dies cum auferetur ab
eis sponsus et tunc ieiunabunt.
¹⁶ Nemo autem inmittit commissuram
panni rudis in uestimentum uetus
tollit enim plenitudinem eius a uesti-
mento et peior scissura fit
¹⁷ neque mittunt uinum nouum in utres
ueteres
alioquin rumpuntur utres et uinum
effunditur et utres pereunt
sed uinum nouum in utres novos mit-
tunt et ambo conseruantur.
¹⁸ (74. 2) Haec illo loquente ad eos
ecce princeps unus accessit et adorabat
eum dicens
filia mea modo defuncta est

sed ueni inpone manum super eam et
uiuēt
¹⁹ et surgens iesus sequebatur eum et
discipuli eius.
²⁰ Et ecce mulier quae sanguinis fluxum
patiebatur duodecim annis
accessit retro et tetigit fimbriam uesti-
menti eius
²¹ dicebat enim intra se
si tetigero tantum uestimentum eius
salua ero
²² at iesus conuersus et uidens eam
dixit
confide filia fides tua te saluam fecit
et salua facta est mulier ex illa hora
²³ et cum uenisset iesus in domum prin-
cipis

sponsus. uenient autem dies. quando auferetur ab eis sponsus. et tunc ieiunabunt. ¹⁶ nemo autem committit commissuram panni rudis. in uestimento ueteri. tollit enim plenitudinem eius a uestimento et peior scissura fit. ¹⁷ neque mittunt uinum nouum in utres ueteres alioquin rumpuntur utres. et uinum effunditur et utres pereunt. sed uinum nouum in utres novos mittunt et ambo conseruantur. ¹⁸ haec illo loquente ad eos. ecce princeps unus. ueniens adorabat eum dicens. domine filia mea modo defuncta est. sed ueni inpone manum tuam super eam et uiuet.

¹⁹ et surgens iesus. secutus est eum cum discipulis suis. ²⁰ et ecce mulier quae sanguinis fluxum patiebatur. duodecim annis accedens retro tetigit fimbriam uestimenti eius. ²¹ dicebat enim intra se si tetigero tantummodo uestimentum eius salua ero. ²² iesus autem conuersus et uidens eam dixit. constans esto filia fides tua te saluam fecit et salua facta est mulier ex illa hora. ²³ et ueniens iesus in domum principis uidens tubicines. et turbam

16. autem: enim R. inmittit fere omnes, immittit RZ³ et vg.: committit (con. P^Q) D³PL^Q; mittit E. commissuram fere omni. et vg.: commissuram P^Q, commissuram CTV. rudi Y. fetus R. tollit DII^Q. plenitudinem: fortitudinem E. om. a post eius C. scissura E^{MPR}.

17. mittunt // // // // nouum in utres // // // // ueteres E (sed al. m. add. uinū in mg.). om. nouum W. hutes quater C. rumpentur I.R. utres + ueteres R. effundetur DEII^Q (effundetur II*)^QIL^Q (non R). pereunt fere omnes: periunt DII*, peribunt EII^QIL^Q. nouum E*. mittuntur M; ponunt R. hambo C. conseruant I* (corr. m. 2).

18. haec + autem M (cum graeco L al.³ cop.), illo: eo DL. om. ad eos Z* (add. T²) cum graeco I al. fere¹⁰ cop. IIL. ecce L. unus: om. D; unum I*. accessit et: accedens L. adorabat AC (had.) DEFFH^QJKLMMRVX^QVZ^Q vg.: adorauit BWX^QZ*, adorabit T. dicens + domine BEPH^QKMRVWZ^Q vg. modo om. P*, suppl. mg. def-

uncta D, diffuncta E, defuncta V. inpone fere omnes et L una littera ad fin. erasa: impone BJ OWX vg. manum + tuam BDEPLQR vg. uiuit F.

19. et surgens: exsurgens DQ (om. et). om. ihs L. sequebantur sup. lin. X^c.

20. et om. P*, suppl. mg. que CE. > fluxum (fluxum L) sanguinis DL. patiebatur E. duodecim: XII DEFLRW. fimbriam (fymbriam D) uestimenti fere omnes; uestimentum B cum g.

21. titigero D. uestimenta E. saluauero L.

22. ad I*O. salbam... salba C. saluum L* (corr. L²). > facta est salua R. ora LT.

23. quum H^Q. uenisset D. hiesus C quod rarissimum est. principes R; + cuiusdam E. et + cum R. uidisset: audisset D; uidens L; + ibi BJ et X*. tibicines codd. plur. et vg., tibiscines W: tubicines CDEJT, tunicines R* (sed superscr. b corr. sax.). om. et JY. om. turbam Y. tur. + multam T. tu multu antem L.

et uidisset tibicines et turbam tumultu-
antem
²⁴ dicebat recedite non est enim mortua
puella sed dormit
et deridebant eum
²⁵ et cum eiecta esset turba
intrauit et tenuit manum eius et sur-
rexit puella
²⁶ et exiit fama haec in uniuersam terram
illam.
²⁷ (75. 10) Et transeunte inde iesu secuti
sunt eum duo caeci clamantes et di-
centes
miserere nostri fili dauid
²⁸ cum autem uenisset domum acces-
serunt ad eum caeci
et dicit eis iesus creditis quia possum

hoc facere uobis?
dicunt ei utique domine
²⁹ tunc tetigit oculos eorum dicens se-
cundum fidem uestram fiat uobis
³⁰ et aperti sunt oculi illorum
et comminatus est illis iesus dicens
uidete ne quis sciat
³¹ illi autem exeuntes diffamauerunt eum
in tota terra illa.
³² Egressis autem illis
ecce optulerunt ei hominem mutum
daemonium habentem
³³ et eiecto daemone locutus est mutus
et miratae sunt turbae dicentes num-
quam apparuit sic in israhel
³⁴ pharisaei autem dicebant in principe
daemoniorum eicit daemones.

tumultuantem. dicebat eis. ²⁴ discedite. non est enim mortua puella. sed dormit. et inri-
debant eum. ²⁵ cum autem eiecta esset turba. intrauit et tenuit manum eius. et surrexit
puella. ²⁶ et exiuit fama haec in uniuersam terram illam. ²⁷ et transeunte inde iesu secuti
sunt eum duo caeci. clamantes et dicentes. miserere nobis fili dauid. ²⁸ ueniente autem eo
in domum. accesserunt ad eum caeci illi. et ait illis iesus creditis quia possum hoc facere
uobis. dicunt ei utique domine. ²⁹ tunc iesus tetigit oculos eorum dicens. secundum fidem
uestram fiat uobis. ³⁰ et aperti sunt oculi eorum.

et comminatus est illis iesus dicens. uidete ne quis sciat. ³¹ illi autem. exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa. ³² egressis autem illis ecce obtulerunt ei hominem mutum
surdum daemonium habentem, ³³ et eiecto daemone. locutus est mutus. et miratae sunt turbae

24. recidite JL*, recidete E, recedete R. > non
mortua est enim p. R, non est enim puella mortua
DL, om. enim L. dormiuit Q. diridebant DEP
HLMOR.

25. quum HΘ. iecta DE*PL*R. intrauit +
in domum P^{mg}R. manum eius + et dixit puella
surge 55. Hanc lectionem agnoscit cor. uat. sed
referre uidetur ad Luc. viii. Mc. [v]; delet cor.
uat. mg. Cf. et dixit puella exsurge h.

26. exit LQR. huiuersam C.

27. transeuntes R. inde ihu (ih̄s LR non Y):
> ihu inde T. sequuti HΘ. duo caeci (ceci KW):
11. (om. caeci) D, duo domum caeci Q. dicentes
+ dñe D. miserere DP. in nostri, -ostri sup.
lin. m. ut uid. pr. X. filii codd. plurimi: filii
ABC*(i eras) P JQR (F def.): cf. uers. 2. danit H.

28. quum HΘ. ueniisset D, uenisset R. ad-
cesserunt MO. ad eum + duo D(11) LRT. caeci
+ rogantes R. om. et ante dicit P. dicebat D,
dixit Q. creditis: credidisti H. > hoc possum
W vg. > uobis facere D. uobis om. R*; + uos

sup. lin. R^c; + at illi E, + et J ante dicunt. ei:
enim T. hutique C.

29 et 30. huculos C, oculos O semel.

30. et + statim R. illorum ACFHΘKMOTV
WX^cYZ: eorum BDEPJLMQRX* vg. illis:
eis ER. om. ih̄s R. nequis uno ductu R.

31. exeuntes: exierunt E. defamauerunt DE
PLR. in totam terram illam (contra graecum)
BKLMQVRVX*Z², in terram totam illam D, in
uniuersa terra illa E, in uniuersam terram illam F,
per totam terram illam corr. uat. mg.

32. hegressis C. obtulerunt CDEPΘLORTW
vg. mutum + et surdum D(sordum)EP^{mg}LQR
cum a b c f* g. 2 h q. Contra d tantum habet
surdum. Conflatio est ex duplici interpretatione;
uide Hieron. ad h. l. demonium D(+ et ante dem.)
PLW; daemonia Y. hebentem L.

33. iecto DR. demone P*; daemonio BE vg.,
demonio DEP^rW, demonia L. loquutus P.
mirati sunt turbae D, mirate s. turbe W. num-
quam codd. et 55: nunquam W5H. apparuit

- ³⁵ (76. 2) Et circumibat iesus ciuitates omnes et castella docens in synagogis eorum et praedicans euangelium regni et curans omnem languorem et omnem infirmitatem.
- ³⁶ (77. 6) Uidens autem turbas misertus est eis quia erant uexati et iacentes sicut oues non habentes pastorem.
- ³⁷ (78. 5) Tunc dicit discipulis suis messis quidem multa operarii autem pauci
- ³⁸ rogate ergo dominum messis ut eiciat operarios in messem suam.
- X. (79. 2) Et conuocatis duodecim disci-

pulis suis dedit illis potestatem spirituum immundorum ut eicerent eos

et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem.

² (80. 2) Duodecim autem apostolorum nomina sunt haec

primus simon qui dicitur petrus et andreas frater eius

³ iacobus zebedaei et iohannes frater eius philippus et bartholomaeus thomas et mattheus publicanus iacobus alphei et thaddaeus

dicentes. numquam apparuit sic in sdrasel. ³⁴ pharisaei autem dicebant in principe daemoniorum eicit daemonia. ³⁵ et circuibat iesus ciuitates omnes et castella docens in synagogis eorum et praedicans euangelium regni. et curans omnem languorem et omnem infirmitatem. ³⁶ uidens autem turbas misertus est eis quoniam erant uexati et iacentes sicut oues non habentes pastorem.

³⁷ tunc dixit discipulis suis messis quidem multa operarii autem pauci. ³⁸ rogate ergo dominum messis. ut mittat operarios in messem suam.

X. ¹ Et conuocans duodecim discipulos suos. dedit illis potestatem. spirituum immundorum ut eicerent eos et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem. ² duodecim autem apostolorum nomina sunt haec. primus simon qui dicitur petrus. et andreas frater eius. ³ iacobus zebedei. et iohannes frater eius. philippus et bartolomeus. thomas et

sic: paruit sic CTZ* (app. Z¹); > sic apparuit DR, et sic paruit B cum D gr. uett. pl. hisrael D, srahel C, israel W vg.

34. pharisei CW, parisei L, farisei R, faris D. in principem CZ*; in belzebub principe DL, in belsebud in principe Q, cf. b g₁ h. demoniorum DFLRW; + hic FR. iecit DR, aeicit C, eiecit EPO, eiicit vg. Tisch. demones PRW; daemonia BE, demonia DL.

35. circuibat BHΘJMMTVX*Z* vg. (circumibat X^cZ¹), circum ibat A. om. ihs BX* (add. X^c). ciuitates omnes et castella (rās πόλεις πάσας καὶ rās κώμας) codd. fere omnes: om. et L; > ciuitates & omnes castella E* (omnia E^c), omnes ciuitates et castella B vg. synagogis E*, sinagogis PHLRT. predicans DO, euangelium E, æuangelium D. languorem CDPLRT. infirmitatem O; + in populo P^mRT^c cum c g₁ gal. et graecis multis.

36. autem + ihs DR. om. turbas L. misertus DLR. om. eis L. quia: quod F, qui CEQR, quae L. oues C, obes O.

37. dixit Θ. maesis etc. E, messes L*, mensis

R* (corr. m. sax.), mesis P. hoperarii etc. C, operari PR, oberari L.

38. ergo: autem L. eiciat (ἐκβάλλη) cum AP(eie.)H*JKMMO^cQVX^cYZ Tisch. (eii.) et d: mittat BCDH^mΘLO*RTX*W^cSC uett. rell., mitat E, emittat H.

X. 1. et om. J. cumuocatis R. duodecim A* (corr. A¹); .xii. DERW. dedit eis EP^mQR. spirituum: spū Z*, spū^{um} Z². immundorum BDEHW vg. iecerent D, eiecerent EP, eiicerent W vg. Tisch. languorem PHLTXZ.

2. duodecim: .xii. DR (non W). apostolorum C; discipulorum BJOR*XXZ. nomina sunt haec codd. pl. et vg. cum graeco: > nomina haec sunt EQT, > haec sunt nomina W, nomina sunt (om. haec) JL. symon CDETW. handreas C, andrias D.

3. zebedei BCDΘMORWZ^c, zebadei X, zebedei B(ex corr.?)P. iohannis DEPRZ* (corr. m. p.), ioannes SC. philippus CE, filippus DT, philipus L. bartholomaeus AFHJMQR vg.: bartholomeus BCDEPΘLMOR^aWXZ, bartolomaeus T,

- ⁴ simon cananaeus
et iudas scariotes qui et tradidit eum.
⁵ (81. 10) Hos duodecim misit iesus
praeciens eis et dicens in uiam gen-
tium ne abieritis
et in ciuitates samaritanorum ne intra-
ueritis
⁶ sed potius ite ad oues quae perierunt
domus israhel.
⁷ (82. 2) Euntes autem praedicate dicen-
tes
quia adpropinquauit regnum caelorum

- ⁸ infirmos curate
mortuos suscite
leprosos mundate
daemones eicite
gratis accepistis gratis date.
⁹ Nolite possidere aurum neque argen-
tum
neque pecuniam in zonis uestris
¹⁰ non peram in uia
neque duas tunicas
neque calciamenta
neque uirgam

mattheus publicanus. iacobus alpei. et lebbeus. qui nominatur taddeus. ⁴ simon chananeus. et iudas scariotes. qui et tradidit eum. ⁵ hos duodecim misit iesus praeciens eis et dicens. in uiam gentium ne abieritis. et in ciuitates samaritanorum ne introieritis ⁶ sed potius ite ad oues quae perierunt domus israhel. ⁷ euntes autem. praedicate dicentes. quia adpropinquauit regnum caelorum. ⁸ infirmos curate leprosos mundate. daemones eicite gratis accepistis gratis date. ⁹ nolite possidere aurum. neque argentum. neque pecuniam in zonis uestris. ¹⁰ non peram in uiam. neque duas tunicas. neque calciamenta. neque uirgam. dignus est enim operarius mercedem suam.

bartholomes R*. tomas HT. mattheus ABPΘK MMOQVXZ et matheus CDEHLRTY; matthaeus JTW vg. publicanus (pupl. D.) sine addit. BDΘ LTX cod. caraf. SC, cum gr. omn. et c d f ff₁ g₁ h k q d aur.: publ. (pupl. PR) + et ACEPHJKMMOQ RVWYZ⁵ Tisch., uell. (a?) b, et syr. v. uir. Or. int. alpei codd. pl., et alpei E*, albbei L, alfei CDPR: alphaei M vg., alfaei JM; cf. ad Mc. ii. 14; + et iudas scelutis E (cf. et iudas zelotes a b g₁ h gat., omisiss et thaddaeus). thaddaeus ABHKMMQ XZ vg.: thatdaeus Y, taddaeus J, thaddeus O, taddeus CPOV, thadeus L, thatheus RW, tattheus T, tatheus DE; solus h iebbacus = Αεββαίος cum D graeco (et d); cf. et lebbeus qui nominatur taddeus f.

4. symon CD. cananaeus cum ABKQTVXY vg., et -eus HMTW: chananaeus J, chananeus CΘMOZ, cannaneus D, channaneus EPLR. scariotes ABHMMQTV: scariothes CPOJKL ORVWXZ, scariothis DE, iscarיותes vg. qui et codd. pl. et vg. cum graecis: om. et DELQRW cum graeco F et b c ff₁ g₁ h k sah. cop. sy^uur.

5. duodecim: XII DEPW. missit D. pre-
cipiens D. om. eis P* suppl. mg. eis et codd. omnes et S (cum D graeco): om. et cum graecis (παράγγελλας αὐτοῖς λέγων) SC et ff₁. In libris editis unde fluxerit haec correctio nescimus, sed ex Erasmo credo, qui uertit 'quibus praeceperat dicens.' Editiones uell. cum codd. legunt praeciens eis et dicens; sc. ex meis Hailbrun 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Sacon 1515. Sed Mareschal 1531 et Uirian 1534 iam omittunt et et Iunta Ven. 1534 quibus praecepit

dicens. in uia F. habieritis C, aberitis P. Celerum L. plane om. in uiam g. ne ab. et in, linea forsitan praetermissa. om. in ante ciuitates P. ciuitatem E. intraueritis D; introieritis R.

6. putius PR. oues C, obes T. que D. perierant R. israhel: IRL X, hisrael D; cetera uide ad ii. 6.

7. exeuntes Z* sed corr. m. p. erasis -xe-. predicate DW. om. dicentes DL. adpropinquauit cum ABCDEFFJLQQRXYZ* et app. MMWZ⁵ HSC: adpropinquabit HQT, appr. K V5. celorum W.

8. infirmos (infimos R*) curate m. suscite: > mortuos suscite infirmos curate J. Ceterum om. mortuos suscite f et Hieron. in comm. cum graecis nullis etc. leprosos (leprosus BL*OR, laeprosos E) mundate; om. T. daemones (dem. DELOW) cum ACDEFFHΘJKLMMTOQTVW YZ vg.: daemones (dem. BRX) cum graeco δαιμόνια. eicite ER, iecite D, eicite vg. Tisch. + quod ante gratis pr. Q. accipistis DEPLRY. date: reddite T.

9. possidere Pⁿ. pecuniam DL. zoniis E* (i sec. eras.).

10. in uia (eis ὁδόν) codd. et vg. sed in uiam a b f h; + neque panem F; + neque pecuniā E. duas: II. D. tunicas DELR. calciamenta J vg., caltiamenta M. uirgam (uirga Z*, corr. Z²) codd. et vg. et Hieron. (sed uirgas, cum graecis plurimis, a k): + in manibus uestris QR cum a b c g₁ h IIL. (in manibus q). enim est codd. pl. et vg.: > est enim CEFHJKTY; est (om.

dignus enim est operarius cibo suo.

¹¹ (83. 2) In quamcumque ciuitatem aut castellum intraueritis

interrogate quis in ea dignus sit et ibi manete donec exeatis.

¹² (84. 5) Intrantes autem in domum salute eam

¹³ et si quidem fuerit domus digna ueniat pax uestra super eam si autem non fuerit digna pax uestra ad uos reuertatur.

¹⁴ (85. 2) Et quicumque non receperit uos neque audierit sermones uestros

exeuntes foras de domo uel de ciuitate excutite puluerem de pedibus uestris

¹⁵ amen dico uobis

tolerabilius erit terrae sodomorum et gomorraeorum in die iudicii quam illi ciuitati.

¹⁶ (86. 5) Ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporum

estote ergo prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae.

¹⁷ (87. 1) Cauete autem ab hominibus tradent enim uos in conciliis

¹¹ in quacumque autem ciuitatem aut castellum introieritis. interrogate. quis in ea dignus est. et ibi manete. donec exeatis. ¹² introeuntes autem in domum. salutate eam. dicentes. pax huic domui ¹³ et si fuerit domus illa digna ueniet pax uestra super eam. si autem non fuerit digna. pax uestra ad uos reuertetur. ¹⁴ et quicumque non receperit uos. neque audierit sermones uestros exeuntes autem foras de domo uel de ciuitate illa excutite puluerem de pedibus uestris. ¹⁵ amen dico uobis. tolerabilius erit. terrae sodomorum. et gomorreorum. in die iudicii quam illi ciuitati.

¹⁶ ecce ego. mitto uos sicut oues in medio luporum. estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae. ¹⁷ caute autem uos ab his hominibus. tradent enim uos in con-

enim) I.R. hoperarius C, operarios L* corr. m. 2. cybo E, cibo O.

11. *quamcumque* *codd. pl. et quacumque* *vg.*: quacumque ELMT; *sine add. cum* ABCDEPFK LMMOQRTVXYZ *et a(d) g₂ q Hil.*: + autem HΘ *Wag. Tisch. cum gr. εἰς ἡν δ' ἂν πόλιν* *et sic c f ff₁ h k*; *praeterea habent enim b Hieron.*, uero g₁. ciuitate L (ciuitatē E, -tem MT *cum ceteris*). *aut*: uel E. castella T. intraueritis J. *quis*: qui P* (*sed corr.*). *in ea* (ἐν αὐτῇ) *codd. pl. et vg.*: *in eam* AIIΘY(eā). *sit*: est BX. exiatis R, exeatus L; + inde E.

12. *salutate*: salute F. *eam sine addit.* A.P* MO*, *Walker* φ, *Hieron. cum uel. h et gr.* (Tisch. W. H.): + dicentes pax huic (uñic D) domui BCDEP^{mo}FHΘJKLMO^{mo}QRTVWXYZ *vg.*, *cum gr. multis* (N^oDL etc.). *et a b c d f ff₁* (pax domui huic d ff₁) g₁ h q Hil.; *ex Luca x. 5.*

13. *et si q. f. d. digna forsan addita sunt in Y, post m. primam.* siquidem EIIΘV. > domus fuerit F. *domus sine addit.* ACDFFHΘJMO* RTY: om. L; + illa BEKMOQVWXYZ *vg. cum graecis paucis* (M al.²) *et a b c f ff₁ g₁ h q.* ueniet (ἐλθάτω) ACEP*FHΘJMOQTX^oYZ: ueniet BD P^oKLMT^oR^oVW^oX* *vg. cum a b c* (erit d) f ff₁ g₁ h q. uestra: digna D* *sed corr.* si: sin HΘKVZ *et S. ioh. ox.* fuerit + domus Z¹. *reuertatur* (ἐπιστραφήτω) ACEP*FJMO^oTX^oY *cum h q.*: reuertetur BD^oP^oHΘKLM^oQ^oR^oVW^oX*Z¹ *vg.*, *cum a b c d f ff₁ g₁ h*; reuertitur E; *item* > reuertetur ad uos *vg.*

14. quicumque 519. recipit DEPLR. audierint Y. sermones + meos P lapsu (*sed expunctum*). uestros: uos D. de domo (domu DQR) uel de ciuitate *codd. fere omnes sed de secundum om. WZ^o vg. Tisch.*: > de ciuitate uel de domo Θ; *post ciuitate* + uel de castello illo DL; + uel castella (*sic Abbott*) illo Q, *sic graecus* N ἡ πόλεως ἡ κάμψ, *et uel de castello* g₂, uel ciu. uel castello illo Corp. oxon. excutite: exeunte L. de pedibus uestris *sine additamento* CDEPΘJKLMO R*TVWZ *vg. Hieron. et graeco ut uidetur et uersionibus omnibus* (*et a b c d f ff₁ k q*): + in testimonium eorum ABFHM^oQXY; + in testimonium illorum R^{mo}; + in testimonium illis g₁ h; *ex Marco vi. 11 et Lu. ix. 5.*

15. tollerabilius D^oPRW, tollerapilius L* (*sed p improbat L²*). terre HW, ter L* *ad fin. lin.*, + e L². zodorum L. gomorraeorum *codd. pl.*: gomorreorum DEPORZ; gommorraeorum Y; gomoraeorum B; gumorreorum L; gomorrhacorum W *vg.* ciuitate V* *sed corr. m. p.* ciuitati + uel domui DL.

16. sicuti hoes C; om. L. in medium B. ergo + uos D. simplices D^oP¹. sicuti col. C. columbe ORWX*.

17. caute: haute V. autem: ergo CT; + uos D. ominibus C. om. enim O. concilis P^oLR. sinagogis E(-iis E*)P^oLR. flagillabunt D^oPLR.

et in synagogis suis flagellabunt uos
¹⁸ et ad praesides et ad reges ducemini
 propter me
 in testimonium illis et gentibus.
¹⁹ (88. 2) Cum autem tradent uos
 nolite cogitare quomodo aut quid lo-
 quamini
 dabitur enim uobis in illa hora quid
 loquamini
²⁰ non enim uos estis qui loquimini
 sed spiritus patris uestri qui loquitur
 in uobis
²¹ tradet autem frater fratrem in mor-
 tem
 et pater filium
 et insurgent filii in parentes et morte

eos afficient
²² et eritis odio omnibus propter nomen
 meum
 qui autem perseuerauerit in finem hic
 saluus erit.
²³ (89. 10) Cum autem persequantur uos in
 ciuitate ista
 fugite in aliam
 amen enim dico uobis
 non consummabitis ciuitates israhel
 donec ueniat filius hominis.
²⁴ (90. 3) Non est discipulus super magis-
 trum
 nec seruus super dominum suum
²⁵ sufficit discipulo ut sit sicut magister
 eius

cilli, et in synagogis suis flagellabunt uos. ¹⁸ et ante praesides et reges ducimini propter me in testimonium illis et gentibus. ¹⁹ cum autem tradiderint uos. nolite cogitare quomodo aut quid loquamini dabitur enim uobis in illa hora. quid loquamini. ²⁰ non enim uos estis qui loquimini. sed spiritus patris uestri qui loquetur in uobis. ²¹ tradet autem. frater fratrem in mortem. et pater filium. et insurgent filii in parentes. et morte eos adficiant. ²² et eritis odio omnibus propter nomen meum qui autem perseuerauerit usque in finem hic saluus erit. ²³ cum autem persequantur uos in ciuitatem ista. fugite in aliam. amen dico uobis non consummabitis ciuitates israhel. donec ueniat filius hominis.

²⁴ non est discipulus super magistrum. nec seruus super dominum suum. ²⁵ sufficit

18. et ad praesides et ad reges (cf. καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς, redditur enim δὲ καὶ ampliori locutione et ad) cum ACFHOL(regis)MT QX*Y vg.: et ad pr. et (om. ad) reges BD(pres.) PJKMOTVWX*Z Hieron., et > et ad reges et pr. ER (praess.) ex Luca xxi. 12; cf. uett., ante r. et pr. a g₁ h m, apud r. et pr. b c q, ante r. et magis- tratus k, sed ante pr. et reges f ff₁, cf. Orig. I. 158 ἐπὶ βασιλέων καὶ ἡγεμόνων. ducemini (ἀχθήσεσθε) BCDEPHΘJKLMMRTVWXZ: ducimini AFO QY.

19. quum HΘ. aut quid: aut que E* (corr. m. 2). loquamini (λαλήσητε) fere omnes et vg.: loquaemini Q, loquimini ELR*, loquimini D. dabitur enim u. in i. hora (hara L, ora T) quid loquamini (loquimini ER): om. QZ* (sed + in mg. Z²) cum graecis DL al. plus¹⁰, d g₁ k floriac. In Cypriano Hartelii quinquies habentur uerba Testim. iii. 16, et Epp. 10, 57, 58, 76, sed in omnibus uariant codd. exc. ep. 58 ubi clausula habetur sine omissione. Optatus om.

20. uos estis (hestis C) codd. et vg.: > estis uos W; om. estis S. ioh. oxon. qui: quid CQY S. ioh. oxon. loquaemini L, loquimini EQR. patres Y*. om. qui sec. C. loquetur EQ.

21. tradat Q. Autem: enim E. fratrem om.

H* sed + in mg. filii om. J (inepte R filium pro filii in). morti DΘ. afficient ABCFHJMMQT WYZ³ vg.: adficiant DEΦΘLOZ*, adficiant R.

22. hodie CE*. omnibus: + hominibus DE ΘKMRVZS⁵; + gentibus P¹⁰⁰L. perseuerauit R; + usque BCDEPHΘKLMQRTVWZ⁴ vg. in fine FO.

23. quum HΘ. persequantur (perscquentur L* corr. m. 2) = διώκωσιν: persecuntur R cum graecis DΔ et d (sed non δ). fugete L. in aliam codd. et vg. et Z³: in alia KZ*; + et cum in alia persequantur uos fugite in tertiam E; + si autem et in alia persecuti uos fuerint fugite et in tertiam Q. Simile additamentum est in graecis DL 1. 13. 22. 118. 124. 209. 247 al. et in uett. a b ff₁ g₁ 2 h k q gat., sed graeci eis τὴν ἄλλην et ex latt. in aliam a b ff₁ g₁ h q, in alteram g₂ h. amen enim cum AEFMOX¹⁰⁰Y Tisch. et graecis pluri- mis: amen amen M, amen (om. enim) BCDEPH ΘJKLQRTVWXX*Z vg. uobis O. consummauitis OT, cominabitis (cominabitis Stevenson) Y. is- rahel uide ad ii. 6. ueniat: ueniet L* (corr. L²).

24. nec: neque FFPZ¹.

25. sufficit R. seruus (δοῦλος): seruo CDJT vg. cum b ff₁ g₂ h (non g₁ h q); seruus ut sit E. + et

et seruus sicut dominus eius.

^(91. 10) Si patrem familias beelzebub uocauerunt

quanto magis domesticos eius ne ergo timueritis eos.

²⁶ ^(92. 2) Nihil enim opertum quod non reuelabitur

et occultum quod non sciatur.

^(93. 5) Quod dico uobis in tenebris

²⁷ dicite in lumine

et quod in aure auditis

praedicate super tecta

et nolite timere eos qui occidunt corpus

²⁸ animam autem non possunt occidere sed potius eum timete qui potest et

animam et corpus perdere in gehennam

²⁹ nonne duo passeress asse ueneunt ?

et unus ex illis non cadet super terram sine patre uestro

³⁰ uestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt

³¹ nolite ergo timere

multis passeribus meliores estis uos.

³² Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus

confitebor et ego eum coram patre meo qui est in caelis.

³³ ^(94. 2) Qui autem negauerit me coram hominibus

discipulo ut sit sicut magister eius et seruo sicut dominus eius. si patrem familias beelzebub uocauerunt quanto magis domesticos eius ²⁶ ne ergo timueritis eos. nihil est enim opertum quod non reuelabitur. et occultum quod non sciatur. ²⁷ quod dico uobis in tenebris. dicite in lumine. et quod in aure auditis. praedicate super tecta. ²⁸ et nolite timere eos qui occidunt corpus. animam autem non possunt occidere. sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam. ²⁹ nonne duos passeress asse ueniunt. et unus ex illis non cadet super terram. sine uoluntate patris uestri. ³⁰ uestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt. ³¹ nolite ergo timere multis passeribus meliores estis uos. ³² omnis ergo qui me confessus fuerit coram hominibus. confitebor et ergo illum coram patre meo qui in caelis est. ³³ qui autem negauerit me coram hominibus negabo et ego eum coram patre meo qui est in caelis.

ante si P. pater L; patremfamilias uno uerbo V5H. beelzebub cum ABCFHΘJKMMVWX YZ. *vg. Hieron. ex 4 Reg. i. 2; cf. belzebub DAP O^u; belzebub R et S. ioh. oxon., uelzebub O^u et c. sax. fr. syr.^{60h}; beelzebud E, belzebud Q; belzebu T. Graeci et uett. latt. fere omnes cum I scribunt beelzebub a f f f, q, belzebub d h k, uelzebub b, belzebub g; (cf. Βεεζέβουλ NB et W. H.), quando L. domesticos DLR.*

26. ne: non CRT; nec DEPLO. timueritis J, tueritis O^u (corr. gl.). nihil (nichil W) enim opertum cum ADFFKMMTOVWX^uYZ et b, cf. nihil opertum C: n. enim est opertum BEHΘLQ RX^u *vg. Tisch.*, n. enim opertum est JT, et sic graeci et uett. latt. habent est. non reuelabitur (-lauitur C) et: non reueletur neque T (S cum et). occultum D, hoccultum C. sciatur (γνωθήσεται) cum BCDEPFHΘJKLMMOQRVWX^uZHSC et a b d f h aur.: sciatur ATX^uV5 cum c g, q.

27. auditis (ἀκούετε) *codd. pl. et vg.*: audistis EPLM, audietis D, audisti H. predicate DW.

28. hoccidunt. . hoccidere C. putius LR, potius W. > timete cum ER *vg.* et animam et corp. *codd. et vg. cum graecis* (N)BCDLXΠ et f f f, k: om. et ante animam et c. BEH^uKT cum a b c g, h m q, > (et om. et) corpus et animam

DLR cum Clem. hom. Ir. int. Tert. (3) Lucif. perdedere R^u. in gehennam *codd. fere omnes* (H^uZ^u) et *vg. cum D graeco eis γεένναν et a b c d f f f, g, (gehennem) h m q*: in gehenna BC(geenna)H^u LMZ^u cum graecis fere omnibus.

29. duo: dño L; .11. D. asse: ase R (gl. uertit to him cumende!). ueneunt BFΘJKMO VWX^uZ^u *vg.* (S uen.): ueniunt ACDEPHLMQ RTY^u*. illis: eis R. cadet *codd. et vg.*: cadit DEFPQR. super: in C. sine patre uestrq *codd. et vg.*: sine uoluntate patris uestri Θ, sine uol. patre uestro E, sine patris uestri uol. qui est in caelis D, sine uol. dei patris uestri qui in caelis est L, sine patre uestro qui in caelis est Q. Similia habent uett. plur. (cf. B. F. Westcott in 'Smith's Bible Dictionary', tom. iii. p. 1694, not. k).

30. om. et LRZ. > numerati sunt omnes R.

31. nolite: nol in ras. scr. A. timere + eos DELQ cum graeco M al. multis: multo magis DL. > uos meliores estis passeribus R. melioris L.

32. confiteuitur C, confitebitur O; confitetur A^uTX^uV, confitebur L. est in caelis (-los H^u corr. m. p.): > in cael. est DEFLQRW(cel.) *vg.*

33. Versum totum om. D. negauerit me:

- negabo et ego eum coram patre meo
qui est in caelis.
34 (95. 5) Nolite arbitrari quia uenerim
mittere pacem in terram
non ueni pacem mittere sed gladium.
35 Ueni enim separare hominem aduersus
patrem suum
et filiam aduersus matrem suam
et nurum aduersus socrum suam
36 et inimici hominis domestici eius.
37 (96. 5) Qui amat patrem aut matrem
plus quam me
non est me dignus
et qui amat filium aut filiam super
me
non est me dignus
38 et qui non accipit crucem suam et se-

- quitur me
non est me dignus.
39 (97. 8) Qui inuenit animam suam perdet
illam
et qui perdiderit animam suam propter
me inueniet eam.
40 (98. 1) Qui recipit uos me recipit
et qui me recipit recipit eum qui me
misit.
41 (99. 10) Qui recipit prophetam in nomine
prophetae mercedem prophetae accipiet
et qui recipit iustum in nomine iusti
mercedem iusti accipiet.
42 (100. 6) Et quicumque potum dederit
uni ex minimis istis calicem aquae
frigidae

34 nolite arbitrari quia ueni mittere pacem super terram. non ueni pacem mittere sed gladium. 35 ueni enim separare hominem aduersus patrem suum. et filiam aduersus matrem suam. 36 et inimici hominis domestici eius.

37 qui diligit patrem aut matrem plus quam me. non est me dignus. et qui diligit filium aut filiam plus quam me. non est me dignus. 38 et qui non accipit crucem suam et sequitur me. non est me dignus. 39 qui inuenit animam suam perdet illam et qui perdiderit animam suam propter me inueniet eam.

40 qui recipit uos. me recipit et qui me recipit recipit eum qui me misit. 41 qui recipit prophetam in nomine prophetae mercedem prophetae accipiet. et qui recipit iustum in nomine iusti mercedem iusti accipiet.

42 et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae. tantum in nomine discipuli amen dico uobis. non perdet mercedem suam.

> me necauerit R. om. ego MV. > in caelis est EPLQR *vg.* celis W.

34. nolite + ergo B. arbitrare D. quia: quod BFX*. uenirum R; ueni E. mittere pacem (panem H *cf.* nontibus *pro* noctibus xii. 40): > pacem mittere BDPRX*. in terram: om. BX*; in terra P* (corr. P¹) MZ* (corr. Z³) cum S. ioh. et corp. oxon.; pacem uenerim mittere in ter. *vg.*; uenerim pacem in terram mittere est non ueni inepte L. sed gaudium Q.

35. seperare D; sepe | perare L. hominem: filium hominem Q *quae conflatio est ex vión gr.* D. 42. 114** b (a def.) c d ff₁ g₁ h q et ἀνθρώπων *gr. plur. f.k.* om. suum L. filiam: filium Z* (corr. -am Z²). et nurum aduersus (-sum D) socrum suam: om. Z* sed + in ima pag. Z².

36. inimici + non plus quam me L* (*improbat s. m.*). homines O^c VY*. domestici DLR.

37. patrem + suum O¹. om. aut matrem

plus quam me non L (*cf. u. 36*). patrem aut matrem cum graeco BDEP^{mo} HΘJKMO^{ol} QTVW XZ *vg.*: patrem et m. ACEP*FM (aet)RY. plus quam: super T. filium et filiam P* (corr. mg.). super: plus quam JLQ. non est dignus dignus inepte B; non me dignus Q.

38. accepit B. sequatur DPLQR.

39. in uenit D. animam suam litteris minoribus X. perdet: perdat MZ^c. illam: eam DW. propter: pro R. eam: illam EL.

40. qui recipit: et qui receperit F, qui recipit Q; *deinde* qui me recepit recepit . . recepit EF. me recipit: > recipit me DL. recipit (recipet O) eum: recepit illum E *uid. supr.* misit DLR.

41. qui recepit E. profetam . . profetae . . profetae DPLOR (prophete W). mercedem ter ELR *hic et* 42. mercedem prophetae: om. prophetae M.

42. et om. Y* corr. m. r. quicumque 59.

tantum in nomine discipuli
amen dico uobis non perdet mercedem
suam.
XI. ^(101, 10) Et factum est cum consum-
masset iesus
praecipiens duodecim discipulis suis
transiit inde
ut doceret et praedicaret in ciuitatibus
eorum.
² ^(102, 5) Iohannes autem cum audisset in
uinculis opera christi
mittens duos de discipulis suis ³ ait illi
tu es qui uenturus es an alium expec-
tamus?
⁴ et respondens iesus ait illis
euntes renuntiate iohanni quae audistis
et uidistis

⁵ caeci uident
claudi ambulant
leprosi mundantur
surdi audiunt
mortui resurgunt
pauperes euangelizantur
⁶ et beatus est qui non fuerit scandali-
zatus in me
⁷ illis autem abeuntibus
coepit iesus dicere ad turbas de io-
hanne
quid existis in desertum uidere
harundinem uento agitatam?
⁸ sed quid existis uidere hominem
mollibus uestitum?
ecce qui mollibus uestiuntur in domi-
bus regum sunt

XI. ¹ Et factum est. cum consummasset iesus praecipiens duodecim discipulis suis.
transiit inde ut doceret et praedicaret. in ciuitatibus eorum.

² iohannes autem. cum audisset in carcere opera christi. mittens discipulos suos. ³ ait
illi tu es qui uenturus es. an alium expectamus. ⁴ et respondens iesus ait illis. euntes renun-
tiate iohanni quae audistis et uidistis. ⁵ caeci uident claudi ambulant. leprosi mundantur
surdi audiunt mortui resurgunt pauperes euangelizantur. ⁶ et beatus est. qui non fuerit
scandalizatus in me. ⁷ illis autem abeuntibus coepit iesus dicere ad turbas de iohanne. quid
existis in desertum uidere arundinem a uento moueri. ⁸ sed quid existis. uidere hominem

minimis: minis E. calicem: potum D* (cal.
mg.). frigide LWY. tantum: tatum H. dis-
cipuli + tantum O.

XI. 1. est om. ut uultur D* (+ D¹). con | con-
sumasset L. iesus: + sermones hos D; + uerba
haec P^m LQR; + omnia uerba haec EW. prae-
cipiens (pre. DV): praecepit E. duodecim:
·xii. DE:PL² xpi L*) W. transiit (μετέβη) codd.
pl. et transiit P: transit ELQR uide ad Ioh. v. 24.
predicaret DW.

2. iohannis EP¹ LR, ioh- D, iohannes SC.
audiisset D, audisset H. hopera C. duos (·ii.
D): om. L cum a b c f h k; cf. per discipulos q =
διὰ τῶν μαθητῶν Tisch. W. H. de: ex D.

3. ait illi codd. pl. et vg.: ait illis DEP^m JQR
cum graeco M, et b; euntes dicite L. Post ait
illis + euntes dicite DR gat.; + euntes dicite illi
E; + ite et dicite ei J. han C. exspectamus
E:PKMZ^c (sed s pr. erasa.).

4. om. iesus A* (+ corr.) C; > ait illis iesus R.
renuntiate WS. iohanni SC. audistis et uidistis
contra graecos et uersiones (ἀκούετε καὶ βλέπετε)
cum ABD³ PHΘJ KMMOQT V WXYZ vg. (audistis
inuistis L); audistis et uidetis CR, > uidistis et

audistis E(F) ex Luc. vii. 22 εἰδετε καὶ ἠκούσατε.

5. ceci W. clodi D, cludi R. hambulant C.
mundantur + et R. sordi D. audiunt + et
DEJLR. resurgunt: suscitantur D; + et
D/L. euangelizantur D, euangelizantur E,
euangelizantur R*.

6. om. est MT. fuerit: erit W. scandaliz-
atus E. > in me non fuerit sc. LR. om. in me
J. In D et E in me cum sequentibus iunguntur.

7. > abeuntibus autem illis R. habeuntibus C.
caepit DLO, cepit W. > de ioh. ad turbas F.
iohanne (ioan. SC, ioh- D); + baptista Q, bab-
titza D, baptista L, baptiza R. existis Z ter (7. 8. 9)
sed i correctoris ter eras. in deserto EFLZ*. in
desertum? uidere etc., sic distinguunt (A) DPO,
et in 8. 9. arundinem ΘJRW vg. Tisch. agita-
tam (agitata et ras. H, agitatam Y): moueri FL
cum b d f g₁ h; ex Luca vii. 24.

7, 8. > hominem mollibus uest. ecce q. m. u. in
d. r. sunt sed q. e. u. arundinem uento agitatam W.

8. hominem mollibus + uestibus L gat. cum
graecis plurimis. ecce (ecce L) qui mollibus
uestiuntur: om. E. domibus: dominibus E*
(n improbata). reguum R, regum Y.

- ⁹ sed quid existis uidere prophetam?
etiam dico uobis et plus quam prophetam.
- ¹⁰ (103. 2) Hic enim est de quo scriptum est
ecce ego mitto angelum meum ante
faciem tuam
qui praeparabit uiam tuam ante te.
- ¹¹ (104. 5) Amen dico uobis non surrexit
inter natos mulierum maior iohanne
baptista
qui autem minor est in regno caelorum
maior est illo.
- ¹² (105. 5) A diebus autem iohannis baptistae usque nunc regnum caelorum uim patitur
- et uiolenti rapiunt illud.
- ¹³ (106. 10) Omnes enim prophetae et lex usque ad iohannem prophetauerunt
- ¹⁴ et si uultis recipere ipse est helias qui uenturus est
- ¹⁵ qui habet aures audiendi audiat.
- ¹⁶ (107. 5) Cui autem similem aestimabo generationem istam?
similis est pueris sedentibus in foro qui clamantes coaequalibus ¹⁷ dicunt cecinimus uobis et non saltastis lamentauimus et non planxistis
- ¹⁸ uenit enim iohannes neque manducans neque bibens et dicunt daemonium habet

mollibus uestimentis indutum. ecce qui mollibus uestiuntur in domibus regum sunt. ⁹ sed quid existis. uidere prophetam. etiam dico uobis et plusquam prophetam.

¹⁰ hic est enim de quo scribitum est. ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam qui praeparauit uiam tuam ante te. ¹¹ amen dico uobis non surrexit inter natos mulierum. maior iohanne baptista qui autem minor est in regno caelorum maior est illo.

¹² a diebus autem iohannis baptistae usque nunc regnum caelorum uim patitur. et uiolenti rapiunt illud.

¹³ omnes enim prophetae et lex. usque ad iohannem prophetauerunt. ¹⁴ et si uultis percipere ipse est helias qui uenturus est. ¹⁵ qui habet aures audiendi audiat.

¹⁶ cui autem adsimilabo generationem istam. similis est pueris edentibus in foro et clamantibus ad alterutrum ¹⁷ dicentes. cantauimus uobis et non saltastis. lamentauimus et non planxistis. ¹⁸ uenit enim iohannes neque manducans neque bibens et dicunt daemonium

9. prophetam (prof. D²POR): om. L. etiam om. C. uobis om. L. om. et D. plusquam Q. prophetam (prof. P²O): profeta DE(proph.)LQR (uoluit etiam P corr.).

10. hic enim est (οὗτος γάρ ἐστιν gr. pl.) cum ACFHJMOX^cY: > hic est enim BDEP²OKLM QRTVWX²Z vg.; hic est (om. γάρ Tisch. W. H.) b g₁ k. scribitum EQJTYZ. ecce ego cum AC²P²FJ MOQRTWYZ⁴vg.: om. ego BDEH²OKLMVXZ² cum gr. Z, et uett. c ff₁ g₂. hangelum C, angel. D. hante bis C. preparabit D, praeparauit BF OX. uiam suam L.

11. amen amen M. > inter n. mul. non surrexit E. iohanne S²C. baptista DL, bapta M. in regnum R. celorum hic et 12 W. om. est sec. Q.

12. iohānes O*, iohannis S²C. baptistae DLT^c, baptista T*, baptiste W. usque C. Post nunc ras. 3 litt. X. caelorum L. uiolenti PQR, uiolenti D. rapiunt: diripiunt B²PKM²OTVXZ cum a b c d g₁ h k l. illut Z* corr. Z³.

13. profetae D²PLOR, prophete EW. usque

C; om. V. iohannem: -em D²PJRZ, iohannem S²C; + baptistam L. profetauer. D²PLOR.

14. et si codd. et vg. cum graeco: om. et A²P H*O*Y (F dep.). recipere (δέξασθαι): percipere QRX* ut uid.; scire B. Uariant uett. accipere d, scire a b g₁ h, audire c, recipere ff₁ aur. δ, percipere f k q. elias T vg.

15. abet CT. aurem F. audiet L (pro -at).

16. cui: Qui V (Q rubr.). simile H. estimabo LW, extimabo CT. ista T in rasura circa 9 litt. om. qui F. coaequalibus codd. vg. Hieron. comm. et ff₁ (graec. τοῖς ἐταίροις): coequ. EW, quoequ. C²Θ, quoecu. T, coec. R, caec. L. Contra uett. uarie exprimunt τοῖς ἐτέροις uel ἀλλήλοις inuicem a, ad inuicem b c ff₂ g₁ h, in inuicem q, aliis d g₂ k, ad alterutrum f; coaequalibus correctio uidetur S. Hieronymi.

17. caecinimus CKO, cic. DL. om. uobis et n. salt. lamentauimus F, om. et n. s. lam. R. lamentauimus: lamentati sumus C; + uobis EPLQ. et: ei L. planxistis E, planxisti R.

18. om. enim E. iohannis BDEP²LRX,

¹⁹ uenit filius hominis manducans et bibens et dicunt
 ecce homo uorax et potator uini
 publicanorum et peccatorum amicus
 et iustificata est sapientia a filiis suis.
²⁰ (108. 5) Tunc coepit exprobrare ciuitatibus
 in quibus factae sunt plurimae uirtutes eius
 quia non egissent paenitentiam
²¹ uae tibi chorazain
 uae tibi bethsaida
 quia si in tyro et sidone factae essent
 uirtutes quae factae sunt in uobis
 olim in cilicio et cinere paenitentiam
 egissent

²² uerum tamen dico uobis
 tyro et sidoni remissius erit in die iudicii
 quam uobis
²³ et tu capharnaum numquid usque in
 caelum exaltaberis?
 usque in infernum descendes.
 (109. 10) Quia si in sodomis factae fuissent
 uirtutes quae factae sunt in te
 forte mansissent usque in hunc diem
²⁴ uerum tamen dico uobis
 quia terrae sodomorum remissius erit
 in die iudicii quam tibi.
²⁵ (110. 5) In illo tempore respondens iesus
 dixit
 confiteor tibi pater

habet. ¹⁹ uenit autem filius hominis. manducans et bibens. et dicunt ecce homo uorax. et potator uini. amicus publicanorum et peccatorum. et iustificata est sapientia a filiis suis. ²⁰ tunc coepit exprobrare ciuitatibus in quibus factae sunt plurimae uirtutes eius quia non egerunt paenitentiam. ²¹ uae tibi chorazain. uae tibi bethsaida quia si in tyro et sydone factae fuissent uirtutes quae factae sunt in uobis olim utique in cilicio et cinere. paenitentiam egissent. ²² uerum tamen dico uobis. tyro et sydoni remissius erit in die iudicii quam uobis. ²³ et tu capharnaum quae usque ad caelum exaltata es usque in infernum descendes. quia si in sodomis factae fuissent uirtutes quae factae sunt in te. forte mansissent usque in hodiernum diem. ²⁴ uerum tamen dico uobis quia terrae sodomorum. remissius erit in die iudicii quam tibi. ²⁵ in illo tempore respondens iesus dixit confitebor tibi pater domine caeli

ioannes SC. dicunt + ecce R sax. mg. de-
 monium D^ePLRW.

19. uenit + et R. uorax : uolex L ; deuorator
 R ; om. E. puplic. D^ePR. hamicus C. om. est
 M* sed corr. m. p. filiis codd. pl. et vg. et filis
 PLRY : sed Hieron. in comm. 'In quibusdam
 euangelis legitur . . operibus' et sic Tisch. gr. W.
 H. (ἐργων).

20. tunc in mg. O¹. coepit H, cepit W ; + ihs
 BH cum h (tunc ihs coepit g.). eius . . paeni-
 tentiam om. P* supplet. marg. incibus L.
 facte W. plurime DRW. aegissent DEL, egre-
 serent R. penitentiam P^{mo}LR, poen. CDJ, peni-
 tentiam W et u. 21.

21. om. uae tibi ch. I Q* (+ in mg. litt.
 miniat). ue bis RW. chorazain cum ABMXY
 (χοραζαῖν etc) : corazain GKMOTV, corazayn C,
 choroazain Q^eR, corozain DEFFHJWZ vg. uae
 tibi sec. : et R* (ue tibi corr. sax.). bethsayda C,
 bethsaida D^eP, bethsaida JM', bezaida L. tiro PL,
 thiro R. sidonae L* (corr. L² R, sydone DEOV.
 facte W bis. essent : fuissent E^ePFMR. que W.
 holim C, ollim DL, olyn E. cylicio ER. et + in
 X^o. cynere ER. penit. LR, poenit. CD^ePJ,
 penitenc. W. aegissent DEL.

22. uerum tamen (uno uerbo JY vg., uerump-
 tamen CW, ueruntamen S) : amen R. tiro PL
 TW, thyro R. sydoni DEFR. remissus W, re-
 misius EPLR. diae C. iudici E. > quam uobis
 in die iudicii L.

23. capharnaum C, cafarnum L, cafarnaum
 P* (sed corr.) R. nunquid H. husque C ; om. E.
 ad caelum D (cel. P* LQR. celum W. exaltaberis
 V, exaltaueris BCHLO*TX (seq. ras. fere 2 lin.) ;
 exaltata es Q ; + an Q (gr. ἢ D, ἢ L, uett. aut a b d) ;
 + et DE cum g₂ ; + et si exaltata fueris B cum c.
 Cf. Hieron. in comm. 'in altero exemplari reperi-
 mus et tu capharnaum quae usque in caelum ex-
 altata es, usque ad inferna descendes.' husque C.
 in inf. : om. in E ; ad inf. DJLQ. descendes P^r,
 discendis DL. facte bis W, facta E. fuissent :
 essent D. que DW. fortae E. mansissent EL.
 husque C, uque L. ad J. hunc codd. pl. : hanc
 W vg.

24. uerunt. H, uerunt. D ; cett. ut u. 22. terre
 W. remisius EPL. diae C. iudici E. quam
 tibi codd. vg. et f l : quam uobis DL cum graec.
 DM^{mo} et a b c d ff, ff, g, h k q.

25. ihesus plene C, cf. ad i. 1. respondit ihs
 dicens D. dixit : dit E. confetear L, confitebor

domine caeli et terrae
quia abscondisti haec a sapientibus et
prudentibus
et reuelasti ea paruulis
²⁶ ita pater quoniam sic fuit placitum
ante te.
²⁷ (111. 3) Omnia mihi tradita sunt a patre
meo.
(112. 3) Et nemo nouit filium nisi pater
neque patrem quis nouit nisi filius
et cui uoluerit filius reuelare.
²⁸ (113. 10) Uenite ad me omnes qui labo-
ratis et onerati estis
et ego reficiam uos
²⁹ tollite iugum meum super uos
et discite a me quia mitis sum et
humilis corde
et inuenietis requiem animabus uestris
³⁰ iugum enim meum suaue est et onus
meum leue est.

XII. (114. 2) In illo tempore abiit iesus
sabbato per sata
discipuli autem eius esurientes coepe-
runt uellere spicas et mandu-
care
² pharisaei autem uidentes dixerunt ei
ecce discipuli tui faciunt quod non licet
eis facere sabbatis
³ at ille dixit eis
non legistis quid fecerit dauid quando
esuriit et qui cum eo erant?
⁴ quomodo intrauit in domum dei et
panes propositionis comedit
quos non licebat ei edere
neque his qui cum eo erant
nisi solis sacerdotibus?
⁵ (115. 10) Aut non legistis in lege
quia sabbatis sacerdotes in templo
sabbatum uiolant et sine crimine
sunt?

et terrae. qui abscondisti haec a sapientibus et prudentibus. et reuelasti ea paruulis. ²⁶ ita pater quoniam sic complacuit in conspectu tuo. ²⁷ omnia mihi tradita sunt a patre meo. et nemo nouit filium. nisi pater. neque patrem quis nouit. nisi filius. et cui uoluerit filius reuelare. ²⁸ uenite ad me omnes qui laboratis et onerati estis. et ego uos requiescere faciam. ²⁹ tollite iugum meum super uos. et discite a me quia mitis sum. et humilis corde. et inuenietis requiem animabus uestris. ³⁰ iugum enim meum suaue est et onus meum leue est. XII. ¹ In illo tempore abiit iesus sabbatis per segetes. discipuli autem eius esurientes. coeperunt uellere spicas et manducare. ² pharisaei autem uidentes dixerunt ei. ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere in sabbato. ³ ad ille dixit eis non legistis quid fecit dauid quando esuriit ipse et qui cum eo erant. ⁴ quomodo intrabit in domum dei et panes propositionis manducauit. quos non licebat ei manducare. neque his qui cum illo erant nisi solis sacerdotibus. ⁵ aut non legistis in lege quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum

WX. om. pater D. celi et terre W. qui DET WZ* (sed quia Z²). abscondisti C. om. a T. om. et post sapientibus R* (+ in mg. R¹). paruulis T.

26. quoniam: quia EQR. hante C; coram D.

27. michi T. et: t lapsu V. nissi D. quis: quisquam DLQ. nisi filium D* sed corr. uol. filius filius E sed exp. pr.

28. honorati CEPO, honorati DLQR. reficiam DE.

30. suaue E. honus CD^{pm}LRT. est sec. om. CDJLR (sed + + in mg.) TW vg. cum ff₁.

XII. i. abit Q. iesus plene C uide ad i. i. > per sata sabbato LR vg. (5th sabbatho). autem: enim E. hesurientes CE, essurientes DLR. caeperunt L, ceperunt W: om. D.

2. pharisei CLW, pharisaei D, farisei R. uidentes + illos DLQ cum a b c ff₁ g₁ h. Post dixerunt om. ei B. fatiunt W. > sabbatis quod non licet eis facere R. licet eis omnes (contra graecum ἐξουρίν) cum b c g₁ h l aur. gig.: om. eis cod. caraf. Q, Tisch. cum f d q (a def.); om. eis facere sabbatis ff₁ (quod non licet facere k). facere + in T. sabbathis 5th.

3. ille autem dixit R. legistis + quia E. hesuriit C, essuriit D, esurit LR. eorant M.

4. propos. DR, praeposs. PL, propositiones X. comedit W; manducauit E. quos: quod Z* (corr. Z²) a b d k aur. hedere C; comedere R. hiis EW. soli E.

5. non sup. lin. O. legitis T* (sed corr.); legis C. in legē Q. quia: qui Z* (sed corr.). > sa-

⁶ dico autem uobis quia templo maior
est hic
⁷ si autem sciretis quid est misericordiam
uolo et non sacrificium
numquam condemnassetis innocentes
⁸ dominus est enim filius hominis etiam
sabbati.
⁹ (116. 2) Et cum inde transisset
uenit in synagogam eorum
¹⁰ et ecce homo manum habens aridam
et interrogabant eum dicentes
si licet sabbatis curare?
ut accusarent eum
¹¹ ipse autem dixit illis
quis erit ex uobis homo qui habeat

ouem unam
et si ceciderit haec sabbatis in foueam
nonne tenebit et leuabit eam?
¹² quanto magis melior est homo oue
itaque licet sabbatis bene facere
¹³ tunc ait homini extende manum tuam
et extendit
et restituta est sanitati sicut altera.
¹⁴ (117. 4) Exeuntes autem pharisaei con-
silium faciebant aduersus eum
quomodo eum perderent.
¹⁵ (118. 10) Iesus autem sciens secessit
inde
et secuti sunt eum multi et curauit eos
omnes

uiolant. et sine crimine sunt. ⁶ dico autem uobis quia templo maior est hic. ⁷ si autem sciretis quid est misericordiam uolo quam sacrificium numquam condemnassetis innocentes. ⁸ dominus est enim etiam sabbati filius hominis. ⁹ et transiens inde uenit in synagogam eorum ¹⁰ et ecce. homo erat ibi manum habens aridam. et interrogabant eum dicentes. si licet sabbatis curare. ut accusarent eum. ¹¹ ipse autem dixit eis quis est ex uobis homo qui habet ouem unam et si caeciderit sabbatis in foueam. nonne tenebit eam. et leuabit de fouea. ¹² quanto magis melior est homo oue. itaque licet sabbatis benefacere. ¹³ tunc ait homini extende manum tuam. et extendit. et facta est sana sicut et altera. ¹⁴ et exeuntes inde pharisaei. consilium fecerunt aduersus eum ut perderent eum. ¹⁵ iesus autem sciens. secessit inde.

cerdotes in templo sabbatum quia sabbatis uiolant D. sabbathis etc. 57. uiolant P. cremine DFL.

6. quia: qui Q.

7. autem: enim BD g₁ h. sciretis L, scieritis DR. misseric. DLR. > uolo misericordiam P* (sed improbatum). nunquam J57. condemnassetis DEP¹ ex contempn.)@W, condemnasetis R.

8. > enim est J vg. Tisch. cum graeco. aetiam E. > etiam sabbati fil. hom. R. sabbathi etc. 57, et in 10, 11, 12.

9. quum CΘ. transisset R; transiret DEM. sinagogam C²PRT, sinagoga E, synagogo M, sinagogam L.

10. om. et L. et ecce homo (καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος): + erat DFLQ; et homo erat ibi R. m. habens aridam (har. CX): > m. aridam habens Q. licet R. accusarent EPV, accusarint R*.

11. ipse: ille L. illis: om. T; eis D. habeat ABEL²ΘJ (> ouem habeat unam) LMMTORWX YZ vg.: habet CD²PH*KQT(abet)V (ὅς ἐχει D c²r, ceteri δὲ ἐχει), cum b c d f k q δ aur. obem O, houem C. hunam C; om. EM cum ff₁ g₁ k. caeciderit C, cic. DLR*. haec (τοῦτο): hec W; om.

E cum D gr. a b c d f ff₁ g₁ h k (ista q). > in fou. sabbatis R. laeuabit L, lebabit O, leuauit BRX; eleuabit E, liberabit P* (leuabit mg.). eum L. > eam et leu. R.

12. ouae E, houe C. itaque licet sabbatis (sabbato F, uobis D) bene facere (uno uerbo DJ vg.): om. L.

13. homoni O* (corr.). extendit + manum suam DLR. est: om. B; + ei R. sanitati (ὑγίης): sana L. sicut: + et DEPFJQZ*; + ex L; graeci ὡς ἡ ἅλλη (ὡσεὶ ἅλλη L) et sic uett. cum Hieronymo.

14. exeuntes (ἐξελθόντες): et euntes R. post autem ras. quasi 4 litt. X. pharisei C²PW, pharissei DL, farissei R. quomodo eum: ut (om. eum) T^c, cum T* duo uerba omisisset per homoeoteleuton. eum perderent (αὐτὸν ἀπολέσω-σιν) codd. omnes antiqui: > perderent eum W vg.

15. secessit (ἀνεχώρησεν) cum ADEFHΘLOQ RXY: recessit BCJKMMTVWZ vg.; ἀναχωρεῖν in Euangelis uarie redditur sed saepius secedere ut Matt. ii. 22, iv. 12, xiv. 13, xv. 21; Marc. iii. 7, et sic Act. xxiii. 19, xxvi. 31. Est etiam recedere Matt. ii. 13, 14, ix. 24, xxvii. 5, reuerti Matt. ii. 12, fugere Ioh. vi. 15. ὑποχωρεῖν etiam uertitur

- ¹⁶ et praecepit eis ne manifestum eum facerent
¹⁷ ut adimpleretur quod dictum est per esaiam prophetam dicentem
¹⁸ ecce puer meus quem elegi dilectus meus in quo bene placuit animae meae
 ponam spiritum meum super eum et iudicium gentibus nuntiabit
¹⁹ non contendet neque clamabit neque audiet aliquis in plateis uocem eius
²⁰ harundinem quassatam non confringet et linum fumigans non extinguet

- donec eiciat ad uictoriam iudicium
²¹ et in nomine eius gentes sperabunt.
²² (119. 5) Tunc oblatus est ei daemonium habens caecus et mutus et curauit eum
 ita ut loqueretur et uideret.
²³ (120. 7) Et stupebant omnes turbae et dicebant
 numquid hic est filius dauid?
²⁴ (121. 2) Pharisei autem audientes dixerunt
 hic non eicit daemones nisi in beelzebub principe daemonum.

et secutae sunt eum turbae multae. ¹⁶ et comminatus est eis ne manifestarent eum. ¹⁷ ut adimpleretur. quod dictum est per esaiam prophetam dicentem. ¹⁸ ecce puer meus quem elegi. dilectus meus in quo bene complacuit animae meae. ponam spiritum meum super eum. et iudicium gentibus adnuntiabit. ¹⁹ non contendet neque clamabit. neque audiet quisquam in plateis uocem eius. ²⁰ harundinem quassatam non confringet. et linum fumigantem non extinguet. donec eiciat in uictoriam iudicium. ²¹ et in nomine eius gentes sperabunt.

²² tunc oblatus est ei homo daemonium habens caecus et mutus et curauit eum. ita ut loqueretur et uideret.

²³ et stupebant omnes turbae et dicebant. numquid hic est filius dauid.

²⁴ pharisei autem audientes. dixerunt. hic non eicit daemones. nisi in beelzebub. prin-

secedere *Luc. v. 16, ix. 10.* sequuti Θ, sequi R. curauit (ἐθεράπευσεν): curabat R. eos om. Z* (+ Z²).

16. et praecepit: et praecipit D(pre.)PHQR, praedpiens (i.e. praeciptions) L (om. et); graeci καὶ ἐπετίμησεν uel ἐπέπληξεν. ne manifestum eum: nemini manifestum D.

17. adimpleretur CPL: inpletur Q. esaiam codd pl. (esayam CT) et 5: isaiam KMMVZ²ST, ysaiam W, issaiam D²P, essaia L. profetam P²LR.

18. puer meus + electus corr. uat.; sed marg. 'electus cancellatum est in .'. helegi C. delectus LOR. bene placuit (ἡνδόκησεν) cum AFHΘJ MOY: bene complacuit BCDEPKLMQRTVW XZ vg. (compl. KW vg.). animae meae codd. pl. et vg. (anime mee W): anima mea (ἡ ψυχὴ μου) DELQR, corrigentes, ut saepius, ex graeco, cum a b g₂ h g. iudicium W. nuntiabit codd. pl. et vg. (nunc. W²) = ἀπαγγελεῖ: nuntiabit O, adnuntiabit L; adnuntiabit EQ, annuntiabit D.

19. clamauit BHOX. aliquis in plateis uocem eius (ἡ ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ): > in plateis aliquis u. e. DJ, > aliquis uocem eius in plateis R.

20. arundinem ΘJLRW vg. confringet D,

confrincet Y, confriget E. linum: lignum C, limum L* (corr. L²). fumicans H, fumigantem EJM. extinguet O, extinget L, extinguet' ut uidetur D. eiciat M, ieciat DL, eiicit vg. Tisch. + in ante iudicium R. iudicium W.

21. > sperabunt gentes L.

22. hoblatus C. om. est DE. est ei + homo D (sine est) P²mqLQ (> ei est) RW. demonium D²P LRW. cecus KW. mutus: + surdus R; + et surdus Q; duplici uersione uerbi κωφός cf. mutus a c d f ff₂ g, q, mutus et surdus b, surdus et mutus ff₁ h, surdus k. curabit T. ut sup. lin. E. loquetur V. uideret + et audiret R cf. et aud. et uid. h.

23. stupebant D, stupebant O sed tupe- in ras. et sec. sup. lin. E. nunquid 5² H.

24. pharisei CPW, farisei R, pharisei DL. Post autem rasura in E. eiicit EM, iecit DL, eiicit vg. Tisch. demones D²PRW, demonia LQ. beelzebub ABCFΘJ KMMQVWXXZ vg., belzebub D²PHLOTY: beelzebub E, belzebub R* sed corr. m. sax. Cf. ad x. 25. princeps (ἀρχοντι) BDEPJ KLMOQRVWZ² vg.: principem ACHΘMTXYZ* (m semierasa). daemonum cum AHJMOYZ² cum graeci duobus locis idem uerbum habeant (δαίμονια . . δαιμονίων): demoniorum BCEΘKM TVXZ* et corr. vg., demoniorum D²PLQRW.

25 (122. 2) Iesus autem sciens cogitationes
eorum dixit eis
omne regnum diuisum contra se deso-
latur
et omnis ciuitas uel domus diuisa con-
tra se non stabit
26 et si satanas satanan eicit aduersus se
diuisus est
quomodo ergo stabit regnum eius?
27 et si ego in beelzebub eicio dae-
mones
filii uestri in quo eiciunt?
ideo ipsi iudices erunt uestri

28 si autem ego in spiritu dei eicio
daemones
igitur peruenit in uos regnum dei
29 aut quomodo potest quisquam intrare
in domum fortis
et uasa eius diripere
nisi prius alligauerit fortem?
et tunc domum illius diripiat.
30 Qui non est mecum contra me est
et qui non congregat mecum spargit.
31 (123. 2) Ideo dico uobis
omne peccatum et blasphemia remit-
tetur hominibus

cipem daemoniorum. 25 iesus autem sciens cogitationes eorum. dixit eis omne regnum diuisum aduersum seipsum. desolabitur. et omnis ciuitas uel domus diuisa aduersus se. non stabit. 26 et si satanas satanan eicit. aduersus semetipsum diuisus est quomodo ergo stabit regnum eius. 27 quod si ego in beelzebub eicio daemonia. filii uestri in quo eiciunt ideo. ipsi iudices erunt uestri. 28 si autem ego in spiritu dei eicio daemonia. utique praeuenit in uos regnum dei. 29 aut quomodo potest. quis intrare in domum fortis et uasa eius diripere. nisi prius alligauerit fortem et tunc domum eius diripiet 30 qui non est mecum. contra me est. et qui non congregat mecum spargit. 31 ideo

25. iecus lapsu 5. dixit (ἐλεν): dicit E (sed -it in ras.). om. eis E. r'gnum E. diuissum DR. contra: aduersus F. desolatur (ἐρημῶνται) cum PMN O* Z* et sic Durmachensis et Hieron. (MSS. ap. Vallars.) Bentl. d.: desolabitur ABCDE FHΘJ KO^{ms} QRTVWXYZ* vg. Tisch. uett., desolauit L O^c. > domus uel ciuitas D (sed improbatum); om. uel R* (+ R^c). diuissa D. > contra se diuisa L. stauit O.

26. et si (καὶ εἰ) codd., vg. et f: si enim DI. QR cum b ff₂ g₁ q: cf. si a, si autem d (εἰ δὲ καὶ D), si ergo c ff₁ h, si et k. satanas W. satanam J vg. eicit (ἐκβάλλει) codd. vg. (iecit DL, eiecit EMR, eiciit W vg. Tisch.): eiciat J. diuissus DR, deuisus L. quomodo: qm D. ergo sup. lin. M; om. P* (+ mg.) W. stabit: statuit? O*, stauit O^c.

27. om. et Q. ego: ergo LT. beelzebub codd. et vg., belzebub D^{ph} LTV; belzebub QR, beelzebu E. iecio DL, eiecio R, eicio vg. Tisch. demones D^{ph} LRW. filii E. om. in quo ad fin. uers. per homocoteleuton L. ieciunt D, eieciunt M, eiciunt vg. Tisch. iudices erunt uestri codd. pl. = κριταὶ ἔσονται ὑμῶν (NBD) cum a b d f ff₁ g₁ h k l q: > iudices uestri erunt DEOM vg. cum c g₂ et gr. 1. 124; > erunt iudices uestri RT; aliis modis graeci etiam uariant, et plurimi ὑμῶν ἔσονται κριταί.

28. ego in spiritu dei codd. fere omnes et vg. (di sine lineola V) cum minusculis quibusdam graecis et fm syr^{cu}: > in spiritu dei ego LR cum minusculis graecis et a d ff₁ g₁ h q: in spiritu dei

(om. ego) b c g₁. iecio DL, eicio W, eicio vg. Tisch. demones D^{ph} LRW; daemonia Q. peruenit codd. omnes et vg. = ἐφθασε sed adpropiauit a b (adprip.?) c ff₁ g₁ h, adpropinquauit m q, adcelerauit k, et praeuenit d f quod ceteris melius uidetur. ἐφθασε hoc sensu gemino loco ab Hieronymo redditur praeuenit Luc. xi. 20 (sed u. l. peruenit) et 1 Thess. ii. 16 et iv. 15. Alio sensu φθάσει est peruenire Rom. ix. 31, 2 Cor. x. 14, Philip. iii. 16.

29. potest quisquam (quisqua K) = δύναται τις: quis potest R ex graeco male intellecto τις δύναται Δ quisquam potest δ; cf. quisque potest g₂ (solum aut quis potest sine quomodo h). > in domo (sic) fortis intrare E, cf. εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ λοχουτοῦ εἰσελθεῖν Δ et δ. uassa DE? P LR, ua^{sa} O. diri/pere A (ras. unius lit.), deripere L. adligauerit D. fortem: forte H. domus E. illius codd. plur. et vg.: eius DEK* W. diripiat (διαρπάσῃ Tisch. cum NDGKΠ* etc., διαρπάσαι Δ) cum ABFHJ KOXYZ: diripiet (διαρπάσει gr. BCEI MSUVX Π⁴ 5 et W. H.) CDEPΘ LMM QTVW vg. Tisch.; eripiet R.

30. qui + enim D^{ph} LR. mecum est W. congregat: colligit W, cf. golligit d. om. mecum sec. L. dispartit ELQ. Hanc lectionem etiam praefere uidetur corr. uat. sed non marg.

31. blasfemia D^{ph} LR, blasphemie V* (sed corr. V'), blasphemiae E, blasfemię T. remittentur EL, remittitur H. spiritus a. bl. n. remittetur om. JR (+ sps blasfemia non dimittetur corr. sax. in mg.) cum graecis X al⁶ et a g₁ l. Etiam hominibus

spiritus autem blasphemia non remittetur
³² et quicumque dixerit uerbum contra
 filium hominis remittetur ei
 qui autem dixerit contra spiritum
 sanctum non remittetur ei neque in
 hoc saeculo neque in futuro.
³³ (124. 10) Aut facite arborem bonam et
 fructum eius bonum
 aut facite arborem malam et fructum
 eius malum
 siquidem ex fructu arbor agnoscitur
³⁴ progenies uiperarum quomodo potestis
 bona loqui cum sitis mali?

ex abundantia enim cordis os loquitur.
³⁵ (125. 5) Bonus homo de bono thesauro
 profert bona
 et malus homo de malo thesauro pro-
 fert mala.
³⁶ (126. 10) Dico autem uobis quoniam omne
 uerbum otiosum quod locuti fuerint
 homines
 reddent rationem de eo in die iudicii
³⁷ ex uerbis enim tuis iustificaberis
 et ex uerbis tuis condemnaberis.
³⁸ (127. 5) Tunc responderunt ei quidam de
 scribis et pharisaeis dicentes
 magister uolumus a te signum uidere.

dico uobis omne peccatum et blasphemia. remittetur hominibus. spiritus autem blasphemia non remittetur hominibus. ³² et quicumque dixerit uerbum aduersus filium hominis. remittetur ei. qui autem dixerit aduersus spiritum sanctum. non remittetur ei. neque in hoc saeculo neque in futuro. ³³ aut facite arborem bonam. et fructum eius bonum. aut facite arborem malam. et fructum eius malum. ex fructu enim arbor dinoscitur. ³⁴ progenies uiperarum quomodo potestis bona loqui cum sitis mali ex abundantia enim cordis. os loquitur. ³⁵ bonus homo de bono thesauro cordis profert bona. et malus homo. de malo thesauro. profert mala. ³⁶ dico autem uobis. quoniam omne uerbum otiosum quod locuti fuerint homines reddent de eo rationem in die iudicii. ³⁷ ex uerbis enim tuis iustificaueris. et ex uerbis tuis condemnaueris.

³⁸ tunc responderunt ei quidam. de scribis et pharisaeis. dicentes. magister. uolumus

sps. autem bl. non remittetur *om.* τ Walkeri. **spiritus autem blasphemia** (ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία) BFHQVW¹U²C, et sp. a. blasfemia DLR^{ex}, cum d f ff₂ (cf. qui autem in spiritum dei [sp̄m sc̄m] b, sp̄u sc̄o h) blasphemauerit, *uel simile b ff₁ g₁ h m*: spiritus autem blasphemiae ACE(-phaemie)P (-femiae)ⓄKMMTOT(-femiae)XYZ⁵Σ cum c g₂ k (-femiae) q. Cf. corr. uat. 'sp̄s autem blasphemia non remittetur grec' anti. spiritus est genetiui et blasphemia nominatiui casus sicut patet in graeco; et marg. 'in . . . erat primo blasfemie sed correctum est blasfemia.' remittitur F; dimittitur R^{baz}; + ei E.

³². quicumque ⁵U². dixit L. **contra**: aduersus QR. **ei** + et Q. **dixerit** sec.: dix D. **remittetur** sec.: remittet W. **seculo** W⁵U². **futuro**: furo L.

³³. **bonam** et *om.* L* sed notat s. m. **bonum**: malum D* (bonum corr.). **agnoscitur** (γινώσκειται) codd. pl. et vg.: cognoscitur BCEQWX; agnoscetur R; cf. cognoscetur a ff₂ g₁ (-nus-), cognoscitur b g₂ h m q, agnoscitur c d (adg.) ff₁, dinoscitur f k.

³⁴. **progenies** L. **quum** CⓄ. **habundantia** CD EP, habundancia W. **hos** C, **ós** V; + eius T.

³⁵. **bonus** + enim DLR. **thensauo** X, **tesauro**

T, **tesauro** D et sic omnes infra; + cordis S; + cordis sui DER; + suo T. Cf. τῆς καρδίας αὐτοῦ gr. L 1. 22. 33 et T. R., et cordis f* ff₂ et cordis sui gat. **thesauro** sec. + cordis sui QR.

³⁶. **quoniam**: quia E. **otiosum** C, **osciosum** R, **otiosum** D. **quod**: quodecumque P^{mo}, loquuti P. > in die iudicii reddent de eo rationem R, > reddent pro eo rationem in die iudicii E. **de eo**: pro eo EJLQ; dō = deo BT. Cf. Hil. in Matt. xii. col. 673 b, 'Omnis otiosi, id est inepti et inutilis, dicti rationem deo esse reddendam.' Uett. eius, pro eo, de eo = περὶ αὐτοῦ. in diem C.

³⁷. **enim**: autem D. **iustificaberis** (-ueris BCE*FHLQTX, -biris MV) . . **condemnaberis** (-dempnaueris BCHLO*TX, -dempnaueris E*, -dempnaberis E^cQRW, -dempnabiris MV, -temnaberis P*, -tempnaberis D): > condemnaberis . . iustificaberis J; et ex u. t. cond. om. O*, add. in mg. inf. corr.; ex sec. int. lin. T. **uerbis** sec.: sermonibus E, cf. de sermonibus autem tuis iustificaueris et de sermonibus tuis condemnaueris k, et similiter Cypr. Test. iii.

³⁸. **tunc** T. **scribis** E*. **phariseis** W, **phariseis** L, **farisseis** D, **fariseis** PRT: pharisaei O. **uidere**: quaere L.

³⁹ (128. 5) Qui respondens ait illis
generatio mala et adultera signum
quaerit
et signum non dabitur ei
nisi signum ionae prophetae
⁴⁰ sicut enim fuit ionas in uentre ceti
tribus diebus et tribus noctibus
sic erit filius hominis in corde terrae
tribus diebus et tribus noctibus.
⁴¹ Uiri niniuitae surgent in iudicio cum
generatione ista
et condemnabunt eam
quia paenitentiam egerunt in praedica-
tione ionae
et ecce plus quam iona hic
⁴² regina austri surget in iudicio cum
generatione ista

et condemnabit eam
quia uenit a finibus terrae audire sapi-
entiam salomonis
et ecce plus quam salomon hic.
⁴³ (129. 5) Cum autem immundus spiritus
exierit ab homine
ambulat per loca arida
quaerens requiem et non inuenit
⁴⁴ tunc dicit reuertar in domum meam
unde exiui
et ueniens inuenit uacantem
scopis mundatam et ornatam
⁴⁵ tunc uadit et assumit septem alios
spiritus secum nequiores se
et intrantes habitant ibi
et fiunt nouissima hominis illius peiora
prioribus

a te signum uidere. ³⁹ iesus autem respondens ait illis. generatio mala. et adultera. signum
quaerit. et signum non dabitur ei. nisi signum ionae prophetae. ⁴⁰ sicut enim fuit ionas.
in uentre coeti. tribus diebus et tribus noctibus. sic erit filius hominis in corde
terrae. tribus diebus et tribus noctibus. ⁴¹ uiri niniuitae surgent in iudicio. cum genera-
tione ista. et condemnabunt eam. quia paenitentiam egerunt. in praedicatione ionae.
et ecce plusquam iona hic. ⁴² regina austri. surget in iudicio. cum generatione ista et
condemnauit eam. quia uenit a finibus terrae. audire sapientiam salomonis. et ecce plus
salomone hic.

⁴³ cum autem immundus spiritus exierit ab homine ambulat per loca arida. quaerens
requiem et non inuenit. ⁴⁴ tunc dicit. reuertar in domum meam. unde exiui. et ueniens
inuenit uacantem scopis mundatam. et ornatam. ⁴⁵ tunc uadit et adsumit alios septem

39. qui respondens ait: respondens autem
dixit J. Graeci δ δὲ ἀποκρίθεις εἶπεν. ait illis:
> eis ait R. adultra L, adulteria R. querit
DLRW. > querit signum D. ione W. profetae
D²PORZ, prophete W, profete L.

40. fuit bis lapsu H sed exp. ceti BCFJM
TWZ^o vg.: coeti A (in Test. Uet. uariat inter
coe. cad. et ce.) DEPTHOKOQV*XYZ^of g₁ h q, et
caeti LM²R. tribus: .iii. bis D. noctibus H (cf.
panem pro pacem x. 34). sic erit etc. ad fin.
uers. om. D²P* (+ in mg.). erit: enim R*. > tr.
dieb. et tr. noct. in corde terrae R. corde: uentre
L. terre EW.

41. niniuitae HΘJ vg., niniuitae DLR, niniuite
E*(niniuite corr.)W. iuditio W. et condemna-
bunt usque ad generatione ista u. 42 om. F per
homoeoteleuton, sed aliquidi minus haberi notatur
in mg. condemnabunt D²EPORW, condemna-
bit D*, contempnabunt L. ea H. quia paene-
tentiam (sic) egerunt in praedicatione etc. usque ad
condemnabunt (sic) eam uersu 42 om. Y* sed + in
marg. sup. Y¹. poenitentiam CD²PJLW vg.,

penitentiam R. aegerunt L. predicatione DW.
ione W, ione O. > hic quam iona R c, et h. q.
ionas a b h; porro ionas vg. et corr. uat. mg.

42. regina austri: regna iusti L. iuditio W.
generatione ista: uiriis generationis huius EW.
condempnabit EΘRW, contempnabit D; con-
demnauit O; condemnabunt L*Y¹. eam: eos E.
ha finibus C. salomonis etc. DL, solomonis etc. R.
et ecce p. q. sa. hic om. Z* sed + in mg. Z².
> hic quam solomon R a b c ff₂ h q.

43. cum H*, quoniam H^c. immundus (imm. BM
vg. Tisch.) spiritus (sup. lin. E¹) exierit: > ihs
(sic) immundus exieret L; > exierit spiritus im-
mundus R. exierit: transierit Q. ambulans O*,
ambulans L, ambulabat Q. harida C. querens
R; querere D. requiam LR. inueniet CT.

44. ad domum J. hunde C. exiui D, exhibi O,
exi Q, exii P. inuenit (sine addit. cum graeco)
ACD²P*FH*JMOQY, uet. plur. a b c d f ff₁ g₁ h q
δ aur.: + eam BE²P^{mo}H¹ΘKLMRTVWXZ vg.,
cum c ff₂ h. uocantem L. scopis E. ornatam C.

45. assumit cum ADHΘKMMQVWX²YZ²

- sic erit et generationi huic pessimae.
⁴⁶ (130. 2) Adhuc eo loquente ad turbas
 ecce mater eius et fratres stabant foris
 quaerentes loqui ei
⁴⁷ dixit autem ei quidam
 ecce mater tua et fratres tui foris stant
 quaerentes te
⁴⁸ at ille respondens dicenti sibi ait
 quae est mater mea
 et qui sunt fratres mei?
⁴⁹ et extendens manum in discipulos
 dixit
 ecce mater mea et fratres mei

- ⁵⁰ quicumque enim fecerit uoluntatem
 patris mei qui in caelis est
 ipse meus et frater et soror et mater est.
 XIII. (131. 2) In illo die exiens iesus de
 domo sedebat secus mare
² et congregatae sunt ad eum turbae
 multae
 ita ut in nauculam ascendens sederet
 et omnis turba stabat in litore
³ et locutus est eis multa in parabolis
 dicens
 ecce exiit qui seminat seminare
⁴ et dum seminat

spiritus. nequitiores se. et intrantes habitant ibi. et fiunt nouissima hominis illius. peiora prioribus. sic erit et generationi huic pessimae. ⁴⁶ adhuc eo loquente ad turbas. ecce mater eius et fratres. stabant foris quaerentes loqui ei. ⁴⁷ dixit autem ei quidam ecce mater tua. et fratres tui. foris stant quaerentes loqui tecum. ⁴⁸ ad ille respondens. ait dicenti sibi. quae est mater mea et qui sunt fratres mei. ⁴⁹ et extendens manum suam super discipulos suos dixit. ecce mater mea et fratres mei. ⁵⁰ quicumque enim fecerit uoluntatem patris mei qui in caelis est ipse meus frater et soror et mater est. XIII. ¹ In illo autem die exiens iesus de domo. sedebat secus mare. ² et conuenerunt ad eum turbae multae. ita ut nauculam ascenderet sedere et omnis turba stabat in litore. ³ et locutus est eis multa in parabolis dicens. ecce exiit qui seminat seminare. ⁴ et dum seminat. quaedam caeciderunt secus

vg., assumet F: adsumit BCP^{ms} JLORTX*Z, adsummit E, sumit P*. > secum septem (-VII-D) alios spiritus DLQRX* (? ras. c. 4 litt. post assumit sed secum habetur post spiritus). septem: .VII. DEW. spiritus E*. om. secum E_{g1}. nequitiores DEP; + quam E_{g1} h. abitant Q*. fiant R. > illius hominis R. sic erit et gen. h. pess. om. X*Z* sed addunt X^eZ². om. et DELQ. pessimi B, pessime WX^o, paessime E.

⁴⁶ athuc MXY, aduc T. eo loquente + ihu E. fratris O; + eius DEPL. stabant foris (foris E*) = εἰσπήκεισαν ἔξω: > foris stabant DLR, foris stant Q. quarentes OR, quarentes DW, quaerens V, quaeren (sic) L. ei: eum T; cum eo DLQ.

⁴⁷ ecce L. om. tua Z* sed + Z⁴. fratris Y*. stabant W. quarentes DR. te: loqui tecum DLQ.

⁴⁸ ad CO. ille (ὁ δὲ ἀποκριθεὶς) cum ADF X²Yf, cf. illi H: ipse BCEPΘJKLMMOQRTVW X*Z vg. et b c ff₂ g₁ h (ipse autem) q. respondens dicenti (dicente H*Z*, corr. H²Z¹) sibi om. E (et X graecus om. τῷ λέγοντι). quae est DW. et qui: aut qui T cum D graeco et a d ff₁ h k q, an qui ff₂ (ita Calmet sed aut qui Belsheim). fratris V. > fratres mei qui sunt R.

⁴⁹ et om. E*L. extendens X. manus PJKMT X²Z. discipulos sine additamento cum ACH*M OQX^oY Hieron. comm. (sed disc. suos in textu) et

graeco Δ: + suos BDEPFH^oΘJKLMTR(suo)TV WX*Z vg., graeci fere omnes et a b c d f ff_{1,2} g₁ (discipulis suis) h k q. et fratres mei om. E.

⁵⁰ et extendens manum ad init. D sed exp. quicumque Θ. om. enim R. fecerit L. uoluntatem C. et frater cum ABCPFHΘJMMTORV X*Y et minusculis graecis (e.g. 13) quibusdam et b c ff₁ h (sed ordine inuerso e): om. et cum graecis plurimis DEKLQWX^oZ vg. Tisch.; om. et frater ut uidetur T* (+ corr.). om. et ante soror Σ. mater + mea Q.

XIII. 1. diae C; tempore E. exiens D. om. ihs W. et exiens de domo sedebat etc. F. dede lapsu W*. domu DLQ. scus L.

2. congregati D, -te W. ad: et R*. turbe multe W; om. multae R. in nauculam (εἰς πλοῖον): om. in TV*; in naucula DEHΘLQR. ascendens C. omnis turba (πᾶς ὁ ὄχλος) stabat: omnes turbae stabant DEJQ corp. oxon. (et omnes stabant L), cum a b ff₂ h. litore codd. et Σ: littore ΘSΘ. > in litore stabat uoluit Benteleus cum graeco, sed sine auctoritate codicum meorum.

3. loquutus Θ. om. est M. om. eis L. om. multa Q. in parabolis P, in paruulis R*; om. L. om. dicens J. exit PQR. seminare + semen suum Q5S ex Luca viii. 5 ut obseruat corr. uat.

4. saeminat C. quaedam D, quadam L. caeci-

quaedam ceciderunt secus uiam
et uenerunt uolucres et comederunt
ea
⁵ alia autem ceciderunt in petrosa
ubi non habebant terram multam
et continuo exorta sunt quia non habe-
bant altitudinem terrae
⁶ sole autem orto aestuauerunt
et quia non habebant radicem arue-
runt
⁷ alia autem ceciderunt in spinas
et creuerunt spinae et suffocauerunt ea
⁸ alia uero ceciderunt in terram bonam
et dabant fructum
aliud centesimum
aliud sexagesimum

aliud tricesimum
⁹ qui habet aures audiendi audiat.
¹⁰ Et accedentes discipuli dixerunt ei
quare in parabolis loqueris eis?
¹¹ qui respondens ait illis
quia uobis datum est nosse mysteria
regni caelorum
illis autem non est datum.
¹² (132. 5) Qui enim habet dabitur ei et
abundabit
qui autem non habet et quod habet
auferetur ab eo.
¹³ (133. 1) Ideo in parabolis loquor eis quia
uidentes non uident
et audientes non audiunt neque intelle-
gunt

uiam. et uenerunt uolucres et comederunt ea. ⁵ alia autem caeciderunt in petrosa. ubi non habebat terram multam et continuo exorta sunt quia non habebant altitudinem terrae. ⁶ sole autem orto. estuauerunt. et quia non habebant radicem aruerunt. ⁷ alia autem ceciderunt in spinis. et ascenderunt spinae. et suffocauerunt ea. ⁸ alia uero caeciderunt in terram bonam. et dabant fructum. aliud centesimum. aliud sexagesimum. aliud tricesimum. ⁹ qui habet aures audiendi audiat ¹⁰ et accedentes discipuli eius dixerunt ei. quare in parabolis loqueris eis. ¹¹ ad ille respondens ait illis. quia uobis datum est nosse mysterium regni caelorum. illis autem non est datum. ¹² qui enim habet dabitur ei. et abundabit. qui autem non habet. et quod habet auferetur ab eo. ¹³ propterea in parabolis loquor eis. quia uidentes non uident

derunt EZ*, cic. DI.R. uenierunt D. uenenerunt Y. uolucris O; + caeli (ex Luca viii. 5) QR *vg. cum graecis sat multis et b ff₁ h et corr. uat. (sed non marg.); improbat caeli cod. caraf. commederunt E. eam H.*

5. alia uero X*. ceciderunt DI.R. petrossa D. hubi C. om. non L. habebant cum EPJKL MRT*W *vg. cor. uat. mg. et b c g₁, cf. habent k: habebat ABCDFHΘMOQT*(abebat)VXYZ cor. uat.* et d f ff₂ h q, cf. erat e ff₁: Graeci εἰχεν sed post ἀβρά. exorta: orta J. quia non habebant (διὰ τὸ μὴ εἶχεν) codd. pl. et *vg.*: q. n. habebat T* (ab.)Z*. terre X.*

6. horto C; ortu R, exorto W; mortuo Z* (orto Z*). estuauerunt RW. quia int. lin. O; qui DH*R. non habebant (abebat T*) radicem: > radicem non hnt D. radcem L. haruerunt C.

7. om. autem L. caeciderunt C, cic. DLR. spine W. soffocauerunt L.

8. alia: alii D. uero: autem L *vg.* caecide-
runt C, cic. DLR. dabunt EQ. aliut C*P*Z*
ter, Y semel. centensimum EZ*, centisimum Y,
centissimum PL; .C. DR. sexagensimum CEPZ*,
sexagissimum L; .LX. DR. tricensimum C*PFZ*

tricentissimum E, trigesimum S, trigissimum L;
-xxx. DR.

9. audiat: audiet L.

10. adcedentes O, accidentes L. discipuli +
eius ΘΘR *cum graecis aliquot et a b c d f g₁ h (non ff_{1.2} q). om. ei R. parabolis C*PLR, parapolis Z. loqueris eis (cum graeco) BDEP^{mg}FH^cΘJKLM M^oQRTVWXXZ *vg.*: om. eis AC*P*H*O*Y.*

11. illis *pr.*: eis D. nose D. mysteria (mist. PLRTW *cor. uat.*): misterium DEQ, mysterium S *cum a c d f ff₂ g₁ l q corp. et S. ioh. oxon., cf. sacramentum k (sed mysteria e, mis. b, arcana ff₁ h). celorum W. > datum est Q.*

12. dauit O. ei: illi D. habundabit CLW, abundauit E*O*. qui autem: ei autem qui BX*; et qui E. abet bis C. et quod: actiam quod E. Pro et quod habet *cor. uat. marg.* 'et quod uidetur habere' si rem recte perspicio, ex xxv. 29 (ut monet *cor. uat.*). auferetur (ἀφαισεται): aufertur Θ*, auferatur R. hab eo C; ab eos W.

13. + et ad init. uers. P. parabolis P¹LR. loquor eis: loqueris eis DE, loquor nobis *corp. oxon.* quia + non W* (sed expunctum). uident + & audiē W* (sed exp.). non audiunt (οὐκ

¹⁴ et adimpletur eis prophetia esaiæ dicens
 auditu audietis et non intellegitis
 et uidentes uidebitis et non uidebitis
¹⁵ incrasatum est enim cor populi huius
 et auribus grauiter audierunt
 et oculos suos cluserunt
 ne quando oculis uideant
 et auribus audiant
 et corde intellegant
 et conuertantur et sanem eos.

¹⁶ (134. 5) Uestri autem beati oculi quia
 uident
 et aures uestrae quia audiunt
¹⁷ amen quippe dico uobis
 quia multi prophetae et iusti cupierunt
 uidere quae uidetis et non uiderunt
 et audire quae auditis et non audierunt
¹⁸ (135. 2) uos ergo audite parabolam seminantis
¹⁹ omnis qui audit uerbum regni et non
 intellegit

et audientes non audiunt neque intellegunt. ¹⁴ et adimpleretur in eis prophetia esaiæ dicentis auditu audietis. et non intellegitis. et uidentes uidebitis. et non uidebitis. ¹⁵ incrasatum est enim cor populi huius. et auribus grauiter audierunt. et oculos suos cluserunt. nequando oculis uideant et auribus audiant. et corde intellegant. et conuertantur. et sanem eos. ¹⁶ uestri autem beati oculi quia uident. et aures uestrae quia audiunt. ¹⁷ amen dico uobis. quia multi prophetae et iusti. cupierunt uidere quae uos uidetis. et non uiderunt et audire quae uos auditis. et non audierunt. ¹⁸ uos ergo. audite parabolam seminantis. ¹⁹ omnis qui audit uerbum regni. et non intellegit. uenit malus. et rapit quod seminatum

ἀκούουσιν): non audient ABFH*QX*YZ*; ueteres plerumque ut uidentes non uideant et audientes non audiant uel similia ut a b c d (et D gr.) e ff. 1. 2 h k; sed Hieronymus in comm. et f q cum nobis. Lectio audient unde fluxerit nescio. neque: nec Q. intellegunt ΘJW vg.; intellegant E; intellegent H* (-gunt H^o).

¹⁴. et (καὶ graeci fere omnes, καὶ τότε D) cum C^p*FHJMW^hU: ut (sine auct. graec.) ABDE Φ^{mo} ΘKLM^oQRTVXYZ^s gat., S. ioh. oxon.; uett. uel et uel tunc, sed et ut g₂. adimpletur (ἀναπληροῦται) cum C(adin.)JMO*T*W^hU, et inpletur Φ^* , cf. adimpletum H (sine est): adimpleatur AFKMT^eVX^oYZ^s Σ ; adimpleretur BDE ΘQX*, adinpl. Φ^{mo} LR; adimpleritur O^o sine auct. graec.; πληρωθήσεται (D^o) exprimitur ab implebitur uel compl. c d ff. 1. 2 g₁ h k, impletur a, completur g, adimpleretur f*; om. b. eis codd. pl. et a c g₂: in eis C^p Φ^{mo} FTWZ^s vg. cum f ff. 2 g₁; in illis b ff. 1 h, super eos k; om. a c g₂. prophetia D^pLOR, prophetiae E* (corr. m. p.). isaiae DKMM^oOVWZ^h Σ U, hesayae C, esayae T, iessayae L, issaie Φ . dicens (ἡ λέγουσα) AC^p*FHΘKMM^oT^oFWXYZ cum k: dicentis BDEJ L^c(-tus L*)O^o(-tes)QRV(-tes) Σ (sine auct. graec.) cum a b c ff. 1. 2 g₁ h q, dicentes d (λέγουσα). et non + audietis neque B; in X etiam est rasura fere unius lineae. non intellegitis (οὐ μὴ συνῆτε) codd. pl. et Θ¹Z^s, non intellegitis W vg.: non intellegitis B(neque)DJLORXZ^s, -igitis HΘ*. uidentis H. uidebitis pr. D. uidenitis sec. O.

¹⁵. incrasatum DER. om. enim T. > enim

est BX. auribus + suis (+ αὐτῶν NC) D^pLQR cum b c g₂ h (k?). audierunt (ἤκουσαν): audiebant J. huculos C, occ. D. om. suos Z* (+ Z²). cluserunt cum ACFHΘJMO*YZ^c, cluserunt R, clausurunt BKMO^{rec}.TVWXZ^s vg. Tisch. d f ff. 1. 2: concluserunt DE^pL g₂ h, concluderunt Q. huculis C. > uideant oculis R vg. intelligant HΘJKW vg. conuertatur Z*, lineolam deleuit corr. sane R. Post hunc uersum + et iterum incrasatum est cor populi huius et aures eorum obstruerunt et oculos suos conpraeserunt ne quando conuertatur et sanem eos Q ex aliqua uersione nobis ignota.

¹⁶. huculi C. quia (ὅτι): qui LQRTW. uestre R. quia sec.: quae HLR, que T^o (e in ras.); qui D.

¹⁷. amen quippe (ἀμὴν γάρ gr. plurimi): om. quippe (cum NX gr.) CO*RT a b c f ff. 1. 2 g₁. 2 h. > dico uobis quippe quia L. profetae Φ LOR, profetae D, prophete W. cupierunt: uoluerunt E. quae (pr.): que H; + uos L. uidistis EJ; audetis Q. uiderunt: audierunt Q. audire quae + uos DL. audistis BCE Φ JOX*. om. et aud. q. aud. et non aud. R.

¹⁸. ergo: autem DLQ. parabolam C Φ LR. saeminantis C, seminantes O*.

¹⁹. omnis + enim H^oΘR. audit: audierit F. intellegit HΘJKTW vg. malus (ὁ πονηρός): malignus DLQR d h. rapuit R; + illud Q. saeminatum et saeminatus C. hic est q. s. u. seminatus (-tum T) est: om. J. > sem. est secus uiam R.

uenit malus et rapit quod seminatum
est in corde eius
hic est qui secus uiam seminatus est
²⁰ qui autem supra petrosa seminatus est
hic est qui uerbum audit
et continuo cum gaudio accipit illud
²¹ non habet autem in se radicem
sed est temporalis
facta autem tribulatione et persecu-
tione propter uerbum
continuo scandalizatur
²² qui autem est seminatus in spinis
hic est qui uerbum audit
et sollicitudo saeculi istius et fallacia
diuitiarum suffocat uerbum
et sine fructu efficitur

²³ qui uero in terram bonam seminatus
est
hic est qui audit uerbum et intellegit
et fructum affert
et facit aliud quidem centum
aliud autem sexaginta
porro aliud triginta.
²⁴ (137. 10) Aliam parabolam proposuit illis
dicens
simile factum est regnum caelorum
homini qui seminauit bonum semen
in agro suo
²⁵ cum autem dormirent homines uenit
inimicus eius
et superseminauit zizania in medio
tritici et abiit

est in corde eius. hic est qui secus uiam seminatus est. ²⁰ qui autem supra petrosa seminatus est. hic est qui uerbum meum audit et continuo cum gaudio accipit illud. ²¹ non habet autem in se radicem sed est temporalis. cum autem facta fuerit tribulatio uel persecutio propter uerbum continuo scandalizatur. ²² qui autem in spinis est seminatus hic est qui uerbum audit et sollicitudo saeculi huius et fallacia diuitiarum suffocat uerbum. et sine fructum efficitur. ²³ qui uero in terram bonam seminatus est. hic est qui audit uerbum et intellegit. et fructum affert. et facit. aliud centesimum. aliud autem sexagesimum. aliud tricesimum. ²⁴ aliam parabolam proposuit eis dicens simile est regnum caelorum. homini qui seminabit bonum semen in agro suo. ²⁵ cum autem dormirent homines uenit inimicus

²⁰. super FLORW *vg.* petrosam X^o. semina//tus T, saeminatus C. uerbum + dei 5. > audit uerbum QR. cumtinuo C. accepit JO, recepit E. illut Z* (*corr.* Z²).

²¹. abet C; habens E. autem: om. R; + h² L*. > temporalis est Q. tribulatio E*, + ne in *mg.* E²?. et: hac E, ac Q. persecutione Θ; persecutio E*, ne *sup. lin.* E²; perse sic R. scandalizantur E, scandalizantur W.

²². est sem. in spinis (*contra ordinem graec.*) cum AC(saem.)FHΘKMMTVWX^oYZ: > seminatū est in spinis T; in spinis seminatus est (els rās ἀκάνθας σπαρίς) BRX*; est in spinis seminatus O. uerbum + dei 5. sollicitudo R *vg.*; sollicitudines C. seculi C *vg.* istius: huius J. fallatia EHK. diuitiarum D. suffocant DELQ (*cum pluralis in quibusdam praecedat e.g. uoluntates a, uoluptates b forsā ex ἀγαπαί pro ἀπέρη uel ἀπάται*); suffocauit R. efficiuntur E.

²³. in terram bonam (ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν) cum DEFKLMTOQRTVW *vg.*; > in bonam terram E: in terra bona ABCHΘJXYZ. saem. C. audit: autem lapsu Z*, *corr.* Z¹. om. uerbum TW. > uerbum audit L. intelligit ΘKJTW *vg.*

adfert DEF^{ms}JLMTRZ; afferet F; om. V. om. et facit E. aliut *ter* C²P*(-d²P¹)Z*(-d²Z¹). centum ABFH*KMMTOVXYZ* (-c. D): centesimum CH^o ΘJTWZ' *vg.*, centissimum LQR, -c-mum E. alium E. om. autem EJ. sexaginta A *etc.* (-LX. D): sexagesimum H^oΘJTWZ' *vg.*, sexagensimum C, sexagissimum LQR, LXmum E. porro aliud (*contra graecum* δ δέ) ABDFHΘJK LMMORVXYZ(aliut*): aliud(-t) uero CTW *vg.* Tisch.; alium E, aliud Q *sine aduerbio*. triginta A *etc.* (-XXX. D): tricesimum H^oΘJTW²ϒ, trigesimum Z²SC, tricenisimum CQ, tricissimum R, triginisimum L, trigentissimum E.

²⁴. parabolam CPLR. proposuit (παρέθηκεν): proposuit DEPL; possuit R. illis: eis EPLQ. simile (*sequitur ras. unius lit.* X; + enim W) factum est (ἐποιώθη): simile est ER *corp. oxon.* Hier. om. caelorum C. > homini regnum caelorum Q. qui seminauit (saem. C, seminat T) = σπείραυτι: qui seminat (σπείραυτι) E *cum graecis multis, cf. seminanti d h k δ Aug.* saemen C.

²⁵. quum Θ (*non* C). dormierent R*, dormierunt R^o, dorrent O. hominis O*. in imicus D. superseminauit (super sem. AD, supersaem. C, superseminabit T) *codd. et vg.* = ἐπέσπειρεν: semi-

- ²⁶ cum autem creuisset herba et fructum fecisset
tunc apparuerunt et zizania
²⁷ accedentes autem serui patris familias dixerunt ei
domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo?
unde ergo habet zizania?
²⁸ et ait illis inimicus homo hoc fecit
serui autem dixerunt ei
uis imus et colligimus ea?
²⁹ et ait non
ne forte colligentes zizania

- eradicetis simul cum eis et triticum
³⁰ sinite utraque crescere usque ad messem
et in tempore messis dicam messoribus
colligite primum zizania
et alligate ea fasciculos ad comburendum
triticum autem congregate in horreum meum.
³¹ (137. 2) Aliam parabolam proposuit eis
dicens

eius et superseminauit zizania in medio tritici. et abiit. ²⁶ cum autem creuisset herba. et fructum fecisset. tunc apparuerunt et zizania. ²⁷ accedentes autem serui patris familias. dixerunt ei. domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo. unde ergo habet zizania. ²⁸ ad ille dixit eis. inimicus homo hoc fecit. serui autem dixerunt ei uis ergo euntes colligimus ea. ²⁹ at ille ait eis non. ne forte colligentes zizania eradicetis simul et triticum. ³⁰ sinite utraque crescere. usque ad messem. et in tempore messis dicam messoribus colligite primum zizania et alligate fasciculos. ad comburendum ea. triticum autem. congregate in horreum meum. ³¹ aliam parabolam. locutus est eis dicens. simile est regnum caelorum.

naui (ἐσπείρεν *graec. mult.*) uett. e q. zizania *codd. pl. et vg.* (zyz. CE, zez. DL): zizaniā Θ, cf. zizaniam c et notata u. 26. tritici BCΘOX*Z. habiit CT, abit R.

26. quum Θ (non C). crenesset L. erba CT, haerba R. tunc: + et T; om. L. apparuerunt (adp. J): apparuit ER, apparunt L. om. et DEPLQR (sed + et post zizania ER) *corp. oxon.* zizania (zyz. CE, zez. DL): zizaniae H^Θ.

27. patris familias (uno uerbo J5E): patri f. DEQ, ad patrem f. LR cum h sed sine auctoritate *graeca.* saemen C. seminas⁴¹ O; *graeci uariant inter* ἐσπείρας et ἐσπείρες. unde ergo bis, lapsu, in D. hunde C. ergo V. zizania (zyz. CE, zez. D): zizaniam BH^Θ, zezaniam L.

28. om. et ad init. J. facit R. serui autem dixerunt ei *codd. pl. et vg.* (et εἶπον *gr. plur. cum fff₁ h q*; sed λέγουσιν *BCD* et dicunt a b c e ff₂ g₁ k): > dix. autem ei serui R, cf. ordinem D *graeci et a b c e ff₂ g₁ (h) k.* uis imus *codd. et vg.*: uisimus R, uissimus? L* (uis/imus L^c); uis ibimus J; *graeci contra* φαene omnes θέλεις οὐν ἀπελθόντες κ.τ.λ. cum f q (ergo), sed om. οὐν D *gr.* 252* et uis imus a b c e ff₁, uis euntes d, euntes h, uis eamus k. colligimus cum ABFΘKMMORTVWXYZ *vg.*, collegimus CPH, cullegimus L: colligemus EJQ, colleg. D. *Graeci uariant inter* συλλέγωμεν et συλλέγομεν.

29. ait + eis QR; + illis E; cum D *graeco,* et similiter uett. a b f h k. colligentes D^Φ*L. zizania (zyz. CE, zez. DL): zizaniam H^Θ et

fortasse Z* qui habet ras. eradicetis (*her.*) simul cum eis et (*om. et L*) triticum (tritt. BCΘTXZ) hoc ordine BCE^ΦJKLMMRTVWX*Z¹³⁷SE Hier. cum *graecis plurimis* ἐκρίζωσθε ἅμα αὐτοῖς [καὶ] τὸν σῖτον, sed non habent *graeci* καὶ; similiter eradicetis cum eis simul et triticum D, et eradicetis simul (*om. cum eis*) et triticum 5 cum a b c f ff₂ g₁ h q: > eradicetis simul et triticum (tritt. O) cum eis AFHOX^eY cum D *graeco et d* (ἐκρίζωσθε ἅμα καὶ τὸν σῖτον συν αὐτοῖς); > simul et triticum cum eis eradicetis Q.

30. + sed ad init. DELQR *corp. ox. cum a b c g_{1,2} h.* senite R*, sinete ^Φ. hutraque C. crescere usque in *mg.* addita H. crescere simul (συναιφάνεσθαι quod nullus alius, quod scio, *Latinorum exprimit*) L. husque C. mensem L, mesem ^Φ, missem R. mesis ^ΦL, missis M^t. messoribus (messoribus E) + meis DLQR cum h *gat. corp. ox.* colligite D^Φ, collite L. zizania (zyz. CE, zez. DL): zizaniam H^Θ. alligate (adl. J): colligite L. ea: eam H^Θ (forsan pro ea in); om. T. fasciculos sine in (*cum graecis* LXΔ I al.) *codd. pl., uett. etiam* fasciculis E a, fasciculo R: + in ante fasciculos (eis δεσμάς) *vg. cum ff.* et cf. eam H^Θ. comburendum cum ABFMMOQRWX YZ⁴ *vg.*; cumb. J: conb. CEPHΘKLTVZ*, concub. D. triticum BCΘOTXZ. om. autem L. congregat//e ^Φ (ras. unius lit.); congrega L. orreum LRT.

31. + et ad init. B. parabolam D^ΦLR. pro-

simile est regnum caelorum grano
sinapis
quod accipiens homo seminavit in agro
suo
³² quod minimum quidem est omnibus
seminibus
cum autem creuerit maius est omnibus
holeribus
et fit arbor
ita ut uolucres caeli ueniant et habitent
in ramis eius.
³³ (138. 5) Aliam parabolam locutus est
eis
simile est regnum caelorum fermento
quod acceptum mulier abscondit in
farinae satis tribus

donec fermentatum est totum.

³⁴ (139. 6) Haec omnia locutus est iesus in
parabolis ad turbas
et sine parabolis non loquebatur
eis
³⁵ ut adimpleretur quod dictum erat per
prophetam dicentem
aperiam in parabolis os meum
eructabo abscondita a constitutione
mundi.
³⁶ (140. 10) Tunc dimissis turbis uenit in
domum
et accesserunt ad eum discipuli eius
dicentes
dissere nobis parabolam zizaniorum
agri

grano sinapis quod accipiens homo seminavit in agro suo ³² quod minimum quidem est omnium seminum. cum autem creuerit. maius est omnibus oleribus. et fit arbor. ita ut uolucres caeli ueniant. et habitent in ramis eius. ³³ aliam parabolam. locutus est eis. simile est regnum caelorum fermento. quod acceptum mulier abscondit. in farinae mensuris tribus donec fermentatum est totum. ³⁴ haec omnia locutus est iesus in parabolis ad turbas. et sine parabolis nihil loquebatur eis. ³⁵ ut adimpleretur quod dictum est. per prophetam dicentem aperiam in parabolis os meum. eructabo absconsa. a constitutione mundi. ³⁶ tunc dimissis turbis uenit in domum iesus. et accesserunt ad eum discipuli eius. dicentes.

possuit EPR, praepossuit L (παρέθηκεν graeci plurimi, sed ἐλάλησεν DL* 1. 13. 124. 346 quod sequuntur a b c d e f ff, h k; sed proposuit ff, g, q. synapis DE, sinapis C, spinapis Y. saeminavit C, seminavit T.

³² om. quidem Q. saeminibus C, seminb. L. maius: maior KZ* (corr. Z') cum D graeco etc. est: fit EQ. seminibus c. a. cr. m. est omnibus om. F per homocotel. holeribus cum ABCDEP¹ FHΘKMMQWYZ, holeribus J, holeribus V; oleribus P*L (sed puncto praemisso) ORTX vg. Tisch. et fit: effit Y. celi W. uenient L. inhabitent LQ, habitant P*RY.

³³ parabolam DFLOR. loquutus ΘX*, loquutus L. eis sine addit. cum CFHΘJKMMOTVWX YZ vg.: + dicens ABDEPLQR Tisch. h q cum gr. NCLMUX 13. 124. 126. 243 Tisch. celorum W. quod accepto DE*O (quo accepto g₁), cf. quod accepto a₂ (non a) q ad Lc. xiii. 19; quod accipit E². abscondit in farinae om. E. farine W; -na DQR. tribus: .III. D. fermentum est L.

³⁴ hec W. loquutus Θ, loquutus L. om. ihs R et > ad turbas in parabolis R. in parabolis DPL, in parabolis Y. et sine parabolis (-bulis PL O*R) non loquebatur (-quaebatur E, -quaebatur

L) eis codd. pl. vg., a (b) c f (nihil) ff, g, h (illis) q aur. ff₂; et sine parabola (-bula D) n. l. eis DT* cum graecis ut uidetur omnibus, cf. sine parabolis uel -a δ, sine parabola d, sine similitudine k, sine parabolis e, om. Z* (+ in mg. Z' ut A etc.).

³⁵ adimpleretur cum AJWX²Y corp. oxon. Harl. 2826, et adimpl. DPLR: impleteretur BFH ΘKMMVX*Z vg. Hier., et impl. CELOQT. dictum erat AC¹P¹FHLMTY vg. Tisch.: d. est BDEP* (ut uidetur) ΘJKMOQRVWXXZ Hier. per + esaiam R cum gr. N* 1. 13. 33. 124. 253 Tisch. Cf. Hieron. ad loc.: 'Legi in nonnullis codicibus et studiosus lector forte reperiet idipsum, in eo loco ubi nos posuimus et uulgata habet editio ut impleteretur quod dictum est per prophetam dicentem, ibi scriptum per isaiam prophetam dicentem; Ipse credebatur uerum esse per asaph prophetam. profeta DFLOR. parabolis PLR. os Y, hos C. heructabo C, eructibo E, eructuabo BFHJMMV, cf. Ronsch. It. und Ug. pp. 363, 467. absconsa P^{mo}LQR.

³⁶ dimissis EL, demissis OR. om. in E. dicentes + domine Q. dissere (φάσον) ABCD E*P (disere) FHJKLMMOQRVXYZ: edissere E²OTW f vg., sed enarra (διασάφισον N*B W. H.)

- ³⁷ qui respondens ait
qui seminat bonum semen est filius
hominis
³⁸ ager autem est mundus
bonum uero semen hi sunt filii regni
zizania autem filii sunt nequam
³⁹ inimicus autem qui seminavit ea est
diabolus
messis uero consummatio saeculi est
messores autem angeli sunt
⁴⁰ sicut ergo colliguntur zizania et igni
comburuntur
sic erit in consummatione saeculi
⁴¹ mittet filius hominis angelos suos
et colligent de regno eius omnia scan-
dala

- et eos qui faciunt iniquitatem
⁴² et mittent eos in caminum ignis
ibi erit fletus et stridor dentium
⁴³ tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno
patris sui
qui habet aures audiat.
⁴⁴ Simile est regnum caelorum thesauro
abscondito in agro
quem qui inuenit homo abscondit
et prae gaudio illius uadit et uendit
uniuersa quae habet et emit agrum
illum.
⁴⁵ Iterum simile est regnum caelorum
homini negotiatori
quaerenti bonas margaritas
⁴⁶ inuenta autem una pretiosa margarita

edissere nobis. parabolam zizaniorum agri. ³⁷ ipse autem respondens dixit eis. qui seminat bonum semen est filius hominis. ³⁸ ager autem est hic mundus. bonum autem semen. hi sunt filii regni. zizania autem sunt. filii maligni. ³⁹ inimicus autem qui seminavit ea est diabolus messis uero consummatio est saeculi. messores autem angeli sunt. ⁴⁰ sicut ergo colliguntur zizania. et igne comburuntur. sic erit in consummatione saeculi huius. ⁴¹ mittet filius hominis angelos suos. et colligent de regno eius. omnia scandala. et eos qui faciunt iniquitatem ⁴² et mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus et stridor dentium. ⁴³ tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. qui habet aures audiendi audiat. ⁴⁴ iterum simile est regnum caelorum. thesauro absconso in agro. quem inueniens homo. abscondit. et prae gaudio eius uadit omnia quae habet uendet. et emit agrum illum. ⁴⁵ iterum simile est regnum caelorum. homini negotianti. quaerenti bonas margaritas. ⁴⁶ qui inueniens. unam

a b ff₂ g₁ h q, narra d k. parabolam (-ulam C¹P LR): + tritici et D¹E^mQRT(tritt.)W gat., corp. oxon., sine auct. graeca. zizaniorum codd. et L hic et infra: yz. CE, rez. DR.

³⁷. ait codd. omnes sine add.: + illis vg. cum c ff₁ (Belsh.) g₂ gat.; + eis f h q. saeminat et saemen C. bonum in mg. Y. > filius hominis est ER.

³⁸. est mundus: hic mundus R, hic m. est E, est hic m. D¹E^mQ. uero: autem CD. saemen C. hii BCDEPHLORTWXZ*. sunt om. Z* (+Z²). > filii sunt regni T. zyzania C, rez. DR, zezani E*. autem + hii P. > sunt filii P. filii (-li E) sunt nequam: f. s. diabuli nequam Q.

³⁹. saeminavit C; seminat E. eam Θ. diabolus D¹P*KR, zabolus P¹L; > diabolus est E. maesis E, messes L. seculi CW⁵Θ. messeres D* (e sec. expunct.). autem: uero EQ. hangeli C, aggeli M, angeli D.

⁴⁰. sicut: si R. colliguntur D. ziz. C hic, yz. E, rez. D. igne S. comburuntur cf. u. 30, coburuntur O, conburuntur CPHJKLMTVZ: conburuntur DFR corp. oxon. (comb.). erit + et EL cum K gr. et e g₂. seculi C⁵Θ.

⁴¹. mittet (ἀποστέλει): mittit H cum graecis

paucis et e h. hangelos C, agg. M. colligent (συλλέγουσιν), collegent P: colliget O*.

⁴². mittent (βαλοῦσιν) codd. pl. et Z³ vg.: mittunt (βάλλουσιν) N*DX FHMox^cY cum e et codd. ap. Lachm., mittet BRX*. ignum W; + ardentis ER ut Aug. de ciu. dei xxi. i. ibi: illic R.

⁴³. fulgebunt (ἐκλάμψουσιν): fulgebant R. > sicut sol fulgebunt E. patris sui cum A¹P*F MOY et c d f g₁ h k Hieron. comm. Tisch.: eorum BCDE¹P^mHΘJKLMTQRTVW vg. cum a b ff_{1,2} q (alii ipsorum; mei e); om. X sed rasura est ½ lineae. abet CT. aures sine addit. ACFJKM MO¹T*VXYZ cum graecis N*B et a b e k: + audiendi BDEPHΘLQRT^cW vg. etc. cum graecis plurimis: om. qui h. a. audiat O*.

⁴⁴. celorum W et ⁴⁵. thesauro JZ*. absconso D, abscondito C. qui inuenit (εὕρων): inueniens E (q. inuenit K sed in- in ras.). habsc. C. pre D. om. et ante uendit Z* (+Z¹). uadet et uendet CT. huiuersa quae abet C; omnia quae habuit R. emet CT.

⁴⁵. om. negotiatori F. querenti LRW. bonas margaretas RY, bonam margaritam D corp. ox.*.

⁴⁶. in uenta D. una pretiosa (praet. CEPH

abiit et uendidit omnia quae habuit
et emit eam.
47 Iterum simile est regnum caelorum
sagenae missae in mare
et ex omni genere congreganti
48 quam cum impleta esset educantes et
secus litus sedentes
elegerunt bonos in uasa
malos autem foras miserunt
49 sic erit in consummatione saeculi
exibunt angeli et separabunt malos de
medio iustorum
50 et mittent eos in caminum ignis ibi
erit fletus et stridor dentium

51 intellexistis haec omnia?
dicunt ei etiam
52 ait illis ideo omnis scriba doctus in
regno caelorum
similis est homini patri familias
qui profert de thesauro suo noua et
uetera
53 et factum est cum consummasset iesus
parabolas istas transiit inde.
54 (141. 1) Et ueniens in patriam suam
docebat eos in synagogis eo-
rum
ita ut mirarentur et dicerent unde huic
sapientia haec et virtutes?

practiosam margaritam. abiit. et uendidit omnia quae habuit et emit illam. 47 iterum simile est regnum caelorum. retiae missae in mari. quae ex omni genere piscium collegit. 48 cum autem inpleta esset eduxerunt eam ad litus et sedentes elegerunt bonos in uasis suis malos autem foris proiecerunt. 49 sic erit in consummationem saeculi. exhibunt angeli. et separabunt malos de medio iustorum 50 et mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus et stridor dentium. 51 ait illis iesus intellexistis haec omnia dicunt ei utique domine. 52 at ille ait eis propterea omnis scribae doctus. in regno caelorum. similis est homini patrifamilias. qui profert de thesauro suo. noua et uetera. 53 et factum est. cum consummasset iesus parabolas istas. transiit inde. 54 et ueniens in patriam suam docebat eos in synagogis eorum. ita ut mirarentur. et dicerent unde huic sapientia haec et

LMTOZ) **margarita** (-eta L) = ἑνα πολύτιμον μαργαρίτην, *codd. et vg.*; *litteris minoribus* X: > una marg. pretiosa (praet. QR) DQR *corp. ox.* habiit HT. uendit D⁸PV. omnia: uniuersa ER. que D. abiit C.

47. sagene W, saginae D⁸PH¹LMR¹(-ne)Y, sanguine? R*. misse W, misae E¹LY. in mari CDR. et cum BCD⁸JKLMMTVWZ *vg. et graecis omnibus*; quae Q, que E; *om.* AFHOR XY; *uett. per relatiuum reddunt quod etc.* ex omni genere sine add. cum CFHJLMO* dg₂ k durmach. et Walkeri ε σ φ Harl. 2826: + piscium (sine auct. graeca) ABDE⁸F⁸G⁸KMO⁸QR TVWXYZ *vg. Tisch. ex uett. a b c e f ff₁ ff₂ g₁ h₁ q r₂.* congregati QX*; congregat D.

48. **quam** cum (ἥν ὄρε): et cum (ὅτε δέ D⁸) D, cumque R, et similiter cum autem a b (e) f g₁ h ff₂ (k) q δ. impleta (inpl. CDPLO) esset (ἐπληρώθη): inplete essent R, complerent B; *om.* X*. ducentes DR; porro eduxerunt ad litus et sedentes Q cum graecis N* et C⁸BDP etc. et uett. q, ed. eam ad etc. a b f h, ed. id ad etc. ff₂, educent eam ad etc. d, posuerunt (impos. k) illud ad etc. e h, duxerunt eam etc. g₁. littus B⁸H⁸SC. uassa DEPLQR; + sua Q. misserunt D⁸PLQ. > miserunt foras R.

49. sic + enim J. erit + et E. seculi C⁸H⁸. aggeli M. seperabunt L. demidio D*.

50. et emittent Y*; et mittunt T (cum N* D⁸ X βάλλουσιν), et mittit Z*. eos: ignis A inepte. caminum X^c, caminum L. ibi: ubi E.

51. + dicit eis ad initium D, + ait illis E, + dixit eis Q *corp. ox.*, sic λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς praemittitur in graecis plurimis et et dixit a, ait illis ihs f, dixit autem eis g₂, et ait illis ihs h, dicit eis ihs q. intellegitis R. hec W. dicunt H. om. ei RZ* (corr. Z²). eciam W; + dñe D⁸PMO⁸QR *corp. ox. cum graecis plurimis et uett.*

52. + et ad init. P⁸MO⁸Q. illis + ihs P. omnes O. sciba L. ductus E. caelorum + i//terum simile est regnum caelorum E. similis: simile BV. om. est R. homini. om. B*; omni L. patrifamilias J(?)W *vg.* proferet Z*. thesauro LT. noba T.

53. quum Θ. om. ihs parabolas L. parabolas istas P⁸R; parabolas istam E. transiit Q, transit R. om. inde R.

54. sinagogis E⁸PLMO⁸RW, sinagogiis E*. > ut ita H. dirent O*, dicerent L. huic: hic V. sapientia W. om. haec R. uirtutes (αἱ δυνάμεις) cum BCDE⁸PMO⁸H⁸(uirtus + es)ΘJKLMMQRTV WZ *vg. Tisch. Hieron. comm. uett. omn. sed uirtutem a: uirtus A⁸F⁸H⁸OXY.*

⁵⁵ nonne hic est fabri filius?
 nonne mater eius dicitur maria
 et fratres eius iacobus et ioseph et
 simon et iudas?
⁵⁶ et sorores eius nonne omnes apud nos
 sunt?
 unde ergo huic omnia ista?
⁵⁷ et scandalizabantur in eo.
 (^{142. 1}) Iesus autem dixit eis
 non est propheta sine honore nisi in
 patria sua et in domo sua
⁵⁸ et non fecit ibi uirtutes multas
 propter incredulitatem illorum.
 XIV. (^{143. 2}) In illo tempore audiit hero-

des tetrarcha famam iesu
² et ait pueris suis hic est iohannes bap-
 tista
 ipse surrexit a mortuis
 et ideo uirtutes operantur in eo.
³ (^{144. 2}) Herodes enim tenuit iohannem
 et alligauit eum
 et posuit in carcerem
 propter herodiam uxorem fratris sui
⁴ dicebat enim illi iohannes non licet
 tibi habere eam
⁵ et uolens illum occidere timuit popu-
 lum
 quia sicut prophetam eum habebant.

uirtutes. ⁵⁵ nonne hic est fabri filius. nonne mater eius dicitur maria. et fratres eius iacobus et ioseph et simon et iudas. ⁵⁶ et sorores eius. nonne omnes apud nos sunt. unde ergo huic omnia ista. ⁵⁷ et scandalizabantur in eo. iesus autem dixit eis. non est propheta sine honore nisi in patria sua. ⁵⁸ et ideo non ibi fecit uirtutes multas propter incredulitatem illorum. XIV. ¹ In illo tempore audiuit herodes tetrarcha. famam iesu. ² et ait pueris suis. nuncquid hic est iohannes baptista. ipse surrexit a mortuis. et ideo uirtutes operantur in illo.

³ herodes enim tenens iohannem alligauit eum et misit in carcerem propter herodiam uxorem philippi fratris sui. ⁴ dicebat enim ei iohannes non licet tibi habere uxorem fratris tui. ⁵ et uolens illum occidere. timuit populum. quia sicut prophetam eum habebant.

55. om. nonne hic est fabri filius X*Z*(+Z²).
 f. filius + ioseph D²PQR; > filius fabri EW,
 et + ioseph E. nonne sec.: et L; nonne et P.
 mater eius; + qui E*; + que E². > dicitur maria
 [+ ioseph eras.] mater eius R. et fratres (καὶ οἱ
 ἀδελφοί) codd. (-tris O) et vg.: et frater A (et credo
 T, sed dubium est). iacobus codd. et vg.: iacob
 P*OR; porro sic pergunt: iacobus symon
 et iohannes et iudas D; iacobus (iacob R) et iohannis
 et (+ ioseph E) simon et iudas ER; iacobus et
 iohannis et ioseph et simon et iudas P^{mo}Q.
 iohannes etiam pro ioseph habent graeci N*DEFG
 MSUVX^r etc. symon CW. iuda Y.

56. soror T. om. omnes Z*(+Z²). apud CE
 P*O. > nonne apud nos sunt omnes E. omnia O.
 ista in mg. additum T.

57. scandalizabantur Q, scandalizabantur D,
 scandalizantur E. in eum E g₁. dicit R. eis:
 om. R; illis E. profeta PLO, profeta R. om.
 sua pr. T. et (om. in) domo H. domu DLRV.
 suo (sec.) B. om. et in d. sua Z*(+Z¹).

58. et + ideo DE²PQR. illorum: eorum EJ
 QRT.

XIV. 1. audiit cum ACH²JMO*XYZ*: iuit
 BDEPKLMO²QRTVWZ¹ vg. herodis ERL,
 erodis D. tetrarcha (ὁ τετραρχῆς NCZA, ὁ
 τετράρχης vell.) cum ABDEPKMQ^rXYZ¹ vg.,
 tetrarca Z²: tethrarcha F, tethrarcha M, tetharcha

HZ*, tetarcha C²OTV, tetrarcha W, tetrarcha
 ELR*; cf. thetarcha g₁, tethrarchis k (e def.).
 fammam E. de ihu Q.

2. pueris suis bis lapsu C. suis + numquid DE
 PQR. iohannis DE²LR, iohannes SC. baptista
 CDR, baptiza L; + quem decollauit R corp. ox.;
 + quem ego decollauit DE²P^{mo}QT et legion.; et
 similiter graec. D 5 et a b d ff₁ g₂ h gat. Post ipse
 ras. 2 litt. P. operantur codd. et vg. et uett., et
 operatur L: inoperantur OY cf. Mc. vi. 14. eo:
 illo EW.

3. herodis BE²P^r, herodis L, erodis D. enim
 (γάρ): autem ΘJ. tenuit (κατήσκει): timuit L.
 iohannen MORZ, iohannem SC. om. et posuit in
 c. pr. herodi L linea forsitan praetermissa. possuit
 EPQR; + eum QT. in carcerem codd. pl. et
 vg.: in carcere (ἐν φυλακῇ) H²QT cum d k (car-
 care) δ. herodiam V, erodiam DRT. uxorem
 C; + philippi H²Θ aur. g₁g; item post sui +
 philippi D, + philippi EQ, + philippi P^{mo}R: graeci
 omnes (excepto D) addunt post γυναικα et sic f h q δ,
 post sui b ff₂ g₂ gat. corp. ox.; Tisch. in textu graeco
 omittendum suspicatur cf. Mc. vi. 17, Luc. iii. 19.

4. om. enim P*(+mg.). illi iohannes (iohan-
 nis DE²PL, iohannes SC) codd. paene omni. cum
 uett. et gr. plur. (sed > Ἰωάν. αὐτῷ N²BZ 251, et
 om. αὐτῷ N* 24*. 28 al.): om. illi ioh. R. haurere L.

5. illum: eum KLM²QRVZ corp. oxon. hoc-

- ⁶ (145. 6) Die autem natalis herodis saltauit filia herodiadis in medio et placuit herodi
⁷ unde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo
⁸ at illa praemonita a matre sua da mihi inquit hic in disco caput iohannis baptistae
⁹ et contristatus est rex propter iuramentum autem et eos qui pariter recumbabant iussit dari
¹⁰ misitque et decollauit iohannem in carcere
¹¹ et allatum est caput eius in disco

- et datum est puellae et tulit matri suae
¹² et accedentes discipuli eius tulerunt corpus et sepelierunt illud et uenientes nuntiauerunt iesu.
¹³ (146. 3) Quod cum audisset iesus secessit inde in nauicula in locum desertum seorsum et cum audissent turbae secutae sunt eum pedestres de ciuitatibus
¹⁴ et exiens uidit turbam multam et misertus est eius et curauit languidos eorum.

⁶ die autem natalis herodis. saltauit filia herodiadis in medio triclinio. et placuit herodi. ⁷ unde cum iuramento pollicitus est ei dare. quodcumque postulasset ab eo. ⁸ ad illa praemonita a matre sua. dixit da mihi in disco caput iohannis baptistae. ⁹ et contristatus est rex. propter iuramentum autem. et propter simul discumbentes. iussit dari. ¹⁰ et mittens decollauit iohannem in carcere ¹¹ et ablatum est caput eius in disco. et datum est puellae. puella autem attulit matri suae. ¹² et accedentes discipuli eius. tulerunt corpus eius. et sepelierunt illud. et uenientes nuntiauerunt iesu.

¹³ audiens autem iesus secessit inde in nauicula. in locum desertum seorsum et cum audissent turbae saecutae sunt eum pedestres de ciuitatibus. ¹⁴ et exiens iesus. uidit turbam

cidere C. profetam D^{PLOR}. eum: om. R; meum Y* (sed corr.).

6. diae C. natali O; Latini libere uertunt, cum Graeci legant γενοίσις δὲ γενομένων uel ἀγομένων, γενοίσις δὲ γενομένων uel ἀγομένων (et sic fere d ff, h δ), nisi ex uarietate graecorum coniciendum sit γενοίσις δὲ sine participio. erodis D. filiam E; om. filia her. Q. erodiadis D, herodis T* (corr. T¹ uel ²). in medio (ἐν τῇ μέσῳ): + triclinio DEPH⁶QRTW corp. ox. cum b c e f ff₂ g₁ h q. erodi D.

7. hunde C. om. est T* (+ sup. lin. T² uel T³). quodcumque 5^h. postulasset L. hab C.

8. ad CO. premonita D. da mihi inquit (inquit CEΘ*W) = δὸς μοι φησίν, cum ABCPH⁶ JKLMFO*VWXYZ⁶ vg.: inquit da mihi R, dixit da mihi DQ cum D graeco εἶπεν δὸς μοι et similiter dixit da mihi a b c d f (ff₁) ff₂ g₁ h k q. Utamque lectionem confundunt dixit da mihi inquit (inquit ET) E(O⁶)TZ*. hic (ἔδε): om. CDERT cum b c f ff₁ ff₂ g₁ h sed hic in disco q, in hoc disco a, hic (om. in disco) d, hoc in catino h. > caput ioh. bap. in disco Q. capud RW. iohannes O*, ioannis 5^h. baptistae CDLR, baptiste W.

9. om. et RW. om. est R. rex: herodis Q; rex + herodis (er. D) DE. iuramentum ACDE P⁶FOHLMQRTWX⁶Y5^h cum a b f ff₂ g₁ h q:

iusiurandum B⁶P*JKMOVX*Z5^h cum c d ff₁ h. om. autem DEL. et + propter BEQX*. eos qui pariter recumbabant (τοὺς συναρκειμένους): simul recumbentes E cum a b c ff₂ g₁ h q cf. f; + eo R. iussit EPLR; + autem D.

10. misitque DL. decollauit LR, dicollauit O. iohannem KMOZ, ioannem 5^h5^h, carcerem EH OZ.

11. adlatum CDEP⁶ΘJT, alatum O. capud RW. puellae (puelle W) et: + puella QR; + illa BEP⁶5^h. om. et tulit matri suae g₁ (sed corrector add. puella autem attulit m. s.). tulit (ἤνεγκεν): attulit vg., ad tulit Q, attulit J; dedit LR. matris suae EO.

12. om. eius E. tollerunt LR* (tull. R⁶). corpus (τὸ πῶμα uel σῶμα sine αὐτοῦ) ABCFH LMOVXYZ5^h: + eius DEPOJ KM⁶QRTW5^h. sepelierunt D, sepellerunt R. illud + in monomonto E ex Mc. vi. 29 et sic F. nunciauerunt W. iesu plene C, cf. ad i. 1; ihs Y.

13. quum CΘ. audiisset et audiissent D. > ihs audisset W. in nauiculam HORT5^h (sed graeci ἐν πλοίῳ). desertum (ἐρημον) codd. pl. et X⁶Z¹ vg.: secretum B et forsitan X*Z*, destum L, cf. destatum h. s⁶orsum O. turbe W. saecutae R, secute W, secnti P, sequatae Θ, sequatae L. pedestris B⁶P¹H.

14. ex lens D. missertus DQ. om. est Q.

- ¹⁵ (147. 1) Uespere autem facto accesserunt
ad eum discipuli eius dicentes
desertus est locus
et hora iam praeteriit
dimitte turbas
ut euntes in castella emant sibi
escas
¹⁶ iesus autem dixit eis non habent ne-
cesse ire
date illis uos manducare
¹⁷ responderunt ei non habemus hic nisi
quinque panes et duos pisces
¹⁸ qui ait eis afferte illos mihi huc
¹⁹ et cum iussisset turbam discumbere
supra faenum

- acceptis quinque panibus et duobus
piscibus
aspiciens in caelum benedixit et
fregit
et dedit discipulis panes
discipuli autem turbis
²⁰ et manducauerunt omnes et saturati
sunt
ettulerunt reliquias duodecim cophinos
fragmentorum plenos
²¹ manducantium autem fuit numerus
quinque milia uirorum
exceptis mulieribus et paruulis.
²² (148. 6) Et statim iussit discipulos ascen-
dere in nauiculam

multam. et misertus est eis. et curauit infirmos eorum. ¹⁵ uespere autem facto. accesserunt ad eum discipuli eius dicentes. desertus est hic locus. et hora iam praeteriit. demitte turbas ut euntes in castella. emant sibi escas. ¹⁶ iesus autem dixit eis. non habent necesse ire. date illis uos manducare. ¹⁷ ad illi dixerunt ei. non habemus hic. nisi quinque panes et duos pisces. ¹⁸ et ait illis iesus. adferre mihi eos huc. ¹⁹ et cum iussisset turbam discumbere supra fenum acceptis quinque panibus et duobus piscibus aspiciens in caelum benedixit. et frangens dedit discipulis panes discipuli autem turbis. ²⁰ et manducauerunt omnes. et saturati sunt. et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos. ²¹ qui autem manducauerunt erant uiri quasi quinque milia. exceptis mulieribus. et paruulis. ²² et

eius (ἐπ' αὐτόν L Orig.) cum ACPIFHΘKLMTO T^cVWXY*ZHieron., cf. illi ff₂: eis BDEP*JMQ RX*Y^{ol} vg. Tisch., cum graecis plurimis = ἐπ' αὐτοῖς uel ἐπ' αὐτοῦς, et uett. illis a b c ff₂ g₁ h, eis f ff₁; solus D^{or} περὶ αὐτῶν = de eis d, pro illis q; om. T* cf. i. i. eorsum R.

15. uesperae C. discipuli eius: discipulis L. disertus DL, desurtus Y*. > locus est EL. ora O, horam H* (sed m exp.). praeteriit D, praeterent L. demitte ORY, demite L. castell^o E^o sup. ras. hemant sibi hescas C. > aescas sibi D* (aesc. etiam E).

16. eis: illis EPFLR. om. habent D. neces-
sire R. om. uos PL*: > uos illis P^{ma} et forsan D^c.

17. responderunt (bis scr. in T* sed pr. erasum)
ei + dicentes Q, sed graeci οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ.
hiic P et E*. quinque: .v. DEQRW et > panes
.v. Q. duos: .ii. DE* (II^{os} E^c). piscis O.

18. eis codd. plur. et vg., et illis ELR (αὐτοῖς
P solus): om. D cum graecis. adferre DEPJLM
ORTVZ. > huc illos mihi KMTVZ, mihi huc
illos D, illos huc mihi B, illos michi huc T(?) W,
mihi illos huc vg., illos mihi (om. huc) X*; graeci
μοι ὦδε αὐτοῖς et μοι αὐτοῖς ὦδε, om. ὦδε D i et
uett. pl.

19. et cum bis lapsu E. quum CΘ. iussisset
DP, iusisset L; uidisset W. turbam codd. et vg.
(τὸν ὄχλον D, non d g₂) cum a b c f ff₁ 2 g₁ h q:
turbas (τοὺς ὄχλους) JV cum graecis fere omnibus.
discumbere: e fin. sup. ras. E; discubere L*.
supra: super JRWZ* vg. faenum codd. pl.:
fenum BKORWXX*, foenum DEPJL vg. accipitis
E. quinque: .v. DRW. duobus: .ii. D, II^b; E,
duos H. aspiciens C; aspicientes H. celum W.
Post fregit om. et L. discipulis + suis DEJLQR.
om. panes B cum 242* b ff₁ h. autem + dederunt
QT^o (sup. lin.) S; cf. + posuerunt b cum syr. cu. et
pesh. memph. turbas V*.

20. om. et ad init. E. om. et ante tulerunt
F. tulerunt R. duodecim: .xii. DEFFRW.
cophinos Θ, cophinos O, cofinos FLMR, coffinos
DE; sed > coffinos XII E, > fragmentorum duod.
coph. plenos J.

21. quinque: .v. DEFRW. millia vg.; M R.
mul. et paruulis (paruolis T, parbulis O):
> pueris et mulieribus E cum D gr. i a b c (non f)
ff₁ ff₂ g₁ h q, infantibus et mul. d.

22. statim iussit (iusit PLR) discipulos AC
PFH*LMTWXY ubi graeci uariant: st. iussit
d. + suos BH^o OJKMORVZ et st. iussit discipulis
suis Q; st. iussit + ihs discipulos 51; st. iussit +

- et praecedere eum trans fretum donec dimitteret turbas.
- ²³ (149. 2) Et dimissa turba ascendit in montem solus orare.
- (150. 4) Uespere autem facto solus erat ibi
- ²⁴ nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus erat enim contrarius uentus
- ²⁵ quarta autem uigilia noctis uenit ad eos ambulans supra mare
- ²⁶ et uidentes eum supra mare ambulantem turbati sunt dicentes quia phantasma est et prae timore clamauerunt
- ²⁷ statimque iesus locutus est eis dicens habete fiduciam ego sum nolite timere.
- ²⁸ (151. 10) Respondens autem petrus dixit domine si tu es iube me uenire ad te super aquas
- ²⁹ at ipse ait ueni et descendens petrus de nauicula ambulabat super aquam ut ueniret ad iesum
- ³⁰ uidens uero uentum ualidum timuit et cum coepisset mergi clamauit dicens domine saluum me fac
- ³¹ et continuo iesus extendens manum adprehendit eum

statim iussit discipulos ascendere in nauiculam et praecedere eum trans fretum. donec dimitteret turbas. ²³ et dimissa turba. ascendit in monte solus orare. uespere autem facto. solus erat ibi ²⁴ nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus erat enim contrarius uentus. ²⁵ quarta autem uigilia noctis. uenit ad eos iesus ambulans super mare ²⁶ uidentes autem eum discipuli eius. supra mare ambulantem. expauerunt dicentes. quia phantasma est. et prae timore exclamauerunt. ²⁷ statim autem locutus est eis iesus dicens habete fiduciam. ego sum nolite timere. ²⁸ respondens autem ei petrus dixit domine. si tu es iube me uenire ad te super aquas. ²⁹ ipse autem dixit ueni. et descendens petrus de nauicula ambulabat super aquam ut ueniret ad iesum. ³⁰ uidens autem uentum ualidum. timuit et cum coepisset mergi exclamauit dicens domine saluum me fac. ³¹ continuo autem iesus extendens manum adprae-

ihs discip. + suos E, et > st. ihs discipulos suos iussit D; st. compulit (ἡνάγκασεν gr. omni., compulit corr. uat. mg., cf. coegit d, cogit e) ihs discipulos SC. hascendere C. in nauiculam (eis τὸ πλοῖον) CDHΘJKLORTVWX^cZ⁴ vg. cum b fff^{1,2} q; in nauicula ABE.PFMMQX^cYZ a c g¹ h. et precedere DW; ut praecederent Q. donec + ipse DQR ex Mc. vi. 45, sine auct. graec. sed cum a b c ff² g¹ h q (non fff¹). demitteret OR, demitter| ret L.

23. dimisa EPL, demissa O, demisa R. monte FH. horare C. uesperae C.

24. midio R*. iactabatur D, iactauatur L; uexabatur J. enim: autem DEQR (sed graeci γάρ); + illis DQR; + eis E ex Marco vi. 48. > uentus contrarius EQR.

25. om. autem L. noctis lapsu H. eos + ihs DR. ambulans C. supra codd. et S: super BLTWX^cZ⁴579C.

26. supra codd. et S: super W579C. hambulantem C. quia: quod F. phantasma ABCF HΘMQXY vg.; fantasma DEPJLMORTVWZ. esset O*. pre D; pro Q.

27. statimque: continuoque R. ihesus plene

C cf. ad i. 1. loquutus ΘL. fiduciam E. > nolite timere ego sum E.

28. autem + ei DER cum graecis plurimis; et > autem petrus + ei R. om. domine D. > si tu es domine J. si om. T*. iuue O*. > ad te uenire EPMT vg. cum graecis multis; sed uenire ad te cod. caraf. aquam 5.

29. at: ad C; et DR. descendens DEPL, discendiens R; descendit E. om. de Y. nauiculā T. ambulauit P*(-bat mg.); ambulat D. supra E. aquam: om. R. mare EQ. ihs: dñm E.

30. uero (δέ): om. P* (+ mg.); ergo D. ualidum fere omnes (= ισχυρόν B²CD et graec. cett.) cum uett.: om. R cum graecis NB* 33 memph. quum Θ. caepisset L, cepisset W. mergi codd. pl. et vg.: mergeri AOXY, -iri P*. > saluum me fac dñe R. salbum C. Post uero deficit B usque ad eorum xv. 8.

31. om. ihs E. extendiens R. manum + suam R. adprehendit cum DJMX^cZ^o: adprahendit EPHΘLORZ*, adpraecendit C, adprachendit Q; apprehendit ATVWX^cY vg. Tisch., appraehendit FKM. eum: illum E. et (om. R) ait illi codd. et vg.: dicens P*O. modice FLOWZ*. duuitasti L.

- et ait illi modicae fidei quare dubitasti?
- ³² (152. 6) Et cum ascendissent in nauiculam cessauit uentus
- ³³ qui autem in nauicula erant uenerunt et adorauerunt eum dicentes uere filius dei es.
- ³⁴ (153. 2) Et cum transfretassent uenerunt in terram gennesar
- ³⁵ et cum cognouissent eum uiri loci illius miserunt in uniuersam regionem illam
- et optulerunt ei omnes male habentes
- ³⁶ et rogabant eum ut uel fimbriam uestimenti eius tangerent
- et quicumque tetigerunt salui facti sunt.
- XV. (154. 6) Tunc accesserunt ad eum ab hierosolymis scribae et pharisaei dicentes
- ² quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum?
- non enim lauant manus suas cum panem manducant
- ³ ipse autem respondens ait illis quare et uos transgredimini mandatum dei propter traditionem uestram?
- ⁴ nam deus dixit honora patrem tuum et matrem
- et qui male dixerit patri uel matri morte moriatur
- ⁵ uos autem dicitis quicumque dixerit patri uel matri munus quodcumque est ex me tibi proderit

hendit eum et ait illi. modicae fidei. quare dubitasti. ³² et cum ascendisset in nauem cessauit uentus. ³³ qui autem in nauicula erant uenerunt et adorauerunt eum dicentes. uere dei filius es. ³⁴ et cum transfretassent uenerunt in terram genesaret. ³⁵ et cum cognouissent eum uiri loci illius. miserunt in uniuersam regionem illam. et obtulerunt ei omnes male habentes. ³⁶ et rogabant eum ut tantum uel fimbriam uestimenti eius tangerent et quicumque tetigerunt salui facti sunt. XV. ¹ Tunc accesserunt ad iesum scribae et pharisaei ab hierosolymis dicentes. ² quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum. non enim labant manus cum panem manducant. ³ ipse autem respondens ait illis. quare et uos transgredimini mandatum dei. propter traditionem uestram. ⁴ deus enim praecepit dicens honora patrem tuum et matrem tuam. et qui maledixerit patri uel matri morte moriatur.

⁵ uos autem dicitis quicumque dixerit patri uel matri munus quodcumque est ex me

32. cum ascendissent (quum Θ, hasc. C) = ἀναβάντων uel ἐμβάντων, codd. pl. et 59C: cum ascendisset EΘRX*² Tisch. om. in P^o. nauicula EM. caessauit C.

33. erat L. uenerunt D. adorarunt L, hadorauerunt C. Post adoraui. deficiunt tria folia in D usque ad uerba quod dictum est xxi. 4. filius dei (cum D graeco et uett. plur., et Hieron. comm.) codd. fere omnes et vg.: > dei filius QW cum graecis etc. es + tu QR cum D graeco. Post autem def. E usque ad ait illi xv. 28.

34. transfretasset O*Z*. terra MZ*. gennesar ACHMOXY: genesar PFOJKMTVW vg., gennessar Z, genezar LQ, genessareth R.

35. quum Θ. om. eum P*(+mg.)H*(+eu sic sup. lin.). uori L*. illius: + adorauerunt eum et R; + uenerunt et adorauerunt eum et P^{mo}Q, cf. adorabant (-rauerunt ff.) eum et a b c ff. 2 Hil. misserunt R. huiuersam C; omnem P*(uniu. mg.). obtulerunt PLZ* vg., obtulerunt C, obtulerunt R. om. omnes M. malehabentes uno uerbo Θ; m. abentes C.

36. om. et séc. Q. quicumque 59. titigerant R*, tetigerant MTR^{mo}Z*, tetigerint Z*. salbi C.

XV. 1. hierosolymis AΘJMMOQTVXY: hierosolymis H, hierusolymis K, hierusolimis PLR, ierosolimis W, ierosolymis Z vg., iherosolymis C. scribe W. pharisei W, farissaei R, farissei L, farisei CP.

2. traditionem (τὴν παράδοσιν) codd. 9C: traditiones KMTVWZ² cum g₂ q Hieron. comm. saeniorum C. labant CO*X. > manus suas lauant Q. quum CΘ. panem: pam L. manducant V* (corr. V¹) = ἐσθίων cum graecis fere omnibus.

3. transgrediemini PLQR. mandata Z* (corr. Z²).

4. patrem tuum (τὸν πατέρα) A P^{mo}HΘKM'O QRT^cX^cYZ^c: om. tuum CE*FJLMT*VWX*Z* vg. matrem: + tuam P^{mo}KeQR. om. et (ante qui) L. male dixerit codd. pl.: maledixerit A (cod. non Tisch.)ΘJWY vg. Tisch. morietur P¹JRX*.

5. uos autem dicitis uel patri uel matri suae quicumque dixerit Q. quicumque 9. matri:

- ⁶ et non honorificabit patrem suum aut matrem
et irritum fecistis mandatum dei propter traditionem uestram
⁷ hypocritae bene prophetauit de uobis esaias dicens
⁸ populus hic labiis me honorat cor autem eorum longe est a me
⁹ sine causa autem colunt me docentes doctrinas mandata hominum.
¹⁰ Et conuocatis ad se turbis dixit eis audite et intellegite
¹¹ non quod intrat in os coinquinat hominem
sed quod procedit ex ore hoc coinqui-

- nat hominem.
¹² (155. 10) Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei
scis quia pharisaei audito uerbo scandalizati sunt?
¹³ at ille respondens ait
omnis plantatio quam non plantauit pater meus caelestis eradicabitur.
¹⁴ (156. 6) Sinite illos caeci sunt duces caecorum
caecus autem si caeco ducatum praestet ambo in foueam cadunt.
¹⁵ (157. 6) Respondens autem petrus dixit ei edissere nobis parabolam istam

tibi proderit. ⁶ et non honorificat patrem suum. aut matrem suam. et irritum fecistis mandatum dei propter traditionem uestram. ⁷ ypocritae. bene prophetauit de uobis esaias dicens. ⁸ adpropinquat se mihi populus hic ore suo et labiis suis me honorat cor autem eorum longe est a me. ⁹ sine causa autem me colunt. docentes doctrinas. et mandata hominum. ¹⁰ et conuocans ad se turbam. dixit eis. audite et intellegite. ¹¹ non quod intrat in os coinquinat hominem. sed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem. ¹² tunc accedentes discipuli eius. dixerunt ei. scis quia pharisaei audito uerbo hoc. scandalizati sunt. ¹³ at ille respondens ait. omnis plantatio. quam non plantauit pater meus caelestis. eradicabitur. ¹⁴ sinite illos. caeci sunt duces caecorum. caecus autem si caeco ducatum praestet ambo in foueam cadunt. ¹⁵ respondens autem petrus dixit ei edissere nobis para-

+ suae P^{ms} (cf. Q). monus L*R*, manus Y. quodcunque 5H. om. est J. > ex me est Q.

u. 6. inc. et non honorificabit edd. Henteniana (H) Steph. 1555 quem secuti sumus, et aliae multae: inc. et irritum fecistis Steph. Gr. 1576, edd. Elzevirianae, Lachm. Tisch. etc.: uid. Tisch. prol. in N. T. (Gregory) uol. iii. par. I, pag. 174.

6. non honorificabit (ὁδὴ μὴ τιμήσει) ΘJMM TVX^e vg.: non honorificauit ACEFHKLOQR WX*YZ. aut: uel Q; et R. matrem sine additamento AP*FHMO*QWY cum b ff₂ g₁ et graecis T^c minusc.: + suam C^Pms ΘJ KLM^o O^e RT VXZ vg. Tisch. c ff₁ q d aur., et gr. plur. et sec. om. J. irritum C^P JLRZ*. om. dei L.

7. hypocritae C, hypocritae PL, hypocritae P*, hypochritae R, ypocrite T, hypocrite W. profetauit PLR. isaias KMMTVWZ^h SC, essaias R, issaias PL, hesayas C.

8. labis PLR. honorat: horat V. longue L. 9. om. autem MT. > me colunt PQR^T. doctrinas (-naY*, doctnas L) sine add. FHJO* (+ est O^c) X*YZ* Par. lat. 2.262. 11955. 13171*, codd. Erasmi, ff₂ q Benl., et gr.: cf. Es. xxix. 13 et Mc. vii. 7: + et ABC^P ΘKLM^o TVW^X Z¹

vg. Tisch. ab c (e) f ff₂ g₁ Cypr. Hieron. et ad Tit. i. 14.

10. cumuocatis O*. intelligite CHΘJKOTW vg., intellegete Y.

11. > in os intrat Q. os Y, hos C; + hominum T. coinquinant R, quoinquinat C, quo inquinat ΘL. hominem: hominum L. hore C. hoc in hominis mutare uoluisse uidetur T^c. coinquinant R*, quoinquinat CΘL(quo in.)T, coicinat Y.

12. om. ei L. pharisei CW, farisaei R, farissei L, farisei P. audito + hoc PQRW; uerbo + hoc MZ¹ vg. Hieron.; hoc etiam est in uett. pl.

13. ad CO. ille: ipse W. celestis W. eradicauit O*.

14. sinete PFR. ceci etc. semper W. sunt + et 5SC, corr. uat. (sed margo delet et) codicibus inuitis. ducis O*. cecorum T (cec. in rasura). uoluit ut udtur > caecorum duces P^c. cecus R. si caec. duc. praestet om. O* sed + m. a. prestat CLMZ*, praestat ΘR, praeset Y. hambo C. fobeam T. cadunt: cadent (πεσοῦνται) P¹LQ.

15. ei: eis W. hedissere C, edisere P, dissere LQ, disere R. parabolam P¹LO*R. om. istam BX (cum graecis NBZ. 1 memph. Orig.).

- ¹⁶ at ille dixit adhuc et uos sine intellectu estis?
¹⁷ non intellegitis quia omne quod in os intrat in uentrem uadit et in secessum emittitur?
¹⁸ quae autem procedunt de ore de corde exeunt et ea coinquinant hominem
¹⁹ de corde enim exeunt cogitationes malae homicidia adulteria fornicationes furta falsa testimonia blasphemiae
²⁰ haec sunt quae coinquinant hominem non lotis autem manibus manducare non coinquinat hominem.
²¹ Et egressus inde iesus secessit in partes tyri et sidonis
²² et ecce mulier chananaea a finibus illis egressa clamauit dicens ei miserere mei domine fili dauid filia mea male a daemonio uexatur
²³ qui non respondit ei uerbum et accedentes discipuli eius rogabant eum dicentes dimitte eam quia clamat post nos.
²⁴ (158. 5) Ipse autem respondens ait non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus israhel.
²⁵ (159. 6) At illa uenit et adorauit eum dicens domine adiuua me
²⁶ qui respondens ait non est bonum sumere panem filiorum et mittere canibus

bolam istam. ¹⁶ iesus autem dixit. adhuc uos. sine intellectu estis. ¹⁷ non intellegitis quia omne quod in os intrat in uentrem uadit. et in secessum emittitur. ¹⁸ quae autem procedunt ex ore de corde exeunt. et illa coinquinant hominem. ¹⁹ de corde enim exeunt cogitationes malae homicidia adulteria fornicationes furta falsa testimonia. blasphemiae. ²⁰ haec sunt quae coinquinant hominem. non lotis autem manibus manducare. non coinquinat hominem. ²¹ et egressus inde iesus secessit in partes tyri et sydonis. ²² et ecce mulier chananaea a finibus illis egressa. clamauit ad eum dicens. miserere mei domine fili dauid. filia mea male a daemonio uexatur. ²³ at ille non respondit ei uerbum. et accedentes discipuli eius. rogabant eum dicentes. dimitte eam quia clamat post nos. ²⁴ iesus autem respondens ait. non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus israhel. ²⁵ at illa ueniens adorauit eum dicens domine adiuua me. ²⁶ qui respondens ait. non est bonum accipere panem filiorum.

16. ad CO. ille + respondens BX*. adhuc XY, aduc T.

17. + et ad init. R. intellegitis CΘJTW vg., intellegitis L, intellegis R. om. quia F. os VY, hos C. in secessum (eis ἀφεδρώνα) codd. pl. et vg. (secesum Q): in secessu AMY. emittitur (ἐκβάλλεται) codd. pl. et vg., emittetur L: mittitur O*R; recessit mittitur Q.

18. hore C. om. et ea usque ad exeunt u. 19 R et interp. sax. et ea (om. ea J): haec Q (cf. D gr. ἐκείνα) et c ff₁, illa d. quoinquinant CΘT, quo inq. L, coincinant Y. hominem litt. min. X.

19. om. enim W. cogitationis O. male CK RW. homicidia T. > furta post blas. Q. falsa O. blasphemiae PLQR, -phemie W; item + auaritia nequitia doli Q.

20. hae FO*Z*. om. quae W. quoinquinant CΘQR, coincinant Y. co incinant L (sed co ex m. 2). manibus: hominem L. co inquinat sec. L, quoinquinat CΘRT; coinquinant HK*QX*, coincinant Y.

21. ihesus C plene, uid. ad i. i. partis O. tiri

PLT. sydonis ΘW.

22. chananaea ABKMMQVXYZ^hSC: chananea Θ^cOW, cananaea JZ*5, cananea CFHΘ*T, cannanea PR, canania L. illis: illius JO*Y. hegressa C, egressa L. dicens ei (cf. ἐκραγεν αὐτῷ λέγονσα gr. pl.) cum B^cP*HΘJKLMMOTVWX YZ vg., Hieron., c g₁; et > ad eum dicens P^{mo}QR: dicens (sine ei cum gr. NBCZ etc.) AB*CF Tisch. cum uett. a (b def.) d e f ff₁ ff₂ g₂ q. misserere PL, miserie O. fili B^cP^cΘJKMMOTVWXYZ vg.: filii ACP*FHLQR. mala H. addaemonio H, adaemonio Θ, a demonio PORWY, -ia L* (-io L^c).

23. om. non R. om. et acc. disc. eius L. om. eius T. dicentes + dñe B. demitte LO.

24. respondens ait: respondait illis R. misus LR. oues C. perierant L. israhel uide ad ii. 6.

25. ad CO; et V. om. et post uenit Z*. adorabit O^{uae}, adorabat LR. adiuba Z*.

25, 26. > qui respondens ait dñe adiuua me W.

26. non est + enim F sed concordantiae causa ex Mc. vii. 27.

²⁷ at illa dixit etiam domine
nam et catelli edunt de micis quae cadunt
de mensa dominorum suorum
²⁸ tunc respondens iesus ait illi
o mulier magna est fides tua fiat
tibi sicut uis
et sanata est filia illius ex illa hora.
²⁹ (160. 6) Et cum transisset inde iesus
uenit secus mare galilaeae
et ascendens in montem sedebat ibi
³⁰ et accesserunt ad eum turbae multae
habentes secum mutos clodos caecos
debiles et alios multos
et proiecerunt eos ad pedes eius et
curauit eos
³¹ ita ut turbae mirarentur
uidentes mutos loquentes

clodos ambulantes
caecos uidentes
et magnificabant deum israhel.
³² Iesus autem conuocatis discipulis suis
dixit
misereor turbae
quia triduo iam perseuerant mecum
et non habent quod manducent
et dimittere eos ieunos nolo ne deficiant
in uia
³³ et dicunt ei discipuli
unde ergo nobis in deserto panes
tantos
ut saturemus turbam tantam?
³⁴ et ait illis iesus quot panes habetis?
at illi dixerunt septem et paucos pisciculos

et mittere canibus. ²⁷ at illa dixit etiam domine. nam et catelli edunt de micis quae cadunt de mensa dominorum suorum. ²⁸ tunc respondens iesus. ait illi. o mulier magna est fides tua. fiat tibi sicut uis. et sanata est filia eius. ex illa hora.

²⁹ et cum transisset inde iesus uenit iterum iuxta mare galilaeae. et ascendens in montem. sedebat ibi. ³⁰ et accesserunt ad eum turbae multae habentes secum. clodos. caecos. mutos. debiles. et alios multos. et proiecerunt eos ante pedes iesu. et curauit eos. ³¹ ita ut turbae mirarentur. uidentes mutos loquentes. debiles sanos. et clodos ambulantes. et caecos uidentes. et magnificabant deum israhel. ³² iesus autem conuocatis discipulis suis. dixit misereor turbae huic quia iam tres dies sunt quod perseuerant mecum et non habent quod manducent. et dimittere eos ieunos nolo. ne forte deficiant in uia ³³ et dixerunt ei discipuli eius unde nobis in deserto panes tantos. ut saturentur turbae tantae. ³⁴ et ait illis iesus.

27. ad CO. etiam (eciam W): utique CR. catelli: catuli P*(catulli P¹)LQR. hedunt C. de mensas Q. dominorum: demoniorum R* (corr. uoluit m. sax.).

28. tunc respondens ihs: et tunc F, cf. καὶ εἰπὼν αὐτῇ Mc. vii. 29. ait ei Q. om. o ante mul. JK cum Dgr. 259 (non d). mulien L*. sicut + tu JL. sanata: sana lacta R. illius AC FH O L M O^{mo} Q R Y: eius B P J K M O* T V W X Z vg. Tisch.; om. E.

29. quum C O. transisset EL. om. inde R. uenit + iterum QR cum a b c f ff₂ g₂ 2 (non e ff₁ k q). galileae BE F O J K O R V, galilee CWX, galiliae L. in monte HY. ibi: illic T.

30. turbe multe W. abentes C; habens L. habentesecum Z*. mutos: multos T*. mutos (+ et HR) clodos (claudos EKMRVWZ Tisch., cludos L; item + et R) caecos (cecos TW) debiles cum ABCEP(F def.) H* KLMMQRTVWX^o YZ: > mutos caecos claudos (clodos X) debiles JX* vg. Hieron.; > mutos cecos debiles clodos O,

> mutos surdos (+ et H) clodos caecos debiles H¹ O. eos + omnes Q.

31. ita ut + et L. turbe W; turba T. uidentes + autem T. mutos: multos T* Y. locentes L; + et J. clodos: claudos E J K M R V W Z vg., cludos L. hambulantes C; + et J. cecos LW. deum: dominum Q. israhel uide ad ii. 6.

32. uocatis Q. miserior LR, mesereor H*; + huic R. turbe W; + huic LQ. triduo iam: > iam triduo E; triduum est in quo L, triduum est iam quod QR. om. et post manducent Q. demittere BRX*. om. eos E. geiunos C. difficiant E.

33. hunde C. diserto L. om. panes E. tantos: adtintos R; om. E. ut saturemus (sacimus W) turbam tantam (ὥστε χορτάσαι ἕχλον τοσούτων) codd. et vg.: ut saturentur turbae tante L, ut saturarentur turbae tantae E, ut saturentur turbae multae Q, ut saturentur tante turbe R.

34. et ait illi W. > et ihs ait illis Q. om. illis P. quot: quod CLMO. habetes O. ad O. dixerunt + ei H. septem: .vii. ER.

- ³⁵ et praecepit turbae ut discumberet
super terram
³⁶ et accipiens septem panes et pisces
et gratias agens fregit
et dedit discipulis suis
et discipuli dederunt populo
³⁷ et comederunt omnes et saturati sunt
et quod superfuit de fragmentis tulerunt
septem sportas plenas
³⁸ erant autem qui manducauerant quattuor
milia hominum
extra paruulos et mulieres
³⁹ et dimissa turba ascendit in nauculam

et uenit in fines magedan.

XVI. ^(161. 4) Et accesserunt ad eum
pharisaei et sadducaei temtantes
et rogauerunt eum ut signum de caelo
ostenderet eis.

² ^(162. 5) At ille respondens ait eis
facto uespere dicitis serenum erit
rubicundum est enim caelum

³ et mane hodie tempestas
rutilat enim triste caelum

^(163. 6) faciem ergo caeli diiudicare nostis
signa autem temporum non potestis.

⁴ Generatio mala et adultera signum
quaerit

quod panes habetis. at illi dixerunt septem et paucos pisciculos. ³⁵ et praecepit turbis discumbere super terram. ³⁶ et accipiens iesus septem panes. et pisces. gratias agens. fregit et dedit discipulis suis. discipuli autem. dederunt turbis. ³⁷ et manducauerunt omnes. et saturati sunt. et sustulerunt reliquias fragmentorum septem sportas plenas. ³⁸ erant autem qui manducauerant quattuor millia uirorum exceptis mulieribus et paruolis. ³⁹ et dimissa turba ascendit in nauculam. et uenit in finibus magedan. XVI. ¹ Et accedentes ad eum pharisaei et sadducaei. temtantes rogauerunt eum ut signum de caelo ostenderet illis.

² at ille respondens ait illis. facto uespere. dicitis serenum erit. rubicundum est enim caelum. ³ et mane hodie tempestas. rutilat enim triste caelum. ypocritae faciem ergo caeli diiudicare nostis. signa autem temporum non potestis.

⁴ generatio mala. et adultera. signum quaerit et signum non dabitur eis. nisi signum

35. praecipit PLQR. discumberet ABCFH* KMOVX+YZ*; discumberent EPHΘJLMQRT WX*Z³ vg. Tisch.; graeci ἀναστέιν. supra H¹ΘM.

36. accipiens + ihs ΘLQWZ⁴. septem: -VII. EFLRW. piscis O*. et gratias agens: benedixit Q; gratias egit et R. om. et post fregit M. populo: dederunt L lapsu rep.

37. comederunt E. tulerunt R. septem: -VII. EFLRW.

38. autem: om. T; enim W. qui manducauerant A (B def.) CEFHLMQ? RXY: qui manducauerunt PΘJKMTVWZ et codd. Walkeri ut uidetur, vg. Tisch., et -berunt T. quattuor codd. pl.: quattuor PL vg.; -III. E. -VII. lapsu R ex III. millia vg. hominum: uirorum (ἀνδρες) M(uirorum)RZ⁴. paruolos M, paruulis J. mulieribus J.

39. dimissa O, dimisa EL, demisa R. uenit: uenerunt L. finis O. magidan L, mageda Y.

XVI. 1. om. ad eum L. pharisei COW, pharisei L, farisaei R, -sei P. sadducei CPO, sadducaei K, saducei LO*RW, > sadd. et phar. E. temtantes (ut iv. 1) ACJQTX: temptantes codd. rell. et Tisch., tentantes vg. om. et J, om. et rog. T*, om. et rog. eum E; graeci ἐμπόρων uel ἐμπόρων sine ual sed post participia duo. interrogauerunt J. ut: ht C lapsu. celo W et sic infra 3, 4.

2. at: et V. responden^s O. eis codd. pl.: illis ER^{ax} vg.; om. R*W cum D graec. Y^{scv} et uell. multis. uespere O, -ae C. dicitis L. Post erit + quia rubicundus ÷ celum R corr. sax. in mg.; + cras ELR gat. corp. ox. (post erat et post ras.); + in cras Q. rucundum O, rubicundus H*. > enim est J; om. enim Q. caelum + cum nubibus Q et similiter a b c ff₂ g₁ gat. (non e f ff₁ g₂ g). De hac pericope Hieron. comm. 'Hoc in plerisque codicibus non habetur', et omittunt dñlas usque οὐ δὴνασθε NBVXI.

3. mane + dicitis Q. hodiae C, odie T; om. R. rutulat L. tristiae O, cum triste R ex ueteri lectione cum tristitia b c (e) ff₁ ff₂ g₁ q. caelum + hipochritae Q, + hypochritae R cum graecis multis et b e f ff₁ g₁⁵; ex Luc. xii. 56. faciam L. diiudicare J, iudicare LMQ(R)TcX*; indicare T*. > nostis + uos iudicare R; > nostis existimare E. temp^{or}um O; et tempora R. potestis sine add. ACEPFΘ*? JLMO*QXY⁵ H cor. uat. ('antiqui non habent scire'): + scire HΘ*KMO*VWZ⁵ S⁵ C; + cognoscere RT; graeci plerumque omittunt, ceteri uariant inter δὴνασθε δοκῶσιν, δὴν. γνῶναι, δοκῶσιν, ἀντιεῖν; quippe uariantium copia in hoc loco omissionem pericopae magnopere confirmat.

4. > signum et adultera R. querit HLW. dauit^r LO. ione W; + prophetae (prof. LQR, -ete E)

et signum non dabitur ei nisi signum
ionae
et relictis illis abiit.

⁵ Et cum uenissent discipuli eius trans
fretum obliti sunt panes acci-
pere.

⁶ (164. 2) Qui dixit illis
intuemini et caute a fermento phari-
saeorum et sadducaeorum

⁷ (165. 6) at illi cogitabant inter se di-
centes.

Quia panes non accepimus
⁸ sciens autem iesus dixit
quid cogitatis inter uos modicae fidei
quia panes non habetis?

⁹ nondum intellegitis neque recordamini
quinque panum

quinque †milium† hominum
et quot cophinos sumsistis?

¹⁰ neque septem panum
quattuor †milium† hominum

et quot sportas sumsistis?

¹¹ quare non intellegitis quia non de pane
dixi uobis

caute a fermento pharisaeorum et
sadducaeorum?

¹² tunc intellexerunt quia non dixerit
cauendum a fermento panum
sed a doctrina pharisaeorum et saddu-
caeorum.

ionae prophetae. et relictis illis abiit. ⁵ et cum uenissent discipuli eius trans fretum obliti sunt panes accipere. ⁶ iesus autem dixit illis. uidete et caute uos a fermento pharisaeorum et sadducaeorum. ⁷ illi autem cogitabant intra se dicentes. quia panes non accepimus. ⁸ sciens autem iesus dixit. quid cogitatis inter uos modicae fidei quia panes non accepistis. ⁹ non- dum intellegitis neque recordamini quinque panes in quinque milia hominum et quod cophinos sustulistis. ¹⁰ neque septem panes in quattuor milia hominum. et quod sportas sumsistis. ¹¹ quomodo ergo non intellegitis quia non de panibus dixi uobis. caute a fermento pharisaeorum et sadducaeorum. ¹² tunc intellexerunt quia non dixit. cauendum a fermento panis sed a doctrina pharisaeorum et sadducaeorum.

EKLQR *vg.* cum *gracis* plurimis et *uett.* habiit CE, abii L.

5. quum CΘ. tran M*. hobliti C, obli X. accipere (λαβείν) *codd. pl.* (accipere O) et *vg.*: tollere H^mΘM, *cf.* tollere secum ff₁, emere e, sumere g, inponere k.

6. intuemini (δπαρε) *codd. et vg.* et intuiimini O: adtendite uobis (uos R) QR g₁; *uariant ueteres* adtendite (att.) uobis a fermento a b c ff₂, uidete et caute uos a ferm. f ff₁ (om. uos), uidete caute a ferm. e, uidete et attendite a ferm. g. pharisaeorum CW et 11, 12, fariseorum PL, farissaeorum R. et sadducaeorum (sadduce. CFX, saduca. RY, saduce. LW, sadduca. E, sabducae. J; et sic *infra* 11, 12, sed ibi sadd. J): om X* (+ *litt. min.* X^c) a cum *gracis* U 115. 235. ^γ^{scr} *sem* Chrys. Ambros. Ambrosiast.

7. ad CO. intra se ELRTW^c *cod. caraf.* accipimus PHLQR.

8. iesus C *plene*; + cogitationes eorum L (eorum bis) QR *corp. oxon.* g₃, *cf. cor. uat. mg.* et quibus cogitantibus dixit a b g₁ ff₂ Lucif. dixit: + eis H¹ΘKMO^cV (ei H*); et ait + illis E. intra nos R *cod. caraf.* C. modice HLOW. abetis C.

9. nondum + enim LR *corp. ox.* intellegitis CΘJKOTW *vg.*, intellegitis E. recordamini: meministis R. quinque (-v. EW) panum (panium E^p): de q. panibus LQR. q. †milium† uel

v. M. *cf.* R ad xiv. 21 (τῶν πεντακισχίλων) *conicimus* ex Hieronymo q. panum et q. millium h. . . . septem p. quattuor millium h. *cf.* quinq^m milium † -bus δ, et q. milium a, illorum q. m. e: quinque (-v. R) milia ACH*MO*RXYZ* g₁; et q. (-v. W) milia WZ^c (millia) ff₂ g; et q. milibus LQ b d (om. et); in q. milia BPH¹ΘJKMO^cTV c ff₂ Tisch., in q. millia H¹SC^c; in v E. om. et R. quot: quod COT; quae E. cofinos M, coffinos EPLR. sumsistis AP*HTXYZ^c: sump. BCEP¹ΘJKL M¹ORWZ* *vg.* Tisch. om. et quot usque ad + milium + hominum u. 10 V.

10. Uersum om. R; + *corr. sax.* et de VII panes IIII milia hominum 7 q^ot spote accipistis. neque + in E. septem: .VII. LW. panium EP¹; panes LQR^{sz}. q. †milium† (τῶν τετρακισχίλων) Hieron., q. milium † -bus δ: q. milia ACH MYZ* e; q. milibus d; et quatt. (quat. PL) milia PLOQTWXZ^c (millia) a b ff₂ g₁ q; in q. m. B? ΘJKM Tisch. c ff₁, in quat. (quat. S) millia H¹SC^c; in IIII E. quod CLOVX*. sumsistis AP* HLXYZ: sump. BCEP¹ΘJKMTOTVW *vg.* Tisch.

11. intellegitis CEΘJKTW *vg.*; intellegitis R. de panibus R. dixit H*R. cauetae E; + uos R. pharis. et sadd. uide u. 6 (sadic. P*, sadd. P¹).

12. Uersus *litt. minoribus* X. quia: quod R. non + de panibus Q. dixit E. cauendo X;

- ¹³ (166. 1) Uenit autem iesus in partes caesareae philippi et interrogabat discipulos suos dicens quem dicunt homines esse filium hominis?
¹⁴ at illi dixerunt alii iohannem baptistam alii autem heliam alii uero hieremiam aut unum ex prophetis
¹⁵ dicit illis uos autem quem me esse dicitis?
¹⁶ respondens simon petrus dixit tu es christus filius dei uiui.
¹⁷ (167. 10) Respondens autem iesus dixit beatus es simon bar iona

- quia caro et sanguis non reuelauit tibi sed pater meus qui in caelis est
¹⁸ et ego dico tibi quia tu es petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et portae inferi non praeualebunt aduersum eam
¹⁹ et tibi dabo clauis regni caelorum et quodcumque ligaueris super terram erit ligatum in caelis et quodcumque solueris super terram erit solutum in caelis.
²⁰ (168. 2) Tunc praecepit discipulis suis ut nemini dicerent quia ipse esset iesus christus.
²¹ Exinde coepit iesus ostendere disci-

¹³ cum uenisset autem iesus in partes caesareae philippi. interrogabit discipulos suos dicens. quem me dicunt homines esse filium hominis. ¹⁴ at illi dixerunt. quidam iohannem baptistam alii autem eliam. alii uero hieremiam aut unum ex prophetis. ¹⁵ dicit eis iesus. uos autem quem me dicitis esse. ¹⁶ respondens autem simon petrus dixit tu es christus filius dei uiui. ¹⁷ et respondens iesus dixit ei. beatus es simon bariona quia caro et sanguis non rebelauit tibi. sed pater meus qui in caelis est. ¹⁸ et ego tibi dico. quia tu es Petrus. et super hanc petram. aedificabo ecclesiam meam. et portae inferni non praeualebunt aduersus eam. ¹⁹ et tibi dabo clauis regni caelorum. et quaecumque ligaueris super terram. erunt ligata et in caelis. et quaecumque solueris super terram erunt soluta et in caelis. ²⁰ tunc praecepit discipulis suis. ut nemini dicerent quia ipse esset iesus christus. ²¹ exinde

cauete LQR. panium EP⁴L, pauium R. ad doctrina Θ, ad doctrina EH, de doctrina Q. fariseor. R, fariseor. P, parisior. L*. sadduce. PX etc., uid. u. 6. ad finem + attendere sibi L(-dire)QR.

¹³ om. autem E. om. in partes M. caesareae E, cessariae P(-reae)R, cessare L, cesaree W. pilippi R, pilipi L. quem + me BE*JLOR TZ* cum graecis plurimis et uett.; sed cf. Hieron. in comm. 'Non dixit quem me dicunt esse homines sed filium hominis.' > homines dicunt E. > esse homines P. esse, f. sic distinguit 5.

¹⁴ ad CO. om. alii EL cum D gr. a b e ff₁ ff₂* g₁. iohannem cum BEPΘJKMRWXXZ³ 3, iohannem 3C: -nen ACHOTVY, -am L. baptistam R, baptissam L. alii (deinde rasura E) autem heliam (eliam T vg.): > alii heliam autem X*; alii autem heremiam LR*(hier. R²²). Deinde hieremiam (hier. C, hyer. H, ier. W vg.): heliam LR. prophetae E, profe. P²LOR.

¹⁵ illis: illi Q; + ihs BEP²⁰ΘLO²RWXX* vg. cum C gr. al. pauc. b c f ff₂ g₁. 2 q (non a e ff₁). > dicitis esse CLT.

¹⁶ respondens + autem QRT. symon CW. uibi T.

¹⁷ dixit sine add. AP*FHΘO*XY cum graecis

fere omnibus: + ei BCEP²⁰JKLMMTO²QTVWZ vg. Hieron. Tisch.; + illi R. symon C. bariona FLRY, cf. Βαριωνά Tisch., bar-iona vg. et int. lin. E. sangis L, saguis O*. reuelabit RT; + te E* sed expunctum. celis W.

¹⁸ om. et W. > tibi dico J ut graecum exprimeret σοι λέγω. quia: qui R; om. L. om. et sec. FY. edific. W. ecclesiam CT, aecclesiam E, aecclesiam P²LZ*, aecclesiam R. porte EW. inferni BEPHΘKLMQRX*Z corp. ox., cum a f. praeualebant M. aduersum ACHΘJMTVYZ*: aduersus BEP²FKLMQ²R²VW²X*Z* vg.

¹⁹ claves T. celorum W et infra. om. et quodcumque ligaueris usque ad prim. caelis F. quaecumque JQ. ligaueris in ras. T; adligaueris J; solueris (in ras.) K¹. erunt ligata JQR; + et EP²⁰H¹ΘQRW vg. quaecumque sec. loco JLQ, quaecumque R. superram O. erunt soluta JLQR; + et EΘO²QRW vg.

²⁰ praecipit PLOQ, precipit R. esset: est P*TV cum graecis omnibus. ihs xps codd. plur. et vg. et Hieron. diserte cum graecis plurimis Ἰησοῦς ὁ Χριστός et d f g₂ l q; xps (ὁ Χριστός NBLXΓΔΠ etc. et a b e ff₁. 2 g₁) O*R, et ihs in ras. scr. P.

²¹ cepit LW et ²². ihs tantum codd. latt.

pulis suis quia oporteret eum ire
hierosolimam
et multa pati a senioribus et scribis et
principibus sacerdotum
et occidi et tertia die resurgere.
²² (169. 6) Et assumens eum petrus coepit
increpare illum dicens
absit a te domine non erit tibi hoc
²³ qui conuersus dixit petro uade post me
satana
scandalum es mihi quia non sapis ea
quae dei sunt sed ea quae hominum.
²⁴ (170. 2) Tunc iesus dixit discipulis suis
si quis uult post me uenire
abneget semet ipsum
et tollat crucem suam et sequatur me

²⁵ qui enim uoluerit animam suam saluam
facere perdet eam
qui autem perdiderit animam suam
propter me inueniet eam
²⁶ quid enim prodest homini si mundum
uniuersum lucretur
animae uero suae detrimentum pa-
tiatur?
aut quam dabit homo commutationem
pro anima sua?
²⁷ (171. 10) Filius enim hominis uenturus est
in gloria patris sui cum angelis suis
et tunc reddet unicuique secundum
opus eius.
²⁸ (172. 2) Amen dico uobis sunt quidam
de hic stantibus

coepit iesus ostendere discipulis suis. quia oportet illum ire in hierosolymis et multa pati a senioribus. et scribis. et principibus sacerdotum. et occidi et tertia die resurgere. ²² et adsumens eum petrus coepit increpare ei. dicens propitius esto tibi domine et non erit tibi hoc. ²³ ad ille conuersus dixit petro. uade post me satana scandalum mihi es quia non sapis quae dei sunt. sed quae hominum. ²⁴ tunc iesus dixit discipulis suis. si quis uult post me uenire abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me. ²⁵ qui enim uoluerit animam suam saluam facere perdet eam. qui autem perdiderit animam suam propter me inueniet eam. ²⁶ quid enim proderit homini. si totum mundum lucretur. animae autem suae detrimentum patiatur. aut quam dabit homo commutationem animae suae. ²⁷ futurum est enim ut filius hominis ueniat in gloria patris sui cum angelis suis et tunc reddet unicuique secundum opera eius.

²⁸ amen dico uobis quia sunt quidam de hic adstantibus qui non gustabunt mortem.

omnes quos cognoui, sed Ἰησοῦς Χριστός N*B* cop. hostendere C; ostendere L; ostenderet Z*; om. T*. oporteret (hop. C): oportet EFΘ*RTVX*Z* ut graecum dei exprimat cum a b c d e f (non ff.) ff. 2. 1. 2. q. om. eum K*. ire + in ELQRT cum graeco eis. hierosolimam EPR, -ymam Z', hierosolimam H, hyeru. Q, hiru. L, hierosolimam (ihero. C) W vg.: hierosolymis Z*, hierosolymis K. saen. C. et + a J, deinde > princ. sac. et scribis J cum graecis fere omnibus καὶ ἀρχ. καὶ γραμμ. et hoc ordine d e ff. q; solus Δ ex graecis uidetur cum latinis facere. hoccidi C, tertiae L*, -ie L°.

²². assumens BFKMMWXZ* vg.: ads. ACE PHOJLQRTVYZ* Tisch. illum: eum L; om. E cum a b c ff. 2. g. dicens: et dicere ELR corp. ox. cum D gr. 238 a b c d ff. 2. g. 1. absit B. tui O*.

²³. qui: quia L. post me: retro me MVZ', S. ioh. et corp. oxon.; retro post me a b, retro Hieron. comm. satana ACH*JMMO*TVX*YZ vg.: satanas BEPFH*OKLQRW(sath.)X* corp. ox., satanan O°. michi W. sapis (om. ea) EJ. > sunt dei Q. sed ea quae + sunt HQ.

²⁴. > dixit ihs HR. abnegat LR. semetipsum uno ductu JWY vg., semed ipsum C; seipsum ER, se ipsum sibi LQ corp. ox. tollet L. sequar R.

²⁵. salbam C. facire L. perdat R. qui autem sec.: et qui R. perdidit R. me int. lin. O. eam: illam EL.

²⁶. enim: autem Q. prodeest JOZ*. mundum huiuersum C, > uniu. mund. BPKMQVX*Z, > totum mundum R. anime . . sue W. detrimentum L. dauit LT. commutationem PL; commercium R.

²⁷. filius enim: nam filius LR, filius autem EO, fil. quidem C, filius tantum M. hangelis C. om. et R. tu° E. redet L, reddit H. hunicuique C, unicusque E. secundum: iuxta R. opus (τὴν πρᾶξιν gr. plurimi) ABC(hopus)P(F def.)H KMMOVXYZ Hieron. cor. uat.: opera (τὰ ἔργα N*F 1. 22. 28 etc.) EOJLQRTW vg. cum uett. aliquot. eius: suum P, sua R.

²⁸. de his L, de hiis Q. adstantibus LQT. qui: quia L. gustabant L.

qui non gustabunt mortem
donec uideant filium hominis uenien-
tem in regno suo.
XVII. Et post dies sex assumpsit iesus
petrum et iacobum et iohannem fra-
trem eius
et ducit illos in montem excelsum
seorsum
²et transfiguratus est ante eos
et resplenduit facies eius sicut sol
uestimenta autem eius facta sunt alba
sicut nix
³et ecce apparuit illis moyses et helias
cum eo loquentes
⁴respondens autem petrus dixit ad
iesum
domine bonum est nos hic esse

si uis faciamus hic tria taberna-
cula
tibi unum et mosi unum et heliae
unum
⁵adhuc eo loquente ecce nubes lucida
obumbravit eos
et ecce uox de nube dicens
hic est filius meus dilectus
in quo mihi bene complacui
ipsum audite
⁶et audientes discipuli ceciderunt in fa-
ciem suam
et timuerunt ualde
⁷et accessit iesus et tetigit eos
dixitque eis surgite et nolite timere
⁸leuantes autem oculos suos neminem
uiderunt nisi solum iesum

donec uideant filium hominis uenientem in regno suo. XVII. ¹Et post dies sex adsumpsit iesus petrum. et iacobum et iohannem fratrem eius. et duxit illos in montem excelsum seorsum ²et transfigurauit se in conspectu eorum. et resplenduit facies eius sicut sol. uestimenta autem eius. facta sunt alba sicut nix. ³et ecce apparuerunt eis moyses et helias. cum eo loquentes. ⁴respondens autem petrus dixit ad iesum domine. bonum est nos hic esse. si uis faciamus hic tria tabernacula tibi unum et moysi unum et heliae unum. ⁵adhuc eo loquente ecce nubes lucida obumbravit eos. et ecce uox de nube dicens hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacuit. ipsum audite. ⁶et audientes discipuli caeciderunt in faciem suam et timuerunt ualde. ⁷et accessit iesus et tetigit eos dicens surgite et nolite timere. ⁸leuantes autem

XVII. 1. et + factum est ELQR cum D^{or} ἐγένετο et uett. pl. (non f q). sex: .vi. W. assumpsit BFHMX, adsumpsit ALOQRTYZ², adsumpsit P ΘJOZ*, assumpsit EKMW⁵Σ (omnes contra auct. graecam παραλαμβάνει): adsumit C Tisch., assumit V¹ et cor. uat. (sed marg. assumpsit); assumens Hieron. Perfectum uidetur ex Luc. ix. 28 fluxisse, legitur enim in ueteribus a b c e f f₁.₂ g₁ q etc., etiam suscepit d. iohannem ΣC. ducit: duxit QR^c(dixit R*)⁵Σ cf. cor. uat. 'in ecclesia assumpsit... duxit.' illos: eos E; illis MT. seorsum C.

2. Deficit B usque ad finem uersus 13. transfiguratus: praefiguratus W. hante C. resplenduit R, resplendit Q. sunt: sun M. alba: om. R* (+ R^{az}); candida P^{mo}. sicut nix: uelut nix E.

3. om. ecce R. aparuit L; apparuerunt JKM W vg. illis: eis KMORVX*Z. moyses ACFM XYZ: moyses EHΘJKLMORVW vg., moyses P, molises T. helyas W, heleas L, elias T vg. cum illo R.

4. ihesum C. om. dñe M cum s scriu. et syr. cu. nos: nobis EPHOLO^cQR. hiic E. faciamus:

faciam P*MO*Y cum graecis NBC* et b ff. om. hic sec. JRZ* (+ Z¹) cum 252* gr. et ff₁ g₁. trea K LMR*V. tauernacula O. > unum tibi Q. om. et prim. HΘTWX*. mosi AFMXYZ: moysi CEHΘJKLMORVW vg., moisi P, molsi T. helie CW, elie T, eliae vg.

5. + et ad init. J. athuc X^cY, aduc T. loquente + et Θ. nubes A P*FHM OQTXV nubes ΘJKM VVWZ vg., nubs CEP^{mo}LR. hobumbravit C, obumbrabit T; inumbravit L a b e ff₂ n. om. ecce sec. R* (+ R^{az}). uos Z* (uox Z¹). om. est Z* (corr. Z²). om. bene L. complacui (cf. ἐν ᾧ εὐδόκησα uel ἠὲ δόκησα) cum W Hieron. vg., a b c ff₁ (de orthographia cf. Luc. xii. 32 et infra complacuit), et complacui EPJKLMO^cQR VZ corr. uat. d ff₂ g₁.^c δ, cf. sensi e; confer iii. 17, ubi codd. fere omnes personam primam habent: complacuit ACFHΘMXY et compl. O*T f g₁* q, placuit m cf. Luc. iii. 22 in te complacuit mihi.

6. et + ecce LQ. caecider. C, cicider. LR*. faciam LR.

7. eos: illos X. dixitque: et dixit Q. surgete O. om. et tert. CJKMTTVX* (+ X^c).

⁸ huculos C. uederunt L.

- ⁹ et descendantibus illis de monte praecepit iesus dicens
nemini dixeritis uisionem
donec filius hominis a mortuis resurgat.
¹⁰ (173. 6) Et interrogauerunt eum discipuli
dicentes
quid ergo scribae dicunt quod heliam
oporteat primum uenire?
¹¹ at ille respondens ait eis
helias quidem uenturus est
et restituet omnia
¹² dico autem uobis quia helias iam uenit
et non cognouerunt eum
sed fecerunt in eo quaecumque uoluerunt

- sic et filius hominis passurus est ab eis
¹³ tunc intellexerunt discipuli quia de iohanne baptista dixisset eis.
¹⁴ (174. 2) Et cum uenisset ad turbam
accessit ad eum homo genibus prouolutus ante eum ¹⁵ dicens
domine miserere filio meo
quia lunaticus est et male patitur
nam saepe cadit in ignem
et crebro in aquam
¹⁶ et optuli eum discipulis tuis et non potuerunt curare eum.
¹⁷ Respondens iesus ait o generatio incredula et peruersa
quo usque ero uobiscum?

oculos suos neminem uiderunt nisi solum iesum. ⁹ et descendantibus illis de monte praecepit eis iesus dicens nemini dixeritis hanc uisionem. donec filius hominis a mortuis resurgat. ¹⁰ et interrogauerunt eum discipuli eius dicentes quid ergo scribae dicunt quod heliam oportet primum uenire. ¹¹ iesus autem respondens ait illis. helias quidem ueniet primum et restituet omnia. ¹² dico autem uobis. quia helias. iam uenit. et non cognouerunt eum. sed fecerunt ei. quaecumque uoluerunt. sic et filius hominis passurus est ab eis. ¹³ tunc intellexerunt discipuli. quia de iohanne baptista dixisset eis.

¹⁴ et cum uenisset ad turbam. accessit ad eum homo genibus prouolutus. ¹⁵ et dicens. domine. miserere filio meo quia lunaticus est. et male patitur. frequenter enim cadit in ignem. et aliquando in aquam. ¹⁶ et obtuli eum discipulis tuis. et non potuerunt curare eum. ¹⁷ respondens autem iesus ait o. generatio incredula et peruersa. quousque ero uobis-

9. descendantibus PFLR, descentibus M. mōtem O*, praecipit PLQR; + eis (cum graeco αὐτοῖς) H¹? LO¹RX¹ H¹ S¹ C¹; + illis Θ. om. ihs dicens nemini J. uisionem + hanc P¹u¹R. homi (pro hominis) L. *mortuis T.

10. > discipuli dicentes eum W. discipuli + eius R. ergo: enim Q. scribe ELW. quod: quia F. eliam vg. oporteat: oportet = δεῖ C (hop.) E J L Q R T W Z*; > primum oportet QT.

11. ait eis C P Θ J K L M T O R T V W X Y Z vg. cum g₁, ait illis EFQ Hieron. f aur., > eis ait L: ait tantum AH Tisch. a b c d ff₁.₂₀ dixit e, dixit illis q; uariant graeci. elias T vg. om. quidem uent. ad helias u. 12 propter homocoteleuton L.

12. quia: quod E P¹u¹. elias T vg. cognouerunt R. in eum X*. quaecumque H. hab C.

13. intellexerunt C. discipuli O. iohanne S¹ C¹. baptista L, baptiza P*, -ista P¹. dixisset: dixit C E P¹u¹ Q. om. eis A P* F H* J O* X Y.

14. quum Θ (non C). ueniss L. turbam (ὄχλον) codd. et vg.: turbas J L Q R. genibus

prouolutus (γονυπετῶν) EH J K L M R V W Z vg. b c f ff₁ q r cf. Tac. Ann. xi. 30. xii. 18: g. prouolutis ABC P F Θ M O Q T X Y (> p. g. e) ff₂, g. prouolutibus g₁, g. prouolutans a, adgeniculans d. hante C.

15. misserere L. filio meo (τὸν υἱόν) BCFH Θ K L M M O Q R T V W X* Z¹ vg.: filii mei AE* (fili E*) P J O* X* Y Z*. patitur (πάσχει): torquetur R cum b. sepe P L R W. om. et sec. J Z* (+ Z¹). in aqua M Z*.

16. optuli cum A (F def.) H J K M M Q T V Y Z*: obtuli BE P O L O W X Z* vg., hob. C, obtulli R, cf. ad ii. 11. om. eum M. tuis: suis L. om. eum sec. BL.

17. + tunc ad init. J. respondens sine addit. codd. et H: + autem ER S¹ S¹ C¹ Hieron. Tisch. cum graecis. ait + illis E. quo usque A etc., quo usque C, quousque Θ J W Y vg.: quoad usque O¹, usque quo R. Deinde usque quo codd., usque quo C, usquequo J W vg.: quo usque M, quousque Θ. paciar W. adfert BE P Θ J L O R Z* (aff. Z¹); + mihi Q. om. huc L. > illum huc E Q R.

usque quo patiar uos?
afferte huc illum ad me
¹⁸ et increpauit eum iesus
et exiit ab eo daemonium
et curatus est puer ex illa hora.
¹⁹ (175. 5) Tunc accesserunt discipuli ad
iesum secreto et dixerunt
quare nos non potuimus eicere illum?
²⁰ dicit illis propter incredulitatem uest-
tram
amen quippe dico uobis
si habueritis fidem sicut granum sina-
pis
dicetis monti huic transi hinc et trans-
ibit
et nihil impossibile erit uobis

²¹ hoc autem genus non eicitur nisi per
orationem et ieiunium.
²² (176. 2) Conuersantibus autem eis in
galilaea dixit illis iesus
filius hominis tradendus est in manus
hominum
²³ et occident eum
et tertio die resurget
et contristati sunt uehementer.
²⁴ (177. 10) Et cum uenissent capharnaum
accesserunt qui didragma accipiebant
ad petrum et dixerunt
magister uester non soluit didragma?
²⁵ ait etiam
et cum intrasset domum praueinit eum
iesus dicens

cum. usquequo patiar uos. afferte huc illum ad me. ¹⁸ et comminatus est ei iesus. et con-
festim exhibit ab eo daemonium. et curatus est puer ex illa hora. ¹⁹ tunc accesserunt
discipuli ad iesum secreto et dixerunt ei. quare nos non potuimus eicere illum. ²⁰ iesus
autem dixit illis. propter incredulitatem uestram. amen dico uobis si habueritis fidem sicut
granum sinapis. dicetis monti huic. transi hinc illuc et transiet. et nihil impossibile erit
uobis. ²¹ hoc autem genus in nullo eicitur. nisi in oratione et ieiunio. ²² conuersantibus
autem eis in galilaea dixit illis iesus futurum est ut filius hominis. tradatur in manus
hominum ²³ et occident eum. et tertia die surget. et contristati sunt nimis. ²⁴ uenientibus
autem eis in capharnaum. accesserunt qui tributum exigebant ad petrum et dixerunt.
magister uester. non soluit tributum. ²⁵ et ait etiam. et cum intrasset in domum praueinit

17, 18. *om. ad me et Z* (+ Z²).*

18. eum: illum BMW *vg.*; ei CJTX*Z*. demon-
ium FLORW. prer *inepte* L. *om. ex illa hora* R.

19. accesserunt: + ad eum E; + ei L. dis-
cipuli + eius E. > ad ihm discipuli W. secreto
R. > secreto ad ihm J. *om. et RY.* dixerunt
+ ei Φ^{ms} QR. quare nos: re nos *int. lin.* T.
potuimus H. eiecere EMTV, iecere LR, eicere
vg. Tisch. illum: eum E.

20. + et *ad init.* QR. dixit QR *vg.* illis: eis
Q; + ihs BEFH¹OKMO^cX*Z *vg.* uestrum R.
om. quippe CT. si: nisi L*. abueritis Θ.
sicuti C; ut R (*ut uidetur*). synapis E; + et H¹Θ.
> huic monti F. transi hinc *sine add.* ABCE
 Φ FHΘJKMMORTVWXYZ^S *cum graeco* 33,
Hieron. comm., g₂₃ gat. l: + illuc (ἐκεῖ *gracii fere*
omnes) LQ⁵ΘC *Tisch.* et a b c f ff_{1,2} g₁ n q, transi
hic illo d, transi illoc e.

21. genus + daemonium F, *cf.* daemonii a c,
demonium b n. iecitur LR, eicitur EM, eicitur
vg. Tisch. orationem C. > ieiunium et ora-
tionem R. geiunium C.

22. + et *ad init.* Q. conuersantibus (συστρε-
φομένων NB. 1) *codd. fere omnes, vg. Hieron. cum*

a b f ff₂ g_{1,2} n q; conuocantibus L; redeuntibus ff₁,
reuerentibus c, cum autem regrederetur ipse e.
eis: illis QR. galilaea AFHJMOTX^cY *vg.*,
galilea C Φ OKLMTRVWZ: galilaam BX*, gali-
leam EQ. dicit T. illis: eis ELR. filius
hominis tradendus est: futurum est (+ enim R)
ut filius hominis tradetur *sic* QR *corp. ox.*, futurum
est ut f. h. tradendus est E *ut solet duas lectiones*
inepte componens; *cf.* futurum est ut f. h. tradatur
a b c f ff₂ g₁ n q r, incipiet f. h. tradi d e ff₁.

23. hoc. C. tertio ACFLMOXYZ: tertia
BEPHΘJKMQRTVW *vg. Tisch.* diae C. re-
surgit F. contristatis (*om. sunt*) L. ueementer
T, uehementer R, uehementer L.

24. quum Θ. uenissent L; uenisset YZ* (*corr.*
Z³); + ad E; + in Q. cafarnaum Q, cafarnaum
 Φ (*sed corr.*) LR, charnaum Θ. dedragma ER,
didrachma H* (-ā H¹)Y *vg.*, didragmam Θ. ac-
cipiebant: exigebant E *cum a b c f ff₂ g₁ n q.*
dixerunt + ei BOKMMTO^cRVWX*Z⁴ *vg. om.*
uester T*. soluet Θ. dedragma ER, didrachma
HY *vg.*, didragmam Θ, detrama L.

25. *Ad init.* + et BQ; + at ille X*. ait: an R
lapsu. etiam (eciam W): utique ER; autem L;

quid tibi uidetur simon?
reges terrae a quibus accipiunt tribu-
tum uel censum?
a filiis suis an ab alienis?
²⁶ et ille dixit ab alienis
dixit illi iesus ergo liberi sunt filii
²⁷ ut autem non scandalizemus eos
uade ad mare et mitte hamum
et eum piscem qui primus ascenderit
tolle
et aperto ore eius inuenies staterem
illum sumens da eis pro me et te.
XVIII. ^(178. 2) In illa hora accesserunt
discipuli ad iesum dicentes
quis putas maior est in regno cae-
lorum?

² et aduocans iesus paruulum statuit
eum in medio eorum ³ et dixit
amen dico uobis nisi conuersi fueritis
et efficiamini sicut paruuli
non intrabitis in regnum caelorum
⁴ quicumque ergo humiliauerit se sicut
paruulus iste
hic est maior in regno caelorum
⁵ et qui susceperit unum paruulum talem
in nomine meo me suscipit.
⁶ ^(179. 2) Qui autem scandalizauerit unum
de pusillis istis qui in me credunt
expedit ei ut suspendatur mola asinaria
in collo eius
et demergatur in profundum maris
⁷ uae mundo ab scandalis

eum iesus dicens. quid tibi uidetur simon reges terrae. a quibus accipiunt tributum uel censum. a filiis suis an ab alienis. ²⁶ et dixit ei petrus. ab alienis. ait illi iesus. ergo liberi sunt filii. ²⁷ ut autem non scandalizemus eos . . . uade ad mare et mitte hamum. et eum piscem qui primus ascenderit tolle. et aperto ore eius inuenies in eo denarium. illum sumens. da eis pro me et te. XVIII. ¹ In illa hora accesserunt discipuli ad iesum dicentes. quis putas maior est in regno caelorum. ² et aduocans iesus paruulum. statuit eum in medio eorum ³ et dixit. amen dico uobis. nisi conuersi fueritis. ut efficiamini sicut paruuli non intrabitis in regno caelorum. ⁴ quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste. hic maior erit in regno caelorum. ⁵ et quicumque receperit unum paruulum talem in nomine meo me recipit. ⁶ qui autem scandalizauerit. unum ex pusillis istis qui in me credunt expedit ei. ut suspendatur mola asinaria in collo eius. et demergatur in profundum maris. ⁷ uae huic mundo. ab scandalis. necesse est enim ut ueniant scandala. uerum-

eam Z* (etiam Z²). quum Θ. intrasset sine add. AC FH Θ OT* XY: + in (eis τῶν οὐκίων) BE PJ KL MM QRT* VWZ *vg. Tisch.* preuenit W. iesus C. symon CEW. a quibus *om.* P* (+ *mg.*). filis LK. han C; uel R. alenis L.

²⁶. et ille dixit *codd.*, *vg. et a b ff₂ g₁ aur.*, at ille d. c: dicente autem illo (eo R) LQR; dixit ei (*om.* X^o) petrus X*, *cf.* dicit ei p. q, et dixit ei p. f; dicit illi d, at ille respondens ait ff₁, i. autem respondit e; *uariant graeci.* alenis L; + et B P HO. dixit *sec.*: dicit C, dixitque W. illi: illis E. ihs: dixi W; *om.* E* R* (+ *cor. sax.*). ergo: autem ergo E; ego L. liberi E, liueri O.

²⁷. autem: ergo BQ. scandalizemus O, scandalizemus E. amum CHJM* O^c QRT, chamum Y*; + tuum QR. primum P HR, prius Θ J. hascenderit C, ascendit M. aperte L. hore C. inueniens EL; + ibi LQR. stateram LMT, starem O* (+ te m. *rec.*), staturam R. illam R. eis: illis E. *om.* et te O* (+ m. *rec.*).

XVIII. 1. ora T. pu///tas E; *om.* X *sed rasura est.* celorum W.

2. *Uersum totum om.* R* *sed + in marg.* [et] aduocans [i]hs paruulos [s]tatuit in medio eorū. *om.* et Z* (*sed + Z²*). aduocas O*. ihs paruulum in ras. K. paruulum C, parabulum L et u. 5.

3. dixit + illis E. paruoli Y. intrauitis O, intrabis R* (-itis *cor. sax.*). in regnum (eis τῶν βασιλείων) B^c C P Θ J K L M Q R T V X Z *vg. Hieron.* *cf.* xix. 23, xxi. 31 *etc.*: in regno AB* E L H M T O W Y cum a b c d e f ff₁ ff₂ g₃ n* q. celorum W et u. 4.

4. *om.* ergo R. paruolus Y. hic est (οὗτός ἐστιν): hic erit Q; hic tantum R* (+ est *cor. sax.*). > maior est M.

5. susceperit B P L R, recepit E. > unum talem in n. m. paruulum R. paruulum FV, parabulum L. *om.* talem F. suscipit (δέχεται): suscepit EHO* QX* Z*.

6. scandalizauerit E, -izaberit Z* (*corr. Z³*), -dauerit H* (*liza superscr.*). *om.* unum L. pusillis P R; minimis Q. *om.* ei R. asynaria E*, assy. E^c, assi. L R. in: *om.* J; ad E. collum E. dimergatur P.

7. *om.* uae mundo ab scandalis W. uae:

necesse est enim ut ueniant scandala
uerum tamen uae homini per quem
scandalum uenit.

⁸ (180. 6) Si autem manus tua uel pes
tuus scandalizat te abscide eum et
proice abs te
bonum tibi est ad uitam ingredi de-
bilem uel clodum
quam duas manus uel duos pedes
habentem mitti in ignem aeternum
⁹ et si oculus tuus scandalizat te erue
eum et proice abs te
bonum tibi est † unoculum † in uitam
intrare

quam duos oculos habentem mitti in
gehennam ignis.

¹⁰ (181. 10) Uidete ne contemnatis unum
ex his pusillis

dico enim uobis quia angeli eorum in
caelis semper uident faciem patris
mei qui in caelis est

¹¹ uenit enim filius hominis saluare quod
perierat.

¹² (182. 6) Quid uobis uidetur? si fuerint
alicui centum oues
et errauerit una ex eis
nonne relinquet nonaginta nouem in
montibus

tamen uae homini illi per quem scandalum uenit. ⁸ si autem manus tua uel pes tuus scandalizat te abscide eum et proice abs te. melius est enim tibi in uitam ingredi debilem uel clodum quam duas manus uel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum. ⁹ et si oculus tuus scandalizat te. erue eum. et proice abs te. melius est enim tibi. cum uno oculo in uitam ingredi. quam duos oculos habentem. mitti in ignem aeternum. ¹⁰ uidete ne contemnatis unum ex pusillis istis. dico enim uobis. quia angeli eorum in caelis semper uident faciem patris mei qui in caelis est. ¹¹ uenit enim filius hominis saluare quod perierat. ¹² quid uobis uidetur si fuerint alicui homini centum oues. et errauerit una ex eis. nonne

+ autem LQ; + enim R. mundo + huic LQR. hab C; a BEPKMTRO*VZ* *vg.* scandaliis E*. ut ueniant (ἐλθεῖν) *codd. vg. et f:* ut uenire solita ineptia E; uenire LR *cum a b c d e ff₁ ff₂ g₁ n q.* uerumtamen JYSC, uerumptamen W, ueruntamen H, uerum^{tu}men O. homini sine add. *codd. plur.* (etiam F), Hieron. et d g₁ aur.: + illi HLQRT *vg. cum graecis BEGH al. pler. et uett. a b c f ff₂ n q d* (et illi hom. e ff₁). > uenit scandalum PQ.

8. autem: enim E. uel: ues Z*. om. tuus B. ab scandalizat V, scandalizatz E. abscinde SH. eum: eam BQ. proice ELR, proice *vg. Tisch.* habs C. > est tibi QRX*. ad uitam ingredi debilem (deu. CHT) uel clodum (uel claudum KMMTVWX *vg. Tisch.*, domum L): ad uitam ingredi d. (om. uel clodum) CJ; > ingredi debilem ad uitam uel clodum QR, > debilem uel claudum (a *erasa*) in uitam uenire E. manus uel V. habente H, habenti R. in (om. Y*) ignem (ignē// H) aeternum (eternum CW): > in aeternam (sic) ignem R^{sz}, uidetur fuisse in gehennam ignis ut uersu 9.

9. Def. B ad u. 18. hocus C. scandalizet Q, scandalizatz E. proice ELR, proice *vg. Tisch.*; + eum W. post bonum *ras. 4 litt. X.* > est tibi PQR. † unoculum † (μονόφθαλμον, cf. Accium ap. Gell. iii. 11 'de Cyclope uel maxime quod unoculus fuit,' Plaut. Curcul. iii. 1. 392 'unocule salue' ex coni. Camerarii, et 394 'nam ei sunt

unoculi,' et Solin. 15 (25) 'Arimaspi unocula gens.') edilimus cum Benileio Tr. Cant. B. 17. 14, coniectura satis facili: uno oculum H, unum oculum E*, cum unum oculum Z*, uno oculo AOLY; cum uno oculo E*PJKM OVXZ^o *cod. caraf. SC Hieron. corr. uat. Tisch.*, et e f; unum oculum habentem C(hun. hoc.)MRTW *corp. oxon SH cum c ff₁. 2 (g₁), cf. oculum unum habentem a (n), uno oculo habentem gat., oculum habentem b; unum oculum habere et Q; luscum F (ex Mc. ix. 47) et d. Benth. coniecerat etiam unoculum cum a quibusdam in Plauto legeretur unocule, cf. 'cum comite unoculo' Diltmar. l. iv. ap. Ducange. in uitam intrare (regnare F cf. Marc. ix. 45) *codd. pl. et vg.*: ad uitam intrare EL; ingredi in uitam Q. hocus C. habentem: habere et Q uid. *sup.* gehennem L.*

10. contemnatis (καταφρονήσῃτε), contempnatis ΘW: condemnatis EPLQX* (condempn. EQ) *corp. et S. ioh. ox.*, condempnamini R. ex his (hiis W) pusillis (puss. P LR): de pusillis (puss. Q) istis EQ; + qui credunt in me LQR* (*sed exp.*) *corp. ox.*; > qui in me credunt E, cf. b c d ff₁. 2 g₁. 2 (m). enim: autem E. quia: qui Q; om. J. angeli (hang. C): oculi R* (*cor. m. sax.*). in caelis (cel. W): om. R*. mei: uestri R* (*cor. m. sax.*). ca^{lis} O, celis W.

11. Post hominis spatium est in E.

12. alicui (aliqui W) + homini Q. centum:

et uadit quaerere eam quae errauit?

¹³ et si contigerit ut inueniat eam
amen dico uobis quia gaudebit super
eam magis quam super nonaginta
nouem quae non errauerunt

¹⁴ sic non est uoluntas ante patrem ue-
strum qui in caelis est ut pereat
unus de pusillis istis.

¹⁵ (183. 5) Si autem peccauerit in te frater
tuus
uade et corripe eum inter te et ipsum
solum
si te audierit lucratus eris fratrem
tuum.

¹⁶ (184. 10) Si autem non te audierit ad-
hibe tecum adhuc unum uel duos
ut in ore duorum testium uel trium
stet omne uerbum

¹⁷ quod si non audierit eos dic ecclesiae
si autem et ecclesiam non audierit sit
tibi sicut ethnicus et publicanus.

¹⁸ (185. 7) Amen dico uobis quaecumque
alligaueritis super terram erunt
ligata et in caelo

et quaecumque solueritis super terram
erunt soluta et in caelo.

¹⁹ (186. 10) Iterum dico uobis quia si duo
ex uobis consenserint super terram

relinquet nonnaginta nouem in montibus. et uadit quaerere eam quae errauit. ¹³ et si con-
tingerit. ut inueniat eam. amen dico uobis. quia gaudebit super eam. magis quam super
nonnaginta nouem quae non errauerunt. ¹⁴ sic non est uoluntas in conspectu patris uestri
qui in caelis est. ut pereat unus de pusillis istis. ¹⁵ si autem peccauerit in te frater tuus uade
et corripe eum inter te et ipsum solum. si te audierit lucratus es fratrem tuum. ¹⁶ si autem
non te audierit adhibe tecum adhuc unum uel duos. ut in ore duorum testium uel trium
stet omne uerbum. ¹⁷ quod si non audierit eos dic ecclesiae. si autem ecclesiam non
audierit. sit tibi sicut ethnicus et publicanus. ¹⁸ amen dico uobis. quaecumque ligaueritis
super terram. erunt ligata et in caelis. et quaecumque solueritis super terram erunt soluta
et in caelis.

¹⁹ iterum amen dico uobis quia si duobus ex uobis conuenerint super terram. de omni

-c. FR. centurones V. houes C. errauerit + et
Q. relinquet (ἀφήσει BL 124. 157. 346) cum A(B
def.) CEPHΘKLMMOQRTVXYZ a b c d e f
g₁ n: relinquit (ἀφήσιν D ff₁) FJ vg. Hieron.;
relinquit W; graeci plurimi ἀφεῖς. nonaginta
(-genta LK et u. 13 P) nouem (nobem O):
nonaginta et nouem M; -xcviii. EF. montibus:
deserto E ex Luc. xv. 4. cf. corr. nat. qui Origenem
de hac re laudat. uadet CEFKLMQ cum e h gat.
S. ioh. et corp. oxon. (cf. ζητήσει II 13. 124. 346 et
pergens quaeret d. ibit m); graeci fere omnes ζητεῖ.
querere LK. errauerit ER. -nerat Q.

¹³. cotigerit O*, contingerit R. inueniet RV.
gaudebit fere omnes (gaudeuit C) et Hieron. cum
Δ* (χαρεῖ) a b c f ff₁ ff₂ g₁ h m n q: gaudet (χαίρει
fere omnes) W vg. Tisch. cum d e et Par. 13171°.
super eam (cf. Mc. vi. 34. viii. 1. etc.) CEFΘJ
KLMMOQRTVWZ vg.: super ea AHO*XY
Hieron. > magis gaudebit super eam R. nona-
ginta et nouem etc. ut uers. 12. nonaginta ix W.

¹⁴. uoluptas C. uoluntas T. hante C.
patrem uestrum (πατὴρ ὑμῶν) codd. pl.: p. nos-
trum ut uidetur Z*, p. meum R^{uuz}. celis W.
pariat R. unum Z* (corr. Z³). pusillis PLR.

¹⁵. si autem: quod si R. corripere: argue EQ

cum d Hil. eum in ras. T. te et: temet JO^o
XZ*. eris codd. vg. a b c ff₂ auv.: es CQRT cum
graecis fere omnibus (ἐκέρδησας, sed D ἐκέρδης)
et d e f ff₁ g₁ h q r δ.

¹⁶. non te codd. pl.: > te non R vg.; om. te
J cum graecis fere omnibus et q. adhibe (adibe
CT, athibe X*) tecum adhuc (aduc T, athuc Y)
codd. et vg.: > adhuc adhibe tecum Q; om.
adhuc M. testium uel (aut C) trium codd. pl.
cum graecis fere omnibus: > uel trium testium
EPΘLOQ^oQRW vg. cum graecis X¹ et e ff₁. 2 g₁. 2 h q.

¹⁷. aecclesiae EP, aecclesiae L, aecclesiae R,
ecclesiae C, ecclesie T, ecclesie W. si autem:
quod si R. et: om. P¹JLQWZ* (+ Z⁴) vg. (sed +
cod. caraf.); nec E. aecclesiam EP, aeccles. L,
aecliss. R, ecles. C. sicuti C. ethnicus (aethn.
P) et publicanus (pupl. PLM) codd. pl. et vg.:
gentilis et pub. Q gat.; pub. et gentilis R (cf. gens
aut pub. e); eunucus et pub. W.

¹⁸. quaecumque W. allegaueritis H, aligau. O*,
alligab. Z* (corr. Z⁴). ligata et: ligata e F.
celo bis W; caelis bis EP^{uuz}Q, semel ad finem L.
herunt sec. loco C.

¹⁹. iterum: + amen ER cum graecis plurimis
et a b c f g₁. 2 h n; + dixit amen Q; + audite e.

- de omni re quacumque petierint fiet illis a patre meo qui in caelis est
- ²⁰ ubi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo ibi sum in medio eorum.
- ²¹ (187. 5) Tunc accedens petrus ad eum dixit
- domine quotiens peccabit in me frater meus et dimittam ei?
- usque septies?
- ²² dicit illi iesus non dico tibi usque septies sed usque septuagies septies.
- ²³ (188. 10) Ideo adsimilatum est regnum caelorum homini regi

- qui uoluit rationem ponere cum seruis suis
- ²⁴ et cum coepisset rationem ponere oblatu est ei unus qui debebat decem milia talenta
- ²⁵ cum autem non haberet unde redderet iussit eum dominus uenundari et uxorem eius et filios et omnia quae habebat et reddi
- ²⁶ procidens autem seruus ille orabat eum dicens
- patientiam habe in me et omnia reddam tibi
- ²⁷ misertus autem dominus serui illius

re quacumque petierint. fiet illis a patre meo qui in caelis est. ²⁰ ubi enim sunt duo uel tres. congregati in nomine meo. ibi sym in medio eorum. ²¹ tunc accessit ad eum petrus et dixit ei. domine. si peccauerit in me frater meus. quotiens dimittam ei. usque septies. ²² dicit illi iesus. non dico tibi usque septies. sed usque septuagies septies. ²³ propterea adsimilatum est regnum caelorum. homini regi qui uenit rationem facere cum seruis suis. ²⁴ qui cum coepisset discutere oblatu est ei unus qui debebat decem milia talenta. ²⁵ cum autem non haberet unde redderet iussit eum dominus eius uenundari. et uxorem eius et filios. et omnia quae habebat. et reddi debitum. ²⁶ procidens autem seruus ille rogabat dominum suum dicens domine. patientiam habe in me et omnia tibi reddam. ²⁷ misertus autem

om. quia P* (+ mg.). si duo ex u. consenserint (-rent L): si conuenerint duo ex uobis Q et sic fere d: ueteres plurimi duobus et conuenerint. re: reae E. quacumque (οὐδὲν) cum BRTXZ: quaecumque A*EHOMOV et quae cum que L; quamcumque A*CPFFJKMO*QVW^{SC} Tisch., quamcunque H, et quamcūque S; quacumque et melius graeco respondet et lectio esse uidetur ex qua et quaecumque et quamcumque deriuari possint. petiuerint P (u expuncta), > a patre meo fiet + cum illis Q et om. qui in e. est. celis W.

20. hubi C. om. enim R. duo sup. lin. E. om. in pr. L. ibi + et ego EQR.

21. > ad eum petrus EPOM cum graecis plurimis. dixit + ei R. quotiens (-ies AOKM VZ^o vg. Tisch. cf. xxiii. 37) peccabit (-uit BCFO TX*Z*) in me codd. pl. et vg.: > quotiens (-ies P) in me peccabit (-uit L) EPL; quoniam (quod R g₂) si peccauerit in me QR g₂ cf. si peccauerit in me uett. pl. et: quoties QR; om. W. dimittam LMTV. ei: eius E. us que L*, husque C; + in QR.

22. Versum totum in margine habet Y. dixit S¹ H. dico: dicam F. husque C (et semper); om. P* (+ mg.) W; + in R. om. septies sed usque per homocotel. L. usque septuagies et septies LQ. usque ad septies septuagies R.

23. adsimilatum cum ABCEPQJLMO^oQRT

X^oYZ*, adsimul. HO*, assimil. FKVWX*Z^o vg.: similitum M cum e, ceteri uett. uariant. celorum W.

24. quum O. caepisset L, cep. W. ponere + cum seruis suis E. hoblatu C. debat K; + ei W vg. decem EL; .x. FRW (decemilia Z). millia vg. tallenta R, talentam Z* sed corr.

25. quum O. hunde C. rederet L, redderet F; ret CM^o confusionis orta ex -de in unde (hunderet C). insit PLR. dominus + eius E vg. uenundare H*. huxorem C. filios + eius R. que W. abebat C, habebant R. reddi (ἀποδοῦναι) sine addit. cum C^oPFHJMO*TVWX*Z* vg. Hieron. et e, cf. restitui d: + debitum AB^oEKLMO^oQR X^oYZ^o cum ueteribus ceteris, reddere uel reddi debitum δ. Post debitum + tantum R; cf. tantum absque debitum d^ormach.

26. procidens codd. pl. et vg.: procedens AB PL*O*QRX*Y corp. ex. om. ille Z* (+ Z^o). orabat codd. pl. et vg.: rogabat BCEKLMTO^oQ RTV Hieron. cum c f ff₂ g₂ gat. ex uersu 29; obsecrabat e; adorabat d g; graeci habent προσκύνει, quod uerbum tredecies in Mattheo occurrit et semper alias redditur per adorare, quod melius hic fuisset. dicens + dñe P^o J ff₂ g₁ q. pacienciam W, patientia H. me + dñe ELQRT^o h.

27. misertus L; + est PLR. om. autem L. om. dominus T*; spatium longius inter dominus

dimisit eum et debitum dimisit ei
²⁸ egressus autem seruus ille inuenit unum
 de conseruis suis qui debebat ei centum denarios
 et tenens suffocabat eum dicens redde quod debes
²⁹ et procidens conseruus eius rogabat eum dicens
 patientiam habe in me et omnia reddam tibi
³⁰ ille autem noluit
 sed abiit et misit eum in carcerem donec redderet debitum
³¹ uidentes autem conserui eius quae fiebant contristati sunt ualde
 et uenerunt et narrauerunt domino suo

omnia quae facta erant
³² tunc uocauit illum dominus suus et ait illi
 serue nequam omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me
³³ non ergo oportuit et te misereri conserui tui sicut et ego tui misertus sum?
³⁴ et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus quoad usque redderet uniuersum debitum
³⁵ sic et pater meus caelestis faciet uobis si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus uestris.
 XIX. ^(189. 6) Et factum est cum consummasset iesus sermones istos migravit a galilaea.

dominus seruo illi. dimisit eum. et debitum dimisit ei. ²⁸ egressus autem seruus ille inuenit unum ex conseruis suis qui debebat ei centum denarios. et tenens eum. suffocabat dicens. redde mihi quod debes. ²⁹ procidens autem conseruus ille ad pedes eius. rogabat eum dicens patientiam habe in me et omnia reddam tibi. ³⁰ ille autem noluit. sed abiit et misit eum in carcerem donec redderet debitum. ³¹ uidentes autem conserui eius quae fiebant. contristati sunt ualde. et uenerunt et nuntiauerunt domino suo. omnia quae facta fuerant. ³² tunc uocauit eum dominus eius. et ait illi. serue nequam omne debitum dimisi tibi. qui erogasti me. ³³ non ergo oportuit et te misereri conseruo tuo. sicut et ego tui misertus sum. ³⁴ et iratus dominus eius. tradidit eum tortoribus quo ad usque redderet uniuersum debitum. ³⁵ sic et pater meus caelestis faciet uobis. si non dimiseritis unusquisque fratri suo de cordibus uestris peccata eorum. XIX. ¹ et factum est. cum consummasset iesus

et serui P. serui illius: illi seruo Q. dimisit bis L. *pr. loco* P. debitum (debetum P): *praem.* omne E. dimisit *sec.* (dimit H*, demisit O): remisit (ἀφῆκεν) R *cf. u.* 35, remissit Q; *distinctionem inter ἀπέλυσεν et ἀφῆκεν seruant etiam uett.*, remisit a b c h, et donauit ff₁; sed non def ff₂ q (r). ei: illi E.

²⁸ hegressus C, egressus L. > ille seruus L; serui illius E. debat K* *ut supra* u. 24. centum: .C. R. soffocabat EPLR. debes: dabis L.

²⁹ procidens *codd. pl. et vg.*: procedens BEP LO* *corr.* O^{xx} RXV. rogabat (παρεκάλει): rogauit B. pacienciam W, patientia H *ut supra* u. 26.

³⁰ B *def. a* noluit | usque ad repudii | et xix. 7. habuit CEMRT, abijt L. misit LR. in carcere C. redderet + omne T; + uniuersum P^{ms}, cum C *gracc.* al⁵ g₁. deuitum O.

³¹ Post autem rasura est in E ubi erat forsans conserui *dupl.* om. et *pr.* R. narrauerunt (nara. L.) *codd. et vg.*: narrantes Q; nuntiauerunt EP^{ms} JR. om. omnia Z* (sed + Z²). erant cum A B

def. FFHO*Y: fuerant CEΘJKLMTO^cQRTV WXZ *vg. Hieron.*

³² uocabit T. suus: eius Q. om. et R. dixit P. illi: ille R. nequa J, *uide nos in prolegomenis ad g₁ p. xxxix. sq.* omnem JZ*. deuitum C. demisi ORX.

³³ nonne EP^{ms}JLRTWY *vg.* om. ergo J. hoportuit C; oportuerat R; oportet P^{ms}. om. et te X*. missereri L. conseruo tuo QRT *uett.* (*exc. q.*) sicuti C. om. ego R. sūm T.

³⁴ iratus + est ER. eius + et PR. quoad usque uno ductu A²PFJ, quoad usque C, quousque W. huiuersum C; omne E.

³⁵ celestis W. remiseritis: dimiseritis J. huiusq. C. om. suo X *sed ras. fere 10 litt.*

XIX. 1. quum Θ, cum V. consummasset: summasset Q. ser. istos: ser. hos Q; uerba haec E. migravit: transtulit se QR (-tull.). galilea CEPΘLORVW, galilaeam H. finis O*, finibus O^{re}. iudeae CPLO, iudee EW, iudae R; iudaea Y; + et XZ* (*sed exp.*) cum a c ff₁ h. ihordanen C, iordanem M *vg.*

Et uenit in fines iudaeae trans iordanen
 2 et secutae sunt eum turbae multae et
 curauit eos ibi
 3 et accesserunt ad eum pharisaei tem-
 tantes eum et dicentes
 si licet homini dimittere uxorem suam
 quacumque ex causa?
 4 qui respondens ait eis
 non legistis quia qui fecit ab initio
 masculum et feminam fecit eos
 5 et dixit propter hoc dimittet homo
 patrem et matrem et adhaerebit
 uxori suae
 et erunt duo in carne una?

6 itaque iam non sunt duo sed una caro
 quod ergo deus coniunxit homo non
 separet
 7 dicunt illi quid ergo moyses mandauit
 dari libellum repudii et dimittere?
 8 ait illis quoniam moyses ad duritiam
 cordis uestri permisit uobis dimit-
 tere uxores uestras
 ab initio autem non sic fuit.
 9 (100. 2) Dico autem uobis quia quicum-
 que dimiserit uxorem suam nisi ob
 fornicationem
 et aliam duxerit moechatur
 et qui dimissam duxerit moechatur.

sermone istos. transtulit se a galilaea. et uenit in finibus iudaeae. trans iordanen. 2 et seque sunt eum turbae multae. et curabit eos ibi. 3 et accesserunt ad eum pharisaei tem-
 tantes eum et dicentes. si licet homini dimittere uxorem suam. quacumque ex causa.
 4 iesus autem respondens ait illis. non legistis quia qui fecit ab initio masculum et feminam
 fecit eos. 5 et dixit. propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adheret uxori suae.
 et erunt duo in carne una. 6 itaque iam non sunt duo sed una caro. quod ergo
 deus coniunxit. homo non separet. 7 dicunt ei quare ergo moyses mandauit dari
 libellum repudii et dimittere eam. 8 ait illis. propter duritiam cordis uestri. permisit
 uobis moyses dimittere uxores uestras. ab initio autem non fuit sic. 9 dico autem
 uobis quia quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob causam fornicationis. et aliam

2. saecute E, secute OW, sequatae L, sequutae
 OX. turbae multe W. curauit (ἐθεράπευεν):
 curabat Q.

3. pharisei CW, farisei LR, farisei P. tem-
 tantes ACFTXY: tempt. E, temptates PHΘJK
 LMNOQRVWZ Tisch., tent. vg. et dicentes:
 dicebant R. uxorem C. suam + nisi ob furni-
 cationem E. quacumque 57. om. ex M.

4. qui resp. ait eis; respondit et ait illis Q:
 etiam illis E.J. om. qui sec. T. qui fecit: +
 hominem 57. C. + homines cor. uat.* (non mg.).
 ab initio: + hominem L* (sed notauit corr.);
 + ds R. Lectio hominem uel homines unde
 fluxerit nescio, sed cf. hom. Clem. iii. 54 (ap. Tisch.)
 δ γὰρ πρῶτος ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἀνδρα τὸν ἀπὸ καὶ θεοῦ
 ἐποίησεν ἀνδρῶν, et auct. op. imperf. in Matt. hom.
 32 (ap. Sab.) qui fecit homines ab initio, etc.
 Habent etiam hominem editiones ueteres e.g.
 Elailorum 1476, Wild 1481, Kester 1487, Paganini
 1497, Savon 1515 et 1519, etiam Benedictus et
 Stephanus, sed non Mareschal 1531, nec Cinian et
 Lutha 1534, neque Hentenius. ab initio rep.
 lapsa K. faciniam C. eos + ds R.

5. dimittet (καταλείπει) cum CFFHΘJKMO
 QTVWZL vg.; dimittet LR; dimittit AH*MY;
 relinquet E. cum uett. b c d e f f₂ g₂ h m. om. homo

J. adhaerebit cum HΘJKMMQVXYZ¹ vg.:
 adher. AEPFLORWZ*, ader. CT*, hader. T^o.
 huxori C. sue W. carnae L.

6. iam: etiam L; om. QR. caro + est E.
 ergo: autem E. ds T* ut uid. coniunxit EFΘ.
 separet R, separaret H*.

7. moyses cum ACFMQ*QXYZ uide supra ad
 viii. 4: moyses EFHΘJKMO*RV vg. Tisch.,
 moyses LTW. mandabit T. dari codd. pl.: dare
 (δοῦναι) HΘX vg.; + illi Q. libellum L, librum
 MY. repudi R. dimittere L; + uxores E; +
 uxorem Q b c ff₂.

8. + et ad init. BEH*ΘKM*O*VZ. moyses B
 etc. uide u. 7: moyses E (sed post uobis ponitur) P
 HΘJKLM non O*)RVW vg. Tisch., moyses T.
 duriciam W. permist R, permittit L. dimittere
 L. uxores uestras litt. minor. X; huxores u. C,
 ux. uestros L. om. ab init. au. n. s. fuit E.
 sic fuit cum ABCFFHΘLMOQRY: > fuit sic
 (γέγονεν ὅτι) JKM TVWZL vg. Hieron. Tisch.

9. om. uobis F. quicumque 57. dimiserit E,
 diserit R* (corr. m. sax.), huxorem C. nisi ob
 furnicationem E; nisi ob causam fornicationis Q
 corp. oxon.: sine causa fornicationis R. haliam L.
 duxerit: + a marito Q; + iam R. moechatur X*,
 mechatur LRW. om. et qui dimissam duxerit

¹⁰ (191. 10) Dicunt ei discipuli eius
 si ita est causa homini cum muliere
 non expedit nubere
¹¹ qui dixit non omnes capiunt uerbum
 istud sed quibus datum est
¹² sunt enim eunuchi qui de matris utero
 sic nati sunt
 et sunt eunuchi qui facti sunt ab ho-
 minibus
 et sunt eunuchi qui se ipsos castrau-
 erunt propter regnum caelorum
 qui potest capere capiat.
¹³ (192. 2) Tunc oblatis sunt ei paruuli
 ut manus eis inponeret et oraret
 discipuli autem increpabant eos

¹⁴ iesus uero ait eis sinite paruulos
 et nolite eos prohibere ad me uenire
 talium est enim regnum caelorum
¹⁵ et cum inposuisset eis manus abiit inde.
¹⁶ (193. 2) Et ecce unus accedens ait illi
 magister bone quid boni faciam ut ha-
 beam uitam aeternam? qui dixit ei
¹⁷ quid me interrogas de bono?
 unus est bonus deus
 si autem uis ad uitam ingredi serua
 mandata
¹⁸ dicit illi quae?
 iesus autem dixit
 non homicidium facies
 non adulterabis

duxerit. moecatur. et qui dimissam duxerit moecatur. ¹⁰ et dixerunt ei discipuli eius si ita est causa hominis cum uxore. non expedit nubere. ¹¹ ad ille dixit eis. non omnes capiunt uerbum istud sed quibus datum est. ¹² sunt enim eunuchi. qui ex utero matris. sic nati sunt. et sunt eunuchi. qui facti sunt ab hominibus. et sunt eunuchi. qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum qui potest capere capiat. ¹³ tunc oblatis sunt ei paruuli ut manus eis inponeret et oraret. discipuli autem eius prohibebant eos. ¹⁴ iesus autem ait illis. sinite paruulos. et nolite eos prohibere uenire ad me talium est enim regnum caelorum. ¹⁵ et inponens eis manus. abiit inde. ¹⁶ et ecce unus accessit ad eum et dixit magister bone quid boni faciam. ut habeam uitam eternam ¹⁷ qui dixit ei. quid me dicis bonum. nemo bonus nisi unus deus. si autem uis ad uitam ingredi serua mandata. ¹⁸ ad ille dixit ei. quae. iesus autem dixit. non occides. non adulterabis. non furaueris.

moecatur T* (sed + in mg. T^o) cum gr. NC^oDLS 69 al.¹⁰ Tisch. 8, W. II., et a b d e ff. 1. 2 g₁ h l m r (non gal. et mm = E. ut uult Tisch.); sed redduntur uerba in c f g. dimissa II, dimisam PL, demisam R, dimesam O*. dixerit L; + iam R. moecatur C, mech. LRW; adulterium committit E.

10. homini cum AC^oP*FHΘKMMTOQTVWX YZ Hieron. comm.: hominis (τοῦ ἀνθρώπου) B^oP^ouJLR vg. Tisch. eff. ff. 2; uiri E a b c d g₁ h m q r. muliere cum AP*FHOQX^eY d: uxore BCE^oAM^oΘJ KLMMRTVWX*Z, Hieron. comm., vg., Tisch. (græci μετὰ τῆς γυναῖκος) et a b c e (uxorem) f ff. 1. 2 g₁ h m q (uxore) r. expetit II.

11. qui dixit: + illis W vg.; om. E. istut Z* (-d Z^o); istum R.

12. om. enim HR. iunuchi ter R. hutoero C. om. sic L. eunuchi secundo loco HT et eunchi L. om. qui sec. Y. ominibus T. Post eunuchi tert. + zauerunt in marg. inepte cor. sax. O. seipso uno ductu JM vg. castrauerunt cum AP^oFFHΘMOWXY vg. Hieron. comm. bis, corr. nat. marg. et uelt. b c d e f ff. 1. 2 (excus.) ff. 2 g₁ h δ: eunuchizauerunt (εὐνοχίζουσιν) BCJ KMT(-ciz.)VZ (euni.) corr. nat.* Bentl. et a aur., eunuchiau. E, eunuchau. Q, iunuchau. LR; ueteres reliqui eunu-

chos fecerunt q, spadonauerunt m, desunt r r₂, celorum W.

13. hoblati C. paruoli V. inponeret C^oPFΘ KLMOQTZ: imponeret AB^oEHJMRVWXY vg. et horaret C; et curaret JR; om. L. autem + eius BRX^o. eos codd. pl. et vg.: eis BCELTZ* (corr. Z^o), eus W.

14. uero in ras. X; autem EOR. sinite (sinn. L) paruulos et nolite eos (om. eos W) prohibere (> proh. eos B) ad me uenire (> uenire ad me J) cum gr. ἀφετε τὰ παιδία καὶ μὴ κωλύετε (-σητε, -ητε) αὐτὰ εἰσθῆν πρὸς ἐμέ (μέ), codd. pl. et vg.: > s. p. ad me uenire et nol. eos. proh. E^oP, > s. p. uenire ad me et nol. eos (om. eos Q) proh. OQR cf. Mc. x. 14, Lc. xviii. 16. > enim est LQX. celorum W et T int. lin.

15. quum Θ. inpos. BCJMTQRTZ et inposs. E^oPL: impos. AFHΘKMWVXY vg. om. eis O. habiit C.

16. om. unus E. bonae L. abeam CO*. > uitam habeam J.

17. de bona L. unus est + enim E. > ingredi ad uitam L; ad uitam uenire Q, et > uenire ad uitam R. manda R* (+ ta m. rec.).

18. dicit: dixit FR; + ille Q. que W + sunt

- non facies furtum
 non falsum testimonium dices
¹⁹ honora patrem et matrem
 et diliges proximum tuum sicut te
 ipsum
²⁰ dicit illi adulescens
 omnia haec custodiui quid adhuc mihi
 deest?
²¹ (194. 2) Ait illi iesus si uis perfectus
 esse uade uende quae habes
 et da pauperibus
 et habebis thesaurum in caelo
 et ueni sequere me.
²² (195. 2) Cum audisset autem adulescens
 uerbum abiit tristis
 erat enim habens multas possessiones

- ²³ iesus autem dixit discipulis suis
 amen dico uobis quia diues difficile in-
 trabit in regnum caelorum
²⁴ et iterum dico uobis
 facilius est camelum per foramen acus
 transire
 quam diuitem intrare in regnum cae-
 lorum
²⁵ auditis autem his discipuli mirabantur
 ualde dicentes
 quis ergo poterit saluus esse?
²⁶ aspiciens autem iesus dixit illis
 apud homines hoc impossibile est
 apud deum autem omnia possibilia
 sunt.
²⁷ Tunc respondens petrus dixit ei

non falsum testimonium dices. ¹⁹ honora patrem tuum et matrem. et diliges proximum tuum sicut te ipsum. ²⁰ dicit illi adulescens. omnia haec. custodiui a iuuentute mea. quid adhuc mihi deest. ²¹ ait illi iesus. si uis perfectus esse. uade uende omnia quae possides. et da pauperibus. et habebis thesaurum in caelo. et ueni sequere me. ²² hoc audito adulescens abiit tristis. erat enim habens multas possessiones. ²³ iesus autem dixit discipulis suis. amen dico uobis. quia difficile diues intrabit in regnum caelorum. ²⁴ iterum dico uobis facilius est camelum per foramen acus transire. quam diuitem introire in regnum caelorum. ²⁵ auditis autem his discipuli. mirabantur ualde dicentes quis ergo poterit saluus esse. ²⁶ aspiciens autem iesus dixit eis. apud homines hoc impossibile est. apud deum autem omnia possibilia sunt. ²⁷ tunc re-

R. dixit: + ei J; + illi X. homicidium (-dum E) facies: occides F; + ut in deuteronomio E et om. non adulterabis. adulterans O*. > furtum facies F, > non falsum test. dices non furtum facies E.

19. om. honora p. et matrem J. patrem + tuum CFHΘKMO^{sa}RTWXZ vg. Hieron. matrem + tuam ER vg. Def. B ad u. 29. et diliges codd. pl. et SC cor. uat.: om. et 5th; et diliges PL, et diligis CFX, et dilige O. teipsum uno ductu vg.

20. illi: ei L. adulescens codd. pl. (had. C): adulscens P*H, adolescens EJMQRW vg. Tisch., adoliscens P¹KLv. hec W. > haec omnia E. custodiui sine additamento A(B def.)CP*HΘJK LMMOQVXYZ cor. uat. marg., cod. caraf. S cum NBL 1. 22 ff. 1. 2. l.: + a iuuentute mea EP^{mo}(> a iun. mea custodiui) FRTW5thCE cor. uat.*cum a b c e f ff. 2. h q et graecis plurimis, et a iuuentute d; ex Mc. x. 20 et Lc. xviii. 21. aduc T, athue MY. dest O*.

21. ait: dicit R. uade + et EPLR. uende: + omnia EP^{mo}LQW5^{ss} (non 5thCE); + omnia bona R. abebis O, habis Q, ha | bis L. then-saurum JO, thesauro H. celo W. om. me R.

22. quum Θ. om. autem O* ut uidetur. > autem audisset POC. adulescens codd. pl. (had.

C): adolescens APJQRWY vg. Tisch., adoliscens EKLMV. uerbum: uerba R (non Q); + haec QR. habiit C, habiit R. tritis L, tristes O*. enim: autem QRT. > multas habens R.

23. dixit: ait T. > disc. suis dixit Q. diuis O*. > difficile diues E. > dificele est diuitem intrare Q. deficele L, dificile R, diffi^{le}le O. intrauit T; est intrare R. in regnum (eis τὴν βασιλείαν) codd. pl. et vg.: in regno AHX^cY cf. xviii. 3. celorum W

24. iterum + amen Q. uobis: + et L; + quia J. om. est H* (sed + m. recentior). est + enim EQ. camellum PJLR, camelum 5. transire om. O*? sed add. m. sax. intrare om. E. in regno FHZ. celorum W.

25. audistis Z*; audientes Q. om. autem E. hiis W; om. Q. discipulis H* (corr. H¹). mirabantur + et timebant PLQR(-bunt) corp. oxon. ualde (σφόδρα) codd. pl. et vg.; om. A* (+ in mg.) E. ergo: ego T*. potest R. saluus C. esse: fieri P^{mo}.

26. haspiciens C. dixit: ait E. illis: eis PJKMOQVX*Z. apud COT bis, X pr. imposs. vg., impossibile H (-li H*), impossibile L. om. autem sec. R* (sed + corr. sax.). posibilia H.

27. respondit petrus dicens Q. respondit petrus

ecce nos reliquimus omnia

et secuti sumus te

quid ergo erit nobis?

²⁸ (196. 10) Iesus autem dixit illis

amen dico uobis quod uos qui secuti
estis me

in regeneratione cum sederit filius
hominis in sede maiestatis suae

(197. 5) sedebitis et uos super sedes duo-
decim iudicantes duodecim

tribus israhel.

²⁹ (198. 2) Et omnis qui reliquit domum

uel fratres aut sorores

aut patrem aut matrem

aut uxorem aut filios

aut agros propter nomen meum

centuplum accipiet

et uitam aeternam possidebit.

³⁰ (199. 2) Multi autem erunt primi no-
uissimi

et nouissimi primi.

XX. (200. 10) Simile est enim regnum
caelorum homini patri familias

qui exiit primo mane conducere opera-
rios in uineam suam

² conuentione autem facta cum opera-
riis

ex denario diurno

misit eos in uineam suam

³ et egressus circa horam tertiam
uidit alios stantes in foro otiosos

⁴ et illis dixit ite et uos in uineam
et quod iustum fuerit dabo uobis

⁵ illi autem abierunt

spondens petrus dixit ei. ecce nos reliquimus omnia. et secuti sumus te quid ergo
erit nobis.

²⁸ iesus autem dixit illis. amen dico uobis quoniam uos qui secuti estis me in resurre-
ctione. cum sederit filius hominis supra sedem maiestatis suae sedebitis. et uos super
duodecim sedes. iudicantes duodecim tribus sdrasel. ²⁹ et omnis qui relinquet domum.
uel fratres. aut sorores. aut patrem. aut matrem. aut uxorem. aut filios. aut agros
propter nomen meum centuplum accipiet. et uitam aeternam possidebit. ³⁰ multi autem
erunt primi nouissimi et nouissimi primi.

XX. ¹ Simile est enim regnum caelorum. homini patri familias. qui exiit prima mane
conducere operarios in uineam suam. ² conuentione autem facta cum operariis. ex denario
diurno. misit eos in uineam suam. ³ et egressus circa horam tertiam uidit alios stantes in
foro otiosos. ⁴ et ait illis ite et uos in uineam meam. et quod iustum fuerit dabo uobis.
⁵ illi autem abierunt. et iterum exiit circa horam sextam et nonam. et fecit similiter.

et dixit R. reliquimus CLO^{ax}QRY; dimissimus
E. sequuti ΘX*. om. ergo L.

28. illis: eis JKMÖVZ. sequuti ΘX. hestis
C. in generatione P^{mo}LQR; + ista P^{mo}QR.
qum H, quum Θ. sederet H. sedem F. mages-
tatis C, magis. O. sue W. dedebitis V (d rubr.).
supra T. duodecem bis P* (-cim corr. mp.),
xii. bis ERW, sec. L. israhel uide ad ii. 6.

29. omnes H^oO. reliquit (ἀφῆκεν) codd. pl.,
reliquit CO: reliquerit EΘJQR* vg., reliquerit
R^{ax}, liquerit L. domum aut R. huxorem C,
uxores L. uel filios J. agros + aut domos H^{mo}Θ
JO. propter nomen meum: propter me et
propter euangelium Q ex Marco x. 29, cf. F qui
cum Lc. xviii. 29 sic componit propter regnum
caelorum et nomen meum et propter euangelium.
accipiet L; + hic R. eternam W. possidebit L,
possidebunt F.

30. Multi littera maiore L ad initium pericopae.

autem: enim O* (corr. O^{ax}). om. erunt M.
> nouissimi primi et primi nouissimi R.

XX. 1. om. enim CEJLQRX* (+ corr.) Z* (+
Z⁴) vg. cum b c e ff, g₁. 2 sed addit enim cod. caraf.
celorum W. patrifamilias JY vg., patri familiae
M. exit R. hoperarios C. ueneam L.

2. om. autem E. facto L. hoperariis C,
operaris L, operarius R. danario T, dinario XZ*
(corr. Z⁴). dierno L, deurno R. ueniam E,
uiniam R. suam (αὐτοῦ) codd. pl. et vg.: om.
AFV.

3. egresus PLR. oram OT. > otiosus in f.
stantes Q. hotiosos C, ociosos W.

4. > dixit illis P^oR vg. > et uos ite Q.
uineam sine addit. (τὸν ἀμπελῶνα BD et codd.
multi) A (sic) BEFKMVXYZ³ + meam C^{PH}Θ
JLMOQRTW cod. caraf. 536. dauo O*.

5. ille ad init. H. om. autem sec. R. exiuit
O; abiit E. circum E. oram T. nouam L.

iterum autem exiit circa sextam et
 nonam horam et fecit similiter
⁶ circa undecimam uero exiit et inuenit
 alios stantes
 et dicit illis quid hic statis tota die
 otiosi?
⁷ dicunt ei quia nemo nos conduxit
 dicit illis ite et uos in uineam.
⁸ Cum sero autem factum esset
 dicit dominus uineae procuratori suo
 uoca operarios
 et redde illis mercedem
 incipiens a nouissimis usque ad pri-
 mos
⁹ cum uenissent ergo qui circa undeci-
 mam horam uenerant

acceperunt singulos denarios
¹⁰ uenientes autem et primi arbitrati sunt
 quod plus essent accepturi
 acceperunt autem et ipsi singulos de-
 narios
¹¹ et accipientes murmurabant aduersus
 patrem familias ¹² dicentes
 hi nouissimi una hora fecerunt
 et pares illos nobis fecisti
 qui portauimus pondus diei et aestus
¹³ at ille respondens uni eorum dixit
 amice non facio tibi iniuriam
 nonne ex denario conuenisti mecum?
¹⁴ tolle quod tuum est et uade
 uolo autem et huic nouissimo dare
 sicut et tibi

⁶ exiens autem et circa horam undecimam. inuenit alios stantes in foro otiosos et dixit eis. quid hic statis tota die otiosi. ⁷ ad illi dixerunt ei. quia nemo nos conduxit. dicit eis ite et uos operamini in uineam meam. et quod iustum est accipietis. ⁸ cum sero autem factum esset dicit dominus uineae procuratori suo. uoca operarios et redde illis mercedem suam. incipiens a nouissimis. usque ad primos. ⁹ cum uenissent ergo qui circa undecimam horam uenerant. acceperunt singulos denarios. ¹⁰ uenientes autem et primi. arbitrati sunt. quod plus essent accepturi. acceperunt autem et ipsi singulos denarios. ¹¹ et accipientes. murmurabant aduersum patrem familias. ¹² dicentes. hi nouissimi. una hora fecerunt et pares illos nobis fecisti qui portauimus pondus diei et aestus. ¹³ at ille respondens uni eorum dixit. amice. non tibi facio iniuriam. non ne denarium placuisti mecum ¹⁴ tolle

> horam nonam QV*. *om.* et fecit P. simili-
 liter V, similiter L.

6. circam O*. hundecimam C, undecim E,
 .XI. R. uero + horam R. inuenit (εὑρεν): uidit
 R* (corr. R^{ss}). alios K. stantes^{ot} V. dixit MR.
 > otiosi tota die R. otiosi C, ociosi HW. *In*
L. omnia sic confunduntur inuenit alios stantes et
 dicit illis quid hic statis tota die circa undecimam
 uero exiit et in otiosi.

7. *om.* ei L. conduit R* (corr. R^{ss}). uineam
 (uiniam R) *sine addit. codd. pl. et* H cum c ff, m q:
 + meam BEP^{mo} LOQRTWX⁵ SE cum graecis
multis et uett. Deinde pergit T et quod iustum
 fuerit dabo uobis cum syr. cur. et hierus. copt. (codd.
 2) aeth. arab. et auct. op. impf. in Matt. hom. 34.
ap. Sabat.; e. q. i. f. accipietis f (est) h q δ cum
 graecis plur.

8. quum Θ. > autem sero OQ, > autem serum
 R. *om. factum* T sed ras. est post esset quod bis
scriptum uidetur. facisset L* (tum e in mg.).
 dicit inter lin. O. uinia LR, uinee W. pro-
 curatur E. suo improbavit R^{ss}. hoperarios C.
 redde: trade JZ* (corr. Z^t). mercedem ELR.
 ha C. nouissimo E. husque C.

9-23. *In uersibus his multa in L. uix aut ne uix*
quidem legi possunt.

9. quum Θ. ergo: autem EQ. uenient L.
 hundecimam C. .XI.^{ss} R. oram T. uenerunt
 EH (quasi -riant) X^c; + et O. 9 et 10. acciperunt
 bis EP, accipierunt bis B. accipierunt . . . accip-
 erunt R.

10. *om.* et pr. RW. plus: amplius J. *om.*
autem sec. LR. et ipsi int. lin. V; et ipse
 H, et ipsis O*.

11. accipientes L. aduersum H* TZ*; contra
 F. patremfamilias uno uerbo JY vg.

12. dicentes XT. hii BCEPHL? ORWZ*. una
 hora codd. fere omnes (ora T) et vg. cum uett. fere
 omn.: unam horam (μία ὥρα) LMR g₁₁, unam
 hora H¹Θ (sed unā in ras. H). > nobis illos H.
 nouis O*. qui: quia L. pundus R; honus W.
 aestus (estus CPTW) codd. pl. et vg. cum uett. pl.
 et Hieron.: aestum (τὸν καύσωνα) Q e h n corp. ox.,
 estum R.

13. ad C. amicae R. dinario R; + diurno R.
 uenisti P*, conuen. P^{mo}.

14. tolle repel. H.

¹⁵ aut non licet mihi quod uolo facere?
an oculus tuus nequam est quia ego
bonus sum?
¹⁶ sic erunt nouissimi primi
et primi nouissimi
multi sunt enim uocati
pauci autem electi.
¹⁷ (201. 2) Et ascendens iesus hierosolymam
assumpsit duodecim discipulos secreto
et ait illis
¹⁸ ecce ascendimus hierosolymam
et filius hominis tradetur principibus
sacerdotum et scribis
et condemnabunt eum morte
¹⁹ et tradent eum gentibus

ad deludendum
et flagellandum et crucifigendum
et tertia die resurget.
²⁰ (202. 6) Tunc accessit ad eum mater
filiorum zebedaei cum filiis suis
adorans et petens aliquid ab eo
²¹ qui dixit ei quid uis?
ait illi dic ut sedeant hi duo filii mei
unus ad dexteram tuam
et unus ad sinistram in regno tuo.
²² Respondens autem iesus dixit
nescitis quid petatis
potestis bibere calicem quem ego bibi-
turus sum?
dicunt ei possumus

quod tuum est. et uade. uolo autem et huic nouissimo. dare sicut et tibi. ¹⁵ haud non licet mihi facere de meum quod uolo. an oculus tuus nequam est. quia ego bonus sum. ¹⁶ sic erunt primi nouissimi. et nouissimi primi. multi enim sunt uocati. pauci autem electi. ¹⁷ et ascendens iesus in hierosolymam. adsumsit duodecim discipulos seorsum in uia. et ait illis. ¹⁸ ecce ascendimus hierosolymam et filius hominis tradetur principibus sacerdotum et scribis et condemnabunt eum morti. ¹⁹ et tradent eum gentibus ad inludendum. et flagellandum. et crucifigendum. et tertia die resurget. ²⁰ tunc accessit ad eum mater filiorum zebedaei cum filiis suis. adorans et petens aliquid ab eo. ²¹ ipse autem dixit ei. quid uis. ait illi. dic. ut sedeant hi duo filii mei unus ad dexteram tuam et unus ad sinistram tuam in regno tuo. ²² respondens autem iesus dixit illis. nescitis quid petatis. potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum. aut baptismum baptizari quo ego. dicunt ei. possumus

15. mihi in ras. H, michi W; + in meis E; + dare mea QR. quod uolo facere: et quod uolo in meis f. Q; quodque uolo f. R. facere + de re mea O* sed expunxit O^c, cf. QR supra. han C. hocus C, oculos M. tuos H*. nequa J.

16. sunt enim ABPFJLMTRVXYZ: >enim sunt CEHΘKOQTW vg. Tisch. autem codd. pl.: uero EEP^{mo}HO^{sa}QR vg. Tisch.; om. T. electi C, electi P (1 sec. expuncta).

17. ascendens T, accedens C; ascendit J. ihs + in T. hierosolymam (eis 'Ιεροσόλυμα) ΘJMM VX*Z*, iherosolymam C, iherosolimam T, hierosolymam KZ³, hierusolimam P^{mo}Q(hyer.)R, ierosolimam W, ierosolymam vg.: hierosolyma B, hierusolima E; hierosolymis A(F def.)OX^cV, hierosolimis H, hierosolimis P*; + et J. assum-sit cum AHQXY (cf. ad iv. 5), assumpsit KLMW vg., adsumsit TZ^c, adsumpsit CEPΘJMTORVZ* Tisch.; adsumit B (assumpsit F ex Marc. x. 22). duodecem P* (-cim P¹), XII. EMTRW. discip. + suos BEHPΘJOQRW. ait: dixit P*(sed ait ^{mo}).

18. hierosolymam ACΘJMMQVXYZ*, hierosolymam KZ³, hierusolimam EPLR, hieroso-

limam O, iherosolymam T, ierosolymam vg., ierosolimam W: hierosolyma F, hierusolyma B; hierosolimis H. traditur L. condemnabunt EΘ RW. om. eum E. morte codd. vg. Hier. uett. plur. cf. Catonem ap. Sen. Ep. 71, 15 omne humanum genus... morte damnatum est: mortem H*O*, morti dfg; (Graeci plurimi θανάτω sed eis θάνατον N Tisch. 8, om. B aeth. et uncis includunt W. H.).

19. deludendum codd. pl.: inludendum J, illudendum K*? vg. flagillandum PR, flagillendum L. cruci figendum V.

20. ad: ab L. zebedaei CEPHLRXW, zebadaei F. filis LR. hadorans C, adorans L?. hab C.

21. dixitque JKM VXZ* (corr. Z⁴). uis + et H¹ΘO^{sa}. ait: at R. die ut: dicunt H*; ut (om. die) R. hii BCEHΘ*LORTWZ*; om. P. om. mei D. dextram JZ*, dexterram O. unus ad sin.: unus a sin. EJ; unus et sin. R* (corr. R^{sa}). sinistram CT; + tuam ORTWXZ.

22. autem: + illis R. dixit: + illis PQ; + eis F. > calicem bibere QR. uibiturus O*. dicunt ei (λέγουσιν αὐτῷ graeci D excepto) BCE PPFJKLMMTOQRTVWXYZ vg.: om. ei AHΘ.

²³ ait illis calicem quidem meum bibetis
sedere autem ad dexteram meam et
sinistram
non est meum dare uobis
sed quibus paratum est a patre meo.
²⁴ (204. 2) Et audientes decem indignati
sunt de duobus fratribus
²⁵ iesus autem uocauit eos ad se et ait
scitis quia principes gentium dominan-
tur eorum
et qui maiores sunt potestatem exer-
cent in eos
²⁶ non ita erit inter uos

sed quicumque uoluerit inter uos maior
fieri
sit uester minister
²⁷ et qui uoluerit inter uos primus esse
erit uester seruus.
²⁸ (204. 4) Sicut filius hominis non uenit
ministrari sed ministrare
et dare animam suam redemptionem
pro multis.
²⁹ (205. 2) Et egredientibus illis ab iericho
secura est eum turba multa
³⁰ et ecce duo caeci sedentes secus uiam

²³ ait illis. calicem quidem meum bibetis et baptisma quo ego baptizor. baptizamini. sedere autem ad dexteram meam uel ad sinistram non est meum dare uobis sed quibus paratum est a patre meo. ²⁴ et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus. ²⁵ iesus autem uocauit eos ad se et ait. scitis quia principes gentium dominantur eorum. et qui maiores sunt potestatem exercent in eis. ²⁶ non ita erit inter uos. sed quicumque uoluerit inter uos maior fieri. sit uester minister. ²⁷ et quicumque uoluerit inter uos primus esse erit uester seruus. ²⁸ sicut enim filius hominis non uenit ministrari. sed ministrare. et dare animam suam redemptionem pro multis. ²⁹ et egrediente eo ab iericho secuta est eum turba multa. ³⁰ et ecce duo caeci. sedentes secus uiam. ut audierunt quod iesus transiret. exclamauerunt

23. et ait O. illis + ihs QR. > meum quidem L. om. quidem E. bibetis R. om. autem B. dexteram BJ. om. meam R*. et sinistram codd. pl. et B; uel sin. cod. caraf. 53C; et ad sin. C3P*H2OT (senis. P*, sinix. CT, item a³ T); uel ad sin. JKM²VZ⁴; uel a sin. E; aut ad sin. P²⁰⁰ (sinis.) LQR. sin + meam R. uobis: nobis L. paratum: datum Z* (corr. Z').

24. et audientes: aud. autem J. aud. + illi P¹L²Q². decem EKL; .x. RW; + discipuli H²QO. sun¹ Q. dubus R (corr. R²⁰²).

25. uocabit I.; conuocauit E. om. et R. ait + eis BO. quia: quod E. > gentium principes LR. eorum X; in eos J. et qui mai. s. p. e. in eos (eas et om. in X*); et etumaces potentantur eorum E sine auct. uet. Def. B ad xxi. 6.

26. quicumque T; qui C.

27. serbus T.

28. animam// E. suam + in S. redemptionem C3P*H2OJKLMMOQRWZ vg.: redemptionem A(B def.)TVXY, redemptionem E. > pro multis redemptionem R. Post hunc uersum sequitur hoc additamentum in H²⁰⁰QO, uos autem quaeritis de modico crescere et de maximo minui qui (cum O) autem introieritis ad caenam (cen. O) uocati nolite recumbere in superioribus (ri sec. ex corr. O) locis ne forte dignior te superueniat et accedens is qui te inuitauit dicat tibi adhuc inferius accede et confundaris si autem

recubueris in inferiori (feriori O*) loco et aduenerit humilior te dicet tibi qui te inuitauit accede adhuc superius et (om. O*; + c. sax.) erit tibi hoc utilius; locus notatur, linea apposita in O ubi adscripsit manus saec. x? . 4 Mirum unde istud additum; cum lucas parabolam de inuitatis ad nuptias et primos accubitus eligentibus decimo canone, ubi m(attheu)s sua non communia dicit, referat' quod refertur ad numerum in margine l-clxxviii. Cf. Sabatarium ad h. l. et Tisch. W. H. t. 2 ad loc. Extat tantum in D inter graecos, sed habetur aliquo modo in a b c d e ff¹. 2 g¹ (sed tantum uos autem quaeritis de pusillo crescere et de minore maiores fieri) g² (sed omisiss quae in g¹ sunt) h m (ut g¹) n r, and., emm., B. M. Reg. I. B. vii (uide Westcott, 'Vulgate,' Smith, Dict. of Bible, p. 1712) et Reg. I. A. xviii (Aethelstan).

29. et om. R* (+ R²⁰²). illis AEHWX²Y vg. Hieron.: eis C3P*H2OJKLMMOQRWZ. hab C. iericho O*²MW vg., ierico T, hericho L. secuta (sequa O) est eum (om. eum J) turba m. (cum graecis exc. D et paucis aliis) codd. pl. et vg.: secutae (secute W, sequutae X, sequite T) sunt eum turbae multae (-be -te W) ROTWX* cum e ff¹ g² q.

30. ecce L. ceci RW. audientes E. quia: quod QO. hiesus C uide ad i. i. om. et EJQ. exclamauerunt X*. nostri: nobis Q. filii EFH OJKMMOTVWXYZ vg.: filii AC²PLQR.

audierunt quia iesus transiret
et clamauerunt dicentes
domine miserere nostri fili dauid
³¹ turba autem increpabat eos ut tace-
rent
at illi magis clamabant dicentes domine
miserere nostri fili dauid
³² et stetit iesus et uocauit eos
et ait quid uultis ut faciam uobis?
³³ dicunt illi domine ut aperiantur oculi
nostri
³⁴ misertus autem eorum iesus
tetigit oculos eorum
et confestim uiderunt et secuti sunt
eum.
XXI. (206. 2) Et cum adpropinquassent

hierosolymis
et uenissent bethfage ad montem oli-
ueti
tunc iesus misit duos discipulos ² dicens
eis
ite in castellum quod contra uos est
et statim inuenietis asinam alligatam
et pullum cum ea
soluite et adducite mihi
³ et si quis uobis aliquid dixerit
dicite quia dominus his opus habet
et confestim dimittet eos.
⁴ (207. 7) Hoc autem factum est
ut impleretur quod dictum est per pro-
phetam dicentem
⁵ dicite filiae sion

mauerunt dicentes miserere nostri domine fili dauid. ³¹ turba autem increpabat eos. ut tacerent. at illi magis clamabant dicentes miserere nobis domine fili dauid. ³² et stetit iesus et uocabit eos et ait illis. quid uultis ut faciam uobis. ³³ dicunt illi. domine ut aperiantur oculi nostri. ³⁴ misertus autem eorum iesus. tetigit oculos eorum. et confestim uiderunt. et secuti sunt eum. XXI. ¹ Et cum adpropinquassent hierosolymis. et uenissent in bethphagae ad montem oliueti tunc iesus misit duos discipulos suos. ² dicens eis. ite in castellum. quod contra uos est. et statim inuenietis asinum alligatum. et pullum cum eo soluite. et adducite mihi. ³ et si quis uobis aliquid dixerit. dicite quia dominus his opus habet. et confestim dimittet eos. . . ⁴ hoc autem factum est. ut adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem. ⁵ dicite filiae sion. ecce rex tuus. uenit tibi mansuetus. et sedens

31. turbe W. increpabat EW. eis CTX^cZ*. tacerent⁶ Θ. at: ad O. om. dñe R. miserere PR. filii ACEPLO^cQR.

32. et: tunc X; om. J. hiesu C. uocaui Z* (+ t Z⁴), uocabit T. eos + ad se Q. uultis: uis V.

33. illi: ei R. om. dñe X*. dñe ut aperiantur in rasura in Z. apereantur H*. hociuli C.

34. missertus L; + est ER. eorum: eis Q; om. ET. hiesus C u. i. i; + et R. hociulos C. post uiderunt om. et R. sequuti X*. sequi Θ. eum: ihm E.

XXI. 1. quum Θ; om. E. adpropinquassent CPHΘJLORX^cZ* et appr. AFKMTVWYZ² vg. cum graecis plur. ἡγγισαν: adpropinquasset MQX*; adpropinquaret E=ἡγγισεῖ C³V^{ms} etc. hierosolymis ACEFΘJMMOQVXYZ*; hierosolymis KZ³, iherosolimis T, hierosolimis P³LR^{ms}, hyerosolimis H, ierosolimis W, ierosolymis vg. om. hier. et uenissent R* sed + corr. sax. uenisset E. cum graecis aliquot et gat. ἦν², uenit q; + in Q. bethfage ACEPHΘKLMMQRTVWYZ, bethfaget J: bethphage FOX vg. ad: in E=eis cum

graecis BC² 33 g^{scr} et b c e ff. 1. 2 h n q r. olibeti OT, holibeti C, olieti R. tunc: tunc lapsu H. misit L. om. duos R* (sed + R^{ms}). discipulos codd. (-us F) et vg.: de discipulis L; + suos EP^{ms} KMT.

2. dicens sine add. R*; + illis R^{ms}. contra: tra L. > est⁶ contra uos T. inuenitis asiname lapsu 5. assinam ELR et sic infra. alligatam: ligatam J. pullum + eius X^c. adducete O*; + eum F.

3. q^{uis} O. hiis EW. hopus C. dimittet eos: demittet uobis R, dimittit (-tet X^c) // uos X.

4. Hoc uersu incipit rursus O uerbis quod dictum est.

autem + totum ERW cod. caraf. SC cum graecis plurimis et gat. g₂ q. impleteretur AEH*MO^c (impleretur O*)YZ et inpl. CFLT: adimpleretur H²ΘJKMTVWX vg.; adinpl. PQR(adinplere R* + tur R^{ms}). per: + aeseiam Q, + esseiam R, + essaia D. profetam D³PLR, profeta Q.

5. filie W. syon C. et sedens codd. fere omnes et H: om. et W 5 SC Tisch. assinam ELR. om. filium A*QR* (+ R^{ms}). subingalem R.

ecce rex tuus uenit tibi mansuetus
et sedens super asinam et pullum
filium subiugalis.
⁶ (208. 2) Euntes autem discipuli fecerunt
sicut praecepit illis iesus
⁷ et adduxerunt asinam et pullum
et inposuerunt super eis uestimenta
sua
et eum desuper sedere fecerunt
⁸ plurima autem turba strauerunt uesti-
menta sua in uia
alii autem caedebant ramos de arbori-
bus
et sternebant in uia.
⁹ (209. 1) Turbae autem quae praecede-
bant et quae sequebantur
clamabant dicentes
osanna filio dauid

benedictus qui uenturus est in nomine
domini
osanna in altissimis.
¹⁰ (210. 10) Et cum intrasset hierosolimam
commota est uniuersa ciuitas dicens
quis est hic?
¹¹ populi autem dicebant
hic est iesus propheta a nazareth gali-
laeae.
¹² (211. 1) Et intrauit iesus in templum
dei
et eiciebat omnes uendentes et emen-
tes in templo
et mensas nummulariorum
et cathedras uendentium columbas
euertit
¹³ et dicit eis scriptum est
domus mea domus orationis uocabitur

super asinum. et pullum filium subiugalis. . . ⁶euntes autem discipuli. fecerunt sicut praecepit illis iesus. ⁷et adduxerunt asinum. et pullum. et inposuerunt super eum uestimenta sua. et sedit super eum. ⁸plurima autem turba. strauerunt uestimenta sua in uia. alii autem caedebant ramos de arboribus. et sternebant in uia. ⁹turbæ autem quæ præcedebant et quæ sequebantur. clamabant dicentes. osanna filio dauid. benedictus qui uenit in nomine domini. osanna in excelsis. ¹⁰et cum introisset in hierosolimam. commota est uniuersa ciuitas. dicens quis est hic. ¹¹turbæ autem dicebant. hic est iesus propheta a nazareth galileae.

¹²et intrauit iesus in templum dei. et eiciebat omnes uendentes. et ementes in templo. et mensas nummulariorum euertit. et cathedras uendentium columbas. ¹³et dixit illis. scribuntum est. domus mea domus orationis uocabitur. uos autem fecistis eam speluncam

6. praecipit P L Q, prec. D. > ihs illis L; eis ihs E.

7. assinam E(ras. inter n et a) L R. pullum + eius BEH²Θ. inposuerunt AC(F def.)Θ J K M M O Q T V Y Z, inposu. P L R, imposu. H W X v g.: posuerunt E, possuerunt D. super eis AC(F def.) H M T Y: super eos BΘ J O V W X Z* v g. c d g₁ δ Tisch.; super eum D K M Q Z⁴ a b e f f f₁.₂ h g; eis P L; ei E R. desuper: super L.

8. plurimae au. turbæ D Q R. alii: alia E. cedebant E P H L O R W Z* (corr. Z¹). de arboribus: arborum D. in uiam Y.

9. turbe W, turba H* R. prececedebant D, praecedebant H² Q, precedebant W; cedebat R. sequabantur L, sequib. O; secebatur R. o sanna A F, os anna V, osanna O, ossanna D, ossianna C, ossianna R, hosanna v g. (hosan-na 5). filio: fili DEL W Z* (corr. Z²), filii P* Q R. beneditus V. uenturus est A B P* H J K L M M T V X (uentur est) Y Z²: uenit C D E P^{mo} (F) Θ O Q R T W Z* et⁴ v g. uett. o sanna A F, os anna V, ossanna D L, ossianna C,

ossianna R, hosanna v g. os. in altissimis: om. T*; os. in excelsis DE Q R T^c c d f g₁ h δ aur.

10. quum H Θ. introisset R; transisset X*. hierosolimam A C F H Θ J M M T O Q V X Y Z*: hierosolimam B K Z³, hierusolimam DE P R, iherosolimam T, ierosolimam W, ierosolimam v g.; hierusolimis L. commotata D. huniuersa C; tota O. quis: qui T*.

11. populi autem dicebant (οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον graeci fere omnes) codd. pl. et v g.: populus a. dicebat A B X^c Y. om. ihs H et fors an E^c. profeta D P L R. nazareth E, nazaret T Y Z. galileae CE P F H Θ K L M O R V Z, galilaeae D, galilee W.

12. ntrauit sic inc. uers. D. templo H. iecebat L R, eicebat P*, ieciebat D, eiiciebat v g. Tisch.; eiciebant Q. hementes C. nummolar. B V, numular. D W v g. catedras T. uendenti m H*, uendentes m H¹. columpnas W. heuertit C, et uertit Y, subuertit J.

13. et dicit: dicens Q, dicit R. om. scriptum est E* sed + in m g. E¹. scribuntum BE T Z. est +

- uos autem fecistis illam speluncam latronum.
- 14 (212. 10) Et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo et sanauit eos.
- 15 (213. 5) Uidentes autem principes sacerdotum et scribae mirabilia quae fecit et pueros clamantes in templo et dicentes osanna filio dauid indignati sunt ¹⁶ et dixerunt ei audis quid isti dicant? iesus autem dicit eis utique numquam legistis quia ex ore infantium et lactantium perfecisti laudem?
- 17 (214. 6) Et relictis illis abiit foras extra ciuitatem in bethaniam ibique mansit
- 18 mane autem reuertens in ciuitatem esuriit
- 19 et uidens fici arborem unam secus uiam uenit ad eam et nihil inuenit in ea nisi folia tantum et ait illi numquam ex te fructus nascatur in sempiternum et arefacta est continuo ficulnea
- 20 et uidentes discipuli mirati sunt dicentes quomodo continuo aruit?
- 21 (215. 6) Respondens autem iesus ait eis amen dico uobis si habueritis fidem et non haesitaueritis non solum de ficulnea facietis sed et si monti huic dixeritis tolle et iacta te in mare fiet.

latronum. ¹⁴ et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo. et sanauit eos. ¹⁵ uidentes autem principes sacerdotum. et scribae mirabilia quae faciebat iesus. et pueros clamantes in templo et dicentes. osanna filio dauid. indignati sunt. ¹⁶ et dixerunt ei. audis quid isti dicunt. iesus autem dixit eis. utique non legistis quod ex ore infantium et lactantium perfecisti laudem. ¹⁷ et relictis illis abiit foras extra ciuitatem in bethaniam. et requiebat illic. ¹⁸ mane autem reuertens in ciuitatem esuriit. ¹⁹ et uidens fici arborem unam secus uiam uenit ad eam et nihil inuenit in ea. nisi folia tantum. et ait illi. numquam ex te fructus nascatur in aeternum. et arefacta est continuo ficulnea. ²⁰ et uidentes discipuli mirati sunt dicentes. quomodo continuo aruit ficulnea. ²¹ quibus respondens iesus ait. amen dico

enim quia R. horationis C. uoca^{bitur} O; + omnibus gentibus R ex Mc. xi. 17. illam: eam DEF^mQ^rVZ. speluncam DL^r. latronis D.

14. ceci LW. clodi DEΘ.

15. principes sac.: pharissaei Q. scribe HW. mirabilia L. que D. fecit + ihs DEQR. om. et sec. T. om. in templo et dicentes M; om. et dicentes Q. o sanna F, ó sanna AK, ós anna V, ossanna DL, osianna C, ossianna R, hosanna vg. filio: fili DELZ* (corr. Z³), filii P¹QR.

16. om. ei KMZ* (+ Z³). audi P. dicant ABC^mEFH^mOM^mTORVYZ: dicunt DEP*JKL QTW vg. Tisch. hiesus C uide ad i. i. dicit codd. pl. (λέγει): dixit CEPI.R vg. cum uett. plur. huiusque C: nos (pro utique) F. nunquam J⁵: non DQR. om. quia X*Z* (+ Z³). hore C. lactantium codd. fere omnes et A quamquam Tisch. perperam -entium. Cf. Ducange s. u.: lactentium W vg. perficisti L.

17. illis: illi H; + ihs T. habiit C. foris J. uet^haniam O, bethania ET. ibique: et ibi R. mansit + et docebat eos de regno dei E (in Z rasura est 5 uel 6 litt. quae in marg. additae

fueraut). Hoc additamentum agnoscunt corr. uat. et corr. apud Tischendorfium ut 'in ecclesia' i. e. in lectionibus ecclesiasticis: sed can. corr. uat. marg. Post abiit deficit B usque ad homo uersu 28.

18. hesuriit C, esurit D, essurit L.

19. uidens: uidit DLQR. ficus E, feci LW. > arb. fici R. uiam + et LR. uenit: ueniens X* (corr. X^c). om. et X*. nichil W. om. in F. eam E. > tant. folia J. tantam W. numquam H, nunquam H. arefacta C, are facta D, arida facta QR. ficulnia R.

20. aruit + ficulnea DLQR(-ia).

21. om. autem E. om. ait eis R (sed + ait illis R⁸⁰⁰); om. eis DT. amen his repet. D (sed sec. expunct.). abueritis T. haesitaueritis E, haesitaueritis CPKM^vVZ, haesitaueritis DR, haesitaueritis J, ees. O, aessitaueritis L; haesitaueritis W (+ in corde F sed ex Marco est). ficulnia R. facitis M. om. sed R. om. si sec. D. tolle sine additamento cum codd. plur. et vg. ff. 1. 2 h q r: + te DEF^mL^mQ^r TW a e f g, aur.; graeci ἀρῶντι καὶ βαλῶντι unde tollere et iactare c, tollere et mittere b, tollere et

- 22 (216. 4) Et omnia quaecumque petieritis
in oratione credentes accipietis.
23 (217. 2) Et cum uenisset in templum
accesserunt ad eum docentem
principes sacerdotum et seniores populi
dicentes
in qua potestate haec facis?
et quis tibi dedit hanc potestatem?
24 Respondens iesus dixit illis
interrogabo uos et ego unum sermo-
nem
quem si dixeritis mihi
et ego uobis dicam in qua potestate
haec facio
25 baptismum iohannis unde erat?
e caelo an ex hominibus?
at illi cogitabant inter se dicentes
si dixerimus e caelo
dicet nobis quare ergo non credidistis
illi?
26 si autem dixerimus ex hominibus ti-
memus turbam
omnes enim habent iohannem sicut
prophetam
27 et respondentes iesu dixerunt nesci-
mus

uobis si habueritis fidem. et non haesitaueritis. non solum de ficulnea facietis. sed et si monti huic dixeritis, tolle te et iacta te in mare fiet. ²²et omnia quaecumque petieritis in oratione credentes accipietis. ²³et cum introisset in templum. accesserunt ad eum docentem principes sacerdotum et seniores populi dicentes. in qua potestate haec facis. et quis tibi dedit hanc potestatem. ²⁴respondens autem iesus dixit illis interrogo uos et ego unum sermonem. quem si dixeritis mihi. et ego uobis dicam in qua potestate haec facio. ²⁵baptismum iohannis. unde erat e caelo an ex hominibus. at illi cogitabant intra se dicentes. si dixerimus e caelo dicet nobis. quare ergo non credidistis ei. ²⁶si autem dixerimus ex hominibus timemus turbas. omnes enim habebant iohannem sicut prophetam. ²⁷et respondentes ad iesum dixerunt nescimus. ait illis et ipse nec ego uobis dico in qua potestate haec facio.

mitte te d; et sic cor. uat. 'tollere et iactare in mare fiet *græcus sic habet et Mr.* xi [23] tollere et mittere *gr. et Lu.* xvii. [6] de arbore moro eradicare et transplantare; *propter quod (?) male dicitur* tolle [+ te *int. lin.*] nam r mutatur in t'; sed marg. '... tolle et iacta te in mare fiet et tamen in Mr. xi f dicit tollere et mittere. iacta te: mitte R. in mari CE; in uia T.

22. quaecumque D, quæcunque H. horatione C; nomine meo D. accipietis + a patre meo J.

23. quum ΘH^c, qum H*, ueniisset D; + dñs ihs H. in templo H*Z*, corr. H^cZ³. om. docentem HR cum a b c e ff. g₂ h l et *græco* 44^{ov}. *syr. cu.* saeniores C. hec W. faci (+s corr.) H*. aut quis P^mL. > dedit tibi FR.

24. respondit M; + autem DRW. dixit illis ADEPFHΘLMRTX^cV, et dixit eis JKMOQV WX*Z¹ *vg. Tisch.*: ait eis Z*; dixit tantum C. interrogabo O*; interrogo FO^{sz}. sermonem quem: uerbum quod E. Post sermonem + dicite mihi R. om. si H*Y. di//xeritis H. om. uobis T; > dicam uobis H. in quam potestatem Z*, in qua potestatem H, in qua potesta L. hec CTW. fatio W.

25. baptismum ut Mc. xi. 30, bap̄tismus DLR: baptisus TW *vg. Hieron.*, baptisma Hieron.

comm., d. Veteres plerumque baptismum (βάπτισμα) et sic corr. uat. et marg. ex correctione, ubi fuerat utrinque baptismus. iohannis SC et sic infra; iohannem R. hunde C. erat: fuit E; ras. 2 uel 3 litt. post erat H. de caelo EW (celo); + erat E. han C. ad C. ille H. intra DEΘQR. de caelo EH*R^{sz}W(cel.)X*; he caelo C. om. quare R. ergo: uos Q. credidisti illi Y; credidistis ei D (+nobi ante ei sed expunct.) P^mQ.

26. om. autem Q. omnis M*. habent (ἐχουσιν fere omnes) codd. pl. et H et corr. uat.: habebant DEPFΘJLOQRTWX*5SC Hieron. comm. et corr. uat. marg. cum *gr.* 1 al. pauc. ἐχον, a c f g₂ h q, cf. habuerunt ff. iohannem (ut iii. 13) cum DPF HΘJKLMO^{sz}QRWZ5H: iohannem ACMO* TVX; ioham E; ioannen Y*, -nem Y^cSC. sicut: sunt R* (corr. R^{sz}). profetam DFLOR.

27. responderunt (et + et ante dixerunt) E. hiesu C; ihm H; ad ihm DRWX*; ei Q. nec: non R. ego: ergo Y. > uobis dico MZ. quam potestatem Y. hec CW. faciam cum AFH*M O*Y: facio CDEPH²ΘJKLMO^{ol}QRTVW(fatio) XZ *vg. Hieron. Tisch. et uett.*; sed faciam uerum credo, uix enim ex coniectura oriri poterat; Graeci habent ποῶ. In Mc. xi. 33 legimus faciam cum codd. plur., in Lc. xx. 8 facio cum codd. omn.

ait illis et ipse
nec ego dico uobis in qua potestate
haec faciam.

²⁸ (218. 10) Quid autem uobis uidetur?
homo habebat duos filios
et accedens ad primum dixit
fili uade hodie operare in uinea mea
²⁹ ille autem respondens ait nolo
³⁰ postea autem paenitentia motus abiit
accedens autem ad alterum dixit simili-
liter
at ille respondens ait eo domine et
non iuit

³¹ quis ex duobus fecit uoluntatem pa-
tris?

dicunt primus.

Dicit illis iesus amen dico uobis
quia publicani et meretrices praece-
dunt uos in regnum dei

³² uenit enim ad uos iohannes in uia
iustitiae

et non credidistis ei

publicani autem et meretrices credi-
derunt ei

uos autem uidentes nec paenitentiam
habuistis postea ut crederetis ei.

²⁸ quid autem uobis uidetur. homo quidam. habuit duos filios. et accedens ad primum. dixit fili. uade hodie operari in uineam. ²⁹ ille autem respondens ait nolo. post autem. paenitentia motus abiit. ³⁰ accedens autem ad alterum. dixit illi similiter: at ille respondens ait. eo domine et non ibit. ³¹ quis igitur ex duobus fecit uoluntatem patris. dicunt ei. primus. dicit illis iesus. amen dico uobis. quia publicani et meretrices. praecedunt uos in regnum dei. ³² uenit enim ad uos iohannes in uia iustitiae. et non credidistis ei. publicani autem et meretrices crediderunt ei. uos autem uidentes nec paenitentiam egistis

28. om. autem M*(sed + M¹). uidetur Q. > uidetur uobis QR. homo sine add. ABEPFH*J LOYZ* et φ Walkeri: + quidam CDEP^{ms}H²ΘKM MQRTVWXL² vg. Hieron. uelt. (exc. d); deinde + qui E. habebant L. duos: 11. D. accidens QR. filii APLRT. odie T, hodie C: om. R*(sed + hodie R^{ms}); in rasura scr. K. hoperare C; operari W⁵. > operare hodie E. in uineam (-iam D) meam DEHJKMOQR^{ms}TWL²*, in uiam meam R*.

29. ille autem: at ille E. ait: dixit P*(sed corr. mg.). po²tea O. om. autem V. penitentia CPT, -cia W; poenitentia B vg.; paenitentiam E*, poenitentiam L. habit L; abit + in uineam suam Q; + in uinam et uelt. a b c d e ff. 2 h.

30. accedens L. autem int. lin. Θ. dixit + illis Q. iuit codd. pl. (iit P*): ibit AZ. Hi uersus transponuntur ab RT^c et cod. Usseriano 2 (Tr. Coll. Dub. A. 4. 6 = r₂) cum graecis B 4. 13. 69. 124. 238. 262. 346 et uersionibus aliquot, quem ordinem sequuntur etiam W. H.; legunt autem sic ille autem respondens (om. r₂) dixit (ait T) eo dñe et non iuit (iit R, habiit r₂) accedens (accessit r₂) autem ad alterum (aliud r₂) dixit similiter at ille respondens ait (ille autem reS r₂) nolo et postea (postea uero T^c, et postea r₂) paenitentia (penit. T^c, penet. r₂) motus (ductus r₂) abiit (+ in uiniā r₂).

31. quis + ergo I.T. facit Q. uoluntatem C, uolunt. T. dicunt + ei BDEP^{ms}KMMRV vg.

primus DEH²ΘKMMTVWZ¹ vg. Par. 13171 Harl. 2788. 2790. 2795. 2797. 2823. 2826. Add. 9381. 11848. 11849, Egerton. 873, Cotton. Tib. A. 11, et gal. emm. c f q d cor. uat.: nouissimus (δ ἐσχατος D) ABCPFH*JLORTXYZ* et B. M. Reg. 1. A. xviii, 1. B. vii, 1. E. vi, Add. 5463 (i. e. Bentleii F) corp. oxon. cum uelt. plur. a b d e ff. 2 g₁ h r r₂, aur.; ambas lectiones confundit dicunt primus ei nouissimus Q. Hic maxime conferendus est Hieronymus qui in textu legit nouissimus deinde pergit 'Sciendum est in ueris exemplaribus non haberi nouissimum sed primum ut proprio iudicio condemnentur. Si autem nouissimum uoluerimus legere manifesta est interpretatio, ut dicamus intelligere quidem ueritatem Iudaeos, sed tergiversari, et nolle dicere quod sentiunt, sicut et baptismum Iohannis scientes esse de caelo dicere noluerunt.' dicit: ait Q. publicani DPLR. meretrices DL, meretrices O*. praecedunt (προάγουσιν) BC (praec. uos bis repet.) EH¹ΘJKLMMO*TVX*Z¹ Hieron.: praecedunt AD²PFH*O^{ms}QRW (pre.) X^cY⁵SC² Tisch.; uariant ueteres: praesentem habent a c e f ff. g₁ q, futurum b d (antecedent) ff. 2 h. in regnum (εἰς τὴν βασιλείαν) ut v. 20, vii. 21, xviii. 3, xix. 23, 24, cum EP*KMV²SC² f h: in regno codd. rell. 5 Hieron. et uelt. plur.

32. enim int. lin. X; autem W. iohannis DE*PLQRX et iohannes SC². > iohan. ad uos BDKQ. iustitie E, -cie W. crededistis M, gredidistis O, credistis K; credidisti E. publicani

³³ (219. 2) Aliam parabolam audite
homo erat pater familias
qui plantauit uineam
et saepe circumdedit ei
et fodit in ea torcular
et aedificauit turrem
et locauit eam agricolis
et peregre profectus est
³⁴ cum autem tempus fructuum adpropinquasset
misit seruos suos ad agricolas
ut acciperent fructus eius
³⁵ et agricolae adprehensis seruis eius
alium ceciderunt alium occiderunt

alium uero lapidauerunt
³⁶ iterum misit alios seruos plures prioribus
et fecerunt illis similiter
³⁷ nouissime autem misit ad eos filium
suum dicens uerebuntur filium meum
³⁸ agricolae autem uidentes filium dixerunt intra se hic est heres
uenite occidamus eum
et habebimus hereditatem eius
³⁹ et adprehensum eum eiecerunt extra uineam et occiderunt
⁴⁰ cum ergo uenerit dominus uineae
quid faciet agricolis illis?

postea ut crederetis ei. ³³ aliam parabolam audite homo quidam erat paterfamilias qui plantauit uineam. et saepen circumdedit eam et fodit in ea torcular et aedificauit turrem et locauit eam agricolis et peregre profectus est. ³⁴ cum autem tempus fructuum adpropinquasset misit seruos suos ad agricolas. ut acciperent fructus eius. ³⁵ et agricolae adprehensis seruis eius unum caeciderunt. alium occiderunt alium uero lapidauerunt. ³⁶ iterum misit alios seruos plures prioribus. et fecerunt eis similiter. ³⁷ nouissime autem misit ad eos filium suum unigenitum dicens. reuerebuntur filium meum. ³⁸ agricolae autem. uidentes filium dixerunt intra se. hic est heres. uenite occidamus eum et habebimus hereditatem eius. ³⁹ et adprehendentes eum eiecerunt eum extra uineam. et occiderunt. ⁴⁰ cum ergo

DPLR. *om.* autem W. meritrices DL. *om.* ei D. penitentiam CPR, poenit. D, poenet. LW *vg.* abnustis C. post ea Y. > ut postea Q. credideretis B, crederitis X*.

33. parabolam DPLOR. audite: di in *ras.* a *corr.* scr. O. uiniam DR; + suam D. saepe AFHX b, saepae Y, item sepe CQZ* q: saepem BEKM e m cf. Mc. xii. 1, saepen f, sepem DPL^c MTORTVWZ¹ *vg.* Tisch. Hieron. c ff. 2 g₁ h, septem L*Q. circumdedit J5H. fudit E, fodi F. torcular E, turcular L. edificauit CLW. turrem + in medio eius E ex Esaia v. 2, cui lectioni etiam suffragatur cor. uat., sed non marg. agriculis BHLR. perigre P* (pere. P¹).

34. quum HΘ. fructum EM(R); fructus J. adpropinquasset BCDEPHΘJLMO(R)TX^cZ*, appr. AFKMVWYZ² *vg.*: adpropinquaret QX*. > adpropinquasset fructum + uiniac R. misit DLR. seruos O*. suos: tuos R; *om.* KZ. ad: et Y. agriculas HLRT. acciperent O; acciperunt Y. fructos O*; fructum R.

35. et agricolae: *om.* et L; et agricole W, et agriculae HLR; > agricole autem E; + uenerunt Q. adprehensis ACDJMOTVX? et adpraeh. BEPFRZ* et adpraech. LQ: appreh. KWYZ² *vg.* Tisch., appraeh. HΘM. *om.* eius Z*. ceciderunt FΘMOR^{1az}TVW *vg.* et caecid. A*BCEJKXZ:

cederunt PHLO^cR*Y et caed. A^cDMQ. alium + autem E. hoccid. C, accid. L*. alius uero lapidabant Q. > alium uero lapidauerunt et alium occiderunt R.

36. + et ad init. R. iterum + autem E. misit DPLR.

37. misit DPLR. dicens + forsitan EF et cor. uat.* sed non marg. reuerebuntur DQR; + forsitan T; + forte J5S; sic etiam graec. 16 add. *ἴσως* et b c e ff₂ h forte uel forsitan ex Luc. xx. 13.

38. agriculae HL(-le)RT, agricole W5H. filium + eius E. intra: inter LW. haeres J5H. hoccidamus C. habebimus haereditatem J5H, habebim[us in mg.] heriditatem L; habeamus hered. DE; nostra erit hereditas R; *graeci* σχῶμεν uel κατασχόμεν.

39. adprehensum CDJMOTX*Z^c, adpraeh. BEPΘZ*, et adpraech. L: appre. AKQVWX^cY *vg.* Tisch., et apprae. FHMT; adpraeso eo R* (sed *superscr.* -hen. R^c); + eiciamus D (sed *expunctum*). > iecerunt eum R. *om.* eum E*. iecierunt DL, eicerunt FM, eicierunt P, egecerunt C; + eum M*. > occiderunt et eiecerunt extra uineam E. uiniac DR. hocciderunt C; + eum P^{mo}Q.

40. quum HΘ. ueniret H*, ueniet X*. uiniac DR, uinee W. agriculis LR; colonis F et E* (uel coloniis).

41 aiunt illi malos male perdet
et uineam locabit aliis agricolis
qui reddant ei fructum temporibus
suis
42 dicit illis iesus numquam legistis in
scripturis
lapidem quem reprobauerunt aedifi-
cantes hic factus est in caput an-
guli
a domino factum est istud et est mira-
bile in oculis nostris?
43 ideo dico uobis quia auferetur a uobis
regnum dei
et dabitur genti facienti fructus eius
44 et qui ceciderit super lapidem istum
confringetur
super quem uero ceciderit conteret
eum.

45 (220. 1) Et cum audissent principes sacer-
dotum et pharisaei parabolas eius
cognouerunt quod de ipsis diceret
46 et quaerentes eum tenere timuerunt
turbas
quoniam sicut prophetam eum habe-
bant.
XXII. (221. 5) Et respondens iesus dixit
iterum in parabolis eis dicens
2 simile factum est regnum caelorum
homini regi
qui fecit nuptias filio suo
3 et misit seruos suos uocare inuitatos
ad nuptias
et nolabant uenire
4 iterum misit alios seruos dicens
dicite inuitatis ecce prandium meum
parauit

uenerit. dominus uineae. quid faciet agricolis illis. 41 dixerunt ei. malos male perdet et uineam locauit aliis agricolis. qui reddant ei fructus temporibus suis. 42 dicit illis iesus. nunquam legistis in scripturis lapidem quem reprobauerunt aedificantes. hic factus est in caput anguli. a domino factum est istud. et est mirabile in oculis nostris. 43 ideo dico uobis. quia auferetur a uobis regnum dei. et dabitur genti facienti fructus eius. 44 et qui caeciderit super lapidem istum. confringetur. super quem uero caeciderit. conminuet eum. 45 et cum audissent principes sacerdotum et pharisaei parabolas eius cognouerunt. quod de ipsis diceret. 46 et quaerentes eum tenere. timuerunt turbas quoniam sicut prophetam eum habebant. XXII. 1 Et respondens iesus. iterum dixit eis in parabolis dicens. 2 simile est regnum caelorum homini regi qui fecit nuptias filio suo. 3 et misit seruos suos. uocare inuitatos ad nuptias. et noluerunt uenire. 4 iterum misit alios seruos dicens. dicite inuitatis.

41. + et ad init. E. aiunt: dicunt EQ. male-
perdet uno ductu Θ. perdidit Z* ut uidetur sed
corr. m. p., perdit F. uiniā DO*R; + suam
E^{EP}moΘO*W *vg.*, sed delet suam O^{az} et cod. caraf.
locauit E^{FH}*OTXY^cZ* (sed corr. Z¹). alis LR.
agriculis LR, agricolis E. reddant *codd. pl. et*
cor. ual. cod. caraf. SC: reddent ER5^h, ex graeco
ἀποδώσουσιν; reddunt K. ei: et P*; ei et P^{mo}.
fructus BCT; + in J.

42. numquam (nunquam 5^h): numquid non J;
quid non R. scribitur EJOYZ; + in psalmo E.
edificantes W. > est factus 5^h (corr. cod. caraf.).
caput ELRW. anguli H*. factus *sec.* D^PLQ
RX* cum a b c e ff. 2 h q (non f g 1), facta d. istut
Z* (corr. Z³), iste X*? et est: hoc est DLQR.
mirabilis F, ammirabilis X*, a mirabile X^c.
occulis R, hocalis C.

43. dauitur O*. Post facienti *ras. fere 7 litt. X.*
fructos O*; fructum DQR.

44. om. et D. caeciderit *bis* CE, ciciid. *bis*
DLR, cedderit W?. istum (iustum L*) + non R.
confringetur DL, confringitur O*; infringetur J.
s. quem autem F.

45. et cum (quum CHΘ) audissent (uenissent
R*): audientes autem J. pharisei CTW, farissaei
R, faris D, farissei L, farisei P. parabulas D:PLR.
Post eius *ras. quasi 3 litt. X.*

46. querentes CDELR^{az}; uolentes R*. quo-
niam: quia EQ. propheta E, profetam D^PLOR.

XXII. 1. dicit W. > eis in parabolis C.
parabulis D^PFLR. om. eis Q. om. dicens
RW. > dixit (*pro dicens*) eis E.

2. om. factum DQRW. eaelorum L, cel. W.
nubtias TY.

3. missit DL; miserunt W. seruosuos T.
inuitatores J. nubtias BXY. noluerunt DQRX*.

4. + et ad init. R. missit DLR. alios + suos
E*. seruos + suos JKMVZ. dicite P. om.

tauri mei et altilia occisa et omnia
parata uenite ad nuptias
⁵ illi autem neglexerunt
et abierunt alius in uillam suam
alius uero ad negotiationem suam
⁶ reliqui uero tenuerunt seruos eius
et contumelia adfectos occiderunt
⁷ rex autem cum audisset iratus est
et missis exercitibus suis perdidit
homicidas illos
et ciuitatem illorum succendit
⁸ tunc ait seruis suis nuptiae quidem
paratae sunt
sed qui inuitati erant non fuerunt digni
⁹ ite ergo ad exitus uiarum
et quoscumque inueneritis uocate ad

nuptias
¹⁰ et egressi serui eius in uias
congregauerunt omnes quos inuenerunt
malos et bonos
et impletae sunt nuptiae discumben-
tium.
¹¹ (222. 10) Intrauit autem rex ut uideret
discumbentes
et uidit ibi hominem non uestitum
ueste nuptiali
¹² et ait illi amice quomodo huc intrasti
non habens uestem nuptialem?
at ille obmutuit
¹³ tunc dixit rex ministris
ligatis pedibus eius et manibus
mittite eum in tenebras exteriores

ecce prandium meum parauit. tauri mei et saginata occisa sunt et omnia parata. uenite ad nuptias. ⁵ illi autem neglexerunt et abierunt alius ad agrum suum. alius uero ad negotiationem suam. ⁶ reliqui uero. tenuerunt seruos eius. et contumeliis affectos occiderunt. ⁷ et audiens rex ille. iratus est. et mittens exercitum suum. perdidit homicidas illos. et ciuitatem illorum succendit. ⁸ tunc ait seruis suis. nuptiae quidem paratae sunt. sed qui inuitati erant. non fuerunt digni. ⁹ ite ergo ad exitus uiarum et quoscumque inueneritis. uocate ad nuptias. ¹⁰ et egressi serui illi in uias. congregauerunt omnes quos inuenerunt bonos et malos. et implete sunt nuptiae discumbentium. ¹¹ intrauit autem rex ut uideret discumbentes. et uidit ibi hominem non uestitum uestem nuptialem. ¹² et ait illi. amice quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialem. at ille obmutuit. ¹³ tunc dixit rex ministris. alligate ei pedes et manus et tollite eum. et mittite in tenebras exteriores ibi erit fletus et

meum M. *om.* et *pr.* D. altilia + mea R. occisa DEQR, hoccisa C; + sunt Q⁵ S⁶ C; *ras.* in T in qua inuitatis ut uidetur scriptum erat. parata + sunt ΘO^{raz} Q. nuptias XY, nupcias W.

5. neglexerunt CT. habierunt C. alii DQR. *om.* suam *pr.* R. alii DQR. uero: *om.* J; autem PR. negotiationem V.

6. seruos: ser | tantum L. eius: suos D. contumelia DPLMR; contumeliis BH⁴ Θ *vg. cor. uat. mg.* adfectos cum ADPJLR^{raz} YZ*, et adfectus H; affectos CFΘKMMTVWXZ² *vg. Tisch.*: adflictos BEOQR*; *graeci tantum ὑβρισαν καὶ ἀπέκτειναν.* hocciderunt C.

7. quum HΘ. audiss tantum L. est + nimis T. missis (misis EPL) exerc. suis (πέμπας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ *ferre omnes*) *codd. pl. et vg.*: misit exercitum suum (τὸ στρατεύμα αὐτοῦ D *gr.* 1. 118. 209. 238) et DQR *ferre cum a b c d e f ff.* 2 *h q* (mittens *d f*). homicidas RY. illorum: eorum R. succendit: subuertit T.

8. nuptiae BY, nuptie W. parate W. herant C. fuerunt: sunt DQR.

9. ad: ex R* (ad R^{raz}). ex itus D. *om.* et Q. quosquumque H. inuenieritis O; inueneritis L; inueniretis Q. nuptias XY.

10. egressi PL; egressis E*; + sunt F. in uia R. *post uias ras.* in E. *om.* omnes E. quos: qui T; quotquot DE (ex quodquod) QR. inuenierunt D; + et D. > bonos et malos EPORX*. impletae (-te WY): impl. CDE* PFORT. nuptiae CTXY; nuptie W. discumbentibus DR.

11. ibi hominem bis lapsu K. uestem H. nuptiali BTXY, nupciali W, nuptiale Z* (*corr.* Z³).

12. amicae R. nuptialem BTXY, nupcialiam W. at (ad C) ille obmutuit (hobm. C, omm. HKM MVW, obmo. R): *om.* F.

13. dixit rex (*om.* rex R* *sed* + R^{raz}): rex dicit E. legatis HO*; alligatis J; alligate eum E. pedibus eius et manibus *codd. pl.*: pedibus (*om.* eius) et manibus JQ; > manibus et pedibus eius B *vg.*; > manibus et pedibus (*om.* eius) DE LR; pedibus eius T* (+ et manibus *int. lin.*);

ibi erit fletus et stridor dentium
¹⁴ multi autem sunt uocati
 pauci uero electi.
¹⁵ (223. 2) Tunc abeuntes pharisaei
 consilium inierunt ut caperent eum in
 sermone
¹⁶ et mittunt ei discipulos suos cum herod-
 dianis dicentes
 magister scimus quia uerax es
 et uiam dei in ueritate doces
 et non est tibi cura de aliquo
 non enim respicis personam hominum
¹⁷ dic ergo nobis quid tibi uideatur?
 licet census dari caesari an non?
¹⁸ cognita autem iesus nequitia eorum ait

quid me temptatis hypocritae?
¹⁹ ostendite mihi nomisma census
 at illi optulerunt ei denarium
²⁰ et ait illis iesus
 cuius est imago haec et superscriptio?
²¹ dicunt ei caesaris
 tunc ait illis reddite ergo quae sunt
 caesaris caesari
 et quae sunt dei deo
²² et audientes mirati sunt et relicto eo
 abierunt.
²³ In illo die accesserunt ad eum sad-
 ducae
 qui dicunt non esse resurrectionem
 et interrogauerunt eum ²⁴ dicentes

stridor dentium. ¹⁴ multi enim sunt uocati. pauci autem electi. ¹⁵ tunc abierunt pharisaei. et consilium inierunt. quomodo eum caperent in uerbo. ¹⁶ et miserunt ad eum discipulos suos cum herodianis dicentes. magister scimus quia uerax es. et uiam dei in ueritatem doces et non est tibi cura de aliquo non enim respicis personam hominum ¹⁷ dic ergo nobis. quid tibi uidetur. licet census dari caesari. aut non. ¹⁸ cognouit autem iesus. nequitiam eorum et ait. quid me temptatis hypocritae. ¹⁹ ostendite mihi denarium census. at illi. obtulerunt ei denarium. ²⁰ et ait illis cuius est imago haec. et superscriptio. ²¹ dixerunt ei. caesaris. tunc ait illis iesus. reddite ergo quae sunt caesaris. caesari. et quae sunt dei. deo. ²² et audientes. mirati sunt et relicto eo. abierunt. ²³ in illa die. accesserunt ad eum sadducae qui dicunt non esse resurrectionem. et interrogauerunt eum ²⁴ dicentes. magister.

> manibus eius et pedibus *corr. uat.* + et (*ante mittite*) EQ. mitte V*. ibi: ubi D; illic R.

14. autem: enim RW *vg. Tisch. om. sunt* JK*. uoci R* (+ sunt et at R^{az}). aelecti C.

15. habeuntes C. pharisei CEW, phar^{se}i O; farissei DLR, farisei P. inierunt: fecerunt DLQR. carperent T* (r *pr. semi-erasa*). eum: ihm W *corr. uat.* (post ras. eum).

16. immittunt X (*ut propius reddat ἀποστέλλου-σιν* ?), cf. immiserunt ff. herodianis E, erodianis D, hirodianis L. hes C. et uiam: inuiam R. non enim T*?. respicis (-it L): + ad DLQR; + in E. personas DQR. hominis JO.

17. uideatur AFH*MXV: uidetur BCDEF H*ΘJKLMOQRTVWZ *vg. Tisch. Hieron.* Sed uidetur *credo esse correctionem, partim ex ueteribus, qui omnes sic legunt, partim ex graeco δοκέι. census dari similiter cum ACPFHΘJLMWX YZ Hieron. (et comm. solui) et dari a c e f ff. 2 q cf. Mc. xii. 14: census dare (δοῦναι) BDEKMOQ TVZ* vg. Tisch. b d g h, et dare census R cf. Lc. xx. 22. cesari TW, caessari R, cessari DPL. an: aut BCELQT. annon uno ductu M.*

18. cognouit... nequitias T. quid me tem-
 tatis hypocritae *int. lin. X.* temptatis (*ut* iv. 1,

etc.) cum AHQT*XZ^o (temptastis T*): temptatis BC DEPFΘJKLMMTORVWYZ* *Tisch.*, tentatis *vg.* hypochritae CLY, hypochritae DE, hypochritae R, hypocrite P(-tae)T, ypocritae Z^o, ypochrite W.

19. ostendite C. nomisma *codd. pl. et corr. uat. et corr. in marg.*: numisma DJO^{az}W *vg. Hieron.*; nummisma EPLR; nouissima O*X*; nominis T. censue T*. ad C. optulerunt (*uide ad ii. 11*) AFHJKMMTOQVXYZ¹: obt. BDEF ΘLRTWZ* *vg.*, hobt. C.

20. hiesus C, ihesus T *cf. ad i. 1.* hymago C, ymago W. > et hec W. superscriptio A*PH* MY^oZ¹ et superscriptio FJO*Y*: superscriptio BCDH¹ΘKMTQRTVW *vg. Hieron.*, super scriptio L; superscriptio O^{az}XZ*, super scriptio E.

21. cessaris *etc.* DPLR, ces. *etc.* W. tunc ait illis *red. ergo q. s. c. om. propter homocoteleuton* L. illis: eis E; + ihs JQR. > cessari quae cessaris sunt R. > quae caesaris (caesari T*) sunt caesari CT. que bis D.

22. habierunt C.

23. illa QR. diae C. *om. ad eum* DR. > sadducae ad eum Q. sadducei CP, saducae Y, saducei DLRW, sadduccaei E. *om. et R.*

24. moyses cum ABCFMOQRXY*Z: moyses

magister moyses dixit si quis mortuus fuerit non habens filium ut ducat frater eius uxorem illius et suscitet semen fratri suo²⁵ erant autem apud nos septem fratres et primus uxore ducta defunctus est et non habens semen reliquit uxorem suam fratri suo²⁶ similiter secundus et tertius usque ad septimum²⁷ nouissime autem omnium et mulier defuncta est²⁸ in resurrectione ergo cuius erit de septem uxor?²⁹ omnes enim habuerunt eam.²⁹ Respondens autem iesus ait illis erratis

nescientes scripturas neque uirtutem dei³⁰ in resurrectione enim neque nubent neque nubentur sed sunt sicut angeli dei in caelo.³¹ De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a deo dicente uobis³² ego sum deus abraham et deus isaac et deus iacob? non est deus mortuorum sed uiuentium³³ et audientes turbae mirabantur in doctrina eius.³⁴ (224. 6) Pharisei autem audientes quod silentium inposuisset sadducaeis

moyses dixit. si quis mortuus fuerit. non habens filios ut ducat frater eius uxorem illius. et suscitet semen fratri suo. ²⁵erant autem apud nos. septem fratres. et primus uxore ducta. defunctus est et non habens semen reliquit uxorem suam fratri suo. ²⁶similiter autem et secundus. et tertius usque ad septimum ²⁷nouissimae autem omnium et mulier defuncta est. ²⁸in resurrectione ergo. cuius de septem. erit uxor omnes enim habuerunt eam. ²⁹respondens autem iesus ait illis. erratis nescientes scribaturas. neque uirtutem dei. ³⁰in resurrectione enim. neque nubent neque nubentur. sed sunt sicut angeli in caelo. ³¹de resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est a deo dicente uobis. ³²ego sum deus abraham et deus isaac et deus iacob non est deus mortuorum sed uiuorum. ³³et audientes turbae mirabantur in doctrina eius.

³⁴pharisei autem audientes quod silentium inposuisset sadducaeis. conuenerunt in

DEP^oHΘJKMTVY^c *vg.*; moyses P^oLW. dicit T; mandauit nobis E, *cf.* ἑγὼ παρὲν ὑμῖν Mc. xii. 19, Luc. xx. 28; *etiam rasura est fere 4 uel 5 litt. in K post dixit, ubi potest fuisse nobis; cf.* scripsit nobis e. fuerit + et E. hens R* (*ab superscr.*). filium *codd. et vg.*: filios F *ex graeco uel ex Marco xii. 19, cf. Erasmus ad h. l.* 'non habens filium. Ita magno consensu habent omnes latini *codd.* quos mihi uidere contigit, etiam uetusti ac manu descripti, cum graeci constanter habeant μὴ ἔχον τέκνα non habens liberos.' *om.* ut W. educat L. fratrem LW. *om.* eius R. huxorem C. illis O* (*u superscr.*). suscitatur D. sen R* (*em superscr.*).
²⁵ erat D. autem bis, lapsu L. apud BC P^oT. -vii. DFRW. et primus: primusque W. uxore (hux. C, uxorem H*) ducta defunctus: uxorem dixit defuncta R. *om.* et R. *om.* semen W. reliquid BCOTWX; relinquit Z*. *om.* suam J.

²⁶ similiter + et ER. -ii. et -iii. usque ad -vii. D. hussque C. -vii. mum R.

²⁷ nouissimae B*, nouissima EJ. *om.* et T. defunctus R.

²⁸ septem: -vii. DERW. huxor C. ea L.

²⁹ *om.* autem Q. *om.* illis R. scribaturas BEJOYZ.

³⁰ resurrectionem K. enim: ergo DLR; autem T. sed sunt: sed erunt DEJQR^oΣ^oW, se | derunt L; erunt *etiam e et plures patrum ap. Sabat.* hangeli C, angeli D, angeli L. *om.* dei EZ* (+ Z^o). celo W.

³¹ autem: ergo R; > mortuorum autem Q. legitis T*. quod: quia F. a deo: a dño DEP ΘJLR; et > uobis a dño dicente J. dicentem O*.

³² habraham E, abraam DT, abraham LR. hysahac C, issac D, ysaac W, isac PL; *item* > et dñ iacob et dñ is. L. non est: non dixit T. uiuentium: uiuorum FO* (*corr. sax.*)X*; + dñ R.

³³ *om.* et P. turbae (-e W): scribae E. admirabantur Q. *om.* eius D.

³⁴ pharisei CPW, farissei DLR(-aei), pharisei V. *om.* autem E. audientes quod: uidentes quia F; cum audientes quia Q. inposuisset KW *vg.*, inposuisset DEP^o, inposuisset L. > inposuisset sadducaeis Q. sadduceis CPT, saduceis DLRW, sadducaeis E. conuenierunt D; con-

conuenerunt in unum.

³⁵ Et interrogauit eum unus ex eis legis doctor temptans eum

³⁶ magister quod est mandatum magnum in lege?

³⁷ ait illi iesus

diliges dominum deum tuum in toto corde tuo

et in tota anima tua

et in tota mente tua

³⁸ hoc est in maximum et primum mandatum

³⁹ secundum autem simile est huic

diliges proximum tuum sicut te ipsum

⁴⁰ in his duobus mandatis uniuersa lex

pendet et prophetae.

⁴¹ (225. 2) Congregatis autem pharisaeis interrogauit eos iesus ⁴² dicens

quid uobis uidetur de christo?

cuius filius est?

dicunt ei dauid

⁴³ ait illis quomodo ergo dauid in spiritu uocat eum dominum dicens

⁴⁴ dixit dominus domino meo sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabillum pedum tuorum.

⁴⁵ Si ergo dauid uocat eum dominum quomodo filius eius est?

⁴⁶ (226. 2) Et nemo poterat respondere ei uerbum

unum ad eum. ³⁵ et interrogauit eum unus ex eis legis doctor. temptans eum et dicens. ³⁶ magister quod est mandatum magnum in lege. ³⁷ ait illi iesus diliges dominum deum tuum. ex toto corde tuo. et ex tota anima tua. et ex tota mente tua. ³⁸ hoc est primum. et maximum mandatum. ³⁹ secundum autem simile est huic. diliges proximum tuum sicut te ipsum. ⁴⁰ in his duobus mandatis. uniuersa lex pendet. et prophetae.

⁴¹ congregatis autem pharisaeis. interrogauit eos iesus ⁴² dicens. quid uobis uidetur de christo. cuius filius est. dicunt ei. dauid. ⁴³ ait illis iesus. quomodo ergo dauid. in spiritu uocat eum dominum suum dicens. ⁴⁴ dixit dominus domino meo. sede ad dexteram meam. donec ponam inimicos tuos scabillum pedum tuorum. ⁴⁵ si ergo dauid in spiritu uocat eum dominum. quomodo filius eius est. ⁴⁶ et nemo poterat ei respondere uerbum nec ausus fuit

gregauerunt R. in unum *ex corr.* E; + ad eum L; + aduersus eum Q *b c d e f f₂ h*; *cf. συνήχθησαν ἐπ' αὐτόν* D, conuenerunt in unum ad eum f.

³⁵. unum T*; quidam Q. ex ipsis Q. doctor Y. temptans (*cf. ad u. 18*) AH*LQTXYZ^c: temptans BCDEPFH¹ΘJ KMM²ORVWZ* *Tisch.*, tentans *vg.* eum: *om.* R* (+ *corr. sax.*); + et dicens E; + dixit R.

³⁶. quod: quid DR. magnum: magum L; maius ΘJO; + et primum Q. > m. mandatum C.

³⁷. + et *ad init.* R. diligis CXZ* (*corr. Z*¹); diliges D²PR; diligis L. tuum *bis lapsu* C. in toto c. BCD²PLQRT: ex t. c. AEFHΘJ KMM²OVWXYZ *vg. Tisch. om. et sec. L.* in tota a. BCD²PHΘJ KLMM²QRTVWZ *vg.*: ex t. a. AEF²OX*? Y; *cf. canonem nostrum ad iv. 5.* in tota mente *codd. plur. et vg.*: ex t. m. FO; *graeci ter ἐν, sed Mc. xii. 30 ἐξ unde ex in Matt. irrepsisse uidetur; uariant hic ueteres in . . in . . in b c d f f₂ g₂ h g*; in . . in (*tertia clausula omissa*) g₁; ex . . ex . . ex f; ex . . ex . . in . . in e (*additur enim in omni iustitia*).

³⁸. hoc est (*sine add.*) BCDEPFHΘJLMO*Q RTVWX*Z* *vg. Hieron.*: + enim AKM²O^cX^cYZ¹. maximum (magnum E) et pr. (ppimum T)

mand.: > primum et max. m. F, > mand. magnum et primum R; *graeci ἡ (om. D) μεγάλη καὶ πρώτη uel πρώτη (ἡ πρ.) καὶ μεγάλη.*

³⁹. *om. est* ER. diligis CFHX, diliges D²PLR. teipsum uno ductu J. *Hic inc. cod. I.*

⁴⁰. hiis E*IW, is H. duabus E; .II. D. uniuersa L*; tota C(E)ΘR. pendit H*. > pendet tota lex E. profetae D²POR, profete L, prophete W.

⁴¹. phariseis C²PW, farisseis DL, farissaeis R.

⁴². > est filius Y. dicit Z* (*corr. Z*¹). dauit L.

⁴³. ait: dicit E. *om. ait* illis M. illis + ihs BEDH²ΘOQR *cum graecis pluribus et fff.* quomo K. uocauit R. dominum: dñs T*.

⁴⁴. adextris uno ductu Y; a dextris D. scabillum AE*PFJ KLMMVXZ³: scabellum BCD E^cΘOQRTWYZ* *vg. Tisch.*, scapellum H. pedum LR.

⁴⁵. dauid + in spiritu DE²PFQW. uocauit ORZ*. > eum dñm uocat J.

⁴⁶. potest L. > ei respondere X *vg.* aussus D. > ex illa die quisquam ²PKMO* (*sed corr. O*¹)V X*Z. quisquam: quicquam L*; quis R* et > quis fuerat (*sic*) R. illo W. diae . . hamplius C.

neque ausus fuit quisquam ex illa die
eum amplius interrogare.
XXIII. ^(227. 10) Tunc iesus locutus est
ad turbas et ad discipulos suos ² di-
cens
super cathedram mosi sederunt scribae
et pharisei
³ omnia ergo quaecumque dixerint uobis
seruate et facite
secundum opera uero eorum nolite
facere
dicunt enim et non faciunt.
⁴ ^(228. 5) Alligant autem onera grauia et
inportabilia et inponunt in umeros
hominum

digito autem suo nolunt ea mouere.
⁵ ^(229. 2) Omnia uero opera sua faciunt ut
uideantur ab hominibus
dilatant enim phylacteria sua
et magnificant fimbrias
⁶ amant autem primos recubitus in cae-
nis
et primas cathedras in synagogis
⁷ et salutationes in foro
et uocari ab hominibus rabbi.
⁸ ^(230. 10) Uos autem nolite uocari rabbi
unus enim est magister uester
omnes autem uos fratres estis
⁹ et patrem nolite uocare uobis super
terram

quisquam ex illa die amplius eum interrogare. XXIII. ¹ Tunc iesus locutus est ad turbas.
et ad discipulos suos ² dicens. super cathedram moysis sederunt scribae et pharisei.
³ omnia ergo. quaecumque dixerint uobis. . . . seruate et facite. secundum opera uero
eorum. nolite facere. dicunt enim. et non faciunt. ⁴ alligant enim onera grauia. et inporta-
bilia. et inponunt super umeros hominum. digito autem suo. nolunt ea mouere. ⁵ omnia
uero opera sua faciunt. ut uideantur ab hominibus. dilatant enim phylacteria sua. et
magnificant fimbrias uestimentorum suorum. ⁶ amant autem primos discubitus in cenis. et
primas cathedras in synagogis. ⁷ et salutationes in foro. et uocari ab hominibus rabbi.
⁸ uos autem nolite uocari rabbi. unus est enim magister uester. omnes autem uos fratres
estis. ⁹ et patrem. nolite uobis uocare super terram. unus est enim pater uester. qui in

> interrogare eum amplius ex illa hora Q. >
interrogare amplius E.

XXIII. 1. loquutus ΘIX. om. ad sec. BJKM
O* (sed + m. sax.) VZ. om. suos L.

2. catedram T, cathedram R, cathedra XZ.
mosi ABCMOQXYZ: moysi DEΦHΘIJKMR
TVW vg. Tisch., moisi L; mosis F. sedent R.
scribe LW. pharisei CW, farissaei R, farisaei P,
farissei L, farisei D; + dicentes R^{sax} in mg. inepte.

3. om. ergo EW. que cumque D, quęcunque
Θ, inter quae et cumque ras. unius lit. A.
dixerint + in J. obseruate OX. > facite et
seruate JR. facete P* (sed corr.). hopera C.
> uero opera EHQRTW. eorum: illorum E.
om. enim T. ipsi et Q, > et ipsi R.

4. alligant codd. pl. et vg.: adligant J; alli-
gauit Q. autem codd. pl. 5 cum a b c ff. 2 g. 2
l q: enim DEΦILR^hSC e f h; uariant graeci.
honera CDEPORT. inportabilia codd. pl.: imp.
MWX^e vg. inport. et i. in h. hominum ex m. rec.
ut uidetur K. imponunt HIMW vg. umeros codd.
pl.: humeros CDEΦKLORTWXY^e vg. Tisch.,
humero J; numeros Z*; + suos T*. degito L.
nonlunt H. Post ea ras. 1 uel 2 litt. X. >
mouere ea Q.

5. uero: om P* (+ mg.); ergo DQX. hopera
C. om. sua LR. om. ut P* (+ P¹). uidiantur
R. hab C. ominibus T*. phylacteria BCEΘI
JKMMVZ² vg.: phylasteria W, philacteria AFH
O^{sax} QXYZ*; fylacteria O*T, filactiria P¹LR,
filactyria D. om. sua F. magnificauit R. fym-
brias D, fimfrias O; fymbriam E; + suas DO^{sax} R;
+ uestimenti sui E.

6. autem BCDΘJKLMMVWZ vg. Hieron.
cum graecis multis et uett. (graeci etiam multi re):
enim AEΦFHQRTXY cum graecis 157 al.³ et e.
recubitus ABCH¹ΘKM¹QVWXZ* vg.: -tos D^e P
FH*JLMO*RTYZ³; accubitus D*E. caenis AD
ΦHΘIKLMQVZ: cenis BCE^eFMORTWXY,
ceniis E*; coenis J (sed dubito) vg. catedras T.
synagō D, synagogis PHLW, synagogiis E*,
snagogis R.

7. salutationis E*. ominibus T. rabi W et in
u. 8.

8. autem: uero E; enim R. uocare EH*Z*.
enim est ABDΘLMQXY: enim (om. est) R; est
(om. enim) C; > est enim EPFHJKMOTV
WZ vg. omnes autem: omnes enim D^eFORXY.
om. estis R* (add. corr. sax.).

9. uocare: om. R* (add. corr. sax.); uocari D.

- unus enim est pater uester
qui in caelis est
¹⁰ nec uocemini magistri
quia magister uester unus est christus.
¹¹ (231. 5) Qui maior est uestrum
erit minister uester
¹² qui autem se exaltauerit humiliabitur
et qui se humiliauerit exaltabitur.
¹³ (232. 5) Uae autem uobis scribae et pharisaei hypocritae

quia clauditis regnum caelorum ante homines
uos enim non intratis
nec introeuntes sinitis intrare.
¹⁵ (233. 10) Uae uobis scribae et pharisaei hypocritae
quia circumitis mare et aridam
ut faciatis unum proselytum
et cum fuerit factus
facitis eum filium gehennae duplo quam uos.

caelis est. ¹⁰ neque uocemini magistri unus est enim magister uester christus. ¹¹ qui autem maior est uestrum. erit uester minister. ¹² qui autem se exaltauerit humiliabitur. et qui se humiliauerit. exaltabitur. ¹³ uae autem uobis. scribe et pharisaei hypocrite. qui deuoratis domos uiduarum. sub optentu prolixae orationis. propterea sumetis pluriorem damnationem. uae uobis scribae, et pharisaei hypocritae quia cludetis regnum caelorum ante homines. uos enim non intratis neque introeuntes. sinitis intrare. ¹⁵ uae uobis scribae et pharisaei

> uobis uocare P. enim est ABCDF@IJLM XcY: enim (om. est) R*T; > est enim EPHKM OQVWZ: > est autem R^{aez}? et X*?; + uobis BO^{aez}Xc. celis W.

10. neq: R; ne CT. uocimini HX. > unus est uester magister Q.

11. om. est uestrum Q; om. uestrum K*. > uester minister DRW.

12. > se autem PR. exaltabit T. > exaltauerit se Q. humiliabitur OZ* (corr. Z). humiliabit Z; humiliat W. exaltabitur IO.

13. ue W hic et infra. om. autem ER. scribe W. pharisei CW, farissaei R, farissei L, farisaei P, farisei D. hypochritae CY, hypochritae DE, hippochritae R, hippocritae P, hippocrite L, hypocrite W, ypocritae T(-te)Zc. quia: qui DK MQTVYZ. cludit BCEPFH*MR. celorum W. hante C. homines in ras. T; hominis L; hominibus Θ, deinde pergit uae uobis scribae et pharisaei hypocritae(-te H^{mo}) qui comeditis domos uiduarum oratione longa orantes propter hoc ut amplius accipiat is iudicium et sic H^{mo} (eadem manu quae addidit uos autem etc. xx. 28; etiam Δ et fδ praepomunt uersum 14 uersui 13. uos enim (ὑμεῖς γάρ): uos autem DEPFLLQR cum M graeco et uett. ff. 2. intrastis T*. neque D; sed W. sinetis L, sinites O*; sustinetis J. introire EKMT VX*Z.

14. Totum uersum omisimus cum codd. plur. et a d e ff. 1, 5, 2 (et graecis NBDLZ minusc. Orig.) corr. uat. (qui notat hunc uersum inueniri 'in canone viii in quo duo tantum concordant Luc. xx [47] et Mc. xii [40]') cod. caraf. qui habet 'Sumptae ex cap. xx Lucae in fine': uersum habent (F) H^{mo} et Θ (in medio uers. 13, uide ibi annotata) QR (post u. 15) T Legimensis S. Isidori, vg. Hieron. (sed praeterit in commentario) et

omnes quot uidimus edd. antiq. e.g. Hailbrun 1476, Wild de Ratisb. 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Erasmus, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Mareschal 1531, Uuian 1534 et Iunta 1534, Benedictus 1558 etc., cum b c f ff. 2 h (r) r₂ δ et graecis minusc. uix multis (sed ante uers. 13 habent EFG HKMΔ etc., al. pler.); legunt uero sic uae uobis scribae et (om. scr. et F) pharisaei (phariss. Q, farissei R) hypocritae (hypochr. Q, hippochr. R, ypocrite T) qui (quoniam QR b c, quia vg. Hieron.) comeditis (commed. R, comedatis Q; deuoratis F f h; om. δ non Δ) domos (-us QZ Hieron.) uiduarum (+ et δ) occasione longa orantes (occass. longe or. R, orationis longae occasione or. leg., oratione longa or. T, orationes longas or. vg. Hieron., sub obtentu prolixae orationis F f, occasione p. o. h) propter hoc (propterea c f δ, pro hoc h; om. F) amplius accipietis (> acc. ampl. QR b c ff. 2 r, acc. maius h, acc. maiorem F, sumetis pluriorem f) iudicium (damnationem F f) FQRT (cf. H^{mo}Θ uers. 13) Leg. vg. Hieron. b c f ff. 2 h (r) r₂ δ; om. q a uers. 13 usque ad u. 29; uerba προφάσει μακρά προσευχόμενοι multum torserunt interpretes, cf. Old Lat. Bibl. Texts, II, pp. xciv, xcvi.

15. ue W; + autem PW. scribe W. pharisei CW, farissaei R, farisaei P, farissei L, farisei D. hypochritae DE, hypochrite LW, hippochritae R, hippocritae P, ypocritae Zc. quia: qui DE@JK MQTVZ* (corr. Z). circumitis BCDPFH@IK MO*QRT*Z et circum itis L, circumistis E: circuitis AMO^cT^cVWXY vg., circuistis J. haridam C; aridum E. om. ut fac. un. pr. E. proselitum FWX*, prosilitum DPLRT*, prosilytum Hc. quum Θ. faciatis PR. gehenne IOW, gehenae R, gechenae L. Post uos pergit R uae uobis scribae et farissei hypochritae qm comeditis

- 16 Uae uobis duces caeci
qui dicitis quicumque iurauerit per
templum nihil est
qui autem iurauerit in auro templi
debet
- 17 stulti et caeci quid enim maius est
aurum an templum quod sanctificat
aurum?
- 18 et quicumque iurauerit in altari nihil
est
quicumque autem iurauerit in dono
quod est super illud debet
- 19 caeci quid enim maius est
donum an altare quod sanctificat
donum?
- 20 qui ergo iurat in altari iurat in eo et
in omnibus quae super illud sunt
- 21 et qui iurauerit in templo
iurat in illo et in eo qui inhabitat in
ipso
- 22 et qui iurat in caelo
iurat in throno dei et in eo
qui sedet super eum.
- 23 (234. 5) Uae uobis scribae et pharisaei
hypocritae
quia decimatis mentam et anethum et
cyminum
et reliquistis quae grauiora sunt legis
iudicium et misericordiam et fidem
haec oportuit facere

hypocritae quia circuitis mare et aridam. ut faciatis unum proselytum. et cum factus fuerit. facitis eum filium gehennae duplo quam uos. 16 uae uobis duces caeci qui dicitis. quicumque iurauerit in templum nihil est qui autem iurauerit in aurum templi. debitor est. 17 stulti et caeci. quid enim maius est. aurum. an templum quod sanctificat aurum. 18 et quicumque iurauerit in altare. nihil est. si quis autem iurauerit in donum quod est super illud. debitor est. 19 stulti et caeci quid enim maius est. donum an altare. quod sanctificat donum. 20 qui ergo iurauerit per altare. iurat in eo. et in omnibus quae super illum sunt. 21 et qui iurauerit in templo iurat in illo. et in eo qui habitat in ipso. 22 et qui iurauerit in caelo. iurat per thronum dei. et in eum qui sedet super eum. 23 uae uobis scribae et pharisaei hypo-

domus uiduarum occasione longe orantes propter hoc amplius accipietis iudicii *de quibus uide supra ad 14.*

16. ue W. caecii E*, cecii LW. qui dicitis: quid dicitis L; om. J. quicumque 5H. per templum; in t. BDLQR. nichil W. in auro EKMOTVWZ⁴ vg.: in aurum ABCD²PFHΘLM ORXYZ*. om. templi Z*(+Z⁴). debet (δφείλει) ABC²PFHΘJKMTVWX²YZ⁴5H²SC: debitor est DELMO(debetor O*, sed corr. m. sax.)QRX*Z*5 Hieron. cum a c d f ff. 2 h r_{1,2} (sed debet b e g₁).

17. om. et R. cecii KLW, caecii E. maus L. om. est Q. han C.

18. quicumque H, quicumque 5H. in altari BC²PFHΘJMMO²TVWYZ³ vg. (in alteri O*): in altare ADEKLQRXZ*. nichil W. quicumque A²BCD(qui cumque)PFHJKL(qui cum que)MM OQTVWXYZ vg. (quicumque 5H): qui A*EΘR. om. autem W. in domo W*. > quod super illud est Q. illud Z*(corr. Z³). debet: debitor est DELQR, debitor est O.

19. caeci P expunxit corr. sed nihil in mg. addidit; cecii LW, caecii E; + stulti X. om. est T. han C; aut E.

20. ergo: autem V*. iurauerit ER. in altari CH²ΘTW vg. uid. ad 18: in altare ABDE²PFH*

JKLMTOQRVXYZ. iurat sec. + et D. que W > sunt super illud J. illud Z*(corr. Z³), illud T.

21. et qui iur. in templo in ras. K. qui: quicumque P²W²SC: quicumque 5H. iurat + et R. in illo: in ipso D*(corr. D²W²). qui inhabitat (τὴ κατοικοῦντι) A²PFMOX²V e f ff₁: qui habitat BCDEHΘJKLMTQRT(abitat)VWX*Z vg. Hieron. c ff₂ g_{1,2} h r aur., habitanti d δ, def. a b q.

22. iurauerit R. celo W. throno LTZ*(corr. Z³). in eum Z*(in eo Z⁴). sedit R. super eum: super ipsum E.

23. ue + autem, et scribe W. pharissaei C, pharisei W, farissaei R, farissei L, farisei D. hypocritae CD, hippochritae P(-critae)R, hypocritae E, hipochrite L, hipocrite W, ypocritae T(-te)Z², hypocritae Y. quia: qui DFRVX²W 5SC. mentam codd. pl. et vg.: mentham BJ Tisch., mentem L, menta H. anethum (ἀνηθον) ABJMXX²YZ vg.: anetum E²PFHΘIKMOTV WX*, hanetum C, anetam D*(sed a not. corr.), aretum L, annetum R. cyminum ABCFHΘKM MTOQVYZ*vg.: ciminum TWZ², cymminum DE, cimminum P²LR, quiminum J, cuminum X. reliquistis (ἀφήκατε) codd. pl. et vg.: relinquitis ΘX*. que D. legis + et R. iudicium W. mis-

et illa non omittere.

²⁴ Duces caeci

excolantes culicem

camelum autem glutientes.

²⁵ (236. 5) Uae uobis scribae et pharisaei hypocritae

quia mundatis quod deforis est calicis et parapsidis

intus autem pleni sunt rapina et inmunditia

²⁶ pharisaeae caece munda prius quod intus est calicis et parapsidis ut fiat et id quod deforis est mundum.

²⁷ (237. 5) Uae uobis scribae et pharisaei hypocritae

quia similes estis sepulchris dealbatis quae aforis parent hominibus speciosa intus uero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia

²⁸ sic et uos aforis quidem paretis hominibus iusti

intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate.

²⁹ (238. 5) Uae uobis scribae et pharisaei hypocritae qui aedificatis sepulchra prophetarum et ornatis monumenta iustorum

critae. quia decimatis mentam. et anetum. et cyminum et reliquistis quae grauiora sunt legis. iudicium et misericordiam et fidem haec oportuit facere. et illa non omittere ²⁴ duces caeci. excolantes culicem. camelum autem glutientes. ²⁵ uae uobis scribae et pharisaei hypocritae. qui emundatis. quod de foris est calicis et parapsidis. intus autem. pleni estis rapina. et iniustitia. ²⁶ pharisaeae caece munda prius quod intus est calicis et parapsidis. ut fiat et id quod de foris est mundum. ²⁷ uae uobis scribae et pharisaei hypocritae. quia similes estis sepulchris dealbatis. quae a foris parent hominibus speciosa. intus uero. plena sunt ossibus mortuorum. et omni spurcitia. ²⁸ sic et uos. a foris quidem paretis hominibus iusti. intus autem pleni estis simulatione. et iniquitate. ²⁹ uae uobis scribae et pharisaei

sericordiam D. oportuit C. non omittere (hom. C, omm. V): non (+ ras. quasi 7 litt.) mitti X*.

24. cecī W, caecii E. excolantes (excul. PM, exculentes EL) culicem (cal. T*): > culicem expuentes R; ilem + et R^{ae}. camellum BD: PJ LR. glutientes DEJMOQTZ* vg. (glucientes W): glutientes ABCFHΘKLMVXYZ¹, deglutientes PR.

25. ue W. scribe W. pharisei CW, farissaei R, farisaei P, farisei D, farissei L. hypocritae CY, hippochritae P(-critae) L(-te)R, hypochritae DE, ypocrite T, ypochrite Zc, hipocrite W. quia: qui E RVWSS (non uero E ut uersu 23). de foris Tisch. parapsidis (παροψιδος) AB: PFHΘJ KMMQVWX^cYZ: parabsidis CDEILO^{ae}RTX*, paratsidis O*; paropsidis vg. autem: uero Q. pleni sunt (γέμουν) AB: EFHIJ KLMMOVYZ: pleni estis CDORTWX vg. Hieron., etiam c ef ff¹ (b q def.); pleni estis sunt Q. immunditia codd. pl.: imm. KW(-dicia) vg. Tisch.; immundia O*.

26. pharisaeae FΘKMQYZ vg.: phariseae JV, phariseae ABCEHMTW, pharisaeae X, pharisaeae P, farissaeae R, fariseae D, farisseae L. cece W, caecae E, caeci H*: ecce L. parabsidis (cf. 25) CDEILO^{ae}RX*, paratsidis O*; paropsidis

vg. ut fiat: et fiat R. et id: id (om. et) P^{ms} L^{ae}SE; et (om. id) D; om. P^rR. de foris Tisch.; defores L; foris (om. de) E.

27. ne W. scribe W. pharisei CW, farissaei R, farissei L, farisei D. hypocritae CD, hippochritae P(-critae)R, hypochritae E, hipochrite L, ypocritae VZ^c et -te TW. Post hypochritae def. M usque ad [an]gelis xxv. 41. quia: qui V. om. estis R. sepulchris codd. pl. et vg.: sepulchris DOT bis scr. pr. erasum) WZ. quae (que D) aforis: quae a foris Θ, quae a foris J Tisch., quae aforis E*, quae foris FH*T. > speciosa hominibus Q. speciosa D. intus autem D. ossibus C. mortuorum L. omnis D*Z*. spurcitia K, spurcicia W.

28. aforis E*; a foris DJ Tisch. quidem apparetis DH¹ΘR; > paretis quidem P^L; > apparetis quidem Q. hominibus iusti: hypochrite hominibus Q. intus: iustus inepte L. hypocrisi H*, hypocrisi R, hypochrissi D, hypochrissi L, hipocrisi P, hipochrissi E, ypocrisi MTTVZ^c, ipochrissi W, hypocrisin H²Θ.

29. ne W. scribe W. farissaei R, farisei D, farissei L, pharisei PW. hypocritae C, hippochritae ER, hippochritae P, hipochrite L, ypocritae VZ^c et -te TW, hipochitae Y; om. DQ. qui: quia CE*W⁵Θ. aedificatis: similes estis W.

- ³⁰ et dicitis si fuissetis in diebus patrum
nostrorum
non essemus socii eorum
in sanguine prophetarum
³¹ itaque testimonio estis uobismet ipsis
quia filii estis eorum qui prophetas
occiderunt.
³² (239. 10) Et uos implete mensuram pa-
trum uestrorum
³³ serpentes genimina uiperarum
quomodo fugietis a iudicio gehennae?
³⁴ (240. 5) Ideo ecce ego mitto ad uos
prophetas et sapientes et scribas
et ex illis occidetis et crucifigietis

- et ex eis flagellabitis in synagogis ue-
stris
et persequemini de ciuitate in ciuitatem
³⁵ ut ueniat super uos omnis sanguis iustus
qui effusus est super terram
a sanguine abel iusti
usque ad sanguinem zachariae filii
barachiae
quem occidistis inter templum et altare
³⁶ amen dico uobis uenient haec omnia
super generationem istam.
³⁷ (241. 5) Hierusalem hierusalem quae oc-
cidis prophetas
et lapidas eos qui ad te missi sunt

hypocritae. quia aedificatis sepulchra prophetarum. et ornatis monumenta iustorum. ³⁰ et dicitis si fuissetis in diebus patrum nostrorum. non essemus socii eorum. in sanguine prophetarum. ³¹ itaque testimonium perhibetis uobis metipsis quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt. ³² et uos impletis mensuram patrum uestrorum. ³³ serpentes progenies uiperarum. quomodo fugietis a iudicio gehennae.

³⁴ ideo ecce ego mitto ad uos prophetas et sapientes. et scribas. et ex illis occidetis. et crucifigietis. et ex eis flagellabitis in synagogis uestris. et persequemini. de ciuitate in ciuitatem. ³⁵ ut ueniat super uos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram. a sanguine abel iusti. usque ad sanguinem zachariae. filii barachiae quem occidistis inter templum et altare. ³⁶ amen dico uobis. quia uenient haec omnia. super generationem istam. ³⁷ hierusalem. hierusalem quae occidis prophetas et lapidas eos qui missi sunt ad te. quotiens uolui congregare filios tuos. quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis suis et

sepulchra E*OTZ (non D). profetarum DFLOR. hornatis C. monomenta E, munumenta R.

30. et + qui T. dicitis BH*; + quia DELQR. fuissetis R. profetarum DFLOR.

31. itaque + in BH¹Θ. testimonium DLQR. uobismetipsis J *vg.* profetas DFLOR. occiderunt C.

32. implete ABHΘJKMQVXYZ *vg.* (inplete CDFFLOT, *cf.* iii. 15 *etc.*): impletis E, inpletis R. mensura Y. patrum R. uestrum O*.

33. serpentes + et 5. genimina (γεννήματα) ABCDEPFΘKLMQRTVWX¹YZ¹ *vg.* Hieron. cum ff. 1 g₁ et gemina EH: progenies JOX*Z* cum c f; sed generatio a b d e ff. h q r. iuditio W. gehennae Y, gehenne DO*W, geennae B, gehennae L.

34. ideo + dico uobis 5 (ante ideo W* *scr.* dō sed *exp. corrector*). om. ecce R. om. ego E*K LZ. mitto: misi R. profetas DFLOR. om. et pr. X*Z* (corr. Z³). om. et post scribas AFY Tisch. hoccidetis C, occiditis O; occidistis R. crucifigitis O; crucifectis L; crucifigistis R. ex illis FL; om. E. flagillabitis FL; flagellauitis O; flagillastis R. sinagogis E*PLT, sinagogiis E*. om. et post uestris D. persequemini

(διώξτε) CDEPKLQRV¹WXZ *vg.*: persequimini ABFHΘJMTOTV*Y. de ciuitatem O* (sed m *erasa*).

35. uos *int. lin.* T. sanguinis Y* (n *sec. erasa*). effusus EFLY. sanguine + enim E. abeli F. > iusti abel R. usque C. om. a san. abel i. u. ad san. W. zachariae CFHΘJKOVZ, zacharie EW, sachariae L, zaccarie T. fili BFT* XY. barachie W, baracie T. hoccidistis C; occiderunt FO. in O* (ter *superscr.*).

36. hec W. > istam generationem E.

37. hierusalem hierusalem D, hierusalem ierusalem H, hierusalem tantum L, ierusalem bis W *vg.* iherusalem iherusalem quae occidis prophetas atramento nigriori et m. forsitan recentiori C. que D. occides F. profetas DFLOR. ad te missi (misi FL) sunt: mittuntur ad te F et sic Iren. Lucif. Cal. ap. Sabat. quotiens (*cf.* xviii. 21) BCDE*FH*I JLORTWXZ et quotiens E: quoties APHΘKMT QVY *vg.* Tisch. congrege T*. tuos: suos Y; sequitur ras. 3 litt. X. quemadmodum M, quemadmodum FKVXYZ²; sicut DE; quomodo J. alas + suas DEPHΘLQT; alis + suis FR. om. et Z* (corr. Z¹).

quotiens uolui congregare filios tuos
quemadmodum gallina congregat pul-
los suos sub alas et noluisti
³⁸ ecce relinquitur uobis domus uestra
deserta
³⁹ dico enim uobis non me uidebitis
amodo
donec dicatis benedictus
qui uenit in nomine domini.
XXIV. ^(242. 2) Et egressus iesus de
templo ibat
et accesserunt discipuli eius
ut ostenderent ei aedificationes templi
² ipse autem respondens
dixit eis uidetis haec omnia?
amen dico uobis non relinquetur hic
lapis super lapidem qui non destru-
atur.
³ ^(243. 2) Sedente autem eo super montem
oliueti

accesserunt ad eum discipuli secreto
dicentes
dic nobis quando haec erunt
et quod signum aduentus tui
et consummationis saeculi?
⁴ Et respondens iesus dixit eis
uidete ne quis uos seducat
⁵ multi enim uenient in nomine meo di-
centes ego sum christus
et multos seducent
⁶ audituri enim estis proelia
et opiniones proeliorum
uidete ne turbemini
oportet enim haec fieri
sed nondum est finis
⁷ consurget enim gens in gentem
et regnum in regnum
et erunt pestilentiae et fames
et terrae motus per loca
⁸ haec autem omnia initia sunt dolorum.

noluisti. ³⁸ ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. ³⁹ dico enim uobis quia non me uidebitis amodo donec dicatis. benedictus qui uenit in nomine domini. XXIV. ¹ Et egressus iesus de templo ibat. et accesserunt ad eum discipuli eius ut ostenderent ei aedificia templi. ² iesus autem dixit eis. uidetis haec omnia. amen dico uobis. non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruatur. ³ sedente autem eo super montem oliueti. accesserunt ad eum discipuli secreto dicentes. dic nobis. quando haec erunt et quod signum aduentus tui. et consummationis saeculi. ⁴ et respondens iesus. dixit eis. uidete. ne quis uos seducat. ⁵ multi enim uenient in nomine meo. dicentes quia ego sum christus. et multos seducent. ⁶ audituri autem estis proelia. et opiniones proeliorum uidete ne terreamini. oportet enim haec omnia fieri. sed nondum est finis. ⁷ exurget enim gens super gentem. et regnum super regnum. et erunt pestilentiae et fames. et terremotus per loca. ⁸ haec autem

³⁸. relinquitur (*ἀφίεται*) AFO^c (relinquitur O* T* X* Y *cum b ff.*; relinquitur BCDEPHΘJK LMQRT^c VWX* Z *vg. Hieron. cum c e f ff.* ^g₁₋₂ ^h q ^r₂; *cf.* demittetur d. deserta D.

³⁹. enim: autem EQR. non me: nonne inepte L. uidebitis C; *sequitur ras. 12 fere litt.* K. hamodo C, a modo Tisch.

XXIV. 1. om. et CZ*. egressus K, gresus O* (*e superscr.*). ihesus plene C; om. R* (+ *corr. sax.*). accesserunt + ad eum C² P² Q. ostenderent C; ostenderunt Y. eis E*. aedificationem BCD EIQR^c TWX* (*ed. TW*).

2. dixit eis *codd. pl.*: dixit illis BCELRTW *vg.*; ait illis dixit illis D (*sed ait illis exp.*). uidetes O*. uobis O. relinq^rtur O. huc E*. lapides E*. destruat^r C, destruat^r D² PL.

3. eo: illo L; eum Z* (*eo Z³*); ihu E. oliabeti BT, holibeti C, olieti R. discipuli (*sine add.*)

AC² PFH* JKLM^c TVWY *vg.*: + eius BDEH^c ΘO QRXZ *cum chr et graecis satis multis. dicentes* + ei D. hec W. signum + erit T (*cor. uat. non mg.*). consummatione R, consumatio T. seculi C² Θ, saeci R* (+ *-ul. cor. sax.*), scilicet T.

4. dixit: ait R. eis: illis DE. quis: qui Z* (*corr. Z³*). seducat + ullo modo E.

6. audituri enim estis: aud. autem e. CDHL OTX* Z; audietis enim Q; audietis R. prelia DT, prael. 5. hopiniones C, opiniones R, opinioniones E. preliorum DT, prael. 5. uedete H*. turbimini H*; conturbemini W; timeatis J aur. oportet C. hec W. est: statim W.

7. consurget O*. regnum in: regnum contra F, r. super E. pestilentie E, -cie W; pestilentia Z. terre EFW. terraemotus uno ductu DJ.

8. hec W. autem: enim E; om. R. inicia W,

- ⁹ (244. 1) Tunc tradent uos in tribulationem et occident uos et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.
- ¹⁰ (245. 10) Et tunc scandalizabuntur multi et inuicem tradent et odio habebunt inuicem
- ¹¹ et multi pseudoprophetae surgent et seducent multos
- ¹² et quoniam abundabit iniquitas refrigescet caritas multorum
- ¹³ qui autem perseuerauerit usque in finem hic saluus erit.
- ¹⁴ (246. 6) Et praedicabitur hoc euangelium regni in uniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus
- et tunc ueniet consummatio.
- ¹⁵ (247. 6) Cum ergo uideritis abominationem desolationis quae dicta est a danielo propheta stantem in loco sancto qui legit intellegat.
- ¹⁶ (248. 2) Tunc qui in iudaea sunt fugiant ad montes
- ¹⁷ et qui in tecto non descendat tollere aliquid de domo sua
- ¹⁸ et qui in agro non reuertatur tollere tunicam suam.
- ¹⁹ (249. 2) Uae autem praegnatibus et nutrientibus in illis diebus.
- ²⁰ (250. 6) Orate autem ut non fiat fuga uestra hieme uel sabbato.

omnia. initia sunt dolorum. ⁹tunc tradent uos in tribulationes. et in conuenticula. et potestatibus. et coram regibus stabitis. et occident uos. et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. ¹⁰et tunc scandalizabuntur multi. et tradent alterutrum. et odio habebunt inuicem. ¹¹et multi pseudoprophetae insurgent. et seducent multos. ¹²et quoniam abundabit iniquitas. refrigescit caritas multorum. ¹³qui autem perseuerauerit usque in finem. hic saluus erit. ¹⁴et praedicabitur hoc euangelium regni. in uniuerso orbe. in testimonium omnibus gentibus. et tunc ueniet finis. ¹⁵cum ergo uideritis. abominationem desolationis quod dictum est a danielo propheta. stante in loco sancto. qui legit intellegat. ¹⁶tunc qui in iudaea sunt fugiant ad montes. ¹⁷et qui in tecto est. non descendat tollere aliquid de domo sua. ¹⁸et qui in agro est non reuertatur tollere uestimenta sua. ¹⁹uae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus. ²⁰orate autem. ut non fiat fuga uestra

9. Cunc V lapsu. uos: nos L. in tribulationem (eis θλίψιν) BCEPHΘJLMQRTW vg.: in tribulatione ADFKOVXYZ. hoccident C. hodio CT^c; om. L. gentibus: hominibus D.

10. om. et FL. scandalizabuntur D, scandalisz. E; scandalizabunt C. inuicem + se DEPHΘ QR. > inuicem hodio habebunt T*; hodio etiam C.

11. pseudo prophetae Y, pseudoprophetae PO, pseudoprophete W; seodo profetae DL(-te)R cf. uers. 24. insurgent R.

12. om. et DR. om. quoniam J. habundabit CDEPRW; abundauit MOZ^cU, hab. L. iniquitas + et DEX. refrigerescet DEL, refrigescit R. caritas vg.

13. perseuerauit R; permanserit CDJKLMQT VZ* (corr. Z³); + in amore di R sine auct. uet. usque C. salbus CT.

14. praedicauiur O, predicab. D. aeuangeliu E, aeangu. D. in pr. om. D. huiuerso C. horbe C, orbi D, orbei V; mundo E; quod fuerit in K* non liquet; + terrarum R b e. consum-

matio + saeculi R.

15. quum HΘ. uideretis LR. abhominationem DEPKMRVW, ab hominationem L, habomin. C. desolationes V*; desolutionis D; om. E. dicta sunt DRT. a: in MZ* (corr. Z⁴). danielo A (cod. et sic Tisch. ed. 2^{nda}) BCFHΘIMOQX: danielo DEPJLRTVYZ; danihele K; danielle W vg. profeta DFLOR. stante W. leget B; + et E. intelligat HΘJW vg.

16. in iudea DEPRW; inuidia L. fugient DΘL5. in montes FKLMRWX*Z* (ad Z⁴); in montibus J.

17. tecto + est BFH^cΘO⁸⁰². discendat DFLR, descendet T, descendant E*X. > aliquid tollere J. domu DLMQRV.

18. reuertetur DH¹⁰. tunicam DEPLR, tunic. am A.

19. ue W. praegnatibus AF(pre.)HΘVX: praegnantibus BCEJL*QTYWZ³ vg. Tisch., praegnantibus DPKMOZ*, prignantibus R. nutriantibus R. in sup. lin. X.

20. horate C. autem: ergo DR. ut non:

- 21 (251. 2) Erit enim tunc tribulatio magna
qualis non fuit ab initio mundi usque
modo neque fiet.
22 (252. 6) Et nisi breuiati fuissent dies
illi
non fieret salua omnis caro
sed propter electos breuiabuntur dies
illi.
23 (253. 2) Tunc si quis uobis dixerit ecce
hic christus aut illic
nolite credere.
24 (254. 6) Surgent enim pseudochristi et
pseudoprophetae
et dabunt signa magna et prodigia
ita ut in errorem inducantur si fieri
potest etiam electi
25 ecce praedixi uobis.

- 26 (255. 5) Si ergo dixerint uobis
ecce in deserto est
nolite exire
ecce in penetralibus
nolite credere.
27 (256. 5) Sicut enim fulgur exit ab oriente
et paret usque in occidentem
ita erit et aduentus filii hominis.
28 (257. 5) Ubicumque fuerit corpus
illuc congregabuntur aquilae.
29 (258. 2) Statim autem post tribulationem
dierum illorum sol obscurabitur
et luna non dabit lumen suum
et stellae cadent de caelo
et uirtutes caelorum commouebuntur
30 et tunc parebit signum filii hominis in
caelo.

hieme uel sabbato. ²¹ erit enim tunc tribulatio magna. qualis non fuit ab initio mundi usque modo. neque fiet. ²² et nisi breuiati fuissent dies illi. non fieret salua omnis caro. sed propter electos. breuiabuntur dies illi. ²³ tunc si quis uobis dixerit. ecce hic est christus aut illic. nolite credere. ²⁴ exurgent enim pseudochristi et pseudoprophetae. et dabunt signa magna et prodigia. ita ut in errorem inducant. si fieri potest. etiam electos. ²⁵ ecce praedixi uobis. ²⁶ si autem dixerint uobis. ecce in deserto est. nolite exire. ecce in penetralibus nolite credere. ²⁷ sicut enim fulgur. exit ab oriente. et paret usque ad occidente. ita erit et aduentus filii hominis. ²⁸ ubicunque fuerit corpus illic congregabuntur.

aquilae. ²⁹ statim autem post tribulationem dierum illorum. sol obscurabitur. et luna non dabit lumen suum. et stellae cadent de caelo. et uirtutes caelorum commouebuntur. ³⁰ et tunc apparebit signum filii hominis in caelo. et tunc plangent omnes tribus terrae. et

ne R. fiad T*. hieme (χειμῶνος): hyeme CHJ, yeme T, cheme R; in hyeme 5H, in hieme 5C (delet in cod. caraf.). sabbatho 5H.

21. om. tunc JZ* (sed + Z²). mundi: saeculi ER a b c d ff₁. 2 h q r. usque C; + nunc D* (sed exp.). nec D. om. uersum X* sed + ad calcem pag.

22. breuiati CLOX; adbreuiati T; breuiati P; breuiat W. fuiss | nt L. fieret: fuerit D. salua C. omnes O*. helectos C. breuiabuntur HΘO TXZ* (corr. Z²).

23. dixerit: dixerunt L. hic + est BEΘO* (sup. lin. et sax.) TWX* Z* vg. aut + ecce E.

24. seodo xpi D, seodoxpi R, seudo xpi L, pseudocristi P. pseudo prophetae Y: pseudoproph. P, pseudoprophete W; seodo profetae O, pseudoprophetae R, seudo profetae L. om. magna E. om. ut Q. in errore HV; merorem L; in terrorem O*. inducantur D; induantur Q; inducant multos R. > potest fieri B. aelecti C; electos R.

25. predixi D.

26. ergo: enim R. deserto D. in sec. sup. lin.

M. penetralibus ACD (poen.) HJQTW^cX vg. Hieron. et a b ff₂ g₁ h: penetralibus BE (paen.) P FΘKLMTORVW*YZ et fδ; cf. cubiculis c, cubiculo d, promptuariis e, hospitio ff₁, domibus q.

27. sicuti C; si E; si ait L. enim: ergo L. fulgor CDEPH*JLORY; fulgere Z* (corr. Z¹). exit (ἐξέρχεται) codd. pl. et vg.: exiit BEQRVX. horiente C. apparet DQR, aparet L. usque ad O* (corr. m. sax.) R. occidente C (hocc.) FTZ* (corr. Z²). occidente mita erit L. om. et sec. DKMTQ? RVZ. fili X*.

28. ubicunque HΘ, ubicunque 5H, ibicumque lapsu V. illic LW vg. congregabuntur + et EH¹ΘT vg. cor. uat. mg. aquile LW.

29. om. illorum Z* (+ Z²). obscurabitur C, obscurauit O. om. et Z* (+ Z²). daut O. stillae B*, stelle LW. celo etc. W. mouebuntur E.

30. apparebit DEPQR cor. uat. mg.; pareuit O*. fili LX. celo W. plangent (-guent D, -geret Q): + se DEFL a c ff₂ q; + super se QRW.

- (259. 2) Et tunc plangent omnes tribus
terrae
et uidebunt filium hominis
uenientem in nubibus caeli
cum uirtute multa et maiestate
³¹ et mittet angelos suos
cum tuba et uoce magna
et congregabunt electos eius a quat-
tuor uentis
a summis caelorum usque ad terminos
eorum.
³² Ab arbore autem fici discite parabolam
cum iam ramus eius tener fuerit et folia
nata
scitis quia prope est aestas
³³ ita et uos cum uideritis haec omnia
scitote quia prope est in ianuis
- ³⁴ amen dico uobis quia non praeteribit
haec generatio
donec omnia haec fiant.
³⁵ Caelum et terra transibunt
uerba uero mea non praeteribunt.
³⁶ (260. 6) De die autem illa et hora nemo
scit
neque angeli caelorum
nisi pater solus.
³⁷ (261. 5) Sicut autem in diebus noe
ita erit et aduentus filii hominis
³⁸ sicut enim erant in diebus ante dilu-
uium
comedentes et bibentes
nubentes et nuptum tradentes
usque ad eum diem quo intrauit in
arcam noe

uidebunt filium hominis. uenientem in nubib caeli. cum uirtute et gloria multa. ³¹ et mittet angelos suos cum tuba et uoce magna. et congregabunt electos eius a quattuor uentis. a summis caelorum usque ad terminos eorum. ³² ab arbore autem fici discite parabolam. cum iam ramus eius tener fuerit. et folia nata. scitis quia prope est aestas. ³³ ita et uos cum uideritis haec omnia fieri scitote. quia prope est ad ianuis. ³⁴ amen dico uobis quia non praeteribit haec generatio donec omnia fiant. ³⁵ caelum et terra transibunt. uerba autem mea non praeteribunt. ³⁶ de die autem illa et hora. nemo scit. neque angeli caelorum neque filius nisi pater meus solus. ³⁷ sicut autem in diebus noe ita erit et aduentus filii hominis. ³⁸ sicut enim erant in diebus illis ante diluuium manducantes et bibentes. nubentes.

omnis Y*. et uid.: tunc uid. J. nuibus C; nubus L. caelii E*, celi W. quum H. multa: magna EZ[†] ex Luc. xxi. 27 cf. cor. uat.; + et gloria T^c. magestate C, maistate L; + excelsa R.

31. et + tunc F (ex Marco xiii. 27). mittent W; mittit H*. angelos D. cu^m O. tub//ras. 2 litt. X*. om. et post magna Z* (+ Z²). congregabuntur E*; congregabit L^c. aelectos C. eius: suos QR. quatuor DEPLR51111. F. uentis: + et H¹LOQZ*; + caelis R; + celi cor. uat.* (non mg.). celorum W. husque C.

32. ficus E; fico B[†]J; uici R. parabolam P¹LOR. quum H^o. ramos O*R. estas RTW; aestus EZ* (corr. Z¹).

33. ita: sic E. quum O. uideretis LQ. haec omnia: haec (hec W) fieri E*W; h. o. + fieri F (ex Mc. xiii. 29 ραῖτα γινόμενα). quia: quoniam P. om. in R. et in ianuis cor. uat.* non mg.

34. non int. lin. O. praeteribit D. praeteriuit O*. > generatio haec ERW vg. om. haec pr. D. om. haec sec. JMRZ^c cum b f ff₁; hec W. > haec omnia H¹. fiat Y*.

35. terram E*OW*. > terra et Q. uero: autem BDER vg. praeteribunt D.

36. diae C. illo EF. angeli D. celorum W; in caelo O^{sa}; + neque filius BJOX* cum graecis N^{eb}BD 13. 28. 86. 124 et a b c d e f ff₁. 2 h l q r aur. Cf. 'In quibusdam Latinis codicibus additum est neque filius quum in graecis et maxime Adamantii et Pierii exemplaribus hoc non habeatur adscriptum; sed quia in nonnullis legitur disserendum uidetur. Gaudet Arius et Eunomius quasi ignorantia magistri gloria discipulorum sit,' etc., Hieron. ad loc. > solus pater CF vg.

37. sicut: si D. autem: enim CEQRT; + fuit DER. om. erit usque ad diebus u. 38 L. om. et KMRVZ* (+ Z²). filii BEO*X*Y. honis E.

38. diebus + illis ETX. diluuium TZ², dilu-
bium O*, diluuium P¹LR. comedentes E. uibentes O*; + et DLOQR^{sa}. nubentes om. R* (+ R^{sa}). et nuptum (nub. BCX*Y): et nuptui JT vg., cor. uat. mg.; ad nuptium Q; post bibentes pergit et uxores ducentes usque, etc. E. ad eum diem: ad illum d. R; in eum d. E; ad eum in d. Q. intrauit: introiuit BCFFJO*WX*Z* (corr. Z¹). in archam CT; in arca DHJZ*. > noe in arcam EQR vg.

- ³⁹ et non cognouerunt
donec uenit diluuium
et tulit omnes
ita erit et aduentus filii hominis.
⁴⁰ (262. 5) Tunc duo erunt in agro
unus assumetur
et unus relinquetur
⁴¹ duae molentes in mola
una assumetur
et una relinquetur.
⁴³ (263. 6) Uigilate ergo quia nescitis
qua hora dominus uester uenturus sit.
⁴⁴ (264. 2) Illud autem scitote quoniam si
sciret pater familias qua hora fur
uenturus esset
uigilaret utique et non sineret perfo-
diri domum suam
⁴⁵ ideo et uos estote parati
quia qua nescitis hora
filius hominis uenturus est.
⁴⁶ (265. 5) Quis putas est fidelis seruus
et prudens
quem constituit dominus suus supra
familiam suam
ut det illis cibum in tempore?
⁴⁷ (266. 5) Beatus ille seruus quem cum ue-
nerit dominus eius inuenerit sic faci-
entem
⁴⁸ amen dico uobis quoniam super omnia
bona sua constituet eum.
⁴⁹ (267. 5) Si autem dixerit malus seruus
ille in corde suo

et nuptum tradentes. usque in diem quo introiit noe in arca ³⁹ et non cognouerunt. donec uenit diluuium et perdidit omnes. ita erit et aduentus filii hominis . . . ⁴⁰ tunc. duo erunt in agro unus adsumetur et unus relinquetur. ⁴¹ duae molentes in mola una adsumetur et alia relinquetur. ⁴² duo in lecto uno. unus adsumetur et alius relinquetur. ⁴³ uigilate ergo. quia nescitis. qua die dominus uester uenturus est. ⁴⁴ illud autem scitote quia si sciret pater familias qua hora fur uenit uigilaret utique et non sineret. perfodiri domum suam. ⁴⁵ ideoque et uos estote parati. quia qua nescitis. filius hominis uenturus est. ⁴⁶ quis nam est fidelis seruus et prudens. quem constituit dominus eius supra familiam suam ut det illis cibum in tempore. ⁴⁷ beatus ille seruus. quem con uenerit dominus eius inuenerit facientem sic. ⁴⁸ amen dico uobis. quia super omnia bona sua constituet eum. ⁴⁹ si autem dixerit malus

39. cognuerunt R. diluuium Z², diluium FLR. tulit R. *post erit om. et* QRZ* (+ Z²). fili BEX*.

40. duo: .11. D. > erunt duo JRW. assumetur DFHKM VWX*Z² *vg.*: ads. ABCEP @JLOQRTX*YZ* Tisch. *hunc sec. C*; alter FT. relinquitur B, relinqtur O* *et in u. 41.*

41. *Uersum prorsus om. V cum ff_{1,2}. in mola: //mmola// E*; ad molam DR. *una bis repetitum H (pr. eras.)*. > una relinquetur et una assumetur D. assumetur *etc. ut supra. et una*: et altera Q.

42. *Uersum sic habent* duo in lecto unus adsumetur (ass. Z² S) et unus (alter X) relinquetur BEH' @ OKTXZ² S *cum graecis* D. 13. 69 *et a b c d e (ante uers. 41) f ff_{1,2} (ambo omisso 41) h q gat. (non uero g_{1,2} l r r₂ d)*, ubi e f in lecto uno *cum graecis. De his cf. cor. uat. 'Quidam moderni addunt duo in lecto unus assumetur et alius relinquetur tamen? est Lu. xvii. [34];' sed codex qui in margine laudatur (.) uidetur sic legisse.*

43. uigilate DL. ergo: itaque Q. nescitis+qua die uel DE^{pm}QR. *om. hora* L. sit: est DJM'QRV.

44. illud C. quoniam: quia E. paterfamilias

J. u. esset: u. est JZ* (*corr. Z²*); ueniret EF. uigilaret D. hutique C. sineret HOTX*. perfodi CTWX* *vg.*

45. ideo: ideoque BCD*E^{pm}FH'@JLQT *corr. uat.* (non mg.)*. et uos estote (stote H): > estote et uos Q. *qua nescitis hora (qua expunct. H)*: > nescitis qua hora DE@KLM'QRTVZ² *corr. uat.*; > qua hora nescitis P^{om}O^{om}X*. uentura R. est + filius D *inepte.*

46. quis putas: quis nam LR, quis nam putas X*. > quisnam est putas Q. > fidelis est L. *om. et prudens* D. constuit O; constituet ER. *om. suus* P* (+ mg.) J. *supra codd. pl. et cor. uat.*: super BCDEPH@JLQRTX* *vg. Tisch. cor. uat. mg. cybum E, ciuum C.*

47. quum @. uenerit: inuenerit O*. dominus eius *codd. pl. et vg.*: *om. eius* A*H. > inuenerit dñs eius sic facientem cum uenerit Q. inuenirit H (*sed primo uoluit inuenit*).

48. amen: uere F. quoniam: quia E. supra B. constuet O.

49. *om. malus* R. > ille seruus DER; > in corde suo malus ille seruus Q. fecit FHR; faciet T. *om. meus* E. uenire + ad me Q.

moram facit dominus meus uenire
⁵⁰ et coeperit percutere conseruos suos
 manducet autem et bibat cum ebris
⁵¹ ueniet dominus serui illius
 in die qua non sperat et hora qua
 ignorat
⁵² et diuidet eum
 partemque eius ponet cum hypocritis
 illic erit fletus et stridor dentium.
 XXV. ^(268. 10) Tunc simile erit regnum
 caelorum decem uirginibus
 quae accipientes lampades suas
 exierunt obuiam sponso et sponsae
² quinque autem ex eis erant fatuae
 et quinque prudentes

³ sed quinque fatuae acceptis lampadi-
 bus
 non sumserunt oleum secum
⁴ prudentes uero acceperunt oleum in
 uasis suis cum lampadibus
⁵ moram autem faciente sponso
 dormitauerunt omnes et dormierunt
⁶ media autem nocte clamor factus est
 ecce sponsus uenit
 exite obuiam ei
⁷ tunc surrexerunt omnes uirgines illae
 et ornauerunt lampades suas
⁸ fatuae autem sapientibus dixerunt
 date nobis de oleo uestro
 quia lampades nostrae extinguuntur

seruus ille in corde suo. moram facit dominus meus uenire. ⁵⁰ et incipiet percutere conseruos suos. manducet autem et bibat cum ebriosis. ⁵¹ ueniet dominus serui illius in die qua non sperat. et hora qua ignorat ⁵² et diuidet eum partesque eius. ponet cum hypocritis. illic erit fletus et stridor dentium. XXV. ¹ Tunc simile erit regnum caelorum decem uirginibus quae accipientes lampadas suas exierunt obuiam sponso. et sponsae. ² quinque autem ex eis erant prudentes. et quinque fatuae. ³ sed quinque fatuae. acceptis lampadibus suis. non sumserunt oleum secum. ⁴ prudentes uero acceperunt oleum in uasis suis cum lampadibus. ⁵ moram autem facientem sponso. dormitauerunt omnes. et dormierunt. ⁶ media autem nocte clamor factus est. ecce sponsus uenit. exite obuiam ei. ⁷ tunc. surrexerunt omnes uirgines illae. et ornauerunt lampadas suas. ⁸ fatuae autem. sapientibus dixerunt. date nobis de oleo uestro. quia lampadae nostrae. extinguuntur. ⁹ responderunt prudentes dicentes. ne forte non sufficiat nobis et uobis ite

⁵⁰. ceperit LW; coepit R. percuterit R. conseruus H, conserbos O*. manducat PR. bibit R, bibet L. ebris L, ebriis P^{mg}, hebris C; ebriosis P*KMO*RVX*Z vg.

⁵¹. ueniet + autem R. diae C. quam bis T^c. om. et h. qua ig. J.

⁵². diuidiuit R. om. eum DR. > partem eiusque R. ponat T. hypocritis CD, hypochritis E, ypocritis TVYZ^c, hippochritis LR, hippocritis P, hipocritis W. illic: ibi W.

XXV. 1. erit codd. et vg. et corr. uat.*: est T corr. uat. mg. celorum W. decim P; .x. DEL RW. que D. lampades cum ACDP^hJKLM QRTVWX^cYZ² vg., et lapades E: lampadas BF H*OX*Z*. exierunt + in E; + ad? A* (sed erasum); + autem Q. hobuiam C, obiam LQR. sponse W.

2. quinque: .v. ERW. om. autem Q. fatuae CHW. om. et q. prudentes (u. 3) sed q. fatuae per homoeoteleuton F. quinque sec.: .v. ERW; sequitur ras. 2 litt. A.

3. quinque: .v. DERW. fatue W. lampadibus + suis DEP^{mg}R. > non s. oleum secum

acc. lampadibus Q. sumserunt AFHTXYZ: sumpserunt BCDEP^hJKLMOQ^rRVW vg. Tisch. holeum C.

4. uero: autem R. acciperunt DEPLR. holeum C. uassis DEPLRY. lampadibus + suis DP^{mg}Q.

5. mora HMTZ. facientem X. dormitaberunt T. om. et dormierunt E^c. dormierunt Q.

6. factus (fatus Q) est + et DR. uenit uenit J. obiam LR. ei: illi E.

7. uirginis DR. ille ELW. hornauerunt C. lampadas BF.

8. fatue LW. post autem ras. 6 aut 7 litt. P. sapientibus: prudentibus D* (sed corr.); graeci habent semper φρόνιμοι etc. sed ueteres plerumque cum uulgata concordant cum habeant prudentes alibi et sapientibus hic sc. b c f g₁ h q, sed prudentibus ff₁; contra d et r₂ habent ubique sapientes, sapientibus. De textu Africano uix possumus iudicare cum deficiat e, nec Cyprianus opem praestet: sed credo duas fuisse hoc loco uersiones quarum una habuerit sapientes et stultae (d) et altera prudentes et fatuae. dixerunt L. date:

- ⁹ responderunt prudentes dicentes
ne forte non sufficiat nobis et uobis
ite potius ad uendentes et emite uobis
¹⁰ dum autem irent emere uenit sponsus
et quae paratae erant intrauerunt cum
eo ad nuptias
et clausa est ianua
¹¹ nouissime ueniunt et reliquae uirgines
dicentes
domine domine aperi nobis
¹² at ille respondens ait amen
dico uobis nescio uos
¹³ uigilate itaque quia nescitis
diem neque horam.
¹⁴ (269. 2) Sicut enim homo peregre profi-
ciscens uocauit seruos suos
et tradidit illis bona sua.

- ¹⁵ (270. 5) Et uni dedit quinque talenta
alii autem duo
alii uero unum
unicuique secundum propriam uirtu-
tem
et profectus est statim
¹⁶ abiit autem qui quinque talenta ac-
ceperat
et operatus est in eis
et lucratus est alia quinque
¹⁷ similiter qui duo acceperat
lucratus est alia duo
¹⁸ qui autem unum acceperat
abiens fodit in terra et abscondit pe-
cuniam domini sui
¹⁹ post multum uero temporis uenit do-
minus seruorum illorum

potius ad uendentes et emite uobis. ¹⁰ dum autem irent. emere uenit sponsus. et quae paratae erant. intrauerunt cum eo ad nuptias. et clausa est ianua. ¹¹ postea autem uenerunt reliquae uirgines dicentes. domine domine aperi nobis. ¹² quibus respondens dixit. amen dico uobis quia non noui uos. ¹³ uigilate ergo quoniam nescitis diem neque horam. ¹⁴ sicut enim homo peregre proficiscens. uocauit seruos suos. et tradidit illis substantiam suam. ¹⁵ et uni dedit quinque talenta. alii autem duo. alii uero unum. unicuique autem. secundum propriam uirtutem. et profectus est. ¹⁶ statim autem abiit. qui quinque talenta acceperat. et operatus est in eis. et lucratus est alia quinque talenta. ¹⁷ similiter. et qui duo acceperat. lucratus est et alia duo. ¹⁸ qui autem unum talentum acceperat. abiit et fodit in terram et abscondit pecuniam domini sui. ¹⁹ post

da H*. olo R* (sed corr. m. sax.). lampadas X. nostre RW. *extinguntur* *codd.*: *extinguuntur* W *vg.*, *Tisch.*

9. *responderunt*: *respondens* L; + autem DLQ. *dicentes*: + *dixerunt* X*; + non DELR. *suffiat* D, *suficiet* L. *putius* PPLR, *pocius* W. *ad* + *eos* L. *emite* LV*.

10. *hemere* C. *que* D. *parate* LORW, *partae* H; *preparate* D; *om.* Y. *intrauerunt* L*, *intrauerunt* T. *nuptias* BY. *clausa* D.

11. *nouissimae* BQX, *nouisime* L, *nouisime* O*; *graece* ὁσρέπον δέ, *sed* *codices* *nostri* *plerumque* *non reddunt* δέ; + autem DEQR f; + uero W ff. *vg.* *Hieron.* *Tisch.* *ueniunt*; *uenerunt* PPO^cRW, cf. ἦλθον D *gr.* c d f. *om.* et JTZ^c. *relique* DORZ; *relinque* LY*(-quae). *aperere* R.

12. *ad* C; et E. a^t O; *eis* C. *amen amen* D. *nobis*: + *quia* R; + *quod* DL.

13. *uigilate* D, *vgilate* L. *itaque* + et *orate* T^c *cor. uat.** *non* *mg.* > *horam* *neque* *diem* Q. *hora* H; + *qua* dñs *uester* *uenturus* *est* HQ (*ex* xxiv. 42).

14. *sicut*: si E^c. *om.* enim LR. *homo* + *quidam* W. *perigre* PPR; *om.* CFH*JXZ* (+ Z³)

gr. *proficiscens* E, *profeciscens* L. > *prof.* *homo* *per.* P. *uocabit* T.

15. *quinque*: .v. DEFRW. *tallenta* L. *ali* E *bis*; *alteri* D. *om.* *autem* Q. *duo*: .ii. DE. *uero*: *autem* Q. *unum*: .i. E; + et P^{mo}Q. *hunicuique* C, *uni* *cuice* L. *propr.* *uirtutem*: *opera* *sua* L. > *statim* *profectus* *est* X. > *profectus* *est.* *statim* ¹⁶ *autem* *abiit* R. *istatim* C.

16. R *uide supra* 15. *habii* C, *abit* LQ. *om.* *qui* Y*. *quinque*: .v. DERW, *quinta* M, *cumque* L. *tallenta* L, *thalenta* C. *acciperat* EPR, *acciperet* L. *om.* *et operatus* *est* *usque* *ad* *acceperat* *uersu* 20 *per* *homocoteleuton* O*, *sed* + *in* *mg.* *inf.* O¹. *hoperatus* C. *om.* *est* P*(+ *mg.*). *eis*: *ea* T. *alia*: + *in* Q; + *duo* *qui* L. *quinque*: .v. DEFRTW.

17. *similiter*: + et DHLQW *vg.*; + *autem* *et* R. *duo*: .ii. *bis* DE. *acciperat* EPR, *acciperet* L. *est* + et O* *ut* *ultur*, *sed* *erasum*.

18. *autem*; *uero* R. *unum*: .i. E; + *talentum* Q. *acciperat* EPO, *acciperet* L. > *acceperat* *unum* R. *abiens*: *habens* L. *om.* *in* X*(+ X^c). *terram* EHJLO*TWX *vg.* *paecuniam* E.

19. *tempus* O*. *post* *seruorum* *rasura* *est* *in* E. *possuit* PPR; *posui* O*.

et posuit rationem cum eis
²⁰ et accedens qui quinque talenta acceperat
 optulit alia quinque talenta dicens
 domine quinque talenta mihi tradidisti
 et ecce alia quinque superlucratus sum
²¹ ait illi dominus eius
 euge serue bone et fidelis
 quia super pauca fuisti fidelis
 supra multa te constituam
 intra in gaudium domini tui.

²² Accessit autem et qui duo talenta acceperat
 et ait domine duo talenta tradidisti mihi
 ecce alia duo lucratus sum
²³ ait illi dominus eius
 euge serue bone et fidelis
 quia super pauca fuisti fidelis
 supra multa te constituam
 intra in gaudium domini tui.
²⁴ Accedens autem et qui unum talentum acceperat
 ait domine scio quia homo durus es

multum uero tempus uenit dominus seruorum illorum. et posuit rationem cum eis. ²⁰ et accedens qui quinque talenta acceperat. obtulit alia quinque talenta dicens. domine quinque talenta mihi tradidisti. ecce alia quinque superlucratus sum. ²¹ et ait illi dominus eius. euge serue bone et fidelis. quia super pauca fuisti fidelis super multa te constituam intra in gaudium domini tui. ²² accedens autem et qui duo talenta acceperat dixit. domine duo talenta tradidisti mihi. ecce alia duo talenta superlucratus sum. ²³ ait illi dominus eius. euge serue bone et fidelis. quia super pauca fuisti fidelis. super multa te constituam. intra in gaudium domini tui. ²⁴ accedens autem. et ille qui unum talentum acceperat ait. domine. scio te. quia homo durus es. metis. ubi non seminasti. et congregas ubi non sparsisti.

20. accedens O*. quinque: .v. quater DEF RW. thalenta hic et alibi C, tallenta L bis (sed tert. et 22, talenta). acciperat EPR, acciperet L. optulit AFHJKMOQVY; obtulit BDEPOTW XZ vg., hobtulit C, obtullit LR; + ei T. om. talenta R. om. dicens D*. om. dñe L. quinque tert.: quique L. > tradidisti mihi PRTW vg.; > dedisti mihi Q. om. et CDEHOKLQR^{uiz} uide inf.) TVWX*Z vg. Tisch.; om. et ecce R* (+ ecce tantum R^{uiz}); > ecce et J. quinque + talenta J. super lucratus D.

21. + et ad init. QR. eius: meus R*. serue bone (δοῦλε ἀγαθὲ codd. gr. omni.) cum DEHLO QRW vg., et c d f ff, ff, g, q r d; cf. u. 23 ubi hunc ordinem plures sequuntur codd.: > bone serue ABC (bonae seruae) PFOJKMTVXYZ ab h aur. fideles X*. super pauca (ἐπὶ ὀλίγα) codd. et vg.: supra p. X*. paucae L. > fidelis fuisti Q. supra multa (ἐπὶ πολλὰν) cum HKMX*Z et Bentleio (Tr. Coll. B. 17. 14) ex B. M. 1 B. vii, 1 E. vi, 1 E. vii, viii, add. 5463 (Bentleii F), Cotton. Tib. A. ii; legunt etiam sic Walkeri o (Par. F. L. 262) φ (F. L. 13171) et S. ioh. oxon.: super multa ABC DEFPJOQRTVWY vg. Tisch. Cf. uers. 23 ubi plures huic lectioni nostrae suffragantur, et uersionem Turicensis 'in paucis fuisti fidelis multis te praeficiam,' et Anglicanam A. D. 1603. paucae L. domini + dei BOR*.

22. accessit autem et: et accessit Q; acces

alter et L, accessit et alter R; accedens autem et KMTVZ; a. autem + ad eum et OX*. duo: .ii. DE (sed duo sec. D). thalenta C, talentu Z*(-ta Z). acciperat BEP, acciperet L. et ait (om. et KMTVZ): dicens R. dua Z* (corr. Z²). thalenta C, tallenta R. > mihi tradidisti CDERT^c (mihi tr. mihi T*); deinde + et R*. ecce + et J. > duo alia R. superlucratus RT, super lucratus Q.

23. + et ad init. JQ. dominus: deus W. serue bone (δοῦλε ἀγαθὲ uid. ad u. 21) BC (seruae bonae) DEFPJOKLMOQR (> s.b. euge) VWXZ vg. uett. pl.: bone serue AHTY cum uett. h (bene) r. super pauca (ἐπὶ ὀλίγα) codd. pl. et vg.: supra p. HX. supra multa (ἐπὶ πολλὰν) ABFH*KOTX YZ Bentl.: super multa CDEPH^c OJLMTQRVW vg. Tisch., cf. uers. 21. multe L. domini + dei BLOR. tui W.

24. om. et R. tallentum L. acciperat BEFOR, acciperet L; + et EH^c OW. om. quia E. durus: austerus W, cf. austeris b (ex Luc. xix. 21). es et AEPH^c OQY: es (om. et) BCDEJKLMTVW XZ vg. Tisch.; graeci θειῶν quod non inepte redditur et metis, quod, qui corrigebant, non satis perspicientes debebant et ut graeco propius accederent; Bentleius uoluerat metens sed non reperitur nisi in d. metes Z* (corr. Z²) cum c q. hubi C bis. saeminasti C, semen. O; seminas JL. om. ubi non sparsisti D. sparasti L.

et metis ubi non seminasti
 et congregas ubi non sparsisti
²⁵ et timens abii et abscondi talentum
 tuum in terra
 ecce habes quod tuum est
²⁶ respondens autem dominus eius dixit ei
 serue male et piger
 sciebas quia meto ubi non semino
 et congrego ubi non sparsi?
²⁷ oportuit ergo te mittere pecuniam
 meam nummulariis
 et ueniens ego recepissem utique quod
 meum est cum usura
²⁸ tollite itaque ab eo talentum
 et date ei qui habet decem talenta.
²⁹ (271. 2) Omni enim habenti dabitur
 et abundabit

ei autem qui non habet
 et quod uidetur habere auferetur ab
 eo.
³⁰ (272. 5) Et inutilem seruum eicite in
 tenebras exteriores
 illic erit fletus et stridor dentium.
³¹ (273. 10) Cum autem uenerit filius homi-
 nis in maiestate sua
 et omnes angeli cum eo
 tunc sedebit super sedem maiestatis
 suae
³² et congregabuntur ante eum omnes
 gentes
 et separabit eos ab inuicem
 sicut pastor segregat oues ab haedis
³³ et statuet oues quidem a dextris suis
 haedos autem a sinistris

²⁵ et timens abii. et abscondi talentum tuum in terram. ecce habes quod tuum est.
²⁶ respondens autem dominus dixit ei serue male et piger. sciebas quod meto ubi non
 semino. et colligo ubi non sparsi. ²⁷ oportuit ergo te. committere pecuniam meam
 nummulariis. et ueniens ego. cum usuris utique recepissem quod meum est. ²⁸ tollite
 itaque ab eo talentum et date ei qui habet decem talenta. ²⁹ omni enim habenti
 dabitur et abundabit ei autem qui non habet et quod uidetur habere auferetur ab eo. ³⁰ et
 inutilem seruum proice in tenebras exteriores. illic erit fletus et stridor dentium . . . ³¹ cum
 autem uenerit filius hominis in maiestate sua. et omnes sancti angeli cum eo. tunc sedebit
 super sedem maiestatis suae. ³² et congregabuntur ante eum omnes gentes. et seperabit eos
 ab inuicem sicut pastor segregat oues ab haedis. ³³ et statuet. oues a dextris suis haedos

25. timens + ego DLQR (et ad tal. tuum
 atramento pallidiorē D). habii C, abui L. om.
 et EH*. abscondit L*. thalentum C, tallentum
 L. in terra (om. T*): sub terra O (m. rec. 'at in').
 om. est ad fin. L.

26. om. eius DL. seruae malae C, seruae
 male L. scibas F. quia + ego Q. hubi C bis.
 saemino C, simino O*.

27. oportuit C. om. te Θ. mittere (βαλεῖν)
 ABCEPHJKMTX*Y: committere FO*, comm. D
 ΘLO*QRVWX*Z vg. paecuniam E, peccuniam
 DR. nummularis (PLY(-is), numulariis JW vg.,
 nummulariis C. > ego ueniens KR. recipissem
 DPLR*, requipissem R*. hutique C; om. T.
 meum erat J. usuram Z*; husura C; ussura
 DLR; usuriis E* et -ris E*Q. > cum usuris quod
 meum est Q.

28. tollite PO. itaque: utique X; om. R.
 hab E. thalentum et -ta C, tall. LR. ei: illi
 M; om. R. abet T. decim KL; -x. DEFRW.

29. enim: autem? X*; om. L. dauitur O*.

habundabit CDLMR(-uit), abundauit OZ*(corr.
 Z³). abet C. om. et E. uidetur habere (abere
 C): habet R. auferatur B, aufertur T. om. ab
 eo ³⁰ et inutilem seruum L.

30. et inut.: > inutilem autem DQ. iecite DL
 R, eiecite Q, eiicite vg. Tisch.; mittite T d; + foras
 Q a b c d ff_{1,2}, foris h g. illic: ibi EJW; ubi Q.

31. cum (quum HΘ) autem: et cum DR. >
 fil. hom. uenerit W. uenerat E. magestate et -tis
 C. hangeli C, angeli D; + eius S. sedet R*;
 + is J. sede Θ*. sue W.

32. gentes + terrae Q. seperabit D; separauit
 BFOTX; + ante V. hab C bis. abinuicem uno
 ductu S. sicuti C. obes OT, hobs C. haedis
 ADPΘQXYZ³; hedis BCEFHKLMTORVWZ*,
 edis T; hoedis J vg.

33. statuit OR. oues (houes C) quidem (-dam
 F): > q. oues DQR. dexteris D. om. suis R.
 haedos ADPFHΘLQRXYZ: hedos BCEKMO
 VW, edos T; hoedos J vg. ha C. sinixtris CT;
 + suis D.

- ³⁴ tunc dicet rex his qui a dextris eius erunt.
 Uenite benedicti patris mei
 possidete paratum uobis regnum a
 constitutione mundi
³⁵ esuriui enim et dedistis mihi mandu-
 care
 sitiui et dedistis mihi bibere
 hospes eram et collegistis me
³⁶ nudus et operuistis me
 infirmus et uisitastis me
 in carcere eram et uenistis ad me.
³⁷ Tunc respondebunt ei iusti dicentes
 domine quando te uidimus esurientem
 et pauimus
 sitientem et dedimus tibi potum ?

- ³⁸ quando autem te uidimus hospitem et
 collegimus te
 aut nudum et cooperuimus ?
³⁹ aut quando te uidimus infirmum aut
 in carcere et uenimus ad te ?
⁴⁰ Et respondens rex dicet illis
 amen dico uobis
 quamdiu fecistis uni de his fratribus
 meis minimis
 mihi fecistis.
⁴¹ Tunc dicet et his qui a sinistris
 erunt
 discedite a me maledicti in ignem ae-
 ternum
 qui praeparatus est diabolo et angelis
 eius

autem a sinistris. ³⁴ tunc dicet rex his qui a dextris eius erunt uenite benedicti patris mei. possidete regnum paratum uobis a constitutione mundi. ³⁵ esuriui enim et dedistis mihi manducare. sitiui. et potastis me. hospes eram. et collegistis me. ³⁶ nudus. et cooperuistis me. infirmus fui. et uisitastis me. in carcerem fui et uenistis ad me. ³⁷ tunc respondebunt ei iusti dicentes domine. quando te uidimus esurientem et pauimus aut sitientem et potauimus. ³⁸ quando autem te uidimus hospitem. et colleximus aut nudum et cooperuimus. ³⁹ aut quando te uidimus infirmum aut in carcere. et uenimus ad te. ⁴⁰ et respondens rex dicet illis. amen dico uobis quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis. mihi fecistis. ⁴¹ tunc dicet. et his qui a sinistris erunt. discedite a me maledicti in ignem aeternum. qui

34. dicit O*. hiis CE*PRW. dextris D. possedite LR, possedete DP, possidite O*. > regnum paratum uobis L*Q, > regnum quod u. paratum est DR; paratum est u. r. *inepte* E. a const.: ab origine DER(oreg.) c d ff₁ δ.

35. esuriui C, essuriui DL, esuriui^{ti} Θ, essurii P*. om. mihi EO*. dedisti sec. HLO*T*Y; didistis R. michi W. hospis BD²POR, opes T*, opes T^e. collegistis BDEP^{mo}H'ΘJKQ²WX*Z vg., et collig. CLR: collexistis AP*FH*MOVX^cY. > *Clausulas sic inuertit* J infirmus et u. me, hospes eram et c. me (om. nudus et op. me), in carcere eram et u. ad me.

36. om. nudus et op. me JX*; nudus + eram QR; + fui P¹. cooperuistis C; cooperuistis EP^{mo}ΘKMRVZ*Z. uisitastis D; uisitasti L. carcerem O*Z*. in c. eram (ἐν φυλακῇ ἡμῶν) cum BCEH¹Θ(cam)JKLMOTVWXZ vg., Hieron.: in c. fui QR; in c. tantum, AD²PFH*Y. om. ad KW.

37. ei: om. H*M; + et HOM; + ras. 4 uel 5 litt. K. hesur. C, essur. DL. pauimus: + te BYZ; + te aut EP^{mo}QR. sitientem (sic. W): + et pauimus D* sed expunctum.

38. om. autem D. ospitem T. collegimus

cum BCDEP^{mo}H'ΘJKLTWX*Z vg., Hieron., et collig. QR: colleximus AP*FH*MOVX^cY. om. aut D. co operuimus L; coheruimus C; operuimus H*T; + te BCDEP^{mo}JKMOQT²VW XZ vg., contra graecum.

39. quando: quante E*. aut in carcere (ἢ ἐν φ.) BDΘJKLMORTVWX*Z vg. Hieron.: et in c. ACEPFHX^cY; uel in c. Q. carcerem BCF HJLOXYZ*.

40. dicit LO. quandiu DPLO*R5. de: ex QRTW vg. hiis CE*QW. > ex minimis his fr. meis R, > ex hiis minimis fr. meis Q. om. fr. meis T*; om. minimis O* (+ O¹).

41. dicent Z*. et his: rex et his H^cΘ; rex hiis R; his (om. et) LQTZ; om. et his J. hiis CE*RW. ha C; ad A*Y. sinistris C, senistris P*L; + eius DEQR. dicitur V*, descendite Y. ame Θ, ama H. etern. W; aeternam L*. qui praep. est APFHKLMO^cQTVXYZ* (pre.) fere cum q: qui paratus est BCDEΘJO*WZ*vg. Hieron. corr. uat. f; quem praeparauit pater meus R fere cum D gr. et a b c d ff_{1.2} g₁ h r r₂, sed plurimi ex his parauit. diabolo BCPLRVZ*. ang. D. an]gelis inc. rursus M.

42 esuriui enim et non dedistis mihi manducare

sitiui et non dedistis mihi potum

43 hospes eram et non collegistis me nudus et non operuistis me

infirmus et in carcere et non uisitastis me.

44 Tunc respondebunt et ipsi dicentes domine quando te uidimus esurientem aut sitientem

aut hospitem aut nudum

aut infirmum uel in carcere et non ministrauimus tibi?

45 Tunc respondebit illis dicens amen dico uobis

quamdiu non fecistis uni de minoribus his nec mihi fecistis

46 et ibunt hi in supplicium aeternum iusti autem in uitam aeternam.

XXVI. (274. 1) Et factum est cum consummasset iesus sermones hos omnes

dixit discipulis suis

2 scitis quia post biduum pascha fiet et filius hominis tradetur ut crucifigatur.

3 (275. 6) Tunc congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi in atrium principis sacerdotum qui dicebatur caiaphas

4 et consilium fecerunt ut iesum dolo tenerent et occiderent

5 dicebant autem non in die festo ne forte tumultus fieret in populo.

paratus est diabolo et angelis eius. 42 esuriui enim et non dedistis mihi manducare. sitiui. et non dedistis mihi potum. 43 hospes fui et non suscepistis me. nudus et non cooperuistis me. infirmus et in carcerem et non uisitastis me. 44 tunc respondebunt ei et ipsi dicentes. domine quando te uidimus esurientem aut sitientem. au hospitem. au nudum. au infirmum. au in carcerem et non ministrauimus tibi. 45 tunc respondebit illis dicens. amen dico uobis quamdiu non fecistis uni de minoribus his nec mihi fecistis. 46 et ibunt hii. in suplicium aeternum. iusti autem in uitam aeternam. XXVI. 1 Et factum est postquam consummasset iesus sermones hos omnes. dixit discipulis suis. 2 scitis. quia post uiduum pascha fiet. et filius hominis tradetur. ut crucifigatur.

3 tunc congregati sunt principes sacerdotum et scribae et seniores populi. in atrium principis sacerdotum qui dicebatur caiaphas.

4 et consilium fecerunt ut iesum dolo tenerent et occiderent. 5 dicebant autem non in die festo. ne forte tumultus fieret in populo.

42. hesuriui C, ess. DL. om. non W. dedisti HO*Z*. sitiui T. potum: bibere R, beire Q.

43. hospis BDFOR, oipes T. collegistis BC DEH^oJKOTWX*Z vg., Hieron., et collig. P^{mo}L QR: collexistis AP*FH*MTVX^cV. nudu X* (add. s fin. corr.); + eram DQ; + fui P¹. hoperuistis C. cooperuistis EP^{mo}QR² (cf. uers. 36). carcerem O*. uisitastis (uiss. D, uissitasti L) me: uenistis ad me Q.

44. respondebunt + ei CH^cOTW vg. Hieron. dicenes Q*. om. dñe L. te om. P* (+ P¹). hesur. C, essur. DL. om. aut sitientem O* (+ O¹). sicientem W. ospitem T. aut nudum bis E*; om. R. uel in c. codd. omnes: aut in c. vg. carcerem EHOZ*, carcem L. ministrabimus FT. te D* (tibi D^c).

45. respondebit (-uit C) illis: resp. et illis W; respondebitur ipsis X*. om. amen dico uobis M. quandiu D²PLMO*R5. uni etc.: uni ex his fratribus meis ambulantibus in nomine meo mihi nec fecistis Q. hii CE*W; om. J. fecististis R.

46. et: tunc D; et tunc P^{mo}. ibunt² Q, Ibunt K. hii BCDE*PLRTWZ*. suplicium DL, supplitium W, etern. bis W.

XXVI. 1. et factum est: factum est autem DR sed inuitis ueteribus. ihs + omnia uerba haec E* (sed exp.) r r₂. sermone M. om. hos J. om. disc. suis R* (+ ihs disc. suis R^{mo}).

2. uiduum OX, bidum D. pasca DO. trahetur? O*, traditur O^c. crucifigatur L. Ab hoc uersu usque ad u. 15 adscribuntur in mg. subinde litterae S et C (= Sacerdos et Chorus?) in E manu posteriori.

3. saeniores C. in atriis J. principes L. dicebatur O, decebatur L; dicitur E. caiaphas AF MQY cum graeco: caiaphas BEH^oJKLMOVW XZ vg., caifas D²PR, cayfas T, chayphas C, chaiphas I.

4. om. et prim. H. om. et occiderent propter homocoteleton L. hocciderent C.

5. autem: enim R* (corr. sax.). diae C. > in pop. fieret R.

- 6 (276. 1) Cum autem esset iesus in bethania in domo simonis leprosi
 7 accessit ad eum mulier habens alabastrum ungenti pretiosi et effudit super caput ipsius recumbentis
 8 uidentes autem discipuli indignati sunt dicentes ut quid perditio haec?
 9 potuit enim istud uenundari multo et dari pauperibus
 10 sciens autem iesus ait illis quid molesti estis mulieri? opus bonum operata est in me
 11 nam semper pauperes habetis uobiscum
 me autem non semper habetis.
 12 (277. 4) Mittens enim haec unguentum hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit
 13 amen dico uobis ubicumque praedicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo
 dicetur et quod haec fecit in memoriam eius.
 14 (278. 2) Tunc abiit unus de duodecim qui dicebatur iudas scarioth ad principes sacerdotum ¹⁵ et ait illis

⁶ cum autem esset iesus in bethania in domo simonis leprosi. ⁷ accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti praetiosi. et effudit super caput eius recumbente eo.

⁸ uidentes autem discipuli eius indignati sunt dicentes. ut quid perditio haec. ⁹ poterat enim istud uenundari multo praetio et dari pauperibus. ¹⁰ quod cognito iesus ait illis quid molesti estis mulieri opus enim bonum operata est in me. ¹¹ nam semper pauperes uobis habetis me autem non semper habebitis.

¹² mittens enim haec unguentum hoc super corpus meum ad sepeliendum me fecit.

¹³ amen dico uobis ubicumque praedicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo dicetur et quod haec fecit in memoriam eius. ¹⁴ tunc abiit unus ex duodecim. qui dicitur iudas scariothes. at principes sacerdotum ¹⁵ et ait illis. quid uultis mihi dare et ego uobis eum

6. quum HΘ. esset T*. *om. ihs* R* (+ *corr. sax.*). > iesus esset *vg. sed corr. cod. caraf.* betania O*. domu DL, domum RZ* (-mo Z^c). symonis CDETW. laeprosi E.

7. adcessit O*. > mulier ad eum B. abens C. alaba-/strum H, alauastrum R* (*corr. sax.*), olbastrum L. ungenti cum ABD(F Mc.)HΘMY Z^c: unguenti EPJKLMOQRTVWXYZ* *vg. Tisch.*, hunguenti C. praetiosi BEPHΘ*JLMOR, pretiossi D, preciosi W. infudit DR *cum a b*, perfudit d. supra P^{mq}. capud LRW. ipsius: eius E* P^{mq}LQR. recumbentis: recumbente ipso DE* LOQR*X*, et rec. eo P^{mq}, *cum a b c f* (rec. eo) ff₂ h q r₂ (recumbentib; Ee).

8. discipuli R; + eius Q. perdictio R. hec W.

9. potui Q. *om. enim* W⁵. stud Z* (istud Z³); hoc QT. uenundari W *vg.* multo (πολοῦ): praetio magno P^{mq}QR; pretio multo DL; multo pretio BY^c, m. praetio EJ; multum O, *add. gloss. pti*?

10. molestis estis M; + huic BEH^cΘKMO^qV WZ³ *vg. (post mul. X*)*. hopus C; *om. R**; + enim R^{aa}*VZ³hSC (e *erasa post opus in A.*) > bonum opus DEPLQ. hoperata C.

11. *om. nam* Q. habetis (ἐχετε) A^qFFHΘJV WYZ³hC *corr. uat. marg.*: habebitis BCDEK

LMMOQRTXZ³S. *om. me aut. n. s. habebitis* T* (*sed + in mg. m. rec.*). habetis sec. (ἐχετε) A^qPMYZ³hC: habebitis BDEFHΘJKLMOQR T^cVWXYZ³S, et abeb. C.

12. > haec autem mittens unguentum hoc R. mittiens L*. *om. haec* T. unguentum AEFHM RZ^c: unguentum BDPΘJKLMOQTVWXYZ* *vg.*, hunguentum C. > hoc unguentum T. saepel. E, sepell. O, sepil. D, sepelendum Y.

13. ubicumque C, ubicunque 5h; ubi cumque, et pred. D. *om. hoc* F. aenang. DE. mundo: orbe QR. dicetur: narrabitur QR r₂. > fecit haec EQ. haec + narrabitur E* (*sed exp.*). memoria MTZ*. eius: ipsius Q b c h q r₂.

14. habiit C. de: ex Θ. duodecim: -XII. DE^qFRW. dicebatur AHJ (dicib.) *Yvg. Hieron.* ff₁ r (cf. uocabatur c): dicitur BCDEFFΘIKLM MOQRTVWXYZ *cod. caraf.*, a b d ff₂ g_{1,2} h q. scarioth BCEPFHΘIKL^cMOQRTVWXYZ a b g₁ r δ: scariot AY ff₁, scharioth M, scariotha L* c, carioth h (*hic*), scariota q; isscariotha D; scariotes J d *Tisch.*, iscariotes *vg.*, iscariotis *Hieron.* > ad pr. sac. qui dicitur iudas scarioth Q.

15. quod Z* (quid Z¹). mi V. dari Y*. *om. eum* D. > tradam eum R. at illi: ait illis O* (*sed*

quid uultis mihi dare
et ego uobis eum tradam?
at illi constituerunt ei
triginta argenteos
¹⁶ et exinde quaerebat oportunitatem ut
eum traderet.
¹⁷ Prima autem azymorum accesserunt
discipuli ad iesum
dicentes ubi uis paremus tibi
comedere pascha?
¹⁸ at iesus dixit ite in ciuitatem
ad quendam et dicite ei
magister dicit tempus meum prope
est
apud te facio pascha cum discipulis
meis
¹⁹ et fecerunt discipuli sicut constituit illis
iesus

et parauerunt pascha.
²⁰ Uespere autem facto discumbebat cum
duodecim discipulis.
²¹ (279. 4) Et edentibus illis dixit amen
dico uobis
quia unus uestrum me traditurus est.
²² (280. 1) Et contristati ualde
coeperunt singuli dicere
numquid ego sum domine?
²³ (281. 2) At ipse respondens ait
qui intingit mecum manum in parap-
side hic me tradet
²⁴ filius quidem hominis uadit
sicut scriptum est de illo.
(282. 6) Uae autem homini illi per quem
filius hominis traditur
bonum erat ei si natus non fuisset
homo ille.

tradam. at illi statuerunt ei xxx. argenteos. ¹⁶ et exinde quaerebat oportunitatem ut eum traderet.

¹⁷ prima autem die azimorum accesserunt discipuli ad iesum dicentes ei. ubi uis paremus tibi manducare pascha. ¹⁸ at ille dixit ite in ciuitatem ad quendam et dicite ei. magister dicit. tempus meum prope est. apud te facio pascha cum discipulis meis. ¹⁹ et fecerunt discipuli. sicut praecepit illis iesus et parauerunt pascha. ²⁰ uespere autem facto discumbebat iesus cum duodecim discipulis. ²¹ et edentibus illis. dixit amen dico uobis. quia unus uestrum traditurus est me. ²² et contristati ualde. coeperunt singuli dicere numquid ego sum domine. ²³ at ipse respondens ait qui intingit mecum manum in parapside hic me tradet. ²⁴ filius quidem hominis uadit sicut scriptum est de eo. uae autem homini illi per quem filius hominis traditur. bonum erat illi si natus non fuisset homo ille.

corr.). trigenta L; .xxx. DPFMRVWZ, xxx^a E, xxx a T.

16. om. et E*. querebat CDILR; quaerebant X*. oportunitatem codd. pl. (hop. C): oport. FZ vg.; occansionem E. eum + morti EH. traderet + illis R.

17. prima autem sine addit. ACH*IMTVV*Z Bentl. c g₁ ff₁ q (r): + die BDEPFH*ΘJKLMO QWY^c vg. Hieron., et > pr. die autem RX; cf. cor. uat.* 'Graecus non habet die;' sed mg. aliter habet. azimorum FHJTVWX, azimorum DPF LR, azimorum E. iesum plene C. > ad ihm discipuli W. hubi C. om. tibi L. > pascha (-ca D) comedere DR; manducare pacha Q.

18. dixit: + eis E; + ei R. quendam BC. dicete P, dicit^o D. magister d. t. m. p. est lapsu repet. O et dicit pr. loco. apud FFZ* (corr. Z²). fatio W. pascha D et in 19.

19. discip. + eius D. sicuti C. constituit: praecipit QR* (constituit R^{suu}) abf/hr. illi Z* (corr.

Z¹); + dñs D* (sed exp.). iesus C. paraberunt T, praeparauerunt EL.

20. uesperae C. discubuit LR; + ihs Te. duodecim: .xii. DEFRW; om. J cum syr. sch. Or. int. 3. 896 (ap. Tisch.). discipulis sine add. ADPHMQRY: + suis BCEFΘJKLMTOTVWX Z vg. Hieron., sed graeci μετὰ τῶν δώδεκα μαθητῶν.

21. aedentibus CD; comedentibus E; manducantibus L. dixit + ihs E. uestrorum O*. traditurus (tradeturus X*) est: tradet LQ.

22. contristati: + sunt DEPLR; + sunt et Q. ualde: nimis L; + et DR. caeperunt L. num quid Y, nunquid 53.

23. inc. quibus ille respondens dixit L. at: ad O. intingit CEFOLT*; intingit J, -guet D; intigit O*; tingit Z* (corr. Z²). in om. A* (+ corr.). parabside CDEIRTX*, paropside vg.; papsidem O*.

24. + et ad init. DEQ. > hominis quidem X. uadet J. sicuti C; om. EM. scribunt EJOY²Z.

- 25 (283. 10) Respondens autem iudas qui tradidit eum dixit
numquid ego sum rabbi?
ait illi tu dixisti.
- 26 (284. 1) Caenantibus autem eis accepit
iesus panem et benedixit ac fregit
deditque discipulis suis et ait
accipite et comedite hoc est corpus
meum.
- 27 (285. 2) Et accipiens calicem gratias egit
et dedit illis dicens
bibite ex hoc omnes
- 28 hic est enim sanguis meus
noui testamenti
qui pro multis effunditur

- in remissionem peccatorum
- 29 dico autem uobis
non bibam a modo de hoc genimine
uitis
usque in diem illum cum illud bibam
uobiscum nouum in regno patris
mei.
- 30 (286. 6) Et hymno dicto exierunt in
montem oliueti.
- 31 (287. 4) Tunc dicit illis iesus
omnes uos scandalum patiemini in me
in ista nocte.
- (288. 6) Scriptum est enim percutiam
pastorem
et dispergentur oues gregis

25 respondens autem iudas qui traditurus erat eum dixit numquid ego sum rabbi. ait illi iesus. tu dixisti. 26 caenantibus autem eis accepit iesus panem et benedicens fregit et dedit discipulis suis dicens. accipite et edite. hoc est enim corpus meum. 27 et accipiens calicem gratias egit et dedit illis dicens. bibite ex hoc omnes 28 hic est enim sanguis meus. noui testamenti qui pro multis effundetur in remissione. peccatorum. 29 dico autem uobis quia non bibam amodo ex hac generatione uitis usque in diem illum. cum illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei.

30 et hymno dicto. exierunt in montem oliueti. 31 tunc dicit illis iesus. omnes uos scan-

de eo LQR* (corr. sax.) T. ue W. uae autem: uerumtamen uae R. om. homini L. > illi homini uoluit Z* sed in scr. correxit. traditur (παράδοται) ACFMOTX^cYZ* cod. caraf. cum a b d f g₁: tradetur BDEPHΘJKLMQRVWX* Z³ vg. Hieron. c ff_{1,2} h q r δ. Millius laudat lectiones Uelesianae et Sabataris MS. 1 pro παράδοθη-σεται; sed de his nihil adnotat Tisch.; Uelesianae ex latinis codd. sunt. bonum + enim PM*. Post erat pergit non nas hominem L, et non nasci ille homo R* (expunctis non nasci ille et superscr. ei si natus non fuisset . . . ille R^o); deinde ei: illi EX*?; + homini J. > non natus PQ. Cf. bonum erat homini illi non nasci b c ff₂.

25. respondit QR. tradidit eum: traditurus erat eum DQR; > eum traditurus erat J; > tr. eum erat L; > tr. est eum E. eum + et Q. dixit: om. DR* (+ corr. sax.); + ei Q. num quid Y, numquid ΘH. rabi EW; + et H^cΘ. ait: at E. illi + ihs DEJLQR cum N a b c f ff₂ h q. dixistis Y*.

26. caenantibus CDEHΘIJKM^oQV: cen. ABPFMTWXYZ, cann. R, coen. vg. > ipsis autem manducantibus L. accipit PLQR, accaepit D. om. et (post panem) Z* (+ Z³). hac CT. deditque: et dedit DL; dedit T. om. suis PM. et ait: dicens LQR. accipete P. om. et Q.

commedite E, comidite O*, comedete P; edite Q; manducate LR; + ex hoc omnes Q cum b. hoc est + enim DEPJQR. meum + quod confringitur pro saeculi uita Q ex I Cor. xi. 24 et Ioh. vi. 51.

27. accipiens + ihs X. egit + et benedixit F. dicens R*, dices T. biuite R, bibit Z* (corr. Z¹).

28. om. enim P* (+ mg.). om. meus W, nobi L. pro + uobis et F. > qui effundetur pro uobis et pro multis Q. effunditur (ἐκχυνόμενον) AFH MOY a d: effundetur BCDEPΘJKLMQRTV WXZ vg. Hieron. uett. plur. Cf. cod. caraf. 'omnes codd. graec. et ex lati. cod. mōt. amati. legunt effunditur.' remissionem LR; remissione CEP*FT.

29. autem: enim K. uobis + quia DEP^{mo}LQ R. amodo Θ vg.; om. J. de hoc geniminae L, d. h. gemine Z* (corr. Z²), d. h. degenemine P. usque C. in diem illum BCDEPFHΘKMM^o OQRTVWXZ vg., Hieron., et > in illum diem L; in die illo J; in diem (om. illum) AH*Y refugnantibus grascis et uett. quum CΘT; quo LQX*? (quum X^o); quod R. illud codd. pl. et vg. (illud Z*): illum AH*MT*XY g₁; om. L. nobum O; om. T*.

30. imno LRT, ymno DFPWZ^o. holiueti C. olibeti OT, olieti R* (corr. sax.).

31. dicit illis ihs: dixit ihs discipulis suis L; ait disc. suis R. omnis R^{sax}. patimini O*, pacie-

³² postquam autem resurrexero praecedam uos in galilaeam.

³³ (289. 1) Respondens autem petrus ait illi

etsi omnes scandalizati fuerint in te ego numquam scandalizabor

³⁴ ait illi iesus amen dico tibi

quia in hac nocte

ante quam gallus cantet

ter me negabis.

³⁵ (290. 6) Ait illi petrus etiamsi oportuerit me mori tecum non te negabo similiter et omnes discipuli dixerunt.

³⁶ (291. 1) Tunc uenit iesus cum illis in uillam quae dicitur gethsemani.

(292. 6) Et dixit discipulis suis sedete hic donec uadam illuc et orem

³⁷ et assumpto petro et duobus filiis zebedaei

coepit contristari et maestus esse.

³⁸ (293. 4) Tunc ait illis

tristis est anima mea usque ad mortem

sustinete hic et uigilate mecum.

³⁹ (294. 1) Et progressus pusillum

dalum patiemini in me in hac nocte. scribunt enim. percutiam pastorem. et dispergentur oues gregis. ³² sed postquam resurrexero. praecedam uos in galileam. . ³³ respondens autem petrus ait illi etsi omnes scandalizati fuerint in te. ego numquam scandalizabor. ³⁴ ait illi iesus amen dico tibi quia in hac nocte. antequam gallus cantet ter me negabis. ³⁵ ait illi petrus. etiam si me oportuerit mori tecum non te negabo. similiter et omnes discipuli dixerunt. ³⁶ tunc uenit cum eis iesus in locum qui dicitur gethsamani. et dixit discipulis suis sedete hic donec uadam illuc orare. ³⁷ et adsumpto petro. et duobus filiis zebedei. coepit contristari. et maestus esse. ³⁸ tunc ait illis iesus tristis est anima mea usque ad mortem. sustinete hic et uigilate mecum. ³⁹ et progressus pusillum procidit in faciem suam

mini W. om. in ista nocte Z* (+ Z²). scribunt EOTYZ. om. enim L. percutiam W; om. D* (+ mg.). dispergentur BCDEPFHOKLMMO QRVW vg.: dispergentur AJTYXZ. obes T, hoes C. gregis + sui EL.

³². postquam autem: sed cum L. surrexero D. precedam D, praecedam R* (corr. sax.). galileam CEFOKLRVW, galeam O*, galiliam O^c, galilaea MZ*, gali D; + ibi me uidebitis H^cΘ (ex cap. xxviii. 7) cum a.

³³. ait illi: dixit L; dixit ei R; ait ei W; ait tantum, P. et si DJ. scandaliz. bis E (pr. loco corr.). nunquam 57; num T.

³⁴. ait: dicit L. om. amen dico tibi R* (+ in mg.). quia: quod L. om. in DF. antequam FJVV vg. negauis O.

³⁵. etiam si J, etiamsi C, etiamsi W. > me oportuerit O^θ. oportuerit C, oportet. T. om. me R. mori O. dixierunt L.

³⁶. > ihs uenit D. om. ihs EP* (+ mg.). in uilla HJZ*; in agrum L d h (agro). quae dicitur (qui d. DEFLR, quae dicitur O*); om. J. gethsemani cum BCΘMWX^cZ² vg. ff₁ g₁₋₂: gethsamani QRZ* f; gethsamani E; getsemani J, getsamani d* ff₂ r; getsemani D; gedsemani V, gedsamani T a b; gessemani KMO'X*? q, gessamani c h; gessemani O^θ; gessemani APFH^cO*Y; gezamani L; + hic O^θ. et dixit: et dicit JL; ait R* (corr. sax.). om. suis P* (+ mg.) H*. sedite LR. hiic ER.

uadam: eam L. > et illuc E. et orem (hor. C): orarem Q; adorare R; orare L.

³⁷. assumpto HMTXYZ²: adsumto ACFΘIQZ*: adsumpto BDEPJLOR Tisch.; assumpto KM VW vg. et: de Z* (corr. Z²). duobus: .II. D. filii* O, filis L, filius Y. zebedei CEFHLORW, zebē D; [+ iacobum et iohannem F ex Mc. xiv. 33]. caepit L, cepit W. maestus BH(Θ^c?)IKMTVXY ZH^cSC: mestus ACDEPFΘ*?MORTW, metus L, moestus [J et Q?] 5 Tisch. acse C.

³⁸. ait: dicit L. animam meam O*; + ualde T ut redderet περίλυτος, cf. xxvii. 23. usque C. morte H, mor L. sustinete J. hiic E. uigilate DL.

³⁹. progresus L, progressus M. pusillum H*, pussillum DPR. post illo J; om. L. procedit DEFLOR. faciam R. horans C. pater sine add. (cum graecis LΔ, 1. 209 al.¹⁰ Tisch. 8) AFL R*X*?Y cum a δ; pater mi BPHJKMOQR^{ae} VX^cZ vg. [Hieron.]. ff₁; mi pater CDEΘIMTW Hieron. comm. g₁; pater meus b c d f ff₂ h q r. possibile est: fieri potest L. transeat a me codd. pl. et vg. et Hieron. comm. cum gr. et uett.: om. a me AP*H*Y. istae E. neruntamen CJ YC, ueruntamen 57, uerumptamen W; sed tamen R* (corr. sax.). sicut pr.: quod D. sicut tu (ὡς σὺ) sine add. AC^cP*(F)H*JKMTVWY*Z^c vg. Hieron. comm. f ff₁ g₁ q: + uis BDEP^{mo}H^cΘ LOQRTXY^cZ* a b c ff₂ g₂ h r.

procidit in faciem suam
orans et dicens pater si possibile est
transeat a me calix iste.

(295. 1) Uerum tamen non sicut ego uolo
sed sicut tu.

⁴⁰ (296. 2) Et uenit ad discipulos et inuenit
eos dormientes
et dicit petro sic non potuistis una hora
uigilare mecum?

⁴¹ uigilate et orate ut non intretis in tem-
tationem.

(297. 4) Spiritus quidem promptus est
caro autem infirma.

⁴² (298. 6) Iterum secundo abiit et orauit
dicens
pater mi si non potest hic calix tran-
sire

nisi bibam illum fiat uoluntas tua

⁴³ et uenit iterum et inuenit eos dormi-
entes

erant enim oculi eorum grauati

⁴⁴ et relictis illis

iterum abiit et orauit tertio

eundem sermonem dicens.

⁴⁵ (299. 4) Tunc uenit ad discipulos suos
et dicit illis

dormite iam et requiescite

ecce adpropinquauit hora

et filius hominis tradetur in manus pec-
catorum

⁴⁶ surgite eamus

ecce adpropinquauit qui me tradit.

⁴⁷ (300. 1) Adhuc ipso loquente

ecce iudas unus de duodecim uenit

orans et dicens. pater meus. si possibile est transfer a me calicem istum. uerumtamen non sicut ego uolo sed sicut tu. ⁴⁰ et uenit ad discipulos suos et inuenit eos dormientes. et ait petro. sic non potuistis una hora uicilare mecum. ⁴¹ uigilate et orate. ut non intretis in temptationem. spiritus quidem promptus est caro autem infirma.

⁴² iterum. secundo abiit. et orauit dicens. pater meus si non potest. hic calix transire a me. nisi illum bibam. fiat uoluntas tua. ⁴³ et uenit iterum et inuenit eos dormientes. erant enim oculi eorum grauati. ⁴⁴ et relictis illis. abiit iterum et orauit tertio eundem sermonem dicens. ⁴⁵ tunc uenit ad discipulos suos et ait illis. dormite iam et requiescite. ecce adpropinquauit hora. et filius hominis tradetur in manus peccatorum. ⁴⁶ surgite eamus. ecce adpropinquauit qui me tradet. ⁴⁷ et adhuc eo loquente ecce iudas unus ex duodecim uenit et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus missi a principibus sacerdotum. et

40. uenit: inuenit L*. discipulos + suos BD
E²FFI¹⁰⁰JLM*ORX^c vg. dixit Q. sic? nō H;
sed cod. caraf. 55^c sic non et sic codd. potuisti
QR. ora T. uigilare D.

41. uigilate D. horate CL. huti non C; ne
LR. intratis Z* (corr. Z¹). temptationem AH
LQTXYZ: tempt. BCDEFF¹⁰IJKMM¹⁰ORVW
Tisch.; tent. vg. promptus AFHOQTXV: prom-
ptus BC¹⁰JMWZ* vg. Tisch.; prumptus LZ³;
prumptus DEPKMRV. om. est CMT. autem:
uero Q.

42. iterum secundo: iterum autem sec. L²
mg.; iterum autem (om. sec.) D. habiit CL.
horauit CL. pater meus R* (corr. R¹) cum b d f
ff₂ q; pater mihi L. potest: potui W. hiic E.
> calix hic F. calix transire in ras. scr. P; item
om. calix ut uidetur I. transire + a me DQR cum
gr. mult. et f ff₂ q. nisi + ut R. illud O. > illum
bibam D¹PIQR cf. a b d f ff₂ h q δ. uoluptas C.

43. inuenit O. huculi C. oculi R* (corr. sax.).
om. eorum T*. grauati + a somno E.

44. om. illis R. iterum: om. J; + et E.
habiit CT. horauit C, orabit T. tercio W.
euntem L; sequitur ras. 3 aut 4 litt. P.

45. dicit: ait O¹R. om. iam F. requiescite
O*. om. ecce F. adpropinquauit BCD¹⁰FFJL
MOX*, et appr. AH*QTX^cYZ² vg. Tisch.: adpro-
pinquabit E¹⁰IRZ*; appropinquabit H¹KMTVW.
ora LT. tradetur codd. et vg. et Hieron. a c d f
ff₁. 28₁ q r δ aur., graecis inuitis: traditur (παπαδί-
δοται) FY b h. Cf. ad uers. 24; hic etiam lau-
dantur Vel. et MS. 1. manus + hominum QR*
(sed exp.).

46. adpropinquauit ABCDEFFIJLMO*RT
X* et appr. H*QX^cYZ² H¹⁰ S¹⁰ Tisch.: adpropin-
quabit O¹⁰Z¹⁰*5 et appr. H¹KMTW; appropinquat
V. qui me tradit (δ παπαδίδους με) AHMX^cY:
q. me tradet BCDEFF¹⁰JKLMOQRTVWX*
Z vg.

47. + et ad init. FJ. athuc CFMXY, aducT;
+ autem E. ipso: eo BQR vg.; ipse M. de:
ex Q. duodecem P*; XII. DERW. gladis LR.

et cum eo turba multa
cum gladiis et fustibus missi
a principibus sacerdotum
et senioribus populi.

48 (301. 2) Qui autem tradidit eum dedit illis
signum dicens
quemcumque osculatus fuero ipse est
tenete eum

40 et confestim accedens ad iesum
dixit haue rabbi et osculatus est eum

50 dixitque illi iesus amice
ad quod uenisti?
tunc accesserunt et manus iniecerunt
in iesum
et tenuerunt eum.

51 (302. 1) Et ecce unus ex his qui erant
cum iesu

extendens manum exemit gladium
suum

et percuciens seruum principis sacer-
dotum

amputauit auriculam eius.

52 (303. 10) Tunc ait illi iesus conuerte gla-
dium tuum in locum suum
omnes enim qui acceperint gladium
gladio peribunt

53 an putas quia non possum rogare pa-
trem meum

et exhibebit mihi modo

plus quam duodecim legiones ange-
lorum?

54 quomodo ergo implebuntur scripturae
quia sic oportet fieri?

55 (304. 1) In illa hora dixit iesus turbis

senioribus plebis. 48 qui autem tradebat eum dedit eis signum dicens. quem osculatus fuero ipse est tenete eum. 40 et confestim accedens ad iesum dixit. haue rabbi. et osculatus est eum. 50 dixit autem illi iesus. ad quod uenisti amice. tunc accesserunt et manus iniecerunt in iesum. et tenuerunt eum. 51 et unus ex eis qui erat cum iesum. extendens manum. exemit gladium suum. et percussit seruum principis sacerdotum et amputauit auriculam eius. 52 tunc ait illi iesus. conuerte gladium tuum in locum suum. omnes enim qui peremerint gladio gladio peribunt. 53 an putatis quia. non possum rogare patrem meum et exhibebit mihi plusquam duodecim milia legiones angelorum. 54 quomodo ergo implebuntur scripturae prophetarum quia sic oportet fieri.

55 in illa hora dixit iesus turbis tamquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus

missi *codd.* (misi EPLR) *vg. Hieron.*: om. FM
cum graecis et d. g₁. saenioribus C.

48. tradebat F. eum: illum DE. dederat F.
illis: eis Q, ei D. diciens R*. quemcumque 𐀓,
quemcumque 5. hosculatus C, oculatus L, onscu-
latus? X*. eum: illum E.

49. Post confestim + *ras. fere* 8 litt. K; con in
ras. 𐀓. accidens R. haue ADEPHMQRXY;
habe BCFO*TZ; aue 𐀓JKLMVW *vg. Hieron.*
rabi W. hosculatus C. om. est L.

50. dixitque illi 𐀓s: et dixit illi 𐀓s E; 𐀓s
autem dixit illi J. illi: om. R; illis H*. > ad
quod u. am. Q cum D *gr. a (c) f.* ad quod (ἐφ' ὃ)
codd. et uett. et cor. uat.*: ad quid TW *vg. Hieron.*
cum c ff₂ cor. uat. mg. amice: + fac Q; + fac
D; difficultas oritur ex uocibus ambiguis ἐφ' ὃ;
codices nostri per relatiuum exprimunt, quod
glossa indigeat uel ea quae in (D) Q est (cf. Ioh.
xiii. 27 ὁ μοις μοιρον τάχιν) uel simili e. g.
'Hoccine est ad quod uenisti?'; cum DQ inter-
pretantur Euthymius Zygaenus, Meyer, Field,
(*'Otium Noruicense'*), et Reuisio Anglicana A. D.
1881. ingecerunt C, iniecerunt D, inierunt X.
eum om. 𐀓* (+ mg.) L.

51. hunus C. hiis CE*RW. qui erat W. ex
tens L, extendit? X*. manum + et ELY^{cor. sax.}
eximit DR. om. suum LR*. percuciens W;
percussit EQRX*Z. sacerdotum + et EH^{cor. Q}
O*RX*et Z. hamputauit C; abscidit R. auricolam
D. eius + dexteram R ex Ioh. xviii. 10.

52. omnis JO^{pl}R*. acciperint gladium BDE
𐀓LY; acceperit gl. J; accipiunt gl. QRX*; per-
cusserint gladio O^{pl}. + in ante gladio DE^{mg}L
QR* (sed gaudi R* corr. R¹). peribit J.

53. han C; om. 𐀓. pussum O*; possum JR;
+ ego E; + me Q. et exhibebit CELT; et exhibit
R* (corr. sax.); ut exhiberet Q *cf. uett. aliquot*
posse me rogare et Hieron. in Is. c. 50 lib. xiii. ad
fin. . . ut exhiberet . . . om. modo DR* (corr.
sax.). plusquam D^hSC. duodecim A; XII.
BDEFLRTW; + milia BJOXZ cum b e f ff₂ g₁
h r. hangelorum C.

54. quomo L. om. ergo T. implebuntur CD
𐀓(inpe.*)LO. scriburae BEFJOYZ* (corr. Z³),
scripturae W. sic: si Q. hoportet C; oportuit?
X*.

55. illa + autem R* sed exp. ora T. 𐀓s +
discipulis D* sed exp. tamqu L; tanquam 𐀓𐀓;

tamquam ad latronem existis
cum gladiis et fustibus comprehendere
me
cotidie apud uos sedebam docens in
templo
et non me tenuistis.
⁵⁶ (305. 6) Hoc autem totum factum est
ut implerentur scripturae prophetarum
tunc discipuli omnes relicto eo fuge-
runt.
⁵⁷ (306. 1) At illi tenentes iesum
duxerunt ad caiaphan principem sacer-
dotum
ubi scribae et seniores conuenerant.
⁵⁸ (307. 4) Petrus autem sequebatur eum a
longe

usque in atrium principis sacerdotum
et ingressus intro sedebat cum ministris
ut uideret finem.
⁵⁹ (308. 2) Principes autem sacerdotum et
omne concilium
quaerebant falsum testimonium contra
iesum
ut eum morti traderent
⁶⁰ et non inuenerunt
cum multi falsi testes accessissent.
^(309. 6) Nouissime autem uenerunt duo
falsi testes ⁶¹ et dixerunt
hic dixit possum destruere templum
dei
et post triduum aedificare illud
⁶² et surgens princeps sacerdotum ait illi

conpraehendere me. cottidie apud uos sedebam docens in templo et non me tenuistis.
⁵⁶ hoc autem totum factum est ut adimplerentur scribiturae prophetarum. tunc discipuli
omnes relicto eo fugerunt. ⁵⁷ at illi tenentes iesum, duxerunt ad caiphā. principem sacer-
dotum. ubi scribae et seniores conuenerant. ⁵⁸ petrus autem sequebatur eum a longe
usque ad domum principis sacerdotum. et ingressus intra sedebat cum ministris ut uideret
finem rei. ⁵⁹ principes autem sacerdotum et seniores et omnes concilium quaerebant falsum
testimonium aduersus iesum ut eum morti traderent. ⁶⁰ et non inuenerunt.

et cum multi falsi testes accessissent. non inuenerunt culpam. nouissime autem
uenerunt duo falsi testes ⁶¹ et dixerunt hunc audiuius dixisse possum destruere templum
dei. et post triduum aedificare illud ⁶² et exurgens princeps sacerdotum. ait illi nihil

quassi R (*sed s exp.*). existis (ἐξῆλθετε uel -are, gr.): uenistis (ἦλθατε D) BDEP^{mo}L a b c d ff₇ h g + δ; uenisti R; + ad me D* (*sed exp.*). gladiis P^{LR}. comprehendere AMQWX *vg.*: conpraeh. HIY; conpreh. BFJORTZ et conph. KV, conpraeh. E^{PMO}MT, conpraech. L, conpraecendere C; adprehendere D, adprae. P*. cotidie *codd. pl.*: cottidie HXZ, cotidiaie C, cottidiaie O; quotidie Θ, quotidie D *vg.*; + autem Q. apud P^{FL}O. > in templo docens ER. > tenuistis me D.

⁵⁶. om. autem Z* (+ Z²). om. totum F. > f. est totum X. implerentur ABFH*ILMQTWY, implerentur C: adimplerentur H^cΘ(u *sup. lin.*)K OVXZ² *vg.*, adimplerentur DE^{PM}JR, adimpleretur MTZ*. scribiturae BEFOXZ, scripture W. prophetaeum E, profet. D^{FL}OR. om. tunc L. discipuli + eius EQ*. omnes om. R* (*super eius scr.* omnis R^{sz}). relicto O. eo: illo J. fugierunt CHΘT; abierunt D* (*corr. mg.*).

⁵⁷. ihm: eum R. adduxerunt R; duxerunt O*; + eum EQ. caiaphan AMQY *cum graeco*: caiphā BEH*IKMOVWXZ³; caifan P*LT, cayphan C; caiphā H^cΘJZ* *vg.*, caifam D^{PMO}R. hubi C; quo KMVX*Z. scribe W. seniores E*;

farisei T. conuenerunt ELR.

⁵⁸. autem: om. Q; uero P^O. a longue D, alonge Γ. husque C. in: ad Z* (*corr. Z²*). principes L. ingressus P. intro: in atrio L. finem + rei E^{PMO}H^cΘLQTXZ* b d (τὸ τέλος D) f; + eius rei R*; *similiter* exitum rei a ff₂ h n q r.

⁵⁹. princeps Γ *cum a n.* omne: uniuersum E. concylium E, consilium TY*. querebant DLRW. contra: aduersus E. > ut morti tr. eum Q. accessissent P.

⁶⁰. inuenerunt D; + et ER; + eum et L. quum CHΘ, cūm K. accessissent DR, accesserent L. > cum m. f. testes acc. non inuenerunt in eum quincam (*sic*) Q. nouissimae BX*. uenerunt D. duo: -II- D.

⁶¹. destruere D^{FL}RL, destrudere C; + hoc QR; *et post templum* + hoc DE^{PMO}, *et post triduum* (et post tri *in mg.* O^c): et post tertium diem E. aedificare (ed. T): reaedificare D^{PMO}H^cΘOstW (reed.) *vg.*; resuscitare E; aedificabo R. illut Z* (*corr. Z³*).

⁶². om. et LR* (+ *corr. sax.*). exurgens R. princens O*. nichil W. respondis ACFΘMT; respondens HQV; respondeas V. que D. isti:

- nihil respondes ad ea quae isti aduersum te testificantur?
- ⁶³ iesus autem tacebat
et princeps sacerdotum ait illi
adiuro te per deum uiuum
ut dicas nobis si tu es christus filius
dei
- ⁶⁴ ^(310. 1) dicit illi iesus tu dixisti.
Uerum tamen dico uobis
a modo uidebitis filium hominis se-
dentem a dextris uirtutis
et uenientem in nubibus caeli.
- ⁶⁵ ^(311. 6) Tunc princeps sacerdotum sci-
dit uestimenta sua dicens
blasphemauit ^(312. 2) quid adhuc ege-
mus testibus?
Ecce nunc audistis blasphemiam
- ⁶⁶ quid uobis uidetur?
at illi respondentes dixerunt
reus est mortis.
- ⁶⁷ ^(313. 1) Tunc expuerunt in faciem eius
et colaphis eum ceciderunt
alii autem palmas in faciem ei dede-
runt
- ⁶⁸ dicentes prophetiza nobis christe
quis est qui te percussit?
- ⁶⁹ ^(314. 1) Petrus uero sedebat foris in
atrio
et accessit ad eum una ancilla dicens
et tu cum iesu galilaeo eras
- ⁷⁰ at ille negauit coram omnibus
dicens nescio quid dicis.
- ⁷¹ ^(315. 1) Exeunte autem illo ianuam
uidit eum alia

respondes ad ea. quae isti aduersum te testificantur. ⁶³ iesus autem tacebat. et respondens princeps sacerdotum ait illi adiuro te per deum uiuum ut dicas nobis. si tu es christus filius dei. ⁶⁴ dicit illi iesus. tu dixisti. uerumtamen dico uobis a modo uidebitis filium hominis sedentem ad dexteram uirtutis et uenientem in nubibus caeli. . ⁶⁵ tunc princeps sacerdotum conscidit uestimenta sua dicens:

blasphemauit. quid adhuc egemus testibus. ecce nunc audistis blasphemiam eius ⁶⁶ quid uobis uidetur. at illi respondentes dixerunt. reus est mortis. ⁶⁷ tunc expuerunt in faciem eius. et colaphis eum caeciderunt. alii autem palmas in faciem ei dederunt ⁶⁸ dicentes prophetiza nobis christe quis est qui te percussit. ⁶⁹ petrus uero sedebat foris in atrio. et accessit ad eum una ex ancillis dicens. et tu cum iesu galileo eras. ⁷⁰ at ille negauit coram omnibus dicens. nescio quid dicis: ⁷¹ exeunte autem illo ianua uidit eum alia et ait his qui

om. D; + dicunt Q. aduersus F. > testificantur (-atur L*) aduersum te LR.

63. et princeps: princeps autem DE. nobis: uobis Q. dei + uiui CDQRT(ui)bi cum graecis multis et ff.

64. dixit Θ. illi: ei R. ihesus CT. uerumtamen CFJVSΘ, uerumtamen W, uerumtamen 5H. amodo JV. uidebitis: sedebitis D. om. sedentem R* (+ sax.). a dextris (-eris D): ad dexteram P^{ms}LR; + dei? X*. uirtutis: + dei FT vg., ex Luc. xxii. 69; + altissimi Q. nuibus C. celi W.

65. sacerdotum bis lapsu L. dicens: ait L. blasphemauit D^{PLR}, blasphemabit T, blasphemauit V; + hic D. aduc T, athuc Y, ahuc E. egimus OR, hegimus C. andististis L; audiuius E. blasphemiam D^{PLQRT}, blasphemia Y; + eius DEQR*.

66. om. at illi L. respondentes: responderunt et R; + omnes F. morti BΘT.

67. expuerunt BM. colaphis BM^{TVZ}, colophis DR*. ceciderun Θ*, caeciderunt EFJVXZ*; caecerunt BLMTYZ^c, cederunt D^{PIR}. in facie JZ*. ei: eius DEFL(Q)R vg.; om. T. > dederunt in f. eius Q.

68. profetiza nobis D^P(ti expunct.)LOR; prophetizabis C. est + iste F. om. te F. percussit P.

69. uero: autem EQ. foras K; + cum ministris P^{ms}. ancilla D^{PLR}. dicens: dixit E. galileo CDEP^ΘKLORW.

70. ille in rasura H. nenegauit O. omnibus: hominibus E. nescio quid codd. et vg. et uett.: nescio quod A*. dicitis V.

71. illo + in H. ianua IR. alia sine addit. (ἀλλ᾽)ACD^{PH}*JLMRTX*; + ancilla BEFH^cΘK M^ΘQ(ancilla)VWX^cZ vg., cum D gr. a b c ff² h n q r r²; ancilla (om. alia) V. hiis CERW; eis BQ. > ibi erant Q. om. ihu L. nazareno E, nazareo L, nazoreno X.

et ait his qui erant ibi
 et hic erat cum iesu nazareno
⁷² et iterum negauit cum iuramento
 quia non noui hominem
⁷³ et post pusillum accesserunt
 qui stabant et dixerunt petro
 uere et tu ex illis es
 nam et loquella tua manifestum te facit
⁷⁴ tunc coepit detestari et iurare quia non
 nouisset hominem
 et continuo gallus cantauit.
⁷⁵ (316. 2) Et recordatus est petrus uerbi
 iesu
 quod dixerat prius quam gallus cantet
 ter me negabis

et egressus foras plorauit amare.
 XXVII. (317. 2) Mane autem facto
 consilium inierunt omnes principes
 sacerdotum
 et seniores populi aduersus iesum
 ut eum morti traderent.
² (318. 1) Et uinctum adduxerunt eum.
 Et tradiderunt pontio pilato praesidi.
³ (319. 10) Tunc uidens iudas qui eum tra-
 didit quod damnatus esset
 paenitentia ductus rettulit triginta ar-
 genteos
 principibus sacerdotum et senioribus
⁴ dicens
 peccaui tradens sanguinem iustum

erant ibi. et hic cum iesu nazareno erat ⁷² et iterum negauit cum iuramento dicens quia non noui hominem. ⁷³ post pusillum autem accedentes qui ibi stabant dixerunt petro uere et tu ex illis es. nam et loquella tua manifestum te facit. ⁷⁴ tunc coepit detestari et iurare. quod non nouisset hominem. et continuo gallus cantauit. ⁷⁵ et recordatus est petrus uerbi iesu quod dixerat ei. prius quam gallus cantet. ter me negabis. et egressus foras fleuit amare. XXVII. ¹ Mane autem facto consilium fecerunt omnes principes sacerdotum et seniores populi aduersus iesum ut eum morti traderent. ² et uinctum adduxerunt eum et tradiderunt pontio pilato praesidi. ³ tunc uidens iudas qui eum tradidit quia ad iudicium ductus est. paenitentia ductus. reuocauit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus ⁴ dicens. peccaui tradens sanguinem iustum. illi autem dixerunt. quid ad nos tu uideris.

⁷². negauit: regnauit L*. iuramento + dicens D^{mp}LQR*. om. quia R* (sed + sax.). nouisset EKMV.

⁷³. posillum T, pussillum D^{PL}. > qui stabant accesserunt R. qui + ibi E^{mp}QX*. stabant: erant P^{mp}. om. et post uere DLY. loquella codd. pl.: loquilla O, loquela D^{PK}MV WZ^c vg., Tisch.

⁷⁴. tunc + ras. 3 litt. T. caepit L, cepit W. detestare MR; deuotare E. nouissent L*, nouisse O* (corr. gl.). cantabit T.

⁷⁵. om. est EΘ. dixerat + quia JT. priusquam uno ductu AJ. negauit FLO. egressus + petrus F (ex Luc. xxii. 34) W. foris X*. plorauit amare (ἐκλαυσεν μικρῶς) ABCHΘX^cY φ Walkeri et b c ff₂ (h) q: fleuit am. DE^{FF}I? JK(L)MMTO(Q)RTV WX*Z vg. Hieron. Tisch. f g₁; fleuit amarissime DR* δ; > amarissime fleuit LQ(-ae) ff₁ r₂; κλαίειν bis tantum occurrit in Mattheo hic et ii. 18 rachel plorans filios suos; in Marco bis, v. 39 = ploratis, et xiv. 72 = flere; in Luca nouies, ubi paene semper est flere (vi. 21, 25, vii. 13, viii. 52, xix. 41, xxii. 62, xxiii. 28) sed semel vii. 32 non plorastis et ib. 38 non redditur; in Iohanne contra septies est plorare (xi. 31, 33 bis, xvi. 20, xx. 11

semel, 13, 15) et semel flere (xx. 11); in locis parallelis Marc. xiv. 72, Luc. xxii. 62 codices nostri non uariant, ex quo colligo fleuit hic ab iis deriuatum esse.

XXVII. 1. autem: om. T; iam R. inierunt (ἐλάβον): fecerunt BLO* (corr. gl.) QR, cum D gr. (ἐποίησαν) a c f r₂. om. omnes J. saeniores C, seniorib; O*; omnes L. aduersum OZ* (corr. Z¹). ihesum plene C uide ad i. 1. om. eum L.

2. > adduxerunt eum uinctum F; > uinctum eum duxerunt E. tradederunt O*; + eum DHΘ. pylato DR. presidi DT, praesidi P* (s eras.) R.

3. uidens: uidit L. > iudas uidens Q. qod Θ*; quia BCD^{PL}QRT. dampnatus DEΘRW. esset: est BCDLRX* ut gr. κατεκρίθη propius reddant, cum b c d f (ad iudicium ductus est) g₁ h (iudicatus est). paenitentia codd. pl. (-am E): penit. KRW, penet. L, poenit. D^{FF} vg. ductus: motus E. rettulit cum ABIMOTXZ; retulit CDE^{FF}HΘJKLMQVWY vg. Tisch., retullit R. triginta PL; .xxx. DM^RVWZ, xxx^{ta} ET. saenioribus C; + populi R.

4. peccabi T; + dñe D. tradens + ras. 3 litt. L.

at illi dixerunt quid ad nos? tu uideris
 5 et proiectis argenteis in templo
 recessit et abiens laqueo se suspendit
 6 principes autem sacerdotum
 acceptis argenteis dixerunt
 non licet mittere eos in corbanam
 quia pretium sanguinis est
 7 consilio autem inito emerunt ex illis
 agrum figuli in sepulturam peregrino-
 rum
 8 propter hoc uocatus est ager ille achel-
 demach ager sanguinis usque in hodi-
 ernum diem

9 et tunc impletum est quod dictum est
 per hieremiam prophetam dicentem
 et acceperunt triginta argenteos pre-
 tium adpretiati
 quem adpretiauerunt a filiis israhel
 10 et dederunt eos in agrum figuli sicut
 constituit mihi dominus.
 11 (320. 1) Iesus autem stetit ante praesi-
 dem
 et interrogauit eum praeses
 dicens tu es rex iudaeorum?
 Dicit ei iesus tu dicis
 12 (321. 4) et cum accusaretur a principibus

6 et proiectis argenteis in templo recessit et abiens laqueo se suspendit. 6 tunc principes sacerdotum acceptis argenteis dixerunt non licet eos mittere in corban quia praetium sanguinis est. 7 consilium autem accepto emerunt ex illis agrum figuli ad sepulturam peregrinorum 8 propter hoc uocatus est ager ille ager sanguinis. usque in hodiernum diem. 9 tunc adimpletum est. quod dictum est per hieremiam prophetam dicentem. et acceperunt triginta argenteos. praetium adpraetati. quod adpraetiauerunt filiis rael 10 et dederunt eos in agrum figuli. sicut praecepit mihi dominus. 11 iesus autem stetit ante praesidem. et interrogauit eum praeses. dicens tu es rex iudaeorum. dicit ei iesus. tu dicis.

12 et cum accusaretur a principibus sacerdotum et senioribus. nihil respondit. 13 tunc

5. pro iectis D; proiectus H. > in templo arg. T. om. in R. om. arg. i. t. r. et ab. laqueo L linea ut uidetur perdit; sed potest fuisse lectio proiectus se suspendit; cf. Act. i. 18 πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησεν μέσος. recessit DE. om. et F. habiens C. sususpendit I)*.

6. principes autem: principes autem H*; tunc principes LR; tunc autem principes Q. accaepis R. dixunt H*. > eos mittere J. L. Q. T. vg.; > eos mitti DR. corbanam C5H; corbanan KM; corbonam SC; corban DPLR* (corr. sax.); curban Q. praetium CEFH*Θ*JLMTXY, precium W. > est sanguinis QR.

7. initio LR; + inter se J. aemerunt C. om. figuli R* (+ corr. sax.). saepult. E; sepultura HKM. perigrin. DPL.

8. hoc sup. lin. K. uoc. est + et Hc. agger C. ille + lingua eorum T; graeci legunt simpliciter διδὲ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκείνος ἀγρὸς αἱματος ἕως τῆς σήμερον (sed D deficit); lat. omnes ex. f. 8 addunt acheldemach (uel tale quid) et multi etiam hoc est uel quod est etc., ex Act. i. 19 ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκείνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμάχ, τοῦτ' ἔστιν χωρίον αἱματος. Variant autem sic; acheldemach ABCD:PFHΘIMMOQRVWXY Hieron. cum b c ff. 2 g. 1. 2 h r. 2: achel demach EL, acheldemac a, acheldemagh Z, acheldemas r; achedemagh K; aceldemach ff. 1 (Belsheim), aceldemac T, aceldemae J, aceldema q; echeldemach d; hacel-dama S, haceldama HSC. acheld.

sine add. ACDFH*X*Y: + hoc est BHΘJKMMO VWX*Z vg. (hoc X*) a d ff. 1; + quod est EFMQR b c ff. 2 g. 1. 2 h q r r. 2; + id est LT. hagger C. husque C. odiernum LT, hordiernum E*, hodiernom Oc.

9. et tunc AHΘMO*Y cum gr. N*: tunc (om. et) BCDEFJFKLMΘCQRTVWXZ vg. Hieron. Tisch. cum graecis et ceteris. inpletum DPLR; adimpletum E. hierimiam E, hyerimiam H, heremiam DL(Q)R, ieremiam BW vg., iheremiam CT. profetam DPLΘ(Q)R. > prof. heremiam Q. acciperunt EF, accipierunt R; accipiens D. triginta: .xxx. DFORVWZ; xxx^{ta} EMT; tringenta PL. praetium BCEPFHJMO*. adpretiati cum DE(adpt)ΘIKMTX*Z, et adpraet. BC:PFJLMOR: appret. AQVXcY vg. Tisch., appraet. H, apprec. W. quem: quod EQ. adpretiauerunt cum DΘIKMTV(adpt.)X*Zc, et adpraet. BCEPFJLMORZ*, ad prec. W: appret. AQXcY vg. Tisch., appraet. H. a filiis (ἀπὸ υἱῶν): filii CDPMQLQTc, filiis R*T*. israhel uide ad ii. 6, hisrahel D.

10. figuri Y* (-li corr.). sicuti C. mici T.

11. ihesus plene C uide ad i. 1. presidem D. interrogabit T. praesis ELR, preses D, praesens O*(corr. gl.)X. dicens: ns in ras. scr. P; om. R*(+ sax.) iudeorum PLW; + et R. dicit ei codd.: dicit illi WPS, dixit illi S Hieron.

12. quum Θ*, quum CΘc. accusaretur EPLY; -rentur D*. principus D. saenioribus C. nichil W. respondebat EQR.

- sacerdotum et senioribus nihil respondit
¹³ tunc dicit illi pilatus
 non audis quanta aduersum te dicant testimonia?
¹⁴ et non respondit ei ad ullum uerbum ita ut miraretur praeses uehementer.
¹⁵ (322. 2) Per diem autem sollemnem consueuerat praeses dimittere populo unum uinctum quem uoluissent.
¹⁶ (323. 4) Habebat autem tunc uinctum insignem qui dicebatur barabbas
¹⁷ congregatis ergo illis dixit pilatus quem uultis dimittam uobis barabban an iesum qui dicitur christus?
¹⁸ sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum.

- ¹⁹ (324. 10) Sedente autem illo pro tribunali
 misit ad illum uxor eius
 dicens nihil tibi et iusto illi
 multa enim passa sum hodie per uisum propter eum.
²⁰ (325. 1) Principes autem sacerdotum et seniores
 persuaserunt populis ut peterent barabban
 iesum uero perderent.
²¹ Respondens autem praeses ait illis quem uultis uobis de duobus dimitti? at illi dixerunt barabban.
²² (326. 1) Dicit illis pilatus quid igitur faciam de iesu qui dicitur christus? dicunt omnes crucifigatur

dicunt illi non audis. quanta aduersum te testificantur. ¹⁴ et non respondit ei ullum uerbum. ita ut miraretur praeses uehementer. ¹⁶ per diem autem sollemnem. consueuerat praeses dimittere populo unum uinctum quem uoluissent. ¹⁶ habebant autem tunc uinctum insignem qui dicebatur barabbas. ¹⁷ congregatis autem illis. dixit pilatus. quem uultis dimittam uobis. barabban an iesum qui dicitur christus. ¹⁸ sciebat enim quod per inuidiam tradiderunt eum ¹⁹ sedente autem illo pro tribunali. misit ad illum uxor eius dicens. nihil tibi et iusto illi. multa enim passa sum hodie per uisum propter eum. . ²⁰ princeps autem sacerdotum et seniores persuaserunt populis. ut peterent barabban. iesum uero perderent. ²¹ respondens autem pilatus praeses ait illis. quem uultis ex duobus dimittam uobis. at illi dixerunt. barabban. ²² dicit illis pilatus quid igitur faciam de iesu. qui dicitur christus. dixerunt ei

13. tunc T; om. L. illi: ei R. pylatus D. te + testificantur et E. dicant testimonia AEP* FHJMXV: dicunt test. BCEP^{mg}OKLMTORTV WZ *vg.* Hieron. Tisch., et > test. dicunt D; testificantur Q.

14. om. ad T. hullum C; unum E. miretur E. praesis EP*LR, presis D, praeses FTW. uehementer DR, uehementer L, uehementer D*; multum Q.

15. sollemnem *codd. pl. et SC*: sollempnem DOLRW, solennem S, sollennem H; [festum F *ex Marco*]. consueuerat DPLQT; constituerat R. praeses DFT, praesis LR. dimittere R. > populo dimittere J *vg.* om. unum X*. uinctum X. quemcumque H*. uoluisset S.

16. habebant EOKLM. om. autem MV. tunc: om. EQZ*(+Z³); + unum BEKMO^cRVWXCZ *g₂*, sed sine auctoritate graeca; cf. Luc. xxiii. 17, Ioh. xviii. 39. uinctum + quem uoluissent L. > insignem uinctum D. barabbas R, barnabas Z* (*corr.* Z³); + qui propter homicidium missus fuerat in carcerem H^{mg}OW *ex Luc.* xxiii. 19, cf. Mc. xv. 7.

17. ergo: uero EJ; autem R. pylatus DR. demittam LO. barabban R, barraban W. han C; aut Q.

18. per inuidia Z* (*corr.* Z²). sciebat... tradidissent *repet. lapsu* T*.

19. illo: eo R. misit DLR; accessit E. illum: eum EP*OQRWX* *vg.* nicil T, nichil W. tibi (σοί): + sit DP^{mg}R, et > sit tibi BELQ. et iusto: de iusto Q. pasa E, passas R. hodiae CO, odie T. nissum DP. propter illum ER* (p. illo R^c); per illum L.

20. principes etc. (οἱ δὲ ἀρχιερεῖς) BDEPH^cΘ JKLMOQRTVWZ *vg.*: princeps ACFH*MXV cum f h g. saeniores C; + populi DP. persuaserunt DPLR. populo E*R; om. L. baraban L, barraban W, barnaban Z*. uero: autem D.

21. praeses DFW, praesis L, praessis R; om. T. uultis + dimittam D* sed exp. duobus: .II. D. demitti LZ; dimittam QX*. barraban W.

22. dixit DL⁵. pylatus CDR. igitur: ergo EF. faciemus E. + qui ante dicunt P. crucifigetur R. *Secundum Clem. et Tisch. lat., uers. 23 inc. ad dicunt omnes; nos Stephanum sequimur*

²³ ait illis praeses quid enim mali fecit?
at illi magis clamabant dicentes cruci-
figatur.
²⁴ (327. 10) Uidens autem pilatus quia nihil
proficeret
sed magis tumultus fieret
accepta aqua lauit manus coram populo
dicens
innocens ego sum a sanguine iusti
huius uos uideritis
²⁵ et respondens uniuersus populus dixit
sanguis eius super nos et super filios
nostros.
²⁶ (328. 1) Tunc dimisit illis barabban

iesum autem flagellatum
tradidit eis ut crucifigeretur.
²⁷ (329. 4) Tunc milites praesidis suscipi-
entes iesum in praetorio
congregauerunt ad eum uniuersam co-
hortem
²⁸ et exuentes eum
clamydem coccineam circumdederunt
ei
²⁹ et plectentes coronam de spinis posu-
erunt super caput eius
et harundinem in dextera eius
et genu flexo ante eum inluebant di-
centes haue rex iudaeorum.

omnes crucifigatur. ²³ ait illis praeses. quid enim mali fecit. illi uero uehementer clamabant dicentes. crucifigatur. ²⁴ uidens autem pilatus quia nihil proficeret sed magis tumultus fieret. accepta aqua. lauit manus coram populo. dicens innocens ego sum. a sanguine huius iusti uos uideritis. ²⁵ et respondens uniuersus populus dixit. sanguis huius super nos. et super filios nostros. ²⁶ tunc dimisit illis barabban iesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur. . . ²⁷ tunc milites praesidis susceperunt iesum in praetorio et congregauerunt ad eum uniuersam cohortem. ²⁸ et exuentes eum. induerunt eum tunicam purpuream. et clamidem coxineam circumdederunt ei. ²⁹ et plectentes coronam de spinis. posuerunt super caput eius et harundinem in dexteram eius. et procidentes ad pedes eius inluebant eum dicentes. habe rex

1555, *Hentenium et Tisch. gr., ed. 8. etc., cum quibus uersus inc. ad ait illis.*

23. illis: illi V*. praesis L, preses DW; pylatus ER. *Graeci variant* ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔφη *codd. pl.*; λέγει αὐτοῖς ὁ ἡγ. DL 1 *ut nos*; ὁ δὲ ἔφη NB 33. 69. 102. male E*H*M*R^{az}. illi: illis E*; + multo T, *ut propius reddat περισσῶς cf. xxvi. 38.* clamauerunt Q.

24. uidentes H*. pylatus CDR. quia nihil proficeret (-it H*, profec. O*): nihil proficere E. tumultum fieri E. tumultus + in populo P^{mo}R, lauauit P^{mo}R; labit X. manus + suas EP^{mo}H. coram + omni C(homni)EQ. > ego innocens Q. ha C; om. L. sanguinem Z*. om. iusti E. > huius iusti W. uideretis P*LO; uidetis R.

25. respondit Q. huiuersus C; omnis LR. populus + ei J. dixit: om. R*; dicens R^{az}. eius: huius LT. nostros: uestros Q.

26. dimisit DPLY. barabban H^g, baraban L, barrabban W. ihu *ut uid.* H*. autem: uero Q. flagellatum DPLR; flagellis caesum FJ *ex Marco xv. 15.* crucifigetur ER.

27. om. tunc F. presidis DT; om. J. suscipierunt DR. in praetorio *codd. (pre. CTYW): in praetorium (eis τὸ πραιτώριον) D(pre.)E vg.* congregauerunt T. huiuersam C. coortem L.

28. exuentes (ἐκδύσαντες) *codd. pl. et vg.*

(exuentes E*, excuente E^c, exsuentes *ut uidetur* X* et X^c): exeuntes D*P^cILQRT*V, *Tisch. lapsu. Post eum pergunt* induerunt tunicam purpuream et clamidem c. c. ei. Q, clamidem et ind. eum tunicam p. clamidem c. c. ei Y*. clamidem *cum* ABIJ KMOXY^{sec.}: clamidem EPFH*MTVWY *pr.*; clamide H^cQ; clammidem C; chlamidem Z*, chlamydem Z^c *vg.*; calamidem DLR. coccineam E, cocineam DR, coccinea H^cQ^c. circunded. 5H. ei: eum MT; + et uestem purpuream EP^{mo}(-iam). *Additamenta haec in EP^{mo}QY ex Ioh. xix. 2 sunt καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν. Veteres a b c d ff₂ q pro exuentes habent induerunt (cum N^cBD 157), et D gr. 157 a b c d f ff₂ h gat. addunt de ueste purpurea; uide Tischendorfium ad locum.*

29. flectentes P* (*sed corr.*); plectentes O. choronam C. spinis + et E. possuerunt PL; inpossuerunt Q. capud BRT. **harundinem** *codd. pl.*: arund. ΘJLORTW *vg. Tisch.* in + caput D* *sed exp.* dexteram D^cPJLQR; dextra M5. om. eius R. flexu BFHΘRTY. hante C. > inlud. ante *ut uidetur* Q. illudebant W *vg.*; + ei D *vg.*, Hieron., *corr. uat.**, non mg. = ἐνέπαιζαν αὐτῷ *gr. fere omnes et uett. plur. (sed om. cum codd. nostris gr. minusc. 7 et uett. b ff₁ g₁ 2).* haue *codd. pl.*: habe BCHO*T, aue DΘJ KMRVW *vg.* iudeorum CDPLRW.

- ³⁰ (330. 6) Et expuentes in eum
acceperunt harundinem
et percutiebant caput eius
³¹ et postquam inluserunt ei
exuerunt eum clamyde
et induerunt eum uestimentis eius
et duxerunt eum ut crucifigerent.
³² (331. 1) Exeutes autem inuenerunt homi-
nem cyreneum nomine simonem
hunc angariauerunt ut tolleretur crucem
eius.
³³ (332. 1) Et uenerunt in locum qui dicitur

- golgotha
quod est caluariae locus.
³⁴ (333. 4) Et dederunt ei uinum bibere
cum felle mixtum
et cum gustasset noluit bibere.
³⁵ (334. 1) Postquam autem crucifixerunt
eum diuiserunt uestimenta eius sor-
tem mittentes
³⁶ et sedentes seruabant eum.
³⁷ (335. 1) Et inposuerunt super caput eius
causam ipsius scriptam
hic est iesus rex iudaeorum.

iudaeorum. ³⁰ et expuentes in eum acceperunt harundinem et percutiebant caput eius. ³¹ et postquam illuderunt eum exuerunt eum clamidem et induerunt eum uestimenta eius. et duxerunt ut eum crucifigerent. ³² exeutes autem. inuenerunt hominem cyreneum nomine simonem. hunc angariauerunt. ut tolleretur crucem eius. ³³ et uenientes in locum qui dicitur golgotha quod est caluariae locus. ³⁴ dederunt ei bibere. acetum cum felle mixtum. et cum gustasset noluit bibere. ³⁵ postquam autem crucifixerunt eum. diuiserunt uestimenta eius sorte mittentes. ³⁶ et sedentes seruabant eum illic. ³⁷ et imposuerunt super caput eius. cau-

30. expuentes *codd. fere omnes et vg.*: expuentes A. *om.* in F. acciperunt DEPLO*, accipierunt R, acceperunt O*. arundinem PΘJL ORTW *vg. Tisch.* percutiebant W; percutierunt R. caput BERWY.

31. inluserunt DLR; inluserunt Z*. illuserunt W *vg.* ei: eum QR. exuerunt O*X. *om.* eum R* (+ *sax.*). clamyde AKMOXY: clamide CH OMTVW; clamidem IJ, clamidem BEPFQR^c, calamidem DLR*, chlamidem Z*, chlamydem Z^c *vg.* *om.* eum E. uestimenta eius E; uestimentis suis DEP*Q. adduxerunt R; induxerunt L (*græci enim ἀπήγαγον*). crucifigerint H*; crucifigeretur LQR; *patiente græco eis τὸ σταυρῶσαι sed inuitis uelt.*

32. + et ad init. T. exeutes CMT. inuenerunt D. cyreneum (*cf. mattheum etc.*) cum ABCΘIK MTOVXYZ: cyrineum DEFR, cyrin eum Q, cyreneum HTW, cirineum P, cirenium L, cyrenacum J *vg.*, *Tisch.* *cyr. sine addit.* ACDP*H* (H^cΘ *uide infra*) J KMMO* et ² TVWX¹Y* *vg. Hieron.* cum f ff₁ g₁ g: + uenientem obuiam (obiam RY^c, obbiām X²) sibi BEP^{mo}ILO¹ et *sax* RX* et ² YCZ; + uenientem in obuiam illis E; + uen. in obiam sibi Q; + uenientem de uilla *corr. uat.* non mg.* (*ex. Luc. xxiii. 26*); *simile additamentum habet D solus ex græcis eis ἀνάγνητον αὐτοῦ et ex uelt.* uenientem obuiam sibi a b c ff₂ h (> o. s. u. d), uen. ob. ei g₂. symonem CDEJWX*; + uenientem obuiam sibi Θ et *tale quid H^{mo}.* hangariauerunt C, angariauerunt DΘ¹LQR, angarisau. E. tollerent R.

33. uenerunt O*, uenierunt D. in locum: *om.*

E; ad l. Q. golgota T; golgoltha X; golgatha W; golgoltha *etiam* Δ *gr. (non δ) et syr. hierus.* *cf. ad Ioh. xix. 17.* quod: quae B. est: nominatur Q. caluarie MTW. locus + nominatus LR cum ff₁.

34. > bib. uinum EQ. felle O. mixto J; mistum *vg.* quum CΘ. custasset M.

35. *om.* autem Z* (+ Z²). diuiserunt DL; + sibi BQX. mittentes *sine additamento (cum gr. plur. et uelt. d f ff₁, 2 g₁ l) CDEP*H*IJLMO^cRT VZ^c cor. uat. marg., cod. caraf. 'Graecus cod. Uat. uetustissimus et emendatissimus, omnesque lat. MS. non habent uerba uirgula signata habentur autem Io. 19': + ut impleretur (adimpl. E, inpl. P^{mo}) quod dictum est per prophetam (prophetam P^{mo}Q + dicentem BEP^{mo}ΘKMOQWXZ⁵ Θ¹ Hieron.) diuiserunt sibi (om. MO*) uestimenta mea (> u. m. s. BO¹X, s. mentimenta menea Z*) et super uestem meam (uestimenta mea BO, uestimentum meum X) miserunt sortem ABEP^{mo}H^cΘKMO*QWXYZ⁵ Θ¹ cor. uat. Hieron. (*ex Ioh. xix. 24*) cum græcis Δ 1 *etc. et a b c g₂ h q r r₂ δ.**

36. Uersum *om.* H*T* c. serbabant O; obseruabant B. [eum + ἐκεῖ græci fere omnes, et illic f solus latinorum.]

37. imposu. BHJKWZ *vg.*, inposu. P¹LR. caput BR. > eius caput T*. caussam D¹Θ, cusam T*, causa E. *om.* c. ips. ser. L. scribitam BEJOTXYZ. hec + hic est R* (hæc R^c, dein linea per medium æ ducta est). ihs: *om.* DEP^{mo}HQW cum græcis multis et a b ff₁ q, *cf. Mc. et Luc.*; + xps LR. iudeorum CDΘLRW.

38 (336. 1) Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones
unus a dextris et unus a sinistris.
39 (337. 6) Praetereuntes autem blasphemabant eum
mouentes capita sua ⁴⁰ et dicentes
qui destruit templum
et in triduo illud reaedificat
salua temet ipsum
si filius dei es descende de cruce.
41 (338. 2) Similiter et principes sacerdotum
inludentes cum scribis et senioribus dicebant

42 alios saluos fecit
se ipsum non potest saluum facere
si rex israhel est descendat nunc de cruce
et credimus ei
43 confidit in deo liberet nunc eum si uult eum
dixit enim quia dei filius sum.
44 (339. 2) Id ipsum autem et latrones qui crucifixierant cum eo inproperabant ei.
45 (340. 2) A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram usque ad horam nonam.

sam eius scribam. hic est iesus rex iudaeorum. ³⁸ tunc crucifixissent cum eo duos latrones. unum a dextris. et unum a sinistris. ³⁹ praetereuntes autem blasphemabant eum mouentes capita sua ⁴⁰ et dicentes. qui destrues templum dei et in triduo illud reaedificas. salua temetipsum. si filius dei es descende de cruce. ⁴¹ similiter et principes sacerdotum inludentes eum. cum scribis et senioribus. et pharisaeis dicebant. ⁴² alios saluos fecit. se ipsum non potest saluum facere. si rex israhel est descendat nunc de cruce. ut uideamus. et credamus ei. ⁴³ confidit in deum liberet nunc eum si uult eum. dixit enim quia dei filius sum. ⁴⁴ idipsum autem. et latrones qui crucifixi erant cum eo inproperabant ei. . ⁴⁵ a sexta

38. crucifixi sunt: crucifixerunt D^ePFLR, crucifixerant XRI Q. eum eo: eum L*. duos E^ePLQR. 11. D. unum bis E. dextris D. unus sec. L. a sinistris P, ha sinistris C.

39. pretere. D. blasphemabant D^ePLRT; blasphemauerunt Z*; blasphemant Q.

40. dicentes sine add. ACEP*H*JMOTXY; + ua BDE^mq; F ex Mc. xv. 29)ILO^eQR; + uah EH^eOKMO*VZ, vg. Hieron.; + uath W. destruit (dext. C, dist. D^eP) . . . reaedificat (reed. C W) cum BCD^eP*FH*IKMMO^vVWZ corr. uat., cf. dissoluit . . . aedificat d. destruet . . . reaedificat g₁ = δ καταλύων . . . οικοδομῶν: destruebat . . . reaedificabat AX^eY Tisch. cum a c ff₂ q r Hil. Ambr. ap. Sab., lectio forsitan ex ueteribus deriuata ut alia hoc loco in A; destruis . . . reaedificas H¹OT (redif.) vg. Hieron. corr. uat. mg., g₂; destruebas (destr. X et uett.) . . . reaedificabas E (raeed.) P^mq LQRX* b ff₁ h δ; deinde destrues . . . reaedificas f, distruas . . . redificabas r₂. templum sine addit. BCFH¹OLMO* RTX*Z* cum g₁ h; + dei ADEPIKMO^qQVW X^eYZ³ vg. Hieron. Tisch., a b c ff₁. 2 g₂ q. triduo: triduum O*X*; tribus diebus W. illut Z* (-d Z³); om. W; + iterum J. > reaedificabas illud Q; > redificas illud T. salua O; + autem Q. temetipsum JWY vg.; te ipsum DLQR; temet ipsum T. es + ras. O; hic interpungit W ut sit salua te. si filius dei es. decende A*; discende DEPLR; + nunc BQR ex uers. 42.

41. et: om. J; + omnes R. illudentes W vg.;

inludabant Q; + eum E. scribis E*. saenioribus C; pharisaeis Q cum a b ff₂ q. dicebant (ἐλεγον) EP*FJKMMO^vVWXX vg. Hieron., cum a b c d f ff₁. 2 h q r r₂; dicentes ABCD^eP^mqH¹OLQRTV et g₁. 2 cum graecis D 7^{pe}.

42. salbos CT. seipsum W vg. > sal. f. non p. E. salbum CT. israhel uide ad ii. 6: hisrael D. om. est E* (+ E¹). discendat D^ePLO^eR, discedat O*, discebat E*, discendebat E^e. credemus DEQ.

43. confidit BEH¹QJKMTQWXX^e vg. Hieron. c f ff₁. 2 q et si conf. b d (gr. πίπτειν, pauci ei πίπτειν): confidet ACD^ePFH*LMORTVYZ* aur. et si conf. a h. in deo: in dñm D^ePR; in dño CEQT; + et LQR; + ideo F. > nunc lib. LQR. nunc eum si uult eum BFMV cum graeco et a b c d (liueret) f ff₂ (om. nunc) g₁* h q r δ, cf. Ps. xxii. 9 Heb. et LXX, et nunc si uult eum X^eSC et ita graec. cod. et unus ex lat. ap. cod. caraf.; nunc eum si uult ACDEPH¹QIK(L)MO(QR)TVWXXZ³ ff₁, g₁^e aur. > fil. dei BD^ePMORTW vg.

44. idipsum JW vg. om. id O*. om. autem E. crucifixi erant: fixi erant A*CH¹T*^e et ras X YZ* (corr. Z¹); crucifixerant L, crucifixerunt R, crucifixi sunt P. eum: eum L*. inproperabant H*, impr. XW vg., inproperant R.

45. Ad init. + et (om. R) postquam crucifixus est (crucifixerunt L) L*QR cum a b c. om. autem Q. tenebre facte W. huiuersam C. husque C. ad: in ER. oram T.

- ⁴⁶ (341. 6) Et circa horam nonam
clamauit iesus uoce magna dicens
heli heli lema sabacthani
hoc est deus meus deus meus
ut quid dereliquisti me?
⁴⁷ quidam autem illic stantes et audientes
dicebant
heliam uocat iste.
⁴⁸ (342. 2) Et continuo currens unus ex eis
acceptam spongiam impleuit aceto
et inposuit harundini

- et dabat ei bibere.
⁴⁹ Ceteri uero dicebant sine uideamus an
ueniat helias liberans eum.
⁵⁰ (343. 1) Iesus autem iterum clamans uoce
magna emisit spiritum.
⁵¹ (344. 2) Et ecce uelum templi scissum
est in duas partes
a summo usque deorsum.
(345. 10) Et terra mota est
et petrae scissae sunt
⁵² et monumenta aperta sunt

autem hora tenebrae factae sunt. super uniuersam terram usque ad horam nonam. ⁴⁶ circa horam autem nonam clamauit iesus uoce magna dicens. heli. heli. limasabacthani. hoc est. deus meus. deus meus. ut quid me dereliquisti. ⁴⁷ quidam autem. illic stantes. et audientes. dicebant. quia helian uocat iste. ⁴⁸ et continuo adcurrrens unus ex eis. accepta spongea impleuit aceto. et inposuit harundini. et dabat ei bibere. ⁴⁹ ceteri autem dicebant. sine uideamus si uenit helias saluare eum. ⁵⁰ iesus autem. iterum clamans uoce magna. emisit spiritum. ⁵¹ et ecce uelum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum. et terra mota est. et petrae scissae sunt. ⁵² et monumenta aperta sunt. et multa corpora

46. et circa horam BCEPFHΘJKLMMOT
T(oram)VWX*(+ uero X^c)Z *vg. Hieron. cum ff₁*
g₁. 2: circa horam uero AY(X^c)Tisch. quae lectio
praeferenda uideretur si plurium codicum auctori-
tati niteretur, et > circa uero horam D r₂; circa
autem horam Q c; circa hor. autem a d f ff₂ h;
circa autem (om. horam) q, circa horam (om.
autem) b. nonam X* et X^c (X¹ deleuerat no).
exclamaui H*O*R. heli heli cum ACEP^moFH*I
*JLMQRTWXY, et heli i heli i D, eli eli *vg.*: heloi*
heloi BEHΘKMOVZ, heloi P*. lema sabac-
thani cum AFOI*J*(uno ductu)MOX*Y: lamma
*sabacthani *vg.* (uno ductu) H, lema sabactani H,*
lema sabacthani BZ, lemasabactani C; lama
sabacthani PRX^c, lama sabactani D, laba sabac-
thani Q; lamath zabacthani E; lemazeptani J^c,
lama zaptani KM(uno ductu)V, lama zabthani T,
lama zabatani W, lamasabatha L. Graeci uariant,
Tisch. 8 legit ἡλεὶ ἡλεὶ λεμὰ σαβαχθαυέ, W. H.
Ἐλωὶ ἐλωὶ λεμὰ σαβαχθαυέ et mg. ἡλεὶ ἡλεὶ λαμὰ
σαφθαυέ. Varietas oritur ex duplici traditione,
aramaica sc. et hebraica; aramaica fuisse uidetur
לָמָא סַבַּכְתָּנִי הֵלִי הֵלִי (cf. Mc. xv. 34 qui tradi-
tionem aramaicam propius sequi uidetur); hebraica
est Ps. xxii. 2 לָמָא סַבַּכְתָּנִי הֵלִי הֵלִי; lama et
zaptani, zabatani etc. uerba hebraica לָמָא סַבַּכְתָּנִי
propius sequi uidentur. Cf. σαφθαυέ D* gr.
zaphthani d h, zaptani b, sapthani ff₂. hoc: quod
JKMVZ. om. meus primum JQX*. utquid F;
quare ERT. > me dereliquisti EJLO^aRT, et me
diril. D, me diril. Q. dereliquis me Z* (corr. Z²);
reliquisti me F. om. me X.

47. illic st.: milites stantes J. om. et Z*. eliam T *vg.*; helaam V*.

48. occurrens QR. ex illis Q; + et J. accepta spongia J. spongeam EK, spungiam O*T, spungeam PL, spongiuam D; + et R. impleuit CDFF; implebit T. acaeto L, acoeto BDE, acceto CR. om. et T. inposuit *codd. pl.*: imp. BWX *vg.*, inpossuit PLR; posuit J. arundini PΘJLORW *vg. Tisch.*; harundinem E^c.

49. caeteri DILR *vg.* uero + se D*. han C; si E; + uidiamus an lapsu L. ueniet L. elias T *vg.* liberans; et liberans J*; et liberat R, et liberaret Q; liberare DEE^m. Post eum pergunt sic alius autem accepta lancea (-cia R r₂) pupungit (pupunguit D, pupugit Harl., popungit P^m) latus eius (om. eius P^m) et exiit (exiuit Reg., exit L) aqua et sanguis (-gis Q) DEE^moLQR r₂, Harl. 1023, B. M. Reg. 1 E vi, corp. oxon., et alius autem accepta lancea pepungit et aperuit latus eius et exiuit sanguis et aqua gat., fere cum graecis NBCL(U)Γ 5. 48. 67. 115. 127* quod ex Iohanne xix. 34 deriuatum uidetur, praecipue cum hoc loco ante mortem Saluatoris traditur factum. Ex Tatiani Diatessaron plerumque ortum creditur, sed uide W. H., 'Select Notes,' p. 22 et Ciasca, p. 93.

50. exclamans QR^{aez}, exclans R*; clamauit L. aemisit C, emisit DLR.

51. scissum EPLRY. est: & H*; ē & H². ha s. husque dehorsum C. petre IW². scissae EP LO^aR; scisse T^eW; fissae CT*?

52. monumenta E. sun Θ*. qui dormierunt ELO^aR^{aez}W*; dormientium DEPO*QR*X*. surrexerunt BCJO^aTX.

et multa corpora sanctorum
qui dormierant surrexerunt
⁵³ et exeuntes de monumentis post resur-
rectionem eius
uenerunt in sanctam ciuitatem
et apparuerunt multis.
⁵⁴ (346. 2) Centurio autem et qui cum eo
erant custodientes iesum
uiso terrae motu et his quae fiebant
timuerunt ualde dicentes
uere dei filius erat iste.
⁵⁵ (347. 6) Erant autem ibi mulieres multae
a longe
quae secutae erant iesum a galilaea
ministrantes ei
⁵⁶ inter quas erat maria magdalene
et maria iacobi et ioseph mater

et mater filiorum zebedaei.
⁵⁷ (348. 1) Cum sero autem factum esset
uenit quidam homo diues ab arimathia
nomine ioseph
qui et ipse discipulus erat iesu
⁵⁸ hic accessit ad pilatum
et petiit corpus iesu
tunc pilatus iussit reddi corpus.
⁵⁹ (349. 1) Et accepto corpore ioseph
inuoluit illud in sindone munda
⁶⁰ et posuit illud in monumento suo nouo
quod exciderat in petra
et aduoluit saxum magnum ad ostium
monumenti et abiit.
⁶¹ (350. 6) Erat autem ibi maria magdalene
et altera maria
sedentes contra sepulchrum.

sanctorum. qui dormierant. surrexerunt. ⁵³ et exeuntes de monumentis. post resurrectionem eius. introierunt in sanctam ciuitatem. et apparuerunt multis. . . ⁵⁴ centurio autem et qui cum eo erant custodientes iesum. uiso terremotu. et his quae fiebant. timuerunt ualde dicentes. uere dei filius est iste. ⁵⁵ erant autem ibi mulieres multae. a longe uidentes. quae secutae erant iesum a galilea ministrantes ei. ⁵⁶ inter quas erat maria magdalene et maria iacobi. et ioseph mater et mater filiorum zebedei. ⁵⁷ cum autem sero factum esset uenit quidam homo diues ab arimathia nomine ioseph qui et ipse discipulus erat iesu. ⁵⁸ hic accessit ad pilatum et petit corpus iesu. tunc pilatus iussit dari corpus. ⁵⁹ et accepto corpore iesu ioseph. inuoluit illud in sindone munda ⁶⁰ et posuit eum in monumento suo nouo. quod exciderat in petra. et aduoluens saxum magnum ad ostium monumenti. abiit. ⁶¹ erat autem

^{53.} et exeuntes: et euntes L; exeuntes (*om.* et) Z* (*corr.* Z¹); exeuntes autem J. uenerunt: abierunt D. adparuerunt O, apparunt L, aparuerunt (*a pr. in ras.*) P. > multis app. DQR.

^{54.} centurio DLR, centurio C, centori Y. ihm + et R. uiso D, uisu BH. terraemotu DΘJ *vg.*, terre motu FMTWZ, terrimotu O. hiis CE*W; ea R. que D. uere + di Z*. dei filius e. *codd. pl.*: > fil. dei e. D¹PORW *vg.*, > dei erat fil. Q. iste: ipse D.

^{55.} *om.* mulieres L. multe W; + uidentes LR. a longue D, álonge S; + uidentes *hoc loco* DE a b c d f ff₂ h q r₂ δ; + aspicientes H¹ΘM *cum Graecis* ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι (δρῶσαι 300). *om.* quae II*. saecutae E, sequutae ΘIX*Z, sequutae L, secute W. fuerant CDEQRWX. galilea CDEPΘKLORVW. ei: illi QR.

^{56.} magdalene AHJLMO*Q¹TWXYZ* *vg.*: magdalene BCDEF¹ΘKMO¹VZ¹; magdalena R. *om.* mater *pr.* R. et mater *sec.*: *om.* L; + quae E. zebedei CEPLRW, zebē D.

^{57.} quum HΘ. > autem sero CDELQRT *vg.*

autem *erasum* P. factum H*. hab C. arimathia *codd. pl. et S.*: -atia CHTZ*, -ahia O*, -athaea S¹HC. iosep T, iosph O. erat: fuerat E. > erat discipulus L.

^{58.} pylatum CDR. petiit (πρήσαο) CH¹ΘK MTVXZ¹ *vg.* Hieron. et petiuit L, peciit W: petit ABDEPFH*JMOQRYZ*. pylatus CDER. iusit PL. reddi (ἀποδοθῆναι): dari DELQR *cum f* g₂ h r r₂ δ *gal.* corpus: + eius BO¹; + ihu R*.

^{59.} et accepto corpore ioseph: et cum accipisset ioseph corpus ihu L. ioseph: ihu QR; + ihu et E. *om.* inuoluit illud Y. illut JZ* (*corr.* Z¹). syndone DEW. mundo L.

^{60.} possuit PLQR. illut Z* (*corr.* Z¹); eum LQ. monoment. bis E. *om.* suo P* (+ *mg.*). *om.* nouo J. ad (*ante* ostium): et QR*; ab R¹az. hostium CDPILOT. habiit C, abit Q; discessit L.

^{61.} erant BH¹ΘO¹X (*graece* ἦν). *om.* autem D. > m. magd. ibi E. magdalene CDEPΘIK MO¹VYZ; magdalena LR. sepulchrum TZ¹.

⁶² (351. 10) Altera autem die quae est post
parasceuen
conuenerunt principes sacerdotum et
pharisaei ad pilatum ⁶³ dicentes
domine recordati sumus quia seductor
ille dixit adhuc uiuens.
Post tres dies resurgam
⁶⁴ iube ergo custodiri sepulchrum usque
in diem tertium
ne forte ueniant discipuli eius et fu-
rentur eum
et dicant plebi surrexit a mortuis
et erit nouissimus error peior priore
⁶⁵ ait illis pilatus habetis custodiam
ite custodite sicut scitis
⁶⁶ illi autem abeuntes munierunt sepul-

chrum
signantes lapidem cum custodibus.
XXVIII. ^(352. 1) Uespere autem sabbati
quae lucescit in prima sabbati
uenit maria magdalene
et altera maria uidere sepulchrum
² et ecce terrae motus factus est magnus
angelus enim domini descendit de
caelo
et accedens reuoluit lapidem
et sedebat super eum
³ erat autem aspectus eius sicut fulgur
et uestimentum eius sicut nix.
⁴ Prae timore autem eius exterriti sunt
custodes et facti sunt uelut mortui.
⁵ (353. 2) Respondens autem angelus dixit

ibi maria magdalene et altera maria sedentes contra sepulchrum. ⁶² altera autem die. quae est post parascedem. conuenerunt principes sacerdotum et pharisaei ad pilatum ⁶³ dicentes. domine recordati sumus quod seductor ille dixit adhuc uiuens post tertium diem resurgam. ⁶⁴ iube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium. ne forte uenientes discipuli eius furentur eum et dicant plebi. surrexit a mortuis. et erit nouissimus error. peior priori ⁶⁵ ait illis pilatus. habetis custodes ite et custodite sicut scitis. ⁶⁶ illi autem abeuntes munierunt sepulchrum signantes lapidem cum custodibus. XXVIII. ¹ Uespere autem sabbati quae lucescit in prima sabbati. uenit maria magdalene et altera maria. uidere sepulchrum. ² et ecce terremotus factus est magnus angelus autem domini descendit de caelo et accedens reuoluit lapidem ab osteo. et sedit super eum. ³ erat autem aspectus eius sicut fulgur. et uestimenta eius candida sicut nix.

⁴ prae timore autem eius exterriti sunt custodes et facti sunt uelut mortui. ⁵ respondens

62. diae C. om. post FH*Y. que D. parasceue J, parasceuen D, parascheuen KZ, parascefen T. conuenierunt + omnes D. pharisaei C, pharisei W, farissei LR, farisei P, faris- D. pylatum CDER.

63. recordati: rememorati LR. quia: quod EEP^{mo}LQRZ* (corr. Z²). seductor MT. dixerit J. athuc FMY, aduc T. uiuens R. om. adh. uiu. B. tris dies P; tertium diem ELQR, .III. diem D cum a b f ff₂ h q (r) gat.

64. custodire H* g₁. sepulchrum DTZ^c, saepulchrum E. husque C. in: ad J. diem tertium (-um Θ): diem .III. D; hodiernum diem L. uenient L. dicant (είπωσιν): dicent (ἐροῦσιν D^{or} et d) R*; dicunt R^c. om. plebi L. resurrexit T. priori BD²P¹H¹ΘJLO¹.

65. ait: at lapsu J^h. pylatus DER. custodiam (κουστωδίας): custodes (φύλακας D*) J cum a b c d f ff₂ g₁ q; milites DLQR* h r gat. ite + et J.

66. habeuntes CO; euntes D. muniern Θ. > cum custodibus mun. sep. s. lapidem QR* (et + c. custodibus iterum ad fin. R¹⁰⁰⁰). sepulchrum DHTZ^c, saepulchrum C. cum custodibus latini

cum D* gr. μετὰ τῶν φυλάκων (graei ceteri μ. τῆς κουστωδίας): om. D; + et discesserunt DEQR*.

XXVIII. 1. uesperae CE, uespera P*. sabbato F; sabbathi 5^h bis. que DEW. lucescit EW; lucescet Z; luciescit R. uenit: en in ras. P. magdalenae BCDEPΘIKLMVYZ, -lena R. sepulchrum DTZ^c, saepulchrum CE.

2. terraemotus DΘJ vg., terre motus O(uno ductu)WZ, terrimotus E. aggelus M, angelus D. enim: autem EEPV. descendit D¹PLQR; et > de c. disc. Q. celo OW. reuolbit T. eum: eam Y^c.

3. autem: enim ABX^cY contra graecum et ueteres. haspectus C. sicuti bis C. fulgor CDE P^h*IJLQR. uestimentum (τὸ ἐνδύμα) cum ABCFΘJMOQWX^cV^hΘC ff₁. cf. uestitus d e: uestimenta DEPHKLM^rTRVX*Z⁵ Z², a b c f ff₂ g₁. 2 h q r gat. aur. eius sine additamento codd. omnes (exceptis britannicis) et vg., cum c ff₁ g₁. 2 aur.: + candida DEP^{mo}L a b ff₂ h q r gat.; + candida R; + candidum Q δ; + albus d e.

4. pre DW. exterriti KLY. uelud BILRW, ueluti C.

5. aggelus M, angelus D; + dñi BEH¹ΘOXZ*.

mulieribus
nolite timere uos
scio enim quod iesum qui crucifixus
est quaeritis
⁶ non est hic surrexit enim sicut dixit
uenite uidete locum ubi positus erat
dominus
⁷ et cito euntes dicite discipulis eius quia
surrexit
et ecce praecedit uos in galilaeam
ibi eum uidebitis
ecce praedixi uobis.
⁸ (354. 2) Et exierunt cito de monumento
cum timore et magno gaudio
currentes nuntiare discipulis eius.
⁹ (355. 10) Et ecce iesus occurrit illis dicens
habete

illae autem accesserunt et tenuerunt
pedes eius
et adorauerunt eum
¹⁰ tunc ait illis iesus nolite timere
ite nuntiate fratribus meis
ut eant in galilaeam
ibi me uidebunt
¹¹ quae cum abissent
ecce quidam de custodibus uenerunt
in ciuitatem
et nuntiauerunt principibus sacerdotum
omnia quae facta fuerant
¹² et congregati cum senioribus consilio
accepto
pecuniam copiosam dederunt militibus
¹³ dicentes
dicite quia discipuli eius nocte uene-

autem angelus. dixit mulieribus. nolite timere uos. scio enim quod iesum qui crucifixus est quaeritis. ⁶ non est hic surrexit enim sicut dixit. uenite et uidete locum. ubi positus erat dominus. ⁷ et cito euntes dicite discipulis eius quia resurrexit a mortuis. et ecce praecedit uos in galileam ibi eum uidebitis. sicut dixit uobis. ⁸ et exierunt cito de monumento cum timore et gaudio magno currentes nuntiare discipulis . . ut autem abierunt nuntiare discipulis eius. ⁹ et ecce iesus occurrit illis dicens. habete. illae autem accesserunt et tenuerunt pedes eius. et adorauerunt eum. ¹⁰ tunc ait illis iesus. nolite timere ite nuntiate fratribus meis. ut eant in galileam et ibi me uidebunt. ¹¹ quae cum abissent ecce quidam de custodibus uenerunt in ciuitatem et nuntiauerunt principibus sacerdotum omnia quae facta fuerant. ¹² et congregati cum senioribus. consilio accepto tollentes pecuniam copiosam dederunt militibus ¹³ dicentes. dicite quia discipuli eius nocte uenerunt et furati sunt eum nobis dor-

timere: timore W. ihm + xpm EL gat. queritis CDLW, quiretis L*.

6. hic + sed Q. uenite uidete (δεῖτε ἴδετε) ABPJMÖVYZ g₁ q: uenite et nid. CDEFHÖKL MÖRTWX vg. Hieron. cum a b c e f ff_{1,2} h r gat. aur. hubi C. possitus D²PLR.

7. scito W. eunte Y. discipuli E*. eius sup. lin. add. O^c. surrexit codd. pl. et vg. Hieron.: resurrexit CT f; sur. sine addit. cum codd. plur. et vg. Hieron., et D gr. 7^{ve}, uett. a b d e ff₁ h l: + a mortuis (ἀπὸ τῶν νεκρῶν graeci) DEFJLQR cum c f ff₂ g₂ q gat. aur. om. et JZ* (+ Z³). om. ecce X* cum D gr. p^{scr} et a b c ff₂ h. praecedet HÖJLT²S, precedet D (-dit D*?); praecidit OR. galileam CDEPKLORWZ. uideuitis O; + et ER*T*?. ecce praedixi (pre. W) codd. plurimi et vg. Hieron. g₁ q: ecce dixi (ἰδοὺ εἶπον) CEILR*T^c cum a b c d e ff_{1,2} h d gat., Harl. 2788, 2826 et Walkeri α ο σ τ et cod. caraf.; sicut dixit DQ f corp. oxon. ex Marco xvi. 7; om. ecce praedixi uobis P.

8. ex ierunt D; + mulieres E. monumento E. magno gaudio AFHMY quod praefendum uidetur cum ostendat magno cum gaudio tantum iungi non cum timore: > gaudio magno (χαρὰς μεγάλης) BCDEPÖJKLMOQRTVWXZ vg. Tisch. Hieron. cum uett. quod scio omnibus. currentes Θ. nunciare W²SC. discipuli T*. e¹us O; suis Q.

9. ihu L. hoccurrit C, occurrit L. auete DÖJ KMRV vg., aue te W; habete BCP^{mo}HOT; habetae L. illae: ille LRW. adoraberunt T; adoraunt L. om. eum F.

10. timere + sed DELR. nunciate W²SC. galileam C²PÖKLORVW, galⁱ D; + et J.

11. que W. quum CÖ; om. L. habissent C. abiissent DJL vg.; + et H. qui . . . . . dam (pas. 9 litt.) E. uenierunt D. nuntiaberunt T, nunciau. W²SC; adnuntiau. DR. que D; quaecumque X*.

12. saenioribus C. consilium Y. peccuniam D, pacc. E. copiosam D.

13. > uenierunt nocte D. sun^t Ö.

- runt et furati sunt eum nobis dormi-
entibus
- ¹⁴ et si hoc auditum fuerit a praeside
nos suadebimus ei
et securos uos faciemus
- ¹⁵ at illi accepta pecunia
fecerunt sicut erant docti
et diuulgatum est uerbum istud apud
iudaeos usque in hodiernum diem.
- ¹⁶ Undecim autem discipuli abierunt in
galilaeam in montem ubi constitu-
erat illis iesus
- ¹⁷ et uidentes eum adorauerunt
- quidam autem dubitauerunt
- ¹⁸ et accedens iesus locutus est eis di-
cens
data est mihi omnis potestas
in caelo et in terra
- ¹⁹ euntes ergo docete omnes gentes
baptizantes eos in nomine
patris et filii et spiritus sancti
- ²⁰ docentes eos seruare omnia quaecum-
que mandauimus uobis
et ecce ego uobiscum sum omnibus
diebus usque ad consummationem
saeculi.

EXPLICIT EUANGELIUM SECUNDUM MATTHEUM.

mientibus. ¹⁴ et si hoc auditum fuerit a praeside. nos suademus ei. et securos uos faciemus. ¹⁵ at illi accepta pecunia fecerunt sicut erant docti. et diuulgatum est uerbum istud apud iudaeos usque in hodiernum diem. ¹⁶ undecim autem discipuli abierunt in galileam in montem in quo constituerat illis iesus. ¹⁷ et uidentes eum adorauerunt. quidam autem dubitauerunt. ¹⁸ et accedens iesus. locutus est eis dicens. data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. ¹⁹ euntes ergo docete omnes gentes. baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti. ²⁰ docentes eos seruare omnia quaecumque mandauimus uobis. et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. amen.

14. preside D. suadebimus E; suademus TZ* (corr. Z⁴). faciamus R (cum graecis multis ποιήσωμεν).

15. pecuniam O*?, pecunia W, paecuniam E. om. erant Q. docti codd. fere omnes: edocti Q vg.; instructi L. deuulgatum BDEPQR; defulgatum L. istut Z* (corr. Z²); hoc D. aput P L T W Z* (corr. Z²); + omnes B. iudeos D P L R W. husque C.

16. undecim: .XI. D P. discipuli + eius DE LR. habierunt C. galileam CD P K L O R V W. hubi C. illis: eis K M V Z.

17. eum bis lapsu L. hadorau. C, adorab. T. dubitauerunt: adorauerunt Z* (corr. Z¹).

18. om. ihs Q. loquutus IXZ, loquutus O. omnes O R Y. celo W. om. in sec. O*.

19. ergo + nunc DELQR. baptizantes (bab. D P L R T) eos (eas DR): om. V*. fili E F L Y. spu LY.

20. docente E, om. eos M. obseruare DEPL Q R X* gat. quaecumque DW, que cumque V. mandabi T. om. ego E. husque C. saeculi (sec. W 5th) sine additamento BCDEP(F) O K M T V W Z* vg. Hieron.: + amen A H J O Q X Y Z² (deficit M post mandauimus uobis); + finit finit L; + finit amen finit amen finit R.

Subscr. explicit euangelium secundum mattheum cum BE(abbrev. et matheum) H O J (matthaeum) K M T V(abbrev.) X(abbrev.) Z(exp. euang.): euangelium secundum mattheum explicit Y; finit euangelium secundum mattheum amen dō gratias litteris cursiuis P, deinde litt. capitalibus et rubris FINIT EUANGELIUM SECUNDUM MATTHEUM; expl A (cod.; perperam Tisch. in proleg. p. xvii explicit euangelium secundum mattheum); ΕΞΗΛΙΚΤ ΑΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΤΤΗΥΜ C P I I T V M A T K V E FINIT V M I N ΦΗΡΙΑ ΜΑΤΘΙ. D; nihil habent ut uidetur CLOQRW.

[PRAEFATIO UEL ARGUMENTUM MARCI.]

Praefatio haec continetur in codd. nostris ACDEPHOKMOQTVWXYZ l aur., editionibusque antiquis Hailbrun 1476, Wild de Ratisbon 1481, Paganini 1487, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Benedicti, Par. 1558; cf. et Thomasium uol. I pp. 303, 328, 329; impresserunt etiam Sabatarius uol. III. p. 185 ex codice nostro ueteri c cum uariis lectionibus codd. Turonensium, et A. Matus in operibus Sedulii Scoti qui 'Explanatiunculam' conscripsit (Migne 'Patr. Lat.' ciii. p. 279).

Deest autem in BFGIJLM 35C.

In 5, Mareschal 1531, Benedicto 1558 (ante praefationem nostram) et Erasmo (graece tantum κατὰ Σωφρόνιον) habetur alia praefatio ex Hieronymo 'de uiris illustribus' desumpta Marcus discipulus et interpret petri . . . succedente sibi aniano.

Item ante praefationem nostram habet codex noster T. Incipit praefatio euangelii scdm marcum. Marcus qui et colobodactilus est nominatus ideo quod a cetera corporis proceritate digitos minores habuisset; hic discipulus et inter pretes fuit petri; quem sequus sicut ipsum audierat referentem. rogatus rome a frīb; hoc brebe euangelium in italie partibus scribit; quod quum petrus audisset probabit eclesie que legendum sua auctoritate firmabit; uerum post discessum petri. assumto hoc euangelio quod ipse confecerat perrexit egiptum; et primus alexandrie episcopus ordinatus xpm annuntians constituit illic eclesiam; Tante doctrine et uite continentie fuit. ut oñes sectatores xpi ad suum cogeret imitari exemplum. Explicit prologus.

Inscr. incip- praefatio A, incipit praefatio marco II, incipit praefatio secundum marcum E, incipit praefatio scti hieronimi pfb in marco Θ, incipit prologus secundum marcum O, incipit prologus in marcum ε, incipit prologus cod. apud Sabat., incipit prologus secundus T, incipit argumentum Y, argumentum marci D, argumentum in marcum Sed., incipit argumentum marci euang P, incipit argumentum in euangelio marci K, incipit argumentum euangelii secundum marcum MTV cod. apud Sabat., incipit secundum marcum GJ (sed praefatio deest) Z, incip. praeph. euang. secund. marcum aur., nihil habent CWX?

MARCUS euangelista dei et Petri in baptisate filius atque in diuino sermone discipulus, sacerdotium in Israhel agens, secundum carnem leuita, conuersus ad fidem Christi euangelium in Italia scripsit, ostendens in eo quid et generi suo deberet et Christo. Nam initium principii in uoce propheticæ exclamationis instituens ordinem leuiticæ electionis ostendit, ut praedicans praedestinatum 5 Iohannem filium Zachariae in uoce angeli adnuntiantis emissum, non solum

1. marchus CT. euangelista aur., aeuegelista
E, aeuegelista D. dei sine addit. cum ACDE*
PH*OTWXYZ* c l Sed.: + electus E^o(electus)
H^oΘKMVZ^o aur., edd. et + beati Θ. petro E;
+ apostoli Θ, + et apostoli II°. baptisate DT.
adque COQZ*. om. in E.

2. sacerdotiu Θ* (in superscr.). om. in israhel
MTV. hisrahel ut semper D, srahel CT. agens:
om. P* (suppl. mg.); fungens HΘ. saecundum P.
carne I. laeuita P, leuuita aur.

3. aeuegelium E, aeuegelium D. hytalia C,
ithalia E; italiam Z* l. om. in italia D. scribit
ETYZ aur.; conscripsit H^oΘO, et -bsit X. hos-
tendens C. quid codd. plur. et A¹ et edd.: quod
A*OX aur. om. et pr. aur. suo: om. DP; sui
H* (corr. H¹).

4. deberetur CT. om. et H* (+ H¹). uocem

DPQ. propheticæ O*, profeticæ DPQ; pro-
phetiae Y, -cie W; prophetica HZ^c.

5. hordinem CT. laeuiticæ P, leuiticæ D,
leuitice O. helectionis C; lectionis A* (praemisit
e A¹; neglexit Tisch.) H^c OXYL. hostendit C. ut
cum ADHΘMOVWXYZ edd.: et P; om. CEKTZ.
predicans D. praedestinatum EPMTY aur., et
pred. D.

6. iohnem O*; om. l. > ioh. praed. KM^c VWZ^c c
Sed. om. filium aur. zachariae APX, et -rie E:
zacharia M, sachariae D; zachariae CHΘKV
YZ, zaccariae O, -rie T. uocem DFOQL. hangeli
C, angu. D. adnuntiantis APMTWc et ann. D
KTV Sed., edd.: enuntiantis C (hen.) EH^o OXYZ
(enunc.) aur.; nuntiantis H*; et nuntiis I. emis-
sum codd. plur. (et A, quamquam Tisch. perperam
immissum) et edd.: haemissum C, emisum PQ.

'uerbum caro factum' sed et corpus domini per uerbum diuinae uocis animatum initio euangelicae praedicationis ostenderet, ut quis haec legens sciret cui initium carnis in domino, et dei aduenientis habitaculum, deberet agnoscere, atque in se uerbum uocis, quod in consonantibus perdiderat, inueniret. Denique perfecti euangelii opus intrans et a baptismo domini praedicare deum inchoans non laborauit natiuitatem carnis quam in prioribus uiderat dicere, sed totus in primis expulsionem deserti, ieiunium numeri, temptationem diaboli, congregationem bestiarum et ministerium protulit angelorum, ut instituens nos ad intellegendum, singula in breui conpingens nec auctoritatem factae rei demeret, et perficiendo operi plenitudinem non negaret. Denique amputasse sibi post fidem pollicem

1. **caro**: carnem EKMWX² edd. et cum ADPH¹ΘKMTVW l. om. CEH¹OTXYZ aur. domini sine addit. ACEH¹KMOVWXYZ l. aur.: + in omnia DPH¹ΘQT c Sed., edd. per uerbum om. H¹ (+ H¹). uerbum diuinae uocis: uerbum caro factum lapsu C. diuine E. animatum O.

2. **initio** codd. plur.: initium PHΘQX. euangelicae E; diuinae D. predicationis D. ostenderet CT. ut quis edidimus cum DFW aur., et ut si quis H¹: ut qui AEH¹ΘKMOVXYZ c l Sed., edd.; om. CT. legens codd. et H¹: legere ut uidetur H¹; legeret l. marg. in Sacon 1515 et 1519. cui initium etc. = cui gratiam referre deberet lector de Incarnatione et κατασκηνώσει 'dei aduenientis' certior factus a Marco qui Iesum Christum filium Dei initio euangelii praedicaret et sic Iohanni Euangelistae (si ita dici fas sit) uiam ostenderet.

3. **carnis** + crederet Q. in domino: in deo EKMVWZ^o c Sed.; a deo H¹. et dei cum ACDEPT: et ihu EHΘKMO^oWXYZ c aur. Sed.; et in ihu O¹V l. aduenienti EH. abitaculum O. hab. sine addit. AY: + caro codd. cett. c l Sed., edd., sed glossa uidetur, cf. Ioh. i. 14 uerbum caro factum est et habitauit in nobis. deueret O¹. hagnoscere C. adque CPOQZ¹. se + per DQ (semper Q¹).

4. **uerbum** O¹. **quod**: quae l. in consonantibus: om. in H; in consequentibus l. De hoc 'nodo inextricabili' cf. Sedulium, qui explicat 'in Mattheo et Luca' quos synoptistas uel συνωπτικοὺς iam uocamus; idem coniecisse uidetur prodiderat pro perdiderat sed in codicibus suis non inuenisse; perdiderat forsitan = incassum quaesierat, in Mattheo sc. et Luca, qui neque filium dei habent in initio Euangeliorum neque Esaiam et Malachiam in hoc loco referunt, qui uerbum uocis id est praedicationem Baptistae uaticinantur. perdideret at Q. denique sine addit. CDPKMTVZ¹: + et AEH ΘOXYZ² c l aur. Sed.; + cum W edd. perfectio HOYZ¹.

5. **euangelii** E, -guelii D; euangeli PZ¹. **hopus** C. **intrans** (intransi W; + monstrans in se Q) et: intrans D; intrasset EHZ¹ aur. a: om. QY; in ras. scr. H; in O. baptismo D; baptisma OX. praedicare D; praedicans OX. om.

praed. deum EH¹. dūm Q. inchoans OXYZ¹, incohans T, inquoans C; inuocans H.

6. **lauorauit** O. **prioribus** (priobus Q): operibus D. **uiderat** ACEKMOTVWX c Sed.: uicerat DPHYZ aur.; didicerat Θ l; uincerat Q. **dicere**: diceret O. **totus** codd. plur. c Sed., qui in explanatiuncula sua habet 'totus itaque dicitur uel plenus uel perfectus quia plena et perfecta de domino retulit': totius H¹ΘW edd.; totum AY. in primis codd. paene omnes c Sed. qui addit 'in primis dicitur uel in principalibus euangelii sui locis'; exprimens Θ¹OWX edd.

7. **expulsionem** DQ cf. Θ p. 173 ad fin., ἐκβάλλει enim Mc. i. 12 = expellit uel expulit: explosionem A¹P, expositionem A² rell. (expos. E) et edd. Credimus, monente Woelfflin, hos errores ex scriptura expulsionem derivatos esse. diserti D aur.; + a sed expunct. H. **ieiunium numeri** codd. (gei. C, muneris Q) c l Sed., qui notat 'quare ieiunium numeri et non potius numerum ieiunii dixerit, nisi quia eminentior est numerus quam ieiunium. Non enim numerus propter ieiunium, sed propter sacramentum numerum ieiunium illud tot dierum et noctium fuerit transactum': > numerum ieiunii Θ p. 173, edd. Hailbrun, Wild, Sacon 1519, et ieiunii (sic) numerum Sacon 1515. **temptationem** ATVYZ^o, temptatione X: temptationem rell. diabuli DFW aur.

8. **uestiarum** O. angelorum D, hangelorum C. **ut instituens**: et instruens CT. intelligendum H; intellegenda D; intelligentiam P; + ac H c Sed., non autem edd. > ad int. nos T.

9. **breui** O; breuia YZ¹. **conpingens** CEHΘK M'OVXZ l aur., et -guens DFW: compingens ATY; confignens Q. ahuctoritatem C. facte E; facti XZ¹; factori l. rei demeret: retidimeret H; rei adimeret DFWQ aur., redimeret l.

9-10. **perficiendo operi** cum AC(hop.)DFT c Sed.: perficiendi operi YZ¹; perficiendi operis EHΘKMOWXZ² l aur. edd.; perficiendi (om. operis) V; 'Sicque suo operi euangelico perficiendo plenitudinem non negauit, dum plenum opus ex omnibus quae scribere coeperat, licet breui sermone, perfecit' Sed.

10. **necaret** O. **deniquae** O¹. **hamputasse** C. **fidem**: idem O¹. **policem** D, pullicem P. **Marcus**

dicatur ut sacerdotio reprobis haberetur, sed tantum consentiens fidei praedestinatae potuit electio, ut nec sic in opere uerbi perderet quod prius meruerat in genere, nam Alexandriae episcopus fuit. Cuius per singula opus scire et euangelii in se dicta disponere et disciplinam in se legis agnoscere et diuinam domini in carne intellegere naturam; quae et nos primum requiri, dehinc inquisita uolumus 5 agnosci, habentes mercedem exhortationis, quoniam qui plantat et qui rigat unum sunt, qui autem incrementum praestat deus est.

EXPLICIT.]

a Marcione κολοβοδακτύλος uidetur dictus (ap. Hippolyt. haer. vii. 30) utpote ignauus (Act. xiii. 13, xv. 38), sed hic ad uerbum redditur, et sic colobodauctilus in T p. 171.

1. pollicen[di] dicitur l. dicitur H* (corr. IP). ut: et Q. reprobis O. praedestinata EPQ (des. Y et pred. D).

2. helectio C. hopere C. perderet. Quod prius meruerat in genere nam sic distinguit MT. perdiderat Q.

3. nam + et KMTWZ. alexandriae C. aepiscopus CPQ. cuius (cui E) scilicet erat munus, uel tale quid subaudiendum monet Hortius. per: et aur. hopus C; + est D; + fuit W edd.; cf. Sed. 'his sententiis omnibus uerbum quod est uolumus perzeugma subnectendum est, ut sit sensus cuius per singula opus scire uolumus' etc., sed inepte. scire et ACDPTWX² aur. edd. et scire tantum Y c Sed.: sciret EHΘKM²OVZ²l. heuang. C. aeuang. E, aeuang. D.

4. > dicta in se D. disponeret OZ*, et om. seq. et Z*. disciplina l. agnosceret CH*OY; a cognoscere est Q. et sec. sup. lin. O.

4-5. domini in carne cum AD²PK: > in carne domini CH²ΘO²TWXC Sed., edd.; in carnem deum O*; in carne (om. dñi) EMTVZ²l aur., et in carnem YZ*; in carne ihu H*.

5. intelligere HT c Sed., edd., intellere lapsu M; intellexeret Y. et nos cum A²D²PKMV: in nos A²CEHΘOTWXYZ c l Sed., edd. primi D; + oportet KVV. requiriri E; nequiri WY; requiri oportet edd. (eloqui op. Paganini). dehinc: dein CT. inquaesita DQ; inquisitam H; + qui sita Q.

6. hagnosci C; agnoscere l aur. mercedem PQ aur. exortationis CM²OQZl, exortationis E. plantant O. rigant HO; inrigat DQ.

7. prestat CD; dat HΘOL. om. est fin. CP; cf. I Cor. iii. 6, 7, 8, sed Hieronymus legit qui incrementum dat deus.

Subser. explicit A, explicit praefatio CEMV, explicit prologus HOX, explicit argumentum K, exp praefatio euangelii marci Z, expl. praep. secund. marcū aur., finit argumentum marci C; nihil habent PΘQTWY.

Deinde sequitur in Θ Item alia praefatio.

PETRUS apostolus secundum historiae fidem claudii temporibus de orientis partibus adueniens rome xpm praedicare coepisset Ita sermo eius uniuersorum mentes placido inlustrauit aduentu ut quotidie audientibus eum nulla umquam satietas fieret Unde neque auditio eius sola suffecit sed marcum eiusdem petri discipulum omnibus precibus exorant ut ea quae ille uerbo praedicabat ad perpetuam eorum com-
monitionem habendam scripturae traderet ut domi forisque in huiusmodi uerbi meditatione permaneant Nec prius ab obsecrando desistunt quam quae orauerant inpetrarent Et haec fuit causa scribendi huius quod secundum marcum dicitur euangelii Petrus uero ut per spm scm religioso se spoliatum comperit furto delectatus est fidem illorum per haec deuotionemque considerans factumque confirmauit et in perpetuum legendam scripturam ecclesiis tradidit Huius marci in prima epistola sua idem petrus quam de urbe roma scribit meminit In qua tropice romam babylonam nominat quum dicit Salutat uos ea quae in babylone ecclesia est et marcus filius meus Hic enim marcus secundum carnem de genere sacerdotali descendens leuita conuersus ad fidem xpi petri in baptismo filius erat Qui postea ad egyptum pergens inibi euangelium praedicaui et ipse primus ecclesiam apud alexandriam constituit in qua et primum ipse episcopus fuit Hic igitur secundum locum in euangelistarum ordine tenens leonis figuram gerens Quia statim in euangelii sui principio quasi leo in heremo exclamat dicens Uox clamantis in deserto Scilicet quia de excelsis accipiens spm uniuersa in mysterio sublimia xpi gesta contexuit Omissa enim carnali eius generatione statim a baptismi generatione exorsus Expulsionem deserti Numerum ieiunii Temptationem diaboli bestiarum congrega-
tionem et ministerium protulit angelorum Ut xpm sequi uolentibus et originem primae natiuitatis obliuioni tradendam monstraret et renuntiantibus saeculo nullis cedendum diaboli temptationibus edoceret.

Explicit praefatio.

CAPITULA IN EUANGELIUM

Capitula exstant in ACD̄P̄GHΘJ (capitula et breues) KOQTVXY.

Desunt autem in BEFILMM̄PRWZ, et v̄g., omnibusque quos uidimus edd. antiquis. exc. Kesler 1487 in quo habetur registrum capita xvi continens.

Inscr.: incipiunt capitula lectionum A, incipiunt capitula marco H, incipiunt tituli scdm̄ marcum V, incipiunt capitulae secundum marcum: incipiunt capitula lectionum Y, incipit aelencus C, incipit capitulatio parabolarum

AHVY.	COT Harl. 2797.	J (breues) OX Par. Lat. 10438.
<i>Edidimus ex codice A (ed. Tisch.) cum collatione codd. rell. cf. Thomasium, uol. I. p. 303.</i>	<i>Cf. Thomasium, uol. I. p. 330. Edidimus ex codice C adhibitibus in notulis uariantibus lectionibus, exceptis iis quae ad orthographiam spectant. Litterae nigriores in codice rubricatae sunt.</i>	<i>Cf. Thom. I. p. 328. Edidimus ex codice O uariantibus lectionibus, nisi ad meram orthographiam spectantibus, in notulis adhibitibus.</i>
I. Esaiae testimonio iohannes angelus id est nuntius appellatur et praedicatio eius baptismusque refertur.	I. De Iohanne baptista aet uictu aet habitu aei. De baptismo Ihu et tempore aei.	I. De iohanne baptista et uictu et abitu eiusdem baptizatus ihs et temtatus uicit.
II. Christus praedicans baptizatur ubi trinitatis panditur sacramentum.	Petrum andream et Iacobum et Iohannem sequi iubet.	II. Petrum et ceteros sequi iubet hominem ab spiritu immundo eripit
III. De uocatione petri andreae iacobi et iohannis piscatorum.	De homine qui sp̄m immundum habuit sanato.	socrum petri a febribus liberat et alios multos curat iacobum alpei sequi iubet et iudaeis dicit non esse opus sanis medicum.
IIII. In synagoga de homine spiritum immundum metuentem et confitentem expellens sua ab hominibus potestate laudatur.	II. De socru petri a febribus liberatam.	
V. A socru petri febre uerbo tactuque depulsa uaria cunctos infirmitate curauit.	De leproso. De paralytico.	
VI. Leprosus uerbo quo ait uolo mundatur et curatio paralytico cum remissione tribuitur peccatorum.	Iacobum alfei sequi iubet apud quem cum publicanis conbibit.	
VII. Leui qui et mattheus de teloneo uocatur et pro publicanorum conuiuio querella uel obiectio phari-		
I. testimonium Y.	I. > et andream Thom. om. sanato Θ et Alex. 14 ap. Thom.	I. et uictu et habitu O ^c (ab.) X Thom.; de uictu et hab. J. ihs:
III. petri + et Thom.	II. liberata (-tam Θ) + et aliis multis quos ihs saluauit Θ Harl., Thom., sed Alex. 14 cum C concordat. Iacobum: Lenin Θ.	dominus Thom.
V. socrum H. factuque Y. infirmitatem H.	> iubet sequi Θ et + qui Θ. conuiuuit Θ Alex. 14, conbibat Thom.	II. > immundo spiritu JX Thom. medico J.
VI. uero que ait H.		
VII. pharisaeorum + adhibita H (-habita H*).		

SECUNDUM MARCUM.

eiusdem ①, incipit elencus secundum marcum T, capitula euangelii secundum marcum *et* breues secundum marcum J, inc tituli secundum marcum O, incip breues causae secundum marcum DQ, incipit capitulacio secundum marcum G, incipit breuis disputatio cata marcum 3P, incipiunt capitula in euangelium marci K, inc capituli Z (*capitula desunt*, incipiunt capitula X).

D3PGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

Edidimus ex codice D lectionibus aliorum codd. in notulis adhibitis exceptis iis quae ad orthographiam tantum spectant.

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

Ex codice K transcripsimus, lectionibus cod. Harl., Euangeliarum Nancaeani, saec. ix ex. et cod. Alcuiniani Bambergensis A. 1. 5 in notulis adhibitis.

I. Et erat iohannis baptizans ihm et uenit super eum sp̄s dñi et fuit ihs in deserto temptans eum zabulus.

I. De baptismo iohanne de dño ihu baptizato de eius ieiunio in deserto.

II. et Postquam traditus est iohannis predicauit ihs et uocauit discipulos et hominem a sp̄u immundo curauit.

II. De predicatione dñi ihu. De apostolorum uocatione de homine ab immundo spiritu liberato.

III. Socrum petri a febribus liberauit et querebant eum turbae ut saluarentur.

III. De socrum petri febribus relaxatam de his qui a uariis saluati sunt languoribus.

IIII. Et rogauit ihm leprosus et curauit eum Et sanans paraliticum dixit ei Tolle grabatum tuum et uade.

IIII. De predicatione dñi ihu in deserto de emundatione leprosi.

V. et Iacobus secutus est ihm.

V. De paralytico sanato per tectum submisso.

VI. De iacobo alphei ad apostolatam uocato de discipulorum iohannis et pharisaeorum disceptatione.

I. *om. et ad init. J aur.* eum: ihm J *aur.* dñi: dei 3PQ; sēs *aur.*; *om. J.* *om. fuit aur.* *om. ihs. G aur.* temptans eum zab.: temptatus 3PGQ *aur.*, et > temt. in des. J.

II. *om. et ad init. aur.* praedicabat *aur.* discipulos + suos J *aur.*, et > ut uultur disc. s. uocauit J. curauit: sanauit 3PGJ *aur.*

III. *om. a febribus 3P*.* *om. eum aur.* saluentur *aur.*

IIII. *et: om. aur.*; ubi J. curauit: mundauit 3PGJQ *aur.* *om. eum Q.* *inc. V et sanans 3PGJQ aur.* ei: et *aur.* grabatum: lectum G. *om. et uade G.*

V. *om. est aur.* ihm: eum G.

I. iohannis *Nanc. Bamb.*

II. hominem . . . liberatum *Harl.*

III. saluati: sanati *Nanc. Bamb.*

IIII. *om. ihu Harl. Nanc.*

<p>AHVY. saeorum panni ueteris et uini uel utrium comparatione refellitur.</p>	<p>COT Harl. 2797. Murmurantibus iudaeis dicit non aesse hopus sanis medicus. De geiuniis discipulorum et filiis sponsi. De hutribus et uino.</p>	<p>J (breues) OX Par. Lat. 10438.</p>
<p>VIII. Pro spicarum in sabbato uul- sione reprehensoribus increpatis sequitur manus aridae restitutio.</p>	<p>III. De spicis quas discipuli uellebant. De eo qui manum hari- dam habuit. Et hubi daemones Ihm confitentur.</p>	<p>III. Discipuli uellunt spicas manum aridam habentem sanat</p>
<p>VIII. Consilium contra eum faciunt pharisaei deseruiente sibi nauicula tangentes eum diuersis infirmitati- bus egroti sanantur.</p>	<p>Duodecim apostolorum aelectio. De behelzebub principe daemoniorum. Et fortiore ligando. Et peccantibus in spm scm non remitti.</p>	<p>duodecim apostolorum elec- tio de behelzebub prin- cipe demoniorum.</p>
<p>X. Duodecim discipulos ad praedi- candum uerbo conlatis uirtutibus mittit et in beelzebub eum posse dicentes redarguit inremissibilem esse dicens in spiritum sanctum blasphemiam et matrem ac fratres eos uocat qui patris fecerint uolun- tatem.</p>	<p>IIII. De matre aet fra- tribus eius. De parabola saeminantis.</p>	<p>IIII. Matrem et fratres sper- nit parabulam seminantis dicit</p>
<p>XI. Docens proponit parabolam se- minantis et suis eam seorsum ex- ponit clara manifestatione disci- pulis.</p>	<p>Luchernas sub modio. De bona mensura. De parabola herbae spi- cae et plenum fructum. De synapis grano.</p>	<p>naugans tempestatem sedet daemonum legionem ab omine expellit.</p>
<p>XIII. Tempestatem uerbo compes- cens et daemones eiciens ire con- cessit in porcos.</p>	<p>Hubi in naui dormit et exurgens tempestati imperat.</p>	
<p>X. om. et post mittet (sic) Y. fecerit Y. XI. seorsum + discipulis Thom.</p>	<p>II. medico ©; + sed male ha- bentibus codd. ap. Thom. sponsi + et Thom. III. de duodecim Harl. et de fort. Thom. peccanti © Harl., Thom. IIII. de lucerna © Thom. plenu fructu Thom.; pleni fru- menti © et codd. ap. Thom.</p>	<p>III. > spicas uellunt X et J sed lacuna a sp. usque ad ma- trem c. IIII. sanat: + sup. lin. demonum confessio Oe. behel- zebub; be sup. lin. add. O¹. IIII. sedat JO²X Thom. de- monium X. homine JO²X Thom.</p>

DEPGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

VI. Non est opus sanis medicis sed male habentibus et non possunt filii sponsi Ieiunare sponso presente.

VII. Discipuli uellere spicas sabbatis coeperunt.

VIII. In synagoga hominem manu arida sanauit.

VIII. Omne regnum aduersum me non stabit et qui dixerit In spū sōo non remittetur ei.

X. et hii sunt fratres mei qui faciunt uoluntatem patris mei.

XI. ecce exiit qui seminat seminare et dum seminat nō.

XII. homo missit semen et cum dormit et exiit semen et fecit spicam et missit falcem.

XIII. Et dormiens In nauicula ihs facta tempestate excitatus conpiscuit uentos et mare.

VII. De discipulis sabbato spica uellentibus.

VIII. De hominis manum aridam sanitati restitutam.

VIII. De populorum conuentu et infirmorum curationes duodecim apostolorum nominibus.

X. De iudaeorum blasphemia et de matre dñi uel fratribus.

XI. Parabolam seminantis et seminum diuersorum.

XII. De hominis seminantis semen et metentis et sinapis similitudinem grani.

XIII. De discipulorum in mari periculo.

VI. sanus G. > sanis opus J. medicus PPGJQ *aur.* > ieiunare filii sponsi GJ (*om.* sponsi) Q *aur.*

VII. + ubi *ad init.* G. uellententes sp. sab. manducabant PPGJQ *aur.*, euellententes sp. sabbato (*om.* mand.) G.

VIII. + ubi *ad init.* G. + et J. hominem habentem manum aridam PPGJQ *aur.*, hominis manum aridam J, manum aridam (*om.* hom.) G. sanauit + ihs *aur.*

VIII. et cum (ubi G) multos infirmos sanauit (*-ret aur.* saluauit J; curauit PPG; + et G) apostolos nominatim uocauit (uocat J) PPGJQR *aur.* Et *inc.* X *ad omne* regnum PPGJQ *aur.* aduersus se diuisum PPGJQ *aur.* *om.* sōo GJ.

X. *om.* hii sunt J.

XI. + et *ad init.* GQ; X et XI in unum (*sub titulo* X) coniungit J. seminat *pr.* + et Q. *om.* dum seminat G.

XII. + ubi *ad init.* PPG. *om.* et post dormit GJ *aur.* semen: seminans inepte D.

XIII. et: *om.* *aur.*; ubi J. > ihs in nau. J. *om.* facta tempestate G. excitatur et G. uentum G *aur.* increpauit uento et mari et siluit J.

VIII. curationes + de Bamb.

AHVY.	COT Harl. 2797.	J (breues) O Par. Lat. 10438.
XIII. Uadens mortuam suscitare filiam iairi mulierem a profluuiio sanguinis sanans suscitatur protinus et puellam.	Et de daemone cui nomen legio fuit.	V. Archisynagogi filiam mortuam suscitatur
XV. Mirantes doctrinam et uirtutes fabri filium dicunt audientes ab eo non esse prophetam sine honore nisi in patria sua.	V. Archisynagogi filiam dum iret resuscitare mulierem a profluuiio sanguinis liberat. Puellam suscitatur. Prophetam in patria sua sine honore aesse.	prophetam in patria sua sine honore esse dicit
XVI. Mittens duodecim praedicturos praeceptis instruit conlata gratia sanitarum.	Duodecim discipulis praecepta dat aet praemittit eos.	duodecim discipulos praemittit cum praeceptis
XVII. Herodes tenens iohannem die sui natalis occidit caputque eius saltationis praemium in disco filiae tradit.	De capite Iohannis.	de capite iohannis.
XVIII. De quinque panibus et duobus piscibus quinque uirorum milia saturauit.	VI. Regressi discipuli ad ihm. De quinque panibus aet duobus piscibus.	VI. Regressi apostoli ad ihm de quinque panibus et duobus piscibus quinque milia uirorum saturat ihs supra mare ambulat
XIX. Quarta noctis uigilia uenit ad discipulos ambulans supra mare.	Ihs ambulans super mare uenit ad discipulos.	
XX. Accusant pharisaei discipulos non lotis manibus manducantes et increpantur ab eo de parentum inspretione uel de ceteris exponente quae possint hominem inquinare.	De diuersis languoribus sanatis et manibus.	ea magis coinquinare hominem quae exeunt de ore.
XXI. Mulieris syrophenissae filiam a daemonio liberat.	Et quod non quae intrant in hominem quoinquinant hominem.	VII. Filiam syrophenissae a daemonio liberat surdum et mutum curat dicens ei epheta
XXII. Muto surdoque uocem restituens dicit effeta.	VII. De filia syrophenissae a demonio saluatam. Hubi surdum aet mutum curauit.	
XV. om. H*, + in mg. H ¹ .	IIII. > fuit legio Θ.	V. + ad init. mulierem a profluuiio sanguinis liberat O ² .
XVII. tradet H.	V. honore esse + dicit Thom. (non autem Alex. 14). om. duodecim Θ. et praemittit eis Thom.; om. Θ.	VI. regressis apostolis JX Thom. apostolorum O ² . milibus O ² . saturauit Thom. ambulat + de diuersis languoribus sanatis O ² .
XIX. ueniens H. super Thom.	VI. discipuli: apostoli Θ Harl., Thom. om. et duobus piscibus Θ. piscibus + quinque milia uirorum saturantur Alex. 14 ap. Thom. de diuersis praem. et Thom. de manibus Θ; + et uasculis lauandis Thom. in homine Harl., Thom. ad fin. + sed quae exeunt de homine Θ codd. ap. Thom.	VII. filia O*.
XX. spretione H Thom. quae: + sint quae H. possent A ² .	VII. saluata Harl., Thom.; liberata Θ.	
XXI. mulieri H.		

D²PGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

XIII. In regione gerasinorum hominem a legione mundavit.

XV. Et cum filium principis a morte saluaret et mulierem a profluio sanguinis sanat.

XVI. Non est profeta acceptus in patria sua.

XVII. Et misit XII discipulos suos ut predicarent et curarent infirmos.

XVIII. Et herodes decollavit iohannem et uenierunt discipuli ad I^hm et refecit eos.

XVIII. De .v. panibus in .v. milia hominum.

XX. Ubi super fluctus ambulavit et infirmos curavit.

XXI. INLotis manibus manducare non coinquinant hominem.

XXII. Non licet tollere panem filiorum et dare canibus et mundata est puella a demonio.

XXIII. Hominem sordum et mutum curavit ut audiret et loqueretur.

XIII. + ubi *ad init.* G. legione + daemoniorum GJ. mundavit : liberavit G.XV. et cum filium D; de filia *et post prin.* + quam G. mortuis P²J *aur.* saluaret : suscitavit G. *om. et sec.* P²JQ. sanavit J; saluat Q, -avit *aur.*XVI. + ubi dicit *ad init.* G.XVII. *et* : *om. aur.*; ubi G. misit + I^hs J *aur.* *om. suos* P²PGJ. predicare et curare G. > infir. cur. *aur.*XVIII. *et* : *om. aur.*; ubi GJ. herodes : Ioh^h D. > ad I^hm disc P (+ eius) Q. refecit : curavit D*.XX. fluctus + maris GJ *aur.* curavit : sanavit *aur.*, -at GJ.XXI. + ubi *ad init.* G. non lotis P²PGJQ *aur.* manducare : edere GQ *aur.* coinquinant : communicat GJ *aur.*XXII. tollere : sumere P²PGJ. dare : proicere J. mundavit puellam GJ *aur.*XXIII. + ubi *ad init.* J. > mutum et surdum G. sanavit G. *aur.*

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

XIII. De homine a daemonum legione liberato.

XV. De filia archisynagogi uel de mortuosa muliere.

XVI. D^{ñs} ait propheta honorem in sua patria non habet.XVII. De discipulis ad predicandum a d^{ño} missos.

XVIII. De obtruncatione iohannis.

XVIII. De apostolorum refectioe et de quinque panibus piscibusque duobus.

XX. D^{ñs} super aquas discipulis aduenisse.XXI. Quaestio manuum inlotorum d^{ñi} quae responsio.

XXII. De syrophenisse mulieris filia a daemonio liberatam.

XXIII. De surdo a d^{ño} mutoque sanato.

XIII. daemonum + r K.

XV. archisynagogis Harl. emortuosa Harl. Nanc.

XVII. ad ño inepte disiunctum K.

XXI. manum K Harl²*, inlatorum K Nanc. Bamb. d^{ñique} Harl. Nanc. Bamb.

- AHVY.
- XXIII. De septem panibus et paucis pisciculis quattuor hominum milia saturauit.
- XXIIII. Phariseis signum quaerentibus dari negat et doctrinam eorum praecepit sub fermenti nomine praecauendum.
- XXV. Caecum paulatim curat et ut nemini diceret imperat.
- XXVI. Interrogantibus quem eum dicerent petrus christum dei confitetur et mox quia domino passurum se dicenti contradixerit arguitur.
- XXVII. Qui perdit inquit animam suam propter me inuenit eam nec gustaturos quosdam mortem donec uideant eum in regno eius statimque transfiguratus inducitur et iohannem heliae passuri ipse similia passum dicit.
- XXVIII. Omnis populus uidens dominum pauescens occurrensque salutat et filius cuiusdam incredulitatem suam iuuari precantis a daemonio liberatur.
- XXIX. Tradendum se praenuntians et discipulos quid in uia tractassent interrogans docet primatum non esse quaerendum.
- XXX. Uirtutem in eius nomine facientes non sinit prohiberi et de abscisione membrorum scandalizantium figuraliter docet.

XXIII. pisciculos H.
 XXIIII. praecipit H. praecauendam Y Thom.
 XXVI. dei: om. H; dici *cod. ap. Thom.* contradicit A'HY Thom.
 XXVII. inueniet Thom. nec gust. etc.: negatur quosdam mortem uisuros Thom. *ad fin.* dicitur Thom.
 XXIX. pronuntians Thom.

- COT Harl. 2797.
- De septem panibus in quattuor milia hominum.
- Phariseis querentibus habeo signum monet cauere a fermento phariseorum et herodiano- rum.
- De sputo caeco oculos haperuit.
- Petrus confitetur ipsum hesse christum.
- Et eidem petro dicit sathanas hac negantem se negaturum.
- Et quosdam non uisuros mortem nisi uiderint regnum dei.
- In monte cum moyse aet helia conloquitur.
- Unde descendens interrogatus de heliae aduentu dicit a eum uenturum sed et iam uenisse.
- Non a eici posse spiritum inmundum nisi per horationem et geiunium.
- VIII. Ut qui uult primus aesse fiat nouissimus.
- Et non aesse prohibendum qui in nomine aei uirtutem facit.
- et de calicae aquae frigidae.

VII. in quattuor: aet quinque lapsu C. > oculos caeco Thom. ipsum: illum Thom. uiderent Θ. > ieiunium et orationem Harl., Thom.
 VIII. uirtutes Θ.

- J (breues) OX Par. Lat. 10438.
- de septem panibus in quattuor milia hominum
- monet cauere a fermento phariseorum
- de sputo caeco oculos aperit
- petro post confessionem suam dure increpat
- in monte transfiguratur
- non posse s̄m inmundum eici nisi per ieiunium et orationem dicit.
- VIII. Humilitatem docet
- et non esse prohibendum qui in nomine eius uirtutem facit
- Et de calicae aquae frigidae

VII. cauere J Thom. caeci Thom. aperuit Thom. petrum JO² Thom. > non eici posse sp. imm. JX Thom.
 VIII. om. et post facit Thom.

DEPGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

XXIII. De .vii. panibus in .iiii. milia hominum Cauete a fermento farisaeorum et saduceorum et caecus dixit uideo homines ut arbores.

XXV. Et dixit ihs quem me dicunt homines esse Et Dixit qui uult me sequi tollat crucem suam.

XXVI. Et In monte uissi sunt cum ihs moy et helias.

XXVII. Puerum a demonio curauit quem discipuli Iecere non potuerunt.

XXVIII. Dixit ei iohannis uidimus quendam iecentem demonia qui non sequitur nobiscum et De manu et pede et oculo eruendo non debere dimitti uxorem et suscipere regnum ut puer.

XXIII. panes G. hominum + ubi dicit GJ; et ad ubi d. inc. XXIII J, inc. XXV PG *aur.* om. et saduc. PGJQ *aur.* sicut PGJ *aur.* arbores + ambulantes GJ *aur.*

XXV. ubi dicit J; dicit *simpliciter aur.*; ubi interrogat G. > esse homines G, > esse dicunt homines *aur.*, > esse me dicunt homines J. ad dixit (*om. et*) inc. XXVII P; dicit G.

XXVI. Et: ubi J; *om. aur.*

XXVII. demonio + immundo J. curauit: mundauit PGJQ *aur.*

XXVIII. + ubi ad inil. J. om. ei *aur.* iohannes + dne *aur.* > cicientem quendam G. om. et pede GJ. ad non debere inc.

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

XXIII. De septem panibus cauendum-que a pharisaeorum fermento.

XXV. De caeco inluminato.

XXVI. Quem dñs propheta homines aestimarent.

XXVII. De transfiguratione dñi in monte et a daemonio cuiusdam filio liberato.

XXVIII. De sua passione dñs resurrectionemque apostolis antedixit.

XXIII. pharisaeorumque Harl.

XXVI. dominus Nanc.

XXVII. om. in monte Nanc.

AHVY.	COT Harl. 2797.	J (breues) OX Par. Lat. 10438.
	Hac de oculo manu et pede heruendo.	
	Et bonum est sal.	
XXXI. Phariseos de uxore dimit- tenda quaerentes mosi testimonio conuincit et infantes a se uetari prohibens benedicit.	Huxorem non debere di- mitti.	uxorem non dimittendam
	Infantes non arguendos.	infantes a benedictione non esse arcendos
XXXII. De difficultate diuitum in- trandi in regnum dei mirantibus discipulis ait contemtores bonorum saecularium centuplum cum per- secutionibus recepturos.	Uenditis omnibus aele- mosynam dandam.	uenditis omnibus elemosy- nam dandam
XXXIII. De difficultate diuitum in- trandi in regnum dei mirantibus discipulis ait contemtores bonorum saecularium centuplum cum per- secutionibus recepturos.	Et difficile diuitem in- trare in regnum dei.	et quia difficile diues in reg- num caelorum sit ingres- surus.
XXXIII. Item praedicens se occi- dendum sedes petentes iacobum increpat et iohannem de principatu gentiles prohibens imitandos humi- litis exemplo monstrato.	VIII. Quae aei hessent uentura praedicat.	VIII. Et uentura sibi prae- dicat petitio filiorum zebe- daei
XXXIII. Bartimaeus caecus men- dicans inluminatur et sequitur.	De filii zebedei.	
XXXV. Mittit adduci pullum asinae cui sedens audit a turbis osanna.	De caeco mendicante cu- rato.	de caeco mendicante curato
XXXVI. Egressus de templo ficul- neae maledicit regressusque uen- dentes eicit arefactaque ficulnea mirantibus ait orantes credendo accipere postulata.	De pullo hasynae.	de pullo asinae.
XXXVII. De potestate percontanti- bus iudaeos ipse de baptismo io- hannis interrogando conuincit et de uinea colonisque pessimis para- bolam ponit.	De nummulariis de tem- plo hegetis.	
XXXVIII. Temtantes de reddendo	De ficulnea quae harida facta est.	
XXXIX. De potestate percontanti- bus iudaeos ipse de baptismo io- hannis interrogando conuincit et de uinea colonisque pessimis para- bolam ponit.	De peccatis fratrum re- mittendis.	
XXXVII. De potestate percontanti- bus iudaeos ipse de baptismo io- hannis interrogando conuincit et de uinea colonisque pessimis para- bolam ponit.	X. Interrogatus in qua potestate haec fa- ceret	X. Interrogatus in qua po- testate haec faceret para- bulam de uinea et colonis
XXXVIII. Temtantes de reddendo	de Iohannis bapismo in- terrogat.	
XXXIX. De potestate percontanti- bus iudaeos ipse de baptismo io- hannis interrogando conuincit et de uinea colonisque pessimis para- bolam ponit.	Parabola de uinea et co- lonis.	
XXXVIII. Temtantes de reddendo	De denario caesaris.	et denario caesaris
XXXII. saeculariorum Thom. XXXIII. de principatum H. exempla cod. ap. Thom. monstrando Thom.	VIII. om. de ante oculo Harl. bonum esse sal Thom. regnum caelorum Θ.	VIII. dimittendam + nisi ob fornicationem X Thom. a bene- dictionis se archendos O*. essar- cendos Thom. om. in ante reg- num JX Thom. et difficile di- uites inire in r. cael. O ² .
XXXV. adduci pullum : ad discipulum H* (corr. H ¹) Y. cui : cuius H. audet H ; audiuit Thom.	VIII. hasynae + et claman- tibus Osanna Thom. (non autem Alex. 14). quae arefacta est Thom.	VIII. euentura JX Thom. in- terrogatus e. q. s. in IX ponit Thom. et inc. X non XI ad de pseudo christis.
XXXVI. eicit Thom. om. uendentes eic. arefactaque Y.		X. interrogatur OX. parabola Thom. uineam OX*. colonis : agricolis J. de denario Thom., et de den. J. caesaris bis scr. O*.
XXXVII. percontantes H Thom.		

D^{PGJ} (*capitula*) Q (*aur.*).

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

XXVIII. Qui pecuniam habent difficile intrabunt in regnum.

XXX. Qui uoluerit In uobis esse primus erit omnium seruus.

XXXI. quendam Caecum barthimeum secus uiam sedentem inluminauit ihs.

XXXII. sedente ihu super pullum assinae turbae clamabant ossanna.

XXXIII. Cum maledixisset arborem ficus et uendentes ieciebat de templo.

XXXIII. Baptismum iohⁿ de caelo an ex hominibus.

XXXV. De uinia et colonis qui occiderunt heredem.

XXXVI. reddite dō que dī sunt et que cessaris cessari.

XXVIII JQ, *inc.* XXX G *aur.*, *inc.* XXXI P. *om.* debere P. uxor *aur.* et + debere GJ *aur.* suscipi J *aur.* regnum + dei P^{PGJ} *aur.*

XXVIII. pecunias GJ *aur.* regnum: + caelorum P^{PGJQ}; + dei *aur.*

XXX. in uos P^{PGJ}. XXX et XXXI in unum (*sub titulo* XXXIII) *cap. coniungit* P.

XXXI. + ubi *ad init.* GJ. *om.* barthimeum GJ *aur.* > sedentem secus uiam P^{PGJQ} *aur.* *om.* ihs J.

XXXII. sedentem ihm P^{PGQ}, sedentibus *aur.*, ubi sedet ihs... et J. *om.* assinae *aur.* clamant G. ossanna + in excelsis J.

XXXIII. Cum maledixit ihs P^Q, *aur.* (-dicet), ubi male dixit ihs J; > ubi arborem ficus maledixit G. et: ubi J; *om.* *aur.*; *hic inc.* XXXV J. eicit G.

XXXIII. + et *ad init.* J. ita habet G ubi interrogat baptisma iohannis *e. q. s.*

XXXVI. + ubi dicit *ad init.* J. > quae dei sunt (*om.* sunt G) deo P^{PGJQ} *aur.* *om.* que sec. G. cessaris + sunt P^J.

XXVIII. Si licet uxorem dñs interrogatus dimittere debere.

XXX. Et quia diues difficile saluabitur.

XXXI. Suam secundo dñs discipulis indicat passionem petitionemque filiorum zebedaei.

XXXII. De caeco nomine barthimeo.

XXXIII. De pullo asine dño adducto.

XXXIII. De fico arente uendentes ementesque templo arcenti.

XXXV. In qua potestate haec dñs faceret a sacerdotibus arguitur dñi uero responsio.

XXXVI. De parabolam uineae locate cultoribus.

XXXVII. De interrogatione pharisaeo-

XXXIII. + a ante dño Bamb.

XXXV: XXXVII lapsu K.

XXXV. *om.* a Nanc.

AHVY.	COT Harl. 2797.	J (breves) OX Par. Lat. 10438.
caesaris tributo consequenter ex suprascriptione uel imagine con- futaui.		
XXXIX. Sadducaeis de muliere sep- tem fratrum uxore temptantibus ob incredulitatem resurrectionis ex- probat.	De muliere quae septem fratres habuit.	de muliere quae septem fra- tres habuit
XL. Scribae de mandato legis in- terroganti geminum dilectionis os- tendit et cuius sit filius christus interrogans docet ex principio psalmi centensimi noni salutatio- num quoque eorum in foro amb- bitum notat.	Et scribae dicit non aesse longe a regno dei. Adque interrogat quo- modo dicitur xps filius dauid. [Monet cauendum a scri- bis.]	et quendam scribam dicit non longe esse a regno dei adque interrogat quomodo dicatur xps filius dauid cum sit dñs
XLI. In gazophilacium pauperem uiduam duo minuta mittentem cunctis dona iactantibus praefert.	De uidua et gazophyla- chio.	de uidua et gazophilacio
XLII. Aedificationes templi mon- strantibus praenuntiat ruituras et de diuersis ultimi temporis tem- tationibus futuris prolixius dispu- tans seductiones ammonet prae- cauendas.	Et de templi structura.	de templi structura.
	XI. De pseudochristis. Et passione martirum. Et commotione saeculi. Et aduentu xpi. De arbore ficus parabola. Et quod diem iudicii nemo sciat. Propter quod docet uigi- landum.	XI. De pseudoxpis et passione martyrum et commotione saeculi et de aduentu xpi.
XLIII. Diem aduentus solum patrem scire dicens nescientes eam seruos uigilare praecipit et orare.		
XLIIII. De alabastro ungenti uel proditione iudae traditoris ac prae- paratione paschae refertur nec non et cenae eius mysticae panditur sacramentum.	XII. De hunguento su- pra caput ihu aeffu- so. Iudas sacerdotibus domi- num prodet. Adparatus paschae. Dominus dicit ab huno eorum tradendum.	XII. De ungento super ca- pud ihu effuso et de prodizione iudae qua dñm tradidit et cetera.
XXXVIII. caesari H. amputauit ut udtur H*.	X. > non longe esse Thom.; non longe es Θ. dauid: dei lapsu C. monet c. a scribis om. C. om. et ante de templi Θ Thom.	X. mulierem O*. cuidam scri- bae O². adque: utque O². dñs + cauendum a scribis O². struc- tura: scriptura O inepte. de pseudoprophetis (sic) in X ponit J. pseudoxpi O. commotionem O, -nes X*.
XL. dilectionis + praeceptum Thom. > filius sit H. ambito H.	XI. et de passione Thom. parabolam Θ Harl., Thom.	XII. (XI J Thom.) supra J. qua: quia J. post iudae tantum et caeteris mandatis X.
XLI. uidua H.		
XLIII. praecepit H.		
XLIIII. paschae: parascheue H.		

DEPGJ (*capitula*) Q (*aur.*).

XXXVII. De .vii. fratribus qui unam uxorem habuerunt et diligere dñm et proximum.

XXXVIII. Et Cum interrogaret de xp̄o cuius filius esset dixit Cauete a scribis.

XXXVIII. Et laudauit ihs uiduam que quadrantem in gatzofilacium mittit.

XL. Et Cum diceret de lapidibus templi designauit nouissimum tempus.

XLI. Et mulier quaedam Cum perfunderet ihm unguento abiit iudas ut traderet eum.

XXXVII. fratres G *aur.* habuerunt et: + de hero J; + debere G *aur.*

XXXVIII. *om. et ad init. aur.* interrogaretur *inepte* D; + et G. *esset*: sit PGGJQ *aur.*; + et J.

XXXVIII. et: ubi PGGJ; *om. aur.* > miserat (*misit aur.*) quadr. in gazophylacio PGGJQ *aur.*

XL. et cum diceret: ubi dicit G. * lapides *aur.* templi et designat G.

XLI. et: ubi GJ. *om. quaedam G. cum perfunderet:* quae perfudit J; perfundit *tantum*, G. *unguento* + et G. *ut traderet*: et tradidit PJJ. XLI et XLII in unum coniungunt PGGJQ *aur.*, ut sit XLIII in PG, XLII in JQ *aur.*

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

rum si licet census caesari dari responsio uero dñi.

XXXVIII. De septem fratribus unam habentibus mulierem et alterius interrogationem quod esset primum mandatum in lege.

XXXVIII. Interrogatio dñi quomodo scribae dicant xp̄m filium esse dauid.

XL. De muliere duo minuta in dei donario iactanti.

XLI. De templi destructionem.

XLII. De signis nouissimi temporis.

XLIII. De muliere effundentis unguentum dñi capite et iudae traditum.

XLIII. De dñi caena et caetera quae in ea acta sunt de dñi oratione et iudae traditione iudaeorumque inclusione.

XXXVII. dare Harl.

XL: XXXVIII lapsu K. minita K*.

AHVY.	Cöt Harl. 2797.	J (breues) OX Par. Lat. 10438.
<p>XLV. Traditionis ac passionis eius gesta narrantur.</p>	<p>Hoblatio. Petro praedicat negaturum.</p>	
<p>XLVI. Resurrectionis eius perinde breuiter ueritate monstrata quorundam incredulitas clementer arguitur et ascensio atque a dextris dei concessio uel discipulorum praedicatio signis sequentibus indicatur.</p>	<p>Orationes Ihesu. Traditio Iudae Iudaeis. XIII. Principes interrogant ihm et condemnant eum. Petrus tertio negat. Ihs pilato traditur. Pilatus dimisso barabba ihm flagellatum crucifigendum tradit. Passio ihu et sepultura et resurrectio eius ex mortuis post resurrectionem mandata et ascensio eius in caelis.</p>	<p>XIII. Iudicium principum quo condemnant ihm</p> <p>passio ihu et sepultura et resurrectio eius.</p>
<p>XLVI. om. eius Thom. concessio H. Subscr. explicit capitula H, explicit secundum marcum Y; nihil habet A.</p>	<p>hoblatio + ihm ©. praedicat + se © Thom. XIII. om. ex mortuis post resurrectionem ©. ad caelos ©. Subscr. explicit aelencus C, expliciunt capitula parabolarum ©, explicit elencus secundum marcum T.</p>	<p>Subscr. Alleluia amen explicit breuis secundum marcum J, expi capitula marci O; explicuerunt capitula inc ipse lib. X.</p>

D^{PGJ} (capitula) Q (aur.).

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

XLII. Et Cum discipulis manducauit ihs pasca.

XLIII. Et dixit ihs hoc est corpus meum et sanguis qui pro multis effundetur.

XLIII. Et Cum dixisset petro ter me negabis ait orate ne intretis in temptationem.

XLV. Cum duceretur ihs ad caifan quidam sequebatur amictus syndone.

XLVI. Et ductus est ihs ad passionem.

XLV. De passione dñi et eorum quae in ea gesta sunt.

XLVII. Post resurrectionem apparuit apostolis et dixit qui crediderit et baptizatus fuerit saluabitur et qui non crediderit contemnabitur et receptus est in caelis dñs.

XLVI. De resurrectione dñi et ubi mariae uel discipulis apparuit.

XLII. > et manducauit ihs cum discipulis pascha PGJQ aur. XLIII. et dixit: dixit aur.; ubi dicit G. om. meum G. sanguis + meus GJ aur. fundetur J. om. qui p. m. effundetur G.

XLIII. et cum d.: ubi dicit G. negabis + et G. intretis: ueniat PGJQ aur. om. in P*.

XLV. cum ducebatur P; ubi ducitur G. sequebatur + eum P. XLIII, XLV, et XLVI in unum coniungūt aur. sub tit. XLIII; XLV et XLVI in unum coni. PGJQ, ut sit XLV in J, XLIII in PGQ.

XLVI. om. ihs P*G.

XLVII. apparuit + ihs GJ aur. baptizatur f. inepte D. om. et tert. Q aur. damnabitur PGJQ aur. > ihs in caelum GJ.

Subscr. expl. secundum marcum G, expliciunt capitulationes secundum marcum J. nihil habent D^{PGQ} aur.

Subscr. expliciunt capitula in euangelio marci K; explicuit capitul. Nanc.; expliciunt capitula Bamb.

EUANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

Marcus in his codicibus sine lacuna exstat:—ACDÆG (qui in Matt. erat g₁) HΘIKLMTOQRTVWXYZ, codd. scilicet xx; F habet concordantiam ex quattuor euangeliis, ideoque ex hoc euangelio uersus integros non plus LXXV. In J euangelium Marci anulsum fuerat et partim Pragam partim Venetias delatum; quae fragmenta Pragae sunt, a cap. xii. 21 scilicet usque ad finem euangelii, edidit I. Dobrowsky, Pragae 1778; quae Venetiis sunt uix aut ne uix quidem legi possunt. Ceteri codices nostri lacunas habent:—B i. 27-43, iii. 7-22, vii. 20-34, x. 15-27; E vi. 56 ad finem euangelii; M vi. 10-viii. 12. Itaque codices uiginti quinque in hoc euangelio nobis praesto sunt. Inscr. incipit euangelium secundum marcum CPHΘKMMRVXY. incipit secundum marcum G (post Iohannem et Lucam) JQ. item; nunc; orditur; æug; lium; ihu xpi; sec; marcum; E. incip. euangelium eiusdē OT. nihil habent ut uidetur A ita ex notulis nostris apparet, sed Tisch. prol. p. xvii. ⁴ et euangelia et praefationes euangeliorum praepositum habere solent incipit') BDLWZ.

I ¹ (1. 2) INITIUM euangelii iesu christi
filii dei

² sicut scriptum est in esaia propheta
ecce mitto angelum meum ante faciem
tuam qui praeparabit uiam tuam.

³ (2. 1) Uox clamantis in deserto

parate uiam domini

rectas facite semitas eius.

⁴ (3. 6) Fuit iohannes in deserto bap-
tizans

et praedicans baptismum paenitentiae
in remissionem peccatorum

CODEX BRIXIANUS.

I. ¹ Initium euangelii iesu christi filii dei. ² sicut scribturn est. in esaia propheta. ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. qui praeparabit uiam tuam ante te. ³ uox clamantis in deserto. parate uiam domini. rectas facite semitas dei nostri. ⁴ fuit iohannes baptizans in deserto. et praedicans baptismum paenitentiae in remissionem peccatorum.

N.B. Corb. I (Sabatier) citatur ad c. v. 11 sub nota ff., sed haec folia hodie exstare non uidentur si reuera ex eodem codice fuerint.

I. 1. Uersum primum litteris magnis habent EKMTR. initium et uett.: principium W cf. Hieron. Ep. LVII Pammachio de opt. genere interp. (t. i. p. 311 ed. Vallars.) ⁴ Marcus discipulus Petri ita suum orditur euangelium Principium Euangelii Iesu Christi sicut scriptum est in Esaia propheta ¹ e. q. s. aeuangelii E, -guelii D, heuangelii C, euangelii L, euangeli P; + dñi nři DE gat. om. ihu xpi Z* (+ Z²). filii BGH*Y: filii ut uidetur L*.

2. scribturn EGO*XYZ*. om. est E*. in esaia (ess. L, is. DHKMMZ²hSC, ys. W, aesia E, iesia Q, esaya CT^c, ISAI V) propheta (prof. D²mp²LO) codd. fere omnes et vg. cum gr. NBDLΔ 33. al. 25 fere et uett. a b d f ff₂ l q aur., [in a]esie et in prophetis r: in prophetis P* cum graecis AEF etc.; om. T* quae lectio magnopere praefenda uideretur si auctoritati codicum graecorum niteretur, (1)

nunquam enim alias Marcus ipse ad nomina prophetarum prouocat, cf. ad xiii. 14, (2) uariant multum codices graeci et uersiones in hoc loco, (3) priora uerba non sunt ex Esaia sed ex Malachia; cf. Edd. ecce sine additamento codd. latt. quod scio fere omnes et 5 cum graecis BD 28: + ego W²hSC. angelum D. hante C. preparabit DEV, praeparauit GI*O²Z*. uiam tuam + ante te DEGOKQVWZ vg. cum graecis multis et fff₂ (uiam meam ante te).

3. + et iterum ad init. G. clamantes O². deserto D. eius: dñi nostri EM cum D²o. 34 mg. τοῦ θεοῦ ἡμῶν et a b c f ff₂ t; cf. et DE ad u. 1.

4. iohannis DEP²LO*R, ioannes SC. bap-
tizans DPLR, baptizans E. predicans D. bap-
tismum DPLRT. poenitentiae CDL vg. pen. P,
penitencie W. remissionem L, remissione Θ*.

⁶ et egrediebatur ad illum omnis iudaeae regio

et hierosolymitae uniuersi

et baptizabantur ab illo in iordane flumine confitentes peccata sua.

⁶ Et erat iohannes uestitus pilis cameli et zona pellicia circa lumbos eius et lucustas et mel siluestre edebat

⁷ et praedicabat dicens

(^{4. 1}) uenit fortior me post me

cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorum eius

⁸ ego baptizauit uos aqua

ille uero baptizabit uos spiritu sancto.

⁹ (^{6. 1}) Et factum est in diebus illis

uenit iesus a nazareth galilaeae

et baptizatus est in iordane ab iohanne

¹⁰ et statim ascendens de aqua

uidit apertos caelos

et spiritum tamquam columbam

descendentem et manentem in ipso

¹¹ et uox facta est de caelis

tu es filius meus dilectus

in te complacui.

⁵ et egrediebatur ad illum omnis regio iudaeae. et hierosolymitae. et baptizabantur ab illo in iordane flumine. confitentes peccata sua. ⁶ erat autem iohannes. uestitus ex pilis cameli. et zona pellicia. circa lumbos eius. et lucustas. et mel siluestre edebat. ⁷ et praedicabat dicens. uenit autem fortior me post me. cuius non sum dignus. procumbens soluere corrigiam calciamentorum eius. ⁸ ego quidem. baptizo uos in aqua. ille autem baptizauit uos in spiritu sancto. ⁹ et factum est in diebus illis uenit iesus. a nazareth galilaeae. et baptizatus est a iohanne. in iordane. ¹⁰ et statim. ascendens de aqua. uidit apertos caelos. et spiritum tamquam columbam descendentem super eum. ¹¹ et uox uenit

5. egrediebatur (ἐξεπορεύετο NABD etc.) codd. pl. et uett. f ff₂ l r₂: egrediebantur (ἐξεπορεύοντο EFHLSV etc.) BCG*T*Z* et b q r l (ae.); ueniebat M^c. ad eum DM^W vg. iudaeae BCDP G^cKL(M^c)O^cRVZ², iudee W, iudaea XZ* Benth., -ea E, iudae G*O*Y. om. regio E. > regio iudaeae M*. hierosolymitae ABGHM(M^c)OQVXZ*: hierusolym. KZ³, hierusolim. D^{PR}, hierosolim. ΘY, hierosolam. E, hyrusolim. L, iherosolym. C, iherosolim. T, ierosolymitae vg., ierosolimite W. hier. uniuersi (hun. C): > omnis hier. M. baptiz. D^{PLR}, baptisz. E. hab C. in iordane (ἐν τῷ Ἰορδάνῃ) codd. pl. et cod. caraf. (ihord. C): in iordanis DER vg. om. flumine M cum D^{PR}. et a b c d ff₂ q t aur. pecca R* (corr. sax.).

6. et erat: > erat autem M. iohannis DE^P LR, iohaninis O*, ihoannes C, ioannes S^C; + ipse M. uestitus: indutus M. pylis CE^c (piliis? E*) R, pellis Q, pilos G. camelli B^cD^{PLQR}, camilli B*; camelorum S^S. om. et zona p. c. l. eius et M cum D^{PR}. a b d ff₂ r t sed habent et sec. zona pellicea vg., zona pillicia HR*, zonam pelliciam M. lumbos suos EQ; lu tantum O* (corr. gl.). lucustas ABP^{OL}MOR*XYZ (lucusta X*): locustas CDHIKMQR⁸⁰²TVW vg. Tisch., locastas E*, locaistas E^c, locusta G, silbestre C, siluestrae EGM^Y, syluestre S^H. aedebat CDGL.

7. et: qui M. pred. DH, praedicat L. dicens + quoniam G. ueniet M^WS^Sff₂. om. me pr. DE*PH. om. post me M cum graecis Δ p parh. scr. et ff₂.

om. procumbens GM^c cum gr. D 28. 256. 2^{PO} a b c ff₂ t. solbere C. corrigiam DE, corrigiam S^S. calciamentorum codd. (-arum G*): calceamentorum vg.

8. ego + quidem M cum gr. ADPΓΔΠ etc. et a d f ff₂ r. baptizauit D^{PLR}; baptiszaui E; baptizo BGM^c, baptizo CDT (praesens cum gr. D al. pauc. et b c d f l r t). aqua codd. pl. et vg.: in aqua DE^cP^{MO}G^cM^c cum a b c d f g₂ l r t gat. aur.; in aquam G*; om. E*. ille: ipse M. uero: autem GM^c; om. D. baptizabit (bapt. D^{PLR}, baptizauit BGM^cO*Z) uos: > uos baptiszaui E* (-bit E^c). uos + in DE^cP^{MO}G^cM^cOQR⁸⁰², om. uos in spū sō R* (+ mg.). om. spū sō L.

9. et factum est: factum est autem M. > in illis dieb. MT Benth. uenit: et uenit M; inuenit G. om. a T. nazaret T, nazareth E. galilaeae CD^P G^{OKM}ORV, -lee EW, -lae L. baptisz. E, baptiz. D^{PLR}. in int. lin. R¹. iordanem G, -nen Benth. ab: a KOR*VW vg. iohane O^{al}, iohanne S^C. > a (ab E) io. in iordane E vg.

10. et statim asc.: ascendens autem GM^c b, et ascendens a d (καὶ ἀναβαίνων D^{PR}). *ascendens T. apertos caelos (cel. W): > caelos apertos vg. spiritum: + sēm H^cΘ^{OR}ε^cZ^SS^S; + dei B. tanquam I^HC. descend. DE^{PLR}*. et manentem (καὶ μένον N 33. 262 al. 10) cum codd. fere omn. vg., b ff₂ l t aur.: om. M Benth. cum graecis plur. et a c f r. in ipsum G; super illum M.

11. facta est (ἐγένετο N^cBLP etc.) codd. pl. vg. et uett. pl.: om. GM^c d ff₂ t cum graecis N^cD; + ad

- ¹² (6. 2) Et statim spiritus expellit eum
in desertum
¹³ et erat in deserto quadraginta diebus
et quadraginta noctibus
et temptabatur a satana.
(7. 6) Eratque cum bestiis
et angeli ministrabant illi.
¹⁴ (8. 4) Postquam autem traditus est iohannes
uenit iesus in galilaeam.
(9. 6) Praedicans euangelium regni dei
¹⁵ et dicens quoniam impletum est tempus
et adpropinquauit regnum dei
paenitemini et credite euangelio.

- ¹⁶ Et praeteriens secus mare galilaeae
uidit simonem et andream fratrem
eius
mittentes retia in mare
erant enim piscatores.
¹⁷ (10. 2) Et dixit eis iesus
uenite post me
et faciam uos fieri piscatores hominum
¹⁸ et protinus relictis retibus
secuti sunt eum.
¹⁹ (11. 6) Et progressus inde pusillum
uidit iacobum zebedaei et iohannem
fratrem eius
et ipsos in naui componentes retia

de caelis dicens. tu es filius meus dilectus. qui mihi bene complacuisti. ¹² et statim spiritus eduxit eum in desertum. ¹³ et erat in deserto. quadraginta diebus. et temptabatur a satana. et erat cum bestiis. et angeli ministrabant ei. ¹⁴ postquam autem traditus est iohannes. uenit iesus in galileam praedicans euangelium regni dei ¹⁵ dicens. quoniam impletum est tempus. et adpropinquauit regnum dei. paenitemini. et credite euangelio. ¹⁶ et praeteriens. secus mare galilaeae. uidit simonem et andream fratrem eius mittentes retia in mare. erant enim piscatores. ¹⁷ et dixit eis iesus uenite post me. et faciam uos fieri piscatores hominum. ¹⁸ et protinus relictis retibus suis. secuti sunt eum. ¹⁹ et progressus inde pusillum. uidit iacobum zebedaei et iohannem fratrem eius. et ipsos in naui.

eum LQ. de celis WY*; de caelo X*; + dicens MX*; + audita est G. dilectus: carissimus M ff₂. in te: in quo G cum gr. ΑΠΙ etc. b; in quem d; + bene DGQ. complacui ABMWYZ vg.; conpl. CDEFGHΘKLMOQRTVX.

12. statim: protinus M a ff₂. expellit (ἐκβάλλει) ABPH*LMQXCYZ*; expulit CDEGH¹ ΘIKMRTVWX*Z^c vg. b c l δ aur., duxit a, ed. f, tulit ff₂, eiecit d. eum: illum EG. in deserto DEG; om. L.

13. om. et erat L. om. et e. in deserto G*. in des.: ibi Q. quadragenta semel L; XL bis DERTVWY. > dieb. quadr. M et om. et quadr. noct. M ff₂ (cf. l) Bentl. temptabatur AHQT XYZ; tempt. BCDEFGΘIKLMORVW Tisch.; tent. vg. sathana CW, satanan G. eratquae L*; et erat GM. quum T. bestis PLR, besteis O*. hangeli C, angeli D. illi: ei CDEGLMRT.

14. + et ad init. P. postquam autem: om. autem R*; sed postquam G; et factum est postquam M c. iohanes O^δ, iohannis DEPHGLR, iohannes SC; + in carcerem L. galileam CDEFG KLMORVW* (ea Wc), gali- D. predicans DE. aeuang. E, euuang. W, aeuangu. D. regni dei: regni (om. dei) DE* (+ dei m⁹) aur.; dei (om. regni) M cum NBL etc. b c ff₂ t.

15. om. et G, om. et dicens M cum gr. X* c. impletum (inpl. CDEPLORT) est tempus: impleta (adimpleta M) sunt tempora GM cum gr. D et a b c d ff₂ r t. adpropinquauit BCDPH¹M MO*RTZ*, et appr. AEO^cQVZ² vg. Tisch.; adpropinquabit H*ΘIVX, appropinquabit KW; adpropinquauit G; propinquauit L. penitemini KW; -etimini O* et -itimini O^c; poenitemini DPHM vg.; paenitoemini E. creditae Z*; + in FG. aeuangelio E, aeuangu. D.

16. praeteriens DV. secus int. lin. T. galileae CDPHGKTORV, galilee EW, galilae L. symonem CDEW. andream C, andraeam Θ, andriam L. mittens R* (corr. sax.). recia W. in mare codd. et vg.: in mari (ἐν τῇ θαλάσσει gr. fere omnes) L r. Forsan etiam mare ablatiuus est ut infra v. 13.

17. om. eis R* (+ sax.). om. iesus D. fatiam G.

18. Uersus est in ras. in K. protenus V. retibus: retis suis G; omnibus a b c d ff₂ r et D^{9r}. sequuti ΘIXZ, secute R.

19. progressus PL. inde: in R* (+ de sax.); om. G. pusillum PLR. zebedei BCEFGHLO RW, zebadaei VZ, zeb- D. iohanen O*, iohannem SC. componentes codd. et vg.: comp. CDEFGHΘLORZ. recia W; + sua ER. > componentes retia in naui vg.

- ²⁰ et statim uocauit illos
et relicto patre suo zebedaeo in nauī
cum mercennariis secuti sunt eum.
²¹ (12. 8) Et ingrediuntur capharnaum
et statim sabbatis ingressus synago-
gam docebat eos.
²² (13. 2) Et stupebant super doctrina
eius
erat enim docens eos quasi potestatem
habens
et non sicut scribae.
²³ (14. 8) Et erat in synagoga eorum
homo in spiritu immundo
et exclamauit ²⁴ dicens

- quid nobis et tibi iesu nazarene?
uenisti perdere nos?
scio qui sis sanctus dei
²⁵ et comminatus est ei iesus dicens
obmutesce et exi de homine
²⁶ et discerpens eum spiritus immundus
et exclamans uoce magna exiit ab
eo
²⁷ et mirati sunt omnes
ita ut conquirerent inter se dicentes
quidnam est hoc?
quae doctrina haec noua?
quia in potestate et spiritibus immun-
dis imperat et oboediunt ei

componentes retia. ²⁰ et statim uocauit illos. et relicto patre suo zebedaeo in nauī cum mercennariis secuti sunt eum. ²¹ et ingressi sunt capharnaum et continuo sabbatis. ingressus in synagogam iesus docebat eos. ²² et stupebant super doctrinam eius. erat enim docens eos. quasi potestatem habens. et non sicut scribae eorum. ²³ et erat in synagoga eorum. homo qui habebat spiritum. immundum. et exclamauit ²⁴ dicens. quid nobis et tibi iesu nazarene. uenisti perdere nos. scio te qui sis sanctus dei. ²⁵ et comminatus est ei iesus dicens. obmutesce et exi ab eo. ²⁶ et discerpens eum spiritus immundus. et exclamans uoce magna discessit ab eo. ²⁷ et mirati sunt omnes. ita ut conquirerent inter se dicentes. quidnam est hoc. quae doctrina haec noua. quia cum potestate. et spiritibus

²⁰. uocauit: conuocauit L. illos: eos EEP^{mo}Q. > illos uocauit T. relecto O*. patri C. zebedaeo CDEFG^{mo}LORW, zebedaeo XZ(-deo). mercennariis cum codd. plur.: mercennariis D^{mo}*GH vg., mercinnariis Y, mercinariis EEP^{mo}, -ris LR. sequuti ΘIO*.

²¹. ingreditur R; egrediuntur L. capharnaum BL, capharnaum P^R. statim sabbathis H; > sabbatum statim G. ingresus P; introgressus E: om. L cum graecis NCLΔ etc.; + in (ante syn.) CGKLO*QRTVWXZ³ vg. Tisch. cum graeco eis τὴν συν. sinagogam PLQRW; synagoga G, synagō D; + et Q. do|||cebat E.

²². doctrinam D^{mo}FGOLMOQRTVZ. om. eius L. erant M. sicuti C. scribe W.

²³. om. et CK. sinagoga EPLR. eorum: iudaeorum E; om. G. > homo in synago- eorum D. in spiritu EG. immundo MZ² vg. Tisch., immundum G*, -du G^e, immundum E.

²⁴. nouis O. om. et E*. ihs L. nazerene K, nazarene E. uenisti + ante tempus S² et cor. nat. (non mg.), cf. Aug. in Ioh. i. Tract. vii (uol. iii, p. 2, pag. 343) et Eus. dem. euang. p. 272, ed. 1688 ἡλθες πρὸ καὶ ποὺ ex Matt. viii. 29 confusione orta inter hunc et daemones Gadarenos. scio codd. nostri et vg. et uett. b c d e f j² g² q r² (def. a r) δ (non Δ) aur. cum graecis plurimis: scimus

Iren. Tert. Aug. cum SLΔ; + te (+ σὺ gr. om.) E b e^o f g² q δ (non d l r²). qui sis (τίς εἶ, cf. Mt. x. 19, Act. xiii. 25) CEP^{mo}GΘIKT*VZ^{mo} H^{mo} b c d e f g² l δ^e Tert. Aug. Vigil.-Taps., et qui scis M, quis M, quis sis R*: quis es ABP*HOR^{ax} XY δ*; quia sis D^{mo}LT^eW r² aur., quia sic Q; quod sis S². Conicimus cum Bentley Hieronymum uoluisse te qui es quae lectio est Irenaei iv. 6, p. 234 Mass. scimus te qui es sanctus dei et q; quis es latine dici nix potest. sanctus: scis L.

²⁵. om. est Q. om. ei T*. om. ihs G b cum gr. D 142*. obmutesce codd. plur. et vg.: hobm. C, obmutisce G, -tuesce R, obmotesce L; ommutesce M^oOVWXY*; ommutescere M* ut melius passiuum φημώθητι exprimeret? et exi (-ii R, -hi G) de (ab EG) homine: + sps inmundi D^{mo}PG R; et exiit spiritus immundus Q.

²⁶. et discerpens (-iens R) eum spiritus immundus (imm. EM vg. Tisch.) et exclamans (exclamauit EW): discerpens eum spiritus immundus et exclamauit Q. uocem G. exiit cum D^{mo}PL vg. tantum, sed uide Mt. viii. 34, ix. 26 etc., Mc. iv. 3, vii. 29, ix. 26, xiv. 68, Lc. i. 9, ii. 1, iv. 14, 35 etc.: exiit codd. plur., exiit B, exiit G.

²⁷. conquirerent C; + eum L. quae codd.: quatenam vg.; que + est W. om. haec DV. > noua haec M. noua + est D^{mo}PLR. quia: qua

²⁸ et processit rumor eius statim in omnem regionem galilaeae.
²⁹ (16. 2) Et protinus egredientes de synagoga uenerunt in domum simonis et andreae cum iacobo et iohanne
³⁰ decumbebat autem socrus simonis febricitans et statim dicunt ei de illa
³¹ et accedens eleuauit eam adprehensa manu eius et continuo dimisit eam febris et ministrabit eis.

³² Uespere autem facto cum occidisset sol afferebant ad eum omnes male habentes et daemonia habentes
³³ et erat omnis ciuitas congregata ad ianuam
³⁴ et curauit multos qui uexabantur uariis languoribus et daemonia multa eiciebat.
 (16. 8) Et non sinebat loqui ea quoniam sciebant eum.
³⁵ (17. 8) Et diluculo ualde surgens egressus abiit in desertum locum ibique orabat

inmundis imperat. et oboediunt ei. ²⁸ exiit autem rumor eius statim. in omnem regionem galileae. ²⁹ et protinus. egrediens de synagoga. uenit in domum simonis. et andreae. cum iacobo. et iohanne. ³⁰ socrus autem simonis iacebat febricitans. et statim retulerunt ei de illa. ³¹ et accedens adprehensa manu eius eleuabit eam. et continuo dimisit eam febris et ministrabat eis. ³² uespere autem facto. cum occidisset sol. afferebant ad eum. omnes male habentes. et daemonia habentes. ³³ et omnis ciuitas conuenerat ad ianuam. ³⁴ et sanauit multos male habentes uariis languoribus. et daemonia multa eiciebat. et non sinebat loqui daemonia quoniam sciebant eum. ³⁵ et diluculo ualde surgens egressus.

D. potestate: + est Q; + et uirtute T. et (ante sp.): etiam WHSC; + in K; om. G⁵. inmundis MWX *vg.* Tisch., inmundis E*. Ab imperat usque ad finem u. 42 def. B. inperat CO⁴. hoboediunt C, obediunt LWY *vg.*

28. rumor eius statim: iterum tantum G. eus L. omnem: uniuersam ER. galileae CEP GHKMTORV, -lee W, -lae L; gali- D.

29. protinus V; om. G. egredientes (ἐξελθόν-τε NACL etc.) codd. (heg. C) *vg.* δ: egrediens (ἐξελθόν B minusc.) E(aeg.) MTX* f l, egressus G b c ff₂ q aur., procedens d e r. sinagoga EPLR. uenierunt D; uenit EGMX*. symonis CDEMTRWX, semonis L. handreae C, andraeae Θ, andriae DL, andrea E, andree W. iacob R. iohane O*, iohanne SC.

30. discumbebat P^m HL^c (-bant L*) W?, recumbebat 5. symonis CDEMTRW. statim dicit T*: nuntiauerunt (om. statim) G. ei: illi T. de ipsa Z².

31. accidens LO*, accendens ut uidetur Y*. eleuauit C, eleuabit MT, leuauit ER, laeuauit L. eam + et DPLY. adprehensa ADEGHMOQ X*Z*: adprae. CPILMT, adpraech. R, appre. KV WX^cZ² Tisch., apprensus T, et praehensa Y, ad praehensam Θ; + autem T. manum Θ. > adprehensa m. eius eleuauit eam G. demisit GM, dimissit DPL. om. eam L. febris E*.

32. uesperae C; uespera O*. quum CO. hoc-cideret C; decubisset G non autem uett. afferebant codd. pl. et *vg.*: afferebant DEPILO⁴R, offerebant M, etferebant Z* (aff. Z³). abentes C; + uariis languoribus LQ, + uariis languoribus G, cum D^m et uett. b c d e ff₂ q r. et daemonia (dem. DEPORWX^cV) habentes (καὶ τοὺς δαιμονιζομένους): et demoniacos L; om. X* ut uidetur et Z*.

33. om. erat G. > omn. ciu. erat L. er. congregata L; conueniebat G c ff₂, conuenerat f; sed graeci ἦν . . . ἐπισυνηγμένη uel ἐπισ. ἦν uel ἦν συνηγμένη. ianuam + eus G cum gr. D c d ff₂ q.

34. multos + et E. uariis LR. languoribus PH LRTV. daemonia (dem. DPLOWY) multa: qui daemonia habebant G d ff₂. heiciebat C, iciebat DL, eiciebat M, eiiciebat O⁴ *vg.* Tisch. et non sinebat loqui ea (> ea loqui DEGR *vg.*) quoniam (quia KO⁴QVZ) sc. eum (xpm eum esse G l, eum xpm esse ΘM): om. Y* sed + in mg. Y¹; gr. ἤδεισαν αὐτὸν Χριστὸν (uel τὸν Χρ.) εἶναι uel Χρ. αὐτὸν εἶναι N^cBCGLM.

35. deluculo DPGL⁴O*Z. om. ualde G. surges O*; exsurgens G; + et ELQR. hegressus C, egressus L; om. EG; + et CE, + est et T, + est ihs et M; graeci pl. ἐξῆλθεν καὶ ἀπῆλθεν. abit L. horabat C.

³⁶ et persecutus est eum simon
et qui cum illo erant
³⁷ et cum inuenissent eum dixerunt ei
quia omnes quaerunt te
³⁸ et ait illis eamus in proximos uicos et
ciuitates
ut et ibi praedicem
ad hoc enim ueni
³⁹ et erat praedicans in synagogis eorum
et omni galilaea
et daemonia eiciens.
⁴⁰ (18. 2) Et uenit ad eum leprosus de-
precans eum
et genu flexo dixit

si uis potes me mundare
⁴¹ iesus autem misertus eius
extendit manum suam
et tangens eum ait illi uolo
mundare
⁴² et cum dixisset statim discessit ab eo
lepra
et mundatus est
⁴³ et comminatus ei statim eiecit illum
⁴⁴ et dicit ei
uide nemini dixeris
sed uade ostende te principi sacer-
dotum
et offer pro emundatione tua

abiit in desertum locum. ibique orabat. ³⁶ et consequi sunt eum simon. et qui cum eo erant. ³⁷ et cum inuenissent eum dixerunt ei. quia omnes te quaerunt. ³⁸ et ait illis. eamus in proximos uicos et ciuitates. ut et ibi praedicem ad hoc enim ueni. ³⁹ et erat praedicans in synagogis eorum per omnem galileam. et daemonia eiciens. ⁴⁰ et uenit ad eum. leprosus. deprecans eum et genu flexo dixit. si uis potes me mundare. ⁴¹ iesus autem misertus eius. extendit manum suam. et tetigit eum. et dixit ei. uolo mundare. ⁴² et cum haec dixisset statim discessit ab eo lepra. et mundatus est ⁴³ et comminatus est ei. et statim dimisit illum. ⁴⁴ et dicit ei. uide. nemini dixeris. sed uade ostende te

^{36.} persecutus est (κατεδίωξεν NBMV etc., -av ACDLΓΔΠ etc.) cum CDMQR*VX^c δ Benth., persequutus e. P*IX*Z*, persequutus (om. est) T: secutus est AHOR^{ux}WY aur., sequutus e. Z^c, sequutus e. Θ; prosequutus est K vg. Tisch.; consecutus est P^{mp}L I; subsecutus (om. est) E; consecuti sunt G a d (f) ff₂ q r; persecuti sunt M, subsecuti s. b, secuti s. c. e. symon CDERW. illo: eo R.

^{37.} cum in ras. P; quum CΘ. inueniissent D; uidissent M. eum + et Q. quia + ergo L. querunt CDH; qua/erunt L (quacherunt? L*).

^{38.} illis: ad illos E; + ihs P^{mp}LQR. ut (unt R*) et i. pr.: > et ut ibi predicem DE; ad praedicandum G ff₂ q r. ad hoc: et hoc Y. om. enim E. ueni (ἐλήλυθα ΔΘⁱ min.); sed NBCL 33 ἐξήλθον et ADΓΠ etc. ἐξελέλυθα.

^{39.} predicans D. sinagogis E(-iis E*)PLRW, sinagogs Y. et + in GMOW vg. omni galilaea (-lea CDEPMRW, -leae L): omnis gal. E; totam galileam G. demonia DPLW. ieciens D, ieleciens L, eieciens P, eiiciens O^{pl} vg. Tisch.; eicientes M.

^{40.} leprosus + quidam D. deprecans CPGH ILMORXY. genu flexu HΘQR; om. G cum a b c ff₂ r aur. et gr. BDGT etc. dixit codd. et C: dicit 515 S; dicens (cum gr. λέγων uel καὶ λέγων)

G uett. (exc. f); + ei W vg.; + dñe EHΘMTOQ (ex Mt. viii. 2).

^{41.} ihs autem misertus (miseratus Y) eius (+ et Θ*, + dixit T* sed del.) extendit (et extendens E) m. s. et tangens eum (bis lapsu H) ait (dixit T): et extendens m. s. ihs et tangens eum ait G; ihs autem misertus est et ait Q; graeci pl. σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ ἰς ἐκείνας τὴν χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ καὶ λέγει; sed D ὀργισθεὶς et iratus a d ff₂ r*. om. illi T. om. uolo L.

^{42.} quum CΘ. dixisset L. om. cum dixisset G. dixisset sta in ras. A. discessit L, dicessit W. laepa E. om. et L.

^{43.} Post uersum 42 pergit et inspiciens ihs austri (= austeri) uultu eicit eum Q duplicem sc. uersionem uers. 43 καὶ ἐμβριμῶσάμενος αὐτῷ εὐθὺς ἐξέβαλεν αὐτόν. comminatus O', cominatus LO*: + est BC DEP^{mp}GΘIKLMOQRWXX³ vg. om. ei R. statim cum APH*IMYZ* Benth.: et statim KV; statim et BCDEGLMTQRTX^cZ³; statimque HⁱΘOWX* vg. eiecit (ἐξέβαλεν) BEIKMMOTVWZ, egecit C, iecit DL: eicit APHΘQRXY; dimisit G a d f ff₂ q r. illum: eum T.

^{44.} dicit (λέγει): dixit MT. ei: illi W. uede pr. D. nemine G. hostende C. > sacerdotum principi D. hoffer C. hemund. C, aemund. E,

quae praecepit moyses in testimonium illis.

45 (19. 10) At ille egressus coepit praedicare et diffamare sermonem ita ut iam non posset manifeste in ciuitatem introire sed foris in desertis locis esse et conueniebant ad eum undique.

II. 1 (20. 1) Et iterum intrauit capharnaum post dies et auditum est quod in domo esset 2 et conuenerunt multi ita ut non caperet neque ad ianuam et loquebatur eis uerbum

3 et uenerunt ferentes ad eum paralyticum

qui a quattuor portabatur

4 et cum non possent offerre eum illi prae turba

nudauerunt tectum ubi erat

et patefacientes summiserunt grabatum in quo paralyticus iacebat

5 cum uidisset autem iesus fidem illorum ait paralytico

fili dimittuntur tibi peccata.

6 Erant autem illic quidam de scribis sedentes et cogitantes in cordibus suis

sacerdoti. et offer pro emundatione tua. quae praecepit moyses in testimonium illis. 46 at ille egressus. coepit praedicare. et diffamare sermonem. ita ut iam. non posset palam iesus in ciuitatem introire. sed foris in desertis locis esse. et conueniebant ad eum undique. II. 1 Et iterum intrauit capharnaum post dies. et auditum est quod in domo esset. 2 et confestim conuenerunt multi. ita ut non caperet usque ad ianuam. et loquebatur eis uerbum. 3 et uenerunt ad eum. portantes in grabato paralyticum. inter quatuor. 4 et cum offerre eum non possent prae turba. nudauerunt tectum ubi erat iesus. et patefacientes. submiserunt grabatum. in quo paralyticus iacebat. 5 cum uidisset autem iesus fidem illorum. ait paralytico fili dimissa sunt tibi peccata tua. 6 erant autem. illic.

emunt. D. que D; donum quod Q. precepit W; praecipit D(pre.)PQRY, prapit L. moyses ABGHMO*XYZ: moyses CEFPIKLMTO^uQ^rV^g. Tisch.; mysēs D; moyses TW. illis: illi P. 45. at: ast Z*, et WY⁵. illae Y*; om. 5. egressus L; ingressus K. cepit RW. predicare D. defamare DEPR* (difam. sax.). ut iam; etiam? D, ut etiam P, ut (om. iam) G. > non iam L. possent E*; possit DPILMO*Q. in ciuitate i. EFZ*; in ciuitem i. O*; > introire in ciuitatem QW^g. foris E. locis E*. esse (ἦν sed om. B 102): esset O^g. cumueniebant O. undiquae G.

II. 1. om. et L. intrauit: introit L; + in Z*. capharnaum L, capharnaum P (sed u pr. expuncta) R. post dies: om. E; + octo W5⁵ cor. uat. (non mg.). In Clementina quam secutus est Tisch. uersus 2 incipit et auditum est. domu DQ^rV, domum G.

2. et + confestim G cum graecis multis et uett. confestim c d f ff₂ q (r), continuo e, protinus a. conuenerunt D. multi + ad eum L. caperent HΘ MW, graeci enim χωρεῖν μὴδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν; + domus DELQ corp. oxon. neque + ante Q. loquebantur? Y*, loquibatur O*.

3. adherentes ad eum BG; > ad eum ferentes

Θ^u vg.; > ad eum offerentes L. paralyticum DEP HL^rWY. qui a: q = quia D. quatuor DEP* LR5^u; III^{or} T. ferebatur X^e.

4. quum CΘ. offerrere E, hofferre C, offerre R; accedere G (et om. eum illi) cum gr. multis et fere a b c e ff₂ g₂ q r. > eum offerre PO. om. illi D. pre D. nutauerunt Q. hubi C. erat + ihs EH^uΘM^uQ. patefacientes (ἐξορύττες) codd. et vg. cum fl (r₂): om. G cum gr. D et a b c d e ff₂ q r. submiserunt PLW^g; submiserunt R, submiserunt D; inmiserunt G. grabattum (et infr. u. 9, 11, 12, vi. 55, Ioh. v. 8 etc.) BGIKMO^uQXZ*: crab. MVZ^c; grau. L; grabatum AE^uPH^uΘO*RW 3^uSC, grau. CDTWY, grabb. 5 et sic infra. in quo (ἐφ' ᾧ ACEG etc.) codd. et vg.: ubi (ὅπου NBDL) G a. paralyticus D^uPLRWY, paralyticus E. iacuerat (ἦν ὁ π. κατανέμενος) D, erat... iacens d) L.

5. eum (quum HΘ) uidisset autem codd. pl.: > cum autem uidisset vg.; > et cum uidisset Q. om. ihs D. ait: dixit DL. paralytico DEPLR WY. filii APGLQR. demittuntur V; dimittuntur L; didimittuntur lapsu W. peccata + tua BDEGLOR^u vg.

6. illic quidam codd. et vg.: > quidam illic (τινες τῶν γρ. ἐκεῖ) E; quidam (om. illic) D. scribis E*. suis: om. D; + dicentes Q a b c d e r.

- ⁷ quid hic sic loquitur?
blasphemat
quis potest dimittere peccata nisi
solus deus?
⁸ quo statim cognito iesus spiritu suo
quia sic cogitarent intra se
dicit illis quid ista cogitatis in cordibus
uestris?
⁹ quid est facilius dicere
paralytico dimittuntur tibi peccata
an dicere surge et tolle grabattum
tuum et ambula?
¹⁰ ut autem sciatis quia potestatem
habet filius hominis in terra dimittendi
peccata
ait paralytico

- ¹¹ tibi dico surge tolle grabattum tuum
et uade in domum tuam
¹² et statim ille surrexit
et sublato grabatto abiit coram omnibus
ita ut admirarentur omnes
et honorificarent deum
dicentes quia numquam sic uidimus.
¹³ (21. 2) Et egressus est rursus ad mare
omnisque turba ueniebat ad eum et
docebat eos
¹⁴ et cum praeteriret uidit leuin alpei
sedentem ad teloneum
et ait illi sequere me
et surgens secutus est eum.

quidam de scribis sedentes et cogitantes in cordibus suis. ⁷ quid hic sic loquitur blasphemat. quis potest dimittere peccata. nisi solus deus. ⁸ quod statim. cognoscens iesus spiritu suo. quod ita cogitarent intra se. dicit illis. quid ista cogitatis in cordibus uestris. ⁹ quid est facilius dicere paralytico. dimittuntur tibi peccata tua. aut dicere surge tolle grabatum tuum et ambula. ¹⁰ ut autem sciatis. quia potestatem habet filius hominis super terra dimittendi peccata. ait paralytico. ¹¹ tibi dico surge tolle grabatum tuum et uade in domum tuam ¹² et statim ille surrexit. et sublato grabato. abiit coram omnibus. ita ut admirarentur omnes. et honorificarent deum dicentes. quia numquam sic uidimus. ¹³ et egressus est iterum iuxta mare. et omnis turba. ueniebat ad eum et docebat eos. ¹⁴ et praeteriens uidit leuin alpei. sedentem ad theloneum. et ait illi. sequere me. et surgens

7. locitur L. blasphemat D^{PLMR}. quis: quid W. poterit Q. demittere HV. om. peccata T* (sed ÷ in mg. T¹).

8. om. statim DG cum gr. D 28. 64. 2de et a b c ff₂ q r. ihs + in GKXZ. suo: sancto ELW g₂ gat. quia: quod G, qui O*. sic: si T*; om. G cum gr. B. 102 a r. intra se (ἐν ἑαυτοῖς) codd. pl. et vg.: inter se ABY. dixit G cum gr. pl. quid ita B; quid sta O* (corr. gl.).

9. paralytico DEPHLRWY. demittuntur V. pecca E; + tua BDEP^{mo}LMO¹QR⁵. an: aut CEP^{mo}GILQ¹TW. > surge et ambula tolle grabatum tuum L. surge et tolle (ἐγ. καὶ ἀπορ ABW¹ΔΘ¹Π etc.) codd. et cor. nat., Benil., a d ff₂ r aur.: surge tolle B(om. surge B*)P*(+et P¹)H L(uide supra)TW vg. Tisch. grabattum codd. pl.: crabattum MVZ^c; grabatum EG*HΘW^hSC, grauatum CLTY, grabbattum R⁵. ambula: uade B; + in domum tuam BL (post gr. tuum uid. supr.) Q cum a ff₂ g₂ r et graecis D 33.

10. > fil. hominis habet potestatem Q vg. dimittenti E. paralytico D^{PLRWY}.

11. surge tolle codd. pl. et vg.: surge et tolle

EH^cΘLMMQR. grabattum ut supra: crabattum MZ^c, grabatum EG*ΘW vg., grauatum D, grauatum CLTY. tuum + et ambula D. domum tuum G.

12. ille surrexit et BCDEP^{mo}GH^cΘIKLMM¹ OQRTVWXZ et > surrexit ille et vg.: ille surrexit (om. et) A^PH*Y. crabatto MVZ^c; grabato EHΘW vg., grauato CLTY. habiit C. abii L; + inde SC. omnibus + tulit E. admirarentur BCEP^{mo}GM^oTZ* et amm. ADHΘIKO*VXYZ²: mirarentur LMQRW vg. deum: dominum Q. nunquam Oal⁵h. sec W.

13. egressus L; regressus D. rursus GR^{sa}, et mare Y. omnisquae RY. omnesque turbae ueniebant P¹; et omnes turbae quae ueniebant Q.

14. quum CΘ. praeteriret D. uidi D. leui DG^cW vg., leuini V, leuim M; iacobum G* cum gr. D 13. 69. 124 text., et a b c d e ff₂ r. alpei codd. pl.: alfei D^{PG}LT; alphaei vg. Tisch. teloneum codd. plur.: theloneum BCGR^{sa}WX, telonium vg., telonum R*, tiloneum L, tyloneum E, toloneum T. sequere (om. me) B. sequutus ΘIX. om. est T*.

- ¹⁵ (22. 2) Et factum est cum accumberet
in domo illius
multi publicani et peccatores simul
discumbabant cum iesu et discipulis
eius
erant enim multi qui et sequebantur
eum
¹⁶ et scribae et pharisaei uidentes quia
manducaret cum peccatoribus et
publicanis
dicebant discipulis eius
quare cum publicanis et peccatoribus
manducat et bibit magister uester?
¹⁷ (23. 2) Hoc audito iesus ait illis
non necesse habent sani medicum
sed qui male habent

- non enim ueni uocare iustos sed pec-
catores
¹⁸ et erant discipuli iohannis et pharisaei
ieiunantes
et ueniunt et dicunt illi
quare discipuli iohannis et pharisae-
orum ieiunant
tui autem discipuli non ieiunant?
¹⁹ et ait illis iesus
numquid possunt filii nuptiarum quam-
diu sponsus cum illis est ieiunare?
quanto tempore habent secum spon-
sum non possunt ieiunare
²⁰ uenient autem dies cum auferetur ab
eis sponsus et tunc ieiunabunt in
illa die.

sequutus est eum. ¹⁶ et factum est. cum discumberet in domum eius. multi publicani. et peccatores. simul discumbabant cum iesu et discipulis eius. erant enim multi qui et secuti sunt eum. ¹⁶ et scribae et pharisei. uidentes eum. manducantem cum publicanis. et peccatoribus. dicebant discipulis eius. quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit magister uester. ¹⁷ hoc audito iesus ait illis. non opus habent sani medicum. sed qui male habent. non enim ueni uocare iustos. sed peccatores. ¹⁸ et erant discipuli iohannis. et pharisaei ieiunantes. et uenerunt. et dixerunt illi. quare discipuli iohannis et phariseorum ieiunant tui autem discipuli. non ieiunant. ¹⁹ et ait illis iesus. numquid possunt filii sponsi. quamdiu sponsus cum illis est ieiunare. quanto tempore secum habent sponsum. non possunt ieiunare. ²⁰ uenient autem dies cum auferetur ab eis

15. quum CΘ, em O*. adcumberet CT, acumb. Y*; accumberent E* cum graeco D κατακειμενον αυτων et uelt. discumbentibus eis uel illis, recumbentibus illis etc., a b c d e ff₂ r. domu DƆPQV. illius: eius G. publicani DƆPLR. discumbebat E*. ihesu plene C, cf. Mt. i. 1. eius: suis QW. enim: autem E. qui et (οι και gr. D b f ff₁ g₂) codd. fere omnes et Ɔ: qui om. et (sine auct. gr. sed gr. pl. om. oi) M Q V 5 S cum a c e ff₂ l q aur.

16. et scribae (-be W): scribae G*; > scribae autem G*. pharisei CMW, pharisei G, farisei DƆ, farissei L. uidentes: dicentes Ɔ*. > uidentes scr. et phar. F. manducare O*. cum peccatoribus et (+ cum D) publ. (pupl. DƆPL) codd. fere omnes cum gr. BDŁ 33. 2⁹ et a b c q r aur.: > cum publ. et pecc. W vg. ff₂ l 8. dixerunt 5 S. cum publ. (pupl. DƆPL, -niis E*) et pecc. codd. et vg.: > cum pecc. et pupl. Q. om. et bibit D. bibit G. om. magister uester V Bentl.

17. iſu X. om. illis G. non + enim W. medicum: medico DPLMQRW vg. mele E*. abent C. om. enim L Bentl. peccatores + in paenitentiam EG ex Luc. v. 32.

18. erunt G. iohannis bis O*, iohannes pr. Y,

ioannis bis SC. pharisei ƆW, farissei DL; pharisaeorum GM cum gr. EFGHL etc. et a ff₁ l. geiunantes C. ueniunt et: uenientes X*. illi: ei HL. quare cum AGΘILMWX^Y vg.: cur BD EPHKMTQQRVX*Z Bentl., quor CO*T. phariseorum W, farisseorum L, fariseorum Ɔ, faris- D. geiunant bis C.

19. ihesus T plene, cf. Mt. i. 1. numquid X; nunquid O⁹ 5 Ɔ. nuptiarum codd. et vg. et b ff₂ aur., nubtiarum BCTY, nupciarum W: sponsi GMQ a c d e f ff₁ g₂ i l q 8. Cf. Aug. de Consensu Euang. lib. 2 § 63 'Item illud de sponsi filiis quia non ieiunabunt quamdiu cum eis est sponsus similiter interposuerunt Mattheus et Marcus, nisi quod Marcus filios nuptiarum appellauit quos ille (Mt. ix. 15) sponsi quod ad rem nihil interest.' quandiu Ɔ. > cum illis sponsus est D, > cum illis est sponsus EG. geiunare C, iunare L. quanto tempore habent (abent C). s. sponsum n. p. ieiunare (gei. C): om. BDFG cum graecis DU 1. 33 etc., et a b d e ff₂ i l et r ut uidetur.

20. om. autem G. quum CΘ. ab ipsis L. tunt Z* (corr. Z*). in illa die (ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ NABCDΔ etc.) ADƆ*HΘMQXY cum d ff₂ i l q

- ²¹ Nemo adsumentum panni rudis
adsuit uestimento ueteri
alioquin auferet supplementum nouum
a ueteri
et maior scissura fit
²² et nemo mittit uinum nouellum in
utres ueteres
alioquin dirumpet uinum utres
et uinum effunditur
et utres peribunt
sed uinum nouum in utres novos mitti
debet.

- ²³ (24. 2) Et factum est iterum cum sab-
batis ambularet per sata
et discipuli eius coeperunt
praegredi et uellere spicas
²⁴ pharisaei autem dicebant ei
ecce quid faciunt sabbatis quod non
licet?
²⁵ et ait illis numquam legistis
quid fecerit dauid
quando necessitatem habuit
et esuriit ipse et qui cum eo erant?
²⁶ quomodo introiit domum dei

sponsus. et tunc ieiunabunt in illis diebus. ²¹ nemo additamentum panni rudis. assuit uestimento ueteri. ne auferat supplementum nouum. a ueteri. et peior scissura fiat. ²² et nemo mittit uinum nouum. in utres ueteres ne dirumpat uinum nouum utres. et uinum effundetur. et utres peribunt. sed uinum nouum in utres novos mittunt et ambo conseruantur. ²³ et factum est. ut sabbatis ambularet per sata et discipuli eius iter facientes coeperunt uellere spicas. ²⁴ pharisaei autem dicebant ei. ecce quid faciunt discipuli tui sabbatis quod non licet. ²⁵ et ait illis. non legistis. quid fecerit dauid. quando necessitatem habuit et esuriit ipse et qui cum eo erant. ²⁶ quomodo introiit in domum dei. sub

Bentl.: in illis diebus BCEF^{mg}GIKLMORTVWZ
vg. cum graecis plurimis et a b c e f ff₁g₂(r?) δ aur.

21. nemo + enim DEF^{mg}ILMQR. adsumen-
tum cum BCDP*GΘILMMO*Q (adsumentum
commensuram)RZ* d ff₂ i q aur., et ass. AHKO^{rec}T
VWX^cYZ¹ vg. c: additamentum X* f; commis-
suram E*(comis. E^c)P^{mg}b, cf. Q; iniunctionem e,
insumentum a, plagulam l. pannis T*. rudis:
noui E b. adsuit cum CDE(t sup. lin.)PFGΘILM
OQRTX^cZ* d e ff₂ i q aur.: assuit AH^c(assuis H*)
KMVWX*YZ² vg. b c f; adsuet B; insuit δ, mittit
a, superconpraehendit l. uestimento: uesti L.
Ab alioquin hoc uersu usque ad alioquin sequenti
om. G* sed + in ima pag. auferet (ἀφεί H ut
uidetur solus) cum ADEPHOMORX^cY corp. oxon.
d(epei D) i: aufert (ἀφεί fere omnes) BCFGΘIKL
MQTVWX*Z vg. Tisch. q δ aur.; tollit a b c e ff₂ l,
ne auferat f (pro alioquin auf.); + et L. suppli-
mentum B*LY f, subplementum E, supplementum
Z* (corr. Z²). nouum (καινόν): nobum T. ha C.
ueteres K. scissura EG.

22. mittit (βάλλει): mittit H¹ΘQ. nouellum
(ut discernimen inter νέον hic et καινόν u. 21 ponant)
codd. plur. (nob. O*) cum d ff₂ g₂ l gat. Bentl.: nouum
FGWX vg. cum a b c f ff₂ i q r aur. hutres quater
C et uteres quater L. dirumpet (ρήξει NBCDL
33) cum ACDPHOKM (dirr.)MTO*RTVWXYZ,
et dirumpet O^{pl}5SC cf. b ff₂ i q r, rumpet EF aur.:
dirumpit (ρήσσει plurimi) BILQ q* Bentl., dirum-
pit H, dirumpi et G. uinum tert.: ipsud F. effun-
ditur (ἐκχεῖται gr. pl.) cum ABCFHMO*TYZ

cod. caraf. Bentl.: effundetur D^c(dirumpetur D*)
EPGΘIKLMTO^{pl}RVWX vg. Tisch., et > effundetur
uinum Q. peribunt (ἀπολούνται omnes. nobis
B. mittidebat L; + et utraque seruantur EP^{mg}MT
QR r₂ gat.; + et utraque conseruantur D; + et
ambo conseruantur GH^cΘ; cf. et ambo ser-
bantur e, et ambo conseruantur f = καὶ ἀμφοτέροι
συντηρούνται gr. 118^{mg}. 36^{ca}; ex Mt. ix. 17 gr. lat.
et Luc. v. 38 gr. ? lat.

23. om. est E*. quum CΘ; + dominus 5SC.
sabbathis 5H. > sabbatis cum W. hambularet
C, abularet L; ambularent Z*; + ihs D^{pl}LQR r₂.
om. et post sata LQ^s. ceperunt LW; coepissent ΘZ.
praegredi (pre. Z* corr. Z¹) et (ὁδὸν ποιεῖν): pro-
gredi et DW vg.; om. G. > praegredi coeperunt E.

24. farissei L, pharisei DW. quid + discipuli
tui W; et faciunt (fatiant G) + discipuli tui BG
H¹ΘKLMTOQVXZ5S cum graecis DM i. 13 etc.,
et a b c d (non e l) f (g₂) i q r (non r₂) t, sed uarie
ponunt uett. sabbathis 5H, sabbatis lapsu C.
licet sine addit. (ἐξέστω) codd. plur. vg., et e f i l q t
δ aur.: + eis G cum D graeco et b c d; + illis
a ff₂ r; + eis facere Q.

25. om. et Z. illis + ihs E. nunquam O^{pl}Y
5H; nec hoc G ex Luc. vi. 3 οὐδὲ τοῦτο. quid:
quod G. fecerit: fecit L, graeci enim ἐποίησαν et
sic a. qando O*; cum EG. nec. habuit et
esuriit (essuriit DP, esurit R, essuit L, esuriret G
cf. E): > esuriret et nec. habuit E. ipse in mg.
D. eo: ipso D, illo G.

26. introiit ABCDFGHΘIKMMORTVYZ:

sub abiathar principe sacerdotum
et panes propositionis manducauit
quos non licet manducare nisi sacer-
dotibus

et dedit eis qui cum eo erant?

²⁷ (25, 2) Et dicebat eis sabbatum propter
hominem factum est

et non homo propter sabbatum

²⁸ itaque dominus est filius hominis
etiam sabbati.

III. ¹ Et introiit iterum in synagogam
et erat ibi homo habens manum
aridam

² et obseruabant eum si sabbatis curaret

ut accusarent illum

³ et ait homini habenti manum aridam
surge in medium

⁴ et dicit eis

licet sabbatis bene facere

an male?

animam saluam facere

an perdere?

at illi tacebant

⁵ et circumspiciens eos cum ira

contristatus super caecitate cordis
eorum

dicit homini extende manum tuam et
extendit

abiathar sacerdotem. et panes propositionis manducauit. quos non licebat manducare. nisi solis sacerdotibus. et dedit eis qui cum eo erant. ²⁷ et dicebat eis sabbatum propter hominem factum est. non homo propter sabbatum. ²⁸ itaque dominus est filius hominis. etiam sabbati. III. ¹ Et introiit iterum iesus in synagogam. et erat ibi homo. habens manum aridam. ² et obseruabant eum. si sabbatis curaret. ut accusarent illum. ³ et ait iesus homini. qui habebat manum aridam surge sta in medium. ⁴ et dixit ad illos. licet sabbatis benefacere. an male. animam saluam facere. an perdere. at illi tacebant. ⁵ et circumspiciens eos cum ira. contristatus est in caecitatem cordis eorum dixit homini.

introiuit WX *vg.*, introit E; intrauit LQ. domum APH*MMTO*Y l Hieron. Ep. LVII § 9 (ingressus domum): in domum eis τ. οἴκ.) BCDEGHΘIK LO'QRTVWXZ *vg.* Tisch. uett. abiathar: abia in ras. P; abiatar T, abithar R. principi M, principem GΘ*XX*. panis O*. propositionis L, prepositionis DP'prae. quos: quod Z* (corr. Z²). licet (ἐξέστιν) APO*Y Benth.: licebat BCDEGHΘKLMMO'QRTVWXZ *vg.* cor. uat. cum a b c d e f ff₁ i l q r₂ δ aur. Hieron. l.c.; + ei DE. nisi sacerdotibus (ἐἰ μὴ τοῖς ἱερεῖς uel τοῖς ἱερεῦσιν *gr.* pl.) cum A(s^ocerd.) P*HΘKLMVWXYZ² et a d ff₂ i: nisi solis sac. CDE(soli) P^{mo}GLMQR T² S cum *gr.* D minusc. satis multis μόνους τ. ἱερ. et uett. b c f ff₁ g₂ l q r r₂ (t) aur.; nisi sac. solis BO δ; ex Mattheo xii. 4 ἐἰ μὴ τ. ἱ. μόνους, uel Luc. vi. 4 ἐἰ μὴ μόνον τοῖς ἱερεῖς. eis: hiis E; ei V; + et S; > et eis Benth. eo: ipso E; om. L. > et dedit e. q. c. eo erant quos n. licebat m. nisi solis sac. G. ²⁷ sabbatum his S² popper Y. homines G. om. est DP. om. et sec. P.

²⁸ itaque: dico autem uobis G a d e ff₂ i. om. est P* (+ mg.). sabbathi S².

III. 1. introiit ADP*GIMY *cf.* ad ii. 26: introiuit CEP^{mo}HΘKLMRTVWXZ *vg.*; introibit BO, introuit Q. iterum in (πάλιν eis) BCDE P^{mo}GH¹ΘIKMQRTV*WXZ *vg.*: iterum (om.

in AP*H*LMV^o(in expunctum)Y. sinagogam P L Q. abens C. >manum habens E. haridam CO.

² hobseruabant C. eum + etiam G. sabbathis S². > sabbatis si Q. accusarent D P L R, ad-
cusarent G. illum: eum D*GKRZ.

³ habentem V. haridam C. in medio KZ* (corr. Z³).

⁴ dicet E; dixit G cum *gr.* D et a b c d e f i q r. eis: illis M; ad illos G a b c d f ff₂ i q r; + si GKMT OZ*. sabbathis S²; + aliquid G. bene facere + animam suam D* sed exp. han C bis. animam + suam D. salbam CT. tacuerunt G.

⁵ circumspiciens H (diuisum) TXZ*; circum-
speciens L. ira: indignatione G, cum uett. ff₂ i q r aur.; et D^{or} μετ' οργης συνλυπ. uertitur cum ira indignationis d. contristatus + est P Q. super caecitate (ἐν τῇ παρώσει *gr.* pl.) AT *vg.* (cf. Ps. cxlii. 1 s. misericordia tua et ueritate tua et Draeger Syn. § 300) cf. in caecitate b: s. caecitatem BCDEGHIMMQRTVXYZ, et s. cecitatem P H K L OW, cum uett. a e (in c. f) l q aur. δ (supra); uett. rel. s. emortua corda eorum d (cordis) i (r), s. emortua illorum corda c, s. illum et emortua illorum corda ff₂; sed παρώσει in graecis codd. non inuenitur. eorum: illorum M; om. T*. dixit GΘ. rest. est: + statim G; + ei L. manus illius KLOQT*VXZ Benth.; manus eius G.

et restituta est manus illi.

⁶ (26. 4) Exeuntes autem statim pharisaei cum herodianis consilium faciebant aduersus eum quomodo eum perderent
⁷ et iesus cum discipulis suis secessit ad mare.

(27. 1) Et multa turba a galilaea et iudaea secuta est eum

⁸ et ab hierosolymis et ab idumaea et trans iordanem et qui circa tyrum et sidonem multitudo magna

audientes quae faciebat uenerunt ad eum.

⁹ Et dixit discipulis suis ut nauicula sibi deseruiet propter turbam ne comprimerent eum

¹⁰ multos enim sanabat ita ut inruerent in eum ut illum tangerent
 quotquot habebant plagas ¹¹ et spiritus immundi

cum illum uidebant procidebant ei.

(28. 8) Et clamabant dicentes tu es filius dei

extende manum tuam. et extendit. et restituta est manus eius. ⁶ exeuntes autem continuo. pharisaei cum herodianis consilium faciebant aduersus eum. quomodo eum perderent. ⁷ iesus autem. secessit cum discipulis suis ad mare. et multa turba. a galilea. et iudaea secuta est eum. ⁸ et ab hierosolymis. et ab idumaea. et qui erant trans iordanem. et circa tyrum et sidonem. multitudo magna. audientes. quanta faciebat. uenerunt ad eum. ⁹ et dixit discipulis suis ut nauicula sibi deseruiet. propter turbam ne comprimerent eum. ¹⁰ multos enim sanabat. ita ut inruerent in eum. ut illum tangerent. et quodquod habebant plagas. ¹¹ et spiritus immundos. cum uiderent

6. om. statim GLMR. pharisei DW, farissei L. > phar. statim T *vg.* herodianis E*. fatiebat G. eum *pr.*: om. L; ihm EGKV. Deficit B *post perderent usque ad descenderant u.* 22.

7. et (bis lapsu D) ihs *codd. et cod. caraf.*: ihs autem G *vg.* quum CH. a mare H. > turba multa Q. galilea CDEFGKLMORW; *deinde et*: + a LQ; + de R. iudaea DEFPLOQRW. sequuta est ΘIX; secutae sunt C.

8. om. et ad init. ΑΦΘXY. hierosolymis (ἱεροσολύμων) *codd. pl.*: hierosolymis EK, hierosolimis DPLMR, hierosolimis Q, hierosolimis Y, ieros. W, hierosolymis *vg.* Nomen ciuitatis triplici forma graece et latine exstat. Graece ἱεροσόλυμα (uel ἱεροσόλυμα Westcott et Hort) neutro plurali et feminino singulari, et ἱεροσαλήμ (ier. W. H.), latine hierosolyma, (-orum), -is, et -a, -ae, et hierusalem. Mattheus forma prima et secunda utitur, et semel tantum tertia in uerbis Saluatoris lamentantis hierusalem hierusalem quae occidis prophetas *cap.* xxiii. 37. Marcus et Iohannes forma plurali ἱεροσόλυμα, -ων fere semper uti uidentur, cui usui codices nostri plurimis locis respondent, sc. hic et u. 22, vii. 1, x. 32, 33, xi. (1). 11. 15. (27), (xv. 41), et Ioh. i. 19, ii. 13, 23, iv. 20, 21, 45, v. 1, 2, x. 22, xi. 18, 55, xii. 12. In Marco tamen xi. 1, fluctuant graeci inter ἱεροσαλήμ et ἱεροσόλυμα, nostri inter hierosolymae, hierosolimam, et hierosolymis; *cf.* etiam xi. 27, et xv. 41. Lucas fere semper scribit ἱεροσαλήμ; *cf.* ad Luc. ii. 22, ubi de usu eius plura collegimus. om. ab

sec. D. idumaea EFKMORWXX, edumaea L, ydumaea C, idumia D, idumaea G. et de trans iord. Q. iordannen O, ihordanen C, iordanem GMX *vg.*; *deinde om.* et O*. qui + erant W. tirum FLT. sydonem CDEMXZ* (*corr.* Z!). que D. fatiebat G, faciebant T*. uenierunt D.

9. et dixit + iesus 55. ut nauicula (ἡ ναυικάριον) AHΘKMMOQVYΘC: ut in nau. CDEFGILRTWXZ55. deseruiet E^cGHΘIK WXY^cZ55. comprimerent DEFGLMTO, comprem. Y, compraem. H*, compraem. R.

10. sanauit EFP^m cum d ff₂ et graecis plurimis. inruerent (ἐπέπιπτον): irr. KW *vg.*; inruerunt L; ruerent P. tanguerent D, tangarent L. quotquot: quodquod CGOTX. qu. sine addit. cum CGΘILMQTVWZ *vg.*, et uett. et graecis fere *omn.*: + autem coniungentes cum uersu sequenti ADPHKMORXY; + enim E; *cf.* et quodquod habebant plagas et spiritus immundos f, καὶ ὅσοι κ. τ. λ. *gr.* A 28. haberent T. plagas: flagella M, *cf.* Ps. xc. 10, et uerbera a.

11. immundi (imm. HM *vg.*): immundos DE (imm.)FP^mKMORZ*? (immundi Z sed i in rasura) f δ, imm. e; immundis X; immundus r₂. quum CΘ. om. illum K. procedebant DFPΘOQRZ*; proiciebant se E, *cf.* superruebant e. ei: ante eum Θf. et exclamabant GKV. dicentes + quia O Benth. filius Y. Hentenius et Clem. inc. uers. 12 tu es f. d. sed Stephanum ut semper sequor 1555.

¹² et uehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.
¹³ (20. 2) Et ascendens in montem uocauit ad se quos uoluit ipse et uenerunt ad eum
¹⁴ et fecit ut essent duodecim cum illo et ut mitteret eos praedicare
¹⁵ et dedit illis potestatem curandi infirmitates et eiciendi daemonia.
¹⁶ (20. 2) Et inposuit simoni nomen petrus ¹⁷ et iacobum zebedaei et iohannem fratrem iacobi

et inposuit eis nomina boanerges quod est filii tonitru
¹⁸ et andream et philippum et bartholomeum et mattheum et thomam et iacobum alphei et thaddeum et simonem cananaeum
¹⁹ et iudam scarioth qui et tradidit illum.
²⁰ (31. 10) Et ueniunt ad domum et conuenit iterum turba ita ut non possent neque panem manducare
²¹ et cum audissent sui exierunt tenere eum

illum procidebant ante eum. et clamabant dicentes. quia tu es filius dei ¹² et multum comminabatur eis. ne manifestarent illum. ¹³ et ascendens in montem. uocauit ad se quos uoluit ipse. et uenerunt ad eum. ¹⁴ et fecit duodecim ut essent cum eo. et ut mitteret eos. praedicare euangelium. ¹⁵ et dedit illis potestatem curandi infirmitates. et eiciendi daemonia. ¹⁶ et inposuit simoni nomen petrus. ¹⁷ et iacobo zebedaei. et iohannem fratrem iacobi. et inposuit eis nomina. boanerges. quod est filii tonitru. ¹⁸ et andream. et philippum. et bartholomeum. et mattheum. et thomam et iacobum alphei. et thaddeum. et simonem cananeum. ¹⁹ et iudam scariothen. qui et tradidit eum. ²⁰ et uenerunt in domum. et conuenit iterum turba. ita ut non possent. neque panem manducare. ²¹ et cum audissent de eo scribe et ceteri. exierunt tenere eum. dicebant enim. quoniam in

12. ueementer T, uechim. DL; om. G cum b c e ff₂ i q r. conminabatur O; comminabantur X. om. ne L. illum: cum EPR; + quoniam sciebat eum (illum T) GT b g₂ q; + quoniam sc. eum xpm esse (cum gr. C) a t; + sciebat enim cum ff₂, cf. i. 34 et Luc. iv. 41.

13. ascendit E*. > ipse uoluit D. uenerunt D.

14. essent: n in ras. P. duodecim P*; -xii. DERW; om. M. eos: illos H. praedicare sine addit. (ἐκπόρευ gr. pl.) cum CEIKMQRTW (pred. Z vg. a l d aur., et apredicare V: + euangelium AD. pred. aeuangeli.). PGHΘLMOXY cum gracc. D et uett. b d e f ff₂ i q r r₂ t.

15. potestē O. curandum G^c. infirmitates L; ualitudines E* d ff₂ q r t. eiciendi DL, eieciendi PMV, eiciendi vg. Tisch. demonia DPLOW; + et ut circumeuntes (diuidunt LT) praedicarent (pred. D) euangelium (aeuang. E, aeangu. D) DELQT et sic fere a c e g₂ gat. sine auct. gracc.

16. inposuit DGMOTVZ et inposs. PLR: imp. codd. rell. et vg.; posuit W; + ἦ E. symoni CDRWY, simone G. petrus codd. pl., vg. et uett. b c d f ff₂ i l r; petrum (πέτρον graeci excepto Δ) DEPLQR cum a e ff₂ g₂ q Bentl.

17. zebedei CDPLQKRWV. iohannem CSE. iacobi: eius G₂ cum graecis G 28, 69, 271 al. 10; deinde om. et G. inposuit DEOMOTVZ, inposs. PLR: imp. codd. rell. et vg.; inposui: G.

nomna Y. boanerges W, boanerges Z*, boanerges P, -gis Q, boanergis R, barnarches L. filii V. thonitru CGR.

18. andriam Θ, handream C, andram L. philippum CH, philipum Y, pilippum L, filippum DOT. bartholomeum codd. plur.: bartolomeum OT, tholomeum L, bartholomaeum Y^c vg. Tisch.; deinde om. et P; + iudas e. mattheum codd. plur.: matheum EPLRT, matteum D, matthaum vg. Tisch. thoman Z*. alphei codd. plur.: alphi L, alfei DPPT, alphaei vg. Tisch. thaddeum KLOVNZ: taddeum CPGHΘMW, thatheum EQR^{ax}, tatheum DT, taddaeum AY, thaddaeum MR* vg. Tisch.; lebbeum a b, -aeus d ff₂ i q r cum gr. D; om. e. symonem CTRW. cananeum GO, cannaneum DPLMR, chananeum EWZ, channaneu V, chanaeum Θ^c (h sup. lin.) I.

19. scarioth EGHΘIKMMOTQTVWXZ: scariot AY, scharioth CR, scarioh L; scariothis DP; iscariotem vg. qui et (ὁς καὶ gr. fere omnes) AG HΘKMMVXYZ³ vg.: qui (om. et) CDEPILOQ RTWZ* cum graeco M. illum: eum G.

20. et uenerunt Q. ad: in G; om. E; + eum D*. conueniunt + ad eum D. turbae D. om. ita M. possint ER; + iterum manducare D*. neque: nec G.

21. quum CΘ. audiissent D. sui (οἱ παρ' αὐτῶν): discipuli E; discipuli sui DW gat.; sui discipuli P^{mp}; de eo scribe et ceteri G cum graeco D (καὶ

- dicebant enim quoniam in furorem
uersus est.
²² (32. 2) Et scribae qui ab hierosolymis
descenderant dicebant quoniam
beelzebub habet
et quia in principe daemonum eicit
daemonia.
²³ (33. 2) Et conuocatis eis in parabolis
dicebat illis
quomodo potest satanas satanan ei-
cere?
²⁴ et si regnum in se diuidatur non

- potest stare regnum illud
²⁵ et si domus super semet ipsam dis-
pertiat
non poterit domus illa stare
²⁶ et si satanas consurrexit in semet ip-
sum dispersit est
et non potest stare sed finem habet
²⁷ nemo potest uasa fortis ingressus in
domum diripere
nisi prius fortem alliget
et tunc domum eius diripiet.
²⁸ (34. 2) Amen dico uobis

furorem uersus est. ²² et scribae qui ab hierosolymis descenderant. dicebant. quoniam beelzebul habet. et quia in principem daemoniorum eicit daemonia. ²³ et conuocans eos in parabolis. dicebat illis. quomodo potest satanas. satanan eicere. ²⁴ et si regnum. aduersus se diuidatur. non potest stare regnum illud. ²⁵ et si domus. aduersus semet-ipsam dispertiat. non potest domus illa stare. ²⁶ et si satanas. consurrexerit in semet-ipsam dispersit est. et non potest stare. sed finem habet. ²⁷ nemo potest uasa fortis ingressus in domum eius diripere. nisi prius fortem alligauerit. et tunc domum eius diripiet. ²⁸ amen dico uobis. quia omne peccatum dimittitur filiis hominum. et blasphe-

οτε ηκουσαν περι αυτου οι γραμματεις και οι λοιποι)
et uett. d f ff₂ g₂ i q r, de illo scr. et cet. *a b*, de eo
scr. et pharisaei *c*, > de eo exierunt detinere eum
scr. et ceteri *e*; *pergit r* qui ab hier[usale]m
asce]nderant exierunt te[nere eum]. exeunt L.
 > quoniam dicebant enim G. in furorem (furore
 EKZ*) uersus (conuersus P) est: demens factus
 est G, *sed uett. exsentiat eos b ff₂ i*, exentiat eos
a d q cum D εξεστатаι αυτους i. e. attonitos facit
populos (cf. Mt. xii. 23 εξισταντο πάντες οι δχλοι);
 in extasi est δ; *cum uulgata concordant f l aur.*;
cum uersu sequenti confundunt beelzebub habet
etc. c e; + et expauit Q.

22. scribe W. hab C. hierosolymis K, hieru-
solimis DEPM, hierosolimis LR, iherosolymis C,
 ieros. *vg.*, ierosolimis W. discenderant CDEPI
 MTR; descenderent V*, discenderent Q, discenderunt
 L. dicebant + insanit T. quoniam: *om. L*;
 + in W *et a beelzebub ad eicit in rasura.*
 beelzebub ABCPQKMMOVWXYZ *vg. et*
 belzebub DHRT: beelzebul GQ, beelzebud E,
 bel zephb L. *om. et D.* principem G. daemonum
 cum ABCGHM, demonum PYP *cor. uat. mg.*:
 daemoniorum EΘIKMORVXZ *vg. Tisch.*, dem.
 DLQTW *cor. uat.* heicit C, eiecit MTR, eicet O,
 iecit DL, eiicit *vg. Tisch.* dem. DPLWY.

23. parabolis CP'LR. illis: eis LQR; + dñs
 ihs G. quomodo: quo L. *om. potest L.*
 sathanas CW. satanam X, sathanan CW, satan
 L. eiecere PPRV, iecere DL, eiicere *vg. Tisch.*

24. diuidatur L. potest (δύναται): poterit DE

LR. stare regnum illud (illut Z*, illum B) =
 σταθῆναι ἢ βασ. ἐκείνη *codd. et uett.*: st. reg. illius
 AHOY *ex Mt. xii. 26*; > regnum illud stare *vg.*

25. semet ipsam T; semetipsam Y *vg.*; semet
 ipsa G; semet in ras. A. dispartiat Z, dis-
 perciatur W, dipertiat M. poterit (δυνήσεται
 NBCLA) cum BCDEFGHΘIKLMMORTVXYZ
et a i: potest (δύναται *gr. pl.*) AQW *vg. Tisch. et*
uett. pl. domus (*om. illa*) P*; > illa domus P^{mo}.
 stare + sed finem habet X.

26. *om. et si s. ad potest stare E, et sed finem*
habet quasi recentius additum. om. si DL*.
 sathanas CW. consurrexit (ἀνέστη) ADPMM
 OQRTX^eYZ*: consurrexerit BCHΘIKLVWX*Z²
vg. Tisch. semet CT. dispersit R. cons. in
 semet ip. ad stare: satanan eicit diuisus est super
 se et non poterit stare regnum eius G *cf. uett.* sat. ex-
 pellit diu. super se regnum eius non potest stare sed
 f. h. ff₂, sat. eicit disp. est super se non potest stare reg-
 num eius sed finem habet q (r) et d (dispertitur), sat.
 eicit dispersit in se n. poterit st. r. eius δ. potest
 (δύναται omnes ut uidetur) cum BCFKLQRTVX*Z
et a c faur.: poterit ADEFGHΘIMMOWX^eY
vg. l Tisch. stare: istare C. habet: habere M.

27. uassa DEPLR. ingresus LR. *om. in*
 A*MT. fortem alliget (τὸν ισχυρὸν δέση) *codd.*
pl. et vg.: f. alligauerit D^eF^{mo}O Bentl.; > allig-
 auerit fortem R; alligauerit (*om. fortem*) E. do-
 mus sec. C. deripiet ACT, diripet H*, diriperet V.

28. dimittuntur G. filis L. blasfemiae CD^e
 LT, -phemie W, blasphemiae O; quibus blas-

quoniam omnia dimittentur filiis hominum
peccata et blasphemiae quibus blasphemauerint
²⁹ qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum
non habet remissionem in aeternum
sed reus erit aeterni delicti
³⁰ quoniam dicebant
spiritum immundum habet.
³¹ (35. 2) Et ueniunt mater eius et fratres
et foris stantes
miserunt ad eum uocantes eum
³² et sedebat circa eum turba
et dicunt ei
ecce mater tua et fratres tui foris
quaerunt te

³³ et respondens eis ait
quae est mater mea et fratres mei?
³⁴ et circumspiciens eos qui in circuitu
eius sedebant ait
ecce mater mea et fratres mei
³⁵ qui enim fecerit uoluntatem dei
hic frater meus et soror mea et mater
est.
IV. ¹ (36. 2) Et iterum coepit docere ad
mare
et congregata est ad eum turba
multa
ita ut in nauem ascendens
sederet in mari
et omnis turba circa mare
super terram erat
² et docebat illos in parabolis multa

miae quibus blasphemauerint. ²⁹ qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum. non habet remissionem in aeternum. sed reus erit aeterni iudicii. ³⁰ quoniam dicebant. spiritum immundum habet. ³¹ et uenerunt mater eius. et fratres eius foris stantes. miserunt ad eum uocantes eum. ³² et sedebant circa eum turbae multae. et dicunt ei. ecce mater tua. et fratres tui. et sorores tuae stant foris quaerentes te. ³³ et respondit eis dicens. quae est mater mea. aut qui sunt fratres mei. ³⁴ et circumspiciens eos. qui in circuitu eius sedebant ait. ecce mater mea et fratres mei. ³⁵ qui enim fecerit uoluntatem dei. hic frater meus. et soror et mater est. IV. ¹ Et iterum coepit iesus docere ad mare. et congregata est ad eum turba multa. ita ut in nauem ascendens. sederet in mari. et omnis turba. in litore stabat. ² et docebat eos. in parabolis multa. et dicebat illis in

phemauerint (ὅσα ἂν βλασφημήσωσιν): q. blasphemauerint D^{PL}; q. blasphemauerunt BC^VWX Z⁵; -aemauerunt E; -emaberunt T; om. G cum a b c e ff₂ i q r Cyp^r. Test. III. 28, Ep. XVI. 2.

²⁹. blasphemauerit D^{PL}; -femaberit T. om. in pr. E. habet: habebit ἔσται cum c ; habebit in se L. remissionem L^{RY}. om. in aeternum G cum graecis D I. 22. 28. 209. 2vo et a b e ff₂ q r. etern. bis. W. delicti (ἀμαρτήματος N^{BLA} etc.) codd. pl. (dilecti DL, dilecti O) vg. uett.: iudicii (κρίσεως gr. pl.) T f.

³⁰. dicebant R; + eum G. immundum ABC D^{FGH}LM^{NO}QRT^VXYZ; immundum EKM^W vg. habet: habere G.

³¹. ueniunt (ἐρχονται gr. pl.) codd. et vg.: uenit (ἐρχεται NDG etc.) ἔμωG et a b d e ff₂ q r; uenerunt sine auct. gr. X c f. fratres + eius DQ. foris E*. misserunt D^P. uocantes + ad R.

³². sedebant c. e. turbae (ἐκάθητο Δ) L, cf. et uenerunt ad eum turbae e. fratris G; om. tui R; + et sorores tuae a b c d f ff₂ q (tui) cum gr. ADEH

etc. Tisch. 8. querunt D; quaerentes Q. te + uidere L.

³³. et respondens (+ ihs BMO) eis ait (ei O*, > ait eis BMWX, eis dixit Q): qui respondens dixit illis G. que DW. mea et + qui sunt BEM OTWX.

³⁴. circumspiciens T (sed in ras.) X. eius O. sedebant ait: sedebant eis Z* (sed correxit Z³). om. mei Q.

³⁵. uoluntatem C, uolunt. T. > meus frater G. om. mea EG. mater: pater H. > mater mea et soror est D.

IV. 1. iterum coepit (caep. II, cep. W): > coepit iterum G. ad: et R. congrigata L. om. est D. ad eum + omnis D* (sed exp.). ut (om. E*) in nauem (-im DTW) codd. cum gr.: ut nauem V, ut nauim vg. (om. in); pergit G ascenderet et sederet et omnis turba stabat in litore. hascendens C; ascenderat L. om. sederet L. in mare ἔρ * (-ri ἔρ ¹).

2. om. et L. illos: eos EGLQRZ* vg.; ill in ras. A. parabolis D^{FG}L^R.

et dicebat illis in doctrina sua ³audite.
Ecce exiit seminans ad seminandum
⁴ et dum seminat
aliud cecidit circa uiam
et uenerunt uolucres et comederunt
illud
⁵ aliud uero cecidit super petrosa
ubi non habuit terram multam et
statim exortum est
quoniam non habebat altitudinem
terrae
⁶ et quando exortus est sol exaestuauit
et eo quod non haberet radicem ex-
aruit

⁷ et aliud cecidit in spinas
et ascenderunt spinae et suffocauerunt
illud
et fructum non dedit
⁸ et aliud cecidit in terram bonam
et dabat fructum ascendentem et cres-
centem
et afferebat unum triginta
et unum sexaginta
et unum centum.
⁹ Et dicebat qui habet aures audiendi
audiat
¹⁰ et cum esset singularis interrogauerunt
eum hi qui cum eo erant

doctrina sua. ³ audite. ecce exiit. seminans. ad seminandum. ⁴ et dum seminat. aliud quidem cecidit circa uiam. et uenerunt uolucres. et comederunt illud. ⁵ aliud uero. cecidit super petrosa. ubi non habuit terram multam. et statim. exortum est. quia non habebat altitudinem terrae. ⁶ sole autem orto. extuauit. et eo quod non haberet radicem. exaruit. ⁷ et aliud. cecidit in spinis. et ascenderunt spinae. et suffocauerunt illud. et fructum non dedit. ⁸ et aliud cecidit in terram bonam. et dabat fructum ascendentem et crescentem. et afferebat. unum tricensimum. et unum sexagensimum. et unum centesimum. ⁹ et dicebat. qui habet aures audiendi audiat. ¹⁰ et cum esset singularis. inter-

3. audite bis X. om. exiit L. saeminans ad seminandum C et sic infra.

4. et pr. + factum est LQ a cum graecis fere omn. καὶ ἐγένετο. dum: cum P. seminaret L. aliut C¹P¹GHT. caecidit CEZ*, cecidit DL, decidit R. circa: secus G c ff₂ ex Mt. xiii. 4; super D* (sed circa in mg.); iuxta a e. uenierunt D. uolucres + caeli vg. cum gr. paucis et a ff₁ g₂ i q r cor. uat. (sed non mg.) ex Luc. viii. 5. comederunt E. illat GHZ*.

5. aliut P¹GHZ*. om. uero EQ. caecidit CEZ*, cecidit DLR. supra BE¹P¹G¹MX; + loca G d. petrosam Θ cum g₂ i, petrosam terram a; petrossa D. hubi C. habuit: habebat εἶχεν X* (sed corr.) cum ff₁. om. multam R. exortum (om. est) L. quoniam: quia ΘMQ. habebant E; habuit C.

6. exhortus X; exortum E*. exaestuauit codd. pl. (exaeas. G) et vg.: aestuauit ἐκαυπαλίσθη omnes ut Mt. xiii. 6) BEOX*Z* (corr. Z³), haestuauit C, estuauit T, extuauit L. et eo codd. pl. et vg.: eo (om. et) AHΘ*OXY; et ex eo R. habuit EGL, habebat vg., habueret K (sed hab in ras.). exarauit L.

7. + et ad init. Θ^o (sed postea deletum). aliut C¹P¹GH. caecidit CEZ*, cecidit DL. in spinas (εἰς τὰς ἀκάνθας) codd. pl. et vg.: in spinis ACH*I

MWY. asc. spinae (-ne W, -neae Q) et suffocauerunt (soff. P, subf. L. offocauerunt M) illud (-t HZ* corr. Z²): incrementibus spinis suffocatum est G cum ff₂ q r. > non dedit fructum L.

8. aliut C¹P¹GH. caecidit CEZ*, cecidit DL. bonum G. fructum + bonum Q. hascendentem C; nascentem H, cf. ascendem q. afferebat BC KMTQTVWXZ² vg. cf. i. 32, Mt. xvii. 17 etc.: adf. ADEPG(-ant)HΘILORYZ*. hunum ter C. triginta Y, tringenta L; .xxx. DRW; tricensimum CG, trices. BT, treces. O, triges. ٢٣, xxxmū E. om. et post triginta H¹SC. sexaginta PLY; .LX. DRW; sexagensimum C, sexages. BOT¹SS, sesages. G, LXmū E. centum: .C. R; centesimum BCGOT¹SS, cmum E.

9. habet aures: habes lapsu Z* (corr. Z²). audiat: audiet L sed non infra; + et intelligens intellegat G cum uett. b d ff₂ i r (ut uidetur), etiam et qui intellegit intellegat a, cf. gr. D καὶ οὐνεὼν οὐνεὼν.

10. quum CΘ. singularis + et I*? Z. eum + dicentes Q. hii CDEPH^oΘ*ILRTWZ*. om. qui W. eo: om. E; illo D. erant: fuerant T; + .xii. D. cum duodecim (ὅν τοῖς δώδεκα gr. pl.) ABDH (quum H*)LMOQRY cod. caraf. (.xii. DL): de duodecim T; duodecim (om. cum) CE P (duodecem*, ΘIKMVWXXZ vg. (.xii. EVWZ).

cum duodecim parabolas
¹¹ et dicebat eis
 uobis datum est scire mysterium regni
 dei.
 (37. 1) Illis autem qui foris sunt
 in parabolis omnia fiunt
¹² ut uidentes uideant et non uideant
 et audientes audiant et non intel-
 legant
 ne quando conuertantur
 et dimittantur eis peccata
¹³ et ait illis nescitis parabolam hanc
 et quomodo omnes parabolas cog-
 noscetis?
¹⁴ (38. 2) Qui seminat uerbum seminat

¹⁵ hi autem sunt qui circa uiam
 ubi seminatur uerbum
 et cum audierint confestim uenit sa-
 tanas et aufert uerbum quod semi-
 natum est in corda eorum
¹⁶ et hi sunt similiter qui super petrosa
 seminantur
 qui cum audierint uerbum statim cum
 gaudio accipiunt illud
¹⁷ et non habent radicem in se
 sed temporales sunt
 deinde orta tribulatione et perse-
 cutione propter uerbum confestim
 scandalizantur
¹⁸ et alii sunt qui in spinis seminantur

rogauerunt eum. hi. qui cum eo erant. cum duodecim dicentes. quae est haec parabola.
¹¹ et ait illis. uobis datum est scire mysterium regni dei. illis autem qui foris sunt. in
 parabolis omnia fiunt ¹² ut uidentes uideant. et non uideant. et audientes audiant. et
 non intellegant nequando conuertantur. et dimittantur eis peccata. ¹³ et ait illis. nescitis
 parabolam hanc. et quomodo. omnes parabolas cognoscetis. ¹⁴ qui seminat uerbum
 seminat. ¹⁵ hi autem sunt. qui circa uiam seminati sunt. qui neglegenter uerbum sus-
 ciipiunt. et cum audierint. continuo uenit satanas. et aufert uerbum. quod seminatum
 est. in cordibus eorum. ¹⁶ et hi sunt similiter. qui super petrosa seminantur. qui cum
 audierint uerbum. statim cum gaudio suscipiunt illud. ¹⁷ et non habent radicem in se.
 sed temporales sunt. deinde orta tribulatione. et persecutione. propter uerbum con-
 festim scandalizantur. ¹⁸ et hi sunt. qui in spinis seminantur. qui uerbum audiunt.

parabulas P¹LRZ; de parabolis E *gat.*; quae est
 parabola hec T; parabolam W *vg.*, parabolulum D;
 + exponere W *cor. uat.* (sed non *mg.*); sed interro-
 gauerunt eum discipuli eius quae esset parabola
 ista G *ferre cum a (b) c d ff₂ i q (r).*

11. dicebat eis: ait illis G. uobis + autem
 P. scire ABDEP*HΘIMTOVWXYZ *cor. uat. f.*
 nosse CEP^{mo}KLQRT *vg. c ff₂ aur. ex Mt. xiii.*
 11, Luc. viii. 10; cognoscere G a b d i q; *graeci*
pl. γινῶναι sed aliqui omittunt cum ff₁. misterium
 CDEPLOTWY. om. autem Q. foris E*.
 sunt: + non est datum sed G; + omnia Y. in
 parabolis P¹GLR. omnia fiunt *codl. pl. (-ant E)*
et vg.: dicitur G *cum graecis D 28. 64. 124. 2vo et*
b c d ff₂ i r, omnia dicuntur a g.

12. + et ad init. P. ut uidentes uid. et non
 uideant (audiant T*Z* *sed corr. Z³*, aspiciant G):
 ut et uidentes uideant D. intelligant HΘW *vg.*
 demittentur V, dimittuntur L; dimittam G *cum*
d i q r, remittam ff₂. peccata + sua H.

13. parabol. bis DEPLR. hunc W. cognu-
 scetis G.

14. saeminat bis C, et sic *infra*.

15. hii CDEPGLORTWZ*. > sunt autem L.
 hubi C; quibus G. seminantur E. et cum:
 equum C, et quum Θ. audierint O, audirent Y.
 satanas CW, sathas Z* (*corr. Z²*). auferet P¹KL
 MOZ *c d i q r aur.*, auferat G. in corda e. ABD
 EHΘILMMOQRX*YZ* *cum d ff₂ aur.*: in corde
 e. CGKTX*Z² b ff₁ g₂ q r *gat.*; in cordibus e. VW
vg. cor. uat. cum gr. pl. ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν et
a f i; in eis (ἐν αὐτοῖς NCLΔ, ἐς αὐτοῖς B *etc.*) c δ.

16. hii CDEPGLORTW. similiter qui:
 sim. et qui E; > qui similiter D; qui sim. qui L.
 supra BEPGOMRT. petrosam O, petrossa DP.
 > et hii qui supra petrosa seminantur hi sunt G.
 quum *pr. CΘ*. accipiunt: suscipiunt E. illut
 GZ* (*corr. Z²*).

17. om. non T. horta C. persecutione DΘ,
 persequi. I. confestim: statim CT^c (*post rasuram*
9 litt.); continuo E. scandalizantur E, scandali-
 zentur M.

18. alia K*. spinis + sunt V*. hii CDEPIL
 ORTW.

hi sunt qui uerbum audiunt
 19 et aerumnae saeculi et deceptio diuitiarum
 et circa reliqua concupiscentiae introeuntes suffocant uerbum
 et sine fructu efficitur
 20 et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt
 qui audiunt uerbum et suscipiunt et fructificant
 unum triginta
 et unum sexaginta et unum centum.
 (39. 2) Et dicebat illis numquid uenit lucerna ut sub modio ponatur aut sub lecto?

nonne ut super candelabrum ponatur?
 22 (40. 2) Non enim est aliquid absconditum quod non manifestetur
 nec factum est occultum
 sed ut in palam ueniat
 23 si quis habet aures audiendi audiat.
 24 (41. 2) Et dicebat illis uidete quid audiatis
 in qua mensura mensi fueritis remetietur uobis et adicietur uobis.
 25 (42. 2) Qui enim habet dabitur illi et qui non habet etiam quod habet auferetur ab illo.

19 et per sollicitudines saeculi huius. et inlecebras diuitiarum et ceterae concupiscentiae. introeuntes suffocant uerbum. et sine fructu efficitur. 20 et hi sunt. qui super terram bonam seminati sunt qui audiunt uerbum. et suscipiunt. et fructificant. unum tricensimum. unum sexagensimum. et unum centesimum. 21 et dicebat illis. numquid accendunt lucernam. et ponunt eam sub modio. aut sub lecto. nonne ut super candelabrum ponatur. 22 non enim est aliquid absconditum. quod non manifestetur. nec factum est occultum. sed ut in palam ueniat. 23 siquis habet aures audiendi audiat. 24 et dicebat eis. uidete quid auditis. in qua mensura mensi fueritis. remetietur uobis. et adicietur uobis creditibus. 25 qui enim habet. dabitur illi. et qui non habet. etiam quod habet auferetur ab illo.

19. erumpnae C^{Pm}MR*, erumpnae LR^{sae}, erumpne W; aerumna HOMO, erumna P*, aerūpna E, erumpna D; aerumnas Y; et e fin. in ras. scr. est in A. saeculi CW vg. aerumn. saec. (ai μέμνηται τοῦ αἰῶνος): sollicitudines uictus et errores mundi G, cf. uett. d q, item soll. uictus et delectationes m. ff₂, sollicitudinibus uicti et delectationibus m. c, per sollicitudinem uictus et in errore saeculi b, prae sollicitudine uictus et errore mundi i (a def.). deceptione T. diuitiarum W, diuitiarum R. circa reliqua: reliquae G, circa reliquas T. concupiscentiae W, concupiscentias T. introeuntes: introentes K; simul incidentes G. soffocant P. fructo O. efficitur (γίγεται gr. pl.) ABPH*IMVWXYZ vg.: efficiuntur CDEGH¹OK LMORT, officiantur Q.

20. hii CDEPILORW. om. sunt G. supra BCEGOKLMOQRTVZ* (corr. Z¹). seminati sunt: seminatur E*? (corr. E¹); + hi sunt G, + hii sunt DEP^mLQR. > uerbum audiunt L. hunum ter C. triagenta P (a pr. in ras.); .xxx. DLRW; tricesimum BGOT, tricenis. C, triges. 55, xxxmū E; deinde om. et PX* vg. unum sec.: aliud G. sexaginta: .lx. DLRVW; sexagesimum BGOT55, sexagens. C, Lxmū E; deinde om. et P.

unum tert.: aliud G. centum: .c. R; centesimum BGOT55, centensimum C, cmum E; om. L. + ad fin. qui habet aures audiendi audiat O.

21. nunquid 5H. uenit: accenditur G (D ἀπτεται) cum c de ff₂ i r, cf. f. lucerna ut uidetur Y. s. m. poniatur L. lecto: lectum G. supra DEP H¹OLMQRX*. candelabrum R, cantell. L, candell. D.

22. > est enim L vg. > enim absconditum est aliquid W. aliqui^d H (in litura); aliud D. habsc. C. non sup. lin. H. non manifestatur D; nonifestetur L. hoc. C. occultum L. sed ut: quod non 55. in palam (pallam G) ueniat (eis φ. ἐλθῃ ΑΠ etc.): palam ueniat MWY; > u. in p. 5 cum gr. NCDLΔ etc.

24. audiastis Q, auditis M. in qua + enim G. remetietur W; remittitur LORV; remici. H, remitti. D. om. uobis pr. E. et adicietur (adicietur M, adicitur L, adicietur vg. Tisch., dicitur T) uobis (nos R): om. DG b e gat. (cum graecis DG 114. 7^{scr}. 2^{po}).

25. quis? X*. abet C(ter); + et Q. dantur O. illi: ei DEP*Q. om. non D. etiam W. auferetur D. ab illo: ab eo GL vg.; ab " eo ab" illo E sic.

- ²⁶ (43. 10) Et dicebat sic est regnum dei quemadmodum si homo iaciat seminem in terram
²⁷ et dormiat et exurgat nocte ac die et semen germinet et increseat dum nescit ille
²⁸ ultro enim terra fructificat primum herbam deinde spicam deinde plenum frumentum in spica
²⁹ et cum se produxerit fructus statim mittit falcem quoniam adest messis.
³⁰ (44. 2) Et dicebat cui adsimilabimus regnum dei

aut cui parabolae comparabimus illud?

- ³¹ sicut granum sinapis quod cum seminatum fuerit in terram minus est omnibus seminibus quae sunt in terra
³² et cum seminatum fuerit ascendit et fit maius omnibus holeribus et facit ramos magnos ita ut possint sub umbra eius aues caeli habitare.
³³ (45. 6) Et talibus multis parabolis loquebatur eis uerbum pr ut poterant audire

²⁶ et dicebat illis. sic est regnum dei. quemadmodum si homo. mittat semen in terram
²⁷ et dormiat. et exurgat nocte. ac die. et semen germinet. et increseat. dum nescit ille. ²⁸ ultro enim terra fructificat. primum herbam. deinde spicam deinde plenum granum in spica. ²⁹ et cum produxerit fructum. statim mittit falcem. quoniam adest messis.
³⁰ et dicebat. cui adsimilabimus regnum dei. aut cui parabolae. comparabimus illud.
³¹ sicut granum sinapis. quod cum seminatum fuerit in terram. minus est omnibus seminibus. quae sunt in terram. ³² et cum seminatum fuerit. ascendit. et fit maius. omnibus holeribus. et facit ramos magnos. ita ut possint sub umbra eius. aues caeli habitare. ³³ et

26. dicebat: + eis DX; + illis E^pmo. regnum dei: r. caelorum Q. quemadmodum IKYZ². om. si T cum graecis NBDLΔ etc. homo iaciat (ἀνθρώπος βάλη gr. pl.) AH¹ΘMWX vg. l. et homo iaceat FH¹IV: > iaciat homo BKT²VZ², > ieciat homo M, > iaceat homo C, homo iactat EL(jec.)Q (+ et), h. iactet GR i r et homo semen iactet d, > iactet homo q, > adiciat homo aur.; homo faciat D, > faciat homo POZ*; homo mittat a b c f. sementem (sae. C) = σπῆρον codd. vg. et l: semen GLQ uett.; + iaceat D. in terra E^pMT.

27. et obdormiat G. exurgat CMO*TWZ vg. nocte ac (hac C): n. et G vg. et semen (sae. C) = κ. δ σπῆρος: ac s. E. germinat Q. increseat: crescat BM. nesciat C. om. ille E.

28. Hultro C. enim + in H. erbam T. spicam: spinam Y. plenum: e in ras. A. frumentum: triticum G b c e; fructum B; granum d f g. in spicam KM*GQZ.

29. et cum se produxerit fructus (ὅταν δὲ παραῖω uel παραδοί δ καρπός) codd. pl. (om. fructus D*) H ff. aur.: et cum pr. fructus (om. se) C l; et cum pr. fructum G d f g; et cum sero pr. fr. X, et cum ex se pr. fr. 5 S, et cum fructum fece[rit] a, et c. fructum ediderit b, et c. mutauerit fructum c, cum autem produxerit fructus d, cum tradiderit fructus e. mittit (ἀποστέλλει cf. Ioel iv. 13 Heb. et LXX): mittit GH¹ΘVW; om. I. hadest mes-

sis C; > messis adest B²PO; adest tempus messis H¹Θ.

30. dicebat (-bant L*): + eis M. adsimilabimus cum ABCE^pFGHΘIMTQRX²YZ*, et -auimus OT: adsimulabimus D, -auimus L; assimilabimus KVVX*Z² vg. cui parabolae (-bole EW, -bulae D:PLR): in qua parabola G, cum d (-uola) e; in qua similitudine b, in quam parabolam c ff² i g. comparabimus cum AB(-au.)FG HIM(QX)5C: cumparabimus O -au. Y; conparabimus CDE^pΘKMT²TVWZ²H S; conpauimus L. illut P²GH.

31. sicut (ὡς gr. pl.): sicuti C; sic est enim sicut L; sic est ut (ὁμοία ἐστιν D) D²PMQR g². granum: enim T. synapis CDE, senapis Z, quum CΘ; om. Q. saem. C. fuerit in terram BOR Bentl. om. minus est ad in terra L. minus: minor B, minimum E^pmoR. que D. sunt in terram G O*.

32. quum CΘ. saeminatum C; natum 5 S. om. fuerit DR. hascendit C, ascendit V; + in arborem 5 S cor. uat*. (non mg.). fit maius (maior L, magus H*): statim maius est Q. homin. C. oleribus LT vg. Tisch. possint: sint L. humbra C, umbra W*. celi W. habitare: inhabitare G b c d e i g.

33. talibus: aliis G. parabolis D²P²GLR. loquebatur L. om. eis G. prohut C. poterent R.

³⁴ sine parabola autem non loquebatur
eis
(46. 10) seorsum autem discipulis suis
disserebat omnia.
³⁵ (47. 2) Et ait illis illa die cum sero
esset factum
transeamus contra
³⁶ et dimittentes turbam adsumunt
eum
ita ut erat in naui
et aliae naues erant cum illo
³⁷ et facta est procella magna uenti
et fluctus mittebat in nauem
ita ut impleretur nauis
³⁸ et erat ipse in puppi supra ceruical
dormiens

et excitant eum et dicunt ei
magister non ad te pertinet quia
perimus?
³⁹ et exurgens comminatus est uento
et dixit mari tace obmutesce
et cessauit uentus
et facta est tranquillitas magna
⁴⁰ et ait illis quid timidi estis?
necdum habetis fidem?
et timuerunt magno timore
et dicebant ad alterutrum
quis putas est iste quia et uentus et
mare oboediunt ei?
V.¹ Et uenerunt trans fretum maris
in regionem gerasenorum
² et exeunti ei de naui statim occurrit

talibus multis parabolis. loquebatur eis uerbum prout poterant audire. ³⁴ sine parabola autem non loquebatur eis. seorsum autem. discipulis suis. disserebat omnia. ³⁵ et ait illis in illa die. cum sero esset factum. transeamus contra. ³⁶ et dimissa turba. adsumserunt eum. ita ut erat in nauis. et aliae naues erant cum illo. ³⁷ et facta est procella uenti magna. et fluctus ascendeabant in nauis. ita ut impleretur nauis. ³⁸ et erat ipse in puppe. supra ceruical dormiens. et excitantes eum. dicunt ei magister. non ad te pertinet. quia perimus. ³⁹ et exurgens comminatus est uento. et dixit mari. sile obmutesce et cessauit uentus. et facta est tranquillitas magna. ⁴⁰ et ait illis. quid timidi estis. quomodo nondum habetis fidem. et timuerunt timore magno et dicebant ad alterutrum quis putas est iste. quia et uentus et mare oboediunt ei. V. ¹ Et uenerunt trans fretum in regionem gerasenorum. ² et exeunte eo de nauis. statim. occurrit ei homo de monumentis in spiritu immundo. ³ qui

34. parabola D⁸P¹G¹L¹R. seorsum C autem: tamen G; om. E*. diserebat P; loquebatur E. homnia C.

35. Inc. in illa die cum sero esset factum ait illis ihs G. illa die ABCEH*MTY: > die illa D⁸P* corp. ox.; in illa die H¹Θ¹ILQRWX vg. Tisch.; in die illa P¹K¹M¹O¹VZ; graeci enim ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. quum Θ. om. sero T* (corr. T¹).

36. dimittens DT. turba E. adsumunt AB CEF¹GH¹Θ¹ILM¹O¹QRX¹YZ*: ass. DKMTVWX* Z² vg. om. eum R. ut erat (ὡς ἦν) in nauis BCEGILQRTW vg. uett. pl.: ut erant in n. AHΘ¹MY¹ l q aur.; > ut in n. erat KVZ, > ut in n. erant D⁸F¹MO. alie OW. nauis erant G. et aliae n. erant om. D.

37. factus G*. mittebat codd. pl. vg. et uett.: mittebant EX aur. ex gr. τὰ κύματα ἐπέβαλλεν; ascendeabant f. in nauem codd. pl.: in nauim D vg.; in nauis Z. itta R. impleretur codd. pl. et vg.: impleretur CD⁸PLMO(-itur)R. naues B.

38. > ipse erat E. in pupi D⁸P, in puppim G;

+ nauis L; + a D* (sed expunct.). super EFH*OW vg. Tisch. domiens Z* (corr. Z²). et excitantes eum (deinde om. et) dic. Θ. dicant G*, dicent Z* (corr. Z²). ei codd. pl.: illi E vg. Tisch. quia: quod X^c.

39. exurgens MOTWZ vg.; exiens C. tace sine add. codd. pl. et vg. cum graeco: + et AFLT. obmutesce G. ommutesce FHΘ¹MWXY, omotesce L. et cessauit (caess. C): eccessauit T. trancillitas L, tranquillitas G.

40. quid Y. magno timore codd. paene omni. (et A, perperam Tisch. tim. magn.): > timore magno (φόβον μέγαν) W vg. Tisch., et sic Par. Lat. 13171, Harl. 2826 et add. ant. > iste est W. quia (om. et) BCGT. uenti KW. > et mare et uentus D. hoboediunt C, obediunt LWY vg.

V. 1. uenierunt D; ueniunt LQ. in regione BQZ. gerasenorum codd. pl. (a in ras. H) et vg. et uett. cf. Mt. viii. 28: gerassen. BH*, geresen. W, gyrasen. E.

2. exeunti (exeunt Z*, exeunte B) ei (ἐξελθόντι

ei de monumentis homo in spiritu
inmundo
³ qui domicilium habebat in monu-
mentis
et neque catenis iam quisquam eum
poterat ligare
⁴ quoniam saepe compedibus et catenis
uinctus
disrupisset catenas
et compedes comminuisset
et nemo poterat eum domare
⁵ et semper nocte ac die in monumentis
et in montibus erat
clamans et concidens se lapidibus
⁶ uidens autem iesum a longe

cucurrit et adorauit eum
⁷ et clamans uoce magna dicit
quid mihi et tibi iesu fili
dei summi?
adiuro te per deum ne me torqueas
⁸ dicebat enim illi exi spiritus inmunde
ab homine
⁹ et interrogabat eum quod tibi nomen
est?
et dicit ei legio nomen mihi est
quia multi sumus
¹⁰ et deprecabatur eum multum
ne se expelleret extra regionem
¹¹ erat autem ibi circa montem
grex porcorum magnus pascens

domicilium habebat in monumentis. et neque catenis iam. quispiam poterat eum ligare.
⁴ quoniam sepe compedibus et catenis alligatus disrupisset catenas. et compedes comminuisset. nec quisquam poterat eum dominare. ⁵ et semper nocte ac die in monumentis. et in montibus erat. clamans. et concidens se lapidibus. ⁶ uidens autem iesum a longe. cucurrit. et adorauit eum. ⁷ et clamans uoce magna. dixit. quid mihi et tibi. iesu fili dei summi adiuro te per deum. ne me torqueas. ⁸ dicebat enim illi. exi spiritus inmunde. ab homine. ⁹ et interrogabat eum. quod tibi nomen est. at ille respondit. legio mihi nomen est. quia multi sumus. ¹⁰ et deprecabatur eum multum. ne expelleret eos extra regionem. ¹¹ erat

αὐτῶ ἀπ' etc.) codd. pl. et vg., l: exeunte eo ἐξελ-
θόντος αὐτοῦ NBCLA etc.) D f, cf. exeunte ipso b,
exeunte r₂; cum exissent e, descendantibus illis c,
exeuntibus illis d (cum D^{gr}) ff₂. de naue V*. om.
statim R cum gr. B et b c e ff₂ i. hoccurrit C.
om. ei KVVZ* vg. cor. uat. mg. > homo de mon.
M; homo (om. de mon.) D. in: et Z* (corr.
Z³). inmundo codd. pl.: immundo EMXW vg.
Tisch.; om. D.

3. Post domicilium ras. 3 litt. K. nque L.
catenis (et u. 4) W, canis O* (te superscr.). iam:
eum E (et rursus eum infra); om. W (cum AC²
Π al. pl.) i q r. eum poterat codd. pl.: eum po-
terat Θ; > poterat eum M vg. Tisch. cum gr.

4. quoniam: quia Q. sepe DPLQRWY. com-
pedibus cum ABCEHIKMTVWXY vg.: cump.
R, comp. DFFGOLMOQZ; et > comp. sepe Q.
> catenis et comp. E. disrupisset codd. plur.: di-
rupisset W vg.; dirupisset H*; dirumpisset BD
PKMO; dirumpisset M; disruptas L. catinas
R, catenas W. conpedes DFFGH¹OLMOR.
comminuisset FG, comminuisset R, communis-
set O*. poterat codd. et uett. pl. (posset d ff₂ i q,
posse e): ualebat (ταχye) b, ualeret c. > eum
poterat L. domare: dominare E.

5. semper + in L. hac C; et E. diae C.
> die ac nocte Θ vg. om. in monum. et F. mon-
tibus in ras. Z. clamans BCEFGIKLO*QR

TVWX*Z. vg. cum gr. et b f δ aur.: et clamans
ADPHMMO^{mo}X^oYI; uett. exclamans c d ff₂ i q r;
potuit et clamans ex exclamans fluxisse. > lap.
se conc. E.

6. a longue D, álonge 5th. > a longe ihm O.
concurrit Y; cocurrit L; occurrit FH¹ΘZ* (corr.
Z³).

7. clamans: exclamans GQ. magna + et Q.
dicit λέγει gr. pl.) codd. plur. et l δ aur.: dixit
DEPMQRTW vg. cum D^{gr} al. pl. et b c d e f ff₂
q r; + ei H¹ΘKVNZ. mihi in ras. O. tibi + est
mulier D (sed mulier expunctum). ihs G. filii
ACDLQRT. summi codd.: altissimi W vg. ex
Luc. viii. 28. deum + uerum W. om. me D.

8. dicebant D. illi + ihs P^{mo}L. exii LR.
spirite Y. inmunde EWX*Z² vg. Tisch. hab C.
homine: + isto 5³; + et exiit P^{mo}.

9. interrogauit P^{mo}G*. quod: quid QW. di-
cit ei: dicebat ei R; dicit illi P*; dicunt illi D;
dixit (om. ei) G. nomen mihi est codd. pl.:
> mihi nomen est LQZ*? vg.; > nomen est mihi
EG. om. quia multi sumus E.

10. om. et L. deprecabatur EPHLORYZ*,
diprecabatur D; deprecabantur G (deprae.) 5³.
om. multum G. se: eos G; om. F.

11. pascens: pascensium Q cum S^cALA b d g;
om. D; + in agris 5³ cor. uat* (non mg.) sine
auct. gr.

- ¹² et deprecabantur eum spiritus dicentes
mitte nos in porcos ut in eos introeamus
¹³ et concessit eis statim iesus
et exeuntes spiritus inmundi introierunt in porcos
et magno impetu grex praecipitatus est in mare
ad duo milia et suffocati sunt in mare
¹⁴ qui autem pascebant eos fugerunt
et nuntiauerunt in ciuitatem et in agros
et egressi sunt uidere quid esset facti
¹⁵ et ueniunt ad iesum

- et uident illum qui a daemonio uexabatur sedentem uestitum et sanae mentis
et timuerunt
¹⁶ et narrauerunt illis qui uiderant qualiter factum esset ei
qui daemonium habuerat et de porcis
¹⁷ et rogare eum coeperunt
ut discederet a finibus eorum.
¹⁸ (48. 8) Cumque ascenderet nauem
coepit illum deprecari qui daemonio uexatus fuerat ut esset cum illo
⁹ et non admisit eum
sed ait illi uade in domum tuam ad tuos

autem ibi iuxta montem grex magnus porcorum pascens. ¹² et deprecabantur eum demonia dicentes. mitte nos in porcos. ut in eos introeamus. ¹³ et concessit eis statim iesus. et exeuntes spiritus inmundi. introierunt in porcos et magno impetu grex praecipitatus est in mari. erant autem quasi duo milia. et suffocati sunt in mare. ¹⁴ qui autem pascebant eos. fugerunt. et nuntiauerunt in ciuitatem. et in agros. et egressi sunt. uidere quid esset factum. ¹⁵ et uenerunt ad iesum. et uident illum qui a daemonio uexabatur sedentem uestitum. et sanae mentis. et timuerunt. ¹⁶ et narrauerunt illis qui uiderant. qualiter factum esset ei qui daemonium habuerat. et de porcis. ¹⁷ et coeperunt rogare eum. ut discederet a finibus eorum. ¹⁸ cumque ascenderet in nauem coepit eum deprecari. qui a daemonio uexatus fuerat. ut esset cum illo. ¹⁹ et non dimisit eum sed ait illi. uade in domum tuam.

12. depraec. EGH¹*LOYZ*, diprec. D¹; di-
praec. PR. spiriti + inmundi E. in eos introue-
amus R*; > eamus in eos Q.

13. et c. e. s. ihs om. T* (sed add. T rec.). con-
cessit (ἐπέτρεψεν): praecepit G, permisit a b e i q.
eis: ei C. > ihs et statim G. inmundi G*; inmundi
EMWX vg. Tisch. > in porcos intr. B. introye-
runt C; intrauerunt L. inpetu CLOT; impetum
H; + habiit E ex Mt. viii. 32. grex: gres X*.
praecipitatus DW, praecipatus Z*; graeci ὄρμησεν
ἢ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ. om. est Z. mare pr.:
mari Z*; + erant autem BPTO cum graecis A
C²Π al. pl. et uett. af g₂ i l; + erant enim X. ad
codd. pl. et vg.: quasi (ὡς) BPTO; et G. dno O.
millia vg. ad duo milia om. D. om. et GQ.
suffocati L. in mare ABFGHKMQX*Y: in ma
L; in mari CDEPΘIMORTVWX²Z vg. Tisch.;
ablatius mare etiam poëta notus est ut Lucr. vi.
695, Ouid. Trist. v. 2. 20, et Pont. iv. 6. 46 (Ister
In caput Euxino de mare uertit iter) et gram-
maticis; uide supra ad i. 16, iv. 1.

14. fugierunt CDΘT. nunciau. W, nuntiab. T.
in ciuitate CDPT*FLT. om. in L. agris CT.
egresi R, gresi L. factum (ut expr. gr. τὸ γεγονός)
P^{mg} X^h SC. > facti quid esset L.

15. uenerunt P^{mg}QR5. uiderunt Q. ha C.
demonio DPLR^{az}W. uexabatur O*. sane EI
OY. mentis sine additamento codd. pl. et vg. et
uett. cum gr. D 17.*27: + qui (quae B) habuerat
legionem (τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα) BH¹ΘMO
Bentl. cum Dunelm. A. 11. 16 et A. 11. 17, M. B.
Cotton. Otho C. v, Add. 5463.

16. qui: quid D; que T. esset: est DL. ei:
om. D; + et P^{mg}Q; et (sine ei) BM; et de eo L.
demonium DPLOR^{az}W, daemonio G. abuerat
C. porciis E*.

17. ceperunt W. > coeperunt eum vg. disce-
deret L, descenderet M. a finibus (ἀπὸ gr. pl.)
ADEPGKLMQ²R²VWXYZ: de finibus (ἐκ Δ) BC
HΘIMOT vg. eorum: u- in ras. scr. A.

18. quumque HΘ. ascenderunt Y; + in CL
QR. nauim D vg. cepit W. depraecari BEPIL
ORYZ*, diprec. D; deprecare M et depraec. G;
rogare CT. daemonio (dem. P²LR^{az}X, daemo-
nium H*) uexatus (δαμονισθεῖς) codd. pl. et P*:
a daemonio (dem. DPTW, daemonia M) uexatus
CDEP^{mg}ΘKMTVWZ¹vg. uexatus fuerat: uexa-
batur B.

19. et: ihs autem ΘKVZ cum D^{or} etc., et b d e
ff₂ i (non l) q r, ihs uero c aur. admisit: ammi-

et adnuntia illis quanta tibi dominus
fecerit et misertus sit tui
²⁰ et abiit et coepit praedicare in de-
capoli
quanta sibi fecisset iesus
et omnes mirabantur.
²¹ (49. 2) Et cum transcendisset iesus
in naui
rursus trans fretum conuenit turba
multa ad illum
et erat circa mare
²² et uenit quidam de archisynagogis
nomine iairus
et uidens eum procidit ad pedes
eius
²³ et deprecabatur eum multum dicens
quoniam filia mea in extremis est

ueni inpone manus super eam ut salua
sit et uiuat
²⁴ et abiit cum illo
et sequebatur eum turba multa et
comprimebant illum.
²⁵ Et mulier quae erat in profluuiio san-
guinis annis duodecim
²⁶ et fuerat multa perpressa a complu-
ribus medicis
et erogauerat omnia sua
nec quicquam profecerat
sed magis deterius habebat
²⁷ cum audisset de iesu
uenit in turba retro
et tetigit uestimentum eius
²⁸ dicebat enim quia si uel uestimentum
eius tetigero salua ero

ad tuos. et adnuntia illis. quanta tibi dominus fecerit. et misertus est tui. ²⁰ et abiit. et coepit praedicare in decapoli, quanta fecisset ei iesus. et omnes mirabantur. ²¹ et cum trans-
fretasset iesus. in naui rursus. conuenit turba multa ad eum iuxta mare. ²² et ecce uenit
quidam archisynagogus. nomine iairus. et uidens eum. procidit ad pedes eius. ²³ et de-
precabatur eum multum dicens. quoniam filia mea. in extremis est. ueni inpone manum
super eam. ut salua sit. et uiuat. ²⁴ et abiit cum illo et sequebatur eum turba multa et
comprimebant illum ²⁵ et mulier quaedam quae erat in profluuiio sanguinis. annis duodecim.
²⁶ quae multa fuerat perpressa. a plurimis medicis. et erogauerat omnia sua. et nihil profe-
cerat. sed magis. deterius habebat. ²⁷ cum audisset de iesu uenit in turba retro. et tetigit
uestimentum eius. ²⁸ dicebat enim. quia si uel uestimentum eius tetigero. salua ero.

sit FKMVZ², admissit DPL; dimisit EX* f l;
permisit Θ c ff₂; sinuit b. annuntia DKTVX*Z²
5H, annuncia WSC, adannuntia Y. > fecerit
dñs M. fecerat H*. missertus DL. sit: est
BCEFG*T. tui: tibi D.

20. caepit D, cepit W. predicare DW. de-
capuli DPF*R, decapilli L, diecapoli V; decapo-
lim F, decapulim G. sibi: tibi sibi D* (tibi
expunct.); illi F. homnes C.

21. Inc. cum ascendisset autem ihs in naui et
uenisset trans fretum iterum conuenit etc. G. quum
CΘ. transcendisset (trasc. K, trans sc. E): as-
cendisset GX*SS. om. ihs L. nauem X, nauim
5. > rursus in naui Q. rursus W vg. tuba Y*
(superscr. r Y¹). illum: eum E vg. cir O* (+ ca
O¹).

22. quidam + uir E. archisyn. CGHΘIK
MQRVWXZ vg.: archisin. DPL (duobus uerbis)
MT, arcissin. T, archesyn. ABH*OY, archi syna-
gogiis E*. n. iayrus CT, nomin iarus L. procedit
BDPLQRX*; procidens K.

23. deprecabatur BEGILORYZ*, diprec. D, di-
pracc. P. om. eum R. quoniam: quia Q. ex-
trimis LRY. impone WX^c vg.; imponere Q.
manus: manum GWSSC; manuum Q; + tuam
GSS. ut: et H. salba C.

24. om. illo L. om. eum R. comprimebant
ABCΘIMQTWXY vg.: conprim. DFGHK*LM
OVZ, conpraem. E, compraem. R; conprimebat K^c,
illum: eum vg.

25. que D. profluio DPLTY, profuio R. duo-
decem P*; .XII. DERWZ.

26. om. et L. fuerat: erat T. perpesa Y. con-
pluribus EPGΘIKLMVZ; cumplurimis Q, con-
plurimis R. medicis E*. aerog. C. nec: om. L;
ne E. quidquam CORSS. proficerat BDEPGIL
MMTORVZ. om. magis ER.

27. quum HΘ. audisset D. in turbam QZ*.
uestimenta X*.

28. enim + intra se LQ. quia: quod F. om.
uel T*. uestimenta DE. salba ero C; saluaro
L, saluauero R.

²⁹ et confestim siccatus est
fons sanguinis eius
et sensit corpore quod sanata esset a
plaga
³⁰ et statim iesus cognoscens in semet
ipso uirtutem quae exierat de eo
conuersus ad turbam aiebat
quis tetigit uestimenta mea?
³¹ et dicebant ei discipuli sui
uides turbam comprimentem te et
dicis quis me tetigit?
³² et circumspiciebat uidere
eam quae hoc fecerat
³³ mulier autem timens et tremens sciens
quod factum esset in se
uenit et procidit ante eum
et dixit ei omnem ueritatem

³⁴ ille autem dixit ei filia fides tua te
saluam fecit uade in pace
et esto sana a plaga tua.
³⁵ Adhuc eo loquente ueniunt
ab archisynagogo dicentes
quia filia tua mortua est
quid ultra uexas magistrum?
³⁶ iesus autem uerbo quod dicebatur
audito
ait archisynagogo noli timere tantum-
modo crede
³⁷ et non admisit quemquam sequi se
nisi petrum et iacobum et iohannem
fratrem iacobi
³⁸ et ueniunt in domum archisynagogi
et uidet tumultum et flentes et heiu-
lantes multum

²⁹ et confestim. siccatus est fons sanguinis eius. et sensit in corpore. quod sanata esset a plaga.
³⁰ et statim iesus. cognoscens in semetipso. uirtutem quae exierat de eo. conuersus ad turbam
ait. quis tetigit uestimenta mea. ³¹ et dicebant ei discipuli eius. uides turbam. comprimentem
te. et dicis. quis me tetigit. ³² ipse autem circumspiciebat uidere eam. quae hoc fecerat.
³³ mulier autem timens et tremens. sciens. quod factum esset in se. uenit. et procidit ante
eum. et dixit ei. omnem ueritatem. ³⁴ iesus autem dixit ei. filia. fides tua te saluam fecit.
uade in pace. et esto sana a plaga tua. ³⁵ adhuc eo loquente. uenerunt ab archisynagogo.
dicentes. quia filia tua mortua est. quid ultra uexas magistrum. ³⁶ iesus autem. audito hoc
uerbo. ait archisynagogo. noli timere. tantummodo crede. ³⁷ et non ammisit quemquam
sequi se. nisi petrum et iacobum. et iohannem fratrem iacobi. ³⁸ et uenit in domum archi-

29. siccatum C. fonsanguinis L. eius: illius
L; om. D. corpori BCGIKTXZ. quod: quia
vg. om. a DEP* (+ mg.).

30. cognoscens G. semet CT. > in semetipso
cogn. vg. que D. de eo: ab eo DEP; de illo vg.
om. conuersus D. aiebat: agebat C, ayeat T^c;
ait L; dicebat G. stetigit L; tetigerit V.

31. sui: eius BEG; illius C^{mp}KLQRTVZ.
conprim. BC^{mp}G^oIKMORVXZ, conprem. DEP*,
conpraem. EL. quis: qui D.

32. circum spiciebat A, circunspic. 5, circum-
spec. Q, circuminspic. TXZ*; + ihs Q. uidere
sup. ras. Q. que D. facerat R. > feceret hoc Q.

33. autem: uero vg. tremens et tremens C
lapsu. om. et tremens G. sciens: insciens Z*;
+ ob hoc quod fecerat absconse a cum D gr. min.
+ quod fecerat occulto d(-tum) ff₂ i r; esset: est
H. procedit DELRQ. hante C. homn. C. uiri-
tatem Z*.

34. ille: ihs DEP*OMO. saluam L.

35. athuc X, aduc T. eo: illo T. ueniunt:

uenerunt R; + nuntii 55(-cii). ab archisyna-
gogo CEG^oIMOQRX*Z (-ga Z*) cod. caraf. C,
et ab archisin. DEL(duobus uerbis)M, ab arche-
syn. ABHX^cY, ab arcissin. T* (s del.): ab archi-
synagogi V sensum exprimens; ad archisynagogum
KW5H5 ff₂ (cf. Luc. viii. 49 ubi nonnulli ad
principem synagogae legunt); cf. ad archisynagogo
q, ad principem synagogae b. hultra C.

36. ihesus C uide ad Mt. i. i. uerbo q. d.
audito codd. omnes et Bentl.: > audito uerbo q. d.
vg. Tisch., graeci enim ἀκούσας uel παρακούσας
τὸν λόγον λαλοῦμενον. archisin. BCEGH^oIK
MQRVWX*Z(-ga Z*) vg.: archisin. DEL(duob.
uerb.)M, arcissin. T, archesyn. AH^cOX^cY. ti-
mere + et P^{mp}.

37. ammisit FKMVZ², admisit DEL; dimisit
X. quenquam GZ. sequi se codd. omnes et Bentl.:
> se sequi vg. Tisch., graeci enim pronomem prae-
mittunt αὐτῷ ἀκολουθεῖν uel similia. iohannem
5C. fratrem + eius D sed expunct.

38. in: ad OM. archisynagogi CEH^oIK

³⁹ et ingressus ait eis
quid turbamini et ploratis?
puella non est mortua sed dormit
⁴⁰ et inridebant eum
ipse uero eiectionibus omnibus
adsumit patrem et matrem puellae et
qui secum erant
et ingreditur ubi erat puella iacens
⁴¹ et tenens manum puellae
ait illi
talitha cumi quod est interpretatum
puella tibi dico surge
⁴² et confestim surrexit puella et ambu-
labat
erat autem annorum duodecim

et obstipuerunt stupore maximo
⁴³ et praecepit illis uehementer ut nemo
id sciret
et dixit dari illi manducare.
VI. ¹ (50. 1) Et egressus inde abiit in
patriam suam
et sequebantur illum discipuli sui
² et facto sabbato coepit
in synagoga docere
et multi audientes admirabantur in
doctrina eius dicentes
unde huic haec omnia et quae est
sapientia quae data est illi
et uirtutes tales quae per manus eius
efficiuntur?

synagogi. et uidit turbam flentem. et heulantem multum. ³⁹ et ingressus. ait eis. quid tur-
bamini. et quid fletis. puella non est mortua. sed dormit. ⁴⁰ et inridebant eum. ipse uero
eiectionibus omnibus. foras adsumpto patrem et matrem puellae. et eos qui cum eo erant.
introiit ubi erat puella iacens. ⁴¹ et tenens manum puellae. ait ei. talitha. cumi. quod est
interpretatum. puella. tibi dico. surge. ⁴² et confestim surrexit puella. et ambulabat.
erat autem annorum xii. et obstupuerunt omnes stupore magno. ⁴³ et praecepit illis uehe-
menter. ut nemo hoc sciret. et iussit illi dari manducare. VI. ¹ Et egressus inde. abiit
in patriam suam. et secuti sunt eum discipuli eius. ² et facto sabbato. coepit docere in
synagoga. et multi audientes. admirabantur in doctrina eius dicentes. unde huic haec
omnia. et quae est haec sapientia quae data est illi quod uirtutes tales per manus eius effi-

MQRVX*Z *vg.*: archisynagogo BG; *ceteri ut supra, sed* archisin. W. uidet: uidit E:P(*sed it in ras.*)GH'I'QKLRQTVWX^c5 f f₂ l = ιδωπει; uidet H*. cumuultum Q. *om. et (ante flentes)* D. *om. et hei. multum et G. heiolantes E, heiolantes L, eiulantes CQRTVWZ vg. Tisch., iulantes D.*

39. ingresus LR. eis: illis BEO *vg.* dormiuit Q.

40. irridebant DW *vg.* ipsae D*. eiectionibus C, iectionibus DL, eiactis Q. homin. C. adsumit *etc.*, cum *gr. codd. et vg.* (ass. KMWVX*Z² *vg.*); adsumet O*; adsumpsit (ass. T, adsums. QZ*) D:P G:OLTZ; assumpto patre et matre F. puelle W. > erant secum E. *om. et post erant Z*(+Z²).* ingreditur (εισπορεύεται) *codd. plur. et cod. caraf.* 5C: ingrediuntur DEH'I'QKLMORVWZ5H. hu bi C. > puella erat *vg.*

41. puellae (-le W): eius F; + et E. > puelle manum V. talitha ABH*KMOX*VH5C: thalitha FGIMVX*Z², thalitha Z*; tabitha CD:P H'OLW5, thabitha EQR, tabita P*T. -cumi. A,

comi DLQ, cumii R, chumi G. *om. est T. interprae. BCEPΘIMTORVZ*. om. -terpretatum puella L.*

42. hamb. C. duodecim P*; .xii. DELRW. obstipuerunt ABFGHΘIMMOTVXZ et hobstip. C: obstupuerunt DE:PKLQRWY *vg. Tisch.*; + parentes eius E *ex Luc. viii. 56*; + omnes L cum D^{er}. c f f₂ 5₂ i g. stupore (ἐξέστησαν ... ἐκστάσει): timore B. maximo (magx. D*, g *expunct.*): magno (*graecci enim μεγάλη*) GR *vg.*

43. praecepit D(pre).P:LQR. eis D. uehementer D, uehementer L, uehementer T. huti C; et K*. dixit (είπεν): iussit WX*55. dari: dare EG.

VI. 1. *om. et pr. Z*(+Z²).* egressus L. abit L; ibat E. sequaeb. EL. illum: eum D:P*W *vg.* sui: illius BCEOTZ; eius P^{mo}(*sed in ras.*)GLQR.

2. sabbatho 5H. caepit L. sinagoga P:LM; synagogam C. ammirab. D:P*IKMMTVX*Z². in: super X*. doctrinam GO. huic: *om.* R; hic V; hui Z*. > omnia haec G*. *om. et LQR. que ter D. illi: ci R. manus eius: m. illius T.*

- ³ nonne iste est faber filius mariae frater iacobi et ioseph et iudae et simonis?
nonne et sorores eius
hic nobiscum sunt?
et scandalizabantur in illo.
⁴ (51. 1) Et dicebat eis iesus
quia non est propheta sine
honore nisi in patria sua
et in cognatione sua
et in domo sua
⁵ et non poterat ibi uirtutem ullam facere nisi paucos infirmos inpositis manibus curauit
⁶ et mirabatur propter incredulitatem illorum.
(52. 2) Et circumibat castella in circuitu docens.

- ⁷ (53. 2) Et conuocauit duodecim
et coepit eos mittere binos
et dabat illis potestatem spirituum immundorum
⁸ et praecepit eis ne quid tollerent in uia nisi uirgam tantum
non peram non panem neque in zona aces
⁹ sed calciatos sandaliis
et ne induerentur duabus tunicis.
¹⁰ (54. 2) Et dicebat eis quocumque introieritis in domum
illic manete donec exeatis inde.
¹¹ (55. 2) Et quicumque non receperint uos
nec audierint uos
exeuntes inde excutite
puluerem de pedibus uestris
in testimonium illis.

ciuntur. ³ nonne iste est faber filius mariae frater iacobi et ioseph et iudae. et simonis. nonne et sorores eius hic nobiscum sunt. et scandalizabantur in illo. ⁴ et dicebat eis iesus. quia non est propheta sine honore nisi in patria sua. et in cognatione sua. et in domo sua. ⁵ et noluit ibi uirtutem ullam facere. nisi paucos infirmos curauit. inponens eis manibus. ⁶ et mirabatur super incredulitate illorum. et circuibat iesus castella. in circuitu docens. ⁷ et conuocauit duodecim. et coepit eos mittere binos. et dedit eis potestatem. spirituum immundorum. ⁸ et prohibuit eis ne quid tollerent in uia. nisi uirgam tantum. non peram. non panem. neque in zona aes. ⁹ sed calciatos sandaliis. et ne induerentur duabus tunicis. ¹⁰ et dicebat eis. quocumque introieritis in domum illic manete. donec exeatis inde. ¹¹ et

3. nonne hic X* *vg.* est + ioseph G. faber filius mariae (ὁ τέκτων ὁ υἱὸς τῆς M. NABCDL ΔΠ *etc.*) ACH*IKMMTO*VW(marie)X*YZ *vg.* f. l q: fabri filius et m. BDṠPGΘO*QRT(marie)X* cum a b c e (g₂) i r et minusculis graecis; fabri filius m. E; faber filius et m. H^c; > filius fabri et m. L. ioseph Y*; ioetis a d cum gr. BDLΔ(non δ) *etc.*; om. cff₂i. iude W, iudeae R. symonis CDE. nonne (om. et) LQR. om. eius LR. om. hic E. in illo: in eo DR.

4. eis: om. R; illis L *vg.* non: nemo E. profeta DṠL. > in sua patria T; in patriam suam G. et in cognatione (cognitione QZ*) sua (ἐν τῇ συγγενείᾳ αὐτοῦ tantum K* 2⁸ *et* cett. συγγενέσων uel συγγένεσων): om. M cum gr. N* c. et in domo (-u DQRVZ) sua: om. e. > et in dom. s. et in cogn. s. M^Wc *vg.*

5. et + ideo DEṠ. ibi: illic E. uirtutem ullam (οὐδέμιν δύνανται) cum ABC(hullam)PH* (-es H¹)ΘIMOstQRTWX^cY *vg.* f. l: > ulam uirt. G; uirtutes ullas O*; uirtutem multam DELM i q, uirtutes multas K^WX*Z cff₂g₂r. paucos G. infirmos L. inpositis DEṠLR, impositis KX *vg.*; ut possi//tis Q. manibus + illis Θ.

6. mirabantur DE. incredulitatem T. illorum: eorum BDEṠOKLMRVX*Z *vg.* circumibat ACDṠHΘIL(*duob. uerbis*)QRTXY: circumiebat B, circuibat EṠ*GKMMTOVWZ *vg.*; + ihs G. castellam Q. dodecens L, do//cens E.

7. conuocauit (προσκαλεῖται plur. sed προσκαλεσάμενος pauc.): uocauit *vg.* duodecem Ṡ*; .XII. DELRW. om. et EH*. cep̄ W. eos: ille D. illis: eis Ṡ^moLQR; eis illis E; illos V*. spiritum Y. immundorum ELMX* *vg.* Tisch.

8. praecipit D(pre).ṠPLQR. in uia *codd. pl. et* *vg.*: in uiam (ἐς ὁδόν) ΘT^{ree}(Bentl.). nisi uirgam (-ga GM): om. T*. in zona (ziona E): in zonam (ἐς τὴν ζώνην) G (Bentl.).

9. set H. calciatos *codd.* (-tus L): calceatos *vg.* sandalis DEṠPL^cY; scandalis L*Q*(-is)R. duabus: .II. D. tunicis DEṠPLV, tunicis E*.

10. quocumque Ṡ^h. om. in T. domo H. exiatis Ṡ. In M deest quaternio xv post quocumque usque ad viii. 12 generati | oni isti.

11. om. et Ṡ. quicumque Ṡ; + locus L. receperint BDEṠLR; receperit YZ*. nec (neque DE Ṡ^moR) audierint (-rit Z*) uos (om. Ṡ): om. G. excute Q. pulberem C, puluerem Y. peditibus D*.

- 12 (56. 8) Et exeuntes praedicabant
ut paenitentiam agerent
13 et daemonia multa eiciebant
et ungebant oleo multos aegrotos et
sanabant.
14 (57. 2) Et audiuit herodes rex mani-
festum enim factum est nomen eius
et dicebat
quia iohannes baptista resurrexit a
mortuis
et propterea inoperantur
uirtutes in illo

- 15 alii autem dicebant quia
helias est
alii uero dicebant propheta est quasi
unus ex prophetis.
16 (58. 2) Quo audito herodes ait
quem ego decollauī iohannen
hic a mortuis resurrexit.
17 (59. 2) Ipse enim herodes misit ac tenuit
iohannen
et uinxit eum in carcere
propter herodiam uxorem philippi
fratris sui quia duxerat eam.

quicumque non receperint uos. nec audierint uos. exeuntes inde excutite puluerem de pedibus uestris. in testimonium illis. amen dico uobis. tolerabilis erit sodomis. aut gomoris in die iudicii. quam illi ciuitati. ¹² et exeuntes praedicabant. ¹³ et ungebant oleo. multos aegros. et sanabantur.

¹⁴ Et audiuit herodes rex. manifestum est enim factum nomen eius. et dicebat quia iohannes baptista. resurrexit a mortuis. et propterea. operantur uirtutes in illo. ¹⁵ alii autem dicebant quia helias est. alii uero dicebant. quia propheta est. quasi unus ex prophetis. ¹⁶ quo audito herodes dicebat. quem ego decollauī. iohannen. ipse resurrexit a mortuis. ¹⁷ ipse enim herodes. misit et tenuit iohannen et alligauit eum. et misit in carcere.

12. om. et DEP* (+ mg. H*LY. exeuntes + illi QR. predicabant DW, prad. L*, praediabant Z* (corr. Z²). poenitentiam CDL vg., pen. PRW; paenitentia Z* (corr. Z²).

13. demonia DPLW; daemones O*. eiciebant DL, eiciebant M', eiciebant vg. Tisch. ungebant codd. pl. et vg.: ungebant C(hung.) DGΘK LMORX; unguentes E. holo C. aegrotos D FHΘXY, et egrotos AP*(G) q: aegros BEIKM QVZ vg. Tisch. a b c d f ff₂ r δ, egros P^{ms} LORTW aur., egros C; infirmos l. sanabantur ΘWXS S. > et multos egrotos sanabant G.

14. audiit Z. herodes (er. T, herodis EPR, erodis D, hirodis L) rex: > rex herodes W^c vg. Tisch. rex + ait ΘO. > est enim factum L. dicebat: dicebant (cum graec. BD 6. 271) BM a b d ff₂. quia: quod R. iohanes V, iohannis BDEP LOR, iohannes SC. baptista CP, baptiza DL. surrexit DELQW Bentl.; resurrexisset RZ* (corr. Z²). inoperantur (ἐνεργεῖν) uirtutes P*Z* et inopinatur u. AX^eY, cf. Mt. xiv. 2: operantur u. C (hop.) EP^c HΘIKL MTOQRTVW*X*Z^c f l (def. FM) Bentl. Tisch., et > uirtutes operantur BDGW^c vg., a (b) δ ex Mt. xiv. 2; efficiuntur u. c d ff₂ i q r. inoperari pro ἐνεργεῖν legitur Tert. adu. Marc. v. 17 'inoperatus est in Christum ualentiam suam' = Eph. 1. 19, 20 κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος

αὐτοῦ ἣν ἐνέργησεν ἐν τῷ χριστῷ κ.τ.λ. et Hieron. Hom. Origen. in Ezech. l. x. 1. t. v. p. 969 ed. Vall. * saepe et hoc malitiae artifex inoperatur ne peccator ad poenitentiam redeat' (Rönsch 'It. und Vulg.' p. 194, Goelzer 'Latinité de St. Jérôme' p. 183). om. in RT*.

15. om. autem E. om. dic. q. h. est R. quia: qui D. haelias H, elias T vg. uero: om. E; autem CDPT. dicebant sec. + quia P^{ms} H²Θ MVWZ² vg. Tisch. profeta DPLR. est: + et Z². profetis DPLR, propheta. E.

16. quo: qua R. herodis EEP^rR, erodis D, hirodis L. om. ego R. decolauī BPR; om. L. iohannen ABTVXYZ, -ē CO^h, -em DPGHΘK LMQZ²S, iohannem SC: iohannis (ὁὐτος Ἰωάννης) ER. hic A. surrexit DLQ; resuxit T; resurgens E* (corr. m. multo rec.).

17. enim: autem L. erodes T; cett. ut u. 16. missit DPL. hac C; et DPKMOVZ. iohannen AHOTXYZ: -em BCDEPGΘKLMQRTV²h Tisch., iohannem SC. uinxit EP MOR; inclusit G sine auct. uel. in carcerem CDGRTW²h S. herodiam cum BDEPHΘIKL(hir.)MOQRT (er.)VWXZ vg.; herodiam ACGY. uxorem C. philippi C, pilippi DRT, philipi L. > fr. sui p. E. om. p. fr. s. usque ad uxorem u. 18 Q*. eam: eum H*Y.

- ¹⁸ Dicebat enim iohannes herodi
non licet tibi habere uxorem
fratris tui
¹⁹ herodias autem insidiabatur illi et uo-
lebat occidere eum nec poterat
²⁰ herodes enim metuebat iohannem
sciens eum uirum iustum et sanctum
et custodiebat eum
et audito eo multa faciebat et libenter
eum audiebat.
²¹ ^(60. 6) Et cum dies oportunus accidisset
herodes natali suo caenam fecit prin-
cipibus et tribunis et primis galilaeae
²² cumque introisset filia herodiadis
et saltasset et placuisset herodi si-
mulque recumbentibus
rex ait puellae
pete a me quod uis et dabo tibi
²³ et iurauit illi quia quicquid petieris
dabo tibi
licet dimidium regni mei
²⁴ quae cum exisset dixit matri suae
quid petam?
at illa dixit
caput iohannis baptistae
²⁵ cumque introisset statim cum festina-
tione ad regem
petiuit dicens

propter herodiadem. uxorem philippi. fratris sui. quia duxerat eam. ¹⁸ dicebat enim iohannes herodi. non licet tibi habere uxorem fratris tui. ¹⁹ herodias autem. insidiabatur illi. et uolebat eum occidere. et non poterat. ²⁰ herodes enim. metuebat iohannem. sciens eum uirum iustum. et sanctum. et custodiebat eum. et audiens eum multa faciebat. et libenter eum uidebat. ²¹ et cum dies oportunus accidisset. herodes tempore natalis sui. cenam fecit principibus. et tribunis. et primis galileae.

²² Et cum introisset filia herodiadis. et saltasset. et placuisset herodi. et his qui simul cum illo recumbebant. ait rex puellae. pete a me quod uis. et dabo tibi. ²³ et iurauit illi. quia quidquid a me petieris. dabo tibi. usque ad dimidium regni mei. ²⁴ exiit autem puella. et dixit matri suae. quid petam. et illa dixit. caput iohannis baptistae.

²⁵ et ingressa continuo. cum festinatione ad regem. petiuit dicens. uolo. ut des mihi

18. iohannis DE¹LR, iohannes SC. hirodi L, erodi D, herodis R⁹²²; illi E. > erodi ioh. T. habere + eam L. hux. C.

19. herodias; herodis EP¹FQR, erodis D, herodes P*, herodi H*, erodiadas T, hirodiadis L. insidiabatur (ἐνέχεν) codd. et uett.: insidiebat D, insidieb. R. illi: illum R. uolebant Q. hocc. C. > eum occ. Q. nec: et non T.

20. herodis etc. ut u. 17. enim: autem ER⁵. iohannem ACHTXYZ*; -em BDEPG⁰KLMO QRVZ-⁵ Tisch.; iohannem SC. om. iustum et L. et pr. + quod R. sanctum et + ideo X. eo + quod DPLQ. multo DE. fatiebat G.

21. quum C⁰. oportunos C, oportunos G; opportunus vg. accedisset BEGLQ, accedesset O, accessisset DP. herodis BCEP¹RZ³, erodis T, hirodis L; om. D. natali suo (τοῖς γενεαίοις αὐτοῦ), V (ex correctione ut uidetur Alcuiniana) Z* cum Par. lat. 2, Turon. σ τ M. B. Harl. 2826, Cotton. Tib. A. II, Reg. I. E. VI, codd. Victor. ap. 5, Benth., a b d, et tempore natalis sui f (def. M): natalis sui ABC(om. sui C*)DE¹FGH⁰IJKLMOQRT WXY vg. ff. 1 q δ, (natalis herodis c i aur.), cf. cor. uat. mg. 'non dicitur in natali suo,' et similiter Luc. Brug. caenam ACDH⁰ILM⁰OQVZ*: cenam

BE¹PGKRTWXYZ¹, coenam vg. galileae BCE PGMOR, galiliae DL, galilee W.

22. quumque H⁰Θ, quumque H*, introiisset D, introuisset P* (u improbat cor.). herodiades BOZ, erodiadis DT, hirodiadis L. placuisset Y. herodii R, erodi D, hirodi L. simul et L. puelle W. petite R. om. et dabo tibi D.

23. om. et iurauit... dabo tibi Z*(+ Z³). illi + multa LQR. quidquid CFGHORXYSC. petierit T*?. licet: si X*; + etsi G. dimedium DPKV, demedium ELRY.

24. quae (que W): om. T*; et T^{rec}. quum C⁰. exiisset D. sue W. at illa (ἡ δὲ) cum DEPO(ad)WX^c vg., M. B. Reg. I. E. VI. Cotton. Otho B. IX, Add. 5463 (Bentleii F) et Dunelm. A. II. 16, l aur., ad illa b q r, illa uero c ff. 2, illa autem δ: et illa ABCFGH⁰IKLM⁰QR(illam)TVX*YZ a d fi. capud ELRWY. iohannis SC; iohannes OX. baptistae CDPR, -te L, baptiste W.

25. quumque H¹(quum H*)Θ; quaecumque E (quec.)R. introiisset D. confestin. uno verbo ER. om. cum T*. ad legem L*. om. ut Z*(+ Z³). protenus V. om. mihi E. om. in disco A*(+ A¹). capud ELRWY. iohannis SC. baptistae CDPR, -te L; baptiste W. > cap. iohannis b. in disco Q.

uolo ut protinus des mihi in disco
caput iohannis baptistae
²⁶ et contristatus rex propter iusiuran-
dum et propter simul recumbentes
noluit eam contristare
²⁷ sed misso speculatore praecepit adferri
caput eius in disco
et decollauit eum in carcere
²⁸ et attulit caput eius in disco
et dedit illud puellae
et puella dedit matri suae
²⁹ quo audito discipuli eius uenerunt et
tulerunt corpus eius

et posuerunt illud in monumento.

³⁰ (61. 8) Et conuenientes apostoli ad iesum
renuntiauerunt illi omnia quae ege-
rant et docuerant.

³¹ (62. 10) Et ait illis

uenite seorsum in desertum locum et
requiescite pusillum

erant enim qui ueniebant et rediebant
multi et nec manducandi spatium
habebant.

³² (63. 6) Et ascendentes in naui

abierunt in desertum locum seor-
sum

in disco. caput iohannis baptistae. ²⁶ et contristatus est rex. propter iusiurandum autem. et propter simul recumbentes. noluit ei negare. ²⁷ sed confestim misit speculatorem. et praecepit adferri caput eius. isque abiens decollauit eum in carcere. ²⁸ et attulit caput eius in disco. et dedit illud puellae. puella autem dedit illud matri suae. ²⁹ quo audito discipuli eius uenerunt. et tulerunt corpus eius. et posuerunt illud in monumento. ³⁰ et conuenientes apostoli ad iesum renuntiauerunt illi omnia quae egerant. et docuerant. ³¹ et ait illis iesus. uenite seorsum. in desertum locum. et requiescite pusillum. erant enim qui ueniebant. et rediebant. multi. et nec manducandi. spatium habebant. ³² et ascendentes in naui. abie-

26. contristatus sine add. (περίλυτος γενόμενος) cum A³*HOX^oYZ^oBentl. b i l: + est BCDE^oF GΘIKLM^oQRTVWX^oZ* vg. c d f ff₂ r δ aur., cf. tristis factus est rex a, contristatus f. est rex q. Post rex distinguunt 5° 1593 etc., non autem cod. caraf. S et C 1592. ius iurandum A (male Tisch. uno ductu) D; iuramentum F (ex Mt. xiv. 9); iurandum L. et propter simul: sed pr. sim. S. recumbentes: discumbentes vg.; recumbentibus X*Z* (corr. Z¹). noluit: uoluit RY (+ uel noluit mg.). contristare (ἀθετήσαι) incautius redditur cum eodem uersu habeamus contristatus alio sensu; sed sic est etiam d ff₂ l q r; con||tristare T: contristari M^oW i (δ); eam spernere a, ei negare b c (om. ei f. > contristare eam L.

27. sed: et S; + sibi L; + statim B (Bentl.). miso ER; + confestim H^oΘLR. speculatore (cf. ἀποστείλας ὁ βασις. σπεκουλάτορα) codd. pl.: spiculatore C^oPKV vg. c quasi a 'spiculo', cf. Goelzer 'Lat. de S. Jérôme' p. 51; spiculare M. praecipit PLQR, precepit D. adferri ABEGHLRY (ad // f.) Z*: afferri C^oPKMOQTVWX^oZ^ovg. Tisch.; auferri D. capud LRWY. om. et decoll. usque in disco u. 28 Z* (+ Z²). in disco cum gr. CΔ al. pauc.: (om. Bentl.). decolauit R, deolauit L. in carcerem G.

28. Inc. uers. 28 et decollauit M. attulit AHΘKQTVWXY^oZ vg.: atulit Y*, adtulit BCD EFGIMOR, adtulit L. capud ELRY. illut GHZ* (corr. Z²). puelle W. dedit sec.: dicit Y. matris suae Q, matri suae W.

29. uenierunt D. tulerunt LR; attulerunt T. corpus: caput E*. om. corpus eius F* (+ mg.). possuerunt PLR. illut GZ* (corr. Z²). monumento E; monumentum G.

30. conuenientes; cum uenissent F etiam nuntiauerunt illi omnia quaecumque fecerant. renuntiauerunt (renunc. SC): enuntiau. R, nuntiau. W. illi: illa Y; ei D^oP vg. que DW. aegerant E; egerunt L. et docuerant GL; om. D; et quae doc. (Bentl.).

31. illis + ihs F^omg. uenite + uos R. seorsum (seh. C) + eamus BMO^o. in disertum l. D; > in l. des. E. et requiescite (recies. L et forsian F^omg, sed scriptura partim abscissa est) pusillum (pos. O, puss. D^oPLR): om. X*. enim: autem E. ueniebant L. et rediebant (redibant vg.): om. F. multi et BCEGIKLMOQRTVWX^oZ vg.: multi (om. et) AD^oPHΘY. manducandi spatium codd. nostri omnes: > sp. mand. W^ovg. contra gr. οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν.

32. ascendens Q. in naui ABDEFGHΘLO QRX^oYZ* a c d f ff₂ i l q δ Bentl.: in nauem CIKMTVWX^oZ³ r Tisch., in nauim vg.; graeci habent sic καὶ ἀπῆλθον (uel -θεν) εἰς ἔρημον τόπον τῷ (uel ἐν τῷ uel ἐν) πλοίῳ codd. pl., καὶ ἀναβάντες εἰς τὸ πλοῖον ἀπῆλθον εἰς ἐρ. τόπον D 66^{mg}. Lectio nostra uidetur ex ueteribus latt. fluxisse, sed ab Hieronymo sine correctione relicta, cum graeci plurimi datium haberent. habierunt C. disert. D. seorsum: s sec. eras. Q; seorsum C.

- ³³ et uiderunt eos abeuntes
et cognouerunt multi et pedestres
de omnibus ciuitatibus
concurrerunt illuc
et praeuenerunt eos.
- ³⁴ Et exiens uidit multam turbam iesus
et misertus est super eos
quia erant sicut oues
non habentes pastorem
et coepit docere illos multa.
- ³⁵ (64. 1) Et cum iam hora multa fieret
accesserunt discipuli eius dicentes
desertus est locus hic.
Et iam hora praeteriuit
- ³⁶ dimitte illos ut euntes in proximas
uillas et uicos emant sibi cibos quos
manducent
- ³⁷ et respondens ait illis
date eis uos manducare
et dixerunt ei
euntes emamus denariis ducentis panes
et dabimus eis manducare
- ³⁸ et dicit eis
quot panes habetis?
ite et uidete
et cum cognouissent dicunt
quinque et duos pisces
- ³⁹ et praecepit illis ut accumbere facerent
omnes secundum contubernia super
uiride faenum

runt in desertum locum. seorsum. ³³ et uiderunt eos abeuntes. et cognouerunt eos multi. et pedestres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc. et praeuenerunt eos. et conueni-
runt ad eum. ³⁴ et exiens iesus. uidit turbam multam et misertus est super eos. quia erant
sicut oues non habentes pastorem. et coepit docere illos multa.

³⁵ Et cum iam horae multae fierent. accesserunt ad eum discipuli eius. dicentes. quia
desertus est hic locus. et iam hora praeteriuit. ³⁶ dimitte illos. ut euntes in proximas uillas.
et castella. emant sibi panes. quia quod manducent non habent. ³⁷ et respondens iesus. ait
illis. date illis uos manducare. et dixerunt ei. euntes. emamus panes denariis ducentis. et
dabimus eis manducare. ³⁸ et dicit eis. quod panes habetis. ite et uidete. et cum cogno-
uissent dixerunt ei quinque panes et duos pisces. ³⁹ et praecepit illis iesus. ut facerent eos
discumbere. omnes secundum contubernia super uiride faenum.

33. habeuntes C. cognuerunt L. multii V*. pedestris H*; pedestrae Q, -tre B; pestri R. de (cum graecis omnibus) BEGMRTWX* *vg.* et d f l q r δ aur.; et de ACDFPHΘIKLOQVX^eYZ(i) *for*san ex conflatione praepositionum ex de correctā in et de; ceteri uett. ex a, ab b c ff₂. om. ciuitatibus L. concurrerunt: cucurrerunt LRW⁵; et currerunt D; occurrerunt Q. illuc: u in ras. scr. P. et praeu. (peru. R, preuenier. D). eos (cum NBLΔ l δ aur.): et uenerunt ibi a (om. ibi) d (ff₂ i illuc); + και συνελθον αυτοι D min., et conuenerunt illuc b; + et conu. ad eum f q cum gr. ΑΠΠ, etc.

34. om. et P* (+ mg.) L. exiens + inde EP^{mq}. > uidit ihs turbam multam KOVXZ; > u. turbam m. ihs L *vg.* et sic G (sine ihs); > u. turbam ihs m. M; > ihs uidit turbam multam DP et sic E (sine multam). missertus DPL. om. est super T. quia: qui EGLQR. erat L. sicuti houes C. caepit LR, cep. W. doceret illos R; docere eos EV; > illos docere *vg.*

35. quum CΘ. hora: mora TY. horae multae fierent R. dicentes: + est R; + quia Benth. disertus Y. > locus est E. locus hic: om. hic Benth. cum gr. i' > hora iam DE; iam mora X^c,

iam ho C* (ra superscr.). praeteriuit codd. plur.: praeteriit BG(L)X* *vg.*, et preteriit DW; praeter-
ibit HITX^c; > praet. hora L; hora multa Benth.

36. dimitte PV, dimittite X. illos: eos E. euntes in + castella D* sed expunctum. proximos L*. cybos E, cibus T; escas EP^{mq}, manducarent L.

37. respondentes V*; + ihs EP^{mq}. ait illis (eis DP*) + ihs H¹ΘR. date eis AHΘKMTWX^eY (recte ut discrimen personarum ostendant): date illis BCDEFG^c (-os G*) ILOQRTVX^eZ *vg.* Tisch. uos BEGΘKMTORTVXZ² cum graeco et b c d f ff₂ l q δ aur.: om. ACDFPHILQWY⁵. et sec.: illi autem G. dixerut Y. exeuntes Q. emimus GT, ememus T*; eamus W, emeamus R. denariis (-ris PLR) ducentis (-es O; -cc- R) panes: >duc. denariis (din. E*) p. DEW *vg.*, > panis denariis docentis G. dauimus OX. eis codd. pl.: illis *vg.* Tisch.; ei D* (corr. D^{rec}).

38. eis + ihs Q. quod panes CG(-is G*)OR. quum CΘ. cognouisset G*. dicunt + ei EΘLQ RT^c. quinque: -u. ER; + panes DPLQ. duo Z; -ii. DE.

39. praecipit D(pre.)PFLQRY. illis: eis D; + ihs BH¹ΘMO. accumbere (disc. X*) facerent:

⁴⁰ et discubuerunt in partes per centenos
et per quinquagenos
⁴¹ et acceptis quinque panibus
et duobus piscibus
intuens in caelum benedixit
et fregit panes
et dedit discipulis suis
ut ponerent ante eos
et duos pisces diuisit omnibus
⁴² et manducauerunt omnes
et saturati sunt
⁴³ et sustulerunt reliquias fragmentorum
duodecim cophinos plenos
et de piscibus
⁴⁴ erant autem qui manducauerunt quin-
que milia uirorum.

⁴⁵ (65. 6) Et statim coegit discipulos suos
ascendere nauem
ut praecederent eum trans fretum ad
bethsaidam
dum ipse dimitteret populum.
⁴⁶ (66. 2) Et cum dimisisset eos abiit in
montem orare.
⁴⁷ (67. 4) Et cum sero esset erat nauis
in medio mari
et ipse solus in terra
⁴⁸ et uidens eos laborantes in remigando
erat enim uentus contrarius eis
et circa quartam uigiliam noctis uenit
ad eos
ambulans super mare
et uolebat praeterire eos

⁴⁰ Et discubuerunt per contubernia. plurimi per centenos. et per quinquagenos. ⁴¹ et acceptis quinque panibus. et duobus piscibus aspiciens in caelum. benedixit. et fregit. et dedit discipulis suis. ut ponerent ante eos. et duos pisces diuisit omnibus. ⁴² et manducauerunt omnes. et saturati sunt. ⁴³ et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos. et de piscibus. ⁴⁴ erant autem qui manducauerunt panes. quinque milia uirorum. ⁴⁵ et statim coegit discipulos suos. ascendere in nauem. ut praecederent eum trans fretum. ad bethsaidam. dum ipse dimitteret populum. ⁴⁶ et cum discessisset ab eis abiit in montem orare. ⁴⁷ et cum sero esset factum. erat nauis in medio mari. et ipse solus in terra. ⁴⁸ et uidens eos laborantes in remigando. erat enim uentus contrarius illis. et circa quartam uigiliam

accumbent L. homnes C. saecundum L. contu-
bernia G. -uernia O. -bernio Z*. -ernia W. uiridem
OZ*. -ae E. fenum KLRWZ* (corr. Z?), foenum
DPG vg.

40. discumbuerunt L, discumberunt P. in
partes (ἡμεῖς ἡμεῖς) codd. pl. et vg. et b d ff₂ & 2
l 8: per partes X; per singulas arias L; eas sic R,
sed reliquiae sunt credo hae litterae lectionis per
areas (uel huiusmodi) in apographo, quam etiam
uoluit Bentleius (Tr. Coll. Cant. B. 17. 14);
ceteri ueterum habent sic plurimi c, per contu-
bernia f, conuiuia r, conuiuia per contubernia z,
areas et areas q; cf. diuisi in uiridaria Erasmus.
per cent. et per (om. EGM vg.) quinquagenos:
centeni et quinquageni X*.

41. quinque: .U. DEW. et duobus (.II. D)
piscibus (piisc. E, pic. O): om. R. intuens: et in-
tendens R. om. in MT. celum W. om. dedit L. hante
C. duos: .II. D. diuisit DL; + in O. homn. C.

42. mand. + et R. homnes C.

43. sustulerunt L. om. uoluit reliquias Bentl.
fragmentorum L, fram. O*, frangm. G. duodecem
P*; .XII. DEW. cophinos PLR, coff. DE, cophy-

nos H. plenos + plenos plenos (sic) G. pisc. +
similiter E.

44. om. autem T*. qui manducauerant X
Bentl., cf. ad viii. 9. quinque: .U. DERW.
millia W vg.

45. statim coegit (quoegit C, cogit LR): + ihs
E; > coegit statim X^c. > suos disc. L. hascen-
dere C; + in PLQ. nauim D vg. preced. D. beth-
saidam C, bethz. D, beth. G, bez. L. demitteret
G^c (-re G*) OV, dimiserit R, dimittet Z* (corr. Z²).

46. quum CΘ; + ipse D. demisisset V, di-
mississet DEY, dimisisset R, dimisisset L. habiit
C, abit R. montem + solus Θ. horare C.

47. quum CΘ. saero C. esset + iam QR
b, et cf. iam erat nauis a d ff₂ i, et er. enim longe n. b;
ἡν παλαι το πλοιον D min. naues O. midio R. mare
G^c cf. ad v. 13.

48. rimigando O. eis: illis G. et circa codd.
omnes 511C et d ff₂ l q quamuis praecedat uidens:
om. et S; graeci καὶ ἰδὼν . . . περὶ uel καὶ εἰδεν . . .
καὶ περὶ. quartam: .IIII. D. ad eos + ihs R.
ambulans (aub. L; om. C) super (-ra DEP^{mg}
W 511C) mare: > s. m. amb. G. preterire D.

- ⁴⁹ at illi ut uiderunt eum
 ambulantem super mare
 putauerunt phantasma esse
 et exclamauerunt
⁵⁰ omnes enim eum uiderunt
 et conturbati sunt
 et statim locutus est cum eis et dixit
 illis
 confidite ego sum nolite timere.
⁵¹ (68. 6) Et ascendit ad illos in nauem
 et cessauit uentus
 et plus magis intra se stupebant
⁵² non enim intellexerant de panibus
 erat enim cor illorum obcaeca-
 tum.
⁵³ (69. 2) Et cum transfretassent peruene-

- runt in terram gennesareth et adpli-
 cuerunt
⁵⁴ cumque egressi essent de naui con-
 tinuo cognouerunt eum
⁵⁵ et percurrentes uniuersam regionem
 illam
 coeperunt in grabattis eos qui se male
 habebant circumferre ubi audiebant
 eum esse
⁵⁶ et quocumque introibat in uicos uel in
 uillas aut in ciuitates in plateis po-
 nebant infirmos
 et deprecabantur eum ut uel fimbriam
 uestimenti eius tangerent
 et quotquot tangebant eum salui fie-
 bant.

noctis. uenit ad eos iesus ambulans super mare. et uolebat praeterire eos. ⁴⁹ at illi uidentes eum ambulantem super mare. putauerunt phantasma esse. et exclamauerunt. ⁵⁰ omnes enim uiderunt. et conturbati sunt. et continuo locutus est ad eos. et dixit eis. constantes estote. ego sum. nolite timere. ⁵¹ et ascendit ad illos in nauem. et cessauit uentus. et plus magis intra se stupebant et mirabantur. ⁵² non enim intellexerant de panibus. erat enim cor illorum. obcecatum. ⁵³ et cum transfretassent. uenerunt in terram gennesareth, et adplicuerunt. ⁵⁴ et egressis eis de naui continuo cognouerunt eum. ⁵⁵ et percurrentes. uniuersam regionem illam. coeperunt in grabattis. eos qui male habebant. circumferre. ubi audiebant eum esse ⁵⁶ et quocumque introibat in castella. uel in ciuitates. aut in uillas. in plateis ponebant infirmos. et deprecabantur eum. ut uel fimbriam uestimenti eius. tange-

49. ad CO; et E. *om.* ut E*Z*(+Z¹). *super mare* (me R*, *corr.* R^{az}): supra mare (E)S^{SC}. > supra m. amb. E. *put.* + eum T. *fantasma* BDEPGΘKLRTVZ, *fastasma* C.

50. homnes C. *enim*: qui LR; *enim* qui E. *eum* (*om.* B*, + B¹) *uiderunt*: > uid. eum *vg.* loquutus ΘIX. *om.* est C. *cum eis* (es R): cum illis H. *dixit* (dicit *uoluit* Bentl.) illis: dixit eis H *vg.* confidete P^gH^lR*T^eX*. *ego sum* + et Q.

51. nauim DW *vg.* *plus magis* (λίαν ἐκ περισσοῦ) *codd.* et *vg.*: magis (*om.* plus) E. > stup. intra se G. *stup.* + et mirabantur R b d f q r *aur.* *cum gr.* ADXTII *etc.*, stupebant cum admiratione a.

52. intellexerant (συνῆκαν) ABH¹ΘOWXY Z*^{et} Bentl. b d f l q r *aur.*: intellexerunt CDEFG H*IKLMQRTVZ¹ *vg.* a c ff₂ i, intellexēnt δ. de manibus R*. erat autem L. *illorum*: eorum P^{mg} GT *vg.* hobcaecatium C, obcec. PLOWY, obcic. R.

53. quum CΘ. fretassent G. praeuenerunt E; uenerunt G *vg.* in terram + gerazenorum D *sed exp.* gennesareth *codd.* pl.: genesareth P^gKR

VW^{SC}, genez. D5TH, geniz. L; gennasereth; genesar ET(genn.). *om.* et *sec.* R. adplicuerunt EPGΘLM¹OZ* f et appl. AH¹KQVWXYZ¹ *vg.* Tisch.: adplicauerunt BCDR l δ, appl. T; *om.* et adpl. a b c d ff₂ i q r *aur.* *cum gr.* D. i. 28. 209.

54. quumque CHΘ. hegressi essent C; egressus es. W*; egressissent E, egressent L. *om.* de naui Z*(+Z²). cognuerunt L. *eum* + uiri loci illius Q *ex Mt.* xiv. 35.

55. huiuersam C. caeperunt DR, cep. W. grabattis (*ut cap.* ii. 4, 9, 11, 12) AB¹D¹PH¹ΘKX^c: crabattis V, grabbattis M¹, grabbattis QR, grabattis EGWX*Y *vg.*; grauattis L, grauatis CTZ*, cratuatis OZ^c. *om.* se P*RTX* Bentl. aebant CL; habent E*. ubi: ibi W. > eum audiebant E. aesse C.

56. quocumque CH; quocunque 5TH. introiebat X*; introeat E. in uillas: et uillos R. aut cin. CKMRTVWZ *vg.* ciuit. + et BEOQ. in plateis (εν ταῖς πλατείαις DQ^{re}): in foro et in pl. a, *sed gr.* pl. ἐν τ. ἀγοαῖς. punebant O. depraecab. BEGILORYZ*, diprecab. D^eP. tangueret D* (n *superscr.*) quodquod COG, tangebant D. salui: sani B. *Post eum deficit E usque ad Luc. vii. 24.*

VII. ¹ (70. 10) Et conueniunt ad eum pharisei et quidam de scribis uenientes ab hierosolymis
² et cum uidissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus id est non lotis manducare panes uituperauerunt
³ pharisei enim et omnes iudaei nisi crebro lauent manus non manducant tenentes traditionem seniorum
⁴ et a foro nisi baptizentur non comedunt et alia multa sunt quae tradita sunt illis seruare

baptismata calicum et urceorum et aeramentorum et lectorum.

⁵ (71. 8) Et interrogant eum pharisei et scribae
 quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum sed communibus manibus manducant panem?
⁶ at ille respondens dixit eis bene prophetauit esaias de uobis hypocritis sicut scriptum est
 populus hic labiis me honorat cor autem eorum longe est a me

rent. et quodquod tangebant eum. salui fiebant. VII. ¹ Et conuenerunt ad eum pharisei. et quidam de scribis. qui uenerant ab hierosolymis. ² qui cum uidissent. quosdam ex discipulis eius. communibus manibus. id est non lotis manducare panes. uituperauerunt. ³ pharisei enim. et omnes iudaei. nisi crebro lauerint manus. non manducant. tenentes traditionem seniorum. ⁴ et redeunt a foro nisi baptizentur. non comedunt. et alia multa sunt quae tradita sunt illis seruare. baptismata calicum. et urceorum. et erameniorum. et lectorum. ⁵ deinde interrogauerunt eum pharisei. et scribae. quare discipuli tui non sequuntur traditionem seniorum. sed non lotis manibus manducant panem. ⁶ at ille respondens. dixit eis. bene prophetauit esaias de uobis. hypocritis. sicut scribitum est. populus

VII. 1. cumueniunt L; conuenerunt QT, cumuenerunt R, conuenierunt D. om. eum L. pharisei W, pharisei G, parisei R*, pharisei R*, pharisei L, pharisei H, pharisei D. scribis L. hierosolymis KZ³, hierosolimis MTX, hierosolimis D^{EPY}, hierosolimis LR, hierosolimis T, hierosolymis vg., hierosolimis W.

2. quum C^Θ. uidisset V*. discipuli Z* (corr. Z¹). eius: suis Q; + et Z*. communibus O, communibus R, communibus D^{EP}LQ, communis T. lotis + manibus D. panem H^ΘMX. uitu peraferunt L (duobus uerbis), uiturauerunt O*; + eos B^ΘM.

3. pharisei D^{EP}W, farisei L, pariei R*, pharisei R^c. enim: autem D^{EP}W^ΘOZ; om. R. omnis H. iudei C^{EP}LRW. nisi + prius G. crebro *cod. om.* et vg. = πικρά et sic gr. N et f g² l aur. g¹ g²: ueteres plerumque reddunt πικρῇ (uel στειγρῇ?) momento a, subinde b, pugillo c ff² i q r, primo (πικρῇ D) d (om. δ). lauent cum BD^{EP}FGH^ΘIKM^QR^VWZ³ c q δ et labent CLOTXZ* l: lauerint A vg. Tisch. cum a b d f ff² i r r², et lauerent Y: sed haec lectio ex uett. derivata uidetur. manus + suas L. manducant + panem BOX^c. traditiones K^VW^X Z. saeniorum C.

4. a foro: + redeunt BO(f)δ; + uenientes 5 S; + quum (cum H) uenerint H¹ΘT *ferre cum D^{or} ὅταν ἔλθωσιν et a b c d ff² i l q r aur.*; de publico redeunt X. baptizentur CD^{EP}LR. comedunt W. om. sunt K^MV^X*Z; sun^t L. que DW. baptismata CD^{EP}LR. calicem R. urceorum R, orceorum DTX^c, urceorum MO, horceorum C. eramentorum C^{EP}L^TWY.

5. interrogant (ἐπερωτῶσιν) ABCH*K*QY *cod. caraf. Benth.*: interrogabant ^{EP}GH¹ΘIK^cL^M ORTVW^XZ vg., -gauerunt D. pharisei G, pharisei DW, farisei ^{EP}R*, -issei LR^{ax}. scribae (-be W) + dicentes H¹ΘLOQRX*. disc. tui non hamb. C; > non. amb. disc. tui D. traditiones X*; tradionem L. saen. C. communibus D^{EP}LQ, communis T. > mand. manibus L. manducant + il sed exp. D.

6. ad C; et G. dixit eis + quia R. prophetauit D^{EP}LOR, prophetabit T. esaias DH*KVZ³ S^c, esayas CT, esaias L, esseias R, ysaias W. > de uob. esaias B. hypocritis ^{EP}, hypocritis R, ypocritis OTVWZ^c, hypocritis M, hypocrytis C, hyppochritis D, chippochritis L. scribitum OZ. lauiis O, labis ^{EP}LR. me: meis R. honorat T; diligit a b c et αγανα D. longue D. est: abest BIM.

- ⁷ in unum autem me colunt
docentes doctrinas praecepta hominum
⁸ relinquentes enim mandatum dei te-
netis traditionem hominum
baptismata urceorum et calicum et
alia similia his facitis multa
⁹ et dicebat illis
bene irritum facitis praeceptum dei ut
traditionem uestram seruetis
¹⁰ moyses enim dixit honora
patrem tuum et matrem tuam
et qui maledixerit patri aut matri
morte moriatur
¹¹ uos autem dicitis

- si dixerit homo patri aut matri corban
quod est donum
quodcumque ex me tibi profuerit
¹² et ultra non dimittitis eum quicquam
facere patri suo aut matri
¹³ rescindentes uerbum dei
per traditionem uestram quam tradi-
distis
et similia huiusmodi multa facitis.
¹⁴ Et aduocans iterum turbam
dicebat illis
audite me omnes et intellegite
¹⁵ nihil est extra hominem introiens in
eum quod possit eum coinquinare

hic. labiis me honorat. cor autem eorum. longe est a me. ⁷ sine causa autem me colunt. docentes doctrinas et praecepta hominum.

⁸ Relinquentes enim mandatum dei obseruatis ea quae ab hominibus sunt tradita. baptismata urceorum. et calicum. et alia his similia multa facitis. ⁹ et dicebat illis. bene irritum facitis mandatum dei ut traditionem uestram statuatis. ¹⁰ moyses enim dixit. honora patrem tuum. et matrem tuam. et qui maledixerit patri. aut matri. morte moriatur. ¹¹ uos autem dicitis. si dixerit homo. patri aut matri. corban. quod est donum. quodcumque ex me tibi proderit. ¹² et ultra non dimittitis eum quicquam facere patri suo. aut matri. ¹³ rescindentes uerbum dei. per traditionem uestram. quam tradidistis. et similia huiusmodi multa facitis. ¹⁴ et conuocans omnem turbam. dicebat eis. audite me omnes. et intellegite. ¹⁵ nihil est extra hominem. introiens in eum. quod possit eum coinquinare. sed quae pro-

7. om. autem T. > colunt me X* *Bentl.* doc-
trinas sine add. ABH*IOYZ^h b d ff₂ l q et gr. cf.
Mt. xv. 9: + et CDEFGH¹⁰IKLM¹⁰QRTVWX⁵SSC
cum a c f i aur.; + in (i.e. in praecepta = ἐν τάλ-
ματα!) δ. precepta DW, praecepta L; mandata Q.

8. enim: autem DX*; eum R. mandatum
(τὴν ἐντολήν) BCFGH¹⁰ILM¹⁰QRTVWX⁵Z vg.:
mandata AD^{PH}*KK⁵Y. tenetis (κρατεῖτε) AB
C^{PH}*FGHIKMT¹⁰VWX⁵YZ⁴ vg.: tenentes D^{PH}^{mg}
ΘLQRX⁵Z*. tradicionem H, tradit¹⁰onem W;
traditiones P¹X⁵SS. baptismata C^{PL}, baptisma
D. urcaeorum R, orceorum D, ureeorum L, hor-
ceorum C. > cal. et urc. I*X. > his similia G.
hiis CL. om. similia T*. facitis: facietis T;
factis D; faciunt F; facientis X*; fecistis SS;
+ similia D* sed exp.

9. irritum D^{PH}GLORZ*. fecistis SS. prae-
ceptum: mandatum MOQ; mandata D^{PH}*, tra-
ditionem H. seruitis R; teneatis D^{PH}*; statutis
a b c f ff₂ i q r, tradatis d, στηγητε D min.

10. moyses C^{PH}ΘKLMQVW vg. *Tisch.*, moyses
RT, moï D. patri aut: patri uel RW vg.

11. patri + suo R. matri + suo R. coruan L.
om. quod est donum R. quodcumque CH,

quodcumque SS^h; + est R. ex me: + est W;
exeme L. profuerit: proderit B^{PH}*LR.

12. hultra C, ultro Y. dimittetis LQT; dimittis
G*H; dimittas R. eum: eam R. quidquam
CZ*SSC. aut: uel G. matri + suae X*.

13. rescindentes OR, rescindentes D; rescinditis
L. per: propter W. uestram + stultam XZ a b c
d i g r et D^{gr}, tradistis R. similia + uestro L. >
facitis multa G.

14. aduocans (προσκαλεσάμενος): uocans L.
iterum Z. turbas S. om. dicebat illis M.
homnes C. intellegite CGHΘTW vg.

15. nichil W. om. est Z*(+Z³). hominum Y.
introyens C. posset LQT. coinquinare (κοινῶσαι)
codd. plur. et vg. et quoinqu. CORT, coinc. L
cum a b f l q δ aur.: inquinare K, communi-
care c d ff₂ (*Bentl.*), communem facere i. sed
que DH. > procedunt de homine G. sunt que
DW. communicant (κοινοῦντα) cum AC^{PH}^{mg}H
ΘIMTWYSS^h cor. uat. mg. c f ff₂ i l δ aur.;
et conm. G, common. Q, commun-
cant X^c: coinquinant B^{PH}*KOVX⁵Z⁵ cor. uat.*,
a b d q; confuse legit L. procebant hominem illa
sunt quae comonican coinent.

sed quae de homine procedunt illa
sunt quae communicant hominem
¹⁶ si quis habet aures audiendi
audiat.
¹⁷ (72, 6) Et cum introisset in domum a
turba interrogabant eum discipuli
eius parabolam.
¹⁸ Et ait illis
sic et uos imprudentes estis?
non intellegitis quia omne extrinsecus
introiens in hominem non potest
eum communicare?
¹⁹ quia non introit in cor eius
sed in uentrem et in secessum exit
purgans omnes escas
²⁰ dicebat autem quoniam quae de homine
exeunt illa communicant hominem

²¹ ab intus enim de corde homi-
num cogitationes malae proce-
dunt
adulteria fornicationes homicidia ²² fur-
ta auaritiae nequitiae dolus inpudi-
citia oculus malus blasphemia su-
perbia stultitia
²³ omnia haec mala ab intus procedunt
et communicant hominem.
²⁴ Et inde surgens abiit in fines
tyri et sidonis
et ingressus domum neminem uoluit
scire et non potuit latere
²⁵ mulier enim statim ut audiuit de eo
cuius habebat filia spiritum immu-
dum
intrauit et procidit ad pedes eius

cedunt de homine illa sunt quae communicant hominem. ¹⁶ si quis habet aures audiendi audiat. ¹⁷ et cum introisset in domum. a turba. interrogabant eum discipuli eius. parabolam istam. ¹⁸ et ait illis. sic et uos imprudentes estis. nondum intellegitis quia non omne quod extrinsecus est introiens in hominem non potest eum communicare. ¹⁹ quia non introit in cor eius. sed in uentrem. et in secessum exit. purgans omnes escas. ²⁰ dicebat autem quia quae de homine exeunt. illa communicant hominem. ²¹ ab intus autem de corde hominum. procedunt cogitationes male. adulteria fornicationes. homicidia. ²² furta. auaritia. nequitia. dolus. liuido. inpudicitia. oculus malus. blasphemia. superbia. et stultitia. ²³ omnia haec mala. ab intus procedunt. et communicant hominem.

²⁴ Et exsurgens inde abiit in fines tyri. et sidonis. et ingressus in domum neminem uoluit scire. et non potuit latere. ²⁵ sed continuo cum audisset mulier de eo cuius filia

16. si quis: qui G. > aures habet Q.

17. quum CH*Θ. introuisset P*(u expuncta), introisset T, -ssent Q; + ihs Θ. in domo ad turba G. ras. 3 aut 4 litt. inter turba et interro. A. turba + et sed exp. I. om. eum R. parabolam D¹GLR, parabola X^o.

18. illis: eis R. imprudentes codd.: impr. W vg.; prudentes L. estis + et T. non: nondum R. intelligitis CGHΘTW vg. homine C; + quod GOQ. extrinsecus (intrinsicus X^o) introiens: a foris intret G, cf. a foris introit a. om. in B*. om. eum R. communicare D¹P¹QR; coincinare communicare sic L; coinquinare S. > communi- care eum GW.

19. quia: quoniam DLQ; quod O. introit (εἰσπορεύειν) codd. pl.: introiit BDGH¹ΘIX; introiuit M¹O'R; intrat Q vg.; intrauit L. in corde DΘ? uentrem + uadit H¹ΘKTX*Z vg. (sine auct. gr.). et (om. in) L. exiit DH¹ΘIL. homines C. aescas IK, hescas C.

20. dicebant QR. que D. om. de X. post illa deficiit B ad u. 34. communicant (common.

D¹P*, commun. G): communicat T; coinquinant P¹MP¹S, quoinqu. Q, coinc. L. homin L, ominem R*.

21. male RWY; om. D. > malae cog. vg. adultera R.

22. furta + falsa testimonia Q ex Mt. xv. 19, cf. Orig. ap. Tisch. hic (u. 21). abaritia O, auaricie W. nequitiae (necitiae L, nequicie W). dolus (dolos L). inpudicitia (imp. Y¹, inpuditia Θ; inpudicitie T, impudicitiae W vg.): om. Y* (+ Y¹); + inuidia G. hocus C, oculus R. blasfemia D¹PR; blasphemiae M¹O, blasfemiae LQ; pluralem habent D¹ etc., et uett. b c g₂. superuia L. stulticia W.

23. homnia C. > mala haec Q. communicant W, commonican D¹P¹LQ; coinquinant G.

24. Inc. et exsurgens inde ihs abiit G. et ad init. bis lapsu D. abit L. fines: finibus QVX*, finies X^o; finem R. tiri PLRT. sydonis CDΘ. ingresus L; egressus Q; + in CQT. latere: late R.

25. mulier enim: m. autem M¹O; + quaedam G. om. enim statim usque ad mulier u. 26 D.

²⁶ erat autem mulier gentilis
syrophoenissa genere.
(^{73. 6}) Et rogabat eum ut daemonium
eiceret de filia eius
²⁷ qui dixit illi
sine prius saturari filios non est enim
bonum sumere panem filiorum et
mittere canibus
²⁸ at illa respondit et dicit ei
utique domine nam et catelli sub
mensa comedunt de micis puerorum
²⁹ et ait illi
propter hunc sermonem uade exiit
daemonium de filia tua

³⁰ et cum abisset domum suam
inuenit puellam iacentem supra lectum
et daemonium exisse.
³¹ (^{74. 10}) Et iterum exiens de finibus tyri
uenit per sidonem ad mare galilaeae
inter medios fines decapoleos
³² et adducunt ei surdum et mutum et
deprecantur eum ut inponat illi
manum
³³ et adprehendens eum de turba seorsum
misit digitos suos in auriculas
et expuens tetigit linguam eius
³⁴ et suspiciens in caelum ingemuit et
ait illi

habebat spiritum immundum intrauit ad eum. et procidit ad pedes eius. ²⁶ erat autem mulier gentilis. syrophoenissa genere. et rogabat eum. ut daemonium eiceret de filia eius. ²⁷ iesus autem ait illi. sine prius saturari filios. non est enim bonum. sumere panem filiorum et mittere canibus. ²⁸ ad illa respondit ei dicens. utique domine. nam et catelli sub mensa. comedunt de micis puerorum. ²⁹ ad ille dixit ei. uade propter hunc sermonem. exiit daemonium de filia tua. ³⁰ et cum abisset in domum suam inuenit filiam suam iacentem supra lectum. et daemonium exisse. ³¹ et iterum exiens de finibus tyri. uenit per sidonem. ad mare galilaeae. inter medios fines. decapoli. ³² et offerunt ei surdum. et mutum. et deprecabantur eum. ut imponeret ei manum. ³³ et adsumens eum a turba seorsum. misit digitos suos. in auriculas eius. et expuens tetigit linguam eius. ³⁴ et aspiciens in caelum. ingemuit.

> cuius filia habebat spiritum immundum statim ut audiuit de eo G. de eo: ab eo L. cuius: huius R. habebat (habet L) filia: > fil. habebat X* *vg.* spm immundum *min. litt.* X. immundum KWXX² *vg.* *Tisch.* in^{trauit} et O; introiuit et P^{mo}X*. procedit POQRX*.

26. autem: enim LMTQW *vg.* (*non cod. caraf.*). syrophoenissa CDΘK^oVX*, sirophen. MW, syrophoenissa Z* (*corr. Z^o*), syrophynissa O, sirophinissa P, -isa R, sirofenisse T, sero poecisa L. genera O*; gere R. rogabant T*. demonium DFLOR WY; daemonio H. ieceret D(L), eieceret PM, eiiceret *vg.* *Tisch.* > de fil. eius ieceret D.

27. qui dixit illi (illis Y; *om.* F): et ait ad illam G. sine: sene Q. *om.* prius D. saturari + in R. *om.* enim T. sume^{re} O; accipere G.

28. resp. et dicit (dixit *vg.*) ei (illi *vg.*; *om.* D): respondens ait G; respondens dicit illi X*. huius C; *om.* b c d ff₂ i(r) et sed et; κε αλλα και D *min.* catuli DFPQR, catulli L; canes X*; + in R. messa D; mensam GO; + dominorum suorum Q, *ex Mt.* xv. 27. > comedunt sub mensa *vg.* *contra ord. gr.* > de micis comederunt R.

29. et ait: tunc ait X*; at (*om.* ait) R. illi: illis GO; + ihs D^{pmo}GH'ΘOQX. > propter serm. hunc uade Q, > uade pr. hu^{ic} serm. G. uade + et DT. exiet RT; exit L. demonium

DPLRW. de filia: a filia GZ* (*corr. Z^o*) *vg.*

30. quum CΘ. habisset C; abiisset DV *vg.*; abiset G. ad domum LQ. *om.* suam R⁵. super RT. demonium DFLRWZ. exiisse D *vg.*; exisset L; + de ea OM; + ab ea X.

31. tiri PLRTW; + et Q. sydonem CDΘ; sodonem H; sidoniā R; (διδά Σιδωνος NBDLΔ 33 2° cum a b c d f ff₂ i l n r r₂ δ aur. sed tyri et sidonis uenit q). galilaeae CPGΘKMTORZ, -ee W, galilae L, galī D. medio R. finis R. decapuleos P*, decapolis R, decapulis L, decapoli T.

32. adducut G, adducunt F. eis F. sordum D^oP. deprecantur (παρεκαλοῦσιν *gr.* fere omnes) cum AH*QX^c Bentl. et depraec. FY l, cf. rogantes a, deprecantes r (*om.* b): deprecabantur H'ΘI*KMT TVWX*Z *vg.* et depraec. CPG^oLOR aur., diprec. D, cum c d f ff₂ i q (r₂) δ = παρεκαλουν *gr.* 33 non autem DA. inponat (imp. WX^c *vg.*): inponet L, inponeret GR^oTX*, inponant Q.

33. adprehendens ADFHMT* et adprae. CPGΘI*ORY, adprendens T, adprahendens L: apprehendens KQVWXX² *vg.* sehorsum C; deorsum Q; eorum L. misit D^oP. degitos P. auriculas + eius GΘKLMQVW *vg.* *Tisch.* et expuens (exsp. G): expuensque OV(exsp.)Z; expuens tantum, K. tegit O*R. *om.* eius R.

34. et suscipiens RY. *om.* in D. celum W;

effetha quod est adaperire

³⁵ et statim apertae sunt aures eius
et solutum est uinculum linguae eius
et loquebatur recte

³⁶ et praecepit illis ne cui dicerent.

(75. 8) Quanto autem eis praecepibat
tanto magis plus praedicabant

³⁷ et eo amplius admirabantur dicentes.

(76. 6) Bene omnia fecit
et surdos fecit audire
et mutos loqui.

VIII. ¹ In illis diebus iterum cum turba
multa esset nec haberent quod man-
ducarent

conuocatis discipulis ait illis

² misereor super turbam quia ecce iam
triduo sustinent me

nec habent quod manducant

³ et si dimisero eos ieiunos in domum
suam deficient in uia

quidam enim ex eis de longe
uenerunt

⁴ et responderunt ei discipuli sui
unde istos poterit quis hic

saturare panibus in solitudine?

⁵ et interrogauit eos
quot panes habetis?
qui dixerunt septem

⁶ et praecepit turbae discumbere supra
terram

et accipiens septem panes
gratias agens fregit

et dabat discipulis suis ut adponerent
et adposuerunt turbae

et ait illi. ephetha. quod est adaperire. ³⁵ et statim apertae sunt aures eius. et solutum est uinculum linguae eius. et loquebatur recte. ³⁶ et praecepit eis. ne cui dicerent. quanto autem eis praecepibat. tanto magis illi plus praedicabant. ³⁷ et eo amplius ammirabantur. dicentes. bene omnia fecit. et surdos facit audire. et mutos loqui. VIII. ¹ In illis autem diebus. iterum cum turba multa esset. et nec haberent quod manducarent. conuocatis iesus discipulis ait illis. ² misereor turbae huic. quia ecce iam triduo mecum sunt. et non habent quod manducant. ³ et si dimisero eos ieiunos in domos suas. deficient in uia. quidam enim ex eis. de longe uenerunt.

⁴ Et responderunt ei discipuli eius. unde istos hic potest quisquam saturare panibus in solitudine. ⁵ et interrogauit eos quod panes habetis. at illi dixerunt. septem. ⁶ et praecepit turbae. discumbere super terram. et accipiens septem panes. et gratias agens. fregit et

+ et QR. om. et ait D. effetha (ἐφφαθά uel ἐφφθαθά) cum AΘ^cVXY Par. Lat. 13171. 13174. uett. c l, ephphetha Zⁱ, ephphetha 55C, ephphethah H, in δ latine non redditur tantum graece ἐφφαθά: effeta DFFHΘ*ILTW corp. oxon. Harl. 2788. 2826, b r, ephpheta G, ephpheta R cor. uat. aur., ephpheta C q, ephpheta BKMQZ* f i, cf. epita a, effecta d. adaperire R; aperire D^p QW.

35. om et R. aperte W; adaperitae C*. om. et sec. L. om. est D. lingue W. loquibatur O; quebatur X*. rectae CR.

36. praecipit PQRV; precipit DL. quantū Hⁱ. praecipiebat W; precipit D. predicabant D.

37. amplius in ras. W. ammirab. DFIKTV XZⁱ, facit bis LR gat.; sec. CDFFQ Bentl. sordos D.

VIII. 1. > diebus illis vg. quum CΘ. > multa turba esset F; > turba esset multa T. esset: + et L; + cum ihu O^cW55 cor. uat.* 'graeus anti. glo.'; nulli autem codd. gr. ap. Tisch. quod:

quid P^{mg}. discipulis + suis Θ*?(litura post disc.) T. om. illis LR.

2. miseor K, miserior DL. super turbam B CGIKLMOQRVWXZⁱ vg., et s. terri turbam D (terri expunct.): super turba AΦHΘYZ*; turbe T; deinde + istam GQ cf. turbae huic gat. ecce iam: etiam L. manducarent D*.

3. dimissero D^p, demissero L. geiunos C. domus suas Q. deficient D, deficiant GR; ne deficient V. > quidam ex eis enim T; quia quidam ex eis Q; quidam ex eis tantum, DK* ut uidetur. longue uenerunt D.

4. sui: eius G. hunde C. istos: ipsos L; illos vg. > quis hic poterit DG; quis poterit hic vg.

5. interrogabit T. om. eos G. quod CGO*. panis G. septem: .uii. DRT.

6. praecipit PQRV, precipit D. turbe W. supra ABCGHKMOXY; super D^pΘILQRTV WZ vg. septem: .uii. DRTW. panis G. agiens L. et dedit Q; deditque L. adpon. . . . adpos. ABCDGHΘMOQYZ* et adpos. P^{LR}: appon.

- ⁷ et habebant pisciculos paucos
et ipsos benedixit et iussit ad-
poni
⁸ et manducauerunt et saturati sunt
et sustulerunt quod superauerat de
fragmentis septem sportas
⁹ erant autem qui manducauerunt quasi
quattuor milia
et dimisit eos
¹⁰ et statim ascendens nauem cum disci-
pulis suis uenit in partes dalma-
nutha.
¹¹ (77. 4) Et exierunt pharisaei et coepe-
runt conquirere cum eo
- quaerentes ab illo signum de caelo
temptantes eum
¹² (78. 6) et ingemescens spiritu ait.
Quid generatio ista quaerit signum?
amen dico uobis si dabitur
generationi isti signum.
¹³ Et dimittens eos ascendens
iterum abiit trans fretum
¹⁴ et obliti sunt sumere panes
et nisi unum panem non habebant
secum in nauī.
¹⁵ (79. 2) Et praecipiebat eis dicens
uidete caute a fermento pharisaeorum
et fermento herodis.

dedit discipulis suis. ut apponerent ante eos. et apposuerunt turbis. ⁷ habuerunt autem et paucos pisciculos. et ipsos benedixit. et iussit adponi. ⁸ et manducauerunt et saturati sunt. et sustulerunt quod superauerat. de fragmentis. septem sportas. ⁹ erant autem qui manducauerunt. quasi quattuor milia. et dimisit eos. ¹⁰ et statim ascendit in nauem cum discipulis suis. et uenit in finibus dalmanutha. ¹¹ et exierunt pharisaei. et coeperunt disceptare cum eo. quaerentes ab illo signum de caelo temptantes eum.

¹² Et ingemescens spiritu suo ait. quid generatio ista signum quaerit. amen. dico uobis. si dabitur generationi huic signum. ¹³ et relictis eis ascendens iterum nauem. abiit trans fretum. ¹⁴ et obliti sunt sumere panes. et nisi unum panem. non habebant secum in nauī. ¹⁵ et praecipit eis dicens uidete et caute a fermento pharisaeorum. et a fermento

... appos. IKTVW *vg. Tisch.*; apponerunt ... appos. *Z² ut uidetur*, apponerent ... adpos. X. turbe W; *om. R.*

7. abebant C, habebunt Y. *pisciculos*: discipulos *lapsu R**. iussit *PLY*. *adponi* ABCFGH ©LMOQRVZ*: app. DIKTVWXZ² *vg. Tisch.*; + illis LQ.

8. *manducauerunt* + omnes W. *sustulerunt* LR. *superauerunt* T; *super* erat L; *superfuerant* D²(-rat). *septem*: .VIII. DRTW. *sportas* + *plenas* *FM⁹LQR*.

9. *qui manducauerunt* (οἱ φαρισαῖοι) cum A (*sic cod.*; *Tisch. male -rant*) BCD²FGH©IKLM QTVX²YZ *cor. uat.*, *codd. ap. Walker. et Bentl.*, *a f i k l q r r₂ aur.*, *cf. vi. 44*: qui manducauerant ORWX* *vg. Tisch.* cum *b c d ff₂*, *forsan ex Mt. xv. 38 ubi plusquam perfectum meliori codicum auctoritati nititur*. quassi L. quatuor *FM⁹SS*; .IIII. T; .VIII. D(*ut uidetur*)R. millia *vg.*; + hominum LQ. *dimisit* G; *dimissit* D².

10. *ascendens* C. *nauim* DW *vg.*; in nauem GKLQ. *post suis spatium* 6 *litt.*, non *ras.* K. *dalmanuth* B; *dalmattutha* W.

11. *et in mg.* O. *pharisei* W, -sae H, *pharisei* G, *farisaei* R, *farisei* D²L, *farissei* Q; + *ad eum* LQ. *ceperunt* W; *caeperunt* DR. *querentes*

DL. ab illum X¹(ab illo X*); ab eo D²*FM⁹G*. dae Y. celo W. *temptantes* AHOQTXVZ: *tempt.* BCD²FGH©IKLMTRV *Tisch.*; *tent.* W *vg.*

12. *et + ipse* G. *ingemescens* HIKW *vg. Tisch.* spiritu sancto L; in spiritu suo G. *querit* CDLR². > signum quaerit G *vg.* si: non LQ. *dauitur* O. *generati* | *oni inc. rursus* M. *signum sec.* D.

13. *dimittens* DMT; *dimittiens* LR. *ascendens iterum sine addit.* AC(hasc.)*FM⁹GHRTYZ ff₂* *corp. oxon.*, *aur. Bentl.*, *et gr. NBCLΔ*; *et ascendens tantum*, D: + nauem *FM⁹©IKLMMTOVWX²* *Harl.* 2788, *cor. uat. et uett. paene om.*, > nauem iterum B; *ascendit nauem iterum et X**, *et ascendit iterum nauim et vg.*, *cf. d*; *ascendit iterum in nauem (om. et)* Q; *graeci rell. πάλιν ἐμβὰς εἰς πλοῖον uel τὸ πλ.* habiit CQT, ab it L.

14. *obliti* C. *sunt + discipuli eius* ©LMQR. *sumire* L. > panes sumere *vg.* (panem 5). habent Q. *secum* F. in uia *lapsu* G.

15. *precipiebat* D; *praeciebat* L*. *uidete caute* (*graec. plur. ὁπάτε βλέπετε*) ABCD²PH*I MRWYZ* *gat.*, *cor. uat. mg.*, *et caute (om. uid.)* T *a(caute)k*, *uidete (om. cau.)* b d ff₂ i r δ; *uidete et cau.* GH⁴©KLMOQVXZ² *vg.*, *cor. uat.**, c f l *aur.* *fermento* L. *phariseorum* DW, *pharissae.* R, *farise.* L, *farrisaeorum* *FM⁹*

¹⁶ (80. 6) Et cogitabant ad alterutrum
dicentes
quia panes non habemus
¹⁷ quo cognito iesus ait illis
quid cogitatis quia panes non
habetis?
nondum cognoscitis nec intellegitis?
adhuc caecatum habetis cor uestrum?
¹⁸ oculos habentes non uidetis
et aures habentes non auditis
nec recordamini ¹⁹ quando
quinque panes fregi
in quinque milia
quot cophinos fragmentorum plenos
sustulistis?

dicunt ei duodecim
²⁰ quando et septem panes
in quattuor milia
quot sportas fragmentorum tulistis?
et dicunt ei septem
²¹ et dicebat eis quomodo nondum in-
tellegitis?
²² (81. 10) Et ueniunt bethsaida
et adducunt ei caecum
et rogabant eum ut illum tangeret
²³ et adprehendens manum caeci eduxit
eum extra uicum
et expuens in oculos eius inpositis
manibus suis interrogauit eum si
aliquid uideret

herodis. ¹⁶ et cogitabant inter se inuicem dicentes. quia panes non habemus. ¹⁷ quo cognito iesus. ait illis. quid cogitatis. quia panes non habetis. nondum cognoscitis. nec intellegitis. adhuc caecatum habetis cor uestrum. ¹⁸ oculos habentes. non uidetis. et aures habentes non auditis. nec recordamini ¹⁹ quando quinque panes fregi. in quinque milia. et quod cophinos fragmentorum plenos sustulistis. et dixerunt ei duodecim ²⁰ quando autem et septem panes. in quattuor milia. quot sportas plenas fragmentorum tulistis. ad illi dixerunt septem. ²¹ et ait illis. quare ergo nondum intellegitis. ²² et uenerunt in bethania. et obtulerunt ei caecum. et rogabant eum ut illum tangeret. ²³ et adprehendens manum caeci. eduxit eum foras extra castellum. et expuens in oculos eius. impositis manibus suis. interrogauit eum si aliquid uideret.

ut uidetur. et sec. + a FGQ. om. fermento sec. L. erodis DY; erodianorum T, herodianorum i k.

16. alterutrum: alterum Z*(corr. Z²).

17. > ait illis iesus *vg.* cogitatis + in cordibus uestris LQ. panem LT. non + habemus D *sed expunct.* cognoscitis LQR; cognoscitis G. nec BCGH⁹IKLMMQRTVWZ *vg.*: neque AD⁹PH⁹OXY. intelligitis CGH⁹OTW *vg.* athuc MY, aduc CT. caecatum W. > caecatum adhuc L.

18. huculos C. uidentes LQ. om. et DR. audientes LQ. neque Y.

19. u. bis DRW, uq. T; .u. sec. BF. om. in Y*(+mg.). millia D* *vg.*; + hominum GLQ; + uirorum P⁹mq; + et (cum *gr.* NCDMA etc.) ADI WY *vg.* Bentl. *df l d aur.*; + ex quibus a b c r; cum nostris consentiunt ff₂ k q. quot: quod CGMOT. cophinos FLT; cophynos C. om. fragmentorum DMMO. om. plenos DP*M. sustulistis (ἥπαρε) codd. et *vg.* et a c d f i l d aur.: sumpsistis C; superfuerunt k; tulistis b ff₂ q; cf. u. 20. duodecem P*; .xii. DFR.

20. om. et *pr.* BKVZ. septem: .vii. DFRT W. quatuor PLSS; .iiii. DFRT. millia *vg.*; + hominum L; + hominum et Q. quod CGOV.

sportas; dispossitas L. om. fragmentorum X² tulistis (ἥπαρε) ABCHΘILMMO(tulestis*)QR (tulistis)TWXYZ^c *vg.*, c d f ff₂ l q d aur.: sustulistis (ut cum u. 19 concordet) D⁹EPFGKVZ* a i, abstulistis k. om. et sec. CDPT. septem: .vii. DFRT; βῆθαιαν D *gr.* 262 et a d f ff₂ i l q r.

21. intelligitis CGH⁹OTW *vg.*

22. uenerunt L; + in Q. bethsaida C, bethsaida DL; bethsaidam QW *vg.* caecum: caelum Q, centum W. rogant BDL Bentl. cum *graeo*; rogat uel .ant H*(correx. H¹). > illum ut eum T; eum ut eum P⁹mqR. tangerent H*, tanguerent D.

23. adprehendens manum ADHMOQ, adpri. m. G, adprae. m. P⁹ORV, appre. m. X²; et sic f ff₂ (+ et) l: adprehensa manu M⁹V, adprae. manu B¹* LZ*, apprae. m. KTWZ² *vg.*, adpraensa m. C, cum a c k d aur.; adprehens manu X*; adprehendit manum . . et b (d) i q r; + eius L. caeci eduxit (ceci W; heduxit C); caeceduxit Q; ceci deflens eduxit L. eum: illum X*, expuens L. huculos C. eius in mg. O¹. impositis KMXW *vg.*, inpositis D⁹PLR. interrouit MT; interrogabat (ἐπηρώτα) Bentl. eum sec. sup. lin. H. aliquid: quid D *vg.*

- ²⁴ et aspiciens ait
uideo homines uelut arbores ambulantes
²⁵ deinde iterum inposuit manus super oculos eius
et coepit uidere
et restitutus est ita ut uideret clare omnia
²⁶ et misit illum in domum suam dicens uade in domum tuam et si in uicum introieris nemini dixeris.
²⁷ (82. 1) Et egressus est iesus et discipuli eius in castella caesareae philippi
et in uia interrogabat discipulos suos dicens eis
quem me dicunt esse homines?
²⁸ qui responderunt illi dicentes
- iohannem baptistam
alii heliam alii uero quasi unum de prophetis
²⁹ tunc dicit illis
uos uero quem me dicitis esse?
Respondens petrus ait ei
tu es christus
³⁰ (83. 2) et comminatus est eis ne cui dicerent de illo
³¹ et coepit docere illos
quoniam oportet filium hominis multa pati et reprobari a senioribus
et a summis sacerdotibus
et scribis et occidi et post tres dies resurgere
³² et palam uerbum loquebatur.
(84. 6) Et adprehendens eum petrus coepit increpare eum

²⁴ Et aspiciens ait. uideo homines. uelut arbores ambulantes. ²⁵ deinde iterum inposuit manus super oculos eius. et fecit eum uidere, et restitutus est ita ut uideret omnia clare. ²⁶ et dimisit eum in domum suam dicens uade. in domum tuam. et si in castella introieris nemini dixeris. ²⁷ et profectus est iesus et discipuli eius. in castella caesareae philippi. et in uia interrogabat discipulos suos dicens eis. quem me dicunt esse homines. ²⁸ illi autem responderunt dicentes. iohannem baptistam. alii autem heliam. alii uero quasi unum ex prophetis. ²⁹ tunc dicit discipulis suis. uos uero quem me dicitis esse. respondens autem petrus ait ei. tu es christus. ³⁰ et comminatus est eis. ne cui dicerent de illo. ³¹ et coepit docere eos. quoniam oportet filium hominis multa pati. et reprobari a senioribus. et a summis sacerdotibus. et ab scribis. et occidi. et post tres dies resurgere. ³² et palam uerbum loquebatur.

24. om. ait L. uelut @LW, uellut G, ueluti C. harbores C, arbore R. hambulantes C.

25. deinde: et L. om. iterum R. inposuit KMWX *vg.*, inpossuit PPLR manum R. huculos C. cepit W. restituta M, restutus R, restitus L. ut *int. lin.* T. > clare nideret GW^c *vg.*

26. misit D^g; dimisit T. illum: eum R. in uico GM. nemine G, uide W. H. *Introd.* § 140.

27. egressus L, ingressus BO⁵. om. est CH* (+ H¹). om. in *pr.* 5. castella (-ela V*) *codd. plur.* et *vg.*: castellum W; castello AX²Y; *uett. aliq.* om., *viz.*: caesaream a i q r, caesarea b ff, caesariam d cum D^g; sed in castella c. c f k l (8) *aur.* et *gr.* els τὰς κώπας κ. caesareae: caesaraeae M, cesareae VZ, cessareae PMT, cessariae DLR, cesareae W. philipi DY, philippi P, philippi C, filippi T. interrogauit X*. dicentes R; *sequitur litura* 3 *litt.* @. om. eis D^gPT. om. me @. esse homines: > homines esse T; + filium hominis BH¹@O *ex Mt.* xvi. 13.

28. dicentes + alii D⁵S⁵ *cor. uat**. ioannem SC, iohannen ABH@V; iohannes Y. babtistam PPL, babtizam D. eliam T *vg.* uero + heremiam Q. quassi L. de: ex M. profetis DPLO^R.

29. *ad init. duae litt.* (sn?) *erasae* O. om. illis W. > esse dicitis MQ *vg.* respondens + simon R. om. ei D* (+ mg.) L. christus + filius D *sed expunct.*

30. conminatus G. om. est LR.

31. cepit W. illos: eos G *vg. cor. uat.* quoniam: quia Q. hoportet C. > pati multa *vg.* saenioribus C. summi^s O. hoccidi C; *deinde* om. et L. post (t *sup. lin.* O) tres (-III. D) dies (dieis R): tertia die G *cum d.*

32. ueruum loquibatur O*. adprehendens ADHLMTOTX*, adprae. BC^g@IRZ*, adprae-hindens G: apprehendens KQVWX^cYZ² *vg. Tisch.* petrus c. i. eum bis X. cepit W, caepit D. eum + dicens domine propitius (-cius H) esto tibi nam hoc non erit H^c@ *cum a b n ex Mt.* xvi. 22.

- ³³ qui conuersus et uidens discipulos suos
comminatus est petro dicens
uade retro me satana
quoniam non sapis quae dei sunt sed
quae sunt hominum.
³⁴ (86. 2) Et conuocata turba cum disci-
pulis suis dixit eis
si quis uult post me sequi
deneget se ipsum
et tollat crucem suam
et sequatur me
³⁵ qui enim uoluerit animam suam sal-
uam facere perdet eam
qui autem perdiderit animam suam
propter me et euangelium saluam
eam faciet

- ³⁶ quid enim proderit homini
si lucretur mundum totum et detri-
mentum faciat animae suae?
³⁷ aut quid dabit homo commutationem
pro anima sua?
³⁸ (86. 2) Qui enim me confusus fuerit et
mea uerba in generatione ista adul-
tera et peccatrice
et filius hominis confundetur cum cum
uenerit in gloria patris sui cum an-
gelis sanctis.
IX. 1 (30) (87. 2) Et dicebat illis
amen dico uobis quia sunt quidam de hic
stantibus qui non gustabunt mortem
donec uideant regnum dei
ueniens in uirtute.

Et adprehendens eum petrus. coepit increpare eum. ³³ iesus autem conuersus. et uidens discipulos suos. comminatus est petro. dicens. uade retro me satana. quoniam non intellegis quae dei sunt. sed quae sunt hominum. ³⁴ et conuocata ad se turba cum discipulis suis. dixit eis. si quis uult post me sequi. abneget semetipsum et tollat crucem suam. et sequatur me. ³⁵ qui enim uoluerit animam suam saluam facere. perdet eam. qui autem perdiderit animam suam propter me. et euangelium. saluam faciet eam. ³⁶ quid enim proderit homini. si lucretur totum mundum. et detrimentum faciat animae suae. ³⁷ aut quid dabit homo commutationem pro anima sua. ³⁸ qui enim me confusus fuerit. et mea uerba in generatione ista adultera et peccatrice. et filius hominis confundet eum. cum uenerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. IX. 1 (30) Et dicebat illis. amen dico uobis quia sunt quidam de hic stantibus. qui non gustabunt mortem. donec uideant regnum dei. uenientem

33. conuersus G. discipulos R. comminatus GO. retro + post D. om. me Z. sathana CW; satanas D^{PIKMOQRX}*gat., satanas L. sapis + ea QW. que sec. D. > hominum sunt D (suis pro sunt) KOVZ.

34. cumuocata O*, conuoca G*. post me sequi ABCP^{HΘI}*LMOQRTX^{cV} cod. caraf., Benth. d f(ff₂) i q: sequi post me b, post me uenire G gat. c i aur., post me uenire et sequi d; me sequi DKMTVW X*Z vg. Tisch., > sequi me a n. denegat: neget KO (fortasse negat) VX*Z* cor. uat.*; abneget LQ. seipsum uno uerbo BGM^Y; semet ipsum H¹ΘT (se-med) W vg. Tisch.; + sibi Q. om. et t. cr. suam R.
35. hanimam C. salbam C. perdat D^{EP}*G. perdiderit: i pr. in ras. O. et: inueniet lapsu D sed expunct.; + propter L. aeuangelium + meum D. saluum G; sal nā T. > faciet eam G vg. Tisch.

36. om. enim R. homini: -mini litt. min. O. lucreatur L. > totum mundum DI*R. faciat (cf. lucretur) DPG (fatiat) LLMMTOQRVWXYZ vg., uell. plur., facit l: faciet ABCHΘKT r₂. > animae suae faciat vg. anime sue W.

37. quid: quam D. daut O*. commotionem D^{PLR}; commutationis KMTVWX*Z vg. cor. uat. pro animam suam O*, pro anima sua G.

38. enim; autem D^P*. om. me D. confusus (ἐνασχυνθή) ABCP*FGΘIMOV^cXYZ^h Par. Lat. 13171, codd. antiq. ap. Erasm., cor. uat., et a b c f ff₂ (i) n q et confusus DLR: confessus D^{pm} (-esus) HKMTQTV*W⁵ S² corp. oxon. cum d k l r r₂. > confusus fuerit me Benth. > et uerba mea Q vg.; om. D. peccatrice CI. confundetur (ἐνασχυνθήσεται) cum ABCH^cΘKMMO*VXZ^h Par. Lat. 13171 d i k n, confundet D^{PGIQR} a b c f ff₂ g r, confudet L: confitebitur H*? O^{sax} TW⁵ S² corp. oxon., confidetur V, confitetur l, confidet r₂. quum CΘ. angelis (hang. C, agg. M, angu. D) sanctis codd. plur. et H* et vg.: angelis suis KV, angelis suis sanctis H¹Θ.

IX. 1. Incipimus ad et dicebat illis cum Stephano 1555 et 5^h Tisch. Nou. Test. Graec. ed. 8 etc.: inc. ad et post dies sex ^U vg. Tisch. adstantibus T. uidiunt L. uenientis W. cor. uat. mg. uirtute + sua LQ.

- 2 (ix. ¹) Et post dies sex adsumit iesus
petrum et iacobum et iohannem
et ducit illos in montem excelsum
seorsum solos
et transfiguratus est coram ipsis
3 (2) et uestimenta eius facta sunt splen-
dientia candida nimis uelut nix
qualia fullo super terram
non potest candida facere
4 (3) et apparuit illis helias cum mose
et erant loquentes cum iesu
5 (4) et respondens petrus ait iesu
rabbi bonum est hic nos esse
et faciamus tria tabernacula
tibi unum et mosi unum et heliae unum
- 6 (5) non enim sciebat quid diceret
erant enim timore exterriti
7 (6) et facta est nubes
obumbrans eos
et uenit uox de nube dicens
hic est filius meus carissimus audite
illum
8 (7) et statim circumspectantes
neminem amplius uiderunt
nisi iesum tantum secum
9 (8) et descendantibus illis de monte
praecepit illis ne cui quae uidissent
narrarent
nisi cum filius hominis a mortuis
resurrexerit.

in uirtute. 2 (ix. ¹) et post dies sex adsumsit iesus petrum. et iacobum. et iohannem. et duxit illos in montem excelsum seorsum solos. et transfiguratus est coram ipsis. 3 (2) et uestimenta eius facta sunt splendentia candida nimis. uelut nix. qualia fullo. super terram non potest candida facere. 4 (3) et apparuit eis helias cum moyse. et erant conloquentes cum iesu. 5 (4) et respondens petrus. ait ad iesum. rabbi bonum est nos hic esse. et si uis faciamus tabernacula tria. tibi unum. et moysi unum. et heliae unum. 6 (5) non enim sciebat quid diceret. erant enim timore exterriti. 7 (6) et facta est nubes obumbrans eos. et uenit uox de nube dicens. hic est filius meus dilectus ipsum audite. 8 (7) et confestim circumspectantes. neminem amplius uiderunt secum nisi iesum tantum. 9 (8) descendantibus autem illis de monte. praecepit eis. ne cui enarrarent quae uiderant. nisi cum filius hominis a mortuis

2. sex: .UI. D; septem Q. adsumit (παράλαμ-
βάει) ABCHΘMX^cVL, ass. IMX^cZ²h²SC, adsumet
O: adsumpsit D^ePGLQRZ* (-msit) gat., assumpsit
KT (-msit) VW^c cum uett. rell. qui perfectum
habent. iohannem SC. duxit W. excelsum T.
seorsum C. solos (gr. καὶ ἰδίαν μόνους) cum
BGKMWV vg. b c f i l^c, cf. solus cum solis k:
solus ACD^ePHΘILMOQRTXYZ gat., cod. ap.
Erasm., a d ff² l^c n q δ (non Δ) aur.

3. eius: ipsius P^mR. factas (om. unt) L;
facta (om. sunt) P* sed + mg. splendentia: ent
in ras. T; splendentia W; splendida P*G; + et
GH^cW vg. candida + nix D sed expunct.
splend[entia]... qua[lia litt. min. scr. K. ueluti
C, uellut LW; sicut K* (corr. K^l). om.
uelut nix F. terra GO?. > non potest super
terram vg.

4. aparuit L. elias T vg. cum mose ABG
MOXYZ: c. moyse CPHΘIKMQRVW vg. Tisch.,
c. moise L, c. moisi R, c. moy D; et moises T.

5. om. respondens L. post petrus ras. fere 3
litt. H. > ait petrus LQ; petrus dixit X*. iesu:
om. L; ad iesum QX*. hic nos esse (contra

graecum) ABHΘMORX^cYZ et nobis hic nos esse
P: > nos hic esse (ἡμᾶς ὧδε εἶναι) CDGIKMTV
WX* vg. Tisch. cum c d f ff² i q δ aur.; hic esse
L; nobis hic esse T a b (k) l r; nobis esse hic Q;
deinde om. et QT cor. uat. mg. faciamus + hic
W. trea P^lGL; .III. D. tabernacula O. uoluit
> tab. tria Benth. cum graec. pl. om. et ante mosi
S. mosi ABMORXYZ, mose G: moysi PHΘI
KLMQ vg. Tisch., moyse CV, moisi TW, moy D.
helie W, eliae T vg.

6. sciebant T*. quid: quod Z* (corr. Z^l). enim:
om. L; autem AX.

7. nubis P*H*MY; nubs D^eP^mGLT et a b d ff² n.
hobumbrans C, obbrans O. est sec.: om. L; es Z*.
karissimus MTW, kcarissimus C, charissimus vg.

8. circumspectantes SC^h, circum specientes L,
circumspectiens O*, circuminspectientes TZ. om.
secum D.

9. descendantibus D^ePLO*?R. de montem G.
accipit PLQR, prec. D. cui: cuiquam vg. b.
que Z*; quod S. narraret X*; dicerent G c r.
quum CΘ. fillius L. resurrexerit D; resurrexit
S, et > resurrexit a mortuis Q.

- 10⁽⁹⁾ (88. 10) Et uerbum continuerunt
apud se
conquirentes quid esset
cum a mortuis resurrexerit.
11⁽¹⁰⁾ (89. 6) Et interrogabant eum dicentes
quid ergo dicunt pharisaei et scribae
quia heliam oporteat uenire primum?
12⁽¹¹⁾ qui respondens ait illis
helias cum uenerit primo
restituēt omnia
et quomodo scriptum est in filium
hominis ut multa patiatur et con-
temnatur
13⁽¹²⁾ sed dico uobis quia et helias uenit et
fecerunt illi quaecumque uoluerunt
sicut scriptum est de eo.
14⁽¹³⁾ (90. 10) Et ueniens ad discipulos

- suos uidit turbam magnam circa eos
et scribas conquirentes cum illis
15⁽¹⁴⁾ et confestim omnis populus uidens
eum stupefactus est
[expauerunt] et accurrentes salutabant
eum
16⁽¹⁵⁾ et interrogauit eos quid inter uos
conquiritis?
17⁽¹⁶⁾ (91. 2) Et respondens unus de turba
dixit
magister attuli filium meum ad te
habentem spiritum mutum
18⁽¹⁷⁾ qui ubicumque eum adprehenderit
allidit eum
et spumat et stridet dentibus et arescit
et dixi discipulis tuis ut eicerent illum
et non potuerunt

resurrexerit. 10⁽⁹⁾ et uerbum continuerunt apud seipsos. conquirentes quid esset cum a mortuis resurrexerit. 11⁽¹⁰⁾ et interrogabant eum dicentes. quid ergo dicunt scribae. quia heliam oportet primum uenire. 12⁽¹¹⁾ qui respondens ait illis. helias cum uenerit primo restituēt omnia. et quomodo scriptum est in filium hominis. ut multa patiatur. et contemnatur. 13⁽¹²⁾ sed dico uobis. quia et helias iam uenit. et fecerunt illi. quaecumque uoluerunt. sicut scriptum est de eo. 14⁽¹³⁾ et ueniens ad discipulos suos. uidit turbam multam circa eos. et scribas altercantes cum eis. 15⁽¹⁴⁾ et confestim. omnis populus uidens eum. stupefactus est. et adcurrentes adorauerunt eum. 16⁽¹⁵⁾ et interrogauit illos. quid inter uos conquiritis.

17⁽¹⁶⁾ Et respondens unus de turba dixit. magister attuli filium meum ad te. habentem spiritum mutum, 18⁽¹⁷⁾ qui ubicumque eum adprehenderit. allidit eum et spumat. et stridet

10. *Uersus bis scr. pr. uice eras.* T. uerbum H* (-um H¹). apud C³PGORZ*. quid est Z; quod esset hoc T. quum C³.

11. interrogauerunt G. quid ergo (ὅτι gr. pl.) codd. vg. et a f l δ aur.: qui enim L; quia b d ff₂ i; quid utique c; quare k q r. dicent C. uoluit om. phar. et Benth. pharisei W, farisei D²F, fariss. L. scribe W. eliam T vg. oporteat (gr. δεῖ) A²PHΘIMMOWXY⁵, cf. Mt. xvii. 10: oportet BC(hop.)GKLQRTVZ²ΘC b c d f ff₂ k l q r δ aur.; oportet D; om. i. > primum uenire D²FOVZ et uell., sed aduenire primum L.

12. illis: eis M. elias T vg. et u. 13. quum C³Θ. primum O*. restituit G* (Benth.). scriptum DLOYZ. de filio O*, de filio O^u. paciatur W. contempnatur D²PGOLM²WY; condempnatur QR.

13. om. et D²F*RTW. quaecumque Θ²W; quanta G. scribunt GOYZ.

14. suos omittit uoluit Benth. magnā magnam lapsu V. scribes K, scribas Y*. conquerentes T.

15. eum: ihm M²W vg., cor. uat. mg. stupe-

factus est [expauerunt]=græc. ἐξεθαμβήθησαν uel ἐξεθαμβήθη, ex duplici ut liquet uersione, sed non facile est iudicare in quam partem inclinauerit Hieronymus; cf. stupefactus est f (Benth.), expauerunt b c d ff₂ i r, expauit q aur.; codd. nostri st. est expau. A²P*FH*Y: st. est et expau. BCD P^{mo}GH¹ΘIKLMTOQRVWXX vg. Tisch. l δ; stupefacte (-ti corr.) sunt et expau. T. et adcurrentes P¹L(+ei)R; et occurrentes DMW gat.; accurrentesque KLO*VXZ; et gaudentes c d ff₂ i k (i. e. προσχεροντες D pro προστρέχ.), et cadentes b, cf. O. L. Bibl. Texts, II. p. 116. saluabant R.

16. interrogabat L. conqueritis H. > conq. inter uos uoluit Benth.

17. attuli BCGM²OR, attulli L; attulit Y. meum sup. lin. X. > ad te filium meum T. abentem C. mutum (ἄλαλον) codd. plur. et vg. d f ff₂ k l δ aur.: inmundum D²PLQR gat. a b q, mutum inmundum i, > inmundum mutum c.

18. qui: sequitur ras. unius litt. A. ubicumque W²Θ², hubicumque C, cumque L; ubique D adprehenderit cum ADHMMQX et adprae. BC

19⁽¹⁸⁾ qui respondens eis dicit
o generatio incredula
quamdiu apud uos ero?
quamdiu uos patiar?
afferte illum ad me
20⁽¹⁹⁾ et attulerunt eum
et cum uidisset illum statim spiritus
conturbauit eum
et elisus in terram uolutabatur spumans
21⁽²⁰⁾ et interrogauit patrem eius
quantum temporis est ex quo hoc ei
accidit?
at ille ait ab infantia
22⁽²¹⁾ et frequenter eum et in ignem et in
aquas misit ut eum perderet

sed si quid potes adiuua nos
misertus nostri
23⁽²²⁾ iesus autem ait illi
si potes credere omnia possibilia cre-
denti
24⁽²³⁾ et continuo exclamans pater pueri
cum lacrimis aiebat
credo adiuua incredulitatem meam
25⁽²⁴⁾ et cum uideret iesus concurrentem
turbam
comminatus est spiritui immundo di-
cens illi
surde et mute spiritus
ego tibi praecipio exi ab eo
et amplius ne introeas in eum

dentibus suis et arescit. et dixi discipulis tuis. ut eicerent illum. et non potuerunt. 19⁽¹⁸⁾ et respondens eis. dixit. o generatio incredula. quamdiu apud uos ero. quamdiu uos patiar. adferre illum ad me. 20⁽¹⁹⁾ et attulerunt eum ad illum. et cum uidisset eum spiritus inmundus. statim conturbauit eum. et cadens in terram. uolutabatur spumans. 21⁽²⁰⁾ et interrogauit iesus patrem pueri dicens. quantum temporis est. ex quo ei hoc accidit. at ille ait. ab infantia. 22⁽²¹⁾ nam frequenter eum. et in ignem misit. et in aquam. ut perderet eum. sed si quid potes adiuua nos. et miserere nobis. 23⁽²²⁾ iesus autem ait illi. si potes credere. omnia possibilia sunt credenti. 24⁽²³⁾ et continuo. exclamans pater pueri cum lacrimis dixit. credo domine adiuua incredulitatem meam. 25⁽²⁴⁾ cum autem uidisset iesus. quia concurrat turba. comminatus est spiritui immundo. dicens illi. surde et mute spiritus

ΦΘΙΛΟΥ, adpreen. T, apprehen. KVVZ² *vg.* Tisch.: adprehendit FG(adprehin.*); deprehenderit Z*. > adpr. eum C. allidit (ἀλλίδει) D² ΘIKMRTVWXZ² *fr et adl.* ABCH'LOQYZ* *q*: allidet M' a b i et adlidet GH*, *uett. rell.* elidet c, elidet l *aur.*, colludit k, applontat d, om. δ; et > eum allidet F. eum: illum *vg.* stridit CKO*RTV. haesceat C. dixit HR. iccerent DL, eiecerent PM, eiecerent *vg.* Tisch. eum D. poterant D.

19. dixit GLQRX*Y *vg.* > dicit eis BW, dixit eis Q, dixit ei G. generatio: + mala L; + praua et *cor. uat.* om. quamd. ap. uos ero D. quandiu bis L², *sec.* D²5. apud C²PGORZ*. hero C. > ero apud uos G. paciar W. > patiar uos G *Bentl.* afferte (*cf.* i. 32, iv. 8, Mt. xiii. 23, xiv. 18 *etc.*) FΘKMQVWX*Z² *vg.*: adf. ABCD²PGHI LMORTX²YZ*.

20. attulerunt (*cf.* u. 17, et vi. 28) D²PHIKM VVXZ *vg.*, attull. Y, atull. R: adtulerunt ABCG ΘL(adtull.)MOQT. quum CΘ. illum: eum L *vg.* conturbabit T, conturauit O. eum *sec.*: illum *vg.*; puerum F. elisus (-iss. DR) in terram (περὶ ἐν τῇ γῇ) ACD²PFGHΘI*MOXY *vg.* *codd. Walkeri, b q r δ aur.*: elisus in terra BI²KL

MQRTVWZ *cor. uat. d i l*; cadens in terram a c fff₂; concidit super terram et k. uolutatur C.

21. eius + dicens BMO. quantum H. > ei hoc acc. *vg.*, > hoc acc. ei *Bentl.*; om. hoc TX*. om. ei D². accedit P, accedit L*(*sed corr.*). at: et LY². hab C. infancia W.

22. om. et ante in ignem CKOTVWX*Z *vg.* ignes X* ut uatur. om. in *sec.* L. aquam DG²; aqua Z*(*corr.* Z¹); quas L. misit DL. om. si L. adiuba TX. mesertus M; miserere T; et miserere L. potes usque ad illi si u. 23, om. D.

23. om. autem T. possebilia L; + sunt BH² ΘMOTWX *vg. c fl aur.*

24. om. continuo F. la hrymis 5², lacrymis 5². ait G; agebat O. credo sine addit. ACD² GH*LMRY *Bentl.*, d i k l r et gr. NABC*DL: + domine BFH²ΘIKMQTVWVXZ *vg.*, a b c f q (> dom. credo) δ *aur.*, gr. plur. adiuba Z.

25. quum CΘ. uidisset 5. ihesus C. cuncurrentem O*, currentem L. conminatus FV. spū MTR. immundo M *vg.* Tisch. om. illi R. > mute et surde uoluit *Bentl.* precipio CDW. > praecipio tibi *vg.* exii R. hab... hamplius C. ne: non GMZ*. introias L.

- 26⁽²⁵⁾ et clamans et multum discerpens
cum exiit ab eo
et factus est sicut mortuus
ita ut multi dicerent
quia mortuus est
27⁽²⁶⁾ iesus autem tenens manum eius ele-
uauit illum et surrexit.
28⁽²⁷⁾ (92. 10) Et cum introisset in domum
discipuli eius secreto
interrogabant eum
quare nos non potuimus eicere eum?
29⁽²⁸⁾ et dixit illis hoc genus in nullo
potest exire nisi in oratione et
ieiunio.
30⁽²⁹⁾ (93. 2) Et inde profecti praetergredie-
bantur galilaeam

- nec uolebat quemquam scire
31⁽³⁰⁾ docebat autem discipulos suos
et dicebat illis quoniam filius hominis
tradetur in manus hominum
et occident eum
et occisus tertia die resurget
32⁽³¹⁾ at illi ignorabant uerbum
et timebant eum interrogare.
33⁽³²⁾ (94. 10) Et uenerunt capharnaum
qui cum domi esset interrogabat eos
quid in uia tractabatis?
34⁽³³⁾ (95. 2) At illi tacebant
siquidem inter se in uia disputauerant
quis esset illorum maior
35⁽³⁴⁾ et residens uocauit duodecim et ait
illis

ego tibi praecipio. exi ab eo. et amplius ne introeas in eum. 26⁽²⁵⁾ et clamans et multum discerpens eum. exiit ab eo. et factus est sicut mortuus. ita ut multi dicerent. quia mortuus est. 27⁽²⁶⁾ iesus autem tenens manum eius. eleuauit eum. et surrexit.

28⁽²⁷⁾ Et cum introisset in domum. discipuli eius. secreto interrogabant eum dicentes. quare nos. non potuimus eicere eum. 29⁽²⁸⁾ et dixit illis. hoc genus in nullo potest expelli nisi in oratione et ieiunio. 30⁽²⁹⁾ et inde profecti iter faciebant per galileam. et non uolebat quemquam scire. 31⁽³⁰⁾ docebat autem discipulos suos. et dicebat illis. quoniam filius hominis tradetur in manus hominum. et occident eum. et occisus. tertia die resurget. 32⁽³¹⁾ at illi. ignorabant. hoc uerbum. et timebant eum interrogare. 33⁽³²⁾ et uenit in capharnaum. et domum ingressus interrogabat eos. quid in uia cum alterutro tractabatis. 34⁽³³⁾ at illi tacebant. inter se enim conquirebant. quis esset illorum maior. 35⁽³⁴⁾ et residens uocauit. xii. et ait illis. si quis uult primus esse. erit omnium nouissimus. et

26. *om.* et O*. *clamans et multum discerpens* (κράζας καὶ πολλὰ σπαράζας *gr.* *ferre omn.*) cum BCGIKLM (> cl. multum et d.) MTVZ *d f i l* (*g*) *aur. Benth.*: exclamans et m. disc. DOR(desc.) WX *vg. Tisch.*; excl. multum et disc. (*gr.* Δ *et al. pauc.*) H¹Θ δ; excl. et disc. (*om.* multum) F; excl. multum disc. (*om.* et) A¹PH*Y, et clamans multum disc. Q; *variant uett. rell.* clamauit (excl. c) et dissipauit c k, exclamauit et multum discerpens ff₂, exclamans cum multum conlisset a, exclamans autem ille spiritus immundus discerpens b. exiuit R; et exit Q. hab C. eeo Q.

27. *om.* tenens T*; > manum eius tenens T^{rec}. aeleuauit C, et leuabit T. illum: eum D¹PH¹FM¹RY *vg. Tisch.* surrexit + et reddidit illum patri suo T *ex Luc.* ix. 42.

28. quum CΘ. introisset D, introuisset P*(u *exp.*). *om.* in LR. *om.* eius D¹P. eum *pr.* + dicentes H¹ΘM. *om.* nos T. eicere M, iecere DL, eicere *vg. Tisch.* illum R.

29. dicebat Θ. illis + ihs DLQ. potens Y.

horatione C. ieiunio: eiunio P*(*sed corr.*)R* (*sed corr.*); ienio K; geiunio C; ieiuniis T; ieiunium H.

30. praegred. X*, pretergred. DHL, praetergrad. T. galileam C¹PGKLM¹ORWY, galī D. nec: et ne L. uolebant QT*. quenquam S.

31. autem: uoluit enim Benth. traditur B. hoccident C. hoccisus C, occissus D¹P; *om.* G. tertia: III. D. diae C.

32. ad O, et usque uerbum litt. min. *om.* uerbum et timebant R. > interrogare eum *vg.*

33. uenierunt D. capharnaum P*R; capharnaum L. quum CH*Θ. esset (γενόμενος) cum AFGH*KMM¹OVXZ¹H *Erasm. Benth.* (a) c d (f) i q δ: essent BCD¹PH¹ΘILQRTWY¹S¹Θ b k l *aur.* interrogabant T*Y, interrogat C. quid: qui O*. tractabatis M et -uitis O*.

34. at: t tantum, lapsu V. tacuerunt O. intra G. > in uia inter se BT *vg.* disputauerunt CL M¹OQRT. > quis eorum (*sic*) maior esset *vg.*

35. resedens DO, residiens R; respondens P.

- si quis uult primus esse
erit omnium nouissimus
et omnium minister
36⁽³⁵⁾ et accipiens puerum statuit eum in
medio eorum
quem ut complexus esset ait illis
37⁽³⁶⁾ quisquis unum ex huiusmodi pueris
recepit in nomine meo me recipit.
^(96. 1) Et quicumque me susceperit
non me suscipit
sed eum qui me misit.
38⁽³⁷⁾ ^(97. 8) Respondit illi iohannes dicens
magister uidimus quendam in nomine
tuo eicientem daemonia qui non se-
quitur nos et prohibuimus eum
39⁽³⁸⁾ iesus autem ait nolite prohibere
eum
nemo est enim qui faciat uirtutem in
nomine meo

- et possit cito male loqui de me
40⁽³⁹⁾ qui enim non est aduersus uos pro
uobis est.
41⁽⁴⁰⁾ ^(98. 6) Quisquis enim potum dederit
uobis calicem aquae in nomine meo
quia christi estis
amen dico uobis non perdet
mercedem suam.
42⁽⁴¹⁾ ^(99. 2) Et quisquis scandalizauerit
unum ex his pusillis credentibus in
me
bonum est ei magis si circumdaretur
mola asinaria collo eius et in mare
mitteretur.
43⁽⁴²⁾ ^(100. 6) Et si scandalizauerit te manus
tua abscide illam
bonum est tibi debilem
introire in uitam
quam duas manus habentem

omnium minister. 36⁽³⁵⁾ et accipiens puerum. statuit eum in medio eorum et complexus eum. dixit illis. 37⁽³⁶⁾ quisquis unum ex huiusmodi pueris. recepit in nomine meo. me recipit. et quicumque me recipit. recipit eum qui me misit. 38⁽³⁷⁾ respondit autem illi iohannes dicens. magister uidimus quendam in nomine tuo eicientem daemonia. et prohibuimus eum. quia non sequitur nos. 39⁽³⁸⁾ iesus autem dixit nolite prohibere eum. nemo est enim qui faciat uirtutem in nomine meo. et possit cito male loqui de me. 40⁽³⁹⁾ qui enim non est aduersus uos. pro uobis est. 41⁽⁴⁰⁾ quicumque enim. potum dederit uobis. calicem aquae frigidae in nomine meo. quia christi estis. amen dico uobis non perdet mercedem suam. 42⁽⁴¹⁾ et quicumque scandalizauerit unum ex his pusillis. credentibus in me. bonum est. illi magis. si circumdaretur mola asinaria collo eius. et in mare mitteretur. 43⁽⁴²⁾ et si scandalizauerit te manus tua. abscide illam. bonum est tibi debilem introire in

uocabit T. duodecem P*; -XII. DLRW. primū L. om. esse R. erit: fiat L. om. omnium sec. F.

36. puerum + et D. que O*, quem O¹. ut AD PHOMOIY: cum BGIMTQVWXZ *vg. Tisch.*, quum CT; om. L(quem cum plexus)R; *uett. una uoce cum*; ut *uidetur emendatio Hieronymiana esse. complexus ABH(L uide supr.)MQWX^eY* *vg.*: compl. CD^ePGΘIKMORTVX*Z. esset: est se et Q.

37. quisquis + enim G. unum: autem T. cuius modi L. recipit BD^ePL(rerecip.)QR; et > in nomine meo recipit Q. om. in nom. meo usque ad me susceperit D. recipit: recepit Z¹. quicumque W¹ S¹ H¹. susceperit B^ePLRV. suscipit: suscepit H*O. misit D^ePR. > misit me *vg. Tisch.*

38. respondens H^eΘ; respondet G^e. iohannis CD^eP¹LRXY*, iohannes S^eC. om. dicens W; sequitur rasura forsan ei P. magister in ras.

K. quemdam G^eC. iecientem DL, eiicientem *vg. Tisch.* demonia D^ePLW. proibimus CLXZ. *De uett. uide W. H. Introd. § 141.*

39. proibere CGT. nemo: non T. fatiat G; facit BD^eP*H*LQW. uirtutem R*(+ te R^{9az}). om. in nomine (*ad fin. pag.*) L. posit GL, posuit D, posset T. mala l. T; maleloqui D.

40. aduersus L.

41. om. enim W. > dederit potum P. aque W; + frigidae B⁵S⁵ *gat. cor. uat.* b f*, et frigide OT; *ex Mt. x. 42.* uobis sec. + quia QR *gat.* mercedem LR, mercedem Q.

42. quic quis L; si quis T. scandalizaberit TZ¹. hiis RW; om. D. pussillis D^ePLMR. om. est D. ei: illi P^{9az}QR. circumcidaretur M. assinaria D^ePL. + in ante collo Q. in mari G.

43. scandalizaberit TZ. habscide C, abscinde B *vg.* eam P^{9az}L. introire: introre L, ingredi R. ad uitam DKV. duas: -II. D. ire: iure R. gehennem V, gechenam L, gychennam Q. om. in

ire in gehennam in ignem inextinguibilem.
 44 ⁽⁴³⁾ (101. 10) Ubi uermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur
 45 ⁽⁴⁴⁾ et si pes tuus te scandalizat amputa illum
 bonum est tibi claudum
 introire in uitam aeternam
 quam duos pedes habentem
 mitti in gehennam ignis inextinguibilis
 46 ⁽⁴⁵⁾ ubi uermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur
 47 ⁽⁴⁶⁾ quod si oculus tuus scandalizat te eice eum
 bonum est tibi luscum
 introire in regnum dei

quam duos oculos habentem
 mitti in gehennam ignis
 48 ⁽⁴⁷⁾ ubi uermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur
 49 ⁽⁴⁸⁾ omnis enim igne salietur et omnis uictima salietur.
 50 ⁽⁴⁹⁾ (102. 2) Bonum est sal quod si sal insulsum fuerit in quo condietis?
 habete in uobis sal et pacem habete inter uos.
 X. ¹ (103. 6) Et inde exsurgens uenit in fines iudaeae ultra iordanen et conueniunt iterum turbae ad eum et sicut consueuerat iterum docebat illos

uitam. quam duas manus habentem. mitti in gehennam in ignem inextinguibilem. 44 ⁽⁴³⁾ ubi uermis eorum non moritur. 45 ⁽⁴⁴⁾ et si pes tuus scandalizat te. abscede eum. bonum est tibi clodium introire in uitam. quam duos pedes habentem mitti in gehennam in ignem inextinguibilem. 46 ⁽⁴⁵⁾ ubi uermis eorum non moritur. et ignis non exstinguitur. 47 ⁽⁴⁶⁾ quod si oculus tuus scandalizat te. eice eum. bonum est tibi unum oculum habentem introire in regnum dei. quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. 48 ⁽⁴⁷⁾ ubi uermis eorum non moritur. et ignis non exstinguitur. 49 ⁽⁴⁸⁾ omnis enim igne salietur. et omne sacrificium sale salietur. 50 ⁽⁴⁹⁾ bonum est sal. quod si sal insulsum fuerit. in quo condietur. habete in uobis salem. et pacem habete inter uos. X. ¹ Et inde exsurgens uenit in fines iudaeae trans iordanen. et conueniunt iterum turbae ad eum. et sicut consueberat. iterum docebat eos.

ante ignem H* (+ H¹) QRVY. ignis inextinguibilis Q. om. in ignem . . . moritur et u. 44 L.

44. hubi C, Ibi V. morietur GKM¹R. exstinguetur KMQTZ; extinguitur L.

45. 45-6 om. uersus D. > scandalizat te PGM¹ W Benth., scandalizauerit te L. hamputa C. eum G. > tibi est KMOVZ. clodium GΘ, cludem L. introirae Y. eternam CW, aeterna O. abentem C. gechenam L. inextinguibili K; non extinguiibilis Q.

46. hubi C. morietur KMRZ. ignis + eorum O. extinguetur KMTZ, extinguit L.

47. Uers. 47-48 om. Z*, suppl. in marg. Z². om. si Q. hocus C, oculus R. eiece M, iece DL, eice vg. Tisch. > tibi est PM¹; tibi in mg. D; om. est R. luscum: caecum R. introirae Y. duos: .11. D. huculos C. om. mitti L. gehennem Y, geennam Z².

48. hubi C. morietur GKMRV. ignis + eorum P¹MR. stinguitur G; extinguetur KMTV.

49. omnis (hominis C, omnes GO) enim (om. L) igne (igni BL, ignis P¹R gat.) salietur (sali. BCΘIKOV gat. vg. Tisch., examinantur G)

et omnis (hominis C, omnes O) uictima (+ sale FGW cor. uat.* vg. Tisch. Ambr.) salietur (sali. BCGΘIKMOV vg. Tisch.) cum codd. fere omnibus, vg. et graecis plurimis ACNX etc.: omnis enim igne salietur D I δ; omnis enim uictima salietur T ε ff₂; omnis hostia insalabitur a; omnia autem substantia consumitur b (i.e. ουσία pro θυσία, et ἀναλω. pro ἀλίσ.), et omnis enim uictima sale salietur b (z), omne enim sacrificium sale salietur d; omnis enim igne salietur et omne sacrificium sale salietur f, omnis enim ignis allietur et omnis uictima salis allietur q; cf. πᾶς γὰρ πρὸς ἀλισθήσεται (N)BLΔ 1. 161. Tisch. 8, W. H. (uide Westcott et Hort 'Introduction' § 142).

50. insalsum DPH gat. illut GZ*. condietur M. om. habete in uobis sal P* (+ mg). sal: salem BCEP¹MLQRTX*Z*. > inter uos habete D.

X. 1. inde: exinde P¹MQR. exurgens CMOT Z vg.; surgens DP*MTW. finis O. om. uenit in fin. D. iudaeae CPILMO*RVZ, iudae W, iudae D. hultra C. ihordanen C, iordanem GPMRTV vg. conuenerunt L. turbe W. > ad eum turbae Q. consuerat DPLO*QR. illos: eos P¹MLQQR.

- ² et accedentes pharisaei
interrogabant eum
si licet uiro uxorem dimittere
temptantes eum
³ at ille respondens dixit eis
quid uobis praecepit moyses?
⁴ qui dixerunt moyses permisit libellum
repudii scribere et dimittere
⁵ quibus respondens iesus ait
ad duritiam cordis uestri scripsit uobis
praeceptum istud
⁶ ab initio autem creaturae
masculum et feminam
fecit eos deus.
⁷ Propter hoc relinquet homo patrem
suum et matrem
et adhaerebit ad uxorem suam
⁸ et erunt duo in carne una
itaque iam non sunt duo
sed una caro
⁹ quod ergo deus iunxit
homo non separet.
¹⁰ (104. 10) Et in domo iterum discipuli
eius de eodem interrogauerunt
eum.
¹¹ (105. 2) Et dicit illis
quicumque dimiserit uxorem
suam et aliam duxerit
adulterium committit super eam
¹² et si uxor dimiserit uirum
suum et alii nupserit
moechatur.

² et accedentes pharisaei. interrogabant eum. si licet homini uxorem dimittere. temptantes eum. ³ at ille respondens. dixit eis. quid uobis praecepit moyses. ⁴ qui dixerunt. moyses permisit libellum repudii scribere. et dimittere. ⁵ et respondens iesus ait illis. aduersus duritiam cordis uestri. scripsit uobis moyses. praeceptum istud. ⁶ ab initio autem creaturae. masculum et feminam fecit deus. ⁷ propter hoc relinquet homo patrem suum. et matrem suam. et adhaerebit uxori suae. ⁸ et erunt duo in carne una. itaque iam non sunt duo sed una caro. ⁹ quod ergo deus iunxit. homo non separet. ¹⁰ et in domo iterum discipuli eius de eodem sermone interrogauerunt eum. ¹¹ et dixit illis. quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit. adulterium committit super eam. ¹² et si mulier dimiserit uirum suum.

2. et ad init. om. Q spatio tamen relicto. accidentes LM. pharissaei R, pharisei DFW, farissei L. eum: illum CT. liceret Z*(corr. Z¹). huxorem C; + suam O. demittere MTY. temptantes ABTXYZ: tempt. CDPGHΘIKLMMTO QRVW Tisch., tent. vg.

3. ad O. precepit D, praecipit PQR, prec. L.

3. 4. moyses bis codd. plur.: moyses bis CPHΘ KMMQV vg., pr. W; moyses bis T, pr. L, sec. W; moy⁹ bis D.

4. om. quid dixerunt moyses LR* (+ R¹). permissit P¹LR, premissit D. libellum repudi L. repudii scr. et dimittere litt. min. in ras. K. demittere M.

5. duriciam W. scripsit GOZ*, scrip- D. uobis + moyses G. preceptum D. istut Z*, istum H; illud P*QW; hoc P^{mo}R.

6. om. creaturae L. faeminam CO*Y, foeminam 511.

7. propter hoc (ἐνεκεν τούτου gr. plur.) ACDP¹HMQR¹TVY codd. ap. Walker. vg. et a f k l: et dixit propter hoc BΘKLM¹TOWXZ b c d ff₂ q r gat. (dicens) cum gr. DN minusc.; et bene dixit

propter hoc G. relinquit O*, relinquit B. om. homo L. om. suum LVW. matrem + suam DΘQ. adhaerebit cum HΘKMYZ^c vg.: adher. ABC DPGILMTQRT(ader.)WZ*(-redebit); adhereuit OX. ad uxorem (hux. C) suam (om. Y): uxori suae P^{mo}LMQRT(sue) gat. cf. Hatch 'Essays in Bibl. Gk.' p. 150.

8. duo: .11. bis D. om. iam DL. > caro una D.

9. iunxit ABCGH*IMO*QTXV c f l, et iuncxit P*O^cZ: coniunxit DH¹KW vg. Tisch., cor. uat. cum ff₂ q, coniunxit P^{mo}ΘLMRV a b d k (r), forsan ex Mt. xix. 6. separat Q.

10. domu DLQV. om. de eodem Z* (+ Z²). > interrogauerunt eum de eodem QR. om. eum L.

11. dixit KMOVZ; ait G vg. qui cumque D, quicumque 511. dimiserit DΘ. huxorem C. et sec. in mg. H. committit CG, comittit L; committat D*(-it corr.). super ea B.

12. huxor C. dimiserit DΘL, demiserit H*. alii: alio T²; ali M'(spatio tamen relicto). nubserit CIMTXY, nubs erit L. mechatur LW, moe- catur C, mecatur T, moecha&ur G.

- 13 (106. 2) Et offerebant illi paruulos
ut tangeret illos
discipuli autem comminabantur offerentibus
14 quos cum uideret iesus indigne tulit et
ait illis
sinite paruulos uenire ad me et ne prohibueritis eos
talium est enim regnum dei
15 amen dico uobis
quisquis non receperit regnum dei
uelut paruulus
non intrabit in illud
16 et complexans eos et inponens manus
super illos
benedicebat eos.

- 17 (107. 2) Et cum egressus esset in uiam
procurrens quidam genu flexo ante
eum rogabat eum
magister bone quid faciam ut uitam
aeternam percipiam?
18 iesus autem dixit ei
quid me dicis bonum? nemo bonus
nisi unus deus
19 praecepta nosti
ne adulteres ne occidas ne fureris
ne falsum testimonium dixeris ne
fraudem feceris
honora patrem tuum et matrem
20 et ille respondens ait
magister haec omnia obseruauit a iu-
uentute mea.

et alio nupserit moechatur. 13 et offerebant illi paruulos. ut eos tangeret. discipuli autem eius comminabantur offerentibus. 14 quos cum uideret iesus. indignatus est. et ait illis. sinite paruulos uenire ad me. et nolite prohibere eos. talium est enim regnum dei. 15 amen dico uobis. quicumque non receperit regnum sicut paruulus. non intrabit in illud. 16 et conuocans eos. inponens manus super illos benedicebat eos. 17 et cum egressus esset. in uiam procurrens quidam genu flexo ante eum rogabat eum dicens. magister bone quid faciam. ut uitam aeternam possideam. 18 iesus autem dixit ei. quid me dicis bonum. nemo bonus. nisi unus deus. 19 haec praecepta nosti. non moecaueris. non falsum testimonium dices. non fraudem facies. honora patrem tuum. et matrem tuam. 20 at ille respondens ait

13. hoff. bis C, auferebant G, cf. Mt. v. 24. paruulus G. tangueret D. eos DPGW.

14. quos: quod Bentl. quum CΘ(u sup. lin.). uidisset G. senite G, sinete P. paruulos O*(corr. O¹). ad expunxit Z^c. ne: non P^{mg}. prohibueritis R, prohibueritis L. > enim est Q vg. dei: caelorum L gat.*.

15. def. B ad u. 27. amen... dei litt. min. scr. X. quisquis HΘIKMTOVWXYZ vg. ff. 1 d: quisque A(quis que)CDPLMO*QRT b d (sic etiam viii. 35, 38 quisque enim confusus fuerit me a n, cf. Plautum et recentiores Apuleium, Aurelium Victorem, Sidonium, Ausonium, Prudentium, ap. Draeger. 'Hist. Syntax der Lat. Sprache.' p. 84. Lips. 1874); qui G c aur.; ceteri ueteres quicumque a f k g. recipit DPLR. uelud LW. parbolus C, paruus L. intrauit OX; introibit TZ*. illat CGHZ*.

16. complexans CDPΘLMORT; complectens G. imponens I*Z vg. manum GL. benedicebat eis GM.

17. quum CΘ. egressus L, hegressus C; ingressus K cor. uat. mg. uia IKVWZ5¹⁹S cor. uat. non autem cod. caraf. quidam + in L. flexu FGHΘQR cf. Mt. xxvii. 29. rogatbat G, roga-

bant Q. eum sec. sine addit. ADPFGH*IMQR Y¹⁹Θ cor. uat.* d cum graecis plurimis: + dicens CH¹ΘKLMOTVWXYZ5¹⁹S Par. Lat. 11955 cor. uat. mg., cum a b (c) d f k l q r aur. et gr. 13. 69. 121. 124 et al. pauc. bone in ras. K. fuerat forsan bonum. qui R*(+ d R^{ae}). eternam C(ut saepius) W uit. aet. recipiam Q; > habeam uitam aeternam L ex Mt. xix. 16.

18. dicit L. bonum: u dubium G. nemo: non est T. d^s litt. min. Y¹.

19. precepta DW. om. ne ad. ne occidas L. ne: non G semper. adulteris A*(-es A¹)P¹H*(ut uidetur)OYZ*; adulteris M, adulterabis G, adulterbis Q. hoccidas C; occides GH¹ΘQ. furoris L; furaberis G. dicas L. ne fraudem feceris (facias T): om. L. matrem + tuam DLR.

20. et ACGHΘLMMORTY: at D¹PIKQVW XZ vg. Tisch. ait sine addit. A¹PGMO*VXY cum c k q aur.: + illi CDH(-lli sup. lin.)ΘIKLM¹O^cQRTWZ vg. Tisch. cum b d f l r (δ); + ei a. magister: + bone KMOZ; + bona V. > omnia haec D¹PKILOQVZ cor. uat., omnia hec TW, homnia haec C. seruauit DMQ; conseruauit C, conseruabi T. iubentute O. mea: litt. min. Y¹; me D.

- ²¹ (108. 2) Iesus autem intuitus eum dilexit
eum et dixit illi
unum tibi deest
uade quaecumque habes uende et da
pauperibus
et habebis thesaurum in caelo
et ueni sequere me.
- ²² (109. 2) Qui contristatus in uerbo
abiit maerens
erat enim habens possessiones multas
- ²³ et circumspiciens iesus ait
discipulis suis
quam difficile qui pecunias habent in
regnum dei introibunt
- ²⁴ discipuli autem obstupescabant in
uerbis eius
at iesus rursus respondens ait illis
- filioli quam difficile est
confidentes in pecuniis
in regnum dei introire
- ²⁵ facilius est camelum per foramen acus
transire
quam diuitem intrare in regnum dei
- ²⁶ qui magis admirabantur
dicentes ad semet ipsos
et quis potest saluus fieri?
- ²⁷ et intuens illos iesus ait
apud homines impossibile est sed non
apud deum
omnia enim possibilia sunt apud deum
- ²⁸ coepit petrus ei dicere
ecce nos dimisimus omnia
et secuti sumus te.
- ²⁹ (110. 2) Respondens iesus ait

illi. magister haec omnia obseruauit a iuuentute mea. ²¹ iesus autem intuitus eum. dilexit eum. et dixit illi. unum tibi deest. uade uende omnia tua. et da pauperibus. et habebis thesaurum in caelo. et ueni sequere me. ²² ad ille contristatus in hoc uerbo. abiit tristis. erat enim habens diuitias multas. ²³ et circumspiciens iesus. ait discipulis suis. quam difficile qui pecunias habent. in regnum dei introibunt. ²⁴ discipuli autem eius mirabantur in uerbis eius. at iesus. iterum respondens. ait illis. filioli quam difficile est confidentes in pecuniis. in regnum dei introire. ²⁵ facilius est. camelum per foramen acus transire. quam diuitem intrare in regnum dei. ²⁶ ad illi eo amplius mirabantur. dicentes ad semetipsos. et quis potest saluus fieri. ²⁷ et intuens eos iesus. apud homines impossibile est. apud deum autem possibile est. omnia enim possibilia sunt apud deum. ²⁸ coepit autem petrus dicere ei. ecce nos dimisimus omnia. et sequuti sumus te. ²⁹ quibus respondens iesus ait. amen

21. intuitus : intuens T; + est L. dilexit eum (ἠγάπησεν αὐτόν) *codd. et vg. et uett. pl. (uel illum): om. L et DX* (om. d. e. et); osculatus est eum b q (illum), cf. Field O. N. ad loc. dixit ei vg. uade + et D. quae cumque D, quaecumque 5H, cumque Y. abes C. uinde G, unde R. tessaurum D. celo W; caelum G* (-lo corr.). ueni + et D. om. me L* (+forsan m. p.).*

22. in uerbo : + eius T; + hoc L; om. D. habiit C, abii L. maerens AHΘIKMTVXYZ¹: merens CDPLMORWZ*; moerens *vg. Tisch.*; tristis G. om. enim L. abens C. possessiones Y. possessiones O*. > multas possessiones DMTR *vg.*

23. om. et Z*. circum spiciens AO, circumspiciens 5H; circuminspiciens FHTX. difficile ΘLMTR, def. P, difficile O. pecunias D. om. in MT. introire D. qui pecunias ad quam difficile u. 24 om. L propter homocotel.

24. discipuli R. obstupescabant C; admirabantur G k, mirab. f. eius : om. D; suis C. at iesus : iesus autem G. rursus H¹Θ. res dens X*,

pon add. cor. illis : om R; eis P. filioli : fi in ras. M; -li sup. lin. add. P; + o Y. difficile PΘ MTR. confitentes R, confidestes L. peccuniis D; pecunis PLR; deinde om. in KLTIX*Z.

25. est : + enim P. camellum DPLOP. foramen L. transire : intrare W. intrare : om. L; introire X*.

26. ammirabantur KTVX*Z², mirabantur QR. semed CT. quis : qui Z*. saluus C.

27. intuens illo ihs O* et intuens in illos ihs cor. illos : eos DG. > ihs illos T. apud pr. ORW. homines : + hoc H (sup. lin.)Θ; + quidem LQ. impossibile M *vg.* apud sec. CΘPORZ*. om. om. en. poss. s. ap. deum C. om. enim X*. posibilia O. apud tert. GORZ*. apud m L*. dñ in mg. Y.

28. + et ad init. DGH¹ΘKLVWZ³ *vg.*; + tunc X*. cepit LW. > ei petrus dicere W *vg.*, > petrus dicere ei Q. om. ei G dicere : om. di O* (+ O^{8a2}). dimiss. DP; reliquimus G, reliquimus k q cf. a (relictis omnibus). sequenti ΘIX. te + quid erit nobis Q; + quid ergo erit nobis gal., ex Mt. xix. 27.

29. + et ad init. T. respondit L. > ait iesus

amen dico vobis
 nemo est qui reliquerit
 domum aut fratres
 aut sorores aut matrem
 aut patrem aut filios
 aut agros propter me
 et propter euangelium
³⁰ qui non accipiat centies tantum nunc
 in tempore hoc
 domos et fratres et sorores et matres
 et filios et agros cum persecutio-
 nibus
 et in saeculo futuro uitam aeternam.
³¹ (111. 2) Multi autem erunt primi no-
 uissimi et nouissimi primi.

³² (112. 2) Erant autem in uia ascendentes
 in hierosolyma
 et praecedebat illos iesus
 et stupebant et sequentes timebant
 et adsumens iterum duodecim coepit
 illis dicere
 quae essent ei euentura
³³ quia ecce ascendimus in hierosolyma
 et filius hominis tradetur
 principibus sacerdotum et scribis
 et damnabunt eum morte
 et tradent eum gentibus
³⁴ et inludent ei et conspuent eum et
 flagellabunt eum
 et interficient eum et tertia die resurget.

dico vobis. nemo est qui relinquit domum. aut fratres. aut sorores. aut matrem. aut patrem. aut uxorem. aut filios. aut possessiones propter me. et propter euangelium.
³⁰ qui non accipiat centuplum nunc in tempore isto. domos et fratres. et sorores. et matrem. et filios. et agros. cum persecutionibus. in saeculo futuro uitam aeternam. ³¹ multi autem erunt primi nouissimi. et nouissimi primi.

³² Erant autem in uia. ascendentes in hierosolymam. et praecedebat illos iesus. et mirabantur. et sequentes eum timebant. et adsumens iterum duodecim coepit illis dicere. quae essent ei uentura. ³³ quia ecce ascendimus hierosolyma. et filius hominis tradetur principibus sacerdotum. et scribis. et condemnabunt eum morte. et tradent eum gentibus.
³⁴ et inludent eum. et conspuent in eum. et flagellabunt eum. et interficient eum. et tertia die resurget.

D. relinquerit MTO. matrem: m *pr. in ras. A.*
 > patrem aut matrem BD²PGMTOW *vg. cum. gr.*
 N²ANX etc. (b) l r₂. om. aut patrem Z*(+Z²).
 aeuangeliu D.

30. accipiet GLQT⁵ 10; recipiat X*. centiens
 Z, cencies W. tatum H*(n *sup. lin.*). > hoc
 tempore F. hoc + qui autem reliquerit M a b d ff₂
 et D *gr.* domus GL, domo R. domos... perse-
 cutionibus et om. Q c k et *gr.* N*. cum: in M.
 persecutionibus *codd. plur.* (persequ. D²P²IT):
 persecuti omnibus R; persecutoribus AY. om. et
 MR. saeculo CT⁵ 10; om. F. > futuro saeculo M.
 futuro: uenturo Q. eternam W; + accipiet M
 a b c d ff₂, consequetur k *cum gr.* D; + qui autem
 reliquerit domum et fratres et sorores et matres
 et filios et agros cum persecutionibus et in futuro
 uitam aeternam accipiet Q.

31. herunt C. primi *pr. in ras. m. 2. T.*

32. om. in sec. KV *vg.* hierosolyma (Ἱεροσό-
 λυμα) ACGHOQTX*YZ*, et hierusolyma BZ³,
 hierusolima D²PLR, hierosolima M: hierosolymam
 ΘIV *Tisch.*, hierusolymam K, ierosolymam *vg.*,
 ierosolimam W; hierosolymis MX*. precedebat
 illos D; praedicabat illis L. stupebant L. om.

et seq. timebant L. timebant + eum BΘMTO,
 > eum timebant GX*. om. et LZ*. assumens FK
 TVWX*Z² *vg.* iterum + illos L. duodecim P*;
 XII. DRW. caepit L, cepit W. que DT. > ei
 essent T. euentura ABC²D²PHΘIMX*YZ* 10 S C
 a ff₂ l 8: uentura C*GKMOQRTVWX²Z² 5 gat.
cor. uat. b c d f k q r aur.: futura L.

33. ascendimus G. in cum ABHΘLMOYZ:
 om. CD²PGIKM²QRTVWX *vg.* hierosolyma
 AHMOXZ*, -lima Y, hierusolyma BZ³, -lima
 PR, hierusolima L: hierosolymam GΘV *Tisch.*,
 hieru. K, hierosolimam CMT, hieru. Q, hierusoli-
 mam D; ierosolymam *vg.*, -limam W, iherosoli-
 mam T. traditur O*. principis L. scribis sine
 addit. ABD²PGH*MRXY *cod. caraf. Bentl. uett.*
plur. et gr. + et senioribus C(saen.)ΘIKLMTOQT
 VWZ *vg. cor. uat. c l aur.*; post scribis in H est l,
 sed adnotatio si qua erat, non apparet. dampna-
 bunt DΘM²RW; condemnabunt I*(con *expunct.*).
 eum morte (morti BCGTXZ): multi eum L
 inepte. tradunt V. gentibus + ad deludendum D.

34. illudent W *vg.* conspuent B; conpuent L.
 eum *pr.*: om. KMT²VX*Z; einem W(i. e. ei W*.
 in eum W¹). flagillabunt DLR. eum sec. om.

³⁵ (113. 6) Et accedunt ad eum iacobus
et iohannes filii zebedaei dicentes
magister uolumus ut quodcumque pe-
tierimus facias nobis
³⁶ at ille dixit eis quid uultis
ut faciam uobis?
³⁷ et dixerunt da nobis ut unus
ad dexteram tuam et alius
ad sinistram tuam sedeamus in gloria
tua
³⁸ iesus autem ait eis nescitis
quid petatis
potestis bibere calicem
quem ego bibo?
aut baptismum quo ego baptizor bap-
tizari?

³⁹ at illi dixerunt ei possumus
iesus autem ait eis calicem quidem
quem ego bibo bibetis
et baptismum quo ego baptizor bap-
tizabimini
⁴⁰ sedere autem ad dexteram meam uel
ad sinistram
non est meum dare
sed quibus paratum est.
⁴¹ (114. 2) Et audientes decem coeperunt
indignari de iacobo et iohanne
⁴² iesus autem uocans eos ait illis
scitis quia hi qui uidentur principari
gentibus dominantur eis
et principes eorum potestatem habent
ipsorum

³⁵ Et accesserunt ad eum iacobus et iohannes. filii zebedaei dicentes. magister. uo-
lumus ut quodcumque a te petierimus. facias nobis. ³⁶ iesus autem dixit eis. quid uultis ut
faciam uobis. ³⁷ illi autem dixerunt ei. da nobis. ut unus ad dexteram tuam. et alius ad
sinistram tuam. sedeamus in gloria tua. ³⁸ iesus autem. ait eis. nescitis quid petatis.
potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum. aut baptizare baptismum. quo ego bap-
tizor. ³⁹ at illi dixerunt ei. possumus. iesus autem ait eis. calicem quidem quem ego bibo.
bibetis. et baptismum quo ego baptizor. baptizabimini. ⁴⁰ sedere autem ad dexteram meam.
aut ad sinistram non est meum dare uobis sed quibus paratum est. ⁴¹ et audientes decem.
coeperunt indigne ferre de iacobo et iohanne. ⁴² iesus autem uocans eos. ait illis. scitis
quia hi. qui uidentur praeesse gentibus. dominantur eis. et principes eorum potestatem

KMTVXZ. et interficiant *codd. plur.*: *om.* et
AH*Y. diem MT*.

35. eum: illum BCKLOTVZ. iacob LX* (-us
sup. lin. X¹). iohannis DFLOR, iohannes SC.
fili G. zebedei CDPFGLMFORZ. dicentes
post ras. G. uolinus (*sic*) L. *om.* ut Y. quod-
cumque 5H. fatias G; faciat W.

36. dixit: ait BDFMO. *om.* eis G. fatiam
G. faciem L.

37. et ad *init.*: qui BMX* Benth. dixerunt
+ ei T (Benth.). dexteram *codd. plur. et vg. cf.*
Mt. xx. 21: dextram AHMQ Tisch. *om.* tuam
pr. G. alius: unus DR *gat.* sinixtram CT. *om.*
tuam *sec.* GQ. gloriam tuam H*MT.

38. eis: illis H. petatis: putatis R. bibere:
libere *inepte* Q. > calicem bibere R. quam D.
bibo aut b. q. e. baptizor *om.* L. bibo: bibiturus
sum GW *gat.* baptismum CDP*; baptisma
(Benth.); baptismum P^{ms} (bab.) @MMQR *vg.* quo:
quod GZ Benth. baptizor C, baptizor D. bap-
tizari CDLZ*.

39. ad O; *om.* G. possumus H. ait: dixit Q.
ait eis + nescitis quid petatis potestis bibere cali-

cem quem ego bibo aut baptismum quo ego baptizor
baptizari ihs autem ait eis D. *om.* quidem BD.
quem ego bibo *in ras.* K. quem: quam D*. bibo:
bibiturus sum G. baptismum CPLY; baptismo
@MMW5SC, bab. D; baptisma H (Benth.).
quo: quod CT Benth. baptizor CDPL, baptizor
O; baptizabor T. baptizabimini CD, baptizabimini
P(babt.)MR; baptizabimini O, baptizabimini L.

40. dexteram *codd. plur. et vg.*: dextram
AGHMX. *om.* meam LX. sinixtram CT; + meam
L. meum: mecum L. dare *sine addit.* (*cum*
graec. omn.) AH*MYZ *cod. caraf.* Benth. a b d ff₂
i q aur.: + uobis BCDPFGLH@IKLMOQRTVW
X *vg. cf h* (nobis) l r d.

41. decem P^L; .x. DRW. coeperunt (cep.
PW) indignari (indiginari L): indignati sunt D
5S *gat. q.* *om.* de P* (+mg.). et *sec.* + de T.
iohanni P*, iohannen Z*, iohanne SC.

42. uoca's G; conuocans B. quia: qui L*
(+ a L²). hii BCDPGRTW. principari gen-
tibus: principes gentium esse G. dominantur
partim in ras. T; -entur L. eis: eorum D.
ipsorum: eorum D.

⁴³ non ita est autem in uobis
sed quicumque uoluerit fieri maior erit
uester minister
⁴⁴ et quicumque uoluerit
in uobis primus esse
erit omnium seruus.
⁴⁵ (115. 4) Nam et filius hominis non uenit
ut ministraretur ei sed ut ministraret
et daret animam suam redemptionem
pro multis.
⁴⁶ (116. 2) Et ueniunt hiericho
et proficiscente eo de hiericho
et discipulis eius et plurima multi-
tudo
filius timaei bartimeus caecus sedebat
iuxta uiam mendicans

⁴⁷ qui cum audisset quia iesus nazarenus
est coepit clamare et dicere
fili dauid iesu miserere mei
⁴⁸ et comminabantur ei multi
ut taceret
at ille multo magis clamabat
fili dauid miserere mei
⁴⁹ et stans iesus praecepit illum uocari
et uocant caecum dicentes ei
animaequior esto surge uocat te
⁵⁰ qui proiecto uestimento suo
exiliens uenit ad eum
⁵¹ et respondens iesus dixit illi
quid uis tibi faciam ?
caecus autem dixit ei
rabboni ut uideam

illorum habent. ⁴³ non ita est in uobis. sed quicumque uoluerit maior esse in uobis. erit uester minister. ⁴⁴ et quicumque uoluerit in uobis primus esse erit omnium seruus.

⁴⁵ Nam et filius hominis non uenit ministrari. sed ministrare. et dare animam suam redemptionem pro multis. ⁴⁶ et uenerunt in iericho. et proficiscente eo inde cum discipulis suis. et plurima turba. ecce quidam caecus filius timei. bar-timaeus. sedebat iuxta uiam mendicans. ⁴⁷ qui cum audisset. quia iesus nazarenus est. coepit clamare et dicere. iesu fili dauid. miserere mei. ⁴⁸ et comminabantur illi multi. ut taceret. at ille. multo magis clamabat. fili dauid miserere mei. ⁴⁹ et stans iesus iussit eum uocari. et uocauerunt caecum. dicentes ei. bono animo esto. surge uocat te. ⁵⁰ qui proiecto uestimento suo. exiliens uenit ad iesum. ⁵¹ et respondens dixit illi iesus. quid uis faciam tibi. caecus autem dixit ei. rabboni. ut

43. > est autem ita M^O; est ita T(om. autem); enim ita est G. in uobis: inter uos Q. uobis: om. T; bobis O. quicumque 54. om. uoluerit fieri ad et quicumque u. 44 D. > fieri u. T. > maior fieri X. maior + inter uos (Bentl.) cum gr. 44. et quicumque 54. quicumque autem L. primus esse + in uobis primus esse Q.

45. ut ministrare Y. dare R. redemptionem CD²PGHΘIKLMQVW vg.: redemptionem ABM¹ TXYZ, redtionem R.

46. uenerunt LQ; + in 3ma. hiericho pr. D²3^{ma}GHΘILMMZ², iher. cor. uat., her. Q. ier. W vg., in hiericho R: hierichum ABC²*KOVXYZ*, iher. T. cf. Uerc. "Uar. Lect." ad Num. xxvi. 3. de hiericho BCD²PGHΘIK (sed de in ras.) MT (iher.) VXZ, et de hiericho LQR, de iericho W vg.: hiericho (om. de) AMO(-co)Y. discipuli A*M*QY(corr. A¹M¹). om. et post eius X. multitudne R; multitudo L. uoluit > mult. plurima Bentl. + cuiusdam ante tim. Q. et post tim. L. timei LQRWZ, thimei D; thimaei BGΘ; deinde bartimeus (cf. mattheus etc.) cum ABC²PHILMORTX, et barthimeus DG MW, barthimeas Q: bartimaeus cum graeco KV

YZ vg. Tisch., et barthimaeus Θ. cecus 3^{ma}W. > uiam iuxta Q.

47. quum Θ*(u superscr. Θ¹). audiisset D. quia: qua C lapsu; + cum G. nazareus D²P. esset M^O; transiret G. caepit L, cepit W. filii APLQR. dauit H. iesu plene GZ vg. et ihu B^cCD²PH¹ΘIKMRTVWX: iesus AH*LOQV; om. B*. > iesu fili dauid G vg. misserere D²P L.

48. conminabantur GV, cumminabantur R; comminabatur X*. ei A²3^{ma}GHΘIMRWX²Y vg.: illi BCD²*KLMOQTVX*Z. multi: om. MX^c; multitudo OX*. ad O; et G. post ille ras. 4 aut 5 litt. T. clamauit AH; clamat 3ma, filii AD* 3^{ma}LQR. dauit H. misserere DL.

49. om. et ad init. R. praecipit 3^{ma}LQR, precepit DW; iussit G. cecum 3^{ma}W; om. X². animequior CPGTW, animiquior M; animae quior H, animae equior R, anima equior L, animo aequior Q.

50. uestimento: operimento X*. exsiliens KMT.

51. respondens: + illi D; + ei Q. illi: ei D; om. Q. > illi iesus dixit BC²PKLMORTVZ. > tibi uis W vg. uis ut tibi BMOX*. fatiam G.

- ⁵² iesus autem ait illi uade fides tua te saluum fecit
et confestim uidit et sequebatur eum in uia.
- XI.¹ (117.2) Et cum adpropinquarent hierosolymae et bethaniae ad montem oliuarum
mittit duos ex discipulis suis
- ² et ait illis
ite in castellum quod est contra uos
et statim introeuntes illud
inuenietis pullum ligatum
super quem nemo adhuc hominum sedit
soluite illum et adducite
- ³ et si quis uobis dixerit quid facitis?
dicite quia domino necessarius est
et continuo illum dimittet huc
- ⁴ (118.2) et abeuntes inuenerunt pullum
ligatum ante ianuam foris in biuio
et soluunt eum
- ⁵ et quidam de illic stantibus
dicebant illis
quid facitis soluentes pullum?
- ⁶ qui dixerunt eis sicut praeceperat illis
iesus et dimiserunt eis
- ⁷ et duxerunt pullum ad iesum
et inponunt illi uestimenta sua et sedit
super eum

uideam. ⁵² iesus autem ait illi. uade fides tua te saluum fecit. et confestim uidit. et sequebatur eum in uia.

XI. ¹ Et cum adpropinquaret hierosolyma in bethfage. et bethania. ad montem oliueti. misit duos ex discipulis suis. ² et ait illis. ite in castellum. quod est contra uos. et statim introeuntes in eum. illic inuenietis pullum ligatum. super quem nemo adhuc hominum sedit. soluite illum et adducite. ³ et si quis uobis dixerit. quid soluitis pullum dicite quia domino necessarius est. et continuo illum dimittet huc.

⁴ Et abeuntes inuenerunt pullum ligatum. ante ianuam foris. in biuio. et soluerunt eum. ⁵ et quidam de illic stantibus dicebant illis. quid facitis. soluentes pullum. ⁶ at illi dixerunt eis. sicut praeceperat illis iesus. et dimiserunt eos. ⁷ et adduxerunt pullum ad iesum. et

cecus W. dicit C. rabbi GL g, domine rabbi (a) b d ff₂ i D gr.

52. ait: dixit KMORVX*Z c ff₂ k q aur. illi: ei KM(in mg.)OVX*Z. salbum C; saluam Q. uiam AY.

XI. 1. quum CH. adpropinquarent (ἐγγίζουσιν NABCL etc.) codd. plur. et r δ, appr. KTVZ² vg. Tisch., adpropinquassent a: adpropinquaret (ἐγγίζειν uel -σεν D al. pauc.) MX* d f ff₂ k l q, appr. W c i, adpropinquasset G, adpropiaaret b. hierosolymae cum ACHΘIMOQTVXZ* et hierosolymae BKZ¹, hierosolimae P¹LR, hierosolimae D, hierosolymae Y, ierosolymae vg., -lime W: hierosolimam M; hierosolymis G; graeci ἱεροσολῆμ et ἱεροσόλυμα, cf. ad iii. 8. et bethaniae codd. plur. (bethaniae R, bethania G), vg. cum uett. et bethania a b, et bethaniam c ff₂ i r, et in bethaniam d, in bethania k, et graeco D Orig. diserte: in bethphage (-gae O, -geth X) et bethaniae GOX*, in bethphaiae et beth. B, ex Luc. xix. 29 ut uidetur, cum uett. f (bethania) δ (bethaniam) q (et bethpage et bethania) l (et bethph. et bethaniae) et graecis plur.; et bethphage W cum gr. y scr. sah. montam Q. olibarum BT, holuarum C; oliueti L gat., olieti Q. mittet O. duos: .11. D. ex: de Q.

2. om. et pr. V. om. ite Q. > contra uos est DLMTRW vg. introentes O*(+u O¹). illud (eis αὐτῶν) cum ADPΘMOQRX²Y gat. Benth., et k δ: illuc BCGHIKLM¹TVVWX²Z vg. cor. uat., cum f l aur.; uett. rell. om. pulum Q; + asinae ΘL, + ass. Q. ligatum: tum sup. lin. D; alligatum X*. nemo: ne G. adhuc: om. G; aduc T, athuc MX²Y. > adhuc nemo DLR. > sedit adhuc hominum X¹. solute R, soluete P. adducete P.

3. quis: qui Z*. facitis + hoc LQ gat. (Benth.). dicete P; om. D. dñs T. om. illum L. dimittet: dimittit GQ, demittit X; et > dim. illum G; remittet a c q cf. πάλιν NBC*DLΔ. om. huc L.

4. habeuntes C. inuenierunt D. alligatum G. ianua L. om. foris T. uiuio O; transitum G ff₂ l, -tus c, -tu b d q. soluerunt CTX*. illum C.

5. adstantibus X.

6. eis: ei T*; eos X*; illis R; om. P. sicuti C. praeciperat BPMR, prec. D, precipere L. dimisserunt DPL, dimiserunt R, demiserunt F. eis sec.: eos 5S Benth. (ἀφῆκαν αὐτοὺς).

7. om. et ad init. Q. adduxerunt DPQX. et inponunt codd. plur., et imp. M vg.: et inposuerunt DQR; et inponentes MTOZ; inponentes V, imponentes KX*. om. et tert. Z². eo BKZ* (corr. Z³).

⁸ multi autem uestimenta sua strauerunt
in uia
alii autem frondes caedebant de ar-
boribus et sternebant in uia.
⁹ (119. 1) Et qui praebant et qui seque-
bantur clamabant dicentes
osanna benedictus qui uenit
in nomine domini
¹⁰ benedictum quod uenit
regnum patris nostri dauid osanna
in excelsis.
¹¹ (120. 6) Et introiuit hierosolyma
in templum
et circumspectis omnibus
cum iam uespera esset hora
exiuit in bethaniam cum duo-
decim

¹² et alia die cum exirent a bethania
esuriit.
¹³ Cumque uidisset a longe
ficum habentem folia
uenit si quid forte inueniret in ea
et cum uenisset ad eam
nihil inuenit praeter folia
non enim erat tempus ficorum
¹⁴ et respondens dixit ei
iam non amplius in aeternum
quisquam fructum ex te manducet
et audiebant discipuli eius.
¹⁵ Et ueniunt hierosolyma
(121. 1) et cum introisset templum
coepit eicere uendentes
et ementes in templo
et mensas nummulariorum

inposuerunt illi uestimenta sua. et sedit super eum. ⁸ multi autem uestimenta sua strauerunt in uia. alii autem frondes cedebant de arboribus. et sternebant in uia. ⁹ et qui praebant. et qui sequebantur. clamabant dicentes. osanna. ¹⁰ benedictus qui uenit in nomine domini. benedictum est regnum quod uenit. patris nostri dauid. osanna in excelsis. ¹¹ et cum introisset iesus hierosolyma in templum circumspectum omnia. et cum iam sera esset hora. exiit in bethaniam. cum duodecim discipulis. ¹² et alia die cum exirent a bethania. esuriit. ¹³ et cum uidisset a longe arborem ficus habentem folia. uenit quasi aliquid inuenturus in ea.

Cum autem uenisset ad eam. nihil inuenit in ea nisi folia. non enim erat tempus ficorum. ¹⁴ et respondens dixit ei. numquam amplius in aeternum quisquam ex te fructum manducet. et audiebant discipuli eius. ¹⁵ et uenerunt iterum hierosolymam. et cum introisset iesus in templum. coepit eicere uendentes. et ementes in templo. et mensas nummu-

8. istrauerunt C; substrauerunt X*. alii: alii L. fronde G; fonde R*; frindones L. cedebant DHΘKMTOWZ; cederunt P; scidebant GQ; + ramos R.

9. et pr.: e euauit X. preibant DL; praecedebant GR. sequebantur A. ossanna DR, osanna LV, hosanna vg.

10. benedictum: benedictus L. quod: qui Q. > dauid patris nostri DP. ossanna DR, osanna H, osanna LV, hosanna C vg.

11. introibit O, introiit DP, introiuit Q; intrauit G. hierosolyma AMOQXZ* (cum graecis, cf. u. 15) et -ima MY, hierosolyma BZ³ et -ima P, herosolyma I, hierosolyma R, hierosolyma D: hierosolymam CGHΘV Tisch., hierosolymam K, iherosolimam T, ierosolymam vg. et -imam W; in hierosolimam L. in templo GK. circum spectis A, circunsp. S; circuminspectis X*Z*. quum CHΘ. uespera codd. et vg.: uespere AP*HIX (-ae)Y. uoluit > uesp. iam Bentl. exiuit codd. plur. (hex. C): exiit DP*M vg. Tisch. bethania

CGHM*TZ*. duodecem P*; -xii. DLR; + discipulis suis LQ.

12. aliam H* (m expuncta). quum CΘ. exirent H* (e sec. erasa), exiret CMTW; irent A. a: om. T; de P^{mp}R. bethania + cum -xii. DP (c. duodecem* -cim!)Q. esurit M, essuriit DQ, hesuriit C.

13. quumque HΘ. longue + ihs D. ficulneum X*. uenit + uidere D (f uidere) LQ gat. inueneret L. in eam Z³; + fructum O. quum CΘ. uenisse⁶ O. om. ad eam G. nichil W. preter DH; nisi X*. non: nondum F.

14. hamplius C. eternum CW. > ex te fructum quisquam vg., > ex te q. fr. Bentl., > quisquam ex te fructum GL (fructus R). om. fructum Z*.

15. ueniunt + iterum BMO S. hierosolyma codd. plur., et hieru. GKRZ³, hierosolymam MY Tisch., hieru. PL, ierosolymam vg., rusolimam D, ierosolimam W: in hierosolimam Q, in ierosolimam cor. uat.; graeci ut supra ιεροσόλυμα et sic uersu 27. quum CΘ. introiset Q, introuisset P*(u

- et cathedras uendentium columbas
euerit
- ¹⁶ et non sinebat ut quisquam
transferret uas per templum
- ¹⁷ et docebat dicens eis
non scriptum est quia domus mea
domus orationis uocabitur omnibus
gentibus?
- uos autem fecistis eam
speluncam latronum.
- ¹⁸ (122. 1) Quo audito principes sacerdotum
et scribae quaerebant
quomodo eum perderent
timebant enim eum quoniam uniuersa
turba admirabatur super doctrina
eius.
- ¹⁹ (123. 10) Et cum uespera facta esset
egrediebatur de ciuitate
- ²⁰ et cum mane transirent
uiderunt ficum aridam factam a
radicibus
- ²¹ et recordatus petrus dicit ei
rabbi ecce ficus cui maledixisti aruit.
- ²² (124. 6) Et respondens iesus ait illis
habete fidem dei
- ²³ amen dico uobis
quia quicumque dixerit huic monti
tollere
et mittere in mare
et non haesitauerit in corde suo
sed crediderit quia quodcumque dixerit
fiat
fiet ei.
- ²⁴ (125. 4) Propterea dico uobis
omnia quaecumque orantes petitis cre-
dite quia accipietis et ueniet uobis.

lariorum. et cathedras uendentium columbas euerit. ¹⁶ et non sinebat ut quisquam transferret uas per templum. ¹⁷ et docebat dicens eis. nonne scriptum est. quia domus mea domus orationis uocabitur. omnibus gentibus. uos autem fecistis eam speluncam latronum. ¹⁸ quo audito principes sacerdotum. et scribae quaerebant quomodo eum perderent. timebant enim eum. quoniam uniuersus populus admirabatur super doctrina eius. ¹⁹ et cum uespera facta esset egrediebatur de ciuitate. ²⁰ et cum mane transirent. uiderunt arborem ficus aruisse a radicibus. ²¹ et recordatus petrus. ait illi. rabbi. ecce arbor ficus quam maledixisti aruit.

²² Et respondens iesus ait illis. habete fidem dei. ²³ amen dico uobis. quia quicumque dixerit monti huic. tollere hinc. et mittere in mare. et non haesitauerit in corde suo. sed crediderit. quia quodcumque dixerit fiat. fiet ei. ²⁴ propterea dico uobis. omnia quae-

exp.; + in W *vg.* caepit L, cepit W. eiecere MT, iecere DL, eicere *vg.* Tisch. templum *sec.* CGX* Z*. messas D. numulariorum *vg.* catedras T. heuertit C.

16. *om.* non O* (+ *m. ant.*) W. senebat H* (*sin. corr.*). ut quisquam transferret uas AG GHΘIMTRWX^cY *vg.*; > ut q. uas transferret BCD^cPKL (trans ferret) OTVX*Z; quisquam ut uas transferret Q.

17. > eis dicens Z*; eos dicens GW; dicens illis L; dicens *tantum* D. non AC^cP*H*IMQX^c Y*Z*ⁱ: nonne BD^cP^mgGΘKLMORTVWX*Y^cZ² *vg.* a f q; *ceteri uett. om.* scribunt GZ*; scibunt Y* (r *add. cor.*). quia B. orationis C; *ras. inter o et n* P. uocauit O. omnibus: cunctis H. speluncam DR.

18. scribe L (-ae *forsan m. p.*) W. querebant L. > quomodo eum perderent quaerebant D. quoni- am: quia Q. huiuersa C. > admirabatur turba W. ammirabatur IKMVX*Z²; mirabatur R; admira- bantur D, ammirabantur T, mirabantur Q (*ras. ante m.*). doctrinam D^cP^mgGLOQRZ.

19. *ad init. uersus* et e L *cetera desunt.* quum CHΘ. uespere P*X*X*. factum X*. hegrediebatur C, egrediebantur Benti. cum *gr.* ABKM* etc.

20. quum CΘ. transierent R; transiret GLM; transissent T; transfretasset *gat.* haridam C. > a radicibus factam G.

21. *recordatus*: redatus L; + est MR. dixit ΘMW *vg.* cui: cum Q*R. haruit C.

23. *om.* quia BC^cP (quicumque* *sed a erasa ita ut* quicumque *sine* quia *fiat*) KRTVZ. quicumque S, quicum H. dixit L. > monti huic BD^cPKM OVZ Benti. (τῷ ὄρει τοῦ τρι); huic monte H. tolle et mitte te M^o. mari CDT. haesitauerit BCΘIKM QVXY *vg.*; hes. AGHMOWZ, hess. D^cPL, es. R, esitaberit T, cf. Mt. xxi. 21. credederit O. quodeun- que S^h. *om.* fiat D. fiet: *om.* R; fiat L. *om.* ei G.

24. propter ea D. *om.* omnia Y. quaecumque S^h, quaecumque DW. petetis LM; petimus Q; petieritis G; et > petieritis orantes X*. credere D, credere Q. ueniet AB* D^cPGHLMQRY: uenient B^cCΘMOTX; enenient IKWZ *vg. cor. uat.*, euenient V (a *perlin. cor.*). *om.* uobis D.

25 (126. 6) Et cum stabitis ad orandum
dimittite si quid habetis aduersus aliquem
ut et pater uester qui in caelis est
dimittat uobis
peccata uestra
26 quod si uos non dimiseritis
nec pater uester qui in caelis est
dimittet uobis
peccata uestra.
27 (127. 2) Et ueniunt rursus hierosolyma
et cum ambularet in templo
accedunt ad eum summi sacerdotes et
scribae et seniores
28 et dicunt illi
in qua potestate haec facis?

et quis tibi dedit hanc potestatem ut
ista facias?
27 iesus autem respondens ait illis
interrogabo uos et ego unum uerbum
et respondete mihi
et dicam uobis in qua potestate haec
faciam
30 baptismum iohannis de caelo erat an
ex hominibus?
respondete mihi
31 at illi cogitabant secum dicentes
si dixerimus de caelo dicet
quare ergo non credidistis ei?
32 si dicemus ex hominibus
timebant populum
omnes enim habebant iohannem quia
uere propheta esset

cumque orantes petieritis. credite quia accipietis. et uenient uobis. 25 et cum stabitis ad orationem dimittite si quid habetis aduersus aliquem ut et pater uester qui in caelis est. dimittat uobis peccata uestra. 26 quod si uos non dimiseritis. nec pater uester qui in caelis est dimittet uobis peccata uestra. 27 et uenerunt iterum hierosolymam. et cum in templo ambularet. uenerunt ad eum summi sacerdotes. et scribae. et seniores. 28 et dixerunt ei. in qua potestate haec facis. et quis tibi dedit hanc potestatem. ut haec facias. 29 iesus autem respondens ait illis. interrogo uos et ego unum uerbum. respondete mihi. et dicam uobis in qua potestate haec faciam. 30 baptismum iohannis. de caelo erat. an ex hominibus. respondete mihi. 31 at illi cogitabant intra se dicentes. si dixerimus de caelo. dicet nobis. quare ergo non credidistis ei. 32 si autem dixerimus ex hominibus timemus populum. omnes

25. quum CΘ. stauitis O*. adorandum ΘM; ad horandum C. dimitte T; demittite LV. aduersum AHX^cY. et inter lineas G; om. KV. > et ut O*Q. celis W et 26. > est in caelis O. demittat KV, demittit L.

26. Totum uersum om. L, propter homoeoteleuton. uos: om. T* (suppl. cor.). non om. Z* lapsu; + Z¹. demiseritis PRVX, dimiseritis DQ; + hominibus Q. demittet KV, dimittat R, dimittit M. uobis: uos T.

27. Ad init. ras. unius litt. O. uenerunt G. rursum BCT; iterum G. hierosolyma (gr. ἱεροσόλυμα ut supra 11 et 15) legimus cum graeco, et hierusolima P*, cf. ad iii. 8: hierosolymam codd. plur. et Tisch., hierusolymam BKZ³, hierosolimam MY, hieru. P^{mo}R, hyeru. D, hiru. L, ihero. T, iero. W, ierosolymam vg. quum CΘ. ambulare C; ambularent DZ* (n exp.). templum QR. > in templo ambulare (Bentl.) cum gr. accesserunt RW, acciserunt Q. scribe HW. saeniores C. > seniores et scribae P^o.

28. dicunt ei vg. inuitis codd. hec W. > dedit tibi W vg. ista: haec P^{mo}R.

29. om. respondens G. interrogo M. om. et sec. G. respondite CLORT. mihi ut dicam L. hec W. latiam G, facio DLTW.

30. bap̄tismum CDL; baptismus WX* vg. iohannis S^cL. celo W. han C. ominibus T. respondite CH* (-ete H¹) LORTX. mihi + et dicam uobis in qua potestate haec facio D.

31. at: ait Y. ille O* ut uidetur, sed corr. se-cum: inter se GQ. de caelo (celo W): de terra D* (corr. mg.); om. C. dicet sine addit. (ἐπεὶ gr. plur.) AD:P*GHIMRWX^cY¹Θ¹ ff₂ l (dicit δ: + nobis (ἐπεὶ ἡμῖν M minusc., λέγει ἡμῖν D*; e Mt. xxi. 25) BC¹P^{mo}Θ¹K(L)M¹OQTVX*Z Par. lat. 13171, Reg. 262, S. ioh. et corp. oxon., 55 a b c d f i q r aur. gat.; om. k. > dicet ergo uobis (sic) quare non L ut uidetur. om. ergo QT. credidistis GV, gredidistis O, credistis D.

32. si (εἰ D al. plus 15) codd. et Z³, et vg.: sed (ἀλλὰ gr. plur.) Z* k* Bentl. dicemus BC¹PG HΘIKLMM¹QTVZ Par. lat. 2 et 13171, Reg. 262, S. ioh. et corp. oxon., et k δ: dixerimus A RWX^cY vg. a b d f ff₂ i l q r aur; dicimus OX* c, dicamus D. hominibus Y, ominibus T. timemus

³³ et respondentes dicunt iesu
nescimus
respondens iesus ait illis
neque ego dico uobis in qua potestate
haec faciam.

XII. ¹ (128. 2) Et coepit illis in parabolis
loqui

uineam pastinauit homo
et circumdedit saepem
et fodit lacum
et aedificauit turrem
et locauit eam agricolis
et peregre profectus est

² et misit ad agricolas in tempore seruum
ut ab agricolis acciperet de fructu uineae

³ qui adprehensum eum ceciderunt et
dimiserunt uacuum

⁴ et iterum misit ad illos
aliu seruum
et illum in capite uulnerauerunt et
contumeliis affecerunt

⁵ et rursum aliu misit
et illum occiderunt
et plures alios quosdam caedentes
alios uero occidentes

⁶ adhuc ergo unum habens filium caris-
simum
et illum misit ad eos nouissimum
dicens quia reuerbuntur filium
meum

⁷ coloni autem dixerunt ad inuicem hic
est heres
uenite occidamus eum
et nostra erit hereditas

enim sciebant. quia uere propheta erat iohannes. ³³ et respondentes dixerunt ad iesum. nescimus. et iesus dixit illis. neque ego dico uobis in qua potestate haec facio. XII. ¹ Coepit autem illis in parabolis loqui. uineam plantauit homo. et circumdedit saepe et fodit lacum. et aedificauit turrem. et locauit eam agricolis. et peregre profectus est. ² et misit ad agricolas in tempore seruum. ut ex fructibus uineae darent illi. ³ qui adprehensum eum caeciderunt. et remiserunt uacuum. ⁴ et iterum misit ad illos aliu seruum. et illum in capite uulnerauerunt. et contumeliis adfecerunt. et rursum. . . . .

DPLGLMQRW⁵SC. om. populum D. abebant
C. iohannem Z, iohannem SC. profeta DPLO.

33. dicunt (λέγουσιν) cum AGHΘIMWY Harl.
2788, vg. q δ: dixerunt BCDP¹KLM¹OQRTVXZ
S. ioh. et corp. oxon. a b c d i k l r₂ aur. iesu: Tisch.
in notulis ad cod. A (p. xxxiii) perperam 'in codice
istū: lineola altera erronea est'; ipse codex tantum
istū habet; ad iesum CKMTVXZ; ad iesu O.
> ad iesum dixerunt M. respondens: et resp.
BΘMTOW vg. Tisch.; resp. autem G; respondit
Q. fatiam G; facio QT gat.

XII. i. caepit DL, cepit W. om. illis G.
parabolis DP¹LR. uiniā DLR, uinea G.
pastinauit: plantauit DPR; + quidam H¹Θ.
circumdedit saepem (περίεθηκεν φραγμόν) hoc
ordine codd. plur., vg. et a b c d f ff₂ i l q r δ et
c. uallo k: > s. circumdedit DP¹KMT¹OVX (+ ei) Z
aur.; sed diuerse scribunt circum dedit A, circumd.
579 δ, et saepem AHΘIMORXY a b d r δ:
sepem BDPGKLMQW vg. Tisch. c ff₂ i q;
saepe CVZ f, sepe T l. edificauit W, aedificabit
T. turrim DW vg.; om. Y* (+ marg.). agricolis
LR, ag¹ricolis Y. perigre L.

2. misit DP. ad: et Q. agriculas BLO*R.
agriculis LRY, agrigolis O. acciperit G. uiniāe
DLR, uinee W.

3. adprehensum ADHM (adprehenso) M¹OX*
Z*, adprehinsem G* (-sum cor.), adpraehensum
BCP¹ΘILRY: apprehensum KQTVWX¹ Z¹ vg.
Tisch. eo M. ceciderunt AP*H¹ΘKOWX vg.,
caec. BCGIMVZ: cederunt P¹LMRTY, caed. Q;
occiderunt D* (cecid. in mg. manu moderna).
dimisserunt DP, dimisierunt R, misserunt L; re-
miserunt G; + eum DL.

4. misit DP. om. in BCKLO*TX*Z*. in
capite (ca expunxit Z¹) uulnerauerunt (ἐνε-
φαλαίωσαν) recte, cf. Field O. N. in loc.: multauerunt
c; decollauerunt k; ceciderunt q. contumelis P*R,
contumiliis DP¹ (-lis). afficerunt BMMX*; ad-
fecerunt CP¹GH¹IORZ*, adficerunt D. om. et
contumeliis ad misit u. 5 L.

5. rursus Y. misit DPQ; + seruum Q.
hocciderunt C. pluries M. cedentes DP¹H¹ΘKL
MTOW. hoccidentes C.

6. athuc MX¹Y. unicum X*. > habens unum
D. karissimum Y, kcarissimum C, k¹fm T, k¹m W,
charissimum vg. et: ad R. misit DP. ad
eos: om. D; ad illos V* (corr. V¹). quia + forte
W. reberebuntur T, uerebuntur GLOQRW.

7. om. est L. haeres vg., eres L. uenit (sic)
L. hoccidamus C. haereditas vg.

- ⁸ et adprehendentes eum
occiderunt et eiecerunt extra uineam
⁹ quid ergo faciet dominus uineae?
ueniet et perdet colonos
et dabit uincam aliis
¹⁰ nec scripturam hanc legistis
lapidem quem reprobauerunt aedifi-
cantes hic factus est in caput anguli
¹¹ a domino factum est istud
et est mirabile in oculis nostris?
¹² (120. 1) Et quaerebant eum tenere
et timuerunt turbam
cognouerunt enim quoniam
ad eos parabolam hanc dixerit
et relicto eo abierunt.
¹³ (130. 2) Et mittunt ad eum quosdam ex
pharisaeis et herodianis ut eum
caperent in uerbo
¹⁴ qui uenientes dicunt ei

- magister scimus quia uerax es
et non curas quemquam
nec enim uides in faciem hominum sed
in ueritate uiam dei doces
licet dari tributum caesari
an non dabimus?
¹⁵ qui sciens uersutiam eorum ait illis
quid me temtatis? adferte mihi de-
narium ut uideam
¹⁶ at illi attulerunt et ait illis
cuius est imago haec et inscriptio?
dicunt illi caesaris
¹⁷ respondens autem iesus dixit illis
reddite igitur quae sunt caesaris cae-
sari et quae sunt dei deo
et mirabantur super eo.
¹⁸ Et uenerunt ad eum sadducaei qui
dicunt resurrectionem non esse
et interrogabant eum dicentes

8. adprehendentes DMMO(-tentēs*)TXZ*, et adprae. BCΦHΘIR, adpraehindentes G, adpraehentes L: apprehendentes AKQVWYZ² vg. Tisch. hocciderunt C. eicerunt P^h, eicierunt OR, iecierunt D, iecerunt L, egecerunt C. uiniam D.

9. fatiet G, faciat L Benth. uniae DL, uinee W. om. et pr. LX*. colonus G. dauit BO. uiniam D, niniam Q. alis P^L.

10. scribituram GOTZ. hauc K. legistis + A inepte V. lapis L. quam DZ(-em cor.). reprobrauerunt Q, reprobauiuerunt O*(-uer-erasit cor.). hedificantes C, edific. W. capud W. hanguli C, angulo G*(o erasa).

11. factus P^{mg}LRX*. istut HZ*, iste L; hic G; om. X*. om. et G; om. et est D; et hoc est Q. mirabile BDΦHIKLMQRTTVWYZ² vg. L, -lis GL* a b c ff₂ (teste Calmet) q r, -les O*: admirabile ACMX^c ff₂ (teste Belsheim), amm. Θ, ammirabilis X* i, admirabilis k, admirabiles O¹ d. oculis R, hoculis C.

12. et ad init. om. O*(+O¹). querebant DL. et sec. om. L. timebant P^{mg}. cognouerunt LR. quoniam: quia Q. parabolam D^PLR. om. hanc Benth. > hanc parabolam W. dixerat BD^P* LX*; dixisset KVZ² cor. uat. ('moderni'). hab. C.

13. mitunt P*(+t cor. m. p.). > ex phariseis q^{ndam} W. ex: et L. farisaeis L, fariseis D^P. erodianis OT, hirudianis L. in omitttere uoluit Benth.

14. quia: quoniam BDKLMRTVZ. es: est M. quenquam 5^h; de quemquam B. uidis O; aspicias G c d ff₂ i, respicias X q; accipis a b r aur., lapsus forsan pro asp.; gr. βλέπειs non fluctuat. in faciem: personam X* (cf. a c q). hominum

(ἀνθρώπων gr. fere om.) BC^P^{mg}GΘILMMTOQR TWX* vg., a c d ff₂ i k l q r δ aur.: hominis (ἀνθρώπου GK minusc.) AD^P*H*(uoluit homini cor.)KVX^cYZ b. ueritatem HMO. dei (θεοῦ) BPGIKLMQRTVWX*Z vg. a b c ff₂ i l q δ aur.: domini ACDHΘMOX^cY d(θεοῦ D)k r. docens O; + dic ergo nobis DLQT gat. dare G⁵ S Benth. > trib. dari BM. cesari MTW, cessari D^PLR. > caesari trib. C. han C. dauimus O; om. GX* a b c d ff₂ i l r aur. D^g; demus aut non demus q.

15. sciess O*(-ns cor.). uersuciam W cor. uat.*; uersutias LQ cor. uat. mg.; simulationem a c aur., sictam pronuntiationem k; gr. ὑπόκρισιν. illorum CT X* vg. > illorum uersutiam (Benth.). illis + iesus Q. temtatis AHTXYZ: tempt. BCD^PGΘIKL MMTQQRVW Tisch., tent. 5^h C; + hypochritae D, + chipocritae Q. afferte KVMX*Z² vg. Tisch. michi W. ut: et BG. uid|eam O, uidiam L.

16. at sup. lin. D; ad O. attulerunt (ἤνεγκαν) sine addit. AGHΘMT (Benth.) et attull. P*Y: + ei DIKQVWXZ² 5^h C et adt. + ei BCMT, attulerunt + ei R, adtull. + ei P^{mg}; obtulerunt ei 5, obtull. ei L. om. et pr. G. ymago W, hymago C. hec TW. > hec imago est T. inscriptio T YZ, scriptio O, superscriptio GW; + et Q. illi: ei ΘMW vg. caessarīs R, cesaris MTW, cessaris D^PL.

17. om. iesus D. redde M. igitur: om. G (Benth.); ergo CDLQT, cor. uat. mg. caess. bis R, cess. D^PL, ces. MW. que sec. D. om. sunt sec. L. super eum GLQ.

18. uenierunt D, ueniunt (Benth.) cum gr. ἐρχονται. saducei DLW, sadd. P. aesse C; > non esse resurrectionem Q. interrogauerunt CT.

- ¹⁹ magister moyses nobis scripsit ut si
cuius frater mortuus fuerit et dimi-
serit uxorem
et filios non reliquerit
accipiat frater eius uxorem ipsius et
resuscitet semen fratri suo
²⁰ septem ergo fratres erant
et primus accepit uxorem
et mortuus est non relicto semine
²¹ et secundus accepit eam
et mortuus est
et nec iste reliquit semen
et tertius similiter
²² et acceperunt eam similiter septem et
non reliquerunt semen
nouissima omnium defuncta est et
mulier
²³ in resurrectione ergo cum resurrexerint
cuius de his erit uxor?
septem enim habuerunt eam uxorem.
²⁴ Et respondens iesus ait illis

- non ideo erratis non scientes scripturas
neque uirtutem dei?
²⁵ cum enim a mortuis resurrexerint
neque nubent
neque nubentur
sed sunt sicut angeli in caelis
²⁶ de mortuis autem quod resurgant non
legistis in libro mosi super rubum
quomodo dixerit illi deus inquit
ego sum deus abraham et deus isaac
et deus iacob?
²⁷ non est deus mortuorum
sed uiuorum
uos ergo multum erratis.
²⁸ (131. 6) Et accessit unus de scribis
qui audierat illos conquirentes
et uidens quoniam bene illis responderit
interrogauit eum quod esset primum
omnium mandatum
²⁹ iesus autem respondit ei
quia primum omnium mandatum est

19. moyses cum ABGMORXYZ: moyses C¹ P
HΘIKMQVW *vg.* Tisch.; moyses LT, moy- D.
nouis O. scripsit GOTXYZ*. > scr. nobis DLT.
om. ut R. frater: fr in ras. D. demiserit L, di-
miserit D¹ P, diserit R. uxorem bis C. et ante
filios *dupl.* L. filius G. relinquerit D¹ P G¹ LMT;
+ ut BC(hut) P¹⁰⁰ GH¹ QRT. > frater eius acci-
piat G. suscitetur T *cor. uat.* saemen C.

20. sedtem O*(ut uidetur); -VII- DTW. erant:
fuerunt Q, fuerat L; + apud nos D¹ PLQ *gat.*
prius G. accipit B¹ P GLQY. uxorem C. est
+ et H. relicto: re in ras. A; relecto O. sae-
mine C; semen Y.

21. Hic incipit J in fragmento Pragensi a I.
Dobrowsky a. d. 1778 Pragae edito. accipit B¹ PL
QRY. eam: om. G; eum D. et sec. + ipse BD
MO et > ipse et P. et tert. om. QR. nec iste:
nec ipse MTR; non CT. reliquid CJOTW. sae-
men C. tercius GW.

22. acciperunt D¹ P HLY, accipierunt R. sedtem
O*; -VII- DTW. reliquerunt R, relinquerunt D,
relinquerent G. saemen C. nouissima + autem
GLW. et mulier (καὶ ἡ γυνή) CGH¹ ΘIKTVW
XZ *vg.*, *cor. uat.*, a b d ff₂ i l q r δ *aur.*: om. et ABD
P¹ H* J L M M O Q R Y; et mulier relicta est sine filiis
cui enim manebit uxor munda c, et m. sine f. cui
remanet mulier munda k.

23. resurrexerit J, surrexerint DR. hiis RW, eis
Q. > cuius erit de his uxor cum surrexerint D.
septim D; -VIII- RTX. > eam habuerunt DG. hux. C.

24. non (*gr.* οὐ διὰ τοῦτο κ.τ.λ.) AC¹ P GH* MR
Y d l* q: nonne BDH¹ Θ IJ K L M O Q T V W X Z *vg.*
b l^o *aur.*, *uett. rell. om.*; Hieronymus uidetur non
... erratis in codicibus inuenisse nec mutauisse.
non scientes: nescientes LQW; quia non scitis
X*. scribturas G J O T Y Z. dei: domini Q.

25. quum CH¹ Θ. a (ha C) mortuis: mortui
D¹ P. resurrexerit G. nubunt B J L O R Z *Bentl.* qui
postea nubuntur uoluit. post nubentur ras. 2 uer-
borum L. sunt: erunt P¹⁰⁰ L (sederunt uno ductu) Q
TW *gat.* S. hangeli C, aggeli M, angueli D; +
dei S. celis W, caelo D¹ P¹⁰⁰ G*.

26. de mortuis post ras. G. resurgunt P¹ R.
moysi C¹ P H Θ I J K M Q T V *vg.* Tisch., moisi LW,
moy- D. supra X*. rubum in ras. Θ; rubrum H.
dixit Q. deus: dominus Y. inquit: om. F
b *aur.*; dicens G a d ff₂ i k q r. abraam DTW;
abracham L* R. et pr. *sup. lin.* D; om. et bis F.
isac P, issac DL, ysahac C; deinde om. deus L.

27. deus: om. L; dō G. mortuorum L. sed +
deus Q. uiuorum T; uiuentium Q *gat.*

28. de: ex L. illos: illis G. > quia respon-
derat illis bene Q. om. illis C. eum + dicens
L; + dicens magister Q; + magister *gat.* est
D L M Q *Bentl.*

29. iesus autem ... mandatum est om. D;
bis repetitum X*. om. autem G. srahel C,
hisrael D, israel *vg.*, isrl O, isl GM; uid. ad Mt.
ii. 6. noster (ἡμῶν *gr. pl.*) *codd. plur. et cod.*
caraf. a b d ff₂ k l q δ: tuus DG Θ I K L T V W X* *vg.*

audi israhel dominus deus noster
 deus unus est
³⁰ et diliges dominum deum tuum
 ex toto corde tuo et ex tota anima
 tua et ex tota mente tua et ex tota
 uirtute tua
 hoc est primum mandatum
³¹ secundum autem simile est illi
 diliges proximum tuum
 tamquam te ipsum
 maius horum aliud mandatum non
 est.
³² (132. 10) Et ait illi scriba
 bene magister in ueritate dixisti
 quia unus est et non est
 alius praeter eum
³³ et ut diligatur ex toto corde
 et ex toto intellectu
 et ex tota anima
 et ex tota fortitudine
 et diligere proximum tamquam se
 ipsum
 maius est omnibus holocaustomatibus
 et sacrificiis

c aur., nester *i.* deus *sec.*: *om.* DW; dominus J
 (Bentl.). > unus est deus Q.

30. diligis CDHOTX; diliges D^{PLR} *om.*
 deum T. tuo: too H*. mentae H(menta*).

31. *om. est pr.* CG@JLMOQR Bentl. > illi est
 BD^P*KVZ; huic est P^{mo}. diligis CHOTX,
 diliges PLY. tanquam H; sicut P^{mo}. horum +
 omnium Q. aliut GHZ*, alium J.

32. magister + et M. uirtute L; uirtute D.
est: om. P*; + deus P^{mo}GM^oQRTV *vg. et* >
 deus unus est W. hunus C. *om. est sec.* DF.
 preter DW. illum D^P* (eum *mg.*).

33. *om. et* Q; > ut et P. diligatur D^P*. corde
 + et ex tota mente W. *om. ex ante toto intel.* L.
 diligere D^{PLRV}; dilige F. proximum: xi
sup. lin. T. tanquam W⁵; sicut CT. se: te D*
 (corr.). *est: seq. ras. unius lit.* A. holocausto-
 matibus *codd. plur.* S, et holocausto matibus LR,
 holocaustamatibus Q, holocaustomatibus D,
 holocaustomatibus CT: holocaustomatibus JM* *ut*
uidetur, Q ut uidetur, 511C Tisch. sacrificiis LR,
 sacrificiis G.

34. autem... res[pondisset] *litt. min. scr.* K.
 uidiens L*(i *sec. eravit cor.*); audiens X. res-
 dissest O*(pon *sup. lin.* O!); + ei GX. dixit: ait
 D^PMO. est G. longue D. ha C. *om. iam*
 P*T. haudebat T, audiebat R. eum: *om.* R;

³⁴ iesus autem uidens quod sapienter
 respondisset dixit illi
 non es longe a regno dei.

(133. 2) Et nemo iam audebat eum in-
 terrogare.

³⁵ (134. 2) Et respondens iesus dicebat
 docens in templo
 quomodo dicunt scribae
 christum filium esse dauid?

³⁶ ipse enim dauid dicit in spiritu sancto
 dixit dominus domino meo sede a
 dextris meis donec ponam inimicos
 tuos scabellum pedum tuorum

³⁷ ipse ergo dauid dicit eum dominum
 et unde est filius eius?
 et multa turba eum libenter audiuit.

³⁸ (135. 2) Et dicebat eis in doctrina sua
 cauete a scribis qui uolunt

in stolis ambulare et salutari in foro
³⁹ et in primis cathedris sedere in syna-
 gogis et primos discubitus in caenis.

⁴⁰ (136. 8) Qui deuorant domos uiduarum
 sub obtentu prolixae orationis
 hi accipient prolixius iudicium.

+ amplius KZ^a *cor. uat. ff₂ et* > amplius eum
 H¹Θ (a *c aur.*). > interrogare eum X*.

35. respondiens L*(i *erast*). *om. docens* L.
 scribe W; *om. R.* > scribae dicunt P.

36. enim: autem D. dixit X*; + eum BO.
om. sancto P. a: ad G. dexteris DΘ. scabil-
 lum MRV, -byllum GJ. pedum Y; peduum T*.

37. dicit O. *om. eum pr. L.* > eum dominum
 uocat (*pro dicit*) M. dominum: dñ~ A. hunde
 C. > filius est D. > libenter eum BGX* Bentl.
om. libenter T. audiebat BG@LMOT *cor. uat.*
 (-bant) Bentl., *gr. ἡκουεν* (MT *al. pauc. ἡκουεν*).

38. docebat Y. illis P^{mo}M. doctrina L.
 cabete O. ab GMTVX*Z. > ambulare in stolis
 F. stholis J. hambulare C.

39. *om. in pr.* J. primas GJ. atedris T;
 cathedras GJ. sinagogis P^{LMRWY}, et > in sin.
 sedere M. discubitus ACH¹ΘIKM^oQVWX*Z *vg.*,
i r et accubitus c: discubitus BD^PG(-bitos *in ras.*)
 H*JLMORTX*Y a b q δ *aur.*, cubitos d, dis-
 cubi L. caenis BGHJLRWXY.

40. qui: ui V. deuoraret W. domus DLR.
post uiduarum ita pergit Q et pupillorum occas-
 sione longa orantes isti accipiant (accipient Q!)
 maius iudicium, *ferre cum uelt.* a b i q r. hobtentu
 C, optentu OW. prolixae HW, prolexae P*OR.
 orationis C. hii BCD^PΘ*LMORTW; + autem

- ⁴¹ Et sedens iesus contra gazophylacium
aspiciebat quomodo turba iactaret
aes in gazophylacium
et multi diuites iactabant multa
⁴² cum uenisset autem una uidua pauper
misit duo minuta quod est quadrans
⁴³ et conuocans discipulos suos
ait illis amen dico uobis
quoniam uidua haec pauper
plus omnibus misit qui miserunt in
gazophylacium
⁴⁴ omnes enim ex eo quod abundabat
illis miserunt
haec uero de penuria sua
omnia quae habuit misit
totum uictum suum.

XIII. ¹ (137. 2) Et cum egrederetur de
templo ait illi unus ex discipulis
suis

- magister aspice quales lapides et
quales structurae
² et respondens iesus ait illi
uides has omnes magnas aedificationes?
non relinquetur lapis super lapidem
qui non destruat.
³ (138. 2) Et cum sederet in montem
oliuarum contra templum
interrogabant eum separatim petrus et
iacobus
et iohannes et andreas
⁴ dic nobis quando ista fient
et quod signum erit quando haec
omnia incipient consummari?
⁵ Et respondens iesus coepit dicere illis
uidete ne quis uos seducat
⁶ multi enim uenient in nomine meo
dicentes quia ego sum
et multos seducent

D. accipiunt D̄P̄GJLMR *cor. uat.** prolexiu
P̄R.

41. **gazophylacium** (γαζοφυλάκιον) cum ACH
ΘKMZ³ *vg.*: gazophil. L(gazo phil.)MORVYZ*,
gazofil. P̄IQTX*, gazofyl. X²; gazofilachium B,
-filatium W, -philacium J, -philatium G, gatzofilo-
cium D. *aspiciebat ad gazo. sec. litt. min.* X.
aspiciebant K*. iectaret D; + et L. es TW.
gazophylacium *sec.* ACΘKMOZ³ *vg.*: gazophil.
GHJMVYZ², gazofil. P̄IQTX*, gazofyl. X²,
gazophilatium W, gatzofilocium D, gazium phila-
cium R, agozofilaciū L*(a *pro ad notatum* L²),
gazofilachio B, -philacio Z*. iectabant D. > et
multi diuites iactabant multa. aspiciebat quomodo
turba iactaret aes in gazo. M.

42. quum HΘ. uenisset D. > uidua una *vg.*
paupera M; paupercula DΘLQ *gat.* missit D̄P;
+ aera P̄m̄LR, aerea D, era Q. doo H*(u *corr.*).
minutia D. *uoluit* > minuta duo *Bentl.* quadran
Z*(ns Z²).

43. cumuocans O. hec CW. paupera *etc. ut u.*
42. miss. *bis* D̄P, et > m. plus omnibus D. **gazo-
phylacium** ACHΘKMOZ³ *vg.*: gazophil. GJM̄Q
RVYZ*, gazofil. P̄ITX*, gazofyl. X², gazofilachium
B, -philatium W, gatzofilocium D, gaio filacium L.

44. omnis RX. *om. ex eo* L. habundabat CD
P̄RT(unda *in ras.*), habundabant L, habundababat
M; abundauit G. miss. *bis* D̄PL. hec W.
penuria P̄GIJKMOQRWZ *vg.*, penn. D: pae-
nuria ABHΘLMTVXY, poen. C. que DW.
abuit C. uinctum R.

XIII. 1. quum HΘ. egrederetur C, egredi-
retur P̄M̄, -dietur R; + ihs F. illi *sup. lin.* T.
ex: de KV *cor. uat.** **discipulis**: lis *om.* O*

(+ *m. ant.*). suis: eius G. **lapides** + sint BMO
X*Z. quales *sec.* T; qualis D̄P. structure TW,
structura D̄P b r, structum L; + templi BΘLM̄
OQTX*Z *gat.* b d ff₂ l r, et structuras templi q,
aedificia templi c k cum *græco* D; *sed* aedificia
tantum a; δ *aur. cum* *vg.*

2. *om.* iesus KV. illi + nonne BMOZ. uide
A(male Tisch. uides)HY; uidetis FX*. *om.*
omnes L *Bentl.* > magnas has omnes KV.
> omnes has Z*. *magnas sup. lin.* X. aedifica-
tiones O, hedificationes C, edific. W. > aedif.
magnas D. lapides R. destruat COT, destruat
DL; + et post triduum (p. triduo e, p. tertium
diem d, in triduo b c ff₂ i r) aliud (alius a n, alium
ut k) resurget (resuscitatur b d ff₂, excitabitur c k,
> resuscitabo aliud c) sine manibus a b c d e ff₂ i k
n r et Cypr. cum *gr. D.*; cf. 'O. L. Bibl. Texts' II.
pp. xcv, clxxxii.

3. quum HΘ. sederet QR. **in montem** (eis τὸ
ὄρος) A*CGJMQTWYZ *Par. Lat.* 11955, S. ioh.
oxon., cum a (ad m.) b c i k l* n q *aur. Bentl.*:
in monte A*BD̄P̄HΘIKLM̄ORVX *vg. cor. uat.*,
Par. Lat. 13171 et *Reg. Lat.* 2 et 262, cum d ff₂ l r₂ δ.
holinarum C, olibarum TX; oliueti GL. **templum**
+ et MTO. **separatim** CD̄P̄ΘIJMOQRTVWXYZ
vg.: seperatim ABGHKLM. *om. et post petrus*
G. iacob D. **et iohannes**: *om.* T*(+ *cor. rec.*);
et iohannis D̄P̄LRX, et iohannes S̄C; iohannes
(*om. et*) O*. handreas C, andrias D, andraeas O*.

4. fiunt OR; fiant D, fiat L. *om. quod* D. hec W.
5. *et ad init.*: *om.* P; + coepit D*(*sed exp.*);
deinde cepit LW, caepit D. **uidete** + autem L.
qui | suos Q; qui uos Z*(quis u. Z²).

6. **quia**: quod CT. **sum** + christus D̄P̄HΘQ *gat.*

- 7 cum audieritis autem bella
et opinioniones bellorum ne timueritis
oportet enim fieri sed nondum finis
8 exsurget enim gens super gentem
et regnum super regnum
et erunt terrae motus per loca et fames
initium dolorum haec.
9 (139. 1) Uidete autem uosmet ipsos
tradent enim uos conciliis
et in synagogis uapulabitis
et ante praesides et reges stabitis
propter me
in testimonium illis.
10 (140. 6) Et in omnes gentes primum
oportet praedicari euangelium.
11 (141. 2) Et cum duxerint uos tradentes
nolite praecogitare quid loquamini
sed quod datum uobis fuerit in illa
hora
id loquimini

- non enim estis uos loquentes sed
spiritus sanctus
12 tradet autem frater fratrem in mortem
et pater filium
et consurgent filii in parentes et morte
adficiant eos
13 et eritis odio omnibus
propter nomen meum
qui autem sustinuerit in finem hic
saluus erit.
14 (142. 6) Cum autem uideritis abomina-
tionem desolationis
stantem ubi non debet
qui legit intellegat.
(143. 2) Tunc qui in iudaea sunt
fugiant in montes
15 et qui super tectum ne descendat in
domum
nec introeat ut tollat quid de domo
sua

7. quum HΘ. audieritis K. > autem aud. D LR; > autem uideritis Q. hopiniones C, opiones R, opinionis L. bellorum L. hoportet C. enim + haec C¹³⁹ 5C. nondum + est LQR *cor. nat.*

8. exurget C¹⁴⁰MOZ *vg.*; exurgens W. enim (γάμ) DMOWZ *vg. a c d n δ aur.*; autem *codd. cett. et b i k l q (def. e f r).* super gentem (ἐπ' ἔθνος *gr. fere omnes, cf. infra ἐν βασιλείᾳ* = super regnum) C¹⁴¹IJKLMORVWX*Z Bentl., a ff₂ i k n *aur.* (supra 7); contra gentem (*cf. Luc. xxi. 10 et ἀντὶ ἔθνων hic Δ**) ABD¹⁴²PGHMX¹⁴³Y *vg. Tisch. b c d δ*; in gentem Q¹⁴⁴Tr₂; aduersus gen. q. terre DGOWX, et terrae uel terre m. uno ductu *codd. pler.* loqua R. famis CG*RT; + et turbele q *cum gr. AXΠΠ etc.* hec W; + omnia Q.

9. autem: enim D. uosmet CT. enim: autem X*. conciliis (*sic melius uertitur els συνέδρια*) ABC¹⁴⁵P*H*JTY: in conciliis D¹⁴⁶P¹⁴⁷G H¹⁴⁸ΘIKMM¹⁴⁹OVWXXZ *vg. Tisch.*, in concilis LR, in concylis Q; in conciliis *uett. plur.*, in concilia n, in conciliabula k. om. in ante syn. LX. synagogis P¹⁵⁰LM¹⁵¹QRTWY; + suis Q. uapulabitis V, bapulab. X, bapulau. O. presides DW. regis G. stauitis O.

10. gentes; om. B; + sed constanter estote T. primum + autem L. predicari DW; praedicare GKV*. heuang. C, euauang. L, aeuaungeliu D; + omnibus gentibus T.

11. quum HΘ. dixerint T*. tradentes: ante praesides MO. precogitare DWX²; cogitare

MOX*. quid: qui L. > fuerit uobis DMR. ora T. id: illud MOX*Z. loquimini P¹⁵²KLMTRV. > id loquimini hora Y. estis: eritis LQ. > estis enim B. > uos estis D¹⁵³PMRTW *vg.* loquentes: qui loquimini G a c i k n r. sanctus + qui loquitur in uobis LQ l.

12. frater fratre X*. insurgent D Bentl. morti DG(*sequitur rasura*). adficiant AD¹⁵⁴PGHΘIJL RTX¹⁵⁵YZ*; aff. BCKMM¹⁵⁶OQVWX*Z² *vg. Tisch.* > eos adf. DT.

13. hodie C. omnibus: + hominibus BD *cor. nat.*; + gentibus C. nomen: sequitur ras. 3 litt. O; et + in *mg.* meū O m. ant. sustenuerit JMTRV; + usque LMQ *gat. om.* hic D.

14. quum CHΘ. autem: auem L. uideretis LR. habominationem C, abhom. D¹⁵⁷PKMTRVW. desolutionis D¹⁵⁸P; + quod dictum est a danielo (-helo Θ) propheta HΘ *cf. uett. c k l n⁶ q δ aur. et graec. AXΓΔ etc., ex Mt. xxiv. 15.* stantem: traditam L. ubi (hubi C) non debet: in loco sancto G *ex Mt.* leget G. intelligat H*ΘJW *vg.* iudea D¹⁵⁹PLMORW. fugeant L; fugient D. ad montes P¹⁶⁰MQR.

15. supra QR. tecum Y. ne: non D¹⁶¹PGH¹⁶²Θ I*LRX*Y. descendat P¹⁶³GIMTR, descendant H* (-dat *corr.*), disce¹⁶⁴dat O, descendet L, descendet D. nec: ne VZ. introeant H*(-at *cor.*). ut tollat: tollere G; ut tollant H*(-at *cor.*); sequitur ras. 8 litt. T. aliquid P¹⁶⁵MOGHΘLQRX. domu DL O*QV.

- ¹⁶ et qui in agro erit non reuertatur retro
tollere uestimentum suum.
¹⁷ (144. 2) Uae autem praegnatis
et nutrientibus in illis diebus.
¹⁸ (145. 6) Orate uero ut hieme non fiant.
¹⁹ (146. 2) Erunt enim dies illi tribulationes
tales quales non fuerunt ab initio
creaturae quam condidit deus usque
nunc neque fient.
²⁰ (147. 6) Et nisi breuiasset dominus dies
non fuisset salua omnis caro
sed propter electos quos elegit breui-
auit dies.
²¹ (148. 2) Et tunc si quis uobis dixerit
ecce hic est christus ecce illic
ne credideritis.
²² (149. 6) Exsurgent enim pseudochristi
et pseudoprophetae
et dabunt signa et portenta

- ad seducendos si potest fieri
etiam electos
²³ uos ergo uidete
ecce praedixi uobis omnia.
²⁴ (150. 2) Sed in illis diebus post tribula-
tionem illam sol contenebrabitur
et luna non dabit splendorem suum
²⁵ et stellae caeli erunt decedentes
et uirtutes quae sunt in caelis moue-
buntur.
²⁶ (151. 2) Et tunc uidebunt filium hominis
uenientem in nubibus
cum uirtute multa et gloria
²⁷ et tunc mittet angelos suos
et congregabit electos suos
a quattuor uentis
a summo terrae usque ad summum
caeli.
²⁸ A ficu autem discite parabolam

16. erit: sunt G. reuertetur D²P*M. om. retro QR.

17. ue W. praegnatis (cf. Mt. xxiv. 19) A H²OZ: praegnantibus BC²PGIJKMMQRVWX vg. Tisch.; pregn. LOTY, prign. D.

18. Erate inepte V. uero: autem D²P*GMO QT. hyeme C⁵7H, hiemae L, yeme T, hi^{me} O. fiant sine addit. codd. plur. cum uett. et gr. N*B(D): fiant haec BGMX; fiet fuga uestra L; fiat fuga uestra uel sabbato P(uel sab. eras. deinde iterum scr. et iterum improbatum)QR; > ut ne fiat f. u. hieme uel sabbato gat.; > ut ne fiat hieme f. u. uel sab. D.

19. enim: autem MOW. diebus illis W. om. illi M. tribulationes (gr. θλίψις uel -εις) B CH²OIJLMQRWZ* vg., Benth., Par. lat. 13171, Harl. 2788 et 2826, cum a b d n q r: -onis AD²P GK²MOTVXYZ¹ gat. cum c ff² i l δ aur. non: numquam M. fuerant D²P. creature W. creaturae... nunc in mg. et inter lin. scr. G. quam condidit: quando condidit ea X*. usque C. neque: ne Q. fiant D.

20. et: + neque D sed exp. breuiasset COTX, briuiasset R. d²s D*(deinde d²ns inter scribendum correxit)W. dies + illos BGMOT. salba C. aelectos C. breuiabit COT; breuiabit D²PJKL MRVZ; gr. ἐκολόβωσεν.

21. post quis ras. 2 litt. Y. om. est R. christus sine add. codd. plur. vg., k l δ (non Δ) aur. et gr. NLU minusc.: + uel X* b c ff² i; + aut a d q Benth. cum gr. ADX etc.; + et J r cum graeco B. > chr. est M. ne (nec R) cred.: nolite credere D.

22. + et ad init. D. exsurgent CJMOTWZ vg. pseudoxpi G, seodo. DL², sebdō. L*, pseudoxpo K* (-xpi K¹). pseudo prophetae A, pseudoprophete WY, -fetae PO, pseudoprophetae D, seudo prof. L, pseudoprophetae G. pseudochristi et pseudopr. bis scriptum X*, eras. X^c. portentia H; prodigia et Q (sed cor. uat. 'portenta non prodigia'). > fieri potest DR vg. > etiam fieri T. aetiam ael. C.

23. predixi D. omnia om. T*(+ m. rec.).

24. om. in LX*. post: potest inepte D. illam: istam B; dierum illorum R. contenebrauit B, cumtenebrabitur D. daut O. splendorem post ras. G. suam G.

25. Uersum sic habet G stellae cadent de caelo et uirtutes caelorum commouebuntur. stellae caeli erunt (οἱ ἀστέρες ἔσονται ἐκ τοῦ οὐρ. uel ἐκ τοῦ οὐρ. ἔσ. uel τοῦ οὐρ. ἔσ.) hoc ordine cum ADH²OIMQRW(celi)X^c(ut uidetur)Yvg.δ: >erunt stellae (stillae BO)caeli BC²PJKLMOT(cel.) VX* Z aur. discedentes L. que D. celis W, aelis L. om. in caelis D. > in caelis sunt vg. mobe- buntur T, commouebuntur D, conmuebuntur Q, mouentur O.

26. in (cum D) nubibus (nubimus Y): om. G; + caeli DL cor. uat.* multa: magna Q.

27. mittit J. hang. C, agg. M, angelos D. om. suos D. congregauit BGOTZ*(-bit Z¹); con- gragabit L; congregabunt Q. helectos C. suos + et congregabunt Q*. quatuor P*ILR⁵7H, quator D. assummo L. terre W. celi W.

28. fico autem P²TORX²; fici aut. arbore L (ficii)X*; ficulnea autem D; ficulnia aut. arbore Q. parabolam P²LR. quum CH². tener:

cum iam ramus eius tener fuerit et
nata fuerint folia
cognoscitis quia in proximo sit aestas
²⁹ sic et uos cum uideritis haec fieri sci-
tote quod in proximo sit in ostiis
³⁰ amen dico uobis
quoniam non transibit generatio haec
donec omnia ista fiant
³¹ caelum et terra transibunt
uerba autem mea non transibunt.
³² (152. 6) De die autem illo uel hora
nemo scit neque angeli in caelo ne-
que filius nisi pater.
³³ (153. 6) Uidete uigilate et orate
nescitis enim quando tempus sit.
³⁴ (154. 2) Sicut homo qui peregre pro-
fectus reliquit domum suam

et dedit seruis suis potestatem cuius-
que operis
et ianitori praecipiat ut uigilet.
³⁵ (155. 2) Uigilate ergo
nescitis enim quando dominus domus
ueniat
sero an media nocte
an galli cantu an mane
³⁶ ne cum uenerit repente
inueniat uos dormientes
³⁷ quod autem uobis dico omnibus dico
uigilate.
XIV. (156. 1) Erat autem pascha et azyma
post biduum.
(157. 6) Et quaerebant summi sacerdotes
et scribae quomodo
eum dolo tenerent et occiderent

nemo scit. neque angeli in caelo. neque filius.
nisi pater. ³³ uidete ergo. uigilate et orate. nescitis enim quando tempus sit. ³⁴ sicut homo
peregre profectus. relinquit domum suam. data seruis suis potestate. cuiusque operis. et
osteario praecepit ut uigilaret. ³⁵ uigilate ergo. nescitis enim. quando dominus domus ue-
niat. sero. an media nocte. an galli cantu. an mane. ³⁶ ne cum uenerit. repente inueniat
uos dormientes. ³⁷ quod autem uobis dico. omnibus dico. uigilate. XIV. ¹ Futurum
autem. erat pascha. et azyma post biduum. et quaerebant summi sacerdotes. et scribae.

terner V, *deinde et nata fuerint sup. lin. V.*
> folia n. fuerint LQ. cognoscetis HΘJKLQ. in
prope J. sitaestas H* (*cor. cum perperam sita*
estas legissit, addidit sit, uolens sita sit estas !), s.
estas W, s. hestas C, s. aetas R; est aestas J.

29. om. sic J. uos + et D. uideretis LQ;
uideatis D. hec W; haec omnia LQ. quod:
quia DGW. om. in CT. proxima D*(-o cor.)
sit: est G; + et BDFPMX. in osteis OeT, in
ostis DY, in hostiis CPM; in ianuis Q; otes O*;
estas W.

30. transiet BCP^{ms}KLOQRTVZ *cor. uat.**;
transit J. hec W. om. ista G. fient R.

31. calum (*sic*) + autem L. et dupl. W*(*exp.*
cor.). terram . . . meam H* (*m exp. bis cor.*). om.
mea D.

32. de: Me inepte V. diae C. autem *sup.*
lin. V. illa BCKMQTVWXX *cor. uat.** uel:
et C^PFGLMQRT. ora T. agelli M. in celo
W; caelorum G. neque (nec Y) filius: om. J;
+ hominis DPLQ. pater + solus T.

33. uidete + et D. uigilate DL. et orate *sup.*
lin. m. rec. T; et hor. C; et orateque D. quando;
qua ora uel Q.

34. sicut + enim MTO. om. qui DEP. pere

(om. gre) V. profectus + est Q. reliquit BCGJ
T; relinquit L. om. suam H. om. suis C. om.
potestatem D. hoeris C. ianuatori JLQR.
praecipiat ABCFGHΘJMRYZ *Par. lat. 13171**
et 11955, Reg. lat. 2 et 262, Harl. 2788 et 2826,
cum ff₃ i l q aur. ut discrimen ponat inter parti-
cipia ἀφείς, δούς et uerbum ἐνετειλάτο: praecepit
IKMTOTWX *vg. Tisch., a c d f k δ*, praecipit PL
QV, pre. D. ut: om. Q; aut L. uigilaret QX.

35. ergo: omnes V*(*sed corr.*); + quia G.
om. enim DGT. om. domus FL. ueniat + utrum
L. han ter C; ac primo loco W. media dupl.
K. canto M; cantum G; gallicantu uno ductu
A¹⁰.

36. ne *codd. paene omnes et vg.*: et AY. quum
HΘ. ueniret L. om. repente R.

37. quando H*(*corr. in quod H¹*). om. omni-
bus dico Q*. uigilate G.

XIV. 1. pascha DLT. et azima GHIJKTWXZ*;
et azema DPL; azyma (om. et) O; azemorum R
gat. pos^t O. uiduum X; uiduo O. querebant DL;
+ eum M. sace^rdotes O. scribe W. eum:
ihm W. > dolo eum 5. tenerent *in marg. D.*
hocciderent C. > ten. et occ. dolo R. *gat.* (eum
dolo).

² dicebant enim non in die festo
ne forte tumultus fieret populi.
³ (158. 1) Et cum esset bethaniae in domo
simonis leprosi
et recumberet
uenit mulier habens alabastrum un-
genti nardi
spicati pretiosi.
Et fracto alabastro effudit super caput
eius
⁴ erant autem quidam indigne
ferentes intra semet ipsos et dicentes
ut quid perditio ista ungenti facta
est?
⁵ poterat enim unguentum istud uenun-
dari plus quam trecentis denariis

et dari pauperibus
et fremebant in eam
⁶ iesus autem dixit sinite eam
quid illi molesti estis?
bonum opus operata est in me
⁷ semper enim pauperes habetis uobis-
cum
et cum uolueritis potestis illis bene
facere
me autem non semper habetis.
⁸ (159. 4) Quod habuit haec fecit
praeuenit ungere corpus meum in se-
pulturam
⁹ amen dico uobis
ubicumque praedicatum fuerit euan-
gelium istud

quomodo eum dolo tenerent et occiderent. ² dicebant enim. non in die festo. ne forte tumultus fiat in populo. ³ et cum esset iesus in bethania. in domo simonis leprosi. recumbente eo. uenit mulier. habens alabastrum unguenti. nardi pistici multum praetiosi. et frangens alabastrum. effudit super caput eius. ⁴ erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos et dicentes. ut quid ista perditio unguenti facta est. ⁵ poterat enim uenundari unguentum istud. plusquam trecentis denariis. et dari pauperibus. et fremebant in eam. ⁶ iesus autem dixit illis. sinite eam. quid illi molesti estis? bonum opus operata est in me. ⁷ semper enim pauperes habetis uobiscum. et cum uolueritis. potestis illis bene facere. me autem non semper habebitis. ⁸ quod habuit haec fecit. praeuenit enim ungere corpus meum. in sepulturam. ⁹ amen dico uobis. quod ubicumque praedicatum fuerit hoc euangelium in

2. enim: autem C *cod. caraf.* diae C. populo C, in populo D²PGHMRV⁵ΣC, in populos Q; *ex Mt.*

3. quum HΘ. aasset C; + ihs BKMOTVWXZ *cf ff₂ g₂ i q et gr.* D. bethanie W, bethania G; in bethaniae Q, in bethania D²PMOX*Z, in bethaniam X^o. domu DLQV; domum G. symonis DRW. *om.* et J. recumbente eo Z* (*recumberet* Z²). ueniens L. abens C. alabastrum V* (*corr.* V¹). ungenti ABFHOLMXYZ: unguenti D²GLJKMOQRTVW *vg. Tisch.*, hungu. C. nardis picati M; nardi pistici T *gat.*, n. pystici D; nardi tantum L, pistici tantum G. praetiosi B²PGHJL OQRYZ*, *prec.* W. > praet. nardi spic. Q. facto X*. alabastro G, alabstro Y; *om.* F. capud LRW. eius *om.* O* *ut uidetur*, + *m. ant.*

4. *om.* autem P. indignae C. inter Q. semetipsos T *vg.* ipsos + de discipulis LQ. *om.* et P²KVZ. quid: quiq D. ista: haec GLT. unguenti B²PGIJKMOQRTVWX *vg. Tisch.*, hungu. C.

5. unguentum *ut supra sed* Y *et non* B. istut HZ; *om.* D. uenundari (παρῆναι) BD²PGΘIKLM²OQ TVWX*Z *vg.* (uaen.) *cf ff₂ l r r₂*: ueniri ACH (uenire) JMRX^cY *Tisch.* a d i k q; uenund. emen-

datio Hieronymiana uidetur, cum melius infinitiuo παρῆναι respondeat, cf. Mt. xviii. 25, xxvi. 9; sed aoristum ἐπαθήναι Ioh. xii. 6 uertitur uenit. plus quam: amplius G. tricentis D²PJLM², tracentis O. denaris P²LR. >den. trec. G. in ea CT. 6. dixit: dicit C; + illis LQ. sinete P. > molesti estis illi Q. bonum op. op. est in me *om.* T* (+ *m. rec.*).*

7. nam semper F. habetis (ἐχete) ABFGΘIK RVYZ *Par. lat.* 17171 *h²ΣC* cum a c d f i k l r: habebitis CD²PHJLMM²OQTW²X⁵ *corp. oxon., gat., g.* > me autem n. s. hab. et cum u. p. il. benefacere D. quum HΘ. habetis (ἐχete) *contra canonem nostrum Mt. iv. 5, cum* AG²IJKM RVYZ *Par. lat.* 17171, *Harl.* 2788 et 2826, *vg.*, et d i k l: habebitis BCD²FFG*HOLMOQT WX *corp. oxon., gat., b c f g; futurum correctio scribarum uidetur quia Christus nondum erat mortuus.*

8. hec W; hoc KV ('haec non hoc' *cor. ual.*). preuenit D; + enim GQ; + enim ungento L. ungere DΘIJMO (unguer O*)R, hungu. C. in: ad R. sepultura ILXZ.

9. hubicumque C, ubiquumque H, ubicunque *h²*. predicatum DW. acuangelium D. istut GHZ*;

- in uniuerso mundo
et quod fecit haec narrabitur
in memoriam eius.
- ¹⁰ (160. 2) Et iudas scariotis unus de duodecim abiit ad summos sacerdotes ut proderet cum illis
- ¹¹ qui audientes gauisi sunt et promiserunt ei pecuniam se daturos et quaerebat quomodo illum oportune traderet.
- ¹² Et primo die azymorum quando pascha immolabant dicunt ei discipuli quo uis camus et paremus tibi ut manduces pascha?
- ¹³ et mittit duos ex discipulis suis et dicit eis

- ite in ciuitatem et occurret uobis homo laguenam aquae baiulans sequimini eum
- ¹⁴ et quocumque introierit dicite domino domus quia magister dicit ubi est refectio mea ubi pascha cum discipulis meis manducem?
- ¹⁵ et ipse uobis demonstrabit cenaculum grande stratum et illic parate nobis
- ¹⁶ et abierunt discipuli eius et uenerunt in ciuitatem et inuenerunt sicut dixerat illis et parauerunt pascha.
- ¹⁷ (161. 4) Uespere autem facto

uniuersum mundum. et quod fecit haec dicetur in memoriam eius. ¹⁰ et iudas schariothe unus de duodecim abiit ad principes sacerdotum. ut eum traderet eis. ¹¹ ad illi audientes. gauisi sunt. et promiserunt ei pecuniam dare. et quaerebat quomodo illum oportune traderet. ¹² et primo die azymorum. quando pascha immolabant. dixerunt ei discipuli eius. quo uis eamus et paremus tibi ut manduces pascha. ¹³ et misit duos ex discipulis suis. et dixit eis. ite in ciuitatem. et occurret uobis homo uas aquae baiulans. sequimini eum. ¹⁴ et quocumque introierit. dicite domino domus. magister dicit. ubi est refectio mea. ut cum discipulis meis manducem pascha. ¹⁵ et ipse uobis demonstrabit. cenaculum grande stratum paratum. et illic praeparate nobis. ¹⁶ et abierunt discipuli eius. et uenerunt in ciuitatem. et inuenerunt sicut dixerat illis. et praeparauerunt pascha. ¹⁷ uespere autem facto uenit cum duodecim.

hoc B, et > hoc euang. B. uniuersum mundum C (hun.) GJLQRTX; uniuersum mundo Y. om. fecit P* (+ mg.). > haec fecit M'OW. memoria JT et forsā O*.

10. scariotis AHMY, -tes TX Tisch. cor. uat.*, schariotes Z* (ut uultur), -tis J, isariotes vg.; scariothes BCEPGIKM'OQRVZ¹, -this DΘLW gat. duodecem P*; duodecim L; -xii. DRW. habiit C.

11. gauissi D. promiserunt DL, promiserunt R. p|pecuniam Θ, peccuniam L. daturus H¹. et sec. + ex eo LQ. querebat DMV; querebant Q. illum: eum GM'QR. opportune O vg., hoportune C, oportun L. > oportune eum G.

12. prima B. diae C. azimorum GHJTWZ*, azem. P|LR, atzem. D. pascha O*T. immolabant C, immolabat X*, immolab L; immolant Y. om. ei JL. uis + ut GX. heamus C, iamus L. tibi om. cod. caraf. cum gr. plur. huti C; om. GZ* (+ Z²). manducare Z* (corr. Z^c). pascha sec. T, phascha P. > pascha manducare G.

13. duos: -ii. D. eis: illis Q. ciuitate MY. occurret (ἀναρῆσαι) cum BC(hoc.) D:PHI* (ut uultur) KLMTQRTVWZ vg. Tisch., uett. paene

omn.: occurrit AGH*ΘI*JMOXYI. om. homo D. languenam G* (ut uultur) V, lagoenam B:PJM' OT, lagenam W vg., lagonam DL, lagynam R, lagunam X. aquae A. baiolans DM, boiolans L; portans KVV² cum a c d ff² k q aur., ferens i. sequimini P|MR.

14. quocumque H, quocunque J5. introierit H* (corr. H¹). om. quia m. dicit D. hubi bis C; ibi sec. Q. refectio mea codd. plur. (et X^c) et vg.; diuersorium meum X* q; diu. meum refectio mea Z, diu. meum et ref. mea BHΘM'O quae est conflatio ex Luc. xxii. 11 et hoc loco; uett. rell. habent refectio cum nostris, sed refectorium ff², hospitium k. pascha LT.

15. demonstrauit BJ*et OTXZ*. caenaculum CD:PGKRV Tisch., coen. vg., cin. O. grandem GJO; om. L. praeparate P, prep. D.

16. habierunt C. eius in mg. Y¹. et uenerunt (uenier. D) in ciuitatem (-te MY): om. F; bis scr. X. et tert. sup. lin. T. inuenerunt D. dixit F. praeparauerunt BCD (prep.) PMORX*Z, pre-parab. T, praeparaunt L. pascha L.

17. uesperae C. duodecem P*; -xii. DRW.

uenit cum duodecim
¹⁸ et discumbentibus eis
 et manducantibus ait iesus
 amen dico uobis
 quia unus ex uobis me tradet
 qui manducat mecum.
¹⁹ (162. 1) At illi coeperunt contristari
 et dicere ei singillatim numquid ego?
²⁰ (163. 2) Qui ait illis
 unus ex duodecim qui intingit mecum
 in catino
²¹ et filius quidem hominis
 uadit sicut scriptum est de eo
 uae autem homini illi per quem
 filius hominis traditur.
 (164. 6) Bonum est ei si non esset

natus homo ille.
²² (165. 1) Et manducantibus illis
 accepit iesus panem
 et benedicens fregit
 et dedit eis et ait
 sumite hoc est corpus meum.
²³ (166. 2) Et accepto calice gratias agens
 dedit eis
 et biberunt ex illo omnes
²⁴ et ait illis
 hic est sanguis meus noui testamenti
 qui pro multis effunditur
²⁵ amen dico uobis
 quod iam non bibam de genimine uitis
 usque in diem illum cum illud bibam
 nouum in regno dei.

¹⁸ Et discumbentibus eis. et manducantibus. ait iesus. amen dico uobis. quia unus ex uobis me tradet. qui manducat mecum. ¹⁹ at illi coeperunt contristari. et dicere singuli. numquid ego sum. et alius. numquid ego. ²⁰ quibus ipse ait. unus ex duodecim. qui manum mittit mecum in catino. ²¹ uerumtamen filius hominis. uadit sicut scriptum est de eo. uae autem homini illi. per quem filius hominis tradetur. bonum ei erat. si natus non fuisset homo ille. ²² et manducantibus illis. accepit iesus panem. et benedicens. fregit et dedit eis. et ait. sumite. hoc est enim corpus meum. ²³ et accepto calice. gratias agens. dedit eis. et biberunt ex illo omnes. ²⁴ et ait illis. hic est sanguis meus noui testamenti. qui pro multis effundetur. ²⁵ amen dico uobis. quia non adiciam bibere de generatione uitis

18. discumbentibus eis *codd.* et *vg.*, disc. eius V: discumbentibus cum eis AHΘY; cum *forſan ueſtigium lectionis* discumbens cum eis *est*, quae in nullis *codd.* nostris inuenitur, sed habet *aur.* discubuit cum eis. ait + illis QX. iſeſus C. > tradet me KZ* *vg.* Tisch. manducet D*LXe.

19. caeperunt DL. ei: eis H*; *om.* CDFJK O*TVX*Z. ſingulatim LT *vg.*, ſigſſilatim J², ſingil. J³; ſinguli J*. nunquid H. ego + ſum BDHΘQ *gat.*; + ſum domine F(*ut uidetur*)L.

20. qui . . . duodecim: quibus ait F. illis: eis IW. ex: de Q. duodecem P*; .XII. DLRW. intingit (intinguit CΦ*R) *sine addit.* = ὁ ἐμπαρτόμενος *gr. pl.*, cum ACΦGHΘIJMRTYZ* *Par. lat.* 11955 et 13171 *Reg. lat.* 2 et 262, *uett.* d i k l δ, *cor. uat. mg.*, *cod. caraf. Bentl.*: intingit (-guit D, -get L) manum (ὁ ἐμβ. τὴν χεῖρα A)BDKLMOV WXZ² *corp. oxon.*, a c f ff₂ q, et > inting. mecum manum FQ *aur. cor. uat.**, *vg.* Tisch.

21. et ad init. *omittere uoluit Bentl.* *om.* quidem DL. uadet HΘO. ſcriptum GJOTYZ*. deo O*(de eo *cor.*). ue TW. homini L. traditur (παράδοται) ACGMTYZ *Bentl.*, a i k l *aur. cf. u.* 41: tradetur BDΦHΘIJ KMOQQRVWX(*ut uidetur*) *vg.*, c d (non D) f ff₂ q r r₂ δ (non Δ); tra|tur L.

bonum + enim L. est cum ABΦHΘMMTOQX^eY: esset GX*, erat IKLT(> ei erat)VWZ *vg.* Tisch. *cor. uat.* ('*ant.*, *gloss.*') a d f k (fuit) et *gr. plur.*; *om.* CDJR cum c ff₂ i l q *aur.* et *gr.* BL. ei si: eis Q. si non e. n. h. ille: non nasci L. esset: aasset C, esse O, fuisset W. > natus non fuisset W. > natus esset D.

22. accipit PQR. benedixit et L (*om.* et) Q. simite L, sumete P.

23. agiens L.

24. noui + et aeterni LQ. testamento G*(*ti cor.*). multis: uobis P*(*corr. mg.*) r₂, multis uobis D. effunditur (ἐκχυννόμενον *cf. ad Mt.* xxvi. 28) cum AB*G^eMQY, M. B. *Reg.* i. B. VII, *Bentl.*, d k l: effundetur B^{re}CDEPG*HΘIJ KLMT ORTVWXX, M. B. *Cott. Tib.* A. II, *Otho* B. IX, *Reg.* i. A. XVIII, et *Bentleii* F, *Dunelm.* A. II. 16 et 17, *vg.* et *uett.* a c f ff₂ i q r; + in remissionem peccatorum Q.

25. quod: quia L *vg.*; qui J(*qui iam in ras.*). *om.* iam L. de hoc genimine W55C *cor. uat.**; de genimine P*X*, de ginimine L, de gemine Z*; de generatione QR c d f ff₂ i k l q, de fructu a, husque C. quum HΘ. illud: illut GHZ*, illum O; + nobiscum Q(+ uobisc. *gat.*). nouum + eum L.

- 26 (167. 6) Et hymno dicto exierunt
in montem oliarum.
27 (168. 4) Et ait eis iesus
omnes scandalizabimini in nocte ista.
Quia scriptum est
percutiam pastorem
et dispergentur oues.
28 (169. 6) Sed postea quam surrexero
praecedam uos in galilaeam.
29 (170. 1) Petrus autem ait ei
etsi omnes scandalizati fuerint sed non
ego
30 et ait illi iesus
amen dico tibi
quia tu hodie in nocte hac

- prius quam bis gallus uocem dederit
ter me es negaturus.
31 (171. 6) At ille amplius loquebatur
etsi oportuerit me simul commori tibi
non te negabo
similiter autem et omnes dicebant.
32 (172. 1) Et ueniunt in praedium
cui nomen gethsemani
(173. 6) et ait discipulis suis.
Sedete hic donec orem
33 et adsumit petrum et iacobum et io-
hannem secum
et coepit pauere et taedere.
34 (174. 4) Et ait illis
tristis est anima mea usque ad mortem

huius. usque in diem illum. cum illud bibam nouum in regno dei. ²⁶ et hymno dicto. exierunt in montem oliueti. ²⁷ et ait eis iesus. quia omnes scandalizabimini in me. quia scribitum est. percutiam pastorem. et dispargentur oues. ²⁸ sed posteaquam surrexero. praecedam uos in galileam. ²⁹ petrus autem ait ei. et si omnes scandalizati fuerint. sed ego non.

³⁰ Et ait illi iesus. amen dico tibi quia hac nocte priusquam bis gallus cantet. ter me negauis. ³¹ at ille amplius loquebatur. et si oportuerit me mori tecum. non te negabo. similiter autem et omnes dixerunt. ³² et uenerunt in locum. cui nomen est. gethsemani et ait discipulis suis. sedete hic donec orem. ³³ et adsumsit petrum. et iacobum. et iohannem secum. et coepit pauere et taedere. et anxari. ³⁴ et ait illis. tristis est anima mea usque

26. ymno DMRWZ, imno PTL. exierunt . . . eis ihs u. 27 in ras. litt. min. K. olibarum T, holib. C; oliueti GL.

27. eis: illis DPMOQR. ihs: + quia (Bentl.); + et Dp; om. G. omnes + uos Q. scandalizabimini PM, scandalizauimini O gat; scandalizamini BGX*; scandalum patiemini LQ a c i k l q, sc. habebitis aur., scandalizari habetis d ff. in: om. Q*; + me MO a f i k l aur.; + me in KLVWZ vg. c, cum gr. AC²EF etc. > ista nocte LQ gat; om. uett. plur. scribitum GJOTYZ. percutiam W. dispergentur (cf. Mt. xxvi. 31) B^{rec}CDPFGHJ*KMQRVW vg. et c: dispargentur AB*J¹LMTXYZ uett. plur. hoes C; + gregis Q cor. uat.*; + gregis mei L.

28. postea (om. quam) B; postquam JQ vg. surrexero ADpG(surresero)HOLMOWY Bentl. cum a d i d: resur. BCJIKMQRTVXZ vg., c f ff. l r, aur. precedam D. galileam CDGKLMO RW; callilaem H.

29. autem: uero Q. ei: om. CQR; illi vg. fuerint + in te SC. om. sed DG. > ego non + scandalizabor G.

30. ihesus C. odie HT. ac W; hanc G. om. bis JO*T*(suppl. in OT m. rec.) cum a c d ff. i k et gr. D. dederit: det G. > gallus bis GT^c; >

gallus uocem bis vg.; > uocem gallus O; > gallus dederit bis (om. uocem) L. om. es L. > negaturus es PGM; negabis D.

31. Et V. amplius: magis Q; tanto magis X*. loqueb.: dicebat X*. oportuerit C. om. simul D. conmori GJR, cummori O; mori W. tibi: tecum MOW. omnes + alii W. dixerunt LQ; hiat Q usque ecce u. 42.

32. uenerunt X* gat. predium DL. nomen + est BL gat. gethsemani CGOIMOWXZ vg. (gr. plur. Γεθσημανι) f l d aur., et gethsamani JR(om. e*, + m. sax.) T: getsamani B a, getz. D, getzem. L, gedsem. ff.; gessemani PKV c i q (-amani e), gese. AHMY(gesa. d). sedite L. horem CO* ut uultur.

33. adsumit cum ABCIJOTYZ* et ass. OKM VZ² vg.: adsumsit G, -psit DPHLMR, assumpsit WX²; assumens X*. iohannem BDpGJKL MMFORWZ⁵ff, ioannem SC: iohannem ACHΘ TVXY. caepit D, cepit TW. pabere T; deinde et dupl. O. etaedere G, et taederi Z*, et tedere D:PMOTW, et thed. J; et taedicere R; cedere L.

34. mea||usque H. om. usque ad mortem D. husque C. mor|(om. tem) L. sustenete PM¹. uigelate D; + mecum cor. uat. cum q r gat. et gr. G. i. 28 al. pauc.

sustinete hic et uigilate.
³⁵ (175. 1) Et cum processisset paululum
 procidit super terram
 et orabat ut si fieri posset transiret ab
 eo hora ³⁶ et dixit
 abba pater omnia tibi possibilia sunt
 transfer calicem hunc a me.
 (176. 1) Sed non quod ego uolo sed
 quod tu.
³⁷ (177. 2) Et uenit et inuenit eos dormi-
 entes et ait petro
 simon dormis?
 non potuisti una hora uigilare?
³⁸ Uigilate et orate ut non intretis in
 temptationem.
 (178. 4) Spiritus quidem promptus
 caro uero infirma.
³⁹ (179. 6) Et iterum abiens orauit

eundem sermonem dicens
⁴⁰ et reuersus denuo
 inuenit eos dormientes
 erant enim oculi illorum ingrauari et
 ignorabant quid responderent ei.
⁴¹ (180. 4) Et uenit tertio et ait illis
 dormite iam et requiescite
 sufficit uenit hora ecce traditur filius
 hominis
 in manus peccatorum
⁴² surgite eamus ecce qui me tradet
 prope est.
⁴³ (181. 1) Et adhuc eo loquente uenit
 iudas scarioth unus ex duodecim
 et cum illo turba multa cum gladiis et
 lignis
 a summis sacerdotibus
 et a scribis et a senioribus.

ad mortem. sustinete hic et uigilate. ³⁵ et cum processisset paululum. procidit super terram. et orabat ut si fieri posset. transiret ab eo hora illa. ³⁶ et dixit. abba pater. omnia possibilia tibi sunt. transfer calicem hunc a me. sed non quod ego uolo. sed quod tu uis. ³⁷ et uenit. et inuenit eos dormientes et ait petro. simon dormis. non potuisti una hora uigilare. ³⁸ uigilate et orate. ne intretis in temptationem. spiritus quidem promptus. caro autem infirma. ³⁹ et iterum abiit orare eundem sermonem dicens. ⁴⁰ et reuersus denuo. inuenit eos dormientes. erant enim oculi eorum grauati. et ignorabant quid ei responderent. ⁴¹ et uenit tertio et ait illis. dormite iam. et requiescite. adest finis. uenit hora. ecce traditur filius hominis in manus peccatorum. ⁴² surgite eamus. ecce adpropinquauit qui me tradet.

⁴³ Et confestim adhuc eo loquente. uenit iudas scarioth. unus ex duodecim. et cum

35. quum HΘ. procesisset M', processisset Y. procedit DFLOR; + in faciem L gat. horabat C, adorabat DΦ. possit DR, posit L.

36. tibi possibilia sunt cum AFGHΘIMWY vg. l: > poss. tibi sunt BCJKMORVZ Bentl., f q r et gr. δὲνάρᾳ σοι cf. p. omnia tibi sunt d ff₂ i; > poss. sunt tibi DFLTX*; > tibi sunt poss. X². ha C. > a me calicem hunc J. sed: uerumtamen F. tu + uis LR.

37. uenit + ad eos D. ayt T; abiit W (bi expunct.). symon RW. domis L. potuistis L. uigilare D; + mecum W cor. uat.* gat.

38. uigilate D, uigilate L. horate huti C. non: ne P^{mo}L. temptationem ABTXYZ: tempt. CD PFGHΘIJKLMMORVW Tisch., tent. vg. promptus AOTXYZ: promptus BCHΘIJMRW vg. Tisch., proptus G, prumptus DPKMV, prumptus L; + est DΦ^{mo}LMOR vg. uera G*(-ro corr.); autem BD(uero mg.)P^{mo}OWX*; uero autem L.

39. habiens C; abiit G. orabit T, horauit C; om. G. eundem C.

40. de nouo DFLR. enim: autem DM^o.

hocoli C. illorum ABCHΘIKXYZ: eorum DΦ FGJLMMORTVW vg. ingrauari AFH*LM YZ Bentl. cf. grauati a: grauati BCDPFGH^oΘIJKMORTVWX vg., c d ff₂ k q r₂ δ aur.; + a summo L gat. ignorant D.

41. sufficit (ἀπέχει): suffecit P^R; cf. uett. adest finis uenit hora f (r?), sufficit finis et hora d q, adest enim consummatio et hora c, ad. e. c. et uenit hora ff₂, consummatus est finis aduenit hora et a; confuse legit k et uenit tertio et ubi adorauit dicit illis. dormite iā nunc ecce adpropinquauit qui me tradit et post pusillum excitauit illos. et dixit iam ora est ecce etc.; D^o ἀπέχει το τέλος και η ώρα. traditur (παράδοται) ACHJMORTX^oYZ cod. caraf., codd. ap. Erasmi. Bentl.: tradetur BDPCG IKLMVWX* vg. > filius hominis tradetur vg. om. hominis M.

42. surge te P. tradet codd. et vg.: tradit A CY Bentl. Tisch. cod. caraf., et gr. παραδίδους.

43. om. et J. adhuc MX*Y, aduc T. iuda Q. scarioth codd. pl. et mg. in AB, scariot HY, iscarioth D, iscarotes vg.: om. A*B*. ex: de D

- 44 (182. 2) Dederat autem traditor eius
signum eis dicens
quemcumque osculatus fuero ipse est
tenete eum et ducite caute
45 et cum uenisset statim accedens ad
eum ait rabbi
et osculatus est eum
46 at illi manus iniecerunt in eum et tenu-
erunt eum.
47 (183. 1) Unus autem quidam de circum-
stantibus educens gladium
percussit seruum summi sacerdotis
et amputauit illi auriculam.

- 48 (184. 1) Et respondens iesus ait illis
tamquam ad latronem existis cum
gladiis et lignis
comprehendere me
49 cotidie eram apud uos in templo do-
cens et non me tenuistis
sed ut adimpleantur scripturae.
50 (185. 6) Tunc discipuli eius relinquentes
eum omnes fugerunt.
51 (186. 10) Adulescens autem quidam se-
quebatur eum amictus
sindone super nudo
et tenuerunt eum

illo multiudo. cum gladiis et fustibus. a summis sacerdotibus. et ab scribis. et a senio-
ribus. 44 dederat autem eis traditor eius signum dicens. quem osculatus fuero ipse est.
tenete eum. et ducite firmissime. 45 et cum uenisset. statim accedens ad eum. ait. rabbi.
et osculatus est eum. 46 at illi. manus iniecerunt in eum. et tenuerunt eum. 47 unus autem
de circumstantibus. euaginato gladio. percussit seruum principis sacerdotum. et amputauit
illi auriculam dextram. 48 et respondens iesus ait illis. tamquam ad latronem uenistis cum
gladiis et fustibus comprehendere me.

49 Cotidie eram apud uos. docens in templo. et non me tenuistis. sed ut inpleantur
scribiturae.

50 Et relinquentes eum omnes fugerunt. 51 adulescens autem quidam sequebatur illum.

vg. duodecem P; .XII. LRW. cum eo DQR
vg. om. multa JKLX*Z. gladiis PL. lignis:
fustibus GLQX*; fustibus et lignis D; *deinde* +
missi BMO5 S *gat.*, et > lignis a s. sac. et a scr. et
a sen. missi HΘ c ff₂(l); gr. minusc. i al. plus⁵⁰
habent ἀποσταλμένοι. a (ab TX) scribis ABCDEP
HΘIMO^cQRTXY; om. a F(sed ex Mt.)GJKLMT
O*VWZ vg. Tisch. a senioribus *codd. pl.*: om.
a C(saen.)F(sed ex Mt.)GJMO*TW vg. Tisch.

44. dederat: dedit Q; Sederat V. eius: eis
L; om. W5. om. eis J. > eis traditor signum
W. > eis signum 5. om. dicens D. > dicens
eis GQ. quemcumque H, quemcumque J¹;
quem cum | quem cum que L. osculatus C.
tenere L. eum: illum P; om. T. ducite
caute (ἀνάγερτε ἀσφαλῶς) DE(ducite) HΘIM vg. δ
(caute) et adducite caute W: > caute ducite
AX⁹⁰Y; ducite eum caute GV, d. cum omni
solicitudine MTOX*, d. cum monitione L; ducite
eum tantum, F, et ducite simpliciter BCJKQ(ad-
ducite = k aur.)RTZ; uett. d. diligenter c ff₂ r, d.
eum diligenter a d, adducite diligenter q, ducite
firmissime f. Ex his colligi potest in antiquis et
forsan antiquissimis exemplaribus per homoteleu-
ton caute omissum fuisse, quod cum scribae ani-
maduerterent addiderunt uel ante uel post ducite,
uel ex graeco ipsi transtulerunt, ut cum omni
solicitudine in MTOX* et cum monitione in L.

45. quum HΘ. uenisset D. accedens Q; aienis

(inepte)J; accessit L. > ait ad eum DEP. ait:
aue L; ait aue 5SC; ait habe T. osculatus
C, osculatus O.

46. ad O. iniecerunt D, iniecerunt L. in
iesum 5S. timuerunt L*(m in n corr). om. et
ten. eum P.

47. circumstantibus 5H. aeducens C. percussit
L. seruum: r sup. lin. HL; per unum sic R;
+ principis Q; + suum V. om. et Z. hampu-
tauit C, amputauit L. illius B. auricolam D,
auricula Y; + eius Q.

48. > ait illis iesus Q. tanquam 5H. existis:
uenistis D*(corr. mg.); + ad me D. gladiis PLR.
lignis: fustibus D(corr. mg.)LX* a c d ff₂ k q
aur. comprehendere AHJMQWX^cY vg. et
compra. BOK: conpre. MOTVX*Z, et conpra.
CEGILR; adpre. D. me om. O*(+ O¹).

49. cotidie H¹OX, quotidie DΘT vg. apud
GJORT. > apud uos eram FIW. > docens in
templo F. uoluit > tenuistis me Benth. om. ut
W. adimpleantur CP, impleantur JQRZ*(corr.
Z¹) vg., adimpleatur T, impleantur L. scripture
HW, scribiturae GJOYZ, scripture T (e impro-
bata).

50. tunc: uoluit et Benth. (καὶ ἀφέντες gr.
plur.); et uoluit disc. eius omittere cum graeco.
relinquentes A. > omnes relinquentes eum R.
omnes + et Q. fugerunt CDH¹OT.

51. adulescens P¹JLW vg. Tisch., adoliscens
M m

- 52 at ille reiecta sindone
nudus profugit ab eis.
53 (187. 1) Et adduxerunt iesum ad sum-
mum sacerdotem
et conueniunt omnes sacerdotes et
scribae et seniores.
54 (188. 4) Petrus autem a longe secutus
est eum usque in atrium summi
sacerdotis
et sedebat cum ministris
et calefaciebat se ad ignem.
55 (189. 2) Summi uero sacerdotes et omne
concilium
quaerebant aduersus iesum testimo-
nium ut eum morti traderent
nec inueniebant
56 multi enim testimonium falsum dice-
bant aduersus eum
et conuenientia testimonia non erant.

- 57 (190. 6) Et quidam surgentes falsum tes-
timonium ferebant
aduersus eum dicentes
58 quoniam nos audiuius eum dicentem
ego dissoluam templum hoc manu
factum
et per triduum aliud non manu factum
aedificabo
59 et non erat conueniens testimonium
illorum
60 et exsurgens summus sacerdos in me-
dium interrogauit iesum dicens.
Non respondes quicquam ad ea quae
tibi obiciuntur ab his?
61 ille autem tacebat et nihil respondit
rursum summus sacerdos
interrogabat eum et dicit ei
tu es christus filius benedicti?
62 (191. 1) Iesus autem dixit illi ego sum

amictus sindone. sicut erat nudus. et tenuerunt eum. 52 ad ille relicta sindone. nudus fugit
ab eis. 53 et adduxerunt iesum ad principem sacerdotum. et conuene . . . . .

62 Iesus autem dixit illi. ego sum. et uidebitis filium hominis sedentem ad dexteram
uirutis. et uenientem. cum nubibus caeli.

DKRV, adulscens GMT. eum: euanuit in X; illum C²P²9GJKLMORTVZ. hamictus C. nudum G. super nudo in ras. m. 2 X. om. et R. tinnerunt L. eum + inuenes q cum gr. A etc.

52. ad O. eiecta Q; relicta CGT; reiecto D. syndone D. fugit C* (pro sup. lin.) Q. hab C.

53. iesum: eum W. conue | ueniunt lapsu B, cumueniunt O; conuenerunt C²P*GTWX* vg. (non cod. caraf.) cor. uat.* (+ in unum), et > omnes conuenerunt W. omnes + summi (Bentl.). scribe W. saeniores C.

54. autem: uero X. a longe: om. D; + stans L. > secutus est eum a longe Q. sequutus OIX. usque sine addit. (contra graecum) cum AD²FGH LMQWXY cor. oxon. a d k l: usque (hucusque C) + intro (εως εσω) BC²OIJKMORTVZ vg. Tisch. g₂ δ gat.; usque + intus (c) ff₂ g r aur. sacerdotes L. > ad ignem et cal. se vg.

55. om. uero Z. omnes 5. consilium P* (conc. mgr.) HQ. querebant LOW. aduersum A (male Tisch. -sus) BH²OJMTX²Y. morti traderent: perderent J. > morti tr. eum Bentl. om. ut eum morti ad testimonium u. 56 L.

56. > falsum testimonium GW. aduersum BJ. et conuenientia | et testimonia Z. test. + illorum F.

57. om. et P.

58. om. nos Z*. dicentem + quia (Bentl.). dissolbam C, desoluam D²PQ; dissoluo KOVZ

Bentl. manufactum uno ductu AM; manifesto G. per triduum (διὰ τριῶν ἡμερῶν) cum codd. plur. H²C et δ, codd. ap. Erasm.: post trid. FH²O W5 S gat. c ff₂ k l q aur., et post tertium diem a d; in triduum L cf. uett. ad xiii. 2. aliut GH* JZ*. om. non FL. factom H* (u superscr.); factu G. hedificabo C, edificabo W.

59. non: uoluit nec sic Bentl. erit T*.

60. om. et Q5 (uide infra). exurgens CJMOT WZ vg. cor. uat.; surgens R; + autem 5. summis H* (u corr.). sacerdos Y. in medium: om. J; in medio IMX*Z; + et Q; + eorum et G. > interrogauit in medium R. respondis G²HLOT XY. quidquam COZSE. ad ea quae (que D) tibi obiciuntur (hobic. C, abic. H*, obiec. D²PM, obic. vg. Tisch., obieuntur L; dicuntur T) ab his (hiis RW; eis BD²PMO): uoluit quid isti tibi obiciunt Bentl.

61. nichil W. resp. + et F. rursus RX*; iterum G. summus T* in unus male correctum. interrogauit CT, interrogat WX*. dicet O; dixit OMW vg., sed gr. λέγει. benedicti (τοῦ εὐλογητοῦ gr. plur.) ACDFGH*IJKMVXYZ cod. caraf., Bentl. cum a c d k l q aur. Hil.: dei benedicti BH²OLMOQRTW vg. cor. uat. cum ff₂ Ambr. et gr. AKΠ al.¹⁵.

62. illis G; ei OMQ. uideuitis C. hominis partim erasum X. > sedentem a dextris L (seden

et uidebitis filium hominis
a dextris sedentem uirtutis
et uenientem cum nubibus caeli.

⁶³ (192. 6) Summus autem sacerdos scindens uestimenta sua ait.

(193. 2) Quid adhuc desideramus testes?

⁶⁴ audistis blasphemiam
quid uobis uidetur?

quī omnes condemnauerunt
eum esse reum mortis.

⁶⁵ (194. 1) Et coeperunt quidam conspuere
eum et uelare faciem eius et colaphis eum caedere et dicere ei
prophetiza
et ministri alapis eum caedebant.

⁶⁶ (195. 1) Et cum esset petrus in atrio deorsum
uenit una ex ancillis summi sacerdotis

⁶⁷ et cum uidisset petrum calefacientem se
aspiciens illum ait

et tu cum iesu nazareno eras

⁶⁸ at ille negauit dicens

neque scio neque noui quid dicas.

(196. 1) Et exiit foras ante atrium

et gallus cantauit

⁶⁹ rursus autem cum uidisset illum ancilla coepit dicere circumstantibus
quia hic ex illis est

⁷⁰ at ille iterum negauit

et post pusillum rursus

qui adstabant dicebant petro

uere ex illis es

nam et galilaeus es

⁷¹ ille autem coepit anathematizare et iurare quia nescio hominem istum quem dicitis

⁶³ Princeps autem sacerdotum scindens uestimenta sua ait. quid adhuc egemus testibus.
⁶⁴ audistis blasphemiam. quid uobis uidetur. et omnes condemnauerunt eum esse reum mortis. ⁶⁵ et coeperunt quidam conspuere in facie eius. et colaphis eum caedere. et dicere ei. prophetiza nobis. et ministri. libenter alapis eum caedebant.

⁶⁶ Et cum esset petrus in atrio deorsum uenit ad eum una ex ancillis summi sacerdotis.
⁶⁷ et cum uidisset petrum calefacientem se aspiciens illum ait. et tu cum iesu nazareno eras.

⁶⁸ at ille negauit dicens. neque scio. neque noui quid d . . . . .

Et exiit foris ante atrium et gallus cantauit. ⁶⁹ rursus autem cum uidisset illum ancilla coepit dicere circumstantibus quia hic ex illis est. ⁷⁰ at ille iterum negauit. et post pus . . .

lapsu) Q *vg.* dexteris D. > uirtutis sedentem D. uirt. + dei W5 SC *cor. uat. ex Luc. xxii. 69. cum :* in Q. caeli in *mg.* Y¹; celi W.

63. *om. autem* L. scidens D, scendens J* (*sed corr.*); scidit LQ. uestimenta R. sua + et Q (*non* L). athuc MY, aduc T. desideramus K* (*de cor.*), dissideramus D. testis Y.

64. auditis Y. blasphemiam I; blasphemia Z; blasphemiam DPLMT; + eius DPM⁹LM⁹ *gat.* condemnauerunt OKLMRW, contempnauerunt D⁹P. raeum C. > reum esse G. morti T⁹ (*s eras.*).

65. ceperunt W. *om. quidam* C. conspuere L *et* + et inridere L. fatiem G. *om. et tert.* L. colophis DL, colafis T. cedere B⁹PJLMW; ceciderunt O* (*ci expunct.*). ei: *om.* C; *ras.* 2 *litt.* X, *sed* ei X^c; et R. prophetisa Y, profetiza DPLO; + nobis xpe T; + nobis xpe quis est qui te percussit *gat. ex Mt. xxvi. 68.* alaphis L. caedebant (ἐβαλλον *uel* ἐβαλον EHM *al. permu. 33. 157 etc.*) *codd. plur. vg. et ced.* B⁹PJ LMOW *uett. omn.* (percutiebant *k*, *add.* libenter

l, cum uoluntate ff₂ q) : *gr.* NABCDG 1. 13. 69. *al.*¹⁰, *cop. syr. p.* ἐλαβον *uel* ἐλάμβανον. > caedebant eum Q.

66. quum Θ *et u.* 67. atrium G. dehorsum C; seorsum P⁹QGQR. ancillis D⁹PLM. sūmmi D.

67. uidisset + una D (*sed exp.*). califacientem O*, caleficiētem J. haspiciens C, aspiciens O; + in D⁹P. nazoreo Z.

68. *om. dicens* M. neque scio: nescio JM. *om. neque noui* F. dicis MT. exiuit R. hante C; ante *bis scriptum* O. et *sec.* + statim *cor. uat.* om. et g. cant. c cum* NBL.

69. rursus *codd. plur.* (et X*) *vg.*: rursum BC FGKTVX²Z. quum Θ. illum: eum X. ancilla C, ancilla D⁹PMR. caepit D, cepit W. circumstantibus A, circunst. 5⁹ quia + et X*.

70. at: et M. negabit T. pusillum PLMT RV. rursum Θ. astabant WZ *vg.* es *pr.* + tu GM. *om. et sec.* D. galileus D⁹PGKM⁹OR; galileus *ut uidetur* H; galileus L; gallus | leus W.

71. caepit D; cepit W; + eum G. anathe-

⁷² et statim iterum gallus cantauit.

(197. 2) Et recordatus est petrus
uerbi quod dixerat ei iesus
prius quam gallus cantet bis
ter me negabis
et coepit flere.

XV. (198. 2) Et confestim mane consilium
facientes summi sacerdotes
cum senioribus et scribis
et uniuerso concilio.

(199. 1) Uincientes iesum duxerunt
et tradiderunt pilato.

² (200. 1) Et interrogauit eum pilatus
tu es rex iudaeorum?
at ille respondens ait illi
tu dicis.

³ (201. 4) Et accusabant eum summi sa-
cerdotes in multis

⁴ pilatus autem rursus
interrogauit eum dicens
non respondes quicquam?

uide in quantis te accusant

⁵ iesus autem amplius nihil respondit
ita ut miraretur pilatus.

⁶ (202. 2) Per diem autem festum
dimittere solebat illis unum ex
uinctis quemcumque petissent.

⁷ (203. 4) Erat autem qui dicebatur
barabbas

qui cum seditiosis erat uinctus
qui in seditione fecerat homicidium

⁸ et cum ascendisset turba
coepit rogare sicut semper faciebat
illis.

⁹ Pilatus autem respondit eis et dixit
uultis dimittam uobis
regem iudaeorum?

¹⁰ sciebat enim quod per inuidiam tra-
didissent eum summi sacerdotes.

¹¹ (204. 1) Pontifices autem concitauerunt
turbam ut magis barabban dimit-
teret eis.

matzare D, anati mazare L. iurare: dicere W.
nescio: non noui F. dicis L.

⁷². > om. iterum M. > gallus iterum *vg. inui-*
tis codd. cantabit T. r^ecordatus G. dixerat illi O.
ihesus *plene* C. > uerbi ihs quod dixerat ei Q *gat.*
om. bis G, c ff₂ l q δ, NC*Δ. negabis: n in ras.
A; *sequitur* ras. 6 litt. K. *om.* et sec. H. coepit
(cae. DH, ce. TW) flere *codd. vg. a c d k l q δ cum*
D ηρᾱτο κλαίειν; cf. Euthym. ad Mt. xxvi. 75,
ἐπιβαλὼν ἀντὶ τοῦ ἀρξάμενος et Theophyl. ἡ ἀρξά-
μενος ἡ μετὰ σφοδρότητος; et sic interpretantur
ἐπιβαλὼν Syr. philox. et pesh.; cf. Field ad loc.

XV. 1. concilium W, concylum Q. saeniori-
bus C. huniuerso C, uni uersa L* (o *superscr. m.*
2.). consilio H. uincentes LQW (i *superscr.*), Iin-
cientes V *inepte*; uinctum DPMO *cum a c d ff₂ q*
r₂ aur. duxerunt L, dixerunt H* (u *sup. lin.*).
tradederunt O* (e *sec. in i corr.*); + eum Q; +
pontio R. pylato CDQR.

2. pylatus CDR. iudeorum DPLW, iudeaorum
Y. respondens L. > ei (*sic*) ait QR.

3. accusabant D^eP^ex acuss.)LR. multis +
ipse uero nihil respondit LQ *cum a c (autem a c) et*
gr. NUΔ. 13. 33. 69. etc.; ex Luc. xxiii. 9 uel Mt.
xxvii. 12.

4. pylatus et u. 5 CDR. rursus DKVZ; iterum
G; *om.* L. interrogabat KLMOQVZ. respon-
des (ἀποκρίνῃ) BCD^eFGH¹ΘIJKMM¹Q¹RW *vg., a c*
ff₂ k δ aur. et respondens V (n *sec. expuncta*) *gat.*
cf. respondens r₂: respondis AH*(ut uidetur) LOT

XYZ d l q. quidquam CZ^e; quiquam L. nides
DL. accusant DPLR.

5. *om.* autem P. hamplius C. nichil W; non
V. mirarentur L* (n *improbauit* L²), miretur Q.

6. *om.* autem L. > solebat dimittere L *vg.*
illis: *om.* T* (+ *sup. lin.* T^{rec}) Z. ex uinctis:
uinctum R *cum c k (reum) et gr. ἐνα δέσμιον*; ex
illis D. quemcunque H, quencunque S, quecum-
que W, quaecumque R.

7. autem + in carcere L *gat.* (erat nam i. c.).
dicebatur O. barrabbas RW, barbas Q; *sequitur*
rasura satis longa A. qui *sec. om.* Bentl. sedi-
tiosis D^ePGQ. erat: *om.* Bentl.; fuerat J. si-
ditione GQ. fecerant H (n *exp.*) MO (Bentl.).
> fecerat in s. Q.

8. quum CΘ. cum ascendisset turba (-sent
turbae Z* *sed corr.*) *codd. plur. et vg. et c ff₂ l δ aur.,*
accensa tota turba a, ascendit tota turba et d, tota
turba tantum k: cum accessisset t. MOX². Ita
distinguit P cum ascendisset|turba caepit etc.
caepit D, cepit W. rogare + eum MOX. illis
+ per diem sollempnem (sollempn. Q, solempn.
gat., per dies festos T) ut dimitteret (+ eis T)
unum uinctum (om. Q) LQT*(improbata T^e) gat.,
cf. k rogabat illum quot faciebat in singulis diebus
festis ut dimitteret unum custodiam.

9. pylatus CDR. respondens BCT. *om.* et
BCOT. iudeorum CDPLW.

10. enim: autem T. tradiderunt Q.

11. + et ad init. Q. barabban H¹S¹E, barraban

- 12 (205. 1) Pilatus autem iterum respondens ait illis
quid ergo uultis faciam regi iudaeorum?
13 at illi iterum clamauerunt
crucifige eum
14 pilatus uero dicebat eis
quid enim mali fecit?
at illi magis clamabant
crucifige eum.
15 (206. 1) Pilatus autem uolens populo
satisfacere
dimisit illis barabban
et tradidit iesum flagellis caesum ut
crucifigeretur.
16 (207. 4) Milites autem duxerunt eum
in atrium praetorii
et conuocant totam cohortem
17 et induunt eum purpura
et inponunt ei plectentes spineam coronam

- 18 et coeperunt salutare eum
haec rex iudaeorum
19 et percutiebant caput eius harundine
et conspuebant eum
et ponentes genua adorabant eum.
20 (208. 6) Et postquam inluserunt ei
exuerunt illum purpura
et induerunt eum uestimentis suis.
Et educunt illum ut crucifigerent
eum.
21 (209. 1) Et angariauerunt praetereuntem
quempiam simonem cyreneum uenientem de uilla
patrem alexandri et rufi
ut tolleretur crucem eius.
22 (210. 1) Et perducunt illum in golgotha
locum quod est interpretatum caluariac locus.
23 (211. 4) Et dabant ei bibere murratum
uinum et non accepit.

W, baraban JL *gat.*, barban Q. demitteret G; dimittere B *gat.* > demitteret eis bar. M. > baraban peterent dim. eis *gat.*

12. pylatus CDR. *om.* iterum DJ. respondens L. > respondens iterum B. uultis + ut Φ^m LQR *gat.* regem G; + illi quem dicitis L. iudeorum Φ L W.

13. clamaberunt T, clamabant M O Q; + dicentes L *gat.*, et > cl. iterum dicentes Q.

14. pylatus CDR. uero: autem BG M. dicebat: ait M *cor. uat.* eis: illis J *vg. Tisch.* male Υ^{aux} (*ex mali*). clamauerunt Z* (*corr. Z*). *om.* eum G¹. Totum uersum *om.* G* L; + in ima pag. G¹.

15. pylatus CD Φ K. autem: uero Φ^m G R. uolens L; + pro Q. satisfacere: ti *eras*. G. dimisit D Φ , dimittit V. illis: eum *inepte* D. baraban W, barabbam R, barabbam Φ S C, barban Q. tradidit: reddidit *gat.*; + eis K (*deinde ras. 2 litt.*) V Z; + illis X* *gat.* flagillis D Φ L R. caesum R, cessum D Φ , cesum L M W.

16. *om.* autem R. in atrium ($\xi\sigma\omega\ \tau\eta\varsigma\ \alpha\upsilon\lambda\eta\varsigma$ *gr. pl.*) AD Φ *GH Θ MOXY *vg. uett.*: intro in atrium ($\xi\sigma\omega\ \epsilon\iota\varsigma\ \tau\eta\eta\ \alpha\upsilon\lambda\eta\eta\ \nu$ DP *al. pauc.*) BC Φ^m IJ KLMQRTVWZ *Par. lat.* 11955, *Reg. lat.* 2, 262. M. B. Harl. 2788, 2826, S. ioh. et *corp. oxon.*, *gat.*, *cod. caraf.*, *Bentl.*, et d (*intus*). pretorii D. conuocat O, conuocauit D. cohortem R, cohortim D, chartem L.

17. *om.* et ad init. L. induunt: induerunt Q*. porpura D; purpuram BCGHJQRX (*Bentl.*),

purporam L. imponunt KM X² *vg.* plectantes L. spiniam R. choronam CT.

18. caeperunt D, ceperunt W. eum + dicentes Q. haec AD Φ MQRZY et haec BCJOTX: aue GH Θ IKLMTVW *vg.* iudeorum CD Φ L W.

19. percutierunt L. capud RW. arundine L *vg. Tisch.*; harundinem G. et ponentes ad fin. uersus *om.* X* (*in ima pag.* X²). genu CGJ. hadorabant C, adorabant G.

20. inluserunt D Φ L, illuserunt *vg.* exuentes Z* (-erunt Z²). illum: eum D Φ *I*R. porpura D, purpura L; purpuram BCGJMT (*Bentl.*). eum *pr.*: illum IWX*Z*; *om.* L. suis: eius L. educant G, educant *cor. uat.*; ducunt J L, duxerunt d ff, *aur.*, abduxerunt k.

21. hangariauerunt C, angariauerunt D Φ O QR, angarizaunt L; + eum D. praetereuntes R; *om.* D. quempiam: quendam C Φ^m GJMRT; quempiam quendam D. symonem BCDRW. cyrenaeum Q *vg. Tisch.*, cyraenem G, cyrinaeum M, cyrineum DJR, cirin. Φ L T, ciren. W. uillam G. alexandri D Φ L. ruffi DL. ut: u in ras. O. tollere O, fors fuit attollere. crucem eius *om.* O* (*+ mg.*).

22. perducant G. illum: eum Φ^m . golgota H, golgoltha X, golgatha *cor. uat.* *om.* locum GJ. quo O* (*quod sax.*). est interpretatum FGH Θ IJ M Φ R; interpretatur L. caluarie W. locum T.

23. myrratum DKV (*y exp.*), mirratum W, maratum L, myrrhatum *vg.* > uinum m. D, > m. uinum bibere L. haccepit C; accipit D Φ LQR.

- 24 (212. 1) Et crucifigentes eum diuiserunt uestimenta eius
mittentes sortem super eis quis quid
tolleret.
- 25 (213. 10) Erat autem hora tertia
et crucifixerunt eum.
- 26 (214. 1) Et erat titulus causae eius
inscriptus rex iudaeorum.
- 27 (215. 1) Et cum eo crucifigunt duos la-
trones
unum a dextris et alium a sinistris eius.
- 28 (216. 8) Et adimpleta est scriptura quae
dicit
et cum iniquis reputatus est.
- 29 (217. 6) Et praetereuntes blasphemabant
eum
mouentes capita sua et dicentes
ua qui destruit templum
et in tribus diebus aedificat
- 30 saluum fac temet ipsum

descendens de cruce.

- 31 (218. 2) Similiter et summi sacerdotes
ludentes ad alterutrum cum scribis
dicebant
alios saluos fecit se ipsum
non potest saluum facere
- 32 christus rex israhel descendat nunc de
cruce
ut uideamus et credamus.
- (219. 2) Et qui cum eo crucifixi erant
conuiciabantur ei.
- 33 (220. 2) Et facta hora sexta tenebrae
factae sunt per totam terram usque
in horam nonam.
- 34 (221. 6) Et hora nona exclamauit
iesus uoce magna dicens
heloï heloi lama sabacthani
quod est interpretatum
deus meus deus meus ut quid dere-
liquisti me?

24. crucifigentes Z*(+ ci cor.). diuiserunt D^{PL}L, diuisert W. super ea L *gat.* > quid quis W.

25. ora T. tertia W. et: cum X*(corr. X²). crucifigerent X*, crucifixerent X²; crucifixerunt O* (+ i O¹). eum + et custodiebant eum Q *cf. d ff₂ k n r.*

26. et erat: om. et G; erat autem DR. cause W, caussae D. inscriptus JOTXYZ; scriptus D* (+ in *mg.*) HMTW, scribitus G. iude. D^{PL}W.

27. crucifixerunt BW; crucifigerunt *gat.* duos (*cf. vi. 38, ix. 45. 47 etc.*) ΠΙΚΛΜΡΤΥΥΖ *vg.*: duo ABCGHΘJMOQXY; .II. D. dexteris D; + eius G. alium: unum *cor. uat. mg.* ha C; ad V. sinistris C. om. eius K. *Addunt nomina* zoathan et chammatha c (*et ad Mt. xxvii. 38 zoathan et camma*) *cf. ad Luc. xxiii. 32; plura ap. Thilo. 'Cod. Apoc. N. T.' pp. 143, 580, et Tisch. 'Acta Pilati' A. 9. 10.*

28. et: ut QV. adimpleta C^{PM}QJLM; inpleta D^{PM}R, impleta *vg.* scriptura GJOYZ. que D. repotatus J; deputatus D^{PM}GKQRTV, *cod. caraf., cor. uat.* c ff₂ l aur.*, aestimatus n (*r*); ueritas deputata L; om. uers. d k cum graecis ΝΒC*D etc.

29. pretereuntes D. blasphemabant D^{PL}MT. mobentes T. uah ΘKVZ *vg.*; uath W; Oā G. destruit *codd. plur.* (destrui||t O, distr. D^{PM}*, dextr. C, destruet GJ*) Η, *gat. cor. uat., cf. d k l δ et Hieron. qui in Esai. citat pers. tert.*; distruebat R: destruis H'ΘX*5^{SC} Bentl., dextr. T, distrues L, distruebas ^{PM}Q, *cf. c ff₂ n aur.* templum + dei J5^Q *cor. uat.* tribus: .III. D. aedificat *codd. plur.* (ed. W, reaed. H¹, + illud Q) Η, *gat. cor. uat. cf. d k l δ et instaurat Hieron. in Esai., aedificauit M: aedificas LX* Bentl. n, ed. T,*

reaed. Θ5^{SC}, cum c ff₂ aur., aedificabas ^{PM}Q; graeci δ καταλύων... οἰκοδομῶν, *cf. ad Mt. xxvii. 40.*

30. salbum T. faciet D^{PM}*. temed CT; te Q; semet D^{PM}. > te fac ipsum Q. descendens D^{PM}, discendiens L; discende R. crucem G.

31. > et similiter Q. ludentes cum ABC^{PM}* HIJKMTVWY *cor. uat.* Par. lat. 11955, 13171 Reg. lat. 2, 262, M. B. Harl. 2788, 2826 et l:* inlud. D^{PM}Q^{PM}ΘLMOQRXZ, illud. *vg. cor. uat. mg.; om. G;* inridentes *uett. rell.* scribis: scribebant *inepte* D. dicentes V. salbos C; *sequitur ras. 5 aut 6 litt.* T. > facere fecit se ipsum n. p. saluum L. salbum C, saluum Q. > facere saluum ^{PM}Q.

32. + si *ad init.* D. hisrael D; + est DW. descendat D^{PM}LMR. cruceum G. ut: et F. uideamus LR. credamus: + illi D; + ei ^{PM}Q^{PM}LQ. crucifixerant DLRY. conuiciebantur H, conuiceb. D^{PM}, conficiab. L, conuitiab. KW *vg.*

33. ora T. sexta: .VI. D. tenebre W. facte WY. per: super BΘ¹(su *sup. lin.*)MQW *gat. Bentl.* totam: uniuersam W *gat.* husque C. in: ad Q. oram T. nonam: .VIIII. D.

34. ora T. nona: .VIIII. D; + et O. exclamabit T. > dicens ihs (*om. uoce magna*) L. heloi bis, *codd. plur.* (heloï C, helio Q, heloy heloi W) l, *Bentl. cum gr. ἐλωὶ Tisch. ed. 8, et ita minusc. 69 al. permult.*; eloi bis *vg.* δ, eloy T, et ἐλωὶ W. H.; ἐλωὶ habent graeci ΝABCL *al. plur.*: heli bis LX* cum *uett. c d ff₂ i k n et gr.* D 2vo 131. ηλει. *Cf. ad Mt. xxvii. 46. lama codd. plur. cum gr. BD et uett. d ff₂ n, et lamma vg.: lema CJ(1eba)MX*Z Bentl. c δ (lemach), laema*

- ³⁵ Et quidam de circumstantibus
audientes dicebant
ecce heliam uocat.
³⁶ (222. 2) Currens autem unus et implens
spongiam aceto
circumponensque calamo
potum dabat ei
dicens sinite uideamus
si ueniat helias ad deponendum eum.
³⁷ (223. 1) Iesus autem emissa uoce magna
expirauit.
³⁸ (224. 2) Et uelum templi scissum est in
duo a sursum usque deorsum.
³⁹ (225. 2) Uidens autem centurio
qui ex aduerso stabat quia sic cla-
mans exspirasset ait
uere homo hic filius dei erat.
⁴⁰ (226. 6) Erant autem et mulieres

- de longe aspicientes
inter quas et maria magdalene
et maria iacobi minoris et ioseph
mater et salome
⁴¹ et cum esset in galilaea
sequebantur eum
et ministrabant ei
et aliae multae quae simul
cum eo ascenderant hierosolyma.
⁴² (227. 1) Et cum iam sero esset factum
quia erat parasceue
quod est ante sabbatum
⁴³ uenit ioseph ab arimathia
nobilis decurio
qui et ipse erat expectans regnum
dei
et audacter introiit ad pilatum et petiit
corpus iesu

I l, λεμά NCL etc.; helama W, (lamana i). sa-
bacthani *codd. plur. et vg., et c l*, sabactani Z*,
sabacthan i. D, sabbachani R (-tani R^c), sabethani
L, sabaethani Q (lamasa baeth.), zabacthani G,
sabbathani H (a *sec. super ras.*) L (lebasa bath. et
lebasa in *ras.*), zabathani *gat.*, zabatani W, sabach-
tha δ, cum *gracis plur.* σαβαχθαυει uel -vi: sab-
tani T, zaptani KV cum *gracis* D ζαβθαυει et B
ζαβαθθαυει, cf. uett. zaphani k, zapthani d, sap-
thani ff², izpthani i*; uide ad Mt. xxvii. 46. om.
est L. interpretatum BC²ΦΘIJLMORYZ*. om.
meus *pr.* Φ* (+ *mg.*) Q. diriliquisti DR, direl. Q,
diriliq. L; exprobrasti c. > me der. DKOQRVZ
Bentl., cum uett. d ff² k l n δ aur. et gr. ACPΔ etc.
³⁵. circumstantibus 5. om. ecce CΘTX*. eliam
T *vg.*, helcani *gat.* uocat + iste LQ *gat.*

³⁶. + et ad init. Q. unus: + ex eis Q; + est
eis *gat.* om. et GM. implens CD²PGLMTO. spon-
giam GKX, spongeam Z; spungiam ΦPJL, sfung.
CT, spongeam R. acceto CT, acoeto D. circum-
ponensque Z* (*corr.* Z¹); et circumponens D²PG,
circumponens L. sinete Φ. uidiamus L. si +
huc L. uenit GR, ueniet L. elias T *vg.* adepo-
nendum G, ad depunendum O.

³⁷. ihesus C. emisa LMR. > magna uoce V.
expirauit C²ΦΘIJKLMORTWYZ *vg.*; emisit spiri-
tum B (*ex Mt.*).

³⁸. et + ecce L. scisum ΦGLOR, cissum W.
duo: duas partes LQ *gat.* sursum ABC²PM²G
H*IJ (sors.) MRXY l δ: summo D²Φ*H¹ΘKLMTO
QTVWZ *vg.*, cum c d ff² i n q aur., *ex Mt.* husque
dehorsum C.

³⁹. uidens L. centorio DLR; + et D²PL. ex
om. Φ* (+ Φ¹). stabant Φ²ML; erant D²Φ*. ex-
spirasset AB²PHMQVXZ: exp. CDGΘIJKL (+

et) MORTWY *vg.*; emisisset spiritum B. cf. ff² (emi-
sit spiritum). > hic homo *vg.* > erat dei Q.

⁴⁰. om. et *pr.* W. a longe ΦLMO; a longue
D. haspicientes C, aspiciens R; aspiciebant Q.
qua⁵ O. et *sec.* (καὶ σὶν ἡν NBL) cum ABC²PM²
H*MRTVX²Y emendatio Hieronymiana ut uultur
ex graeco: erat GH¹ΘIKM¹OQWX²Z *vg.*, c d ff² n
aur., fuit k, cum *gr.* DP etc.; erat et L δ cum *gr.*
AC*Δ etc., erant et l; om. D²Φ*J. magdalene
AGHMQR²TWXX² *vg.*: magdalenae BC²ΦΘIJL
MOVYZ³, magdalena K, magdā D. salome (cf.
magdalene) cum DGΘLMQWXX² *vg.*, c d ff² l q δ
et *gr.* Σαλώμη, solome ΦL, same O*: salomae AB
CFHIJKO²TVYZ³ n aur., et solomae MTR.

⁴¹. quum CΘ. aasset C. galilea CD²PHMO
RW, galilia L; galileam G. sequebat^r DG,
sequibantur O* (i in e *corr.*). om. eum Z. alie
multe W; + mulieres O (*sed ier in ras.*). que D. om.
cum eo M. ascenderant C; ascenderunt R.
hierosolyma cum BGIJMOZ et *graeo* ut xi. 11,
15, 27, cf. ad iii. 8, et hierosolima Y, hieru. ΦR,
hyero. H, hyeru. DQ: hierosolymam ACTVX
Tisch. et Θ post *ras.*, hierosolimam M, hierusoly-
mam K, hierusolimam L, ierosolymam *vg.*, ieroso-
limam W.

⁴². quum CHΘ. > sero iam T. > factum
esset Θ. qui K (+ a *sup. lin.*) V. parascheue CK
VZ, parascaene G, parascephe T, parasciue L, para-
sue D. om. quod est W. hante C. sabatum L,
sabbathum 5H.

⁴³. ioseph: ihs inepte D. arimathia CO, ari-
mazia T, arimathaea 5HΘ. nobillis L, nubilis Q.
decorio L, decuria M. quia R^c (qui R*) Z* (*sed*
corr.). expectans ΦMTRX²Z³. audaciter D²PM²J
LMR *gat.* introiit (εισῆλθεν) *codd. plur. et* Φ*

- ⁴⁴ pilatus autem mirabatur si iam obisset
et accersito centurione
interrogauit eum
si iam mortuus esset
⁴⁵ et cum cognouisset a centurione do-
nauit corpus ioseph.
⁴⁶ (^{228. 1}) Ioseph autem mercatus sindo-
nem et deponens eum inuoluit sin-
done
et posuit eum in monumento
quod erat excisum de petra
et aduoluit lapidem ad ostium monu-
menti.
⁴⁷ (^{220. 6}) Maria autem magdalene
et maria ioseph aspiciabant ubi po-
neretur.
XVI. (^{230. 8}) Et cum transisset sabbatum
maria magdalene et maria iacobi et
salome emerunt aromata

- ut uenientes ungerent eum.
² (^{231. 1}) Et ualde mane una sabbatorum
ueniunt ad monumentum
orto iam sole
³ et dicebant ad inuicem
quis reuoluet nobis lapidem
ab ostio monumenti?
⁴ et respicientes uident reuolutum la-
pidem
erat quippe magnus ualde
⁵ et introeuntes in monumentum
uiderunt iuuenem sedentem in dextris
coopertum stola candida
et obstipuerunt.
⁶ (^{232. 2}) Qui dicit illis nolite expaues-
cere
iesum quaeritis nazarenum crucifixum
surrexit non est hic
ecce locus ubi posuerunt eum

H*X^c, introiuit $\Phi^1 H^1 \Theta Q R W X^*$ *vg.*: introit L. pylat. CDR *et* 44. petiit ($\eta \tau \eta \sigma \alpha \rho \alpha$) CDH^cΘIKT VWXZ* *vg.*: petit AB Φ GH*JLMM^cOQRVZ^c *et uett. omn. excepto c*; *cf. Luc. xxiii. 52 et ad Ioh. v. 24.*
44. mirabantur L* (*improbat n L²*). si: se L. iam *pr.* + cum L. hobisset C, obiisset J *vg.* ar-
cersito M; arcessito DQRT *l r₂*, arcesito L, aduo-
cato *k*, uocato *ff₂*, uocans *c d aur.* centurione DL
MR. interrogabat $\Phi^m \Theta Q R$. eum *om. cor. uat.*
mg. esset: est T.

45. quum CΘ. cognouisset R, cognouissent Z*
(-set Z¹). *om. a L.* centurione DLM. corpus
+ iesu QT *gat.*

46. mercatus + est D Φ P^mQR; > mercauit au-
tem ioseph L. syndonem BDJ; sindone GKZ;
et + mundo G. *om. et pr. X.* in||uoluit O; +
in CD Φ M^cOQX* Σ . syndone BDJ; sindonem
LM* (*m erasa*) OQ. possuit D Φ PLR. *om. in O**
(+ O¹). monumento R; monumentum GL. ex-
cisum D. > excisum erat Q. in petra D* (*de*
mg.)Θ *cor. uat. mg.* aduoluit: adposuit CΘT
(*app.*). hostium CD Φ LMOR. monumenti: +
et abiit Q; + abit autem L (*quod Scrivenerus ad*
uersum 47 iungit).

47. magdalene AGHMOQTWVYZ* *vg.*: mag-
daleneae BC Φ ΘIJM^cRVYZ³ *gat.*; -na KL, magda-
D; + et maria iacobi W *gat.* iosep C. hubi C.

XVI. 1. quum CΘ. transiisset D, transisset Φ PL.
sabbatum D, sabbatum Φ H. mariae L* (*e erasa*).
magdalene AHL*MOQTWVYZ* *vg.*: -nae BC
 Φ GΘIJKL^cMRVZ³; magda- D. salome B Φ
(sol.)GΘL(sol.)MOQWVYZ* *vg.*: salomae ACDF
HIJKRTVYZ³ *et solomae M.* aemerunt C. haro-

matha C. ungerent DΘIJMORZ*, hunguerent
C, ungerunt K. eum: iesum *vg. cum graecis*
K²MX *minusc.*

2. una: prima D Φ GΘX *cum k q.* sabbatho-
rum Φ H. uenerunt Φ , uenierunt D. ad monu-
mento J. orto (horto C, horte L) iam sole *codd.*
omn. et vg., l cum gr. ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου: ori-
ente s. *uett. c d n q et gr. D ἀνατελλοντος τ. η., cf.*
Aug. de cons. euang. III. 134. c. 'hoc intelligitur Mar-
cus dicere ualde mane oriente iam sole,' et Tichon.
Reg. v. p. 61 b 'Marcus dicit oriente sole non orto'.

3. reuoluet ($\alpha \rho \kappa \upsilon \lambda \iota \sigma \epsilon \iota$) cum ABCD*HΘKMV
WY *vg.*: reuoluit D Φ GJLMOQRT(-bit)XZ *d*
l. nobis bis scr., pr. erasum J. ab: a J.
hostio CD Φ PLMO; ostium Q, osteum G; *sequitur*
rasura in Θ. momenti O*, monamenti L; + erat
autem magnus nimis LQ *cf. c d ff₂ n uersu 4.*

4. uident cum ABCD Φ *FGH*JLMTX^cY *cod.*
caraf., Bentl. cum k l* et graeco: uiderunt Φ^m H¹
ΘIKMOQRVWX*Z *vg. cum l^c q d.* reuolum R.
quippe: autem CT *cf. u. 3.* Uersum sic habent *c d*
ff₂ n cum D^{or} 2^{po} erat enim magnus ualde et ueni-
unt (-erunt *ff₂*) et inueniunt (-erunt *ff₂*) reuolutum
(amotum *n*) lapidem.

5. in monumentum ($\epsilon \iota \varsigma \tau \acute{o} \mu \eta \mu \epsilon \iota \omicron \nu$) cum BC
D Φ GΘIKMO*TWX² *vg., et uett. c d ff₂ l d aur.*:
in monumento AHJL(mono.)MO^cQRVX*YZ *n q.*
uident L. iubenem T. dexteris D. cohoptum
C, cooperto H, co optertus L. sthola J, stolam
GZ* (*m perlin. cor.*) Bentl. candidam G Bentl.
obstipuerunt BC(hobst.) Φ GΘIJMMRTXZ: ob-
stu. ADHKLOQVWY *vg. Tisch.*

6. dicit X; dixit illi L. queritis L. > cru |

- ⁷ sed ite dicite discipulis eius
et petro
quia praecedit uos in galilaeam
ibi cum uidebitis sicut dixit uobis.
⁸ (233. 2) At illae exeuntes fugerunt
de monumento
inuaserat enim eas tremor et pavor
et nemini quicquam dixerunt
timebant enim
⁹ surgens autem mane prima sabbati
apparuit primo mariae magdalenae
de qua eiecerat septem daemonia
¹⁰ illa uadens nuntiauit his qui cum eo
fuerant
lugentibus et flentibus
¹¹ et illi audientes quia uiueret
et uisus esset ab ea

cifixum natzarenum D. > nazarenum non est hic crucifixum surrexit Q. hubi C. possuerunt PLR.

7. sedite uno uerbo Y; + et BD⁹QJKL⁹MRXZ. dicite: om. C; sequitur ras. T. om. eius D. > ite discipulis eius et dicite et petro Q. quia + ecce LQ. praecidit LOR, praecedit D; praecedet H⁹W⁹S⁹. galileam C⁹PG⁹MORTVW, galiliam DL. uideuitis CO. dixi W.

8. ille GOW. fugerunt DH⁹Θ. de monumento G. inuaserat D⁹PL. > pavor et tremor D⁹POM; timor et tremor X*; tenior et pavor gat. quidquam CZ⁹S⁹E. dixerant G, dixerint M. timebant enim ⁹ surgens autem prorsus uno tenore L. De clausula cod. k, etc. uide paginam sequentem.

9. autem sine addit. AC⁹D⁹P⁹H⁹IJLMV⁹ΘC cum uelt. (l) n q δ et gr. plur.: + iesus BD⁹P⁹o (sup. lin.)GH⁹ΘKMOQRTVW⁹XZ⁹S⁹, gat. (nam iesus mare), cum c ff⁹, gr. F⁹ 13. 28. 69. 124 al. sabbati: bb in ras. H: sabbathi ⁹ϥ, sabati L. apparuit + ihs LQ. marie W; om. Q. magdalenae BC⁹PG⁹ΘIJKL⁹MRZ⁹⁹ϥ, -ne AHM (-ene)OQTVWXYZ⁹S⁹E, magda- D. egecerat C, iecerat D⁹PLM, eicercat GMR; eiciebat Q. septem: -vii. DRTW. demonia D⁹PLRWY.

10. + at ad init. LQ. uadens: uidens J. nunciauit W⁹C, annuntiauit M. hiis W. eo: ea WX. lugentibus: loquentibus L.

11. om. et ad init. D⁹PX. uiuerat D⁹P; uiuus L. uissus D⁹P. aesset C; est T. hab C. crediderunt H; + eis F.

12. hec W. duobus: .ii. D. om. ex O* (+ sup. lin.). eis: his ⁹ϥ⁹LR(hiis) vg. hambul. hostensus C. ostensus . . . euntibus om. C*, + in ima pag. G⁹. om. in alia eff. F. effigiae JY. eutibus L; + eis CT; + illis L. uilla J. om. in uillam F.

non crediderunt.

- ¹² Post haec autem duobus ex eis ambulantes ostensus est in alia effigie euntibus in uillam

- ¹³ et illi euntes nuntiauerunt ceteris nec illis crediderunt.

- ¹⁴ Nouissime recumbentibus illis undecim apparuit
et exprobrauit incredulitatem illorum
et duritiam cordis
quia his qui uiderant eum resurrexisse non crediderant.

- ¹⁵ Et dixit eis euntes in mundum uniuersum

- praedicate euangelium omni creaturae
¹⁶ qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit

13. heantes C. nunc. W⁹C; enuntiauerunt L. cacteris D⁹PLR⁹⁹ϥ; + sed LQ.

14. nouissimae BCI; + autem DGM⁹Q⁹S⁹ c ff⁹ o q auv. cum gr. AD al. ro. undecem P, huncdecim C; .xi. DW, .xii. R. apparuit: + iesus DH⁹ΘQ; + illis iesus cor. uat.* exprobrabit X, exprobaui LM. incredulitati X. illorum: eorum D⁹PMQY vg. duriciam W, durit am L; duritiae X*Z. cordis: + illorum LQY; + eorum D. his: hiis RW, eis vg., is J. uiderunt KMOVZ* (corr. Z⁹) sine auct. uet.; uiderant F; graeci ϥοις θεαγαμενοις αὐτῶν. resurrexisse: surrexisse uoluit Bentl.; + a mortuis cor. uat.*; + et nuntiantibus illis B(om. et)MOX*om. et)Z, uide et LQ infra. non litt. min. B. crediderunt D⁹PLM⁹QR vg., credider B; + nuntiantibus L(-entibus)Q. Aditamentum aliud nec in nostris nec in uelt. nec in graecis codicibus inuentum commemorat Hieron. contra Pelag. ii. 15 'In quibusdam exemplaribus et maxime in graecis codicibus iuxta Marcum in fine eius euangelii scribitur postea quum accubissent undecim apparuit eis iesus et exprobrauit incredulitatem et duritiam cordis eorum quia his qui uiderant eum resurgentem non crediderunt. Et illi satisfaciebant dicentes saeculum istud iniquitatis et incredulitatis substantia (cod. uat. sub satana) est quae non sinit per immundos spiritus ueram dei apprehendi uirtutem. Idecirco iam nunc reuela iustitiam tuam.'

15. eis + iesus BKM⁹OVZ o⁹. heuntes C. huniuersum C; om. gat.; > uniuersum mundum D⁹PO (uni sup. lin.). predicate D, praedite G. euangelium D. craturae Y*(+e sax.); creature W.

16. baptizatus LRY, baptizatus (tus iterum in mg.) D. salbus C, salus L. condemnabitur ⁹ϥG H⁹ΘMRW, contempn. DL, condemnauit O.

qui uero non crediderit condemna-
bitur
17 signa autem eos qui crediderint haec
sequentur
in nomine meo daemonia eicient
linguis loquentur nouis
18 serpentes tollent
et si mortiferum quid biberint
non eos nocebit

super aegrotos manus inponent
et bene habebunt.
19 Et dominus quidem postquam locutus
est eis adsumtus est in caelum
et sedit a dextris dei
20 illi autem perfecti praedicauerunt ubi-
que
domino cooperante et sermonem con-
firmante sequentibus signis amen.

EXPLICIT EUANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

17. crediderunt D, crederint O. hec W. de-
monia DPLWY; daemones J. aeicient C, eie-
cient M, ieicient D, iecent L, eiicient *vg.* Tisch.
nouis: nobis LMOZ*. > loquentur linguis
nouis Q.

18. stollent L. liberint *inepte* R, biberint W;
biberunt L. eis HOKVWX*Z² *vg.* supra GJ.
aegrotos (*cf.* vi. 13) FGHMMX²Y et egr. AC
PΘ(igr. cor.)LT: aegros BJOQVX* *vg.* Tisch.,
egr. DIKRWZ. manūs Y. imponent BKMWX
vg. > inponent manus Q. habebant L, abebunt C.

19. quidem *sine addit.* cum ACDP GH*IJM
QRY *Par. lat.* 13171, *M. B. Harl.* 2788, *I Bentl.* et
gr. plur.: + iesus BH¹ΘKLMOT (quidam) VWXZ
Par. lat. 2 et 262, *Harl.* 2826, *vg.* (*non cod. caraf.*)
cum c o q δ aur. et gr. C*KLΔ *minusc.* loquutus
ΘI. adsumtus AGRTXYZ*(ass. Z²): adsumptus
BCPHΘIJLMMTOQ *Tisch.*; assumptus DKVW
vg. celum W. sedit (ἐκάθισεν): sedet BKLW⁵
SC. ad G. dextris D.

20. autem illi Q. predicauerunt D. hubique
C. quohoperante C. sermone GJZ. *om.* con-
firmante L. sequetibus R. signis + finit DL.
amen ad fin. AD (*litt. graecis*) FGHJMOX *c o et*
grac. C*EGKL *al. pl.*: *om.* BC PΘIKLM¹QRTV
WYZ *vg.* Tisch. *q aur., gr.* AC², 1. 33. *al. mu.*;
om. totum uersum l.

explicit euangelium secundum marcum B P
(+ amen) IM (+ feliciter) MOTZ: euangelium se-
cundum marcum explicit G; explicit eug^m scē
marcum. V IDCC (*i. e.* uersus mille septingentos
cum gr. K *al. aeth.*) V, et exp^t. euang^m scē
marcū hab^u. IDCC K, *de his uersuum numeris hic*
et alibi uide epilogum; in Mattheo casu omissi
sunt; explicit liber marcus V, finit euangelium
marci R; exp^t A (*simpliciter quamuis Tisch. in*
prol. p. xvii explicit euangelium secundum marcum)
H; *nihil habent* CDΘJLQWX *vg.*

Finem euangelii ita habet k⁸ illae autem cum exirent a monumento fugerunt. tenebat enim illas. tremor.
et pavor. propter timorem Omnia autem quaecumque praecepta erant et qui cum puero erant breuiter ex-
posuerunt posthaec et ipse hiesus adparuit. et ab orientem usque. usque in orientem. misit per illos.
sanctam. et incorruptam. praedicationis salutis aeternae. amen. *corrigere* Omnia autem quaecumque prae-
cepta erant et qui cum petro erant breuiter exposuerunt. Posthaec et ipse hiesus adparuit et ab oriente usque
in occidentem misit per illos sanctam et incorruptam praedicationem salutis aeternae. amen. *Simile*
additamentum habetur in graeco parisiensi L et 274mo; plura uidetis ap. Tisch. T. G. 8 ad loc. et O. L. Bibl.
Texts, II. p. 115.

[PRAEFATIO UEL ARGUMENTUM LUCAE.]

Praefatio haec continetur in codd. nostris AB(C)D̄PHΘIKMQ(T)VWXYZ l aur. (sed CT tantum uariant ut separatim imprimi curauerimus), editionibusque antiquis Hailbrun 1476, Wild de Ratisbon 1481, Paganini 1487, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Benedicti Par. 1558; cf. et Thomasium uol. I pp. 305, 334, 340; impresserunt etiam Sabatarius uol. III. p. 253 ex codice nostro ueteri c, subnexis uariis lectionibus codicis aurei Turonensis, et A. Maius in operibus Sedulii Scoti qui 'Expositiunculam' conscripsit (Migne 'Patr. Lat.' ciii. p. 285); olim ipsi Hieronymo adscripta erat, sed inter scripta supposititia posuit Vallarsius uol. XI. p. 833.

Deest autem in EFGJMRHSC.

In 5, Mareschal 1531, Benedicto 1558 (ante praefationem nostram) et Erasmo (graece tantum κατὰ Σωφρόνιον) habetur alia praefatio ex Hieronymo 'de uiris illustribus' desumpta Lucas medicus Antiochensis, ut eius scripta indicant . . . ossa eius cum reliquiis Andreae apostoli translata sunt de Achaia; cf. et Thomasium I. p. 339.

De praefationibus in CT uide infra p. 271; item aliam in Θ et in Thomasio I. p. 340; u. p. 272.

Inscr. inc^r praefatio A, incipit praefatio lucae HY, inc. secund. luca X, praefatio B, argumentum lucae D, incipit argumentum in euangelio lucae K, incipit argumentum euang. scđ lucam IQ, explicat interpretatio nominū eb^r: incipit argumentum eiusdem P, incipit prologus euangelii secundum lucam MV Turon., prologus in euang. lucae c, prologus Z, incipit praefatio hieronimi p̄b in luca Θ, incipit praefatio beati Hieronymi presbyteri in euangelium secundum Lucam edd.; nihil habent OW l aur.

LUCAS Syrus natione Antiochensis arte medicus discipulus apostolorum postea Paulum secutus usque ad confessionem eius seruiens domino sine crimine. Nam neque uxorem umquam habens neque filios septuaginta et quattuor annorum obiit in Bithynia plenus spiritu sancto. Qui cum iam descripta essent euangelia per Mattheum quidem in Iudaea per Marcum autem in Italia sancto instigante 5 spiritu in Achaiae partibus hoc scripsit euangelium significans etiam ipse in principio ante alia esse descripta; cui extra ea quae ordo euangelicae dispositionis exposcit ea maxime necessitas fuit laboris ut primum graecis fidelibus, omni

1. natione cum AD̄PHΘKQVX c Uall. edd. (et > natione syrus c Mai.): om. BOYZ l aur. anti-ochoensis ΘKM̄Q(ante.)VZ² c edd., antiocensis XZ*: anthiocensis AB̄PH(-ses*)O l aur.; anthiocensiae Y, antiochensis D. discipulus + fuit W. apostolorum aur.

2. postea + uero HΘW c Mai. (non Sed.). sequutus PHΘX. confessionem: passionem KM̄WZ c Turon. Mai. Sed.; consummationem edd. ant. et Uall. domino: deo DQ.

3. unquam OW edd. habens: habuit HΘ c Mai. (non Sed.) > habens umquam D. > n. f. habens Q. filios + procreauit HΘ. sept. et quatt. BWl aur. et sept. et quat. c Mai. Uall. etc.: sept. quattuor KOX; .LXXIII. AD̄PH̄QVYZ, .LXX. & quattuor Θ, .LXX. et tres H*, & quattuor H^{uu}.

4. obiit: abiit X. bithynia M̄ c Mai. edd., bythynia B, bithynia DΘWY, bythynia AKVX, bithynia H^c: bythiniam Z*, bithyniam Z³, bythiniam ut udlur O; bethania P̄Q, bitthania H*, bethaniam

l aur. qui: igitur HΘ. quum HΘ. descripta codd. plur. (-bta Q): scripta KM̄OVW c l aur. edd., scribata Y, scribta XZ. esset Z*(corr. Z²). ae-uangelia D.

5. matheum DQW, matthaeum Mai. Uall. (non autem edd. ant.). quidem: om. D̄P; inquit l. iudea D̄PQW; iudaeam l aur., iudeam Y. italiam l. instigatus H (ininstigantus H*); inscicante l*, insticante l^c.

6. spiritu + sancto A. achae W. scribit O QX(ras. 3 litt. inter b et s)YZ; descripsit A². > scripsit hoc l. ae-uangelium D. etiam: et W.

7. ante + suum edd. plur. (non autem Froben). descripta OXYZ, discripta D. que H. euangelice expositionis W; ae-uangelicae dispositionis D.

8. maxima OXZ*; -mae Q. necessitas P; necess. Q. fuit laboris AB̄D̄P̄ΘV: > laboris fuit HKM̄OWXYZ c l aur. edd. graecis B; grecis A^cD̄P̄KM̄OQVWXZ* l aur.

perfectione uenturi in carnem dei manifestata, ne iudaicis fabulis intenti in solo legis desiderio tenerentur neue hereticis fabulis et stultis sollicitationibus seducti excederent a ueritate elaboraret; dehinc ut in principio euangelii, Iohannis natiuitate praesumta, cui euangelium scriberet et in quo electus scriberet indicaret contestans in se completa esse quae essent ab aliis inchoata. Cui ideo, post baptismum filii Dei, a perfectione generationis in Christo impletae, et repetendae a principio natiuitatis humanae potestas permissa est, ut requirentibus demonstraret in quo adprehenderat, per Nathan filium introitu recurrentis in deum generationis admissio, *indispartibilis Dei praedicans in hominibus* Christum suum perfecti opus hominis, redire in se per filium faceret qui per Dauid patrem uenientibus iter praebebat in Christo. Cui Lucae non inmerito etiam scribendorum apostolicorum actuum potestas in ministerio datur, ut deo in deum pleno,

1. perfectione edidimus cum A*DP: propheta-tione *codd. rell.* (prof. O) et A^{mo} et *edd.*, propheta-tionem l; praefatione profectioe Q. carne AHΘ V. > in carnem uenturi l. dei cum ADPQ: dei christi *codd. rell. et edd.*; christi (om. dei) Θ. manifestata (omni perfectione manifestata *abl. abs. sc. per nuntium angeli et sanctorum mulierum propheta-tiones*) ADPQ: manifestata humanitate *c edd. plur.*; manifestata humanitas KMTVZ Turon., manifesta humanitas BHΘOXY l *aur.*; fieret manifestata humanitatis W; manifesta esset humanitas Froben 1502 *cf. Sed.* 'quatenus graecis fidelibus uenturi in carnem dei christi manifestata esset humanitas.' ne: neque *aur.*, nec H. intenti cum ADPΘQV: at-tenti *codd. rell. et edd.* (adtentu BY l). om. in P.

2. legis: regis l*. dessiderio D. detenentur Q. neue ABΘMV Turon.: ne uel HKOXYZ c l *aur. Mai.*; et ne uel W; uel ne DPQ *edd.* haereticis OZ³, eret, Q. erraticis D; hereticorum Θ. fubulis l. stul-tis + et Θ. sollicitationibus D; sollicitudinibus Y.

3. excederent OQ *c edd.* uritate O. elauoraret O, elaboraret *aur.*; et laborarent H; elaborare K; om. l; item cum *segg. coniungunt* KV. om. euangelii XZ* (+ Z²); aeuangu. bis D. ioannis Uall. Mai. etc.; iohannes O. natiuitatem K.

4. praesumpta PPKMTOQV c l *aur. edd.*, pre-sumpta DW. om. et in quo el. scriberet *aur.* electus Q, electos H; electis *cod. ap. Sabat.* scriberet: om. B; + et Y. indicauit l.

5. contestificans DPQ; + et Y. completa AHΘKVY *edd.*: completa BDPMTOQXZ l *aur.* om. in se P. > compl. esse in se D. que D; *seq. ras. l.* om. essent Q. ab aliis i. e. pseudoeuan-gelisticis, qui euangelium non erant perfecta sed prae inchoata, ita explicat *Sed.* inchoata HXY; + sunt Q. Ordo uerborum ut uidetur turbatus est; forsani huiusmodi fuit ea maxime necessitas fuit laboris ut primum | cui euangelium scriberet et in quo electus scriberet | indicaret contestans in se completa esse quae essent ab aliis inchoata; | dehinc ut | graecis fidelibus | in principio euangelii iohannis natiuitate praesumta | omni perfectione uenturi in carnem Dei

manifestata ne iudaicis fabulis intenti . . . excederent a ueritate elaboraret.

6. baptismum DV. om. in christo W. inpletae BPQ *aur.*, impletae l; completae *cod. ap. Sabat.*, complete W. et repetendae ABD(repp.)PΘK M'QV Turon. (repet. dupl.) Froben: om. et HOW (-tente)XYZ l(-de) *aur. edd.*

7. humane WL; om. D. permissa Q; missa DO*.

8. quo: quod H. adprehenderat D: adpre-hendens erat *codd. rell.* (adprae. BPHΘQV l, appre. KMTVWZ² *c edd.*); *cf. Sed.* 'non per Salomonem quomodo Mattheus sed per Nathan filium Dauid introitum recurrentis in deum generationis ap-prehenderat'; *cf. Phil.* iii. 12. om. per BHΘOW XYZ l *aur.* nathan H¹O; natham PYZ; natum? H*, natam Q. filium + dauid *edd.*, *cf. Sed.* introitu (-tum OXZ *cf. Sed.*, introitu K) recurrentis (resc. H, raec. Q, -tes O): introiture . currentis l sic diui-sum, introire currentis Y.

9. generationis: congregationis O. > genera-tionis in deum *aur.** *sed corr.* ammisso KMO VXZ², admiso P'Q; admissum H¹Θ; + et P. indispartibilis ADPQ *Sed.* (et infra 'ipse pater a filio inseparabilis est. Alii namque et loco et tempore a filiis suis sunt dispertibiles'): indisparabilis *codd. plur. edd. aliq.*; indisper. O *edd.*; indesper. *edd.*; inseparabilis *aur. Uall.*, insperabilis *edd.* Locus* corruptus est et fortasse legendum praedicans ut indispartibilis Deus in hominibus etc., *cf. lectiones codd.* DPQ. deus DPQ *aur.*; + ut DQ Mai. et *Sed.* et *edd. aliq.* predicans DV. in om. OXZ* (+ Z²); + omnibus Q. om. hominibus . . . hominis Y. om. suum H. > suum chr. Q. > chr. suum in hominibus *aur.*

10. om. hominis A* (+ A²). > faceret per filium *aur.*

11. iter praebebat (preb. DHW, praebebant l): interpretebat V, interpretabat Y; iter praebebat interpretaebat *aur.* luce HΘQWZ* (*corr. Z³*). im-merito WZ² *c edd.*; merito Z*. etiam: et W.

12. apostolorum *aur.*, apostolorum *edd.* et > act. apost. *edd. aliq.* om. in pr. Y. ministerio DPQV

ac filio proditiōis extincto, oratione ab apostolis facta, sorte domini electionis numerus compleretur, sicque Paulus consummationem apostolicis actibus daret quem diu contra stimulos recalcitrantem Dominus elegeret. Quod legentibus ac requirentibus Deum etsi per singula expediri a nobis utile fuerat, scientes tamen quod operantem agricolam oporteat de fructibus suis edere, uitamus publicam 5 curiositatem, ne non tam demonstrare uolentibus Deum uideremur quam fastidientibus prodidisse.

EXPLICIT.]

edd., ministerium *c*: mysterio *codd. vell. Sed.*, mist. *W aur.*, moest. *l.* in *sec.*: et *X*.

1. *ac* ADPQ: et BHΘKMTVWXYZ *c l aur.* *edd.* perditionis DK. extincto Sabat. Mai. orationem OZ. *ab*: *om.* Y; + ipsis *Froben, Uall. etc.* factam H*. sortem II*. domini: dominicae *Froben.*

2. compleretur BPTQOVXZ; *om.* Y. sicquae O(*c sup. lin.*)QX*, sitque Z* (*sed corr.*). consummatione H *l.* daretur *aur.*

3. quem (*om. aur.*) diu: quamdiu *Sacon 1519, Uall. etc.* stimulum W *c edd.* > recalcitrantem stimulos (*om. contra*) *aur.* recalcitrantem H*. eligisset O. quod + et *edd.* *ac*: aut Y.

4. *om.* deum *aur.* etsi: et D*K; si O *aur.*; haec si Q. singula O; *seq. ras. unius lit.* P. expediari Y. utili II. fuit Q; fuerit *l.* scientes ABD

PQ: sciens HΘKMTV(scies)WXYZ *c l aur. edd.*

5. quod: quo Mai. agriculam PPO. oportet DPQ; + primum *edd.* *om.* suis K; *cf. 2 Tm. ii. 6, sed Hieronymus legit laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere, et Graece legitur μεταλαμβάνειν.* aedere Q. uitamus AB DPHΘQ *uid.*: uitauimus KMTVXYZ *c l aur. edd.* puplicam DPQ.

6. curiositatem D. notam H. demonstrare ADPQ *edd.*: *om.* BHΘKMTVWXYZ *c l aur. Mai. Sed.* > uolentibus deum demonstrare Q *edd.*, et u. d. demonstrasse *Kesler, Sacon 1519, Uall.* uideamur DQ.

7. prodidisse BH, *proded.* H*)ΘKMTQVWZ *c l aur. edd. cf. prodisse ADPXY(-ssac): prodesse Thom. Mai., et cf. Sed. qui explicat utilitatem conferre. ad fin. + amen H.*

Subscr. explicit A: explicit praefatio KMTZ, explicit praefatio lucae H, praefatio secundum luca exp praefatio O, expl. praep. euan. lucae *aur.*, expl. praefatio euangelii secundum lucam B, explicit argumentum secundum lucam B, explicit prologus X *c l*, incipit praefatio V, incipit argumentum lucae D; *nihil habent* QWY.

[Praefatio ita habetur in CT; edidimus ex codice C, lectionibus *cod. T* in notulis adhibitis.

Inscr. Incipit prefatio euangelii secundum lucam T; *nihil habet* C.

Lucas Antiochensis Syrus arte medicus discipulus apostolorum postea uero Paulum secutus est. usque ad confessionem eius seruiens domino. sine crimine. uxorem numquam habuit. filios numquam procreauit. hoctuginta quattuor annorum obiit in Bytinia plenus spiritu sancto. hygitur quum iam descripta essent heuangelia. per Matthaëum quidem in Iudea. per Marchum autem in 5 Hytalia. sancto instigante spiritu in Acayae partibus hoc descripsit heuangelium. significans per principium suum antea alia esse descripta sed et sibi maximam

1. antiochensis sirus. medicus + ut eius scribta indicant greci sermonis non ignarus fuit.

2. sequutus. usque.

3. uxorem. nunquam bis. lxxxiiiior.

4. bitinia. igitur. describta.

5. euangelia. matheum.

6. italia. acaie. descripsit. euangelium + quod non tantum ab apostolo didicerunt qui cum domino in carne non fuit sed a ceteris apostolis magis qui cum domino fuerunt.

7. suum: ipsius et + euangelii. ante. descripta; ita pergit T et a quibus audierit apostolis ipse declarat dicens: sicut tradiderunt nobis qui a principio ipsi uiderunt et ministri fuerunt sermonis: de quo et apostolus ait: missimus cum illo fratrem cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias et ad colosenses salutatur nos lucas karissimus. Igitur hoc euangelium sicut audierat ipse composuit significans per principium eius maximam necessitatem etc.

necessitatem incumbere . Graecis fidelibus cum summa diligentia hominem dispositionem xpi in carne uenturi narratione sua exponere . Propterea ne iudaeis fabulis adtenti . in solo legis desiderio tenerentur . neue hereticis fabulis et stultis sollicitationibus seducti . exciderent a ueritate . Itaque per quam necessariam statim in principio sumpsit . ab Iohannis natiuitate quae est initium euangelii . 5 praemissus domini nri ihu xpi et fuit socius ad perfectionem populi . Item inductionis baptismi adque passionis socius . Cuius profecto dispositionis exemplum meminit Malacihel propheta . unus de duodecim . Deinde . ipse Lucas scripsit hactus apostolorum . Post hunc Iohannes Euangelista scripsit Apocalipsin in insula Pathmos . deinde euangelium in Asia.] 10

1. grecis omnem ueritatem gestorum domini eorum dispositionemque sue narrationis exponere.

2. propterea: ideo. iudaicis.

3. attenti. neue: ne uel. fabulis: questionibus.

4. itaque: ita. necessarium.

5. statim: statuit. sumpsit. ioannis. que.

6. nri ihu xpi. inductionis: introductionis.

7. baptismi atque dispositionis.

8. malacias. scripsit.

9. actus. apostolorum + in urbe roma. euangelista: euangelium. scripsit.

10. deinde: post.

Subscr. explicit praefatio C; nihil habet T.

Deinde sequitur in Θ *Item alia praefatio (cf. et Thom. I. p. 340, e Cod. Orat. E. 16).*

LUCAS euangelista syrus genere arte medicus discipulus apostolorum postea paulum usque ad confessionem sequutus est Scripturus euangelium suum causam quur (cum *Thom.*) scriberet indicauit Uidelicet quoniam multi alii (*om. Thom.*) temere praesumpserant narrare his quae sibi magis erant ad liquidum compertae Uolens ergo abstrahere nos (> nos *abstr. Thom.*) a ceterorum narrationibus fidem facit per se conscriptae ueritati (*-tis Thom.*) Certus quod ea uel paulo exponente, uel aliis apostolis qui ab initio ipsi uiderant et haec sibi tradituram (*sic; ?tradiderant*) consequutus sit et haec nobis per (*om. Thom.*) proprium Euangelium tradat Interpretatur autem Lucas ipse leuans (*eleuans Thom.*) siue ipse consurgens (*cf. Sed.* Unde et Lucas eleuans uel consurgens interpretatur) Quia Christi gesta a perfectione idest a baptismi regeneratione in mysterio conpraehendens, generationem quam Matheus secundum carnem descendendo per Salomonem perduxit ad Christum Ipse a Christo secundum adoptionem per Nathan reuocans in Adam reducit ad Deum Qui tertius in euuangelistarum ordine uituli figuram gerit Quoniam a Zaccharia sacerdote atque a sacrificio inchoans sic effatur (*aff. Thom.*) fuit sacerdos quidam nomine Zaccharias.

Subscr. expl p̄f Θ, explicit prologus *Thom.*

PRAEFATIO MATTHEI E COD. KENANENSI (Q).

Cum mense Iunio anni MDCCCXC Dublinium uisitarem, et praecipue codices Biblicos Bibliothecae Collegii S. Trinitatis propius scrutarem, experti sumus editorem codicis Kenanensis (Q) praefationes euangeliorum praetermisisse. Addidimus ergo praefationum istarum collationes in fasciculo nostro secundo et sequentibus, sed euangelium Matthaei iam publici iuris factum erat. Itaque nunc, occasione data, et ne haec pagina uacua maneret, praefationem hanc typis mandauimus. Lectiones multis in locis cum D^P concordant, quos codices prae aliis in hac re, quamuis momenti minoris, secuti sumus.

[INCIPIT ARGUMENTUM EUANGELII SECUNDUM MATTHEUM.]

MATTHEUS ex iudaeis sicut primus ponitur in ordine ita euangelium in iudia primus scripsit cuius uocatio ad dominum ex puplicanis actibus fuit duorum in generatione christi principia praesumens unius cuius prima circumcisio in carne alterius cuius secundum cor electio fuit et ex utrisque in patribus christus. Sicque quaterno denario numero triformiter posito principium a credendi fide in lectionis tempus porrigens et ex electione in transmigrationis diem dirigens adque a transmigratione usque in christum desiniens decursam aduentus domini ostendit generationem ut et numero satisfaciens et tempori et se quod esset ostenderet et dei in se opus demonstrans etiam in his quorum genus possuit christi operantis a principio testimonium non negaret. Quarum omnium rerum tempus ordo numerus dispositio uel ratio quod fidei necessarium est deus christus est qui factus est ex muliere factus sub lege natus ex uirgine pas^{us} in carne omnia in cruce fixit ututriumfans ea in semetipso resurgens in corpore et patris nomen in patribus filio et filii nomen patri restitueret in filiis sine principio sine fine ostendens unum se cum patre esset quia unus est. In quo euangelio ut ille est desiderantibus deum sic prima uel media uel perfecta cognoscere ut et uocationem apostoli et opus euangelii et dilectionem dei in carne nascentis per uniuersa legentes intellegant adque id in eo in quo adpraehensi sunt et adpraehendere expetunt recognoscant. Nobis enim hoc in studio argumenti fuit et fidem factae rei tradere et operantis dei intellegendam esse diligenter dispositionem quaerentibus non tacere.

Finit argumentum euangelii secundum mattheum.]

CAPITULA IN EUANGELIUM

Capitula exstant in ABCD̄FGHΘJ (capitula et breues) KOQTVXY aur.

In W habetur tantum breuis capitulatio ut sequitur De uisione zacharie qui uerbum angeli quia non credidit obmutuit; Elisabeth uxor eius concepit. maria quando de spū s̄co concipiens salutauit elisabeth; elisabeth salutata prophetauit et peperit; et ut nomen filii sui iohannis zacharias scripsit; locutus est.

Desunt capitula in EFLMMRZ, et vg., editionibusque antiquis exc. Kesler 1487 quae post praefationem ita habet Incipit registrum in Lucam cuius sunt uiginti quatuor capitula; deinde sequuntur capitula.

AHVY Harl. 2797.

Edidimus ex codice A (ed. Tisch.) cum collatione codd. vell.; cf. Thomasium uol. I. p. 305, ubi ex V nostro impressit.

- I. Praefatione lucas theophilo euangelium indicat per ordinem descripturum.
- II. Sacerdotium iusti zachariae refertur et uisio in templo qua ei filius angelo reuelante promittitur nasciturus cuius etiam conceptio memoratur.
- III. Missus angelus ad mariam nasciturum loquitur saluatorem quo mox concepto salutatur ab elisabeth exultante in utero iohanne unde post iii menses reuersa est in domum suam.
- IIII. Nato iohanne uox eloquii muto redditur patri ilico prophetanti puer in deserto est usque in diem ostensionis suae ad israhel.
- V. Refertur edictum caesaris et natiuitas christi pastoribus ab angelo nuntiatur cum quo caelestis multitudo canit gloria in excelsis deo.
- VI. Angelis descendantibus pastores profecti saluatorem in praesepio positum reppererunt deum super his quae uidebant conlaudantes.

I. praefatio H.

III. om. ab Harl.

V. om. et Harl. Thom. caelestis + militiae HY Harl. Thom. deo + et in terra pax etc H.

VI. discedentibus H Harl.^{cor.} Thom. uiderant H.

C(T) Thom. I. p. 334.

Edidimus ex codice C adhibitis in notulis uariis lectionibus exceptis iis quae ad meram orthographiam spectant. Litterae nigriores in codice rubricatae sunt.

Collatio capitulorum codicis T nobis non praesto erat.

I. Zaccharias uiso angelo quia non credidit obmutuit.

Aelisabeth uxor eius concepit.

Maria quoque de spiritu s̄co quum concepisset salutauit helisabeth.

Aelisabeth salutata prophetauit et peperit.

Et huc nomen filii sui Iohannis zacharias scripsit locutus aest hac filium praeiturum ante dominum prophetauit.

Posteaquam peperit Maria Ihm infantem in praesepio posuit.

Quem pastores iuxta hangelorum indicia inueniunt.

I. Zaccharias + offerens *al. ap. Thom. aelis. salutata: illa salutata Alex. 14. Iohannes + esset Thom.*

BΘJ (breues) OX Par. Lat. 10438.

Cf. Thom. I. p. 340.

Edidimus ex codice X et uarias lectiones exceptis iis quae ad orthographiam spectant, in notulis adhibuimus.

I. Zacharias angelo non credens obmutuit

ac posteaquam elisabeth peperit locutus est zacharias et prophetauit

natiuitas ih̄u ab angelis pastoribus indicata

I. zacharias ... credens om.
O. zach. + uiso BΘ Thom. et posteaquam O. elesabeth O*. angelo J. indicatur BΘJ Thom.

SECUNDUM LUCAM.

Inscr. Item indicia siue capitula lectionum euangelii sēc lucan A, incipiunt capitula in euangelium lucæ K, incipiunt capitula XV, incip̄ elencus eiusdem B, incipit aelencus C, incipit elencus T, INcip- breues interpretatio secundum Lucanum D, incipit nunc brevis disputatio lucæ euang P, incipiunt breues eiusdem euangl̄ Θ, incipit brevis eiusdem II *aur.*, ex̄pl̄ secundum marcum incipit secundum lucam GJ(*breues*), inc̄i secundū lucā in̄c̄ tituli eiusdem O. *nihil habent* QVW.

DPGQ *aur.*
*Edidimus ex codice D uariantibus
 lectionibus, exceptis iis quæ ad or-
 thographiam spectant, in notulis ad-
 hibitis.*

J (*capitula*).

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.
*Ex codice K transcripsimus uari-
 antibus lectionibus in notulis ad-
 positis.*

I. Zachariae sacerdoti apparuit
 aṅg Annuntiauit ei filium
 iohannem et idem mariae
 annuntiauit angelus ihm
 filium.

I. Incipit capitulatio secundum
 lucan de initio euangelii.

II. De natiuitate sancti iohan-
 nis et adnuntiatione christi
 et sanctae mariae.

I. Uisio zachariae generandi
 iohannem et beatae mariae
 uisionem

II. Natiuitatem ihu annuntiauit
 pastoribus angelus.

III. De natiuitate christi ubi
 post dies octo adtulerunt in
 templum et circumcisis est.

II. Natiuitas dñi ihu xp̄i

I. *om. apparuit aur.* aṅg: dñs
 D*; + et P Q; + gabriel et G *aur.*
 iohannem + et iohannes praecederet
 dñm in sp̄u heliae G *aur.* > angelus
 adnunt. mariae G *aur.* > filium ihm
 P G Q *aur.*

II. adnuntiat G Q *aur.* et > ang.
 past. adn. P G, > adn. ang. past. Q *aur.*

AHVY *Harl.* 2797.

VII. Octauo die circumcisionis eius prophetia praesentis symeonis iusti uel annae prophetissae narratur.

VIII. Duodennis ipse remansit a suis in templo quaerenti matri dicens in his quae patris mei oportet me esse.

VIII. Anno xv tiberii caesaris iohannis orta praedicatio dicitur qua cunctos ad paenitentiam cohortatur et calciamentis domini se fatetur indignum.

X. Herodes carceri dat iohannem et xxx annorum baptizato domino trinitatis in baptismo mysterium declaratur generationum lxxvii a christo sursum uersus ad deum ordo contextitur.

XI. xl dierum ieiunium et trina temptatione diabolus superatus ostenditur.

XII. Fama regressi in galilaeam refertur et quod Esaiae librum

VII. prophetiae AHY.

VIII. matri: patri H. mei + sunt Thom.

X. uersusque *Harl.*; nersus usque Thom.

XI. trina: trinita H*.

C(T).

Quique ad octaua diae circumciditur.

II. Symeon iustus xpm manibus sumptum benedicit.

Anna prophetissa uidua multa de xpo praedicat.

Ihs annorum duodecim in templo cum Doctoribus legis inuentus in Patris se hopere aesse hoportere pronuntiat.

III. Anno quinto decimo tiberii caesaris curante pylato Iohannes babtisma praedicat dicet et fortiorem xpm uenturum designat.

Quo baptizato columbae figura spiritus supra descendit uox hetiam de caelo filium dei indicat quem putabant filium ioseph.

IIII. Ductus in desertum Ihs quadraginta diebus geiunauit et a diabulo temptatum dicit.

Reuersus in Galileam docet.

I. quique octauo die Thom.

II. praedicat: al. prophetat uel prophetizat ap. Thom. om. hopere Thom. pronuntiat: praenuntiat *Uat.* 4221.

III. tiberii: imperii Thom. curante pylato: pilato iudaeam procurante Thom.; pilato curante iudaeam *Alex.* 10. babtisma praed.: baptista poenitentiam praed. Thom. dicet = dicit sc. euangelista, ut c. IIII, cf. A c. VIII. baptizato + in Thom. om. uox *Uat.* 4221.

IIII. temptatus uicit Thom.

BΘJ(reues)OX *Par. Lat.* 10438.

quique die octaua circumciditur.

II. Symeon iustus xpm paruum benedicit

ihs annorum duodecim in templo cum doctoribus legis disputat.

III. Anno xv tiberii caesaris iohannes ihm baptizat quem aestimabat filium ioseph qui fuit filius heli.

IIII. Ihs temtatus a diabolo uicit

reuersus in galilaeam et ingressus nazareth in

I. quique: que eras. O. octauo BΘJ Thom.

III. xv: + imperii Θ Thom. aestimabant Thom.; existimabat BΘJ.

D^{PGQ} *aur.*J (*capitula*).K *Harl. 2790 Nanc. Bamb.*

III. De circumcisione ihu.

III. Accepit semion puerum
ihm et benedixit dñm et
dedit annae profetiae.

IIII. Anno igitur ·xii· ihs in
templo docebat seniores.

V. Ubi iohannis baptizat popu-
lum baptismo Poenitentiae.

VI. Baptizatus ihs ab iohanne
fuit fere annorum xxx qui
putabatur esse filius ioseph
et generatio usque adam qui
filius dī fuit Et in deserto
agebatur a diabulo tempta-
tus et Ieiunauit xl diebus.

VII. Et In natzareth legit ihs
librum issaiae et dixit non

V (*sic*). Ubi remansit iesus a
parentibus in templo et do-
cebat.

VI. De baptismo iohannis et
doctrina et ubi baptizauit
iesum.

VII. Ubi ieiunauit iesus et
temptauit eum diabolus.

VIII. Ubi uenit in templo et
legebat prophetam et dicit

IIII. Ubi ihs annorum duo-
decim docens.

V. Ubi iohannes baptizat et
ubi ihs baptizatur genera-
tiones patrum.

VI. Ubi ihs temptatur.

VII. Ubi ihs nazareth librum
legit.

III. + et *ad init.* GQ. accipit Q.
dñm: deum Q *aur.* et de anna
profetissa PQ; et anna erat pro-
phetizans G, et erat anna profetissa
aur.

IIII. annorum PQ *aur.*, ubi an-
norum G. *om. igitur* PQ *aur.*
> docebat in templo G. *seniores*:
sermone lapsu D.

V. *om. ubi aur.* baptismum Q *aur.*

VI. + et *ad init.* PQ. bap. +
autem *aur.* qui *pr.*: quod G *aur.*
filius *pr.*: filium *aur.* generatio
+ ihu P. usque: *om.* P; + ad Q.
pro generatio etc. legunt sic G aur.;
enumeratio generationum in supe-
riores patres usque ad adam et filius
dī in deserto *etc.* G.; in superiores
patres usque ad adam et filium dī et
in deserto *etc. aur.* > fuit filius dī
PQ. *om. et ante ieiun.* PQ *aur.*

IIII. >duodecim annorum *Nanc.*

<p>AHVY <i>Harl.</i> 2797. accipiens de se impletum dixerit nec habere prophetam honorem in patria sua relata etiam uidua de serapta uel leprosi neman syri mundatione quod per medium eorum qui eum de monte prae- cipitare uolebant transierit indi- catur.</p> <p>XIII. Confitentem in synagoga dae- monem pellit ex homine.</p> <p>XIII. Socrus petri et multorum in- firmorum turba sanatur et con- fessio daemonum prohibetur.</p> <p>XV. Duabus nauiculis captura pis- cium in uerbo domini repente com- pletis timor pauescentis petri so- ciorumque eius edicitur.</p> <p>XVI. Leproso mundato multi uirtute domini curantur infirmi.</p>	<p>C(T). Sabbatis synagoga in- gressus Ysayam se sig- nare hac nullum pro- phetam in patria sua dicit acceptum.</p> <p>De qua electus apud ca- pharnaum hominem a daemonio sabbatis li- berat.</p> <p>Et socrum Symonis a febris.</p> <p>Et multos male habentes curat.</p> <p>Et daemones se confiten- tia increpat.</p> <p>De nauis adloquitur.</p> <p>De qua pisces multos capi facit.</p> <p>Ubi etiam petrum Io- hannem et Iacobum heligit.</p> <p>Leprosus mundat.</p> <p>In deserto horat.</p>	<p>BΘJ (<i>breues</i>) OX <i>Par. Lat.</i> 10438. synagoga esaiam legit</p> <p>de qua eiectus hominem a daemone sabbatis liberat</p> <p>et multos alios curat</p> <p>de nauis alloquitur qua pisces multos capi fecit</p> <p>et petrum iohannem et iaco- bum elegit</p> <p>leprosum mundat et in deserto orat.</p>
<p>XVII. Paralyticum nudato tecto di- missum ante se et a peccatis et a paralyti curat.</p> <p>XVIII. Leui qui et matheus de te- loneo uocatur murmurantes de publicanorum conuiuio uel de ieiunio adhibita sponsi et uesti- menti ac uini noui comparatione redarguit.</p>	<p>V. Paralyticum dimis- sum per tectum Ihesus a peccatis aet hab infirmitate liberat.</p> <p>Leui publicanum sequi iubet.</p> <p>Aput quem murmuranti- bus pharisaeis cenans dicit sanis non aesse hopus medicum.</p> <p>De geiunio disputans pa- rabulam panni et hu- trium ponit.</p>	<p>V. Paralyticum dimissum per tectum curat</p> <p>leui publicanum sequi iubet</p> <p>et pharisaeis dicit non esse opus sanis medicus</p>
<p>XII. mundationem H. quodque V <i>Harl.</i> XIII. daemonem + potestatis iure H. XV. dicitur V <i>Harl.</i> XVI. uirtutis H. XVII. peccati <i>Harl.</i> curat + solita iussione H. XVIII. murmurante <i>Harl.</i>; + quoque H. > noui ac uini V <i>Harl. cor.</i></p>	<p>III. sabbatis + in <i>Thom.</i> se signare: al. legit ubi de eo pro- phetauerat ap. <i>Thom.</i> electus: eiectus <i>Thom.</i> heligit: elegit <i>Thom.</i> V. Leui <i>Thom.</i> et de ieiunio <i>Thom.</i></p>	<p>III. synagoga J <i>Thom.</i> legit + prophetam J. daemonio O. nauicula J. loquitur J; + de BΘ <i>Thom.</i>; + e J. facit BΘJ <i>Thom.</i> petrum + et BΘJ <i>Thom.</i> om. et post iohannem O. eligit J. V. tectum: lectum lapsu X. curat + et J. medicum BΘO <i>Thom.</i>, medico J.</p>

DEQR *aur.*

est Acceptus profeta nisi in patria sua.

VIII. IN synagoga hominem habentem demonium mundauit.

VIII. Ubi apostolis dicit ihs Uenite post me faciam uos fieri piscatores hominum.

X. Ubi leprosus rogauit ihm et mundauit eum.

XI. Paralyticum Curauit dñs qui tollens grauatum suum abiit in domum suum.

XII. Et secutus dñm puplicanus nomine leui et dixit ihs Nemo mittit uinum nouum in utres ueteres.

VII. > proph. acceptus G *aur.* om. nisi PGQ *aur.*

VIII. mandat G.

VIII. om. ubi G *aur.* om. ihs Q. om. post me PGQ *aur.* fieri: uiuificare G; om. Q.

X. om. ubi *aur.* et > rogauit ihm leprosus. leprosus: *incepit* apos scribere D sed *correx.* Ita legit G quod leprosum mundauit ihs.

XI. + ubi *ad init.* G. curauit: mundauit G. *tolleret aur.* domum suam PQ *aur.*

XII. et *ad init.*: om. *aur.*; ubi G. secutus + est PGQ. dñm: dñs lapsu D; ihm Q.

J (*capitula*).

de multis uiduis sub helia et de leproso sub helisaeo.

VIII. Ubi in synagoga hominem daemonium habentem curauit et socrum petri a febribus liberauit et alios multos sanauit.

X. Ubi in stagno gennesar in nauicula sedet et de captura piscium et de simone et iacobo et fratribus eorum.

XI. Ubi leprosum mundauit.

XII. Ubi paralyticum curauit qui et lectum suum portauit.

XIII. Ubi leui uocauit de telonio et cum publicanis edebat et ubi requirunt quare discipuli eius non ieiunant et pannus et utres ueteres.

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

VIII. Ubi in synagoga daemonem pellit socrum petri uel alios multos sanat.

VIII. Ubi de nauicula docet populum et captura piscium.

X. De emundatione leprosi.

XI. De paralytico sanato.

XII. De euocatione leui mathei apostolatum.

XI. sanato: curato Nanc. Bamb.
XII. uocatione Nanc. apostolatu Nanc.

AHVY *Harl.* 2797.

XIX. Quaerentes de euulsione spicarum in sabbatis relato dauid exemplo conuincit.

XX. In synagoga manum aridam sanat repletis insipientia pharisaeis.

XXI. Pernoctans in oratione mane duodecim apostolos nominat tan-
gentes eum sanantur egroti.

XXII. Pauperes esurientes flentes persecutionem patientes beatos uocat uae diuitibus ac ridentibus dicens etiam inimicos praecipit diligendos et percutienti uel nudanti minime resistendum.

XXIII. De festuca et trabe arbore quoque bona et mala atque domo aedificanda parabolam ponit.

XXIII. Centurionis seruum curat rogantibus pro eo senioribus et amicis.

XXV. Filius unicus uiduae matris mortuus iam ciuitate elatus de feretro suscitatur.

XXVI. Regressis iohannis nuntiis multa de eius magnitudine loquitur et pueris sedentibus in foro generationem comparat iudaeorum.

XIX. uulsione Y. spicatorum H.

XX. arida H.

XXI. orationem H. mane: manet *Harl.*^{cor.} apostolis *Harl.*

XXII. praecepit A*HY *Harl.* percutientes Y.

XXIII. festucae H. om. et pr. H. parabola Y.

C(T).

Spicas uellentibus discipulis panes propositionis commemorat.

Hominem manum haram abentem sabbatis curat.

In horationem pernoctat. Apostolos heligit.

Turbas alloquitur beatitudinem aliorum et aliorum infelicitatem promittens.

Parabolam praeferens de ducatu caeci.

Et magistri aet discipuli.

Et festucae in hoculo uel trauis.

Et arboris boni fructus uel mali.

Et hominem qui domum super petram uel super harenam hedificauit.

VI. Centurionis puerum curat.

Uiduae filium resuscitat.

Ioannes discipulos mittit ad Ihm.

Et xpus de Iohanne loquitur subnectens similitudinem puerorum in foro sedentium.

V. heligit: *codd. Alex. et Vat.* elegit. praeferens: *proferens Thom.* trauis + oculi *Vat. 4221.* hominem: de homine *Thom.* supra petram *Thom.*

VI. centurionis . . . resuscitat: de centurionis puero et uiduae filio resuscitato *Alex.* sedentium: *al. ludentium ap. Thom.*

BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438. discipuli spicas uellent

manum aridam habentem sabbatis curat

apostolos eligit
turbis beatitudinem aliorum
et aliorum infelicitatem
cum parabolis praedicat
et mandatis.

VI. Centurionis puerum curat

uiduae filium mortuum resuscitat

ih̄s testimonium de Iohanne dicit cum similitudinem puerorum in foro sedentium

V. euellent O. elegit BO. + et ante turbis BΘJ *Thom.* praedicat J. et mandatis: om. Θ; + de ceco et trabe et festuca O^e; + quod non sit iudicandum de festuca fratris cum trabem conspiciat proprii reatus *Par. Lat.* 10438.

VI. resuscitat *partim in ras.* X. iesus: christus Θ. > de ioh. test. dicit BΘJO *Thom.* similitudine BΘJO^e *Thom.* om. in O.

DEFGQ *aur.*

XIII. Die sabbati discipuli uellebant spicas et manducabant Et in synagoga ihs hominem curauit manum aridam habentem.

XIIII. Ubi discipulos elegit et nomina eorum signat et docet beatitudinem.

XV. De fistuca et trabe et oculo eruendo.

XVI. De domu aedificata super petram et harenam.

Ubi centurionis seruum curauit ihs.

XVII. Mortuum unicum filium uiduae resuscitauit ihs et matri restituit.

XVIII. Iohannis de carcere ad dñm mittit discipulos tu es qui uenturus es.

XIII. *om. ihs G aur.* > curauit hominem FG(homini)Q *aur.*, et + dexteram *aur.* > habentem man. arid. FPGQ. *Inc. XIIII et in syn. Q et XV ubi disc. etc.*

XIIII. ubi + dñs *G aur.* signat: designat FPGQ *aur.*, designauit G. et nomina eorum signat bis scriptum D. *om. docet aur.*

XV. fistucae Q, festucam *aur.* trabem *aur.* et oculo: de oculo FPGQ *aur.*

XVI. + et ad init. GQ *aur.*, et *om. de aur. de domo etc. in XVI comprehendit Q (u. ad XIII) et in XV aur.; inc. ubi cent. XVI aur., XVII FQ. curauit: sanauit aur.*

XVII. mortuum unicum: ubi tantum G. > filium unicum F. *om. uiduae aur. resuscitat FQ. om. et matri restituit G.*

XVIII. + ubi ad init. G. *inc. D mortuum unicum sed expunxit. dñm: ihm FQ aur. et > mittit ad ihm G. discipulos: dicens FQ aur.; om. G. om. tu e. q. u. es G.*

J (*capitula*).

XIIII. Ubi discipuli uellebant spicas et manducabant et de homine qui manum aridam habebat.

XV. Ubi in monte orabat et de beatitudine docebat et de inimicis diligendis et non iudicandum de ceteris.

XVI. Ubi dicit non esse discipulum super magistrum et de festuca et trabe et arbore bona et mala et spina et rubo et de domo aedificata super petram.

XVII. De filio centurionis.

XVIII. De filio uiduae suscitato.

XVIII. Ubi iohannes discipulos ad iesum mittit et iesus de iohanne ad turbas loquitur.

K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

XIII. De spiscis sabbato uulsis uel de arida sanata manu.

XIIII. De duodecim apostolos electionem et de doctrina beatitudinis.

XV. De non iudicandum de festuca et trabae et domum petre areneque constructa.

XVI. De seruo centurionis curato.

XVII. De filio uiduae resuscitato.

XVIII. Ubi iohannes ad ihm mittit.

XIII. spiscis (scilicet spicis): pisces *Harl. Nanc.*
XV. petra *Nanc.*

AHVV <i>Harl.</i> 2797.	C(T).	BΘJ (<i>breues</i>) OX <i>Par. Lat.</i> 10438.
XXVII. Discumbentis domini pedes mulier lacrimis rigat et pharisaei cogitatio parabola duorum arguitur debitorum.	Mulier peccatrix lacrimis pedes xpi lauat et huiusmodi propter quam parabolam dicitur creditoris qui parum uel multum concedit.	mulier peccatrix lacrimis pedes xpi labat
XXVIII. Euangelizanti domino et discipulis eius mulieres de suis dicuntur facultatibus ministrasse parabolam quoque seminantis fructuumque proponit atque exponit.	In itinere sequentibus se turbis et mulieribus quae curatae erant similitudinem saeminantis dicit cuius saemen in bonam terram uel petrosam caecidit.	in itinere sequentibus se uiris ac mulieribus parabolam seminantis dicit
XXIX. Lucernam sub uase non ponendam et eos matrem fratresque uocandos ait qui patris fecerint uoluntatem.	VII. Lucernam non sub uase sed super candelabrum poni. Matrem et fratres reputat.	de lucerna super candelabrum
XXX. In naui dormiens excitatur a periclitantibus et tempestatem maris uerbo compescit.	Nauigans post somnum tempestatem sedat.	nauigans tempestatem sedat
XXXI. Hominem a daemonum legione curauit quos in porcos ire concessit.	Hominem a maledictione liberat.	de eis qui uerbum di faciant de legione daemoniorum in porcos.
XXVII. pedis H. XXVIII. om. atque exponit V. XXXI. demonium H. legiones <i>Harl.</i>	VI. parabola dicitur <i>Thom.</i> cred. cui p. uel m. conceditur <i>Thom.</i> (sed <i>Alex.</i> 10 et <i>Uat.</i> 4221 concedit). petrosa <i>al. ap. Thom.</i> <i>Thom. inc. c. vii ad Iairi filium etc.</i> sub uas <i>Thom.</i> maledictione: legione <i>Thom.</i> ; et om. liberat <i>Alex.</i> 10.	VI. > labit pedes christi (om. lacrimis) B. dicit + mater et fratres uenerunt J. <i>inc.</i> vii ad de lucerna BΘJO <i>Thom.</i> et ponunt nauigans t. s. (+ et de legione J) ante de lucerna s. c. BΘJ <i>Thom.</i> uarie legit <i>Par. Lat.</i> 10438 de eo quod lucerna supra candelabrum poni debeat. de fratribus et matre ad ihm uenientium. de eis qui uerbum dei audiunt et faciunt. de eo quod nauigans tempestatem sedat. eis: his ΘJ. in porcis J; hominem liberatum pro in p. 10438.

D^{PGQ} *aur.*

XVIII. Et ihs ad turbas de iohanne loquitur.

XX. recumbens ihs in domu farissei quaedam mulier ingressa lacrimis lauit pedes eius et capillis turgens osculabatur et unguebat unguento.

XXI. Pro Ponit parabulam seminantis et adaperit eam discipulis et Annuntiabatur ei mater et fratres eius qui foris stant.

XXII. Et dormiente ihu in naucula facta est tempestas et rogatus a discipulis conpiscuit mare et siluit.

XXIII. In regione gerassinorum legio rogauit ihm ut transeuntes de homine eant in porcos.

XVIII. in unum cum praecedente sub numero XVIII comprehendit Q, sub numero XVIII *aur.*XX (XVIII in G), *inc.* ubi recumbenti ihu *etc.* G. in domum Q. *om.* quaedam G. > ingressa mulier G. lacrimas G. eius . . . oscul. *om.* G. unguebat: *om.* Q; unxit G.XXI. + ubi *ad init.* G. proponit + dñs *aur.* aperit PG. disc. + suis PQ *aur.* nuntiabatur PQ, nuntiabantur *aur.*, -tiantur G. ei: et lapsu D. fratres sui foris stantes G. quia f. starent *aur.*XXII. ubi dormiens in naucula excitatus a discipulis *comp.* tempestate et mare et sil. *ita* G. *om.* et *ad init.* *aur.* *om.* est *aur.* *comp.* + uentum et *aur.* *om.* et siluit *aur.*In XXIII, XXIII, XXVI, XXVIII, + ubi *ad init.* G.XXIII. legio + daemonum G, et > daemonum legio P, daemoniorum legio *aur.* rogat PGQ *aur.* exeuntes GQ *aur.* eant: irent *aur.*, intrent G.J (*capitula*).

XX. Ubi in domo pharisaei mulier peccatrix pedes iesu unxit unguento et de duobus quibus debitum dimissum est.

XXI. Ubi praedicabat regnum dei cum discipulis et de semine uerbi dei quod cecidit in terram bonam et malam.

XXII. De lucerna sub modio et ubi mater eius et fratres quaerebant eum et ubi dormit in mari et imperat uento.

XXIII. In regione gerasenorum legionem daemonum eicit qui introierat in porcos.

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

XVIII. Ubi pedes ihu lacrimis mulier rigauit.

XX. De doctrina seminum eamque apostolis suis aperiens de lucernam uel de matre ad eum fratribusque uenientium.

XXI. De tranquillitate maris.

XXII. De daemoniaco liberato in terra gerasenorum.

XVIII. mulieri Nanc.

XX. aperiens: aperit ihesus (semper plene scr.) Nanc. ad eum fratribusque uenientium in cap. XXI ponit Nanc. post maris.

AHVY *Harl.* 2797.

XXXII. Pergens ad filiam iairi suscitandam mulierem a profluio sanguinis saluat resuscitatae puellae dari praecipit manducare.

XXXIII. Conlatis uirtutibus mittit duodecim praedicaturos praeceptis salutaribus institutos.

XXXIII. Famam eius audisse herodes refertur et apostoli dicuntur quae fecerant rettulisse.

XXXV. Quinque panibus et duobus piscibus quinque hominum milia saturat.

XXXVI. Interroganti discipulos quem eum dicerent homines petrus respondit christum dei at ipse praenuntiat se passurum.

XXXVII. Docet ut eum quisque secuturus abneget semetipsum et quosdam non uisuros ait mortem donec uideant regnum dei mox infertur transfiguratus in montem.

XXXII. praecipit A*. manducari *Harl.*
XXXIII. > herodes (-dis Y) audisse
A^cHVY *Harl.* retulissent H.

XXXV. > saturat quinque milia hominum *Harl.*

XXXVI. interrogat *Harl.*^{cor.} christi Y.

XXXVII. monte HV *Harl.*

C(T).

Iayri filiam dum iret resuscitare mulierem ha profluio liberat.

Puellam uiuificat.

VIII. Mittit discipulos praedicare dat eis hominem potestatem

quibus herode mirante reuersis.

In deserto quinque panibus et duobus piscibus quinque milia uiros satiat.

Interrogans quem se dicerent turbae a petro xps declaratur.

Et monet abnegatis hominibus crucem tolli et se insequi.

Designans aesse illic qui mortem non gustarent ante uisionem gloriae eius.

VIII. In monte assumpto petro Iohanne et Iacobo

xps transfiguratur inter moysem aet heliam uisus hubi tria tabernacula petrus debere fieri dicit et nube hoberantur hac uox caelestis filium declarat.

VIII. data eis omni potestate *Alex. uterque et Uat.* uirorum *Thom.* et se insequi: et sequi se *Alex.* 14.

VIII. in montem *Alex.* 10. petro et iohanne *Thom.* obumbratur *Uat.* 4221.

BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.

VII. De profluio mulieris de filia principis cuius nomen erat iairus resuscitata.

VIII. Mittens discipulos praedicare dat eis omnem potestatem

quibus reuersis quinque milia uirorum satiat

a petro xps declaratur.

VIII. In monte transfiguratur puerum lunaticum liberat et humilitatem docet

VI. de fil. pr. ponit J ante de profluio et post mulieris + tactu fimbriae ihu sanato 10438.
Inc. VII. de filia pr. *Thom.* cuius: cui JO.

VIII. discipulos + suos BO *Thom.* reuersis + quinque panibus et duobus piscibus BΘJ *Thom.* a petro: om. a O. Ita legit 10438 Ubi duodecim discipuli ad predicandum mittuntur quibus dedit omnem potestatem. Ubi herodes comperit famam ihu eumque uidere quaerit.

De quinque panibus et duobus piscibus quinque milia hominum satiat.

Ubi suos interrogat dñs discipulos quem eum populi dicerent et petro declaratur.

Ubi dñs in monte transfiguratur coram discipulis.

VIII. in montem O*.

DFGQ *aur.*

XIII. Filiam principis resuscitauit ihs et mulierem a profluio sanguinis saluat.

XXV. Potestatem dat ihs discipulis demonia expellere et languores sanare.

XXVI. De .v. panibus et .ii. piscibus in .v. uirorum.

XXVII. Qui uult post me uenire nř.

XXVIII. Interrogat ihs discipulos quem esse dicerent et dicit.

XXVIII. In monte loquebatur cum ihu moy et helias.

XXIII. resuscitat FPGQ *aur.* ihs: dñs G *aur.* de profl. P. om. sanguinis G. saluauit *aur.*

XXV. dedit G *aur.* ihs: dñs FPGQ *aur.* disc.: om. G; + suis Q. sanare + et cetera *aur.*

XXVI. piscibus + satiat G. om. in G.

XXVII et XXVIII hoc ordine scribuntur in D, inuerso ordine in FPGQ *aur.*; item omnia usque sequebatur ihm in uno cap. XXVII comprehendit Q; aureus includit XXVII, XXVIII, XXVIII in uno capite XXVI, et cap. XXX nostrum in caput XXVII facit: inc. XXVI ubi ihs interr., XXVII descendens G; inc. XXVIII in monte, XXVIII descendens, XXX de quodam P.

XXVII. om. post me uenire FPGQ *aur.* et post uult + tollat crucem suam (om. *aur.*) et sequatur me (om. et s. me G) FPGQ *aur.*

XXVIII. > ihs interr. G. interrogauit *aur.* esse: eum FQ; eum esse G *aur.* dixit *aur.*

XXVIII. ad init. + et (+ tunc *aur.*) inmutatus G *aur.* om. cum ihu FPGQ *aur.*

J (*capitula*).

XXIII. Ubi filiam principis synagogae resuscitauit et mulierem a profluio sanguinis sanauit.

XXV. Ubi duodecim apostolos misit.

XXVI. De herode tetrarcha et quinque panibus et duobus piscibus.

XXVII. Ubi interrogat discipulos suos quem eum homines dicant et de passione eis praedicit.

XXVIII. Ubi transfiguratus est in monte et helias et moyses apparuerunt cum eo.

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

XXIII. De filia principis suscitata et emoriosa quae fluxum sanguinis patiebatur.

XXIII. Ubi herodes comperit famam ihu eumque uidere quaerit uel de saturitate populi.

XXV. Ubi duodecim ad predicandum mittit.

XXVI. Ubi suos interrogat dñs quem eum populi dicerent.

XXVII. Ubi dñs in monte transfiguratus est et a daemone cuiusdam filium liberat.

XXIII. emoriosa Harl. om. quae . . . patiebatur Harl. fluxu Nanc.

XXV ante XXIII ponunt Harl. Nanc. Bamb. fama Harl.

XXVII. om. est Harl. Nanc. Bamb. daemone Harl.* sed corr.

AHVY *Harl.* 2797.

XXXVIII. Cuiusdam filiam a daem-
onio increpata generationis in-
credulitate curauit.

XXXIX. Iterum dicit se passurum
fore et de primatu cogitationes
eorum statuto in medio puero
uetans humilitatem docet et non
prohiberi uirtutes in ipsius nomine
facientem.

XL. Ignem de caelo super contem-
tores petere uolentes discipulos
increpat et dicenti sequar te uulpes
foveas habere testatur iubens se-
quenti dimittere mortuos et te-
nentem aratrum non respicere
retro.

XLI. Designatis et aliis lxx duobus
dat praecepta quibus debeant prae-
dicare mox incredulas increpat
ciuitates lxx duobus reuersis atque
gaudentibus praecipit non de sub-
iectione daemonum sed de suorum
in caelo nominum scriptione gau-
dere.

XXXVIII. increpatam *Harl.*XXXIX. primato HY. prohibere V*Harl.*XL. iubens; iuuens HY*, iuuenis V^c;
iuueni V *Harl.*XLI. praecipit H *Harl.*

C(T).

Puerum lunaticum liberat
hac se tradi debere pro-
nuntiat et cogitantes
discipulos quis eorum
maior esset instruit.

Hac non proibendum qui
in nomine suo uirtutem
facit.

A samaritanis non reci-
pitur.

Et uolentes apostolos
ignem super eos de-
scendere increpat.

Sequi uolenti se non re-
cipitur.

Alterum tamen ipse ae-
tiam patris morte inter-
missa adsequenda he-
ligit.

Et alio uolenti suis pri-
mum nuntiare figuram
ponit et retrospectantis.

**X. Helegit septuaginta
duos quos mittit ad
predicandum.**

Ipse uero increpat ciui-
tates.

Et reuersos discipulos ex
eo dicit feliciores quod
eorum nūna in caelo
aessent scripta.

Hob quam rem gratias
agit patri quod bona
sint paruulis reuelata.

VIII. debere pronuntiat:
habere pronuntiat *Alex.* 10; pro-
nuntiat tantum *Alex.* 14. faciat
Thom. non recipitur: non
habere ubi caput reclinet prae-
dicit *Thom.* ad sequendum ele-
git (al. eligit) *Thom.* nuntiare:
renuntiare *Thom.* proponit *Alex.*
14. retro respicientis (om. et)
Thom.

X. eligit *Thom.* om. feli-
ciores *Uat.* 421.

BΘJ(breues)OX *Par. Lat.* 10438.

ac non esse prohibendum
qui in nomine eius uir-
tutem facit

a samaritanis non recipitur

sequi se uolenti similitudi-
nem

aratoris retro respicientis
interponit.

X. Septuaginta elegit quos
mittit ad praedicandum

VIII. qui in: quin X. facit
+ dicit BΘJO *Thom.* > respi-
cientis retro B.

X. sept. + duos B *Thom.* cf.
p. 376 ad X. 1. eligit B. praed.
+ ubi dñō referunt quod in
nomine eius daemonai subi-
cerentur 10438.

DPGQ *aur.*

XXX. Descendens de monte puerum a demonio curauit et docebat humilitatem sicut pueros fieri De quodam prohibeto qui non sequebatur ihm.

XXXI. Dixerunt Iacobus et iohannis si uis petemus ignem ut petit helias de caelo et ait quidam ad ihm sequar te et alio dicit sequere me sine mortuos sepelire mortuos suos et designauit ihs lxxii discipulis et mandata eis dedit Inproperat ciuitatibus.

XXXII. Et reuersi lxxii Cum gaudio et dixit eis ihs gaudete quia nomina uestra scripta sunt in caelis et Confessio ihu ad patrem.

XXX. descendente eo monte *aur.* puerum + ihm *aur.* docet G *aur.* fieri + et G. prohib. + a curis G. om. non lapsu D.

XXXI. ubi dix. G, et dix. *aur.* uis + dñe PQ *aur.* petimus PQ *aur.* > ign. de c. sicut petiuit h. G. et ait quidam *inc.* XXVIII G (ubi ait) Q *aur.*, *inc.* XXXII P. dicit: dixit G *aur.*; + ihs *aur.* me + et PQ *aur.* mortuos *pr.*: ita pergit *aur.* et nemo retro respiciens ponit manum super aratrum. sepeliunt G. suos: + et cetera PQ; + et nemo retro adtendens ponit manum super aratrum G. et design. *inc.* XXX GQ *aur.* (om. et), *inc.* XXXIII P. ita legit G ubi ihs iterum designat lxxii alios. om. disc. PQG *aur.* eis: illius G. dedit + et G *aur.* inprop.: innumerat G *aur.*

XXXII. et *pr.*: ubi G. cum gaudio: gaudentes G *aur.* om. et sec. G *aur.* in caelo Q *aur.*

J (*capitula*).

XXVIII. Ubi puerum ab spiritu immundo curauit et discipulos monet.

XXX. Ubi discipuli cogitabant quis eorum maior esset.

XXXI. Ubi discipuli in samaria non sunt recepti et uolebant ignem de caelo petere.

XXXII. De eo qui uolebat sequi iesum et alio dicit sequere me.

XXXIII. Ubi misit septuaginta ad praedicandum et de praeceptis datis.

XXXIII. Ubi reuersi sunt discipuli ad iesum et dicit eis de satana et confessione eius ad patrem.

XXXIII. septuaginta: cf. p. 376 ad X. 1.

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

XXVIII. Ubi dñs a samaritanis non recipitur.

XXVIII. Ubi dicit quidam sequar te et annuit aliumque cohortatur.

XXX. Ubi alios lxxii dñs elegit et ad predicandum mittit et ciuitatibus exprobat.

XXXI. Ubi dño referunt quod in eius nomine daemonia eicerent confessio ihu ad patrem.

XXXI. ihu: eius Harl. Nanc. Bamb.

AHVY *Harl.* 2797.

XLII. Confessio laudis in gaudio refertur ad patrem postquam infert priores iustos quae uident discipuli non uidisse.

XLIII. Legisperito de uita aeterna quaerente et quis eius esset proximus sciscitante inducit parabolam uulnerati cui conlatam a samaritano misericordiam praecipit imitandam.

XLIII. Querellam ministrantis marthae de sorore non eam adiuuante optimam eam partem elegisse dicendo compescit.

XLV. Normam orationis quinque petitionum rogatus a discipulo tradit.

XLVI. Amici tres panes media nocte petiti parabolam ponens petendum quaerendum pulsandumque persuadit.

XLVII. Mutum daemonicum restituto curat eloquio et in belzebut talia eum posse dicentes de armato fortiore deuicto et de spiritu immundo septemplex in homine regresso redarguit.

XLVIII. Exclamanti mulieri beatum esse uentrem qui eum portasset respondit esse eum beatum qui seruauerit uerbum dei et de signo ionae dicens reginam austri commemorat.

XLII. > edicetur (*sic*) in gaudio H. iustos + noluisse uidere H. non: nec H.

XLIII. quaerenti . . . sciscitante *Harl.*^c suscitantē V. praecipit H *Harl.*

XLV. a (*i. e.* ad) discipulos HY *sed male* tradidit H.

XLVI. petiti: petenti *Harl.*^c persuasit H, persuadet V *Harl.*

XLVII. eloquio *om.* A*.

XLVIII. > eum esse V; > beatum esse respondit eum H.

C(T).

Et homnia sibi a patre tradita manifestat quem neminem nisi filium nosse declarat.

Beatosque oculos qui uiderint id quod prophetis non contigit.

A legisperito temptatus mandata dat quae fieri praecipit dominus.

Parabolam uulnerati quem leuita et sacerdos praetereunte samaritanus colligit.

Apud martham partem conlaudat.

XI. Post orationem propriam docet orationem.

Et parabolam ponit eius qui propter tedium dat postulanti panem.

Petendum esse querendum et pulsandum exemplis adserens.

Daemonium eiiciens in principe daemoniorum id eum facere phariseos destruxit.

Beatosque dicit qui audiunt uerbum dei.

Dans signum ionae.

E reginae austri.

Et nineuites dicit in iudicio fore beatos.

X. uiderint: uiderent *Thom.* temptatus: temptatur *Thom. om.* dat *Thom.* praetereunte: praetereuntibus *al. ap. Thom.* martam + mariae *Thom.*

XI. exemplis: exemplum *Alex.* 10 et *Uat.* id eum facere: idem fac. *Thom.*; id fac. *Alex.* 14. phariseos destr.: opinantes des. *Thom.* fortasse recte, cf. xi. 15; phariseos *glossa est*; et *Alex.* 10 habet idem pharisei opinantes destruxit. *om.* dei

BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.

a legisperito temptatus dat parabolam a latronibus uulneratum quem samaritanus misericordia motus colligit

apud martham mariae partem conlaudat.

XI. Orationem docet cum parabola importunae panis a uicino postulantis

daemonem eiiciens in principe daemoniorum id facere dicitur

et dat signum ionae

X. a legisp. temptatus: ubi dñs a legisperito temptatur 10438. uulnerati BΘJO *Thom.* motus: commotus Θ. collegit BΘJ *Thom.*

XI. parabolam BΘ*. panes ΘJO *Thom.* a uicino (+ suo J) postulantis (postulanti O): ab amico non postulantis Θ. daemonicum B. . . eicit O. principem O*. daemonum J.

D:PGQ *aur.*J (*capitula*).K *Harl.* 2790 *Nanc.* *Bamb.*

XXXIII. Hominis parabula
discendentis ab ierusalem in
Iericho et incidit in latrones
Dñs dixit marthae Mariam
optimam partem elegit.

XXXV. De legisperito qui
quaerebat uitam aeternam et
de homine qui incidit in
latrones.

XXXVI. Ubi dominus uenit
in domum mariae et mar-
thae.

XXXII. Parabola uulnerati
in latronibus incidenti.

XXXIII. De martha et maria
sororibus.

XXXIII. Et Petrus dñs do-
cuit discipulos orare et pro-
ponit parabulam petentis .iii.
panes et dicit petite et acci-
pietis.

XXXVII. Ubi docet discipulos
suos orare et ubi impensus
oremus dicit et de tribus
panibus parabola.

XXXIII. Ubi dñs discipulos
orationem docet uel trium
panum figura.

XXXV. Et Cum Diceretur
quod in belzebēb iecit de-
monia dixit Omne regnum
diuissum aduersum se non
stabit.

XXXVIII. Ubi mutum dae-
monium eicit et dicit de forti
armato et inmundis spiriti-
bus septem.

XXXV. Ubi mutum hominem
a daemone liberans in beel-
zebub facere iudaei blas-
phemant.

XXXVI. De signo Ionaē pro-
fetae et lucerna corporis tui
oculus tuus est.

XXXVIII. De regina austri
et uiris niniuitis et de lucerna
et oculo quod lucerna cor-
poris sit.

XXXVI. Ubi mulier ihu cla-
mitat beatus uenter qui te
portauit et de lucerna.

XXXIII. + ubi dicit *ad init.* G.
parabulam PGQ *aur.* ab: de G.
ierus. + discendentis *lapsu* D. et:
qui *aur.* dñs dixit *inc.* XXXIII
G (ubi d. dñs) Q (dixit ihs; *aur.* (dixit
dñs, *inc.* XXXVI P (dixit ihs). ad
marthae *aur.*

XXXIII. et *pr.*: ubi G; *om. aur.*
XXXV. ubi dicitur G. belzebub
G, beelzebub P, beelzebub Q. eicit
aur. om. aduersum se G.

XXXVI. de signum G *aur. om.*
tui G *aur.* > est oculus tuus (*om.*
tuus G *aur.*) PGQ *aur.*

XXXV. liberans + et *Harl.*
XXXVI. ihesum *plene Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.

XLIX. Lucernam dicens non esse
sub modio poni oculum docet sim-
plicem esse debere.

L. Apud pharisaeum prandere roga-
tus cogitantem de iudaico baptis-
mate notans et uae pharisaeis sexies
dicens multa eorum mala coarguit.

LI. Discipulis praecipit et a fermento
hypocrisis cauere et eos qui corpus
occidunt non metuere nec in per-
secutione quid locuturi sint cogi-
tare.

LII. Petenti quodam inter se et fra-
trem suum diuidi hereditatem para-
bolam ponit de diuite auaro mox
et discipulis sollicitudinem cibi
uestisque qua carent aues prae-
cipit euitandam.

XLIX. ponendam V *Harl.*

L. cogitante *Harl.* pharissaei H; *om.* V.

LI. praecepit HY. *om.* et *pr.* V. caute

H. cogitarunt V.

LII. *om.* qua Y. praecepit H.

C(T).

Et lucernam super can-
delabrum poni.

Et quod hoculus sit lu-
cerna corporis.

Apud phariseum inuitatus
lauandum potius quod
intus aest aelemosinis
pronuntiat increpans
multos phariseos aet
legis doctores.

**XII. Pharisaeis uolenti-
bus cum aeo con-
tendere**

discipulos palam docet
huc eorum fallaciam
caueant et eum timent
qui potest post mortem
in geennam mittere.

Et plures aesse discipulos
quinque passeribus di-
pondio uolantibus.

Et negantem se negatu-
rum.

Et peccanti in spiritu s̄co
non remittendum.

Et non cogitandum quid
adprehensus loquatur.

Petenti respondit non
aesce diuisorem here-
ditatis.

Similitudinem eius cui
multa nata sunt cuius
anima eadem nocte
peteretur.

Alex. 10; et + *ad fin.* et custo-
diunt *Thom.* et reginae *Thom.*
> in iudicio dicit fore *Thom.*:
increpat *Uat.* 4221.

XII. potest + animam *Thom.*
(sed *om.* al.) uolantibus: ua-
lentibus *Thom.* in spiritum
sanctum *Thom.* cogitandum:
cogitari dum *Thom.* adpre-
hensus: comprahensus *al.* *ap.*
Thom. respondit + se *Thom.* si-
militudinem + proferens *Thom.*
non autem *Alex.* 14 et *Uat.* 4221.
expeteretur *al.* *ap.* *Thom.*

BΘJ(breues)OX *Par. Lat.* 10438.

lauandum potius quod intus
est elemosinis pronuntiat.

XII. A pharisaeis monet ca-
uendum ac non timendum
eos qui corpus occidunt

petenti respondit se non esse
diuisorem hereditatis cum
similitudinem diuitis cui
multa bona nata fuerant

XI. praenuntiat O

XII. occidunt + pro diuisione
hereditatis rogatus 10438. he-
red. + ubi iubet dñs pro uictu et
uestitu non habendam curam
10438. similitudine BΘJO^c
Thom. nata fu euauit in X.
om. nata O.

D^{FGQ} *aur.*J (*capitula*).K *Harl. 2790 Nanc. Bamb.*

XXXVII. De calice et catino
mundatis farisseis de foris.
XXXVIII. De prima cathedra
et monumentis profetarum
inproperat dñs farisseis.

XXXVIII. Dicit discipulis
adtendite A fermento faris-
seorum et qui dixerit in spū
sco non remittetur ei et no-
lite cogitare quid loquamini.

hominis diuitis uberes fructus
attulit possessio.

XL. Nolite solliciti esse ani-
mae quid opus sit et lilia agri.

XL. Ubi apud pharisaeum
prandet et dicit de calice et
catino et de elemosyna et
mentha et anetho et monu-
mentis et clauē.

XLI. De quinque passeribus et
de confessione et negatione
eius.

XLII. De homine diuite cuius
uberes adtulit ager.

XXXVII. De calicis exprobrat
et catini pharisaeos.

XXXVIII. Ubi uitandum do-
cet dñs pharisaeorum fer-
mentum et nihil esse oper-
tum nec timendum eos qui
corpus occidunt.

XXXVIII. Pro diuisione he-
reditatis rogatus eis simili-
tudinem diuitis exponit.

XXXVII. mundantes G *aur.*
pharisaeos G, pharisaei Q *aur.* a
foris P^Q *aur.*

XXXVIII. de primas cathedras
GQ *aur.* monumenta GQ *aur.* in-
prop.: innumerat *aur.*, inprobat G;
+ improperat dñs farisseis improperat
D *sed exp.* > faris. dñs G.

XXXVIII. + ubi *ad init.* G.
dicit + dñs *aur.* om. adtendite D.
et qui (quid Q) dix.: inc. XLII P.
loquimini Q. hominis inc. XL G
(ubi h.)Q *aur.*, inc. XLIII P. >
possessio adtulit *aur.*

XL. nolite inc. XLI Q, cum prae-
cedente in XL incl. G *aur.*, et in
XLIII P. + et dicit *ad init.* G.

AHVY *Harl.* 2797.

LIII. Pusillo gregi regnum promittens possidenda uel possessa propter elemosynam uendi lumbosque praecinctos et lucernas ardentes esse debere iubet uigilandum quoque serui boni malique mentione facta praecipiens seruum scientem uoluntatem domini multis ignorantem uero paucis uapulare confirmat.

LIIII. Ignem in terram se dicit necessitudinum diuisione missurum et faciem caeli probantes debere tempus intelligere manifestum atque consentiendum aduersario in uia pronuntiat.

LV. Nuntiatis quibusdam a pilato occisis ait omnes nisi paenitentiam agant similiter perituros uel sicut illi decem et octo ruina turris oppressi parabolam quoque de sterili arbore fici ponens indicat paenitentiam differentes et mulierem ab annis decem et octo curuatam erigens de cura sabbati murmurantes exemplo bouis adaquandi refellit gaudente populo de eius miraculis gloriosis.

LIII. *om.* uel possessa V. scientem: facientem *inepte* V.

LIIII. necessitudinem Y*. diuissionem Y.

LV. nuntiati *Harl.* perituri *Harl.* turri *Harl.* arbori Y.

C(T).

Hac docet exemplis non cogitantum de crastino. Faciendumque haelimosinam hominibus uenditis. Et uigilandum. Dicens petro felicem aesse bonum dispensatorem.

Inde dicit ignem mittere super terram non pacem.

Turbis quoque dicit quod faciem caeli cognoscerent tempora non intelligerent.

Quos monet huc dum in uia aessent conciliaretur aduersario ne reclusi non exirent donec nouissimum quadrantem redderent.

XIII. Quum et annuntiatum fuisset galileos hoccisos

monet agendam poenitentiam.

Parabolam ficulnae subiungens quam dominus quum infructuosam uellet excidere cultor statim postulauit.

Quum mulierem annis decem aet hoco curuam haerexisset indignantem archysinagogum increpat.

XII. cogitandum *Thom.* faciendamque *Thom.* ignem + uenisse se *Thom.* non autem *MS.* *Uat.* reconciliarentur *Thom.*

XIII. cum ei nuntiatum *Thom.* de galilaeis occisis *al. ap. Thom.* **aexcidere** : excidi *Thom.* **curuam** : curuatam *Alex.* 14.

BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.

dicens petro felicem esse bonum dispensatorem.

XIII. Sub exemplo galaeorum occisorum monet agendam poenitentiam parabolam ficulneae infructuosae subiungens quae superuacuae terram occupat mulierem decem et octo annis curuam erigit

XII. **dispensatorem** + de eo ubi dñs dicit ignem ueni mittere in terram 10438.

XIII. **subiungens** : subiugans O. **occupat** : detineret BΘJO *Thom.*

D⁸FGQ *aur.*

XLI. Nolite timere pusillus grex et seruo quem constituit dñs super familiam suam ut det eis cibaria.

XLII. Non ueni pacem mittere in terram sed gladium et ignem et da operam liberari ab aduersario dum es cum illo in uia.

Et uenit ad arborem ficus plantatam in uinia que non fecit fructus per annos .iii.

XLIII. De sanguine galileorum quem miscuit pylatus cum sacrificiis Mulierem ab infirmitate annorum xviii sanauit ihs Iterum de grano synapis et fermento absconso in farina.

XLI. nolite in XL incl. Q *aur.* + dicit ad *init.* *aur.* et de (*sic*) seruo *inc.* XLI *aur.* *om.* suam *aur.* cibaria: escas *aur.*

XLII. + ubi dicit ad *init.* G. *om.* in terram et et ignem et FGQ *aur.* *om.* ab D. *om.* dum... in uia G. es: eis *aur.* cum illo *bis scr.* D. > in uia cum eo *aur.* et uenit: et cum uenisset *aur.*; *inc.* XLVI P; *ita legit* G et de arborem fici in uineam quae non *etc.* fici *aur.*

XLIII. > pilatus *misc. aur.* mulierem *inc.* XLIII G (ubi m.) Q *aur.*; *inc.* XLVIII P. annis G. iterum: item *aur.*; et G; *inc.* XLVIII P.

J (*capitula*).

XLIII. De pusillo grege et sacco et thesauro in caelo et hominibus expectantibus dominum et de fidele seruo et dispensatore.

XLIII. De igne et gladio quem uenit mittere iesus in terram et nube et nimbo et facie caeli.

XLV. De aduersario in uia et de galilaeis et turre in siloa et de arbore ficus et cophino stercoris.

XLVI. De muliere quae habebat spiritum infirmitatis curata sabbato.

XLVII. De grano sinapis et horto et uia angusta et de ianua et herode uulpe.

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

XL. Ubi iubet dñs pro uictu et uestituram non habendam uel de uigilantibus seruis interrogatio petri dñique responsio de seruis dñi sui uoluntatem scientibus.

XLI. Ubi dñs dicit ignem ueni mittere in terram et dandam operam ab aduersario liberari.

XLII. Ubi dño nuntiatur de galileis a pilato extinctis et ficus infructuosae.

XLIII. De muliere xviii annorum infirma saluata.

XL. > dñs iubet Bamb. de de seruis K.

XLI. teram K.

XLII. a pilato: *om.* a K Bamb.

AHVY *Harl.* 2790.

LVI. Regnum dei grano sinapis comparans et fermento de angusta quoque uitae uia paucorum loquens erunt inquit primi nouissimi et nouissimi primi.

LVII. Herodem uulpem appellat et hierusalem increpat alis eius protegi respuentem.

LVIII. Hydropicum sabbato curans uelut de umoris puteo liberatum murmurantes pharisaeos asini uel bouis in eo cadentis extractione confundit humilitatem quoque secundam docens in conuiuio primum accubitus praecipit non quaerendum nec diuites sed pauperes qui non retribuunt esse pascendos.

LIX. Ponit parabolam de inuitatis qui se excusare studentes cena non fuerint digni.

LX. Odituris necessitudines insuper et animam suam et assumpta cruce secuturis similitudinem aedificandae turris et de bello regum duorum exponit neue sit quis sal infatuatum sed aures habeat audiendi.

LXI. Murmurantibus de peccatorum conuiuio parabolam ouis et dragmae ponit inuentae commendans

LVI. regno *Harl.* comparat H. angusta + porta H.

LVII. aliis H.

LVIII. sabbatum *Harl.* om. de H. extractatione H. praecepit H. non: nos H. retribuunt V *Harl.*

LIX. > de inuitatis parabolam ponit H. fuerunt HV.

LX. secuturi V. similitudines *Harl.* om. de H. regum; regnum *Harl.* sint V *Harl.* et om. quis. habeant V *Harl.*

C(T).

Unde similitudinem grani synapis subiungit ex quo arbor maior holieribus nascitur.

Et fermenti quod habesconditum mulier in farina.

Et hut introeatur . . .

Et pharisaeis aei dicentibus quia herodes aeum uellet hoccidere dicit aeum uulpem.

Et prophetam extra Hierusalem non perire.

Et increpat hierusalem.

XIII. Sabbatis curat hydropicum.

Discumbendi dat hordinem.

Inuitantem hortatur pauperes pascere.

Similitudinem iungens hominis qui excusantibus inuitatis caecos clodos debiles uocauit et turbas de plateis hortatur.

Omnem affectionem propter se relinquentem.

Parabolamponens turrem hedificare uolentis.

Et regis.

XV. Sal fatuatum aesse non debere.

Murmurantibus pharisaeis de conuiuio peccatorum similitudinem

XIII. subiunxit *Alex.* 14. habesconditum: abscondit *Thom.* om. ut *Alex.* 10. introeatur +

per angustum ostium nec claudatur *Thom.* (sed *Alex.* 14 ne cludatur). om. et ante pharisaeis. increpat: increpatio *Alex.* 14.

XIII. discumbenti *Thom.* ac debiles *Thom.*

XV. fatuum *Thom.* peccatorum: publicanorum *Thom.*; pastorum *Alex.* 10 et *Uat.* 4221; deinde + dat *Thom.*

BΘJ(*breues*)OX *Par. Lat.* 10438.

herodem uulpem designat.

XIII. Sabbatis hydropicum curat

hortaturque inuitatorem pauperes pascere cum parabolam excusantium ad cenam

et omnem affectionem propter se odiendam dicit cum parabolam turrem aedificare uolentis et regis.

XV. Sal fatuum esse non debere similitudinem pastoris unam ouem perditam requirentis et mulieris dragmam inuenientis

XIII. designat: adsignat O (ass. O^c).

XIII. curat + et de parabola recumbentium ad nuptias O^c. cum parabola BΘJO^c *Thom.* a caena Θ. om. et ante omnem BΘJ *Thom.* odienda Θ. cum parabola sec. ΘJO^c *Thom.*

XV. debere + dicit *Thom.* similitudinis O* (-es O^c). pastoris + ponit *Thom.*

D^{PGQ} *aur.*J (*capitula*).K *Harl. 2790 Nanc. Bamb.*

XLIIII. filii regni expelluntur
et erunt nouissimi primi.

XLV. Ierusalem Ierusalem que
occidas profetas.

XLVI. Ubi hydropicum cura-
uit ihs et diligere primos
accubitos.

XLVII. Ad caenam non diui-
tes sed pauperes uocari.

XLVIII. De eo quod qui Uo-
lunt turrin aedificare et bo-
num est sal.

XLVIII. De oue errante uel
que errauerat de .c. et mulier
que perdidit .x. dragmas.

XLIIII. + ubi dicit *ad init.* G.
expellentur G *aur.*

XLV. occidis *PGQ aur.*

XLVI. *om. ubi aur.* > ihs cu-
rauit *PGQ aur.* et + docet non G *aur.*

XLVII. *cum praecedente in unum
cap. sub numero XLVII incl. GQ aur.*
+ et *ad init.* GQ *aur.* uocari: ro-
gari *P*; inuitandos G *aur.*

XLVIII. *om. quod PGQ aur.* uo-
luit *PGQ aur.*, uoluerit G.

XLVIII. *om. errante uel PGQ
aur. que: qui bis aur. de cen-
tum (dicentis Q?): om. aur.; in mar-
gine D scriptum est uide librum
centum forsan non est haec causa ut
decet. unam de dec. dragmas G;
unam dragmam aur.*

XLVIII. Ubi apud pharisaeum
manducat et docet de humili-
tate et dicit non pascendos
diuites et de inuitatis ad
cenam.

XLVIII. De eo qui uoluit
aedificare turrem et rege qui
uadit ad bellum.

L. Parabola de centum ouibus
et una quae errauit et de
dragma.

XLIIII. Parabolam sinapis et
fermenti.

XLV. Ubi dñs pergit hieruso-
limis et ubi pater familias
ingressus ianuam claudit et
quod cum uelit herodes oc-
cidere et ubi exprobrat ciui-
tati.

XLVI. Ubi dñs hydropicum
sanat et uocatos ad caenam
excusant.

XLVII. Ubi dñs dicit omnia
post ponenda et turrem
aedificanti sal esse bonum.

XLVIII. De ouibus centum et
unius perditae decemque
dracmarum.

XLV. *cum: eum Nanc.*

<p>AHVV <i>Harl.</i> 2797. gaudium de paenitentium salute futurum.</p>	<p>C(T). pastoris propter hunam houem nonaginta et nouem relinquentis.</p>	<p>BΘJ (<i>brcues</i>) OX <i>Par. Lat.</i> 10438.</p>
<p>LXII. Parabolam ponens de frugi et luxurioso filii reuersionem pro- digi ad patrem salutem indicat paenitentium.</p>	<p>Et mulierem quae hunam perditam inueniens gaudet. Set aet homnis qui duobus filiis suis substantiam diuisit ex quibus iunior prodigae hegīt pro quo uitulus hocciditur.</p>	<p>et hominis qui duobus filiis suis substantiam diuisit</p>
<p>LXIII. De uilico iniquitatis ex dis- similitudine qui debitum domini sui astu sollertiore minuerat intro- ducit.</p>	<p>De dispensatore prodigo qui sapienter fecit. et ideo exemplis hortatur hoperandum.</p>	<p>de dispensatore prodigo qui sapienter fecit.</p>
<p>LXIII. Non posse deo seruire quem- quam et mamonae auaros increpat phariseos legemque dicens uel prophetas usque ad iohannem baptistam et quod dimittens quis uxorem moechetur.</p>	<p>Et deridentes aeum phari- saeos increpat. Legem et prophetas us- que ad iohannem di- cens. Hac maecari aeum hos- tendit qui suam di- missam alteram accipit huxorem.</p>	
<p>LXV. Inmisericordem diuitem pur- puratum et pauperem lazarum introducens ostendit qualia sint passuri raptores si sic merentur puniri tenaces.</p>	<p>XVI. Parabola de diuite et heleazaro.</p>	<p>XVI. De diuite et lazaro</p>
<p>LXVI. Uae dicit scandalizanti paeni- tenti uero fratri etiam septuagies septies praecipit remittendum.</p>	<p>Et nec minimum de cre- dentibus scandalizan- dum. Adque homnia accepta fratri remittenda.</p>	
<p>LXVII. Augeri sibi petunt apostoli fidem et audiunt de translatione arboris facultatem positaque simili- tudine de seruo arante uel pascente docet ut inutiles se etiam implentes quae praecepta sunt fateantur.</p>	<p>Et quod fides hut granum synapis transferat ar- borem mori in mare. Hac seruo quoque serui- tium debitum exhiben- dum.</p>	<p>et quod seruitium sit exhi- bendum</p>
<p>LXI. paenitentium H, -tium <i>Harl.</i> LXIII. iniquitatis + parabolam H. astutu <i>Harl.</i>* LXIII. posse + dicens H. moechatur Y; moechatus sit manifestat H. LXV. om. si AY. punire H. LXVI. om. septuagies H. praecipit H.</p>	<p>XV. hunam + dragmam <i>Thom.</i> sed et hominis <i>Thom.</i> diuisit: dimisit <i>Uat.</i> 4221. sua dimissa <i>Thom.</i> huxorem + aut ab alio dimissam ducit <i>Thom.</i> XVI. accepta... remitten- da: peccata... dimittenda <i>Thom.</i> non autem <i>Alex.</i> 10 et <i>Uat.</i> 4221. hac seruo etc.: quodque seruitium debitum sit exhibendum <i>Thom.</i>; quique ser- uitium exhibendum <i>Uat.</i> 4221.</p>	<p>XV. > diuisit substantiam Θ. de disp. prod. partim in ras. et inter lin. X. XVI. seruitium + debitum B ΘO (diuitum) <i>Thom.</i> decem leprosi m. ante et quod seru. etc. ponit J.</p>

DEPGQ <i>aur.</i>	J (<i>capitula</i>).	K Harl. 2790 Nanc. Bamb.
<p>L. Homo quidam habuit .ii. filios et diuissit eis substantiam. De uilico iniquitatis quod prudenter fecit.</p>	<p>LI. De homine qui duos filios habuit et de stola et anulo. LII. De homine diuite et uilico et debitoribus et mamona.</p>	<p>XLVIII. De duobus filiis suam unus dissipans portionem. L. De uilico ex iniquo prudenti.</p>
<p>LI. Nemo potest duobus dominis seruire. Qui Dimittit uxorem et aliam ducit mechatur.</p>	<p>LIII. Non posse duobus dominis seruire et de lege et prophetis usque ad iohannem.</p>	
<p>LII. De quodam diuite et latzaro.</p>	<p>LIIII. De homine diuite et de lazaro paupere et patre abraham.</p>	<p>LI. De diuite purpurato et lazarum.</p>
<p>Per quem uenit scandalum bonum erat ei non nasci.</p>		
<p>LIII. Si peccauerit In te frater tuus corripe eum et dixerunt discipuli Auge nobis fidem et dicit de seruo arante.</p>	<p>LV. De peccatore corripiendo et ubi petunt discipuli fidem sibi augeri et de seruo arante.</p>	<p>LII. De scandalis imminetibus et fratri semper esse parcendum paenitenti.</p>
<p>L. quidam: qui G. eis: illis G. de uilico: <i>inc.</i> LVI P, <i>inc.</i> LI GQ <i>aur.</i> (uilicum). LII. latzaro + et PQ <i>aur.</i> per quo <i>aur.</i> ei: illi PG, et > illi erat Q <i>aur.</i> LIII. <i>om.</i> in te GQ <i>aur.</i> > fr. tuus in te P. eum: illum <i>aur.</i> adauge <i>aur.</i> orante lapsu D. et de seruum arantem dicit <i>aur.</i></p>		<p>L. ex in quo prudentes K. LI. purpuratum Nanc.</p>

AHVY *Harl.* 2797.

LXVIII. x leprosis mundatis unus tantum et hoc alienigena ad gratias reuertitur referandas.

LXIX. Interrogatus de tempore regni dei respondit non cum obseruatione uenturum eumque fulgori comparans occupandos eos dicit homines sicut in diebus noe et loth et de binis in tecto in mola et in agro singulos assumendos et singulos pronuntiat relinquendos.

LXX. Ad semper orandum parabolam de uidua ponit ultionem de aduersario suo ab iniquo iudice postulante.

LXXI. Oratione pharisei in templo et publicani proposita docet non iactanda merita sed confitenda peccata.

LXXII. Paruulos a se uetari prohibens humilitatem sub eorum nomine significat optinendam.

LXXIII. Interrogans diues de possidenda uita aeterna secunda responsione tristis abscedit et relinquentibus propter nomen suum temporalia dominus aeterna promittit.

LXXIII. Tradendum se hierosolymis passurumque praedicat.

LXXV. Iuxta hiericho caeco mendicanti lumen in praesenti restituit.

LXIX. regni: regnum V. occupandus H. in molat *Harl.** (*sed t eras.*).

LXX. postulante + qui iudex regula dissimilitudinis adhibetur H.

LXXI. iactandae *Harl.*

LXXIII. abscedit V. nomen + eius *sed expunct.* V.

LXXV. om. in *Harl.*

C(T).

Decem leprosi curantur ex quibus unus reuersus Ihm sequitur gratias agens deo.

Intra nos aesse regnum dei.

Ipsam autem regnum iuxta exemplum noe uel Loth subito uenire.

Hac tunc alium adsumi et alium relinqui.

Et ubi fuerit corpus illic aquilae.

Similitudinem uiduae rogantis aet iudicis iniqui.

Et duorum in templo horantium.

Et infantes non prohibendos.

Similitudo diuitis et camelli facilius per foramen achus transture.

Et homnia hic relinquenda.

XVII. Quum discipulos aduentura sibi indicaret

caecum mendicantem curauit.

XVI. > regnum autem ipsum *Thom.* similitudo *pr. Thom.* transituri *Thom.*

XVII. discipulis *Thom.* euentura *Alex.* 14.

BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.

decem leprosi mundantur

intra nos esse regnum dī

similitudo uiduae rogantis et iudicis iniqui

et duorum in templo orantium.

XVII. Cum discipulis aduentura sibi indicaret

caecum mendicantem curauit

XVI. dec. lepr. a dño mundantur et ab uno glorificatur 10438. similitudinem O*. om. et ante duorum O*. orantium + difficile diuitem introire in regnum dei BΘJ 10438 *Thom.*

XVII. Ita legit 10438 de eo quod discipulis uentura praedixit de caeco cui dñs hiericho tribuit uisum. aduenturam O (*et* + passionem O°).

D^{FGQ} *aur.*
LIIII. .x. uiri leprosi mundati
sunt quibus unus gratias egit.

LV. Sic ueniet regnum dī sicut
fuit in diebus noe.

LVI. Ubi fuerit corpus uenient
aquilae.

LVII. De iudice Iniquitatis et
ueniet filius hominis putans
Inueniet fidem.

LVIII. Duo homines Ascen-
derunt orare in templo

Ad accipiendum regnum dī
sicut puer.

LVIII. Facilius camellum per
foramen acus intrare.

LX. Aduentum passionis et
Caecum secus uiam seden-
tem inluminat.

LIIII. sunt + e ^{FGQ} *aur.* egit
(agit G) + dō ^{FGQ} *aur.*

LV. noe + nubebant et aedifica-
bant *aur.*

LVI. ubi fuerit cum praecedente
sub numero LVI incl. GQ *aur.* et +
et ad init. ueniunt ^{FGQ} *aur.*

LVII. iudicem *aur.* et cum ue-
nerit ^{FGQ} *aur.* (om. et). putans:
om. G *aur.*; putas Q. fidem + in
terram *aur.*

LVIII. > in templo orare ^P; in
templum orare pharisaeus et publi-
canus G *aur.* ad: et ^{FGQ} *aur.* di
sicut puer: diuitiae G.

LVIII. facilius + est ^{FGQ}, per
foramine G. intrare: transire ^P
GQ *aur.*

LX. cum praecedente sub numero
L.V coniungit ^P. passionis + dicit
^{FGQ} *aur.* inc. LX et caecum
GQ. inluminat: + ihs G; + dñs
aur.

J (capitula).
LVI. Ubi decem leprosi mun-
dati sunt.

LVII. De aduentu christi sicut
fulgor et de diebus noe et
ioth.

LVIII. De iudice qui deum
non timebat et uidua et de
duobus hominibus qui as-
cenderunt in templum orare.

LVIII. De pueris quibus ma-
nus inponebat et de adoles-
cente diuite et de eo qui
relinquit omnia.

LX. Ubi discipulis praedicat
passionem suam et de caeco
inluminato in hiericho.

K Harl. 2790 Nanc. Bamb.

LIII. De decem leprosis mun-
datis.

LIIII. De regno dī quod non
ueniat cum obseruationem.

LV. De iudice iniquitatis et
uiduae.

LVI. De pharisaeo et publi-
cano.

LVII. De pecuniis habentibus.

LVIII. De uentura sibi omnia
dñs discipulis antedicit.

LVIII. De caeco cui dñs
hiericho tribuit uisum.

LVIII. discipulus K.

<p>AHVY <i>Harl.</i> 2797. LXXVI. Perambulans hiericho zaccheum publicanum absoluit qui uenit saluum facere quod perierat.</p>	<p>C(T). Zacchariam conlaudat dimidiam substantiam pauperibus hofferentem.</p>	<p>BΘJ(<i>breues</i>)OX <i>Par. Lat.</i> 10438. zaccheum conlaudat</p>
<p>LXXVII. Parabolam ponit seruorum accipientium a domino suo decem mnas ut negotiarentur ex eis et inimicos regni sui pronuntiat perimendos.</p>	<p>Et similitudinem de illo qui decem minas hurus ad regnum seruis suis distribuit et de exitio eorum qui a eum regem recusauerunt.</p>	<p>et decem narum similitudinem ponit</p>
<p>LXXVIII. Super pullum asinae sedit cunctis dicentibus pax in caelo et gloria in excelsis et de increpandis discipulis suis ait si hi tacuerint lapides clamabunt.</p>	<p>Super pullum asynae sedit.</p>	<p>super pullum asinae sedit</p>
<p>LXXIX. Uidens ciuitatem fleuit super eam praenuntians euertendam de templo uidentes eicit scribis insidiantibus a populo libenter auditur.</p>	<p>Et super Iherlm fleuit et uentura aei praedicit. Ibi de templo mensas euertit et uidentes columbas aeiecit.</p>	<p>hierusalem fleuit</p>
<p>LXXX. Sciscitantes de potestate eius uicissim ab interrogante de iohannis baptismo conuincuntur.</p>	<p>Pharisaeos interrogantes in qua potestate haec faceret de baptismo Ihoannis interrogat.</p>	<p>interrogatus in qua potestate haec faceret interrogat et ipse cum similitudinem eius cuius filium cultores in uineam occiderunt.</p>
<p>LXXXI. Parabolam dicit de cultoribus uineae qui domini sui et seruos et filium occiderunt.</p>	<p>Parabolam subiungens aei qui cum seruos misisset ad uineam postea filium misit.</p>	
<p>LXXXII. Temtantes de tributo caesaris reddendo denarii inscriptione conuincit.</p>	<p>Et de lapide ab hominibus reprobo.</p>	
<p>LXXXIII. Sadducaeis de septem fratrum uxore quaerentibus resurrectionem etiam mosi testimonio firmat.</p>	<p>XVIII. Temptatus de tributo respondit de muliere quia septem uiros habuit.</p>	<p>XVIII. Temtatus de tributo respondit</p>

LXXXVI. publicanum: principem publicanorum H.

LXXVII. ponit seruorum accipientium in margine scr. Y.

LXXVIII. increpantis *Harl.*

LXXIX. ciuitate H. eiecit HV *Harl.*

LXXX. om. ab H. interrogati H.

LXXXIII. resurrectione H.

XVII. et similitudinem: similitudo *Thom.* non autem *Alex.* 14. illo: eo *Thom.* hurus: iturus *Thom.* ad regem *Alex.* 10. tribuit alter *Alex.* 10. om. regem *Alex.* 14. accusauerunt *Uat.* 4221. aeiecit: eiecit *Thom.* non autem *Alex.* 14 et *Uat.* 4221. seruos + suos *Alex.* 14. hominibus: aedificantibus *Thom.*

XVII. ponit: aperit 10438. + et ante hierusalem BΘJO *Thom.* haec faceret: populum doceret et signa faceret 10438. cum similitudine ΘJO^e *Thom.* in uineam: in uinea O^c; uineae ΘJ *Thom.*

D^{PGQ} *aur.*
LXI. De sacheo pupicano
statu minimo.

LXII. Homo diues Abiit acci-
pere regnum et dedit seruis
·x· mnas.

LXIII. De assina et pullo dicit
ihs Si hii tacuerint Lapides
clamabunt

Et Fleuit super Ierusalem de
templo iecit Uendentes.

LXIII. Et interrogauit ihs
baptismum iohannis unde
esset.

LXV. Ubi Coloni occiderunt
dñm uinia et dat uiniam
aliis reddite cessari que sunt
cessaris et que sunt dñ dō.

LXVI. Septem fratres qui
unam uxorem habuerunt et
xpc si filius dauid interrogat.

J (*capitula*).
LXI. Ubi zacheum uocauit.

LXII. De homine qui abiit
accipere regnum et de seruis
quibus dimisit bona sua.

LXIII. Ubi dominus iesus
sedit super pullum et eiecit
de templo uendentes.

LXIII. Ubi interrogatus a
pharisaeis in qua potestate
et uirtute faceret et dicit
parabolam de uinea locata
et colonis qui occiderunt
filium.

LXV. De tributo et denario.

LXVI. De muliere quam sep-
tem habuerunt uxorem.

K *Harl. 2790 Nanc. Bamb.*
LX. De sacheo publicano.

LXI. De decem mnas.

LXII. De pullo asinae dño
opus et ubi flet ciuitati et
ementes uendentesque tem-
plo repellit.

LXIII. In qua potestate ista
faciat a iudaeis dñs interro-
gatur.

LXIII. De uinea et cultori-
bus.

LXV. De tributo temptatio.

LXVI. De muliere et fratribus
septem.

LXII. *seruis + suis G.*
LXIII. de asynum et pullum et
aur. dixit *PGQ aur.* clamabant
D. et fleuit *inc.* LXVIII *EP.*
ierus. + et *Q aur.*

LXIII. *om. et ad init. aur.*
esset: erat *PQ aur.*

LXV. data est uinea *aur.* *reddite*
inc. LXVI *GQ aur., inc.* LXXII *EP.*
> quae cess. sunt cessari *PQ aur.*
om. et sec. EP. > dei sunt *PQ*
aur.

LXVI. + de *ad init. G aur. om.*
si *Q.* dauid: dñ *G;* + fuit *GQ aur.*
interrogat: in terris *G.*

AHVY *Harl.* 2797.

LXXXIII. Quaerit quomodo christus filius sit dauid cum dominus ab eo uocaretur in psalmo centesimo nono elationem quoque scribarum arguit uiduam in gazophilacium duo aera mittentem plus omnibus misisse confirmat.

LXXXV. Laudantibus aedificium templi praedicat ocus destruendum et interrogantibus de fine respondit mala plurima praecessura nec praecogitandum quid traditi loquantur sed in patientia sua possideant animas suas.

LXXXVI. Circumdandam ab exercitu hierusalem et uae praegnantibus gladium quoque et captiuitatem signaque caeli futura seque uenturum in nube cum potestate magnam et maiestatem praedicat.

LXXXVII. Respicite inquit quia adpropinquat redemptio uestra ab ebrietate quoque et curis huius uitae prohibens uigilandum praecipit et orandum.

LXXXVIII. Iudas paciscitur pretium parant discipuli pascha mysterium caenae dominicae celebratur.

LXXXIX. Contentionem discipulorum se ipsum illorum ministrum

LXXXIII. domino Y. uocetur H. elatione H. uidua H.

LXXXV. ocus: o cuius HY; pocius *Harl.* praecessura: praessura H.

LXXXVI. circumdanda H. praegnantibus A. et sec.: in H. captiuitate H.

LXXXVII. respiscite A. praecipit H. *Harl.*

LXXXVIII. paciscitur: pascitur H. *Harl.* pretium + cum iudaeis V *Harl.* discipulis *Harl.* dominicae celebrantur Y; domini caelebrantes H.

LXXXIX. contentione H.

C(T).

Addit de se interrogans quomodo xps filius dauid aasset quum aeu ipse dñm dicat
Et monet a scribis cauendum
Uiduam laudat quae in donario duo minuta misit.

De templi et structura
De futura persecutione
De exitu Iherusalem
De fine saeculi

De aduentu xpi in magestade.
Et similitudine ficulneae.

Et monet uigilandum.

XVIII. De azimorum diae adpropinquante

Iudas daemone repletus de tradendi tempus paecunia ibi promissa.
Et discumbendis secum discipulis sacramentum panis aet calicis hostendit.

XVIII. addidit *Alex.* 10 et *Uat.* 4221. in donario: in gazophilacium *al. ap. Thom. om.* et post templi *Thom.* et de futura p. et de ex. h. et de fine s. *Thom.* et ammonet *Alex.* 14.

XVIII. tempus: *al.* tempore *ap. Thom.* ibi: sibi *Thom.* promissa + ponit *al. ap. Thom.* hostendit + ac traditorem designat *Thom.*

BΘJ (*breues*) OX *Par. Lat.* 10438.

uiduam laudat quae duo minuta in donario misit

et de fine saeculi atque aduentu suo praedicat

XVIII. Iudas tradendi dñm tempus ponit

ihs sacramentum panis et calicis ostendit

XVIII. misit + et de sadducis. de septem uiris fratribus qui unam mulierem habuerunt uxorem. quomodo dicunt christum dauid filium esse J. atque + de Θ *Thom.* aduentu: euentu O. praedicat B *Thom.*

D³PGQ *aur.*J (*capitula*).K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

LXVII. Ubi interrogat de christo cuius filius sit et de uidua et duobus minutis.

LXVII. Et respiciens uidit eos qui mittebant munera sua in gatzafilacium diuites uidit et quandam pauperculam mittemtem aerea minuta .ii.

LXVIII. De templo salamonis destruendo. De signis iudicii. De iectione manuum in dñm. De petro et gallo et pylato. De signis in sole et luna.

LXVIII. De arbore fici Dis-cite similitudinem.

LXVIII. De bellis et fame et persecutione.

LXVIII. De signis in caelo et luna et de ramis fici et de die iudicii.

LXVII. De duo minuta uiduae.

LXVIII. De templi ruina consummationis mundi.

LXX. INTrauit satanas in cor iudae ut traderet ihm.

LXXI. Et missit dñs discipulos et paraauerunt pascha Dixit sacramentum corporis et sanguinis sui.

LXX. Ubi in monte oliueti orat et iudas cogitat eum tradere.

LXXI. Ubi misit discipulos parare sibi pascha et tradit eis sacramentum.

LXVIII. De proditione iudae.

LXX. De dominica caena.

LXVII. *om. et ad init. aur.* uidit quae mittebantur in gazophylacio PG(-cium) *Q aur. om. diuites . . . minuta duo P.*

LXVIII. *Pro hoc capitulo legunt* ponite in cordibus uestris non prae-meditari in illa hora quid loquamini PG *Q aur. (in med. pro non praemed.).*

LXVIII. ex h. arborem *aur.* ficus PQ. *simil. + quia prope est in ianu* PG *Q aur.*

LXX. introiuit *Q aur.* in corde P.

LXXI. *om. et ad init. aur.* pas-ca + et *G aur.* dixit *inc.* LXXVIII P.

AHVY Harl. 2797.

astruens tollit quibus regnum promittens ait post aliqua petro confirmata fratres tuos.

XC. Passionis gesta narrantur ubi inter cetera etiam auriculam quam puero petrus absciderat ipse manus suae tactu restituit.

XCI. Crucifigentibus ueniam a patre deposcens etiam unum ex latronibus crucifixum confitentem absoluit.

XCII. Resurrexisse eum mulieres angelica reuelatione cognoscunt et petrus ad monumentum currens ac uidens quod factum fuerat ammiratur.

XC. *cetera*: celera H. auricula HY.
XCII. *reuelatione*: relatione H. *om.*
factum H.

C(T).

Certantibus de gradu aeuum praeficit qui ministrat.

Et petro dicit quod aeuum aesset negaturus.

Hac monitis discipulis huius uendito uestimento haemant gladium.

Perget ad montem holietati qui quum horasset discipulos excitat dormientes.

XX. Antecedente iuda uenit turba et osculo tradite xp̄s.

Et petrus auriculam seruo habscidit.

Ducto ihu ad domum principis sacerdotum xp̄s deluditur.

Interrogatus a iudeis a pylato et ab herode hac tunc in amicitiam pylatus et herodes redeunt.

Barabbas dimittitur et ihs Iudeis suffigendus traditur.

Qui plangentibus aeuum mulieribus huius sese magis plangerent dixit.

Et inter latrones fixus acceti potum accepit.

Titulo rex designatur.

A quo huius ex latronibus credens ad pharadisum ducitur.

XVIII. praefecit Thom. pergit Thom.

XX. traditur Thom. christus: iesus *al. ap. Thom.* ui pro seruo Uat. 4221. sacerdotum + petrus ibi ter negauit Thom. iesus: christus *al. ap. Thom.* iudeis suffigendus: a iudaeis crucifigendus Thom. (*sed alii codices cum nostro C congruunt*). traditur + crucem iesu simon cyrenensis portat Thom. et *om.* qui (*non autem* Uat. 4221 et Alex. 10). designatur: defiguratur Uat. 4221.

BΘJ(breues)OX Par. Lat. 10438.

ac dicit discipulis ut uendito uestimento emant gladium.

XX. Iudas tradidit ihm passio ihu et sepultura et resurrectio eius et reliqua.

XVIII. discipulis + suis J.

XX. ihm: dñm BΘJ Thom.; + erat autem fere hora sexta J. et reliqua: *om.* Θ Thom.; et cetera J.

Ita legit 10438 De oratione dñi et iudae traditione

De dñi passione

De sepultura et resurrectione eius

De eo ubi duobus discipulis tertia die uiuus in peregrini specie in uia apparuit

De eo ubi dñs ianuis clausis introgressus in medio discipulorum apparuit et scripturas de se praedictas aperuit: et numerat capitula LXXX non XX.

Subscr. expl. elencus euangelii lucae B, expliciunt breues euanglī Θ, expliciunt breues euangelii lucae J, exp̄t capituli lucae O, explicuerunt brebes X.

D ^{FGQ} <i>aur.</i>	J (<i>capitula</i>).	K <i>Harl.</i> 2790 <i>Nanc. Bamb.</i>
LXXII. Qui uult In uobis esse maior erit omnium seruus.	LXXII. Ubi docet discipulos de humilitate et ministracione et de sacculo et pera.	LXXI. De oratione dñi et traditione. LXXII. De dñi passione.
LXXIII. Qui habet sacculum tollat et peram et qui non habet emat gladium.	LXXIII. Ubi orat et angelus confortat eum et iudas tradidit eum.	
LXXIII. In monte solus orans dixit discipulis Orate ne Intretis in temptacionem.	LXXIII. Ubi petrus interrogatur ab ancilla et passio iesu.	
LXXV. Et Dixit ihs iudae Osculo filium hominis tradis.	LXXV. Ubi resurrexit a mortuis.	LXXIII. De resurrectione s̄ca et de duobus discipulis et ubi subito medio discipulorum dñs apparuit.
LXXVI. Dixit ad ihm principes sacerdotũ Si tu es xpc dic nobis et obtulerunt eum pontio pylato et erodi.	LXXVI. Ubi apparuit duobus discipulis in uia.	
LXXII in unum cap. sub numero LXXII cum praecedente coniungit Q. uoluerit <i>aur.</i> erit: sit G <i>aur.</i> omnium seruus: minister PQ; minimus et minister <i>aur.</i> ; omnibus minor et minister G.	LXXVII. Ubi apparuit discipulis omnibus.	LXXIII. <i>sancta</i> : non escam <i>Nanc.</i> > discipulis et de duobus K*. <i>om.</i> ubi <i>Bamb.</i>
LXXIII. habet + et <i>aur.</i> non habet + uendat tunicam et PQ <i>aur.</i>	<i>Subscr. deest.</i>	<i>Subscr.</i> expliciunt capitula in euangelio lucæ K; expliciunt capitula <i>Harl. Bamb.</i> ; expliciunt capita <i>Nanc.</i>
LXXIII. + et <i>ad init.</i> PQ. in m. cum solus orasset G <i>aur.</i> ; cum in m. solus orasset Q.		
LXXV. <i>om.</i> et <i>aur.</i>		
LXXVI. et dixerunt ad ihm PQ; ad ihm dixerunt G <i>aur.</i> <i>om.</i> pontio Q <i>aur.</i>		

AHVV Harl. 2797.	C(T).	D&FGQ aur.
	Ab hora sexta husque ad nonam dies hobscuratus aest. Et ihm sp̄m hemittente uelum templi scissum aest. Quibus uisis centhurio et qui aderant dñm magnificant. Ioseph postulat corpus aet sepelit. Quod mulieres relinquentes non inueniunt.	
XCIII. A duobus id est cleopa et socio eius cuius nomen tacetur euntibus in castellum quod tunc emmaus uocabatur post confabulationem proluxam in fractione panis agnoscitur.	XXI. Nuntiant mulieres angelorum uisionem. nec credunt discipuli. Euntes duo ad castellum in panis fractione xpm agnoscunt. Quibus ihs apparuit et plagas non credentibus ostendit et piscem hac fauum aedendum accepit.	LXXVII. In passione dixit ihs pater dimitte illis quia nesciunt et uni latronibus dicit hodie mecum eris in paradiso.
XCIII. Conloquentibus discipulis adstans in medio dicit pax uobis et adhuc pauentes spiritumque putantes ostensione transfixarum manuum pedumque confirmat edens coram ipsis partem piscis assi et fauum mellis instruit eos promissum patris missurum se dicens ascendit in caelum.	Adloquitur apostolos et cor aeorum aperit ad intelligendum quod hoc compati oportuerit. Et huc illic aessent donec in eos ueniret uirtus. Tunc benedixit aeos et recessit relinquitque laudantes deum in templo.	LXXVIII. Post resurrectionem apparuit ihs .ii. euntibus in uillam et apostolis et benedicens eos ascendit in caelum.
XCIII. emmaus + nunc nicopoli H. nocitatur H. XCIII. ostensionem H. transfixuram Harl. eos + ac H. Subscr. expliciunt capitula HV; expliciunt capitula secundum lucan Y; nihil habent A Harl.	XX. iesu Thom. magnificabant al. ap. Thom. relinquentes: requirentes Thom. (non autem Uat. 4221 et Alex. 10). XXI. agnoscunt: cognoscunt Thom., et + et reuersi discipulis indicant Thom. quibus + subito Thom. (non autem Uat. 4221 et Alex. 10). ac piscem Thom. ad edendum accipit Thom. hoc eum pati Thom. et hoc eum compati Uat. 4221 et Alex. 10. uirtus + ammonuit Thom. deum: dominum Thom. Subscr. expliciunt elenchus euangelii lucae C.	LXXVII. + et ad init. FGQ. uni de latr. Q aur., uno de latr. G. dixit G aur. > mecum eris hodie G aur. LXXVIII. duobus + apostolis aur. et postea om. et apostolis. ad uillam Q. in caelis FGQ aur. Subscr. finit de lucano D, expt captf scd lucan G, explicit breuis disputatio euangelii secundum lucam (deinde sequitur incipit interpretatio nomi eiusdem) P; nihil habent ut uidetur Q aur.

EUANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

Lucas in his codicibus sine lacuna exstat:—A⁶F(uide infra)CD⁶FGH⁶OKMM⁶OQTVWYZ, codd. scilicet XVIII; F habet concordantiam ex quattuor euangeliis. Fragmenta Perusina (P) ex Blanchini editione adhibuimus, sunt autem haec:—i. 26–39; 75–ii. 25; 29–45; iii. 4–16; iv. 9–22; 29–v. 36; vi. 11–33; 38–vii. 5; 20–viii. 13; 24–53; ix. 11–54; x. 6–xii. 8; uide praefationem nostram p. xiii. Codd. BEIJLRX lacunas habent:—B iii. 1–12; v. 19–30; vi. 4–15; 26–38; vii. 9–21; 32–43; viii. 5–16; 47–ix. 13; 46–58; x. 21–31; xi. 36–48; xv. 30–xvi. 9; xvii. 27–xviii. 4; E i. 1–vii. 24; I x. 7–xiii. 1; J i. 1–viii. 13; L def. post iii. 9; R iv. 29–viii. 38; x. 20–38; xv. 13–xvi. 25; X i. 17–33. Itaque codices uiginti septem per hoc euangelium nobis praesto sunt, in uno autem alteroue loco non plus uiginti quattuor aut quinque. Porro monendus est lector nos in hoc euangelio collationem codicis Beneuentani, saec. VIII, nunc Mus. Br. Add. 5463 qui fuit Bentleio F, sub signo F addidisse; uide praefationem p. xxvi. Lectiones etiam ex interpretationibus ueteribus saepius quam antea citauimus.

Inscr. incipit euangelium secundum lucam PJKM⁶VYZ et lucan H⁶OM. incipit secundum lucam G. incipit euangelium lucae R. incipit euangelium eiusdem BCOT. incipit textus F. secundum lucanum D. nihil habent ut uidetur AILQWX.

1 (1. 10) QUONIAM quidem multi conati
sunt ordinare narrationem
quae in nobis completae sunt rerum
2 sicut tradiderunt nobis
qui ab initio ipsi uiderunt
et ministri fuerunt sermonis
3 uisum est et mihi
adsecuto a principio omnibus

diligenter ex ordine tibi scribere op-
time theophile

4 ut cognoscas eorum uerborum de qui-
bus eruditus es ueritatem.

5 Fuit in diebus herodis regis iudaeae
sacerdos quidam nomine zacharias de
uice abia
et uxor illi de filiabus aaron

CODEX BRIXIANUS.

I. 1 Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum quae in nobis completae sunt. 2 sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi uiderunt. et ministri fuerunt uerbi 3 placuit et mihi adsecuto a principio. omnibus diligenter ex ordine tibi scribere. optime theophile 4 ut cognoscas. eorum uerborum. de quibus eruditus es ueritatem. 5 fuit

I. 1–4. *uncialibus scripti C; quoniam . . . conati uncialibus K; quoniam . . . rerum litt. rubr. Z; quoniam . . . conati sunt rubr. M; quoniam quidam (sic) litt. magnis L; Q perpulchre exarata in B sed uoniam omissum spatium tamen relicto; Quo perpulchre exaratum P.*

1. Hieronymi commentarios in Lucam raro citauimus quoniam non sui sed Origenis sunt latine redditi: et uerba euangelistae ex Graeco translata uidentur.

om. quidem V. quonati C. ordinare: a minute scr. ad latus L; hordinare CT. narrationes 5. in bis scr. X. completae A⁶FH⁶OKM(-ta) QW(-te)XY vg.; compl. BCD⁶FGJLMORTVZ Bentl. om. rerum W. > rerum (re tantum G) quae in nobis compl. sunt GR.

2. tradederunt O*. uiderant F.

3. uisum D. om. et GT* (+ sup. lin. m. rec.): mihi + et spiritui sancto BGO b q goth. adsecuto BCD⁶FGJLMO*QRT(d sup. lin.)X^cZ*, et adsecuto H⁶IX*5 gal.: assecuto A⁶FFKMO⁶VWY Z⁶H⁶SC. omnibus (cf. παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πάντων) codd. plur. (homn. C, de omn. M) et X*Z* Bentl. b d f l q δ ut graecum ad uerbum reddant: omnia AKX^cYZ² (vg.) Tisch. c e ff² r aur. Ambr.; et > omnia a principio vg. diligenter X*, diligenter D. ordinae G, hordine C. obtime LRT, hobtimae C, et > obtime scribere Q. theophile FGH⁶OIJMTQVWXY vg.; theophylae C, theofyle F, teophile DK, teofile T, theofile AB⁶PLMORZ.

4. cognuscas G. ueruorum O*. om. de D. haeruditus C.

5. Uersus uncialibus scr. magno F initiali in C; fuit perpulchre exaratus in P. erodis D. iudaeae

et nomen eius elisabeth
⁶erant autem iusti ambo ante deum
 incedentes in omnibus mandatis et
 iustificationibus domini sine que-
 rella
⁷et non erat illis filius eo quod esset
 elisabeth sterilis
 et ambo processissent in diebus
 suis.
⁸Factum est autem cum sacerdotio fun-
 geretur in ordine uicis suae ante
 deum

⁹secundum consuetudinem sacerdotii
 sorte exiit ut incensum poneret in-
 gressus in templum domini
¹⁰et omnis multitudo erat populi orans
 foris hora incensi
¹¹apparuit autem illi angelus domini
 stans a dextris altaris incensi.
¹²Et zacharias turbatus est uidens
 et timor inruit super eum
¹³ait autem ad illum angelus
 ne timeas zacharia quoniam exaudita
 est deprecatio tua

in diebus herodis regis iudae. sacerdos quidam nomine zaccharias. de uice abia. et uxor illius. ex filiabus aaron. et nomen eius. elisabeth. ⁶erant autem iusti ambo. in conspectu dei. incedentes in omnibus praeceptis. et iustificationibus domini. sine quaerella. ⁷et non erat illis filius. eo quod esset elisabeth sterilis. et ambo progressi essent in diebus suis. ⁸factum est autem. cum sacerdotio fungeretur. zaccharias. in ordine uicis suae ante deum. ⁹secundum consuetudinem sacerdotii. sors exiuit. ut incensum poneret. ingressus in templum domini ¹⁰et omnis multitudo populi. erat orans foris. hora incensi. ¹¹apparuit autem illi angelus domini. stans a dextris altaris incensi. ¹²et uidens zaccharias. turbatus est. et timor cecidit super eum. ¹³dixit autem ad illum angelus. ne timeas zacharia.

FCFPGIKMO*VXZ, iudae DFL, iudae W, iudiae R. zaccharias FCFHΘIJOZ, zaccarias T. de: di bis R. fice LR. auia FXZ, abiae P*(corr. mg.). huxor C. illi: illius vg.; eius cor. nat. mg. aharon Z, aron LY. eius: ei R, illi D. elisabeth codd. plur. et vg., helis. FC, eliz. LMQR, elizapheth D; elisabet AMY Tisch.

6. autem: enim T. > ambo iusti JM. deum: dominum CGKRT. incedentes DO*(corr. sax.). omnibus: ni om. X*(+ m. 2). mandatis + eius Z*(sed improbatum). domini: dei G. querella ACGHΘMT: quaerella BFFILORXYZ; querela PJMQVW vg. Tisch., quaerela DK.

7. illis super ras. O. quod A. aesset C. elisabeth FCO, elizabeth LMQR, -pheth D; elisabet AM Tisch., -bhet H. sterilis (cf. xxiii. 29) FCFPHΘIJKLO(ri sup. lin.)QTXWZ vg., stitilis D: sterelis ABGMMTRVY. amho lapsu 5. processisset R, praecessissent L; processierant G, processeruunt Q; processerant aetate gat.

8. quum CΘ; + zacharias G. fungeretur sine addit. (cum graeco) AFFPFG(sed uide supra)H*ΘM VVHΘ codd. ap. Erasm. d: + zacharias BCDHFI JKLMQRTWXZ(funguer D, fuger. R; zacharias CIJKOZ, zaccarias T)Par. lat. 262, 13171*, Harl. 2788, 5S cum b c f ff₂ l q aur. hordine C, ordinem LT. uicis O, fisis R. sue W.

9. secundum L. consuetudinem D; om. G. sacerdoti LRY, sacerdotis D. sorte exiit (ἐλαχε) codd. (sorte M al.man., sortem GM*) vg., uell.

(e q cum f): forte ex. d Tisch. ex lectione A ut putabat; forte in ed. Clem. cura L. van Ess habetur, deinde in Fleckii editionem irrepsit; et Tischendorfius cum, pro editione sua codicis A, codicem ipsum non transcripserit sed tantum cum editione Fleckii contulerit, forte lapsu ut lectionem Amiatinam typis mandauit. poneret + et MQ. ingresus R. teplum K.

10. erat populi (> pop. erat Z* vg.) orans (horans CL) foris: orabat G. hora Θ, ora G.

11. apparuit bis scr. Q. > illi autem W. hangelus C, anguelus D. > ang. domini illi Q. stans: adstans P. a: ad DG. dexteram D. altarii G. incensi: supplicationis gat.

12. zacharias FFP'HIJKOZ, zaccar. P*. est in ras. P. > uidens zac. turbatus est GM b c ff₂ (l) q aur.; uoluit turbatus est z. uidens Benth. cum gr. ἐταράχθη Z. ιδών. irruit KO*Y vg.; cecidit M b c f ff₂ l q r aur.

13. ait autem: et ait M. om. ad illum DQ. hang. C, angu. D; + dicens LMQ; + domini dicens G. > angelus ad illum R. zacharia FCF FHIJKZ, zaccaria P*; zacharias BDQR, zaccharias P^{mo}O. quoniam: quō M non qm ut alibi; quia DP^{mo}R gat. ecce audita L; ecce exaudita G gat. depraecatio FFPFGHILMORYZ; diprecatio D. om. et pr. S. huxor C. elisabeth: b in ras. P, helis. FC, eliz. LMR, elizapheth D; elisabet AHMOQY Tisch. > elis. uxor tua I*. om. nomen eius C. iohannen BZ, ioannem SC.

et uxor tua elisabeth pariet tibi filium
et uocabis nomen eius iohannem
¹⁴ et erit gaudium tibi et exultatio et
multi in natiuitate eius gaudebunt
¹⁵ erit enim magnus coram domino
et uinum et sicera non bibet
et spiritu sancto replebitur adhuc ex
utero matris suae
¹⁶ et multos filiorum israhel
conuertet ad dominum deum ip-
sorum
¹⁷ et ipse praecedet ante illum
in spiritu et uirtute heliae
ut conuertat corda patrum in filios
et incredibiles ad prudentiam ius-
torum
parare domino plebem perfectam
¹⁸ et dixit zacharias ad angelum
unde hoc sciam?

ego enim sum senex
et uxor mea processit in diebus suis.
¹⁹ Et respondens angelus dixit ei
ego sum gabriel qui adsto ante deum
et missus sum loqui ad te
et haec tibi euangelizare.
²⁰ Et ecce eris tacens et non poteris
loqui usque in diem quo haec fiant.
Pro eo quod non credidisti uerbis
meis
quae implebuntur in tempore suo
²¹ et erat plebs expectans zachariam
et mirabantur quod tardaret ipse in
templo
²² egressus autem non poterat
loqui ad illos
et cognouerunt quod uisionem uidisset
in templo
et ipse erat innuens illis

quoniam exaudita est deprecatio tua. et uxor tua elisabeth. pariet tibi filium. et uocabis nomen eius iohannes. ¹⁴ et erit gaudium tibi. et exultatio. et multi in natiuitate eius gaudebunt ¹⁵ erit autem magnus coram domino. et uinum et sicera. non bibet. et spiritu sancto replebitur. adhuc ex utero matris suae. ¹⁶ et multos filiorum israhel. conuertet ad dominum deum ipsorum. ¹⁷ et ipse praecedet ante illum. in spiritu et uirtute heliae. ut conuertat corda patrum in filios. et ineruditos ad prudentiam iustorum. parare domino plebem perfectam. ¹⁸ et dixit zacharias ad angelum. unde hoc cognoscam. ego enim sum senes. et uxor mea. processit in diebus suis. ¹⁹ et respondens angelus dixit ei. ego sum gabriel. qui adsisto in conspectu dei. et missus sum loqui ad te. et haec tibi euangelizare. ²⁰ et ecce eris tacens. et non poteris loqui. usque in diem quo haec fiant pro eo quod non credidisti uerbis meis. quae implebuntur in tempore suo. ²¹ et erat plebs. expectans zachariam. et mirabantur. quod tardaret ipse in templo. ²² egressus autem. non poterat loqui ad

14. > tibi gaudium L. exsultatio X*, exultio L.

15. erit enim: et erit M. om. et pr. S. binum Z* (corr. Z³). sicera (rō sukēpa gen. neutr. in gr.) cum ABFFLMO*XY Benth., a d f l* q: siceram CDPGHΘIJKMO²QR (sic eram) TVWZ vg., b c ff₂ p r δ aur. repleuitur O* (corr. sax.); replebitur duplicatum L. adhuc MY, aduc T; om. G b. huterō C. sue W.

16. srahel C, hisrahel D, israel vg., israhel Y, israhel G. conuertit F.

17. praecedet D, praedet L; praecedit CGQR. illum: eum DM. om. spiritu et R. heliae G, helie W, eliae vg. incredibiles (ἀπίθεῖς) cf. Roensch. I. und U. p. 332, incredibilis R, ingredibiles Y* (incre. Y¹): incredulos P^{mo}KO^{ro}W vg. r aur.; non consentientes d, contumaces e. prudentiam W. parate DQ gal. plenem C. perfecta H, perfectum R. Deficit X ad u. 33.

18. post dixit ras. unius lit. D. zacch. ꝥC ꝥ¹FHIJKOVZ, zacc. ꝥ*. hangelum C, angelum D. hunde C. senes G. huxor C. praecessit ꝥLQ. su's O.

19. respondit L. hangelus C, angelus D. gabriel DꝥQTW vg.; grabriel M. asto O^{cor}WZ vg.; adesto R. hante C. dñm DG. missusum L. om. loqui F. > ad te loqui M. hec W. aeuangelitzare D.

20. om. et sec. ꝥ. poteris: uoluit potens Benth. husque C. fient cor. uat. mg. credisti BG, crededisti O*. implebuntur CDꝥGLO*RY.

21. pleps R, ples H. expectans BꝥLM²Z³. zacch. ꝥCꝥ^{mo}FHIJKOTVZ, zacc. ꝥ*. > ipse tardaret G.

22. hegressus C, egres^{us} O; + est T. porat M* (+ te cor.); poteret G. loqui sup. lin. T. cognouerunt O. uissionem DLR. uiderat D.

et permansit mutus
²³ et factum est ut impleti sunt dies
 officii eius abiit in domum suam
²⁴ post hos autem dies concepit
 elisabeth uxor eius
 et occultabat se mensibus quinque
 dicens
²⁵ quia sic mihi fecit dominus
 in diebus quibus respexit auferre ob-
 probrium meum inter homines.
²⁶ In mense autem sexto missus est
 angelus gabriel a deo
 in ciuitatem galilaeae

cui nomen nazareth
²⁷ ad uirginem desponsatam uiro cui
 nomen erat ioseph
 de domo dauid
 et nomen uirginis maria
²⁸ et ingressus angelus ad eam dixit
 haue gratia plena dominus tecum
 benedicta tu in mulieribus
²⁹ quae cum uidisset turbata est in ser-
 mone eius
 et cogitabat qualis esset ista salutatio
³⁰ et ait angelus ei ne timeas maria inue-
 nisti enim gratiam apud deum

illos. et cognouerunt. quod uisionem uidisset in templo et ipse erat innuens illis. et permansit mutus.

²³ et factum est. ut impleti sunt dies officii eius. abiit in domum suam. ²⁴ post hos autem dies. concepit elisabeth. uxor eius. et occultabat se. mensibus quinque dicens. ²⁵ quia sic mihi fecit dominus. in diebus quibus respexit. auferre obprobrium meum inter homines. ²⁶ in mense autem sexto missus est angelus gabriel a deo in ciuitatem galilaeae. cui nomen nazareth. ²⁷ ad uirginem desponsatam uiro. cui nomen erat ioseph. de domo dauid. et nomen uirginis maria. ²⁸ et ingressus ad eam angelus. dixit haue gratia plena. dominus tecum benedicta tu in mulieribus. ²⁹ ipsa autem ut uidit eum. turbata est in uerbo eius. et cogitabat qualis esset haec salutatio quod sic benedixisset eam. ³⁰ et ait ei

annuens GQ *gat. c ff₂ q*, adn. *b d e l*. illis: eis P^{mo}MQR.

23. factum est *codd. et vg.*: facti sunt AC (*ex silentio*). inpleti sunt CDPGJLR; impleantur OZ. officii C. abit L. domum H*(-um H¹).

24. om. autem D. concepit M; coepit V. helisabeth F, eliz. R, elitz. L, elizapheth D; elisabet AC(hel.)HMTY *Tisch.* huxor C. ei O*(+us sax.). hocc. C. quinque: -u DW. diens L.

25. qui* H; quid Q*(a *corr.*) et *uett. a b*. mihi fecit (μοι ποιεῖν) *codd. plur. a d e f δ aur.* et mihi sic fecit *b ff₂ l q*: >fecit mihi AIKQRWY *vg. Tisch.* om. dominus J. auferre D. obprobrium AFD²PGHΘIJKLMO (obrium O*, + bpro sax.)R(-oprium)TVZ: opprobrium BCFMWY *vg. Tisch.*

26. Hic incipit cod. Perusinus (P). MNCE *graecis litt.* D. sexto: VI^oW, -VI^oD. misus R, mussus L. hangelus C, angelus D. gabriel D²PTW *vg.* a deo: om. D; a domino CT. galilaeae B²CD²EPFGHΘKMTOL, -lae L, -lee W, -liae R. nomen + erat DM. nazar-D.

27. desponsatam FCD²FFGHΘLORT. uiro: om. Z; uirgo Y. erat omittit uoluit *Bentl.* de domo in mg. T; de domu DRV. mariam FHY.

28. ingresus L. hang. C, angu. D. > ad eam angelus KM. dixit: benedixit L; + ei M.

haue AFD²PMO^cQRVZ, haue BCFO*T; aue G HΘIJKLMPVW *vg.*; *deinde* + maria DT^{mo}. plaena F. in mulieribus (ἐν γυναικιν ACD *etc.*) *codd. et vg. et f δ gat.* (+ et benedictus fructus uentris tui *gat. cum gr. 47*): inter mulieribus CJO*Q RT; inter mulieres DΘLMP *cum (a) b c d ff₂ l q r aur.*

29. que W. cum uidisset (ἰδοῦσα *gr. pler. sed om.* BDLX *etc. Tisch.*) BC(quum)D²F²FGHΘ (quum)KMO*TVZ *Par. lat. 262*, S. ioh. oxon., Bentl. cum c e* (*cf.* ipsa autem ut uidit a b f ff₂ q aur., ipsa autem quae cum uidisset *gat.*, i. a. uidens r), *Ambr.*: cum audisset AFD²PMΘIJLMT O^{sax}PQRWY *Par. lat. 13171, Harl. 2788. 2826, vg. Tisch. contra graecum, sed δ quae autem audiens. sermone*: introitu G *cum a b ff₂ q r aur. et -tum e l**; non *graec.* cogitabant D. salutatio: locutio P*L; > salutatio ista (*Bentl.*); + et quod sic bene dixisset eam G f (*om. et*); et post introitu uel -tum (eius) pergunt et erat cogitans quod sic benedixisset eam (a) b ff₂ l q r aur., et recogitans quia sic benedixit eam e.

30. hang. C, angu. D; + domini G *gat.*; et >ei angelus G. ei + qualis est ista salutatio D* *sed expunctum.* maria + et ait angelus ei ne timeas maria ipsa autem cum uidisset mirata est introitu eius Et erat cogitant (*sic*) quid sic benedixisset

³¹ ecce concipies in utero
et paries filium
et uocabis nomen eius iesum
³² hic erit magnus et filius altissimi
uocabitur
et dabit illi dominus deus sedem dauid
patris eius
³³ et regnabit in domo iacob in aeter-
num
et regni eius non erit finis.
³⁴ Dixit autem maria ad angelum
quomodo fiet istud quoniam uirum
non cognosco?
³⁵ et respondens angelus dixit ei
spiritus sanctus superueniet in te
et uirtus altissimi obumbrabit tibi

ideoque et quod nascetur sanctum
uocabitur filius dei
³⁶ et ecce elisabeth cognata tua
et ipsa concepit filium in senecta
sua
et hic mensis est sextus illi
quae uocatur sterilis
³⁷ quia non erit impossibile apud deum
omne uerbum
³⁸ dixit autem maria
ecce ancilla domini fiat mihi secun-
dum uerbum tuum
et discessit ab illa angelus.
³⁹ Exurgens autem maria in diebus illis
abiit in montana cum festinatione
in ciuitatem iuda

angelus. ne timueris maria inuenisti enim gratiam apud deum. ³¹ et ecce concipies in utero et paries filium et uocauis nomen eius iesum. ³² hic erit magnus et filius altissimi uocabitur et dabit illi dominus deus. sedem dauid patris eius. ³³ et regnabit super domum iacob in aeternum. et regni eius. non erit finis. ³⁴ dixit autem maria ad angelum. quomodo erit hoc. quoniam uirum non cognosco. ³⁵ et respondens angelus dixit ei. spiritus sanctus superueniet in te. et uirtus altissimi. obumbrabit tibi. ideoque. et quod nascetur sanctum uocabitur filius dei. ³⁶ et ecce elisabeth cognata tua. et ipsa concepit filium in senectute sua. et hic mensis sextus est ei. quae uocatur sterilis. ³⁷ quia non est impossibile apud deum. omne uerbum. ³⁸ dixit autem maria. ecce ancilla domini. fiat mihi secundum uerbum tuum. et discessit ab illa angelus. ³⁹ exurgens autem maria in diebus illis. abiit

eam. Et dixit ei angelus dñi noli temere marie L. apud GT.

31. + et ad *init.* uett. (*exc. e*) et *Bentl.* cum *gr.*; + et concipiens ad *init.* L. concaepis D* (-ies *cor.*); concipiens Y. huterio C.

32. hic: haec L. uocauit C. dauid O* (*corr. sax.*). dominus deus (κύριος ὁ θεός) *cod. plur.* et *vg.* et b c d e f ff₂ l q *aur.* Cypr. Iren. 185 (*Mass.*); om. deus AFHY r Iren. 205. om. dauid B. eius: sui L.

33. regnanit BMO* (-bit *sax.*) Z* (-bit Z¹). domu DV; domum M *Bentl.* iacob: dauid B. eternum CW.

34. hang. C. angu. D et 35. istut Z* (*corr. Z²*). cognoui G l *aur.* et noui a d q.

35. respondit ang. et dixit PL. ei: ad illam M. > dixit ei angelus P. obumbrabit D* (-bit *cor.*) GO* (-bit *cor.*), ubumbrabit Y*, hobumbrabit C. ideoquae Y. om. et tert. DR. quod nascetur (τὸ γεννώμενον NABC³DLXTΔ etc.) sine addit. cum AFCEFIJ KL (nascitur) O* Q (nascetur) RT* VX YZ *Erasm. Bentl.* (nascitur) b d f ff₂ l q δ *aur.*

(nascitur) *Tert. prax.* 26, *Cypr.*: + ex te BDGH ΘMMO*PT*W *vg. gat.* (nascitur) cum a c e r et *græcis* C* *minusc.* *Tert. marc.* 4. 7. *Iren Hil. Ambr.* uocauit O* (*corr. sax.*), uocatur G (+ bi *sup. lin.*).

36. om. et ad *init.* P* (+ *mg.*). eliza. LRV, helisa. FZ, elizapheth D: elisabet AC (hel.) HMQT *Tisch. om.* et ipsa D. concaepit D, concoepit M. senecta A F P G H Θ L M P Q R Y Z¹ a b c l r δ *aur.*: senectute B C D F I J K M O T V W X Z* *vg.* d f ff₂ q. mensus GW. > sextus est CT *vg. Tisch.* illi: ille R. sterilis (*cf. u. 7*) FCD (stir.) P F H Θ I J K M O² P Q T W Z *vg.*: sterelis ABGLMO*RVXY.

37. erat C. impossibile MO³ *vg.*; impossibile P. apud GT. omnem uerbum H* (*corr. H¹*).

38. maria + ad angelum H Θ K. om. ecce R. ancilla (hanc. C): ancilla A D P L R V. domini + sum D. saecundum L. hang. C, angu. D; + domini M.

39. exurgens F C F J M O P T W Y Z *vg.* habiit C, abit R. montana (*sc. loca, cf. u. 65*): montanam (*Bentl.*) = εἰς τὴν ὄρεσιν. eum fest.: confestinatione Q. ciuitate F H. iudae KMV.

⁵¹ fecit potentiam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui
⁵² deposuit potentes de sede et exaltauit humiles
⁵³ esurientes impleuit bonis et diuites dimisit inanes
⁵⁴ suscepit israhel puerum suum memorari misericordiae
⁵⁵ sicut locutus est ad patres nostros abraham et semini eius in saecula
⁵⁶ mansit autem maria cum illa quasi mensibus tribus et reuersa est in domum suam.
⁵⁷ Elisabeth autem impletum est tempus pariendi

et peperit filium
⁵⁸ et audierunt uicini et cognati eius quia magnificauit dominus misericordiam suam cum illa et congratulabantur ei
⁵⁹ et factum est in die octauo uenerunt circumcidere puerum et uocabant eum nomine patris eius zachariam
⁶⁰ et respondens mater eius dixit nequaquam sed uocabitur iohannes
⁶¹ et dixerunt ad illam quia nemo est in cognatione tua qui uocetur hoc nomine

progeniem timentibus eum. ⁵¹ fecit potentiam in brachio suo. dispersit superbos mente cordis ipsorum. ⁵² deposuit potentes de sedibus. et exaltauit humiles. ⁵³ esurientes saturauit bonis. et diuites dimisit inanes. ⁵⁴ protexit sdrachel puerum suum. memorari misericordiae suae. ⁵⁵ sicut locutus est ad patres nostros abraham. et semini eius in saecula. ⁵⁶ mansit autem maria cum illa. quasi mensibus tribus. et reuersa est in domum suam ⁵⁷ et elisabeth. impletum est tempus. ut pareret et peperit filium ⁵⁸ et audierunt uicini. et cognati eius. quia magnificauit dominus. misericordiam suam cum illa. et congratulabantur ei. ⁵⁹ et factum est in die octauo. uenerunt circumcidere puerum. et uocauerunt eum. nomine patris eius. zacchariam. ⁶⁰ et respondens mater eius dixit. non sed uocabitur iohannes ⁶¹ et dixerunt ad illam. quia nemo est in cognatione tua. qui uocatur hoc

f ff₂ l q r (om. et prog. r*), in progeniae et progeniae aur., cum gr. eis γεγενῆσθαι NFM min. ; in progenie et progenies gat. ; in generatione uel progenies generationum δ, in saecula saeculorum bc, in saecula saeculorum saecula a, in saecula e, cf. eis γεγενῆσθαι Δ (hic in textu) C^oD etc.

51. potentia FZ* (corr. Z^o). brachio PHMXZ, bracio T. dispersit + supersit R. superuos Z. sui: ipsorum G b f ff₂ l q aur., eorum a d r δ, illorum e.

52. deposuit PLR. de sede: uoluit de sedibus Benth. cum f δ, et a sedibus d e (ἀπὸ θρόνων). et sup. lin. D. exaltabit T.

53. hesur. C, essur. D^oPL. inpleuit CD^oPGLO* RT(-bit); deinde ras. unius lit. R. demisit BKO*; dimissit DL.

54. suscipit PLQR. srahel C, hisrael D, israel vg. memorari (μνησθῆναι) codd. plur. (memer. M) et 5, et memorare G l: memoratus BO; recordatus WX*^o S^o cor. uat. 'moderni,' aur. et forsan a; memoria c, commemoratus est e. misericordiae (ἐλεός) sine add. AC^oP*FIQR*Z* b (d) ff^o 2 l q Erasm. Benth.: + suae BFD (miss.) P^omg G HΘJ KLMMOR^oT (sue) VW (misericordie sue) X YZ^o vg. cf f ff^o 2 r δ aur. codd. latt. ap. Erasm.

55. sicuti C. loquitus HX*. abraham LR, abraam DW. saemini C. eius + usque BFC*

(husque deletum) DGQRX aur. saecula C^oOW^o S^o H; saeculum Rδ, et saeculum C*; aeternum d e.

56. cum illa: apud illam gat. quassi LR. tribus: III. D.

57. helisabeth FCMT, elizabeth DL; elisabet M Tisch. inpletum CD^oPGLRV; impletus X. peperit: genuit G b, genuit uel peperit δ. filium + suum F.

58. magnificabit T. misericordiam DLR. om. et tert. B. gratulabantur D* (+ con mg.).

59. diae C. octabo C(hoc.)O*RT; UIII. D. uenierunt D; ut uenirent et R b ff₂ l q r. circumcidere S^o H; circumciderent R b (-ret ff₂) l q r. uocabant (ἐκάλουν) codd. et vg. et c d e: uocauerunt G b f ff₂ l q r aur. gat.; uocant AY. eum + in G b d ff₂ l q. patris eius ABCP^omg FGHΘJ MQRX^oY b c e f ff₂ l q r: patris sui F^oD^oP*IKLMT OTVWX*Z vg. d δ aur. Benth. zachariam FC P^o(zacca. P*)FJKOTZ; zacharia X*, -rias X^o. > zac. nomine patris sui (uel eius) D^oPLOX^o contra uett. et gr.

60. eius + elisabet T. om. dixit T* (+ m. rec.). naquaquam L. uocauit O* (corr. sax.). iohannis P^oLR, iohannes S^o C.

61. illum R. om. quia D^oP* (+ mg.) GLR. om. tua FL. qui: quia W. uocatur G.

⁶² innuebant autem patri eius
quem uellet uocari eum
⁶³ et postulans pugillarem
scripsit dicens
iohannes est nomen eius
et mirati sunt uniuersi
⁶⁴ apertum est autem ilico os eius et
lingua eius
et loquebatur benedicens deum
⁶⁵ et factus est timor super omnes uici-
nos eorum
et super omnia montana iudaeae di-

uulgabantur omnia uerba haec
⁶⁶ et posuerunt omnes qui audierant in
corde suo dicentes
quid putas puer iste erit
etenim manus domini erat cum illo
⁶⁷ et zacharias pater eius impletus est
spiritu sancto et prophetauit di-
cens.
⁶⁸ Benedictus dominus deus israhel quia
uisitauit et fecit
redemptionem plebi suae
⁶⁹ et erexit cornu salutis nobis

nomine. ⁶² innuebant autem et patri eius. quomodo uellet uocari eum. ⁶³ et postulans pugillarem scripsit dicens. iohannes est nomen eius.

et mirati sunt omnes. ⁶⁴ apertum est autem illico. os eius. et lingua eius. et loquebatur. benedicens deum. ⁶⁵ et factus est timor. super omnes uicinos eorum. et in uniuersa montana iudae. diuulgabantur omnia uerba haec. ⁶⁶ et posuerunt omnes qui audierunt. in corde suo. dicentes. quid putas erit puer iste. etenim manus domini erat cum illo. ⁶⁷ et zacharias pater eius. repletus est spiritu sancto. et prophetauit dicens. ⁶⁸ benedictus dominus deus sdrachel. quia uisitauit. et fecit redemptionem plebis suae. ⁶⁹ et erexit cornum

62. + et ad init. R. adnuebant G, ann. B, cum a b c e ff₂ l aur. om. autem LR. patris R. uocari eum in ras. T. om. eum D.

63. postulans (u sup. lin. M) pugillarem (pugillarem AY) = gr. αἰτήσας πινυκίδιον: accepit (postulans accipit R) pugillarem (-rum R) et GR b c ff₂ (pugillares) l q r, petit pugillares et e; cum petisset tabulam d; + dixit sed exp. D. scripsit FFO*(corr. sax.)TXYZ. iohannis P¹LR, iohannes SC. mirabantur X*. huiuersi C; omnes R (cf. G infra). post nomen eius + et continuo (confestim a d') resoluta (resolutus G, soluta d') est lingua eius et omnes mirati sunt (> mirati sunt omnes d') apertum est autem os eius et loquebatur benedicens deum G a b d cum graeco D και παραχρημα ελυθη η γλωσσα αυτου και εθαυμασαν παντες ανευαχθη δε το στομα αυτου και ελαλει ευλογων τον θν; de uett. rell. uide infra.

64. Uarie reddunt uett. forsitan ut zeugma apertum est . . . os eius et lingua eius uident; ita autem habent; et continuo resoluta est lingua eius aur., apertum est autem os eius l; continuo autem resolutum et apertum est os et lingua eius c, et continuo resoluta est lingua eius et apertum est os eius ff₂ r Ambr.; e f q d fere cum vg.

apertum: aptum W. om. est R. illico codd. et 5H; illico QRSC Tisch.; statim CT q; + tua R. hos C. > os eius illico Bentl. cum gr. τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρημα. eius sec. om. R*(+ m. rec.). om. et sec. R, sed ras. duarum litt. dm sine linea L.

65. factum LR. super omnia: in uniuersa G b(c) f aur. montana cf. u. 39. iudaeae GJKMY vg., iudaeae ABFD^cDPFH^cIMOVXZ, -dee W: iudae CLR, -de T; + et B. deuulgabantur D^cPLR. hec W. > haec uerba G.

66. possuerunt P¹LR. audiebant Q; audierunt CG*(sed corr.)LR^c(aderunt R*) d f r. quid (quis I vg. non autem cod. caraf.) putas (ri āpa): quid utique G b d ff₂ l q (r) aur., et quidnam a e. > erit puer iste G b c f ff₂ l q r aur., et erit infans iste d (hic) e. etenim: et erit Y. om. erat R. cum: coram Y. illa Z*(corr. Z²).

67. zacharias FCEP¹FIJKOTZ, zacca. P*. inpletus CD^cPGLO*(R(-tum)Y); repletus W vg. cum ff₂. om. est D. sps scs R. profetauit D^c LOR; prophetauit gat. di (om. cens) R.

68. uersus rubr. litt. scr. C. dominus deus (κύριος ὁ θεός) BFD^cP^mQIKLMMOQRRVWXY vg. d e f q d aur. Iren. Aug. cf. u. 32: om. dominus AC^cP*FGHJ TZ a b c ff₂ l r Cypr. Ambr. srahel C, hisrahel D, israel G vg. quia: quoniam J. uisitauit DLR. redemptionem codd. et vg.: redemptionem AFHTY (cf. Mc. x. 45). plebi suae (τῇ λαῷ αὐτοῦ) AB^cP*FGH^cIMO^mTYZ et pleui s. CO*, cod. caraf. Par. lat. 2. 262, Harl. 2788. 2826^{cor}, a d e l d codd. uett. lat. ap. Erasm., Cypr., (populo suo) Bentl.: plebis suae F^cD^cP^mJ KLMQRRVW (sue)X vg., b c f ff₂ q r aur. Ambr.

69. cornum FGJO*Y. salatis M. domu D^cPL QRV.

in domo dauid pueri sui
⁷⁰ sicut locutus est per os sanctorum qui
 a saeculo sunt
 prophetarum eius
⁷¹ salutem ex inimicis nostris
 et de manu omnium qui oderunt nos
⁷² ad faciendam misericordiam
 cum patribus nostris
 et memorari testamenti sui sancti
⁷³ iusiurandum quod iurauit
 ad abraham patrem nostrum
⁷⁴ daturum se nobis
 ut sine timore de manu inimicorum
 nostrorum liberati
 seruiamus illi ⁷⁵ in sanctitate
 et iustitia coram ipso
 omnibus diebus nostris

⁷⁶ et tu puer propheta altissimi uocaberis
 praeibis enim ante faciem domini
 parare uias eius.
⁷⁷ Ad dandam scientiam salutis
 plebi eius in remissionem
 peccatorum eorum
⁷⁸ per uiscera misericordiae dei nostri
 in quibus uisitauit nos oriens ex
 alto
⁷⁹ inluminare his qui in tenebris et in
 umbra mortis sedent
 ad dirigendos pedes nostros in uiam
 pacis
⁸⁰ puer autem crescebat
 et confortabatur spiritu
 et erat in deserto usque in diem os-
 tensionis suae ad israhel.

salutis nobis. in domo dauid pueri sui. ⁷⁰ sicut locutus est. per os sanctorum prophetarum suorum. quae a saeculo sunt. ⁷¹ dare salutem ex inimicis nostris. et de manu omnium. qui nos oderunt. ⁷² ad faciendam misericordiam. cum patribus nostris et memorari testamenti sui sancti. ⁷³ ius iusiurandum quod iurauit abraham patri nostro. ⁷⁴ daturum se nobis. ut sine timore. de manu inimicorum nostrorum liberati. seruiamus illi ⁷⁵ in sanctitate et iustitia. coram ipso. omnibus diebus nostris. ⁷⁶ et tu puer. propheta altissimi uocaberis. praeibis enim ante faciem domini. parare uias eius.

⁷⁷ ad dandam scientiam salutis plebi eius. in remissionem peccatorum eorum. ⁷⁸ per uiscera misericordiae dei nostri. in quibus uisitauit nos oriens ex alto. ⁷⁹ inluminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent. ad dirigendos pedes nostros in uiam pacis. ⁸⁰ puer autem crescebat. et confortabatur spiritu. et erat in desertis. usque in diem

70. loquutus ΘΧ. es Ζ*(in et deinde in est corr. Ζ'); om. est Π*(+mg.). hos C. ha C. saeculo 57. profetarum ΔΠΛΟQR. > pr. suorum qui ab aeuo sunt DGQ(ino)R(euo) cf. (ff₂) q r, et pr. su. qui a saeculo sunt a (d) f aur., qui a principio sunt c, q. a pr. temporis sunt e, q. ab initio sunt l.

71. salutem ex (de T): et liberauit nos ab DG QR gat. b c ff₂ l (de) q r aur. oderunt nos codd. plur. (hod. C) et vg.: > nos oderunt AGLQRX.

72. misericordiam ΠLR. et memorari in ras. Z; et memorare G* (-ri cor.). > sancti sui CGT Benth.

73. iusiurandi J. iurabit RT. abraam DTW, abraham R, abraham L, habraham G.

74. manibus ΔΠILQR gat. liuerati O*.

75. iusticia W, iustitiam R.

76. profeta ΔΠLOR. altissimi H. uocaberis M; uocaueris ΘCFO*QR. praeibis F; preibis DW, peribis R sed + r super p cor. sax. hante C. uia D*, + s sup. lin. eius; eris inepte D.

77. adandam Θ*Δ; et dand. R. pleui CO*; plebis J gat. remissionem codd. et vg., remisi. RV; remissione Θ*ΚΜΤVZ^c Benth. cum gr. ἐν ἀφέσει. meorum RW; nostrorum P; om. T.

78. misericordie W; misericordiae DLR(-dia). uisitauit O; uisitabit T, uissitauit D(-bit)LR. h oriens C. alta R.

79. + et ad init. ΠL. illuminare O^cP vg. hiis LW; eos G. om. in sec. ΔΠJLMQ. umbra C. ad: et R. dirigandos R. nostras R. uia ΘJK VZ^c.

80. confortabatur Y. in spiritu ΔΠLQR gat.; + et gratia dei erat cum illo gat. in deserto AD (dis.) ΠFGHΘMOPXY b aur. cf. ad v. 16 infra ubi codd. nostri habent in deserto uel in desertum, et u. 52 huius cap. ἀνδ' ὁπώραν uertitur de sede: in desertis (ἐν ταῖς ἐρήμοις gr. omn. hic et v. 16 et viii. 29, nec alibi in N.T.) BFCIJ KLMQRTVWZ vg. Tisch. a c d f ff₂ l q r r₂ et solitudinibus e. usque C. in: ad QRW. hosten. C. sue W. ad: om. HW; et QR. isrl. G, hisrael D, israel vg.

- II. ¹Factum est autem in diebus illis exiit edictum a caesare augusto ut describeretur uniuersus orbis
²haec descriptio prima facta est praeside syriae quirino
³et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam ciuitatem
⁴ascendit autem et ioseph a galilaea de ciuitate nazareth quae uocatur bethleem eo quod esset de domo et familia dauid
⁵ut profiteretur cum maria

- desponsata sibi uxore praegnate
⁶(^{2. 5}) Factum est autem cum essent ibi impleti sunt dies ut pareret
⁷et peperit filium suum primogenitum et pannis eum inuoluit et reclinauit eum in praesepio quia non erat eis locus in diuersorio
⁸(^{3. 10}) et pastores erant in regione eadem uigilantes et custodientes uigilias noctis supra gregem suum
⁹et ecce angelus domini stetit iuxta illos et claritas dei circumfulsit illos

ostensionis suae ad sdrachel. II. ¹Factum est autem in diebus illis. exiit edictum a caesare augusto. ut describeretur uniuersus orbis. ²haec descriptio prima facta est. praeside syriae cyrino. ³et ibant omnes ut scriberentur singuli. in suam ciuitatem. ⁴ascendit autem. et ioseph a galilea. de ciuitate nazareth. in iudaeam. ciuitatem dauid. quae uocatur bethleem. eo quod esset de domo et patria dauid ⁵ut profiteretur cum maria desponsata sibi. quae erat pregnans. ⁶factum est autem cum essent ibi. impleti sunt dies ut pareret. ⁷et peperit filium suum primogenitum. et pannis eum inuoluit. et posuit eum in praesepio. quia non erat eis locus in diuersorio. ⁸pastores autem erant in eadem regione uigilantes et custodientes uigilias noctis supra gressum suum. ⁹et ecce

II. 1. > illis diebus DQR. aedictum CDL. a cesare DTWY, ha caes. C, a cess. PR; accessare L(-esare)Q. agusto LQRTY, agus= D. ut describeretur BD(diss.)PLTV; ut censum profiterentur Q gat.^c r cf. ut profiteretur a b ff₂ l q aur., profiteri d e (+ unusquisque in suam ciuitatem et om. u. 2). uniuersus orbis: + terrae G c ff₂ l q; + terrarum b d; uniuersi per orbem terrae Q, un. in orbe terrarum r.

2. hec W. descriptio FO*YZ*(corr. Z¹), descriptio T, discriptio D(diss.)PLMV; professio R b c d ff₂ l q r aur. praeside AFFGJMPX cod. caraf. f l* q r Bentl., ducatum agente s. c. d: a praeside BCD(pres.)PHΘIKLM'O(pres.)QRTVWY(praesidae)Z vg. b c (sic; Belsheim lapsu om. a) ff₂ l^o δ aur. siriae DPLM, sirie T, syrie W. quirino (κυρινον B*) cum PL(quirino)Z et Hieron. Chron. MS. Bodl. A.D. 1 quamuis nomen rectius, cum graecis plurimis (κυρηνίου), scribi uidetur quirinius, ut e.g. in Reuisione Anglic. A.D. 1881, cf. Mommsen Mon. Ancyr. p. 111 sq.: cyrino ABFCDFHΘIJKMM OPQVXY vg. a b c f ff₂ l q r δ aur. gat. Hieron. (Orig.) in Luc. xi. p. 278, cirino RTW, cyreno G, cyrenio d; + nomine PLQR gat. > c.s. CT.

3. profet. DPLR. ciu.: regionem gat., patriam d.

4. om. et pr. LQR. galilea BCDPFGMO, galilia R; galiliae L. ciuitate R. nazaret G. iudaeam (-deam DPGLORWY) sine addit. codd. et 5th cum f δ aur. et gr. Δ 122*: + in cod. caraf.

SC Tisch. cum a b c d e ff₂ l q r et gr. plur. eis τῶν τοῦδ. eis πόλιν κ.τ.λ. uocabatur DFP*. bethlem CDPHJLPRTY, bethlehem vg. eoquodaessededomo C. domu DV. familia: patria gat. a b c f ff₂ l q r et d (eo quod etc. post u. 5).

5. profeteretur DLO; profeterentur R. dispon-sata FCDPFGHΘLQT; sponsa R*, difsponsata cor. sax. > sibi disp. Q. uxore (hux. C.) praegnate (preg. B, praegnante FPHΘIJKLMQVWZ gat. vg. Tisch., pregnante FGOT, prign. D, prig. R, pregnantae C, prenante O* cf. Mt. xxiv. 19, Mc. xiii. 17): cum esset in utero habens P cum ff₂ l q aur.; + de spiritu sancto LQ gat.

6. quum CΘ. aessent C. om. ibi L. > ibi essent Q. inpleti CDPLR. pariret DFP*LR.

7. pannis eum inuoluit: obuoluerunt illum e. reclinauit (ἀνέκλινεν): posuit GP b c f ff₂ l q r aur., conlocauit a, collauerunt e. eum sec. + et possuit L. praesepio codd. plur. (pre. CT, praesipio A*) et vg.: praesepe KVX*Z (praesepe). erat: est D* (corr. mg.). eis (αὐτοῖς): ei FDPKLW55; et M. > locus ei D. diuorsorio CT, deuers. OR; stabu. (sic) e.

8. et pastores (καὶ ποιμένες): pastores autem G a b d e f ff₂ l q r aur. cum graeco D ποιμένες δε. > eadem regione Q; illa regione G a b c ff₂ l q r aur. et reg. illa d e. uigelantes D. uigilias: uigilantes lapsu R. super BDFP*LPW vg.

9. om. ecce G cum gr. NBLΞ, cf. angelus autem e. angelus D. circa illos Q, circa eos gat. cir-

- et timuerunt timore magno
¹⁰ et dixit illis angelus
 nolite timere
 ecce enim euangelizo uobis gaudium
 magnum quod erit omni populo
¹¹ quia natus est uobis hodie
 saluator qui est christus dominus
 in ciuitate dauid
¹² et hoc uobis signum inuenietis infantem
 pannis inuolutum
 et positum in praesepio.
¹³ Et subito facta est cum angelo multi-
 tudo militiae caelestis

- laudantium deum et dicentium
¹⁴ gloria in altissimis deo
 et in terra pax in hominibus
 bonae uoluntatis.
¹⁵ Et factum est ut discesserunt
 ab eis angeli in caelum
 pastores loquebantur ad inuicem trans-
 eamus usque bethleem
 et uideamus hoc uerbum
 quod factum est
 quod dominus ostendit nobis
¹⁶ et uenerunt festinantes
 et inuenerunt mariam

angelus domini. adstitit illis et claritas domini circumfulsit illos. et timuerunt timore magno. ¹⁰ et dixit illis angelus. nolite timere. ecce enim adnuncio uobis gaudium magnum. quod erit omni populo. ¹¹ quia natus est uobis hodie saluator qui est christus dominus in ciuitate dauid. ¹² et hoc uobis signum inuenietis infantem pannis inuolutum. et positum in praesepio. ¹³ et subito facta est cum angelo multitudo militiae caelestis. laudantium deum et dicentium. ¹⁴ gloria in excelsis deo. et in terra pax. hominibus bonae uoluntatis. ¹⁵ et factum est. ut discesserunt ab eis angeli in caelum. pastores loquebantur ad inuicem. transeamus usque bethleem. et uideamus hoc uerbum. quod factum est. quod dominus ostendit nobis. ¹⁶ et uenerunt festinantes. et inuene-

cunfulsit 57h, circumfulsit W. illos sec.: eos DQ. timenunt R. om. timore D* (+ mg.).

10. illis: eis Q. hangelus C; om. D. om. nolite timere M. heuang. C, aeuang. L, aeuangu. D; nuntio gat., adnuntio e f Cypr. Test. ii. 7; εὐαγγελίζω apud Africanos plerumque redditur adnuntio uel bene nuntio. cf. et Cypr. Ep. xxvii. 3.
 11. uobis (βῴν non fluctuat): nobis D^oGWX*Y cor. uat. ('nobis . . . quidam uobis'), Ambr. de fid. iii. 8. hodie C, odie T. saluator C, saluator Q¹ ut uidetur. > hodie saluator uobis J. dominus: domini L r et syr. hr.; iesus d Cypr. Test. ii. 7, iesus dominus e. ciuitatem O*Y. dauid + quae uocatur bethlem L.

12. et ad init.: + cuius G, + huius a b ff₂ l q. hoc + est B^oFOX*Z. > signum hoc uobis G. > signum uobis D. inuenietis L. positum D^oPLR. praesepio codd. pl. (pre. D, pra. O*, praesipio A) et vg.: presepe KV cor. uat., praesepi B^oFZ.

13. subito L. est + autem G* sed eras. cum hang. C, cum angu. D, cum angelis gat.: om. R. militiae (-tie W) caelestis (cel. W) codd. et vg. et f^o aur. cf. militiae caeli d; exercitus caelestis GR a c ff₂ l q r gat., exercitus caelestium b e; militiae caelestis exercitus DL (> exerc. cael.), cf. cor. uat. 'milicie graecus antiqui; in antiphona dicitur exercitus; sunt qui utrosque ponunt.' deum: dominum J.

14. Uersus rubris litt. C. altissimis (s fin. sup. lin. R^{aez}) codd. et vg. et b c e ff₂ l et altis d: ex-

celsis D^oP*GLOP gat. a f l q r d aur. Iren., secundum usum Liturgicum. in hominibus (ἐν ἀνθρώποις) ABCFGIJMOVXZ d d Benth.: om. in F^oD^oPHOK LMPQRT(omnibus)WY vg. a b c e f ff₂ l q r aur. bonae (bone M^oW) uoluntatis (uolupt. CT): bone (corr. bene) uoluntiae d; consolationis d.

15. discesserunt LO* (corr. sax.), discesserunt W. hab C. hang. C, angu. D. celum W, caelum lapsu L. pastores + uero B^oFOZ aur. loquebantur ad (et L) inuicem (ἐλάουν πρὸς ἀλλήλους NB etc.): + dicentes GL (+ λεγοντες N), et + et dixerunt a b ff₂ l; dixerunt ad inuicem c d (alterutrum) e q r et εἶπον πρ. ἀλλ. ADLPTΔ etc., dixerunt alloquentes inuicem d. trans eamus L. husque C; + in D^oP^{mo}JOQRXYZ q r d aur.; + ad P^{mo}(in uel ad) S; + eis P 245. 258, y^{scr}. bethlem ACD^oPJ PQR(betl.)T, bethlehem vg. uidiamus R. om. quod factum est L. quod(sicut Q a c e r, quod sic b) dominus ostendit nobis (δὲ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν) cum B^oFC(hos.)DH^oCIJMQRTVX*Z Par. lat. 13171, B^oC a b c d (demonstrauit) e (notum nobis fecit) f ff₂ l q r d (innotuit uel ostendit) aur. Benth. Eras. (aperuit); quod fecit (faecit G) dominus (in mg. K¹) et ostendit nobis A^oPFGKL MPWX^oY S. ioh. et corp. oxon., 5 S et unus graecus cod. ap. Sabat.; quod dominus et ostendit nobis H (sed et perlineata), uestigium ut uidetur lectionis Amiatinae.

16. et ad init. om. D. uenierunt D. festinanter

- et ioseph et infantem
positum in praesepio
¹⁷ uidentes autem cognouerunt de uerbo
quod dictum erat illis de puero hoc
¹⁸ et omnes qui audierunt mirati sunt
et de his quae dicta erant
a pastoribus ad ipsos
¹⁹ maria autem conseruabat omnia uerba
haec
conferens in corde suo
²⁰ et reuersi sunt pastores
glorificantes et laudantes deum in
omnibus quae audierant et uiderant
sicut dictum est ad illos.

- ²¹ Et postquam consummati sunt dies
octo ut circumcideretur
uocatum est nomen eius iesus
quod uocatum est ab angelo
prius quam in utero conciperetur
²² et postquam impleti sunt dies purga-
tionis eius
secundum legem mosi
tulerunt illum in hierusalem ut sis-
terent eum domino
²³ sicut scriptum est in lege domini
quia omne masculinum adaperiens
uulnam
sanctum domino uocabitur

runt mariam et ioseph. et infantem positum in praesepio. ¹⁷ uidentes autem cognouerunt de uerbo quod dictum erat illis de puero. ¹⁸ et omnes qui audierunt mirabantur de his quae dicebantur a pastoribus ad ipsos. ¹⁹ maria autem conseruabat omnia uerba haec conferens in corde suo. ²⁰ et reuersi sunt pastores magnificantes et laudantes deum in omnibus quae audierant et uiderant. sicut dictum est ad illos. ²¹ et postquam consummati sunt dies octo. ut circumcideretur. uocatum est nomen eius iesus quod dictum est ab angelo. priusquam in utero conciperetur ²² et postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem moysi. adduxerunt eum in hierosolyma. ut sisterent eum coram domino. ²³ sicut scribuntur in lege domini. quia omne masculinum

e gat. om. festinantes et inuenerunt R. inuenierunt D, inuerunt LO (ne sup. lin.); uiderunt e. possitum EPLR. praesepio (pre. DK, praesipio A*Y); presepe V, praesepti FFX.

¹⁷ uidentes autem: et uidentes G. cognouerunt (ἐγνώρισαν NBDL etc. cf. οὐ γινώσκω = ignoro Phil. i. 22): cogitauerunt J; retulerunt (διεγνώρισαν APRΓΔ etc.) e; + eum gat. d. erat: d. est JRT b c e l q, d. fuerat O, d. est erat D; factum est d r ad illos T.

¹⁸ audierunt D; audierant H⁵ cor. uat.* om. et sec. G cod. caraf. Benth. cum a b c f ff₂ l q r δ aur. et gr. his: is W. om. a X. pastoribus M. et de his . . . omnia u r q partim nigriora effecta partim addita in mg. T^{ro}

¹⁹ seruabat X; conseruat R; obseruabat e, intuebatur r. om. uerba F* (+ mg.). hec W. > haec uerba L. conferent Y, conuerens R; committens a d.

²⁰ laudantes dominum LMTQZ (sed corr.) gat. (past. laudantes et benedicentes d.). audierunt et uiderunt R a d. sicuti P. dicta sunt G a b c ff₂ l q.

²¹ postquam: quam exp. H. hocto C, .VIII. DW. circumcideretur (circunc. 5th) sine addit. cod. plur. et uett. plur. cum gr. NABFKLΔ etc. τοῦ περιτεμεῖν αὐτόν: + puer D^{ma}HΘL (puer et)

QRTW vg. cor. uat.* r, et + infantem d e, cum gr. DEGHMV etc. + et ante uocatum Benth. cf. L supra. iesus: iesu F. om. est sec. DO*. hang. C, angu. D. prius O. huterio C. concoep. D, concoepit R. > conciperetur in utero Benth.

²² postquam: sequitur rasura in Θ. inpleti D^{ma}FGLR, compl. CX. purgat.: purificationis R b. eius (αὐτοῦ D al. 6, αὐτῆς min. pauc.): marie W cor. uat. mg.; eorum q δ et αὐτῶν gr. plur. saecundum L. moysi C^{ma}PHΘIJ KLMTQ^{ma}RV vg. Tisch., moysi TW, moy D. tulerunt R. hierusalem (hyer. H, ier. W vg.): graeci hic ἱεροσόλυμα, sed haec forma rarius a Luca usurpatur qui fere semper scribit ἱερουσαλήμ, cf. tamen ad u. 42, xviii. 31, xix. 28, xxiii. 7 ubi hierosolyma et hierosolymis cum paucioribus sane sed bonis codd. legimus; in ceteris uiginti sex locis hierusalem cum graecis et latinis edimus; cf. ad Mc. iii. 8. om. ut sisterent eum domino Y. adsisterent F^{ma}LR; assignarent Q, offerrent a r (offerre δ, ostendere e), statuerent ff₂ l; gr. παραστήσαι. eum: illum F^{ma}RZ*; om. uoluit Benth.

²³ scribunt F^{ma}O*XYZ. omnem M. masculum DRT gat. b c ff₂* l q, masculus e r ut uidetur. uulbam BO*T, uluam F. sanctam R. uocabitur M, uocabitur G.

²⁴ et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege domini par turturum aut duos pullos columbarum.
²⁵ Et ecce homo erat in hierusalem cui nomen symeon et homo iste iustus et timoratus expectans consolationem israhel et spiritus sanctus erat in eo
²⁶ et responsum acceperat ab spiritu sancto non uisurum se mortem nisi prius uideret christum domini
²⁷ et uenit in spiritu in templum et cum inducerent puerum iesum parentes eius

ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo
²⁸ et ipse accepit eum in ulnas suas et benedixit deum et dixit
²⁹ nunc dimittis seruum tuum domine secundum uerbum tuum in pace
³⁰ quia uiderunt oculi mei salutare tuum
³¹ quod parasti ante faciem omnium populorum
³² lumen ad reuelationem gentium et gloriam plebis tuae israhel.
³³ Et erat pater eius et mater mirantes super his quae dicebantur de illo

adaperiens uuluam sanctum domino uocabitur. ²⁴ et ut offerrent pro eo sacrificium domino. secundum quod dictum est in lege domini par turturum aut duos pullos columbarum. ²⁵ et ecce homo erat in hierusalem. nomine symeon. et homo iste iustus. et timoratus. expectans consolationem israhel. et spiritus sanctus erat in eo. ²⁶ et responsum acceperat ab spiritu sancto non uisurum se mortem nisi prius uideret christum domini. ²⁷ et uenit in spiritu in templum et cum inducerent puerum iesum. parentes eius. ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo. ²⁸ et ipse accepit eum in manus suas. et benedixit deum et dixit. ²⁹ nunc dimittis seruum tuum domine. secundum uerbum tuum in pace. ³⁰ quia uiderunt oculi mei salutare tuum. ³¹ quod praeparasti in conspectu omnium populorum. ³² lumen ad reuelationem gentium et gloriam populi tui israhel. ³³ et erat ioseph. et mater

24. hostias QR a aur.; sacrificium d e f r. secundum quod scriptum J; sicut (sicuti C) scriptum CT ex uersu 23. in lege domini ἐν τῷ νόμῳ κυρίου. BFCF^{mo}HΘIKLMOQRTVWX*Z vg. et uelt. om.: om. domini ADP*FG(legem)MPX^cY; om. in l. d. J cum gr. Γ f^{scr}. turtorum R. aut: et PG b. duos: .11. D. columbarum: om. Y; columbinus B e q.

25. > erat homo CP Benth. hierusalem H, hierus D, ierusalem W vg. cui nomen: + erat DPLR b c l r δ; nomine gat. f. simeon PPHIJL TY vg., semion D, semeon R, symon M. iste + erat D, et > iustus erat ff₂. timoratus (εὐλαβής plur. sed N*KFP etc. εὐσεβής): timens e, metuens d, timens deum r. expectans BFMXX². consolationem DPLR(-nes); exortationem a, redemptionem aur., praecē e. hisrahel D, israel GP vg. in eo: in eum G(gf. super eum a d); eo H; in ipso P^{mo}R b c q r, eum ipso l. > sp. erat in eo sanctus e cum gr. plur.

26. et responsum acceperat (accip. PLO*R, acceperit W) = καὶ ἦν αὐτῷ κεχηρηματισμένος: responsum autem acc. G b c ff₂ l q r aur., κεχηρημα-

τισμενος δε ην D, resp. enim acc. e. ab ABFCF GHΘOTXZ: a D^{mo}LJKLMM'QRVWY vg.; om. E*. uisurum D, uisuram R. prius ut uidetur ex primam corr. H.

27. inuenit H*(in exp.). om. in spiritu T. quum CΘ. introducerent R b. > parentes eius puerum iesum R; > parentes (om. eius) iesum puerum Benth. huti C. facerent + ea quae L. saecundum L et u. 29. consuetudinem D.

28. accipit P LQR. ulnas (ullas R): manus CT c e fl q aur.; manibus GJ b r, alas d, amplexum a.

29. dimittis codd. plur. (dem. K) et vg.: dimittes HΘZ*(-tis Z²); dimitte D^{mo}LQR gat. b e r. pacem O.

30. huculi C. salutarem G b e ff₂.

31. parasti in ras. Z; praeparasti PPH'ΘQR, prep. DLT. hante C.

32. gentium: om. d et D^{mo}; oculorum b e Iren. haer. iv. 7. 1 (= Mass. 235) Codd. Uoss. et al. 4. pleuis O*(corr. sax.). tue W. hisrahel D, israel P vg. et 34.

33. erant TX. pater eius et mater codd. 𐤀𐤁𐤇𐤁,

- ³⁴ et benedixit illis sytheon
et dixit ad mariam matrem eius
ecce positus est hic in ruinam
et resurrectionem multorum in is-
rahel
et in signum cui contradicetur
³⁵ et tuam ipsius animam
pertransibit gladius
ut reuelentur ex multis cordibus cogi-
tationes.
³⁶ Et erat anna prophetissa
filia phanuel de tribu aser
haec processerat in diebus multis
et uixerat cum uiro suo annis
septem a uirginitate sua
³⁷ et haec uidua usque ad annos

- octoginta quattuor
quae non discedebat de templo
ieiuniis et obsecrationibus
seruiens nocte ac die
³⁸ et haec ipsa hora superueniens con-
fitebatur domino
et loquebatur de illo
omnibus qui expectabant
redemptionem hierusalem
³⁹ et ut perfecerunt omnia
secundum legem domini
reuersi sunt in galilaeam
in ciuitatem suam nazareth
⁴⁰ puer autem crescebat et confortabatur
plenus sapientia
et gratia dei erat in illo

eius mirantes de his quae dicebantur de illo. ³⁴ et benedixit illos sytheon. et dixit ad mariam matrem eius. ecce hic positus est in ruinam. et resurrectionem multorum in israhel. et in signum quod contradicetur. ³⁵ et tuam ipsius animam. pertransiet gladius. ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. ³⁶ et erat anna profetissa. filia fanuel. de tribu aser. haec processerat in diebus multis. quae uixerat cum uiro suo annis septem a uirginitate sua. ³⁷ et haec uidua. usque ad annos octoginta quattuor. quae non discedebat de templo. ieiuniis. et obsecrationibus seruiens nocte ac die. ³⁸ et haec ipsa ora. stans confitebatur domino. et loquebatur de illo. omnibus qui expectabant redemptionem hierusalem. ³⁹ et cum perfecissent omnia. secundum legem domini. reuersi sunt in galileam in ciuitatem suam nazareth. ⁴⁰ puer autem crescebat. et confortabatur spiritu. et implebatur sapientia.

et d f cum gr. δ π. αὐτοῦ καὶ ἡ μ. BD min.: pater eius et mater eius R(eius sec.) S cum gr. N*L etc.; pater et mater eius S; ioseph et mater eius GL, a b c e f ff²* l q δ aur. cum gr. AEGHKM etc., ioseph et mater iesu r; parentes eius T. hiis W; om. L. que W. dicebatur R.

34. illis: illos BGIJMQR. simeon PHLWY vg., simeon D. maria H. possitus PRL. > hic pos. est (οὗτος κεῖται) GL a b c d e f r Bentl. ruinam et: + in G vg. c d l cor. uat.* om. in sec. J. om. in tert. QR. contradicetur L Bentl. (σημεῖον ἀντιλεγόμενον).

35. pertransibit codd. plur. et P*X^c, vg. r δ et -iuit MO: pertransiet BFCF^{mg}GJKQR(pertransi et)TVX*Z S. ioh. oxon. b c d e f ff²* l q aur., et -iit a. ex in ras. P.

36. erat: t sup. lin. m. rec. Y. profet. OT, profetiza DPLR, prophetesa G, prophetes Z*(-tessa Z'), prophetis Bentl. filia bis scriptum C. phanuel (φανουήλ) APLOQY vg., et fanuel DFJRV: phanuel FHIWX, fanhel BCGOKMMPZ; fanuelis T. azer D. hec W et 37. 38. debus A*(+i A'). septem: .VIII. DRTW.

37. uidua + erat Q^S r, et > erat uidua gat.

husque C. om. ad Y. octoginta PL, octingenta W, hoctuginta C. oc. quatuor P*LP vg., .LXXXIII. DHR(LXXXIII)T(LXXXIII or)VZ. quatt... obsecrationibus litt. min. in ras. scr. K. discedebat Y, discendebat D^{mg}LR, desc. FM; discebat G. a templo P^{mg}R. ieiunis PLO(+i sup. lin.) R. hobsecr. C; obseruationibus FR b, orationibus a d e q. seruiens: + deo D^P(sup. lin. in ras.) LR gat.; + domino e. hac C.

38. ^hora T. ueniens G; adsistens gat. cf. instans d, stans a b f ff²* l q r, adsit e, orans c; gr. ἐπιστάσα, confetebatur D, confitebantur R. loquib. O, loquebantur Y. que D. exspectabant B^P*KLMMZ². redemptionem codd. plur. et vg.: redemt. ACHMTXYZ; + in Bentl. cum gr. AD LXΔ etc. et d δ. hierusalem (hir. R, iher. C, ier. W): israel G vg. a r, israhel L cf. ἐν τῷ Ἰσραὴλ al. aliq. Const. 3. 1, 2, 130 lat. ap. Tisch. T. G. 8.

39. hut C; om. F. perficerunt G. saecundum L. galileam CD^PGLOR(i sup. lin.)W. suam om. T*(+cor.). nazaret T, nazā D.

40. confortebatur L, confortabatur D; + aetate P; + spiritu f q δ aur. et gr. ΑΧΓΔΑΠ etc.

- ⁴¹ et ibant parentes eius per omnes annos
in hierusalem
in die sollemni paschae.
⁴² Et cum factus esset annorum duo-
decim
ascendentibus illis in hierosolyma se-
cundum consuetudinem diei festi
⁴³ consummatisque diebus cum redirent
remansit puer iesus in hierusalem
et non cognouerunt parentes eius
⁴⁴ existimantes autem illum esse in co-
mitatu
uenerunt iter diei

- et requirebant eum inter cognatos et
notos
⁴⁵ et non inuenientes regressi sunt in
hierusalem
requirentes eum
⁴⁶ et factum est post triduum
inueniunt illum in templo
sedentem in medio doctorum
audientem illos et interrogantem.
⁴⁷ (4. 2) Stupebant autem omnes
qui eum audiebant
super prudentia et responsis eius
⁴⁸ et uidentes ammirati sunt.

et gratia dei erat in illo. ⁴¹ et ibant parentes eius per omnes annos in hierusalem. in die sollemni pascae. ⁴² et cum factus esset annorum duodecim. ascendentibus illis in hierosolyma secundum consuetudinem diei festi. ⁴³ et consummatis diebus cum iam redirent. remansit puer iesus in hierusalem. et nescierunt ioseph. et mater eius. ⁴⁴ existimantes illum esse in comitatu et uenerunt iter diei. et requirebant eum inter cognatos et inter notos. ⁴⁵ et non inuenientes eum. reuersi sunt in hierusalem requirentes eum. ⁴⁶ et factum est post triduum inueniunt illum in templo. sedentem in medio doctorum. audientem et interrogantem illos. ⁴⁷ stupebant autem omnes qui eum audiebant. super prudentiam et responsis eius. ⁴⁸ et uidentes eum. admirati sunt.

> conf. et cresc. *b c ff₂*, conualescebat et cresc. *d*, corroborabatur adreſcebat *e*, et *D^{or}*. sapientiae *Z**(sed corr.). gratia: gloria *M*. cum illo *D** (in *mg.*) *P***Q**O**X** *gat*.

⁴¹. parentes eius: ioseph et maria *G* cum *a b c ff₂* (+ mater eius) *l r*. in *pr. om.* *P**(+ *mg.*). iherus. *C*, ierus. *vg.* diae *C*. sollemni *D**P**Θ**L* (-nis) *R*, sollemni *J**M**P**V*, solenni *5^h*. pasce *T**W*, phascae *D*, phascae *P* (*h pr. exp.*).

⁴². quum *CHΘ*. factum *H*. es|||set *X**; fuisse *P**F**H**L**X*²*Y* *δ*; uarie uertunt uett. cum (*om. l*) facti (*om. a*) essent (sunt *d l*) illi (ei *d*) anni etc. *a b d l q*; + iesus *LT c ff₂ aur.* duodecim *P**; .*XII*. *D**F**G**R**W*. ascend. illis: et ascendissent *G b c ff₂ r*, et ascenderunt *a*, ascenderunt *d e*, et cum ascendisset *l. om.* in *G**K**M**V**W* *S**Θ*. hierosolyma (ιεροσόλυμα *ACXΓΔ* etc. sed *om.* *N**B**D**L* min.) *B**X**, ierosolima *R* cf. *ad u. 22*: hierosolymam *A**F* *P**G**Θ**I**J**M**M**Q**V**X*^c *Z* et ihero. *C*, iero. *P* *vg.*, ierosolimam *W*, hierosolymam *H**K**O*, -imam *D**P**L**Y*; iherusalem *T*. saecundum *L*. consuetudinem *D*. decei *V**(*e pr. exp.*). festi: fecisti *R*. secundum etc. ita habent *d e* habentes illum (eum *d*) secundum morem (consuetudinem *d*) per diem festum (diei festi *d*) azymorum cum graeco *D* *ε*χοντες αυτον κατα το εθος της εορτης των αζυμων; et + azymorum *ad fin. a c*.

⁴³. consumm. . . . redirent *om.* *P**(+ *mg.*). consummatisque *R*; et consummatis *G d f δ*, et

cum consummassent *a*, *e. c.* consummati essent *r*, *e. c.* fecissent *e*. cum (quum *C**Θ*) redirent (*n sup. lin. H*): cum reuerterentur *L d*, et reuerterunt *e*, cum iam reuersi essent *r*, reuertentibus illis *a*. iherus. *H*, iherus. *C*, ierus. *vg.* *om.* non *R*. cognou. + eum *D*. parentes: ioseph et mater *G b c ff₂ l* (mater eius neque ios.) *q r δ* et *gr.* *ACX ΓΔ* etc.

⁴⁴. exestimantes *H*¹*Θ*, aesti. *J*; putantes *d*, arbitantes *e*, arbitrati *a. om.* illum *F*. aesse *C*; *om.* *Q*. > esse illum *R*. uenierunt *D*. die *H*. et notos: *om.* *D*; et natos *F**M*; et adnotos *Y*; + in *R*.

⁴⁵. inuenierientes *D**(*ieri exp.*). regresi *P*; reuersi *GLY Bentl.* *a d f r δ. om.* in *J*. hierus *D*, ierus. *vg.*

⁴⁶. et fac. in ras. *A*. inuenierunt *D*, innerunt *Y**(+ ne *Y*¹). illum: cum *D**P*^{mo}*R*. illos: illum *Z*¹. et sec. + testificantem *Z*¹. interrogantem sine add. codd. plur. et *a l* contra graecum: + eos *CTW* *vg.* *Tisch. cor. uat. b c d ff₂ δ aur.*; + illos *BDQRZ** *e f q r* cf. *gr.* *ἐπερωτῶντα αὐτοῦς*. Deficit *P* *ad iii. 4* et infra multis locis mutilus est.

⁴⁷. > audiebant eum uoluit *Bentl.* cum *gr.* οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ. prudentiam *F**C**D**P**F**G**O**Q**R**T**W* (-ciam); intellecto *d*, sapientia *a*. respon||sis *A*; responsiones *P** cf. responsionibus *d δ*.

⁴⁸. uidentes: + illum *G*; + eum *a d Bentl.* cf.

(5. 10) Et dixit mater eius ad illum
fili quid fecisti nobis sic?
ecce pater tuus et ego dolentes quae-
rebamus te
49 et ait ad illos
quid est quod me quaerebatis?
nesciebatis quia in his quae patris mei
sunt oportet me esse?
50 et ipsi non intellexerunt
uerbum quod locutus est ad illos
51 et descendit cum eis
et uenit nazareth
et erat subditus illis
et mater eius conseruabat

omnia uerba haec in corde suo
52 et iesus proficiebat sapientia
et aetate et gratia apud deum
et homines.

III. 1 (6. 3) Anno autem quintodecimo
imperii tiberii caesaris
procurante pontio pilato
iudaeam
tetrarcha autem galilaeae
herode
philippo autem fratre eius
tetrarcha itureae
et trachonitidis regionis
et lysania abilinae tetrarcha

et dixit ad eum mater eius fili. quid fecisti nobis sic. ecce pater tuus et ego dolentes quaerebamus te. 49 et ait ad illos. quid est quod me quaerebatis. nescitis. quia in his quae patris mei sunt oportet me esse. 50 et ipsi. non intellexerunt uerbum quod locutus est ad illos. 51 et descendit cum eis. et uenit nazareth. et erat subditus illis. et mater eius. conseruabat omnia uerba haec in corde suo. 52 et iesus. proficiebat sapientia. et aetate. et gratia apud deum et homines.

III. 1 Anno autem quintodecimo imperii tiberii caesaris. procurante pontio pilato

niso illo *b c ff₂ l q r aur.* ammirati sunt (*cf. Mt. vii. 28*) ADFΘIKMMTVXYZ²: admir. sunt B⁸CFGHJLQQRWZ* *vg. Tisch.*; expauerunt *a b c ff₂ l q r aur.*; de mente facti sunt *d*; + et cum uidissent eum expauerunt L. *om. eius Y.* ad illum: ad filium Q. filii A⁸PLQRY. *sic (οὐτως)* cum B⁸FD⁸PM⁸GH⁸JKMQRVWYZ *vg. b c d e f ff₂ l q r aur.*: *om. AC⁸FI(?)LMOTY ar.* ecce p. t. et ego: *om. G a b ff₂* l*; ecce enim *r*; nam et propinqui tui et ego *e.* dolentes + et tristes D⁸GL *gat. a d e ff₂ l q r et D⁸ οδυνώμενοι και λυπούμενοι.* querebamus CRW.

49. quer. C⁸PM⁸R; quaeribatis O, quaeritis P*. > quaerebatis me *G d e ff₂ l d aur. Benil. cum ordine graeco.* nesciebatis P*L, nescitis *gat.* quia: quoniam QR. hiis LW. patres Y. oportet C. esset R.

50. ipse R. *om. non D.* loquutus C⁸MX. ad eos D *vg.*

51. descendit AD⁸PFHΘKLRV. cum illis DT. uenit + in L. nazaret C, nazareth D. erit G. conseruabat O; seruabat P. *om. uerba P* cf. u.* 19. hec W; + conferens *cor. uat.**

52. ihesus C. proficiat R; profiebat L. sapientia et aetate (*σοφία και ηλικία* ABCXΓΔ *etc.*) cum BD⁸FIJMTORT(etate)WX²Y *Par. lat. 13171* vg. f d*: > aet. et sapientia L *a b c d e ff₂(-tiam) l q r aur. et gr. DL*; sapientia aetate A⁸CFGH(-am et -em)ΘKM⁸QVX*Z; sed et ante

aetate uel etate facile omitti posset. apud F. *om. deum L.* omnes H, omnes R; hominem L.

III. 1. *om. autem pr. T.* quintodecimo: .xii. D. imperii C, imperi R. tyberii W⁵, tiberi BL, tiberis R. caesaris W, cessaris D⁸PLR. procurante R. poncio W. pylato CDLR; + in P*FGLMOX*. iudaeam D⁸PM⁸ORW; iudaea FGHMY, iudea P*L. tetrarcha *pr.* AB⁸FIKMMQVWXYZ *vg.*: tetrarcha CF, tethar. H, tetar. Θ, thetar. G, tethra. L, tetra. DR; tetrarca P, thetarca O, tetharca J, tetarca T. autem sec. . . . tetrarcha *sec. om. G*(+ in ima pag. G¹).* herode . . . tetrarcha *sec. om. D. om. autem sec. Q.* galilaeae FCG HKOZ, -lee W, -liae DR, -lae FLQ. erode O, H|rode L. > herode gal. G¹Q. pilipo R. tetrarcha *sec.* AB⁸FIKMMQVWXYZ *vg.*: tethr. CF, teth. H, tet. Θ, thetr. G, detharacha L, tetrarcha DR; tetharca J, thetarca O, tetarca T. itureae (*cf. mattheus etc.*) A⁸FCGIMVYZ, ituree T (*it om. T**), ituriae DH⁸ΘK⁸W(-ie), ityriae X⁸, iturae PFLR, ityreae X⁸: ituraeae BH⁸JMO(-ae)Q *vg. Tisch. et gr. τῆς Ἰτρουπαίας.* traconitidis PLMORT, thraconitidis F, traconitidi H. regiones Z, regionibus O; *om. D.* Deficit B usque u. 13. lysania A⁸FΘIKLMQVWX *vg.*: lysaniam Z* (*m eras.*), lysaniae O, lysiniae G; lisania CD⁸PJMR, lisaniae H, lissaniae Y, elisania (*pro et lis.*) T. abilinae *codd. plur.* (abilinie W) *et vg. c d et gr. CMVΔ etc. αβιλίνης:* abilenae KMO (*n sup. lin.*). VXZ q

² sub principibus sacerdotum
anna et caiapha
factum est uerbum dei
super iohannem zachariae filium in
deserto.
³ (7. 1) Et uenit in omnem regionem ior-
danis
praedicans baptismum paenitentiae in
remissionem peccatorum
⁴ sicut scriptum est in libro
sermonum esaiae prophetae
uox clamantis in deserto
parate uiam domini rectas facite se-
mitas eius

⁵ omnis uallis implebitur
et omnis mons et collis humiliabitur
et erunt praua in directa
et aspera in uias planas
⁶ et uidebit omnis caro salutare dei.
⁷ (8. 5) Dicebat ergo ad turbas
quae exiebant ut baptizarentur ab
ipso
genimina uiperarum
quis ostendit uobis
fugere a uentura ira?
⁸ facite ergo fructus dignos paenitentiae
et ne coeperitis dicere
patrem habemus abraham

iudaeam. et tetrarcha galileae herode. philippo autem fratre eius tetrarcha itureae. et traconitidis regionis. et lisaniae abiliane tetrarcha ² sub principibus sacerdotum. anna et caipha. factum est uerbum dei ad iohannem. zachariae filium in deserto. ³ et uenit in omnem regionem iordanis. praedicans baptismum paenitentiae in remissionem peccatorum. ⁴ sicut scriptum est in libro sermonum esaiae prophetae dicentis. uox clamantis in deserto. parate uiam domini. rectas facite semitas eius. ⁵ omnis uallis implebitur. et omnis mons et collis humiliabitur. et erunt praua in directum et aspera in uias planas. ⁶ et uidebit omnis caro salutare dei. ⁷ dicebat autem ad turbas quae ueniebant ut baptizarentur ab eo. progenies uiperarum. quis ostendit uobis fugere ab ira uentura. ⁸ facite ergo fructus dignos paenitentiae et ne incipiat dicere intra uos patrem habemus abrahaam. dico enim uobis.

(-aenae) *aur.* et *gr.* N^oEGHKL etc. ἀβιληνης; abilianae CD^oPJLR et abiliane QT, abiliane ff², cum *gr.* D*αβιλιανης et a b e f r, abilianetis d. tetrarcha *tert.* A^oEPFIKMMTQVXYZ *vg.*: tethr. C, teth. GH^o, tetrarcha DR; tetharca J, thetarca O, tetrarca TW (a *pr. sup. lin.*), tethrarcha L.

2. Uoluit principe *Bentl.* cum *gr.* ἐπὶ ἀρχιερέως. caiapha (καϊάφα N^oABLXTA etc.) cum AFH^oQ *q aur.* (caiafā) et caiafa M: caipha (καϊφα CD *tantum*) ^oFC (caypha) D^oP^oMGJ^oKLMOVWXYZ *vg.*, a b c d e (capha) f ff² δ (*super* καϊαφα), caifa P*RT, chaipha I. dei (τοῦ θεοῦ) ACFMOQTZ a b e f δ *Bentl.*: domini D^oPGH^oIJKLM^oRV WXY *vg.* c d (non D) ff² q r *aur.* Ambr. iohannem ^oFD^oPH^oIJKLMM^oOQRVX^o5, iohannem S^oC: iohannem ACFGTYZ. zacharie W; zachariae ^oFCFHJKO (zacca.) TZ; + et R. deserto D.

3. regionem iordanis: iordanē T. predicans D. baptismum DL(-tinum)R. poen. DR *vg.*; pen. PL et penitencie W. remissionem RY; remissione JZ.

4. inc. uers. 4 uox clamantis ^oH. sicut: + scut R. scribuntum ^oFGOTXYZ. sermonem R. esaiae AFF (*e Mat.*) GH^oIJOXY^o5 uell. paene omn., hesayae C, aesariae Q^o, essaiae R, esayae T: isaiae D^oP^o(iss.)

KMMTVZ^oH^oS^oC c, issaiae L, isaie W. profetae D^oFLOR. clamantes L. deserto D. saemitas C.

5. omnes ualles O. implebitur CD^oPL, impleuitur O, implebuntur G; replebitur RZ*. omnes *sec.* O (o *sup. lin.*). colles R. humiliabitur O. erunt + omnia L. directa H, dirta L* (+ ec *in mg.* L¹); deserta lapsu Z*. asperas O* (s *fin. exp.*). planas + et uidebitur maies domini Q r (maies-tatis.)

6. uideuit O. nis caro in ras. K. salutarem GX a b d e ff² r *aur.*, cf. ad ii. 30. dei + nostri T.

7. decebat L, dicebant R. exhibant W *vg.*, exiebat R; exierant G. baptizarentur LR, baptitz. D. ab ipso: coram ipso b l^o q r; in conspectu eius d e; ἐναντίον αὐτοῦ D^o; + o DQ. genimina P*H* (*corr.* P^oH¹)X; generatio GLQ b ff² l q r; progenies J a c d e f. quid V, quod L. hostendit C. fugire GOY. uentura: futura D^oP^oML (futra) QR, non autem uell.; correctio forsitan ex graeco τῆς μελλούσης ὀργῆς; uel ex *Matt.* iii. 7.

8. fructos G*HOX. dignus IY; sequitur ras. in P. poen. D *vg.* pen. PLR, penitencie W. coeperitis Y, caeperitis D, cep. W; incipiat d f; ueletis T, uellitis a, δοξήθητε Γ 252, δοξήτε L; ex

dico enim uobis quia potest
 deus de lapidibus istis
 suscitare filios abrahamae
⁹ iam enim securis ad radicem arborum
 posita est
 omnis ergo arbor non faciens fructum
 exciditur
 et in ignem mittitur.
¹⁰ (9. 10) Et interrogabant eum turbae
 dicentes quid ergo faciemus?
¹¹ respondens autem dicebat illis
 qui habet duas tunicas
 det non habenti
 et qui habet escas

similiter faciat.
¹² Uenerunt autem et publicani
 ut baptizarentur
 et dixerunt ad illum
 magister quid faciemus?
¹³ at ille dixit ad eos
 nihil amplius quam constitutum est
 uobis faciatis
¹⁴ interrogabant autem eum
 et milites dicentes
 quid faciemus et nos?
 et ait illis neminem concutiatis
 neque calumniam faciatis
 et contenti estote stipendiis uestris.

quia potens est deus de lapidibus istis suscitare filios abrahamae ⁹ iam enim securis. ad radices arborum posita est omnis ergo arbor. non faciens fructum bonum excidetur et in ignem mittitur. ¹⁰ et interrogabant eum turbae dicentes. quid ergo faciemus. ¹¹ respondens autem dicebat illis. qui habet duas tunicas. det non habenti. et qui habet escas. similiter faciat. ¹² uenerunt autem et publicani. ut baptizarentur. et dixerunt ad illum magister. quid faciemus. ¹³ ad ille dixit eis. nihil amplius. quam quod constitutum est uobis exigatis. ¹⁴ interrogabant autem eum. et milites dicentes. quid faciemus et nos. et ait illis neminem concutiatis neque calumniam faciatis. sed contenti estote stipendiis uestris.

Matt. iii. 9; et neque peritis Q (*pro et ne coop.*) abemus C. abraham LR, abraam DT(habr.)W. dico + et M. enim: autem GL. uobis quia in ras. K. quia V; quoniam T. potest *codd.* plur. b δ aur. *Bentl.*: potens est HΘKMX *vg.* (non *cod. caraf.*) a c d e f ff₂ l q r *Iren. (ter) Ambr. de:* ex W. filius G. abrahamae R, abrahe CT(habr.) W, abrae D; abraham L.

9. securus G. radicem (τὴν ρίζαν) *codd.* plur. *vg.* a b d ff₂ l q δ: radices CDE^mGLRTV *S. ioh. et corp. oxon. cum c e f r aur. arborum codd.* plur. H: arboris KXZ⁵ S. possita D^{PLR}. ergo: enim KOZ. arbor: + bona Z*; + quae DL. fatiens G; facit D. fructum sine add. AGH*MOPQXY a ff₂* aur. *Bentl. Orig.* 4. 128, 129, *Ir. Mass.* 279 *MSS.*: + bonum (καρπὸν καλόν) FCD^{PH}ΘIJ KLMRTVWZ *vg.* b c d e f ff₂ l q r δ; bonum ex *Matt.* iii. 10 *irrepsisse uidetur;* cf. *Tisch. ad loc.* exciditur (κόπτεται) AGLMXZ d *Bentl.*: excidetur FCD^{PH}ΘIJ KLMOPQRTV WY *vg.* a b c d e f ff₂ l q r δ aur. *Iren. l. c.* in FCD^{PH} KLMOPQWXYZ *vg. uett. plur.*: om. AG HΘMRTV b (igne), sed in facile ante ignem excidere posset. mittitur (βάλλεται) AGMOX YZ* d *Bentl.*: mittetur FCD^{PH}ΘIJ KMPQR TVWZ² *vg.* a b c e f ff₂ l q δ aur. *Iren. l. c.* Ad hunc uersum explicat L.

10. eum: om. P*(+mg.). turbe W. fatiemus G; + ut uiuamus G *gat. b q*; + ut salbi simus d *cum gr. D et syr. cu.*

11. abet C bis. duas: .11. D. tunicas D^{PR}. det + unam G *cf. syr. cu.* det unam ex eis. abenti C, benti R. hescas C, aescas D.

12. nenerunt D. om. autem et T. puplicani D^{PR}. huti C. baptizarentur D^{PR}.

13. at(ad O) ille dixit ad eos(illos D* *corr. mg.*): quibus ipse ait M a. nichil W. hamplius C. nihil ampl. quam inter lin. M. quam sine add. A:FFHΘOQY δ *gat.*: + quod (*cf. τὸ διατεταγμένον*) B^F(non C) DGIJ KMMPTVWXXZ *vg. uett.* (aduersus quod d); + est C; om. R. constitutum H; praeceptum d e. faciatis: exigatis D *f gat.*, et > nihil amplius exigatis quam etc. GM b c d ff₂ (amplius + quod) l q r, n. a. egeritis e, n. plus exegeritis a; D^r μηδεν πλεον πρᾶσσεται παρα το διατεταγμενον υμειν.

14. interrogauerunt G b c d ff₂ l q r. om. autem FT. > autem interrogabant R. eum sup. lin. R; illum F^{PH}*KOVXZ *cor. uat.* b e q δ.* > nos (om. et) quid faciemus M^t a δ. illis om. T*(+mg. *m. rec.*). concutiatis W. calumnia Z*(*corr. Z²*), calumpniam W; calumpniatis D. fatiatis G. et tert.: sed S f l. contenti: sufficientes a d. stipendis P, -tis R.

- ¹⁵ Existimante autem populo
et cogitantibus omnibus
in cordibus suis de iohanne
ne forte ipse esset christus
¹⁶ (10. 1) respondit iohannes dicens omni-
bus.
Ego quidem aqua baptizo uos
uenit autem fortior me
cuius non sum dignus
soluere corrigiam
calciamentorum eius
ipse uos baptizabit
in spiritu sancto et igni.
¹⁷ (11. 5) Cuius uentilabrum in manu eius
et purgabit aream suam

- et congregabit triticum in horreum
suum
paleas autem comburet
igni inextinguibili
¹⁸ multa quidem et alia exhortans euan-
gelizabat populum.
¹⁹ (12. 2) Herodes autem tetrarcha
cum corriperetur ab illo
de herodiade uxore fratris sui
et de omnibus malis quae fecit he-
rodes
²⁰ adiecit et hoc supra omnia
et inclusit iohannem in carcere.
²¹ (13. 1) Factum est autem cum baptiza-
retur omnis populus

¹⁵ sperante autem populo. et cogitantibus omnibus in cordibus suis de iohanne. ne forte ipse esset christus.

¹⁶ respondit iohannes dicens omnibus. ego quidem baptizo uos aqua. uenit autem fortior me. cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. ipse uos baptizauit in spiritu sancto et igni.

¹⁷ habens uentilabrum in manu sua. et purgauit aream suam. et congregauit triticum in horreum suum paleas autem comburet igni inextinguibili. ¹⁸ multa quidem et alia exhortans euangelizabat populo.

¹⁹ herodes autem tetrarcha. cum argueretur ab eo de herodiade uxore fratris sui. et de omnibus malis. quibus fecit herodes ²⁰ adiecit. et hoc supra omnia. et inclusit iohannem in carcere. ²¹ factum est autem cum baptizatus esset omnis populus. et iesu baptizato et orante

15. existimantis R; arbitrans M^a, sperante f, cum speraret e; expectantes d, gr. προσδοκῶντος. cogitantibus: cogitationibus R. om. omnibus J. iohanne SC. fortet D (t fin. exp.). esset + et D.

16. respondens D. iohannis P¹K¹OR; iohannes SC; om. M. dixit D. om. omnibus M. om. aqua V. baptizo DR; baptizauit V. > baptizo uos aqua Q; > uos in aqua baptizo M; + in paenitentia G(-am)MQ(pen.)R gat. cum a b c d ff₂ l q r, in aquam paenitentiae e; + εἰς μετάνοιαν CD. uenit (ἐρχεται) BD²FG¹IJKMMQ¹RVZ gat. cod. caraf. cor. uat.* Benth. et uett. a d e f ff₂* l r₂ δ; ueniet AFCHOTWXY vg. Tisch., b c ff₂* q r aur. Erasmi. om. me D. corrigiam S, corregiam D. calciamentorum R, calceamentorum J vg. om. eius S et Iunta 1534. ipse + autem D. baptizabit D²; baptizauit BMMOR(babt.)X. om. in B. igne W.S.

17. cuius: et G ff₂ q; habens M^a b c e f l r, et ferens c. uentilabrum O. eius: sua DM^a a c e f l r. om. et pr. M. purgabit FCD²FGH¹IJKRVW XZ³ vg.; purgauit ABMMOT(r sup. lin.)YZ*; mundabit Q (emundet e). aream C. congregabit codd. plur. et vg.: congregauit BMMOT YZ*. triticum FCI*JOTXZ; triticum ut uidetur M; + suum R. in horreum: om. DT*; in oreum

T^{mo}; in repositionem d. suum litt. min. R. paleas R. comburet (cf. Mt. xiii. 30. 40) HMV WX²Y vg.: comburet rell.; om. D. inextinguibile M, inextinguibili O.

18. exortans C²FGHRTYZ. euangelizaba¹ G; euangelizabat D. populo CG¹OOQTW vg. f l^o δ. > populum euang. M.

19. herodis pr. D²P¹GR. tetrarcha codd. plur.: tethr. C, teth. M, tet. H¹, thet. G, tetrarcha DR; tetrarcha T, thetrarch[ca] O, tetharcha J. quum C¹. illo: eo M. herodiade R, herodiadae BY, herodiadem X. uxore C, uxorem X. om. et M. faciebat gat. uoluit > quae fecit malis Benth. cf. propter omnia quae fecit nequissima e, de omnibus quibus f. malis d. et gr. (exc. N*) περί πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν. herodis sec. R gat., erodis D.

20. et pr. om. M. super DGMR vg., supera O*(e exp.) et sec. litt. min. sup. lin. R; om. Q. inclusit D. iohannem codd. et 5¹h, iohann. SC: iohannem ABCTVZ. in carcere (ἐν τῇ φυλακῇ) AF¹CPH¹OMTXV SC cod. caraf. b d f ff₂ l r δ aur.: in carcerem BDGIJKMOQRVWZ 5¹h a c e g.

21. om. est pr. D. bapt. DR, baptizarentur Y* (n exp.). omnes O*. iesu C. baptizato D, baptizati R. horante C. opertum R. celum W.

et iesu baptizato et orante
 apertum est caelum
²²et descendit spiritus sanctus
 corporali specie
 sicut columba in ipsum
 et uox de caelo facta est
 tu es filius meus dilectus
 in te complacuit mihi.
²³(14. 3) Et ipse iesus erat incipiens
 quasi annorum triginta
 ut putabatur filius ioseph
 qui fuit heli
²⁴qui fuit matthat

qui fuit leui
 qui fuit melchi
 qui fuit iannae
 qui fuit ioseph
²⁵qui fuit matthathiae
 qui fuit amos
 qui fuit naum
 qui fuit esli
 qui fuit naggae
²⁶qui fuit maath
 qui fuit matthathiae
 qui fuit semei
 qui fuit iosech

apertum est caelum. ²²et descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba super ipsum. et uox de caelo facta est dicens tu es filius meus dilectus in quo bene complacui.

²³et ipse iesus erat fere annorum triginta. sicut extimabatur filius ioseph

1	2	3	4	5	6
fili heli	fili melchi	²⁵ filii matthathiae	fili eslim	²⁶ filii mahat	fili semei
²⁴ filii mathi	fili ianne	fili amos	fili naggas	fili matthatiu	fili ioseph
fili leui	fili iose	fili naum			

22. descendit DPGIMR. speciae CGO. sicuti C. columbam Q. ipsum; illum P^{ms}. celo W. facta: audita X*. in te + bene D e, in quo + benef. complacuit mihi ABFJMOQV5H, et compl. m. C²FGHΘIMRTXZ* aur.: complacui mihi W5C, complacui mihi DKVZ^o et compl. sine mihi f q δ, sensi e; sed pro tu es f. . . mihi legunt uett. plur. filius meus es tu ego hodie genui te a b c d ff²* l r Hil. ter, codd. lat. ap. Aug. de cons. euang. 2. 31, Faust. ap. Aug. contr. eundem 23. 2 etc., cum graeco D uos μὲν εἰ σὺ ἐγὼ σημερον γεγεννηκα σε.

23. ihesus C. uoluit > erat iesus Benti. cum ff² δ et ord. graeco, incipiens: om. M e f, gr. 124 syr. sch. aeth. quasi (quassi R): fere M b c ff² l q; > fere annorum xxx incipiens a δ (quasi). triginta: xxx FDMRTVWZ. ut: quod G b c ff² l q aur., qui r. putabatur: putaretur AY; existimabatur a, extimabatur f, uidebatur d q, uid. et dicebatur b; + esse DG b c d e ff² l q. Nomina generationum ut habentur in d ad finem capituli transcripsimus; uett. rell. cum codd. uulg. ubi orthographia multum discrepent posuimus; plures habent semper cum uulg. qui fuit b c l q aur., filius semper ff² r, filii e f, qui fuit et quibus et saepius qui a; nihil supra rōd nisi ad init. qui fuit δ. filius + ii et ante qui fuit + iii etc. T. haeli C, eli RT b, elii e. om. qui f. heli q. f. matthat (u. 24) c.

24. matthat BFΘKMMOTZ5H et matthat gr. ABEGH etc.: mathat VW5C, mattat AHY, matnat J, matthat C, matthat IX (μαθθαθ Ν);

matha Q, matha P, mathae R, mathiae DG, matthiae ff² l, matheae a, matthei b e q, matthatiae r. fuit sec.: fui R. melci HT. qui f. iann. ad q. f. menna u. 31, post q. f. iesse u. 32 ponit W. iannae (iavvai NBLΔ) AFDHIMRXY, iannae BCJZ: ianne PFGKMOQVW5H, ianne ΘT5, anne a, annae e. iosech C.

25. matthathiae AFH(-ia)ΘIJKMMQXZ*5H: matthathiae C, mathathiae D²PR5C, et -thie TY, mattathiae VZ^o, matathie W, matthatiae G, matthiae BO* (mattathiae O^o) ff² l^c. om. qui f. matth. q. f. amos a b c e l*, om. q. f. matth. r, sine auctoritate graeca. hamos C. naum D²PQR, nahum C5C, natum e, anum ff², hesli 55C, haesli C, hessi H, essau R, elli W, eslim f, seddi a, sedi b ff² r, aedi e. naggae codd. plur.: nagae R, nasgae X*, maggae H (forsan nag. H*)Θ b, nagge KQTW vg., magge c, nange r, nance a l*.

26. maath codd. plur. (a sec. sup. lin. R): mahath vg. Tisch., maathi D, maatha P^{ms}, maat B, naath T, manat J; om. q. f. maath a b c e l* sine auct. graeca. matthathiae codd. plur. et 5: matthathiae C, mathathiae D²PRY5C, et -thie TW, mattathiae V5H, matathiae K, matthatiae G, matath Z^o, mathath Q; matthiae r, matthiani ff², om. aur.; + qui fuit iae Q. semey C, symei JQ, semeia a, semein b e. iosech (ιωσηχ NBLT etc.) BCDGΘKMO*T b et iosec APHYZ c e, oseae l*, osech r, osoch aur., osehc ff²: ioseph FIO, QRVWX vg. a f q δ et ιωσηφ AXΔΛΠ, ioseth

qui fuit ioda
²⁷ qui fuit iohanna
 qui fuit resa
 qui fuit zorobabel
 qui fuit salathiel
 qui fuit neri
²⁸ qui fuit melchi
 qui fuit addi
 qui fuit cosam
 qui fuit helmadam
 qui fuit her
²⁹ qui fuit iesu
 qui fuit eliezer
 qui fuit iorim
 qui fuit matthat

qui fuit leui
³⁰ qui fuit symeon
 qui fuit iuda
 qui fuit ioseph
 qui fuit iona
 qui fuit eliachim
³¹ qui fuit melea
 qui fuit menna
 qui fuit matthata
 qui fuit nathan
 qui fuit dauid
³² qui fuit iesse
 qui fuit obed
 qui fuit booz
 qui fuit salmon

1	2	3	4	5	6
fili iudae	fili nerim	fili her	fili leuii	fili eliachim	fili dauid
²⁷ fili iohanna	²⁸ fili melchi	²⁹ fili iesu	³⁰ fili symeon	³¹ fili mele	³² fili iesse
fili resa	fili addi	fili heliezer	fili iudae	fili mainan	fili obed
fili zorobabel	fili cosam	fili ioram	fili iosef	fili matthata	fili booz
fili salatiel	fili elmodam	fili matthat	fili ionae	fili nathan	fili salmon

JM. ioda (ioda NBL etc.) *codd. plur. et P*O**: iuda BD^PMO⁹KO⁹(iudae)RT(-de)VWX *vg. a c q*, iudae *b e f ff₂ l r*; *deinde additum est in C manu recentiori* qui fuit melec qui fuit mainan qui fuit matha.

27. iohana W, ioanna Z^{SC}, iona KV, ionae b, ione q. ressa Q, rassa R, resae a b, sarec e. zorobabel P, sorobabel Y, zorbba Q, iorobabel D, hiorababel R *et contra u. 29* sorim uel zorim Pⁱ QR *pro* iorim; *om. l**. salatiel O^c(-theilO*)T, salathiel BCYZ, salathel D.

28. fuit sec. R. addi: dadi D, ado J, asdi e. cosan IJM^{SC}, cosa H, cusam F, chosam C^PKOZ, cosae b q r, chosae l, caese e. helmadam (ελμαδαμ NBL etc.) *codd. plur. et* -dan GIJMT, -da X*, elmadam D^PQR ²⁸SC *ff₂*, -dan 5 a, etmadam e, thelmadam B, hermadam a, elmedae r: helmodam (ελμωδαμ AXΔΔΠ etc.) O^cV *aur.*, elmodam KW *f q δ*; *deinde* fuit R. her *codd. plur. et vg.*: er BJKOQR*TVWZ a b c *ff₂ l q r δ*, ier e; *et gr. ἥρ* EHKS⁹Δ etc.; + filius zoses *ff₂*.

29. iesu plene BD^PJKQVWZ *vg. a b c e f ff₂ r*: ihesu ACTV; hiesu FGHΘIMMOX *l aur.*; iessu R; iose q *δ cum graecis* AEGHKM *al. plur.*; *uide ad Mt. i. 1.* haeliezer C, heliezer MTO, heliazar G, elizer R. iorim: ioram I^s, sorim R, zorim PⁱQ, zoris r. matthat (ματθαῖ B^cGHM *al. plur.*) BJKOVZ⁹ ²⁹l, mathat QTW^{SC}, mathtath C, matthath IX, mattath P; matthat AFHΘMMY,

mattad G; mathae D, mattha b, mathathiel R, matal e; matthatae a, matthatam c, matthim *ff₂*, matthan q *cum gr. Γ i al. pauc. ματθαῖ*.

30. simeon PHΘKMTW *vg.*, semeon DQR, symae b. ioseph T. eliachim A⁹FPGHI*JRW XY *et hel. OZ*, hael. C: heliachin Mⁱ, eliachi B; eliacim ΘKMQT⁹ ³⁰l, hel. V; eliakim ³⁰SC *Tisch. cum graeco* ἐλιακέμ. *om. qui fuit el. usque ad qui fuit menna u. 31 D.*

31. melea (μελεα): melcha P*JQRT⁹ ³¹SC *aur.*, melca ³¹l *cod. caraf.*, mecha *gat. et Chron. 458 ap. Tisch. T. G. 8* μελχ⁹ea; melsiuac *ff₂*. *om. qui fuit melea a b e l* r.* mennae Z; menan KW q, enam a e l* r, enan b *cum gr. μεναν Γ minusc.*; maenan V, *cf. C ad. u. 26*, mainan f, aenam *ff₂* *cum gr. μαῖναν* EGHK etc. matthata A⁹F⁹*HM MOXY, matata W, mathatia T, matthatae G: matthatha ΘZ⁹ ³¹l *Tisch.*, mattatha (*gr. plur. ματθαῖ*) BIK, mathatha ³¹SC, mathtatha C, mattathi V, matthathia J, mathathia PⁱQ, mathathiae R, mathathiam D. natham D^PMO⁹Q; natha P*; mattan q. nathan . . . gesse *in ras. T.*

32. iessae B, gesse T, esseiae e; *hic sequitur* qui fuit ianne . . . menan *in W*; *uide ad u. 24.* obedh C, iobed c; obeth DGRT a b *ff₂ l q aur.*, iobeth δ. booz (βοός EGHK etc.) *codd. plur.* (boboz C) *et vg.*: boos DQ, bos R *cum gr. βοος* N^cABDL etc. qui fuit naasson *in mg.* B. nahasson C, naason P⁹HOWY, nason R.

qui fuit naasson
³³ qui fuit aminadab
 qui fuit aram
 qui fuit esrom
 qui fuit phares
 qui fuit iudae
³⁴ qui fuit iacob
 qui fuit isaac
 qui fuit abraham
 qui fuit tharae
 qui fuit nachor
³⁵ qui fuit seruch
 qui fuit ragau
 qui fuit phalec
 qui fuit eber

qui fuit sale
³⁶ qui fuit cainan
 qui fuit arfaxat
 qui fuit sem
 qui fuit noe
 qui fuit lamech
³⁷ qui fuit mathusale
 qui fuit enoch
 qui fuit iared
 qui fuit malelehel
 qui fuit cainan
³⁸ qui fuit enos
 qui fuit seth
 qui fuit adam
 qui fuit dei.

1	2	3	4	5	6
fili naasson	fili iudae	fili nacor	fili sale	fili lamech	fili cainan
³³ fili aminadab	³⁴ fili iacob	³⁵ fili seruch	³⁶ fili cainan	³⁷ fili matusale	³⁸ fili enos
fili aram	fili isaac	fili ragau	fili arfaxad	fili enoc	fili seth
fili esrom	fili abrahae	fili falech	fili sem	fili iared	fili adam
fili fares	fili thare	fili eber	fili noe	fili maleleel	fili dei

³³ amminadab D. aram BC(haram)DIJMO^c QRTVWX *vg. cum gr. uide infra*: aran AEFPG HOKMO*YZ; + qui fuit ioaram *δ*, + fili irram *e*, + ioram *δ*, *et gr. τοῦ ἀρὰμ τοῦ ἰωρὰμ* KMSVΔΔ *etc. sed Tisch. T. G. S. τοῦ Ἀδμεῖν τοῦ Ἀρρεῖ cum NB LXI^a al. mu., sed τ. ἀρὰμ simpliciter ADEGH etc.* esdrom G, esrum D, esram R, asrom Q, esron *vg.*, hesron C. fares Q. iude TW.

³⁴ isac PRZ, issaac D, ysaac W, ysahac C. abraham QR, abraam DT; abraha X; abrahae IKMO*VZ *vg. f ff.*, -he O*W. tharae ABFCG HMMOQVX, tarae Z: thare DΦΘIJKRTWY *vg. Tisch., iarae e.*

³⁵ seruc R, sarug *vg.* ragauh C, raugau R, nagau D *r.* phalec (φαλεκ NBDL *etc.*) cum ABD HΘJXY, falec M *e l*, falac R, phalech CPG OW, palech Φ, falech ΘMT *f*, phaleh I: phaleg FKVZ *vg.*, faleg Q *a et φαλέγ* AEGHKM *etc.* heber ΦCW *vg.*, aber *l*. salae CFI, sala Q, salec *b*.

³⁶ cainan (καῖναν uel καῖναν) BDΦFGJKMO QRTVWZ *vg. Tisch. cf. u.* ³⁷: chainan AFHΘI MXY(chainan V*), chaynan C; thamon *e.* arfaxat AC(-ath)PFGHΘKMMQRTXY *et* arphaxat ΦJOVWZ: arfaxad BDI, arphaxad *vg. Tisch. cum gr. ἀρφαξάδ.* sem: seth *e.* noe GR. lamech QTW, lamach F, lameth J *e*, lameci *a.*

³⁷ mathusale DΦHMTQR *vg.*, *et* mathusalae BFCΘIMVX: matusale JKO*W, -lae FGT;

mathusale AO*Y, -lae Z. aenoch C, henoch *vg.*, enoc FQRY. iared (λαπεδ) *codd. plur. et vg. et* iered D, iored Q: iaret KVZ *q aur.*, iareth CPGR *r, et laper NB**; alet *e*, zareth *ff.* malelehel AFFHIXY, malahel D, melehel C: maleleel BΦΘJKMMVZ, maleleel Q, malaleel OW *vg.*, maleel G *a*, malleel T, malelel R *ff.*, malelehec *q, om. e.* cainan *codd. plur. et vg.*, caynan T: chainan ΦHΘX, chaynan C.

³⁸ aenos C, henos *vg.* seth H*, sedth H¹; set Q; sem *l*. dei: + generationes LXXV K'Z^{rec}; + LXXV Φ.

Nomina generationum in d: filius ιωσηφ ioseph, qui fuit iacob, q. f. matthan, q. f. eleazar, q. f. eliud, q. f. iachin, q. f. sadoc, q. f. azor, q. f. eliacim, q. f. abiud, q. f. zorobabel, q. f. salathiel, q. f. ieconiaie, q. f. ioacim, q. f. eliacim, q. f. iosia, q. f. amos, q. f. manasse, q. f. ezechia, q. f. achas, q. f. ioathan, q. f. ezechia, q. f. amasiu, q. f. ioas, q. f. ochoziae, q. f. ioram, q. f. iusafad, q. f. asaph, q. f. abiud, q. f. roboam, q. f. solomon, q. f. dauid, q. f. iesse, q. f. obed, q. f. boos, q. f. salomon, q. f. naasson, q. f. aminadab, q. f. aram, q. f. asron, q. f. fares, q. f. iuda, q. f. iacob, q. f. isac, q. f. abraham, q. f. thara, q. f. nachor, q. f. seruc, q. f. ragau, q. f. phalec, q. f. eber, q. f. sala, q. f. arphaxad, q. f. sem, q. f. noe, q. f. lamech, q. f. mathusala, q. f. aenox, q. f. iared, q. f. maleleel, q. f. ainan, q. f. aenos, q. f. seth, q. f. adam, q. f. dei.

IV. ¹(¹⁵, ²) Iesus autem plenus spiritu
sancto
regressus est ab iordane
et agebatur in spiritu in desertum
² diebus quadraginta
et temptabatur a diabolo.
(¹⁶, ⁵) Et nihil manducauit in diebus
illis
et consummatis illis esuriit
³ dixit autem illi diabolus
si filius dei es dic lapidi huic
ut panis fiat
⁴ et respondit ad illum iesus
scriptum est quia non
in pane solo uiuet homo

sed in omni uerbo dei.
⁵ Et duxit illum diabolus
et ostendit illi omnia regna
orbis terrae in momento temporis
⁶ et ait ei
tibi dabo potestatem hanc
uniuersam et gloriam illorum
quia mihi tradita sunt
et cui uolo do illa
⁷ tu ergo si adoraueris coram me
erunt tua omnia
⁸ et respondens iesus dixit illi
scriptum est dominum deum tuum
adorabis et illi soli seruies.
⁹ Et duxit illum in hierusalem

IV. ¹ Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est ab iordane et agebatur in spiritu in desertum ² diebus quadraginta. et temptabatur a diabolo. et nihil manducauit in diebus illis. et consummatis illis diebus postea esuriit. ³ dixit autem illi diabolus. si filius dei es dic lapidi huic. ut panis fiat. ⁴ et respondit ad illum iesus dicens. scriptum est. quia non in pane solo uiuet homo. sed in omni uerbo dei. ⁵ deinde duxit illum in hierusalem. et statuit eum super pinnam templi. et dixit illi si filius dei es mitte te hinc deorsum ¹⁰ scriptum est enim. quod angelis suis mandauit de te ut conseruent te. ¹¹ et quia in manibus tollent te. ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. ¹² et respondens iesus ait illi. scriptum est. non temptabis dominum deum tuum. ⁵ et duxit illum diabolus iterum in montem excelsum. et ostendit illi omnia

IV. 1. ihesus *plene* C. plenus: *om.* V; + ab X*; + in X^c. sancto: *ita* A non sancto *ut legit Tisch.* regresus PR. hab C; a M^oQRW *vg.*; *om.* O*. iordane C. aiebatur B. in *pr.*: hab C, a D. in desertum (*eis τὴν ἐρημον gr. plur.*) ABFD(dis.)P^mJKMQRVWZ^c *cod. caraf. et c e (eremum) f l d^c: in deserto C P*GHIMOT XZ(dis.)5H a b d ff₂ q r d* aur. et gr. ἐν τῇ ἐρήμῳ NBDL.*

2. + in *ad init.* Q. quadragenta P; .XL. DOR VWZ. temptabatur AMTXYZ: tempt. BFCDEP GHΘIJKMQRVW *Tisch.*; tent. *vg.* diabulo BCDPIRY. nichil W. manducabit HZ. illis *pr.*: his Q. consummatis G. hesuriit C, essuriit D, essurit R.

3. illis R. diabolus CDP*, zabulus P¹Q, sabulus R. > es dei (*εἰ τοῦ θ.*) *Bentl.* dic ut hii lapides panis fiant T *et d.* ut lapides isti p. fiant *d r aur. cum gr. D 31^{en}.*

4. et *om.* G. respondens T *d e.* ad illum: illi T. scriptum FGOTXYZ. est + enim R. > solo pane ΘT *vg.* uiuet (*ζῆσεται omnes hic et Matt.*) ABFP*GHIKMOVXYZ*H *Bentl.* a b c d f ff₂ l* q r *aur.*: uiuit CDP¹ΘJMQRTWZ'5Z^c e l^c d (*ζῆσεται Δ*).

5. *uersus* 5-8 post 9-12 ponunt G b c f l q r *Ambr. luc. ut cum Matthaei ordine concordent, non*

autem d e ff₂ d: a ita habet u. 5 adduxit eum hierusalem et statuit eum supra pinnam templi, *deinde pergit nostro ordine, et iterum u.* 9 et adduxit illum in hierusalem et statuit illum super pinnam templi. *om.* illum R. diabolus (diabolus CDP*, zabulus DEP¹QR) *sine additamento codd. pl. cum b aur. et gr. NBL Bentl.: + in montem altissimum HΘM c (r) Hil. in Ps. 2, Ambr. luc.; + in montem excelsum W vg. f l (in exc. m. nimis) q d (+ ualde); + in montem altum d ff₂, + supra montem e; + eis ὄρος ὑψηλόν uel ὑψηλὸν λίαν gr. plur. ex Mt. iv. 8. ostendit C. illi: ei W. horbis C. terre W.*

6. ei: illi DKVWZX *vg.*; ad illum G *gat.*, et + diabolus G. uniuersam C. illorum: eorum Θ* (*sed corr.*) W. michi W. sunt: uoluit est *Bentl.* uoluerō P^mQR *gat.* dō R. illam T (*Bentl.*).

7. ergo (uero Q, ero R) *sine addit. codd. plur.* HΘ c d d *aur. cum graeco: + procidens AY5Z; et si + procidens G a b e (prostratus) f ff₂ l q r Iren.; si + cadens Q. hadoraueris C. om. coram G. me + et R^m. om. tua D. erunt tua omnia: uoluit erit tua omnis (cf. u. 6) Bentl.*

8. scriptum BFX*YZ. est + enim D. hadorabis C, adouis O* (*ra superscr.*).

9. dixit R. illum: eum R. *om. in P* (+ mg.).*

et statuit cum supra pinnam templi
et dixit illi
si filius dei es mitte te hinc deorsum
¹⁰ scriptum est enim
quod angelis suis mandabit
de te ut conseruent te
¹¹ et quia in manibus tollent te
ne forte offendas ad lapidem pedem
tuum.
¹² Et respondens iesus ait illi
dictum est non temtabis
dominum deum tuum
¹³ et consummata omni temtatione dia-
bolus recessit ab illo usque ad tem-
pus.
¹⁴ (17. 1) Et regressus est iesus in uirtute
spiritus in galilaeam

et fama exiit per uniuersam regionem
de illo
¹⁵ et ipse docebat in synagogis eorum
et magnificabatur ab omnibus.
¹⁶ (18. 10) Et uenit nazareth ubi erat nu-
tritrus
et intrauit secundum consuetudinem
suam die sabbati
in synagogam
et surrexit legere
¹⁷ et traditus est illi liber prophetae
esaiae
et ut reuoluit librum
inuenit locum ubi scriptum erat.
¹⁸ Spiritus domini super me propter quod
unxit me
euangelizare pauperibus misit me

regna mundi. in momento temporis. ⁶ et ait ei. tibi dabo potestatem hanc uniuersam. et gloriam illorum. quia mihi tradita sunt et cui uolo do illa ⁷ tu ergo si procidens adoraueris me. erunt tua omnia. ⁸ et respondens iesus dixit illi. scribuntur est dominum deum tuum adorauis et illi soli seruias. ¹³ et consummata omni temptatione. diabolus recessit ab illo usque ad tempus. ¹⁴ et regressus est iesus in uirtute spiritus in galilaeam. et fama exiit per uniuersam regionem de illo. ¹⁵ et ipse docebat in synagogis eorum. et magnificabatur ab omnibus. ¹⁶ et uenit nazareth ubi erat nutritus. et intrauit secundum consuetudinem suam die sabbatho in synagogam. et surrexit legere. ¹⁷ et traditus est illi liber hesaiae prophetae. et ut reuoluit librum inuenit locum. ubi scribuntur erat. ¹⁸ spiritus domini super me propter quod unxit me

hierus D, iherusalem C, ier. W *vg.* super D² P* HW *vg.* pinnaculum RW *cor. uat. mg. non uett.*; fastigio *e. uoluit* > es dei Benth. *cf. u. 3.* mitte te: mittite M; mit|te D. *om. hinc W.* dehorsum C.

10. scribuntur FGX*YZ, scripsitum R* (si *exp.*). quod: quoniam W. hang. C, angu. D. mandabit (*ἐντειλεῖται cf. Mt. iv. 6*) ACHΘKTY *cod. caraf. b d Benth.*: mandauit B² F² D² P² G(-uid) I J M M' O P Q RVW X Z *vg. a c e f ff₂ l q r δ (non Δ) aur. om. de te R* (+ sax.). post te pr. ras. trium litt. O.* conseruent T; custodiant D a d q δ (custodire uel seruare).

11. et ad init. *om.* DQR. manibus + tuis QR; + suis P^{mg}. tollant DZ. lapide CGT.

12. ait: dixit X*. illis G. temtabis AO(-uis) TXYZ: tempt. *rell.* (tept. K) Tisch., tent. *vg.*

13. omnia H V* (*sed corr.*) Y. temptatione AK TXYZ: tempt. *rell.* Tisch., tent. *vg.* diabolus BD² PIR. discessit M. illo: eo R. usque C.

14. regressus est (*ὑπέστρεψεν*) *codd. pauc. omn. et vg.*: egressus est AB (*om. est*) RY b r Ambr. luc.

apud Sabat. iesus + a D* (sed. corr.). galileam CD² P² GHORW, galilaea Y. per: in D² F^{mg} Q. huiuersam C.

15. sinagogis P² R, synago- D. magnificabatur T, magnificabantur R. hominibus Z*, *corr. Z^c.*

16. nazaret TZ. hubi C. consuetudinem DR. *om. suam T.* diae C. sabbathi 5th. synagoga GZ, synago- D, sinagogam P² R. lugere Z* (*corr. Z².*)

17. prophete W, profetae D² P² OR. esaiae R, esayae T, esahyae C, isaiae D² P² (iss.) K M V Z² S C et > isaiae proph. W (ysaie prophete) *vg.* (es. 5). *om. ut QRTZ* (+ Z¹).* reuolbit CT. loco Y; librum lapsu C. hubi C. scribuntur FGXYZ. erit G, est R, est erat D. > erat scriptum M a c d e r δ Benth. et *gr. ἦν γεγραμμένον.*

18. propter: eo *gat.* hunxit C; unxit P² M² R VZ. auangel. D. misit D² P² R. me fin. + sanare contritos corde GQVW *vg. cor. uat. f* (δ) Iren. et *gr. ἰάσασθαι τοὺς συντρυμμένους τὴν καρδίαν* A W² T² Δ² Π etc.

¹⁹ praedicare captiuis remissionem et
caecis uisum
dimittere confractos in remissionem
praedicare annum domini acceptum et
diem retributionis
²⁰ et cum plicuisset librum
reddidit ministro et sedit
et omnium in synagoga oculi
erant intendentes in eum
²¹ coepit autem dicere ad illos
quia hodie impleta est haec scriptura
in auribus uestris.
²² (19. 1) Et omnes testimonium illi dabant
et mirabantur in uerbis gratiae quae
procedebant
de ore ipsius
et dicebant nonne hic

filius est ioseph?
²³ (20. 10) Et ait illis
utique dicetis mihi hanc similitudinem
medice
cura te ipsum
quanta audiuius facta
in capharnaum
fac et hic in patria tua.
²⁴ (21. 1) Ait autem amen dico uobis
quia nemo propheta acceptus est in
patria sua.
²⁵ (22. 10) In ueritate dico uobis.
Multae uiduae erant
in diebus heliae in israhel
quando clausum est caelum
annis tribus et mensibus sex
cum facta est fames magna

euangelizare pauperibus misit me sanare contritos corde ¹⁹ praedicare captiuis remissionem. et caecis uisum. dimittere confractos in requiem. praedicare annum domini acceptum et diem retributionis. ²⁰ et cum plicasset librum reddidit ministro et sedit. et omnium in synagoga oculi. erant intendentes in eum. ²¹ coepit autem dicere ad illos. quia hodie impleta est haec scriptura. in auribus uestris ²² et omnes testimonium perhibebant illi. et mirabantur in uerbis gratiae quae procedebant de ore ipsius. et dicebant. nonne hic est filius ioseph.

²³ et ait illis. utique dicetis mihi hanc similitudinem medice cura te ipsum. quanta audiuius facta in capharnaum. fac et hic in patria tua. ²⁴ ait autem amen dico uobis quia nemo propheta acceptus est in patria sua. ²⁵ ueritatem autem dico uobis. quia multae uiduae

19. + et ad init. F. predicare bis D, pr. T. captiuis C, captiuis T. remissionem pr. P. cecis W. uisum D, diuisum inepte R; + restituere GQ e. demittere FKR. in remissione (Bentl.) cum gr. ἐν ἀφέσει; in requiem GQ a e f ff₂ l. om. annum domini G. retributionis R; redditionis b q, redemptionis a. et diem retr. om. d δ (Bentl.) cum graeco; sed + καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως 229** cum nostris, ex Esai. lxi. 2.

20. quum HΘ. cum plicauisset PΘ, c. plicasset FMX f, c. plicasit G, c. conplicauisset DQ; reuoluens a, uoluens d δ. reddidit O* (corr. sax.); reddit DX. et sec. om. R* (+ sax.). omnia R. sinagoga PR, synagogam X* (merasa), synagō D. hocoli C. > erant oculi G b.

21. caepit D, cepit W. quia: quod F. hodie C. inpleta CDPGOR. hec W. scriptura FGI OX*YZ. > scriptura haec (Bentl.) = ἡ γραφή αὐτῆς.

22. illi: illud D. dabant: reddebant G b c (e) ff₂ l q r; perhibebant f. gratie W; + illius P. que RW. hore C. ipsius: illius O. > est filius DPGJ MTQT 7g. b c f ff₂ q r aur. om. est R* (+ sax.).

23. hutique C. dicitis FDI PHKQRX e; sed gr. οὐν. ἐπεὶ. michi W. uoluit > simil. hanc Bentl. cum gr. curatum R* (superscr. te sax.). ipsum + dixerunt pharisei ad iesum cor. uat.* non mg. audiuius O. capharnaum Z, cefarnaum M, capharnaum P*, caf. R. > hic et Q. in sec.: n in ras. A. patriam tuam G e.

24. ait: dixit G a b d (e et om. quia nemo usque dico uobis u. 25). autem: + eis T; + iesus Z* (sed. corr.). profeta PR; om. D. patriam suam G ff₂.

25. uidue W. fuerunt G b c e f ff₂ l q r. haeliae GO, helie W, eliae vg. israhel Y, hisrahel D, israel vg. om. in isr. T. quanto R. clausum FDI PG HΘIKMQVWXZ vg.: clusum ABCFJMORTY. om. est pr. M. celum W. tribus: .iiii. D. > tribus annis H. sex: .vi. D; + et FD. quum CHΘ; om. D; + cū sup. lin. R^{ax}. facta est (ἐγένετο) cum ACDFGHΘJMQRTY a b d e ff₂ l q r: facta esset BFFPIKM'OVWXZ vg. c f δ aur. famis BFF CFFGΘRT. omni terra: omnem terram J; terra | ni terra lapsu C.

in omni terra
²⁶ et ad nullam illarum
 missus est helias
 nisi in sareptha sidoniae
 ad mulierem uiduam.
²⁷ Et multi leprosi erant in israhel
 sub helisaeo propheta
 et nemo eorum mundatus est nisi ne-
 man syrus.
²⁸ Et repleti sunt omnes in synagoga ira
 haec audientes
²⁹ et surrexerunt et eiecerunt
 illum extra ciuitatem
 et duxerunt illum usque ad supercilium
 montis
 supra quem ciuitas illorum

erat aedificata
 ut praecipitarent eum
³⁰ ipse autem transiens
 per medium illorum ibat.
³¹ (23. 8) Et descendit in capharnaum
 ciuitatem galilaeae
 ibique docebat illos sabbatis.
³² (24. 2) Et stupebant in doctrina eius
 quia in potestate erat sermo ipsius.
³³ (25. 8) Et in synagoga erat homo ha-
 bens
 daemonium inmundum
 et exclamauit uoce magna ³⁴ dicens
 sine quid nobis et tibi iesu nazarene?
 uenisti perdere nos?
 scio te qui sis sanctus dei

fuerunt in diebus heliae in israhel. quando clausum est caelum annis tribus et mensibus sex. cum facta esset famis magna in omni terra ²⁶ et ad nullam earum missus est helias nisi in sarepta sidoniae ad mulierem uiduam. ²⁷ et multi leprosi erant in israhel sub eliseo propheta. et nemo eorum mundatus est nisi neaeman syrus. ²⁸ et repleti sunt omnes furore in synagoga audientes haec. ²⁹ et exsurgentes eiecerunt illum extra ciuitatem et duxerunt illum usque ad supercilium montis. supra quem ciuitas illorum erat aedificata ut praecipitarent eum. ³⁰ ipse autem transiens per medium illorum ibat. ³¹ et descendit in capharnaum in ciuitatem galilaeae et erat docens eos sabbatis. ³² et mirabantur in doctrina eius quia in potestate erat sermo ipsius. ³³ et erat in synagoga homo habens daemonium inmundum. et exclamauit uoce magna ³⁴ dicens. quid nobis et tibi iesu nazarene uenisti perdere nos.

26. eorum Z*, in illorum deinde in illarum corr. Z¹. misus RY. om. est R* (+ sax.). elias vg. sareptha ABFΘIKMOVWXYZ, saraptha HJ: sarepta DFFMQ vg. Tisch. et gr. plur., sarapta C, sarabta T, serepta G, sirepta R. sidoniae cum BFFPGH^eIJKMMORT(-ie)VW XZ vg., et syd. CDH*ΘQ: sidonae Y, sydonae A. ad: et R. uiduae G* (-am corr.).

27. hisrahel C, hisrael D, isrl G, israel vg.; hierusalem gat. helisaeo ABFHJKVXY, elisaeo vg.: heliseo FCFGΘIM*MTWZ², eliseo OT, elesio Q, helesio R, helisio Z*; helesseo D, helisseo M^{cor}. profeta DΘOR. eorum: illorum P. neman codd. plur. et nema Y; neeman T cum gr. EFMSUVA etc. νεμάν; neaman H*, naaman H¹ΘW vg. sirus PTY.

28. synagoga PPR. hec W. > ira in syn. audientes haec Bentl. cum ord. graec.

29. eiecerunt F, iecerunt R, iecierunt DΘ, egecerunt C. illum: illud D* (sed corr.). om. extra ciu. et dux. illum D. husque C; om. T. om.

ad R. super cilium Y, supercilicium QR^e. super P^{mo}JP vg., supera O*. quem: quod T^e. illorum: eorum G b d q, ipsorum a c ff₂ l r. hedificata C, edificata W. precipitarent D. Deficit R usque viii. 38.

30. transiit . . . et abiit G b q, et transiit . . . et ibat c l r.

31. discendit DPIOY. om. in Q. caphanaum O, capharnaum P*, capharnaum MZ; + in D. galilaeae FCDPCKOVYZ, galilee W. illos: eos M. sabbathis P.

32. doctrinam GX; doctrinis P^{mo}q. eius + et J. ipsius: eius P^{mo}qPQ b d e ff₂ l q aur.

33. synagoga PHW; + eorum D. demonium DΘPW. inmundum vg. Tisch.

34. om. sine DGQT cum a b c d e f f₂ l q r aur. et gr. D min. iesus Y. nazarenae CY, natzarene D. om. te FDOX*Z cor. uat. qui sis (tis el cf. ad Mc. i. 24) codd. et vg. et a c f l aur.; quia sis MT^e (qui T*); quis sis J, cf. quis es d δ, quis es tu e ff₂; qui sis tu es G b r; quia tu es D, qui es q. sanctos G; christus D.

42 (28. 8) Facta autem die egressus ibat
in desertum locum
et turbae requirebant eum
et uenerunt usque ad ipsum
et detinebant illum
ne discederet ab eis
43 quibus ille ait quia et aliis ciuitatibus
oportet me euangelizare regnum dei
quia ideo missus sum
44 et erat praedicans in synagogis gali-
laeae.
V. 1 (29. 10) Factum est autem cum turbae
inruerent in eum
ut audirent uerbum dei
et ipse stabat secus stagnum gene-
sareth
2 et uidit duas naues stantes secus
stagnum

piscatores autem descenderant et laua-
bant retia
3 ascendens autem in unam nauem quae
erat simonis
rogauit eum a terra
reducere pusillum
et sedens docebat
de nauicula turbas.
4 (30. 9) Ut cessauit autem loqui
dixit ad simonem
duc in altum et laxate retia uestra in
capturam
5 et respondens simon
dixit illi
praeceptor per totam noctem la-
borantes
nihil cepimus
in uerbo autem tuo laxabo rete

sciebant eum christum esse. 42 facta autem die. egressus ibat in desertum locum. et turbae requirebant eum et uenerunt usque ad ipsum et detinebant eum. ne discederet ab eis. 43 ille autem dixit eis. quia et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum dei. quia ad hoc missus sum. 44 et erat praedicans in synagogis galileae. V. 1 Factum est autem cum turbae inruerent in eum. ut audirent uerbum dei. et ipse stabat secus stagnum gennesar. 2 et uidit duas nauiculas stantes secus stagnum. piscatores autem descendentes de eis lababant retia. 3 ascendens autem in unam nauiculam. qui erat simonis iussit eum a terra reducere pusillum. et sedens docebat de nauicula turbas.

4 ut autem cessauit loqui dixit ad simonem. duc in altum. et laxate retia uestra in capturam. 5 et respondens simon dixit illi. praeceptor per totam noctem laborantes. nihil cepimus.

42. diae CG. aegressus C, egressus P. disertum D. turbe W. inquirebant e; quaeiebant J d. eum erasum Z. uenierunt D. husque C, usque G. detenebant DO. illum: eum X*; ipsum uel eum P^{mo}. ne: nec D* (corr.). discederet QY.

43. ait: dixit P* (corr. mg.). quia: quod P. alis P. hoportet C, oportet P. aeuangelizare D. ideo: ad hoc X*.

44. predicans D. sinagogis PW, sinagoga T. galileae FCDPFGHOVW(-lee)Z.

V. 1. om. autem P. quum CΘ. turbe W; turba Benth. irruerent MW vg., -ret Benth. eum: iesum O^{ec}. genesareth AEFPHOMO(-th sup. lin.) QY5SCE c q r, geness. FT, gennes. BCGI JMX Tisch. et gr. γεννησαρέθ EHKM etc., genez. H, genniz. δ: genesaret PW, gennes. KV a b e ff₂ l aur. cum gr. NABCG al plur., gennesared d; genesar gat., gennesar Z f, genitzar D.

2. duas: .II. D. stantes: stans D; stare G b c ff₂ l q r aur. (non autem a d e f δ). autem + ex eis Benth. (ἀπ' αὐτῶν ἀποβάντες). discederant ADFGOM*V. lababant P*OTZ, leuabant A¹D

P^{mo}. recia W; retiam HY d; retias G a.

3. nauim O⁵CE. symonis CDW. rogabat W. eum: autem A; autem eum Y. a terra reducere (ἐναγαγαγεῖν) A(a terra in ras.) CEFGLJMPX^o (sed reduceret) Y vg. gat. (ducere, et d (inducere a terra) f: ut a terra reduceret BFD(deduc. D*) P^{mo} (et uoluit discederet cor.) ΘKOTVWX*Z Benth.; ut a terra reducere H cor. uat.*, reduceret a terra Q (cf. X^c), mixtura duarum lectionum ut uidetur; cf. uett. ut reduceret a t. aur., ut duceret a t. c ff₂, ut inducerent a t. (l) q, ut ind. ad terram h, ut a t. promo- ueret r, ut producerent terram a, ut exaltaretur a terra e. posillum gat., pussillum P; aliquantulum b e l q r, quantulumcumque a, quantum quantum d; in altum c; gr. ὑψίων sed D οσον οσον.

4. ut: et W. symonem CDHV. ducite ut uidetur X*. laxate (χαλάζετε) codd. (et A^c) et vg., gat. (relaxate) b f ff₂ l q r δ aur., expandite a, mittite d: laxa A*BM Y c e (summitte). recia W, retiam G b ff₂. uestram G b ff₂. captura WX.

5. symon CDHT. preceptor DW. laborantem HM. nichil W. coepimus FCDPFGHΘ^co sup.

⁶ et cum hoc fecissent
concluserunt piscium multitudinem
copiosam
 rumpebatur autem rete eorum
⁷ et annuerunt sociis qui erant
in alia naui ut uenirent
et adiuuarent eos
et uenerunt et impleuerunt
ambas nauculas
ita ut mergerentur.
⁸ (31. 10) Quod cum uideret simon pe-
trus procidit ad genua iesu dicens
exi a me quia homo peccator sum
domine
⁹ stupor enim circumdederat eum et
omnes qui
cum illo erant
in captura piscium quam ceperant

¹⁰ similiter autem iacobum
et iohannem filios zebedaei qui
erant socii simonis.
(32. 2) Et ait ad simonem iesus
noli timere
ex hoc iam homines eris capiens
¹¹ et subductis ad terram nauibus re-
lictis omnibus
secuti sunt illum.
¹² (33. 2) Et factum est cum esset
in una ciuitatum
et ecce uir plenus lepra
et uidens iesum et procidens in faciem
rogauit eum dicens
domine si uis potes me mundare
¹³ et extendens manum tetigit illum
dicens
uolo mundare

sed in uerbo tuo laxabo rete. ⁶ et cum hoc fecissent concluserunt piscium copiosam multi-
tudinem. ita ut rumpebantur retiae eorum. ⁷ et annuerunt sociis qui erant in alia naue. ut
uenirent et adiuuarent eos. et uenerunt. et impleuerunt ambas nauculas. ita ut mergerentur.
⁸ quod cum uideret simon petrus procidit ad genua iesu dicens. rogo te exi a me. quia
homo peccator sum domine ⁹ pavor enim detinebat eum et omnes qui cum illo erant in
captura piscium quam ceperant. ¹⁰ similiter autem iacobum et iohannem filios zebedei.
qui erant socii simonis.

et ait ad simonem iesus. noli timere. ex hoc iam hominum eritis captores.

¹¹ et subductis ad terram nauibus relictis omnibus secuti sunt eum.

¹² et factum est cum esset in una ciuitatum. et ecce uir plenus lepra. cum uidisset
iesum procidens in faciem. rogauit eum dicens. domine si uis potes me mundare. ¹³ et exten-

lin. aurata)PZ²; caepimus GMT. laxabo: expan-
dam a; non intermittimus (et om. rete) e, non
praeteribo d et l^{gr} ou μη παρακουσομαι.

6. cum (quum CHΘ) hoc fecissent (n sup. lin.
V): continuo miserunt retia et e, confestim mittentes
retias d, ευθως χαλασαντες τα δικτυα D^{gr}. conclus-
serunt D. copiosam D; + ita ut Q. hautem Q.
retia G b c e ff₂ l q r aur., retiae a d f.

7. adnuerunt CGJP; annuebant gal.; innuerunt
DKV r, innuebant d. socis P. naue BFIJKO*
(corr. sax.)VZ. om. et sec. X*. adiuarent IZ.
uenierunt D. impleuerunt D^{gr}JO. ita ut + pene
W⁵SC cor. uat.* c d e r et D^{gr} παρα τι.

8. quum CHΘ. uidisset Q. symon DHT.
procedit BD^{gr}PFQ. ienua W. > domine quia h. p.
sum G (quia + ego) Q⁵a (uir) b c ff₂ l q aur. >
pecc. sum homo P. pecc. sum domine in ras.
Z (bis scripserat quia homo Z* ut uultur).

9. circumdederat 5. illum P. quum CT. cap-
turam FF. coeperant BFC^{gr}PGO^c (o sup lin. aurata)
IMOPXZ*, caep. D.

10. similiter . . . simonis om. T*. + corrector.
iohannem BHZ, ioannem SC. zebedei CPGOW,
zebedeae D, zebaedaei M. symonis CDHV;
uoluit simoni Benth. om. ad T* (sed notat cor.).
symonem CH. nolite O* (sed corr.) X gat. iam
+ enim T. > eris homines P.

11. ad (a H) terram: a terra FF. nauibus:
nauculis G a b ff₂ l q r aur. et subductis . . . secuti
ita habent d e (cum graeco D); ad illi audientes
omnia dereliquerunt super terra et secuti etc. d, illi
autem cum audissent omnia dimiserunt supra ter-
ram et secuti etc. e.

12. om. et ad init. O* (+ O¹). quum CHΘ.
aasset C. > ciuitate (sic) una D. om. et ante
ecce DXZ. lapra M. om. et ante uidens X⁵.
iesus O* (sed. corr.). om. et ante proc. JMQT
Benth. procedens D^{gr}HO. fatiem G; + suam T⁵.
> in faciem proc. D. rogauit codd. et vg. cum gr.
πεσών . . . ἐδεήθη; et rogauit AHΘX⁵V.

13. tetigit G ut in Mt., tegitit H. illum: eum
FT vg.; + iesus V, et > iesus tet. illum cor. uat*.

et confestim lepra discessit ab illo
¹⁴ et ipse praecepit illi
 ut nemini diceret
 sed uade ostende te sacerdoti
 et offer pro emundatione tua
 sicut praecepit moyses
 in testimonium illis.
¹⁵ (34. 1) Perambulabat autem magis
 sermo de illo
 et conueniebant turbae multae ut
 audirent
 et curarentur ab infirmitatibus suis.
¹⁶ (35. 2) Ipse autem secedebat in deserto
 et orabat.
¹⁷ (36. 2) Et factum est in una dierum

et ipse sedebat docens
 et erant pharisaei sedentes
 et legis doctores qui uenerant ex omni
 castello
 galilaeae et iudaeae
 et hierusalem
 et uirtus erat domini ad sanandum
 eos.
¹⁸ (37. 1) Et ecce uiri portantes in lecto
 hominem qui erat paralyticus
 et quaerebant eum inferre
 et ponere ante eum
¹⁹ et non inuenientes qua parte
 illum inferrent prae turba
 ascenderunt supra tectum

dens manum tetigit illum dicens. uolo mundare. et confestim lepra discessit ab eo. ¹⁴ et ipse praecepit illi. ut nemini diceret. sed uade ostende te sacerdoti, et offer illi pro mundatione tua sicut praecepit moyses in testimonium illis.

¹⁵ et diuulgabatur magis sermo de illo. et conueniebant turbae multae ut audirent et curarentur ab infirmitatibus suis.

¹⁶ ipse autem secedebat in deserto. et orabat. ¹⁷ et factum est in una dierum. et ipse erat docens et erant pharisaei sedentes. et legisdoctores qui uenerant ex omni castello galilaeae et iudaeae et hierusalem et uirtus erat domini. ad sanandum eos. ¹⁸ et ecce uiri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus. et quaerebant quomodo eum inferre et ponere ante eum. ¹⁹ et non inuenientes qua parte illum inferrent prae turba. ascenderunt

lepra + eius D. illo: eo BD. > discessit ab illo lepra F. uolo . . . sacerdoti u. 14 partim in ras. scr. K.

14. precepit OP; praecipit FQ, precipit D. huti C. ostende C, ostendi G. offeres C; offeres O l, offers a b d ff₂ r aur. cf. ad Mt. v. 24; offert M e; affer P, infer D; + munus D b c. aemundatione C; mundatione d. precepit V; praecipit FQ, precipit D. moyses CPHΘIJKMV vg. Tisch., moyses TW, moy D; + ut sit D a b c d (e) ff₂ q r Ambr. cum graeco D. illis: hoc uobis a b ff₂* q r, uobis istud c, uobis hoc d cum graeco D; praeterea pergit d (et D^{or}) ille autem exiens coepit praedicare et diuulgare uerbum ut non amplius posse eum palam in ciuitatem introire sed foris erat in desertis locis et conueniebant ad eum et uenit iterum in caesarea; ex Mc. i. 45 sed non ad uerbum conuenit.

15. om. autem CJT. is sermo quasi in litura H. sermo + magis, sed exp. D. conueniebant O. turbae multae W. curarentur Y.

16. Uersus litt. min. inter lin. scr. C¹. secedebat: sedebat A*(sed. corr.)C(sae.)TYZ* (corr. Z¹) gat. cor. uat.* (cedebat). deserto A*BFFPH

ΘIJKMOPQTYZ gat. b c f ff₂ l* q r aur., solitudinem e, et gr. ἐν ταῖς ἐρήμοις, desertis a d (Bentl.): desertum A¹CD(dis.)GM¹VWX vg. Tisch. l^e, et deserta d. horabat C.

17. om. et ad init. CT. est + autem T. uoluit sederat Bentl. era^{nt} Y. pharisei DW, farisei F. > sedentes pharis. (Bentl.). legi Y. doctores: sequitur spatium circa 10 litt. K. galilaeae BFFCD FGHMOVZ, -lee W. om. et iud. Y. iudaeae BFFDFFGHKOVZ, -dae C, -dee TW. hierusalem H, iherus. CT, ierus. vg., hierus D. > domini erat vg. edd. ant. ad sanandos DFF^mM ff₂; in sanando uel sanare d; ut salbaret d, ut curaret c e.

18. ecce quattuor uiri F. paralyticus DFFWY. querebant DFW. eum: iesum F.

19. non uenientes GH. parte om. uoluit Bentl. illum pr.: eum F*FKOZ. inferrent: def. B usque u. 31. uoluit > inferrent illum Bentl. ascendentes J. super G Bentl. et per tegulas FFFIKOPQVWXZ Par. lat. 13171 vg. a e (teculatum) f ff₂ l q r aur. Ambr., et per tegulas et M: > per tegulas et AFFH(tig.)ΘMY sed non potuerunt per tegulas ad tectum ascendere! per tegulas tantum CDFF*JT c d cum gr. διὰ τῶν κεραμῶν; et aperuerunt et G cf. et discoperunt tectum et b, et

et per tegulas
summiserunt illum cum lecto in me-
dium ante iesum
²⁰ quorum fidem ut uidit dixit
homo remittuntur tibi peccata tua
²¹ et coeperunt cogitare scribae et pha-
risaei dicentes
quis est hic qui loquitur blasphemias?
quis potest dimittere peccata nisi solus
deus?
²² ut cognouit autem iesus cogitationes
eorum respondens dixit ad illos
quid cogitatis in cordibus uestris?
²³ quid est facilius dicere
dimittuntur tibi peccata
an dicere surge et ambula?

²¹ ut autem sciatis quia filius hominis
potestatem habet
in terra dimittere peccata
ait paralytico tibi dico
surge tolle lectum tuum
et uade in domum tuam
²⁵ et confestim surgens coram illis tulit
in quo iacebat
et abiit in domum suam
magnificans deum
²⁶ et stupor adprehendit omnes
et magnificabant deum
et repleti sunt timore dicentes
quia uidimus mirabilia hodie.
²⁷ (38. 2) Et post haec exiit
et uidit publicanum nomine

supra tectum et per tegulas submiserunt eum cum lecto in medio ante iesum. ²⁰ et uidens fidem eorum dixit paralytico. homo dimissa sunt tibi peccata tua. ²¹ et coeperunt cogitare scribae et pharisaei dicentes. quis est hic qui loquitur blasphemias. quis potest dimittere peccata nisi solus deus. ²² ut cognouit autem iesus cogitationes eorum respondens dixit ad illos. quid cogitatis in cordibus uestris. ²³ quid est facilius dicere dimittuntur tibi peccata. an dicere surge et ambula. ²⁴ ut autem sciatis quia filius hominis potestatem habet super terram dimittendi peccata. ait paralytico tibi dico surge tolle lectum tuum et uade in domum tuam. ²⁵ et confestim surgens coram illis tulit in quo iacebat. et abiit in domum suam. magnificans deum. ²⁶ et stupor adprehendit omnes. et magnificabant deum. et repleti sunt timore dicentes. quia uidimus mirabilia hodie. ²⁷ et post haec exiit et uidit publicanum

detegentes inbrices ubi erat *d cum D^{9r} και αποστε-
γασαντες τους κεραμους οπου ην.* submiserunt CD
(submiss.)GIJMT; summiss. P*, submiss. P¹.
illum *sec.*: eum FX *vg.*; *sequitur ras.* in T.
lectu W. in medio CDJX* *b c d e f ff₂ q r aur.*;
om. a. ante: coram δ, in conspectu *a d.* iesum:
dominum G.

^{20.} uidit + iesus *cor. uat.* (non mg.).* dixit +
paralytico *d f, gr. CD al. pauc.*; + illi δ, *gr. AE*
KM *etc.* homo: homini G *a b c e l q r (et cf.*
supra d f δ) cum gr. minusc. pauc. remittuntur:
remissa sunt G *a b ff₂ l r*, dimissa sunt *q.*

^{21.} caeperunt D, ceperunt W. scribe W. phari-
sei PW, farisei D; + in cordibus suis G *b d ff₂ l q*
cum D^{9r} et > dicentes in cor. suis *c.* blasphemias
DP; blasphemiam GH* *(corr. H¹)MP*, blasphemiam
FFY. demittere KV. nisi G.

^{22.} *om. iesus M.* cogitationes G. *om. respon-*
dens G a b c d ff₂ l r aur. cum gr. CD min.
illos: eos Θ. cogitatis: + mala *55 cor. uat.**
c e r, + iniqua *d*, + nequam *l*; + *πονηρα D.*

^{23.} facilius Y. demittuntur KV; dimittentur
CT; remittuntur *a*; dimissa sunt G *b l q Ambr.*,
remissa sunt *ff₂ r.* pecca H *e*; + tua CDGTX *gat.*

a b c ff₂ l q r δ Ambr. et graec. plur. han C; aut
GY *uett. omn. exc. f δ.* > surge dicere W. et
+ tolle D* *(sed. exp.).*

^{24.} quia: qui G; quod F. potestem D. abet
C. > habet potestatem M *vg. ff₂ r. om. in terra*
Z* (+ Z³). terram F. demittere KV; dimittendi
C³ P^{9r} MPT *vg. f ff₂*, remittendi *a q.* paralytico DP
GMO* *(corr.) W. om. tibi dico G. surge sine*
addit. codd. et vg. et c f ff₂ l q aur.; + et *FFCDGK*
OTZ *a b d r δ Ambr. Benl.*; surge et uade *e (om.*
tolle uel et tolle); graeci εγειρε και απas uel απov.

^{25.} consurgens *vg. edd. uett.* illis + surgit D* *(sed*
exp.). tulit (sustulit Q) in quo iacebat (apas εφ' δ
uel εφ' δ κατέκειτο): t. lectum in q. iac. W55⁹ *cor.*
uat.* b r (sustulit); sustulit grabatum suum in quo
iacebat a, sublato grabato in q. iac. *c,* tulit grabatum
suum *e,* tollens grab. *d,* cum D^{9r} *apras την κλινην.*
habiit M; tulit D* *(corr. mg.).* magnificans O.

^{26.} adprehendit CDJMOPVXZ^o, adprae. F^o
PGHOMTZ*; apprehendit AFKQW *vg. Tisch.*,
apprae. Y, appreendit T, adpraendit FF*. magni-
ficabant M. sunt + omnes T. mirabilia O. odie
T, hodiae C.

^{27.} hec W. exiuit P^{9r} Q. publicanum DP.

leui sedentem ad teloneum
 et ait illi sequere me
²⁸ et relictis omnibus surgens
 secutus est eum.
²⁹ (39. 2) Et fecit ei conuiuium magnum
 leui in domo sua
 et erat turba multa publicanorum et
 aliorum qui cum illis erant discum-
 bentes
³⁰ et murmurabant pharisaei
 et scribae eorum dicentes
 ad discipulos eius
 quare cum publicanis et peccatoribus
 manducatis
 et bibitis?
³¹ (40. 2) Et respondens iesus dixit ad
 illos

non egent qui sani sunt medico sed
 qui male habent
³² non ueni uocare iustos sed peccatores
 in paenitentiam
³³ at illi dixerunt ad eum
 quare discipuli iohannis
 ieiunant frequenter
 et obsecrationes faciunt
 similiter et pharisaeorum
 tui autem edunt et bibunt?
³⁴ quibus ipse ait
 numquid potestis filios sponsi dum
 cum illis est sponsus facere ieiun-
 are?
³⁵ uenient autem dies cum ablati fuerint
 ab illis sponsus
 tunc ieiunabunt in illis diebus.

nomine leui. sedentem ad theloneum. et ait illi sequere me. ²⁸ et relictis omnibus surgens secutus est eum. ²⁹ et fecit ei conuiuium magnum leui in domo sua. et erat turba multa publicanorum. et aliorum qui simul erant discumbentes. ³⁰ et murmurabant pharisaei et scribae dicentes. ad discipulos eius. quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit. ³¹ et respondens iesus dixit eis. non egent sani medicum sed qui male habent. ³² non enim ueni uocare iustos. sed peccatores in paenitentiam. ³³ illi autem dixerunt ad eum quare discipuli iohannis ieiunant frequenter. et obsecrationes faciunt similiter et pharisaeorum tui autem discipuli manducant et bibunt. ³⁴ iesus autem dixit eis. non potestis filios sponsi. quamdiu sponsus cum illis est facere ieiunare. ³⁵ uenient autem dies. cum auferetur

leui in gal. telonium JP *vg.*, thiloneum *gat.*, theloneum X, tholonium C, toloneum T; *cf. Mc.* ii. 14.

²⁸. relectis O. surgens + et T. sequutus HO MTX.

²⁹. ei: om. JWZ; illi G. conbibium T; epulum c e, cenam a d r. domu O* (*sed. corr.*) QV; domum D* (*sed. corr.*) G. suam G. pupicanorum DP. illis: illo DQ *non uett.* qui ... discumbentes: recumbentium d e et D^{gr}.

³⁰. mormurabant D; murmurauerunt G a b e ff₂ l q. farisei DP. scribe W. eius: suos D* (*corr. mg.*). uoluit > ad discipulos eius dicentes B^{entl}. cum ord. graeco. publicanis DP. > peccatoribus et publicanis T. uibitis O*.

³¹. aegent C. qui sani sunt: sani P a f d cf. non est opus (> opus est e) sanis c e. medicos O* TZ* a; medicum GP b f ff₂ l aur., medicus c. abent C.

³². non + enim DKVW *cor. uat.* f.* uenit H* (*corr. H¹*). in: ad W *vg. cor. uat. mg.* poenitentiam DPJPW *vg.*

³³. ad ad init. HO. eum: illum P^{mo}. iohannes

Z* (*corr. Z¹*), iohannis SC; om. W. geiunant C. obscecr. J, hobsecr. C, obsecrationis O*; orationes a c e r d (obs. uel or.), praecationes d. fatiunt GW. obs. fac. in ras. K. pharisaeorum O, phariseorum W, farisaeorum T, farisseorum D, farise. P. tu¹ G. post autem ras. 3 aut 4 litt. A. hedunt CT, aedunt O.

³⁴. quibus ipse: quibus T; ipse autem Q*. nunquid 5H. potestis filios (filii Q) ... facere ieiunare (om. fac. ieiun. M) *codd. plur. et vg. et uett. fl q r d aur. cum gr. N^c ABCL etc. μη δύνασθε τοὺς υἱοὺς . . . ποιῆσαι νηστεύσαι*: possunt filii . . . ieiunare G (> ieiunare dum cum il. e. sp.) K (facere ieiun.) Z cum a b c d e ff₂ et N* D μη δύναται οἱ υἱοὶ . . . νηστεύσαι; *ex Mc.* ii. 19.

³⁵. di^s X. dies cum AD² PGKMPQVWX² Y b c e f ff₂ l q aur. et gr. N* CFL etc.: dies et cum B^{entl} J¹ MOTX* Z *vg.* d. et quum CHΘ, cum Harl. 2788. 2826, Par. lat. 2. 262. 13171 a d d B^{entl}.; *gr. καὶ ὅταν ἀπαρθῇ* N^c ABDLR al. plur. ablati fuerit: offeretur G et auferetur b c e f ff₂ l q r *ex Mc.* illis pr.: eis G. sponsus + et GPW. geiunabunt C.

³⁶ Dicebat autem et similitudinem ad illos
quia nemo commissuram
a uestimento nouo inmittit in uesti-
mentum uetus
alioquin et nouum rumpit
et ueteri non conuenit
commissura a nouo
³⁷ et nemo mittit uinum nouum
in utres ueteres
alioquin rumpit uinum nouum utres
et ipsum effundetur
et utres peribunt
³⁸ sed uinum nouum in utres nouos mit-
tendum est
et utraque conseruantur

³⁹ et nemo bibens uetus
statim uult nouum
dicit enim uetus melius est.
VI. ¹ (41. 2) Factum est autem in sabbato
secundoprimum cum transiret per
sata
uellebant discipuli eius spicas et man-
ducabant
confricantes manibus
² quidam autem pharisaeorum
dicebant illis
quid facitis quod non licet in sabba-
tis?
³ et respondens iesus ad eos dixit
nec hoc legistis quod fecit dauid
cum esurisset ipse

ab eis sponsus. et tunc ieiunabant in illis diebus. ³⁶ dixit autem et parabolam ad illos. quia nemo commissuram uestimenti noui inmittit in uestimentum uetus. alioquin et nouum rumpit. et ueteri non conuenit commissura a nouo. ³⁷ et nemo mittit uinum nouum in utres ueteres. alioquin rumpit uinum nouum utres. et uinum effundetur. et utres peribunt. ³⁸ sed uinum nouum. in utres nouos mittunt. et utraque conseruantur. ³⁹ et nemo bibens uetus. statim uult nouum. dicit enim uetus melius est.

VI. ¹ Factum est autem in sabbato secundo a primo cum transiret per segetem. uellebant discipuli eius spicas. et confricantes manibus manducabant. ² quidam autem pharisaeorum. dicebant illis. quid facitis sabbatis quod non licet. ³ et respondens iesus

36. dicebat . . . ad illos om. D. dicebant Z* (corr. Z¹) d; dixit G uett. (non e δ). commissuram CT, commisuram P, commiseram G. ha C. >nouo uestimento vg. edd. ant. Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Sacon 1519. inmittit KVZ² vg. Tisch.; mittit T. ali^oquin H. rumpit D, rupit M. commissura CG, commisura POT, commissuram H. nobo O.

37. nomo M. hutres semper C. ueteraes O* (sed corr.). rumpet codd. plur. HSC a c d e ff₂ r δ aur. et gr. plur. ῥήξει: rumpit AQT V⁵ b f l q, ῥήσσει CT al. pauc. ipsud (F); uinum ζ . effundetur (ἐκχυθήσεται) codd. plur. et vg. et b c d f ff₂ q r δ aur. cf. uinum periet et utres e: effunditur A(F)MOQY a l.

38. sed uinum nouum bis scr. postera uice erasum C. noues G. mittendum est (Βλητέον): mittunt G a b c d (mittent) e f ff₂ l q r aur. (non δ) et βαλλουσιν N*D. hutraque C; utrique G b l; ambo a d e. conserbantur O, conseruabuntur P*G δ.

39. uibens T. dicet HΘ. aenim C. > melius uetus T. melius: suauior q, suauius uel melius δ. Hunc uersum omittunt a b c d e ff₂* l r cum D^{ur} non autem f ff₂* q δ; uide Tisch. T. G. 8 ad loc.

VI. 1. factum est autem (ἐγένετο δέ): et factum est F a d et gr. D καὶ ἐγένετο cf. et sabbato mane factum est e. sabbatho ζ (non H). secundo-primo uno ductu edidimus cum Ambrosio (in Luc. v 'secundoprimum non primosecundum dixit, δευτερόπρωτον enim scriptum est,' et in ps. xlvii 'unde et in euangelio legimus δευτερόπρωτον sabbatum quod latine dicitur secundoprimum'): secundo primo duobus uerbis scribunt codd. (om. primo V) et vg. (secundo, primo C), secundo a primo f*; om. b c c f^c l q r et NBL min., non autem a d ff₂ δ aur. cum (quum CH) transiret (διαπορεύεσθαι αὐτόν): c. transirent A (male Tisch. -ret)Θ quum)Y, c. perambulant e; c. pertransiret DQ; perambulare eum c, eum . . . abire d; + iesus P F Q. sata: seminata ff₂ l q, segetes b d, segetem e f r. uellebant + esurientes F. discipuli: discentes e ut saepe. confrigantes H, confringentes D; confirmantes Z* (corr. Z²). deficit B ad u. 16.

2. pharisaeorum PW, pharis- D. illis: illi Y. om. in EF. sabbathis etc. semper ζ H.

3. ad eos: ad illos P^{mq}; illis G. > ad eos iesus Θ; > dixit illis iesus G. nec: non W. legis T. quid DGQ. fecerit H* (er exp.) Q. quum CH. isurisset A* (ut uultur), hesurisset C; esuriret

et qui cum eo erant ?
⁴ quomodo intrauit in domum dei
 et panes propositionis sumpsit
 et manducauit
 et dedit his qui cum ipso erant
 quos non licet manducare
 nisi tantum sacerdotibus ?
⁵ ^(42. 2) et dicebat illis
 quia dominus est filius hominis
 etiam sabbati.
⁶ Factum est autem et in alio sabbato
 ut intraret in synagogam et doceret
 et erat ibi homo et manus eius dextra
 erat arida
⁷ obseruabant autem scribae et pharisaei

si sabbato curaret
 ut inuenirent accusare illum
⁸ ipse uero sciebat cogitationes eorum
 et ait homini qui habebat manum
 aridam
 surge et sta in medium
 et surgens stetit
⁹ ait autem ad illos iesus
 interrogo uos si licet sabbato bene
 facere an male
 animam saluam facere
 an perdere ?
¹⁰ et circumspectis omnibus
 dixit homini
 extende manum tuam

dixit illis. nec hoc legistis quid fecit dauid cum esurisset ipse et qui cum eo erant ⁴ quomodo intrauit in domum dei. et panes propositionis sumpsit et manducauit et dedit his qui cum ipso erant. quos non licebat manducare. nisi solis sacerdotibus. ⁵ et dicebat illis quia dominus est filius hominis etiam sabbati. ⁶ factum est autem in alio sabbato ut intraret in synagogam et doceret. et erat illic homo habens dexteram manum aridam ⁷ obseruabant autem scribae et pharisaei. si in sabbato curaret. ut inuenirent occasionem accusandi illum ⁸ ipse uero sciens cogitationes eorum ait homini qui habebat manum aridam. surge et sta in medio et surgens stetit. ⁹ ait autem ad illos iesus. interrogo uos. si licet sabbatis benefacere. an male. animam saluam facere an perdere. ¹⁰ et circumspectis eos omnes

ᾤ᾽OTX*, ess. DQ. eo: illo *vg. Froben 1502, Sacon 1515. aerant O*(corr.)*.

4. quomodo: quando D^m. dei: domini J. panis GO. propos. D᾽; propositiones Z*(corr. Z¹). sumpsit cum AFGTXYZ: sumpsit ᾤ᾽CD ᾤ᾽HΘIJKMMOQVW *vg. Tisch.* manducabit T. hiis W; illis ᾤ᾽. ipso: eo FKVWZ. erant G. quos: quibus T^e. licet (ἐξέστῃν) cum A᾽ᾤ᾽PH Θ᾽IJJMMOXYZ *vg. a ff₂ δ aur.*: licebat CDFGΘ* KQTVW *cor. uat.* gat., b c d e f l q r et D^m εἶον ἡν.* tantum: solis FGQ *gat. uett. exc. q aur., cf. ad Mc. ii. 26; deinde + aut non legistis in lege quia sacerdotes in templo sabbatum uiolant et sine crimine sunt gat. ex Mt. xii. 5. sacerdotibus + eodem die uidens quendam operantem sabbato et dixit illi homo si quidem scis quod facis beatus es si autem nescis maledictus et trabaricator legis d et D^m.*

5. est: om. D; + et P. Hunc uersum post u. 10 ponit d cum D^m.

6. om. et pr. DGOQ a b c e f ff₂ l r aur. et gr. ἄ᾽BLX i. 13 etc. sabbati G. ut + in D*(corr. D¹). intrauit D. sinagogam ᾤ᾽W, synagoga X*Z. et docebat ᾤ᾽O; om. D. et erant D*(in exp.); erat autem Q. dextra ACFGH᾽ΘMQTWYᾤ᾽SC: dextera ᾤ᾽D᾽PH*IJKM̄OVXZS. erat (ἦν) *codd. plur. et vg. a c ff₂ l q δ aur.*: om. A᾽ᾤ᾽PFH*XY;

uett. rell. manum habens aridam dexteram uel simile b d e f r. harida C.

7. + et ad init. Q. obseruabant C. autem: enim D. scribe W. pharisei W, pharisei G, farisei D᾽; sequitur rasura in Q. si sine addit. A᾽ᾤ᾽ᾤ᾽GHMV b c d e ff₂ l q aur. et gr. DKΠ etc.: + in CDFΘIJKMMOQTVWXXZ *vg. Tisch. f δ et gr. plur. accusare (κατηγορεῖν N*BSX min. et κατηγορησάι D) cum AFGJMQY gat. d q et accusare D᾽; unde accusare C(hunde)H*, mixtura duarum lectt.; unde accusarent ᾤ᾽H᾽ΘIKMO(adc.)TVW X*(om. unde cor.) Z vg. c ff₂ (acusarentur) aur., et accus. a e, quemadmodum acc. b, quomodo acc. l; occasionem accusandi f, accusationem r cum gr. κατηγορίαν AEHKL al. pl. illum: eum DX*(corr. X¹) *vg.**

8. uero: autem DG. cogitationis O. manum: magnum Y*(g exp.). haridam CT. et sec. om. X*Z*(corr. X²Z²). medio CTX*(corr. X²). >stetit et surgens *gat.*

9. ait autem: et ait Q. interrogo uos: om. D; interrogabo uos GX* a b c d ff₂ q r et ἐπερωτήσω ADXΓΔ(non δ) etc. sabbatis M *vg. han pr. C. male: mele H* sed corr. salbam C. perdere + at illi tacebant F ex Mc. iii. 4.*

10. circumspectis ᾤ᾽; circumspectis HZ. omnibus + illis in ira Z ff₂ l aur. et > illis omni. in ira

et extendit
 et restituta est manus eius
¹¹ ipsi autem repleti sunt insipientia
 et conloquebantur ad inuicem
 quidnam facerent iesu.
¹² (43. 2) Factum est autem in illis die-
 bus
 exiit in montem orare
 et erat pernoctans in oratione dei.
¹³ (44. 2) Et cum dies factus esset
 uocauit discipulos suos
 et elegit duodecim ex ipsis
 quos et apostolos nominauit
¹⁴ simonem quem cognominauit petrum
 et andream fratrem eius

iacobum et iohannem
 philippum et bartholomeum
¹⁵ mattheum et thomam
 iacobum alphei
 et simonem qui uocatur
 zelotes
¹⁶ iudam iacobi et iudam scarioth qui
 fuit proditor.
¹⁷ (45. 1) Et descendens cum illis stetit in
 loco campestri
 et turba discipulorum eius
 et multitudo copiosa plebis ab omni
 iudaea
 et hierusalem
 et maritima et tyri et sidonis

dixit homini. extende manum tuam et extendit. et restituta est manus eius sicut altera.
¹¹ ipsi autem repleti sunt iniquitatem et conloquebantur ad inuicem quid nam facerent iesu.
¹² factum est autem in illis diebus. exiit iesus in montem orare. et erat pernoctans in oratione dei. ¹³ et cum dies factus esset conuocauit discipulos suos. et elegit ex eis duodecim quos et apostolos nominauit. ¹⁴ simonem. quem cognominauit petrum et andream fratrem eius iacobum et iohannem philippum et bartholomeum. ¹⁵ mattheum. et thomam. iacobum alphei et simonem qui uocatur zelotes. ¹⁶ iudam iacobi. et iudam scarioth. qui fuit traditor eius. ¹⁷ et descendens cum illis stetit in loco plano et turba discipulorum eius

b q r, cf. circumspiciens (circuminsp. c) omnes illos (> eos omnes d) in ira (esse in ira a, iratus c) a c d, circumspexit ill. omn. et uidit et uilabundus e, cf. gr. DXA etc. extende usque ad fin. uers. in ras. scr. K^l. est + sanitati F cor. uat.*, gr. EMSVA al. plur.; ex Mt. xii. 13. manus eius: + sicut alia G b d(et alia, deinde sequitur u. 5)δ; + sicut et altera FQ r, s. altera f q, et facta est sicut altera c; + ὡς ἡ ἄλλη AEKM al. pl. ex Mt.

11. ipse H*(corr. H^l). insipientia W, insipientiam H(m exp.)X, stultitia c, stupore a; iniquitate DP b ff₂ b r aur., iniquitatem G f l^q q; ira e. colloq. vg.; conloquebatur O. facerent + de D^{EP}FGPQ5S cor. uat.* b c ff₂ l q r δ aur. ihesu C. uariant d e; quidnam illi facerent e, quomodo perderent eum d, πως ἀπολεσώσιν αὐτὸν D.

12. om. in pr. D. horare . . horat. C.

13. cum sup. lin. W, quum CHΘ; + factus W. uocauit + ad se DGQ b c(conuocauit)ff₂ l q r. aelegit C. duodecim P*; xii. DTW. om. et tert. DQ. apostolos G, apostolus Z*(corr. Z^l).

14. symonem CW. cognominabit T. petr- D. andream (han. C, andraeam Θ) codd. plur. et vg.; andream AKQTY. iohannem codd. plur. et vg. (ioann. SC); iohannem ACHKTY. philippum

CK; filippum DT. bartholomeum codd. plur. (barto. T): bartholomaeum JPQ vg. Tisch.

15. mattheum codd. plur., matheum GHV, mattheum D: matthaeum JPQ vg. Tisch. thomam codd. et vg.: thoman ACEFGHΘPQTYZ Tisch.; + et D; + qui cognominatus est didymus d cum D^{or}. > thom. et matth. KOVWZ aur.; om. δ Δ^{or} sed notatur in mg. alphei codd. plur. et alfei DMMT; alphaei JPQ vg. Tisch. symonem CMW. zelotis DGX; + uel cananeus F^{mg}.

16. + et ad init. DW vg. iacobi + id est tadeus F^{mg}. scariot A, iscariot D, iscariotem vg. (-ten 5). proditor: traditor F c f ff₂ r aur., cf. qui (+ etiam et d) tradidit illum (eum d) d e.

17. descendens DFG; + iesus de monte cor. uat.*; descendit Q b e ff₂ l q r. illis: eis Q, et + et Q b e ff₂ l q r; + de monte W. in loco (locum GH, loca Θ) campestri (campistri D) = ἐν τῷ πεδινῷ: in l. camp. uel pedestri δ, in l. campense a, in l. plano f aur., in l. pede plano l. discipulorum Z*(corr. Z²), discentium e. eius: eas G. copiosa D. pleuis O*(sed corr.). iudaea CDPW. ierusalem W vg.; + et trans fretum GQ a b c ff₂ l q r, cf. et de trans marinis (et om. et maritima) e; + καὶ παραίας N*. maritimae M. et tyri (tiri P^l TW): om. et H*ΘMP cum graeco et uett. a(b def.) c e f ff₂ q r aur.: & yri G. sydonis

- ¹⁸ qui uenerunt ut audirent eum
et sanarentur a languoribus suis
et qui uexabantur a spiritibus in-
mundis curabantur
¹⁹ et omnis turba quaerebant
eum tangere
quia uirtus de illo exiebat
et sanabat omnes.
²⁰ (46. 5) Et ipse eleuatis oculis in dis-
cipulos suos dicebat
beati pauperes quia uestrum est reg-
num dei.
²¹ (47. 5) Beati qui nunc esuritis
quia saturabimini.

- (18. 5) Beati qui nunc fletis
quia ridebitis.
²² (49. 5) Beati eritis cum uos oderint
homines
et cum separauerint uos
et exprobrauerint
et eiecerint nomen uestrum
tamquam malum propter filium
hominis
²³ gaudete in illa die et exultate
ecce enim merces uestra
multa in caelo
secundum haec enim faciebant
prophetis patres eorum.

et multitudo ingens populi. ex omni iudaea. et hierusalem et maritima tyri et sidonis
¹⁸ qui uenerunt audire eum et sanari a languoribus suis. et qui uexabantur a spiritibus
inmundis curabantur. ¹⁹ et omnis turba quaerebant eum tangere. quia uirtus de illo exiebat.
et sanabat omnes. ²⁰ et ipse eleuatis oculis in discipulos suos dicebat. beati pauperes
spiritu. quia uestrum est regnum caelorum. ²¹ beati qui esuritis nunc quia saturabimini.
beati qui nunc fletis quia ridebitis. ²² beati eritis cum uos odio habuerint homines. et cum
separauerint uos. et exprobrauerint. et eiecerint nomen uestrum tamquam malum.
propter filium hominis. ²³ gaudete et exultate in illa die. ecce enim merces uestra multa
in caelis. secundum haec enim faciebant et prophetis patres eorum. ²⁴ uerumtamen. uae

CΘM, sydoni D; + et aliarum (aliorum e) ciuita-
tum(-tium d e) c d e go. cum graeco D, sed om. kal
Ἱερουσαλὴμ. Σιδωνος D d.

18. Inc. Tisch. u. 18 et qui uexabantur cum
Beza, Stephano 1576, Tisch. T. G. 8, W. H. etc.;
nos Stephanum 1555 sequimur. uenerunt (ἤλθον)
cum ABCD(-ierunt) P GK* MOTXYZ e f ff₂ l r;
uenerant F H Θ I J K* M P Q V W vg. Tisch. a b c q δ
aur.; uenientium d. ut audirent: audire T a c d
e f δ. sanarentur (ιαθῆναι): curari a c e (δ), saluari
d. languoribus P G H T X. a sec.: ab B F C P^m Θ
I J K M O V W X Z. immundis P vg. Tisch.; + et Y.
curabantur (θεραπεύοντο): sanabantur P* O non
uett. In Luca θεραπεύειν ter decies occurrit et
semper est curare, et ἰάσθαι undecies et semper red-
ditur sanare uel sanari.

19. quaerebant (ἐζητοῦν NBL) cum ABGVXY
b e f ff₂ l (turbae) r: quaerebat F P H Θ I J K M T O
P Z vg., quer. CD Q T W, cum uett. a c d q δ aur. et
ἐζητεῖ AD Q R X Γ Δ etc. eum: illum D. tanguere
D. om. de illo Z* (+ Z²). exibat H P Q W vg.,
exiebant G Y.

20. om. ipse F. eliuatis D P, elebatis O.
hoculis C. pauperis G, egeni e; + spiritu D Q
gat. a c f r ex Mt. om. est P. dei: caeli D,
caelorum c e.

21. esuritis (hes. C, ess. D, esurietis O) quia

saturabimini(-bemini D P): esuriunt et sitiunt
quia ipsi taurabuntur G cf. b d ff₂ q aur. Uniu.
Cant. kk. i. 24, es. et sit. iustitiam quia ipsi sat.
e l r Dunelm. A. ii. 16, ex Mt.; cf. etiam esuritis
et sititis iustitiam quoniam ipsi saturabimini c,
esur. nunc et sit. quo. saturati eritis a. qui sec.:
quia T* (corr. T¹). fletis: lugunt G; plorant e,
ploratis a. quia sec. + ipsi G. rideutis C, gaude-
bitis q; ridebunt e. beati q. n. fl. q. ridebitis
om. d D^o.

22. eritis: estis BG a d cum graeco. quum pr.
CH Θ. oderint CT; odierint F et > od. uos F.
hominis O. quum sec. C Θ. separauerint: int
in ras. Y; separab. T, segregauerint a e, expro-
babunt d. exprobraberint Z, -bauerint GM, -uaberint
O, maledixerint e. egecerint C, iecerint D, eicerint
P, expellent e; > eic. et exprob. a b c ff₂ l q r
aur., eic. et reprobent d, cum graeco D. tanquam
W⁵. om. malum propter D.

23. > die illa G; > et exultate in illa die M f.
om. enim DT et gr. ΚΠ min., non autem uett.
mercis O Y. multa sine addit. A F D P G H Θ I M
P X^c Y d f l q δ et graec.: + est B C J K M O Q T V W
X* Z vg. c ff₂ r aur. cf. copiosa est a b, merces
uestra in caelis est (om. multa) e, multa copiosa
est gat. coelo P, celo W. enim sec. i ras. X;
omnia P non uett. fiebant H* (aci superscr. H¹),

- 24 (50. 10) Uerum tamen uae uobis diuitibus quia habetis consolationem uestram
 25 (51. 10) uae uobis qui saturati estis quia esurietis
 uae uobis qui ridetis nunc quia lugebitis et flebitis.
 26 Uae cum bene uobis dixerint omnes homines secundum haec faciebant prophetis patres eorum.
 27 (52. 5) Sed uobis dico qui auditis

- diligite inimicos uestros bene facite his qui uos oderunt
 28 benedicite maledicentibus uobis orate pro calumniantibus uos.
 29 (53. 5) Et qui te percutit in maxillam praebet et alteram et ab eo qui aufert tibi uestimentum etiam tunicam noli prohibere
 30 omni autem petenti te tribue et qui aufert quae tua sunt ne repetas.
 31 (54. 5) Et prout uultis ut faciant

uobis diuitibus quia iam habetis consolationem uestram. 25 uae uobis qui saturati estis nunc quia esurietis. uae uobis qui ridetis nunc quia lugebitis et flebitis. 26 uae cum bene uobis dixerint omnes homines secundum haec faciebant et prophetis patres eorum. 27 sed uobis dico qui auditis diligite inimicos uestros benefacite his qui uos oderunt. 28 benedicite maledicentibus uobis. orate pro calumniantibus uobis. 29 et qui te percusserit in maxillam. praebet illi et alteram. et eum qui auferet tibi uestimentum etiam tunicam noli prohibere. 30 omnia autem petenti te tribue. et ab eo qui auferet quae tua sunt ne repetas. 31 et sicut

cf. 'fiebant faciebant gr. ant. sic habent' cor. uat.* profetis D⁸PO.

24. ueruntamen 5, uerumpt. CW. quia: qui D⁸PMQW55 gat. q r δ sed Δ ori non oi. abetis C, habetis T. consolationem D⁸P.

25. ue bis T. qui pr.: quia MY. hestis C. hesur. C, essur. D, esueritis T* (-etis T¹). riditis BO; deridetis b. lugeitis O; plangetis c e. et fleuitis O; et plorabit e; om. Y. > plorabitis et lugetis d.

26. cum (quum CΘ) bene uobis dixerint (ἐταρ καλῶς ὑμᾶς uel ὑμῖν εἰπωσιν gr. plur.) codd. plur. a f: > cum benedixerint uobis vg. ff₂ aur., cum bened. uos J l, et ἔτ. καλ. εἰπ. ὑμᾶς NAHL min.; cum uobis bened. GT e q (uos) Tert. et ἔτ. ὑμᾶς καλ. εἰπ. B; > uobis cum bened. H b gr. min. 69; quando bene uobis dix. c; uobis quando bene uobis dix. d, uobis cum bene uos dix. δ, uobis cum b. d. uos r, et habent οὐαὶ ὑμῖν DΔ 13. 69. omnes: om. DX* cod. caraf. cor. uat. mg.; uobis lapsu Z* (corr. Z¹). hec W; + enim W vg. ff₂ r δ cor. uat. gr. plur. (non autem D 29); pro secundum haec hic et u. 23 habent eadem bis c, per eadem bis e, similiter bis a. faciebant G. prophetis codd. plur. (prof. D) f l cum gr. N^a stue N^{ca}, 243: pseudoprophetis V vg. Tisch., pseudoprof. P, pseudoprof. O, seodoprof. Q, cum uett. rell. et gr. plur.; om. C. patrem V* (corr. V¹). deficit B ad u. 38.

27. sed: ded V. qui: quia G. audistis O* (s pr. exp.). deligite O^c, diligite D⁸P. uestros + et P^{mo}, hiis WY. uos oderunt codd. plur. (hod. CT, oderint G): > oderunt uos WX vg.

Tisch. a ff₂, odiunt uos b; odientibus uobis c, od. uos d δ.

28. benedicite: benefacite D aur. maledicentes G. uobis: uos GV; + et vg. gr. min. pauc. horate C. orate . . . uos: om. D; litt. min. ser. X. calumpniantibus W. uos: uobis PGOVXZ^a c f aur.; cf. eis qui uobis iniuria faciunt e.

29. et ad init.: ei P* (corr. mg.) et (Bentl.). percusserit G b e f q; percutienti a c δ. maxilla CΘT* (sed corr.); maximam inepte V; + unam S cor. uat. mg., edd. ant. Kesler 1487, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Maresch. 1531, Uuiuin et Iunta 1534. prebe CDW; + illi DPW55 c d f r; + ei X a b e l q aur.; + αὐτῷ D min. ab eo: om. G; ei e l r aur.; eum b f ff₂ q. aufert (cf. gr. τοῦ αἰσχροῦ) cum PΘIKMMQTVWX vg. q, tollit d, cf. auferenti c, tollente δ: auferet ACD PFGHJOPYZ uett. plur. cf. Mt. v. 24. uestimentum etiam tunicam (tunica Y, tunicam D): tunicam et palleum G b c (om. et), tun. etiam pall. l r, t. etiam et p. ff₂, t. tuam et p. d q, uest. tuum et pall. a; palleum tuam remitte tunicam e. proibere COT; uetare a, cf. ne uetueris d.

30. Uersus in ras. ser. K; om. q. omni: omnia P^{mo} G f. autem: enim FDP. petenti: poscenti a r. tribuae G. aufert (cf. u. 29 et canonem nostrum ad Mt. iv. 5) codd. plur. vg.: auferet A⁸FFGJMZ b e f r aur. que DW. ne repetas in ras. T; ne repp. D; non rep. F. noli prohibere G b c ff₂ l r, noli deposcere e.

31. prohut C. fatiant G. homines: homines O; + bona DG r non graec. om. et uos F.

uobis homines
et uos facite illis similiter.
³² (55. 5) Et si diligitis eos qui uos dili-
gunt quae uobis est gratia?
nam et peccatores diligentes se dili-
gunt
³³ et si bene feceritis his qui uobis bene
faciunt
quae uobis est gratia?
siquidem et peccatores hoc faciunt
³⁴ et si mutuum dederitis his
a quibus speratis recipere
quae gratia est uobis?
nam et peccatores peccatoribus faene-

rantur
ut recipiant aequalia
³⁵ uerum tamen diligite inimicos uestros
et bene facite
et mutuum date
nihil inde sperantes
et erit merces uestra multa
et eritis filii altissimi
quia ipse benignus est
super ingratos et malos
³⁶ estote ergo misericordes
sicut et pater uester
misericors est.
³⁷ (56. 2) Nolite iudicare et non

uultis ut faciant uobis homines. et uos facite illis similiter. ³² si enim diligitis eos qui uos diligunt. quae uobis retributio est. etenim peccatores diligentes se diligunt. ³³ et si benefeceritis his qui uobis benefaciunt. quae uobis retributio est. nam et peccatores haec faciunt. ³⁴ et si mutuum dederitis his. a quibus speratis recipere quae uobis retributio est nam et peccatores. peccatoribus fenerantur ut recipiant aequalia. ³⁵ uerumtamen. diligite inimicos uestros. et benefacite et mutuum date. nihil desperantes. et erit merces uestra multa. et eritis filii altissimi. quia ipse benignus est super ingratos et malos ³⁶ estote ergo misericordes. sicut et pater uester misericors est. ³⁷ nolite iudicare. ne iudicemini. nolite

32. diligitis P, diligatis D, diligatis F. diligunt bis DP. gratia: mercis r, retributio f. diligentes: diligenter T.

33. et si . . . benefaciunt om. e. om. et ad init. D. hiis Y. fatiunt G. > bene uobis faciunt F. qui uobis . . . dederitis his (u. 34) om. D. siquidem: nam W. hoc (τοῦτο D): haec C¹GT (hec) b c f q et gr. min. 130 ταῦτα; gr. plur. τὸ αὐτό, id ipsud e, hoc ipsud r.

34. mutum MY, mutuuum P. mut. ded.: feneraueritis e, feneratis a c d. hiis W. recipere: accipere GY δ. faenerantur AHMY, foenerantur CJV vg., fen. FEP*ΘIKMOTWXZ: faenerant F, fenerant DP^{mo}GQ, cum a b d e l q r. buti C. ut rec. . . mutuuum date (u. 35) om. O* (+ O¹).

35. uerunt. S, uerumpt. CW; om. tamen D. diligite D; amate q. om. et pr. W vg. benefacite P*. mutuuum DP. date: + et K (sed exp.); + his qui non habent r. nihil: ni in ras. K; nichil W. inde sperantes AIMOVWY (inte) vg. c ff^o, et sperantes DP*δ Ambr. in Tobiam xvi. 54: desperantes FCFP^{mo}FHJKMQT V*XL a b d e f ff²* l q r aur., disp. GΘO*; Hae lectiones idem uerbum ἀπελπίζοντες diuerse reddunt; prima cum uersione anglicana A.D. 1611 congruit 'hoping for nothing again', secunda cum reuisione A.D. 1881 'never despairing'; prior autem Hieronymiana? magis uidetur quasi ueteris lectionis emendatio et quae etiam Chrysostomo (vii. 199 A

παρ' ὧν μὴ προσδοκᾶτε λήψεσθαι, cf. 575 A παρ' ὧν οὐ προσδοκᾶτε λαβεῖν), Ambrosio (uide supr.), et Hieronymo ipsi (in Ezech. c. 18 a quibus non speratis recipere) placuerit; ἀπελπίζω plerumque = uel spem abicio (cf. Polyb. 2. 54. 7 ἀπ. τὴν σωτηρίαν etc., Diod. 14. 8 ἀπ. τὰ τῆς δυναστείας, 2 Macc. ix. 18 τὰ κατ' αὐτὸν ἀπ.), uel in desperationem adduco (cf. Ecclesiasticum xxvii. 21 ὁ δὲ ἀποκαλύψας μυστήρια ἀπήλπισεν, denudare autem amici mysteria desperatio est animae infelicitis vg.); sed ut ἀπεσθίειν pro ἐσθίειν ἀπό, et ἀπολαβεῖν pro λαβεῖν ἀπό, ita ἀπελπίζειν pro ἐλπίζειν ἀπό credibile est Lucam scripsisse; de uersione Syriaca etc. uide Field Otium. Norw. III. p. 40; uersiones orientales rell. habent non sperantes quod retribuetur Aeth., et quempiam desperandum ne faciatis Pers., ne fraudetis spem ullius Arab. mercis OY. uestrū K* -trā Kc. multa: + in caelis Q c r aur. et. gr. N* A; + in caelo a l Ambr. Tob. fili F. altissimi: excelsi a. om. ipse D. benignus: suauis a d δ (s. uel b.). malos: nequas a e, iniquos d.

36. hestote C, Hstote D. misser. bis D, misericordis pr. C. om. et DP* (+ mg.).

37. et (ut DP^{mo}Q d) non iudicabimini (-cabemini P, -ceminī D; iudicaberis Q): et de uobis non iudicabitur G b ff²* l q r, ut non de u. iud. aur., ne iudicetur de uobis c e. condempn. bis HΘW; contemp. D. et sec.: ut P d. con-

iudicabimini
nolite condemnare
et non condemnabimini
dimitte et dimittemini
³⁸ date et dabitur uobis
mensuram bonam confertam et coagi-
tatam
et supereffluentem
dabunt in sinum uestrum
eadem quippe mensura
qua mensi fueritis
remetiatur uobis.
³⁹ (57. 5) Dicebat autem illis
et similitudinem
numquid potest caecus
caecum ducere?

nonne ambo in foueam cadent?
⁴⁰ (58. 3) Non est discipulus
super magistrum
perfectus autem omnis
erit sicut magister eius.
⁴¹ (59. 5) Quid autem uides festucam
in oculo fratris tui
trabem autem quae in oculo tuo est
non consideras?
⁴² et quomodo potes dicere
fratri tuo
frater sine eiciam festucam
de oculo tuo
ipse in oculo tuo trabem
non uidens?
hypocrita eice primum

condemnare et non condemnabimini. dimitte et dimittemini. ³⁸ date et dabitur uobis mensuram bonam cumulatam et coagitatam. et super effluentem dabunt in sinum uestrum eadem enim mensura qua mensi fueritis remetiatur uobis.

³⁹ dicebat autem illis et similitudinem. numquid potest caecus caecum ducere. nonne ambo in foueam cadent. ⁴⁰ non est discipulus super magistrum perfectus autem omnis erit. si sit sicut magister eius. ⁴¹ quid autem uides festucam in oculo fratris tui. trabem autem in tuo oculo non consideras. ⁴² aut quomodo potes dicere fratri tuo. frater sine eiciam festucam quae est in oculo tuo. ipse in oculo tuo trabem non uidens ypocrita.

demnabimini P, contempnemini D. demittite V. dimittemini (ἀπολυθήσεσθε) FCDP (dimite.) H (dimite.) G¹ MTQW² X² vg. a b d f ff₂ q δ, et dimittemini A¹ L G (dimitt.) IMY: dimittitur uobis JKO (-itur) V (dem.) X² Z c e (-itur) r aur. om. dimittite et dimitt. A* (+ mg.).

³⁸ date O. bonam + et OW vg. confertam AEFPHΘJOVWXY vg. gat. (confestam): confersam CGIKMTZ b l q, conuersam DM¹ Q; deinde om. et G. cogitatam O* (a superscr. O¹), quoag. C, cong. H* (corr. H¹), coog. 5; connotam G b (e) l q. superfluentem FGP a. Variant uett. rell. commodatam confersam supereffluentem ff₂, commota superfundens e, cumulatam superfundentem c r (supereffluentem), agitatam cumulatam superfl. a, cumulatam et coagitatam et supereffluentem f, conquassatam inpletam supereffluentem d; gr. πεπισμένον σεσαλευμένον ὑπερεκχυρόμενον. quippe: uero CIMT; enim G. mensura C, mensuram G. qua: quam P; quia Y. remec. W, rementientur Y, remietur D.

³⁹ autem: enim P. et + hanc T^{rec}. simil.: parabola a c. nunquid P¹. caecus (cec. bis W): caecum H* (sed corr.). > caecus potest D. ducere + in uiam r. foueam CTZ*. cadent

(πεσοῦνται NAC etc.) codd. plur. et incident a d (ἐμπεσοῦνται BDL etc.): cadunt JKMMVXZ vg. c e l.

⁴⁰ om. omnis D. erit sine addit. AB* FCD (om. erit) PLJMO* QTX^c V Harl. 2788. 2826 et corp. ox. d e (erits) δ Iren. 331 Mass. (sed + si sit cod. Arund.) cum graeco ὡς (non ὡσεῖ): + si sit B¹ GHΘ KMO^{ms} PVWX² Z gat. vg. a c f l q r aur., ut sit b ff₂.

⁴¹ quid: qui Q*. fistucam DPGX; stipulam e. hoculo pr. C. fratres Y. tui + tu P. traem O. > autem trabem P. om. quae et est D d e f δ. > est in oc. tuo B c. consyderas 5; uidens c e, inspicis d.

⁴² et ad init.: aut vg. Tisch. cum edd. ant. plur. Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Maresch. 1531, Viuian et Iunta 1534; om. D. potest G, poteris M¹, poteres W. sine + et W. ieciam D, eiciam vg. Tisch. fistucam pr. DP; om. J. hoculo semper C. traem O. uidens (βλέπων) cum AEPG¹ HIJ MTQXY¹ 35^c f ff₂^c δ^c: uidens B (uidens hypocrita sic diuisum) FCDG* ΘKM OTVWZ⁵ r δ*; uett. rell. et ecce in oculo tuo trabes subiacet a b c ff₂* l q aur., et ecce in oc. tuo (> tuo oc. d) trab. est d e. hypoc. P, hypo-

trabem de oculo tuo
et tunc perspicies ut educas
festucam de oculo fratris tui.
⁴³ (60. 5) Non est enim arbor bona
quae facit fructus malos
neque arbor mala faciens
fructum bonum
⁴⁴ unaquaeque enim arbor
de fructu suo cognoscitur.
(61. 5) Neque enim de spinis
colligunt ficus
neque de rubo uindemiant uuam.
⁴⁵ (62. 5) Bonus homo de bono
thesauro cordis sui
profert bonum
et malus homo de malo
profert malum

ex abundantia enim cordis
os loquitur.
⁴⁶ (63. 3) Quid autem uocatis me
domine domine et non facitis
quae dico?
⁴⁷ (64. 5) Omnis qui uenit ad me
et audit sermones meos
et facit eos
ostendam uobis cui similis sit
⁴⁸ similis est homini
aedificanti domum
qui fodit in altum et posuit
fundamenta supra petram
inundatione autem facta
inlissum est flumen domui illi et non
potuit eam mouere
fundata enim erat supra petram

eice primum trabem de oculo tuo, et tunc perspicies eicere festucam de oculo fratris tui.
⁴³ non est enim arbor bona quae facit fructus malos neque arbor mala faciens fructus bonos.
⁴⁴ unaquaeque enim arbor ex fructu suo cognoscitur. non enim de spinis colligunt ficus
neque de rubo uindemiant uuam. ⁴⁵ bonus enim homo de bono thesauro cordis sui profert
bonum et malus homo de malo thesauro cordis sui profert malum. ex abundantia enim
cordis. os eius loquitur. ⁴⁶ quid autem uocatis me domine domine. et non facitis. quae dico.
⁴⁷ omnis qui uenit ad me. et audit uerba mea et facit ea. ostendam uobis cui similis
est. ⁴⁸ similis est homini aedificanti domum qui fodiit in altum. et posuit fundamentum
supra petram. inundatione autem facta inlissum est flumen domui illi. et non potuit eam

chrita CDI, ypocrita Z, hipocr. W, ipocr. T. iece
D, eice *vg.* Tisch. perspicies (διαβλέψεις) B⁸F
CG(tuo . . . perspicies in ras.) H⁸QIJ(-iens)KM
OQVWXX *vg.* a f ff₂ l aur. (perspicis), et prespicies
T: respicies AD⁸PM⁹Y b q δ; uidebis c d e. ut
educas: eiecere *gat.* fistucam *sec.* D⁸P *gat.*

^{43.} om. est T. > bona fructus malos que
(erasum) facit T. fructos GH⁸OY. neque: nec
D; + iterum G q. faciens etc.: quae facit fructus
bonos G, Philastr.

^{44.} unaquaeque DW. om. enim QT. de: ex
G. cognoscitur G. colligunt D⁸P; legunt q,
leguntur e. ficos ⁸PGO. om. de tert. M. uin-
dimiunt D. huam C.

^{45.} bonus + enim DG a b c f l r aur. then-
sauro CG⁸JOP, tesauo T, tess. D. proferet bis
G b (sec.) d e. bonum (τὸ ἀγαθόν): bona ⁸F⁹P⁹mg
FGJZ*(-um Z²) c e. om. et Q. malus: malos
K*(corr. K¹); nequa a. de malo sine addit.
ACFGJTX²Y a d ff₂ l et gr. NBDL etc.: + thesauro
B⁸F⁹D(tess.)⁸PH⁸QIKO(then.)⁹P(then.)⁹QV(& malo d
V* sed corr.)⁸WX⁸Z *vg.* b aur., + thesauro cordis sui
MM c e f q r δ et gr. ACXTA etc. malum (τὸ

πονηρόν): mala D⁸P⁹mgFGP b q. habundantia
CD⁸PM⁹TY, -cia W, abundatia P, abundantiam
O*(m eras.); confuse legit e de abundantia cordis
loquitur malum. hos C; + eius BCT b c d f ff₂ l q,
+ illius a, cum gr. plur.

^{46.} autem: enim ⁸FKM⁹VZ. domine semel
J. dico + uobis DQ *gat.*

^{47.} exaudiuit D. sermonis G. et sec.: sequitur
ras. in T. om. et facit eos P. ostendam C;
demonstrabo a. sit A⁸F⁹P*GH⁸OMPQW *vg.* a e
r δ: est BCDIJKMOTVXYZ b c d f ff₂ l q aur.;
erit ⁸P⁹mo.

^{48.} edificanti W et 49. domum + suam DZ*
(om. cor.) *gat.* fodit in altum: f. et exaltauit e,
f. et fundauit δ. possuit ⁸P; + in altum D*(sed
exp.). fundamenta *codd. plur.*: fundamentum
ΘP *vg.* Tisch. cum graeco. super pr. ⁸P*WZ⁸H⁸SC.
inundatione O, inundatione C; tempestate a.
facta: horta a. inund. . . petr. om. W.
illissum est *vg.*; inlissit D, allissit b d q, impulit a,
impegit e, irrui c. potuit: ualuit a c. eam:
illam P. mobere T; > commouere eam G, con-
cutere eam c. fundata . . . petram in mg. M.

⁴⁹ qui autem audiuit et non fecit
similis est homini
aedificanti domum suam
supra terram sine fundamento
in quam inlissus est fluuius
et continuo cecidit
et facta est ruina domus illius magna.
VII. ¹ (65. 3) Cum autem impleisset omnia
uerba sua in aures plebis
intrauit capharnaum
² centurionis autem cuiusdam seruus
male habens

erat moriturus qui illi erat pretiosus
³ et cum audisset de iesu misit
ad eum seniores iudaeorum
rogans eum ut ueniret
et saluaret seruum eius
⁴ at illi cum uenissent ad iesum
rogabant eum sollicitate
dicentes ei
quia dignus est ut hoc illi praestes
⁵ diligit enim gentem nostram
et synagogam ipse aedificauit nobis
⁶ iesus autem ibat cum illis

mouere fundata enim erat supra petram. ⁴⁹ qui autem audiuit et non fecit. similis est homini aedificanti domum suam supra terram sine fundamento in quam inlissus est fluuius. et continuo cecidit et facta est ruina domus illius magna. VII. ¹ Cum autem impleisset omnia uerba sua in auribus plebis. intrauit capharnaum. ² centurionis autem cuiusdam seruus male habens. erat moriturus. qui erat illi praetiosus. ³ qui cum audisset de iesu misit ad eum seniores iudaeorum rogans eum ut ueniret et saluaret seruum eius ⁴ at illi uenientes ad iesum rogabant eum sollicitate dicentes ei quia dignus est ut hoc illi praestes ⁵ diligit enim gentem nostram. et synagogam ipse aedificauit nobis. ⁶ iesus autem ibat cum illis. et cum iam non longe esset a domo. misit ad eum centurio amicos dicens ei. domine

fundamenta enim erant *cor. uat. mg. Par. lat. 262, 13171. supra sec. X; super P*Z^hSC.*

49. qui: quia Z*(a exp.). audiuit . . . fecit (ἀκούσας . . . ποιήσας) ABCP^mH*JKMOPQVYZ d f: audit . . . facit DG(audet) H¹ΘIMTWX vg. a b c e ff₂ l q r δ aur.; audit . . . fecit P*. om. est pr. T. sua O. super DT^hSC. terram: petram DH*(corr. mg.) V; arenam T gat. b e, ex Mt. vii. 26. fundamentum G. in quam (in qua AEFHΘXY et gr. ἥ) inlissus (ill. MTVW vg., inlissus D) est fluuius (fluuius P, fluuius W): adlissit flumen domui illi G b d ff₂ l q, inlissit flumen etc. r aur., impegit fl. c, inpulit fl. a, impegit fluuius e, erupit fluuius δ; deinde om. et MTV. cecidit: concidit BCDKM¹Q²TWZ cor. uat. b d e l q. domui G. illius: om. D*(+mg.); eius gat.; illa T. > eius domus gat.

VII. 1. + et factum est ad init. uers. G b d ff₂ l q aur., factum est autem a c cum graeco D καὶ ἐγένετο. quum HΘ(non C). om. autem gat. impleisset CD²P; perfecisset c e, consummasset d; + iesus c. sua: om. O*(+cor.) T a b c ff₂ l r; haec gat. q, hec W. auribus FDP a c f q aur. plebis CO; populi a c. uerba s. in aur. pl.: uerba loquens d cum D², u. quae loquebatur ad populum e. intrauit (introiuit c e, uenit d) + in BD²PIJKOXZ Benl. a cum gr. εἰσῆλθεν (ἦλθεν D) eis. caparnaum V, capharnaum P*(u pr. exp.).

2. centurionis DP, centhur. C. seruus: puer d. abens C. erat mor.: incipiebat mori a d, proximus morti erat c. preciosus W, praet. FCP GJO, pretiosus D; carus a e, honoratus d (τιμειος D, ἐντιμος rel.).

3. et cum (quum HΘ) aud.: audiens autem a, et aud. d. missit D. om. ad eum a b c d ff₂ l q aur. saeniores C; maiores natu e. iudeorum DPW. saluaret codd. plur. ΣΗC: sanaret GH KMTV² gat. cor. uat.* a c r; liberaret e ff₂ l.

4. ad O. ille D*(corr. mg.). cum (quum HΘ qu// T) uenissent ad iesum rogabant eum (om. T): uenientes ad i. rog. eum G b f δ (om. rog.); cum aduenissent rog. ies. a (uenissent) c e, uenerunt et rog. ies. ff₂ l r (eum), aduenientes rogabant eum d. sollicitate D vg., festinanter d, instanter e. ei om. G c d e ff₂ q. est ut: estat G. illi: ei P*(corr. mg.) c q. prestes BFDMOZ* (corr. Z¹).

5. diligit DP. synagogam PTW. hedif. C, ed. W, edificabit T.

6. ibat: abiit b q. > ibat (abiit e) autem (ergo c, itaque e) cum illis (eis d) iesus c d e ff₂ l r cum gr. D ἐπορεύετο δε μετ' αὐτῶν οἱ ἱησ. quum HΘ. om. iam J. longue D. essent ΘO; abessent a. domo: o pr. in ras. O; domu DV. misit DP. eum: illum G a b e ff₂ l q r. centurio D; + rogans gat. hamicos C. uexare G r; + te a et > te uex. b c d e f ff₂ l q r; + magister gat.

et cum iam non longe esset a domo
misit ad eum centurio amicos dicens
domine noli uexari
non enim dignus sum ut sub
tectum meum intres
⁷ propter quod et me ipsum
non sum dignum arbitratus ut ue-
nirem ad te
sed dic uerbo et sanabitur
puer meus
⁸ nam et ego homo sum sub
potestate constitutus
habens sub me milites
et dico huic uade et uadit
et alio ueni et uenit
et seruo meo fac hoc et facit
⁹ quo audito iesus miratus est

et conuersus sequentibus se turbis
dixit
amen dico uobis nec in israhel
tantam fidem inueni.
¹⁰ (66. 5) Et reuersi qui missi fuerant
domum
inuenerunt seruum qui languerat
sanum.
¹¹ (67. 10) Et factum est deinceps
ibat in ciuitatem quae uocatur naim
et ibant cum illo discipuli
eius et turba copiosa
¹² cum autem adpropinquaret portae ciui-
tatis
et ecce defunctus efferebatur
filius unicus matri suae
et haec uidua erat

noli te uexare. quia non sum dignus ut sub tectum meum intres. ⁷ propter quod nec me ipsum dignus arbitratus sum ad te uenire. sed dic uerbo et sanabitur puer meus ⁸ nam et ego homo sum sub potestate constitutus habens sub me milites. et dico huic uade. et uadit. et alio ueni. et uenit et seruo meo fac hoc et facit. ⁹ his auditis iesus miseratus est. et conuersus sequentibus se turbis dixit. amen dico uobis nec in israhel tantam fidem inueni. ¹⁰ et reuersi qui missi fuerant domum inuenerunt seruum qui languebat sanum. ¹¹ et factum est in sequenti die ibat in ciuitatem quae uocatur naim. et ibant cum illo discipuli eius et turba copiosa. ¹² ut autem adpropinquauit portae ciuitatis et ecce defunctus efferrebat

dignus sum (ἱκανός εἰμι NB) *codd. et b ff₂ l q r* *aur.*: > sum dignus *vg. edd. ant. Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Maresch. 1531, Uuian et Iunta 1534, a* (non sum enim dignus) *c d e f d et gr. rell. εἰμι ἱκανός. tecto meo b ff₂ l.*

⁷. propter quod . . . ad te *om. gat. cum a b c d e ff₂* l r et D^{or} min. om. et pr. B. sum* (solum Z* *sed corr.*) dignum arbitratus: sum dignus arbitratus DMZ*^{et 3}; > dignus (dignum G^e) arbitratus sum G f; sum dignus arbitrari T; dignum me iudicauit q. uerbum G l et gr. T *min. λόγον.* sanauit O, sabitur X*, salbabitur d, curabitur c e.

⁸. sub (b *sup. lin. m. rec. O*) potestate constitutus: potestati subiectus a. huic: uni r. alii *vg., et ed. Iunta 1534, d e* (ali) q. meo + dico D *gat. c l r.*

⁹. quo audito: audiens autem haec G b d q d; cum audisset autem ista e, his auditis a f, aud. igitur sermonibus his c. iesu Y. sequenti se turbae a e, sequenti populo d; *om. turbis b.* amen amen X r. nec etc.: in nullo (numquam d) tantam fidem inueni in isr. G a b c d ff₂ l q r

(talem) *aur.*, non inu. t. fid. in isr. e. srahel C hisrael D, israel *vg. def. B ad u. 21.*

¹⁰. misi P. domum *om. G q.* inuenerunt D. seruum: puerum c. qui languerat (ἀσθενούντα *gr. pl.*): qui languebat FQX *gat. f;* aegrum d; *om. G a b c e ff₂ l q r aur. et gr. NBL 1. 157. 209. sanum: saluum c e.*

¹¹. factus W. inceptus Y; sequenti die c e f (in s. d.), alia die d. ibat + iesus H¹W⁵S⁵ *cor. uat.* a r aur. et gr. C³UXA etc.* que D. uocatur: dicitur d, appellatur a. naim C, nauim Q; capharnaum e l*. ibunt G; comitabantur a c e. illo: eo *vg. edd. ant. (exc. Froben 1502) c d.* eius + multi b c q *cum ACEGH etc. Tisch. T. G. 8 (sed om. ἱκανοὶ NBDFlE W.H.).* copiosa D; magna c e, multa d.

¹². cum (quum HΘ) autem: factum est autem cum a d (ut) e, et f. est cum b l (ut), et f. est dum q, et f. est quomodo c; cum *gr. D ἐγενετο δε ως. adpropinquaret (ἤγγισεν gr., ἤγγιζεν D) cum CDPGΘIJMMV et appr. AFHQTW vg. Tisch., apr. Y, cum uett. a b e f, cf. adpropiares d ff₂ l q, adpropiaasset r, adpropinquauit c: adpropinquarent FFOX*Z, appr. KX^c. porte W. et ecce (καὶ ἰδοὺ)*

et turba ciuitatis multa cum illa
¹³quam cum uidisset dominus
 misericordia motus super ea
 dixit illi noli flere
¹⁴et accessit et tetigit loculum
 hi autem qui portabant steterunt et
 ait
 adulescens tibi dico surge
¹⁵et resedit qui erat mortuus et coepit
 loqui
 et dedit illum matri suae

¹⁶accepit autem omnes timor
 et magnificabant deum dicentes
 quia propheta magnus
 surrexit in nobis
 et quia deus uisitauit plebem suam.
¹⁷(68. 10) Et exiit hic sermo in uniuersam
 iudaeam de eo
 et omnem circa regionem.
¹⁸(69. 5) Et nuntiauerunt iohanni
 discipuli eius de omnibus his.
¹⁹Et conuocauit duos de discipulis suis

filius unicus matri suae. et haec erat uidua. et turba ciuitatis multa cum illa. ¹³quam cum uidisset iesus misericordia motus super ea. dixit illi. noli flere ¹⁴et accessit et tetigit loculum hi autem qui portabant. steterunt. et ait iesus. adulescens tibi dico surge. ¹⁵et resedit protinus qui erat mortuus et coepit loqui. et reddidit illum matri suae. ¹⁶adprehendit autem omnes timor. et magnificabant deum dicentes. quia propheta magnus surrexit in nobis. et quia uisitauit deus plebem suam. ¹⁷et exiit hic sermo in uniuersam iudaeam de eo. et in omnem regionem.

¹⁸et nuntiauerunt iohanni discipuli eius de his omnibus ¹⁹et conuocauit duos de discipulis

A*PFGH*I*MOQXY a b c d (om. ecce) e f ff₂
 l q r δ aur.: om. et A*FCDH¹ΘI*JKMTVWZ
 vg. cum gr. min. 1. 440. defunctus D; mortuus
 a (d) e r; om. c. aefferebatur C. hunicus C.
 matri (τῇ μητρὶ) A (male Tisch. matris) FCPHI
 JO e f δ Bentl., -s enim facile ex sequenti uerbo
 addi poterat: matris DFGΘKMMQT VWXYZ
 vg. Tisch. et a b e ff₂ l q r δ aur. sue CW. hec
 W. > erat uidua Q a f. turba: populus d. om.
 ciuitatis sec. b e ff₂ l. cum eo D; consequbatur
 illam e.

¹³. quam cum (quum HΘ) uid.: et uisam
 eam a, et cum uidisset illam e, cum uid. illam
 e, uidens autem d; gr. plur. καὶ ἰδὼν sed
 ἰδὼν δε D. dominus: iesus D^{mo} (ihus) d q gat.
 cum D^{or}; dominus iesus cor. uat. mg. cum go.
 syr. hr. et aeth. misericordiam motus Q; misertus
 est . . . et (ante dixit) G a b d q, commotus est . . .
 et e; graeci ἐσπλαγχνίσθη . . . καὶ. super ea cum
 AFCDP*ΘIKMXY f: super eam P^{mo}FGHJM
 OQTVWZ vg. Tisch. b c e q r δ aur. (illam); ei
 a; om. ff₂ l.

¹⁴. et sec. om. O. loculum: + funeris e; sarto-
 fagum d. hii FCDPFIOTWZ*. om. autem D.
 ait: + iesus G c f l r; + illi Z* (sed corr.);
 + adoliscenti D, cf. adolescenti tibi dico etc. gat.
 adulescens codd. plur. (-iscens G): adolescens
 P¹IQW vg. Tisch., adoliscens DKOV; iuuenis
 d e; adol. bis repet. a ff₂.

¹⁵. consedit a, surrexit et sedit c; + protinus f.
 qui erat codd. plur. vg. et b c f ff₂ l q r aur.: qui
 fuerat AHΘY; om. a d e δ. et sec. + mox X.
 cepit JWY. confuse legit et coepit loqui ad matrem

suam inuasit autem etc. dedit: reddidit c.
 illum: eum T. sue W; eius b q.

¹⁶. + hoc uiso ad init. c. accipit PQ, accidit
 Θ; cepit J; adprehendit a f. inuasit c e. omnis
 M. timor + magnus q. magnificauerunt D, hono-
 rificabant a c d, clarificabant e. quia: quod G.
 profeta D^{PO}. in nobis: in israhel l. uisitauit
 D, uisitabit G. > uisitauit deus CT Bentl. cum
 gr. ἐπισκέψατο ὁ θεὸς et uett. a b c (dominus) f q r.
 plebem: populum a c. suam + in bono GO^a a b
 ff₂ l q r aur., et in bonum J c e, cum gr. MXA
 min. εἰς ἀγαθόν.

¹⁷. om. et ad init. J. exiit: iit in ras. T.
 sermo: uerbum a d. huiuersam C, uniuersa J;
 totam c d e (tota). iudeam CD^{PMOW}; iudaea
 J. de eo om. G (sed uide infr.) Y ff₂ l. et sec.
 + in G vg. a f q r δ aur. omnem circa (om. f r)
 regionem: + de illo G q, + de eo b c; uariant
 uett., omni finitima regione a, omni confinio
 regionis illius b, omni regioni confini c, omn. conf.
 reg. ff₂ l*, omnem confinem regionem l^c q; post
 iudea sic pergunt d e; ea dō in quibus adnuntia-
 uerunt ad iohannem baptistam qui etiam conuocatis
 quibusdam de descentibus suis dixit euntes inquire
 dicentes tu es etc. e, de illo et in omni regione et in
 quibus usque ad iohannem baptistam qui et aduocans
 duos discipulorum suorum dixit euntes dicite ei tu
 es etc. d, et D^{or}.

¹⁸. nunciauerunt W^S. ioann. SC semper.
 om. de omn. his a. hiis W.

¹⁹. om. et ad init. D. conuocatis H cf. con-
 uocatis duobus quibusdam ex d. a, et supra e.
 duo X*, .II. D. om. de X². iohannis P¹. om.

iohannes et misit ad dominum dicens
 tu es qui uenturus es
 an alium expectamus?
²⁰ cum autem uenissent
 ad eum uiri dixerunt
 iohannes baptista misit
 nos ad te dicens
 tu es qui uenturus es
 an alium expectamus?
²¹ in ipsa autem hora curauit multos a
 languoribus
 et plagis et spiritibus malis
 et caecis multis donauit uisum
²² et respondens dixit illis
 euntes nuntiate iohanni
 quae uidistis et audistis

quia caeci uident
 claudi ambulant
 leprosi mundantur
 surdi audiunt
 mortui resurgunt
 pauperes euangelizantur
²³ et beatus est quicumque
 non fuerit scandalizatus in me
²⁴ et cum discessissent
 nuntii iohannis
 coepit dicere de iohanne
 ad turbas
 quid existis in desertum
 uidere harundinem
 uento moueri?
²⁵ sed quid existis uidere?

suis iohannes. et misit ad iesum dicens. tu es qui uenturus es. an alium expectamus.
²⁰ cum autem uenissent ad eum uiri dixerunt. iohannes baptista misit nos ad te dicens. tu es qui uenturus es. an alium expectamus. ²¹ eadem autem hora curauit multos a languoribus et plagis. et spiritibus malis. et caecis multis donauit uisum. ²² et respondens iesus dixit illis. euntes nuntiate iohanni quae uidistis. et audistis. quia caeci uident. clodi ambulant. leprosi mundantur. surdi audiunt. mortui resurgunt. pauperes euangelizantur. ²³ et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me. ²⁴ cum autem discessi essent nuntii iohannis coepit dicere iesus de iohanne ad turbas. quid existis in desertum uidere harundinem a uento moueri. ²⁵ sed quid existis uidere hominem mollibus uestimentis indutum ecce qui in

et sec. PW. missit DP; + eos OX². dominum codd. plur. a ff₂ et gr. BLRE min.: iesum IJKM MOVWX Par. lat. 13171 vg. b c fl q r δ aur. et gr. NAXTA etc.; dominum iesum H¹Θ syr. hr. uenturus es: uenis e et u. 20. han C et 20. exspectamus PKZ²; speramus c et u. 20; exp. ad iohan. u. 20 in ras. scr. est K.

20. om. totum uersum G L. cum (quum HΘ) autem uenissent (ueniiss. D) ad eum uiri (παράγονόμνοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες): aduenientes autem ad eum uiri b ff₂ q, et adu. uiri ad eum d, et uenerunt uiri ad eum et a r, et D^{gr}. iohannis OY. baptista CDT. missit DP. om. ad te D a. exspectamus PKMX.

21. ora T. curauit multos (ἐθεράπευσεν πολλούς) codd. et uett. pl.: > multos curauit vg. et edd. ant. (exc. Froben 1502) c e. langor. PPT, longuor. G; + suis 5 c. plagis: uerberibus a c, flagellis e cf. ad Mc. iii. 10 et Cypr. Ep. xiii. 4 dorsum meum posui ad flagella (Isa. i. 6), Test. III. 57. malis: malignis a, immundis b l, iniquorum d, cecis W. uisum DP. caecos (+ multos c) faciebat uidere c d e.

22. nuntiate AFCFGHΘIJMQY b f q aur.: renuntiate BDPKM OVWXZ vg. (-ciate WSC) a (et 18) c (et 18) e r; dicite T d et D^{gr} εἰπατε.

que DW. > audistis et uidistis vg. (et edd. ant., exc. Froben) cf. Ambr. luc.; uiderunt oculi nestri et (+ quae d) audierunt aures uestrae d e cum D^{gr}. quia om. D a b c ff₂ l q. ceci W. uident + et QW. clodi D. hambulant C. sordi D. om. surdi aud. b l. resurgunt: resuscitantur r. pauperes (bis scr. G, pr. erasum) euang. (aeuangu. D): egenis bene nuntiatur a.

23. om. est M. quicumque 5, quicumque H; qui FJMT b. scandalizabitur a c.

24. Incipit rursus E a Mc. vi. 56 mutilus. quum HΘ. discedissent G, discessissent P. nuntii WSC, nunti E. caepit D, cepit JW. > de iohanne dicere vg. ff₂. disertum D; deserto EG ff₂ l q, desertum H* (-tum cor.). arundinem C PJO ToW vg. Tisch.; + a Q. moberi To; agitatum WSC edd. ant. Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Maresch. 1531, Uuian et Iunta 1534; agitari c e, cf. cor. nat. 'uento moueri sic habent ant., sed Mt. xi. uento agitatum.' harund. . . uidere (u. 25) om. T* (+ in mg. m. rec.). distinguunt in desertum uidere? harund. etc. edd. et similiter in u. 25.

25. om. sed P. om. quid gat. uestimentis:

hominem mollibus uestimentis indutum?
 ecce qui in ueste pretiosa sunt et deliciis
 in domibus regum sunt
²⁶ sed quid existis uidere?
 prophetam?
 utique dico uobis
 et plus quam prophetam.
²⁷ (70. 2) Hic est de quo scriptum est
 ecce mitto angelum meum
 ante faciem tuam qui praeparabit
 uiam tuam ante te.
²⁸ (71. 5) Dico enim uobis
 maior inter natos mulierum

propheta iohanne baptista
 nemo est
 qui autem minor est in regno
 dei maior est illo.
²⁹ (72. 10) Et omnis populus audiens
 et publicani iustificauerunt deum
 baptizati baptismo iohannis
³⁰ pharisaei autem et legis periti consilium
 dei spreuerunt in semet ipsos
 non baptizati ab eo.
³¹ (73. 5) Cui ergo similes dicam homines
 generationis huius
 et cui similes sunt?
³² similes sunt pueris sedentibus in foro

ueste pretiosa sunt et deliciis in domibus regum sunt. ²⁶ sed quid existis uidere prophetam. ita dico uobis etiam plusquam propheta ²⁷ hic est de quo scriptum est. ecce mitto angelum meum ante faciem tuam qui praeparauit uiam tuam ante te. ²⁸ dico enim uobis. maior inter natos mulierum propheta iohannes baptista. nemo est. qui autem minor est. in regno dei maior est illo. ²⁹ et omnis populus audiens et publicani iustificauerunt deum baptizati baptismo iohannis. ³⁰ pharisaei autem et legisperiti. consilium dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo. ³¹ tunc ergo iesus dixit. cui ergo adsimilabo homines generationis huius et cui similes sunt. ³² similes sunt. pueris. sedentib. in foro. et clamantib. ad inuicem et dicentib. cantauimus uobis et non saltastis. lamentauimus uobis et non plorastis.

uestibus T; *om. c e l.* indutum: uestitum *c d e l.* in ueste pretiosa (praet. BFCPFJ, prec. W, pretiosa D, clara e) sunt (*om. a*) et (+ in BFDK MOQVWXX *a b q r sine auct. graeca*) deliciis (dil. EI, dilicis PQ): + affluunt T^c, + superabundant *a ff₂*, *cf.* in uestimentis gloriosis et aepulatione agent *d* (διάγοντες DKΠ *etc. pro υπάρχοντες*); mollia induuntur G, *cf.* mollibus uestiuntur *c*; *ex Mt.* xi. 8.

²⁶. prof. *pr.* DPF, propheta E; + et E *gat.* utique C. uobis: *pergit a* nemo maior in natis mulierum amplior est iohannen baptista et amplius quam propheta. *om. et* DGM. plus: amplius E *gat. c d r* (*cf. a supr.*), abundantius *e.* prof. *sec.* PO; propheta E *gat.*, prof. D; *deinde* + quoniam nemo maior in natis mulierum profeta iohannis baptiste *d D^{or}.*

²⁷. scriptum FEGX*YZ. hang. C, angu. D. angelum K. ante faciem *partim in ras. scr.* P. prep. D, praeparauit BCFGOTZ*.

²⁸. *Uersus ita habetur in d D^{or} (cf. supr. u. 26)* dico autem uobis quoniam qui minor est eius in regno caelorum maior illo est. enim: autem E^{pr}GM^c. profeta DPO; *om. a b.* iohannae H, iohannem O*(*m eras.*). babt. DT, baptis^{ta} E (*ta ex m. rec.*). > nemo inter natos (in natis *e*)

mul. maior *pr.* est (*om. pr. est c e*) iohanne(-nes *e*) baptista G *c e.* qui (cui Y) autem: nam qui *b ff₂ l q*, et qui *a.* minor: minimus *a c e.* dei: caelorum E *gat. d ex Mt. om. est tert. P. om. illo P.*

²⁹. omnes EZ. populus H*(*u pr. exp.*), populi E; turba *e.* *om. audiens gat.* publica^{al} E^l, publicauerunt *ut uidetur* E*; publicani DP. *om. deum* D. baptizati CD. baptismo DP; baptismum GKZ *a b c e ff₂ l q* (βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα).

³⁰. pharisei PW, fariss. D. legis doctores *a c d e r.* spreuerunt Y, spraeu. PG(*sp laxa in ras.*)K, spereu. H*(*e pr. exp.*); dispreuerunt *q*, contempserunt *r*, reprobauerunt *e*, abusi sunt *d.* ipsis DE^{pr}W *gat.* babtiz. D, baptisz. E. ab (hab C) eo *om. a b c l.*

³¹. + ait autem dominus *ad init. vg. (non cod. caraf.)* *edd. ant. ut u. 24, inuitis codicibus;* *cf. autem* tunc ergo iesus dixit *f, εἰπε δὲ ὁ κύριος min. pauc.* cui *pr.*: cum D. similes (similis G) dicam: adsimilabo *a c f*, similabo *d e.* generationes H; gentis *a*, saeculi *e.* *om. et* cui sim. sunt GP *r.*

³². sim. sunt: *om. CJ*; adsimilabo illos *e.* pueris: infantibus *a d.* et loq. (clamantibus *c*)

et loquentibus ad inuicem
et dicentibus
cantauimus uobis tibiis
et non saltastis
lamentauimus et non plorastis
³³ uenit enim iohannes baptista
neque manducans panem
neque bibens uinum
et dicitis daemonium habet
³⁴ uenit filius hominis
manducans et bibens
et dicitis ecce homo deuorator et bi-
bens uinum
amicus publicanorum
et peccatorum
³⁵ et iustificata est sapientia

ab omnibus filiis suis.
³⁶ (74. 1) Rogabat autem illum
quidam de pharisaeis
ut manducaret cum illo
et ingressus domum
pharisaei discubuit
³⁷ et ecce mulier quae erat
in ciuitate peccatrix
ut cognouit quod accubuit
in domo pharisaei
attulit alabastrum ungenti
³⁸ et stans retro secus pedes
eius lacrimis coepit
rigare pedes eius
et capillis capitis sui tergebat
et osculabatur pedes eius

³³ uenit enim iohannes baptista non manducans panem neque bibens uinum et dicitis daemonium habet. ³⁴ uenit filius hominis manducans et bibens et dicitis ecce homo deuorator et bibens uinum. amicus publicanorum et peccatorum ³⁵ et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis. ³⁶ rogabit autem illum quidam ex pharisaeis ut manducaret cum illo. et ingressus in domum pharisaei discubuit. ³⁷ et ecce mulier quae erat in ciuitate peccatrix. ut cognouit. quia discubuit in domum pharisaei. attulit alabastrum unguenti. ³⁸ et stans retro ad pedes eius flens lacrimis coepit rigare pedes eius. et capillis capitis sui detergebat.

ad inu.: et adclamant ad inu. *e*, qui clamant ad alterutrum *a*. cantabimus H* (corr. H¹) IMTX. tybiis DE, tibus P; *om.* GKMTW *a b c d f ff₂ l q r δ*. > tibiis uobis Q. *def.* B ad u. 42. lamentabimus T; planximus *c e*; + uobis DQ *gr. plur.* (non autem NBDLΞ) et *a b f ff₂ q r δ*. plorastis: planxistis *a*, lamentastis *e*.

33. enim: *om.* D *c*; autem 511, *edd. ant. exc.* Froben 1502, Iunta 1534. iohannis DPO; *om.* E. baptista D, baptizta P. mand.: edens *d* et *u.* 34. *om.* panem M *a b c d e ff₂* l q*. uiuens O* (sed corr.). *om.* uinum *a b c d e ff₂* l q*; *om.* ἀπὸ τοῦ οἴνου D I. 13. 69. 129. 131. 18^{eu}. demonium DPOW.

34. uenit + enim P. deuorator (φάγος): uorator EW *gat. q*. uorax *c e*, manducator *d*, potator *r*. deuor. . . filiis suis (*u.* 35) partim in ras. C. bibens uinum (οἰνονότρης): uini potator *c d l*, uinarius *e r*. pupl. DP. *om.* et pecc. *a*.

35. ab omn.: *om.* D (*om. omn. d*); + *a E*. ab omn. f. suis: in semetipsa *r*.

36. rogabat M, rogabant C, rogauit GM *a b c d e f ff₂ l q r*. illum: *om.* Z* (+ Z²); eum EQ. > quidam illum T. de: ex EQ; *om.* *a b ff₂ l q r aur.* phariseis CPW, faris. D; phariseus G *a b ff₂ l q r aur.* mand. cum illo: cibum

caperet secum *a*. ingressus + in DE *a d f ff₂ l q δ*. pharisei CPW, fariss. D. discubunt Z* (corr. Z³).

37. et *om.* Y* (+ Y¹). *om.* quae erat D *d*. cui¹⁴te O. > in ciu. q. er. pecc. *a b e q r*. quod + iesus E55 *cor. uat.* r Ambr.* accubuit cum ACDEP^{mo} HOIJMPQTWY5 et recubuit G *b c ff₂ l q r aur.*, discubuit *f*, recumbit *e*, *gr. κατακείραι uel ἀνακείραι*: accubisset FKM OVXZ^h SE *cor. uat.* δ*, occubisset P*; cognito eo accumbere *a*, sciens quoniam . . . recumbet *d*. domu V, domum FGPQ *q*. pharisei PW, fariss. D. attulit FCGJO. halab. C, alabastrum G: ampulam *a*, uas *e r*. ungenti AHMTXYZ: unguenti F C (hung.) DEFG OIJKMOPQVW *vg. Tisch.*

38. Variant uelt. ad init. stans *a* retro pedes eius flens lacrimis inrigabat *etc. a*, stans retro secus p. eius coepit plorare et lac. rigabat *r*, stans (stetit *e*) *r*. ad p. eius flens (+ et *e*) lac. suis lauit (lababat *e*) *c e*, stans *r*. ad p. eius plorans lac. inpleuit *d*. pedis G. lacrymis JS^h, lachr. 511; lacrimas G. lac. . . . eius litt. min. X. coepit (caepit D, cepit JW) rigare: rigabat G *b ff₂ l q*, cf. supra *a c e r*. et capillis . . . pedes eius *om.* KW *e*. capitisui V* (superscr. s *cor.*); suis (*om. cap.*) G non uelt. extergebat *a*, deterg. *f*, extersit *d*, tersit *r*; + eos DT. osculabatur T, obsc. O. ungento

et ungento ungebat
³⁹uidens autem pharisaeus
 qui uocauerat eum
 ait intra se dicens
 hic si esset propheta sciret
 utique quae et qualis
 mulier quae tangit
 eum quia peccatrix est
⁴⁰et respondens iesus dixit ad illum
 simon habeo tibi aliquid dicere
 at ille ait magister dic
⁴¹duo debitores erant
 cuidam faeneratori
 unus debebat denarios

quingentos alius
 quinquaginta
⁴²non habentibus illis
 unde redderent donauit utrisque
 quis ergo eum plus diligit?
⁴³respondens simon dixit
 aestimo quia is cui plus donauit
 at ille dixit ei recte iudicasti
⁴⁴et conuersus ad mulierem
 dixit simoni
 uides hanc mulierem?
 intraui in domum tuam
 aquam pedibus meis
 non dedisti

et osculabatur pedes eius et unguento unguebat. ³⁹uidens autem pharisaeus qui uocauerat eum. ait intra se dicens. hic si esset propheta sciret utique quae et qualis mulier est quae tangit eum quia peccatrix est. ⁴⁰et respondens iesus dixit ad petrum simon habeo tibi aliquid dicere. at ille ait. magister dic. ⁴¹dixit autem iesus. duo debitores erant cuidam faeneratori. unus debebat denarios quingentos et alius quinquaginta. ⁴²non habentibus autem illis unde redderent omne debitum utrisque donauit. quis ergo eorum plus illum diligit. ⁴³respondens autem simon dixit aestimo quia is. cui plus donauit. at ille dixit ei. recte iudicasti. ⁴⁴et conuersus ad mulierem dixit simoni uides hanc mulierem. introiui in domum tuam aquam pedibus meis non dedisti. haec autem lacrimis suis rigauit pedes meos et

A³P*HMXYZ^c: unguento ꝢFC(hun.)DEP¹GΘIJ
 KMOPQTVWZ* *vg.* T^{isch}. ungebat A³PHKM
 PQTUVXYZ^c *vg.*: unguebat ꝢC(hun.)DEGΘIJ
 M'OWZ*. > unguebat unguento DG a b c d e ff₂ l r
cum gr. ἡλείφεν τῷ πόδι.

39. phares. G, phariseus EPW, far. D. qui
 (quia Z²) uoc. (uocauerat O*, uocaberat T,
 rogauerat G, inuitauerat a c) eum (δ καλέσας
 αὐτόν); ad (apud e) quem recumbebat d e, παρ ὡ
 κατεκείμετο D. prof. DPO, propheta E. scisset
 gat. hutique C, forsitan c. que pr. DTW.
 quae et qualis mulier (τίς καὶ ποταμή ἡ γυνή)
cum CDEJ gat. cor^p. ox. d ff₂ l δ (om. quae et
 CJ l); de hac ellipsi cf. Draeger Hist. Synt. i.
 p. 180 et Liv. Hist. iii. 62, 6, v. 28, 13. Ceteri
 tantum et tali modo uariant ut curas emendatorum
 prodant: q. et q. est mulier ꝢKMTVWZ *vg.* a q r
 aur., > q. et q. mulier est HΘX cor. uat.* b c f;
 q. et q. esset mulier T, > q. et q. mulier esset
 A³PFGIMO(issat O*)PQY T^{isch}.

40. aliquit C. at: ad O, et J. ait: dixit G
 d ff₂. dic: om. O* (+ O^c); Hiē D.

41. Ad init. + et ait iesus W (e), + et respondit
 iesus cor. uat. mg.; + dixit ergo iesus b c, + dixit
 autem iesus f, + cui iesus dixit r, cum graeco X
 δ δὲ Ἰησ. εἶπεν; cf. et + ad ille dixit d, + et ait ff₂,
 ο δε ειπεν D^{or}. duo: .II. D. cuidam: om. T*

(+ m. rec.). faeneratori ADFHIMQTX: foen.
 CJPV *vg.*; fen. ꝢEPGΘKMOWYZ. dinarios
 G. quingentos T*(corr. T¹); .X. E. alius A³F
 CE³FGHΘIJMMTV b; et alius DKOP (ut uultur
 sed extritum)QVWXX *vg.* a f ff₂ l q r aur.; gr.
 ὁ δὲ ἑρέπος, alius autem c d e δ, uoluit at alius
 Bentl. quinquaginta ꝢPY, -quaginta in ras. G; .I.
 DE(Lta)TW.

42. + et ad init. P. inc. et cum non haberent
 c e. abentibus C; + autem G b f q r δ. om.
 illis J. hunde C. redderet H*, redderunt Q*
 (corr. H¹Q¹); soluerent e; + omne debitum f.
 donabit T. hutrisque C; utrique J; ambobus e r.
 ergo: om. F; + eorum T. plus: amplius E.
 > plus eum ꝢT. diligit (ἀγαπήσει) cum ACFG
 MXYZ col. caraf. a, cf. amabit r, amauit c: diligit
 ꝢEHΘIJKM'OPTVW *vg.* d f ff₂ l q aur., amat e;
 dilegit D³PQ, dilexit b.

43. + et ad init. T. respondens: om. G;
 responden M. symon CDEW. dixit + illi T.
 extimo CT, est. W; arbitrator c, suspicor d, puto e.
 quia his CO*T*Y; quias Z*(+ i Z¹). quia hiis
 cui bis scr., pr. uice expunct. W. plus: am-
 plius a. donauit: dauit GO*(sed corr.); redon-
 nauit a.

44. + ad init. uides hanc mulierem intraui E
 sed eras. ad: et Y. symoni CDH; simon F c.

haec autem lacrimis
rigauit pedes meos
et capillis suis tersit
⁴⁵ osculum mihi non dedisti
haec autem ex quo intrauit
non cessauit osculari
pedes meos
⁴⁶ oleo caput meum non unxisti
haec autem ungento unxit
pedes meos
⁴⁷ propter quod dico tibi
remittentur ei peccata multa
quoniam dilexit multum
cui autem minus dimittitur
minus diligit

⁴⁸ dixit autem ad illam
remittuntur tibi peccata
⁴⁹ et coeperunt qui simul
accumbebant dicere intra se
quis est hic qui etiam
peccata dimittit?
⁵⁰ dixit autem ad mulierem
fides tua te saluam fecit
uade in pace.
VIII. ¹ (75. 10) Et factum est deinceps
et ipse iter faciebat per ciuitatem et
castellum
praedicans et euangelizans
regnum dei
et duodecim cum illo

capillis suis detersit. ⁴⁵ osculum mihi non dedisti haec autem ex quo intraui non cessauit osculari pedes meos. ⁴⁶ oleo caput meum non unxisti. haec autem unguento unxit pedes meos. ⁴⁷ propter quod dico tibi. dimittuntur ei peccata multa quia dilexit multum. cui autem minus dimittitur. minus diligit ⁴⁸ dixit autem ad illam iesus dimissa sunt tibi peccata tua. ⁴⁹ et coeperunt qui simul discumbabant dicere intra semetipsos quis est hic qui etiam peccata dimittit. ⁵⁰ ipse autem dixit ad mulierem. fides tua te saluam fecit uade in pace.

VIII. ¹ Et factum est deinceps. et ipse iter faciebat per ciuitates et castella praedicans et euangelizans regnum dei. et duodecim discipuli cum illo.

om. uid. h. mul. l. uide D, uidens G. mulierem + plorantem e. introiui c d e f; deinde om. in L. om. tuam P. pedibus meis (om. P*, + mg.): in pedibus mihi G ff₂ q. autem + mulier l. lacrymis J SC; lachr. 5H; + suis D b c f q. rigauit: lauit c e. extersit J a c d e, detersit f. meos def. I ad ix. 48.

45. hosculum C. michi W. intrauit (εἰσῆλθεν L* minusc.) codd. plur., cod. carafi, cor. uat.* SC, gat. a e (introiuit) ff₂ δ aur. Aug. serm. 99 (ingressa est), Ambr.: intraui (εἰσῆλθον gr. plur.) BDWY Mus. Brit. Reg. 1. B. vii, Dunelm. A. ii. 16, Uniu. Cant. Kk. I. 24, cor. uat. mg. 5H Benth. b f l q r, introiui c d (-bi). cessat J; desiit a, intermisit e. hosc. C, osculare O, osculando a c e l r.

46. capud meum Y; pedes meos a e ff₂* l. unxisti C(hun.) EPMTOV(c sup. lin.) XZ. > non unx. cap. meum G c q. ungento AP* FHMXYZ* et²: ungento BFC(hun.) DEFP¹ GΘJKMOQ TVWZ¹ vg. Tisch. hunxit C, unxit EMOZ. om. pedes meos a c d e ff₂* l q.

47. propter hoc W; qua ex causa a. tibi: uobis T ff₂. remittentur cum ABCPFGHΘMQ TXY d (dim.) e contra graecum: remittuntur FDEJKMOVWZ vg. a r δ aur., dimittuntur c f Aug., remissa sunt b ff₂ l q Ambr.; cum gr. ἀφένται. ei: in ras. T; illi P^{mg}Q; tibi b.

peccata om. d l. multa om. G e. quoniam: quia Y b f. om. quon. dil. multum e; om. quon. ad fin. uers. d. cui G. minus pr.: pusillum e, modicum q, parum r. demitt. KV, dit . . titur H; dimittuntur GQ. minus sec.: modicum e, modice q, parum r. dilegit DFP.

48. om. autem D. illam + iesus DG gat. cor. uat.* a b f (ff₂) l q aur. dimittuntur E; remissa sunt G b e ff₂ l q r aur., dimissa sunt c d f. peccata + tua ES gat. f ff₂ l.

49. ceperunt W. simul: pariter a (post disc.) c. qui simul accumbebant (οἱ συνακαίμενοι) BFD P^{mg}(accumbere P*) FΘKMMTOPQTVWXXZ vg. (δ): q. s. discumbabant ACGHY Tisch. a f (cf. u. 37), q. s. decumbabant E, q. s. recumbabant J b c d ff₂ q r, conrecumbentes e. συνακαίσθαι uarie redditur, est enim discumbere cum Mt. ix. 10, simul discumbere Mc. ii. 15 et Lc. xiv. 10, 15, pariter recumbere Mt. xiv. 9, simul recumbere Mc. vi. 22 et 26, et simpliciter discumbere Io. xii. 2. > intra se dicere P. aetiam C. dimi//ttit G, demittit KV; rem. a b ff₂ q (-tet).

50. om. fides tua te s. fecit Z*(+Z²). saluam (salb. C) fecit: saluauit c e. uade: ambula e. pacem G l r.

VIII. 1. deinceps (ἐν τῷ καθέξῃς): in sequenti c e, cf. vii. 11; in continenti d. iter fac.: perambulabat e, circuibat a d, -iret c. per sup. lin.

- ² et mulieres aliquae quae
erant curatae ab spiritibus
malignis et infirmitatibus
maria quae uocatur magdalene
de qua daemonia septem exierant
³ et iohanna uxor chuza
procuratoris herodis
et susanna et aliae multae
quae ministrabant eis
de facultatibus suis.
⁴ (76. 2) Cum autem turba plurima

- conueniret et de ciuitatibus pro-
perarent ad eum
dixit per similitudinem.
⁵ Exiit qui seminat seminare
semen suum
et dum seminat
aliud cecidit secus uiam
et conculcatum est
et uolucres caeli
comederunt illud
⁶ et aliud cecidit super petram

² et mulieres quaedam quae fuerant curatae ab spiritibus inmundis et ab infirmitatibus. maria quae uocatur magdalene ex qua daemonia septem exierant. ³ et iohanna uxor cuzae procuratoris herodis. et susanna et aliae multae. quae ministrabant eis. de facultatibus suis.

⁴ cum autem turba plurima conuenisset. et de ciuitatibus aduenirent multi. dixit per similitudinem ⁵ exiit qui seminat seminare semen suum. et dum seminat aliud cecidit secus uiam et conculcatum est. et uolucres coeli comederunt illud ⁶ et aliud cecidit supra petram

D; circa *d.* ciuitatem et castellum (πόλιν καὶ κώμην) cum ABCDEPHΘJ MOTXYZ *d* *δ*, *codd.* uett. apud *Erasm.*: ciuitates et castella GKMTQ VW *vg.* *b c e f ff₂ l q aur.*, ciuitates et uicos *a r.* predicans DW. aeuangelizans E; aeuangelium| zans D (um *exp.*); adnuntians *a c*, bene nuntians *e.* dei et: + exierunt D^{pmo}; + exierunt et Q; + illi *c e.* duodecim (οἱ δώδεκα) *codd.* plur. (duodecim *pmo.* XII. ETW) et *vg.* et *d e ff₂ l δ*: discipuli G; duodecim discipuli Q *a b c f q r aur.* (+ ἀπόστολοι 6. 11. 243).

2. aliquae: quae G; quaedam *a c d f r*; *om.* *b ff₂ l q.* que *pr.* E; *om.* D. erant *sup. lin.* T; fuerant *c*; + cum illo D. curate EOW; *om.* D. hab C; a DEΘMQ *vg.* malignis (πονηρῶν): inmundis E *a b c d f aur.*; malis D *e.* *om.* mal. et infirm. *l.* infirm. E; + et F. marie T* (*e exp.*), mariam O* (*corr.*). que *sec.* D. uocabatur P* (*corr. mg.*) *b d e aur.*; cognominatur *a.* magdalene (*cf. ad Mc.* xv. 47, xvi. 1): magdalenae FCEPH ΘJKMOPVZ, magdā D. de: ex *a c e f*; *a b ff₂ q r.* demonia D^{pmo} JWY. septem: VII. DE MTW; duodecim *c.* > septem daemonia *vg.* et *edd. ant. exc. Froben* 1502. exierunt FJ.

3. iohanna SC. huxor C. chuza (Χουζᾶ non fluctuat) ACDP*JKMQVXYZ *a d δ*, cuza FT, chusa M, chuia B: chuzae P^{mo}HGO5 *b c e (f) q aur.*, chuziae E, chusae P^hSC^{ff₂}, chuse W, cuzi G, cydiae *l*, chuzei *r.* erodis D. süssanna D, susanne T. alie W. multe W; conplures *a.* que D; + et *c d ff₂ l q aur.* cum *gr.* D *al.* 5. eis (αἰσ) BDEFG *al. mu.*) cum ABCFPGHΘJMQQTX*YZ* *c e f δ gat. Aug. Bentl.* et illis D *d ff₂ r*; ei F^hEKMPV WX*Z^c *vg.* *b aur. Tert.*, illi *a l q*, et αὐτῶν S^hALM etc. facultatibus: substantia *d.*

4. Variant multum uett. conueniente (congregato *d*) autem turba magna (populo multo *d*) et eorum (*om. d*) qui ex ciuitatibus adueniebant (ad ciuitatem iter faciebant ad eum *d*) dixit parabolam (+ talem ad eos *d*) *a d*, conuen. aut. *t.* multa et qui de singulis ciuitatibus exibant *d.* par. ad illos *c*, conu. aut. *t. m.* et de ciu. properant etc. *δ.* quum HΘ (*non C*). turbae *q r.* plurima: multa D* (*sed exp.*) T; magna *e*; *om.* *b ff₂ l q r.* conueniret (συνελθόντος D *minusc.*, συνιόντος *codd. pl.*, συνόντος N* etc.) *codd. plur.*: conuenerit O*, conuenisset B *b f ff₂ l*, uenisset *c*; conuenirent PSC, conuenissent *q r.* et: *om.* A* (+ A¹) Y; ut X. properarent (ἐπιπορευομένων): aduenirent *b f ff₂*, adueniebant *r*, aduenerant *e*, -rint *l*, -runt *q*; + multi *f ff₂ q.* > ad eum prop. T. *om.* per G *b e ff₂ l q r aur.* et *gr.* D 39. similitudinem: + ad eos DG (illos); + ad eos talem *b*, + talem ad illos *l q r aur.*, + talem *e*; τὴν παρ. τοιαύτην πρὸς αὐτοὺς D 39.

5. Deficit B *ad u.* 16. + ecce *ad init.* DEG *a b e ff₂ l q r aur.* exit Y. qui seminat: seminator *d*, seminans *e.* saem. semper C; saeminat *pr.* O. semen: *om.* Θ; agrum *l.* suam G* (*corr.*). dum (in quo *d*) sem.: in seminando *e.* aliut CG; quoddam *a.* caecidit CDO. conculcatum est (*om. est M*); conculcauerunt illut G. et uolucres . . . illud *om.* G. uolocris O* (uolu. O¹); uolatilia D. celi W; *om.* *a b d e ff₂ l q cum D^{or}.* comederunt EM; comedunt *gat.*, consumpserunt *e.* illut Z* (*corr. Z²*). > illud com. *ff₂ l q.*

6. *om.* et *ad init.* X. aliut GZ* (*corr. Z²*). caecidit CEMOY* (*a exp.*); cecidit D; *om. e.* super (ἐν τῇ π.) AEGHΘMPQ *gat.* *a c d ff₂ l r δ aur.*

et natum aruit
 quia non habebat humorem
⁷ et aliud cecidit inter spinas
 et simul exortae spinae
 suffocauerunt illud
⁸ et aliud cecidit in terram bonam
 et ortum fecit fructum centuplum
 haec dicens clamabat
 qui habet aures audiendi
 audiat
⁹ interrogabant autem eum
 discipuli eius
 quae esset haec parabola
¹⁰ quibus ipse dixit
 uobis datum est nosse

mysterium regni dei.
 (77. ¹) Ceteris autem in parabolis
 ut uidentes non uideant
 et audientes non intellegant.
¹¹ (78. ²) Est autem haec parabola
 semen est uerbum dei
¹² qui autem secus uiam sunt
 qui audiunt
 deinde uenit diabolus
 et tollit uerbum de corde eorum
 ne credentes salui fiant
¹³ nam qui supra petram
 qui cum audierint cum gaudio sus-
 ciipiunt uerbum
 et hi radices non habent

et natum aruit. quia non habebat umorem. ⁷ et aliud cecidit inter spinas. et simul exortae sunt spinas et suffocauerunt illud. ⁸ et aliud cecidit in terram bonam et germinauit. et fecit fructum centuplum haec cum loqueretur dicebat. qui habet aures audiendi audiat. ⁹ interrogauerunt autem eum discipuli eius dicentes. quae est haec parabola. ¹⁰ quibus ille dixit uobis datum est. nosse mysterium regni dei.

ceteris autem in parabolis ut uidentes non uideant et audientes non intellegant.

¹¹ haec est autem parabola semen est uerbum dei. ¹² quod autem secus uiam cecidit. hi sunt qui audiunt deinde uenit diabolus. et tollit de corde illorum uerbum. ne credentes salui fiant. ¹³ nam qui supra petram hi sunt qui cum audierint. cum gaudio suscipiunt

Bentl.: supra FCDPJKMOTVWXYZ *vg. Tisch.* $b f q$; in *e.* petrosa *gat. ex locis par.* enatum *a*, ortum δ , cum natum esset *r*, cum creuisset *d*, cum fructificasset *e.* haruit *C*; exaruit $a c r \delta$, aridum factum est *d.* quia: propter quod *a d*, propterea quod *e*, ideo quod δ . umorem AEHMTVYZ .

⁷. *om.* uersum *D.* aliut $\text{GH}^* \text{Z}^* (\text{corr. H}^1 \text{Z}^1)$. caecidit *CE*; *om.* *e.* inter *codd.* et *vg.* et *uett.* (in *r*): secus $\text{AX}^6 \text{Y}$; in medio *d e \delta* ($\epsilon\nu \mu\acute{\epsilon}\sigma\sigma\eta \text{ gr.}$), super *aur.* simul exortae (exh. *MO*, exorte *W*): creuerunt . . et *a c*, simul natae sunt . . et *e*, cum germinasset *d.* spine *W.* illum $\text{G}^* (\text{sed corr.})$.

⁸. aliut *CG.* caecidit *CE*, cecidit *G*, cecidit *D.* bonam: + et uberam *d*, + et optimam *c e r*, et > opt. et bonam *a*; $\alpha\gamma\alpha\theta\eta\nu \text{ kai } \kappa\alpha\lambda\eta\nu$ *D.* hortum *COT*, exortum $\text{DG } ff_2 l q r \text{ aur.}$; natum *b*; germinauit et *f*, fructificauit et *e*, cum germinasset *d*, cum fructificasset *c.* centuplum *Y*; centesimum *q*, centies tantum *a*, cum centesimo *c*; + et *T.* dicens: cum loqueretur *f*.

⁹. interrobant lapsu *P*; interrogauerunt *G b c f ff_2 l q r aur.* *om.* autem *D.* *om.* eum $\text{JTZ}^* (+ \text{cor. rec.})$. discipuli (discentes *e*): + dicentes $f l q \delta$ ($\lambda\acute{\epsilon}\gamma\omicron\nu\tau\epsilon\varsigma \text{ AXI}\Delta \text{ etc.}$). que *DW*; quidnam *a.* esset: est *f g*, sit *c.* hec *W*; *om.* *Y.* parabola $\text{D}\mathcal{P}^1 \text{GO}$. > par. haec *c d*, similitudo ista *e (r)*.

¹⁰. datum: traditum *a.* nosse: cognoscere *e l*, scire *d ff_2 q*; *om.* *a.* misterium $\text{CD}\mathcal{P}\text{GTW}$, sacramentum *e*; + regni *a.* *om.* dei *G.* caeteris $\mathcal{P}\text{G } \text{vg.}$, Eteris *V*; reliquis *d.* in parabolis $\text{D}\mathcal{P}^1$; non est datum nisi in parabolis dicitur *G*, *cf.* non est datum nisi in similitudinem *e*; in parabolis loquor *b* et $\epsilon\nu \text{ παραβολαῖς } \lambda\alpha\lambda\omega \Lambda 13. 262. 346.$ *om.* ut uid. non uid. $\text{X}^* (+ \text{X}^2)$. audientes + non audient et *gat.* et *gr.* $\mathbf{NR}$ min. intellegant $\text{JPW } \text{vg.}$; audiant *d* (*sed συννωσιν D*).

¹¹. hec *W.* parabola $\text{D}\mathcal{P}^1 \text{G}$; similitudo *e r*; + talis *b*, et > par. haec seminantis *c*; + qui seminat est filius hominis *r*.

¹². qui: quod *e f.* uia *H*; + sunt $\mathbf{FKMOV } l$; + seminati sunt *b c r Orig.* 2. 474, + seminatum est *e*, + cecidit *f.* sunt qui audiunt ($\epsilon\lambda\omicron\upsilon\nu \text{ oi } \acute{\alpha}\kappa\omicron\upsilon\sigma\alpha\nu\tau\epsilon\varsigma \text{ uel } \acute{\alpha}\kappa\omicron\upsilon\omicron\nu\tau\epsilon\varsigma$) $\text{A}^* \text{D}\mathcal{P}\text{GMPQY } d \delta$ *Bentl.*: sunt hi qui aud. $\text{A}^1 \mathbf{F}^6 \text{JKMTVX}^* \text{ aur.}$, s. hii *q.* aud. $\mathbf{F}^* \text{COT}$; > hi sunt qui aud. $\Theta \text{X}^2 \text{Z } \text{vg.}$ $a b c (f) ff_2 l q r$ (cum audierint) *Orig.*, hii *s. q.* aud. *EHW e*; deinde + uerbum dei *D b*, + uerbum in cordibus suis *r*, + uerbum *c e.* diabolus $\text{C}\mathcal{P}$, zabolus DQ . tollet $\mathcal{P}\text{GO } g$, tulit DEQ . corde: ore $\mathcal{P}$. ne: nec *EH*. salui fiant: saluentur *c e \delta*.

¹³. nam . . . petram bis *scr.*, *pr.* erasum *X.* nam qui (*om.* *T*): qui autem *a r \delta*, qui uero *c*,

qui ad tempus credunt
et in tempore temtationis recedunt
14 quod autem in spinis cecidit
hi sunt qui audierunt et a sollicitudi-
nibus et diuitiis
et uoluptatibus uitae
euntes suffocantur
et non referunt fructum
15 quod autem in bonam terram
hi sunt qui in corde bono
et optimo audientes
uerbum retinent

et fructum afferunt
in patientia.
16 (79. 2) Nemo autem lucernam accendens
operit eam uase
aut subtus lectum ponit
sed supra candelabrum ponit
ut intrantes uideant lumen.
17 (80. 2) Non enim est occultum
quod non manifestetur
nec absconditum
quod non cognoscatur
et in palam ueniat.

uerbum. et hi radices non habent. quia ad tempus credunt. et in tempore temptationis recedunt 14 quod autem in spinis cecidit hi sunt. qui cum audierint uerbum a sollicitudine diuitiarum et uoluptatibus uitae euntes suffocantur et non dant fructum 15 quod autem in terram bonam cecidit hi sunt qui in corde bono et benigno audientes uerbum retinent. et fructum adferunt per patientiam. 16 nemo autem lucernam accendens operit eam uaso. aut subtus lectum ponit. sed supra candelabrum ponit. ut intrantes uideant lumen.

17 non enim est occultum quod non reueletur. nec absconditum quod non cognoscatur.

quod autem *e*, cum *gr.* *oi* *de*. super *PO*. *petram*: + seminati sunt *r*; + hi sunt *f* *ff*₂ *q* *r* (*post* sem. sunt) *aur.*; + ipsi sunt *c*. quum *pr.* *Θ*. audierant *G*; + eum *O*. suscipiant *G*; accipiunt *Q*. et *hi*. *r*. *n. h.* qui *sup. lin.* *G*. hii *CDEPTW cor. uat.**; *i* *G*; *om. e.* radices *codd. vg. et uett. paene om.*: radicem *AEY gat. M. B. Reg. 1. B. vii. 1. A. xviii. Dunelm. A. ii. 16. Bentl. Tisch. d e (non δ) et gr. πίττω; in Mt. et Mc. non fluctuant sed omnes habent radicem. qui tert. (ol) ACDPFGJMMOT WYZ* S a c d q* δ *cod. caraf.*: quia *EHOKQVX Z'59C b f ff*₂ *l q' r aur.*; illi *e. om. ad G.* tempus (*oram e*) + non *T. om. et sec. D.* tem-
tationis *ATXYZ*: tempt. *FCEP*GHΘJKMMO VW Tisch., tent. vg.*; tribulationis *D^{mp}Q corp. oxon. om. et in t. t. recedunt r.**

14. *in*: inter *G non uett.* spinas *GW vg. a d ff*₂ *l δ.* caecidit *CE*, cecidit *D*. hii *F*CDE PHTW*, hy *G*. audiunt *a b c l δ aur.*; + uerbum *G c f r.* a sollicitudinibus (*ὁπὸ μεριμνῶν*) *FD(soli.)EPH'ΘKMMOQVWZ vg. (soli.) Bentl. et uett. om.* (in sollicitudinibus *r*, per sollicitudinis *e*): *om. a ACG(soli.)H*JTXV.* et diuitis *PY*, et diuiciis *HW*; diuitiarum *c d e f* (*ὁπὸ μεριμνῶν πλοῦτου D 64*); saeculi et diuitiarum uoluntas (*uoluptatibus cor.*) uitae huius euntes *etc. l.* uoluntatibus *D^p*; uoluntates *e*; luxuriis *a*, suauitate *d*. uite *W*; saeculi *a*; uitae huius saeculi *r*; *om. d δ (non ΔΔ).* euntis *F*; ingredi-
entes *a*, abientes *d*, ambulantes *c*; + simul *D b ff*₂ *l q.* suffocant *Θ*, suffocauerunt *G*; + uerbum

H²Θ. refferunt *D*; ferunt *GKMTV*, fecerunt *E*; perforunt *c*, dant *a f*, adferunt *d l* (-unt) *r*, fecundantur (*sine fructum*) *e*, et fructificant *δ*.

15. *quod*: qui *E^{mp}Q.* in ter. bon. cecidit *f*, > cec. in bon. ter. *c*. hii *F*CDEPTGW.* in *sec. sup. lin.* *H².* cor¹⁶ *E.* et (*sup. lin.* *O*) *opt.*: et *hob. C*, et *obt. T*, et benigno *f*; *om. a b c d e ff*₂ *q aur. cum gr. D.* retinent: continent *d*, tenent *e r.* afferunt *A^pGHΘKMMTOQVW b c (ff*₂) *q*, *adf. JZ f l*: ref. *Y aur.*, *deff. D*, ferunt *δ*, dant *a q*; afferunt *CTX*, *adf. F^pE e*; fructificant (*om. fructum*) *d r.* in *tert.*: per *DG b e f ff*₂ *l q r aur.* paci-
encia *W*; patientiam *CDGQT b e f ff*₂ *l q r aur.*; tolerantia *c*, sufferentia *d*.

16. *accendens*: accensam *E a c ff*₂ *l q r.* > accendens lucernam *gat.* *hoperit C*, operuit *gat.* *ea E.* uase (*uasse P**): uaso *FCEGJQTZ gat., et uasso D^pl.* cum *d f ff*₂ *l q r aur. Bentl., cf. Roensch 'It. u. vg.' p. 260; om. e.* operit . . . *ponit*: ponit sub modio *b*, ponit sub modium aut sub lectum *c*. *suptus M.* super *BΘMT.* candelabrum *D^p*, candelaprum *J.* *ponit sec. om. cor. uat. mg.* ut + omnes *a.* intra^{tes} *H.* > lumen uideant *E.* ut omnibus luceat *c e*.

17. *non*: nihil *a c e r.* > est enim *vg. c d e r.* *hoccultum C*; absconsum *d e r.* manifestetur: reueletur *P^{mp}Q durmach. f, cf.* reuelabitur *Hier. in Ps. xxvi*; manifestum fuerit *δ*, palam fiat *a*, in palam uenit *d.* *manif. n. absc. q. non om. Z*(+ sup. lin. Z^p).* *neq. Q.* *habsconditum C*; absconsum *B*JT a b ff*₂ *l r.* *cf. 'It. u. vg.'*

- ¹⁸ (81. 5) Uidete ergo quomodo auditis
qui enim habet dabitur illi
et quicumque non habet
etiam quod putat se habere
auferetur ab illo.
¹⁹ (82. 2) Uenerunt autem ad illum
mater et fratres eius
et non poterant adire
ad eum prae turba
²⁰ et nuntiatum est illi
mater tua et fratres tui
stant foris uolentes te uidere

- ²¹ qui respondens dixit ad eos
mater mea et fratres mei
hi sunt qui uerbum dei
audiunt et faciunt.
²² (83. 2) Factum est autem in una dierum
et ipse ascendit in nauiculam et discipuli eius
et ait ad illos
transfretemus trans stagnum
et ascenderunt
²³ nauigantibus autem illis
obdormiuit

et in palam ueniat. ¹⁸ uidete ergo quomodo auditis. qui enim habet dabitur illi. et qui non habet. et id quod putat se habere auferetur ab illo.

¹⁹ uenerunt autem ad illum mater et fratres eius. et non poterant adire ad eum prae turba. ²⁰ et nuntiatum est ei. quia mater tua et fratres tui stant foris. uolentes te uidere. ²¹ ad ille respondens dixit ad eos mater mea et fratres mei hi sunt qui uerbum dei audiunt et faciunt. ²² factum est autem in una dierum et ipse ascendit in nauiculam et discipuli eius. et ait ad illos. transfretemus trans stagnum et ascenderunt. ²³ nauigantibus autem illis obdormiuit. et descendit procella uenti in stagnum et nauicula complebatur fluctibus et

p. 295; occultum *d* *r*, obscurum *c*, celatum *e*. cognoscetur *Z** (corr. *Z*¹); reueletur *r*, sciatur *d*. *om.* in *D* *c* *r*. *palam*: medium *e*.

¹⁸. uidete . . . dabitur illi in *ras*. *Z*. uide *ff*(+te *cor.*). *om.* ergo *a* *b* *c* *ff*₂ *l* *q* *r* *aur.* cum *gr.* min. 254 *yr.* *cu.* et *sch.* quomo *O*; quid *5* et *edd.* *ant.* *exc.* Iunta 1534. audistis *HO* *e* *δ*; audiatis *G* *vg.* *a* *b* *q*. qui: quisque *a*, cf. *ad Mc.* x. 15, quicumque *c*. habuerit *bis* *a*. illi: ei *G* *d*. quicumque *H*. abet *sec.* *C*. aetiam *C*. putauerit *r*; uidetur *e* *δ*. abere *C*; tenere *l* *q*. auferetur *D*, tolletur *d*. illo: eo *GT* *a* *c* *d* *e* *q* *r*.

¹⁹. +et *ad init.* *Q*. uenierunt *D*; aduenerunt *e*, nit *d*. *om.* ad illum *D*. fratres + uidere eum *c*. potuerant *D*, poterunt *B*. adire (*ire* *ff**G*) ad (*om.* *ff*¹*HOMW* *vg.* *cor.* *uat.*) = συντυχῆν αὐτῶν: accedere ad *r*, loqui cum *c*, conloqui *a*, contingere *d*. pre *OW*; propter *a* *c* *d*, per *e*.

²⁰. et . . . illi *sup. lin.* *X*. et nuntiatum (nunc. *W*⁵*C*) est (καὶ ἀπηγγέλη ΑΓΔΛΠ etc.): et nuntiauerunt *D** (sed *corr.*); nunt. est autem *G* *a* *b* *d* *ff*₂ *l* *q* *aur.*; nunt. est ergo *c*; ἀπηγγέλη δὲ *NBDLX* *min.* illi + quia *G* *b* *d* *e* *ff*₂ *q* *aur.*, + quoniam *a*, cum *gr.* *NDLX* *min.* ὅτι; + *a* (*sup. lin.*) dicentibus *r* cum *gr.* λεγόντων *AXΓΔΠ* etc.; + ecce *gal.* foras *G*. > foris stant *E*. uolentes: quaerentes *d* (et *om.* uidere). te: eum *e*^o (et mater eius *supra*). > uidere te *MVWZ**; > uid. te uolentes *δ*.

²¹. qui ille. : ad ille *r*. *d* *f* *r*, ipse autem *r*. *c*, ille *a*. *r*. *e*. ad eos + haec est *l*. hii *ff**CDEPTW*.

sont *O** (corr. *O*¹). dei *om.* *ff*¹ (+ *mg.*). audiunt *bis* *scr.* *E*.

²². *om.* autem *T*. dierum: die *Z*^o; ex diebus *e*. ascendit *W*, ascendens *E*; ascenderunt eum *d* (ἀναβῆναι αὐτὸν *D*; αὐτὸς ἀνέβη uel ἐνέβη *rell.*). in nauiculam (eis πλοῖον) cum *ff**CDOJKMOT* *VWZ* *vg.* *a* *b* *f* *ff*₂ *l* *q* *δ* *aur.*: in nauem *c* *d* *e* *r*; in nauicula *ff**PGMQX*; in unam nauiculam *B*, in una nauicula *AHY*. discipuli: discentes *e*. eius *om.* *O** (+ *O*¹). *alt* *G*. transeamus *q* *r*, pertranseamus *d*. trans stagnum: transtagnum *MW*; *om.* trans *Q* *a* *r*; hoc st. *c*, in contra st. *d*, contra hoc st. *e*; tr. fretum stagni *δ*. ascenderunt *X*; sustulerunt *a*, leuauerunt *b* *c* *ff*₂ *l* *q*, nauigarunt *d*, illi consentientes promouerunt *r*; *om.* *e* *δ* (non *Δ*).

²³. nauig. autem (*om.* *O**): et nauig. *vg.* *edd.* *ant.* *exc.* Froben 1502, Sacon 1515 et 1519; et cum nauigaret *e*. obdormiit *ff**C* (hob.) *DJKQX** *Z*, condormiit *a*; dormiuit *gal.*; + iesus *r*. descendit *D*⁵*FO*; ascendit *δ*. procella: turbo *a*. uenti: + uenit *EH* (sed *exp.*); + multa *d*. in stagnum (stanum *O**): *om.* *G* *b* *e* *l* *q*. complebantur (συνεπιπλοῦντο) *ABffKMMVXYZ* *ff*¹*C*, et conpl. *CEP** (ut uidetur) *H*^o*JO* *T* *a* *d*: compellebantur *5* *S* *cor.* *uat.* *mg.*; complebatur *E* *δ*; complebatur (+ *a* *ff*) fluctibus nauicula *D*⁵*ff*₂ *l* *aur.*, conpl. nauis fluctibus *Q*, conpl. nauicula fluctibus *W* *gal.* *c*, implebatur (+ *a* *b* *q*) fluctibus nauicula *G* *b* *q*, > nauicula complebatur fluctibus *f*, conpl. fluctibus nauis *r*; *om.* *e*. periculabantur *a*.

et descendit procella uenti
in stagnum et complebantur et periclitabantur
²⁴ accedentes autem suscitauerunt eum
dicentes
praeceptor perimus
at ille surgens increpauit
uentum et tempestatem
aquae et cessauit
et facta est tranquillitas
²⁵ dixit autem illis
ubi est fides uestra?
qui timentes mirati sunt
dicentes ad inuicem
quis putas hic est quia et
uentis imperat et mari

et oboediunt ei?
²⁶ Enauigauerunt autem ad regionem
gerasenorum
quae est contra galilaeam
²⁷ et cum egressus esset ad terram
occurrit illi uir quidam
qui habebat daemonium
iam temporibus multis
et uestimento non induebatur
neque in domo manebat
sed in monumentis
²⁸ is ut uidit iesum procidit
ante illum
et exclamans uoce magna dixit
quid mihi et tibi est iesu
fili dei altissimi?

periclitabantur. ²⁴ accedentes autem suscitauerunt eum dicentes praeceptor perimus. ad ille surgens increpauit uentum et tempestate maris. et cessauit et facta est tranquillitas... ²⁵ dixit autem illis ubi est fides uestra. timentes autem mirati sunt dicentes ad inuicem. quis putas hic est qui et uentis imperat et mari. et oboediunt ei. ²⁶ enauigauerunt autem ad regionem gerasenorum quae est contra galileam. ²⁷ et cum egressus esset ad terram occurrit illi uir quidam de ciuitate qui habebat daemonium iam temporibus multis et uestimentis non induebatur. neque in domo manebat sed in monumentis. ²⁸ qui cum uidisset iesum procidit ante illum et exclamans uoce magna dixit quid mihi et tibi est iesu fili dei

24. autem + discipuli *a* *r.* excitauerunt *c* *e.* eum + discipuli *ff*₂ + discentes *e.* preceptor DW; *bis scr. q* *δ* cum NABLD etc., domine domine *d* et *κυrie κυrie* D; magister *a* *e* *r.* increpauit G, imperauit *a* *b* *c* *d*, corripuit *e*, cf. *ad Mt.* viii. 26. et tempest. . . . cessauit *om.* D. tempest.: *om.* *d*; inundationem *e.* aquae: atque G; maris *f*, undae *d*. caessauit C; destiterunt *a*. tranquillitas GW; malacia *e*; + magna DE *b* *f** *δ* *aur.* et *gr.* KAP min.

25. ubi C. sunt + *a* M* (*sed exp.*). dicentes *sup. lin.* C. > ad inuicem dicentes B *vg.* *b* *c* *e* *ff*₂ *l* *q* *r*, > ad alis alium dic. *a.* quis: quid Z, quisnam ut *a.* > est hic G *b* *c* *e* *ff*₂ *l* *q* *r* *aur.* cum *gr.* 69. 124. 157. 346. et *pr. om.* P^S. nentus E. inperat C. mari: matri ut uidetur A*; aquae *a* *d* *e.* > et mari imperat *vg.* *edd. ant. exc. Froben* 1502. hoboed. C. obed. GJW *vg.* ei: imperio eius *b.*

26. aenauig. E, nauig. CTX; et nauig. B* (*et exp.*) GO *vg.*; per nauig. *r.* deuenerunt *d*, accesserunt *e.* *om.* autem *vg.* *edd. ant. exc. Froben.* gerass. B^{CP}TX*, gyas. E, gerasinorum D. contra: trans contra *ff*₂ *l* *q*, trans fretum *a*, trans fretum contra *r.* galileam CDEPGHKOWZ; galilaeae *a.*

27. et cum (quum Θ) egr. (heg. C, ingresus Q) esset (aesset C): et egresso illo *r*, gresso autem illo *a*, egrediente autem illo *δ*, et exierunt . . . et *d*; et *c.* de naui egr. *e.* *ἔξ* *edd. ant.* ad terram *sup. lin.* T; *om.* *a* *ff*₂ *l.* hoccurrit C, obuiauuit *d*. uir K. quidam: *sup. lin.* T; *om.* *a* *d*; + de ciuitate *b* *c* *d* *e* *f* *g* *δ* (*a* *ciu.*). qui: quia O. demonium D^{CP}W; daemonia F Benth. (ἐχὼν δαιμόνια). > daemonium habebat E, et daemonem hab. *a.* iam temp. m. et (ἐκ χρόνων ἰκάνων καὶ Ν^{ca}ARXΓΔ etc.) *codd. et vg.*: a temp. m. et *d* Benth., ex t. m. et *a* *δ*; temp. mult. (conpluribus *e*) et G *b* *c* *e* *q*; καὶ χρόνον ἰκάνω NBL^E min. Tisch. T. G. 8, W. H. uestimentum GOT Benth. (-tuminonind. etc. O* *sed i pr. exp.*); tunicam *d*. induebatur E; uestibatur *e.* nec O. domu DV, domum FZ. monebat P. > manebat in domo Q. monumentis is. ut etc. (*u.* 28) ita diuisum V.

28. is (hiis W; *om.* Θ; + autem Q) ut uidit: ille autem cum uidit G; cum uidisset autem *c* *e*, uidens autem *a* *d* *r* *δ*. *om.* proc. *a.* il. et *d*. procedit DE^{CP}Q; prostrauit se *a* *c*; > exclamauit uoce magna et prostratus est *e.* hante C. illum: eum D^{CP}* (*corr. mg.*). et *pr. om.* O* (+ O^c). uocem G. dicens W. est *om.* FFX* (+ X^c) *b* *d* *e* *q* *δ* Benth.

obsecro te ne me torqueas
²⁹ praecipiebat enim spiritui
 immundo ut exiret ab homine
 multis enim temporibus
 arripiebat illum
 et uinciebatur catenis
 et compedibus custoditus
 et ruptis uinculis agebatur
 a daemonio in deserta
³⁰ interrogauit autem illum
 iesus dicens quod tibi nomen est?
 at ille dixit legio

quia intrauerunt daemonia multa in
 eum
³¹ et rogabant eum ne imperaret illis
 ut in abyssum irent
³² erat autem ibi grex porcorum
 multorum pascentium in monte
 et rogabant eum ut permitteret eis in
 illos ingredi
 et permisit illis
³³ exierunt ergo daemonia
 ab homine et intrauerunt in porcos
 et impetu abiit grex per

altissimi obsecro te ne me torqueas. ²⁹ praecipiebat enim spiritui immundo ut exiret ab homine. multis enim temporibus arripiebat eum. et ligabatur compedibus et catenis. et disrumpens uincula agebatur a daemonio in deserto. ³⁰ interrogauit autem illum iesus dicens. quid tibi nomen est. at ille dixit legio. quia multa daemonia erant in illo. ³¹ et rogabant eum ne iuberet eis in abyssum ire. ³² erat autem ibi. grex porcorum multorum pascentium in monte. et rogauerunt eum ut permitteret eos in illos ingredi et permisit illos. ³³ exierunt ergo daemonia ab homine et introierunt in porcos. et impetu abiit grex per praeceps in

iesu: + christe E; om. d. e. filii ACT*. om. dei G d l et gr. D^Ξ etc. altissimi: summi a. obsecro: oro a c e, rogo d. om. te B.

²⁹. precipiebat DW; dicebat d e. enim: autem bis E; autem pr. + iesus r. spiritui T; daemonio d e. immundo DPGΘJKMOPQVY: imm. ABFCEHMTWXZ vg. Tisch. exhiret X. arripiebat G; adr. FJQZ*; ruperat b q, disrup. l, inuaserat c e. et uinciebatur PX; alligabatur enim a c (etenim) d (ligab.) e, et ligabatur f; nam uinctus G b ff₂ l q r (u. autem) aur.; + cum P. catenis E, catenis BCX. et sec. sup. lin. H. comped. CPGJO. custodiebatur G b d (praem. et) ff₂ l q r aur.; detinebatur e, ut custodiretur a c. eruptis O; rumpens δ, erump. a, disr. f; disrumpibat c d e. agebatur: fugabatur a, agitabatur e, ducebantur d. demonio DPW. in + loca G b e l q, + loco c ff₂; > deserta loca r gat. deserta codd. plur. (dis. D) et vg.: desertum H^ΘJX d cum gr. D 49; deserto FEKOWZ² c f ff₂ aur., desertis a. Def. e ad u. 48.

³⁰. iesum G. dicens: dixit X². quod: quid M c d f δ aur. om. est A* (+ A¹ litt. min. ad fin. lin.). legio + nomen (+ est c) mihi c d. quia + multi E. intrauerunt A (sic) FCD E PFGΘJKMMOTV XYZ cor. uat.* Benth. cum gr. εἰσῆλθεν et introierunt q aur.; intrauerant BHPQW Par. lat. 13171 vg. Tisch. cor. uat. mg. et > m. daem. introierant r; variant uett. rell. quoniam daem. multa erant a, quia multa daem. erant f (+ in illo) ff₂, multa enim fuerant daem. c d (erant) cum gr. D πολλά

γὰρ ἦσαν δαίμονια; quia multi sumus b l. demonia DPW.

³¹. + uenerunt daemonia multa ad init. l. om. et D. rogauerunt S, edd. ant. exc. Froben. eum ACEPHΘMPX^cY: illum BFD F G J K M O Q T V WX*Z vg. Tisch. inperaret CT; iuberet f, praeciperet d. ut in (sup. lin. TV): uti ne Z* (sed corr.). abyssum DPΘTWY, habisum E, habysum C. in ab. ire d f δ.

³². om. autem T. multorum: magna a; om. c d r et D^o. pascencium G; quae pascebatur a. in montem G; om. a b c ff₂ l q aur. rogauerunt G in ras. eum: illum EG (in ras.). permittet W; concederet r. eis A P G^c K M M P V W Y vg.: eos BCDEG*HΘJOQTXZ f q. om. in sec O* (+ cor.). ut . . . ingredi (gredi E; transire r): ut in eis intrarent a, ut in illos irent b q aur., ut in illis ir. ff₂ l, ut in porcos introierent c d. permisit DP; praecepit d. illis ACEPG^cH¹ (ut uidetur) MMOTPWY vg. a b c ff₂ l q, eis d r δ aur.: illos B F D E (illos . i.) G*H^cΘJKQVXZ f.

³³. inc. et cum exissent daem. a, cum ex. autem d. c d, exeuntia autem d. δ. demonia DPW. omine T. intrau.: introierunt c f, abierunt d. porcus G. impetu (inp. CPO) abiit (hab. C, abiit T): impetum fecit a; + totus H ex Mt. grex + porcorum q. per praeceps (pre. DO^cW, praeceps V; praecipitium d) = κατὰ τοῦ κρημνοῦ: praecipitans G (et sic g₁ Mt. viii. 32) non autem uett. stagnum: mare gat. a, mari c. suffucatus est P; suffocati sunt b c ff₂ l q aur.

praeceps in stagnum
et suffocatus est
³⁴ quod ut uiderunt factum
qui pascebant fugerunt
et nuntiauerunt in ciuitatem
et in uillas
³⁵ exierunt autem uidere
quod factum est
et uenerunt ad iesum
et inuenerunt hominem
sedentem a quo daemonia exierant
uestitum ac sana mente ad pedes eius
et timuerunt
³⁶ nuntiauerunt autem illis
et qui uiderant quomodo

sanus factus esset a legione
³⁷ et rogauerunt illum omnis
multitudo regionis gerasenorum
ut discederet ab ipsis
quia timore magno tenebantur.
(84. 8) Ipse autem ascendens nauem
reuersus est
³⁸ et rogabat illum uir a quo
daemonia exierant
ut cum eo esset
dimisit autem eum iesus dicens
³⁹ redi domum tuam et narra
quanta tibi fecit deus
et abiit per uniuersam ciuitatem.
Praedicans quanta illi fecisset iesus.

stagnum et suffocatus est. ³⁴ uidentes autem qui pascebant quod factum est fugerunt. et nuntiauerunt in ciuitatem et in uillas. ³⁵ exierunt autem uidere quod factum fuerat et uenerunt ad iesum et inuenerunt hominem sedentem a quo daemonia exierunt. uestitum ac sana mente ad pedes iesu et timuerunt. ³⁶ narrauerunt autem illis qui uiderant quomodo sanus factus esset a legione. ³⁷ et rogauerunt eum omnis multitudo regionis gerasenorum ut discederet ab ipsis quia timore magno tenebantur.

ipse autem ascendens nauem reuersus est. ³⁸ et rogabat illum uir a quo daemonia exierant ut cum eo esset. dimisit autem eum iesus dicens. ³⁹ redi in domum tuam. et narra quanta tibi deus fecit. et abiit per uniuersam ciuitatem praedicans quanta fecisset ei

34. quod . . . pascebant: uidentes autem qui pasc. quod factum est G b d f q δ (om. quod et est); uidentes autem pastores (+ quod factum esset r) a r, cum uidissent autem qui pasc. quod f. est c; om. qui pasc. l. fugerunt A*(ut uidetur)C HΘTY. nunc. WSC; + quod factum est a. ciuitates E; ciuitate BCJMMTV c q aur. om. in sec. Z*. uillis CT; uilla J; agros a d (r), agris c.

35. exierunt . . . factum est om. J; aduenientes autem de ciuitate et uidentes sedentem qui habuerat daemonium sobrium et uestitum sedentem ad pedes iesu timuerunt sic habent u. d et D^{or}. autem + de ciuitate c. est: esset G; fuerat f. uenierunt . . . inuenierunt D. sedentem D; om. E; > sed. hom. a δ. demonia D^{or} PW. exierunt M; exierat Z*(corr. Z¹); exierunt EG*. > a quo daem. ex. sed. CT. hac C; et J. > ac uestitum E. sanam mentem M*(sed corr.); constantem mente a. eius codd. et vg.: iesu (Bentl.) a c f, 'Ιησοῦ enim gr. omnes. timuerunt + ualde b. exierant . . . tim. in mg. C.

36. nunc. GWSC; narrauerunt f. om. autem P*(+ mg.). et om. G cor. uat. mg. a b c d f ff₂ l q aur. qui: quia G. uiderat G. > quae (sic) uiderant et gal. sanus: saluus b q. aesset C; est GM b ff₂ l q r. > esset factus D c. sanatus

est a δ, saluatus est d. a legione: legion d; a demoniis δ; + daemoniorum r; is (om. b) qui a daemoniis uexabatur (erat uexatus a) a b; om. c; gr. δ δαίμονισθεῖς, D² autem ο ληγῶν.

37. inc. rogauit autem a, rogauerunt aut. d. illum: iesum c d cum gr. D. omnes HΘ regionis om. OT*(+ sup. lin.) Z M. B. Reg. 1. E. vi et 5. gerass. T, gyas. E, gerazinorum D. > geras. regionis B. huti C. discederent B. abire ab eis d. > magno timore vg. edd. ant. exc. Froben. detinebantur a, cont. c, conpraehensi erant d. ipsae O*(corr.). ascend. + in G (sed semierasum) a c ff₂ q r δ. nauim D vg., naue α, nauiculam c ff₂ r (-la); om. d l. reuersus: rursus E.

38. Inc. R, ab iv. 29 mutilus. et: (at) Bentl. rogauit EO5 c ff₂. illum: eum P^{mo} FQ. uiri R. demonia D^{or} PW. exierunt G*(ant corr.), exirent R. eo: illo E; ipso G b ff₂ l q r; > ut esset secum a. essent M*(n exp.). demisit MTQV; dimissit D^{or}; remisit G. eum: illum G a b c d ff₂ l q r δ. om. iesus b c d ff₂ l cum gr. NBDL min. > iesus illum a.

39. reddi GR; reuertere a δ, uade c d. domum codd. plur. b l q, domi + apud te a: in domum DEH^o OMOW vg. c f ff₂ r δ aur. fecit cum AF CDJMPQRTXY vg. c d f ff₂ l q r aur.: fecerit

- 40 (85. 2) Factum est autem cum redisset
 iesus excepit illum turba
 erant enim omnes
 expectantes eum
 41 et ecce uenit uir
 cui nomen iairus
 et ipse princeps synagogae erat
 et cecidit ad pedes iesu
 rogans eum ut intraret
 in domum eius
 42 quia filia unica erat illi
 fere annorum duodecim
 et haec moriebatur
 et contigit dum iret
 a turbis comprimebatur.

- 43 Et mulier quaedam erat
 in fluxu sanguinis
 ab annis duodecim
 quae in medicos erogauerat
 omnem substantiam suam
 nec ab ullo potuit curari
 44 accessit retro et tetigit
 fimbriam uestimenti eius
 et confestim stetit
 fluxus sanguinis eius
 45 et ait iesus quis est qui me tetigit?
 Negantibus autem omnibus
 dixit petrus et qui cum illo erant
 praeceptor turbae te comprimunt et
 affligunt

iesus. 40 factum est autem cum redisset iesus. excepit illum turba. erant enim omnes expectantes eum 41 et ecce uenit uir cui nomen iairus. et hic erat princeps synagogae. et cecidit ad pedes iesu rogans eum ut intraret in domum eius 42 quia filia unica erat illi fere annorum duodecim et haec moriebatur. cumque iter ageret a turbis comprimebatur. 43 et mulier quaedam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim quae in medicis erogauerat omnem substantiam suam. et non potuit ab ullo curari. 44 accedens retro. tetigit fimbriam uestimenti eius. et confestim stetit fluxus sanguinis eius. 45 et ait iesus quis est qui me

BEFGHΘKMOVWZ a b δ. deus: dominus R b cum gr. C* syr. cu. aeth. habiit R; uadens d. huiuersam C; totam a c; om. D. ciuitatem: om. MV; + illum E. predicans DW, praedicans R; nuntiabat d. quantat R; quae X. fecerit X; fecit R b d ff₂ l q r, fecerat c. iesus: deus JV gr. min. i. r8 al. plus 10; dominus RX.

40. quum HΘ. redisset D vg.; reuerteretur a d; + dominus H. excipit P. turba: populus d. erant (n sup. lin. H) enim: erant autem ER517; et erant X. om. omnes E. exspectantes PMORXZ^c (deinde s eras.).

41. et ad init. om. O*(+O^c). ecce R. uenit: om. T; ueniens d. uiri R. cui nomen: om. R; nomine a; + erat POQ. iairus C, airus R, iarius D. sinag. PT^c, synagoge W, -gae E; sinagoga RT*. eran E*(erat cor.). om. et tert. T. caecidit E, cic. DR; procidit r, prostratus a, cadens d. ad: et R. iesu: eius T; ipsum R. ut introiret c r; introire d. domum M.

42. hunica C. > unica filia E vg. illi: ei vg. uere R. duodecim P*(corr. P¹); -XII. DERTWZ. om. et pr. R. hec W. moriabatur R. om. et sec. X*. contegit R, contingit W (n exp.); + autem X. iret (iter ageret f, iter faceret d); + iesus G b c q r. turbis codd. plur. cf. gr. infra (turbiss E) vg. cum c f ff₂ r δ aur.: turba AHP* HΘMY a; + sic DPM⁹ ff₂ l r, cf. a infra. com-

primebatur ABFHPQY vg.: conpr. CFΘJKM MORT(ex-bantur)VXZ, conprem. D, conpraem. E. a turb. compr.: premebat eum populus G b q, turbae suffocabant eum d, t. conprimebant eum δ; cf. gr. οἱ ὄχλοι συνέπιπτον αὐτόν; + ut suffocarent eum DPM⁹ ff₂ l r, cf. a turba [premeb]at et con [pri]me[batur] ita ut suffocarent eum a; ex Marco.

43. Rasura post mulier T. quedam DW; quaedam quae l; quae a d (Bentl.). fluxus H; fluuio gat.; profluxu T; profluuio a d ff₂. sanguinis + eius T. hab C. duodecim P*(sed corr.); -XII. DERTW. que DR. quae . . . suam om. d. in medicos cum AFCP*GHΘM OQTWXY vg. b c ff₂ l q aur. et gr. min. pauc. eis ιατροῦς: in medicis BDP¹JKMRVZ gat. cor. uat. a f r; medicis E δ et gr. plur. ιατροῖς. herog. C, erog. H; consumperat a. substantiam W. om. suam Z*(+Z²). hab C, a Θ. hullo C, aliquo a; nullo Θ. curare R, cf. quem nemo poterat curare d.

44. de retro a. contetigit E. fimbri. (finbr. O, fymbr. E) uestimenti: uestimentum a ff₂ l, uestimenta a, tunicam d. om. eius pr. E. confestim: protinus a. fluxus T, fluxus C; profluuius d.

45. inc. iesus autem sciens quod exierit ab eo uirtus dixit etc. a, i. a. sc. quae exiuit ab eo u.

et dicis quis me tetigit?

⁴⁶ et dixit iesus tetigit me aliquis
nam et ego noui uirtutem
de me exisse

⁴⁷ uidens autem mulier
quia non latuit

tremens uenit et procidit
ante pedes illius

et ob quam causam tetigerit eum in-
dicauit

coram omni populo

et quemadmodum

confestim sanata sit

⁴⁸ at ipse dixit illi

filia fides tua te saluam

fecit uade in pace.

⁴⁹ Adhuc illo loquente uenit

a principe synagogae dicens ei

quia mortua est filia tua

noli uexare illum

⁰ iesus autem audito hoc uerbo

respondit patri puellae

tetigit. negantibus autem omnibus ait petrus et qui cum illo erant. praeceptor. turbae te circumdant et conprimunt. et dicis quis me tetigit. ⁴⁶ et iesus ait tetigit me aliquis. ego enim cognoui uirtutem de me exisse. ⁴⁷ uidens autem mulier quia non latuit eum tremens. uenit et procidit ante eum. et ob quam causam tetigerit eum indicauit coram omni populo et quemadmodum confestim sanata est. ⁴⁸ ad ille dixit ei. filia fides tua te saluam fecit uade in pace. ⁴⁹ adhuc illo loquente uenit quidam ad principem synagogae dicens ei quia mortua est filia tua noli uexare eum. ⁵⁰ iesus autem audito hoc uerbo. ait patri puellae

interrogabat etc. d, cum D^{or}. quis est qui me tetigit (tetiit G) = τὸς ὁ ἀπαύεινός μου codd. plur. et vg. et uell. plur.: quis (+ qui X^o et ita δ) me tetigit FEFO(tetigit)XZ a(qui)c d q aur. et D^{or} τὸς μου ἤπατο. illo: eo DY. erat R. praeceptor DW, magister a d r. turbe W. te: tante R; tam magnae a r (+te). conprimunt ABFM (-ent)QWY vg.: conpr. CDEFHΘJKMTVXZ, conprae. P, conpre. O, conpraement G, conpre-muit R, circumdant f; +te a; +tam magnae G b ff₂ l q. et affigunt ACFKMM'QVWZ² vg.: et adff. B²DEPHΘJOR:(guit)TXYZ*; et com-primunt f, et contribulant d; om. G a b ff₂ l q r. dices M. quis me: quisque C.

⁴⁶. et ad init.: at G b d q r. iesus: ille d r (om. ἡσοῦς DE cf. qui dixit a). > iesus dixit G b, > iesus ait f. tetigit (tetegit O) me aliquis om. P*(+mg.). nam et ego A*B²CFDEFFGHΘK MMQRVWX⁵ cor. uat. b ff₂ l q: nam ego AΘJOTYZ² Tisch. aur., codd. ap. Erasm., quod ex graeco post Hieron. correctum uidetur; ego enim a c d f r δ cum gr. ἐγὼ γάρ. cognoui PG a b ff₂ l q r δ, sciui d, sensi c. > uirtutem noui T. > de me uirtutem E. exiisse D vg.; exipse R(sed corr.).

⁴⁷. Def. B ad ix. 13. inc. ut uidit mulier se non latuisse a. uidentes R. autem + q. D(sed exp.); igitur c. latuit: + illum D b ff₂ l q; + eum QW c f; + nullum G; sequitur spatium circa 15 litt. K. tremens: tremibunda d. > uenit tremens G a c ff₂ l q r aur., uen. timens b, u. timens et tremens ff₂. procedit DPGQR; procedens gat. (et om. et). hante CT; ad TV. illius: eius D*(sed exp.)FGRTW vg. q. hob C; propter

c. caussam D, cossam G. tetigerat DRT; tetigit cor. uat.* δ, tetigisset c l q. eam Y. inducauit H, iudicauit R; narrauit E; adnuntiabit d; nuntiauit uel indicauit δ. coram: in conspectu d. omni: omi Y; om. G; omnibus b q (et om. populo). quemadmodum codd. et vg.: quem-amm. ACFGHMTXYZ²; quomodo a, quia d, sicut δ. confestum R. sit: est G a b d f ff₂ l q δ.

⁴⁸. inc. qui dicit a. ad H; et OR. ipse: ille E d f ff₂, illa D*(corr. mg.). illi: om. F; ei E vg. cor. uat. mg. a c d f ff₂; + constans esto q. fili^a Θ, filia R. salbam C. > saluam te vg. Tisch. pacem G d ff₂ l r Erasm.

⁴⁹. athuc MY, aduc T. illo: eo DERW. uenit (ueniunt d, uenerunt c = ἐρχονται DE*); + quidam DEPW vg. f ff₂ r δ (aliquis) cum graec. exc. D; confuse legit e uenit quidam princeps synagogae dicens domine ueni ut filia mea salues loquente eo uenit puer principis dicens etc. a principe syn. (παρὰ uel ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου) cum AFG(H? ad pricipie)ΘJMOXYZ cod. caraf. et a b r, ab archisynagogo d, ad (d eras.) principe s. l: ad principem syn. CDE(sinagoge)P(sinagoga)KMQTVW (sinagoge) vg. 'antiqui' apud cor. uat. c f ff₂ δ aur., codd. lat. ap. Erasm.; princeps sinagogae R cf. e supra; a principem s. q; Ambr. ad loc. seruos uenisse dicentes principi narrat. dicentes E*(sed corr.) tua; mea R. est: om. Q; + iam d. > filia tua mortua est DX. nolli R et u. 50; nolite Q. uexari CT gat. illam K; om. b; magistrum E d q δ (Bentl.) cum graecis exc. I. 131.

⁵⁰. autem: om. T; sequitur ras. 6 litt. G. aud. hoc uerbo (sermone c): audiens uerbum d,

noli timere crede tantum
et salua erit
⁵¹ et cum uenisset domum
non permisit intrare
secum quemquam
nisi petrum et iohannem
et iacobum
et patrem et matrem puellae
⁵² flebant autem omnes
et plangebant illam
at ille dixit nolite flere
non est mortua sed dormit
⁵³ et deridebant eum
scientes quia mortua esset

⁵⁴ ipse autem tenens manum
eius clamauit dicens
puella surge
⁵⁵ et reuersus est spiritus eius
et surrexit continuo
et iussit illi dari manducare
⁵⁶ et stupuerunt parentes eius
quibus praecepit ne alicui
dicerent quod factum erat.
IX. ¹ (86. 2) Conuocatis autem duodecim
apostolis
dedit illis uirtutem
et potestatem super
omnia daemonia

noli timere tantum crede et salua erit. ⁵¹ et cum uenisset in domum non permisit intrare secum quemquam. nisi petrum et iohannem et iacobum et patrem et matrem puellae. ⁵² flebant autem omnes et plangebant illam ad ille dixit. nolite flere non est enim mortua sed dormit. ⁵³ et deridebant eum scientes quod mortua esset. ⁵⁴ ipse autem eiciens omnes foras. et tenens manum eius clamauit dicens. puella surge ⁵⁵ et reuersus est spiritus eius et surrexit continuo et iussit illi dare manducare. ⁵⁶ et stupuerunt parentes eius quibus praecepit ne alicui dicerent quod factum est.

IX. ¹ Conuocatis autem duodecim apostolis. dedit illis uirtutem et potestatem super

audiens sermonem *e.* respondit: ait G b f q r. puelle W. om. et R. salua (salba C) erit (eris Z^{*}): saluaret R; saluabitur c d e, uiuet a.

51. quum HΘ. domum AEPHΘMQR*Y vg. b l, et domi a: ad domum FCDJKMOR⁸²²TVW XZ cor. uat.* aur. Benll.; in domum G c d e f ff₂ q r δ; gr. els τὴν οἰκίαν. permissit D̄PR, premisit G; admisit d, est passus a. intrare laxē in ras. G; intrase R; introire c d e. secum: eum R. quenquam S; aliquos e, neminem δ. petrum et iohannem et iacobum cum FCPJKOQRTVW a b c d e f ff₂ l q r δ aur. et gr. BCDEFHK etc. et petrum iohannem et iac. Z: petrum et iacobum et iohannem DEHΘMMX* vg. (ioann. S̄C) Tisch. et gr. ΝΑΙΣΧΑ etc., petr. iacobum et iohannem AGX*Y. puelle RW. > puellae et matrem uoluit Benll. cum ord. graeco. iacobum usque ad flebant u. 52 in ras. scr. K.

52. flebant: plorabant a d. autem: om. D; enim X. plangebant* O, plangebant D. il illam R; eam E. > illam omnes et plangebant P. at (ast D) ille: ipse ergo c. noli G*Z^{*}(corr. G'Z¹). flere: plorare d e. est sine addit. ĀFC D̄PJMMQRTWY vg. b e cum gr. AEHKMRS etc.: + enim EGHΘKOPVXZ gat. (tamen) a c d f ff₂ l q r δ aur. Benll. et gr. ΝΒCDEL etc. mortua sine addit. ACDEPJMMO*PQRTXY cod. caraf. b e f ff₂ q r δ cum graecis plur.:

+ puella FG(> puella mortua)HΘKO^cVWZ vg. cor. uat.* c r aur. Ambr. luc. cum gr. FLMX minusc. > non enim mortua est a d δ.

53. diridebant DEPR, inr. c e. quia: quod FW vg. b f l q r, quoniam d. esset: est E d e l q r; erat c. sc. eam mortuam esse a ff₂.

54. autem: + eiciens omnes foras et f q (non δ), cf. ἐκβαλὼν ἐξω πάντας καὶ AKRSUA etc.; libere ex Mc. tenens (+ eos R) manum: adprachensa manu a c. eius: om. Y*(+ Y¹); puellae r; + et R. ^clamauit R; exclamauit a; + eam l r. puella + sunt R.

55. reuersus (conuersus d) est spiritus: conuertit spiritum G b ff₂ l graec. ἐπέστρεψεν transitiue reddentes, conuertit spiritus q. surrexit O. continua Z*(corr. Z¹); statim a. iusit P, iusi R; praecepit c d. dari (δοθῆναι): dare F̄D*E*GH MW5¹ f ff₂ r; + illi E. > dari illi FQR (illum)W(dare), dari ei a d.

56. inc. parentes autem uidentes expanerunt d. stipuerunt G; obstupu. JW a c, admirati sunt e. om. eius D̄PMY. praecepit codd. plur. (pre. DV) vg. cor. uat. uett. omn.: praecipit ACEFGQ RTY. ne aliqui H; ne cui X*; ut nemini a c (d e); ne aliquid E. dicere^{nt} E. erat: fuerat ET; esset P; est a b d f ff₂ l q δ. > erat factum G c, est factum e.

IX. 1. conuocatis (conuocauit E; conuocans

et ut languores curarent
² et misit illos praedicare
 regnum dei
 et sanare infirmos.
³ (87. 2) Et ait ad illos nihil tuleritis
 in uia
 neque uirgam neque peram
 neque panem neque pecuniam
 neque duas tunicas habeatis
⁴ et in quacumque domum
 intraueritis ibi manete
 et inde ne exeatis.

⁵ (88. 2) Et quicumque non receperint
 uos
 exeuntes de ciuitate illa
 etiam puluerem pedum
 uestrorum excutite
 in testimonium supra illos.
⁶ (89. 8) Egressi autem circumibant per
 castella
 euangelizantes et curantes ubique.
⁷ (90. 2) Audiuit autem herodes
 tetrarcha omnia quae
 fiebant ab eo

omnia daemonia et ut languores sanarent ² et misit illos praedicare regnum dei. et sanare omnes infirmitates. ³ et ait ad illos. nihil tuleritis in uia neque uirgam. neque peram neque panem neque pecuniam. neque duas tunicas habeatis. ⁴ et in quacumque domum introieritis. ibi manete donec exeatis. ⁵ et quicumque non receperint uos exeuntes de ciuitate illa. excutite puluerem de pedibus uestris in testimonium illis. ⁶ egressi autem circumibant per castella. euangelizantes et curantes ubique. ⁷ audiuit autem herodes thetarcha omnia quae

d e) autem (*om.* D; + *iesus* 55 *c aur.* et *gr.* C^FH^S^m *al. aliq.*) duodecim (-cem P*; XII. DERW) apostolis (-los E *e*) *codd.* et *vg.* = *gr.* συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους NC*LX AΞ *min.*: con. au. du. discipulis suis G b ff₂ l q r *cum gr.* C^FEHU *al. mu.* μαθητὰς αὐτοῦ *pro* ἀποστόλους; *om.* apostolis d δ (*Bentl.*) *cum gr.* ABDKM *al. plur.* Tisch. T. G. 8, W. H.; + et E. illis: eis D d. super omne d, in omni e. dem. D^F**om.* P³)RW; daemonium d, -io e. et *sec.* *om.* D. languores P³KRTX*; languorem l, ualitudines c, infirmitates d. ut... curarent (sanarent f): curare c d e δ, curandi a.

2. et misit D^FR; emisit Q. predicare D. sanare: curare e. infirmos (τοὺς ἀσθενοῦς uel ἀσθενούντας *plur.*): aegrotos a; omnes infirmitates f. *om.* et san. infirmos F.

3. ait: dixit a c d e (ἐλεν). nichil W. tulera-
 tis M, tolleretis R, tollatis a; + uobis O. in uia
codd. et *vg.* contra *graeccum*: in uiam (ἐς τὴν ὁδόν)
 HX (sed uiam neque usque ad pecuniam in rasura)
 c d e ff₂ r δ. neque *pr.*: non E c (ter) d e *semper*
 r (quinquies). neque *sec.*: ne Q. poeram E;
 + neque calciamenta GQ a b c e ff₂ l q r *aur.* (non
graecc.), ex Mt. neque panem *om.* H. paec. E,
 pecc. DRW. duos R; -II. D; ana duas d.
 tunicas DE. abetis R; habentes CT; habueritis
 c e r; *gr.* N³F^WL 33. 157 ἔχετε, *rell.* ἔχειν et
 habere d.

4. *om.* in R. quacumque 5; quacumque EG
 M³(*corr.* M¹)RX* (-nque). domui R; ciuitatem
 D. intraberitis T; introieritis c e f. ibi: ubi R.
 et inde: donec E f ex Mt. ne (μή *solut* 38)
codd. *vg.* et c d *aur.*, et non D: *om.* ER *cum uell.*

plur. et *gr.* fere *omn.* exeatis (e *pr.* *om.* O*):
 proficisimini (*sic*) G cf. b c (-camini) ff₂ l q; exite
 a d e r *Bentl.*, *gr.* ἐξέρχεσθε.

5. quicumque H, quicumque 5; quodquod e.
 reciperint DG, accep. d; recipit E^FORZ
 (-eperit) l. > uos non rec. c. puluerem pedum
 (peduum DY) uestrorum (τῶν κοινοῦ τῶν
 ποδῶν ὑμῶν DU *al. plus* 15) *codd.* et *vg.* et c d *aur.*,
 pulu. uestrum q; pulu. de pedibus uestris G f ff₂
 r δ (a ped.) *Ambr. luc.*, et p. uestrum de pedibus
 a b l, p. uestrum a pedibus uestris e; τῶν κ. ἀπὸ
 τῶν π. ὑμῶν *gr. plur.* ex|excute H. > exc.
 pulu. ped. uestrorum c d. super illos DE^FQR
 d ff₂ *Bentl.*, s. eos c e, in ipsos r; illis a f δ.

6. hegr. C, egressis D, egresi P³R; exeuntes
 a d e. autem: *om.* D; igitur c. circumibant
 A (diuissim) CD^FPH³KMOQRYZ *gat.* *Bentl.*: cir-
 cuibant FEG (-bunt) JMTVWX *vg.*; ibant q.
om. per KMTV. castella (κώμας *gr. pl.*): muni-
 cipia (πόλεις X cf. D *infra*) a; + et ciuitates G
 (-tis) Q b c ff₂ l q. > circa ciuitates transibant d
 (κατὰ πόλεις καὶ ἡρχοντο D), per castella per-
 transiebant e. euangeliz. E. aeuangeliz. D;
 euangelizantur R: benenuntiantes e. *om.* et
 curantes q. hubique C; *om.* b.

7. audiens d *cum* D^W. herodis P³GR, erodis
 D; pergit F famam iesu et omnia etc. tetrarcha
 A^FE^FP³Θ³KMMQXYZ *vg.*: tethrar. CVW, tetar.
 HΘ³JO, thetar. G, tetrarca T, tetracha DR:
 quatuoruir e. omnia *om.* T. que D, quaecumque
 b. fiebant: faciebant c e, erant facta b ff₂ l q r.
 habeo c; *om.* b d e ff₂ l *cum graecis* NBC*DL³ *min.*
 haesitabat (cf. Mt. xxi. 21 etc.) *cum* F^FΘ³JKM
 MOQXY *vg.*, haess. E (haessitantes E*): hes.

et haesitabat eo quod diceretur a quibusdam quia
 iohannes surrexit a mortuis
⁸ a quibusdam uero quia helias apparuit
 ab aliis autem quia propheta
 unus de antiquis surrexit
⁹ et ait herodes
 iohannem ego decollaui
 quis autem est iste de quo
 audio ego talia?
 et quaerebat uidere eum.

¹⁰ (91.8) Et reuersi apostoli narrauerunt illi
 quaecumque fecerunt.
 (92. 3) Et assumtis illis secessit
 seorsum in locum
 desertum qui est bethsaida
¹¹ quod cum cognouissent
 turbae secutae sunt illum
 et excepit illos
 et loquebatur illis de regno dei
 et eos qui cura indigebant sanabat.
¹² (93. 1) Dies autem coeperat declinare

fiabant ab eo et hesitabat. eo quod diceretur a quibusdam quia iohannes surrexit a mortuis. ⁸a quibusdam uero quia helias apparuit ab aliis autem quia propheta unus de antiquis surrexit. ⁹a ait autem herodes iohannem ego decollaui quis autem est iste de quo audio talia. et quaerebat uidere eum. ¹⁰et reuersi apostoli ad iesum narrauerunt illi omnia quae fecerunt. et adsumens illos secessit seorsum in locum desertum. qui dicitur bethsaida ¹¹quod cum cognouissent turbae secuti sunt illum et excepit eos. et loquebatur illis de regno dei. et eos qui curam indigebant. sanabat. ¹²dies autem iam coeperat declinare. et accesserunt duodecim

ACFG(-bant)HVWZ, hess. D, es. T, essitanit R; consternebatur *b ff₂ q*, confunde batur *d*, mirabatur *l*, stupebat *a*; *gr.* διηπόρει. de eo q. R; propter q. *d*, propterea q. *c e*. Inc. u. 8 a quibusdam quia Tisch. cum C; nos Stephanum 1555 et B sequimur. a quibusdam ad fin. uers. om. R. quia: quod EF. iohannis DEP¹, ioannes SC. resurrexit M *l*; et > a mortuis res. *c d* (surrexit) *e*.

8. quibusdam: alios *d*. uero: autem G a b c d e ff₂ q. quia *pr.*: quod G b ff₂ l q, quoniam *d*. elias ORT *vg.* om. quia hel. *e*. aparuit R; uisus est *d*. ab alis PR; alii *d e*. autem: uero c; om. J. quia *sec.*: quod F b c ff₂ l q r. profeta DPHOR. unus (eis ΑΓΑΠ etc.). om. a d e; quidam *d cum* NBCLXΔE etc. de: ab EY; ex P. anticus (om. de) *d*.

9. et ait (καὶ εἶπεν ΑΓΔΔΠ etc.): ait E; ait autem G b f ff₂ l q r, dixit autem a c d e, εἶπεν δὲ NBCLD etc. herodis EP¹R, erodis D; + quia *d*. ioan. SC, iohannem FZ; iohannis R; + quem D. decolaui PR. > ego decoll. ioh. E. quis (sequitur ras. unius lit. K) autem (enim E) est (seq. ras. duarum litt. P) iste: > quis est autem iste *vg.* *d* (hic); q. a. est hic *a*, quis est hic *c e*, hic quis est *b ff₂* (qui) *l q r*; *graei* τίς δὲ ἐστὶν οὗτος. de: om. G; a E. audio ego talia *codd. plur.* et a *c aur. contra ord. graec.*: > ego audio talia MTVW b ff₂ q r δ cum *gr.* AC²XΓΔ etc., et > ego talia audio R (iudo) *vg.*, ego haec audio *d et D^{or}*; audio talia (om. ego) *f l*, audio ista *e*; om. ἐγὼ NB²LΔ etc. om. qu. uid. eum P* (+ *mg.*). quer. P^{mo}RVY. eum: illum E a. > eum uid. R, illum uid. *b ff₂ l q*.

10. reuersi: regressi *r*. apost. + ad iesum *f*. enarrauerunt *c*; nuntiauerunt P δ. illi + omnia J

gr. 235. quaecumque D, quic. R, quaecumque B; quae *f*, quanta *c d e*; *gr.* ὅσα. fecerant *b*. assumtis ATVX^cY, ads. EΘRX^cZ²; assumptis DKMQW *vg.* Tisch., ads. FCPGHJM^oO; adsumsit Z*; adsumens a d e f. illis: eis R; eos a d, illos e f; + iesus ff₂. secessit R, recessit *d*. sehorsum C; secreto *c*, singulariter *e*; *gr.* κατ' ἰδίαν. in locum desertum (diss. D) qui (que R, quod b c ff₂ l q *aur.*) est bethsaida (-zaida DE; -saidae JKZ² *vg.* Tisch., -saide T, -saydae C) cum *codd. nostris omn.* (*vg.*) et b c ff₂ l q *aur.*: in l. d. qui uocabatur b. a, in l. d. q. dicitur b. f, in l. d. quod appellatur b. e; in castellum quod dicitur b. d, in uicum qui uocatur b. in loc. des. *r*, cf. eis κομην λεγομένην. D; in loc. des. ciuitatis uocatione b. δ, cf. eis τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης β. ΑΓΔΔΠ al. *pler.*; uariant et *grae.* *vell.* εἰσπόδιον καλουμένην β. N^oBLXΔ, eis τοπον ερημον tantum N*.

11. quod cum (quum CΘ, cumque R) cogn. (cognouissent R) turbae (-be W): turbae autem cum cognouissent a, t. a. ubi cognouerunt c, t. a. cognoscentes *d e*. sequatae ΘX, saecutae E, secute RVW; secuti DG. excoepit R; excipiens a e r, suscipiens *d*. illos R, illum (*sed corr.*) K; eos GW *vg.* *c d e f.* om. et *sec. a d e r*. loquebatur O*. illis: eis EP^{mo} e r. qui cura (curari T^{ro} gat.; curam JKMV) indigebant (indige. Z*, indigae. O, indigebat R*) = τοὺς χρεῖαν ἔχοντας θεραπεῖας: qui necesse habebant sanari a, qui necessariam habebant curam e, qui opus habebant sanitatis eius d, necessitatem habentes curari δ. sanabant T* (*corr.* T¹); omnes curabat d cum D^{or}.

12. inc. cum autem coepisset decl. dies c, iam ubi d. coepit decl. e. autem + iam *f l r*; ἡδὴ ἡμ. pro ἡ δὲ ἡμ. B. die R. caep. DR, cep. VW;

et accedentes duodecim
dixerunt illi dimitte turbas
ut euntes in castella uillasque
quae circa sunt deuertant
et inueniant escas
quia hic in loco deserto sumus
¹³ait autem ad illos
uos date illis manducare
at illi dixerunt
non sunt nobis plus quam
quinque panes et duo pisces
nisi forte nos eamus

et emamus in omnem hanc turbam
escas
¹⁴erant autem fere uiri quinque milia
ait autem ad discipulos suos
facite illos discumbere
per conuiuia quinquagenos
¹⁵et ita fecerunt
et discumbere fecerunt omnes
¹⁶acceptis autem quinque
panibus et duobus piscibus
respexit in caelum et benedixit illis
et fregit et distribuit

discipuli eius ad eum et dixerunt illi. dimitte turbam ut eant in castella et uillas. quae in circuitu sunt et emant sibi escas quia hic in loco deserto sumus. ¹³ait autem ad illos iesus date illis uos manducare. at illi dixerunt. non sunt nobis plusquam quinque panes et duos pisces nisi forte nos eamus et emamus in omnem hanc turbam escas. ¹⁴erant enim uiri fere quinque millia. ait autem ad discipulos suos facite illos discumbere per conuiuia quinquagenos. ¹⁵et ita fecerunt et discumbere fecerunt omnes. ¹⁶acceptis autem quinque panibus. et duobus piscibus respexit in caelum et benedixit eos. et fregit et dedit discipulis

coepit *d e*. declinare: inar in *ras*. O. accidentes O; ascendentes JR *cf. ad Mc.* xv. 8; accesserunt .. et *b c f ff₂ l q r*, et + ad eum *b f*. duodecem *¶*(*corr.* *¶*¹); .XII. DRW; om. E; + discipuli G *b*, + disc. eius *c* (> disc. eius duod.) *f ff₂ l q r* contra *græcum*. demitte KMOR. turba^s H; turbam *a b e f l q r*. e^{ntes} H; eant *a b ff₂ l q r*. in castella (*c in ras.* t *Z¹*) uillasque (uillasquae C, et uillas DEJ) quae (que Y) circa sunt (*els τὰς κύκλῳ κώμας καὶ ἀγρούς*): in *c*. et uillas quae sunt in circuitu G *f* (> in circ. sunt); *uariant uett. rell.*, circa cast. et uillas *b e ff₂ l q r*, in circum *c*. et u. *δ*, in proxima *c*. et u. *d*, in *c*. adiacentia *c*, adiacentes uicos et agros *a*; *deinde* + et reficiant se *a* (om. et) *b ff₂ l q r*. diuertant *¶*FEP JKPVWZ *vg.*, deuertuntur R; maneant *d*, requiescant *c*; *gr. καταλύσασιν*; om. deu. et G. et *sec.*: ut R *cor. uat. mg.* inueniant: emant *f*; + sibi *r*. hescas C, aesc. DE; edulum *δ*, quod manducant *c*; om. et inu. esc. *d*: + et reficiant se G *cf. uett. supra*. quia: quoniam *a*; om. C. om. in R. locum H. deserto D. > des. loc. *a c d e r δ*. summus E.

¹³. ait: dixit *a d e* (*εἶπεν*): *inc.* uerum ipse ait *c*. illos: eos R. uos: om. *a c*; + autem *¶*. illis: eis R. *a*. > date illis uos (*δοτε αὐτοῖς ὑμεῖς* *¶*NACDL *etc.*) EG (illos) *d e f ff₂ l q r* (illos) *δ* Ambr. luc. Benl.; > date ill. mand. uos *b l** cum *græco* B. manducate R. at illi: qui *a*, cui *c*. nobis: om. *Z**(+ *Z¹*): enim *c*. plusquam uno ductu A; amplius quam *c*. quinque: .v. DER W. duos A¹(ut uidetur) *¶*FJORY; .ii. D. Hic

incipit rursum B. nisi M; forte: si forte *e*, si *ff₂*, quid *δ*, om. *a*. noseamus G; nos euntes *a c d e δ*. hemamus C, eamus RW*(*sed corr.*). in: ad T in *ras*. omne G. > turbam hanc *q*, populum hunc *a d*, p. istum *e*, pop. uel plebem hunc *δ*, hunc pop. *c*. hescas C, escas Y; aescam D; om. G.

¹⁴. autem *pr.* (*δέ* *N*L*): enim *b c f ff₂ l q r δ* (Benl.) cum *gr. plur.* fere uiri (*ὡσεὶ ἄνδρες*): > uiri fere *a f ff₂*, u. quasi *e*, u. ut *d*; om. fere *q*; > fere (quasi *c*) quinque m. uirorum *c r*. quinq^{ue} Y; .v. DERW. millia *vg.*; om. E *cf. ad Mt.* xvi. 9. ait: dixit *a c d e*. autem *sec.*: om. RT; + iesus *q*. suos om. R*(+ *sax.*) *b e l*. facete *¶*. discumbere (*rec. a e*) + super terram E (*sed exp.*). conuiuia (*κλισίας*) *codd. vg. uett. exc. d*: conbibia T, conuiuium G; + centenos et E *ex Mc.* quinquagenus G. facite *etc.*: reclinate eos discubitiones ut *q. d*; om. ad fecerunt et u. *15* R.

¹⁵. discumbere (*rec. e*) fecerunt: discubuerunt G⁵ *M. B. Cott. Otho.* B. ix, Tib. A. ii, Reg. I. E. vii, Harl. 1802, *b c ff₂ l q r*. et *d. fec. om. d.* fecerunt *sec. R.*

¹⁶. accipiens . . . panes *etc. d e δ*. autem + iesus Q *b ff₂ r*. quinquae G; .v. DRW. duobus: .ii. D. om. et du. pisc. *l*. respiciens *a e δ*, asp. *d*. celum W; + orauit *d*. illis: illos W *cor. uat. mg.*; super illos G *a b ff₂ l q r*, super eos *d*. confregit *a e*. distribuit: tribuit Q *δ*; dabat *a d e*, dedit *c f r*. om. suis *a b d q δ* cum *græcis plur.* ut pon. ante turbas (turbam *ff₂*): ut adponerent turbis *a c*, adponere turbis *d*, adp. populo *e*, ponere turbas *δ*.

discipulis suis ut ponerent ante
turbas
17 et manducauerunt omnes
et saturati sunt
et sublatum est quod superfuit illis
fragmentorum cophini duodecim.
18 (94. 1) Et factum est cum solus
esset orans erant cum illo et discipuli
et interrogauit illos dicens
quem me dicunt esse turbae?
19 at illi responderunt et dixerunt iohannem baptistam
alii autem heliam

alii quia propheta unus
de prioribus surrexit
20 dixit autem illis
uos autem quem me esse dicitis?
respondens simon petrus
dixit christum dei.
21 (95. 2) At ille increpans illos praecepit
ne cui dicerent hoc 22 dicens
quia oportet filium hominis multa
pati
et reprobari a senioribus
et principibus sacerdotum
et scribis et occidi
et tertia die resurgere.

ut ponerent ante turbas. 17 et manducauerunt omnes et saturati sunt et tulerunt quod superauit illis fragmentorum cophinos duodecim. 18 et factum est cum solus esset orans. occurrerunt ei discipuli eius et interrogauit illos dicens quem me dicunt esse turbae. 19 at illi respondentes dixerunt. iohannem baptistam. alii autem heliam alii quia propheta unus de prioribus surrexit. 20 dixit autem illis uos autem quem me dicitis esse. respondens autem simon petrus dixit. tu es christus filius dei. 21 at ille increpans eos praecepit ne cui dicerent hoc 22 dicens. quia oportet filium hominis multa pati et reprobari a senioribus et

17. *om. et mand. e.* omnis O; *om. G a b c l q.* satiati a. > et saturati sunt omnes (*Bentl.*) d e δ et *gr. plur.* -atum est q. in ras. Z. quod superfuit illis (τὸ περισσεύσαν αὐτοῖς): q. s. eis R; quod superauit illis d(*om. illis*) f g; reliquum e; το περισσεύμα D⁹⁷. frangmentorum G, fram. R* (+g sax.); fractamentorum d, fracturarum e; **fragmentorum** cum sequentibus coniungimus cum A⁶⁷ Z vg. etc.: cum *prec.* coniungunt M et Tisch. T. G. 8; dubia sunt DHKWY. cophini *codd. plur.* (*om. Z*, +Z²*) et vg., caphini W: cophinos B⁶⁷ F⁶⁷ G(-nus) Y b f ff₂ q. duodecim P* (*sed corr.*); xii. DERW. > duod. coph. BMVW cum graecis M 28. 157. 299 etc.

18. quum Θ. solus: *om. P*; secretae q, in secreto a, singularis c e (> esset ipse sing.). essent soli d et D⁹⁷; + et R. horans C; *om. a c d e.* > orans solus δ cum *gr.* erant (συνῆσαν): aderant a, occurrerunt f (συνήντησαν B* 245); *om. R*; + autem G b l aur. cum illo: illi a, ei f. *om. et sec.* EH a c d e (> cum illo fuerunt discipuli) f r δ cum *graeo.* > et cum illo QR b. disc. + eius BEOR^{az} f r aur., + sui a; cum *gr.* MU min. illos: eos W a d. dicunt + beati R. aesse C. > esse dicunt D. esse turbae (turbe W) *codd. et vg. contra ord. gr.*: > turbae esse uoluit *Bentl.* cum *graeo* et a c d δ; > homines esse G e et *gr.* A al. 5 λέγονσιν οἱ ἄνθρωποι. esse turbae at (u. 19) *om. R.*

19. respondentes (*et om. et*) E a c d f r δ. *om.*

et dix. e. dixerunt + alii D. iohannem BCVZ, ioannem SC. babt. CDR, baptizam P*(-ztam P¹); baptista H. eliam R vg.; + alii uero ieremiam M cum *gr. min. syr. p., ex Mt.* alii *sec. sine addit. codd. plur. b f*: + autem (ἄλλοι δέ) B⁶⁷ F⁶⁷ Θ⁶⁷ OT *cor. uat.* c l δ Bentl.*; + uero vg. Tisch. a (aliqui) ff₂ q r aur. prof. D⁶⁷ POR. unus: aliquis δ. > unus *proph. vg. prioribus*: senioribus E. > ex antiquis prophetis unus L. alii quia . . . surrexit: al. aut. prophetam surrexisse magnum c; aut unum ex profetis d, aut u. profetarum e, cum D⁹⁷.

20. d. autem: et ait r. autem *sec.*: uero E l; *om. ff₂*. *om. me* R. esset (*sic*) + sed R. > dicitis esse (λέγετε εἶναι) D a b c d e f r δ *Bentl.* respondit P^{mo} Q c ff₂ Ambr. luc.; + autem GK a d f q δ (*Bentl.*) et *graei addunt* δέ. symon C DT; *om. M* a d e δ et b ut uidetur cum *graeo.* dixit: *om. Ambr.*; + illis R; + tu es f; + ad dominum tu es L. christum plene C; christus D f l; spiritum R; + filium d e r, filius f l, cum D⁹⁷. dei: domini B; + uiui l; *om. a.*

21. *inc.* ipse uero praecepit illis c. at (et EV) ille *inc.* illos: qui cum obiurgasset illos a. praecepit (παρήγγειλεν) *codd. plur.* (praecepit Θ) et vg.: praecipit ABCEPQRTY aur. *sed codd. anglici e et i saepius confundunt.* hoc (hod O*): haec G b; *om. PQR δ.* > hoc dicerent ff₂ r, > haec dic. G b l q. nemini dicere (dici c) hoc c d e (istut).

22. oportet C, obp. R; oportuit T. hominis

23 (96. 2) Dicebat autem ad omnes
 si quis uult post me uenire
 abneget se ipsum
 et tollat crucem suam
 cotidie et sequatur me
 24 qui enim uoluerit animam
 suam saluam facere
 perdet illam
 nam qui perdiderit animam
 suam propter me
 saluam faciet illam
 25 quid enim proficit homo

si lucretur uniuersum mundum
 se autem ipsum perdat
 et detrimentum sui faciat?
 26 (97. 2) Nam qui me erubuerit
 et meos sermones
 hunc filius hominis erubescet
 cum uenerit in maiestate sua et patris
 et sanctorum angelorum
 27 (98. 2) dico autem uobis
 uere sunt aliqui hic stantes
 qui non gustabunt mortem
 donec uideant regnum dei.

principibus sacerdotum et scribis. et occidi. et tertia die resurgere. 23 dicebat autem ad omnes. si quis uult post me uenire. abneget semetipsum. et tollat crucem suam cotidie et sequatur me. 24 qui enim uoluerit animam suam saluam facere perdet eam nam qui perdidit animam suam propter me. saluam faciet eam. 25 quid enim prodest homini. si lucretur uniuersum mundum. se autem ipsum perdat. et detrimentum sui faciat. 26 qui enim me confusus fuerit. aut meos sermones. hunc filius hominis confundet eum cum uenerit in maiestate sua. et patris et sanctorum angelorum. 27 dico autem uobis. uere sunt

Π* (sed corr.). reprobari: expropriari d. a saen. C; a presbyteris d; om. b. > a sen. et reprobari E. et sec. + a E. princ. sac.: om. sacerdotum δ; pontificibus a. > a princ. sac. et (+ a G) senioribus G ff₂ l q r Ambr. luc. scribis E. hoccidi C; occidet R (om. et R*, + sax.); interfici c e. tertia (tercia GW) die (diac C) = τῇ τρετῇ ἡμέρᾳ: post diem tertium r, post tertium diem a, post tres dies d ff₂ l q, post dies tres b, post triduum e, cum D^{or} μεθ' ἡμερας τρεις.

23. dicebat: ait e. uoluerit e. post: ad b. adnegat R; neget e. semetipsum T (semed.) W vg. cor. uat.* d f m; se e; + sibi c. cotidiaie C, cotedie R, cottidie OX, quotidie DΘT vg.; om. b c e ff₂ r δ et gr. N^cCDE etc. > et sequatur me quot. T. tollat c. s. cot. et: om. a d l cum D^{or}; sublata cruce sua b q.

24. qui pr.: quicumque c, quisque a cf. ad Mc. x. 15. suam pr. + propter me E. salbam bis C, saluum bis R. facere: faciet E. sal. fac.: saluare c d e δ. perdit O* (sed corr.). illam pr.: eam DEGRX* (corr.) d f ff₂ r. nam qui: et qui R a; qui autem d e, quicumque autem c, quicumque δ; gr. δς δέ. an. suam sec.: illam e. propter me: causa mei a. > propter me an. suam l. me + hic G b (ille) d e q r δ (Bentl.) et gr. + οὗτος. sal. faciet (faciat D): saluabit a c d e ff₂, saluet δ. illam sec.; eam DR d f ff₂ r δ.

25. quid: qui G. proficit (profecit O) homo codd. plur. et vg. et ff₂ q r aur. (ὠφελεῖται ἄνθρωπος): proficit homini D^{mo} P^{mo} R (profecit) X δ cor. uat.; proderit homini D* E; prodest homini c f, prodeest homini b d e l, pro . . . homini a; cf.

ωφελεῖ ἄνθρωπον D^{or}. si lucretur (κερδήσας) codd. et vg., si lucrum fecerit e, lucrum uel lucrans δ: lucrari a d, lucrum facere c et κερδήσαι D^{or}. huiuersum C, uniuersum R; totum c e. > mundum uniu. δ (Bentl.), mundum totum a d, cum ord. gr. se ex si K. ipsum om. b ff₂ l r. > ipsum autem E; > semetipsum autem c d. perdat (ἀπολέσας): perdet Q; perdere a c d, ἀπολεσαι D^{or}. et: aut a c d e ff₂ δ cum graeco. detrimentum: rentum lapsu R; damnum c e, iacturam a, iactum d. om. sui DGR a b e ff₂ q r. fatiat G, facit D; facere c (non a), pati d, et ζημιωθῆναι D^{or}. et d. s. fac.: tantum et animam suam l.

26. nam qui: qui enim d e f δ, quicumque enim c, quisque enim a. herub. C. > erubuerit me ff₂ l r δ (Bentl.); confusus fuerit me a c d e (confessus), me conf. fuerit f. et pr.: aut f. sermones om. a d e l cum D^{or}. hunc + et Q. filium hominis R, cf. hominis filium e. erubescet (ἐπαισχυνθήσεται) codd. (her. C, -iscet H) et vg. et b ff₂ δ: erubescit AGY l r aur.; confundet a c f (+ eum) q, confundetur d, confitebitur e. quum uenerit Θ; conuenerunt inepte R. maiestate CT; gloria a c e; regno d. hang. C, angu. D.

27. uere cum seqq. coniunximus cum AEF(E)J d (quoniam uere sunt) f l δ Ambr. luc. vii. 2: cum uobis coniungunt MY vg. b c e (ueritatem dico uobis sunt) q. uere: quia E. alii//qui R; quidam a c d e f. > aliqui sunt b. hic: om. JR; + qui H gat. > hic aliqui G r. hic stantium c (Bentl.), de hic stantibus f δ, eorum qui hic stant e, qui hic stant d. gustauerunt EF. donec: quousque e,

²⁸ Factum est autem post haec
uerba fere dies octo
et assumpsit petrum et iohannem et
iacobum
et ascendit in montem ut oraret
²⁹ et factum est dum oraret
species uultus eius altera
et uestitus eius albus refulgens
³⁰ et ecce duo uiri loquebantur cum illo
erant autem moyses et helias ³¹ uisi in
maiestate
et dicebant excessum eius

quem completurus erat in hierusa-
lem
³² petrus uero et qui cum
illo grauati erant somno
et euigilantes uiderunt
maiestatem eius
et duos uiros qui stabant
cum illo
³³ et factum est cum discederent ab illo
ait petrus ad iesum praeceptor bonum
est nos hic esse
et faciamus tria tabernacula

quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec uideant regnum dei. ²⁸ factum est autem post haec uerba. fere dies octo. et adsumpsit petrum et iohannem et iacobum et ascendit in montem ut oraret. ²⁹ et factum est dum oraret uisa est species uultus eius. altera. et uestitus eius albus. refulgens. ³⁰ et ecce duo uiri loquebantur cum eo. erant autem moyses. et helias. ³¹ qui uisi sunt in gloria et dicebant exitum eius quem impleturus erat in hierusalem. ³² petrus uero. et qui cum illo erant grauati erant somno. euigilantes autem uiderunt gloriam eius et duos uiros qui stabant cum illo. ³³ et factum est cum discederent ab illo dixit petrus ad iesum praeceptor bonum est nos hic esse. et faciamus tria

quoadusque *c*, usque cum *d*. uidiunt *R*. regnum dei: filium hominis uenientem in gloria sua *d* et *D^{or} Orig.*, ex *Mt.* uel ex *u.* 26.

28. *om.* autem *D*. ista uerba *c*, istos sermones *e*. fere (quasi *c d e*, circiter *a*): + post *E a b ff₂ l q δ*. hoto *C*; -*uih.* *DERW*; sex *l ex Mt.* uel *Mc.* *om.* et *pr.* *EGJR a b ff₂ l r et gr.* *N*BH* 28. *assumpsit* (*cf. ad Mt.* xvii. 1) *ATXY* et *adsumpsit* *RZ*: *assumpsit* *DKMTQVW vg. Tisch.*, *adsumpsit* *B¹FC²EPGH³MO*; *adsumit* *J*; *adsumens* *d* (*δ*), *assumptis etc. a*; + *iesus E*. *petrum et iohannem* (-*nen XZ*) et *iacobum cum* *B¹FC²PJKMORTV XZ* *gat. a b c e f ff₂ l q δ aur. Bentl. et gr. plur.* *NABC*EGHK etc. cf. viii. 51*: > *petrum et iacobum et iohannem* (-*nen AEHY*, *ioannem SC*) *ADEGHOMQWY vg. Tisch. d r et gr. C²DLM X³ min.*; *deinde om. et quart. E*. ut *horaret C*; *orare c d e*.

29. *om.* et *ad init. P*. *factum est* (ἐγένετο) *AB¹FCDE(uide infra)PHKMMO(P def.)QRTV W(uide infra)XYZ S. ioh. et corp. oxon. (infra), harl. 2788. 2826. Par. lat. 2. 262*. 13171, Turon. 23 et 25, a d f δ aur., Sacon 1515 et 1519, Bentl.*; *subaudiendum est erat post altera uel tale quid, nisi forsitan legendum sit altera erat et ut credas erat per similitudinem litterarum casu excidisse cf. W et d corp. oxon. infra*: *facta est* (*G*)*ΘJ^o vg. edd. ant. pl., Tisch.* *oraret* (*hor. C*): *orasset T a*; + *facta est E a*, + *uisa est f*; + *erat W*; *cf. N^o καὶ ἐγένετο . . . ἐγένετο ἔτερον*. > *dum orat (sic)* *facta est G b ff₂ l q r, et in orando facta est c e. species: spectus q, figura e. uultus: adspectus*

b ff₂ l q r. altera: alia a c, commutata *alia e*; *mutata est d*; *uelut sol l*; + *facta est corp. oxon.* *uestitus: uestimentus G, et -ta d l*; *uestis a. albus: candidus c, -da a l, scoruscantia d*, ut *nix e, uelut nix l*; + *et vg. edd. ant. (exc. Froben 1502).* *prae fulgens a, fulgens c.*

30. *om.* et *pr. E. duo: .II. D.* *uirii E.* *loquebantur* (*loquae. G, loquebatur R*) *cum illo codd. plur. et vg.*: *loq. cum eo AEH f r*, *conloquebantur cum eo c d*, *conl. ei a*, *conl. illi e δ. om. autem R.* *moyses DEPHΘJKMTQRV vg. Tisch.*, *moises W.* *elias OT.*

31. *nisi R*; *apparentes a r.* *magis. C*; *gloria a d e, claritate c.* > *in maies. uisi ff₂*. *et dic.: om. et E a*; *dic. autem c d e.* *exquesum R*, *excelsum Q**; *exitum d e f δ*, *consummationem a.* *quem: quae T*; *om. R.* *completurus erat CDEP FR*, *compl. er. G*; *impl. er. a f*; *incipiebat implere c e*, *incipit complere d. om. in sec. F.* *iher. C*, *hyer. H*, *hir. R*, *ier. W vg. om. in hier. e.*

32. *uero om. H.* *qui pr. om. B.* *illo pr.: + erant GKVVW¹ vg. a c d e f ff₂ (sunt)r; gr. οἱ σὺν αὐτῷ.* *somno R*, *somno W.* > *somno erant grauati E*; > *erant grauati somno MT b(a somno)d l q δ.* *et sec.: ut H*; *uoluit at Bentl., cf. euig. autem a d e* (*euigilassent*) *f δ.* *uigilantes JX*Y q r*; *experti c.* *magis. C*, *maiestatis R*; *gloriam a c d e f.* *om. duos uiros D.* *qu(om. i) R*; + *simul d.* *stabant: loquebantur l.* *illo sec.: eo M¹ c d e r.* > *cum illo erant stabant D (sed erant expunct.).* *qui . . illo: stantes cum illo δ, adsistentes ei a.*

33. *et factum . . ab illo om. B.* *cum (quum*

unum tibi et unum mosi
et unum heliae
nesciens quid diceret
34 haec autem illo loquente
facta est nubes et obumbravit eos
et timuerunt intrantibus illis in nubem
35 et uox facta est de nube dicens
hic est filius meus dilectus
ipsum audite
36 et dum fieret uox
inuentus est iesus solus
et ipsi tacuerunt
et nemini dixerunt in illis

diebus quicquam ex his
quae uiderant.
37 (30. 2) Factum est autem in sequenti
die descendantibus illis
de monte
occurrit illi turba multa
38 et ecce uir de turba
exclamauit dicens
magister obsecro te respice
in filium meum quia
unicus est mihi
39 et ecce spiritus adprehendit
illum et subito clamat

tabernacula. unum tibi. et unum moysi et unum heliae. nesciens quid diceret. 34 haec autem illo loquente facta est nubes et obumbravit eos et timuerunt et intrantibus illis in nubem. 35 uox facta est de nube dicens. hic est filius meus dilectus. ipsum audite 36 et dum fieret uox inuentus est iesus solus. et ipsi tacuerunt. et nemini dixerunt in illis diebus quicquam. ex his quae uiderant. 37 factum est autem in illa die descendantibus illis de monte. occurrit illi turba multa. 38 et ecce uir de turba. exclamauit dicens. magister obsecro te. respice in filium meum quia unicus est mihi. 39 et ecce spiritus immundus. adprehendit eum. et subito clamat

COT) codd. plur. vg. et uett. plur.: dum AHMTQ RY a r Bentl. Tisch.; ut gat. discederet C, disciderent O, disceserunt R; discenderent MTQ, desc. M; separarentur d. illo: eo GR c d. ait (ut R): dixit (εἶπεν) c d e f. petrum R. ad iesum (ihesum C): om. a b ff₂. preceptor DVW; magister a b d r. nobis DRT c d l r (δ). hic: huc E. > hic nos O cf. ad Mc. ix. 5. om. et sec. FQR d ff₂ l r aur. cum gr. MU al. 20. fatiamus G; faciemus P; si uis faciamus ff₂, uis facio d et θελεῖς ποιῶ D^{or}; + hic W d l r. trea GR; -III- D. > tabernacula tria E a b q δ cum gr. NABC al. plur. > tibi unum J q. moysi PHQJ KMT RV vg. Tisch., moy D, moisi ETW. helie W, eliae vg., elie T. nescientes D; non sciens e, ignorans c. dicerit R.

34. hec W. om. autem E. illo: eo R a d r. loquente: dicente a d, cf. cum ille diceret e. nubis ΑΡΜΟΥ; nubs DEGRT a b c d l aur. cf. Roensch It. u. Ug. p. 263. om. et pr. E. obumbravit codd. (et A, perperam Tisch. obrum.): hob. C, obrumbrabit T; umbravit R, inumbravit (b) q r, adum. e. et tim. intrantibus illis etc. codd. plur. et vg., cf. tim. autem dum illi intrarent a, tim. au. in eo cum illi introierent c d e (et tim.) cum graeco: et timuerunt intrantibus autem illis DET cor. uat. mg. cf. et timuerunt et intrantibus etc. b f l q r. om. in BC* (+ C').

35. om. et ad init. b f ff₂ l q r. facta est (ἐγένετο): uenit d (ἦλθεν D^{or}). > facta est uox V.

om. dicens b c l gr. min. pauc. dilectus (ἀγαπητός ACD etc. al. plur.) codd. pl. et vg. et uett. plur. (dilectissimus c): electus BDR gat. a ff₂ l aur.; ἐκλεκτός NBLΞ; + in quo bene sensi d D^{or} ex Mt. ipsum: inspū inepte R. > audite eum c d e (illum).

36. fieret: fuerit R, fit b c ff₂ l q, facta est a, f. esset e, f. fuisset d. inuentus: tus litt. min. Y; relictus e. ipsi tacuerunt in ras. G. nimini R; nulli d. dixerunt: indicauerunt a, nuntiauerunt δ, renun. e; gr. ἀπήγγειλαν. quidquam PSC; nihil b d ff₂ l q. ex hiis W; om. d. que DR. uiderunt H*(a superscr.); audierant E non uett.

37. factum R sed a exp. in sequenti (sequente G) die (diae C) = ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ ACEGHK etc.: in illa die D*(corr. mg.) f; sequenti die (om. in) q, eo die r cum NBL etc. τῇ ἐξῆς ἡμ. per diem a b d e ff₂ l cum D^{or} δια της ημερας. descend. illis DFP; discentibus il. R (cf. ad xix. 37); descendente eo d et D^{or}. monte + et R. hoccurret C; conuersa est e, conuenire d. illi: illis BPPJOZSCE a aur. non graec. et (pro ei?) R; om. E. multa: magna a c e.

38. uir: uiri R; unus e; + quidam c. > de turba uir E. magister + bone q. hobsecro C; oro a c e, rogo d. respicias a, aspicie c, adtende e; gr. ἐπίβλεψαι. filium meum: me domine R. hunicus C; unigenitus δ. michi W. > mihi est BE d e.

39. spiritus + immundus f q r. adprehendit

et elidit et dissipat eum
 cum spuma et uix discedit
 dilanians eum
⁴⁰ et rogauit discipulos tuos
 ut eicerent illum
 et non potuerunt
⁴¹ respondens autem iesus dixit
 o generatio infidelis
 et peruersa
 usque quo ero apud uos
 et patiar uos?

adduc huc filium tuum
⁴² et cum accederet elisit illum
 daemonium et dissipauit
 et increpauit iesus spiritum immundum
 et sanauit puerum
 et reddidit illum patri eius.
⁴³ (100. 8) Stupebant autem omnes
 in magnitudine dei
 (101. 2) omnibusque mirantibus in
 omnibus quae faciebat.
 Dixit ad discipulos suos

et elidit et dissipat eum cum spuma. et uix discedit ab eo dilanians eum. ⁴⁰ et rogauit discipulos tuos ut eicerent illum et non potuerunt. ⁴¹ respondens autem iesus dixit. o generatio incredula et peruersa usquequo ero apud uos et patiar uos. adduc huc filium tuum. ⁴² adhuc autem ueniente illo elisit illum daemonium et dissipauit eum. et increpauit iesus spiritum immundum. et sanauit puerum. et reddidit eum patri eius. ⁴³ stupebant autem omnes et mirabantur in magnitudine dei.

omnibusque mirantibus in omnibus quae faciebat iesus. dixit petrus. domine quare nos non potuimus eicere eum. ad ille dixit hoc genus non exiet nisi in orationibus et ieiuniis.

DJKMOVXZ² (-det), adprae. B²FCEFGHΘMR (-chendit)Z*, adprendit T: apprehendit AQW *vg.* Tisch., apprae. Y; arripit a; > arripuit illum sp. c; > arripit enim il. sp. immundus e, > accipit en. il. desubito sp. d, cum D^{9r} λαμβανει γαρ αυτον εξαιφνης πνευμα. illum: eum MR *vg.* f δ. om. et sec. a e l r. clamant Q; exclamat G; om. a d e ff₂ l r. et elidit: om. F; et hel. C, et elidit R, et elidet FGO(hel.)Z; et adlidit d, et coll. c e, et concidit a; + illum E, + eum δ. dissipat P, dissipat R, dispat O; discarpit a, dirumpit d; om. et dis. eum δ. eum pr.: illum D a. cum spuma: om. F; spumat l (sed uoluit cum spuma l^o); et spumat e (pergit et confringit illum et postulaui etc.). descendit DER; discedens B; recedit a d; + ab eo DQ c d f r, + ab illo a ff₂ q δ. delan. R, dilaniens M; dilaniat B; contribulans a, conterens c; et contribulat d cum D^{9r}.

⁴⁰ rogauit: precatus sum a d, postulaui e. tuos: suos R. eiicerent *vg.* Tisch., eiecerent V, iecerent DR; dimittant d, liuerarent e cum graeco D απαλλαξωσιν.

⁴¹ respondens autem *codd. plur. et vg. et uett. pl.* (r. itaque c) cum graeco: om. autem A*M e (respondit). om. iesus R. generatio + praua E. infid. E, infed. O; incredula d f r, incredibilis a e. et peruersa om. a e. usque quo: quousque a, quoadusque c. hero C. apud (apud CG) uos: uobiscum B gat.; + quamdiu T (sed diu m. rec.); + et usquequo e; + et usquequo ero uobiscum b. paciar W; sufferam a, sustinebo c, -neo e. adduc (aduc G) huc (προσάγαγε ὧδε)

codd. pl. et vg. et a (hoc) b c e (hoc) f ff₂ l q δ (quo autem super ὧδε!) aur.: om. huc AMPR (adhuc pro adduc) X^o Y d r et D^{9r}. filium R.

⁴² et cum (quum Θ) accederet (accid. OQR): adhuc autem accedente illo a c d e (eo), ad. au. ueniente ipso b f (illo) q, iam accedente ipso δ; statim autem cum uenisset et adpropinquasset idem puer uidens iesum elisit etc. r. hel. C, ael. E, elissit D, elidit R, adlisit a d, coll. c. illum: eum R. demonium DERW; ille spiritus malus a. disipp. P, disp. D* (+ si mg.); concarpit a, conturbabit d, contorquens contribulauit r. Inc. Tisch. u. 43 et increpauit, u. 44 stupebant; nos Stephanum 1555 sequimur. increpauit: increauit R; imperauit a d, corripuit e. om. iesus l. spiritum immundum (imm. EG *vg.* Tisch.): spiritui immundo a b (δ); > immund. sp. d e cum D^{9r}; om. immundum c. sanauit puerum (+ eius l): dimisit eum (illum e) d e cum D^{9r}. reddidit E, reddidit B; restituit ff₂. illum: eum E; filium B, puerum d cum D^{9r} τον παιδα, patri suo cor. uat. mg. a b c d e l r.

⁴³ + confestim hoc uiso ad imit. r. om. autem E. > om. au. stup. c d e (admirabantur) cum D^{9r}. omnes + et mirabantur f. magnitudinem GP; magnificentiam e; magnalia a. dei: eius P. omnibusquae EY; uniuersis igitur c; omnium autem d. mirantibus (-tium d): + in magnitudine dei D* (sed exp.); + nunc c. omnibusque m. in om. et mirantibus omnibus in omnia G; et in mirabilibus l. que DER. faciebat: fiebat CW; + iesus f q r δ cum gr. ACW⁹ XΓΔ etc.; deinde +

- 44 ponite uos in cordibus uestris
sermones istos
filius enim hominis futurum
est ut tradatur in manus
hominum
45 at illi ignorabant uerbum istud
et erat uelatum ante eos
ut non sentirent illud
et timebant interrogare eum
de hoc uerbo.
46 (102. 2) Intrauit autem cogitatio
in eos quis eorum maior

- esset
47 at iesus uidens cogitationes
cordis illorum
adprehendens puerum
statuit eum secus se
48 et ait illis
quicumque susceperit
puerum istum in nomine
meo me recipit
et quicumque me receperit
recipit eum qui me misit
nam qui minor est inter

dixit autem ad discipulos suos. 44 ponite uos in auribus uestris sermones istos filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum. 45 illi autem ignorabant hoc uerbum et erat occultum eis. ut non intellexerent illud. et timebant interrogare eum de hoc uerbo. 46 intrauit autem cogitatio in eis. quis eorum maior esset. 47 et iesus uidens cogitationes cordis illorum adprehendens puerum statuit eum iuxta se. 48 et dixit eis. quicumque susceperit puerum istum in nomine meo me recipit. et quicumque me recipit.

dixit ei (*om. e f*) petrus domine quare (propter quid *c*) nos non potuimus eicere illum (*eum f r*, illud *c*) quibus (ad ille *f*) dixit quoniam (*om. f*) huiusmodi (*eiusm. ff₂*, hoc genus *f*) orationibus (*-ne ff₂*) et ieiuniis eicitur (*-cietur c*; > eiciuntur et ieiunio *ff₂*, > non exiet nisi in or. et iei. *f*) *c e f ff₂* *r*, sine auctoritate graeca, ex *Mt.* xvii. 21 uel *Mc.* ix. 29. dixit: + autem *c e f ff₂*; + autem iesus *b r*; et d. iesus *l*. ad discipulis suis *G*(corr. -os suos)*; discentibus suis *e*.

44. ponete *P*. cordibus *codd.* et *vg.* et *aur.*: auribus *uett. plur.* (*Bentl.*); aures *d*, in auribus uestris uel in corde nostro *r*; *gr. om.* eis τὰ ὦτα. sermonis *O*; uerba *a d*; *om. c.* filium *R*. enim: meum *R*. hominis *R*. futurum est ut tradatur (*-etur Q*, *-eretur R*): futurus est ut tr. *AEY*; incipit tradi *a c d (-iet) e*; tradetur *b ff₂ (-atur) l q r*. manibus *a b c*.

45. ad *R*. uerbum: + di *D (sed exp.)*; sermonem *c*. istum *G (sequitur rasura fere 6 litt.)*, istum *O*. et erat ue in ras. *K*. uelatum: occultum *a f ff₂*, coopertum *d r*, absconsum *e*, latens *c*; + est *R*. hante eos *C*; ab eis *a b e (illis) d*, eis *f*, inter ipsis *ff₂*; > illis latens *c*. huti *C*; et *R*. sentirent: intellexerent *a f r*. illud *G*, illum *OX^o*; *om. a b ff₂ l q r*. et sec. *om.* *QR*. interrogare *Z*(sed corr.)*; interrogarent *R*. eum: illum *KMOVZ*; *om. d e l q cum D^{or}*. > eum interrogare *W vg.* uerbo ex uerbum *G*. > uerbo hoc *a c (isto) d e (illo) d aur.*

46. intrauit: interrogauit lapsu *R*; introiuit *e*. intrauit . . . eos *om. d et D^{or}*. autem: ergo *E*; *om. P*. in eos: in eis *a b e (illis) f ff₂ l q*, inter eos *gal.* quisnam *a c d e*. esset: est *P*, erat *E*.

> esset eorum maior *G*; > esset m. illorum *a c e*. maior . . . illorum *u. 47 om. R*.

47. Deficit *B ad u. 58.* ad iesus *O*; et ies. *f*: > ies. autem *a c (itaque) d e r*. cum uidisset *e*. cogitationis *G*; -nem uoluit *Bentl.* = τὸν διαλογισμὸν. cordes *G*(corr. G¹)*; *om. X l*. illorum: eorum *EX*. adprehendens *AJKMOPTVXYZ*, adprae. *FCFPGHIOMTR* (-chendens), adprechendens *D*(c exp.)*: apprehendens *QW Tisch.*; apprehendit . . . et *vg. e*; adprehensum *a*. puerum: infantem *a d*. eum: illum *C vg.*; *om. R a d e ff₂ l q r*. secus: apud *a*, iuxta *c f*, ante *e*, ad *d*.

48. ait: dixit (*εἶπεν*) *a c d e f*. *om.* illis *a b c d e ff₂ l q r cum gr. D 157*. quicumque *pr. H*. *om.* quic. s. . . . recipit et *a (l uide infra)*. susceperit *DEPJ*; susceperunt *R*; suscepit *H** (+ er *sup. lin.*); acceperit *b d ff₂ r*, rec. *c e*. puerum: infantem *d*. istud *R*(corr. R¹)*. recipit *pr.*: recepit *E*; suscipit *D*(corr. mg.) H² (-epit) OR*; accipit *d*, deinde *om.* quic. me rec. recipit. receperit (*cf.* suscepit *supra*) *FCP (recip.) GH* *ΘIOPR (-int) TZ² vg.*, *b c ff₂ l q r d cum graecis plur. δέξηται*: recipit *D (+ c sed exp.) JKMMQV X*YZ* cor. nat. a e f aur. et gr. NX 69 δέχεται*; recepit *AEWX^c*; + non me recepit sed *Q et ita a b c ff₂ l q (r) d*. recipit sec.: recepit *E*; recipit *R*; *om. a b c ff₂ l q*. q. m. misit *D*, > q. misit me *P*; mittentem me *d*; + receperit eum *R*; + et qui recipit puerum talem in nomine meo me recipit *l*. minor: maior lapsu *R*; minimus *a c e*. omnes: *om. ΘJM*; + excelsior *d (super υπάρχων)*. > uos omnes *vg.*; in omnibus uobis *a c am.* uobis *d e*. *om.* hic *P*. maior: magnus *a c d e (Bentl.) et gr. μέγας*.

omnes uos hic maior est.
⁴⁹ (103. 8) Respondens autem iohannes
 dixit
 praeceptor uidimus quendam
 in nomine tuo eicientem
 daemonia et prohibuimus eum
 quia non sequitur nobiscum
⁵⁰ et ait ad illum iesus
 nolite prohibere
 qui enim non est aduersus
 uos pro uobis est.
⁵¹ (104. 10) Factum est autem dum com-
 plerentur dies assumptionis eius

et ipse faciem suam firmavit
 ut iret hierusalem
⁵² et misit nuntios ante
 conspectum suum
 et euntes intrauerunt
 in ciuitatem samaritanorum
 ut pararent illi
⁵³ et non receperunt eum
 quia facies eius erat euntis hierusalem
⁵⁴ cum uidissent autem discipuli eius
 iacobus et iohannes dixerunt
 domine uis dicimus ut ignis
 descendat de caelo et

recipit eum qui me misit. qui enim minor est inter omnes uos hic maior est. ⁴⁹ respondens autem iohannes dixit. praeceptor uidimus quendam in nomine tuo eicientem daemonia et prohibuimus eum. quia non sequitur nobiscum. ⁵⁰ et ait ad illum iesus. sinite eum. et nolite prohibere. qui enim non est aduersus uos pro uobis est. ⁵¹ factum est autem dum complerentur dies assumptionis eius et ipse faciem suam firmavit ut iret in hierusalem. ⁵² et misit nuntios ante conspectum suum et euntes. intrauerunt in ciuitatem samaritanorum ut pararent illi. ⁵³ et non receperunt eum. quia facies eius erat euntis in hierusalem. ⁵⁴ uidentes autem discipuli eius. iacobus et iohannes dixerunt. domine uis dicimus. ut

49. ioann. ΣΤ, iohannis DEPR. dixit: om. R; + ad eum r. preceptor DW; magister F a d e r. quendam: quendam ut uidetur Y* sed a exp. tuo: meo R. iecientem D, iecentem R, eicientem V, eiic. vg. Tisch.; expellentem e. demonia DPRW. prohibuimus (proib. CT, proibimus R) codd. et vg. et uett. plur., uetauimus c, cum gr. ΑCDXΓΔ etc. ἐκωλύσαμεν: prohibebamus a b l, uetabamus e cum gr. ἐκωλύομεν NB LΞ. quia: qui PF. sequitur + te b cor. uat.* nobis X*; nos S Turon. 25; + est δ et Δ.

50. et ait (καὶ εἶπεν ΑΓΔ etc.): dixit autem a c d e (εἶπεν δὲ NBCDL etc.). ad illum: om. T* (+ in mg. m. rec.); ad illum G; ad illos E5 c q gr. min. pauc. iesus: + sinite eos HΘ (+ et); + s. eum et DQ gat., a (illum) f l r aur. proib. C; uetare c e; + eum T d, cum gr. CDF etc. aduersus ADGHMY; aduersum codd. vell. vg. Tisch.; contra d. ad fin. + nemo est enim qui non faciat uirtutem in nomine meo c e l, n. est enim (autem r) qui (+ non a) f. u. in n. m. et poterit male loqui de me a b r; cf. Mc. ix. 39.

51. dum: cum FCEJQVZ; ut d, in eo ut e. complerentur AFHKMMTPQVWXY vg.: compl. CDEFGOIJORTZ; supplerentur c e. assumptionis (ἀναλήψεως) ATX^cY cf. u. 28: assumpt. CDIKMVWX* vg.; adsumt. RZ, adsumpt. FEF GHΘJTOPQ Tisch.; receptionis a c. faciem: uultum d et u. 53. confirmavit c e; direxit a. ut iret: ire a, ut abiret d, ad pergendum c; om.

e; + in DEΦHQRTWX^c vg. a d e (ad) f r δ aur. et gr. els. ierus. vg., hiesrus. Q*.

52. misit DR; praemisit c e. nuntius Y* (corr. Y¹), nuncios W, nuntios R (o pr. exp.). hante C. conspectum: faciem c d; eos e (et pergit quasi praepararent illi etc.). et sec.: ut R. abeuntes c; + nuntii r. introierunt c. om. in M. ciuitatem (πόλιν Ν*ΓΑ min.) codd. et vg. uett. plur. Tert. pat. 3: castellum c d δ, et κώμην gr. plur. ut pararent DO^{al}; ut praeparar. d (e); ad praeparandum c, tanquam paraturi a, quasi paraturi b q. illi + cenam Q.

53. non om. F* (+ inter lin.). recipiunt DE FOR; suscep. d. quia: quod R. om. eius GJXZ* (+ Z¹). euntis: euntes GO* (sed corr.) Q R δ; iens d, tendens a, pergens c, (gr. πορεύμενον); euntibus e; + in DEPH (sed expunctum) KQRT WZ* (sed corr.) vg. a d e f r δ et gr. els. ierus. vg., hierus. H.

54. cum (quum CHΘ) uidissent: uidentes a c d f r δ. autem codd. pl. (et A^c) vg. uett. (igitur c) cum gr. ἰδόντες δέ: om. A^cX^cY. > autem uid. et + eum D. iacobum H, iocob R. ioann. ΣΤ, iohannis DEFOR, -nem H. domine: om. c; + si I. dicemus DE. ignem R. disc. DEP, descendit R, descendit G. > descendat ignis IX*; ignem descendere (om. ut) c d. d^o G. celo W > de caelo desc. a, et + super illos a b c l (> super illos de caelo) q, + ad illos e. et sec. om. M. consumat: n in ras. O; consumm.

consumat illos?
⁵⁵ et conuersus increpauit illos
 et dixit nescitis cuius
 spiritus estis?
⁵⁶ filius hominis non uenit
 animas perdere sed saluare
 et abierunt in aliud castellum.
⁵⁷ (105. 5) Factum est autem ambulantibus
 illis in uia
 dixit quidam ad illum
 sequar te quocumque ieris
⁵⁸ et ait illi iesus
 uulpes foueas habent
 et uolucres caeli nidos

filius autem hominis non
 habet ubi caput reclinet.
⁵⁹ Ait autem ad alterum
 sequere me
 ille autem dixit
 domine permitte mihi primum
 ire et sepelire patrem meum
⁶⁰ dixitque ei iesus sine ut mortui
 sepeliant mortuos suos
 tu autem uade adnuntia
 regnum dei.
⁶¹ (106. 10) Et ait alter sequar te domine
 sed primum permitte mihi
 renuntiare his qui domi sunt

ignis descendat de caelo. et consumat illos sicut et helias fecit. ⁵⁵ et conuersus iesus increpauit illos et dixit ad eos nescitis cuius spiritus estis. ⁵⁶ filius enim hominis non uenit animas hominum perdere. sed saluare. et abierunt in aliud castellum. ⁵⁷ factum est autem ambulantibus illis in uia dixit quidam ad illum. sequar te quocumque ieris domine ⁵⁸ et ait illi iesus. uulpes foueas habent. et uolucres caeli nidos ubi requiescant. filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. ⁵⁹ ait autem ad alterum sequere me ille autem dixit. domine permitte mihi primum ire et sepelire patrem meum ⁶⁰ dixit ei iesus. sine mortuos sepeliant mortuos suos tu autem uade adnuntia regnum dei. ⁶¹ dixit autem et alius. sequar

E; consumere *c d*. illos; eos R; et cons. illos *om. l*; + sicut (+ et *d f δ*) helias fecit ΘMO⁹¹ *cor.* uat.* uett. *omn.* (> fecit hel. *c*) exc. *e l aur.*, et *gr.* ACDXΓΔ etc. *ws* καὶ ἡλίας ἐποίησεν.

55. et conuersus: conu. autem *d e r δ*, conu. itaque *c*; + iesus OR *f r* cum *gr.* ΚΠ *al.* 30. increpabit T; corripuit *c e*, obiurgauit *a*. illos: eos R; + iesus *q*. et dixit: dicens EΘIM *vg. a*; *om.* O; + ad eos *f*. *om.* et dixit usque ad saluare (*u.* 56) D̄PFGQY *gat.* Mediol. 1. 61 *inf.* Bentl.* *l δ* et *gr.* NABCEGHLSVXΔE etc.; *cf.* *d ad u.* 56, et *W. H.* 'select readings' p. 59. cuius: cui R, quali *c r*. spiritui *c r*. sitis *c q*.

56. *om.* filius... saluare *d* et D⁹². + quia ad init. *b*. filius + enim *c f q*. uenit + ad E. animas + hominum HΘMR *cor.* uat.* *a b f q r* Ambr. et *gr.* F*KMUFΔΠ *al.* *permult.* salua facere V* (*sed corr.*), saluas *f. c.* habierunt R; abiit *e*. aliut GR, alium D. aliam ciuitatem *b*.

57. factum est autem (ἐγένετο δέ ΑΓΔΔΠ etc.): et factum est *a c d e*, καὶ ἐγένετο D; *om.* autem R* (+ *sax*). hambulantibus C; cum ambularent *e*; euntibus E *a b d l q r*. illum + domine *b*. quocumque HT, quocumque *5*. ierimus R; + domine *f q δ* et *gr.* ΑΓΔΔΠ etc.

58. et ait: dixit *vg. e*, et dixit *a d*, dixit ergo *c*. illi: ei R. fobas OT; cubilia *a c d*, receptacula *e*. uolucres: uolatilia *c d e*. celi W. nidos + ubi requiescant DQ (-cent) *a b f l q r* Ambr. *luc.*,

cf. ad Mt. viii. 20. filios R. homines R. abet hubi C. caput (capud E) sine add. ACDEPG H*IJMQRXTY⁹³ *et* *a c d f q δ* et *græc. omn.*: + suum BH⁹⁴ΘKM'OVWZ⁹⁵ *b e r aur.* Ambr. reclinat R; declinet *e q*. ubi *c. s.* recl. *om. l*.

59. ait C; Sit V. alterum: alterutrum *r*, illum *a*. seq. me: ut sequeretur se *e*. praemitte G. mihi: me (F)T. primo *e*, prius *a*. irae R; eunti *δ*; ut eam *d*. et cum AFDEPH*IJO(aet O*)QRWXY *vg. cor. uat.*: *om.* BCGH*ΘKMM'T VZ *c l gr. min.* sepelire DO; sepeliam *d*.

60. dixit quae R; dixit T *f*; et dixit G *e r*; *d*. autem *a b q (δ)*; ad ille dixit *d* (D o δe εμεν); dixitque ergo *c*; dix. ei ies. in ras. T. ei cum *codd. plur. vg. uett.* (illi *a c d δ*, illis *e*) et *græco*: *om.* AEPPGMY *corp. oxon. aur.* iesus: *om. a*; + sequere me et *l*. ut *om.* ER *a b c d e f l q r δ*. mortuos E *a b d f q δ*. sepelient Q; sepelire E *a b d q δ*. mortuis suos G. > mor. *su. sep. c.* *om.* autem R. uade: + et *Φ5* *cor. uat.* d e aur.*; uadens *c δ*. adnuntia (*cf.* Mc. v. 19): annuntia ABDMVW(-cia)XY *vg.*; nuntia *Φ*⁹⁶; adnuntiare JQ; praedica *d*.

61. inc. dixit autem et (ei *c*) alius *a c d e f*. alter: illi A. sed + per R. primo *c e*, prius *a*. permitte (dimitte *δ*) mihi *om. R.* > permitte (+ autem *d*) mihi primum *vg. d cum D⁹⁷*. mihi + me X⁹⁸. renuntiare (ἀποτάσσθαι) *codd.* (renunc. W) et *vg.*: ire nuntiare *ΦGR*, ire renuntiare

⁶² ait ad illum iesus

nemo mittens manum suam

in aratrum et aspiciens

retro aptus est regno dei.

X. ¹ (107. 10) Post haec autem designauit
dominus et alios septuaginta duos

et misit illos binos

ante faciem suam

in omnem ciuitatem et locum

quo erat ipse uenturus

■ (108. 5) et dicebat illis.

Messis quidem multa

operarii autem pauci

rogate ergo dominum messis

ut mittat operarios in messem suam.

³ (109. 5) Ite ecce ego mitto uos

sicut agnos inter lupos.

⁴ (110. 2) Nolite portare sacculum

neque peram

neque calciamenta

et neminem per uiam

salutaueritis.

⁵ (111. 5) In quamcumque domum

intraueritis

te domine. sed primum permittite mihi. renuntiare his qui in domo mea sunt. ⁶² dixit autem ad illum iesus. nemo mittens manum suam super aratrum. et respiciens retro aptus est regno dei. X. ¹ Post haec autem designauit iesus et alios septuaginta. et misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem et locum quo erat ipse uenturus. ² et dicebat illis. messis quidem multa. operarii autem pauci. rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam. ³ ite ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporum.

⁴ nolite portare sacculum neque peram. neque calciamenta. et neminem per uiam salutaueritis. ⁵ et in quamcumque domu introieritis primum dicite. pax huic domui. ⁶ et si

D⁶ P, ire et nunt. a r; abrenunt. d; nuntiare b e q; + fratribus meis D (meis exp.). hiis W; meis r. qui: quae CEHJTSC; cf. *Erasm.* 'ex graeco non liquet an legendum sit qui aut quae'; gr. τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου. in domi Q; in domu R; in domo af (+ mea); > sunt in domum meam d.

62. ait: et ait B⁶ F⁶ E⁶ H⁶ Θ⁶ X⁶; dixit autem a c f q r; cf. gr. εἶπε δέ. ad illum: illi E. > iesus autem dixit illi d e cum D⁶. mittis G. in: ad vg. edd. ant.; super P f r. atrum R. aspiciens: respiciens GR vg. f δ. > respiciens retro mittens (mittit b) manum in aratrum b q, retro resp. et extendens (inmittens d) m. s. super aratrum a d, retro attendens et superponens m. s. super ar. c e; respiciens manum aratro l; cum D⁶. abtus T, habtus C; habilis q. est: erit P (δ). regnum MT.

X. 1. post haec (sup. lin. T) autem designauit (dis. R) dominus (iesus r): ostendit autem d, elegit a. a e, probauit a. c, designauit a. iesus b l (dominus postea), cum gr. D ἀπεδείξεν δε. alius G. LXX duos FRT, LXXta .II. E, LXXII DOZ; sept. duo P⁶ J; sept. et duo M; septuaginta (om. duos) b f q r δ Iren. Tert. Ambr. luc. VII, cum gr. ΝΑCΛΧΔ etc. cf. capitula p. 286; cor. uat. 'LXXII graecus antiqui; sed graecus non habet duos; similiter infra reuersi sunt autem LXX.' missit DR; praemisit c e. illos: eos R d. simul duos uel binos δ. om. suam X⁶ (+ cor.). > locum et ciu. a b c d e l q r cum D⁶. om. ipse a b c l q r. erat iturus δ, intraturus erat a, introiturus erat e, habebat uenire d; post uenturus rasura in T.

2. illis sup. lin. spatii gratia C; eis E. mesis bis P, maesis bis E, messes pr. G. quidam R; om. c d e. multa: copiosa a b l q r. operari EPRY, hoperarii C. pauce G. rogate: postulate e, praecamini a d. ergo: ero R; om. e. mittit G. hoperarios C, operarius G, operios R. messem (maesem E, mesem P) suam (τὸν θερισμὸν αὐτοῦ) cum ABEP⁶ m⁶ H⁶ Θ⁶ OPQR⁶ az V⁶ c (sed suam postea deletum) WXY⁶ H⁶ SC et uett. om. (eius δ); om. suam FCDP⁶ G⁶ IJ⁶ KMMR⁶ TV⁶ Z⁶ S.

3. ite om. a b. om. ecce G. om. ego a e l r cum gr. NAB. uos + ad messem e. sicuti C; quemadmodum c, quomodo e. hagnos C. inter lupos: addidit aliquid V⁶ sed deletum; in medio luporum a b c d e f l δ.

4. nolite + ergo FKMOWZ aur. non autem uett. et gr. portare: baiolare d. sacculum: sacellum d e. poeram E. caltiam. M, calceam. J vg.; duo calciam. r. nemini DR⁶ (-nis R⁶). salutaberitis T, salutauiritis Y.

5. in q. d. intraueritis om. R. quamcumque S⁶ H⁶, quamquumque H; quaecumque G; quacumque EM⁶ (sed corr.) OQ. > in q. primum domum intr. a, in q. (+ autem l) domum primam intr. b l q, in q. intr. domum primum d (e), quamcumque primam d. intr. primum c; uariant et graeci eis ἦν δ' ἂν εἰσέλθῃτε οἰκίαν πρῶτον NBD⁶ eis ἦν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέλθῃτε uel εἰσέρχῃσθε πρῶτον rell. plur.; eis ἦν αν δε εἰσελθῃτε πρῶτον οἰκίαν D⁶. intraueritis: i sec. in ras. O; intrab. TZ⁶; introieritis c e f. om. primum D r. dicete R. > domui huic P⁶ OX⁶ (corr. X⁶) Z c d e δ Benl.

primum dicite pax huic domui
⁶ et si ibi fuerit filius pacis
 requiescet super illam
 pax uestra
 sin autem ad uos reuertetur.
⁷ (112. 2) In eadem autem domo manete
 edentes et bibentes
 quae apud illos sunt
 dignus enim est operarius
 mercede sua
 (113. 10) nolite transire de domo
 in domum.
⁸ Et in quamcumque ciuitatem

intraueritis et susceperint uos
 manducate quae adponuntur uobis
⁹ et curate infirmos qui in illa sunt
 et dicite illis adpropinquauit in uos
 regnum dei.
¹⁰ (114. 2) In quamcumque ciuitatem
 intraueritis et non receperint uos
 exeuntes in plateas eius dicite
¹¹ etiam puluerem qui adhaesit
 nobis de ciuitate uestra
 extergimus in uos
 tamen hoc scitote quia
 adpropinquauit regnum dei

ibi fuerit filius pacis. requiescet super illum pax uestra. sin autem ad uos reuertetur. ⁷ in eadem autem domo manete. edentes et bibentes quae apud illos sunt. dignus est enim operarius mercede sua. nolite migrare de domo in domum. ⁸ et in quamcumque ciuitatem introieritis et susceperint uos manducate quae adponuntur uobis ⁹ et curate infirmos qui in illa sunt et dicite illis adpropinquauit in uos regnum dei. ¹⁰ in quamcumque autem ciuitate intraueritis et non receperint uos. exeuntes in plateis eius dicite ¹¹ etiam puluerem qui adhesit nobis in pedibus nostris de ciuitate uestra excutiemus in uos. tamen hoc scitote.

6. filiis R. requiescit XY. illam codd. plur., cor. uat. mg. cod. caraf. δ aur. Bentl., eam E c e r, illa G, ea l: illum PT^c cor. uat.* (et in mg. 'alii illam') vg. Tisch., a d(eum) f q; gr. ἐν αὐτῷ, sed u. 5 εἰρήνη τῷ οἴκῳ non τῇ οἰκίᾳ. uestras R. *in R (s ex cor. sax.). autem: quominus c d e. reuertetur + pax uestra d et D^{er}. sin. . . reuertetur om. P* (+ mg.); deficit I ad xiii. i.

7. eadem: ipsa d e. om. autem R a e. domu H (ut uultur sed dubium) MV; domum R; sequitur rasura Θ. hedentes C, aed. EG; manducantes c e. que D. apud GR. q. ap. illos sunt: q. ab eis s. e, q. s. ab eis d, q. ab illis apponuntur uobis a, q. adponuntur uobis l. dñs G. enim est (cf. ἀγίος γὰρ ἐστὶν ACRΓΔΔΠ etc.) cum ΔΗΘΜΡ QX*Y m: > est enim BFCDEFGJKMORTV WX^cZ vg. a b d e f l r aur. Bentl.; om. ἐστὶν NBDLXΞ, om. enim c. hoperarius C, operios R. mercedem suam GOP a d e i l; cibo suo R; + et Q. nolite migrare a e f; ne transeat d. de domu DMQRV. in domo G e.

8. om. Et ad init. P. quamcumque Θ; quamcumque T; quacumque EGR. ciuitate GT. introieritis c e f i. susceperint D(-rit)EFGH; recep. a c e, accep. b d i l q r. manducate: edite d r. om. quae R. adponuntur FCGDEFGHJ KMOPVX*Z, adponentur QR: apponuntur ABΘ MTWX^cY vg. Tisch. quae ante (apud b) uos ponuntur b i l r (ponunt).

9. infirmos + eorum G. qui: quae G. uarie

ponunt uett., eos qui in illam infirmantur e, qui in illa inf. c, qui in ea sunt infirmos a, q. s. in ea infirmi d: τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενοῦντας D 2pe, sed τ. ἐ. δ. ἀσθενοῦντες gr. rell. et sec. om. R. illis: eis R. adpropinquauit (ἤγγικεν) cum FCGDEFGHJ KM*Z, appr. ABQTX^cYΘ^cSE Tisch.: appropinquabit HΘKMTVW^c cor. uat.*; adpropiauit O, -priauit P, adpriauit G, cf. b d i l q; + aduentus e (et om. in uos). in sec.: ad R; super c d. uobis T (sequitur ras.) δ.

10. quamcumque HT; rell. ut u. 8; + autem QW vg. a b c e f i l q r^c cum graecis plur. ciuitate GT (in ras.). intraueritis K, intrab. T; introieritis c e. receperint cum ACEJMMPTQX Y, recip. BFG, receperint D, recipiunt R: susceperint FHHOKOVWZ vg.; accipient d. exeuntes Y; euntes c. platias R; plateis BJ. eius + et R.

11. etiam CE. puluerem . . . scitote om. R. adhaesit EHΘJKMMPTQVXYZ vg.: adhesit ABFCDE(-ssit)FGOT(ade.)W; + in DQ. nobis: uobis D. > de ciu. nobis gat. uestra: om. T* (+ mg.); + in pedibus DEQ a (pedes) b c d e (f uide supra) i l q r et gr. NBDR min. extergemus BKMTVX*Z; excutimus a l. in uobis HΘ. adpropinquauit BFCDEFGHJQQRZ, et -bit Θ: appropinquauit MMT vg. Tisch., -bit HKVWX; appropiauit AY, adpropiauit C, cf. b i q r; + enim R; + in uos E l. quia adpr.: adpropinquasse a.

- ¹² dico uobis quia sodomis
in die illa remissius erit
quam illi ciuitati.
¹³ (115. 5) Uae tibi corazain
uae tibi bethsaida
quia si in tyro et sidone
factae fuissent uirtutes
quae in uobis factae sunt
olim in cilicio et cinere
sedentes paeniterent
¹⁴ uerum tamen tyro et sidoni

- remissius erit in iudicio
quam uobis
¹⁵ et tu capharnaum usque
in caelum exaltata
usque ad infernum demergeris.
¹⁶ (116. 1) Qui uos audit me audit
et qui uos spernit me spernit
qui autem me spernit
spernit eum qui me misit.
¹⁷ (117. 10) Reuersi sunt autem septuaginta
duo cum gaudio dicentes

quia adpropinquauit in uos regnum dei. ¹² dico autem uobis. quia sodomis in die illa remissius erit quam illi ciuitati. ¹³ uae tibi corozain. uae tibi bethsaida. quia si in tyro et sidone. factae essent uirtutes quae factae sunt in uobis. olim in cilicio et cinere sedentes paenitentiam egissent. ¹⁴ uerumtamen. tyro et sidoni remissius erit in die iudicii quam uobis. ¹⁵ et tu capharnaum quae usque in caelum exaltata es usque ad infernum demergeris. ¹⁶ qui uos audit me audit. et qui uos spernit me spernit. et qui me spernit. spernit eum qui me misit. ¹⁷ reuersi sunt autem septuaginta cum gaudio magno dicentes domine etiam

12. dico + autem OQX a d f q et gr. NDMSVΞ etc. psodomis C; sodomitis cor. uat. mg.; + et gomorris l, + et gomorrae q. die illa (τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ): die iudicii l gat. syr. cu. et gr. 157; regno a b, regno dei, d e cum gr. D τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. remisius R; tolerabilius d e i l q r. > rem. (uel toler.) erit in die illa DE (illa die) l q cum gr. A min., > t. erit sod. in regno dei.

13. ue bis W. corazain (χοραζαῖν uel χοραζαῖν gr. plur.) cum AC(corazayn) HΘKMTXV, chorazain FV, chorazain MT: corozain (χοροζαῖν D) BDEP GJOQRWZ*SC, corozaim H, chorozain Z*, chorozaim S, cholozaïn cor. uat.; capharnaum e. uae tibi sec.: et a b c d e i l r. bethsaida C, bethsaida DΘ, beths. R. sii O. tiro PRT. sydone DEHΘ. facte pr. W, facta G. om. et sid. f. fuissent R. uirtutis que R. facte sec. Y, facite R. > factae s. in uobis vg. a d e f r (in te) cum gr. αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν; om. quae in u. f. sunt δ. holim C, ollim PR; + forte e; om. r. cylicio DE, cilio C; sacco d e. cynere E. > cinere et cil. a l. sedesntes R (s sec. exp.); om. E e q r et gr. 68. 108. poeniterent CDΠJ vg., pen. GW, penet. R; egissent paenitentiam Q, et > paen. eg. a b c d f g r; paeniterentur i l.

14. uerunt. SΠ, uerumpt. W. tiro PRTW. sydoni DEΘ, sidone B. remisius EPR; tolerabilius b c d e i l q r. om. erit E. in die iudicii c f r, et gr. min.; om. d e l cum gr. D min. > in iud. remis. (uel tol.) erit a b q. uobis: nobis R.

15. cafarn. DQT, capharnahum C; farnahum R*(+ ca sax.). usque (h^usque C) in (ad EPRmoJ

W vg. δ, ud V) caelum (celum W) exaltata (l sup. lin. O, exalta R) codd. plur. et vg. c aur. = ἡ ἔως οὐρ. ὑψωθείσα ACRW^aΧΓΔΔΠ etc., cf. quae u. in. c. exaltata es f g: numquid u. in. c. exaltatus es D, numquid in. c. exalta es Q, numquid (quid l, nedum e) in (ad l) c. exaltata es e i l, numquid usque ad c. exaltaueris a d r, quid usque in. c. exaltaberis b = μὴ ἔως οὐρ. ὑψωθήσῃ NBDLΞ; deinde + et D; + aut (a?) b d i; + an r. husque sec. C. ad: in BR b q. infernum E; inferos a e r. dimergeris FΘD, demergeres HO^a, demergis R; deprimaris e, descendet d.

16. audit pr. sup. lin. C. > audit uos a d e δ cum gr. plur. > spernit uos a d δ (Bentl.) cum gr. spernit sec. (reicit Cypr., contemnit Iren.): + et R; uariant uelt.; sic uersum claudunt qui uos spernit me spernit et eum qui me misit e Iren. III praef. (= Mass. 173), cf. Cypr. Ep. LVIII qui audit uos me audit et eum qui me misit et qui reicit uos me reicit et eum qui me misit; cf. q. au. u. me au. et qui me audit au. e. q. me m. et qui reicit uos me r. et eum q. me misit Ep. LXVI; qui uos sp. me spernit (+ et eum qui me misit a b) qui autem me audit audit eum qui me misit a b d i l r cum gr. D ο ἀθεῖον ὑμᾶς ἐμε ἀθετεῖ ο δὲ ἐμὸν ἀκούων ἀκούει τοῦ ἀποστειλαντος με: ὑπεστρεψαν δὲ κ. τ. λ.; plura de graecis apud Tisch. T. G. 8 ad loc. me tert. om. F. om. spernit e. q. m. misit O*(+ O¹ et²). missit D. > misit me vg. Tisch. et edd. ant. (exc. Froben 1502) graecum sequentes, mittentem me δ.

17. reuersi sunt: redierunt e. autem: ergo E. septuaginta duo P; LXX duo RTW, LXXII DEX; LXX b f i q δ Tisch. T. G. 8 cf. ad u. i. gaudio: + magno f; + ad iesum r. aetiam CE;

domine etiam daemonia subiciuntur
nobis in nomine tuo
¹⁸ et ait illis uidebam satanam
sicut fulgur de caelo cadentem
¹⁹ ecce dedi uobis potestatem
calcandi supra serpentes
et scorpiones
et supra omnem uirtutem inimici
et nihil uobis nocebit
²⁰ uerum tamen in hoc nolite gaudere
quia spiritus uobis subiciuntur
gaudete autem quod
nomina uestra scripta sunt in caelis.

²¹ (118. 5) In ipsa hora exultauit spiritu
sancto
et dixit
confiteor tibi pater
domine caeli et terrae
quod abscondisti haec a sapientibus et
prudentibus
et reuelasti ea paruulis
etiam pater quia sic placuit
ante te.
²² (119. 3) Omnia mihi tradita sunt
a patre
et nemo scit qui sit filius

daemonia subdita sunt nobis in nomine tuo. ¹⁸ et ait illis uidebam satanam. sicut fulgur de caelo cadentem. ¹⁹ ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones. et supra omnem uirtutem inimici. et nihil uobis nocebit. ²⁰ uerum tamen in hoc nolite gaudere. quod daemonia uobis subdita sunt. gaudete autem quod nomina uestra scripta sunt in caelo. ²¹ in ipsa autem hora exultauit spiritu iesus et dixit confiteor tibi domine pater caeli et terrae. quoniam abscondisti haec a sapientibus et prudentibus. et reuelasti ea paruulis. ita pater. quia sic placuit ante te. ²² omnia mihi tradita sunt a patre meo. et nemo scit qui sit filius.

et *c d e*. demonia D²PRW. subiciuntur R, subiec. D, subiic. *vg.* Tisch.; subiecta sunt *c e* (> nobis subi. s.) *i*, subdita s. *d f l r*, subiacent *a*. nomini R. > in n. t. nos audiunt *b q*.

¹⁸ illis: eis R; + iesus *r*. sathanan W; satanam CY *vg.*; satan T. sicuti C; tamquam *a*, quasi *e*. fulgor BCDEF²GQRTV. celo W. cadentem: discendentem E *e* (> d. de caelo E *e*); cecidisse *c*.

¹⁹. + et ad init. G *b l q* aur. *cor. uat.** dedi codd. et *vg.* et uett. plur. (δίδωμι NBC*LX 1. al. pauc.): do *c d* et δίδωμι AC²DW*ΓΔΔΠ etc. non autem δ. calcandi: ut calcetis *d e*. supra *pr.* (ἐπάνω): super CEGPQR *a c d e f i q*, super uel in δ. serpentibus δ; uiperas *a* (sed ὄφρων *gr.*). scorpionis O**(corr. sax.)*, -ibus δ. scorpiones E. supra *sec.* (ἐπί): super DPQR *vg.* *a c d e r* δ. > supra serp. et scor. calcandi *l*. inimihi C. nichil W. uobis: uos BDQ *a b c d i l*, nos R.

²⁰. Def. R ad u. 38. uerunt. P⁵W, uerumpt. W. in *pr. om.* FMY. > nolite in hoc W. gaudere . . . subiciuntur *om.* D. spiritus (τὰ πνεύματα): spiritibus E; + maligni *b*; daemonia *d e f cum* D *min.* τὰ δαιμόνια. subiciuntur *vg.* Tisch.; subiecti sunt *b c e* (ta) *i l q r*, subdita sunt *d f*, obaudiunt *a*. quod: quia D *a d*, quoniam *c e r*. scribta FEOXYZ. caelis (celis W): caelo DZ**(corr. Z³)* *a b c e f f₂ i l q r* cum D² τω ουρανῳ (non *a*).

²¹. Def. B ad u. 31. ipsa: illa E *c e*. hora: die *e*. exultauit (exsult. EX) spiritu sancto

codd. plur. C² r (Bentl.) = ηγαλλίασας τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ B: exult. in spiritu sancto SS *a b d i l* *cor. uat.* et *gr.* ἡγ. ἐν τῷ πν. τῷ ἁγ. NDKL etc.; ex. spiritu W; ex. iesus spiritu sancto HΘ Bened. *mg.*; ex. iesus in spiritu sancto DP *c f f₂*, cf. exhilaratus est iesus in sancto spiritu *e*; exultauit spiritu iesus *f cum gr.* ἡγ. τῷ πν. Iησ. Δ, et ex. in spiritu iesus *q d*. confitebor F²X² (ut uultur) *f f₂*; confestor D. > domine pater DJK *c e f f₂ i*. celi et terre W. quod: quia F *cor. uat. mg. f₂*; quoniam *a c d*. abscondisti H; abs in *ras.* G. > a sap. haec *b*. et prudentibus D; et sensatis *a*; *om. e*. > ab intellegentibus et sap. *d* (= απο συνετων κ. σοφων D² pro ἀπὸ σοφ. καὶ συν.). paruulis C²P*; + tuis *i*. aetiam E, *ec. W*; ita *a b e f f₂ i l q r*. quia: quoniam E *vg. c d e*. placuit: fuit placitum F *gat.* (cf. Mt. xi. 26), factum pl. δ, fuit bona uoluntas *i* = ἐγένετο εὐδοκία NAC²DW*ΓΔ etc.; placitum factum est *c e*, bona uol. fuit *b f f₂ l q r*, εὐδ. ἐγέν. BC*LX³. hante te C, coram te *c e*; in conspectu tuo *d*.

²². + ad init. uers. et conuersus ad discipulos (+ suos *c q*) dixit *c f f₂ i l q r* δ *cum gr.* AC*EGH K al. longe plur. Tisch. T. G. 8 non autem W. H. patre sine add. cum AD²FGH*JMPQY *a c d l* et *gr.* D: + meo FCEH²OKMOTVWXX *vg.* Tisch. *b e f f₂ i q r* δ *aur.* Bentl. et *græci.* scit: sequitur *ras.* 5 litt. K; cognoscit *c d e*. qui *pr.*: quis PY *vg. a c e f f₂ i l r* δ Ambr. luc. sit: scit his lapsu E; est his *c d e f f₂ i r* δ; est *pr. l q*; deinde pro et qui sit pater habent et quis nouit

nisi pater
et qui sit pater nisi filius
et cui uoluerit filius reuelare.
²³ (120. 5) Et conuersus ad discipulos suos
dixit
beati oculi qui uident quae uidetis
²⁴ dico enim uobis
quod multi prophetae et reges uolue-
runt uidere quae uos uidetis et non
uiderunt
et audire quae auditis et non audie-
runt.
²⁵ (121. 2) Et ecce quidam legis peritus
surrexit
temptans illum et dicens

magister quid faciendo uitam
aeternam possidebo?
²⁶ at ille dixit ad eum
in lege quid scriptum est?
quomodo legis?
²⁷ ille respondens dixit
diliges dominum deum tuum
ex toto corde tuo
et ex tota anima tua
et ex omnibus uiribus tuis
et ex omni mente tua
et proximum tuum
sicut te ipsum
²⁸ dixitque illi recte respondisti
hoc fac et uiues.

nisi pater. et qui sit pater nisi filius et cui uoluerit filius reuelare. ²³ et conuersus ad discipulos suos seorsum dixit. beati oculi qui uident quae uidetis. et aures quae audiunt. ²⁴ dico autem uobis. quia multi prophetae et reges uoluerunt uidere quae uos uidetis et non uiderunt. et audire quae uos auditis. et non audierunt. ²⁵ et haec eo dicente ecce quidam legis peritus surrexit. temptans illum et dicens magister quid faciam ut uitam aeternam possideam ²⁶ ad ille dixit ad eum in lege quid scribuntur. quomodo legis. ²⁷ ille respondens dixit. diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. et ex tota anima tua. et ex omni uirtute tua. et ex omni mente tua. et proximum tuum sicut te ipsum. ²⁸ et

patrem *q*, neque patrem quis cognoscit *l*. qui sec.: quis *P* *vg.* *c d f f₂ r δ* *Ambr. luc.* cui: cuiusque (*a*) *c*, quibus *e*. *uariant a b*; nemo nobis quis est pater nisi filius et cuiusque uoluerit etc. *a*, nemo nouit patrem nisi filius et que . . . bit fili . . . nisi pater . . . uoluerit etc. *b*; cf. *Iust. Apol. I. 63*, et *Mt. xi. 27*.

²³ *discip.*: discentes *e*. suos (*αὐτῶν gr.* *U tantum*) *codd. vg. et uett. c d f f₂ i l r*: *om. a b e q δ cum graeco*; + seorsum *f q δ cum gr.* dixit: + illis *e*, + eis *d cum gr.* *D min.* beati + itaque *b q*. hocoli *C*. quae sine add. *ACD(que)PGH* JMQUY Benth.* et *b c d f i l q r δ*: + uos sine *auct. graeca FEH¹OK* (*post ras. trium litt.*) *MOP* (*ut uidetur e spatio*) *TVWZ vg. a e f f₂ aur., ex u.* ²⁴ uidetis: + et aures quae audiunt quae auditis *T^o*; cf. et aures quae audiunt *c e f*, et audientes quae auditis *d cum D^{or} καὶ ἀκούοντες α ἀκούετε*.

²⁴ enim: autem *W f et gr. M. 71. g^{ar} δε*. quod: quia *M a c e f*, quoniam *d*. prophetae *O*, prophetae *W*, profetae *D^{or}*. et reges *om.* *Y a d e f f₂ i l cum gr. D.* regis *O⁸* (*sed corr.*); iusti *Q b q r*. quae bis *D*. uos (*ὑμεῖς*): *om. P. om.* et non uiderunt *G*. quae sec. + uos *D b d f q cum gr. D.* auditis (*ἀκούετε*): audistis *E²PGHM b e et ἡκούσατε LE*. audierunt: capierunt *gat.* et audire . . . audierunt *om. a i l*.

²⁵ *inc.* haec eo dicente *b c f f₂ i l r*. legis doctor *a c d e*; > *surr.* (*exurrexit e*; + autem *d e*) quidam *l. d. c d e cum D^{or} ἀνέστη δε τις νομικος*. temptans *ATXYZ*: temptans *FCDE²FGH²JK* (*teptans*) *MMTOQVW Tisch.*; tentans *P vg.* illum *FCDE²PKMM²OPQVWX²Z vg. uett. plur.*: eum *AFGH²OTX²Y corp. oxon. c d. om.* magister *d et D^{or}*. fatiendo *G*; faciens *a c d e*; faciam ut *f*. eternam *W*. possebo *O*; possideam *f*, consequar *c*, haereditabo *d e* (*δ*).

²⁶ scribuntur *FEFGXYZ. om.* est *D*. legis: sequitur *ras. 10 aut 12 litt.* *O*; + uel cognoscis *δ*.

²⁷ + at ad init. (*Benth.*) cum *gr. δ δε*, cf. ille autem *e*. dicit *C*. diliges *D^{or}*; diligis *CGHOT X contra graecum. ex pr.* (*ἐξ ὅλης τῆς κ.*): in *a b c d f f₂ i l q r cum gr. D min.* ἐν ὅλῃ τῇ κ., cf. ad *Mt. xxii. 37.* et *pr. om. Z⁸ (+ Z¹)*. *ex sec.* (*ἐξ ΑCFΔ etc.*): in *a b d f f₂ i l q r* (*ἐν NBD min.*). toto *G*. et sec. *om. F² (+ mgr.)*. *ex tert.* (*graeci ut sec.*): in *b c d f f₂ i l q r*. omnibus uirtutibus *D* (*uirtu-*) *H*; totis uiribus *a*, t. uisceribus *e*; omni uirtute *f r*, omni fortitudine *c δ* (*omni uel tota*), tota uirtute *d i l q*. omni (*tota e*): sequitur *ras. in G.* et *ex om. m. tua om. a b c d f f₂ i l cum gr. D^{or}*. et *quart.* + diliges *D a c*. sicut: tamquam *D a c e*.

²⁸ et dixit *G f*; *d.* autem *a b e*; > *d.* illi itaque *e*.

²⁹ (122. 10) Ille autem uolens iustificare

se ipsum dixit ad iesum

et quis est meus proximus?

³⁰ suscipiens autem iesus dixit

homo quidam descendebat

ab hierusalem in hiericho

et incidit in latrones

qui etiam despoliauerunt eum

et plagis inpositis abierunt

semiuiuo relicto

³¹ accidit autem ut sacerdos quidam de-

scenderet eadem uia

et uiso illo praeteriuit

³² similiter et leuita cum esset secus

locum et uideret eum pertransiit

³³ samaritanus autem quidam

iter faciens uenit secus eum

et uidens eum misericordia motus

est

³⁴ et adproprians alligauit uulnera eius

infundens oleum et uinum

et inponens illum in iumentum suum

duxit in stabulum

et curam eius egit

dixit illi iesus. recte respondisti. hoc fac et uiues. ²⁹ ille autem uolens iustificare se ipsum dixit ad iesum et quis est meus proximus. ³⁰ respondens autem iesus dixit. homo quidam descendebat ab hierusalem in hiericho. et incidit in latrones. qui etiam despoliauerunt eum et plagis inpositis abierunt semiuiuo relicto ³¹ accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem uia. et cum uidisset eum praeteriit. ³² similiter et leuita. cum uenisset ad eundem locum. et uidisset eum pertransiit. ³³ samaritanus autem quidam iter faciens. uenit secus eum. et uidens eum misericordia motus est. ³⁴ et accedens. alligauit uulnera eius. et superfundens oleum et uinum. et inponens illum in iumentum suum duxit ad stabulum.

illi + iesus OQ c f ff₂ l q r aur. cum gr. F^mMX al. pauc. rectae C. hoc . . . uiues om. G. > fac hoc EP* non uett. uibes T.

29. inc. qui cum se uellet iustificare a. > se iustificare c d e r (seipsum). qui⁹ M. meus: mihi a c d e. > proximus meus D r.

30. suscipiens (ὑπολαβών) cum DPHOPQV Mus. Brit. Reg. I. B. 7, I. A. 18, I. E. 6, Uniu. Cant. Kk. I. 24, Bodl. Laud. 26 et 42, Par. lat. 13171, codd. ap. Erasm. H¹C, uett. a d ff₂ l* q r δ aur. gig., cf. subiciens e, respondens f: suspiciens AFCEFGQJKMMTVWXXZS b c i l^c, cf. xix. 5 ubi uocabula similiter a scribis confusa sunt sed sensu contrario; + illum D. autem + eum FGO. discendebat DEP, discendebat P; ascendebat e. hab C, abi O. iherus. CT, ierus. W vg. ihericho C, ier. EW vg., her. D; iherico T, hierico H. aetiam E. despoliauerunt (despol. M; dispol. FDFPOX²) codd. et vg. et uett. pl. = ἐξίδυσαν EGH SVΔΔ etc.: expoliantes a, dispoliantes d = ἐκδύσαντες plur.; spoliatum c. om. eum G d. inpositis CEFQJKMOQZ*, imposs. DEP: impos. AFGHMPT (-tus) VWXYZ¹ vg.; plagas inponentes d δ, uulnerauerunt et e. habierunt C; om. e. semiuiuo (-uibo T; + eo a i aur.) relicto: demiserunt semiuiuum e, demittentes semiu. d, semiu. dem. eum c, relinquentes semiu. relictum δ; graeci ἀφέντες ἡμιθανή NBDLΞ min., ἀφ. ἡμ. τυγχάνοντα ACXΓΔ etc.

31. accidit (accedit E) autem ut (κατὰ συγκυρίαν δέ): fortuito a ff₂ q r, forte autem d, derепente autem e; om. b c i l. discenderet DEP;

+ de T. eadem uia (cf. τῇ ὁδῷ ἐκεῖνη B. 1; rell. praem. εν): per uiam illam a d, per illam u. e, per eadem uia b; eandem uiam ff₂, illam uiam c, eadem uia illa δ. uisso D; uidens c d, cum uidisset e f. praeteriuit (ἀντιπαρῆλθεν) codd. plur. (pret. D) et vg.: praeteriit FEJOX*, praeterit P; pertransiuit d; et ita reliquae uersiones antiquae (et Erasm. Turis.) uerbum non accurate reddentes; melior est nostra Anglicana 'passed by on the other side' cum Geneuensi, te Beza praeteriit ex aduerso.

32. Incipit rursum B. cum (quum Θ) esset (aesset C) secus locum codd. et vg. et b ff₂ l cum gr. D al. 10 fere γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, cf. c. e. s. illum locum r, c. e. s. locum ipsum i, factus ad locum d: cum uenisset ad eundem locum c f, c. transiret per eodem loco a cum N^oBLX etc. κατὰ τὸν τόπον ἐλθών; cum esset secus l. ueniens q δ cum ACEGH al. plur. γεν. κ. τ. τόπον ἐλθών; om. e. pertransiit (ἀντιπαρῆλθεν) codd. plur. (-iuit Q, -ibit P^{mo}) vg. et uett. paene omni.: transiit AEP* FMO*P(-iuit)Y; praeteriuit c(+eum)e; cf. u. 31.

33. samaritanus C. om. autem E l. quidem T. iter (inter H*) faciens (fatiens G) = ὁδεύων codd. plur. vg. a b f ff₂ i l q r, cf. iter agens c e, uians δ: transiens F d; iter transiens A*(corr. wg.)H*(corr. H¹)O(tr sup. lin.)X²Y aur. eum sec. om. Q i l q. miser. motus; misertus a c d; commotus e.

34. adproprians (προσελθών) CEFPGΘO^cVX* Z^c aur., adproprians BFO*Z*, approprians AHK MMTPTWX²V vg. δ: adpropinquans DJ, appr.

- ³⁵ et altera die protulit duos denarios et
dedit stabulario et ait
curam illius habe
et quodcumque supererogaueris ego
cum rediero
reddam tibi
³⁶ quis horum trium uidetur tibi proxi-
mus fuisse illi
qui incidit in latrones?
³⁷ at ille dixit
qui fecit misericordiam in illum
et ait illi iesus
uade et tu fac similiter.
³⁸ Factum est autem dum irent

et ipse intrauit in quoddam castellum
et mulier quaedam martha nomine
excepit illum
in domum suam
³⁹ et huic erat soror nomine maria
quae etiam sedens secus pedes domini
audiebat
uerbum illius
⁴⁰ martha autem satagebat
circa frequens ministerium
quae stetit et ait
domine non est tibi curae
quod soror mea reliquit
me solam ministrare?

et curam illi adhibuit. ³⁵ et altera die. protulit duos denarios. et dedit stabulario et dixit illi curam illi adhibe. et quodcumque supererogaueris. ego reuertens reddam tibi. ³⁶ quis horum trium uidetur tibi proximus fuisse. illi qui incidit in latrones. ³⁷ ad ille dixit. qui fecit misericordiam in illum. et ait illi iesus uade et tu fac similiter. ³⁸ factum est autem dum iter facerent. et ipse intrauit in quoddam castellum. mulier autem quaedam nomine martha. excepit eum in domum suam. ³⁹ et huic erat soror nomine maria quae etiam sedens secus pedes domini audiebat uerbum eius. ⁴⁰ martha autem satagebat de multo ministerio

Tisch.; accedens *d f q*, accessit et *c e r* (+ ad eum); *om. a b ff₂ i l*. conligauit *a d*. euulnera *W* (*e pr. exp.*). holeum *C*. inponens *plur.*: imp. *ACMPQTWXY vg.*; ponens *FD*; inpositum *a c*. illum: eum *G a*. in *pr.*: super *CT c d e*. ium. suum: suum pecus *d*, suum ium. uel asinum *δ*; + et *Q*. duxit + illum *J cum graeco*. in *sec.*: ad *ΠQ ff₂ i*. stabulum (*πavδοκίον uel πavδοχίον uel πavδοχείον*) hoc sensu alibi in Bibliis non occurrit; cf. *Roensch 'It. u. Ug.' p. 324* et stabulario *infra u. 35*: diuersorium *d*; + suum *D P*. aegit *D*; habuit *a c d e*, cf. *c*. illi adhibuit *f*.

³⁵. altera die (*diae C*) = ἐν τῇ αὐρίῳ: in crastinum *d*, in cr. diem *a*, in crastino *δ*; + procedens *q*, + ueniens *δ* cum *gr.* *ACTΔΔΠ etc.* ἐξελεύσιν. protulit: proferens *c*, eiciens *d*. duos: .II. *D*. > den. duo *c d e cum D^{or}*. ait (dixit *a f*) + illi *a f q r cum gr.* *ΝΑCΧΓΔ etc.*; deinde + diligenter *a r*. turam *H*. abe *CΘ** (*sed corr.*); adhibe *f*; adtende illi *e pro c. il. habe*. quodcumque *ΣΠ*, quodcumque *HT*; quidquid *d e*. supererogaberis *YZ'*, superherogab. *C*, superogau. *W*; + amplius erog. *a*, erogaueris *δ*. cum (quum *Θ*) rediero (redigero *T*, reddidero *Π*) = ἐν τῷ ἐπαίρῃσθαί με: reuertens *E a b f ff₂ i l q*, in redeundo *c e*, cum reuertor *d*, cum reuersus fuero *r*. reddam: restituiam *d*.

³⁶. trium: .III. *D*; *om. a*. *om. tibi a i l*. > tibi uidetur *T*. proximum *G*. illi: *om. J*; eius *a*. Uersum ita habent *d e*; quem ergo putas

(+ ex his duobus *e*) proximum (+ illi *e*) fuisse (*om. e*) qui incidit (-derat *e*) in latr. *d e fere cum gr. D*.

³⁷. at: et *E*. fec. misericordiam *D*; misertus est *c*. illam *Z** (*corr. Z'*); illo *T a l q r*; eum *D b*. et ait (*καὶ εἶπεν 77. 108*): dixit autem *a d e δ* (ait), *d*. ergo *q*, cui dix. *c*, εἶπεν δέ *gr. plur.* iesus + recte respondisti *a*. similiter + et uiues *c*.

³⁸. Incipit rursum *R*. dum irent (ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτοῖς) cf. *f*, et *d*. ambularent *e*, euntibus illis *c*: dum iret *DEPQ gat.*, cum iter faceret *d et gr. min. i. 157. 209*. intrauit: introiuit *d e*. > castellum quoddam *d* (*Bentl.*), et uicum quemdam *a cum gr. κάμην τινά. om. et sec. G*. quedam *DR*. marta *T*. > nomine *m. a c f i q δ Bentl.*; cui nomen erat *m. e r. cum ord. gr.* excepit *R*; suscepit *d*. domo sua *Π^{ms} a e q*, domu sua *QR l^o*.

³⁹. uic *T*, huc *R*. *om.* erat *W*. nomine: vocabulo *δ*; quae uocabatur *a c*. mariae *G*. que *DR*. aetiam *E*; quam *R*; *om. a e* (cf. haec sedens tantum *c*) cum *D^{or}*. sedens: *om. M*; adsidens *d*, cum consedisset *a*. domini: iesu *B b δ et gr. AB³C²PTA etc.* audiebat *R*. uerba *DRT*, sermones *e*, cum *gr. UT min.*

⁴⁰. marta *OT*, matha *B** (*sed corr.*). satagebat (*παρασπᾶτο*), satagabat *E*, satagabat *R*: uocabatur *c*, auoc. *e*, turbabatur *a*, abalienabatur *d*. frecens *R*; multum *c d e* (cf. *f*), plurimum *a l q r*; *om. b ff₂ i*. que *DR*. stit et *R*; adstans *a*, instans *d*, assistens *c*. ait *in ras. G. om. tibi E*. cure *FW*; cura *DEP^{ms}JPQRT^c* (curae *T**) *gat. d ff₂*

dic ergo illi ut me adiuuet
⁴¹et respondens dixit illi dominus
 martha martha sollicita es
 et turbaris circa plurima
⁴²porro unum est necessarium
 maria optimam partem elegit quae
 non auferetur ab ea.
 XI. ¹(^{123. 5}) Et factum est cum esset
 in loco quodam orans

ut cessauit dixit unus ex discipulis
 eius ad eum
 domine doce nos orare
 sicut et iohannes docuit discipulos
 suos
²et ait illis cum oratis dicite
 Pater sanctificetur nomen tuum
 adueniat regnum tuum
³panem nostrum cotidianum

quae stetit et ait. domine non est tibi cura quod soror mea reliquit me solam ministrare. dic ergo illi ut me adiuuet. ⁴¹respondens autem iesus dixit illi. martha. martha sollicita es. et turbaris in multis. ⁴²unum est autem opus. maria autem optimam partem elegit quae non auferetur ab ea.

XI. ¹Et factum est cum esset in quodam loco orans ut cessauit. dixit unus ex discipulis eius ad eum domine doce nos orare. sicut iohannes docuit discipulos suos. ²et ait illis cum oratis dicite. pater noster qui es in caelis. sanctificetur nomen tuum adueniat regnum tuum. fiat uoluntas tua. sicut in caelo et in terra. ³panem nostrum cottidianum da nobis hodie.

l; et > cura tibi R; adinet ad te a, ad te pertinet c, pert. ad te e; gr. μέλει σοι. reliquid CGO; relinquit Z*(sed corr.) c; reliqui W; reliquerit l, dereliquit d. sola HJMRX. dic: sequitur ras. 2 litt. X. illi: ei R et 41. uti R. me adiuuet (μοι συναντιλάβηται) codd. plur. (-bet OT) vg. uett. plur.: > adiuuet me AFHOMPX^cY a i.

41. om. et ad init. R. dominus: iesus R b c d (> ies. dix. ei) f q δ et gr. AB^cCDPTΔ etc. marta bis T, sec. C; om. sec. R. sollicita (sol. DRW vg.)es (μεριμνᾷς): cogitas q. turbaris (θορυβάξῃ uel τυρβάξῃ): turbas te d, conturbas c; om. sollicita . . . necessarium (u. 42) a b e ff₂ i l r; tantum turbas te maria bonam partem etc. d D^{or}; om. et turbaris (ad finem pag.) K. circa pl. ACFFGHΘKMOPQRY δ: erga pl. BFFDEJMTVWXXZ vg. c aur.; de multa q, cf. f.

42. porro . . . necessarium: om. c; unius autem est opus q. maria + autem EGMQR f q δ et gr. ACPΔ etc. optimam RT, hobt. C; bonam E d e et gr. τὴν ἀγαθὴν μερίδα; bonam uel optimam δ. patrem lapsu Y. helegit C; + sibi b et > sibi el. a. que DR. auferetur D, auferitur O. ab ea (ἀπ' αὐτῆς N^cACPTΔ etc.): ei a e, illi b i l q et αὐτῆς; N^cBDL.

XI. i. quum HΘ; dum D. esset: + ipse a b e (ἐν τῷ εἶναι αὐτόν); + iesus c r. quondam O*(n eras). > quondam loco E vg., a b f i l (locum) q r. horans C; + et a b c d e ff₂ i l q r cum gr. DM al. 6. caessauit C, cessauit D; quieuit a c. unus: quidam a d e δ (gr. τις), unus quidam q. > unus dixit D. discentibus a e (et discentes infra). eius om. R*(+ sax.). doce + me R. horare C. siout et (καθὼς καὶ plur.) cum A^Pm^oHMPQXY H^uSC et d e ff₂: om. et BFC(sicnti)DEP*FGOJ

KMORTVWZ5 a b c f i l q r δ aur. et gr. N^aΔ min. pauc. iohannis DEO*(sed corr.)R; iohannes SC > docuit et io. H^uSC, > docuit ioh. 5 l.

2. illis: eis R. quum CHΘ. horatis C, orates R e; + nolite multum loqui sicut et ceteri putant enim quidam quia in multiloquentia sua exaudientur sed orantes d et D^{or} ex Mt. vi. 7. dite H*(ci superscr.), dice G, dicete P. pater sine addit. codd. plur. (et Z^c) vg. aur. et gr. NBL i. 22. 57, etc.: + noster qui in caelis es Z* d q δ (om. es), et + noster qui es in caelis PR Dunelm. A. ii. 16, Mus. Brit. Harl. 1802 b e f l (r) cum gr. π. ἡμῶν δ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ACDPXΔ etc.; + sancte qui in c. es D a c (> es in c.) ff₂ i, + sanctae tantum E, cf. Ioh. xvii. 11. sanctificetur M. tuum pr. + super nos d et D^{or}. Cf. 'zu uns komme dein Reich' in eccl. Cath. adueniat (ἐλθέτω uel ἐλθάτω) codd. et vg., adueni^t O: ueniat b ff₂ i l q. adu. regn. tuum sup. lin. X. tuum sine addit. cum ACEP*GH*JKM^uTVWX^c Y5H^uC et gr. BL i. 22 etc.: + fiat uoluntas tua sicut in caelo et in terra BFFDP*OPQRT(celo)X* Mus. Brit. Reg. i B. vii^{or}. Dunelm. A. ii. 16, S c d f ff₂ i q r δ aur., et + fiat uol. t. in caelo et in terra b e i, cf. Tert. de orat. 4 (in caelis), Cypr. de dom. orat. 7 et 14, Aug. de dono perseu. 3 etc.; sic enim ecclesia Africana ante Augustinum legere solebat; gr. γενηθήτω τὸ θέλημα σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς NACDPXTΔ etc.; + fiat uoluntas tua tantum H^uΘZ a.

3. cotidianum (ἐπιούσιον): cott. O*X, quot. vg., quotidd. O*(quotid. O); supersubstantialem δ; cf. ad Mt. vi. 11. cotidie (τὸ καθ' ἡμέραν) cum ABFC(-diae)HΘ(quotidie)KMTPVWYZⁱ cod. caraf. q: hodie (σήμερον D min.) DEPJQR T(odie)XZ* vg., uett. rell. et hodie GO.

da nobis cotidie
 4 et dimitte nobis peccata
 nostra
 siquidem et ipsi dimittimus
 omni debenti nobis
 et ne nos inducas in temptationem.
 5 (124. 10) Et ait ad illos
 quis uestrum habebit amicum
 et ibit ad illum media nocte
 et dicet illi
 amice commoda mihi tres panes

6 quoniam amicus meus uenit
 de uia ad me
 et non habeo quod ponam ante illum
 7 et ille de intus respondens dicat
 noli mihi molestus esse
 iam ostium clausum est
 et pueri mei mecum sunt
 in cubili
 non possum surgere
 et dare tibi
 8 dico uobis

4 et dimitte nobis peccata nostra. sicut et nos dimittimus omnibus debitoribus nostris et ne nos inducas in temptationem sed erue nos a malo.

5 et ait illis. quis uestrum habet amicum. et ibit ad illum media nocte. et dicet illi. amice. commoda mihi tres panes. 6 quoniam amicus meus uenit de uia ad me. et non habeo quod ponam ante illum 7 et ille de intus respondens dicat. noli mihi molestus esse. iam ostium clausum est. et pueri mei mecum sunt in cubiculo. non possum surgere et dare tibi 8 dico uobis. et si non surrexerit dare illi eo quod amicus eius sit tamen propter

4. demitte ΒΡΚΜ'ΟRV; remitte D. peccata (τὰς ἁμαρτίας) *codd. plur.* (peccata R) et *vg.*: debita PQT (deu.) b c d e (debita et pecc. *deinde def. ad u.* 24) ff₂ et *gr.* τὰ ὀφειλόμενα DC 131. siquidem et (καὶ γάρ): sicut quidem et R, cf. sicut et a b c d f ff₂ l r, quomodo et i q, ὡς καὶ N*D. ipsi (αὐτοί): nos E5 b c d f ff₂ l r et ημεῖς D^{or}. dimittimus M'V, dimitemus D. omni debenti (dib. O*) nobis (παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν) *codd.* et *vg.* et omni debitori nostro a: debitoribus nostris R b c d (f) ff₂ l r cum D^{or} τοῖς ὀφειλεταῖς ἡμῶν. > inducas nos P c l δ cum *ord. graeco.* temptationem ABTXYZ: tempt. *rell. Tisch.*, tent. *vg.*; temptatione G; sine *addit. codd. plur.* et *vg.* (def. α) et *gr.* N*BL min.: + sed libera nos a malo DO QR b c d ff₂ l q r δ *aur.*, + sed eripe nos a malo B i, + sed erue n. a m. f, cum *gr.* ἀλλὰ πῶσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ N*ACDRXΓΔ etc. Cf. Aug. *enchirid.* 116 'Euangelista uero Lucas in oratione dominica petitiones non septem sed quinque complexus est; nec ab isto (sc. Mattheo) ulique discrepauit, sed quomodo istae septem sint intelligendae, ipsa sua breuitate commonuit. Nomen quippe Dei sanctificatur in spiritu, Dei autem regnum in carnis resurrectione uenturum est. Ostendens ergo Lucas tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodo repetitionem, magis eam praetermittendo facit intelligi. Deinde tres alias adiungit, de pane quotidiano, de remissione peccatorum, de temptatione uitanda. At uero quod ille in ultimo posuit sed libera nos a malo, iste non posuit, ut intelligeremus ad illud superius quod de temptatione dictum est pertinere.' Cf. Chase 'Texts and Studies' uol. 1. no. 3 pp. 65 seqq. (Cantab. 1891).

5. ait + iesus c. ad illos om. c d et D^{or}.

habebit (ἔξει): habet D^{or}FGQRTX *gat. b f i l q r et gr.* ἐχει 240; habens E *Ambr. luc.* ibit: abiit H* b; uadet c. dicet (ἐπεὶ ADKMPPI al. 40) *codd. plur.* (et H²O^c) et *vg.*: dicit D (sed dt *superscr.*) FGH¹ (dicete H*) MO*QR d f ff₂ cum *gr.* εἶπη NBCEFG al. *plur.* aamice Z (sed *corr.*). commo // da H; commoda F, comoda W. michi W. tris D^{or}.*

6. quoniam R. hamicus C. meus (μου NAB LX etc.): mihi c d et moi D. uenit (παρεγένετο): aduenit c, superuenit d r, D^{or} παρῆστιν. > uenit meus R ff₂. de uia (ἐξ ὁδοῦ): de agro d, ἀπ' ἀγρου D. quod: quid E. illum: eum E. apponam illi a d, illi opponam c.

7. et ad init.: at J. de (inde R) intus respondens dicat = ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη (epet D et dicit b i) *gr.* fere om. (unus ἔσωθεν ἀποκρίθη, et de intus respondeat c) cum B^{or}CDGH^oJKM^o MOPQRTVWXYZ *vg. uett.* (dicit d l q r): > resp. de intus dicat E^{or}M* ff₂ (dicit); de intus dicat (om. respondens) A^{or}*FY; conicimus uocabulum casu primum omissum deinde ex correctione repositum sed non semper iusto loco. hostium CD^{or}, osteum T, ostrum G(r exp.); + meum ETW. clussum D. pueri mei: om. mei XZ d; puer meus R. om. sunt D. cubile B; cubiculo GH O(-li)T b f r; strato c; + et O. uoluit > in cub. sunt Bentl. cum *ord. graeco*; > in c. mecum sunt b ff₂ l q r. possumus surgere M. om. et tert. Q.

8. dico uobis etc. nullis uerbis praemissis cum B*PFGJMPY *corp. ox. spec. aug.* (ed. Wehrhich p. 186) b d f q δ Bentl. et graecis: praem. et (at B^{or}FX) ille si (om. DE) perseuerauerit (-aberit T, -auit D; + plus ff₂) pulsans (+ amen Q) AB^{or}FC DE^{or}KM^oQRTVXZ *Tisch. c ff₂ i l m r aur.* (def.

etsi non dabit illi surgens
eo quod amicus eius sit
propter improbitatem tamen
eius surget et dabit illi
quot habet necessarios.

⁹ (125. 5) Et ego uobis dico

petite et dabitur uobis
quaerite et inuenietis
pulsate et aperietur uobis

¹⁰ omnis enim qui petit accipit
et qui quaerit inuenit

et pulsanti aperietur.

¹¹ Quis autem ex uobis patrem
petit panem

numquid lapidem dabit illi?

aut si piscem

numquid pro pisce serpentem dabit
illi?

¹² aut si petierit ouum

numquid porriget illi scorpionem?

¹³ si ergo uos cum sitis mali

nostis bona data dare

improbitatem eius surget et dabit illi. quantos desiderat. ⁹ et ego dico uobis. petite et datur uobis. quaerite et inuenietis. pulsate et aperietur uobis. ¹⁰ omnis enim qui petit accipit. et qui quaerit inuenit. et pulsanti aperietur. ¹¹ quem autem ex uobis patrem. si petierit filius eius panem. numquid lapidem dabit ei. aut si piscem petierit. numquid pro pisce. serpentem dabit illi. ¹² aut si petierit ouum. numquid dabit illi scorpionem. ¹³ si ergo uos cum sitis mali nostis bona data dare filiis uestris. quanto magis pater de caelo dabit spiritum sanctum petentibus se.

), et et si (*in ras.* H) ille peruen. pulsans HW *vg.* om. etsi d et D^W. datur pr. O* (*sed corr.*). illi pr.: om. Z* (+ Z²); ei R. surgens erasum in T; sur in ras. G. dab. i. surg.; surrexerit dare illi f; dederit ei r. hamicus C, amicos G. eo . . . sit: propter amicitiā c. eius pr. om. P* (+ mg.) Θ* (+ *sup. lin.*). improbitatem MZ¹ *vg.*, improbitatem R; inopportunitatem ΘO c ff₂ r aur., inopportunitatem P*. propter in. tamen (διὰ γε τὴν ἀναιδιαν); om. tamen DR b d l r δ; uett. *rell.* ueruntamen propter im. c cf. f, propter autem in. ff₂ propter in. autem i aur., propter in. uero q; deinde + amici R. eius sec. *sup. lin.* O. surgit Q. illi sec.: ei ER; om. H. quoniam (ὅσον N* AB C etc.) cum AFΘPX cf. quantos M¹ a b f i l m q, quanta ff₂: quod (ὅσον N* DEFL etc.) GT^oY, cf. quantum d r; ex hac duplici interpretatione uarie legitur quotquot MRV, quotquot BFEDEPHJK O^oQWZ *vg.* Tisch. c δ aur., quodquod CO*T* (*ut uidetur*). habet (abet CO*) necessarios: h. necessarium T δ; opus habet d; desiderat a b f ff₂ i l q r.

⁹. et ad init. + ecce R. > dico uobis EH *vg.* d f ff₂. datur O* (*sed corr.*). querite R. aperietur H, aperietur E.

¹⁰. omnes R. accipit M¹; accipiet P δ (*non Δ*). querit DΘR. inueniet P d r δ aur. pulsantibus D.

¹¹. autem: enim ER. uobis + filius ER, cf. *infra* D etc. patrem: patri E; + suum filius d D^W. petit BCT *gat.* Bentl. cum gr. αἰτήσῃ; + filius eius D *gat.*, + filius δ, cum graecis plur., *sed om.* δ uobis cum *vg.* NBL. quis autem ex u. patrem p. panem ita *codd.* et *vg.* et c (d δ) aur. cum gr. τίς δὲ ἐξ ὑμῶν πατέρα αἰτήσῃ ἄπρον (uel

αἰτ. δ υἱὸς ἄπ. uel δ υἱὸς αἰτ. ἄπ.) NDLX 33. 157. al. 4: uariant uett. *rell.* a quo autem patre (om. b) ex uobis petit filius eius panem b q cf. *f supra*, quem au. p. ex u. petit filius panem r cum gr. τίνα δὲ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ δ υἱὸς ἄπρον uel simile ACRTΔΔΠ unc. 8 al. *pler.*; a quo autem patre ex uobis petit filius (+ eius ff₂) piscem numquid pro pisce serpentem etc. ff₂ i l (*omissis de pane et lapide*) cum graeco B. numquit pr. X, numquid W⁵ H. datur pr. O* (*sed corr.*); dabitur R; porriget E b q r. illi pr.: om. R; ei E b d f r. aut si cum ADEFKM (> aut piscem si) PRVY *gat.* a b c f r aur. cf. u. 12 ubi *codd.* non uariant; similiter gr. plur. habent ἡ καὶ et uel etiam q: om. si (= ἡ NL 33. 157 etc.) BFCFPGHΘJMOQTW XZ *vg.* d δ; gr. 5 (= Gb. Sz.) εἰ καὶ cum min. *pauc.* apud nos non uertitur. piscem: + petierit d f r aur.; + petit b et > piscem si petit M¹, > petierit filius tuus piscem c; + αἰτήσῃ D min. *pauc.* pro piscem E (poscem*) GM. dabit: porrigit a₂ b c (-gis)r. illi sec. om. R* (+ sax.).

¹². petierit W, petierit M. houum C, ouam R, obum O*. > ouum pet. F. numquid 5 H. porriget (ἐπιδώσει semper, *sed ἐπιδώσῃ* X) cum BFD (porreg.) EPH¹ΘJ KMMOPRVWZ¹ *vg.* cor. uat. m q δ aur., et dabit d f: porrigit ACFG H* QTXYZ* a₂ i l r, tradis c. illi: ei EFRZ cor. uat. mg. i l r. scorpionem H, scorpi. E. > scor. porr. ei (uel illi) b l r, > scor. ei dabit d, > scor. tradis c, cf. D^W σκοριον αυτω επιδωσει.

¹³. quum Θ. mali: iniqui d. nostis: nostris Y*; scitis a₂ c d. om. data DΦΘR. > data bona a₂ d (Bentl.) cum gr. NABCDLR etc. filius R. uester + caelestis 5 S cor. uat.*. dae caelo

filiis uestris
 quanto magis pater uester
 de caelo dabit spiritum bonum
 petentibus se.
 14 (126. 5) Et erat eiciens daemonium
 et illud erat mutum
 et cum eiecisset daemonium
 locutus est mutus
 et ammiratae sunt turbae.
 15 (127. 2) Quidam autem ex eis dixerunt

in beelzebub principe daemoniorum
 eicit daemonia.
 16 (128. 5) Et alii temtantes signum
 de caelo quaerebant ab eo.
 17 (129. 2) Ipse autem ut uidit cogitationes
 eorum dixit eis
 omne regnum in se ipsum
 diuisum desolatur
 et domus supra domum cadet
 18 si autem et satanas in se

14 cum autem haec dixisset adduxerunt ad eum. unum daemoniacum. et eiecit daemonium et illud erat mutum. factum est autem cum eiecisset daemonium locutus est mutus. et ammiratae sunt turbae. 15 quidam autem ex eis dixerunt in beelzebub principe daemoniorum eicit daemonia. 16 alii autem temptantes signum de caelo quaerebant ab eo. 17 ipse autem ut uidit cogitationes eorum dixit eis. omne regnum in semetipsum diuisum desolatur. et domus supra domum cadet. 18 si autem et satanas satanan eicit in se ipsum

O, de celo W; caelestis l; om. i; codd. gr. omn. δ ἐξ οὐρανοῦ; sed δ οὐράνιος Cyr. luc., δ ἐπουράνιος Epiph. 331. spiritum bonum (πνεῦμα ἀγαθόν L al. 8); spiritum sanctum f q cum gr. plur.; spiritum bonum datum E; bona D; bona data a₂; bonum datum b c d ff₂ i l r cum D^{or} ἀγαθὸν δόμα; Ambr. de sp. sc. I. v. citat spiritum sanctum, sed paulo infra 'nec fallit quod nonnulli codices habent etiam secundum lucam . . . spiritum bonum.'

14. et erat (erit G; + iesus EKW cum graeco F) eiciens (iec. DQ, eiec. V, eiic. PW vg. Tisch.; dum eiceret r, dum eiecit ff₂ l, dum eiecit i) daemonium (daemonum V*, demonium D^{or}PRW) codd. et vg. et uett. b ff₂ i l q r δ aur. cum gr. plur. καὶ ἦν ἐκβαλλὼν δαιμόνιον; praem. haec autem dicente eo offertur illi daemoniosus surdus d (f uide supra), haec cum dixisset offerunt (offerebant a₂^{cor}) illi unum daemoniacum (+ surdum et mutum c) a₂^{cor} c; cum graeco D; deinde pergunt et erat dum eiciebat daem. idipsum fuit mutum et cum eiec. etc. c, et factum est cum eiceret daem. et illud fuit mutum eiciente autem illo etc. a₂; d habet et eiecto eo omnes mirabantur tantum, cum D^{or}. et illud . . . daem. sec. om. D. illud GX. erat: fuit M ff₂ i l q. quam HΘ. iecisset QR, eiic. P, ieiec. V, aegec. C, eic. F^{or}FGHMOY; + mutum a₂ ff₂ i l; + a muto b; sed et factum est ut exiret dem. q, f. est autem daemonio exeunte δ. demonium sec. PRW. loquutus Θ. om. est M. om. loc. e. mu. et b. ammiratae sunt ABDHΘKM M^{or}VXZ²: adm. s. F^{or}CEFGJOPQR(-rati)W(-rate) Z* vg. Tisch.; miratae s. ET(-te)Y q; mirabantur c, stupebant a₂ i l, -puerunt ff₂, obstupebant b. turbe W; + omnes R, cf. omnes turbae a₂ b c ff₂ i l, omnes (sine turbae) r₂.

15. om. autem T. eis: fariseis B(D)Q et phar.

R b ff₂ i l syr. cu. > autem dixerunt ex far. D* (uoluit cor. dixerunt autem). in: et H*(sed corr.). beelzebub (cf. Mt. x. 25) FJJKMPVW XY(-ub sup. lin.)Z vg. et belzebub ACD^{or}EP(bels.) HΘMTOT: beelzebub BGQ, belzebub R gat., beelzebub E. principe (τῷ ἀρχοντί) codd. plur. vg. et uett. plur.: principem AB^{or}FCHOQTY b ff₂ i q r. demon. D^{or}PRW; daemonium M. iecit DQR, eiec. EV, aeic. C, eiic. vg. Tisch. dem. D^{or}PJR W; + ad ille respondens dixit (ille autem respondit et dixit a₂ et resp. eis iesus d. r) quomodo (quodo d) potest satanas satanan eicere a₂ d r cum gr. ADKMXΠ al. 40, ex Marco.

16. et alii: at alii (Bentl.), alii autem a₂ c d f q δ et gr. ἔρεποι δέ. temtantes AHQTXYZ: tempt. rell. (-ptans R) Tisch., tent. vg. de (dae O) caelo (celo W) quaerebant (q^{aer}. O, quer. DR) ab eo hoc ordine codd. plur. vg. et uett. plur. cum gr. NABCDL min.: > qu. de caelo ab eo D a₂, qu. ab eo de caelo B, ab eo qu. de caelo b (r) δ et gr. RΓΔΔΠ etc., > ab eo de caelo qu. q.

17. ut uidit: uoluit ut sciuit Bentl. (gr. plur. εἶδώς), cf. sciens a₂ d r. cogitationis R. ait illis E. omnem G. in se ipsum (ἐφ' ἑαυτήν) cum BCDEFGJKPQRTVWX*Z^{or}ΘC(f) ff₂ i l q, in se 5 b c d, super se a₂ d: in se ipso AB^{or}PHOMM OX^{or}Y δ (non Δ) aur., sed cf. u. 18 et canonem nostrum Mt. iv. 5. diuisum D; uisum M. > diu. super se a₂ d cum gr. NADL. desolatur (ἐρημοῦται) AB^{or}CFMOTX^{or}YZ cod. caraf. b f i q r: desolabitur DE(diss.)FGHΘJKMPQRVWX* vg. c ff₂ i l δ aur. Ambr. luc., deseretur a₂ d. domus: domum T. super E. NADL. desolatur b; + constituta r; + non stabit sed l. cadet (πεσεται tantum D): cadit codd. apud Erasm. (et Tisch.) cod. caraf., Bentl. et gr. minrei.

18. om. et D^{or}PMQ. sathanas W; + satanan

ipsum diuisus est
 quomodo stabit regnum ipsius?
 quia dicitis in beelzebub
 eicere me daemonia
¹⁹ si autem ego in beelzebub
 eicio daemonia
 filii uestri in quo eiciunt?
 ideo ipsi iudices uestri erunt
²⁰ porro si in digito dei
 eicio daemonia
 profecto praeuenit
 in uos regnum dei.
²¹ Cum fortis armatus custodit atrium
 suum

in pace sunt ea quae possidet
²² si autem fortior illo superueniens uicerit eum
 uniuersa arma eius auferet
 in quibus confidebat
 et spolia eius distribuet
²³ qui non est mecum
 aduersum me est
 et qui non colligit mecum dispergit.
²⁴ (180. 5) Cum immundus spiritus
 exierit de homine
 perambulat per loca inaquosa
 quaerens requiem et non
 inueniens dicit

diuisus est quomodo stabit regnum eius. quia dicitis in beelzebub eicere me daemonia.
¹⁹ quod si ego. in Beelzebub eicio daemonia. filii uestri in quo eiciunt. ideo ipsi iudices erunt uestri. ²⁰ si autem digito dei eicio daemonia. profecto praeuenit in uos regnum dei.
²¹ cum fortis armatus custodit domum suam in pace sunt omnia quae possidet. ²² si autem fortior illo superueniens uicerit eum. uniuersa arma eius auferet in quibus confidebat et spolia eius diuidet. ²³ qui non est mecum aduersum me est. et qui non colligit mecum spargit.
²⁴ cum immundus spiritus exierit de homine. ambulat per loca arida quaerens requiem et

(-nam Q) iecit DQR *cum f ff₂ i l q*, ex Mt. xii. 26. in se ipsum: in se ipso FHΘ; in semetipsum *q aur.*, super se *d*, aduersus se ipsam *r*. diuisus D. quomodo: non *d* et D^{or}. stauit OZ*(-bit Z'). ipsius: eius FFE^{mo}RY *vg. b c d f i q r*. beelzebub FCFJ KMPVWYZ *vg.*, belz. ADHΘMT OQRT, bels. P: beelzebub BEGX, beelzebub *gat.*; + principem daemoniorum *a₂ b ff₂ i l q r*, + principe *c*. iecere DQ, eiec. V, eiic. P *vg. Tisch.*; eicisse E, iecisse R. *om. b* FDO. > me eiic. *vg.* quoniam . . . eicio *b ff₂ i l q r*. daemonia CD PRW.

19. si autem: quod si M^t *a₂ f ff₂ i l q r*; si nero *c*, si *b*. si autem . . . daemonia *om. R. om. ego T. om. in pr. D.* beelzebub *codd. plur. vg. et belz. ADHΘMT*, bels. P: beelzebub EG, > in be. ego E. iecio D, eiec. V, eiic. P *vg. Tisch.* demonia D^{or} FJW; *om. a₂ l r*. ieciunt D R, eiec. V, eiic. *vg. Tisch.*; eiicerunt P, eicient *a₂ d l^{*} cum gr. MRXA etc. ἐκβάλλουσιν uel ἐκβαλοῦσιν*. ideo: + quia G; propterea *c*, propter hoc *d*. > erunt uestri EM *b f ff₂ i q r = εἰσονται ὑμῶν N*. > uestri iudices *a₂ d*, uobis iud. *c cum gr. BD ὑμῶν κριταί*.

20. porro si: si autem M^t *a₂ c d f d*, sed si *b ff₂ i l q r*; + ego *c d et D^{or}*. iecio DR, eiec. V, acie. C, eiic. P *vg. Tisch.* daemonia D^{or} FW, demonio R. profecto (*ἀρα*): certe *a₂*, utique *q*, forsitam *d*; *om. b*. praeuenit (*ἐπῆρασε cf. ad Mt. xii. 28*) AB*FCEPH*QRT(pre.)YZ* *b f q r*, prou. *ff₂ i*

cf. anticipauit a₂: peruenit B^tDFGH¹JKMMTOP VWXZ² *vg. Tisch. c l d aur. Amb^r.*, adpropinquauit *d*.

21. quum CHΘ; quando *c d*; + quis *a₂*. foris R^t(+ t *sax.*); + et *a₂*. armatis R. custodiat PQR *r*, custodierit C; fuerit custodire *c*, tueatur *a₂*. atrium (*αὐλήν*): aulam *d*, domum *f r*, regiam *c*. sunt: erunt *a₂ cum gr. NBS^{ser}*. ea: omnia S *f i*; omnia ea E. que DER, qui G. possedet DO, posset R. ea *q. poss.* (*τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ*): substantia eius *d*, facultates eius *a₂ c*; *om. d* (*non Δ*).

22. illo: illa R, ille D; eo *vg.*; *om. d et D^{or}*. superueniens (*ἐπελθών*): ueniens J; superuenerit et *q*; superuenerit (*om. et uic.*) *d*. uincerit R. -ret E. huius arma C; armaturam *a₂ d*. auferet (*contra graecum αἶρει*) cum A^tFPGHΘKMOPQR VW (auferetur) X^cY *vg. uett. plur.*; aufert BCEJ MTX*Z *gat. cod. caraf. aur. Benth.*, et tollit *a₂ d*; *om. D*. fidebat CT; confidet *d. om. eius P b*. distribuet (*contra graecum διαδίδωμι*) *codd. plur. vg. et uett. plur.*, *cf. diuidet d f*: distribuit ACJM RTY *cod. caraf. l*.

23. quia bis R. est *pr.*: quorum δ (*super an*)! aduersus E *gat.*; contra D *vg. d r d*. colligit DE PGM, colliget O; congregat d. dispargit GR; spargit BM *f ff₂ i l q r^{*} d*; dispersit Q; + a me *gat.*

24. quum CHΘ: + autem D *d aur.*; et cum *i l*. immundus AMQXY *vg. Tisch.* exieret R. de:

reuertar in domum meam
unde exiui
25 et cum uenerit inuenit
scopis mundatam
26 et tunc uadit et adsumit
septem alios spiritus
nequiores se
et ingressi habitant ibi
et sunt nouissima hominis

illius peiora prioribus.
27 (131. 10) Factum est autem cum haec
diceret
extollens uocem quaedam
mulier de turba dixit illi
beatus uenter qui te portauit
et ubera quae suxisti
28 at ille dixit
quippini beati qui audiunt

non inueniens. dicit. reuertar in domum meam unde exiui. 25 et ueniens inuenit uacantem scopis mundatam et ornatam. 26 tunc uadit et assumit septem alios spiritus nequiores se et ingressi habitant ibi et erunt nouissima hominis illius peiora prioribus. 27 factum est autem cum haec diceret. extollens uocem. quaedam mulier de turba dixit illi beatus uenter qui te portauit et ubera quae suxisti. 28 ad ille dixit. beati qui audiunt uerbum

ab ΕΡ^{mo}W b c d q δ; de ab R. hominem G. *perambulat* (διέπχεται): *perambulabat* RTVX*; *ambulat* DMPW⁵ΣC b f *Ambr.*; circuit a₂, uadit d. *per*: in G. *loca* (+ in PR δ) *inquosa* (-quorsa D) *cum gr.*: l. quae non habent aquam M (cf. E *infra*) b ff₂ i ubi non) l r; l. arida c d f q; arida l. quae aquam non habent a₂ *Ambr.*; + et *gat.* *quaerens req.*: *queriens req.* D*R; que non habent req. E. *inueniens* (cum non inueniit c i): + tunc b l *cum gr.* N^oBL XΞ *min.*, ex Mt. hunde C. exii P.

25. *cum* (quum HΘ) *uenerit* (inuenerit M): ueniens c d f δ. *inuenit* H*(e exp.) W i; + eam ΕΡ⁵ΣC b c ff₂ i l r, non *grac.*; *deinde* + uacantem f l r, + scopis uacantem δ, *cum gr.* N^oBCLRF (non Δ) *σχολάζοντα*. *scopis mundatam* (σεσπαρωμένον): sc. mand. QR, sc. mundatum M; *com-mundatam* a₂; + et ornatam ERW⁵ΣC *cor. uat.** *Tisch.* a₂ b f ff₂ i q r δ, + ad ornatum d, + et compositam c e, + atque exornatam l *cum gr. omn. exc.* 225.

26. *om.* et ad init. D *vg.* *Tisch.* cum a₂ e q δ et *gr.* *adsumit* FDEGHΘJMPQZ, et ass. ABCK MTVWXY *vg.*: *adsumet* OR; *sumet* P; + ille nequam c e; + adhuc a₂ ff₂; + secum G l r et *gr.* N^oCX 33. 69. μεθ' εαυτοῦ. *septem*: .VII. DER TW. > alios septem a a₂ c e. *spiritos* Y; + secum ΣC. *nequiores* BRX* f. *se*: quam ille est r. *ingressi* (ingresi PR): *ingressus* b l, *intrantes* a a₂ r, *regressi* ff₂, *introeuntes* c; *intran* et d, *introit* et e. *habitabant* P^{mo}Q; *inhabitat* b e l (-tant *rell.*). *om.* ibi a a₂ b d i l q *cum gr.* C*D *min.* *sunt* *codd. plur.* δ *aur.* (erunt f) *cor. uat.*: *fiunt* DEMPR *vg.* *uett.* (sed fit b ff₂ i q); *gr.* γίνετα; *deinde pergunt* huiusmodi (eiusm. b) hominis uita multo peior prioris (multum peius priori l) b ff₂ i l, *nouissimae* huiusm. hom. uita p. priori q; *gr.* non *fluctuat*. homini eius R. *peiora* O; *deteriora e.* priorum a a₂.

27. quum HΘ, dum D. hec W. dicerent H;

+ et P^{mo}. *extollens uocem*: *eleuans u. d.* *leuauit u.* et c (e), *leuata uoce* a a₂. *quedam* DR. *de turba*: de pleue d; *om.* a a₂ b l. *portauit*: *baiolauit d.* *sustulit e.* *hubera* CΣH; *uerba* D; *mammae e.* *mamilae d.* *que* R. q. *sux.* E, q. *sunn.* P*, q. *sunn.* Q, q. *sunt* *existi* R; *qui* *te lactauerunt e.* *def. l* ad u. 37.

28. *dixit* + ad eos DER b ff₂ i q r, + illis a₂, illi a, ei c. *quippini* (μενοῦν uel μενοῦνγε) *cum* AP*Θ*MOPXY M. B. Reg. i. B. vii. i. E. vi. C. C. Cant. 197. *Uniu. Cant.* Kk. I. 24, *quippini* M *aur. Par. lat.* 2: *quippe* enim F (*Dunelm.* A. ii. 16), *quippe* uel *nimpe* P^{mo}, *quippe* *quippe* *gat.*; *quinimmo* B*(*nimmo* *post ras.*) JKVWZ *vg.* (*quinimo* ΣH) δ *Erasm.* et M. B. Cott. Tib. A. ii. 10, Reg. i. A. xviii. *Harl.* 1802. 2788. 2826. *Par. lat.* 13171; *immo* (B^o) FDEGH (*post spatium c. 7 litt.*) Θ^{mo}QR c e r *Tert. Aug. Beza*; *manifestissime* CT; *etiam d*; *om.* E a a₂ b f ff₂ i q; *Codices hic tantum uariant quantum uix alibi in euangelis, in uno saltem uocabulo, ut facile credideris aut uerbum ab Hieronymo omissum cum uett. plur. aut duplicem ab eo recensionem editam fuisse, quod ex aliis locis haud uero absimile uidetur.* *Graecum μενοῦν uel μενοῦνγε, quod 'in principio orationis positum σβλουκον esse constat' (Wetst.), diuerso sensu ab interpretibus redditur; alii simpliciter pro ἀληθῶς habent, ut nostrum 'yes, surely,' cui uocabulo respondent quippini, etiam, manifestissime, et quippe uel quippe enim; alii rectius pro μάλλον, ut nostrum 'yea rather' uel 'nay rather,' quod in responsis concedentis plus quam poscitur, ideoque corrigentis est. Nos quinimmo uel immo prae-tulissimus si codicum auctoritas maior fuisset. Μενοῦνγε (hoc sensu) redditur et quidem Rom. x. 18, et ἀλλὰ μενοῦνγε uerumtamen Phil. iii. 8; non redditur Rom. ix. 20. *om.* beati e. *eustodiant* + illud B^oHΘKVV *vg.* *cum gr.* ΧΓΑΠ *etc.* non autem uett.*

uerbum dei et custodiunt.

²⁹ (132. 5) Turbis autem concurrentibus

coepit dicere

generatio haec

generatio nequam est

signum quaerit

et signum non dabitur illi

nisi signum ionae

³⁰ nam sicut ionas fuit signum

nineuitis

ita erit et filius hominis

generationi isti.

³¹ Regina austri surget in iudicio

cum uiris generationis huius

et condemnabit illos

quia uenit a finibus terrae

audire sapientiam salomonis

et ecce plus salomone hic

³² uiri nineuitae surgent

in iudicio cum generatione

hac et condemnabunt illam

quia paenitentiam egerunt

ad praedicationem ionae

et ecce plus iona hic.

³³ (133. 2) Nemo lucernam accendit

et in abscondito ponit

neque sub modio

sed supra candelabrum

dei. et custodiunt. ²⁹ turbis autem concurrentibus. coepit dicere generatio haec generatio pessima est signum quaerit. et signum non dabitur ei. nisi signum ionae prophetae. ³⁰ sicut enim fuit ionas signum nineuitis. ita erit filius hominis in generatione hac. ³¹ regina austri surget in iudicio. cum uiris generationis huius et condemnabit eos. quia uenit a finibus terrae audire sapientiam salomonis. et ecce plus quam salomone hic. ³² uiri nineuitae surgent in iudicio. cum generatione hac. et condemnabunt eam. quia paenitentiam egerunt. in praedicatione ionae. et ecce plus quam iona hic. ³³ nemo autem lucernam accendit. et in abscondito ponit. neque sub modio sed supra candelabrum. ut qui ingrediuntur lumen uideant.

29. currentibus B*(corr.); concurrenti P*(corr. TP); conuenientibus r, congregatis c d; turba a. conueniente a a₂; et cum turbae colligerentur e. caepit D; + iesus E, et dicere + iesus q. generatio: gens bis a, progenies bis c; om. sec. δ cum gr. CTΔΔΠ etc. nequa G a i q; iniqua d, mala r, pessima b e f; gr. novnpá. querit DR; + de caelo i. signum sec. om. M. illi: ei DGR vg. a d f. ione RW; + prophetae R(prof.)W(-te) PSC cor. uat.* (non autem cod. caraf.) e f q r δ Ambr. et gr. ACXΓΔ etc.; ex M.

30. > fuit ionas DMW vg. Tisch., uett. (exc. aur.) cum gr. fuit + in D. > signum fuit ER (in signum; cf. D). nineuitis ABFCPGKMOQ VYZ, ninn. T: niniuitis HΘJPW vg., neniuitis X*, neneu. Xc, niniuetis E, nineuetis M, ninuetis DR. om. et P. filius in ras. P. generationi (-nis H, genationi W) isti (huic DEM b d q et > huic gen. a r); in generatione ista P, in gen. hac c f ff₂; in corde terrae i, cf. e ff₂ infra; pergunt et sicut ionas in uentre (utero ff₂) coeti fuit (+ tribus diebus et tribus noctibus d r) sic erit (om. ff₂) et (om. r) filius hominis (hominibus d) in terra (terram a, corde terrae ff₂) a d ff₂ r cum graeco D; uersum ita habet e sicut enim fuit ionas in uentre coeti tribus d. et tr. noc. sic erit fil. hom. in corde terrae.

31. austri: ab austro b q. surgit O. om. in iudicio d D^{or}. quum HΘ. generatione ista (om.

uiris) D. condemnabit BM, condempnabit EΘ VW, contempnabit DR; damnabit c. illos: illam D, eam d. sapientia H. salomonis DR, solom. PM Bentl. et ecce . . . hic inter lin. G. salomone codd. plur., salam. DR, solom. PGM cor. uat.* Bentl., salomine Zc, cum a e ff₂ (> sal. plus) i δ aur., et salamon H: quam salomon EΘ PTW vg. b d q r, quam salomone M c(-nem)f, quam salomine Z*. > plus hic q. sal. b e q.

32. om. uers. d et D^{or}. nineuite T, niniuitae HΘJPW(-te) vg., niniuete E, nineuete M, ninuetae D, -te R. iudicio: ditio E. uiris generationis huius i. generatiōne Y; gente a, progenie c. haec G; ista E et > ista gen. c e r. contemp. EFPΘ, contem. R, contemp. DW; damnabit c, demnabunt e. illam: eam E a f r. quia bis R. poenit. D^{or}PP vg., paenet. X, penet. R, penitenciam W. aegerunt CDE; gesserunt e. paen. eg.: poenituit eos c. ad: in EGM⁵ uett. (exc. ff₂). predic. D, praedicatione EM a b c f q r aur. ione G*W. plus + est gat. > plus et ecce Q. iona ACDEPGJMQ gat. e ff₂ i δ Bentl., ionae RY: quam iona BFEHΘKMTOPVXZ a c(ionam) f q r aur., quam ionas W vg. b. > hic plus quam i. a b c r.

33. nemo + autem b f ff₂ q δ cum gr. ALXΔ etc. lucerna Y. accendet EF; accendens d δ, accensam a c. abscondito C; absconso BDEP^{mo}JQRT cor. uat. mg. b c e ff₂ i r δ, occulto a d (-tum);

ut qui ingrediuntur
lumen uideant.
34 (134. 5) Lucerna corporis tui
est oculus tuus
si oculus tuus fuerit simplex
totum corpus tuum
lucidum erit
si autem nequam fuerit
etiam corpus tuum
tenebrosus erit
35 uide ergo ne lumen quod
in te est tenebrae sint
36 si ergo corpus tuum totum
lucidum fuerit

non habens aliquam partem
tenebrarum
erit lucidum totum
et sicut lucerna fulgoris
inluminabit te.
37 (135. 5) Et cum loqueretur
rogauit illum quidam pharisaeus ut
pranderet apud se
et ingressus recubuit
38 pharisaeus autem coepit
intra se reputans dicere
quare non baptizatus esset
ante prandium
39 et ait dominus ad illum

34 lucerna corporis tui est oculus tuus. si oculus tuus fuerit simplex. totum corpus tuum lucidum erit. si autem nequam fuerit totum corpus tuum tenebrosus erit. 35 uide ergo ne lumen quod in te est tenebrae sint. 36 si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit. non habens partem aliquam tenebrarum erit lucidum totum. et sicut lucerna fulgoris inluminabit te. si enim corpus quod in te est lucernam non habuerit lucentem tibi tenebrosa est. quanto magis autem lucerna tua fulgens lucebit tibi. 37 et cum haec loqueretur. rogauit eum quidam pharisaeus. ut pranderet apud eum. et ingressus discubuit. 38 pharisaeus autem uidens admiratus est. eo quod non prius baptizatus est. priusquam manducaret. 39 et ait dominus

loco abscondito F (sed forsitan ex Mattheo est).
> pon. sub absconso e. supra: super P*TW
Bentl. a d e q δ. candell. P, candelabrum K;
+ et D. qui ingr.: intrantes a r, introeuntes
c d e, ingredienti δ. uidiant R.

34. om. tui i q δ cum gr. (exc. D). hocus
bis C, occ. bis R. om. tuus δ cum gr. N^cEGHKL
etc. si: cum bis b d ff₂ q, sec. i, pr. r. simplex
R, simplex R. > simplex fuerit D a. si pr. . .
simplex: princeps inepte i. erit pr.: uoluit est
Bentl. cum gr. plur. et a c d ff₂ i δ. autem (uero
a) + oculus tuus E a cum gr. X. nequa a b ff₂ i r
aur., nequaquam R; malus d, excaecatum e.
aetiam E; et a d e δ; etiam et R; om. c. om.
tuum sec. R. tenebrosus D; obscurum b q.
erit adfin.: est d e.

35. uide: aspice q, uide et intende δ. om. est
R. tenebre W. sunt D (sed st super u scr.) G.
Uersum ita habent uett. si ergo lumen quod in te
est (> est in te a e ff₂) tenebrae sunt ipse tenebrae
(om. ipse d; ten. tuae e ff₂, tenebrae in te i,
tenebrae rese. . . a) quantae sunt (om. d) a b d e ff₂
i r cum gr. D et om. u. 36.; ex Mt.; cf. Aug.
Quaest. euang. II. 15.

36. om. totum pr. FDEKZ^c gat. aur. > totum
corpus tuum PTW. fuerit: erit C*T* (+ fu
C*Te). > fuerit lucidum K. > fuerit lucidum
totum Z* (sed corr.). aliquam om. D. uoluit
tenebrosam Bentl. (σκοτεινόν). > lucidum erit
DK. totum sec.: tuum Q. sicuti C; sic- D.

fulgoris T; fulgens J. inluminauit OZ* (corr.
Z²), illuminabit W vg.; illuminat Bentl. (φωτίζει);
deinde sequitur additamentum in f; uide supra.
Uersum ita habet q. si ergo corpus tuum lucernam
non habens lucidam obscurum est quanto magis
cum lucerna luceat inluminat te.

37. Inc. in eo autem cum loq. b q, loquente
autem eo a r; om. d. quum HΘ. loq. + haec G.
rogauit: petit e. illum: eum E a c d f δ.
phariseus EPW, par. R, far. D, farisaeus T,
pharisaeis A. pranderet (prandiret R) apud
(apud GRT) se (te J): cum illo pranderet M
ff₂ i, cum eo p. b l q, (apud eum c f r, apud ipsum
e, secum a). et sec.: iesus autem 55 edd. ant.
exc. Froben 1502, Sacon 1515. ingresus PR;
intrans d (abiit autem et e); + domum R aur.

38. phariseus EPRW, fariss. D, farisaeus T.
om. autem R. coepit (caepit D) intra (apud e)
se reputans (putans i) dicere (recogitans i. s. d.
a, in s. cogitans d. ff₂ r, secum disputans d. c,
cogitare in semet ipso dicens d) codd. et vg. et uett.
plur. cum gr. D 251 ἤρξατο διακρινόμενος ἐν ἑαυτῷ
λέγειν: uidens miratus (adm. f) est f δ cum gr.
plur. ἰδὼν ἐθαύμασεν. non: + primum R b d i l
q δ, + primo c e, + prius a f ff₂ r; cum gr. πρῶτον.
baptizatus DRT. aasset C; est T. ante (hante
C) prandium: priusquam (antequam i) mandu-
caret b ff₂ i l q, antequam pranderet d r.

39. dominus: iesus J. illum: eum MT. > ad
illum dominus E. pharisei RW, fariss. D, farisaei

nunc uos pharisaei quod de
foris est calicis et catini
mundatis
quod autem intus est uestrum
plenum est rapina
et iniquitate
⁴⁰ stulti nonne qui fecit
quod de foris est
etiam id quod de intus est fecit?
⁴¹ uerum tamen quod superest date ele-
mosynam
et ecce omnia munda sunt
uobis.

⁴² (136. 5) Sed uae uobis pharisaeis
quia decimatis mentam et
rutam et omne holus
et praeteritis iudicium
et caritatem dei
haec autem oportuit facere
et illa non omittere.
⁴³ (137. 2) Uae uobis pharisaeis
quia diligitis primas cathedras in syna-
gogis et salutationes in foro.
⁴⁴ (138. 5) Uae uobis quia estis ut monu-
menta quae non parent
et homines ambulantes

ad illum nunc uos pharisaei. quod de foris est calicis. et catini. mundatis. quod autem intus est uestrum. plenum est rapina et iniquitate. ⁴⁰ stulti. nonne qui fecit quod de foris est. etiam id quod de intus est fecit. ⁴¹ uerum tamen ex his quae habetis date elemosynam. et ecce omnia munda sunt uobis. ⁴² sed uae uobis pharisaeis quia decimatis mentam et rutam et omne holus et praeteritis iudicium et caritatem dei. haec enim oportuit facere. et illa non omittere. ⁴³ uae uobis pharisaeis. quia diligitis primas cathedras in synagogis. et salutationes in foro. ⁴⁴ uae uobis scribae et pharisaei hypocritae quia estis ut monumenta quae non parent et

Q; + hypocritae *b d D^{or}*; + prius DR *b c e i l r* Amb.; + uos prius Q. quod (quam D) de (om. Q) f. est (τὸ ἐξωθεν): utrumne exteriorē partē a. cateni MR; cat. uel disci δ. intus (u sup. lin. Θ) est (om. T) uestrum (τὸ ἐσωθεν ὑμῶν): intra uos est c, intrinsecus est uobis e. iniquitate (πορνίσιος): nequitia δ, iniquitiae e, malignitatis c.

⁴⁰ stulti: insipientes c (δ); pergit nonne qui fecit interiora et exteriora fecit a. quod pr. om. R. aetiam CE. id: om. CRT; hic X*. de sec. om. CDEJKQRTZ c d e i δ aur. > qui fec. q. intus est fec. et q. foris est c (d) e (cf. a supra) cum gr. CDF min.

⁴¹ uerunt. ὅτι, uerumpt. W; tamen b l q. quod superest (τὰ ἐνόντα) codd. et vg. et a c ff₂ i r aur.: quae sunt b d q; ex his quae habetis f, cf. nostrum 'of such things as ye have' A. V.; om. e δ (non Δ). elimosy. G, helemos. C, elemos. vg., aclaemos. O, aelymoys. D; elimosinam PR, elemos. HTW, elymos. K, aelimos. E; misericordiam d; om. e. omnia om. E. mundata q. sunt: erunt a d; om. e. uobis + haec enim oportebat facere et illa non omittere b (et om. in u. 42).

⁴² ue W semper. pharisaeis codd. plur. et vg. et a d f ff₂ l δ et graec., phariseis W, fariseis P: pharisaei A^oFEKX*YZ c e i q r aur., pharisei R, farisei QT; scribae et pharisaei b gat.; om. D. quia (ὅτι): qui DMTVW⁵; quid R. mentam codd. plur. ὅτι: mentham JPQ⁵ Tisch.; menta O. rutam (πήγανον): anetum E. holus: olus JPQT vg. Tisch. preteritis D praeteris R; tran-

sitis e. iudicium PW. charitatem vg.; dilectum e; ueritatem P^{mo}. > carit. dei et iudicium P. hec W. autem: enim W e f q r. oportuit C; oportuerat E r; oportet P*GH* (sed corr.). facere: fieri a. homittere C, nomittere Y, ommittere G; praetermittere e r. om. haec . . . omittere b (uid. supr.) d et D^{or}.

⁴³ pharisaeis codd. plur. (-seis PW, farisseis D) vg. et f ff₂ l δ cum gr. τοῖς φαρισαίοις ABCL etc.: pharisaei EM, pharisei R, farisei QT, cum a b c d e i q r aur. gat. (scribae et phar.) et gr. ΝΙ οἱ φαρισαῖοι. quia (ὅτι) cum C^oP*GJMPRT⁵ H⁵ gat. cor. uat. b d e f ff₂ q, quoniam a: qui AD EEP^{mo}HOKM^oQVWXYZ⁵ S c i r δ (super ὅτι). diligitis DEP, diligistis R. primas: proximas R. cathedras G, catedras OT, cadedras R; sessiones d e, consessus a. sinagogis E(-giis E*)PW, sinagogas R. salutationis GR, salutiones X. foro: + et primos discubitos in conuiuiis b l q r, + et pr. adeubitos in cenis d cum gr. CD. 13. 64. 66mo; ex Mt. xxiii. 6.

⁴⁴ uobis + scribae et farisei hypocritae Q et sic b d f i q r δ (om. hypoc. d i r) et gr. ΑΔΧΓΔ etc.; ex Mt. quia (ὅτι): qui DEKRWZ⁵ δ aur. ut: in Q⁵; uelut M^o; om. a b c d e f ff₂ i l q cum D^{or}. > uelut monumenta estis M^o. monumenta (monom. E, mumenta R) quae (que DR) non parent (apparent P^oPWX*Z⁵H⁵S⁵ cor. uat. mg. i q aur.) = τὰ μνημεῖα τὰ ἀδηλα: mon. non apparentia δ, m. sine specie d, m. incerta c, m. ignobilia a. homines R* (sed corr.); hominis O.

supra nesciunt.
⁴⁵ (139. 5) Respondens autem quidam
 ex legis peritis ait illi
 magister haec dicens etiam
 nobis contumeliam facis
⁴⁶ at ille ait
 et uobis legis peritis uae
 quia oneratis homines oneribus
 quae portari non possunt
 et ipsi uno digito uestro
 non tangitis sarcinas.
⁴⁷ (140. 5) Uae uobis quia aedificatis mo-
 numenta prophetarum
 patres autem uestri occiderunt illos

⁴⁸ profecto testificamini
 quod consentitis operibus
 patrum uestrorum
 quoniam quidem ipsi eos
 occiderunt
 uos autem aedificatis
 eorum sepulchra.
⁴⁹ (141. 5) Propterea et sapientia dei dixit
 mittam ad illos prophetas
 et apostolos
 et ex illis occident
 et persequentur
⁵⁰ ut inquiratur sanguis
 omnium prophetarum

homines ambulantes supra nesciunt. ⁴⁵ respondens autem quidam ex legisperitis. ait illi. magister haec dicens. etiam nobis contumeliam facis. ⁴⁶ ad ille ait et uobis legisperitis. uae. quia oneratis homines oneribus quae portari non possunt et ipsi uno digito uestro non tangitis sarcinas ipsas. ⁴⁷ uae uobis quia aedificatis monumenta prophetarum. patres autem uestri occiderunt illos. ⁴⁸ ergo testimonium perhibetis consentientes operibus patrum uestrorum. quoniam illi quidem occiderunt eos. uos autem aedificatis eorum monumenta. ⁴⁹ propterea et sapientia dei dixit. mittam ad illos prophetas. et apostolos. et ex illis occident et persequentur. ⁵⁰ ut inquiratur sanguis omnium prophetarum qui effusus est a

hamb. C, ambulantes R. supra: super R; + illa DR *b e ff₂ i l q.* nesciunt: ignorant *a r*; *def. ff₂ ad xii. 6.*

^{45.} *om. quidam* R. *om. ex J.* 1. peritus HJ; 1. doctoribus *a d e et* ^{46.} illi: ei R. hec W. dicis R; dicendo *r.* etiam (*καί*): et *a δ*; etiam et *q*; *om. J e et gr.* 69. contumeliam D^{FRY}; iniuriam *d e.* > cont. nobis *vg.*, *edd. ant.* (*non autem Froben 1502, Sacon 1515*).

^{46.} ait + eis E. peritiis E*. uae (ue W *non autem u.* ⁴⁷) + uobis R. quia (*ὅτι*): qui KMTVW. honeratis DEFGHMTOTX*, honor. R. homines Y, homines R. honeribus CDEPMOT, honor. RZ* (*corr. Z²*); sarcinas *a.* que DR. portari *codd. plur. d f i l*: portare FHO *vg.* (*non cod. caraf.*) *b q aur.* possint Q*. quae... possunt (*δυναστάτα*): grauibz *c e*, importabilibus *a (-les) δ.* uno (una R) digito uestro (*om. Z* c*) = ἐν τῷ δακτύλῳ ὑμῶν GM 71 *al. pauc.*: uno digitorum uestrorum *a d δ*, uno ex digitis *e cum gr. plur. ἐν τῶν δακτύλων ὑμῶν.* tangitis D; attingitis *a d δ.* sarcinas (*ca a*; *om. b d q et D^{ov}*) + ipsas DMQR (ipsius) *e* (> ips. sarc.) *f i l r.*

^{47.} quia (*ὅτι*): qui DEJKMQRVWZ *vg.* (*non cod. caraf.*) *cor. uat. mg. Benll. c i l q r δ aur.* monom. E, munum. Y. prof. D^{FOR}, prophatarum E; + et ornatis sepulchra iustorum *l.* patris G. autem: enim MT, *cf.* nam patres *b.* hocciderunt C. illos: eos R *d e.*

^{48.} profecto (*ἀπα*): ergo MT *a b d f i q r δ.* testificamini (*μαρτυρεῖτε* ACDXΓA *etc.*, *μαρτύρες ἐστε* NBL): testimonio (*sine estis*) W, testimonium perhibetis *a b f q r*, testificatis *d.* quod (quia D *r*) consentitis (*i pr. sup. lin. G*) = *ὅτι συνευδοκεῖτε gr. min. pauc.*: quod et cons. X* (*sed corr.*) *δ*; et cons. CT *cum gr. plur. καὶ συνευδοκεῖτε*; consentitis *tantum* E *gat.*, consentire R *c i l*, consentientes *f*; non consentire *d* (*μη συνευδοκεῖν* D), non consentientes *a b q*; *uersum ita habet e* nempe consentitis non placere uobis facta *p. u.* quia ipsi eos occ. uos au. gloriamini. operibus C. quidam D; *om. T.* > ipsi quidem MT *vg. Tisch. d i r^o δ*, illi *q. a b f q, gr. αὐτοὶ μὲν. om. eos* R. hocc. C, acc. Z* (*corr. Z¹*). > occiderunt eos MT *a b d f i q r^o δ.* hedif. C, edif. W. eorum (*om. R*) sepulchra (saep. E, sepulcha H, sepulcra T, sepultura R, monumenta *f q*): *om. a b d i l r cum gr. NBDL Tisch. T. G. 8, W. H.*

^{49.} + et ad init. R. praeterea R, propter hoc *c d*, ideo *a b q r.* sapientia W. *om. dixit* MT. *om. et sap. d. dixit b d et D^{ov}.* mitto *b d q r et gr. D αποστέλλω.* illos: uos *c.* prof. D^{FOR}W. apostolus Y. ex illis: ipsos *c.* hocc. C; occidentur R, interficient *d.* occidetis et persequemini *c.*

^{50.} inquiratur (*ἐκζητηθῇ*): inquinetur R, exquir. *a c (d) e r*, req. *l.* sanguinis R. *om. omnium* P *et gr. 258. 2vo.* prof. D^{FOR}. effus-

qui effusus est a constitutione
mundi a generatione ista
51 a sanguine abel usque ad sanguinem
zachariae
qui periit inter altare
et aedem
ita dico uobis requiretur
ab hac generatione.
52 (142. 5) Uae uobis legis peritis
quia tulistis clauem scientiae

ipsi non introistis
et eos qui introibant
prohibuistis.
53 (143. 10) Cum haec ad illos diceret
coeperunt pharisaei et legis
periti grauitur insistere
et os eius opprimere
de multis 54 insidiantes
et quaerentes capere aliquid
ex ore eius ut accusarent eum.

constitutione mundi a generatione ista. 51 a sanguine abel. usque ad sanguinem zachariae qui periit inter altare et aedem. ita dico uobis requiretur ab hac generatione. 52 uae uobis legisperitis. quia tulistis clauem scientiae ipsi non introistis. et eos qui introibant prohibuistis. 53 cum haec ad illos diceret coram omni populo coeperunt pharisaei et legisperiti contristari et altercari cum illo de multis 54 interrogantes eum quaerentes capere aliquid ex

sus DER. constitutionem T*(m eras.), constitutionem G, constitutione R; origine a. om. mundi E. a generatione (geratione Y) ista (ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης): usque ad generationem (progeniem c) istam (hanc d) b c d i l q r, usque in gente hac a, cum gr. D eos τ. γεν. ταύτης; om. e.

51. sanguine + enim E. abel + iusti Q c e i r aur. et gr. KMP etc., ex Mt. husque C. ad sanguine M. zacch. FCHJKOZ, zaccariae P, zacharie W, zachariae T; + fili barachiae d D^{or} min.; + et R. qui (quae E) periit: pereuntis δ; quem occiderunt a d D^{or}. altare (-rem CGOP) et aedem (edem W, eadem R); alt. et templum e (et ναὸν pro οἶκον D), medium altaris et templi d cum D^{or}. requiretur (ἐκζητήσεται): exquiretur a d r, inq. c. gente hac a, progenie hac c, saeculo isto e.

52. legis bis scr. Z*, sec. crasum. legis T* (+ s peri sup. lin. T^c). peritiis E*; doctoribus a c d e. quia (ὅτι): qui DMQRVWZ⁵ i r δ (non Δ) aur. tulistis (ἤρατε): abstulistis DM QR (abstull.) i l r aur.; abscondistis a b c d, -ditis e q cum D^{or} 157 ἐκρύψατε. clauim D. scientiae + et DKRWZ a b c d i l q r Ambr., et gr. D min. ipsi ex ipsis H. introuistis P*(u exp.); introitis Z b c e, intratis a. eos qui introibant (cf. Mc. vi. 56) codd. plur. (-bat R*, introibunt F) et vg.; eos qui introiebant AMX⁴Y; eos qui intrabant DE⁵ P^{ma} l aur. et -bunt Q; introeuntes M a c d e i δ. proibuistis C; prohibetis c (καλύετε G), uetastis d e; + introire e.

53. + et ad init. J. quum CHΘ; + autem vg. Tisch., cf. cum haec autem c e, dicente autem a d δ. hec W. illos: eos F; + coram omni plebe b i l q, c. o. populo a f r, in conspectu totius (omnis d) populi c d e cum gr. DX min. caeperunt D, cep. W. pharisaei (phares. G, pharisei P^W, pharissei R, farissei D) et legis periti (l. doctores

c d e) = οι φαρισαιοι και οι νομικοι D: tam scribae quam et legis doctores a; scribae et pharisaei δ cum gr. paene om. grauitur insistere (δενῶς ἐνέχειν gr. plur.) codd. et vg. et δ aur. quod correctio Hieronymiana est, cf. nostrum to urge him vehemently A.V., to press upon him vehemently R.V., cf. Field 'Ot. Noru.' iii. p. 45: ueteres δενῶς ἔχειν (DS al. 6) reddunt male (+ se a) habere a b d q, grauitur habere c e i, contristari f (cf. Mc. vi. 26), grauitur ferre l, moleste ferre r. os (hos C) eius opprimere (obpr. F^{GR} TW, hobpr. C) codd. vg. aur. et os oprimere eius δ = ἐπιστομίζειν (cf. Tit. i. 11) quod codicibus 3 tribuit Tisch. inter quos citatur 67 = Bodl. misc. 76 saec. xi.: ἀποστοματίζειν uel ἀποστομίζειν quod in graecis fere omnibus habetur et a criticis redditur captiose interrogare eum Erasmi. uers. Turic., eum allicere ad loquendum Beza, 'to provoke him to speak of many things' A.V. et R.V., 'to put questions to him as if they were questioning a pupil on points of theology' Hatch 'Essays in Bib. Greek' p. 40, a nullo quod scimus ueterum agnoscitur; omnes graecos D (συνβ.) 69 συμβάλλειν αὐτῷ sequuntur sc. comminare illi a, committere cum illo b i l q r, committere illi d, conferre cum eo c, conferre illi e, altercari cum illo f. de multis (περὶ πλείονων): de pluribus a c e, de plurimis d; om. hoc loco b.

54. insidiantes sine addit. (ἐνεδρεύοντες NX 130^{or}) cum A⁵ F⁵ D⁵ E⁵ G⁵ (-ientes) H⁵ Θ⁵ M⁵ V⁵ X⁵ Y⁵ aur.: + ei BC⁵ P⁵ J⁵ K⁵ M⁵ O⁵ Q⁵ R⁵ (-ientes) T⁵ W⁵ Z⁵ vg. Tisch. δ, cum gr. ABCLΔ etc. ἐνεδρ. αὐτὸν; interrogantes eum f quod pro duplici uersione uocis ζητούντες habemus; om. ins. et a b c d e (f) i l q r cum D^{or}. om. et BR δ Bentl. gr. ACDXΓΔ etc. querentes HR; + de multis b. > aliquid capere DEM⁵ vg. ex hore C; de ore vg. capere . . . eius (θηρεύσαι τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ): occasionem aliquam inuenire ab illo etc. (de il. b q, in il. i, om. c e l) a b

quem timeatis
 timete eum qui postquam occiderit
 habet potestatem mittere in gehennam
 ita dico uobis hunc timeate
 6 nonne quinque passeret
 ueneunt dipondio?
 et unus ex illis non est in
 obliuione coram deo
 7 sed et capilli capitis uestri
 omnes numerati sunt
 nolite ergo timere
 multis passeribus pluris estis

8 dico autem uobis
 omnis quicumque confessus fuerit in
 me coram hominibus
 et filius hominis confitebitur in illo
 coram angelis dei.
 9 (146. 2) Qui autem negauerit me
 coram hominibus
 denegabitur coram angelis dei.
 10 (147. 2) Et omnis qui dicit uerbum
 in filium hominis
 remittetur illi
 ei autem qui in spiritum sanctum
 blasphemauerit

6 nonne quinque passeret ueneunt dipondio. et unus ex illis non est in obliuione coram deo. 7 sed et capilli capitis uestri omnes numerati sunt. nolite ergo timere multis passeribus excellentiores estis. 8 dico autem uobis. omnis qui me confessus fuerit coram hominibus. et filius hominis confitebitur illum coram angelis dei. 9 qui autem negauerit me coram hominibus. denegabitur coram angelis dei. 10 et omnis qui dicit uerbum in filium hominis

timete E *bis*, R *pr.*; metuite *e*; + magis *L.* eam R. *om.* timete eum *d.* qui: *om.* H*; + *q*i *sup.* *lin.* H¹. hocciderit C; occidit E *b c e i l q.* *om.* qui *p.* *occ.* *δ.* abet C. mittendi *a.* ad gegenam R. ita (*παί*): aetiam E *b d g.* utique *δ*; *om.* *a c l r.*

6. + non *ad init.* D* (*sed exp.*); deficit Q *ad u.* 18. quinque: .U. ERW; .II. D. passeris G* (*paseris cor.*) O; passeribus R, et > pass. .U. R; + asse E *cf. infra b l.* ueneunt (*πωλούνται uel πωλείται*) cum BFCG^cJKMO^cPVWX*Z^h *c f q δ*, ueneunt *ΣΣΕ*: uenerunt R (*comun gl. sax.*) *r*; ueniunt ACDEFG*HM^oO*TX^cY (*cyme δ gl. sax.*) *a b d e i l aur.* dipondio (*ἀσπαριών δύο*) FCF^oPKMOPVW *vg.*, disp. D, depundio *gat.*: dipundio GTXZ, depundio ABEHMY*; duo pondio R; duo minuta Y^{mo}; asse *b*, duobus assibus *L.* illis: eis R. non est *etc.*: non cadit (+ in terra *L.*) sine uoluntate dei (patris uestri *L.*) *b l, ex Mt. x. 29.* *om.* in E *d.* hobliu. C, obliu. OT; obliuionem F^o P*; oblitum *d.* coram deo: *c.* domino P^{mo} *c ff₂ i aur.*; in conspectu dei *a d e* (domini); + nihil est celatum in conspectu dei G.

7. capilla D. > numerati sunt omnes T. ergo (*itaque c e*): *om.* *a b ff₂ i l cum gr.* BLR 152. nol. e. tim.: ne ergo timeate *δ*, ne ergo timueritis *d.* multi R; multo *a.* pluris estis (*διαφέρετε*) cum C (hestis) G^oJKM^cPVWZ *vg. ff₂ i q cor. uat. cf. u. 24*: plures estis AB^oDEPHM*^oMORTXY *b c e l r aur.*; uariant *uett. vell.* differtis *a.* differitis *d.* praefertis uel praecellitis *δ*, *f uide supra*; deinde + uos ES^oSC *gat. cod. (. .) ap. cor. uat. d e e, cum gr. DFGKMII etc.* Hic explicit Cod. Perusinus (P).

8. *om.* autem *a b ff₂ i l.* omnes O. quicumque H, quicumque *Σ*. confessus fuerit in me

(*ὁμολογήσῃ uel -σει ἐν ἐμοί*) cum ABD^oFGHMR X^oY M.B. Reg. I. B. vii, I. A. xviii. *Uniu. Cant.* Kk. I. 24 *gat. Bentl. et d i q δ*: *om.* in FFC^oJKM OTVWX*Z *vg. cor. uat. a c ff₂ l aur. et > me conf. fu. b e f*; *om.* *ir me E.* cor m: in conspectu cum genitio fere semper *d.* et fil. hom. confitebitur (-uitur C): confitebor T *ex Mt. x. 32.* in illo (*ἐν αὐτῷ*) cum AB^oDEFGMORX^oY *Bentl. ff₂ i q aur.*, in eo *d*: illo H; illum C^oJK M^oTVWX*Z *vg. b e f l r δ*, eum *a e.* angelis^o O; hang. *bis C*, angu. *bis D*, agg. *bis M hic et u. 9.*

9. negau. me (*ἀρνησάμενός με*) *codd. et vg. et uett.*: > me negau. D *e*, me abnegau. *r.* hominibus R. denegabitur (*ἀπαρνηθήσεται*) *codd. plur.*, denegau. OT, abnegab. *a c d r*: negabitur *vg. i q Ambr. luc. et ἀρνηθήσεται* D *h^{er}*; + et ipse *ff₂ l q r* (*om. et*). *om.* dei R* (+ *sax.*). deneg. *etc.*: negabo et ego eum coram patre meo qui est in caelis *b et gr. X ex Mt. x. 33*; *om. uers. e Med. Ambr. I. 61 sup.**

10. *om.* et OX^o *aur.* omnes Y; + enim O *aur.* quicumque *c.* dixerit *a c e d r Bentl.* uerbum: sermonem *e.* illi: ei DM^o *b q.* ei (illi D) autem qui in (in O) spiritum sanctum (-tu -to GK, *sed* sanctum G*) blasphemauerit (*blasphem. D^oPT, blasphem. E, blasphem. H, blasphemauerit O, blasphem||auerit G*) *codd. et vg. et f aur.* = τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγ. πνεῦμα βλασφημῆσαι: qui autem blas. (dixerit *e r*) in (*om. a*) spiritum sanctum (-tu -to *e l*) *a e l r*; qui au. in spiritu sancto . . . *b*, in spiritum autem sanctum *d et D^o*, si quis autem in spiritu sancto dixerit *c*, in spiritu autem sancto qui dixerit *ff₂ i q*, ei autem in spiritum sanctum blasphemanti *δ.* remitteitur MT; + illi T *a c d e r*; + ei DM^oZ* *b ff₂ i l q cum. gr. GA al. pauc.*; + et

- non remittetur.
 11 (148. 2) Cum autem inducent uos
 in synagogas
 et ad magistratus et potestates
 nolite solliciti esse qualiter
 aut quid respondeatis
 aut quid dicatis
 12 spiritus enim sanctus docebit uos
 in ipsa hora quae oporteat dicere.
 13 (149. 10) Ait autem quidam ei de turba
 magister dic fratri meo
 ut diuidat mecum hereditatem

- 14 at ille dixit ei
 homo quis me constituit
 iudicem aut diuisorem super uos?
 15 dixitque ad illos
 uidete et cauete ab omni auaritia
 quia non in abundantia cuiusquam
 uita eius est
 ex his quae possidet.
 16 Dixit autem similitudinem
 ad illos dicens
 hominis cuiusdam diuitis
 uberes fructus ager attulit

remittetur illi ei autem qui in spiritum sanctum blasphemauerit non remittetur. ¹¹ cum autem inducent uos in synagogis et ad magistratus. et ad potestates. nolite solliciti esse. qualiter aut quid respondeatis. aut quid dicatis. ¹² spiritus enim sanctus docebit uos in ipsa hora quae oporteat dicere. ¹³ dicit ei quidam de turba. magister dic fratri meo ut diuidat mecum hereditatem ¹⁴ ad ille dixit ei. homo quis me constituit iudicem aut diuisorem supra uos. ¹⁵ dixit autem ad illos. uidete et cauete uos ab omni auaritia. quia non ex abundantia cuiusquam uita eius est ex his quae possidet. ¹⁶ dixit autem similitudinem

omnis qui dixerit uerbum in filium hominis remittetur ei R; + neque in hoc saeculo (isto s. e., > saec. hoc d) neque in futuro c d e, ex Mt. xii. 32.

11. quum CHΘ. inducent (ἐισφέρουσιν NBLX min.) codd. (inducant P* R r, inducerint T) et vg.: adducunt a d δ, perducunt c (προσφέρουσιν AQRΓΔ etc.); ducunt b q (φέρουσιν D). in synagogas (sin. ΕΡΡ) codd. plur. et vg. d e ff₂ r δ aur. (eis τὰς συν. NDR min.): in synagogis DZ* (corr. Z²) b f l q; ad synagogas a c (ἐν τὰς συν. ABLQXΓΔ etc.); om. i. et ad magistratus (-tos M) codd. et vg. et b e f ff₂ i q δ aur., et ad principes c: et magistratibus R; magistratus l, principes a r, principatus d; gr. καὶ τὰς ἀρχάς non fluctuat. et potestates (καὶ τὰς ἐξουσίας) codd. plur. (-tatis O, -tates partim in ras. H) vg et uett. plur.: et ad potestates CT c e f, ad pot. d. nol. solliciti (soliciti D vg.) esse: ne soll. esse M, nol. solliciti estis R; ne cogitaueritis c; om. δ. qualiter aut quid (πῶς ἢ τί plur.) codd. et vg. et f δ aur.: qualiter b ff₂ i l q, quomodo a d e, quemadmodum c, cum gr. D 157 πῶς; quid r. respondetis R; excusetis e, uos exc. c, rationem reddatis a. om. aut quid respond. CMT cop². quid sec. om. b e ff₂ i. dicatis: loquamini c e l. om. aut quid dic. Y cop. petr. 4.

12. docuit O. uobis G. ipsa C; illa c ff₂. eadem a. ora T. quae (ἃ) codd. et que DR: quid vg. (non cod. caraf.) edd. ant. plur. gat. ff₂ obportat R, oporteat E; + uos cor. uat.* vg. (non cod. caraf.) edd. ant. plur. diceret O; dici c.

13. ait: it V*, dixit V^c a c e q. quidam ei (τὸς αὐτῷ ADRXΓΔ etc.) codd. plur. δ aur. et quidam ad illum d: > ei quidam BDGMTRW vg. f q, illi q. a c e; om. ei b ff₂ i l r; + uir R. de turba: om. M; de populo d. dico R. om. ut J d. diuidat: partiatur a, partiri d. haered. JW vg.; + meum l*.

14. at (ad O) ille: qui a; ipse uero c, ille autem e; ad iesus ff₂. ei: illi C; + o E b r δ. homo + quis es e. me: come R. constituit (-et W) iudicem: uit in in ras. G. au^c O. diuisorem D; dispensatorem b. om. aut diu. c d D^m. super uos (ἐφ' ὑμᾶς) cum BFCDEP*HΘJKOT VWXZ vg. uett. plur.: supra uos AF^mFGMM RY f i Tisch.; inter uos e gat.

15. dixitque ad illos: et d. ad il. G; om. c. cauete: + uos f; obseruate d. abaritia R; cupiditate c d e. in (om. RT) abundantia (hab. CD EPMRTV, abundancia W) cuiusquam (-dam M, quisquam R, cuiquam d, alicui e) = ἐν τῷ περισσεύειν τινί: in superando alicui a, in obaudientia substantiae alicui c. ex his (hiis E*PW, is G) quae (que DR) possidet (possedet DR, habet e) = ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ: de facultate sua a, de substantia eius d.

16. autem + et JX² non uett., sed εἰπεν δὲ καὶ 116. 157. 209 etc. simil.: parabolam a c d. illos: eos DR. dadicens R (da exp.). homines O*, hominos R; homo T. cuiusdam: cuidam T (sed exp.). huberes C5th, uberis R; om. δ. fructus: fruges T; om. δ. attulit BFCJ, attulit R,

¹⁷ et cogitabat intra se dicens
quid faciam quod non habeo
quo congregem fructus meos?

¹⁸ et dixit hoc faciam
destruam horrea mea
et maiora faciam
et illuc congregabo omnia
quae nata sunt mihi
et bona mea

¹⁹ et dicam animae meae
anima habes multa bona
posita in annos plurimos
requiesce comede bibe epulare

²⁰ dixit autem illi deus
stulte hac nocte animam
tuam repetunt a te
quae autem parasti
cuius erunt?

²¹ sic est qui sibi thesaurizat
et non est in deum diues.

²² (150. 5) Dixitque ad discipulos suos
ideo dico uobis
nolite solliciti esse animae
quid manducetis

neque corpori quid uestiamini

²³ anima plus est quam esca

ad illos dicens. hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager adtulit. ¹⁷ et cogitabat intra se dicens. quid faciam quia non habeo ubi congregem fructus meos. ¹⁸ et dixit. hoc faciam destruo horrea mea et maiora aedificabo. et ibi congregabo omnia quae nata sunt mihi et bona mea. ¹⁹ et dicam animae meae. anima habes multa bona posita in annos plurimos. requiesce comede. bibe et aepulare. ²⁰ dixit autem illi deus. stulte. hac nocte animam tuam repetunt a te. quae autem parasti cuius erunt. ²¹ sic est qui sibi thesaurizat. et non est in deo diues. ²² dixit autem ad discipulos suos. ideo dico uobis. nolite solliciti esse animae quid manducetis. neque corpori quid induamini. ²³ anima plus est quam esca

attulit G. > attulit ager B(adt.) E a r Bentl., att. possessio b e q (sed poss. att. i l), att. regio d; cf. gr. εὐφόρησεν ἡ χώρα, bene attulit ager d.

17. fatiam G; ciam in ras. O. quod codd. et uelt. plur.: quia vg. (qui H) cf m; quoniam d e. habeam D* (sed corr.). quo: sequitur ras. in T. congregem: eg in ras. P; congregam R; recondam c, colligam e; gr. συνάγω.

18. et ad init. + cogitans a. faciam: a sec. in ras. O; fatiam bis G. om. hoc faciam b. destruam DEPRZ, dextr. CT; deponam a d. horrea: apothecas d e. maiora faciam codd. et vg. et uelt. cf. faciam eas (illas e) maiores d e, maiora faciam ea q, cum graeco D ποιῶσιν αὐτὰς μείζονας: maiora aedificabo a f d cum gr. plur. μείζονας οἰκοδομήσω. congregabo: congeram a, colligam e. omnia quae (que DR) nata (om. D) sunt mihi (michi W) = πάντα τὰ γεννημένα μου: omnes fructus meos a c d e. et bona mea (καὶ τὰ ἀγαθὰ μου) om. b c e ff₂ i l q r Ambr. cum N* D min.

19. anime EW. mee W; om. R. om. anima a b c e i l r. abes C. posita DEPR; om. X^c i l r. in annos multos i l r, in annis multis q. comide O* (sed corr.), commede EG, come R; manduca q; + et D. bibe + et EG. posita... bibe om. a b c d e ff₂ cum D^{gr}; om. req. eom. bibe i l r. aepulare BFDFO; iocundare c e Aug.; gr. εὐφραίνου; + in annos multos ff₂.

20. illi: ei R. stultae C. nocte: seg. ras. unius lit. O. animam tuam repetunt (repp. D

et + angueli D) = τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν: animam repetunt JX* (ut uidetur); an. tuam repetent EP¹WX¹ (om. an. tuam); an. tu. reposcunt a; anima tua auferetur e; > petunt animam tuam d (αἰτοῦσιν BL etc.), repetunt a te an. tuam i, exposculatur anima tua (om. a te) c, cf. απαιτοῦσιν τὴν ψ. σου ἀπὸ σου D^{gr}. que DR. autem (δέ): ergo a c d e i l, et ouu D^{gr}. praeparasti P, prep. D; herunt C, erant G.

21. sic + omnis X^e. quis ibi inepte R. theus. GO, tes. T, tess. DR, thesaurizat E; thesau//rizat Y. om. est Y. deo BH f ff₂ q. est... diues: ditatur q. om. uers. a b d et D^{gr}.

22. diditque Z* (corr. Z¹); dixit P* (+ que mg.); et dixit G; dixit autem a b c d e d et gr. εἶπεν δέ. discentes e. ideo: propter hoc c d e, propterea a b q. > uobis dico a b c e d et gr. AQ etc. nol. solliciti (solic. D vg., solliciti C) esse (aesce C): ne sollicitate d, ne cogitaueritis e; gr. μὴ μεριμνᾶτε. animae: + uestrae QW vg. cor. uat.* e ff₂ d, cf. de anima uestra a, cum gr. ΧΤΔΔ etc. manducetis: edatis a c d. corpori: + uestro DM cor. uat.*; cf. de corpore uestro a, cum gr. BT^{woi} etc. uestiamini (ἐνδύσθητε): induamini M vg. a b d f, induatis i, cf. Mt. vi. 25.

23. anima: + enim E b c d e, et gr. ἡ γὰρ ψυχὴ NBDLMSX etc.; nonne anima Q l gr. min. ex Mt. pluris a r. quam hesca C, q. aesca DE, q. escam H, q. escum T; cibo c e. corpus: + plus ER vg. cor. uat. mg. a b ff₂ r Ambr.; + plus est

- et corpus quam uestimentum
²⁴ considerate coruos quia non
 seminant neque metunt
 quibus non est cellarium
 neque horreum
 et deus pascit illos
 quanto magis uos pluris estis illis
²⁵ quis autem uestrum cogitando potest
 adicere ad staturam suam
 cubitum unum?
²⁶ si ergo neque quod minimum
 est potestis
 quid de ceteris solliciti estis?

- ²⁷ considerate lilia
 quomodo crescunt
 non laborant non nent
 dico autem uobis
 nec salomon in omni gloria sua uestie-
 tiebatur sicut unum ex istis
²⁸ si autem faenum quod
 hodie in agro est
 et cras in clibanum mittitur
 deus sic uestit
 quanto magis uos pusillae fidei
²⁹ et uos nolite quaerere
 quid manducetis

et corpus quam uestimentum. ²⁴ considerate uolatilia. quia non seminant neque metunt. quibus non est cellarium. neque horreum. et deus pascit illa quanto magis uos meliores estis auibibus.

²⁵ quis autem uestrum cogitando potest adicere ad staturam suam cubitum unum. ²⁶ si ergo neque quod minimum est potestis quid de ceteris solliciti estis. ²⁷ considerate lilia quomodo crescunt. non laborant. neque neunt. dico autem uobis. quia nec salomon in omni gloria sua uestiebatur sicut unum ex istis. ²⁸ si autem faenum quod hodie in agro est. et cras in clibanum mittitur. deus sic uestit. quanto magis uos modicae fidei. ²⁹ et uos

KM(sed exp.)VZ cor. uat.*; cf. ad Mt. vi 25. quam uest. : quam indumentum G(et g₁. ad Mt. vi. 25); quam uestitus a; uestimento d δ, uestitu c.

24. consyderate 5; intuemini d, aspiciate e. coruos (τοὺς κόρακας) ƆDEP*(u in ras.)GHΘK MO²QVWXZ vg., corbos ABCO*TY, curuos Ɔ¹R: uolatilia caeli M d e f(om. caeli)l r cum D^{or} ra πετεινα του ουρανου; uolucres J; ex Mt. vi. 26. quia: quoniam CT, que D. saeminant C, semin- nat R; serent d. metuunt M; neunt Z*(corr. Z). cellarium (ταμειον): caelarium G; promptuarium d. om. cell. neque e. orreum T; apotheca d e. pascet Y. illa M f i* l r, ea d. quanto magis: nonne M c d e ff₂ i l r cum gr. D ex Mt. om. uos E. pluris estis (διαφέρετε) cum C(hestis et u. 26) ƆPGHΘJKMO²QR(pluri)VWZ vg. c ff₂ δ: plures estis ABƆDEMOTO*TXV b e i l q r; differitis d, meliores estis f. illis codd. paene omn. et vg. sine auct. graeca, eis ER: auibibus (τῶν πετεινῶν) b f ff₂ i l q δ, uolucibus c, uolatilibus d e, passeribus r.

25. autem: enim DR. cogitando (μερμυών): sollicitudinem agens e; om. d cum D^{or} min. potest O. > potest cog. c. adicere R, adicere vg. Tisch. staturam (τὴν ἡλικίαν): statum b q; aetatem d, statum aetatis e. om. unum d ff₂ i l cum gr. ƆBD sah. cop.

26. si: sic D. neque om. J. est + non J. potestis + et M. caeteris DPM⁵⁷h, ceteris E*. > de cet. quid M. solliciti D vg., sollici M. uersum sic habent uett. plur. et de ceteris (+ ut b)

quid soll. estis a b c d ff₂ i l r, et de ceteris cogi- tatis e, cum D^{or}.

27. consyd. etc. ut u. 24. lilea Q; + agri DK QW cor. uat.* a b c e i r et gr. X al. plus 10. quomodo crescunt (crescant W) non (neque Z*) laborant non (neque vg. Tisch. a b e f i q δ) nent (neent CGT, ne|nt E, metent O; neunt A*DFM¹ QRX^eY) codd. plur. et vg. = πῶς αὐξάνει οὐ κοίτι οὐδὲ ῥήθει NABL al. plur.: quomodo (non i) cr. non lab. neque (non ff₂) neunt neque textunt b ff₂ i l r; quomodo cr. non nent neque textunt c, quomodo cr. et florescunt neque laborant neque neunt e; quo- modo non textunt neque neunt a, quomodo neque neunt neque textunt d, cum D^{or} πῶς οὐτε ῥήθει οὐτε ὑφαίνει. om. autem a i l cum gr. min. 18. uobis: + quia BEHΘKMOVWZ cor. uat. Bentl. c e faur., + quoniam b d i l q r, cum gr. NADLMX al. 30 + Ɔri. nec: neque Ɔ. sol. MV¹Z*(corr. Z¹), sala- mon DRX. omni: tota c. sua: om. Ɔ^e q; + sic M c ff₂ i l, + ita e. uestiaba R* (+ tur cor.); amictus est c e, am. erat ut uidetur a, indutus est d. sicuti C; ut E; quomodo c e. hunum C.

28. si enim E e, si ergo ff₂, quod si a; aut uidete b q (ide pro eide T^{wo}l 440), ecce uidete aeth. foen. ƆPJM¹ vg., fen. DGRW; + agri D*(sed exp.)K VZ d e cum gr. DG^eHX. hodiae CG, odei T. in agros R; om. d e (uide supr.). > est in agro D vg. clibanum M. mittetur R. puss. DƆPY, pusille EW, pussilli R; modicae M, -ce G, cum b c e f i l, paruae a, minimae ff₂ Ambr. luc. fidaei O.

29. om. uos B. nolite (nonl. H) quaerere

aut quid bibatis
 et nolite in sublime tolli
³⁰ haec enim omnia gentes
 mundi quaerunt
 pater autem uester scit
 quoniam his indigetis
 uerum tamen quaerite
 regnum dei
 et haec omnia adicientur uobis.
³² (151. 10) Nolite timere pusillus grex
 quia complacuit patri uestro

dare uobis regnum.
³³ (152. 2) Uendite quae possidetis
 et date elemosynam.
 (153. 5) Facite uobis sacculos
 qui non ueterescunt
 thesaurum non deficientem in caelis
 quo fur non adpropiat
 neque tinea corrumpit
³⁴ ubi enim thesaurus uester est ibi et
 cor uestrum erit.
³⁵ (154. 10) Sint lumbi uestri praecincti

nolite quaerere quid manducetis. aut quid bibatis neque solliciti esse. ³⁰ haec enim omnia gentes huius mundi requirunt scit autem pater uester quoniam omnibus his indigetis. ³¹ uerumtamen. quaerite regnum dei. et haec omnia adicientur uobis. ³² noli timere pusillus grex. quia conplacuit patri uestro dare uobis regnum. ³³ uendite quae possidetis. et date elemosynam. facite uobis sacculos qui non ueterescunt. thesaurum non deficientem in caelis. quo fur non adpropiat. neque tinea corrumpit. ³⁴ ubi enim est thesaurus uester. ibi erit et cor uestrum. ³⁵ sint autem lumbi uestri praecincti et lucernae ardentes.

(quer. R): ne quaesieritis *c.* manducetis: edatis *a c.* bibetis MR. et nolite in sublime (-mae C) tolli (extolli DEMQ, extolle R) = καὶ μὴ μετεωρίζεσθε: diuerse reddunt uett. plur. et (*om.* a i l q r) nol. solliciti esse a b ff₂ i l q r, nec solliciti sitis *c.* et soll. estis *e*; non abalienetis uos *d*; neque soll. esse *f* et D^{or} καὶ μὴ μετεωρίζεσθαι; cf. Camera-rium ad loc.

30. enim: *om.* ET; autem 5 Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Maresch. 1531, Uiuian et Iunta 1534. *om.* omnia b i l q r. gentes + huius DM b e f ff₂ i q r aur. mundi: saeculi *a*; *om.* l. quaerunt (quer. R) = ζητεῖ D: inquirunt M ff₂ l r, req. *f.* et *gr.* vell. ἐπιζητεῖ uel -τοῦσιν; faciunt *e.* pater autem uester scit (sit W) codd. plur. et *vg.* cf. *gr.* plur. ὑμῶν δὲ ὁ πατήρ αἰδεν: > scit autem pater uester M f i q r, et *sc.* enim p. u. a (b) c d e l cum *gr.* D αἰδεν γὰρ ὁ πατήρ υμῶν. quoniam: quis R. his (hiis W) indigetis (-itis O*) codd. plur. et *vg.* et opus habetis horum *d*, necessaria sunt uobis ista *e*: hiis omnibus ind. E (f), horum omnium ind. b, haec omnia opus uobis sunt *a*; cum *gr.* χρηστε τοῦτων + ἀπάντων X al. plus 10. Ras. ad fin. uers. c. 8 litt. K.

31. uerum tamen (uerunt. 5H, uerumpt. W) quaerite (quer. DRW) = πλὴν ζητεῖτε: quaerite autem a d et *gr.* min. pauc.; + ergo primum W *vg.* (non autem cod. caraf.) cor. uat.* (> pr. qu.) cum *i* et *gr.* min. pauc.; + ergo primum R; ex Mt. vi. 33. dei (τοῦ θεοῦ *gr.* plur.); eius a c et *gr.* NBD^{or}* L Tisch. T. G. 8, W. H.; + et iustitiam eius 5SC Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon

1515 et 1519, Maresch. 1531, Uiuian 1534, ex Mt. hec W. *om.* omnia a e δ et *gr.* BEHL etc. adlie. *vg.* Tisch., adiec. D, addic. E; adpo- nentur *r.*

32. timere: metuere *c e.* pusillus (puss. 3PR, minima *a*, modice *c*) grex: pusillum gregem *d e i.* quia: cui E, in quo *e*, in eo *d.* complacuit cum ABDMO(m sup. lin.) QRVWXYZ *vg.*, et compl. CE 3PFGH@JKMT: placuit *a*, bene placitum est *d*, bene sensit (et pater uester) *e.*

33. quae possidetis (possed. P) codd. et *vg.* (τὰ ὑπάρχοντα cf. xi. 21, xii. 15): quae (que R) habetis DR; res uestras *e*, possessiones u. δ, bona uestra *a*, substantiam uestram *d*; + facultates uestras *c.* elemosynam cum ABFF@JMMQVXYZ: aelem. CO, eleem. *vg.*; elemosinam H(-ina)TW, elym. K, aelym. E, aelim. G, elimoysinam R, elimois. 3, aelimois. D. facite 3*. saculos R. qui (quae E) non ueterescunt (ueterise. G, ueterasc. W *vg.*, ueterescent E): non ueterescentes *c d e.* thens. CGJ, tens. R, tes. T, tess. D. non deficientem R, non diff. DP, non deff. E; non deficientum G; indeficientem b r. celis W. adpropiat B (-priat*) FCDEFG@JMMORT(-piet)XZ: appr. AHKQVWY *vg.*; accedit a c d e, furatur *r.* tenea R. conrumpit Y, corruptat G; consumit a (r).

34. ubi (hubi C) enim: nam ubi R b l q r. thens. CJR, thess. D. > est enim th. uester E, et enim est th. u. c d f δ, enim fuerit th. u. a e (tuus) cum *gr.* ibi: ubi R. uestrum *om.* R. erit: est M cf. cor. uat. > erit et cor uestrum a b d f r, erit et c. tuum e l cum D^{or}.

35. sint autem DM'R (sunt) b f i l q r; et sint a. precincti D, succ. *a*, acc. *c.* sit lumbus uester

et lucernae ardentes
 36 et uos similes hominibus
 expectantibus dominum
 suum quando reuertatur a nuptiis
 ut cum uenerit et pulsauerit confestim
 aperiant ei.
 37 (156. 5) Beati serui illi quos cum uenerit
 dominus inuenerit
 uigilantes
 amen dico uobis
 quod praecinget se et faciet
 illos discumbere

et transiens ministrabit illis
 38 et si uenerit in secunda uigilia
 et si in tertia uigilia uenerit
 et ita inuenerit
 beati sunt serui illi.
 39 (156. 2) Hoc autem scitote
 quia si sciret pater
 familias qua hora fur ueniret
 uigilaret utique et non sineret perfo-
 diri domum suam
 40 et uos estote parati
 quia qua hora non putatis

36 et uos similes hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur a nuptiis. ut cum uenerit. et pulsauerit confestim aperiant ei. 37 beati serui illi quos cum uenerit dominus inuenerit uigilantes. amen dico uobis quod praecinget se. et iubet eos discumbere. et transiens ministrabit eis. 38 et si uenerit in secunda uigilia. et si in tertia uigilia uenerit et ita inuenerit beati sunt serui illi. 39 hoc autem scitote. quia si sciret paterfamilias qua hora fur uenit. uigilaret utique et non sineret perfodiri domum suam. 40 et uos estote parati.

cinctus etc. *d* et *D^{or}*. lucerne W, -na R; + uestrae QR. ardentes + in manibus uestris EW *vg. cor. uat.** (non autem cod. . .), *c* Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Maresch. 1531, Uinian 1534, *Cypr. semel, cum gr. 130: cod. caraf. in graeco uat. et omnibus latinis m. s. desunt uerba uirgula signata exponuntur autem ab Hieronymo et Gregorio.*

36. similis GY* (*sed corr.*). hominibus R. exspec. EPKM'Z, spectantibus O. reuertatur (ἀναλύση uel -σει): redeat *r*, ueniet *d*, uenit *e*. a: ad EG. nuptiis FTX, nuptis PRY. ut: et FGX'Z* (*corr. Z'*) a *c* *e*. quum HΘ et u. 37. uenerint R. pulsaberit T, pulsauerit R; + ostium E. conues R* (+ *tim corr.*); statim D; continuo *c*; om. *e*. haperiant C, aperient G.

37. cum uenerit: ueniens *c* *d* *e* (adu.) *δ* et u. 43. inuenerit (εὑρη D): inueniet DMQ'(-iat) *d* *q* et *gr. rell. εὐρήσει*. inuelantes (pro inuenerit uigilantes) R. uigelantes D. praecinget se (περιζώσεται) *codd. paene omnes* (precinguet D, succinget *d* *e*) et *vg.*: praecingit se AFOY. faciet (facit M) illos (eos GR) discumbere (ἀνακλιεῖ αὐτοὺς): < disc. eos faciet *c* *e* (rec.), iubet (iubebit *l* *q* *r*) illos (eos *f*) disc. *b* *f* *i* *l* *q* *r*, reclinauit illos *d*. transiet et *b* *e* *i* *l* *q*; *def. a* ad *fin. cap.* ministravit GO, -bat HR. illos G*; eis R *f*; *deinde* + et si uenerit uespertina (+ hora *i*) uigilia et ita inuenerit beati sunt (+ serui illi E) quia (qui E, quoniam *b*) iubebit illos discumbere et transiens (transiet et *ff₂* *i* *l*; om. *b*) ministrabit illis E *b* (*sed om. u. 38*) *ff₂* *i* *l* cum *gr. min. 1.118. 209; cf.* et si uen. uesp. uig. b. sunt quoniam re-

cumbere faciet eos et min. eis *r*, et si uen. uesp. uig. et inuen. sic faciet quia recumbere eos faciet et ministrabit *e*.

38. secunda: .II. D. uigilia *pr. R.* tertia G; .III. D. uigilia *sec. om. ER. uenerit sec. om. E. om. et ita inuen. aur. beati sunt* (μακάριοι εἰσω) *codd. plur. (et P^{mo}) vg. f* *q* *δ* *aur.*: om. sunt AP*FGHΘMY contra graecum. illi: + quoniam iubebit illos discumbere et transiet et ministrabit illis *q* *uide u. 37; et totum uersum sic habent uett. plur.* et si uenerit uespertina uigilia (custodia *d*) et inuenerit (-iet *d*) sic facientes (faciet *d*) et si in (om. *d*) secunda uel (et si in *c*) tertia beati sunt serui illi *c* *d* cum graeco D, et (om. *ff₂*) si (+ in *e*) secunda uel (et si *ff₂* *i* *l*) tertia beati sunt (erunt serui illi *e*) *e* *ff₂* *i* *l*.

39. haec R; illud *c* *i* *l* *q*. om. autem R* (+ *sax.*). quia cum BCDEFGJKMORTVZ *cor. uat.* uett. paene omnes*: quoniam AEFHΘMQWXY *vg. Tisch. cor. uat. mg. ex Mt. xxiv. 44. ueneret R; ueniet Y; uenit X* b* *c* *d* *e* *f* *i* *l* *q* *r* Benth. cum *gr. ἐπεραι. uigilaret* (uigel. D) utique (utique C) et: om. *e* *i* cum *gr. N**; post uenit pergit utique non *d* et *ouk* *av* *D^{or}*, reliquis per lapsum omissis; om. utique *b* *c* *r*. sineret O; siniret CTX*; sinet E; pateretur *c*. perfodiri (*cf. Mt. xxiv. 44*) A*B²FE²PHΘJKMMOQVZ¹ *gat. uett. plur.*, -deri DR, perfudire G, fodiri *c*: perfodi A²CTWXYZ* *vg. q* *δ*. domum: parietem *e*.

40. uos: + ergo *d* *δ* (Benth.) cum *gr. APXTA* etc. *oñv*. hestote C, stote GH. om. quia *b* *q*. qua: om. R; quacumque *c*. potatis R; + et die qua non speratis *c*. hominis R. uenit (ἐπεραι)

filii hominis uenit.

- 41 (157. 5) Ait autem ei petrus
domine ad nos dicis hanc parabolam
an et ad omnes?
42 dixit autem dominus
quis putas est fidelis dispensator et
prudens
quem constituet dominus
super familiam suam
ut det illis in tempore
tritici mensuram?
43 beatus ille seruus
quem cum uenerit dominus

inuenerit ita facientem.

- 44 Uere dico uobis
quia supra omnia quae possidet con-
stituet illum.
45 (158. 5) Quod si dixerit seruus ille
in corde suo
moram facit dominus meus uenire
et coeperit percutere
pueros et ancillas
et edere et bibere et inebriari
46 ueniet dominus serui illius
in die qua non sperat
et hora qua nescit

quia qua hora non putatis filius hominis uenturus est. 41 ait autem ei petrus. domine ad nos dicis hanc parabolam. an ad omnes. 42 dixit autem dominus quis enim est fidelis dispensator et prudens. quem constituet dominus super familiam suam. ut det illis in tempore tritici mensuram. 43 beatus ille seruus. quem cum uenerit dominus inueniet ita facientem 44 uere dico uobis quia super omnia quae possidet constituet illum. 45 quod si dixerit seruus ille in corde suo moram facit dominus meus uenire. et incipiat percutere seruos et ancillas. et comedere et bibere et inebriari. 46 ueniet dominus serui illius in die

C^{PH}*M^{TOX}2Z c d e aur. Bentl.: ueniet AB^F GH^IΘJKQT (in mg.) VWX*Y vg. Tisch. δ: uenturus est DEK b f i l q r, ex Mt.

41. it V*; dixit M^Ve b c d e q. om. autem D. ei codd. plur. et vg. et gr. NAPQ etc.; et FM; om. F^CPGHRTVX* b c d e ff₂ i l r cum gr. BD^{LXX} min. domines H* sed s eras. hac R. parabolam D^{Pe}GR; similitudinem EM^I gat.* b e ff₂ i l q. han C; om. R. et (καί gr. plur.) B^FC FGJKMMTOQTVWX*Z vg. b e l r δ aur., etiam c: om. ADE^FH^ΘRX*Y f i q cum gr. X al. 10. ad sec. + nos R. homines C.

42. dominus: iesus J b; om. e i (tantum dicit illi). quis (quid V) putas (putans R) = τίς ἄρα: quisnam c (d), cf. f, quis . . ergo e; om. putas b ff₂ i l q r. fid. disp. et prudens (ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος NAL al. plur.) codd. et vg.: fidelis disp. (uilicus d) sapiens (prudens et e) bonus d e, fid. actor bonus et sapiens Iren. iv. 26. 5 (= Mast. 263) cf. D^{or} ο πιστος οικονόμος ο φρονιμος ο αγαθος; seruus fidelis disp. sapiens et bonus c, item δουλος προ οἰκονομου N*; ex Mt. constituet (καταστήσει plur.) cum AB^FE^FPM^{TO}(s sup. lin.) RY cod. caraf. f i r, Erasmi. (Bentl.): constituit CDGH (s sup. lin.) ΘJKQTVWXZ vg. b c d e l q δ (non gr. ΔΔ), et κατέστησεν N* T^{wo} 124, praeposit Iren.; constituit ex Mt. fluxisse uidetur. super: supra BH*KTVWZ vg. c i l r. familiam (θαυανέλας): curam d. det: distribuat e (deinde pergit cibaria conseruis suis). illis: om. d (Bentl.) cum gr. plur.; + frumentum c. tem-

porae C. tritici (tritt. F^CJTXZ, trici E) mensuram: frumentationem d.

43. < seruus ille B b c d e q δ (Bentl.) et gr. ὁ δοῦλος ἐκεῖνος. cum (quum H^Θ) uenerit: conuenit R. dominus: in ras. E; + eius G b q r δ et gr. inuenerit (ευρησῇ G) codd. plur. et vg. cf. u. 37: inueniet BDE (in in ras.) F^mQR b d f i l q δ Bentl. et gr. vell. εὕρησει; + eum d i et D^{or}. fatientem G.

44. uerae C, uero R; amen c d cum D^{or} al. pauc. ex Mt. xxiv. 48. quia: quoniam vg. r Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Sacon 1519, Maresch. 1531, Uuian 1534; ex Mt.; om. b i. supra: super E^FPMR c d e f l q r Bentl. omnia + bona M. quae (que R) possidet (possedet D^{Pe}R) = τοῖς ὑπαρχούσιν αὐτοῦ: in ras. scr. E; substantiam d, bona sua q (cf. M) ex Mt.; quae sunt ei c e (illi) et τοῖς ὑπαρχ. αὐτῷ MPT^{wo}ΓΔ etc. constituit GH. illum: eum F^mQR d r δ.

45. quod si: si autem c d e δ. suo + dicens DR b l q r sine auct. graeca. moram faciet T et in Mt.; tardat c d e Iren. bis; moratur l (δ) Hieron. in Ezec: gr. χρονίσει. om. meus i. ueniet R. cepit JW; coepit M, caepit D; incipiet c, -piat e Iren. percuterit R. pueros (τοὺς παῖδας): puellas D; seruos M^I vg. f. Iren. hancillas C, ancillas D^{Pe}R; puellas c d e om. et tert. M. hedere C, aedere EGO, comedere f Hieron.; manducare c d Iren. inaebrari E, inebriare G. manducans et bibens et inebrietur e fere cum D^{or}.

46. serui illius: eius d e cum D^{or}. diac C.

et diuidet eum partemque eius
cum infidelibus ponet.
47 (159. 10) Ille autem seruus qui cognouit
uoluntatem domini sui
et non praeparauit
et non fecit secundum uoluntatem eius
uapulabit multis
48 qui autem non cognouit
et fecit digna plagis
uapulabit paucis
omni autem cui multum datum est
multum quaeretur ab eo
et cui commendauerunt

multum plus petent ab eo.
49 (160. 5) Ignem ueni mittere in terram
et quid uolo nisi accendatur
50 baptisma autem habeo
baptizari
et quomodo coartor
usque dum perficiatur
51 putatis quia pacem ueni
dare in terram?
non dico uobis sed separationem
52 erunt enim ex hoc quinque
in domo una diuisi
tres in duo et duo in tres

qua non sperat. et hora qua nescit. et diuidet eum. partemque eius cum infidelibus ponit.
47 ille autem seruus qui cognouit uoluntatem domini sui et non praeparauit nec fecit secundum uoluntatem eius. uapulauit multis. 48 qui autem non cognouit et fecit. digna plagis uapulauit paucis omni autem. cui multum datum est. multum inquiretur ab eo. et cui commendauerunt multum amplius petent ab eo.

49 ignem ueni mittere in terram. et quid uolo ut accendatur. 50 baptisma autem habeo baptizari. et quomodo coartor donec perficiatur. 51 putatis. quia pacem ueni in terram dare non dico uobis. sed separationem. 52 erunt enim ex hoc. quinque in domo una

sperat (προσδοκᾷ): putat *d* *δ*; cf. iii. 15. nescit: ignorat *E gat. d ex Mt. diu.* (diuidit *GZ l* r*) *eum* (*om. M*) = διχοτομήσει αὐτόν: bifariam illum diu. *c*; + et *R^{sax}*. ponit *M f i l q r aur.* > ponet cum hyppochritis (*sic*) *E gat., ex Mt.*

47. seruus *sup. lin. T*; lseruus *R*. cognouit: *ras. c. 5 litt. inter o et u E*; sciuit *d.* uoluntatem *bis C.* et non (+ se *5 cor. uat.**) praeparauit (*prep. D*, praeparabit *M*) et non fecit *codd. plur. et vg. et καὶ μὴ ἐτοιμάσας μηδὲ (ἡ) N B T^{woi} 33) ποιήσας *gr. plur.*: et non facit *E d* (fecit) *cum gr. καὶ μὴ ποιήσας D 69; uett. rell.* et non parauerit *b*, et non paruerit *e l q r*, et non paruit *c*, et non praeparauit *ff₂ i, et gr. καὶ μὴ ἐτοιμάσας L 13. 8^{po}*. secundum uol.: ad uol. *b d e q r*; uoluntati *c*. uapulauit *AFFGOR*; + plagis *cor. uat.** multis *cum ABFCHΘJKMOTVWXZ vg. c f aur. cf. paucis u.* 48: multas *DFFGMRY d i l δ Cypr. Bentl. cf. gr. δαρήσεται πολλὰς*; multa *Q*; multum *E gat. e q.**

48. non (*om. T*) cognouit et: nesciuit et *r*, non sciens *b*, nesciens *c*, ignorauit *d.* et fecit: *sup. lin. T^c*; et non fecit *Y*; + autem *E d*; + contra uoluntatem domini sui *Q*. uapulauit *AFFGOT*; + a *R*. paucas *M b d i Bentl.* omnia *HΘ** (*sed a erasa*) *r.* autem: enim *MT*. multum quaeretur (*quer. W*; quaeritur *FMX*, *quer. QR*) ab eo (*πολὸν ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ*): quacrent ab eo amplius *d*, multum plus petit ab

eo *e*, multum querent ab eo *ff₂ l* (quaerunt), *cf. D^{or} ζητήσουσιν ἀπ' αὐτοῦ περισσότερον.* cummenda- uerunt *E*, commendauerunt *R e*, commendauerit *H b*. petunt *FGY*; repetent *i*, -unt *r*, exposu- labunt *d.* cui comm. *etc.*: cui plus dignitatis adscribitur plus de illo exigetur seruitutis *l.*

49. + nescitis quia ad inil. *FG b* (quoniam) *e ff₂ l et gr. X.* igne *F.* uenio *G.* terra *F.* et quid ad fin. *u. om. e.* nisi (*sed gr. ei*) *codd. plur. et c l δ aur.*: si *P*JMOQYZ b ff₂ i q r*; sic *D^{Fma} R*; nisi ut *FΘTVW vg.*; ut *f Ambr. Hier.*; nisi iam *Ambr. luc.*, si iam *d.* accin. *Z*, acen. *R*, accensum est *d.*

50. baptisma *CD*; baptismum *F d e l*; bap- tismo *℣^{sc} cor. uat. mg. om.* autem *F c i q cum gr. L min.* abeo *C.* in baptiz. *E*, babbtiz. *D*; baptizare *G.* coartor (*συνέχομαι*) *codd., Bentl.*: coartor *J vg. Tisch.*, quortor *C*; artor *E^c*; turbor *F b e ff₂ i l q r*; urguor *d.* usque (*husque C*) dum: quoadusque *e*, donec *f*, ut *i**. ficiatur *E*; perficiantur *R*; consummetur *d r.*

51. putas ut uidetur *T**. > ueni pacem *D.* dare (*δοῦναι*): dari *Z** (*corr. Z²*); mittere *5 gat. b l q r Tert.*; facere *d e* (*om. in terram*) et ποιησαι *D.* terra *M Bentl.* separationem (*διαμερισμόν*): diuisionem *d*, -es *e*, dissensionem *r*, separationes fient *c* (*et om. erunt enim u. 52*).

52. herunt *C.* enim *sup. lin. X¹*. ex hoc: a modo *d e*, nunc *a m. c*; ex hoc nunc *δ* (*ἀπὸ τοῦ*

53 diuidentur
pater in filium
et filius in patrem suum
mater in filiam
et filia in matrem
socrus in nurum suam
et nurus in socrum suam.
54 (161. 5) Dicebat autem et ad turbas
cum uideritis nubem
orientem ab occasu
statim dicitis nimbus uenit

et ita fit
55 et cum austrum flantem
dicitis quia aestus erit et fit
56 hypocritae faciem terrae
et caeli nostis probare
hoc autem tempus
quomodo non probatis?
57 quid autem et a uobis ipsis
non iudicatis quod iustum est?
58 (162. 5) Cum autem uadis cum aduersario tuo ad principem in uia

diuisi tres. aduersum duos. et duo aduersum tres 53 diuidentur. pater aduersus filium. et filius aduersus patrem suum. mater aduersus filiam. et filia aduersus matrem suam. socrus aduersus nurum suam. et nurus aduersus socrum suam. 54 dicebat autem et ad turbas cum uideritis nubem orientem ab occasu. statim dicitis. pluuia uenit et ita fit. 56 et cum uideritis austrum flantem. dicitis quia aestus erit. et ita fit 56 hypocritae. faciem caeli et terrae nostis probare. hoc autem tempus quomodo non probatis. 57 quare autem et uobis ipsis non iudicatis. quod iustum est. 58 cum autem uadis cum aduersario tuo ad

vñ!); om. b. quinque: .v. DRW. domu DM RV. > una dom. M ff₂, et > u. d. quinque c, > in una in d. diuisi quinque e, cum gr. NBD^uL. diuissi D; om. c ff₂; > in d. un. quin. tres diuissi d. tris P^u bis; .III. D. in duos KQTVZ^u cor. uat.*; in .II. D; in duobus (c) d e. in tres: in erasum E; in tribus c d e.

53. Post diuidentur distinguunt A^uF^uE^uP^uF^uQ^uJ^uM MYZ^u b d e f ff₂ i l q d Ambr. et gr. DLUA; post tres, 54 Erasm. r (diuidetur). pater ex patre corr. H^u. in (eml): super semper c d (sed in filio)e; aduersus f (et in u. 52). in filio D d r. om. et pr. E. filius: filium E. suum codd. vg. et uett. et gr. D; om. d et gr. plur.; + diuidetur b c d e ff₂ i l q r et gr. D. mater: mulier e. filia: filiam EGQ. matrem + suam H^uT f. nurum ex nuram E; norum X; murum R; sponsam b i (et sponsa). Ordine inuerso scribit b mater in f. et f. in matrem ante pater in filium.

54. om. et pr. D^u i. quum H^uΘ. horientem CT; oriri c e; ab oriente D(-tes*)P^umo(in ras.)QR ff₂(-tem)i l(-tem*)q r et forsā b. ab: ad D ff₂ i l q r. hoccasu C, occassu PQR; occasum D (-ssum)GH* ff₂ i l q r. statim: continuo c e, confestum d. nymbus DEGM; imber c e, pluuia f. om. ita P d d. fit (yiverai) ABCDEFGH*Θ JO*(ut uultur)QRTWXY vg. cor. uat., uett. plur.: fiet FH'Θ*KMMTO^uVZ b d q aur.; + sic D d l.

55. quum H^uΘ; quando d; + uideritis M b e f ff₂ i l q contra graecum. quia: quod b ff₂ i l q; om. M d cum gr. N*DL. aestus (καύσων) codd. plur. (estus GW, estis O; calor E r) vg., et uett. omn., edd. ant. et Erasm., ut Mt. xx. 12, cf. Iac. i. 11 ubi ardor legitur: uentus ABCTY quod sensui

male congruit, auster flans enim uentus est, nec uentus austrum sequitur sed aestus uel calor; ex Hieronymi usu in Uet. Test. uentus hic deriuari uidetur, qui ad Ezech. xxvii. 26 scribit 'CADIM graece καύσων quem nos in uentum urentem transferre possumus; ubi vg. habet uentus auster. Redditur plerumque uentus urens Iob xxvii. 21, Ier. xviii. 17, Ezech. xvii. 10, xix. 12, Osee xiii. 15, sed aestus est Is. xlix. 10, Osee xii. 1; in Sap. Sirac. xviii. 16, xxxiv. 19, xliii. 24. ardor est ut in Iacobo. erit: uenit l. et sec. + ita DEMQ(+ ita et)W b c e f ff₂ i l q r. fiet M b d q aur.

56. Inter 55 et 56 spatium c. 1½ lin. X. hipp. PR, yp. T, hypochritae C, hypp. DE, hypocrite W^u; + simulatores c; om. X. faciem (uultum d) + quidem b d q cum D^u. terrae et caeli codd. plur. et d cum gr. N*ABΓΔΔ etc.: > caeli et terrae BFCETPGJMOTW (celi et terre) vg. uett. rell. et gr. N*DKL etc.; > caelis caeli nostis et terrae D (sed caelis exp.). nostis: scitis c d e. probare: bare E; om. D. hoc autem tempus: uerum t. istud c e, uerumtamen t. hoc d; signa autem temporum l cf. syr. cu. om. quomodo c d e ff₂ i l r cum D^u. non probastis C; non potestis probare ff₂ l cum gr. NBL etc.

57. quid (quare f q r) autem: om. E b d et D^u. om. a X. bobis O. om. ipsis T. om. non J. quod codd. plur. vg. uett. (id quod e): quid ACTY.

58. quum H^uΘ; dum M b c d ff₂ i l q r, quando e. autem: enim M b c d e ff₂ i l q r Bentl. et gr. γάρ. uades O. ad principem (ἐν' ἀρχοντα): ad magistratum b c e(-tus)ff₂ i l r, ad iudicem f; om. q; + cum es d; post principem distinguunt DM

da operam liberari ab illo
ne forte trahat te apud iudicem
et iudex tradat te exactori
et exactor mittat te in carcerem
⁵⁹ dico tibi non exies inde
donec etiam nouissimum minutum
reddas.
XIII. ¹ (163. 10) Aderant autem quidam
ipso in tempore
nuntiantes illi de galilaeis
quorum sanguinem pilatus
miscuit cum sacrificiis eorum
² et respondens dixit illis

putatis quod hi galilaei
prae omnibus galilaeis
peccatores fuerunt
quia talia passi sunt ?
³ non dico uobis
sed nisi paenitentiam habueritis omnes
similiter peribitis
⁴ sicut illi decem et octo
supra quos cecidit turris
in siloam et occidit eos
putatis quia et ipsi debitores
fuerunt praeter omnes
homines habitantes in hierusalem ?

iudicem in uia. da opera liberari ab illo. ne forte tradat te ad iudicem. ex iudex tradat te exactori. et exactor mittat te in carcerem. ⁵⁹ dico tibi. quia non exies inde. donec nouissimum quadrantem reddas. XIII. ¹ Uenerunt autem quidam in ipso tempore. nuntiantes illi de galilaeis. quorum sanguinem pilatus miscuit cum sacrificiis illorum. ² et respondens iesus dixit illis. putatis quod hi galilaei. prae omnibus galilaeis peccatores fuerunt. quia talia passi sunt ³ non dico uobis. sed nisi paenitentiam egeritis omnes similiter peribitis ⁴ aut illi decem et octo. supra quos cecidit turris in siloam et occidit eos putatis.

vg.; post uia AEFWYZ q. om. in uia C. operam C, opera O. liberari O; discedere d, ut discendas e. trahat (κατασφύνη) cum AEFPHOK MQRVWX²YZ vg.; tradat BCDEGJMTOTX* gat. c e f d aur. ex Mt. v. 25; condemnet b d ff₂ i l q r Ambr. cum D^{or} κατακρίνειν. apud C; ad KOVX*Z vg. d f aur. tr. te ap. iud. et iudex om. R. ap. iud. et iud. tr. te om. G* (+ in mg. G¹). te sec. : om. D; + et E. exactori C; exactorem G; pignerario (et postea -ius) e. et sec. om. R*; + m. sax. mittat te in ras. K. carcerem: custodiam e.

⁵⁹ donec: usquequo d. aetiam C, om. E. minutum (λεπτόν): quadrantem DE gat.* b c d e f ff₂ i l q r cum D^{or} ex Mt. v. 25; debitum aur. reddas R; soluas r. > red. nou. quad. E b c d e et D^{or}.

XIII. 1. aderant (παρῆσαν): aderat H; uenerunt M uett. (exc. d aur.), aduenerunt e. ipso: illo cor. uat. mg. e; eodem a d; om. J. in om. CDT a d e cum gr. D 69. > in ipso EPMQ c f ff₂ r d aur. tempora Q. > in temp. ipso R. nunc. WSC, renunt. T, adnunt. e; nuntians R; + inde i. illi sup. lin. T; illis M* c. galileis CDEFGKOW; gallia R. quorum: incipit rursum I. pylatus CDE. commiscuit e. sacrificiis PR; nictimis a.

² respondens + iesus c d f ff₂ q d cum gr. ADX ΓΔ etc. quod: quia M d e, quoniam a. hii FCD EFIMTWZ¹; in R. galile. bis CDPKOW;

galilia bis R. prae: praeter F; pro D; cum K. prae omnibus bis scr. G, sec. exp. peccatoris G. fuerunt (ἐγένοντο) codd. et Bentl.: fuerint vg. cor. uat.* > fuerunt pecc. W d e ff₂ i l q et D^{or}. quia: qui BVW b i q. talia (τοιαῦτα AT^{wo}. X ΓΔ etc.): haec d e et ταῦτα NBDL. passa G; perpassi a, et > p. sunt t. (haec) a e; om. quia t. p. sunt c.

³ dico + enim e (et u. 5). om. sed a b c d e ff₂ i l* q. poenit. DEFJ vg. habeatis b q (et μετανοήτε NBE etc.); egeritis a d e f l r (> eg. omnes). similiter: sic e (et u. 5).

⁴ et sicut BKO VWZ cor. uat.* aur.; sicut et EGJR a ff₂ r; uel sicut q; aut d e f (Bentl.) cum gr. ἡ ἐκείνοι κ.τ.λ. decim P¹K; .x. DEF RW. hoto C; .viii. DEF W; + milia e. supra: super EOM a b d e q (Bentl.). quos: quod Z* (corr. Z²). caecidit CE, cecidit D^{or}, cedit (i in ras.) O* sed corr. in pr. om. Z. syloam EΘ gat., syloham C, siloam R; siloa KMT VWZ, syloia D; siloe vg. hoccidit C. eos: ex eis r. et ipsi: soli ipsi ff₂; om. d e r cum gr. D. 240. 241: + omnes gat. debetores P. fuerunt (ἐγένοντο) codd. et Bentl.; fuerint X^o vg., erant gat. preter DW; prae E a d f. omnes: homines Z* (corr. Z²); omnibus gat. a f. homines om. gat. abitantes C; inhabitantes E, -ibus a; qui habitant e, qui inhab. d, qui sedebant b q; om. in sec. CM d e i cum gr. BDLX. iher. C, hyer. DH, ier. vg.

⁵ non dico uobis
sed si non paenitentiam egeritis
omnes similiter peribitis.
⁶ (164. 10) Dicebat autem hanc similitudi-
nem
arborem fici habebat quidam
plantatam in uinea sua
et uenit quaerens fructum
in illa et non inuenit
⁷ dixit autem ad cultorem uineae
ecce anni tres sunt ex quo
uenio quaerens fructum
in ficulnea hac et non inuenio
succide ergo illam ut quid

etiam terram occupat?
⁸ at ille respondens dixit illi
domine dimitte illam et hoc
anno usque dum fodiam circa illam
et mittam stercora
⁹ et si quidem fecerit fructum
sin autem in futurum succides eam.
¹⁰ Erat autem docens in synagoga eorum
sabbatis
¹¹ et ecce mulier quae habebat
spiritum infirmitatis annis
decem et octo
et erat inclinata
nec omnino poterat sursum respicere

quia et ipsi debitores fuerunt prae omnibus hominibus habitantibus in hierusalem ⁵ non dico uobis. sed nisi paenitentiam egeritis omnes similiter peribitis. ⁶ dicebat autem hanc similitudinem. arborem ficus habuit quidam plantatam in uinea sua. et uenit quaerens fructum in ea. et non inuenit. ⁷ ait autem ad cultorem uineae. ecce anni tres sunt ex quibus uenio quaerens fructum in ficulnea hac et non inuenio. succide ergo illam. ut quid etiam terram occupat. ⁸ at ille respondens dixit illi. domine dimitte illam et hoc anno donec fodiam circa eam et mittam cofinum stercoreis in circuitu. ⁹ et siquidem fecerit fructum sin autem in futurum succides eam. ¹⁰ erat autem docens in quadam synagoga sabbatis. ¹¹ et ecce mulier quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo et erat

5. dico + autem *d et D^{or}*, + enim *e*. sed: *om. c e ff₂ i l q*; quod *d*, quoniam *r (et ori D)*. si non: nisi *E a e f q*. poenit. *D P J* *vg.*, paenitentiam *M*; > si poen. non *vg. l*. hegeritis *C*, *acg. DR*; habueritis (*cf. u. 3*) *K M V X * Z* *vg.* (non autem *cod. caraf. et cor. ual.*) *q r*; *gr. μετανοήσῃτε uel -οῦτε ut u. 3*, penitueritis *c d ff₂ (i)*; credideritis *b*. omnes: *om.* *QR ff₂ (et u. 3) i l*; + homines *b*. perituis *O*. > *sim. per. omnes c*.

6. autem: ergo *W*; + et *5 S C*. *om. hanc a. similitudinem*: similitud *sup. lin. O^c*; parabolam *a d*; + illis *a*. arb. ficus *E a ff₂ i r*; arb. ficum *q*; ficulneam *d*. habuit *EM' c e f i l q r aur.* > quidam habebat *T (e)*. plantatam: nouellatam *e*. uinia sua *M * R*, uinea sua *E **; uineam suam *CD (uiniam) G O ** *c e ff₂ aur.*, uiniam (*om. suam*) *b q*. uenit: uenens *G cf. l*. querens *D*. in illam *G c ff₂ i*. et non inueniens (*cum non inuenisset e*) dixit *ad etc. d e l cum gr. D 127*.

7. uinia *DR*, uinee *W*. tres: *III. D*. > tres anni sunt *T*; triennium est *a e*; et *τρία ἔτη gr. plur. (ἔτη τρία tantum D)*. ueni *T c*. querens *DY*. in *om. D*. ficulnia *D*, fyculnea *E*; ficu *a r*, arbore fici *e*. inuenio + *adfers securem d et D^{or}*. succede *Q*, succidite *Y*; excide *a e r*, praecide *d*. illam: eam *E d*. aetiam *CE*. occupat (*hoc. C*) = *καταργεῖ*: euacuat *b ff₂ * l q*, detinet (*ff₂ ^c*) *i r*, intrinsecat *c*.

8. ad *O*. dixit *codd. et uett.*: dicit *vg. Tisch. cum gr. λέγει*; ait *E b*. illi: ei *Z * (corr. Z¹)*; ille *R*. dimitte (*dem. O*) = *ἀφες*: sine *a e*, remitte *c ff₂ l*, relinque *r*; dimittam *R*, remittam *i*. illam *pr.*: illa *Z * (corr. Z²)*; mihi *M*. husque *C*. fodeam *D*. circa (*circum O*) illam: *om. GJ*. stercora (*κόπρια plur.*) *codd. vg. et d*: stercus *e et κοπρίαν GHKΠ etc.*; cophinam stercoreis *M cum uett. rell.* (qualum *st. d*) *et D^{or}*.

9. et *om. R*. si autem *FR*; ceteroquin *a*, si quominus *d e*. excides *r*, euellis *d*; excidetur (*et om. eam*) *e*.

10. autem + *iesus H cum gr. GHΓ etc.* > autem erat *R*. docens: dicens *H * (corr. H¹)*. synagoga: synogoga lapsu *Tisch. (et in ed. codicis A)*, sinagoga *P * WY*, synago- *D*; sinagogis *E (-iis*) P^{ms} R gat.* (> in *s. eorum docens*); una synagogarum *b ff₂ q*, una de synagogis *d e^c (ex)*, una synagoga *c*, quadam synagoga *f*, et > *syn. quadam (Bentl.)*; *gr. ἐν μιᾷ τῶν σ. om. eorum (a) b d e f ff₂ i q r d (Bentl.) cum graeco. sabbathis etc. semper 5 H*.

11. mulier + erat *e d et gr. ΑΓΔ etc.* abebat *C*. spiritus *R*. infirmitatis: languoris *a*. > infirm. spiritum *E*. hab. sp. inf.: in infirmitate erat spiritus *d et D^{or}*. decim *G * (corr. G¹) R*; -x. DEF *W*. hocto *etc. ut u. 4*; nouem *l*. inclinata: incuruata *c f*, incumbens *d*. nec + enim *E*.

¹² quam cum uidisset iesus
uocauit ad se et ait illi
mulier dimissa es ab infirmitate tua
¹³ et inposuit illi manus
et confestim erecta est
et glorificabat deum.
¹⁴ (165. 2) Respondens autem archisynago-
gus
indignans quia sabbato curasset iesus
dicebat turbae
sex dies sunt in quibus oportet ope-
rari
in his ergo uenite et curamini
et non in die sabbati

¹⁵ respondit autem ad illum
dominus et dixit
hypocritae unusquisque
uestrum sabbato non soluit
bouem suum aut asinum
a praesepio
et ducit adquare ?
¹⁶ hanc autem filiam abraham
quam alligauit satanas
ecce decem et octo annis
non oportuit solui a uinculo
isto die sabbati ?
¹⁷ (166. 10) Et cum haec diceret
erubescabant omnes aduersarii eius

incuruata. nec omnino poterat se erigere. ¹² quam cum uidisset iesus. uocauit ad se et ait illi mulier. liberata es ab infirmitate tua. ¹³ et inposuit illi manus. et confestim erecta est et glorificabat deum. ¹⁴ respondens autem archisynagogus. indignatus est quod sabbato curaret iesus. dicebat turbae sex dies sunt in quibus oportet operari. in his ergo uenite et curamini et non in die sabbati. ¹⁵ respondens autem dominus ad eum dixit. hypocrita. unusquisque uestrum sabbato non soluet bouem suum aut asinum a praesepio. et ducit adquare ¹⁶ hanc autem filiam abraham quam alligauit satanas. annis decem et octo non oportuit solui a uinculis istis die sabbati.

¹⁷ et cum haec diceret erubescabant omnes qui resistebant ei. et omnis populus gaudebat in uniuersis praeclaris uirtutibus quae uidebantur fieri ab eo.

homnino C; omni MT. sursum (rursum X²) respicere (ἀνακλύσαι); sursum (a susum E) aspicere DE gat.; retrorsum respicere P^{mo}R; se erigere d e f (et + in totum loco omnino d e).

12. cum: quum HΘ. uidisset cum ABFEF^P* FGHΘKMÖVWXYZ² uett. plur.: uideret CD P^{mo}IJMQRZT* vg. cor. nat. b ff₂ i l. om. iesus b. uocauit + eam Q vg. (non cod. caraf.) cor. nat.* a b e (illam) ff₂ q r. om. uoc. ad se et d e D^{or}. demissa GOV, dimisa MR; absoluta a, liberata ef. hab C. infirmate X* (it superscr. X²).

13. inposuit plur., inposs. P, inpossint R: imposuit AFHMMWXY vg. manum c ff₂ q r. confestim: subito a, continuo e r. herecta C, creata R. glorificata est R; magnificabat b c (-uit) ff₂ i l q r, honorificabat a d, clarificabat e.

14. archesynagogus AMY, archysyn. Θ, archisin. EPRW, arcisin. T, achisyn. V* (r superscr.). indignatus X² c f (+ est c f). quia: quod M (a) b c f ff₂ i l q r. sabbato H; sabbatis QR5 (-this). curaret Z* (corr. Z²) gat. uett. (exc. d aur.) dicebat: om. gat.; + autem c.; et dic. i. turbe W; turbis c q r; + quia EQR. > dic. populo (turbae a, ad populum. e) quia (quod a) sabbato curaret (curauit d) iesus a d e cum D^{or}. sex: .UI. F. om. sunt R. oportet hoperari C; licet opus fieri r; oportet curari d (non D^{or}). hiis E*W. curamini: curate l. in die cum AFC(diae)DF

HΘIKOTVWXYZ* et² vg. b c f i l q aur.: om. in BEFGJMMQRZ¹ Bentl. a d e ff₂ r δ; cum gr. τῇ ἡμέρᾳ. dies EQ.

15. respondit (ἀπεκρίθη) codd. plur. (resp D) cor. uat. Bentl. b d e l q δ: respondens ABOX²Y vg. a c f ff₂ i r aur. om. ad illum F. dominus (δ κύριος plur.): iesus EFJ cum gr. D (non d) FUR min. > dominus ad illum Z. om. et pr. B vg. a c f ff₂ i r aur. (non autem AOX²Y). hypochr. C, hypochr. DER, hypochritae P, hypocrite W, ipocrite T; hypocrita H Erasm. cum d f l et gr. DVX. hunusquisque C. sabbatum H; die sabbati d. soluet CDEMQRZ (-bet) gat. a d e f i l q r aur.; soluat G. bobem COTX. assinum D, assynum E; asinum G. praesepio G, presepio CD, praesipio O; praesepi KVV*Z, -pe i q. ducet O. adquare: et adquat a d (ducens adquat) e; ad aquam l r.

16. haec Q. filia Y; cum sit filia a e, quae est filia q. habrahae EK*, habrae T, abraehae R, abraha CW, abrae D. adligauit O, alligabit T; alligauerat GM c e l r, -rit ff₂; ligauit d i. satanas CW. om. ecce M c e f l r. decem: .X. DEFRW. hoco etc. ut u. 4. > annis (anni d) d. et octo d e f l cum D^{or}. nonne D. oportuit . . ha C. isto: in T. diae C.

17. et cum (quum Θ) haec (sup. lin. K) diceret: haec dicente eo a a₂ δ; om. d e cum D^{or}.

et omnis populus gaudebat
in uniuersis quae gloriose
fiebant ab eo.
¹⁸ (167. 2) Dicebat ergo cui simile est
regnum dei
et cui simile esse existimabo illud?
¹⁹ simile est grano sinapis
quod acceptum homo misit
in hortum suum
et creuit et factum est in arborem
magnam
et uolucres caeli requieuerunt in ramis
eius.

²⁰ (168. 5) Et iterum dixit
cui simile aestimabo regnum dei?
²¹ simile est fermento quod acceptum
mulier abscondit in farinae sata tria
donec fermentaretur totum.
²² (169. 2) Et ibat per ciuitates et castella
docens
et iter faciens in hierusalem.
²³ (170. 5) Ait autem illi quidam
domine si pauci sunt qui saluantur?
ipse autem dixit ad illos
²⁴ contendite intrare per angustam por-
tam

¹⁸ dicebat ergo. cui simile est regnum dei. et cui simile esse existimabo illud. ¹⁹ simile est grano senapis. quod acceptum homo misit in hortum suum et creuit et facta est arbor magna. et uolucres caeli requieuerunt in ramis eius. ²⁰ et iterum dixit cui simile aestimabo regnum dei ²¹ simile est. fermento. quod accepto mulier. abscondit in farinae mensuris tribus. donec fermentatum est totum.

²² et ibat iesus per ciuitates et castella. docens et iter faciens in hierusalem. ²³ et ait illi quidam. domine si pauci sunt qui salui fiunt ipse autem dixit ad illos. ²⁴ contendite.

herub. C, erubiscebant GH; confundebantur a a₂ d; confusi sunt e. om. omnes b d e ff₂ i l q. aduersari eius M^{RV}; qui aduersabantur ei a a₂ e (> ei adu.), cf. f. omnis: omnes GO. gaudebit R. in uniu. . . dicebat (x. 18) om. R. in uniuersis (huniu. C) quae gloriose (-sae COY, -sse D) fiebant ab eo (ἐν πάσιν τοῖς ἐνδοξοῖς τοῖς γινόμενοις ἐν' αὐτοῦ) codd. et vg., cf. in omnibus mirificis quae fiebant ab illo a a₂; in praeclaris quae uiderant fieri ab ipso b e (eo) ff₂ (uidebant) i l q r (> ab ipso fieri), in omnibus quibus uidebant mirabilibus ab eo fieri d, in omni. quae uid. praeclari f. ab illo e, cf. f; ἐν πάσιν οἷς ἐθεωροῦν ἐνδοξοῖς ἐν αὐτοῦ γινόμενοις D^{or}.

18. similis pr. GX. om. cui s. est r. dei et i. dei: pergunt et cui adsimilabo illud a a₂ e, et cui similabo illud d δ. et: aut M. esse om. GKT^o X*(+X²)vg. c ff₂ l. extimabo T cor. uat. mg.; aestimabo E vg. c aur. illud G; om. r. > illud exist. M c ff₂ l q; > illud esse exist. b.

19. est pr. + regnum dei e gat. synopsis CDE HY. quo accepto a d, quod accepto a₂ q, quod cum accepisset e. misit D^{PR}. ortum RW⁵; hortum Z*(sed corr.). factum est in arborem magnam (magnum B; om. e) = ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα gr. plur. (sed om. μέγα NBHL etc.): facta est arbor a b d ff₂ i l r, f. est a. magna c f, f. est a. grandis g; ἐγένετο δένδρον D. et tert.: ita ut l. uolueris G; uolatilium d e r. celi W. requieuerunt PQR; quieuerunt D; habitabant e, uerunt d r δ; requiescant l. ramiis E⁸.

20. similem EMOXY. estimabo P^W; existi-

mabo QR cor. uat., extimabo CT; aestimo M c.

21. + et cui ad init. uers. (i. e. et cui simile est? fermento etc.) A^{PHX}Y non autem uett. plur., gr. plur.; sed cf. et it. dixit cui est simile re. d, et cui adsimilabo illud? simile est etc. a a₂, et it. dixit cui simile aestimabo r. d. et cui simile faciam illud? simile est etc. r; aut cui sim. est r. d. et cui similabo illud? simile est d et D^{or}. simile est fermento litt. min. X. acceptum O*(sed corr.); accipiens d, cum accepit e. mulier bis ser. R. farinae (-ne W, -na aur.) sata tria (-III. D: farina satis tribus EM¹ gat., farinam mensuris tribus r cf. f, farinae (-na a₂) mensuras tres (om. e) a₂ d e; farina a a₂⁸ b, farinam c ff₂ i l q. fermentaretur (ζυμῶθη D) codd. et vg., firm. R, fermenteretur G, fermentaretur O*(sed. corr.), fermentetur e r: fermentatum est E b c d f ff₂ i l q Amb. luc. et gr. plur. ἐζυμῶθη. totam gat.; om. a.

22. ibat (ἐπορεύετο H al. pauc.) codd. (ibat E, toibat R) et vg.: circuibat a a₂ d, perambulabat e, et dienopeύετο gr. plur. ciuitatem R. cast.: uicos a a₂. > castella et ciu. D cum graeco 69. fatiens G. om. et iter f. in a. hierusalem (hyer. D, iher. C, ier. vg.) = ἱερουσαλήμ ADT^{wo}XΓΔ etc.: hierosolymis a cum gr. NBL ἱεροσόλυμα; cf. Tisch. T. G. 8 ad hunc locum et nos ad c. ii. 22.

23. ait: it V*, dixit V^o a a₂ d e q et gr. εἶπεν. illi: ei M¹ d. si: ergo F; om. e ff₂. salbantur C, saluentur D e; salui fiant F ff₂ i⁸, s. fiunt (b) c f i⁸ l q r, s. futuri sunt a a₂.

24. contendite P, contentite E; certanini d, elaborate e; om a a₂. intrate D a a₂; introire d e.

quia multi dico uobis quaerunt intrare
et non poterunt.
²⁵ (171. 5) Cum autem intrauerit pater fa-
milias
et cluserit ostium
et incipietis foris stare
et pulsare ostium
dicentes domine aperi nobis
et respondens dicet uobis
nescio uos unde sitis
²⁶ tunc incipietis dicere
manducauimus coram te
et bibimus

et in plateis nostris docuisti
²⁷ et dicet uobis nescio uos
unde sitis
discedite a me omnes operarii iniqui-
tatis
²⁸ ibi erit fletus et stridor dentium.
(172. 5) Cum uideritis abraham
et isaac et iacob
et omnes prophetas in regno dei
uos autem expelli foras
²⁹ et uenient ab oriente et occidente et
aquilone et austro
et accumbent in regno dei.

intrare per angustam portam dico uobis. quia multi quaerunt intrare et non poterunt.
²⁵ cum autem intrauerit paterfamilias. et cluserit ostium. incipietis foris stare. et pulsare
ostium. dicentes. domine domine aperi nobis. et respondens dicet uobis. nescio uos
unde sitis. ²⁶ tunc incipietis dicere manducauimus coram te et bibimus. et in plateis nostris
docuisti. ²⁷ et dicet uobis. nescio uos unde sitis. discedite a me omnes qui operamini
iniquitatem. ²⁸ ibi erit fletus. et stridor dentium. cum uideritis abraham et isaac. et iacob.
et omnes prophetas in regno dei. uos autem expelli foras. ²⁹ et uenient ab oriente et

hangustam C. portam (πύλης AXΓΔ etc.) codd.
et vg. et b c f d aur.: ostium a a₂ e ff₂ i l q r,
ianuam d et θύρας NBDLetc. uobis T. > dico
uobis multi M c e (f) ff₂ i l q r. quaerunt codd.
plur. (quer. D) c f ff₂ i q d (non Δ) aur. cor. uat.:
quaerent E(-enti)J vg. Tisch. a a₂ b d e l r, querent
RW, cum gr. ζητήσουσιν. intrare sec.: introire
KVZ a a₂ d q r. potuerunt DEFHMOR c q aur.;
inuenient d et D^{or}. > nec poterunt (-rint a₂) int. a a₂.

²⁵ cum (quum CΘ, a quo δ) autem intrauerit
p. f. codd. vg., uett. plur. cum gr. D ἀφ' οὗ αὐ ο
οικοδ. εισελθῇ, ex quo p. f. introierit d: ex quo
surrexerit p. f. b q (-xit), ex quo incipiet p. f. sur-
gere e cum gr. plur. ἀφ' οὗ αὐ ἐγερεθῇ δ οἰκοδ.;
praeterea haec uerba cum uersu 24 coniungere
uidentur d e, non autem uett. rell. et codd. nostri.
cluserit ACD(class.)EPFGHΘIJMT(s sup. lin.)
Y; cluserit BFEKMQQRVWXX vg. Tisch.
hostium pr. CDPR, hosteum T; + suum c. et
incipietis (καὶ ἀρχήσθε) cum AFGCDFGHΘIQR
TX²Y² Benth. et uett. plur.: om. et BEPJKMM
OVWX*Z55E f r aur. foras FGM. hostium
sec. CDPR, osteum T; om. F b d q cum gr. D;
om. et pulsare ostium a a₂. domine bis b d f i
q d cum gr. AD al. plur. respondet W*(sed
corr.). dicit FO aur. uobis: uos E; om. a a₂ b
ff₂ i l q. nescio: non noui e. uos om. PT c.
hunde C, undes R. scitis R; estis FDG d l q
aur.; + recedite a me omnes operarii iniquitatis
DE(qui operamini iniquitates)Q(q.op.iniquitatem);
ex u. 27.

²⁶ tunc inc. . . unde sitis u. 27 om. R, litt.

min. scr. X. dicere + domine d et D^{or}. mandu-
camus H*(+ui sup. lin. H²); manducabimus T.
coram te: in conspectu tuo d e (om. tuo). om.
et bibimus E. > et bibimus coram te G l.
docuisti + et in synagoga c.

²⁷ dicit FO; + dico d δ (Benth.) cum gr. λέγω
ὑμῖν (sed. om. λέγω N 225). uobis: uos E*.
nescio uos: om. E; om. uos T b ff₂ i l; num-
quam uidi uos d e (> uos uidi) et om. unde sitis
d e. hunde C. sitis: estis DPJ b c l q d aur.;
essetis G. discidite R, discite V; recedite c d
(ff₂). omnes om. T aur.* operarii (hop. C,
operari Y) iniquitatis (-tes Z*); operamini ini-
quitatis M'Q gat. (-tes); qui operamini iniquitatem
E(-tes)P^{mo}R f i r; in gehennam ignis l.

²⁸ ibi: sibi R; ubi DE gat.* fletus R;
ploratus d; + oculorum G a₂ e l. quum HΘ;
+ autem HΘ l. uideritis (uideris Z*) codd. et vg.
et uett. cum gr. ὀψήσθε AB^cLR al. plur.: sed
ὀψέσθε B*DX min. et uidebitis Lucif. cal.
abracham R, habraham E, abraam DW. ysahac
C, ysaac W; isac PR (et ισακ N*DL). pro-
phetas (prop'hetas Y, profetas DPOR; + dei a r)
sine addit. codd. plur., vg., d e f d aur. Ambr. bis,
et gr.: + introire AX²Y; + intrare F Ambr.
semel; + introeuntes uett. rell., Lucif. cal.
regnum F c ff₂ l^c q. om. autem X². expelli:
excludi r, -dimini e, proci a, eici d.

²⁹ hor. . . hocce. C. om. et occ. l. et tert.:
om. T; + ab MX* cor. uat. a a₂ d f l et gr.
BLR etc. accumbentur H; recumbent CE(-enti)
M b c d e ff₂ i q d, disc. a r; om. et acc. l.

30 (173. 2) Et ecce sunt nouissimi
qui erunt primi
et sunt primi qui erunt nouissimi.
31 (174. 10) In ipsa die accesserunt
quidam pharisaeorum
dicentes illi
exi et uade hinc quia herodes
uult te occidere
32 et ait illis ite dicite uulpi illi
ecce eicio daemonia et sanitates perficio
hodie et cras
et tertia consummor

33 uerum tamen oportet me
hodie et cras et sequenti ambulare
quia non capit prophetam
perire extra hierusalem.
34 (175. 5) Hierusalem hierusalem
quae occidis prophetas
et lapidas eos qui mittuntur ad te
quotiens uolui congregare filios tuos
quemadmodum auis nidum
suum sub pinnis et noluisti
35 ecce relinquitur uobis domus uestra
dico autem uobis

occidente. et ab aquilone et austro. et discumbent in regno dei. 30 et ecce sunt in nouissimis qui erunt primi. et qui sunt primi erunt nouissimi. 31 in ipsa autem die. accesserunt ad eum quidam ex pharisaeis dicentes illi. exi et uade hinc. quia herodes uult te occidere 32 et ait illis iesus. ite et dicite uulpi illi. ecce eicio daemonia. et sanitates perficio. hodie et cras. et tertia die consummabor 33 uerum tamen oportet me. hodie et cras. et sequenti ambulare. quia non est possibile prophetam perire extra hierusalem. 34 hierusalem. hierusalem. quae occidis prophetas. et lapidas eos qui mittuntur ad te. quotiens uolui congregare filios tuos. quemadmodum gallina pullos suos sub pinnis suis et noluisti. 35 ecce relinquetur uobis domus uestra deserta dico autem uobis. quia non uide-

30. *erunt*: erant *bis* FJJKMQR(eranti *sec.*)TW XZS Par. lat. 262^{cor.} Corp. oxon., e *aur.*, et erant *pr. r.* fuerunt *sec. a*; *contra gr.* ἐσονται. *om.* sunt *sec. B.* nouissimi *sec. M.*

31. *ipsa*: illa EEP^{mor}R; eadem *a a₂*; + autem *EP b e f r cum gr. GS al. pauc.* die (diae C) *codd.* et *vg.* et *uett. plur.* (ἡμέρα B^{T^{wo}}TD etc.): hora *d cum gr. NAB^{*}DLRX etc.* accesserunt: ascenderunt J; + ad eum D *e f r*; + illi *d cum gr. D*; et + ad eum *post quidam Q.* pharise. *EPW*, farisse. D; *om. i.* illi: *om. T^{*} (+ sup. lin.) d e*; ille G^{*}(sed *corr.*)R. exii PQ; discede *a a₂*. et + tu Q. uadet R. herodis E^{P¹}R, erodis D. uul (ante *o*) DOR; quaeret *d*, et ζητει (pro θέλει) D *al. 5.* occidaere O^{*} (sed *corr.*).

32. et ait (καὶ εἶπεν): ipse (ille *e*) autem dixit *a a₂* *e*, et dixit *d*, ὁ δὲ εἶπεν M 7vo. illis + iesus *b c f m cum gr. X^{scr.}* ite dicite *codd. plur.* et *b c l m q aur.*: ite et dicite EMTR *vg.* *e f ff₂ i r*, euntes d. δ, abeuntes d. *d*, euntes indicate *a a₂*; *gr.* πορευθέντες εἰπατε. ulpi DE. ecce R. iecio D, eicio *vg.* Tisch.; expello *e m.* demonia D^{EPW}, daemonio Y. sanitatis G; curas *e.* perficio GHW, perfectio M. hodiae C. tertia (τῇ τρίτῃ *plur.*) AC^{P^{*}} FG(tertio)H^{*}MQY (tertio) *d δ*, et sequenti *ff₂ i*: + die B^{FD}(.III. die)E^P(*sup. lin.*)IJ KMORTVW XZ *vg.* *b f m q r aur.* die tertia *a a₂*, tertio die H¹⁰ *e*, sequenti die *c*; τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ B 56. 346. consumor M; consummabor *e f ff₂ m*, perficio *d*; crucifigor L.

33. uerum tamen . . . ambulare: *om. i l^{*}*

cum gr. 69. 80; abite *b*, uadite *c*, ite *ff₂ m r*; *i.e. om. priora uerba huius uersus et legunt πορεύεσθε pro πορεύεσθαι.* uerunt. *EP*. oportet C. *om.* me R. hodiae C. cras: ras *F*; crastino *e.* sequenti; + die DG (diae) *vg. cor. uat.^{*}*; in futurum *a a₂*, uentura *d*; τῇ ἐρχομένη *gr. plur.* sed τῇ ἐρχομένη NDA *min.* ambulare (πορεύεσθαι): *om. a a₂*; abire *d e*, ire *q*. quia: qui R; sequitur *ras. 2 litt.* *EP*. non capet R; non oportet *a a₂ b d*, impossibile est *m*, non est possibile *e f*. profetem R, profetam D^P. perire *deletum in B.* iher. C, hyer. D, ier. *vg.*

34. iherus. etc. *ut 33*; hier. *sec. om.* G. que W. hoccidis C, occides M; interfices *e.* profetas D^{EP} O, prophetae R. lapides G. eos qui missi sunt D *a r* (> a te m. sunt); missos *d e δ*. quotiens (ποσάκις) cum B^{FC}EGIJMORTWXYZ, *cf. ad Mt.* xviii. 21, xxiii. 37: quoties AD^{PH}OKMTQ VX² *vg.* Tisch.; saepius *a*, saepe *ff₂ i l*. quemammodum XYZ. havis C; gallina *uett. (exc. aur.)*. nidum suum (τὴν ἐαυτῆς νοσσίαν NBLRX^{TA} etc.) *codd.* et *vg.* et *a b δ aur.*: pullos suos *uett. rell.* et τὰ ἐαυτῆς νοσσία ADKM etc. *cf. Tisch.* T. G. 8 ad loc. sub: sup O^{*}; suo ut uidetur G. pinnis AB *FE^PGH*IKMORVXYZ *b f aur.*: pennis DJMT QW *vg.* Tisch. δ; pinnas CT *q*; alis *l r*; alas *a c d e ff₂ i*; + suis GM *f l r*; + suas *a c d e i*; + congregat R *ex Mt.* xxiii. 37. noluistis *a d e ff₂ l^{*} q* (Benl.) *cum gr.* οὐκ ἠθελήσατε.

35. relinquitur (ἀφίεται *cf. ad Mt.* xxiii. 38) A^PMOQWY *cod. caraf. a*: relinquetur B^{FC}DE

quia non uidebitis me
donec ueniat cum dicetis
benedictus qui uenit in nomine domini.
XIV. ¹ (176. 10) Et factum est cum intraret in domum cuiusdam principis phariseorum sabbato manducare panem
et ipsi obseruabant eum
² et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.
³ (177. 2) Et respondens iesus dixit ad

legis peritos et phariseos dicens si licet sabbato curare?
⁴ at illi tacuerunt
ipse uero adprehensum sanauit eum ac dimisit
⁵ et respondens ad illos dixit cuius uestrum asinus aut bos in puteum cadet et non continuo extrahet illum die sabbati?
⁶ et non poterant ad haec

bitis me. donec ueniat dies cum dicetis. uenedictus qui uenit in nomine domini. XIV. ¹ Et factum est dum introisset iesus in domum cuiusdam principis phariseorum. sabbato manducare panem. et ipsi erant obseruantes eum. ² et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. ³ et respondens iesus dixit ad legis peritos et phariseos licet sabbato curare aut non. ⁴ at illi tacuerunt. ipse uero adprehensum hominem sanauit eum. et dimisit. ⁵ et respondens dixit ad illos. cuius uestrum filius. aut bus cadit in puteum. et non continuo leuauit illum in die sabbato. ⁶ et non poterant ei respondere ad haec.

Π'G(-actur)HΘIJKMRTVXZ *vg. uett. rell.*, remittetur e; dimittetur d *Aug.* om. uobis pr. D. uestra sine addit. cum AB*FCHΘIJKMOTVX² YZ *cod. caraf. e ff₂ i aur. et gr. NABKL etc.*: + deserta B¹D(dis.)EFG(desertas)MQR(deserat)WX* *vg. a b c d f l q r δ et gr. DEGHMUXΔ etc. Iren. bis. autem: enim a e; om. b c ff₂ i l cum N*L min.* quia om. E *gat. b c d e ff₂ i l q r et gr. NABD etc.* > me uidebitis ET b c d e q r δ cum gr. DEGH etc. donec: quoadusque e. ueniat (ueniam M' c; + dies a b f) cum (quum HΘ; ut d, quando a, et c): om. E e i cum gr. NBNL etc. dicatis E *gat. a c d e i q*, dicitis O *aur.*

XIV. 1. quum HΘ; ut F b c ff₂ i l; dum f. intraret *codd. plur. (et O^{max}X²) HΘ et uett. plur.*: intrasset ΠO¹ (trasset O*)X* ar *aur.*; introisset ΣS d f, introiret e; + iesus W *vg. f r*; + ipse e. om. in E r. principes Y; om. D; principum d δ (*Bentl.*) cum gr. τινος τῶν ἀρχόντων τῶν φ., cf. ex principibus e. > principis cuiusdam E. phariseorum W, farise. Π, farisse. D. sabbatho ΣH et *semper.* manducaret C; ad edendum e. ipsi: ipsum R. obseruabant C; erant obseruantes a d e f δ (*ἡσαν παρατηρούμενοι*).
2. om. et M. quidam (tis): m in ras. G; om. M b c ff₂ i l q cum gr. D 1. 131. > quidam homo O *aur.* hidropicus Π, ydr. K VWZ, idr. T. > erat hydr. d δ *Bentl.* cum ord. gr. ante illud R*; apud ipsum e, presente illo δ, in conspectu eius d.

3. respondens: intuens T. iesus: dominus e. > dixit iesus a ff₂ i l. leges O. peritos: doctores a d e. phariseos ΠW, faris. D, farissaeos R, phariseos G. om. et phar. e. dicens (λέγων) *codd. plur. vg. c ff₂ i l δ aur., cf. b q qui dixit hoc loco ponunt: om. ΔEΠXY corp. oxon., a d e f r gr. D*

15^{en}. si licet (el ἔξεστιν) *codd. plur. vg. uett. plur.*: om. si AY *Tisch. d f et gr. NBDL 59. 15^{en}.* sabbato (-tho ΣH) = τῷ σαββάτῳ: sabbatis Π^{mo}MR Z* (*corr. Z²*) a et τοῖς σάββασις gr. min. pauc. curare sine add. *codd. plur. vg. uett. plur. et gr. plur.*: + aut non EΠ^{mo}QR d e f q r; + an non D b; cum. gr. NBDL min.

4. Inc. u. 4 at illi tacuerent H *Bera, Stephanus 1551 et 1555 etc.*: inc. ipse uero *Tisch. T. G. 8, W. H. etc.* tacebant B; siluerunt uel tac. δ; + et D. ipse: ille D* (*corr. mg.*). adprehensum C DE¹FJMOVXZ, adprae. BFGHΘMQR: appre. A KWY *vg. Tisch.* apprae. I, apprensus T; adprehendens E* a d, adprae. F, adprachendit e. accipiens δ; gr. ἐπιλαμβάνεος; + hominem DΠ^{mo}MQR (num) *gat. f*; + iohannem E; + eum *uett. plur.* (illum e); + manum illius a; sine auct. *graecca. sanauit eum (om. ADY) ac (hac C, et BM) dimisit (dem. O, dimissit D) = ἰάσατο αὐτὸν καὶ ἀπέλυσεν: uariant uett.*, > san. ac dim. illum h (eum) c ff₂ i l q r (curauit), et curauit et dimisit e, curatum eum dimisit a, et sanans dimisit d, cf. D^{or} καὶ ἰάσαμενος ἀπέλυσεν.

5. inc. et dixit ad illos *uett. omni. (eos d) exc. f δ aur.* om. ad illos RT. dixit: ait EΠ^{mo}MR (r). assinus DR, asynus E, asinos G; filius e f q cum gr. ABEGH etc. uῖός; ouis d cum D^{or} προβατον; cf. R. Harris 'Texts and studies' ii. 1. p. 63 bos: bus GO. cadit CDEQT, incidet d (ἐμπεσείται D etc.), cadens b l, si ceciderit a (e); + die sabb. hīc d e et D^{or}. et non: nonne D. confestim d. extrahet R, extrahet CT; -ahit D* (c exp.), -ahit ΠQ, -ait O; leuabit d (f). diae C. om. die sabb. i.

6. potera^{nt} H; potuerunt R r. hec EW. ille R;

respondere illi.
 (178. 10) Dicebat autem et ad inuitatos
 parabolam
 intendens quomodo primos
 accubitus eligerent
 dicens ad illos⁸ cum inuitatus fueris ad
 nuptias
 non discumbas in primo loco
 ne forte honoratior te sit
 inuitatus ab eo
⁹ et ueniens is qui te et illum
 uocauit dicat tibi
 da huic locum
 et tunc incipias cum rubore
 nouissimum locum tenere

¹⁰ sed cum uocatus fueris uade
 recumbe in nouissimo loco
 ut cum uenerit qui te inuitauit dicat
 tibi
 amice ascende superius
 tunc erit tibi gloria coram
 simul discumbentibus.
¹¹ (179. 5) Quia omnis qui se exaltat hu-
 miliabitur
 et qui se humiliat exaltabitur.
¹² (180. 10) Dicebat autem et ei qui se in-
 uitauerat
 cum facis prandium aut caenam
 noli uocare amicos tuos
 neque fratres tuos

⁷ dicebat autem ad inuitatos parabolam. intendens quemadmodum primos discubitos eligeant. dicens ad eos. ⁸ cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias. noli discumbere in primo loco. ne forte honoratior te sit inuitatus ab eo. ⁹ et ueniens is. qui te et illum inuitauit. dicat tibi da huic locum. et tunc incipies cum uerecundia nouissimum locum tenere. ¹⁰ sed cum uocatus fueris uade et discumbe in nouissimo loco ut cum uenerit qui te inuitauit dicat tibi. amice accede superius. tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. ¹¹ quia omnis qui se exaltat humiliabitur. et qui se humiliat exaltabitur. ¹² dicebat autem et ei qui inuitauerat eum. cum facis prandium aut cenam. noli uocare amicos tuos. neque fratres tuos. neque cognatos tuos. neque uicinos diuites. ne forte et ipsi reinui-

ei E*(sed corr.). > ei resp. (resp. ei δ) ad haec a f δ. uersum ita habent d e; ad illi non responderunt ad haec d (et D^{or}), illi autem nihil potuerunt respondere ad ista e.

7. autemet cum ABFCFPFGHΘIJMQWXYvg. a ff₂ r aur. et gr. D: om. et DEKMORTVZ Bentl., uett. plur. gr. plur. uitatos R; eos qui inu. fuerant e. parabolam DE¹GR; similitudinem e q; om. b. intendens (ἐπεὶ ὅτι): denotans a, notans e, uidens d. primus G. accubitos BDEGIMTOY, accipitos R (i pr. exp.); discubitos Q a f ff₂ r, rec. q, locum e. eligerent FC(ael.)FGHΘIKMOQWY vg. Tisch.: eleg. ABDEFJMTOR(-runt)TVXZ (-runt Z*); eligebant b c d e f ff₂ i r. om. dicens ad illos e syr. sch.

8. quum HΘ. inuitatus (-tos R, -tis e) fueris (-itis e) = κληθῆς, inuitaris d et u. 10: + ab aliquo b f q et gr. exc. D; inu. quis fuerit a (> fu. aliquis) c ff² i (om. quis) l r. ad nu||ptias O, ad nubt. FCITX; om. b. non discumbat a ff₂ i l; noli discumbere b f q, noli rec. d e (nolite etc.). loco T; om. D; accubitu δ (dr). honoratior G, honoratiorte R; honorificentior d. sit uocatus b c ff₂ i l q r; ueniet d et ηγεi D. ab illo vg. cor. uat. mg., et illo e; om. a b c d ff₂ i l q.

9. inueniens X; ueniat . . . et b c e i l q r; adcedens ff₂. his OT; om. BQ uett. exc. aur. qui⁹ H (sed s del.). uocauit: inuitauit FFG a d e f; + et M. dicet R d (Bentl.) = ἐπεὶ. om. tunc b c ff₂ i q r. incipies K a b f i q r Bentl. (ἀπεῖν), incipiens d ff₂; eris e et εση D. robore H*(sed corr.) OT; confusione a d, pudore r, uerecundia f. > locum nou. R. detinere a; recumbere P^{mg}.

10. quum HΘ; om. D. uotus lapsu G; inuitatus a e, + in nuptias e. uade: om. d e et D^{or} 251; + et a f r. recumbe: om. E; disc. a f r. om. in G. ut: et B. quum sec. Θ. uenera V*; + infirmior te uenit autem r. te: + ad cenam E gat. + et illum e. inuitauit: uocauit E gat.* om. dicat tibi D; om. tibi a i l. ascende: accede a c f ff₂ i q r. superitis inepte R. tunc: hoc enim e. gloriam EH. coram: cum c q, in conspectu d; + omnibus r cum gr. NABLX etc. om. simul a l. descumbentibus A; rec. a; qui s. recumbent d.

11. omnes O; om. e et > qui se humil. etc. ante qui exaltat. > exaltat se a d e δ (+ ipsum). humiliabit^{ur} M; -uitur O. ante humiliat ras. 6 litt. K; huiliat R. > hum. se d δ. exaltauitur O.

12. et pr. om. ORX cum gr. V al. 10. > ei (ad eum d) qui inu. eum d f; inuitanti eum δ;

neque cognatos
neque uicinos diuites
ne forte et ipsi te reinuident
et fiat tibi retributio
¹³ sed cum facis conuiuium
uoca pauperes debiles
claudos caecos
¹⁴ et beatus eris
quia non habent retribuere tibi
retribuatur enim tibi
in resurrectione iustorum
¹⁵ haec cum audisset quidam
de simul discumbentibus dixit illi

beatus qui manducabit panem
in regno dei
¹⁶ (181. 5) at ipse dixit ei.
Homo quidam fecit caenam
magnam et uocauit multos
¹⁷ et misit seruum suum hora
caenae dicere inuitatis ut uenirent
quia iam parata sunt omnia
¹⁸ et coeperunt simul omnes
excusare
primus dixit ei uillam emi
et necesse habeo exire
et uidere illam

tent te. et erit tibi retributio. ¹³ sed cum feceris conuiuium. uoca pauperes. deuiles. clodos. caecos. ¹⁴ et beatus eris quia non habent unde retribuere tibi. retribuatur autem tibi in resurrectione iustorum. ¹⁵ audiens autem quidam de simul discumbentibus. dixit illi. beatus qui manducauerit panem in regno dei. ¹⁶ ad ipse dixit ei. homo quidam fecit cenam magnam et uocauit multos. ¹⁷ et misit seruum suum hora cenae dicere inuitatis. uenite quia iam parata sunt omnia. ¹⁸ et coeperunt simul omnes excusare. primus dixit

inuitatori *a b c ff₂ i l q r*; *gr.* τῷ κεκλημένῳ αὐτόν. quum HΘ. facias D. caenam ꝥCDEꝥGΘIK RVY: cenam ABFHMMO(eenam O*)QTXWZ, coen. J *vg.* uocare: inuitare *a b e q.* tuos: *pr. om.* a d D^{or}; *sec. om.* b q. *om.* neque cognatos *a d e Cypr.* et D^{or}. uicinos: + neque M⁵ S² cor. uat. *mg.* (non. autem cod. . .) a (nec) *b c d e ff₂ i l Cypr. Test.* iii. 1, cum D^{or}; *cf. Iren.* v. 33. 2 (= *Mass.* 332) diuites neque amicos et uicinos et cognatos. diuites (magnum l): + quae R. ipse R. > te et ipsi *vg.* inuident ꝥDRZ *a c.* > reinuident te (D) M⁵ d e f ff₂ r et *gr.* ΝΒDL etc. fiat (γένηται): faciat R; erit *b c f ff₂ i l q*, fiet e, et γενήσεται Δ al. 10. retributio R; redditio a; > retr. tibi (a) d e et *gr.* ΝΒ DLR.

13. quum HΘ. facies B a, feceris e f. conuiuium T, cumuiuium O, conuiuium R; prandium a e, aeulationem d. uoca: inuita a e. pauperes K*; egenos d, mendicos e; + et D r. deuiles CO, debelis R. claudos (*cf.* vii. 22) *codd. plur. et vg.*: clodos ADꝥ^{mo} GJMRTY; + et *vg.* a ff₂. cecos OW. > caecos et claudos EX, caecos claudos (*sine* et) M⁵ e i.

14. abent C, bent R* (+ a sax.); + unde HΘ JOT X*Z*(*om.* Z*) cor. uat.*, a c (unum) f ff₂ l r aur. *Cypr.* retribuere (reddere a) tibi: *om.* F. retribuatur O* (*sed. corr.*), tribuatur R; restituatur e, reddetur a. enim (γάπ plur.); autem M⁵ c e f ff₂ i l q r et de N* min. in resurrectionem A*HΘY; in retributione ꝥKVV *codd. ap. Erasm.*

15. haec (+ autem Z*) cum (quum HΘ) audisset (audiisset D): h. c. dixisset ꝥ; h. c. audissent

E b c, hic cum uidissent l; audiens autem . . . haec a d (f) q d. de simul disc.: fecit disc. R; ex conrecumbentibus e; qui sim. recumbebant d; *om.* simul a r. dixerunt b c l. illi *codd. et vg. et uett. plur.*: ei ACKΘY d r. manducabit: bit *ex. corr.* T; -uit AFH*RY; -uerit a e f q d; et beati q. manducant r.

16. at (et ꝥ^{mo}RVW e) ipse dixit (dixit dominus e) ei (illi ꝥꝥ^{mo} RVZ): *om.* E; *om.* ei T a b d e cum. *gr.* D 253; + similitudinem hanc M⁵; + beati qui audiunt uerbum dei et faciunt l. *om.* fecit E. cenam ABMMOTWXYZ; coen J *vg.* *om.* magnam e. uocauit: inuitauit a e m.

17. missit Dꝥ. ad horam Q q r. caenae AF D:ꝥOKQTVY, caene CEG: caenae BHIMMWXZ, ceenae R, cene O; coenae J *vg.* ut diceret *b c ff₂ i l m q.* ut uenirent (ἐρχέσθαι ΝΑDKL etc.): uenite *uett. exc.* d aur. et ἐρχεσθε *gr. rell.* iam parata sunt omnia = ἡδὴ ἐτοιμά ἐστιν πάντα N^o APXTΔ etc.: omnia parata (praep. a) sunt a e (m); iam paratum est *b c ff₂ i l q* et ἡδὴ ἐτοιμά ἐστιν (uel εἶναι) N*BLR.

18. caeperunt D, cep. JW. simul omnes (ἀνὰ μίαν πάντες): > omnes simul CT a c ff₂ l r (*omn. se simul*): ab una *omn. d*; singuli e m. excuss. DꝥR; + se a b ff₂ q, et > se excuss. d r (*Bentl.*). > excuss. omnes ꝥ; + et c e cum *gr. P.* ei *codd. vg.* d aur.: illi f cor. uat.; *om.* uett. *rell.* cum D^{or} min. uillam (ἀγρόν): agrum d. hemi C, enim R. necesse R* (*sed corr.*). abeo C. ire M⁵. roga R. abe T. excussatum DEPR (-tam).

rogo te habe me excusatum
¹⁹ et alter dixit
 iuga boum emi quinque
 et eo probare illa
 rogo te habe me excusatum
²⁰ et alius dixit uxorem duxi
 et ideo non possum uenire
²¹ et reuersus seruus nuntiauit haec do-
 mino suo
 tunc iratus pater familias
 dixit seruo suo
 exi cito in plateas et uicos
 ciuitatis
 et pauperes ac debiles

et caecos et claudos introduc huc
²² et ait seruus domine factum est ut
 imperasti
 et adhuc locus est
²³ et ait dominus seruo
 exi in uias et sepes
 et compelle intrare
 ut impleatur domus mea
²⁴ dico autem uobis
 quod nemo uirorum illorum
 qui uocati sunt gustabit
 caenam meam.
²⁵ (182. 5) Ibant autem turbae multae
 cum eo

illi. uillam emi et necesse habeo exire et uidere illam. rogo te habe me excusatum. ¹⁹ et alius dixit. iuga boum emi quinque. et eo probare illa. rogo te habe me excusatum. ²⁰ et alius dixit uxorem duxi. et ideo non possum uenire. ²¹ et reuersus seruus. nuntiauit haec domino suo. tunc iratus paterfamilias dixit seruo suo. exi cito in plateas et uicos ciuitatis. et pauperes ac deuiles. et caecos et clodos introduc huc ²² et ait seruus. domine factum est sicut praecepisti. et adhuc locus est. ²³ et dixit dominus seruo. exi ad uias. et circa saepes et compelle introire ut impleatur domus mea. ²⁴ dico enim uobis. quia nemo uirorum illorum qui uocati sunt gustabunt cenam meam. ²⁵ ibant autem turbae mul-

19. **alter**: alius CT *a d e f m q.* giuga G*(g *pr. eras.*). bouum DER. hemi C. **quinque**: .v. DEFRTW. illa: + et ideo uenire non possum DQ (a) b (et deuenire) c ff₂ i m q r, + propter quod non. p. uen. d (et sic u. 20), + non possum l; cum gr. D διο ου δυναμαι ελθειν, sed om. rogo te etc. gr. D et uett. q. ambas lectiones coniungunt nostri DQ. **rogo**: roga R (non autem A). om. rogo te e. om. me Z*(+ Z²). excuss. DEPR. uersum ita habet a et alius dixit iuga boum comparaui paria quinque et uado experimentum accipere illorum et propter hoc u. non p.

20. **alius**: alter X*. huxorem C. om. ideo a b c e i q. > uen. non possum l m r.

21. **reuersus**: adueniens d, ueniens... et e; + est T. nunc. WSE; adnunt. d, renunt. a e r. **haec**: om. b c e; + omnia J d; > dom. suo haec a d δ. **tunc**: et d e D^{or}. **iratus** (indigitatus r) + est DE* r. **familias** + et D. exii R. **cito**: celerius a d. plateis GO b c ff₂ l q (et uicis uett.). uicos et ciuitates F. pauperis G; d e u t u. 13. hac C; et FD a d e i. deuiles O, dibeles R. et tert. om. W. cecos W. **claudos**: clodos ABFDFFGOX^eYZ, clados H, cludos R. > clodos et caecos e. **introduc** (εισαγαγε): adduc d, perduc e, ενεγκε D. om. huc AY.

22. > et seruus dixit d e cum D^{or}. domino E; om. c d e cum D^{or}. > factum est domine F b ff₂ l

q r. ut (ὡς APXΓΔ etc.) codd. et. vg., et sicut F a c f ff₂ l q r; quod d e et δ NBDLR 1.; + tu cor. uat.* imperasti CG; praecepisti a d f, iussisti e. athuc MY. **locus** (τόπος) codd. plur. (et H'Z¹), vg. uett. plur.: locutus (D) EPPFGRYZ* (loquutus) gat. corp. oxon. a c ff₂ l* r δ, lo||c||us H*. **est**: uacat D, et + locutus est D.

23. om. et ad init. R. om. et ait E hoc loco (i. e. et adhuc locutus est dominus seruo) et + ait post seruo. > dominus ait R. **seruo** + suo a b (d) et gr. D 72. exii QR; + et Q. **saepes** (cf. Mc. xii. 1) BCEΘIMOXZ: sepes AFDPPFGHJKMQRTV WY vg. Tisch. **compelle** ABFI*KMMQTVX YZ, et comp. CDPPFGHΘI^eJOR: conuoca E; coge a d e r. **intrare** (introire d f r, introeuntes e, ut intrent l q, intrent b) + quoscumque inueneris DE (om. quoscumque) QR gat. a r, ex Mt. xxii. 9. impleatur CDEPJ, repl. r.

24. **quod**: quia F f; quia quod E. hominorum d. post illorum c. 8 litt. deletae Θ. quia uoti sunt R; qui inuitati sunt d; inuitatorum δ, inuitatis e; + non D; + et non uenerunt a l. **gustabit** (γεύσεται) cum BCDPΘIMQ^eRWX vg. d, -uit AFGTY e: gustabunt FHEJ KMQ^eVZ uett. rell. cenam ABFGHIMOQ^eTWXYZ, coen. J. vg. de cena a d e r.

25. **ibant**: comitabantur a (-atur) e; i. uel conueniebant δ. autautem lapsu O. turbe multe

et conuersus dixit ad illos
²⁶ si quis uenit ad me
 et non odit patrem suum
 et matrem
 et uxorem et filios
 et fratres et sorores
 adhuc autem et animam suam
 non potest meus discipulus esse
²⁷ et qui non baiulat crucem
 suam et uenit post me
 non potest esse meus discipulus.
²⁸ (183. 10) Quis enim ex uobis uolens
 turrem aedificare

non prius sedens computat
 sumptus qui necessarii sunt
 si habet ad perficiendum?
²⁹ ne postea quam posuerit
 fundamentum
 et non potuerit perficere
 omnes qui uident incipiant
 inludere ei ³⁰ dicentes
 quia hic homo coepit aedificare
 et non potuit consummare
³¹ aut quis rex iturus committere bellum
 aduersus alium regem
 non sedens prius cogitat

tae cum eo et conuersus dixit ad illos. ²⁶ si quis uenit ad me. et non odit patrem suum et matrem et uxorem. et filios. et fratres. et sorores. adhuc autem et animam suam non potest meus discipulus esse. ²⁷ et qui non baiulat crucem suam et uenit post me. non potest esse meus discipulus. ²⁸ quis enim ex uobis uolens turrem aedificare nonne prius sedens computat impendia. si habet quae opus sunt ad perficiendum ²⁹ ne posteaquam posuerit fundamentum. et non potuerit perficere omnes qui uiderint incipiant inridere illum ³⁰ dicentes. quia hic homo coepit aedificare et non potuit perficere. ³¹ aut quis rex

GW. > cum eo t. multae EM δ Benth., cum illo t. m. q r, cum illo t. (om. multae) b c d e ff₂ l, cum eo turba a. illos: eos DER r.

26. quis: qui e. om. non pr K* (+ K¹). hodie C. et sec. sup. lin. Θ; aut F r, aut paene semper a l. matrem: + suam W d et D^{or}; deinde om. et CT. uxorem C. filios: o in ras. G, folios R, filias D. fratres: filias F. om. et fratres M. sororis G. > sor. et fratres D. adhuc (ath. MY) autem et (om. R) = ετι δὲ καὶ NAD etc.: adhuc aetiam E d ff₂ l; adhuc etiam et b q, insuper et a, adhuc et e r; ετι τε καὶ BLRΔ. meus discipulus esse (μου μαθητὴς εἶναι ADEGH al. plu.) cum BFCDHJKT VZ Benth. uett. plur.: > meus esse disc. AEPGΘIMQRWXY vg. Tisch. aur. cum gr. KΠ al. 20; > esse meus disc. FMO cum gr. NBLM etc.; > discens meus esse e.

27. om. uers. G; qui: si quis M r; si e. baiolat DEMR, uaiula O; portat M a r, tollit c ff₂ l, tulerit e. crucem R. suam + quotidie T. uenit post (po^t R, s ex cor. sax.): sequitur M (ἀκολουθεῖ KΠ al. 7 ex Mt.). esse meus disc. (εἶναι μου μαθ. NBEFGHL al. plu.) cum A^oBF^oCFHΘJMOX¹ (in ras.) Y b e ff₂ q δ: > meus esse disc. A*DEPI KMQR TVWZ vg. Tisch. c aur. et graec. μου εἶναι μαθ. AKM²UP etc.; > meus disc. esse d r et D^{or}, disc. meus esse a, esse disc. meus l.

28. enim (γάρ): autem d e et de D^{or}; om. a b ff₂ l q. turrem W vg. edificare W, aedificariae G. > aedif. turrem J l. non cum A^oBF^oCD^oFGHΘ JMOQRTWX*Z 183C b c e l q δ aur. Erasmi:

nonne A*EKM VX^oY^o a d f ff₂ r. computat DEF FGΘIJR; computauit a b ff₂ l q. sumptus (sumtus AFGTXYZ) qui (que ET, quem Q*) necessarii (-ri ERV) sunt si habet (abet C; habeat B^oPJKMOVZ vg.) ad perficiendum (perfit. G; consummandum b c ff₂ l q) codd. et vg. et b c ff₂ l q aur., sed ex duplici, uel si placet ex libera interpretatione (cf. Mc. ix. 15), graeci enim habent δαπάνην εἰ ἐχει εἰς (uel τὰ εἰς uel τὰ πρὸς) ἀπαρτισμόν, cf. erogationem si habet ad perfectum d, sumptum si habet ad consummationem e; impendia si habeat quae opus sunt ad consummandum eam a, sumptus si habet quae necessaria sunt ad consummandum r; fuide supra, nihil habet δ.

29. inc. ne si posito fundamento non etc. a. postea quam: post quam DG (ex potest) 5; forte cum d e. > post quam ea Q. posuerit: t in ras. Z; poss. EPR. et om. d e Aug. ep. 243 cum D^{or}. potuerit codd. et vg.: poterit AHΘY; ualuerit a. perficere: consummare a b q, explicare c ff₂ i l, perficere δ, aedificare d e Aug., et + et D d e Aug. cum D^{or}. incipiat R, incipient E d e. illudere W vg.; inridere M f. ei: om. M; et H¹. dicent (omisso inc. inl. ei) a b c (dicant) ff₂ i l q; dicere (om. inl. ei) d e Aug. cum D^{or} μελλονσιν λεγειν; dicent inludentes eum r.

30. om. quia a b c d e ff₂ i l r. caepit DEH, cepit JW. edificare W. om. et R. potuit: ualuit a. consum.: perficere d e f gal.

31. quis (tis) cum FCD^oFGHIJKM* (ut uidetur) MTOQTVWY¹Z vg. uett.: qui ABEFΘM^oERY*^o

si possit cum decem milibus
occurrere ei
qui cum uiginti milibus
uenit ad se?
³² alioquin adhuc illo longe
agente legationem mittens
rogat ea quae pacis sunt.
³³ (184. 5) Sic ergo omnis ex uobis
qui non renuntiat omnibus
quae possidet
non potest meus esse discipulus.
³⁴ (185. 2) Bonum est sal
si autem sal quoque euauerit in quo

condietur?
³⁵ neque in terram
neque in sterquilinum utile est
sed foras mittetur
qui habet aures audiendi
audiat.
XV. ¹ (186. 2) Erant autem adpropinquantes
ei publicani et peccatores ut audi-
rent illum
² et murmurabant pharisaei et scribae
dicentes
quia hic peccatores recipit
et manducat cum illis.

iturus committere bellum aduersus alium regem. nonne prius sedens cogitauit si potest cum decem milibus occurrere ei. qui cum uiginti milibus uenit aduersus eum. ³² si autem impossibilis est. adhuc illo longe agente legationem mittens rogat ea quae pacis sunt. ³³ sic ergo omnis ex uobis qui non renuntiat omnibus quae possidet non potest meus esse discipulus. ³⁴ bonum est sal. quod si sal euauerit in quo condietur. ³⁵ neque in terram. neque in sterculinum utile est. sed foras mittetur. qui habet aures audiendi audiat. XV. ¹ erant autem adpropinquantes ei. omnes publicani et peccatores. ut audirent illum ² et murmura-

Tisch. e. iturus: abiens, uadens e, et gr. πορεύμενος. committere CFG. aduersum AHOXY *Tisch.* > comm. ali regi (cum alio rege a) ad (om. a) bellum a e, > alii regi comm. in pugnam d. regem + et gat. c. non: nonne KW ad fff₂ i r δ; + continuo d. sedens: uadens E gat. cogitat (Βουλευεται DRXTA etc.) codd. et vg. c d δ aur., computat e: cogitabit uel -uit uell. rell. et Βουλευεται NB. possit in ras. T. cum pr.: eum E. decim M; .x. DERW. millibus bis J vg.; ilibus pr. O; millia militibus bis e. hoccurrere C, occurre Y; obuiare a b c d (-ri) ff₂ i l q. ei: regi R. uingenti P; .xx. DE(XXti)FRTW. ad: aduersum D^{ms}Q b c f ff₂ i l q r.

³². alioquin E*; si quominus d, ceterum e; f uide supr. cum adh. longe est e, Aug. ep. 243, dum adh. cum l. e. a. athuc FMY, aduc T. illo: eo E dr. longue D; + posito Q. > longe illo R. agente: constitudo d. ligationem D^P, legac. W; legatos d, rogationem e. mittit (uel -tet) et rogans b c e ff₂ i l q r. ea quae pacis (paci R, paucis Y*) sunt: pacem a b c e ff₂ i l q r.

³³. sic: si G r; quis c. omnes GO; om. c ff₂ i l q. renuntiat S^C, renuntiatat R; abrenuntiat d; renuntiauerit EW (renunc.) i l r. quae possidet (possed. D): facultatibus suis a, possessis suis δ; substantiae suae (om. omn.) d. om. esse Z* (+ Z³). meus esse disc. (μὴ εἶναι μαθ. AU²XTA etc.) codd. plur. vg. f δ aur.: > esse meus disc. BM a

cum gr. NBLR, esse disc. meus l; > disc. esse meus J; > meus disc. esse b c d e ff₂ i q r cum gr. DU*

³⁴. si (et si d) autem: quod si M a f ff₂ i l, sed si b c e q. quoque om. EM² S^C (non cod. caraf.) cor. ual. mg. d e f ff₂ i δ (et sal a r) cum gr. ARTA etc. euauerit: infatuatum fuerit a d e. condetur P*.

³⁵. neque + enim e r. terram: terra CT a c ff₂ q r. sterquilinum cum B^FEGH¹ΘIJM²OV WZ vg. aur.: -linum M, sterculinum AQRX f, sterculinum P^V, stercolinum D δ; sterco l; sterquilinio H*KT c, sterculinio C b ff₂ i r, stercolino q; stercore a d e. hutile C; utille Y* (1 sec. exp.); aptum e. est: erit T. sed: nisi ut a l. fofas R. mittetur codd. plur. et vg.: mittatur T, -itur DE QR c Bentl., proiciatur a l; gr. βάλλουσιν uel βαλοῦσιν; mittent eum b d (illud) q, iactant illud c. > pro. foras + et conculcetur ab hominibus l. abet T; habes Z* (sed corr.), habeat M.

XV. 1. adpropinquantes B^FCD²FG (adprin.) HΘIJMORXZ: appr. AFKM²QTVWY vg. Tisch.; appliciti E cum b c ff₂ i q r, accedentes a, congregati l; adpropiant d. ei: et M r; ad iesum M²; + omnes a d e f ff₂ i r δ et gr. fere omn. puplicani D²FG.

2. om. et ad init. D. mormurabant D. pharisei W, pharissei R, fariss. D, farisaei P. scribe EW. > scribae et phar. G. om. dicentes b ff₂ i l. quia: quare a. recepit E; adsumit d, suscipit e.

³ (187. 5) Et ait ad illos parabolam
istam dicens
⁴ quis ex uobis homo qui habet
centum oves
et si perdiderit unam ex illis
nonne dimittit nonaginta
nouem in deserto
et uadit ad illam quae perierat donec
inueniat illam?
⁵ et cum inuenerit eam
inponit inumeros suos
gaudens
⁶ et ueniens domum conuocat amicos et
uicinos
dicens illis

congratulamini mihi quia inueni ouem
meam
quae perierat
⁷ dico uobis quod ita gaudium
erit in caelo
super uno peccatore
paenitentiam habente
quam super nonaginta nouem ius-
tis
qui non indigent paenitentia.
⁸ (188. 10) Aut quae mulier habens
dragmas decem
si perdiderit dragmam unam
nonne accendit lucernam et
†feuerit †domum

bant pharisaei et scribae dicentes. quia hic peccatores recipit. et manducat cum illis. ³ et ait ad illos parabolam istam dicens. ⁴ quis ex uobis homo. qui habet centum oves. et si errauerit unam ex illis. nonne dimittet nonaginta et nouem in deserto. et uadit quaerere eam quae errauit. donec inueniat eam. ⁵ et cum inuenerit eam inponet inumeros suos gaudens. ⁶ et ueniens in domum conuocat amicos et uicinos dicens illis. congratulamini mihi. quia inueni ouem meam quae perierat. ⁷ dico uobis quod ita gaudium erit in caelo super unum peccatorem paenitentiam agentem. quam super nonaginta et nouem iustos. qui non indigent paenitentiam. ⁸ aut quae mulier habens dragmas decem. si perdiderit

mand. uel comedit δ, uescitur a e, conuiu[it] r. reciperet . . manducaret b c ff₂ i l q. cum sup. lin. C. illis: om. R; eis G a.

3. ad illos: illis R; + iesus c r. parabolam DP¹GR; similitudinem b c e ff₂ i l q. om. dicens b d e et D^{or}.

4. quis: om. δ; + hominum e et om. homo (gr. τίς ἄνθρωπος). qui habet: om. qui J c; habiens e (δ). quantum Q; -c. DER. hoes C. si: om. c d δ; cum e; gr. τίς ἄνθρ. . . ἔχων . . . καὶ ἀπολέσας; sed os εἶπεν . . . ἀπολεσῇ D. perdiderit (perderit O*, -dederit O¹) unam (unum G d): errauerit una b c f (unam) ff₂ l q, perierit una a. om. et si . . . illis i. dimittit (ἀφίησι D) codd. plur. et vg., dem. R: dimittet FEPMQV (dem.) c ff₂ δ, -teret b; relinquit a, -quet e, et gr. plur. καταλείπει. nonaginta nouem R, nonaginta .IX. W, xcviij ET, lxlviij D; nonaginta et nouem ΘM f ff₂; + in montibus O c ff₂ l. in deserto D; in solitudine e; om. l. uadit (πορεύεται): uadet HMO, ibit c ff₂ i l, abibit q; abit b; + et quaerit d et D^{or}, + quaerere f. que D. perierit P* (corr. mg.) Q; perit a; errauit b c f i l q r; + quaerens a e. inueniet G. illam: eam G vg.

5. quum Θ. eam codd. plur. vg. et uett. plur.: illam AMY; om. a c d e δ (Bentl.) et gr. inponit BEPFGHΘIJKORV, imp. ADMXY vg.: inponet FCFZ, imponet MT; imposuit W. in: super ER

a c d r. ueros (cf. Mt. xxiii. 4) cum AEFGH (innumeros) KMMVXYZ: humeros BCDPΘIJO RTW vg. Tisch. gaudentes Y, gaudent V* (sed corr.); om. ff₂ i l.

6. in domum d f δ (in uel ad). conuocabit M; conuocans GO e. uicinos + suos Q. gratulamini e; cum gaudete d; conlaetamini (Cypr. A. 65). congr. mecum quia (quoniam e) inuenta est ouis mea b c e ff₂ i l q (Cypr.). quia ex qui Z¹. inuenio E. bouem C. que DE. quem perdideram uel perierat δ.

7. dico: + enim G; + autem Q d; + ergo e; + δέ D al. pauc. celo W; caelis J. supra pr. X*; sub aur.; in c ff₂. unum peccatorem DQ a e f l. poenitentiam DPW vg. habente cum ABC(abente)GH⁶JMT, et -tem DH*OQY ff₂ q, habenti b i: agente FEPO (post ras.) IKMTRVW X*Z vg. c d ff₂ r aur., agentem X² a e f l. supra sec. K; in i. nonaginta .IX. W, xcviij E, lxlviij D, xctaviij R, nonaginta et nobem T f ff₂. iustos DΘ* (sed corr.) QX a c e f r δ*; iustus G. digent (i.e. nondigent) ER; egent r. paenitentia codd. plur. et Z* et vg. (poen.): paenitentiam FEGKMOX² b f ff₂ i l q r, poen. CDP, pen. QT. quibus non est necessaria p. a e (> paen. nec.), quibus n. e. opus paenitentiae Cypr. ep. 55, qui non habent opus paenitentiae d.

8. que D; + est r. dragmas codd. plur. (dragmas Z) f ff₂ i l q r δ aur. et gr. δραγμάς AFLX

et quaerit diligenter
donec inueniat ?

⁹ et cum inuenerit conuocat
amicas et uicinas dicens
congratulamini mihi
quia inueni dragmam
quam perdideram.
¹⁰ (189. 5) Ita dico uobis
gaudium erit coram angelis dei
super uno peccatore
paenitentiam agente.

¹¹ (190. 10) Ait autem
homo quidam habuit duos filios

¹² et dixit adolescentior ex illis patri
pater da mihi portionem substantiae
quae me contingit
et diuisit illis substantiam
¹³ et non post multos dies
congregatis omnibus
adolescentior filius peregre profectus
est in regionem longinquam
et ibi dissipauit substantiam
suam uiuendo luxuriose
¹⁴ et postquam omnia consummasset
facta est fames ualida
in regione illa et ipse coepit egere

dragmam unam. nonne accendit lucernam. et scopis mundauit domum et quaerit diligenter. donec inueniat. ⁹ et cum inuenerit conuocat amicas et uicinas dicens congratulamini mihi. quia inueni dragmam meam quam perdideram. ¹⁰ ita dico uobis. sic gaudium erit coram angelis dei super unum peccatorem paenitentiam agentem. ¹¹ ait autem. homo quidam habuit duos filios ¹² et dixit adolescentior ex illis patri. pater da mihi portionem substantiae quae me contingit et diuisit illis substantiam ¹³ et non post multos dies congregatis omnibus adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam. et ibi dissipauit substantiam suam uiuendo luxuriose. ¹⁴ et postquam omnia consumpsit. facta est fames ualida in

min.: dracmas J b, drachmas M *vg.* a c d et δραχμας *gr. plur.*; denarios e (Cypr. A. 65). decem: x. DERWZ; + et E a d e l r cum *gr.* D 157. dragmam JO, drachmam MZ *vg.*; om. E a b c d e ff₂ i l q r. unam + ex illis a *syrr.* cu. et sch. accendit R; accendit M' c ff₂ l. † euerrit † (σάποι) legimus cum coniectura correctorii uat. ('puto quod hic debeat esse euerrit, i.e. scopat. Graecus enim sonat idem cum eo quod habetur Mt. xii. scopis mundatum'), cod. caraf., edd. Union et Iunta 1534, Hieron. Polus 1587, C et edd. recent.; et uerrit ed. Isid. Clar. 1557, Vers. Turicensis, Erasm.: euerrit *codd.* paene omn. (uertit Q gat., euertit M'V) 5 (mg. 'euerrit Uet. Compl.') H (mg. 'euerrit i MS. R. G. s. i.e. codex in bibliis regiis, graecus, et syrr.) S 8 aur., edd. ant. plur.; scopis mundabit E i q, sc. mundauit b f ff₂ l, sc. commundat a, sc. mundat c r; mundat d, emundat e (Cypr.). domum + suam Q ff₂. querit DRV; quaeret EFMV. diligenter D, diligiter G. inueniat + eam 5 S c r.

9. quum HΘ. inuen. + eam a c. uocat R; conuocabit M', conuocans Y. amicos et uicinos D e. congratulabimini H; gratulamini e (Cypr.), congaudete d. michi T. dragmam J a b, drachmam OZ *vg.* c d, dragmam i; denarium e (Cypr.); + meam E f. om. q. perd. b i. > quam perd. dr. d, quem perd. den. e cum D^o.

10. uobis + sic b c f ff₂ i. erit + in caelo FG b. coram (om. E) angelis (angu. D, hang. C, agg. M): in conspectu angelorum d e (Cypr.); om. b.

super: in c ff₂ i. unum peccatorem D a e f l q (om. unum). peccatore bis *scr.* W. poenitentiam D^oW *vg.*, pen. R; paenitentia GJ d e. agentem D FH*OX²Y a f l; abente i, habentem q.

11. ait autem: et ait autem E, et ait b; dixit ergo a, d. autem d q (+ iesus); + iterum iesus r. abuit T; habebat E a d. duos: -II. D.

12. adolescentior *codd.* plur. et adulis. G: adoles. PJKW *vg.* Tisch., adolis. DERV. ex (om. D) illis patri: om. patri GM a b ff₂ l r; et > illi adol. a b ff₂ l r, illi iunior c, iunior tantum e. om. pater D cum N*. michi W. portionem substantiae (-cie W) quae (que DEW) me (mihi FPM) contingit (-get F^oR, contigit D l q) *codd.* *vg.* et uett. plur. = τὸ ἐπιβάλλον (+ μοι D al. 7) μέρος τῆς οὐσίας: quod me tanget partem substantiae d, partem patrimonii mei quae me tangit e. diuissit DR. illi P; illius b. substantiam W; + suam e.

13. > post non e cum *gr. plur.* multis G. congregatis: collectis a. adolescentior Y; adulis. G; adoles. EP¹(adules.*)JKW *vg.* Tisch., adolis. DRV; iunior c e. peregre prof. est P; peregrinatus est d e. regione EM; def. R usque xvi. 25. longinqua M, lonquiquam DQ. dissipabit T; dispersit d, finiuit c. uiuendum H*(corr. H¹), uiuendo T. luxuriosae C, luxuriose D(-osse)EP¹ GHΘOVZ, luxoriosae P*KI.

14. consummasset: sset ex m. 2 in X; consummata esset Q; erogasset d, consumpsisset a, consumpsit uett. rell. (exc. 8 aur.). > cons. omnia

²² dixit autem pater ad seruos suos
cito proferte stolam primam et induite
illum
et date anulum in manum eius
et calciamenta in pedes
²³ et adducite uitulum saginatum et oc-
cidite
et manducemus et epulemur
²⁴ quia hic filius meus mortuus erat et
reuixit
perierat et inuentus est
et coeperunt epulari
²⁵ erat autem filius eius
senior in agro

et cum ueniret et adpropinquaret
domui
audiuit symphoniam
et chorum
²⁶ et uocauit unum de seruis
et interrogauit quae haec essent
²⁷ isque dixit illi
frater tuus uenit et occidit pater tuus
uitulum saginatum
quia saluum illum recepit
²⁸ indignatus est autem
et nolebat introire
pater ergo illius egressus
coepit rogare illum

in caelum. et coram te. iam non sum dignus uocari filius tuus. ²² dixit autem pater ad seruos suos. cito proferte stolam primam. et induite illum. et date annulum in manu eius. et calciamenta in pedibus eius ²³ et adducite uitulum saginatum et occidite. et manducantes aepulemur. ²⁴ quia hic filius meus. mortuus erat et reuixit. perierat et inuentus est. et coeperunt aepulari. ²⁵ erat autem filius eius senior in agro et cum ueniret. et adpropinquaret domui audiuit symphoniam. et chorum ²⁶ et uocauit unum de seruis. et interrogauit. quidnam hoc esset. ²⁷ ad ille dixit illi. frater tuus uenit et occidit pater tuus uitulum saginatum quia saluum illum recepit. ²⁸ indignatus est autem et nolebat introire.

tuo d (e); et in te b i l; > coram te et D. dignus bis ser. MT. tuus (tus G); + fac me sicut unum de mercennariis (mercenariis E) tuis EQT gat. cum d (u. mercennariorum tuorum) et gr. NB DUX al. 20; cf. autem Aug. Quaest. eu. II. 33 'nec addit quod in illa meditatione dixerat fac me sicut unum de mercennariis tuis' etc.

22. seruos (δούλους): pueros a et παῖδας I. 131. 209. cito: celerius a. stholam Θ; + illam b c ff₂ i l q; uariant graeci inter στολὴν et τὴν στ. induete P; om. et ind. illum e. anulum E, annulum J vg. manu FCEGOMMTW a b c f i l q r aur. calceamenta JW^hSC, caltiam. M; calceamentum 5. om. et calc. in ped. e. pedibus EMO a b c f ff₂ l r aur.; + eius BO vg. (non cod. caraf.) a b d f ff₂ i l r aur. cum gr. DGPX etc.

23. uitulum sag. (τὸν μόσχον τὸν σιτεντόν) codd. et vg. et uit. illum sag. a b c ff₂ i, illum uit. sag. l, uit. illum pastum q (et semper): > saginatum uitulum d, sag. illum uitulum e cum gr. D τὸν σιτεντόν μόσχον. hoccidite C; laniate e. manducemus et codd. et vg. et uett. plur. cum gr. D φαγόμεν καὶ: manducantes e f δ et φαγόντες gr. plur. aepulemur BFDJMT; iucundemur e, laetemur r.

24. quia: qui G. om. hic E. mortuos G. erat in ras. T; est M; fuerat cor. uat. mg. a b e ff₂. et sec. + modo d et D^{gr} apri. caeperunt D,

cep. W. aepulari BFCDEGHJY; epuli MT; iucundari e.

25. saenior C; maior l. agro: uilla d. quum HΘ. et sec. + cum Y. adpropinquaret BFCDEFGΘIJMOXZ: appr. AHKMQTVWY vg.; adpropiare b c ff₂ i l (-uit) q. ueniens autem et proximans d. d cum Dgr.; uersum ita habet e cum maior autem filius eius qui in uilla erat uenisset et adpropiasset ad domum et audisset etc. symphoniam B, synph. Z, simph. PWTWY. corum HO*T; choro b.

26. inc. aduocato ad se uno etc. e. seruis: pueris a d e et παῖδων gr. omn. interr.: quarebat e. quae (que D) codd. et uett. plur., quanam M b = gr. riva LA 124. al. pauc.: quid vg. edd. ant. d δ et gr. τί plur.; quidnam a e f r. haec essent: > essent haec a l (εἴη ταῦτα); essent tantum e ff₂; uellet hoc esse d (θελεῖ τοῦτο εἶναι D); hoc esset f et εἴη τοῦτο KMP etc.

27. hisque CT; at ille MT; et G. illi: ei EM; + quia e q (Bentl.), + quoniam a d δ. Post illi habuerat Y* tantum frater tuus uitulum saginatum; deinde frater correxit Y¹ in pater, et interposuit frater tuus uenit et occidit. uenit: ibi δ (super ηκει!). hoccidit C; laniauit e. uitulum + illum a b ff₂ l q r. salbum C; sanum G; incolume a. om. illum D. recipit Q.

28. indignatus: iratus a d e. nolebat (ἤθελεν

²⁹ at ille respondens dixit
patri suo
ecce tot annis seruo tibi
et numquam mandatum tuum prae-
terii
et numquam dedisti mihi haedum ut
cum amicis meis epularer
³⁰ sed postquam filius tuus hic qui de-
uorauit substantiam suam cum me-
retricibus
uenit occidisti illi uitulum
saginaturn
³¹ at ipse dixit illi
fili tu semper mecum es

et omnia mea tua sunt
³² epulari autem et gaudere
oportebat
quia frater tuus hic mortuus
erat et reuixit
perierat et inuentus est.
XVI. ¹ Dicebat autem et ad discipulos suos
homo quidam erat diues
qui habebat uilicium
et hic diffamatus est apud illum quasi
dissipasset
bona ipsius
² et uocauit illum et ait illi
quid hoc audio de te?

pater uero illius egressus foris. coepit illum rogare. ²⁹ ad ille respondens dixit patri suo. ecce quod annis seruo tibi. et numquam mandatum tuum praeterii. et mihi numquam dedisti hedum ut cum amicis meis aepularer. ³⁰ postquam autem filius tuus hic uenit. qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus occidisti illi uitulum saginatum. ³¹ ad ille dixit illi. fili. tu semper mecum es. et omnia mea tua sunt. ³² epulari autem nos oportet et gaudere. quia frater tuus hic mortuus erat et reuixit perierat et inuentus est. XVI. ¹ Dicebat autem ad discipulos suos. homo quidam erat diues ualde qui habebat uilicium. et hic

ΝΒΔΓ etc.): noluit *a* *c* ff₂ *i* *l* *q* *r* gat. et ἡθέλησεν ALPQR etc. intrare *b* *c* *g*. ergo (οὐν PQΓΔ etc.): uero M uett. plur. et autem *a* *d* *e*, gr. δε ΝΑΒΔΛ etc. hegressus C; exiens *d*, exiuit et *e*; + est E. coepit (cae. D, ce. W) rogare = ἤρξατο παρακαλεῖν D (sed om. παρακ.): rogabat *d* *e* et παρεκάλεῖ gr. plur.

29. ad O. ille: ipse M *a*. patre H. tot (τοσαῦτα): quot E *c* *f* ff₂ *i* *l* *q* *r*. annis codd. (hannis T, anni E) et vg. et uett., quod Latine recte dicitur = 'for all these years'; cf. Roby Latin Gr. ii. pp. 76–78, Draeger Hist. Synt. d. lat. Spr. § 223, 10 tom. 1, p. 493 seq.: annos F Benth. et gr. ἐτη. om. numquam pr. D; nunquam bis M¹⁰, sec. W. mandato H. praeterii D; praeteriui P¹⁰⁰ IMQ (prat.) W vg. mand. t. praet. codd. et vg. et uett. plur., praeceptum tuum egressus sum *e* (ἐντολήν σου παρήλθον gr. plur.): > praeteriui mand. tuum *c* *d* *r* cum gr. παρέβην σου εντολήν D. michi W. haedum BCEFHOKMOXYZ; aedum D P GM¹: hoedum J vg., hedum A F I V W, edum T; + de capris *d* et D⁹⁷. quum T. aepularer B F D EGHO, hep. C; iucundarer *e*; prandeam *d* et ἀριστήσω D, gr. rell. εὐφρανθῶ.

30. sed: et J. hic: deficit B ad xvi. 9. deuorabit T, deuorauit O; comedit *a*. substantiam: omnem facultatem *a*. su^m F: tuam EQ *c* ff₂ *i* *q* Benth. et gr.; + uiuens *a*. meretricibus D; fornicariis *a*. uenit + et F *a* *b* *c* ff₂ *i* *l*^{*} *q* *r*. uersum ita habent *d* *e* filio autem tuo qui comedit

omnia (+ tua *e*) cum meretricibus (fornicariis *e*) adueniente (et uenienti *d*) occidisti (laniasti *e*) sag. uit. *d* *e* cum graeco D. hoccidisti C; immolasti *r*. uitulum + illum *a* *b* *i* *q* *r*.

31. ad O; et EK *b*. ipse: ille W *d* *e* *f*. illi: sequitur ras. 2 litt. E. filii A P M T; om. *a* *d* et D⁹⁷. semper (om. *e*) mecum es (est G^{*}): semper mecum fuisti et es Q, mecum semper fuisti et es *b* *r*, mecum fuisti semper et es *a* *q*, mecum fuisti et es *l*, mecum fuisti et eris *c*, semper mecum fuisti Ambr. om. mea D.

32. inc. iucundatus sum autem et gausus sum *e*. aepulari FCDGHO; aepulare E. autem + nos *a* *b* *f* ff₂ + te *r*. gaudere + te FOX *l*. oportet ET *b* *c* *f* ff₂ *i* (+ nos) *l* *q* *r* et gr. HL. > oport. et gaudere D *a* *d*. quia: quod E *b* *c* *l* *q*, quoniam *a* *r*. om. hic *c* *i* *l* *q* gat. om. hic mortuus E. erat: fuerat F J *a* *b* ff₂ *l* cor. uat. mg.; est *d* *i*^{*}.

XVI. 1. dixit M. om. et pr. D P K V W *b* *d* *e* *f* *l* *r* et gr. min. discipulos: s pr. in ras. Z^c. diues (πλούσιος): honestus *e*. uillicum J K W vg., bilicum (ex bicipum) H; dispensatorem *e* *r* (et u. 3, 8). defamatus DE P, deff. G, diffatus Z^{*} (sed corr.); delatus *i*. erat M X^{*}. apud GT. dissipasset G, -sat Z^{*} (sed corr.), disipasset P^{*} (-asset P¹); dispargeret *c*. bona (τὰ ὑπάρχοντα): omnia *l*; substantiam *d* *e*. ipsius: illius E *r*.

2. uocauit: clamauit *e*. illum: + dominus suus *a* *r* (eius), cf. et accersitus est domino suo *c*; + ad se *b* *q*. uillic. semper J K W vg., bilic. H, cf. u. 3,

redde rationem uilicationis tuae
iam enim non poteris uilicare
³ ait autem uilicus intra se
quid faciam quia dominus meus
aufert a me uilicationem?
fodere non ualeo
mendicare erubesco
⁴ scio quid faciam
ut cum amotus fuero a uilicatione re-
cipiant me in domos suas
⁵ conuocatis itaque singulis
debitoribus domini sui
dicebat primo quantum
debes domino meo?

⁶ at ille dixit
centum cados olei
dixitque illi accipe cautionem tuam
et sede cito scribe quinquaginta
⁷ deinde alio dixit
tu uero quantum debes?
qui ait centum coros tritici
ait illi accipe litteras tuas
et scribe octoginta
⁸ et laudauit dominus uilicum
iniquitatis quia prudenter fecisset
quia filii huius saeculi
prudentiores filiis lucis
in generatione sua sunt

diffamatus est apud illum quod dissipasset bona ipsius. ² quem cum uocasset dixit illi. quid hoc audio de te. redde rationem uilicationis tuae. iam enim non poteris uilicare. ³ ait autem uilicus intra se. quid faciam quia dominus meus. aufert a me uilicationem. fodere non ualeo. mendicare erubesco. ⁴ cogitauit. quid faciam. ut cum amotus fuero a uilicatione. recipiant me in domos suas. ⁵ et conuocatis singulis debitoribus domini sui dicebat primo. quantum debes domino meo. ⁶ ad ille dixit. centum cados olei. dixit autem illi. accipe cautionem tuam. et sede cito et scribe quinquaginta. ⁷ deinde alio dixit. tu autem quantum debes. ad ille dixit. centum coros tritici. ait illi accipe litteras tuas. et scribe octoginta ⁸ et laudauit dominus uilicum iniquitatis quod prudenter fecerit. quia filii huius saeculi pru-

4, 8. uilicationis: actus etc. e, semper. tue W; om. uoluit Benti. cum gr. ADKL etc. poteris (δυνήσῃ ALRX etc., sed potes e, potest ff₂ et δύνῃ NBDP etc.): + amplius a, + adhuc d, + iam δ. uilicare: dissipare D^o; dispensare (r); actum meum (om. e) administrare a e.

3. fatiam G et u. 4, faciem Q. om. meus H. aufert (ἀφαιρείται) cum FFDEIJKMMQWXXZ vg. uett. plur.: auferet ACFFGHΘOVY corp. oxon. a b c ff₂ i. uilicationem Q; dispensationem r et semper. a me uil. hoc ordine cum uett. plur. et gr. LR: > uil. (+ meam a) a me a δ cum gr. plur.; uil. meam (om. a me) d et D^o arm.; actum tantum e. mindicare E. erubisco G, eruuesco O; confundor a d e.

4. scio: om. E; cognoui a b ff₂ q; cogitauit c e f i l r; gr. ἐγνων. quum HΘ. ammotus D; motus e. fuerit G. a (ἀπὸ LX al. pauc.): de a d et ēc NBD min. me + debitores r. domus DFF H*V gat. suos Z*(corr. Z').

5. inc. et conuocato unoquoque ex deb. a, et aduocans unumquemque debitorum d. uocatis Z*(corr. Z²); aduoc. δ. itaque: autem D; gr. καὶ προσκαλεσάμενος. debetoribus P, deuit. O. ad primum J e; priori a. domine G.

6. ad O. centum: .c. DE et u. 7. cados (κάδος D* al. 6): batos E* q gat., bados Q, cf.

uatos a, uathos b, uasos c, batis ff₂, βάτους uel βάδους gr. plur.; siclos d. holei C; om. Q. dixitque: et dixit G; d. autem a b d e f q cum gr. NABLR etc. illi: om. D*(+ mg.); ille Q. cautionem (cauc. G) tuam (σου τὸ γράμμα plur.) codd. et vg., chirografum tuum e l (et u. 7); litteras tuas D b c (d) ff₂ q r gat. et σου τὰ γράμματα NB DL; caut. uel lit. uel liniam δ. sedi H; sedens a r δ; om. d; + et D e (f). cito: celerius a; om. c d. scribe EGI. > scribe cito e cum gr. B. quinquaginta D; lta ET; .l. MW.

7. alio codd. plur. et S: alii CEJKZS²ΘC a q r; altero e. uero: ergo T; autem a d e f; om. b c ff₂ q. debes + domino meo a c r cum gr. 28. coros κόρους cum PFΘMQX*vg. a c f δ; choros AFCDE(-rus)GHIJKMOTVWX²YZ b e ff₂ l q (-rus)r aur.; mensuras d. tritici FCOTXZ; trici E. ait illi (λέγει αὐτῷ BLR min.) codd. plur. et vg.: et ait illi EH, καὶ λέγει APXTA etc., cf. ait et illi b l; dixit autem et huic a, cf. o δe λ. αὐτω D, λέγει δe αὐτω N. litteras (lit. D vg.) tuas (τὰ γράμματα NBDLR) codd. et vg.: cautionem O^o (sed tuas non correxit), caut. tuam a, tuam literam δ, cum gr. plur. τὸ γράμμα. et + sede c cum gr. i. 131. scribe + cito E. hoctuginta C, octuaginta H*; LXXXta ET, LXXX D.

8. laudabit TY. uillicum etc., cf. u. 2. in-

- ⁹ et ego uobis dico
facite uobis amicos de mamona iniqui-
tatis
ut cum defeceritis recipiant
uos in aeterna tabernacula
¹⁰ qui fidelis est in minimo
et in maiori fidelis est
et qui in modico iniquus est
et in maiori iniquus est
¹¹ si ergo in iniquo mamona
fideles non fuistis
quod uerum est quis
credet uobis?
¹² et si in alieno fideles

- non fuistis
quod uestrum est quis
dabit uobis?
¹³ (191. 5) Nemo seruus potest duobus
dominis seruire
aut enim unum odiet
et alterum diligit
aut uni adhaerebit
et alterum contemnet
non potestis deo seruire
et mamonae.
¹⁴ (192. 10) Audiebant autem omnia haec
pharisaei qui erant auari
et deridebant illum

dentiores sunt filiis lucis in generatione sua. ⁹ et ego uobis dico facite uobis amicos de mamona iniquitatis. ut cum defeceritis recipiant uos in aeterna tabernacula. ¹⁰ qui fidelis est in modico. et in multo fidelis est. et qui in modico infidelis est. et in multo infidelis est. ¹¹ si ergo in iniquo mamona fideles non fuistis quod uerum est quis uobis credet. ¹² et si in alio fideles non fuistis. quod uestrum est quis dabit uobis. ¹³ nemo seruus potest duobus dominis seruire aut enim unum odiet. et alterum diligit. aut uni adhaerebit. et alterum contemnet. non potestis deo seruire et mamonae. ¹⁴ audiebant autem haec omnia pharisaei. qui erant auari. et deridebant eum

iquitatis: iniustitiae e. quia pr.: quod M (b) c ff₂ l q r. prudenter: sapienter d. fecisset: + dixit autem ad discipulos (discentes e) suos EM Q gat. b c e l; + dix. a. ad d. suos dico uobis D a r (et dix.); + dixit autem tantum ff₂; + propter quod dico uobis d et D^{or} διο λεγω υμειν. om. quia sec. E. fili G^c, filii Y; filios T* (sed corr.). uius C. seculi C57H, saetuli G. > saec. huius uoluit Bentl. cum ord. gr. prudentiores (sapientiores d, cf. Mt. xxv. 8) + sunt hic et om. ad fin. E a b c ff₂ l q r. filii^s H; filii EW; quam filii D b c ff₂ q r; super filios a d e l. generatione: uita E P^{mo} gat.; gente a; saeculum e et eis την γενεάν gr. sua: hac M^a a (et > hac gen. b c ff₂ l q r); istut e; contra graecum την εαυτών. om. sunt (E) M gat.

9. > dico uobis FE:POKOQVZ a c d ff₂ aur. gr. DM al. pauc. facete P*, fatite G. hamicos C. mamona plur.: mamm. DE(-nia) P⁴ J K V W vg.; mamma M^a; mammonae P*. mam. iniquitatis = τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας: iniquo mamona a d Ambr. de Abr. I. 5 etc. cum gr. D του ἀδικου μαμωνᾶ. quum Θ. defeceritis (defic. G, diffic. D) = ἐκλίπητε: defecerit d l*, defecerit nobis a e (-rint) et ἐκλίπη N*B*D etc.; cf. fugati fueritis Iren. IV. 30. 3 (268 Mass.), uide Harvey t. ii. p. 251 n. qui conicit ἐκπράπητε. tabernacula + sua b Ambr. l. c. cum gr. P syr. sch. aeth. etc. incipit rursum B.

10. minino H; modico EX* gat. d e f. in sec. om. H. maiore bis CIKMTZ; maius bis E gat.

b c ff₂ q r; multo bis d e f; multo pr., magno sec. a. om. in min. et in mai. fid. est D. modico: minimo a. iniquus pr. GEY*, inicus T. om. est tert. D. iniquus sec. EY; iniustus bis e; infidelis bis f.

11. ergo + et EM. om. in DEG. iniquam E; iniusto e; + a D. mamona GMOX*Z, et mamm. DE P⁴ J K M V W vg.: mamonae ABCFHΘIOX² Y, mamm. P*(-ne) T, mamone FQ. fidelis G. uerum (τὸ ἀληθινόν): uestrum B^c DEFK*QX*Z* cor. uat.* q aur., uobiscum a. om. uerum est W. credet (πιστεύσει) codd. et 53C, creuet G, reddet D r, dabit E a b Iren.: credit AFOY ff₂ aur., credat H.

12. + credite ad init. E. fidelis Z* (corr. Z¹). uestrum (τὸ ὑμέτερον plur.): nostrum cor. uat. et τὸ ὑμέτερον BL etc.; meum e i l Tert. om. est Q*. dauit O; credet a; om. uers. b.

13. om. seruus M. > potest seruus D a. duobus: -11- D. hodie C; odit I*OX*, hodie T. alterum: alium bis a, unum pr., alium sec. d. dileget P; diligit A*H*I*OX*Y; amabit b q. uni: unum K a b q r. adhaerebit cum HΘJK MVXYZ² vg. et haerebit Z*: adher. ABFCDEP GIMOW, ader. T; adprehendet d; gr. ἀνθέξεται; patietur a b q r, i. e. ἀνέξεται. contemnet DE P GHOKOW; condemnet Y. potest D. mammonae CDE P J K T vg.; mamone GO, mamm. W.

14. audientes E. hec W. om. omnia d i cum D^{or} al. 9. > haec omnia EM Bentl. uelt. (non q)

- ¹⁵ et ait illis
uos estis qui iustificatis uos
coram hominibus
deus autem nouit corda uestra
quia quod hominibus altum est
abominatio est ante deum.
¹⁶ (193. 5) Lex et prophetae usque ad iohannem
ex eo regnum dei euangelizatur
et omnis in illud uim facit.
¹⁷ (194. 5) Facilius est autem caelum
et terram praeterire
quam de lege unum
apicem cadere.
¹⁸ (195. 2) Omnis qui dimittit
uxorem suam

- et ducit alteram moechatur
et qui dimissam a uiro
ducit moechatur.
¹⁹ (196. 10) Homo quidam erat diues
et induebatur purpura
et bysso
et epulabatur cotidie
splendide
²⁰ et erat quidam mendicus
nomine lazarus
qui iacebat ad ianuam eius
ulceribus plenus
²¹ cupiens saturari de micis
quae cadebant de mensa diuitis
sed et canes ueniebant
et lingebant ulcera eius

¹⁵ et ait illis. uos estis qui iustificatis uosmetipsos. coram hominibus. deus autem nouit corda uestra. quia quod hominibus altum est abominatio est ante deum. ¹⁶ lex et prophetae usque ad iohannem. deinde regnum dei euangelizatur. et omnis in illud uim facit. ¹⁷ facilius est autem caelum et terram praeterire quam de lege unum apicem cadere. ¹⁸ omnis qui dimittit uxorem suam. et aliam ducit moecatur. et qui dimissam a uiro ducit moecatur. ¹⁹ homo quidam erat diues. et induebatur purpuram. et bysso. et aepulabatur cottidie splendide. ²⁰ mendicus autem quidam nomine lazarus. qui iacebat ad ianuam eius ulceribus plenus. ²¹ cupiens saturari de micis quae cadebant de mensa diuitis. sed et canes ueniebant.

cum gr. plur. pharisei W, farisaei C, farissei D. *auari* (φιλάργυροι) *codd. plur.* (ab. T) *et vg.*: amatores pecuniae D a; cupidi d, cupidissimi e Tert., cupidissimi et amat. pec. r; + principes δ (*super υπάρχοντες*)! deridebant: der *in ras.* nic aut nec H; dirid. DEP, inrid. a e; subsannabant d.

15. hestis C. iustificastis C. *coram* (ἐνώπιον): in conspectu etc. d (*et ad fin. uers.*) e. scit a r, dinoscit e. *altum*: excelsus e, sublime a b, aelatum q. abhominatio DEPKV. est sec. T. *ante* (ἐνώπιον) *codd. plur.* (hante C) *et vg.*: apud D* (*corr. mg.*) EPMTY gat; cf. coram deo r δ, ante consp. dei a.

16. prof. DEPO, prophete W, propaete E. iohannem FDEGJKOVZ^h Tisch., ioan. SC; + prophetauerunt E Andegau. 20 (d) *cum gr.* D 13^{ev} 17^{ev}; + et DMTQ *aur.* *ex eo*: ex quo E uett. plur., ex inde e (cf. f), ex tunc q. euangelizatur G; aeuangelizatur D; euangelizantur H gat. a, aeuangelizantur E; adnuntiatur e, benenunt. uel euang. δ. omnes G a c i q. illum O*T. uim faciunt c i q; festinant a; conatur d e; cf. et qui iniuriam faciunt diripiunt illud l ex Mt. xi. 12.

17. *om. autem* E. celum W. praeterire D; transire a e. *cadere*: excedere a.

18. + et ad init. uers. KVZ. demittit V, di-

mittit K*; mittit Y; remit. e. huxorem C. *ducit pr. in mg.* F; ducet O; nubit a, nubens d. *alteram*: aliam d e f i l. > alteram ducit *vg. edd. ant.* (exc. Froben 1502). *moecatur pr.* GO; mech. TW; adulterium facit a. demissam V. *uiro*: marito a. *om. a uiro d et D^{or}.* *ducit sec.*: nubit d. *om. et qui dim. . . . moechatur* D e. *moecatur sec.* O*Z*, mech. P*TW.

19. + ad init. dixit autem et aliam parabolam d et D^{or}. *homo* + autem D c ff₂ i l r et *gr. plur.* *erat*: *om.* D c; fuit Y e. *diues*: honestus e. et *pr.* (καί): qui SC (non ^h) cor. uat. mg. a b e i q; *om. c.* uestiebatur a Iren. porpura D. biso P*, bisso P'TW; *om. et b. b.* et aepulabatur BFD EGO; et iucundabatur e, *gr.* εὐφραίνόμενος. cottidie M, quot. DW *vg.*, quotd. Θ, cotidia CE. splendidae CK, esplendide H.

20. *et erat quidam mendicus* (mind. E*, mendidus Y) *codd. et vg.*, et er. q. pauper l r (pauperculus), erat autem q. mend. b q, pauper autem q. erat i; *cum gr.* AP³ΓΔΔΠ etc. πτωχὸς δέ τις ἦν: pauper (egens e) autem quidam (*om. erat et qui*) a d e *cum gr.* NBDLX min. eleazarus CT, latzarus D. lacebat q, acebat O*; missus erat d, proiectus erat e. eius (huius e): diuitis a. hulceribus C. plenos G.

21. et cupiens d (Bentl.) *cum gr. plur.*, et

- 22 factum est autem ut moreretur mendicus
et portaretur ab angelis
in sinum abraham
mortuus est autem et diues
et sepultus est in inferno
23 eleuans autem oculos suos
cum esset in tormentis
uidebat abraham a longe
et lazarus in sinu eius
24 et ipse clamans dixit

- pater abraham miserere mei
et mitte lazarus ut intingat extremum digiti sui in aquam
ut refrigeret linguam meam
quia crucior in hac flamma.
25 Et dixit illi abraham
fili recordare quia recepisti
bona in uita tua
et lazarus similiter mala
nunc autem hic consolatur
tu uero cruciaris

et lingebant ulcera eius. 22 factum est autem ut moreretur mendicus. et portaretur ab angelis in sinum abraham. mortuus est autem et diues et sepultus est. et in inferno 23 eleuans oculos suos cum esset in tormentis uidit abraham a longe et lazarus in sinu eius 24 et ipse exclamans dixit pater abraham miserere mei. et mitte lazarus ut intingat summum digiti sui in aqua. et refrigeret linguam meam quia crucior in hac flamma. 25 et dixit illi abraham fili recordare. quia recepisti bona in uita tua et lazarus similiter mala nunc autem.

cupiebat *a*; concupiscens *e*. satiari *a*. micis (τῶν ψυχίων plur.): his *b c ff₂ i l m q r*, eis *e* et *om.* ψυχίων *N*BL*. que *D. om.* de *m. q.* cadebant *C.* messa *D.* diuitis: + et nemo illi dabat *KTWS²CE l m gr. min.*; ex *cap.* xv. 16. *om.* et *pr.* *D.* uenientes *E a d δ.* lingebant *D²PHMM*; elingebant *d*, abl. *e*, lambebant *a.* hulnera *C*; uulnera *KVZ a c e r*.

22. ut moreretur *GH**; ut morir. *DEPKV*; mori *e δ Aug.* mendicans *T*; pauper *a d*, inopem *e Aug.*; + lazarus *Q* et *>* laz. mend. *b c ff₂ m q*, laz. pauper *l r*. portaretur: ductus est *d*, tolli *e*. hang. *C*, angu. *D*, agg. *M.* sinum: um eras. *H*, synum *D*; sinu *B²FCETX*Z*; sinibus *G*. habrahae *E*, abraha *CTW*, abrae *D.* *om.* autem *DE.* *om.* est sec. *H**. diues + ille *e*. et sepultus est in inferno (-num *P*GHO*), 23 eleuans (leuans *e*) autem *codd.* plur. *vg.* cor. uat. *c e l r aur.* contra graecum: et sepultus est in inferno eleuans (*om.* autem) *BCDMQTZ ff₂ q* (*cum gr.* *N**) = καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ᾧδῳ ἐπάσας quod an uera lectio sit dubitat *Tisch.*, ex qua nostra et graecae lectiones hinc illinc deriuandae sint; sed asyndeton in Iohanne tolerabile, in Luca uix ferendum uidetur; et sep. est in inferno (-num *m*) et el. *J m*; cf. et sep. est apud inferos in inferno el. *i*, et sep. est ap. inferos et de inferno el. *a*; et sepultus est et in inferno el. *b d* (leuans) *f* (*sic*) *δ Benth.* graec. plur. καὶ ἐτάφη καὶ ἐν τῷ ᾧδῳ ἐπάσας. Fluctuat *Aug.*; *serm.* 14 'mortuus est autem diues et sepultus est. Nam pauper forte nec sepultus'; sed. *ep.* 187 'sepultus est in inferno.' Uix dubium est quin Lucas ipse scripserit καὶ ἐτάφη καὶ ἐν τῷ ᾧδῳ, sed καὶ sec. in antiquissimis *codd.* ut nunc in *N** casu omisum, ex coniectura

tribus modis restitutum uidetur, sc. καὶ ἐν τῷ ᾧδῳ et ἐν δὲ τῷ ᾧδῳ et ἐν τῷ ᾧδῳ καὶ; quae lectiones omnes in *codd.* latt. referuntur, et tertiam ab Hieronymo ex traditione codicum suorum seruatam magis quam ex ratione praelatam credimus.

23. heleuans *C*, eliu. *D.* autem uide supra. huculos *C.* > oculos autem *W**. quum *Θ.* aasset *C.* uidebat cum *ABCD²FHJQTXY c syn- taxis* gratia post cum esset, *gr.* enim ὑπάρχων . . ὁρᾷ: uidit *FEFGΘIKMOTVWZ* *vg.* *b f i q δ aur.*; uidet ex correctione *M* (cf. chasma uers. 26) *a d e ff₂ l m r.* habraham *E*, habraam *T*, abraam *D* et *u.* 24. a longue *D*, de longe *E m r*; de longinquo *e.* eleazarum *CT*, (hel. *C hic*), latzarum *D*; et 24. 25. in sinu (ἐν τῷ κοιλῷ *D*) *codd.* *vg.* et uett. plur.: in sinum *AXY f ff₂ i l*; in sinus *d e*, in sinibus *δ* et ἐν τοῖς κόλοις *gr.* plur. eius + requiescentem *b c d e m q r* et *D²or*.

24. clamans (φωνήσας): exclamans *a b d f*, exclamauit autem et *e*, et excl. uoce magna *m*, et ἐνφωνήσας *D.* abraham uide *u.* 23. misserere *D*, miseraere *O**. lazarus uide *u.* 23. intingat *GJO*Z² vg. Tisch.*; tingat *Z**; intingit *O**. extremam *D*; extremam partem *l*; summum *e f m*. sui: tui *Y.* in aquam (ὑδατος) *A²FE²P'GHJ KM²QY* *vg.* *a b e ff₂ i m q r aur.*, aquam *d*: in aqua (ὑδατι *N*) *BC²P*FΘIMOTVWXZ c f*, aqua *δ.* ut: et *GX uett.* (non *e i aur.*) cum *gr.* καὶ; et ut *δ.* refrigerer *W.* lingua mea *CW.* quia: qui *Y.* crutior *E*; adfligor *d*, uror *e.* in ustione ignis huius *d*.

25. *om.* illi *d* et *δ Benth.* cum *gr.* plur. *om.* abraham *D.* filii *A²P.* memento *d e*, memor esto *a.* quia; qui *G.* recipisti *DE²PM*; percep. *e m*; + tu *b δ* cum *gr.* *XTAA* etc. bona + tua *d δ*

²⁶ et in his omnibus inter nos
et uos chaos magnum
firmatum est
ut hi qui uolunt hinc transire
ad uos non possint
neque inde huc transmeare
²⁷ et ait rogo ergo te pater
ut mittas eum in domum
patris mei
²⁸ habeo enim quinque fratres
ut testetur illis
ne et ipsi ueniant in locum

hunc tormentorum
²¹ et ait illi abraham
habent mosem et prophetas audiant
illos
³⁰ at ille dixit non pater abraham
sed si quis ex mortuis ierit
ad eos paenitentiam agent
³¹ ait autem illi
si mosem et prophetas
non audiunt
neque si quis ex mortuis resurrexerit
credent.

hic consolatur tu uero cruciaris. ²⁶ et in his omnibus inter nos et uos chaos magnum firmatum est. ut hi qui uolunt hinc transire ad uos. non possint neque inde huc ad nos transmeare. ²⁷ dixit autem rogo te pater ut mittas eum in domum patris mei. ²⁸ quia habeo quinque fratres ut testetur illis. ne et ipsi ueniant in locum hunc tormentorum. ²⁹ et ait illi abraham. habent moysen et prophetas audiant illos. ³⁰ at ille dixit. non pater abraham. sed si quis ex mortuis ierit ad illos. paenitentiam agent. ³¹ dixit autem illi. si moysen. et

et gr. fere omn. hiic E; incipit rursum R. consulatur D^PR, consolator H. cruciaris: adfigeris d, ureris e.

26. in his (hiis E*W) omn. (ἐν πᾶσι τοῖς ὄντι): super omn. istis a, super ista omnia e, super haec omn. m et ἐν π. τ. gr. plur. nos et uos (ἡμῶν καὶ ὑμῶν) cum ΘCDGΘIJ KMTVWZ vg. uett. plur.: > uos et nos ABE.FPHMQRN Y corp. oxon. b e m δ (non Δ). chaos codd. plur. (chaos T) et vg. et uett. plur., chaus D^PHORV d e ff₂ (chaū), chas Y* (o superser. m. sax.), hiatus terrae a: chasma M Bentl. (et in Tr. Coll. Cant. B. XVII. 14 'lego chasma magnum; ma absorpt. inde chaos pro chas, . . . Y chasmagnum et Hibern. alter'); sed uix dubium est Hieronymum chaos legisse cum uerbum in antiquis exemplaribus saepe, chasma autem quantum uidimus numquam, inuenisset; si coniectura Bentleii uera est, chaos mendum sed mendum Hieronymo antiquius est. Chaos in fragm. Weingartens. (apud Roensch It. u. Ug. p. 251) ad Mich. i. 6 inuenitur, ('deducam in chaos lapides eius'; gr. χάος, vg. uallem) et latine pro barathro stat, et apud Poetas etiam pro ipso inferno, cf. Ouid. Fast. iv. 600 'Possidet alter aquas alter (i. e. Pluto) inane chaos.' confirmatus a d, stabilitus b q; om. e. hii ΘCDEPIORTWX. uolunt (θέλοντες omnes): lunt R; ueniunt a b ff₂ i l m q r (ἐλθοντες ut uidetur pro θέλοντες). hinc: om. c d e et D^o. transgredi e. > transire hinc r Bentl. cum ord. gr. qui uen. ad nos tr. non pos. ad uos m. possunt EQT, possent H. indie R. huc (ωδε D): hic H* (corr. H¹); + ad nos f; πρὸς ἡμᾶς gr. rell. transmare R; transire e.

27. om. ergo e f l r gr. min. pauc. om. te P* TX* i. > te ergo P^{mo}R (rogate ergo) d et gr. ABD min. pater: + abraham M' gr. DX, + abraham K; et ab abraham ad fin. uers. in ras. K. dimittas ER. om. eum a b c e ff₂ i l m. domo FMT, domu M* (+ m cor.).

28. abeo C. quinque: .u. DR. testatur R; testificetur BEGO gat. a d e l aur., nuntiet r; gr. διαμαρτύρηται. ipse G. > hunc locum BCGKT vg. a c d e ff₂ l m r et D^o. tormenti d δ (Bentl.) et cruciatus a; gr. τῆς βασάνου.

29. et ait (λέγει δὲ uel λέγει): dixit autem a d m et euev δε D. habraham E, abraham R, abraam DT et u. 30; om. e. moysen D^PHΘIJ KMRV vg. Tisch., moisen TW. profetas D^PO. illos: eos CT d.

30. ad O. abraam W et cf. u. 29. mortuis lapsu W. ierit (πορεύθη) codd. plur., hier. C, yer. T, erit R, iret D, ierint F, abierit e: surrexerit (et om. ad eos) a ff₂ i r, resurr. b c l q, ἀναστῆ N; surrexerit et abierit m. eos + persuadebit eis et T m (illis); + persuadebit eis (et om. paen. ag.) c ff₂ i l (eos) r, + pers. illis b q. poenit. D^PJW vg. paenitebuntur d, penitebunt uel pen. ag. δ.

31. ait autem . . . audiunt in mg. m. rec. T. moys. DE^oPHΘIJ KMRV vg. Tisch., mois. E*W. prof. ut u. 29. neq. E. mortuis G. resurrexerit (ἀναστῆ) codd. plur. (-xit F) vg. cor. uat. δ aur.: surrexerit ADGHMY corp. oxon. f m; uett. rell. ad illos ierit (-int i l) a ff₂ i l, ad il. abierit b (-int) c e (> ab. a mort.) q cf. gr. min. 225. 245 πορεύθη; surr. et ierit ad eos d r, resurgens ad illos eat Iren. iv. ii. 3 (229 Mass.) cum gr. D ἀναστῆ καὶ

XVII. ¹ (197. 2) Et ad discipulos suos ait
impossibile est ut non ueniant scandala
uae autem illi per quem ueniunt

² utilius est illi si lapis molaris
inponatur circa collum
eius et proiciatur in mare
quam ut scandalizet unum
de pusillis istis.

³ (198. 5) Attendite uobis
si peccauerit frater tuus
increpa illum
et si paenitentiam egerit

dimitte illi.

⁴ (199. 5) Et si septies in die peccauerit
in te

et septies in die conuersus fuerit ad te
dicens paenitet me dimitte illi.

(200. 5) Et dixerunt apostoli domino
adauge nobis fidem

⁶ dixit autem dominus
si haberetis fidem sicut
granum sinapis
diceretis huic arbori moro
eradicare et transplantare

prophetas non audiunt neque si quis ex mortuis surrexerit credunt. XVII. ¹ Dixit autem et ad discipulos suos. impossibile est. ut non ueniant scandala. uae autem homini illi. per quem ueniunt. ² utilius est illi. si lapis molaris inponatur circa collum eius. et proiciatur in mare. quam ut scandalizet unum de pusillis istis. ³ attendite uobis. si peccauerit frater tuus increpa illum. et si paenitentiam egerit dimitte illi. ⁴ et si septies in die peccauerit in te et septies in die conuersus fuerit dicens. paenitet me dimitte illi. ⁵ et dixerunt apostoli domino adauge nobis fidem. ⁶ dixit autem dominus si haberetis fidem. sicut granum sinapis. di-

απελθῇ πρὸς αὐτοὺς. credent (πιστευουσιν D): credunt Z* (corr. Z²); + ei BH^ΘOR^c c i l m Iren.; persuadebuntur e cum gr. plur. πεισθήσονται; audient eum r et ἀκούσων αὐτοῦ Dial. contr. Marcionistas ap. Wetst.

XVII. 1. > et ait ad disc. suos vg. l, cf. dixit (ait i r δ) autem ad disc. (discentes e) suos (om. e δ) a b d e f i q r δ. imposs. M vg., inpos. H; difficile a; gr. ἀνένδεκτον; inposs. . . scandala in ras. G. ut non ueniant (-unt Y): litt. min. K; non uenire e i l. uae (ue W) autem (οὐαὶ δὲ AXΓ etc.): uerumtamen uae a b c ff₂ i q, uerum uae d e, πλὴν οὐαὶ NBDL etc. autem + homini E. scandalum uenit l cf. Mt. xviii. 7.

2. utilius (λυσίτελεϊ): hut. C, utillius HY*; utile T; expediebat d, -dit e et συνφερεῖ D. est: erat M; + autem D a c ff₂ i, > autem est q, aut. fuerat b; cum D^{or} δε. illi: in mg. K; + si (ut l r) non nasceretur aut D l r, + ne nasc. aut a b c ff₂ i q. om. si Z a b c ff₂ l q. lapides ER. molae c d e ff₂. inponatur (imp. FMV vg.) codd. et vg. (περικεῖται): ponatur CT; inpositus fuisset a, circumdatus esset d, circumiectus sit e, alligaretur r et περιεκυτο D. in p. c. col. eius om. Z* (+ Z²). proiciatur DE, proiciatur vg. Tisch.; proiectus esset a d e (sit), proiceretur r et ἐπιπτο D. scandalizet E, scanlizat R. pussillis D^{or} R.

3. attendite (cf. Mt. vi. 1, vii. 15): adten. BF HΘIJO, adite G* (+ tend sup. lin.); + autem R. si + autem q r (non δ) cum gr. ΑΓΔ etc. peccauerit + in te DEFW vg. (non cad. caraf.) c d e q r δ Ambr. gr. DXΓΔ etc. increpa: corripere a e m,

emenda d. poenit. DEPJW vg. hegerit C, aeg. R, agerit Z; habuerit b c ff₂ i l q r; + dicens peccauit l. demitte GV; rem. a e.

4. om. in die pr. G. diae bis C. in sec. om. H* (+ m. rec.). in te expunctum I. et sec. + si JOXZ b cum gr. AKΠ etc. in die sec.: om. M a b c d i l q r s et gr. NBDL etc.; in nocte Andegauens. 20. om. ad te f i m gr. ΓΑΔ etc. paenitet (poen. DJ vg., pen. CEΦW) me: paenitentiam ago (a) e s, paeniteor b d. demitte HV, dimittet R; remitte a e s.

5. dixerunt: + ei F; + illi b c ff₂ l q r. apostoli + ad iesum Q. domino (τῷ κυρίῳ): domine BDFGHQT b c e ff₂ q r; om. l. auge D P^oKOQRX*Z^o a ff₂ i r* δ aur.; adde d, adice e.

6. dixit autem dominus (ἐπὶ δὲ ὁ κ.) codd. (+ illis D) et vg.: et dixit illis K b c ff₂ i q, ad ille dixit illis d, d. autem illis e, quibus ille d. a; et d. (+ illis r) iesus F l r, deinde + amen amen dico uobis l. haberetis (ἐλάβετε DEGH etc., ἐχέτε NA BFKL etc.) cum AC(ab.)G(haberet)IMTVYZ^h cor. uat. c d f s Aug., Bentl.: habueritis B^oFE^oPH ΘJ^oK^oM^oO^oQ^oR^oW^oX^oS^oU^oett. plur. Ambr. sicuti C. synopsis CDE. diceretis (ἐλέγετε αὐν) codd. H et -ritis FDHO, dicebatis d: dicetis W^oS^oU^ogat. cor. uat. mg. a i r Ambr., dicitis e l. hanc G. arbore R; om. a. moro: modo P^oZ^ou^o e; muro a; mori Q, morire E gat., morere R; maiore Andegau. 20; om. c ff₂ l s; monti huic transi hinc ibide et transibat et moro d D^{or} ex Mt. xvii. 20. et pr. om. J. plantare a e, transportare i gat.^{ro}, transfretare ff₂; om. s. in mari HΘ et gr. plur. iv

in mare et oboediret uobis.
⁷ (201. 10) Quis autem uestrum habens
 seruum arantem aut pascentem
 qui regresso de agro dicet
 illi statim transi recumbe?
⁸ et non dicet ei para quod cenem
 et praecinge te et ministra mihi
 donec manducem et bibam
 et post haec tu manducabis
 et bibes?
⁹ numquid gratiam habet seruo illi
 quia fecit quae sibi imperauerat?

non puto ¹⁰ sic et uos
 cum feceritis omnia quae
 praecepta sunt uobis
 dicite serui inutiles sumus
 quod debuimus facere fecimus.
¹¹ Et factum est dum iret
 in hierusalem
 transiebat per mediam samariam et
 galilaeam
¹² et cum ingrederetur quoddam castel-
 lum
 occurrerunt ei decem uiri leprosi

ceretis huic arbori moro. eradicare. et transplantare in mare. et oboediret uobis. ⁷ quis autem uestrum habet seruum arantem aut oues pascentem qui regresso de agro dicat illi statim transi recumbe. ⁸ sed dicit ei para mihi quod cenem. et praecinge te et ministra mihi. donec manducem et bibam. et post haec tu manducabis et bibes. ⁹ nunquid gratiam habet seruo illi. quia fecit quae praecepta sunt ei. non puto. ¹⁰ sic et uos. cum feceritis omnia quae praecepta sunt uobis. dicite quia serui inutiles sumus. quod debuimus facere fecimus. ¹¹ et factum est cum iret in hierusalem transibat per mediam samariam et galileam ¹² et cum ingrederetur quoddam castellum. occurrerunt ei. decem uiri leprosi. qui stete-

τη θάλασση; om. l s. et sec. + utique D b c ff₂ i l q (s). oboediret (ὁπῆκονσεν ἄν) codd. plur. et f δ aur., obaed. PR, hoboed. C, obed. YH, oboedire G, obaudisset uett. plur.: oboediet J, obed. W⁵ SC cor. uat. mg. i l r Ambr., exaudiet e.

7. habet GVWZ f, qui habet r. harantem C, arr. E. pascentem (ποιμαίνοντα) codd. et vg. cf. pastorem e: oues pascentem DKM^QRT^e gal. (b) c d f ff₂ i l q r s aur. (ouem) Benl., > pasc. oues a; boues pasc. T*Z* cor. uat.*; > pasc. boues 5 S; bouem pasc. OWX*Z² Andegau. 20. qui (6s): cui BDEKMR i q r. regresso (egr. K): regredienti b q, uenienti s, ut intrauit d, cum uenerit e; regressus c l. dicet (ἐπεῖ) ADG¹HΘMY uett. plur. Benl.: dicit CEPG*(?)IJQRT(V?) c d e; dicat BKMTOV(ut uidetur)WXZ vg. f aur.; praem. numquid d r s, non e l cum gr. D μη εἴ. statim: continuo d e r; om. b ff₂ i l q s. diuidunt dic. illi statim AΦΘI(J)MY, cf. > statim dicet il. a; sed dic. illi. Statim tr. 5 C etc. transi + et 5 a s.

8. et non: sed D uett. (exc. δ aur.) cum D^{or} αλλα. dicet (ἐπεῖ) codd. plur., uett. plur., Benl.: dicit EGJQ5H e δ; dicat KOVWZSC cor. uat. aur. ei: om. K5 i l; illi BE uett. plur. parata D*(ta exp.); + mihi R a b d f q r cum gr. N. cenem codd. plur. (cenam R): caen. FCDPΘK OV Tisch.; coen. vg. precinge te D(-gue)M, praecingite G, praecinget te E, praecingere te K; accingere e; precinctus (et om. et) s, succinctus a. manducem G. post hec W; sic B. om. tu PK e, gr. 433. manducauis O*. bibis B. > manduc. tu d s et D^{or}.

9. nunquid W5H; + tu D*(sed exp.). gratiam (gratia M) habet (abet C) codd. vg. et uett., gratias aget s, cum gr. χάριν εἰχει AXΓΔ etc.: > aget gratias a r, habet gratiam e cum NBDL etc. illi: ille H*(corr. H¹); om. a b c d ff₂ i l q s (Benl.) N^aABDL etc. quia: qui D. fecerat E. om. quia fecit X*. que D; quod W. sibi cum ABFCDEFGHΘIMOQRTX²Y uett. plur.: ei JKMTVWZ vg. Tisch. a d f aur. Cypr.; om. X* e s gr. NABL etc. imperauerat C; imperauerit OVZ; imperata sunt b e i q δ Cypr., praecepta sunt a d f s, pr. erant r. om. non puto a e cum NBLX min. puto ex opto T.

10. om. sic b ff₂ i q. quum HΘ. feceritis Z; perficeritis P; + haec M*(sed exp.). omnia: uniuersa E gal.; om. a b d e ff₂ i l r s Cypr. et N^a. quae (que D) praecepta (pre. D) sunt (τὰ διαταχθέντα): q. nobis fuerint imperata e; quae dico d, quae mando l, οσα λεγω D. om. uobis a b c d i s et gr. D. dicete P; dicitis a b c d ff₂ l s, dicetis q r; + quoniam d, + quia f δ (δτι). seruii K. inutiles C; superuacui e, nequa s. facere + non E.

11. om. est E. iret: uadit c ff₂ i l, iter faceret d; + iesus cor. uat.* om. in G b e i q r. hyerus. H, iherus. CT, hirus. R, ierus. vg.; + et q, + et ipse a d e r s (καὶ αὐτός). transibat CΦQTW vg., retr. e, praeteribat d. galilaeam Y, galileam BCDP GKORW; + et hiericho a b c e ff₂ i l q r s.

12. et cum (quum HΘ) ingrederetur (ingrediri. EPR) = καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ, cf. et ingredienti ei b q δ (eo), introeunte eo d: et

qui steterunt a longe
¹³ et eleuauerunt uocem dicentes
 iesu praeceptor miserere nostri
¹⁴ quos ut uidit dixit
 ite ostendite uos sacerdotibus
 et factum est dum irent
 mundati sunt
¹⁵ unus autem ex illis
 ut uidit quia mundatus est
 regressus est cum magna
 uoce magnificans deum
¹⁶ et cecidit in faciem ante
 pedes eius gratias agens
 et hic erat samaritanus

¹⁷ respondens autem iesus dixit
 nonne decem mundati sunt ?
 et nouem ubi sunt ?
¹⁸ non est inuentus qui rediret
 et daret gloriam deo
 nisi hic alienigena ?
¹⁹ et ait illi surge uade
 quia fides tua te saluum fecit.
²⁰ (202. 6) Interrogatus autem a pharisaeis
 quando uenit
 regnum dei
 respondit eis et dixit
 non uenit regnum dei
 cum obseruatione

runt a longe. ¹³ et eleuauerunt uocem dicentes. iesu praeceptor miserere nostri. ¹⁴ quos ut uidit. dixit illis. euntes ostendite uos sacerdotibus et factum est dum irent mundati sunt. ¹⁵ unus autem ex illis. ut uidit quia mundatus est. reuersus est cum uoce magna magnificans deum. ¹⁶ et cecidit in faciem suam ante pedes eius. gratias agens. et hic erat samaritanus. ¹⁷ respondens autem iesus dixit. nonne decem mundati sunt. et nouem ubi sunt. ¹⁸ non est inuentus qui reuerteretur et daret gloriam deo nisi hic alienigena. ¹⁹ et ait ille. surge et uade quia fides tua te saluum fecit. ²⁰ interrogatus autem a pharisaeis. quando

ingressus est *c ff₂ i l*, et introiuit *r*; et intrans *s*, ingrediens autem *a*; *καὶ εἰσελθὼν* *gr. X*; + in *D uett.* (*exc. f aur.*). quodam *R*. quendam uicem *a*. hoccurre. *C*, occurrunt *Z*. decem: *·X·* *DEF R W*. om. uiri *T*. laeprosi *E*. steterunt *R*. longue *D*; longinquo *e*. *uariant uett. plur.*, et ecce *d. u.* lepr. steterunt *a b c ff₂ i l q s*; ubi erant *d. u.* lepr. et steterunt *D*, ubi fuerunt *d. u.* illi lepr. steterunt *e*, cum *gr. D*.

¹³. uocem + suam *D a*. clamauerunt uoce magna *d e et D^{or}*. om. dicentes *d*. preceptor *D*; magister *a d r*. misserere *D*. nobis *X²* (nos *X^{*}*) *Z^{*} a b c d ff₂ i l q s*.

¹⁴. *inc.* et cum uidisset (*aud. a*) illos *a e*, et uidens eos *d d* (*om. eos*). dixit: + eis *D*; + illis *a c d f s*; *deinde* + curati estis *d D^{or}*. host. *C*. uobis *E*. sacerdoti *c*. irent: omnes simul *ir. e*; uadunt *b c ff₂ i l q r*. mundati: sanati *D*, purgati *e*.

¹⁵. mundatus (*ἐκκαθαρίσθη* *D al. 6*): sanatus *c ff₂ i d*, sanus *a q*, curatus *e s et idth gr. plur.* regresus est *PR*; reuersus est *a d f s d*, rediit *e*. magna uoce (*μεγ. φωνῆς* *D*): > uoce magna *a e f s d et gr. plur.* magnificans: clarif. *e*, honorif. *a s*, honorans *d*.

¹⁶. cecidit *ex* cecidit *H*; caecidit *CEG*, *cic.* *DR*; procidit *a r*. in faciem (*fat. G*): *om. ff₂ l cum* *gr. Δ min.*; + *m D^{*}* (*sed exp.*). pedis *G*. gratias agens: *om. d* (*et D^{or}*); magnificans *ff₂*; + *ei D b q*, + illi *d*.

¹⁷. respondens *bis scr. W*. om. dixit *R*. nonne (*οὐχί*): *hi a b c d e ff₂ i q s*, *οὐτοι D*; nonne *hi l*. decim *D*; *·X·* *ERW*. purgati sunt *e et pergit* et nemo ex eis reuersus est *etc.* om. et *a b c d ff₂ i l q s d* (*Bentl.*) et *gr. AD 435*. nobem *T*; *·VIII·* *DER*; *·IX·* *W*; + *ex his s*. hubi *C*.

¹⁸. + *et ad init.* *D*; + *ex illis ad init.* *b c ff₂ i l q*, + *ex his a d*. est (*erat c ff₂*): *om. W*; + *ex illis D*. inuentus *om. c l q*. rediret (+ *ex illis i*) et (*ut uoluit Bentl.*): reuersus *a r*, reuertens *d*. daret gloriam (*gr. Z^{*}*): *d*. claritatem *e*; honorem daret *a r* (> *d. hon.*) *s* (*dare*); gratias ageret *b c ff₂ i l q*. om. deo *q*. alienig. *E*, alenig. *D*. *D^{or} ἐξ αὐτῶν οὐδεὶς εὐρεθὴ υποστρέφων ὅς δώσει κ.τ.λ.*; *rell. οὐχ εἰρήθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι κ.τ.λ.*

¹⁹. > surge illi *R^{*}* (*sed corr.*). surge (*surgens d*, exurgens *s*): + *et D* (*surget D^{*}*, *deinde e superscr.*) *EJR a c e f ff₂ r aur.* fides: uidet *R*. salbum *C*. > saluum te *EP*. saluauit te *d e* (> te sal.) *d*.

²⁰. om. autem *F*. farisaeis *ER*, farisseis *D*, phariseis *EPW*. ueniret *D e s*, uenturum . . t *a*. respondit eis (*illis uett.*) et *d. codd. H cor. uat. d e r d et gr. ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν*: respondens eis *d. JT* (*et d.*) *SSC*; dixit eis *a*, ait illis *c ff₂ l*, at ille dix. eis *q*; *om. resp. ad regnum dei i s*. ueniet *sec. 5th edd. ant. plur.* dei *sec. om. R^{*}* (+ *sup. lin.*) *a et gr. L*. > cum obs. regn. dei non uenit *D*.

²¹ neque dicent ecce hic
aut ecce illic
ecce enim regnum dei
intra uos est.

²² (203. 10) Et ait ad discipulos
uenient dies
quando desideretis uidere
unum diem filii hominis
et non uidebitis.

²³ (204. 2) Et dicent uobis ecce hic
ecce illic nolite ire
neque sectemini.

²⁴ (205. 5) Nam sicut fulgur coruscans
de sub caelo
in ea quae sub caelo sunt fulget

ita erit filius hominis
in die sua.

²⁵ (206. 2) Primum autem oportet
illum multa pati
et reprobari a generatione hac.

²⁶ (207. 5) Et sicut factum est
in diebus noe
ita erit et in diebus filii hominis

²⁷ edebant et bibebant
uxores ducebant
et dabantur ad nuptias
usque in diem qua intrauit
noe in arcam
et uenit diluuium
et perdidit omnes.

uenit regnum dei. respondet eis. et dixit. non uenit regnum dei cum obseruatione. ²¹ neque dicent ecce hic. aut ecce illic. ecce enim regnum dei intra uos est. ²² et ait ad discipulos. uenient dies quando desideretis uidere unum diem filii hominis et non uidebitis. ²³ et dicent uobis. ecce hic et ecce illic. nolite ire neque sectemini. ²⁴ sicut enim fulgur coruscans in his quae sub caelo sunt fulget. ita erit aduentus filii hominis in die sua. ²⁵ primum autem oportet illum multa pati. et reprobari a generatione hac. ²⁶ et sicut factum est in diebus noe ita erit et in diebus filii hominis. ²⁷ edebant et bibebant. uxores ducebant et nubtum dabant

21. dicens R. ecce *pr. sup. lin. T.* hiic E; + christus *gat.* aut + et T. ecce *sec. om. e ff₂ i l s cum gr. NBL.* illis G; + nolite credere *d et D^{vr}.* *nim O.

22. discipulos *sine add. A^{FE}*G^ΘJMY d e* (discentes) *f s δ cum gr. NBDL etc.* + suos BCD E^{E^m}HIKMOQRTVWXZ *vg. a b c ff₂ i l q r aur.* et *gr. AX al mu.* ueniet Z. quando (cum s): *om. E;* ut *a b c d e ff₂ i l q r et τὸν ἐπιθυμῶσαι D min.; gr. rell. ὅτε ἐπιθυμῶσθε.* dissid. D, desideritis H, desiderabitis M; concupiscatis *a d e.* *om. uidere M d q s et D^{vr}.* unam dierum s, unum dierum horum *d et D^{vr}.* fili CEX. hominis O. > unum diem (ex diebus *e*) f. hom. uidere *E e δ cum gracco.* uideuitis CT.

23. ecce *pr. + uobis R.* hic *sine add. codd. plur. e q et gr. DKLXΠ* min.* + et CJKMO^{ur}R T *vg. b f ff₂ i r s et gr. NM etc.* + aut DE *a c d l δ aur.* et *gr. ABE al. plur.* ecce *sec.* ec R; *om. L.* illic + et Q. nol. exire ER *gat. r (δ);* ne ieritis *d e.* nec P. || persequemini *d,* secuti fueritis *e;* sequi *a s.*

24. fulgur B^{FE}*H^ΘKMMOQTVWXZ *vg.* fulgor ACDE^pGLJRY; choruscatio *e,* scoruscus *d.* coruscans E, corascans K; fulgurans *q s* (> sub caelo f); qui scoruseat *d e* (quae). celo bis W, *sec. C.* quae *sup. lin. T.* fulgit O* (*sed corr.*). de sub caelo... fulget: *om. a;* in ea... fulget *om. c ff₂ l r s Amb.; om. de sub*

caelo f; > de (+sub *i*) caelo lucet in his q. sub c. sunt *b i q;* de c. in patre q. sub caelum est *e;* tantum de sub caelo scoruscet *d et D^{vr}.* erit: erat R; + et *b c d e i s et D^{vr}.* filius hominis: *om. hominis J;* aduentus filii hom. *c f s.* in die (diae CG) sua: *om. a b c d e i;* in aduentu suo *l;* *om. fil. hom. in d. s. ff₂.*

25. prius *a s.* oportet C. > illum oportet T. a gente hac s; saeculo isto *e.*

26. sicuti C. factum est: fuit *d s.* dibus *pr. R.* noae G et u. 27. *om. et sec. FFOQ b i l r s cum gr. Γ 69. 245.* in diebus *sec.* in die A¹ (diebus *credo A** non in diebus *ut Tisch.*) Y; aduentus ER *gat.* fili BEGX; filio H.

27. aed. CDGR, hed. T; manducabant *e s et u.* 28. *om. et pr. a d e i s δ (Bentl.) cum gr.* bib^{ant} O; + et DE^pKRVZ² *cor. uat.** uxores (hux. C) ducebant (doc. Q): nubebant *a d e δ.* et *sec. om. a b d e ff₂ i l s δ (Bentl.) cum gr.* dabantur (+ iis D*) ad nuptias (nubt. FCTXZ, nupci. W): nubebantur *a d e,* nubtum dab. f; dabant ad nubtias X²Z³, cf. nubebant *b c l q;* et > nubebant uxores ducebant *ff₂ i s.* husque C; *om. e.* in + eum E, cf. diem illum *q.* die FFG. introiit *d e,* -ret *a.* archam TX. uenit (ἤλθεν): fuit *d,* factum est *e,* εγενετο D. diluuium Z, diluuium P, dilubium F, dillub. T. perdidit O. *def. B ad xviii. 4.*

- 28 (208. 10) Similiter sicut factum est
in diebus loth
edebant et bibebant
emebant et uendebant
plantabant et aedificabant
29 qua die autem exiit loth
a sodomis
pluit ignem et sulphur
de caelo
et omnes perdidit
30 secundum haec erit qua die
filius hominis reuelabitur.
31 (209. 2) In illa hora qui fuerit

- in tecto et uasa eius in domo
ne descendat tollere illa
et qui in agro similiter
non redeat retro.
32 (210. 10) Memores estote uxoris loth.
33 (211. 3) Quicumque quaesierit animam
suam saluam facere
perdet illam
et quicumque perdiderit
illam uiuificabit eam.
34 (212. 5) Dico uobis illa nocte erunt
duo in lecto uno
unus assumetur

usque in diem qua intrauit noe in arcam. et uenit dilluuium et perdidit omnes. 28 similiter sicut factum est in diebus lot. edebant et bibebant. emebant. et uendebant. plantabant. et aedificabant. 29 qua die autem exiit lot a sodomis pluit ignem et sulphur de caelo. et omnes perdidit. 30 secundum haec erunt. qua die filius hominis reuelabitur. 31 in illa die qui fuerit in tecto. et uasa eius in domo non descendat tollere illa. et qui in agro. similiter non redeat retro. 32 memores estote uxoris lot. 33 quicumque quaesierit animam suam saluam facere perdet illam. et quicumque perdiderit illam propter me saluam faciet eam. 34 amen dico uobis. in illa nocte erunt duo in lecto uno. unus adsumetur. et alter relinquetur.

28. silter Z* (corr. Z^l). sicut (sicuti C): om. MX*Z b c ff₂ q s; sic l cor. uat.*; et a. sicut . . . loth: et in lot e. est + et M^a s. loth (contra Hebr. לוֹת et gr. Λώτ, exc. D qui habet λωθ semel u. 32, et B* ad 1 Pet. ii. 7) codd. fere omnes nostri et b ff₂ (u. 28, 32) i l q r δ (non Δ) aur. Orig. int. hom. i in libr. Regn. 2. p. 484, Tert. (Roensch), Cypr. ad Fort. 7 (ad u. 32): lot M vg. a c d (semper) e f ff₂ (u. 29) gat., et sic pent. Lugd. et patres ap. Sab. Iren., Tichon., Ambr., Zeno, Aug.; in loth h finalem uere aspiratam credimus et litterae t quasi pro tutamento fuisse, cum, gallicismo crescente, t finalis, nude posita, uix audita esset; similiter h inter duas uocales pro diaeresi frequenter usurpatur; cf. notam ad iesus Mt. i. i. aed. CDG, hed. T. aemeb. CR. uindeb. G. plantabant: nouellabant e; om. plant. et aedif. X*; om. plant. et r. edific. W, a'edific. O. om. et ter cum graeco a d i s δ (Bentl.); om. sec. et tert. e ff₂ q; om. tert. FCD E*GIMOVYZ Harl. 2788 cod. caraf. aur.

29. om. autem a d e s et gr. D. exiuit EQR. a: de R. pluuit R; + dominus l. sulphor G (l sup. lin.) R, sulphur MZ, sulfur PTW, solfor D. uoluit > sulph. et ign. Bentl. cum d et gr. ADK etc. om. et sulph. a b e ff₂ i l q. de: a X*. celo W; + deus c et pergit et de eos perdidit e; uestigium forsani uerbi θεῖον? cf. supra l. omnis R. > perd. omnes a d ff₂ q δ (Bentl.) et gr.

30. secundum haec (hec W): similiter a.

erit: erat G; euenient e. qua (qu||a T) die (diae C) fl. hom. codd. et vg. cf. in die qua f. h. a, cum gr. ἡ ἡμέρα ὁ v. r. ἀνθρ.: in die filii hom. qua c d ff₂ i l r et gr. D εν τη ημ. του v. του ανθρ. η, dies filii hom. qua b q. reuelabitur: uenerit e.

31. hora (ora T) codd. vg. et uett. contra graecum: die (τῇ ἡμέρᾳ) d e f q. fuerint CY. uassa D^{PR}. domu DR. ne: non EM a c d e f ff₂ q r. descendat DEP, -dit R. illam G. agro + fuerit D. non ex ne K ut uidetur. rediat P; redeant Y; recedat H* (ut uidetur sed corr.); reuertatur a e, conu. d. > non red. simil. b q.

32. memores estote (hes. C): mementote d δ. huxoris C, uxoris G; uxori T.

33. quicumque pr. 5th; quiquumque HT; qui X*Z* c e; + autem DKMTR b c ff₂ i l q r, + ergo a. quaess. D; quaerit E; uoluerit d et θεληση D. saluam (salb. C) facere codd. et vg. et a f l r aur.: saluare DJKQVZ gat. e ff₂ δ; liberare b c i q; biuicare d et ξωογονησει D; περιποιήσασθαι BL, σώσαι rell. perdat D. illam pr.: eam E. quicumque sec. 3th, quiquumque H; qui CKMTVZ a d e i l (nam qui). perdederit O. illam sec.: om. R a d et gr. NBDR min.; + propter me DMQ b c ff₂ i l q r aur., + mei causa e. uiuificauit EO RX^l (ut uidetur) Y; saluam faciet MT (a) b c f ff₂ i q, saluabit r; inueniet l. eam: illam M b c d e ff₂ i q.

34. dico: + autem E^{PM} GJKR e cum gr. Δ;

et alter relinquetur
³⁵ duae erunt molentes in unum
 una assumetur
 et altera relinquetur
 duo in agro
 unus assumetur
 et alter relinquetur.

36 213. 5) Respondentes dicunt illi
ubi domine?

37 qui dixit eis
ubicumque fuerit corpus
illuc congregabuntur aquilae.

XVIII. ¹ (21⁴, 10) Dicebat autem et parabolas ad illos.

quoniam oportet semper
orare et non deficere ² dicens
iudex quidam erat in quadam ciuitate
qui deum non timebat
et hominem non reuerebatur
iudua autem quaedam erat
in ciuitate illa
et ueniebat ad eum dicens
iudica me de aduersario meo
et nolebat per multum tempus
post haec autem dixit intra se
etsi deum non timeo
nec hominem reuereor
tamen quia molesta est mihi

³⁶ duae erunt molentes in unum. una adsumetur. et alia relinquetur. duo in agro. unus adsumetur. et alter relinquetur. ³⁶et respondentes dixerunt illi. ubi fient haec domine. ³⁷quibus ipse dixit ubicumque fuerit corpus. illuc congregabuntur aquilae. XVIII. ¹Dicebat autem et parabolam ad illos. quoniam oportet semper orare et non deficere ²dicens. iudex quidam erat in quadam ciuitate. qui deum non timebat. et hominem non reuerbatur. ³uidua autem quaedam erat in ciuitate illa. et ueniebat ad eum dicens uindica me de aduersario meo. ⁴at ille nolebat per multum tempus. post haec autem dixit intra se et si deum non timeo. nec hominem reuereor. ⁵tamen. quia molesta est mihi haec uidua uindicabo illam

+ enim a. illa nocte (ἡνὶ ν.) ΑΦCEP*G
HOMQTX+YZ *Bentl.* b e δ, hac n. a d, ipsa n. q.
in illa nocte D^{msl}IJKMORVWX*vg. c f f₂ i l r
aur. lecto (κλίνω); tecto *Ay.* om. uno CT
gat. c et *gr.* B. assumetur *ter.* hic et u. 35 cum
AD(u. 35)PHIKMMTVWXY vg.: ads. FCD
(*hic*)E^{msl}(u. 35)GOJQRZ *Tisch.* alter: alius
MOZ a f₂ *aur.*; honus C cf. c d l.

35. *om. duae erunt . . . relinquetur pr. D l*
et gr. N* 209. duae W. om. erunt b c e ff₂ i a
cor. uat. mg. > erunt duae a d (duo) cum N*BD
l. molantes E. > molentes erunt Θ u/num G.
altera: alter ER; alia O d f g; una b c e ff₂ i
g. relinquetur; dimittitur bis d. > relinq. pr.
ante assum. pr. a. om. duo in agro . . . relin-
quetur sec. G d et gr. NABL al. plur. Tisch. T. G.
8, W. H. duo + erunt Q. assum. sec.: accipietur
l. alter: alterum Q; unus M b c ff₂ i; alius O
a d r aur. om. et alter rel. e. > duo in agro
ante duae molantes i.

36. et respondentes *a d e*(-derunt et) *f ff l* δ ,
resp. autem *q*. dixerunt EKM *uett. exc.* δ *aur.* hubi
C; quo *e*; + haec erunt D; + fient haec *f l* (ista).

37. qui dixit (respondit P^m*R) eis (illis vg.): quibus ipse dixit K b c f ff₂ i l g r; dixit tantum e. ubiqueque 51h, hubicumque C, ubiqueque HT. cor H*^pus superscr. m. rec.); cadauer e. illuc: illic P b c; ibi d, illo e. congregabuntur (colli-
guntur e, conueniunt a) + et EO vg. b d aur.
aquila W; aquae ut uidetur O* (corr. O¹).

XVIII. 1. dicebant R. autem et (δὲ καὶ ADQR etc.): om. autem P⁸*(+P¹); om. et DE a b c i l q; autem etiam ff¹, etiam l; δὲ tantum NBLM min. parabulum D¹P¹R: -bulas G; similitudinem e δ. quoniam: ob hoc quod a, ad huc quia e, quod d. oportet C; deberent a (z, e, δειν . . αὐτοῦς gr. mult.). horare C. non: numquam C. difficere D.

2. *om. dicens d D^{oe} min. iudex + oportet R.*
quamdam R. ciuitatem FRV. et . . non: nec
X* b r, sed nec a. homines cor. uat. mg. re-
uerebatur AFCEG@IJKMOTVWXYZ²vg. uett.
plur.: uerebatur D:PFHMQRZ* r δ.

3. quedam D; *om. e* (Bentl.) *et gr. plur.* > erat quaedam K; + quae *c.* ciuitatem illam O; > illa ciuitate EK. ueniebant R; coepit *c i l* (ἤρχετο ἀπ' ἀρχομαι) *et* ueniens coepit *ff.* eum: illam R a b c *ff.* *i l q.* dicere *c ff.* deuindica me d; uindicare O. meo: tuo R.

4. *nolebat* + *defendere* *eam* *r.* *per* *multum* *tempus*; *longo* *tempore* *e*; *om.* *multum* *a* δ ($\epsilon\eta\iota$ $\chi\rho\acute{o}\nu\omicron\nu$); in *aliquod* *temporis* *d* ($\epsilon\mu\iota$ $\chi\rho\omicron\nu\omicron\nu$ $\tau\iota\upsilon\alpha$ *D*). *om.* *autem* *b c d l*; *pergit* *venit* *apud* *se* *et* *dicat* *d* *et* *D^{or}* (*ex* *xv.* *17*?). *etsi*: si *DZ a b c d e i l q r* *et om.* *καί* *D.* *ne* *G*; *et* *C d g r* (δ). *ominem* *G*; + *non* *BCG d q r* (δ). *uereor* *BCE R* δ .

5. *mol. est mihi* (> *mihi est* $\Phi\text{KO } c$): *la-*
uorem mihi praestat d, *mihi tedium facit e*; *gr.*
παρέχειν μοι κόπον. hec GHW; om. \Phi. uindi-

haec uidua uindicabo illam
ne in nouissimo ueniens
suggillet me.

- ⁶ Ait autem dominus
audite quid iudex iniquitatis dicit
⁷ deus autem non faciet uindictam elec-
torum suorum
clamantium ad se die ac nocte
et patientiam habebit in illis?
⁸ dico uobis
quia cito faciet uindictam illorum
uerum tamen filius hominis
ueniens putas inueniet
fidem in terra?

- ⁹ Dixit autem et ad quosdam
qui in se confidebant
tamquam iusti
et aspernabantur ceteros
parabolam istam
¹⁰ duo homines ascenderunt
in templum ut orarent
unus pharisaeus
et alter publicanus
¹¹ pharisaeus stans haec apud se orabat
deus gratias ago tibi
quia non sum sicut ceteri
hominum
raptores iniusti adulteri

ne in nouissimo ueniens suggillet me. ⁶ ait autem dominus. audite quid iudex iniquitatis dicit. ⁷ deus autem non faciet uindictam electorum suorum clamantium. ad se die ac nocte. et patientiam habebit in illis. ⁸ dico enim uobis quia cito faciet uindictam illorum. uerum-
tamen. filius hominis ueniens putas inueniet fidem in terra. ⁹ dixit autem et ad quosdam
qui in se confidebant quod essent iusti. et spernebant ceteros parabolam istam ¹⁰ duo
homines ascenderunt in templum ut orarent unus pharisaeus. et alter publicanus. ¹¹ stans
itaque pharisaeus sic orabat. deus gratias tibi ago. quia non sum sicut ceteri homines

cabo: uado et deindico *d* et *D^{or}*. illam: eam
E *e*. in nouissimo (*eis* τέλος): + die *q*; per
tempore *a*, in tempus *d*, usque quaque *l*, usque ad
finem *e*, in finem *r*. ueniens lapsu *R*; ueniendo
b i q (conu.). suggillet *codd. plur. et -ilet O*,
subgillet *C*: sugillet BEPFΘJRT55E; con-
stringat *b ff₂ q*; molestior sit mihi *e*, inuidiam
mihi faciat *l* cf. nostram 'she weary me'; *gr.*
ὑπομάζῃ.

6. audite (ἀκούσατε): audistis *e* *Uig.* et ἡκού-
σατε *Γ al. 2^{scr}*. iniquitatem *E*; iniustitiae *e*.
dicat *W*; dixit *EY c q*, dixerit *b*; indicet *J*.

7. fatiet *G*. helectorum *G*. qui clamant *d e*
(incl.). ad se: ac se *A*; *om. a b ff₂ i l q r*. diae
hac nocte *C*. et (*exp.* *Φ*) patientiam (*pac.*
EV, pacienciam *W*) habebit (*om. D*) = καὶ μακρο-
θυμεί NABDL etc. cf. et patiens est *d e*:
patientiam habens *a b c ff₂* (et pat. hab.) *i l q r* (pae-
nitentiam!) cum *gr.* καὶ μακροθυμῶν *RTΔΔ* etc.
(non *δ*).

8. dico: + autem *KR*; + *i W*. quia *om. T**
(+ *sup. lin.*) *b c ff₂ i l r* cum *gr.* *DG min.* cito:
celeriter *a*, confestim *d*. uindictam: iudicium *e*.
ueruntamen *5th*; uerumpt. *W*; uerum tameⁿ *H*;
om. uerum b i l q, om. tamen d; + quoniam *E*.
hominis expunctum *Φ*. putans *E*; numquid
b c i l q; *gr.* ἄρα. *om. ueniens putas M*. in-
ueniat *Φ*; inuenire *DE*. in terram *KM*; super
terram *a b d cor. uat.*

9. dicebat *B. om. et pr.* *DG b c e l q r* et *gr.*
ΑΓΑΠ etc. qui in (*om. E*) se confidebant
(conficiebant *R*, placebant *e*): fidentes sibi *a*.
tquam *W 5th*; quod *E f r*, quia *e*; quasi *a*;
+ essent *DE f r*, + sint *a*, + sunt *d e δ*, + essent *post*
iusti *b ff₂ l q r*. aspernabantur *Φ* JX*; asperna-
bant *Φ^{mo} gat.*, -ebant *DR*, spernabant *E b c f ff₂ i*
l q, -nent *d*, contemnunt *e*; spernentes *a*. caeteros
ΦR vg., caeteris *D*; reliquos hominum *d* cf. *D^{or}*.
parabulam *D^{or} R*; similitudinem *b c e ff₂ l q r*.
istam + dicens *55 cor. uat.* om. par. istam d et*
D^{or}.

10. hominis *OY**. > homines duo *e δ* et *gr.*
plur. ascendeabant *5th δ gat.* (-bunt). ut hor-
arent *C*; orare *a d*. pharisaeus *EPW*, pharisaeos
G; pharisa *R*; farisaeus *T*, farisseus *D*. alter:
alius *a i*; unus *c d e ff₂ q*. pupl. *D^{or} et u. 11. 13*.
> publicanus ante pharisaeus *a b c ff₂ i l*.

11. pharisaeus *ΦW*, -saei *R*; farisaeus *T*, -sseus
D. ph. cum stetit *e*; stans itaque (autem *r*)
ph. *a b c f ff₂ i l q r*. haec (hec *W*, talia *e*): sic
b c f ff₂ i l q r; *gr.* ταῦτα. apud (apud *BG*) se
(πρὸς ἑαυτὸν): intra se *a e*; seorsum *d* (καθ' ἑαυτὸν
D); *om. b c f ff₂ i l q r N* sah. aeth.* horabat *C*;
praecabatur *e*; + dicens *DEX cor. uat.* deo *Y*
aur. om. sum E. sicut: si *G*; quomodo *e*;
+ et *DQ*. caeteri *D^{or} J vg.* hominum (τῶν
ἄλλων) homines *DEMTX* b c e f i l r aur.*
iniuste *G*. > iniusti raptores *e*. uel ut *duobus*

uelut etiam hic publicanus
¹²ieiuno bis in sabbato
 decimas do omnium
 quae possideo
¹³et publicanus a longe stans
 nolebat nec oculos ad caelum leuare
 sed percutiebat pectus suum dicens
 deus propitius esto mihi
 peccatori
¹⁴dico uobis
 descendit hic iustificatus
 in domum suam ab illo.
 (215. 5) Quia omnis qui se exaltat
 humiliabitur

et qui se humiliat exaltabitur.
¹⁵(216. 2) Afferebant autem ad illum
 et infantes ut eos tangeret
 quod cum uiderent discipuli increpa-
 bant illos
¹⁶iesus autem conuocans illos
 dixit
 sinite pueros uenire ad me
 et nolite eos uetare
 talium est enim regnum dei.
¹⁷(217. 2) Amen dico uobis
 quicumque non acceperit
 regnum dei sicut puer
 non intrabit in illud.

raptores. iniusti. adulteri uelut etiam sicut hic publicanus. ¹²ieiuno bis in sabbato decimas do omnium quae possideo. ¹³et publicanus a longe stans. nolebat nec oculos suos ad caelum levare. sed percutiebat pectus suum dicens. deus propitius esto mihi peccatori. ¹⁴dico itaque uobis. quia descendit hic publicanus iustificatus magis in domum suam quam ille pharisaeus. quia omnis qui se exaltat humiliatur. et qui se humiliat exaltauit. ¹⁵adferebant autem ad illum et infantes. ut eos tangeret quod cum uiderent discipuli increpabant illos. ¹⁶iesus autem conuocans illos dixit. sinite pueros uenire ad me. et nolite prohibere. talium est enim regnum dei. ¹⁷amen dico uobis quicumque non acceperit regnum

uerbis F Benth.; uelud RW, uellud G; uel J i r;
 sicut d, quomodo e. aetiam CE; om. a e; et d;
 + sicut b f ff₂ i r; + et c; gr. ἡ καὶ ὧς.

12. geiuno C. sabbatho 57. decimas (dic.
 R) do (dō DR, dono a): decimo d i q, decimor δ.
 que DR; quaecumque a e ff₂ i q δ. possideo D
 5POR; adquire d i q et gr. κτῶμαι.

13. a longue D; de longinquo e. noluit B;
 om. G. hocus C, occ. R, oculus G, oculos W;
 + suos E a b (deinde + sursum) d f. ad celum W;
 om. i l. lebare CE; + audebat G cf. Victor. Tum.
 ap. Sab. > len. ad (in c) caelum b c q et gr. NBL
 etc. percuciebat W; tundeat d. pecustus W.
 domine deus c ff₂. propitius (propic. W) esto:
 propitiare c ff₂ l, repr. b, miserere d. michi TW;
 + homini Q.

14. dico cum ACFGH*IJMO*RX*Y vg.
 uett. plur. et gr. plur.: amen dico BFEΦH*ΘK
 MO*TVWX*Z gat.; dico itaque DQ b c f l; λέγω
 γάρ A al. pauc. uobis + quia M a b f ff₂ i l q r et
 gr. KQUI al. mu. descendit DEFFMR. ab
 illo (ἡ ἐκεῖνος min. pauc.) codd. plur. vg. aur.
 Benth.; magis ab illo E, magis ille pharisaeus ab
 illo gat.; ab illo fariseo T, prae illum pharisaem
 a; magis quam pharisaeus GMT, magis quam ille
 pharisaeus b c e (+ qui se exaltabat) f ff₂ i l q r
 (> magis in domum suam quam etc. b f), magis
 praeter illum phar. (om. in dom. su.) d; ab illo

magis quam ille farisens Q; om. δ; uariant
 graeci ἡ γὰρ ἐκεῖνος AP etc., παρ' ἐκεῖνον NBL etc.
 πολλὸν παρ' αὐκεῖνον τὸν φαρισαῖον D; deinde + sed
 D. humiliat^{ur} E*; humiliatur O; seq. ras. fere
 8 litt. E. om. et Q. om. et qui se h. exalt. i.
 exaltauit O.

15. afferebant ACHΘKMTWXYZ vg., et adf.
 BFEDEPGLJOR; offerebant MV a d e. ad
 illum: illi M' d e δ. om. et a b d l et D^{or}
 al. infantes R. tangerent R, tangerent D(n
 sec. exp.). quod codd. plur. et vg.: quos BFD
 KMTWZ c aur. quum HΘ. uidissent
 P^{mg}QRe. discentes e. increpant D; obiurga-
 bant A, corripuerunt e, prohibebant r. illos:
 eos E.

16. om. autem P*(+mg.). conu. illos (eos
 E) dix.: imperauit eis dicens a. sinete P;
 dimittite d. pueros: paruulos DKRTW δ; in-
 fantes a d i r. > ad me uenire E. om. et nol.
 eos uetare E. uitare P; prohibere DMQ a c e
 f ff₂ l, cf. ne prohibeatis r. > uetare eos vg.
 > enim est BFEΦJOZ d e i. dei: caelorum D
 a b c et gr. A* 157; ex Mt.

17. amen . . . dei om. R. quicumque 57,
 quicumque H; quisque a. acciperit DEPO,
 acceperit ut uidetur T*; receperit J gat. e. puer:
 infans a d(-ntem)r; + iste i l. intrauit GOX;
 intrabit D; introibit e r. illut G.

18 (218. 2) Et interrogauit eum
quidam princeps dicens
magister bone
quid faciens uitam aeternam pos-
sidebo ?
19 dixit autem ei iesus
quid me dicis bonum ?
nemo bonus nisi solus deus
20 mandata nosti
non occides
non moechaberis
non furtum facies
non falsum testimonium dices
honora patrem tuum
et matrem
21 qui ait
haec omnia custodiui

a iuuentute mea.
22 (219. 2) Quo audito iesus ait ei
adhuc unum tibi deest
omnia quaecumque habes
uende et da pauperibus
et habebis thesaurum in caelo
et ueni sequere me.
23 (220. 2) His ille auditis contristatus est
quia diues erat ualde
24 uidens autem illum iesus
tristem factum dixit
quam difficile qui pecunias
habent in regnum dei intrabunt
25 facilius est enim camelum
per foramen acus transire
quam diuitem intrare
in regnum dei

dei sicut puer non intrauit in illud. 18 et interrogauit eum quidam princeps dicens. magister bone. quid faciens uitam aeternam possidebo. 19 dixit autem ei iesus. quid me dicis bonum nemo bonus nisi unus deus 20 haec mandata nosti. non moecaueris. non occides. non furtum facies. non falsum testimonium dices. honora patrem tuum et matrem. 21 ad ille ait. haec omnia custodiui a iuuentute mea. 22 quo audito iesus ait illi. adhuc unum tibi deest. omnia quaecumque habes uende. et da pauperibus. et habebis thesaurum in caelo. et ueni sequere me. 23 his ille auditis contristatus est. quia diues erat ualde. 24 uidens autem illum iesus tristem factum. dixit discipulis. quam difficile qui pecunias habent intrabunt in regnum dei. 25 facilius est enim camelum per foramen acus transire quam diuitem intrare in regnum

18. *om. et ER. om. princeps a b e ff₂ i l q r. om. dicens A d et D^{or}. bonae E. faciendo KM W b ff₂ i l q r; faciam D e (+ ut). possedebo P M; consequar e, hereditabo d, poss. uel hereditem δ.*

19. *om. ei P^rR c ff₂ i l. solus: unus a b d e f i l q r. deus bis scr. R; + pater d.*

20. + et ait illi iesus *ad init. c.* mandatum J; praecepta d. nosti: + ait quae a; + ait illi quae dicit illi e; + ad ille dixit quae dixit autem iesus d et D^{or}. homicides C; occidis *ut uidetur* O*; orcidis R(r *exp.*); homicidium facies a. *om. non occides e.* moechau. BFCGOX, mechab. DW, moecab. P*(*corr.* P¹); moecha^{beris} H; adultera-bis a, adulterium admittes b e(admiseris)l q, ad. committes c ff₂ r. > non moech. non occ. d f δ *Tert. (Bentl.) cum graeco.* furtum facies G; furureris δ. dicis BO. falso testeris δ. honorifica e. tuum *om.* R*(+ *sax.*). matrem + tuam EQ ■ b c d et gr. NEFG etc.

21. qui: at ille KM f. > omnia haec K. custodiui: obseruauit e. iubentute T.

22. quod audito b, quod cum audisset a, cum aud. autem illum e, audiens autem d δ (et u. 23).

iesu Y*(*corr.* Y¹). ei: illi E; *om. b c ff₂ i l q r.* athuc MY; + enim T. quaecumque Θ¹, quaecum-que D, quaequumque H; quae G d e. abes C. nendae O*. paup.: egenis e. abebis CT. then-saurum CJO, thaesaurum G, tesaurum T, tess. D, tehs. R. celo W; caelis a d e cum NABDL etc. sequere E.

23. *inc.* ille autem cum audisset e, qui cum aud. haec a. hiis EPW, sis V. tristis factus est a d, contristatus factus est δ. quia d. erat: erat enim diues F a d e(fuit)δ. ualde: nimis e, multum l.

24. *inc.* quem cum uidisset contristatum a, cum uid. autem illum contr. e. > iesus illum *vg. edd. ant. plur.* difficile PR; difficiliter e. paecunias E, peccunias DRW; pecuniam *cor. uat. mg.*; sub-stantiam e. intrare D; introibunt B d e; ibunt EP^{mo}R. > intr. in r. dei f l (δ) cum gr. AIPX ΓΔ etc.

25. *om. enim ER*(+ sax.) b.* > enim est Z*. camellum BDPR. foramen: cauernam e. transire: introire e. intrare: introire X d q; *om. a e ff₂ i.* > in reg. d. intr. q r cum gr. *om. uers. l.*

²⁶ et dixerunt qui audiebant
et quis potest saluus fieri?

²⁷ ait illis
quae impossibilia sunt apud homines
possibilia sunt apud deum

²⁸ ait autem petrus
ecce nos dimisimus omnia
et secuti sumus te.

²⁹ (221. 2) Qui dixit eis
amen dico uobis
nemo est qui reliquit domum
aut parentes aut fratres
aut uxorem aut filios
propter regnum dei

³⁰ et non recipiat multo
plura in hoc tempore
et in saeculo uenturo
uitam aeternam.

³¹ (222. 2) Assumpsit autem iesus duode-
cim et ait illis
ecce ascendimus hierosolyma
et consummabuntur omnia
quae scripta sunt per prophetas de
filio hominis

³² tradetur enim gentibus
et inludetur
et flagellabitur
et conspuetur

dei. ²⁶ et dixerunt qui audiebant. quis ergo potest saluus fieri ²⁷ et ait illis iesus. quae impossibilia sunt apud homines. possibilia sunt apud deum. ²⁸ ait autem petrus. ecce nos dimisimus omnia. et secuti sumus te. ²⁹ ad ille dixit eis. amen dico uobis quia nemo est qui relinquit domum. aut parentes aut fratres. aut uxorem aut filios propter regnum dei. ³⁰ et non recipiat multo plura in hoc tempore. et in saeculo uenturo uitam aeternam. ³¹ assumens autem iesus duodecim discipulos ait illis. ecce ascendimus hierosolyma. et consummabuntur omnia quae scripta sunt per prophetas de filio hominis. ³² tradetur enim

26. qui audierunt DEGR, -rant P; audientes l δ; οἱ ἀκούσαντες plur. sed οἱ ἀκούοντες DL min. om. et G. salbus C, saluus R, saluum H* (corr. H¹). sal. fieri: saluari d e δ.

27. + et ad init. EPIMX* c f ff₂ i l. illis: ille d e q (Bentl.), ipse δ cum gr., δ δὲ εἶπεν; + iesus DKMT b c f ff₂ i l r et gr. Δ min. que D. impossibilia H, imposs. M vg. apud pr. R, sec. G. hominis R; + haec omnia b. om. poss. s. ap. deum R. > apud d. sunt a e gr. NBDL etc. > apud d. poss. sunt d.

28. om. autem T. ece G. nos + qui Q. dimisimus O* (dem. O^c), dimissimus EQ; remisimus e; relinquimus D gat., reliq. d. dim. omnia et (ἀφήκαμεν πάντα καὶ N*APRX etc.): relictis nostris i, rel. rebus nos. ff₂ r, relictis omnibus nos. a l, rel. omn. rebus nos. c q, rel. retibus nos. b, et ἀφέντες τὰ ἴδια N^cBDL min. sequenti HΘX, saecuti E. te + quid (+ ergo l) erit nobis D l r gr. N^cX ex Mt. xix. 27.

29. reliquit (ἀφήκεν) codd. plur. (et X^cZ^c) vg., reliquit BCOT, dimisit d: relinquit F^dQX* q; relinquit Z* c f ff₂ i* r, -quad G, relinquet e i^o; reliquerit E^xm^oR a gat. domum + suam Q. aut pr. O, sec. T. om. aut parentes E. huxorem C; uxores E; sorores Z* (corr. Z¹); sorores aut uxorem d δ et D^o XΔ. filios + aut agros R; + in tempore hoc d et D^o dei: caelorum F.

30. et non: qui non a ff₂ q et gr. plur.; si non d, nisi ut b c e i l et ean μη D. recipiet T. multo

plura (πολλαπλασίονα): m. plurima D; septies tantum a b c d e ff₂ i l q r et D^o. tempores Q. et in saeculo (sec. C): in saec. autem DQ. uenturo (ἐρχομένῳ) codd. plur. H¹SC cor. uat. uat. plur.: futuro P^mu^oKMRWYZ⁵ a; + in R. aetenam R, eternam C; + possidebit D^eP (posi.)QR (posse.) a b c ff₂ i l r, et > consequetur aeternam e.

31. assumpsit (cf. ix. 28) AITXY, et ads. ΘZ: assumpsit PHKMMTVW vg., ads. B¹FCDEGJORTisch. conuocatis autem etc. a. om. iesus abe Bentl. cum graeco. duodecem P*; -xii. DERW; + suos secreto W; + discipulos a(-lis) b f ff₂ i r cor. uat.*, ex Mt. xx. 17. ascendimus + in Y a d δ. hierosolyma (cf. ad ii. 22) cum MZ a b f ff₂ l* q aur., hierosolyma B, hierosolima R et ἱεροσόλυμα APX ΓΔ etc.: hierosolymam A¹FGHΘJOTVX i l^c (δ), hieru. KY, hierosolimam MT, hierosolimam D^eP, ierosolymam vg., -imam W, iherosolymam C; hierosolymis E c; hierusalem d e et ἱεροσαλήμ NBDL etc. consumabuntur Y. que D. scribta F^eEIX*YZ. profetas D^ePO. filium G.

32. tradetur (traditur O l) enim (cum R): quoniam (quia e) trad. d e et D^o; omnia post traditur om. l. gentibus: nationibus e. illudetur W vg.; deridetur e, iniuriabitur d. et flagellabitur (contra gr. ὑβρισθήσεται) codd. (flagil. D^eP RY) et vg.; om. a b d e ff₂ i q r et gr. DL al. ii. et inspuetur b q, et expuent in eum d ff₂, et sputis agitur e, et spuerunt i; om. r. > et consp. et flag. K c.

- ³³ et postquam flagellauerint
occident eum
et die tertia resurget.
³⁴ (223. 10) Et ipsi nihil horum intellexe-
runt
et erat uerbum istud
absconditum ab eis
et non intellegebant quae dicebantur.
³⁵ (224. 2) Factum est autem cum adpro-
pinquaret hiericho
caecus quidam sedebat secus
uiam mendicans
³⁶ et cum audiret turbam
praetereuntem

- interrogabat quid hoc esset
³⁷ dixerunt autem ei quod iesus
nazarenus transiret
³⁸ et clamauit dicens
iesu fili dauid miserere mei
³⁹ et qui praeibant increpabant
eum ut taceret
ipse uero multo magis
clamabat
fili dauid miserere mei
⁴⁰ stans autem iesus iussit illum
adduci ad se
et cum adpropinquasset
interrogauit illum ⁴¹ dicens

gentibus et inludetur. et flagellabitur. et conspuetur. ³³ et postquam flagellauerint occident eum. et tertia die resurget. ³⁴ et ipsi nihil horum intellexerunt. sed erat uerbum istud absconditum ab eis et non intellexerunt quae dicebantur. ³⁵ factum est autem cum adpropinquaret hierico. caecus quidam sedebat secus uiam mendicans. ³⁶ audiens autem turbam praetereuntem. interrogabat quid hoc esset. ³⁷ et dixerunt ei quia iesus nazareus transiret. ³⁸ at ille exclamauit dicens. iesu fili dauid. miserere mei. ³⁹ et qui praeibant. increpabant eum ut taceret. ipse uero multo magis clamabat. fili dauid miserere mei. ⁴⁰ stans autem iesus. iussit illum adduci ad se. et cum adpropinquasset. interrogauit illum ⁴¹ dicens. quid

33. postq. flagill. DΦ, p. flagellaberint T; p. flagillabitur R; flagellatum a b ff₂ i l q r, flagillis caesum d, flagillantes δ, flagellabant et e. hoccident C, occedent Y (acc. Y*). om. eum Φ* (+ mg.). die (diae C) tertia (terc. W, tertio Φ, .III. D) codd. et vg. = τῇ ἡμέρῃ τῇ τρίτῃ: > tertia die DEJKR b c d f ff₂ i q r δ, post tres dies l; deteriores urgent e (i.e. die tertio resurguet). resurgat R.

34. ipsi autem d e (illi) cum gr. DU al. nichil W. et erat (καὶ ἦν): erat autem KOVWX*Z S. ioh. oxon. aur., sed erat a b c d e (fuit) f i g, et ἀλλ' ἦν I. 142mo. 209; er. enim r. om. et erat . . . intell. i. istud G; om. a b d e ff₂ i q r gr. D min. absconsum B* (corr. mg.) EJR a b d e r. non intellig. ΘJ vg.; non intellegebant R; non intellexerunt a b c f i q r; non cognoscebant eum e (et om. quae dic.) nesciebant d; tantum ex his quae dicebat ff₂. que DR. dicebantur: + illis D; + ad eos a; + ab eo b.

35. quum HΘ; dum a ff₂. adpropinquaret ΦCDEPGIJMMORXZ: appr. ABHΘ KTVWY vg. Tisch.; adpropiares c d ff₂; + iesus KW cor. uat.* hericho D, iherico T; iericho W vg. cecus W, saecus Y* (corr. Y¹). > quidam c. a l (et q.) r, et unus c. c ff₂. mindicans E; + uel petens δ; mendicus b q et > mendicus sed. secus (circa e) uiam d e; sedens . . . mendicabat l.

36. quum HΘ. pretereuntem D, prat. R;

turbas transeuntes e. interrogauit K e r. quod G; quidnam a d. aasset C.

37. dixerunt: nuntiauerunt q δ, renun. e, indicauerunt a; gr. ἀπήγγειλαν. ei: illi M¹ b c d i l q r. nazarenus (D^{or} min.): nazoreus b f ff₂ q r, -aeus d, nazaraeus c δ^e, cum gr. plur. Ναζαρεῖος. transit a b d e ff₂ i q r, transiens est l.

38. et: at ille d f, ille autem e, oδe D. clamabit T; exclamauit a d e f ff₂ r. iesus R. filii ACΦR. misserere D. mihi c l r.

39. om. uersum C b; uers. bis scr. in D. qui preibant D; qui praeteribant R a r; qui antecedeabant d, qui praecedebant e, praecedentes δ. increp.: corripiebant e. eum: ei RT. om. multo Z* (+ Z¹) d. clamabat (ἐκραζεν) codd. (-bant R) et vg.: clamauit AHY (ἐκραζεν gr. pauc. Orig. iii. 736 libere); clamat Φ. filii AΦR. misserere R. mihi c d l q r s.

40. stetit . . et e. om. autem O* (+ O¹). iusit ΦR. illum: eum ΦK (seq. ras. circa 5 litt.) MO X*Z. aduci G; duci ΦR; uenire δ. a^d G; om. Y; apud gat. om. ad se a d e ff₂ i l s et gr. D min. > ad se adduci (Φ) O aur. quum HΘ. om. et cum Q. adpropinquasset BFCDEG (s pr. sup. lin.) ΘIJMMORXZ et appr. AHKQT VWY vg. Tisch.: adpropinquaret Φ; adpropiasset c d ff₂ i l q, accessisset e; libere qui cum adductus esset s. interrogabit B; -bat D l. illum: eum E; + iesus r cum gr. QX min.

41. om. dicens d e cum gr. NBDLX etc. fatiam

quid tibi uis faciam?
 at ille dixit domine ut uideam
⁴² et iesus dixit illi
 respice fides tua te saluum fecit
⁴³ et confestim uidit
 et sequebatur illum
 magnificans deum
 et omnis plebs ut uidit
 dedit laudem deo.
 XIX. ¹ (225. 10) Et ingressus perambulabat
 hiericho
² et ecce uir nomine zaccheus
 et hic erat princeps publicanorum et

ipse diues
³ et quaerebat uidere iesum
 quis esset et non poterat prae turba
 quia statura pusillus erat
⁴ et praecurrens ascendit
 in arborem sycomorum
 ut uideret illum
 quia inde erat transiturus
⁵ et cum uenisset ad locum
 suspiciens iesus uidit illum
 et dixit ad eum
 zacchee festinans descende
 quia hodie in domo tua

tibi uis ut faciam. ad ille dixit. domine ut uideam. ⁴² et iesus dixit illi respice fides tua te saluum fecit. ⁴³ et confestim uidit. et sequebatur eum magnificans deum et omnis plebs ut uidit dedit laudem deo. XIX. ¹ Et ingressus perambulabat hierico. ² et ecce uir nomine zaccheus. hic erat princeps publicanorum. et iste erat diues. ³ et quaerebat uidere iesum quis esset. et non poterat prae turba. quia statura pusillus erat. ⁴ et praecurrens ascendit in arborem sycomorum ut uideret illum quia inde erat transiturus. ⁵ et cum uenisset ad locum suspiciens iesus uidit illum et dixit ad eum. zacchee festinans descende. quia hodie

G. ad O. om. domine a et gr. 6^{uo}. > ut uid. domine b ff₂ i l q s.

42. et iesus dixit illi (ille R) *codd. et vg. cum gr.*: et respondens dixit (ait s) illi (ei d) iesus (om. d') a b c d ff₂ i l (r) s *cum gr.* D; et respondens iesus e. aspice s. saluum C. saluauit te e d.

43. confestim: continuo e. uidere caepit a; respexit d s; gr. ἀνέβλεψεν. sequabatur O; secutus est gat. illum: eum ER. magnif.: glorificans d, clarif. e, honorif. a, honorans d. omnis: om̄s E. plebs OR; populus D a d i s. laudem: gloriam d et D δοξαν pro αἰνον.

XIX. 1. ingresus R; intrans d, cum introiret e; + iesus K *cor. uat.* cum. gr.* MA *al. plus* 10. perambulabat (pertransiebat d e s, circuibat a); + in D. hyer. DH, ier. EW *vg.*, hiericho R, iherico T.

2. nomine (-nae O*): qui uocabatur nom. e, nom. uocatus d; et ὀνόματι καλούμενος *gr. plur.* zaccheus cum A F C F Θ I J M M T O X Z, saccheus Y; zacheus B D E F G K V W, zacceus T, iacheus R; zachaeus H S *Tisch.*, Bentl. *cum graeco*; zachaeus H S C. et sec. om. d e f i D^{or}. hic (αὐτός 69. f^{scr}): αὐτός *gr. vell.* hic erat: erat quidem R^{mo}. > princeps erat *vg. edd. ant.* puplicanorum D P, pulli. R. om. et ipse d e et D^{or}; om. ipse l s. diues (locuples a d s): + erat E K M Q e ff₂ r, et > erat d. f d, erat loc. a, et *gr. plur.*

3. querebat F* (*corr.* F¹) D. ut uideret c. om. quis esset l. poteret G. pra O*; pre D; per e.

turbam G. quia bis *scr.* H. pr. exp. statera E, stura H; de statu d. pussillus D P R Y; breuis s, breui a.

4. precurrens D, proc. a, currens q; processit . . . et e; antecedens d et προλαβων pro προδραμών D; + in priore e, + ab ante d, + ante d, ut *gr.* ἐμπροσθεν uel eis τὸ ἐμπρ. *exprimerent.* hascendit C. sycomorum cum A B F F P H Θ I M M T O V W X Z *vg.*, sycco. J: sychomorum K, sicho. C, sico. P* F G T Y; sycimorum ER *gat.*, sici. D; *graece uariant inter συκομορέαν, συκαμορέαν, συκομοραϊαν et συκαμοραϊαν.* uideraet O. illum; eum *vg. d s.* quia: qui P*. inde: illic e (r); per illam partem (a l s. illa parte b c ff₂ i q; gr. ἐκεῖνης uel δι' ἐκεῖνης; D ἐκεῖνη. erat transiens W; habebat transire d.

5. inc. et factum est dum (cum b e s) transiret (-it c ff₂ i q r) iesus uidit illum sursum aspiciens (om. illum i; uidit illum et respiciens a, u. il. respicientem b, respexit et u. il. e, respiciens u. il. q r, resp. susum u. eum s) a b c e ff₂ i l q r s, et fac. est cum illac transiret uidit d; cum *gr.* D 157. quum H Θ. uenisset D. suspiciens (ἀναβλέψας): suscipiens D (+ eum D* *sed corr.*) O R Y; cf. ad x. 30. iesum T*. dixit: ait E. zacchee A F F H Θ M M X Y Z; zachee D K V W, zache E P, zacce T, iache R; zachaeae J S *Tisch.*, zachaeae H S C, zachaeae C G I O, zacheae B. festina J M e q et D^{or} σπευσον. discende D E P R; descendere e. hodiae C G. domu D Q R V Z¹. > in domo tua hodie E. manere: prandere ff₂.

oportet me manere
⁶ et festinans descendit
 et excepit illum gaudens
⁷ et cum uiderent omnes
 murmurabant dicentes
 quod ad hominem peccatorem diuertisset
⁸ stans autem zaccheus
 dixit ad dominum
 ecce dimidium bonorum
 meorum domine do pauperibus
 et si quid aliquem defraudaui reddo
 quadruplum
⁹ ait iesus ad eum

quia hodie salus domui huic facta est
 eo quod et ipse filius sit abraham.
¹⁰ (226. 5) Uenit enim filius hominis
 quaerere et saluum facere
 quod perierat.
¹¹ (227. 10) Haec illis audientibus
 adiciens dixit parabolam
 eo quod esset prope hierusalem
 et quia existimarent quod confestim
 regnum dei manifestaretur.
¹² (228. 2) Dixit ergo
 homo quidam nobilis abiit
 in regionem longinquam
 accipere sibi regnum et reuertí.

in domo tua oportet me manere. ⁶ et festinans descendit et excepit illum gaudens. ⁷ et cum uiderent omnes murmurabant dicentes. quod ad hominem peccatorem intrauit manere. ⁸ stans autem zaccheus dixit ad dominum. ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus. et si quid aliquem fraudauí. quadruplum reddo. ⁹ ait autem ad eum iesus. quia hodie salus domui huic facta est. eo quod et ipse filius sit abraham. ¹⁰ uenit enim filius hominis quaerere et saluum facere quod perierat. ¹¹ haec illis audientibus adiciens dixit parabolam eo quod esset prope hierusalem. et quia existimarent quod confestim regnum dei manifestaretur. ¹² dixit ergo homo quidam erat diues. et is abiit in regionem longin-

6. descendit DEPR. om. et sec. T. excaepit D, excoepit P; excipit QR; suscepit d. gaudiens Y*. u. ita habetur in l et exc. il. gau. festinanter.

7. et cum (quum HΘ) uiderent: quo uiso s. murmurabant D; musitabant s. om. dicentes a d e ff₂ i l r s et D^{or}. quod: quia F b d e q s δ. hominem: uirum a s et ἀνδρῖ gr. plur. diuertisset (εἰσῆλθεν καταλύσαι): deu. BGKMOQRVZ; diuertit b c i l q, diuertit manere ff₂ r; introiuit (-isset a) manere a d s cf. f, introiuit hospitari e, introisset uel diuertisset soluere δ.

8. autem + iesum V* sed exp. zacheus DEPI KVV, zaccus T, iacheus R; zacchaus JS Tisch., zachaeus HSC. dominum: iesum DMR¹V5S (non autem Luc. Brug.) e et gr. GKMP min. dimidium DEPKRV, demed. EV, dimidiam partem a. bonorum meorum: facultatum mearum δ; de substantia mea d e (ex). pauperibus: egentibus s, egenis e. quid aliquem (contra ord. gr. τινός τι): quid alicui D b c ff₂ i l q; quid aliquid MZ* (corr. Z²), quid cui e; > cui aliquid s, cui quid a, cuius aliquid d, aliquo aliquid δ. defraudaui (ἐσυκοφάνησα): defraudaui H* (corr. H¹); fraudauí G a c f ff₂ s; fraude abstuli c i l q et abstuli fraude b?, calumniavi d. reddo: restituo d. quadruplum O.

9. ait (dixit a d e) + autem uett. (exc. aur.) cum gr. iesus: dominus R. ad eum (πρὸς αὐτόν)

codd. vg. f, ad illum q: ad eos EPM^{uo}O, ad illos D a b c ff₂ i l s cum gr. R πpos autous; om. d e Cypr. hodiae C. > huic domui E. factae R. et om. DH*(+H¹)QR*. > filius ipse D*. sit: est CJ RT (t sub lín.) i. > sit filius E b q r, > est fil. R. habrahae E, abraha CW, abrahae R, abrae DT. > abr. est a d e s Benll., abr. sit δ.

10. felius R. querere et D; quaerens c. saluum facere codd. vg. et uett. plur.: saluare AHΘY d e i δ. > sal. fac. et quaerere a (e) s. quod perit s; perditum a.

11. hec W. illis: ipsis D*(corr. mg.). audientibus: dicentibus E. adiciens vg. Tisch.; om. D. dixit bis scr. G. adiecit et dix. e, addidit dicens a, add. dicere s. parabolam DE¹GR; similitudinem K b c e ff₂ i l q r s δ. > parabolam dixit I. esset om. P*(+mg.). prope: iuxta a d e. iherus. C, hyerus. DH, ierus. vg. quia: qui O; om. d e. exaestimarent E, estimarent cor. uat. mg.; putarent e (+illi) s, putabant a, putare d. manifestaretur: declarari s (om. quod); incipiet ... reuelari d, incipiet ... adparere e.

12. om. ergo Q. quidam + erat b c e f i l q r. nobilis (ἐν γενῇ s): diues b c f ff₂ i l q r; generosus e; paterfamilias a; + et c, + is b i l q r (hic), + et is f. habiit C, abít R; profectus est a. longinquam D; longe b l. accipiens Z* (corr. Z²). om. sibi G a b d e i l q r s et gr. D. reuertí: rti om. H*(+m. rec.).

13 (220. 5) Uocatis autem decem seruis suis.

Dedit illis decem mnas

et ait ad illos

negotiamini dum uenio

14 ciues autem eius oderant illum

et miserunt legationem

post illum dicentes

nolumus hunc regnare super nos

15 et factum est ut rediret

accepto regno

et iussit uocari seruos

quibus dedit pecuniam

ut sciret quantum quisque

negotiatu esset

16 uenit autem primus dicens
domine mna tua decem mnas
adquisiuit

17 et ait illi euge bone serue
quia in modico fidelis fuisti
eris potestatem habens supra
decem ciuitates

18 et alter uenit dicens
domine mna tua fecit quinque mnas

19 et huic ait
et tu esto supra quinque ciuitates

20 et alter uenit dicens
domine ecce mna tua quam habui
repositam in sudario

21 timui enim te quia homo

quam. accipere sibi regnum et reuerti. 13 uocans autem deum seruos suos. dedit illis decem mnas. et ait ad illos. negotiamini dum uenio. 14 ciues autem eius oderant illum et miserunt legationem post illum dicentes. nolumus hunc regnare super nos. 16 et factum est ut rediret accepto regno. et iussit uocare seruos illos quibus dedit pecuniam ut sciret. quis quantum lucratus esset. 16 uenit autem primus dicens. domine mna tua. decem mnas adquisiuit. 17 et ait illi. euge serue bone et fidelis. quia in modico fidelis fuisti. eris potestatem habens supra decem ciuitates. 18 et alter uenit dicens. domine. mna tua. fecit quinque mnas. 19 et huic ait. et tu esto supra quinque ciuitates 20 et alter uenit dicens. domine. ecce mna tua quam habui repositam in sudario. 21 timui enim te quia homo es austeris. tollis quod non posuisti

13. autem: ergo X*; om. EX². decem: decim pr. GY: om. pr. J r; .X. bis DEFRW, et >seruis .X. R. om. suis E b c ff₂ i l; et + et ante dedit E. illis: eis W vg. illis . . . negotiamini in ras. K. mnas (μνάς) A²FDEG²H (decē nas) ΘIKM MTVWX²Y vg. uett. plur., mans C; minas B²FG*JORK²Z e r; talenta B et semper exc. u. 18. ait: dixit E²F²m²R a d e s. ad illos: illis E e, eis E²m²R. negociamini W.

14. eius: illius a, sui q δ; om. b d ff₂ l et gr. D 254. hoderant CT; oderunt R; odibant a. illum: eum vg. misserunt D. ligationem D²F*; legatos d. post (pos F) illum: om. E. nolumus + autem D. hunc: nc om. H* (+ m. rec.). super nobis: nobis e s.

15. ut: dum FT ff₂ i; cum D. ut red. (ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν): reuertente illo a, reuertenti illum e, redeundo eum δ; reuerti eum d (et om. ἐν τῷ D). accepto regno (n sup. lin. R): accipientem regnum d. om. et sec. DKV a c s. iusit EGR; misit E. uocare C l. dederat K. pecuniam EK, pecc. D. sciret: scriberet T. quantum quisque (gr. τίς τίς): quantum quisque R; quantum quis EK*QV; quid quis Z Bentl.; >quis quantum f i, quis quid a s, quisque quid δ; quid d e (et om. τίς NBDL 157); quemadmodum r; + eorum D. negotiatu (negoc. GW, negut. O*) esset (aesset C) codd. vg. et uett. plur. = διεπραγμα-

τεῖσθαι gr. plur.: lucratus esset f; negotiati sunt d, egerint e et -σασθαι NBDL 157.

16. uenit: aderat δ. primus: prior a. dixit EV. mina . . . minas B²FG*(mina sed mnas)JM ORXZ. decem (et u. 17): .X. DEFRW (u. 17 tantum). mnas: alias s. adquiss. E²F, adquess. DR; adquisiuit vg. > adquis. mnas a e cum gr. NBL min.; > adq. decem mnas l δ cum gr. ARTΔ etc.

17. > ille (sic) ait E. henge C; tanto melior a. bonae M. > serue bone EK; + et fidelis T²ec f. modico: minimo a. > fuisti fidelis B vg. e i non gr. eris: uoluit esto Bentl. abens C. super DE²F*GT vg. d e.

18. om. 18 et 19 i l*. uenit alius a s, > alius ueniens dixit d et D². domine: + v (sed erasum) E; om. ff₂. mina . . . minas (et u. 20) B²F²C²PFJM ORXZ; mna pr. b cf. u. 13. quinque: .v. (et u. 19) DEFRW. > .v. mnas fecit E; > quinque adquisiuit mnas δ; fecit alias quinque a.

19. tu: tuo G. super EPT vg. d e. ciuitates: + potestatem habens a.

20. alter: alius F a d e s. uenit: intrauit s. om. ecce B. ecce mna tua in ras. T. quam: qua G; om. J. habebam a d. repositam DE²F²R reposita F²GZ ff₂ i l*. om. repos. in sud. e.

21. timui (tumui C) enim: quia tim. E gar. b c i l q, quia timebam e r s, quoniam timebam a d,

austeris es
tollis quod non posuisti
et metis quod non seminasti
²² dicit ei de ore tuo te iudico
serue nequam
sciebas quod ego austeris homo sum
tollens quod non posui
et metens quod non seminaui?
²³ et quare non dedisti pecuniam
meam ad mensam?
et ego ueniens cum usuris
utique exigissem illud
²⁴ et adstantibus dixit

auferte ab illo mnam
et date illi qui decem mnas habet
²⁵ et dixerunt ei
domine habet decem mnas.
²⁶ (230. 2) Dico autem uobis
quia omni habenti dabitur
ab eo autem qui non habet
et quod habet auferetur ab eo.
²⁷ (231. 5) Uerum tamen inimicos meos
illos qui noluerunt me regnare super
se
adducite huc et interficite
ante me.

et metis quod non seminasti. ²² et dixit ei. de ore tuo te iudico. serue nequa et piger sciebas. quod ego austeris homo sum. tollens quod non posui. et metens quod non seminaui. ²³ et quare non dedisti pecuniam meam nummularis. et ego ueniens cum usuris utique eam exigissem. ²⁴ et adstantibus dixit. auferte ab eo mna et date ei qui dece mnas habet. ²⁵ et dixerunt ei. domine. habet decem mnas ²⁶ dico autem uobis quia omni habenti datur. ab eo autem qui non habet. et quod habet auferetur ab eo. ²⁷ uerumtamen inimi-

um gr. D. om. te A²P*FH*MMY. quia G; quod E b q r, eo quod L. homo enim etc. d e et D². austeris A¹B²FC(haus.)D*EHKQRTXZ et cf. u. proximum, cum a b d f f₂ l q r aur., austeres O; hanc formam agnoscit Probus (Inst. Art. p. 67 ed. Keil), cf. infirmis, sinceris etc. ap. Roensch 'It. u. Ug.' p. 274: austerus A*B*D^mPF^mGJMMVWY vg. c e i s; auster O cf. Scribon. 188 ap. Roensch. tolles F; tollens B f₂. om. non pr. E. om. posuisti . . . non l. possuisti EPR; potuisti D* (corr. D¹). metes BFCOTZ. quod sec.: ubi P^mR. saemin. C (et u. 22).

²². dicit: et dixit KM^bc e f i l, dix. autem q, ad ille dixit d; D² o δε ειπεν. hore C. iudicabo T a d; condemno e. serue nequam (nequa FG) codd. et vg., gr. ποινηρ δούλε: s. inique d, s. infidelis r, o infidelis serue c f₂ i (om. o) l, crudelis s. b, s. nequa et piger f, infidelis s. et piger q, inf. s. et male a; homo tantum s; om. e. om. sciebas F e. quod: quia F a s. om. ego F a et gr. L. austeris ABFC(haus.)DEFG²HΘIKMQRTXZ a b c f q r s aur.: austerus P^mG²JMVWY vg. d e f₂ i; cf. u. 21. om. homo e l s. > homo aust. EKR vg. Tisch. a b c f₂ i q r d aur. sim KO²XZ². non p. et metens om. T* (+rec.). possui P^mRY. tollo . . . meto a b c d e f₂ i l q r s et D².

²³. et quare: om. et S; quare ergo d e r et gr. D διατι ουρ. paecuniam E, pecc. DR. ad mensam: nummularis e f. et sec.: ut S² f₂ non gr. uenissem E* (sed corr.); cum uenissem r. husris C, uss. D²PR. hutique C; om. a e r. > utique

cum us. E. exigissem codd. plur.: exeg. FFFH ΘJMTVW vg. Tisch. illud (αὐτό) ABFCDE FG(illut)HIMQTYZ*5 Bentl. d e gat.: illum PO b q; illam ΘJKMRVWXXZ² S² C c f₂ i l aur.; eam a f r. > utique exig. il. cum us. R.

²⁴. astantibus OW vg.; adstantibus e, circumstantibus a, his qui astabant d. auferte: tollite d. minam . . . minas (et u. 25) B²F²C²P²FJMMORX*Z; mna pr. GX² f aur., talentum b l*, om. a d e s et D². date: ferte d. illi: ei E²*; om. d. qui + et P. decim K; x. DERW. habebat Z. > habet x. mnas ER c f₂ i q cum gr. min.

²⁵. om. uers. b d e f₂ cum gr. D 69 al. 8. decem: x. DEFRW. > decem mnas habet G.

²⁶. + et ait illis ad init. i syr. aeth. quia: om. a c i l q s cum gr. L min.; def. b ad xxi. 30. > quia uobis R*. datur O*; adicietur d (et D²); + et D; et abundabit F²(-uit)EQ(et hab. et)W5 S² C cor. uat.* ('antiqui'), Hil. in Ps. cxviii. ap. Sab. et gr. min. non mult.; ex Mt. xiii. 12. autem sec. om. C* (+cor.). et + id G. quod + non G. abet sec. C, abbet R; + modicum l. auferetur D, aufertur T; tolletur d (δ). ab illo DT aur.; illi f₂.

²⁷. uerumpt. W, uerunt. S² H. om. meos J. qui nolunt e et θελόνας D²R min. adducete P. om. et P. interficite (κατασφάζετε): occidite d s, iugulate a. coram me e, in conspectu meo a d; et + et inutilem serbum eicite in tenebras exteriores ibi erit ploratus et stridor dentium d et D² ex Mt. xxv. 30.

²⁸ (232. 2) et his dictis praecedebat
ascendens hierosolyma.
²⁹ Et factum est cum adpropinquasset
ad bethfage
et bethaniam
ad montem qui uocatur oliueti
misit duos discipulos suos
³⁰ dicens
ite in castellum quod contra est
in quod introeuntes inuenietis pullum
asinae alligatum
cui nemo umquam hominum sedit

soluite illum et adducite
³¹ et si quis uos interrogauerit
quare soluitis?
sic dicetis ei
quia dominus operam eius desiderat.
³² (233. 2) Abierunt autem qui missi erant
et inuenerunt sicut dixit
illis stantem pullum
³³ soluentibus autem illis pullum
dixerunt domini eius ad illos
quid soluitis pullum?
³⁴ at illi dixerunt

cos meos illos qui noluerunt me regnare super se. adducite huc. et interficite ante me. ²⁸ et haec dicens. praecedebat ascendens hierosolymam. ²⁹ et factum est cum adpropinquasset bethphage in bethania ad montem qui uocatur oliueti. misit duos ex discipulis suis ³⁰ dicens. ite in castellum quod contra est. in quo introeuntes inuenietis pullum asinae alligatum. supra quem nemo hominum sedit. soluite illum et adducite. ³¹ et si quis uos interrogauerit. quare soluitis sic dicetis ei. quia domino necessarius est. ³² abierunt autem qui missi erant. et inuenerunt sicut dixit illis iesus. stantem pullum ³³ soluentibus autem illis pullum. dixerunt domini eius ad illos. ut quid soluitis pullum. ³⁴ ad illi dixerunt quia domino necessarius est.

28. hiis E*W. dicitis *ut uidetur* R*. praecedebat (prec. D, praecedebat Y*) *codd. et vg.* = ἐπορεύετο ἐμπροσθεν: praedicabat E; abiit c ff₂ i l q r s, ibat a d, et om. ἐμπροσθεν D 40. ascendens + in (FD) PJKMQRZ Benth. d ff₂ r δ, et in sine asc. q s; gr. omn. eis. hierosolyma (cf. ad ii. 22) ABMXY, hierus. E, hierosolima H, hierusolima P: hierosolymam FCGGJMOe(O*dubium)Q(hierus.)VZ Tisch., iheros. T, ieros. I vg., ierosolimam W; hierusalem DKR. libere cum ascenderet autem hier. fuit in beth. etc. e.

29. om. et ad inii. R. quum Θ. adpropinquasset G, appropinquasset ABTVWY vg. Tisch.; adpropinquaret E c; appropriasset K d ff₂ l q (s); + iesus cor. nat.* om. ad pr. DKT gat. a c ff₂ i l q r. bethfage *codd. plur.* (-gae P, -ge ||O), bethfage M: bethphage ABFHΘIJRWX vg., bethapagae e. bethaniam CEFΘJMMRTVW vg.: bethania ABFGHIOXYZ d e f s aur.; -niae DK gat. a c ff₂ i l. bethf. et beth. om. D* (+ cor. sup. lin. post oliueti). qui appellatur a, qui dicitur l; om. e. olibeti BT, holibeti C; oliuetum c ff₂ q r s; oliuarum δ. missit -II. D. discipulos; de discipulis E^c (-liis E¹, sed -los E*) d; ex disc. a f r δ, ex (de s) discentibus e s. suos: suis E^c (suis E¹, suos E*) a d f δ; om. e l q r s et gr. NBL min.

30. om. ite O* (+ mg.). castellum: uicam a. contra sine addit. cum AFCEP*GHΘIJMVXYZ HΘ uett. plur. et gr.: + uos BDEP^{mu}KMOQRT W5 Z q r aur. in quod *codd. plur. et vg.* δ aur.: in quo FDEPGOX*Z Benth. uett. plur. (ubi s), gr. ἐν τῇ. ingredientes a. pullum + et W. assinae

DPY, assyne L, hasynae C, asine T; om. d; asinam cum pullum a. ligatum Z. cui: super quem a e r δ, supra q. f s; in quo c ff₂ i l q. nemo umquam (humq. C, unq. W5 H); nemo numquam O aur.; numquam E; nemo c ff₂ i l q s, nemo hominum d e f, nullus a. sedit R. solbite O, soluite P. illum: eum E. adducete P*; + huc Q; + mihi D.

31. om. et P* (+ mg.). uobis DEΘ d. interrogare uoluerit E gat.; dixerit d. solbitis C, soluistis T; + eum J. om. quare solu. c d e ff₂ l s cum D^{or}. om. sic a c ff₂ l. dicitis O. om. ei EM c d e ff₂ i l q r s et gr. NBDFLR min. operam BC (hop.) DE*PFJMQRVWZ vg. a ff₂ i l q r: opera AFEGHΘIKMOTXY c. dissiderat D; eius opus habet d, eius necesse habet δ; domino opus est r s cf. f; desiderat illum e.

32. inc. et euntes sic dixerunt quoniam dominus huius opus habet d, et om. ad u. 35; et abierunt et sic inuenerunt stantem e. habierunt C. misi EPR T* (sed corr.). fuerant G. inuenierunt D. dixerat a r et > sicut dix. illis inu. a. illis + iesus KMW c f ff₂ i l (om. illis) q r non. gr. stantem pullum (pulum G) cum. gr. min.: > pullum stantem DK c ff₂, asinam st. a; om. δ cum gr. plur.; om. pullum e i l q r (s).

33. inc. et cum soluerent aiunt domino opus est e et om. u. 34. solu. . . . pullum om. G* (+ mg.) M, ex homoeotel. illis: eis ERT. pullum pr.: om. F c ff₂ l r; asinam cum pullo a. illos ex illum T.

34. at: om. F; ad O. quia: om. c ff₂ i l r s δ

quia dominus eum necessarium habet
³⁵ et duxerunt illum ad iesum
 et iactantes uestimenta
 sua supra pullum
 inposuerunt iesum
³⁶ eunte autem illo substernebant uesti-
 menta sua in uia.
³⁷ (234. 1) Et cum adpropinquaret iam
 ad descensum montis oliueti
 coeperunt omnes turbae discentium
 gaudentes laudare deum uoce magna

super omnibus quas uiderant uirtuti-
 bus ³⁸ dicentes
 benedictus qui uenit rex
 in nomine domini
 pax in caelo et gloria in excelsis.
³⁹ (235. 5) Et quidam pharisaeorum
 de turbis dixerunt ad illum
 magister increpa discipulos tuos
⁴⁰ quibus ipse ait
 dico uobis quia si hi tacuerint
 lapides clamabunt.

³⁵ et duxerunt illum ad iesum et iactauerunt uestimenta sua supra pullum et inposuerunt iesum. ³⁶ eunte autem illo. substernebant uestimenta sua in uia. ³⁷ et cum adpropinquaret iam ad descensum montis oliueti. coeperunt omnes turbae discentium gaudentes laudare deum uoce magna de omnibus quibus uiderant uirtutibus. ³⁸ dicentes. benedictus qui uenit rex in nomine domini. pax in caelo et gloria in excelsis. ³⁹ et quidam pharisaeorum de turba dixerunt ad eum. magister increpa discipulis tuis. ⁴⁰ et respondens ait illis. dico uobis.

et gr. RΓΔ etc. > necessarius (sic) eum E. abet C. d. operam (-ra c ff₂) eius desiderat c ff₂ i l q r; domino opus est s, domino (+ suo a) necessarius est a f.

35. dixerunt RW. illum: om. T; pullum d e et D^{or}. iactant E; substernebant a; iactauerunt c f ff₂ i l q r, superiecerunt e, supermiserunt d. uest. sua: tunicas suas d. super D^{or}*G uett. pl. pullum: illum CKZ c d (eum) e q et gr. D. inposuerunt ACDEFGΘIJMOTY, inposs. FR: impos. B^{or}HKMVXXZ vg. iesum plene W, hiesum M cf. ad Mt. i. 1.

36. euntes F^{or}*(corr. F^{or}). substernebant D^{or}* (corr. F^{or}); + ei a s, + illi e. om. in uia d et D^{or}.

37. et cum (quum HΘ) adpropinquaret (appr. AHKTVWY vg. Tisch., appropriaret c ff₂ i l q r): adpropinquante autem eo a δ (illo), et proximante eo s; et cum adpropinquarent M, adpropiantibus autem illis d cum gr. D. iam om. ER a d e et gr. DM^{or} etc. discensum DEFG^{or}. montes W. oleu. R, olib. B; oliuarum d e δ. caeperunt D, cep. W; coepit a d e r. omnis (uniuersa s) multitudo (turba e) a d e r s δ. discentium (τῶν μαθητῶν) cum GM Par. lat. 262 (post ras.), M. B. Reg. I. A. XVIII, f d Erasm. ('Probabile est interpretem uertisse discentium, atque ita scriptum adhuc uisitur in nonnullis peruetustis codicibus. In Constantiensi apparebat rasurae uestigium'), Maresch. 1531, Uuiian 1534, Beza (col. 3 et not.), Benti. (et not. 'Recte discentium; sic Ioh. vi. 66 πολλοὶ τῶν μαθητῶν Cod. Bezae "multi discentium eius." Discipuli sc. xii., ceteri Discentes. Sic Cant. [i. e. Cod. Bezae] iterum Ioh. xxi. 2 "et alii de discentibus eius." Sed hic [in Luca sc.] Cod. Bezae

habet discipulorum' MS. Tr. Coll. B. 17. 14). Confer ad Ioh. xxi. 12 ubi hoc uerbum scriptores oscitantes multum exercuit; cf. dicentium F^{or} corp. oxon.*; durmach.: discentium DEFR(cf. contra ix. 37)Y; descendit AB^{or}FCHΘIJKMOTQ^{or} WXZ aur. edd. ant. plur. 5^{or}SS; descendentium corp. oxon.*; discipulorum V Laud. 26, cod. caraf. C, Uers. Turic., Beza col. 2, Tisch. d e q r; uerbum prorsus om. a c ff₂ i l s syr. cu. (def. b). om. gaudentes D. conlaudare a. deum: dominum F^{or}KZ c. uoce magna: om. D l et D^{or}; > post uirtutibus in ras. scr. K. uiderat W. uirtutibus O*, uirtubus R; uirtutes Z; factis r, quae fiebant d et γεινομένων D pro δυναμένων. om. super... uirtutibus c ff₂ i l s; > de quib. uid. omn. uirt. a.

38. dicetes O*. om. rex DER cum gr. A*; et om. rex hic sed post domini + benedictus rex a c d ff₂ i r s cum D^{or}; benedictus + rex et om. qui uenit... domini e l*. celo W; + et in terra D. gloriam R. in excelsis (altissimis d): om. a s; + deo FR.

39. pharissae. R, pharesae. G, pharise. FW, farisse. D. de turba (ἀπὸ τοῦ ὄχλου) uett. pl.; om. l. dixerunt X*(+ t cor.). illum G; illos O*. increpa: corripe e, obiurga a. discipulis tuis CGJf; -los suos R*; illos a c ff₂ i l s).

40. inc. et respondens d (resp. autem) e f δ cum graeco. ipse: ille D. ait: dixit K uett. plur. om. dico uobis e. quia: qua R; om. K a c e ff₂ i l r s cum gr. B* min. hii FDEFG^{or}*IORTW; isti a d e q r s; > hii si T. iacuerunt M; tacuerunt F^{or}QR; tacebunt F e i et σιωπήσουσιν NABL etc.; σιωπήσουσιν ΓΑΠ; > tacuerint hi K. clamabant MO*.

- 41 (236. 10) Et ut adpropinquauit uidens ciuitatem fleuit super illam dicens
 42 quia si cognouisses et tu et quidem in hac die tua quae ad pacem tibi nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis
 43 quia uenient dies in te et circumdabunt te inimici tui uallo et circumdabunt te et coangustabunt te undique
 44 et ad terram prosternent te

- et filios tuos qui in te sunt.
 (237. 2) Et non relinquent in te lapidem super lapidem eo quod non cognoueris tempus uisitationis tuae.
 45 (238. 1) Et ingressus in templum coepit eicere uendentes in illo et ementes
 46 dicens illis scriptum est quia domus mea domus orationis est uos autem fecistis illam speluncam latronum.

quia si hi tacuerint lapides clamabunt. 41 et ut adpropinquauit uidens ciuitatem. fleuit super illam dicens. 42 quia si cognouisses et tu in hac die quae sunt ad pacem tibi. nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. 43 quia uenient dies in te. et circumdabunt te inimici tui uallo et circumdabunt te. et obsidebunt te undique. 44 et ad terram prosternent te et filios tuos in te. et non relinquent in te lapidem super lapidem. eo quod non cognoueris tempus uisitationis tuae. 45 et ingressus in templum. coepit eicere uendentes in illo et ementes 46 dicens eis. scriptum est. quia domus mea. domus orationis est uos autem fecistis eam speluncam latro-

41. ut: at R; cum a d ff₂ r; quomodo c e; om. D. adpropinquauit G; appropinq. ACKTVW vg. Tisch.; propinquauit Y; adpropianit c i l q r, -asset d ff₂; adproximare s. uidit T. illa FY; eam P^{mo} R.

42. quia: et quidem E. scisses d s, scires a. et tu: om. et DR a e ff₂ i l r s; + feres D. et quidem (καὶ γὰρ): equidem C(haeq.) T i P*, quidem e, quamquam a; om. d e f q s et gr. D 157. hac ex haec O. diae CG. tua: om. d e f i q s gr. AD min. quae sup. lin. R; que D. tua quae: itaque G. tibi: tuam a; + essent K c l r, + est D, + erant s. nunc uero K e; om. a e i; quae l. absconditum R*; absconsa a d (-sum)s. hocus C, occ. W.

43. ueniet T, uenit Z* corr. Z'. in te: om. M; > in te dies ER. circumdabunt (circun. W) te inimici (inimici C) tui (om. O*) uallo = περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροὶ σου χάρακα plur., sed παρεμβαλοῦσιν κ.τ.λ. NC*L 33, βαλοῦσιν κ.τ.λ. D: cingent te in. tui u. s. circumfodient in. tui fossam e, iniciant in. tui saepem a, mittent super te in. tui sepaem d. et circumdabunt (circun. 511) te (om. M) sec. (gr. καὶ περικυκλώσουσιν σε, specimen ergo ignauiae Hieronymiana): om. BD P* (+ mg.) OQ r corp. ox. (uerbis forsitan ex dittographia suspecta deletis. Notabit lector horum codicum cognationem singulari exemplo probatam); et circumdabunt te K f ff₂ i l; et circumcingent te d. et coangustabunt (conang. R, quoang. T, quohang. C, coangustiabant DE) te = καὶ συνέφουσιν σε: et obsidebunt te f ff₂ r s, et continebunt te a, et conpraehendent te d; om. c e i l q. hundique C.

44. om. et ad init. ABFGHΘ non uett. aut gr. ad terram (om. δ) prosternent (s sup. lin. T) te codd. plur. (prosternente MK) et vg. (ἐδαφιοῦσιν σε): ad t. consternent te H^cΘ KOVZ² (-net Z*); ad t. sternent te E; ad solum te deponent e, ad nihilum deducunt te d, pauimentabant te a. filios tuos (τὰ τέκνα σου) cum B⁶FDEIKM^oQ^oRVWX*Z vg. a (natos) d e f q r δ aur.: om. tuos ACEFG (filius) H^cΘ JMTX²Y c ff₂ i l s. om. qui i. t. sunt d et D^o. non pr.: seq. ras. 2 litt. P. relinquent M; remittent e. supra R; om. sup. lap. l. lapidem sec.: + et uenient in te (> in te uen. D) haec uniuersa DQ; cf. in te uniuersa c ff₂ i s, in tota te d, in tota terra e; et + ἐν ὅλῃ σου D min. pauc. non cognoueris P*, n. cognueris R; ignorasti a. uissitationis DEPR. tue W.

45. ingressus (εἰσελθών): ueniens d, cum uenisset e et ελθων D; + iesus BR^{aux}X^o. templo G^c a. caepit D, cepit W. iecere D, eiec. EM, eiec. vg. Tisch.; expellere e s. uententes R. in illo: om. E5 e s; in templo R. hementes C. > et ementes in illo M; om. l; deinde + et mensas nummulariorum effudit et (om. ff₂) cathedras uendentium columbas euerit (om. d l) Q c d ff₂ l; + et mensas (mess. D) nummulariorum euerit (effundebat e) et cathedras uendentium (eorum qui uendebant e) columbas (+ subuertit q) D a e q r s; + et mens. numm. et cath. uendentium et columbas i; cum gr. DA 262; ex locis par.

46. scriptum FETX*YZ. om. quia a c e ff₂ i l q r δ. orationis T. est: uocabitur E e r gat. > et (om. l) erit domus mea d. or. c l cum gr.

47 (239. 1) Et erat docens cotidie in templo
 principes autem sacerdotum
 et scribae
 et principes plebis
 quaerebant illum perdere
 48 et non inueniebant
 quid facerent illi
 omnis enim populus suspensus erat
 audiens illum.
 XX. 1 (240. 2) Et factum est in una dierum
 docente illo populum
 in templo et euangelizante
 conuenerunt principes sacerdotum et
 scribae
 cum senioribus
 2 et aiunt dicentes ad illum

dic nobis in qua potestate
 haec facis
 aut quis est qui dedit tibi
 hanc potestatem?
 3 respondens autem dixit ad illos
 interrogabo uos et ego unum
 uerbum respondete mihi
 4 baptismum iohannis de caelo
 erat an ex hominibus?
 5 at illi cogitabant inter se dicentes
 quia si dixerimus de caelo
 dicet quare ergo non credidistis illi?
 6 si autem dixerimus ex hominibus
 plebs uniuersa lapidabit nos
 certi sunt enim iohannem
 prophetam esse

num. 47 et erat docens cotidie in templo. principes autem sacerdotum et scribae et seniores populi. quaerebant illum perdere. 48 et non inueniebant. quid facerent illi. omnis enim populus suspensus erat audiens illum. XX. 1 Et factum est in una dierum docente illo populum in templo. et euangelizante. conuenerunt principes sacerdotum et scribae cum senioribus 2 et dixerunt ad illum. dic nobis. in qua potestate haec facis. aut quis est qui tibi. dedit hanc potestatem. 3 respondens autem dixit ad illos. interrogabo uos et ego unum sermonem et dicite mihi. 4 baptismum iohannis de caelo erat an ex hominibus. 5 at illi cogitabant inter se dicentes. quia si dixerimus de caelo dicet. quare ergo non credidistis illi. 6 si autem dixerimus ex hominibus. plebs uniuersa lapidauit nos. certi sunt enim

NBRLR *min.* illam: eam EG; illa B. spelun-
 cham G, speloncam DEP.

47. quot. DT *vg.*, quotd. Θ, cotidiae C. > coti-
 die docens E. *principes* (principis G, princeps B)
 au. *sacerdotum*: pontifices au. a, pontifices au.
 sacerdotum e. scribe W. *principes* (-ceps OY)
plebis (plevis O): pr. populi E a e, primi populi
 d, seniores plebis r cf. f, principales pl. c ff₂ i q; pha-
 risaei L. querebant CD. per de re H; + eum d.

48. *quid* *codd.* *vg.* et *uett.*: quod AHΘMY.
 omnes EGO. *om.* enim M. > erat suspensus
 audiens W; pendeat audiens e, pendeat audire
 d. audientes F.

XX. 1. populo E ff₂ L. auangeliz. D, auan-
 geliz. E; adnuntiante a, benenuntiantem e. *con-
 uenerunt* (conuenie. D) = ἐπέστησαν uerbum apud
 Lucam usitatissimum sed uarie uertitur e.g. stare
 iuxta, superuenire etc., cf. ii. 9, 38, iv. 39, x. 40,
 xxi. 34, xxiv. 4 et Act.: adstiterunt a e, adsisit. d,
 uenerunt c. *prince. sacer.*: pontifices a e. scribe
 W. saenioribus C; praesbyteris d, maioribus e.

6. et aiunt dicentes (καὶ εἰπον λέγοντες plur.):
om. et aiunt DR a gr. *min.*; et dixerunt d e f q
 et καὶ εἰπον CD *min.* *om.* ad illum a. hec W.
 aut: et ER a d e et gr. D.

3. *autem* + iesus EKM *vg.* ff₂ i l q gr. C 130.
 interrogabo G, interrogauo O. > et ego uos K.
unum uerbum (ἐνα λόγον CDEG etc.): *om.* a e
 ff₂ i; *om.* unum CJKRTVZ c q gr. NBRLR *min.*;
 > uerbum unum Q gr. AKM etc.; + et E a f et
 graec.; + quod d et D^{or}. *respondete* (-ite CEOR)
 cf. Mc. xi. 29: dicite d e f d et gr. *omn.* εἰπατε.
 michi W.

4. babtismum DEP; baptismus *vg.* c d, -sma e.
 ioann. 3 et u. 6; + unde erat E; + utrum e.
 celo W et 5; deo e. erat: *om.* EM; est e.
 han C.

5. ad O. intra se DGW *vg.*; apud se e; ad
 semetipsos d. *quia*: qui G; *om.* e ff₂ i l q r et gr.
 C. dixeritis G. dicet sine addit. *codd. plur.* *vg.*
 d e f ff₂ i d cum graeco: + nobis BEGOQR a c l q r
 aur. et gr. C*. *om.* ergo EFMZ* (corr. Z²) c r gr.
 NBEG etc. creded. O, credidisti R. illi cum BFD
 EΘJKOQRTVWXZ *vg.* *uett. plur.*: ei ACFGH
 MMX^{or} Y d (e); *om.* l.

6. si (sin M) *autem* (*om.* Ε); et si K a c d i l q r
 et D^{or}. *hominibus* + timemus populum l ex Mc.
 plebs T, plebs R; populus a d e. huiuersa C;
 omnis a (> *omn.* pop.) d; *om.* e. lapidauit EO.
 oerti sunt (πεπεσμένοι εἰσαν D c^{or}) *codd.* (cecerti

⁷ et responderunt se nescire unde esset
⁸ et iesus ait illis
 neque ego dico uobis in qua
 potestate haec facio.
⁹ (241. 2) Coepit autem dicere ad plebem
 parabolam hanc
 homo plantauit uineam
 et locauit eam colonis
 et ipse peregre fuit multis temporibus
¹⁰ et in tempore misit ad cultores seruuum
 ut de fructu uineae darent illi
 qui caesum dimiserunt eum inanem

¹¹ et addidit alterum seruuum mittere
 illi autem hunc quoque caedentes et
 afficientes contumelia
 dimiserunt inanem
¹² et addidit tertium mittere
 qui et illum uulnerantes
 eiecerunt
¹³ dixit autem dominus uineae
 quid faciam?
 mittam filium meum dilectum
 forsitan cum hunc uiderint
 uerebuntur

iohannem prophetam fuisse. ⁷ et responderunt nescimus. ⁸ et iesus ait illis. neque ego dico uobis in qua potestate haec facio. ⁹ coepit autem dicere ad plebem parabolam hanc homo plantauit uineam et locauit eam colonis. et ipse peregre fuit annis multis. ¹⁰ et in tempore. misit ad colonos seruuum. ut de fructu uineae darent illi. coloni autem caesum dimiserunt eum inanem ¹¹ et adiecit alterum seruuum mittere. illi autem. et hunc caedentes. et inhonorantes dimiserunt inanem. ¹² et addidit tertium mittere qui et illum uulnerantes eiecerunt inanem. ¹³ dixit autem dominus uineae quid faciam. mittam filium meum dilectum forsitan

E*) et *vg.* sciunt *a*, persuasum est illis *e*: scit D et *πιστεύοντες ἔστω* *gr. plur.* iohannem ABCTVYZ. profetam DFO; baptistam lapsu H. esse (εἶναι): fuisse *uett.* (exc. δ *aur.*) cum D *min.* γεγονόται.

7. *om.* se P. nesciret Z* t *erasa*. > nescire se K (Bentl.), non scire se *e*. hunde C. *om.* esset *uett.* (exc. r *aur.*) cum *gr.* se nescire etc.: dicentes nescimus *c*, *cf. f*; *ex Mt. uel Mc.*

8. et iesus *bis scr.* R¹⁰². ait + autem D. *om.* uobis ff₂ i l^o. hec W. fatio G.

9. caepit R. autem + iesus *c* ff₂. ad plebem: ad turbam T, ad turbas K, et ὄχλον L; *om.* a d e D^{or}. parabolam DFGP; similitudinem *e*. > hanc parab. E *c* ff₂. homo + quidam GΘ* (*sed exp.*) 5 S *cor. uat.* r* cum *gr.* A *min.* uiniam D. > uineam plant. homo K a c d e (nouellauit) ff₂ i l q r Ambr. et D^{or}. locauit: tradidit d. coloniis E*; agricolis d e *semper*, cultoribus r. peregre (pergere Q) fuit: per. profectus est GT l; peregrinatus est a d e. > temp. mult. a d (tempora multa) e l, *cf. f*; cum *graeo*.

10. temporae C; + quodam D a et > quodam tempore c d (quod autem t.) ff₂ i q r (*uett. sine in*); + illo 5 S; + fructuum l; *gr.* καὶ καρπὸν NBL etc., καρπὸν δε D, καὶ ἐν καρπῷ ACQR etc. (τῶν καρπῶν CQ *min.*). missit D^{or}. cultores: colonos a q; + uineae l. de fructum G. uinia etc. *semper* DR, hic P, uinea W et u. 13; uindemiae FZ. darent: ederet R; daretur q. illo G. qui: et a c e, illi autem d, ad illi l; coloni autem ff₂ i q r (cultores) cum *gr.* οἱ δὲ γεωργοί. caess. R, cess. DFG, ces. W; + illum *uett.* (eum d) exc. f δ *aur.* dimiss.

DR, demis. O et 11. eum: *om.* MT* *uett. sed uide supr.*; illum CK. inanem: uacuum a d r et 11; *om. c.*

11. *om.* uers. R. addidit O, addit G; adiecit f, adposuit a et 12. alterum: alium a d e. > seru. alterum T. *om.* mittere E. > mittere seru. a c ff₂ i l q r et *gr.* NABLU; tantum et misit al. seru. d e et D^{or}. autem + et GX* *uett.* quoque E; *om.* d e f δ. cedentes BFPW; caesum K a c d ff₂ i l q r. et afficientes (adf. FDEGJO) contumelia (-milia DE, contumeliis *cor. uat. mg.*) *codd. plur.* *vg.* = καὶ ἀτιμάσαντες: et adfligentes cont. Z*; et affectum cont. K; et contumeliis egerunt et e, et iniuriantes d *cf. f*, et sine honore c ff₂ i q, et sine fructu l; *om.* a et *gr.* H. dimiss. EP, d'mis. Y. inanem *om.* E e.

12. et *pr. om.* d e D^{or}. added. OR; addit X¹ (*non X**). tertium W; .III. D. mittere + seruuum q; tantum tertium misit d e D^{or}. qui *om.* a c d e ff₂ i l. uulnerantes H; uulneratum a c ff₂ i l. auerunt et e i; libere q illi autem et hunc quoque caesum. eiecerunt *codd.* (et A non eec. ut Tisch.) et *vg.*: egec. C, eic. HΘOR, eicierunt P, eiecer^t B; proiecerunt a, expulerunt e; occiderunt D, dimiserunt d q; et + inanem f q, + uacuum d.

13. dixerunt R. uinae E. fatiam G, faciem Q. dilectissimum i q r; carissimum a c ff₂, unicum e; *om. l.* nisi fi. me. car. mittam c. forsitan FGM. quum H Θ et 14). hanc G. *om.* cum uid. a c d ff₂ i l q r cum. *gr.* NBCDLQ *min.* uerebantur Y* (*corr.* Y¹); reuerebantur K a c d e i r; *cf.* xviii. 2.

- 14 quem cum uidissent coloni
cogitauerunt inter se dicentes
hic est heres
occidamus illum ut nostra
fiat hereditas
15 et eiectum illum extra uineam occide-
runt
quid ergo faciet illis dominus uineae?
16 ueniet et perdet colonos istos
et dabit uineam aliis
quo audito dixerunt illi absit.
17 Ille autem aspiciens eos ait
quid est ergo hoc quod scriptum est
lapidem quem reprobauerunt aedifi-

- cantes
hic factus est in caput anguli?
18 omnis qui ceciderit supra
illum lapidem conquassabitur
supra quem autem ceciderit
comminuet illum.
19 (242. 1) Et quaerebant principes
sacerdotum et scribae
mittere in illum manus in illa hora
et timuerunt populum
cognouerunt enim
quod ad ipsos dixerit
similitudinem istam.
20 (243. 2) Et obseruantes miserunt

cum hunc uiderint uerebuntur. 14 quem cum uidissent coloni cogitauerunt inter se dicentes hic est heres. occidamus illum. ut nostra fiat hereditas. 15 et eiectum illum extra uineam occiderunt quid ergo faciet illis dominus uineae. 16 ueniet et perdet colonos illos. et dabit uineam suam aliis. audientes autem haec dixerunt absit. 17 ipse autem aspiciens eos ait. quid est ergo hoc quod scriptum est. lapidem quem reprobauerunt aedificantes. hic factus est in caput anguli. 18 omnis qui ceciderit super lapidem illum confringetur supra quem autem ceciderit comminuet illum. 19 et quaerebant principes sacerdotum et scribae mittere in illum manus illa hora et timuerunt populum. intellexerunt enim quod ad ipsos dixerit parabolam istam. 20 et cum recessissent miserunt insidiatores qui se fingeant esse iustos ut

14. inter se (πρὸς ἑαυτοὺς ACQ etc.) *codd.* (inte E) et *uett. plur. Benth.*: intra se DRVWZ *vg.* ff₂ q; in se AHV; apud se e; se (om. d) ad inuicem d r et πρὸς ἀλλήλους NBDLR *min. om.* est T. haeres J5 3; + uenite CT d e δ et gr. NCDL etc. hoccidamus C. illum: eum J. ut (iua): et ΠJKRVZ c e ff₂ i l q r et gr. C *min. kal;* ex Mc. fiet J i, erit c l q r; sit e. haered. J5 3; + eius D e. > hered. fiat ER.

15. egec. C, iec. DR, eic. P*, proiec. a; proicientes d, expulerunt . . . et e. ciuineam R (ci *expunct.*). hocciderunt C. fatiam G. > faciet ergo PO *aur.** illis om. JRT* (+ *sup. lin.*) a c d e q cum D^{or} al. 6. uinee EW.

16. perdit O. istos: illos K; om. B d e et gr. D *min.* dauit O; tradet a. alis R; + qui reddent ei fructum in tempore suo l. illi: ei E; om. J a d e f g r δ et gr. > illi dixerunt K. absit + domine e.

17. ile G. haspiciens C; intuens a e r. om. eos E. ait: dixit KY a c d e i (ἐπεν); + illis D e ff₂ i l r. quid: quia G. om. est pr. D a. hergo G. om. hoc Q a e r δ et gr. *min.* q^od B; om. a. scribunt HEGX*YZ. reprobauerunt O. edific. W; aedificauentes O*(ue *exp.*). est *tert. om.* O* (+ O¹). capud BORWY.

18. caecid. bis EC, sec. O, cicid. bis D, pr. P; cecidit pr R, offenderit pr. a. supra bis *codd. plur.*: super bis CH (supra sec.) ΘT *vg.*, pr. BE *cor. uat.**, sec. DR. lapidem + non D i. conquassauit R; confringetur D cf. d f r; ex Mt. om. autem E. > cec. autem a c ff₂ i l. conmin. G, comin. E; commouet e; comminuetur l, contribulabitur r.

19. et ad init. om. D*(+mg.). quaerebant (quereb. D, queaereb. R*) *codd.* et *vg. cum gr.* CD etc. ἐζητοῦν: quaesierunt a e et gr. plur. ἐζητήσαν. princ. sac.: pontifices a e et > scribae et pont. e cum gr. ABCK etc. scribe W. mittaere O*; inicere a e r. om. in pr. G*(+G¹). in illa hora (ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ) cum BDEGH*JKMMORY^c (*aut rasura aut uitium pergamene*) δ *aur.*: om. in (cum gr. D tantum) AFCPH*ΘIQTVWXXZ *vg. Tisch. f.* cf. ipsa h. c d ff₂ i l q, eadem h. a; om. e. om. cognou. ad fin. uers. J. cognuerunt R; scierunt a d; e cum f. enim: autem G l. quod: quoniam E d e δ. dixit EOR c d e ff₂ i l q. simil.: parabolam a d i. istam: hanc *vg. a d.*

20. obseruantes (παρρηρησάμενες) *codd.* (hob. C) *vg.*, et obseruatione R: cum recessissent G f i l q (r), cum discess. a, cum recessit sēsum ff₂, cum redissent c, secesserunt et e, recedentes d; cum gr. αποχωρήσαντες D *goth. aeth.* misserunt D P; sub-

insidiatores qui se iustos simularent
ut caperent eum in sermone
et traderent illum principatui et po-
testati praesidis
²¹ et interrogauerunt illum dicentes
magister scimus quia recte
dicis et doces
et non accipis personam
sed in ueritate uiam dei doces
²² licet nobis dare tributum
caesari an non?
²³ considerans autem dolum
illorum dixit ad eos

quid me temptatis?
²⁴ ostendite mihi denarium cuius habet
imaginem
et inscriptionem?
respondentes dixerunt
caesaris
²⁵ et ait illis
reddite ergo quae caesaris
sunt caesari
et quae dei sunt deo
²⁶ et non potuerunt uerbum
eius reprehendere
coram plebe

caperent eum in sermone. et traderent illum principatui. et potestati praesidis. ²¹ et inter-
rogauerunt illum dicentes. magister scimus quia recte loqueris. et doces. et non accipis
personas hominum sed in ueritate uiam dei doces. ²² licet nobis dare tributum caesari. aut
non. ²³ considerans autem dolum illorum dixit quid me temptatis. ²⁴ ostendite mihi denarium.
cuius habet imaginem et inscriptionem. respondentes autem dixerunt caesaris. ²⁵ at ille ait
illis. reddite ergo. quae caesaris sunt caesari. et quae dei sunt deo ²⁶ et non potuerunt

miserunt *a c i l q.* insidiatores (ἐνκαθέτους):
obsiduanos *d*, subornatos *r*; unum adque alterum *e*
legens eua kai erepous uel tale quid; *om. a* (sed
uide infra) *ff₂ i l q.* qui se iustos (+ esse *D d ff₂*
i l r) simularent (simil. DER, simulauerunt *q*) =
ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι: simulant
se ipsos iustificari *d*, *f uide supra*, in dolo loquentes
se esse iustos *d*, suborngentes se *a*, i. e. subor-
(natos) fingentes se. ut *bis scr. R.* caperent
(capir. *Φ*) eum (illum *W*) in sermone (-nem *G*)
= ἐπιλαμβάνεται αὐτοῦ λόγον *gr. plur.*: apprehende-
rent (repr. *e*, caperent *a*) sermones (uerba *e*, uerbo-
rum *d*) eius (illius *a*) *uett. a c d e ff₂ i l q r* et ἐπιλ.
αὐτοῦ λόγον (*C*) *KT etc.*, i. *a. τῶν λόγων D min.*
et *sec. codd. 5th S* contra *græcum*: ut (ὥστε) *℣*
cod. caraf. Tisch. a d r d. illum: eum *DRX**.
principatui (τῇ ἀρχῇ): magistratui *D cf. e ff₂ l q.*
om. princ. et a r; *om. princ. et potest. d e*; *om.*
princ. . . illum u. 21 i. potestate *G**. > potest. et
magistratui *c* (magistratus et) *ff₂ q*, > potest. prae-
sidis et magistratui *l.* praesidis *D*; praesidi *d*,
legato *e cum gr. D syr. cu. τῷ ἡγεμονί.*

²¹. illum: eum *vg. edd. ant.* scimus ut uidetur *O*.
rectae *C*. > dicis uera *a. om. et doces a c ff₂ i l*
cum gr. K 244. > doces et dicis *EKR*; dicis et
bene doces *D r.* non (οὐ): nullius *d et ουδενος*
D 69. accipis *E.* personas *R*; + hominis *cor. uat.**
a, cf. f. *om. in C.* ueritatem *CGM. om. uiam*
C e. > uiam dei in ueritate *vg. edd. ant.*

²². dare (dari *l*) tributum caesari (cess. *3PR*)
codd. plur. et Z^c c f ff₂ l r aur.^c contra ordinem
græcum: > tributum dare (dari *MZ* q*) caesari
D (cess.) *GOMVW* (ces.) *Z^c vg. a d i q aur.* et D^{ur}*;

> dare caes. trib. *e*; > caes. trib. dare *d et gr.*
plur. han *C*; aut *ER uett. plur.*

²³. considerans (consyd. *5*) = κατανόησας: cog-
noscens *d*, cum cognouisset *e*, εἰγνους *D.* autem
+ iesus *E ff₂ l q.* dolum (τὴν πανουργίαν): ne-
quitiam *e l r*, *cf.* quorum uisa nequitia *a*, iniquitatem
d et τὴν πανουργίαν C* D min. ¹¹lorum *G.* *om. ad A.*
eos: illos *D³ P^{mo} KR.* qui *Y.* temptatis *AT* (tatis
in ras.) *XYZ*: tempt. *rell.*; tent. *vg.*; + hypo-
chritae *l.* *om. quid me tem. e.*

²⁴. hosten. *C.* ostendete *Φ.* michi *T.* dena-
rium (dener. *H**) et *gr. δηνάριον*: figuram *d et*
νομισμα D^{ur}; + ut uideam *E ex Mc.*; + et ostende-
runt denarium et dixit eis *c fere cum NCL min.*
habeat *℣Z.* habet imaginem *in ras.* *a.* hymag. *C.*
inmag. *H.* et: uel *DQ.* inscriptionem *ΦEO^c T*
X*YZ; superscrip. *e*, superinscrip. *d*; scriptionem
O* c ff₂. dixerunt + ei *℣KVVWZ^{sc} ℣.* caess. *ΦR*,
cess. *D*, ces. *W* (*et 25*).

²⁵. *om. ergo a d e ff₂ i l q cum gr. D.* que bis *D.*
caesaris *T.* cess. *bis D³*, cess. caess. *R.* ces.
caes. *Q.* caesaris sunt (caesarisunt *E*, cesari-
sunt *Q*) *codd. et uett. plur.*: > sunt caesaris *D³ G*
JV vg. a d q r. > sunt dei *vg. edd. ant. e.*

²⁶. poterunt *X**, potunt *T*; + eum *H.* uerbum:
sermonem *a.* reprehendere *ΦEΦGHOMORY*;
adpreh. *d*; capere *a*; > rep. uer. eius *e cum gr.*
(*exc. D*). plebem *GY*; populo *a cf. in conspectu*
populi *d e.* mirati + sunt *BO.* responso (τῇ ἀπο-
κρίσει) *cum BCD³ P^{mo} JKQRTVWZ vg. a c ff₂ l q r*
aur., et responsione *G d i d*: responsis *A³ E³ P³ H*
ΘIMTOXY gat., et super responsa *e, cf. f.* eius +
et *BR* (*sup. lin.*). tacuerunt *R.*

et mirati in responso eius tacuerunt
²⁷ accesserunt autem quidam sadducae-
 orum
 qui negant esse resurrectionem
 et interrogauerunt eum ²⁸ dicentes
 magister moyses scripsit nobis
 si frater alicuius mortuus
 fuerit habens uxorem
 et hic sine filiis fuerit
 ut accipiat eam frater eius uxorem
 et suscitetur semen fratri suo
²⁹ septem ergo fratres erant
 et primus accepit uxorem

et mortuus est sine filiis
³⁰ et sequens accepit illam
 et ipse mortuus est sine filio
³¹ et tertius accepit illam
 similiter et omnes septem
 et non reliquerunt semen
 et mortui sunt
³² nouissima omnium mortua est et mu-
 lier
³³ in resurrectione ergo cuius
 eorum erit uxor?
 siquidem septem habuerunt
 eam uxorem.

uerbum eius reprehendere coram plebe. et admirantes in responsa eius. tacuerunt. ²⁷ acce-
 dentes autem quidam sadduceorum. qui negant esse resurrectionem interrogauerunt eum
²⁸ dicentes. magister. moyses scripsit nobis. si frater alicuius mortuus fuerit. habens uxorem.
 et hic sine filiis fuerit defunctus. ut accipiat eam frater eius uxorem. et suscitetur semen fratri
 suo. ²⁹ septem ergo fratres erant. et primus accepit uxorem et mortuus est sine filiis. ³⁰ et
 sequens accepit illam et ipse mortuus est sine filiis. ³¹ et tertius accepit illam similiter et
 omnes septem et non reliquerunt semen et mortui sunt. ³² nouissima autem omnium mortua
 est et mulier. ³³ in resurrectione ergo. cuius eorum erit uxor. septem enim habuerunt eam

²⁷. acces^{er}unt T; accedentes E a (d) f d. autem
 G; om. M; + et H¹Θ; + ad eum D q. saducae. Y,
 sadduce. EPGR, saduce. DW. qui negant (οἱ
 ἀντιλέγοντες ARΓΔ etc.) codd. et. vg., q. contra-
 dicunt a, contradicentes δ: q. dicunt d e (r) et οἱ
 λέγοντες N²BCDL min. aesse C. negantes seresurr.
 sic diuisum R. > resurr. non esse a d e δ.

²⁸. om. magister ER. moyses DEPHΘIJK
 MRV vg. Tisch.; moi. TW. scripsit FEGIOX
 YZ. alicuius: unius a. uxorem etc. semper C.
 hic: huic H. filis E, filios G; liberis vg. edd. ant. cf. e.
 fuerit sec. (η² NBLP min.) codd. (erit E) vg. et uett.
 plur.: mortuus fuerit c i δ cf. f, et ἀποθάνη ΑΓΔΔΠ
 etc. hab. ux. et h. s. fil. fuerit: sine filiis
 (liberis e et 29) habens uxorem d e et gr. D. om.
 ut O*. accipiet G. om. eam PM. om. frater
 eius M; om. eius R^c. et sec.: ut J; om. Y.
 resusc. a c d e. saemen (et 31) C. fratris sui l.

²⁹. septim D; -VII. ET. ergo: enim B; autem
 e ff₂; om. a d i q et D^{or}. fratres: + eius R; +
 apud nos Q c ff₂ l q. > fuerunt ergo apud nos
 septem fratres K, erant ap. nos sep. fr. d et D^{or}.
 primus: prior a. accipit PO*QR; + eam Z* sed
 exp.). mortuus est O; decessit a (et 30) e, defunctus
 est r (et 30). est om. K* (+ in mg.). filis E;
 filio c ff₂ i l q.

³⁰. om. uers. ff₂; tantum et secundus et tertius
 sim. etc. d, sim. et secundus et tertius etc. e cum gr.

N²BDL 157 Tisch. T. G. 8, W. H. sequens H;
 secundus δ. accipit PMOQR. illam: eam CGTX*.
 om. ipse G. filio: filiis EH¹ΘO gat. cor. uat.
 a f i r δ aur.; filios FF. om. et ipse... accepit
 illam (31) R.

³¹. inc. tertius similiter autem et septem a, et
 ter. usque ad septimum omnes e. tercius GW;
 .III. D. accipit EPGOQ. illam + et mortuus est
 sine filio c (aeth.). similiter om. F. om. omnes
 a d δ (Bentl.) et gr. .VII. DETW. om. et tert. D
 d e ff₂ i q r δ et gr. NABD etc. relinquer. FF, relin-
 quaer. GY; dimiserunt d, remis. e. semen (σπέρμα
 P*); filium a e et τέκνον DT etc.; filios uett. rell
 (exc. f aur.) et gr. plur. τέκνα. et (bis scr. H)
 mor. sunt: om. c ff₂ i l gr. min.; et defuncti
 sunt a.

³². om. uers. e; om. nou. omnium c i; tantum
 sed et mulier a. + et ad init. Z. nouissima Q;
 nouissime V vg. Tisch. d ff₂ l^c q(-mae)r; + autem
 QR f ff₂ l q r cor. uat.* hominum T; om. d ff₂ l r
 gr. NBDL min. mortua: diffuncta E. om. et D.

³³. resurrectionem W. om. ergo e ff₂ i l N* 157.
 eorum (ergorum lapsu C): om. H e ff₂ r N*. >
 erit eorum Q. uxor: mulier δ. siquidem sep-
 tem (.VII. DRTW): nam sep. K c, sep. enim a d
 e f i q r; omnes enim E, nam omnes l. abuerunt
 CT; habebant Z*(corr. Z²); > eam habuerunt
 PGO. om. uxorem R ff₂ syr. cu. et sch.

³⁴ Et ait illis iesus
fili, saeculi huius nubunt
et traduntur ad nuptias
³⁵ illi uero qui digni habebuntur saeculo
illo
et resurrectione ex mortuis
neque nubunt
neque ducunt uxores
³⁶ neque enim ultra mori poterunt
aequales enim angelis sunt

et filii sunt dei
cum sint filii resurrectionis
³⁷ quia uero resurgant mortui
et moyses ostendit secus rubum
sicut dicit dominum deum abra-
ham
et deum isaac et deum iacob
³⁸ deus autem non est mortuorum
sed uiuorum
omnes enim uiuunt ei

uxorem ³⁴ et ait illis iesus. filii huius saeculi nubunt et traduntur ad nuptias. ³⁵ illi uero qui digni habebuntur saeculo illo et resurrectione ex mortuis neque nubunt. neque uxores ducunt. ³⁶ neque enim ultra poterunt mori. similes enim sunt angelis et filii sunt dei cum sint filii resurrectionis. ³⁷ nam quia resurgunt mortui et moyses ostendit sicut dixit. uidi in rubo dominum deum abraham. et deum isaac. et deum iacob ³⁸ deus autem non est mortuorum

34. + respondens *ad init.* q. δ cum *gr.* APR Γ Δ etc. ihesus C. filii GO; filiis T*. seculi HO Σ Ψ . > huius saec. K *vg. uett. exc. e* δ *aur.* nubunt (-ent EFXZ, -ant G) et traduntur (-entur Z*, -unt Φ *, -ent E) *ad (om. Φ *) nuptias* (nubt. Σ TZ) *codd. plur. vg. f* δ (*tantum nubunt et*) *aur.* = $\gamma\alpha\mu\acute{o}\sigma\iota\nu$ *kai* $\gamma\alpha\mu\acute{o}\sigma\kappa\omicron\nu\tau\alpha\iota$ *uel simile gr. plur.*: generantur et generant ff_2 *i q gat.**, generant et generantur *c* *e l Cypr. Test.* III. 32, *de hab. uirg.* 22; nub. et trad. ad nup. generantur et generant E; > generantur et generant nubunt et nubuntur et ducuntur ad nuptias Q; *cf.* generant et generantur nubunt et nubuntur a, nascuntur et generant nubunt et nubuntur r, pariuntur et pariunt nubunt et nubuntur d, $\gamma\epsilon\gamma\nu\omega\nu\tau\alpha\iota$ *kai* $\gamma\epsilon\gamma\nu\omega\sigma\iota\nu$ $\gamma\alpha\mu\omicron\sigma\iota\nu$ *kai* $\gamma\alpha\mu\omicron\nu\tau\alpha\iota$ D.

35. uero *codd. plur. (om. X²) vg. f aur.*: autem AFHMMY *Tisch. a d e i r d.* d. habebuntur *codd. plur. (abeb. C, habebunt M) et vg.*: d. habentur H¹ Θ OX*Z *cod. caraf. c* ff_2 *i l q* δ *aur.* Bentl., d. habantur G; d. fuerint a d, dignationem fuerint e, habuerint dignationem Cypr.; *gr. ol kata- ξ ιωθέντες*; + a O. sec. Σ Ψ . illo *erasum* O. saeculum illum attingere a, saeculi huius obtinere d, s. illius habituri e; *gr. τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν*; libere r in illo saeculo obtinere resurrectionem etc. et: in O a c e *aur. contra gr.*; et in D. resurrectionem HM. neque *pr.*: non D a e. nubunt . . . ducunt ux. *codd. plur. Ψ a c f i r aur. cor. uat. 'moderni'* Bentl., *cf.* nubunt . . . nubuntur a d ff_2 (+ neque ducunt uxores) r: nubunt . . . ducunt ux. KVV Σ Ψ Σ *q cod. '.* . *ap. cor. uat.*; nubunt . . . ducunt ux. E*FZ, nubunt . . . ducunt ux. M et nubunt . . . nubentur e δ .

36. enim (eum R*) : etiam Σ , non *edd. uett.*; om. EZ* (+ Z²) Σ Ψ (non *cod. caraf. Σ*) cum. *gr.* H al. *pauc.* hultra C; iam a; ultra iam EK. > mori ultra T. mori poterunt *codd. plur. (et A¹) vg.*:

m. poterint A*H Θ MY, m. potuerint X^c; mori possunt d, et ἀποθανεῖν δύνανται *gr. plur. (non D)*; morituri sunt a, incipient mori e Cypr., morientur ff_2 *i l q*, -untur c, et ἀποθ. μελλουσιν D. aequales (eq. RW, aequalis Y*, aequilis G) enim (om. im Θ) angelis (agg. M, hang. C, angu. D) sunt = ἰσάγγελοι γὰρ εἰσιν: + dei a (e Cypr. > sunt ang.), et + θεοῦ 157; + deo d et + τῶ θεῷ D; sunt autem (nam sunt *uett.*) similes angelis dei E *gat. c* ff_2 *i l q*. et filii (fili FG, filii R) sunt dei = καὶ υἱοὶ εἰσιν θεοῦ: quia sunt filii dei K; om. E *gat. a c d e* ff_2 *i l* (r?) Cypr. cum *gr.* D 157. quum Θ . resurrectiones R. > resurr. filii d; > resurr. filii cum sint a; > quia resurr. filii sunt E *gat. c* ff_2 *i l q*.

37. quia uero (ὅτι δέ) *codd. vg. cor. uat.*: quia uere DE Φ Ψ Θ QR, quoniam uere *c l q*. resurgant ABCGH Θ IKMMQVWXYZ Σ Ψ Θ : resurgunt Φ Ψ JOTZ* *uett. plur.*; resurgunt DER Σ *gat. r. om.* et *pr.* EKR a c d e ff_2 *i l q*. moyses E Φ Θ IJKM RTV *vg. Tisch.*, moyses W, moy D. ostendit C; demonstraui a, significauit d e; + uobis a. secus (secum Y) rubum (ruu. T); > rubum secus R) sicut dicit (dixit X) = ἐπὶ τῆς βάτου ὡς λέγει *codd. et vg.* (dicit de rubo a): + uidit D; + uidit (uidi *aur.*) in rubo Q *aur.*; sicut dixit uidi in rubo *c f* ff_2 *i l q* (r), forsan *pro* ὡς λέγει εἶδον ἐν τῇ β. facile enim eideon inter legeti et en excidere posset. habr. E, abraam DW, abraham R. om. et sec. Φ a. ysahac C, ysac W, issac D, isac Φ . ita habet uersum e resurgere autem mortuos moyses sign. super rub. quando dixerit ei dñs dicens ego sum dñs abr. dñs isac dñs iacob; *cf. Mc. xii. 26.*

38. autem : ergo *c* ff_2 *i l q*, enim e; om. T a d. est: deus E. > non est deus m, a Cypr. < mort. non est *c d* ff_2 *i l q r* et D Θ r. uiuorum T; uiuentium a. om. enim J. uiuunt T, uiunt Φ R; uiuent a c d ff_2 q; > illi uiu. a d e i r.

- ³⁹ respondentes autem quidam scribarum dixerunt magister bene dixisti.
⁴⁰ (244. 2) Et amplius non audebant eum quicquam interrogare.
⁴¹ (245. 2) Dixit autem ad illos quomodo dicunt christum filium dauid esse
⁴² et ipse dauid dicit in libro psalmorum dixit dominus domino meo sede a dextris meis
⁴³ donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum ?

- ⁴⁴ dauid ergo dominum illum uocat et quomodo filius eius est ?
⁴⁵ (246. 2) Audiente autem omni populo dixit discipulis suis
⁴⁶ attendite a scribis qui uolunt ambulare in stolis et amant salutationes in foro et primas cathedras in synagogis et primos discubitus in conuiujs.
⁴⁷ (247. 8) Qui deuorant domos uiduarum simulantes longam orationem hi accipient damnationem maiorem.
 XXI. ¹ Respiciens autem uidit eos qui mittebant munera sua

sed uiuorum. omnes enim uiuunt ei. ³⁹ respondentes autem quidam scribarum. dixerunt. magister bene dixisti. ⁴⁰ et amplius non audebant eum quicquam interrogare. ⁴¹ dixit autem ad illos iesus. quomodo dicunt christum filium dauid esse ⁴² et ipse dauid dicit in libro psalmorum. dixit dominus domino meo. sede a dextris meis ⁴³ donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum ⁴⁴ dauid ergo eum dominum uocat et quomodo filius eius est. ⁴⁵ audiente autem omni populo dixit discipulis suis. ⁴⁶ attendite uobis ab scribis qui uolunt ambulare in stolis. et amant salutationes in foro. et primas cathedras in synagogis et primos discubitus in conuiujs. ⁴⁷ qui deuorant domos uiduarum simulantes longam orationem propterea hi accipient maiorem damnationem. XXI. ¹ Respiciens autem uidit eos qui

39. respondens BOZ d ff₂ i q aur., responden R. om. autem R. scriba Z; de scribis a e; farisaeorum r. dixerunt: dixit BZ i aur.; aiunt q; + ei DG vg. (q). om. magister R e.

40. et amplius (ham. C) non codd. vg. et uett. (et iam non e) contra gr. οὐκέτι γὰρ uel οὐκέτι δέ: am. autem non d, nec am. a. audiebant DY* (i eras.). quidquam C S C; om. KVZ. > interrogare quicq. ER Bentl. (gr. ἐπερωτᾶν οὐδέν); > int. eum Z; > int. eum quicquam a d (nihil) e (illum).

41. illos: + iesus D c f ff₂ i l; + quid uobis uidetur de christo cuius filius est dicunt illi dauid dixit autem ad illos quomodo dauid dicit etc. e; ex Mt. xxii. 42. > esse dauid ER vg.

42. et ipse: ipse enim l cum gr. ΝΒΛR min. αὐτὸς γάρ. dicit: dixit ff₂ i l. salmorum R. dixit (εἶπεν): dicit a c d ff₂ et λεγεί. D. a: ad G a e q r. dexteris meis D; dexteram meam a d e.

43. donec: usquedum d, quoadusque e. scabillum EHJMOVX², -pillum R, -byllum G; suppedaneum uel sc. δ. peduum T. sc. ped. tu.: sub pedibus tuis uett. (exc. f δ aur.) cum gr. D 145; ex Mt.

44. dauid (-it G) ergo: om. ergo a d i et gr. D; d. enim l; > si d. c e ff₂ (+ in spiritu), si ergo d. q. om. et c d e ff₂ i l q. quomo O*. om. eius R* (+ sax.). om. est MT.

45. om. omni T. dixit + iesus c ff₂. disc. suis (τοῖς μαθ. αὐτοῦ ΝΑLPR etc.): ad discipulos d l, et om. αὐτοῦ BD.

46. attendite PHKMMRVWXYZ vg.: adt. ABFCDEGΘIJOT; + uobis f ff₂; caute a e. ab ΘCGΘ²IOTXZ. scribiis et stoliis E*. pr. catedras T; primos consessus a; praesidere e. sinagogis PRW, -giis E*, -gys H. pr. discubitos BDGIMRTY, -tis W; pr. accubitos PO (d); superiores recumbere e. conbibis T, conuiuis P, -uius R, -uiis O; cenis d e.

47. deuorant: comedunt a d e. domus DEP GKQR. simulantes (fingentes a c ff₂ i l) longam (log. G*, longu. D) orationem (hor. C) = προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι DPR min., sed προσεύχονται plur.: occasione longa orantes (ador. e r) d e q r s. > fingentes l. orat. deuorant panes (sic) uiduarum c ff₂ i l, et > occ. l. or. deuorant domos uid. q. hii BFFDEPΘIORTW. accipien^t G, accipiant Q, accipiat R; percipient KWXX. dampnationem DEPORW. maiorem: peiorem D*. > mai. damn. (= περισσότερον κρίμα) Tisch. c (mai. damn. accipien^t) f s, cf. abutinis iudicium e, amplius iud. d, amplius poenae a.

XXI. 1. respiciens: aspiciens d, aspexit . . et e; intendens m; gr. ἀναβλέψας. autem + iesus a ff₂ et gr. X. 157. mittebant: + mane DR. munera

in gazophylacium diuites
² uidit autem et quandam
 uiduam pauperulam
 mittentem aera minuta duo
³ et dixit uere dico uobis
 quia uidua haec pauper
 plus quam omnes misit
⁴ nam omnes hi ex abundanti
 sibi miserunt in munera dei
 haec autem ex eo quod deest
 illi omnem uictum suum
 quem habuit misit.
⁵ (248. 2) Et quibusdam dicentibus

de templo
 quod lapidibus bonis et donis
 ornatum esset dixit
⁶ haec quae uidetis
 uenient dies in quibus non
 relinquetur lapis super
 lapidem qui non destruat.
⁷ (249. 2) Interrogauerunt autem
 illum dicentes
 praeceptor quando haec erunt
 et quod signum cum fieri
 incipient?
⁸ qui dixit uidete ne seducamini

mittebant munera sua in gazophylacium diuites. ² uidit autem et quandam uiduam pauperem mittentem ibi aera minuta duo. ³ et dixit uere dico uobis quia uidua haec pauper plus omnibus misit. ⁴ omnes enim hi ex eo quod abundauit illis. miserunt in munera dei. haec autem ex eo quod deest illi. omnem uictum suum quem habuit misit. ⁶ et quibusdam dicentibus de templo. quod lapidibus bonis. et donis ornatum esset. dixit. ⁶ haec quae uidetis uenient dies. in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruat. ⁷ interrogauerunt autem illum dicentes. praeceptor. quando haec erunt et quod signum cum fieri incipient. ⁸ ad ille dixit. uidete ne seducamini. multi enim uenient in nomine meo dicentes.

(dona a e r d) sua: in ras. scr. T^{co}; om. s; om. sua D a q. gazophylacium cum B̄FIMOXZ¹ vg., et -tium M¹: gazophilacium ACEFHΘJVV, -tium K; gazofilacium ̄PT, -tium W, gazafilacium D, gazofilacium G; gazophilacio RZ²; altario a; + ipsorum q s. diuitis EF.

2. uid. autem et (εἰδὲν δὲ καὶ DP al. pauc., et > τινα καὶ AEGH etc.): uid. autem H* (+ et H¹)R; u. etiam a; et u. c ff₂ i l q r. quadam Y; quandam Z* (corr. Z¹). om. uiduam i r. pauperem (d) e f s. mittentem + ibi f q d et gr. plur. aera (hera C, era W) minuta duo = λεπτά δύο NBLQX min.: > aera duo minuta D et δύο λεπτά ADRT etc., duo min. d; duos quadrantes a (> quad. duo s); duo minus quod est codrantes d et D^{or}.

3. dixit + iesus q. uerae C, aere G. uere dico uobis om. ̄P* (+ mg.). om. quia ff₂ i l q r s. uiduam R. pauper: pauperula D̄P^{mg}GR c ff₂ i l m q r d, paupera a d s (> pau. haec a s); om. e. quam omnibus E; omnibus d e f m r s d; omnium E. misit DR; + in donum (-na e) dei Q e, ex u. 4.

4. hii ̄FDĒPGH¹IRTWZ²; om. C. > hii omnes R. ex abundanti (ἐκ τοῦ περισσεύοντος plur.) A¹BLJMVX*Z Harl. 2826 vg. Benti. c ff₂ i l m, ex hab. CTW: ex abundantia (ἐκ τοῦ περισσεύματος L min.) A*̄FFGHΘORX^eY gat. (d) q d, ex hab. DĒP, ex abundantiam KM¹(hab.), ex abundantis aur., de exuperantia s; uarie uertunt rell., de eo quod superfuit illis e, de quo super

illis fuit a; r cum f. sibi: sua D; om. H. misserunt DR. om. in DM. munera M¹; dona a c e m s. dei: + dum Q. hec W. ex eo (hoc Z) quod (quo S) deest illi (ille F) = ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς: de exiguitate sua a, de inopia sua e r, de minimo suo d. omnem: totum F. uictum (τὸν βίον): facultatem a, substantiam d. quam T. misit D.

5. bonis: optimis a. > bonis lapidibus vg. edd. ant. plur. donis (ἀναθήμασιν): depositionibus d. homatum C, ornatam G; exstructum a. esset: esse H; + et E*? (sed eras.); + domini Z* (sed corr.). dixit: + que Q; + iesus q.

6. hec W. quae (que D): om. E¹Q a c d e ff₂ i l q et gr. DL. > uid. haec c l (nonne uid. haec), om. in T. relinquitur O. lapides R; lapidem E. supra R. lapidem: + hic in pariete DQ c ff₂ i q r, in par. hic a d, in parietem l s; et + εν τοιχω̄ ωδε D. destruat ĒP, dextr. C.

7. inc. et interrogauerunt eum F. om. autem R. illum: + discipuli eius D; + discipuli (post autem) d et D^{or} min. praeceptor (διδάσκαλε): preceptor DVW; magister a d e s. quando + ergo s d et gr. plur. hec W. erant G; fient c i (-unt) l. signum + erit D. cum (quum Θ) fieri incipient (-unt ̄P; > inc. fieri a e) = ἔσαν μέλλη ταῦτα γίνεσθαι, cf. cum futura erunt c ff₂ i q (+ haec) s (> haec er. fut.): aduentus tui d l et της σης ελεσεως D cf. Mt. xxiv. 3.

8. uid. ne seduc. om. H* (+ in mg. H¹).

multi enim uenient in nomine meo dicentes quia ego sum et tempus adpropinquauit nolite ergo ire post illos.	et pestilentiae et fames terroresque de caelo et signa magna erunt.
⁹ Cum autem audieritis proelia et seditiones nolite terreri oportet primum haec fieri sed non statim finis	¹² (250. 1) Sed ante haec omnia incient uobis manus suas et persequentur tradentes in synagogas et custodias trahentes ad reges et praesides prop- ter nomen meum
¹⁰ tunc dicebat illis surget gens contra gentem et regnum aduersus regnum	¹³ continget autem uobis in testimonium.
¹¹ et terrae motus magni erunt per loca	¹⁴ (251. 2) Ponite ergo in cordibus uestris non praemeditari quemadmodum re- spondeatis

quia ego sum et tempus adpropinquauit nolite ergo ire post illos. ⁹ cum autem audieritis praelia et seditiones nolite terreri. oportet enim haec primum fieri sed nondum est finis ¹⁰ tunc dixit illis. exsurget gens aduersus gentem et regnum aduersus regnum ¹¹ terremotus autem magni erunt per loca. et pestilentiae et fames. terroresque de caelo et signa magna erunt. ¹² sed ante haec omnia incient in uos manus suas. et persequentur. tradentes in synagogis. et custodiis. ducentes ad reges et praesides propter nomen meum. ¹³ continget autem uobis. in testimonium. ¹⁴ ponite ergo in cordibus uestris non praemeditari. quemad-

suducamini E*; erretis d e. quia: quoniam DQ e; om. c r gr. NBLX. sum + christus DEPRQR gat. c e (+ et multos seducent) ff₂ i l q r aur. Tert. Ambr. et gr. min. 157. adpropinquauit B(-a^{uit}) FCDPFGJMORXZ, et -bit EΘIM: appr. AHKTWY vg. Tisch. et -bit V; adpropiauit c d ff₂ l q, propiauit r?, proximum est s. om. ergo 5 a c d e ff₂ i l s et gr. NBDL etc. nol. sequi a; ne abieritis d, ne . . eatis d. illos: eos vg. s.

9. quum Θ. om. autem O*Z. audieritis: uideritis D q, coeperitis uidere e. praelia CPHJ 55C, prel. DW. sediciones H; separationes a, dissensiones d, turbationis e; gr. ἀκαταστάσις; auditiones proeliorum q ex Mt. uel Mc. nolite (noli O*) terreri (terriri E; expauescere e s) = μή προηθῆτε: nol. timere q, ne timueritis d et μη φοβηθῆτε D. hoportet C; + enim DQZ Bentl. a c d e f q r δ cor. uat. et gr. omn. hec W. non (oik): nondum G vg. cor. uat. mg. a f. statim: continuo d e; erit a. finis + in illis a ff₂ q r.

10. tunc dic. illis om. a d e ff₂ i l r et D^{or}. dicebat + in Q*. illis + in illis diebus D (in illis expunct.) Q. surget (exs. r) + enim a d e r, > nam surg. c ff₂ i l. contra: in J δ; super a c e, aduersus f. aduersus (-sum Q): super a e, contra d, in δ.

11. et terrae motus (terre WX, terri EPQ) cum BFCDEPIOQRTVWXZ vg. c ff₂ i l q (r), terrem. quoque a e, cf. f; gr. σεισμοί τε: terrae motus (om. et) AGH(terre)ΘJKMMY d δ

gr. AL al. herunt bis C; om. hic a d δ. pestilentie W; pestes a s. famis G, phames E; > f. et morbi d, f. et lues e cum gr. λιμοὶ κ. λοιμοί NADL ΓΔ(non δ) etc.; + erunt a c d ff₂ i l q r s δ et gr. timores d e, formidines a. quae E. celo W. signam W* (m exp.). erant G; + et tempestates DQ c ff₂ i l q r s, + et hiemes a Orig. int. Delarue III. 855; cum syr.

12. hante C. hec W. omnia om. G*(+ susp. lin.). incient D, inient EM, inic. vg. Tisch.; incipient R; mittent d, inmit. a; + in DQ. om. suas ERX*. persequentur: + uos D l; + omnes uos Q. tradentes (παράδιδόντες) codd. plur. vg. et uett.: trahentes EG gat. synagogas PW; synagogis BCKOXZ uett. plur., synagogis RT, -giis E*. et sec.: + in BOVZ; + ad D. custodiis E gat.; custodientes R; carcares d, carceribus a. trahentes (gr. ἀγομέvous uel ἀπαγ.; nulli ἀγόμενοι) BΘIJKMQVWX²Z vg. Bentl. s, ducentes c d(-tur) f ff₂ i l q r δ, abducentes e, et ducimini a: tradentes AFCD EFGH MORX*Y; om. T. ad: et Y. regis O. et praesides (pre. DT, duces d, potestates e) cum CDEIJKORTV WZ vg. uett. plur. et gr.: et ad pr. ABEPGHΘ MM'QXY c l; + ducimini T^o cf. a supra. causa nominis mei a et 17.

13. contigent H, contingent BG, -guent D; obtinget d, euenient s; ut sit a. uobis + haec D (l r) s. testimonio H*(corr. H¹) a.

14. ponete P; + me R. ergo + uos ut uidetur

- ¹⁵ ego enim dabo uobis
os et sapientiam
cui non poterunt resistere
et contradicere omnes
aduersarii uestri
¹⁶ trademini autem a parentibus et fra-
tribus
et cognatis et amicis
et morte afficient ex uobis
¹⁷ et eritis odio omnibus
propter nomen meum
¹⁸ et capillus de capite uestro
non peribit
¹⁹ in patientia uestra possidebitis animas

- uestras.
²⁰ (252. 10) Cum autem uideritis circumdari
ab exercitu hierusalem
tunc scitote quia adpropinquauit de-
solatio eius.
²¹ (253. 2) Tunc qui in iudaea sunt
fugiant in montes
et qui in medio eius discedant
et qui in regionibus
non intrent in eam
²² quia dies ultionis hi sunt
ut impleantur omnia
quae scripta sunt.
²³ (254. 2) Uae autem praegnatibus et nu-

modum respondeatis. ¹⁵ ego enim dabo uobis. os. et sapientiam. cui non possint resistere aut contradicere omnes aduersarii uestri. ¹⁶ trademini enim a parentibus. et a fratribus. et a cognatis. et amicis. et morti afficient uos ¹⁷ et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. ¹⁸ et capillus capitis uestri non peribit. ¹⁹ in uestra autem patientia possidebitis animas uestras. ²⁰ cum autem uideritis circumdari ab exercitu hierusalem. tunc scitote. quia adpropinquauit desolatio eius. ²¹ tunc qui in iudaea sunt fugiant in montibus. et qui in medio eius sunt. discedant et qui in regionibus non intrent in eam. ²² quia dies ultionis hi sunt ut impleantur omnia quae scripta sunt. ²³ uae autem praegnan-

G* *sed eras.* premeditari DW; prius meditare a, ante med. s, cogitare r; promelettantes d (προμελετωσαντες D). quemammodum HIYZ; quoniam F; om. d. respondere d; rationem reddatis a s.

15. enim; autem P*(*corr. mg*) O. dauo R. uobis *sup. lin.* R. hos C. om. et pr. O*. sapientia E. poterunt (δυνήσονται) *codd.* (perunt ©) et *vg.*: poterint ABCGXY d (e), potuerint D; possunt c, -sint f i. resistere (ἀντιστήναι): coresistere e; respondere T^{ms}OR. om. et sec. T*. om. resis. et d. contradicere H; condicere O*. om. et *contrad.* a c ff₂ i l q r Cypr. et D^{or}. om. omnes a c ff₂ i l q r Cypr. aduersari R. aduersantes uobis d, qui aduersantur uobis a.

16. tradimini H*(*corr. H*) IMO. autem: enim D f q; om. E. om. et fratribus a. om. et cognatis e. amicis C. morte afficient (θανατώσουσιν) ABCHKMMTVWXY *vg.*: m. adf. FDE FGOIJOR(adficient)Z; morti tradent d; mortificabunt e.

17. hodie C, odie R; odibiles d e s δ; + magno e. omnibus + hominibus Q5 S c(om. omnibus) f ff₂ i q r gat. *cor. uat.**, + gentibus s.

18. capitis uestri f q. periuit O; -iet a d; praeteribit r.

19. in patientia(pac. VW, patiaentia R) uestra (ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν) cum BFCDEPIJKOQRT VWZ *vg. uelt.* (> uestra pat. e ff₂ i q r s), in tolerantia u. a, in sufferentia u. d: et in pat. ues. AFGHOMMY l(> ues. pat.), cf f, et in uestra

enim pat. c. possed. K, possideu. O, posideb. Y, possedebetis R; acquiretis c ff₂ l q(-itis)r s; κτήσεσθε AB min.; adquirite d i et κτήσασθε NDL *etc.*

20. quum HΘ. uideritis: audieritis G. circumdari 5; circuiui d; circumdatam a e. hab C. exercitibus a. iherus. C, ierus. *vg.* sciote T (γινώτε *gr. plur.*); scietis d e s, γνώσεσθε DX *al. pauc.* quia: qui O. adpropinquauit *plur. et* appr. AT *vg. Tisch.*: adpropinquabit BEΘI, appr. HKM^vVWY; adpropiauit G c ff₂ i l q r; *gr.* ἡγγικεν uel ἡγγισεν. desolutio P; dissolutio EH.

21. nunc V*(*sed corr.*). om. in pr. O*. iudea CDEPOW, udia R. fugient D; + a facie eius ff₂. in sec.: ad *vg.*, *edd. uelt.* montibus GO *uelt. plur.* eius: + fuerint D (r), + sunt d e f, + erunt c s; + non P^{ms}RT d et D^{or}. discedant (ἐκχωπελωσαν) CEEFGHΘIKMOVWZ *vg.*, desc. ABMXY, et *uelt. plur.* (secedant a e, exeant d): descendant FJT c, disc. D(discendent)QR r. regionibus (agris s, τὰς χώρας *gr.*): + eius D r. intrant G*(*sed corr.*); introient T. eam: ea KZ.

22. ultionis CH; iudicii a, uindictae d e. hii FFCDEPIRTWZ*. quia... hi sunt: quia uenit tempus desolandi eius l. ut: et ET. inpleantur DFFO(-atur O*)T. que D, quiae R. scribta FFGOX*YZ. s^{nt} sec. B. omnia q. s. sunt: omnes scripturae e.

23. ue W. autem: om. D *uelt. (exc. fδ)* et *gr.* B DL; uobis E. praegnatibus cum AOX* et preгна.

trientibus in illis diebus.
 (255. 2) Erit enim pressura magna
 super terram et ira
 populo huic.
 24 (256. 10) Et cadent in ore gladii
 et captiui ducentur
 in omnes gentes
 et hierusalem calcabitur
 a gentibus
 donec impleantur
 tempora nationum.
 25 (257. 2) Et erunt signa in sole
 et luna et stellis

et in terris pressura gentium
 prae confusione sonitus
 maris et fluctuum
 26 arescentibus hominibus
 prae timore et expectatione
 quae superuenient
 uniuerso orbi
 nam uirtutes caelorum
 mouebuntur.
 27 (268. 2) Et tunc uidebunt filium hominis
 uenientem in nube
 cum potestate magna
 et maiestate.

tibus. et nutrientibus in illis diebus. erit enim praessura magna super terram et ira populo huic. 24 et cadent in ore gladii. et captiui ducentur in omnibus gentibus et hierusalem calcabitur a gentibus. donec impleantur tempora nationum. 25 et erunt signa magna in sole. et in luna. et in stellis. et in terra occurus gentium. prae ansietate ut sonitus maris. et motus fluctuum. 26 arescentibus hominibus prae timore et expectatione. quae superuenient uniuerso orbi. nam . . . caelorum mouebuntur. 27 et tunc uidebunt filium hominis uenientem

BF, cf. ii. 5: praegnantibus ꝥCꝥGHJMMO (praenan.)R(praegan.)V*X²Y vg. Tisch., pregnan. IKTVWZ, prignan. D. praeg. et nutrientibus (lactantibus a, quae lactant d): quae (qui E i l q gat.) in utero habent et quae (qui q; om. ff₂) ubera dant E c ff₂ i l q gat. Ambr.; quae in uentre habent et quae mamant e. om. in G. praessura FOKZ, praesura EPHRY, presura D; tribulatio G; necessitas a d e r; gr. ἀνάγκη. om. magna l. super: supra AFHOXY Tisch.; gr. ἐπὶ τῆς γῆς. populi EG.

24. hore C. captiui (ui sup. lin. H) ducentur αἰχμαλωτισθήσονται: in captiuitatem duc. r; captiui erunt e; captiuentur uel cap. duc. δ. gentes uniuersas a. iherus. etc. ut u. 20. calcabitur (calcau. O)=ἔσται πατομένη: concalcabitur E (r); erit calcata d δ, erit incalc. e, erit in concalcationem a. a nationibus c ff₂ i l q; nationum a. impleantur DEPR; compl. W, repl. a. om. temp. nat. d. nationum: gentium a e ff₂ i l q.

25. et stellis (sine in) cum BCDEPH'ΘIJKQ RTVWZ vg. uett. plur. et gr. καὶ ἀστροῖς: et in stellis AFFFH*(stellas)MMOXY f, et in sideribus d e; om. G. terra ꝥ; + et Q. pressura (praess. ΘKZ, praes. EPHR, pres. D) codd. et vg. = συνοχή, specimen ergo ignauitiae Hieronymianae cum idem uerbum u. 23 graeco ἀνάγκη respondeat: tribulatio G; compressio a, conflictio d, conclusio e, occurus f. prae(pre D)confusione (confuss. DERY)=ἐν ἀπορίᾳ: et confusione Z*(corr.); in confessione e (cf. ad Mc. viii. 38), in stupore a (Tert.); f uide

supra; et aporia d, και απορία D. sonitus(sonus a)maris = ἡχοῦς θαλάσσης NABCL etc.: sonante mare d et ἡχοῦς θαλ. DΓΔ etc. (non δ). > et maris G; et maris et CH*JMQR. fluctuum (fluctum R)=σάλον: undis a, slo d, inundationes e, fl. uel motionis δ cf. f supra.

26. arescentibus(= ἀποψυχόντων): a refrigescitibus a, deficientium d; ἀποψύχειν rectius uertitur refrigescere ut in a; sed cum ψύχειν in LXX. significet ad auras uel ad solem siccandi causa explicare uel expandere, ut II Reg. xvii. 19, Hierem. viii. 2 (חם), arescendi notio hoc loco accreuisse uidetur; cf. Num. xi. 32 ubi καὶ ἐψύξαν=vg. et siccauerunt. hominis V; omnibus T. pre D. timorem V. exspec. CEꝥKMRVX*Z²; + eorum D e. que D, qui G. superueniunt YZ*; uentura sunt D; + in D(sup. lin.)E. uniuerso C; om. a d e. horbi C, orbe D^eE; urbi O; + terrarum a d, + terrae e. uirtutis R. caelorum (cel. W)=τῶν οὐρανῶν: quae sunt in caelo a d Ambr., q. in c. sunt c ff₂; in caelo e i l; et αὖ ἐν τῷ οὐρανῷ D. mouebuntur T; bunt in ras. O; commouebuntur ꝥ^{mo}ΘR r, et cummou. H¹.

27. om. et ad init. ER a l*. ueniente^m Θ; + de caelo c. in nube C; in nubae E; in nubibus ꝥHΘZ c e f ff₂ i l (+ caeli)g r Ambr. et graec. C al. plus 10. cum: et d e et D^{or}ka. potestate: potentatu e, uirtute d r. magna: multa d (δ) et gr. πολλῆς. magestate CZ*; uirtute O; gloria a d, claritates e. > et maies. magna l δ (multa) cum gr. plur.

- ²⁸ His autem fieri incipientibus
respicite et leuate
capita uestra
quoniam adpropinquat redemptio uestra.
²⁹ Et dixit illis similitudinem
uidete ficulneam et omnes arbores
³⁰ cum producunt iam ex se fructum
scitis quoniam prope est aestas
³¹ ita et uos cum uideritis haec fieri
scitote quoniam prope est regnum dei
³² amen dico uobis quia non praeteribit
generatio haec

- donec omnia fiant
³³ caelum et terra transibunt
uerba autem mea non transibunt.
³⁴ (29. 10) Attendite autem uobis
ne forte grauentur corda uestra
in crapula et ebrietate
et curis huius uitae
et superueniat in uos repentina dies
illa
³⁵ tamquam laqueus enim
superueniet in omnes
qui sedent super faciem
omnis terrae

in nubibus. cum potestate magna et maiestate. ²⁸ sed cum haec incipient fieri. respicite et leuate capita uestra. quoniam adpropinquat redemptio uestra. ²⁹ et dixit illis similitudinem. uidete ficulneam. et omnes arbores. ³⁰ cum incipient ostendere fructum. scitis quoniam prope est aestas. ³¹ ita et uos. cum uideritis haec fieri. scitote quod prope est regnum dei. ³² amen dico uobis quia non praeteribit generatio haec donec omnia fiant. ³³ caelum et terra transibunt. uerba autem mea non praeteribunt. ³⁴ attendite autem uobis ne forte grauentur corda uestra in crapula et ebrietate et cogitationibus huius uitae. et superueniat in uos. repentina dies illa. ³⁵ tamquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem

28. hiis E*RW. om fieri R. respicite (ἀνακύψατε) codd. et vg., cf. erigite uos d r: respirabitis (ἀναψύξατε) c ff₂ i l m q; om e. eleuate FMT, allen. r, subleu. d; leuabitur ff₂ i l (eleu.) m q. capite H*MT. > capita uestra et leuate G*. adpropinquat (ἐγγίξει) BFCDEPFGOLMORZ, appr. AHKM V W X² Y vg. Tisch., adpropiat ff₂ i q: adpropinquauit X*, appr. T, adpropiauit l m r, ἡγγικεν 1. 131. 209. redemptio codd. plur. (redeptio O*) et vg.: redemptio ABFTXYZ; liberatio a d.

29. simil.: parabolam a d q. ficulniam D, ficulneam E, ficum a; ab arbore fici etc. e. arb.: ligna uel arb. δ.

30. cum (quom Θ) producunt (perd. F, producant δ) iam (om. r) ex se fructum (folia r) = ὅταν προβάλωσιν ἥδη: cum pr. iam fructus i, cum produxerint fr. suum d et ot. πρ. τον καρπον αυτων D ex Latinis forsan correctus; f uide supra. Versus ita habetur in a e; cum floriant a se scitis in proximo esse aestatem a, cum coeperint mittere fructus suos agnoscite quoniam aestas est proxima e. quoniam: quia PMO c d; + iam d δ et gr. plur. estas OW; aestus E.

31. om. uos b c ff₂ i l q. quom Θ; sequitur ras. 5 aut 6 litt. P. hec W; + omnia Q gat. r δ; omnia ista e; + πάντα 69. 124. > haec cum uid. b c ff₂ i q. fieri: fientia uel fieri δ; om. a d et D^{or}. quoniam: quia M. prope: in proximo a e. est: erat R.

32. quia: quoniam O. non in marg. Y. preteribit DVW; praeteriuit M, praeteriuit O; transiet a e. gen. haec (hec W): gens illa a;

caelum (i. e. saeculum?) istud e; a generatione hac i; > haec gen. T. fiant: periciantur e.

33. celum W. terram E*K. transibunt pr. (παρελεύσονται): transiet b c i, praeteribunt d; transiet a e r et παρελεύσεται CKΠ min. uerba: sermones e. meam Z*. transibunt sec. (παρελεύσονται NBDL min.) cum GIKMOVWX*Z vg. q: transiet ABFCDEPHΘJMQRTX²Y b c e i l aur.; Hieronymum credimus ex incuria semel tantum correxisse, sed idem uerbum ambobus locis uoluisse; praeteribunt E gat. cor. uat. a d ff₂ r; παρέλθωσι ARXΓΔ etc., ex Mt. xxiv. 35.

34. attendite codd. plur. et vg.: adt. ABFCDEGLJOT. ne forte: quando a. grauentur: durentur E non uelt. crapula (κραπάλη): gratulatione a. et pr. + in E. ebrietate D, ebriet. J, ebrietas. E, aebriet. P, hebriet. C; ebrietates H, -tis O, -tibus a. curis (curis E*) = μερίμναι: sollicitudinibus a, cogitationibus b c f ff₂ i l q r, sonis d, = gall. 'soins'; cf. R. Harris, 'Texts and Studies' ii 1. p. 27 (Cantabr. 1891). huius (om. e) uitae (uite W, bitae C; in ras. scr. P) = βιωτικαῖς: saeculi c; saecularibus a b d ff₂ i l q r, uictualibus δ. superueniet GH, -iant Y; instet a, adisset e; gr. ἐπιστή. repentaneus a; subitaneus d e.

35. Distinguunt tanquam laqueus superueniet enim a (intrabit) b c i, sicut laqueus introibit autem d, quasi muscipula introiuit enim e; cum Tert. et gr. NBDL 157; cf. tamquam laq. enim superueniet enim ff₂, tamquam laqueus superueniet l* (sed + enim post laq. cor.); f q r δ aur. cum uulg. tanquam

³⁶ uigilate itaque omni tempore orantes
ut digni habeamini fugere ista
omnia quae futura sunt
et stare ante filium hominis.
³⁷ Erat autem diebus docens in templo
noctibus uero exiens
morabatur in monte
qui uocatur oliueti
³⁸ et omnis populus manicabat
ad eum in templo audire eum.
XXII. ¹ (260. 1) Adpropinquabat autem

dies festus azymorum
qui dicitur pascha.
² (261. 1) Et quaerebant principes
sacerdotum et scribae
quomodo eum interficerent
timebant uero plebem.
³ (262. 9) Intrauit autem satanas in iudam
qui cognominabatur scarioth
unum de duodecim.
⁴ (263. 2) Et abiit et locutus est cum prin-
cipibus sacerdotum et magistratibus

totius terrae. ³⁶ uigilate itaque omni tempore orantes ut digni habeamini effugere ista omnia
quae futura sunt. et stare in conspectu filii hominis. ³⁷ erat autem diebus docens in templo
noctibus uero exiens morabatur in monte qui uocatur oliueti. ³⁸ et omnis populus manicabat
ad eum in templum ut audirent eum. XXII. ¹ Adpropinquabat autem dies festus azy-
morum qui dicitur pascha. ² et quaerebant principes sacerdotum et scribae quomodo eum
interficerent. timebant enim populum. ³ intrauit autem satanas in iudam qui cognomina-
batur scarioth. unus de duodecim. ⁴ et abiit et locutus est cum principibus sacerdotum. et

W⁵⁷ laquaes F. supe'ueniat R. omnes om.
d et D^{or}. qui sedent: sedentes d r δ. fatiem G.
omnis: omnes O; totius a e f, uniuersae r; orbis
D^{mo}Q; om. D*M ff₂ gr. min. terre W.

³⁶. uigilate D. itaque (ὅν plur.): utique O;
autem a d e et δέ NBD. orantes (δεόμενοι):
rogantes d, depraecantes e. temporae horantes . .
abeamini . . homnia C. fugire GHQ; effugere E
uett. plur. et gr. ἐκφυγεῖν. ista omnia (ταῦτα πάντα
N^oBDL etc.) codd. plur. b c d(haec) f ff₂ l q aur.:
> omnia ista (πάντα ταῦτα AC*M al.) BE a(haec)
e i r; omnia (om. ista) A δ cum N*C^eRTΔ etc.
que D. futura sunt (μέλλοντα): uentura s. P*
(corr. mg.) δ; incipit fieri d. stare (starae R)
= σταθῆναι: stabitis a b c d e ff₂ i l q, stetis r Tert.,
et στησεσθε D. in conspectu fili hom. d f.

³⁷. autem + in Q. > in templo docens a d δ
gr. plur., Benl. sed secundis curis restituit priscum
ordinem. uero + requi E*(sed corr.). exiens:
om. q; egrediebatur et a. morabatur (ἡυλίζετο)
codd. plur. (demor. a) et vg.: requiescebat E r,
habitabat d, manebat e, uacabatur l^e, auocabatur
b c ff₂ i l* q. montem EFGH*; montibus l.
qui uocatur: qui dicitur a; om. e l r et gr. X*Γ
min. oliueti (= ἐλαιῶν) codd. (holibeti C) et vg. et
oluarum e (δ): oliuetum a (ἐλαιῶν).

³⁸. omnes O. populus + diluculo X (aur.).
manicabat (ἄρριζεν) codd. plur. (manicauit Y,
manecabat F, ma | cabat C, mainicabat M et + c
super i pr., manica om. X* + X²), vg. et b c f ff₂ i l*
q δ, cf. Roensch 'It. u. Ug.' p. 174, Goelzer 'Lat.
de S. Jér.' p. 177: mane ibat G, mane ca^oebat R,
manebat Sangall. 51; manificabat gal., magni-
ficabat T l^e, magnificabant Andegau. 20*, Augustod.

3, Colon. 30; uigilabat d aur. (sed uide supra),
de luce uigilabat a, ante lucem ueniebat e r,
deluculo ueniebat Mediol. Ambros. i. 61. sup.,
ueniebat manicabat Par. lat. 11932, festinabat
Andegau. 20*. ad eum: om. T b i; + uenire cor.
uat*, Par. lat. 202. 321°. 16262. om. audire eum R.

XXII. 1. adpropinquabat (ἡγγιζεν) codd. plur.
(et X*), et appr. AHΘKTVX^eY vg. Tisch. : adprin-
quauit G cf. d e, et adpropiauit b ff₂ i l q r (ἡγγισεν
DL). adpr. autem: om. R*(+ m. rec.); priora
uerba litteris rubris scr. FFKZ. om. festus
b c d q. azimorum GIMTVW, azem. DEPR.
dicebatur P*(corr. mg.) δ; dicur H. pascha H.

2. Uersum post u. 4 posuit P*, sed improbauit cor.
querebant D. principes(-pis Z*)sacerdotum:
summi sacerdotum R; principes sacerdotes Tisch.;
summi sacerdotes P^{mo}; pontifices a(et u. 4)e.
scribe W. > quaerebant post scribae d e et D^{or}.
eum: iesum W⁵⁷C. interficerent (ἀνέλωσιν):
perderent J d et D^{or} ἀπολεσῶσιν. timebant bis
scr. R*. pleuem CO; populum a d e f l (+ ne
lapidarentur). om. tim. uero plebem G.

3. sathanas CW. cognominabatur (ἐπικαλού-
μενον ACPRΓΔ etc.) cum BCDΘIJOQTWX* vg.
cor. uat. b c f ff₂ q aur., et cognominatur E^{mo}K
MRVZ a e i l r gat.: uocabatur F^oP*HM, uoca-
bitur G; uocatur AX^eY Tisch. d δ, καλούμενον
NBDLX etc. scharioth C, scariot X*, isariotes
vg. unum contra graecum codd. plur. et vg.:
unus FEP^rR b c f l q aur.; qui erat d e et ὄντα
gr. de + numero a d e δ et gr. omn. du^odecem
P; -XII. DERWZ.

4. et abit R; om. l. loquutus HΘX; locutum
R; conlocutus a d e. et magistratibus (καὶ

quemadmodum illum
traderet eis ⁵ et gauisi sunt
et pacti sunt pecuniam illi
dare ⁶ et spondit
et quaerebat oportunitatem ut trade-
ret illum sine turbis.

⁷ Uenit autem dies azymorum

in qua necesse erat occidi pascha

⁸ et misit petrum et iohannem dicens
euntes parate nobis pascha
ut manducemus

⁹ at illi dixerunt
ubi uis paremus?

¹⁰ et dixit ad eos

ecce introeuntibus uobis in ciuitatem
occurret uobis homo

amphoram aquae portans
sequimini eum in domum in quam
intrat

¹¹ et dicetis patri familias domus

dicit tibi magister ubi est diuersorium
ubi pascha cum discipulis
meis manducem?

¹² et ipse uobis ostendet cenaculum
magnum stratum
et ibi parate

magistratibus. quemadmodum illum traderet eis. ⁵ et gauisi sunt et pacti sunt pecuniam illi dare ⁶ et spondit. et quaerebat exinde oportunitatem ut traderet eum illis sine turbis. ⁷ uenit autem dies azymorum. in quo oportebat immolari pascha. ⁸ et misit petrum et iohannem dicens. euntes parate nobis pascha. ut manducemus. ⁹ ad illi dixerunt ei ubi uis paremus. ¹⁰ et dixit ad eos. ecce introeuntibus uobis in ciuitatem. occurret uobis homo. amphoram. aquae portans. sequimini eum in domum in quam intrat. ¹¹ et dicetis patrifamilias domus. dicit tibi magister. ubi est ospitium ubi pascha cum discipulis meis manducem. ¹² et ipse uobis ostendet caenaculum magnum stratum. et ibi parate.

στρατηγούς plur.) codd. et vg. (in ras. scr. P): et scribis a b c ff₂ i l q r fere cum gr. CP al.; om. d et D^{or}. quemadm. R, quemamm. HMYZ². om. illum Z^c. eis: iis Z* (corr. Z¹), illis R; om. a d e ff₂ i l.

5. gauisi⁹¹ T, gauissi DEP; om. et gau. sunt b ff₂ i l q gr. min. sunt pr. + et pulciti sunt Q. pacti sunt: polliciti sunt D a (+ se) r (cf. Q); constituerunt d e, gr. συνέθετο. paecuniam E, pecc. D; pecunia C. > illi pecc. D Benth. cum graeco. darent Q; duros a.

6. spondit M; spondit KZ; confessus est d; om. et spondit. a b c ff₂ i l q gr. NC etc. querebat DR. oportunitatem (ἐνκαιρίαν): oport. JOZ vg., hoport. C; + temporis c ff₂; oportunitatem tempus e. ut trad.: tradendi a. turba O uett. (exc. f) Benth. et gr. ὄχλον; praeterea Benth. + eis cum Uniu. Cant. Kk I. 24 et b i l, et > eis sine turba c ff₂ (q r δ) cf. f supra; αὐτοῖς gr. pl. sed om. D.

7. dies + festus DQR. azymorum (azim. GH MVW, azem. ut u. 1): paschae a b d e ff₂ i l r et gr. D; om. in . . . pascha a. nec. erat: oportebat d e f r. hoccidi C; occidere aur.; immolari D d e ff₂ i l q r; om. δ.

8. missit D. iohannem SC; iohannem ACHT VZ. pascha T. > pascha nobis B. ut manducemus: om. M; manducare a.

9. ubi C. uis + tibi D. paremus: + tibi c d e et gr. DP al. pauci; + pascha E, + tibi pascha

ff₂, et + σοι φαγεῖν τὸ πάσχα B syr. p. (codd.); ex Mt.

10. eos + et R. intransitibus a r. om. uobis T. ciuitatibus R. occurret (συναντήσει pl. et omnes futurum) codd. plur. (hocc. C) vg. et uett. (obuiabit d): occurrit AFHI*MXV cf. ix. 21. homo + quidam SC, 'corb.' ap. Sab., 'gr. ant.' ap. cor. uat. (non autem cod. . .), edd. uett. Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Sacon 1519. amphoram C, amph. BEGKR, anf. DT. aque W, aquam R. > baiulans bascellum aq. d cum D^{or}, ferens amph. aquae portans e. sequimini (ἀκολουθήσατε): sequemini EPKQRV. domo FKV. in quam (eis ἢν NBCL) cum DEEP HΘIJQTVWX^c vg. b c e f ff₂ i r: in qua (ἐν ᾧ X) ABFCFGKMMORX*YZ² l aur., in quo q; qua Z* a, quo δ; ubi d et δ DΓAA etc. introeat Q; introierit d, intrauerit r δ; ingreditur a.

11. dicetis (ἐπεῖτε): dicitis BFO. patrifamilias Y. om. domus b c ff₂ i l q r. dicit (λέγει): dicit AFMTY. ubi pr. C. diuersorium (τὸ κατάλυμα): diuers. T; hospitium e f r, refectio a, locus l. discentibus e. manducem R; edam a d.

12. ostendet C, ostendit G, ostenderet Q. > ostendet uobis ER vg. cenaculum AEFHΘ MMOTWXYZ: caen. BECDFGIKQRV Tisch., coen. J vg.; maedianum a (mediana sunt loca quae in medio domus sunt cf. a ad Mc. xiv. 15 et uide Forc. s. u.), pede plano locum b (cf. l ad vi. 17 sed pedeplana sunt ἐπίπεδα i.e. loca in aedibus quae

- ¹³ euntes autem inuenerunt
sicut dixit illis
et parauerunt pascha
¹⁴ et cum facta esset hora
discubuit
et duodecim apostoli cum eo.
¹⁵ (264. 10) Et ait illis
desiderio desideravi hoc pascha man-
ducare uobiscum
ante quam patiar.
¹⁶ (265. 2) Dico enim uobis quia ex hoc
non manducabo illud
donec impleatur in regno dei
¹⁷ et accepto calice gratias egit et dixit

- accipite et diuidite inter uos
¹⁸ dico enim uobis quod non
bibam de generatione uitis
donec regnum dei ueniat.
¹⁹ (266. 1) Et accepto pane gratias egit
et fregit et dedit eis dicens
hoc est corpus meum
quod pro uobis datur
hoc facite in meam commemora-
tionem.
²⁰ (267. 2) Similiter et calicem postquam
cenauit dicens
hic est calix nouum testamentum in
sanguine meo

¹³ euntes autem inuenerunt. sicut dixit illis. et parauerunt pascha. ¹⁴ et cum facta esset hora. discubuit. et duodecim apostoli cum eo. ¹⁵ et ait illis. desiderio desideravi hoc pascha manducare uobiscum antequam patiar. ¹⁶ dico enim uobis quia ultra non manducabo ex hoc donec impleatur in regno dei. ¹⁷ et accepto calice gratias egit et dixit. accipite hoc. et diuidite inter uos. ¹⁸ dico enim uobis quod non bibam de generatione uitis huius donec regnum dei ueniat. ¹⁹ et accepto pane gratias egit et fregit. et dedit discipulis suis dicens hoc est corpus meum quod pro uobis datur. hoc facite in meam commemorationem. ²⁰ similiter et calicem postquam cenauerunt. dicens hic calix nouum testamentum est in sanguine meo. qui pro uobis

pede plano h. e. sine ascensione adeuntur, uide Forc. s. u.), superiore domum d, sup. locum g, in superioribus locum c e ff₂ i l (om. locum) r; gr. ἀνάγινον NABDL etc., ἀνάγειον XΓ al. mu., ἀνάγειον SUIP² etc. istratum C. > stra. mag. a b c e ff₂ i q r; om. magnum d. om. et sec. uett. (exc. f aur.) cum gr. plur.; om. et ibi l.

¹³. abientes d, abierunt et e. inuenierunt D. sicut int. lin. V. dixerat a d et εἰρήκει NBCDL. > illis dixit D; + iesus cor. uat.* parauerunt V. pascha D.

¹⁴. cum sup. lin. X; quum HΘ. facta fuisset R; fuit D. ora T. recubuit d e. duodecim P; .xii. DERW; om. a b c d e ff₂ i l r cum N*BD 157.

¹⁵. dissid. D (bis); concupiscentia d (e). desiderabi CT; cupiui a r, concup. d (e). pascha DT; om. c. manducaui R. hante C; prius d e. antequam uno ductu ADJMY vg. paciar W; moriar q.

¹⁶. enim: autem E. qui^a T. ex hoc: iam c d e r, cf. f, om. a et gr. NAB* etc. manducauo O; edam a. illud GZ. donec: quandiu c, usque quo (ut semper) d; et u. ¹⁸. impl. CD²JOR; impleantur Y; adimplear e; nobum edatur d cum D^o. in regno: regnum D.

¹⁷. uersus ¹⁷. ¹⁸ om. hic b e; plura uidet ad u. ²⁰. calicæ GR. aegit E, hegiti C; agit P. accipite: + hoc a b c d f ff₂ i l q δ et gr. plur.; + calicem D r. diuidete OR; diuite D* (+ de mg.); bibite c (e).

¹⁸. quod: quia D; om. M d e cum gr. BCD etc.; + amodo d e r gr. NABDGKL etc. uel hic uel post bibam. generatione (γενήματος): fructu a, creatura d. potione e, genimine δ. uitis: uineae a d; + huius E b f cor. uat.*

¹⁹. Hic uerba Canonis Liturgiarum Latinarum contulimus, quae nonnihil inter se differunt, sc. Romana (i. e. Gregoriana et Gelasiana sic dictae), Ambrosiana, Gallicana, Mozarabica, ex C. E. Hammond 'Antient Liturgies' Oxon. 1878. gratia^s H. egit: in ras. T; agit P. et sec. om. M. et dedit: om. et QW; deditque D Rom. Ambros. Moz. eis: disc. suis f cum Rom. Ambros. Moz. dicens + accipite et manducate ex hoc omnes Rom. Ambros. Moz. (om. ex hoc omnes). est + enim Rom. Ambros. corpus meum post ras. G. quod pro uobis datur (tradetur r Moz., confringetur Ambros. Gall.) hoc facite (ete P) in (ad q) meam commemorationem (comm. Z, cumm. E) codd. vg. et uett. c f q r δ aur. et gr. paene omni.: om. a b d e ff₂ i l Rom. et D^o; uide ad u. 20; om. hoc f. in meam comm. Ambros. Gall.; q. p. u. tradetur quotiescunque manducaueritis hoc facite in meam comm. Moz.

²⁰. similiter: simili modo Rom. Ambros. caenauit FCDGΘKOQ Tisch., coen. J vg.; caenatum est E Rom. Ambros. hic est + enim Rom. Ambros. nouum testamentum in sang. meo (ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματι): noui testamenti in s. m. EO c r Moz. (> in meo s.); sanguinis

qui pro uobis fundetur.

²¹ (268. 2) Uerum tamen ecce manus

tradentis me mecum est in mensa

²² et quidem filius hominis

secundum quod definitum est uadit

uerum tamen uae illi homini

per quem tradetur.

²³ (269. 1) Et ipsi coeperunt quaerere

inter se quis esset ex eis

qui hoc facturus esset.

²⁴ (270. 2) Facta est autem et contentio

inter eos

quis eorum uideretur esse maior

²⁵ dixit autem eis

effundetur. ²¹ uerumtamen. ecce manus tradentis me mecum est in mensa. ²² et quidem filius hominis uadit secundum quod scriptum est. uerumtamen uae homini illi per quem tradetur. ²³ illi autem conquirebant inter se quis esset ex eis qui hoc facturus esset. ²⁴ facta est autem et contentio inter eos de hoc. quis eorum esset maior. ²⁵ ipse autem dixit eis. reges

mei mysterium fidei *Gall.*; sanguinis mei noui et aeterni testamenti mysterium fidei *Rom. Ambros.* qui pro uobis (*gr.* τὸ ποτήριον . . ἐν τῷ αἵμ. μ. τὸ ἐκχ.) cum CDIJKORTVWZ *vg.* c f r *Rom. Ambros. Gall. Moz.*; quod pro uobis ABFEFG HΘMMQXY q genus neutrum graeci ποτήριον uel αἷμα reddentes, non masculinum latini calix uel sanguis; + et pro multis *Rom. Ambros. Gall. Moz. fundetur* (ἐκχυνόμενον) cum AFETHΘIJKMTR VW (fundetur) YZ *vg.* et effundetur DGQ c f q r *Rom. Ambros. Gall. Moz.*, effundetur X*, fundetur X^c ut uidetur: funditur B(u *sec. sup. lin.*) CPMOT δ, sed fut. significat nondum sanguinem Christi in cruce effusum esse; + in remissionem peccatorum *Gall.*, ex *Matt.* xxvi. 28; + in remissionem peccatorum haec quotiescunque feceritis in mei memoriam facietis *Rom.*; + in rem. pecc. quotiescunque biberitis hoc facite in meam commemorationem; deinde quotiescunque manducaueritis panem hunc et calicem istum biberitis mortem domini annuntiabitis donec ueniet in claritatem de coelis *Moz.*; + in rem. pecc. mandans quoque et dicens ad eos haec quotiescunque feceritis in meam commemorationem facietis mortem meam praedicabitis resurrectionem meam annuntiabitis aduentum meum sperabitis donec iterum de coelis ueniam ad uos *Ambros.*, cf. *Aethiopicas sancti Athanasii et Chrysostomi, et Ignatii Bar-Vahibi et alias apud Neale et Little-dale* 'Translations of the Primitive Liturgies' ed. II, app. I, qui formulas institutionum numero octoginta duo congesserunt. Cf. ad 1 Cor. xi. 24 seq.

Hunc uersum omittunt simpliciter a d ff₂ i l q *graco* D; legunt autem sic ¹⁷ et accepto calice gratias egit et dixit (dicens a) accipite (sumite a) hoc et diuidite inter uos (partimini in uobis a) ¹⁸ dico enim (*om.* l) uobis etc., ¹⁹ et accepto pane gratias egit et fregit (confregit a) et dedit illis dicens hoc est corpus meum ²¹ uerum tamen (attamen a) ecce manus etc. a ff₂ i l; ¹⁷ et accipiens calicem benedicens dixit acc. hoc et partimini uobis ¹⁸ dico enim uobis etc. ¹⁹ et accipiens panem benedixit fregit et dedit eis dicens hoc est corpus meum

²¹ uerumtamen ecce manus etc. d. *Om. de secundo calice sed u. 17. 18 post 19 ponunt b e*; ¹⁹ et accepto pane (accepit panem et e) gratias egit et fregit et dedit illis (eis e) dicens hoc est corpus meum ¹⁷ et accepto calice (accepit calicem et e) gratias egit et dixit accipite (+ hoc et b) diuidite (uiuite e) inter uos ¹⁸ dico enim uobis etc. ²¹ uerumtamen ecce manus etc. b e; et ita *syrr. cu.*

21. uerumpt. W, uerunt. 5H et u. 22. tradentes G; qui tradet d (e). > qui me traditurus est r; proditoris a. me: *om.* FCER d e q; mei a. *om.* mecum d et D^{or}. *om.* est M* (+ M¹) a b d e ff₂ i l q δ. mensam FGO. Libere c uerum ecce qui mecum manducat et mecum mittit manum in mensam ipse me tradet.

22. et quidem: equidem T, heq. C; *om.* et a d. > fil. quidem a c d e r. hominis: *om.* i; + tradetur r (deinde def. ad tamen). secundum quod: sicut E. quod def. (dif. PKR, diff. D, de *sup. lin.* X) est (τὸ ὁρισμένον): quod scriptum est J b c f q, q. praescr. est l, q. perscr. est ff₂ i; scripturam ante e; praefinitum d; + de eo l cum *syrr. cu. aeth.* uadet HΘ. ue W. *om.* homini d e et D^{or}. *Tert. marc.* > homini illi (= τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ) ET *vg.* Tisch. a b f δ. quem + filius hominis b *Tert.* tradetur contra *graccum, codd. plur.* et *vg.* e f ff₂ r δ: traditur (παράδοται) GMTZ *cod. caraf.* a b c d i l q aur. gat.

23. *om.* ipsi W c. caeperunt D, cep. W. querere D; + ut H. coop. conquirere d e δ (et *gr.* ἤρξαντο συνζητεῖν); conquirebant b c f ff₂ i l q, inq. a. intra se D:PIM; *om.* G. aasset C. *om.* inter se q. esset E. *om.* ex eis a b d e ff₂ i l q et *gr.* D 142*. qui hoc facturus esset (δ τοῦτο μέλλων πράσσειν): q. facturus esset hoc D, et δ μέλλων τοῦτο πρ. DL al. aliq.; qui incipiet hoc agere d; hoc facturus tantum b c ff₂ i l q.

24. *om.* est E. et: haec E gat.; *om.* CDQRT a b c ff₂ i l q r et *gr.* N 127* f^{ser}. contentio D. qu's H. *om.* eorum a b d et D^{or}. uideretur (uidetur Q r) esse (esset R; *om.* b) = δοκεῖ εἶναι: esset a d f, est q et i q D.

25. *om.* qui . . . super eos l. qui potestatem

reges gentium dominantur eorum
et qui potestatem habent
super eos benefici uocantur
26 uos autem non sic
sed qui maior est in uobis
fiat sicut iunior
et qui praecessor est
sicut ministrator.
27 (271. 10) Nam quis maior est
qui recumbit an qui ministrat?
nonne qui recumbit?
ego autem in medio uestrum
sum sicut qui ministrat

28 uos autem estis qui permansistis me-
cum in temptationibus meis
29 et ego dispono uobis
sicut disposuit mihi
pater meus regnum
30 ut edatis et bibatis super
mensam meam in regno meo.
(272. 5) Et sedeatis super thronos
iudicantes duodecim tribus israhel.
31 (273. 10) Ait autem dominus
simon simon ecce satanas expetiuit
uos
ut cribraret sicut triticum

gentium dominantur eorum. et qui potestatem habent super eos. beneficiorum largitores uocantur. 26 uos autem. non sic. sed qui maior est in uobis fiat sicut iunior. et qui praest sicut minister. 27 quis enim maior est. qui recumbit aut qui ministrat. nonne qui recumbit. ego autem in medio uestrum sum. sicut qui ministrat. 28 uos autem estis qui permansistis mecum in temptationibus meis. 29 et ego dispono uobis sicut disposuit mihi pater meus regnum. 30 ut sedeatis. et bibatis super mensam meam in regno meo. et sedeatis super XII. thronos iudicantes duodecim tribus israhel. 31 ait autem dominus. simon simon ecce satanas

(potentatum *e*) habent (abent C) = οἱ ἐξουσιάζοντες: qui. pot. exercent *q* et > *q*. p. in eis exerc. *a b i*; potentes *δ*; + bene agentes *e*, + bene regentes eorum *c*, + bene gerentes eorum *ff*. **super eos**: *om. c e ff* *r*; *om. eos E*. **benefici** *Θ*, beneficio *T** (*sed corr.*); **benigni** *c ff* *i l r*, ueniuoli *d*, beneficiorum largitores *a b f g*. uocabuntur *c e*; dicuntur *a b g*.

26. no *R** + *n m. sax.*. **fiat**: efficiatur *b g*. sicuti *bis C*. **iunior** (νεώτερος) *codd. H e f d aur. gat.*: minor *55C a c ff* *i*, minus *d* et μικρότερος *D*, sed iuuenis *r*, adulescentior *b g*. *om. qui sec. E*. **praecessor** (pre. D) est (es *R*) = ἡγούμενος: praest *a b f g*, princeps est *r*, primus *e. l*, praesens *e. e*, ducatum agit *d*; + fiat *DE r*, + sit *c*. sicut *sec.*: + si *D*; + qui *E*. **ministrator** *codd. plur. et vg.*: minister *PKOVX*Z l r aur.*; ministrans *e et u.* 27; qui ministrat *a b d g*.

27. **quis**: qui *O** (*corr.*); + enim *O*. **est** + in gentibus *D*. **han C**, aut *DGQ uett. pl.* **ministrat pr.**: + in gentibus *O** (*ut uidetur sed erasum*) *Q*; + in gentibus quidem qui recumbit in uobis autem non sic sed qui ministrat ego autem *etc. a c e ff* *i l r* *aur.* (*non b f g*); *uersum sic habet d* magis quam qui recumbit ego autem (*γὰρ D^{or}*) *sum* (*om. D^{or}*) in medio uestrum ueni non sicut qui recumbit sed sicut ministrans et uos creuistis in ministerio meo sicut ministrat qui permansistis *etc. d cum D^{or}*. **nonne super rasuram scr. O** (*uide supra*); *no^{ne} G*. **recumbit sec.**: + in gentibus quidem recumbit in uos autem non sic sed qui ministrat *E*;

+ in uobis autem non sic sed qui ministrat *OQ*. **autem** + qui *B*. **sum** + non sicut recumbens sed *c* (*cf. d*). **qui min.**: ministrans *e l r*, minister *ff* *i*, ministrator *c*.

28. *om. autem D b*. **hestis C**; *om. T*. **qui perm.**: permanentes *r*. **temptationibus** *ATX YZ*: tempt. *rell.* (*ta sup. lin. O*) *Tisch.*, tent. *vg.* **meis**: multis *T*.

29. **ego** + quidem *D c ff* *i l*. **disponam C c e**; disponi *G*. disposuit *EP*.

30. **aedatis** *DER*, *e^datis H*. **mensa mea E**; + *et b g*. **regno meo** (τῇ βασιλείᾳ μου) *cum BEHΘKO QVWXX vg. uett. pl.*: regno dei *D*; *om. meo ACPLJMMRTY d e l et gr. D*. **sedeatis** (καθίσθε *B*TA*, καθίσθε *H etc.*): sedebitis *B b d g*, *et fut. gr. NAB^eEFK etc.*; sedentes *e*. super thronos *CET*; s. thronus *G*; in throno *D*; + *XII. E c* (*ff* *cum f*) *i aur.*; *cf. in XII sedibus a b g*; super *XII sedes d l*; *habent δώδεκα ND^e etc.* **duodecim**: duodecem *P*; *XII. DERW*. **tribus B**, tribubus *D*. **israhel C**, **hisrael D**, **israel vg.**, *isr^{ab}el B*; + in saecula saeculorum *c e*.

31. **ait**: it *V**, dixit *rubricator* (*cum a c e r*). **dominus**: iesus *EP^{mo}R*; iesus deus *D*. **simon simon** (*sy. CD*) *codd. plur. H e b d f g d aur.* (*simon semel c*) *cum graeco*: simoni *simon E* (*sy. bis*) *EP^{mo}H* (*sy. bis*) *KQVW* (*symon*) *X55 gat.*, *symoni* haec *symon R*; *cf. petro simon l*, *simoni petro simon l*, *petro simon a ff*, *simoni r*, *petro e*, *ad petrum Cyp. ep. XI*. **sathanas CW**, **satanan R**. **expetiuit** (ἐξήρατο) *codd.* (*tuit O*,

- ³² ego autem rogaui pro te
ut non deficiat fides tua.
(274. 9) Et tu aliquando conuersus
confirma fratres tuos.
³³ (275. 1) Qui dixit ei domine tecum pa-
ratus sum et in carcerem
et in mortem ire
³⁴ et ille dixit dico tibi petre
non cantabit hodie gallus
donec ter abneges nosse me.
³⁵ (276. 10) Et dixit eis
quando misi uos sine sacco
et pera et calciamentis

- numquid aliquid defuit uobis?
at illi dixerunt nihil
³⁶ dixit ergo eis
sed nunc qui habet sacculum
tollat similiter et peram
et qui non habet uendat tunicam suam
et emat gladium.
³⁷ (277. 8) Dico enim uobis
quoniam adhuc hoc quod scriptum
est oportet impleri in me
et quod cum iniustus deputatus est
etenim ea quae sunt de me
finem habent.

expetiuit ut uos uentilet. sicut triticum. ³² ego autem. rogaui pro te. ut non deficiat fides tua. et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. ³³ dixit autem ei petrus. domine tecum paratus sum. et in carcerem. et ad mortem ire. ³⁴ et iesus dixit dico tibi petre. non cantauit odie gallus. donec ter abneges me nosse. ³⁵ et dixit eis. quando misi uos. sine sacco. et sine pera. et sine calciamentis. numquid aliquid defuit uobis. ad illi dixerunt. nihil. ³⁶ dixit ergo eis. sed nunc qui habet sacculum. tollat similiter et peram. et qui non habet uendat tunicam suam et emat gladium. ³⁷ dico enim uobis. quoniam hoc quod scriptum est oportet

-tit DQ) et *vg.*: postulauit a e Cypr., quaeiuit e. ut cribraret (τοῦ σιναίου) *codd.* (in ras. scr. G, cribra. CRT, crebra. DEP, scribra. M, crabra. F*) et *vg.*: ut uentilet (b) e f ff₂ i l q r (omnes > ut uos uen.) Ambr., ut uexaret Cypr. Aug., ut cerneret d Tert. Hil., ad cernendum c. triticum FCJO TXZ.

32. rogaui: praecatus sum d. te + roga R sed exp. ut non: ne a c e Cyp. deficiet G, difficiat D, deficiant E* (n eras.). et tu in ras. K. aliquid D; tandem a; om. d e et D^{vr}. conuertere et d e r et D^{vr}. confirma: conforta G r (-tare), fidere et conforta e. fratres: oculos d et Δ. tuos + et rogare (orate l) ne intretis in temptationem P^{mo}QR a b c e ff₂ i l q non gr.

33. qui d. ei: om. ei RT; dix. autem ei petrus a b f ff₂ i l q. tecum int. lin. T. carcerem: custodiam e.

34. et ille *codd. plur.* 5B b c i q, qui a: ille R; at ille P* I *cod. caraf.* 2C Tisch. d ff₂ r d aur.; gr. δ δέ. petrae Y; pergit e nocte hac antequam g. cantet ter me negabis. cantauit IOR; clamauit d, uociferabitur d. odie O, hodie C, hoc die T; om. D. donec + tu a l. ter: + me Q d et D^{vr}; + te r. abneges nosse me (ἀναρνήσῃ εἰδέναι με MX al.): > abn. me nosse E f cum gr. Q al. ἀναρν. με εἰδ.; > me abn. nosse M, me negabis nocte c, cum gr. NBLT min. με ἀναρν. εἰδ.; rell. me ter (>ter me b) abn. (om. nosse) a b, ter abn. me ff₂, me abn. ter nosse l; abneges non nosse me d, negabis nescire me d et ἀναρν. μὴ εἰδ. με ADΓΔ al plur. Ad hunc

uersum uoluit cor. uat. quod priusquam gallus etc.

35. missi DY. u | nos lapsu W. sa^cculo G; saccello (b) e ff₂. poera E. et pera sup. lin. K; om. e. et sec. + sine G. calceam. J *vg.*; calciamenta E. nunquid W^h. defuit D. > de uobis fuit ff₂. alicuius egistis b e (indiguis); cuius defecistis d. ad O. nichil TW, nil MT; nullius b d e.

36. dixit: dico Z* (corr. Z²). eis om. a b d e ff₂ i l (+ iterum) r et D^{vr}. qui pr.: seq. ras. a litt. O. s || acculum O; saccellum b c d e ff₂. et pr. om. F. poeram E; chilotrum e. habet sec. (h sup. lin. C): + gladium DEQR (non uett.) cum. syr cu. sch. et har. non pes. peram et qui habet tunicam uendat eam etc. ff₂. tunicam DEPR, tun^ucam G; uestimentum b r. om. suam G. aemat C; + sibi gat. Ambr. luc.

37. enim (γάρ) DEPΘIKMOQRTVWXZ *vg.*, uett.: autem ABFCFGHJMY. om. uobis b d et D^{vr}. adhuc (ath. FMY, dhuc R) = ἐτι ΓΔΔΠ etc.: om. b d f r et gr. NABD etc. om. hoc b i. quod sup. lin. X. scriptum FEGOTX*YZ. oportet C. impleri CD²JO; implere R; compleri d; consummari r. et quod cum ABCD (cum sup. lin.) P (et quod et cum) FGHΘIJMMQTWX^oY f gat.: et cum FEKOVX*Z *vg.* Tisch. b q aur.; quod cum R r; quod et cum a c d e ff₂ (ut) i l d Ambr. luc. cum gr. A οτι και μετα; gr. plur. τό και μετά. iniustus (ἀνόμωv) *codd. plur.* a c e i gat.: iniquis EPOVWX*Z *vg.* d f ff₂ q d aur., sce-

- 38 (278. 10) At illi dixerunt
domine ecce gladii duo hic
at ille dixit eis satis est.
31 (279. 1) Et egressus ibat secundum con-
suetudinem in montem oliuarum
secuti sunt autem illum et discipuli.
40 (280. 2) Et cum peruenisset ad locum
dixit illis
orate ne intretis in temptationem.
41 (281. 1) Et ipse auulsus est ab eis

quantum iactus est lapidis
et positis genibus orabat ⁴² dicens.
Pater si uis transfer
calicem istum a me
(282. 1) uerum tamen non mea
uoluntas sed tua fiat
43 (283. 10) apparuit autem illi angelus
de caelo confortans eum
et factus in agonia
prolixius orabat

impleri in me. et quod cum iniquis deputatus est. etenim ea quae de me scribta sunt. finem habent. ³⁸ at illi dixerunt. domine ecce gladii duo hic. at iesus dixit eis. sufficit. ³⁹ et egressus abiit secundum consuetudinem in montem oliueti sequi sunt autem illum et discipuli eius. ⁴⁰ et cum peruenisset ad locum ait illis. orate ne intretis in temptationem: ⁴¹ et ipse discessit ab eis. quantum iactus est lapidis. et positis genibus orabat ⁴² dicens.

leratis *b*; *ipse Hieron. ad Gal. II. 4. (Uall.) uoluit* et cum his qui sine lege erant. *‘Nam licet in latinis codicibus propter simplicitatem interpretum male editum sit et cum iniquis reputatus est tamen sciendum aliud apud graecos significare ἀνομιον quod hic scriptum est, aliud ἀδικον quod in latinis uoluminibus habetur. ‘Ανομιος enim dicit ille qui sine lege est et nullo iure constringitur. ‘Αδικος uero iniquus siue iniustus.’* deputatus: reputatus *Hieron. uide supra*; computatus *d.* est: sum *D b.* etenim (*καὶ γάρ*): et *a d e ff₂ i l et D^{or}*; nunc *q.* ea (*om. D* + mg.*) quae (+ scribta *T*) sunt de me (*e sup. lin. E^o*) = τὰ περὶ ἐμοῦ ΑΧΤΑ etc.: de me quae sunt *a e ff₂ i l* (scribta *s.*); ea (*om. q*) quae de me scr. sunt *f q*; quod etiam . . . *b*, de me tantum *d*, τὸ περὶ ἐμοῦ *BDL etc.*

38. at: et *V.* dixerunt: dicebat *R*; dixit *a e i l* (et ille). domine ecce in rasura uerborum at illi scr. *Z.* gladii duo (*II. D*): > duo gladii *BR vg. ff₂*, *d.* machaerae *d et D^{or}*; *gr. rell. μάχαραι δύο δέο.* hiic *R.* dixit: respondit *ff₂*, respondens dixit *l.* eis: *om. G*; ei *a l.* satis est (*ἱκανόν ἐστιν*) *codd. plur. vg. c ff₂ q d aur.*: sat est *AFIYZ Tisch. a i*; sufficit (*ἀρκεί* *D*) *b d f l r*; est tantum *e*: sufficit satis est *ff.*

39. *om. et pr. P*(mg.) O.* hegr. *C*, ingr. *Q*; exiens *d r*; + inde *ff₂*. ibat (*ἐπορεύετο* *D al.*): abiit *a c f r*, *ἐπορεύθη* *gr. plur.* consuitud. *D^{or}*; + suam *P^{mo}R uett. pl.* oliuarum (*olib. BOT*) = τῶν ἐλαιῶν: oliueti *a b d e f ff₂ i l q.* sequuti *OX.* illum; eum *ET.* discipuli eius *BX^c uett. plur.* cum *gr. M*QXΓΔ* etc.*; discipulis suis *R^c*.

40. quum *H^o*. peruenisset *D*, praenuisset *H*; esset *a*, fuisset *d*, *gr. γενόμενος δέ.* ad locum: *om. M^c*; in locum *Θ*; in (+eo *a*) loco *a d*, loco *b*. horate *C*; orare *R**. intretis *his scr. R**. temptationem *ATXYZ*: tempt. *rell. Tisch., tent. vg.*

41. ipse + autem *E.* abulsus est *P*(corr. mg.)*, euulsus *e.* *H*(corr. H¹)*, auulset *R*; recessit *d l*, secessit *c*, *r* cum *f*; *gr. plur. ἀνεσπάσθη, sed ανεστράθη D, ανεστη G 157.* iactum *b e ff₂ q*, ad iactum *c*, iactatus *Q.* *om. est sec. uett. (exc. f d aur.).* > lapidis est *ER*; lap. ictus *a*, lap. missionem *d.* possitis *DEPR.* horabat *C.*

42. uis uel consiliaris *δ*; fieri potest *l*, possibile est *F.* tran | fer *M*, transfers *Z cf. ad Mt. v. 24.* istum: iustum *Y*(sed corr.)*; hunc *DEQ.* > *a* me cal. istum *E(hunc) T Ambr.* uerumptamen *W*, uerunt. *5th*. uolumptas *C.* fiat forsā *m. rec. Y.* > fiat sed tua *K.* > pater non uol. *m.* sed *t.* fiat (+ si uis *d e ff₂*) transfer (transferre *d*, transfert *e*) cal. istum (hunc *a*, > hunc cal. *d ff₂*) *a me a c d e ff₂ cum D^{or}.* transeat *a* me calix iste uerum tamen non quod ego uolo sed quod tu *l cf. Mt. xxvi. 39.*

43. apparuit: uisus est *d.* hang. *C*, agg. *M*, ang. *D*; + domini *c* cum *gr. min. pauc.* celo *W.* confortans: confirmans *R.* et factus . . . orabat per similitudinem uocum priorum *om. D.* et factus in agonia prolixius orabat (*καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσήχετο*) cum *C(hor.) GMW(agony) Z.* *vg. Tisch. d(uehementius) ff₂ d aur. cf.* et factum est cum esset in ag. pr. or. *l*: et factus est in ag. prol. orabat *E(orauit) IT e i q*; et factus in ag. et prol. orabat *Θ*; et factus est in ag. et prolixius (prolixus *MR*) orabat *AB^oPFHJK M^oQ^oR^oV^oX^oY a b r*; *f* solus ex latinis codicibus *om.* uersus 43. 44, sed *Hieron. contra Pel. II. 16* ‘In quibusdam [ergo non in omnibus] exemplaribus tam graecis quam latinis inuenitur scribente Luca apparuit illi’ etc.; uide *Tisch. T. G. 8 ad loc., W. H. ‘Notes on select readings’ II. p. 64; patrum testimonia uidesis apud Sabat.*

- ⁴⁴ et factus est sudor eius
sicut guttae sanguinis
decurrentis in terram.
⁴⁵ (284. 2) Et cum surrexisset ab oratione
et uenisset ad discipulos suos
inuenit eos dormientes prae tristitia
⁴⁶ et ait illis quid dormitis?
surgite orate ne intretis
in temptationem.
⁴⁷ (285. 1) Adhuc eo loquente ecce turba
et qui uocabatur iudas unus de duo-
decim antecedebat eos

- et adpropinquauit iesu
ut oscularetur eum.
⁴⁸ (286. 2) Iesus autem dixit ei
iuda osculo filium hominis tradis?
⁴⁹ (287. 1) Uidentes autem hi qui circa
ipsum erant quod futurum erat
dixerunt ei
domine si percutimus in gladio?
⁵⁰ et percussit unus ex illis
seruum principis sacerdotum
et amputauit auriculam eius dextram.
⁵¹ Respondens autem iesus ait

pater si uis transfer a me hunc calicem. uerumtamen non mea uoluntas. sed tua fiat. ⁴⁵ et surgens ab oratione. et ueniens ad discipulos. inuenit eos dormientes. prae tristitia. ⁴⁶ et ait illis. quid dormitis. surgite et orate. ne intretis in temptationem. ⁴⁷ et adhuc eo loquente. ecce turba. et qui uocabatur iudas. unus de duodecim antecedebat eos. et adpropinquauit ad iesum. ut oscularetur eum. ⁴⁸ iesus autem dixit ei. iuda osculo filium hominis tradis. ⁴⁹ uidentes autem hi qui cum ipso erant. quod futurum erat. dixerunt ei. domine. si percutimus gladio. ⁵⁰ et percussit unus ex illis seruum principis sacerdotum. et amputauit auriculam eius dextram. ⁵¹ respondens autem iesus ait. sinite usque huc. et extendens

44. sicuti C. guttae (θρόμβοι) codd. et vg., gutte GW, gottae E; buccellae d, globus c cf. Iren. III. 22 (p. 219 Mass.) nec sudasset globos sanguinis. decurrentis (καταβαίνοντος) NX al. pauc. codd. vg. a ff₂ r δ aur., discurrentis R, descendens c: decurrentes (καταβαίνοντες) DLΓΔ etc.) J Tisch. Benth. cum b e i l, discurrentes E, descendentes d; decurrens DTV*(ntis V)W q. terra ER.

45. et pr. om. D; + factum est b. quum HΘ. surrexisset J. et eum surr. bis scr. W, sec. uice expunctum. ab oratione C; aboriente R. et sec.: om. X*; + cum D. ueniisset D. suos om. d f δ (Benth.) et gr. plur.; om. disc. suos l. eos: illos DFOJKORVWZ; om. E. pre D; pro M. tristitia W; tristitiam Y; maerore a.

46. illis: eis F. quid Y. dormientis Q. om. quid dorm. DR. surgite P; + et DEQ f l q gat. horate C; om. aur. temptationem AHTX YZ: tempt. rell. Tisch.; tent. vg.

47. + et ad init. a f. adhuc MX^cY, aduc T, ad R; + autem b c d e ff₂ i δ et ε^c δ DH etc. eo: illo DQR. turbae P b i; + multa d et D^{or}. uocatur DT. iuda Z*(corr. Z²); + iscariot d l et D^{or}. duodecim P*(corr. P²); -XII. DERW. om. unus de duod. l. antecedebat O; praecedebat a, praeibat c. eos: turbam l. adpropinquauit (appr. AHKMQTVWX^cY vg. Tisch.) iesu (ihesu C; ihm H*, ihs R) ut oscularetur (hosc. C, obsc. O; et u. 48) eum codd. et vg. cum gr. ἤγγισεν τῷ Ἰη. φιλήσαι αὐτόν cf. adpropians iesu osculari eum q: adpropians (accedens a d r)

osculatus est iesum a b d e ff₂ i l r; propinquauit et osc. est iesum c, cum D^{or} ἐγγισας ἐφίλησεν τον ἰηῦ; deinde + hoc enim (autem aur.; om. c) signum dederat eis (illis r; > ded. illis sig. c aur.) dicens (om. c d aur.) quemcumque (quem d aur.) osculatus fuero ipse est (hic est b; om. c) b c d r aur. et + tenete eum b c; cum gr. DEHX etc. ex Mt. uel Mc.

48. > dix. autem illi (ei r; om. a l) iesus (om. e l*) a b c e ff₂ i l q r. om. autem M. ei: illi DIMMTW vg. osculo E^c. trades ΘZ; tradidisti l.

49. inc. quod cum uiderent b (+eum) e ff₂ i l q, cum aute uiderent c. hii CDEPHΘIMRTW; ei Z*(corr. Z¹); om. M a. circum P*(corr. mg.). ipsum: eum EEP^{mo}R. erant: erat E*R. hi... erant: discipuli l. quod fut. erat (τὸ ἐσόμενον): quod factum est d r (esset), quod fiebant ff₂, τὸ γινόμενον D ro6; om. b e i l q δ. dixerunt C. ei: om. d l q et NBDL etc. domino d et D^{or}. si: om. l; uis b; si uis Q. percutimus codd. vg. et f; percutiemus (παράφομεν) DE gat. Benth. uett. rell.; percutiebant R. om. in EKTV c r.

50. unus: unum T; quidam δ, unus quidam a, aliquis unus? b; gr. εἰς τις plur., εἰς ἓ min. principes Y*. prin. sac.: sacerdotis c, pontificis a et semper. amputauit (hamp. C) = ἀφείλεν: abscidit a, abstulit c d. auricolam D et 51. dexteram DEPJMRV vg.; om. G. libere l et unus ex his amp. auric. dex. seruum sacerdotis.

51. om. respondens a c e ff₂ i. ihesus plene C. ait: dixit ER a b c d i q δ; + ei E gat.; + illi

sinite usque huc
 (288. 10) et cum tetigisset auriculam
 eius sanauit eum.
 52 (289. 1) Dixit autem iesus ad eos qui
 uenerant ad se principes sacerdo-
 tum et magistratus templi et se-
 niores
 quasi ad latronem existis
 cum gladiis et fustibus
 53 cum cotidie uobiscum
 fuerim in templo
 non extendistis manus in me

sed haec est hora uestra
 et potestas tenebrarum.
 54 (290. 1) Comprehendentes autem eum
 duxerunt ad domum principis sa-
 cerdotum.
 (291. 1) Petrus uero sequebatur a longe
 55 accenso autem igni in medio atrio
 et circumsedentibus illis
 erat petrus in medio eorum
 56 quem cum uidisset ancilla
 quaedam sedentem ad lumen
 et eum fuisset intuita dixit

manum. et tangens auriculam eius. sanauit eum. 52 dixit autem iesus ad eos. qui uenerant ad eum a principibus sacerdotum. et scribae. et magistratus templi. et senioribus. quasi ad latronem uenistis. cum gladiis. et fustibus. 53 cottidie uobiscum eram in templo. et non inmisistis in me manus. sed haec est ora uestra. et potestas tenebrarum. 54 et comprehen- dentes eum. duxerunt ad domum principis sacerdotum. petrus uero sequebatur eum a longe. 55 accenso autem igni in medio atrio. et circumsedentibus illis. sedebat et petrus. in medio eorum. 56 quem cum uidisset ancilla quaedam sedentem ad ignem. et intuens eum

a i; + eis D^{EP}Q. sinete ^{PR}; sine a e ff₂ i, dimitte b (+ eum). usque(husque C)huc: us. adhuc D^{EP}^{mo}R; om. b. cum(quum H^Θ; om. Z*) tetigisset(teteg. Y; tangens f q, tacta etc. δ)aur. (aurem b) eius sanauit eum codd. vg. et gr.: extendens (-dit ff₂) manum suam (om. d r; + iesus e i, + ies. et ff₂) tetigit eum et redintegrata (restituta d r) est auris (auricula d r) eius a d e ff₂ i (post u. 53) r cum D^{or}; uersum sic habet l ait iesus sine sic implebuntur scriburae, et post u. 53 et ext. man. s. tet. auriculam eius dexteram cui fuerat amputata (-um*) et reintegrata est auricula eius l.

52. *inc. uersum* ait autem iesus sine usque hoc et ad eos qui ad se uenerant dixit principibus etc. b; et dixit ad turbas quasi etc. l. om. autem E. om. iesus T d e et gr. D min. se sup. lin. T. a principibus D f q; primi sacerdotes c. mage- stratus G; magistratibus DE; antistites a, prae- positos d; gr. *σπατήγους*. templi: populi d et του λαου D. saeniores C; senioribus D. quasi: tanquam ER gat. a δ. existis: uenistis E gat. c f ff₂. gladis ^{PR}. fustibus: + comprehendere (cumprae. Q) me (mae E) E^{re}Q ff₂c; ex Mt. uel Mc.

53. quum H^Θ et 56; om. D c f ff₂ l. cotidie plur.; cottidie OX; cotidia CR; quotidie DW vg., quotidie ^Θ. fierim ^{PR}, f|erim H (u superscr.), fueram D ff₂, essem a d r, fui c. templo + et M^t f l r. manus in me (rās χείρας ἐν' ἐμέ) cum codd. plur. (manum T) d δ aur. et m. super me a: > in me manus ^{EP}KOVXZ b c f ff₂ q r, in me

manum e i. ext. m. in me: tenuistis me l. hec W. ora E. potestate Z*(corr. Z¹); potestatis D; tempestas O.

54. *comprehendentes* AHKM^QVWY, com- prae. ^{EP}Θ: conpre. CDJOXZ²(conprehentes Z*); conprae. BE^{EP}GIMR, conprendentes T; conte- nentes d; comprehensum a b e ff₂ i l q. adduxerunt T a d; + et introduxerunt c, + et induxerunt δ cum gr. plur. καὶ ἐσήγαγον, sed om. D^r min., sacerdotum + et E. uero: autem CT a d r. sequebatur: + eum Q^S d f i l q; + illum b e ff₂ cum gr. D al. plus 15.

55. incenso a, succ. c; incendentibus au. ignem d δ (acc.), accendebant a. i. r. igne DEKQ^RVW vg. atrio codd. et uett.: atrii J vg. Tisch. et edd. ant. om. et: + inter c; + cum e q r. circum- sedentibus (περικαθισάντων DG min.) codd. (et Z^c) et vg. (circuns.): cumsedentibus Z*, consed. a et συνκαθισάντων gr. plur. om. illis uett. plur. petrus in rasura illis scr. Z. erat codd. vg. et aur. contra gr. ἐκάθητο: sedebat uett. rell. et Benth. ('lego sedebat uel sederat'); + et uett. plur. in medio etc.: cum eis calficiens se d.

56. ancilla DE*^{PR}; puella d. quedam D; om. b e ff₂ i l q > quaedam anc. B a r. a lumen H; ad limen D; f uide supra. om. sed. ad lum. a. eum: cum ^{PM}QV. eum fuisset intuita: intuita eum c, intuens eum a, int. illum b e ff₂ i l q, intendens in eum d r. dixit + illi Z* sed corr. cum illo erat: de (ex a) eis (illis a, ipsis r) est qui cum ipso (illo a r) erant semper (om. a r) a b e ff₂ i l q r non gr.

⁵⁷ et hic cum illo erat
 (292. 1) at ille negauit eum dicens
⁵⁸ mulier non noui illum.
 Et post pusillum alius uidens
 eum dixit et tu de illis es
 petrus uero ait
⁵⁹ o homo non sum
 et interuallo facto quasi horae unius
 alius quidam affirmabat dicens
 uere et hic cum illo erat
⁶⁰ nam et galilaeus est
 et ait petrus

homo nescio quid dicis
 et continuo adhuc illo loquente can-
 tauit gallus.
⁶¹ (273. 2) Et conuersus dominus respexit
 petrum
 et recordatus est petrus
 uerbi domini sicut dixit
 quia prius quam gallus
 cantet ter me negabis
⁶² et egressus foras petrus
 fleuit amare.
⁶³ (294. 1) Et uiri qui tenebant eum

dixit. et hic cum illo erat. ⁵⁷ ille autem negauit dicens. mulier non noui eum. ⁵⁸ et iterum post pusillum uidens eum alius dixit. homo et tu cum illo eras semper. petrus uero ait. o homo. non sum. ⁵⁹ et cum intercessisset spatium unius horae quidam affirmabat dicens. uere et hic cum illo erat. nam et galilaeus est. ⁶⁰ dixit autem petrus. homo. nescio quid dicis. et continuo adhuc eo loquente. gallus cantauit. ⁶¹ et conuersus dominus. respexit petrum. et recordatus est petrus. uerbum domini. sicut dixit ei. quia prius quam gallus cantet. ter me negauis. ⁶² et egressus foras petrus fleuit. amare. ⁶³ et uiri qui tenebant eum

^{57.} ad O; et Z*(corr. Z²). om. eum a b c f l
 et gr. NB etc. om. mulier d et D^{ur}. non noui:
 nescio d, ignoro c et u. 60. illum: eum E P^{mo} R.

^{58.} et ad init.: E H; + iterum uelt. plur. cum
 N*. pussillum D P R V. uidit . . . dicens E J.
 > uid. eum alius (alia b q) b c e f ff₂ i l q. et
 sec.: ecce B. petro Z*(corr. Z²). om. o EGR.
 homo: ego E. uariant uelt.; pro et tu de il.
 es habent homo (uere homo e) et tu cum illo eras
 semper (om. e) b e f ff₂ i l q. et tu illis es et cum illo
 eras semper r; homo et tu de illis es c, idipsum
 tantum d et D^{ur}; pro petrus uero . . . sum habent
 qui respondit (et petrus dixit r) non sum ego b ff₂
 i l q r, p. autem dix. non sum ego e, p. aut. dix. o
 homo non noui hominem c, ad ille d. homo non
 sum d. Versum sic habet a et egressum illum ad
 ianuam uidit alia et ait [illis qui ibi] erant et hic
 fuit cum iesu nazareno et rursus negauit cum
 iureiurando, ex Mt. xxvi. 71.

^{59.} inc. quem paulo post cum uidisset quidam
 dixit uere etc. a interu. facto: post pusillum c,
 intercesso d cf. f. quassi R; om. b c e ff₂ i l q.
 hore EW. om. alius c. quidem O; om. b e i l q.
 affirmabat dicens (δισχυρί(ε)στο λέγων) AG (affirm.)
 HKMMQVWXY vg.: adfirmabat d. B F C D E F
 © I J O T Z, adfirmavit d. R; contendens dixit b (c) e
 ff₂ i l q; certabatur in ueritate dico d et διῶχ. επ.
 αληθείας λεγων κ.τ.λ. uerae C. om. et sec.
 Z*(+ Z²). om. hic T. illo: iesu a. om. et tert.
 T. galileus C D E F O R W, galileus G.

^{60.} quid(d sup. lin. G) dicis (= τι λέγεις ND

al. pauc.) codd. plur. et vg. et a d f δ aur.: quid
 dicas E. b c e i l q r; quod dicis (δ λέγεις plur.)
 F O R Z, quod dicas ff₂. cumtinuo O*(comt. O²):
 protinus a, statim c. athuc MY, aduc T; om. l.
 > gallus cantauit F E P K O V W X * Z a b c d f l r
 aur. non gr.

^{61.} dominus: iesus E d et gr. D min. respexit
 R; intuitus est c. recordatus: rememoratus uelt.
 plur. om. est W. uerui O; uerborum i, sermonis
 c. dixit (εἶπεν) cum A B F C D P J O Q R T X Y uelt.
 Benth.: dixerat E G H O I K M M V W Z vg. aur.; +
 ei f (Benth.), + illi D uelt. plur., et + αὐτῶ graeci.
 quia . . . negabis om. Z*(+ in ima pag. Z²).
 negauis O; gabis R; adnegauis d; + nosse Q. +
 scire a; + hodie (F) ff₂; + hodie nosse b l; gr. +
 μὴ εἰδέναι με D 71; et > σήμερον ἀπαρνήσῃ με
 NBKL etc.

^{62.} regressus P; exiens d q; + est T. om.
 petrus M d. > petrus foras E T. amarae C;
 amarissimae q. om. uers. a b e ff₂ i l * r.

^{63.} om. uiri F. tenebat R; continebant a d.
 eum (αὐτόν NBKL etc.) cum A C E F G H M M Q T Y
 cor. uat. mg., illum B F D P O I J K O R V W X Z H
 S C cor. uat.*: iesum Iunta 1534, 5 q r δ cum gr.
 AXΓΔ al. plur. illudebant W vg.; deridebant a,
 eludebant r. caedentes (δέποντες) codd. plur. et
 vg., ced. C P V W Z: dicentes E b, dicentes cedentes
 D (sed dicentes exp.); om. a d e i l q r; om. inl.
 ei caed. ff₂; ita habet uers. c uiri autem detinentes
 eum irridebant illum.

inludabant ei caedentes
⁶⁴ et uelauerunt eum
 et percutiebant faciem eius
 et interrogabant eum dicentes
 prophetiza quis est
 qui te percussit?
⁶⁵ et alia multa blasphemantes
 dicebant in eum.
⁶⁶ (295. 2) Et ut factus est dies
 conuenerunt seniores plebis
 et principes sacerdotum
 et scribae
 et duxerunt illum in concilium

suum ⁶⁷ dicentes
 si tu es christus dic nobis.
 (296. 10) Et ait illis
 si uobis dixero non credetis mihi
⁶⁸ si autem et interrogauero
 non respondebitis mihi
 neque dimittetis.
⁶⁹ (297. 1) Ex hoc autem erit filius hominis
 sedens a dextris uirtutis dei.
⁷⁰ (298. 10) Dixerunt autem omnes
 tu ergo es filius dei?
 qui ait uos dicitis quia ego sum.
⁷¹ (299. 2) At illi dixerunt

inludabant eum caedentes ⁶⁴ et uelantes caput eius. percutiebant faciem eius. et interroga-
 bant eum dicentes. prophetiza quis est qui te percussit. ⁶⁵ et alia multa blasphemantes dice-
 bant in eum. ⁶⁶ et ut factus est dies. conuenerunt seniores plebis. et principes sacerdotum.
 et scribae et duxerunt illum in concilium suum. et interrogabant eum ⁶⁷ dicentes. si tu es
 christus dic nobis. et ait illis. si uobis dixero non creditis mihi. ⁶⁸ si autem et interrogauero.
 non respondetis mihi. neque dimittetis. ⁶⁹ ex hoc autem erit filius hominis. sedens ad dex-
 tram uirtutis dei. ⁷⁰ dixerunt autem omnes tu ergo es filius dei. ad ille dixit eis. uos dicitis
 quia ego sum. ⁷¹ at illi dixerunt quid adhuc opus habemus testimonium. ipsi enim audiui-

64. om. et ad init. R. percutiebant M, percucie-
 bant H (n sup. lin.) W. eius in mg. Y. faciem
 eius: eum i. om. et tert. R. interrogauerunt 5
 edd. ant. (exc. Maresch. 1531, Uinian et Iunta
 1534). eum sec.: illum E. profetiza PQ, profetza
 D, profitiza O; + nobis Q b c i gr. min.; + nobis
 christe T l cor. uat.* gr. X. 131; ex Mt. qui te:
 qute G. uariant multum uett.; om. et uelau.
 . . . dicentes b, om. et uelau. . . faciem eius e;
 et cooperientes fac. eius (> eius fac. d') percutie-
 bant (+ eum d') et interr. eum dicentes (et dicebant
 d') etc. a d fere cum D^{or}, et coop. fac. eius delude-
 bant eum et dicebant r, et uelau. fac. eius et
 percutiebant eum dicentes q, et uel. eum et percut.
 eum et inludabant eum et interr. eum dicentes ff₂;
 f uide supra; et alligatum eum caedebant inter-
 rogantes eum c, et ligauerunt eum et percut. eum
 et interr. eum dicentes l.

65. et: eciam cor. uat.* blasphemantes DT.
 in eo M.

66. ut om. F* (+ F¹). > dies factus est ER c,
 d. horta est a et ημέρα ἐγένετο ■ min. conuenierunt
 D; congregati sunt D. saeniores C; presbyterium
 (et conuenit) b e ff₂ i l q et gr. τὸ πρεσβυτέριον.
 plebis: populi W a c d. scribe W; + et inter-
 rogauerunt Q. om. illum F* (+ mg.). in: ad
 CT. concilio suo J. suum + et interrogabant eum
 R a b e ff₂ i l q.

67. om. si et dic nobis d et D^{or}. christus plene
 C. illis + iesus e. non credetis (οὐ μὴ πιστεύ-

σητε) cum CDEHΘJKVWX (in ras. scr. usque
 neque u. 68) vg. cor. uat. d q; non creditis ABFF
 PFGIMMOQRTYZ uett. rell. om. mihi a b d r δ
 et gr.

68. si autem . . . resp. mihi om. M e. si
 autem et (ἐὰν δὲ καὶ ΑΧΓΔ etc.): si a b d ff₂ i q,
 eav D; et si c l r, καὶ ἐὰν min.; si autem DFOQY,
 ἐὰν δὲ NBL etc. non respondebitis (οὐ μὴ ἀπο-
 κριθῇτε) codd. plur. vg. et a r aur.: non respondetis
 BCDEPQRT gat. uett. rell. om. mihi a. neque
 dimittetis (ἢ ἀπολύσητε ΑΔΧΓΔ etc.) codd. (dem.
 BGR, dimittetis H) et vg.: neque dimittetis PO
 e δ aur.; + me G a l, + mihi i; om. J cum gr.
 NBLT etc. Ambr. luc.

69. ex hoc: a modo a c d r. autem: enim
 E c. filium R. sedentem E. a dextris D; ad
 dextram a c d e f r. om. dei DG e l gr. 69.

70. autem: ergo E. ergo: autem E; om. D
 a d e et gr. DKA min. > es ergo T. qui ait +
 illis E, cf. ait autem illis b e ff₂ i l q, at ipse ad
 illos ait δ, ad ille dixit illis d, et d. eis r, d. autem
 illis a, quibus ait c; gr. ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐφῆρ (ο δὲ
 εἶπεν αὐτοῖς D). > dicitis uos D.

71. ad O. athuc MY, aduc T. desideramus
 R, dissideramus D; egemus a, opus est c (+ nobis)
 r, opus habemus d f, necesse habemus δ. testi-
 monia G; testium d. ipse G; om. a b d e i l et
 D^{or}. ipsi enim bis scr. E, pr. uice erasum.
 enim: autem W; + ea aur. hore C. oretius
 H; + blasphemiam Q.

quid adhuc desideramus testimonium?
 ipsi enim audiuius de ore eius.
 XXIII. ¹ (300. 1) Et surgens omnis multi-
 tudo eorum
 duxerunt illum ad pilatum.
² (301. 10) Coeperunt autem accusare illum
 dicentes
 hunc inuenimus subuertentem gentem
 nostram
 et prohibentem tributa
 dari caesari
 et dicentem se christum regem esse.
³ (302. 1) Pilatus autem interrogauit eum
 dicens
 tu es rex iudaeorum?

at ille respondens ait tu dicis.
⁴ (303. 9) Ait autem pilatus ad principes
 sacerdotum et turbas
 nihil inuenio causae in hoc homine.
⁵ (304. 10) At illi inualescebant dicentes
 commouet populum
 docens per uniuersam iudaeam
 et incipiens a galilaea usque huc
⁶ pilatus autem audiens galilaeam
 interrogauit si homo galilaeus esset
⁷ et ut cognouit quod de herodis potes-
 tate esset
 remisit eum ad herodem
 qui et ipse hierosolymis
 erat illis diebus

mus ex ore eius. XXIII. ¹ Et exsurgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad pilatum. ² coeperunt autem accusare eum dicentes. hunc inuenimus subuertentem gentem nostram. et prohibentem tributa dare caesari et dicentem se christum regem esse. ³ pilatus autem interrogauit eum dicens. tu es rex iudaeorum. iesus autem respondens ait. tu dicis. ⁴ pilatus autem dixit ad principes sacerdotum. et turbas. nihil inuenio causam in hominem isto. ⁵ at illi inualescebant dicentes. commouet populum. docens per uniuersam iudaeam incipiens a galilea usque huc. ⁶ pilatus autem audiens galilaeam. interrogauit si homo galilaeus esset. ⁷ et ut cognouit quod de herodis potestate esset misit illum ad herodem

XXIII. 1. exsurgens *b c f l q*; exsurgentes *d* (et *om. omn. m. eor.*) et *D^W*. omnes *O*; uniuersa *a*. illum: eum *M*. pylat. *CDR* et *u.* 4.

2. caeperunt *D*, cep. *JW*. *om.* autem *R*. accusare illum (*κατηγορεῖν αὐτοῦ*) cum *B^WCEH* *IJMOTVWXZ* uett. plur. *Bentl.*, accus. illum *D^WQR*, accusare eum *G d f*, accusare tantum *c*: > illum accusare *A^WKMTY* *vg. Tisch.* euertentem *a c*. gentem (plebem *l q*) nostram: + et solu-entem legem nostram *D*; + et solu-entem legem nostram (*om. R c gat.*) et (*om. Q r₂*) prophetas (prof. *Q*) *EQR b c e ff₂ i l q r₂ gat. et Marcion ap. Epiph.* 316 et 346. prohibentem: uetantem *c d*. dari *codd. plur. et A* (*Tisch. lapsu dare*) et uett. plur. contra *gr. φέροντες διδόναι*: dare *EGQ* *vg. Tisch.* *a d e f ff₂ aur.*; *om. M.* cesari *W*, cess. *D^WPR*. *om.* et sec. *a c ff₂ δ* (*Bentl.*) cum *gr. AR XΓΔ etc. om.* se *E^P*. aesse *C*. > esse regem *PO ff₂*.

3. pylatus *CDER*. autem + audiens *Q ð c e ff₂* *i l q*. iudeorum *D^W*; + tu es iesus *c*. ille: illi *R*; iesus *f r*. respondit *R a d*; + ei *ð* (*Bentl.*), + illi *a* et *gr. ἀποκριθεὶς αὐτῷ ἔφη, et ἀπεκρίθη αὐτῷ λεγὼν* *D et d. om. ait R* (+ sax.) a*. dixisti *c*.

4. autem *sup. lin. M.* ait aut. pil.: et ait *F ad. Ioh.* xviii. 38. principis *H*; *om. a c*. sacerdotes *R c* (*ut semper*); pontifices *a* (*ut semper*). et +

ad *E*. turbis *FF*; turbam *a*; populum *c*. nichil *W*; nullam *F a* (*ð*). inuenio + in eo *MT*. caussae *D*, cause *W*; causam *F f* (*ð*); culpam *a*. hoc *sup. lin. T*. hominem *Y*.

5. ad *O*. inualiscebant *Y*, inuallesc. *ER*; fortius (dicebant) *d*; *gr. ἐνίσχυον*. commobet *T*; commouit *EW⁵ Z* (*cor. uat.*); cummouit *R*; conturbat *c*, seducit *d*, *gr. ἀνασείει*. *om. docens b e i l q et N** 64. huiuersam *C*, uiuersam *FF* (+ n cor.)*; totam *a c r*, omnem *d*. iudeam *CDEFGMTORW*; terram *d et γην D*. et incipiens *codd. et aur. cum gr. NBLT*; *om. et W* *vg. uett.* (inchoans *a*) et *gr. rell.* galilea *CDEFG(-eam)KOW*, gallia *R*. husque *C*. huc: + et filios nostros et uxores auertit *a* nobis non enim baptizatur sicut et (*om. c*) nos *c e* (+ nec se mundant *e*) *cf. Marcionem ut u. 2 καὶ ἀποστρέφοντα τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα*.

6. pylatus *CR*. galile. bis *CDEPK(-aeus)O RW*. interrog. + eum *Q*. si homo gal. esset: si (an *a*) *a* (de *c d*) galilaea homo (*om. l*); + iste *a*) esset (est *d*; > est ipse homo *c*) *a b c d e ff₂ i l q r* cum *gr. D*.

7. *om.* et ad init. *DQ*. cognuit *R*. erodis *D* (et 8. 11. 12. 15) *T*. potestatem *O*. esset + et *E*. remissit *D^WPR*; misit *uett. plur.*, transmisit *r*; + ad *A*. erodem *D*. qui: quia *E^WMR f ff₂*; quoniam *r*, cum *e d*; *gr. ὄντα καὶ αὐτόν; ὄντι αὐτῷ*

⁸ herodes autem uiso iesu
gauius est ualde
erat enim cupiens ex multo
tempore uidere eum
eo quod audiret multa de illo
et sperabat signum aliquod
uidere ab eo fieri
⁹ interrogabat autem illum
multis sermonibus
at ipse nihil illi respondebat.
¹⁰ (305. 2) Stabant etiam principes

sacerdotum et scribae
constanter accusantes eum.
¹¹ (306. 10) Spreuit autem illum herodes
cum exercitu suo et inlusit
indutum ueste alba
et remisit ad pilatum
¹² et facti sunt amici herodes
et pilatus in ipsa die
nam antea inimici erant ad inuicem.
¹³ (307. 9) Pilatus autem conuocatis princi-
pibus sacerdotum

quia et ipse hierosolymis erat in illis diebus. ⁸ herodes autem uiso iesu gauissus est ualde. erat enim cupiens illum uidere ex multo tempore. eo quod multa audiret de illo. et sperabat signum aliquod uidere ab eo fieri. ⁹ interrogabat autem illum multis sermonibus. et iesus nihil respondebat ei. ¹⁰ stabant autem principes sacerdotum et scribae. constanter. accusantes eum. ¹¹ cum autem spreuisset illum herodes cum militibus suis. et inluisisset. induit eum ueste alba. et remisit eum ad pilatum. ¹² tunc amici facti sunt herodes. et pilatus in illa die. nam antea. inimici erant ad inuicem. ¹³ pilatus uero conuocatis summis sacerdotibus

D. et ipse: *om. uett. plur.*; + in D *b q.* hierosolymis (ἱεροσολύμοις *cf. ad ii. 22*): hieru. BK, iero. *vg.*; hiesolymis *ℱ** (+ *ro cor.*), hierosolimis MTY, hieru. DEPR, ihero. T, iero. W. erat + in BC²PG *a b c d f q r* (*δ*) et *gr.* his diebus *a cor. uat. mg.* > diebus illis C.

8. herodis E²P¹GQR. uisso . . gauissus D. enim: autem E²ℱ^{mo}RZ. cupiens (desiderans *r*) ex (*a* *ℱ*¹ *corr. mg.*) multo tempore uidere eum (illum *ℱ*O) = θέλων ἐξ ἱκανοῦ ἰδεῖν αὐτόν ARTΔ ΔΠ *etc.*: *om. ex multo tempore* *ℱ** (+ *ℱ*¹ et *ℱ*^{mo}) *a*; > ex multo tem. (*a* multis temporibus *c*) cup. uid. eum Θ *cum gr.* ἐξ ἱκανῶν χρόνων θέλων ἰδεῖν αὐτόν NB *etc.* Tisch. T. G. 8, W. H.; uolens uid. eum de multis temporibus *d* et θέλων εἶδεν αὐτον ἐξ ἱκανῶν χρόνων D, cupiens illum uid. (+ iam *l*) ex multo tempore *b e f ff₂ i l q.* eo quod audiret *codd.* ὧς *Erasm.* recte uertentes διὰ τὸ ἀκοῦειν *cum a* (propterea) *b d* (propter) *e* (audirit) *f ff₂ i l q* (audieret) *r δ aur.*: eo quod audierat V²Q²C (*om. eo*). multa: frequenter *a*; *om. d* et *gr.* NB²DKL *etc.* de eo W *vg.*; *om. R.* si²num G. > aliquod signum *a l δ*, quondam signum *d*; *gr.* τί σημείον. > ab eo uidere ER. > fieri ab eo C(hab)T. > s. fieri ab eo quod uideret *c, s.* fieri de eo uel uidere *l*.

9. interrogauit G*. illum: eum R *vg. uett. alig.* uerbis pluribus *a*, in uerbis multis *d*. at: ad G; et B²ℱ* (*corr. mg.*) KWX*Z. ipse: ille E. nichil W. illi resp.: > resp. illi *a d r δ cum ord. gr.*, > resp. ei D; *om. illi* C* (+ *sup. lin.*) GJQRT *e q*; + quasi non audiens *c*, et *syr. cu.* quasi non ibi erat.

10. stabat R. etiam *codd. plur.* (et X^c sed *eras.*)

b e i l q aur.: autem CDGΘTX* *vg. Tisch. a d f ff₂ δ*; igitur *c*; autem etiam E; + et K. principis H* (*corr. H*¹). scribe W. *om. et scribae* E *a*. instanter *c*, fortiter *d*, uehementer *a r*; *gr.* εὐτόνος. accusantes DEPR. Reliqua desunt in *i*.

11. sprauit *ℱ*E²GΘRZ; exprobat *d*. illum + et *a d cum gr.* NL *etc.* herodis EQRX, -dos M, erodes Y; *om. ℱ.* exercito suo M; exercituo *ℱ** (+ *su cor.*); exercitibus suis *b c e ff₂ cf. f et gr.* τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ. inlussit D²P¹, illusit W *vg.*; irrisit *c*; inludens *d*, deludens *r*, delusum *a*. indutum: induto E, induens *a r*, coperiens *d*, et uestiuit *c*; + illum *b c e ff₂ l q*, + eum *d δ*, *cum gr.* ADXΔ *etc.* uestem *c*, opertorium *d*. alba (λαμπράν): abba E* (*sed corr.*); candida *a (d)*, splendidum *c*. remisit DR; misit *ℱ c*; + illum E *b c q r δ*, eum *f*; et + αὐτόν *græci.* pylatum CED.

12. *inc.* cum essent autem in dissensionem (lite *d*) pil. et her. facti sunt am. in illa (ipso *d*) die *c d cum gr.* D οντες δε εν αηδια ο π. και ο ηρ. κ.τ.λ. hamici C, amice R; in amicitiam *a*. herodis E²P¹QR, heres G. pylatus CDR². in: ex KV (*corr. uat.*). diae C; hora *a*. ante R. inimici C; + ualde *r*. nam . . . inuicem: *om. d* et D²; praecerant enim in inimicitiam *a*.

13. pyl. CDR². conuotis G. principes E. sacerdotum: et sacerdotibus *c*. magistratibus (τοῖς ἀρχονταῖς): senioribus *ff₂*, maioribus *c*, principes *a d, cf. f.* et plebe (-bem Y) = καὶ τὸν λαόν: et omnem pl. *d*, et omni populo *c*, *cum D²*; plebis D *b e ff₂ l*, populi *a f r*; *om. q*; sequitur *ras. 2 litt. O.*

et magistratibus et plebe

¹⁴ dixit ad illos

optulistis mihi hunc hominem

quasi auertentem populum

et ecce ego coram uobis

interrogans

nullam causam inueni

in homine isto

ex his in quibus eum accusatis.

¹⁵ (308. 10) Sed neque herodes

nam remisit uos ad illum

et ecce nihil dignum morte

actum est ei.

¹⁶ (309. 2) Emendatum ergo illum

dimittam

¹⁷ necesse autem habebat

dimittere eis per diem festum unum.

¹⁸ (310. 1) Exclamauit autem simul

uniuersa turba dicens

tolle hunc

et dimitte nobis barabban

¹⁹ qui erat propter seditionem

quandam factam in ciuitate

et homicidium missus in carcerem.

et principibus populi ¹⁴ dixit ad eos. obtulistis mihi hunc hominem. tamquam auertentem populum. et ecce ego. coram uobis interrogans. nullam causam inueni in homine isto ex his. quibus eum accusatis. ¹⁵ sed neque herodes. nam remisit eum ad nos. et ecce nihil dignum morte actum est ab eo. ¹⁶ emendabo ergo illum et dimittam. ¹⁷ necesse autem habebat dimittere eis. per diem festum unum. ¹⁸ exclamauit autem simul uniuersa multitudo dicens. tolle hunc. et dimitte nobis barabban. ¹⁹ qui erat propter seditionem quandam factam in

14. optulistis (cf. Mt. viii. 16, ix. 32 etc.) AEFCHIKMMQTVY : obt. BFC(hob.)DFOJ ORWXZ vg. michi O^{rec}. quassi R. om. auertentem . . . ecce ego D. populum : plebem d. om. et JKVY*(+mg.)Z. om. ego P*(+mg.). coram uobis : in conspectu uestro c d. interrogans : om. c ; + eum Q. nullam caussam D ; nihil causae c, nihil mali d, > nihil inu. dignum a. inueni (εὑρον) codd. plur. HSC a d f δ : inuenio FDEGMRWXZ b c e ff₂ l q r aur. hiis E*PRW. om. in sec. DJ b c f l q r δ. actus. G, accus. DE PR, accusastis T. ex his . . . accusatis om. d et gr. D 59. 274*.

15. herodis EPQR. nam remisit uos ad illum (ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτόν AD(H)XΓΔ al. plur.) cum ABFC D(remissi)PFH^{rec}IJKMMTO⁸⁸⁸ RTV(uos ad illum in ras.)WXY(remissi)Z vg. a(remissi enim) e ff₂ l (uos sup. lin.) δ, nam misi (misi enim d, dimisi enim c) u. ad il. b c d q r, cor. uat. 'graeci, antiqui'; et > nam remisit illum ad uos E gat. cum gr. 71. 248 ἀν. γ. αὐτόν πρ. ὑμᾶς : nam remisit eum ad nos H*OO*f aur., cor. uat. 'moderni sed male,' et nam remisit ad nos Mediol. Ambr. 1. 61 sup. (+ illum cor. m. p. cum gr. ἀνέπεμψεν γὰρ αὐτόν πρὸς ὑμᾶς NBKLMΠ 157 al. 10, Tisch. T. G. 8, W. H.; ambas lectiones coniungunt GQ ; in aliquo (sc. cod.) remisit enim eum ad nos nam remisit uos ad illum G, in alio sic remisit eam (enim eum Bern.) ad uos nam remisit uos ad illum Q Bern. 671, ubi glossa marginalis in textum irrepsit ; nam remisit illum ad uos Par. lat. 342^a, Genew. 1^a ; nam remisit uos ad illum Par. lat. 9384². om. et D. om.

ecce R. nichil O^{rec}W. di⁹num G. > morte dignum B. hactum C ; gestum a. act. est ei om. = 'factum est ab eo' ut Beza et R. V. Angl., sed uersiones Saxonicae et Anglicae ueteres cum Remensi 'is done to him' : inuenimus in illo c ; inuenit egisse illum l.

16. hemendatum C, e||mendatum H ; castigatum a ; b q cum f. ergo : ego lapsu H. > illum ergo T ; + et E.

17. Hunc uersum edidimus et hic posuimus cum codd. paene om. vg. et uett. paene om., sed d et D^{or} aeth. utr. post u. 19 ponunt : om. F Tisch. a cum gr. ABKLTΠ, sah. cop.⁴². Tisch. T. G. 8, W. H. necesse a. habebat : nec. a. erat E gat., necessitatem a. habebat q. per diem festum : secundum consuetudinem b. unum : + uinctum DQ (uictum) c q ; + quemcumque uoluisset populus l (ex Mt. uel Mc.).

18. exclamauit (et ἀνέκραζεν ADX etc.) codd. et vg., clamauit P* ; exclamauerunt c d ; exclamabat a et ἀνέκραγον NBL etc. huiuersa C ; totus a, omnis c ; uniuersi d. turba : populus a c, multitudo f δ ; om. d. dicens : decens R. tolle hunc bis d et D^{or}. et dimitte O* ; dim. autem a c d δ. barabbam BYHSC ; barraban W, barraban MT.

19. seditionem quandam (στάσις τινά) cum BFCDEFOIJKMMTORVWXXZ vg. uett. (dissensionem d) : sedit. (sedit. Y, sedic. H) quondam ACFGHQT. facta Y. ciuitatem GRX*. homicidium R, homicidium M. misus EPR ; + fuerat E gat. carcere ER f q et ἐν τῇ φυλακῇ NBL etc. > coniectus in carcerem quia hom. fecerat a.

- 20 (311. 1) Iterum autem pilatus
locutus est ad illos
uolens dimittere iesum
21 at illi succlamabant dicentes
crucifige crucifige illum.
22 (312. 9) Ille autem tertio dixit ad illos
quid enim mali fecit iste?
nullam causam mortis
inuenio in eo
corripiam ergo illum
et dimittam.
23 (313. 1) At illi instabant uocibus magnis
postulantes ut crucifigeretur
et inualescebant uoces eorum.

- 21 (314. 1) Et pilatus adiudicauit fieri
petitionem eorum
25 dimisit autem illis eum qui
propter homicidium et seditionem
missus fuerat in carcerem
quem petebant
iesum uero tradidit
uoluntati eorum.
26 (315. 1) Et cum ducerent eum
adprehenderunt simonem
quendam cyrenensem
uenientem de uilla
et inposuerunt illi crucem
portare post iesum.

ciuitate. et homicidium in carcere missus. 20 iterum autem pilatus locutus est ad eos. uolens dimittere iesum. 21 at illi clamabant dicentes. crucifige illum. 22 ille autem. tertio dixit ad illos. quid enim mali fecit iste. nullam causam mortis inuenio in illum emendans ergo illum dimittam. 23 at illi instabant uocibus magnis postulantes ut crucifigeretur. et inualescebant uoces eorum et sacerdotum. 24 pilatus autem adiudicauit fieri petitionem eorum. 25 dimisit autem eis illum qui propter homicidium. et seditionem missus fuerat in carcerem. quem petebant. iesum uero tradidit uoluntati eorum. 26 et cum ducerent eum adprehenderunt

20. iterum: rursus *a.* om. autem T. pylatus CDER et u. 24. loquutus est ad ΘX; adlocutus est *a.* aduocauit *d.* uociferatus *δ.* illos: eos *vg.* et *edd.* ant. exc. Froben 1502. demittere O*(*corr. gl.*), dimitte H*; + eis Q. iesum *plene* CT, iesū W.

21. succlamabant (ἐπεφώνουν) *codd.* et *vg.* et subcl. BFCGJO*(*corr. gl.*)TVZ, proclamabant *a.* clamabant *f aur.*: clamauerunt *c d* et εκράζαν D; succlamant P*(*corr. mg.*). om. dicentes *d* et D^{or}. crucifige semel E *a b e f ff₂ l* et *gr.* U 157. illum: eum EORW *vg.* Tisch. *c d l δ aur.*

22. tertio W. male GM ff₂ l* q *δ.* iste: om. P; + homo *gat.* n. caussam D; nihil dignum *a.* et > nihil inu. morte dignum *c.* inuenio (εὑρίσκω D. 243) FCDEPHIJKMMOQRTVWXXZ *vg.* uett. plur.: inueni ABGΘY *a gat.* Tisch. cum *gr.* plur. εὑρον. in eo (ἐν αὐτῷ): in eum EGMX*Z. om. nullam... in eo ff₂. corripiam (curr. P) .. et (παίδευσας): corripiens *δ.* emendans *d f.* emendatum *c.* castigatum *a.* caesum *l.*

23. instabant (ἐπέειπντο): instabant G; stabant Z; clamabant P*(*corr. mg.*) *c δ*; inualescebant E; imminebant *a.* incumbabant *d.* uocibus magis R *cor. uat. mg.* postulanti[s] Z; petentes *d.* libere l necesse autem illum habebat quia illis uocibus magnis postulabant ut *etc.* ut crucifigerentur CO*; crucifigi eum *d.* eum crucifigere *δ*; crucifige illum *a c sah.* inuallescebant EY, inualisc. G; conualesc. *d.* praeualebant *c.* eorum:

+ et sacerdotum *c f.* + et principum sac. *d δ cum gr.* ADP *etc.*

24. diiudicauit E; decreuit *a.* om. fieri C. petitiones C *gat.*; secundum postulationem *c.* eorum: illorum T.

25. dimisit D^{FR}. om. illis *a d δ* (Bentl.) cum *gr.* NABD al. plur. homicidium (hum. R) et seditionem (sedic. H) hoc ordine omnes (exc. *δ*) contra *gr.* στάσαν κ. φόνον; om. et sedit. *d* et D^{or}. misus E; coniectus *a.* carcere CH. om. quem petebant *a b e ff₂ l.* petebat R. iesum .. uoluptati C. eorum: + susceperunt ergo iesum et portans (+ sibi ff₂) crucem (+ suam *c*) ducebatur (ducebant illum *c*) DQ *c ff₂ l* (*r*) non *gr.*

26. om. eum duc. eum *c.* quum HΘ. *a* duc. D, deduc. *a.* adprehenderunt CDJMO*, adprae. BFE²PHΘIRX, adprae²hin. G: apprehen. AKO²QVWZ *vg.* Tisch., apprae. MY; > adprehenderunt (+ eum *e ff₂*) post uilla *a* (adprehendentes) *b e* (sed add. hic inuenerunt) ff₂ *l.* symonem CDEV. quendam M; quem O*(quendam *cor. ant.*, quendam *cor. rec.*). cyrenensem BDO*(*corr. gl.*)YZ, cyrenensem E, cyrenensam R, cirenensem W, cirinensem PT, cyrenaeum *a c* et *gr.* κυρηνάιον. uilla: uillam G; agro *d r.* inposuerunt *codd. plur.*, inposs. PR: imposuerunt A²FKTWXY *vg.* portare: ferre *a.* ut ferret *c.* ut adferret *d.* post: retro *d.* iesum C; illum *c.*

27 (316. 10) Sequebatur autem illum
multa turba populi
et mulierum quae plangebant
et lamentabantur eum
28 conuersus autem ad illas
iesus dixit
filiae iherusalem nolite flere super me
sed super uos ipsas flete
et super filios uestros
29 quoniam ecce uenient dies
in quibus dicent
beatae steriles et uentres
qui non genuerunt

et ubera quae non lactauerunt
30 tunc incipient dicere montibus cadite
super nos
et collibus operite nos
31 quia si in uiridi ligno haec faciunt
in arido quid fiet?
32 (317. 1) Ducebantur autem et alii
duo nequam cum eo
ut interficerentur.
33 (318. 1) Et postquam uenerunt in locum
qui uocatur caluariae
ibi crucifixerunt eum.
(319. 1) Et latrones unum a dextris

simonem quendam cyrenensem. uenientem de uilla. et inposuerunt illi crucem portare post iesum. 27 sequebatur autem illum multitudo populi. et mulieres quae plangebant. et lamentabant eum. 28 conuersus autem ad illas iesus dixit. filiae ierusalem nolite flere super me. sed super uos ipsas flete. et filios uestros. 29 quia ecce uenient dies. in quibus dicent beatae steriles et uentres qui non genuerunt. et ubera quae non lactauerunt. 30 tunc incipient dicere montibus. cadite super nos. et collibus operite nos. 31 quia si in uiridi ligno. haec faciunt in arido quid fiet. 32 ducebantur autem et alii duo latrones cum eo. ut crucifigerentur. 33 et postquam uenerunt in locum qui uocatur caluariae. ibi eum crucifixerunt. et

27. sequebantur O*; sequetur M. multa turba (πολύ πληθος): > turba multa P, multitudo ingens a, cum gr. 69. 124; multitudo DE b c d e f ff₂ r gat. et om. πολύ D. mulieres c d f r et gr. D 243. que DW; et H*(sed corr.). plangebant D. lamentabantur cum A B F P F H O I K M M O V W X Z² vg. c (> et lam. et pl. eum) δ aur., lamantabantur Y, lagmeentabantur G: lamentabant B C D E J Q R T Z* a b d (> pl. eum et lam.) e f ff₂ l; et om. eum a (pl. se et lam.) b c d e ff₂ l; cf. vii. 32, Mt. xi. 17 ubi lamentauimus absolute usurpatur; libere r mulieres plangentes et clamantes.

28. iesus: dominus D; om. a. filie W; familiae e. iherus. C, hyerus. DH, ierus. W vg.; istrabel b ff₂, israhelitae e l r contra gr.; + tacete b. flere etc.: plorare etc. c; nol. plangere me neque lugete (et + μηδε πενθετε D) sed uos plorate etc. d. om. super ter a b (d) e ff₂ l. super uos: propter uos R. om. ipsas J a c d r. om. et Y. filios: natos a.

29. om. ecce E a b d e ff₂ l r et gr. D min. dies sup. lin. K¹. beate RW; felices a; + sunt D. steriles D; sterelis ER. om. et pr. J. uentris F; uteri d. om. et uentres l. qui: quae MM' O*(sed corr.) WZ. genuerunt: pepererunt (e) l. hubera C 57^h; mamillae c. que D. om. non sec. D. lactauerunt (lactab. T) = ἐθάλλασαν APXΓΔ etc.: nutrierunt b d (enutr.) e ff₂ l r, nutricauerunt c, educauerunt a.

30. cadite DFHΘJMMOQRVWXYZ vg.: ca-

dete AB FCEPGIKTY. hoperite C, cooperite ET gat. cor. uat. mg.; tegite a c d.

31. quia si: quasi MZ*(corr. Z²) e. uiridi (ὕρπῳ): uiride B F D X, uiri R; umido a c d ff₂ l, udo b e. ligno: digno R*(sed corr.). hec W; hoc Z*(corr. Z²). fecerunt Z*(corr. Z²); fiunt b. harido C; sicco c. fiet: facient J c l r cf. Cyr. ador. 155 ap. Tisch.

32. ducibantur O*(corr. gl.) deinde sequitur ras. unius litt. om. autem D. om. et b ff₂ c et syr. cu. et sch. alio G; om. c e ff₂ c. duo: .II. D. nequam (κακοῦργοι): latrones a b e f ff₂ l, maligni d, rei c. om. nequam cum eo M. eo: illo E; addit nomina latronum ioathas et maggattras l, cf. ad Mc. xv. 27. ut interficerentur (ἀναιρεθῆναι): ut interficeretur A*; interfici a c d; ut crucifigerentur Θ b e f ff₂ l r; + . . . et capnatas r, uide supra.

33. uenerunt D. in uocum R*(sed corr.); ad locum G, in loco H. uocatur: dicitur EF gat. ff₂, appellatur a. calbariae O*(corr. gl.), caluarie EW. ibi: ubi EQ, ibique G. crucifixerunt O. eum (illum c): + cruci c. latrones (illos reos c, malignos simul d et + οποι D): duo latrones M, > latr. duos Q b. a dextris D; ad dextram (et ad sinistram) a b c e ff₂ l (in). om. et tert. 5 cum edd. ant. Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Sacon 1515. alterum: alium C d* O*(corr. m. rec.) T a b e (ff₂) l; unum EM c d r. sinistris P, sinixtris C.

et alterum a sinistris.
 34 (320. 10) Iesus autem dicebat
 pater dimitte illis non enim
 sciunt quid faciunt.
 (321. 1) Diuidentes uero uestimenta eius
 miserunt sortes
 35 et stabat populus spectans.
 (322. 2) Et deridebant illum principes
 cum eis dicentes
 alios saluos fecit
 se saluum faciat

si hic est christus dei electus.
 36 (323. 2) Includebant autem ei et milites
 accedentes et acetum offerentes illi
 37 dicentes
 si tu es rex iudaeorum
 saluum te fac.
 33 (324. 1) Erat autem et superscriptio
 inscripta super illum
 litteris graecis et latinis
 et hebraicis
 hic est rex iudaeorum.

latrones. unum a dextris. et alterum a sinistris. 34 iesus autem dicebat. pater dimitte illis non enim sciunt quid faciunt. diuidentes autem uestimenta eius. miserunt sortes. 35 et stabat populus expectans. et deridebant illum principes cum eis dicentes. alios saluos fecit. nunc se ipsum saluum faciat. si hic est christus dei electus. 36 deludebant autem illum et milites accedentes. et acetum illi offerentes 37 et dicentes. si tu es rex iudaeorum. saluum te fac. 38 erat autem. et titulus scriptus super eum. litteris. graecis. latinis et hebraicis. hic est rex

34. iesus autem . . . faciunt *codd.* et *vg.* cum *c e f ff₂ l r δ aur.* *Iren.* et *gr. plur.*: *om. a b d et gr. N^oBD* 38. 435.* demitte BGKV. non e. sciunt: ignorant enim *l.* fatiunt *G*; faciant *VZ (ff₂) l.* diuidentes . . . miserunt (*miss. D*): diuidebant *c* (partiebantur *d*) . . . mittentes *c d* cum *D^o* *sed cf. Aug. in loh. tr. 118. 3* 'Quid autem interest utrum dicatur diuidentes miserunt sortes quod ait Lucas, an diuiserunt sortem mittentes quod ait Matthaeus; nisi quod Lucas dicendo sortes pluralem pro singulari numero posuit; quae locutio scripturis sanctis insolita non est quamuis nonnulli codices sortem reperiuntur habere non sortes.' eius: sua *cor. uat. mg.* sortes (*κλήρους AX min.*) *codd. plur. vg. et uett. plur. cf. Aug. supra:* sortem *OX Uniu. Cant. Kk. I. 24, b c d δ Benl. (Tr. Coll. Cant. B. 17. 14) cum gr. N^oBCDL etc. al. pler.*

35. *om. et ad init. T.* populus + stans *D (sed exp.)*. spectans (*θεωρῶν*) cum *ADHΘM^oQX^eV cod. caraf. S^oC c:* expectans *B^oFCGIJM(s sup. lin.)OTW^o5^h b e f ff₂ l r δ aur.*, exspectans *E^oPKRVX*Z a*, expectantis *gat.*, uidens *d (opon D)*; + eum *BO.* diridebant *DE^oPM*R*; subsannabant *a d*; *gr. ἐξευνκήμενον.* illum: eum *EM vg. Tisch.* principes *R*; *om. d et D^o*; + sacerdotum *DE l gat.* cum eis (*σὺν αὐτοῖς AFΔΔ etc.*) *codd. plur. (eo D) et vg. et f δ aur.*, intra se *a*: cum sadduceis *ER (saddoces), c. saduceis P^{mo} gat.*; cum fariseis *T*; *om. b c d e ff₂ l r cum gr. N^oBCDL etc. salbos etc. semper C.* fecisti *c d et D^o*; + nunc *b f l. se*: + ipsum *BDM^oX^e gat.*; + non *E^oPM^oR.* salum *V*; + no *R* (sed exp.)*. facit *E^oPM^o(in ras.)R.* christus + filius *l r gr. min.*

helectus *C*; dilectus *F*; *om. e.* uariant *c d*; te ipsum salua si tu es christus *el. dei c*, teipsum saluum fac si fil. es dei si christus es electus *d et D^o*.

36. includebant (*ἐνέπαιζον*) *codd.* et *vg.* (*ill. OW vg.*): includebantur *P* (corr. mg.)*; inridebant *a*, insultabant *c*. > ei autem *T.* milites + et *O* (sed exp.)*. accedentes *D*; + ei *E.* acetum *CRY*, acoetum *DEP.* hofferentes *C*; offerebant *D^oPO b d e ff₂ l q r aur.* et *gr. D προσέφερον.* illi: ei *vg.*

37. dicentes *codd.* (dicebant *G*) *5^h b d e ff₂ l q r aur.* et *gr. D*: et dicentes *S^oC a c f δ et edd. ant. Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Muresch. 1531, Uuian et Iunta 1534 cum graecis omn. qui προσφέροντες habent. om. si a e ff₂ l^o.* iudeorum *D^oPW.* salua te *b, s.* te ipsum *a δ*, libera te *e ff₂ l q (+ ipsum).* si tu . . . fac: aue rex iudaeorum (+ libera te *c*) imposuerunt autem (inponentes *d*) illi et spineam (de spinis *d*) coronam *c d cum D^o syr. cu.*; et + ad init. uers. et inposuerunt in capud eius spineam coronam *Mediol. Ambr. I. 61 sup.*

38. *om. et pr. E.* superscribitio *FE^oGO*XY*, superinscribitio *Z*; inscriptio *a d*, scriptio *a*, titulus *f r.* inscripta *FE^oGO*X^eYZ**; scripta *CO^oTV vg., a c e ff₂ l aur.*, scriptus *f r*, scribita *O^oX*Z^o*. super eum *vg. edd. ant. literis R^o5^h.* grecis *CD E^oPGIKM^oTORVW*, grecis *E**; graece *c.* latinis *E**; latine *c.* hebraicis *B^oFIMOQVWXZ^o vg.*, hebraeicis *H^oΘJR.* ebraicis *DM*, ebreicis *P**; hebraeis *GH*Z**, hebreis *l.* *om. litteris . . . hebraicis a cum N^oBC*L Tisch. T. G, 8, W. H.* iudeorum *D^oPHOW.*

- 39 (325. 2) Unus autem de his qui pende-
bant latronibus
blasphemabat eum dicens
si tu es christus saluum fac
temet ipsum et nos.
40 (326. 10) Respondens autem alter
inreprobabat illum dicens
neque tu times deum
quod in eadem damnatione es?
41 et nos quidem iuste
nam digna factis recipimus
hic uero nihil mali gessit
42 et dicebat ad iesum

- domine memento mei cum ueneris in
regnum tuum
43 et dixit illi iesus
amen dico tibi
hodie mecum eris in paradiso.
44 (327. 2) Erat autem fere hora sexta
et tenebrae factae sunt
in uniuersa terra
usque in horam nonam
45 et obscuratus est sol.
(328. 2) Et uelum templi scissum est
medium.
46 (329. 1) Et clamans uoce magna iesus ait

iudaeorum. 39 unus autem de his qui pendebant latronibus blasphemabat eum dicens. si tu es christus saluum fac temetipsum et nos. 40 respondens autem alter increpabat eum dicens. non times tu deum. quod in eadem damnatione es. 41 et nos quidem iuste. digna enim factis nostris recipimus. hic uero nihil mali gessit. 42 et dixit ad iesum. domine memento mei cum ueneris in regnum tuum. 43 et ait illi iesus. amen dico tibi hodie mecum eris in paradiso. 44 erat autem fere hora sexta. et tenebrae factae sunt in uniuersa terra. usque in horam nonam. 45 et obscuratus est sol. et uelum templi scissum est medium. 46 et clamans

39. *om. autem* F. *de:* ex EK. *hiis* E*RW. pendebat F *gat. c.* *de h. q. p. latr.:* ex iis q. suspensi erant malefici a; de pendentibus latronibus b e ff₂ l (*om. latr.:* q δ; de malignis d, et *om. κρεμασθέντων* D. blasphemabant K*, blasphemabat DP. *eum:* + qui distruebas templum et in tribus diebus reaedificabas illum saluum te fac nunc et descende de cruce l. dicentes K* (*sed corr. K*¹). *si* (ei plur.): nonne a b ff₂ r cum NBC*L. *salua b,* libera a ff₂. *temetipsum uno uerbo* JMY¹JS²C; *temet ipsum* C; *te ipsum* P⁵ δ; *te a c ff₂.* > te fac met ipsum E. *om. dicens . . . et nos d e et D^{or}.*

40. *om. autem* D. *alter:* alius a d r. increpauit G*; obiurgabat a, corripiebat c, arguebat r; cf. ad Mt. viii. 26. *illum:* eum DEGR¹ *vg. Tisch.* *deum:* qñm C (*lapsu pro dñm?*). *quod:* quum T; qui 5 *cor. uat. edd. Hailbr.* 1476, *Kesler* 1487, *Paganini* 1497, *Froben* 1502, *Sacon* 1515 et 1519. *damnatione* DEPΘW; *damnationem* R; *iudicio a d* (+ et nos sumus cum D^{or}) r.

41. *iustae* C; + haec patimur b. *factis:* fatis G; quorum gessimus a, secundum quae fecimus c, sec. quod egimus d. *recipimus* (ἀπολαμβάνομεν) *codd. plur. et vg. et uett. plur.:* recepimus (ἀπελάβομεν C*) AFI*XY S. *ioh. oxon.* a b r, et percepimus c. *nihil* (nichil W) *mali* (male M¹ q) = οὐδὲν ἁποπον: nichil G; nihil c; nihil inicum d et ουδεν ποινηπον D. *gesit* O*, *gesset* R*; *fecit* T a l; *egit* d, *admisit* c.

42. *inc.* et conuersus ad dñm dixit illi d et D^{or}.

domine memento (memor esto b c e ff₂ l q r) *mei* *codd. vg. uett. plur. cum gr. Q syr. cu.:* *om. domine a cum gr. NBC*DL etc.;* > *dom. post mei b q r δ cum gr. AC*M²R etc.* *eum:* dum CT; quando b q. *ueneris b q. in regnum tuum* (eis τῇν β. σου BL) *codd. vg. et uett. plur.:* in regno tuo a b q et gr. plur. ἐν τῇ β. σου.

43. *libere d* respondens autem iesus dixit qui obiurgabat eum animequior esto hodie etc. cum D^{or}. *iesus + credis c.* *hodiae* C, *odie* T. > *eris mecum* E. *paradiso* C, *paradisso* EFGR, *padiso* F; + *patris e l r.*

44. *fere:* *om.* E. *ora* T. *sexta:* .vi. D; *tertia* E; + *diei b.* *tenebre facte* W. *post in pr. ras. unius lit.* O. *huniuersa* C. in uniuersam terram B¹FE²G³JKOTZ *vg. cor. uat.* l aur.*, in totam ter. d, super totam t. c, super omnem t. a; *gr. ἐφ' ὅλην τὴν γῆν.* *husque* C. *om. in a d q. horam nonam* (ὥρας ἐνάτης) FE²CE³PGIKOQT (*oram*) VWXZ² *vg. uett. plur.*, *hora nona d:* > *nonam horam* ABD(.uiii.)HΘJMMRY b q, *nona hora e;* *nonam tantum* Z* d.

45. *obscuratus* est T, *hobscuratus* est C; *tenebricatus* est a, *tenebricauit c.* *est pr. sup. lin.* H. *om. et obsc. est sol* G cum gr. C² (*ut uid.*)
33. *templi:* temtem lapsu R. *scisum* EFGR. > *et uelum t. sc. est* (*om. medium*) *post u.* 46 d et D^{or}.

46. *exclamans* Q a, *exclamauit c l r.* *om. ait* Y a e. *pater:* domine Ambr. luc., *non autem* 'de interpell. dauid' 6. 646 ('non ergo aliqui

pater in manus tuas commendo spiritum meum
et haec dicens exspirauit.
47 (330. 2) Uidens autem centurio
quod factum fuerat
glorificauit deum dicens
uere hic homo iustus erat.
48 (331. 10) Et omnis turba eorum qui
simul aderant ad spectaculum istud
et uidebant quae fiebant
percutientes pectora sua
reuertebantur
49 stabant autem omnes noti eius a longe

et mulieres quae secutae
erant eum a galilaea
haec uidentes.
50 (332. 1) Et ecce uir nomine ioseph
qui erat decurio
uir bonus et iustus
51 hic non consenserat consilio
et actibus eorum
ab arimathia ciuitate iudaeae
qui expectabat et ipse
regnum dei
52 hic accessit ad pilatum
et petiit corpus iesu.

uoce magna iesus ait. pater in manus tuas commendo spiritum meum. et haec dicens exspirauit. 47 uidens autem centurio quod factum fuerat. glorificauit deum dicens. uere hic homo iustus erat. 48 et omnis turba qui simul aderant ad spectaculum istud. uidentes quae fiebant percutientes pectora sua. reuertebantur. 49 stabant autem omnes noti eius a longe. et mulieres quae secutae erant eum a galilea haec uidentes. 50 et ecce uir nomine ioseph. qui erat decurio uir bonus et iustus. 51 hic non consenserat consilio et actibus eorum. erat autem ab arimatia ciuitate iudaeorum. qui expectabat. et ipse regnum dei. 52 hic accessit

addant domine ut psaltae faciunt, quod neque in latino codice inueni meo neque in graeco neque in euangelio. manibus tuis a. commendo (comendo O*, comendo O*, cumendo E): commendabo H (et A Hieron. ad Ps. xxx. 6) cum gr. παραθήσομαι EGHLSΔ (non δ) etc. et LXX ad ps. et sec. in mg. R. haec (hec W) dicens: om. a. exspirauit (cf. Mc. xv. 37. 39) ADEMTQV: exp. ΕΓΚΡΗΘΙΟΙ ΚΜΟΤΩΧΥΖvg.; emisit spiritum B a b l q, cf. Mt. xxvii. 50; tradidit sp. ff. 2 Ambr.; reddidit sp. e.

47. inc. quod cum uidisset cent. a, et centurio clamans honorificauit etc. d et D^{or}. centurio DR, centurio C; + et qui cum eo erant e ff. 2 l. factum fuerat (erat cor. uat. mg.): fiebat b c e ff. 2 l q. glorificabat Θ (ἐδόξαζεν NBDLR), cf. clarificabat c, magnificabat q, -bant e ff. 2; clarificauit P* (corr. mg.), honorificauit a (d), magnificauit r; magnificat b; ἐδόξαζεν ACPQ XIΓ etc. deum: dominum P; + quod factum est c. uerae C. erat (ἦν): est AMMO*Y c.

48. omnes DO* a c d. turbae D a c d (populi). om. eorum uett. plur. qui (que D) simul aderant (adh. GR) = οἱ συναγαγόμενοι: q. s. uenerant d, q. conuenerant a, q. interfuerunt c. spectalum Y; expectaculum C. istut G, istum FM. et uidebant O; uidentes D a d f q r δ. que DW. fiebant: facta sunt c d. percutientes W. pectura R; frontes c; pectora et frontes d et D^{or}. om. sua J d Benth. cum NABC*DL etc. reuertebantur: + a longe F; + dicentes uae uobis quae facta sunt hodie propter peccata

nostra. adpropinquauit enim desolatio hierusalem G; et + uae nobis q. f. sunt uae nobis propter pec. nostra syr. cu.; cf. W. H. 'Select Notes' p. 71; cf. Evang. Petri ed. Swete p. 11, 1892.

49. autem + et KVVWZ. longue D; longinquo c; + uidentes q. mulieres: + eorum c; + que ibi erant ff. 2. que W. saecutae O, secute W, sequutae HΘX*. om. eum X* (+ corr.). > eum erant vg. edd. ant. (exc. Froben 1502). post a sec. ras. unius litt. O. galilea CDEFG(i sub lin.)ΘKO W, -lia R; galilaeam H; + et E. uidentes: uidere δ (super opωσai).

50. om. et ad init. C. erant R; erit G. decurio (Βουλευτής): consiliarius δ (+ ueniens super ὑπάρχων); + sibi sufficiens r. om. uir sec. a b d e ff. 2 l q r cum gr. DF. post ioseph pergit c de ciuitate arimathia cum esset dec. qui sperabat regnum dei et bonus homo non consentiens concilio et actui eorum hic accessit etc.

51. consenserat: conserat E. consilio (id est uoluntati ut uerss., gr. τῇ Βουλῇ) cum DEPHΘIJ MQRVW vg.: conc. ABFCGKMOTXYZ Tisch. hactibus C; actui r δ, actioni d, operae a; gr. τῇ πράξει. eorum: + erat D; + erat autem Q f r. arimatia GOTZ* (corr. Z²), -zia C; arimathaea 53ΘC. ciuitati B, ciuitatibus M* (bus exp.). iudaeae ABFDPHΘKMOYZ, -dee W, -dae EQRV. qui + etiam q cum gr. Γ min. exspes. ΕΡΚΜR VX*Z, expectabant Q. om. et ipse a b d e l q (sed uide supr.) r cum gr. NBDL 69.

52. accessit O. pylatum CDE. petiit: petiit W; petit BEFMQRZ uett. plur., cf. Ioh. v. 24.

53 (333. 1) Et depositum inuoluit sindone
et posuit eum in monumento exciso
in quo nondum quisquam
positus fuerat.

54 (334. 10) Et dies erat parasceues
et sabbatum inluciscebat.

55 subsecutae autem mulieres
quae cum ipso uenerant de galilaea
uiderunt monumentum
et quemadmodum positum

erat corpus eius.

56 (335. 8) Et reuertentes parauerunt
aromata et ungenta
et sabbato quidem siluerunt
secundum mandatum.

XXIV. 1 (336. 1) Una autem sabbati ualde
diluculo
uenerunt ad monumentum
portantes quae parauerant aromata
2 et inuenerunt lapidem

ad pilatum. et petit corpus iesu. 53 et depositum inuoluit in sindone. et posuit eum in monumento exciso. in quo nondum quisquam positus fuerat. 54 et dies erat parasceue. et sabbatum inluciscebat. 55 subsecutae autem mulieres quae simul cum ipso uenerant a galilea. et uiderunt monumentum. et quemadmodum positum erat corpus iesu. 56 et reuertentes parauerunt aromata. et ungenta. et sabbato quidem quieuerunt. secundum mandatum. XXIV. 1 Una autem sabbati. ualde diluculo uenerunt ad monumentum. portantes quae parauerant aromata. et aliae simul cum eis. 2 et inuenerunt lapidem reuo-

iesu C; + pil. autem cum audisset quia exspirauit clarificauit dominum et donauit corpus ioseph c.

53. inc. ioseph autem deposuit corpus et inuoluit etc. c. depositum DEPR, depositum G*. inuoluit: corpus lapsu Z*(corr. Z¹); + eum a, + illud δ; + corpus iesu d et D^{or}. sindone (σινδών) cum ABCP*JKMMTVWX^cYZ vg. δ, -nem G: in sindone (ἐν σιν. D 440) P^muHΘIO*QRX* c d e f r, in syn. DE b r; in sindonem F^O c a ff₂ l q; + munda Q gr. min., + nouam b. poss. bis DE PR; deposuit Z*(sed corr.). om. eum E. monumento EO*; monum R*(+ ento sax.); + nouo r. excisso DPGRY, excysso E; sculpto d, sculptili a, perfosso c; + in petra Par. lat. 14407 c. quisquam: quisque M'. fuerat: + et iussit pilatus tradi corpus eius Lugdun. 331²; + ibi sepelierunt corpus iesu l; + et inposito eo inposuit monumento lapidem magnam Q Mediol. Ambr. 1. 61. sup.²; + et posito eo inp. in mon. lap. quem uix uiginti mouebant d et D^{or}; + et cum positus esset in mon. posuerunt lap. quem u. uig. uoluebant c, cf. R. Harris 'Texts and Studies' ii. 1. pp. 47-52 (Cantabr. 1891).

54. parasceues (παράσκευς NBC*L 13. 346) cum A*BGΘIJMOWX* vg. cor. uat. mg. l^c (om. u. 54. 55 ²), para^cceues H, parascheues CVZ* cf. cenae purae a b c g: parasceue (παράσκευή AC² PXTΔ etc.) A^cPMQX^cY cor. uat.* Benti. f r δ aur., parascheue KZ^c, parasceue D, pa^rscophe T; cena pura ff₂, cena purae e, ante sabbatum d et πρὸ σαββατον D; parasceuen ER gat. sabbatum 5H. inluciscebat G, inluciscebant T, illuciscebat O vg., illuciscebat W. et sab. inl.: om. d et D^{or}; ante sabbatum c.

55. subsecutae HΘX*, subsecute W; consecutae a, secutae c d; + sunt c d ff₂ r. om. autem R a. mulieres: mulier eris R; + duae Q et > duae mul. a b d e ff₂ q r cum gr. D. 29. que D. ipso; eo vg. edd. ant. (exc. Froben 1502). uenierant D; erant EG*(corr.). galilea CDEPGKO RW. monumentum E; + positum R. quemadmodum HXZ; quoniam F. possitum D^cPR, possitus E, positus F. fuerat gat. eius: + iesu Z*(corr. Z¹). om. et quem. ... corpus eius d et D^{or}.

56. haromata C. om. aromata et Z*(+ Z²). ungenta cum ABFHMMOXYZ^c: ungenta F DEPGΘIJKQRTVWZ* vg. Tisch., hunguenta C. sabbato 5H. siluerunt: quieuerunt a c f l, requieu. d. mandata X*. om. sec. mand. d et D^{or}.

XXIV. 1. una: primo G, prima a q. sabbathi 5H; die sabbatorum a. ualde: om. R c; mane d. diluculo BDO*R; tempore b e l q r*, ante lucem a. uenierunt D. > uenerunt del. R; > uen. ante lucem ualde a. monumentum E; + maria magdalena et altera maria et quaedam cum eis R (ex Mt. xxviii. 1). portantes: om. T; ferentes c, adfer. a d. que D (et semper, exc. u. 19). parauerant codd. plur. et vg., praeparauerant PO: parauerunt DGMQRXY a d ff₂ l q r δ aur (praep.). aromatha G; aroma E; ungenta q; om. a b c d e ff₂ l r et gr. D; + et quidam (quaedam δ) cum illis (ipsis g, eis δ) d q r δ cf. f supra, cum gr. καὶ τὴν σὺν αὐτοῖς AC²DXΓΔ etc.; praeterea + cogitabant autem inter (intra d) se quisnam esset qui (quis utique d) reuolueret lapidem c d cum gr. D, cf. Mc. xvi. 3.

2. ad inil. et cum uenissent c, uenientes autem

reuolutum a monumento
³ et ingressae non inuenerunt
 corpus domini iesu
⁴ et factum est dum mente
 consternatae essent de isto
 ecce duo uiri steterunt secus
 illas in ueste fulgenti.
⁵ (337. 2) Cum timerent autem et decli-
 narent uultum in terram
 dixerunt ad illas
 quid quaeritis uiuentem
 cum mortuis?
⁶ non est hic sed surrexit
 recordamini qualiter locutus est uobis

cum adhuc in galilaea esset
⁷ dicens
 quia oportet filium hominis tradi in
 manus hominum peccatorum et cru-
 cifigi
 et die tertia resurgere
⁸ et recordatae sunt uerborum eius.
⁹ (338. 2) Et regressae a monumento
 nuntiauerunt haec omnia illis undecim
 et ceteris omnibus.
¹⁰ (339. 10) Erat autem maria magdalene
 et iohanna et maria iacobi
 et ceterae quae cum eis erant
 quae dicebant ad apostolos haec

lutum a monumento ³ et ingressae non inuenerunt corpus iesu. ⁴ et factum est dum haesitarent de hoc. ecce uiri duo adstiterunt iuxta illas. in ueste. fulgenti. ⁵ cum timerent autem. et declinarent uultum in terram. dixerunt ad illas. quid quaeritis uiuentem cum mortuis. ⁶ non est hic. sed surrexit. recordamini. qualiter locutus est uobis. cum adhuc in galileam esset ⁷ dicens. quia oportet filium hominis. tradi in manus hominum peccatorum. et crucifigi. et tertia die resurgere. ⁸ et recordatae sunt uerborum eius. ⁹ et regressae a monumento nuntiauerunt haec omnia illis undecim. et ceteris omnibus. ¹⁰ erat autem maria. magdalene. et iohanna. et maria iacobi. et ceterae quae cum eis erant. quae dicebant ad

d. cum *gr.* D. inuenierunt D et u. 3. a mon-
 omento E; ad monumentum Z*(corr. Z²) l*; *om.* b.
 3. et ingressae EW; et regressae D; introeuntes
 autem d, cum nenissent au. c. *om.* domini iesu
 a b d e ff₂ l r et *gr.* D.

4. dum: cum P. mente(-tae E) consternatae
 (-te RW) essent(erant T, sunt E e l q r) *cf. gr.* ἐν
 τῷ ἀπορείσθαι αὐτάς: mente consternarentur D*
 (sed corr.), me. contristarentur ff₂; aporiarentur d,
 haesitarent f, stuperent a c. de: die E. isto:
 ipso D; facto b. ecce *codd.* *vg.* et *gr.* D al. pauc.:
 et ecce DER b e l q r d et *gr.* plur. καὶ ἰδοὺ. duo:
 .II. D. uiri R; *om.* D. steterunt: stete M;
 adstiterunt a c d(adsis.) f r. secus: iuxta KOVZ
 a f aur. illos Z*(corr. Z¹). ueste: amictu d.
 fulgente Q; scoruscanti d, splendida ff₂.

5. uariant uett. timore autem adprehensae
 inclinantes faciem ad terram dix. etc. a, timentibus
 au. de his factis (uel quae fiebant) illis et inclinan-
 tibus uul. in t. dix. d; in timore autem (et timidae
 r) factae inclinauerunt (decl. r) uultus suos
 (uultum r) in terra ad illi dix. (et dix. r) d r cum
gr. D; ita habet uersum c conterritae au. inclina-
 uerunt faciem in terram illi autem dix. quem
 quaeritis iesum nazarenum. quum HΘ. *om.* et
 E. declinauerunt EV. illas: eas DR. queritis
 E. uiuum a d. mortus K, mortuis R*.

6. non . . . surr. *om.* a b d e ff₂ l r* et *gr.* D

om. non est hic c. surrexit (ἡγέρθη) *codd.* plur.
 et *vg.* f q r^o d aur.: resurrexit ACIMOXY S. ioh.
 oxon., Par. lat. 2, c (+ a mortuis). recordamini:
 memoramini a e, remem. b ff₂ l r, commem. c,
 mementote d. qualiter (ὡς): sicut a; quae c,
 quanta d et oca D. loquutus HΘ. est: sit KO*
 XZ c ff₂ aur. uobis: uobiscum E. quum Θ;
 + autem F. athuc FMY, aduc T. galilea C P Θ
 ORW, -lia D, gallilea G.

7. oportet C. *om.* in manus . . . crucifigi a.
om. hominum TX *gr.* min. *om.* peccatorum
 b d e ff₂ l r* et *gr.* D. cruci affigi c. diae C.
 > tertia (terc. E, .III. D) die DEJQR uett. plur.
 resurgere (ἀναστῆναι): resurget JT; ἐγερθῆναι Δ
 sed resurgere d (non surgere, *cf.* u. 6).

8. recordate W; memoratae a d e*, remem.
 b e^c ff₂ l q r, commem. c. uerbum D. eius:
 horum *gat.* a b e ff₂ l r.

9. regresse W; egressae KO^{re} (-se O*) ff₂;
 reuersae a c (+ sunt) d. a: de DQ. monom. E;
 + et Z*. *om.* a monum. a b c d e ff₂ l r et *gr.* D.
 nunciau. W S C; renuntiau. a b c e q r. hec W et
 u. 10. undecim: .XI. DRW; + apostolis c r,
 + discipulis e. caeteris D P O* R Y S 3; reliquis
 c d.

10. *om.* erat autem d et *gr.* ADΓ al. 40.
 magdalene: -lenae F C E P I J M T R V Z, -laenae Θ;
 -lena K. iohanna S C, ionna D. iacobi: ioseph

¹¹ et uisa sunt ante illos sicut
deliramentum uerba ista
et non credebant illis.

¹² Petrus autem surgens cucurrit ad mon-
umentum
et procumbens uidit
lintheamina posita
et abiit secum mirans
quod factum fuerat.

¹³ Et ecce duo ex illis ibant
ipsa die in castellum
quod erat in spatio stadiorum
sexaginta ab hierusalem

nomine emmaus

¹⁴ et ipsi loquebantur ad inuicem
de his omnibus quae acciderant

¹⁵ et factum est dum fabularentur
et secum quaererent
et ipse iesus adpropinquans
ibat cum illis

¹⁶ oculi autem eorum tenebantur ne eum
agnoscerent

¹⁷ et ait ad illos
qui sunt hi sermones quos confertis ad
inuicem ambulantes
et estis tristes?

apostolos haec. ¹¹ et uisa sunt coram illos. quasi deliramentum uerba illarum. et non credebant illis. ¹² petrus autem surgens cucurrit ad monumentum. et procumbens. uidet lintheamina sola posita. et abiit mirans secum. quod factum fuerat. ¹³ et ecce duo ex ipsis ibant. eadem die in castellum quod aberat spatio stadiorum. LX. ab hierusalem nomine emmaus. ¹⁴ et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quae acciderant. ¹⁵ et factum est. dum fabularentur. et secum conquirerent. et ipse iesus adpropinquans ibat cum eis. ¹⁶ oculi autem eorum tenebantur. ne eum agnoscerent. ¹⁷ et ait ad illos. qui sunt hi sermones

EP^{ms}R, iacobi et ioseph gat. caeterae DPG⁵ H, cetere O*W, cetera T*; reliquae a c. quum T. eis: ipsis M b e q; illis DQ. om. quae... erant c. om. quae sec. b d e ff₂ q d et gr. N*ABD al. plur. ad: et Y. apostulos G. > haec ad apos. ER, > haec dic. ad apos. b e ff₂ q; om. quae dic. ... haec l.

11. uissa sunt D; paruerunt d. ante illos (ἐνώπιον αὐτῶν): apud il. c, coram illis (f) d, in conspectu eorum d; illis a, apostolis l. sicuti C; om. JZ*(+Z²). deliramentum (dilir. O*, deler. PY) = λῆπος: deliramenta FGZ*, deleramenta DER; delira a, derisus d. credebant (cf. ἠμίστερον) codd. uett. et cod. caraf.: crediderunt vg. et edd. uett.

12. monumentum E*(sed corr.), monumentom H*(corr. H¹). procumbens: procum R; aspiciens ff₂. uidit: uidet (βλέπει) CGMXZ Bentl. lintiamina DP, lintheam. W. posita cum AP (poss.) MO*X*YZ* d (non Δ) Bentl. et gr. N*AKΠ 69 al. 3: sola posita FCEGHΘIJKM (posit.) OeT VWXcZ² vg. Tisch. c f ff₂ (> pos. sola) aur. et gr. plur., et sola posita DQR. abii R, habiit C; abiens J. mirans: migrans Q. Uersum uncis includunt W. H. et om. Tisch. T. G. 8, cum Dv a b d e l r syr. hr.*; F Iohannem (xx. 6-8) sequitur. Post illis u. 11 habet e LXXVIII in textu non in margine; post u. 11 deficit q ad u. 40.

13. duo: 11. D; + uiri E. illis: ipsis D; discipulis O^{cc}. ibant: erant euntes a c (om. euntes) d (abeuntes) r d. ipsa: ipse G; hoc ipsa F. diae C. in pr.: ad EO*(corr. O^{cc}). cas-

tellum: municipium a (pergit stadios habentem etc.). quod erat in (om. CD) spatio (spac. W) = ἀπέχουσιν: quod aberat b f r, quod abest c; iter habentis d. stadiorum: + centum P (centū) F (c) GO*(ut uidetur sed erasum) Y cum gr. NIK*N*Π 158 etc. sexaginta: LX. DEFORTWZ; septem e. hyerus. DH, iherus. C, ierus. vg. emmahus C, emaus W, aemauus gat., ammaus DE*PR, ulammaus d; cleofas et ammaus b, ammaus et cleopas e ff₂.

14. loquebantur (ἀμύλουν): fabulabantur b c d e ff₂ l r (d), tractabant a. adinuicem uno ductu Y⁵ et u. 17. 32; om. gat. a b ff₂ l r et gr. A. hiiis E*PRW. que DE. accederant DEO*R; contigerant a d.

15. fabularentur (gr. ἐν τῷ δμυλεῖν): famularen R; confabularentur E gat.; tractarent a; + ad inuicem T. om. et secum qu. a b ff₂ l r et syr. cu. quererent DW. adpropinquans (ἐγγίσας) codd. (-quas Z*): appr. AHKMOcQTVWXcY vg. Tisch., adpropians d; ascendens a; superuenit et b ff₂ l r. ibat: simul ibat d, comitabatur a c e; gr. συνεπορεύετο.

16. huculi C. eorum AFE²PFHMMQX*Y uett. plur.: illorum CGΘIJKORTVWXcZ vg. ff₂ l aur., ipsorum r; om. D. detinebantur c, grauati erant e, tenebraebantur r. agnoscerent G, cognosc. d e. > agn. eum ER a (d) r d.

17. et ad init.: E tantum M. qui: quid GY. quae s. uerba ista etc. a d. hii FDEPHRTWY. confertis (ἀντιβάλλετε): conuertis R; refertis

- ¹⁸ et respondens unus cui nomen
cleopas dixit ei
tu solus peregrinus es
in hierusalem
et non cognouisti quae facta
sunt in illa his diebus?
¹⁹ quibus ille dixit quae?
et dixerunt de iesu nazareno
qui fuit uir propheta potens
in opere et sermone coram
deo et omni populo
²⁰ et quomodo eum tradiderunt

- summi sacerdotes
et principes nostri in damnationem
mortis
et crucifixerunt eum
²¹ nos autem sperabamus
quia ipse esset redempturus israhel
et nunc super haec omnia
tertia dies hodie
quod haec facta sunt
²² sed et mulieres quaedam
ex nostris terruerunt nos
quae ante lucem fuerunt

quos confertis ad inuicem. ambulantes. et estis tristes. ¹⁸ et respondens unus ex ipsis. cui nomen cleophas dixit ei. tu solus peregrinus es in hierusalem. et non agnouisti quae facta sunt in ea in diebus istis. ¹⁹ quibus ille dixit. quae. at illi dixerunt. de iesu nazareno qui fuit propheta potens in opere et sermone coram deo. et omni populo. ²⁰ quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes et principes nostri in damnationem mortis. et crucifixerunt eum. ²¹ nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus israhel. et nunc super haec omnia. tertia dies est hodie. quod haec facta sunt. ²² sed et mulieres quaedam. ex nostris.

c e, tractatis *a*. ad alterutrum *gat. a r*. ham-
bulantes *C*; *om. a b c e ff₂ l r*. et estis tristes
codd. vg. uett. plur. (> tr. estis *l*, *om. et estis d*)
et gr. plur.: et steterunt tristes *e cum gr. NA** *uult*
B(L) Tisch. T. G. 8, W. H.

¹⁸. et ad *init.*: *om. E b*; autem *a c d e r*. cui
nomen (ὃ ὄνομα *ADRIA etc.*): + erat *D F m² R*
c e l r aur., + est *a*; nomine *b et ὀνόματι NBLNX*.
cleophas *B*EJW vg.* ei: ad eum *gat. peregrinus*
es (perigr. *D*) = παρικοῖς: aduena *es d*, *p*. uel
incola *es d*; peregrinarius *c e*, *Aug. Ioh. 9. 4. in*
pr.: ab *c e*. iherus. *CT*, ierus. *vg. om. et sec.*
Q a b c d e ff₂ l r et gr. D. non cognouisti
(cognouisti *R*): nescis *a*, nescisti *d*; + omnia *gat.*
facta: gesta *a. om. in sec. RZ*. illa: ea *E gat.*;
+ in *E a b c d f ff₂ r d*. hiis *WY*, et > diebus
hiis *gat.*

¹⁹. quibus ille (ipse *Θ r*) dixit: qui (et *δ*) ait
illis *a d*, ille autem dix. illis *c e*, ad ille *d*. ei *d ff₂*
(*om. ei*). que *W (non D)*. et *pr.*: + illi *E f ff₂*,
+ ipsi *a*; illi autem *c e*. et dixerunt: *om. d et*
D^{or}; + ei *B P O R⁴⁰² l d aur. et gr. plur.* nazareno
E. om. uir DRZ a b f l r. profeta *D P O*; *om.*
c. hoperae *C*; factis *c e Aug. l. c*. sermonem
E*; uerbo *gat. a d r*; dictis *c e Aug. coram*:
in conspectu *etc. c d e Aug. omni*: uniuersi *c e*
Aug. populo: plebe *gat. b ff₂ l r*.

²⁰. *om. et ad init. E uett.* eum tradiderunt
(αὐτὸν παρέδωκαν *ADKP II etc.*) cum *A B F G H I M*
MX² Y vg. c f, hunc tr. *E a b d e ff₂ r*: > trad.
eum *B C D F P O J K O Q R T V W X* Z d aur. et pap.*
αὐτὸν NBLMXI A etc. summi sacerdotes *BCP*

H O I J M O* R T W vg. f aur.: summi sacerdotum
A B D F G K M O* Q V X Y Z (summis *Z**), principes
sacerdotum *E gat. b d ff₂ l r*, summi uel principes
sacerdotum *d*; sacerdotes *c e Aug.*, pontifices *a*;
ἀρχιερεῖς uertitur in Luca (nisi hic) et Mattheo
semper principes sacerdotum, in Marco summi
sacerdotes. et principes (magistratus c e, potentes
d) nostri: om. a ff₂ l aur.*; et omnes populus b.
in: ad O* (corr. rec.) dampnationem E P O R W,
dampnatione E; iudicium d, -cio a. > cruci eum
fix. b c e l Aug.

²¹. sperabimus *D*; speramus *e ff₂ cum gr. N P A*
etc.; *om. C*. quia (quod *E ipse esset redemp-*
turus (redemt. A F H T X Y Z*) israhel (hisrahel D,
israhel vg.) = ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι
τὸν Ἰσραήλ: quia (quoniam d) ipse fuit (erat d Aug.)
qui redempt. erat (incipiebat saluare d) isr. c d e
Aug.; ipsum esse qui redempt. esset *isr. a b*; quia
ipse incipit liberare *isr. ff₂*, quia ipse est salus *isr.*
l. hec bis W. om. super haec omnia a b c ff₂
l r Aug., sed uide ad u. 22. tertia *W*; -III- *D.*
dies sine addit. A C D P F G I J M R Y ff₂ d: + est
B (et) F E H O K M O Q (die) T V W X Z vg. Tisch. cor.
uat. a b f l aur.; + agit (*i. e.* tertium diem agit)
d e, + agitur *c Aug.*; *gr. τρίτην ταύτην ἡμέραν ἀγει.*
hodiae C M T, odie *T*; *om. D Q cum gr. NBL.*
quod: ex quo *E Q R gat. a c d e Aug.*, a quo *d*;
quo *DM T Y aur.*; *gr. ἀφ' οὗ. om. haec sec. E.*
> facta sunt haec *D a*.

²². *om. sed a b c ff₂ r. et: om. Q*; + omnis
D sed exp.; + in (super *a*; *om. ff₂*) his omnibus
a b ff₂ r. quaedam *DE. terruerunt (ἐξέστησαν):*

ad monumentum
²³ et non inuento corpore eius
 uenerunt dicentes
 se etiam uisionem angelorum uidisse
 qui dicunt eum uiuere
²⁴ et abierunt quidam ex nostris
 ad monumentum
 et ita inuenerunt sicut mulieres dixe-
 runt
 ipsum uero non uiderunt
²⁵ et ipse dixit ad eos
 o stulti et tardi corde ad credendum
 in omnibus quae locuti sunt pro-
 phetae

²⁶ nonne haec oportuit pati christum
 et ita intrare in gloriam suam?
²⁷ et incipiens a moese et omnibus
 prophetis interpretabatur illis
 in omnibus scripturis
 quae de ipso erant
²⁸ et adpropinquauerunt
 castello quo ibant
 et ipse finxit longius ire
²⁹ et coegerunt illum dicentes
 mane nobiscum
 quoniam aduesperascit
 et inclinata est iam dies
 et intrauit cum illis

terrurunt nos quae ante lucem fuerunt ad monumentum. ²³ et non inuento corpore eius uenerunt dicentes se etiam uisionem angelorum uidisse qui dicunt eum uiuere. ²⁴ et abierunt quidam ex nostris ad monumentum. et ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt. ipsum uero non uiderunt. ²⁵ et ipse dixit ad illos. stulti et tardi corde ad credendum. in omnibus quae locuti sunt prophetae. ²⁶ nonne haec oportuit pati christum. et ita intrare in gloriam suam. ²⁷ et incipiens a moysse. et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus. scripturis. quae de ipso erant. ²⁸ et adpropinquauerunt castello quo ibant. et ipse finxit se longius ire. ²⁹ et coegerunt eum dicentes. mane nobiscum. quoniam uesperum est. et iam declinavit

commouerunt *c*, commemorauerunt *e*, seduxerunt *d*. nos in *mg*. *Y*. ante lucem: ante lucanum *c e*; deluculo *δ*, mane *a*; matutinae *d*. monomementum *E**(tum *E*^o).

23. inuento *O*. corporae *C*; corpus *H**(corr. *H*¹). cum non inuenissent corpus *a c d e*. uenerunt *D*. aetiam *CE*; esse lapsu *T*. uisionem *DEP*. hangelorum *C*, angeli. *M*, anguel. *D*. dicerent *E gat. r*, dicebant *c*.

24. abierunt: fuerunt *c*. nostris: nobis *c e* et *u. 22*; his qui erant nobiscum *d* (τῶν οὖν ἡμῶν *gr.*). monomementum *E*. > inuenierunt ita *D**(sed corr.) *a d*(sic *e*(ista). sicut *C*, sicut *T*. dixerant *C* non uelt. uero: autem *G gat. a c d e r*. uiderunt (εἶδον sed εἶδομεν *D*, uidimus *d e*) *BCDE JQRTZ Par. lat. 262**, 13171, corp. oxon. *gat. a b c f ff₂ g₂ r aur. Erasm. Benl.*: inuenerunt sine auct. *gr. aut uelt. A B F F G H I K M M O*(in sup. lin.) *V W X Y vg. Tisch. et edd. ant.*; quae lectio quamuis tot testibus confirmata sit, ex ditto-graphia mera orta uidetur cum praecesserit ita inuenerunt; forsitan primo erroris gradu fuerit uenerunt ut in *O*^{*}.

25. eos: illos *E*. stulti: insensati *a c d e Aug. tardi*: tradi *QR*; duri *EP δ*, graues *a*. ad credendum: in credendo *a*; om. *d et D^{or}*. loquuti *ΘX**. prophetae *W*, profetae *D^{or}*.

26. nonne: quoniam *d et ori D^{or}*. hec *W*;

om. *E*; + omnia *c e*. oportuit *C*. > christum pati *J ff₂ r* (+ secundum uoces profetarum). om. ita *F a c d e ff₂ r δ Benl. et gr.* gloriam: claritatem *c e Aug.*

27. et ad init. om. *J*. incipiens (ἀρχάμενος): erat incipiens *ER gat. a* (inchoans) *b d ff₂ r*, fuit inc. *c e Aug.*, et ἡ ἀρχάμενος *D*. ha *C*. moesen *X*; moysē *EHΘIJ KM O^{ac} QRVZ* vg.*, moise *TW*, moysi *DEP*, moysen *G*. prophetis *D^{or} R*, prophetais *E*; + et *P e et gr. N**. interpretabatur (διερμηνεύσεν) *codd.* (interpretae. *FCPFGHΘIMTRYZ**, interpretabatur *O*): interpretae *E d* (-ri) et *D^{or} ερμηνεύειν, N διεμ.*; interpretans *a b c e ff₂ l r*. scribit. *FEFO*X*YZ*. om. quae et erant *a c d e*. ipso *codd. plur. vg. et uelt.* (eo *d e*): de ipso *FG HΘO** (sed exp.) *aur.*, semet ipso *c*, se *a*.

28. et ad init. om. *R**(+ sax.). adpropinquauerunt *AHOQTW^c vg. Tisch.*, adpropinquauerunt *Y*; adpropinquabant *Z*, appr. *KV*; adpropiauerunt *b d ff₂ l r*. castellum *G*, ad castellum *E gat. c*, in uicium *a*. quod *G*. ibat *D*. finxit (προσεννοήσατο *NABDL etc.*) cum *DEFG*(fixit*) *M* *M δ*, finxit *PR**: se finxit (se forsitan post ipse repetitum) *A B F C O I J K Q T V W X Z vg. Tisch.*; finxit se *A*HOR^{ac}Y b c f ff₂ aur.*, dixit se *l*, fecit se *d*, simulauit se *e*; adfectabat se *a et προσεννοήσας gr. plur.* longuis *R*, longuius *D*.

29. coegerunt *PR*; extorserunt *e*; rogauerunt

³⁰ et factum est dum recumberet cum illis
 accepit panem et benedixit
 ac fregit et porrigebat illis
³¹ et aperti sunt oculi eorum
 et cognouerunt eum
 et ipse euanuit ex oculis eorum
³² et dixerunt ad inuicem
 nonne cor nostrum
 ardens erat in nobis
 dum loqueretur in uia
 et aperiret nobis scripturas?
³³ et surgentes eadem hora

regressi sunt in hierusalem
 et inuenerunt congregatos undecim
 et eos qui cum ipsis erant
³⁴ dicentes
 quod surrexit dominus uere
 et apparuit simoni
³⁵ et ipsi narrabant quae gesta
 erant in uia
 et quomodo cognouerunt
 eum in fractione panis.
³⁶ (340. 9) Dum haec autem loquuntur
 iesus stetit in medio eorum
 et dicit eis pax uobis

dies. et intrauit cum illis. ut maneret. ³⁰ et factum est dum recumberet cum illis. accepit panem. et benedixit. et fregit et dedit eis. ³¹ et aperti sunt oculi eorum. et cognouerunt eum. et ipse inuisus factus est eis. ³² et dixerunt ad inuicem. nonne cor nostrum erat in nobis ardens. dum loqueretur nobis in uia. et aperiret nobis scribaturas. ³³ et surrexerunt eadem hora. et regressi sunt in hierusalem. et inuenerunt congregatos undecim apostolos. et eos qui cum ipsis erant ³⁴ dicentes. quia uere dominus surrexit. et apparuit simoni. ³⁵ et ipsi narrabant quae gesta erant in uia. et quomodo cognouerunt eum. in fractione panis. ³⁶ haec autem illis loquentibus. ipse iesus stetit. in medio eorum. et dixit eis pax

E. illum: eum D. uobiscum Y*. aduesper-
 ascit (-escit PPR, ad uesperum scit Q, ad uespera
 est G) et inclinata (decl. APFHXY Tisch.) est
 (om. P) iam dies codd. plur. vg. aur. cf. aduesper-
 ascit uel uesperum est et declinat iam dies δ:
 ad uesperum iam (om. c d l) declinavit (-nat E)
 dies C(diaes)ET a b c d e ff₂ l (r), et ad uesperum
 declinavit iam dies J; ambas lectiones confundunt
 D gat., aduesperescit et inclinata est iam declinat
 dies gat., aduersarium declinat dies et inclinata est
 iam dies D; f uide supra. intrauit: + manere
 (et gr. εἰσῆλθεν τοῦ μείναι) DEQR gat. Benth. dr δ,
 cf. ut maneret a c e f, et mansit b.

30. et fact. est (+in eo c e) dum (cum M a)
 recumb. (discubisset a) eum illis (eis W vg.
 ff₂ r): om. D; litt. min. scr. X. accipit PQRV;
 acceptum a; + iesus E. ac: et FCDKQTVZ.
 om. ac fregit d et D^{or}. porrigebat D; dedit f,
 dabat d, tradidit c e.

31. inc. cum accepissent autem panem ab eo c e,
 accipientium autem eorum p. ab eo d et D^{or};
 uidetur autem ex Orig. contra Cels. II. 68 (Del. I.
 438) fluxisse qui de hoc loco ita libere scribit
 γέγραπται γὰρ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν, ὅτι μετὰ τὴν
 ἀνάστασιν λαβὼν τὸν ἄρτον ὁ Ἰησοῦς εὐλόγησε, καὶ
 κλάσας ἐπέδιδον τῷ Σίμωνι καὶ τῷ Κλεόπᾳ λαβόντων
 δ' αὐτὸν τὸν ἄρτον, διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί,
 καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν. oculi R, h oculi bis C.
 cognuerunt R et u. 35. eum bis scr. R; + in

fractione panis l. euanuit ex oculis eorum
 (ἀφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν): nusquam (non d r)
 comparuit ab eis (illis a) a c d e ff₂ r; inuisus
 factus est eis b f l (illis); non apparens factus est
 ab eis δ.

32. ardens (καυμένη): coopertum d, optusum
 l, excecaturum c, exterminatum e; κεκαλυμμένη D.
 in nobis: om. T*(+sup. lin.) c d e et gr. BD;
 + de iesu E. > erat ard. in nobis G, > er. in nobis
 ard. a b f ff₂ r. loqueretur + nobis B (Benth.)
 f δ et gr.; om. dum loquer. a b c e ff₂ l r. nobis
 sec.: om. T. scribaturas FEFGoX*Z.

33. surgens F; + tristes c e, + contristati d, et
 D^{or}. eadem: eam E. regressi: reuersi R a c
 d e δ. om. in VZ. iherus. C, ierus. vg. inueni-
 erunt D. congregatos: collectos a c e (+ in
 unum). undecim C; .xi. DFRW; + discipulos
 e, cf. f. eos: hos J. ipsis: ipsos T*(corr. T¹);
 illis vg. edd. ant. (exc. Froben 1502).

34. quod: quoniam DE. surrexit Q a c d e.
 uerae C. > uere surr. dominus ER ff₂ (a mortuis
 dom.) r, u. resurr. dom. a c d. aparuit G; uisus
 est a b c d e ff₂ l r, et ὡφθη gr. symoni CDHW.

35. narrauerunt EJ r, narra R; exponebant c e.
 quae gesta er. in uia (τὰ ἐν τῇ ὁδῷ): q. in u.
 acta sunt c e; quae in uia d δ. cognou. eum:
 agnitus est illis a e, uisus est illis c, cognotus est
 eis d, et ἐγνώσθη αὐτοῖς gr. fratione R; fractura
 c e.

ego sum nolite timere
³⁷ conturbati uero et conterriti
 existimabant se spiritum uidere
³⁸ et dixit eis quid turbati estis
 et cogitationes ascendunt
 in corda uestra?
³⁹ uidete manus meas et pedes
 quia ipse ego sum
 palpate et uidete quia spiritus
 carnem et ossa non habet
 sicut me uidetis habere

⁴⁰ et cum hoc dixisset
 ostendit eis manus et pedes.
⁴¹ (341. 9) Adhuc autem illis non creden-
 tibus et mirantibus prae gaudio
 dixit
 habetis hic aliquid quod manducetur?
⁴² at illi optulerunt ei partem
 piscis assi et fauum mellis
⁴³ et cum manducasset coram
 eis sumens reliquias dedit eis.
⁴⁴ (342. 10) Et dixit ad eos

uobis. ego sum nolite timere. ³⁷ conturbati uero et conterriti. existimabant se spiritum uidere. ³⁸ et dixit eis. quid turbati estis et quare cogitationes ascendunt in cordibus uestris. ³⁹ uidete manus meas et pedes quia ego sum ipse. palpate et uidete. quia spiritus carnem et ossa non habet. sicut me uidetis habere. ⁴⁰ et cum hoc dixisset. ostendit eis manus. et pedes. ⁴¹ adhuc autem non credentibus illis prae gaudio. et mirantibus dixit eis. habetis hic aliquid quod manducetur. ⁴² at illi obtulerunt ei. partem piscis assi. et fauum mellis. ⁴³ et accipiens coram ipsis manducauit. ⁴⁴ et dixit ad eos. haec sunt uerba quae locutus sum

36. dum: Cum V. om. autem cor. uat.*
 > autem haec ETW vg. locuntur ACERY;
 loquerentur ΘMT c e. iesus stetit: > st. iesus
 vg. edd. ant.; et ipse st. ies. E, ipse ies. st. δ, ipse
 dominus st. c, ecce d. st. r; ipse stetit a b d e ff₂ l
 (et ipse) et om. ἡσοῦς NBDL min. dicit (λέγει)
 codd. vg., dicitis M: dixit CDEHΘRW c f. uo-
 biscum D^{pm}R c. om. et dicit . . . timere a b
 d e ff₂ l r cum gr. D Tisch. T. G. 8; om. ego . . .
 timere δ cum gr. plur. W. H. (qui et καὶ λ. αὐτ.
 εἰρ. ὑμῶν uncis includunt).

37. conturbati (προηθέντες): turbati c e, ex-
 territi a, pauerunt d. conterriti (ἐμφοβοὶ γενέ-
 μενοι): perterriti G δ (+ facti); exterriti F; timore
 adprehensi a, t. tacti d, in timorem missi c e.
 existimabant codd. (et A non -bunt) vg.; ex-
 istamabant D, exaestim. MT, aexistim. C; existi-
 mant Z; putabant a d r, -uerunt c e. spiritum:
 fantasma d.

38. eis: illis ER. conturbati P gat. d. et
 sec.: + quare DEQ gat. a b c d (ut quid) e (om. et) f
 ff₂ l δ aur. gr. plur.; + quid (Bentl.) cum gr. τ.
 BA² et Tert. hascendunt C, ascendent Z; ascend-
 erunt DE^{pm}JQR aur. corda uestra codd. (corde
 R) et vg.: corde nestro E^p1 gat. a b c e ff₂ l et gr.
 A*(?)BD; cordibus nestris O f aur. gr. ΝΑ' LXF
 etc.

39. om. meas Z*(+ Z'). pedes + meos DE^{pm}
 RW a b d ff₂ l r δ gat. et gr. om. ipse X. > ego
 ipse vg. c d e. palpate (ψηλαφήσατε): tractate a.
 hossa C. om. non E. abet C. habere: ha-
 bentem R a c d e r δ et gr. ἔχοντα.

40. quum Θ. hoc: om. Y; haec F5 edd.

Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini
 1497, Erasm. 1523; sed gr. τοῦτο. host. C. et
 sec. om. F. om. uers. a b d e ff₂ l r cum gr. D
 Tisch. T. G. 8; uncis includunt W. H.

41. aduc O*, athuc FMV. om. illis DR*
 (+ sax.). cum . . . crederent et mirabantur c e
 (admirarentur). credentibus: + ei gat.; + eis E.
 mirabantibus F; stupentibus a. pre DW. et
 mir. prae gau. (καὶ θαυμάζοντων ἀπὸ τῆς χαρᾶς A
 130. 382): > et prae gau. mir. E; > prae gau. et
 mir. gat. d f r δ et gr. NBDL al. plur. dixit:
 + ad eos e, + ad eos iesus c. aliquid: aliquod T.
 > aliquid hic D b q. quod (expunct. P^o) man-
 ducetur: q. manducemus J, q. manducetis H;
 q. edam E a (edamus); manducare d e ff₂ l r;
 quod manducare q.

42. optulerunt AFGHIMTO (om. t fin. O*) Q
 VYZ: obt. BFC (hob.) D^pΘJKTWX vg., obtull.
 ER; porrexerunt a d e r. ei: illi G. assi: + et
 porrexerunt ei c. fabum FT; de fauo b q. om.
 et fau. mell. d e cum gr. NBDLII. om. mellis
 a b.

43. quum Θ. reliquias R. eis sec.: illis FG.
 Versum ita habent codd. vg. et aur. cum gr. ΚΠ*
 min., Aug. Cons. iii. 74, f. accepit coram illis su.
 rel. ded. eis c, et accipiens coram il. manducauit
 et reliqua accepit et dedit illis r: uelt. rell. et
 accipiens manducauit coram illis a (f δ), et acc.
 in conspectu eorum mand. d, et accepit coram illis
 e, et manducans (-cavit l) coram ipsis b ff₂ l q; et
 gr. plur. καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

44. om. et ad init. b ff₂. eos: illos KOXZ.
 hec W. om. sunt a d e δ. uerba (sermones c d e

haec sunt uerba quae locutus sum ad
uos cum adhuc essem uobiscum
quoniam necesse est impleri
omnia quae scripta sunt
in lege mosi et prophetis
et psalmis de me
⁴⁵ tunc aperuit illis sensum
ut intellexerent scripturas
⁴⁶ et dixit eis
quoniam sic scriptum est
et sic oportebat christum pati
et resurgere a mortuis
die tertia
⁴⁷ et praedicari in nomine eius
paenitentiam

et remissionem peccatorum
in omnes gentes
incipientibus ab hierosolyma
⁴⁸ uos autem estis testes horum
⁴⁹ et ego mitto promissum
patris mei in uos
uos autem sedete in ciuitate
quoad usque induamini
uirtutem ex alto.
⁵⁰ Eduxit autem eos foras
in bethaniam
et eleuatis manibus suis
benedixit eis
⁵¹ et factum est dum benediceret illis
recessit ab eis

ad uos. cum adhuc essem uobiscum quoniam oportuit impleri omnia quae scribita sunt in lege moysi. et prophetis. et psalmis de me. ⁴⁵ tunc aperuit illis sensum. ut intellexerent scripturas. ⁴⁶ et dixit eis. quoniam sic scriptum est. et sic oportuit christum pati. et resurgere a mortuis die tertia. ⁴⁷ et praedicari in nomine eius paenitentiam. et remissionem peccatorum in omnes gentes. incipientibus ab hierusalem. ⁴⁸ uos autem estis testes horum omnium. ⁴⁹ et ecce ego mitto promissum patris mei in uos. uos autem sedete in ciuitate hac hierusalem. quoadusque induamini uirtutem ex alto. ⁵⁰ eduxit autem eos foras in bethania. et eleuatis manibus suis. benedixit eos. ⁵¹ et factum est dum benediceret eos.

Aug. Ioh. 9. 4): + mea EPMR (d) r et gr. AB DKL etc. loquutus PHOX. ad uos: uobis H; om. ACMXY contra uett. et gr. quum Θ; om. H. athuc FX*Y. aessem C; sum E. nec. est: nec. esset E; oportet a c d e δ, -ebat r cf. f, -eret Aug. impleri codd. 55C, impl. CDFFO, adimpl. X*: implere H, implere R; suppleri b l. scribta FEFGIO*TX*YZ. moysi EPHΘIJKMO*QRV vg. Tisch., moysi TW, moy D; mose FO*; om. Z*(+Z²). profetis DFO, prophætis E. et tert. + in R. salmis T, psalmis D.

⁴⁵. apperuit E; adaperiti sunt d. om. illis R. sensu^m B, sensus ER; + eorum ER a(illorum)r et gr. intellig. CGHJOW vg. scribturas FEGO* X*YZ; ea quae scripta sunt b ff₂ l q.

⁴⁶. eis: illis PM^g; om. D qui pergit quoniam scr. est sic oportet etc. sic om. F* (+ F¹). scribtum FEFO*X*YZ. et sic oportebat (hop. C); om. E gat. a b c d e ff₂ l r Aug. et gr. NBC* DL. a mortuis om. d et D^{or}. die (diae C) tertia (tercia EW, .III. D): d. tertio AV; > tertia die vg. Tisch. a c e q r δ et gr.; om. b ff₂ l.

⁴⁷. predicari D; praedicare EH⁷. poenit. DIW vg., penet. F. e^l sec. O. remissionem RY, remissione H; remissa b c e. omnibus gentibus a, omni gente b q. incipientibus (ἀρχιμένων DA²): incipiens DE a e l r δ Aug. et ἀρχιμένων ACFH

etc.; ἀρχιμένοι NBC*L etc. in nostris non redditur. iheros. C, hyeros. H, hierus. K, ieros. vg.; hieru- solima EPR, iheros. T, hyerus. D, ieros. W; hierusalem a c d e f r δ Aug. Bentl. et gr.

⁴⁸. om. autem M cum NBC*L. hestis C. testis O*. > testes estis DE vg.

⁴⁹. mitto (ἀποστέλλω uel ἐξαμ. gr. plur.) codd. uett. plur. cor. uat.* H⁷: mittam FI^cKTVWXZ 55 a aur. cor. uat. mg. et gr. L al. 10. promissum FPR; promissa b ff₂ q; promissionem E c e (r) Aug. de unit. eccl. x; repromissionem a δ gat. patris mei: om. mei a; meam d e Aug. in uobis MY; in uo A. sedite E. ciuitatem EG; + hierusalem q δ cf. f, cum gr. AC²XΓΔ etc. quoad; ad om. E, in ras. scr. F. husque C; + dum E gat. induatis E e. uirtutem codd. plur.: uirtute FHOJMO*WX^c vg. aur. cor. uat. mg. (non*). ex alto: ab excelso DE; a summo a.

⁵⁰. heduixit C, produxit c e Aug. eos sup. lin. E. for^{as} H, foris J; om. a e cum gr. NBC*L; + usque a δ gat. et gr. ἕως πρὸς uel ἕως eis. om. in C. bethania XYZ*. elebatis O*, eliuatis D; extollens (manus etc.) a. eis: eos DH*(corr. H¹) uett.

⁵¹. dum: cum E. benediceret D*(sed corr.). recessit: discessit a c d e. ferebantur T*;

et ferebatur in caelum
⁵² et ipsi adorantes regressi sunt in
 hierusalem cum gaudio magno

⁵³ et erant semper in templo
 laudantes et benedicentes deum
 amen.

EXPLICIT EUANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

recessit ab eis et eleuabatur in caelum. ⁵² et ipsi adorantes eum. regressi sunt in hierusalem cum gaudio magno. ⁵³ et erant semper in templo laudantes et benedicentes deum. amen.

eleuatus est *gat.* (r), eleuabatur *f q.* celum W.
om. ferebatur in caelum a b d e ff₂ l* Aug. cum
gr. N*D.

52. hadorantes C; *om. a b d e ff₂ l et gr. D;*
 + cum B^{FOR} *f q.* regressi: reuersi E *a c d e r*
Aug. om. in Z*(+ Z^o). iherus. C, hyerus. D,
 hirus. R, ierus. *vg.* hie tantum M. *om. cum M.*

53. fuerunt *c Aug.* laudantes D; conlaudantes
a. om. et bened. a b d e ff₂ l r Aug. cum gr. D.
deum: om. b; dominum P q. amen cum
AD(finit AMHN) PGIMM QTXV vg. gat. c f l r

δ et *gr. ABC²XTΔ etc.: om. B^{FC}E(F)HΘJK*
ORVWZ uett. plur. Tisch., gr. NC*DLΠ min.

explicit euangelium secundum lucam
cum B(luca^m) FFG(lucanum) HIKM(lucan) MTO
(luca)RT(lucan)VXZ et > euangelium secundum
lucanum explicit J; deinde + uers. III DCCC (i. e.
tria milia octingentos) KV: explicit liber euangelii
secundum lucanum Y; finit euangelium kata
lucam P; finitum euangelium kata lucan gat.;
explicit tantum A; nihil habent CDEΘQW vg.

DELECTUS NOTULARUM IN MARCO ET LUCA LECTORIS NOTATU
DIGNIORUM: UIDE ET PRAEFATIONEM NOSTRAM P. XXXIV.

1. Notae orthographicae:—

Marc. vii. 34 *effetha*; x. 46 *hiericho*; xv. 34 *heloi heloi lama sabachthani*.

Luc. ii. 2 *quirino*; iii. 1 *tetrarcha*; 29 *iesu*; vi. 1 *secundoprimo uno ductu*; x. 13 *corazain*; xvi. 7 *coros*; xvii. 28 *loth*; xix. 21, 22 *austeris*.

2. Idem uerbum Graecum diuerse redditum:—

Marc. i. 1 *ἀρχή*; *initium et principium*; 11 *ἀγαπητός*; *dilectus et carissimus*; iii. 5 *ὀργή*; *ira et indignatio*; iv. 11 *γῶναι*; *scire, nosse, cognoscere*; vi. 13 *ἀρρωστος*; *aegrotus et aeger*; vii. 15 (*cf.* 18) *κοινῶς*; *communico et coinquino*.

Luc. vi. 16 *προδότης*; *proditor et traditor*; 35 *ἀπελπίζοντες*; *inde sperantes et desperantes*; xi. 20 *ἐφθασε*; *praeuenit et peruenit*; 28 *μενοῦν uel μενούργε*; *quippini, quippe enim, quinimmo, immo, manifestissime etc.*; xii. 55 *καύσων*; *aestus et uentus*; xvi. 26 *χάσμα*; *chaos et chasma*; xx. 1 *ἐπέστησαν uarie uertitur*; xxii. 37 *ἀνόμων*; *iniustus et iniquis*.

3. Tempus praesens et futurum:—

auferet et auferit; Marc. ii. 21, *cf.* iv. 15, Luc. vi. 29, 30, xi. 22, xvi. 3.

effunditur et effundetur; Marc. ii. 22, xiv. 24; Luc. v. 37, *cf.* xxii. 20.

habetis et habebitis; Marc. xiv. 7, *cf.* Luc. xi. 5, xx. 35, xxii. 22.

uenit et ueniet; Marc. i. 7, *cf.* Luc. iii. 16, xii. 40. *Cf. et* Marc. iii. 24–26, ix. 46, xii. 30, 31, xiii. 28, xiv. 13, 21, 41, 42; Luc. i. 17, 35, 54, iii. 9, iv. 4, 23, v. 37, vi. 39, vii. 42, 47, ix. 26, x. 5, xi. 12, 17, 22, xii. 37, 42, 54, xiii. 24, 35, xv. 4, 5, xvi. 11, xvii. 7, xx. 35, xxii. 11, 49, 68, xxiii. 30.

4. Tempus praesens et perfectum:—

praecepit et praecipit; Mc. i. 44, v. 43, vi. 8, 27, 39, vii. 36, viii. 6, ix. 9, x. 3, 49; Luc. v. 14, viii. 56, ix. 21.

ueniunt et uenerunt; Mc. v. 15; *cf.* Luc. xxiii. 14, 22.

audiuit, fecit et audit, facit; Luc. vi. 49, *cf.* x. 24. *Cf. et* Marc. i. 8, 12, 43, v. 7, 38, vii. 19, x. 11, xi. 33, xiv. 33; Luc. x. 19, xiii. 8, xviii. 29, xx. 29, xxiii. 41.

5. Tempus perfectum et plusquam perfectum:—

Marc. vi. 52 *intellexerant et intellexerunt*; viii. 8 *manducauerunt et -rant*; xvi. 14 *uiderant, crediderant et -runt*; Luc. vi. 18 *uenerunt et -rant*; vii. 37 *accubuit et -isset*; viii. 30 *intrauerunt et -rant*; xxii. 61 *dixit et -erat*; xxiv. 1 *paraenerant et -runt*.

6. Modus indicatiuus et subiunctiuus:—

Marc. iii. 26 *consurrexit et consurrexerit*; viii. 36 *faciat et faciet*; ix. 11 *oporteat et oportet*; xiii. 34 *praecipiat et praecepit*.

Luc. iv. 25 *facta est et f. esset*; vi. 47 *similis sit et s. est*; vii. 37 *accubuit et -isset*; viii. 39 *fecit et fecerit*; xx. 37 *resurgant et resurgunt*; xxi. 15 *poterunt et poterint*.

7. Ellipsis:—

Luc. vi. 23 *ecce enim merces uestra multa in caelo*; vii. 39 *quae et qualis mulier*; ix. 29 *factum est dum oraret species uultus eius altera*; 32 *petrus uero et qui cum illo*; xix. 42 *quae ad pacem tibi*; xxi. 21 *qui in medio eius . . . qui in regionibus*; xxiv. 21 *tertia dies hodie*.

8. Ignauia Hieronymiana:—

Marc. vi. 26 *contristatus = περίλυπος γεόμενος*; *eodem uersu contristare = ἀθετῆσαι*.

Luc. iii. 15 *existimante = προσδοκῶντος*; xix. 43 *circumdabunt te = περιβαλοῦσιν*; *eodem uersu circumdabunt te sec. = περικυκλώσουσιν σε*; xxi. 23 *pressura = ἀνάγκη*; 25 *pressura = συνοχή*; 33 *transibunt: uide ad loc.*; xxiv. 14 *loquebantur (ὁμιλοῦν)*, 15 *dum fabularentur (ἐν τῷ ὁμιλεῖν)*.

9. Lectiones uariis de causis notatu dignae:—

Marc. i. 2 *esaia propheta*; 24 *qui sis (cf. Luc. iv. 34)*; *uenisti + ante tempus*; iii. 8 *hierosolyma, -mae, -mis, hierusalem etc. (cf. Luc. ii. 22)*; vi. 14 *inoperantur*; 21 *natali suo*; viii. 38 *confusus et confessus (cf. Luc. xxi. 25)*; ix. 15 *stupefactus est expauerunt*; 49 *omnis enim igne sallietur et omnis uictima sallietur*; x. 15 *quisquis et quisque*; xiv. 44 *ducite caute*; Luc. i. 17 *incredibiles et incredulos*; 45 *credidit et credidisti*; v. 19 *et per tegulas summisserunt*; x. 30 *suscipiens et suspiciens*; xi. 2 *seq. Oratio Dominica*; 53 *grauiter insistere et os eius opprimere*; xv. 8 *euerrit*; xvi. 22, 23 *mortuus est autem et diues et sepultus est in inferno eleuans autem oculos suos*; xix. 37 *discentium*; xxi. 26 *arēscantibus*; 38 *manicabat*; xxii. 17 *seq. Cena Dominica*; 43 *factus in agonia prolixius orabat*; xxiii. 15 *nam remisisti uos ad illum*.

[PRAEFATIO UEL ARGUMENTUM IOHANNIS.]

Praefatio haec continetur in codd. nostris AꝞCDEꝞPΘ (ubi tertium locum tenet, uide infra) IꝞKꝞMꝞ OQTVWXYZ aur., editionibusque antiquis Hailbrun 1476, Wild de Ratisbon 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Benedicti 1558; cf. et Thomasium uol. I. pp. 311, 344; impressit et Sabatier uol. III. p. 383 ex codice nostro ueteri c, subnexis uariis lectionibus codicis aurei Turonensis (=M). Desideratur Sedulii Scoti commentarius; uide Migne 'Patr. Lat.' ciii. p. 289. Edita est inter opera Hieronymi uol. IX. editionis Erasmianae (a.d. MDXXXIV), sed ipse Erasmus recte supposititiam iudicauit; nec impressit Uallarsius. Tempori antehieronymiano tribuenda est, ut supra obseruauimus ad Mat. p. 15; cf. W. Weissbrodt 'De uersionibus script. sac. Latinis obseruationes' Brunsbergae 1887. Lectiones cod. I ex E. v. Dobschütz 'Studien zur Textkritik d. Vulgata' Lips. 1894, sumpsimus.

Deest praefatio in BꝞAꝞFGIꝞIJꝞMꝞRꝞSꝞTꝞUꝞVꝞWꝞXꝞYꝞZ; perit in I.

Tres praefationes habet Θ, duas HT Benedictus; primam 'Tres euangelistae in his rebus maxime . . . praedicationemque tenuisse' HΘ, praefationem scilicet ex Augustino 'de Consensu Euang.' I. 4, cf. Thomasium I. p. 344; secundam 'Iohannes apostolus quem iesus amauit . . . iuxta eandem urbem sepultus est' HΘ(T post praefationem nostram, Bened. ante), ex Hieronymo 'de uiris illustribus'; deinde sequitur praefatio nostra in Θ non in H.

Item praefationem 'Iohannes apostolus quem Iesus amauit' habent edd. Mareschal 1531, Uiuian et Iunta 1534, Erasmus (graece tantum κατὰ Σωφρόνιον); cf. et Thomasium I. p. 344.

Inser. inc⁻ praefatio A, praefatio E, item praefatio Θ, argumentum ioh⁻ D, argumentum euangelii secundum iohannem Q, incipit argumentum secundum ioh⁻ V, incipit secundum iohannem deo gratias Ꝟ, incipit argumentum in euang^m ioh^s K, incipit argumentum iohannis euangelistae Ꝟ, incipit praefat^o euang^m scdm ioh V aur., incipit praefatio scⁱ euangelii scdm iohannem T, incipit prologus secundum (in c) iohannem I c; incipit prologus (+ beati Hieronymi presbiteri Sacon 1519) in euangelium secundum Iohannem Hailbr., Wild, Kesler, Paganini, Sacon 1515 et 1519, prologus sancti Hieronymi in Euangelium secundum Iohannem incipit Froben 1502; nihil habent CMOWZ.

HIC est Iohannes euangelista unus ex discipulis dei, qui uirgo electus a deo est, quem de nuptiis uolentem nubere uocauit deus; cui uirginitatis in hoc duplex testimonium in euangelio datur, quod et prae ceteris dilectus a deo dicitur, et huic matrem suam iens ad crucem commendauit deus ut uirginem uirgo seruaret. Denique manifestans in euangelio quod erat ipse, incorruptibilis uerbi opus inchoans solus uerbum caro factum esse nec lucem a tenebris comprehensam fuisse testatur, primum signum ponens quod in nuptiis fecit

De hac praefatione conferendus est praecipue R. A. Lipsius 'Die Apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden' I p. 445 f., 490 f.; Th. Zahn 'Acta Iohannis' p. 238; cf. et Aug. in Ioh. tr. 124. 2; et praefationem in Apocalypsin.

1. hic est cum CDEꝞPꝞKꝞO^{rec}QTVWZ² c: om. AꝞꝞOꝞMꝞO*YZ* aur. iohannis DEꝞPꝞO*Q. aeuan- gelista E, aeuan- gelista D. hunus C. ex: + duo- decim Ꝟ; + XII. W. om. unus ex Q. discipulis: om. D; discipulus Q. dei: domini O edd.; christi CT. helectus C.

2. deo: sequitur ras. parua in O. >est a deo T; >a deo electus est edd. nuptis ꝞQV, nubtiis CTZ*. nuuere O*; >nubere uolentem Q. reuo- cavit ΘMTQY aur. cui: cuius EKVWY aur. uirginitas ꝞEO*XYZ.

3. duplex (x in ras.) O. aeuan- gelio D et 5. quod . . . dicitur om. Y. pre aur.; preter D. cacteris D. delectus O*; electus ꝞP. deo: domino ꝞEKOZ². >a deo dilectus Q.

4. iens (hiens CO) codd. plur.: moriens EZ²; pendens KVV edd.; om. ΘIM¹ c aur. ad crucem: de cruce KΘIM¹O¹ c aur.; in cruce KVV edd.; emendationes ut melius concordet haec narratio cum ipso Euangelista. deus: dominus ETOZ² c; om. M¹ aur. ut: et aur. >uirgo uirginem D.

6. hopus C. inchoans Θ*Y, inchoans C, incho- gans Q. caro codd. plur.: carnem ΘIO¹X c. esset Y. lucem DꝞPQW: lumen rell.; ad Ioh. i. 5 omnes et vg. et uett. lux non lumen habent. om. a O* (+ O¹).

7. comprehensam D, conpraehensam ꝞP aur.: comprehensum AEKMTVWY, conp. IOXZ, conprae. CQ, conprae. ꝞꝞ. >fuisse conpr. Q aur. primum sygnum aur. nuptis ꝞQ, nubtiis ꝞCZ* (corr. Z¹).

deus, ut ostendens quod erat ipse legentibus demonstraret, quod ubi Dominus inuitatur deficere nuptiarum uinum debeat, ut ueteribus inmutatis noua omnia quae a Christo instituuntur appareant; de quo singula quaeque in mysterio acta uel dicta euangelii ratio quaerentibus monstrat.

Hoc autem euangelium scripsit in Asia posteaquam in Pathmos insula 5 apocalypsin scripserat, ut cui in principio canonis incorruptibile principium in Genesi, et incorruptibilis finis per uirginem in apocalypsi redderetur dicente Christo ego sum A et Ω. Et hic est Iohannes, qui sciens superuenisse diem recessus sui, conuocatis discipulis suis in Epheso, per multa signorum experimenta promens Christum, descendens in defossum sepulturae suae locum facta 10 oratione positus est ad patres suos, tam extraneus a dolore mortis quam a corruptione carnis inuenitur alienus; † et hoc uirgini debebatur. Qui etsi post

1. deus *codd. plur.* (et A² Z^{*}): dominus ΦΙΚΟΖ² c; *om.* A^{*}X. ut ADΦΟQX *aur.*: et CEΘKMTZ c; *om.* ΦVWY. hostendens C. erat ipse cum ΦC DEΦΘKMOQWY (erat *litt. min. in mg.*) Z^c: >ipse erat AVXZ^{*} c; *deinde* + ut W. hubi C, dubi Q.

2. inuitatur ADΦΘKQVW *aur.*: inuitatus sit *edd.* deficere Φ, difficere D. nubt. ΦCY, nupc. W. >uinum nupc. W. deueat O^{*}. *cf. capitulationes* AHVY *etc. p.* 492, *cap. IV, et ueterum Latinorum lectiones et* N^{*} *ad Ioh. ii. 3. ut* ADΦMQ: ut et ΦEIOXY; et ΘW; ac KVZ c, hac C. immutatis KW c, immo. Q, inmo. DΦ.

3. que DE. instituntur E, instuuntur O. appareant X. de quo . . . *monstrat retinuimus cum codicibus paucioribus sed bonae notae viz.:*—ADEPMQ: *om.* ΦCΘIKOVWXYZ c *aur. edd.* queque E. misterio DE; ministerio PMQ.

4. dicta: dicat M. aeuangeli E, aeuangelii D. demonstret E.

5. euangelium Q, aeuangelium E, aeuangelium D. scribit ΦEO*QXYZ^{*}. assia DEQ. >in asia scr. Φ^{*}. *om. in asia* Z^{*} (+ Z²). *posteaquam codd. plur.*: postquam ADΘY. phatmos O. in-sola DΦ^{*}.

6. apocalypsim c, apocalypsin DEΦOQ(-si)WY (-sen), apocalypsin C. scriberat ΦEO*XYZ; inscriberat Q. cui (i.e. Christo) ΦCDEPKMO VWZ c *edd.*: cum AΘQXY. *om. in pr. Q. canonis* + redditum erat W. incorruptibilem E; corruptibile Φ*Q. p^{ri}ncipium E; + praenotatur *edd.*; *deinde om. in sec. Z.*

7. genisi M, genissi ΦQ, genessi D. et: etiam E(aetiam)IOWX; ei etiam *edd.*; *om.* V. finem Φ. apocalypsi DΦOQW *aur.*; apocalypsin ΦKVZ, -sim X, -sen Y, apocalypsin E. rederetur E, red-detur Y *aur.* dicen^{to} Θ.

8. alpha ΦW, alfa D, alfa Q. Ω: O'Φ. et *sec. om.* Z^c. es Z^{*} (+ t Z²). iohannis DEΦOQ *aur.*

9. recens W, reces X. conuocatis: cati in *mg. litt. min.* Y. *om. conu. disc. suis* X. epresso

Y^{*}, ephesso EY^{az}, effesso DΦQ. experita E. >experimenta signorum D.

10. promens *codd. plur.*: conprobans DΦQ. christum: deum Q; + inde Θ. discendens DEΦQ. sepulture W, saepulturae Q. sue W.

11. horatione C. >oratione facta Φ^{*}. possitus DEΦ, adpossitus Q; *cf. ad Act. xiii. 36 ubi codd. nostri et gign., laud., et Bezae adpositus legunt. extraneus* + est M.

12. inuenietur K. >alienus inuenitur DΦQ. alienus; et hoc uirgini debebatur. Qui etsi . . . perfecta sunt ita priscum ut credimus ordinem uerborum restituiamus. Sed locus turbatus est scribis Iohannem proxime post Matt. ponere nolentibus; uerba etiam et hoc uirgini debebatur, quasi ex marg. addita, tribus in locis inueniuntur in codd. Sic uero legunt:—alienus. Qui etsi post omnes euangelium scripsisse dicitur (scripsisse dicitur Q; >scr. dicitur p. omn. aeuangelium D) tamen dispositione (dispos. DΦQ) canonis ordinati post mattheum (matheum DΦQ) ponitur quoniam in domino quae (que D) nouissima sunt non uelut (uelut ΦQ) extrema et abiecta numero sed plenitudinis opere perfecta sunt; et hoc uirgini debebatur (debeatur D) DΦKM'Q. *sc. apud codices ueteres Latinos ordo Euangeliorum semper est Mattheus, Iohannes, Lucas, Marcus. Aliam lectionem nullo breuiorem praebent qui praefationem ad Hieronymianam Euangeliorum recensum aptare uolunt in qua Iohannes non secundum sed ultimum locum tenet (cf. Weissbrodt in loc.):*—alienus. Tamen post omnes euangelium scripsit (scripsit OXYZ^{*} *aur.*) et (in O^{*} *sed corr. gl.*) hoc uirgini debebatur AΦCΘI OVXYZ *c aur.* Ambas lectiones coniungit E, alienus. Qui etsi p. omn. euang. scripsisse dicitur tam dispositione canonis ordinati Post mattheum ponitur quoque in deo nouissima sunt non ut uelut extranea et abiecta numero sed plenitudinis opere perfecta sunt. tamen post omnes aeuangelium scribit et hoc uirgini debebatur. Denique omnia turbata deinde nouis additamentis recognita habet W, alienus. Tamen post omnes euang. scripsit sicut in disposi-

omnes euangelium scripsisse dicitur, tamen dispositione canonis ordinati post Mattheum ponitur, quoniam in Domino quae nouissima sunt, non uelut extrema et abiecta numero sed plenitudinis opere perfecta sunt †. Quorum tamen uel scriptorum tempore dispositio uel librorum ordinatio ideo per singula a nobis non exponitur, ut, sciendi desiderio conlocato, et quaerentibus fructus laboris, et 5 Deo magisterii doctrina, seruetur.

EXPLICIT PRAEFATIO.]

tione canonis ordinati ultimus ponitur. Et hoc uirgini debebatur; quod in domino quae nouissima sunt non uelut extrema computantur et abiecta, sed omnium bonorum plenitudine integra sunt et perfecta.

3. **tamen**: n in mg. Y; om. D. uel: om. VW; + in E.

4. **scriptorum** D̄P̄IKM̄O⁴Q (scribt.) VWZ² edd.: scripturarum ACΘO* c, scribt. FEXYZ*; + in Q; + et W. temporis KVV edd.; temporum Θ. om.

tempore... ideo Y. dispositio D̄P̄. hordinatio C; ordine ratio PM' (om. ratio) Q. ideo: om. Y; + et EM. >a nob. per sing. I. om. a FZ* (+ Z').

5. **exponitur**: exprimitur O⁴. sciendi D̄P̄Q VWc aur.: scienti ĀF̄CEΘIKM̄OXYZ. dissiderio D. conlocato AC̄PO^c, collocato DVW c: conlocata F̄ĒΘ̄M̄O*YZ aur., collocata K; collata O; conlocatio I, collocatio Q. querentibus C.

6. magistri E. seruaretur M̄; + amen IXZ.

Subscr. explicit praefatio F̄CET, explicit prologus IV c, explicit argumentum K; finit argumentum iohannis D, finit argumentum euangelii iohannis P; expl. praep. euā. iōh. aur.; nihil habent ĀΘ̄M̄QWYZ.

Praefatio haec ex Augustino 'De consensu euang.' i. 4 desumpta, in codd. nostris HΘ inuenitur. Edidimus ex codice H, uariantibus lectionibus codicis Θ, et editorum Benedictinorum (ex editione Parisina MDCCCXXXVII) in notulis adpositis (= Aug.); cf. et Thomasium I. p. 344. Inscr. incipit prologus H, inc̄p̄ pr̄f̄ hieronimi pr̄b in ioh̄n. Θ.

Tres euangelistae in his rebus maxime diuersati sunt quae christus humanam carnem temporaliter gessit. Porro Iohannes ipsam maxime diuinitatem domini qua patris est aequalis intendit eamque praecipue suo euangelio quantum inter homines sufficere credidit commendare curauit. Itaque longe a tribus istis superius fertur ita ut hos uideas quodammodo in terra cum christo homine 5 conuersari illum autem transcendisse nebulam qua tegitur omnis terra et peruenisse ad liquidum caelum unde acie mentis acutissima atque firmissima uideret In principio uerbum deum apud deum per quod facta omnia, et ipsum agnoscere carnem factum, ut habitaret in nobis. Non quod fuerit mutatus in carnem.

Nisi enim carnis assumptio salua incommutabili diuinitate facta esset non diceretur ego et pater unum sumus. Neque enim pater et caro unum sunt. Et hoc de se ipso domini testimonium solus idem Iohannes commemorauit Et qui me uidit uidit et patrem Ego in patre et pater in me et Ut sint unum sicut et nos unum sumus et Quaecumque pater facit haec eadem et filius facit 15

1. **tres** + tamen isti Aug. quae: quas Aug. christus + per Aug.

2. **porro** + autem Aug.

3. patri Aug.

7. **ad liquidum**: aliquidum H.

8. **quod**: quem Aug.

9. **agnosceret** Aug. **non quod fuerit mutatus**

in carnem: haec uerba in rasura satis longa sunt H; quod acceperit carnem non quod fuerit mutatus in carnem Aug.

11. **adsumptio** Θ. **salua**: seruata Aug.

12. **unum**: unom H*.

13. **commemorauit** H.

14. **patrem** + et Aug. **in me**: + est Aug.

similiter. Et si qua alia sunt quae christi diuinitatem in qua aequalis est patri recte intelligentibus intimet pene solus Iohannes in suo euangelio posuit tamquam de pectore ipsius domini super quod discumbere in eius conuiuio solitus erat secretum diuinitatis eius uberius et quodam modo familiarius biberet.

Proinde cum duae uirtutes propositae sint animae humanae, una actiua 5 altera contemplatiua Illa qua itur ista qua peruenitur illa qua laboratur ut cor mundetur ad uidendum deum ista qua uacatur et uidetur deus Illa est in praeceptis exercendae uitae huius temporalis Ista in doctrina uitae illius semipiternae. Ac per hoc illa operatur ista requiescit quia illa est in purgatione peccatorum Ista in lumine purgatorum. Ac per hoc in hac uita mortali illa 10 est in opere bonae conuersationis Ista uero magis in fide apud perpaucos per speculum in aenigmate ex parte in aliqua uisione incommutabilis ueritatis. Hae duae uirtutes in quibus uxoribus iacob figuratae intelliguntur de quibus aduersus Faustum manicheum pro modolo meo quantum illi operi sufficere uidebatur disserui. Lia quippe interpretaetur laborans Rachel autem uisum 15 principium. Ex quo intelliguntur si diligenter aduertas tres euangelistas temporalia Facta domini et dicta quae ad informandos mores uitae praesentis maxime ualerent copiosius persequutus, circa illam actiuam uirtutem fuisse uersatos. Iohannem uero facta domini multo pauciora narrantem, dicta uero eius ea praesertim quae trinitatis unitatem et uitae aeternae felicitatem in uirtute 20 contemplatiua commendandam, suam intentionem praedicationemque tenuisse.

2. >euangelio suo Aug. tamquam + qui Aug.

4. biberit Aug.

5. quum Θ. an'inae H.

6. qua pr.: quae H; sec. quo H.

11. fide + et Aug.

12. aenigmate + et Aug.

13. quibus sic HΘ: duabus Aug.

14. modulo Aug.

16. intelliguntur: intelligi datur Aug.

17. infirmos H.

18. persecutos Aug.

20. aeternae felicitatem insinuarent, diligentius et uberius conscribentem, in uirtute contemplatiua commendanda suam intentionem etc. Aug.

Subscriptionem non habent HΘ.

Deinde sequitur in HΘ Bened., uita Iohannis ex Hieronymo 'de uiris ill.' desumpta; edidimus ex codice H, uariantibus lectionibus cod. Θ adpositis et Uallarsii uol. II. p. 830; cf. et Thomasium I. p. 344.

Inscriptio deest.

Iohannes apostolus quem iesus amauit plurimum filius zebedei frater iacobi apostoli qui narrat iohannem baptistam ab herode decollatum fuisse Nouissimus omnium scripsit euangelium rogatus ab asiae episcopis aduersus cherintum aliosque hereticos et maxime tunc hebionitarum dogma consurgens qui asserunt christum ante mariam non fuisse unde etiam compulsus est diuinam eius 5 natiuitatem dicere sed et aliam causam huius scripturae ferunt. Quod quum legisset matthei marci lucae uolumina probauerit quidem textum historiae et

2. qui . . . fuisse (fuisse H): quem herodes post passionem domini decollauit (-uerat Uall.) Bened. Uall.

3. rogatus: rogans Bened. cerinthum Bened. Uall.

5. etiam: et Bened. Uall.

6. edicere Bened. Uall.

7. marci + et Bened. Uall.

uera eos dixisse firmauerit sed unius tantum anni in quo et passus est post
 carcerem iohannis historiam texuisse. Praetermisso itaque anno cuius acta
 a tribus exposita fuerant subperitoris temporis antequam iohannes clauderetur
 in carcere gesta narravit sicut manifestum esse poterit his qui diligenter quattuor
 euangeliorum uolumina legerint quae res ΔΙΩΦΩΝΙΑΝ quae uidetur iohannis esse
 cum ceteris tollit. Scripsit autem et unam epistolam cuius exordium est Quod
 fuit ab initio quod audiimus et uidimus oculis quod perspeximus et manus
 nostrae tractauerunt de uerbo uitae quae ab uniuersis ecclesiasticis et eruditis
 uiris probatur. Reliquae autem duae quarum principium est Senior electae
 dominae et natis eius et sequentis Senior gaio carissimo quem ego diligo in
 ueritate Iohannes praesbyteri asseruntur cuius et hodie alterum sepulchrum
 apud ephesum ostenditur et nonnulli putant duas memorias eiusdem iohannis
 euangelistae esse super qua re cum per ordinem ad papiam auditorem eius
 uentum fuerit disserimus. Quarto decimo igitur anno secundam post neronem
 persecutionem commouente domiciano in phatmos insula religatus scripsit
 apocalypsin quam interpretatur iustinus martyr et chyrineus. Interfecto autem
 domiciano et actis eius ob nimiam crudelitatem a senatoribus occisus sub
 pertinace rediit ephesum ibique usque ad traianum principem perseuerans totas
 asiae fundauit erexitque ecclesias et confectus senio sexagesimo et octauo anno
 post passionem domini mortuus iuxta eandem urbem sepultus est.

20

3. subperitoris ita HΘ; rectius superioris
 Bened. Uall.

4. carcerem Bened. Uall. his: iis Bened.

5. quae res: quaerens lapsu H; + etiam Bened.
 Uall. ΔΙΩΦΩΝΙΑΝ sic H (Δ sup. lin.) Θ; rectius
 διαφωνίαν Bened. Uall.

7. oculis + nostris Bened. Uall.

8. contrectauerunt Bened. Uall.

10. caio Bened. Uall.

11. iohannis Θ Bened. Uall. praesbyteri Θ.

12. et: etsi Uall.

13. per sup. lin. H.

14. disseremus Bened. Uall.

Subscr. deest.

15. mouente Bened. Uall. domitiano et 17 Bened.
 Uall. phatmos Θ. insulam Bened. Uall. re-
 ligatos H.

16. interpretantur Bened. Irenaeus Bened.
 Uall.

17. senatu Bened. Uall. occisus: rescissis
 Bened. Uall.

18. pertinace: nerua Uall.; + principe Bened.
 Uall. redit Bened. Uall.

19. rexitque Bened. Uall. confractus Bened.
 om. et sec. Bened. Uall.

20. >post passionem domini anno Bened. Uall.
 iuxta eadem H.

PROLOGUS SECUNDUS EX CODICE TOLETANO.

*Hunc prologum in codice T post praefationem Hic est Iohannes etc. positum nostri gratia
benignissime exscripsit amicus Juan F. de Riaño.*

INCERT PR^oLG^{us}
SCDS

Ihoannes apostolus
quem dñs ihs amauit
plurimū nouissimus
omnium scripsit hoc euam
gelium postulantibus
asię episcopis aduers^{us}
cerintum . aliosq̃ hereticos
et maxime tunc . eboni
tarum dogma consurgēs
qui asserunt stultitie
sue prauitate : sic enim
bonite appellantur
xp̃ni antequā de maria
nasceretur non fuisse
nec natum ante sc̃ta
de dō patre :
Unde et qum compulsus est
diuinā eius a patre na
tiuitatem dicere :
Sed et aliam causam
conscribti huius euāgelii
fererunt quia quū legis
set matthei marchi
et luce . de euangelio
uolumina probaberit
quidem textū istorie
et uera eos dixisse firma
berit . sed unius tantū
anni in quo et passus est
post carcerem Iohannis

storiā texuisse . preter
misso : itaq̃ anno cuius
acta a triū exposita fuerit
superioris temporis ate
quam Iohannes clauderet^r
in carcere gesta narrauit
sicut manifestum esse
poterit . hisqui IIIIor
euangeliorum uolumine
legerint diligenter : hoc
igitur euangelium post
apocalipsin scribtū mani
festum et datum est ecclesiis
in asia a Iohanne aduc
in corpore constituto sic^{ut}
papias n̄me Iheropolitan̄
episcop̄ discipulus Ihoan̄is
et carus in exotericis suis
id est in extremis quinq̃ libris
retulit qui hoc euangeliū
Iohanne sub dictante
conscripsit :
Uerum archinon hereticus quū
ab eo fuisset reprobatus
eo qđ contraria sentisset
prelectus est a Iohānē
hic uero scribtu ut̄ ep̄stas
ad eum pertulerut a friū
missus qui in ponto erant
fideles in dño nr̄o . am

ARGUMENTUM IOHANNIS EX COD. REGINAE
SUETIAE.

Ex Editione Thomasi (vol. I. p. 344) impressimus.

INCIPIT ARGUMENTUM SECUNDUM IOHANNEM.

EUANGELIUM Iohannis manifestatum et datum est ecclesiis ab Iohanne adhuc in corpore constituto; sicut Papias nomine, Hieropolitanus, discipulus Iohannis carus, in exotericis, id est in extremis quinque libris retulit; descripsit uero euangelium dictante Iohanne recte. Uerum Martion haereticus cum ab eo fuisset improbatus eo quod contraria sentiebat, abiectus est a Iohanne. Is uero scripta uel epistolas ad eum pertulerat a fratribus qui in Ponto fuerunt.

EXPLICIT ARGUMENTUM.

CAPITULA IN EUANGELIUM

Capitula exstant in A F C D P G H O I J (capitula et breues) K O Q T V X Y aurr. c; euanuerunt in l. Desunt autem in B Δ (i.e. cod. Dunelmensi, uide praefationem p. xi et infra p. 507) E F M M T R S (i.e. euangelio Iohannis Stonyhurstensi praef. p. xiii et infra p. 507) W Z editionibusque antiquis exc. Kesler 1487 quae post praefationem habet Registrum in Euangelium Iohannis uigintiunum capitula habens; deinde sequuntur capitula; item Sacon 1515 et 1519 habent capituli summariū ad initium uniuscuiusque capituli.

AH VY Harl. 2797.

Edidimus ex codice A (ed. Tisch.) cum collatione codd. vell.; cf. Thomasium uol. I. p. 311, ubi ex V nostro impressit.

- I. In principio uerbum deus apud deum per quem facta sunt omnia et iohannes missus refertur ante eum Qui recipientes se facit filios dei per gratiam suam.
- II. Interrogantibus iudaeis iohannes negat se esse christum sed missum se ante illum uocemque esse clamantis in deserto secundum esaiam enuntiat ipsum uero fatetur agnum tollentem peccata mundi et baptizantem in spiritu sancto eo quod ipse sit supra omnes.
- III. Ex duobus iohannis discipulis qui secuti fuerant dominum unus andreas adduxit fratrem suum qui petrus ab ipso nuncupatus philippus quoque uocatus nathanaheli indicat qui mox inter cetera eum dei filium confitetur.
- IIII. In nuptiis aquam conuertit in uinum quo facto cognoscitur quod ubi ipse fuerit inuitatus uinum necesse sit deficere nuptiarum.

I. om. et H.

II. isaiam H Harl. Thom.

III. filippus H. nathanaheli Y. caetera Thom. **confitetur** + et confectos (-tus cor.) senio sexagesimo et octauo anno post passionem domini mortuus iuxta eadem urbe sepultus est H cf. p. 489.

IIII. nuptis . . . nuptiarum V; cf. ad praefationem p. 486.

PC O I J (breues) O T X Par. lat. 10438; Thom. I. p. 346. Edidimus ex codice C, adhibitis in notulis uariis lectionibus codicum vell. exceptis iis quae ad meram orthographiam spectant. Litterae nigriores in codice rubricatae sunt. Collatio capitulorum cod. T nobis non praesto erat.

I. Pharisaeorum leuitae interrogant Iohannem.

Iohannes Ihm uidens agnum dei dicit.

Et handreas petro dicit inuenimus messiam.

II. Ihs ad caenam de aqua uinum facit.

II. fecit P I J O X Thom.

Uat. Alex. 14, = Thom. I. p. 344).

Ex Thomasi editione impressimus.

I. Pharisaeorum Leuitae interrogant Iohannem. Iohannes Iesum uidens, dicit ecce Agnus dei; de cuius spiritu testificatur.

Quem secuti duo discipuli manserunt apud eum; ex quibus Andreas Petro dicit Inuenimus Messiam. Et Iesus Philippum iubet sequi se. Ubi etiam ad Nathanael loquitur.

II. Ad coenam de aqua uinum fecit Iesus.

SECUNDUM IOHANNEM.

Inscr. incipit capit^l s^cd iohanne G *Harl.* 2790, incipiunt capitula secundum lucam (*sic*) V, incipiunt capitulationes secundum iohannem J (*capitula*), incipiunt capitula in euangelio iohannis K *Bamb.*, incipiunt capitula lectionum secundum iohannem Y, incipiunt capitula &FIX, incipiunt capitula iohannis *Nanc.*, incipit brevis interpretatio secundum iohannem D, incipit brevis disputatio kata iohannem P, brevis secundum iohannem J (*breues*), incipiunt breues eiusdem euang^l. O, incip. brebis eiusdem *aur.*, incipit aelenchus (elencus T) eiusdem CT; *inscr. erasa est in AH*; *nihil habet O.*

D&PGQ <i>aur. c.</i>	J (<i>capitula</i>).	K <i>Harl.</i> 2790 <i>Nanc. Bamb.</i>
<i>Edidimus ex codice D uariis lectionibus exceptis iis quae ad orthographiam spectant, in notulis adhibitis.</i>	<i>Ex Blanchino impressimus.</i>	<i>Ex codice K transcripsimus uariantibus lectionibus in notulis adpositis.</i>
	I. De principio euangelii.	
I. Iohannes testimonium perhibet de christo dicens non sum dignus soluere corrigiam calciamentum eius.		I. Ubi iohannes testimonium perhibet de x ^p o.
II. Iohannis dicit ecce agnus dei ecce qui tulit peccata mundi.	II. Ubi Iohannes uidit Iesum uenientem et dicit ecce agnus dei.	II. Ubi iterum dicit ecce agnus d ⁱ qui tollit peccata mundi.
III. Et Ostendit iesus discipulis suis ubi maneret et secuti sunt eum.		III. Ubi duo discipuli iohannis secuti sunt d ^m .
IIII. Uinum in Kanna galileae.	III. Ubi fecit dominus de aqua uinum.	IIII. Ubi ihs aqua uinum fecit.
<hr/>		
I. sum <i>semi-erasum</i> in D. > corrig. calciamenti eius solu. P&GQ <i>c aur.</i>		II. peccatum <i>Harl.</i>
II. + item <i>ad init. rell.</i> dicit + de iesu G <i>c aur. om. ecce sec. P&Q c aur.</i> tollit <i>rell.</i> peccatum P&Q <i>c.</i>		
III. <i>om. et ad init. G. om. suis aur. om. et sec. aur.</i>		
IIII. + <i>ad init.</i> ubi iesus de aqua <i>rell.</i> uinum + fecit <i>rell.</i> III et IIII in unum coniungit P sub numero III.		

AHVY Harl. 2797.

V. Propinquante pascha iudaeorum eicit uendentes e templo et interrogantibus quod signum daret soluendi templum et in triduo excitandi mysterium ponit.

VI. Nicodemo inter multa dicit nisi renatus in regnum dei intrare non posse Uel quod non iudicare sed saluare uenerit mundum et manifestari dicit opera quae in deo sunt facta.

VII. Iohanni in aenon baptizanti dicitur iesum baptizare quem ille sponsum esse et oportere crescere se autem minui illumque de sursum et supra omnes esse credentemque in eum habere uitam aeternam super incredulum uero iram manere confirmat.

VIII. Apud puteum iacob mulieri samaritanae manifestatus plurima mystice loquitur et multi samaritanorum credunt in eum dicentes hic est uere saluator mundi.

VIII. Reguli cuiusdam filius egrotans absentis domini uoce sanatur dicentis patri eius uade filius tuus uiuit credidit ipse et domus eius tota.

X. Hominem xxxviii annos in infir-

V. eiecit Harl. Thom. daret + et Harl. tribus diebus H. misterium Y Harl.

VI. manifestare H*.

VII. credentemquae Harl.*; deinde om. in H.

VIII. samaritane HY Harl. plurimo Y. mistice Harl.

VIII. aegrotans HY Thom.

X. triginta et octo Thom., tricesimo octauo Harl. annos + habentem HY Harl. Thom.

FCΘIJ (breues) OTX.

De templo nummularios aiecit Soluite templum hoc dicens.

Nicodimo loquitur de baptismo et aliis multis.

III. Ihs in Iudaea baptizat.

Et Iohannis enon.

Quique dicit xpm crescere se autem minorari.

IIII. Ihs cum muliere samaritana loquitur.

Prophetam in patria sua sine honore aesse dicit.

Reguli filium a morte suscitatur.

V. Apud natatoria bezeta

II. nummularium O*. eiecit FCΘ Thom. > hoc templum rell. et - de FCΘIOX Thom.

III. om. et O. iohan. + in FCIJOX Thom. dixit I*. minorari: al. minui ap. Thom.

IIII. sua honorem non habere dicit IOX. dicit + et ΘIOX Thom. resuscitat IX Thom.

V. natatoriam rell. bethsaida FC(-dam)O Thom.

Uat. Alex. 14 (= Thom. I. p. 344).

De templo nummularios eiecit.

Et signum postulatus, soluite templum dixit.

Nicodemo dicit de baptismo, et de serpente in solitudine exaltato, et de lumine.

III. Iesus in Iudaea baptizat.

Et Iohannes in Enno.

Et discipuli Iohannis dicunt ei quod Iesus omnes baptizaret et plures discipulos faceret.

De quo Iohannes loquitur et illum crescere se autem minorari dicit.

IV. De muliere Samaritana. Et de messe quam alii laborauerunt et alii metent.

Prophetam in patria sua sine honore esse.

Et reguli filium a morte uiuificat.

V. De natatoria et aquae

DFGQ <i>aur. c.</i>	J (<i>capitula</i>).	K <i>Harl. 2790 Nanc. Bamb.</i>
V. Iecit de templo omnes Uendentes nŕ et dixit domus mea domus orationis uoca- bitur.	III. Ubi eicit de templo omnes uendentes et ementes et aes effudit.	V. Ubi uendentes et ementes templo pellit ac dicit soluite templum.
VI. Qui non renatus fuerit de nouo non potest intrare in regnum dī.	V. Ubi Nicodemus uenit ad Iesum et dicit ei Iesus renasci hominem.	VI. De nichodimi conuersione.
VII. Ubi baptizat ihs et dixit iohannis discipulis ego non sum xps.	VI. De eo quod nemo ascendit in caelum. Et de eo qui credit et non credente.	VII. Ubi Iohannes baptizat ac dicit non sum ego xps.
VIII. Ubi secessit ihs a iudea et uenit in samariam.	VII. Ubi Iohannes baptizat. Et de purificatione. Et ubi testimonium dicit de Iesu quia de caelo uenit.	VII. Ubi Iohannes baptizat ac dicit non sum ego xps.
VIII. De muliere samaritana iuxta puteum nŕ et discipulis suis dixit Alii laborauerunt et uos in labores eorum introistis.	VIII. Ubi Iesus baptizat et dis- cipuli eius.	VIII. De muliere samaritana.
X. Omnis profeta sine honore in patria sua. Ubi filium reguli sanauit.	Et de muliere samaritana.	VIII. De muliere samaritana.
XI. In porticu salamonis. Ad	VIII. Ubi dicit quia propheta in patria sua honorem non habet. Et de filio reguli.	VIII. Ubi dñs dicit prophe- tam sine honore filiumque reguli saluat.
	X. De piscina natatoria ; et de	X. De bethsaida piscina infir-

V. + et *ad init. rel.* iecit + iesus
rell. om. de templo G. om. omnes
aur. dixit domus orationis est domus
(>do. est G) patris mei *rell.*

VI. + ubi dicit *ad init. G. de*
nouo: om. G. aur; + ex aqua et
spiritu sancto *rell. (om. sancto c).*
potest intrare: intrabit rel. cap.
VI *post cap. VII ponit G.*

VII. baptizabant iohannes et iesus
aur. >non sum ego aur. c.

VIII. ubi: et *aur.*

VIII. *inc.* sedens super puteum
(+ iesus *aur. c*) mulierem samari-
tanam petit bibere *rell. >dicit disc.*
suis *EPQ aur. c (om. suis aur. c).* in
labores eorum *om. G. laborem*
EPQ aur. eorum: ipsorum Q
aur. c.

X. + et dicit *ad init. G. honore*
+ est *rell. sua: est Q. ubi: et G*
aur. c. reguli: regis c.

V. ementesque *Harl. Nanc.*
VI. nicodimi *Nanc. Bamb.*
X. betzeta *Harl.*

AHVY *Harl.* 2797.

mitate sua dicendo surge tolle grabattum tuum et ambula in sabbato curat aequalem se quod erat faciens deo.

XI. Quod filius sicut pater suscitans mortuos sit aequaliter honorandus in quo credentes transeant de morte ad uitam uenturam quoque pronuntiat horam quo de monumentis boni malique resurgant.

XII. Pro testimonio suo iohannem lucernam appellat patrem quoque et scripturas de se testimonium perhibere iudaeos alium recepturos de se autem mosem scripsisse testatur.

XIII. Propinquante pascha iudaeorum de quinque panibus et duobus piscibus quinque milia hominum saturauit pro quo signo cum regem eum uellent facere fugit et ambulans supra mare pauentibus discipulis ait ego sum nolite timere.

XIII. A turbis quaesitus et inuentus ait operamini cibum qui non perit et panem de caelis uerum dicit dare uitam mundo.

XV. Panem uitae se dicit et credentes in se resuscitaturum in nouissimo die.

XVI. Murmurantes iosepheum filium dicunt at ipse inter multa carnem suam panem se daturum ait pro mundi uita et cetera similia plurima de pane et carne sua testatur.

XVII. Uerba sua spiritum uitamque pronuntiat et unum ex duodecim diabolum appellat.

XVIII. Iudaeis interficere eum quaerentibus ascendit occulte ad diem

X. grabatum H *Harl. Thom.* sabato Y*. XI. sit: sic H. quo sec.: qua H *Harl. Thom.* (non AY). resurgunt Y.

XII. scribturas Y. moysen *Harl. Thom.*, moyses H. scribsisse Y.

XIII. caelo H.

XV. uite H.

XVI. caetera *Thom.* om. et sec. H. carnis suae H.

XVII. pronuntiat H. diabulum Y.

XVIII. occultae H.

ⲉⲓⲥⲟⲓⲛ (*breues*) OTX.

triginta et hoocto annorum infirmitatem hominis sanat.

Hac dicit scrutamini scripturas.

Et si crederetis Mosi crederetis forsitan et mihi.

VI. De quinque panibus et duobus piscibus.

Et quod eum regem facere uoluerunt.

Ihs supra mare ambulat.

Et de manna et pane caeli loquitur.

A credentibus ab eo discipulis hunum ex duodecim diabulum dicit.

VII. Schenophegia.

Ihs medio diae festo

V. triginta: uiginti I*. et *pr. om.* ⲉⲟ *Thom.* ac cidit O* (*corr.* ac dicit). moisen O*; *om.* X. *om.* crederetis sec. X.

VI. super ⲉ. *om.* manna et J. caelesti *rell.* a credentibus: ac (+ dicit J) recedentibus ⲉⲓⲛⲟⲩ *Thom.* dicit: al. uocat et praedicat *Thom.*

VII. diei I* X.

Uat. Alex. 14 (= *Thom.* I. p. 344).

motu et infirmo annorum triginta octo qui grabbattum suum tulit.

Et de iudicio Dei et resurrectione mortuorum.

Testimonium Iesu Christi cum increpatione Iudaeorum.

VI. De quinque panibus et duobus piscibus.

Et quod eum regem facere uoluerunt.

VII. Iesus supra mare ambulat.

Et de manna et pane caelesti et de oblatione loquitur.

Ac recedentibus ab eo discipulis unum diabolum ex duodecim dicit.

Iesus ascendit mediante die

DEPGQ <i>aur. c.</i> natatoriam piscinam homi- nem ab infirmitate annorum xxxviii.	J (<i>capitula</i>). homine infirmo qui sanatus est. XI. De eo quod filius facit sicut et pater et uiuificat. Et de resurrectione mortuorum. XII. Ubi dicit non possum a me facere quicquam. Et de Iohanne dicit quia lucerna erat.	K Harl. 2790 <i>Nanc. Bamb.</i> mumque xxxviii annorum curatum.
XII. De .v. panibus ordeaceis et .ii. piscibus ubi uolunt eum tenere in regem et fugit ad discipulos suos ambulans super mare et dixit ego sum panis uitae.	XIII. De quinque panibus hor- deaceis et duobus piscibus. Et quia quaerebant eum fa- cere regem. XIIII. Ubi uenerunt turbae in Capharnaum quaerentes Iesum: et dicit ego sum panis uitae qui de caelo de- scendi.	XI. De quinque panibus sig- num. XII. Ihs ambulabat super mare ac dicit ideo descendi de caelo ut faciam uoluntatem eius qui me misit.
XIII. Cum Aliqui de discipulis abirent retro dixit numquid et Uos uultis ire. XIIII. Et Dixerunt ad ihm	XV. Ubi dicit nisi manduca- ueritis carnem filii hominis non habebitis uitam. Et quia plurimi discipuli abie- runt retro. XVI. Ubi fratres eius con- pellebant eum ire ad diem	XI. De quinque panibus sig- num. XII. Ihs ambulabat super mare ac dicit ideo descendi de caelo ut faciam uoluntatem eius qui me misit.
XI. >ab infirmitate hominem c. xxxviii + sanauit Q <i>aur. c.</i> XII. hordei G <i>aur. c.</i> piscibus + in quinque milia uirorum G <i>aur. c.</i> ubi: et c. uolebant G <i>aur. c.</i> tenere: et tenebrae lapsu Q. <i>om.</i> in c. fugit + et (+ ubi c) uenit <i>rell.</i> suos <i>om. rell.</i> supra Q. XIII. de: ex G. dixit: + petro G; + iesus petro <i>aur. c.</i> XIIII et XV in unum coniungunt GQ <i>aur. c.</i> sub numero XIIII.	X. xxviii Harl.; triginta octo <i>Bamb.</i>	

- AHVY *Harl.* 2797.
festum scaenopegiae ubi diuersa
de eo et ab eo dicuntur et quae-
rentes eum adprehendere nequeunt
quia nondum uenerat hora eius.
- XIX. Multis de turba credentibus
plurima loquitur inter quae qui
sitiit ueniat ad me et bibat. nico-
demo quoque pro ipso de audientia
dicenti resistitur a pharisaeis.
- XX. Mulierem in adulterio repre-
hensam atque ad se adductam nec
ab accusatoribus condemnatam
ipse sub condicione qua ulterius
non peccaret absoluit.
- XXI. Lucem mundi se dicens pha-
risaeos de proprio testimonio re-
sultantes arguit iudicium suum
uerum esse confirmans.
- XXII. Dicit iudaeis et uos in peccato
uestro moriemini a quibus inter-
rogatus quis esset principium se
esse respondit addens cum exalta-
ueritis filium hominis tunc cog-
noscetis quia ego sum.
- XXIII. Iudaeis credentibus ait si
manseritis in sermone meo ueritas
liberabit uos quibus respondentibus
se esse liberos dicit qui facit pec-
catum seruus est peccati et inter
alia multa diabolum homicidam et
mendacii patrem adsignat.
- XXIIII. Qui sermonem inquit meum
seruauerit mortem non uidebit in
aeternum et inter cetera plurima
ante abraham se esse dicens exi-
uit de templo.

XVIII. scaenoph. H. scenoph. *Harl.*
Thom. querentes Y. adpraehendere H.
XIX. que *Harl.*; + ait *Thom.* dicente H.
XX. deprehensam H. *Harl. Thom.* con-
dicione *Harl. Thom.*
XXII. a: ad *Harl.* exaltaueretis Y.
XXIII. gredientibus H. homicida H.
mendatii *Harl.*
XXIIII. inquit H. caetera *Thom.*

ⲉⲓⲥⲟⲓⲛ (breues) OTX.
ascendens in templum
docet.

Maius aetiam de turba
credentibus idem cla-
mat si quis sitiit ueniat
et bibat.
Cum ministris et nicho-
dimo principe conten-
dunt.
De muliere adultera.

Ihs lumen mundi esse se
praedicat.

**VIII. Ihs interrogatus
principium se aesse
respondit.**

Quod homnis peccator
seruus sit.

Et quod ihs ante abraham
sit.

VII. templo J. maius: mul-
tis *rell.* principes ⲉⲓⲛⲟⲩⲱ *Thom.*
om. de muliere adultera ⲉⲓⲛ
O*X *cod. ap. Thom.* > se esse
ⲉⲓⲛⲟ; *om. se J.*

VIII. sit *sec.*: et J.

Uat. Alex. 14 (= Thom. I. p. 344).
festo in templum et docet.

Et de turba multi credide-
runt in operibus Iesu.
Idem clamat, si quis sitiit
ueniat et bibat.
Cum ministris et Nicodemo
principes contendunt.
De muliere adultera.

Iesus lumen mundi se esse
non credentibus Iudaeis
in gazophilacio docens
praedicat.

VIII. Iesus docens in tem-
plo interrogatur et initium
se esse respondit.

Quod omnis peccator ser-
uus sit.

Et de Abraham quod mor-
tuus sit et Iesus prior illo
sit.

D:PGQ *aur. c.*

Fratres eius uade hinc in iudeam.

XV. Et Dixit ihs Nolite Iudicare propter faciem queritis me et ubi ego sum non potestis uenire.

XVI. Qui sitit Ueniat ad me et bibat.

XVII. Et ducunt ad eum mulierem in adulterio deprehensam.

XVIII. Et Dixit ihs Iudeis Cum exaltaueritis filium hominis tunc cognoscetis quia ego sum et ante abraam ego sum.

J (*capitula*).

festum et ipse abiit occulte.

XVII. De mediante die festo Iudaeorum.

XVIII. Ubi clamabat Iesus qui sitit ueniat et bibat.

XVIII. Ubi dicit de superioribus sum.

XX. De eo qui facit peccatum seruus est peccati. Et dicit Iudaeos de patre diabolo esse. Et dicunt daemonium habet.

K *Harl. 2790 Nanc Ramb.*

XIII. Ubi fratres dñi dicunt ei uade in iudaeam ut uideantur opera tua.

XV. Ubi in die magno festiuitatis clamabat dicens qui sitit ueniat et bibat.

XVI. De muliere in adulterio deprehensa.

XVII. Ubi dñs dicit ego sum lux mundi ego sum principium.

XV. *propter*: secundum GQ *aur. c.* *om.* ego PQ. uenire + nos *c.*
XVI. *om.* ueniat . . . bibat Q;
om. ad me *rell.* bibat + sicut (*om.* Q) scriptum est *rell.*

XVII. *om.* et ad *init.* PQ. *inc.* de muliere in adulterio deprehensam G. adducunt PQ *aur. c.* *eum*: iesum *c.* mulierem: *pergunt* deprehensam in moechationem ut eam iudicaret (*adiunaret c.*) *aur. c.*

XVIII. *om.* iesus G. *om.* tunc Q *aur. c.* quia: quoniam *c.* et *sec.*: nam *aur. om.* et a. abr. ego sum *c.*

XIII. iudeam *Nanc.*XVI. deprehensam *Harl. Nanc.*

- AHVV *Harl.* 2797.
- XXV. Caecum a natiuitate sanaturus lucem mundi se dicit quem cum inluminasset multa pharisaeis anxietate turbatis atque quaerentibus ipse ab inluminato cognitus adoratur.
- XXVI. Qui non intrat inquit in ouile per ostium fur est seque dicit ostium et pastorem ouium pro quibus se suam animam positurum et alias oues adducturum pronuntiat ut fiat unum ouile unus pastor.
- XXVII. Potestatem habere se dicit ponendi ac resumendi animam suam facta quoque encenia hierosolymis inter multa quae pharisaeis sciscitantibus dixerat ait ego et pater unum sumus et multi crediderunt in eum.
- XXVIII. Lazarum quadriduanum mortuum suscitaturus dormire dicit quem magna uoce clamando resuscitans solui iubet et abire plurimis credentibus ex iudaeis.
- XXIX. Pontifices aduersus eum consilium colligunt in quo caiphas unum debere mori pro populo prophetizat et ante sex dies paschae unguento pedes domini perfunduntur de cuius pretio iudae murmur arguitur.
- XXX. Turba cum ramis palmarum occurrens clamat osanna ipse uero

XXV. mundi H.
 XXVI. inquit + per *Harl.* possiturum H. ouile *sec.* + et H *Harl. Thom.*
 XXVII. hierosolimis H; + et *Harl. Thom.* farisaeis H. scitantibus *Harl.*
 XXVIII. quadriduanum *Harl. Thom.* solui: soluit H, uolui Y. >credentibus plurimis *Harl.**
 XXIX. concilium Y. quo: co *Harl.* caiphas Y. pasche H *Harl.* unguento *Harl. Thom.* praetio HY.

ꝥCΘIJ (*breues*) OTX.

Caecum ex natiuitate curat.

• VIII. De ianua et houili.

Per dedicationem ambulans in templo se et patrem hunum aesse dicit.

De Lazari resurrectione.

X. Maria pedes Ihu hunc
 guit aet capillis suis
 extergit.

Ihs super hasinum sedit.

VIII. ex: a I* X. curauit J.
 VIII. et houili: ouilis JO*;
 om. et Θ. per dedicationem:
 predicationem O* (*sed correctum*).
 deambulans ꝥCΘIJOX.
 X. unxit X; deinde om. et O.
 extersit J. asinam ꝥ.

Uat. Alex. 14 (= *Thom. I. p.* 344).

IX. De caeco a natiuitate.

De ianua, ouili, et pastore.
 Et de potestate animae suae
 ponendieam et accipiendi.

Per dedicationem deambulans in templo se et patrem unum esse dicit.

Et Lazari dormitatione et resurrectione et Mariae consolatione.

Propter quod Caiphas consilium dat Iudaeis ut Iesus occidatur.

X. Maria pedes Iesu unguet et extergit capillis suis; unde et de nece Lazari principes cogitauerunt. Iesus supra asinum sedit.

DEPGQ <i>aur. c.</i>	J (<i>capitula</i>).	K Harl. 2790 <i>Nanc. Bamb.</i>
XVIII. De caeco A natiuitate cui linuit oculos et dixit uade ad syloiam.	XXI. De caeco a natiuitate quem inluminauit.	XVIII. De caeco nato inlu- minato.
XX. Ego sum pastor bonus qui pono animam meam pro ouibus meis.	XXII. De ianua et ouibus. Et quia ipse est ianua.	XVIII. Ubi dicit ego sum pastor bonus.
XXI. Dicunt ei farissei si tu es xpc dic nobis palam.	XXIII. De facta dedicatione in Hierusalem.	XX. Ubi ihu a iudaeis dicitur si tu es xps dic nobis.
XXII. Ubi latzarum suscitauit ·iiii· die.	XXIII. Ubi Lazarum suscitauit a mortuis.	XXI. De lazaro resuscitato.
	XXV. Ubi cogitauerunt Iudaei occidere Iesum.	
XXIII. Et Accepit maria un- guentum et unxit pedes ihu et farissei uolebant occidere latzarum.	Et de Maria quia unxit pedes Iesu unguento. Et ubi Lazarum uolebant oc- cidere.	XXII. Ubi maria pedes dñi ungit.
XXIII. Et Turbae accipiunt flores palmarum et dicebant	XXVI. Ubi Iesus sedit super asellum.	XXIII. Ubi accipientes ramos palmarum obuiam populi
<p>XVIII. XXVIII D* <i>sed corr.</i> de caeco: caecum G; caeci <i>aur.</i> cui <i>om. G aur.</i> linuit: inluminauit G. oculos + luto <i>c.</i> syloiam: + et tu- multuati sunt pharisaei G; + et uadit (lauit <i>c.</i>) et uidit et tumultuati sunt pharisaei <i>aur. c.</i></p> <p>XX. pastor bonus: panis uitae <i>aur. om. meam G. ouibus: uobis c.</i> <i>om. meis aur. c.</i></p> <p>XXI. dixerunt G <i>aur. c. om. ei</i> <i>aur. c. palam:</i> et (ut <i>aur.</i>) lapida- bant (-dauerunt <i>c.</i>) eum propter uer- bum G <i>aur. c.</i></p> <p>XXII. resuscitauit PQ <i>et</i> > quarta die resuscitauit (suscitauit <i>c.</i>) a mortuis G <i>aur. c.</i></p> <p>XXIII. XXXIII lapsu D. accipit PQ. unguento G.</p> <p>XXIII. <i>om. et ad init. aur.</i> acci- perunt PQ <i>aur.</i></p>		
		<p>XXII. pedes: es in ras. <i>Bamb.</i> unguit <i>Nanc.</i></p> <p>XXIII. populo <i>Bamb.</i> * (<i>sed corr.</i>).</p>

AHVY *Harl.* 2797.
 super pullum asinae sedit phari-
 saeis dicentibus totus mundus
 post eum abiit.
 XXXI. Nuntiat is gentilibus eum
 uidere uolentibus horam suae clari-
 ficationis esse dicit et granum fru-
 menti mortuum multum fructum
 pronuntiat allaturum ministrantem
 quoque sibi honorificandum pro-
 mittit a patre.
 XXXII. Animam suam turbatam
 esse dicenti et clarificari se a patre
 poscenti uox de caelo ait clarificaui
 post haec multa prosequitur inter
 quae se non ad iudicandum sed ad
 saluandum mundum uenisse se
 testatur.
 XXXIII. Surgens a cena pedes lauit
 discipulorum exemplum dedisse se
 dicens ut ipsi conseruis faciant
 quod omnium dominum fecisse
 probarunt.
 XXXIII. Non esse seruum maiorem
 domino dicens post testimonium
 scripturae iudam intincti panis
 porrectione significat et discipulos
 multipliciter exhortatur.
 XXXV. Non turbetur cor uestrum
 ait discipulis ego sum uia ueritas
 et uita qui uidit me uidit et patrem
 ego in patre et pater in me quod-
 cumque petieritis in nomine meo
 hoc faciam.
 XXXVI. Diligentibus se discipulis
 mandataque seruantibus paracle-
 tum promittit a patre mittendum
 mansurumque cum eis in aeternum

XXX. asine *Harl.*
 XXXI. nuntians *Thom.* esse: se A, sē
 Y, uenisse H. alaturum *Harl.*
 XXXII. clarificare Y *Harl.* *Thom.* om.
 ait Y. om. se tert. HY *Harl.* *Thom.*
 XXXIII. caena *Harl.*, coena *Thom.* ipse
Harl. omnia *Harl.*
 XXXIII. cum priori coniungit *Harl.*,
 sub numero XXXIII, et XXXV numeratur
 XXXIII et similiter seqq. ad finem capitu-
 lorum. scripturae Y. intincti *Harl.* prorec-
 tione H. discipulus H. exortatur Y *Harl.*
 XXXV. uidet pr. H *Harl.* *Thom.*, uidet
 sec. H *Harl.*
 XXXVI. seruantibus partim in ras. H.
 paraclitum *Harl.* *Thom.*, paracliti H.

ⲢⲈⲐⲓⲛ (breues) OTX.

Et uolentibus graecis ui-
 dere Ihm loquitur de
 grano frumenti quod
 in terram mittitur.

Et uox de caelo ad Ihm.
 Et quod multi ex prin-
 cipibus crediderint in
 Ihm sed propter pha-
 risaeos non confiteren-
 tur.

**XI. Pedes discipulorum
 lauit.**

De Iudae traditione aet
 petri negatione praedi-
 cit.

Et de dilectione fratrum.
 Et quod ipse in patre aet
 pater in ipso aest.

Et de hobseruandis man-
 datis paracliti sps.

Uat. Alex. 14 (= *Thom.* I. p. 344).

Graeci ad Philippum uidere
 Iesum Et loquitur de
 grano frumenti quod in
 terram mittitur.

Et uox de caelo facta est
 ad Iesum.
 Et quod multi ex principi-
 bus credentes in Iesum
 non confitebantur propter
 Pharisaeos.

XI. Pedes discipulorum la-
 uat atque eos docet.

De Iuda traditore praedicat
 et quod Petrus ter illum
 negaturus esset.

Et de dilectione inuicem
 fratrum.
 Et quod ipse in patre et
 pater in illo est.

Et de paraclito Spiritu.
 Et de obseruandis mandatis
 eius.

X. uolentibus: uolentibus
 lapsu C, et om. graecis C spatia
 tamen relicto. terra O*. caelo
 + facta O*. post ihm om. et I*X.
 om. quod sec. J. multi + ad
 iesum O. crediderunt ⲢⲈⲐⲓⲛ, cre-
 derent I*X, credunt J. om. et quod
 ... iesum O* (+ O*). om. non Ⲣ.
 confitebantur Ⲣ, confitentur JO.
 XI. lauat ⲢⲈⲐⲓⲛ. om. et post
 praedicat ⲢⲈⲐⲓⲛ; deinde om. de O.
 ipso: illo ⲢⲈⲐⲓⲛ.

<p>DPGQ <i>aur. c.</i> ossanna et Dicebat ihs qui amat animam suam perdat eam.</p>	<p>J (<i>capitula</i>). Et de floribus palmarum.</p>	<p>K <i>Harl.</i> 2790 <i>Nanc. Bamb.</i> dño processerunt et ubi dicit anima mea turbata est.</p>
<p>XXV. Cum multa signa fecisset ihs dixit Ego lux in hunc mundum ueni.</p>	<p>XXVII. Ubi Graeci petunt uidere Iesum. Et de grano tritici et ministris ut eum sequantur.</p> <p>Et uox ad eum facta est. XXVIII. Ubi Iesus se abscon- dit. Et iterum dicit ego lux in hunc mundum ueni.</p>	<p>XXIII. Ubi dicit cum tanta signa fecisset non credebant in eum et ubi dicit qui credit in me credit in eum qui me misit.</p>
<p>XXVI. Ubi ihs pedes discipu- lorum lauit.</p>	<p>XXVIII. Ubi pedes discipu- lorum lauit.</p>	<p>XXV. De caena dñi et pedum lauatiōe.</p>
<p>XXVII. Et Cum iret iudas ut traderet ihm dixit ei ihs quod facis fac citius.</p>	<p>XXX. De mandato nouo. Praedicat Petro quia ter eum neget. Et ubi Philippus ostendi sibi Patrem petit.</p>	<p>XXVI. Ubi monet ut se dili- gant de petri abnegatione et non turbetur cor uestrum.</p>
<p>XXVIII. Et Cum dicit ihs dis- cipulis suis Dilegite uos in- uicem et petro dicit ter me negabis Ego sum uia et ueritas et uita.</p>	<p>XXXI. Ubi alium aduocatū promittit dare. Et pacem discipulis relinquit.</p>	<p>XXVII. Ubi dñs dicit si dili- gitis me mandata mea ser- uate et ego rogabo patrem et alium paracletum dabit uobis.</p>
<p>XXIII. dicebat: dicebant Q. >animam suam [petit] <i>aur.</i> perdet Q <i>aur. c.</i> XXV. + et ad init. P. dicebat PGGQ <i>aur. c. om. hunc G.</i> XXVII. exiret PGGQ <i>aur. c. om.</i> iesus P. citius: celerius PQ <i>aur. c.</i> XXVIII. suis: <i>om. PG aur.</i> > inuicem uos PQ. et sec. <i>om. aur.</i> dicit sec.: dixit <i>aur. om. ter me</i> negabis <i>c. om. et uita aur. c.</i> XXVIII. diligitis PQ <i>aur. c.</i> diligis G. me + et <i>c. mandata:</i> praecepta <i>rell. om. ego aur. c. om.</i> meum <i>aur. c. mittit c. om. uobis</i> spiritum ueritatis G.</p>		<p>XXIII. animam eius turbatam esse <i>Nanc.</i> XXIII. dicitur <i>Nanc.*</i> > misit me <i>Harl. Bamb.</i> XXV. cena <i>Nanc.</i> XXVII. paraclytum <i>Harl. Bamb.</i></p>

AHVY *Harl.* 2797.

seque pacem dare eis pacemque
relinquere pollicetur.

XXXVII. Se ipsum uitem et patrem
agricolam dicens discipulosque pal-
mites sine se nihil eos facere posse
testatur et multis locutionum
modis alternam eis dilectionem in-
culcat cuius merito possent quod-
cumque petierint inpetrare.

XXXVIII. Eandem dilectionem in-
stantius commendans contemnend-
um docet odium mundi praedi-
cens qualia pro eius nomine sint
passuri et arguendum mundum
a paraclito de peccato de iustitia
et de iudicio manifestat.

XXXIX. Modicum et uidendum se
dicit ab eis et iterum modicum et
non uidendum de quo quae-
rentibus discipulis similitudinem
mulieris post partum tristitiae prae
gaudio non reminiscens inducit
quos et a patre amari significans
corroborat se relicturos dicens in
mundo pressuram habebitis sed
confidite ego uici mundum.

XL. Ad patrem de clarificatione sua
loquens discipulos prolixa et mul-
timoda prosecutione commendat
passione protinus imminente.

XLI. Traditionis ac passionis eius
per ordinem gesta narrantur.

XLII. Resurrectionis similiter mani-

XXXVI. dare *bis scr. H.*
XXXVII. uitem: autem *Thom.* dis-
cipulos quae *Harl.** multas *Harl.** modis
alternam: solam *Harl.** (*sed corr.*). quod-
cumque . . . impetrare *Thom.*
XXXVIII. eandem *Thom.* paraclito *H*
Harl. Thom.
XXXIX. partem *Harl.* corroborat *A.*
praessuram *HY.* confidete *Harl. Thom.*
XL. protenus imminente *Thom.*

FCOLJ (*breues*) OTX.

XII. De uite aet palmi- tibus aet dilectione.

Et de promissione para-
cliti.

Et homnia patrissua aesse
aet cetera mandata.

XIII. Ihs discipulos pa- tri commendat.

Ihs a Iuda traditur.
Adlocutio pylati ad Iu-
deos de Ihū et de ba-
rabba.

XIIII. Passio et sepul- tura et resurrectio aeius.

XII. uite: uinea FCOLJX. et
de dilectione FIIJO^o.
XIII. om. de sec. I.
XIIII. passio + ihu I^o. om. et
pr. J.
Subscr. expliciunt capitula
FIX, expē tituli iohannis O;
nihil habent CO.

Uat. Alex. 14 (= Thom. I. p. 344).

XII. De uinea et de palmi-
tibus.
Et dicit nihil maius dilectio.

Atque inter mandata pluri-
ma repromissionem para-
clyti Spiritus.

Et omnia patris sua esse.
Prouerbiū Iesu de par-
turiente et de tribulatione
in saeculo toleranda.

XIII. Iesus aspiciens in cae-
lum patrem deprecatur
pro discipulis suis et ut
honorificentur a patre
postulat.
Traditio Iudae de Iesu.
Petrus auriculam abscidit.
Et dum interrogatur Iesus
a principibus Petrus eum
tertio abnegat.

D^{PGQ} *aur. c.*J (*capitula*).K *Harl.* 2790 *Nanc. Bamb.*

XXX. Ego sum uitis uera et pater meus agricola si me dilegeretis gauderetis quia uado ad patrem.

XXXI. Ueniet hora ut qui uos occiderit putet se obsequium prestare dō et tristitiam habebitis sed Iterum uidebo uos et gaudebit cor uestrum.

XXXII. Et eleuatis oculis ihs Pater clarifica filium tuum Pater scē conserua eos In nomine tuo.

XXXIII. Et duxerunt ihm ad Annam et caifan et ad pylatum.

XXXIII. De cruce dixit ihs

XXX. + ubi dixit *ad init. c.* agricola + est PG. dilexissetis *aur. c.* om. gauderetis *lapsu D.* quia: quoniam *aur. c.*

XXXI. prestare deo: deo facere *rell.* et *pr.* + dicit *c.* om. iterum G *aur. c.* et *sec.* + iterum *c.*

XXXII. subleuatis *aur.* oculis + dixit PG. iesus: om. G; + dixit Q *aur. c. inc.* XXXIII pater scē non et duxerunt P; *inc.* XXXII pater scē, XXXIII et duxerunt Q *aur. c.* serua Q *aur. c.* tuo + id est discipulos (+ dei *c.*) *rell.*

XXXIII. et *sec.* + ad *aur. c.* XXXIII. + et *ad init. aur.*, + ubi *c.*

XXXII. Quod Iesus uinea sit et pater agricola et discipuli uites.
Et amicos eos uocat et diligere iubet.

XXXIII. Ubi dicit cum uenerit paracletus docebit uos omnia.

XXXIII. Dicit quia pater amat discipulos suos.
Et quod dispergantur in passione eius.

XXXV. Ubi honorificat patrem et pro discipulis suis rogat ut conseruet eos a malo.

XXXVI. Ubi Iesus introiuit in hortum; et traditur in passionem.

XXXVII. Ubi resurrexit a mortuis; et nuntiatum est discipulis eius.

XXXVIII. Ubi uenit ad discipulos suos et Thomam increpat.

XXXVIII. Ubi tertio se manifestauit discipulis ad mare tiberiadis et manducauit cum illis.

Subscr. Explicuerunt capitulationes cata iohannen amen J.

XXVIII. Ubi pacem suam discipulis reliquit.

XXVIII. Ubi dicit ego sum uitis uera et pater meus agricola.

XXX. Ubi dicit dñs cum uenerit paraclytus ille testimonium perhibet.

XXXI. De commendatione discipulorum clarifica filium tuum.

XXXII. Pater scē serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi.

XXXIII. Ubi dñs ad annam ducitur.

XXXIII. Passio dñi.

XXXV. Ubi dñs resurgens ianuis clausis apparuit discipulis item post dies octo similiter tertioque ad mare tiberiadis piscantibus apostolis se prebuit ac petro dicit pasce oues meos.

XXVIII. relinquit *Harl.*^c

XXX. paracletus *Nanc.*

XXXI. commendationem *Harl.*

XXXIII. dicitur *lapsu K Bamb.*

XXXV. om. resurgens *Nanc.*

> discipulis apparuit *Harl. Nanc.*

Bamb. tiberi^adis *Bamb.* oues meas *Harl. Nanc.*

Subscr. expliciunt capitula in euangelio ioh K *Bamb.* (eügl); nihil habent *Harl. Nanc.*

AHVY *Harl.* 2797.

festatio declaratur qua maria magdalene petro et iohanni nuntiat sublatum corpus de monumento quibus occurrentibus ac reuersis ipsa post angelicam uisionem uisum a se dominum aestimans hortulanum quo mox cognito iubetur discipulis nuntiare.

XLIII. Cum fores essent clausae ueniens ad discipulos pacem infert manibus latereque monstrato quibus insufflatione significat spiritum sanctum item post dies octo thomas inspectione uel tactu lateris ac manuum confirmatur audiens beati qui non uiderunt et crediderunt.

XLIII. Manifestat se iterum ad mare tiberiadis septem discipulis in captura piscium centum quinquaginta trium cum resurrexisset a mortuis.

XLV. Usque tertio dicit petro amas me quia ter eum negauerat et pascendas oues aequae tertio commendans extensione manuum significat ei quod crucis morte foret martyrio coronandus.

XLII. *qua*: quam H, quia Y. magdalene *Thom.* sublato H. currentibus H. **dominum** ex deum *Harl.* estimans *Harl.* hortolanum *Harl.* *Thom.*, ortolanum H. cognitio *Harl.*

XLIII. clause *Harl.* insufflatione Y *Thom.* pro insuffl. significat habet inflationis signo dat H.

XLV. aequae H *Thom.* extensionem H. **martyrio**: mysterio H.

Subscr. expliciunt capitula H *Harl.* *Thom.*, explicit secundum iohannem Y; nihil habet A.

Uat. Alex. 14 (= *Thom.* I. p. 344).

Allocutio Pilati ad Iudaeos de Iesu.

Et quod Iudaei se non habere regem nisi Caesarem profitentur.

XIV. Passio Iesu et sepultura eius et resurrectio.

Iesus postquam resurrexit a mortuis ubi apparuit prius et discipulos suos uisitauit et non credenti Thomae manus ostendit.

Itemque quod piscantibus aliis cum Petro apparuit in littore Iesus poscens ab eis pulmentarium; quibus negantibus dicit ut mittant retia in dextra nauis; et coeperunt statim pisces magnos numero CLIII.

Et quod post prandium Petro pascendas oues tertio iniungit.

Subscr. finiunt capitula in iohannem.

D⁸FGQ *aur.* c.

discipulo quem diligebat ecce mater tua.

XXXV. Post resurrectionem aparuit ihs discipulis et non credebat thomas et iterum apparens increpabat ei.

XXXVI. Et cum .iiii. manifestaret se ihs discipulis suis et ait petro ter dicens pascas oues meas tertio ait et sequere me.

XXXIII. *om.* ecce mater tua c.

XXXV. *ita habet c* et ubi dubitabat thomas et iterum apparuit et increpabat eum. **apparens**: apparuit et *rell.* ei: eum *rell.*

XXXVI. *om.* suis Q *aur.* c. > dicens ter PQ; *om.* dicens *aur.* c. *om.* tertio ait *rell.*

Subscr. Finit(-iunt cor.) breues causae secundum ioh D; explicit breuis disputatio euang iohannis P; explicit capitula secundum iohannem G; nihil habent ut uidetur Q *aur.* c.

EUANGELIUM SECUNDUM IOHANNEM.

Iohannes in his codicibus sine lacuna exstat:—AFCDEFGHΘKMMORS (Stonyhurstensis, uide praefationem p. xlii) TVWXYZ; F habet concordantiam ex quatuor euangelis.

In ceteris codicibus lacunae sunt, viz.:—B iv. 6–viii. 57; x. 10–21; Δ (i.e. Dunelmensis, uide praef. p. xi) i. 1–28; xv. 16–xvi. 33; xxi. 8 ad fin.; I i. 1–21; J xix. 29–39; Q xii. 27–xiii. 20; xvii. 19 ad fin.; U habet tantum i. 1–21.

Itaque in hoc euangelio uiginti octo codices nobis praesto sunt.

Inscr. incipit euangelium secundum iohannem (nulli -nen) uel plene scriptum uel abbreviatum PHΘJK MVY: incipit euangelium eiusdem OT; incipit textus F; euangelium (aeuang. D) secundum iohannem D Tisch.; incipit secundum iohannem GX; iohannis R; initium sancti euangelii secundum iohannem M; sanctum iesu christi euangelium secundum iohannem (ioan. SC) vg.; nihil habent ACEQSZ; def. DA.

¹ (1. 3) In principio erat uerbum	quod factum est
et uerbum erat apud deum	⁴ in ipso uita erat
et deus erat uerbum	et uita erat lux hominum
² hoc erat in principio apud deum	⁵ et lux in tenebris lucet
³ omnia per ipsum facta sunt	et tenebrae eam non comprehenderunt.
et sine ipso factum est nihil	⁶ (2. 3) Fuit homo missus a deo

CODEX BRIXIANUS.

I. ¹ In principio erat uerbum et uerbum erat apud deum. et deus erat uerbum ² hoc erat in principio apud deum. ³ omnia per ipsum facta sunt. et sine ipso factum est nihil. quod factum est ⁴ in ipso. uita est. et uita erat lux hominum. ⁵ et lux in tenebris lucet. et tenebrae eam non comprehenderunt. ⁶ fuit homo missus a deo cui nomen erat iohannes.

I. 1. *Priora uerba uel rubricata uel magnis literis scripta habent DEFMOS, totum uersum FZ. aput u. 1 BC, u. 2 CG. uerbum sec.: uerbum uel sermo δ, cf. Aug. Ioh. 108. 3.*

3. *ipsum: illum a ff₂, eum b. ipso: illo E gat. a ff₂ q; ipsum G, eum b. nichil W. 3, 4. nihil; quod factum est in ipso uita erat (uel est) ita distinguere oportet cum codd. nostris paene omnibus, sc. A(perperam distinxerat Tisch.) BFC EAF GHΘJ KMMOSTUWXY Mus. Brit. Reg. I. E. vii, Cott. Otho B. ix, Tib. A. ii, Harl. 2788, 2826, uett. a b (quod autem factum) c fm (def. d) Aug. in Ioh. et edd. ant. Haillr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519, Mareschal 1531, Uinian et Iunta 1534, 5 (nihil. quod factum est, in ipso uita erat) S (nihil: quod factum est in ipso uita erat); et ita gr. A^{uic} C* D G*^{uic} uel LO^{uic} al. pauc.: dubii sunt D (om. est post factum) G (nihil quod factum est. in ipso uita erat) M (nihil. Quod factum est. In ipso uita erat) QRV (nihil. quod factum est. In ipso uita erat) c f (uide supra) ff₂ q δ aur., C (nihil, quod factum est,*

in ipso uita erat); solus Z sic distinguit:—

et sine ipso factum est nihil

quod factum est

in ipso uita erat

similiter nihil quod factum est. In ipso uita erat, M. Erasm., Bened. 1558, Iunta 1572, Beza 1642, et graeci C³ EG³ HKMO^{uic} UXΓΑΠ al. plur.; Hieron. autem ipse (cf. Lib. Quaest. Hebr. in Gen. ad init.) citat sine ipso factum est nihil non additis quod factum est (=m supra); patrum testimonia apud Erasm., Beza, Sabat., Tisch. uidesis.

4. *ipso: illo E gat. a e Aug., eo b q. uita erat cum ABF*FGHΘKMMTOQSUVWXYZ vg. δ et gr. ABCLOXTA etc.: uita est FFCDEP^{uic}JRT gat. a b c e f ff₂ q aur. Aug. et gr. SD, Tisch. T. G. 8. erat sec.: est b. lux (τὸ φῶς) omnes.*

5. *lux (Ius O*) omnes. > lucet in tenebris D b e q. eam: eum e q et αὐτόν H 13 al. 4. comprehend. Y, comprehend. T; comprehend. CDFJ KOSVZ, comprehend. BFEFGHΘM'R.*

6. *misus EPR. cui etc.: erat ei nomen Iren. p. 189 Mass., nomen cui uel illi δ; gr. ὄνομα αὐτοῦ*

cui nomen erat iohannes
⁷ hic uenit in testimonium
 ut testimonium perhiberet de lumine
 ut omnes crederent per illum
⁸ non erat ille lux
 sed ut testimonium perhiberet de
 lumine.
⁹ (3. 3) Erat lux uera quae inluminat
 omnem hominem
 uenientem in mundum
¹⁰ in mundo erat et mundus
 per ipsum factus est
 et mundus eum non cognouit.
¹¹ (4. 10) In propria uenit et sui eum

non receperunt
¹² quotquot autem receperunt eum dedit
 eis potestatem filios dei fieri
 his qui credunt in nomine eius
¹³ qui non ex sanguinibus
 neque ex uoluntate carnis
 neque ex uoluntate uiri
 sed ex deo nati sunt.
¹⁴ (5. 3) Et uerbum caro factum est
 et habitauit in nobis
 et uidimus gloriam eius
 gloriam quasi unigeniti
 a patre plenum gratiae et ueritatis.
¹⁵ (6. 1) Iohannes testimonium

⁷ hic uenit in testimonium. ut testimonium perhiberet de lumine. ut omnes crederent per illum. ⁸ non erat ille lux. sed ut testimonium perhiberet de lumine. ⁹ erat autem lumen uerum. quod inluminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. ¹⁰ in hoc mundo erat. et mundus per ipsum factus est. et mundus eum non cognouit. ¹¹ in propria uenit. et sui eum non receperunt. ¹² quodquod autem receperunt eum. dedit eis potestatem. filios dei fieri. his qui credunt in nomine eius ¹³ qui non ex sanguinibus. neque ex uoluntate carnis. neque ex uoluntate uiri. sed ex deo nati sunt. ¹⁴ et uerbum caro factum est. et habitauit in nobis. et uidimus gloriam eius. gloriam quasi unigeniti a patre plenum gratia et ueritate. ¹⁵ iohannes. testimonium perhibet de ipso. et clamat dicens. hic est de

plur., ἦν ὁν. αὐτῷ N*D*, ᾧ ὅν. αὐτῷ 433, 60^{ev}. iohannis DEP^oOR, iohannes SC et semper.

7. periberet CTZ et u. 8. lumine (τοῦ φωτός) omnes. ut sec.; et H. ut omnes. . . lumine u. 8 om. R. credant a (πιστεύσωσαν plur., -σουσαν D 150^{ev}). illum: eum b e.

8. non + enim D gat. ille: ipse gat. lux: lumen a b e q Aug.; + uera D. test. periberet F; test. redderet e, test. diceret q. lumine omnes: + ut omnes crederent per illum G.

9. erat (ἦν): est e; + enim EM b aur.; + autem D f. lux: lumen a e f q, lux uel lumen δ. que DG. illuminat O*, illuminat O^uW vg.; inluminabat b. uenientem omnes. mundum (τὸν κόσμον) AB^oF FGJKMO*QSUVXYZ δ Bentl.: hunc mundum CDEPHOMO^uRTW vg. a b c e (hoc mundo) f ff₂ q aur. Tert. Cypr. Hil. Aug. etc. In Iohanne Hieronymiano κόσμος semper est mundus; in Africani uersio usitatio est saeculum.

10. mundo: codd. plur. (mondo G, mundum T) vg. c δ aur.: hoc mundo DEFR a b e f ff₂ q Aug. post per ras. 2 litt. A. ipsum: eum E b q δ. eum: om. R* (+ cor. sax.).

11. in propria (ἐν τῇ ἰδίᾳ) codd. plur. vg. c f, uide et vii. 18, viii. 44, x. 3. 4, xvi. 32: in sua a q cf. xix. 27; in sua propria DE gat. b e ff₂ Cypr. Test. 1. 3, de dom. orat. 9, Aug. in Ioh. 2, in sua uel propria δ. sui (οἱ ἴδιοι) omnes. recipiunt DEPR et u. 12.

12. quodquod CGO*; qui q. om. autem e Cypr. et gr. D. eis: illis ASY a e q Cypr. filios dei bis ser. R. ut filii dei fierent e Cypr. his qui credentibus E; credentibus b δ.

13. om. qui a. ex anguinibus H; ex sanguine b q Tert., Hil., Aug. uoluntate bis T*, uoluptate bis E, uoluptate bis CT^uth, graeci semper θελήματος. ex uol. carnis neque om. F. carnis . . . uiri litt. min. scr. X. nati sunt: natus est b Tert. (diserte uid. Sabat. ad loc.), Iren. ter ('non enim ex uol. carnis neque ex uol. uiri sed ex uol. dei, uerbum caro factum est' Mass. p. 205, 'non ex uol. carnis neque ex uol. uiri natus est filius hominis' p. 212, 'non ex uol. uiri erat qui nascebatur' p. 217); plura uidesis apud Sabat. cf. Westcott, Comm. in h. l. p. 32.

14. uerbum uel sermo δ. facta b e. et sec. om. Z* (+ Z^o). abitauit C, habitabit EH (ta sup. lin.), abitabit T; inhabitauit Z* (corr. Z^o) a Iren. semel. gloriam pr.: honorem b; sec. om. R. eius + et E. quassi R. unigeniti C, unigeniti Y; unici a e q; + filii a. a patre: patris e. plenum codd. plur. vg. uel. plur.: plenus a e; pleni DEPR^uR δ (non Δ^u); graeci πλήρης plur., πλήρη D 5; πλήρως non habetur. gratia et ueritate BG (-tem) a b c e f ff₂ δ aur. Iren. Aug.

15. iohannis DEP^oOR. testim. dicit e q, testificatur a b, testatur δ. peribet CTZ¹. ab ipso E

perhibet de ipso
et clamat dicens hic erat
quem dixi uobis
qui post me uenturus est
ante me factus est
quia prior me erat.
¹⁶ (7. ¹⁰) Et de plenitudine eius nos
omnes accepimus
et gratiam pro gratia
¹⁷ quia lex per mosen data est
gratia et ueritas per iesum
christum facta est.
¹⁸ (8. ³) Deum nemo uidit umquam

unigenitus filius qui est in sinu
patris ipse enarrauit.
¹⁹ (9. ¹⁰) Et hoc est testimonium iohannis
quando miserunt iudaei ab hiero-
solymis sacerdotes et leuitas ad eum
ut interrogarent eum
tu quis es?
²⁰ et confessus est et non negauit
et confessus est quia non sum
ego christus
²¹ et interrogauerunt eum
quid ergo? helias es tu?
et dicit non sum

quo dixi uobis. qui post me uenit. ante me factus est. quia prior me erat. ¹⁶ et de plenitudine eius. nos omnes accepimus. et gratiam pro gratia. ¹⁷ quia lex per moysen data est. gratia autem et ueritas per iesum christum facta est. ¹⁸ deum nemo uidit umquam. unigenitus filius. qui est in sinu patris. ipse narrauit. ¹⁹ et hoc est testimonium iohannis. quando miserunt iudaei ab hierosolymis. sacerdotes et leuitas ad eum. ut interrogarent eum. tu quis es. ²⁰ et confessus est. et non negauit. confessus est. quia non sum ego christus. ²¹ et interrogauerunt eum. quid ergo helias es tu. et dixit. non sum. propheta es tu. et

gat.; om. b. clamat (κέκραγεν) codd. (t in ras. O) vg. et uett., praedicat e: clamabat R. om. dicens b cum N*D. erat (ἦν) codd. plur. vg. ff₂ d: est D*F*HOMM a b c e f g r aur. quem: de quo DM ab ce fr aur. dixit H. uobis cum A*F*P*F*GH ΘMM*Q*SU*XY f gr. D²X: om. BCDEJKRTV WZ vg. Tisch. uett. vell. Aug. et gr. plur. om. qui a. uent. est (ἐρχόμενος): uenit b c e f ff₂ q r cf. Mt. iii. 11, xxi. 9, Lc. vii. 19, 20; ueniens a; + uir qui c, + ὅς N*. ante me f. est: om. T* (+ m. ant.); + et non sciebam eum E. quia: qui R gat.

¹⁶. et ad init. (καὶ AC*EFG al. plur.) codd. vg. et c f d aur.: quoniam b e ff₂ q r Aug. in Ioh. 1, quia a, et ὅτι N*BC*DLX 33. om. nos YZ* (+ Z²). accipimus D*E*F*G*O*RY*Z* (corr. Y¹Z¹). et sec. (καὶ omnes) cum B*F*P*F*GHΘKMOVWZ vg. Tisch. f ff₂ q d: om. ACDEP*JMQRSTUXY a b c e ff₂ l r aur. gratia: gratiam EGR.

¹⁷. quia: qui G. moysen D(mōy)E*P*HΘJKR vg. Tisch., moysen TW. gratia + autem (contra graecum) DER a b c f ff₂ l q r.

¹⁸. humquam C, unquam 5H; + nisi CDEHΘ JMR*TW a b e ff₂ l r d(nisi uel forte)aur. gat. Iren., non graeci. unigenitus C; unicus a. filius: om. X gat.; + dei q Iren. Mass. p. 189, sed filius tantum p. 255; unigenitus deus apud Latinos nusquam apparet nisi Iren. p. 256, de graecis uide Tisch. et W. H. ad loc.; + solus E a, cf. Clem. Alex. 'Quis diu.' c. xxxvii δ μονογενὴς υἱὸς θεὸς μόνος. om. qui est d, om. qui est in a. sinu (sinum a)patris: patre c. enarrauit (ἐξηγήσατο) A*B*F*DE*P*GHΘ(-bit)JM

M*Q*SU*V*W*Z Mus. Br. Coll. Otho B. ix, Tib. A. ii, Reg. I. E. vi, Harl. 2788, 2826, Par. Lat. 45, 250, 262, vg. uett. plur.: narrauit A*CFKORTXY Cant. Uniu. Kk. I. 24, Tr. Coll. B. 10. 4 et e f; + nobis c syr. cu.

¹⁹. hoc est codd. etiam SU vg. uett.: om. est AFH*Y e*, testimonium E*(-onium E^c). quando miserunt(miss. DR): cum mississent E cum b q r; ambas lectiones coniungit H quando miserunt cum misissent; + ad eum hic a b c aur. gr. BC* min. iudei D*P, iudeam R. hab C. hierosolimis GMTY, iherosolimis T, hierusolymis BK, -limis E*P, hirusolimis R, hyerusolimis D, ierosolymis vg., -limis W; Iohannes semper plurali forma ἱεροσόλυμα, -μων, -μοις uti uidetur, quam constanter in hoc euangelio tenemus hic et infra ii. 13, 23, iv. 20, 21, 45, v. 1, 2, x. 22, xi. 18, 55, xii. 12; cf. Luc. ii. 22 qui contra fere semper ἱεροσολῆμ habet, et Mc. iii. 8. sacerdotem a. leuites T. ad eum (illum E et infra)cum gr. AX min.: om. hic a b c aur., uide supra. interrogauerunt H. quis: qui Ma.

²⁰. om. et ad init. E c. om. et non n. et c. est P*(+mg). et conf. est sec.: om. DRe(+illis post negauit)l et gr. N; om. et b f ff₂* r; conf. est autem a. quia: quod F. om. sum P*(+mg). > ego non sum a b e ff₂ q r d Benth. et gr. NABC* LXA etc.

²¹. interrogauerunt: ut interrogarent R. eum: + iterum DR a b e ff₂ l r et gr. N^o; iterum sine eum c N*; deinde + dicentes b e r. quid ergo (ergo B): om. b; + es tu T*(erasit tu cor.)e. elias OT

propheta es tu?
et respondit non.
²² dixerunt ergo ei quis es?
ut responsum demus
his qui miserunt nos
quid dicis de te ipso?
²³ (10. 1) Ait ego uox clamantis in de-
serto
dirigite uiam domini sicut dixit
esaias propheta
²⁴ (11. 10) Et qui missi fuerant erant

ex pharisaeis ²⁵ et interrogauerunt
eum et dixerunt ei
quid ergo baptizas si tu non
es christus neque helias neque
propheta?
²⁶ (12. 1) Respondit eis iohannes dicens
ego baptizo in aqua
medius autem uestrum stetit
quem uos non scitis
²⁷ ipse est qui post me uenturus
est qui ante me factus est

respondit. non. ²² dixerunt ergo ei. quis ergo es tu. ut responsum demus his qui miserunt nos. quid dicis de te ipso. ²³ respondit. ego uox clamantis in deserto. parate uiam domini. sicut dixit esaias profeta. ²⁴ et qui missi fuerant erant ex pharisaeis. ²⁵ et interrogauerunt eum et dixerunt ei. quid ergo baptizas. si tu non es christus. neque helias. neque propheta. ²⁶ respondit eis iohannes dicens. ego baptizo in aqua. medius autem uestrum stat. quem uos nescitis. ²⁷ ipse est qui post me uenit. qui ante me factus est.

(el. es tu in ras.) W vg. tu: om. bis a, pr. e; cf. gr. NL. > tu hel. es ff₂ l, > tu es hel. J. et sec.: qui KVZ; om. a b r. dicit (λέγει) codd. plur., cod. caraf. Bentl. et ait aber: dixit CDFGMSTW vg. c f ff₂ l q δ aur. sum: erasum in T; + quid ergo b c l aur., + ne ergo ff₂, + numquid r; + responderunt e. Post dicit non sum def. U, et inc. I. profeta DFO; + ergo e. et tert. om. G r. respondit: dixit C; ait e. non ad fin.: + sum c e; + sum ergo profeta R.

²². + et ad init. M. ei: om. K* (+ K¹); et G. dix. ergo ei (cum uulg.) et f q δ: et dixerunt b e, et dix. ei a ff₂ l (+ ergo) r aur., responderunt ei c. quis (qui P^eT q*) es: + dic nobis DR l et > dic nobis quis es aur.; dic ergo (+ nobis c ff₂) quis es (+ tu c r) a c ff₂ r; quid ergo es dic nobis e; dic ergo nobis b (om. quis es); q δ cum uulgata; f uide supra. ut + reuersi e. resp. demus: renuntiemus e aur. hiis E*W. misserunt D. quid... ipso om. l*. dices Z. om. ipso e.

²³. + et ad init. JT c e aur., et δ δē εφη 13. 69. 124; + qui a, + quibus b. ait: dixit e, respondit a f. ego: exo E* (corr. E¹), ergo Q; om. D; + sum RT c e. clamantes O. deserto Z* (corr. Z²), deserto D. dirigite (εὐθύνατε) codd. (dirigite D, diregete R) vg. uett. plur.: parate FG c f ff₂ q δ (dirigite uel parate) ex locis par., sed in Mt. iii. 3, Mc. i. 3, Luc. iii. 4 graeci habent semper ετοιμάσατε. uiam: uias D. domini + rectas facite semitas dei nostri e ex locis par. om. sicut... propheta b. om. dixit R. essaias PR, esayas C, esaias^s T, isaias DHKMVWZ^h SC. profeta DFORZ.

²⁴. et: illi itaque e. qui omnes, codd. vg. et uett. misi MTR. fuerant: fuerint R; om. a e q. missi fuerant: uenerant E gat. erant: om. CDEQRT

b ff₂* l r aur. cf. καὶ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φ Ν* Α* BC* L; + de leuuitis et e. pharissaeis G, phariseis P, farisseis DR; iudaeis r; + discipuli et leuuitae a. ²⁵. et interr. eum: om. a e et gr. N; om. et DEOR gat. l q aur.; om. eum R; ut interrogarent eum b r. et dixerunt: om. l; om. et a b r; dicentes c e ff₂ q aur. ei (ἀντὶ) cum BCDEGOLJ KMQQRSTVWX^c Z vg. a b f r δ; om. A^h P^h FH MX* Y c e ff₂ l q aur. baptizasz E, baptizasz D. non: es Z* (corr. Z¹). om. neque helias G. elias ORTW vg. propheta E, profeta DFOR.

²⁶. respadit C; respondens a l. iohannis DE P¹OR et u. 28, 29. om. dicens e Cypr. Test. II. 19. ego (ergo R): + quidem D b c ff₂ l q aur. Cypr. gr. min. baptizo DRS, baptizso E; + uos R gat. a b ff₂ (> uos bapt.) l q δ et gr. Δ c^{cor}. aqua: + paenitentiae b, + in paenitentiam a q(-tia). > aqua (om. in) bapt. c. medius: s in ras. O; medium ST^e aur.; in medio e q Cypr. autem omnes (et ff₂). om. uestrum A* (+ sup. lin. A¹) E a. stetit cum ABFCP*FGHOLJKM^oQSVWX^cYZ vg. c Aug.: stat DEP^{mo}RTX* gat. uett. rell. Cypr.; graeci uero sic στήκει BLT^b I. Tisch. T. G. 8, W. H., εσθήκει NG, εστηκεν ACXTΔΔΠ etc., εισηθήκει Eus. theoph. 140; + inter uos a. quem uos bis scr. E*. non (no^o M) scitis (gr. οὐκ οἶδατε): nescitis CD EGHRT vg. cor. uat. mg. c f l q δ aur. Aug., ignoratis a b r Cypr.

²⁷. ipse (+ autem DR) est (om. D; + enim Cypr.) = gr. αὐτός ἐστιν AC³XΓΔ etc.: om. a cum gr. NBC*LT^b min.; deinde + de quo dixi e Cypr., + de quo dicebam quoniam ff₂ l, cum gr. S. qui pr. om. ff₂ l Cypr. uenturus est: uenit a b e f ff₂ l q r Aug., ueniens Cypr.; + uir ff₂ l, + homo Cypr. om. qui ante me f. est b l cum gr. NBC*LT^b min.

cuius ego non sum dignus
ut soluam eius corrigiam
calciamenti.
28 (13. 10) Haec in bethania facta sunt
trans iordanem
ubi erat iohannes baptizans
29 altera die uidet iohannes
iesum uenientem ad se et ait

ecce agnus dei qui tollit
peccatum mundi.
30 (14. 1) Hic est de quo dixi post me
uenit uir qui ante me factus
est quia prior me erat
31 et ego nesciebam eum
sed ut manifestetur israhel
propterea ueni ego in aqua baptizans.

cuius ego non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius. 28 haec in bethania facta sunt trans iordanem. ubi erat iohannes baptizans. 29 altera die uidit iohannes. iesum uenientem ad se et ait ecce agnus dei qui tollit peccatum mundi. 30 hic est de quo ego dixi. post me uenit uir. qui ante me factus est. quia prior me erat. 31 et ego nesciebam eum. sed ut

qui sec. om. a c δ Cypr. hante C. me sec. om. M. me fac erasa sunt casu V. om. ego DERX* q Cypr. cum gr. NCL. > non sum d. ego a. ut soluam: ut soluere E; soluere a b e f q r Cypr. corrigiam DE, corrigiam SC. calciamenti M, calciamenti JT vg.; calciamentorum e q gat. eius corr. calciamenti (cum ord. graec.) codd. plur. vg. c δ: > corr. calciam. eius (om. eius ff₂ l Cypr.) CDEFGT gat. a b f ff₂ l q r Cypr.; > corr. calciam. eius (om. aur.) soluere e aur.

28. haec + autem a. bethania (beth-ania 5) omnes: bethabara Hieron. Eus. loc. hebr. iii. p. 182 Uall., ex Origene ut uidetur. facta: gesta a ff₂; et > facta sunt in beth. (a) b e r cum gr. N. iordanem HO, iordanem C, iordanem GM5 SC. hubi C; bi om. K* (+ K¹ sed spatium longius est). iohannes Δ (Dunelmensis qui ad hunc uersum incipit); rell. uide u. 26. baptizans ΔPR, baptizans D, baptizans E.

29. altera: postera b q r, et alia e; + autem E b q r. uidet (βλέπει) ABFCΔPGIMOSXYZ e ff₂ l: uidit DEHOJKMQRTVW vg. a b c f q r aur. iohannes (uide u. 26): om. M a q δ Benth. cum gr. NABC*KL etc. iesum: christum CT. et: ad R. ait: dixit q. dei sine addit. AFDΔP*GI JKMVXYZ^c cod. caraf. e f q δ Iren. Mass. p. 186 et graeci: + ecce BCD (et cf. capitula p. 493) E P^mHOΔMOQRSTWZ* vg. cor. uat.* a b c ff₂ l r Or. (bis), Cypr. Test. II. 15, Aug., syr. cu. tollit (gr. δ αἶψα): tullit R, tulit D (et capitula p. 493); tollet BG; aufert Iren., aufert Cypr. l. c. (sed uar. lect. aufert et tollit). peccatum (τὴν ἀμαρτίαν) codd. B, uett. plur.: peccata (sine auct. graeca) OW Tr. Coll. Cant. B. 10. 4, Mus. Br. Reg. I. A. xviii, E vi et viii, Harl. 2788, cor. uat. 5 S e l r aur., Cypr., patres apud Sabat.; ex liturgiis ut uidetur et hymno matutino cod. Alex. 'Gloria in excelsis'; cf. ad Luc. ii. 14.

30. uers. 30-36 om. l* (+ mg.). quo + ego a b f ff₂ δ (Benth.) et graeci. hante C. me sec. om. O. quia: qui RW gat. prior: ante b.

31. non sciebam ff₂, ignorabam a b e r. manifestetur (φανερωθῇ) cum BFGH*IJKMVWXX vg.: manifestaretur ACΔΔEPH^{rec}ΘMQRSTY uett. Aug. Tisch. israhel (τῷ Ἰσραήλ) cum FFC (srahel)EIJKT VZ Benth. gat. c l δ, israheli b f Aug. et notat cor. uat. 'isrl datiu casu gr. ant. aug.', item plebi israhel D (hisrahel) R ff₂; hoc enim in loco correctio Hieronymiana uidetur esse israhel, cum c in priori parte Iohannis, et l δ saepissime, Uulgatam sequi uideantur: in israhel ABΔPFGHOM MOQSWXY vg. (in israhel) a e q aur. Casus datiuus uocis Israhel aliquantum interpretes exercuit cum ambiguitatem uerborum uilare uellent; casus genitiuus rarius amphiboliam inducit. Hieronymus unam reddendi rationem non sequitur. In editione Clementina ueteris Testamenti Israeli plus uicies legitur, ubi codicum auctoritate plerumque frui uidetur, sc. Exod. xviii. 9, Num. xxiii. 23 (sed in Iacob et Israhel V), xxiv. 1, Deut. i. 38, Iud. viii. 35, xiv. 4, 1 Reg. ii. 14, 22, iii. 21, vii. 14, xv. 2, xix. 5 (sed in uniuerso israhel AV al. pl.), 2 Reg. iii. 19 (israhel A), 2 Esdr. viii. 1, Hierem. ii. 31, sed Ps. lxxii. 1 quam (attamen Hier.) bonus (+ est Hier.) Israel deus. In nouo Testamento interdum ueteres illos sequi uidetur Hieronymus qui per praepositionem expriment, interdum simpliciter reddit. Exemplo sunt Act. i. 6 restitutes regnum israhel = ἀποκαθιστάveis τὴν β. τῷ Ἰσρ. (τοῦ Ἰσρ. D*), v. 31 ad dandam paenitentiam israhel (israeli vg.) = δοῦναι μετανοίαν τῷ Ἰσρ.; contra Rom. xi. 25 caecitas ex parte contigit in isr. (πῶπως ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσρ. γέγονεν), et genitiuus redditur Ioh. iii. 10 magister in isr. (ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσρ.) codd. plur., cf. 1 Reg. xv. 29 triumphator in isr. = יִשְׂרָאֵל נָצַח. Israeli in nouo Testamento Hieronymiano quantum scimus nusquam inuenitur. propterea: et propterea E e ff₂; propter hoc b r, ideo a q. > ego ueni G b cum gr. C* 157 etc.; ego ueni ego R. ^aqua R. baptizans D^p, baptizans E; baptizare e q.

³² (15. 1) Et testimonium perhibuit
 iohannes dicens
 quia uidi spiritum descendantem
 quasi columbam de caelo
 et mansit super eum
³³ et ego nesciebam eum
 sed qui misit me baptizare
 in aqua ille mihi dixit
 super quem uideris spiritum
 descendantem et manentem super
 eum
 hic est qui baptizat in spiritu sancto
³⁴ et ego uidi et testimonium

perhibui quia hic est filius dei.
³⁵ (16. 10) Altera die iterum stabat
 iohannes et ex discipulis
 eius duo
³⁶ et respiciens iesum ambulans dicit
 ecce agnus dei
³⁷ et audierunt eum duo
 discipuli loquentem
 et secuti sunt iesum
³⁸ conuersus autem iesus
 et uidens eos sequentes se
 dicit eis ⁽³⁹⁾ quid quaeritis?
 qui dixerunt ei rabbi quod

manifestaretur israeli. propterea ueni ego in aqua baptizans. ³² et testimonium perhibuit iohannes dicens. quia uidi spiritum descendantem. quasi columbam de caelo. et mansit super eum. ³³ et ego nesciebam eum. sed qui misit me baptizare in aqua ipse mihi dixit. super quem uideris spiritum descendantem. et manentem. super eum. hic est qui baptizat in spiritu sancto. ³⁴ et ego uidi. et testimonium perhibui quia hic est filius dei. ³⁵ altera autem die. iterum stabat iohannes. et ex discipulis eius duo. ³⁶ et respiciens iesum ambulans dixit. ecce agnus dei. ³⁷ et audierunt eum duo discipuli loquentem. et secuti sunt iesum. ³⁸ conuersus autem iesus. et uidens eos sequentes se dicit eis. quid quaeritis.

32. testimonio H. peribuit CTZ. testificatus est *b r*, testatus est *e q*. iohannis DEPR. *om.* dicens *e cum* N*. *om.* quia R. uid^{di}(di ex m. ant.) O. descendantem D(E)PG; + et manentem R. quasi: sicut (E)QR; et > sicut (tamquam *a*, ut columbam descend. (di^c. E) E a b e r. > de caelo quasi columbam G aur. mansit: manentem W (cf. R supra) b e q r et gr. N. distinguunt super eum³³ et ego nesciebam eum. Sed qui misit etc. GM e q d etc.

33. non sciebam ff₂, ignorabam a b e q r. sed + is DR q (his). missit D. > me misit E a e q. qui misit me in ras. K¹. baptiz. ΔP, babbitz. D, baptiz. E; baptizans J. ille: ipse G b e f r. michi T. *om.* quem G. > quem super R. spiritum + domini b. descendantem DEPR; + de caelo ff₂. hic: ipse b e q et gr. A auos. baptizat DΔP*, baptizat G, baptizatz E; baptizauit R, -bit Pmq.

34. *om.* uersum T; + in mg. m. rec. inc. ego uidi qui testimonium perh. W, et ego quod uidi et testimonio sum *e*. uidi: ueni R. peribui TcZ. est + ipse q. filius dei codd. plur. vg. uett. plur. et gr.: electus dei e ff₂* cum gr. N* 77, 218 Ambr. luc. c. 5, syr. cu.; filius dei electus DR, fil. electus dei ff₂, dei fil. electus b, electus fil. dei a.

35. altera (alia *e*, postera b q) + autem G b e f q; cf. et postero die r, altera die uel crastino d. diae C. *om.* iterum G e r et gr. T 11*. 64. stabant E. iohannis DEPR. *om.* ex R *e*. discipuli

G R *e*, cf. duo discipuli eius b. duo: 11. D; *om.* R.

36. respiciens Δ; intuens b q r; uidit . . . et *e*. ambulans C. dicit (λέγει): dixit DMQRW b e f ff₂ q aur. dei + ecce qui tollit (tollet F) peccatum mundi FMT foss. a ff₂ aur. cum gr. C* 59. 235.

37. et audientes *e*; audierunt autem b. *om.* eum E b. duodecim l*; 11. D; *om.* F. discipuli eius G b e ff₂, disc. sui q, ex discipulis eius D r; > ex disc. eius duo loquentem illum a. *om.* et sec. T *e*. sequuti ΘX.

38. conu. autem: et conuersus q; inc. et respondens iesus cum uidisset eos *e*. iesum Q. *om.* et E (b q r post se ponunt). uidit b q r. con-sequentes Q*. *om.* se FEGJ^oJMXZ gat. c d Bentl. cum graecis exc. C*. dixit MQ* b e ff₂ q r aur. queritis DGR, multis aut quaerites *e*. ad quid quaer. inc. u. 39 in Beza 1565, Elzeuir., Tisch. T. G. 8 etc., deinde 40 dicit eis et sic ad finem capituli; nos Stephanum 1555 sequimur. qui: *om.* J; at illi a q, oi dē gr. *om.* ei D. rabb C. quod dicitur (citur C spatio tamen relicto) inter-pretatum (interpretatum BFFFGHΘIMTOR¹Z*, inter inter tum lapsu M) codd. plur. et vg. = δ λέγειναι ἐρμηνεύμενον uel μεθερρ. gr. plur.): quod inter-pretatur E cum b c e q r et d ἐρμηνεύεται 1. 118. 209; quod dicitur interpretatur R*. ubi (hubi C) habitas: ubitas R; ubi (bi sup. lin. G) manes G a b (nis) e ff₂ l q gr (d); r. τοῦ μένεις cf. u. 39.

dicatur interpretatum
magister ubi habitas?
39 (40) dicit eis uenite et uidete
uenerunt et uiderunt
ubi maneret
et apud eum manserunt die illo
hora autem erat quasi decima.
40 (41) Erat autem andreas frater
simonis petri unus ex duobus
qui audierant ab iohanne
et secuti fuerant eum.
41 (42) (17. 1) Inuenit hic primum fratrem
suum simonem et dicit ei

inuenimus messiam quod est
interpretatum christus
42 (43) et adduxit eum ad iesum
intuitus autem eum iesus dixit
tu es simon filius iohanna
tu uocaberis cephas quod
interpretatur petrus.
43 (44) (18. 10) In crastinum uoluit exire
in galileam et inuenit
philippum
et dicit ei iesus sequere me
44 (45) erat autem philippus a bethsaida
ciuitate andreae et petri

qui dixerunt ei rabbi quod dicitur interpretaatum magister ubi habitas. 39 dicit eis. uenite et uidete. uenerunt et uiderunt ubi maneret. et apud eum manserunt die illo. hora enim erat quasi decima. 40 erat autem andreas frater simonis petri. unus ex duobus. qui audierant ab iohanne. et secuti fuerant eum. 41 inuenit hic primum fratrem suum simonem et dicit ei. inuenimus messiam quod est interpretatum christus. 42 et adduxit eum ad iesum. intuitus autem eum iesus dixit. tu es simon filius iohannis. tu uocaberis cephas. quod interpretatur petrus. 43 sequenti autem die uoluit proficisci in galileam et inuenit philippum. et dicit ei iesus. sequere me. 44 erat autem philippus a bethsaida ciuitate. andreae et petri.

39. + et ad init. M. eis + iesus M ff₂ l r aur. uenite et uidete: om. D; + et C l syr. uenierunt D; + autem b r; + ergo a e (Bentl.) et + oñv NAB CL etc. hubi C. manerent O, manere R; habitaret a; gr. μένει igitur uertitur manere hic bis et habitare u. 38; sed habitare uix dici poterat de mansione per partem diei. apud CFGS. eum: illum E. mansuerunt Y. diae C, de E. illa R a b q r δ aur. autem: om. q δ (Bentl.) cum gr. NABCL etc.: enim b (> erat enim hora f; et fuit hora e. quasi: fere a q, circiter b r. decima in ras. G; .x. DE. erat quasi . . . autem u. 40 om. R.

40. autem codd. plur. vg. uett. et gr. AA min.: om. BCEPJ b q δ et gr. plur. andrias R, andraeas Θ, handreas C; om. D* (+ in mg. D¹). symonis CDW. om. petri T. audierunt RS e; auerant O; audierat E 5. ab: a vg.; ad E* (corr. E¹). secuti (sequuti HΘX; + sunt QR) fuerant: secuti sunt b r (δ), sec. erant a ff₂. eum: iesum DM l aur. cum gr. GA.

41. inuenit autem (et om. hic) b. primum (πρώτον N°ABM etc.): om. E; mane b(r) cf. et mane inuenit e; primus δ et πρῶτος N°LFA etc. symonem CDE. dixit b f q. myssiam D, mesiam E, misiam R. quod est interpretaatum (interpreae. fCpFGHΘIZ*, interpraetum R, interpetratum O): qui dicitur E; quod interpretaatur q.

42. om. et ad init. D b. duxit a δ Aug., ducit r; adduxerunt RZ* (corr. Z⁵), adducunt e, ἡγαγον K 55^{av}; + autem D, ergo b. intuitus autem R; intuens autem b r; et respiciens a q. om. eum sec.

ER. dixit + ei R. om. es a. symon CDE; om. G. filius iohanna (δ υἱὸς Ἰωάννου NB*L 33) cum ADAMOQRSWXY 5 (cor. uat. 'moderni'), f. ioanna F 5, f. ioana H* ut uidetur, f. iohannis BFE a(-nes) b f ff₂ l r: filius iona (δ υἱὸς Ἰῶνα AB'XΓΔ etc.) CLJKMTVZ 10C cor. uat.* c δ, f. ionae q, f. iohanna gat.; bar iona G aur., bar ioana H¹, filius bariona Θ; frater andreae e. uocaberis ABFCF ORSXYZ, uocaberis V. caephas DM, chephas BFOVZ. interpretaatur fCpFGHΘIORZ*; est interpretaatum M¹ a e sed gr. omni. ἐμνησέται.

43. in crastinum: in crastino F; + enim G; + autem DEW ff₂ aur., cor. uat. mg.; postera (+ autem b) die b r, altera (+ autem e) die a e; q = f; om. l (inc. incipiebat autem exire etc.). exire: ire D* F¹⁰⁰; proficisci b f q r; > exire uoluit D*. galileam BCDΔPGKM¹OW, -liam R. et pr.: + proficiscens ff₂ l aur.; + prodiens e. filippum DT, pilippum R. et sec. om. O. dixit f q r. iesus (cum gr. NABEGKL al. plur.) BCDGHΘIJKM MTOQRTVWX*Z vg. uett. plur.: om. AFDΔEPF SX^oY e r (ut uidetur) et gr. EHMT etc.

44. philippus C et 45, 48, philippus E, philipus R et 45, 46, 48, filippus DT et 45, 46, 48. beth-saida 5 10, bethsayda C, bethzaida E, betzaida D, bethsaida q r, bedsaida a b ff₂, bessaida e l*; + galileae e l; + in H* (sed expunct.); deinde + de B a e ff₂ l q Bentl., + ex b, + a δ, cum graecis paene omni. ἐκ τῆς πόλ., sed om. N* et ob. ciuitatem G. andraeae M, handraeae C, andriae R, andraeae E, andree W. petre W.

45⁽⁴⁶⁾ inuenit philippus nathanahel
et dicit ei
quem scripsit moyses in lege
et prophetae
inuenimus iesum filium ioseph
a nazareth
46⁽⁴⁷⁾ et dixit ei nathanahel
a nazareth potest aliquid boni esse?
dicit ei philippus ueni et uide
47⁽⁴⁸⁾ uidit iesus nathanahel uenientem
ad se et dicit de eo
ecce uere israhelita in quo
dolus non est

48⁽⁴⁹⁾ dicit ei nathanahel unde me nosti?
respondit iesus et dixit ei
prius quam te philippus uocaret cum
esses sub ficu uidi te
49⁽⁵⁰⁾ respondit ei nathanahel et ait
rabbi tu es filius dei
tu es rex israhel
50⁽⁵¹⁾ respondit iesus et dixit ei
quia dixi tibi uidi te sub ficu
credis? maius his uidebis
51⁽⁵²⁾ et dicit ei amen amen dico uobis
uidebitis caelum apertum
et angelos dei ascendentes

45 inuenit filippus nathanael. et dicit ei. quem scripsit moyses in lege et prophetae inuenimus iesum filium ioseph a nazareth. 46 et dixit ei nathanael. a nazareth. potest aliquid boni esse. dicit ei philippus ueni et uide. 47 uidit iesus nathanael. uenientem ad se. et dixit de eo. ecce uere israhelita in quo dolus non est. 48 dicit ei nathanael unde me nosti. respondit iesus. et dixit ei. prius quam te philippus uocaret. cum esses sub ficulnea. uidi te. 49 respondit ei nathanael et dixit rabbi. tu es filius dei. tu es rex israhel. 50 respondit iesus. et dixit ei quoniam dixi tibi. uidi te sub ficulnea. credis. maiora horum uidebis. 51 et dicit ei. amen. amen. dico uobis. uidebitis caelum apertum et angelos

45. + et ad init. T e aur. inuenit + autem b. philippus P¹; cf. u. 44. natanahel J, nathanael DEW vg. et 46, nathanael T et 46. dicit (dixit q r) + autem Q. scripsit FEGSX*YZ. moyses CEF HΘIJKQRVZ* vg. Tisch., moy D, moyses ΔTW. legem G. om. in lege e. profetae DFO, prophete W; prophetis CE gat. (-phetis) non cor. uat. ioseph + qui est ff₂. ha G. nazareth E, nazaret T; nazara e et 46.

46. om. et ad init. a b e cum gr. N 71. dicit: dicit DE* (corr. mg.) R, ait a e. om. ei pr. l. nathanahel FJ, cf. et u. 45. om. nath. a nazareth R. nazareth^h E, natzareth D, naret T; naz^athanahel lapsu C. bone R. > boni aliquid D. ei sec.: essei R* (ess expunct.). philippus P, cf. u. 44.

47. uidit ... et: uidens autem a b ff₂ l aur. (+ et b aur.) cum gr. N* 124 cf. iesus autem ut uidit e. nathanahel JZ, nathanael DEFGW vg. > uenientem nath. e. om. ad se M. dixit a b f ff₂ l aur. eo: nathanaele a cum N*. uere: uero H* (sed corr.); uir DE^mR gat. cf. homo uero (ut uidetur) r. hisrahelita D, israelita vg., srabelita CTZ, israhelites e. dolus: mendum e.

48. natanahel HΘJ, nathanael DEGW vg. et 49. hunde C. prius quam: antequam b q r. te pr. inter lin. G. philippos G, cf. et u. 44. quum Θ. sub ficu codd. plur. (suffici E, sub fico G*) et vg.: sub arbore fici QR (uici) e q, sub fici arbore D l, sub

arbore ficu P^m, sub arbore ficus ff₂, sub ficus arbore a, sub arbore ficulnea b r, sub ficulnea f. uidi te: uidete R; noui te b.

49. + et ad init. DR e. respondit ei nathanahel (nata. ΘJZ, nathanael R) et ait (dixit a f) codd. plur. vg. uett. plur. = ἀπεκρίθη αὐτῷ N. καὶ εἶπεν X 124: resp. nath. et ait E c cum gr. N; resp. nath. et ait illi q (dixit ei) r δ (dixit uel ait ei) cum gr. ΓΔ min.; tantum respondit ei nath. b aur., nath. respondit e, cum BL 33. 249 ἀπεκρίθη αὐτῷ N. rabi W. srabel C, hisrael D, israel G vg. om. tu es rex isr. P.

50. dixit: dicit V. om. ei e l. dixi: dixisti H* (sti eras.). tibi + quia a, + quod r, + eo quod b, cum gr. NABGL min. uide R; uiderim b r. te + cum esses a ff₂ l aur. ficu bis scr. E* (pr. eras); fico DRZ; uett. ut u. 48, sed arbore fici l δ Aug., arbore ficus aur.; + propterea ff₂ l aur. maius (μεῖζον Π^c etc.); maiora uett. (exc. c δ) cum gr. plur. hiis ΔW; horum uett. (exc. c δ aur.) uidebit W.

51. dicit: dixit b e q et gr. X. om. et d. ei l; om. et d. ... uobis aur. ei: eis (contra graecum) CD^mQRST c ff₂ r, illis a e. uobis sine add. codd. vg. uett. pl. cum gr. NBL memph.: + a modo (ἀπ' ἀπρὶ AXΓΔ etc. ex Mt. xxvi. 64 ut uidetur) e q (quia a modo) δ. et sec. om. R* (+ sax.). hangelos C, anguelos D. om. dei e Aug. hascendentes C. om. ascend. et l; om. et descend. J. discendentes

et descendentes supra filium hominis.
 II. ¹ Et die tertio nuptiae factae
 sunt in cana galilaeae
 et erat mater iesu ibi
² uocatus est autem et iesus
 et discipuli eius ad nuptias
³ et deficiente uino dicit
 mater iesu ad eum
 uinum non habent
⁴ et dicit ei iesus quid mihi et tibi
 est mulier?
 nondum uenit hora mea

⁶ dicit mater eius ministris
 quodcumque dixerit uobis
 facite
⁶ erant autem ibi lapideae
 hydriae sex positae
 secundum purificationem iudaeorum
 capientes singulae metretas binas uel
 ternas
⁷ dicit eis iesus implete
 hydrias aqua
 et impleuerunt eas
 usque ad summum

dei ascendentes et descendentes supra filium hominis. II. ¹ Et die tertia nuptiae factae sunt in chana galilaeae. et erat mater iesu ibi. ² uocatus autem erat iesus. et discipuli eius ad nuptias. ³ et deficiente uino. dicit mater iesu ad eum uinum non habent ⁴ et dicit ei iesus. quid mihi et tibi mulier. nondum uenit hora mea. ⁶ dixit autem mater eius ministris. quodcumque dixerit uobis facite. ⁶ erant autem ibi positae ydriae lapideae sex secundum purificationem iudaeorum. capientes singulae metretas binas uel ternas. ⁷ dixit eis iesus.

DEPR. supra (gr. ἐπὶ τὸν υἱόν): super CTZ c Bentl.; ad E gat. b e l q; om. Y* (+ cor. ant.). hominis: ho R* (+ minis cor. rec.).

II. 1. tertio ABFCFEPFGHΘI²JMMOSTZ* l r Bentl.: tertia I*KQRVYZ³ vg. uett. rell., tertia W; .III. D; altero ΔY, item > tertia (-tio r) die b e q r cum gr. BU min. nuptiae FSYZ, nuptie W. facte sunt W; fiebant a l. cana (Kavā) AEMOQ SV vg. a b c e l q δ, canna DY, channa PH, chana BAGΘIJKM²W f; canan CX, kannan R, chanan FZ, channan F, chanaan T, chanaan ff₂ aur. gat. galilaeae BFEFPFGΘKMOVYZ, galilee W, galilae R, gallilae H, gali D. > ibi (illic e) mater iesu a b e Aug.; + inuitata a ff₂.

2. uocatus: inuitatus b r. autem (om. E) sine addit. FCD(E)IJKMRTVWZ vg. uett. et gr.: + ibi ABΔEPFGHΘMOQSXY ex linca, ut uidetur, praecedenti illapsum. > uoc. autem est B, uoc. autem erat a f aur.; inc. fuit autem iesus uocitus e l (om. uocitus). om. et pr. DEJ f q aur. (e l). et disc. eius: cum discipulis suis b r. nuptias FSYZ.

3. sic habent uett. plur. (non autem e f q δ aur.) et uinum non habebant quoniam (quod Gaud.) consummatum (finitum b r) erat (est ff₂ r) uinum nuptiarum et (deinde a) dicit mater iesu (om. a) ad eum (ad ipsum b, ad iesum a; om. ff₂) uinum etc. a b ff₂ r Gaud. serm. 8 cum gr. N* και οινον ουκ ειχον οτι συνετελεσθη ο οινος του γαμου ειτα λεγει η μητηρ του Ιησου προς αυτον; et et factum est per multam turbam uocitorum (prae multa turba uocatorum ²) uinum consummari mater autem iesus dixit ad eum (dicit autem mater iesu l) e l cum syr. p. mg., aeth. deficiente uino DE, deficiente u. R;

cum defecisset uinum q. iesus R. habent + fili e ff₂ l Ambr.

4. om. et pr. a cum N* etc. dixit b q, cf. et respondens iesus dixit e. om. iesus δ et gr. Δ. mihi et tibi codd. plur. vg. uett. et gr.: > tibi et mihi AΔ FHMSY. om. est Z* (+ Z²) S e f q δ Bentl. nundum G. ora T.

5. dixit autem f q, et inc. et aduocatis ad se ministris mater iesum dixit illis e. eius: iesu D q. quodcumque S² H, quodquumque H, quodcum R, quid e. > uobis dixerit a b e; deinde + iesus e l. facete P.

6. erat R* (corr. sax.). autem: enim D. om. ibi GR q. lapideae (-diae DR, -dae W, -dae Y) hydriae (hydr. ER, hidrie W, idrie T, ydriae C) sex (-ui. DW) positae (poss. D²PR, possite E, posite W) hoc ordine codd. (-ui. possitae bis scriptum D) vg. c δ aur. cum gr. N²BLX 33 sed habent κειμενα post 'Ιουδαίων non post εἶς: > hydr. lap. sex pos. q δ cum gr. ΑΓΔ etc., hydr. lap. pos. sex l gr. 69. 124; > pos. hydr. lap. sex (om. b) b f ff₂; > hydr. lap. sex (om. positae) a e et om. κειμενα N* 13. 47^{av}. iudeorum DEPRW. capentes G. singule H (u sup. lin.) W, singuli ΔY; singulas l* aur.; om. a b q δ. metritas D²PR, metras T; om. b.

7. inc. et iesus uocitis ad se ministris e, et uocans iesus ministris ff₂, et uocatis his (i. e. hiesus?) ministris foss., et uocauit iesus ministris (-tros cor.) l. + et ad init. P. eis: ei H. om. iesus R* (+ sax.). inplete CDΔ²PO, inpletas R. hydreas V, hidrias RW, idrias T, ydrias C; + istas R l. aquam Q b f. impleuerunt CDΔ²PGOR. husque C. ad summum: susum b r.

8 et dicit eis iesus haurite nunc
et ferte architriclino
et tulerunt
9 ut autem gustauit architriclinus aquam
uinum factam
et non sciebat unde esset
ministri autem sciebant
qui hauserant aquam
uocat sponsum architriclinus ¹⁰ et dicit
ei
omnis homo primum
bonum uinum ponit

et cum inebriati fuerint
tunc id quod deterius est
tu seruasti bonum uinum
usque adhuc
¹¹ hoc fecit initium signorum
iesus in cana galilaeae
et manifestauit gloriam suam
et crediderunt in eum
discipuli eius.
¹² (19. 7) Post hoc descendit capharnaum
ipse et mater eius
et fratres eius et discipuli eius

implete ydrias aquam et impleuerunt eas. usque ad summum. ⁸ et dixit eis iesus aurite nunc. et ferte architriclino. et adtulerunt. ⁹ ut autem gustauit architriclinus. aquam uinum factum. et non sciebat unde esset. ministri autem sciebant qui auriebant aquam. tunc uocauit sponsum. architriclinus ¹⁰ et dicit ei. omnis homo primum bonum uinum ponit. et cum inebriati fuerint homines. tunc id quod deterius est. tu autem. seruasti bonum uinum usque adhuc. ¹¹ hoc primum fecit initium signorum iesus. in chanan galilaeae. et manifestauit gloriam suam. et crediderunt in eum discipuli eius. ¹² post haec abiit in capharnaum iesus. et mater eius. et fratres eius. et ibi manserunt non

8. om. et ad init. X* (+ cor.) a b ff₂ gr. 33. 40. om. iesus e q (Bentl.) et gr. om. aurite CDΔEP IMORTX. om. nunc a e. adferre R; date e. architriclino codd. plur. et vg.: architr. T, archytr. E, architriclyno F; architriclino AΔPOY. et adtulerunt ER(ad tull.) a b f q r; om. O; ad illi aurierunt et adtulerunt a; et fecerunt sicut dixit eis (illis ff₂ aur.; + iesus e) e ff₂ l aur.

9. architriclinus T, architriclynus F, architriclinus AΔPF(sec.)HOY hic et infra. factum EX*Ya b c e f ff₂* l q δ^c aur. cor. uat. et om. e l. non sciebat: nun sciebant G*(n eras.), non sciebat R; nesciebat a b r, non intellegebat e, ignorabat q. hunde C; + factum l. sciebant: sciebat R; sequitur ras. 5 litt. O. qui: quia M q; quod H; + autem b. hauserant AHΘKQVW Mu. Br. Coll. Otho B. ix, Tib. A. ii, Reg. I E. viii, Tr. Coll. Cant. B. 10. 4, Par. lat. 250, 262, 13171, vg., auserant COT, hauserant Z²: haurierant BFEFGJMSXY Z* Harl. 2788, 2826, Corp. Oxon., Duncelm. A. II. 17, Uniu. Cant. Kk. I. 24, a ff₂ l aur. Bentl., aurierant DΔPIM(-runt)R b e q r, hauriebant c δ, auriebant f. aquam sec.: + quae uinum factum est e, + quia de aqua uinum factum est l; + et uidentes factum mirabantur a b r syr. p. uocat: uocans D; uocauit EQR b e f r; + autem b e l. sponsus E.

10. primum: in primis E b r. > uinum bonum pr. BD q r, > bonum uinum prius a, > uinum bonum primo e. et sec.: deinde q. quum Θ. inebriati (inebr. C, ebriati X* sed corr.) fuerint:

inebrientur δ; + homines ER(-nis) a f q; + conuiuiae T(-ne)Z*(sed improbatum) c. om. tunc a e ff₂* l q gr. N*BLT^b min. id quod deterius (te sup. lin. R) est: om. est a e q δ; infirmus r, infirmiore b. tu sine addit. AEFCDΔPFGJMQST XY c Bentl. cum gr. ABL etc.: + autem BHΘIK MTOVWZ vg. a b e f q r, + uero ER ff₂ l aur., et + δē NGA min. reseruasti R r. bonum sec.: melius e. > uinum bonum sec. PT. husque C. athuc Y; modo E a b r; nunc D*(corr. mgs.) q; in hanc horam e l (om. in). > usque modo seruasti bonum uinum q.

11. hoc. f. initium litt. min. in ras. G¹. hoc + primum D f δ; et inc. hoc primum initium fecit iesus signum q, hoc primum signum fecit b, et + πρωτην post γαλιλαϊας N*. initium: primum E; + ser R sed expunct. > hoc initium signorum fecit e l. canna DH, chana BFGΘIJKMTW r, channa PR, canan CX*ff₂, chanan Z f, canaan T, chanaan aur. galilaeae BFEDEFGΘKMTOVZ, -lee W, -liae R, gallilaeae H. manifestabit T. gloriam: honorem b r. suam: eius R. crediderunt: rediderunt G.

12. + et ad init. e. hoc (hoc signum e, hunc signum l) = τοῦτο gr. plur.: haec TW 5S b f q et gr. M 124* ταῦτα. descendit DΔPRS; abiit f; + in ΔG b f δ. caphar-naum 5, chapharnaum C, capharnaum P*R, cafarnaum D. om. ipse O* (+ m. ant.). et fratres eius: om. q; om. eius R a c e et gr. BLT^b. om. et disc. eius a b e ff₂* l aur. cum gr. N min. > et disc. eius et fratres

et ibi manserunt non multis diebus.
¹³ (20. 1) Et prope erat pascha iudaeorum
 et ascendit hierosolyma iesus.
¹⁴ (21. 1) Et inuenit in templo uendentes
 boues et oues et columbas
 et nummularios sedentes
¹⁵ et cum fecisset quasi flagellum de
 funiculis
 omnes eiecit de templo
 oues quoque et boues
 et nummulariorum effudit aes
 et mensas subuertit
¹⁶ et his qui columbas uendebant dixit

auferte ista hinc
 nolite facere domum patris
 mei domum negotiationis.
¹⁷ (22. 10) Recordati uero sunt discipuli
 eius quia scriptum est
 zelus domus tuae comedit me.
¹⁸ (23. 4) Responderunt ergo iudaei
 et dixerunt ei
 quod signum ostendis nobis
 quia haec facis?
¹⁹ (24. 10) Respondit iesus et dixit eis
 soluete templum hoc
 et in tribus diebus excitabo illud

multis diebus. ¹³ et prope erat pascha iudaeorum. et ascendit hierosolyma iesus. ¹⁴ et inuenit in templo uendentes oues et boues. et columbas. et nummularios sedentes. ¹⁵ et faciens quasi flagellum de funiculis. omnes eiecit de templo. oues quoque et boues. et nummulariorum effudit. aes. et mensas subuertit. ¹⁶ et his qui columbas uendebant. dixit auferte ista hinc. nolite facere domum patris mei. domum negotiationis. ¹⁷ et recordati sunt discipuli eius. quia scriptum est. zelus domus tuae comedit me. ¹⁸ tunc. responderunt ei iudaei et dixerunt. quot signum ostendis nobis. quia haec facis. ¹⁹ respondit iesus et

eius E. mansit *b* et *ἐμεινεν* AFG etc. multos dies *a b ff₂ l q*.

¹³. **prope erat** (ἐγγὺς ἦν) *codd. plur. vg. uett.*, in proximo erat *b r*, cum in proximo esset *q*, cf. vii. 2, proximum fuit *e*: properabat AFGP*^oSY. *Notabit lector codices hoc in errore coniunctos: de F hoc in loco cum anglicis consentiente cf. S. Berger 'La Vulgate au moyen âge,' p. 92 (1893). iudeorum DFRW. hierosolyma (cf. i. 19) cum ABAGH MQSXYZ, hierosolima EFP*, hierosolima O: hierosolymam FΘIJMV Tisch., hieru. K, ihero. C, hierusolimam P^{mo}R, hyerusolimam D, iherosolimam T, ierosolimam W, ierosolymam vg.; hierosolymis a b r. ihesus C; om. R* (+ sax.). > iesus ieros. vg. (r), iesus in hieros. b, cum gr. GLMU etc., > iesus ascendit hieros. e.*

¹⁴. **uendentes**: eos qui uendebant et emebant *e*; + eos *l*. bobes ΔOT, uoues B. houes C. > oues et boues *5 a f q* et **N*** καὶ τὰ πρὸ βάρη καὶ βοῶς. nummularios CG, numularios vg.; nummulariorum R. sedentes + ad mensas *e*.

¹⁵. **cum** (quum HΘ) fecisset: fecit . . . et *a b e ff₂ l q* cum **N*** ἐποίησεν . . . καὶ. quassi R; om. *e l d* cum gr. plur. flagillum DFR. funiculis (= σχοινίον), restibus *a b*, resticulis *e Aug.*: reste *ff₂*, resticula *q*, σχοινίου 33. 71 etc. omnis R. hegecit C, iecit DR, eicit PFO, deiecit M. oues (houes C) quoque (quoque *G*; et oues quoque *B*) et boues (bobes COX) = τὰ τε πρὸ βάρη καὶ τοὺς βόας, cf. Field 'Ot. Noru.' ad loc. qui hanc uersionem probat: om. quoque *a l q* et om. *re N**; qui uobes et oues uidebant *e*; ÷ uendentes *q*;

deinde + et columbas *a*. nummul. CDG, numul. O* vg. aēs (τὸ κέρμα), hes C, es W: pecuniam *a*; pecunias *q*, nummos *b* et τὰ κέρματα BLT^uX 33. om. eff. aēs et *e*. mensas: *a in ras.* *G*; + eorum *a b l q r*. euertit *a b q r*. mensasubuertit H.

¹⁶. **his** (hiis E*, illis W) qui col. uendebant (uind. O): uendentibus col. *a b r d*; + et H. om. dixit R. auferte: auerte K; adferre D; tollite *a b q r*. istas *e l*. hinc (ihnc R, istinc *a*) sine addit. *codd. plur. c f d aur. Bentl., gr. NBL* etc.: + et EFΘKMVW vg. *a b e ff₂ l q r* et gr. AUX min. domum patris mei in mg. H. negotiationis E; commercatorum *e*.

¹⁷. ue^{ro} O; ergo R. > rec. sunt uero BJ vg. *d*, rememorati sunt autem *r*, rememoratus est autem *b* (et discipulus); et rememorati sunt *ff₂ l q* (commem.) *aur. cf. f*; tunc rem. sunt *a*, et continuo commonefacti sunt *e*; ἐμνήσθησαν δὲ καὶ M. om. eius W. scriptum FΔEOSX*YZ. est: st in *ras.* *G*. gelus *e*. tue W. comedit R.

¹⁸. resp. ergo: resp. ei *b l cf. f*; resp. autem *r*; > et iudaei resp. *e*. iudei DRW. dixerunt Y. om. et dix. ei *r*. ostendis C; ostendes Z; ostendit BGHR non uett. quia: qui MR. om. facis R.

¹⁹. respondens Q, res D. om. et pr. D (non Q). eis: illis R. soluete P; destruite *f*. templum: tem in *ras.* *G*. hoc: + manufactum *m*. tribus (.III. D) diebus (tribus Z* sed corr. Z¹): triduo *a b m r aur.* excitabo *G*; suscitabo *b q Iren. Mass. p. 300, resusc. a m r*, restaurabo *e*. illud *G*; + sine manibus *m* (> illud resusc.).

- ²⁰ dixerunt ergo iudaei
quadraginta et sex annis
aedificatum est templum hoc
et tu tribus diebus excitabis illud?
²¹ ille autem dicebat de templo corporis
sui
²² cum ergo resurrexisset a mortuis
recordati sunt discipuli
eius quia hoc dicebat
et crediderunt scripturae
et sermoni quem dixit iesus.
²³ Cum autem esset hierosolymis in
pascha in die festo
multi crediderunt in nomine eius

- uidentes signa eius quae faciebat
²⁴ ipse autem iesus non credebat semet
ipsum eis
eo quod ipse nosset omnes
²⁵ et quia opus ei non erat
ut quis testimonium
perhiberet de homine
ipse enim sciebat quid
esset in homine.
III. ¹ Erat autem homo ex pharisaeis
nicodemus nomine
princeps iudaeorum
² hic uenit ad eum nocte
et dixit ei

dixit eis. destruite hoc templum. et in tribus diebus. excitabo illud. ²⁰ dixerunt ergo iudaei. quadraginta et sex annis. aedificatum est templum hoc et tu in tribus diebus excitabis illud. ²¹ ille autem dicebat. de templo corporis sui. ²² cum ergo resurrexisset a mortuis. recordati sunt discipuli eius. quia hoc dixerat et crediderunt scripturae. et sermoni. quem dixit iesus. ²³ cum autem esset hierosolymis. in die festo multi crediderunt in nomine eius. uidentes signa quae faciebat. ²⁴ ipse autem non credebat semetipsum eis. eo quod ipse nosset omnes. ²⁵ et quia non erat ei opus. ut quis testimonium perhiberet de homine. ipse enim sciebat quid esset in homine. III. ¹ Erat autem homo ex pharisaeis. nicodemus nomine. princeps iudaeorum ² hic uenit ad iesum nocte et dixit ei. rabbi scimus

20. ergo: autem *a*, cf. et iud. dix. *e*. iudei CD EPRW; ei S. quadraginta G; .XL. DEFR. *om.* et *pr.* CPO. sex: .VI. DEFRW. aedificatum C, edific. W. tu (*om. cor. uat. mg.*) sine addit. cum ABFCΔPFGHΘIJKM̃OQTVXYZ *a c m aur.* et *gr.* N; + in DERSW *vg. Tisch. b e f ff₂ l q r δ* *cor. uat.* tres diebus R; triduo *b e q r*. excitabis O; suscitabis *q*, resuscitabis *a*, -tas *δ r*, restauras *e*, aedificabis *l*. illud G.

21. de templo de corpore suo *e*; de corpore suo tantum Iren. Mass. p. 300 Tert.

22. quum HΘ (*non C*) et 23. resurrexisset: *s sec. in ras.* G; resurrexit *b e q*; surrexisset H*Q RS *l Bentl. et surrexit a*; *gr. ἠγέρθη*. recordati: rememorati *a b ff₂ l q r aur.*; commonefacti *e*; + uero E. quia: uia *in ras.* P; quod Y. dicebat: dixerat D *f*; + iesus DR; + de corde suo *cor. uat.* (non mg.)*. scripturae FΔEGOSX*YZ, scripture W. sermoni: uerbo *a b q r*; + eius *cor. uat.** praedixerat *r*. eihs E* (*e exp.*); dominus D.

23. esset: + iesus *a ff₂*; + in P^{mo}R *b e ff₂ r δ* et *gr.* hierus. BK, iheros. C, ieros. *vg.*, hierosolimis EPR, hyerolimis D, hyrosolimis G, ierosolimis W. in (*per a*) pascha in die (*diae C*) festo = ἐν τῷ π. ἐν τῇ ἑορτῇ: in die festo (sollemnī *r*) paschae *e l q r*; in diem festum paschae *b*, in die festo *f*. crederunt O. eius *sec. om.* D *b e f l r aur.* et *gr.*

M *min.* que D. faciebat: fiebat Z* (*corr. Z²*); + in eos qui infirmi erant *e*.

24. *om.* autem P. *om.* iesus *e f et gr.* T^p. semet (semed C) ipsum (*i sup. lin. G*): uno uerbo *scr. vg.*; se *a b e q r*; *graece* αὐτόν N*A*BL *min.*, εαυτόν N^cA²PTΔ etc. eo (*et Z* sed corr. Z²*) quod: quia *e. om.* ipse *sec. a b q*. nosset: nos esset R; sciret *b*, sciebat *e*. omnes: omnia *l et πάντα EFGH min.*

25. *om.* et ER. quia: qui R. opus (hopus C) ei (*om.* T* *sed + T¹*) non erat: non necesse habebat *e q δ*, non nec. habuit *δ r*; non desideraret *a*. quis: qui H *gat.*; aliquis *a l q*; *om.* E. test. periberet C; test. diceret *a*; testes esset *e*. de homine: de eo *b*. sciebat: nouerat *b*. in hominem G; + ipse enim R. *om.* ipse... in homine *e*.

III. 1. erat... pharisaeis rubr. G. autem + quidam R *e* (> homo quidam), cf. τῶν ἀνθρώπων M. *om.* homo PT. phariseis W, pharisseis GR, farisseis D. > ex pharis. homo E. nichodemus F̃WZ*, nycod. E, nicodimus DKO^l, nichod. C, necod. R. > nomine n. EJ *b ff₂ l*, cf. cui nomen n. *a*, qui uocabatur n. *e*; n. nomen eius *q*. iudeorum CDPRW; sequitur *ras.* 3 litt. E.

2. ad eum *codd. plur., cor. uat., cod. caraf. Bentl.*, *b e ff₂ l* (> nocte ad eum) *δ*, ad illum *q*, et πρὸς αὐτόν NABKL *al. plur.*: ad iesum EW *vg.*

rabbi scimus quia a deo
uenisti magister
nemo enim potest haec
signa facere quae tu facis
nisi fuerit deus cum eo.
³ Respondit iesus et dixit ei
amen amen dico tibi
nisi quis natus fuerit denuo
non potest uidere regnum dei
⁴ dicit ad eum nicodemus
quomodo potest homo nasci

cum senex sit?
numquid potest in uentrem
matris suae iterato introire et nasci?
⁵ Respondit iesus amen amen
dico tibi
nisi quis renatus fuerit
ex aqua et spiritu
non potest introire in regnum dei
⁶ quod natum est ex carne
caro est
et quod natum est ex spiritu spiritus est

quia a deo uenisti magister. nemo enim potest haec signa facere. quae tu facis. nisi fuerit deus cum eo. ³ respondit iesus. et dixit ei. amen amen dico tibi. nisi quis natus fuerit denuo. non potest uidere regnum dei. ⁴ dicit autem ei nicodemus. quomodo potest homo denuo nasci cum sit senex. numquid potest iterum in utero matris suae introire et nasci. ⁵ respondit iesus. et dixit. amen amen dico tibi. nisi quis natus fuerit ex aqua et spiritu. non potest introire in regnum dei. ⁶ quod natum est ex carne. caro est. et quod

a e f aur. et gr. EFGHMF etc. noctae E. dicit R. quia + tu R. > uenisti a deo R. nemo enim: et nemo e cum gr. N. haec: talia e. > haec si. potest facere δ et gr. ΓΑΔΠ etc.; > haec signa facere potest q. quae (que D) tu facis (fecisti ff²): om. l. deus: dominus contra gr. BDIJM OQRZ² c.

3. ei om. DR Harl. 2788, 2826, Par. lat. 2, 13171, l. amen . . . tibi om. Z* (+ Z²). quis: qui F gat.; om. E. natus (γεννηθῆναι) ABCDΔPF GH* IJ KMMOQS TVWXYZ² c f l r aur. Aug. Bentl.: renatus FEH*ORS*Z* M. B. Reg. I. A. xviii 55C a b e ff² q, cf. renascatur δ; + est D. denuo (ἀνωθεν) codd. plur. (dinuo E) uelt. omn. cf. Field, et Westcott ad loc.: de nouo DEQR (de nauo) cf. et capitula p. 495; e supernis Erasmi.

4. nichod. FW, nycod. E, nicodimus K, nichod. C, necod. DR. nasci pr. (γεννηθῆναι): renasci a q, denuo nasci f aur., denuo renasci e, γενν. ἀνωθεν H. 28. cum (in ras. Y¹, quum Θ) senex sit (γέρον ὢν) codd. plur. ff², Bentl., cum senescit Fm²R: > cum (quum C) sit senex BC (saenex) DE IMTW vg. a b c e f l q r aur. Aug. nunquid W 5H. potest: + homo ff² l q; + homo ut nos a. uentrem (uentre HOS): uterum J, utero E a b e f q r gat. matri M. sue W. iterato (δὲντερον) codd. plur., cod. caraf. 55C c ff² δ (it. uel secundo) aur.: iterum GW Par. lat. 2, H a f; rursus F (-sum) EPJKOVXZ; denuo b e l q, de nouo r. > iter. in uen. mat. suae B cf. f. introire R* (ti expunct.); intrare JX. nasci sec. (γεννηθῆναι) codd. plur. H Bentl. c f aur. gat.: renasci B²OOQ 55C a b e ff² l q δ.

5. respondit + ei iterum R. ihesus CW; + et

dixit R f, + et dix. ei E, + nicodemo et ait illi m; gr. + καὶ εἶπεν N^{ca}L, + καὶ εἶπεν αὐτῷ KMP etc. nisi int. lin. V. renatus: natus D f r (Bentl.) et gr. γεννηθῆναι. ex: de a q. spiritu + sancto C D ERTW 55C a ff² m r aur. Or. bis. introire in (εἰσελθεῖν eis) codd. plur. (in sup. lin. G) vg.: intrare in B a r; renasci in b; uidere aur. et gr. N*M. regnum dei codd. vg. uelt. plur. et gr. plur.: regnum (-no m) caelorum e m gr. N* al. pauc. Tisch. T. G. 8, non autem W. H.; uide Tisch. et Sabat. in loc.

6. quod: + enim q Cypr. bis (Test. i. 12, iii. 25); quia quod l. ex: de pr. R l; de bis a b e ff² m q r aur. caro est sine addit. codd. plur. vg. c f m q^o δ aur. Cypr. bis et sent. episc. c. 5 ap. Cypr. (Hartel p. 439), Hil. Aug. etc., et graec. fere omn.: + quia (quoniam b e q* r) de carne natus est (cum graeco 161*) B²FOQXZ* a b e ff² l (natus) q* r Tert. de carne, Ambr. de Sp. 11. et quod: quod autem E gat. natum est sec.: om. E gat.; om. est O. ex spiritu spiritus est sine addit. codd. plur. (spiritus partim in ras. Y) vg. b c f l q δ Cypr. Test. bis, Hil. semel, Aug. et gr. fere omn.: + quia (quoniam e r) deus spiritus est X e ff² m r aur., Hil. bis, Ambr., Ugil. Taps.; Ambr. etiam haec uerba detracta esse dicit ab Arianis (de Spir. iii. 11) 'quem locum ita expresse Arianis testificamini esse de spiritu ut eum de uestris codicibus auferatis'; cf. Fulbert. Carnot. saec. xi (Ep. 1) 'Cuius (i.e. Arian) auditores quoniam spiritum sanctum deum esse negabant, de euangelio eraserunt illud quod saluator ait spiritus est deus, sed forsitan ad Ioh. iv. 24 spectat, uide Migne P. L. 141, col. 197; + quia deus spiritus est (> spiritus est deus H^{ca}Θ)

- ⁷ non mireris quia dixi tibi
oportet uos nasci denuo
⁸ spiritus ubi uult spirat
et uocem eius audis
sed non scis unde ueniat
et quo uadat
sic est omnis qui natus est ex spiritu.
⁹ Respondit nicodemus et dixit ei
quomodo possunt haec fieri?
¹⁰ respondit iesus et dixit ei
tu es magister in israhel
et haec ignoras?
¹¹ amen amen dico tibi quia quod

- scimus loquimur
et quod uidimus testamur
et testimonium nostrum
non accipitis
¹² si terrena dixi uobis
et non creditis
quomodo si dixero uobis
caelestia credetis?
¹³ et nemo ascendit in caelum
nisi qui descendit de caelo
filius hominis qui est in caelo
¹⁴ et sicut moyses exaltauit
serpentem in deserto

natum est ex spiritu. spiritus est. ⁷ non mireris quia dixi tibi. oportet uos denuo nasci.
⁸ spiritus ubi uult spirat. et uocem eius audis. sed non scis unde ueniat. aut quo uadat
sic est omnis qui natus est ex spiritu. ⁹ respondit nicodemus. et dixit ei. quomodo possunt
haec fieri. ¹⁰ respondit iesus et dixit ei. tu es magister israhel et haec ignoras. ¹¹ amen
amen dico tibi. quia quod scimus loquimur et quod uidimus testificamur. et testimonium
nostrum non accipitis. ¹² si terrena dixi uobis. et non creditis quomodo si dixero uobis
caelestia credetis. ¹³ nemo ascendit in caelum. nisi qui de caelo descendit filius hominis
qui est in caelo. ¹⁴ et sicut moyses exaltauit serpentem. in deserto. ita exaltari oportet

et ex (de H^o Tert.) deo natus est B^oF^oH^oQ^oQ^oZ^o*
a Tert. de carne, Sent. Episc. ap. Cypr. l. c., Auctor
de fide etc.; plura uidesis apud Sabat.; + οτι εκ
του πνευματος εστιν gr. min. 161* non autem
latini.

7. non mireris R; noli mirari a m aur. oportet
C. uos: nos C gr. min. 69. 118 etc.; + omnes R.
nas^{ci} O. dinuo E; de nouo D^oQ^oR cf. u. 3. > denuo
nasci f ff₂ q (renasci) aur., iterum renasci m; renasci
denuo b e, renasci (om. denuo) a.

8. hubi C. aspirat OQ non uelt. audis om. E.
sed: et CT. non scis: nescis DR vg. a b l m q
r δ cor. uat. ('moderni') Aug. hunde C; unde Y.
et quo (καὶ ποῦ) codd. plur. B^o Bentl. e ff₂ l m r δ
aur.: aut quo JW^o S^o C^o a (ubi) b c f q et gr. AC^o s^o
η ποῦ. uadit DR q δ; eat b r. est pr.: et GX^o
q aur.; + et b. omnes R. natus est: renascitur a.
ex: de a. spiritu: + sancto Z^o aeth.; aqua et
spiritu a b e ff₂ m aur. gr. N; aqua et spiritu sancto
E (r) Hil., cor. uat.

9. nichodemus F^oWZ*, nycod. E, nicodimus KR,
nichod. C, necod. D. ei bis scr. R. possunt haec
(hec W et io): poss G in rasura scr.

10. tu es in ras. arctius scr. Y. magister:
doctor a ff₂ q. in israhel (τοῦ Ἰσραὴλ uide ad i.
31) A* B^o F^o C^o D (hisrahel) ΔE (israhel) G (israhel) H^o I^o K^o
M^o O^o Q^o R (rasura post in) VWXZ vg. (israhel) a c
aur. Aug.; israhel (om. in) A^o P^o F^o J^o M^o S^o Y b e f ff₂
l q δ Bentl. Tisch.; uertit israelis Erasm.

11. quia: om. T* (+ T¹) e l; + nos cor. uat.*
quod pr.: quae a. scimus: nouimus q. loqui-
mur: m semi crasa C; loquitur H* (corr. H¹).
uidemus EFJ δ (non Δ). tetamur R* (superscr. s
cor. sax.). testificamur E (-cemur) f ff₂ q aur.;
testimonium perhibemus l, t. dicimus e. nostrum
om. T* (+ T¹). accipitis E, accipistis D^o P^o M^o R,
accepistis D; recipitis b.

12. si: et Z* (corr. Z²). terrena: terrestria a b
e q r. dixi: dixero T. uobis pr. om. l. et om.
T gr. min. creditis: credistis D, credidistis
P^o M^o R. dixero: locutus fuero e. uobis sec. om.
E a e ff₂ r et gr. EH etc. celestia W. credetis
(πιστεύετε plur.): creditis ΔH* (corr. H¹) QRS ff₂
l aur. cum gr. T^o Δ etc. πιστεύετε.

13. et: om. a b e f; dico enim uobis l aur.
nem^o P. hascendit C. in celum W; in caelo Q.
ni^{si} H; + is ff₂ l. descendit DΔE^o P^o R^o S. celo pr. C,
bis W; caelis sec. a. > de caelo desc. (D^o E) HZ*
uelt. (exc. c) Bentl. qui est (δ ὅν gr., sed om. δ
ὅν ἐν τ. οὐρ. NBLT^o 33): qui erat e, sed cf. Orig.
(De la Rue) iv. 622 'non dixit qui fuit sed qui est
in caelo.'

14. et ad init. om. J. sicut: litt. min. G;
sicuti C. moyses E^o P^o H^o I^o J^o K^o Q^o Vg. Tisch.;
moyses ΔTW, mōy D, mos R. exaltabit T.
> exalt. moyses Q. deserto D; solitudine E b r;
cremo Aug. exaltari: exalta R. oportet C.
> oportet exaltari a cum gr. A 26^{ev}.

- ita exaltari oportet filium hominis
¹⁵ ut omnis qui credit in ipso
 non pereat
 sed habeat uitam aeternam.
¹⁶ Sic enim dilexit deus mundum
 ut filium suum unigenitum daret
 ut omnis qui credit in eum
 non pereat
 sed habeat uitam aeternam
¹⁷ non enim misit deus filium suum
 in mundum ut iudicet mundum
 sed ut saluetur mundus
 per ipsum
¹⁸ qui credit in eum non iudicatur

- qui autem non credit
 iam iudicatus est
 quia non credidit in nomine
 unigeniti filii dei
¹⁹ hoc est autem iudicium
 quia lux uenit in mundum
 et dilexerunt homines
 magis tenebras quam lucem
 erant enim eorum mala opera
²⁰ omnis enim qui mala agit
 odit lucem
 et non uenit ad lucem
 ut non arguantur opera eius
²¹ qui autem facit ueritatem

filium hominis. ¹⁵ ut omnis qui credit in eum habeat uitam aeternam. ¹⁶ sic enim dilexit deus mundum ut filium suum unigenitum daret. ut omnis qui credit in eum non pereat. sed habeat uitam aeternam ¹⁷ non enim misit deus filium suum in hunc mundum ut iudicet mundum. sed ut saluetur mundus per ipsum. ¹⁸ qui credit in eum non iudicatur. qui autem non credit iam iudicatus est. quia non credit in nomine unigeniti filii dei. ¹⁹ hoc est autem iudicium. quia lux uenit in hunc mundum. et dilexerunt homines. magis tenebras quam lucem. erant enim eorum mala opera. ²⁰ omnis enim qui male agit odit lucem. et non uenit ad lucem. ut non arguantur opera eius. ²¹ qui autem facit ueritatem uenit ad lucem.

15. homnis C. omnes... crediderint... habeant e. in ipso (ἐν αὐτῷ BT^b, ἐπ' αὐτῷ L) codd. plur. 5 Bentl. c l aur., in eo r: in ipsum (ἐς αὐτὸν NT ΔΔΠ etc., ἐπ' αὐτὸν A) CJT* (in ras.) WH² SC, in eum a b e f g, in illum ff₂, in eum uel ipsum δ. periat R et 16. om. non per. sed a f cum gr. NBLT^b min. uitam + abeat R. heternam C; eternam W et 16.

16. > deus dilexit W vg. hunc mundum DE P^{mo}QR a m q r. ut pr. + etiam e. filium R. hunigenitum C; unicum E a b d e m q r. daret (ἐδώκεν) R. mitteret e ff₂ aur. et ἀπέστειλεν Athan. 535 codd. plur.; traderet m; deinde + pro mundo T^{ec}, + pro saeculo E gat., + pro illo m; + in hunc mundum e. ut sec.: et E; + omnis e aur. crediderit e aur. in eo m r.

17. misit DR. in mundum: om. J e (deinde saeculum bis); in hunc m. DE b f ff₂ l m q r; in mundo a. om. sed R. saluus fiat b r. mundus: mundum R a. ipsum: eum E b l r.

18. ad init. + propter hoc d, + ideo a. in eum: in me Iren. (Mass. p. 325) et propter hoc dominus dicebat qui credit in me et sic Hil. Ambr. et Orig. iudicatur (κρίνεται) codd. plur. et vg.: iudicabitur BCDEGOR b d l q r δ. autem om. ff₂ l cum gr. NB. non sec. + iudicabit R. credit sec.: + in eum G, + in ipsum ff₂. credidit (μεμίστευκεν): credit DEPK*RTW⁵ SC f ff₂* q δ. hunigeniti C; unici a d e Cypr. fili BEG. dei: eius K.

19. om. autem P. iudicium W; om. c; + eius R; + dei ff₂ l aur. quia lux: quod lux F; qui lex G* (corr. G¹). hunc mundum f ff₂ l q aur., hoc mundo a b; saeculum e Cypr. dilexerunt: dixerunt R. magis: potius a b ff₂ q. > magis dil. hom. e Cypr. (semel). quam: quas K. lucem: lumen b q. eorum om. E. hopera C. eorum mala opera (αὐτῶν ποιητὰ τὰ ἔργα NABGKL etc.): > opera eorum mala B a (illorum) q, > mala eorum op. l δ cum gr. EFH etc., malae operae eor. b (Aug.), eorum opera iniqua e, illorum mala facta d.

20. om. enim W a. om. qui E. mala agit (φαῦλα πράσσων) PFGIM Ox. Boill. 155, Par. lat. 2, 257, 259, 264, 274, 17226, Bibl. S. Genouevae A. 4. 14, e (> agit mala) ff₂ q, Lucif., Hieron. in Ezech. (mala operatur) Bentl., praua agit a; cf. v. 29 ubi paene omnes habent mala, et canonem nostrum ad Mt. iv. 5: male agit ABFCDAEHΘ JKMOQRSTVWXYZ vg. Tisch. b c d f l δ aur. Iren. Ambr. hodie C. lumen bis b e (r), pr. q. et + qui E. ad: in a. om. et non... lucem c. ut: et Z* (corr. Z¹). ut non bis scr. E. arguatur O, arguant W; arceantur e, manifestentur (e) q. hopera C. eius: + de luce d; + quoniam mala sunt r cum gr. L 13. 33.

21. autem: enim E cf. nam qui a. fecit Z* (corr. Z¹). lumen e. manifestantur R, -tetur O. om. eius Θ* T*. eius opera (αὐτοῦ τὰ ἔργα N^c A

- uenit ad lucem
 ut manifestentur eius opera
 quia in deo sunt facta.
²² Post haec uenit iesus et discipuli eius
 in iudaeam terram
 et illic demorabatur cum eis
 et baptizabat.
²³ (25. 3) Erat autem et iohannes baptizans
 in aenon iuxta salim
 quia aquae multae erant illic
 et adueniebant et baptizabantur.
²⁴ (26. 4) Nondum enim missus fuerat in
 carcerem iohannes.
²⁵ (27. 10) Facta est ergo quaestio ex dis-

- cipulis iohannis cum iudaeis de puri-
 ficatione
²⁶ et uenerunt ad iohannem
 et dixerunt ei
 rabbi qui erat tecum
 trans iordanen
 cui tu testimonium perhibuisti
 ecce hic baptizat et omnes
 ueniunt ad eum.
²⁷ Respondit iohannes et dixit
 non potest homo accipere
 quicquam nisi ei fuerit
 datum de caelo.
²⁸ (28. 1) Ipsi uos mihi testimonium

ut manifestentur opera eius. quia in deo sunt facta. . . ²² post haec. uenit iesus et discipuli eius. in iudaeam terram. et illic cum eis demorabatur. et baptizabat. ²³ erat autem et iohannes baptizans in deserto. iuxta salim. quia aquae multae erant illic. et adueniebant. et baptizabantur. ²⁴ nondum enim missus fuerat in carcerem iohannes. . . ²⁵ facta est ergo questio. inter discipulos iohannis. et iudaeos de purificatione. ²⁶ et uenerunt ad iohannem et dixerunt ei. rabbi. qui erat tecum trans iordanen. cui tu testimonium perhibuisti. ecce hic baptizat et omnes ueniunt ad eum ²⁷ respondit iohannes et dixit. non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de caelo. ²⁸ ipsi uos mihi testimonium perhibetis

BT^b etc.): > opera eius EPGORT^oW *vg. uett.* (exc. c d) et *gr.* LU *min.*, opus eius a. quia: quae T**(sed corr.)*. in: ex X^c. sunt operata b d e r, sunt perfecta q; est factum a Lucif., est operatus Iren. (Mass. p. 325) et εστιν επιγασμενον N*.

22. hec W; + autem T. uenit (ἦλθεν): profectus est b r; exiit a (d) l, et ἀπῆλθεν 33. iudeam CDEPR(-diam)W. > terram iudaeam SC et *edd. ant.* Hailbrun 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519. demorabatur (διέτριβεν) *codd. plur.* (-antur T) HSC c f (ff₂) l d *aur.*: morabatur AΔSXY⁵ a b d e q(moratur)r. om. cum eis J. baptiz. ΔPRS, baptiz. E, babbtiz. D. et baptiz.: om. b; et baptizabantur ab eo l.

23. om. uers. l*, + in marg. l². autem: enim E. om. et pr. EZ^c a b e q. iohannis DΔEP^oOR, iohannes SC et *semper*. baptizans ΔP, baptizans E, babbtizans D; om. J. aennon SC, henon C, ennon R, enon EFGHW; eremo e, deserto f. iusta O; prope a. salim + trans iordanen E. quia G. aque W; que R* (+ a sax). multe W. adueniebant (παρεγίνοντο): ueniebant ΔPJKO TVWX*Z *vg.* a b d e (uenientes) q r *aur.* Aug.; + multi DR r *aur.* gat.; + ad eum e. baptiz. P, baptiz. E, babbtiz. D; + ab eo HΘ ff₂ *aur.*, et cf. l ad u. 22.

24. misus fu. EPR; erat . . . coactus b. carcere Y; arcerem R* (+ c cor. sax.). iohannis DE P^oOR. > io. in carcerem KW *vg. aur.*

25. factam M* (m expunct.); + autem E. ergo: autem GO *vg.* b et *gr.* N* 47 δε; enim J; + ut fieret q. questio FDPGW. discipulis (discentibus e) + eius R. iudaeis (-eis DPRW) *codd. omnes et vg. et uett.* (et d non autem Δ^o). inter discipulos ioh. et iud. f q, inter iud. et disc. ioh. a. purificatione (purgatione e) + iudaeorum D.

26. uenierunt D. iohannem ACFSTX^cYZ. erant Y* (corr. Y¹). iordanem BGM *vg.*; iordanen O. om. tu BDPJMOX* a l r. peribusti CRT, reddidisti a d, dixisti e q. baptiz. PR, baptiz. E, babbtiz. D. > babb. hic R. ueniunt: uenerunt Δ.

27. iohannis DEP^oOR. dixit + eis R. accipere: facere e; + ex se c cum *gr.* LA *min.* et cf. e *infra*. quidquam SC; + de terra D; + a se e. ei fuerit datum AΔFGΘMSXY *correctio ut uidetur Hieronymiana*: > fuerit ei datum BFCHEIJK MOQRTVWZ *vg. Tisch. c f l q aur.*, datum fuerit ei P d, datum ei (illi r) fuerit e ff₂ r, ei (illi a b d) datum fuerit D a b d Aug., uoluit fuerit datum ei Benl. cum *gr.* ἡ δεδομένον αὐτῷ.

28. ipse R. uos + uero E. om. mihi Z *aur.* et *gr.* NEFH etc. test. peribetis CT, test. redditis d, testes estis e Cypr. Test. ii. 19, Firmic. c. xx

perhibetis quod dixerim
 ego non sum christus
 sed quia missus sum ante illum.
²⁹ (29. 10) Qui habet sponsam sponsus est
 amicus autem sponsi qui stat
 et audit eum
 gaudio gaudet propter uocem sponsi
 hoc ergo gaudium meum
 impletum est
³⁰ illum oportet crescere
 me autem minui
³¹ qui de sursum uenit
 supra omnes est
 qui est de terra de terra est
 et de terra loquitur
 qui de caelo uenit

supra omnes est
³² et quod uidit et audiuit
 hoc testatur
 et testimonium eius
 nemo accipit
³³ qui accipit eius testimonium
 signauit quia deus uerax est
³⁴ quem enim misit deus
 uerba dei loquitur
 non enim ad mensuram
 dat deus spiritum.
³⁵ (30. 3) Pater diligit filium
 et omnia dedit in manu eius.
³⁶ (31. 10) Qui credit in filium
 habet uitam aeternam
 qui autem incredulus est filio

quod dixerim quia non sum ego christus. sed quia missus sum ante illum. ²⁹ qui habet sponsam sponsus est. amicus autem sponsi. qui stat. et audit eum. gaudio gaudet propter uocem sponsi. hoc ergo gaudium meum impletum est. ³⁰ illum oportet crescere. me autem minui. ³¹ qui desursum uenit super omnes est qui est de terra. de terra est et de terra loquitur. qui autem de caelo uenit super omnes est. ³² et quod uidit et audiuit. hoc testificatur. et testimonium eius. nemo accipit. ³³ qui enim accipit testimonium eius. signauit quia deus uerax est. ³⁴ quem enim misit deus. uerba dei loquitur. non enim ad mensuram dat spiritum. ³⁵ pater diligit filium et omnia dedit in manu eius. ³⁶ qui credit in filium habet

(= Migne P. L. xii p. 1026). dixerim: + uobis DR a; + eis qui missi sunt ab hierosolymis ad me e Cypr. Firmic. ego non sum: > non sum ego EFW vg. b e f q d et gr. οὐκ εἰμι ἐγώ; om. ego a d ff₂ aur. Cypr. Firmic. quia: quoniam K VWZ; seq. ras. unius lit. A. missus (misus EGR, praemissus b) sum: missum O. illum: christum T.

²⁹. abet G, habebat l. sponsam T. sponsi pr. + est e. qui sec. om. M'. stans et audiens a. eum om. R. + cum ante gaudio D^{mo}R; + et ante gaudio M(?) e. gaudiet E* (sed i exp.). sponsi sec.: spons R; eius b. ergo: autem X impletum CD^{PGOR}, adimpl. e, compl. b r, repl. q.

³⁰. illum: + autem T; + enim q. oportet C; + et M. crescere Y. minorari b r.

³¹. qui pr. + autem ff₂, + enim l q. desursum uno ductu DAFMOST(de^{rs}um) Y vg., disursum R, de susum E a b d e. supra (ἐπάνω) pr.: super BD IKRVWX vg. b c e f ff₂ q r. est pr.: om. gat.; uenit D; + et (ex R) de sursum (susum E) loquitur ER gat. qui sec.: qui autem DMR a b(uero) d l q; et qui r aur.; nam qui E gat.; gr. ὁ θεός N*D. est de (ex r) terra (ὡν ἐκ τῆς γῆς): om. est 5 d; > de (ex d) terra est E b d l aur. gat.; supra terram est a, est super terram e, et emi τῆς γῆς N*. om.

su. omn. est q. est de terra ff₂*. de terra est et (ἐκ τῆς γῆς ἐστὶν καὶ): terra est et J gat.; om. D (sed habet et) E l aur., cf. Orig. (Del.) iv. 121 'qui est de terra de terra loquitur,' et Tert. orat. 1, baptism. 10. ex terra loquitur E; deinde om. qui d. c. u. s. o. est E. qui tert.: + autem b; nam qui e. celo W. supra sec.: super DW vg. c q; + est R. supra omnes est ³² et om. a b d e ff₂* l r gr. N*D min.

³². uidet R. et sec. + quod ff₂. audit QY, audet R. om. hoc a b d e ff₂* l r et gr. ND min. testificatur a f q, testimonium perhibet ff₂* l, testis est e. accepit DEH.

³³. qui: + autem EHΘWSS b q; + enim e f ff₂ l. qui accipit (ὁ λαμβάνων A min.): qui accepit (ὁ λαβὼν plur.) EHΘJK vg. Tisch. a d; qui acceperit 5 cor. uat. mg. testimonium + eius R.

³⁴. om. enim E. misit DR. deus sec. om. b e f l cum gr. NBC^{LT} 1. 33. spiritum partim in ras. K.

³⁵. pater: deus d; + enim H. dilegit DΔPR. manus DEJM gat. b r d; sinu c.

³⁶. ut qui... habet d et D^{or}. filium G* (sed corr.), filio b r. habebit D. autem: om. a e ff₂ l cum gr. N*. incredulus est (om. M*, sed + M')

non uidebit uitam
sed ira dei manet super eum.
IV. ¹ Ut ergo cognouit iesus quia
audierunt pharisaei quia
iesus plures discipulos facit
et baptizat quam iohannes
² quamquam iesus non baptizaret sed
discipuli eius.
³ (32. 7) Reliquit iudaeam
et abiit iterum in galilaeam.

⁴ (33. 10) Oportebat autem eum
transire per samariam
⁵ uenit ergo in ciuitatem samariae quae
dicitur sichar
iuxta praedium quod dedit
iacob ioseph filio suo
⁶ erat autem ibi fons iacob
iesus ergo fatigatus ex itinere
sedebat sic super fontem
hora erat quasi sexta

uitam aeternam. qui autem non credit filio non uidebit uitam. sed ira dei manet super eum. IV. ¹ Ut ergo cognouit dominus quia audierunt pharisaei. quod iesus plures discipulos facit. et baptizat plus quam iohannes. ² quamquam iesus ipse non baptizaret. sed discipuli eius. ³ relinquit iudaeam et abiit iterum in galilaeam. . ⁴ oportebat autem eum transire per samariam. ⁵ uenit autem in ciuitatem samariae. quae dicitur sychar. iuxta praedium quod dedit iacob. ioseph filio suo. ⁶ erat autem ibi fons iacob. iesus ergo

filio (om. A; in filio DR), = ὁ ἀπιστῶν τῷ υἱῷ 13, 69 al. pauc., cum codd. vg. c. Aug.; cf. non credit (+ in q r) filio (filium l q; om. aur.) b d f ff₂ l q r aur. Iren. Mass. p. 282: non obaudierit filio e, inditooaudiens est filio a, non dicto audiens est fil. Cypr. Test. ii. 27 = ὁ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ quod in codd. paene omnibus est. uideuit BO* (corr. gl.); habebit e Cypr. codd. aliq., habet Iren. Cypr. codd. aliq., εχει N^a. uitam sec. + aeternam h cor. uat.* (non marg.). manebit DR(-uit) e Iren. Cypr., permanebit b; gr. μένει EHKS^v etc., μενεῖ MΠI etc.

IV. 1. hut C. cognouit: conuenit e. iesus pr. codd. vg. uett. plur. cum gr. NDA min.: dominus f q d et gr. plur. W. H.; om. R. quia pr.: qui HR; quod X* (sed corr.). pharisei CGW, farisaei Z, farissei DR. quia sec.: quod ER vg. a b e f ff₂ l r aur. discipulorum D. facit: fecit P* (corr. mg.), faceret q gat., haberet a. baptizat DΔFR, baptizat E, baptizabat T ff₂ gat.; + magis A* (sed corr.) X a ff₂ l; + plures H^{mo}Θ; + plus f r aur. iohannis DEP^oOR, iohannes SC.

2. quanquam BDF^{ce}5, quam quam Δ; et tamen d. iesus (sine ipse) codd. plur. (ihesus C) et vg. c ff₂ cum gr. 251: ipse iesus D^{mo}ER d l gat. (Bentl.) et gr. ADKΠ etc.; iesus ipse a b e f q r d et gr. plur. baptizaret PR, baptiz. E; baptizat D.

3. reliquit BC; + igitur b. iudaeam (iude. DEFGRW) codd. plur. vg. c f q et gr. plur.: + terram DER gat. b e ff₂ l r Aug. cum gr. D min., et > terr. iud. a d. et + ras. unius lit. O. habiit CG, habit R, abit Y; profectus est b r. iterum om. q d cum gr. AB*TA etc. galileam CDEFGKORWY.

4. transire (διέρχεται): ire E et ερχεσθαι A

124. per + mediam 55 edd. ant. Hailbr. 1476, Kesler 1487, Wild 1481, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519; cf. Erasm. qui credit mediam ex glossa marginali in textum irrep- sisse.

5. ergo: autem WZ* (corr. Z²) e f ff₂ l aur.; + iesus e. samarie W. que D. dicitur: uocabatur e. sichar (σιχάρ 69 al. pauc.) PRV vg. c, sicar T: sychar (συχαρ plur.) codd. plur., Tisch. uett. plur. (esychar b), sychar G, sycar e; cf. Hieron. de nom. Hebr. III p. 97 (ed. Uall.) 'Sichar, "conclusio" siue "ramus." Corrupte autem pro Sichem, quae transfertur in "humeros," ut Sichar legeretur, usus obtinuit'; et quaest. hebr. in Gen. p. 373 'Sicima iuxta graecam et latinam consuetudinem declinata est. Alioquin hebraice Sichem dicitur, ut Ioannes quoque euangelista testatur; licet uitiose, ut Sichar legatur, error inoleuit.' sichar tamen recte scribi uidetur, nomen sc. pagi fere mille passuum et dimidium a Shechem orientem uersus, et a fonte Iacob passus ferme quingentos Caeciam uersus, distantis, qui hodie dicitur 'Askar et 'Ain 'Askar, cf. esychar b; uide 'Palestine exploration fund Map,' tab. xi et cf. Neubauer 'Géographie du Talmud,' p. 169, 1868. praedium DW; agrum a d l q. > filio suo ioseph T a e ff₂ q Aug.

6. om. ibi b. fons: puteus l r. iacob DR. Def. B ad viii. 57. ergo: autem D5 d ff₂ cor. uat. mg. itinere DΔPKM^vV, itere R. sedebat + hic Z* (sed corr.). sic (οὗτως) codd. vg. et c d f q d: om. E a b e ff^{*} l r aur. gat. gr. min. pauc. sic super in ras. Z. supra vg. a d e. fontem: puteum CGT f ff₂ l r aur. hora + autem D55 b cor. uat.*; et erat hora e. quassi R; fere a l, circiter b r. sexta: .UI. DR.

- ⁷ uenit mulier de samaria
haurire aquam
dicit ei iesus da mihi bibere
⁸ discipuli enim eius abierant
in ciuitatem ut cibos emerent.
⁹ Dicit ergo ei mulier illa
samaritana
quomodo tu iudaeus cum
sis bibere a me poscis
quae sum mulier samaritana?
non enim coutuntur
iudaei samaritanis
¹⁰ respondit iesus et dixit ei
si scires donum dei
et quis est qui dicit tibi
da mihi bibere
tu forsitan petisses ab eo
et dedisset tibi aquam uiuam
¹¹ dicit ei mulier
domine neque in quo haurias habes
et puteus altus est
unde ergo habes aquam uiuam?
¹² numquid tu maior es
patre nostro iacob
qui dedit nobis puteum
et ipse ex eo bibit et filii eius
et pecora eius?
¹³ respondit iesus et dixit ei
omnis qui bibit ex aqua hac
sitiet iterum

fatigatus. ex itinere. sedebat sic super puteum. erat hora quasi sexta. ⁷ uenit autem mulier de samaria. aurire aquam. et dixit ei iesus. da mihi bibere. ⁸ discipuli uero eius. abierant in ciuitatem ut cibos emerent. ⁹ dicit ergo ei mulier illa samaritana. quomodo tu cum sis iudaeus. bibere a me poscis. quae sum mulier samaritana. non enim coutuntur iudaei samaritanis. ¹⁰ respondit iesus. et dixit ei. si scires donum dei. et quis est. qui dicit tibi da mihi bibere. tu forsitan petisses ab eo. et dedisset tibi aquam uiuam ¹¹ dicit ei mulier. domine nec in quo aurias habes. et puteus altus est. unde ergo habes aquam uiuam. ¹² numquid tu. maior es patre nostro iacob. qui dedit nobis puteum hunc. et ipse ex eo bibit. et filii eius. et pecora eius. ¹³ respondit iesus. et dixit ei. omnis qui biberit

7. uenit: om. R; et uenit IIΘ a b e ff₂ l q r; uenit autem S f; + quaedam br et ris γυνή N. de (om. D* sed + mg.) samaria: samaritana a ff₂ l. aurire CDPMOQRT. aquam: + et X f l q aur., et spatium ad finem lineae relictum G. dixit G f.

8. enim: autem CDERW q r cf. f. om. eius R. habierant C; abierunt DEJ a δ aur. et ἀπὸ λθον L (ἀπελθούσων plur.). hut C. cybos E, ciuos FO; escas a d e g. hemerent C; + sibi DR.

9. om. illa KRVZ a b d e q r δ Benth. > illa mulier T. samarithana C et semper; samaritissa sec. b, samarites sec. e. iudeus CDEPRW. quum Θ. > cum sis iud. G a (cum iud. sis) b d e f ff₂ l q r δ (+ uel iudaizans), et > quomodo post iud. (a) b d e ff₂ l r cum gr. D. > a me bibere a b d e ff₂ l q r δ (Benth.) cum gr. παρ' ἐμοῦ πείν. poscis (possis W): petis a b d e (-es) ff₂ l q r. quae (que D) sum: quae cum Y; cum sim E a b e ff₂ q r (sum) gat., quae cum sim aur.; om. d (tantum muliere samaritanae) et om. οὗτος D arm. mulier sec. om. a e, non graeci. non (nec q) enim coutuntur (quou. Θ, quohu. C, coun. R; communicant l) iudaei (-ei CDEPRW; + cum PMT ff₂ l δ) samaritanis (-niis R, samaritis q): om. a b d e cum N* D Tisch. T. G. 8, et uncis includunt W. H.

10. om. et pr. A* (+ A^c) ΔSY. dixit (εἶπεν): dicit KVL r; sequitur ras. unius lit. S. ei: om. Dr; + quia (et om. si) cor. uat.* (non mg.). sciris F. donum: domum R (et gl. sax. hus) Y* (sed corr.); munus a. esset R. forsitan (-tam X*): om. a d e; magis b l q r; forsitan magis R. petises R, petiisses D, petissis O, peteres a d. aquam: quam Q.

11. neque... habes: neque hauritorium habes b d (nec) e l q r et gr. οὔτε ἀντλήμα ἔχεις, unde haurias non habes a. aurias CDPMTOQT, arias R, hauria G* (+ s cor.); haurire C. poteus K. hunde C. om. ergo a b d e ff₂ l r et gr. ND c^{scr}. uiam G; + dare mihi l. Uersum bis scripsit D sed pr. om. in quo, sec. om. domine.

12. nunquid S^h. maiorr M* (sed corr.). patri H a b. om. nobis T* (+ T^c). puteum K; + istum DR gat.; + hunc HΘTX e f ff₂ q, et > hunc puteum G l r aur., > put. nob. hunc ded. a; + τοῦτο 69. 124. 249. 254 c^{scr}. ipsi H. > et ex eo ipse A; de quo ipse e. om. et sec. Y. eius pr. + et pueri eius l. peccora R. eius sec. om. d et D^{er}.

13. om. ei pr. R. bibet FGR m, biberit a b e f l r Aug. om. sitiet iterum... ex aqua D; om. hac sitiet... ex aqua Y. siciet bis W. iterum:

qui autem biberit ex aqua
quam ego dabo ei
non sitiet in aeternum
¹⁴sed aqua quam ego dabo ei
fiet in eo fons aquae salientis in
uitam aeternam
¹⁵dicit ad eum mulier domine da
mihi hanc aquam ut non sitiam
neque ueniam huc haurire
¹⁶dicit ei iesus uade uoca uirum
tuum et ueni huc
¹⁷respondit mulier et dixit
non habeo uirum

dicit ei iesus bene dixisti quia
non habeo uirum
¹⁸quinque enim uiros habuisti
et nunc quem habes
non est tuus uir
hoc uere dixisti
¹⁹dicit ei mulier domine uideo
quia propheta es tu
²⁰patres nostri in monte
hoc adorauerunt
et uos dicitis quia in hierosolymis est
locus ubi adorare oportet
²¹dicit ei iesus mulier crede mihi

ex aqua ista sitiet iterum. qui autem biberit. ex aqua quam ego dederō ei. non sitiet in aeternum. ¹⁴sed aqua quam ego dabo ei. fiet in eo. fons aquae salientis in uitam aeternam. ¹⁵dicit ad eum mulier domine da mihi hanc aquam. ut non sitiam. neque ueniam huc aurire. ¹⁶dicit ei iesus. uade uoca uirum tuum et ueni huc ¹⁷respondit mulier et dixit. non habeo uirum. dicit ei iesus. bene dixisti. quoniam uirum non habeo. ¹⁸quinque enim uiros habuisti. et nunc quem habes. non est tuus uir. hoc uere dixisti. ¹⁹dicit ei mulier. domine uideo quia propheta es tu. ²⁰patres nostri in monte hoc adorauerunt. et uos dicitis quia in hierosolymis est locus. ubi adorare oportet. ²¹dicit ei iesus mulier crede mihi. quia ueniet

in aeternum R. *inc. u.* 14 qui autem biberit Wetst., Griesb., Lachm., Treg., Tisch. T. G. 8, W. H., non autem Steph. 1555 H^c. qui uero e, nam qui q. biberet R; uiuit d. om. ego c cor. uat. mg. dabo: dederō b e f l q, do aur. om. ei sec. J e. om. non sitiet . . . dabo ei u. 14 G l et gr. C* min. eternum CW; sempiternum b r.

14. aqua: om. D*(+mg.); aquam FE b d. om. aqua q. ego d. ei e m. om. ego CIKTVXZ c ff₂ q r δ cor. uat. mg. Benth. cum gr. ABCL etc. dabo: dederō l q, do aur. fiat Θ* (e superscr.); erit e m. salientes Y* (sed corr.), salientes R. eternam W; om. R* (+gl.).

15. ad eum: ei P^{mo}R b r. mihi + bibere P. huti C. siciam W, tiam R (+si gl.), sitiat Q. neque + iam l. ueniam omnes: gr. plur. ἐρχομαι uel ἐρχομαι, sed διερχ. N*B Orig. W. H. huc: isti b. aurire ACDΔPHIJMORT; + amplius R; + hinc b.

16. om. iesus a cum gr. BC* 33. huc (ἐνθάδε) codd. plur. vg. uett. (hoc b d e): om. AΔPFHSY aur.

17. respondit + ei Q. dixit + ei HR a (illi) b ff₂ l r cum gr. BCEFGH etc. αὐτῷ. non habeo uirum pr. cum gr. ABC³TA etc.: > uir. non habeo d cum NC*DL. benedixisti uno ductu FΔΔEH ΘKSVWYZ. quia omnes. habeo sec.: habes DEOQ (+non)R b c d e ff₂ l r δ (non Δ) aur. gat. et gr. ND Heracl. ap. Or. iv. 221, correctio ne

uerba ad Christum referre uideantur; cf. Erasm. 'Omittenda erat hoc loco coniunctio ὅτι quia; aut mutato uerbi modo uertendum erat hoc pacto bene dixisti te uirum non habere' etc.; ipse uerterat non habeo uirum sine quia. non habeo (uel habes) uirum sec. hoc ordine cum gr. min. 142. 245. 247 etc.: > uirum non hab. d e f ff₂ l q δ Benth. et gr. plur.

18. quinque: -11. lapsu D. om. enim D. nunc: hunc EGT^s e; + unum gat. quem: quidem V* (corr.). uere (uero b) codd. et vg. et ἀληθῶς NE t^{cor}: uerum a d e ff₂ l (uerbum l*) aur. et ἀληθῆς gr. plur.; + bene Q.

19. e¹ O. uideo (θεωρῶ): animaduerto r Hil., Uigil. prof. DEOR, propheta E. om. tu a b d e ff₂ (est*, + u m. 2) l r et gr. D.

20. patres G; patris R. > hoc monte a b d (non D^{gr}) e (isto) r cum gr. min. pauc. hador. C et semper; adorauerunt Y. dicitis O. om. quia M. in sec. AΔEFGHΘMQSX^cY a b d e f q δ et gr.: om. FCDIJKMORTVWX*Z vg. c ff₂ l r aur. hierosolymis K, -limis DEPH, hierosolimis R, iherosolimis T, ierosolymis vg., -limis W; hierosolyma l, hierusalem q. est (+ubi E* sed exp.) locus ubi (hubi C): om. Tert. (Marc. 4. 35) et gr. N. adorare (-ri b) oportet (hop. C): > oport. ador. e (-teat) r δ cum gr. C³TA etc.; adorant l.

21. > crede mihi mulier b l q cum gr. NBC*L

quia uenit hora
quando neque in monte hoc
neque in hierosolymis
adorabitis patrem
²² uos adoratis quod nescitis
nos adoramus quod scimus
quia salus ex iudaeis est
²³ sed uenit hora et nunc est
quando ueri adoratores
adorabunt patrem
in spiritu et ueritate
nam et pater tales quaerit
qui adorent eum
²⁴ spiritus est deus
et eos qui adorant eum

in spiritu et ueritate
oportet adorare
²⁵ dicit ei mulier scio quia messias uenit
qui dicitur christus
cum ergo uenerit
ille nobis adnuntiabit omnia
²⁶ dicit ei iesus ego sum
qui loquor tecum
²⁷ et continuo uenerunt
discipuli eius
et mirabantur quia cum
muliere loquebatur
nemo tamen dixit quid quaeris
aut quid loqueris cum ea?
²⁸ reliquit ergo hydriam suam

hora. quando neque in monte hoc. neque in hierosolymis adorauitis patrem. ²² uos adoratis quod nescitis. nos autem adoramus quod scimus. quia salus ex iudaeis est. ²³ sed ueniet hora. et nunc est quando ueri adoratores. adorabunt patrem in spiritu et ueritate. nam et pater tales quaerit qui adorent eum. ²⁴ spiritus est deus. et qui adorant eum. in spiritu et ueritate oportet adorare. ²⁵ dicit ei mulier. scimus quia messias uenturus est. qui dicitur christus. cum ergo uenerit. ille nobis adnuntiabit omnia. ²⁶ dicit ei iesus ego sum qui loquor tecum. ²⁷ et continuo uenerunt discipuli eius. et mirabantur quia cum muliere loquebatur. nemo tamen dixit. quid quaeris. aut quid loqueris cum ea. ²⁸ reliquit ergo ydriam suam mulier.

min. quia: qui R. uenit (ἐρχεται) legimus cum Z* cod. caraf. b d δ Hil., edd. Hailbr. 1476, Wild 1481, Iunta 1534, *Erasm.*, SC, Bentl., cf. u. 23, 25, v. 24, ix. 4 et canonem nostrum Mt. iv. 5: ueniet A⁸ C D A E F G H I J K M M O Q S T V W X Y Z² 57^h Tisch. uett. plur., edd. ant. plur.; ueni R; ueniat corp. ox. > hoc (isto b e r) monte a b d e r cum gr. D. om. in sec. c d. hierosolymis EK, ierosolymis vg., hierosolimis Δ, hyero. H, iero. W, hieru. P, hyeru. D, hiru. R, ihero. T. adorauitis OT.

²² uos + autem E. quod: quem bis T. non scitis e. nos + autem E e f. scimus: nescitis uos lapsu R. quia + scimus a. iudeis C D A E P R W.

²³ uenit (ἐρχεται) codd. plur. et vg. et b c d r δ aur., cf. ad u. 21: ueniet D A Θ M a e f ff₂ l q δ; ueniat R corp. ox. ora T. nunc + ueniet D* sed expunct. ueri: uiri E; orari lapsu R. adoratoris R. ueritate: uirtute R. et tert. om. G* (+ sup. lin.) W. pater + eos R. querit DGR (> querit tales). qui: quia Q. om. qui ador. eum sp. est d. et u. 24 P* (+ ms.). eum (se e) + in spiritu R a b et gr. 124*.

²⁴ > deus est E. eos (om. a f) qui (quia Y* sed corr.) adorant (-ent EMRT): adorantes d e l r δ. eum om. d ff₂* cum N* D*. oportet C, oportet H* (sed corr.). om. opor. ador. G; om. ador. e. > ador. opor. a d r cum gr. N* D. > qui ad. illum opor. illos in sp. et uer. adorare q.

²⁵ mulier + domine T^{ro}. scimus f cum gr. N^o GLA min. οἶδαμεν. quia: qui R. missias P* R, myssias D. uenit (ἐρχεται) codd. vg. uett. plur., cf. u. 21: ueniet C Aug. codd. apud *Erasm.*, ueniet uel uenit δ; uenturus est a f l *Erasm.* quum CHΘ; dum a. ergo om. a d q r (Bentl.) et gr. uenerunt: uenit D. cum ergo uenerit, ille nobis adn. ita distinguunt A⁸ F E P J K M S W Y Z 57^h e l, ut sit sensus uerborum, 'when he is come, it is he (ἐκεῖνος) who will tell us all things': contra cum ergo uenerit ille, nobis adn. SC Tisch., et T. G. 8, W. H. d δ. adnuntiauit Δ O, adnuntiabit G, annunt. DHVX 57^h, annunc. W SC. > adnunt. nobis a b d e (nunt.) q r δ (Bentl.) et gr.

²⁶ locor G, loquar RY. tecum: tibi δ. > tecum loq. e q.

²⁷ continuo (contino D, statim b): in hoc d, in hoc sermone r et ἐν τούτῳ N* D; inte[r]im a, ἐν τούτῳ gr. plur. (τούτο E K U min.). uenerunt (uenierunt D) = ἤλθαν: superuenerunt e q r et ἐπηλθαν N*. quia: eo quod b; quare F; quid edd. apud *Erasm.* loquib. O, loquaeb. E; loquebantur Y; loqueretur R a b l r. tamen: autem D. dixit: + ei EQR (b ff₂ r, + illi a d; + αὐτῷ ND; + mulieri e. queris DG. om. aut quid loq. R. loquaeris E. cum eo P^{mo}; om. e.

²⁸ reliquit CGOTV; demisit d. hidriam EP RW, ydriam CT. > mul. hyd. suam b d e (mul.

mulier et abiit in ciuitatem
et dicit illis hominibus
²⁹ uenite uidete hominem
qui dixit mihi omnia quaecumque
feci
numquid ipse est christus?
³⁰ exierunt de ciuitate
et ueniebant ad eum.
³¹ Interea rogabant eum discipuli dicentes
rabbi manduca
³² ille autem dixit eis
ego cibum habeo manducare
quem uos non scitis

³³ dicebant ergo discipuli
ad inuicem
numquid aliquis attulit
ei manducare?
³⁴ dicit eis iesus
meus cibus est ut faciam
uoluntatem eius qui misit me
ut perficiam opus eius
³⁵ nonne uos dicitis quod adhuc
quattuor menses sunt
et messis uenit?
ecce dico uobis leuate oculos
uestros et uidete regiones

et abiit in ciuitatem. et dicit illis hominibus ²⁹ uenite uidete hominem qui dixit mihi omnia quaecumque feci. numquid ipse est christus. ³⁰ exierunt ergo de ciuitate et ueniebant ad eum. ³¹ inter haec autem rogabant eum. discipuli eius dicentes. rabbi manduca. ³² ille autem dixit eis. ego cibum habeo manducare quem uos nescitis. ³³ dicebant ergo discipuli ad inuicem numquid aliquis attulit ei manducare. ³⁴ dicit eis iesus. meus cibus est ut faciam uoluntatem eius qui me misit. et perficiam opus eius. ³⁵ nonne uos dicitis. quod adhuc quattuor menses supersunt et messis uenit. ecce dico uobis. leuate oculos uestros. et

autem demisso urceo abiit ff₂ l q (uasculum suum) r cum gr. D. habiit CGO, habit R. dixit EMT a b ff₂ l aur. sed gr. λέγει. om. illis a b d e ff₂* l q r δ; gr. τοῖς ἀνθρώποις. homini a. > homin. illis CET.

²⁹ uenite uidete (δεῦτε ἴδετε) cum FCDGJZ a c d e f ff₂ q δ aur. Bentl. Erasmi, ut Mt. xxviii. 6, cf. ib. xix. 21, xxi 38, Mc. x. 21, xii. 7, Luc. xviii. 22 et ad xx. 14, Io. v. 8: uenite et uidete AΔEPPH ΘIKMMOQRSTVWXY vg. Tisch. b l r Aug. qui: quia P* (corr. mg.). dicit 5. quaecumque 5H, quicumque D; quae a d e et ā NBC* (δσα rell.). numquid X, nunquid W5; ne e.

³⁰ exierunt (exiebant EJ e, eierunt V) codd. plur. c δ et gr. ABLΓΔ etc.: + ergo M vg. e f ff₂ l q (itaque) cum NA min. + οὖν; et exier. R cor. uat.* b d r et gr. CD. uenieb ant M; uenierunt D* (corr. mg.), uenerunt r δ.

³¹ inter ea S, interea M; inter haec d e f ff₂ m q, in hoc δ, postmodum b r, gr. ἐν τῷ μεταξὺ; + autem b f ff₂ m q δ et + δε ACΓΔ etc. interea rog.: interrogabant PH* (corr. H¹) O l* (sed corr.) cf. in hoc autem interrogauerunt δ. discipuli: + eius R e f gl. et cod. apud cor. nat.; + sui q; + αὐτοῦ Π² min. rabbi: magister a.

³² om. ille autem a e q (et). dixit (εἶπεν): dicit 5C non autem edd. ant.; ait a m. eis: om. R; + iesus e. cybum E, ciuum O; escam a b d l r. abeo E* (om. E*) R* (ex habeo). om. manducare R. non scitis (οὐκ οἶδare) AFΔP*FHΘMOSY

ff₂ m Aug., non nostis e q Cypr.: nescitis CDEP^{mo} GIJKTQRTVWXX vg. a b c f l r δ aur.; ignoratis d.

³³ dicunt b r, dicent d, et λεγουσιν N* (ἐλεγον rell.). ergo (οὖν): autem a b q r cum D^{or} δε; om. d e cum N*. discipuli: + eius DGMTR cor. uat. a (illius) b c e ff₂ m q; deinde + dicentes R. ad inuicem: ad alterutrum b l r, inter se q, inter semetipsos m, intra semetipsum ff₂. nunquid 5H; ne q. aliquid R. attulit FCHΘJMTV, attullit R. > ei attulit D b r.

³⁴ dixit G e. eis: ei GKX* ff₂ et gr. Ἀ αὐτῇ. cybus E, ciuus O; esca a b d l q r. om. est D. uolunt. O, uolupt. C. eius pr.: om. V; + patris R. missit DR. > me misit FCGMT a b d e f ff₂ m q; + patris l. ut (hut C) codd. plur. et vg. contra gr. naí: et d e f ff₂ q Cypr. (Bentl.); et ut R b m δ aur.; ut et l. perficiam: consummem r Tert. Nouat. hopus C.

³⁵ nonne: et e. athuc FMSY; om. d l et gr. DLΠ* min. quattuor (quatuor EP* vg., quottuor M*, .III. DFRTW) menses sunt (supersunt f) = τετραμήνός (uel -όν) ἐστίν: quadrimestre est e q; inter quattuor menses (et om. et) l. mesis ER, messes G. uenit (ἐρχεται): ueniet e l cf. u. 21; sunt R* (corr. sax.). lauare R; eleuate a d, adleu. b e m; + ras. 4 litt. K. huculos C. et uidete: bis scr. R; et aspiciet b r, et inspicite q. regiones (τὰς χώρας): segetes e. albe GW, aluae Δ.

quia albae sunt iam ad messem
³⁶ et qui metit mercedem accipit
 et congregat fructum
 in uitam aeternam
 ut et qui seminat simul
 gaudeat et qui metit
³⁷ in hoc enim est uerbum uerum
 quia alius est qui seminat
 et alius est qui metit
³⁸ ego misi uos metere quod
 uos non laborastis
 alii laborauerunt

et uos in laborem eorum introistis.
³⁹ Ex ciuitate autem illa
 multi crediderunt in eum
 samaritanorum
 propter uerbum mulieris
 testimonium perhibentis
 quia dixit mihi omnia quaecumque feci
⁴⁰ cum uenissent ergo ad illum
 samaritani
 rogauerunt eum ut ibi
 maneret
 et mansit ibi duos dies

uideate regiones. quia albae sunt iam ad messem. ³⁶ et qui metit. mercedem accipit. et congregat fructum in uitam aeternam. ut et qui seminat simul gaudeat et qui metit. ³⁷ in hoc enim est uerbum ueritatis. quia alius est qui seminat. et alius est qui metit. ³⁸ ego misi uos metere in quo uos non laborastis. alii laborauerunt. et uos in labores eorum introistis ³⁹ ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum samaritanorum. propter uerbum mulieris testimonium perhibentis. quia dixit mihi. omnia quaecumque feci. ⁴⁰ cum uenissent ergo ad eum samaritani. rogauerunt eum. ut ibi maneret apud eos. et mansit ibi duos

35, 36. iam hoc loco (i. e. iam ad messem ³⁶ et qui met.) *codd. longe plur. et vg. et c f ff₂ aur. : om. iam D²P (ad messem ³⁶ et qui met.) cf. m (ad messem ³⁶ sicut autem qui met.); > ad messem iam ³⁶ et qui met. δ cum C²TΔ etc.; > ad messem ³⁶ iam (nunc q) qui met. b d e l q r, cf. πρὸς θερισμόν ³⁶ ἡδὲ ὁ θερίων C²DL 33 etc.; om. iam et et (i. e. ad messem ³⁶ qui met.) a, cf. Iren. (Mass. p. 259) ad messem ³⁶ nam messor etc.; de graecis uide Tisch. ad loc.*

36. et qui metit etc. uide supra. mercedem Δ²POR; + mer E* sed erasum. accipiet QR S. ioh. oxon., m r. et sec. + qui D cor. uat* congregat O, congregati Z* (sed corr.), congerit ff₂*, colliget e m q(-git). fructus T. eternam W. > aet. uitam + nam l. om. et tert. W e r cum gr. BCLT^bU 1. 33. 67. saeminat C et 37; serit a. simul: om. H; pariter q. metet sec. GZ. > ut et qui metit simul gaudeat d Iren.; ut qui sem. simul gaud. cum eo qui met. e, et qui sem. gaudebit simul cum eo qui met. m.

37. > est enim a d ff₂ l m aur.; gr. ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λ. ἐστίν (ἐστίν ὁ λόγος D al. pauc.) ἀληθινός (ὁ ἀληθινός AC²DF etc.). uerbum uerum: om. uerum X*(+cor.) r ut uidetur (et > uerbum est); uerbum ueritatis M² a d f ff₂ l m q aur. > uerbum uerum est E; > uerbum est uerum e; > uerbum uel sermo est uerum uel uerus δ, et Iren. habet sermo. quia: qui Z* (corr. Z'). alius: alter a.

serit a d l r. est tert. om. a b d e ff₂ l q r δ Iren. (Bentl.) cum graeco. metet ΔGO.

38. ego + si a. missi D²PR; praemisi Iren.; posui G non uett. > uos missi D. metere: mittere R. quod (δ): in quo f l m aur.; id quod ff₂; om. d e cum gr. D*L. om. uos sec. H*(+H¹) Y. > non uos a d e q δ (Bentl.) cum ord. gr. om. alii lab. b. et: sed R. om. in H*(+H¹). laborem (τὸν κόπον) cum AΔ²FGH*MOQRSXY b d l δ Iren. Bentl., labore a ff₂* m (codd. ap. Wehrich): labores F²CDEH²ΘIJKM²TVWZ vg. c e f ff₂* m (codd.) aur., laboribus q.

39. illam Y*. in illum E; om. a e cum gr. p^{ser}. Orig. samaritanorum C. uerbum: sermonem e. test. peribentis CTZ*(corr. Z²), test. perhibentes R; test. prodentes a, t. reddentis d; quae test. dicebat q, quia test. dixit e. michi W; ei b r. quaecumque (ὅσα AC²DFΔ etc.) codd. et vg. (quec. DW, quaecun. 5²H, quaequumque H): quae b e ff₂ l q r et ā NBC*L. fecit b r.

40. cum (quum CΘ) uenissent ergo (e²go H; > ergo uen. d δ) codd. et vg. et c f ff₂ l aur. (a dubium): ut ergo uenerunt b r, et cum uenissent q; gr. ὡς οἶν ἦλθον (> ἦλθον οἶν B²); uenerunt ergo ad eum sam. obsecrantes eum etc. e. rogabant b d. eum: illum T. ibi pr. contra gr. παρ' αὐτοῖς: apud eos b d e r Aug., cf. f. reman. bis e. duos (·11· D) dies (om. ff₂): biduum b (r), biduo d l q, per uiduum e.

- ⁴¹ et multo plures crediderunt
propter sermonem eius
⁴² et mulieri dicebant
quia iam non propter tuam
loquellam credimus
ipsi enim audiuiimus et scimus
quia hic est uere saluator mundi.
⁴³ (34. 7) Post duos autem dies exiit
inde et abiit in galilaeam.
⁴⁴ (35. 1) Ipse enim iesus testimonium per-
hibuit quia propheta in sua

- patria honorem non habet.
⁴⁵ (36. 10) Cum ergo uenisset in galilaeam
exceperunt eum galilaei
cum omnia uidissent quae fecerat
hierosolymis in die festo
et ipsi enim uenerant in diem festum
⁴⁶ uenit ergo iterum in cana galilaeae
ubi fecit aquam uinum.
(37. 3) Et erat quidam regulus
cuius filius infirmabatur
capharnaum

dies. ⁴¹ et multo plures crediderunt in eum. propter sermonem eius. ⁴² et mulieri dicebant. iam non propter tuam loquellam credimus. ipsi enim audiuiimus et scimus. quia hic est uere saluator mundi christus. ⁴³ post duos autem dies profectus est inde in galilaeam. ⁴⁴ ipse enim iesus testimonium perhibuit. quia propheta in sua patria honorem non habet. ⁴⁵ cum ergo uenisset in galilaeam. exceperunt eum galilaei. uidentes omnia quae fecerat in hierosolymis. in die festo. et ipsi enim uenerant in diem festum. ⁴⁶ uenit ergo iterum iesus in chana galilaeae. ubi fecerat aquam uinum. erat autem ibi quidam regulus cuius

⁴¹. multos R; multi D q syr. cu. et sch. plures: plus r, amplius a; om. q syr. cu. et sch. credid. + in eum 52C f cum gr. Δ min. sermones FX; uerbum a b d e q r.

⁴². > et dic. mulieri b r, > dic. autem mul. e q, et καὶ ἐλεγον τῇ γυν. N*. quia pr.: om. b f r cum gr. B min. om. iam 5 cum a et edd. ant. Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497. > non iam (=οὐκέτι) d δ (Bentl.). tuum G. loquellam cum codd. plur., cf. H. A. J. Munro in Lucretium (ed. 1864) ii, p. 25: loquelam DEPK VW vg. Tisch. a c et ita uult Brambach 'Lat. Rechtschreibung' Lips. 1872; sermonem G e q; gr. plur. λαλῶν; testimonium b d l r et μαρτυρίαν N*D. credidimus e l; + ei b. ipse R; ipsum a d cum gr. D. audibimus T; audimus R; uiduiimus Z*, corr. Z¹; + ab eo R cum gr. NΠ² min. om. et scimus c l. hic est uere (οὗτός ἐστιν ἀληθῶς plur.) cum 8C(uerae)E8G1JK'M'ORTVWZ vg. a b c d f ff₂ l q δ aur. Iren. Aug. Joh. 15. 33 in lemma: > uere hic est AΔFHΘMQSXY cum gr. N Aug. l. c. in commentario; om. uere DK* ff₂* r (ipse est) cum gr. K*Π al. pauc.; + propheta et c. > hic uere saluator est e. saluator: salus l. mundi (saeculi e q) + christus d e f q δ et gr. AC³ DLFA etc.; omisit ergo ut uidetur Hieron.

⁴³. duos. (II. D) autem (> aut. duos 3R) dies: biduum autem a b d e q r(Aug.). exit R; profectus est b e f q r. inde: om. G; + iesus ff₂. et abiit (καὶ ἀπηλθεν ΑΓΔΔΠ etc.): in ras. scr. Z⁶, et habuit ΔGO, et habit R; et fugit D; et fuit CJT c; et uenit E gat.; om. a b d e f ff₂ l q r cum gr. NBCD etc. galileam DEFGORTW; galilaea J c, -lea C.

⁴⁴. test. peribuit CZ, testificatus est a d q, tes-

tatus est b, testabatur dicens e. om. quia Y. propheta in ras. Z, profeta DPOR. honorem (τιμήν): dignitatem b. habes Δ.

⁴⁵. quum CHΘ; quomodo e et N*D ōs. uenis-
sent Θ. galileam CDEFGKORVW. excoeperunt
QR, exciperunt DEO, et ceperunt T; susceperunt
q. eum: illum ACGMXXZ ff₂. galilei CDEGK
RW; + omnes e, + uniuersi a ff₂; gr. G syr. p. habent
πάντες pro πάντα. eum (quum HΘ) omnia uid.
codd. plur. vg. c aur. = πάντα ἐωπακότες, cf. omnia
uidentes d q δ: > cum uid. omnia ff₂, uidentes
omnia b f, uisis omnibus a r et ἐωπακότες πάντα N*;
cum omnia audissent 8D(audiissent)X corp. oxon.
(-set), audierant enim omnia e; cf. ad Lc. i. 29. que
D. fecisset R; fecit a b d ff₂ l r, faciebat q; + in R
b d e f q r Bentl. et gr. hierosolymis G, iero. vg.,
hierosolimis M'OY, ihero. T, iero. W, hieru. EPR,
hyeru. D; hierusalem d q et D⁹. diae C. festo:
sollemni a. om. et ER c. om. et . . . d. festum
G cum gr. G 108. 122*. ipse R. om. enim V.
uenerant (ἐληλυθεισαν N) codd. pl. vg. et uett.
(adu. b r): uenerunt EQRTV, uenierunt D et gr.
plur. ἦλθον. in teri. (eis) cum 8CΔEΦHJO
RSTXYZ uett. plur.: ad AGΘKMMQVW a c r.

⁴⁶. uenerunt E*(sed corr.). iterum: om. E;
+ iesus f q δ et gr. ΑΓΔΔΠ etc. cana (κανά) plur.,
et canna DR, chana ΔP¹FJW, ca'na Θ: canan
(καναν N*) CIOX, canaan T, chanan 8FKZ; diem
festum l. galilaeae 8CΔEFGHΘKOZ, -liae R,
-lae E, -lee W, -lae M; in galilaeam l. ubi
(hubi C) fecit: in mg. Θ. aquam: de aqua E
gat. b aur. Gaud.; + in 3. et erat (καὶ ἦν ABC
ΓΔ etc.): erat autem b d e f ff₂ l q r aur., ἦν δέ
NDLT^b min., erat E a; + ibi a e (illic) f ff₂ aur.
quidam + homo R. regulus (βασιλίσκος D 31^{eu}*)

⁴⁷ hic cum audisset quia iesus adueniret
a iudaea in galilaeam
abiit ad eum et rogabat eum
ut descenderet et sanaret
filium eius
incipiebat enim mori
⁴⁸ dixit ergo iesus ad eum
nisi signa et prodigia uideritis non
creditis
⁴⁹ dicit ad eum regulus
domine descende prius quam
moriatur filius meus

⁵⁰ dicit ei iesus uade filius tuus uiuit
credidit homo sermoni
quem dixit ei iesus et ibat
⁵¹ iam autem eo descendente
serui occurrerunt ei
et nuntiauerunt dicentes
quia filius eius uiueret
⁵² interrogabat ergo horam
ab eis in qua melius habuerit
et dixerunt ei quia heri
hora septima reliquit
eum febris

filius infirmabatur in cafar-naum. ⁴⁷ hic cum audisset quia iesus a iudea in galilaeam uenisset. abiit ad eum. et rogabat eum. ut descenderet. et sanaret filium eius. incipiebat enim mori. ⁴⁸ dixit ergo ad eum iesus nisi signa et prodigia uideritis non creditis. ⁴⁹ dicit ad eum regulus domine descende prius quam moriatur filius meus. ⁵⁰ dicit ei iesus uade filius tuus uiuit. et credidit homo. uerbo quem dixit ei iesus. et abiit. ⁵¹ descendente autem eo occurrerunt ei serui et nuntiauerunt dicentes. quod filius eius uiuit. ⁵² interrogabat ergo eos in quam oram melius habuerit. et dixerunt ei quia heri hora septima. reliquit eum

synops 142, cf. *infra* u. 49) *codd.* *vg.* *uett.* plur., etiam *Erasm.* *Bentl.*, cf. *basiliscus* a d: *graeci* plur. recte βασιλικός cf. *Hieron.* in *Esai.* lxx. i 'Regulus, qui graece dicitur βασιλικός quem nos de aula regia rectius interpretari possumus palatinum, non solum filii sed uniuersae domus suae reperit sanitatem.' Ecce ergo specimen ignauiae Hieronymianae! *Turic.* *Besa* etc. uertunt regius. infirmabatur E; infirmus erat a d; + in *DEMR* a b d f q r δ et gr. capharnaum Δ, cap-harnahum C, -nauum P* (u exp.) R, chapharnaum Z, cafar-naum D. om. in caph. e.

⁴⁷. quum CHΘ. audiisset D. iesus: dominus *gat.* aduenisset CT cf. f; aduenit ff₂; uenit a b d e l q r aur., gr. ἦκει. a: ad H. iudea EPRW; iudeis D. galileam CDEPGKORW; galilaea FH. habiit G, abit R; uenit a; ἀπῆλθεν gr. plur., ἦλθεν N*C min. rogabat + ad Q* (sed corr.). om. eum sec. W a d e l q foss. et gr. NBCDLT^b 33. 69. discend. DΔEPPFGRY. saluaret c e, curaret q. erat enim moriturus a.

⁴⁸. dicebat R. om. ad eum E. nissi D. uideretis PQ. creditis (πιστεύετε H*Π) *codd.* plur. *vg.* cor. uat. *uett.* plur.: credetis DΘ*KM d et πιστεύετε EH²A min.; crederitis M. B. Reg. I. E. vi, πιστεύετε gr. plur.

⁴⁹. ad eum: autem H. om. regulus R. discende DEPPGRY. filius *codd.* *vg.* c f aur. (def. a); puer b d e ff₂ l q r δ; τὸ παιδίον *graeci* plur., τὸν παῖδα N, τὸν υἱὸν A min. om. meus b d e ff₂ l r cum gr. D 1.

⁵⁰. ei pr.: ad eum R. uade: discende E *gat** credidit: et credidit C a b e f ff₂ q r δ aur. et gr. ACΓΔ etc. homini E. sermone H* (corr. H¹); om. E; uerbo a b d e f r, uerbum q. dixerat Z. ei sec.: ie ut uidetur G*, deinde e erasa. et iuit X* (sed corr.); et abiit d (abibat) f ff₂ l r δ; om. e syr. cu.

⁵¹. om. iam e (et cum discenderet) f (uide supra). discen. DEPPGR (-dende), descendentem O. > descend. eo F ff₂ l q r. serui + eius d q δ et gr. AB CΓΔ etc. hoccurre. C, obuiauuerunt d. et nunc. WSC; adnuntiantes r; + ei R a b d et gr. D. om. dicentes b d et gr. ND. eius *codd.* *vg.* *uett.* plur. (ipsius r) et gr. NABC 13: meus R; tuus a b e q δ et gr. D^{or} LΓΔ etc. uiuit a b d e f ff₂* l q δ aur.

⁵². + et ad init. E. ergo: om. a; autem l r et δé 13. 69; autem ergo e. horam ab (hab C) eis *codd.* *vg.* (a) c d q aur., h. ab illis b e (h. ab illis qua hora filius eius in melius conuersus esset) et gr. τὴν ὥραν παρ' αὐτῶν NACD etc.: > ab eis horam E δ, ab eis in qua hora ff₂ l (r?) cf. f et gr. παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν LΓΔΔ etc. melius (κομψότερον): commodius r. habuerat FEH*QT aur. cor. uat. mg., habuisset r; haberet H*; habuit W a b d ff₂ l q, gr. ἔσχεν. om. et E e. dicunt Z* (corr. Z²). om. ei quia a b. heri: hesterna die l q r. hora + quasi *gat.* septima: .viii. DER; tertia c. reliquit CGO, deliquit X (ut uidetur); dimisit l q, dism. d e.

⁵³ cognouit ergo pater quod
illa hora erat in qua dixit ei
iesus filius tuus uiuit
et credidit ipse et domus
eius tota
⁵⁴ hoc iterum secundum
signum fecit iesus
cum uenisset a iudaea

in galilaeam.
V. ¹ (38. 1) Post haec erat dies festus
iudaeorum
et ascendit iesus hierosolymis
² est autem hierosolymis super probatica
piscina
quae cognominatur hebraice bethsaida
quinque porticus habens

febris. ⁵³ cognouit ergo pater eius. quia in illa hora qua dixit illi iesus. quod filius tuus uiuit. et credidit ipse et domus eius tota. ⁵⁴ hoc iterum. secundum signum fecit iesus. ueniens a iudaea. in galilaeam. V. ¹ Post haec autem. erat dies festus iudaeorum. et ascendit iesus. ierosolymis. ² est autem in ierosolymis. super probatica piscina. quae

53. pater + eius *e f gr.* C al. 10. quod AΔ PFHMQSXY: quoniam *a b d*; quia *codd. rell. vg. et uett. plur.* erat *om. uoluit Benth. cum uett. plur.*; legunt illa hora qua *a b l* q*, illa h. in qua *δ*, in illa hora qua *e f*, in illa hora in qua *d*; *om. plane ff₂*; et gr. om. ἦν.* > erat hora R. qua + potestate R. *om. ei T a.* iesus: + quoniam *d*, + quia *e δ*, + quod *f l q r*; et + ὅτι DIFΔΔΠ etc. *om. et pr. W.* *om. eius d non D^{or}.* tota: uni- uersa *a b r.* > omnis domus eius *q.*

54. iterum: igitur *e. om. secundum e.* > fec. iesus sign. *a b.* cum (quum CΘ) uenisset (ueni- ret E *gat.*): ueniens *a b d f q δ = ἐλθών.* iudaea CD EPRW. galileam CDEPKORW, galilea G.

V. 1. + et ad init. F* (sed exp.). hec W; hoc D; + autem G *f cum gr. SV etc.* iudeorum CΦ RW. iesus plene W. hierosolymis (cf. ad i. 19) cum AΦΔFGHΘ (> hieros. iesus) MOQSXZ *a b c d* (in hier. *ff₂ l aur.*, -limis Y, hierosolimis DΦR, -lemis E; *datiuus hic post ascendit usurpari uidetur ex analogia uerborum adesse, adpropinquare etc.* et sic legitur Mt. xx. 17 in AΦ*HOX^eY (cf. 18), et Lc. xviii. 31 in E c, Ioh. xi. 55 in E a e, non autem Mc. xv. 41 nec Lc. xix. 28, nec Ioh. ii. 13: hierosolimam IJMV Tisch., hieru. K r (in hi.), ihero. C, iero. *vg. Benth.*, iherosolimam T, ierosolimam W; hierosolyma *q*, in hierosolyma *e*, in ierosolima *δ* et *gr. omn. ἐς ἱεροσόλυμα.*

2. super probatica, piscina (ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα BCIFΔ etc.) cum A*FΔΔEΦFG (pro-atica) HΘIKMMQRSXY Benth. *c f δ cf.* in probatica piscina *q*: in piscina natatoria *r*, > in natatoria piscina *d*; probatica piscina (*om. super*) A^cCJO TVWZS^{SC} et προβατικῇ κολυμβήθρα N* 61mo. 116. 57^{oa}, cf. pecuaria piscina Par. lat. 10439 et Hieron. de situ et nom. loc. Hebr. 'Bethesda piscina in Ierusalem quae uocabatur προβατικῇ et a nobis interpretari potest pecualis'; natatoria tantum *l*, in inferiorem partem natatoria piscina *a*, in inferiorem partem natatoria (+ probatica *cor.*) piscina *ff₂*, in inferiorem partem natatoria piscinae *b*; cf. *cap.*

p. 495-7 et Iren. (Mass. p. 151) 'Natatoria piscina quinque habebat porticus' etc. Natatoria uel natatoria piscina in ueterum uersione, graeco κολυμβή-θρα satis apte respondet, sed uerba ἐπὶ τῇ προβατικῇ per in inferiore parte uix reddi possunt, quod uult I. R. Harris ('Cod. Sangallensis' Lond. 1891, p. 10); forsitan haec uerba in nonnullis graecis exemplari- bus deerant, omittuntur enim in l, syr. cu. et schaa^f, perss., et sax., et Cyrillo iv. 205 (qui om. et piscina); deinde in inferiorem partem addiderunt glossatores dum Bethsaidam reuera in inferiore parte ciui- tatis intra muros ad portam pecualem fuisse credi- derint; uide 'Bethesda' in Smith 'Dict. of Bible' I p. 409 (1893), et 'Palestine Explor. Fund Qu. Statement', 1888, p. 125. Nescimus an uerba in inferiore parte (sc. ciuitatis) ad eum referant locum qui 2 (4) Reg. xxii. 14 dicitur תְּבַשְׁטַיִם i. e. in secunda urbis regione et ab Hieronymo redditur in secunda, cf. Soph. i. 10. Uix dubitari potest quin eam partem indicent, quae a Iosepho ἡ κάτω πόλις et Ἀκρα dicitur: sed ubi sit Acra non omnes consentiunt topographi, non longe certe a templo fuit. Qui in inferiore parte scribunt, Siloam cum Bethesda forsitan confundunt, ut diserte M. B. Reg. I A. xviii et Bernensis 676 ad u. 4; similis glossa est in syr. hier. מַעְיָן עַל מַעְיָן פְּסִינָה = prope ingressum piscina. que D; aquae E. cognomi- nabatur D *cor. uat.**; dicitur *a b d e ff₂ l q r* et λεγόμενον uel λεγομένη N*DV *min.* (*gr. rell. ἐπιλεγόμενη*). hebreice EO, ebreice DΦR, he- braice FJZ^l, habraice G, hebraice ΔH, hebraycae C, ebraice T. bethsaida (βηθσαιδα B) cum AΦC (-sayda) D (-zaida) ΔEΦFG*ΘIKMMOQRS*TVW X^cYZ² *vg.* (beth-saida 5) *c ff₂ δ aur. Tert. Hieron. l. c. (codd. omnes) uide Uall. II p. 181, bethsaida HS^c: bethesda G^{mo}X* q, betesda f et βηθσάδα AC ITΔΔ etc.*; bethzeta JZ^{et 4}, bethzeta G, bethzetha *ff₂*, betzeta b, betzetha *ff₂*, betzata l, bezatha e, belzetha d^l r, belzatha a, helzetha d*, βηθζαθά 33, βηζαθα L, βελζεθα D. quinque: .U. DE. porticos ΔΔEGMMORSTXY.

³ in his iacebat multitudo
magna languentium

caecorum claudorum
aridorum

cognominatur hebraice. betesda. quinque porticus habens. ³ in his iacebat multitudo magna languentium caecorum. claudorum et aridorum. expectantium aquae motum.

3. hiis EW; is R; quibus e q; + enim E et + ουν D. iacebat (κατέκειτο); iaciebat D, decumbebat ff₂, recumb. e; iacebant I*, decumbebant a b d et κατέκειντο DA². multitudo: turbae a b d. magna: om. a b d e l q r cum gr. NBCDL 33. 68; multorum δ (super πολυ των). languentium (langen, O) = τῶν ἀσθενούντων: infirmorum a b d, infirmantium e q. cecorum W. clodorum DT, clud. R. expectantium EPG*MTZ²; spectantium a l; + paralyticorum Q transpositione tamen indicata, et + paral. post aridorum a b d l aur. gr. D, paral. pro aridorum r. om. expec. aquae motum q cum gr. NA*1C*L min. motum: mutationem δ.

4. Uersum omisimus cum DZ* (+ Z²) durmach. corp. cant. 197, sangall. 1395, Wirceburg. mp. th. f. 67, uett. d f l q, gr. NBC*D 33. 157. 134, syr. cu., sah., cop.⁴², arm. (codd. plu.), et omittere uoluit Benth. om. ab angelus usque ad aqua P^c; def. B; item Uniu. Cant. Kl. 1. 24 habet uersum, deinde in textu (non marg.) hoc in grecis exemplaribus non habetur; et in codd. vell. nostris uariantium lectionum multitudo omissionem pericopae magnopere confirmat cf. et capp. p. 494-7 ubi nihil de angelo dictum est. Tribus enim ut uidetur recensionibus uersus apud Latinos traditus est, quae tamen omnes inter se mixtura deprauatae sunt. Has infra dedimus, primum textum pluribus codd. communem, deinde uarias lectiones.

(1) Unum reddendi modum exhibent AΔP*FH* MSXY Tisch., legunt uero sic:—angelus autem domini secundum tempus descendebat in piscinam et mouebat aquam qui ergo primus descendisset post motum aquae sanus fiebat a quocumque languore tenebatur: uariant autem ut sequitur. domini om. X*. descendebat P. in piscina F. mouebat P. qui ergo prior M; et qui prior X* (sed corr.). descendisset P*S; + in piscinam X* sed erasit cor. motum: motionem X. quocumque H*; quacumque H¹. langore PH. > quacumque detenebatur infirmitate X*, quoc. lan. detenebatur infirmitate X^c ut uidetur; quac. teneb. infirmitate Tisch.

(2) Secundam formam exhibent FCEGH*ΘIK OQTVWZ² vg. gat. c ff₂^c δ aur. Ambr. (l. 2 Myst. col. 330):—angelus autem domini secundum tempus descendebat in piscinam et mouebatur aqua et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquae sanus fiebat a quacumque detenebatur infirmitate: uariant sic. autem: enim δ; om. Ambr. domini om. CT gat. aur. om. angelus . . . aqua P^c. descendebat EG. > descend. secundum tempus vg. Ambr. in

piscinam: om. gat.; in natatoria G δ Ambr. mouebat aquam E; conturbabat aquam aur. et sec.: ket Z². et qui prius O, et qui primus Θ, et quicumque prius E gat., qui (quo cod. caraf.) ergo primus H δ (+ uel prius) cod. caraf., quicumque ergo prior Q aur. (om. prior). descendisset G; discenderet E gat. in piscina O* (corr. gl.) Q ff₂^c; in natatoria EGΘ gat. (natoria) Ambr.; om. H^c δ aur. motionem: motum O; commotionem Ambr. om. post mot. aquae gat. om. a EOZ² aur. quacumque 5H, quacumque H^cT, qui|cumque O. detenebatur I(-antur*)O*QV; tenebatur EFGH^cΘ δ; teneretur E gat. aur. infirm.: languore f Ambr., -ore GH^cQ; et > quocumque languore teneb. f(H^c), > quoc. teneb. languore δ, > langore quoc. teneb. G(quac.)Q(deten.) Ambr.

(3) Tertiam formam exhibent codd. P^{mo}JMR r Bernensis 671, Book of Moling (Dubl. Tr. Coll.), Par. lat. 10439 sed plus inter se uariant:—angelus autem secundum tempus lauabatur in natatoria et mouebatur aqua et qui prior descendisset in natatorium post motionem aquae sanus fiebat a languore quocumque tenebatur: aggelus M. autem: enim R Par.; + domini P^{mo} R r(dām) Bern. (pergit descendebat sec. tempus et) Moling. secundum: per Par. tempus: + descendebat et M; + quo P^{mo}R. labau. Par., leuab. Moling, laueb. R; lauatur P^{mo}, lauabat Bern. natatoria (et infra) P^{mo}, natatorie (-io sec.) siloac Bern. (et infra); piscina Par. om. in nat. et mou. R. et mou. aqua: mouebat aquam P^{mo} Par. et quicumque Moling, et quisque M; quicumque ergo P^{mo}R; igitur qui Par. prior: om. M; prius Par.*, primus². descendisset PR(bis scr.); + et r. in natatoria MR (ta sup. lin.) Moling; om. Par.; P et Bern. uide supra. motionem Bern. Moling; motiones R; motum r Par. fiebat: efficiebatur Bern. a: in r. langore P^{mo}, > quac. teneb. (detineretur Par.) infirmitate M Par.

Restat ut reliquas ueterum Latinorum versiones demus; ex his breuiorem habent a b ff₂^c M. Br. Reg. I A. Aviii:—angelus autem domini descendebat et mouebat aquam et quicumque prior descendebat in natatoria sanus fiebat quacumque tenebatur infirmitate: om. domini b ff₂^c. aqua b. prius M. Br. discenderet M. Br., descendisset ff₂^c. natatoria + siloe M. Br. fiebat + a ff₂^c. quacumque a. teneretur M. Br.; longiorem et ut saepe ceteris dissimillimam praebet e angelus enim cata tempus descendebat in natatoria et turbabat aquam qui primus igitur descendisset

expectantium aquae motum
⁵ erat autem quidam homo
 ibi triginta et octo annos
 habens in infirmitate sua
⁶ hunc cum uidisset iesus iacentem
 et cognouisset quia multum
 iam tempus habet
 dicit ei uis sanus fieri?
⁷ respondit ei languidus
 domine hominem non habeo
 ut cum turbata fuerit aqua

mittat me in piscinam
 dum uenio enim ego
 alius ante me descendit
⁸ dicit ei iesus surge tolle grabattum
 tuum et ambula
⁹ et statim sanus factus est homo
 et sustulit grabattum suum
 et ambulabat
 erat autem sabbatum in illo die
¹⁰ dicebant ergo iudaei illi qui sanatus
 fuerat

⁵ erat autem quidam homo ibi. triginta et octo annos habens in infirmitate. ⁶ hunc cum uidisset iesus iacentem. et sciret quia multum iam tempus habebat. dicit ei. uis sanus fieri. ⁷ respondit ei infirmus et ait. domine hominem non habeo. ut cum mota fuerit aqua mittat me in piscinam. dum enim ego uenio. alius ante me descendit. ⁸ dicit ei iesus. surge tolle grauatum tuum et ambula. ⁹ et statim. sanus factus est homo ille. et sustulit grauatum suum et ambulabit. erat enim sabbatum in illa die. ¹⁰ dicebant ergo iudaei illi qui sanus

post turbationem aquae sanus efficiebatur de qua-
 cumque tentus fuisset infirmitate. *Patres Latini*
uersum raro citant, sed Tert. de angelo commemorat
Bapt. c. 5 'Piscinam Bethsaidam angelus inter-
ueniens commouebat; obseruabant qui ualetudinem
queriebantur'; Aug. uersum non diserte citat sed
aquam miro modo turbatam confitetur (in Ioh.
tr. 17. 3) 'Subito enim uidebatur aqua turbata et a
quo turbabatur non uidebatur. Credas hoc angelica
uirtute fieri solere non tamen sine significante
aliquo sacramento'; et Beda in Ioh. uersum
agnoscit. De graecis uide Tisch. T. G. 8 ad loc.

5. quidam homo (om. Y*, + Y¹) ibi (τῆς ἀνθρώπων ἐκεῖ plur.) codd. plur. vg. c e (illic) f δ aur.: > homo q. ibi DGO, > ibi q. homo Q r, > ibi homo quidam P; ibi homo (om. quidam) E a b ff₂ q, homo ibi d l, et om. τῆς D⁹ 11. triginta et octo (τριάκοντα καὶ ὀκτώ NACDEFG etc.) cum C (hocto) P⁹⁰ H¹ O IJ KMM TOX¹ vg. uett. plur., xxx et UIII E (xxxxta) QRW, xxx et octo TV: triginta octo A F Δ P* GH* SX* Y l Aug., xxx octo Z, xxx UIII DF a, et om. καὶ B KSVI etc. om. habens DR. om. in Δ EM r. infirmitate P, infirmitates Y* (sed corr.). sua: om. b f q δ et gr. AC³ IT Δ etc.; + aridus e.

6. hunc autem KOQ. quum CHΘ et 7. uidisse G. om. iesus R. cognou. + eum R. multum iam tempus (πολὺν ἤδη χρόνον gr. plur., π. χρ. ἤδη min. pauc.) codd. plur. (temporis J) et c d f δ aur., copiosum iam tempus r: > iam multum tempus CDE P F O KOQT vg. ff₂ l (copiosum), iam m. temporis a b q; multum temporis (om. iam) e et om. ἤδη 253 syr. cu., sch., hr., aeth. habet (ἐχει) codd. plur. (et X^c Z^c) c d δ: haberet

CEHΘIKMMTWZ* vg. e aur., habuerit a b, fecisset ff₂; habebat X* f q; deinde + in infirmitate D q (-tem); + in languore ff₂ l (+ suo) aur. ei: + iesus q cum gr. G.

7. om. ei Z. languidus: infirmus G a b d e f q. abeo C. eum turbata: com mota G et cum mota a b d f ff₂ q. aquam EH. mittam J. piscinam: natatoriam d e ff₂. om. mit. me in pisc. P* (+ mgr.). enim: om. D; autem d δ Bentl. et gr. δέ. > enim uenio ego EM (δ), > enim ego uenio G a b (d) f q; > ego enim dum uenio e. alius: alter a b. descendit D Δ EPR, descendet O.

8. om. ei R. surge tolle (ἐγερσε uel ἐγερσαι ἀρον plur.) cum A F Δ FGHΘ IJ KMM QSTVWYZ vg. c f l q δ aur. Bentl.: surge et tolle CDEPO RX a b d e ff₂ r et ἐγ. καὶ ἀρον A DKII. grabattum codd. plur., Bentl., crabbatum VZ^c, et κράβαττον NAB*CD etc.: grabatum A Δ EHΘ R WY³ S³ C, κράβατον E; grauatum CT f ff₂ aur., grabbatum S et κράβατον B³ V etc.; lectum q. hambula C.

9. statim: statit G lapsu; confestim W; om. d l aur. cum gr. N* D. > factus est sanus q. homo: om. gat.; + ille vg. cum b f et > ille homo ff₂ l. > factus est homo sanus Δ* (corr. Δ¹); deinde + et surrexit a b e cum gr. N καὶ ἠγερθη, + et surgens d ff₂ et D min. ἐγερθεῖς. substulit O; tulit e q. grabattum: grabattum P, crabbatum OV; grabatum HΘ R WYZ³ S³ C, grauatum CT, crabbatum Z^c, grabbatum S. sabbatum S³ H¹ semper. illo die codd. plur. (diae C) et > die illo vg.: illa die DH¹Θ R b f ff₂ l q r δ; om. d e cum gr. D.

10. dicebant ergo (ἐλεγον οὖν) cum H¹ (> iudaei ergo) Θ KMM TVWZ² vg. cor. nat. uett. plur., dicebant autem G l, dic. enim E: om. ergo A F C D A

sabbatum est non licet tibi
tollere grabattum tuum.

11 (30. 10) Respondit eis

qui me fecit sanum
ille mihi dixit tolle grabattum
tuum et ambula

12 interrogauerunt ergo eum

quis est ille homo qui dixit
tibi tolle grabattum tuum
et ambula?

13 is autem qui sanus fuerat
effectus nesciebat quis esset
iesus enim declinauit turba
constituta in loco

fuerat. sabbatum est non licet tibi tollere grauatum tuum . . ¹¹ ipse uero respondit eis. qui me fecit sanum ipse mihi dixit. tolle grauatum tuum et ambula. ¹² tunc interrogauerunt eum quis est ille homo. qui dixit tibi. tolle grauatum tuum et ambula. ¹³ is autem qui curatus fuerat nesciebat quis esset. iesus autem declinauit a turbam constitutam in loco.

PFH*IJQQRSTXYZ* c; cum uidissent autem illum iudaei dicebant e. iudei CDEFRTW. illi qui sanatus fuerat (τῷ θεωρησανμένῳ) AFGH ©IMOQR(s fin. + cor. sax.)SXY vg. cor. uat. mg., qui sanatus erat d, illi qui curatus fuerat a b ff₂, illi curato δ: illi qui sanus factus fuerat JKT (> illi iudei qui etc.); illi qui sanus fuerat CDEP FMVWZ cor. uat.* c f aur.; om. e l q r. est + et DR Benth. a b d e l cum gr. NABC*DGL etc. tollere in rasura grabatum scr. Z. crabattum M OVZ; grabatum EHΘRWZ*HSC, grabbattum S, grauatum CT; lectum q. om. tuum e δ et gr. ABC*TA etc. > gr. tuum tollere T.

11. respondit: et resp. QR aur., ille autem resp. δ (cf. f), at ille resp. foss.: δ δὲ ἀνεκρίθη NC* GKL etc. eis: + dicens δ ff₂; + et dixit e, et > et ait eis r. > me sanum fecit vg. cor. uat. 'gr. ant. gl.', edd. ant.; > fecit me sanum a b d ff₂ q δ Benth. et gr. δ ποιήσας με ὑγιή. michi T. crabattum MV; grabbattum EHΘRWZ*HSC, crabatum Zc, grabbattum S, grauatum CT. tu^m O; om. S. hambula C; amla R.

12. om. uers. b. ergo: autem q; om. R a d e ff₂ l r et gr. NBD 7^{ea} p^{scr}. > eum ergo W aur.* eum: + dicentes q, + iudaei dicentes e. om. ille d q r δ. dicit F. om. tibi D. > tibi dixit P d q. crabattum MOVZ; grabatum EHΘRWZ*HSC, grabbattum S, grauatum CT; lectum q; grabbattum Δ pro gr. tuum.

13. is (i in ras. O, his C) autem qui sanus fuerat effectus (δ δὲ λαβὴς plur.) codd. et vg. et c aur., cf. is au. q. curatus fuerat (a) f, is au. q. sanatus fu. ff₂, qui au. curatus fu. e, qui au. sanus effectus est δ, ille autem qui languorem euaserat r: ille au. qui infirmatus fuerat foss., is au. q. languidus fu. l, infirmus autem b, infirmis d et o δὲ ασθενων D; ille autem tantum q. declinauit (ἐξένευσεν ab ἐνεύω cf. Field ad loc., sc. 'turned aside'): + se E, + ipse l; declinauerat e q Aug., deuertit b r, deuertit d; subdixit se Erasmus, emerserat Beza quasi ab ἐνεύειν. turba constituta (ὄχλου

ὄντος) cum A*ΔGH*JOSY Benth. d, et quia turba erat constituta DR cf. cum esset turba d, cum populus esset q, > cum turbae essent decl. ab eo e: a turba constituta A¹FCCEP*FH¹©IKMMTTVVWX vg. a c (f) ff₂ l aur.; turbam constitutam P^mqQZ durmach.; cum uidisset turbam b, et decl. ab eo in turba Aug. Coniecerat Benth. (Trin. C. C. B. 17. 6) 'forte corrig. Vulgat. declinauit turba existente in loco.' Sed cum uerbum esse participii praesenti et praeterito indigeat, interpretes et scriptores uarias rationes tentauerunt ut sensum uocum ὄν, ὑπάρχων, γινόμενος etc. exprimerent. Quintilianus e. g. ens et essentia commemorat et probat 'de Orat.' viii. 3; similiter constitutus usurpatur, ut hoc loco pro ὄν, et alibi etiam cum nihil in Graeco inueniatur; e. g. 1 Reg. (Sam.) xxii. 22 'omnes qui erant in angustia constituti = πᾶς ἐν ἀνάγκῃ, Dan. ii. 22 et nouit in tenebris constituta = γινώσκων τὰ ἐν τῷ σκότει, et 2 Macc. iii. 21 magni sacerdotis in agone constituti expectatio = τὴν τε τοῦ μεγάλως διαγωνιῶντος ἀρχιέρεως προσδοκίαν, et ib. 31 et vii. 9 constitutus = κείμενος et γινόμενος. In Nouo Testamento Luc. vii. 8 de centurione constitutus = τασσόμενος, 1 Tim. ii. 2 qui in sublimitate constituti sunt codd. aliq. et S = τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων; in Philip. ii. 6 ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων ab antiquioribus redditur in effigie (uel figura) dei constitutus, ut ter a Tertulliano, bis a Cypriano, sed Hieron. cum in forma dei esset. Tert. in suis scriptis uix aut numquam hac locutione usus est, Cypr. contra fere tricies, Minuc. Felix semel 32. 7 deus in caelo constitutus, Firmicus Maternus 'de errore' ter, nonnumquam etiam Arnobius et Lactantius, Hieron. uero Cypriani imitator saepissime; Ambrosius positus in eodem sensu mauult, ut interdum Cyprianus; δ habet unus fiens = εἰς ὃν infra vii. 50. Haec de scriptoribus Edwardo W. Watson S. S. A. accepta debemus. Status quod Italicis hodiernis stato deuenit, nusquam quod scimus hoc sensu apud antiquos inuenitur. constituta + illico P. in locum P q; om. e.

- ¹⁴ postea inuenit eum iesus
in templo et dixit illi
ecce sanus factus es
iam noli peccare ne deterius
tibi aliquid contingat
¹⁵ abiit ille homo et nuntiauit iudaeis
quia iesus esset qui fecit eum
sanum
¹⁶ propterea persequiebantur iudaei iesum
quia haec faciebat in sabbato.
¹⁷ Iesus autem respondit eis
pater meus usque modo

- operatur et ego operor
¹⁸ propterea ergo magis
quaerebant eum iudaei interficere
quia non solum soluebat sabbatum
sed et patrem suum dicebat deum
aequalem se faciens deo.
¹⁹ Respondit itaque iesus et dixit
eis amen amen dico uobis
non potest filius a se facere quicquam
nisi quod uiderit patrem facientem
quaecumque enim ille fecerit
haec et filius similiter facit

¹⁴ postea uero inuenit eum iesus in templo et dixit illi. ecce sanus factus es. iam noli peccare ne quid tibi deterius fiat. ¹⁵ et abiit ille homo. et renuntiabit iudaeis quia iesus esset. qui fecit eum sanum. ¹⁶ et propterea persequiebantur iudaei iesum. et quaerebant eum interficere quia haec faciebat in sabbato. ¹⁷ iesus autem respondit eis. pater meus usque modo operatur. et ego operor. ¹⁸ propterea quaerebant eum iudaei interficere. quia non solum soluebat sabbatum. sed et patrem suum dicebat deum. aequalem se faciens deo. ¹⁹ respondit autem iesus et dixit eis. amen amen dico uobis non potest filius a se facere quicquam nisi quod uiderit patrem facientem. quaecumque enim ille fecerit. haec

14. postea: tea *in ras.* G; + uero f; et postea l, et μετὰ δὲ FA. in||uenit M. templo + hunc cum uidisset iesus iacentem P (*partim in ras.*) ex u. 6. illi: ille R. > factus es sanus R. om. iam e. ne iam ultra pecca δ. om. ne R a. deterius tibi aliquid (aliquit W) = χεῖρον σοί τι AB CLTA etc.: > quid tibi deterius E a b d (peius) e f ff₂ l q r Iren. Mass. p. 311, Cypr. quater, quid det. tibi Iren. p. 280: χεῖρόν τι σοί NDEKΠ etc. contingat DPR, fiat b Cypr. or. dom. 12.

15. habiit C; et abiit b f q r, και ἀπηλθεν A, ab. ergo d ἀπ. οὖν N^cDA etc. nuntiauit (nunc. WSC, nonc. G, adnunt. P ff₂ cf. f) = ἀπήγγειλεν uel ἀνήγγειλεν gr. plur., indicauit b r: dixit a e q et εἶπεν NCL. iudeis CDRW et 16. quia: quod DR; om. e. ihesus plene C. est S a b d ff₂ l q r aur. qui: sequitur ras. unius lit. A. fecit eum (> eum fecit PRT): fecit me a ff₂ l q, me fecit d, me sanum fec. e cum gr. ὁ ποιήσας με DA² min.

16. + et ad init. E b d e f q r δ (Bentl.) cum graeco. propter hoc E a b d e q r. persequiebantur G. > iesum iudaei a e q δ cum gr. ΑΓΔΔΠ etc. iesum + et quaerebant eum occidere e (f) q r δ (inter occidere) Hil. cum gr. ΑΓΔΔΠ etc. hec W. faciebat: fiebat Δ. om. in a b d e q r et gr. D. sabbatis e q.

17. inc. et resp. illis iesus q, et ut illi (i. e. ait illis?) iesus e. respondit: respondens ait Q. eis + dicens b ff₂ l r. husque C. modo: nunc E a m, adhuc b l. hop. semper C.

18. propterea: om. Q; propter hoc E a b d e m q. ergo (erga H): om. EJ a b d e f l m cum gr. ND. om. magis f cum gr. U. querebant DR. iudei CDR; om. W et gr. min. 409. interf.: occidere a d e m q. quia: qui R. om. solum R. sed et (ἀλλὰ καί): sed etiam q; sed quia et e, sed et quod b l r, sed quod etiam a, et ἀλλ' ὅτι καὶ Δ 13. suum + proprium D^{mg}. > deum dicebat M. hequalem C, equalem W, qualem R. faciens: faciebat D d. aequans se Tert.

19. inc. uers. respondit H et Steph. 1555: inc. amen C. inc. respondens iesus (+ et e) dixit a e. itaque (igitur d, autem f r): om. a b c e ff₂* l et gr. 33 etc. om. eis E. filius pr.: om. R; + hominis d. quidquam SC, quitquam Z* (corr. Z²). a se facere quicq. (ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν 13. 69. 124 etc.): > facere a se quicq. IM c l δ Bentl. et poi. ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν gr. plur., facere quicq. a se DR, a se quicq. facere J, quicq. fac. a se e q, fac. aliquid a se d (et D^{or} τι). quod: quid uoluit Bentl. cum gr. τι; om. a d e q Tert. uiduerit H* (in exp.); uidcat a d Tert. om. facientem R. quaecumque S, quecumque DW, quaequumque H; quaequae b, quae e q Tert. om. enim R. ille: pater e syr. cu. et sch. cop. etc. fecerit: fecit E, facit b e l q r. hec W; eadem b e ff₂ q r Tert. filius sec. + eadem E gat. om. similiter e Tert. > simil. filius PRT. facit (ποιεῖ): faciet P* (corr. mg.) H* (e eras.) MOQX², faciat G* (a sec. exp.). > facit simil. a b d ff₂ l r cum gr. ND.

- ²⁰ pater enim diligit filium
et omnia demonstrat ei
quae ipse facit
et maiora his demonstrabit ei
opera ut uos miremini
²¹ sicut enim pater suscitāt
mortuos et uiuificat
sic et filius quos uult uiuificat
²² neque enim pater iudicat quemquam
sed iudicium omne dedit filio
²³ ut omnes honorificent filium
sicut honorificant patrem.

- (40. 1) Qui non honorificat filium
non honorificat patrem
qui misit illum.
²⁴ (41. 10) Amen amen dico uobis
quia qui uerbum meum audit
et credit ei qui misit me
habet uitam aeternam
et in iudicium non uenit
sed transiit a morte in uitam
²⁵ amen amen dico uobis
quia uenit hora et nunc est
quando mortui audient

et filius similiter facit. quia ²⁰ pater diligit filium. et omnia ostendit ei. quae ipse facit. et maiora horum demonstrauit ei opera. ut uos miremini. ²¹ sicut enim pater. suscitāt mortuos. et uiuificat. sic et filius. quos uult uiuificat. ²² neque enim pater iudicat quemquam sed iudicium omne dedit filio. ²³ ut omnes honorificent filium sicut honorificant patrem. qui non honorificat filium non honorificat patrem qui misit illum. . . ²⁴ amen amen dico uobis quia qui uerbum meum audit. et credit ei qui me misit. habet uitam aeternam et in iudicium non ueniet. sed transiit de morte in uitam. ²⁵ amen amen dico uobis quia ueniet hora. et nunc est quando mortui audiunt uocem filii dei. et qui audierint uiuent.

20. diligit ut uultur Y*, dilegit D^{PR}; amat a δ; gr. φιλεῖ sed ἀγάπα D. demonstrat: demonstrauit OQ, -bit H; ostendit (uel -det) bis a d e q, pr. f. que D; quaecumque OQ d et à àv D 16. et secus + multo a. hiis ΔW, hic Y; horum d f ff₂ l r, quam haec a; om. T b. demonstrabit: demonstrauit HOTZ*, om. ei sec. JT e aur. hopera C; pater q sine auct. graeca. > opera demonstr. ei b, > opera his ostendit e, cum gr. N et Tert. admirem. b e l q r.

21. sicut: quomodo e q. om. pater EK* (+ K¹). uiuificat pr. R. sic: ita e q. quos: cos G; quem D.

22. om. pater R. quenquam M; aliquem d. iudicium W. omne: homine R. > omne iud. DEG vg. > fil. dedit r aur.

23. > ut omnes hon. patrem sicut hon. filium R. honorent etc. semper δ Tert. filium pr. + suum K. honorificat (honorificat pr. K): honorificant bis E R⁹ Z* (corr. Z^c). filium sec.: plium lapsu C. missit D^{PR}.

24. def. a. amen semel tantum Θ. quia: om. G d r et D^{PR}; + is l. uerbum: sermonem E e. audit uerbum (om. meum) et qui cr. etc. R. credidit E. missit DR. > me misit ΔEK b d e f ff₂ q r Tert. abet C; habebit T. eternam W. iudicium W; + eius l; iudicio A* (corr. A¹) FΔO SY e (+ damnationis) ff₂ q. uenit (ἐρχεται) cum FCEP*FGHΘIJKMMOTVWXXZ vg. c d aur. Bentl. cf. u. 25. 28 et ad iv. 21: ueniet ADΔP^{mo}

QSY Par. lat. 13171, corp. ox., b e f ff₂ l q r δ; ueniat R. transiit (μεταβέβηκεν) edidimus cum V^C Par. lat. 257. 259, 261, 265, 266, 274^c, 10439, 13171, cod. caraf. d f, et edd. ant. Maresch. 1531, Viuian et Iunta 1534, Bentl., cf. Aug. in Ioh. 'sed transiit non tunc transit sed iam transiit a morte,' item transit FCEGJKOQTX*Z b c edd. Iunta Lugd. 1548 et Ven. 1557 quod ex contractione uel synizesi ortum uidetur; uide Lachmannum et Munro in Lucr. iii. 1042 ipse Epicurus obit decurso lumine uitae et cf. Verg. Aen. ix. 9 scepra Palatini sedemque petit Euandri etc. Similia in Euangelis sunt petiit et petit Mc. xv. 43, Lc. xxiii. 52, subiit et subit infra vi. 3, et contra fugit et fugiit vi. 15, his et hiis saepissime. Hic uoluerunt transiit Erasmus, uers. Turic., et Beza; sed transiit specimen bonum uidetur correctionis Alcuiniana: transiet (μεταβήσεται) codd. Ueles. apud Mill et Walton, sed Uelesiani ex latinis sunt; tamen ἔσται ἐκ θαυατοῖο Nonn. 5. 44) AΔPFFH (et litt. minus nigris) ΘIMMSWXY Harl. 2788, 5H² S c ff₂ l r aur. et edd. ant. plur.; transibit q δ forsā ex transiit; transeat DR. a: de DOT b f r aur. Tert. in uitam (eis τὴν ζωὴν): ad uitam DEK OQVZ b e aur.; + aeternam ff₂ l.

25. amen semel tantum R a. uenit (ἐρχεται): ueniet b e f q Tert. ora T; mea R* (sed superscr. ora gl.). om. et nunc est a b Tert. Ambr. cum gr. N. quando + omnes K. audient M c f. fili EG. qui: cum l Tert. Prax. 21. audierunt Δ.

uocem filii dei
et qui audierint uiuent
²⁶ sicut enim pater habet
uitam in semet ipso
sic dedit et filio uitam
habere in semet ipso
²⁷ et potestatem dedit ei
et iudicium facere
quia filius hominis est
²⁸ nolite mirari hoc
quia uenit hora
in qua omnes qui in monumentis sunt
audient
uocem eius ²⁹ et procedent

qui bona fecerunt in resurrectionem
uitae
qui uero mala egerunt
in resurrectionem iudicii
³⁰ non possum ego a me ipso
facere quicquam
sicut audio iudico
et iudicium meum iustum est.
(42. 1) Quia non quaero uoluntatem
meam
sed uoluntatem eius
qui misit me.
³¹ (43. 10) Si ego testimonium perhibeo
de me testimonium meum

²⁶ sicut enim pater. habet uitam in semetipso. sic dedit filio uitam habere in semetipso. ²⁷ et potestatem dedit ei. et iudicium faciendi quoniam filius hominis est. ²⁸ nolite mirari hoc. quia ueniet hora. in qua omnes qui fuerint in monumentis audient uocem eius ²⁹ et procedent. qui bona fecerunt. in resurrectionem uitae. qui uero mala gesserunt in resurrectionem iudicii. ³⁰ non possum ego a me ipso facere quicquam. sed sicut audio iudico. et iudicium meum iustum est. quia non quero uoluntatem meam. sed uoluntatem eius qui me misit. ³¹ si ego testimonium perhibeo de me. testimonium meum non est uerum.

om. qui aud. e syr. cu. uibent T. audierit uiuet a.

²⁶. pater + uiuens d et D^{or}. abet C; om. R. uitam + aeternam bis Tert. in semet ipso pr.: in semed. CT; in se R* (+ ipso sax) a b d e r; om. q. sic dedit . . . ipso om. RV* (+ in mg. Y¹). > et filio dedit b l Tert. et gr. N^eBL. > habere uitam Z* vg. b e ff₂ l r. > uit. in se hab. q. semed sec. T.

²⁷. ei + ad r. et iudicium (iuditium W) codd. paene om. et f q d aur. cum gr. DFΔΔΠ etc. Aug. et etiam iudicium H, et || iudicium G; om. et ΔE 55C b c d e ff₂ l r Tert. et gr. N^eABL 33. faciendi f q, faciendum b r. quia: qui Q. > est hominis q qui ita distinguit hominis. nolite mirari hoc. Quia ueniet hora. etc. ut nolite mirari hoc ad praecedentia non ad sequentia uerba referre uideantur; de Graecis et patribus uide Tisch. T. G. 8 ad loc.

²⁸. + ad init. dico enim uobis ff₂ l m. mirare Gree aur.; admirari e. hoc: haec b, ista r; om. R. uenit (ἐρχεται): ueniet CGT b e f m q Tert. Iren. Mass. p. 308; ueniat R. om. hora R. qua: quo M. omnes + mortui Iren. monementis E. eius: filii dei 55C aur., cor. uat. mg. edd. ant. plur. (non autem Iunta 1534) et gr. 33, Tert. Ambr. et filii hominis Iren. Ambr.; ex u. 25

²⁹. procident F* (corr. F¹); prodient l q r, exient e Iren.; resurgent b aur. qui pr.: quia R gat. fecerent H; egerunt G; gesserunt l q r. resurrectione bis D, sec. K. uite W. uero om. a e ff₂ Tert. Aug. (ter) cum gr. B. mala (τὰ φαῦλα) cf. iii. 20: male EP* (corr. F¹) a d e aur. gat.; iniqua b l Hil. hegerunt C, aegerunt E, egerint 5 e; gesserunt b f l r; operati sunt Iren.; om. q Tert. iudici Y, iuditii W.

³⁰. non + enim e ff₂ l. ha C. om. ipso GJZ* (+ Z²) d r. quitquam Z* (corr. Z²), quidquam SC. > aliquid facere e. > facere a me ipso quicquam d et gr. plur. ποτεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν. sicut: sed R, sed sicut T^e f q d; + enim b ff₂ l r^e. audio: + sit e, + ita et b r. iudico: seq. ras. 8 litt. T. om. quia non . . . misit me F. quero DGW. uolunt. bis C; pr. + eius R; uoluntate sec. Z* (corr. Z²), om. sec. a. misit me (τοῦ πέμψαντός με) cum FCD (missit) ΔEGΘIJ KMMO TVWZ vg. Bentl. c l Ambr. Aug.: > me misit A^eFFHQR (missit) SXY b d e f ff₂ q r aur.; deinde + patris CHOT b c ff₂ l r cor. uat. (non mg.) et gr. EGHMS etc.

³¹. ego: ergo PFG ff₂ l^e. peribeo CZ; dico d q, dixero e. me: + et D; + ipso vg. ff₂ l q d cor. uat.* edd. ant. plur. (non autem Maresch. 1531, Uirian et Iunta 1534).

non est uerum.
³² Alius est qui testimonium
 perhibet de me
 et scio quia uerum est testimonium
 quod perhibet de me
³³ uos misistis ad iohannem
 et testimonium perhibuit ueritati
³⁴ ego autem non ab homine
 testimonium accipio
 sed haec dico ut uos salui sitis
³⁵ ille erat lucerna ardens
 et lucens
 uos autem uoluistis exultare ad horam
 in luce eius

³⁶ ego autem habeo testimonium maius
 iohanne
 opera enim quae dedit mihi
 pater ut perficiam ea
 ipsa opera quae ego facio
 testimonium perhibent
 de me quia pater me misit
³⁷ et qui misit me pater ipse
 testimonium perhibuit de me.
 (41. 3) Neque uocem eius umquam
 audistis
 neque speciem eius uidistis.
³⁸ (45. 10) Et uerbum eius non habetis
 in uobis manens

³² alius est qui testimonium perhibet de me. et scio quia uerum est testimonium quod perhibet de me ³³ uos misistis ad iohannem et testimonium perhibuit ueritati. ³⁴ ego autem non ab homine testimonium accipio. sed haec dico ut uos salui sitis. ³⁵ ille erat lucerna ardens et lucens. uos autem uoluistis exultare ad horam in lumine eius. ³⁶ ego autem habeo testimonium. maius iohanne. opera enim quae dedit mihi pater. ut perficiam ea. ipsa opera quae ego facio. testimonium perhibent de me. quia pater me misit ³⁷ et qui misit me pater. ipse testimonium perhibet de me. neque uocem eius umquam audistis. neque figuram eius uidistis. ³⁸ et uerbum eius non habetis in uobis manentem. quia quem

32. alius: alter *a d ff*; *om. l.* est *pr. T*; + uerum *Q**. test. peribet *pr. CZ*; test. dicit *d q*; testis est *e*, testificatur *b r*. scio (*οἶδα N^cABL etc.*): nscio *R*; scitis *a d e q aur. et oīdare N^cD*. et scio . . . de me *om. ff₂* l**. testimonium *sec.*: + eius *TSS b d^o cor. uat.* (non mg) et gr. D² 254*; + meum *e cum gr. D**. > testim. uer. est *P*(sed corr.)*. peribet *sec. C*; testificatur *b q*, -tus est *r*, testatur *d*; reddidit *e. om. quod perh. c*.

33. uos + ipsi *ff₂ l.* missistis *D*. iohannem *Z*, ioannem *SC*; me *ff₂*.* peribuit *C*, perihbuit *R*; dixit *e*, reddidit *q*; + iohannes *ff₂*.* ueritati: de me *ff₂*.*

34. hab *CO*. hominibus *E d et gr. DA² al. 3*. > ab hominibus test. non *E*. > accipio testim. *Q**. hec *TW*; hoc *D*; + ideo *b. om. uos RZ** (+ *Z*) *r*. salui (*s sup. lin. R*) sitis (estis *Δ*): saluimini *e q*.

35. erat: autem *R*; fuit *e q Tert.*; + ut *DR*. > erat luc. ardens ille *E*. lucens (*φαῖων*): lucescens *D*; inluminans *a*; apparens uel lucens *δ*. uoluistis: noluistis *R*. exultare *EK*. oram *T*. > ad horam exul. *vg. a ff₂ aur.^c et gr. A al. 5*. in: ad *J*. lucem *DGJRZ*(corr. Z¹)*; lumine *b d e f l q Aug. (in Ioh. 35)*.

36. testim. *pr.* + eius *e*. maius + *a V** sed *exp.*

ioanne *SC*. hopera *bis C*. que *bis D*; *pr. E*, *sec. G. om. mihi H*. > mihi dedit *P*. ut perficiam *G*; ut faciam *F*; consummare *Tert. om.* ea *J*. *om. ego sec. b d r δ (Bentl.) et gr. NABDL min.*; *om. quae ego facio a ff₂ l aur. et gr. 38. 453.* fatio *G*. test. peribent *CZ*; test. dicunt *a*, test. dat *d*, testimonio sunt *e*, testificantur *q. om.* de me *a*. misit *D*, misisti *R*. > misit me *vg. edd. ant. plur.* (miserit *Iunta 1534*) non autem *Proben 1502*.

37. qui: quia *a*. misit *DR*. ipse (*αὐτός AΓΔ etc.*): ille ipse *d et eneuos auos D^{pr}*. testimoni *R*(+ ū sax.)*. test. perhibuit (*μεμαρτύρηκεν*) *codd. plur.* (peribuit *T*) et *K¹ vg. e*, testificatus est *r*, test. dixit *Tert.*: test. perhibet *C(peribet)JK** *b c d f ff₂ l δ aur.*, test. dicit *a*, testificatur *q cum gr. D μαρτυρεi*. me *sec. + et F*. neque *pr.* + enim *W*. humquam *C*, unquam *MWSTH*. > audistis umquam *ER δ, Tert. cum gr. ΓΔΔ etc.* speciem (*εἶδος*): faciem *G*, faciem uel formam *δ*, formam *Tert.*, figuram *b e f ff₂ q r*, effigiem *l*. eius *sec. om. b r**.

38. *om. non J*. manens: manentem *G a b e f ff₂ l q aur.*, manentem uel manens *δ*; item > man. in uobis *a d e q δ Bentl.* (sed secundis curis restituit in uo. man.) *cum gr. ADFΔ etc.* misit

quia quem misit ille
huic uos non creditis
³⁹scrutamini scripturas
quia uos putatis in ipsis
uitam aeternam habere
et illae sunt quae testimonium per-
hibent de me
⁴⁰et non uultis uenire ad me
ut uitam habeatis
⁴¹claritatem ab hominibus
non accipio
⁴²sed cognoui uos quia dilectionem dei
non habetis in uobis

⁴³ego ueni in nomine patris mei
et non accipitis me
si alius uenerit in nomine suo
illum accipietis
⁴⁴quomodo potestis uos credere
qui gloriam ab inuicem accipitis
et gloriam quae a solo est
deo non quaeritis?
⁴⁵nolite putare quia ego accusaturus sim
uos apud patrem
est qui accusat uos
moses in quo uos speratis
⁴⁶si enim crederetis mosi

misit ille huic uos non creditis. ³⁹scrutamini scribituras quia uos putatis. in ipsis uitam aeternam habere. et hae sunt. quae testimonium perhibent de me. ⁴⁰et non uultis uenire ad me ut uitam habeatis. ⁴¹gloriam ab hominibus non accipio. ⁴²sed cognoui uos. quia dilectionem dei. non habetis in uobis ipsis. ⁴³ego ueni in nomine patris mei et non accipitis me. si alius uenerit in nomine suo. illum accipietis. ⁴⁴quomodo potestis uos credere. gloriam ab inuicem accipientes et gloriam quae a deo solo est non quaeritis. ⁴⁵nolite autem putare. quia ego accusabo uos apud patrem. est qui accuset uos moyses in quem uos speratis. ⁴⁶si enim crederetis moysi. crederetis forsitan et mihi. de me enim

DPR. credidistis D; *libere e* misit enim unicum filium suum et hunc non audistis neque credidistis.

³⁹scrutemini E; scrutate a b d. scribituras FGOSX*YZ. quia: in quibus a e ff₂ q aur. Tert. Iren. putastis D*(sed corr.); existimatis a. ipsis: illis E. eternam W; om. T. ille CEGH ORW. que D; qui EW. om. sunt quae e d. test. peribent C; test. dicunt a, testimonio sunt e, testificantur q, testantur d. me+in quibus putatis uos uitam habere a b ff₂ syr. cu. arm.; et post habere pergunt hae (haec b) sunt quae de me testificantur (> test. de me b) a b syr. cu.

⁴⁰non: nec sic a. ut: et Y. uitam+ aeternam d e et D^{gr} min.

⁴¹claritatem (-tatatem R) codd. vg. et c: gloriam a d e f ff₂ q d aur., honorem b l r.

⁴²cognoui (nou i r) uos: cognouimus G*(sed corr.) gat. dilectionem: caritatem a b d. uobis + ipsis ff₂ l. > in uobis non habetis P*(sed corr.); > non habetis dil. (uel car.) dei in uobis b d e q et gr. N*D.

⁴³ego+enim J e q. patri^s TY. accipitis (λαμβάνετε) cum A¹FGΔFGI^cMMSTVXY^h c f, accipitis l, et > me accip. D d: accipistis A*CEH ΘJKOWZ⁵ b r d, accipistis P¹*QR a ff₂ aur. gat., recepistis e q Tert. si: +autem R, +enim D. alius: alter a. recipietis b(-itis)e r.

⁴⁴potestis uos (δύνασθε ὑμῖς) codd. (om. uos G) et uett.: > uos potestis vg. edd. ant. plur. non autem Froben 1502. gloriam: honorem bis b r. ab inuicem uno ductu vg.; ab hominibus d et gr.

Δ al. plus 20. accipietis H, accepistis b; accipientes (sine qui) a d e f l q d, quaerentes ff₂*. om. et gloriam . . . quaeritis G*(+G¹). quae (que DG¹) a (ab illo ff₂ aur.) solo est deo (> deo est EG¹HJKX vg. edd. ant.)=τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ plur.: eius qui est solus deus r, ab eo qui solus deus est q, a solo deo e l, ab unico deo d; eius qui est solus b, ab unico a et om. θεοῦ gr. B cop.^{da} arm. codd. queritis CDG¹HRW; quaerentes e l.

⁴⁵nolite+ergo ff₂ l aur., cf. f. putare: arbitrari a(-re)d. ego om. c cum gr. G*K*A. accusaturus (accuss. DPR) sim (sum CJT⁵ cor. uat. mg. a d): accusabo b f ff₂ q, accuso e l aur. et > uos apud pa. acc. b. apud FGOSTZ*. est: et H. accusat A¹*FHΘIMMTQSWY vg. et accusat ΔAP: accuset P¹CGJKOTVXZ a b c d e f ff₂ l q aur., accusset ER; et > uos acc. E a b (bos) d e q aur. uos, moyses in quo etc. distinxi-mus cum A¹FFHTYZ etc.: contra uos moyses, in quo E(ut uultur)Mc Tisch. etc. moyses EPHΘJ KMR vg., moyses TW, moy- D. in quo: in quem (=eis ὅν) a b d e f ff₂ l q d. speratis (ἐλπι-κατε sensu praesenti, cf. Field ad loc.) codd. plur. (et H¹) et vg. et uett. plur. ut 1 Cor. xv. 19 in christo sperantes sumus, 2 Cor. i. 10 in quem speramus; ad 1 Tim. iv. 10 et v. 5 uariant codd.: sperastis FEPH*JOX* Bentl. gat. b; spem collo-castis uers. Turic. quam sequitur Rev. Vers. Angl. 'on whom ye have set your hope.'

⁴⁶credetis pr. ΔEHORS, sec. EHOSW, credidissetis bis e, pr. q (credid.); om. sec. l.

crederetis forsitan et mihi
de me enim ille scripsit
⁴⁷ si autem illius litteris
non creditis
quomodo meis uerbis credetis?
VI. ¹ (46. 1) Post haec abiit iesus trans
mare galilaeae quod est
tiberiadiis
² et sequebatur eum multitudo magna
quia uidebant signa quae
faciebat super his
qui infirmabantur.

³ (47. 3) Subiit ergo in montem iesus
et ibi sedebat cum discipulis suis.
⁴ (48. 1) Erat autem proximum
pascha dies festus iudaeorum.
⁵ (49. 1) Cum subleuasset ergo
oculos iesus
et uidisset quia multitudo
maxima uenit ad eum
dicit ad philippum
unde ememus panes
ut manducent hi?
⁶ hoc autem dicebat

ille scripsit. ⁴⁷ si autem illius litteris non creditis. quomodo meis uerbis credetis. VI. ¹ Post haec abiit iesus trans mare galilaeae. et tiberiadiis. ² et secutae sunt eum turbae multae quia uiderant signa quae faciebat super infirmos. ³ ascendit ergo in montem iesus. et ibi sedebat cum discipulis suis. ⁴ erat autem proximo pascha. dies festus iudaeorum. ⁵ eleuatis autem oculis iesus uidens. quoniam turba multa uenit ad eum dicit ad philippum. unde ememus panes ut manducent hi. ⁶ hoc autem dicebat. temptans eum ipse enim sciebat. quid

cred. mos. in ras. Z. moysi EPHΘIJKMV
vg. moy- D, moisi ΔW, moisy T, mosy C,
moyses R. forsitam F; utique d; om. a e q.
enim: autem FFHΘKM. scripsit FEFGOS
X*YZ.

47. si autem: autem in ras. P; si enim DE d,
nam si b l r, sed cum a. literis R57H; scripturis
e q, mandatis a. creditis: credetis Δ, credistis R,
credatis a, credidistis D δ. om. quomodo R.
meis uerbis (sermonibus e): > uerbis meis FEDE
OQRVWX*Z vg. a b c ff₂ l q r aur. non grace.
credetis (πιστεύετε NALF etc.) codd. plur. vg.
uelt. plur.: creditis (πιστεύετε BVΠ* min.) ΔG
OQ Tisch. f ff₂ l; crederetis T, πιστεύσητε DGSΔ
min.

VI. 1. hec W; seq. rasura O. habiit R, ab|iiit
O. galilaeae FCEPGJKOR(-liae)VZ, galilee W,
galī D. quod est tiber. (tyber. PHW, tibir. D,
teber. O, tiberiades F, tiberiades R, tyberidianis
E); tiberiadiis a q et gr. plur. τῆς Τιβ.; illius tib.
ff₂* l aur., illius quidem tib. ff₂* c, et tib. f; in fines
tib. d, in partes tib. b e r et eis τὰ μέρη τῆς Τιβ. D
77** 249; tantum trans mare tiberiadiis Iren.
Mass. p. 147.

2. et sequebatur (sequeae. E)=καὶ ἠκολούθει
gr. pl.: sequeb. autem a b c d e ff₂ l r aur. et ἡ. δέ
NBDL min. multitudo: turba a b d e q r δ,
turbae f. magna: multa a b d δ, multae f; om.
ff₂* l. uidebant (ἐώπων uel ἐθεώπων) codd. plur.
(bidebant O) vg. uelt., et uiderant X* f: uidebat
ACΔP GH*Y, uiderat X^c (ex sequebatur fluxit).

signa: + eius E δ(> eius signa) et gr. EFGH etc.
αὐτοῦ τὰ σημ.; + multa e. faciebant QR, fiebant
O. super (ἐπὶ): supra a, in l aur.; de b e ff₂* et
περὶ N. his (hiis EW) qui infirmabantur (i pr.
sup. lin. O): infirmos a d f q r, infirmibus b e;
sed gr. τῶν ἀσθενούντων.

3. subiit (ἀνῆλθεν) codd. plur. (subit AH cf.
transit cap. v. 24) vg. c δ cor. uat., et ascendit G b e
f q r: abiit D a d ff₂ l aur. et gr. N* D 124. 433
ἀπῆλθεν. om. ergo Δ cop. schol. arm.; habent ὧν D
min., δὲ N^c ABL plur. monte AHY. iesus plene
C; om. δ et Δ^{gr}. > iesus in monte b ff₂ r et gr. U*
syr. cu. suis: eius D.

4. proximus E; in proximo a b q r gat. (-mum)
cf. f; iuxta d, prope δ. pascha ΔT. festus:
solemnis a d. iudeorum D^c PRW.

5. cum (quum CΘ) subleuasset (leuasset Z*
sed corr., eleu. ff₂ l aur.) ergo (om. OV) oculos
(hoc. C; + suos l gr. U 28 etc.) iesus (iesu Q):
eleuatis ergo (igitur e q r, autem f) oculis iesus b d
e f q r, eleuauit ergo oculos ies. et a. uidisse V.
mult. magna GS, turba magna b r cf. f, turbae
multae a d. > maxima mult. R, multa turba e q δ
cum gr. plur. πολλὸς ὄχλος (sed ὄχλος πολλὸς ND).
dicit (λέγει): dixit SC e q. ad + eum R. phy-
lippum C, fil. D, pilipum R, philippum P; sed
ait philippus b. ememus (ἀγοράσωμεν KUV etc.)
codd. plur. (aem. C) vg. uelt. plur.: emamus M
et ἀγοράσωμεν NABD etc.; emimus PGO b e ff₂.
panem E. hii FCDΔEFGI WYZ, hic R. > hi
mand. a cum gr. NG.

temptans eum
ipse enim sciebat quid esset facturus
⁷ respondit ei philippus
ducentorum denariorum
panes non sufficiunt eis
ut unusquisque modicum
quid accipiat
⁸ dicit ei unus ex discipulis
eius andreas frater
simonis petri
⁹ est puer unus hic qui habet
quinque panes hordiacios
et duos pisces

sed haec quid sunt inter tantos?
¹⁰ dixit ergo iesus facite homines discumbere
erat autem faenum
multum in loco
discubuerunt ergo uiri
numero quasi quinque milia
¹¹ accepit ergo panes iesus
et cum gratias egisset distribuit discumbentibus
similiter et ex piscibus
quantum uolebant
¹² ut autem impleti sunt

facturus esset. ⁷ respondit ei philippus ducentorum denariorum panes. non sufficiunt eis. ut unusquisque modicum quid accipiat. ⁸ dicit ei unus ex discipulis eius. andreas. frater symonis petri. ⁹ est puer unus hic. qui habet quinque panes hordeacios. et duos pisces. sed haec quid sunt inter tantos. ¹⁰ dixit ergo iesus facite homines discumbere erat autem faenum multum in illo loco. discubuerunt ergo uiri numero quasi quinque milia. ¹¹ accepit ergo panes iesus. et gratias agens. distribuit discumbentibus similiter. et ex piscibus quantum uoluerunt. ¹² cum autem saturati essent. dixit discipulis suis. colligite quae

6. temptans AASTXYZ: tempt. codd. rell. Tisch.; tent. vg. enim: autem d ff₂ et D⁹. sciebat: om. R; scit Z* (corr. Z²). quit G; quod QR l.

7. om. ei e N*. phyl. C, fil. D, pilipus R; + dicens D b e. ducentis denariis b l. sufficient b; sunt ff₂ (et om. eis); + nobis D sed exp. > non suff. eis panes d l r cum gr. D. hunusquisque C; singuli d; + eorum δ cum gr. DΓΔ etc. quid: quod Δ; aliquid R; om. Z b d e ff₂* l q r aur. et om. τi gr. BD. accipiet E. -ant d; manducet r.

8. om. ei R. andraeas M, andrias R, handreas C. symonis CDEW.

9. est + autem E. om. unus a b d e l cum gr. NBDL etc. > unus puer J, hic puer b e ff₂ (+unus). om. hic δ. abet C. quinque: .u. DERW. panis R. hordiacios (cf. calciamenta Mt. x. 10) cum AΔPFGHK*MOSTVXYZ, ordiacios MR: hordeacios FCO*IK*Q Tisch., -ceos J5, ordeacios Θ*, -ceos D⁹C, ordeicios W; om. E. duo F; .it. DE. pices Y, pisciculos e. hec W. inter (eis): in a b d l q (Bentl.). tantis q; + homines D ff₂ l; tam multos a d, tantam turbam e.

10. dixit (εἶπεν): dicit RS5⁹ cor. uat. δ (non Δ⁹), ait a Aug. ergo: autem b q r et gr. AΓΔΔΠ etc.; om. a cum gr. NBL. facite P* (corr. P¹), facites Y. homines: omnes gat. discumbere F, dicumbere Y, recumbere d e. autem: enim KX l. foenum DEPJR vg., fen. GMOW. multum: plurimum b l r; om. c. > multum faen. Q (b).

in + illo CHT b e f ff₂ l q r (eo) aur., et > loco illo Θ a. discubuerunt (discumbu. P*, discumbuerunt R, recubu. a d) ergo = ἀνέν. οὖν NABD KL etc.: et discubu. D, et recubu. e q et gr. min. pauc. ergo uiri in ras. F. uiri: homines a. numerum E; om. a q gat. quassi R, fere a d, circiter b r. quinque in ras. Z; .u. DERW. millia vg.

11. accipit PPO* (corr. gl.) QR. ergo (οὖν NcA BDL etc.): autem b r et de N*ΓΔ etc.; om. a. panes iesus (τοὺς ἄπρους δ' ἰησ.) cum ACDΔGH ΘIMQSTY nett.: > iesus panes FEPJ (panem) KMORVWXX vg. aur. cum (quum CΘ; + ergo D) gratias egisset (heg. C, aeg. E) codd. et vg. = εὐχαρίστησας ABLΓΔ etc.: gratias egit et a b r, benedixit et d e q et εὐχαρίστησεν καὶ ND. distribuit (διέδωκεν ABLΔ etc.): dedit b d e q et εἶδωκεν NDF. discumbentibus (rec. a q) = τοῖς ἀνακειμένοις N*ABLI min.: discipulis (+ suis b e) discipuli autem (d. nero δ, et disc. darent e) discumbentibus (rec. d e) b d e δ cum gr. NcDΓΔΔ etc. similiter et (ὁμοίως καὶ plur., ὁμ. δὲ καὶ DM al. pauc.): om. et AΔPFGH*R* (corr. sax.) SY. > sim. distribuerunt et de pisc. b. uolebat Tc5, ualebant gat.; noluerant D, noluerunt R*, noluerunt R¹ (ut uidetur) a e f q δ.

12. impleti codd. plur. vg. e δ, et inpl. CDPO QR: repleti l; saturati AΔSX*Y nett. rell. (quibus saturatis etc. a aur.); gr. ἐν ἐκλήσεισαν. dicit a d ff₂ q (Bentl.) et gr. λέγει. discentibus q. colligite

dixit discipulis suis
colligite quae suprauerunt
fragmenta ne pereant
¹³ collegerunt ergo et impleuerunt duo-
decim cophinos fragmentorum
ex quinque panibus hordei
quae superauerunt his
qui manducauerunt.
¹⁴ (50. 10) Illi ergo homines cum uidissent
quod fecerat signum dicebant
quia hic est uere propheta

qui uenturus est in mundum
¹⁵ iesus ergo cum cognouisset
quia uenturi essent
ut raperent eum et facerent eum regem.
(51. 4) Fugit iterum in montem
ipse solus
¹⁶ ut autem sero factum est
descenderunt discipuli
eius ad mare
¹⁷ et cum ascendissent nauem
uenerunt trans mare

suprauerunt fragmenta. ne quid pereat ex illis. ¹³ collegerunt ergo. et impleuerunt. duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordei. quae suprauerunt. his qui manducauerunt. ¹⁴ illi uero homines. cum uidissent. signum quod fecerat iesus. dicebant quia hic est uere propheta. qui uenit in hunc mundum. ¹⁵ iesus autem. cum cognouisset. quod uenturi essent ut eum raperent. et facerent eum regem secessit iterum in montem ipse solus. ¹⁶ cum autem sero factum esset descenderunt discipuli eius ad mare. ¹⁷ et ascendentes in nauicula uenerunt trans mare in capharnaum et tenebrae iam factae

DE, collegete P, collite R¹ (om. R*), colliget H* (sed corr.); congregate d. quae suprauerunt (u tert. in ras. O) fragmenta (τὰ περισσεύοντα κλάσματα) codd. plur. (fragmenta G) vg. et uell. plur.: quae sup. fragmentorum AΔSY (d) l q. ne pereant (contra gr. ἵνα μή τι ἀπόληται) codd. (periant Δ, peri er|ant R) et vg. et c f f₂: ne quid pereat a f (+ ex illis), ne quid ex illis pereat b l r, ut ne quid per. d (+ ex eis) δ, et + ε f αυτων D; ut nihil pereat q.

¹³. + et ad init. D a. colligerunt FPGH¹OVZ, congregauerunt d. ergo: om. a; autem b d r et συνήγ. δε DA; συνήγ. οὖν gr. plur. impleuerunt DAGR; impleti sunt T. duodecim P* (corr. P¹); .xii. DRW, iix Q. cophinos O, ehof. R, cof. T, coff. D, et > coph. (coff. E) .xii. E a e aur. fragmentorum GZ; de reliquis fragmentorum e. quinque: .v. DERW. panibus: us in ras. G. hordei cibus cum AGHVMXYZ, -cis P, -ceis R, ordiacis OT: hordeacis FEΘIKQ Tisch., ordeacis M, ordeicis W; hordeaceis J5, ordeaceis D HSC; deinde + et duobus piscibus 55 edd. ant. Hailbrun 1476, Wild 1481, Kessler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519; contra uell. et graecum, uide Erasm. ad loc. quae: qui T. superauerunt (ἐπερίσσευσαν): superauerunt C f₂ l; suprauerunt Q* a b d e f r, -rant q. hiis ΔERW. qui manducauerunt (τοῖς βεβρώκοισιν) codd. plur. et H Z* a(d) e f₂ r δ aur. cf. Mc. vi. 44, viii. 9: qui manducauerant FCDH*IKM VWXYZ¹ vg. b c f l q cf. Mt. xv. 38.

¹⁴. om. uers. e. ergo: autem E; uero f q. quum CΘ. quod (quae a): + iesus HSC edd. ant., et > fecerat (fecit q) sign. iesus q δ, cf. f et

gr. ΑΛΓΔΑΠ etc. + δ ἰησοῦς. fecit b d f₂ r aur signorum CT; signa a, et δ ἐποίησεν σημεῖα BΘ². > sign. quod ficerat (sic) R cf f; > sign. quod fecit b l r. dicebant H. om. quia a b q et gr. N min. om. est R. om. uere d et D^{or}. propheta E, uerpheta V, profeta DEPR, prophete G. qui (quia R) uenturus est (uenit f q) in (+ hunc D QR f q) mundum (mundo M) = δ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον ABLTA etc.: > in hunc (om. d) mundum (saeculum d) uenturus est (uenit f₂ l r aur.) a b d f₂ l r aur. cum gr. NDM 254.

¹⁵. ergo: om. R; autem E. quum CΘ. uenturi (-ris O) essent (aes. C, es ex cor. G, erant q, > essent uent. δ) ut raperent (ut rapirent R, et raperent δ, rapere d q, rapturi a) eum (illum d q): incipiunt (-ent b + turbae δ) uenire et rapere eum b f₂ l; cupiunt turbae uenire et rapere eum r; cogitant rapere illum e; gr. μέλλουσιν ἐρχεσθαι καὶ ἀρπάξαι αὐτόν. et facerent eum regem codd. plur. et vg. et c f aur. Aug., et facere regem q, και αναδεικνυναι βασιλεα N*: ut facerent eum regem R a (ut f. sibi eum r.) b e r δ (Bentl.), ut faciant eum regem d f₂ l, cum gr. plur. ἵνα ποιήσωσιν αὐτόν (om. N* ABL* min., uide q supra) βασιλεα. fugit (φύγει N*) codd. plur. (Sugit V* sed corr.) vg. et a c f₂ l aur. Aug., refugit Tert., et fugiit CE FHΘOT cf. v. 24: secessit b d e f q r δ et gr. plur. ἀνεχώρησεν. monte MZ. ipse: om. b f₂* l; + enim R. > ipse solus in montem T; + et ibi orabat d et D^{or}.

¹⁶. sero: uespere b r. esset M. descenderunt DEPR. mare: me G* (sed corr.).

¹⁷. quum CHΘ et 19; om. G* (+ cor.). hascen. C. nauim D vg., nauiculam b (f) q. uenerunt

in capharnaum
et tenebrae iam factae erant
et non uenerat ad eos iesus
¹⁸ mare autem uento magno
flante exsurgebat
¹⁹ cum remigassent ergo
quasi stadia uiginti quinque
aut triginta
uident iesum ambulantiem
super mare
et proximum naui fieri
et timuerunt

²⁰ ille autem dicit eis
ego sum nolite timere
²¹ uoluerunt ergo accipere
eum in nauem
et statim fuit naus ad terram in quam
ibant.
²² (52. 10) Altera die turba quae stabat
trans mare
uidit quia nauicula alia
non erat ibi nisi una
et quia non introisset cum
discipulis suis iesus in nauem

erant et nondum uenerat ad eos iesus. ¹⁸ mare autem uento magno flante. exsurgebat. ¹⁹ cum ergo remigassent. quasi stadia uiginti quinque. aut triginta. uident iesum ambulantiem super mare. et prope nauem uenientem. et timuerunt. ²⁰ ille autem dixit eis. ego sum nolite timere. ²¹ uolebant ergo. accipere eum in nauem. et statim naus facta est. ad terram. in quam ibant. ²² altera die. turba quae stabat trans mare. uiderunt. quia nauicula alia. non erat ibi. nisi una et quia non simul intrauit iesus cum discipulis suis

(uenier. D, ueniebant *d*, ibant *a*) **trans** (tras G) **mare** (fretum maris *d*): *in ras. scr.* K; ibant transfretare *q*, transfretauerunt contra *e*. capharnaum H, chapharnaum Z* (caph. *cor.*), cafarnaum DR (-naum). **et sec. + cum b e.** tenebrae W. facte W; *om. a e.* adpraehendit autem eos tenebra *d cum gr.* κατέλαβεν δὲ αὐτοὺς ἡ σκ. ND. **et tert. om. b.** **non** (οὐκ ΑΓΔΔ *etc.*): nondum (οὐπω NB DL *min.*) DR *a b f l q δ*, necdum *d e*. uenerant O. eos: illos J *a d*. > iesus ad eos T (*a d*) *cum gr.* ABD.

^{18.} **autem:** quoque *d e*. > magno uento E *a b* (ualidissimo) *d e q*. flante R. exurg. ΕCΔGJO WZ *vg.*, insurg. *b d ff₂ aur.*, iam surg. *a*.

^{19.} remigasset R; processissent *e*. quassi R; fere *a q*; ad *e*, quasi ad *aur.*; *om. d et D^m.* stad^{la} O. uiginti (uiginti Q; *om. Δ*) quinque (-quae H): .xxv. ERSTWXY, .xx & v. D. **aut:** ut G* (*sed corr.* G¹); *om. J.* **triginta:** .xxx. D ERSTWX; *om. J.* uident: *t in ras.* G^c. **super** (ἐπὶ *codd. plur.* H *uett. plur. Benth.*: supra EP GH55C *a e ff₂ cor. uat.* **proximum:** prope *a e f q*, iuxta *b d r*. fieri (uenientem *e f q*) *et:* fieret E; *om. et D a.* timu. + ualde *b*.

^{20.} **inc.** quibus ipse ait *a d*. **autem:** timuerut uidetur G* *sed erasum.* dicit (λέγει): dixit E Ε^mQRT *b e f l q aur.*; dicebat D *δ*. > nol. tim. ego sum *e ff₂ l r*.

^{21.} uoluerunt (reuel. Q): uolebant *a b d f q r*, cum uellent *e et gr.* ἠθελον. accipere eum in nauem (λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον) *cum* ACIJ (naum) MS *vg.* (naum) *a f ff₂ q δ*, recipere eum in nauiculam *b*: eum accipere in nauem *d e Aug.*, eum recipere in nauiculam *r et gr.* αὐτὸν λαβεῖν *e*.

τ. πλ. D *min.*; accipere eum in naui ΕDΔE (illum) GHOMQRTXY *c l aur.*; > in nauem acc. eum VW, in naui acc. eum ΕΚOZ. statim: confestim *a d ff₂ aur.*; continuo *e q*. fuit (fugit T) **naus** (ἐγένετο τὸ πλ. ABGL *min.*) *codd. et c l aur.*, et facta est naus *e q*: > naus fuit (τὸ πλ. ἐγένετο NDΓΔ *etc.*) *vg. et edd. ant.*, et n. adfuit *δ*, n. facta est *a* (> naus conf. facta est) *d f ff₂*, n. accessit *b r*. **terram in quam** (τὴν γῆν εἰς ἣν) Ε*H¹ΘV *cod. caraf.* SC *f Aug. Benth.*: terram in qua ΕDOZ *a b d l q (r)*, ter. ad quam ΕΕ^mQR *δ Eras.*; terram quam (*sine praepositione*) ACΔFGH*IK MMSTWXY5H *c ff₂ aur. Tisch.* ibat AΔV, et *codd. ut uidetur apud Eras.* > ad terram facta est naus in qua ibant *e*.

^{22.} crastina uel altera *δ*; postera *q*. diae C. que D. turbae *q*. stabant (erant *q*) *a d e q*. uidit (εἶδεν ND 42) *codd. et vg. et b c ff₂ r δ aur.* Aug.: uiderunt *a d f l q et εἶδον ABL*; cum scirent *e cf. ἰδὼν ΓΔΔ etc.* nauicula alia (nauigium aliut *b*, nauig. alterum *r*) = πλοῖον ἄλλο: > alia nauc. *a d*, alia naus *e q*, ἄλλο πλοῖον 13. 69. 124. una *codd. vg. uett. plur. et εἰς N^cABDL min.*: illa una DR, illud unum *r*, unum illut *b*, et ἐν ἐκείνῳ ΓΔΔ *etc.*; illa *e et ενεκείνο N (v expunct.)*; deinde + in (*om. e*) quam (qua *a*) ascenderant (-runt *e*, intrauerant *d*) discipuli iesu (eius *e*) *a d e et + εἰς δ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ ἰησοῦ uel similia NDΓΔΔ etc.*, + tantum discipuli eius *δ*. non *sec.* + simul *a b d f q r δ*. introisset D, introisset Ε* (u *exp.*); introiuit *d ff₂ q aur.*, intrauit *a f*, ascendit *b e* (-diderat) *r*, fuerat *l*; + simul *l aur.*, + una *e*. discentibus *e*. > cum disc. su. intr. iesus *a q*, > intr. iesus simul cum disc. su. *ff₂ om. iesus Aug.*

sed soli discipuli eius abissent
²³ aliae uero superuenerunt
 naues a tiberiade
 iuxta locum ubi manducauerant panem
 gratias agente domino
²⁴ cum ergo uidisset turba
 quia iesus non esset ibi
 neque discipuli eius
 ascenderunt nauculas
 et uenerunt capharnaum
 quaerentes iesum

²⁵ et cum inuenissent eum
 trans mare dixerunt ei
 rabbi quando huc uenisti?
²⁶ respondit eis iesus et dixit
 amen amen dico uobis
 quaeritis me
 non quia uidistis signa
 sed quia manducastis ex panibus et
 saturati estis
²⁷ operamini non cibum qui perit
 sed qui permanet in uitam aeternam

in naucula. sed soli discipuli eius abierant. ²³ aliae uero naues uenerunt a tiberiade iuxta locum. ubi manducauerant panem. quem benedixit dominus. ²⁴ cum ergo uidisset turba. quia iesus non esset ibi. neque discipuli eius. ascenderunt confestim in nauculas. et uenerunt capharnaum quaerentes iesum. ²⁵ et inuenerunt eum trans mare. et dixerunt ei. rabbi quando huc uenisti. ²⁶ respondit eis iesus. et dixit amen amen dico uobis. quaeritis me. non quia uidistis signa et prodigia. sed quia manducastis ex panibus. et saturati estis. ²⁷ operamini autem. non cibum. qui perit. sed cibum qui permanet in uitam

naum D *vg.*, nauī E; naucula a f q(-lam)r et πλοῖαριον ΓΔΔ *etc.* soli: tantum a d, tantummodo g. abissent DJW *vg.*, abisent O, abierant a d e f *aur.*; fuerunt b, fuerant r; *om.* ff²* l cum N* *min.*

23. aliae (alie W) uero (autem a; *om.* d e; + que D) superuenerunt (-ierunt D, uenerunt a d e f δ; > uen. aliae e) naues (nauis F; nauculae a d q; *item* > naues superuen. G, cf. f, > nauculae uen. a d; *deinde* + al E *sed exp.* *codd.* et *vg.* = ἄλλα (+ δέ ΑΓΔΔ *etc.*) ἤλθον (uel -θεν) πλοῖαρια (uel πλοῖα) *gr. plur.*: et cum superuenerunt aliae naues b, et ἐπελθόντων οὐν των πλοίων N, ἀλλων πλοιαρειων ἐλθόντων D. superu. . . locum in ras. K. tiberiadae O, tiberiade R, tyberiaide EΘW, tybiriade D. iuxta locum (ἐγγὺς τοῦ τόπου): quae in proximo erant loco (*om.* r; + illic b) b r, et ἐγγὺς οὐσης N*. manducauerant *codd. plur.* (manducarent V* *sed corr.*) *vg.* b c f ff²* q r, ederant e: manducauerunt CDPFQRTY a d ff²* l δ *aur.* Aug. panes ΘM. gratias agente domino (εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου) edidimus cum GV *Par. lat.* 257. 259. 261. 265. 266. 267. *Mus. Br. Egert.* 873. *Harl.* 2797. 2823. 2826. *Cott. Otho B. ix, Oxon. Laud. lat.* 26. *Cod. S. Pauli extra muros Romae* B^C ff²*; cf. *uett.* quem benedixit dominus f r, quem benedixerat dominus b ff²* l q: gratias agentes domino errore plane scribarum A^CFCΔEF HΘIJKMMOQSTWXYZ *al. plur. c Aug.*, gratias agentes deo D^{PR} *Mus. Br. Reg. I. A. xviii, 55 aur.*; gratias agentes uel gratificante domino domino δ; *om. simpliciter a d e. Citat etiam Tsch. pro* gratias agentes domino *syr. hr. ex*

uersione sc. Minischalchi Erizzo p. 32 (Ueronae 1861) sed male; ipsa enim uerba Syriaca sunt כַּדִּישְׁתָּוִי מָרָא kad ishtaudi mara = (*teste A. Neubauer*) cum gratias egisset dominus; cui lectioni etiam consentit *syr. philox. teste Henrico Deane.*

24. quum CHΘ et 25. uidissent turbae H¹ (turba H*)Θ a b d e ff² q, cf. uidentes ergo turbae r. > uidisset ergo et + et R. turbam M* (*m exp.*). ihesus C. ascenderunt (+ ipsi δ) = ἀνέβησαν N*L (+ αὐτοί) *min.*: ingressi sunt ipsi q et ἐνέβησαν αὐτοί N^CABΔ *etc.*; acceperunt sibi (+ confestim ff² l) b d ff² l r et ἔλαβον ἑαυτοῖς D *min.*; *deinde* + in MTW *vg.* c q δ *cor. ual. mg.*, + confestim in a f. nauculas (τὰ πλοῖαρια N^CBDL *min.*): nauculam ff² et το πλοῖον N*; naues q et τὰ πλοῖα ΑΓΔΔ *etc.* uenierunt D; + in C^{EP} b d e q δ. capharnaum C, capharnaum P^R, capharnaum D. quentes D. iesum: eum J *cum gr.* K *al.* 9; *om. b.*

25. inuenissent D; uenissent ad r. eis T. rabbi: magister δ. quando: quomodo E *non uett.* hunc E(n *exp.*)Y. > uenisti huc Q.

26. resp. + autem b e. eis: *om.* M; > eis *post* dixit D. uobis + quia E. queritis R; Quaeritis Θ. quia *pr.*: qua R. uidetis J. signa + et prodigia DR *gat.* a b d f r et *gr. D.* ex (*sex L* sed corr.*) panibus: panem E; + meis Aug. satura Δ; satiati b e. hestis C.

27. hoper. *et semper* C. cybum E; escam a (*eam escam*) b d e l q r. > escam non quae perit b r *Hil. Trin.* 8 col. 972 (*esc. n. q. interit.*) periit DΔE. perit sed qui permanet: perimetnet lapsu R. sed bis *scr.* Y; + eum D; + cibum f δ (*Benll.*), + escam a b d e q (*esca*), et + τὴν βρώσιν ABDKL *etc.*

quem filius hominis uobis dabit
hunc enim pater signauit deus.

²⁸ Dixerunt ergo ad eum
quid faciemus

ut operemur opera dei?

²⁹ respondit iesus et dixit eis
hoc est opus dei ut credatis
in eum quem misit ille.

³⁰ (53. 4) Dixerunt ergo ei
quod ergo tu facis signum
ut uideamus et credamus
tibi? quid operaris?

³¹ (54. 10) Patres nostri manna manduca-
uerunt in deserto

sicut scriptum est panem de
caelo dedit eis manducare

³² dixit ergo eis iesus
amen amen dico uobis

non moyses dedit uobis
panem de caelo

sed pater meus dat uobis
panem de caelo uerum

³³ panis enim dei est qui descendit de caelo
et dat uitam mundo

aeternam. quem filius hominis dabit uobis hunc enim pater signauit deus. ²⁸ dixerunt ergo ad eum. quid faciemus. ut operemur opera dei. ²⁹ respondit iesus. et dixit eis. hoc est opus dei. ut credatis in eum quem ille misit. ³⁰ dixerunt ei. quod ergo tu signum facis. ut uideamus et credamus tibi. quid operaris. ³¹ patres nostri manna manducauerunt in deserto sicut scriptum est. panem de caelo dedit eis manducare. ³² dixit ergo eis iesus. amen amen dico uobis. non moyses dedit uobis panem de caelo. sed pater meus dat uobis panem de caelo. ³³ panis enim dei est. qui descendit de caelo. et dat uitam huic

remanet *e*, manet *d e*. etern. *W* *semper*. uobis dabit (dauit *O*) *codd.* plur. *c* δ = ὑμῖν δώσει ABL ΓΔΔ *etc.*: > dabit uobis (δώσει ὑμῖν 69. 124.) DJT *vg.* *a b f ff₂ l q r*; dat uobis *d e*, uobis dat *aur.*, et διδωσιν ὑμῖν ND. signauit: significauit *E*; + qui est *aur.* deus: dominus *R*; dominum *D*; *om.* *E r*.

²⁸. eum + iudaei *e*. faciemus (-mur *Z** *sed corr.* *Z*) = ποιήσομεν 69. 254; faciamus (*Benl.*), ποιῶμεν NABLTΓΔ *etc.*, ποιήσωμεν DG 13. 124. > quid operemur ut faciamus *d* et *D^{or}*. operemus *a b*. opera + bona *cor.* *uat.* non mg.*

²⁹. respondens iesus dixit *D*. quem: qui me *ff₂*. misit *DR*. > ille (ipse *b*) misit *b e f q*.

³⁰. ergo *pr.*: *om.* *e f q cum gr.* 248. 254; autem *r*. ei: ad eum *Q*. quod: quid *DT*. ergo *sec.*: autem *b*; *om.* *l* et *gr.* NL 33. tu (*om. aur.*) facis signum *codd.* plur. *vg.* et *uett.* plur. *cum gr.* *D* σοι (sic) ποιεῖς σημεῖον: > tu signum facis *M f*, signum ostendis (*om.* *tu*) *l*; > facis tu sig. *a d r δ* (*Benl.*) et *gr.* plur. ut: et *H*(corr. H)*. uidiamus *R*. quid: quod *GKVZ*; + enim *ff₂*. quid oper. *litt. min.* *O*.

³¹. patris *R*. manna (τὸ μάννα) CEGHΘIJK MMTVWXYZ *vg.* *a b c d f q δ aur.*: mannam AFDDP^{mo}(*om.* P*)FOQRS *e ff₂ l r*; item man. manducauerunt (-berunt *T*) *cum gr.* plur. *codd.* nostri plur. et *b c d e f q δ*: > manduc. man. (*gr.* LV *min.*) DG *vg.* *a ff₂ l r aur.* > mand. in des.

manna (deinde sequitur *ras.*) *E*. deserto *D*; eremo *d r*. scriptum FEOSTX*YZ. de caelo (celo *W*): caeli D^{mo}QR *non uett.* dedit: dedisti *c non gr.* eis: illis *E*; + dominus *R*.

³². ergo: autem *b r*; *om.* *a* (respondens ies. dix.) *e l* m q* et *gr.* GL *al. pauc.*; deinde *def. l* ad u. 61. amen *sec.*: ame *K*. moyses EPHΘIJK MQRV *vg.*, moy *D*, moises ΔTW. uobis *pr.*: illis *q*. panem de (dae *O*) caelo (celo *semper W*; + uerum *G*) *pr.*: patenem inepte *R*(sed t expunct. et n in ras.)*. > de cae. ded. uob. panem Δ. *om.* sed pater... de caelo *D*Z*(+ D^{mo}Z²)*. dat: dedit *R*. panem *sec. bis scr. Z² (expunxit Z³)*, panem *M*. caelo *sec.* + illum *a b e ff₂ m*. uerum: *om. f*; uiuum *O*; uerus *E aur.* et *cum u.* 33 coniungunt ut sit uerus enim panis *etc.*

³³. > enim panis *E* (*non aur.*) uide ad 32; > dei enim panis *ff₂*. dei *codd.* et *HT* et *gr.*: uerus *SS* *edd. uett. exc. Iunta 1534*), lectio forsitan ex transpositione orta *cf. E supra*; improbat *cor. uat.* 'dei non est uerus' et in *mg.* 'primo dicebat uerus sed correctum est et mutatum uerus in dei'; ambas lectiones habet *Aug. in Ioh. 25. 13*. descendit DEPR. > de caelo desc. P(dis.) *vg.* *e ff₂*. dat uitam (διδούς ζωὴν AK 33. 254): > uitam dat *E a e ff₂ m q* (dedit) *r δ aur.*, ui. dans *b d*, *cum gr.* plur. huic mundo *D a b f ff₂ m q* (seculo) *r aur.*, saeculo (*sine huic e*).

³⁴ dixerunt ergo ad eum
domine semper da nobis panem hunc.
³⁵ (55. 1) Dixit autem eis iesus
ego sum panis uitae
qui uenit ad me non esuriet
et qui credit in me
non sitiet umquam
³⁶ sed dixi uobis quia et uidistis
me et non creditis
³⁷ (56. 10) omne quod dat mihi pater
ad me ueniet.
Et eum qui uenit ad me

non eiciam foras.
³⁸ (57. 1) Quia descendi de caelo non ut
faciam uoluntatem meam
sed uoluntatem eius
qui misit me.
³⁹ (58. 10) Haec est autem uoluntas eius
qui misit me patris
ut omne quod dedit mihi
non perdam ex eo
sed resuscitem illum
in nouissimo die
⁴⁰ haec est enim uoluntas

mundo. ³⁴ dixerunt ergo ad eum domine. semper da nobis panem hunc. ³⁵ et dixit eis iesus ego sum panis uitae. qui uenit ad me. non esuriet et qui credit in me. non sitiet umquam. ³⁶ sed dixi uobis. quia uidistis me et non credidistis. ³⁷ omne quod dedit mihi pater. ad me ueniet. et eum qui uenit ad me. non expello foras. ³⁸ quoniam ideo descendi de caelo. non ut faciam uoluntatem meam sed uoluntatem eius qui me misit. ³⁹ haec est autem uoluntas eius. qui me misit. ut omne quod dedit mihi. non perdam aliquid ex eo. sed ut resuscitem illum in nouissimo die. ⁴⁰ haec est enim uoluntas patris

34. > semper nobis da. $\Phi Q Q^*$; > da nobis semper ER. panem istum e m; > hunc panem GR a b ff_2 r aur.

35. autem ($\delta\epsilon$ $\Delta\Delta\Delta$ etc.): ergo E d q et $\delta\delta\nu$ N^*D^* min.; om. a b e r cum gr. BLT; $\text{ff}_2=f$. ei L^*C^* . om. iesus R. uitae: uiuus W. qui uenit ($\delta\epsilon\rho\chi\acute{o}\mu\epsilon\nu\sigma$) $\text{FDEP}^m\text{GH}^1\text{IKMM}^*\text{QRTVWX}^*\text{Z}$ uett. plur. (uenerit . . . crediderit e Cypr. Test. i. 22): qui ueniet $\text{AC}\Delta\text{EP}^m\text{FH}^*\text{JOSX}^e\text{Y}$ c, cf. ad v. 24. essuriet DR, aeu. E, hesu. C; + umquam d et D^{or} . et: ut Z^* (sed corr.). credet J a. siciet GW. humquam C, unq. WY H ; amplius d; in aeternum S^*Z edd. uett. et eis $\tau\acute{o}\nu\ \alpha\iota\omega\nu\alpha$ 33 et syr. sch.

36. quia et: om. et DM^* e f et gr. $\text{K}\Delta$ al. 5; quae Y. uidetis a. om. me E gat. a b e q et gr. $\text{N}\Delta$. creditis ($\mu\iota\sigma\tau\epsilon\upsilon\epsilon\tau\epsilon$) codd. plur. H^*C^* uett. plur.: credidistis $\text{CDEP}^m\text{OQRST}\text{S}^*\text{f}$ ff_2 δ cor. uat mg. Aug., ut cum uidistis congruat; deinde pergit J haec est enim uoluntas etc. i. e. u. 40 post 36 ponit.

37. omnem O^* (m exp.). dedit f. michi W. > mihi dat pater d q, > mihi pater dat e. ueniet ($\eta\zeta\epsilon\iota$): ueniat G; uenit KQYZ^e a d. eum (om. hic a e) qui uenit ($\tau\acute{o}\nu\ \epsilon\rho\chi\acute{o}\mu\epsilon\nu\sigma$): eum q. ueniet COJM f, eum q. uenierit D (e), eum q. uenret R; uenientem q δ . eiciam ($\epsilon\kappa\beta\acute{\alpha}\lambda\omega$) codd. plur. et eiciam P , ieciam $\text{D}\Delta\text{R}$, eciam M^*O , eficiam vg. Tisch., abiciam d: eicio ff_2 aur., abicio (+eum) a, expello f, repello e (+eum) q, apello b r, et $\epsilon\kappa\beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega$ G 69. 131 etc. om. foras a b d e cum gr. N^*D .

38. inc. quoniam non (nec enim δ) desc. de c.

ut fac. b e Cypr. Test. iii. 19, De hab. uirg. 7 cum gr. N^* . discendi DEPR . dae H. celo TW. om. de caelo R sed lacuna notatur. > de c. descendi CT. > ut non Θ q. uoluptatem C (bis) T (pr.). uolunt. sec. om. a. missit DR. me: om. R. > me misit Q a b d e f q r Cypr. (bis); deinde + patris a b (> patris qui me misit) d e (pater) ff_2 r et gr. D al. plus 10.

39. hec W. autem: enim FSH e q, edd. uett. plur. (exc. Kesler 1487). uoluptas C et u. 40. om. eius D d e. missit DR. om. me a. > me misit d e f ff_2 q r. om. patris b d e f q cum gr. (N^*) $\text{AB}(\text{C})\text{DLT}$ etc. ut + et D. > mihi dedit d e. mihi + pater E gat. ff_2 . perdam: amittam q. ex eo ($\epsilon\zeta\ \alpha\upsilon\tau\acute{o}\upsilon$ plur.) codd. vg. et e δ : om. e; ex eo quicquam DEP^mKRT gat. b r aur. Tert.; aliquid ex eo f q, nihil ex eo a (> ni. ex illo perdam) ff_2 , nihil d, et $\mu\eta\delta\epsilon\nu$ (pro $\epsilon\zeta\ \alpha\upsilon\tau\acute{o}\upsilon$) gr. D. sed + ut FK d f et + uia D^{or} . resucitem R; resuscitabo E gat. a Aug.; + ego q. illum ($\alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu$ EGHL^*) codd. plur. et a b e f q r aur.: illud ($\alpha\upsilon\tau\acute{o}$ NABC DKL^2 etc. Tisch. T. G. 8, W. H.) CIWX gat. vg. e d ff_2 δ (non Δ^{or}). in nouissimo die ($\epsilon\nu\ \tau\eta\ \epsilon\sigma\chi$. $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha$ NADKSI min. Tisch. T. G. 8) cum FC (diae) $\Delta\text{EP}^m\text{G}\text{OKMTOQRVWXY}$ gat. vg. c f ff_2 r aur. Aug. Bentl., et in nouissima die D a b d q; cf. uersus 40, 44, 54 et canonem nostrum ad Mt. iv. 5; nouissimo die (om. in) $\text{AP}^*\text{F}\text{H}\text{IJMSTZ}$, nouissima die e δ ; et $\tau\eta\ \epsilon\sigma\chi$. $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha$ BCEGHL etc. W. H.

40. om. uersum hic J sed uide ad u. 36, om. gr. A^* et f^e . hec W. enim ($\gamma\acute{\alpha}\rho$ NABCD etc.) codd.

patris mei qui misit me
ut omnis qui uidet filium
et credit in eum
habeat uitam aeternam
et resuscitabo ego eum
in nouissimo die.
⁴¹ (69. 1) Murmurabant ergo
iudaei de illo
quia dixisset ego sum panis
qui de caelo descendi
⁴² et dicebant nonne hic est
iesus filius ioseph
cuius nos nouimus

patrem et matrem?
quomodo ergo dicit hic
quia de caelo descendi?
⁴³ (60. 10) Respondit ergo iesus et dixit eis
nolite murmurare in inuicem
⁴⁴ nemo potest uenire ad me
nisi pater qui misit me
traxerit eum
et ego resuscitabo eum
in nouissimo die
⁴⁵ est scriptum in prophetis
et erunt omnes docibiles dei
omnis qui audiuit a patre

mei. qui me misit. ut omnis qui uidet filium. et credet in eum. habeat uitam aeternam. et resuscitabo ego eum in nouissimo die. ⁴¹ murmurabant ergo iudaei de illo quia dixit ego sum panis qui de caelo descendi. ⁴² et dicebant. nonne hic est iesus. filius ioseph. cuius nos nouimus patrem et matrem quomodo ergo hic dicit. quia de caelo descendi. ⁴³ respondit ergo iesus et dixit eis. nolite murmurare inter uos. ⁴⁴ nemo potest uenire ad me. nisi pater qui me misit adtraxerit eum et ego resuscitabo eum. in nouissimo die. ⁴⁵ scribunt enim in prophetis. et erunt omnes docibiles dei. omnis qui audiuit a patre

5, uett. cod. caraf., cor. uat. mg.; om. R et gr. T arm. Tert.; autem (δέ EGHSVF etc.) **USC** δ cor. uat.* edd. uett. plur. non autem *Uiuian* 1534, *Bened.* 1558. qui misit (missit D, messit R) me: om. a b d e q cum gr. **NBCDL** etc. omnes O. uidit DQ; uiderit e. credet T; crediderit e. resuscitabo ego eum (ἀναστήσω ἐγὼ αὐτόν 157 7vo al. aliq.) codd. plur. (ergo **P**) c f et resuscitem ego illum q r: om. ego CATX* (corr. X¹) Z b aur. et resuscitem (suscitem Tert.) illum (sine ego) d Tert., cf. ἀναστήσω αὐτόν AD min.; > ego resuscitabo eum I* vg. ff₂ m Aug.; > resuscitabo eum (illum e) ego e δ Bentl., resuscitem illum ego a et ἀναστήσω αὐτόν ἐγὼ gr. plur. om. in sec. **P*** (+ mg.) Z* (+ Z¹) e m δ cum gr. BCTTΔ; cf. ad u. 39. nouissima a b d e ff₂ m q.

41. amurmurabant a; mormurabant DR. ergo: autem m cum D^{or}; ergo iu. in ras. satis longa scr. G^o. iudei DEPRW. dixisset G; dixit d e f ff₂ m q aur. ego: e in ras. satis longa scr. G^o. panis: + uitae DR; + uiuus E **USC** non uett. aut graec. discendi DΔEPRSY. > descendi de caelo a d m δ Bentl. cum gr. plur.

42. om. est O. iesus plene scr. W; om. R 5 gat. b c cum gr. M al. 20. > filius ioseph iesus E. cuius: cui E. om. nos **P** b. noscimus b (r); scimus D d e. om. et matrem b et gr. **N***. ergo (οὐν NADL etc.); om. a e; + nunc DR; et vñv pro οὐν habent gr. BCT Tisch. T. G. 8, W. H. om. hic a ff₂ q cum gr. BCDLT etc. > hic dicit

P b e (iste) f m r Aug. quia de: qui di Q. discendi DΔPR; descendit Z* (sed corr.) c e ff₂, descendit E gat.; cf. D^{or} λέγει αὐτόν εκ του ουρ. καταβεβηκεναι et dicit seipsum de cae. descendisse d.

43. respondit: **TS** ut solet T*, deinde + rēpd cor. rec. ergo: om. a e cum gr. BCKL etc.; + eis T. dicit E. eis: illis E. mormurare D; murmurari FHJM (ra sup. lin.) SY d et mormurari R. in inuicem codd. plur. **USC** c ff₂, et ad inu. aur. Aug.: om. in DEPQRTZ **U** e ff₂* r δ; inter uos a b d f q.

44. potens H. nisi + quem e. missit DR. > me misit a b d e f ff₂. adtraxerit DE a b d f ff₂; trahat q r. eum pr.: ad me e. suscitabo T gat., excitabo e. in nouissimo die (cf. ad u. 39) ΔE **P**^{mo} GHΘI* KMOQRVWXY (nouissimo) vg. c f Aug., in nouissima die D a b d ff₂ q, et gr. ἐν τῇ ἐσχ. ἡμέρᾳ ABCDL etc. Tisch. T. G. 8, W. H.: om. in A^o C^o P^o FI^o JMSTZ δ, et nouissima die (sine in) e aur.

45. scribunt **FEOSX*** Y (r sup. lin.) Z. > scr. est EGQR cor. uat. mg., et scr. est enim a b e f ff₂ r aur. Aug. profetis DPR; propheta b. et erunt: om. et DM* (+ M¹) 5; herunt C*, deinde in het erunt uel het aerunt corr. C¹. docibilis R, dociuius O* (corr. gl.) X* ut uidetur. omnis: omnes OR; + ergo q δ cum gr. AΓΔΔΠ etc. qui audiuit (ὁ ἀκούσας NABCKL etc.) codd. plur. (audiit J) vg. et c f ff₂ aur. Aug.: qui audit (ὁ ἀκούων DΓΔΔ

et didicit uenit ad me.
 46 (61. 3) Non quia patrem uidit quisquam
 nisi is qui est a deo hic uidit patrem.
 47 (62. 10) Amen amen dico uobis
 qui credit in me habet
 uitam aeternam.
 48 (63. 1) Ego sum panis uitae.
 49 (64. 10) Patres uestri manducauerunt
 in deserto manna
 et mortui sunt
 50 hic est panis de caelo descendens

ut si quis ex ipso manducauerit non
 moriatur.
 51 (65. 1) Ego sum panis uiuus
 qui de caelo descendi
 si quis manducauerit ex hoc
 pane uiuet in aeternum
 et panis quem ego dabo caro
 mea est pro mundi uita.
 52 (66. 10) Litigabant ergo iudaei
 ad inuicem dicentes
 quomodo potest hic carnem
 suam nobis dare ad manducandum?

et didicit. uenit ad me. 46 non quia patrem uidit quis nisi qui est a deo hic uidit patrem
 47 amen amen dico uobis. qui credit in me habet uitam aeternam. 48 ego sum panis uitae.
 49 patres uestri manna manducauerunt in deserto. et mortui sunt. 50 hic est panis. qui de
 caelo descendit. ut si quis ex eo manducauerit. non moriatur. 51 ego sum panis uiuus.
 qui de caelo descendi. si quis manducauerit ex hoc pane. uiuet in aeternum. panis
 enim hic quem ego dabo. caro mea est. quam ego dabo pro huius mundi uita. 52 litiga-
 bant itaque ad inuicem iudaei. dicentes. quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad

etc.) DEPO*(corr. O¹)RW gat. a b d e q δ.
 dedicit DΔR; didicerit a b d.

46. patrem pr. inter lin. C. uidit pr. ex uidit
 G¹; uiderit b; nouit aur. uidit quisquam (quis
 f q, aliquis e) = ἐσπικέν τις NBCLT 33: > quis-
 quam uidit ff₂ δ (aur.) cum gr. ΑΓΔΛ etc. is: his
 COTV; om. R^o a b d e f ff₂ q δ (qui ens uel est
 super δ ὄν). ex deo l) δ; ab eo aur. > a deo
 est a d e. uidit sec.: uenit ad Z*(corr. Z¹); uidet
 D. patrem sec.: deum a b d e r cum N*D Tisch.
 T. G. 8.

47. in me omnes: om. gr. NBLT. abet C;
 habebit D.

48. uite GW.

49. patris R. manduc. + panem a b d e r et gr.
 D aprou. deserto D; eremo r et + quod est r.
 > in des. manduc. aur.* mannam F¹(ut uidetur)
 DΔEPOQR a b d e m. in deserto manna. (ἐν τῇ
 ἐρήμῳ τὸ μάννα BCDT) codd. plur. et b c d e ff₂ (r)
 aur.^c: > manna. in deserto JQ vg. a m q δ cum gr.
 NALTA etc. τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ; > mann. manduc.
 in des. f.

50. est: om. R*(+R¹); + ergo D; + autem
 a ff₂ m r aur.; + qui C. panis+uitae R. de
 caelo descendens (disc. DPS, discens Q): > dis-
 cendens de caelo R; qui de caelo descendit CE
 (disc.)TX gat. a b d e f ff₂ m q r aur. si: om.
 e m q cum gr. omn. (exc. D^o). quis: qui e m.
 ut si quis lapsu bis scr. O. ipso: eo E. man-
 ducab. T et 51, 53; + et d cum graeco. morietur
 DERX*(sed corr.)δ; + sed uiuat δ.

51. uiuus: uibus T; u pr. in ras. G; uitae a.

discendi DΔEPR; descendit b ff₂. Inc. u. 52 si
 quis C Tisch. et 53 litigabant etc., ita ut in
 capitulo uersus 72 pro 71 numerentur; nos Steph-
 anum 1555 sequimur et ita Tisch. T. G. 8, W. H.
 qu's G; qui Cypr. de dom. or. 18. manducauerint
 R; ederit Cypr. hoc pane (τοῦτον τοῦ ἀπρου)
 codd. et vg. et uett. plur.: meo pane a e r Cypr.,
 Hil. (Trin. 1047) cum gr. N του μου απρου; eo
 pane b. uibet T, uiuit F. et (+ hic ff₂ m) panis:
 om. et a b r δ cum gr. N*; panis autem e q (Cypr.);
 panis enim hic f. quem: quam G. dedero b e r
 Tert. carn. 13, Cypr. caro (cora Y*) mea (corpus
 meum a) est = gr. BCDLT 33. 157: + quam ego
 dabo f q δ cum gr. ΓΔΔΠ etc. huius mundi a b
 f ff₂ r; saeculi e q Cypr. uitam G. om. pro m.
 uita H* (+ H^{re}). > pro huius mundi uita corpus
 meum est m, > pro salute mundi caro mea est
 Tert. = υπερ της του κ. ζωης η σαρξ μου εστιν N.

52. litigabant (ἐμάχοντο) et sic 2 Tim. ii. 24 et
 Ep. Jacob. iv. 2: loquebantur gat., discertabantur
 e, commiserunt m, murmurabant q. iudaei (-dei
 DEPRW) ad inu. (cum gr. CD al. 20): > ad
 inu. (om. ad m; inter se b r) iudaei b f m r δ et
 gr. plur. carnem suam nobis dare cum ACΔ
 GHOMSY Aug. cf. τὴν σάρκα δοῦναι ἡμῖν 69:
 > nobis carnem suam dare FDEPFIJKMOQR
 TVWXZ vg. Tisch. c e ff₂ q, nobis corpus suum
 dare a m aur., nobis carnem dare d ff₂*, nobis
 (uobis r) dare carnem suam (om. δ) b f r δ; ἡμῖν
 δοῦναι τὴν σάρκα (αὐτοῦ) BLTΔ etc., ημεῖς τὴν
 σάρκα δοῦναι D. ad manducandum: manducare
 uett. (exc. c f). > ad manducandum dare W.

53 dixit ergo eis iesus
amen amen dico uobis
nisi manducaueritis carnem
filii hominis
et biberitis eius sanguinem
non habetis uitam in uobis
54 qui manducat meam carnem
et bibit meum sanguinem
habet uitam aeternam
et ego resuscitabo eum
in nouissimo die.
55 (67. 1) Caro enim mea uere est cibus
et sanguis meus uere est potus.

56 (68. 10) Qui manducat meam carnem
et bibit meum sanguinem
in me manet et ego in illo
57 sicut misit me uiuens pater
et ego uiuo propter patrem
et qui manducat me
et ipse uiuet propter me
58 hic est panis qui de caelo
descendit
non sicut manducauerunt
patres uestri manna
et mortui sunt
qui manducat hunc panem

manducandum. 53 dixit eis iesus amen amen dico uobis. nisi manducaueritis carnem filii hominis. et biberitis eius sanguinem. non habebitis uitam in uobis ipsis. 54 qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem habet uitam aeternam. et ego resuscitabo eum in nouissimo die. 55 caro enim mea. uere est cibus et sanguis meus uere est potus. 56 qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem. in me manet. et ego in illo. 57 sicut misit me uiuus pater. et ego uiuo propter patrem. et qui manducat me. et ipse uiuet propter me. 58 hic est panis qui de caelo descendit. non sicut manducauerunt patres uestri

53. ei^s X; om. D. manducab. T; ederitis b e q r; acceperitis a d et λαβητε D. **carnem**: corpus a; + suam dare ad manducandum dixit ergo eis iesus amen R* lapsu, sed expunct. filii EFGXY. hominis + sicut panem uitae a Victorin. > sang. illius (eius d) biber. a d cum D^{or}. habetis (ἐχete) cum H* (corr. H¹) QZ* (corr. Z²) ff²* (habitis) Benth. cf. Mt. xxvi. 11, Mc. xiv. 7, ubi Z* semper praesens habet, cf. etiam Io. iv. 21: habebitis codd. rell. vg. Tisch. uett. et ff²° et Aug. uitam + aeternam H cum gr. 157. in nobis Q*; + ipsis a f ff² r. > in uobis uitam R d et D^{or}.

54. manducat: edet a d e q r; ediderit b. meam... meum: eius bis d e cum gr. D Victorin. > carnem meam b q r cum gr. Δ*. bibit: bibet AΔFGOSYZ a d f ff² q r aur. sanguinem a d e et 56, et > sang. meum a b q r. habet (ἐχete) cf. ad u. 53: habebit D b m (codd. aliq.). resuscito R; suscitabo e. om. in Z cum a d e et gr. NBDEGHL al. permult. nobissimo T, nouissimo GY; nouissima a b e ff² q aur. diae C.

55. caro: corpus q. enim: sup. lin. F¹; om. b e ff² cum gr. pauc. uere bis (uerae C) codd. plur. (uere pr. in ras. enim scr. F) vg. et uett. et gr. ἀληθώς N* DΓΔ etc.; uerus bis ET q (uera pr.) cum gr. ἀληθής N* BCF* KL etc. cybus E; esca a b d e q r. et sang. ... potus om. d et D^{or}. meus: meum G* sed corr. > esca est... uere et potus est a.

56. manducat: edit b, edet a d e. > carnem meam b e r, > corpus meum q. > meam car. mand. W. bibit GOX a d e f r. manebit a. ad fin. + si acceperit homo corpus filii (fili ff²) hominis quemadmodum panem uitae habebit uitam in eo (illo ff²) a ff²; + sicut in me pater et ego in patre amen amen dico uobis nisi acceperitis corpus filii hominis sicut panem uitae non habetis uitam in aeo d cum D^{or}; + nisi accep. corpus fil. hom. sicut panem uitae et bib. sang. eius non habebitis uitam in uobis Victorin. Afer adu. Arium iv. 7, cf. Mill. prol. 779, 780 qui uerba genuina credidit.

57. misit D; om. R. uiuen R* (+s sax.); uiuus a b d e f ff² m q. > pater uiuens ER. propter: per bis b r Hil. Trin. 935, 957; gr. διὰ. et: pr. om. Θ; sec. om. J; tert. om. CE. manducabit a, -uerit b r, ediderit e; accipit d et λαμβανει D. me sec.: om. e; carnem meam b r. uibet T; uiuit M b q Ambr. et ζῆ C* D; uiuens P^mq. om. propter me Q.

58. panes R. descendit DEPRS; + ut (et cor. sup. lin.) si quis ex ipso manducauerit non morietur sed habeat uitam aeternam H. sicuti C. patris R. om. uestri R* (+sax.) cum gr. NBCLT. > patr. ues. manducauerunt G ff². mannam F¹ DEPRQ; om. d e cum gr. NBCLT 33. qui sec.: u expunct. O^c; + autem D f; + uero b. manducat: ederit (e) q. uiuit b.

uiuēt in aeternum.
⁵⁹ Haec dixit in synagoga
 docens in capharnaum
⁶⁰ multi ergo audientes ex discipulis eius
 dixerunt
 durus est hic sermo
 quis potest eum audire?
⁶¹ sciens autem iesus apud semet ipsum
 quia murmurarent de hoc
 discipuli eius
 dixit eis hoc uos scandalizat?
⁶² (69. 1) Si ergo uideritis filium

hominis ascendentem ubi erat prius?
⁶³ (70. 4) Spiritus est qui uiuificat
 caro non prodest quicquam.
 (71. 10) Verba quae ego locutus sum
 uobis spiritus et uita sunt
⁶⁴ sed sunt quidam ex uobis
 qui non credunt.
 (72. 4) Sciebat enim ab initio iesus
 qui essent credentes
 et quis traditurus esset eum.
⁶⁵ (73. 10) Et dicebat propterea dixi uobis
 quia nemo potest uenire ad me

manna. et mortui sunt. qui autem manducat hunc panem uiuet in aeternum. ⁵⁹ haec dixit in synagoga. docens in capharnaum. ⁶⁰ multi ergo audientes. ex discipulis eius. dixerunt durus est hic sermo. quis potest eum audire. ⁶¹ sciens autem iesus. apud semetipsum. quia murmurarent de hoc discipuli eius. dixit eis. hoc uos scandalizat. ⁶² si autem uideritis filium hominis. ascendentem ubi erat prius. ⁶³ spiritus est enim qui uiuificat caro nihil prodest. uerba quae ego locutus sum uobis. spiritus sunt et uita. ⁶⁴ sed sunt quidam ex uobis qui non credunt. sciebat enim ab initio iesus. qui essent non credentes in eum. et qui erat eum traditurus. ⁶⁵ et dicebat. propterea dixi uobis. quia nemo potest uenire ad

59. synagoga EPR. docens + sabbato GH(6) ff₂ aur. Aug. (inscr. ad tract. 27). capharnaum D, capharnaum R, chaparnaum Z*(corr. Z²), chapharnaum C; + sabbato a d et D^{or}.

60. ergo: om. K*; autem K¹. om. audientes R b e. discentibus e. > ex disc. eius audientes d q (cum audissent) cum D^{or}. hic sermo (οὗτος ὁ λόγος ΓΑΛ etc.): > sermo hic d, > sermo iste e q cum gr. plur. ὁ λόγ. οὗτος; deinde + et vg. (non cod. caraf.) cum a d e ff₂ aur. edd. ant. non autem graec. acum E; illum P^{mo}. > audire eum G e q gr. 13. 69 al. pauc.

61. sciens (εἰδώς): cognouit a d e ff₂ r aur. et εἶπεν N*D min. autem (δέ plur.): igitur b, ergo d (ut cogn. ergo et ὡς οὖν εἶπεν D) e r cum gr. N*D min. οὖν; om. a. om. iesus aur. apud (apud CΔGR) semet (semet C) ipsum (uno uerbo JY vg.): et ipsum c, penes se b, intra se a; et > quod intra se murm. d cum D^{or}. murmurarent DR; murmurauerunt E gat. om. de hoc e ff₂ l aur. discipuli (-lis D) eius: bis scr. R; + et aur. cum gr. N* min. om. eis T. uos: uobis D. scandalizatis E.

62. si ergo (autem f) codd. vg. et c δ = εἰδὼν οὖν: cum ergo ff₂ aur., quid ergo cum ff₂*; quid cum l, quid si b d e q, quod si a; et om. οὖν N*. uideretis Q, uideris ΔY* (corr. gl.). filius R. hascend. C; + in illo e. hubi C. > prius erat F l, ante erat a d; fuit primum r, erat primum q.

63. om. est R* (+ sax.); om. est qui D.

caro + autem D, cf. nam caro a b ff₂ l r aur. non: nihil D, nihil uel non δ; et nihil prodest (sed sine quicquam) a b d e f q r aur. Tert. (Res. 37) Aug.; gr. οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. quidquam ZS²U. que DE. om. ego DRY c Tert. loquutus GOM X*(u sec. eras.)Z. spiritus sec. + est E d q; + sunt Tert. (Bentl.), et gr. + ἐστίν. om. et d et D^{or} Tert. > sunt et uita b (est) f. sunt: est D (b) d e ff₂ l q r.

64. sunt quidam ex uobis = εἰσὶν τινες ἐξ ὑμῶν ST etc.: > ex uobis sunt quidam (aliqui a d) a b d e q r et ἐξ ὑμῶν εἰσὶν τινες ND; > sunt ex uobis quidam c ff₂ l δ et εἰσὶν ἐξ ὑμ. τινες BCLΓΔ etc. credunt: crediderunt D. om. sciebat... eum F. om. enim D. hab C. om. ab initio ff₂*. iesus: deus R; om. l. qui: quis O. om. qui... et e. credentes (cum gr. NG al. 8) codd. plur. et em. gat. aur. Aug. 5² et edd. uett.: non credentes (cum gr. plur.) V¹H²U Erasmi. Tisch. a b (increduli) c d (qui non credunt) f ff₂ l q (> non essent credituri) r (quis esset non crediturus) δ; deinde + in eum D f. quis (qui PZ* sed corr. Z² aur.) trad. esset (acset C) eum = τίς ἐστίν ὁ (om. Δ) παπαδῶσαν αὐτόν: > q. esset trad. eum b (f) l r δ Bentl.; quis (qui q) esset qui eum (illum a) trad. erat (> erat trad. q) a e q, quis esset qui eum traderet d, et τίς ἦν ὁ μελλῶν αὐτὸν παραδίδοναι N 60^{av}; qui credituri essent in eum c.

65. dicebat + ad eos DR. om. dixi uobis e. om. quia a cum gr. KΠ etc. nemo G; non Z*

nisi fuerit ei datum a patre meo
⁶⁶ ex hoc multi discipulorum
 eius abierunt retro
 et iam non cum illo ambulabant
⁶⁷ dixit ergo iesus ad duodecim
 numquid et uos uultis abire?
⁶⁸ (74. 1) Respondit ergo ei simon petrus
 domine ad quem ibimus?
 uerba uitae aeternae habes

⁶⁹ et nos credidimus et cognouimus quia
 tu es christus filius dei.
⁷⁰ (75. 10) Respondit eis iesus
 nonne ego uos duodecim
 elegi?
 et ex uobis unus diabolus est
⁷¹ dicebat autem iudam
 simonis scariotis
 hic enim erat traditurus eum

me. nisi fuerit ei datum a patre meo. ⁶⁶ ex hoc ergo tempore. multi ex discipulis eius. abierunt retro. et ultra cum illo non ambulabant. ⁶⁷ dixit ergo iesus ad duodecim numquid et uos uultis ire. ⁶⁸ respondit ei simon petrus. domine ad quem ibimus. uerba uitae aeternae habes. ⁶⁹ et nos credidimus et cognouimus. quia tu es christus filius dei. ⁷⁰ respondit eis iesus. non ne ego uos duodecim elegi. et unus ex uobis diabolus est. ⁷¹ dicebat autem de iuda simonis scariotis. hic enim traditurus erat eum. cum esset unus

(corr. Z¹). fuerit ei datum: om. ei datum D; > dat. fu. ei R q r (illi); > illi (ei b) da. fu. a b d; > da. ei (illi ff₂) fu. c ff₂, > fu. da. ei δ Cypr. Ep. 73 (illi) Benl. et gr. ἡ δεδομένον αὐτῷ; deinde + desursum ff₂ l, + desuper c, cum syr. hr. Chr. om. meo a b d ff₂ l (Benl.) cum gr. NBC*DLT min.

66. ex hoc (exinde e): + ergo b c d f l aur., et + οὖν ND min.; deinde + tempore f. discipulorum (-olorum J) codd. vg. et discentium d Tert., discipuli l, cf. τῶν μαθητῶν NC DL etc.: ex discipulorum E; ex discipulis a b f q, ex discentibus e et ἐκ τῶν μαθ. BGT etc. habierunt C; receserunt q et > rec. ex disc. q, > abier. discipulorum δ, cum gr. ΓΔΔ etc. etiam uno uerbo DHV; om. iam q; et amplius a d ff₂ aur., et ultra f. non: nec iam D. com G. om. illo R. > cum illo non F d f ff₂ q aur., > cum eo iam non b. ambulant R; ambulauerunt a Aug. > amb. cum eo e.

67. ergo: om. a; autem b d et gr. D. duodecim P* (corr. P¹); .XII. DERW; + discipulos aur., + disc. suos e r (> disc. suos XII), cf. illis duod. discipulis c ff₂ l; + μαθητῶν U 13. 69 al. pauc. nunquid W 5 H. habire C; ire a b c d e f ff₂* q r δ Cypr. bis (ep. 59 et 65) Aug.; discedere l; + post illos H*Z*.

68. ergo (οὖν EFHM etc.) codd. vg. l q; autem b d et de D^{or}; om. ΔΔ a c e f ff₂ r et gr. NBC etc. om. ei (contra graecum) PFHΘMT a b e l r. symon CDE. petrus + et dixit ff₂ r, cf. respondens... dixit b (Cypr.). ad quem imus e; quo discedimus Tert. Prax. 21. uerbum Cypr. bis. uite W. aeternae EY, eterne W; om. Tert.; + deus ff₂.

69. credidimus (πιστεύκαμεν) AFΔPHΘIM MQSXY¹Z* cod. caraf. C a b d f q Aug.: credimus

CDEFGJKORTVWY*Z⁵ H S c e ff₂ l r δ aur. Tert. Cypr. bis. cognou. + te d et D^{or}. christus: spiritus G* (sed corr.); om. b d Cypr. ep. 65 (non 59) et gr. NBC*DL etc. filius: sanctus d et gr. NBC*DL Tisch. T. G. 8, W. H. dei + uini ff₂ q r δ Cypr. bis et gr. ΓΔΔΠ etc.

70. respondit + ergo K. eis: ei CDJJKZ^c aur., illi q, cum gr. 16. 69. 127; om. b c d e l r (et respondit c l) cum D^{or}; + et dixit d et + λεγων D; > resp. ie. et dixit illis a ff₂ cum gr. N. om. iesus δ et gr. ΓΔΔ etc. ego: ergo T. duodecim P* (corr. P¹) et u. 71; .XII. DERTVW. aelegi C. > duod. uos elegi l. om. et E. > et unus ex uobis DE c f ff₂ q r aur. Aug. et κ. εἰς ἐξ ὑμῶν N^oD; > unus tamen ex uobis b; > unus est ex uobis e. diabolus CD P, zabolus QR.

71. autem: enim E. iudam (ἰουδαν uel τὸν ἰουδαν) AFCDΔPFGIJMMRST (uide infra) YZ* H C a d q δ gat.: de iuda ΘKQVWXZ² S b c e f (ff₂) l r; de iudam EHO aur. simonis (σίμωνος) codd. plur. vg. d f δ, sym. DM: simonem P^{mo} JRT a e q, symonem CE; simone b c r, simon aur.; om. l. > sim. iudam T, > de simone iuda ff₂. scariotis (Ἰσκαριώτου N^o BCGLP² 33) AΔHMSX f, iscariotis S, scariothis DPF GΘJKOQRVWZ gat., scariothes F: scarioten (Ἰσκαριώτην ΓΔΔΠ* etc.) T, iscariotem H C, scariothen EIM q Benl., schariothen C, scariothim δ; iscariothe S, scariothe c l; scarioth (σκαριωθ D) a b d r aur., carioth e, scarioht ff₂. De formis scariotes, scariotis et scarioth uide Epilogum ('nomina propria'). om. erat P* (+ mg.). > erat enim R. erat traditurus G; incipiebat tradere d ff₂* aur. > tradit. erat e f q; > trad. eum erat b r. > eum trad. erat l, illum erat trad. a, fuerat eum trad. δ, et ἤμελλεν (uel ἐμ.) αὐτὸν παραδιδόναι NΓΔΔΠ etc.; contra ἤμ. παραδ.

cum esset unus ex duodecim.
 VII. ¹ Post haec ambulabat iesus
 in galilaeam
 non enim uolebat in iudaeam
 ambulare
 quia quaerebant eum
 iudaei interficere.
² Erat autem in proximo
 dies festus iudaeorum
 scenopogia
³ dixerunt autem ad eum
 fratres eius
 transi hinc et uade in iudaeam

ut et discipuli tui uideant
 opera tua quae facis
⁴ nemo quippe in occulto
 aliquid facit
 et quaerit ipse in palam esse
 si haec facis manifesta
 te ipsum mundo
⁵ neque enim fratres eius
 credebant in eum.
⁶ Dicit ergo eis iesus
 tempus meum nondum aduenit
 tempus autem uestrum
 semper est paratum

de duodecim. VII. ¹ Post haec ambulabat iesus in galilaeam non enim uolebat in iudaeam ambulare. quia iudaei quaerebant eum interficere. ² erat autem in proximo dies festus iudaeorum scenopogia. ³ dixerunt ergo ad eum fratres eius. transi hinc et uade in iudaeam. ut et discipuli tui. uideant opera tua quae facis. ⁴ nemo enim in occulto aliquid facit et quaerit ipse in palam esse. si haec facis manifesta te ipsum. huic mundo. ⁵ neque enim fratres eius. tunc credebant in eum. ⁶ dicit ergo eis iesus. tempus meum. nondum

αὐτόν BCDL 69 etc. quum CHΘ; om. R d. aesset C; om. d; + et Q. > cum unus esset c. > unus cum esset q δ; qui unus erat e. ex: de EJTZ* (corr. Z²) gat. a b d f ff₂. XII. DERW. om. cum . . . duod. aur.

VII. 1. haec bis scr. R; hec W; + autem ΠΟ ΨΣΘ cor. uat.; cf. et amb. ies. post hec q δ et gr. pl. καὶ μετὰ ταῦτα. perambulabat E gat. > iesus amb. R. in galilaeam (contra graecum) AF GΘJQSVXZ vg. c e f δ Aug., in galileam CD KRTW a ff₂ l q aur.: galileam (om. in) E; in galilaea (ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ) ΔFHIMTY cod. caraf. b d Bentl., galilea ΠΟ r. uolebat: habebat uoluntatem e, hab. potestatem a b ff₂* l r syr. cu. in iudaeam codd. fere om. et vg. et uett. plur. Aug., in iudeam DΔEPRW: iudaeam T; in iudaea (ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ) IM cod. caraf. a b d r (Bentl.). ambulare C; ambulandi a ff₂ l. querebant CDW. iudei CDRW. interficere: occidere a d Aug. > interf. iud. R.

2. om. autem cor. uat. mg. in proximum q, proximus e; prope a c d. festus: sollemnis b q. om. dies festus R. iude. CDPRW. scenopogia (σκηνοπηγία) AΔGJKMQSVYΨΘC a d fl q: scenofegia T, -phergia FHTIWS, -pigia D, -pogia aur., -pagia δ (et Δ^{or}), -phenia MT; scaenophegia F, -paegia e, scoenopigia E, scinopigia PR; schenophegia CX, -pegia Z¹, -pygia Z²; scinophegiae O, scenopegiae b ff₂, scenopiagi r; > pascha dies festus iudaeorum c.

3. autem: om. E; igitur b r, ergo a d e f q δ aur. Bentl. et gr. οὖν. in sup. lin. O. iudeam CDEPGORW. > et ut S. om. tui H. uidiant R. hopera C. om. tua uett. (exc. f l^o δ) cum gr. N*DGU. que D; + tu gat.

4. nemo . . . facis om. l*. quippe codd. plur. vg. δ: enim ACGJT a b c d f l^o q r Aug. et gr. γάρ; ergo E gat.; om. e ff₂ aur. hoccullo C; absconso e. aliquid (τί) AΔKMQSVWXYZ a b d f q r ed. Sacon 1519, Erasmi. quid FCDE PFGHΘIJMRTΨΘC c ff₂ (quid facit in occulto quid facit) l^o δ edd. ant. plur.; quidquam S. faciat ut uidetur P* sed. corr. faciens in occ. quaerit b, in occ. faciens quaer. r. querit DΔV. ipse: om. b e; illud d et αὐτὸ BD*. in palam: in auctoritate e. om. si haec facis J. hec W. faci³ C. mafeſta R* (+ ni sax.); ostende de. om. ipsum a e. huic mundo D uett. plur.; saeculo e.

5. nequae H. enim: om. P; + tunc a e ff₂ q. eius + tunc e fl. credebant (ἐπίστευον): crediderunt D d q et ἐπίστευσαν DL; + tunc b d r. eum: + non R; + τότε D^{or}.

6. ergo (οὖν): autem q r; om. e cum gr. N* D^{or}*. nundum G; necdum Z* (corr. Z²) vg. aduenit (πάρεστιν) codd. plur. vg. b c f ff₂ l q, adest e: adhuc uenit R, adhuc est δ; uenit AD ΔSVZ* (corr. Z¹) a d r aur. Aug. autem: enim K. est (ἐστιν): adest FFKM^QVX^cZ² non uett.; om. P. > paratum est E.

- ⁷ non potest mundus odisse
uos me autem odit
quia ego testimonium
perhibeo de illo
quia opera eius mala sunt
⁸ uos ascendite ad diem
festum hunc
ego non ascendo ad diem
festum istum
quia meum tempus nondum
impletum est.
⁹ Haec cum dixisset ipse mansit in
galilaea

- ¹⁰ ut autem ascenderunt
fratres eius
tunc et ipse ascendit
ad diem festum
non manifeste sed quasi in occulto
¹¹ iudaei ergo quaerebant eum
in die festo
et dicebant ubi est ille?
¹² et murmur multus de eo
erat in turba
quidam enim dicebant
quia bonus est
alii autem dicebant non

aduenit. tempus autem uestrum semper est paratum. ⁷ non potest hic mundus odire uos. me autem odit. quia ego testimonium perhibeo de illis quoniam opera eorum mala sunt. ⁸ uos autem ascendite. ad diem festum hunc. ego autem nondum ascendo ad diem festum hunc. quia meum tempus. nondum impletum est. ⁹ haec autem dixit eis cum esset in galilaeam. ¹⁰ ut autem ascenderunt fratres eius. tunc et ipse ascendit ad diem festum. non manifeste. sed quasi in occulto. ¹¹ iudaei ergo. quaerebant eum in die festo et dicebant. ubi est ille. ¹² et murmur magnus de illo erat in plebe. quidam enim dicebant. quia uerax

7. mundus: saeculum *e*. hodie C, odire G a b c f ff₂ q d. hodie CT. om. ego R. test. peribeo CZ; t. dico a d, testis sum *e*, testificor b q (r), testor d. illo *partim in ras.* O. quia: quod *vg. a, Erasm., Viuian et Iunta* 1534. hopera C; facta *e*. mala: pessima b q r.

8. uos + autem *PM f r cop.* hascen. C, ascendet *P*. ad diem: adiem G. festum *pr.*: sollempnem q et 10, 11. hunc om. D uett. (*exc. f l d*) cum *gr. N^{co}BDKL etc.* om. hunc . . . diem festum *sec. QR (I*)*. ego: + autem *ES^c f ff₂ q cor. uat. mg.*; + enim *KVWZ⁵ edd. ant. plur.* (*exc. Iunta* 1534). non (*οὐκ NDKMΠ min.*) *codd. paene omni.* (*n pr. in ras. G*) *vg. uett. plur., Aug. in Ioh. et serm.* 133. 7 'dixit non ascendo, ut occularetur; addidit istum ne mentiretur': nondum (*οὐδὲ BLTXΓΔ etc. W. H.*) V *Par. lat.* 262, *Harl.* 2826, *codd. ap. Erasm., cod. caraf., f q d, ed. Iunta.* ascendo (*ἀναβαίνω*) *codd. plur.* (*hasc. C*) *H^c et uett. plur.*: ascendam *FKOTWXZ cor. uat., edd. Hailbr.* 1476, *Wild* 1481, *Kesler* 1487, *Froben* 1502, *Sacon* 1519, *Viuian* 1534 *SS*, et uett. a b c. om. istum D b. om. ad d. f. istum q cum *gr.* 69. nondum: necdum *Z** (*corr. Z³*). inpletum *CDPGR*; compl. b r.

9. hec W; + autem f d cum *gr. BLTXΓΔ etc.*; et haec *e*. quum *CHΘ*. dixisset G. ipse (*αὐτός ND*KLXΠ min.*): iesus c; om. *e*; ipsis r, illis q, eis f d, illis ipse a ff₂; αὐτοῖς *BD*TTΔ etc., et cf. f*

supra. remansit b *e*. in galilaea (*ἐν τῇ γαλιλαίᾳ*) *codd. plur.* (-lea *DΔΦORW*, gal¹laea Y) et *vg.*: in galilaeam (*ἐς τὴν γαλιλαίαν D 2^{ov}*) *ΦQX b c d f aur., -leam CEGKT ff₂ l r*; in iudaea a.

10. ut autem: et postquam a. eius + in diem festum a et > eis τ. *ἐορ. τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη NB KL etc.* manifestae C; palam a b d e (in p.) q r. quassi R; om. a b d e r cum *gr. ND* 64. 66. in hocc. C, in occulto D; occulte b q r, absconse a d, latenter e

11. iudei *DPRW*. querebant *DW*.

12. mormur D, mormor R. multus (*πολύς*) *codd. et H^s et masc. Varro ap. Non.*: multa R; multum *CHΘJTXZ* (corr. Z²) S^c ff₂ Aug.*; magnus (b) f q (r); om. a c d e ff₂* l aur. cum *gr. D.* de eo erat in turba hoc ordine cum *codd. plur. et uett. plur.* (illo a c ff₂ l aur., cf. f) *Aug.*: > erat de eo in t. *ΦKOQTVWZ e* (populo) *cor. uat.* ed. Froben* 1502, er. de illo in t. *ER d cor. uat. mg.*; > erat in turba de eo *vg. edd. ant. plur.*; > er. magnum in t. de eo r, > de eo er. magnum in t. b, de illo factus est magnus in plebe q; *variant et graeci γογγυσμός πολὺς (om. D) ἦν περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ὄχλῳ ND, γ. περὶ αὐτοῦ ἦν πολὺς ἐν τοῖς ὄχλοις B, γ. πολ. περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς ὄχλ. ΔΔΠ etc.* quidam: aliqui d. quia . . . dicebant *sec. sup. lin. X¹*. alii autem (et alii a): om. autem b d e q r d cum *gr. NDL etc.* seducit: inducit *e*. turbas (*τοὺς ὄχλους* 69): turbam l r d, populum a b c d ff₂ q.

- sed seducit turbas
¹³ nemo tamen palam loquebatur de illo
 propter metum iudaeorum.
¹⁴ Iam autem die festo mediante
 ascendit iesus in templum
 et docebat
¹⁵ et mirabantur iudaei dicentes
 quomodo hic litteras scit
 cum non didicerit?
¹⁶ respondit eis iesus et dixit
 mea doctrina non est mea
 sed eius qui misit me
¹⁷ si quis uoluerit uoluntatem eius facere
 cognoscet de doctrina

- utrum ex deo sit an ego
 a me ipso loquar
¹⁸ qui a semet ipso loquitur
 gloriam propriam quaerit
 qui autem quaerit gloriam
 eius qui misit illum
 hic uerax est
 et iniustitia in illo non est
¹⁹ nonne moyses dedit uobis legem?
 et nemo ex uobis facit legem
 quid me quaeritis interficere?
²⁰ Respondit turba et dixit
 daemonium habes
 quis te quaerit interficere?

est. alii autem dicebant non. sed seducit turbas. ¹³ nemo tamen fiducialiter loquebatur de illo. propter metum iudaeorum. ¹⁴ iam autem. die festo mediante. ascendit iesus in templum. et docebat. ¹⁵ et mirabantur turbae dicentes. quomodo hic. litteras scit. cum non didicerit. ¹⁶ respondit autem iesus et dixit. mea doctrina. non est mea. sed eius qui me misit. ¹⁷ si quis uoluerit. uoluntatem eius facere. cognoscet de doctrina hac. utrum ex deo est. an ego a me ipso loquor. ¹⁸ qui enim a semetipso loquitur. gloriam propriam quaerit. qui autem quaerit gloriam eius qui misit eum. hic uerax est. et iniustitia in illo non est. ¹⁹ non ne moyses. dedit uobis legem. et nemo ex uobis facit legem. quid me quaeritis interficere. ²⁰ respondit turba et dixit. demonium habes. quis te quaerit inter-

13. palam (παρρησία): in pa. R b; audenter e, constanter q, cf. et f. > palam tamen V. illo: eo Y. > de illo loq. q cum gr. N. metum: timorem a d. iudeorum DΔPGRW.

14. die festo mediante (τῆς ἑορτῆς μεσοσῆς) codd. vg. et c f ff₂ l δ aur.: medio die festo e; cum dies festus medius esset a b d r, cum dies solēis ad medium peruenisset q. in templo DERT a b q r.

15. et mirab. (καὶ ἐθαύμαζον ΓΔΔΠ etc.): mirab. autem b q r, mirab. ergo a c d e ff₂ l, ἐθαύμ. οὖν NBDL etc. iudei DΔPGRW; turbae f. literas ER5. scit: nouit a b c d e ff₂ l r. quum CΘ; qui a d e q. om. non E. dederit DΔGY, dederent R; didicit a d e q.

16. respondit: + autem b f, + ergo q δ; et resp. c; + οὖν NBTΓΔ etc. eis: om. T b e f cum gr. ΚΠΠ; > post dixit c r. missit DR; > me misit uelt. (exc. δ aur.); deinde + patris l gr. 33 Clem., syr. hr.

17. om. si quis R. uoluerit: quaerit r. uoluntatem C. om. eius R. om. facere DR. cognoscet (-cit EΠFQ q, -cat D; sciet d e) de (ex a; om. M c): cognoscite O, cognoscite de X. doctrinam c; + hac f l. htrum . . . han C. sit: est a c d f ff₂ l aur. om. ego b. ha C; ex D.

om. ipso E d. > ipso a me T, ipse a me a e. loquar codd. plur. vg. a b c ff₂ aur.: loquor DΔE PΓ(locor G* ut uidetur)MQY d e f l q δ.

18. qui ha C; quia Y. semet T; se P a d e. om. ipso a d e. semetipso uno ductu JMY5. gloriam: claritatem bis e. propriam partim in ras. G; properiam E; suam a b d e, suam propriam c ff₂ l, cf. i. 11. querit bis DR, sec. G. qui autem: om. autem e, nam qui b. missit DΔPR. illum: cum vg. a b d f q δ; me e. om. hic R b e ff₂*; + est O* sed exp. uerus d. iniusticia W; iniquitas a b d l q r (δ). > non est in illo c cum gr. LX.

19. non E q. nonne . . . legem pr. in ras. K. moyses EΠΘIJKMTQRV vg. Tisch., moy D, moises ΔTW. nemo: nullus r. legem sec.: om. R* (+gl.); lem G. Inc. u. 20 quid me. Tisch.; nos Stephanum 1555 sequimur. queritis DE. interficere D; occidere a b d q r.

20. respondit + ei DEHR Aug. et gr. min. i. et dixit omnes: om. gr. NBLTX 33 sah. cop.; + ei l gr. 247. 258. demonium DΔPGRW. habet J; sequitur rasura fere totius lin. in T. querit RW. interf. occidere a d q r Aug. om. uers. b.

- ²¹ Respondit iesus et dixit eis
unum opus feci et omnes miramini
²² propterea moyses dedit uobis
circumcisionem
non quia ex moese est
sed ex patribus
et in sabbato circumciditis hominem
²³ si circumcisionem accipit
homo in sabbato
ut non solvatur lex mosi
mihi indignamini
quia totum hominem
sanum feci in sabbato?
²⁴ nolite iudicare secundum faciem
sed iustum iudicium iudicate
- ²⁵ dicebant ergo quidam
ex hierosolymis
nonne hic est quem quaerunt interficere?
²⁶ et ecce palam loquitur
et nihil ei dicunt
numquid uere cognouerunt
principes quia hic est christus?
²⁷ sed hunc scimus unde sit
christus autem cum uenerit
nemo scit unde sit.
²⁸ (76. 3) Clamabat ergo docens
in templo iesus et dicens
et me scitis et unde sim scitis
et a me ipso non ueni

ficere. ²¹ respondit iesus et dixit eis. unum opus feci. et omnes miramini. ²² propterea moyses. dedit uobis circumcisionem. non quia. ex moyse est sed ex patribus. et in sabbato circumciditis hominem. ²³ si ergo circumcisionem accipit homo in sabbato. ut non solvatur lex mosi. mihi autem quid indignamini. quia totum hominem saluum feci in sabbato. ²⁴ nolite iudicare secundum faciem sed iustum iudicium iudicate. ²⁵ dicebant ergo quidam ex hierosolymis. nonne hic est quem quaerunt interficere. ²⁶ et ecce palam loquitur. et nihil ei dicunt. numquid uere cognouerunt principes. quia hic est uere christus. ²⁷ sed hunc scimus unde sit. christus autem cum uenerit. nemo scit unde sit. ²⁸ clamabat ergo docens in templo iesus. et dicens. et me scitis. et nostis unde sim. et

21. eis: om. d e l et D^{or}; > ante iesus c ff₂.
hopus C, opus G. omnes: uos d et D^{or}.

22. propter ea RS; propter hoc b e r, ideo a d;
cum miramini coniungunt q gr. X cf. Tisch. T. G.
8 ad loc. propt. . . . circumcisi. in ras. K. moys.
bis EPHΘIJKMQRV vg. Tisch., mois. ΔTW,
moÿ . . . moi D. uobis + legem K. > ded. uob.
mo. a d r et gr. D. circunc. 5th semper, circum-
cisionem DEP. quia: qua W; om. a. ex pr.:
a T^c. est: esset R δ, sit b d r. patribus + uestris
a b. in om. b e r et gr. B. sabbatho 5th et 23,
sabbato D; sabbatis e. circumcidistis D.

23. si: sicut autem Q; + ergo a d f cum gr. D.
circumciss. DEP¹. accepit DEO ff₂ l aur. sapato
R bis. hutī C. moys. ut 22, moÿ D, moise Δ;
+ si Q; + quomodo d et nws D, cf. f supra. michi
W. indign.: irascimini a b (d) q r Ambr. (Ps. 118).
sanum (ὑγιή) codd. vg. et a d e ff₂ l q δ aur.: saluum
ΔF^{mo}QR b c f r Ambr. Aug. in sec.: om. b ff₂ l*
q r Aug.; + populo D* sed exp. sabbatis sec. e.

24. secundum faciem (κατ' ὅψιν): aduersus
fac. F; secundum personam a (+ hominis) d r,
personaliter e q Aug. iustum: rectum Aug.
iuditium W.

25. ex hierosolymis contra gr. (hieru. K, iero.
vg.; hierosolimis GM, hyero. H, ihero. T, iero. W,

hieru. EP) codd. pl. vg. et c ff₂: gr. ἐκ τῶν ἱεροσο-
λυμιτῶν et ex hierosolimitanis DR (hierosolimitaenis
R* sed e exp.), ex hierosolymitanis b r δ (iero.), de
hierosolymitis e, ex hierosolymitis d (de) f q
Bentl. (iero.); hierosolymitae a; ex iudaeis l aur.
nonne: numquid E. querunt DMV; querebant
H r Aug.; + indei T cor. uat.* interf.: occidere
a b c d ff₂ q r.

26. et ad init. om. FIM*SVWXZ5 a aur. cum
gr. LX 13. 69 etc. in palam b; audenter e. nichil
W. ei: illi E a b d e r δ. nunquid 3th; + forte
c ff₂ l; gr. μήτι ND 49. 108, μήποτε rell. om. uere
Q cum gr. 33. 63. 66. principes (οἱ ἀρχόντες):
+ sacerdotum J a et oi ἀρχιερεῖς N. est + uere f q δ
cum gr. ΓΔΔ etc.

27. scimus: nouimus a d e Aug. hunde semper
C. sit: est pr. J, sec. q. autem om. e cum gr. N.
quum CΘ. sciet a; + et P.

28. clamat CT. docens in templo iesus codd.
plur. et a f ff₂ (om. docens*) r aur., non graeci:
> ies. in tem. docens vg. b e l cum gr. N; > ies.
docens in templo d et D^{or}; > in tem. docens ies.
c δ (om. iesus) cum gr. BLXTΔ etc.; > in tem. ies.
docens q cum gr. T. om. et pr. DE a ff₂ aur.
dicens: docens R* (corr. gl.). et me scitis et
unde sim scitis (sitis W): uariant uett. et me

sed est uerus qui misit me
quem uos nescitis

²⁹ ego scio eum quia ab ipso sum
et ipse me misit.

³⁰ (77. 1) Quaerebant ergo eum
adprehendere
et nemo misit in illum manus
quia nondum uenerat hora eius.

³¹ (78. 10) De turba autem multi
crediderunt in eum

et dicebant christus cum uenerit
numquid plura signa faciet
quam quae hic facit?

³² audierunt pharisaei turbam
murmurantem de illo haec.
(79. 1) Et miserunt principes
et pharisaei ministros
ut adprehenderent eum.

³³ (80. 10) Dixit ergo iesus adhuc modicum
tempus uobiscum sum

a me ipso non ueni. sed est uerus qui me misit. quem uos nescitis. ²⁹ ego autem scio eum quia ab ipso sum. et ipse me misit. ³⁰ quaerebant ergo eum adprehendere. et nemo misit in illum manus. quia nondum uenerat hora eius. ³¹ de turba autem multi crediderunt in eum. et dicebant. christus cum uenerit. numquid pluriora signa faciet. quam quae hic fecit. ³² audierunt ergo pharisaei. turbam murmurantem de illo haec. et miserunt principes sacerdotum. et pharisaei ministros. ut adprehenderent eum. ³³ dixit ergo iesus. adhuc

nostis et scitis unde sim *a c d e ff₂ aur.* (> unde sim sc.), et me scitis et sc. unde sum *q δ (sim)*, et me sc. et un. sim nostis *b cf. f*, et me sc. unde sim *l*, *gr. kāmē oīdare kai oīdare pōθεν eīpē sed om. kai oīdare* X. 409; neque me scitis *n r cf. Tert. prax.* 22 neque me scitis inquit unde sim. *om. unde sim* sc. et R. ha C. *om. ipso a b d e.* uerax *a b.* missit DR. > me misit *a b c d e f ff₂ aur. Tert.* nescitis cum *A F D Δ P* F G H Θ I J M M S V* *vg. f l q* *r δ aur.*: non scitis *C E P^{mo} K O Q R T V W (sitis) X Z* *c ff₂*, non nostis *a e Tert.*, ignoratis *b d.*

29. ego: + autem *E Q b c d f ff₂ r, ἐγὼ δέ ND* *min.*; et ego H; et (*om. ego*) W. scio: noui T *a b c e ff₂ r Tert.* eum (*enim H*, corr. H¹*) *sine add. cum A D Δ P G H* Θ I J M R S V Y Z S C cor. uat.* *mg., uelt., gr. fere omn.*: + et si dixero quia nescio (*non noui* W) eum ero (*hero* C) similis uobis mendax et (*sed H* M W S edd.*; et ego E) scio eum *Θ F C E H** (*non Θ*) *K M O Q T W Z S cor. uat.* aur. M. B. Reg. I. B. vii, I. E. vi, Tr. Coll. Cant. B. 10. 4, codd. ap. Luc. Brugensem etc., edd. ant. (exc. Iunta 1534).* quia: qui E. ab (*a sup. lin. I*) ipso (*iso R* corr. gl.*): apud illum *e Tert. et παρ' αὐτῷ N**. me misit (*missit DR*): me scit E; > misit me Z* (*sed corr.*); + et si dixero quia nescio eum ero similis uobis mendax *F cum gr. 124*; + et si dix. qu. ne. eum ero sim. uo. men. et scio eum quia ab ipso sum et ipse me misit X *cum gr. 161 (et 161mo eis το ρωμαϊκον ευαγγελιον τουτου ευρον)*; ex viii. 55.

30. quer. DWY. adprehendere *DFGJMMTO TZ^c*, adprae. *Θ F E P Θ I R X Z**: appre. *ACHKQSV WY vg. Tisch.*, apprae. Δ; compre. e. missit DR et 33; inmisit *d*, iniecit *b r*; *gr. ἐπέβαλεν (ἐβαλεν T)*. illum: eum *P^{mo} R*. manus (*τὰς χεῖρας G*

min.): manum *d r δ (Bentl.) gr. plur.* nundum G. h^ora M, ora T. eus Θ.

31. crederunt O* (+ di *cor.*). > multi au. de (*ex δ*) t. *q δ cum gr. Γ Δ Λ etc.*, > mul. au. cred. de turba *d et gr. ND. om. et dicebant D.* quum CHΘ. uenit Δ. nunquid *W Sth*. plures X. facturus est *a q Aug.*; facit W. quae *sup. lin. T*, que *DMTW. facit (ποιεῖ ND 13. 69) codd. paene omn. vg. et uelt. plur. (et δ, non Δ^o): fecit J b f l* q (facit) aur., ἐποίησεν plur.*

32. audierunt: + itaque R; + ergo *a f ff₂ cum gr. KMUI min.*, + autem *c d e cum gr. ND*; deinde + sacerdotes et *a b*, + pontices et e. pharisei ΔW, farissei DR; + et T; + itaque D. turba H et forsani O*; populum *b r*; turbas *a d e*. murmurantem DR; mussitantem *b r*; murmurantes *a (d) e*. illo: ipso D. hec W; *om. a b c d e ff₂ l r aur. cum gr. DL* min.* misserunt D. principes et (*om. X*) pharisaei (pharisei *P W*, farissei DR) *codd. et vg. et c aur. = οἱ ἀρχιερεῖς κ. οἱ φαρ. NBDG etc.*: pontifices et phar. *l*; *d ff₂ = f*; > phar. et princ. sacerdotum *a q r δ cum gr. EHMSVTΔ etc.*; *om. hic b e sed uide supra.* ministeria e; *om. δ (non Δ^o):* > ministros *post miserunt a d q r cum gr. NDEH etc.* adpre. *CDFJMMTOTV XZ^c*, adprae. *Θ F P G H Θ I R Z**: appre. *AAESW vg. Tisch.*, apprae. KY (-runt); compre. *a e*. eum: iesum *S edd. ant. Hailbr. 1476, Wild 1481, Kessler 1487, Paganini 1497, Mareschal 1531, Uiuian 1534; sed cor. uat.* 'eum non iesum.'

33. ergo (autem *b ff₂ r*) *sine add. cum codd. plur. cod. caraf. uelt. et gr. NBDL etc.*: + eis *KVW vg.*, + ad eos *c, cum gr. T al. pauc.* athuc *FMSTV*. modicum: pusillum *b e r*. tempus E; > tempus mod. (*uel pus.*) *e ff₂ q aur. et gr. NBL*

et uado ad eum qui misit me.

³⁴ (81. 10) Quaeritis me et non inuenietis
et ubi sum ego uos non potestis uenire.

³⁵ dixerunt ergo iudaei ad se ipsos
quo hic iturus est quia non
inueniemus eum?

numquid in dispersionem
gentium iturus est
et docturus gentes?

³⁶ quis est hic sermo quem
dixit quaeritis me et non
inuenietis

et ubi sum ego uos non potestis
uenire?

³⁷ In nouissimo autem die
magno festiuitatis
stabat iesus et clamabat dicens
si quis sitit ueniat ad me et bibat.

modicum tempus uobiscum sum. et uado ad eum qui me misit. ³⁴ quaeritis me et non inuenietis. et ubi sum ego. uos non potestis uenire. ³⁵ dixerunt ergo iudaei ad inuicem. quo hic iturus est. quia nos non inueniemus eum. numquid in dispersionem gentium iturus est. et docere gentes. ³⁶ quis est hic sermo quem dixit quaeritis me et non inuenietis. et ubi ego sum uos non potestis uenire. ³⁷ in nouissimo autem die magno.

TX 69. suum D* sed u sec. exp. uado: uade R. eum: patrem H. qui: numquid R. > me misit E vg. a b c d e f g r aur. Aug. non gr.

34. quaeritis (ζητεῖτε Π* 69, anglo-sax. sēcap) cum AFDΔEFGHIJKOQSTYZ uett. plur., et queritis R q cf. u. 36, viii. 21 et xiii. 33: quaeritis (ζητῆσθε gr. fere omnes et uersiones, sed goth. sokeiþ ambiguum est) HΘMMVX vg. d Aug., queritis CW ff₂. Hanc lectionem quaeritis quamuis dubitanter admisimus, ea ratione praecipue moti quod ab eo genere codicum graecorum firmetur, quod, in hoc praesertim Euangelio, Hieronymo placuisse alibi uideatur (e.g. iii. 36 incredulus est filio, iv. 5 sichar, vii. 12 turbas), et a potioribus codicibus nostris, cum auctoritate ueterum Latinorum et uersionis anglo-saxonicae, defendatur. Canon etiam noster de uictoria uerae lectionis finali a lectionibus trium locorum vii. 34, 36; viii. 21 confirmatur, ultimo enim loco solum ΘVW legunt quaeritis. Locus quartus xiii. 33 spatio satis remotus, separatim iudicari debet. Codices graeci qui ζητεῖτε habent sane sunt paucissimi, et solus 69 (Leicestrensis saec. XV) omnibus locis consentit. Hic tamen a Π (Petropolitano saec. IX) adiuuatur et in u. 36 a 13 (Parisino saec. XIII) et in viii. 21 ab uno codice Origenis adiuuatur. De indole codicum 13, 69, 124, 346 (quos ab editore W. H. Ferrar, Dublinensi, 'the Ferrar group' nominamus) adhuc non satis liquet, sed latinicandi suspicio ualido fundamento desici uidetur. Contra negari non potest Theodulfum et Alcuinum, interdum, sed non semper, cum codicibus aliquot nostris indolis antiquioris (ut HMX), hic et alibi scripsisse quaeritis, quod quarto loco a pluribus comprobatur, sc. ABFDΔGJMMVW (sed non HX etc.). Plura uidesis in epologo nostro 'De codicibus graecis quibus Hieronymus usus fuerit.' et sec. ut X. hubi C. sum ego (εἰμι ἐγώ): > ego sum E vg. b e l q r, ego

uado a c d aur. (i. e. εἰμι pro εἰμι). om. uos M c. > non pot. uen. uos R; > uos uen. non pot. b et 36.

35. iudei RW. ad se ipsos A⁸FCDD⁸EF⁸ΘMQS TY l q (apud) Aug.: ad semetipsos EGH⁸IJKM⁸ OV(a⁸)WXZ vg. δ aur., ad semetipso R; ad alterutrum b(om. ad)r, ad inuicem f, ad ipsos ff₂, inter se a c d; gr. πρὸς ἑαυτοῦς, πρ. ἀλλήλους G; om. e et N*. om. hic P. iturus est pr.: incipiet ire d l q; fuerit iturus δ (bis). quia + nos f q δ cum gr. BLTΔ etc. om. quia . . . est sec. Z* (+ Z²). inuenimus H*(corr. H¹)QR. nunquid W 51⁸. dispersionem E, dispersione M. gentium (τῶν Ἑλλήνων): graecorum a b e l r; grec. G⁸ d ff₂* q; uoluit gentilium Bentl. iturus est (t eras. H) sec.: incipiet ire b c d e q r, -pit ire ff₂ l; gr. bis μέλλει πορεύεσθαι. et doct. gen.: docentes E. dociturus D, uociturus G; docere uett. (exc. δ aur.); + est D. gentiles (Bentl.); grecos d ff₂ q, grae. a b l; eos e r et αὐτοῦς 122*.

36. quis: qui a. om. hic Z* (+ Z²) cum gr. T al. 5. dixit + quia E. quaeritis (ζητεῖτε 13. 69) A⁸FD⁸E⁸FGHIJKOQSTYZ, queritis DR aur., cum uett. (etiam d): quaeritis (ζητῆσθε plur. C(quer.) ΘMMVWX vg. Aug., cf. u. 34. inuenitis a ff₂; + me R. hubi C. > ego sum b c d e f ff₂ q r aur., ego eo a. uos cum F⁸CDEΘIKMOQSTVWXZ vg. uett. plur.: om. A⁸DFGHJMR⁸Y e et gr. 13. 69.

37. nouissimo GR; + die R⁸. om. autem D l. die (sup. lin. T, diae C; + illo d ff₂ m q aur.) magno (om. J Aug. et gr. 12. 17. 229*) festiuitatis (uest. R, diei festi d ff₂ m q): die festo magno ipso festiuitatis r, die illo magno die festiui. c, > die autem nouis. magno die festo e, magna die festi iudaeorum a, die magna ac sollemne b, die illo magno l; gr. τῇ ἑσχατῇ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ (> τῇ ημ. τῇ μερ. τῇ εσχ. D) τῆς ἑορτῆς. om. dicens cor. uat. mg. a e l, cf. Tisch. T. G. 8 ad xix. 6. si quis (ἐάν τις) CDEGIJKMOQRTVW

³⁸ qui credit in me

sicut dixit scriptura
flumina de uentre eius
fluent aquae uiuae

³⁹ hoc autem dixit de spiritu

quem accepturi erant
credentes in eum

non enim erat spiritus datus
quia iesus nondum fuerat
glorificatus.

⁴⁰ (82. 7) Ex illa ergo turba cum audissent
hos sermones eius

dicebant hic est uere propheta

⁴¹ alii dicebant hic est christus.

(83. 7) Quidam autem dicebant
numquid a galilaea christus uenit?

⁴² nonne scriptura dicit

quia ex semine dauid
et de bethleem castello
ubi erat dauid uenit christus?

⁴³ (84. 10) Dissensio itaque facta est
in turba propter eum.

⁴⁴ (85. 1) Quidam autem ex ipsis uolebant
adprehendere eum

festiuitatis. stabat iesus. et clamabat dicens si quis sitit. ueniat ad me et bibat. ³⁸ qui credit in me sicut dixit scriptura. flumina de uentre eius fluent. aquae uiuae. ³⁹ hoc autem dixit. de spiritu quem accepturi erant. credentes in eum. quia nondum erat spiritus sanctus in eis. quia iesus nondum fuerat glorificatus. ⁴⁰ multi autem ex illa turba audientes hos sermones dicebant. hic est uere profeta. ⁴¹ alii autem dicebant. hic est christus. quidam uero dicebant. numquid a galilaea christus uenit. ⁴² nonne scriptura dicit. quia ex semine dauid. et de bethleem castello. ubi erat dauid christus uenit. ⁴³ dissensio itaque facta est in turba propter eum. ⁴⁴ quidam autem ex illis. uolebant adprehendere eum. sed nemo

XZ *vg. uett. plur.*: qui A F Δ P F H Θ M S Y a c *aur.* sitis R. *om.* ad me G b d e *Cypr. ep.* 63 *cf. de mont. Sina et Sion* 9, et *gr.* N* D.

38. dixit (ειπεν) *codd.* et *uett. plur.*: dicit E I J K M O S V W X* Z *vg. c δ aur. Cypr. ep.* 63, *Aug.* scribura F E G O S T X* Y Z. fluebunt *Cypr. (?) de mont. S. et S.*; currebant *id. (?) de rebapt. 14, uide et ep. 73.* aque E; *om.* R. uiue W.

39. hoc + est D. dixit (ειπεν): dicebat c ff₂ l m q *aur. Aug. et eluey N.* spiritu + sancto *cor. uat.** accepturi erant (essent D): incipiebant accipere c ff₂ l q r; futuri erant *acc. Victorin. Afer. aeum C.* qui credunt in eum l q r (creditori erant), qui in e. credebant *Cypr.*; *om.* b. non contra *graeum* A F D Δ E F F G H Θ I J M R S Y: nondum (οὐπω) C I* K M O Q T V W X Z *vg. Tisch.* erat: fuerat T. spiritus + sanctus M d f δ (e q uide *infra*) et *gr.* B L X T Δ etc. datus (αγιον δεδομενον B, αγιον δοθεν 254 *sed graeci non habent δεδομενον simpliciter*) cum A F C D E P H Θ I J (> datus erat sp.) K M M O Q R (datur) S* T V W X Z² *vg. a b* (> datus sp.) c e (> sp. erat sa. datus ff₂ l q (> datus erat sp. sanctus) r *aur. Aug.*: *om.* Δ F G S* Y Z* δ *Tisch. Cypr. (?) de rebapt. 14, et gr. N K L T T Δ etc.*; in eos d, in eis f cum D⁹⁷ εν avrois. ihesus C; dominus iesus l. fuerat: erat I *vg. b e l r.* glorificatus R; clarificatus H c e, *de rebapt.*, honorificatus b ff₂ l q r, honoratus a d.

40. ex illa (illo Z* *sed corr.*) ergo (autem R; hora Y) turba (*om.* A*, + A') *codd. plur. et vg. et gr. εκ του οχλου οδν NBDL etc.*; de t. autem c d ff₂, de plebe autem e, de populo autem r, de turba

itaque a, de pop. igitur b; *om.* l; + multi E *gat. cf. oi ονν εκ τ. οχλ. πολλοι* 124, > multi ergo de (ex δ) turba q δ, *cf. f supra, cum gr. Γ Δ Δ Π etc.* quum CHΘ. audiissent D; audisset F H* (*corr.* H¹) Z. haec uerba b e (uerba illa) r, uerborum horum d; sermonem δ. *om.* eius E a b e f q δ et *gr. plur.* dicebat Z^c. *om.* est G* (+ G^c). profeta D P O. > uere pro. est c e; deinde + qui in saeculum uenit e.

41. alii: + autem c f; + uero b, cum *gr. T min. om.* hic... dicebant *sec. b q, et om.* hic est uere (u. 40)... dicebant *pr. l**. iesus christus δ. quidam: alii d r δ (*cf. b q*). autem: enim C. dicebat R. nunquid 5 H et u. 47; + ergo b r, + enim δ; *gr. μη γαρ.* galilea C D Δ E P Θ K O R W, galil^a G. > uenit christus *vg. edd. ant.*

42. scribt. F E I^c O S X Y Z. quia E. *om.* de C D E J K R T V X* Z b. bethlem F C D Δ P G M O R T Y* (*corr. Y¹*), bethlehem *vg.*; + de e. castello Y; municipio b r; *cf. 'O. Lat. Bibl. Texts' ii. p. 137.* hubi C; *om.* e. erat: fuerat DER, uerat G* (u. *eras.*); *om.* e. dauuid *sec. R** (u. *exp.*). uenit christus *codd.* (uenturus est DO) et *vg. c aur. et gr. BLT 33:* > christus (*om.* e) uenit E H *uett. rell. cum N D X T Δ etc.* > chr. uenit ubi erat da. d et D⁹⁷.

43. disensio P* R, dissensio D Δ E; discisio F^m, schisma e. itaque: ergo E b e q (+ iterum) r, autem ff₂. > in turba fa. est E q δ cum *gr. Γ Δ Δ Π etc.*

44. *om. uers. F.* autem: enim D. uolebat Z* (*corr. Z²*). adprehendere D E G J K M O V X Z^c,

et cognouerit quid faciat?

⁵² Responderunt et dixerunt ei
numquid et tu galilaeus es?
scrutare et uide quia propheta a
galilaea non surgit

⁵³ et reuersi sunt unusquisque
in domum suam.

VIII. ¹ Iesus autem perrexit in montem
oliueti

² et diluculo iterum uenit
in templum

et omnis populus uenit ad eum
et sedens docebat eos

³ adducunt autem scribae
et pharisaei mulierem
in adulterio deprehensam
et statuerunt eam in medio

⁴ et dixerunt ei magister
haec mulier modo deprehensa est in
adulterio

⁵ in lege autem moyses mandauit nobis
huiusmodi lapidare

iudicat hominem. nisi prius audierit ab eo. et cognouerit quid faciat. ⁵² responderunt et dixerunt ei. numquid et tu a galilaea es. scrutare et uide. quia propheta a galilaea non surgit.

faciat: facit *ff*₂ *l* *q*, *gr.* ποιεί; fecit *c* *d* et *εποιήσεν* D.

52. *om.* ei R. > ei et dix. D *ff*₂ *l*. et *sec.* *om.* K* (+K¹). galileus CDEPG(-os)KMORW; a galilaea *f* *ff*₂ *l*, de gal. *d* *e*, ex gal. *r* *δ*. hes C. scrutare (ἐραυνῆσον uel ἐρευνῆσον plur.) sine add. *codd.* plur. *f* *q* *δ* B¹ Bentl.: + scripturas CH¹ΘI*M¹ QVW⁵ΣC a *c* *d* (> scrutina et uide script. et sic D⁹⁷) *e* *ff*₂ *l* *r* aur. cor. uat. Aug., + scribaturas OT XZ, cum *gr.* (D) 229; ex cap. v. 39. galilea ut -leus supra sed non G. profeta D⁹POR. > a gal. propheta *vg.* Tisch. cum *gr.* BLTX *al.* pauc., non uett. surgit (ἐγείρεται plur.): surget EΘKM¹R VZ *e* *δ*, exsurget *l* *r*.

53. reuersunt R* (+si *gl.*); abierunt *d* *e*, duxerunt *se* *c*. unusquisque C; singuli *e*. ad domos suas *e*.

Versus 53 ad viii. 12, pericopen scilicet de adultera, habent *codd.* nostri omnes et uett. b* *c* *d* *e* *ff*₂ *l*^o aur.: *om.* uett. a b^o *f* *l* *q*; in *δ* D⁹⁷ post surget (ἐγείρεται) sequuntur iterum ergo eis iesus locutus est dicens et *gr.* παλιν κ. τ. λ.; haec uerba perlineauit corrector deinde spatium fere totius paginae uacuum reliquit; et sequenti pagina iterum παλιν κ. τ. λ. iterum etc. scripsit; in *l*^o *r* uersus habentur quidem sed ex fonte uulgato non ueteri; in h (claramontano) habentur sed ibi Marcus, Lucas, et Iohannes 'ad Hieronymi recensionem proxime accedunt' (Mai, 'Scr. uet. Uat. coll.' iii, p. xxxi); in m uersus non adhibentur; et in J capitulum de adultera omissum est, uide supra p. 499; praeterea pericopen non citant Iren. Tert. Cypr. Hil. Contra referunt Ambr. Aug. in Ioh., cf. et de Cont. adult. ii. 7 'hoc uidelicet infidelium sensus exhorret ita ut nonnulli modicae fidei uel potius inimici uerae fidei, credo metuentes peccati impunitatem dari mulieribus suis, illud quod de adulterae indulgentia dominus fecit auferrent de codicibus suis'; minus confidenter Hieron. contra Pel. ii. 17 tantum asserit 'in euangelio sec. Iohannem in multis

graecis et latinis codicibus inuenitur de adultera muliere quae accusata est apud dominum.' *Om.* syr. sah. arm. goth. De graecis uide Mill et Tisch.

VIII. 1. *om.* autem Q. perrexit (ἐπορεύθη): ascendit *c* *ff*₂ aur., abiit *d* *e*. oleueti R, holiueti C, olibeti OT; oliuarum *d*.

2. diluculo D⁹POR; mane *d*; mane cum factum esset *c* *ff*₂. uenit *pr.*: reuersus est *e*; + iesus *r* cum *gr.* U *al.* 40. templo DGH*(corr. H¹) *e* *ff*₂ *r*. in tem. et *om.* pop. uenit *sup.* lin. X. omnes O; uniuersus *c* *ff*₂. populus: plebs *e*. ueniebat *sec.* *d* *e*, conueniebat *c* *ff*₂. et *tert.*: ut H. sedens: cum consedisset *c* *ff*₂. doceret H*(corr. H¹). et sed. doc. eos *om.* *d* et D⁹⁷.

3. adducunt... mulierem in ras. K¹. add. autem bis scr., *pr.* expunct. D. adduxerunt *c* *e* (et add. autem). autem: + ad eum DM¹. scribe P OW. pharisei KW, farissei DR; + ad eum *c* *ff*₂ et *gr.* EGHKΠ etc.; et phari bis scr. G. > scribae au. et phar. add. *c* *ff*₂. adulterio: moechationem *ff*₂; peccato *d* (αμαρτία D) et > in pecc. mul. *d*. deprehensam FCEFGΘIMR, diprae. P, conprae. *d*; deprehensa H. et statucentes eam *d* *r*, et cum statuissent eam *e*, quam cum statuissent *c* *ff*₂; et *gr.* καὶ στήσαντες αὐτήν.

4. *om.* et ad init. *c* *d* *e* *ff*₂ *r* cum graeco. dixerunt (εἶπον UV etc.): dicunt *d* (Bentl.) cum *gr.* plur. ei: ad iesum *c* *ff*₂; + temptantes eum sacerdotes ut haberent accusare eum *d* et D⁹⁷, ex u. 6 ubi uerba omittuntur. *om.* modo *c* *d* *e* *ff*₂. depraie. FCFΘIMR, diprae. P, conprae. *d*. in adult.: in moechatione *ff*₂, palam in adult. *d*, sponte moecata *e*; *gr.* ἐπαντοφῶραι μοιχευομένη.

5. moyses EPHΘIJKMQRV *vg.* Tisch., moises ΔTW, moy D. > mo. au. in lege *d* et D⁹⁷. mandauit (-bit T) = ἐνετείλατο: praecepit *c* *d* *ff*₂; et ἐκελευσεν D. nobis: *om.* *d* et D⁹⁷. > prae. no. moyses (et + ut) *c* *ff*₂; > no. moys. mandauit *e* cum *gr.* Δ Γ. 69 etc. huiusmodi: tales *d*; qui in adult. deprehenditur *c* *ff*₂. lapidaretur DER, lapidetur

tu ergo quid dicis?
⁶ haec autem dicebant
 temtantes eum
 ut possent accusare eum
 iesus autem inclinans se deorsum
 digito scribebat in terra.
⁷ Cum autem perseuerarent
 interrogantes eum
 erexit se et dixit eis
 qui sine peccato est uestrum
 primus in illam lapidem
 mittat.
⁸ et iterum se inclinans

scribebat in terra
⁹ audientes autem unus
 post unum exiebant
 incipientes a senioribus
 et remansit solus
 et mulier in medio stans
¹⁰ erigens autem se iesus dixit ei
 mulier ubi sunt?
 nemo te condemnauit?
¹¹ quae dixit nemo domine
 dixit autem iesus
 nec ego te condemnabo
 uade et amplius iam noli peccare

c ff₂; lapidari *foss. Aug. in ps. 50.* ergo: autem *d e ff₂ r*; + nunc *d et D^{or}*. quid dicis *G*; + de ea *e ff₂ Aug. Libere Ambr. Ep. 26* hanc mulierem inuenimus publice moechantem scriptum est enim in lege moysis omnem moecham lapidari tu uero quid dicis de ea.

6. haec . . . eum *sec. om. d et D^{or}*. hec *W*; hoc *vg. Bentl. e r cum gr.* autem: ergo *R*; ideo *c*; enim *e*. temtantes *AFHSTXYZ*: tempt. *rell. Tisch.*; tent. *vg.* possent (-sint *PIQ I*) accusare (accuss. *DΔEPR*) eum: haberent causam accusandi eum *c ff₂*, hab. quomodo eum accusarent *e*. autem *sec. om. Q*. inclinans se deorsum (dehorsum *C*): inclinato capite *E gat. c e ff₂*; inclinatus *d*. degito *P*R*; + suo *E d r. et > scr. dig. suo E.* in terra *AΔFGHΘIJKMSTVWXY* *ΨΣC c l r aur.*: in terram *FCDEPMOQRZ gat. 5 Bentl. d e (supra) ff₂, et gr. εἰς τὴν γῆν.*

7. quum *CHΘ*. autem: ergo *vg. (non cod. caraf.) e*. peseu. *R* (+ r gl.)*, perseuerarant *Z* (sed corr.)*; inmanerent *d*. pers. interr. eum (*om. eum 5 d*): interrogarent expectantes eum quid diceret et *ff₂*. aerexit se *C*; adlebauit capud *e*. eis: illis *d e cor. uat. mg.* qui: quisque *ff₂*, si quis *e*. peccato: delicto *ff₂*; *sed cf. Hieron. Pel. ii. 17 (Uall. ii. 748)* 'hoc quod dicitur sine peccato graece scriptum est ἀναμάρτητος. Qui ergo dicit aliud esse sine peccato et aliud ἀναμάρτητον, aut graecum sermonem nouo uerbo exprimat, aut si expressum est a latinis, ut interpretationis ueritas habet, perspicuum est ἀναμάρτητον nihil aliud esse nisi sine peccato.' *om. est D.* > est sine pecc. *d (ff₂)*. prior *d e (ipse pr.) ff₂ Ambr. Aug.*; primum *Q et πρῶτον EGH etc.* in: super *d e*. illam: ipsam *D* (corr. mg.)*. > lap. pri. in illam *E*. mittat: iaciat *c*, iactet *ff₂*, iniciat *e*. > mitt. lap. *d (e)*. prior lapidet eam *Ambr.*

8. se inclinans: *om. inclinans Q*; inclinatus *d*, inclinato capite *e*; + digito *Hieron.*, + digito suo *d*, + de dig. *ff₂*, + rursum dig. *Aug. in Ioh.*; et + τῷ

δακτύλῳ *D 28. 31.* in terram *FFPGQRRXZ 5 d ff₂ aur.*, supra terram *e*.

9. aud. autem (+ illi *aur.*): illi aut. cum audissent *e*; + hunc sermonem *D (om. autem) MR*; + haec *5 S.* unum post unum *FH* (corr. H¹) OY*. exibant *CW vg.*; exiebat *O*. incipiens *A* (corr. A¹) SY cum gr. E* ἀρχαίμενος*. saenioribus *C*. remansit: relictus est *aur.*; + iesus *DM^{re} MRW cor. uat.* (non mg.) e cum gr. UT etc.* solus + iesus *vg. l r aur. gr. plur.* stans: *om. e*; + ante eum *DR*. Uersum ita habent *c d ff₂*; unusquisque autem iudaeorum exiebat incipientes a presbyteris uti omnes exire et remansit solus et mulier in medio cum esset *d*; illi igitur cum audissent paulatim secedebant singuli incipientes (ad *cip. ff₂**) a senioribus omnes recesserunt et relictus est solus (+ iesus *ff₂*) et ecce mulier in medio erat *c ff₂*.

10. inc. cumque se erexisset iesus *c ff₂* (> erex. se), cum adleuasset autem capud iesus *e*. eregens *D^{or} PR*. > se autem *QT*. iesus + et *Z* (sed corr.)*. ei: ad eam *ff₂*; mulieri *d*, ad mulierem *c*. mulier *om. D c d*. hubi *C*. sunt sine add. *A¹ ΔM* SZ c d e et gr. DM^{re} TA min.*: + qui te accusant *JOXY aur.*, + q. te accus. *EQ*; + qui te accusabant *CD^{re} FGH ΘIKMTVW vg. Ambr. Bentl. l, q.* te accusabant *PR r*; + qui te accusauerunt *D**; + qui te perduxerunt *ff₂*; + accusatores tui *M^{re}*; + οἱ κατήγοροί σου *gr. plur.* condemnabit *T*, condemnauit *PH ΘM^{re}*, contempnauit *DRW*; iudicauit *e*, lapidauit *ff₂ Ambr.*

11. inc. dixit et illa *e*, ad illa dix. illi *d*, et illa respondens dix. *ff₂*, et illa respondit *Ambr.* que *DW*. dicit *pr. CST 5 l*. dixit autem iesus: *om. J*; ad ille dix. *d et D^{or}*; et ait ad illam iesus *Ambr.*; item autem + ei *DKMRZ c (illi) ff₂ aur.*, > autem ies. ad illam *e*; *gr. plur.* + αὐτῇ. *om. te D*. contempnabo *ΘMTW*, contempn. *D*, contemn. *R*, damnabo *ff₂ Ambr. Aug.*; contempno *E cum d e (iudico)*; *gr. κατακρινῶ H al., κρινῶ EFGK etc., κατακρίνω MSUA etc.* uade: *i e*; + hinc *r*. am-

- ¹² iterum ergo locutus est
eis iesus dicens
ego sum lux mundi
qui sequitur me non ambulabit in
tenebris
sed habebit lucem uitae.
¹³ Dixerunt ergo ei pharisaei
tu de te ipso testimonium
perhibes
testimonium tuum
non est uerum
¹⁴ respondit iesus et dixit eis
etsi ego testimonium perhibeo de me
ipso

- uerum est testimonium meum
quia scio unde ueni et quo uado
uos autem nescitis unde
uenio aut quo uado
¹⁵ uos secundum carnem iudicatis
ego non iudico quemquam
¹⁶ et si iudico ego iudicium
meum uerum est
quia solus non sum
sed ego et qui me misit pater
¹⁷ et in lege uestra scriptum est
quia duorum hominum
testimonium uerum est
¹⁸ ego sum qui testimonium

VIII. ¹² Iterum ergo locutus est eis iesus dicens. ego sum lux mundi. qui me secutus fuerit. non ambulabit in tenebris. sed habebit lumen uitae. ¹³ dixerunt ergo ei pharisaei tu de te ipso testimonium perhibes. testimonium tuum non est uerum. ¹⁴ respondit iesus et dixit eis. et si ego testimonium perhibeo de me ipso. uerum est testimonium meum quia scio unde ueni. et quo uado. uos autem. nescitis unde ueni aut quo uado. ¹⁵ uos secundum carnem iudicatis. ego autem non iudico quemquam. ¹⁶ et si iudico ego. iudicium meum uerum est. quia solus non sum. sed ego et qui me misit pater. ¹⁷ nam et in lege uestra scriptum est. quia duorum hominum testimonium uerum est. ¹⁸ ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso. et testimonium perhibet. de me. qui me misit

plius iam *codd. plur. l.*: om. iam GKO*RTVWZ *e aur.*; > iam amplius *vg. edd. ant.*; ex hoc iam *c d ff₂ r*, a modo *Ambr. Hieron.*, deinceps iam *Aug.* peccarae H. uide ne pecces *Ambr.*

12. iterum ergo (*om. ergo ff₂*): rursus autem E b r; *deinde* + congregatis illis b, + cum conuenissent e. loquutus ΘK. *om. eis* EIQ e r. > eis (illis q) loc. est c q, ill. loquebatur b, eis iesus loc. est δ, *cum gr. NBL etc.* lux: lumen e r. mundi (saeculi e): + huius DHR, et > huius mundi a b. ambulabit (hamb. C, ambubit D) *codd. plur., cod. caraf.*, b q r δ *aur. Bentl.*, ambulauit RX a d e f ff₂: ambulat HJKOTZ *vg. c l*; *gr. πεπατήσθαι DEHMTA etc.*, -ση NBFGKL *etc.* abebit T; abet e et *εχει N**. lucem (τὸ φῶς *ut supra*) *codd. plur. et a d ff₂ q Bentl.*: lumen DE G* (*sed corr.*) QRW *vg. b c e f l r δ aur. Aug.* uite W; + aeternae DR (-ne); + in se E.

13. ergo: *om. P** (+ *mg.*) a; autem b d r. *om. ei ET.* pharisei PGW, -ssei R, farissei D. *om. tu D.* *temetipso G; *om. ipso a b c d e ff₂ q r aur. Aug.* test. peribes C; test. dicis d e *Aug.*; testificaris a; *deinde* + et D a.

14. eis: illis K a d e. etsi: *om. et D c*; licet e. ego: ergo D. test. peribeo C; test. dico a e (*dicam*); testificor d. ipso: ipse R; *om. a b d r Aug. om. est C.* testimoum *sec. O.* > test.

meum uerum est H b et *gr. B 157 al. 3, Faust. ap. Aug.* quia + ego MT. hunde C. ueni (ἦλθον): uenio W; *deinde* aut *pro et R q.* quo: ubi *bis d.* uado *pr. (ὁπάγω)*: uadam O* (*ut uidetur*); eam b e. uos autem... uado *sec. om. CW** δ *cum gr. MSTA min.* unde *sec. bis scr. Q.* uenio (ἐρχομαι): ueniam FH¹ΘJKOQXZ *e aur.*; uenerim a b; ueni PR *c f.* aut: et GJST a b c d e ff₂ r. uado *sec. (ὁπάγω)*: uadam FH¹ΘJKQV XZ a *aur.*, eam b e.

15. uos + autem E; et uos b. ego + autem d f *gr. min. pau.* quenquam Θ; neminem b r, et neminem *sine non a c d e ff₂.*

16. et si: sed si DR, sed et si a c, quod si b r. iudicauero e; + tamen d. *om. ego pr. Y*(+Y').* > ego iud. a b. iudicium W. uerum (ἀληθινὴ uel ἀληθής): iustum E *gat. et δικαία Chr. Cyr.* > non solus sum D. sed: *om. D*; + et M. me misit (missit R) *codd. et uett.*: > misit me PKW *vg. Tisch. l δ*, misit me D, et *gr. δ πέμφας με. om. pater d cum N*D.* > pater qui me misit a.

17. et: sed a; sed et c d e. *om. uestra b c l.* scriptum FIOSX*YZ. *om. scr. est E. om. quia F a.* duum d e; -II. D.

18. + et *ad init. J. om. sum qui Tert. Prax.* 22. test. peribeo C; test. dico a e (*dicat*) *Tert. (et infra)*, test do d (*et infra*), testificor b. *om.*

perhibeo de me ipso
et testimonium perhibet
de me qui misit me pater
¹⁹ dicebant ergo ei
ubi est pater tuus?
(87. 3) Respondit iesus neque me scitis
neque patrem meum
si me sciretis forsitan
et patrem meum sciretis.
²⁰ (88. 1) Haec uerba locutus est
in gazophylacio
docens in templo
et nemo adprehendit eum
quia necdum uenerat hora eius.

²¹ (89. 10) Dixit ergo iterum eis iesus
ego uado et quaeritis me
et in peccato uestro moriemini
quo ego uado uos non potestis
uenire
²² dicebant ergo iudaei
numquid interficiet
semet ipsum
quia dicit quo ego uado
uos non potestis uenire?
²³ et dicebat eis uos de deorsum
estis ego de supernis sum
uos de mundo hoc estis
ego non sum de hoc mundo

pater. ¹⁹ dicebant ergo ei. ubi est pater tuus. respondit iesus. neque me scitis. neque patrem meum. si me sciretis forsitan et patrem meum sciretis. ²⁰ haec uerba locutus est in gazofilacio. docens in templo. et nemo adpraehendit eum. quia necdum uenerat hora eius. ²¹ dixit ergo iterum eis iesus. ego uado et quaeritis me. et in peccato uestro moriemini. quo ego uado. uos non potestis uenire ²² dicebant ergo iudaei. numquid interficiet se metipsum quia dicit. quo ego uado. uos non potestis uenire. ²³ et dixit eis iesus. uos de deorsum estis. ego autem de supernis sum. uos de hoc mundo estis. ego autem non

ipso a b d e l Tert. test. (+ meum ff₂) perhibet (perib. C): om. l; testatur δ. de me sec.: om. R l; + is c. qui misit (miss. D) me pater: om. qui m. me r; > qui me mis. (miss. P) pater E P c d ff₂ Tert.; > pater qui m. me Q, > pater tuus qui miss. me R. > et qui me misit pater test. perhibet (t. dicit a, testimonio est e) de me a b e.

¹⁹. dicebant H. om. ergo ei D. ei: om. Δ; iudei G. respondit + eis Q, + illis e, cf. > quibus resp. a. iesus: + et dixit eis EG b d (illis); + καὶ εἶπεν N, + κ. ε. αὐτοῖς D; > illis ies. et dix. e. nequae bis G. me pr. om. Q. scitis: nostis a b c d e ff₂ r aur. meum pr. + scitis ff₂. si + enim a c ff₂ aur. scieritis bis DHR, sec. Q, sciretis sec. O; om. sec. P; nossetis bis a d, pr. e ff₂; sciebatis sec. e. forsitan F; utique a q aur. meum sec.: me D. > pa. meum forsitan sci. c r aur. (utique); > pa. meum scir. utique q δ (forsitan); graeci τὸν π. μου ἂν ᾔδειτε BLTX, > τὸν π. μου ᾔδειτε ἂν NΓΔΔ etc.

²⁰. haec . . . iesus (u. 21) om. F. hoc uerbum R. loquutus ΘKX. est (sup. lin. T) sine addit. (cum gr. NBDKLT etc.) ACDΔPFGHΘIJMQSTY uett. plur. Benth.: + iesus PFKMTORVWXXZ vg. q r δ aur. Aug. et gr. XΓΔΔ etc. gazophil. PΔP IVXZ* (sed corr.), gazopil. Θ, gazofil. M, gazofyl. MT; gazophilachio G, -tio EHKW, gazofilocio D, gazeofilacia R; gaiophylacio e, gaiopilacio a. adprehendit DGJMOVXZ, adprae. PCEPIMTR, adprendit T, adpraendit Θ: apprehendit A c KQS

WY vg. Tisch., apprae. Δ, appra. H, apprehendit A*; conpraehendit e. needum: nondum E a b c e l q r δ aur. uenerit W.

²¹. > eis iterum G a (illis) q. om. iesus b d e cum gr. NBDL etc. quaeritis (ζητεῖτε 69; cf. Orig. Del. iv. 36 ubi cod. Regius ζητῆτε, codd. rell. ζητῆσθε) A P Δ E P G H I J K M M T O Q S X Z uett. plur. et δ (non Δ^{or}), queritis CDFRTY, cf. ad vii. 34: quaeritis (ζητῆσθε plur.) Θ VW (quer.) vg. Aug. Benth. d. uado sec.: eo b. uos in ras. A.

²². iudei DW; iudei R; deinde + inter se R, > inter se iudei D. nunquid P. interficiet Δ; occisurus est d e q, occidere habet a. semetipsum uno ductu JY vg., semed ipsum CT; se ipsum D c ff₂ l aur., se a b d e q r. dicit (λέγει): dixit E P S C e. uado: eo e.

²³. et: om. O; iterum b, et inc. dixit ergo iterum eis r. dicebant OZ* (corr. Z¹); dixit f q r δ et εἶπεν ΓΔΔ etc. eis + iesus a f l. de deorsum (ἐκ τῶν κάτω) A P Δ E F G H I Θ I K M M S T¹ V X^o Y Z P S C uett., de inferioribus a b (ex) d, ab inferis Erasm.: deorsum (om. de) C (deh.) D P H * J O Q R T * W (deorsum) X * 5 l * δ aur. ego + autem f q cum D^{or}. om. ego de . . . hoc estis l*. de-supernis Δ, de supernis E*, non supernis lapsu H, de superius W 5 S, de superioribus a d ff₂ q, de ssum e r; cf. ad iii. 3. mundo hoc (τοῦ κόσμου τούτου): > hoc mundo EM¹ a b c d (non D^{or}) e (isto saeculo et sic infra) f ff₂ q r aur. et gr. BT. > estis de hoc mundo Q. > mundo hoc sec. δ cum gr. paene omn.

²⁴ dixi ergo uobis quia moriemini
in peccatis uestris
si enim non credideritis
quia ego sum
moriemini in peccato uestro
²⁵ dicebant ergo ei tu quis es?
dixit eis iesus principium
quia et loquor uobis
²⁶ multa habeo de uobis
loqui et iudicare
sed qui misit me uerax est
et ego quae audiui ab eo

haec loquor in mundo
²⁷ et non cognouerunt
quia patrem eis dicebat.
²⁸ Dixit ergo eis iesus
cum exaltaueritis filium
hominis
tunc cognoscetis quia ego sum
et a me ipso facio nihil
sed sicut docuit me pater
haec loquor
²⁹ et qui me misit mecum est
non reliquit me solum

sum de hoc mundo. ²⁴ dixi ergo uobis. quia moriemini in peccatis uestris. si enim non credideritis. quia ego sum. moriemini in peccatis uestris. ²⁵ dicebant ergo ei. tu quis es. et dixit eis iesus. principium quod et loquor uobis. ²⁶ multa habeo de uobis loqui. et iudicare. sed qui me misit. uerax est. et ego quae audiui ab eo et loquor in hoc mundo. ²⁷ et non intellexerunt. quia de patre eis dicebat. ²⁸ dixit ergo eis iesus. cum exaltaueritis filium hominis. tunc cognoscetis quia ego sum. et a me ipso nihil facio. sed sicut docuit me pater meus. haec loquor. ²⁹ et qui me misit mecum est. non me reliquit solum pater.

24. dexti R. ergo: enim ff₂; om. a e gr. N min. peccatis uestris (ri sup. lin. G): peccato uestro R b; sequitur spatium satis longum G. si . . . uestro om. ff₂*. enim: autem R; ergo D. crederitis ΔEMQR, credideretes Y; creditis W δ; + mihi d e et gr. ND 69. 124. om. quia ego sum D. ego + non R^{ol}. peccato uestro: peccatis uestris EG*(corr. G¹) a c d e f q r δ aur. Aug. et graec.

25. dicebat R; dixerunt E. ergo: autem b r. ei: om. D; illi E; et R; ei et Q. quis: qui a. dixit . . . et non (u. 27) in ras. scr. K. dicit D² d, ait e δ; + autem b; et dix. f l q (δ). iesus C. principium, quia (τὴν ἀρχὴν ὅτι) cum AEF CΔP*FHIJO (qua O*)QRSTXZ cod. caraf. Benth., cf. Aug. (Ioh. 38) 'tanquam diceret, Principium me credite. Et addidit quia et loquor uobis id est quia humilis propter uos factus ad ista uerba descendendi . . . Ergo inquit credite me esse principium, quia, ut credatis, non solum sum, sed et loquor uobis'; item Erasmi. 'si legimus ὅτι non ὅς . . . principium quia et loquor uobis, potest hic esse sensus primum id sum quod etiam dico uobis,' sed uertit ipse inprimis quia cum uel. b: principium quod DEP^{mo}GOM ff₂ l q δ gat., initium quod a c r? (initium et quod erat postea non liquet) aur. Ambr. Hexaem. I. 2. 4, initium quoniam d, inprimis quod uers. Turic. (et mg. 'id est omnino hoc ipsum sum quod iam dixi, lux sc. mundi et salus'), id quod a principio Beza; principium qui KMVWY vg. e, de quo Erasmi. 'potest hic esse sensus, ut rogatus iesus quis esset responderit hoc primo loco dicam is sum qui loquor uobiscum';

sed haec lectio caret auctoritate graeca. et: om. EQ a b gat.; haec R; haec et P^{mo}. loquar ΔM'. uobiscum b(credo)r.

26. multa Y. abeo C; habeam b, habens e. bobis O. loqui: dicere b. misit DR. > me misit E vg. a b d e f q Aug. que DEG. haec improbavit Z^o; hoc C; et f. loquar M'. in hoc mundo D a b d f (r) aur.; in hunc mundum ff₂ l q et eis τούτων τὸν κ. D² 2; in saeculum e.

27. om. et ad init. d q δ (Benth.) cum gr. cognouerunt: intellexerunt b f. patrem: de patre WZ*(corr. Z²) f q; > de deo patre diceret eis b. eis (αἰτοῖς): om. X; eius J⁵S⁵C cor. uat. mg.: suum d l; αἰτοῦ D al. plus 15. dicebant O* (n erasa); + dominum X; + deum CFKM'O (at dñm m. rec.) T vg. (non cod. caraf.) cor. uat. a c d e ff₂ l aur., et + τὸν θεόν N²D min.; item > deum dicebat P^{mo}, deum dicebat eis D, cf. b supra, > esse deum dicebat E gat.

28. dixit in ras. P; dicit E. eis: om. a cum gr. BLT; + iterum d cum gr. ND. > iesus eis Z. quum CHΘ. exaltaberitis T. cognoscitis OX; scietis a b d e r. ipso: om. a b d e; + non ueni nec l. fatio G(et 29)W. nichil W. > ni. fac. b (ni. a me fac.) c f ff₂. docuit: om. P*(+F¹); dixit l. mae H. pater + meus f q δ gr. BΓΔΔ etc. hec W (et 30); sic a. loquar ΔM'.

29. + quoniam ad init. a e. et: is a. misit DR. > misit me r δ Benth. est + et DOW vg. b c (sed om. est) e gr. LX 1. 249. om. non R. reliquit (ἀφῆκεν) codd. plur. (-quid CO) et vg.: relinquit FDFG(-quitl)ΘIKM¹RTVW l q aur., derelinquit J; relinquet e δ. om. me sec. a. solum:

quia ego quae placita sunt ei
facio semper.
³⁰ Haec illo loquente multi
crediderunt in eum
³¹ dicebat ergo iesus ad eos qui
crediderunt ei iudaeos
si uos manseritis in sermone meo
uere discipuli mei eritis
³² et cognoscetis ueritatem
et ueritas liberabit uos.
³³ Responderunt ei
semen abrahamae sumus
et nemini seruiuimus umquam
quomodo tu dicis liberi eritis?

³⁴ Respondit eis iesus
amen amen dico uobis
quia omnis qui facit peccatum seruus
est peccati
³⁵ seruus autem non manet
in domo in aeternum
filius manet in aeternum
³⁶ si ergo filius uos liberauerit
uere liberi eritis
³⁷ scio quia filii abrahamae estis
sed quaeritis me interficere
quia sermo meus non capit in uobis.
³⁸ Ego quod uidi apud patrem loquor
et uos quae uidistis apud

quia ego quae placita sunt ei. facio semper. ³⁰ haec illo loquente. multi crediderunt in eum. ³¹ dicebat autem iesus. ad eos qui ex iudaeis. crediderunt ei. si uos manseritis in uerbo meo. uere discipuli mei estis. ³² et cognoscetis ueritatem. et ueritas liberabit uos. ³³ responderunt ei semen abrahamae sumus. et nemini seruiuimus umquam. quomodo tu dicis quia liberi eritis. ³⁴ respondit eis iesus amen amen dico uobis. quia omnis qui facit peccatum. seruus est peccati. ³⁵ seruus autem non manet in domo in aeternum filius manet in aeternum. ³⁶ si ergo filius uos liberauerit uere liberi eritis. ³⁷ scio quia semen abrahamae estis. sed quaeritis me interficere. quia sermo meus non capit in uobis. ³⁸ ego

om e; + pater f q δ et gr. ΓΑΔ etc. om. ego cor. uat. mg. que D. pelacita sunt H; placent a d e (> illi placent haec ante conspectum eius fac. sem.). > sunt ei plac. sem. fac. b. semper: omnia d (non D^{or}).

31. dicebant R. dicebat . . . iudaeos: et dicebat eis l. om. iesus R et gr. A. om. ad eos E. crediderunt G b d e Aug.; credebant E. ei om. EGΘ a e. iudaeos (Ἰουδαίους) codd. plur. (iudeos DARW): ex iudaeis H¹Θ b e f ff₂ (r); ex iudaeos E; iudaeis d q; iudaei aur.; improbat ex iudaeis cor. uat. > ad iud. iesus qui cred. a. mansitis M; permanseritis EF^{mg}QRT b d e r aur. sermone: uerbo uett. omn. (exc. δ). om. mei R. eritis: estis M b f ff₂ l q r aur. Aug. et graec.

32. cognoscitis Z e ff₂, scietis a b r. ueritas + ipsa b. liberauit SX, liuerauit O.

33. ei: + iudaei D(-dei)M cor. uat. mg.; uariant uett., f δ = vg. et gr. αὐτῷ ΓΑΔ etc., sed ad eum d l q et + et dixerunt d cum gr. D; ad eum (ei r, illi b, ergo c) iudaei dicentes (et dixerunt e) b c e ff₂ r; > illi quod iudaei a; gr. αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι ΧΑ min., καὶ εἶπον αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι al. mu. semen C. habrahamae EG, abraha CTW, abraechae R, abrae D; abraham J b d r. neminem T*(corr. T¹). seruimus T; seruimus E. humquam C, unq. W⁵ff. > nemini umq. seru. b ff₂ l, > numq. cuiquam seru. a, > numquam seru. nemini umquam d; gr. οὐδενὶ δεδουλ. πάποτε, sed οὐ δεδουλ.

οὐδενὶ πάποτε D. dicis sine add. (cum gr. I. 69): + quia DR a e f δ Bentl., + quod d cor. uat., + quoniam q et + ὅτι gr. pl. eritis: erimus G; sumus Z*(corr. Z¹); estis ff₂ l.

34. eis om. b e. iesus + et dixit e. amen sec. om. X*(+X¹) r. omnes H*(corr. H¹). om. peccati b d cum gr. D.

35. in domu ΔMTV; in domum d I* cum D^{or}; om. D; + domini a. in eternum bis W, sec. E. > in aet. in domo R. filius . . . aeternum om. Q. filius + autem DER5SC a d r, nam filius b; ὁ δὲ υἱός DT 249 etc. aeternum sec.: domu D.

36. om. uers. r. ergo om a e ff₂ l q Iren. Mass. p. 212 cum gr. min. 13. 69. 124. > uos filius GW vg. b. liberab. C; liberauit ΔRZ*(corr. Z²) m, liuerabit d et ἐλευθερώσει DHMA etc. uerae C; reuera ff₂. liueri O. heritis C.

37. filii codd. omn. vg. aur. Aug.: semen uett. vell. Erasmi. Bentl. et gr. σπέρμα. habrahamae EO, habrahae G, abraha CW, abraechae R, abrae D. > abr. filii W. sed: et b. queritis DRW. interf.: occidere a b d l q r. sermo: seruo Z*(corr. Z¹); sermonem D*(corr. mg.); uerbum (et meum) b d r. meus om. D*(+mg.). capit (χαπεῖ): excipitur e, requiescit a; est c.

38. quod (ὅ KT^{woi}ΓΑΔ etc.): quae d f Tert. Prax. 22 et ā NBCDLX etc. uidi: audiui J. aput bis CFGW, pr. XZ*(corr. Z²); a pr. J. patrem pr. (τῷ πατρί sine add. BCLTX): patre J;

patrem uestrum facitis.
³⁹ Responderunt et dixerunt ei
 pater noster abraham est
 dicit eis iesus si filii abraham estis
 opera abraham facite
⁴⁰ nunc autem quaeritis me
 interficere
 hominem qui ueritatem
 uobis locutus sum
 quam audiui a deo
 hoc abraham non fecit
⁴¹ uos facitis opera patris uestri.
 Dixerunt itaque ei
 nos ex fornicatione

non sumus nati
 unum patrem habemus deum
⁴² dixit ergo eis iesus
 si deus pater uester esset
 diligeretis utique me
 ego enim ex deo processi
 et ueni
 neque enim a me ipso ueni
 sed ille me misit
⁴³ quare loquellam meam
 non cognoscitis?
 quia non potestis audire
 sermonem meum
⁴⁴ uos ex patre diabolo estis

quae uidi apud patrem meum loquor. et uos quae audistis a patre uestro facitis. ³⁹ responderunt et dixerunt ei. pater noster abraham est. dicit eis iesus. si filii abraham essetis. opera abraham faceretis. ⁴⁰ nunc autem quaeritis me interficere. hominem qui ueritatem uobis locutus sum. quam audiui a deo. hoc abraham non fecit. ⁴¹ uos facitis opera patris uestri. dixerunt itaque ei. nos ex fornicatione non sumus nati. unum patrem habemus deum. ⁴² dixit ergo eis iesus. si deus pater uester esset. diligeretis utique me. quoniam ego a deo processi et ueni non enim a me ipso ueni. sed ille me misit. ⁴³ quare loquellam meam non cognoscitis. quia non potestis audire sermonem meum. ⁴⁴ uos ex patre diabolo

+ meum *SC* cod. *caraf.*, *cor. uat.** (*non mg.*) *uett.* (*exc. l*) *Tert. Aug. et gr. NDFΔ etc.*; + meo J; *deinde* + hoc b c d (*haec*) q et D^{or} *ravra*. loquor *in ras.* G. > loq. ap. patr. X^l. uos: + itaque a c e, + ergo b d q r δ et + oūv *gr. plur.* quae (que D) = α NBCDKX *min.*: quod a c ff₂ q δ *Tert. gr. N^oLT^{wo}ΓΔΔ etc.* uidetis T; audistis f et *gr. N^oBCKLX min.* uestrum + haec d, + id *Tert.* facite b d.

39. + qui ad *init. a c. om. et dix. a. om. ei a b e.* > ei (ad eum ff₂ l q) et dix. c ff₂ l q *cum gr. 69. 346.* habraham E, abrach. R, abraam D. dicit (λέγει) *codd. plur. vg. et uett. plur.*: dixit AΔHKQXY b d e et εμεν D; + ergo d e, + autem b, + ouv D. filii Y. habraham *pr.* EO, *sec.* E; abrahe *pr.* CTW, *sec.* W, abrechae bis R, abrae bis D, habrae *sec.* T; eius *sec. b.* estis (ἐστε NB DLT) *codd. plur. vg. Aug.*: sitis Z* (*corr. Z'*); essetis D a b c e f l q δ, et ἦτε CXΓΔ *etc.* hopera C, facta e, et u. 41; + utique b. facite *codd. paene om.* (facite P*) *vg. Aug.* (*cf. Ioh. 41 'si fil. ab. estis, factis probate non uerbis'*): faceretis R a b c d e f l q r δ *aur.*, feceretis D; *gr. ἐποιεῖτε uel ἐπ. ἄν.*

40. quaeritis: a *in ras.* Y; quer. DW; uultis *Tert. om. me P e.* interf.: occidere a b d l q r *Tert. hominem om. aur. om. uobis R.* loquutus HOKX*. > locutus sum uobis E a b c d e ff₂

l q r *aur.* (est e ff₂*) *cum gr. D min.* quam: quae M. audiuit d e *Tert. et ηκουσεν D^{or}.* abraham: braham *om.* G* (+ G^l); habraham E, abraham R, abraam D.

41. uos + autem P^{mo}R d, sed uos b e l r, quod uos a; υμεις δέ N^oDP² (*deinde deletum*) *min.* facite EJ. *om.* itaque a b e ff₂ l q r et *gr. NBLT. om. dix. ita. ei c.* fornicationem G; prostitutione ff₂ *aur. om. nati e.* > nati non sumus MT. > patr. unum c. abemus C. > hab. patr. deum a.

42. dixit: dicit b e ff₂, ait a e. *om.* ergo a b e e ff₂ l q r et *gr. BCEF etc. om. uester DG* (+ G^l).* esset: *om. T**; + et R. > esset pater uester T^c. diligeritis FΔHI^cOSX, dileg. R, dilegeretis DM^t; diligissetis e, dilex. *Tert.*, diligebatis d. h utique C; *om. a e ff₂.* > me utique OR. ex: a P^oQ. processi (ἐξηλθον): exiui a d e q r *Tert.* > processus a deo P* (ex P^{mo}). ueni *pr.* (ἦκω): uenio FFO *Benl.*; *om.* et ueni e. neque (οὐδέ): non c e f ff₂ l q et oū D 69. 124. neque... ueni *om. Y* (+ Y^l).* *om. ipso a b d e r.* ueni *sec. omnes* = ἐλήλυθα: + ego E. set G. misit DR. > misit me P.

43. loquellam DPKMTVW *vg. Tisch.* *om. meam E.* cognoscetis ERZ *aur.*; agnoscitis a d; custoditis gat. potistis R. sermonem: uerbum a b d q r. > meum *serm. c ff₂ l eum gr. 69. 346.*

44. diabulo CDPGIV, zabulo QR (-lon). > diab.

et desideria patris uestri
uultis facere
ille homicida erat ab initio
et in ueritate non stetit
quia non est ueritas in eo
cum loquitur mendacium
ex propriis loquitur
quia mendax est
et pater eius
⁴⁵ ego autem quia ueritatem
dico non creditis mihi.
⁴⁶ Quis ex uobis arguit me
de peccato?
si ueritatem dico quare uos
non creditis mihi?

⁴⁷ qui est ex deo uerba dei audit
propterea uos non auditis
quia ex deo non estis
⁴⁸ responderunt igitur iudaei
et dixerunt ei
nonne bene dicimus nos
quia samaritanus es tu
et daemonium habes?
⁴⁹ respondit iesus ego daemonium
non habeo
sed honorifico patrem meum
et uos inhonoratis me
⁵⁰ ego autem non quaero
gloriam meam
est qui quaerit et iudicat.

estis. et desideria patris uestri uultis facere. ille homicida facit ab initio. et in ueritate non stetit. quia non est ueritas in eo. cum loquitur mendacium. ex propriis loquitur. quia mendax est et pater eius. ⁴⁵ ego autem quia ueritatem locutus sum uobis. non creditis mihi. ⁴⁶ quis ex uobis arguet me de peccato. si ueritatem dico. quia uos non creditis mihi. ⁴⁷ qui est ex deo uerba dei audit. propterea uos non auditis. quia ex deo non estis. ⁴⁸ responderunt igitur iudaei. et dixerunt ei. nonne benedicimus nos. quia samaritanus es tu. et daemonium habes. ⁴⁹ respondit iesus. ego daemonium non habeo. sed honorifico patrem meum. et uos inhonoratis me. ⁵⁰ ego autem non quaero gloriam meam. est qui

patre E. hestis C. dissideria D; concupiscentias d Cyp. or. dom. 10. -tiam b, -tia e. patris: patres M. om. uestri R* (+ gl.). > fac. uultis e m. ille + enim c m. homicidia EMTRY*. erat: facit f; est Iren. bis (Mass. p. 320. 321). in Ilicio K. non stetit (ὁὐκ ἔστηκεν NB*DLXΔΔ² 1. 69** 253 al. quod imperfectum a στήκω uidetur, uide Westcott in Ioh. p. 143 et cf. nos ad i. 26) codd. vg. et uett. cum sah. memph. arm. georg. arab. pers. goth. anglo-sax. et uers. angl. 'abode not': non stat (ὁὐκ ἔστηκεν B³ CΓΔ*Π al. pl.) d cum syrr. aeth. slav.; cf. Malan not. in loc. p. 89, qui legit ἔστηκεν sed sensu perfecto credit interpretandum. non est ueritas in eo (ὁὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ plur.) codd. plur. (eum G ff₂ q) vg.: > uer. non est in eo EVWZ d m q et gr. DF; > uer. in eo non est b l r. quum CHΘ; qui c e aur. mendatium W. ex propriis R; de suis b, de suo a d e; ex suis propriis c ff₂ l q aur., de suo proprio r. qui^a sec. Y. est sec. + sicut E a b c e ff₂ l r aur. et gr. 157 Cyr.; Aug. ipse non legit sicut sed in comm. Ioh. (42) notat 'in his uerbis quidam patrem diabolum habere putauerunt, et quaesierunt quis esset diaboli pater. Hic uero detestabilis error Manichaeorum inuenit adhuc qua deciperet imperitos.'

⁴⁵ om. autem E uett. (exc. f δ) et gr. D 14. quia: qui TPR; si cor. uat. mg. 55C edd. uett. exc. Iunta 1534. ueritatem + uobis K. dico:

loquor d e (et 46). locutus sum f; + uobis b f r et gr. C* min. michi W.

⁴⁶ om. uers. d et D^{or}. arguet CGΘJKTWX vg. (non cod. caraf.) uett. (exc. δ); + et Q. ueritate Z* (corr. Z²). dico + uobis r 55C cor. uat. mg. non autem edd. ant. uos: om. Z* (+ Z²) 55C a r cum gr. 71. 157; > uos quare R*. om. mihi... auditis (u. 47) l* (+ mg.).

⁴⁷ qui: quia R. > ex deo est QR vg. a ff₂ q r. dei om. G* (+ G¹). audit: loquitur r. propter ea S; ideo a e. uos + me c. audistis ΔR c aur.; creditis a cum gr. X. quia... estis om. d et D^{or}.

⁴⁸ igitur (et f δ): ergo vg. q cor. uat.; om. uett. rell. cum NBCDL etc. iudei EFGRW. om. ei a. non a e; + nos c d. benedicimus DHΘKM STV; recte dic. b. om. nos a (c d) e q. > bene nos dic. aur. samaritanus C; samarites e. demonium DPFGRW et sic u. 49.

⁴⁹ abeo C. honoro δ; honorificabo a. et om. a b e l* r. inhonoratis (ἀτιμάζετε) cum AFCD GJMSX*Y cod. caraf. f ff₂ Bentl., inhonorificatis O^o (inhoriatis O*)Q, dehonoricatis b, spernitis q, speratis d, et > me non honorificatis a aur., me non honoratis c: inhonorastis ΔPFHΘIKRTV WX^cZ vg. e l δ Aug., inhonorastis EM, inhonorificastis r.

⁵⁰ quero DGRW. gloriam: honorem b r,

- ⁵¹ Amen amen dico uobis
si quis sermonem meum
seruauerit mortem non
uidebit in aeternum
⁵² dixerunt ergo iudaei
nunc cognouimus quia
daemonium habes
abraham mortuus est
et prophetae
et tu dicis si quis sermonem
meum seruauerit non gustabit mor-
tem in aeternum
⁵³ numquid tu maior es patre

- nostro abraham qui mortuus est
et prophetae mortui sunt?
quem te ipsum facis?
⁵⁴ Respondit iesus si ego glorifico
me ipsum gloria mea nihil est
est pater meus qui glorificat me
quem uos dicitis quia deus
noster est
⁵⁵ et non cognouistis eum
ego autem noui eum
et si dixero quia non scio eum
ero similis uobis mendax
sed scio eum

quaerat et iudicet. ⁵¹ amen amen dico uobis. si quis sermonem meum seruauerit. mortem non uidebit in aeternum. ⁵² dixerunt ergo ei iudaei. nunc cognouimus quia daemonium habes. abraham mortuus est. et prophetae. et tu dicis. si quis sermonem meum seruauerit. non gustabit mortem in aeternum. ⁵³ numquid tu maior es patre nostro abraham. qui mortuus est. et prophetae qui mortui sunt. quem te ipsum facis. ⁵⁴ respondit iesus. si ego glorifico me ipsum. gloria mea nihil est. est pater meus qui glorificat me. quem uos dicitis quia deus noster est. ⁵⁵ et nescitis eum. ego autem noui eum. et si dixero quia

claritatem *c e ff₂ l. om. meam R. qui (quia R) quaerit (quer. DG) et iudicat (δ ἡρώων κ. κρίνων) cum AFDΔEΠFGJMRSVX^cYZ¹ b d r δ Bentl. : qui quaerat (quer. CHT) et iudicet CH¹ΘIKOT WX^{*} vg. a c e f ff₂ l^c (iudicat ¹*) q aur. Aug. Erasm.; qui quaerit et iudicet M, q. quaerat et iudicat H¹QZ^{*}.*

⁵¹. si quis (qu¹s R et 52): quicumque d. sermonem (et 52): uerbum a b d e q r. seruau.: custodierit d e Hieron. Victorin. > non uid. mortem c ff₂. eternum W et 52.

⁵². dixit D. ergo: om. a b e r et gr. NBC al. pauc.; deinde + ei b f ff₂ δ, + illi a d e r Bentl. et gr. omn. habent αὐτῷ. iudei DERW. qui^a G. demonium D¹PRW. abes C; om. R. habraham E, -cham R, abraam DW. mmortuus W. prophete W, profetae D¹POR; + mortui sunt DQT gat. > sermonem (om. meum) si quis W. seruauerit STZ^{*}(corr. Z³); audierit a. gustauit ΔFO RS; uidebit e et θεαφῆσθ B 32^{ov}. > mortem non gus. M (e) l Aug. et θάνατον οὐ μὴ θεωρ. B 32^{ov}. om. in aeternum b c d ff₂^{*} l cum gr. D.

⁵³. nunquid W⁵H; ne e. es + quam a c e ff₂. patri M^{*} (corr. M¹). om. patre nostro a b c d e ff₂ l cum gr. D. habraham E, abraham R, abraam D; om. J. qui: quia a, quoniam d et ori D^{ov}. est + set a. prophete W, profetae D¹POR, prophetae G; + qui T^c b f cf. > abraham et profetis qui iam mortui sunt e. ipsum: om. a d e; ergo b.

⁵⁴. iesus + et dixit e. ego; ergo D¹C. glorifico (δοξάζω N^{ca}C¹LXTA etc.) codl. et vg. et honorifico Q b r, clarifico aur.: honorificauero d q, clarificauero c e (> me clar.) ff₂ l Ambr. de fide, > me glorificauero a, et δοξάσω N^{*} et ^{cb}BC^{*}D min. me pr. bis scr. Δ. om. ipsum a b r. gloria: glorif D^{*} deinde f erasa; honor Q b q r, claritas c e ff₂ l. meus Q b q r. nichil TW; nullus q. est. est: om. R^{*}; est semel DR^c; erit. est e. glorificat: clarificat c e (-cet) ff₂ l, honorificat b d q r (-cet). me sec. om. R. quia: qui R. noster (ἡμῶν AB^cCLTA etc.) codl. plur. 5 f δ aur. gat. Aug. Bentl.: uester (ὑμῶν NB^{*}DFX etc.) CRW H¹SC uett. rell. (uerax r).

⁵⁴, ⁵⁵. ita habet Tert. Prax. 22 Si ego me ipse glorificem, nihil est gloria mea. Est qui me glorificet, pater, quem uos dicitis deum esse uestrum. Nec nostis illum, at ego noni illum. Et si dicam non noui, ero similis uestri mendax. Sed noui illum et sermonem eius seruo.

⁵⁵. agnouistis a, nostis b r; cognoscitis J l, scitis e. eum pr. + c E. om. autem a e^{*}. noui (oīda): cognoui e ff₂, scio c d aur. non scio (oīk oīda): non noui MO b (e) q Aug.; nescio ER a d f l. hero C. > sim. ero uobis d et D^{ov}. scio sec. (oīda): noui a e q. sermonem: om. Q; uerbum a b d e l q r; mandata E. om. eius DQ. seruiu Z^{*}(corr. Z¹); custodio b q.

et sermonem eius seruo
⁵⁶ abraham pater uester exultauit ut
 uideret diem meum
 et uidit et gauisus est
⁵⁷ dixerunt ergo iudaei ad eum
 quinquaginta annos nondum
 habes et abraham uidisti?
⁵⁸ dixit eis iesus amen amen dico uobis
 ante quam abraham fieret
 ego sum
⁵⁹ tulerunt ergo lapides
 ut iacerent in eum
 iesus autem abscondit se et exiuit de
 templo.

IX. ¹ Et praeteriens uidit hominem
 caecum a natiuitate
² et interrogauerunt eum
 discipuli sui
 rabbi quis peccauit
 hic aut parentes eius
 ut caecus nasceretur?
³ respondit iesus
 neque hic peccauit
 neque parentes eius
 sed ut manifestentur opera dei in
 illo
⁴ me oportet operari opera eius
 qui misit me donec dies est

nescio eum. ero similis uobis mendax. sed scio eum. et sermonem eius seruo. ⁵⁶ abraham pater uester. exultauit ut uideret diem meum. et uidit et gauisus est. ⁵⁷ dixerunt ergo ad eum iudaei. quinquaginta annos nondum habes. et abraham uidisti. ⁵⁸ dixit eis iesus. amen amen dico uobis. antequam. abraham fieret. ego sum ⁵⁹ tulerunt ergo lapides. ut eum lapidarent. iesus autem abscondit se. et exiuit de templo transiens per medium eorum. et ibat. IX. ¹ Et praeteriens uidit hominem caecum a natiuitate. ² et interrogauerunt eum discipuli eius dicentes. rabbi quis peccauit hic. aut parentes eius. ut caecus nasceretur. ³ respondit iesus. neque hic peccauit. neque parentes eius. sed ut manifestetur opera dei in illo. ⁴ me oportet operari opera eius qui me misit. donec dies

⁵⁶. abraham R, habraham E, abraam D. ues[ter] O. exsultauit EKSX; exultatus est e; laetabatur b l (r). om. et pr. JSC c ff₂ non graeci. gauisus EEP.

⁵⁷. Incipit rursus B. iudei DEGRW; om. b. > ad eum (illum a) iud. a f. quinquaginta G, -genta R; -L. DET. annos nondum (non P) habes (abes C): annorum nondum es Iren. Mass. p. 148, cf. Tisch. T. G. 8 in loc. et Erasm. abraham R, habraham AEG, abraam DT.

⁵⁸. dixit + ergo X d et gr. DGKX etc. amen semel c. antequam uno ductu FOKMV vg.; om. quam et fieret uett. (exc f d) et om. γενοῦναι D^{or}. abraham etc. ut u. 57, sed abraham Δ.

⁵⁹. tulerunt (sus[us]ul. D r d, sustull. R) ergo: tunc tulerunt d et D^{or}. lapides + iudaei a q non gr. iacerent (iec. R) codd. plur. et vg.: iactarent CEGJT gat. a ff₂ q aur.; mitterent D b d e l r d. in: super DR d l r d. autem: ergo E; igitur a, uero b; om. QR. abscondit C. et om. V*(+Y¹). exiit P. > ex. de tem. et abscondit se T. templo: + et transiens per medium eorum ibat sic D; + transiens per m. eorum et ibat sic f (om. sic) q r₂ (eorum exibat sic) d cum gr. N^o ACLXFA etc.; ex Lc. iv. 30.

IX. 1. praeteriens Y, preteriens CD; pertransiens

R, transiens a d e, exiens Aug.; + iesus EHW vg. cor. uat. c l cum gr. C^oFGHM² etc. uidit: uenit E. om. hominem b. cec. GW et u. 2. ha C. natiui.: + sua a c q; + sedentem d et D^{or}.

2. interrog.: om. i Y*, + sax. discipuli: discipulos e. sui: om. R d e et D^{or}; eius P vg. cor. uat. mg. a c f ff₂ l q d aur. Aug.; + dicentes DH ΘRZ* a b c f ff₂ q d et graec. (exc. D y^{scr}). rhabbi a; magister d. peccauit: deliquit e et u. 3 aut: an DE c d Aug. ut c. nasceretur (iva τ. γεννηθῇ): om. D; quia (quod a, quoniam b r) c. natus est a b e l r.

3. respondit + eis DQR, + illis a. iesus + et dixit eis b e (om. eis) gr. min. pauc. neque pr.: nec PH. > neque parentes eius peccauit E. manifestentur opera (φανερωθῇ τὰ ἔργα) cum DIJKMVWZ vg. b c ff₂ l d Aug. et manifestarentur opera P^{mo}R: manifestetur opera BC (opera et sic semper) EGΘOQX^o a e f ff₂* r aur., manifestaretur opera T d q; manifestetur opus AFD P*FHMSX*Y.

4. me: nos pr. d et hūas pr. N^oBDL, sec. N*L. om. oportet Q. > oportet nos d et D^{or}. operari pr.: om. T*; operare GT^{mo}. deus D (dei in eius correctum). misit DR. > me misit K a c d e f ff₂ q aur. donec (έως): dum a c e ff₂ l, cum b d

uenit nox quando nemo
potest operari
⁵quamdiu in mundo sum
lux sum mundi.
⁶Haec cum dixisset expuit
in terram
et fecit lutum ex sputo
et leuit lutum super oculos eius
⁷et dixit ei uade laua in natatoria siloae
quod interpretatur missus

abiit ergo et lauit
et uenit uidens
⁸itaque uicini et qui uidebant
eum prius quia mendicus erat
dicebant nonne hic est
qui sedebat et mendicabat?
alii dicebant quia hic est
⁹alii autem nequaquam
sed similis est eius
ille dicebat quia ego sum

est. ueniet autem nox. quando nemo potest operari. ⁵quamdiu in hoc mundo sum. lux sum mundi. ⁶haec cum dixisset. expuit in terram et fecit lutum ex sputo. et superliniuit super oculos caeci. ⁷et dixit ei. uade laua in natatoria siloae. quod interpretatur missus abiit ergo et lauit et uenit uidens. ⁸uicini ergo eius et qui uiderant eum prius. quia mendicus erat. dicebant. nonne hic est. qui sedebat et mendicabat. alii dicebant. quia hic est. ⁹alii autem quia similis est ei. ille uero dicebat quia ego sum. ¹⁰dicebant ergo ei.

et *ús* C*L 33. d'ies O. uenit (ἐρχεται) *codd. plur.* (u. *deinde spatium* 3 aut 4 litt. C) et *vg. cf. ad iv. 21*: ueniet E^oTW *b e f q r Ambr. Hieron.*; + enim *b*, + autem *f*. nemo: non *ff₂*. poterit *b*. operare *sec. BΔ I**.

5. quamdiu D^{PR}; cum *a b c d ff₂ l q*, dum *e*. in hoc mundo R *uett. plur.* > sum in (+ hoc *a b l r*) mundo (saeculo *d e*) *vg. a b d e l r cum gr. DLX i. 33. lux*: lumen *b d l r*. mundi: saeculi *e*; in hoc mundo *l*.

6. hec W; hoc 5 Hailbrun 1476, Wild 1481, Paganini 1497, Mareschal 1531, Uuian et Iunta 1534. quum CH^o. dixisset + et *F^{mo}*. expuit GKV; insp. *d*, spuit *e*. terra *a q*. > lutum fecit R. exi sputo B, ex puto I; de sputamento *a b d*; + suo *l*. leuit cum AΔFMYZ; hanc formam agnoscunt Charisius, Diomedes, Priscianus etc.: liniuit CDEP (len. *F**)RT *a d aur.*; liniuit BFG H^oIJKMTO (len.)Q (lineiuit)SVW *vg. δ*; superliniuit *b (f)*, superunxit fortasse melius *c e ff₂ l q*, *graeci enim ἐπέχρισεν*; *deinde + ei d et D^{or}*. lutum super oculos (hoc. C *semper*) eius *codd. et vg. non autem graeci*: lutum su. oc. (+ illius *δ*) caeci *b d et τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθ. τοῦ τυφλοῦ C*ΧΓΔΔΠ etc. cf. f*; eum luto (*om. c*) super oculos eius *c ff₂ q*, *cf. αὐτοῦ τὸν πηλὸν ἐπὶ τ. ὀφθ. NBL i. 33 et + τοῦ τυφλοῦ AC² min.*; eum et inliniuit illi oculos *l*; tantum oculos eius *a*.

7. *om. ei J a d e l et D^{or}*. uade + et DE^{PR}*mo*J R² *c*. laua + te J *l*, lauare *δ cor. uat. mg.*; ablue *d*; *om. a b*. in: ad *cor. uat. mg.* natatoriam CT *cor. uat.* a b c d ff₂ aur.*, -toriae K; tentoria W. siloae *plur.*: syloae C, syloiae R; siloe EIJTV *vg. Tisch.*, sylloe DW; siloam *a b d e*. quod + est R^o. interpretatur B^oFCE(-tator)PFH^oIMO (-tratur O*)RZ*. misus *PR libere* e uade ad

piscinam siloam quod interpretatur missus et laua oculos tuos. habiit C, abit R; et ab. *b* (et peressit) *ff₂ q*. ergo: *om. D a b c ff₂ l q et gr. Γ 22 etc.*; autem *e*. lauauit D; abluuit *d*, abl. se *b*; + oculos suos D^{mo} (oc. eius D*)R. uidentes lapsu D.

8. itaque uic. (+ uel parentes *δ*): uic. ergo *a c d e f ff₂ l q aur.*, u. autem *b*; + eius EW *a b* (illius) *c f ff₂ q aur. non gr. om. et pr. JW c ff₂ l q*. uidebant (θεωροῦντες) *codd. plur.*: uiderant CH^o TW *vg. b f*; nouerant O *c e ff₂ l*, nouerunt M^o *aur.* prius: antea *b*. quia *pr.*: qui R *l*; quam E *ff₂*. > quia prius Q. mendicus (προσάιτης NABC*D KL etc.) *codd.* (mindicus E*, medicus W, egenus uel mend. *δ*) et *vg.*: caecus et mendicus *a c e* (egenus) *l cum gr. τυφλος ην και προσαιτης 69, τυφλ. προσαιτης ην Π**; item > mendicus erat et caecus *b*, m. erat et non uidens *r*. erat sine add. (*cum graeco*) *codd. plur. et vg.*: + et A*BΔFHS X^oV, uestigium forsan lectionis mendicus erat et caecus, ut supra *b*. *om. dicebant pr. R. alii + autem D^o d r. inc. u. 9 alii dicebant Tisch. T. G. S. W. H. etc. om. quia sec. a b c e ff₂ l r et gr. N*.

9. autem: *om. T a b e r cum gr. NBCLX min.*; *deinde + dicebant DER a b c e ff₂ q r cum gr. iisdem. nequaquam* (nequam R; non est *δ r*) = οὐχι NBCLX *min.*: *om. a c d e f ff₂* l q δ cum gr. ADE²TA etc. sed (ἀλλά NBCLX etc.) om. a e*; quia *c d* (quoniam) *f ff₂ l q δ et ὅτι ADE²TA etc. est om. D. eius: ei vg. f ff₂ l q*, illi *a b c d* (ipsi) *e r δ*. > eius est E *Bentl.* ille sine add. (ἐκεῖνος N^oBC*DEF etc.) AB^oFDΔPFJMOQRS VXYZ *d δ Bentl.*: + autem (+ *δέ N*AC*KUXΓΠ min.*) CEGKT *uett. plur.*; + uero H^oIMTW *vg. (non cod. caraf.) f. dicebant R. quia om. a b c e ff₂ r cum gr. N^oL. Lectio huius uersus cum*

- ¹⁰ dicebant ergo ei quomodo
aperti sunt oculi tibi?
¹¹ respondit
ille homo qui dicitur iesus
lutum fecit
et unxit oculos meos
et dixit mihi uade ad natatoriam
siloae et laua
et abii et laui et uidi
¹² dixerunt ei ubi est?

- ille ait nescio.
¹³ Adducunt eum ad pharisaeos
qui caecus fuerat
¹⁴ erat autem sabbatum
quando lutum fecit iesus
et aperuit oculos eius
¹⁵ iterum ergo interrogabant
eum pharisaei quomodo uidisset
ille autem dixit eis
lutum posuit mihi super

quomodo aperti sunt tibi oculi. ¹¹ respondit ille et dixit homo qui dicitur iesus. lutum fecit. et superliniuit mihi oculos et dixit mihi. uade laua in natatoria siloam. et abit. et labi et uideo. ¹² dixerunt autem ei ubi est ille. qui dixit nescio. ¹³ adducunt eum ad pharisaeos. qui fuerat caecus ¹⁴ erat autem sabbatum. quando lutum fecit iesus. et aperuit oculos eius. ¹⁵ iterum ergo interrogauerunt eum pharisaei. quomodo uidisset. ille autem dixit eis

numquam auctoritate graeca destituatur, tamen cum uno codice uel una familia codicum numquam constanter concordat; aut igitur codices perditos sequebatur Hieronymus, aut eclectice correxit.

10. dicebant (ἐλεγον): dixerunt b d r, εἶπον D, dicunt a. ergo om. a r. quomodo + ergo a d ff₂ l aur. et gr. NCDLX. oculi tibi cum ABF¹PFH ΘJMOQRX et > tibi oculi EIMW cor. uat.* vg. Tisch. c d e f ff₂ l q aur., σοι οὐ δὲ θ. gr. min. pauc., > tibi sunt cc. a: > oculi tui CDΔGKSTVYZ cor. uat. mg. b r Aug., > tui oc. δ Bentl. et σοι οὐ δὲ θ. unc. om. al. plur.

11. respondit. ille homo distinxiimus cum codd. et vg.: contra ἀπεκρίθη ἐκεῖνος ὁ ἄνθρ. Tisch. T. G. 8, W. H. etc.; et ueti. respondit ille et dixit. homo b f q r δ, ille autem resp. illis et dixit. homo a, ἀπεκρ. ἐκεῖνος καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρ. AXΓΔ etc. (om. καὶ εἶπεν NBCDL min.). iesus: christus R e l q. om. lutum fec. et a. unxit ΔEPMRV, hunxit C; superunxit c e q δ, superliniuit b (f) l r, liniuit d; tetigit a. oculos meos: mihi oculos a d f l q; me b c e ff₂ r. michi W. natatorium O; -ria JSC; piscinam e; om. a b c d ff₂ l r Iren. Mass. p. 312 cum gr. NBDLX min. siloae CD, siloiae R, siloe EIJJVW vg. Tisch.; siloa a c, -am b d e f q. laba OT, leua M, lauare Iren.; ablue d, ab. te b r, abluere a, laua uel inunda δ; deinde + oculos tuos c e ff₂ l syr. hr. et (ante abii) om. d e δ et gr. plur. abi D, habii C; abiens δ; deinde + ergo d, + autem δ, gr. plur. ἀπελθὼν οὖν sed ἀπηλθὼν οὖν DX. et (ante laui) om. B. laui: + me r, + oculos e; abluui d, ab. me b; lauans δ cum gr. plur. et ultimo loco: + ab D* (sed exp.); + ecce I*X; om. δ. uidi (ἀνέβλεψα): uideo I*TX5SC a c e f; uidere coepi b r; ueni uidens d (ἦλθον βλέπων D).

12. dixerunt sine adl. codd. plur. cum gr. A min. cf. aiunt e: + ergo E a c d ff₂ q δ aur., + autem

b f r et εἰπ. οὖν DΓΔΔΠ etc.; et dixerunt BDMO QRZ* vg. l et gr. NBLX min. hubi C. ubi est? ille ait distinxiimus cum A(il in ras)FFH*J(ut uidetur)M SX a d D^{or} cf. ubi est? et ait illis r: contra ubi est ille? ait D^{or}PH^{or}ΘVZ vg. Tisch. b c (?) e (f) ff₂ l (est + ergo) q δ et ποῦ ἔστιν ἐκεῖνος; λέγει Tisch. T. G. 8 W. H. cum N etc.; et Aug. (Ioh. 44) ubi est ille qui tibi aperuit oculos? ait etc. ait (dixit c d f): + illis b (r), + eis d, et gr. D min.

13. addunt O* (sed corr.); adduxerunt c e r, perduxerunt b; + autem X a b, + igitur e; et adducunt (c) d cum D^{or}. pharisaeos Y, farisaeos M; phariseos ACDΔPGHΘKSVW, fatarisaeos R. qui caecus (cec. W) fuerat = τὸν ποτε τυφλόν: q. ante erat caecus b; caecum δ; qui c. fu. uidens l, illum q. fu. caecus uidentem c, uidentem q. ante fu. caecus e.

14. sabbatum 57^h et 16; + non custodit inepte R. quando (ὅτε AΓΓΔ etc.) codd. et vg., cum l: in qua die c ff₂, in quo e, qua die a b r, et ἐν ᾧ ἡμέρᾳ NBLX 33; in illo die quando E.

15. om. ergo a q cor. uat. mg. rursus igitur b r. interrogauit R; interrogauerunt a d e f δ et ἡρώτησαν Γ min. eum + et B^{or}PMQ b δ Bentl. et gr. plur. pharisei DW, farissei R; + dicentes DR b r. uidisset R, uidit d, uisum recepit a, uisum recepisset Erasmi.; uidisti c ff₂ q, uides b l r, lumen recepisti e, et ita syr. hr. non autem gr. dixit + et q et gr. A 13. eis: homo qui dicitur iesus e. possuit PR; imposuit c d e r; fecit et imposuit b et gr. G min. om. mihi H* (+ cor.). > mihi posuit T vg. cum gr. A. mihi super oculos: super (in a) oc. meos a b d (r) et gr. ἐπὶ τοὺς ὀφθ. μου D etc.; deinde + et abii a. et laui in ras. G^o; et abluui b d r; + oculos e; + me in siloam b r. et sec. + ecce DR b c ff₂ l q aur.

oculos et laui et uideo
¹⁶ dicebant ergo ex pharisaeis
 quidam non est hic homo a deo
 quia sabbatum non custodit
 alii dicebant quomodo
 potest homo peccator
 haec signa facere?
 et schisma erat in eis
¹⁷ dicunt ergo caeco iterum
 tu quid dicis de eo qui aperuit oculos
 tuos?
 ille autem dixit quia propheta est
¹⁸ non crediderunt ergo iudaei
 de illo quia caecus fuisset

et uidisset
 donec uocauerunt parentes eius qui
 uiderat
¹⁹ et interrogauerunt eos
 dicentes
 hic est filius uester quem uos
 dicitis quia caecus natus est?
 quomodo ergo nunc uidet?
²⁰ responderunt eis parentes
 eius et dixerunt
 scimus quia hic est
 filius noster
 et quia caecus natus est
²¹ quomodo autem nunc uidet

lutum inposuit mihi super oculos. et laui et uideo. ¹⁶ dicebant ergo quidam ex pharisaeis. hic homo non est a deo. quia sabbatum non obseruat. alii dicebant. quomodo potest homo peccator talia signa facere. et dissensio erat inter eos. ¹⁷ dicunt ergo iterum caeco. tu quid dicis de eo. quia aperuit tibi oculos. ille autem dixit. quia profeta est. ¹⁸ non crediderunt iudaei de illo. quia caecus erat. et uidit donec uocauerunt parentes eius qui uiderat. ¹⁹ et interrogauerunt eos dicentes. hic est filius uester. quem uos dicitis. quia caecus natus est. quomodo ergo nunc uidet. ²⁰ responderunt autem parentes eius. et dixerunt. scimus quia hic est filius noster. et quia caecus natus est. ²¹ quomodo autem

¹⁶ dicebat R. ergo: autem H b. ex: et H. phariseis ΔGW, fariss. DR (-ei). > quidam ex phar. G a b c e (de) f aur. nonne T* (ne exp.). > hic est T. > homo hic B. > hic homo (> homo hic b) non est a deo a b f q δ cum gr. AGΔΔΠ etc.; > non est hic a deo homo d e (om. homo) ff₂ l et gr. NBDLX. quia (ὅτι) codd. plur. et quod sic a b: qui FCEGIJKMTVWZ vg. c e ff₂ q Aug. custodit: obseruat b e f l q, seruat a d. alii: + uero E; + autem W vg. c d; + δέ NBD etc. peccato Z* (+ r Z²). hec W; talia a b c d e f q. schisma B²EFHIJKMOQSVYZ²W; scisma AC DΔEFGΘMRTWX²U; dissensio b c f q, dissensiones a. in eis (ἐν αὐτοῖς): inter eos K VX* Z vg. b c d f q, inter illos a; in eos W.

¹⁷. + et ad init. P. dicebant a b c d e cum gr. D. om. ergo q δ et gr. ΓΔΔΠ etc. ceco W et semper: om. aur.; + illi a b et > illi caeco c e ff₂ l q. iterum bis scr. G; om. a b c d ff₂ l aur. et gr. D; > iterum caeco (e) f. te qui H* (tu quid H¹). eo: illo vg. b. qui (sine auct. gr.) codd. et vg. et b e l^o q δ (non Δ^{ov}) aur. Aug. Bed.: quia f Erasmus. ('graece est ὅτι ἦνοιξεν id est quia aperuit ut sui sensus quem putas esse illum ex hoc quod ut dicis aperuerit tibi oculos') et ita uoluit Benl.; quoniam d r, quod a c ff₂ l⁸. haperuit C. profeta D^{FOR}.

¹⁸ credederunt O*; credebant b c ff₂ l q r et επιστενον Π². ergo: om. T* (+ cor.) a b d f ff₂ et gr. D min., cf. et non cred. e (nunc) l r. iudei DEH* (ut uultur) RW; om. T* (+ cor.). om. de H* (+ H¹). om. de illo a. quia: qui GV b aur.; quod X e q. > fuerat caecus b r gr. NBL. et uidisset donum. uocauerunt etc. F. uidisset: recepit lumen e. quia... uidisset om. d l et D^{ov}. uocauerunt: clamauerunt d. eius qui uiderat (αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος): e. q. uiderant DEH* (corr. H¹) WZ* (sed corr.) gat. (δ); + uisum d; + eum E; om. qui uiderat a b c e ff₂ (om. et eius) l q aur. cum gr. 1. 22. 118 etc.

¹⁹. om. eos Z* (+ Z²). dicentes MT; om. a b c ff₂ l cum N*; + si d cum N*D. om. est pr. R. uester: ter in ras. K; meus D* (sed corr.). > dicitis uos a. om. ergo a e q (et quomodo). nunc uidet (ἀπὸ βλέπει ΑΧΓΔ etc.) codd. vg. et modo ui. r δ; > uidet modo b c d ff₂ l cum NBD LU 33.

²⁰. responderunt sine add. codd. et vg. et uett. plur. cum gr. DGLUXΠ etc.; + ergo E q cum NB 15^{ov}; + autem f δ et gr. AEFHEM etc. om. eis D a c f ff₂ r et gr. NBLX etc. om. et quia c. n. est H. libere dixerunt hic est f. n. qui natus est caecus e.

²¹. quomo A* (+ do cor.). autem: ergo P^{ov} RT.

nescimus
aut quis eius aperuit oculos
nos nescimus
ipsum interrogate
aetatem habet
ipse de se loquatur
²² haec dixerunt parentes eius
quia timebant iudaeos
iam enim conspirauerant
iudaei
ut si quis eum confiteretur
christum extra synagogam fieret
²³ propterea parentes eius
dixerunt

quia aetatem habet ipsum
interrogate
²⁴ uocauerunt ergo rursum
hominem qui fuerat caecus
et dixerunt ei da gloriam deo
nos scimus quia hic homo
peccator est
²⁵ dixit ergo ille
si peccator est nescio
unum scio quia caecus cum
essem modo uideo
²⁶ dixerunt ergo illi
quid fecit tibi?
quomodo aperuit tibi oculos?

nunc uideat nescimus. aut quis ei aperuit oculos. nos nescimus. ipsum interrogate aetatem habet. ipse de se loquatur. ²² haec dixerunt parentes eius. quia timebant iudaeos. iam enim conspirauerant iudaei. ut si quis eum confiteretur christum. extra synagogam fieret. ²³ propterea parentes eius dixerunt. quia aetatem habet. ipsum interrogate. ²⁴ uocauerunt ergo rursum hominem qui fuerat caecus. et dixerunt ei da gloriam deo. nos scimus quia hic homo peccator est. ²⁵ ille autem respondit. si peccator est nescio. unum scio. quia caecus eram. et modo uideo. ²⁶ dixerunt ergo ei iterum. quid

om. nunc c e ff₂. > nunc autem D. uidet
P^{*}R a c d q δ; + nos E. aut quis . . . nescimus
sec. om. D l et gr. X. eius (ei d f) aperuit (app.
E. aperuerit Z¹) oculos (om. Δ) codd. plur. vg. et
b d f cum gr. D αὐτοῦ ἠνοιξεν τοὺς ὀφθ.: > aperuit
oc. eius Q a c e ff₂ (om. eius) q r (illius) aur. et
ἠνοιξεν τ. ὀφθ. αὐτοῦ L al. pauc.; > ap. eius oculos
δ cum gr. plur. nos nescimus: om. nos C P^{*}R
TV^{*} (+ V¹) aur.; nosci G^{*}(sine mus, sed + nes
G^c); noscimus H; nos ignoramus c d. om. ipsum
interrog. b cum N^{*}. etatem W et 23. habet +
et D. > aet. (ipse aet. q δ) hab. ipsum interrog.
l q δ cum gr. ΑΓΔΔ etc. om. ipse . . . loquatur l.
de: pro a b c e ff₂ q r aur. loquatur d (Bentl.) et
gr. λαλήσει.

22. hec W; + autem c e r. eius Z. quia: qui
Δ; quoniam vg. a c d r. iudeos P G W. con-
spiraberant T, conspirauerant G; conspirauerunt
B D E V; decreuerant c ff₂ l r, consiliati erant b q,
constituerant a, cogitauerant d, placuerat e. iudei
G W; farisaei et scribae r, farisaeis et scribis e.
si quis: quisquis r (cf. Mc. x. 15). confiteretur X,
confitetur H^{*} (corr. H¹), confeteret D; confessus
fuisse d r; + esse vg. (non cod. caraf.) cf. conf.
illum christum esse e, conf. fu. christum eum esse
d et D ομολ. αὐτον χρν ειναι. extra synagogam
(sin. P M T W; synagoga C, sin. E) fieret = ἀπο-
συνάγωγος γένηται: de synagoga eiceretur a, de s.

eiciatur d, eiceretur de s. l, proiceretur de s. r,
expelleretur de s. e.

23. propter ea A. dixerunt B. om. quia F a c
d e l r aur. cum gr. DL. ipsum interr.: ipse
pro se loquatur r.

24. uocauerunt: clamauerunt d. rursum
hominem codd. et vg. et f r aur., iterum hom. a,
ex secundo uel iterum hom. δ, cum gr. ΑΧΓΔ etc.:
> hom. iterum b c ff₂ l q, hom. secundo e, eum
iterum d, cum gr. N B D L 33. fuerat: erat E F R
d, et > caecus erat gat. gloriam: honorem a b c
e ff₂ l q r aur. nos scimus: noscimus E. homo:
ho. sic (ad fin. lineae) K. > homo hic (iste e) e δ
cum gr. ΑΔΧΓΔ etc. δ ἄνθρ. ὄντος.

25. dixit: respondit d f δ (Bentl.) et gr. plur.
ergo: et e, autem r; om. a; + eis vg. cum gr. βοῶν
ο δε λεγ. αυτοις et edd. ant. plur. (non autem cod.
caraf., Kesler 1487, Froben 1502). ille + et dixit
δ cum gr. ΧΓΔΔ etc. si: an l. unum + tantum c.
cum (quum CΘ) essem (aessem C) = gr. ὦν:
eram et a c d e (fui) f ff₂ l (natus sum) q aur.
(fueram) = ἤμην καὶ DL min. modo: nunc a e, et
+ per ipsum e.

26. ergo: om. a e r cum N^{*}; autem δ et εἰπον
δέ ΑΓΔΔ etc.; > et illi dix. l. illi: ei E b f ff₂ r;
+ iterum f q δ cum gr. N^c ΑΧΓΔ etc. tibi pr.: aut
T; + et c d cum D^{ov}. aperuit E. tibi oculos:
oc. tuos E a b ff₂ q r, tuos oc. δ gat.

²⁷ respondit eis dixi uobis iam
et audistis
quid iterum uultis audire?
numquid et uos uultis
discipuli eius fieri?
²⁸ maledixerunt ei et dixerunt
tu discipulus illius es
nos autem moysi discipuli sumus
²⁹ nos scimus quia moysi
locutus est deus
hunc autem nescimus unde sit
³⁰ respondit ille homo
et dixit eis

in hoc enim mirabile est
quia uos nescitis unde sit
et aperuit meos oculos
³¹ scimus autem quia peccatores deus
non audit
sed si quis dei cultor est
et uoluntatem eius facit
hunc exaudit
³² a saeculo non est auditum
quia aperuit quis oculos
caeci nati
³³ nisi esset hic a deo non poterat facere
quicquam

fecit tibi. quomodo tibi aperuit oculos ²⁷ respondit eis. dixi uobis iam. et non audistis. quid iterum uultis audire. numquid et uos uultis discipuli eius fieri. ²⁸ ad illi maledixerunt eum et dixerunt. tu sis discipulus eius. nos autem moysi discipuli sumus. ²⁹ nos scimus. quia moysi locutus est deus. hunc autem nescimus unde sit. ³⁰ respondit ille homo. et dixit eis. in hoc enim mirabile est. quia uos nescitis unde sit. et aperuit oculos meos. ³¹ scimus autem. quia peccatores. deus non exaudit. sed siquis dei cultor est. et uoluntatem eius facit. hunc exaudit. ³² a saeculo. non est auditum. quia aperuit quis oculos caeci nati. ³³ nisi ergo hic esset a deo. non poterat facere quicquam. ³⁴ responderunt et

27. resp. eis: ad ille dixit *d* et *D^{or}*. dixi: dixit R. om. iam D a r. > iam d. uobis *ff₂*. audistis *codd.* et *vg.* et *b c e ff₂ l aur.* cum *gr.* 22: non aud. a d f q *δ gat.* (*Bentl.*) *gr. plur.*; non creditis *r et οὐ μοιεύετε* 28. 6re, οὐκ ἐπιστεύσατε 13. 69. 124. 346. > uultis iterum a d e r cum *gr.* D 28^{or}. om. audire *δ et Δ^{or}*. > audire uultis *ff₂*. nunquid *57^h*. uultis *sec.* + audire D* (*sed exp.*). discipuli *in ras.* G; discipulos E.

28. male dixerunt Δ; + ergo HΘ *vg.* c *ff₂ et gr.* 22; ad illi maled. a d f. ei om. A* (+ *cor.*). et dixerunt: om. D; + ei T* (*sed eras.*). illius⁹ O; eius A* (*sed corr.*) E a e f *ff₂ l aur.*; huius T. es (ei) cum ADΔPFMOQRSY d q *δ Bentl.*: sis BFF CEGHΘIJKMTVWXYZ *vg.* b c e f *ff₂ l aur.* Aug.; esto a, est *ff₂**; item > sis disc. eius E e f l r aur. Ambr.; es disc. illius q *δ*. om. autem b c d e *ff₂ l r* cum *gr.* D. moysi EPHΘIJKMQRV *vg.* Tisch., moy D, moysi ΔTW, mosy C. > disc. moysi E *ff₂ aur.*; > disc. sumus m. Q; > m. sumus disc. *δ* (*Bentl.*), m. su. discentes e.

29. om. nos D c. quia: quoniam ACH d e r. moysi EPHΘIJKMQRV *vg.* Tisch., moysi DA TW, mosy C, mose G. loquutus PΘX; discipuli D* lapsu, *sed corr.* deus + et quoniam deus peccatorum non audit d et *D^{or}*. hunde C et u. 30.

30. respondit + ergo d. et pr. om. R. eis om. b c d e *ff₂ l et gr.* D min. in hoc: om. in e f. gr. XA etc. εν τούτο προ εν τούτῳ. enim: om. E a b c *ff₂ l q Aug.*; ergo d e r et οὐν D. mira-

bile: mirandum a r. om. est E. om. et aperuit H* (+ *mg.*). meos oculos (μὲν τοὺς ὀφθ.), mihi oc. d l: > oc. meos CEPT a b c e f *ff₂ q r* (mihi) aur. Aug.; oculos meos oculos Q.

31. autem: enim EMO q cum *gr.* 69; om. a b (scio) c d e *ff₂ l r aur.* cum *gr.* NBDGL. > deus peccatores a d (-rum) e cum *gr.* BDA, item > deus peccatorem Cypr. ter. et sent. episc. 62 ap. Cypr., et ἀμαρτωλον E*UX*Γ etc. audit (ἀκούει): exaudit EJR a b c f *ff₂ q r aur.*, et > non exaudiuit deus *gat.* si quis (ἐάν τις): si qui R e Cypr. semel; qui EJ *gat.* r Cypr. bis. dei cultor est (e in ras. O) = θεοσεβής ἦ: deicola fuerit *δ*, deum coluerit e Cypr. ter. deum colat a, deum timet d; eius cultor est E *gat.*, eum coluerit Aug. (*Faust.* 12), colit eum r. uoluptatem C. eius: dei B. > eius uolunt. E. faciat a, fecerit e Cypr. hunc: hun M, nunc R, hic D. exaudit (ἀκούει) *codd. vg. nett.*: exaudiuit *gat.*; audit d e q Cypr.; Hieronymus uidetur primo loco ueterem lectionem exaudit correxisse, sed in correctione non perseuerasse; + deus a b.

32. a saeculo W57^h; ab initio saeculi L; + enim B. non: numquam b c e (> numq. a saec.) *ff₂ l q aur.* quia: qui EM q. apaeruit H. quis expunct. E; aliquis X a c; quisquam l r. > quis aperuit G *vg.* (non cod. caraf.). > oculos quis Y* (*sed corr.*).

33. aesset C. ha C; ex D. > si non hic a deo esset d cum *D^{or}*. posset a e *δ*. quidquam BZSC. > fa (sic) quicq. facere W, nihil facere d.

³⁴ responderunt et dixerunt ei
in peccatis natus es totus
et tu doces nos?
et eiecerunt eum foras
³⁵ audiuit iesus quia eiecerunt
eum foras
et cum inuenisset eum dixit ei
tu credis in filium dei?
³⁶ respondit ille et dixit
quis est domine ut credam in eum?
³⁷ et dixit ei iesus et uidisti eum
et qui loquitur tecum ipse est
³⁸ at ille ait credo domine

et procidens adorauit eum
³⁹ dixit ei iesus
in iudicium ego in hunc mundum ueni
ut qui non uident uideant
et qui uident caeci fiant.
⁴⁰ Et audierunt ex pharisaeis
qui cum ipso erant
et dixerunt ei
numquid et nos caeci sumus?
⁴¹ dixit eis iesus si caeci essetis
non haberetis peccatum
nunc uero dicitis quia uidemus
peccatum uestrum manet.

dixerunt ei. in peccatis natus es totus. et tu doces nos. et eiecerunt eum foris. ³⁵ audiuit autem iesus. quia eiecerunt eum foras. et cum inuenisset eum dixit ei. tu credis in filium dei. ³⁶ respondit ille et dixit quis est domine. ut credam in eum. ³⁷ et dixit ei iesus et uidisti eum et qui loquitur tecum ipse est. ³⁸ ille autem dixit. credo domine et procidens adorauit eum. ³⁹ et dixit ei iesus. in iudicium ego ueni in hunc mundum. ut qui non uident uideant. et qui uident caeci fiant. ⁴⁰ et audierunt ex pharisaeis. qui cum ipso erant. et dixerunt ei. numquid et nos caeci sumus. ⁴¹ dixit eis iesus. si caeci essetis non haberetis peccatum. nunc uero dicitis quia uidemus peccatum uestrum manet.

34. responderunt + iudaei *r.* > ei (illi *a d*) et dix. *E a d cum gr. D.* peccatis *O*(sed corr.)*; peccato *EF b e l q gal. cum gr. 142**; + tu *d δ (Bentl.) et graec.* es: est *O a r**. > es natus *Δ*, > es totus *na. ff₂*, totus *na. es e.* doces nos: docere uis *e.* eiecerunt *C, eicer. F, iecer. DFG**, eicier. *R, iecier. D*; expulerunt *e et u. 35.* foras: + de synagoga *DM(sin.)*; + extra synagogam *l.*

35. audiuit: + autem *Q b c f ff₂ l*; et aud. *BE d N* D.* eiecerunt *PR, iec. ΔMT, ieci. D. om.* foras *d cum D^{or}.* et cum (quum *CHΘ*) inuenisset (inuenisset *D*) eum: et cum inue *in ras. Z¹* (scripserat audiuit iesus *Z**); et inuenit eum et a(illum) *b d q cum gr. D kai ευγεν αυτον kai*; deinde + iesus *E*; + foras *ff₂*. ei: illi *S*; et *R*; *om. d e et gr. N*BD.* dei: hominis *D*(corr. D¹) cum d et gr. NBD Tisch. T. G. 8, W. H.*

36. ille: illi *q*; *om. a. om.* et dixit *a cum gr. A 68.* quis: et quis *d δ cum gr. NBDXTΔΔ etc.* est: es *Θ*X.* *om. in eum l*.*

37. et dixit (*kai ειπεν 249 al. pauc.*): dixit autem *q δ et gr. ALFA etc.*; dixit *b*, ait *a e*, respondit *d, et ειπεν tantum NBDX 33.* > tecum loquitur *Z* d l r Hil. et gr. D.* > est ipse *D.*

38. *om. uers. b et N**; *om. at ille ... domine l*.* at: et *EO e.* procedens *BDEPQRY*; *om. a d e ff₂* q*(+mg.)r Bentl.*; *græci kai προσε-κυνησεν αυτον*; et adorauit (uel procidit ei) eum *δ.* hadorauit *C.*

39. dixit *AFCDAE* (dicit) *PGIJMSTVXY a* (ait) *c l^c*: et dixit *FHOKMOQRWZvg. d e f ff₂* (ait) *q δ aur. Aug.*, dixitque *B, gr. kai ειπεν.* ei *codd.* (aei *O**) *vg. c f l^c r aur.*, illi *e*: *om. C cod. caraf. Tisch. a d ff₂ q δ cum graeco.* *om. dixit ei iesus b l*.* in *pr.*: et *Z** (*corr. Z²*); ad *a.* iudicium *W.* > mundum hunc *d δ (Bentl.) cum gr.*; hoc saeculo *e.* > ueni in *h. mundum a b c f q r Hieron.*; > ego in *iud. ueni in mundo hunc d et D^{or}.* qui *pr.*: sequi *R.* qui *sec.* + non *Q**.

40. et audierunt: et audientes *E*; audierunt autem *d et D^{or}*; + igitur *a cum gr. I. 2va*; + haec *a et* > ex *phar.* haec *l q cum gr. plur.* ex pharisaeis (*far. R, phariseis CW, fariseis D, pharisseis G*) *codd. paene omn. et uett.*: quidam ex *phar. Q vg. (non cod. caraf.) cor. uat.* (non mg.) Aug.* nunquid *W5*; *inc. hic u. 41 H et u. 42 dixit iesus.*

41. + et ad *init. KVVZ l δ cum gr. Δ 69.* dicit *ΔEY*, ait *a*; + ergo *d et D^{or}.* > iesus *cis d et D^{or}.* caeci + non *V^{eo}.* haberitis *R*, aberetis *C.* nunc: *om. a b c ff₂.* uero *in ras. G*; autem *d e l q r δ*; ergo *D.* quia: qui *B**. uidimus *GHS a δ*; uidetis *T e.* quia uid.: nos uidere *l.* peccatum + ergo *a l r*, > ergo *pecc. δ cum gr. ATΔΔ etc.* uestrum *R*; + *t D sed exp.* peccata uestra manent *d cum gr. N^{co}DLX 33.* manes *Δ*; permanet *l r*; + in uobis *a b.*

X. ¹ Amen amen dico uobis
qui non intrat per ostium
in ouile ouium
sed ascendit aliunde
ille fur est et latro
² qui autem intrat per ostium
pastor est ouium
³ huic ostiarius aperit
et oues uocem eius audiunt
et proprias oues uocat nominatim
et educit eas

⁴ et cum proprias oues emiserit ante
eas uadit
et oues illum sequuntur
quia sciunt uocem eius
⁵ alienum autem non sequuntur
sed fugient ab eo
quia non nouerunt uocem alienorum
⁶ hoc prouerbium dixit illis iesus
illi autem non cognouerunt
quid loqueretur eis.
⁷ Dixit ergo eis iterum iesus

X. ¹ Amen amen dico uobis. qui non intrat per ostium in ouile ouium. sed ascendit aliunde. ille fur est et latro. ² qui autem intrat per ostium. hic pastor est ouium. ³ huic ostiarius aperit. et oues uocem eius audiunt. et proprias oues uocat nominatim. et educit eas. ⁴ et cum proprias oues eduxerit. ante eas uadit. et oues illum sequuntur. quia sciunt uocem eius. ⁵ alienum autem. non sequuntur. sed fugiunt ab eo. quia non nouerunt uocem alienorum. ⁶ hoc prouerbium dixit eis iesus. illi autem non intellexerunt. quid loqueretur eis. ⁷ dixit ergo eis iterum iesus. amen amen dico uobis. quia ego sum ostium

X. 1. amen semel c. intret Θ. hostium CD FR, osteum T; ianuam E a b c e ff₂ q r δ. houile C (et hou. semper); ouilem G; cohortem b c (cortem) e ff₂* q (-te); aula r. hase. C. alii unde R, illi unde Q; in (per e l r) aliam (alteram e) partem E e l r; alia parte c d. > est fur E. Hinc ad finem euang. multa in B uix aut ne uix quidem legi possunt. post ouium habet tantum est latro a.

2. > per ost. intrat Θ. hostium CDGR; ianuam a b c ff₂ q r (δ); + hic b c f ff₂ q et > ipse est pastor d; αυτος εστιν ο ποιμην D. pastor in ras. G^c.

3. huic: uhic C. hunc Q. host. CDEP, ostearius T, ostiarios G, ostiariis gat. aperit: t in ras. G^c. > aud. uocem eius a e. proprias oues (τὰ ἴδια πρόβατα) codd. (om. oues C) vg. f aur.: suas proprias oues D δ, suas oues propr. a; suas oues c ff₂ l r, su. ouiculas b q; > oues suas d e et τα προβατα τα ἴδια D. et proprias oues uo in ras. K. nomenatim P* (corr. P¹); ad (secundum δ) nomen (+ uel nominatim δ) d δ. heducit C, educit F, eduxit D; ducit a, perdu. e, produ. b c ff₂* l q r (-cet); eicit d; gr. ἐξάγει.

4. et cum (καὶ ὅταν ADXΓΔ etc.) codd. (quum CΘ; om. cum O*) vg. et uett. plur.: cum autem (ὅταν δὲ ΚΠ* etc.) b c ff₂ l q. proprias oues (τὰ ἴδια πρ. ΑΓΔΔ etc.) codd. et vg.: oues suas b c ff₂ l q (r); suas a e, sua d, et τὰ ἴδια NBDLX min.; deinde + omnes a b c d (omnia) e ff₂ l r (> omn. suas), et + πάντα N^cBDLX min. hemiserit C, emisserit P; miserit D (miss.) G; eduerit E* (+ c cor. rec.) cf. f; eiecerit a d e q; produxerit c ff₂ l r; gr. ἐκβάλῃ. ante (hante C; coram δ) eas

(*as H; eis δ) uadit: praecedit eas r. oues sec.: ouiculae b l q. illum: eum EJ. secuntur ACΔ EGHKQRSTY. quia: qui C^p* sciunt: nouerunt a e r. > eius (illius d) uocem b c d l q r cum gr. D.

5. alienum: alterum a e, extraneum ut uidetur r. om. autem a. sequuntur (ἀκολουθήσουσιν ABD EFGΔ etc.) cum AΔFGHΘMSY d Benth.: sequuntur (ex u. 4) B^cFCDE (sequuntur) P I J M O T V W X Z vg. uett. rell. Aug., secuntur KQR, cf. ἀκολουθήσουσιν NKLM etc. sed: se H* (sed corr.). fugient (φεύγονται gr. omnes) AB^cFΔPFGH^cΘM OSXZ d Benth.: fugiunt CDEH* I J K M Q R T V W vg. uett. rell. Aug.; fugiant Y. om. ab eo D. non nouerunt (οὐκ οἶδασιν): nesciunt a c d e ff₂ aur., non agnoscunt q. uocem alienorum (exteram ut uidetur r, extranei q): > alienorum uocem d δ Benth. cum gr. τῶν ἀλλοτριῶν τὴν φωνήν; uocem eius ff₂, u. illius e, eius uocem a (illius) b c l aur. non gr.

6. illis A^cFΔPFGHΘJMSWXY a b c d e l q: eis BCDEIKMQRVZ vg. f ff₂ δ aur.; om. T. non (om. Z*, + Z¹) cognouerunt (cognuerunt R): n. intellexerunt f, ignorauerunt d. quid: quod EZ* (corr. Z¹) a b c e ff₂ l, id quod F; quaedam quae δ, quae erant (essent q) quae d q, et gr. τίνα ἦν ᾧ. loquaeretur O; loquebatur b c ff₂ l aur., dicebat d, locutus est a e q.

7. om. ergo e. eis om. C (spatio tamen relicto) cum N*B. > eis ergo X. eis iterum = αὐτοῖς πάλιν N^cAKAP: > iterum eis E a (ad illos) d (illis) δ et πάλιν αὐτοῖς DEFGL etc.; om. iterum e ff₂ r aur.* cum N* min. om. iesus b l.

amen amen dico uobis
 quia ego sum ostium ouium
⁸ omnes quotquot uenerunt
   fures sunt et latrones
 sed non audierunt eos oues
⁹ ego sum ostium
   per me si quis introierit
   saluabitur
 et ingreditur et egredietur
 et pascua inueniet
¹⁰ fur non uenit nisi ut furetur
   et mactet et perdat

ego ueni ut uitam habeant
 et abundantius habeant.
¹¹ Ego sum pastor bonus
 bonus pastor animam suam
   dat pro ouibus
¹² mercennarius et qui non
   est pastor
 cuius non sunt oues propriae
 uidet lupum uenientem
 et dimittit oues et fugit
 et lupus rapit et dispergit oues
¹³ mercennarius autem fugit

ouium. ⁸ omnes quotquot uenerunt. fures sunt et latrones sed non audierunt eos oues.
⁹ ego sum ostium. per me si quis introierit. saluabitur. et ingreditur. et egredietur. et
 pascua inueniet. ¹⁰ fur non uenit. nisi ut furetur. et occidat. et perdat. ego ueni ut
 uitam habeant. et abundantius habeant. ¹¹ ego sum pastor bonus. pastor bonus. animam
 suam ponit pro ouibus. ¹² mercennarius autem et qui non est pastor. cuius non sunt oues
 propriae. uidet lupum uenientem et dimittit oues et fugit. et lupus rapit eas. et dispartit
 oues. ¹³ mercennarius autem fugit. quia conducticius est et non est illi cura de ouibus.

om. quia E a, cum gr. BGKL etc. osteum TZ, hos-
 tium CD; ianua E a b e ff₂ q r aur.

8. omnes om. b d cum gr. D. quodquod GO;
 quicumque a e. uenerunt (uenier. D) sine addit.
 codd. vg. cor. uat. uett. plur. cum gr. N*EFG etc.
 syr. sah. pers. goth. anglo-sax. et Aug. (contra adu.
 legis et proph. ii. 16) 'illud quoque ait dixisse
 dominum omnes alii quotquot ante me uenerunt
 fures sunt et latrones. Non autem ita scriptum
 est sed ita omnes quotquot uenerunt fures sunt et
 latrones'; et in Ioh. 45 'omnes quotquot uenerunt
 dixi, utique, praeter me'. . . 'qui uenerunt inquit,
 et intelligimus, praeter me'; + ante me d gat. foss.
 Lucif. Cal., Hieron. in Osee 7 et alibi quater, cum
 gr. N*ABDKLXAΠ etc. aeth. memph. arm. georg.
 slav. arab. W. H., non autem Tisch. T. G. 8;
 inseruit Bentl. sed secundis curis deleuit. sed:
 et SC et kul Origenes ter. audierunt: cognoue-
 runt OQX*Z. eos oues: confuse eum fures oues
 meas ff₂*.

9. osteum etc. ut u. 7 (hostium T*); + ouium
 gat. me inter lin. G. > si quis per me a e. in-
 troierit: intrauerit a e r gat. saluauit O;
 saluus erit a d e. et ingred.: et intrabit r, et
 introibit b c d ff₂ l(-iit)q; om. a e d cum gr. Δ.
 egred.: regred. T; exiet a b c d e ff₂ l q r.
 pascua OX* Bentl. Def. B ad u. 21.

10. + et ad init. E. nissi D. furetur: innolet
 d. et mactat Y; et occidat b c d f ff₂ q; et iugulet
 l r; om. a e. perdāt O; perdet Q; disperdat r;
 furetur Z* (corr. Z¹). ego + autem a d D^{er}. habun-

dantius CDΔMTW (-cius); amplius E r δ. om.
 et ab. habeant d ff₂* D^{er}.

11. Def. q ad xii. 39. bonus (+ enim aur.)
 pastor: > pastor (+ autem a l, + enim b) bonus
 a b c d e f ff₂ l r δ Aug. (Bentl.) et gr. δ ποιμήν ὁ
 καλός. dat (διδωσκον N*D) codd. plur. vg., c d ff₂
 Aug., 'moderni' ap. cor. uat., tradat E, tradit r,
 tradet b: ponit (τίθησκον plur.) KOQX*Z a e f l
 aur., 'graeus, antiqui' ap. cor. uat. (Bentl.),
 Tert., (Cypr.), Lucif. Cal., Ambr. ouibus sine
 addit. ACΔP*FGHLJMMRSY a c d f l δ Bentl.
 et graec.: + suis FDEP^{mo}ΘKOQT(ouibus)VWXX
 vg. b e ff₂ r aur. cor. uat.

12. mercennarius (mercen. JW vg., mercin.
 DR, mercinn. E; en in ras. P) sine add. codd.
 plur., a (inc. qui merc. est et non est pastor) aur.
 cum gr. BGL 1: + autem T vg. Tisch. Cypr.
 Bentl. uett. rell. (conducticius l) et gr. δ μισθ. δὲ
 ΑΓΑΠ etc., et ὁ δὲ μισθ. NDXΔ 33. 69. 124 etc.
 om. et qui non est pastor e. proprie WX. uidit
 EHQR. dimittit (ἀφίησκον) CEPH¹(dimitit H*)
 ΘIJKMMOQRTV(dem.)WX vg. uett. plur., re-
 linquit a: dimittet AFDΔ(dem.)FGSYZ, relinquet
 e. oues sec.: uos G. dimissis ouibus r. fugiit
 T et 13; fugiet D; + quia merc. est b. rapit:
 + eas c f r δ, + illas a e; cum graecis (exc. D).
 dispergit G, disperget DZ* (corr. Z¹); disperguntur
 c. oues tert. (illas oues a): om. d cum gr.
 NBDLΠ min.

13. mercenn. etc. ut u. 12, sed et mercen. sec. H,
 conducticius his l, sec. c e f ff₂ aur.; item om. merc.

quia mercennarius est
et non pertinet ad eum
de ouibus

¹⁴ ego sum pastor bonus

et cognosco meas

et cognoscunt me meae.

¹⁵ (90. 3) Sicut nouit me pater

et ego agnosco patrem.

(91. 4) Et animam meam pono

pro ouibus.

¹⁶ (92. 10) Et alias oues habeo

quae non sunt ex hoc ouili

et illas oportet me adducere

et uocem meam audient

et fiet unum ouile

et unus pastor.

¹⁷ Propterea me pater diligit

quia ego pono animam meam

ut iterum sumam eam

¹⁸ nemo tollit eam a me

sed ego pono eam a me ipso

potestatem habeo ponendi eam

et potestatem habeo iterum

sumendi eam

hoc mandatum accepi

a patre meo.

¹⁴ ego sum pastor bonus. et cognosco oues meas. et cognoscunt me. meae. ¹⁵ sicut nouit me pater. et ego noui patrem. et animam meam pono pro ouibus meis. ¹⁶ et alias oues habeo. quae non sunt ex hoc ouili. et illas oportet me adducere. et uocem meam audient. et fient unus grex. et unus pastor. ¹⁷ propterea me pater diligit. quia ego pono animam meam ut iterum sumam eam. ¹⁸ nemo tollit eam a me. sed ego pono eam a me ipso. potestatem habeo ponendi eam. et potestatem habeo iterum sumendi eam hoc

autem fugit *d e Lucif. Cal. cum gr. N(A?)BDL* 1. 22*. 33, *Tisch. T. G. 8, W. H.* eum + cura D, *cf.* non est ei cura *f* (illi) *l r*, cura ei non est *d*, non curat *e*.

14. cognosco (agnosco *ff*₂, noui *a r*): + oues *5 S c e f aur.*, *cor. uat.** (non *mg.*), et > meas oues *a*. cognoscunt (agn. *ff*₂, nouerunt *a l r*) *me meae* (mee *W*) = *γινώσκουσι με τὰ ἐμά* *NBDL*: cognoscor *a meis* *δ¹* (*δ** cum *vg.*) cum *gr. γινώσκουσι ἐπὶ τῶν ἐμῶν* *AXΓΔΠ* etc.

15. nouit (*γινώσκει*): cognouit D; cognoscit *c d ff*₂ *l aur.*, agnoscit *b e*. agnosco (*γινώσκω*): agno *Y** (*corr. gl.*); cognosco *Π J c d δ gat.*; noui *E a f r*. anima mea *E*. om. meam *d et D^{or}*. pono (*τίθημι*): ponam *e*; do *d et δίδωμι* *N*D*. ouibus sine addit. *AFΔPFGJRY a d δ Bendl.* cum graeco: + meis *CDEG*HΘIKMMOQSTVW XZ vg. uett. rell.*

16. + sed ad init. *r*. alias: + quidem *a*, + autem *d*; + *δε* D. ouiculas *a e ff*₂. > abeo obes *T (c)*. que *DEW*. om. non *J*. ex: de *E a c d e ff*₂. ouili (*αὐλῆς*): ouile *G*; atrio *d Hieron.* > ouili hoc (*d δ* (*Bendl.*) cum *gr.* oportet *C*. om. me *F*. perducere *a e*. et (ad *Q*; ut *a l*) uo. me. aud. om. *A** (+ *mg.*). audiant *E a l* (non *δ*) et ἀκούσωσιν *NAGXΔΔ* etc.; audiunt *F*. fiat *E l*; fient *J d f et γενήσονται* *N*BDLX min.* unum (unus *T**) ouile (-li *E*) (contra graecos nostros, qui habent μία ποίμνη) cum *codd. vg. et δ* (ouile uel pastorale), *Aug. in Joh.*; *cf. Hieron. in Ezech. 46* (sed ibi αὐλή bis legisse uidetur) 'et alias oues habeo quae non sunt ex hoc atrio . . . et fiet unum atrium et unus pastor; hoc enim graece αὐλή signi-

ficat, quod latina simplicitas in ouile transtulit': unus (una *a e*) grex *a b c d e f ff*₂ *l aur.* (*def. q r*) *Cypr. bis, Aug. Serm. 137. 138 et in Ps. 78, Hieron. in Esai. 60, 22, in Ephes. ii. 2, Beza; Erasm. in textu habet ouile sed in notulis confilietur 'graecis ποιμήν magis grex est quam ouile.'* Hanc lectionem, i. e. ouile bis repetitum, pro insigni documento habemus Hieronymum codicibus graecis usum esse, ex familia quae ad nos non peruenerit. *Cp. Epilogum nostrum.* Deinde om. et *ΔMY d Bendl. cum gr.*

17. om. pater *δ*. dilegit *ΔΔP*. > diligit pater *vg. edd. ant. (non autem Haibr. 1476, Wild 1481).* bono *G** (pono *G¹*). > animam me. pono *c ff*₂. meam: om. *MT** (+ *sup. lin.*) *e*; + pro ouibus *a c* (post pono) *e* (+ meis). ut (*iva*) *FC(hut)DEGH* IJMQRZ vg. uett. cor. uat., edd. ant. plur., Bendl.* et *ΑΔΦΗΘΚΜΤΟΣVWXY c edd. Kesler 1487, Froben 1502, Sacon 1515 et 1519.* summam *G*; accipiam *d l r (δ) gat.* om. ut it. sum. eam *F*.

18. tollet *D l δ* (sed *aupei Δ*). *a* (ha *C*) me *pr.* om. *J*. pono: ponam *DX** *e*. om. sed ego . . . ipso *d l** et *gr. D min.* meipso *vg.*; memetipso *a*; + et *ΠSC* non autem *edd. uett.* Distinguant pono eam . a me ipso potestatem habeo *F*; pono . eam a me ipso pot. habeo *Z²*. potestatem *pr.* + autem *a*. ponendi: deponendi *δ^c*; ponere *d*. eam *tert.*: animam meam *GT* (sed eam ut uidetur *T**) *aur.* om. iterum *E e ff*₂ cum *gr. min. pauc.* sumendi (*λαβεῖν*): accipiendi *E l (δ)*; tollendi *c*, tollere *d et apa¹ D^{or}*. hoc + enim *a*. mandatum: praeceptum *b c f ff*₂ *Tert. Prax. 22.* accipi *FO*. om. meo *a b d ff*₂ *r et gr. D. 36.*

- ¹⁹ Dissensio iterum facta est
inter iudaeos propter
sermone hos
²⁰ dicebant autem multi ex ipsis
daemonium habet et insanit
quid eum auditis?
²¹ alii dicebant haec uerba non
sunt daemonium habentis
numquid daemonium potest
caecorum oculos aperire?
²² Facta sunt autem encenia
in hierosolymis
et hiems erat
²³ et ambulabat iesus in templo

- in porticu salomonis
²⁴ circumdederunt ergo eum
iudaei et dicebant ei
quo usque animam nostram
tollis?
si tu es christus dic nobis palam
²⁵ respondit eis iesus loquor
uobis et non creditis
opera quae ego facio in nomine patris
mei
haec testimonium perhibent
de me ²⁶ sed uos non creditis
quia non estis ex ouibus meis
²⁷ oues meae uocem meam

praeceptum a patre meo accepi ¹⁹ dissensio iterum facta est inter iudaeos. propter sermones hos. ²⁰ et dicebant multi ex ipsis. daemonium habet et insanit. quid eum auditis. ²¹ alii dicebant. haec uerba non sunt daemonium habentis. numquid daemonium potest oculos caecorum aperire. ²² facta est autem dedicatio in hierosolymis. et hiems erat ²³ et ambulabat iesus in templo in porticu solomonis ²⁴ circumdederunt ergo eum iudaei. et dicebant ei. quousque animam nostram suspendis. si tu es christus. dic nobis palam. ²⁵ respondit eis iesus loquor uobis et non creditis. opera quae ego facio in nomine patris mei. haec testimonium perhibent de me. ²⁶ sed uos non creditis. quia non estis. ex ouibus meis. sicut dixi uobis. ²⁷ oues meae uocem meam audiunt. et ego cognosco eas. et

19. dissensio P, dissensio T; + itaque D*(sed exp.)T; + ergo d δ (Bentl., sed secundis curis deleuit); + autem ff₂; + οὐν ADFΔΔΠ etc. om. iterum T d ff₂ cum gr. D 64. 225. iudeos DEPW. sermones (sermonem G*) hos: uerba haec d; > hos serm. a e, haec uerba r.

20. dicebant autem (ἐλεγον δέ N^{ca} ABLX etc.; et dic. a b e f ff₂ l aur.): dic. enim T; dic. ergo d r, ἐλεγον οὐν N^{ca} D min.; haec dic. c. ipsis + quia d et D^{or}. demonium DEPW et u. 21. om. et R e. insanis Δ. eum (αὐτοῦ): ab eo δ. auditis G, audistis R. > qui (sic) aud. eum E.

21. alii + autem E d (non D^{or}). dicebant H. haec: hae O. > uerba haec F. sunt: + audientis lapsu K; + uer D*(sed exp.). > non sunt haec uerba d et D^{or}. abentis C. nunquid W54. > potest daem. ff₂. cecorum W. hoc. C, occ. R. > oculos caec. E d e f et gr. D 245. Inc. rursum B.

22. factae G. est c f ff₂ r. autem: om. S a b et gr. min.; et f. sunt l, et cum f. esset e; f. autem tunc sunt gat. et ἐγένετο τότε BL 33. encenia (cf. matheus etc.). ABFDAPHITVWXYZ a b d aur., incenia ER, enchenia CFMS, inchenia D, enkennia δ, enceniae G: encaenia ΘJKMOQ vg. Tisch. l; dedicatio c e f ff₂ r. hierosolymis EK, ihero. C, iero. vg.; hierosolimis M, hieru. PR, hyeru. D, iero. W; hierosolyma G. om. et d ff₂* r Aug. et gr. NBDGLXΠ etc. hiems cum ABA

EHMTQST(iems)HSC, et hyems J5: hiemps FC DFFGΘIKMORVWX(hiemp X*)YZ, hiepy e. om. et h. erat b.

23. hamb. C; ambulat R; deambulabat l r δ. > iesus ambul. G. porticu codl. plur. et vg.: portico DΔEM*MQR; porticum BCGTX d ff₂ l. salamonis DΔPS, solomonis GMR. > in port. sal. in templo c ff₂.

24. circumd. 54; circuierunt a d (circum.), circulauerunt δ. iudei W. dixerunt E l; dicunt b ff₂ aur. om. ei W c r. quo usque C; usque quo a b c d e ff₂ l. tollis (αίψης): suspendis c f; excrucias(?) G*(sed ex erasae sunt); crucias G^r r. palam: manifeste l r, aperte a, a parte e, ingenue aut libere δ, cf. Erasmi. 'παρησία id est libere siue ingenue.'

25. om. eis d r cum N^{ca} D. om. resp. eis ies. F. loquor (λαλῶ D, dico d): loquor uel dixi δ; dixi a et εἶπον gr. rell. uobis + palam c. creditis f; + mihi K d cum gr. D 13. 69. 124. 346 etc. hop. C et semper. que DEW. fatio W. haec (hec W) = ταῦτα: ipsa a d e l Tert. et aua D. test. peribent CZ*(corr. Z²); test. dicunt a e, testificantur d.

26. creditis + mihi D c r. quia non (οὐκ οὐκ NBDLX min.): non enim a c e δ et οὐ γὰρ AFDΔΠ etc. obibus O. meis + sicut (sic δ) dixi uobis a b e f ff₂ r δ cum gr. ADM²XΓΔΔΠ² etc.; sed cum seqq. coniungunt d ff₂ l et gr. D.

27. oues (ouis Z*, corr. Z¹) meae (mee W):

audiant
et ego cognosco eas
et sequuntur me
²⁸ et ego uitam aeternam do eis
et non peribunt in aeternum
et non rapiet eas quisquam
de manu mea
²⁹ pater meus quod dedit mihi
maius omnibus est
et nemo potest rapere
de manu patris mei
³⁰ ego et pater unum sumus

³¹ sustulerunt lapides iudaei
ut lapidarent eum
³² respondit eis iesus
multa opera bona ostendi
uobis ex patre meo
propter quod eorum opus
me lapidatis?
³³ Responderunt ei iudaei
de bono opere non lapidamus
te sed de blasphemia
et quia tu homo cum sis
facis te ipsum deum

sequuntur me. ²⁸ et ego uitam aeternam do eis. et non perient. in aeternum. nec quisquam rapiet eas de manu mea. ²⁹ pater meus quod dedit mihi maius omnibus est. et nemo potest rapere illud de manibus patris mei. ³⁰ ego et pater unum sumus. ³¹ sustulerunt ergo iterum iudaei lapides ut lapidarent eum. ³² respondit eis iesus. multa opera bona ostendi uobis a patre meo. propter quod eorum opus lapidatis me. ³³ responderunt ei iudaei. pro bono opere. non te lapidamus. sed propter blasphemia. et quia tu cum sis homo. facis

oues quae sunt meae d; qui sunt ex ouibus meis a b l r Hil. de Trin. 7, qui de ouibus meis (> meis ou. e) sunt e ff₂ Aug. de pec. mer. 1. audiant bis scr. O, sec. expunct. ego: eego M; om. CT e Aug. in Ioh. cognosco; agnosco Δ; gnosco d, noui r Hil. secuntur AGKSTVY.

28. etern. bis W. om. do Δ. pereunt a e. aeternum: eum lapsu E; sempiternum r, perpetuum a d e. et non sec. codd. plur. vg., et nemo a c e, nec f r: om. et A&FHSV. rapiet codd. plur. et vg.: rapit CGOQT a c e ff₂ l r, rapiat H. non rap. bis scr. V. om. quisquam a c e. > quisq. rap. eas b f ff₂ l r. mea: patris mei E (ex u. 29).

29. om. meus a b c e ff₂ l et gr. N* 13. quod dedit mihi (michi KW) codd. vg. uett. plur. et δ δέδωκέν μοι NB* L 15^{ov} Hil. Ambr. Hieron. (in Tert. Prax. 22 codd. inter quod et qui fluctuant): qui dedit mihi d Arnob. (Bentl.), qui uel quod dedit mihi δ, ο δέδωκας μοι D, δς δέδωκέν μοι plur. maius omnibus est (om. omnibus Q) codd. vg. uett. paene omn. et gr. μέζων πάντων ἐστίν A, item πάντ. μέζων ἐστίν B, maius est omnibus R a e r Aug. (infra) et πάντ. ἐστίν μέζων X: uoluit maior omnibus est Bentl. cum gr. μέζων πάντων ἐστίν ΓΔΠ etc., > omnium maior est d et πάντων μέζων ἐστίν NDL. Sed cf. Aug. in Ioh. 48. 6 'Quid dedit filio pater maius omnibus? ut ipse illi esset unigenitus filius . . . transcendit magna omnia, peruenit ad illud quod maius est omnibus . . . quod dedit mihi pater id est ut sim uerbum eius, ut sim unigenitus filius eius, ut sim splendor lucis eius, maius est omnibus.' Notabit lector lectionem Hieronymi in hoc uersu insigni (1) certam esse,

(2) auctoritatem graecam ambabus partibus habere, (3) nullam codicum familiam adhuc notam constanter sequi: cf. ad ix. 9. om. et Y*(+Y¹) r. naemo E. poterit r. rapere + illud a c e f aur. et gr. 69 al. 5 + αὐτά.

30. ego + enim l. et sup. lin. Δ. pater + meus e δ et gr. Δ min. sumus: scimus Δ.

31. sustulerunt (sustull. R; tulerunt a e, baiulauerunt d) sine add. cum codd. plur. 5th ff₂ aur. Aug. et gr. NBL 33: + ergo BEKOQSC Tisch. cor. uat. uett. rell. (igitur r) et gr. ADX etc.; deinde + iterum f δ cum gr. plur. lapidem 4F. iudei EW. > iudaei lap. e f et gr. 69. 254 al. pauc. huti C.

32. respondet G. iesus + dicens c, cf. respondens ies. dixit eis foss. opera bona (ἔργα καλὰ ΝΑΚΑΠ min.) codd. et uett. plur. (om. bona b): > bona opera W vg. Aug. d δ et gr. DLXFA etc. ex: a T c e d f r δ. om. meo d e cum gr. N*BD. quod: quid e. om. eorum Te. om. opus E a? e. > opus eorum G. > lapidatis me c d (-dastis) f l δ aur.* cum gr. ADX rell. plur. et ita uoluit Bentl. primo sed secundis curis restituit me lap.

33. resp. + ergo ET e. ei om. ERT. > iud. ei Δ* (sed corr.). iudei EGWS; + et dixerunt ei E (om. ei); + dicentes d δ cum gr. DEGH³ etc. hoperae C; om. e. > opere bono d. > te lap. a c f ff₂ l aur., > te non lap. e r. blasphemia DR, blaspheemia E. om. et c cum gr. N. et quia tu in ras. K. quia: quod D. om. tu d e cum gr. DKΠ. quum CΘ. > cum sis homo G e f l r aur.; > cum tu homo sis a. om. ipsum b d e r.

³⁴ respondit eis iesus
nonne scriptum est
in lege uestra
quia ego dixi dii estis?
³⁵ si illos dixit deos ad quos
sermo dei factus est
et non potest solui scriptura
³⁶ quem pater sanctificauit
et misit in mundum
uos dicitis quia blasphemias
quia dixi filius dei sum?
³⁷ si non facio opera patris mei
nolite credere mihi

³⁸ si autem facio
etsi mihi non uultis credere
operibus credite
ut cognoscatis et credatis
quia in me est pater
et ego in patre
³⁹ (93. 4) quarebant ergo eum
adprehendere
et exiuit de manibus eorum
⁴⁰ et abiit iterum trans iordanem
in eum locum ubi erat iohannes bap-
tizans primum
et mansit illic.

te ipsum deum. ³⁴ respondit eis iesus. non ne scribuntur est in lege uestra. ego dixi dii estis. ³⁵ si ergo illos dixit deos. ad quos sermo dei factus est. et non potest solui scribuntur. ³⁶ quem pater sanctificauit. et misit in hunc mundum. uos dicitis. quia blasphemias. quia dixi filius dei sum. ³⁷ si non facio opera patris mei. nolite credere mihi. ³⁸ si autem facio. et non uultis credere mihi. uel operibus credite. ut cognoscatis et credatis. quia in me est pater et ego in eum. ³⁹ quarebant autem eum iterum adprehendere. et exiuit de manibus eorum ⁴⁰ et abiit iterum trans iordanem. in eum locum. ubi erat iohannes prius baptizans.

34. om. eis e r. iesus + et dixit d et D^{or}. nonne: non a d e Cypr. Test. ii. 6. scribuntur GSYZ. > est scr. a d e δ Cypr. (Bentl.) cum ord. gr. om. uestra b c d e ff₂ l r aur. Cypr. et gr. N^{*}D 19^{or}. om. quia f δ et gr. ΑΓΔΔΠ etc. di FMZ^c. hestis C.

35. si: et P^{*} (corr. mg.); + ergo c f l r Hil. de Tr. 7 cum gr. 235. 249 al. 3. illo^s V. daeos E, deos H; dñ D^{*} (sed corr.) R. ad: apud E. sermo: uerbum d l r Hil. dei factus est (fiebat c) = τὸ θεὸν ἐγένετο NABLX al. plur.: > factum est dei d l r Hil. fiebat dei a b e ff₂ cum gr. D. ad quos s. d. f. est om. Cypr. om. et D durmach. om. non V^{*} (+ cor. rec.). solui in ras. Y; om. P^{*} (+ P¹). scribuntur FEOSYZ; om. e Cypr.

36. quem (quod Cypr.) + ergo DR. pater (deus J) sanctificauit: monauit (uel tale quid) B ut uidetur, sed codex mutilus est. missit D. in + hunc E uett. (exc. δ). dicites O. in mundum uos di in ras. scr. F (fuerat et misit in mundum d f δ aur. et gr.: blasphemias (blasfemas T) codd. plur. vg. d f δ aur. et gr.: blasphemias EPO^c a e ff₂ l Cypr., -phaemat O^{*}, -femat DQR b r, et βλασφημεί Eus. p^r.: blasphemio c, -mani Hil. sum: sequitur uacua pagina in G; deinde quae sequuntur alia manu scripta sunt.

37. fatio W et 38; faci H. opera: facta Cypr. et 38. om. mei a b e ff₂ Cypr. michi W et 38. > mihi cred. a c d e ff₂ r aur. Cypr. Aug.

38. si autem: quod si b ff₂ l aur. (+ autem); om. si autem... credere e. etsi (κάν): et CET a b c f ff₂ l gat. Cypr. mihi non uultis credere

(εμοὶ μὴ θελετε πιστεῖν D): > non uultis mihi cred. a c (f) ff₂; mihi non creditis δ et εμοὶ μὴ πιστεῖν (uel -ητε) gr. plur.; deinde + uel b c f. ut cognoscatis (ὅτι γινώσκετε): ut sciatis d r; et scitote a e Tert. Prax. 22, et cognoscite c l Cypr., et cognoscetis b ff₂. et credatis (καὶ πιστεύσητε NABLX etc.) codd. et vg. et f ff₂ δ aur.: et cognoscatis r Hil. et καὶ γινώσκητε BLX min.; om. a b c d e ff₂ l Tert. Cypr. cum gr. D. > pater in me est vg. l (r). om. est Q d r δ. in patre (ἐν τῷ πατρὶ NBDLX etc.) codd. vg. uett. plur., in patrem G: in eo b ff₂ r, in illo δ Cypr., in eum f l; ἐν αὐτῷ ΑΓΔΔΠ etc.

39. querebant DW. ergo (autem f): om. E cum gr. BEGH etc.; et quare. d et D^{or}. eum + iterum f δ cum gr. N^{*}AKL etc. adprehendere (πιάσαι) DGKXZ^c, adprae. BCEPΘIMQRZ^{*}, appre. STVW vg.: adprehendere H; prendere AF FM Tisch., prehendere J; perdere ΔY; + iudaei c. exhibit O, exiit P^{*} (corr. mg.); enasit a r. manibus (χειρῶν I. 22. 247. 2vo): manu δ cum gr. plur.

40. habiit C, abiit E, abii W. om. iterum e. ihordanen C; iordanem GJMM vg. om. eum d e r δ (Bentl.). hubi C. erat: orabat J. iohannis DEPO, iohannes SC. baptizans DP, baptizans E. bapt. primum (πρῶτον plur. sed omnes ante βαπτ.): > primum bapt. δ (Bentl.) cum gr., et > prius bapt. a e f ff₂ aur. (prius ioh. bapt.) et πρότερον NΔ (non δ) 69. 218. mansit (ἐμεινεν plur.): manebat a b c e ff₂ l et εμεινεν B.

⁴¹ (94. 10) Et multi uenerunt ad eum
et dicebant
quia iohannes quidem signum
fecit nullum
omnia autem quaecumque
dixit iohannes de hoc
uera erant

⁴² et multi crediderunt in eum.

XI. ¹ Erat autem quidam languens
lazarus a bethania
de castello mariae et marthae
sororis eius

² maria autem erat quae unxit

dominum ungento
et extersit pedes eius
capillis suis
cuius frater lazarus
infirmabatur.

³ Miserunt ergo sorores
ad eum dicentes

domine ecce quem amas infirmatur

⁴ audiens autem iesus dixit eis
infirmas haec non est ad
mortem sed pro gloria dei
ut glorificetur filius dei per eam

⁵ diligebat autem iesus martham

et mansit ibi. ⁴¹ et multi uenerunt ad eum et dicebant. quia iohannes quidem. signum fecit nullum. omnia autem quaecumque iohannes dixit de hoc. uera erant. ⁴² et multi crediderunt in eum. XI. ¹ Erat autem quidam infirmus. nomine laxarus. a bethania. de castello mariae. et marthae sororis eius. ² maria autem erat. quae unxerat dominum unguento et extersit pedes eius capillis suis. cuius frater lazarus infirmabatur. ³ miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes. domine. ecce quem amas infirmatur. ⁴ audiens autem iesus. dixit. haec infirmitas non est ad mortem. sed propter gloriam dei. ut glorificetur filius dei per eum. ⁵ diligebat autem iesus martham. et sororem eius mariam et lazarus.

41. uenerunt (ἤλθον) codd. plur. (uenierunt FD) vg. a d e f Aug.; ueniebant AX^c Tisch. b c ff₂ l δ aur. inc. uen. ergo ad illum multi a e. om. quia c d e cum gr. ND. iohannis pr. M, et rell. ut 40. > null. sign. fecit a c aur. inc. u. 42 omnia autem edd. satis multae. autem: om. P; enim E. quaecumque DEW, quaecumque 51; quae a c d e ff₂. dixit inter lin. Y^c. iohannis sec. ut 40. > ioh. dixit b d f l aur. uera: om. e; uerba R. erant: sunt D* (corr. D') J a c e aur.; om. l.

42. eum sine addit. cum gr. 16: + ibi D Benth. d et gr. NABDKL etc., et > illic in eum δ cum gr. EGHSGA etc.

XI. 1. languens (ἀσθενῶν): periit in B; languidus J; infirmus G a b c (> inf. quid.) d f ff₂; aeger l r; qui tenebatur infirmitate magna e. lazarus D et u. 2; + nomine DG a c et > nomine laz. b f ff₂ l. betania W. castello: monicipio r, cf. 'O. L. Bibl. Texts' II p. 137. marie W. mar[thae] G, marthe W, martae CZ*, marte T. sororis eius (τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς) codd. plur. 11C uett. plur. (soror aur.), cor. uat. qui notat 'eius in graeco est feminini generis et sororis gen. singularis et ita eius non refertur ad lazarus sed ad mariam,' sed τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ A 32°; sororum eius DEG^{mo}QRWZ55 l gat. Aug.; sorores eius e.

2. om. erat D. > erat autem maria a d r δ cum ord. gr., haec autem erat m. e. que D.

unxit ΔEPPFIMOR, hunxit C, unxit X; unxerat a d e f l r. domino FH; iesum b. ungento (cf. Mt. xxvi. 7) cum AHMOSYZ^c: unguento B FC(hungu.)DAEPPFGOLJKMQRTVWXYZ* vg. Tisch., et > ung. dominum E. exstertit R, tersit c; exterserat a d e r. suis: eius D* (corr. D'). > cap. suis pedes eius e. cuius + et d et D^{or}. infirmabatur + et audiens ihs dix eis E sed expunct.

3. misserunt DP. ergo: haec E; + hae a. sorores (-ris G*O) sine add. ACDΔEPFHOMQ RY δ et gr. plur.: om. b l; + eius BFEFGIJKMT OSTVWXYZ vg. cor. uat. a c d e f ff₂ (om. uers. ff₂*) r aur. Aug. et gr. DS min. eum: iesum b c d e l r aur. et gr. D. > ad ies. sor. eius r. amas: s in ras., deinde sequitur ras. 4 aut 5 litt. P. > quem amas ecce b l. infirmabatur EM' aur.

4. audiens autem (itaque O) iesus: et audiens iesus E; audiuit (+ autem c) i. et b c ff₂* l; cum audisset iesus a; om. e. hec W semper. > haec infirmitas b d e δ (Benth.) cum gr.; + eius d et D^{or}. pro: propter E d f. gloriam EO d f; claritate b. deo EH*; domini gat.; + est e. glorificetur: clarificetur b c, magnificetur a e, honorificetur l. per eam (δὲ αὐτῆς) cum A'FCDEFGIMM'QT WX vg. cor. uat. d δ Aug. (diserte), per ipsam aur.: per eum A*BAEPHΘJKORSVYZ f ff₂c, per ipsum b c l, in ipso ff₂*, in illo a e.

5. dilegebat D; amabat a d e; gr. ἡγάπα, sed ἐφιλει D. om. autem Q ff₂. martham (martam T)

et sororem eius mariam
et lazarum
⁶ ut ergo audiuit quia infirmabatur
tunc quidem mansit in eodem
loco duobus diebus
⁷ deinde post haec dicit
discipulis suis
eamus in iudaeam iterum
⁸ dicunt ei discipuli
rabbi nunc quaerebant
te lapidare iudaei
et iterum uadis illuc?

⁹ Respondit iesus nonne duodecim horae
sunt diei?
si quis ambulauerit in die
non offendit quia lucem
huius mundi uidet
¹⁰ si autem ambulauerit nocte offendit
quia lux non est in eo
¹¹ haec ait et post hoc dicit eis
lazarus amicus noster dormit
sed uado ut a somno
exsuscitem eum
¹² dixerunt ergo discipuli eius

⁶ ut ergo audiuit quia infirmatur. tunc quidem mansit in eodem loco. duobus diebus.
⁷ deinde post haec. dicit discipulis suis. eamus in iudaeam iterum. ⁸ dicunt ei discipuli.
rabbi nunc quaerebant te iudaei lapidare. et iterum uadis illuc. ⁹ respondit iesus. nonne
duodecim horae sunt diei. siquis ambulauerit in die. non offendet. quia lucem huius
mundi uidet. ¹⁰ siquis autem ambulauerit nocte. offendet. quia lux non est in eo. ¹¹ haec
ait. et post haec dicit eis. lazarus amicus noster dormit. sed uado. ut suscitarem eum.
¹² dixerunt ergo discipuli eius. domine. si dormit saluus erit. ¹³ dixerat enim iesus de

et sororem (sorem P*, sororem E*) eius
(> sor. eius et D) mariam (om. uoluit Benth. cum
d r δ et gr. paene om.) et lazarum (latz. D):
lazarum et sorores eius a c (sororem) e aur., laz.
et mariam et sororem eius (+ martham cor.) ff₂.

6. ut ergo (autem D* sed corr.): unde ergo ut
R. audiuit + iesus W. quia: quod Y. infirmaba-
tur cum AꝞΔꝞFGHΘIKMMOQSVWYZ vg.
aur. Aug., infirmaretur e: infirmatur BCDEJRTX
a b c d f ff₂ l r δ gat. Benth. et gr. ἀσθενεί. om.
quidem a cum gr. D. mansit: + iesus b d ff₂
cum gr. D, et > iesus mansit c l. in eodem loco:
om. eodem D; gr. ἐν ᾧ ἦν τόπος, sed ἐν τῷ τόπῳ
D. duos (duo d) dies b d; biduo D a e ff₂,
biduum r gat., biduo uel duas dies δ; om. l*.

7. deinde: et d, eura D (ἐνευρα rell.). post
haec (μετὰ ταῦτα X): post hoc d δ Benth. et gr.
rell. dicit (λέγει) codd. plur. 5H, ait T a e:
dixit DꝞC. suis om. a cum gr. NBLX etc. om.
disc. suis e l*. iudeam DEPMW vg. > iterum
in iud. a c e ff₂ r aur. cum gr. 13. 69. 2^{po}.

8. Distinguunt eam in iudaeam. Iterum dicunt
ei D d. discipuli + eius a c d e et gr. DꝞ min.
nunc ex nunt Z; modo a. querebant DTW;
quaerunt P δ (non Δ^{gr}). iudei EGW. lapidare
iud. (λιθάσαι οἱ ἰουδ.) cum AꝞΔꝞFGHΘMS Benth.
a b c d e ff₂ l δ et occidere iud. r: > iud. lapidare
BCDEPΘ*IKMOQRTVWXYZ vg. edd. ant.,
f aur. Aug. et gr. U I. 13. 69 etc. om. et G.
uades O. ibi d r.

9. iesus + et dixit eis E c. duodecim P; XII.
DEFVW. orae O, hore RWZ*. > sunt hor. diei

VZ vg. δ et gr. ΔΔ etc.; horas habet dies d et D^{gr}.
diei + et E cor. uat.* si quis: qui D. ambulau.
C, ambulab. T; ambulat d r δ et περιπατεῖ E*HA
13. 69 etc. in diae C, per diem e l r, interdie a ff₂,
interdius b. offendet P¹C(hoff.)KT a d f aur. non
graec. om. quia . . . nocte offendit (u. 10) Q.
lucem: lumen D a d e r δ. > mundi huius d e δ
(Benth.) cum gr.

10. si autem (ἐάν δέ): nam si D, quod si a c e,
si b ff₂ r aur.; deinde + quis D a b c e ff₂ r δ aur.
et gr. om. + tis; > si quis autem d f l Benth.
ambulau. C, ambulab. T; ambulat D d l r δ et
περιπατεῖ HUXΠ² 69. 131 etc. nocte codd. plur.
(-tu Θ) b c f: in nocte BHJKW vg. Tisch. c d δ
aur. Aug., in noctem a ff₂, per noctem D e l r;
gr. ἐν τῇ νυκτί. offendit (προσκόνει) codd. plur.
vg. et c ff₂ l r δ: offendet AꝞC(hoff.)ΔFHKSTY
a b d e f aur. lux: lumen d δ. in ea d aur. cum
gr. D*.

11. ait codd. vg. b f l aur.: dixit a c d e ff₂ r δ
et gr. εἶπεν. post hoc (μετὰ τοῦτο) ABꝞDΔFH
Θ¹JKMOQSVXYZ d δ Aug.: post haec CEFꝞG
Θ*(ut uidetur)IMRT(hec)W vg. a b e f ff₂ l aur.;
postmodum r, postea c. dicit: dixit SꝞC r δ
(non Δ^{gr}). lazar^{us} B, latzarus D. dormit (κοι-
μαται D): obdormit a; dormiuit d ff₂ l (obd.) r et
κεκοιμήται gr. plur. sed: et Z*(corr. Z²). sompno
W, sumno P. om. a somno a b d e f r δ^c (ex s.
δ*). > a somno ut M. suscitarem EPT a (suscito)
b e f ff₂ r, excitarem 3H SꝞC c d l δ Aug.; gr. ἐγείνωσκον.
eum: illum E a e.

12. ergo: + ei a b (om. ergo) c ff₂ r, + illi d,

domine si dormit saluus erit
 13 dixerat autem iesus de morte eius
 illi autem putauerunt
 quia de dormitione
 somni diceret
 14 tunc ergo dixit eis iesus manifeste
 lazarus mortuus est
 15 et gaudeo propter uos ut credatis
 quoniam non eram ibi
 sed eamus ad eum
 16 dixit ergo thomas qui dicitur
 didymus ad condiscipulos

camus et nos ut moriamur
 cum eo.
 17 Uenit itaque iesus et inuenit
 eum quattuor dies iam
 in monumento habentem
 18 erat autem bethania
 iuxta hierosolyma
 quasi stadiis quindecim
 19 multi autem ex iudaeis uenerant ad
 martham et mariam
 ut consolarentur eas
 de fratre suo

morte eius. illi autem putauerunt. quia de dormitione somni diceret. 14 tunc ergo dixit eis iesus. manifeste lazarus mortuus est. 15 et gaudeo propter uos. ut credatis quoniam non eram ibi sed eamus ad eum. 16 dixit autem thomas. qui dicitur didymus. condiscipulis suis. eamus et nos ut moriamur cum eo. 17 ueniens ergo iesus. inuenit eum quattuor dies iam habentem in monumento. 18 erat autem bethania. iuxta hierosolimam. quasi ab stadiis quindecim. 19 et multi ex iudaeis conuenerant ad martham. et mariam. ut con-

cum gr. plur. eius om. b d ff₂ l r Aug. et gr. plur. (sed oi μαθ. αὐτοῦ C² LΓΔΔ etc. pro αὐτῶ οι μαθ.). salbus T.

13. dixerat au. ies. in ras. K¹. dixit T. om. iesus T. putauerunt: aestimauerunt a r, extim. e. quia de in ras. K¹. quia: quod D. de (om. F*) dormitione (-nem F* l* r, dormitione DS X^c aur.) somni (sompni W, somni ABFC^c ΔFH KOSVXYZ* r, somnus a b d et l* ut uidetur; + eius O^c) = περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου: de somno e e.

14. om. ergo a cum gr. A min. dixit (ἐλεν): dicit EG c ff₂ l r, ait a e. om. eis a e. om. iesus a e r δ et gr. 33. 157. > iesus dix. eis vg. edd. ant., > eis dix. iesus b. manifestae C; palam d. > manifeste ait a e. Distinguant iesus. manifeste lazarus etc. FS f, cf. p (Lectio Sangallensis) qui libere incipit in illis diebus dixit iesus ad discipulos suos lazarus amicus noster infirmabatur et manifeste mortuus est. latzarus D; + amicus noster d (p) et D^{or}.

15. gaudio Z* (corr. Z¹). propter uos: uestri causa a e. > ibi fui c, > quod ibi non fui ut credatis e; confuse propter uos quia non eram ibi ut credatis quia non eram ibi E et forsā a (... stri caus ... ibi non ... eram ibi tantum legi possunt). heamus C.

16. dixit (ἐλεν): dicit 5; ait a c e ff₂ aur. ergo: autem f p; om. a e. tomas T. dydymus Z* (corr. Z²), didimus EPOMRTVWY, dedimus D. ad condiscipulos: + suos B(forsan) FDEP FGHOMT; condiscipulis suis d f p (cum disc.) δ

(om. suis); om. c. ut (iva): et BH* (corr. H¹) T X55 c aur. Aug.; om. D ff₂* p. cum illo DEP* (corr. mg.) a b c e l p Aug.

17. uenit ... et (ἦλθεν ... καὶ C*D): ueniens f δ et ἐλθών gr. plur. iesus + in bethaniam d et gr. N^{eb} A² DXA min. quattuor (quatuor PGR 539, .iiii. DTW) dies (diebus P) iam (= τέσσε. ἡμέρας ἥδη NA² C² LXΓΔ etc.) codd. plur. vg. et b f δ aur., quatridduum iam c: quattuor iam dies Δ (τέσσε. ἥδη ἡμ. BC* min.); iam quartum diem E (dies) l p (r), iam quadriduum a ff₂ (-duo); quattuor dies (sine iam) d e cum gr. A*D min. monomento E. abentem C; iacentem P non uelt. > habentem in mon. a e f ff₂ δ et gr. plur. (non autem gr. DL).

18. iuxta: prope a e, proximum d. hierosolyma (cf. ad i. 19) ABΔFGMOQXYZ a b e ff₂ l δ aur.: hierosolimam FCHΘIJSV Tisch. c f p r, hieru. KR, iero. vg., hierosolimam M, hieru. EP, hyeru. D, ihero. T, iero. W; hierosolymis d. quassi R; + a b l* δ (Bentl.), + ab f r; fere a e, fere + a c ff₂; a (om. fere) d et D^{or}. stadis EPQ(-tis)R. .xv. DEFTW; duodecim c l r.

19. multi autem (πολλοὶ δέ N^{eb} CDLX min.): et multi f δ cum gr. ATΔΔΠ etc. indeis EGW; hierosolymis d et D^{or}; + qui H. uenerunt EMTX p r δ aur.; f uide supra. ad martham = πρὸς τὴν μ. N^{eb} C² LX min.: sed πρὸς τὰς περὶ μ. ACΓΔ (non δ) ΔΠ etc. et + ad O ff₂. consularentur D P^r. ea E. > eas cons. a c e ff₂. om. suo d ff₂* l cum gr. NBDL.

- ²⁰ martha ergo ut audiuit
quia iesus uenit occurrit illi
maria autem domi sedebat
²¹ dixit ergo martha ad iesum
domine si fuisses hic frater meus
non fuisset mortuus
²² sed et nunc scio quia quaecumque
poposceris a deo
dabit tibi deus
²³ dicit illi iesus resurget
frater tuus
²⁴ dicit ei martha scio quia resurget
in resurrectione in nouissimo die.
²⁵ Dixit ei iesus ego sum resurrectio et uita

- qui credit in me etiamsi mortuus fuerit
uiuet
²⁶ et omnis qui uiuit et credit
in me non morietur in aeternum
credis hoc?
²⁷ ait illi utique domine
ego credidi quia tu es christus filius
dei qui in mundum uenisti
²⁸ et cum haec dixisset
abiit et uocauit mariam sororem suam
silentio dicens
magister adest et uocat te
²⁹ illa ut audiuit surgit cito
et uenit ad eum

solarentur eas de fratre suo. ²⁰ martha ergo. ut audiuit quia iesus uenit. occurrit illi. maria autem domi sedebat. ²¹ dixit ergo martha ad iesum. domine si hic fuisses frater meus non esset mortuus ²² sed et nunc scio. quia quaecumque poposceris a deo dabit tibi deus. ²³ dixit ei iesus. resurget frater tuus. ²⁴ dicit ei martha scio quia resurget. in resurrectione. in nouissimo die. ²⁵ dixit ei iesus. ego sum resurrectio et uita. qui credit in me. etsi mortuus fuerit uiuet. ²⁶ et omnis. qui uiuit et credit in me. non morietur in aeternum credis hoc. ²⁷ ait illi. utique domine. ego credidi. quia tu es christus filius dei. qui in hunc mundum uenisti. ²⁸ et cum haec dixisset abiit. et uocauit mariam. sororem suam occulte dicens. magister adest. et uocat te. ²⁹ illa uero ut audiuit. surrexit cito. et

20. marta O. ergo: autem KT; om. Q. uen-
erat b. hoccurrit C, o^ccurrit Δ; obiabit d (δ),
obuiam uenit r. in domo G d l δ. sedibat O.

21. dixit (εἶπεν): dicit l, ait a e. domine + tu
e. fuisses R, fuissis Z* (corr. Z). > hic fuisses F
a b c e f ff₂ (-set) aur. (esses). fr. meus non
fuisset (esset C b c e f ff₂) mortuus (non
moreretur aur.) codd. vg. et uett. plur. cum gr.
C³ΓΔΔ etc. δ δδ. μου οὐκ ἂν ἐρεθνήκει: > non
fuisset (esset a) mortuus fr. meus E a l p et gr.
NBC*LX min. οὐκ ἂν ἀπέθαιεν δ δδ. μου; > non
fuisset fr. meus mor. d et gr. AD 157.

22. om. sed a cum N*BC*X min. om. et DH
RT b d ff₂ p r. quaequumque H, quecumque D
EW, quaecumque H. posceris P; postulaberis T;
petieris a b c d e ff₂ l p r aur. gat. a deo: deum
d δ; ab eo T. dauit O. om. deus AFSY.

23. dicit (λέγει): dixit M⁵ Sacon 1515 et 1519
et f. illi: ei QR. ihesus plene T. resurgit O
aur.; surget P r.

24. om. ei a e. marta T. stio G. resurgit O
aur. in (om. O*) resurrectione: in die resurrec-
tionis T; om. δ et gr. XΔΔ* al. 5. nouissimo
(ut supra vi. 39 etc.) BCEGHIJMO (o fin. in ras.)
QRSTVWZ* vg. b f l p r δ Bentl.: nouissima
A²F²Δ²P²F²OKMXYZ² a c d e ff₂ aur. Tisch.
diae C.

25. dixit (εἶπεν plur.): dicit FΔH* (corr. H¹)
QSWY d e (ait) l r Aug. et λέγει 13. 69; + autem
b. ei: illi W. om. et uita a (ut uidetur) l*.
aetiamsi E, etiam si S; etsi CD²P²mgJRTZ*
(corr. Z²) a d e f l p r δ, licet ff₂. morietur e ff₂.
om. fuerit Q. uiuet T; uiuit OQR b ff₂.

26. om. omnis p. om. uiuit et E. uiuet B (ut
uidetur) QZ, uiuet e, uidet a. credet a. moritur
FJ. eternum W, atternum D. credis + in a.

27. + et ad init. CT. ait: at PF. illi: illa
P; + martha CT (-ta) a b c ff₂ l r aur. non gr.
hutique C; etiam d. credi W. om. christus p.
filius Y. dei + uiui ETW* (corr. W¹) X² S² C² cor.
uat.* (non mg.) ff₂ Victorin. Afer. in mundum
(eis τὸν κόσμον) AB²F²CΔP²FJMSY d δ Aug.:
in hunc mundum (mandatum ff₂) F²DEP²mgGH²
IKMOQRTVWXXZ vg. uett. rell. uenit d.

28. quum CΘ. haec (ταῦτα ADΓΔΔΠ etc.)
codd. plur. vg. et uett.: hoc (τοῦτο NBC LX al.
pauc.) EHW; + cum V* sed expunct. habiit C.
om. et abiit c. uocabit T; clamauit d. > sor.
suam mar. d et D². silentio (dilentio Q) = σιωπῇ
D: occulte f et λάθρα gr. plur. adest (παρεστί):
uenit a d e l p gat. et tert. (καί) codd. plur. vg.
uett.: om. A²F²(+ f²) Δ²P²(+ mg.) HΘKOSVYZ.

29. illa: + autem EG cf. f, at illa p. + δε NBC*
LX; et illa b ff₂ l. surgit (ἐγείρεται AC²ΓΔΔΠ

dicunt ei domine ueni et uide
³⁵et lacrimatus est iesus
³⁶dixerunt ergo iudaei
 ecce quomodo amabat eum
³⁷quidam autem dixerunt ex ipsis
 non poterat hic qui aperuit
 oculos caeci facere ut et
 hic non moreretur?
³⁸iesus ergo rursum fremens
 in semet ipso uenit ad monumentum
 erat autem spelunca et lapis
 superpositus erat ei

³⁹ait iesus tollite lapidem
 dicit ei martha soror eius
 qui mortuus fuerat
 domine iam fetet
 quadriduanus enim est
⁴⁰dicit ei iesus
 nonne dixi tibi quoniam si credideris
 uidebis gloriam dei?
⁴¹tulerunt ergo lapidem
 iesus autem eleuatis sursum
 oculis dixit.
 Pater gratias ago tibi quoniam

³⁵ et lacrimatus est iesus. ³⁶ dixerunt ergo iudaei. ecce quomodo amabat eum. ³⁷ quidam autem dixerunt ex ipsis. non poterat hic. qui aperuit oculos caeci. facere ut hic non moreretur. ³⁸ iesus ergo iterum fremens in semetipsum. uenit ad monumentum. erat autem spelunca. et lapis superpositus erat supra. ³⁹ ait iesus tollite lapidem. dicit ei martha. soror eius qui mortuus fuerat. domine. iam faetet. quadriduanus enim est. ⁴⁰ dixit ei iesus. non tibi dixi. quia si credideris. uidebis gloriam dei. ⁴¹ tulerunt ergo lapidem ubi fuerat. iesus autem eleuauit oculos in caelum et dixit. pater gratias ago tibi. quoniam

35. *om. uers. J, uide ad u. 33; om. usque ad quomodo (u. 36) δ et Δ^{pr}. lacrymatus SC, lachrym. 5H. iesus: christus L.*

36. *dix. ergo (ἐλεγον οὖν): om. ergo ACS; dix. autem p r, et dix. a c e aur., et dix. ergo L. iudei CDEW. ecce: uide δ. amauit O.*

37. *om. autem D. dixerunt (-xit T) ex ipsis (eis Q p r) codd. vg. uett. cum gr. D: > ex ipsis dix. G vg. δ aur. Aug. cum gr. plur. potuit WZ. hoculos C, occ. R; om. D. ceci W; + nati CH5 SC e cor. uat.* (non mg.) contra graecum. ut et hic non (ἴνα καὶ οὗτος μὴ) codd. plur. d e l δ aur.: ut hic non (om. et) PHIRTZ* (corr. Z²) vg. a f ff₂; ne hic c r, ne et hic b, et ἴνα μὴ οὗτος 33. 106. moriretur DEPKM.*

38. *ergo (οὖν): autem T c r foss. et gr. i^{scr}. rursus D; iterum c d f; om. a b e ff₂* l* r et gr. K. fremens: ira conuersus d. in semet ipso T; in semet ipsum M d f, intra semet ipsum b r, intra se a e; in spiritu l. monomentum E, monumentom H* (corr. H¹). spelunca D^{PR}, speluncha CG²Z*. lapses E. superpositus DEPR; ras. 3 litt. inter i et t G; adpositus e. erat: fuerat T; om. a b c e ff₂ p δ aur. sed gr. omn. ἐπέκειτο. ei (ἐπ' αὐτῷ sed. om. ἐπ' N*L f^{scr}): om. c d; supra f.*

39. + et ad init. T c. > iesus ait R. tollite P; remouete Aug. om. ei D. martha (marta HT) soror eius qui mor. fuerat (ἡ μαρθα ἡ ἀδελφὴ τοῦ τετελευτηκότος D): > soror defuncti martha δ et ἡ ἀδ. τοῦ τετελ. (uel τεθηνηκότος) μάρθα gr. rell., soror lazari martha p (ul udlur) r; mar. soror defuncti erat d, mar. soror lazari a; martha tantum

b c e ff₂ l aur.; deinde + ad iesum e. fetet codd. plur.: faetet AΔRSTY, foetet DJ vg.; putet E d, pudit p. quadriduanus (quatr. BGIJKMQ Tisch., quadrianus P* sed corr.; quadriduanum MT* sed corr.) enim (om. D d) est = τετραταῖος γὰρ ἐστίν: > quatridduanus (quadridianus W) est enim W vg. a; quadriduum enim (> nam quadr. aur.) habet b c ff₂ p r; quarta diei est enim e.

40. *nonne: non E uett. (exc. δ aur.); + ego R. dixit ibi R; > tibi dixi a e f l r. quoniam: quia E b c f ff₂ l. si: sequitur ras. 2 litt. G. gloriam: maiestatem a, claritatem ff₂.*

41. *tulerunt (tull. P, sustulerunt Q p r) ergo lapidem (ἦραν οὖν τὸν λίθον): cum ergo tul. lap. d, et ut reuoluerunt lap. e cum gr. οτε ουν ἦραν D 6re; deinde + ubi fuerat f, + non (super ou) erat δ, et + οὗ ἦν AKΠ min., + οὗ ἦν δ τεθηνηκὸς κείμενος C²EGHMSUPΔ etc. autem: ergo T. eleuatis (eliu. D^{PR}, eleb. TX, aelev. C) sursum (susum E, rursum F*HZ*) oculis (hoc. C) dixit codd. et vg. et aur.: eleuatis oculis sursum et dixit δ, leuauit oculos sursum et dix. l et gr. plur. ἦρεν τοὺς ὀφθ. ἄνω καὶ εἶπεν; eleuauit (leu. ff₂, tulit d) oc. suos susum et dix. d ff₂ p r et + αὐτοῦ post ὀφθ. D min.; adleuabit oc. suos et dix. e et om. ἄνω 253; adleuatis oculis susum ad caelum dix. a, eleuatis sursum oc. in caelum dix. enm. et ἦρεν τοὺς ὀφθ. eis τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ εἶπεν KΠ al. plus 10; eleuauit (leu. b c) oculos (+suos b) in (ad b) caelum et dix. b c f. gracias G. > tibi ago Z* (corr.). audis l.*

audisti me
⁴² ego autem sciebam quia semper me
 audis
 sed propter populum qui
 circumstat dixi
 ut credant quia tu me misisti
⁴³ haec cum dixisset uoce magna
 clamauit lazare ueni foras
⁴⁴ et statim prodiit qui fuerat
 mortuus
 ligatus pedes et manus institis
 et facies illius sudario erat
 ligata

dicat iesus eis soluete eum
 et sinite abire
⁴⁵ multi ergo ex iudaeis qui
 uenerant ad mariam
 et uiderant quae fecit
 crediderunt in eum
⁴⁶ quidam autem ex ipsis
 abierunt ad pharisaeos
 et dixerunt eis
 quae fecit iesus.
⁴⁷ Collegerunt ergo pontifices
 et pharisaei concilium
 et dicebant quid facimus quia

exaudisti me. ⁴² ego uero sciebam. quia semper me exaudis. sed propter populum. circumstantem dixi. ut credant quia tu me misisti. ⁴³ et cum haec dixisset. uoce magna clamauit. lazare ueni foras. ⁴⁴ et exiit statim qui fuerat mortuus. ligatus pedes et manus. institis. et facies eius. orario conligata erat. dicat ei iesus. soluete eum et sinite abire. ⁴⁵ multi ergo ex iudaeis. qui uenerant ad mariam. uidentes quae fecit iesus. crediderunt in eum. ⁴⁶ quidam uero ex ipsis. abierunt ad pharisaeos. et dixerunt eis. quae fecit iesus. ⁴⁷ collegerunt ergo principes sacerdotum. et pharisaei. concilium. et dicebant. quid faciemus.

42. ego autem (uero f): et ego a b e ff₂ l aur. et καὶ γὰρ 13. 69. 124; ego tantum c d r cum gr. D. audiebas d, exaudis f. > audis me D. populum: turbam EG uett. (exc. d f). qui circumstat (circumstat 5, circumstant R): circumstantem a c e f ff₂ δ aur., et > adstantem turbam G. credat G. misisti D.

43. + et ad init. a c d f ff₂ l p r δ cum graeco. quum CHΘ. clamabit OT, exclamauit DR a; + dicens b r. > clam. (exclam. p r, uocauit e) uoce magna e ff₂ p r. latzare D. ueni (δεῦρο): prodi b p r.

44. statim (ευθύς D) codd. vg. f aur., confestim d p r: om. a b c e ff₂ l δ gr. rell. prodiit (ἐξηλθεν), prodiuit G: exiit a b c d e f ff₂ l r, processit uel procedit δ. qui (ille qui b ff₂ e) fuerat (fuit DT*) mortuus: > qui mortuus erat E (fuerat) c d p r, q. defunctus er. a; ille homo mortuus l, ille mortuus e ff₂*, gr. ὁ τεθνηκώς; deinde + de monumento c. ligatus (alligatus a) pedes et manus = δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας gr. plur.: ligatis (-tus Q r δ; om. e) pedibus et manibus (+ eius E) E F m Q R e p r δ aur. gat.; ligatis pedes et manus GX (pedis); ligatus manibus et pedibus D m q, ligatus manus et pedes D* W 5 gat. et δεδεμ. τ. χεῖρας κ. τ. πόδας AL min. institis: fasceis p r. illius: eius EJS uett. sudario: orario f ff₂* l r. > ligata erat E d r, conligata erat b f ff₂ l; deligabatur δ; om. D. dicit (λέγει): dixit vg. non cod. caraf.) a b. iesus eis (hoc ordine cum gr. BL Or.) codd. plur., cf. ies. discipulis suis e: > eis

iesus F² DE:PGMTORVWX vg. (c ff₂) δ et gr. plur., ad eos ies. b, ei ies. f, illi ies. d; om. eis T a r aur. soluete P. eum: illum E e. sinete P; dimittite d r gat.; + eum D ff₂ et gr. BC*L 33. 157. habire C; ire a b e l r aur.; ut uadat d.

45. ergo (οὐν): igitur E r; uero F m R et de N. iudeis DEW. om. uen. ad mar. et l. ad mariam: cum maria δ et Δ^{or}; + et martham vg. edd. ant. cum cor. uat.* (non autem mg. nec cod. caraf.). et uiderant (gr. ἐλθόντες . . . καὶ θεασάμενοι): et uiderunt BJ T^c e; ut uiderunt gat., qui uiderant ff₂, uidentes E a b d f r, et εἰσπακότες sine kai D; et uiderant uel uidentes δ. que DE; quod d e (Bentl.), et ὅ A² BC* D min. fecit: est factum e; + et H; + iesus vg. a d f ff₂ δ gr. NC^c DXΓΔ etc. > uid. quae fecit et X. eum + discipuli eius H.

46. quidam: aliqui d, habierunt C. phariseos D P G W. que D; quod b (id quod) d e ff₂ l cum gr. CDM min. fecisset r.

47. collegerunt ACDFHΘJKQTWZ vg., et colligerunt B F Δ E P G I M M O R S V X Y: congregauerunt a d e r. pontifices: sacerdotes a e r, principes sacerdotum b c f ff₂; scribe d (non D^{or}). pharisei DGW, pharisae K, farisaei R; + ad Q; + fecerunt P. consilium DE P Q T. dixerunt D* (corr. mg) a. quid + ergo δ et Δ^{or}. facimus (ποιούμεν plur.) cum A F Δ E P G I M Q R S V W Y Z vg. d ff₂ l Aug.: faciemus (ποιήσομεν 249) BCDE HΘJKMOTX a b c e f r δ (non Δ^{or}) aur. om. quia d et D^{or}. multa: talia b c d e ff₂ aur. et ταῦτα D.

hic homo multa signa facit?
⁴⁸ si dimittimus eum sic
 omnes credent in eum
 et uenient romani et tollent
 nostrum et locum et gentem.
⁴⁹ Unus autem ex ipsis caiaphas
 cum esset pontifex anni illius
 dixit eis uos nescitis quicquam
⁵⁰ nec cogitatis quia expedit
 nobis ut unus moriatur
 homo pro populo
 et non tota gens pereat
⁵¹ hoc autem a semet ipso non dixit

sed cum esset pontifex
 anni illius prophetauit
 quia iesus moriturus erat
 pro gente
⁵² et non tantum pro gente
 sed et ut filios dei qui erant
 dispersi congregaret in unum.
⁵³ (95. 4) Ab illo ergo die cogitauerunt
 ut interficerent eum
⁵⁴ iesus ergo iam non in palam
 ambulabat apud iudaeos
 sed abiit in regionem iuxta
 desertum in ciuitatem

quia hic homo. multa signa facit. ⁴⁸ si dimittimus eum sic. omnes credent in eum. et uenient romani. et tollent locum nostrum et gentem. ⁴⁹ unus autem ex ipsis. nomine caiphas. princeps sacerdotum anni illius. dixit eis. uos nescitis quicquam. ⁵⁰ nec cogitatis. quia expedit nobis. ut unus homo moriatur pro populo. et non tota gens pereat. ⁵¹ hoc autem a semetipso non dixit. sed quia erat princeps sacerdotum anni illius. prophetauit quia iesus moriturus erat pro gente. ⁵² et non solum pro gente. sed ut filios dei. qui dispersi erant. congregaret in unum. ⁵³ ab illo ergo die cogitauerunt iudaei ut interficerent eum. ⁵⁴ iesus autem iam non ambulabat palam inter iudaeos. sed abiit inde in regione

48. + et ad init. d et D^{or}. demitt. O (e in ras.); dimittamus E, -emus DH¹Θ; demiserimus a d, relinquerimus c, -quamus b, -quimus ff₂; passi fuerimus e. om. eum pr. D. credent (πιστεύουσιν); credunt A¹EGX*Z Tisch. ff₂ cum N* πιστευουσιν; credant Q, πιστεύσωσι GHLXΓΔ (non δ) min. > credent omnes B. ueniunt F* (corr. F³). romani ex romoni H. tollent + nobis a; + et cod. caraf. nostrum: nobis c l r. et tert. om. EJWZ* (+ Z²) vg. cor. uat. mg. uett. (exc. δ) Aug. cum gr. DKΠ al. 10. > locum nostrum a d e f ff₂ aur. cum gr. D.

49. autem: om. D; + quidam d δ (Bentl.), et gr. εἰς δε τῆς. om. ex ipsis T. caiaphas (cf. Mt. xxvi. 3. 57, Lc. iii. 2) AFHMQSY cum graeco: caiphas B¹FDΔEPGΘJKMORVWXXZ vg., caifas T, cayphas C, chaiphas I; + nomine GZ* (sed corr.) vg. (non cod. caraf.) cor. uat.* c r, et > nomine cai. a b e f l gr. i. 2^{po}. quum Θ. aesset C. pontifex: princeps d, pr. sacerdotum a b e f ff₂, summus sacerdotum r. > pont. cum esset δ et u. 51. > anno illo pr. sac. a e. eis: illis V; om. E. scitis r. quidquam C²ΣC; nihil a d e l r.

50. cogitatis: cognoscitis J; + quicquam T (sed erasum), nobis (ὑμῖν AEGHIK etc.): uobis E²ΣC a b d e ff₂ l aur. et gr. BDLMXΓ etc. om. homo T. > homo moriatur GKMTX uett. (exc. c) Bentl. cum gr. pro populo: propulo E; pro plebe a d e r. tota: uniuersa r, omnis a.

51. semet ipso T; se ipso b; se a d e r. quum

HΘ. pontifex et ff₂: sum. sacerdos r, rell ut u. 49. hanni C, an^{ti} Y. om. ann. ill. e. profet. D¹PO, prophetabit T. quia: quod vg. a e. ies. moriturus (i sup. lin. O) erat (esset E): ies. incipiebat mori d; > incipiebat (-pit δ) ies. mori b c l (r); incipit ies. moriens pro ge. mori ff₂; > ies. pro ge. erat moriturus e; graeci ἤμελλεν ἴησ. (ἡς ἠμελλεν D) ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

52. tantum: solum a d e f. > pro gente tantum (d) δ (Bentl.) cum ord. gr. et sec. (etiam r): om. F¹DEMTX*Z vg. (non cod. caraf.) cor. uat. a b c f ff₂ l aur. Aug. non gr. ut: om. H aur.; + pro Z* (corr. Z¹). > ut et FGV d δ cod. caraf. Bentl. et gr. filius E a ff₂. congregaret F; colligat b ff₂ (-gant), colligeret l aur., -rentur c. > in unum congreget d et D^{or}; > ut dispersos quoque fil. d. in unum congregaret a e.

53. om. ergo T. cogotau. G* (corr. G¹), cogitab. T; cogitarent E; consilium fecerunt a d e r; deinde + iudaei c e f ff₂ r non gr. ut interficerent: interficere F; ut occiderent a e r.

54. om. in pr. FJT uett. (exc. b) Aug. palam uel persiste δ. hamb. C; loquebatur r. aput FG JORT; inter a d e f δ et gr. ev, cum r. iudeos D¹FGW. habiit E; + inde f δ cum gr. (exc. D¹ al. plus 10). regione EZ; + sapfurim d et + σαφουρην D, uide R. Harris 'Study of Cod. Bezae', p. 184; + longinquam b, + proxima f. iuxta: prope a e. desertu|| G, disertum D. > ab. in finitiman: regionem deserti r. in ciuitate FFE;

quae dicitur ephrem
et ibi morabatur cum discipulis suis.
⁵⁵ (96. 1) Proximum autem erat pascha
iudaeorum.
(97. 10) Et ascenderunt multi hieroso-
lyma de regione ante pascha
ut sanctificarent se ipsos
⁵⁶ quaerebant ergo iesum
et conloquebantur ad inuicem
in templo stantes
quid putatis quia non ueniat

ad diem festum?
⁵⁷ dederant autem pontifices
et pharisaei mandatum
ut si quis cognouerit ubi sit
indicet ut adprehendant eum.
XII. ¹ Iesus ergo ante sex dies pas-
chae
uenit bethaniam
ubi fuerat lazarus mortuus
quem suscitauit iesus.
² (98. 1) Fecerunt autem ei caenam ibi

proxima. iuxta desertum in ciuitatem quae dicitur efrem. et ibi morabatur cum discipulis suis. ⁵⁵ erat autem in proximo pascha iudaeorum. et ascenderunt multi in hierosolyma de regione. ante pascha. ut purificarent se ipsos. ⁵⁶ quaerebant ergo iesum. et conloquebantur ad inuicem in templo stantes. quid uobis uidetur quia non ueniet ad diem festum. ⁵⁷ dederant autem principes sacerdotum. et pharisaei mandatum. ut siquis sciret ubi esset. demonstraret. ut adprehenderent eum XII. ¹ Iesus autem ante sextum diem paschae. uenit in bethaniam ubi erat lazarus qui fuerat mortuus quem suscitauit iesus ex mortuis. ² fecerunt ergo ei cenam ibi. et martha ministrabat. lazarus autem. unus erat ex dis-

om. d (sed uide infra). quae: quem T. ephrem (ἐφρέμ NL al. pauc.) B⁵FDE⁵FGHΘJMO vg. c e (ff₂): efrem AIQSTVXYZ b d fr aur., hefrem C, effrem ΔKMTRW, efren I; effrem gat., ephraem a, ephraim δ et gr. plur. ἐφραϊμ, ἐφραϊμ 5; + ciuitas a et > efr. quae dicitur ciuitas d, > ephr. dictam ciuitatem δ. morabatur (commor. e): ambulabat d, mansit r; > morab. ibi T. suis codd. plur. vg. uett. plur. cum gr. ΑΧΑΠ etc.: om. ΑΔΦ*FG H*QXY Tisch. d δ et gr. ΝΒΔΙΛΓΔ etc.

⁵⁵. proximo M; in proximo f I; prope c e r aur., iuxta d, propterea ff₂*; > erat autem proximum (f) δ cum gr. plur.; in illo tempore futura erat a. autem: enim E. pascha T bis. iudeorum W. ascend.: subierunt d, uenerunt aur. et asc. (asc. autem I): asc. ergo b c (d) ff₂ Aug. cum gr. D. multi + in P¹⁰⁰HΘQR a c d (> in hier. multi cum D⁹⁷) e f ff₂ r (> de reg. in hier.) δ. hierosolyma (cf. ad i. 19) ABΔFGMSXZ* b d f ff₂ I (> de hier. reg.) aur., hierosolima Y, hieru. P¹⁰⁰R: hierosolymam BFCΘIJOVZ^c Tisch. r, hieru. K, iero. vg. c δ, hierosolimam M, hierosolimam H¹⁰Q, hyeru. D, ihero. T, iero. W; hierusalemis E cum a e; hierusalem H*. de + illa E a e et > reg. illa c aur. hante C. sanctificarent: purificarent a c d (-cent) e fr aur. ipsi s. G.

⁵⁶. querebant D. ergo: om. Δ; + et d et D⁹⁷. conloquebantur R, colloqu. MW vg.; dicebant a d e. ad inuicem: in semet ipsos d, inter se a e, ad alis alium b, alis (alius cor.) ad alium I. templo + dicentes D (sed exp.). in tem. stantes: confuse dicentesmploistantes C. stantes + et dicentes a b c ff₂ I (def. ad xii. 10). quid (quis O) putatis (τι δοκετε D): om. quid a b c e ff₂ r aur.; quid

uobis uidetur f et gr. plur. τί δοκεῖ ὑμῖν. ueniat (ἐλθῇ) cum A⁵FΔE⁵P*FGHΘJ OQXYZ cod. caraf.: uenit B (ut uidetur) CD¹⁰⁰IKMMTRSTW vg. a b c e δ aur. gat. Aug.; ueniet V d f ff₂; eum non uenturum etc. r. festum: solemnem a e; + istum 5 edd. ant. (non autem Froben 1502, Sacon 1515). ad di. fes. in ras. T.

⁵⁷. dederunt a e r aur.; desiderant W. autem + et d et gr. DEG etc. pontifices G* (sed corr.); principes d, pr. sac. a b c e f ff₂, sacerdotes r. farissaei R, farisei DW, phariseis T (s fin. del.). mandatum: praeceptum b c ff₂ aur. si quis: quicumque r; + eum T. cognouerit in ras. Z; cognuerit R, nosset d, cf. f; cognobisset T cum a c e aur., scisset r. hubi C. esset T c e fr aur.; + ut b c ff₂. iudicet ΔR; indicarent T c, -ret a e aur.; nuntiaret d, demonstraret f r (+ eum). ut sec.: et T b c e ff₂. adprehendant JMM¹⁰OXZ, adprae. B⁵FCE⁵PG¹⁰IR: appre. AFKQSVW vg. Tisch., apprae. ΔHY; adprehenderent DT a d f r aur., compr. c e ff₂ (-dant).

XII. 1. ergo: autem BD a e f r. hante C. sex: .vi. DW. pasche WZ* (corr. Z⁹), pasce T. uenit + in QR uett. (exc. b ff₂). bethania EH. hubi C; om. M. fuerat: erat CM a b c d f ff₂ r aur. lazarus D et u. 2. > laz. fuerat (M)QR vg. > laz. mortuus fuerat E. mortuus (δ τεθνηκώς ADIFΔ etc.), qui erat (fuit ff₂) mor. b (f) ff₂, qui m. fuerat d: om. a c r aur. cum gr. NBLX. suscitauit: + a mortuis a d δ aur. et gr., r=f; + mortuum c; libere ad lazarus quem susc. mortuum e. ihesus sec. C; om. a b c e aur. et gr. HK MS etc.

². fecerunt: gerunt e. fe. autem: et fe. a c d

et martha ministrabat
 lazarus uero unus erat ex discumben-
 tibus cum eo
³ maria ergo accepit libram
 ungenti nardi pistici pretiosi
 et unxit pedes iesu
 et extersit capillis suis
 pedes eius
 et domus impleta est
 ex odore ungenti
⁴ dicit ergo unus ex discipulis
 eius iudas scariotis

qui erat eum traditurus
⁵ quare hoc ungentum non
 ueniit trecentis denariis
 et datum est egenis?
⁶ dixit autem hoc non quia
 de egenis pertinebat ad eum
 sed quia fur erat
 et loculos habens ea quae
 mittebantur portabat.
⁷ Dixit ergo iesus
 sine illam ut in diem sepulturae meae
 seruet illud

cumbentibus. cum eo ³ maria itaque sumpsit libram ungenti nardi pistici pretiosi. et unxit pedes iesu. et extersit capillis suis pedes eius. domus autem repleta est ex odore ungenti. ⁴ dixit ergo unus ex discipulis eius. iudas simonis schariotes qui traditurus erat eum. ⁵ quare hoc ungentum. non uenundatum est in trecentis denariis. et datum est pauperibus. ⁶ hoc autem dixit. non quia de pauperibus cura ei erat. sed quia fur erat. et loculum habebat. et ea quae mittebantur portabat. ⁷ dixit ergo iesus. sine illam in die

(e) r aur. cum gr. D; fe. ergo b f ff₂ cum gr. rell.
 ei bis scr. Δ. caenam BFCDAEFGΘIKM'O
 QV^h: cen. AFHMRSTWXYZ; coen. J5^h S^h.
 ibi: ubi T; om. a e. marta T (et et m. minis.
 in ras.). cum iesu c; om. a e aur. Aug. cum gr. X.

3. maria: i in ras. satis magna K. accepit
 (accipit R, sumpsit f) = D^{or} λαμβάνει: accipiens P
 d δ et gr. pl. λαβούσα. ungenti bis A^hΔ^hP(sec.).
 FHMSXYZ^c: ungu. BDEP(pr.)GΘIJKMQR
 TVWZ* vg. Tisch., hungu. C. nardis E; om. b c
 d e ff₂* r et gr. D. > nardi ung. a; > pistici ung.
 d e; > pist. praet. ung. r. pystici D; om. a.
 praet. B^hFE^hP^hJMOR, prett. D, prec. W; om.
 a b e ff₂. om. et pr. ADΔPGRY δ (non autem d)
 Aug. unxit ΔE^hPIMOQRV, hunxit C. pedes
 (s sup. lin. H) iesu: iesum D; pedes eius F
 (harmonistam agens) et gr. X. extersit H; tersit
 a d e. > cap. suis extersit E cum gr. i. 13. om.
 pedes eius F. > ped. eius cap. suis Δ* (sed corr.)
 vg. cum gr. M. domus + omnis D r gr. min. i.
 13. 69 etc. inpleta CDFGMOR; repl. c d f. om.
 ex R a c e. hodore C.

4. dixit vg. (non cod. caraf.) c f. d. ergo
 (λέγει οὖν plur. sed dé NB): et d. b c ff₂; dicit
 a e r et gr. L min. ex: est J. discipuli Δ.
 iudas sine add. cum NBL min.: + simon b c r
 aur. et gr. FGHU, > simon iud. a e; + simonis
 f ff₂ et gr. AE etc. (et Δ^{or} non δ). scariotis (cf.
 vi. 71) AΔHMQSXY ff₂^c, scariothis E^hFFGΘIJ
 ORWZ aur.: scariotes T b, scariothes FKMV,
 schariothes C (f), iscariores B (?) vg.; isscharioth
 D; scarioth a c (-tha) ff₂* r δ, schariotha e, a
 caryoto d et D^{or}. > erat traditurus eum F; eum

tr. erat a e r, aur. = f; incipiebat eum tradere b c d
 (> trad. eum) ff₂ et gr. D ος ημελλεν παρ. αυτον.

5. ungentum A^hΔ^hFHMOSTVXYZ^c: unguen-
 tum BC(hun.)DEFGΘIJKMQRWZ* vg. Tisch.
 ueniit (ἐπράθη, cf. Mt. x. 29, Luc. xii. 6) AB^hFCF
 GIJMOSWZ¹ cor. uat*, uenit vg.: uenit ΔPHΘ
 KQRVXYZ* cor. uat. mg.; uendit T, uendit E;
 uenditum D, uenditur M; uenitum est d. tregentis
 R, tricentis P^hHM; ccc F, cccis DE. denaris
 ΔR, dinaris P. est: esset DE^hP^hQR δ. egenis:
 i in ras. H; aegenis CDE^c(-niis E*)P; pauperibus
 a b c d e f ff₂ r et u. 6.

6. > hoc autem d. a c d e f r aur. cum gr. D;
 + iudas r. autem; ergo J. om. hoc D. egeniis
 E*, aegenis D. pert. ad eum: cura illi esset a c
 e ff₂ (cf. f), cura (+ t d) erat illi d r. fur erat:
 fuerat F* (sed corr.) Q. loculos (γλωσσόκομον)
 codd. vg. uett. plur., -lo^s Y: loculum d e f δ.
 habens (ἔχων NBDLQ min.): habebat et (om. et
 T) ET a b c e f ff₂ r δ aur. et εἶχεν καὶ AIXΓΔ etc.
 ea: om. ET b c d e ff₂ δ aur. que D. portabat
 (-bant R*X*) = ἐβάσταζεν, baiulabat d; exportabat
 IMTW b ff₂ aur.; auferebat E a c e, cf. Field 'Ot.
 Noru.' p. 68, qui sic reddidit.

7. ergo: om. H* (+ mg.) a e; + ei b c (illi)
 Aug. sine (ἀφες) codd. plur. ^h Aug. et dimitte
 c d e ff₂: sinite BDJMR5^h S^h cor. uat. mg. δ
 Ambr. Gaud. (13. 964 'sine eam siue sinite;
 utrumque enim et in Gr. et in Lat. exemplaribus
 inuenitur, sed magis congruere uidetur sensui cum
 legitur sinite... propter ea quae pluraliter sub-
 sequuntur'), dimitte a. illa Y*. om. ut f δ.
 in diem (eis τὴν ἡμέραν) DE^hPJQRVW vg. uett.

- ⁸ pauperes enim semper
habetis uobiscum
me autem non semper habetis.
⁹ (90. 10) Cognouit ergo turba multa
ex iudaeis quia illic est
et uenerunt non propter
iesum tantum
sed ut lazarus uiderent
quem suscitauit a mortuis
¹⁰ cogitauerunt autem principes sacer-
dotum ut et lazarus interficerent.
¹¹ Quia multi propter illum

- abibant ex iudaeis
et credebant in iesum.
¹² (100. 1) In crastinum autem turba
multa quae uenerat
ad diem festum
cum audissent quia uenit iesus
hierosolyma
¹³ acceperunt ramos palmarum
et processerunt obuiam ei
et clamabant osanna
benedictus qui uenit in nomine
domini rex israhel.

sepulturae meae seruauit illud. ⁸ pauperes enim semper habetis uobiscum. me autem non semper habetis. ⁹ cognouit ergo turba multa ex iudaeis. quia iesus illic est. et uenerunt non tantum propter iesum solum. sed et ut lazarus uiderent quem suscitauit a mortuis. ¹⁰ cogitauerunt autem principes sacerdotum. ut lazarus occiderent. ¹¹ quia multi. propter eum conueniebant ex iudaeis. et credebant in iesum. ¹² sequenti autem die turba multa. quae conuenierat ad diem festum. audientes quia uenit iesus hierosolyma. ¹³ acceperunt ramos palmarum. et exierunt obuiam ei. et clamabant. osanna. benedictus qui uenit in

plur.: in die ABFC(diae)ΔGHΘIKMMTOSTXY (inde)Z; + ut δ *sed expunct.* saepulturae E, sepulturae G* (*sed corr.*), sepulture W. mee EW; *om.* d et D^{or}. serbet O, serues Δ; seruauit f (non δ) cum gr. τετηρηκεν (*sine ūa*) AITΔΔ etc. illut G, illum R.

8. *om.* enim X*. *om.* semper pr. P. habetis pr. (ἐχέτε cf. Mt. xxvi. 11, Mc. xiv. 7) AEP(F)G HΘIJMMO*SVWX^cYZ*^h C a f ff₂* r cor. uat. mg.: habebitis BCDΔEKO^cQRTX*Z² S b c e ff₂^c δ aur. cor. uat.* Aug. *om.* non Z*. > semper non T. habetis sec. (ἐχέτε) AEP*GIJMMO*S X^cYZ* (+uobiscum *sed exp.*) C f ff₂ cor. uat. mg. cod. caraf.: habebitis BCDΔE^{mo}(F)HΘKO^cQRTVWX*Z² S^h a c e δ aur. Aug. cor. uat.*; *om.* b r; *om.* uers. d et D^{or}.

9. cognouit ex correctore H; rescituit r. ergo: autem G a e; *om.* F. iudeis CDRW. et turba multa (t. autem mul. a) ex iud. audiuit a b c ff₂, tur. ergo plurima de iud. audierunt d, plurimi au. turba iudaeorum aud. e, cum D^{or}. quia: + iesus f. illic: illi Q. esset BFGIMTQ c d aur. cor. uat. mg.; + iesus c e. uenerunt D. tantum: *om.* b d e et D^{or}; solum a c ff₂ (cf. f). ut + et CMT δ (cf. f) cum gr. plur. latzarum D et u. ro. 17. uiderint Z* (corr. Z²). resusc. r; suscitabit T, suscitauerunt D* (un exp.); + iesus d Aug. et D^{or}. a: ex Z* (corr. Z²) r.

10. cogitau. cognouerunt Z* (corr. Z²). autem: *om.* Z; + et M. *om.* sacerdotum d. *om.* et fr. > et ut d e. > et laz. ut Q. interf.: occiderent a d (-dant) e fr. Inc. rursum l.

11. quia... iudaeis in ras. scr. K. abiebant J, habibant C; f uide sup. ex iudeis EW; iudaeorum b l r et > mul. iudaeorum pr. il. ibant a c d e ff₂ (abib.) cum gr. D. *om.* in P.

12. in crastinum autem: + diem D; altera die a c e (et al.) ff₂ (al. autem) aur., postera die d r, cf. f. turbam G* (*sed corr.*). *om.* multa b. turbae multae D a c e. que D. uenerant DE a c e; conuenerant (f) r. ad diem festum cum bis scr. D. quum Θ. audiissent D; audisset F KZ^c; uidissent MT. cum aud.: audientes a d f r δ, audito e aur. iesus + in P^{mo}R d r δ. > iesus uenit E a c e ff₂ aur. cum gr. ALX min.; et + in a c e ff₂. hierosolyma cum AFD^{mo}QSVYZ* a b e f r aur., hieru. R (so sup. lin.), hierusolima P: hierosolimam CGHΘIJVXZ^c Tisch. c ff₂ l Aug., hieru. BK, iero. vg. δ; hierosolimam M, hieru. E, iero. W, ihero. T, hyeru. D; hierusalem d cum D^{or}.

13. acciperunt DEPO; + sibi c; sumpserunt r. ramos palmarum (τὰ βῆλα τῶν φοινίκων): flores palmarum a b e ff₂* aur., medullas palmarum r; ramos flores palmarum J; palmas l. processerunt: exierunt a c d e f ff₂ r aur.; + in d r δ. hobiām C, obbiām ΔZ¹. ei: eius d cum gr. DF al. ro. clamauerunt D; + dicentes D a d ff₂ et gr. NADK etc. o sanna F, os anna V, ossanna D, hosanna JT vg.; + filius dauid a. qui uenit sup. lin. T. Distinguit Hosanna benedictus, qui uenit etc. S. *om.* in nom. dom. e. hisrahel C, hisrael D, israel vg.; in mg. scr. H.

- ¹⁴ (101. 7) Et inuenit iesus asellum
et sedit super eum
sicut scriptum est
¹⁵ noli timere filia sion
ecce rex tuus uenit sedens
super pullum asinae.
¹⁶ (102. 10) Haec non cognouerunt discipuli
eius primum
sed quando glorificatus est iesus
tunc recordati sunt quia
haec erant scripta de eo
et haec fecerunt ei
¹⁷ testimonium ergo perhibebat turba
quae erat cum eo
- quando lazarum uocauit
de monumento
et suscitauit eum a mortuis
¹⁸ propterea et obuam uenit
ei turba
quia audierunt eum
fecisse hoc signum
¹⁹ pharisaei ergo dixerunt
ad semet ipsos uidetis quia nihil
proficimus
ecce mundus totus post
eum abiit.
²⁰ Erant autem gentiles quidam
ex his qui ascenderant

nomine domini. rex israhel. ¹⁴ inueniens autem iesus asellum. sedit super eum. sicut scriptum est. ¹⁵ noli timere filia sion. ecce rex tuus uenit. sedens super pullum asinae. ¹⁶ haec autem. non cognouerunt discipuli eius primum. sed postquam glorificatus est iesus. tunc recordati sunt. quia haec erant scribta de eo. et haec fecerunt ei. ¹⁷ testimonium ergo perhibebat turba. quae erat cum eo. quando lazarum uocauit de monumento. et suscitauit eum a mortuis. ¹⁸ propterea et obuam uenit ei turba quia audierant eum. fecisse hoc signum. ¹⁹ pharisaei autem dixerunt ad inuicem. uidetis quia nihil proficimus ecce mundus totus post eum abiit. ²⁰ erant aut gentiles quidam ex his. qui ascenderant. ut

14. *om.* et *pr.* B. in uenit S. asellum E; asynum D, asinum a c e. et *sec. om.* R. *eum*: illum E a e. *sicut*: sic Q. scribturn ¶EFGIOS YZ. *est*: + in profeta r; + in sacharia δ.

15. nolite M* (*sed corr.*). ne time δ. syon CDT; *om.* R. uenit: *om.* R; + tibi E c e (+ mites) r; + mansuetus a. asine WY, assinae EPR, assynae D, hasynae C.

16. haec (hec *ter* W, *sec.* C): *pr.* + autem a c d f r δ Benth. (*sed postea deleuit*) cum gr. ADXΓΔ etc. non cognuerunt R; nescierunt r. > primum (prius a e) disc. eius a c e ff₂. glorificatus: clarificatus b c (-caturus) ff₂ l aur. esset a c e aur. *om.* tunc b c e ff₂ l. rememorati a d e. *om.* erant P* (+ mg.). scribta ¶EFGOSYZ. > scr. erant T. > de eo scr. d δ (Benth.) et *gracc.* *om.* de eo b e.

17. + et ad init. e. test. ergo perh.: et test. perh. D cum gr. L; testificabantur ergo d. perhibebat T, peribebat CZ; reddebant a e; + ei D. turbae a e, populus d. quae (que D) erat cum eo: de eo E; *om.* F. quando (¶re NAB al. plur.): quia GM b c ff₂*, quod P* (*corr. mg.*) r, quoniam a d e; ¶re DE*KLII. euocauit a, clamauit d, -asset r. monomemento E. suscitasset r.

18. propt.: ideo a e. *om.* et DT a b c e ff₂ l r δ cum gr. B*EHA etc. obuam (obiam Δ, obbia Z, hobuam C) uenit (*om.* E; uenerunt c): obuiauit δ, -uerunt d; occurrit a e. > ei uenit X b.

turbae c d. quia: qui Z* (*sed corr.*). audierant DT aur.; audierat δ, audiuit r, ἤκουσεν EGH etc. *eum fecisse hoc signum*: > eum hoc fec. sig. O et αὐτὸν τοῦτο πεποιθέναι τὸ σημεῖον N y^{scr}; > eum hoc sig. fec. M^{aur}; > hoc eum fec. sig. d (illum) δ (Benth.) et τοῦτο αὐτὸν πεπ. τὸ σημ. gr. plur.; quia (quod a e) hoc fecit sig. a b c (> sig. fec.) e ff₂ l, hoc sig. quod fec. r.

19. pharisei W, farisei D, -ssei R. ergo: autem ¶moJQR c f ff₂ l r et δē K al. plus 15. semed ipsos C; alterutrum r cf. f; illos a c d (eos) e cum gr. D al. pauc. αὐτοῖς. nichil W; non ... quicquam b δ. nihil prof. in mg. A. proficimus contra graecum (profecimus X*Z, nos proficere r) codd. vg. et uett.: proficitis a e (Benth.), prodefacitis d, prodeestis b, uos proficere l, ἀφελείρε gr. plur.; profecit ff₂* et ἀφελεί S. mundus totus (δ κόσμος ὅλος DLQX etc.): uniuersus m. a c e, omnis m. b, unus populus ff₂*; *om.* totus δ cum gr. NABTA etc. post: seq. ras. in O. *eum*: illum E. habiit C, abit D; nadit l r, sequitur ff₂*. > ab. post illum c (ff₂*); > post ill. uniu. mundus abiit a e.

20. erant autem: erant b, et er. a e ff₂, er. autem et d et D^{ur}. gentiles (-lis O) quidam (sup. lin. X¹) codd. et uett., graeci qu. b c d e ff₂*, graeci tantum l = ἑλληνες τῆς NBDL etc.: > quidam gentiles vg. edd. ant. et quidam greci a r δ

ut adorarent in die festo
²¹ hi ergo accesserunt
 ad philippum qui erat
 a bethsaida galilaeae
 et rogabant eum dicentes
 domine uolumus iesum uidere
²² uenit philippus et dicit andreae
 andreas rursum et philippus dicunt
 iesu.
²³ (103. 4) Iesus autem respondit eis dicens
 uenit hora ut glorificetur
 filius hominis.
²⁴ (104. 10) Amen amen dico uobis
 nisi granum frumenti cadens

in terram mortuum fuerit ipsum
 solum manet
 si autem mortuum fuerit
 multum fructum adfert.
²⁵ (105. 3) Qui amat animam suam
 perdet eam
 et qui odit animam suam
 in hoc mundo
 in uitam aeternam custodit eam.
²⁶ (106. 10) Si quis mihi ministrat
 me sequatur
 et ubi sum ego illic et minister meus erit
 si quis mihi ministrauerit honorificabit
 eum pater meus.

adorarent in diem festum. ²¹ hi ergo. accesserunt ad philippum. quia erat a bethsaida galilaeae. et rogabant eum dicentes domine uolumus iesum uidere. ²² uenit philippus. et dicit andreae. andreas rursum et philippus. dixerunt ad iesum ²³ iesus autem. respondit eis dicens. uenit hora ut clarificetur filius hominis. ²⁴ amen amen dico uobis nisi granum tritici. cadens in terram mortuum fuerit. ipsum solum remanet. si autem mortuum fuerit multum fructum affert. ²⁵ qui amat animam suam perdet eam. et qui odit animam suam in hoc mundo in uitam aeternam custodit eam. ²⁶ si quis mihi ministrat. me sequatur. et ubi sum ego illic et minister meus est. et si quis mihi ministrauerit. honorificauit eum

(+ gentiles); *τίτες* ἐλλ. AEGH etc. hiis W. hascenderant C, ascenderunt O a *aur.*; -debant d l. orarent c. diae C; diem a e f. festo: solemnem a e.

21. hii BFDΔEΦIOW, hic Z* (sed corr.). om. ergo a e cum gr. L 69. 254. om. accesserunt Q. philippum CRZ* (corr. Z¹), filippum D. erant X*. om. qui erat δ. bethsaida MR b r, bethsayda C, bethsaida D, bethsaida a d, bethsaida e ff₂ l. galilaeae AΔIMQSTXY vg.: -lae rell., -lee W. domine bis scr. B. > uidere iesum c.

22. philippus pr. CZ* (corr. Z¹), philippus D. dicit O; dixit r. handreae C, andreae M, andree EW, andrae P*; + et V. andreas (hand. C) rursum (iterum d, autem CT b e ff₂ l r) et (cum l r) philippus (phyl. CRZ*, phill. E, fill. T, fil. D; philippo l r; deinde + iterum b ff₂) = καὶ πάλιν ἀνδ. κ. φίλ. DXΓΔΔΠ etc.: + uenit et r, cf. > uenit and. et phil. et a, deinde uenit and. et phil. e; ἐρχεται ἀνδ. κ. φίλ. καὶ (N) ABL 157. dicunt (λέγουσιν) AFD P* FGHOMSX^c V cod. caraf. a b c d ff₂ δ Aug., dicit l r: dixerunt BCDE P^m IJK M^o QRTVWX* Z vg. f aur.; om. e. iesum HZ.

23. ies. (ihes. C) autem: at ille a e. glorificetur cum AΔΔ PFGHOMOSXY d e δ Aug.: clarificetur BFCEIJKMQRTVWZ vg. Tisch. b c ff₂ aur. Hil.; honorificetur a l r. homines O.

24. uobis + quia R. frumenti: tritici a b c d e f ff₂ r. terra BEDZ a; + et e. mortuum (mortuus R, + non T^{rec}) fuerit: moriatur bis a d e, pr. r. Inc. u. 25 ipsum solum C Tisch.; nos Stephanum 1555 sequimur. ipsud Tc; om. d. manebit a e l. adfert (φέρεi) AΔΔ EFGHIJORSY: affert BCFΘKMMQVWX vg. Tisch.; adferet FTZ* (aff. Z²) a b d e ff₂* l.

25. hamat C. suam pr. + in hoc mundo b. perdit ff₂ cum gr. NBL 33. hodit C; perdiderit E. suam sec. om. R. > mundo hoc d δ (Bentl.). eternam WX. custodit: custodiet D a d e r δ Aug. Bentl. et gr. φυλάξει. Uariant multum patres et forsam cum locis par. commiscunt; uide Sabat. ad hunc uers.

26. ministrat (διακονῇ): ministrauerit e. > seq. me a b c e ff₂. hubi C; ubicumque d. sum ego: > ego sum a b c d e (ego ero) r cum gr. D. om. illic d et D^{or}. si quis sec.: + autem b c l r; et si quis f δ; καὶ ἐὰν ΑΓΔ etc. ministrauerit (sed gr. διακονῇ ut supra) codd. plur. (-berit T) uett. plur. et vg.: ministrabit AΔFHMV, -uit P* l; ministrat P^m R a c d. honorificauit BIMOSTXZ; honorabit a r δ, honoret d. eum: om. Q; + et ff₂ r. meus sec.: om. b d f δ (Bentl.) cum gr. plur.; + qui est in celis W.

27 (107. 4) Nunc anima mea turbata est
et quid dicam? pater saluifica
me ex hora hac
(108. 10) sed propterea ueni
in horam hanc
28 pater clarifica tuum nomen
uenit ergo uox de caelo
et clarificaui et iterum
clarificabo
29 turba ergo quae stabat
et audierat
dicebat tonitruum
factum esse

alii dicebant angelus ei
locutus est.
30 Respondit iesus et dixit
non propter me uox haec uenit
sed propter uos
31 nunc iudicium est mundi
nunc princeps huius mundi
eicietur foras
32 et ego si exaltatus fuero a terra
omnia traham ad me ipsum
33 hoc autem dicebat significans
qua morte esset moriturus.
34 respondit ei turba

pater. 27 nunc anima mea. turbata est. et quid dicam. pater salua me ex hac hora. sed propterea ueni. in horam hanc. 28 pater clarifica nomen tuum. uenit ergo uox de caelo. et clarificaui. et iterum clarificaui. 29 turba ergo quae stabat et audierat. dicebat tonitruum factum esse. alii dicebant. angelus ei locutus est. 30 respondit iesus. et dixit. non propter me uox haec facta est. sed propter uos 31 nunc iudicium est huius mundi. nunc princeps huius mundi eicietur foras. 32 et ego si exaltatus fuero a terra. omnia traham ad me. 33 hoc autem dicebat. significans. qua morte esset moriturus. 34 respondit ei turba. nos

27. conturbata est *d e*; turbatur *a b*; + ualda *ff*₂. didicam *O** (di *pr. exp.*); dico *d*. saluifica me *codd. plur.* (saluifica *C*) *vg. b d*: saluum me fac *KOVX*Z aur.*, > s. fac me *Q* (deinde *def. ad xiii. 20*); salua me *G d f l*, libera me *a c e ff*₂*; *gr.* σῶσόν με. ora *T*. > hac hora *BCFGW vg. a b c f ff*₂ *aur.* Aug.*, ista hora *e l r*. propter ea *S*, *pr. hoc d r*; ideo *a c e ff*₂. > hanc horam *P a c e ff*₂ (*r*) *Aug.*

28. pater . . . nomen *om. r.* glorifica *ΘMZ d e (-cetur) Tert. Prax. 23*; honorifica *a*. > nomen tuum *BCMW vg. a c e f ff*₂ *l Aug.*; filium tuum *DE cum gr. LX min. cf. Tert. l. c.* 'nomen tuum in quo erat filius'; + in gloria quam habebam apud te antequam mundus fieret *d et D^{or} (ex xvii. 5) Aug. contr. Adiman. 9* (+ ea claritate qua fui apud te priusquam m. f.), *Hieron. in Esai. 42.* uenit: facta est *d*. ergo: autem *a*; *om. d.* celo *W*; caelis *a*; + et dixit ei *T*; + dicens *55 cor. uat.* (non mg.) a c d e aur.* clarif.: glorif. bis *d Tert.*, honorif. *a e r*. clarificauo *Z* (corr. Z²)*.

29. turbae *c d. om.* ergo *a cum gr. B.* que *D*; *om. e*; + circum *r*. instabat *C*; stabant *Θ^c c d.* et audiebat *CDPFGGR cor. uat. mg. a b aur.*; et audierant *H^c Θ c*, cum audisset *r*; audientes *d e* (et aud.) *l*, et audiens *δ*. dicebat (ἐλεγε) *cum BFCDFGH*JKMMRVWXXZ vg. a d f ff*₂ *r aur.*: dicebant (ἐλεγον *LU al. 10*) *AAEFH^cΘOS TV c d e l*, dixerunt *b*; + quoniam *d.* tonitruum *O*, thonitruum *CAG*; tonitrua *a e.* esse (γεγονέ-*val*): est *B(?)C²PHRT b c d ff*₂ *l r aur.*, (facta) sunt *a e*; *cf. οτι βροντη γεγονεν D^{or}. om.* esse

gat. et pergit angelus enim ei. > esse factum *vg. edd. ant. (exc. Froben 1502).* alii + autem *55 edd. ant. (et Froben) l*; + uero *e.* dicebant + quia *d cum gr. D min.* aggelus *M*, angelus *D*. loquutus *Θ*.

30. uox haec (*hec W*) = ἡ φωνὴ αὐτῆς *NABDL etc.*: > haec uox *V vg. ff*₂ *l* (uenit h. uox) *δ Tert.* (ista uox) *Aug. et gr. EFGH etc.* uenit (+ de caelo *r*) = ἦλθεν *D*: facta est *f et γεγονεν gr. plur.*

31. iudicium *W.* mundi *pr. (sine huius) codd. et vg. b d ff*₂ *l r Aug. gr. D*: huius *m. a c e f aur.*, > m. huius *δ et τοῦ κ. τοῦτου plur.* huius mundi: > mundi huius *P b d l δ aur. (Bentl.).* eicietur (eiic. *vg. Tisch.*, iecitur *D*, eicitur *BM*, eicitur *Y*) foras = ἐκβληθήσεται *ξξω, cf.* mittetur foris *d*, mittitur foras *a c aur.*, mittetur foras *δ*: mittetur deorsum *b e ff*₂ (dimitt.) *l* (mittitur), et κάτω βληθήσεται *22^{or}, Chr. 8. 461*; *cf. Gaud. 6. 952 (ap. Sabat.)* 'eicitur foras', *12. 963* 'mittetur deorsum . . . siue expelletur foras ut in graecis exempl. legimus . . . ἐκβλ. ξξω id est eiicietur uel expelletur foras.'

32. si (ἐάν): cum *a e ff*₂ *et θ^{ra} min. pauc.* a: de *a d*; *gr. εκ plur.*, ἀπό *DL al. pauc.* omnia (*cf. Aug. 52. 11* 'non dixit omnes sed omnia') cum *N^cD 56*: sed πάντα *gr. plur.* traham *D*, traam *T*. ad (πρός): post *Aug. om.* ipsum *a b d e f r Aug.*

33. om. autem *Z* (+ Z²).* qua: quale *d.* esset: erat *a d r.* moriturus: clarificaturus *Z* (corr. Z²).* inciperet mori *e.*

nos audiimus ex lege quia
christus manet in aeternum
et quomodo tu dicis oportet
exaltari filium hominis?

quis est iste filius hominis?

³⁵ Dixit ergo eis iesus adhuc modicum

lumen in uobis est
ambulate dum lucem habetis
ut non tenebrae uos comprehendant
et qui ambulat in tenebris
nescit quo uadat

³⁶ dum lucem habetis credite

in lucem ut filii lucis sitis.

Haec locutus est iesus

et abiit et abscondit se ab eis

³⁷ cum autem tanta signa

fecisset coram eis

non credebant in eum

³⁸ ut sermo esaiae prophetae

impleretur quem dixit

domine quis credidit auditui

nostro? et brachium domini

cui reuelatum est?

³⁹ (100. 1) Propterea non poterant

credere quia iterum

dixit esaias

⁴⁰ excaecauit oculos eorum

et indurauit eorum cor

audiimus ex lege. quia christus manet in aeternum et quomodo tu dicis. quia oportet exaltari filium hominis. quis est iste filius hominis. ³⁵ dixit ergo eis iesus. adhuc modicum temporis. lux in uobis est. ambulate dum lucem habetis. ut tenebrae uos non comprehendant. qui ambulat in tenebris nescit quo uadat. ³⁶ dum lucem habetis. credite in lucem. ut filii lucis sitis. haec locutus est iesus. et abiit. et abscondit se ab eis. ³⁷ cum autem tanta signa fecisset in conspectu eorum. non crediderunt in eum. ³⁸ ut sermo esaiae prophetae impleretur. quem dixit. domine quis credidit auditui nostro. et brachium domini cui reuelatum est. ³⁹ propterea non poterant credere. quia iterum dixit esaias. ⁴⁰ excaecauit oculos eorum. et indurauit cor eorum. ut non uideant oculis. et non

34. audimus FF*(+ui FF¹); + scriptum a c (+esse) e. ex: in B a c e; de d. christus... lumen u. 35 in ras. scr. K. eternum W. dicis (sine add. cum gr. EFGHSGA etc.): + quia b c d ff₂ l Benth. cum gr. plur. ὅτι, + quod a e, + quoniam r. hoportet C; om. JZ*(+Z²); + te ff₂. exalteri Z*(corr. Z²). hominis pr.: + et 5 S et edd. ant. (exc. Iunta 1534) Aug. quis: qui Z a. est + ergo d et D⁹⁷. iste: hic a d ff₂ l; om. b c cum gr. H 33. filius T.

35. dicit FF. eis: om. AΔFKMSX^cY aur.* non gr. ihesus et hambul. C. adue OT, athuc FMSX^cY. modicum + tempus M a b c d e (f) ff₂ l r δ (Benth.) et gr. μικρόν χρόνον. lumen: lux a b c d e f ff₂* l. in uobis (in ὑμῶν NBDKL etc.): uobiscum δ et μεθ' ὑμῶν AEFG etc. ambulate: + itaque e m, + ergo d (Aug.) et D⁹⁷. dum: cum D d. lucem: lumen M d e m r. habbetis E, abetis T. huti C. tenebre WZ*(corr. Z²); + mortis aur. > ten. uos non DM T f (aur.); > non uos ten. vg. d et ne uos ten. a m, cum gr. D; ne ten. uos e l r. conpre. DFGJMTX, conprae. CEΦH ΘIR, compiae. FFY; adprae. d m. et qui: si quis a c e non gracc. nescitis E. quo: ubi d. uadit D P d δ; eat a b e m r.

36. dum: cum d e. luce sec. EZ; lumen bis d

sed lucis. fili G. sitis: fieri possitis l. hec W. loquutus HΘX*. est sine addit. codd. plur. vg. et uett. cum gr.: + eis AΔFHΘMSX^cY. om. iesus et E. habiit CG. om. et abiit T. habsccondit C. om. ab eis a e.

37. quum HΘ. om. signa aur. fecisset + iesus c. > tanta aut. s. cum fec. r, > t. aut. ab illo signa facta d, tanta haec autem eo signa faciente δ. in conspectu eorum d f r (ipsorum). crediderunt B a e f r et ἐνίστασαν G min.

38. sermo: uerbum (et quod) a d r. hesayae C, esaye T, aesie E, ysaie W, essaiae R, isaiae DΘ K MVZ¹ S² C, issaiae P. prophetae G, prophete EW, profetae DFO; om. Θ*(+sup. lin.) 5 S. impleatur CDΔGHMT^r; adinpl. d; impleatur b. dixit: it sup. lin. Θ. credit TX*. brachium Z.

39. propter ea S; pr. hoc d r (δ); + enim D. pot. cred.: credebant c. quia iterum: etenim d et D⁹⁷. > dixit (dicit W) iterum W e ff₂. esaiaes P, is. DHΘK MVZ¹ S² C, ys. W, esayas T, hes. C. Inc. rursum q.

40. excaecauit EPOVWZ, obcaec. a e r; + deus P. hocul. bis C. > eorum oculos c δ cum ord. gr. et pr. sup. lin. T. om. oculos... indurauit d et D⁹⁷. om. indur. eorum T. > cor eorum vg. a b c e f ff₂ l q r Aug. cor + eorum D*

ut non uideant oculis
et intellegant corde
et conuertantur et sanem eos.
41 (110. 10) Haec dixit esaias quando
uidit gloriam eius
et locutus est de eo
42 uerum tamen et ex principibus
multi crediderunt in eum
sed propter pharisaeos non
confitebantur ut de synagoga
non eicerentur
43 dilexerunt enim gloriam
hominum magis quam
gloriam dei.
44 (111. 1) Iesus autem clamauit et dixit

qui credit in me non credit
in me sed in eum qui misit me
45 et qui uidet me uidet eum
qui misit me.
46 (112. 10) Ego lux in mundum ueni
ut omnis qui credit in me
in tenebris non maneat
47 et si quis audierit uerba mea
et non custodierit
ego non iudico eum
non enim ueni ut iudicem mundum
sed ut saluificem mundum
48 qui spernit me et non accipit uerba
mea
habet qui iudicet eum

intelligent corde. et conuertantur. et sanem eos. 41 haec dixit esaias. quando uidit gloriam eius et locutus est de eo. 42 uerumtamen. ex principibus. multi crediderunt in eum. sed propter pharisaeos. non confitebantur. ne de synagoga eicerentur. 43 dilexerunt enim. gloriam hominum magis quam gloriam dei. 44 iesus autem clamauit et dixit. qui credit in me. non credit in me. sed in eum qui me misit. 45 et qui me uidet uidet eum qui me misit. 46 ego lux in mundum ueni. ut omnis qui credit in me in tenebris non maneat. 47 et si quis audierit uerba mea. et crediderit. ego non iudico eum. non enim ueni ut iudicem mundum. sed ut saluem mundum. 48 qui spernit me. et non accipit uerba

(sed exp.). huti C. uiderent Z*(corr. Z²). et sec. + non T^c vg. a d e f (l) et gr. D. intelligant HΘJW vg. > corde (+ non l) intell. ff₂ l q aur. cum gr. KΠ. et tert.: ut X. sanabo b et ἰάσωμαι NABD etc. eos: illos T a c d e ff₂ q Aug.

41. hec W; + autem d r et D^{or}. dicit W aur. isaias HΘKMVZ²SC, ys. W, iss. D, ess. P, hesayas C. quando (ὅτε DΓΔΔΠ etc.): quia e et ὅτι NABL etc. gloriam: maiestatem b c e ff₂ l. eius: dei sui d et D^{or}; dei gat. l(?). loquutus HΘX. est: + ad eos ut udtur T; + iesus (sed exp.) D. Hieron. ad Damas. 517 (ap. Sabat.) Haec autem dixit quando uidit gloriam unigeniti, et testificatus est de eo.

42. uerum tamen (uerumpt. C, uerunpt. W, uerunt. 519) = ὅμως μέντοι: interim tamen b c ff₂*, iterum tamen l, facile autem d. om. et BDEG JKRUVX* c e f ff₂ l (non cor. uat.). set W. phariseos GOW, farisaeos R, farisseos D. confet. DO, confitebantur E. de: e vg. et edd. Maresch. 1531, Uuian et Iunta 1534. sinag. DΔEFGM RW. eiecer. EEP, eiicer. vg. Tisch., iecer. D; expellerentur q.

43. dilex.: amauerunt a e l q r. enim: seq. ras. 3 litt. X. gloriam: claritatem bis c, honorem bis q; om. sec. P ff₂. magis: potius l.

44. clamabat et dicebat b c d ff₂ l q, clamabat dicens a e (clamant) r; gr. ἐκραζεν κ. εἶπεν sed

ἐκραζεν κ. ἔλεγεν D 69. 346; adhuc exclamat iesus et dicit Tert. Prax. 23. non cr. in me sed: credit et b. > non in me credit DER c q Tert. missit D et 45. > me misit ER a c d e f ff₂ l q r; mittentem me d et u. 45.

45. om. uersum CJ b. uidit pr. H aur., sec. B, bis c q. > me uidet E a f (q). > me misit E uett.

46. ego... ut: ego sum lux mundi et Z*(corr. Z²). lux: lumen a d e r. in pr. + hunc D a b c e ff₂ l r. mundum codd. vg. et uett.: mundo AFD O SXY. ut: et T; om. b. tenetebis O. manet T b l aur.; + sed habeat lumen uitae l.

47. quis: pergit non audierit uerborum meorum ego etc. e, non audit uerba mea ego etc. Aug. de Trin. I. 26. > mea uerba Benl., meorum uerborum d. et sec. + c (sed eras.) G. om. non pr. M a b c d f ff₂* l* r cum gr. DS al. 15. custodierit (φυλάξῃ NABDKL etc.) codd. et vg. et uett., seruauerit a; crediderit f q d et πιστεύσῃ EFGHMS etc.; + ea CTZ* (sed corr.) c l^c r; + et a. iudicabo Z* (sed corr.) Aug. de Trin. ut iudicem: iudicare a q. saluificem codd. plur. et vg.: saluum faciam GKMOVZ a c l r aur. gat. Aug.; saluem d e f q (ut saluetur mundus). mundum: saeculum bis e. om. sed ut s. mundum ff₂*.

48. spernet Z; reprobant e. accepit EMZ. qui iudicet (t in ras. H) eum: indicantem de se q d

sermo quem locutus sum
 ille iudicabit eum
 in nouissimo die
⁴³ quia ego ex me ipso non sum
 locutus
 sed qui misit me pater
 ipse mihi mandatum dedit
 quid dicam et quid loquar
⁵⁰ et scio quia mandatum eius
 uita aeterna est
 quae ergo ego loquor sicut
 dixit mihi pater sic loquor.
 XIII. ¹ Ante diem autem festum
 paschae sciens iesus quia

uenit eius hora ut transeat
 ex hoc mundo ad patrem
 cum dilexisset suos
 qui erant in mundo
 in finem dilexit eos.
² (113. 9) Et caena facta cum diabolus
 iam misisset in corde
 ut traderet eum iudas
 simonis scariotis.
³ (114. 3) Sciens quia omnia dedit ei
 pater in manus
 (115. 10) et quia a deo exiuit et ad deum
 uadit.
⁴ Surgit a caena et ponit

mea. habet qui iudicet eum. sermo quem ego locutus sum. ipse iudicauit eum in nouissimo die. ⁴³ quia ego. ex me ipso non sum locutus. sed qui misit me pater. ipse mihi mandatum dedit quid dicam. et quid loquar. ⁵⁰ et scio quia mandatum eius. uita aeterna est. quae enim ego loquor. sicut dixit mihi pater sic loquor. XIII. ¹ Ante diem autem festum paschae. sciens iesus quia uenit hora eius. ut transeat ex hoc mundo ad patrem. diligens suos qui erant in hoc mundo. usque in finem dilexit eos. ² et cena facta. cum iam diabolus. misisset in corde iudae. simonis scariotis. ut eum traderet. ³ sciens iesus. quia omnia dedit ei pater in manus. et quia a deo exiuit. et ad deum uadit. ⁴ surrexit de cena. et posuit uestimenta sua. et accipiens linteum praecinxit se. ⁵ deinde

(eum). sermonem *c*; sermonum *Z** (sed *corr.*); uerbum *d e q r*. quem + ego *J a b f*. loquutus *HΘ*. iudicauit *BI*OSZ**, iudicabit *C*; indicat *D*. de illo *a g*. diae *C*.

49. ego + ipse *D*. ex (*ἐξ*): *a a d e l Tert. et ðp' L min. om.* ipso *D a d e*. non sum: locutus lapsu *Δ*. loquutus *ΘX**. missit *D*. > me misit *E d e*. michi *W*. praeceptum dedit *b c ff₂*, praecepit *L*. dicam: faciam *e*. et: aut *EO d*.

50. om. et *Z**. mandata *R*; praeceptum *b c ff₂ L*. uitam *O*. eternam *W*. > aet. est uita *d et D^{or}*. quae er. ego loq.: quia tantum *e*. que *DEW*. om. ergo *b r Aug.* om. ego *a d et gr. DF 44*. sicut: secundum quod *d e r*. michi *TW*.

XIII. 1. om. autem *Δ** (+ *sup. lin.*) *T⁵ S² C² ff₂** aur. festum: sollemnem *a g*. pasche *EHWX*. uenit (*ἦλθεν* *NABKL etc.*): uenerat *d et ἐλήλυθεν EFGH etc. sed παρην D*; ueniet *L*. eius hora (*αὐτοῦ ἡ ὥρα*) cum *B²FCDIKMM^{or}STVWX*Z* *b d l δ*: > hora eius *EGJ vg. a c e f ff₂ (q) aur. Aug. Tisch.*; hora (om. eius) *AA²PFHΘX^oY*. transiret *E b c e ff₂ q r*; transcendat uel transeat *δ*. ex: de *D** (*corr. mg.*) *EP^{mo}R uett. plur. om.* hoc *D** (+ *mg.*). mundo: saeculo *etc. semper e*. > mundo hoc *d δ (Bentl.) cum gr.* quum *HΘ et u. 2, 4*. dilexisset: diligens *E (a b d f g r δ sine cum)*; + discipulos *a b c aur. non gr. om.* suos

G. in + hoc *DE uett. plur.* mundo *sec.* + usque *DER a b (e) f ff₂ l q.* fine *J*.

2. caena *BCDEPHΘMOV*: cena *A²ΔGIK MRSTWXYZ*; coena *J vg.* facta + est *EP^{mo}R e*. cum fieret *ce. r*, cum *c*. fieretur *d et δέινν. γνω- μένου N²BLX*. diabolus *D²P**, zabolus *P¹R*. iam: om. *X* a c*; seq. *ras. 4 litt. O*; + se *BZ a b e aur. et* > mis. se *c l m r*. mi|||ssisset *G*, mississet *E²P*, mississet *D*; inmisisset *BΘKM²VWZ* (*imm.*) *a (-erat) d aur.* corde *plur.*: cor *CIKO^o TVW vg. b d e ff₂ m δ aur. Aug.*; + iudae *DX^o cor. uat.* r aur.*; + simonis *ff₂**. eum + iudeis *cor. uat.* iuda *d*. symonis *TW*; simon *BCEJO*RV gat. e.* scariotis (*ισκαριώτου ALMT²ΔΔΠ etc., cf. vi. 71*) *AA²H²MSTX f*, -this *B²F²C (schar.) E²PGΘIJ M²*ORWYZ δ Bentl.*, iscariotis *S*, iscariotae *Θ*, scariothe *e q*: scariotes *b*, -thes *FF²KM²V*, iscariotēs *5²H et -ώτης NBX etc.*; scarioth *a m r*, a caryoto *d*, a cariotho *e*. om. iud. sim. scar. *D ff₂* aur.*; et > iudae (om. *c*) sim. scar. ut eum trad. (> ut trad. eum *d*, tradere eum *c*) *a c d e f m q δ cum gr. AD²Δ etc.*

3. sciens + iesus *b* (autem ies.) *f m q r δ cum gr. AT²Δ etc.* om. ei *D*. > ei dedit *X*. manus + eius *c* (manu) *m*. om. omnia... et quia *r*. exhibit *T*, exiit *Θ*.

4. surget *H*; surrexit *a c d e f m q r aur.*; + iesus *L*. ha *C*. caena *BCD²PHΘMOV*: cena

uestimenta sua
et cum accepisset linteam
praecinxit se
⁵ deinde mittit aquam in peluem
et coepit lauare pedes
discipulorum
et extergere linteo quo
erat praecinctus
⁶ uenit ergo ad simonem petrum
et dicit ei petrus
domine tu mihi lauas pedes?
⁷ respondit iesus et dicit ei

quod ego facio tu nescis modo
scies autem postea
⁸ dicit ei petrus non lauabis
mihi pedes in aeternum
respondit iesus ei si non lauero te
non habes partem mecum
⁹ dicit ei simon petrus
domine non tantum pedes meos
sed et manus et caput
¹⁰ dicit ei iesus
qui lotus est non indiget
ut lauet

fudit aquam in peluem. et coepit lauare pedes discipulorum suorum. et extergere de eodem linteo. quo erat praecinctus. ⁶ uenit ergo ad simonem petrum. et dicit ei petrus. domine. tu mihi lauas pedes. ⁷ respondit iesus et dixit ei. quod ego facio. tu ignoras modo. scies autem postea. ⁸ dicit ei petrus. non lauabis mihi pedes in aeternum. respondit ei iesus. si non lauero tibi pedes. non habebis partem mecum. ⁹ dicit ei simon petrus. domine non tantum pedes meos. sed et manus et caput. ¹⁰ dicit ei iesus. qui lotus est non indiget. nisi pedes lauare. sed est mundus totus. et uos mundi estis sed

ΑΦΔΕFG(cenam)HKMRSTWXYZ; coena J *vg.* posuit ETX a c e f m q r *aur.*; deponit D δ. *om.* sua b e ff^a l δ et *gr. plur.* accipisset ΦHR. lintheum O^{ro}W. accipiens l. d f δ, accepto linteo r, tollens l. q, sumpsit l. et a e (accepit). praecinxit ΔEPR; precinxit D; cinxit a d. semetipsum d.

5. mittit cum ABDΔFGHΘIJMMTRYC *cod. caraf. c e δ Aug. et gr.*: misit ΦCEP(missit)KOS TVWXXZ⁵ H S a b ff^a l m q r *aur.*, fudit f; accipiens aqu. misit d cf. *gr.* D 13, 69 *etc.* pelbem O*T, piluem DΔ, pyluem E, peluim W *vg.*; pelue Z. caepit H; cepit W. labare OX. pedes + eorum D *sed exp.* discipulorum O; + suorum E c d f q et *gr.* D. et *sec.*: ex G*. tergere a d e q; extergebat Φ^{mo}R; extersit D; + de b d f ff^a m; et + eodem f q. lintheo O^cW. quo: quod EF. precinctus DW, praecinctus HO*; cinctus d e.

6. ergo: *om.* b e (et cum uenisset) l* m r (et uenit) *cum gr.* U; autem c. symonem CDE. *om.* petrum b. > petr. sim. a d l et D^{or}. *om.* et E d e l m r et *gr.* BDL. dixit RT b. petrus contra *gracum codd.* et *vg.* et *uett. plur.*: ille d ff^a l m δ et ἐκείνος N^cADL *etc.*; *om.* N*B b. michi W. labas TX. > labas mihi T.

7. iesus bis *scr.* E. dixit CET *vg. uett. plur.* quod: quid a. ego in *ras. scr.* Z. > ego quod E. fatio W; + et Φ^{mo}R. nescis: ignoras d f r. *om.* modo b e m r. sciens G*(*corr.* G¹) d; cognosces b c ff^a l m. *om.* autem b c ff^a l m q r. postea G*(*corr.* G¹); post ea Δ.

8. petrus + domine d et *gr.* DΠ². lauauis X; labis ΔR; lauas b e l r; *uifus* D al. mihi (michi W) pedes = μὸν τοῖς πόδας BCL *etc.*: > pedes meos a l r δ *cum gr.* ΝΑΓΔ *etc.*; *om.* pedes b. eternum W; aeuum d. iesus + et dixit E r. iesus ei *codd. plur. cum gr.* ABC*L: > ei iesus CPGΘIMOTVWX *vg. c f δ*, illi iesus a ff^a q et *gr.* NFMS *etc.*; *om.* ei Φ^c b d e l m *aur. cum gr.* C³D al. labero O*T. te: tibi G; pedes tuos D; tibi pedes c e f m. habes (ἔχεις) *cum* AC(aves)Δ FGHKSXYZ a b d l: habebis BFDEFΘIJMMT ORTVW *vg. c e f ff^a m q δ (non Δ^{or}) aur. Aug.*

9. symon CDR. ta^mtum R; solum r. > tantum post pedes e δ et *gr. plur. (exc. D).* meos *om.* O^{ro} *uett. (exc. f q δ) et gr.* DEGH *etc.* et *pr.*: etiam b ff^a l m q. capud ΔW; + et totum corpus a.

10. eis D*. qui + semel EGT *Ambr. Aug.* lauatus (-tis E*) est E; locutus est ΔO*WY*; lauit a d *Tert. (Bapt. 12)*; + semel c. indigit C; habet necessitatem a q, ha. causam e, habet necesse *Tert.*; necesse habet d δ; ἔχει χρεῖαν NABC*, χρεῖαν ἔχει C³DLΓΔ *etc.* ut (et K) lauet (= *uifas* θαι N *Orig.*) *cum* B(lauetur)FΔP*FGHΘJKM O*(labetur?)SX*YZ c *aur. gat.*: ut iterum lauet EΦ^{mo}R *Hieron. Iouin. 2, cf. iterum lauari Aug. (Ep. 44), Pacian., iterum lauandi Optat., rursum Tert. (sine lauari)*; nisi ut pedes lauet (labet O^cT) ACIM^oTVW^x *vg. Tisch. b ff^a l m Ambr.*; nisi pedes lauare D e f δ (*om.* nisi) *Aug. (in Ioh. 56. 58)*, nisi p. lauandi q, > lauandi nisi . . . a, ἡ τοῖς πόδας *uifas* θαι *gr. plur.*; caput labare nisi pedes tantum d et D^{or}. ut lauet *correctio Hiero-*

sed est mundus totus

et uos mundi estis

sed non omnes

¹¹ sciebat enim quisnam esset

qui traderet eum

propterea dixit

non estis mundi omnes

¹² postquam ergo lauit pedes

eorum et accepit

uestimenta sua

cum recubisset iterum

dixit eis

scitis quid fecerim uobis?

¹³ (116. 3) uos uocatis me magister et domine

et bene dicitis sum etenim

¹⁴ (117. 10) si ergo ego laui pedes uestros

dominus et magister

et uos debetis alter alterius

lauare pedes

¹⁵ exemplum enim dedi uobis

ut quemadmodum ego feci

uobis ita et uos faciatis

¹⁶ (113. 3) amen amen dico uobis

non est seruus maior domino suo

neque apostolus maior eo

non omnes. ¹¹ sciebat enim qui traditurus esset eum. propterea dixit. quia non omnes mundi estis. ¹² cum ergo lauisset pedes eorum. accepit uestimenta sua. et recubens. iterum dixit eis. scitis quid fecerim uobis. ¹³ uos me uocatis magistrum et dominum et bene dicitis. sum enim. ¹⁴ si ergo ego laui uobis pedes. dominus et magister. et uos debetis alter alterius pedes lauare. ¹⁵ exemplum enim dedi uobis. ut quemadmodum ego feci uobis. ita et uos faciatis. ¹⁶ amen amen dico uobis. non est seruus maior domino suo.

nymiana uidetur, satis docte facta, cum Varro de Lingua Latina discrimen inter lauare et lauare agnoscat, quam Graeci duobus uerbis λούεσθαι et νίψασθαι expriment. Dicit enim 'consuetudo . . . in toto corpore potius utitur lauamur, in partibus lauamus, quod dicimus lauo manus sic pedes et caetera. Quare e balneis non recte dicunt laui; laui manus recte' (de L. L. ix. 107 ed. Mueller). Sed haec, quamuis docta correctio, perspicua non fuit, cum hoc discrimen non semper seruaretur. sed pr.: quia l, enim d et D^{or}; et S. est sec.: et H*(corr. H¹). om. totus m. hestis C et 11. omnes: tota d.

11. sciebat O; + iesus d et D^{or}; + ab initio E e, + ab initio iesus l. quisnam (quis e m) esset qui traderet (traditurus erat e ff₂ aur.) eum (> eum trad. erat e) = τὸν παραδίδόντα αὐτόν: > qui eum traderet quis esset b; quis (quisnam c, qui f l q) traditurus esset (erat q) eum (> eum erat l) a c f l q r; qui eum trad. erat d; eum qui traderet eum d. om. propterea . . . omnes d et D^{or}. propter ea d; ideo a. dixi F; + quia a b c f l q (quod) r et gr. BCL 33. et uos m. estis sed non omnes e; mundi estis sed non omnes m; > omnes non e. mundi a.

12. inc. et cum lau. E, ad ubi ergo lau. e. lauauit D, lauisset E f q. eorum: discipulorum c cum gr. Γ al. 10. om. et BEGT⁵ S a b c f ff₂* l m aur. Benth. et gr. NAC² L min. accipit P. uestimentamenta M¹. sua (om. b d e m et gr. D): + et BFFDEO*(ut uidetur sed eras.) T⁵ S a b c e f ff₂ l m q Benth. et gr. NABC² L min. cum (quum Θ) recubisset (recumbisset P) = ἀναέσων N^o A

C³DLTA etc.: recumbens d f q d; recubisset D, recubuit a e, discubuit r = ἀνέπεσεν N*BC* 157. iterum (denuo r) + et a (ff₂) r. > iterum recub. b c ff₂ l m. Distinguant recubisset. Iterum dixit etc. D⁵ H e f d. scitote q; intellegite c r, -tis a. quid: quae P¹MO*. fecerim: ce in ras. G.

13. uocates O; uocastis X* m; clamatis d; dicitis a e (et mihi). > me uocatis E c f r. magistrum F f l m r. dominum f l m r; -nus b d q d. benedicitis DΔ(-tus)KSTV; benefacitis JΘ(unio uerbo)KV. et enim ΔΘ; enim (om. ot) H* (+ sup. lin.) uett. (exc. r); > et sum (om. enim) E.

14. inc. si igitur ego qui dom. sum et mag. pe. ue. laui a; et > mag. et dom. laui p. ues. c ff₂ aur. om. ergo DR. om. ego b r. lauauit P. pedes uestros (τοὺς πόδας ὑμῶν DKΠ al. pauc.): > uestros pedes BFFCKMTOZ b d (f) Benth. cum. gr. plur. > mag. et dominus e. magister + quanto magis E a d ff₂ l m r et D^{or}. uos: uobis a. debitis R. > debetis et uos EJ. alter alterius (gr. ἀλλήλων): aliorum e, inuicem d q r d, alterutrum l, -tro a. labare O. > pedes lauare e f ff₂ l r.

15. ut sup. lin. T. quemadmodum H, quemadmodum FΘZ². om. ego l et gr. UΓ min. facio b m. ita: etiam b c ff₂ m; om. a d e q r (Benth.) et gr. uos + aliis e.

16. amen|amen C. uobis + quia D m r. non est in ras. Y. > maior seruus R c. om. suo M. neque + seruus D (sed expunct). apostolus: u in ras. R. maior sec. sup. lin. O; + est vg. (non cod. caraf.) edd. uett. plur. (non autem Maresch.

qui misit illum
¹⁷ si haec scitis beati eritis
 si feceritis ea
¹⁸ (119. 10) non de omnibus uobis dico
 ego scio quos elegerim
 sed ut impleatur scriptura
 qui manducat mecum panem
 leuauit contra me calcaneum suum
¹⁹ a modo dico uobis prius
 quam fiat
 ut credatis cum factum fuerit quia ego
 sum
²⁰ (120. 1) amen amen dico uobis

qui accipit si quem misero
 me accipit
 qui autem me accipit
 accipit eum qui me misit.
²¹ (121. 4) Cum haec dixisset iesus
 turbatus est spiritu
 et protestatus est et dixit
 amen amen dico uobis quia
 unus ex uobis tradet me
²² (122. 1) aspiciebant ergo ad inuicem
 discipuli
 haesitantes de quo diceret.
²³ (123. 10) Erat ergo recumbens unus

neque apostolus. maior illo qui misit eum. ¹⁷ si haec scitis. beati eritis. si feceritis ea. ¹⁸ nonne omnibus uobis dico. ego scio. quos elegerim. sed ut scribura impleatur. qui manducat mecum panem. leuabit super me. calcaneum suum. ¹⁹ amodo dico uobis. antequam fiat. ut cum factum fuerit. credatis quia ego sum. ²⁰ amen amen dico uobis qui accipit eum quem ego misero. me accipit. qui autem me accipit. accipit eum qui me misit. ²¹ haec cum dixisset iesus. turbatus est spiritu. et protestatus est. et dixit. amen amen dico uobis. quia unus ex uobis tradet me. ²² aspiciebant ergo ad inuicem discipuli. hesitantes. de quo diceret. ²³ erat autem recumbens unus ex discipulis eius in

1531, *Uiuian et Iunta* 1534). eo (ero W) qui misit (miss. D²P) illum (> eum mis. e q): illo a quo missus est a.

17. si haec (hec W) scitis: haec scientes e m. eritis: estis a b c d l m q r (Bentl.) et gr. ἐστε. om. si f. ea e. feceritis Z, faciatis R, facitis d. om. ea G.

18. ego + enim D²PR c l q r et gr. ἔγωγε min. quos: quod a. elig. O*(corr. sax.), aelig. C; seleg. a. impleatur CD²PMO; adimpl. B(ut uidetur) ΘIM vg. a c e, compl. r. scribura FEISYZ. > scr. impleatur (a e) f l q (r) δ et gr. plur. manducat: edit a b, edebat d. mecum (μετ' ἐμοῦ): meum (B forsan) T et μου BCL min., et panem + meum q cum gr. E*. > panem mecum e. leuauit (ἐπὶ ἤρκεν uel ἐπὶ ἤρεν) cum GMMO*R XZ M. B. Harl. 2788, Reg. I B. vii, Cotton. Tib. A. ii, a b ff, l Bentl., crexit r: leuabit A(B?)FC DAE²PFHΘIJKO²STVWY vg. Tisch. c d f q δ aur.; adimplauit e (et om. calc. su.), LXX. enim ad Ps. xl (xli). το ἐμεγάλυνε ἐπ' ἐμε πτερνισμόν, ueteres ibi ampliauit uel amplificauit, vg. magnificauit, et uoluit leuauit Hieron. ipse, uide Sabat. contra (ἐπί): in a, aduersus l q r, super rell. calcaneum: calculum W.

19. amodo Δ vg., a modo P; amen amen r. quom HΘ et 21. > cum fac. fuerit credatis vg. c d f q r δ aur. Aug. et gr. ACD²ΓΔ etc. sum + de quo scriptum est J.

20. accepit pr. EO, acceperit q. si quem (ἀν uel ἐάν τινα): eum quem E a b f ff₂; eum si quem δ gat.; quem D L; unum quem q; me quem-cumque d. misero D²P. siquemmi sero R (sic diuissum). accepit sec. DEX l r. qui autem: et qui d l et gr. D. me sec. sup. lin. T. accepit tert. DE r, et > accipit me X d et gr. D. accipit quart. EZ r; adcepit semper ff₂. om. eum d. missit D. > misit me P. sic habent uersum e r; a. a. di. uo. qui recipit me recipit eum quem misero. et qui recipit si quem misero recipit eum qui me misit e; a. di. uo. qui accipit me... me misit et qui accipit eum q. . . r. Inc. rursum Q.

21. inc. haec locutus est ies. et a. hec W. om. iesus F. conturbatus d. est pr. + in P^m9R a c ff₂ l aur. protest.: testificatus a q r, testatus d; cf. testimonium dixit e. est sec. om. Q. et dixit: dicens T a. uobis: uestris d r. > me tradet DEQR.

22. haspic. C; inspic. d q; adtendebant e (et om. ergo cum N²BC min.). ergo: ei deinde ras. 3 litt. X* (corr. X²); uero E; + se DQ q (post inuiciē) r. ad (om. d q) inuicem (ἐἰς ἀλλήλους): ad alis alium b, alis (alius*) ad alium l. discentes e; + eius D (a) r gr. 13. 69. 124. > discip. ad inu. B. > discip. autem eius respic. ad inu. a. haesitantes (hes. AFD²GW, hess. D, es. T) = ἀπορούμενοι, sed -οὔντες D 13. 69. 346: incerti q, stupentes a, cogitantes d. de quodam δ.

23. ergo: ego H; igitur Z*(corr. Z'); enim D;

ex discipulis eius in sinu iesu
quem diligebat iesus
24 innuit ergo huic simon petrus
et dicit ei quis est de quo dicit?
25 itaque cum recubisset ille
supra pectus iesu
dicit ei domine quis est?
26 cui respondit iesus
ille est cui ego intinctum

panem porrexero.
(124. 9) Et cum intinxisset panem
dedit iudae simonis scariotis
27 et post buccellam tunc introiuit in
illum satanas.
(125. 10) Dicit ei iesus quod facis fac
citius
28 hoc autem nemo sciuit discumbentium
ad quid dixerit ei

sinu iesu. quem diligebat iesus. 24 innuit ergo huic simon petrus. et dicit ei. interroga quis est de quo dicit. 25 recumbens ergo ille super pectus iesu. ait illi domine quis est. 26 respondit iesus. ille est. cui ego intinctum panem dederō. et cum intinxisset panem. dedit iudae simoni scariothe. 27 et post panem acceptum. tunc intrabit in eum satanas. dicit ei iesus. quod facis fac celerius. 28 hoc autem. nemo intellexit. de discumbentibus.

autem *a c d f ff₂ q r δ* (Bentl.); et fuit *e*. ihesu C; ipsius *l*; + etiam *a*, + et *d*. > in si. iesum unus ex discip. eius *e*. diligebat D; amabat *e*. ihesus T; *om. e r et gr.* 69; + ualde *ff₂ r*.

24. innouit P* (corr. mg.); annuit *c e. om. ergo c e* (et huic ann.). symon CDE. et dicit (dixit *vg. b c q non autem coh. caraf.*) ei (*om. a q*) = καὶ λέγει αὐτῷ BCILX 33: dicens *a*; + domine E* (sed expunct.); + interroga *a c f ff₂ q*, + dic *b l* (Bentl.), et + εἰπέ BCILX. 33. quis: qui *a. om. quis est c. om. de quo dicit b ff₂ l gr. min. et dicit . . . quo dicit*: interrogaret quis esset hic de quo dicit *d*, uti cognosceret *a* iesu de quo dixisset *e*, interrogaret quisnam esset de quo dicit *r*, quis de quo dicit *δ*; et πηθεῖσθαι τίς αὐ εἶη περὶ οὗ λέγει (N) ADΓΔΔΠ etc.

25. itaque (ait itaque *c*) cum (quum HΘ et 26) recubisset (bu sup. lin. R, recubisset P, recumberet *c*): recumbens ergo (*om. e*, autem *ff₂ q*) *a e f ff₂ q r δ*; ἀναπεσὼν οὖν (δέ AEFG etc.; *om. BC*) N^cBC*KL etc.; incumbens ergo *d* et ἐμπροσθεν κ. τ. λ. N*AC*DTA etc. ille + sic D δ Bentl. et gr. BCEFG etc. οὐτως. super EO* Bentl. iesus O*W; + et *c*. quis: quid Δ; qui *a*. est: + qui tradet te *c gr. min. pauc.*

26. cui ad init. cum ABFΔPFGHΘMMTOS XY: *om. CDEIJKQRTVWZ vg. Tisch. uett. et gr., sed + illi post respondit d e D^{gr} 13. 69. 124. 249*; + ergo *a et gr. N^cBC*LX*. respondit (ἀπεκρίθη Π² 249): respondit (Bentl.) *gr. plur.* iesus + et dixit *d cum gr. ND 13. 69. 346*. intinctum panem: intingens (+ tinctum δ) panem *e δ*, intincta buccellam *d*; *gr. βάψας* (εὐβ. ADKΠ etc.) τὸ ψωμίον NADXTA etc., βάψας τὸ ψ. καὶ BCL. porrexero (prorex. H) = ἐπιδώσω: dederō *e f δ et δώσω BCLMX*. > ipse est post dederō *e*. et cum

intinxisset (intinx. BAEFGMTQ) = καὶ ἐμβάψας uel βάψας ADΓΔ etc., et intingens *d e q δ*: intinxit ergo *a*, intingens ergo *r*, et βάψας οὖν NBCL etc. panem: buccellam *d*, panem uel tinctum *δ*; *om. E*; + et O *a*. dedit: dicit D* (sed corr.); tradidit *a c*, porrexit *d r*, -egit *l*; *gr. δίδωμι*. iude W, iudae ER; ei Z* (corr. Z^l). simonis AFD (sy.) ΔP*FGHΘMMTOSVWY *vg. d ff₂ q δ*: simoni B^cP*IKQRXZ *b c f l r aur.*, sy. CET cum *gr. min. pauc.*; *om. a e*. scariotis (cf. vi. 71) AD HMQSX, scariothis BC (schar.) EPFGΘIJORW YZ, iscariotis S, iscariothis D, Ἰσκαριώτων NBCL etc.: scariothi KMV δ, scariote T, -tae *b*, -thae *c*, -the *f l q*, iscariotae ΘΠΘ, Ἰσκαριώτη ΑΓΔΔΠ etc.; scariothes F, scarioth *a e ff₂ r aur.*, a caryoto *d et D^{gr}*.

27. post (pos F) buccellam (bucell. CΔP*H ΘIMSTVWY, buccill. O*X) = μετὰ τὸ ψωμίον, et post panem Aug. cf. u. 26: ut (postquam *l*) accepit panem *a b c l q (r)*; *om. d e et D^{gr}*; + acceptam E (cf. *f*), et > post acceptam buccellam D. tunc: *om. E55C a b c d ff₂ l r cum gr. NDL*; statim *e*. introibit O*T, introiuit K; intravit *a e f q r*. illum: eum W *vg. sathanas CW*; + et ΘIMT *vg. d e et gr. D*. dixit TSC d; + ergo D *b c ff₂ q r δ aur. Bentl. gr. plur.* cicius W; cito Z* (corr. Z^l); celerius *a b f ff₂*, uelocius *r*. > citius fac *d e*.

28. *om. hoc a*. scibit O*, scit δ; intellexit *a f q r*, potuit cognoscere *e*. ex (de *f*) discumbentibus (rec. *d*) *d f q r*; *om. e*; > ex his qui recumbabant intellexit *a*. > disc. sciuit *c aur.* ad quid: quid T *a b e ff₂* r*, aut quid DER; quare *f q*. dixit *d Bentl.* illi: hoc *q*. > illi (ei *r*) dixerat *a r*, ei dixisset *e*.

- ²⁹ quidam enim putabant
quia loculos habebat iudas
quia dicit ei iesus eme ea quae
opus sunt nobis ad diem festum
aut egenis ut aliquid daret
³⁰ cum ergo accepisset ille
buccellam exiuit continuo
erat autem nox.
³¹ Cum ergo exisset dicit iesus
nunc clarificatus est
filius hominis
et deus clarificatus est in eo
³² si deus clarificatus est in eo

- et deus clarificabit eum
in semet ipso
et continuo clarificabit eum.
³³ Filioli adhuc modicum
uobiscum sum
quaeritis me et sicut dixi
iudaeis quo ego uado uos
non potestis uenire
et uobis dico modo
³⁴ mandatum nouum do uobis
ut diligatis inuicem
sicut dilexi uos ut et uos
diligatis inuicem

quare dixerit ei. ²⁹ quidam enim putabant. quia loculum habebat iudas. quia dixisset ei iesus eme. ea quae opus sunt nobis ad diem festum. aut pauperibus ut aliquid daret. ³⁰ accipiens ergo ille panem. continuo exiuit. erat autem nox. ³¹ cum ergo exisset. dicit iesus. nunc clarificatus est filius hominis. et deus clarificatus est in eo. ³² si ergo deus clarificatus est in eo. et deus clarificauit eum in semetipso et continuo clarificauit eum. ³³ filioli adhuc modicum temporis uobiscum sum. quaeritis me. et sicut dixi iudaeis. quia ubi ego uado. uos non potestis uenire. et uobis dico modo. ³⁴ mandatum nouum do

29. *inc.* plerique en. existimabant a. habere Q; + iesus D *sed exp.* quia *sec.*: quod FKOTVW XZ *vg.* l q r (*gr.* $\delta\tau\iota$ et quia *pr.* = $\epsilon\pi\epsilon\lambda$); et e. dicit ($\lambda\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota$): dicebat X, diceret T, dixit a, dixisset KVWZ *vg.* f l q r; praecipisset e (*et om. ies.*). aeme C, ame Z* (*corr.* Z²); ut emeret a r, emere e. ^a a E. que DW. ^opus O, hopus C. quae necessaria sunt a (erant) e q, quorum opus habemus d, quibus necesse hab. δ . nobis: om. W a d q r δ ; in uobis b. festum: sollemnem a; + hunc c. aegenis DEG, heg. C; pauperibus a d e f l q r. ut: om. CJT c e r; aut I. > ut aeg. D (a) b (δ l q). *om.* aliquid a.

30. quum H Θ (et 31). *inc.* ut accepit igitur a, accipiens ergo d f δ , accepto ergo q, accepta autem e. accip. $\Delta\Phi$ HORY, accepisset D. ille: om. Φ b ff₂ gr. 69; iudas e. bucellam Δ AE Θ IM M^sV^sWY, bucellam O*Z, bucell. D Φ P; panem a b f ff₂ l q r. > buc. ille d e (iudas) Benth. et gr. plur., > panem ille q. exhibit O*, exiit Φ * (*corr.* mg.) F. continuo: confestim a d, mox q, statim r; om. e. > continuo exiuit (a) f (q) δ . *distin-* *guis* erat autem nox ³¹ quando exiuit. Dicit iesus *etc.* q; de graecis *uide* Tisch. T. G. 8 ad loc.

31. om. ergo q (*uide supra*) δ . exisset D; recessit e; + ille c. dixit E *vg.*; + ei D. clarificatus: honoratus *pr.* a, honorificatus *sec.* a, bis l q (r), glorificatus bis d e. om. est *pr.* D, *sec.* R* (+ sax.). eo: ipso Φ ^{mg}.

32. si (et si J q, si ergo f) deus clar. est (*om.* X¹) in eo *codd. plur.* (et H^cX¹) *vg.* e f l^c (*uide*

infra) q r δ aur.^c Aug. Hil. et gr. N^cAC²T Δ Δ *etc.*: om. EFGH*X*Z a b c d ff₂ l* aur.* Tert. Prax. 23, Ambr. bis et gr. N*BC*DLXII *etc.*; om. si deus . . . semet ipso l* (+ *cor.* sed si deus euangerunt). et *pr.*: si ff₂, clarificauit *pr.* Φ Δ F Θ IJKMOSWXXZ; clarificatus est D (*et om.* eum *pr.*); honorif. semper a q r, *sec.* l, glorif. semper d e. om. semet D* (+ *mg.*) a. et *sec.*: + deus r. continuo: confestim a d, statim e q, protinus r. clarificauit *sec.* BEFH Θ KOWXXZ* (*corr.* Z²); clarificatus ut uidetur D*. eum *sec.* + in semetipso l.

33. adhuc FMSX², aduc T. modicum: pusillum a d q r; + tempus c d (f) l cum gr. NLXI *etc.* om. uobiscum Q. > sum uobiscum D. quaeritis ($\zeta\eta\tau\epsilon\iota\tau\epsilon$ 69; cf. ad vii. 34) cum Φ Δ E Φ FGH IKOQRSXYZ *uett. plur.*, queritis CDT: quaeritis ($\zeta\eta\tau\eta\sigma\epsilon\tau\epsilon$) A Θ JMMVW (quer.) *vg.* Tisch.; B mutilus est. sicuti C. iudeis DW; + quia a f δ , + quoniam q, cum gr. plur. quo ego uado (uauado G*); ubi sum ego a e (> ego sum). om. uos W. uobis: uos H. > nunc uobis dico a, uobis nunc dico e. *Distinguunt* uenire. Et uobis dico modo mandatum *etc.* H(Θ)T.

34. mandatum: praecipitum b c e ff₂ l m. dilig. bis D; dilig. *pr.* + in X aur. inuicem *pr.*: alterutrum l. sicuti C; + ego a b e f l m gr. 249; + et ego DE *gat.* ei D^{mg}. ut *sec.*: ita *gat.* a. > et ut BK. om. ut et uos ff₂*. om. sicut . . . inuicem Δ Z* (+ Z²) cum gr. XI al. 10; om. ut et . . . inuicem c e m. Def. l ad xiv. 23.

³⁵ in hoc cognoscent omnes quia
mei discipuli estis si dilectionem
habueritis ad inuicem.
³⁶ (126. 1) Dicit ei simon petrus
domine quo uadis?
respondit iesus quo ego uado
non potes me modo sequi
sequeris autem postea
³⁷ dicit ei petrus quare non possum te
sequi modo?
animam meam pro te ponam
³⁸ respondit iesus animam tuam
pro me ponis?

amen amen dico tibi
non cantabit gallus
donec me ter neges.

XIV. ¹ (127. 10) Non turbetur cor uestrum
credit in deum et in me credite
² in domo patris mei mansiones multae
sunt
si quo minus dixissem uobis
quia uado parare uobis locum
³ et si abiero et praeparauero
uobis locum
iterum uenio et accipiam
uos ad me ipsum

uobis. ut diligatis inuicem. sicut ego dilexi uos. ut et uos inuicem diligatis. ³⁵ in hoc cognoscent omnes. quia mei discipuli estis. si dilectionem habueritis inuicem. ³⁶ dicit ei simon petrus. domine quo uadis. respondit iesus quo ego uado. non potes me modo sequi. sequeris autem postea. ³⁷ dicit ei petrus. domine quare non possum te sequi modo. animam meam pro te ponam. ³⁸ respondit illi iesus animam tuam pro me pones. amen amen dico tibi. non cantabit gallus donec me ter neges. XIV. ¹ Non turbetur cor uestrum. creditis in deum et in me credite. ² in domo patris mei. mansiones multae sunt. alioquin. dixissem uobis. uado parare uobis locum. ³ et si abiero. praeparare uobis

35. hoc + enim *c d et D^{or}*. cognoscent: scient *a d q r*. omnes: homines E. > discipuli mei E *vg. b c e m r*. si: + uos *D^{mo}*; + ueram *a c*. dilect.: caritatem *q r*. in inuicem *d m q d Bentl.*; *e = f*; inter uos *a*, ad alios alium *b*.

36. om. ei D. symon CDEP. respondit: + ei F (δ); + illi D *d q r (δ) cum gr. plur.* om. ego δ *et gr. plur.* uado (eo *e*) + tu *c e*. potestis V; + tu *Θ ut uidetur sed eras.* M *gat. d et D^{or}*. me modo (nunc *q*, > nunc me *a*) sequi = *μοι νῦν ἀκολουθήσαι*: > me sequi modo EP *d*, uenire modo *e*, *μοι συ ακ. απτι* D; me sequi (om. modo) δ *gat.* sequar *iPGΘ*. autem + me *b*. > postero autem me seq. *d (δ)*.

37. petrus (om. *d et D^{or}*) + domine DT *nett.* (exc. *aur.*) *gr.* (exc. *N* min. pauc.*) *Bentl.* possumus Z* (*sed corr.*) *c*. > sequi te BDJKMORVZ *c aur.*; > modo sequi te P; > te modo (nunc *d*) sequi (+ modo *d*) W *d*; > modo post quare *ff₂*. om. meam . . . animam (st. 38) D. ponam: pones Q. > ponam pro te *b*.

38. respondit + ei Θ *vg. b δ (q = f)*. ihesus C; + et dixit (+ ei *c*, + illi *d*) *c d ff₂ r aur. cum D^{or}*. ponis contra graccum cum A^oFCΔ^oPF^oGHIMM* OSTW XYZ *a b d e q r aur.*: pones (θησεις) BD (> pones pro me) EΘJKM¹Q¹RV *vg. Tisch. c ff₂ δ*. amen: semel M; sequitur ras. 4 litt. T. tibi + quoniam *c d r et gr. D*. non: priusquam *c*;

+ prius *a*. cantabit BΔO (n *sup. lin.*); cantet *e*; + hodie *r*. > gallus cant. *a d e δ (Bentl.)*. donet G; usquequo *d*, antequam *q*; om. *e*; + tu *a b ff₂*. > ter me DRX *vg. Aug. c e q r*. > ter neges me E; > neg. me ter (*Bentl.*) cum ord. *græco et d δ*. abneges *a r aur.*, negabis *d e*.

XIV. 1. + ad init. et ait discipulis suis M⁵ *a c d aur. et gr. D*. conturbetur X *a d e q r δ*. > uestrum cor *d δ (Bentl.)*; + neque trepidet *e*, + neque formidet Sangall. 51, cum *gr. X al. 6*. creditis: creditis H*; credite DE *nett.* (exc. *f*) *Aug.* deo *e*; dominum Z* *corr. Z¹*. credite: creditis *a*.

2. domu DV. multe HOW. > mul. sunt mans. G *e*. si cominus T; alioquin E *a f q r*. dixissem GO*; + forsan δ. quia: om. *a e f q δ et gr. C^oN ΓΔ etc.*; + ego X^c. > locum uobis *d q δ aur.* (Bentl.)*, cf. *Cypr. de hab. uirg. 23 (204. 1)*. > loc. parare uobis E.

3. habiero CR; iero *q*. et praeparabero T, et parauero E *c e aur. gat. Bentl.*; preparare D *f*, parare *d et ετοιμάσαι DM al.* > locum uobis E *d cum gr. NBDKL etc.*; om. *e*; om. locum *a*. ueniam X* (*sed corr.*) *a e q δ*; ueniam G, *sed gr. omni. ερχομαι*. accipiem G; sumam *e*, ads. *a d*, arcessam *r*, accersiam *q*, -sio *b e ff₂* aur. om.* ipsum *a b*. om. ad me ips. *e*. ut: et DMT *a*; om. J. hubi C; sicubi *e*. sim D. > ego sum

ut ubi sum ego et uos sitis
⁴et quo ego uado scitis
 et uiam scitis.
⁵Dicit ei thomas domine nescimus
 quo uadis et quomodo
 possumus uiam scire?
⁶dicit ei iesus ego sum uia
 et ueritas et uita
 nemo uenit ad patrem
 nisi per me
⁷si cognouissetis me et patrem
 meum utique cognouissetis
 et a modo cognoscitis eum
 et uidistis eum.

⁸Dicit ei philippus
 domine ostende nobis patrem
 et sufficit nobis
⁹dicit ei iesus tanto tempore
 uobiscum sum et non cognouistis
 me philippe?
 qui uidit me uidit et patrem
 quomodo tu dicis
 ostende nobis patrem?
¹⁰non credis quia ego
 in patre et pater in me est?
 uerba quae ego loquor uobis
 a me ipso non loquor
 pater autem in me manens

locum iterum uenio. et accipiam uos ad me ipsum. ut ubi ego sum et uos sitis. ⁴et quo ego uado nostis. et uiam scitis. ⁵ait illi thomas. domine nescimus quo uadis. et quomodo possumus uiam scire. ⁶dicit ei iesus. ego sum uia et ueritas. et uita. nemo uenit ad patrem. nisi per me. ⁷si cognoscereis me. utique et patrem meum cognoscereis et amodo cognoscetis eum et uidetis eum. ⁸ait illi philippus. domine. ostende nobis patrem. et sufficit nobis. ⁹dixit ei iesus. tanto tempore uobiscum sum. et non cognouistis me. philippe. qui me uidit uidit et patrem. et quomodo tu dicis ostende nobis patrem. ¹⁰non credis. quia ego in patre. et pater in me est. uerba quae ego loquor uobis.

EOJ *b c d f ff₂ q aur.*; > ego ubi sum *a*. sitis: scitis *G gat.*; eritis *J d*.

4. *om.* ego *a b d e ff₂ q et gr.* DLX *min.* s^citis *bis G*; nostis *pr. f q, sec. D c e ff₂ δ.* > scitis quo eam *e*. Ita habent uersum *a r*; et quo uado nostis uiam *a*, et ubi uado scitis uiam *r cum gr.* NBC*L *etc.*

5. tomas *T*; + qui dicitur didymus *d et D^{or}*. domine: *om.* *G*; *bis scr. e.* uadas *Z.* *om.* et *a b r.* quomodo: unde *q.* possumus (possum *H**) . . scire (nosse *r gat.*) = δύναμεθα εἰδέναι (*N*) AC²KL *etc.*: nouimus *a d e m Tert. Prax. 24*, scimus *b et οἵδμεν BC*D*; item > nouimus uiam *a*.

6. ei: eis *T.* ego: ege *K** (*sed corr.*). *om.* sum *D r.* *om.* et *pr.* KO*RTWZ² *Tert.* uita + et *X*.

7. cognouissetis *pr.* (-uisset *H*) = ἐγνώκειτε *gr.* plur.: sciretis *r (cf. f)*; cognouistis *a b c d e ff₂ m Aug.*, nostis *q*, ἐγνώκατε *ND**. *om.* meum *T.* huiusque *C*; *om. uett. plur. Tert.* cognouissetis *sec.* (-uisset *HQ*) *cf.* sciretis *r = ἐγνώκειτε ἅν uel ἦδειτε ἅν gr. plur.*: cognouistis *a b c ff₂ m Aug.*; cognoscitis *e q*; scietis *d*, cognoscetis *cod. Voss. ad Iren. p. 236 (Mass.)*, et γινώσκειτε *ND**. > cognou. utique *PMT O* (corr. rec.) Q Bentl.* et *sec. om. T a et gr. BC*L etc.* a modo: iam ex hoc *a*; abhinc *Tert.* cognoscitis (γινώσκετε *plur.*) cum ACDAFGHO*O¹ SXYZ *Bentl.*, cognoscite *d*: cognoscetis *B^{or}EF*

Θ^cIJ KMMTO*QR (*c sec. sup. lin.*) VW *vg. f q δ Aug.*, scietis *r*, et γινώσκειτε *N*; cognouistis *T*, nostis *a b c e ff₂ m aur.* uidetis *e f m.* eum *sec. om. D r.*

8. pphilippus *W*, philypus *C*, filippus *DR*. hostende *C*; monstra *d*; et *u.* 9. sufficit *P** (*corr. P¹*) *R*.

9. dixit *f m*; respondit *a cum gr. N.* *om.* ei *F a m.* iesus *C.* tanto tempore (-rae *C*, -ris *δ*) = τοσούτω χρόνῳ *NDLQ etc. cf. Winer 'N. T. Gramm.'* pt. 3, § 31, 9: tantum temporis *ff₂ et τοσούτον χρόνον ABN etc.* sum: fui *T.* cognouistis (-nuistis *R*) *codd. et vg. et uett. Tert., contra graecum*, et nostis *E e q r Hil.*, agnouistis *Nouat.*: cognouisti *T Iren. p. 200 (Mass.) codd. Uoss. et Clarom., et (Bentl.).* me *pr.*: mec *Y.* philippe *D*, fillippe *R*, philyppe *C*, philippe *E.* Distinguunt cognouistis me? philippe, qui uidet *etc. D (forsan) vg. et gr. Steph. 1550.* uidet *bis B(?) D EJMRW vg. δ Tert. Iren. (non Cod. Clarom.).* > me uid. ET *a e f m q r.* et *sec. om. d e δ cum gr.* patrem *pr.*: + meum *c q*; + et *E d f q (post meum) δ Bentl. et gr. plur. (non autem NBQ 58. 2^{pe}).* quomo *F*.

10. credis (πιστεύεις) *codd. et uett. plur. B^{or} Bentl.*: creditis ACΔSY⁵Σ² *Tisch. c. m.* patrem GZ* (*sed corr.*) *ff₂ m q.* que *E.* loquor *pr.* (λαλῶ *NAQTΔ etc.*): locutus sum *d et λελάληκα D^{or}*; dico *e q et λέγω B^{or}LN^x.* *om.* ipso *a d e m.* *om.*

ipse facit opera
¹¹ non creditis quia ego in patre
 et pater in me est?
 alioquin propter opera
 ipsa credite
¹² amen amen dico uobis
 qui credit in me opera quae
 ego facio et ipse faciet
 et maiora horum faciet
 quia ego ad patrem uado.
¹³ (128. 4) Et quodcumque petieritis
 in nomine meo hoc faciam
 ut glorificetur pater in filio

¹⁴ si quid petieritis me in nomine meo
 hoc faciam.
¹⁵ Si diligitis me mandata mea
 seruare
¹⁶ et ego rogabo patrem
 et alium paracletum
 dabit uobis
 ut maneat uobiscum
 in aeternum
¹⁷ spiritum ueritatis quem mundus
 non potest accipere
 quia non uidet eum nec scit eum
 uos autem cognoscitis eum

a me ipso non loquor. sed pater qui in me manet. ipse facit haec opera. ¹¹ credite mihi. quia ego in patre. et pater in me. alioquin. uel propter opera ipsa credite. ¹² amen amen dico uobis. qui credit in me opera quae ego facio. et ipse faciet. et maiora horum faciet. quia ego ad patrem uado. ¹³ et quidquid petieritis in nomine meo. haec faciam. ut honorificetur pater in filio. ¹⁴ siquid petieritis me in nomine meo. ego faciam. ¹⁵ si diligitis me. mandata mea seruare. ¹⁶ et ego rogabo patrem. et alium paracletum. dabit uobis. ut uobiscum sit in aeternum. ¹⁷ spiritum ueritatis. quem hic mundus non potest accipere. quia non uidet eum. nec nouit eum uos autem cognoscitis eum quia apud uos

autem T. ipse (om. d e): pergunt loquitur et opera quae (+ ego a b c) facio ipse facit a b c ff₂ m r Faustin. p. 640 ap. Sabat. fecit D. hopera C semper; facta e et u. 11. 12; + sua d; et auro pro auros NBD.

11. non creditis (credis EJ) codil. vg. aur. Aug. cum gr. U al. pauc. ob morebere: credite uett. rell. (credis d) Tert. Prax. 24 cum gr. plur.; deinde + mihi uett. (exc. ff₂ aur. Tert.) cum graeco. in patrem G. om. est a b d f ff₂* q d Tert. et gr. N(A)BDL etc. > pa. in me et ego in pa. d Hil. et D^{or}. alioquin (el δὲ μὴ): sin autem d r; si quominus e m Tert.; + uel a d ff₂ m q (om. alioquin) r Tert. Inc. u. 12 alioquin C Tisch.; nos Stephanum 1555 et H sequimur. operam ipsam R; > ipsa opera EQ m; om. ipsa q r Tert. cum gr. min. pauc. credete P; + mihi a b ff₂ m d et gr. ABQ etc.

12. uobis + quia b c ff₂ aur. que E. fatio W. om. et pr. D. faciet pr.: facit BMQ; sec. + et a. om. et mai. hor. fac. F e. orum H; his q. patrem + meum e d et gr. ΓΔΔ etc.

13. quodcumque H, quodcumque 57H; quidquid a e f q r; + ab eo b (r), ab illo c. pecieritis W et 14; + patrem J5S^c cor. uat.* et gr. 33. hoc: ego b c ff₂. glorif.: clarificetur JKVW c ff₂, magnif. e, honorif. a b f q. filo R, filium M q.

14. om. uers. F b. + et ad init. ff₂ cum gr. U

etc. pepetieritis H; patieritis Y; + a patre meo ff₂ et gr. 249. om. me DERTW a d e ff₂ q r aur. Aug. Bentl. et gr. ADGKL etc. hoc (τοῦτο AB LA² min.): ego a d e f ff₂ q d aur. gr. plur.

15. dilegitis D, diligitis R. mand.: praecepta b c ff₂ m. seruare: custodite c ff₂ r.

16. ego: e ex corr. X. ro^{bo} F. patrem + meum DE(patreum)R. et sec.: ut D. paracletum (παράκλητον): paraclitum EGLJK'MRT WSC; paraclytum FCH^oV; aduocatum a c e m q Tert. Nouat. Hil., cf. J. p. 503; consolatorem r Hil. Hieron. in Esai. xl; uoluit et Erasmi. hoc loco aduocatum uel consolatorem; + spiritum R. dabit O; det D. ut: qui m q. maneat (μένει ADΓΔ etc.): sit e aur., ἦ NBLQX 33, et sit post uobisc. a c f ff₂ m q r gr. N, post aetern. b et gr. B. om. ut man. uobisc. T* (+ cor.); om. ut man. . . aeternum B* (+ m. ant.). eternum W. > in aetern. uobisc. d.

17. spiritus DE d. sp. uerit. om. T* (+ mg.). mundus: hic mundus uett. plur. et saepe; saeculum e et u. 19, 22. om. non potest D* (+ mg.). quia + qui E. om. non uidet eum D. uidit ΘJQV ff₂ q. eum pr. om. M; sec. om. a et gr. NB. nec scit (agnoscit a d, cogn. b c ff₂ d, nouit e f q): nescit DEQR r gat. autem: om. a b et gr. NBQ; + uidetis eum et b r. cognoscitis (agn. a, scitis d r) ABΔFGH*Θ*IJMMOSVH b f q = γινώσκετε: cognoscetis FCD EPH^oΘ^cKQRVW5SC d Aug.;

quia apud uos manebit
et in uobis erit
¹⁸ non relinquam uos orfanos
ueniam ad uos
¹⁹ adhuc modicum et mundus
me iam non uidet
uos autem uidetis me
quia ego uiuo et uos uiuetis
²⁰ in illo die uos cognoscetis
quia ego sum in patre meo
et uos in me et ego in uobis
²¹ qui habet mandata mea
et seruatur ea
ille est qui diligit me.

(129. 1) Qui autem diligit me
diligetur a patre meo
et ego diligam eum et manifestabo ei
me ipsum.
²² (130. 10) Dicit ei iudas non ille scariotis
domine quid factum est quia
nobis manifestaturus es
te ipsum et non mundo?
²³ respondit iesus et dixit ei
si quis diligit me sermonem
meum seruabit
et pater meus diligit eum
et ad eum ueniet
et mansionem apud eum

manet. et in uobis est. ¹⁸ non relinquam uos orfanos. ueniam ad uos. ¹⁹ adhuc modicum. et hic mundus me. iam non uidebit. uos autem uidebitis me. quia ego uiuo et uos uiuetis. ²⁰ in illa die uos cognoscetis. quia ego in patre meo. et uos in me et ego in uobis. ²¹ qui habet mandata mea. et seruatur ea. ipse est qui diligit me. qui autem diligit me. diligitur a patre meo. et ego diligam eum. et manifestabo ei me ipsum. ²² dicit ei iudas. non ille scariothes. domine quid factum es. quia nobis manifestaturus es te ipsum. et non huic mundo. ²³ respondit iesus et dixit ei. si quis me diligit. sermonem meum seruabit. et pater meus diligit eum. et ad eum ueniet. et mansionem apud eum

cognouistis TXZ* aur., nostis c e ff₂. apud GOR WX. manebit: manet CH*(corr. H') T a b c d e f ff₂ q r. erit (ἐσται plur.): est T a b c d e f ff₂* q et ἐστιν BD* min.; + in aeternum e.

¹⁸. relinquam: dismittam d. orfanos cum ABC(hor.) D E F G H I K M M R S T V X Y Z: orfanos F Δ E Θ (h exp.) J O Q W vg. Tisch. uenio b c d e ff₂ r (Bentl.).

¹⁹. adhuc MSX^c, aduc O. modicum: pusillum a d e q r. me pr. om. R. iam: amplius a; om. b c d et gr. Δ. uidet (θεωρεῖ): uidebit D a e f δ gat. uidetis (θεωρεῖτε): uidebitis F C (uideu.) D E G J W a b c e f q δ aur. Aug.; cognoscitis H. om. me sec. e r cum gr. LQ. om. quia . . . uiuetis e. uiuo O. uidebitis T, uiu|etis O.

²⁰. illa a c e f ff₂ q r δ. om. uos pr. V b emm., gr. A 249. cognoscitis O*X*. > cognoscetis uos E c d ff₂ q r δ, scietis uos a e; γνώσεσθε ὑμῖς plur. sed ὑμ. γνώω. BLM*QX 33. om. sum CDEJRT X*Z cod. caraf., uett., Bentl. uobis ex uos G.

²¹. abet CT; audit b c aur. mandata: praecepta a b c ff₂ aur. serbat O; seruatur F G*K; custodit a q. ea: illa D a. ille: ipse D f. diliget semper D E. qui au. dil. me om. e ff₂* δ et gr. Δ. diligitur C(P) J K O*Q T V a f r δ aur. manifestes: ostendam a d e q. om. ipsum r.

²². ei om. b e cum gr. Δ. scariotis (casu genetiuo ut in D^{or} ο απο καρωου, cf. ad vi. 71,

xii. 4, xiii. 2) cum A Δ H M O Q S X Y, et scariothis BE P F G Θ I J M* R W Z δ, isscariothis D: scariotes (δ' Ἰσκαριώτης gr. rel.) T b, -thes F C I*K M* V f, iscariotes vg.; scarioth a aur., scariotha c e q, scarioht ff₂; qui a scariotes d; + sed alius b c ff₂ r. domine + et q δ et gr. N G H K M al. plur. factum est: faciam D* (factum mg.); facturus es W foss.; est (sine factum) d, et ἐστιν D^{or}, γέγονεν rel. quia: quod E a r. manifestaturus es (μέλλεις ἐμφανίσαι): manifestes E, -tas a; incipis manifestare b c e (> nobis man.) ff₂ r, futurus es manifestare δ, > incipies nobis ostendere d, ostensurus es q; praeterea > manifestes es nobis vg., > manifestas te nobis a; graeci ἡμῖν μέλλεις ἐμφ. plur., > μέλλ. ημεῖν ενφ. D. ipsum O; om. E a. non + huic E uett. plur.

²³. iesus: dominus T. et pr. om. Q. dicit J c e (tantum dicit ies.) ff₂. ei: illi E. diliget semper D E. sermonem: uerbum (et 24) d e q r. seruauit B F; seruatur T; custodiet q, -at a. diligit (ἀγαπήσει) cum A Δ E G Θ I M W Y vg. c l' et -gebit e: diligit ex itacismo B F C D (seruabit D*) F F H J K M O Q R S T V X Z uett. plur. eum pr.: illum D. ueniam . . . faciam d e et D^{or}. mansionem (μονήν) codd. plur., vg., uett. (habituaculum d): mansiones A B F Δ F F H Θ M O S T X Y Z aur. apud GRW. ap. eum manebimus a, -emus c. Incipit rursum l.

faciemus
²⁴ qui non diligit me sermones
 meos non seruat.
 (131. 1) Et sermonem quem audistis
 non est meus
 sed eius qui misit me patris
²⁵ haec locutus sum uobis
 apud uos manens.
²⁶ (132. 10) Paracletus autem spiritus sanctus
 quem mittet pater
 in nomine meo
 ille uos docebit omnia
 et suggeret uobis omnia
 quaecumque dixero uobis
²⁷ pacem relinquo uobis

pacem meam do uobis
 non quomodo mundus dat
 ego do uobis
 non turbetur cor uestrum
 neque formidet
²⁸ audistis quia ego dixi uobis
 uado et uenio ad uos
 si diligeretis me gauderetis
 utique quia uado ad patrem
 quia pater maior me est
²⁹ et nunc dixi uobis prius
 quam fiat
 ut cum factum fuerit credatis
³⁰ iam non multa loquar uobiscum
 uenit enim princeps mundi

faciemus. ²⁴ qui autem me non diligit. sermones meos non seruat. et sermonem quem audistis. non est meus. sed eius qui misit me patris. ²⁵ haec locutus sum uobis apud uos manens. ²⁶ paracletus autem spiritus sanctus. quem missurus est pater. in nomine meo. ille uos docebit omnia. et commonefaciet uos omnia quaecumque dixi uobis. ²⁷ pacem relinquo uobis. pacem meam do uobis. non quomodo hic mundus. dat. ego do uobis. non turbetur cor uestrum. neque formidet. ²⁸ audistis quia ego dixi uobis. uado et uenio ad uos. si diligeretis me. gauderetis utique. quia uado ad patrem quoniam pater meus. maior me est. ²⁹ et nunc dixi uobis. antequam fiat. ut cum factum fuerit credatis. ³⁰ iam non multa loquor uobis. ueniet enim huius mundi princeps. et in me non inueniet

24. me *pr. om.* R* (+sax.). sermonem meum R. serbat CO, obseruat T q; serbabit d (et D^{or}); custodit a, facit e. sermonem *codd. plur. vg. uett. plur.*: sermo (ὁ λόγος) D^{or}QR*TV a δ Aug. *Erasm.*; + meum (*post uerbum*) d e r et D^{or}. + meus a. quem audistis: quem auditis d (Bentl.) et gr.; om. a e. misit me FCD (missit) E^{or}FGIJKMORSTVWZ *vg. b f l (δ) aur.*: > me misit ABΔFHΘMQXY *uett. plur.* > patr. mei qui me misit r.

25. hec W. loquutus HΘ. apud FGRX.

26. paracleti DEI*JMTWSE, paracly. FCHΘ KV, aduocatus a m q, consolator r; *pergit* est autem paracly. ille sp. etc. a. > sp. autem paracly. sanctus e. autem + ille c ff₂ r. mittit HST (*ut uidetur*); missurus est a f q. pater + meus E d et gr. DII². nomine: no *sup. lin.* G. omnia: *pr. om. a*, uniuersa r; *sec. om. c*, uniuersa l. suggerit IT, sugeret P; commouebit d, admonebit e (q), commemorabit a r Aug., cf. f. om. et sugg. uobis omnia J b m. quaecumque DEG, quaecumque 574; quae e et ā gr. plur. dixero = ἀν εἰπὼ DII 254: dixi f et εἰπὼ gr. plur. om. uobis *sec. a b c e ff₂ l m r aur.*

27. pacem *pr.* + meam B^{or}FMOT^{rec}Z² a e ff₂ *aur. gat.*; sed Aug. (Ioh. 72) 'quid est quod ubi ait pacem relinquo uobis non addidit meam; ubi

uero ait do uobis, ibi dixit meam?' relinquo B; dismitto d, remitto e. om. pac. meam do uobis J gat. et gr. X 59. > pac. meam (om. b q) do u. p. meam rel. uobis BO b q. om. non . . . uobis *tert. e.* quomodo + hic Θ *uett. plur.* mundus: u *pr. super ras.* H. conturbetur a c d e ff₂ q δ. > uestrum cor d δ (Bentl.). formidet: trepidet e, -etur d, paueat l r, pertimescat q.

28. audistis *bis scr.* D. ego om. O* *uett. plur.* (non d e f q δ). uobis H. uado: eo *bis a.* et + non F. ueniam Z* (*corr. Z²*). diligeretis DO, diligeritis FΔE^{or}PHRX, diligitis B; amaretis a. gauderetis H*R. utique C; om. *uett. plur.* quia *sec.*: quoniam D; + ego E e; + dixi δ et gr. EGH *etc.* > ad patrem uado E e. pater + meus a f q δ et gr. N*D²TΔ *etc.* me *sec. om.* Δ.

29. prius: ante a c d f ff₂ (quoniam antequam) q r. om. quam M. quum HΘ. credatis: + mihi d; + quoniam (quia *gat.*) ego sum l gat.

30. multa: ultra M. loquor DE^{or} a b c f q δ. uobiscum + quia E. ueniet f q; *seq. ras.* 3 *litt.* G. om. enim D (non E). princeps mundi huius (ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου I. 13. (non 69). 346. 2° et patres multi) *codd. et vg. et* princeps saeculi huius c: > princeps huius mundi DGMT ff₂ Aug., et > huius mundi princeps a b c d f l q (Bentl.) δ, mundi huius princeps r; δ τοῦ κόσμου τούτου

huius et in me non habet
quicquam
31 sed ut cognoscat mundus
quia diligo patrem
et sicut mandatum dedit
mihi pater sic facio
surgite eamus hinc.
XV. 1 Ego sum uitis uera et pater
meus agricola est
2 omnem palmitem in me
non ferentem fructum
tollet eum
et omnem qui fert fructum
purgabit eum
ut fructum plus adferat

3 iam uos mundi estis propter
sermonem quem locutus
sum uobis
4 manete in me et ego in uobis
sicut palmes non potest
ferre fructum a semet ipso
nisi manserit in uite
sic nec uos nisi in me manseritis.
5 Ego sum uitis uos palmites
qui manet in me et ego in eo
hic fert fructum multum
quia sine me nihil potestis
facere
6 si quis in me non manserit
mittetur foras sicut

quicquam. 31 sed ut cognoscat hic mundus quia ego diligo patrem meum. et sicut mandatum dedit mihi pater sic facio. surgite eamus hinc. XV. 1 Ego sum uitis uera. et pater meus agricola est. 2 omne sarmentum quod in me non affert fructum tollit eum. et omne quod affert fructum. purgat eum. ut fructum plurimum afferat. 3 iam uos mundi estis. propter sermonem. quem locutus sum uobis. 4 manete in me. et ego in uobis. sicut sarmentum. non potest fructum afferre a semetipso. nisi manserit in uite. sic nec uos nisi in me manseritis. 5 ego sum uitis. et uos sarmenta qui manet in me. et ego in illo. hic affert fructum multum. quia sine me. nihil potestis facere. 6 qui non manserit in me

ἀρχων Stephanus. non habet (abet C) quicquam (quidq. OZSC) *codd. plur. et vg. et non hab. nihil G q (om. non) r=οὐκ ἔχει οὐδέν gr. plur.:* non hab. nihil inuenire d, nihil hab. inuenire a et ουκ εχει ουδεν ευρειν D^{or}; non inueniet quicquam f et εὑρήσει οὐδέν KΠ min., nihil in me inuenit Aug. (in Ioh. 3).

31. cognoscat: sciat e r, sciatis d. mundum O*(corr. O¹) d. quia+ego D a e f r. dilego D^{or}. om. et Z*(+Z¹) b ff²* et gr. A*E. mandatum (praeceptum b c ff² l) dedit=ἐντολὴν ἔδωκεν uel δέδωκε. BLX min.: mandauit d et ἐνετέλεστο NADΓΔ etc. om. pater d e l* et D^{or}, surgete P. om. hinc TW (uide ad xv. 1).

XV. 1. + ad init. Surgite eamus hic W; + dicit eis F. agricola OR; agricultor a c.

2. palmitem (κλήμα): sarmentum a d e f l q. in me non fer. fr.: non facientem fr. in me E gat.; non faciens in me fr. e; quod in me (> in me quod a) non adfert (-eret a d) fr. a d f l q. tollit a b d f ff² l aur. (Bentl.) et gr. eum pr. + pater DQ b c l r. omnem sec. om. l. qui fert (adfert Q gat. f, feret c, adferet b d e ff² r) fr.: fructiferum a q. purgabit OT; emundabit e; purgat a f, et gr. plur. καθαίρει, sed καθαρίζει D. eum sec. om. a q. plus: plurimum b c f ff² l, ampliorem a d r, maiorem q, multum e. afferat CFÖKMVWZ² vg. Tisch.; adfer^t E.

3. iam... fructum u. 4 om. d et D^{or}. estis + sed non omnes l deinde def. ad u. 15. sermonem: uerbum a q r Aug. loquutus Θ.

4. sicuti C. palmis PGMSS; palmites W; sarmentum a (+ uitis) c e f q. ferre: facere R q. fructum + multum D. > fruct. ferre a e q (Bentl.), fr. adferre f r δ, cum ord. graeco. ha C; ab D. semed C; se D a b e ff² q r. om. ipso a b e ff² q r. manserit (μείνη plur.); maneat a r et μένη NBL. uitem O, uitae EΘ*I; uinea a (-am) r δ. nec: et ERTX* a b c ff² r gr. X al. pauc. uos... manseritis: qui in me non manserit b ff² (manet); qui non maneat in me r. maseritis G; maneatis d. > mans. in me EPMO e q.

5. ego pr.: + enim a d. uitis: uinea r. uos: + autem DEPQR; + estis a c r. palmites (palmes r): sarmenta a c d e f q; + estis DE b. qui: si quis a. manserit MOX* a. eum DFG. fert *codd. plur., vg., e* (feret) δ aur.: adfert BDE M^oQZ* ff² q r, aff. KVXZ² c f, adferet a b d ff² *. multum: copiosum a c ff² q. om. me sec. V. nichil W; non d, et om. ουδεν D*. ad fin. + nisi in me quis manserit a, + n. quis permanserit in me r.

6. + et ad init. KZ. quis (aliquis d) + autem a b r. me + iam V. manserit: maneat d et μένη N*ABD. > non manserit in me K f q δ (nisi). mittetur *codd. plur. et vg. contra gr.*

palmes et aruit
et colligent eos et in ignem
mittunt et ardent.
7 (133. 4) Si manseritis in me et uerba
mea in uobis manserint
quodcumque uolueritis
petetis et fiet uobis.
8 (134. 10) In hoc clarificatus est
pater meus
ut fructum plurimum
adferatis
et efficiamini mei discipuli
9 sicut dilexit me pater
et ego dilexi uos

manete in dilectione mea
10 si praecepta mea seruaueritis
manebitis in dilectione mea
sicut et ego patris mei
praecepta seruau
et maneo in eius dilectione
11 haec locutus sum uobis ut gaudium
meum in uobis sit
et gaudium uestrum impleatur
12 hoc est praeceptum meum
ut diligatis inuicem
sicut dilexi uos.
13 (135. 4) Maiorem hac dilectionem
nemo habet ut animam suam

praecidetur sicut sarmentum. et proicietur foras. et arefiet. et colligent ea. et in ignem mittunt. et ardent. 7 si autem manseritis in me. et uerba mea in uobis manserint. quidquid uolueritis petere fiet uobis. 8 in hoc clarificatus est pater meus. ut fructum plurimum afferatis. et possitis fieri mei discipuli. 9 sicut dilexit me pater ita ego dilexi uos. manete in dilectione mea. 10 si praecepta mea seruaueritis. manebitis in dilectione mea. sicut et ego praecepta patris mei custodiui. et maneo in eius dilectione. 11 haec locutus sum uobis. ut gaudium meum in uobis maneat. et gaudium uestrum impleatur. 12 hoc est praeceptum meum. ut diligatis inuicem. quemadmodum dilexi uos. 13 maiore hac

ἐβλήθη: mittit T* (+te Tc); mittitur J, missus est d (Bentl.); proiectus erit e, proicitur a q; praecisus est b c ff₂ r cf. f; deinde + precissus D. om. foras hic b c e f ff₂ r. sicuti C. palmis GM OX; palmites W; sarmentum c d e f q, -ta a; +et mittetur (missus est b ff₂*, proicietur f) foras b c f ff₂; +proiectus D, +et proiectus foris r. om. et pr. D r. aruit (ἐξηράνθη): arecit DGHTZ² ff₂ c r aur., exarescit δ; arecet E(-cent) KVV vg. a c q Aug.; arefit e; -fiet f; +et proiectus E. colligent (contra gr. συνάγουσιν): colleg. DTZ; congregabunt a q, -gant d; colligunt e (Bentl.). eos (αὐτά ABFA etc.): eum DERTVW vg. r δ aur., illud d e q, et αὐτό NDL etc. in sec. om. X* (+X²). mittunt (βάλλουσιν) codd. plur. et G^c et uett. plur., et mittuntur B(sed forsan mittentur) G³ M¹ OQ: mittent CP¹IRT¹VW vg. a q Aug. et εμβαλουσιν 33. ardet DETVW vg. d e r δ aur. Aug.; conburetur q; ardebunt a; gr. καίεται.

7. si + autem d f cum D¹⁷. manserint: nt ex m. rec. R; omis. q. quodcumque 539. uolueritis (θέλητε): uultis d e et θελετε A min. petetis et (αἰτήσασθε καὶ gr. plur.) codd. plur. et vg.: petitis et BFGRTXZ^c; petite et D b d e ff₂* q δ et αἰτήσασθε καὶ ABDL etc.; >et petetis FH¹(corr. H¹); >et petieritis MOQL²(corr. Z²); petere f, et >petere uolu. a c; om. r aur. fiet: perficiet r. om. uobis d e et gr. D*.

8. glorificatus est d e, honorificatus est q r, honorificabitur a. plurimum: multum a d (>mul.

fr.) e δ; copiosum q. afferatis CFHΘIKQVWXZ² vg.; feratis a e; faciatis ff₂. efficiamini: sitis a d e q r, possitis fieri f.

9. dilexi: diligo F. uos ex uob W. > uos dilexi a b d e ff₂ q et gr. BD*L I. dilectione: caritate a d e q et u. 10. sequitur ras. unius lineae T.

10. si . . . dilectione mea bis scr. Y. precepta bis D, pr. W; mandata bis d e r δ, sec. a. seruab. ΔSTYZ, serbab. O; custodieritis a. manebitis O, manebit Z²(corr. Z²), -bis W. mea sec. om. E. sicuti C. om. et d q δ gr. ABIX al. plur. om. mei a b c ff₂* q aur. et gr. B. > praecepta patris mei EQ f (c d e q r δ) et gr. ADLXΓΔ etc. seruabi OT; custodiui f. eius: eus R; huius a. dilectione sec.: dilectionem M*R.

11. hec W; + autem d. loquutus HΘ. ut: in W. om. in uobis . . . uestrum F. in uobis: uobiscum Z²(corr. Z²). sit (ἦ ABD min.): maneat f r δ et μείνη gr. plur. > sit in uobis c et gr. 33. inpleatur CDMO.

12. prec. DW; mandatum a d e q r. om. meum X*. dilig. D. sicuti C; qua dilectione c ff₂*; + et ego a.

13. maiorem (μεῖζονα) codd. plur. (et Y²²²) vg. uett. plur.: maiore FVY* a f ff₂; maior T. hac (ταύτης) ABFCΔE¹FH*JMOVXY*Z^c vg. b c f ff₂ δ, huius d: hanc DEF¹FGHΘIKMQRSTW Y²²²Z² a e q aur. dilectionem (ἀγάπην) codd. plur. (et F¹mo) vg. uett. plur.: caritatem M¹ a e q r;

quis ponat pro amicis suis.
 14 (136. 10) Uos amici mei estis si feceritis
 quae ego praecipio uobis
 15 iam non dico uos seruos
 quia seruus nescit quid facit
 dominus eius
 uos autem dixi amicos
 quia omnia quaecumque audiui
 a patre meo nota feci uobis
 16 non uos me elegistis
 sed ego elegi uos
 et posui uos ut eatis et fructum
 adferatis
 et fructus uester maneat.

(137. 4) Ut quodcumque petieritis
 patrem in nomine meo
 det uobis.
 17 (138. 10) Haec mando uobis ut diligatis
 inuicem
 18 si mundus uos odit scitote
 quia me priorem uobis
 odio habuit
 19 si de mundo fuissetis
 mundus quod suum erat
 diligeret
 quia uero de mundo non estis
 sed ego elegi uos de mundo
 propterea odit uos mundus.

dilectione. nemo habet. ut animam suam quis ponat pro amicis suis. 14 uos amici mei estis. si feceritis quae ego praecipio uobis. 15 iam non dico uos seruos. quia seruus nescit quid faciat dominus eius. uos autem dixi amicos quia omnia quaecumque audiui a patre meo nota feci uobis. 16 non uos me elegistis. sed ego uos elegi. et posui uos. ut et uos fructum afferatis. et fructus uester maneat. ut quidquid petieritis patrem in nomine meo det uobis. 17 haec mando uobis. ut diligatis inuicem. 18 si hic mundus uos odit. scitote. quia me priorem uobis odio habuit. 19 si de hoc mundo fuissetis. mundus utique quod suum est diligeret. quia uero de hoc mundo non estis. sed ego elegi uos de hoc mundo.

dilectione $\Phi\Xi^*\text{JX}$ f. naemo E. habet + quam D5. ut + si q. om. quis a b c d e ff²* r et gr. N*D*. > ponat quis GOM *vg. Aug.*

14. uos + enim d et gr. N*D*. amihī T, hamihī C. elltis X*(*corr. X^c*); hestis C. feceritis: recipitis a. quae (que E) = ā NDLX *min.*: quod a e q Cypr. et δ B; quaecumque δ et ὅσα AΓΔ *etc.* om. ego T a e Cypr. et gr. Δ al. pauc. praecipio (ἐντέλλομαι): praecepi DO*(+ o O^c)Z* (*corr. Z²*); mando d e q r (δ) Cypr. (*de Eccl. un. 2 et Ep. 63. 14*) qui distinguit si fec. q. mando uobis, iam non dico uos seruos.

15. dico (λέγω): dicam SWY*(*ut uidetur*) ζZC q Iren. Mass. p. 243 (*codd. Clarom. Ottob. Uoss.*). uos pr.: uobis ET. > uos dico (q) r cum gr. DIFΔ *etc.* seruos + sed amicos E a (δ). quid (quod D) facit (τί ποιεί) cum AFDΔP*GHIMOSY b d ff² aur.: quid faciat BCE(faciet)P¹FΘJMKMRTV WXZ *vg. Tisch.* a c e f q r δ Iren. Aug. hamicos C. quaecumque D, quaecumquae H, quaecumque ζH (ὅσα D*S¹ *min.*); quae a d e q r Iren. et ā gr. plur. audibi T. om. meo Iren. notam feci E ff²; notui δ, manifestauī e Iren., demonstraui d.

16. ego + dilex D (*sed expunct.*). elegi om. T* (+ cor.). possui D²PR; ordinaui c q. om. et posui uos δ. ut pr. + uos d e (f) q δ et gr. plur. e²tis T; om. f. fructum adferatis (καρπὸν φέρητε) B²DEFGJMORSTYZ*, et fr. aff. AC ΔFHΘIKMQVWXZ² *vg. Tisch.*: fr. feratis l q;

fructificetis a c ff² r. et tert.: ut a. maneat: est e. ut (hut C) quodcumque (quodquumque H, quodcunque HS ; quidquid d f q r, si quid e) *codd. vg. uett. plur.* = ἵνα ὁ τὶ ἄν: et quodcumque V l Lucif. cum gr. καὶ ὁ τὶ ἄν 13. 69. 124. 346 (*perperam Tisch. καὶ ἵνα, uide W. H. Ferrar* 'Collation of 4 MSS. of the Gospels' 1877); item om. ἵνα N* (*sed non habet ka!*). petieritis W. patrem: a patre (+ meo E gat.) EY a b c ff² l q r gat. nomine: inter i et n ras. circa 5 litt. O. detur M. Def. Δ ad xvi. 33.

17. hec W. mando: praecipio r. ut diligatis: diligite d e et D²r. inu.: alterutrum l; + sicut dilexi uos T.

18. mundus: saeculum e r *semper*. hōdit C et 19. quia: qui Q. om. me K*(+ K¹). priorem (prior. ē V): primo e Cypr. (*Test. III. 29, ad Fort. 11, Ep. 58. 6*), -mum d, prius a q (+ quam). > priorem me ΘW c. uobis: om. D*(+ D¹) a b c d e ff²* Cypr. et gr. N*D; uos Q q, uestrum r. odio (hōdio CE, odi Q) hab.: odiit a d e q r Cypr.

19. fuis setis R; fuissetis E; essetis a d e l q Cypr. mundus pr. + utique c f q δ. quod suum erat: suum d δ; uos a (+ utique). erat + utique D. diligeret D²P; amaret a (d) e q r Cypr. > uero (-rum l) enim quia b l. non estis *partim euauit in* D. hestis C; eratis (*sine non*) d et D²r. om. ego J. aelegi C. propter ea AS; ideo a q.

- 20 (129. 3) Mementote sermonis mei
quem ego dixi uobis
non est seruus maior domino suo.
(140. 10) Si me persecuti sunt
et uos persequentur
si sermonem meum seruauerunt et
uestrum seruabunt.
21 (141. 1) Sed haec omnia facient uobis
propter nomen meum.
(142. 3) Quia nesciunt eum qui
misit me.
22 (143. 10) Si non uenissem et locutus
fuissem eis
peccatum non haberent
nunc autem excusationem
non habent de peccato suo.

- 23 (144. 1) Qui me odit et patrem
meum odit.
24 (145. 10) Si opera non fecissem in eis
quae nemo alius fecit
peccatum non haberent
nunc autem et uiderunt
et oderunt et me et patrem meum
25 sed ut impleatur sermo qui
in lege eorum scriptus est
quia odio me habuerunt gratis.
26 Cum autem uenerit paracletus
quem ego mittam uobis
a patre spiritum ueritatis
qui a patre procedit
ille testimonium perhibebit de me
27 et uos testimonium perhibetis

propterea odit uos mundus. 20 mementote sermonis. quem ego dixi uobis. non est seruus maior domino suo. si me persecuti sunt. et uos persequentur. si sermonem meum seruauerunt. et uestrum seruabunt. 21 sed haec omnia facient uobis. propter nomen meum. quia ignorant eum qui me misit. 22 si non uenissem et locutus eis fuissem. peccatum non haberent. nunc autem. excusationem non habent de peccato suo. 23 qui me odit et patrem meum odit. 24 si opera non fecissem in eis. quae nemo alius fecit. peccatum non haberent. nunc autem et uiderunt. et oderunt. et me et patrem meum. 25 sed ut impleatur sermo. qui in lege eorum scriptus est. quia odio me habuerunt gratis. 26 cum autem uenerit paracletus. quem ego mittam uobis a patre. spiritum ueritatis. qui a patre procedit. ille testimonium perhibebit de me. 27 et uos testimonium perhibetis.

20. memores estote a q. sermonis codd. et vg., uerbi q, τοῦ λόγου gr. plur.: sermonem b, uerbum r, τον λόγον N; sermones E d e ff₂ l, τους λόγους D. om. mei uett. (exc. q d aur.) Benti. et gr. mul. om. ego e r aur. Cypr. et gr. N. dixi: locutus sum r. > maior seruus M^Q. suo in ras. P¹; deinde + nec apostolus maior eius qui misit eum si haec nostis felices estis si feceritis ea non de omnibus uobis dico ego scio quos elegerim a et + ουδε απ. μεζων του πεμψ. αυτον 254. 55^{ev}. persequuti PHΘ. sermonem: uerbum d l q. seruauerunt T; seruauerint H¹ΘKM¹V, seruabunt e; custodierunt d, iunt q, et infra custodient d.

21. sed: om. QR; si E. hec W. om. omnia d et gr. DX. faciunt Z* (corr. Z³) a b c e ff₂* aur. uobis: circa uos b c ff₂* l et eis υπαs NBD*L, in uos d. nomen: sermonem P^{mo}R. nesciunt: ignorant a f q, non noerunt e. eum: etum H; om. d. om. qui misit me F. misit DEP. > me misit PKMO (me bis O*) VZ uett. plur.

22. loquutus HΘ; + non M¹ cor. uat. mg. S. > eis (+ non Q) fuissem contra graecum G¹ (om. eis G*) QRX c d f ff₂ l r aur. Aug. ill. fuis. a q. om. autem e et gr. N. excuss. DPR. habent: haberent E. om. suo c e ff₂ l q.

23. hodie bis C, sec. T.

24. hopeia C; operam DF. feci d e ff₂*. quae: quam D. autem + excusationem non habent quia l. om. et pr. c l; om. et uid. et q; om. et od. l. uid. + me e. hoder. C; odio habuerunt b r. om. et tert. DET a c d e ff₂ l q r et gr. D.

25. impleatur CDG, adimpleatur vg. edd. ant. (exc. Froben 1502); impleatur Z* (corr. Z²). sermo: uerbum a d q r. scriptus FGH¹IOSYZ; scriptum HM, scribunt EG*. quia: qui M* (corr. M¹). odio me habuerunt codd. plur. (hod. CJ; habuerunt H) et c f l: > odio hab. (haberunt D) me DEP^{mo}QWZ^c vg. b ff₂; oderunt me P*KMOVX*Z a d e q r d aur.

26. quum HΘ. autem: om. Q e l m d et gr. NBA; ergo a b c ff₂ r. paracletus DEJRTW^{SC}, paraclytus FCH^ΘV; aduocatus e q r, consolator m; + ille ar. mitto d ff₂ aur. cum gr. D. ha bis C. a patre pr.: om. D q et gr. G; + meo a c d ff₂ m et gr. A*(?) DH* min. spiritus e. patre sec. (a in ras. G): + meo a b c d r et gr. D. procedit: prodiit d e. ille partim in ras. A. test. peribebit CT; test. peribet OQRZ* c d; test. danti d, test. dicet m, testis erit e, testificabitur a q r.

27. test. perhibetis (perib. Z) codd. plur. a c f

quia ab initio mecum estis.
 XVI. ¹ Haec locutus sum uobis ut non
 scandalizemini
² absque synagogis facient uos.
 (146. 1) Sed uenit hora ut omnis qui
 interficit uos arbitretur
 obsequium se praestare deo
³ et haec facient quia non nouerunt
 patrem neque me
⁴ sed haec locutus sum uobis
 ut cum uenerit hora eorum

reminiscamini quia ego dixi uobis.
 (147. 10) Haec autem uobis ab initio non
 dixi quia uobiscum eram
⁵ at nunc uado ad eum qui me misit
 et nemo ex uobis interrogat
 me quo uadis?
⁶ sed quia haec locutus sum uobis
 tristitia impleuit cor uestrum
⁷ sed ego ueritatem dico uobis
 expedit uobis ut ego uadam
 si enim non abiero

quia ab initio mecum estis. XVI. ¹ Haec locutus sum uobis. ut non scandalizemini.
² de synagoga uos expellent. sed ueniet hora. ut omnis qui interfecerit uos arbitretur se
 sacrificium obtulisse deo. ³ sed haec facient uobis. quia non cognouerunt patrem neque
 me. ⁴ haec autem locutus sum uobis. ut cum uenerit hora illorum. reminiscamini quia
 ego dixi uobis. haec autem uobis ab initio non dixi. quia uobiscum eram. ⁵ nunc autem
 uado ad eum qui me misit. et nemo ex uobis interrogat me quo uadis. ⁶ sed quia haec
 locutus sum uobis. tristitia repleuit cor uestrum. ⁷ sed ego ueritatem dico uobis. quoniam
 expedit uobis ut ego uadam. nam si ego non abiero paracletus non ueniet ad uos. si

l δ aur. cum gr. *μαρτυρεῖτε*, cf. test. datis *d*, testis
 estis *e*, testificamini *r*: test. perhibebitis (perib. T)
 CEHΘJKTW *vg.* *b* ff₂ Aug., test. dicetis *m*, test.
 reddetis *q*; + de me ff₂. quia: qui *S c l*. hestis
 C; fuistis P^{ms}QR *q*.

XVI. 1. hec W et u. 3. 4. 5. loquutus Θ.
 uobis: uos A. scandalizemini E, scandalizamini
 R; + eum *r*.

2. absque (habs. C, absce R; eas quae in E)
 synagogis (sin. P¹MRW, sinagis P*, synagogiis
 E*) facient (-unt Q) uos (uobis F δ) = ἀποσυνα-
 γώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς cf. ix. 22, xii. 42: remoue-
 bunt uos de syn. *r*, expulerunt uos a synagoga *e*;
 de synagoga uos eicient *d*, extra synagogam uos
 fecerunt (facient *a*, > facient uos Aug., > fecerunt
 uos *c*) *a c* ff₂ gal. Aug.; quia eicient uos de syna-
 gogis *l*, quoniam in synagoga uos eicient *q*; *f* uide
 supra. ueniet GKV *c e f l q r* Cypr. bis (ad Fort.
 II, Ep. 58. 2). hora + mea *c*. omnes O. inter-
 ficerit D; interfecerit *b c f* ff₂ *l* (Bentl.); inter-
 ficiet δ; occiderit *a d e q r* Cypr. arbitrabitur T;
 putet *d e* Cypr., aestimet *a b q r*. obsequium
 se cum AFFGHΘIMQRSWX *vg.* *l* (obseq. pr. se)
 Aug.: se obseq. se CE; > se obsequium BD²JK
 MOTVXZ *b* ff₂ *r* δ aur. Bentl., cf. se sacrificium
a f q, se hostiam *d*, se culturam *e*, se officium
 Cypr.; om. se *c*. prestare F²CDF; adferre *e*,
 offerre *a d q*, obtulisse *f*. facere Cypr. > deo
 praestare (*a*) *b* (*e*) ff₂ *r*.

3. et: sed *b c e f* ff₂ *l* Cypr. faciunt Q *c q*;
 + uobis DIWX *vg.* *a c d f* ff₂ Aug. et gr. NDL.
 cognouerunt P *d e f q* Cypr. Aug.

4. om. sed *a d e l* et D². loquutus HΘ et 6.
 quum Θ. ora O. om. eorum *a d* et gr. D 68;
 item om. αὐτῶν hic ΝΥΓΔΔ etc. sed + post μνημο-
 νεύητε. reminiscemini R; memores sitis *a d e l*
 Cypr., memineritis *q*. hora eorum, reminisca-
 mini distincimus cum AM² *f* etc.: hora, eorum
 reminiscamini 5H, hora eorum reminiscamini S;
 > hora, reminiscamini eorum ff₂ δ, et gr. plur. ἡ
 ὥρα (+ αὐτῶν ABΠ* min.) μνημονεύητε αὐτῶν, sed
 ἡ ὥρα αὐτῶν μνημονεύητε LP² 13. 69. 106. 346.
 quia: quae B aur.; quid *e*. ego: ege lapsu G*.
 Inc. u. 5 haec autem uobis H² C Tisch.; nos
 Stephanum 1555 sequimur. uobis sec. om. D.
 hab C. > ab initio uobis BQ *d* et gr. D min.
 > ab initio non dixi uobis T.

5. at nunc (vñ δὲ) codd. plur. *l* aur. cod. caraf.
 et nunc autem uett. rell. (uero *a*) Aug.; et nunc
 FEJOQXZ* (corr. Z²) *vg.*; nunc tantum HΘ.
 missit D²P. > misit me ΘMT *vg.* Tisch. *b* ff₂ *l* et
 mittentem me δ, cum gr. quo (ubi *r*) uado *c r*.

6. quia: qui Q. tristitia W. impleuit P²GOT,
 inplebit C, implebit S, inpletur D, inplebitur M²
 (δ ut uidetur); adimpleuit *d* aur., repleuit *c f l q r*,
 replebitur *m*. > cor ues. impl. *a*.

7. om. sed *e*. uobis pr.: om. D; + quoniam
 J *c f r*, + quia *m*. > uob. dico *a*, cum gr. KLYΠ
 min. > uob. uerit. dico *r*. exp. uob. ut om. T*
 (+ cor.). expedit: utile est *e*. ego sec. om. cor.
 uat.* *b*. om. enim D *b c e* ff₂* *l m*. enim + ego
 B(D)E²MOQ (*e*) *f q* δ (et + ego post abiero *a b c*
 ff₂) et gr. ΑΓΔ etc. paracletus DEHIJRTW²SC,
 paraclytus F²C²VZ²; aduocatus *e m q*, consolator

paracletus non ueniet ad uos
 si autem abiero
 mittam eum ad uos
⁸ et cum uenerit
 ille arguet mundum de peccato
 et de iustitia et de iudicio
⁹ de peccato quidem quia non
 credunt in me
¹⁰ de iustitia uero quia ad patrem
 uado et iam non uidebitis me
¹¹ de iudicio autem quia princeps

mundi huius iudicatus est
¹² adhuc multa habeo uobis
 dicere
 sed non potestis portare modo
¹³ cum autem uenerit ille spiritus
 ueritatis docebit uos
 omnem ueritatem
 non enim loquetur a semet ipso
 sed quaecumque audiet
 loquetur
 et quae uentura sunt annuntiabit uobis

autem abiero. mittam eum ad uos. ⁸ et ueniens ille. arguet mundum de peccato. et de iustitia. et de iudicio. ⁹ de peccato quidem quia non crediderunt in me. ¹⁰ de iustitia uero. quia uado ad patrem meum. et iam non uidebitis me. ¹¹ de iudicio autem. quia princeps huius mundi damnatus est. ¹² adhuc multa habeo uobis dicere sed non potestis portare modo. ¹³ cum autem uenerit ille spiritus ueritatis diriget uos in omnem ueritatem. non enim loquetur a semetipso. sed quaecumque audierit loquetur. et quae uentura sunt.

r. uenit X* c. si autem + ego M' a. habiero CT; + ego m. mitam E. om. si autem . . . ad uos R; om. ad uos sec. c.

8. quum Θ. uerit lapsu G; aduenerit c ff₂ aur. uenerit, ille arg. *distinximus cum* A²F²PHM VV l δ aur.: uenerit ille, arg. JQ *vg.* (e f) q. arguit O. mundum: saeculum *semper e.* peccatis e. iusticia W, iustia O. iuditio EW.

9. + et ad init. Z* (sed corr.); + quid D. peccato G. quidem: enim D. credunt *codd. plur.* H uell. plur. et gr. plur.: crediderunt CDH¹ (om. r sec.) Θ J K M O (creded.) Q T V Z 5 5 5 a c e f q δ aur. Aug. et gr. min. pauc. ἐπίστευσαν. om. in me Z* (+Z). me: eum G.

10. iusticia W. > eo ad patr. a b (f r). patrem + meum c f q δ et gr. AYTΔ etc. etiam uno ductu D, aetiam E. om. iam q et gr. Π* min. uidetis EIZ* (corr. Z²) d Benth.; gr. θεωρεῖτε. > me non uid. a c.

11. iuditio EW. om. autem a. quia: qui R* (+ a cor.). > huius mundi D²PKM*QR *vg.* a c f ff₂ q r Aug.; + iam W *vg.* b q. iudicaturus O; damnatus f. est om. P* (+ P¹).

12. + et ad init. D. adhuc FMST; super δ*, insuper δ^c et ἐνὶ Δ pro ἐν. abeo C. de uobis e. > uobis habeo DX. uobis dicere (cum gr. NBLY min.) *codd. plur. vg. uell.*: > dicere uobis d δ Benth., quae dicam uobis a et λέγειν ὑμῖν ADI²TΔ etc. potestis + illa a c d ff₂ r, + ea b, et + aur. D. portare (baolare D) + illa E, + ea e m. > modo port. a c ff₂ m r aur.

13. quum HΘ. om. autem d e r et D²r. docebit uos omnem ueritatem (= δηγήσεται ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν πάντων Eus. bis, Cyr. hr. 270 apud Tisch. T. G. 8, cf. uers. anglo-sax. he lérf eow

ealle sópféstnysse) BFCΔEHΘIJKM²OTVWZ *vg. Aug.*, et disseret uobis omnem ueritatem m. item confuse docebit uos in omnem ueritatem AD²PFQ MQRSTY Tisch. δ aur., doc. uos in omni ueritate c, doc. uos in ueritate omnia l: uos deducet in omnem ueritatem a, diriget uos in omnem ueritatem f q r et δηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν l²TΔΔΠ etc., δδ. ὑμᾶς εἰς τὴν ἀλήθ. πάντων ABY; deducet uos in ueritate omni b ff₂ (> omni uerit.), uos diriget in ueritate omni d, = δηγή. ὑμᾶς (> υμᾶς οδηγ. D) ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ NDL, inducet uobis ueritatem omnem e; uoluit deducet uos in omnem ueritatem Benth., item habent δηγήσει *codd. gr. omnes et uerss. et deducet Tert. bis, Ambr., ducet Tert. semel, introducet Fulgent., diriget Nouat., Hil., praebit Victorin. Af., et duas lectiones notat Aug. in Joh. 96 4, 100. 1, uide praesertim 100. 1* 'docebit uos inquit omnem ueritatem; uel quod in nonnullis codicibus legitur deducet uos in omni ueritate'; et cf. Orationem Liturgicam infra Octau. Pentecost. 'mentes nostras . . . inducat in omnem sicut filius tuus promissit ueritatem' apud Sabat. loquitur pr. PFMQZ, sec. FOQ. ha semed C. sed + haec D b l; + haberet E* (sed improbatum). quaecum. DE, quaecum. 5 H, quaequum. H; quae b m. audiet (ἀκούσει BDE*): ie in uitiō pergamenae scr. O (deinde + et); audierit T a c d f ff₂* m q aur. et ἀκούση AE²GK etc.; audit b e l et ἀκούει NL 33; + ea q. quae (que GW) uent. sunt: uentura q δ, super uentura d; futura e l m. annuntiabit cum FCEPH (d sup. lin.) Θ I J M R Z¹, et -uit BO (d sup. lin.) Z*, adnunciabit G; annuntiabit AFKMSTVY (n pr. sup. lin.) 5 H, annunc. W 5 5, annuntiavit X, annuntiabit D. Post hunc uersum deficit l.

- ¹⁴ ille me clarificabit
quia de meo accipiet
et adnuntiabit uobis.
¹⁵ (148. 3) Omnia quaecumque habet
pater mea sunt.
(149. 10) Propterea dixi quia de meo
accipiet et adnuntiabit uobis
¹⁶ modicum et iam non uidebitis me
et iterum modicum et uidebitis me
quia uado ad patrem.
¹⁷ Dixerunt ergo
ex discipulis eius ad inuicem
quid est hoc quod dicit nobis
modicum et non uidebitis me
et iterum modicum

- et uidebitis me?
et quia uado ad patrem?
¹⁸ dicebant ergo quid est hoc
quod dicit modicum?
nescimus quid loquitur
¹⁹ cognouit autem iesus quia
uolebant eum interrogare
et dixit eis
de hoc quaeritis inter uos
quia dixi modicum
et non uidebitis me
et iterum modicum et uidebitis me?
²⁰ amen amen dico uobis quia
plorabitis et flebitis uos
mundus autem gaudebit

adnunciavit uobis. ¹⁴ ille me clarificat. quia de meo accipiet. et adnunciavit uobis.
¹⁵ omnia quaecumque habet pater mea sunt. propterea dixi uobis. quia de meo accipiet.
et adnunciavit uobis. ¹⁶ modicum adhuc. et non uidebitis me. et iterum modicum et
uidebitis me quia uado ad patrem. ¹⁷ dixerunt ergo discipuli eius ad alterutrum. quid est
hoc quod dicit nobis. modicum. et non uidebitis me. et iterum modicum. et uidebitis
me. et quia uado ego ad patrem. ¹⁸ dicebant ergo quid est hoc quod dicit modicum
nescimus quid loquitur. ¹⁹ cognouit autem iesus. quia uolebant eum interrogare. et dixit
eis. de hoc quaeritis inter uos. quia dixi modicum et non uidebitis me. et iterum modicum
et uidebitis me. ²⁰ amen amen dico uobis quia uos plorabitis et flebitis mundus autem

14. clarificauit M¹OX; honorif. a q, glorif. d e.
om. et D; om. et adn. uobis aur. adnuntiabit
plur., -uit O, adnuntiabit G: annuntiabit DFHM
VY5H, -uit X; adnunciabit B (ut uidetur), an-
nunc. WSC; nuntiabit R (e) m. om. uers. T*
(+ cor. in marg.).

15. quicum. DEW, quaecum. 5H, quaequum.
H; quae d e. pater + meus m. propter hoc d e;
ideo a m. dixi + uobis a e f ff₂ q r cor. uat.* non
mg. et gr. N¹L min. om. quia . . . adnunt. e.
accipiet (ληψεται N¹AKΠ etc.): accipit Z*(corr.
Z²) a et gr. plur.; accepit D. adnuntiavit O;
annuntiabit DFMVY5H, -uit SX; adnunciabit B
(ut uidetur), annunc. WSC; nuntiabit m.

16. + ecce ad init. c. modicum: pusillum bis
a d e q r; pr. + adhuc f q, et + et 122. etiam uno
ductu DHKRV, aetiam E; + et E ff₂. om. iam a d
e f q d, et ou (pro oukēti) AYFA etc. om. et i. n.
uid. me et it. pusillum r*. uidebitis bis O, sec.
C. om. et sec. T* (+ cor.). me sec. + et DW aur.
et gr. 69. om. quia . . . patrem a b d e ff₂* r et
gr. NBDL.

17. om. uers. D. dicebant X* ut uidetur, d*.
ex discipulis (ἐκ τῶν μαθητῶν): discipuli BEP^{ms}
JQRTX* a b c f ff₂ r; et discipuli G (sed dis-
cipulis G*). eius; om. J; + quidam d. ad inu.:
ad alterutrum b f, intra se q. om. hoc JQ ff₂.

dicet FG b q, dixit a. modicum: pusillum bis a
(ecce p., post p.) d e q r. uidebitis pr.: uidetis
Bentl. et θεωρεῖτε gr. (οψεσθε D). iterum modi-
cum lapsu repetitum in V; expunxit V¹ et uide-
bitis me superscr. et tert. om. T. uideuitis sec.
O. et quart. R. quia: + ait c; quod dixit a;
+ ego d.

18. om. dicebant ergo a b d e r et gr. D* al. 5.
ergo partim in ras. X. om. hoc D. quod: quid
E. dixit T; + nobis JM. om. quod dicit a b
d ff₂* r et gr. N¹D* min.; om. hoc q. d. e.
modicum: pusillum a d e q r. non scimus e;
non intellegimus a. loquatur JX*Z aur., loquetur
E; dicit d, -cat r, -xit a.

19. cognuit R; sciuit r, intellexit e. autem
(δέ UI min.) codd. et vg. et f q Aug., cf. et cogn.
c ff₂: ergo QR d Bentl. et οὖν AYFA etc.; om. X*
(+ sup. lin. X¹) a b d e r aur. et gr. NBDL.
iesus T. uolebant (ἤθελον): incipiebant c ff₂*
et ἡμελλον N 69. eum: illum R. interr. + de
hoc d et D^{or}. queritis EHM, equer. W (e pr.
exp.), inquiritis r. inter uos: ad (in d) inuicem
a c d e ff₂ q, cum alis alio b. modicum: pusillum
bis a d e q r. uideuitis bis O; uidetis pr. Bentl.
(θεωρεῖτε).

20. plorabitis (κλαύσετε): plorau. O; flebitis
a b c ff₂ q r. flebitis (θρηνήσετε plur., πενθήσετε

uos autem contristabimini
sed tristitia uestra uertetur in gaudium
²¹ mulier cum parit tristitiam
habet quia uenit hora eius
cum autem pepererit puerum
iam non meminit pressuræ
propter gaudium
quia natus est homo in mundum
²² et uos igitur nunc quidem
tristitiam habetis
iterum autem uidebo uos
et gaudebit cor uestrum
et gaudium uestrum

nemo tollet a uobis
²³ et in illo die me non rogabitis quicquam.
(150. 4) Amen amen dico uobis
si quid petieritis patrem
in nomine meo dabit uobis
²⁴ usque modo non petistis
quicquam in nomine meo.
Petite et accipietis
ut gaudium uestrum sit
plenum.
²⁵ (151. 10) Haec in prouerbiis locutus
sum uobis
uenit hora cum iam non in

gaudebit. uos tristes eritis. sed tristitia uestra in gaudium erit. ²¹ mulier cum parit tristitiam habet. quia uenit hora eius. cum autem natus fuerit infans. ultra non meminit tribulationis. prae gaudio. quia natus est homo in mundo. ²² et uos igitur. nunc quidem tristitiam habetis. iterum autem uidebo uos. et gaudebit cor uestrum. et gaudium uestrum. nemo aufert a uobis. ²³ et in illo die. me non rogabitis quicquam. amen amen dico uobis. siquid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis ²⁴ usque modo. non petistis quicquam. in nomine meo petite et accipietis ut gaudium uestrum sit adimpletum. ²⁵ haec in prouerbiis locutus sum uobis. sed ueniet hora cum iam non in prouerbiis loquar uobis. sed palam de

Λ² etc.): fleu. O, fletis T; lugebitis a b c ff₂ r, plangetis d e q (-ebitis); + me D. om. et flebitis E et gr. Λ*. mundus: sacculum *semper* r. autem sec. om. uell. (exc. δ aur.) cum gr. N*BDΛ. 1. contristabimini FO; tristabimini T c; tristes eritis G a b e f q r, tristitiam habebitis d. tristitia W, tristia R. uestra om. X* (+sup. lin. X¹). conuertetur (G)M*R (-atur R* sed corr. sax.); > in gaudium uertetur ff₂ δ (+uel fiet) Benth. cum gr., > in g. (gaudio G) conuertetur G a b r, in g. transferetur d, in g. ueniet c d e ff₂* q, in gaudium erit f Aug.

21. quum bis Θ, sec. H. paret HR; parturit a q. tristitiam W, tristiam R. abet C. ora OT; dies a b c d e ff₂ r et gr. D 248. pepererit cum ABFFHHΘIJKMOXY vg. d ff₂ r, cf. genuerit G a δ: peperit CDEPMTQRSTVWZ b c q aur.; e cum f. puerum V; infantem d q r. iam: amplius a, ultra f; om. q meminit G; est memor a q r, habet in mentem e. praessuræ CPGJKO RZ* (sed corr.), praesuræ KM, praesure H, pressure W, presuræ D; tristitia e d Ambr., doloris q, tribulationis a f r; gr. θλίψεις sed λυγής D. om. est et > homo natus D. in + hunc D^{mo} a b c d ff₂, + hoc q. mundo JX f q; saeculum e.

22. igitur C; om. b c e ff₂ et gr. U al. pauc. om. quidem a. tristitiam W, tristiam O. > trist. quidem nunc δ cum gr. AC²ΔΠ etc. habetis (ἐχετε N*BCYΓΔ etc.) CEΘ²IJKMRTVWZ vg. c f ff₂ q δ aur. Aug.: habebitis ABFDPFPGHΘ

MOQSXY Tisch. a b d e r et ἐγχε N^cADL min. autem + et Q. uide^o H. gaudebit: laetabitur r. tollet (ἰπεῖ BD*Γ) cum FCDHΘIJKMQRT VWZ vg. c d δ aur. Aug., auferet a ff₂ r: tollit (αἰρεῖ NACD²LYΔ etc.) ABPFMGMOXY b Benth., aufert e f q; tollat E. > nemo auf. gaud. uestr. q.

23. et: sed a; om. O e et gr. X min. illa E a c e ff₂ q r δ. om. me DJRSZ c aur. rogabitis ACEFGHΘIJKMSTX^cYH²SC d f (r) Aug. cor. uat.: interrogabitis BFDPFKMO(-uitis)RVWX* (ut uidetur)Z⁵ a b (-gatis) c ff₂ q δ aur.; gr. ἐρωτήσετε; metuebitis e. quidquam ZSC, quemquam J. non... quicq.: nihil a b e q et d e q in u. 24; non... nihil d r et b in u. 24. uobis pr. + quoniam a c r, + quia δ, cum NAD²XΓΔ etc. si quis EH; quaecumque δ et ὅσα ἂν ΓΔΔ etc. pecieritis W. patrem: a patre X* b c ff₂ aur. gal.; patri meo E et + μου gr. Y. daut O; dabitur e. > dabit uobis in nomine meo δ cum gr. NBC* LXVΔ. dabit... meo (u. 24) om. T* (+cor.).

24. usque C. mod^o O; nunc d e q, adhuc a. petitis R; potestis O. quidquam CZSC; aliquid T^c. ut: et D. plenum: repletum d r, impletum b c e ff₂ aur., cf. f. > plenum sit H (d).

25. hec W; hoc E. prouerbis pr. FRY, prouerbum E* (corr. m. rec.); prouerbis sec. EERY Z* (corr. Z¹); similitudinibus bis a: gr. παροιμας. loquutus sum HΘ; dixi a. uenit... pro in mg. ser. Y¹. + sed ante uenit c f q r δ cum gr. AC³ D²Δ etc. ueniet a b c e f q r. quum HΘ; ut a,

prouerbiis loquar uobis
 sed palam de patre adnuntiabo uobis
²⁶ illo die in nomine meo petetis
 et non dico uobis quia ego
 rogabo patrem de uobis
²⁷ ipse enim pater amat uos
 quia uos me amatis
 et credidistis quia ego a deo exiui
²⁸ exiui a patre et ueni in mundum
 iterum relinquo mundum
 et uado ad patrem.
²⁹ Dicunt ei discipuli eius
 ecce nunc palam loqueris

et prouerbiū nullū dicis
³⁰ nūc scimus quia scis omnia
et non opus est tibi ut quis
te interroget
in hoc credimus quia a deo
existi.
³¹ (152, 4) Respondit eis iesus modo cre-
ditis?
³² ecce uenit hora et iam uenit
ut dispergami nī unusquisque
in propria
et me solum relinquis
et non sum solus quia pater

patre adnunciabo uobis. ²⁶ in illa die. in nomine meo postulabitis. et non dico uobis. quia ego rogabo patrem de uobis. ²⁷ ipse enim pater diligit uos quia uos me diligitis. et credidistis quia ego a deo exii. ²⁸ exiui a patre. et ueni in hunc mundum. iterum relinquo hunc mundum. et uado ad patrem. ²⁹ dicunt ei discipuli eius. ecce nunc palam loqueris. et prouerbium nullum dicis. ³⁰ nunc ergo cognoscimus quia scis omnia. et non opus est ut quis te interroget. in hoc credimus quia tu a deo uenisti. ³¹ respondit eis iesus. modo creditis. ³² ecce ueniet hora. et nunc uenit. ut dispergamihi unusquisque in propria. et me

quando *e.* loquor E. **palam** (in pala *d*): aperte
r, euidenter *e.* **de patre**: *om.* Q; + meo E *Aug.*
adnuntiabo ꝥCEꝥG@IJKMꝞZ: annunt. ABD
 FMSTVXY⁵**ꝥ**, annunc. HW⁵**ꝥ**; nuntiabo R
a e q; indicabo *r*, manifestabo *b c*.

26. illo *codd. plur. et b e* (illa) *aur. Aug.*: in illo D^{PMR} *vg. Tisch. cor. nat.*, in illa E a c d f f₂ q r δ. *diac C* (hora e), + in illo die T* (*sed-eras.*) *petitis* BFGQXRY b f₂, *petite a* *aur-ssaoθe N*; q=f. *et* + ego J; *sequitur tantum* ego *rogabo* *propter* uos a. *ego*: *om.* T* (+ *cor.*) c. *patrem* + *meum* E d *et* gr. D. *om.* de uobis b c d e *et* gr. 36. > de uobis *rogabo* *patrem* D.

27. amat: diligit *b d e f. om.* quia uos *a.*
 amatis (*contra* graecum *πεφιλῆκατε*) cum AFDP
 FGHΘIKMMTOGRWSY *c ff2 r,* diligitis *b f:*
 amastis BC(ham)EJTVXZ *vg. Tisch. a q d aurr.*
cor. uat. Aug., dilexistis *d e.* credidistis (*πεν-*
τεύκατε) *codd. plur. vg. et* creditis K: creditis
 P^{mo}HOHMR *b c ff2 r. om.* ego AH5* *b.* a: ex J.
 exhibi O et 28, exii P. a deo . . ueni (*u. 28*):
 a deo (patre d et P^{mo}) exiui et ueni T* *b d cum gr.*
 D; a deo patre exiui et ueni D *ff2*;* a deo exiui
 a patre et ueni R *e δ gat.*; a deo exiui et a patre
 ueni *a r;* a patre meo a deo exiui et ueni E; *de*
graecis uide Tisch. T. G. 8 ad loc.

28. + et ad init. FT^c aur. in + hunc D^FmgR
uelt. plur. (ut semper). mundum pr.: + et D^F
M*OO e; sacculum semper e, sec. r. reliquo BE;

dimitto *d.* uado: ibo *e.* patrem + meum *c* et
gr. H.

29. *om.* ei GM*(+sup. lin. M¹) e q cum gr. Ν³BC*D* etc. *om.* eius a foss. et gr. 2°. *om.* ecce D. in palam d; fidenter e. loquaeris V. proueruium O; similitudinem a e. uullum T; inuallum d.

30. *nunc*: + autem *H*; + ergo *c f r*. *cog-*
nouimus d. *scis*: *nosti CT a* (te *omn. nosse*)
c e ff₂ r. *omnia*: *patrem e*. *opus* (*hopus C*)
est tibi: *opus habet d*, *necesse habemus* (*habes*
cor.) *δ*, [*hab*]es *nec. r*, *desideras g*, *indigeri a*.
quis: *quisquam a*, *aliquis c d ff₂ g r*. > *inter. te*
+ *aliquid e*. *existi* (ἐξῆλθες): *uenisti T a f et*
ἐλήλυθας *69. 124 al.* in *hoc dixi uobis quia a deo*
exiui ff₂*.

31. a modo F $\odot$ Z* (*sed corr.*) a; nunc e. credite δ .

32. ecce + iam T. ueniet *pr. a f q r.* ora O.
etiam *uno ductu* DT, aetiam E; *om. iam d Bentl.*
cum gr. NABC'D* etc. uenit *sec. om.* T. u^t &F.
disparg. . . . solum *om. E.* dispargamini FJMT;
dispargatur e r. hunusquisque C. **in propria**
(*eis rà ἰδία*): in sua d *fz q,* in suam regionem c r,
in sua regione a b; a se e. relinquetis DE δ, -itis
F; derelinquatis J; dismittatis d. et *tert.*: sed
CΘT a r. sum (*sup. lin. X¹*) solus: solum e;
solum solus *lapsu* V; ero solus a. pater + meus
q et gr. Y 69 etc. Ad u. 33 *inc. rursum* Δ.

mecum est.

³³ (153. 10) Haec locutus sum uobis

ut in me pacem habeatis

in mundo pressuram

habebitis

sed confidite ego uici mundum.

XVII. ¹ Haec locutus est iesus

et subleuatis oculis in caelum

dixit

pater uenit hora clarifica

filium tuum

ut filius tuus clarificet te

² sicut dedisti ei potestatem

omnis carnis

ut omne quod dedisti ei det

eis uitam aeternam

³ haec est autem uita aeterna

ut cognoscant te solum uerum

deum et quem misisti

iesum christum

⁴ ego te clarificaui super terram

opus consummaui quod

dedisti mihi ut faciam

⁵ et nunc clarifica me tu pater

apud temet ipsum

claritate quam habui prius

solum relinquatis. et non sum solus. quia pater mecum est. ³³ haec locutus sum uobis. ut in me pacem habeatis. in hoc autem mundo. tribulationem habebitis. sed constantes estote. quia ego uici mundum. XVII. ¹ Haec locutus est iesus. et eleuauit oculos suos in caelum et dixit. pater. uenit hora. clarifica filium tuum. ut filius tuus clarificet te. ² sicut dedisti ei potestatem omnis carnis. ut omne quod dedisti ei. det ei uitam aeternam. ³ haec est autem uita aeterna. ut cognoscant te solum uerum deum. et quem misisti iesum christum. ⁴ ego te clarificaui super terram opus consummaui quod dedisti mihi ut facerem. ⁵ et nunc glorifica me tu pater. gloriam quam habui apud te ipsum. priusquam mundus

33. hec W. loquutus HΘ. om. in pr. Q. ut in me in ras. scr. G. in mundo (saeculo e r) codd. plur. et vg. cum gr.: in mundum AFHΘS XY a; + autem G r. cf. in hoc autem m. b c f ff₂. presuram D, praesuram ΔEPHM'R, praessuram GKZ* (a exp.); tribulationem c (+ et press.) d f q r, tristitiam e, uexationem a. habebitis codd. plur. vg. et ἐξετε D min.: habetis FEH* (+ bi sup. lin.) J aur. et ἐχετε gr. plur., item habeatis P'R e. in m. pr. hab. om. O* (+ sax.); om. Δ^u, sed δ habet sed pressuram habebitis super αλλα θαρσειτε. confidite codd. plur. et vg., fidite e: confidete AΔPGKS; animaeque estote d r, constantes estote f q, bono animo estote b, gaudete a c ff₂; + quia EGH a e f r gat., + quoniam c ff₂ q aur. uinci EPR; uice H. saeculum e.

XVII. 1. hec W et 3. loquutus HΘX. ihesus T; sequitur ras. fere 7 litt. G. subleuatis (sublatis J, adleuatis a b) oculis (hoc. C, + suis a) codd. vg. uett. a b aur., cf. adlebens oculos suos d, cum gr. ἐπάρας τοὺς ὀφθ. αὐτοῦ NBC*DL etc.: leuauit (eleu. c f, adleu. e, subleu. δ) oculos suos . . . et c e (om. suos) f ff₂ q r δ et ἐπῆγε τ. ὀφθ. αὐτοῦ . . . καὶ AC^uYTA etc.; sed omnes habent αὐτοῦ. celum W; + ad patrem F et infra om. pater. ora T. clarif.: honorif. a d (sec.) q r, glorif. d (pr.). > tuum filium Bentl. (gr. σου τὸν υἱόν). ut (iua NABC*D min.): et F*HR e; ut et F^uOM q δ Aug. et iua καὶ C^uLXΓA etc. om. tuus d e ff₂* et gr. NBC*.

2. sicut: sed Q. ei: pr. om. D aur.; sec. om. E. omnis: omni G; om. IP* (+ mgr.); uniuersae a ff₂ r. omne (homne C): omnis R; omnes P¹; omnibus r. quod: quos P¹R (non r). det eis (δῶσθαι αὐτοῖς N^uACG etc.): d. ei C e e f, d. illi ff₂* cum gr. N* min.; habeat d et exη D. etern. W et 3.

3. est autem in ras. O. om. autem IP. uitam aeternam HM; > aeterna uita uoluit Bentl. agnoscant F²; sciant a r. te: t sup. lin. O. solum: unum a; + et b e q Cypr. Nouat. Victorin. Af. uerum deum cum ord. graeco FCDPGQJKMOTVWZ uett. Aug., Bentl.: > deum uerum ABΔEFHIMQRSXY vg. Tisch. ff₂^o (om. uerum*). missisti Y. iesum: seq. ras. 3 litt. O. christum + in hunc mundum d et D^u.

4. ego te: quem ego c. clarificabi T; honorificaui a d q r et sic u. 5. opus C. conssummaui R; perfecti a (> op. q. ded. mihi ut facerem perfecti illud) e m. opere consummato b (praem. uno) ff₂ Cypr. (cod. B ad Test. ii. 1) et gr. NAB CLΠ min. Tisch. T. G. 8 W. H. τὸ ἔργον τελείωσας. michi W et 7, 8, 9. facerem a b c e (-rim) f m q r, perficiam aur.

5. om. tu J foss. apud pr. GQRWXZ*, sec. FG ORWZ*; ad pr. d. temed ipsum T, te metipsum DM, te me ipsum Q, temetipsum vg.; te ipsum a d e f q. om. ap. temet ips. m. claritatem DEFGHΘK MOSTZ b e, clarificate lapsu R; ea claritate m,

quam mundus esset apud te
⁶ manifestauit nomen tuum
 hominibus
 quos dedisti mihi de mundo
 tui erant
 et mihi eos dedisti
 et sermonem tuum
 seruauerunt
⁷ nunc cognouerunt quia omnia
 quae dedisti mihi abs te sunt
⁸ quia uerba quae dedisti mihi
 dedi eis
 et ipsi acceperunt et cognouerunt uere
 quia a te exiui

et crediderunt quia tu me
 misisti
⁹ ego pro eis rogo non pro mundo rogo
 sed pro his quos dedisti
 mihi quia tui sunt
¹⁰ et mea omnia tua sunt
 et tua mea sunt
 et clarificatus sum in eis
¹¹ et iam non sum in mundo
 et hi in mundo sunt
 et ego ad te uenio.
 Pater sancte serua eos in nomine
 tuo quos dedisti mihi
 ut sint unum sicut et nos

esset. ⁶ manifestauit nomen tuum hominibus. quos dedisti mihi de hoc mundo. tui erant. et mihi eos dedisti. et sermonem tuum custodierunt. ⁷ nunc cognoui quia omnia quae dedisti mihi abs te sunt. ⁸ quia uerba quae dedisti mihi. dedi eis. et ipsi acceperunt et cognouerunt. quia uere a te exiui. et crediderunt quia tu me misisti. ⁹ ego pro eis rogo. non pro mundo rogo. sed pro his quos dedisti mihi. quia tui sunt. ¹⁰ et mea omnia tua sunt. et tua mea. et glorificatus sum in eis. ¹¹ et iam non sum in hoc mundo. et ipsi in hoc mundo sunt. et ego ad te uenio. pater sancte conserua eos in nomine tuo quos dedisti

eo honore *q*; gloria *a d* (*f*). mundus esset (τὸν κόσμον εἶναι); *om.* mundus *D*; mundus fieret *G⁵ S⁸ Iren. Mass. p. 243, Cypr.*, > fieret mundus *d*, et γενεσθαι τὸν κ. *D*²; > τὸν κ. γενεσθαι *D*²; item > ap. te prius (ante *a d*) quam mundus fieret (esset *a m*, > fieret mundus *d*) *G a d m Iren. Cypr. cum gr. D, cf. f. om.* apud temet ipsum . . . esset *r*; *om.* apud te *aur*.

6. manifestani lapsu *R*. > tuum nomen *ff₂* cum *gr. (exc. D)*. hoc mundo *uett. plur. ut semper*; saeculo *e r*. tui: hi *JZ* (corr. Z²) aur.*; *i. e.* quos dedisti mihi. de mundo hi erant. erat *H*; fuerunt *e*. sermonem: uerbum *a d e q*. tuum: meum *E gat. 5*. seruauerunt *partim in ras. X*, seruauerunt *T*: custodierunt *a f q*; seruabi *e ff₂*.

7. + et ad init. *Æ² EMZ* b c ff₂ aur.* cognouerunt (ἐγνώκαν *plur.*): cognoscit. lapsu *C*; cognoui *a b c e f ff₂ q et eγνων N, ἐγνώκα 7. 118 etc.* quae dedisti . . . uerba (*u. 8 om. per homotel.* *DT r**. que *E*; quaecumque *b c ff₂ δ*, et *gr. ὅσα*. habet *C*; absque *W*; apud uel abs *δ*. abs te sunt *in ras. scr. X*.

8. *om.* quia *u. q. d. mihi r*; *om.* quia uerba . . . eis *X** (+ *in mg. X*). uerba: + tua *d et D^{or}*, + mea *e et gr. 7ro*. que *D*; quos *T** (*sed corr.*). dedi eis et: abs te sunt *C*. ipse *H*, ipsa *E*. acciperunt *PO*, accipierunt *R*; + illa *a*, + ea *b c q r*. et cognouerunt: et scierunt *r*; *om.* *R a d e q et gr. N* AD. om. uere T* (+ sup. lin. T^c)*. *om.* quia *sec. e*. > quia uere *W b f*; > quia a te uere *c ff₂**.

a te *partim in ras. O*. exii *P*; exierunt *a b e ff₂ q*, prodierunt *r*. crediderunt + uere *DE*. misisti *D*.

9. + et ad init. *F c e aur.* eis rogo *in ras. G*. mundo: modo *E** (*corr. m. rec.*); mun. hoc *a c d* (*hoc m.*); saeculo *e r*. rogo *sec. om. J*. hiis *ΔE*PW*. pro his quos: de quibus *d*; + tu *c*. dedisti: tradidisti *J*.

10. > omnia mea *H d*; > omnia tua mea *K*. et tua mea sunt *in mg. V¹*. tua *sec.*: quae tua sunt *a*. sunt *sec. om. b e f ff₂ q r δ Aug. et gr. plur. (exc. D)*. clarificatus sum *K*; honorificatus *s. a q r, cf. f*; glorificasti me *d et D^{or}*.

11. *Inc. uers. ad pater sancte M.* etiam *K*, etsiam *D*, aetiam *E*. non sum *sup. lin. V. om.* et iam *n. s. in mundo a*. in *pr.*: de *q*. mundo *pr.* (*saeculo semper e*, hoc mundo *uett. plur.*, τὸν αἰῶνα τὸν κ. *D*): + et in saeculo sum *e*. hi (*οἱ τοῦ* *CDL XY etc.*) *codd. et vg.* hii *FCΔEFGIORSW*, isti *D q r^c*: ipsi *d f*, αὐτοὶ *NB*; *om. T. om.* sunt *D*; *om.* et hi in *m.* sunt *r**. uenio: uado *Z* (corr. Z²)*; + et iam non sum in hoc mundo *c*; + et (*om. d*) iam non sum in hoc (*om. bis d*) mundo et in hoc mundo sum (*sunt a*) *G** (*sed partim erasum*) *a d r et gr. D*. sanctae *E*; sanctus *P** (*corr. mg.*). conserua *P^{mo}QR f ff₂ q r*. tuum + et cum essem cum eis ego seruabam eos in nomine tuo *d et D^{or}*. quos (*oūs D² 69*): quod *FY d et o D**; quo uoluit *Benl. cum gr. plur. q̄*. sint + in *R. om.* quos . . . et nos *a b c e ff₂* r. om.* et quart. *d q δ cum gr. NAB^cCD al. plur.* nos + unum sumus *E*.

¹² cum essem cum eis ego seruabam eos
in nomine tuo
quos dedisti mihi custodiui
et nemo ex his periit nisi
filius perditionis
ut scriptura impleatur
¹³ nunc autem ad te uenio
et haec loquor in mundo
ut habeant gaudium meum
impletum in semet ipsis
¹⁴ ego dedi eis sermonem tuum
et mundus odio eos habuit
quia non sunt de mundo
sicut et ego non sum de mundo

¹⁵ non rogo ut tollas eos de mundo sed
ut serues eos ex malo
¹⁶ de mundo non sunt sicut et
ego non sum de mundo
¹⁷ sanctifica eos in ueritate
sermo tuus ueritas est
¹⁸ sicut me misisti in mundum
et ego misi eos in mundum
¹⁹ et pro eis ego sanctifico me ipsum
ut sint et ipsi sanctificati
in ueritate
²⁰ non pro his autem rogo tantum
sed et pro eis qui credituri sunt
per uerbum eorum in me

mihi. ut sint unum sicut et nos. ¹² cum essem cum eis in hoc mundo. ego seruabam eos in nomine tuo. quos dedisti mihi. custodiui. et nemo ex his periit. nisi filius perditionis. ut scribitura impleatur. ¹³ nunc autem ad te uenio et haec loquor in hoc mundo. ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. ¹⁴ ego dedi eis sermonem tuum. et mundus odio habuit eos. quia non sunt de hoc mundo. sicut et ego non sum de hoc mundo. ¹⁵ non rogo ut tollas eos de mundo. sed ut conserues eos a maligno. ¹⁶ de hoc mundo non sunt. sicut et ego non sum de hoc mundo. ¹⁷ sanctifica eos in ueritate. sermo tuus ueritas est. ¹⁸ sicut tu me misisti in hunc mundum. ego misi eos in hunc mundum. ¹⁹ et pro eis ego me ipsum sanctifico. ut sint et ipsi sanctificati in ueritate ²⁰ non pro his autem rogo

12. + pater *ad init.* E. quum HΘ. eis: + in mundo (f) q δ et > et in hoc mundo cum essem cum illis a; cum gr. ACXYΓΔ etc. serbabam O, seruauam H; custodiebam d r. om. tuo R; om. in nom. tuo r. michi W; + ego cor. uat.* (non mg.) 55 et edd. uett.; + et d. > quos dedisti mihi in nom. tuo E. et nemo: nec quisquam r. hiis ΔE*W; eis JR vg. periit CFGHIMX: -bit ABΔEJOS(b exp.)TYZ, perhibet 3P*; periit 3F3^{mo}ΘKMQRVW vg. Benth., perit D a b c e ff₂ r; > perit de illis a. scribt. 3FEGOSYZ. inpl. DFGT, adimpl. M r; inpleretur C a.

13. om. autem D. hec W; + tecum e. hoc mundo a b c d f ff₂ r et gr. D τουτω τω κ.: saeculo semper e. inpletum CDFGOR; compl. r, repl. e, expl. a; plenum q. semed ips. T, semetips, vg.; se q.

14. + et *ad init.* X^c. ego pr. + autem d. serm.: uerbum a d e q r. > uerbum t. eis d et D^{uo}. odio (hod. CA) eos hab. (= ἐμίσησεν αὐτούς); > eos od. hab. X* vg. c Aug.; > od. hab. eos b f ff₂; > hab. eos od. X^c; odit eos d e r, odit illos a q, et μισεῖ αὐτ. D min. sunt: sum d. hoc mundo pr. a c d f q et D^{uo}, sec. a f q. om. sicut . . . mundo b c d e r et gr. DΠ* min. om. et sec. I a ff₂. sum: sunt M.

15. + quia *ad init.* E. om. non . . . mundo r. rogauit Z. ut pr. + tu W. eas pr. Δ. de: ex B; a e. serbes O; conserues M f q aur.; custodias r. eos

sec. sup. lin. H. ex: a 3F3^{GH}(ex forsan H*) ΘR vg. b c e f ff₂ r aur.; de M d. maligno f q r; iniquo d. om. sed . . . mundo pr. (u. 16) a. Def. ff₂ ad xviii. 9.

16. + quia *ad init.* D. om. et F*(+ sup. lin.) HMRX*(+ X¹) a b e q δ, et gr. plur. hoc mundo pr. b c d f q r et D^{uo}, sec. a b f q r.

17. + pater *ad init.* M cum syr., pers^u.; + pater sancte δ cum gr. Δ. ueritate O; + tua q δ et gr. N^cC³XYΓΔΔΠ* etc.; + quia e. sermo: uerbum a d e q r Aug. Ioh. 108. 3 'in quibusdam codd. positum est uerbum tuum ueritas est; sicut in quibusdam codd. etiam ibi scriptum est (i. 1) in principio erat sermo.' t^{us} E. ueritas: uerum a e r.

18. sicut + tu CIKT VWZ vg. f q. missisti D; misit M. hunc mun. bis a b c d f q et gr. D, sec. aur. mundo pr. G*(corr. G¹); saeculo e; + ita 55 edd. uett. missi DE. mundo sec. E.

19. Post hunc uers. deficit cod. Q. ego: rogo J; om. DM b c e q r cum gr. NA min. om. ipsum a. om. et sec. a b e.

20. pro: de q. hiis ΔE*RW; eis vg. edd. uett. autem: om. 3F*(+ 3F³)EJMOR a b q; + ego E. tantum: solum d q; solis e. > tantum rogo 3P a c. sed H. om. et Δ*EKRX* a b q. eis: his DM. qui credituri sunt (credituris q, credentibus uel credituris δ) = τῶν πιστευόντων D² al.:

²¹ ut omnes unum sint
sicut tu pater in me et ego in te
ut et ipsi in nobis unum sint
ut mundus credat quia tu
me misisti
²² et ego claritatem quam
dedisti mihi dedi illis
ut sint unum sicut nos
unum sumus
²³ ego in eis et tu in me
ut sint consummati in unum
et cognoscat mundus
quia tu me misisti
et dilexisti eos sicut et me

dilexisti.
²⁴ Pater quos dedisti mihi
uolo ut ubi ego sum
et illi sint mecum
ut uideant claritatem meam
quam dedisti mihi
quia dilexisti me ante
constitutionem mundi.
²⁵ (154. 3) Pater iuste et mundus te
non cognouit
ego autem te cognoui.
(155. 10) Et hi cognouerunt quia
tu me misisti
²⁶ et notum feci eis nomen

tantum. sed et pro illis qui credituri sunt in me per uerbum illorum. ²¹ ut omnes unum sint. sicut tu pater in me. et ego in te. ut et ipsi in nobis unum sint. ut hic mundus credat. quia tu me misisti. ²² et ego gloriam quam dedisti mihi dedi eis. ut sint unum sicut et nos unum sumus. ²³ ego in eis. et tu in me ut sint perfecti in unum. et ut cognoscat hic mundus quia tu me misisti. et dilexisti eos. sicut me dilexisti. ²⁴ pater quos dedisti mihi uolo ut ubi ego sum. et illi sint mecum. ut uideant gloriam meam quam dedisti mihi. quia dilexisti me. ante constitutionem mundi. ²⁵ pater iuste. hic mundus te non cognouit. ego autem te cognoui. et hi cognouerunt quia tu me misisti. ²⁶ et notum feci eis nomen tuum. et notum faciam ut dilectio. qua dilexisti me. in ipsis sit et ego. in

qui credunt *b* (cf. δ) = $\tau\omega\nu$ πιστευόντων *gr. plur.*
uerba *c*; sermonem *b*.

21. omnis *G**(-nes *G*¹); + in *E*. sunt *pr. G**(*corr. G*¹); + sicut et nos unum sumus *E*. sicut + et *KMOWZ*. ut *sec. om.* *R*. et *sec. om.* *E*. ipsi + quoque *a*. nobis (nouis *O*) + in *E*. unum *sec. om.* *P a b c d e r* et *gr. BC**D. ut *tert.*: et *ER*; ut et *M*^o *cum gr. min.* 1 *al. pauc.* mundus (hic *m. d f*) credat (δ κόσμος πιστεύη uel -σῆ): > credat mundus *vg. edd. uett.* (non *Froben* 1502); mundus sic credat *a*. misisti *D*.

22. claritatem: clarita lapsu *R*; gloriam *a d f q*, honorem *r*. quam + tu *cor. uat.* 53* *edd. uett.* (non autem *Hailbr.* 1476, *Wild* 1481). michi *W* et 24. dedi: do *E*. illis *A F² Δ E P* F H O M R S X Y*: eis *B F** (ut uidetur) *C D E¹⁰⁰ G I J K M O T V W Z* *vg.* sint + in *D*. sicut... sint *u.* 23 *om.* *H** (+ in ima pag. *H*¹). sicut *A B F* D Δ E P F M O R X^o V Benth.*: + et (sine auct. *gr.*) *F² C G H¹ Θ I J K M S T V W X* Z* *vg.* *a b e f aur. Aug. om.* sumus *d e* et *gr. N* B C* D L* etc. > sumus nos unum *c*.

23. + et ad init. *B D E a c r*. > tu in me et ego in eis *d e* et *D¹⁰⁰ 59*. consummati *G*; perfecti *a c e f q r aur.*; perfecti consummati *d*, cons. uel perfecti definiti δ ; *gr. τετελειωμένοι*. unum: n in *ras. O*¹. et *sec.* (καί *N* 1): ut *M*¹ *a d e r Aug.*, *iva BCDLX min.*; et ut *f q d gr. AYTA* etc. cognoscat

(sciat *a*) mundus (hic *m. a f q*, saeculum *e*): cognoscant *r*. misisti *D*; emisisti *a*. dilexisti *pr.*: dilexi *V Z a b d r aur. gat. gr. D al. 7.* et *quart.* (sine auct. *gr.*) *codd. plur. et vg. et B¹ Z²*: *om.* *B* C T Z** *c d e f q d*; + tu *a b d r D¹⁰⁰*; deinde *om.* me *r*.

24. quos (*oūs plur.*) *codd. vg. et uett.*: quod *d* et δ *NBD*. > mihi ded. *bis d e r Cypr. Test.* iii. 58, de mort. 22; *sec. q.* hubi *C*. ego sum contra *ord. gr., codd. et uett.*, et ego fuero *Cypr. Test.*, et de mort. (*codd. aliq.*): > sum ego δ *vg. Tisch.* et *gr. om.* et *c.* illi: illic *T*. ut *sec.*: et *J*. uideant: aspiciant *d*. claritatem: gloriam *a d f q r. om.* meam *d Cypr. (de mort.) et gr. D. me: m* | *G.* ante constitutione *E*, a constitutione *B*. mundi: ita *e* et *u.* 25. > mundi const. *c. e.* priusquam mundus fieret *Cypr. de mort.*

25. iuste ($\delta\iota\kappa\alpha\iota\epsilon$): sancte *d* et *ayte gr. min. 2.* *om.* et *pr. CKMMOTWZ** (+ *Z²*) *vg. b c d f q r aur. Aug. cum gr. D.* hic mundus *a (d) f aur.* et *gr. D.* non cognuit *R*; ignorat *r*. ego autem te cog. *bis scr. C, pr. erasum.* te *sec.*: *om. G*; + non Δ (*sed eras.*). cognui *R*; agnoui *a*; noui *r*. > cognoui te *E P M O* (cognote *O**). hii *F C D Δ E P Θ I R T W Z**; hic *H*. cognuerunt *R*; + me *D*. misisti *D*.

26. notum feci ($\epsilon\gamma\nu\omega\rho\iota\sigma\alpha$): innotui δ , mani-

tuum et notum faciam
 ut dilectio qua dilexisti me
 in ipsis sit et ego in ipsis.
 XVIII. ¹ (156. 1) Haec cum dixisset iesus
 egressus est cum discipulis suis trans
 torrentem
 cedron
 ubi erat hortus in quem
 introiit ipse et discipuli eius.
² (157. 10) Sciebat autem et iudas qui
 tradebat eum locum
 quia frequenter iesus conuenerat illuc
 cum discipulis suis.
³ (158. 1) Iudas ergo cum accepisset

cohortem
 et a pontificibus et pharisaeis minis-
 tros
 uenit illuc cum lanternis
 et facibus et armis
⁴ (159. 10) Iesus itaque sciens omnia quae
 uentura erant super eum
 processit et dicit eis
 quem quaeritis?
⁵ responderunt ei
 iesum nazarenum
 dicit eis iesus ego sum
 stabat autem et iudas qui
 tradebat eum cum ipsis

ipsis. XVIII. ¹ Haec cum dixisset iesus egressus est cum discipulis suis. trans torrentem cedron. ubi erat hortus. in quem introiit ipse. et discipuli eius. ² sciebat autem et iudas qui traditurus erat eum ipsum locum. quia frequenter iesus conueniebat illuc cum discipulis suis. ³ iudas ergo accepta cohortem militum. et quibusdam. ex principibus sacerdotum et pharisaeorum ministris. uenit illuc cum lanternis. et facibus. et armis. ⁴ iesus autem sciens omnia quae uentura erant super eum. procedens foras dixit eis. quem quaeritis. ⁵ respondentes ei dixerunt iesum nazorem. dicit eis iesus. ego sum. stabat autem et

festauit G d e. notum (cognitum a q) faciam: innotescam δ, manifestabo d e. om. ut c. dilectionem Z* (sed corr.) c; caritas a d e (clar.) q r. qua: quia EG*RV*Y; quam O d δ, cf. Aug. Joh. 11.1. 6, 'Ut dilectio inquit quam dilexisti me . . . Non est usitata locutio dilectio quam dilexisti me in ipsis sit et ego in ipsis; usitate quippe diceretur dilectio qua dilexisti me. De graeco quidem ista translata est'; gr. ἦν, sed D η (non autem d, uide supra). in ipsis pr. (ἐν αὐτοῖς): in illos q. sit: sic c. ipsis sec.: eis G.

XVIII. 1. hec W. quum HΘ. dixisset P*. om. iesus FF. aegressus est C; exiit a b c d (+ simul) q r, prodiit e; + iesus E. torrentem + fluminis b c. cedron codd. plur. et vg., caedron EHΘMSY: caedrum e; cedri a b d r (cae.); graeci uariant inter τοῦ κέδρων N*BCL etc. hubi C. ortus G. introiit R, introit P; intrauit D r δ; introierunt e (et om. ipse et); + simul a. Def. d ad xx. 1.

2. om. et T. traditurus erat c f q r. locum codd. et vg. et uett. plur.: ipsum locum CTZ* (sed corr.) b c e f, locum illum a (om. iudas . . . eum). frequenter (πολλάκις): saepe e, saepius r, multoties uel freq. δ. > iesus frequenter T. conuenerat (συνήχθη): conueniebat X* c f, conuenibat X^c, colligit se e; + et δ et gr. mul. > conu. ibi iesus a r, > conu. ies. ibi (e) q (δ). discip.: discipulis c. cum disc. suis in mg. H.

3. ergo: autem PMO. quum Θ. accipisset PRY. accepta cohorte a c (f) q r. cohortem uel spiram δ; a cohorte b; + militum f q r. et pr. om. D a c e non gr. pontificibus: principibus D* (corr. mg.) M; principibus sacerdotum a b c q r; f uide supra. et sec.: om. E; + a DJ aur., + de a cum gr. N*DL. phariseis GW, pharisais P*, farisaeis TR, farisseis D, fariseorum q. ministros + misos E. uenerunt E. illuc: in locum q. lanternis (φανῶν): lanternis EJW vg. cor. uat.*; lampadibus aur. facibus (λαμπάδων): faucibus R; faculis c e r; lampadibus a q; lamp. uel facibus δ.

4. itaque (οὖν ABC etc.): autem EM'OT a b c f q r et de NDLX. que D. euentura DR. super eum: in eum δ; super se e q ed. Iunta 1534 5th; sibi a r; ei D et > ei euentura erant D. processit: exiit a c e aur., prodiit q, egressus est r; + et uenit T. dicit: dixit vg. et b f r δ cor. uat. 'graeus'; gr. sic ἐξῆλθεν κ. λέγει BC*D etc., ἐξελθὼν εἶπεν NAC³L etc. = f supra. eis: om. O* (+ O¹). quem: quid BCDEGRT e gat.; sed gr. τίνα, queritis CAH.

5. responderunt ei R; respondentes ei dixerunt f cum gr. X. nazarenum E; nazorem b e f q r (naza.) cum gr. (exc. D). om. iesus a (sed + infra iesus au. st. et iudas) b e r eum gr. D min. stabat autem . . . ego sum u. 6 in mg. scr. Y¹. om. et T. qui traditurus erat eum a (> eum tr. er.) c; proditor illius q.

⁶ ut ergo dixit eis ego sum
abierunt retrorsum
et ceciderunt in terram
⁷ iterum ergo eos interrogavit
quem quaeritis?
illi autem dixerunt
iesum nazarenum
⁸ respondit iesus dixi uobis
quia ego sum
si ergo me quaeritis sinite
hos abire
⁹ ut impleretur sermo
quem dixit
quia quos dedisti mihi non
perdidi ex ipsis quemquam.

¹⁰ (160. 1) Simon ergo petrus habens
gladium eduxit eum
et percussit pontificis seruum
et abscidit eius auriculam
dextram
erat autem nomen seruo
malchus
¹¹ (161. 1) dixit ergo iesus petro mitte
gladium in uaginam.
Calicem quem dedit mihi
pater non bibam illum?
¹² (162. 1) Cohors ergo et tribunus
et ministri iudaeorum
comprehenderunt iesum
et ligauerunt eum.

iudas. qui tradebat eum. cum ipsis. ⁶ postquam ergo dixit eis. ego sum. abierunt retrorsum. et ceciderunt in terram. ⁷ iterum ergo interrogavit eos. quem quaeritis. illi autem dixerunt iesum nazarenum. ⁸ respondit eis iesus. dixi uobis. quia ego sum si ergo me quaeritis. sinite hos abire. ⁹ ut impleretur sermo quem dixit. quia quos dedisti mihi nullum perdidisti ex ipsis. ¹⁰ simon ergo petrus habens gladium. eduxit eum. et percussit seruum principis sacerdotum. et abscidit auriculam eius dextram. erat autem nomen serui illi. malchus. ¹¹ dixit ergo iesus petro. remitte gladium in uagina sua. calicem quem dedit mihi pater. non bibam illum. ¹² cohors igitur et tribunus. et ministri iudaeorum

6. ut: quomodo *e*, postquam *f*, ad ubi *r*. *om.* eis *r* cum *N**. habierunt *C*. retro *a e r* (δ). ceciderunt *D*, caecid. *CEP*.

7. ergo: *om.* *a*; iesus *c e*. *om.* eos *D*. eos interrogavit (αὐτοὺς ἐπηρώτη. *NDE* etc.) *codd.*, *uett.* plur. *Aug.* *cor. uat.*: > interr. eos (illos *e q*) *PMOT* *vg.* *e f q r*; + iesus *b*. queritis *CER*. natzarenum *D*, nasz. *E*; nazorenium *e aur.*; nazorenium *b f q*.

8. *om.* resp. iesus *a*. respondens *X** (*sed corr.*); + eis *DEGR f r cor. uat. mg.*, + illis *q*, cum *gr.* *DX al. 10*. iesus: ille *cor. uat. mg.*; *om.* *ER*; + iam *gat.* me bis *scr. C*. queritis *EHM*. senite *P*. habire *CGΘ*; ire *a c e q r*.

9. inpl. *CPM*, adimpl. *r*; impleatur *EJ a c δ gat.*, inpl. *D*. sermo: uerbum *a q r*, scriptura *ff₂**. dixerat *r*; dixi (*contra graecum*) *DE δ*. perdidisti *W*. ipsis (ipsi *V*): eis *GIW* *vg.* quinquam *57*; quicquam *F ff₂*; *om.* *Z** (+ *Z²*); ulum *q*, *cf. f*. nemine perdidisti ex illis *e*, neminem ex his perdidisti *a*, cum *gr.* *D εξ αυτων ουδενα απωλεσα*.

10. symon *CD*. ergo: autem *q*. habens *Y*. aeduxit *C*; euaginauit uel ed. *δ*. percussit + caiphae *δ*. ponticis *A**; principi sacerdoti *q*. > seruum pontificis *DT*, et > ser. principis sacerdotum *a b c e f ff₂ r cum ND 242 τον δ. του αρχ.*

abscidit (hab. *C*) = ἀπέκοψεν: amputauit *F a*; *cf. ad Mt.* xxvi. 51, *Mc.* xiv. 47, *Lc.* xxii. 50. eius: ei *BZ** (*corr. Z²*), illi *a q*; *sed gr. omn.* αὐτοῦ. auriculam *D*. dexteram *DEPJMRT^oV* *vg.* > auric. eius dext. *EFJMO* *vg.* *b e f r*, > auric. dext. eius *P*, > dext. auric. eius *ff₂*. seruo (τῷ δούλῳ plur.): + illi *f ff₂ gr. min. pauc.*; serui *JOT q*; serui illius *a e r et του δουλου εκεινου D al²*. malch^{us} *B*; malachus *a e ff₂*.

11. *F* habet uersum sic tunc ait iesus petro. calicem quem dedit mihi pater non bibam illum. mitte gladium in uaginam. dicit *D*, ait (*F*) *a*. dimitte *P*; remitte *a e f*, reconde *r*. gladium sine add. *codd. plur. et graec. plur.*: + tuum *E* *PMOR* *vg. cor. uat.* e cum gr. minusc.* uagina *M b f*; tecam *e r*, teca *a q*; + suam *BMO c e ff₂ aur.*, + sua *a b f q*; cum *gr.* αὐτῆς *X 13. 69. 124 etc.* michi *W*. non (noⁿ *X*): nonne *ff₂*; + uis *DE* *PMO* (> uis non) *KR a b q δ aur.*; + uis ut *Z** (*sed corr.*) *57* *cor. uat.* c r*; *gr.* οὐ μή. illum *codd. plur. vg.*, illut *G*: illam *AHKSX*.

12. choors *K*, chors *R*. ergo: autem *5 aur.*, *Aug.*; + militum *r*. ministri: ministeria *e*. iudeorum *EPW*. conpre. *DFGIMTOVXZ*, conprae. *BEPHOK*, comprae. *FCR*; adpre. *a q r*; def. *e ad u.* 25. alligauerunt *JR a ff₂ q*. eum: illum *W*; *om.* *b r*.

13 (163. 10) Et adduxerunt eum ad annam
primum
erat enim socer caiaphae
qui erat pontifex anni illius
14 erat autem caiaphas qui consilium
dederat iudaeis
quia expedit unum hominem
mori pro populo.
15 (164. 4) Sequebatur autem iesum
simon petrus et alius
discipulus.
(165. 10) Discipulus autem ille erat
notus pontifici.
Et introiuit cum iesu in atrium ponti-
ficis.

16 (166. 1) Petrus autem stabat ad ostium
foris.
(167. 10) Exiuit ergo discipulus alius
qui erat notus pontifici
et dixit ostiariae
et introduxit petrum.
17 (168. 1) Dicit ergo petro ancilla
ostiaria
numquid et tu ex discipulis
es hominis istius?
dicit ille non sum.
18 (169. 10) Stabant autem serui et ministri
ad prunas quia frigus erat
et calefiebant
erat autem cum eis et petrus

comprehenderunt iesum. et ligauerunt eum. 18 et adduxerunt eum. ad annam primum. erat enim socer caiphae qui erat princeps sacerdotum anni illius. 14 erat autem caiphas. qui consilium dedit iudaeis. quia expedit unum hominem mori pro populo. 15 sequebatur autem iesum simon petrus. et alius discipulus. discipulus autem ille notus erat principi sacerdotum. et simul introibit cum iesu. in atrio principis sacerdotum. 16 petrus autem stabat ad ostium foris. exiuit ergo discipulus ille alius qui erat notus principi sacerdotum. et dixit ostiariae. et introduxit petrum. 17 dicit ergo petro illa ancilla ostiaria. numquid et tu ex discipulis es hominis huius. ad ille ait. non sum. 18 stabant autem serui et ministri ad prunas. quia frigus erat. et calefaciebant se. erat autem cum eis petrus. stans et

13. perduxerunt *r*; duxerunt *a* et ἡγαγον **N***BD min.; ἀπηγ. *rell.* om. **eum** *a* *c* *ff*₂ *r* δ *cum* *gr.* **NBC***D *etc.* annan VZ, anna G; annum E. enim: autem B⁶F*DEKMOVZ *cum* *gr.* G³. caiaphae (καϊάφα *plur.* *cf.* ad xi. 49) cum ADHMSY: caiphae B⁶FC(cay.)D⁶FFG²OLJKM'OVXZ *vg.* uett. *plur.* et δ (non Δ⁶), caiphe EW, caifae R, caife T. **pontifex**: princeps sacerdotum *a* *b* *f* *q*, summus sacerdos *r*. anno illo *a*.

14. *inc.* hic est autem *a*. caiaphas AΔFMSY: caiphas *codd.* *rell.* (cayphas C, caifas RT) et *vg.* **cons. dederat** (συμβουλεύσας) A⁶FΔ⁶FFGHΘIK MM'OSVX^cY *vg.* *a* *r*; **cons. dedit** BCDEJRTW X*Z *b* *c* *f* *ff*₂ *q* *aur.* *Aug.*; consiliatus est cum δ. iudeis W; eis *c.* om. **mori** C. populo X, ^{po}pulo A; plebe *a* *q*, et + et non tota gens pereat *a* et *gr.* min. 22.

15. **iesum**: iesus EH. symon CD; om. R. alios H. discipulos *pr.* H; discipus M; + quem diligebat D. > notus erat K *a* *c* *f* *ff*₂ *q* *r* *aur.* *cum* *gr.* B. **pontif.**: princ. sacerdotum *bis* *a* *b* *f* *r*, *pr.* *c* *q* (deinde om. ad fin. *uers.*). et *sec.* + simul *a* *b* *c* *f* *ff*₂ *r* *aur.* introibit OT; intrauit *a*. cum iesum EOY. **pontificis**: principes E.

16. om. autem D. ostium BDΔE; ianuam *a* *c* *ff*₂ *q* *r*; > foris ad ianuam *a* *ff*₂ *cum* *gr.* **N**. foris: foras BGH*O. exiit *ἔ*; egressus (et om.

et) *a*. alius (ὁ ἄλλος) B⁶FD⁶FFHΘIKM'TORVW X*Z *vg.* δ et > alius disc. *Aug.*: ille alius CEG (> ille disc. alius) JT *a* *b* *c* *f* *ff*₂ *r* et δ ἄλλος ἐκεῖνος 13. 69. 124. 157 *etc.*; ille (*sine* alius) AΔSX^cY *q* (om. qui erat) *aur.* principi sac. *a* *b* *f* *q* *r*. dicit E; + ancillae T^o. hostiariae CDΔM'O; ostiarie EW.

17. dixit E⁶Ṕ^{mo}HRT *b* *q* *r* *sed* *gr.* om. λέγει. petrus G*(*corr.* G¹); + illa *b* *c* *f* (*ff*₂). ancilla DEP, hancilla C; puella *r*. hostiaria CDM, ostearia O. > (illa *ff*₂) anc. ost. petro *a* *ff*₂ *q* *cum* *gr.* **NAC**³ *etc.* nunquid W5¹⁹. ¹istius Z; illius D*(*corr.* mg.) M *a*. dicit *sec.* O. illi *ἔ*; + ego *Ṕ*^{mo}R.

18. stabat Z*(*corr.* Z²). nt au in ras. O. autem *pr.*: ergo *q*; om. *ff*₂ et *gr.* L. ministri + eius K. ad prunas (pronas Y*) *codd.* *vg.* et *c* *f*, ad carbones *a* *b* *ff*₂ *r* *aur.*, forsā ex lectione graeca alias incognita πρὸς τὴν ἀνθρακῖν; de plurali *cf.* xxi. 9 ubi prunas positas = ἀνθρακῖν κειμένην; focum habentes *solus* *q* = ἀνθρακῖν πεποιημένους *codd.* *gr.*; *cf.* ad prunas calefacientes δ; qui prunas congesserant *Erasm.* et *uersio Turic.* calefiebant (θερμαίνοντο) cum A⁶FΔEFGHIK(O)SVYZ *Bentl.*, quae cum in nullis ueterum *codd.* (exc. δ, uide infra) appareat, correctio Hieronymiana uidetur, quamuis ad litteram magis facta quam ad usum antiquitatis, calefio enim passiuā uoce usurpatur (= to grow warm uel to be made warm; *cf.* et *Priscian.*

- stans et calefaciens se
¹⁹ pontifex ergo interrogauit
 iesum de discipulis suis et de doctrina eius.
²⁰ (170. 1) Respondit ei iesus
 ego palam locutus sum mundo
 ego semper docui in synagoga
 et in templo quo omnes
 iudaei conueniunt
 et in occulto locutus sum nihil.
²¹ (171. 10) Quid me interrogas?
 interroga eos qui audierunt

- quid locutus sum ipsis
 ecce hi sciunt quae dixerim ego.
²² (172. 1) Haec autem cum dixisset
 unus adsistens ministrorum
 dedit alapam iesu dicens
 sic respondes pontifici?
²³ (173. 10) Respondit ei iesus
 si male locutus sum testimonium perhibe de malo
 si autem bene quid me caedis?
²⁴ (174. 1) Et misit eum annas ligatum
 ad caiaphan pontificem.

calefaciens se. ¹⁹ princeps autem sacerdotum interrogauit iesum de discipulis eius. et de doctrina eius. ²⁰ respondit ei iesus. ego palam locutus sum huic mundo. ego semper docui in synagoga. et in templo. ubi omnes iudaei conueniunt. et in occulto non sum locutus quidquam. ²¹ quid me interrogas. interroga eos qui me audierunt. quid illis sum locutus. ecce hi sciunt quae dixerim ego. ²² haec autem cum dixisset. unus de adstantibus ministris. alapam percussit iesum dicens. sic respondis principi sacerdotum. ²³ respondit ei iesus. si male locutus sum. testimonium perhibe de malo. si autem bene quid me caedis. ²⁴ misit ergo eum annas uinctum ad caiaphan principem sacerdotum.

viii. § 12, ed. Keil p. 377) *potius quam media* (to warm oneself): calefaciebant D(Φ)MRX *c aur.*, calefaciebant uel calefiebat δ, calefaciebantur g, calefaciebant se BCΘJ(M)TW *vg. f ff^o Aug.*; > et calefaciebant (+ se M) quia frigus erat ΦM, > et calefiebat quia fr. erat O, > calefacientes se quoniam fr. erat r, *cum syr. sch. om. et calefi. a b ff^o gr. min. 1. 2°. om. autem sec. M. om. cum eis ff^o. om. et tert. DET f r δ. > et petr. cum eis X; > petr. stans cum eis E. om. et quart. Y. stabat autem et p. cum illis calcificiens se a; cf. Quintil. 1. 6 (10).*

19. summus sacerdos r, princeps sacerdotum a b c f g. interrogabat ΦKOZ. discipulis suis (τῶν μαθ. αὐτοῦ) cum BCD¹EΦ^mHΘIJ KORSTVWYZ *vg. δ aur.*, et d. eius D¹M¹ a b c f ff^o q r *Aug.*: discipulis sine addit. AΦΔP*FGMX. eius ad fin.: om. X a; sua P^m.

20. ei: eis E*(s eras.)J; om. DGW a b gr. C min. loquutus bis HΘX* et HΘ u. 21. huic mundo a f g. ego sec. om. E. semper uel tunc δ (*super παν τότε*). > docui semper Θ* (*sed exp.*). sinagoga EΦMTW. om. et pr. W. templo + in E. omnes (uniuersi r) = πάντες NABC*LX etc.: semper g, semper uel tunc δ et πάντες C³D^oYΓΔ etc. iudei DW, iudae G, iudaeis H* (*s exp.*). occulto D, hocculto C, occulto R; abscondito q. nichil W.

21. interrogatis et interrogate J. qui: quia Y* (*a exp.*); + me R ff^o r. quid sec.: quod O; quae E. sum: sim *vg. et cdd. ant. plur., non autem Sacon* 1515 et 1519, Maresch. 1531, Uiuian et Iunta

1534. ipsis: eis GMO; om. J. ecce (ιδε): ειδε Δ et ecce uel si autem δ. hii BΦCDΔEΦΘIOR WZ*. > sciunt hi (B)MOT. que DEW.

22. om. autem E a r *cum gr. X 69 etc.* quum Θ. unus adsistens (assist. FVWX *vg.*, adstans *aur.*) ministrorum (-trum E) *codd. plur. et vg. aur. Aug., et Bentl. secundis curis*, unus adstans ex ministris a ff^o = εἰς παρεστηκώς τῶν ὑπηρετῶν N*B, cf. unus adsistens minister C: unus de assistantibus ministris T, b=f, un. ex circumstantibus min. r, un. de astantibus ex min. c, *cum gr. εἰς τῶν παρεστῶτων (uel -τηκῶτων) ὑπηρετῶν N^cC*LXY*; un. de min. adstans g, unus ministrorum existens δ, et uoluit primo Bentl. un. ministrorum assistens *cum gr. plur. εἰς τῶν ὑπηρ. παρεστηκῶς*. dedit: percussit f. alapam (πάπισμα): palmam T* (*ut uidetur*) a b c ff^o q r *aur.*; + in faciem a q (facie). iesum O*. sic: tu O^o. respondes *cum* CDΦF HΘIJKMMRVWYZ^o *vg.*: respondis ABΦΔEG OSTX; respondens Z*; + tu T (*sed eras.*). principi sacerdotum a b f ff^o q r.

23. inc. iesus autem dixit r *cum gr. N 13. 69. 124.* loquutus HΘ; lecutus O^o. test. perhibe (peribe CTZ, perhibeo E) = μαρτύρησον: test. dic a, testificare r; exprobra Cypr. bis, *Aug. ter*; argue Hieron. de + meo r. si sec.: sin D. cedis DΔΦHKMTOVWZ.

24. et misit (missit D) *codd. et vg. et c aur.*, mi. autem r = ἀπέστειλεν δέ N 13. 69: mi. ergo a b f ff^o δ et ἀπ. οὖν BC*LXΔ etc.; misit sine add. q *cum gr. AC³D^oYT etc.* ligatum: uinctum a b c f ff^o q r *aur.* ad: et Y* lapsu. caiaphan (cf.

25 (175. 1) Erat autem simon petrus
stans et calefaciens se
dixerunt ergo ei numquid
et tu ex discipulis eius es?
negavit ille et dixit non sum
26 dicit unus ex seruis pontificis
cognatus eius cuius abscidit
petrus auriculam
nonne ego te uidi in horto
cum illo?
27 iterum ergo negavit petrus
et statim gallus cantauit.
28 (176. 1) Adducunt ergo iesum a caiapha
in praetorium

erat autem mane.

(177. 10) Et ipsi non introierunt in praetorium
ut non contaminarentur
sed manducarent pascha.
29 Exiuit ergo pilatus ad eos
foras et dixit
quam accusationem adfertis
aduersus hominem hunc?
30 responderunt et dixerunt ei
si non esset hic malefactor
non tibi tradidissemus eum.
31 Dixit ergo eis pilatus
accipite eum uos et secundum

26 erat autem simon petrus stans et calefaciens se. dixerunt ergo ei. numquid et tu ex discipulis eius es. ille autem negavit. et dixit. non sum. 26 dicit unus ex seruis principis sacerdotum. cognatus eius. cuius abscidit petrus auriculam. nonne ego te uidi in horto cum illo. 27 iterum ergo negavit petrus. et statim gallus cantauit. 28 illi autem adducunt iesum ad caipha. in praetorio. erat autem mane. et ipsi non introierunt in praetorium. ut non contaminarentur. sed ut manducarent pascha. 29 exiuit ergo pilatus ad eos foras. et dixit. quam accusationem adfertis. aduersus hominem hunc. 30 responderunt et dixerunt ei. si non esset hic malefactor. non tibi tradidissemus eum. 31 dixit ergo eis pilatus. accipite

u. 13) AΔM(-am)SV, caiafan q: caiphan BFEF FHΘIKOVXZ, caifam GJMTW vg., cahiphan C, caifan DRT. principem sacerdotum a f q r; et iterum u. 26.

25. symon CDE. caliciens a. se: om. δ; + ad ignem a. numquid W5H. om. et sec. D. tu + unus a e r. ex discipulis e; discipulus cor. uat. mg. hes C. > es eius S. negavit ille (ἀρνήσατο ἐκείνος NABC etc.): neg. ergo ille δ, et ille neg. c, ad ille n. a, cf. f; ἡπν. οὖν C³EGM etc.

26. dixit E e; + ei J vg. c. pontifici E. oognatus (ὁ συγγενής LX 33): propinqui e; qui cognatus erat a q r et συγγενής ὧν gr. plur. om. eius δ. habscidit C; absciderat T a e; amputauerat q cf. ad u. 10. auricolam D. nonne: non b e g*. > te ego E. uideo E. orto DRTW, hortu Y. om. cum illo P* (+ mg.).

27. rursus igitur r. om. petrus a b e; > pet. neg. c (+ eis) ff₂. statim: continuo e.

28. adduxerunt e. om. ergo b cum gr. LMU etc.; inc. illi autem add. f. iesum + missum a. a caiapha (ἀπὸ τοῦ κ.) cum AΔY Cott. Otho B. ix, a caipha GJVZ^c Harl. 2826, HSC δ, a caypha 'Biblia Caroli et grecus' ap. cor. uat.: a caiphan b q (caiafan); ad caiphan (contra graecum) BDE PH^cΘIKO^cS(caiaphan)WXZ* (> in prae. ad cai.) e aur., ad caipham FMT⁵ gat. a (+ princ. sacerdot.) c (+ et ad pilatum) ff₂, Aug., glossa ap. cor. uat. non autem mg., ad caifan T, ad cahiphan C, ad

caiapha M, ad caipha H^cO^c f; ad pilatum R r. pretorium bis D, sec. M. erat... praet. sec. litt. min. scr. X. ipsis E* (s eras.). intrauerunt q r. huti C. contaminarentur (μυανθῶσαν): contaminantur R; inquinarentur e, coinquin. q, polluerentur a ff₂, conmacularentur r. sed sine add. codl. plur. b δ aur. (et c), cum gr. NABC^c D^cΔ: + ut ET^cW vg. a e f ff₂ q r Aug. et + iua C³LXYTA etc. manducarent: ederente. pascha sup. lin. K¹; pasca T.

29. exiit P* (corr. mg.). pylatus CDER. foris a r; om. q δ Benth. cum gr. AC³D^cYTA etc. > foras ad eos J (r) cum gr. plur. ἐξῶ πρ. ἀπὸ τοῦ. haccus. C, a^ccus. Y, accuss. DΔPR. adfertis cum ABFD (bis scr., sec. expunct.) ΔE(-tit*)P^{mg}GIMR STY, aff. C³P³FHΘMOWZ² vg.: defertis JKV Z^c et³ aur.; fertis X c; infertis q. aduersus (-sum D) hominem hunc (κατὰ τοῦ ἀνθρ. τοῦτου N³ACD^cLX etc.), cf. de hoc homine a c: hominis huius e, huic hominem q, et om. κατὰ N³B.

30. respondenunt O^c; + iudaei a c. dixerunt B. esse O^c; essed O^{rec}. hic sup. lin. K¹. malefactor (= κακόποιος AC³D^cXY etc.): malefaciens a, aliquid malefaciens r, mali aliquid faciens e et κακὸν ποιεῖν NBL. non sec.: numquam a; + utique c r. tradissemus P³X, tradedissemus Θ; tradissem F; traderemus b e q.

31. om. ergo pr. a b e cum gr. 254. pylatus CDΔE, palatus M. accipite (sumite e): + ergo

legem uestram iudicate eum
dixerunt ergo ei iudaei
nobis non licet interficere
quemquam
³² ut sermo iesu impleretur
quem dixit significans
qua esset morte moriturus.
³³ (178. 1) Introiuit ergo iterum in prae-
torium pilatus
et uocauit iesum
et dixit ei tu es rex iudaeorum?
³⁴ (179. 10) et respondit iesus
a temet ipso hoc dicis an alii
tibi dixerunt de me?
³⁵ Respondit pilatus

numquid ego iudaeus sum?
gens tua et pontifices tradiderunt te
mihi quid fecisti?
³⁶ respondit iesus regnum meum
non est de mundo hoc
si ex hoc mundo esset
regnum meum
ministri mei decertarent
ut non traderer iudaeis
nunc autem regnum meum
non est hinc.
³⁷ (180. 1) Dixit itaque ei pilatus
ergo rex es tu?
respondit iesus tu dicis
quia rex sum ego.

eum uos. et secundum legem uestram iudicate eum. dixerunt ergo ei iudaei. nobis non licet occidere quemquam. ³² ut sermo iesu impleretur quem dixit. significans qua morte esset moriturus. ³³ introiuit ergo iterum in praetorium pilatus. et uocauit iesum et dixit ei. tu es rex iudaeorum. ³⁴ respondit iesus. a te metipso hoc dicis an alii tibi dixerunt de me. ³⁵ respondit pilatus. numquid ego iudaeus sum. gens tua. et principes sacerdotum. tradiderunt te mihi. quid fecisti. ³⁶ respondit iesus. regnum meum non est de hoc mundo. si ex hoc mundo esset regnum meum. ministri mei utique concertarent. ne traderer iudaeis. nunc autem. regnum meum non est hinc. ³⁷ dixit itaque ei pilatus. ergo rex es tu. respondit iesus tu dicis. quia rex sum ego. ego in hoc natus sum. et ideo ueni in

D r (> nos ergo eum). eum sec.: om. c cum N*
C^o min.; de eo b, de illo a. ergo sec. om. GR e q
cum gr. BC min. ei BFCDEGΘIJMSXZ vg.
b f d, illi a e q: om. (contra graecum) AΔPFHK
MORS*TVWY c ff₂ r aur. gat. iudei CW; om.
E. interficere: occidere a c f ff₂ q r. quen-
quam H.

32. sermo: uerbum a q r. iesu: domini F
cum gr. 245, 435; dei δ cum gr. LΔ min.
inpletur CPGOR; impletur b ff₂*, adimpl. e r;
dixerat E. qua: quia ER; quali δ (ποῖα gr.).
mortem H. > morte esset DGTWX vg. Tisch.
a c f ff₂ q (erat) δ Aug.; et gr. ποῖα θαν. ἡμελλεν
ἀποθνήσκειν. moreretur b e r.

33. introiuit O (t sec. sup. lin.) Z, introit P*,
intrauit a r. om. ergo q. om. in X* (+ cor.).
pretorium DM. pylatus DΔEPR. uocauit
(ἐφώνησεν): clamauit e; + ad se a c r. ei: in
ras. scr. Xc; om. R e. iudeorum PW.

34. om. et OTY vg. b e f q r d et gr. (exc. Dc).
et resp. bis scr. D; + ei c δ cum gr. NC³EG etc.
temed ipso C, temetipso vg. temet ipsum H; te
a c e r aur.; + tu b e q d gr. plur. haec X¹ (hoc
X*) a. tibi dix. codd. et uett. et gr.: > dix. tibi
vg. edd. uett. Hailbr. 1476, Kesler 1487, Wild 1491,
Paganini 1497 cum gr. C*D^oL. om. de me a.
> tibi (+ hoc) de me dix. q.

35. respondit + ei DE. pylatus (et 37) CΔ
ER; + et dixit E. nunquid W5³; + et D a.
iudeus PGW. pontifices: principes sacerdotum
a c f ff₂ q r; pontifex e, princeps sacer. b cum gr.
N*; + tui BMO³ Kesler 1487, Froben 1502, Sacon
1515 et 1519. tradidit e. michi T. om. quid
fecisti G.

36. resp.: dixit e; + ei c. de mundo hoc (ἐκ
τοῦ κ. τοῦτου) cum AFAFGHΘMRSY b d: > de
hoc mundo BCDEPIJKMOTVWXZ vg. a c f ff₂
q Aug., de isto saeculo e (bis). ex (ἐκ): de CT
b c e ff₂ q. > mundo hoc sec. δ Benth. et gr.
mini*tri T. mei: om. DT*; sine addit. edidimus
cum AFCA³PGJMRSXY a b e aur. et gr. B*
om. āv: + utique BDEHΘIKM^oOVWZ vg. Tisch.
c f ff₂ r Aug., et > utique mei T^o q d, et gr. plur.
οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἡγωνίζοντο. decertarent:
decertarentur G; certarent c, concertarent a f,
resistent q, turbarentur e. huti C. tradirer O.
iudeis W. regnum meum (ἡ βασι. ἡ ἐμή) codd.
plur. vg. et uett.: > meum regnum AΔHMRSXY.

37. om. ei TZ* (+ Z¹) a c e r. nonne ergo δ.
hes C. > tu er. rex es + iudaeorum a. > ego rex
sum F. ego. ego codd. vg. b f q d et gr. AXΓΔ
etc.: ego semel DO* a c ff₂ r aur. et gr. NBD^oLY
min.; om. plane e aeth.; post ego sec. ras. duarum
litt. K. hunc mundum DE (huc) a b c ff₂ r aur.;

(181. 10) Ego in hoc natus sum et ad hoc
ueni in mundum ut testimonium
perhibeam ueritati
omnis qui est ex ueritate
audit meam uocem
38 dicit ei pilatus quid est ueritas?
et cum hoc dixisset iterum
exiuit ad iudaeos.
(182. 9) Et dicit eis ego nullam inuenio
in eo causam.
39 (183. 4) Est autem consuetudo uobis
ut unum dimittam uobis
in pascha
uultis ergo dimittam uobis

regem iudaeorum?
40 (184. 1) Clamauerunt rursum
omnes dicentes
non hunc sed barabban
erat autem barabbas latro.
XIX. 1 (185. 4) Tunc ergo adprehendit
pilatus iesum et flagellauit
2 et milites plectentes
coronam de spinis
inposuerunt capiti eius
et ueste purpurea circumdederunt eum
3 et ueniebant ad eum et dicebant
haue rex iudaeorum
et dabant ei alapas.

mundo. ut testimonium perhibeam ueritati. omnis qui est ex ueritate. audit uocem meam. 38 dicit ei pilatus. quid est ueritas. et cum hoc dixisset. iterum exiuit ad iudaeos. et ait illis. ego nullam inuenio causam in eo. 39 est autem consuetudo uobis. ut unum dimittam uobis in pascha. uultis ergo. dimittam uobis regem iudaeorum. 40 exclamauerunt iterum omnes dicentes. non hunc. sed barabban. erat autem barabbas latro. XIX. 1 Tunc ergo accepit pilatus iesum. et flagellauit. 2 et milites texuerunt. coronam de spinis. et inposuerunt capiti eius. et ueste purpurea. induerunt eum. 3 et dicebant. haue rex

saeculo *e.* utestimonium R. peribeam CZ. test. dicam *e.* test. reddam *q.* ueritatis *e.* post omnis *ras.* unius *lit.* K. *ex* (*ék*): de *a c e q.* > uocem meam BM'OW *vg.* *a c e f f₂ q aur.*, uerba mea *r.*

38. dixit *pr.* M'; dici lapsu K. pylatus CDΔE. quum HΘ; dum G. hoc: haec J. dixis*et G. iterum + foris *a.* exiit P; egressus est *a*; + foras DM'. iudeos PGW; + foras E. dixit *sec.* D *e e δ* Aug. eis: ad eos E. in eum GO; meo R. causam D; + mortis W *gat.* > causam (+ mortis *gat.*) inu. in eo G (eum) *gat.* q (illum) δ *Bentl.* (*sed postea correxit*) cum *gr.* ΝΑΓΔΑΠ *etc.*; in illo inu. causam *a.*

39. om. autem F (*in concordantia*). consuetudo R, consuetudo D. uobis *pr.*: om. DGKMTVZ^c *e aur. cor. uat. mg.*; + cum E. unum: + uinctum DR; + reum *e.* demittam O (*bis* X (*pr.*)). uobis *sec.*: om. *c f f₂**; + uinctum E. in pascha T; per pascha q; om. *a.* om. uultis *b.* ergo + ego D. om. dim. uobis *sec. a.* uobis *tert. om.* R. regem iudaeorum (iude. P'W); in pascha lapsu H.

40. + et ad init. T *r.* exclamauerunt *c e f f₂ q r*; + ergo H^c Tisch. *b c f f₂ q aur. et gr. plur.*; + autem *a.* rursum (iterum *f*): om. *a b c e f f₂ q r aur. cum gr.* GKUP *min.* omnes habent *codd.* nostri et *vg.* et *uett.*: om. *gr.* NBLX *min.* om. dicentes D *b c e f f₂ r non graeci.* non: noli *e r* Auct. de promiss. 8. 2. hunc: hun C, hinc Θ* (*sed corr.*); istum *e*; iesum *c.* sed + rabbi *f f₂*, barraban W, baraban Δ, barrabban V, barabbam

Θ. barrabas W; + insignis *e* Auct. de promiss. > bar. autem erat J.

XIX. 1. om. ergo E. adprehendit BFCΔPΓΘ IR; appre. HKVW *vg. Tisch.*; accepit *e f q*; acceptum (*et om. et*) *a cum gr.* NLX 33 λαβών. pylatus CDΔER *et u.* 4. 6. flagillauit DPR; flagellis cecidit *b*; + eum DGMTO *a c e r et gr.* 235 *al. pauc.*

2. om. et ad init. D. plectentes (πλέκτες): nectentes *a*; texuerunt *f q*, ornauerunt *e*; ornatam *b c f f₂**, factam *r.* choronom C. spininis H* (*ut uultur*); + et E *f q*; spineam coronam + et *e.* impos. BMX *vg.*, inpos. P'R, superpos. *e.* pos. *c.* capiti eius = αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ *plur.*: in capiti eius M, super caput eius *c r*, in capud eius *q.* et ἐπὶ τῇ κεφ. αὐτοῦ G 250 *etc.*, αὐτοῦ ἐπὶ τῇ κεφ. AUP *etc.* uestem DE *b c f f₂ δ aur. Bentl.*; uestimento *e r*, -tum *a q.* purpura M* (*sed corr.*), purporea R; purpuream D (-oream) *b c f f₂ δ aur. Bentl.*; purpureo *e r*, -eum *a q.* circumd. 5H; induerunt *a c f f f₂ r*, circummiserunt δ.

3. om. et uen. ad eum *f q δ cum gr.* AD^cYΓΔ *etc.* haue AEFΔEHMM*RSXY *cf. Mt.* xxvi. 49, *etc.*: haue BC^cPMOTZ; aue D^cP*GΘIJ KMT^cVW *vg.*; laudat haue Quint. Inst. i. 6 et ita scribit Roth in Suet. Claud. 21 (*Lips.* 1862). iudeorum P'W. et tert. om. D. dababant R. alapas (πανίσματα; *cf. xviii.* 22) A^cFDAGHΘIMSWX^cY *vg. f f f₂ δ* 'antiqui, glossa, Aug.' ap. cor. uat., et cor. uat. mg.: palmas BCDEPJKMORTVX*Z *a b c e f f₂* q r aur.* 'alii' ap. cor. uat.; + in faciem *a c.*

- ⁴ (186. 9) Exiit iterum pilatus foras
et dicit eis ecce adduco uobis
eum foras
ut cognoscatis quia in eo
nullam causam inuenio.
⁵ (187. 4) Exiit ergo iesus portans
spineam coronam
et purpureum uestimentum
et dicit eis ecce homo
⁶ (188. 1) cum ergo uidissent eum
pontifices et ministri
clamabant dicentes
crucifige crucifige.
(189. 10) Dicit eis pilatus accipite eum

- uos et crucifigite.
(190. 9) Ego enim non inuenio in eo
causam.
⁷ (191. 10) Responderunt ei iudaei
nos legem habemus et secundum
legem debet mori
quia filium dei se fecit.
⁸ (192. 4) Cum ergo audisset pilatus
hunc sermonem magis
timuit
⁹ et ingressus est praetorium
iterum
et dicit ad iesum unde es tu?
iesus autem responsum

iudaeorum. et dabant ei alapas. ⁴ exiuit iterum pilatus foras. et dixit eis. ecce adduco uobis eum foras. ut sciatis quia non inuenio ullam causam in eo. ⁵ exiit ergo iesus foras. habens spineam coronam et tunicam purpuream. et dixit eis. ecce homo. ⁶ cum ergo uidissent eum principes sacerdotum et ministri eorum. exclamauerunt dicentes. crucifige crucifige eum. dicit eis pilatus accipite eum uos. et crucifigite ego enim. non inuenio in eo causam. ⁷ responderunt iudaei. nos legem habemus. et secundum legem. debet mori. quia filium dei se fecit. ⁸ cum ergo audisset pilatus hoc uerbum. magis timuit. ⁹ et introiuit iterum in praetorio. et ait ad iesum. unde es tu. iesus autem responsum non

4. *om. uersum E. exiit (exiuit vg.) codd. plur.*
⁵ *Aug.*, egressus est *a*, cum *ND^o T min.*: ex. ergo *SC ff₂ δ*, ex. itaque *b*, cum *gr. EGHM etc.*, ex. autem *r*; et exiit *D*, καὶ ἐξῆλθεν *ABKL etc.* iterum: *om. b ff₂ et gr. 258. 346*; rursus *a*. pilatus . . . foras *sec. in ras. K.* > et dicit eis foras *G**. foras *pr. om. e*; *sec. om. D.* dixit *f δ*. uobis eum (ἐμὴν αὐτῶν): > eum uobis *CGJMT b aur.*, illum *u. a c e ff₂ q.* cognoscetis *R*; sciatis *a e f q r.* in eo (eum *O*) nullam (*n sup. lin. O*) causam (causam *D*; *om. Z*, + Z²*) inuenio *codd. paene omnes et Bentl.* = ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω *D^o ΔΔΠ etc.*, cf. in eo (ipso *e*) caus. non inu. *c e ff₂*, in illum culpam non inu. *q et ἐν αὐτῷ οὐχ εὔρ. αἰτίαν 13. 69. 124*: > nullam caus. inu. in eum *G*, οὐδεμίαν αἰτίαν εὔρ. ἐν αὐτῷ (*N^a*) *B 1. 33*, nullam caus. in eo inu. *aur.*; causam in eo non inu. *r*, αἰτίαν ἐν αὐτῷ οὐχ εὔρ. *78. 127. 61°*; nullam inuenio in eo caus. *vg. sine codicum nostrorum auctoritate*, οὐδεμίαν ἐν αὐτῷ αἰτ. εὔρ. *A al. pauc.*; non inu. in eo caus. *a*, non inu. (+ ullam *f*) caus. in eo *b f*.

5. exit *Y*, exiuit *J vg.* ergo: autem *r.* iesus sine addit. *codd. vg. aur. Aug. cum gr. 235*: + foras *ΘJ uell. cum gr. plur.*; > foras iesus *q cum KUAΠ etc.* portans (φορῶν): habens *a b c e f ff₂ q r et ἔχων min.* spiniam *R.* coronam *C*; + spineam *E** (sed erasum). > coronam spineam *W vg.* porpureum *D*, purpuream *R a f q δ aur.*

uestem *δ*; tunicam *a f q. om. et dicit (dix. b c f)* . . . homo *a e ff₂* r.*

6. quum *C.* pontificis *O*; principes (-ceps *b*) sacerdotum *b c f ff₂ q r*, sacerdotes *a.* ministeria *e*; + eorum *f.* clamaauerunt *G δ Bentl.*, excl. *a c* (et *cl. e*) *f q r. om. dicentes a b e ff₂ et gr. NY 91.* crucifige crucifige (σταύρωσον σταύρωσον *BL*): + eum *EW vg. b c* (> crucifige eum crucifige) *f ff₂ q* (illum) *δ Aug. cum NAD^o XYTA etc.*, cruci adfige eum cruci adfige eum *D*; cruci eum figerent *a*, crucifigatur *e r.* eis: ei *W.* accipete *P*; sumite *a. om. uos M.* > uos eum *r*, uos illum *e q*, et *gr. D^o LY.* crucifigete *P.* in eum *G c (q) aur.*; *om. EJ.* causam *D*; culpam *q.* > causam in eo *b r*; > in eo culpam non inu. *a.*

7. ei (αὐτῷ *ABD^o LXY etc.*): ergo *TW*; *om. M a b c e f ff₂ gr. N 1.* iudei *W*; + et dixerunt *DHΘT r cum gr. 69. 124. 346.* legem *sec.*: + nostram *q cum gr. AXVT etc.*; *om. E.* debet: habet *c.* se: esse *ἔμ^{us}*; *om. R.* > se dei *a b*; > seipsum dei fil. *δ et gr. plur. fecit: dicit D* (corr. mg.).*

8. quum *CΘ.* audiisset *D*; audiuit *q.* pylatus *C DΔER.* sermonem: sermonem lapsu *G*; uerbum *a f q r.*

9. inressus est *H*; introiuit *b c e f ff₂ q aur.*, intrauit *a r (δ)*; + in *b e δ.* pretorium *DMTW.* > iterum (rursus *a r*) in praet. *a c f ff₂ q* (+ pilatus) *r aur. om. et sec. BT.* dicit (λέγει): dixit *CSC*

- non dedit ei.
¹⁰ (193. 10) Dicit ergo ei pilatus
 mihi non loqueris?
 nescis quia potestatem
 habeo crucifigere te
 et potestatem habeo dimittere te?
¹¹ respondit iesus non haberes
 potestatem aduersum
 me ullam
 nisi tibi esset datum de super
 propterea qui tradidit me
 tibi maius peccatum habet.
¹² Exinde quaerebat pilatus

- dimittere eum
 iudaei autem clamabant
 dicentes
 si hunc dimittis non es
 amicus caesaris
 omnis qui se regem facit
 contradicit caesari.
¹³ Pilatus ergo cum audisset
 hos sermones adduxit
 foras iesum
 et sedit pro tribunali in locum
 qui dicitur lithostrotus
 hebraice autem gabbatha

dedit ei. ¹⁰ dicit ergo ei pilatus. mihi non loqueris. nescis quia potestatem habeo crucifigere te. et potestatem habeo dimittere te. ¹¹ respondit iesus. non haberes in me ullam potestatem. nisi tibi data fuisset desuper. propterea. qui me tibi tradidit. maius peccatum habet. ¹² et exinde quaerebat pilatus dimittere eum. iudaei autem clamabant dicentes si hunc dimiseris. non es amicus caesaris. omnis enim qui se regem facit. contradicit caesari. ¹³ pilatus autem his uerbis auditis. adduxit foras iesum. et sedit

b r. ad iesu F. hunde C. *om.* autem *e r.* non respondit *ff*₂. *om.* ei a *ff*₂.

10. *ergo*: autem E; *om.* q r cum N*A 28. 69. 124. 346 etc. *om.* ei F r. > ei ergo D* (sed corr.). pyl. CDΔEPR. michi W. qui^a G. abeo bis C. crucifigendi a *ff*₂ aur. et pot. h. dim. te *om.* GZ* (corr. Z¹). habeo sec. *om.* FFHX^cY (e). dimittere OV^cY, dimittere H; dimittendi a c *ff*₂ aur. te sec. *om.* EPPF. > dim. te et potest. figere te in cruce e cum gr. NABE* Tisch. T. G. 8, W. H.

11. respondit (dixit e): + ei a c et gr. NBD^cL min. iesus + et dixit a c *ff*₂ et gr. 13. 69. 346. potestatem bis scr. E, sec. erasum. aduersus DΘ; in (a?) f q. hullam C; nullam a. potestatem adu. me ullam hoc ordine cum gr. ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ οὐδεμίαν NBD^cKLX min.: > pot. ullam adu. me *ff*₂ δ et ἐξουσ. οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ AEHMSUPΔ etc.; adu. (in q) me pot. ullam q Aug. et κατ' ἐμοῦ ἐξουσ. οὐδεμίαν ΥΠ al. pauc., cf. f; > nullam pot. haberes aduersus me e, nullam hab. pot. adu. (in Iren.) me Iren. Mass. p. 250, Cypr. Test. III. 80. datum (δεδομένον) codd. plur. vg. c q δ Iren. (edid. Stieren et Hervey): data JXZ* corr. Z¹ a b e f *ff*₂ r aur. Cypr. tibi esset da. hoc ordine codd. plur., tibi fuisset da. r, cf. ἦν σοι δεδομένον ΑΙΓΔΑΠ etc. esset tibi da. b δ: > tibi da. esset DEPMOR vg. Aug., tibi da. fuisset f; da. esset tibi J e aur. (Cypr., da. tibi esset c *ff*₂ Iren., da. tibi fuisset a q; ἦν δεδομένον σοι NBD^cLY. desuper uno ductu ΔΔΗΘJJKORSTV vg.; de sursum *ff*₂ q, de susum a r. propter ea A; propter hoc a q. ¹² tradidit O, tra⁴didit V. > me tradidit ERW vg. e; > me tibi

tra. a f. maius: magnum a c. peccatum: delictum e. abet C.

12. + et ad init. uers. EI^cKM^cS(Z*?) 55C a c f aur. et inde Z* (exinde Z¹); ex hoc a e r. quer. CER. pyl. CDΔEPR; *om.* b. > pil. quaer. (C) T a c e *ff*₂ r et gr. NBLMX min. dimittere ΔV. > dim. eum pil. K cum gr. ΚΠ 27. 254. iudei W. *om.* autem D. clamabant codd. vg. et uett. (uociferabant q) = ἐκπαύγων uel ἐκπαζον: exclamauerunt a et ἐκπαύσαν BDC min. hunc: hunt Z* (corr. Z¹). demittis OV; dimiseris a e f q r. hes C; eris e. caessaris ΔR, cess. DΦ, ces. W. omnes O; + enim CHΘKT55C a f q Aug. cum gr. D^c 106. 32^{av}. > reg. se facit a q δ cum gr.; > reg. facit se b *ff*₂ et gr. M^cY. caessari R, cess. DΦ, ces. W, caeseri M; caesaris G* (sed corr.).

13. pyl. CDΔR. ergo (οὖν): autem BEWX vg. (non cod. caraf.). quum Θ. audiisset D. > cum aud. ergo pil. a c, > ergo cum aud. pil. *ff*₂, > ergo pil. audiens uel auditos δ, pil. (*om.* ergo) postquam audiuit q, cf. et f. hos sermones (τούτων τῶν λόγων D^cEH etc.) codd. et vg. et haec uerba a e r cf. f: > uerba haec q, et τῶν λ. τούτων NABLM min. > haec uerba cum aud. e. produxit a c *ff*₂ q r. foras + illum X². in locum (eis τόπον) cum AΦΔFGIM^cSXY a b f q aur. Benl.: in loco BCDEΦΘJ KKMORTVWZ vg. Tisch. c e *ff*₂ n r Aug.; loqu^o H. dicitur: appellatur a r. lithostrotus (λιθόστρωτον) codd. plur. (-tus uel -tum δ) et lithos strotus H, lythro-strotus *ff*₂: lithostrotos BΘ (h sup. lin.) I vg. Tisch., litostrotos T, lithos strotus E; lithostratus Z* (corr. Z¹) f, litostratos c, lythostratos C, lichostratos

¹⁴ erat autem parasceue paschae
 hora quasi sexta
 et dicit iudaeis ecce rex uester.
¹⁵ (104. 1) Illi autem clamabant
 tolle tolle crucifige eum.
 (195. 10) Dixit eis pilatus regem
 uestrum
 crucifigam?
 responderunt pontifices
 non habemus regem nisi
 caesarem.

¹⁶ (196. 1) Tunc ergo tradidit eis illum
 ut crucifigeretur.
 (197. 1) Susceperunt autem
 iesum et eduxerunt
¹⁷ et baiulans sibi crucem
 exiuit in eum qui dicitur
 caluariae locum
 hebraice golgotha ¹⁸ ubi eum
 crucifixerunt.
 (198. 1) Et cum eo alios duos
 hinc et hinc

pro tribunali in locum qui dicitur lithostratus. hebraice autem gennesar. ¹⁴ erat autem parasceue paschae. hora quasi sexta. et dixit iudaeis. ecce rex uester. ¹⁵ illi autem exclamauerunt. tolle. tolle. crucifige eum. dixit eis pilatus. regem uestrum crucifigam. responderunt principes sacerdotum. non habemus regem nisi caesarem. ¹⁶ tunc ergo. tradidit eis illum. ut crucifigeretur. illi uero susceperunt iesum. et duxerunt. ¹⁷ et portans sibi crucem. exiuit in locum qui dicitur caluariae locus. quod dicitur hebreice. golgotha. ¹⁸ ubi eum crucifixerunt. et cum eo alios duos. hinc et hinc. medium autem iesum.

W, lychostratus *n*; lapidestratus *q*; gabbatha *aur.*
 hebraice: -cae ΔFΘ*Μ^cX, hebraycae C, ebraice
 GM, hebraice JJ, haebraice R, ebraice O,
 aebrice E, ebreice D^{EP}. cabbatha O, gabbata
 Z^{*}(corr. Z²) *q*. gabatha EK, gabtha *c*, galbatha δ;
 gennethar *r*, -etha *b*, -atha *e*, genetha ff^{*} *aur.*,
 gennesar *f*, gennaesa *a*.

14. parascheue Z, -ae C, parascae D, parascefe
 T, parasche K; praeparatio *a c* ff² *n*, cena pura *e*.
 phascae GR, pasche EW, pascae D, pasce T;
 om. J. hora (ora T) *codd. plur. et vg. cum gr.*
 157. 9no *al.* 7: + erat E *a c δ gr.* NABD^c *etc.*
 quassi R; circiter *a r*. > quasi hora M. sexta
 (-VI. D): tertia δ *et gr.* N^cD^cLXΔ; *uide Aug. Ioh.*
 116. 8, 117. 1, 2; *et Tisch. ad loc.* dixit *f q* non
gr. iudeis M^cW; eis iudaeis E; eis D *gat.*

15. illi autem clamabant = οἱ δὲ ἐκπαύλασαν
 D^cKYΠ *al.*: illi au. clamauerunt F (*f*), at illi cl.
c, at illi excl. *a* ff² *n* = οἱ δὲ ἐκπαύλασαν (A)EHIM
etc.; > clamauerunt ergo *b* (+ illi) *e*, excl. autem
 illi *q*, *et ἐκπαύλασαν οὖν ἐκείνοι* N^cBLX; + dicentes
r cor. uat.* cum gr. U *min.* tolle semel *c n*;
 crucifige: *bis scr.* T; > cruci eum fige *a*. eum:
 + et O. dixit: dicit CES *vg.* Tisch. *b e n*, et ait
a c ff² *q r aur.*, *gr.* λέγει. pylatus DΔEP.
 principes sacerdotum *c f* ff² *n q r*, sacerdotes *a e*;
 + nos GHΘM^c *a e r*. > regem non hab. D. caess.
 R, cess. D^{EP}, ces. W.

16. eis illum *cum gr. tantum N* αυτοις αυτον:
 > illum eis R, eum uel illum eis δ, eum eis *r*, eum
 illis *a e* ff². crucifigeretur: cruci eum figerent *b*,
 in crucem tolleretur *e*. susceper. (susciper. D^{EP},
 suscipier. R) autem = παρέλαβον δέ AEHIKS *etc.*:

susc. ergo *b c e* (acc.) ff² *q* (rec.), susc. igitur *r*,
 adsumpserunt igitur *a*, παρ. οὖν BLX *min.*; *f cum*
gr. Y οἱ δὲ παρ. et eduxerunt (καὶ ἀπήγαγον A
al. mu.) *cum* BFC (hed.) EFGIKM^c OTVWXZ *vg.*
 ff² *q* (addux.) Aug.: et duxerunt (καὶ ἤγαγον D^cE
 HIK *etc.*) ADΔHΘMSY *f δ*, et dix. R; *mut.* J;
 om. *a b c e* ff² *n r aur. cum gr.* BLX 33. 249;
 + eum EG.

17. def. δ *ad u.* 36. baiolans DΔEIMRS;
 portans *f q r*, ferens *e*, gestans *a*. sibi (ἐαυτῷ
 ΝΛΠ *etc.*): suam (post crucem) *q*, et αὐτοῦ uel
 αὐτοῦ AEHIKMSUY *etc.* crucem + et E ff².
 exiuit (exiit EP) = ἐξῆλθεν: peruenit *a c n aur.*, et
 uenit ff². eum: locum *a c e f* ff² *q r*; eum locum
 BDO *b aur.*, et eis τόπον EHSTA *etc.* dicitur:
 appellatur *a c r aur.* caluarie EKW. locum:
 locus BMOT *a b e f q r* (> locus caluariae); om. D
c ff² *aur.*; sine addit. *cum codd. nostris omn. et vg.*
et gr. LX 33. 249 *etc.*: + quod dicitur *a c f r aur.*;
 + quod appellatur ff² *q*, + nominatus qui dicitur *e*;
 + δ λέγεται NABK *etc.*, + δς λέγεται D^cEHIM *al.*
plu. hebraice J, hebreice KR, ebreice DEP,
 ebraice T; hebraicae BΔZ, hebraicae Θ*MOX,
 hebraycae C; + autem DHΘM^c *cod. caraf.* 55C
et gr. LX 33. 249 *etc.* golgotha S; gulgotha *e*.

18. hubi C; ibi DM; + et C. eum crucifix.:
 > crucifix. eum *vg. ff. cum gr. min.* 1; cruci eum
 fixerunt CT; eum in cruce tulerunt *e*. eum:
 quum H. alio E. duo EG; .II. D; + latrones
 R *a*. hinc et hinc: hinc et inde ΔGKSVWX^c
 Y^{*}(+ et hinc Y¹) *c e cor. uat.**; hinc adque
 illinc *a* ff² *r aur.*, hac et illac *q*. in medium *e*.
 ihesum C.

medium autem iesum.

¹⁹ (199. 1) Scripsit autem et titulum
pilatus et posuit super
crucem

erat autem scriptum iesus
nazarenus rex iudaeorum.

²⁰ (200. 10) Hunc ergo titulum multi
legerunt iudaeorum
quia prope ciuitatem erat
locus ubi crucifixus
est iesus

et erat scriptum hebraice
graece et latine

²¹ dicebant ergo pilato pontifices iudae-
orum

noli scribere rex iudaeorum
sed quia ipse dixit
rex sum iudaeorum

²² respondit pilatus
quod scripsi scripsi.

²³ (201. 1) Milites ergo cum crucifixissent
eum

acceperunt uestimenta eius
et fecerunt quattuor partes
unicuique militi partem
et tunicam

erat autem tunica inconsutilis
de super contexta per totum

²⁴ dixerunt ergo ad inuicem
non scindamus eam

¹⁹ scribsit autem et titulum pilatus. et posuit super crucem. erat autem scribunt. iesus nazoreus. rex iudaeorum. ²⁰ hunc ergo titulum multi legerunt iudaeorum. quia prope ciuitatem erat locus ubi crucifixus est iesus. et erat scribunt hebraeice graece et latine. ²¹ dicebant ergo pilato principes iudaeorum. noli scribere rex iudaeorum. sed quia ipse dixit. rex sum iudaeorum. ²² respondit eis pilatus quod scribsi scribsi. ²³ milites ergo. postquam crucifixerunt iesum. sustulerunt uestimenta eius. et fecerunt quattuor partes. unicuique militi. partem et tunicam. erat autem tunica incossutilis. desuper contexta per totum. ²⁴ dixerunt ergo ad inuicem. non scindamus tunicam istam. sed sortiamur de

19. scribsit $\Phi\Delta\text{EGOSX}^*\text{YZ}$; conscripsit *q.* et *pr.*: *om.* B; etiam *q.* pyl. D Δ ER. > pil. titulum *r.* possuit Φ R. *om.* super Δ . scribunt ΦEGOS^1 (-tus S*)X*YZ; inscriptum *et* + hic *e.* nazaraenus J; nazoreus *c f* ff_2 *q et gr.* $\nu\alpha\zeta\omega\pi\alpha\iota\omicron\varsigma$. iudeorum Φ W.

20. titulum D. iudeorum $\text{E}\Phi$ W; de iudeis *q*; iudaei *e.* > iudae. legerunt J *vg. r.* cum *gr.* D ^{o} . ciuitate BGM ^{o} C. in proximo erat ciuitati locus *a*, iuxta erat locus ciuitatis *r*; prope erat locus a ciuitatae *q*; *gr.* $\epsilon\gamma\gamma\upsilon\varsigma$ $\eta\upsilon$ δ $\tau\acute{o}\pi\omicron\varsigma$ $\tau\eta\varsigma$ $\pi\omicron\lambda$. N ^{a} ABD ^{o} etc.; $\epsilon\gamma\gamma$. $\eta\upsilon$ $\tau\eta\varsigma$ $\pi\omicron\lambda$. δ $\tau\acute{o}\pi\omicron\varsigma$ 1. 69 *al.*; libere iuxta ciuitatem in crucem sublatu est iesus *e.* hubi C. et erat: erat autem E. scribunt ΦEGOSXY . hebraeice JRZ*, ebreice D Φ , ebraice T; hebraicae $\Delta\Theta^*\text{OX}$, hebraycae C, hebraeicae B, aebraicae E; + et *c.* grece D Φ GH Θ^* IKMRW, graecae Δ X, graecae CE Θ^* . *om.* et *sec.* (cum *graeo*) CD Φ R. latinae BC Δ XYZ; + rex iudaeorum CT ^{o} Aug. > lat. et graece *e* ff_2 cum *gr.* N ^{a} BLX *min.* Tisch. T. G. 8, W. H.

21. pylato CD Δ ER; *om.* A. pontifices iudaeorum *codd. plur.* (iude. Φ W) *vg. aur.* Aug. cum *gr.* $\omicron\iota$ $\alpha\rho\chi\iota\epsilon\rho\epsilon\iota\varsigma$ $\tau\acute{\omega}\nu$ Ιουδ. , sacerdotes iudaeor. *e.*: principes iudaeorum J *b c f q*, principes sacerdotum et principes iudaeorum *a*; pontifices (*om.* iudaeorum) A Δ SY, et principes

sacerdotum ff_2 . noli: non *q.* iudeorum *sec. et tert.* W, *tert.* Φ . rex iudaeorum: rex israhel *e.* *om.* sed quia . . . iudaeorum F. *om.* sum B.

22. pyl. CDE Φ R. scribsi *bis* $\Phi\text{EGOSXYZ}$.

23. quum Θ . fixissent *e.* eum: iesum T *uett.* (non Aug.) cum *graeo*. acciperunt D Φ O; sustulerunt *f q.* uestimentum *e r.* fec. + de eo *e.* quattuor Δ , quattuor BE Φ ST Φ , .IIII. D Φ . huncuique C. militi *ex* multi Y. > partem militi Z*. singulis militibus (*om.* partem) + simili modo *e.* tonic. *bis* DEM. *om.* et tunicam *a b c* ff_2^* *r aur.* cum N*. non consutis *q*, non consuta *r*, non suta *e*, rudis *b*; *om.* *a.* desuper uno ductu D Δ FH Θ JKM ^{o} OSTVW *vg.*; de summo *a*, de superioribus *r*, de superiore parte *e*; + et ER; + sed *a.* texta D *r*, textilis *e.* per (in *a*) totum: per omne *r*; *om.* *e.* libere *c* ff_2 Cypr. (de Eccl. unit. 7); de tunica autem quia de superiore parte non consutis sed per totum textilis fuerat (textibilis fuit *c*) etc. *c* Cypr., tun. au. qui erat contexta de superiori per totum non erat consutis ff_2 ; cf. $\tau\acute{\omega}\nu$ $\delta\epsilon$ $\chi\iota\tau\acute{\omega}\nu\alpha$ $\epsilon\pi\epsilon\iota$ $\eta\upsilon$ (+ δ $\chi\iota\tau\acute{\omega}\nu$ 13. 346) $\alpha\rho\alpha\phi\omicron\varsigma$ $\epsilon\kappa$ $\tau\acute{\omega}\nu$ $\alpha\nu\omega\theta\epsilon\iota\nu$ $\epsilon\varphi\alpha\nu\tau\omicron\varsigma$ $\delta\iota'$ $\acute{\omicron}\lambda\omicron\nu$ $\epsilon\lambda\pi\omicron\nu$ $\pi\rho\delta$ $\alpha\lambda\lambda\acute{\eta}\lambda\omicron\nu\varsigma$ κ . τ . λ . 13. 69. 124. 346.

24. ergo *om.* D *c* Cypr. ad alterutrum *c* ff_2 *r.* non: nos V. conscindamus *e.* ea G; tunicam

sed sortiamur de illa cuius sit
ut scriptura impleatur dicens
partiti sunt uestimenta
mea sibi

et in uestem meam miserunt
sortem

et milites quidem haec fecerunt.

²⁵ (202. 10) Stabant autem iuxta crucem
iesu mater eius

et soror matris eius maria
cleopae et maria magdalene

²⁶ cum uidisset ergo iesus matrem
et discipulum stantem
quem diligebat

dicit matri suae
mulier ecce filius tuus

²⁷ deinde dicit discipulo
ecce mater tua

et ex illa hora accepit eam
discipulus in sua.

²⁸ (203. 4) Postea sciens iesus quia iam

omnia consummata sunt
ut consummaretur scriptura dicit sitio

²⁹ uas ergo positum erat
aceto plenum

illi autem spongiam plenam
aceto hysopo circumponentes ob-
tulerunt ori eius.

illa cuius sit. ut impleatur scribura quae dicit. diuiserunt uestimenta mea sibi. et super uestem meam miserunt sortem. et haec quidem milites fecerunt. ²⁵ stabant autem iuxta crucem iesu. mater eius. et soror matris eius. maria cleopae. et maria magdalenae. ²⁶ cum uidisset autem iesus matrem et discipulum adstantem quem diligebat. ait matri suae. mulier ecce filius tuus. ²⁷ deinde dicit discipulo illi. ecce mater tua. et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. ²⁸ post haec iesus. sciens omnia. iam consummata esse ut impleatur scribura. dixit sitio. ²⁹ uas ergo positum erat aceto plenum. illi autem.

istam *f.* sorciamur *E.* *om.* de illa *a.* scribura *ÆEFGOSYZ.* impleatur *codd. plur. et impl. FG* *O:* impleatur *IKT* (> impl. scr.) *VWZ* *vg. Tisch.* *cor. uat. f;* inpler. *C;* adimpleatur *e,* adimpleretur *a;* *om.* *D;* uide epilogum. dicens: dicit *D;* que dixit *T* (*f*) *q;* *om.* *a b c e ff.* r* cum *gr.* *NB* 249. partii sunt *R;* partii sunt *T;* diuiserunt *J* *uett.* *omn.* -enta mea in ras. *O.* *om.* mea *R.* *om.* sibi *b.* in: super *EFJ* *c f ff.* r* aur., supra *a.* uestem meam: uestimentum meum *J a ff.* q* (-ta mea). misserunt *D.* *om.* et mil. ... fecerunt *G a cum gr. b^{scr.}* hec *W;* ista *e.*

^{25.} stabat *RZ** (*corr.* *Z*¹) *c.* iuxta: ante *PT;* secus *a.* ad *e,* prope *q.* eius *pr.* + maria *a.* sorores *r.* cleopae *plur. et ff.* *f:* cleophae *G*J5* *ſſ*₂; cleopae *BHKRVZ* *b q r* aur., cleophae *EW c,* cleophae, -phae *a;* + et maria iacobi *c.* maria *sec.:* bis scr. *X** (*sed corr.*), marie *T** (*corr.* *T*¹). magdalenae *BFDΔPFGΘIJMVZ**; magdele *E;* magdalena *KR;* *om.* et mar. magd. *a.*

^{26.} quum *CH* (quum) *Θ.* ergo (*oñv*): autem *a b c e f ff.* n r* aur. > ies. au. (ergo *q*) ut uidit (cum uidisset *e r*) *a e n q r.* matrem + suam *a c n.* statem *H;* adstantem *a b c f ff.* n q,* adstantem *e;* *om. cor. uat. mg.* diligebat *D,* diligebant *R** (*n eras.*); + iesus *D.* matri: matris *M.* sue *W;* *om. b e* cum *gr.* *NBLX.* *om.* mulier *e.*

^{27.} dicit: ait *Z** (*corr.* *Z*²). tua: mea *gat.** *om.* et *BZ** (+ *Z*²) *a e q* aur. et *gr.* *T*^d. ora *T.* accepit *Æ,* accipit *ÆOR;* suscepit *D r.* disc.

+ ille *a c n* (aur.) cum *gr.* *UT al.* 50 ἐκεῖνος. > disc. eam *e* cum *gr.* *ABL etc.* in sua (*eis τὰ ἴδια*): in suam *DEP** (*corr. mg.*) *ΘMORZ*5 cor. uat. mg.*; in suis *r,* secum *e;* *om. c.*

^{28.} post ea *Y;* post haec *f q r;* post hoc *a,* tunc *e;* *gr.* μετὰ τοῦτο *plur., μ. ταῦτα* *U al.* 30. sciens (*εἰδώς*): uidens *a* et *ἰδών* *EGH etc.* > ies. sciens *b e* (ies. cum sciret) *f ff.* n r* aur. et *gr.* *BM**. iam omnia *codd. plur.* (ἅδη πάντα *ABDeLUX etc.*): > omnia iam *ff. f q gr.* *NEGH etc.*; *om.* iam *J5* *ſſ*₂ *a b c e n r* *Aug. gr. min.*; *om.* omnia *B.* consummata *G;* perfecta *a e.* sunt: essent *MT* aur. ut: et *a.* consummaretur (-entur *E**) = τελειωθῇ: consummantur *a;* impleatur *e* (*adim.*) *f ff.** (-eatur) *n q r,* compleatur *b,* et πληρωθῇ *ND^c* *min.* scribura *ÆGOSYZ.* dixit *ſſ*₂ *b f q.* sitio: scio *H.* *Def. J ad u.* 39.

^{29.} uas: peluis *a e q,* concha *r* *Hil. in ps.* 68. *om.* ergo *a b e r* cum *gr.* *NBLX.* positum *DE* *ÆR.* *om.* erat *E** (+ *m. rec.*). > erat positum *vg. edd. ant. exc. Froben* 1502. aceto bis *DEP,* acceto bis *CG, pr. Y, sec. T.* plenum: + hysopo admiscentes *c n;* + hysopo circumdantes *a.* spongeam *V,* spongeam *Æ,* spongeam *KZ;* spongiam *DMO* (*n sup. lin.*), sphongiam *GX,* sfungiam *T.* > spong. ergo (*sine illi*) *b e* = σπόγγον οὖν *NBLX* *min.* *om.* plenam *f* (*sed uide supra*). hysopo *BD* *vg., hiso.* *E*P,* yso. *TW;* + perticae *b.* circumponentes *HΘ,* circump. *ff.*; circumdederunt et *e.* illi autem *sp.* plenam aceto hysopo circum-

³⁰ (204. 1) Cum ergo accepisset iesus acc-
tum dixit consummatum est
et inclinato capite
tradidit spiritum.
³¹ (205. 10) Iudaei ergo quoniam parasceue
erat
ut non remanerent in cruce
corpora sabbato
erat enim magnus dies ille
sabbati
rogauerunt pilatum ut frangerentur
eorum crura

et tollerentur
³² uenerunt ergo milites
et primi quidem fregerunt
crura
et alterius qui crucifixus
est cum eo
³³ ad iesum autem cum uenissent
ut uiderunt eum iam mortuum
non fregerunt eius crura
³⁴ sed unus militum lancea
latus eius aperuit
et continuo exiuit sanguis

implentes spongiam aceto. ysopo circumponentes. obtulerunt ori eius. ³⁰ cum ergo accepisset iesus acetum dixit. consummatum est. et inclinato capite. tradidit spiritum. ³¹ iudaei ergo. quoniam parasceue erat ut non remanerent corpora. in cruce sabbato. erat enim magnus. dies ille sabbati. rogauerunt pilatum ut frangerentur. crura eorum. et tollerentur. ³² uenerunt ergo milites. et illius quidem primi. fregerunt crura. et alterius similiter. qui simul crucifixus erat cum eo. ³³ postquam autem uenerunt ad iesum. inuenerunt eum iam mortuum. et non fregerunt crura eius. ³⁴ sed unus ex militibus. lancea

ponentes = *fere σπόγγον ὅν μεσὸν ὄξους ὑσώπῳ περιθέντες* *NBLX min.*: spongiam ergo plenam (+ erat *ff*₂) aceto perlicae circumponentes *ff*₂ *n*; sp. igitur plenam aceto hys. admiscentes *Hil.*; sp. ergo pl. aceto cum felle et hys. admiscentes *r*; sp. ergo pl. aceto cum felle permixtum componentes *c*; spongia ergo impleuerunt aceto et felle et hysopum circumponentes *q*; *cf. οἱ δὲ πλῆσαντες σπόγγον ὄξους (+ μετὰ χολῆς 13. 16. 61mo. 69. 124. 346) καὶ ὕσσ. περιθ.* *AD^cΥΓΑΠ etc.*; *om. a cum gr. 47. 56. 58. 61**. optulerunt *GHIKMOVW Tisch.*, hobt. *C*; aplicuerunt *e.* hori *C*.

³⁰. quum *CO*. ergo *in ras.* *G*; *om. a cum gr.* ³³. accepisset *PHOR.* iesus *om. a cum gr. N**. acetum *DE:P*, accetum *CT*. consummatum: perfectum *e.* *om.* est *D*. omnia consummata sunt *n*. inclinans caput *a q r*, inclinauit caput et *e.* tradidit: reddidit *e*, credidit *n*. spiritum: + cum autem (*om. r*) exspirasset (*exp. R*; tradidisset spiritum *r*) uelamentum (uelum *D r*) templi scissum (scisum *R*) est medium a summo usque (+ ad *D*) deorsum *D^{FM}R r*, cum *gr. min. non pauc.* *syrr. hr. et pesch. Cyr. 4. 1069.*

³¹. iudei *EW.* parasceue *D*, parascheue *CKV*, parasceuae *Z*; cena pura *a b e n q*, *cf. parasceuem cenam paraauerant ff*₂ (*pro pura erat?*). huti *C*. manerent *R a c e r*. cruceum *O*. sabbatho et -thi *5th*; *om. sabbato c.* > ut non man. super cruceum cor. in sabb. quoniam cena pura erat *q cum gr.* *AD^cEGHKM etc.* enim: autem *X* a q r*. magna *G*(corr. G')*. diaes *C*. ille (illae *C*) *codd. et vg.* et illa *D = ἐκείνη H. 33. 69 etc.*: illius *a b e ff*₂ *q r*

aur., eius ut uidetur *n*, et ἐκείνου *NABD^c etc.* > illa dies *D*. pyl. *CDER.* frangerentur *D*; frangerent *Δ*. > crura eorum *BR b e f (q)*, crura illis *a r*. crura hic usque ad crura *n*. ³² *om. T*(+corr.)*. tollerentur *E*; auferrentur *e*; + de cruce *H^{mo}ΘZ** *a n*.

³². *om. ergo E.* priori quidem *q*; illius *q*. primi *b c f ff*₂ *n*. frigerunt *P* et ³³. crus *X** (*corr. X^c*); *om. e.* alteri *a* + similiter *a c f n q*; + simul *ff*₂. qui + simul *DE a b c f q aur.* crucifixi erant (sunt *r*, fuerant *q*) cum eo (illo *q*) *c n q r*; sed confixus erat illi in cruce *e*; *om. cum eo a.*

³³. at *K*. quum *Θ*. uenissent *D*. ut (*ūs*): et *EGTX a n^c q aur. gat.*: *om. R cf. sup. f et gr. N** *ευρον . . . και ου κτετασαν.* uiderent *Z. om.* iam *T c ff*₂ *q r*. ei *ff*₂ *q*. > *cr. eius a b f r*.

³⁴. lancia *G*. aperuit *app. E*) *codd. vg. f r aur. = ηνοιγεν 56 (Oxon. Linc. saec. xv) 58 (Oxon. Coll. Nou. s. xv) cum syr. p. et hr.* aperto errore *pro ενυγεν (225 al. ενοιγεν)*: pupugit *b*, percussit *a ff*₂ *n*, perfodit *c*, percussit et perfodit *q*, inseruit *e*, fodit *Erasm. et uers. Turic.*, sauciauit *Beza.* Sed *ενυγεν potius est pupugit (pricked) quam perfodit (pierced) ut obseruat Field ad loc.*: 'non' enim 'erat crudelitatis sed explorantis an certa mors esset' ut scribit *Erasmus*. continuo exiuit (exiit *BCD^{FM}T*) = *εβθ. ἐξηλθεν AD^cΓΑΠ etc.*: > exiuit continuo *a* (confestim) *b ff*₂ *n r* (statim) *cum gr. NBLV 33; om. continuo e.* sanguis *M*. > aqua et sang. *e cum gr. V.*

et aqua
³⁵ et qui uidit testimonium
 perhibuit
 et uerum est eius testimonium
 et ille scit quia uera dicit
 ut et uos credatis.
³⁶ Facta sunt enim haec ut scriptura
 impleatur
 os non comminuetis ex eo
³⁷ et iterum alia scriptura dicit
 uidebunt in quem transfixerunt.
³⁸ (206. 1) Post haec autem rogauit

pilatum ioseph ab arimathia
 eo quod esset discipulus iesu
 occultus autem propter
 metum iudaeorum
 ut tolleretur corpus iesu
 et permisit pilatus
 uenit ergo et tulit corpus iesu.
³⁹ (207. 10) Uenit autem et nicodemus
 qui uenerat ad iesum nocte
 primum
 ferens mixturam murrae
 et aloes quasi libras centum.

sua latus eius aperuit. et continuo exiit sanguis et aqua. ³⁵ et qui uidit testimonium perhibuit. et uerum est testimonium eius. et ille scit quia uerum dicit. ut et uos credatis. ³⁶ facta sunt enim haec. ut scribura impleatur. ossuum eius non confringetis ex eo. ³⁷ et iterum alia scribura dicit. uidebunt in quem transfixerunt. ³⁸ post haec autem rogauit pilatum ioseph ab arimathia. quia et ipse discipulus erat iesu. occulte autem propter metum iudaeorum. ut tolleretur corpus iesu. et permisit pilatus. ad ille uenit. et tulit corpus iesu. ³⁹ uenit autem et nicodemus. qui prius uenerat ad iesum nocte. ferens

35. *om. uersum F e. testimonium perhibuit* (peri. CT): testificatur *a*, testificatur et testimonium perhibuit *n*, et testificatus est *q*. *est ex* eius G¹. *om. eius C*. > *testim. eius EPMOT vg. uelt. Aug. cum gr. HY al. 60, et > test. eius uer. est a. uera: uere E c gat.; uerum f q. et quart. om. D* *δ cum EGM etc.*

36. *om. fa. s. en. haec F; inc. haec enim facta sunt illi a. enim: autem D e et gr. K 239 al. 10 δέ. hec W et 38. scribura FEFGOSYZ. impleatur* (u *sup. lin. F²*) *codd. plur., impl. FG, adimpl. e ff₂ r: impleatur IKTW vg. Tisch. Aug. f n (-entur) q (+ quae dicit), impl. CPM^{no}R, adimpl. a. hos C; ossum a b (f) ff₂ n q, ossa r; + eius D a f q r δ, + suum c. comminuetis GOR; confringetis a b c f ff₂ n aur.; συντριβήσεται Or. (Delarue) 4. 176 c (cf. autem 176 b et 2. 621); comminuetur q, -atur e, conteretur r et gr. plur. συντριβήσεται. ex eo (ἀπ' αὐτοῦ NT min.): eius e (q r uide supra) et αὐτοῦ gr. plur. *Uulgata habet ad Exod. xii. 46 nec os illius confringetis, et ad Ps. xxxiv (xxxiii). 21 custodit dominus ossa eorum; unum ex his non conteretur; nec uariant multum antiquae uersiones; uide Sabatier ad locc.**

37. *om. et FR. iterum + in E. altera a. scribura FEFGOSXYZ. dixit D; om. a e ff₂ n et gr. min. I. 22. 2vo. uidebunt (ὄψονται): uiderunt EO a e q aur. ad quem in quem n. transfixerunt (transfix. X*) codd. et vg. = gr. ἐξεκέντησαν: compunxerunt a b c ff₂ n q r, pupugerunt*

e, confixerunt Tert. Aug.; + in die examinis iudicii districti iudicis Y^{mu}. > quem (om. in) transfixerunt uidebunt D.

38. *om. autem pr. ff₂ δ cum gr. EGKM etc. pylatum CAER; + quidam nomine q. ioses e. arimathia CT, arimathaea 5th C. eo quod esset (gr. ὅν): qui erat a ff₂ r, qui fuit n, qui fuerat q, qui et ipse fuit c; b = f; > qui ab arim. erat disc. e δ. hoccultus C; occulte DM b c f ff₂ n δ aur. gat.; absconsus R e q, absconse r, absconditus a; gr. κεκρυμμένος. autem sec.: om. G; + erat e. metum: timorem a q. iudeorum PW; + petit a pilato e. tolleretur: auferret e. corpus pr.: + domini D* (sed exp.); om. e. iesum pr. e. permissit DΔP. pylatus CDΔE(-tum)R; pitatus G, palatus M. uenit ergo et (ut Y) tulit (tulerit PM^{no}; petiit G) codd. et vg. = ἦλθεν ὄν καὶ ἦρεν gr. plur.: uenerunt ergo (om. b) et tulerunt a b c ff₂ n, et (om. r) uenerunt et sustulerunt e r, ἦλθον et ἦραν N*. corpus iesu sec.: eum b c e ff₂ n r, illum a et αὐτον N*.*

39. *autem: ergo a ff₂ cum gr. E. et pr. om. a ff₂ Aug. nicodimus KR, necodimus D, nichodimus C, nichodemus FW. uenerat: uenit E. nocte + et E q. primum: primo tempore e; prius q r; > primum (pridem a) uen. ad ies. nocte a (f) ff₂ n. auferens q, adferens r. mixturam: x in ras. T; malagmam e. myrrae B(?) DHOKV, myrre E, myrrhae vg., mirre TW. alois R, aloes T*; inc. rursum J. quasi libras: ponda circiter quasi q. centum: .c. D.*

40 (208. 1) Acceperunt ergo corpus iesu
et ligauerunt eum linteis
cum aromatibus
sicut mos iudaeis est sepelire
41 erat autem in loco ubi crucifixus est
hortus
et in horto monumentum
nouum in quo nondum
quisquam positus erat
42 ibi ergo propter parasceuen
iudaeorum quia iuxta erat
monumentum posuerunt iesum.
XX. 1 (209. 1) Una autem sabbati maria

magdalene uenit mane
cum adhuc tenebrae essent
ad monumentum
et uidet lapidem sublatum
a monumento.
2 (210. 10) Cucurrit ergo et uenit ad
simonem petrum et ad alium
discipulum quem amabat iesus
et dicit eis tulerunt dominum
de monumento
et nescimus ubi posuerunt eum.
3 Exiit ergo petrus et ille
alius discipulus

mixturam murrae et aloes. quasi libras centum. 40 acceperunt ergo corpus iesu. et ligauerunt eum. linteaminibus cum aromatibus. sicut consuetudo est iudaeis sepelire. 41 erat autem in loco. ubi crucifixus est. hortus. et in horto monumentum nouum. in quo nondum quisquam positus erat. 42 ibi ergo. propter parasceuen iudaeorum. quia iuxta erat monumentum. posuerunt iesum. XX. 1 Die autem prima sabbati. uenit maria magdalene mane. cum adhuc tenebrae essent. ad monumentum. et uidet lapidem reuolutum. ab ostio monumenti. 2 cucurrit ergo. et uenit ad simonem petrum. et ad alium discipulum. quem amabat iesus. et ait illis. tulerunt dominum de monumento. et nescimus ubi posuerunt eum. 3 exiit ergo petrus. et ille alius discipulus. et uenerunt ad

40. acciperunt ΦO ; sustulerunt q . ergo: autem $\S$ *edd. ant. Kesler 1487, Paganini 1497, Saccon 1515, Mareschal 1531, Uinian et Iunta 1534*; et accep. a iesum Z^1 . adligau. a ff_2 n q , conlig. r . eum ($\alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu$ 13. 240. 346 2vo) *codd. plur. (bis scr. Δ): illud B(?)CT* *vg. r Aug. et $\alpha\upsilon\tau\acute{o}$ gr. plur.*; + in S q r *fos. et gr. + $\epsilon\nu$ AD $\cdot$ $\Gamma\Delta$ etc.* lenteis O , lintheis W ; linteaminibus a f q r ; *om. E e ff_2^* . cum*: quum T . aromatis e . mos: mox Y ; consuetudo J a c f ff_2 n q (-inis) r *gat.* iudeis DEW . > est iudaeis (E) J *vg. Tisch. b f r δ aur. Aug. cum ord. graeco*; > est cons. iud. a c ff_2 n q . sepelire D . e sicut moyses (*ex mos est?*) iudaeis sepelire iussit.

41. locum G a . hubi C . crucifixus est T ; fixus cruci fuit e . ortus EW . in *sec.* + eo D . orto ΔW ; ortum E . monumentum E , monumentom $H^*(corr. H^1)$. nondum quisq. G ; nemo q (δ). possitus $DEPR$. > poss. quisquam Φ . fuerat $\Phi F K M O^1 V W X^* Z$ q .

42. ibi: ubi RY . *om. ibi ergo e.* parasceue BG , parascefe T , parascheue CVZ , parascheuen K ; cena puram e . iudeorum EW ; *om. b e ff_2 n r . qui^a E . monumentum E ; + ubi $\Phi^2 EK$ cum gr. $\aleph^*$ y^{scr} $\delta\pi\omicron\nu$; + illic e (*sed om. monum.*). poss. ΦR . iesum C ; illum e ; + finit Φ^2 . pos. iesum *litt. min. X*. > pos. iesum quia prope erat mon. q .*

XX. 1. *Inc.* prima autem q r , die au. prima f ; postera au. die e , posttridie e . sabbathi $\S$ $\mathfrak{H}$;

sabbatorum δ . magdalene (Μαγδαληνή) cum AA $GHMTVWXYZ$ $vg.$: -nae $B\Phi CDE\Phi IJ M^O R$ SZ^* , -na K . > uenit mar. magd. a b c f et *gr.* 33. *om. mane a b c.* quum Θ . athuc FMY , aduc T . tenebre EW . tenebris adh. non recedentibus δ . monomen. *bis* E *et u.* 2. 3. 4. 6. uidet ($\beta\lambda\acute{\epsilon}\pi\epsilon\iota$) *codd. plur. (uident X)*: uidit $DE\Phi H\Theta IJ K V W$ *vg.* *cor. nat. b q r δ aur. gat. Aug.* sublenatum Φ ; remotum q ($v?$), reuolutum f (*‘Mc. xvi reuolutum’ cor. nat.*). a : de a e . monumentum Z^* (*sed corr.*); hostio monumenti D cum d f r *et gr.* $\aleph$ *min.*

2. cucurrit: currit $B\Phi FJZ^*(corr. Z^?)$ *d Benth.* *et gr. τρέχει*; cucur. uel festinat δ . *om. et uenit e.* symonem $C DER$. *om. ad sec.* $\Phi^*(+mg.)JR$ *c d e r.* alius $G^*(sed corr.)$. amabat: diligebat d ff_2 *gat.*, dil. uel am. δ ; *gr. ἐφίλει (et Δ) sed ἡγάπα min. pauc.* *om. iesus e.* eis: illis *vg. d e q r.* tulerunt Y . dominum + meum DFM^1 r δ *et gr. X Δ cf. Aug. Ioh. 120. 6 ‘Nonnulli codices etiam graeci habent tulerunt dominum meum, quod uideri dictum potest propensiore charitatis uel famulatus affectu; sed hoc in pluribus codicibus quos in promptu habuimus, non inuenimus.’* nescio r , non scio e *et οὐκ οἶδα S min. pauc.* hubi C . possuerunt ΦR . eum: illum D^{m9} a b .

3. exit F . ille alius (δ $\alpha\lambda\lambda\omicron\varsigma$) *om. ille Φ^* (+mg.) a d e q r.* *et alter a r.* uenierunt D ; ueniebant b d ff_2 r , ibant a e , *et gr. ἤρχοντο.*

et uenerunt ad monumentum
⁴currebant autem duo simul
 et ille alius discipulus praecurrit
 citius petro
 et uenit primus ad monumentum
⁵et cum se inclinasset uidet
 posita linteamina
 non tamen introiuit
⁶uenit ergo simon petrus
 sequens eum
 et introiuit in monumentum
 et uidet linteamina posita
⁷et sudarium quod fuerat

super caput eius
 non cum linteaminibus positum
 sed separatim inuolutum
 in unum locum
⁸tunc ergo introiuit et ille
 discipulus qui uenerat
 primus ad monumentum
 et uidit et credidit
⁹nondum enim sciebant scripturam quia
 oportet eum
 a mortuis resurgere
¹⁰abierunt ergo iterum ad semet ipsos
 discipuli.

monumentum. ⁴currebant autem ambo pariter. ille autem alius discipulus. praecurrit citius petro. et uenit prior ad monumentum. ⁵et cum se inclinasset. uidit posita linteamina. non tamen introiuit. ⁶uenit ergo simon petrus. sequens eum. et introibit in monumentum. et uidit linteamina posita. ⁷et sudarium quod fuerat super caput eius. non cum linteaminibus. positum. sed separatim inuolutum. in unum locum. ⁸tunc ergo introibit. et ille alius discipulus. qui uenerat primus ad monumentum. et uidit et credidit. ⁹nondum enim sciebant scribaturas. quia oporteret iesum. a mortuis resurgere. ¹⁰abierunt

4. currebant: cucurrebant DE* (corr. E¹); currentes aur. autem: om. DE r*; + ipsi a b ff₂ r v. duo (-II. D): om. T; ambo G d e f q. simul (ὁμοῦ): pariter f q; in se d. et ille alius (καὶ ὁ ἄλλος plur.): et ecce alius B; sed ille al. c e (ff₂=f), alius autem d, ille autem a, ille alius b q (alter) r aur., et ὁ δὲ ἄλλος AU min. praecurrit (προέδραμεν) codd. plur. (prec. EW) et vg. et prior cucurrit e: praecurrit D(prec.) ΔPFRV a q v δ aur.; cucurrit T et ἔδραμε 47. 56. 58. 250. cicius W; om. P* (+mg.); uelocius a e q r. ante petrum d. primus (πρῶτος): prior CTW a b c d f ff₂ q r aur.; prius P^{mo}M (sed cor. uat. mg. 'non prius'); primum P*; om. e.

5. cum (quum HΘ) se incl. (παγκύψας): inclinans δ; prospiciens d e q, proscultans a; item + et prospexisset b c ff₂ aur., + et prospexit v. uidet (βλέπει) cum ABFCΔP*FGHΘMMSTX YZ a d e r Bentl.: uidit DEP¹IJKORVW vg. uett. plur. Aug. possita D^{PR}; siposita e. > pos. uid. W. lentamina O et 7, lintamina D et 6. 7, lintheamina W et 6. > lint. pos. M c ff₂ q cum gr. NAX min. introiit FX, introibit O et 6. 8; intrauit a e (et 8).

6. uenit... eum: secutus est illum et petrus a. ergo + et ΘM r cum gr. LX 33. 58. symon DE RW. subsequens D e δ. introit P* (corr. mg.); intrauit J a b e aur. in: ad D* (corr. mg.). et sec.: ut q. uidet (θεωρεῖ) cum ABFCΔP*GMO SXYZ d e Bentl.: uidit DEP¹FHΘIJKMRTVW vg. uett. plur. Aug. possita DE*PR.

7. sodarium R; orarium e. erat T a b c d ff₂* v aur.; fuit e. super caput (ἐπὶ τῆς κεφαλῆς) codd. plur. (capud W) vg. uett. plur. Aug: supra caput (capud ΔY) AΔFHMSY Tisch. c. super... separatim: positum seorsum a. cum in ras. T. lentamine d; + erat ff₂. poss. DEPR; om. v. sed: set W; om. v. separatum W; singulariter e q; seorsus d (cf. a); + erat v. unum G. uno (huno C) loco C a b e r contra graec. > in unum loc. inuolutum E.

8. > introiuit ergo X. ille: om. a; alius c d e q, alter r; ille alius f ff₂ δ gat.; gr. ὁ ἄλλος. uenerat: fuerat H. primus (πρῶτος): prius T v, prior a c d e ff₂ q r aur. monumentum E, monumento H; sepulchrum e. et tert. om. J (ut uidetur) M* (+M¹).

9. nondum: non B ff₂. sciebant (ἤδεισαν) cum B¹EP^{mo}FGΘIJMMORWXYZ² vg. a d f Aug.: sciebat (ἤδει N*) ACDAEP*HKSTVZ* b c ff₂ q δ aur. gat., et nouerat e r. scribaturam FFGOSYZ; scripturas T (f) aur.; om. E. quia: quod R a q r. oportet (δεῖ) cum FDE*FGKM OVX*Z uett. plur. Bentl.: oporteret ADEP^{mo}HΘ IJRSWX^oY f cor. uat. Tisch.; oportebat BC(hop.) TH¹SC r aur.; oportuit M⁵. eum: iesum f. > resur. a mor. d e ff₂.

10. abierunt X, habierunt C; dixerunt D. om. ergo D e. iterum (rursum e): om. ER a c. semet CT; semetipsos vg. apud se c e ff₂* q, ad se a d (> ad se iterum). discipuli Y. > disc. ad semet ipsos B¹EP¹FGKMOVWZ vg. (non Aug.) et (a), > ad se iterum disc. d.

11 (211. 1) Maria autem stabat ad monumentum foris plorans
dum ergo fleret inclinavit
se et prospexit in monumentum
12 et uidit duos angelos in albis
sedentes
unum ad caput et unum
ad pedes ubi positum fuerat corpus
iesu.
13 (212. 10) Dicunt ei illi mulier quid
ploras?
dicit eis quia tulerunt
dominum meum
et nescio ubi posuerunt eum

14 haec cum dixisset conuersa
est retrorsum
et uidet iesum stantem
et non sciebat quia iesus est
15 dicit ei iesus mulier quid ploras?
quem quaeris?
illa existimans quia hortulanus esset
dicit ei
domine si tu sustulisti eum
dicito mihi ubi posuisti
eum et ego eum tollam
16 dicit ei iesus maria
conuersa illa dicit ei rabboni
quod dicitur magister

ergo iterum ad semetipsos discipuli. 11 maria autem stabat ad monumentum foris plorans. et dum fleret inclinavit se. et prospexit in monumentum. 12 et uidit duos angelos in albis sedentes. unum ad caput. et alterum ad pedes. ubi positum fuerat corpus iesu. 13 dicunt ei illi. mulier quid ploras. dicit eis quia tulerunt dominum meum. et nescio ubi posuerunt eum 14 haec cum dixisset. conuersa est retrorsum. et uidet iesum stantem. et non sciebat quia iesus est. 15 dixit autem ei iesus. mulier quid ploras aut quem quaeris. ad illa putans quia hortulanus esset. dicit ei. domine. si tu sustulisti eum. dic mihi. ubi posuisti eum. et ego eum tollam. 16 dicit ei iesus. maria. et conuersa illa. dicit ei.

11. **stabat**: sedebat J b. monumentum bis E; men *pr. in ras.* G¹; sepulchrum *pr. r.* foras Z* (*corr.* Z¹; *om.* a b c e ff² r v et gr. N*A. et plorabat d. > plorans foris X* (*corr.* X¹) q cum gr. D* LΓΑΠ etc. et > flens st. ad mon. a. dum: cum R δ, ut c ff¹, cf. et cum a b e r, et dum f q (*sine ergo*). plorauit ff², ploraret d, -bat v, lacrimat q; gr. κλαίονσα... ἐκλαίεν, cf. ad Mt. xxvii. 75; + ad monumentum D* sed exp. inclinavit (-bit T) se et: *om.* a d e q. adspexit a; *om.* et prospexit r δ; sed παρακλίνειν est inclinare se et prospicere aliquid cf. u. 5 et Demosth. 46. 27.

12. uidet b d e ff² Benth. et gr. θεωρεῖ. duos: .11. D; *om.* e et N*. hangelos C, angue. D, agge. M. aluis Δ. capud ΒΑΟΤWY; + eius E. unum sec.: alium q r cf. f. hubi C. possitum D*PR; positus E (poss. E*) a ff². erat 5 a c d ff², fuit b e r. iesu C; iesum Z* *corr.* Z³; iesus a (*om.* corpus). > fuit cor. ies. pos. r.

13. + et ad init. c e q δ aur. cum gr. ABD^cLOX etc. dicunt: dicit F ff²; dixerunt + autem r. ei (αὐτῇ): *om.* BEF q r. *om.* illi (ἐκεῖνοι) DM a c e aur. mulier: mulieri a; *om.* e. po ras H; fles a; + quem quaeris d (-itis) ff² (*cor. ant.*) cum gr. D min. eis: illis E; ei F; *om.* q (quae dixit). sustulerunt q r. *om.* dominum G^c. meum: *om.* E* (+ m. rec.) G; + de monumento E ff² Amb. Hieron. ap. Sabat. nescimus H* (*corr.* H¹), nesci-

mos G* (*sed corr.*). hubi C et 14. possuerunt PR. > eum pos. J a b q (illum).

14. + et ad init. δ cum gr. EGKM etc. haec dicens d δ, his dictis a. quum HΘ. reuersa δ. retro a d e q r aur. uidet (θεωρεῖ) cum ABCΔ P*G^cOSXYZ a b d e f ff² r Benth.: uidit FDEP¹ FG*HΘI(J mut.)KMMRTVW vg. c q δ aur. Aug. statem H. non scibat O; nesciebat E *cor. ual. mg. d e q r.* iesus: dominus b. esset c q r δ.

15. + et ad init. O, cf. f et λέγει οὖν min. pauc. dicebat *pr.* W. *om.* ei e. iesus CW. *om.* mulier R. ploratis G* (*sed corr.*); *om.* gat.; + aut c e f. queris DHKR. illa + autem E, at illa c f foss. et ἐκεῖνη δε N*. aestimans FKVZ e, extimans CT; putans d f q. ortulanus RTW, hortolanus EI^cK. esset *codd. plur. vg. f Aug.*: est DEJKRTX*Z b c d ff² δ aur. Benth., et gr. ἔστιν; eum (*om.* r.) hort. (> hort. eum e) esse a e q r. dixit sec. C. *om.* tu D. tulisti J e; portasti a q; gr. ἐβάστασας, sed ηpes D. dic uell. (*exc. b*); dic cito V^{ol}. poss. D*PR, posuisti e. *om.* ubi pos. eum V. > eum (illum q) pos. q δ cum gr. EΔΠ etc. et: ut e.

16. maria + ego sum D. conuersa illa (σπαρμένη ἐκείνη ABLOX etc.) *codd. et vg.*, conu. est illa MT, > illa conu. q, illa stetit et a. conu. autem illa D d, at illa conu. e r et σπρ. δὲ ἐκείνη ΝΠ², et conu. illa b f ff² aur. ei sec.: *om.* Z* (+ Z³) ff²;

¹⁷ dicit ei iesus noli me tangere
nondum enim ascendi
ad patrem meum
uade autem ad fratres meos
et dic eis
ascendo ad patrem meum
et patrem uestrum
et deum meum et deum uestrum
¹⁸ uenit maria magdalene
adnuntians discipulis quia

uidi dominum et haec dixit mihi.
¹⁹ (213. 9) Cum esset ergo sero die illo
una sabbatorum
et fores essent clausae ubi
erant discipuli propter
metum iudaeorum
uenit iesus et stetit in medio
et dicit eis pax uobis
²⁰ et hoc cum dixisset ostendit
eis manus et latus.

rabboni quod dicitur magister. ¹⁷ dicit ei iesus. noli me tangere. nondum enim ascendi ad patrem meum. uade autem ad fratres meos et dic eis. quia ego ascendo ad patrem meum. et patrem uestrum. deum meum et deum uestrum. ¹⁸ et uenit maria magdalene annuntians discipulis quod uidisset dominum. et omnia quae dixit ei. ¹⁹ cum esset ergo sero die illa. quae est prima sabbati. et ianuae essent clausae. ubi erant discipuli eius congregati. propter metum iudaeorum. uenit iesus. et stetit in medio. et dixit eis. pax uobis. ²⁰ et cum hoc dixisset ostendit eis manus et latus. et gauisi sunt discipuli. cum

+ ebreice D, + aebreice E, cum uett. b c d e ff₂ r δ et gr. ΝΒΔΛΟΧΑΠ* min et Tisch. T. G. 8, W. H. quod + hebraice B. dicitur: interpretatur b c e ff₂. magister (διδάσκαλε): domine a r, domine magister d et D^{or}, magister et domine e ff₂ (om. et); deinde + et occurrit (cucurrit E) ut tangeret (tangu. D) eum DE gat. cum gr. Ν^{ca} 13. 346 syr. p. et hr. et Cyr. 4. 1083.

¹⁷. dicit partim euauit in X; + iterum e. tangere D. om. enim q. hascen. C bis. patrem pr. H. meum pr. om. E b d e cum gr. ΝΒΔ et Iren. Mass. p. 331 (codd. Uet. Uoss. et Arund.). uade... patr. meum sec. om. c. autem (δὲ Ν* ΒΧΓΔ etc.): ergo d q et οὖν Ν^{ca} DLO; om. F cum gr. A. meos om. d e et gr. Ν* D et Iren. dic eos C; dicit eis R; dicito eis BMT; dices K, dicens Δ (sed gr. om. habent αὐτοῖς). et sec.: + ad D^{PM}T a c ff₂ q r. et tert.: om. CEΘ vg. a e f ff₂* Aug.; ad IMW q (r) aur.; et ad D^{PM}T c Y c (et forsan r). et tert. . . uestrum sec. om. T* (+ mg.). deum: dominum bis c d. et quart. + ad D^{PM}T c q r.

¹⁸. mandalene O, magdalenae B^{ca} FCDΔPΘIJ MV, -na K d q; magdalenet R, item + et E. adnuntians plur.: ann. ADEFHMSXY⁵ H, annuntians W⁵ C; nuntians R a d e cum gr. ἀγγέλλουσα Ν* ABIX, sed ἀπαγγ. Ν* DKLM etc. disc. + eius d et D^{or}. uidi (ἐώρακα ΝBX): uidit b c d e ff₂, uidisset f q r et ἐώρακεν ADIL etc. dominum: iesum b. et + quia c. haec (hec W) = ταῦτα: omnia quae f; quae d e et D^{or}. dixi H; dixisset q r. mihi (et ff₂ aur. Aug.): om. b c; ei d e f r δ, illi a q et gr. αὐτῇ (aurois 69); deinde

+ manifestauit e, + adnuntiauit illis d, + et manifestauit eis c; et + ἐμνησεν αὐτοῖς D^{or}.

¹⁹. cum (qum H, quum CΘ) esset (essent M^o) ergo (om. FM^o cum gr. ΓΧΤΑ 13. 69 etc.) sero codd. plur. = οὐσας οὖν ὀψίας: > cum ergo sero esset E vg. c ff₂, > cum ergo esset sero JW; cum esset autem uespere e, iam autem cum esset uespera q, set cum sero factum esset a, sero . . . cum esset r, οὐσας δὲ ὀψ. 239 al. 3. die (diae C) illo: d. illa a b f r δ Aug., illa d. e r, diei illius q; expunct illo M^o. una sabbatorum (sabbath. ⁵ H, sabab. G* sed a eras, sabbati a) = τῇ μὲν σαββάτῳ uel τῶν σ.: om. una T; una die sabbati d; quae est prima sabbati f q; post sabbatum e, quae est post sabbatum r. Def. J ad finem euangelii. fores: ianuae G c f ff₂ aur. et ianuis clausis e, ian. uel foribus cl. δ, ostiis cl. a b d q (r). clause EW, clausae D. hubi C. erat Y* (corr. gl.). discipuli sine add. cum A^{ca} FCDΔPFGM* RSTYZ* a d q aur. gat. Bentl. et gr. ΝABD etc.: + eius f δ cum gr. LUΔΠ etc.; deinde + congregati BEHΘI KM^o MOVWXX² vg. c f r δ Aug., + inclusi b, + collecti e ff₂, et + συννημένοι EGKLM etc. metum: timorem a q; om. M^o O* (+ in mg. O¹). iudeorum ΔW. medio: + eorum M gat.; + discipulorum F cor. uat.* non mg. dixit D^{PM}RY⁵ C² d f r δ gat. pas e. uobiscum D e gat.

²⁰. om. hoc r. quum Θ. > cum hoc F^{ca} ΔEP KVVX*Z vg. (cum haec ⁵) c e f ff₂ Aug. his dictis a, hoc dicens δ et 22. ostendit C; demonstraui d. om. eis hic d q cum gr. ΝABDI. manus + et pedes aur. foss. et gr. 13. latus: + suum D b c r δ (eius) gat. gr. plur. sed om. αὐτοῦ I. 13. 2°;

- (214. 10) Gauisi sunt ergo discipuli
uiso domino
21 dixit ergo eis iterum pax uobis
sicut misit me pater et ego
mitto uos
22 hoc cum dixisset insufflauit
et dicit eis accipite spiritum sanc-
tum.
23 (215. 7) Quorum remisistis peccata
remittuntur eis
et quorum retinueritis

- retenta sunt.
24 (216. 10) Thomas autem unus ex duo-
decim qui dicitur didymus
non erat cum eis quando
uenit iesus
25 dixerunt ergo ei alii discipuli uidimus
dominum
ille autem dixit eis
nisi uidero in manibus eius
fixuram clauorum
et mittam digitum meum

uidissent dominum. 21 dixit ergo eis iesus iterum. pax uobis. sicut misit me pater. et ego mitto uos. 22 et haec cum dixisset. insufflauit. et dicit eis accipite spiritum sanctum. 23 si cui remisistis peccata. remittuntur ei. si cuius detinueritis. detinebuntur. 24 thomas autem unus ex duodecim. qui dicitur didymus. non erat cum eis. quando uenit iesus. 25 dixerunt ergo ei alii discipuli. uidimus dominum. ille autem dixit eis. nisi uidero. in manibus eius locum. clauorum. et mittam digitum meum in foramina clauorum. et initium

+ illis d q cum gr. **NABDI**. gauissi **DEP**. ergo (**oũv**): om. E; enim G (seq. ras. unius lit.); autem d q r, cf. et gau. sunt a b e f ff₂ et **de** I. 2vo. disc. + eius d r et gr. D 71. 127. uiso (uisso D) domino (iesu b): om. a; uidentes dominum d **δ**, q=f.

21. dixit (**εἶπεν**): dicit **BDER** a b, ait c. ergo (**oũv**): autem r et sah. syr. sch.; om. B c e. eis: + iesus b f ff₂ **δ** et gr. **ABIPΔ** etc. > eis ergo **FR** (a). uobiscum **DM** a e. sic **P*** (sicut **mg.**). misit D. mitto: mittam c cum **Ν** **μεψω**.

22. + et ad init. T d f **δ** et gr. (exc. D). hoc (**τοῦτο**): haec **FI5SC** e f ff₂ q aur. quum **Θ**. dixisset G; + illis q. om. hoc cum dix. a. insufflauit cum **AFGMOSTXYZ**: insufflauit **BFC DΔEPHΘIKMRVW** Tisch.; sufflauit q; inspirauit **Cypr. Ep.** 73. 7; + in eos d et D^{or} (au^{rois}). dicit (**λέγει**): dixit **CHΘTSC** cor. uat. **mg.** f q Aug. om. eis q. accipete **P**.

23. + si ad init. a d e f q r (**Bentl.**). quorum: cuius bis a r **Cypr. unit.** 4, **Ep.** 69. 11, 73. 7, 75. 16; sec. e f q; cui pr. c f; graeci **ἀν** (uel **ἐάν**) **τινων** plur., **αντιος** B. remisistis **D^{or}**, remisistis Y, dimis. d. remittuntur (**ἀφένται** uel **ἀφένται** plur.) cum **BFCPEFGHΘIKMOTVWYZ** vg. b c f **δ** aur. Aug., et remissa sunt **Δ**: remittuntur (**ἀφένσεται** **N***) **ADMRSX** e ff₂ (deinde def. ad xxi. 8) q (-etur) r gat., **Cypr.** semper, dim. d, remissa erunt a **Nouat.** (> er. rem.); uide etiam patres apud **Sabat.** eis: om. **Δ**; ei D f, illi a e r **Cypr.** semper; + misa sunt Y. et: om. **CRT*** (+ rec.) **Z*** (+ **Z²**) **δ** aur. **Cypr.** (non ep. 75); si a d e f q r (**Bentl.**); gr. **ἀν** **τινων** etc., **εάν** **δε** **τινων** **N***. retinueritis **EP*** (corr. **P¹**) **MO**, retinuerit **F**; detinueritis b e f r gat., tenueritis a d q **Cypr.** semper.

detenta **BFCDEFGHΘMR** (detinta) b c d e gat. ret. erunt E aur., erunt ret. **Nouat.**, det. erunt b e; detinebuntur f r, tenebuntur a q **Cypr.** semper; gr. **κεκράτηται**.

24. tomas T et 26; thomas V (sed s pr. exp.). om. autem a e. ex (**ἐκ**): de **EP^{mo}MR** a c r aur. duodecim **P*** (corr. **P¹**); .xii. DEW; + discipulis q. dicitur: cognominatur e q. didimus **CPRWZ*** (corr. **Z¹**), dedimus D, dydymus E. uenerat q.

25. dixerunt: dicebant a d e q r **Bentl.** et gr. **ἐλεγον**. om. ergo R arm. ei: illi + et a. alii: ceteri b c e. discipuli + quoniam d et gr. D 59 arm. eis: ei **Σ**. in manibus (**ἐν ταῖς χερσίν**): in manus c d r et eis **τας χεῖρας** D. fixuram (**τὸν τύπον**) cum **ACΔEGΘKM¹VWZ¹** vg. Aug. in **Ioh.** 121. 5, **Hieron.** in **Luc.** 17, et fixuras T **Ambr.** in **Ps.** 47. 3, **Ps.** 118 (119) **serm.** 15, **Leo ep.** 28. 5 (ubi **Graeca uersio** habet **τὰς διατρήσεις τῶν ἡλων**, **Migne P. L.** 54 p. 773), et τοὺς τύπους 2vo, festununge uersio **Anglo-Sax.**: figuram **BFD^{or}PFIM¹MTOR** (toceno gl.) **SXY** (tacon gl.) **Z*** **durmach.**, **codd.** ap. **Erasm.**, b c d e (def. ff₂) r **δ** aur., **Hil. Bentl.**, cf. **Act.** vii. 43, 1 **Cor.** x. 6. 11, ubi τύπους, τύποι, τυπικῶς redduntur per figuras, in figura; figurae **codd.** ad **Rufin.** pro **Orig.** p. 368 (**Delarue** iv. **app.** p. 36); fissuram H, fissuram **cod. S. Victor.** ap. 5; uestigium a **Erasm.**; locum f q = τὸν τόπον quod hic in **codd.** graecis non inuenitur. **Fixura** correctio **Hieronimiana** uidetur cum in **codd.** uett. non appareat, et cum in **Augustini** commentariis in **Ioh.** textus euangelii **Hieronimianus** uideatur; **Augustinus** ipse uocem cicatrix maluit, ut in 1 **Ioh.** 1. 3 non credam nisi digitos meos misero in locum clauorum et cicatrices eius tetigero, in **Ps.** 21 (22) 17 nisi misero digitos meos in cicatrices

in locum clauorum
et mittam manum meam
in latus eius non credam.
²⁶ (217. 9) Et post dies octo iterum
erant discipuli eius intus
et thomas cum eis
uenit iesus ianuis clausis
et stetit in medio et dixit
pax uobis
²⁷ deinde dicit thomae infer
digitum tuum huc
et uide manus meas
et adfer manum tuam
et mitte in latus meum

et noli esse incredulus
sed fidelis.
²⁸ (218. 10) Respondit thomas et dixit ei
dominus meus et deus meus
²⁹ dicit ei iesus quia uidisti me
credidisti
beati qui non uiderunt
et crediderunt.
³⁰ Multa quidem et alia signa
fecit iesus in conspectu
discipulorum suorum
quae non sunt scripta
in libro hoc
³¹ haec autem scripta sunt

manum meam in latus eius. non credam. ²⁶ et post dies octo. iterum erant discipuli eius intus. et thomas cum eis. uenit itaque iesus. ianuis clausis. et stetit in medio. et dixit pax uobis. ²⁷ deinde dicit thomae. infer digitum tuum huc. et uide manus meas. et affer manum tuam. et mitte in latus meum. et noli esse incredulus sed fidelis. ²⁸ respondit thomas et dicit ei. dominus meus et deus meus. ²⁹ dicit ei iesus. quia uidisti me credidisti. beati qui non uiderunt et crediderunt. ³⁰ multa quidem. et alia signa fecit iesus. in conspectu discipulorum. quae non sunt scripta in hoc libro. ³¹ haec autem scripta sunt.

uulnerum eius non credam, in Ps. 63. 17 nisi misero manum meam et tetigero cicatrices clauorum non credam. Sed fixura potest esse locus ubi fixus erat clauus; ante Hieronymum tantum inuenitur in Tertull. Scorp. 1 circa med. de Gnosticorum accusationibus in martyres perire enim et sine causa; deinde addit Tert., prima fixura; et ibi ut monet nos uir doctissimus G. Wissowa, prima fixura = prima plaga, primus ictus scorpionis. clauorum pr. C, clouorum sec. Δ. et mittam dig. . . clauorum om. G* (+ G²) HRZ* (+ Z) e cum gr. Δ min. mittam: misero pr. a c r, sec. a e, initiam sec. f. locum (τόπον AI min. pauc.) codd. (loco E) vg. et uett. plur.: figuram d, foramina f et τόπον gr. plur. manum meam (μον τὴν χεῖρα): manus a d cum gr. D. latere e. om. eius sec. Y. > mittam manus in latus eius et mittam dicitum in figuram clauorum d et D^{or}. credo e, sum crediturus a.

²⁶. om. et ad init. a b e r; post dies autem c. hocto C; .VIII. DFW. iterum: om. E; rursum e; + uenit simul a. eius om. a b c e cum gr. N min. intus (ἔσω): simul c e (+ cum illis). > intus (intro d) disc. eius d δ Benll. et gr. ἔσω οἱ μαθ. αὐτοῦ; > intus in unum disc. illius q; > intus erant disc. eius a (om. eius) r. uenit: + ergo d, + itaque, f cum gr. D min. ianuis: osteis a d q. clussis D. istetit T. medio + eorum HΘ. dicit S et λέγει 235. 251 etc.; + eis δ 55

edd. ant. et gr. ΔΔ^s min. pauc. pas e*. uobiscum E a c e.

²⁷. dicit G; dixit d (non D^{or}) S edd. Sacon 1515 et 1519; om. gat. thome W, tomas T. infer (φέρει): adfers d e (-ert) δ (-er), porrige q r gat., ostende a, inice Cypr. Test. II. 6. huc: hunc T* (sed corr.); om. e. adfer (φέρει) codd. plur.: affer BCFHΘIKWX vg. Tisch. adf. ma. tu. et mitte: mitte manum (manus tuas a) a b. latere meo c e; femore meo r. om. et adfer . . . latus meum Cypr. incredulus: infidelis d.

²⁸. + et ad init. q δ cum gr. AC ΓΔΔΠ etc. dicit a b f; forsitan om. Δ (sed margo abscissus est). ei: om. T5 e m r cum gr. 440; + tu es a c. domine Z* (corr. Z²) r. et sec. om. δ.

²⁹. + et ad init. E e Cypr. et habent dé N 13. 69. 124. 346. dicit (λέγει plur.): dixit (ἔπεν 13. 69. 124. 346) SE edd. Sacon 1515 et 1519. uidisti O. me: om. R a e m r Cypr.; + thoma cor. uat. mg. (sed cancellatum est in codice . . .) vg. edd. ant.; + et C² P² m² RT q gat. et gr. N*. credisti K; credis e. qui + me gat. credent e; et habet beati non uidentes et credentes δ.

³⁰. quidam K; + ergo δ cum graeco οὖν. signa H. om. iesus G. coram discipulis suis a e q r, et + postquam resurrexit a mortuis e. suorum om. f δ cum gr. NBEKSA etc. que DW. scribta FE FGOSX*YZ. > hoc libro D² a d e f q r.

³¹. hec W. scribta F² ΔEFGOSX*YZ. quia:

ut credatis quia iesus est christus
filius dei
et ut credentes uitam habeatis in
nomine eius.

XXI. ¹ (219. 9) Postea manifestauit se
iterum

iesus ad mare tiberiadis
manifestauit autem sic
²erant simul simon petrus
et thomas qui dicitur didymus
et nathanahel qui erat
a cana galilaeae
et filii zebedaei

et alii ex discipulis eius duo
³dicit eis simon petrus
uado piscari
dicunt ei uenimus et nos tecum
et exierunt et ascenderunt
in nauem
et illa nocte nihil prendiderunt.

⁴ Mane autem iam facto stetit iesus in
litore

non tamen cognouerunt
discipuli quia iesus est

⁵dicit ergo eis iesus pueri numquid
pulmentarium habetis?

ut credatis. quia iesus christus est. filius dei et ut credentes. uitam aeternam habeatis. in nomine eius. XXI. ¹ Post haec manifestauit se iterum iesus. discipulis suis. ad mare tiberiadis. manifestauit autem se. sic. ² erant simul. simon petrus. et thomas. qui dicitur didymus. et nathanael. qui erat. a canan galilaeae. et filii zebedei. et alii duo ex discipulis eius. ³ dicit eis simon petrus. uado piscari. dicunt ei. uenimus et nos tecum. et exierunt. et ascenderunt in nauem. et in illa nocte nihil ceperunt. ⁴ mane autem iam facto. stetit iesus in litore. non tamen cognouerunt discipuli eius. quia iesus est. ⁵ dicit

quoniam E. iesus om. a. est om. P cum gr. X. christus om. 5 Iren. Mass. p. 206 (exc. cod. Arund.). iesus . . . dei (= ἰησ. ἐστὶν δ. χρ. δ. υἱὸς τοῦ θ. plur.): > iesus christus (+ ipse c) est filius dei b c f; > iesus chr. fil. dei est e m (codd., > est fil. dei cod. L), ies. chr. fil. est dei d m (cod. S), et ἰησ. χρ. υἱὸς ἐστὶν τ. θ. D. et: om. DM* (+ mg.) X* m cum gr. N*. > ut et r. uitam sine add. AFCDPFGHΘIMMSTVWXY vg. a c m δ aur. Aug. et gr. ABC³XΓΔ etc.: + aeternam BDEKO RZ b e f q r Iren., + sempiternam d; + αἰώνιον NC*DLT^d min.

XXI. 1. post haec a d e f r; + autem e r cum gr. 234 al. manifest.: ostendit a. iterum om. Z cum gr. G min. > iterum man. se ipsum d cum gr. D 235. iesus om. R d e et gr. DM 51. 255. > iesus iterum K cum gr. 19. 69. 435. post iesus + discipulis T δ cod. araf. C Tisch.: + discipulis suis a b c d f q r; habent τοῖς μαθηταῖς NABC* etc., τοῖς μαθ. αὐτοῦ C³DGHM etc.; omisit ergo Hieronymus contra auctoritatem omnium quos scimus codicum graecorum. ad (ἐν): super b d tyberiadis EΘW, tybir. D, thiber. P, tiberiades F; + discipulis suis E. autem + se ΘT c e f q non gr. om. manifest. autem sic a 6^{ps} aeth.

2. erat E; + autem E c. simul: pariter c. symon DE. om. petrus T. tomas HT. dicitur: appellatur q. didimus P³MRW, dedimus D, dydimus Z* (corr. Z¹), dydymus E. et sec.: erat H. nathanahel ΘZ* (corr. Z²), nathanael DEGHW vg., natael T. qui erat (ὅς ἦν D): om. a e q, et gr. tell. δ. cana (κανᾶ): canan XZ, canaan T, kanna

D; chana BFCΘIKVW, channa P¹, chanan F, channan R, chanaha e. galilaeae BFCDPFGΘIK MORSZ, galilee EW. filii G. zebedei CPGMTO RW, zebedaei Δ, zebe- D. om. ex b e aur. discipuli ET* (+ s sup. lin.) b e aur.; discentibus d. duo: -II- D; om. aur.

3. eis: ei H, illi e. symon CDE. uado: eo e. piscatu d. uenimus + simul a. > tecum et nos e. et sec. (καὶ AP): om. DP* (+ mg.) GT a d e q δ Bentl. cum gr. BCDEHK etc. hascenderunt C. nauim D vg.; naue EZ, naui T; noctem lapsu A; nauculam a e (-la). et quart.: om. a; + in D d f q δ et gr. (exc. L). nichil O¹W. prendiderunt cum AFΘIKMMSVWZ¹ vg. b d, praendiderunt CEP*G (didef sup. lin.) Z³, praediderunt H: prenderunt B*FZ*, praenderunt Y, prende tantum X^c; prachenderunt Δ q; adprehenderunt D Aug., adpreenderunt T; coeperunt P^{mo} (in ras.) ORX* e r, ceperunt B¹ a c f δ aur. > pr. (uel cep.) nihil b d q δ cum ord. gr.

4. om. iam 5 Z¹ c e r, cf. a (sed cum ma. fac. esset) q (prima au. luce), et om. ἥδη N* min. stetis Z* (corr. Z²). om. iesus W gat. cum gr. S. in litore P³SC, in litorae C; ad litus d q. tamen: enim a. cognouerunt R; agnouerunt Δ (ut uidetur); scierunt q, -bant a d e. discipuli + eius f cum gr. 69. esset a, erat q.

5. dicit (λέγει): dixit SC et ed. Sacon 1519. om. ergo a e et gr. C³U min. eis om. E. iesus om. a et gr. A*. om. pueri a. nunquid W⁵; om. a. pulmentarium (προσφάγιον): + non H gat.; aliquid manducare d. habebitis G. > habetis

responderunt ei non
⁶ dixit eis mittite in dexteram
 nauigii rete et inuenietis
 miserunt ergo et iam non ualebant
 illud trahere
 a multitudine piscium.
⁷ (220. 10) Dicit ergo discipulus ille
 quem diligebat iesus petro
 dominus est
 simon petrus cum audisset

quia dominus est
 tunicam succinxit se
 erat enim nudus
 et misit se in mare
⁸ alii autem discipuli nauigio
 uenerunt
 non enim longe erant a terra
 sed quasi cubitis ducentis trahentes
 rete piscium.
⁹ (221. 9) Ut ergo descenderunt

ergo eis iesus. pueri numquid pulmentarium habetis. responderunt ei. non. ⁶ ad ille dixit eis. mittite in dexteram partem naus retiam et inuenietis. miserunt ergo. et non poterant trahere eam. prae multitudine piscium. ⁷ dicit ergo discipulus ille. quem diligebat iesus petro dominus est. simon uero petrus. cum audisset quia dominus est. tunicam se succinxit. erat enim nudus. et misit se in mare. ⁸ alii autem discipuli nauigio uenerunt. non enim longe erant a terra. sed quasi a cubitis ducentis. trahentes rete piscium. ⁹ ut ergo descenderunt in terram uiderunt prunas positas. et piscem superpositum.

pul. e; > habetis aliquid pulmentum uos a. re-
 sponderunt: dixerunt d. om. ei e r.

6. + ad ille ad init. a d e f g, + ipse autem δ et gr. plur. ὁ δέ; om. N* et c^b 239. dixit (εἶπεν plur.) cum BFCDEFGΘIKMMOSTVWXYZ cod. caraf. S Bentl. a d e f g δ: dicit (λέγει N* et c^b 239) AΔ ΦHRΣ B C b c r aur. Aug. mittite P* (corr. mg.); mitte e et βαλε A*. in: ad T. dexteram codd. paene om. et vg.: dextram FZ*; + partem DΦmR a b c d e f g r δ, et gr. est τὰ δεξιὰ μέρη. nauicula O; naus ΦmR gat. b d e f g r δ; gr. τοῦ πλοίου. retem ΦmO b; retiam d e f, retia D c q r; om. a. inuenietis: + dixerunt autem (ergo + praeceptor E) per totam noctem laborantes (-tem E) nihil coepimus (o sup. lin. D) in uerbo autem tuo (om. E) mittemus (mittimus R; + retae E) DE ΦR cum gr. N^{ca} aeth. et Cyr. 112; ex Luc. v. 5. misserunt DΦ; + illi a (d). ergo (οὖν): om. a e r cf. ad illi mis. d cum gr. N*D; deinde + rete R cor. uat.*; + retia DEHKT VZ c et et iam infra in retiam mutauit M¹; sine auct. graeca. etiam uno uerbo E; om. M¹; om. iam TZ a c e f q; et non etiam δ; et amplius d. non om. d r* (uide infra). ualebant (ἴσχυον N BCDL etc.) codd. et vg. et poterant a b d f r: potuerunt e q et ἴσχυσαν APXΓΔ etc. illut GR, illum F, illa T; om. E r. traere C. ualeb. illud trahere hoc ordine codd. et vg. aur. Aug. contra graecum: > ualebant trahere ea c cf. f; > potuerunt retia trahere q; > extrahere illam non pot. e, cf. ἐκύσαι αὐτὸ ἰσχ. Π min. > trahere non pot. retiam a; > eam trahere pot. (om. non) d, illud retrahere ual. δ, retrahere (corr. in nec trahere) pot. r cum gr. plur. αὐτὸ ἐκύσαι ἰσχ.; > prae mult. piscium

etiam non pot. retiam trahere b. a (ἀπό) cum AΦ CDΔEFGHIMMRSTX^cY c d δ Aug.: prae BΘKOVWX*Z vg. a b e f g r aur. multitudinem E.

7. dicit (λέγει): dicit DW S C c. discipus Z* (corr. Z²). dilegebat D, diligebat O. ihesus C. om. petro B b. est + noster d et gr. D. symon CDW; om. δ (non D^{gr}); + itaque DΦmT b r, + ergo E d e q Bentl., + uero f; et gr. om. habent οὖν. petrus + itaque R. > cum aud. autem si. pe. c, itaque petr. audiens δ, et si. petr. audito a. quum Θ. audiisset D. tunicam codd. plur. (et A*) uett. plur., tunicam DEM, in uestem δ (ἐν, ενδυνη Δ): tunica A^cCIRT (tunc T*) vg. Aug. b c. succinxit EY, succinxit Θ, subcinxit Z, succinxit V; praecinxit R a e r, cinxit d, circumc. q. > succ. se tunicam G aur. erat en. nudus om. H* (+ mg.). misit DΦ. se + et salibit d; D^{gr} ηλατο pro ἔβαλεν αὐτὸν. mari T.

8. + et ad init. D. om. alii . . . uenerunt E. illi alii c, ceteri b. autem om. a c e. nauigio (τῷ πλοιάριω): nauicula a, per (in e) nauiculam (nauem r) d e r. uenerunt D. nauig. uen.: nauigauerunt M c. longue D. erat terra a. set W; om. a. quasi sine add. codd. plur. vg. et a (fere) ff₂ q r aur.: + a BFI OX (sed euauit) Z b c d (sicut) f δ, fere ad e, et gr. ὡς ἀπό. gubitis b e. docentis G e, cc-is DE; uiginti a. trahentes r. piscium om. A* (+ mg.). trahebant a. retia c ff₂ r aur., retiam a b d e; + plenum Φm. a trahentes def. Δ ad finem euangelii.

9. descenderunt (disc. DΦR) = ἀπέβησαν gr. plur., exierunt d: ascenderunt E et ἀνέβησαν N*H 91 syr. sch. terra Z* (sed corr.). uident a d e ff₂ r (uideat) Bentl. cum gr. plur. (sed ειδαν P).

in terram
uiderunt prunas positas
et piscem superpositum
et panem
¹⁰ dicit eis iesus adferte de piscibus
quos prendidistis nunc.
¹¹ (222. 9) Ascendit simon petrus
et traxit rete in terram
plenum magnis piscibus
centum quinquaginta tribus
et cum tanti essent
non est scissum rete.

¹² (223. 9) Dicit eis iesus uenite
prandete.
(224. 10) Et nemo audebat discentium
interrogare
eum tu quis es?
scientes quia dominus esset.
¹³ (225. 9) Et uenit iesus et accepit
panem
et dat eis et piscem similiter.
¹⁴ (226. 10) Hoc iam tertio manifestatus
est iesus discipulis cum resurrexisset
a mortuis

et panem. ¹⁰ dicit eis iesus. afferte de piscibus quos modo cepistis. ¹¹ ascendit simon petrus et traxit retiam in terram. plenam magnis piscibus. centum quinquaginta tribus. et cum tanti essent. non est scissum rete. ¹² dicit eis iesus. uenite. prandete. nemo tamen audebat ex discipulis interrogare eum. tu quis es. scientes quia dominus est. ¹³ uenit ergo iesus. et accepit panem et benedicens dedit eis. et piscem similiter. ¹⁴ hoc

prunas positas (ἀνθρακῶν κειμένων cf. ad xviii. 18) codd. et vg. (possitas DEPR): om. positas T; pruna posita Z* (corr. Z²); carbones positos d e; carbones incensos a b c ff₂ r aur. (= ἀνθρ. καομένην?). superpositum DEPR; impositum b d.

10. eis: ei X. ihesus W. adferte ABDEP GMORSTYZ*, adferitis a; afferte BCFHΘIKM VWXZ² vg. Tisch. de (ἀπό): ex B et ἐκ DL. pisciculis e. prendidistis (cf. u. 3) PGHIMT VWZ vg. b, praendit. ΘK, praendit. E: prendistis ABFCFORSXY Tisch., cepistis uel prendistis δ, preendistis T; praehendistis gat.; adprehendistis D Aug.; cepistis a c d f ff₂, coop. e r aur. nunc: om. D (sed uide u. 11) a; modo f r.

11. + tunc ad init. D c. ascendit C, ascen tantum M; + ergo HOS r, + autem I; + οὖν NBC LXII² min. symon CDEW; om. r. trahit δ δ. retem FG b ff₂ r; retia c, retiam a d e f. in: ad a b c e ff₂ r, super d; gr. eis τὴν γῆν NABCL etc., ἐπὶ r. γ. D min., ἐπὶ τῆς γῆς EGHKM etc. terra Z* (corr. Z¹). > pl. ad terr. b, plenam super terr. d. om. magnis e; magnorum piscium d; > piscibus magnis c ff₂ aur. et gr. NBCE al. mul. piscibus + quasi R. centum: .c. DE. quinquaginta R; .L. DEW; + et P^{mo}R aur. iibus D, iis E; + erat enim nudus H. quum Θ. tanti: multi e. aessent C. est: om. H; sunt r. scisum EPRS; ruptum b. scissa retia a d e r. retem ff₂.

12. dixit T. eis: discipulis suis r. ihesus C. uenite + et E. prandite EPRS aur. et nemo: nemo tamen b d e f ff₂ aur., nemo autem c δ; et nemo tamen D; gr. οὐδὲς δέ pl.; om. δέ BC. audebant E, audiebat R, ausus est c. discentium (τῶν μαθητῶν) legimus cum GH*M b ff₂, ed. Uinian 1534, Besa (qui Luc. xix. 37 recte confert),

Bentl.; discipulorum e (> disc. audere) ed. Iunta 1534, Erasm., ex discipulis R a (+ eius) d (de) f r, discumbentium discipulorum δ: discumbentium ABFCDEPFH'ΘIKMOSTVWXYZ vg. Tisch. c aur. Aug. ad loc. (sed uide nos ad xx. 25), cf. uersionem Anglo-Sax. nan ðæra ðe ðar sæt. Uide ad Luc. xix. 37 ubi discentium cum codd. nostris GM legimus; sed illic in discentium hic in discumbentium deprauatum est; τῶν ἀνακειμένων citat Millius ex Uelesianis, sed proculdubio latinizant, cf. Scriuener 'Introduction' ed. iv. (1894), I. p. 209. eum: e sup. lin. H; ei E; om. X* (+ cor.). quis: qui M a. sciens O* (corr. m. ant.), esset codd. plur. (in ras. X, es||| Θ): est BCIMTVWZ vg. Tisch. uett. Aug.; om. D. > ipse est dominus ff₂.

13. et uenit (ueniet H) codd. et vg. contra gr.: om. et a b d e r aur. et gr. NBCDL min.; uenit ergo f ff₂ δ gr. ΑΓΔΔΠ etc.; tunc c (et om. et sec.). accepit codd. plur. 55 b c e f ff₂ r δ aur., sumpsit a, contra gr. λαμβάνει: accipit PRP² Tisch. d Aug. panem: + et benedixit DEW r δ^{mo}; + benedicens d (f); + ευχαριστήσας D. dat codd. plur. cor. uat.* P² et gr. διδώσιν: dabat HOT^o cor. uat. mg. 55 b; dedit DEPFWR a c d e f r δ et edωκεν D^{or}. pisce R, piscis a. om. et piscem W.

14. hoc: + autem M, + enim F; + δέ NGLX 33. iam om. FM non gr. manifestatus est (ἐφανερώθη); manifestauit se G b c e, ostendit se a r, et ἐφάνερωσεν ἑαυτὸν X min. iesus: om. E cum gr. S 234. discipulis (cum discipulis DE) sine addit. codd. plur. a e ff₂ aur. et gr. NABCL min.; + suis BEPIORTW vg. b c d f r Aug., + eius δ, et + αὐτοῦ DXTA etc. cum (quum Θ) resurrexisset ACDEΘIMRSTWX P² S² c ff₂ δ aur.,

- 15 cum ergo prandissent
 (227. 9) dicit simoni petro iesus
 simon iohannis diligis me
 plus his?
 Dicit ei etiam domine
 tu scis quia amo te
 dicit ei pasce agnos meos.
 16 (228. 10) Dicit ei iterum simon iohannis
 diligis me?

- ait illi etiam domine
 tu scis quia amo te.
 (229. 9) Dicit ei pasce agnos meos.
 17 (230. 10) Dicit ei tertio simon iohannis
 amas me?
 contristatus est petrus
 quia dixit ei tertio amas me?
 et dicit ei domine tu omnia scis
 tu scis quia amo te.

iam tertio. manifestatus est iesus discipulis suis. postquam resurrexit a mortuis. 15 cum ergo manducassent. dicit simoni petro iesus. simon iohannis diligis me plus his. dicit ei. etiam domine. tu scis quia amo te. dicit ei pasce agnos meos. 16 iterum dicit ei iesus. simon iohannis. diligis me. ait illi. etiam domine. tu scis quia amo te. dicit ei pasce oues meas. 17 dicit ei iesus tertio. simon iohannis. amas me. contristatus est petrus quia dixit ei tertio amas me. et dicit ei. domine. tu omnia nosti. tu scis quia amo te. dicit

postquam resurrexit a (> a mor. res.) f r: cum surrexisset B⁸ P⁸ F⁸ G⁸ H⁸ K⁸ M⁸ O⁸ V⁸ Z⁸ Bentl., postquam surrexit b e, surgens d.

15. quum C⁸Θ, quum H. prandidissent M b ff₂ r aur., -diderunt a; manducassent f. dixit E. simoni; i fin. sub lin. R; symoni CDW; simon E; om. a e. > iesus sim. petro ET (a) c d ff₂ cum gr. D. > dicebat dominus iesus sim. petr. M^{mo}. om. iesus Aug. cum gr. S min. symon CD. iohannis (ioh- D, ioannis S⁸ C⁸, iohannes BH e) = ἰωάννης N⁸ BC⁸ DL: bariona c et ἰωνᾶ AC⁸ XΓΔ (io- δ) etc.; iona hic et 16. 17 edd. Maresch. 1531, Viinian et Iunta 1534. diliges B b (et 16), dilegis D⁸ P⁸; amas a e; gr. ἀγαπᾷς. plus his (hiis RW, quam istos d) om. a b c e ff₂* r aur. cum gr. I. 22. 2°. dicit sec. . . meos om. T* (+mg.). om. ei pr. D. eciam W, aetiam E; utique a b e r. etiam domine om. T^{mo}. om. tu so. q. amo te a e r. qui amo M. amo (φιλω) omnes. ei sec. om. gat. (non autem E). pasce (βόσκει) omnes et uersio Iberica (Georg.) azoven (=pasce). agnos (hagnos C) meos = τὰ ἀρνία μου NABC² LX etc.: oues meas Θ a b c d e r et τὰ πρόβατά μου C⁸ D 36°. post dicit tert. def. O.

16. dicit ei iterum codd. plur. et vg. et gr. AB LX etc.: > iterum dicit ei b f cum gr. NC; dicit ei secundo c e, di. ei iterum secundo δ; gr. plur. λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, sed om. δεύτερον N⁸ 249, om. πάλιν D; deinde + iesus f; dominus d et D^o. iterum . . . me om. T* (+mg.). symon CD et 17. ioannis S⁸ C⁸, ioh- D, iohs δ, iohannes H a ff₂; bariona c, uide u. 15. dilegis D⁸ P⁸; amas a d e; gr. ἀγαπᾷς. me + et D. ait: a casu om. V. illi: ille H⁸Θ. et iam R, aetiam E, eciam W; ita c, utique a e r. om. ait illi etiam T^{mo}. amo

(φιλω): diligo ff₂. om. tu scis q. amo te a. dicit ei sec. + iterum S⁸ edd. Hailbr. 1476, Wild 1481, Kesler 1487, Paganini 1497, Froben 1502, Sacon 1515, et 1519 (dixit). pasce (pascas M) = ποιμαίνε: uersio Iberica (Georg.) da'mtsqsen (anglice tend et sic Reu. Uers. Angl.), cf. Erasmi. 'bis dixerat βόσκε id est pasce siue ale, semel ποιμαίνε id est rege.' agnos meos codd. et vg. et aur. contra graecum: oues meas E a c d e f ff₂ r δ et τὰ πρόβατά μου NAXΓΔ etc., μου τ. π. D; ouiculas meas b Ambr. in Luc. lib. x col. 1542 (uide ad u. 17), Lucif. (de non parc.) c. xi 'petro dicit beato pasce agnos meos et iterum pasce ouiculas meas' (ed. Hartel p. 233), et τὰ προβάτιά μου BC 19.

17. ei pr. + iesus f. tertio bis W; .III. pr. D; tertium pr. d. ioannis S⁸ C⁸, ioh- D, iohs δ, iohannes a ff₂; bariona c, uide u. 15. amas me pr. (φιλεῖς με): á me K; dilegis me D* (corr. D^{mo}) sed cf. Ambr. in Luc. l. c. 'denique tertio dominus non iam diligis me sed amas me interrogauit'; deinde + et m. contristatus est partim in ras. G. est: om. D; + symon DE. dixit: dicit EY. ei sec. om. Z. tertio sec. + symon ioh- D (sed exp.). amas sec. (φιλεῖς) omnes. et cum FCEP FGΘIKMRVWXZ vg. c d e f ff₂ m δ aur. Aug. et gr. plur.: om. ABDHMSTY a b r Tisch. et gr. A. om. dicit ei domine . . . amo te D. dicit sec.: dixit vg. m r et gr. BCΓΔ etc. ei tert.: om. ff₂ cum gr. B 249; + etiam b. om. tu pr. c (r). > tu domine X¹. tu omnia (σὺ πάντα AC⁸ XΓΔ etc.): > omnia tu PKTZ a (> omnia tu nosti domine) d e ff₂ m (codd. aliq.) aur. et gr. NBC⁸ D 33. scis pr. (oldas): melius nosti cod. caraf. S⁸ C⁸ a c e f m r aur. > scis omnia b. tu scis om. ERT r gat. scis sec. (γινώσκεις): nosti b ff₂, cognoscis δ.

(231. 9) Dicit ei pasce oues meas.
 18 (232. 10) Amen amen dico tibi
 cum esses iunior cingebas te
 et ambulabas ubi uolebas
 cum autem senueris extends manus
 tuas et alius te
 cinget et ducet quo non uis
 19 hoc autem dixit significans
 qua morte clarificaturus
 esset deum
 et hoc cum dixisset

dicit ei sequere me
 20 conuersus petrus uidit
 illum discipulum quem
 diligebat iesus sequentem
 qui et recubuit in caena
 super pectus eius et dixit
 domine quis est qui tradit te?
 21 hunc ergo cum uidisset
 petrus dicit iesu
 domine hic autem quid?
 22 dicit ei iesus si sic eum uolo manere

ei iesus. pasce oues meas. 18 amen amen dico tibi. cum esses iubenis. cingebas te ipsum. et ambulabas ubi uolebas. cum autem senueris. extends manus tuas. et alius te cinget. et ducet quo tu non uis. 19 hoc autem dixit. significans. qua morte clarificaturus esset deum. et hoc cum dixisset. ait illi. sequere me. 20 conuersus autem petrus uidit illum discipulum quem diligebat iesus. sequentem. qui et recubuit in cena. super pectus iesu. et dixit. domine quis est qui tradidit te. 21 hunc ergo ut uidit petrus. dixit ad iesum. domine hic autem quid. 22 dicit ei iesus. si eum uolo manere donec ueniam. quid ad te.

amo (φιλῶ) omnes. dicit *tert.*: dixit *SC* a. ei *quart.* + iesus f δ et gr. ABCXΓΔ etc. pasce (βόσκει) omnes. oues (houes C) meas = τὰ πρόβατά μου NDXΓΔ etc.: agnos meos E gal. et τὰ ἀρνία μου Δ; ouiculas meas Ambr. de fid. l. v ad init. 'Petrus . . . qui tertio meretur audire pasce agniculos meos, pasce agnos meos, pasce ouiculas meas'; sed contra in Luc. l. c. 'iam non agnos ut primo . . . nec ouiculas ut secundo, sed oues pascere iubetur'; item τὰ πρόβατά μου ABC.

18. quum his Θ, quum H. aesses C. iuuenior C^T c ff₂; iuuenis d f q r; adulescentior a e. cingebas H, cinguebas D; praecingebas a (-ges) b c e ff₂ r. teipsum a d f δ. ambulas E a; ibas c. ubi (hubi C) uolebas: om. b; quo uis a. saenueris C. om. ext. m. tu. et e. extende X (*partim in ras.*). manum tuam M* (*corr. M¹ et + as lapsu*). alius: alter a; alii d et gr. N* C² DΠ min. άλλοι. cinguet D; cingit a; praecinget b c e ff₂ (-git) r aur., cingent d et gr. ut supra. ducit EM b; ducent d; ἀποίσουσιν N^o Π min., οἰσουσιν C³ 33, απαγουσιν D; + te a c d ff₂ δ et gr. N^o AD min. pauc. quo + tu DEG⁵ SC b c d e f ff₂ aur. Aug.

19. hoc pr.: haec R d cum gr. D. quam a; qua uel quali δ. mortem G a. glorificaturus esset X, honorificaturus es. a, honoraturus es. e; honoraret r, honorificabit d. aasset C; est T. deum: eum e. quum Θ, quum H. > cum hoc fFE(Θ)KVWZ vg. b aur. hoc dicto c, h. dicens δ. om. et hoc e. dix. a. dixisset + et R. dicit: dixit E.

20. conuersus + autem H¹⁰⁰ΘM d f δ et + δέ NDX etc.; et conu. a ff₂. petrus: + et E; + dixit D* (*sed exp.*). uidet d cum graeco βλέπει. om. illum a d e r δ. > disc. illum X. diligebat D. ihesus C et 21, 22. sequentem + se D. > seq. quem dil. ies. c. > et qui D ff₂. recumbuit P; recubuerat a e ff₂. caena (cf. xiii. 2, 4 etc.) CD² P GΘIKMTV: cena AB²FEFHM²RSTWXYZ (*post ce def.*), coena vg. supra B a g. pectus ex petrus R. eius: iesu a f cum gr. C¹⁰id, et > super pectus iesu in cena r. et sec. + ei X (*ut uidetur*). dixerat a c ff₂, dicit R; + ei ff₂, + illi d cum gr. NCD. 33. quis: qui T*. > quis domine D. qui tradit (ὁ παραδιδούς) cum AB²PSY r Benth., q. prodit q, q. tradidit F d f; qui tradet fCDEGHΘIKMM RTVWX vg. a b c ff₂ δ aur. Aug. quis est . . . domine u. 21 om. e.

21. ergo om. δ et gr. AXΓΔ etc. quum Θ, quum H. dicit (λέγει) dicit SC f r cum gr. N εἶπεν. quid + est P¹⁰⁰.

22. dixit S et ed. Sacon 1519. si sic (cf. gr. D ean αυτον θελω μενειν οντως et si eum uolo sic manere d) edidimus cum fF²*H* (*erasit si cor.*) V ff₂ M. B. Coll. Tib. A. 11, Harl. 2826, Oxon. Laud. Lat. 26, Par. lat. 2. 261. 262*, cod. Donatiani ap. Erasmi, et Dionys. oblongo ap. 5, codd. ap. Marianum Victorium, de quibus uide infra, Benthio (*ut uidetur, cf. praef. nostram p. xxvi*), cf. et Hieron. Iovin. i. 261 'quid ad te si eum uolo sic esse' ubi M. Victorius laudat cod. gr. 'quem Tridentum attulit Claromontanensis Episcopus anno Domini 1546' (i. e. D¹⁰⁰) . . . 'cui consentir

donec ueniam
quid ad te? tu me sequere.
²³ Exiuit ergo sermo iste
in fratres quia discipulus
ille non moritur
et non dixit ei iesus non moritur
sed si sic eum uolo manere

donec ueniam quid ad te?
²⁴ Hic est discipulus qui testimonium
perhibet de his
et scripsit haec
et scimus quia uerum est
testimonium eius
²⁵ sunt autem et alia multa

tu sequere me. ²³ et exiuit hic sermo ad fratres. quia discipulus ille. non moritur. et non dixit ei iesus. quia non moritur. sed si eum uolo manere donec uenio. quid ad te. ²⁴ hic est discipulus qui testimonium perhibuit de his. et scripsit haec. et scimus quia uerum est testimonium eius. ²⁵ sunt autem et alia multa. quae fecit iesus. quae si scribantur singula. nec ipsum arbitror. mundum capere. eos qui scribendi sunt libros. amen.

Latinus qui est in Basilica S. Pauli, a Carolo Magno illi Ecclesiae donatus, et uulgatus ubique Sacrarum Missarum Codex, et alii tres, duo qui sunt in monasterio Suhlacensi, et tertius quem ego legi in monasterio S. Dionysii Parisiensis; codices tamen Missarum et editiones, quae contulimus, fere omnes in euangelio Festi S. Iohannis legunt sic eum uolo, nisi unus sc. M. B. Add. 17742 saec. XIII qui habet si sic. Correctio Alcuiniana est; sed lectio Hieronymiana uidetur cum ab ipso Hieronymo usurpetur et in ueteribus non appareat, ff, enim codex mixtus est: si (ἐάν graec) M e f q δ codd. Corsendonk. (i. e. Berolin. Bibl. Reg. Theol. lat. 4to, 4) et Constantiensis ap. Erasm., Uat. Reg. 14 (saec. X, uide Blanchinum Eu. Quadr. II. p. DCIII et Uallarsium in ed. Hieron. Diu. bibl. X p. 871), edd. Maresch. 1531, Uinian et Iunta 1534, Sonnius 1628, et maluit si ipse Erasm.; sic ABCDEPF²GH²ΘIKMRSTWXY vg. b c r aur., cor. uat. ('sic ant. Aug. glo., sed grecum hic et infra si'), Ambr. in Pss. et in Luc., Aug. in Ioh.; credidit Erasm. ex contextu Augustinum in commentariis legisse si, et sic 'ab indocto quopiam corruptum esse'; sed uide tr. 124 in Ioh. §§ 1, 2, 3 ('manet tamen quaestio cur dixerit dominus de homine morituro sic eum uolo manere donec ueniam'), 5, 6 ('uolo eum manere, id est expectare, donec ueniam'), ubi numquam uerborum sententiam hypotheticam animaduertit; cf. et H. Bukentop 'Lux de luce' pp. 281-2 qui Zegeri et Fr. Lucae Brugensis notas utiles laudat. I. Rendel Harris ('Study of Cod. Bezae' Cantabr. 1891 p. 33 seq.) credit sic hoc loco ex uulgari et antiqua consuetudine pro si scriptum esse, ut in cod. Bezae Act. v. 38, vii. 2; certum enim est has particulas etymologia penitus coniunctas esse, neque nos negauerimus in uett. latt. et Irenaeo sic forsitan pro si alibi scriptum fuisse, ut in cod. Lugd. Leu. v. 1, et in k Mc. xi. 43 et D Lc. xii. 26 et D²P²m²R ih. 49;

sed cum mentem Hieronymi exquiramus, in nostra lectione adquiescimus. Deficiunt codices ΔJOQZ a.

23. exiit D²P*²corr. mg.)²Θ, uenit uel exiit δ. sermo iste (δ λόγος οὗτος AXΓΔ etc.) et δ, uerbum hoc r: > hic sermo uett. rell., hic uerbus d, οὗτος δ λόγος NBCD min. in (els) cum A²FCDFGIM ST*Y* a c: inter BEPHΘKMRT² VWXY² vg. q r δ Aug.; ad f, apud b c d ff₂ aur. fratres + et putauerunt d et D². moreretur CD(morir.)T a b; morietur c. et non dixit (καὶ οὐκ εἶπεν ADX etc.): om. et PR aur.; > non dix. illi autem c, et οὐκ εἶπεν δέ NBC 33. ei: om. R a r et gr. 69; illud d et D². iesus sine add. codd. vg. uett. plur. cum gr. DA: + quia W c f ff₂ δ Bentl. et gr. plur. morietur CT b c ff₂ q¹; morietur D; morieris d e r et ἀποθνήσκει D. si sic (uide ad u. 22) cum GMV cod. Donatiani ap. Erasm.: si (ἐάν) Oxon. Laud. lat. 26, Par. lat. 2. 262, codd. Constantiensis, Corsendonk., et Dionys. oblong., d e f q δ (sed forsitan inceperat sic scribere); sic AB²FCDEPFH ΘIKMRSTWXY Par. lat. 261 vg. a b c r aur. Aug., edd. Maresch. 1531, Uinian et Iunta 1534, Sonnius 1628; om. ff₂. > uolo eum c. remanere c q. > uolo man. eum ff₂. ueniam cum CDEI KM¹(ut uidetur)MTVWX* vg. q r δ Aug.: uenio AB²FPFGHΘM*RSX²Y a b c d e f ff₂ aur. om. quid ad te D a e cum N* 1. 22. ad: a H. te + tu me sequere E c.

24. discipulus R; + ille E vg. (non cod. caraf.) Aug. et edd. ant. test. peribet T; test. perhibuit FD f; test. dat d; testificatur a q; + ueritati D* (sed exp.); + de me ff₂. de hiis EP; de iesu a e (-sum). et pr. (καὶ plur.): + qui BF b d e ff₂ q r Bentl. et καὶ δ BD; > qui et c et δ καὶ N² 33. 69. 122². 124 etc.; libere a et quis scripsit haec scimus et scimus etc. scribit FEFGSX*Y, scribit r. hec W; > et qui de eo scr. e. testimonia E. > eius test. d aur. cum gr. D 48² Cyr.

25. inc. et alia autem multa (+ facta quae ff₂ c)

quae fecit iesus
quae si scribantur per singula
nec ipsum arbitror mundum

capere eos qui scribendi
sunt libros amen

EXPLICIT EUANGELIUM SECUNDUM IOHANNEM.

fecit ies. quae *ff*₂; et alia (+ quidem *b r*, + autem *e*) multa fecit iesus quae *a b e r*. multa: plura *d*; + quidem *c*. *post quae pr. def. B.* fecit iesus (ihesus *C*; christus iesus *d*): non sunt scripta *gat*; + quae non sunt scripta in hoc libro *b*. scriberentur *bis ff*₂ (*r*), *pr. a, sec. b e*; scribebantur *pr. b*. per singula (*καθ' ἑν*): *om. per R e f r*; singulariter *d*. ipsum: uniuersum *forsan q* (*sed membrana lacerata est*). arbitror: existimo *a*, aestimo *q*, facile puto *d* (*cf. xii. 42*). hunc mundum *e*. capere + posse *H^{mg}ΘW* *vg. a et >* posse capere mundum *q*. eos *q. scr. s. libros*: scribendos libros *δ*; qui scriberentur libri *e, q*. scribuntur libri *d q*; et libros qui scribantur *a*, eos *l. q.* scriberentur *b ff*₂. libros: + finit *R*; + deo gratias *V*. amen *legimus cum A^{PGMRSVXY} e f r et gr. EGKMSUX^{ΓΔ} etc.*; *om. ΘCDEFHΘIKMTW* *vg. a b d e ff*₂ *q δ aur. et gr. NABC^{vid}D min.*; *deinde* + deo gratias *PI*.

explicit euangelium secundum iohannem

cum A^{FFP}(finit)HKMTX a: explicit liber secundum iohannem *Y*; > euangelium secundum iohannem explicit *G b* (+ in deo) *d f ff*₂; secundum iohannem explicit *q r* (+ pax, pax, pax); explicit ordo euangelicus incipit ordo apostolicus *Θ*; exp^l. .III. or aeu^gtu *E*; finita sunt aeuangelia numero quatuor matheus marcus lucas iohannis *D*; explic. in nomine domini nostri iesu christi euangelia quattuor secundum mattheum secundum marcum secundum lucan secundum iohannem *M*; *nihil habent CIRS^V vg. e δ aur.*; *deinde* + in nomine domini nostri iesu christi *G*; + deo gratias *ΘI*; + deo gratias semper amen *X*; + uers^s *I* DCCC (*i. e.* mille octingenti) *K*; + matheus uersus habet .II DCC, marcus *I* DC, lucas *II* DCCCC, iohannis *II* CCC, et facit totum *III CCC* *D*; + proemendauit ut potui secundum codicem de bibliotheca eugipi praespiteri quem ferunt fuisse scⁱ hieronimi indictione .VI. p. coⁿ. bassilli .V. anno septimo decimo *P uide praefationem p. xi.*

DELECTUS NOTULARUM IN IOHANNE LECTORIS NOTATU DIGNIORUM.

1. Notae orthographicae:—

- i. 19 hierosolymis; iv. 5 sichar; 42 loquella; vi. 9, 13 hordiacios; 71 scariotis *cf.* xii. 4, xiii. 2, 26, xiv. 22; vii. 2 scenopegia; ix. 16 schisma; x. 22 encenia; xi. 54 ephrem; xix. 13 lithostrotus.

2. Idem uerbum Graecum diuerse redditum:—

- iii. 3, 4 γεννηθῆναι nasci *et* renasci; ἀνωθεν denuo *et* de nouo; δεύτερον iterato, iterum, rursus; 16 μονογενής unigenitus *et* unicus; v. 7, xi. 1 ἀσθενῶν languidus, languens, infirmus *etc.*; vi. 12 ἐνεπλήσθησαν impleti *et* saturati; xii. 23 *et* saepius δοξάζειν glorificare, clarificare, honorificare, honorare, magnificare; xii. 47 σώζειν saluificare, saluum facere, saluare; xvi. 23 ἐρωτᾶν rogare *et* interrogare.

3. Tempus praesens *et* futurum:—

- uenit *et* ueniet; iv. 21, 23, 25, 35, v. 24, ix. 4, xi. 48, xiv. 30, xvi. 2, 7, 25.
habetis *et* habebitis; vi. 53, xii. 8, xiii. 8, xvi. 33; *cf.* xiv. 19, xv. 27.
quaeritis *et* quaeritis; vii. 34 (*q. u.*), 36, viii. 21, xiii. 33. *Cf.* et iii. 18, vi. 54, vii. 8, x. 5, 12, xi. 10, xii. 24, xiii. 38, xiv. 23, xxi. 20.

4. Tempus praesens *et* perfectum:—

- iii. 12 creditis *et* credidistis, *cf.* vi. 36, 69, xvi. 27.
v. 43 accipitis *et* accepistis, *cf.* xxi. 13. i. 26 stetit *et* stat, *cf.* viii. 44.
v. 45 speratis *et* sperastis; viii. 49 inhonoratis *et* inhonorastis; xvi. 27 amatis *et* amastis. *Cf.* et v. 24, viii. 29, xiii. 5, xv. 6, 14, xx. 5, 6, 14.

5. Modus indicatiuus *et* subiunctiuus:—

- v. 6 habet *et* haberet; xx. 9 oportet *et* oporteret; xx. 15 esset *et* est, *cf.* xxi. 12; ix. 28 es *et* sis;
v. 45 accusat *et* accuset; xi. 56 ueniat *et* uenit; xv. 15 facit *et* faciat; viii. 50 qui quaerit *et* iudicat *et* q. quaerat *et* iudicet. *Cf.* et viii. 14, xvi. 21.

6. Ignauia Hieronymiana:—

- iv. 46 regulus. ix. 31 audit = ἀκούει; eodem uersu exaudit = ἀκούει.

7. Lectiones uariis de causis notatu dignae:—

- i. 3, 4 sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso uita erat; 31 israhel datiuo casu, iii. 10 in israhel *pro* genetiui; ii. 13 prope erat *et* properabat; iii. 20 mala agit, *cf.* v. 29; v. 2 super probatica, piscina; 4 *de* angelo; 13 turba constituta; vi. 23 gratias agente domino; vii. 39 non enim erat spiritus datus *etc.*; viii. 25 principium, quia; ix. 3 ut manifestentur opera; 6 leuit, liniuit, liniuit *etc.*; x. 16 unum ouile; 29 maius omnibus est; xiii. 10 ut lauet; xvi. 13 docebit uos omnem ueritatem; xviii. 18 calefebant; xix. 34 aperuit; xx. 25 fixuram; xxi. 12 discentium; 15, 16, 17 pasce agnos meos, oues meas; 22, 23 si sic.

[651]

EPILOGUS

ANNO MDCCCXCVIII

EDITUS

	PAG.
CAP. I. DE CODICIBUS GRAECIS QUIBUS S. HIERONYMUS USUS FUERIT	653
Summarium in lectoris commodum concinnatum	653
PARS I. DE HIERONYMI PROPOSITO	655
PARS II. DE INDOLE CODICUM GRAECORUM EX LECTIONIBUS	657
Tab. I. Loci ex commentariis in Mattheum	658
II. Loci ex aliis commentariis et tractatibus	659
III. Correctiones contra Graecum et ueteres Latinos	660
IV. „ „ „ cum auctoritate Latina	662
V. „ „ cum auctoritate Graeca contra uett. Latt.	664
VI. Lectiones quae auctoritatem partim Graecam partim Latinam habent	666
CAP. II. DE NOUIS ADDITAMENTIS QUOAD CODICES	672
CAP. III. CAPITULA NOUA	674
In Mattheum p. 674; in Marcum p. 692; in Lucam p. 697; in Iohannem p. 703.	
CAP. IV. DE PATRIA ET INDOLE CODICUM NOSTRORUM	705
1. De patria et origine codicum primae classis AΔH*SV; OX; JMP; F, P; Z	705
2. De patria et origine codicum secundae classis DELQR; BFG; CT	707
3. De indole codicum primae classis	708
§ 1. Codices Italo-Northumbrii AΔ(H*)SY	708
§ 2. „ Cantuarienses OX	710
§ 3. „ Italici JMP	710
§ 4. Codex Capuano-Fuldensis F.	711
§ 5. „ Lucullano-Epternacensis P	712
§ 6. „ Harleianus Z	712
4. De indole codicum secundae classis	713
§ 1. Codices Celtici DELQR	713
§ 2. „ Gallici BFG	716
§ 3. „ Hispanici CT	717
CAP. V. DE TEXTUS HISTORIA	719
1. Recensio Theodulfiana H ^c Θ	719
2. „ Alcuiniana KV, M	720
3. Codex Sarisburiensis W	720
4. Libri impressi	721
CAP. VI. DE REGULIS A NOBIS IN TEXTU CONSTITUENDO ADHIBITIS	725
CAP. VII. MISCELLANEA QUAEDAM	733
1. De colis et commatibus codicis Amiatini et editionis nostrae	733
2. De stichorum numeris in euangelis	736
3. De sectionibus Ammonianis in euangelis	737
CAP. VIII. EMENDANDA, CORRIGENDA, ET ADDENDA	739
CAP. IX. INDICES UERBORUM ET NOMINUM PROPRIORUM ORTHOGRAPHIAE MAXIME CAUSA	
CONFECTI	744
1. Index uerborum	744
2. Index nominum propriorum	773

CAP. I. DE CODICIBUS GRAECIS QUIBUS S. HIERONYMUS USUS FUERIT.

UT lectorum commoditati consulamus, res praecipuas sub hac quaestione tractatas hic summatim referemus.

PARS I. Imprimis ipsius Hieronymi propositum praesertim in Euangeliiis emendandis declaramus. Qui in hoc opere a uersionibus Latinis tunc temporis uulgatis exorsus, praecipue ab illa forma quae in codice Brixiano (*f*) extat, ad Graecam ueritatem tantum corrigere uolebat cum sensus postularet uel ita Latini testes uariarent, ut inter eos necesse diiudicandum esset, uel scribae, quod deesse in quouis euangelio credebant, ex alio addidissent.

PARS II. In hoc correctionis opere quos et quales codices Graecos adhibuit? Huic quaestioni respondemus:

- (1) collatis quae ipse scripserit de locis difficilioribus uel eminentioribus
  - (a) in commentariis ad S. Mattheum;
  - (b) in commentariis ad alios S. Scripturae libros et in ceteris tractatibus ubi Euangelia citat [uide tabulas I, II].

(2) scrutando textum qui in Euangeliorum editione sine dubio Hieronymianus est [uide tabulas III–VI]. Utraque ex parte eadem fere colligimus. Duplex scilicet codicum Graecorum uel saltem lectionum Graecarum genus in manibus Hieronymi fuisse credimus, alterum quod ab omnibus iam extantibus codicibus discrepat, alterum quod cum familia **NBL** concordat.

(A) Primum genus apparet partim in commentariis quos in tab. II citamus, sed clarius in lectionibus ipsis, ubi ueteres Latinos correxerit contra auctoritatem omnium codicum Graecorum nobis iam cognitorum [uide tabulam III]; sed et idem quamuis minus clare perspicimus ubi contra auctoritatem Graecam Latinos testes aut omnes aut aliquot sequitur, e.g. in Matt. viii. 30 ubi legit **non longe** contra Graecum *μακράν* [uide tabulam IV]. Tales etiam lectiones in ceteris commentariis et tractatibus praesto sunt.

(B) Secundum genus lectionum, quod cum familia Graeca **NBL** et subinde cum **D** concordat, uariis modis perspicitur

(i) partim ex commentariis in Mattheum [tabula I] et aliis tractatibus [tab. II];

(ii) ex correctione Hieronymiana in Euangeliorum editione. Pauci sunt loci ubi Latinos omnes deserat, sed satis multi et satis clari ut ostendant societatem lectionum ab ipso probatarum cum familia **NBL** [uide tabulam V];

(iii) ex correctione textus, quem critici uocant, Itali, qui ut diximus Hieronymo pro fundamento est. Hic textus, qui praecipue in cod. *f* conseruatur, non solum interpretationem ueterem stilo elegantiori emendabat, sed etiam lectiones nouas protulit. Notatu certe dignum est in ista emendatione Itala eminere lectiones quae in maiori parte codicum Graecorum apparent, quas recensio*n*i Syrae uel Antiochenae adiudicant Westcott et Hort. Has lectiones magna ex parte quamuis non ubique abicit Hieronymus ut lectiones codicum **NBL** et subinde **D** sequatur [uide tabulam VI, classem i].

Notatu etiam dignum est auctorem nostrum opus non eadem mente neque plene perfecisse. Lectiones enim Italas huiusmodi in Mattheo et Marco tantum et in prima parte Lucae corrigit. In posteriori autem parte Lucae et in primis capitulis Iohannis stilo temperauit et codicis Brixiani lectiones propius secutus est. In posteriori parte Iohannis quasi medius incedit [uide tabulam VI, classes ii et iii].

DE CODICIBUS GRAECIS QUIBUS S. HIERONYMUS USUS
FUERIT.

PARS I. DE HIERONYMI PROPOSITO.

Ut hanc difficillimam quaestionem quam commodissime adgrediamur, et cum spe optima enodationis, considerandum est ante omnia quid Hieronymi ipsius propositum fuerit et a quo fundamento exorsus sit. Imprimis ergo recordamur uirum illum a iuuentute maxime Latine doctum, et ut ipse testatur Ciceronianum¹ fuisse. Porro cum Romae annis 382-385 degeret, et hoc opus Euangeliorum emendandorum anno 383 perficeret, colore aliquo Romano imbutum fuisse uerisimile est. Damasi enim Pontificis (A.D. 366-384) amicus et in scripturis interpretandis magister², haud dubie tunc temporis ad spei suae quasi saecularis culmen efferebatur, et Episcopatus Romani dignitatem expectabat et fortasse ambiebat³.

Quid mirum ergo si occasionem a Damaso oblatam leges dandi orbi Christiano, quamuis non sine periculi imminenti sensu, arriperet? Quid mirum si parum temporis in hoc opere conficiendo insumeret, et Latino fundamento, potius quam Graeco, instrueret?

Hoc certe ex epistula sua ad Damasum elucet neminem eo tempore uersionis nouae ex Graecis scripturis faciendae mentionem fecisse. Obseruabant multi, praecipue ut uidetur in ecclesia Romana, discrepantiam codicum Latinorum qui priuatim et in coetibus fidelium legebantur. Damasus, satis recte perspicuens id ad officium suum pertinere, Hieronymum coegit ut necessitati ecclesiae succurreret, et uariis Latinis exemplaribus, qui tunc diuulgabantur, examinatis, et uarietate illarum perpensa, quae cum Graeca consentirent ueritate decerneret. Munus suscepit Hieronymus, sed (ut diximus) periculi conscius, et hac ratione ut ipse testatur confecit.

¹ Uide *Epist. ad Eustochium* xxii. § 30 ubi in somnio ad tribunal iudicis se raptum narrat, et mendacio incusatum, cum non uere Christianus sed Ciceronianus esset. Scripta est autem haec Epistula, ut uidetur, anno sequenti A.D. 384.

² Uide *Epistulas Damasi* viii et ix (Migne *P. L.* tom. 13, pp. 371, 372) ubi de uariis scripturis interrogat.

³ Uide S. Hieron. *Ep. ad Asellam* xlv, § 3, 'Antequam domum sanctae Paulae nossem totius in me urbis studia consonabant. Omnium paene iudicio dignus summo sacerdotio decernebar. Beatae memoriae Damasus meus sermo erat.

Dicebar sanctus, dicebar humilis et disertus.' Quae epistula scripta fuit anno 385 ad Ostiam, Roma iam relicta. 'Summus sacerdos qui est episcopus' scribit Tertullianus *de Bapt.* c. xvii, quem imitatur Hieronymus *adu. Lucif.* 9, e.g. 'ecclesiae salus in summi sacerdotis dignitate pendet'; cf. et *Ep. ad Dam.* supra p. 1. In Sacramentario ueteri Romano, quod saeculo VI tribui potest, usurpatur 'summum sacerdotium' pro officio Episcopi. Cf. etiam *Conc. Carth.* III (A.D. 397), can. 26, 'Ut primae sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum aut summus sacerdos aut aliquid huiusmodi sed tantum primae sedis episcopus.'

Imprimis eos locos potissimum respexit ubi Latini interpretes discordarent, ut scribit: 'Hoc (i. e. nouum testamentum) cum in nostro sermone discordat, et diuersos riuulorum tramites ducit, uno de fonte quaerendum est.'

Secundo loco, cum censuram euitare uellet, menda minoris momenti praeteriuit. Scribit enim: 'Quae (i. e. euangelia) ne multum a lectionis Latinae consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus ut, his tantum quae sensum uidebantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant.' Mutabat etiam quae scribae singulis euangelis ex aliis addiderant, cum narrationi aliquid deesse putarent: et huic malo etiam medelam afferebat pictis in margine numeris qui ad canones Eusebii et ad sectiones Ammonii lectorem reuocarent.

Tertio, cum Graecos codices adhiberet uix uidetur unum prae ceteris aestimauisse, sed generatim plerumque scribit uel de 'Graeca ueritate,' 'Graeco sermone,' 'Graeca origine,' etc., uel de 'codicibus Graecis,' 'codicum Graecorum . . . conlatione sed ueterum,' uel simpliciter de 'codicibus quibusdam,' 'codicibus ueris,' 'antiquis exemplaribus,' etc. Quae omnia parum lucis afferunt ad indolem horum codicum perspiciendam.

Uideamus ergo quid ex locis in commentariis adlatis et examinatis, et ex lectionibus ipsis quas editio Hieronymiana exhibet, arte critica colligi possit. Quod pro uirili in secunda huius tractatus parte faciemus. Sed prius obseruandum est nos in codice Brixiano (*f*) adminiculum firmissimum huic difficillimo operi possidere. Constat enim ex collatione perpetua quam necessario fecimus, et quam candidus lector pro se facere non negliget, hanc textus Latini formam uel aliam simillimam Hieronymo pro fundamento recensionis suae fuisse. Quam formam critici hodierni *Italām* uocant, S. Augustini notissimum nomen huic codicum Latinorum generi tribuentes—nec ut credimus perperam, cum Italus non idem cum Romano sonet, sed fere contrarium. Italia enim septentrionalis cum prouinciis adiacentibus sub uicario Italiae Diocletiani principis temporibus constituta est, et reliqua pars sub uicario Urbis. Italia etiam hoc sensu pro capite Mediolanum habebat, ita ut codices ex hac regione prouenientes *Italos* prae ceteris uocare consentaneum sit¹.

¹ Uide Ioachim Marquardt, *Römische Staatsverwaltung* i. pp. 81 seqq. (1873); et ita S. Berger, *Histoire de la Vulgate* etc., p. 6 (1893). Sed recentissime uir doctissimus F. C. Burkitt, *The Old Latin and the Itala* p. 54 (*Cambridge Texts and Studies*, 1896), coniecturam proponit, Italām scilicet (Afrae uersioni tacite oppositam) pro Romana, id est Hieronymiana accipi debere. Cum enim obseruasset Augustinum fere post annum 400 A. D. euangelia ex codice Hieronymiano in libro de consensu Euangelistarum et alibi citasse (quod nos quoque adnotauimus in *Commentariis ad Johannem*), et publice in disputatione contra Felicem Manichaeum, coniecit eundem uirum cum de doctrina Christiana (II. 22) anno 397 scriberet, Hieronymi uersionem disertis uerbis laudare. Sed

nostro iudicio Italus pro Romano tali in locutione simpliciter dici uix potest, et epistula Augustini 71 (inter Hieronymianas 104) scripta ad Hieronymum anno 403, gratias Deo agit de Euangelii interpretatione quasi de opere recenter cognito. Nihil certe de ea scribit in prioribus ad Hieronymum epistulis sc. 56 scr. anno 394, 67 anno 397, et 101 anno 402, quod mirandum esset si in opere ante sex annos publici iuris facto eam collaudasset. Hanc coniecturam non prorsus nouam esse monet von Dobschütz, cum appareat in dissertatione *De uis quam antiquissimae uersiones, quae extant, latinae, in crisi euangeliorum* IV habeant a C. A. Breyther edita, Merselburg. 1824. Ipse opinionem a Burkitt prolatam amplectitur *Theol. Literaturzeitung* 1897, xxii. p. 135.

PARS II. DE INDOLE CODICUM GRAECORUM AB HIERONYMO USITATORUM EX LOCIS IN COMMENTARIIS ADLATIS ET IPSARUM LECTIONUM TESTIMONIO.

Hic ut constat partem operis nostri difficiliorem adgredimur; auctores enim fere ad saeculum post Christum decimum sextum inter codices a se adhibitos raro distinguebant, nec conlationis perpetuae curam habebant. Precariae ergo sunt et probabiles conclusiones magis quam certae; sed cum ex diuersis regionibus in eundem finem tendant uere probabiles dici possunt.

Imprimis igitur locos examinabimus quos in libris propriis Hieronymus tractauit, quos duabus tabulis exhibemus.

I. Tabula prima continet septem locos ex commentariis in Mattheum (A.D. 398) qui omnes exhibent lectiones ab Hieronymo uel acceptas uel citatas quae cum Sinaitico (N) concordant.

II. Tabula secunda continet locos praecipuos ex ceteris commentariis et tractatibus.

Deinde ad ipsum Euangeliorum textum propius scrutandum progredimur quem quadruplici modo tractamus ut sequitur (tabb. III–VI).

III. Tabula tertia exhibet lectiones quas et contra Graecos codices hodie notos et Latinos ueteres, euangelis intulit Hieronymus.

IV. Quarta similiter lectiones contra Graecos hodie notos quas cum ueteribus Latinis omnibus uel quibusdam in textu manere permisit Hieronymus.

V. Quinta exhibet correctiones cum auctoritate Graeca factas quas Hieronymus contra ueteres Latinos textui intulit.

VI. Sexta lectiones continet quae auctoritatem partim Graecam partim Latinam habent, quas in classes tres diuidimus. Obseruabit lector has classes modum triplicem exhibere quo aduersus textum Brixianum (*f*) se gesserit Hieronymus,

(i) ubi lectiones nobis ex codd. NBL notas contra *f* et Graecos posteriores sequitur; quae maximum longe ex tribus numerum continet;

(ii) ubi Graecos posteriores et *f* sequi uidetur;

(iii) ubi Graecos posteriores contra lectiones NBL et *f* sequitur.

Obseruabit etiam lector tabulas tertiam et quartam uocari posse *correctiones contra Graecum*, quintam et sextam *correctiones cum Graeco*, i.e. contra Graecos hodie notos aut cum Graecis omnibus uel quibusdam iam extantibus; omnes enim ex origine Graeca uel ignota uel nota reuera fluxisse credimus.

TABULA I. LOCI EX COMMENTARIIS IN MATTHEUM.

- (1) v. 22 *qui irascitur fratri suo*: 'In quibusdam codicibus additur *sine causa*; ceterum in ueris definita sententia est et ira penitus tollitur, dicente scriptura: *Qui irascitur fratri suo*... Radendum est ergo, *sine causa*, quia ira uiri iustitiam Dei non operatur.' Non dicit Hieronymus an illi codices Latini aut Graeci sint; et radit *sine causa*, partim 'uerorum' codicum auctoritate, partim quia sententiae Matthaei minus conueniant. Habent uerba uett. latt. omnes et graeci plur.; om. codd. nostri omnes et graeci **NBA*** 48. 198; correctio ergo Hieronymiana est, et ut uidetur ex codicibus graecis.
- (2) vi. 25 *quid manducetis*: 'In nonnullis codicibus additum est: *neque quid bibatis*'; omittunt codd. nostri omnes et *a b ff. h l* et gr. **N** 1. 4. 22.
- (3) xi. 19 *iustificata est sapientia a filiis suis*: 'In quibusdam euangelis legitur: *iustificata est sapientia ab operibus suis*. Sapientia quippe non quaerit uocis testimonium sed opus.' 'In quibusdam euangelis' id est graecis ut uidetur, codices enim Latini et uett. et uulg., quantum scimus, omnes *filiis* legunt (om. clausulam *b*); sed *ἐργων* habent graeci **NB*** 124.
- (4) xi. 23 *et tu caph. numquid usque in caelum exaltaberis? usque in inferum descendes*: 'In altero exemplari reperimus et *tu caph. quae usque in caelum exaltata es, usque ad inferna descendes*.' Ex hoc nihil iudicari potest; cum nostra lectione consentiunt codices uulg. omnes, uett. plur., et gr. **NBCDL** 1** 22. 42; cum 'altero exemplari,' *f g₁ h q* et graeci plur. 'Alter' hic = 'alius' ut uidetur, non 'alter ex duobus': cf. Goelzer, *Latinité de S. Jérôme*, p. 416.
- (5) xiii. 35 'Legi in nonnullis codicibus, et studiosus lector forte reperiet idipsum, in eo loco ubi nos posuimus et Uulgata habet editio: *ut impleretur quod dictum est per prophetam dicentem*: ibi scriptum: *per Isaiam prophetam dicentem*. Quod quia minime inueniebatur in Isaia, arbitror postea a prudentibus uiris esse sublatum.' 'Isaia' in Latt. uett. non inuenitur; legitur autem in codice nostro R et in gr. **N*** 1. 13. 33. 124. 253; itaque Hieronymus *Isaia* in codicibus graecis legisse uidetur; R certe cum **N** saepius concordat.
- (6) xvi. 1-4 *Et accesserunt... Ionae prophetae*. De his uersibus ita scribit Hieronymus: 'Hoc in plerisque codicibus non habetur.' Sed habentur in omnibus quos scimus Latini; omittunt autem ab *ψλs* (u. 2) usque ad *δύνασθε* (u. 3) codd. graeci **NBVXI** 13*. 124*. 157, quem locum per 'hoc' uidetur Hieronymus innuisse.
- (7) xxi. 31 'Et illi dicunt *nouissimus*. Sciendum est in ueris exemplaribus non haberi *nouissimum* sed *primum*, ut proprio iudicio condemnentur.' *Primum* legitur in codd. nostris **DEH*****OKM** **MVWZ*** *c f q d* et *δ πρῶτος* **NCLX** *al. plur.*; *nouissimus* in **ABC****PFH*****JLORTXYZ*** *a b d c ff. 1, 2 g₁ h l r r₂ aur. et δ ὑστερος **B**, *δ ἔσχατος* **D** 13. 69. 124. 238. 262. 346, *δ δεύτερος* 4.*

Ex his septem locis haec colligimus: (1) Hieronymum, cum in commentario ad Mattheum 'codices' simpliciter citet, ad Graecos plerumque prouocare. Ultimo tantum loco Latini ueteres qui ad nos peruenerunt, in partes eunt. Sunt quidem et alii loci, ut cap. V. 25, ubi Graecos a Latinis codicibus distinguat; sed ex his nihil colligi potest. (2) In hoc euangelio exemplar Graecum ad manus uidetur habuisse quod cum Sinaitico **N** his septem locis consentiret. Solus quippe Sinaiticus ille cum lectionibus ab Hieronymo citatis ubique concordat.

Hi commentarii scripti sunt A.D. 398, annis certe quindecim post emendationem Euangeliorum, sed alios non habemus qui tam clare mentem Hieronymi in his studiis illustrent.

Est uero locus in iisdem commentariis qui aliorum spectet, ubi Adamantii (*i. e.* Origenis) et Pierii (presbyteri sc. Alexandrini) exemplaria cum laude citat. De lectione uero agitur *S. Matt.* xxiv. 36 *De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli caelorum, nisi pater solus*, ubi post *caelorum* addunt **N*****cb****BD****Φ** 13. 28. 86. 124. 346 *οὐδὲ ὁ υἱός*, et 'neque (nec) filius' *a b c d e f ff. 1, 2 h q r aur* et codd. nostri **BJOX***. Obseruat Hieronymus 'In quibusdam

Latinis codicibus additum est *neque filius*, quum in Graecis et maxime Adamantii et Pierii exemplaribus hoc non habeatur adscriptum: sed quia in nonnullis legitur, disserendum uidetur. 'Per 'in nonnullis,' credimus 'et Graecis et Latinis' Hieronymum uoluisse, et sic Westcott et Hort ad loc. Colligimus ideo ex hoc loco 'Adamantii et Pierii exemplaria,' quae in Caesarea Hieronymum uidisse uerisimile est, a tribus illis quos critici hodierni tanti aestimant, Sinaitico, Uaticano, et Cantabrigiensi, diuersa fuisse. Sed cum hoc unico loco exemplaria ista citauerit, uix credimus ea ad manus uiro nostro perpetuo fuisse. Citat etiam 'exemplaria Adamantii' in commentariis ad Galatas iii. 1 (scriptis A.D. 387) 'Legitur in quibusdam codicibus *quis uos fascinauit non credere ueritati?* Sed hoc, quia in exemplaribus Adamantii non habetur, omisimus.' Haec autem uerba omittunt etiam NB, ita ut rursus in dubitationem conuertamur. Multum ibi codicibus Origenistribuit Hieronymus ut expectandum erat, sed cur non citat saepius? An credendum est illum hos locos tantum, uel per se uel per amicos, inspexisse? Et cur 'Pierii exemplaria' semel tantum citat? An Euangelia tantum continebant?

TABULA II. LOCI EX ALIIS COMMENTARIIS ET TRACTATIBUS.

Similes exoriuntur quaestiones si tractatus alios inspiciamus, ubi de textu Graeco disputatur. Ueterum latinorum minutias in his tabulis consulto negleximus.

- (1) Eminet inter alios locus *contra Pelag.* ii. 15 ubi ex exemplaribus quibusdam et maxime ex Graecis codicibus pericopen de responsu Domini post resurrectionem citat, alias ignotam:—(Marc. xvi. 14) 'In quibusdam exemplaribus et maxime in graecis codicibus iuxta Marcum in fine eius euangelii scribitur *postea quum accubuissent undecim apparuit eis iesus et exprobrauit incredulitatem et duritiam cordis eorum quia his qui uiderant eum resurgentem non crediderunt. Et illi satisfaciebant dicentes saeculum istud iniquitatis et incredulitatis substantia (cod. uat. sub satana) est quae non sinit per immundos spiritus ueram dei apprehendi uirtutem. Idcirco iam nunc reuela iustitiam tuam*' (uide Resch, *Agrapha*, p. 456 in *Texte u. Untersuchungen* v. 4).
- (2) In *Epist. 127 ad Principiam* (i. p. 949) citat 'antiqua exemplaria' pro lectione 'quotidie' Luc. ix. 23, quae extat in codd. N* et eb uol eo ABKLMKΞΠ 1. 13. 33. 69. 72. 124. 131 et *f* vg.
- (3) *Adu. Iouin.* ii. 19 ex Luc. xviii. 30 citat '*multo plura id est πολὺ πλεονα*'; ubi Graeci omnes quos cognoscimus habent *πολλαπλασίονα*. Hoc certe lapsu memoriae potest explicari; sed forsan ueram uarietatem commemorat.
- (4) *Contra Pel.* ii. 16 ex Luc. xxii. 43, 44 scribit 'In quibusdam exemplaribus tam graecis quam latinis inuenitur scribente Luca *apparuit illi angelus de caelo confortans eum*' etc. (post orationem in Gethsemane). Constat ergo Hieronymum de uersibus istis dubitasse et absens in N*BRT et in *f* solum ex Latinis qui extant. Hoc testimonium adhiberi potest ut codicis Brixiani pretium demonstremus (uide infra p. 671).
- (5) *Contra Pel.* ii. 17: 'In euangelio secundum Iohannem (vii. 53–viii. 12) in multis et graecis et latinis codicibus inuenitur de adultera muliere quae accusata est apud Dominum.' De quo loco confer notulam nostram: non habetur in *a* b^o *f* (uide p. 671) L* q (8).
- (6) In *Ezec.* xiv. 46 ex Ioh. x. 16 'Et alias oves habeo quae non sunt ex hoc atrio . . . et fiet unum atrium et unus pastor: hoc enim graece αὐλή significat, quod latina simplicitas in ouile transtulit.' Sed Graeci omnes legunt ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης . . . καὶ γενήσεται μία ποίμνη, et Latini ueteres (ex) hoc ouili uel atrio . . . et fiet unus (una) grex uel similia. Hieronymus ergo codicibus utebatur qui αὐλῆς et μία αὐλή (non μία ποίμνη) legebant, quamuis alias nobis ignoti sint. Codices enim uulgati omnes ex hoc ouili . . . et fiet unum ouile exhibent. Confer notulam nostram ad loc.

Obseruabit sine dubio lector hos tractatus sicut et commentarios omnes post discessum Roma scriptos fuisse. Sed rationem uiri nostri in codicum lectionibus tractandis satis exhibent; et demonstrant eum tum textus formam cum Sinaitico¹ codice plus minus concordantem cognouisse, tum alteram ualde alienam quae nobis alias ignota sit.

Quaeramus ergo quid ex opere ipso in Euangeliorum recensione tacita, si ita dici potest, colligendum sit. Ad hanc quaestionem illustrandam plurima et quasi innumera collegimus quae pro fundamento nostro iudicio subiacenti candidus lector animo suo proposuerit. Omnia enim typis mandare superuacaneum est. Sed quae sequuntur delegimus, duobus lectionum generibus sepositis, primo ubi codices Graecos satis multos hinc uel illinc discedentes sequatur Hieronymus, secundo ubi lectiones singulares ab eo praehabitaе, ex ratione stili ipsius et elegantioris dictionis studio explicari possint. Inuersiones enim uerborum, et modorum et temporum mutationes, frequentiores sunt ut omnes uarietati codicum Graecorum tribui possint. Saepe tamen inuersiones tales et mutationes, eiusdem plane generis, auctoritatem paucorum codicum Graecorum habent, ut impossibile sit, cum de loco quouis per se disputes, affirmare sine dubitatione Hieronymum pro lectione sua auctoritatem nullam habuisse et animum proprium sequi. Colligimus ergo eum interdum auctoritatem graecam nobis ignotam pro his mutationibus habuisse, interdum autem non habuisse; sed discrimen inter duo locorum genera a criticis hodiernis uix faciendum est.

TABULA III. CORRECTIONES CONTRA GRAECUM ET UETERES LATINOS.

Exhibemus ergo imprimis locos selectos ubi Hieronymus ueterum lectiones correxit et sensum uerborum mutauit *sed sine auctoritate Graeca nobis cognita*; ita ut credamus illum codicibus graecis usum diuersi generis ab eis qui ad nos peruenerint. Cum autem 'ueterum lectiones' dicamus, uere ueteres significamus, et mixtos $c\ ff_{1,2} g_1 l \delta$ excipimus.

Paucissimi ex his sunt ex Mattheo, in quo ex locis iam adlatis (uno excepto, xxiv. 36 *neque filius*) probauimus textum cum Sinaitico concordantem ad manus habuisse Hieronymum, cum commentarios scriberet. Inuersiones certe sunt quinque (xii. 11 *tenebit et leuabit eam* = $c\ l$; 45 *septem alios spiritus secum*; xiii. 22 *est seminatus in spinis* = $ff_1\ l$; xxiv. 38 *in arcam Noe* = g_1 ; xxvii. 46 *derequisti me* = g_1) quae eodem spectant, et quae ex multis similibus maioris momenti uidentur. Sed, ut diximus, hoc genus lectionum argumentum grauius per se sustinere non potest.

¹ Eandem familiaritatem cum textu Sinaitico et Vaticano in Ueteri Testamento et maxime in prophetis ostendisse Hieronymum monet nos uir doctissimus F. C. Burkitt, uide *Rules of Tyconius*, pp. cviii. seq. (1894); et F. J. A. Hort (*Introduction*, vol. ii. p. 266) notat capitulorum diuisiones codicis

Amiatini in Actibus Apostolorum fere omnino congruere cum numeris qui in Sinaitico et Vaticano adponuntur; uide et H. A. Robinson, *Euthaliana*, pp. 41 seq. (1895), qui hanc enumerationem ab Euthalio deriuatam arbitratur; et S. Berger, *Histoire de la Vulgate*, pp. 312-313.

Unicus ergo est locus Matt. xxvii. 55 ubi post **mulieres multae a longe** omittit *uidentes* uel *aspicientes*, quamuis in omnibus paene Graecis appareat *θεωροῦσαι* (*ὁρῶσαι* 300) et ueteribus Latinis; tres enim qui cum Hieronymo omittunt (*ff₁g₁l*) textus sunt mixti. Ex uaria lectione *ὁρῶσαι* certe conici per se poterat, fuisse aliquo tempore codicem qui simpliciter legerit *γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν* sine additamento, quod pro certo colligimus cum Hieronymi textum conferamus.

Plures sunt ex Marco loci, sed ex eis duo cum *i* (Uindobonensi) concordant, qui in uere ueterum numero habendus est. Notabit etiam lector codicem Brixianum (*f*) post cap. xii. 4 deficere, ut ignoremus an ex illo fonte manauerint lectiones 4 et 5; in utroque autem loco socius eius *q* cum ueteribus concordat.

- (1) Mc. v. 42 **stupore maximo** *codd. cum uett. c i l δ*: stu. magno (*ἐκστάσει μεγάλῃ*) GR *vg. uett. rell. et gr. omn.*
- (2) Mc. vi. 27 **et decollauit** *codd. vg. l*: et abiens (*ἀπελθὼν*) decoll. *uett. rell. gr. omn.*
- (3) Mc. x. 43 **fleri maior** *codd. vg. l*: + in uobis *uett. cum graecis omn.* (etiam esse pro *fleri ueteres*, sed *gr. plur. γενέσθαι*).
- (4) Mc. xii. 29 **deus unus est** *codd. vg. i l*: dominus (*κύριος*) unus est J (*Bentl.*) *c d ff₂ q δ*; om. dominus *a b k*; *def. f.*
- (5) Mc. xii. 33 **ut diligatur** *codd. vg. l δ*: diligere illum (*τὸ ἀγαπᾶν αὐτόν*) *a c d ff₂*; ita diligendus *b i q r*; *def. f.* [Correctio forsan elegantiae causa facta; restant enim *infra* et diligere proximum etc.]

Manifestiores sunt loci ex Luca et Iohanne, quamuis duo tantum in Luca insigniores sunt, uidelicet 4 et 7; sed etiam 8, 9, et 10 certissimi sunt.

- (1) Lc. ii. 18 **mirati sunt et de his** *codd. vg.*: om. et G *a b c d e f ff₂ l q r δ aur. et gr. omn.* [Addendi sunt in notula nostra d e.]
- (2) Lc. v. 12 **et uidens iesus et procidens** *codd. plur. vg.*: om. et sec. JMQT *gr. plur.*; uariant *uett. et gr. rell. sed nullus ex eis cum Hieronymo concordat.*
- (3) Lc. vi. 17 **maritima et tyri** *codd. pl. vg. l*: om. et H*ΘMP *uett. rell. gr. omn.*
- (4) Lc. ix. 44 **in cordibus uestris** *codd. vg.* (cf. xxi. 14 et C. F. Matthaei ad loc.): in auribus uestris (*eis τὰ ὦτα ὑμῶν*) *uett. plur.*; in aures uestras *d*, in auribus uestris et in corde uestro *r*.
- (5) Lc. xii. 27 **non laborant non nent** (uel neunt) *codd. ff₂*: pro non sec. habent graeci *οὐδέ uel οὐτε et vg. uett. neque.*
- (6) Lc. xxi. 15 **resistere et contradicere** *codd. vg.*: graeci *ἢ uel οὐδέ*, *uett. aut*; uel omittunt et contradicere (resistere).
- (7) Lc. xxii. 55 **erat petrus** *codd. vg. aur.*: sedebat (*ἐκάθητο*) petrus *uett. cum gr. omn.* Cf. ad Luc. v. 17 ubi legimus sedebat *codd. vg. ff₂ l r (δ)* contra graecum: erat (*ἦν*) *a b f q*; uariant *c d e*.
- (8) Lc. xxii. 61 **sicut dixit sine add.** *codd. plur. vg.*: + αὐτῷ *gr. et uett.* (ei *f*, illi *D uett. plur.*).
- (9) Lc. xxii. 70 **ait sine add.** *codd. vg.*: + πρὸς αὐτοὺς uel αὐτοῖς *gr. et similia uett.*
- (10) Lc. xxiv. 32 **dum loqueretur sine add.** *codd. vg.*: + nobis *B d f δ cum gr.*; om. dum loq. *uett. plur.*
- (11) Lc. xxiv. 38 **et cogitationes** *codd. plur. vg. Hieron.* (Proem. in lib. xviii *Esaiae*, t. iv. 770 *Uall. uide Resch. 'Agrapha' p. 411*): et quare cog. DEQ *uett.*, et + διατί *gr. plur.*, + τί BA².

Ex Iohanne insigniores sunt 3, 8, 10, 17, 18.

- (1) Io. v. 45 **moses in quo uos speratis** *codd. vg. et c*: in quem pro in quo (= *eis ὅν*) *a b d e f ff₂ l q δ*.
- (2) Io. vi. 1 **mare galilaeae quod est tiberiadis** *codd. vg. et c δ*: m. galilaeae tiberiadis (= *τῆς θαλάσσης τῆς Γαλ. τῆς Τιβεριάδος*) *a q*, et m. gal. illius tib. *ff₂ l aur.*, m. gal. et tib. *f*; uariant *b d e r*, uide ad loc.
- (3) Io. vii. 25 **ex hierosolymis** *codd. plur. vg. c ff₂*: ex hierosolymitanis (*ἐκ τῶν ἱεροσολυμιτῶν*) DR *b r δ*, de (uel ex) hierosolymitis *d (e) f q*; hierosolymitae *a*; ex iudaeis *l aur.*
- (4) Io. vii. 39 **non** (enim erat etc.) *codd. plur.*: nondum (*οὐπω*) CI*KMQTVWXZ *vg. uett.*

- (5) Io. viii. 3, 4 statuerunt . . . et dixerunt *codd. vg. l*: statuentes . . . dixerunt (*dicunt d*) *d r*, cum statuissent . . . dixerunt *c e ff₂*; *gr. στήσαντες . . . λέγουσιν (εἶπον UA etc.)*.
- (6) Io. viii. 4 modo *codd. vg. l r* (=forsan ἀπρι sed hoc in graeco non inuenitur): *om. c d e ff₂ et gr. omn.*
- (7) Io. viii. 4 item non exprimunt ἐπαυροφάρω *codd. nostri vg. c ff₂ l*: habent sponte *e*, palam *d*.
- (8) Io. viii. 37 filii *codd. vg. aur.*: semen (σπέρμα) *uett.*
- (9) Io. viii. 39 facite *codd. vg. ff₂*: faceretis (D) *R uett. rell. et gr. ἐποιεῖτε uel ἐπ. ἄν.*
- (10) Io. x. 16 unum ouile *codd. vg. cf. δ* (ouile uel pastorale): unus (una *a e*) grex *a b c d e f ff₂ l aur.* et *gr. μία ποίμνη, uide notulam nostram ad loc. et ad p. 659.*
- (11) Io. xii. 35 adhuc modicum *codd. vg.*: + tempus *M a b c d e f* (temporis) *ff₂ l r δ* (*def. q*) et *gr. ἔτι μικρὸν χρόνον.*
- (12) Io. xiii. 24 et dicit ei quis est de quo dicit *codd. vg. fere cum uett. plur. et gr. BCILX 33*; sed post dicit ei + interroga *a c f ff₂ q*, + dic *b l cum graecis*; *uett. rell. d e r δ cum gr. (N)AD ΓΔΔΠ etc. πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει*; *Lectio ergo et dicit ei etc., omisso interroga uel dic, correctio Hieronymiana est contra uett. et graec. (om. autem Orig. 4. 438 cod., sed libere citat).*
- (13) Io. xiv. 11 om. mihi post creditis *codd. vg. aur.*: + mihi *uett. rell. et gr. (sed om. patres Did., Chr. Cyr. Tert.).*
- (14) Io. xx. 18 dixit mihi *codd. vg. ff₂ aur.*: *d. ei uel illi uett. et gr. εἶπεν αὐτῇ (aurois 69).*
- (15) Io. xxi. 7 simon petrus *codd. plur. vg.*: *s. itaque p. (= Σίμων οὖν Πέτρος) D^{EP}m^{OT} T b r (δ), s. ergo p. E d e q, s. uero p. f, et si. pe. a*; > cum audisset autem si. pe. *c.*
- (16) Io. xxi. 13 et uenit *codd. vg.*: *om. et a b d e r aur. cum gr. NBCDL min., uenit ergo f ff₂ δ cum gr. ΑΓΔΔΠ etc.; tunc tantum c (et om. et sec.).*
- (17) Io. xxi. 16 agnos meos *codd. vg. aur.*: oues meas *E uett. plur. = τὰ πρόβατά μου NA(D)XΓΔ etc.; ouiculas meas b Ambr. et τὰ προβάτιά μου BC 19.*
- (18) Io. xxi. 23 (*cf. autem ad u. 22*) si sic *GMV al.*: si (ἐάν) *codd. quinque et d e f q δ*; sic *codd. longe plur. vg. a b c r aur.*

Ex his satis certe colligimus Hieronymum ad manus habuisse codices Graecos qui ab omnibus qui ad nos peruenerunt diuersi fuerint. Tales olim in ecclesia fuisse nemo dubitabit qui ceterarum uersionum uarietates et praecipue ueterum Latinorum probe cognouerit.

TABULA IV. CORRECTIONES CONTRA GRAECUM CUM AUCTORITATE LATINA.

Sequuntur loci selecti ubi Hieronymus contra Graecos nostros lectiones aliquot ueterum Latinorum secutus sit. Plurimae sunt etiam inuersiones huius generis, quas, ut minus certas, omittimus; quamuis plures sunt quam ut omnes fortuitae credantur. Lectiones etiam *codd. δ aur.* consulto negleximus.

Ex Mattheo sunt:—

- Mt. viii. 30 non longe *codd. vg. uett. plur.*: *om. non d k q et graeci.*
- Mt. xii. 22 ut loqueretur et uideret (*sine surdus*) *codd. vg. uett. plur.*: ut surdus loq. et uid. *d (g₁) k*, ut surdus audiret et uid. et loq. *ff₁*; *gr. ὥστε τὸν κωφὸν λαλεῖν κ. βλέπειν NBD, ὥστε τὸν τυφλὸν κ. κωφὸν βλ. κ. λαλεῖν rell. plur. et q δ.*
- Mt. xv. 36 dederunt (*post discipuli*) *codd. vg. uett.*: *om. dederunt d e ff₁, graeci.*
- Mt. xvi. 6 om. iesus *codd. vg. g₂ k l*: + iesus *uett. plur. et gr. omn.*
- Mt. xix. 17 unus est bonus deus *codd. vg. b c (e) ff_{1,2} l*: *om. deus a d et gr. NBDL 1. 22*; nemo bonus nisi deus *uett. rell. et gr. plur.*; mire fluctuat Hieronymus his uersibus, *uide p. 667.*
- Mt. xx. 15 quod uolo facere sine addit. *codd. plur. vg. b ff₂ g_{1,2} l*: + ἐν τοῖς ἐμοῖς *gr.*; et habent in meis *EQ (a) d h (q)*, de meum *f*, de re mea (*O*QR*) *e ff₁*, de rebus meis *c r*.
- Mt. xx. 17 om. in uia *codd. vg. b ff_{1,2} g_{1,2} l*: habent *uett. rell. cum graeco.*
- Mt. xxviii. 3 uestimentum (-ta) eius sine add. *codd. plur. vg. c ff₁ g_{1,2} l*: + candida *DEP^m LR uett. plur.*; + candidum *Q δ*, + albus *d e*; cum graeco.

Ex Marco (insigniores tantum locos hic posuimus):—

- Mc. vi. 8 in zona *codd. plur. vg. uett. plur.* (uel zonis): in zonam (ἐν τῇ ζώνῃ) *a d l**.
 Mc. vi. 27 *om. statim codd. plur. vg. c ff₂ i l* (sed in quibusdam *codd. Lat. εὐθὺς non redditur, teste F. C. Burkitt*): + statim (uel simile) BH²©LR *a b d f q et gr.*
 Mc. vii. 6 longe est *codd. plur. vg. uett. plur.* (et d δ): longe abest BIM' (ff₂); et πόρρω ἀπέχει *gr.*
plur., π. ἀφεστηκεν D, π. ἀπεστίν L 2°, π. ἀπεστη Δ.
 Mc. vii. 20 quae de homine exeunt *codd. vg. uett.*: τὰ ἐκ τοῦ ἀνθρ. ἐκπορευόμενον *gr.*
 Mc. xiv. 9 in uniuerso mundo *codd. plur. vg. a*: in uniuersum mundum CGJLQRTX² *uett. plur. et gr. eis ὅλον τὸν κόσμον.*
 Mc. xv. 7 qui in seditione fecerat homicidium *codd. plur. vg. c d ff₂ l*: qui in sed. fecerant hom.
H*MO k cum gr. D; qui seditionem . . . . . rant . . . a; οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν gr. plur.
 Mc. xv. 16 (in atrium) praetorii *codd. vg. c ff₂ l r*: quod est praetorii *d*; ὃ ἐστὶν πραιτώριον *gr.*

Ex Luca:—

- Lc. i. 52 de sede *codd. vg. uett. plur.*: de (a d e) sedibus (ἀπὸ θρόνων) *d e f δ*; cf. deserto u. 80.
 Lc. ii. 22 hierusalem *codd. vg. uett. plur.*: hierosolyma (Ἱεροσόλυμα) *d f*.
 Lc. iii. 8 dicere sine add. *codd. vg. uett. plur.*: + intra uos (d f q et + ἐν ἑαυτοῖς *gr.*
 Lc. iii. 15 existimante *codd. vg. uett. plur.* (arbitrante M' a, estimante δ): sperante (προσδοκῶντος) *f*, cum speraret e, expectantes *d*.
 Lc. iv. 6 *om. diabolus codd. paene om. vg. et b f*: + diabolus G *uett. plur. gr. om.*
 Lc. iv. 31 ibique *codd. vg. b ff₂ l q (r)*: et (om. ibi) *a c d e f et graec.*
 Lc. vii. 9 sequentibus se turbis *codd. vg. uett. plur.*: sequenti se turbae *a e*, sequenti populo *d*, et τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ *gr.*
 Lc. viii. 10 mysterium *codd. vg. uett.* (sacramentum e): *gr. τὰ μυστήρια*; cf. radices et radicem u. 13.
 Lc. viii. 27 *om. de ciuitate codd. vg. a ff₂ l r*: + de ciuitate *b c d e f q δ et graec.*
 Lc. viii. 35 pedes eius *codd. vg. uett. plur.*: pedes iesu *a c d f r cum gr.*
 Lc. viii. 50 patri puellae *codd. vg. uett.*: αὐτῷ *gr. et d*.
 Lc. ix. 10 in locum desertum qui (quod) est bethsaida *codd. vg. b c ff₂ l q*: uariant *uett. rell. et graeci, uide ad loc.*
 Lc. ix. 47 cogitationes *codd. vg. uett. plur.*: cogitationem (τὸν διαλογισμόν) (a) *d*.
 Lc. xiii. 34 noluisti *codd. vg. uett. plur.*: noluisti *a d e ff₂ l* q et gr.*
 Lc. xv. 25 chorum *codd. vg. uett. plur.*: choros (χορῶν) *b e*.
 Lc. xvii. 11 *om. et ipse codd. vg. uett. plur.*: + et ipse *a d e r s et + καὶ αὐτός gr.*
 Lc. xvii. 31 hora *codd. vg. uett. plur.*: die *d e f q et gr.*
 Lc. xviii. 31 iesus *codd. vg. uett. plur.*: *om. a b d e cum gr.*
 Lc. xx. 31 omnes septem *codd. vg. uett. plur.*: *om. omnes a d et gr.*
 Lc. xxi. 26 uniuerso orbi *codd. vg. uett. plur.*: *om. uniuerso a d e et gr.*
 Lc. xxiii. 11 exercitu suo *codd. vg. uett. plur. (et d)*: exercitibus suis *b c e ff₂*, militibus suis *f*, et *gr. τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ.*
 Lc. xxiii. 18 simul (post exclamauit autem) *codd. vg. b e f l q*: *om. a c d ff₂ (r) cum gr.*
 Lc. xxiii. 33 caluariae *codd. vg. uett.*: κρανίον *gr.*
 Lc. xxiii. 51 iudaeae *codd. vg. b e ff₂ l q r*: iudaeorum (τῶν ἰουδαίων) *a d f*; *om. c.*
 Lc. xxiv. 29 intrauit sine add., *codd. plur. vg. ff₂ l*: + manere (uel simile) DEQR *uett. plur., et + τοῦ μέναι gr.*
 Lc. xxiv. 47 hierosolyma *codd. vg. b ff₂ l q δ*: hierusalem *a c d e f r et gr., cf. supra ii. 22.*

Ex Iohanne:—

- Io. iv. 25 cum ergo *codd. vg. uett. plur.*: *om. ergo a d q r et gr.*
 Io. vi. 12 ne pereant *codd. vg. c e ff₂ et gr. 17 (i.e. Hermonymy gr. lat. saec. xv)*: ne quid pereat *a (q) gr. plur. ἵνα μὴ τι ἀπόληται*, ne quid ex illis pereat *b (d f) l r (δ)*, et + ἐξ αὐτῶν D^o.
 Io. vii. 1 in galilaeam *codd. plur. vg. a c e f ff₂ l q δ*: in galilaea (ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ) ΔΕΡΦΗΜΜΟΥ *b d r*.
 Io. vii. 1 in iudaeam *codd. plur. vg. uett. plur.*: in iudaea (ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ) IM *a b d r*.
 Io. viii. 24 peccato uestro *codd. plur. vg. b ff₂ l*: peccatis uestris (ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν) EG* *a c d e f q r δ*.
 Io. xii. 1 suscitauit sine add. *codd. vg. b ff₂ (def. l q)*: + a mortuis (= ἐκ νεκρῶν *gr.*) *uett. rell. (mortuum c e).*

- Io. xii. 19 **proficimus** *codd. vg. c f δ* (nos proficere *r*): proficitis *a e*, prodefacitis *d*, prodeestis *b*, uos proficere *l*, ὠφελεῖτε *gr. plur.*; proficit *ff₂^{*}*, ὠφελει *S*.
 Io. xiii. 6 **petrus** (*post dicit ei*) *codd. vg. uett. plur.*: ille *d ff₂ l m δ*, ἐκεῖνος *N^cADL etc.*; *om. N^bB b*.
 Io. xiv. 9 cognouistis *codd. vg. uett.* (nostis *E e q r*): cognouisti *T Iren. et ἔγνωκας gr.*
 Io. xvi. 13 docebit uos omnem ueritatem *codd. vg. et fere uett. c l m δ aur.* = διηγήσεται ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν *pāsan quod in codd. graecis non inuenitur, sed ita citant Eus. et Cyr. Hier.*: uos deducet in omnem ueritatem (*uel similia*) *uett. rell. cum graecis*; *uide notulam ad loc.*
 Io. xviii. 18 ad prunas *codd. vg. c f δ* (+ calefacientes), ad carbones *a b ff₂ r* = *forsan πρὸς τὴν ἀνθρακῖάν quod in nullis codd. graecis inuenitur*: focum habentes *q = gr. ἀνθρακῖαν πεποιηκότες.*
 Io. xix. 36 comminuetis *codd. vg. et confringetis uett. plur.* (συντριβήσετε, -τρίψετε *Orig. ter*): comminuetur (*e*) *q*, conteretur *r*, et συντριβήσεται *gr.*
 Io. xx. 8 et ille discipulus *codd. vg. b*, et disc. *a*: et alius disc. *c d e q r* (alter), et ille alius disc. *ff₂ δ gal.*, et *gr. καὶ ὁ ἄλλος μαθητής.*
 Io. xxi. 1 **iesus** (*sine discipulis*) *codd. 519^s (e)*: + discipulis *T δ Ɔ cum gr. NABC^{*} etc.*, + disc. suis *a b c d f q r cum gr. C²DGHM etc.*

Similes sunt et insigniores lectiones in ueteribus Latinis, quas Hieronymus non secutus est, quas consulto praetermittimus cum prouinciae nostrae non pertineant: sed uide ad Lc. xvi. 13, 26, xxi. 28 *etc.* Ubi uero codices Graecos secutus est, eminet, ut ex commentariis in Mattheum collegimus, Sinaiticus; interdum, sed non toties, Sinaiticum cum Uaticano et Alexandrino consentientem sequitur. Insigne exemplum est Oratio Dominica Lc. xi. 2 seq. Numquam aut uix umquam quod scimus textum codicis D sequitur Hieronymus sine auctoritate ueterum (in Iohanne enim xii. 4 Deum **NBL et minusc. consentit**); uno loco D et uett. plur. sequitur contra graecos plur. ubi *d* cum *f l r* et *gr. plur.* concordat (Io. xi. 11 **dormit**).

TABULA V. CORRECTIONES CUM AUCTORITATE GRAECA CONTRA UETERES LATINOS.

Sequitur ut correctiones illas satis multas examinemus ubi Hieronymus cum auctoritate Graeca nobis cognita ueteres Latinos correxerit. Ex quibus eas consulto praetermisimus, ubi lectionem ueterum, cum codice Bezano (D et *d*) concordantem uel cum codicibus graecis paucis et minoris momenti consentientem, deserat Hieronymus, ut multitudinem graecorum codicum tam ueterum quam posteriorum sequatur: talia enim exempla nihil probant. Eas ergo correctiones tantum delegimus quae aliquid lucis in Graecum textum Hieronymi afferunt.

Demonstrant, ut credimus, id quod iam satis probabile factum est: Hieronymum codicem uel codices ad manus habuisse Graecae familiae **NBL** *etc.* similes.

Sperabamus nos quidem, cum has ex Graeco correctiones Hieronymianas examinare incepimus, singulares Hieronymi lectiones forsitan ex familia codicum Graecorum minus nota deriuatas demonstraturos; sed res praeter opinionem cecidit. Interdum certe correctio Hieronymi cum codice quodam Graeco minus noto siue unciali siue minuscule, uel cum pluribus, contra omnes reliquas auctoritates consentit; non tamen toties quominus similitudinem fortuitam esse dubitemus. Pertinet hic partim lectio **quaeritis** = ζητεῖτε quae ad Ioh. vii. 34 excussa est, et ceterae quae ibidem citantur.

- Mt. vii. 11 *om. data post bona codd. plur. et ff₁ g₂ l cum gr. L 48^{ev}.*
- Mt. xii. 47 *quaerentes te codd. plur. vg. l et gr. N^a: q. loqui tecum DLQ uett. plur. (te uidere a) et λαλήσαι σοι uel σοὶ λαλήσαι gr. plur.: sed om. uersum N^aBLF min. ff₁ k.*
- Mt. xvi. 13 *quem dicunt (om. me) codd. plur. c et gr. NB: quem me dicunt BE*JLORTZ* uett. et gr. plur.*
- Mt. xix. 9 *nisi ob fornicationem codd. plur. vg. g₂ l et μὴ ἐπὶ πορνείᾳ NCINZ etc.: nisi ob causam fornicationis Q(R) et fere uett. = παρεκτός λόγου πορνείας BD 1. 33 al. 6 uide Tisch. ad loc.*
- Mt. xxi. 7 *sedere fecerunt codd. vg. g_{1,2} l et gr. NL al.: sedebat uel sedit uett. rell. et gr. plur.*
- Mc. i. 18 *retibus sine add. codd. plur. vg. ff₁ g₂ et gr. NBCL al. 10: + suis G f l et gr. AΓΔΠ etc.; omnibus a b c d ff₂ r et gr. D.*
- Mc. i. 29 *egredientes codd. plur. vg. δ = ἐξεληθόντες NACLFΔΠ etc.: egrediens EMTX* f l, egressus G b c ff₂ g, procedens d e r et ἐξελεθών BD min.*
- Mc. i. 36 *persecutus (prosecutus, consecutus, subs., secutus) est codd. vg. l δ et κατεδίωξεν NBMU min.: persecuti (consecuti, subsecuti, secuti) sunt GMT uett. rell. et κατεδίωξαν ACDFΔΘ'Π etc.*
- Mc. vi. 2 *uirtutes tales quae per manus eius efficiuntur codd. vg. l δ et gr. N^c LΔ, uirtutes quae per labia (χείλεων pro χειρῶν) eius efficiuntur c: om. quae uett. rell. sed uariant inter se, uide Tisch. ad loc.) fere cum gr. plur.*
- Mc. vi. 27 *+ in disco codd. vg. c l δ et gr. CΔ al. pauc.: om. uett. plur. et gr. plur.*
- Mc. viii. 20 *quando et codd. plur. vg. l δ (> et quando c) cum gr. NΔ (ὅτε καί): quando autem a d f ff₂ i q r et ὅτε δέ ADXΓΠ etc.; sed quando tantum BKVZ et ὅτε BL 2^{pe}.*
- Mc. x. 30 *matres codd. vg. δ et gr. BEFGHNSUVA etc.: matrem a b d f ff₂ l q (om. c k) et gr. NACDKMXΠ etc.*
- Mc. xii. 14 *licet codd. plur. vg. l cum gr. NABLXΓΔΠ etc.: dic ergo nobis (si) licet DLQT uett. rell. et gr. C*et² DMN etc.*
- Mc. xii. 14 *an non dabimus codd. plur. vg. et gr. 225: demus aut non demus q cum gr. plur. om. dabimus GX* uett. rell. cum gr. D.*
- Mc. xiv. 50 *tunc discipuli eius codd. vg. c l cum gr. N 13. 69. 124. 346 al. pauc.: καὶ tantum gr. plur. et a d f ff₂ k q.*
- Lc. ix. 4 *ne exeatis codd. vg. (c) δ cum gr. 38: om. ne ER uett. rell. (donec f) et gr. rell.*
- Lc. ix. 9 *et ait codd. vg. et gr. AΓΔΔΠ etc.: ait (uel dixit) autem G uett. et gr. NBCDL etc.*
- Lc. x. 11 *de ciuitate uestra sine add. codd. plur. vg. et gr. ESVΓΔΔ etc.: + in pedibus DEQ uett. gr. rell.*
- Lc. xi. 11 *om. filius post patrem codd. plur. vg. c et gr. NL 157: habent filius (sed uariis locis ponunt) DER uett. rell. et gr. plur.*
- Lc. xi. 25 *scopis mundatam sine add. codd. plur. 5 cum gr. 225: + et ornatam (uel simile) ERW HSC uett. et gr. paene om.*
- Lc. xi. 53 *os eius opprimere codd. vg. (δ) = ἐπιστομίσειν 67 al. 2: uett. rell. cum gr. D 69 συμβάλλειν αὐτῷ; gr. plur. ἀποστοματίζειν uel ἀποστομίσειν quod Latine non redditur.*
- Lc. xiv. 17 *ut uenirent codd. vg. δ = ἐρχεσθαι NADKL etc.: uenite uett. rell. et ἐρχεσθε gr. rell.*
- Lc. xv. 19 *et iam codd. plur. et gr. GMPX etc.: om. et BEQ vg. uett. et gr. plur.*
- Lc. xxiii. 5 *et incipiens codd. et gr. NBLT: om. et W vg. uett. et gr. rell.*
- Lc. xxiv. 43 *Uersum habetur in codd. vg. similiter ac in gr. KΠ* min.; uett. cum graecis plur. concordant.*
- Io. vi. 64 *credentes codd. plur. 5 cum gr. NG al. 8: non cred. VHC uett. (uariae exprimunt) et gr. plur.*
- Io. viii. 38 *patrem pr. sine add. codd. 5H l cum gr. BCLTX: + meum (J) SC uett. rell. et gr. NDTA etc.*
- Io. ix. 9 *autem et om. dicebant contra BCLX min. et uett. plur. nequaquam cum NBCLX min. (et b r; non uett. rell.). sed cum NBCLX min.: quia uett. plur. cum gr. ADE²TA etc.; om. a e. ille sine add. codd. plur. d δ cum N^{co}BC*DEF etc. quia contra N^{co}L et a b c e ff₂ r uide notulam ad loc.*
- Io. x. 26 *ex ouibus meis sine add. codd. vg. c et gr. NBKLM*Π* min.: + sicut dixi uobis uett. rell. et gr. ADM*XTAΔ etc.*
- Io. xiii. 37 *petrus sine add. codd. plur. vg. et gr. N* 33. 249 al. pauc.: + domine DT uett. et gr. rell.*
- Io. xiv. 11 *non creditis codd. vg. et gr. U al. pauc.: credite uett. et gr. plur.*
- Io. xvi. 20 *uos autem codd. vg. δ et gr. ALFΔΠ etc.: om. autem uett. rell. et gr. N*BDΔ 1.*
- Io. xix. 5 *iesus sine add. codd. vg. et gr. 235: + foras ΘJ uett. et gr. plur., et > foras iesus q gr. KUΔΠ etc.*
- Io. xix. 17 *locum sine add. codd. vg. et gr. LX 33. 249 etc.: + δ (uel δs) λέγεται gr. plur. et uett.*
- Io. xix. 23 *eum codd. vg. et gr. min. 124*: iesum T uett. et gr. rell.*

TABULA VI.

Haec tabula ut supra diximus continet lectiones quae auctoritatem partim Graecam partim Latinam habent in tres classes distinctas:—

(i) Ubi Hieronymus lectiones antiquiorum Latinorum (*a b e k m r*) et Graecorum **NBL** contra *f* et Graecos posteriores sequitur.

(ii) Ubi Graecos posteriores et *f* sequitur.

(iii) Ubi Graecos posteriores contra *f* et codices **NBL** sequitur.

Classis i. Ubi Hieronymus lectiones antiquiorum Latinorum et Graecorum contra f et Graecos posteriores sequitur.

Nemo credimus negabit codicem *f* recensionem esse antiquioris uersionis Latinae; recensionem quoque quae codices Graecos posteriores sequatur. Hoc maxime apparet in additamentis quae antiquioribus Graecis et Latinis incognita in *f* cum auctoritate posteriorum Graecorum irrepserunt. Hieronymus autem, quamquam locutiones elegantiores et stilum codicis *f* in editionem suam recepit, additamenta et uarias lectiones quibus a Graecis **NBL** et Latinis *a b e k m r* etc. discrepat, consulto abiectis uidetur; et cum ipse se testetur Euangelia 'codicum Graecorum emendata conlatione sed ueterum' protulisse, quomodo melius diuersitatem inter Uulgatam et *f* explicabimus quam si statuamus illum reuera codices Graecos codicibus **NBL** similes adhibuisse?

In hac tabula ne lectori taedium moueamus exempla pauca ex multis, et insigniores tantum locos citamus.

Ex Mattheo:—

Mt. v. 44 diligite inimicos uestros *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. NB min.*: + εὐλογεῖτε τοὺς καταπορέονς ὑμᾶς DEKLM etc. *c d f h*: Sed contra eodem uersu habetur benefacite his qui oderunt uos *codd. vg. uett. plur. et gr. DEKLM etc.*: *om. k cum NB min.*

Mt. vi. 1 iustitiam *codd. vg. uett. plur. et gr. N*^{et b} BD 1. 209 al.*: ἐλεημοσύνην *gr. plur. et f k*.

Mt. vi. 4 reddet tibi *sine add. codd. vg. d ff₁ k et gr. NBDZ min.*: + ἐν τῷ φανερώ EKLMS etc. *et a b c f g₁ h l q*; similiter u. 6.

Mt. vi. 13 *om. doxologiam codd. vg. uett. plur. et gr. NBDZ min.*: habent doxologiam *f g₁ k q et gr. plur.*

Mt. vi. 15 hominibus *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. ND min.*: + τὰ παραπτώματα αὐτῶν BEGKLM etc. *b f q et codd. nostri (R) W.*

Mt. vi. 25 manducetis *sine add. codd. vg. a b ff₁ k l et gr. N 1. 4. 22*: + καὶ (uel ἢ) τί πίνετε *gr. plur. et c f g₁ h m q*.

Mt. viii. 31 mitte nos *codd. vg. uett. plur. et gr. NB min.*: iube (permitte *q*) nos ire *f h q et gr. CEKLMS etc.*; *et fere similiter u. 32 in porcos et in gregem porcorum.*

Mt. x. 8 mortuos suscitare *codd. vg. uett. plur. et gr. N*^{et c} BC*D min.*: *om. f et gr. plur.*

Mt. xi. 23 usque . . . exaltaberis *codd. vg. uett. plur. et gr. NBDL min.*: quae . . . exaltata es *f g₁ h q et gr. plur.*

Mt. xiii. 51 intellexistis tantum, *codd. plur. vg. et gr. NBD*: λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς συνῆκατε *gr. plur. et fere a f g₂ h q et codd. nostri DEQ*; *uide ad loc.*

Mt. xiv. 26 eum *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. N* 1*: + discipuli eius *d f gr. plur.*

Mt. xv. 4 dixit *codd. vg. uett. plur. et gr. N^{ca}BDT^c 1. 124*: praecepit dicens *f gr. plur.*

- Mt. xv. 8 *populus hic labiis me honorat* *codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBDLT** 33. 124: *adpropinquat se mihi pop. h. ore suo et labiis suis me honorat* *f q et gr. plur.*
- Mt. xv. 31 *om. debiles sanos* *codd. vg. uett. plur. et gr.* **N** 1: *habent debiles sanos* *(d) f q gr. plur.*
- Mt. xvi. 8 *habetis* *codd. vg. uett. plur.* = *ἐχετε* **NBD** 13. 124. 346: *accepistis* *f et ἐλαβετε* *gr. plur.*
- Mt. xviii. 29 *conseruus eius* *codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBC***DGL al. 9: *cons. ille ad pedes eius* *f q et gr. plur.*
- Mt. xix. 17 *quid me interrogas de bono* *codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBDL** 1. 22: *quid me dicis bonum* *f q gr. plur.*
- Mt. xix. 16 *Sed uersu 16 bone habetur post magister cum* *codd. vg. uett. plur. (et f) et gr. plur.:* *contra om. bone a d e ff₁ gr.* **NBDL** 1. 22: *uide etiam supra p. 662.*
- Mt. xix. 20 *eustodiui sine add. codd. plur.* **S** ff₁ g_{1,2} l et *gr.* **NBL** 1. 22: *+ a iuuentute mea* **EPM^oFR TW** **ἤ** *uett. plur. (et f) et gr. plur.*
- Mt. xx. 6 *stantes sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBC***DL 33: *+ otiosos* *f h m q gr. plur.*
- Mt. xx. 7 *uineam sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBDLZ** 1: *+ et quod iustum fuerit accipietis* *(T) f h q d gr. plur.*
- Mt. xx. 22 *bibiturus sum sine add. codd. vg. uett. plur. cum gr.* **NBDLZ** 1. 22: *+ aut baptisma baptizari quo ego* *f (h q) gr. plur.; similiter u. 23.*
- Mt. xxii. 13 *mittite eum* *codd. vg. l (uett. plur.) cum gr.* **NB(D)L** min.: *tollite eum et mittite* *f et gr. plur.; uett. plur. habent tollite eum ad initium sententiae.*
- Mt. xxiii. 3 *uobis sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBDLZ** 1. 124. 209: *+ seruare* *f** *(ut uidetur) q et gr. rell.*
- Mt. xxiii. 5 *fimbrias sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBD** 1. 22: *+ uestimentorum suorum* *(E) f ff₂ h q et gr. plur.*
- Mt. xxiii. 14 *om. uersum* *codd. plur. a d e ff₁ g_{1,2} et gr.* **NBDLZ**: *habent uersum* *(F) H^{mo} QRT* *vg. b c f ff₂ h l (r) r₂ et gr. min.; item ante u. 13 ponunt* *gr. plur.*
- Mt. xxiii. 19 *caeci* *codd. vg. uett. plur. et gr.* **NDLZ** 1. 209: *stulti et caeci* *(X) c f et gr.* **BCTΔΠ** etc.
- Mt. xxiv. 24 *ut in errorem inducantur* *codd. vg. uett. plur. cum gr.* **NDLZ** 1. 22. 33: *ut in err. inducant uel similia* *c f ff₁ h (a dubius) cum gr. plur.*
- Mt. xxv. 16 *alia quinque sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* **BL** 1. 33. 50. 102. 124: *+ talenta* *d f q et gr. plur. (cf. u. 22).*
- Mt. xxv. 31 *angeli* *codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBDL**Π* al. plus 15: *sancti angeli* *f cum gr.* **ΑΓΔΠ**² etc.
- Mt. xxvi. 3 *principes sacerdotum* *codd. vg. uett. plur. et gr.* **NABDL**Θ^o al. plus 15: *+ et scribae* *c f g₂ h q r cum gr.* **ΓΔΠ** etc. (cf. 59 *sacerdotum* + *et seniores* *f q d gr. plur., xxvii. 41 scr. et sen. + et pharisaeis* *f gr. plur., scr. et phar. uett. plur.).*
- Mt. xxvi. 42 *transire sine add. codd. plur. vg. uett. plur. cum gr.* **NBDL** min.: *+ a me* **DQR** *f ff₂ q d et gr. plur.* *Sed eodem uersu hic calix cum uett. plur. et gr.* **EFGHK** etc.: *om. calix* *I b ff₂ q d et gr.* **NABCILΔΠ*** min.
- Mt. xxvi. 60 *et non inuenerunt cum multi falsi testes accessissent* *codd. vg. b ff₁ l et gr.* **NBC***LN* min.: *et non inuenerunt. et cum mul. fal. tes. access. non inuenerunt* *(+ culpam f) uett. plur. et gr. plur.*
- Mt. xxvii. 34 *uinum* *codd. vg. uett. plur. gr.* **NBDKL**Π*: *acetum* *c f h q et dξos* **ΑΝΤΔΠ**² etc.
- Mt. xxviii. 2 *lapidem sine add. codd. vg. uett. plur. gr.* **NBD** min.: *+ ab ostio* *f h q gr. plur.*
- Mt. xxviii. 9 *et ecce iesus* *codd. vg. uett. plur. gr.* **NBD** 33. 69. 435 etc.: *ut autem abierunt nuntiare discipulis eius et ecce iesus* *f q gr. plur.*

Ex Marco:—

- Mc. i. 10 *et manentem* *codd. plur. vg. uett. plur. et gr.* **N** 33. 262 al. 10: *om. M' a c d f r et gr. plur.*
- Mc. ii. 22 *uinum sec. sine add. codd. vg. uett. plur. cum gr.* **NBC***DL min.: *+ nouum* *e f et gr.* **ΑC*****ΤΔΠ** etc.
- Mc. iii. 29 *delicti* *codd. vg. uett. plur. et ἀμαρτήματος* **NB(D)LΔ** etc.: *iudicii* *T f r gr. plur. κρισεως.*
- Mc. iii. 32 *fratres tui sine add. codd. vg. e ff₁ g₂ l r et gr.* **NBCGKLΔΠ** min.: *+ et sorores tuae* *uett. plur. gr.* **ADEFH** etc.
- Mc. iv. 24 *adicietur uobis sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBCLΔ** etc.: *+ qui auditis* *q cum gr. plur., + credentibus f.*
- Mc. v. 13 *ad duo milia* *codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBC***DL 1. 2°: *erant autem* *(enim X) ad* *(uel quasi, circiter) duo milia* **BPMTOX** *a f g₂ i l r et gr.* **AC*****Π** etc.
- Mc. vi. 11 *in testimonium illis sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* **NBCDLΔ** 17. 28. 2°: *+ amen* *dico*

nobis tolerabilius erit sodomis aut gomorris in die iudicii quam illi ciuitati (*uel similia*) *af* *g*₂ *q* et *gr.* ΑΠ *unc.* 9 *al. longe plur.*

Mc. vi. 33 et praeuenerunt eos *sine add. codd. vg. l* *δ cum gr.* ΝΒΛΔ *min.*: + et conuenerunt ad eum *f q cum gr.* ΑΓΠ *etc.*; et uenerunt illic *fere b c d ff₂ i r cum gr.* D 28. 2^{po}.

Mc. vi. 36 cibos quos manducant *codd. vg. fere cum uett. plur. et gr.* ΝΒ(D)ΛΔ 28. 102 (Βρώματα τῆ φαγῶσιν Ν; *om.* βρώματα *rell.*): panes quia quod manducant non habent *f (cf. b) et āprouς τὶ γὰρ φάγῶσιν οὐκ ἔχουσιν ΑΓΠ unc.* 9, *al. plur.*

Mc. vi. 51 stupebant *sine add. codd. vg. c ff₂ i l et gr.* ΝΒΛΔ *min.*: + et mirabantur R *b d f q r (a) et gr.* ΑΔΧΓΠ *etc.*

Mc. vii. 5 communibus *codd. vg. (a) d g₂ i q r = κοιναῖς Ν*BD min.*: non lotis (*b*) *c f ff₂ l et gr.* Ν^cΑΛΧ *etc.* ἀνίπτοις.

Mc. ix. 33 uenerunt *codd. vg. uett. plur. et gr.* ΝΒD *min.*: uenit *f q et gr.* ΑCΛΝΧ *etc.*

Mc. ix. 33 tractabatis *codd. vg. uett. plur. et gr.* ΝΒCΔL: cum alterutro tractabatis *f et gr.* ΑΝΧ Γ *etc.*

Mc. x. 29 om. aut uxorem *codd. vg. uett. plur. et gr.* ΝΒDΔ *min.*: habent aut uxorem (*post aut patrem*) *f q cum gr.* ΑCΝΧΓΠ *etc.*

Mc. xi. 1 bethaniae *codd. plur. vg. uett. plur. et gr.* D: bethphage et bethaniae ΒGΟΧ* *f l q δ et gr. plur.*

Mc. xiv. 19 numquid ego *sine add. codd. vg. g₂ l et gr.* ΝΒCΔLΔ *al.* 20: + et alius numquid ego *a (c) d f ff₂ i (k) q et gr.* ΑDW^bΧΓΠ *etc.*

Ex Luca:—

Lc. ii. 33 pater (eius) et mater (eius) *codd. vg. d et gr.* ΝΒDL *etc.*: ioseph et mater eius GL *uett. plur. (et f) et gr.* ΑΕΓΗΚΜ *etc.*

Lc. ii. 40 confortabatur *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ΝΒDL: + spiritu *f q δ aur. et gr.* ΑΧΓΔΑΠ *etc.*

Lc. ii. 43 parentes *codd. vg. a d e et gr.* ΝΒDL *min.*: ioseph et mater eius G *uett. plur. (et f) et gr.* ΑCΧΓΔ *etc.*

Lc. iv. 2 consummatis illis *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ΝΒDL: + postea *f ff₂ q r et gr. plur. (cf. iii. 22 et iv. 4, viii. 9 ubi f etc. add. dicens, dicentes, et cf. p. 669).*

Lc. iv. 5 diabolus *sine add. codd. plur. b aur. et gr.* (ΝΒL): + in montem altissimum ΗΘΜ *c r*, + in mon. excelsum W *vg. f l (+ nimis) q δ (+ ualde)*; + in mon. altum *d ff₂*, + supra mon. *e*; + *eis ὁπος ὑψηλὸν uel ὑψ. λίαν gr. plur.*

Lc. iv. 18 misit me *sine add. codd. plur. uett. plur. et gr.* ΝΒDLΞ 13. 33. 69: + sanare contritos corde GQVW *vg. f (δ) et gr.* ΑW^bΤΔΑΠ *etc.*

Lc. vi. 7 accusare (*uel unde accusare, -rent etc.*) *codd. vg. uett. plur. = κατηγορεῖν Ν*B(D)SX*: accusationem *r*, occasionem accusandi *f*, = κατηγορίαν *gr. plur.*

Lc. vi. 10 manus eius *codd. vg. uett. aliq. et gr.* ΝΒL 33. 34*. 63: + sicut alia G *b (d) δ*, + sicut et altera FQ (*c f q*) *r cum gr.* ΑΔΕΚΜ *etc.*

Lc. vi. 20 pauperes *sine add. codd. plur. vg. uett. plur. gr. plur.*: + spiritu DQ *a c f r et gr.* Ν^{ca}QX *min.*

Lc. viii. 54 ipse autem *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ΝΒDLX *min.*: + eiciens omnes foras et *f q et gr.* ΑΚRΣΥΠ *etc.*

Lc. ix. 54 consumat illos *sine add. codd. plur. vg. e l et gr.* ΝΒLΞ 71. 157: + sicut (+ et *d f δ*) helias fecit ΘΜΟ¹ *uett. rell. (et f) et gr.* ΑCΔΧΓΔ *etc.*

Lc. ix. 55 Sed contra u. 55 et dixit . . . saluare u. 56 habetur in *codd. plur. vg. uett. plur. et gr.* ΔF*ΚΜΥΓΑΠ *etc.*: *om.* ΔPFGQY *gat. l δ et gr.* ΝΑΒCΕΓΗL *etc.*

Lc. x. 1 septuaginta duos *codd. vg. uett. plur. et gr.* BDMR 42: *om.* duos *b f q r δ et gr.* ΝΑCΛΧΓΔ *etc.*

Lc. x. 11 adpropinquauit *sine add. codd. vg. uett. plur. et gr.* ΝΒDLΞ *min.*: + in uos E *f l et gr.* ΑCΡΧΓΔ *etc.*

Lc. xi. 25 om. uacantem *codd. vg. uett. plur. et gr.* Ν*ΑDΧΔΑΠ *etc.*: habent uacantem (= σκολάζοντα Ν^cΒCΛRΓ *etc.*) *f l r (δ).*

Lc. xi. 44 uae uobis *sine add. codd. vg. a c e ff₂ l et gr.* ΝΒCΔ *al.* 9: + scribae et pharisaei hypocritae Q *b d f i q r δ et gr.* ΑDΧΓΔ *etc.*

Lc. xiii. 34 nidum suum *codd. vg. a b δ aur. et gr.* ΝΒLΡΧΓΔ *etc.*: pullos suos *uett. rell. (et f) et gr.* ΑDΚΜ *etc.*

Lc. xiv. 5 asinus *codd. vg. uett. plur. et gr.* ΝΚLΧΠ 1. 33: filius *e f q et gr. plur.*; ouis *d et προβατον D.*

- Lc. xxiii. 23 uoces eorum sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. NBL 130: + et sacerdotum *c f*, + et principum sacerdotum *d δ*, et gr. ADPXΓΔ etc.
 Lc. xxiv. 1 aromata sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. NBC*L 33. 124*: + et quidam (quaedam *δ*) cum illis (ipsis *q*, eis *δ*) *d q r δ*, + et aliae simul cum eis *f*, et ita gr. AC*DXΓΔ etc.
 Lc. xxiv. 49 ciuitate sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. NBC*DL: + hierusalem *f q δ* cum gr. AC*XΓΔΔΠ etc.

Ex Iohanne:—

- Io. v. 16 iesum sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. NBCDL min.: + et quaerebant eum occidere (interficere *f*) *e f q r δ* et gr. ΑΓΔΔΠ etc.
 Io. vi. 15 fugit codd. vg. *a c ff₂ l aur.* = φευγει N*: secessit *b d e f q r δ* et ἀνεχώρησεν gr. plur.
 Io. vii. 8 non codd. plur. vg. uett. plur. et οὐκ NDKMΠ: nondum *V f q δ* et οὐπω BLTXΓΔΔ etc.
 Io. viii. 29 solum sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. NBDLTX min.: + pater *f q δ* et gr. ΓΔΔ etc.
 Io. viii. 59 templo sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. NBD: + et transiens per medium eorum ibat sic *D*, tran. per med. eorum et ib. sic *f (om. sic) q (r₂) δ* et gr. N*ACLXΓΔ etc.
 Io. x. 26 ex ouibus meis sine add. codd. vg. *c* et gr. NBKLM*Π* min.: + sicut dixi uobis uett. rell. (*et f*) et gr. ADM² etc.
 Io. xi. 41 lapidem sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. NBC*DLX min.: + ubi fuerat *f (δ)* et gr. AKΠ etc., et + οὐ ἦν ὁ τεθν. κελύεος gr. plur.
 Io. xii. 4 iudas sine add. codd. vg. *d δ* gr. NBDL: + simon uel simonis uett. rell. (*et f*) et gr. AE etc. (*et Δ*).
 Io. xii. 7 ut . . . seruet codd. vg. uett. plur. et gr. NBDKLQ etc.: seruauit *f* et gr. ΑΙΓΔΔ etc.
 Io. xii. 47 custodierit codd. vg. uett. plur. et gr. NABDKL etc.: crediderit *f q δ* et gr. EFGHMS etc.
 Io. xiii. 2 ut traderet eum iudas sim. scar. codd. plur. *b l* et gr. NBLMX: iudae sim. scar. ut eum traderet *a (c) d e f m q δ* fere et gr. ADΓΔ etc.
 Io. xvii. 12 cum eis sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. NBC*DL: + in mundo (*a f*) *q δ* et gr. AC*XYΓΔ etc.
 Io. xix. 3 et ueniebant ad eum codd. vg. uett. plur. et gr. NBLUXΔΠ min.: *om. f q δ* et gr. AD*YΓΔ etc.
 Io. xx. 31 uitam sine add. codd. plur. vg. *a c m δ* aur. et gr. ABC*XΓΔ etc.: + aeternam BDEKORZ *b e f q r (d)* et gr. NC*DLT^a min.

Saepe etiam additamenta minoris momenti apparent in *f* et graecis posterioribus quae in Uulgata et in antiquissimis tam Graecorum quam ueterum Latinorum exemplaribus aut numquam erant, aut erasa sunt; exemplo sunt

(1) Additamentum uocis *iesus*, *iesu* etc. explicationis ut uidetur causa. Mt. xiii. 36 domum (+ *iesus*); xiv. 14 exiens (+ *iesus*); 25 uenit ad eos (+ *iesus*); xxii. 21 et 43 et xxvi. 38 ait illis + *iesus*; Mc. viii. 1 conuocatis (+ *iesus*); xi. 11 introiuit (+ *iesus*); 15 introisset (+ *iesus*); Lc. vi. 12 exiit (+ *iesus*); vii. 22 respondens (+ *iesus*); 24 dicere (+ *iesus*); ix. 13 illos (+ *iesus*), cf. 55; 43 faciebat (+ *iesus*); x. 21 spiritu sancto (+ *iesus*); 28 illi (+ *iesus*); xiii. 2 respondens (+ *iesus*); 22 ibat (+ *iesus*), cf. 32, xx. 41; Io. iv. 46 iterum + *iesus*; vi. 14 signum (+ *iesus*); viii. 23 eis (+ *iesus*); xi. 45 fecit (+ *iesus*); xiii. 3 sciens (+ *iesus*); xx. 21 dixit ergo eis (+ *iesus*); xxi. 17 dicit ei (+ *iesus*). Similiter additur *christus* Lc. iv. 41 tu es (+ *christus*); Io. iv. 42 saluator mundi (+ *christus*); et *dominus*, uel *domine* Mt. xiii. 51 etiam (+ *domine*); Mc. ix. 24 credo (+ *domine*); Lc. ix. 57 quocumque ieris (+ *domine*), cf. Io. xiii. 37; propheta Mt. xvi. 4 ionae (+ *prophetae*); Lc. xi. 29 *id.*

(2) *eum*, *eius*, *ei*, *meus*, *tuus* etc. Mt. xvii. 10 discipuli (+ *eius*); xviii. 25 dominus (+ *eius*); xix. 7 dimittere (+ *eum*); xxiv. 36 pater (+ *meus*); xxv. 44 respondebunt (+ *ei*); xxvi. 17 dicentes (+ *ei*); 65 blasphemiam (+ *eius*); 75 dixerat (+ *ei*); xxvii. 22 dicunt (+ *ei*); Mc. i. 22 scribae (+ *eorum*); ii. 5 peccata (+ *tua*); Lc. ii. 45 inuenientes (+ *eum*); Io. iv. 41 crediderunt (+ *in eum*); xvi. 10 patrem (+ *meum*).

(3) *quia* (= ὅτι recitantis). Mt. vi. 5 quia (receperunt); xxiii. 36 quia (uenient); xxvi. 29 quia (non bibam); xxvii. 47 quia (helian uocat); similiter *dicens* etc. additur Mt. xxii. 35 temptans eum (+ *et dicens*); Lc. iii. 4 prophetae (+ *dicentis*); Io. ix. 11 respondit (+ *et dixit*).

(4) *iesus*, *iesu* ponuntur forsitan propter emphasis pro *ille*, *eius* etc. Mt. xv. 1 eum (iesum); 16 at ille (iesus autem); 30 eius (iesu); xvii. 11 at ille (iesus autem); xxiv. 2 ipse (iesus); Mc. v. 34 ille (iesus); Lc. xxii. 34 et ille (et iesus); xxiii. 3 at ille (iesus autem); 9 at ipse (et iesus); Io. iii. 2 ad eum (iesum).

(5) *iterum* additur. Mt. xiii. 44 (iterum) simile; Mc. xi. 15 ueniunt (+ *iterum*); Io. x. 31 sustulerunt (+ *ergo iterum*); 39 eum (+ *iterum*) adprehendere; confestim Mc. ii. 2 et (+ *confestim*); postea Lc. iv. 2 consummatis illis (+ *postea*).

Classis ii. Ubi Hieronymus cum codicibus f q et Graecis posterioribus contra Graecos et Latinos antiquiores facit.

Notabit prudens lector hos locos et pauciores numero et minoris momenti esse quam illi sunt quos sub classe prima enumerauimus. Quae tamen de Luca et Iohanne notauimus (p. 671), obseruatione eius satis digna sunt.

Ex Mattheo:—

- Mt. x. 18 ducemini *codd. vg. fl = ἀχθήσεσθε gr. plur. : stabitis uett. rell. et σταθήσεσθε D 111.*
 Mt. xiii. 13 quia uidentes non uident *etc. codd. vg. fl q cum gr. plur. : ut uidentes non uideant etc. uett. plur. cum gr. D al. 12 fere.*
 Mt. xv. 6 et non *ad init. codd. vg. c fl q et gr. plur. : om. et uett. plur. et gr. NBCDT^c 1. 33 etc.*
 Mt. xix. 4 ait eis *codd. vg. b f g_{1,2} l (m) q et gr. C unc. 12 etc. : om. eis a c d e ff₂ h et gr. NBDL al. pauc.*
 Mt. xix. 9 et qui dimissam duxerit moechatur *codd. plur. vg. c f g₂ (m) q cum gr. BC¹INZ etc. : om. T* uett. plur. et gr. NC³DLS 69 al. 15.*
 Mt. xix. 16 magister bone *codd. vg. uett. plur. (et f) et gr. plur. : om. bone a d e ff₁ et gr. NBDL 1. 22.*
 Mt. xxi. 7 uestimenta sua *codd. vg. uett. plur. (et f) : om. sua b d e ff_{1,2} g₂ et gr. N*BD.*
 Mt. xxii. 44 scabillum *codd. vg. uett. plur. (et f) et gr. EFHK al. plur. (ὑποπόδιον) : sub b (d) e h q r et gr. NBDGLUZ etc. ὑποκάτω.*
 Mt. xxiii. 4 et inportabilia *codd. vg. uett. plur. (et f) et gr. plur. : om. a b e ff₂* h et gr. NL 1. 209.*
 Mt. xxv. 29 quod uidetur habere *codd. plur. vg. f g₁ l et gr. LΔ 33. 69 etc. : quod habet R uett. plur. gr. plur.*
 Mt. xxvi. 42 hic calix *codd. vg. uett. plur. (et f) et gr. plur. : om. calix I b ff₂ q et gr. NABCI LΔΠ* min.*
 Mt. xxvii. 28 exuentes *codd. vg. f ff₁ g_{1,2} h l et gr. plur. : om. a b c d ff₂ q cum gr. N^caBD 157.*

Ex Marco:—

- Mc. i. 14 regni dei *codd. vg. uett. plur. (et f) et gr. plur. : om. regni M b c ff₂ t et gr. NBL etc.*
 Mc. i. 27 quae doctrina haec noua? quia in (cum f) potestate *etc. codd. vg. f ff₁ g₂ l et gr. ACΓΔΠ etc. : quae esset doctrina ista cum potestate? fere b c e ff₂ q r cum NBL 33. 102 (sed uariant, uide Tisch. ad loc.).*
 Mc. i. 41 iesus autem *codd. vg. c f g₂ l q et gr. ACΓΔΘ¹Π etc. : et a b d e ff₂ r et gr. NBD 102.*
 Mc. i. 42 et cum (+ haec f) dixisset *codd. plur. vg. f g₂ l q cum gr. ACΓΔΘ¹Π etc. : et tantum G a b c d e ff₂ r et gr. NBDL min.*
 Mc. iii. 31 ueniunt *codd. vg. (c f) l et gr. plur. : uenit P^{mo}G uett. plur. et gr. NDG min.*
 Mc. v. 13 concessit eis statim iesus *codd. vg. uett. plur. (et f) et gr. plur. : om. statim b e et gr. NBCLA min., similiter fere vii. 35 et [statim].*
 Mc. vii. 8 relinquentes enim *codd. vg. f l et gr. AXΠΠ etc. : om. enim a b c ff₂ i q r et gr. NBDL* 102. 124, sed uide Tisch. T. G. 8 ad loc.*
 Mc. ix. 31 tertia die *codd. vg. f g₂ l et gr. AC³NXΠΠ etc. : post tertium diem a k q, p. tres dies b c i, in tres dies d = μετὰ τρεῖς ἡμέρας. NBC*DLΔ; similiter x. 34.*

Ex Luca:—

- Lc. vii. 10 seruum qui languerat (uel -ebat) *codd. plur. vg. (d) f et gr. plur. : om. qui lang. G uett. plur. et gr. NBL 1. 157. 209.*
 Lc. vii. 28 propheta *codd. vg. d f q r et gr. ADEGHSUVΓΔΔ etc. : om. a b c e ff₂ l et gr. NBKLMX etc.*
 Lc. viii. 38 iesus *codd. vg. uett. plur. (et f) et gr. plur. : om. b c d ff₂ l et gr. NBDL min.*
 Lc. ix. 35 dilectus *codd. plur. vg. uett. plur. (et f) = ἀγαπητός ACD al. plur. : electus BDR a ff₂ l = ἐκλελεγμένος NBLE.*
 Lc. x. 15 usque in caelum exaltata *codd. plur. vg. c et fere f q et gr. ACRW^oΓΔΔΠ etc. : numquid in c. exaltata es uel similia DQ uett. plur. et gr. NBDLE.*
 Lc. xi. 48 eorum sepulchra *codd. vg. c (f q) et gr. ACXΓΔΔΠ etc. : om. a b d e i l r et gr. NBDL.*
 Lc. xiii. 19 arborem magnam *codd. vg. (c f q) δ et gr. AXΓΔΔΠ etc. : om. magnam a b d e ff₂ i l r et gr. NBDLT^{woi} 251.*

Lc. xvii. 4 septies in die *sec. codd. vg. e f ff₂ m et gr. ΑΓΔΔΠ etc.*: *om. in die M¹ a b c d i l q s et gr. NBDLX al. pauc.*

Deinde usque ad finem Euangelii, Uulgata magis ac magis cum graecis posterioribus concordat et ueteri *f*, reliqui autem ueteres cum Cantabrigiensi (*D*); ita ut in capitulis xix. *seq.* Uulgata omnino contra antiquos graecos **NBL** etc. testetur; uide et cap. xxi. 34, 35, ubi sic distinguit superueniat in uos repentina dies illa. Tamquam laqueus enim superueniet *etc.*; xxii. 61 *om. hodie*; 62 + **petrus**; xxiii. 29 lactauerunt; 35 cum eis; xxiv. 17 et estis tristes; 27 interpretabatur; 42 et fauum mellis; 46 et sic oportebat; 50 foras.

Similiter in Iohanne uel saltem in priori parte Euangelii Uulgata saepius codices *e f* et Graecos plur. sequitur, quamquam hic illic cum **NBL** concordat; ita ut Hieronymum textum aut eclecticae correxisse aut codices perditos secutum fuisse credamus.

Ex Iohanne:—

Io. i. 27 ipse est *ad init. codd. vg. uett. plur. et gr. ΑC³ΧΓΔ etc.*: *om. a et gr. NBC*LT^b min.*

Io. i. 27 qui ante me factus est *codd. vg. uett. plur. et gr. ΑC³ΧΓΔΔΠ etc.*: *om. b l et gr. NBC*LT^b min.*

Io. ii. 10 tunc *codd. vg. b c f δ et gr. N²ΑΧΓΔΔΠ etc.*: *om. a e ff₂* l q r et gr. N*BLT^b min.*

Io. vi. 9 unus *codd. vg. c f ff₂ q δ et gr. ΑΓΔΔΠ² etc.*: *om. a b d e l et gr. NBDLP* etc.*

Io. ix. 11 natatorium siloae *codd. vg. e (piscinam) f q δ et gr. ΑΓΔΔΠ etc.*: *om. natatorium a b c d ff₂ l r et gr. NBDLX min.*

Io. xii. 1 mortuus *codd. vg. uett. plur. et gr. ΑΔΙΓΔ etc.*: *om. a c e r et gr. NBLX.*

Io. xvi. 16 quia uado ad patrem *codd. vg. c f q et gr. ΑΙ¹ΥΓΔΔΠ etc.*: *om. a b d e ff₂* r et gr. NBDL.*

Io. xix. 24 dicens *codd. vg. (f q) et gr. ΑΔ^{sup}Π¹ILT^dXY etc.*: *om. a b c e ff₂* r et gr. NB 249.*

Io. xx. 16 ei *sec. sine add. codd. plur. vg. a f q et gr. ΑΕΓΚΜ etc.*: + hebraice (**BDE**) *b c d e ff₂ r δ et gr. NBDLOXΔΠ* min.*

Saepe etiam additur *ὄν* in posterioribus Graecis, quod redditur in *f* et Uulgata, non autem in antiquioribus Latinis, neque inuenitur in **NBL** etc.; e.g. Io. iv. 11 ergo (cf. 25); viii. 41 itaque, 42 ergo, 48 igitur, 52 ergo; xix. 29 ergo.

Classis iii. Ubi Hieronymus Graecos posteriores contra **NBL** et *f* sequitur.

Notandum est uersionem 'Italā' etsi plurima et quasi innumera additamenta minoris momenti praebeat, qualia scribae facere solent, longiora tamen additamenta textui Occidentali propria haud raro omittere; tales sunt pericope 'uos autem quaeritis de modico crescere' etc., Mt. xx. 28, uersus Lc. xxii. 43, 44, de angelo Io. v. 4, pericope de adultera Io. vii. 53—viii. 12. Ex his quaedam sed non omnia in textum restituit Hieronymus ex auctoritate uel Graeca uel aliorum ueterum Latinorum.

Ex Mattheo:—

Mt. xv. 36 populo *codd. vg. uett. plur. et gr. plur.*: τοῖς ὄχλοις **NBKLMΠ** *min. et e f ff₁.*

Mt. xvi. 11 pane *codd. plur. vg. uett. plur. et gr. DEF²GHUVXΓΔ etc.*: panibus **R d e f et gr. NBCKLMSΠ etc.**

Mt. xxii. 20 iesus *codd. vg. uett. plur. et gr. DLZ 13. 33. 69. 157. 346*: *om. f cum gr. NB(C)XΔΠ etc.*

Mt. xxiv. 36 *om. neque filius codd. plur. vg. g_{1,2} l et gr. plur.*: + neque filius **BJOX*** *uett. plur. (et f) et gr. N* etc.^b BD² 13. 28. 86. 124*; uide supra p. 658.

Mt. xxiv. 43 hora *codd. vg. uett. plur. et gr. LΠΠ etc.*: die *d f ff₂ et gr. NBDIA min.*

Ex Marco:—

Mc. ix. 38 daemonia + qui non sequitur nos *codd. vg. uett. plur. et gr. ΑΔΝΧΓΠ etc.*: *om. qui non seq. nos f et gr. NBCLΔ min.* Deinde prohibuimus eum sine add. *codd. vg. uett. plur. et gr. DX min.*: + quia non seq. nos *f et gr. NECLΔ etc.*

Ex Luca:—

- Lc. vi. 25 *saturati estis sine add. codd. vg. uett. plur. et gr. ADEHKM etc.: + nunc f et gr. NBLQRX etc.*
 Lc. xv. 16 *implere uentrem suum codd. vg. uett. plur. et gr. APQXΓΔ etc.: saturari d e f et gr. NBDLR min.*
 Lc. xxii. 43, 44 *uide ad loc.*
 Lc. xxiii. 15 *remisi uos ad illum codd. plur. vg. uett. plur. et gr. AD(H)XΓΔ etc.: remisit eum ad nos H*ΘO* f et gr. NBKLMTH 157 etc.*

Ex Iohanne:—

- Io. iii. 15 *non pereat sed codd. vg. uett. plur. et gr. ΑΓΔΔΠ etc.: om. a f et gr. NBLT^b min.*
 Io. iii. 34 *dat deus spiritum codd. vg. a c d ff₂ q r δ et gr. AC²DΓΔΔΠ etc.: om. deus b e f l et gr. NBC*LT^b 1. 33.*
 Io. iv. 43 *et abiit codd. vg. (et fugit D, et fuit CJT c) et gr. ΑΓΔΔΠ etc.: om. uett. plur. et f et gr. NBCDT^b 13. 69.*
 Io. vi. 39 *patris codd. vg. a c ff₂ r δ et gr. ΓΔΔΠ etc.: om. b d e f q et gr. (N*)AB(C)DLT etc.*
 Io. vii. 53—viii. 12 *pericope de adultera, uide ad loc.*

CAP. II. DE NOUIS ADDITAMENTIS QUOAD CODICES.

§ 1. *De Codice Beneuentano* (Mus. Brit. Add. 5463). Hunc codicem in Mattheo et Marco hic illic citare solebamus ex collationibus Bentleii, et sub signo 'Bentleii F' (uide praefationem p. xxvi); putabatur enim esse ut diximus bonae notae sed non optimae. Postea autem cum textum propius inspexissemus, patriamque ut uidebatur codicis considerassemus, dignus nobis uidebatur ut in serie codicum perpetuo citaretur; contulit itaque in Luca et Iohanne Henricus J. White lectionesque in notulis sub signo {F adhibuit. Saeculi ut uidetur octauī (uel noni? uide infra) est literis uncialibus perpulchre exaratus, Italiaeque meridionali semper tribuebatur; ad finem enim libri habetur inscriptio (Fol. 239 b).

Praecepto pii patris atoni obtemperans exiguus monachus lupus | beati hieronimi labore translatus euangeliorum scripsi librum | etc.

Et iterum fol. 76 b habetur *Uentarius librorum huius ecclesie sancti petri monialium de Beneuento* literis Lombardicis saeculi forsā XII. Cum fuerit *Ato* uel *Atonus* quidam abbas monasterii sancti Uincentii de Uolturno prope Beneuentum circa medium octauī saeculi (739–760) credebant palaeographi codicem nostrum iussu eiusdem Atoni scriptum atque igitur ex Beneuento saeculo octauo ortum fuisse.

Contra hanc opinionem nunc monet S. Berger (*Histoire de la Vulgate*, p. 92) plures forsā fuisse patres qui hoc nomen habuerint, nec necessario sequi eundem esse Atonum qui hunc librum scribi iussit cum Abbate monasterii S. Uincentii, praesertim cum inscriptio illa ad fol. 76 b codicem tantum *duodecimo* saeculo esse Beneuenti ostendat; deinde scripturam saeculi noni magis quam octauī esse putat, neque signa adeo manifesta scribis Italicis propria in formis literarum etc. prae se ferre; tum textum euangeliorum cum codicibus Gallicis interdum etiam cum Anglicis magis consentire iudicat (ut

Ioh. ii. 13). Iudicat itaque Berger codicem $\mathcal{F}$ textum uere Italicum minime habere, neque aliquid ob stare quominus ex Gallia ortus postea in Italiam translatus fuerit (uide et W. Sanday, *The Guardian*, Aug. 9, 1893, p. 1257).

§ 2. *De codice Ingolstadiensi* (I). Lectiones huius codicis ex collatione Tischendorffii sua manu scripta (Anglicis quidem oculis lectu perdifficili) citaueramus; uide praefationem p. xii. Cum iam Euangelia Matthei, Marci, et Lucae in lucem edita essent, apparuit opusculum summa diligentia et perspicacitate conscriptum, auctore E. von Dobschütz, cui titulus fuit *Studien zur Textkritik der Uulgata* (Lipsiae 1894). Cuius libelli prima pars continet dissertationem de codice I, ex qua recognouimus Tischendorffium haud raro in collatione sua errasse, nos uero saepius forsitan notulas suas non recte legisse. Certe dolendum est quod von Dobschütz collationem codicis plenam non dederit, sed tantum errores uel Tischendorffianos uel nostros hic illic notauerit; quos autem dedit, inter 'Emendanda, corrigenda, et addenda' inseruimus. Codex est noni saeculi ut monet von Dobschütz, non septimi; et in Bibliotheca Universitatis Monacensis habet numerum MS. 29 fol. (Ingolstadiensis ol. II. 50).

§ 3. *De codice ueteri Corbeiensi* ($\mathcal{ff}_2$). Lectiones huius codicis primum quidem ex Calmetii collationibus, deinde ex editione Iohannis Belsheim (Christianiae 1887) in Mattheo et Marco dedimus. Hanc editionem ipse Belsheim breui tempore confectam esse confitetur (uide praefationem suam p. iv 'quum tantummodo breue tempus commorandi Parisiis mihi esset' . . . 'denuo autumnus 1886 breuiter me iterum Parisiis commorante'; et iterum append. 'hanc meam collationem anni 1886 iterum Parisiis decem dies commorans reuisi') et paulo posterius eodem anno *appendicem* satis multorum erratorum, iterumque (p. 136) etiam *addenda* ad appendicem curauit. Cum autem reiteratis his curis plenam fiduciam operis Belsheimiani non habuerit uir diligentissimus S. Berger, contulit ille quidem editionem cum codice ipso, iterumque errata neque pauca neque parui momenti (maxime quidem in orthographia) deprehendit. Suam collationem qua sua est semper comitate ad nos benignissime transmisit, qua in Luca et Iohanne perpetuo usi sumus. In Mattheo et Marco ubi inter ueteres Latinos $\mathcal{ff}_2$ aut non citauimus aut perperam citauimus, ueram lectionem inter 'Emendanda, corrigenda, et addenda' inseruimus.

§ 4. *De codice ueteri Rehdigerano* (I). Cum euangelium Matthei edebamus, exemplum huius codicis (edidit enim H. F. Haase, Uratislaviae 1865-6) penes nos non fuit, sed interdum lectiones ex Tischendorffii Testamento Graeco citabamus (errat quidem Tischendorffius citans $\mathcal{I}$ pro additamento 'neque filius' Mt. xxiv. 36, quod omittit codex teste Haase p. 69); quod et in praefatione p. xxxii declarauimus. Quod cum cognouisset uir doctissimus et semper deflendus † F. J. A. Hort, exemplar libri nobis ipse commodissime dono dedit. In Marco igitur, Luca, et Iohanne, codicem $\mathcal{I}$ in serie ueterum Latinorum semper citare potuimus; lacunas in Mattheo nunc impleuimus et inter 'Emendanda, corrigenda, et addenda' posuimus.

CAP. III. CAPITULA NOUA.

In sexta columna capitulorum in Mattheum (p. 19 seqq.), capitula ex Codice Carolino (K) transcripsimus, qui mutilus est a cap. xl usque ad cap. lx. Lacunas ex aliis codicibus implere nunc possumus qui eandem capitulorum familiam ostendunt; praesertim ex codice Berolinensi Lat. Theol. Quart. 139 octauī saeculi, cuius capitula impressit E. von Dobschütz (*Studien z. Textkr. d. Uulg.* p. 52 seqq.), deinde ex codice Basiliensi Bibl. Acad. B. ii. 11, saeculi noni, cuius collationem in eodem libro dedit von D., ex codice Bibliorum Bambergensi (A. 1. 5) saeculi noni, cuius collationem ope bibliothecarii humanissimi Fr. Leitschuh facere potuimus, et ex codice Parisino (B. N. Lat. 277) saeculi duodecimi (uide Gregory in Tischendorfii *Testamento Graeco* ed. viii, uol. iii, p. 1054), quem nostri gratia contulit optimus amicorum S. Berger. Impressimus ergo capitula ex codice Berolinensi uariasque aliorum codicum lectiones in notulis adhibuimus. In capitulis Marci Lucae et Iohannis uariantes lectiones euangelicariī Nanaeani saeculi noni, quas in notulis (p. 175 seqq.) adposuimus, benigne nobis commodauerat uir reuerendus E. Mangenot.

Alia genera capitulorum, quae supra (p. 38) promisimus, nunc typis mandamus. In Mattheo columnas quinque impressimus; ex codice scilicet Par. Lat. 6⁴ saeculi decimi cuius et textum in Actibus Apostolorum perpetuo citamus; ex codice Harleiano 2790 cuius capitulorum in aliis euangelis cum K concordantium collationem iam dedimus; ex codice Par. Lat. 10438 cuius capitulorum in aliis euangelis cum J (*breu.*) OX etc. concordantium collationem iam dedimus; et ex S. Hilarii, et ex Rabani Mauri in Mattheum commentariis. In Marco duas columnas, ex codicibus sc. Par. Lat. 6⁴ et 277 (qui in Mattheo cum K concordat); in Luca duas, ex iisdem codicibus, quorum codex 277 fere cum C congruit sed breuior est; in Iohanne unam, ex codice sc. Par. Lat. 6⁴, nam codex 277 cum C concordat. Capitula ex codicibus Par. Lat. 6⁴ et 277 benigne transcripsit nostri gratia Samuel Berger.

Capitula in Mattheum ex Codice Berolinensi, subiunctis uariis lectionibus Codicum Bambergensis, Basiliensis, et Parisini (*Lat.* 277).

XXXVIII [XL] In patriam suam docet ihs et fratres et sorores nominantur
 XL [XLI] De capite iohannis in disco . et V . panibus et duobus piscibus
 XLI [XLII] Vbi ihs super mare ambulat et petrum mergentem alleuat et in terra gerasi-
 norum contingentes fimbriam ihs multi curati sunt.

cap. XXXVIII numeratur XL in Bamb. Bas.
 et Par. et ita sine dubio fuit in K, et sic ad
 finem capitulorum. Post de sagena in K (cap.
 XXXVIII) addunt missa in mare Ber. Bas.

XL. quinque Bamb. Bas. Par.
 XLI. om. alleuat Bamb. terram Par. gerasi-
 norum Bamb. Bas. Par. fimbriam Bamb.

- XLII [XLIII] Ubi accussantur discipuli saluatoris quod non lauent manus et ille docet pectus esse lauandum
- XLIII [XLIIII] Mulieris channanaei filiam a daemonio curauit . et in monte sedens diuersos infirmos curauit
- XLIIII [XLV] Ubi ihs de .VII. panibus et paucis pisciculis .IIIIor milia paut et saducei signum [petunt]
- XLV [XLVI] De episcopatu petri supra petram.
- XLVI [XLVII] Vbi petrus de passione quia timeret increpatur . et dicit ihs qui uult me sequi tollat crucem suam et sequatur . et quam dabit homo commotionem pro anima sua.
- XLVII [XLVIII] In monte cum moysen et heliam apparet et pater dicit hic est filius dilectus ipsum audite
- XLVIII [XLIIII] Puerum lunaticum saluat . et dicit si habueritis fidem sicut granum sinapis
- XLIIII [L] De passione sua praedicat dñs et de statere in ore piscis . de humilitate sicut puerum . et de manu et pede et oculo eruendo . et de una oue erratica
- L [LI] De correptione fratrum et indulgere debere alterutrum
- LI [LII] Qui conseruum propter denarios centum suffocat
- LII [LIII] Uxorem non licere dimitti et de eunuchis qui se ipsos eunuchizauerunt
- LIII [LIII] Quod paruulorum sit regnum caelorum et de diuite quod difficile intret in regnum caelorum et de primis et nouissimis fieri.
- LIII [LV] De operiis conductis in uineam . et de mercede ipsorum
- LV [LVI] Quod filius hominis tradendus sit et de filiis zebedei . et de primis discubitis in cenis.
- LVI [LVII] De duobus cecis sedentibus secus uiam.
- LVII [LVIII] De asino et pullo quos iussit ihs sibi adduci et quia turbae clamabant . osanna filio dauid . et nummularios iecit de templo
- LVIII [LVIIII] De arbore fico quae arida facta est . et ubi interrogatur ihs baptismum iohannis unde sit
- LVIIII [LX] De homine qui duos filios in uineam mittit . et parabola de puplicanis et meretricibus.

XLII. accusantur *Bamb. Par.* lauunt . . . leuandum *Bamb.*

XLIII. channanaeae *Bas.*, channanaeae *Bamb. Par.* demonio *Par.*

XLIIII. septem *Bamb. Bas. Par.* paucos pisciculos *Bas. Bamb.* (pisculos); paucis piscibus *Par.* quattuor *Bamb. om.* quat. mil. *Par.* saducaei *Bamb. Bas.* petunt *om.* lapsu *Ber.*; petent *Par.*; deinde + et (+ de *Bas. Par.*) fermento pharisaeorum *Bamb. Bas. Par.* (phariseorum).

XLV. episcotu lapsu *Ber.* super *Par.*

XLVI. suam; sua *Bas.* commutationem *Bamb. Bas. Par.*

XLVII. moysen *Bamb. Bas.*, moyses *Par.* helia *Bamb.*, elia *Bas.*, helyas *Par.* apparent *Par.* filius + meus *Bamb. Bas. Par.*

XLVIII. om. fidem *Bamb.*

XLIIII. praedicat *Par.* statere in: stateram

Bamb. sicut puerum: pueri *Par. om.* erratica *Bamb.*

L. indulgeri *Bamb.*

LIII. celorum bis *Par. om.* de pr. *Bamb. om.* intret *Par.* in regnum in caelorum *Bas.* de primos nouissimos fieri *Bamb. Bas. Par.* (primis).

LIII. operariis *Bamb.*, oporariis *Bas.* uinea *Bamb. Bas. Par.* iporum lapsu *Bamb.*

LV. zebedaei *Bas.*, zebedeii *Bamb.* primis discubitis lapsu *Ber.*; pr. discubitis *Par.*; primos discubitos *Bamb. Bas.* caenis *Bamb. Bas.*

LVI. caecis *Bamb.*

LVII. iesus: dominus *Par.* turbe *Bas.* filii *Par.* et tert. + de *Par.* nummularios *Bamb.*, -riis *Par.*; deinde + quos *Par.* eiecit *Bamb. Par.*, iaecit *Bas.* de plo *Ber.* (corr. Ber.¹)*

LVIII. ficu *Bamb. Bas.* interrogauit *Par.*

LVIIII. publicanis *Bamb. Par.*

CAPITULA ALIA

Ex codicibus Parisinis *Bibl. Nat. Lat. 6⁴* et 10438, *Mus. Brit. Harl.*

Inscr. Incip̃ capitulaꝝ in m^otheo *Par. Lat. 6⁴*, incip̃t capitula matth. *Harl. 2790*, Elenchus canonum p. 915 Capitula commentarii sancti

Par. Lat. 6⁴.

- I. Series generacionum ab abraam usque ad xpm̃ . et natiuitas xp̃isti in bethleem.
- II. Magi munera offerunt . ihs deportatur in aegyptum . infantes interficiuntur.
- III. Regressio ihu ex aegypto . in nazareth . quae est in galilea.
- IIII. De iohannis predicacione uel baptismo . et ihu baptizato.
- V. De ieunio xp̃i in heremo . et temptatione diabolica.
- VI. De iohanne tradito . et ubi ihs secessit in capharnau maritimam galileae . et de exordio predicacionis eius.
- VII. Ubi ihs petrum et andream uocat . et galileam circumiens predicat . et sanat omnes male abentes.
- VIII. De octo beatitudinibus ceterisque preceptis a ihu in monte datis . et quod ait uos estis sal terre et lux mundi.
- VIIII. Non uenit ihs legem soluere aut prophetas set adimplere . et iota unum et unus apex . et qui soluerit unum de mandatis . et nisi abundauerit iusticia uestra . et qui irascitur fratri . et si offers munus tuum . et esto consensciens aduersario tuo.
- X. Qui uiderit mulierem ad concupiscendum . et de oculo et manu et pede eruendis . et qui demissam ducit adulterat . et de maxilla prebenda.

Mus. Br. Harl. 2790.

- I. De natiuitate dñi nostri ihu xp̃i in bethleem iudae.
- II. De magorum muneribus et infantum nece ab angelo monitumque ioseph cum ihu in aegyptum fugit.
- III. Unde regressus nazareth uenit.
- IIII. De baptismo iohannis et ihm ab eodem baptizatum.
- V. Ihs ab spu in deserto ductus a diabolo temptatur.
- VI. Audiens iohannem carceri traditum capharnaum secundum habitauit.
- VII. Ubi petrum et andream ad apostolatam uocat.
- VIII. Et beatitudinem docet.
- VIIII. Ac dicit non ueni soluere legem sed adimplere non irascendum non concupiscendum et reliqua praecipientem.

IN MATTHEUM.

2790, et ex commentariis S. Hilarii et Rabani Mauri in Mattheum.

d. Hilarii in euangelium Matthaei, ordine quo ab eo sunt aediti *Hil. edd. uett., sed Migne* P. L. ix.
Hilarii in euangelium Matthaei.

Par. Lat. 10438.

- I. De patrum nominibus ex quibus secundum carnem natus est dñs ihs xps et de eiusdem natiuitate ueneranda qua natus est ex intermerata uirgine maria.
- II. De magis et eorum muneribus et de interfectis innocentibus.
- III. De reuersione ihu ex aegypto.
- IIII. De baptismo iohannis in iordane . et de sacramento baptismatis ihu xpi dñi nri.
- V. De temptatione ihu a diabolo et de xpi ieiunio.
- VI. De eo quod iohannes traditus sit et quod secedens in galileam petrum et andream iacobum et iohannem ad apostolatus dignitatem de piscatione uocauit.
- VII. De xpi predicatione et infirmorum sanatione.
- VIII. De octo beatitudinibus caeterisque mandatis.
- VIII. Quod non uenerit dñs soluere legem sed adimplere et quod ante altare munus relinquendum sit nec dō ante ferendum quam frater reconcilietur.
- X. De eo quod docuit non maechandum et oculum uel manum scandalizantem prociendum . et uxorem non dimittendam nisi ob fornicationem.

X. De eo : Deo lapsu cod.

Hilarius (ex editione Parisina A. D. 1544).

- I. De natiuitate Christi . De Magis cum muneribus, et de infantibus occisis.
- II. De Iesu regresso ex Aegypto. De praedicatione Ioannis, et baptismo. De domino baptizato.
- III. De tentatore diabolo. De ieiunio Iesu quadraginta diebus. De Petro et Andrea piscatoribus.
- IIII. De beatitudine et praeceptis. De reconciliatione fratrum. De adulterio. De oculo et manu eruenda. De iuramentis et eleemosyna.

Rabanus Maurus (Migne P.L. CVII, p. 731).

- I. Genealogia Christi enumeratur, et in tres tessaradecades diuiditur, et de desponsatione matris eius narratur.
- II. De natiuitate Christi in Bethlehem Iuda, et magis; de fuga in Aegyptum, et nece infantum, etc.
- III. De praedicatione Ioannis Baptistae, et baptismo Christi.
- IV. De ieiunio Christi in deserto et trina temptatione, etc. De initio praedicationis Christi, et uocatione discipulorum.
- V. De sermone Domini in monte et perfectione euangelica.

Par. Lat. 6^a.

XI. De dilectione inimicorum . et ne iusticia nostra coram hominibus fiat.

XII. De elemosinis ut nesciat sinistra . et quomodo sit orandum.

[XIII. I]n ieiuniis non contristantium . et de thesauro in caelo . et lucerna corporis tui est oculus tuus.

[XIII]. XIII. Nemo potest duobus seruire . et de uolatilibus et liliis agri . et sollicitudine diei.

[XV]. XIII^l. De festuca et trabe in oculo . et de margaritis ante porcos . et petite et dabitur uobis et quae uultis ut faciant uobis homines.

[XVI]. XV. Intrate per angustam portam . et cauete a falsis prophetis . et de arbore bona et mala.

[XVII]. XVI. Non omnis qui dicit mihi dñe dñe intrabit in regnum caelorum . et domo hedificata super petram et super arenam.

[XVIII]. XVII. Descendens ihs de monte leprosum mundauit.

[XVIII]. XVIII. Ihs in capharnau centurionis puerum saluum fecit.

[XX]. XVIII^l. Socrum petri ihs in capharnau a febris liberauit . et multos male abentes curauit.

[XXI]. XX. Ubi quidam scribe dixit magister sequar te . et alio ihs dixit sequere me . et in nauicula suscitatus discipulos saluat.

Harl. 2790.

X. Ut in aelymosinis nesciat sinistra quid faciat dextera.

XI. Nec multum in oratione loquendum et orandi traditionem.

XII. Laetus ducere ieiunium et thesaurizandum in caelo.

XIII. Non duobus sed uno potius dño seruiendum nec omnino xp̄ianum iubet escam ut paganus uestemque quaerere.

XIII. Exemplum in iudiciis stipulae ponens et trabi et cauendum porcis margaritas offerre.

XV. Portam angustam elaborandum intrare et a prophetis cauendum falsis.

XVI. Hic dicit non omnis qui dicit dñe dñe intrabit in regnum caelorum eosque harenae coaequat iustos saxo fundatos.

XVII. Leprosum emundat.

XVIII. Centurionis adaeque puerum sanat.

XVIII. Febricitantem socrum erigit petri. multisque sanitates erogans.

XX. Non habeo ubi caput reclinem scribae dicit ihs.

XXI. Periclitantibus discipulis ihs imperat mari.

[XIII] *Initium certe capituli; lapsu autem omisit scriba et numerum et primam literam capituli: ita ut nemo potest sub numero xiii posuerit et sic ad cap. XXVII. contristantium m.p. contristandum cor.*

XIII. iubent *m.p. ut uidetur.*

Par. Lat. 10438.

- XI. De inimicorum dilectione et fundenda pro eis oratione.
- XII. De elemosina dextera porrigente sinistra nesciente et de oratione non multa loquacitate facienda.
- XIII. De eo quod precipit in ieiunio non contristandum et thesaurum in caelum locandum.
- De eo quod lucerna corporis sit oculus.
- XIII. De eo quod duobus dominis non possit seruire et de uolatilibus caeli exemplum accipiendum.
- De sollicitudine uitanda uictus et uestimenti.
- XV. De festuca et trabe et quod sanctum non sit canibus dandum.
- De eo quod dñs sit fideliter petendus.
- XVI. De eo quod angusta sit uia ducens ad uitam et spaciota nimis ducens ad mortem aeternam.
- De eo quod arbor bona fructum faciat bonum.
- XVII. De eo quod non omnis qui dicit dñe dñe intrabit in regnum caelorum et quod domus super arenam fundata mouentibus uentis statum firmum non teneat.
- XVIII. De eo quod ihs in potestate magna docuit et descendens de monte laeprosus mundauit.
- XVIII. De eo quod ingressus Capharnaum puerum centurionis uerbo sanauit.
- XX. De eo quod socrum petre a febre liberauit.
- XXI. De eo quod cuidam dixit sequere me et alius dixit sequar te.
- XXII. De eo quod in nauicula dñs dormiens a discipulis excitatur in mare periclitantibus.

Hilarius.

- V. De oratione et ieiunio.
- De thesauro in coelo.
- De lucerna corporis.
- De duobus dominis. De cibo et uestitu. De uolatilibus et liliis agri, et foeno. De sollicitudine diei. De festuca et trabe in oculo.

- VI. De margaritis ante porcos. De pseudo-prophetis. De domo aedificata super petram.

- VII. De leproso quem curauit dominus. De puero tribuni paralytico. De socru Petri. De plurimis et diuersis curis.

- VIII. De discipulis in nauicula excitantibus Iesum. De duobus daemoniis in terra Gerasenorum. De paralytico curato et lectum ferente.

Rabanus Maurus.

- VI. De elemosyna facienda, de orando Deo, de uitanda hypocrisi et auaritia.

- VII. De non iudicando proximum temere.

Hortatur ingredi per angustam portam; docet cauendos falsos prophetas, etc.

- VIII. Absoluto sermone in monte mundatur leprosus, sanatur paralyticus, et socrus Petri: quidam sequi uolunt Dominum, qui nauigans tempestatem sedat et daemones expellit.

Par. Lat. 6^a.

[XXII]. XXI. In terra gerasenorum de homine legionem eicit . et mittit in porcos.

[XXIII]. XXII. Ubi ihs paraliticum iussit ire cum grabato . et matheum uocat de theloneo.

[XXIV]. XXIII. Non egent sani medicum . set male abentes . et misericordiam uolo et non sacrificium.

[XXV]. XXIII¹. Non ieiunant filii sponsi . quandiu cum eis est sponsus . et de utribus nouis.

[XXVI]. XXV. Ubi mulier a profluuiio sanatur . et filia principis resuscitatur.

XXVII. Ubi ihs duobus cecis oculos aperuit . et a surdo et muto demonium eiecit.

XXVIII. Messis multa . operarii autem pauci . et data apostolis potestate curandi.

XXVIII. Nomina apostolorum quos misit cum doctrina . et signis sanitarum . et de pecunia in zonis . et excuciendo puluere de pedibus.

XXX^a. Ecce ego mitto uos sicut oues . et si uos persecuti fuerint in una ciuitatum . et non est discipulus super magistrum . et nihil opertum . et quod dico in tenebris . et non timendos qui occidunt corpus . et de duobus passeribus . et qui me negauerit . et non ueni mittere pacem.

XXX^a. i. Qui amat patrem aut matrem plus quam me . et qui recipit prophetam.

XXX^a. ii. Iohans ad ihm de carcere mittit . et ihs de iohne ad turbas loquitur . lex et prophetae usque ad iohannem . et cantabimus uobis.

Harl. 2790.

XXII. Gerasenam adpulsus duos daemoniacos ab spū liberat immundo.

XXIII. Paralyticum curat.

XXIII. Mattheum ad apostolatam e toloneo uocat.

XXV. De ieiunio iohannis discipuli disceptantes . responsumque ihs.

XXVI. A sanguinis fluxu mulier liberatur et filia principis suscitatur.

XXVII. Duo caeci inluminantur similiter mutum daemoniacum.

XXVIII. Et discipulis dicit . messis multa operarii pauci.

XXVIII. Eisque curandi potestatem tribuens.

XXX. Ecce ego mitto uos sicut oues inter lupos et in persecutionibus de ciuitate in ciuitatem fugiendum.

XXXI. Hic iohannes ad ihm discipulos mittit e carcere corrigendos et ipse ihs perhibet testimonium.

XXVII. sic recte numeratur.

XXII. Gerasenam *m. p.*

XXX. ante persecutionibus rasura unius lit.

Par. Lat. 10438.

- XXIII. De eo quod in terra gerase-
norum daemonia eiecit.
- XXIIII. De eo quod paralyticum
iussit surgere et cum lecto ire.
- XXV. De eo quod mattheum de
theloneo uocauit et quod dicit
non egent sani medico sed male
habentes.
- XXVI. De eo quod filii sponsi non
debent ieiunare quamdiu cum illis
est sponsus.
- XXVII. De eo quod mulier a pro-
fluio sanguinis liberatur et quod
filia principis a morte resuscitatur.
- XXVIII. De eo quod oculos cae-
corum aperuit et surdum et mutum
daemonium eiecit.
- XXVIII. De eo quod circuiens ihs
ciuitates infirmos curauit et quod
apostolis potestatem curationis do-
nauit et quod apostolis nomina
indidit et eos ad docendum misit.
- XXX. De eo quod ut apostoli pru-
dentes essent sicut serpentes am-
monuit.
- XXXI. De eo quod predixit quod
pater filium et frater fratrem et
filius patrem sit traditurus.
- XXXII. De eo quod dicit si uos
persequentur in ciuitate una fugite
in aliam.
- XXXIII. De eo quod non uenerit
dñs pacem mittere sed gladium.
- XXXIIII. De eo quod dicit qui
amat patrem aut matrem plus
quam me non est me dignus et
qui uos recipit me recipit.
- XXXV. De eo quod iohannes ad
ihm mandat tu es qui uenturus es
an alium expectamus et quod ihs
dicit lex et prophetae usque ad
iohannem prophetauerunt.

Hilarius.

IX. De Matthaeo publi-
cano. De pharisaeo-
rum, et discipulorum
Ioannis ieiunio. De
adsutu panni rudis. De
profluio mulieris. De
filia principis excitata a
mortuis. De duobus
caecis. De surdo et
muto.

X. Misertus turbarum do-
minus, duodecim disci-
pulos praemittit cum
potestate et doctrina
etc.

XI. Ioannes de carcere ad
Iesum mittit, et Iesus
de Ioanne ad turbas
loquitur. Item confes-
sio Iesu ad patrem.

Rabanus Maurus.

IX. Sanat Iesus paralyti-
cum, mulierem a pro-
fluio sanguinis. Uocat
Matthaeum, suscitatur fi-
liam archisynagogi, *etc.*

X. Duodecim apostolos
praemittit, cum potes-
tate sanandi omnem
languorem, et omni
doctrina, et quod non
uenerit pacem mittere,
sed gladium, *etc.*

XI. Iesus legatis ab Ioanne
missis respondet, de eo-
que turbas docet: in-
crepat ciuitates quae
credere noluerunt. Con-
fessio eius ad Patrem, et
de eius iugo suauis, *etc.*

Par. Lat. 6^l.

XXX^a. iii. Ubi ihs impropert corozai et bethsaide et capharnau ciuitatibus.

XXX^a. iiii. Confiteor tibi pater dñe . et nemo nouit patrem . et uenite ad me omnes.

[XXXV. U]bi discipuli spicas uellebant sabbato.

[XXXVI]. XXXV. Ubi ihs manum aridam in sinagoga sanauit sabbato . et egressus inde curauit multos . et quod ait propheta ecce puer meus . et hominem a daemonio cecum et mutum curauit . et iudei calumniantur in behelzebub . et qui non est mecum . et de blasphemia in spiritu sancto . et facite arborem bonam . et homo bonus . et de uerbo ocioso.

[XXXVII]. XXXVI. Ubi scribe et pharisei signum petunt ab ihu . et cum immundus spiritus exierit ab homine.

[XXXVIII]: XXX^a. vii. Mater tua et fratres tui foris stant dicunt ad ihm.

XXXVIII^l. Sedens ihs in nauicula parabolam turbis de seminante secus uiam . et in petrosa et in terram bonam dicit . et qui abet dabitur ei . et ut uidentes non uideant . et multi prophete cupierunt uidere quae uidetis.

XL. De zizania et tritico . de grano sinapis . et de fermento quod accepit mulier . et de psalmo apperiam in parabolis os meum . et iusti fulgebunt sicut sol in regno.

XL. i. De thesauro in agro abscondito . et de bona margarita . et de rete misso in mare . et de scriba qui profert de thesauro suo

XXXV. *Omisit scriba capituli numerum et primam litteram ; et similiter infra cap. LV.*

XXXVIII. *recte sic numeratur.*

XL. *tritico + et cor.*

Harl. 2790.

XXXII. Et ciuitatibus incredulis exprobrans.

XXXIII. Confessio ihu ad patrem et reuelando se uocat lorā.

XXXIII. De spicis sabbato uulsis indignationemque pharisaeorum.

XXXV. Instaurans aridam manu sanitati . multosque reformans caecum ac mutum innouat daemonium.

XXXVI. Pharisei ab ihu signum petent temptantes.

XXXVII. Matre et fratribus ad ihm uenientibus eumque uidere.

XXXVIII. De nauicula turbas edocet parabolis seminantis discipulis solis disserendo.

XXXVIII. Item boni seminis et zyzaniorum sinapisque grano et fermenti parabolis edocens declarauit.

XL. Sed et de thesauro in agro abscondito pretioseque margarite sagenaeque in mari missae.

XXXV. *innouat : nouat in ras. scriptum.*

Par. Lat. 10438.

XXXVI. De eo quod proponit parabolam de pueris in foro sedentibus et quod impropert chorozaïm et bethsaida quod non aegissent paenitentiam.

XXXVII. De eo quod confitetur patri quod reuelauerit se paruulis et quod iugum illius esset suaue et onus eius leue.

XXXVIII. De eo quod discipuli uelabant spicas sabbatis et quod ihs magis uult misericordiam quam sacrificium.

XXXVIII. De eo quod cuidam manum aridam sanauit et quod dicit sabbatis benefacere.

XL. De eo quod dñs caecum et mutum curauit et quod dicit quod nemo iniret in domum fortis nisi ante eum alliget.

XLI. De eo quod bonus homo de bono thesauro profert bonum et de uerbo ocioso.

XLII. De eo quod scribae et pharisaei ihs signa petunt.

XLIII. De eo quod quidam dicunt ad ihm ecce mater tua et fratres tui foris stant.

XLIII. De eo quod sedens in nauicula parabolam exponit de semine supra petram et in spinas et in terram bonam cadens et dicit uestri oculi beati.

XLV. De eo quod proponit parabolam de homine qui seminauit bonum semen in agro et inimicus superseminauit zizania.

XLVI. De grano sinapis et de fermento et de eo quod iusti fulgebunt.

XLVII. De thesauro abscondito in agro et de bona margarita . et de sarena.

Hilarius.

XII. Discipuli spicas uelunt. Manus aridae hominem sabbato curauit. Caecum et daemniacum curauit. De blasphemia spiritus. De fructu arboris bonae et malae. De omni uerbo ocioso. De signo Ionae. De Niniuitis et regina Austri. De septem spiritibus et octauo. De matre Iesu et fratribus.

XIII. Sedens in nauicula Iesus turbis parabolas loquitur. De seminante bonum semen. De zizania et tritico. De grano sinapis. De fermento absconso in farina. Expositio zizaniae. De thesauro in agro. De bona margarita. De rete misso in mare.

XIII. De scriba in regno coelorum. De fratribus et sororibus domini. De

Rabanus Maurus.

XII. Discipuli spicas uelunt. Iesus sanat manum aridam, et daemniacum caecum et mutum: Pharisaeis signum Ionae dat, etc.

XIII. De nauicula docet turbas in parabolis, quas domi apostolis exponit; docet in synagoga Nazareth, ubi sine honore est.

Par. Lat. 6⁴.

noua et uetera . et nonne hic est fabri filius .
et propheta sine honore in patria sua.

XLII. De iohannis capite in disco . et de
quinque panibus et duobus piscibus quin-
que milia uirorum satiatis.

XL. iii. Ubi ihs super mare ambulat . et pe-
trum mergentem eleuat.

XL. iiii. In terra genessar ihs multos curauit .
qui rogabant ut uel fimbriam uestimenti
eius tangerent.

XLV. De manibus non lotis . et qui dixerit
patri uel matri munus quodcūque . et omnis
plantacio quam non plantauit pater . et sinite
illos ceci sunt duces cecorum . et que de ore
exeunt . illa quoquinquant hominem.

XLVI. Ihs mulieris cananeae filiam a dae-
monio liberat et secus mare galileae multos
claudos cecos et debiles curat.

XL^a. vii. De septem panibus et paucis pisci-
bus in quattuor milia hominum . et saducei
et pharisei signum petunt ab ihu . quibus
ait . faciem caeli nostis probare . et cauete
a fermento phariseorum.

XL^a. viii. Ihs discipulos interrogat quem eum
dicunt aesse homines . et de apostolatū
petri super petram . et dicit ad eum uade
post me sathanan.

XL^a. viii¹. Ubi hs dicit si quis uult post me
uenire tollat crucem suam . quid enim prod-
est homini si mundum lucretur . filius
enim hominis uenturus est in gloria patris
sui reddere unicuique prout gessit.

L. De glorificatione ihu in monte . et descen-
dens puerum lunaticum sanat . et dicit si
abueritis fidem sicut granum sinapis . et de
sua passione indicat.

Harl. 2790.

XLI. De ioh capite absciso et de quinque
panibus in quinque hominum milibus.

XLII. Ihs ambulans super aquas nocte ad
discipulos uenit.

XLIII. In terra gerasenorum plurimi ab
firmitate sanantur.

XLIII. De manibus non lotis et responsione
ihu.

XLV. De mulieris chanae filia a daemónio
liberatam.

XLVI. De septem panibus in quattuor milia
hominum.

XLVII. De pharisaeis quaerentibus signum et
eorumque cauendumque fermentum.

XLVIII. Interrogatio ihu quisnam a populis
uel ab apostolis diceret suam uidelicet
socians passionem.

XLVIII. Transfiguratum in montem disci-
pulis et a daemónio puerum liberat lunati-
cum.

L. Iterum discipulis suam passionem resur-

XLVIII. apostolatū : apostolorum ut uidetur
m. p. sed corr.

XLVIII. Ubi *hs* ita codex.

Par. Lat. 10438.

- XLVIII. De eo quod in patria sua docet ihs et quod fratres et sorores nominantur.
- XLVIII. De capite iohannis in disco et de quinque panibus et duobus piscibus.
- L. De eo quod ihs super mare ambulauit et petrum mergentem allegauit et quod in terra gerasenorum a tactu fimbriae ihs multi curati sunt.
- LI. De eo quod accusantur discipuli quod non lauant manus et quod ille extra docuerit pectus esse lauandum.
- LII. De eo quod mulieris chananaeae filiam a daemonio curat et in monte sedens infirmos sanat.
- LIII. De eo quod de septem panibus et paucis pisciculis quatuor millia paut.
- LIIII. De episcopatu petri super petram.
- LV. De eo quod petrus de passionis timore increpatur et quod dicit ihs qui uult me sequi tollat crucem suam et sequatur me et quam dabit homo commutationem pro anima sua.
- LVI. De eo quod in monte ante aliquos suorum discipulorum transfiguratur.
- LVII. De puero lunatico quem curauit et quod dicit si habueritis fidem.

Hilarius.

- Ioannis capite in disco. De quinque panibus et duobus piscibus. Ubi super mare ambulabat, et Petrum mersum erexit.
- XV. De lauandis manibus. Et non ea quae in os intrans, sed ea quae ex ore exeunt inquinare. De filia Chananaeae mulieris. De septem panibus et paucis piscibus.
- XVI. De Iona prophetae signo. De fermento pharisaeorum, et confessione Petri. De benedictione domini, et de se abnegando qui Christum sequi uoluerit.
- XVII. Ubi in monte cum Moyse et Elia uidetur, et uox de coelo auditur. Ubi puerum lunaticum saluat. De credentium fide. De didrachma postulata, et statere in ore piscis inuento.

Rabanus Maurus.

- XIV. Narratur decollatio Ioannis Baptistae, cum miraculo quinque panum, et ambulatione super aquas, etc.
- XV. Ad Pharisaeos sermo, de eo quod coinquinat hominem. Sanat filiam Syrophenissae et alios male affectos: satiat septem panibus quatuor millia hominum.
- XVI. De cauendo fermento Pharisaeorum. De confessione Petri, et eo increpito ne scandalo sit, etc.
- XVII. In monte transfiguratur Dominus coram discipulis, et Elia et Moyse. Lunaticum curat. Petro iubet pro se et illo dare census.

Par. Lat. 6^a.

L. i. De didragma dicit ihs petro . ut det staterem quem de ore piscis tulerit.

LII. Discipulos ad paruuli humilitatem reuocat . et quia oportent uenire scandala . et de manu et pede . et oculo ob scandalum eruendo . et de oue errante.

LIII. De fratre si peccauerit usque ad ter corripendum . et quae alligaueritis . et si duobus conuenerit . et quociens dimittam fratri.

LIIII. De eo qui conseruum propter denarios suffocabat.

[LV. U]xorem non debere dimitti . et de spadonibus dicit . et oblatos sibi paruulos benedicit.

[LVI]. LV. De diuite interrogante quid boni faciat . et quia diues difficile intrat in regnum caelorum . et quia apostoli sedebunt super duodecim sedes . et omnis qui reliquerit domum et cetera . centuplum accipiet.

[LVII]. LVI. De operariis in uineam conductis usque in oram undecimam . et erunt nouissimi primi.

[LVIII]. LVII. Ihs de passione sua discipulos premonet . et filios zebezei arguit ut qui uoluerit primus aessae sit seruus.

[LVIHI]. LVIII. De duobus cecis secus uiam sedentibus.

[LX]. LVIHI. De asina et pullo quibus sedit ihs . et turbis adclamantibus osanna . et numularios de templo eiecit . et quia ex ore infancium et lactancium.

[LXI]. LX. De arbore fici que aruit . et interrogant ihm farisei . in qua potestate haec facis . et de illo qui filios suos in uinea iubet ire . et quod publicani et meretrices precedant.

[LXII]. LXI. De uinea colonis locata . qui

Harl. 2790.

rectionemque depingens et statere in ore piscis inuento.

LI. A discipulis interrogatus quis eorum maior esset in regno caelorum.

LII. De ouem perditam inuentamque.

LIII. Omnino fratribus quoties deliquerint dimittendum.

LIIII. Adiciens similitudinem inmisericordie ingratiue serui.

LV. Temptata interrogatio nullatenus dimittendi uxorem nisi ob crimine dñs respondisse.

LVI. Et diuitem difficile regnum caelorum intrare.

LVII. Similitudinem operariorum in uineam conductorum.

LVIII. Tertio hoc passionem sacramque suam resurrectionem apostolis praedicat.

LVIHI. De duobus caecis inluminatis iuxta uiam sedentibus.

LX. De asina et pullo eius uidentes de templo ementesque repellit ficum infructuosam aridamque efficit.

LXI. In qua potestate ihs mirabilia faciens interrogatus a sacerdotibus.

LXII. Parabolam mittentis filios in uineam.

LXIII. Item parabolam uineae a cultoribus

Par. Lat. 10438.

LVIII. De eo quod passionem suam predicat et de statere quem iussit tolli in ore piscis et de humilitatione pueri et de oue erratica.

LVIII. De correptione et indulgentia fraterna in alterutrum.

LX. De eo quod seruus conseruum propter centum denarios suffocat.

LXI. De eo quod non liceat uxorem dimittere et de spontanea eunuchizatione.

LXII. De eo quod paruulorum sit regnum caelorum.

LXIII. De operariis in uineam conductis.

LXIII. De eo quod filius hominis tradendus sit et de filiis zebedaei et de primo accubitu in caenis.

LXV. De duobus caecis secus uiam sedentibus.

LXVI. De asino et pullo quos dñs iussit sibi adduci.

LXVII. De arbore ficī quae maledictione dñi arida facta est.

LXVIII. De homine qui duos filios in uineam misit.

LXVIII. De eo quod uinitores inter-

Hilarius.

XVIII. De infantibus inhibitis. De humilitate eorum assumenda. De manu et pede, et oculo eruendo, et de oue perditā. De corripiendis fratribus secreto primum, tum duobus testibus, postremo ecclesia praesente. Et quod semper ignoscendum. De eo qui conseruum, remisso sibi a domino debito, suffocauit.

XIX. Transit in Galilaeam. Uxorem non debere dimittere. De eunuchis. De infantibus inhibitis. Diuitem difficile introire in regnum coelorum.

XX. De spe apostolorum. De nouissimis primis efficiendis. Ubi conducuntur operarii ad uineam. De filiis Zebedaei. De primo accubitu. De duobus caecis secus uiam sedentibus.

XXI. De asina et pullo eius. De eiectis e templo nummulariis. De ficu maledicta. De duobus filiis ad uineam missis. De publicanis et meretricibus.

XXII. De uinitoribus, qui

Rabanus Maurus.

XVIII. Docet humilitatem exemplo paruulorum, et neminem eorum scandalizandum; exemplum proponit de oue errante, et quoties fratri sit ignoscendum.

XIX. Uxorem non debere dimitti docet, et de eunuchis; infantes a benedictione non esse arcendos; diuitem difficile intraturum in regnum coelorum; et centuplum recepturum, qui omnia deserit propter Christum.

XX. Parabola operariorum in uinea, de filiis Zebedaei, et accubitis primis coenae; de duobus caecis secus uiam.

XXI. De ingressu Iesu in Ierusalem, et eiectioe uendentium ex templo. De indignatione Pharisaeorum super pueros clamantes, Hosanna. De ficu arida, et Ioanne Baptista, etc.

XXII. De homine rege

Par. Lat. 6^a.

occidunt missos ad se . et de his qui inuitati ad nuptias uenire contempnunt . et quod ait aufertur a uobis regnum . et de eo qui uestem non abet nupcialem.

[LXIII]. LXII. De cesare et numo . et redite que cesari sunt cesari . et que sunt dei deo.

[LXIII]. LXII¹. De muliere septem fratrum uxore a saduceis questio proposita.

[LXV]. LXIII¹. De duobus mandatis quod in ipsis lex pendeat et prophetae . et interrogat ihs iudeos de xpō cuius filius sit . et quae dicunt farisei facienda . et nolite uocari rabbi . et qui se humiliat exaltabitur.

[LXVI]. LXV. Ihs fariseos increpat et de templo et auro . de altari et dono . de calice et de catino . et de sanguine prophetarum.

[LXVII]. LXVI. Ilirū quae occidis prophetas . et ammodo non me uidebitis . et discipuli hostendunt ei hedificaciones templi.

[LXVIII]. LXVII. Ihs discipulos premonet de fine mundi . de pseudoprophetis . et anti-xpō . de omnibus malis . et de aduentu suo . quia beatus seruus ille quem ueniens inuenit uigilantem.

[LXVIII]. LXVIII. De decem uirginibus . et de talentis quinque duobus et uno.

[LXX]. LXVIII¹. De segregacione agnorum et aedorum.

[LXXI. D]e muliere quae unguento perfudit caput ihu . et mittit ihs discipulos in ciuitatem ad quendam ut prepararent pascha.

LXI. aufertur *m.p.*; aufertur *cor.*

[LXXI. D]; *omisit scriba et numerum et primam litteram capituli.*

Harl. 2790.

dñm per occisum.

LXIII. Et alia item parabola regis nuptias filio celebranti.

LXV. De caesaris censu.

LXVI. Temptatio utpute mulieris septem uiros habentis.

LXVII. Ubi ihs phariseos interrogat cuius sit filius . xp̄s discipulos turbasque monens eorum adtendendam doctrinam uitaeque esse cauendam.

LXVIII. De proselyto et iuramento de decimationibus de culice et camelo de emundatione calicis . et parabsidis ihs scribas increpat et phariseos.

LXVIII. Hierusalem arguit quae occidit prophetas templum praedicat diruendum.

LXX. Responsio ihu interrogatus ab apostolis . de eius aduentum undique finem.

LXXI. De decem uirginibus et talentis seruis traditis.

LXXII. Ubi dñs in morem pastoris oues separauit ab aedis.

LXXIII. Iam nunc consilium iniunt ut morti tradant sacerdotes ihm capite eius unguentum effudit recumbenti maria iudamque

LXVI. utpute *mu in ras. scr.*

LXX. aduentum undique *sic diuisum.*

Par. Lat. 10438.

ficiunt missos ad se.

LXX. De rege qui fecit nuptias filio et de eo qui non habuit uestem nuptialem.

LXXI. De inscriptione nummi et imagine caesaris.

LXXII. De septem fratribus unam uxorem ducentibus.

LXXIII. De eo quod interrogatur de xpo cuius filius sit.

LXXIII. De eo quod dicit quod farisae dicunt facite . quod faciunt facere nolite et ne uocemini magistri.

LXXV. De proselyto et de iuramento. et de camelo et culice et de lauactione calicis et catini et de monumentis dealbatis.

LXXVI. De hierusalem quod prophetas occiderit.

LXXVII. De destructione templi et de pseudophaetis et nouissimis temporibus.

LXXVIII. De tribulatione dierum et de signis quae erant in caelo et quod dies et hora nescitur et de seruo quem dñs inuenerit sic facientem.

LXXVIII. De decem uirginibus et talentis seruis traditis.

LXXX. De segregatione ouium et haedorum.

LXXXI. De eo quod dicit dñs discipulis quod pascha post biduum sit et de muliere quae unguento per-

Hilarius.

missos ad se ob recipiendos fructus interficiunt. De inuitatis promiscuis, et de ueste nuptiali.

XXIII. De tributo Caesari dando, et de imagine Caesaris. De eadem septem fratrum uxore. De mandatis maximis. De David filio.

XXIII. Decathedra Moy-si, super quam sederunt scribae et pharisaei. De clauso ab iisdem regno coelorum. Et ab iisdem comedi domos uiduarum, et circumeuntium mare et arida. Et dicentibus : Quicumque iurauerit in templo, nihil est. Et de decimantibus mentam et anetum. Et aedificantibus sepulchra prophetarum. Et de Hierusalem, quae interficit prophetas, et lapidat eos qui ad se missi sunt.

XXV. De structura templi interrogantibus discipulis. Et de his, qui in tecto sunt, ne descendant tollere aliquid de domo, et qui in agro sunt, ne reuertantur tollere tunicam suam. Et de praegnantibus et nutriendis.

XXVI. De sole obscurato, et luna et stellis.

XXVII. De seruo fideli quem constituit dominus super familiam suam.

*Rabanus Maurus.*qui fecit nuptias ; de censu Caesaris ; de muliere qui (*sic*) septem fratres habuit ; et cuius filius sit Christus.

XXIII. Instruit Dominus turbas et discipulos de Scribis et Phariseis ; increpat Scribas et Phariseos multis modis increpando Uae. Exprobrat Ierusalem occisionem prophetarum, et praedicat eius interitum.

XXIV. De structura templi et signis nouissimorum dierum, et aduentu Saluatoris ; de uigilantia serui boni, et occasu elementorum, *etc.*XXV. Parabola de decem uirginibus, de ouibus et haedis, de operibus eorum, de seruis frugi, et pigro, *etc.*

XXVI. De Iudaeorum in necem Christi consilio, de coena in Bethania,

LXXVIII. *erant sic codex.*

*Far. Lat. 6^a.**Harl. 2790.*

scariotem traditurum ostendit.

[LXXII]. LXX. Ihs in cena dicit unus uest-
trum me tradet et de sacramto cene.

[LXXIII]. LXX. i. Ihs petro dicit ter me
negabis . et tercio orans ait . spiritus qui-
dem promptus . et de tota eius passione
siue baptismo.

[LXXIII]. LXXII. De resurrectione ihu et
de preceptis eius . et doctrina.

Expliciunt breues.

LXXIII. Mysterium dominice caene.

LXXV. Eiusque ad patrem oratio de iuda
traditore et petri negotiatione.

LXXVI. Ad ultimum pilatum traditur a
iudaeis et de consequentibus dudum pre-
dictis.

LXXVII. Ubi resurgens dñs a mortuis mariae
apparuit et confinctione iudaeorum dicen-
tium corpus eius fuisset furatum et ubi
omnibus discipulis apparuit iubetque in
nomine patris et filii et sp̃s sc̃i omnes
gentes feliciter baptizari.

Exp̃i.

LXX. sacramto sic codex.

LXXIII et LXXVI. tradit' codex.

LXXV. negotiatione sic codex.

LXXVII. iubetque: que sup. lin. scr.

Par. Lat. 10438.

fudit caput ihu et quod iudas
precium petierit ut traderet
saluatorem.

- LXXXII. De eo quod iussit discipulis ut pararent pascha et de sacramento corporis eius.
LXXXIII. De eo quod discipuli eius scandalizaturi essent et de oratione eius.
LXXXIII. De eo quod dicit tamquam ad latronem existis.
LXXXV. De eo quod iudas paenitentia ductus precium proiecit in templum.
LXXXVI. De eo quod latro dimittitur et innocens xp̄s occiditur.
LXXXVII. De eo quod ioseph sepelierit dñi corpus ihu.
LXXXVIII. De eo quod corpus ihu custoditur ne a discipulis tollatur.
LXXXVIII. De resurrectione sc̄issima dñi et de eius mandatis.
XC. De baptismo quod celebrandum sit in nomine patris et filii et sp̄s sc̄i.

Hilarius.

- Et de decem uirginibus. De homine peregre profecto, qui tradidit substantiam suam seruis suis.
XXVIII. De aduentu filii hominis uenientis ad iudicium cum maiestate sua.
XXIX. De muliere quae accessit ad Iesum in domo Simonis leprosi, habens alabastrum unguenti preciosi.
XXX. De die prima azymorum, in qua accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Ubi uis paremus tibi manducare pascha?
XXXI. Uenit Iesus in agrum, qui dicitur Gethsemani, et dicit discipulis suis: Sedete hic donec eam illuc orare. Et tristata est anima eius usque ad mortem. Et de calice mortis dicit: Pater si possibile est, transeat a me calix iste. De spiritu prompto et carne infirma. Et rursum de eo quod dixit: Pater non potest hic calix transire, nisi illum bibam? fiat uoluntas tua.
XXXII. De Iuda, qui erat unus de duodecim discipulis, ueniente ad Iesum cum plurima turba ut eum traderet. De gladio quem iussit Petro conuertere in locum suum.
XXXIII. De Pilato cum sederet pro tribunali, et cum misit ad illum uxor sua, dicens: Nihil tibi sit et iusto isti. De trans-euntibus iuxta crucem, qui mouebant capita sua et dicebant: Hic est qui destruebat templum, et in triduum illud reaedificabat.

Elenchi finis.

Rabanus Maurus.

de Iudae traditoris
petito pretio; de ex-
trema coena, et quae
ibi et in horto con-
tigerunt.

- XXVII. Iesus Pilato
traditur, Iudas laqueo
perit, et de tota
Christi Domini pas-
sione.

CAPITULA ALIA IN MARCUM

ex codicibus *Par. Lat. 6⁴* et 277.*Par. Lat. 6⁴.*

Incip. capitula. in marchio.

- I. De iohne baptista . et ihu baptizato . et de teptacione eius in heremo.
- II. Ubi iohne tradito ihs predicat . et discipulos uocat . et in capharnaum hominem in sinagoga ab spiritu inundo liberat.
- III. Socrum petri a febribus sanat . et multos curat . et in deserto orat . et ubicumque perambulans predicat.
- IIII. Ihesus leprosum mundat.
- V. Ihs in capharnaum paraliticum per tectum dimissum sanat . et leui de theloneo uocat.
- VI. In domo leui cum publicanis accubens dicit . non necesse abent sani medicum . et non possunt ieunare filii sponsi sponso presente.

Par. Lat. 277.

Incipiunt capitula euangelii secundum marcum.

- I. Ubi baptizatus est de columba et uoce de caelis.
- II. Ubi fuit in heremo cum temptaretur a sathana.
- III. Ubi ueniens in galyleam predicabat euuangelium et penitenciam . et ubi eum dimittentes retia secuti sunt petrus et andreas et iacobus.
- IIII. Ubi dictum est quod docebat in capharnaum tanquam potestatem habens . et exclusit spm inmundum . et fama eius dilata est per regionem galyleae.
- V. Ubi sanauit socrum petri . et post occasum solis attulerunt ad eum languentes et demonium habentes et sanauit eos.
- VI. Ubi in deserto orauit ante lucem solus et cum secutis discipulis et dicentibus quod eum quererent homines . respondit eamus ad proxima castella et ciuitates predicare in hoc enim exii et predicaui in omni synagoga demonia expellens.
- VII. Ubi mundaui leprosum et precepit ei ne diceret set offerret pro se sacrificium et ille nunciauit et non iam poterat ihs palam introire in ciuitatem.
- VIII. Ubi curauit paraliticum quem per tectum summiserant propter turbas.
- IX. Ubi uocauit de theloneo iacobum alphei et in domo eius manducauit cum publicanis et peccatoribus et secuti sunt eum et ubi respondit non est necessarius sanis medicus set male habentibus non ueni uocare iustos set peccatores in penitencia.
- X. Ubi de discipulis suis non ieunantibus respondit loquens de sponso et de panno rudi et de uino nouo in utres ueteres.

X. rudi : rudo *cod. m. p.*

Par. Lat. 6^a.

VII. Discipuli sabbato uellebant spicas et manducabant.

VIII. In sinagoga manum hominis aridam sanat . et discipuli in nauicula ei deseruiunt . et multos sanat.

VIII. Discipulos nominatim uocat . et pharisei de eo dicunt . behelzebub abet.

X. Omne regnum diuisum non stabit . et qui blasphemauerit in spiritu sancto . et hii sunt fratres mei . qui uoluptatem faciunt patris.

XI. Ecce exiit seminans ad seminandum . et reliqua . et nihil est absconditum quod non manifestetur.

XII. In qua mensura mensi fueritis . et qui abet dabitur ei . et quemadmodum si iaciat homo sementem . et dum dormit germinet . et de grano sinapis in terra sato.

XIII. Dormiens in nauicula ihs facta tempestate excitatur . et conpescit uentum et mare.

XIII. In regione gerasenorum hominem a legione daemonum mundat.

XV. Mulierem a profluo sanguinis sanat . et filiam principis resuscitat.

XVI. Nonne iste est filius marie . et non est propheta acceptus in patria sua.

XVI. est *pr. sup. lin. scr.*

Par. Lat. 277.

XI. Ubi respondit phariseis cōmotis quia discipuli eius sabbato spicas uellebant quid fecerit dauid de panibus propositionis et quod filius hominis dominus est ipsius sabbati.

XII. Ubi aridam manum hominis sabbato sanauit.

XIII. Ubi cum discipulis suis et multis turbis secessit ad mare et ad nauiculam sibi presto esse iussit ne premeretur a turbis eorum quos curabat et corripiebat ne manifestarent eum.

XIII. Ubi ascendit in montem et fecit ut essent secum duodecim discipuli ut potestatem illis daret predicare aeuuangelium et curare et mundare nomina eorum dicuntur.

XV. Ubi dixerunt pharisei quod in principe demoniorum expelleret demonium . ibi eis respondit de regno sathanae et de blasphemia in spiritum sanctum . quae non dimittetur.

XVI. Ubi mater eius et fratres foris stantes nuntiati sunt ei.

XVII. Ubi docebat turbas in littore stantes cum ipse sederet in naui ubi dixit similitudinem de semine quod cadit in uia et in petrosa . et inter spinas et in terram bonam et exposuit illam solis discipulis suis . ibi locutus est similitudines de lucerna quae super candelabrum ponitur et de mensura in qua mensis remetietur . et de seminante qui nescit quomodo crescat quod seminauit usque ad tempus messis et de grano synapis quod seminatum crescit ut cetera holera transeat.

XVIII. Ubi uento imperauit ut quiesceret cum turbarentur in mare.

XIX. Ubi misit demonia in porcos et iussit ei quem mundaerat ut nunciaret suis beneficia dei.

XX. Ubi sanata est mulier tangens uestimentum eius cum iret ad filiam archisinagogi quam mortuam in domo eius resuscitauit cum dixit thabita cum hoc est puella surge.

XXI. Ubi in patria sua dixit prophetam sine honore esse.

Par. Lat. 6^a.

XVII. Duodecim discipulos mittit ad predicandum . et de pera et pecunia et duabus tunicis.

XVIII. Herodes interrogat de ihu . et ioh̃ns baptista in carcere decollatur . et redent discipuli quos misit predicare.

XVIII¹. De quinque panibus et duobus piscibus in quinque milia hominum.

XX. Ihs super fluctos ambulat . et multos infirmos egressus sanat.

XXI. De manibus inlotis et quod ait corban quod est donum.

XXII. Mulieri sirophaenisse dicit . non licet tollere panem filiorum . et filiam eius a demonio sanat.

XXII¹. Hominem surdum et mutum sanat.

XXIII. De septem panibus et paucis piscibus in quattuor milia hominum.

XXV. Pharisei signum petunt . et caute a fermento phariseorum . et cecus dicit uideo homines sicut arbores ambulantes.

XXVI. IHS dicit quem me dicunt aesse homines . et discipulos de passione premonens . petro dicit uade retro me . et si quis uult post me sequi . et qui me confessus fuerit.

XXVII. Ihs in monte transfiguratur : et quod ait helias ueniet et restituet omnia.

Par. Lat. 277.

XXII. Ubi misit discipulos duodecim ad expellendos imundos spiritus et predicandam penitenciam monens illos quomodo ambularent.

XXIII. Ubi de illo audiuit herodes qui decollauit iohannem enarratur quare et quomodo iohannes occisus est.

XXIII¹. Ubi paut turbas in deserto de quinque panibus et duobus piscibus.

XXV. Ubi ambulauit super aquas maris.

XXVI. Ubi obsecrabant eum infirmi ut uel fimbriam uestimenti eius tangerent.

XXVII. Ubi cōmoti sunt quia discipuli eius non lotis manibus manducabant et respondit eis quia suas traditiones obseruabant magis quam dei . et conuocatis turbis dixit nichil esse quod inquinet hominem quod a foris intrat . set quod exit ab homine . et hoc ipsum exposuit in domo interrogantibus discipulis suis.

XXVIII. Ubi ait ei mulier et canes manducabant sub mensa de micis puerorum et sanata est a demonio filia eius.

XXIX. Ubi surdum et mutum fecit audire et recte loqui.

XXX. Ubi paut turbas in deserto de septem panibus et paucis piscibus.

XXXI. Ubi petierunt pharisei ab eo signum de caelo.

XXXII. Ubi dixit discipulis caute a fermento phariseorum et a fermento herodianorum.

XXXIII. Ubi curauit cecum spuens in oculos eius.

XXXIII¹. Ubi dixit discipulis quem me dicunt homines esse et de passione et de resurrectione sua et corripuit petrum timentem ne moreretur.

XXXV. Ubi precepit de cruce tollenda et de anima perdenda ut saluetur et de confessione.

XXXVI. Ubi ait quosdam esse ex his qui stabant non uisuros mortem priusquam uiderent regnum dei.

XXXVII. Ubi se ostendit tribus discipulis in monte in claritate ibi facta est uox de nube hic est filius meus dilectissimus audite eum.

XXXVIII. Ubi eum interrogauerunt de aduentu helyae.

Par. Lat. 6^a.

XXVIII. Puerum a demonio surdum et mutum sanat . quem discipuli eicere non poterant . et discipulos de sua passione instruit . et puerum in medio statuens dicit qui uult primus esse.

XXVIII¹. Dicit ei iohans . uidimus quēdam eicientem daemonia . et qui potum dederit calicem aque frigide . et de manu et pede et oculos eruendi . et abete in uobis salem.

XXX. Non debere uxorem dimitti . et offerebant ei paruulos . et quisque non receperit regnum dei sicut paruulus.

XXXI. Magister bone quid faciam . et difficile est confidentes in pecunia intrare in regnum dei . et nemo est qui relinquat domum aut fratres.

XXXII. Filii zebedaei petunt ut sedeant cum ihu . et filius hominis non uenit ministrari set ministrare.

XXXIII. Filium thimei cecum ihs inluminat.

XXXIII. Adducunt pullum . et sedent super eum ihm turbe clamant osanna.

XXXV. Ficulneae maledicit . et uendentes de templo eicit.

XXXVI. Qum stabitis ad orandum . dimittite si quid abetis in corde . et interrogant eum . in qua potestate hoc facis.

XXXVI¹. De uinea et colonis qui occidunt seruos . et herede et lapis quem reprobae-runt haedificantes.

Par. Lat. 277.

XXXIX. Ubi sanauit puerum a demonio quem non potuerunt discipuli eius.

XL. Ubi discipulis in domo interrogantibus respondit non posse genus illud demonis excludi nisi ieiuniis et orationibus.

XLI. Ubi de passione et de resurrectione sua dicebat discipulis transiens latenter per galyleam.

XLII. Ubi puerum ostendens et eum complexus docuit eos humilitatem.

XLIII. Ubi suggestum est illi de quodam qui in nomine eius expellebat demonium cum eum sequeretur . ibi locutus est de tenebris amputandis quae scandalizant hominem et de sale quod proicitur si fatuus fuerit.

XLIII. Ubi interrogatus est utrum oporteat dimittere uxorem.

XLV. Ubi dixit quicūque non receperit regnum dei quasi puer non intrabit in illo.

XLVI. Ubi ait facilius camelum intrare per foramen acus quam diuitem in regnum dei et dixit quid recipiunt qui sua relinquunt propter aeuuangelium et de nouissimis primis et primis nouissimis.

XLVII. Ubi ascendens iherosolimam locutus est de passione et de resurrectione sua.

XLVIII. Ubi respondit iacobo et iohanni ut sedeat ad dexteram et ad sinistram meam non est meum dare uobis . et omnibus dixit qui uult inter uos primus esse erit omnium seruus.

XLIX. Ubi cecum uerbo illuminat clamantem miserere mei fili dauid.

L. Ubi sedit in pulio in quo nemo adhuc sederat.

LI. Ubi circumpexit templum exiuit in bethaniam cum duodecim discipulis.

LII. Ubi arborem fici maledixit.

LIII. Ubi de templo expulit uendentes et ementes.

LIIII. Ubi transeuntes cum eo discipuli uiderunt aridum arborem cui maledixerat et locutus est eis de fide et de oratione et de remissione peccatorum.

LV. Ubi sacerdotes interrogauit de baptis-mate iohannis et dedit eis similitudinem de uinea locata in qua occisi sunt quos misit dominus uineae.

XLIII. quod *m.p.*; qui *cor.*

*Par. Lat. 64.*XXXVII¹. De cesare et numo.XXXVII¹¹. De septem fratribus qui unam uxorem abuerunt . et quod est primum mandatum . et quod ait non es longe a regno dei.

XL. Quomodo dicunt iudei xpm dñ filium esse et de primis accubitis.

XLI. De uidua quae duo minuta in gazo-
filacio misit.

XLII. Qum dicerent de lapidibus templi . designauit eis nouissimum tempus . et qui perseuerauerit usque in finem . et de die et ora.

XLIII. De muliere que caput ihu perungento . et habiit iudas ut eum traderet . et maducauit cum discipulis pascha.

XLIII¹. De sacramento cene.

XLV. Petro dicit ter me negabis . ubi tercio orat ihs et comprehendunt eum.

XLVI. De adolescente amicto sindone . et inludunt ihm . et petrus flet . et crucifigunt ihm.

XLVI¹. Post resurrectionem apparuit discipulis . et misit eos ut baptizarent.

Explicit capitulacio.

XLIII. perungento : ita codex.
XLVI. sindone : sindona cor.*Par. Lat. 277.*

LVI. Ubi ait redde quae sunt cesaris cesari et quae sunt dei deo.

LVII. Ubi interrogauerunt eum saducei de muliere quae habuit septem uiros.

LVIII. Ubi respondit de duobus mandatis scribae de dilectione dei et dilectione proximi.

LIX. Ubi de dauid dixit quod dominum eum uocauit et de phariseis quia cum honorem ab hominibus querunt et comedunt domos uiduarum abundantius iudicium accipient.

LX. Ubi de uidua locutus est quae misit duo in gazophilatium.

LXI. Ubi de templo discipulis dixit quod dissolueretur et aliud post triduum resuscitaretur . et de fine seculi multa locutus est.

LXII. Ubi unguento pretioso mulier perfudit pedes eius.

LXIII. Ubi iussit preparari sibi pascha et locutus est de traditore suo cum ille correptus esset a iudeis.

[U]bi ei eucharistiam tradidit.

LXIII. Ubi ymno dicto locutus est de scandalo ipsorum et quod eum petrus negaturus esset.

LXV. Ubi dixit si fieri potest transeat hic calix cum discipuli eius illo orante dormirent deinde traditus est.

LXVI. Ubi adductus est ad pontifices et falsos testes passus est et locutus est de aduentu claritatis suae.

LXVII. Ubi eum petrus negauit sicut ab eo predictum fuerat.

LXVIII. Ubi a pylato cruci destinatus est et multas contumelias superpressus est.

LXIX. Ubi adductus est ad locum crucis alio portante crucem eius et infixus est cum latronibus.

LXX. Ubi sepultus est et unxerunt eum duae mariae.

LXXI. Ubi resurrexit et nunciatum est discipulis suis.

LXXII. Ubi apparuit post resurrectionem eius apostolis omnibus.

Expliciunt capitula.

LXIII. *Literam capitalem U omisit scriba.*

CAPITULA ALIA IN LUCAM

ex codicibus *Par. Lat. 6⁴* et 277.*Par. Lat. 6⁴.*

Incipit capitulāc in lūcha.

- I. De zacharia sacerdote et sacrificio eius . et de angelo mariae locuto.
- II. Ubi maria ad helisabeth uenit et prophetauit et de iohannis natiuitate . et zachariae prophetia.
- III. De discriptione augusti . et natiuitate in bethleem . et de pastoribus.
- IIII. De simeone et anna in templo prophetantibus.
- V. De ihu quod annorum duodecim seniores docebat et proficiebat sapientia et aetate.
- VI. De iohannis predicatione uel baptismo in iordane.
- VII. De ihu baptizato . et generacionis serie usque ad adam . et temptatione in deserto.
- VIII. IHS in nazareth sinagogam ingressus esaiaam legit . et quia nemo propheta acceptus est in patria sua.
- IIII. In capharnau hominem in sinagogam a daemonio liberat . et socrum petri a febris sanat . et multos ibi curat.
- X. Sedens in nauicula turbas docet . et de captura piscium ubi petro dicit . ex hoc eris homines capiens.
- XI. Ihs leprosum mundat cui dixit uade ostende te sacerdotibus . in deserto orat . et

I. locuto : locoto *m.p.*III. discriptione : scuscriptione *m.p.*XI. sacerdotibus : sacerdoti *et cor.**Par. Lat. 277.*

Inc. capitula.

- I. Zacharias uiso angelo quia non credidit obmutuit . elysabeth uxor eius concepit.
- II. Maria quoque de spiritu s̄co cum concepisset salutauit elysabeth.
- III. Elisabeth salutata prophetauit et peperit et ut nomen filii sui iohannis zacharias scripsit locutus est ac filium preiturum ante dominum prophetauit.
- IIII. Postea quam peperit maria ihm in presepio posuit quem pastores iuxta angelorum indicia inueniunt quique octaua die circumciditur.
- V. Simeon iustus xp̄m manibus sumptum benedicit.
- VI. Anna prophetissa uidua multa de xp̄o prophetat.
- VII. Ihs annorum duodecim in templo cum doctoribus legis inuentus in patrisse.
- VIII. Anno quinto decimo tyberii cesaris pilato iudeam procurante . iohannes baptista penitenciam predicat.
- IX. Ductus in desertum ihs quadraginta diebus ieiunauit . et de diabo temptatus uicit.
- X. Paralyticum dimissum per tectum ihs a peccatis et ab infirmitate liberat.

VII. patrisse *ita codex ; cetera desiderantur, u. C (T) ad p. 276.*IX. diabo *ita codex.*

Par. Lat. 6^a.

- in domo paralitico dicit . tolle lectum tuum
et ambula.
- XII. Leui publicanum de teloneo uocat . qui
ei conuiuium parat . ubi ait non egent sani
medico . et non ieiunant filii sponsi sponso
presente.
- XIII. In sabbato secundo primo discipuli
uellebant spicas . et in sinagoga manum
hominis aridam sanat.
- XIIII. In monte orans duodecim discipulos
nominatim eligit . et de beatitudine docet
dicens si uos exprobrauerint gaudete . et ue
diuitibus et saturatis . et ridentibus . et dili-
gite inimicos uestros . et date . et dabitur
uobis . et se cecus cecum ducat . et non est
discipulus super magistrum.
- XV. De fistuca et trabe . et de arbore bona et
mala . et quid uocatis me domine domine .
et de domo edificata super petram uel
super arenam.
- XVI. In capharnau . puerum centurionis
sanat.
- XVII. In ciuitate nahim uidue matri unicum
de feretro suscitauit.
- XVIII. Iohannēs ad iħm mittens dicit tu es
qui uenturus es et iħs de iohne ad turbas
loquitur . et catauimus uobis et non saltastis.
- XVIII¹. Iħs in domo simonis pharisei recum-
bit . et mulier peccatrix osculatur pedes
eius . et ungento unxit . ubi parabolam de
duobus debitoribus ponit . et de maria de
qua septem demonia eiecit . et de ceteris
que dominum sequebantur.
- XX. De parabolam seminantis . et nemo ac-
cendit lucernam . et qui abet dabitur ei . et
ecce mater tua et fratres tui foris stant.
- XXI. Iħs in nauicula dormit . et suscitatus
uentum et mare conpescit.
- XXII. In regione gerasenorum legionem de-
monium ab ab homine eiciens.
- XXIII. Filiam iairi principis suscitatur . et
mulierem a profluuium sanat.
- XXIII¹. Potestatem discipulis suis dat curandi .
et mittit eos ut predicent . et de uirga et
pera . et peccunia et herodes de iħu inter-
rogat.

XIIII. *se ita codex.*XVIII. *unguento cor.*XXII. *ab ab ita codex.**Par. Lat. 277.*

- XI. Centurionis puerum curat . uidue filium
resuscitat . iohannes discipulos mittit ad
iħm.

XII. Iairi filiam dum iret resuscitare . mulierem
a profluuiio liberat . puellam uiuificat.

XIII. Mittens discipulos predicare dat eis
omnem potestatem.

Par. Lat. 6ⁱ.

XXV. Discipuli redeunt ad ihm . et in deserto bethsaide . de quinque panibus et duobus piscibus . quinque milia uirorum pascit.

XXVI. IHS discipulos interrogat quem eum dicunt turbe . et de passione sua indicat . et qui uult me sequi tollat crucem cotidie . et qui me erubuerit . et quid proderit homini si mundum lucretur . et filius hominis cum uenerit in maiestate sua et patris.

XXVII. De transfiguratione ihu in monte . et descendens a daemonium liberat . et de passione sua premonet et qui recipit puerum . et qui me recipit . et iohans dicit uidimus quendam.

XXVIIⁱ. Iohans et iacobus dicunt ad ihm . uis petimus ignem sicut helias . et increpat eos.

XXVIⁱⁱⁱ. Quidam ad ihm dicit sequar te . et alteri ihs dicit sine mortuos . et nemo mittens manum suam in aratro.

XXX. De septuaginta duobus discipulis quos binos ad predicandum mittit . et dicit messis multa . et de saculo et pera et calciamentis . et uae tibi corozain . et qui uos audit me audit.

XXX. i. Reuersis septuaginta duobus dicit uidebam sathanan ecce dedi uobis potestatem calcandi . et gaudete quia nomina uestra scripta sunt in caelis . et confessio ihu ad patrem.

XXXII. Legis peritus ihm interrogat quid faciendo uitam aeternam possideat . et parabolam proponit de homine qui incidit in latrones.

XXXIII. Ihs marte dicit maria optimam partem elegit.

XXXIIⁱⁱ. Discipulos orare docet . et quod ait comoda mihi tres panes . et petite et dabitur uobis . et de lapide et pisce.

XXXV. Ihs demonium mutum eicit . et dicunt pharisei in behelzebub . et signum petunt . et nemo intrat in domum fortis . et qui mecum non colligit et cum spiritus immundus exierit ab homine . et beatus uenter qui te portauit.

XXXVⁱ. Quia signum non dabitur eis nisi

Par. Lat. 277.

XIII. In monte assumpto petro iohanne et iacobo xps transfiguratur inter moysen et helyam.

XV. Elegit septuaginta duos quos mittit ad predicandum.

XVI. Post orationem propriam docet orationem . et parabolam ponit eius qui propter tedium dat postulanti panem petendum esse.

XXVII. sua : suam *m.p.*

XXXI. gaudete *cod.*

XXXII. peritus : peritis *m.p.* et : uoluit cui *cor.*

Par. Lat. 6ⁱ.

ione . et de regina austri . et uiris ninni-
uitis . et nemo accendit lucernam et lucerna
corporis tui oculus tuus.

XXX^{vii}. In domo pharisei recumbens . de
calice et catino dicit . et date elemosinam .
et qui decimatis mentam et cetera.

XXX^{viii}. De primis chatedris arguit phariseos .
et quia sint monumenta . et tulerint clauem.

XXX^{viiii}. Adtendendum a fermento pharise-
orum . et non timendos eos qui occidunt
corpus . et de passeribus et capillis . et qui
in spiritum sanctum blasphemauerit . et
nolite cogitare quid loquamini . et quis me
constituit iudicem.

XL. Diuitis cuiusdam uberes fructus attulit .
et sic qui non est in deo diues . et nolite
solliciti anime . et considerate coruos et
lilia.

XLI. Nolite timere pusillus grex . et uendite
et date elemosinam . et beati serui quos
dominus inuenerit uigilantes . et de seruo
preposito danda cibaria . et uapulabit . et
cui multum.

XLII. Ignem ueni mittere . et non pacem set
gladium . et faciem caeli nostis probare . et
da operam de aduersario liberari.

XLIII. De galileis quorum sanguinem fudit
herodes . et de illis decem et octo quos
pressit turris . et de arbore fici in uinea
plantata.

XLIIIⁱ. De muliere que annis decem et octo
fuerat inclita . et de asino et boue solutis .
et de grano sinapis quod creuit in arborem .
et de fermento quod acceptum mulier.

XLV. Contendite per angustam portam . et
dicent mihi domine aperi nobis . et erunt
nouissimi primi . et quia herodes uelit eum
occidere.

XLVI. Hirlm̄ hirlm̄ que occidis prophetas .
et donec dicatis benedictus qui uenit.

XLVII. Hidropicum sanat . et quod ait si
asinus aut bos in puteum cadat . et ut
rogatus inferius accumbat . quia qui se ex-
altat . et non diuites pascendos et de inui-
tatis qui uenire noluerunt.

XLVIIⁱ. Qui non odit patrem et matrem . et

Par. Lat. 277.

XVII. Phariseis uolentibus cum eo conten-
dere discipulos docet ut eorum fallaciam
caueant.

XVIII. Cum ei nunciatum fuisset galyleos
otiosos monet agendum penitenciam.

XVIII. Sabbato curat ydropicum . sal fatuum
esse non debere murmurantibus phariseis.

XXXVIII. monumenta : *codex* monumta.

XL. fructus : *fructus m.p.* non est *sup. lin. scr.*

XVIII. otiosos *forsan lapsu pro* occisos.

Par. Lat. 6^l.

qui uult haedificare turrem uel coñittere bellum . et bonum est sal . et hic peccatores recipit.

XLVIII^l. De oue erronea . et dragma perdita.

L. De duobus filiis frugi et luxurioso.

LI. De uillico iniquitatis . et qui fidelis est in modico.

LII. Nemo potest duobus dominis seruire . et lex et prophetae usque ad iohnm . et regnum dei uim patitur . et facilius est caelum et terram transire . et qui dimissam ducit mecatur.

LIII. De diuite purpurato et lazaro et ue illi per quem scandalum uenit.

LIIII. Si peccauerit in te frater tuus . et dicunt ad ihm . auge nobis fidem . et de seruo arante . quia serui inutiles fuimus.

LV. Decem uiros leprosos mundauit . de quibus unus gratias egit.

LVI. Regnum dei intra uos est . et de aduentu filii hominis . sicut in diebus noae et loth . et qui in tecto meminerit uxoris loth . et qui amat animam suam . et de duobus in lecto . et ubi corpus ibi et aquilae.

LVI^l. De iudice iniquitatis et uidua . et quod ait putas inueniet fidem.

LVII^l. De phariseo et publicano in templo orantibus . et qui regnum dei non ut puer recipit.

LVIII^l. De diuite interrogante quid bonum faciat et quam difficile intrat in regnum . et qui dereliquerit domum uel parentes.

LX. De passione sua discipulis indicat . et cecum secus uiam sedentem inluminat.

LXI. De zachaeo publicano . et quia uenit ihs saluare quod perierat.

LXII. De eo qui habiit accipere regnum . et dedit seruis suis decem mnas . et abenti dabitur.

LXIII. De asina et pullo . et si hii tacuerint . lapides clamabunt . et ad hirlm flens dicit si cognouisses et tu . et de templo uendentes eicit.

LXIIII. Dic nobis in qua potestate haec facis . et de baptismo iohannis interrogat.

LXV. De colonis qui occiderunt heredem.

Par. Lat. 277.

XX. Parabola de diuite et lazaro.

XXI. Cum discipulis aduentura sibi indicaret cecum mendicantem curauit.

LX. *passione* : *passioni m.p.*

LXI. *zachao m.p.*

Cap. XX : XIX codex lapsu.

Par. Lat. 6^a.

- LXVI. Reddite quae sunt caesaris caesari . et quae sunt dei deo.
- LXVII. De septem fratribus qui unam abuerunt uxorem . et quomodo dicunt xpm dñd filium aesse . et de primis catedris et discubitis et oracione longa.
- LXVII¹. De uidua quae duo aera misit in gazophilacium.
- LXVII¹¹. De lapidibus templi . et de fine mundi . et de suo aduētu secundo.
- LXX. De indicio ficulnae . quia prope est regnum dei . et uerba mea non transibunt . et ne grauentur corda uestra in crapula . et uigilate orantes . ut digni abeamini.
- LXXI. Intrauit sathanas in iudam . et pacti sunt peccuniam.
- LXXII. Discipuli in cenaculo parant pascha . et de sacramento caene . et qui uult aesse maior.
- LXXIII. Ego inter uos sicut minister . et uos permansistis mecum . sedebitis super duodecim tronos . et ego rogauī pro te petre . et ter me negabis . et quando misi uos sine sacculo.
- LXXIII¹. Nunc qui abet sacculum tollat et peram . et emat gladium . et quod cum iniquis deputatus est . et ecce duo gladii.
- LXXV. Orat ihs in monte oliuarum . et angelus confortat eum . et sudor eius sicut gutte sanguinis . et orate ne intretis in temptationem.
- LXXVI. Iuda osculo tradit . et petrus gladio percutit . et ter negat . et flet amare.
- LXXVII. Si tu es xps dic nobis . et ducunt eum ad pilatum . et ad herodem . et ad crucem . et filie hirm uos flete.
- LXXVII¹. Pater dimitte illis . et hodie mecum eris in paradiso . et ioseph sepelit corpus ihu.
- LXXVIII¹. Post resurrectionem apparuit duobus in uia . et postea illis undecim in hirm . et educit eos in bethania . et coram eis fertur in caelum.

Explicit capitulacio luche.

LXVII. catedris *cor.*LXVII¹¹. aduētu *ita codex.**Par. Lat. 277.*

- XXII. Temptatus de tributo.

- XXIII. De azimorum die appropinquante.

- XXIII¹. Antecedente iuda uenit iudas et osculo traditus est xpc.

- XXV. Nunciant mulieres angelorum uisionem.

Expliciunt capitula.

CAPITULA ALIA IN IOHANNEM

ex codice *Par. Lat. 64.*

Incipit capitulacio in euangelio iohannis.

- I. De diuinitate uerbi quod karo factum est . et ioh̄ns baptista de eo dicit . non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius soluere soluere (*sic*) . et quod in bethania dixit ubi erat trans iordanen.
- II. Idem ioh̄ns dicit de xp̄o ecce agnus dei . ecce qui tollit peccata mundi.
- III. Hostendit ihs duobus discipulis ubi maneret . et andreas adducit simonem quem petrum uocat . et philippus adducit nathanahalem.
- IIII. Ubi dominus de aqua uinum fecit.
- V. Ihs de templo uedentes eicit . et dicunt ei quod signum hostendis nobis . et quadraginta nondum abes . et ipse ihs sciebat quid esset in homine.
- VI. Qui non renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto . et sicut moises exaltauit serpentem . et qui credit in eum non iudicatur.
- VII. Iohanni discipuli sui dicunt quia et ihs baptizat . et ioh̄ns dicit non sum ego xp̄s . et qui abet sponsam . et qui de terra est de terra loquitur . et qui credit in filium abet uitam.
- VIII. Secessit ihs de iudea in samariam ubi erat fons iacob.
- VIII. Sedens super puteum mulierem petiit bibere samaritanam . et ad discipulos dicit alii laborauerunt et uos in labores eorum introistis.
- X. Quia propheta in patria sua honorem non abet . et filium reguli sanat . quod est secundum signum.
- XI. Ad natatorio piscine hominem xxx^oviii^o annos in infirmitate abentem sanat . et sicut pater uiuificat . ita et filius . et qui non honorificat filium . et sicut abet pater uitam . et ueniet ora quando in monumentis audient . et scrutamini scripturas . et si alius uenerit ipsum accipietis . et gloriam ab inuicem querentes . et moises accusat uos.
- XII. De quinque panibus ordeaciis et duobus piscibus in quinque milia uirorum . et uolunt eum tenere et facere regem . et fugit et uenit ad discipulos ambulans super mare . et dicit ego sum panis uite . et nemo uenit ad me nisi pater meus traxerit eum . et qui a deo est . hic uidit patrem . et nisi manducaueritis carnem filii hominis.
- XIII. Quia spiritus est qui uiuificat . et cum aliqui de discipulis eius abirent retro . et dixit petro . numquid et uos uultis ire.
- XIII^l. Dicunt ad ihm fratres eius transi hinc . et ihs dicit me odit mundus . et ascendit ad diem festum . et dicunt ei daemonium abes.
- XV. Qui sitiit ueniat et bibat . et nondum erat spiritus datus . et nunquam sic locutus est homo . et nicodemo dicunt . numquid et tu galileus es.
- XVI. Adducunt ad ihm mulierem deprehensam in adulterio . et ego sum lux mundi . et uos secundum carnem iudicatis . et neque me scitis neque patrem meum . et si non credideritis quia ego sum moriemini.
- XVII. Principium qui et locor uobis . et qum exaltaueritis filium hominis . et qui facit peccatum . seruus est peccati . et uos ex patre diabolo estis . et dicunt ei daemonium abes . et ante abraham ego sum.
- XVII^l. Ceci à natiuitate oculos linuit . et lauit in siloa et uidit . et si caeci essetis . non aberetis peccatum.

- XVIII¹. Qui non intrat per ianuam fur est . et ego sum pastor bonus . et potestatem ab eo ponendi animam meam.
- XX. Facta sunt encenia hierosolimis . et non rapit quisquam oues de manu mea . et ego et pater unum sumus . et tu homo quum sis facis te deum . et in me est pater . et ego in patrem.
- XXI. Ubi lazarus suscitatur . et ego sum resurreccio et uita et uenient romani et tollent regnum nostrum . et caiphas prophetauit.
- XXII. Maria soror lazari libram unguenti pistici unguis pedes ihu et capillis tersit . et de iuda qui fur erat . et lazarus iudei occidere uolunt.
- XXIII. Ubi turbe acceperunt flores et dicunt osanna . et sedit super asellum . et gentiles accedunt ad philippum . et nisi granum tritici mortuum fuerit . et qui amat animam suam perdet eam . et si quis mihi ministrat me sequatur . et clarificaui . et iterum clarificabo . et quum exaltatus fuero . et ambulate dum lucem abetis . et isaïas quando uidit gloriam eius . et dilexerunt hominum gloriam . et qui uidit me uidit eum qui misit me.
- XXII¹. Ego sum lux mundi . et qui me spernit . abet qui iudicet eum . et in finem dilexi uos.
- XXV. Quum diabolus misisset in cor iude . ihs surgit a cena et lauat discipulorum pedes . et non est seruus maior domino . et qui uos accipit me accipit.
- XXVI. Quia unus ex uobis tradet me . et quod facis fac cicius.
- XXVI¹. Filioli sicut dilexi uos diligite inuicem . et petro dicit ter me negabis . et in domo patris mei multe sunt mansiones . et thome dicit ego sum uia ueritas et uita . et philippe qui uidet me uidet et patrem . et qui credit in me maiora horum faciet . et si quid petieritis in nomine meo faciam.
- XXVIII. Si diligitis me . mandata mea seruare . et rogabo patrem . et alium paraclitum dabit uobis . et non relinquam uos orphanos . et mansionem apud eum faciemus ego et pater . et pacem relinquo uobis.
- XXVIII¹. Ego sum uitis uera . et pater meus agricola . manete in me et ego in uobis sicut palmes . et maiorem hanc dilectionem nemo abet . et si mundus uos odit . me priorem odio abuit . et qui me odit . et patrem odit . et si eis locutus non fuisset . peccatum non aberent . et cum uenerit paraclitus.
- XXX. Ueniet ora ut qui interfecerit uos . arbitretur se obsequium deo prestare . et si non habiero paraclitus non ueniet . et cum uenerit arguet mundum de peccato . de iusticia . et de iudicio . et omnia que abet pater mea sunt . et quia plorabitis et flebitis . et mulier cum parit . et si quid petieritis patrem in nomine meo et quia ego a deo exiui . et in mundo pressuram abebitis et ego uici mundum.
- XXXI. Pater uenit hora clarifica filium tuum . et ut cognoscant te solum et quem misisti . et non tantum pro his rogo.
- XXXII. Pater sancte serua eos . et non sunt de hoc mundo . et sciebat iudas locum . et quum dixisset ego sum ceciderunt . et petrus gladio abscidit auriculam . et alligauerunt ihm.
- XXXIII. Adducunt ihm ad principes . et quid me cedis : et ad pilatum dicit . regnum meum non est de hoc mundo . et crucifixerunt eum.
- XXXIII¹. Ihs de cruce iohanni dicit ecce mater tua . et ioseph cum nichodemo sepeliunt cum aromatibus corpus ihesu.
- XXXV. Post resurreccionem suam dicit mariae noli me tangere . et ascendo ad patrem meum et patrem uestrum . et secundo increpat thomam.
- XXXVI. Et quum tercio apparuisset eis piscantibus dicit petro ter pasce oues meas . et quum senueris . alius te cinget . et sequere me.

Expliciunt capitula in euangelio iohannis.

CAP. IV. DE PATRIA ET INDOLE CODICUM NOSTRORUM.

1. DE PATRIA ET ORIGINE CODICUM PRIMAE CLASSIS AΔH*SY; OX; JMP; F, P; Z.

IN praefatione huius tomi (p. x) scribebamus nos codicum nostrorum stemmata componere non posse, quod idem uerum esse post septem annos huic studio (inter cetera uitae munera) deditos iam fatemur. Diuisiones autem classium quarundam et familiarum clarius ostendi possunt, et nos quidem eorum quae antea in hac re scribebamus non paenitet. Classes enim duae uel potius tres distinguendae sunt, quarum prima codices antiquiores et ab additamentis immuniore continet; secunda illos comprehendit qui textus formam apud diuersas gentes decursu temporis propagatam ostendunt, Celticam scilicet, Gallicam et Hispanicam. Tertia recensiones continet, quibus uiri docti textus formam ueriores uariis temporibus restituere conabantur, de quibus in capitulo sequenti paucis disseremus.

De codicibus primae classis primo loco asserendum est eos omnes quodammodo cum Italia uel propius uel longius coniungi. Euangelia quidem, ab Hieronymo correctae, in urbe Roma editae fuisse et ex ea in orbem Christianum diuulgata omnes meminerint. Sed praeter expectationem accidit ut pauci uel nulli ex codicibus optimis et antiquissimis originem Romanam clare ostendant. Ex Italia enim qui manifesto originem trahunt potius cum Gallia Cisalpina et Mediolano urbe uel cum Italia meridionali et Neapoli affinitatem habent. Codices enim nostri Northumbrici AΔSY, quibuscum Hubertianus (H*) arcte, quoad textum, coniungitur, ex Italia meridionali originem trahere uidentur. Fuldensis (F), ut omnibus notum est, Uictoris Episcopi Capuani peculium fuit. Epternacensis (P) ex monasterio Lucullano prope Neapolim sito, originem suam prae se fert. Codices Foroiuliensis (J), Mediolanensis (M), et Perusinus (P) Italici sunt.

De codice Harleiano (Z), olim Parisino, nihil pro certo audemus affirmare; sed manus ipsa, et praesertim notarum et correctionum marginalium forma, Italiam potius septentrionalem, quam Galliam transalpinam uel Angliam, indicare creditur. Formae tamen duae in ea exhibentur litterae *f* (F et F), quarum altera in Anglia usitatior uidetur.

Codices contra OX, qui Cantuarienses sunt, ex Roma facile ab Augustino aut quodam alio sub finem s. VII aduecti credebantur, uel postea a Gregorio Magno transmissi; uide Baedam¹, qui inter alia 'codices plurimos' ab eo missos commemorat, et confer Iohannem Diaconum². Lectiones autem in iisdem

¹ *Hist. Eccl.* i. 29.

² In *uita S. Gregorii* ii. 37; cf. H. Wanley in *Catalogo librorum Septentrionalium*, Oxon, 1705,

p. 172-3, ex cod. Bibliothec. Aulæ S. Trinitatis Cantabrigiensis saec. xv.

proditae huic opinioni non fauent, ut iudicat S. Berger, *Hist. de la Vulgate*, pp. 35-6. Mixtae enim sunt, et una cum lectionibus antiquis Hieronymianis Hiberna quaedam additamenta et ueterum Latinorum traditiones ostendunt. Iudicium de horum codicum origine maxime difficile est. Non enim penitus a missione Romana separandos credimus: sed opinionem probabilem de eis proferre non possumus.

Codex Foroiuliensis (J) ex Italia septentrionali deriuatus uidetur. In Blanchini enim *Euangelario Quadruplici*, tom. ii, p. DXLIII seq., scriptor eruditus Laurentius a Turre codicem in regione Ticinensi scriptum uidetur ostendisse. Notae etiam quaedam rituales eum librum prouinciae Mediolanensi pertinuisse demonstrant; neque Aquileiam creditur translatus ante medium saeculum octauum.

Italiae etiam septentrionali codex noster Mediolanensis Ambrosianus (M) pertinuisse uidetur, et quidem urbi illi ubi nunc seruatur; Mediolanenses enim sunt multi ex Sanctis qui in notis lectionariis memorantur, et manus ipsa fauet.

Codex Perusinus (P) uix Romanus est, quamuis Italicus ex Perusina regione credendus sit.

Codices Northumbrici A et Y, et similiter ut uidetur ΔS qui in Euangelio Iohannis cum AY paene ad uerbum consentiunt, quamquam in Northumbria scripti, tamen originem ex Italia meridionali trahunt. De necessitudine quae inter codicem Amiatinum et Cassiodorii 'codicem grandiore' intercedat alibi plenius tractatum est; confer P. Corssen *Die Bibeln des Cassiodorius und der Codex Amiatinus* in *Jahrbücher für prot. Theologie*, 1883 et 1891, et H. J. White in *Studiis Biblicis et ecclesiasticis*, ii. p. 273, Oxon., 1890. Neque impossibile est cod. Amiatini quaternionem primum ex cod. grandiori desumptum esse; uel certe probabile est, aliqua cum uarietate ex illo imitatum. Quem codicem grandiore ipse Baeda testatur se uidisse, id est in Anglia¹; uir enim ille, quantum scimus nullo tempore Angliam reliquit, neque ultra Eboracum, meridiem uersus, progressus est. Codex certe grandior antiquam translationem exhibebat, sed non sine aliis codicibus, et iis quidem Hieronymianis, ex monasterio Uiuariensi in Angliam transmissus uidetur, id est ex Calabria prope Scylacium².

Porro codex Lindisfarnensis (Y), qui cum Amiatino tam arcto uinculo coniunctus est, etiam clariori affinitate cum Italia meridionali sociatus est, ut ex studiis eruditus Dom. Germani Morin constat³. Series enim nominum sanctorum in Lindisfarnensi transcripta originem eius Neapolitanam manifeste ostendit, ex qua urbe per Abbatem Adrianum perlata uidetur.

Eandem patriam sibi uindicat codex Epternacensis (P); subscriptio enim ex folio eius 222 b iam citata (praef., pp. xi-xii), librum ex codice Bibliothecae Eugippii presbyteri correctum esse confirmat. Qui uir auctor fuit inter alia

¹ Baeda *De Tabernaculo* ii. 12; *De templo Salomonis* c. 16.

² Cassiodorius *Inst. diu. litt.* c. xix.

³ Uide *La Liturgie de Naples au temps de*

S. Grégoire in *Revue Benedictine* t. viii. p. 481 (1891); confer etiam S. Berger *Hist. de la Vulg.* pp. 39 seq.

uitae S. Seuerini, et abbas Monasterii Lucullani prope Neapolim siti. Quo in loco hunc codicem, uel potius exemplar ex quo partim descriptus est, correctum esse credimus. 'Partim' dicimus cum codex ille, ut infra monstrabimus, textum mixtum habeat.

Codex Hubertianus (H) cum codicibus AY magnam affinitatem habet, sed textus ut infra demonstrabimus paulo recentior est; et cum Samuele Berger (p. 179) credimus eum in Gallia septentrionali saeculo nono scriptum fuisse.

2. DE PATRIA ET ORIGINE CODICUM SECUNDAE CLASSIS DELQR; BÆG; CT.

Ex familia Celtica (DELQR) codices primus et ultimus in Hibernia scripti sunt, inter annos fere 800–820 A.D., Armachanus ille (D) a scriba Ferdornach¹, hic Rushworthianus (R) a Mac Regol². Kenanensis (Q), forsan in insula celebri Hy uel Iona (ut suspicatur Berger, p. 41) ineunte saeculo VIII scriptus uidetur. Codex E, mm dictus, i.e. Maioris Monasterii Turonensis, prius ecclesiae S. Martini pertinebat. Ornamentis Hibernicis instructus est, scriptura Gallica, textu Hibernico; et saeculo IX tribuendus est. Lichfeldensis, olim Landauensis (L), aequalis fere codicis Kenanensis creditur, et forsan in Cambria³ scriptus est. Hi ergo codices quinque diuersorum locorum traditionem plane Celticam in unum conferunt; et, quando cum Epternacensi (Æ) consentiunt, satis amplam imaginem textus Hibernici Euangeliorum Hieronymianorum repraesentant; codices enim sic distinguendi sunt:—duo (D et R) Hibernici plane sunt, unus (Q) Scoticus, unus (L) forsan Cambrensis, et unus (E) Hiberno-Gallicus, forsan in Britannia minore scriptus⁴.

Codex Bigotianus (B) saeculi VIII uidetur, et saltem saeculo XV in Monasterio Fiscannensi seruabatur, in littore Gallico nostris littoribus opposito. Forma etiam manus et indoles lectionum cum situ locorum congruit, ita ut cum Samuele Berger (p. 50) credamus, eum inter Hibernos codices esse numerandum, sed Hibernos qui in Gallia non in Hibernia transcripti essent. Cum enim saeculis illis a VII ad XI inter has insulas et Europam continentem frequens transmeatio clericorum et praedicatorum hinc illinc esset, facile fieri potuit ut scribae Romani in monasteriis Wiremuthensi et Giruensi munus suum tractarent, et Anglo-Britanni, Scoti et Hiberni in Gallia, et in Monasteriis Sangallensi et Bobiensi eadem facerent. Ex qua causa orta est textus familia quae neque mere Hibernica neque omnino Gallica esset, sed quasi mixta ex duabus, et, cum fundamentum Hibernicum haberet, ex Gallicis textibus correctiones proferret⁵.

¹ Uide Berger, p. 32, 380.

² Uide praefationem p. xiii.

³ Uide H. Bradshaw *Collected Papers* pp. 458–61 (Cantabr. 1889), qui hunc librum 'Euangelia S. Teliau' (Landauensis) potius quam 'Euangelia S. Ceaddae' (Lichfeldensis) nuncupat. Textum saeculo viii–ix tribuit (p. 483) et Hibernicum credit, uel Cambrensem (p. 459). Ecclesiae

S. Teliau saec. ix datum, et Lichfeldiam saec. x exeunte translatus dicit.

⁴ De Codicibus Britanniae minoris (Bretagne) uide H. Bradshaw, l.c. in tractatu xxiii *de codicibus collectionis Hibernensis* et appendice.

⁵ De hac J. Lupton bene et erudite scripsit super codicem Bibliothecae Cantabrigiensis Kk. i. 24; sed dissertatio nondum publici iuris facta est.

De codicis Beneuentani (Æ) origine et antiquitate iam supra diximus (p. 672 *de nouis additamentis*). Codex uidetur, ut iudicat S. Berger (p. 92), cui suffragatur W. Sanday (*The Guardian* Lond., Aug. 9, 1893, p. 1257), in Gallia scriptus saeculo octauo uel nono, et postea in Italiam translatus; et recte numeratur inter eos textus quos Hiberno-Gallos nominare licet quorum Codex B supra descriptus pro exemplo est.

Item in eadem familia numerari potest Codex noster Sangermanensis (qui g_1 in Mattheo, et G in ceteris Euangelis nuncupatur), quamuis multa sibi propria possideat. Prima quidem parte saeculi IX in Gallia meridionali et forsitan prope Lugdunum scriptus uidetur; uide quae de origine huius codicis optime conguessit Berger, pp. 65-72.

De codicibus Hispanicis Cauensi (C) et Toletano (T), plura in praefatione iam dicta sunt (pp. xi, xiii); Cauensis saeculo IX tribuendus est et in Hispania septentrionali uel mediterranea, litteris Uisigothicis perpulchre exaratus est a Danila scriptore; Toletanus eidem saeculo attribuitur (non saeculo X ut antea scribebamus in praefatione, p. xiii) et fuit olim Hispalensis. Ambo *Pandectae* sunt et unam textus familiam uel potius recensionem exhibent. De his codicibus, praeter ea quae in praefatione diximus, uide et Berger, pp. 12-15, et G. Schepps *Priscilliani quae supersunt* (*Corpus scr. eccl. lat.* tom. xviii, Uindobonae, 1889), pp. xxx-xxxiii. De huius recensionis editore primo commemoranda est certe coniectura Bergeri, qui Scheppsum secutus, 'Peregrinum episcopum,' canonum Priscilliani emendatorem, cum Bachiario exaequat; cuius uiri opuscula apud Gallandium (*Bibl. Uet. Patr.* tom. ix) et Migne (*P. L.* tom. xx) edita sunt. Hic enim ineunte, ut creditur, saeculo V 'peregrinationem propter conseruandam uitae integritatem elegit,' ut ait Gennadius (*de script. eccl.* xxiv), et Romae apologiam pro fide Pontifici urbis obtulit, in qua de nomine patriae suae silet, sed errores Priscilliani erroribus similes detestatur. A nullo tamen auctore quantum scimus, episcopus dicitur, sed monachus. Et uersus finem opusculi sui, quae *Professio fidei* nuncupatur, sacerdotibus et doctoribus 'qui sunt capita populi et columnae ecclesiarum' obtemperare se uelle profitetur. Quae cum episcopatu Bachiarii uix conciliari possunt. (Migne, l. c., col. 1035.)

3. DE INDOLE CODICUM PRIMAE CLASSIS.

§ 1. *Codices Italo-Northumbrici* AΔ(H*)SY. Hanc familiam pro optima habemus, et saepius quam alias sequimur. Rationes enim sunt praecipue duae uel tres quae nos ad hanc sententiam adduxerunt quas infra plenius tractabimus (pp. 726-732). Hic uero satis est dicere, *primo* hos codices praesertim cum Graecis illis concordare, quos ab Hieronymo ceteris praehabitos fuisse censeamus; *secundo* eos fere immunes esse ab additamentis uel ex ueterum Latinorum interpretationibus uel explicandi gratia interpolatis; *tertio* notam quandam ueritatis et integritatis ab eis exhiberi, quae etiam in erroribus perspicui possit.

In Euangeliiis quattuor A et Y coniunctissimi sunt etiam in erroribus; et in Iohanne etiam Δ et S. Cum hoc ex unaquaque fere pagina notularum nostrarum euidens sit, exempla proferimus pauca ex multis:—

Mt. iv. 15 *om.* terra AY (*non* F), xxv. 41 a: ad A*Y; *Mc.* viii. 27 *castella*: castello AX^cY, x. 52 *uia*: uiam AY; *Lc.* iii. 23 *putabatur*: putaretur AY, viii. 4 et de ciuitatibus: *om.* et A*Y, xiv. 21 *introduc* huc: *om.* huc AY, xvii. 26 *in diebus*: in die A¹Y; *Ioh.* i. 12 *dedit eis*: dedit illis ASY, iv. 10 *om.* et *pr.* A*ΔSY, v. 4 *de angelo*; *primum reddendi modum exhibent* AΔSY (*cum* P*FH*MX), vi. 12 *quae superauerunt fragmenta*: quae sup. fragmentorum AΔSY(d)l q, xix. 21 *pontifices* (*om.* iudaeorum) AΔSY.

Sed ubi AY in partes eunt A fere semper melior est; et in Iohanne ubi AΔSY uariant, optimus omnium est A, deinde S, postea Y, postremo Δ. Omnes locos ubi uariant longius esset enumerare; sed in Mattheo, Marco et Luca, ubi A et Y inter se discrepant, lectionem codicis Y fere 84 locis reicimus, codicis A tantum 20; in Iohanne quando uariant inter se AΔSY, errat ut credimus Δ 52 locis, Y 43, S 42, A tantum 25; in qua locorum enumeratione orthographiae uarietates omisimus. Lectiones paucas eminentiores subiungimus:—

Mt. x. 12 *salutate eam* A P*MO*: + dicentes pax huic domui *codd. plur. et* Y, xxiv. 26 *penetralibus*: penetrabilibus *codd. plur. et* Y; *Mc.* xv. 32 *crucifixi erant*: crucifixerant DLR Y; *Lc.* ii. 45 *regressi*: reuersi GLY, vii. 45 *intrauit*: intraui BDWY, ix. 55–6 *om.* et *dixit*... saluare *codd. pler. et* Y, xviii. 30 *uenturo*: futuro *codd. pler. et* Y.

Contra habet *Lc.* ii. 52 *sapientia aetate* (*sine* et) A *cum codd. pler.*, x. 30 *suscipiens*: suspiciens *codd. plur. et* A, xi. 8 + *ad init.* et ille si perseuerauerit pulsans *codd. plur. et* A.

In Iohanne notatu digniores sunt ii. 1 *die tertio*: die altero ΔY, 9 *hauserant*: haurierant Δ(aur.)SY, vi. 5 *maxima*: magna GS, vii. 23 *sanum*: saluum ΔP^{mo}QR, 39 *datus* *om.* ΔFGS*YZ*, viii. 10 *ubi sunt* + qui te accusant *codd. pler. et* Y, ix. 6 *leuit*: liniuit *codd. plur. et* S, x. 39 *adprehendere*: perdere ΔY, xi. 13 *dormitione*: dormitatione DSX^c, xiii. 10 *lotus est*: locutus est ΔO*WY*, xx. 25 *fixuram habent* AΔ, *figuram* SY.

Contra lectionem codicis A reicimus; e.g. i. 25 *om.* ei *codd. pler. et* AY, vi. 39, 44 *in nouiss. die*: *om.* in *codd. pler. et* AS, vii. 36 *om.* uos *codd. pler. et* AΔY, viii. 9 *incipientes*: incipiens A*SY, xi. 22 *om.* deus AFSY, 36 *om.* ergo ACS, 48 *credent*: credunt *codd. pler. et* A, xiii. 10 *ut lauet*: nisi ut pedes lauet *codd. pler. et* A, xx. 23 *remittuntur*: remisa sunt Δ; remittentur ADMRSX.

Ratio autem qua coniunguntur A et H*, qui tam loco quam annorum spatio latius separantur, non ita facile perspicitur. Interdum enim tam arcte cohaerent, ut ex eadem plane familia ortos esse manifestum sit¹. Interdum in formam recensionis Theodulfianae inclinat Hubertianus², id est Hispanico quodam colore infectus est, qui scriptura 'quum' pro 'cum' ostenditur; probabile est etiam scribam aliquando ex Graeco correxisse³.

¹ Solus quippe interdum cum A concordat, uel cum AY; e.g. *Mt.* xvii. 11 *om.* eis AH (cf. xx. 22 *om.* ei AHΘ); *Lc.* viii. 22 in una nauicula AHY, xviii. 39 clamauit AHY, xx. 14 in se AHY; *Ioh.* vi. 3 monte AHY; interdum AHΘY inueniuntur, ut *Mc.* xiv. 18 discumbentibus cum eis AHΘY; *Lc.* vii. 15 qui fuerat AHΘY, xiv. 29 poterit AHΘY, xix. 10 saluare AHΘY; *Ioh.* v. 4 *de angelo*, H* concordat cum AΔP*SY etc. Contra habet *Ioh.* vi. 67 *abire* + post illos H* cum Z* tantum.

² e.g. *Mc.* xiv. 14 *diuersorium meum et refectio mea* BHΘMO, *Lc.* xxiii. 15 nam remisit eum ad nos H*ΘO*; cf. et *Mt.* ix. 13 + ad paenitentiam HΘQ; *Lc.* iv. 5 + in montem altissimum HΘM cf. uett., ix. 56 *animas* + hominum HΘMR.

³ cf. *Lc.* xxiii. 46 *commendabo* H, uide ad loc., et *Lc.* i. 50 a progenies in progenies H cum gr. A 2vo, uide ad loc.

§ 2. *Codices Cantuarienses* OX. Color textus horum codicum mixtus est, Hibernicis additamentis infectus; sed fundamentum uere Hieronymianum subesse credimus. Qui cum inuicem simillimi sint, tamen ita distinguendi sunt; codex enim O saepius cum correctore Hubertiani (H^o uel H¹ uel H^{mo}) et cum Theodulfiano (Θ) concordat¹; X autem plerumque cum Harleiano (Z)²; sed ad formam textus AY perpetuo corrigebatur³, ita ut X^o fere=A.

§ 3. *Codices Italici* JMP. Codices JM, qui ambo ex prouincia Cisalpina sunt, textum magni pretii ostendunt. Quorum Foroiuliensis (J) fere semper familiam codici Harleiano (Z) aggregatam sequitur⁴. Lectiones autem aliquas proprias habet, quae facile a ceteris separari possunt cum ex uariantibus aut additamentis consistant, uel alibi non inuentis uel ex origine 'ueteri' deriuatis, et subinde cum *d* congruentibus⁵.

Codici Ambrosiani (M) textus partim cum AY partim cum Z concordat; et quando uno agmine concurrunt AYZ, cum eis fere semper, praesertim in lectionibus momenti grauioris, M sociatur. Coniunctio itaque AMYZ lectionem antiquissimam, quamuis non semper rectam, ostendit⁶. Uirtus huius codici est

¹ e.g. Mt. xix. 29 agros + aut domos H^{mo}ΘJO, xx. 28 + uos autem quaeritis de modico crescere etc. H^{mo}ΘO cf. uett. plur., xxiv. 42 habent uersum BEH¹ΘORTXZ etc.; Mc. v. 15 + qui habuerat legionem BH¹ΘMO, viii. 27 + filium hominis BH¹ΘO; Ioh. v. 4 de angelo concordat O cum H^oΘ etc.

² e.g. Mt. vi. 25 corpus quam uest., xvi. 15 dicit illis + iesus, xix. 10 uxore; Mc. vi. 26 contristatus + est, vii. 13 uestram + stultam XZ uett., viii. 34 me sequi, ix. 36 cum (pro ut), 50 salem (pro sal), x. 15 quisquis, 24 om. in, 34 om. eum bis, xi. 2 illuc, xii. 14 dei, 22 et mulier; Lc. xvi. 11 uestrum (pro uerum); Ioh. xiii. 32 om. et si deus clar. est in eo; etc. Contra cf. Mt. viii. 26 inerepauit AB¹H¹XY; Mc. iv. 26 faciat homo TPOZ* etc.

³ e.g. Lc. x. 33 iter transiens A¹H¹OX¹Y.

⁴ Hoc ex omni fere pagina notularum nostrarum apparet; sed uide praecipue Mt. xxiii. 33 progenies JOX¹Z*, xxvi. 53 duodecim + milia BJOXZ; Lc. xi. 28 quinimmo B¹JKVWZ; deinde Mt. viii. 20 tabernacula, xii. 15 recessit, xiv. 9 iusiurandum, xix. 10 uxore, 12 eunuchizauerunt, xxi. 31 nouissimus; Mc. xiv. 43 om. multa JKLX¹Z, 44 ducite BCJKRTZ; Lc. xiv. 14 + unde HΘJOTX¹Z*.

⁵ e.g. Mt. xiv. 24 uexabatur J d; Lc. xxii. 2 perderent J d, xxiii. 48 om. sua J d; cum uett. rell. Mt. xviii. 16 om. te J q gr. plur., xxvii. 65 custodes J uett. plur.; Mc. xiii. 21 christus + et J r cum gr. B; Ioh. xix. 24 partiti sunt: diuiserunt J uett. om.: et in capitulis ad Lucam (pp. 286-7) de septuaginta non de septuaginta duobus discipulis dicitur; in capitulis ad Ioh. (pp. 498-9) nihil de muliere adultera; cf. et Lc. iii. 7 progenies J a c d e f; Ioh. vii.

26 + sacerdotum J a, xiv. 26 om. et suggeret uobis omnia J b m, 27 om. pacem meam do uobis J gat. et gr. X 59, xx. 11 sedebat J b. Ordo uersuum hic illic turbatus est, e.g. Ioh. vi. u. 40 ante u. 37 ponitur; xi. 33 post plorantes addit J illacrymatus est iesus et om. u. 35. Sunt et lectiones paucae quae codici propriae sunt e.g. Mt. xxi. 22 accipietis + a patre meo J, 45 audientes autem J cum gr. NLZ 33, xxiii. 13 sustinetis J; Lc. ii. 17 cogitauerunt J (contra Ioh. xi. 50 cognoscitis J), x. 34 duxit + illum J cum graeco, xii. 24 uolucres J; Ioh. xiii. 19 sum + de quo scriptum est J; xiv. 13 petieritis + patrem J 55 C cor. uat.* et gr. 33.

⁶ Saepissime M cum AY concordat; pauca tantum ex multis hic citamus e.g. Mt. vi. 16 exterminant; viii. 20 nidos; x. 14 + in testimonium eorum; xiv. 9 iuramentum; xvi. 3 potestis sine add.; xix. 12 castrauerunt; xxi. 27 faciam; xxiv. 13 perseuerauerit; xxvii. 20 princeps; Mc. ii. 24 faciunt sine add.; x. 7 propter hoc (om. et dixit); xiv. 5 ueniri; Lc. i. 8 fungeretur sine add.; 45 credidit; ii. 15 fecit dominus et ostendit; iii. 9 fructum sine add.; xi. 3 cotidie; 28 quippini; xv. 7 paenitentiam habente; Ioh. i. 31 in israhel; v. 2 super probatica, piscina.

Contra M cum Z interdum congruit; exempla pauca damus, Mt. viii. 26 imperauit; xii. 25 desolatur; xiii. 54 uirtutes; xix. 10 uxore; xxvii. 40 om. dei; Mc. ii. 26 licebat; Lc. i. 29 cum uidisset; 32 dominus deus; vi. 35 desperantes; xii. 55 aestus; xxii. 43 factus in agonia prolixius orabat CGMWZ; Ioh. vi. 12 impleti; xv. 13 maiorem hanc.

Nonnumquam etiam et coniunctio AMYZ inuenitur, e.g. Mt. vi. 11 supersubstantialem;

quod nulli alii obnoxius uideatur, ita ut si cum alio coniunctus fuerit negligi non possit. Porro ex exemplari graeco-latino exscriptus uidetur, et ex graeco subinde correctus¹.

In Codice Perusino (P), licet antiquo, non diu immorandum est. Lectiones enim eius in S. Luca antiquitatis causa magis quam bonitatis addidimus. Quod ad aetatem scripturae attinet, ex specimine a Blanchino edito², saeculo septimo antiquiorem certe non credimus, quamvis ille sexto potius attribuat. Cuiuscumque tamen aetatis sit, lectiones neque propter indolem sibi propriam obseruatione dignae sunt, neque quod cum aliqua codicum familia constanter faciant. Satis quidem multae ex eis cum familia A-Y concordant, pleraeque sed non totidem, cum B-Z; paucas etiam sibi proprias habet³.

§ 4. *Codex Capuano-Fuldensis* (F). Huius codicis indoles non facile aestimatur cum Euangelium unum ex quattuor exhibeat; unde scriba per similitudinem locorum parallelorum a recta uia abduci potuit. Sed stat plerumque sine dubio cum familia Northumbrica AY. Non tamen ita arcte cum illis sociatur ut libertate non fruatur. Tres ergo AFY simul iuncti duobus AY praeferendi sunt⁴.

viii. 27 et uenti; ix. 12 medico; 38 eiciat; x. 26 nihil enim opertum; xii. 31 spiritus autem blasphemiae; xiii. 5 habebat; 14 dicens; 43 aures sine add.; xiv. 12 corpus sine add.; xvii. 23 tertio; xxvi. 17 prima autem sine add.; Mc. i. 12 expellit; x. 40 dare; xiv. 20 intingit sine add.; Lc. xi. 17 desolatur; et saepius.

¹ M ex Graeco correctus uidetur. Notabit lector codicem uestigia orthographiae graecae seruare ut in uocibus aggelus, aggeli (saepissime), lot Lc xvii. 28; deinde Canonum numeri in margine adpositi litteris graecis in hoc solo Codice exprimuntur; denique textus uidetur hic illic ex Graeco emendatus, e.g. Mt. v. 25 beniuolus aut fidelis M = gr. εὐνοῦν, cf. autem beniuolus d; 40 remittit M cum gr. D; ix. 18 haec + autem M cum gr. L. al. 3; Mc. iii. 10 flagella M = gr. μάστιγας; Lc. xvi. 23 uidet M cum gr.; 26 chasma M = gr. χάσμα; Ioh. vi. 5 emamus M cum gr. ἄβδ etc.

Ex hac causa forsitan codex M Hieronymianas lectiones uel seruauit uel iterum ex Graeco restituit, ubi in omnibus paene codicibus nostris errores irrepererunt, ut Lc. xix. 37 discentium GM(P) et Ioh. xxi. 12 discentium GH*M; Mt. iv. 5 assumit P*FM; Ioh. iii. 20 mala agit PFGIM; xxi. 23 si sic GMV.

² Eu. Quadr. ii, p. DLXI.

³ Cum A-Y concordant Lc. i. 80 in deserto, ii. 2 praeside (non Y), 15 quod fecit dominus et ostendit nobis, 24 om. domini, iii. 9 fructum sine add., x. 30 suscipiens (non A), xi. 28 quippini; etc. Contra, in oratione dominica Lc. xi. 2 pater

+ noster qui es in caelis PR fere cum D et Z* et uett. plur.; regnum tuum + fiat uol. tua sicut in caelo et in terra fere cum familia B-Z. Lectiones ueteres sunt Lc. i. 28 inter mulieres, ii. 5 cum esset in utero habens, iv. 36 pauor + magnus GP b d r gat., v. 31 sani (om. qui et sunt); etc. Lectiones propriae sunt Lc. ii. 40 confortabatur + aetate P (+ spiiitu f q d aur.), viii. 4 conuenirent (pro-ret) PSC; etc.

⁴ F cum AY; in S. Mattheo uide praefationem p. xxxiv, cap. xi, § 2 'Idem uerbum graecum diuerse redditum,' et §§ 5, 6 etc.; in aliis euangeliiis uide praesertim Mc. ix. 15 stupefactus est expauerunt AP*FH*Y; Lc. i. 32 om. deus AFHY; ii. 24 om. domini; xi. 7 de intus dicat (om. respondens) AP*FY; xiii. 28 + intrare F, + introire AX-Y, xvi. 11 credit AFOY; Ioh. iv. 16 om. huc; v. 4 pericope de angelo; F cum familia A-Y congruit; xvi. 13 docebit uos in omnem ueritatem; etc. etc.

Sed contra Mt. viii. 20 tabernacula ubi requiescant FFR; x. 12 + dicentes pax huic domui F etc. (non AP*MO*); xiii. 47 om. piscium F (uide ad loc.); xxiii. 14 habet uersum F; Lc. vi. 35 desperantes et F, xvi. 11 uestrum F (non uerum); Ioh. v. 10 qui sanus fuerat F, vii. 29 additamentum et si dixerō etc. habet F fere cum X etc., xv. 13 maiorem hanc F, 15 quid faciat F, xxi. 22 si sic F*H*V.

Raro inueniuntur lectiones in F quae aliorum codicum nostrorum auctoritate carent; sed uide Mt. xxii. 24 non habens filios F; Lc. x. 33 transiens F d, xi. 28 quippe enim F, xii. 50 turbor F cum uett. plur.; Ioh. xxi. 20 qui tradidit F d f.

§ 5. *Codex Lucullano-Epternacensis* (P), qui tantam dignitatem sibi uindicat, spes nostras non raro fefellit. Neque enim manus prima, neque corrector textum sibi constantem protulit, et certe abest ut auctoritatem Hieronymianam uere sibi adesse approbet. Amicus quidem noster S. Berger (pp. 52, 53) Hibernicum uel potius Scotticum esse textum huius codicis asserit, et cum forma Kenanensi (Q) maxime consentire. Multae sunt tamen lectiones in eo proditae quae aliam formam ostendant. Exempla quippe in praefatione nostra collecta (pp. xxxiv-xxxvi), pro documento sunt quomodo et manus prima et corrector non solum per Mattheum sed etiam per omnia Euangelia uacillant, et interdum cum AY interdum cum Z in partes eant¹. Quod ad codices Hiberno-Britannos attinet, cum formula DEPLQR non raro in notulis nostris appareat, orthographiae potius proprietatem quam lectiones tangit; et in lectionum uarietatibus P^{ms} saepius quam P* cum DELQR congruit. Considerantibus autem nobis omnia quae de huius codicis indole obseruata sint, cum familia B-Z potius quam cum aliis facere uidetur², saepius certe quam antea ferme creditum est.

§ 6. *De Codice Harleiano* (Z) iam partim ex praefatis iudicium nostrum manifestum erit. Antiquitate certe et bonitate praepollens, agmen ducit codicum qui ex altera parte stant contra codices A(FM)Y, ut ex unaquaque fere pagina notularum nostrarum apparet. Antiquas certe et bonas lectiones habet, et quae late dispergantur; et singularem sibi locum uindicat per uerborum distinctiones proprias, ut e.g. in Ioh. i. 3 ubi solus ex omnibus codicibus nostris distinguit 'et sine ipso factum est nihil quod factum est; in ipso uita erat' etc. Sed maxima ex parte, quando suffragia in partes eunt, testimonium horum codicum AFMY, non illius pro uero habemus. Fatendum est aliquando in Z cum paucis aliis, et interdum in Z solo, secundum sententiam nostram, ueras lectiones seruari. Cuius rei praecipuum fortasse exemplum est *pericope de angelo* Ioh. v. 4, quam cum DZ* et quattuor aliis, et graecis NBC*D, omisimus³. Similiter legimus uenit Ioh. iv. 21 cum Z* collatis uersibus 23, 25 et v. 24, ix. 4. Porro cum sine dubio Uallicellanus (V) optimus codicum Alcuinianorum sit, coniunctio VZ ualde fortis est, ut codicibus etiam AFMY interdum anteferenda sit.

¹ e.g. P uel P* cum codicibus Britannicis et maxime cum AY legit Mt. x. 12 eam sine add., xii. 15 secessit, xvi. 3 potestis sine add., 21 quia oporteret, xix. 10 muliere, 12 castrauerunt, xxi. 9 qui uenturus est, 31 praecedent, xxiii. 14 om. uersum, 33 genimina, xxiv. 13 perseuerauerit, 42 om. uersum, xxvii. 13 dicant, xxviii. 5 angelus sine add. etc.

Contra, P uel P* cum Z legit Mt. vi. 16 demoluntur, viii. 20 tabernacula, x. 14 de ped. uestris sine add., xii. 25 desolatur, xiv. 9 iusurandum, xxiv. 50 ebriosus.

² e.g. P contra Cellicos plures legit Lc. iv. 25 facta esset, viii. 39 fecerit, xv. 7 paenitentiam agente,

etc.; cf. et exempla in nota 1 p. 711, Mt. iv. 5 assumit P*FM, Lc. xix. 37 discentium GM, dicentium P, Ioh. iii. 20 mala agit PFGIM. In Mc. i. 2 in prophetis P*, codex ex graeco correctus uidetur; notandum etiam est in *pericope* Ioh. v. 4 de angelo, P* cum AΔFH*MSXY, non cum Hibernicis, congruere, et P^{ms} cum JMR r etc. legere; ita ut P^{ms} potius quam P* Hibernicus uideatur (om. uersum DZ*).

³ Alios locos ubi D cum Z sociatus est indicauit Iohannes Lupton, sc. Ioh. vi. 32, xv. 14 etc.; uide et Lc. x. 20 caelo DZ*, xii. 11 in synagoga DZ*, xviii. 4 etsi: si DZ uett., cf. omissionem Mt. x. 19 QZ*, uide not. 3 p. 713.

Exempli gratia hac auctoritate, sed aliis rationibus suffulta, legimus **natali** suo Mc. vi. 21¹.

Sequitur ergo conclusio coniunctionem duorum agminum, toties inuicem pugnantium, AYZ etc., fortissimam esse, et praesertim quandocumque ab uncialibus graecis antiquis auxilium trahat. Ideo lectio nostra Mt. vi. 33 forsitan mutanda est, omittendo **dei** cum AO*Z* et gr. **NB**. Etiam transpositio Mt. iv. 6 > 'es dei' Z* cum graecis, momenti satis magni est²; cf. et Mt. iii. 9 'ex lapidibus' (pro de) DEFLQZ* (= gr. ἐκ τῶν λίθων τούτων), et vi. 12 perfectum 'dimisimus' B*(D)P*JZ* = gr. **N*BZ**.

Sed, ut diximus, quando suffragia in partes eunt, testimonium familiae AY etc. potius plerumque sequimur. Aliquando enim Z cum forma codicum graecorum concinit, quam credamus ab Hieronymo ipso reiectam, aliquando lectiones transmittit quae ex meris erroribus ortae uideantur³.

4. DE INDOLE CODICUM SECUNDAE CLASSIS.

§ 1. *Codices Celtici* DELQR. De indole horum codicum uniuerſa primo loco disseremus, deinde de singulis quid potissimum obseruandum sit recensebimus. De indole uero quae dicenda uidentur fere quinque sunt. Primo huic

¹ Confer etiam locos ubi, inter alia, coniunctio codicum V et Z lectionem probabiliorē reddit, ut Lc. v. 19 et per tegulas, Ioh. ix. 3 manifestentur opera etc. Sed nonnumquam in errore, ut credimus, consentiunt e.g. Mc. x. 20 magister + bone KMOV (bona)Z; Lc. xvi. 21 uulnera (pro ulcera) KVZ ex ueteribus a c e r, et fere similiter xvii. 33 saluare; Ioh. xi. 9 > sunt horae VZ, 33 uidens (pro ut uidit) VZ, xvii. 23 dilexi (pro dilexisti) VZ a b d r aur. gat., xviii. 13 annan (pro annam) VZ.

² Item coniunctio codicis Z cum PL t graeco B* ita fortis est ut recte legendum sit Lc. ii. 2 quirino; et forsitan Mt. iv. 4 uiuet BLZ* cum graeco ἡγήσεται uere Hieronymiana est lectio. Itaque quando Z et A(Y) concordant auctoritatem coniunctam agnoscimus, ut Mt. ii. 21 surgens, iii. 9 potest, vii. 2 metietur, ix. 38 eiciat, xiii. 43 aures (om. audiendi), xviii. 26 orabat, xx. 4 uineam sine add., xxi. 28 homo sine add., xxvi. 17 prima autem sine add.; Mc. vi. 14 inoperantur P*Z*, inopinantur AX^cY sed n et r in codicibus Britannicis saepe inter se confunduntur, viii. 13 ascendens iterum (om. nauem), x. 40 dare AH* MYZ (om. uobis), xiv. 20 intingit sine add., 40 ingrauari; Lc. i. 54 misericordiae (om. suae), vi. 4 licet, xi. 20 praeuenit (ubi peruenit ex errore scribae ortum uidetur, ᾗ pro ᾧ), xii. 58 trahat; Ioh. v. 45 uos, moſes in quo, viii. 25 principium quia etc. Sed auctoritatem coniunctam repudiamus (a) ubi testimonio graeco omnino caret, ut Mt. iv. 10 om. enim, xiii. 47 + piscium; Mc. vi. 33 et de,

ix. 2 solus; Lc. i. 68 om. dominus, ii. 52 sapientia aetate, xi. 8 + et ille si perseuerauerit etc.; (β) ubi testimonia graecorum habet quidem, sed ipse Hieronymus contra steterit, ut Mt. xxi. 31 nouissimus; (γ) ubi codicum auctoritas et graecorum et latinorum qui contra lectionem testantur clare praepollere uidetur ut Mt. xxvii. 35 ubi addunt A-Z ut impleretur quod dictum est per prophetam etc.; (δ) in betacismo, ut Mt. iv. 6 mandauit, Lc. iii. 17 purgauit, et saepius; (ε) in itacismo, ut Mt. vi. 26 plures estis (cf. Lc. xii. 7, 24), x. 29 ueniunt, et saepius; (ς) ubi scribae manifeste dormitauerunt, ut Lc. x. 30 suspiciens, xxiii. 51 concilio.

³ e.g. Mt. iv. 10 uade + retro cum gr. C²DEL MUTZ etc., 12 audisset + iesus cum graec. fere iisdem, ix. 18 dicens + domine cum gr. M etc., x. 13 domus + illa cum gr. M etc., 19 om. dabitur enim uobis in illa hora quid loq. QZ* cum gr. DL al. plus 10, xvi. 3 potestis + scire fere cum gr. GMU etc., xxvi. 71 alia + ancilla cum gr. D, xxvii. 32 + uenientem obuiam sibi cum gr. D; Mc. i. 5 egrediebantur cum gr. EFHLSVΓ etc., ii. 24 + discipuli tui cum gr. DM etc., xv. 40 erat cum gr. DF; Lc. viii. 52 mortua + puella cum gr. FLMX etc., xi. 3 hodie cum gr. D min. (cf. u. 2); Ioh. xvii. 23 dilexi cum gr. D al. 7.

Errores scribarum uidentur Lc. vi. 42 uidēs (pro uidens), xvi. 11 uestrum (pro uerum); Ioh. v. 10 qui sanus (pro sanatus) fuerat, xv. 13 hanc (pro hac); cf. et not. 2 supra.

familiae bonum et antiquum textum subesse et qui aliquando magno nobis adiumento fuerit; secundo codices Hibernicos, praesertim DLR, nonnumquam ex graecis correctos uideri; tertio multas lectiones ueteres, praesertim in Mattheo, ostendere; quarto et quinto his uitiis praecipue obnoxios esse, scilicet redundantiae locutionum et uerborum inuersioni. Quae redundantia non tantum in 'conflationibus' lectionum diuersarum (Kenanensi excepto) constat, quantum in additamentis parui momenti et saepe ex locis parallelis. Inuersiones autem in unaquaque fere pagina commentarii nostri in Mattheum (nota > signatae) occurrunt, et praecipue in R; in aliis euangelis inueniuntur quidem sed rarius.

De textu bono qui subest indicia satis multa sunt, quae in praefationibus uel argumentis non Hieronymianis, praesertim in editione nostra, luculenter apparent. Et uidemus u. d. Petrum Corssen in tractatu suo erudito *Monarchianische Prologe* etc.¹ cum aliorum codicum lectiones saepius praetulerit, interdum hanc familiam sequi ubi nos deseruimus. In Euangelis ipsis hanc familiam raro aut numquam solam sequimur, sed saepius quando cum familia A-Y concordet²; in canone etiam nostro secundo de uictoria uerae lectionis, notauimus PQ saepius quam alios rectam lectionem prima uice exhibere; uide infra, p. 728. Interdum autem codices ex ea singuli uel plures in lectionibus eminentioribus cum paucis aliis consentiunt³. Inter codices Graecos affinitatem notatu digniorem cum minusculis 13. 69. 124. 346. 556 qui 'the Ferrar group' nominantur, ostendunt⁴. Sed credimus hanc familiam haud raro ex Graeco correctam esse⁵.

¹ *Texte und Untersuchungen* xv. 1, Lipsiae 1896.

² e.g. Mt. xi. 12 rapiunt, xii. 15 secessit, xiv. 9 iuramentum, xxiii. 33 genimina; Mc. iv. 15 in corda eorum, v. 15 mentis sine add., vi. 32 in naui (sed habent Lc. xii. 55 aestus contra ABCTY); Lc. xxii. 37 iniustis; Ioh. v. 2 super probatica, piscina, vi. 13 manducauerunt, vii. 8 ascendo, 34 quaeritis et sic 36, vii. 21 (xiii. 33); etc.

³ e.g. Mt. xxi. 31 primus DE etc.; Mc. vi. 24 at illa FDEPOWX^c; Lc. vii. 39 quae et qualis mulier CDEJ (om. quae et C), xxiv. 28 finxit DE(P)FGMM(R*); Ioh. v. 4 om. uers. DZ* (cf. Mt. x. 19 ubi clausulam omittunt QZ*) etc. Saepius codices Celtici quando de lectione magni momenti agitur, in partes eunt, et duo uel tres meliori, reliqui peiori lectioni suffragantur; exempla fere passim uidesis.

⁴ Uide ad Ioh. vii. 34, et quae conguessit uir doctissimus J. H. Bernard Dublinensis ('The Vulgate of S. John,' *Hermathena*, uol. ix, no. xxi, pp. 183 seqq. 1895); satis clare ostendit codices Hibernos cum minusculis Graecis 13. 69. 124. 346. 556 cognationem arctam habere, non tamen, ut indicat, recta uia, sed ex ueteribus Latinis.

⁵ Uide praefationem p. xxxvi; hanc opinionem impugnat inter alios Ioh. Lupton cum moneat uariantes lectiones quas citaueramus omnes uel

paene omnes in uett. Latt. inueniri, et probabilius esse correctiones ex illis quam ex Graeco fluxisse. Quod libenter concedimus, sed restant testimonia ita multa et graua ut etiam nunc codices Hibernos recta uia ex Graeco correctos affirmare audeamus. e.g. Mt. x. 23 persequentur: persecuntur R d cum gr. ΔΔ (non δ) 13. 123. 346. 556; xiii. 35 per prophetam: per esaiam prof. R cum gr. N* 1. 13. 33. 124. 253 non uett.; xiv. 30 om. ualidum R cum gr. NB* 33 non uett.; xxvi. 50 ἐφ' ὃ πάπει redditur fac ad quod uenisti DQ quod uidetur correctio ex Graeco facta cum in ueteribus non appareat; Lc. xi. 37 ingressus + domum R aur. cf. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρ. 13. 69. 124. 346. 556; Ioh. iv. 42 audiuiimus + ab eo R cum gr. NP² 13. 69. 124. Tribus locis codex L ex Graeco uidetur correctus, sc. Mc. vi. 40 πρασαὶ πρασαὶ per singulas arias L non uett., xiv. 44 ἀπάγετε ἀσφαλῶς ducite cum monitione L non uett., xv. 12 regi + illi quem dicitis L (non uett.) = gr. ΝCDXΓΑ(non δ)Π etc. δν λέγετε, et B (om. δν). Item Ferdornach libri Armachani (D) scriptor uidetur non solum Graecum alphabetum sed etiam textus graecos cognouisse; saepe enim uerba uel etiam totos uersus, ut e.g. Orationem Dominicam Mt. vi. 9-13, litteris Graecis scribit, cf. προφητας Mt. v. 12 etc.; et aliquando lectiones ex Graeco correxit, ut supra Mt. xxvi. 50; cf. Lc. xv. 15 uillam suam: agro suo a e, agros D, ubi pluralis ex Graeco εἰς τοὺς ἀγροὺς fluxisse

Codex quidem *Armachanus* (D), si cum ceteris huius familiae libris conferatur, nihil singulare ostendit (uide notas 3, 5 etc.). Additamenta, sicut ceteri, plerumque in S. Mattheo habet; in aliis uero euangeliiis in hac re cum sociis suis Sangermanensi (G) primas defert. Additamenta etiam quae in DELR apparent plerumque explicationis causa illata sunt; conflationes deprehendimus nullas excepta *Lc.* ii. 13 'militiae caelestis exercitus' DL.

Codicis uero *Egertoniani* (E=mm) indoles propria est ut ostendat additamenta satis multa et uarietates lectionis quae in nullo ueterum Latinorum occurrant.

e.g. *Mt.* i. 23 uocabunt: uocabitur E*55, ii. 2 uenimus + cum muneribus E, xviii. 12 montibus: deserto E, xix. 18 homicid. facies + ut in deuteronomio E, xxi. 17 mansit + et docebat eos de regno dei E, 33 turrem + in medio eius E, 42 in scripturis + in psalmo E, xxii. 24 dixit: mandauit nobis E; *Mc.* v. 42 obstipuerunt + parentes eius E; deficit E a *Mc.* vi. 56 ad *Lc.* vii. 24; *Lc.* ix. 14 conuiuia + centenos et E. Conflationes interdum deprehenduntur, ut e.g. *Mt.* xviii. 7 ut uenire.

Porro codex iste, uel eiusdem certe generis, subinde a Stephano adhibitus est, necnon a criticis Sixtinis et Clementinis, cum satis multi sint loci ubi E solus, uel cum paucissimis aliis, cum 55C concordet.

e.g. *Mt.* i. 23 uide supra, viii. 33 nuntiauerunt + haec E55(sic); *Mc.* iv. 38 ei: illi E vg.; *Lc.* vii. 37 quod + iesus E55 cor. uat.* r, 48 peccata + tua E5 gal. fff₂ l. ix. 50 ad illum: ad illos E5 c q, xi. 4 ipsi: nos E5 uett. plur. (cf. 25 inuenit + eam E55C uett. pl.; mundatam + et ornatam ERW55C uett. plur.), xii. 2 autem: enim EM corp. ox. 55 a d, 7 pl. estis + uos E55C gal. d e cor. uat., 35 ardentes + in manibus uestris EW vg. edd. ant., xiv. 34 om. quoque EM55C cor. uat. mg. uett. pl.; *Ioh.* vi. 41 panis + uiuus E55C, xi. 50 nobis: uobis E55C uett., xiii. 27 om. tunc E55C uett. pl., xvii. 6 tuum: meum E5 gal.

Codicis autem *Lichfeldensis* uel *Landauensis* (L) proprietates paucae sunt. Correctiones quidem in eo quasdam forsitan ex Graeco factas esse supra notauimus; uarietates autem quae ei insunt singulares scribarum erroribus plerumque imputandae uidentur; hae tamen memorari possunt:—*Mt.* xxv. 15 propriam uirtutem: opera sua L non uett.; *Mc.* ix. 37 huiusmodi: cuius modi L, xv. 28 et cum iniquis ueritas deputata est L.

Contra *Kenanensis* (Q) Egertoniano (E) similior est cum ampliorem materiam sibi propriam ostendat; nec quisquam ex hac familia conflationibus magis gaudet.

e.g. *Mt.* vi. 16 demulnuntur exterminant Q, xv. 17 recessit mittitur Q, xxi. 31 dicunt primus ei nouissimus Q, xxiii. 25 pleni estis sunt Q; *Mc.* i. 43 uide ad loc.; *Lc.* xviii. 14 descendit hic iustificatus in domum suam ab illo magis quam ille fariseus Q uide ad loc., xx. 34 filii saeculi huius generantur et generant nubunt et nubuntur et ducuntur ad nuptias Q, xxiii. 15 in alio sic remissit eum ad uos nam remissi uos ad illum Q (cf. G); *Ioh.* iii. 6 quod natum est ex spiritu spiritus est quia deus spiritus est et ex deo natus est codd. pler. et Q: uide ad loc.

uidetur; porro stichorum numeros ex Graeco codice sumsit, uide infra, p. 736, De notitia linguae Graecae apud Hibernos et Scotos saeculis vi–ix uide W. Reeves (Episcopum Dunensem) in *Irish Ecclesiastical Journal*, uol. v, p. 136, 1848; et G. T. Stokes, 'Knowledge of Greek in Ireland between A. D. 500 and 900' (*Proceedings of the Royal Irish Academy*, uol. ii, pp. 185–202, 1892).

Lectionem *Lc.* x. 42 'paucis uero opus est uel etiam uno' (= ὀλίγων δὲ ἐστὶ χρεία ἢ ἐνός BC^L. I. 33 *Hier. syr. p. mg.*) quae in codice Hiberno the *Book of Moling* inuenitur, credebat Berger (*Hist. de la U.* p. 34) ex Graeco esse correctam; sed nunc monet nos eandem lectionem inueniri in Cassiani *Collationibus* i. 8, xxiii, 1 (pp. 15, 642, ed. Petschenig).

Aliae lectiones propriae uel notatu dignae sunt:—

Mt. xxv. 45 quamdiu non fecistis uni ex his fratribus meis minimis ambulanti in nomine meo mihi nec fecistis *Q non uett.*, xxvi. 26 corpus meum + quod confringitur pro saeculi uita *Q*; *Mc.* iii. 21 in furorem uersus est + et expauit *Q*; *Lc.* xxiii. 53 in quo nondum quisquam positus fuerat + et inposito eo inposuit monumento lapidem magnam *Q Mediol. Ambr.* i. 61 *sup.*² et fere *c d et gr. D*, uide ad loc.

Rushworthianus denique (*R*) hoc proprium habet ut uerborum inuersionibus perpetuo gaudeat, praesertim in *S. Mattheo* ubi in omni fere uersu tale quid appareat, ut exempla tradere superuacaneum sit. Correctiones in eo forsan ex Graeco factas supra memorauimus. Paucas uero praeter haec lectionum uarietates ostendit; praecipua sunt additamenta, ut *Mt.* xxi. 13 uocabitur + omnibus gentibus *R non uett.*; xxiv. 13 perseuerauit + in amore dei *R non uett.*; *Ioh.* i. 21 non + sum ergo profeta *R*. In *pericope* uero de angelo *Ioh.* v. 4 notandum est *R* tertiam uersus formam exhibere una cum $\mathfrak{P}^{mo} \text{JM} r$ et libro *Moling* etc., ubi testes coniunguntur qui raro alias concordant. Hic autem *EQ* secundam et communiorem formam ostendunt cum $\mathfrak{FCGH}^{\circ} \Theta \text{IKOTVWZ}^2$ *vg.*

§ 2. *Codices Gallici* $\mathfrak{BFG}$. In *Codice Bigotiano* (*B*) inuestigando non est cur longius immoremur; quem in praefatione nostra (p. x) inter bonos sed non optimos censuimus. Lectiones mixtas ut supra diximus (p. 707) habet, ex duabus familiis, Hibernica scilicet et Gallica. Raro autem lectiones peculiare et proprias habet; sed cum pluribus numero plerumque sociatur et agmini *Harleiano* accedit¹.

De *codicis Beneuentani* ($\mathfrak{F}$) origine et antiquitate satis diximus (p. 672 de *novis additamentis*); restat ut pauca de textus indole proferamus. Recte quidem eum inter textus Gallicanos recenset *Berger* (p. 92), cui suffragatur *W. Sanday* (uide supra p. 708), quorum codex *B* supra descriptus pro exemplo est. Lectiones uero in *Luca* et *Iohanne* si quis sedulo examinabit, perspiciet eum fere pariter cum familia *A-Y* et cum familia *B-Z* concordare, ita ut ex collatione codicum diuersorum, non tamen semper cum prudentia maxima facta, constare uideatur².

¹ *Berger* certiores nos facit de loco ubi *B* solus uerae lectioni ut credimus proximus est, *Mt.* xvi. 10 et quattuor milium hominum *B* (ubi corrigenda est notula nostra); raro cum codicibus numero paucioribus congruit, sed uide *Mt.* xv. 15 om. istam *BX* (cum *gr. NBZ* 1), 22 om. ei $\mathfrak{AB}^* \text{CF}$ a d e f f i, g, l q et *gr. NBCZ* etc.; interdum *Hibernos* deserit ut *Mc.* ix. 2 solos $\mathfrak{BGKMWV}$ b c f i l^o et *gr.*; *Lc.* xi. 28 quinimmo $\mathfrak{B}^* \text{JKVWZ}$ *vg.*

² *Exempla consensus cum familia A-Y*, pauca quidem ex multis, sunt *Lc.* i. 8 om. zacharias, 29 cum audisset, 36 senecta, iii. 16 neniit, vi. 6 om. erat, 23 multa sine addit., viii. 39 fecit, 42 turba, 43 medicos, xi. 54 insidiantes sine add., xiii. 25 et incipietis, xvii. 22 discipulos sine add., xxi. 12 tradentes (pro trahentes); *Ioh.* i. 19 hoc (om. est)

$\mathfrak{AFH}^* \text{Y}$, ii. 10 tu (sine autem), 13 properabat, iv. 32 non scitis, xii. 22 dicunt.

Contra, exempla insigniora consensus cum *Z* aliisque huius familiae codicibus sunt *Lc.* i. 59 patris sui, 80 desertis, ii. 12 hoc + est $\mathfrak{B}^* \text{FOX}^* \text{Z}$, 15 pastores + uero $\mathfrak{B}^* \text{FOZ}$, ib. quod dominus ostendit nobis, iii. 9 fructum + bonum, v. 3 ut a terra reduceret, vi. 35 desperantes, 42 uides, 45 malo + thesauro, vii. 39 quae et qualis est mulier, viii. 52 mortua + puella, x. 2 om. suam, cf. 4, 22, 23, 25, 41, xii. 8 om. in pr., cf. 14, 41, 54, xiii. 30 erant, xiv. 14 retributione $\mathfrak{FKVZ}$, xv. 7 agente (pro habente), xviii. 14 amen dico, xx. 24 dixerunt + ei $\mathfrak{FKVWZ}$; *Ioh.* i. 31 manifestetur, ii. 2 autem (om. ibi), iv. 20 om. in sec., 38 labores, v. 4 pericope de angelo cum Z^2 et $\mathfrak{CEGH}^{\circ} \Theta \text{IKOQ}$

Codex Sangermanensis. Alius codex est qui partim cum hac familia Hiberno-Gallica numerari potest (qui g_1 in Mattheo, et G in ceteris Euangelis nuncupatur), quamuis multa sibi propria possideat. Prima quidem parte saeculi IX in Gallia meridionali scriptus uidetur, et recensionem exhibet ab Alcuiniana et Theodulfiana plane diuersam, quae tamen subinde in optimis lectionibus cum Uallicellano coniungatur. Lectionibus autem ueteribus inmixtis tantum infectus est ut aliquando paene inter ueteres recensendus sit. Hae tamen facile segregandae sunt; et hoc facto apparet textus maxima ex parte Hiberno-Gallicus, qui tamen multis in locis optimas lectiones Hieronymianas exhibeat, quae uix alibi conseruatae sint¹. Confer de hoc codice quae optime conguessit S. Berger (pp. 68-70) qui inter alia citat conflationem miram Lc. xxiii. 15, quae cum Kenanensi (Q) paene ad uerbum concordat.

§ 3. *Codices Hispanici* (*Canensis* et *Toletanus* = CT). Hi codices sine dubio recensionem ostendunt certe inter codices nostros singularem; et in unaquaque fere pagina lectiones CT concordantes, si non proprias, lector deprehendet. Propriae quidem sunt satis multae², sed non tot ut credamus in his codicibus textus formam inesse, quae a duobus illis magnis familiis A-Y et B-Z plane diuersa sit. Codices enim Hispanici nunc cum hac nunc cum illa concordant, sed cum hac potius et saepius; et idcirco lectiones Hispanicarum saepius reiecit quam accepimus³.

Concordantia CT cum H^Θ, i.e. cum textu Hispanico recentiori, tam facile explicari potest, ut potius miremur cur lectiones plures CH^Θ non inueniamus contra ceteros nostros⁴. Notatu autem dignior est concordantia CT, uel

TVW, vii. 29 eum + et si dixero quia nescio etc., viii. 20 locutus est + iesus, xvi. 13 docebit uos omn. uer. etc.

Lectiones interdum reperiuntur quae paucis tantum codicibus communes sunt; e.g. Lc. iv. 34 om. te Φ DOX*Z, vi. 16 traditor (pro proditor) Φ c f f₂ r, vii. 10 qui languebat Φ QX, viii. 12 uiam + sunt Φ KM^oOV, xi. 28 immo (B*) Φ FDGH^oQR, xiv. 9 inuitauit (pro uocauit) Φ G a d e f; Ioh. v. 45 sperastis Φ E Φ PH*JOX*.

¹ e.g. Mc. ix. 2 solos BGKMVW; Lc. vi. 7 accusare AFGJMQY (DP), xi. 8 om. et ille si persenerit pulsans B* Φ FGJMPY, xix. 37 discen-
tium (Φ)GM, xxii. 43 factus in agonia prolixius orabat CGMWZ; Ioh. iii. 20 mala agit Φ FGIM, vi. 23 gratias agente domino GV, xxi. 12 discen-
tium GH*M, 23 si sic GMV.

² e.g. Mt. ii. 6 nequaquam: numquid CT ff; Mc. xiv. 61 interrogabat: interrogauit CT; Lc. i. 64 ilico: statim CT q, viii. 34 in uillis CT, xi. 28 quippini: manifestissime CT, 48 quod consen-
titis: et consentitis CT gr. plur., xiii. 34 pinnis: pinnae CT q, xiv. 19 alter: alius CT a d e f m q, xvii. 2 inponatur: ponatur CT, 34 om. uno CT
gat. c et gr. B, xx. 14 heres + uenite CT d e δ et

gr. $\aleph$ CDL etc.; Ioh. i. 29 iesum: christum CT, iii. 8 sed: et CT, iv. 47 adueniret; aduenisset CT, vi. 14 signum: signorum CT, vii. 48 credidit: crediderunt CT.

³ Uide praefationem pp. xxxiv seq. ubi exempla ex Matt. conguessimus; cf. et Mc. x. 32 uentura, 33 + et senioribus, xv. 16 intro in atrium; Lc. i. 28 inter mulieribus, ii. 2 a praeside (sed 14 in hominibus C, 15 quod dominus ostendit nobis, 24 in lege domini etc.), vi. 35 desperantes, x. 30 suspiciens (sed xvi. 11 uerum, xviii. 30 uenturo); Ioh. i. 24 om. erant, v. 2 probatica piscina (om. super), 4 pericope de angelo habetur cum codd. Φ EGH^oIKOQVWZ², vi. 40 om. ego CATX*Z, vii. 4 quippe: enim ACGJT, 29 + et si dixero etc., xiii. 10 nisi ut pedes lauet (sed xvi. 13 docebit uos omnem uer.), xviii. 18 calefaciebant se, xix. 3 alapas: palmas (sed xx. 31 uitam sine aeternam).

⁴ cf. Mt. xxv. 44 respond. + ei CH^ΘITW; Mc. vii. 4 a foro + quum uenerint H^ΘT uell. plur., xv. 35 om. ecce COTX*, 46 aduoluit: adposuit COT; Lc. xxiii. 10 etiam: autem CDGOTX*; Ioh. ix. 8 uidebant: uiderant CH'TW, xix. 12 omnis + enim CH^ΘKT, xx. 22 dicit: dixit CH^ΘT.

alterius ex illis, cum Celticis DELQR. Quae concordantia satis indicare uidetur commeatum peregrinantium inter Hiberniam et Hispaniam, posterioribus temporibus frequentem, ex longo usu uiguisse¹.

Quamuis tamen tam saepe concordent C et T et unam plerumque faciem ostendant, non ubique similes sunt, nec tam arcte inter se cohaerent quam, exempli gratia, A et Y. Discrepantiae enim satis multae sunt et satis magnae; et cum lectiones inter se comparentur, nostro iudicio meliorem textum constanter exhibet C; T uero recentior est et corruptior. Cauensis quidem inter libros optime et accuratissime scriptos recenseri debet; Toletanus autem omissionibus, inuersionibus, erroribus a manu prima factis insignitur, et additamenta multa in textum illata exhibet, partim ut uidetur Hispaniae propria, partim in codicibus etiam Celticis deprehensa, quae a Cauensi absunt. Discrepantias igitur horum codicum enumerare longum esset; sed iudicium nostrum de eis plane ostendi potest monendo nos, cum inter se uariant, locis plus quingentis (508) in Euangelii lectionem Toletani reicere et Cauensis retinere, et locis tantum sexaginta quatuor Toletani lectionem Cauensi praeferre². In lectionibus

¹ e.g. Mt. xiv. 8 om. hic CDERT *b c f ffl.* 2 *g, h*, xviii. 15 *eris*: es CQRT *uett. pl.*, xxii. 17 *an*: aut BCELQT, xxiv. 37 *autem*: enim CEQRT, xxvi. 63 *dei + uiui* CDQRT *ff.*, xxvii. 43 *in deo*: in domino CEQT; Mc. iv. 11 *scire*: nosse CE^{mo}K LQRT *c ff.*; Joh. i. 26 *non scitis*: nescitis CDE GHRT, iii. 5 *spiritu + sancto* CDERTW, vi. 71 *simonis*: *simonem* (sy. CE) CE^{mo}JRT, ix. 6 *leuit*: *linuit* CDE^{mo}RT *a d*, xviii. 4 *quem*: quid BCDEGRT *e*.

De commeatu inter Hiberniam et Hispaniam saeculis iv-viii uide F. E. Warren *Liturgy and Ritual of the Celtic Church*, p. 62, Oxon. 1881.

² *Exempla insigniora errorum in codice C*; Mt. i. 24 om. ioseph C, viii. 20 *tabernacula*: *nidos* C etc., x. 20 om. qui C, xi. 4 *audistis et uidetis* CR, xxvii. 24 *coram* + omni CEQ; Mc. viii. 19 *sustulistis*: *sumpsistis* C, xii. 11 *mirabile*: *admirabile* AC^{mo}MX, 14 *dei*: *domini* C etc., xiii. 13 *omnibus + gentibus* C, xiv. 5 *uenundari*: *ueniri* C etc.; Lc. ix. 43 *faciebat*: *fiebant* CW, xxii. 29 *dispono*: *disponam* C *c e*; Joh. iii. 7 *uos*: *nos* C *gr. min.* 69. 118 etc., v. 10 *illi qui sanus fuerat* C etc., 43 *accipitis*: *acepistis* C etc., viii. 54 *noster*: *uester* CRW *uett. plur.*, ix. 3 *manifestetur opera* C etc., xiv. 10 *credis*: *credit* C etc.

In T pauca exempla ex multis damus; notabit lector codicem saepius in errore cum familia Hibernica coniunctum:—Mt. iv. 19 *illis + iesus* DLQRT, vi. 23 *erunt*: *sunt* BE^{mo}QRT, viii. 20 *nidos* ubi *requiescant* (EQ)T, ix. 28 *ad eum* + duo DLRT, x. 8 *date*: *reddite* T, xi. 12 *rapiunt*: *diripiunt* T etc., xii. 34 *os + eius* T, 35 *thesauro + suo* T, xiii. 36 *dissere*: *edissere* E²OTW *f*, 47 *genere* + *piscium* T etc., xiv. 6 *medio* + *triclinio* T etc., xvi. 3 *potestis* + *cognoscere* RT, xix. 20 *custodiui* + *a iuuentute*

mea E^{mo}FRTW, xx. 7 *uineam* (meam) + et quod iustum fuerit dabo uobis T *uide ad loc.*, xxi. 21 *in mare*: *in uia* T *non uett.*, xxii. 7 *succendit*: *subuertit* T *non uett.*, xxiii. 14 *habent uersum* FH^{mo}QRT, xxviii. 3 *uestimenta* T etc.; Mc. iii. 15 *ad fin.* + et ut circum euntes praedicarent euangelium DE LQT, vi. 3 *fabri filius et marie* T, viii. 15 *herodis*: *erodianorum* T (*i k*), ix. 27 *surrexit* + et reddidit illum patri suo T, 49 *omnis enim uictima salietur* T *c*, xii. 14 *doces* + *dic* ergo nobis DLQT *gat.*, xiii. 10 *gentes* + sed constanter estote T (*g₂*) *cf.* set confortamini *k*, xiv. 61 *benedicti* T etc., xv. 8 *faciebat* illis + per dies festos ut dimitteret eis unum uinctum T* *fere cum* LQ *gat. et k*, 34 *sabacthani*: *sabtani* T *cf.* *zaptani* KV *uide ad loc.*; Lc. ii. 33 *pater eius et mater*: *parentes* eius T *non uett.*, vi. 49 *terram*: *arenam* T *gat. b e*, viii. 4 *plurima*: multa D*T (*c d d*), ix. 34 *et timuerunt* intransibiles autem illis etc. DET, xi. 2 + fiat uoluntas tua sicut in celo et in terra T etc., 3 *cotidie*: *odie* T etc., xii. 3 *in tectis*: in tecto T *non uett.*, 16 *fructus*: *fruges* T *non uett.*, 53 *matrem + suam* H²OT, xiv. 3 *respondens*: *intuens* T *non uett.*, xv. 21 *filius tuus* + fac me sicut unum de mercennariis tuis EQT *gat. (d)*, xvi. 21 *diuitis* + et nemo illi dabat KTW *l m*, xviii. 11 *hominum*: *homines* DEMTX* *uett. pl.*, xx. 9 *plebem*: *turbam* T (K), xxii. 43 *et factus est in agonia* *proximus* orabat (E)IT *e i q*, xxiii. 41 *gessit*: *fecit* T *a l*, xxiv. 32 om. *nobis* sec. T; Joh. i. 26 *stetit*: *stat* DE^{mo}RTX* *uett. plur.*, ii. 10 *inebr. fuerint* + *conuie* T *cum* Z* *c*, iii. 28 *ante illum*: *ante christum* T *non uett.*, iv. 12 *puteum + hunc* (G)H²OTX *uett. pl.*, v. 10 *dic*. (ergo) *iudaei illi qui sanus factus fuerat* JKT (> illi iudei) *correctio forsitan lectionis* illi qui sanus fuerat quae in CDE^{mo}FMV

reiectis additamenta paulo plura sunt quam omissiones, quamuis in capitulis posterioribus euangeliorum Lucae et Iohannis omissiones satis multae sint. Sed de hac re recordari oportet omissiones erroribus scribarum aliquando imputari posse, additamenta non ita. Plus ergo ualent additamenta quam omissiones ad definiendam textus indolem.

CAP. V. DE TEXTUS HISTORIA.

CUM propositum nostrum praecipue fuerit ut textum secundum mentem S. Hieronymi, quantum fieri possit, constituamus, non opus est ut multum tempus in historia eius recensenda insumamus, cum saeculis recentioribus de tempore in tempus interdum correctus sed plerumque deprauatus fuerit. Quae tamen historia non sine fructu explorari potest, praesertim cum uiri duo eruditi de ea optime scripserint, Petrus scilicet Corssen in uolumine magno *Die Trierer Ada-Handschrift* (Leipz. 1889) inscripto, et Samuel Berger in *Histoire de la Vulgate pendant les premiers siècles du moyen âge* (Paris 1893). Sed quamuis leuiter a nobis res perstringenda sit, aliquid saltem dici debet de recensionibus praesertim duabus saeculi VIII-IX, Theodulfana scilicet et Alcuiniana.

I. RECENSIO THEODULFIANA H^cΘ.

Theodulfi quidem *recensio*, ut obseruat Berger (l. c. pp. 146-148), neque Carolo Magno neque Alcuino obnoxia fuit. Theodulfus enim, quamuis Aurelianensis episcopus, patria Hispanus fuit, et litteris fere ab A. D. 795 ad 818 incubuit. Codex Theodulfianus dictus (Θ) de quo supra (praef. p. xii) breuiter disseruimus, qui saeculo saltem XI Aurelianensi ecclesiae pertinuit, recensionem eius optime exhibet. Huius tamen recensionis indoles talis est ut parum adiumenti nostro operi conferat. Interpolationem enim et lectionum 'conflationem' seu contaminationem amat. Quae indoles supra satis forsitan indicata est (p. 709 n. 2, 710 n. 1), sed alia exempla a Bergero (l. c. pp. 157-158) addita sunt. Plura etiam de nostro infra subiungimus¹.

WZ inuenitur, vi. 39 ex eo + quicquam D^Pm^oK RT b r gat., vii. 8 ascendo: ascendam ffKOTW XZ, viii. 12 ambulabit: ambulat HJKOTZ, 31 manseritis: permanseritis EP^moQRT, ix. 3 manifestaretur opera T d q, xi. 3 sorores + eius T etc., 24 in resurrectione: in die resurrectionis T non uelt., 27 dei + uini ETW*X^c ff₂, xii. 28 de caelo + et dixit ei T non uelt., xiii. 10 qui + semel EGT, xiv. 9 cognouistis: cognouisti T non uelt., 14 om. me DERTW uelt. pl., xv. 17 dil. inuicem + sicut dilexi uos T non uelt., xvi. 30 existi: uenisti T a f, xviii. 4 processit + et uenit T non uelt., xix. 33 om. iam T c ff₂ q r, xx. 9 scripturam: scripturas T f aur., 19 om. una T non uelt., 25 fixuram: fixuras T Ambr., xxi. 1 autem + se ΘT c e f g,

3 om. et sec. D^P*GT, 6 miserunt ergo + retia DEHKTvZ, 7 simon + itaque D^Pm^oT b r, 17 om. tu seis ERT r gat.

¹ Mc. vii. 4 a foro + quum uenerint H^cΘT, viii. 32 ad fin. + dicens domine propitius esto tibi nam hoc non erit H^cΘ, 38 angelis suis sanctis H^cΘ, xiii. 14 + quod dictum est a danielo propheta H^cΘ; Lc. ix. 54 ad fin. + sicut helias fecit ΘMO^a; Ioh. iii. 23 ad fin. + ab eo H^cΘ, iv. 1 baptizatus + plures H^moΘ, vi. 59 docens + sabbato GHΘ, xx. 26 medio + eorum H^cΘ: in his locis recensio Theodulfiana parum cum codicibus Northumbriis congruit, (ut notat Berger p. 158) et in Mc. vii. 4 lectioni Toletanae id est Hispanicae suffragatur; uide supra de indole codicum CT p. 717.

2. RECENSIO ALCUINIANA KV, M.

Contra *Alcuiniana recensio* saltem in euangeliiis, uera cum scientia facta, id egit ut textum Hieronymianum restitueret, et magna ex parte res proposita bene cessit. Alcuinus enim, ex Eboraco ope quaesita, et codicibus optimis Northumbricis inter alios usus, meliorem textus recensionem Carolo Magno anno 801 obtulit¹. Lectiones ergo codicum K et V cum familia A-Y saepe concordant; et obseruandum est capitula codicis V eadem esse quae in AU (et H in Marco, Luca, et Johanne) exhibentur². Hibernicis tamen quam Northumbricis propior est haec recensio, ut notat Berger³.

Huius recensionis codex optimus *Uallicellanus* (V), uenustate scripturae praeexcellens, cum Romae seruaretur facile a correctoribus Sixtinis et Clementinis usurpari poterat⁴; et hac ratione explicari potest concordantia lectionum quarumdam Uulgatae hodiernae quae in nullo fere alio codicum nostrorum inueniuntur⁵. Coniunctionem VZ nonnihil ualere iam diximus (supra p. 712); similiter DZ familias diuersas concordantes ostendit. Non tamen KV, cum codicibus Northumbricis partim fulta sit recensio Alcuiniana, coniunctioni A-Y multum addit.

His codicibus (KV) *Turonensem* (M) recte sociamus, qui saec. VIII-IX forsan a scriba Hibernico descriptus, recensionem Alcuiniana prope conformatur. Quae similitudo etiam in orthographia apparet (e.g. *Mt.* iii. 3 *isaia* et *saepius*, 4 *locustae* etc.); sed colorem magis Hibernicum ostendit quam ipsi Alcuiniani⁶; aliis locis plus cum familia B-Z consentit⁷; aliis uero, interdum per sectiones longiores uel etiam capitula, riuuli quidam lectionum ueterum discernendi sunt⁸. Quod singulare uidetur in M est omissio uerborum sine significatione⁹.

3. CODEX SARISBURIENSIS W.

De *codice olim Sarisburiensi* (W), nunc Musei Britannici, hoc dicendum est. Operae pretium est ut lectiones eius citentur ut ostendamus qualis esset textus

¹ Cf. Berger, p. 190 seqq., Scrivener-Miller, *Introduction* ed. iv, uol. ii, p. 59.

² Uide quae de hac capitulorum familia optime conguessit E. von Dobschütz, *Studien z. Textkritik d. Vulg.* pp. 60-64, qui credit eam ex Graeco et post Hieronymi tempora translata esse, cum sententiae et uocabula cum Uulgata magis quam cum ueteribus Latinis concinant.

³ pp. 201-202; cuius exemplis addi possunt *Lc.* vi. 26 pseudoprophetae V = POQ; *Ioh.* viii. 25 principium qui KMVWY, xiv. 24 sermo DPQR*TV.

⁴ Aderat etiam alius codex Carolinus insignis qui olim in thesauris monasterii S. Callisti erat, nunc uero ad S. Paulum extra muros adseruatur; cf. Berger p. 292.

⁵ e.g. *Mc.* iv. 15 in cordibus eorum VW vg.; *Lc.* xix. 37 discipulorum V *Laud. Lat.* 26, *cod. caraf.* C, xx. 32 nouissime V vg. d. ff. 1° q. r, xxiii. 8 eo quod audierat VSC; *Ioh.* v. 24 transit V

cum codd. aliquot Parisinis, vi. 64 non credentes VBC.

⁶ e.g. *Mc.* ii. 22 + et utraque seruantur, iii. 14 praedicare + euangelium, vii. 9 praeceptum: mandatum, xiv. 44 cum omni sollicitudine; *Ioh.* v. 4 de angelo, eandem cum Northumbricis formam uersus ostendit; xviii. 18 calefaciebant se quia frigus erat M fere cum PO r.

⁷ e.g. *Mt.* iv. 25 et iudaea; *Mc.* ii. 18 quare: cur, xiii. 1 lapides + sint, structurae + templi, 2 illi + nonne, xvi. 14 resurrexisse + et nuntiantibus illis, 15 eis + iesus.

⁸ e.g. *Mc.* i. 5-15, ii. 19 nuptiarum: sponsi; *Lc.* xi. 47-xvi. 8; *Ioh.* i-iv.

⁹ e.g. *Mt.* x. 41 om. prophetae, xviii. 16 om. adhuc; *Mc.* vii. 14 om. dicebat illis; *Lc.* ii. 10 om. nolite timere, xviii. 8 om. ueniens putas, xx. 28 om. frater eius, xxii. 8 om. ut manducemus, xxiii. 32 om. nequam cum eo; etc.

scholasticorum medii aevi manibus tritus, et is quidem non ita malus sed idem non ita bonus. Quod illius codicis proprium est non magni momenti uidetur, et constat plerumque ex uerbis explicationis uel elegantiae causa additis uel mutatis¹. Idcirco cum libris impressis magnam affinitatem habet, et interdum cum editionibus 5HSC contra omnes alios codices nostros concordat².

4. LIBRI IMPRESSI.

De libris impressis pauca explicationis causa proferri possunt. Editiones priores ex codicibus qui praesto fuerant deriuatae sunt, id est ex eis qui facillime ad typographorum officinas deferri possent. Qui libri certe non erant Biblia magna Alcuiniana, neque ornamenta Bibliothecarum sicut codex Amiatinus, sed libri non ita magni pretii et uulgares, ut erant plurimi saeculis XIII et XIV descripti, similes paruis istis uoluminibus graecis, quae Basileae ostenduntur, ex quibus Erasmus Testamentum Nouum primus typis mandauit. Inde euenit ut libri impressi interdum ostendant lectiones quae in codicibus nobis cognitae nusquam inueniantur, uel in recentissimis tantum e.g. *Mt.* vii. 6 **conuersi** + canes 5 *edd. ant. plures et codd. Sarum* 74, 182°.

Hac ratione explicandae sunt lectiones editionum 5HSC pro quibus testimonium nullum ex codicibus afferre possumus, cum aliquae tamen in correctorio Uaticano appareant. Quarum seriem satis longam subiungimus, lectorem monentes pro multis testimonium ueterum Latinorum afferri posse, quamuis nullum in codicibus uere Hieronymianis inueniri possit. Quod ostendit quam longum tempus mixtura codicum permanserit.

Elenchus lectionum praecipuarum in quibus editiones Stephanica, Henteniana, Sixtina, Clementina, auctoritate codicum nostrorum omnino carent:

Ex Mattheo : i. 18 eius : iesu 5, ii. 13 *om.* et *pr.* S, iii. 11, 12 igne S (*et* xiii. 40, *Lc.* iii. 17), iv. 13 in + ciuitate 5, 16 ambulabat 5S, v. 29 gehennam + ignis 5, 42 qui + autem 5, vi. 21 *om.* enim 5, 26 quoniam : quae 5, 30 autem : enim 5S (*sic*), vii. 1 et non iudicabimini *et* + nolite condemnare et non condemnabimini 5S, 29 *om.* eorum S, viii. 1 desc. + iesus 5, 4 munus + tuum 5, 15 eis : ei 5H, 28 uenisset + iesus 5S, ix. 1 ascendens + iesus 5S, 25 eius + et dixit puella surge 5S, x. 5 *om.* et *pr.* 5H, xii. 50 *om.* et *sec.* 5, xiii. 20, 22 uerbum + dei 5, xiv. 22 statim compulit iesus discipulos SC, 28 aquam 5, xv. 14 sunt + et 5SC, xviii. 23 dixit (*pro dicit*) 5H, xix. 4 fecit + hominem 5SC, 19 *om.* et *sec.* 5H, xx. 23 et : uel 5SC, 28 suam + in S, xxi. 37 uereb. + forte 5S *sed cf.* ET, 42 > est factus 5H, xxiii. 33 serpentes + et 5, 34 ideo + dico uobis 5, xxv. 31 angeli + eius S, xxvi. 59 princeps 5, xxvii. 11 dixit illi 5.

Ex Marco : i. 6 camelus : camelorum 5S, 24 uenisti + ante tempus 5S ; qui sis : quod sis 5S, 30 decumb. : recumbebat 5, 40 dixit : dicit 5H, ii. 12 abiit + inde 5S, 16 dicebant : dixerunt 5S, 23 cum + dominus 5SC, iii. 9 dixit + iesus 5S, iv. 22 sed ut : quod non 5S, 29 et cum ex se produxerit fructus 5S, 32 seminatum : natum 5S ; ascendit + in arborem

¹ e.g. *Mt.* v. 48 perfectus : misericors, vi. 15 hominibus + peccata eorum, vii. 11 bona *sec.* : spiritum bonum ; *Mc.* iv. 10 parabolas + exponere, v. 7 deum + uerum, ix. 5 faciamus + hic, xii. 6 quia + forte.

² e.g. *Mt.* iii. 7 a uentura ira W *vg.*, xviii. 13 gaudet W *vg.*, 24 debebat + ei W *vg.*, xix. 11 dixit + illis W *vg.*, xxi. 5 *om.* et WSC ; *Mc.* i. 2

ecce + ego WSC, 27 et *sec.* : etiam *idem*, 40 dixit + ei W *vg.*, ii. 1 post dies + octo WSC, v. 43 dixit : iussit WX*5S, viii. 1 esset + cum iesu O*W5S, xiv. 25 de + hoc WSC, 62 uirtutis + dei *idem* ; *Lc.* v. 7 ita ut + pene WSC, 25 tulit + lectum WSC, xv. 17 mercenarii + in domo *idem*, xvii. 6 dicetis *idem*, xxii. 2 eum : iesum WSC ; *Ioh.* viii. 23 de superius W5S, etc.

5S, v. 8 homine + isto 5S, 11 pascens + in agris 5S, 35 ueniunt + nuntii 5S, vi. 11 om. et 5, 26 et sec.: sed 5, 27 sed: et 5, 48 om. et sec. 5, vii. 4 a foro + uenientes 5S, 8, 9 fecistis 5S, 14 turbas 5, 18, 23 coinquinare, -nant 5 (pro commun.), 28 > comedunt sub mensa vg., viii. 14 > panes sumere vg. (panem 5), 27 om. in pr. 5, ix. 5 om. et tert. 5, 9 quae: quod 5, 25 uidisset 5, x. 39 baptisma (non-mum) 5, xi. 6 eis sec.: eos 5S, 28 illi: ei vg., xii. 25 angeli + dei 5S, xiv. 1 > dolo eum 5, 2 enim: autem 5, 29 fuerint + in te 5, 44 > eis signum 5, 46 eum pr.: iesum 5S, 55 omnes 5, 60 exsurgens + autem 5.

Ex Luca: i. 1 narrationes 5, 13, 15 om. et pr. 5, ii. 4 iudaeam + in 5, 33 > pater et mater eius 5, iii. 14 et tert.: sed 5, 16 om. eius 5, v. 22 cogitatis + mala 5S, 37 ipsum: unum 5, vi. 29 maxillam + unam 5, 42 et ad init.: aut vg., vii. 6 > sum dignus vg., 21 languoribus + suis 5, 24 moueri: agitatam 5S, 31 + ait autem dominus vg., 33 enim: autem 5, 44 om. in 5, viii. 18 quomodo: quid 5, 23 nauig. autem: et nauigantibus vg.; complebantur: compellebantur 5S, 27 et cum + de naui 5S, 31 rogauerunt 5, ix. 1 conuocatis autem + iesus 5S, x. 21 exultauit in sp. sancto 5S, exultauit spiritu 5, xi. 1 > docuit et iohannes 5S, docuit iohannes (om. et) 5, 13 uester + caelestis 5S, 26 spiritus + secum 5S, 37 et sec.: iesus autem 5S, 45 > contumeliam nobis vg., xii. 1 circumstantibus: concurrentibus 5S, 14 ei: illi 5, 30 enim: autem 5, 31 regnum dei + et iustitiam eius 5S, 44 quia: quoniam vg., 50 baptismo 5S (pro -ma), 51 dare: mittere 5, xiii. 6 autem + et 5S, 8 dicit vg. (pro dixit), 15 hypocrita 5 (pro -tae), xiv. 1 intraret: introisset 5S, xv. 8 inueniat + eam 5S, 22 calceamentum 5 (pro -ta), xvi. 11 credat 5, 19 et pr.: qui 5S, xvii. 7 > pasc. boues 5S, transi + et 5, 20 ueniet sec. 5S (sic), xviii. 9 istam + dicens 5S, 10 ascendebant 5S (sic), xix. 23 om. et ad init. 5, et sec.: ut 5, xx. 10 tempore + illo 5S, 20 et sec.: ut 5, 36 enim: etiam 5S, xxi. 4 quo 5 (pro quod), 8 om. ergo 5, 21 in sec.: ad vg., xxii. 10 homo + quidam 5S (sic), 26 iunior: minor 5S, 63 eum: iesum 5, 64 interrogauerunt 5, xxiii. 33 om. et tert. 5, 37 et dicentes 5, 40 quod: qui 5S (sic), 49 > eum erant vg., 55 ipso: eo vg., xxiv. 11 credebant: crediderunt vg., 33 ipsis: illis vg.

Ex Iohanne: ii. 9 qui: quod 5, 14 > oues et boues 5, iii. 22 > terram iudaeam 5, 31 om. est sec. 5, 33 acceperit 5 (pro accipit), iv. 4 per + mediam 5S, 29 dicit 5 (pro dixit), et 32 dicit 5, 41 crediderunt + in eum 5S, 42 om. iam 5, v. 11 om. tuum 5, 28 eius: filii dei 5S, 29 egerint 5, 31 me + ipso vg., 36 om. mihi 5; > misit me vg., 44 > uos potestis vg., vi. 5 dixit 5 (pro dicit), 13 hordiaciis + et duobus piscibus 5S, 14 quod + iesus 5S, 33 dei: uerus 5S, 35 eis: ei 5; umquam: in aeternum 5S, 40 enim: autem 5S, vii. 4 aliquid: quidquam 5, 7 quia: quod vg., 32 eum: iesum 5, 48 > ex principibus aliquis vg., viii. 7 om. eum 5, 9 audientes autem + haec 5S, 38 patrem pr. + meum 5, 45 quia: si 5S, 46 dico + uobis 5, ix. 6 haec: hoc 5, 25 ergo + eis vg., 39 om. ei 5, x. 8 sed: et 5, 14 cognosco + oues 5S, 17 > diligit pater vg., 18 meipso + et 5S, xi. 11 dixit 5 (pro dicit et sic 44 vg., xviii. 4 vg.); exsuscitem: excitem 5S, 56 festum + istum 5, xii. 28 caelo + dicens 5S, 29 alii + autem 5S, 34 hominis pr. + et 5S, xiii. 16 maior sec. + est vg., xv. 25 adimpleatur vg. (pro impl.), 27 quia: qui 5S, xvii. 12 mihi + ego 5S, 18 mundum pr. + ita 5S, 22 quam + tu 5S, xviii. 21 sum: sim vg., 34 > dixerunt tibi vg., 40 clamauerunt + ergo 5, xix. 4 exiit + ergo 5, 28 > omnia iam 5; dixit 5 (pro dicit; et sic xx. 29, xxi. 5, 17), 40 ergo: autem 5, xx. 12 erat 5 (pro fuerat), 20 hoc: haec 5, 25 eis: ei 5, 31 om. christus 5, xxi. 4 om. iam 5S, 16 dicit ei sec. + iterum 5S, 17 seis pr.: nosti 5S, 22 dixit 5 (pro dicit).

In his omnibus idem color observari potest, ac in codicibus Graecis recentioribus quando cum antiquioribus conferantur. Interpolationes et addita-menta, uel ex aliis euangeliiis, uel sententiae explendae causa, uel ut sermo facilius reddatur, iterum atque iterum occurrunt. Tempora etiam uerborum saepissime mutantur, ut constans sibi locutio reddatur; nihil tamen boni fructus inest.

Observabit etiam prudens lector editiones Stephanicam et Sixtinam saepius consentire cum aliis editionibus citatis; Hentenianam autem et Clementinam ex alia parte stare. Quae diuisio¹, si non constans, adeo tamen frequens est,

¹ Haec diuisio exempli gratia in his locis ap-
paret *Mt.* xv. 2, xvii. 1, xix. 21, xxiv. 42, xxviii. 3,

7; *Mt.* i. 10, ii. 15, viii. 1, 28, 38, ix. 41, x. 17, 41,
xi. 15, 31; *Lc.* i. 8, ii. 15, iii. 9; *Ioh.* i. 29, v. 32 etc.

ut Sixtinam potius ex Stephanica 1538 pendere dicamus, Clementinam, ubi differt, ad Hentenianam maxime reuerſi, id eſt ad editionem a Iohanne Hentenio Louanii anno 1547 primum publici iuris factam, quam ex Bibliis Plantinianis anni 1583 perpetuo citamus (H).

Uersuum etiam *numeratio noua* in editionem Sixtinam inferebatur¹, forſan ut obſcurior redderetur affinitas eius cum editione Stephanica. Ea enim numeratio quam Stephanus primum in Testamento Graeco-Latino anni 1551

¹ Haec tabula numerum uersuum in editione Sixtina ostendit:—

S. Matthaei cap. i continet uersus 46

ii	„	„	17
iii	„	„	15
iiii	„	„	17
v	„	„	37
vi	„	„	33
vii	„	„	25
viii	„	„	28
ix	„	„	39
x	„	„	31
xi	„	„	26
xii	„	„	42
xiii	„	„	45
xiiii	„	„	35
xv	„	„	33
xvi	„	„	26
xvii	„	„	23
xviii	„	„	30
xix	„	„	26
xx	„	„	27
xxi	„	„	38
xxii	„	„	34
xxiii	„	„	32
xxiiii	„	„	33
xxv	„	„	33
xxvi	„	„	65
xxvii	„	„	53
xxviii	„	„	15

S. Marci cap. i continet uersus 37

ii	„	„	24
iii	„	„	27
iiii	„	„	31
v	„	„	33
vi	„	„	43
vii	„	„	28
viii	„	„	35
*ix	„	„	42
x	„	„	46
xi	„	„	27
xii	„	„	38
xiii	„	„	30
xiiii	„	„	65
xv	„	„	43
xvi	„	„	18

S. Lucae cap. i continet uersus 58

ii	„	„	44
†iii	„	„	14
iiii	„	„	37
v	„	„	36
vi	„	„	44
vii	„	„	44
viii	„	„	50
ix	„	„	55
x	„	„	36
xi	„	„	47
xii	„	„	50
xiii	„	„	32
xiiii	„	„	25
xv	„	„	22
xvi	„	„	26
xvii	„	„	28
xviii	„	„	32
xviiii	„	„	40
xx	„	„	32
xxi	„	„	27
xxii	„	„	60
xxiii	„	„	48
xxiiii	„	„	40

S. Iohannis cap. i continet uersus 42

ii	„	„	22
iii	„	„	32
iiii	„	„	46
v	„	„	41
vi	„	„	60
vii	„	„	51
viii	„	„	50
ix	„	„	35
x	„	„	37
xi	„	„	46
xii	„	„	41
xiii	„	„	37
xiiii	„	„	29
xv	„	„	25
xvi	„	„	26
xvii	„	„	21
xviii	„	„	39
xix	„	„	39
xx	„	„	26
xxi	„	„	25

* Incipit capitulum uerbis et post dies sex.

† Genealogiae Christi uersuum numeri non adponuntur.

et in Bibliis anni 1555 (modica cum uarietate) intulerat, eodem anno 1555 (ut e.g. per Frellonium) et sequentibus in editionibus Bibliorum adhibebatur, et tam celeriter in usum communem uenerat ut uariationes ab ea incommodum maximum inferre uiderentur. Itaque in Clementina, Francisco Torleto editore¹, ad usum Stephanicum reuersum est.

Defectus et errores qui in Bibliis Sixtinis apparent plerumque festinationi eorum tribuuntur qui imprimendi curam agerent, et culpa ab editoribus ad typographos et typothetas translata est². Critici etiam exteri animos ad id uerterunt quod miro modo correctiones aliquot factae essent, uerbis quibusdam separatim in fragmentis cartae minutis impressis et super errores adglutinatis. Si tamen liber ille accuratius examinetur signa incuriae pauca inueniuntur; immo singulari cum cura textus Bibliorum impressus uidetur. In Euangelis enim unum tantum uerbum isto modo correctum reperimus (*Mc. x. 1 inde*), et rarissima preli uitia (*Lc. xvi. 20 vulceribus pro ulceribus, Ioh. xi. 34 et sec. bis repetitum*). Thomas etiam James³, Bibliothecarius Oxoniensis, qui uitia huiusmodi ex proposito et acri cum studio quaerebat, exempla xxvii tantum per tota Biblia inueniebat quorum duo solum in Nouo Testamento occurrunt. Causae igitur aliae erant quae uoluntatem operis tam cito 'sub incudem reuocandi' explicarent. Probabile nobis uidetur correctores re accuratius tractata obseruasse se in errores aliquot incidisse uel optimorum genere codicum non usos esse. Opinio etiam uiri eruditi Eberhardi Nestle⁴ nonnihil uerisimilitudinis habet patres Societatis Iesu id egisse ut liber recuderetur, cum offensionem eis praeuisset Sixtus V Bellarmini libro 'De dominio Papae directo' in *Indicem librorum prohibitorum* relato.

Ab anno uero 1592 quo editio Clementina (C) in lucem prodiit, textus impressus uix mutatus est, nisi quod preli uitia lapsu temporis non pauca irrepserint, et editores, ut testatur Carolus Uercellone⁵, paene omnes post 1592 innumeris in locis uel interpungendi uel scribendi rationem pro libitu immutarint. Item anno 1592 iam tres editiones ex typographia Uaticana iussu Clementis VIII prodierunt quae nonnihil inter se diuersae fuerunt; ex quibus iudicat Uercellone 'editionem principem reliquis prae habendam, eiusdemque exemplum pro archetypo adsumendum atque unice exprimendum esse, demtis tamen typographi mendis accitisque paucis illis lectionibus quae nouissime ingestae fuerant.' Hoc itaque pro fundamento suae nouae editionis ponit, tabella in praefatione subiuncta 'in qua omnia loca exhibentur, in quibus,' ut dicit, 'ratus sum aliquod typorum uitium in laudata Uaticana editione latitare.'

¹ Uide Paulum Fabre *La Bibliothèque Vaticane* p. 60, Parisiis 1895.

² Uide *Praefationem ad lectorem*.

³ Uide librum eius dictum *Bellum Papale siue Concordia discors* etc., Londini 1600, et in eo *Indicem Locorum* manu ipsius *Sixti Quinti uel aliorum post impressum correctorum*; qui liber paginarum numeris caret. Nos, Bibliis Sixtinis et in ueteri et in nouo Testamento iterum ex-

aminatis, non plus duodecim locos his addere potuimus; cf. van Ess *Gesch. d. Vulg.* pp. 331-335.

⁴ *Ein Jubiläum der Lateinischen Bibel* p. 17, Tübingen 1892.

⁵ *Biblia Sacra Vulgatae Editionis Sixti V et Clementis VIII Pontf. Maxx. iussu recognita atque edita*. Romae, Typis S. Congregationis de propaganda fide, anno MDCCCLXI [edidit C. Uercellone]; uide praefationem ad lectorem pp. iii seqq.

CAP. VI. DE REGULIS A NOBIS IN TEXTU CONSTITUENDO ADHIBITIS.

CODICIBUS igitur recensitis principia enuntianda sunt quae nobis in lectionibus eligendis praesto fuerint, quamvis plurima in hac re prudens lector ex dissertatione cap. I (pp. 653-672) pro se collegerit. Quae tamen, ut iam indicauimus, non in eo consistunt ut aliquam familiam codicum semper sequamur, quamvis sint inter codices nostros qui 'optimorum' nomine iure signandi sint. Quattuor ideo canones proponimus quos longo experimento ueros esse didicimus.

I. UBI CODICES NOSTRI IN PARTES EANT, LECTIO QUAE IN UETERIBUS LATINIS NON APPARET, PROBABILIOR EST.

Exempla huius canonis qui per se euident est, dari non opus est. Unde enim oriri poterat lectio uel emendatio quae in codicibus pluribus Hieronymianis non autem in ueteribus Latinis inueniatur, si non ex Hieronymo? Dicimus uero 'ubi codices nostri in partes eant,' nam in unoquoque fere capitulo inuenies locos ubi codices Uulgatae omnes uel paene omnes contra ueteres suffragia dant, qui tamen parum lucis ad distinguendos inter se codices nostros uel familias codicum adferunt. Pauciores certe sed satis multi sunt ubi codices nostri in partes eunt et alii lectioni ueteri fauent, alii lectionem uere Hieronymianam ut credimus ostendunt. Exempla insigniora addimus, rei illustrandae causa non probandae; utilia enim uel criticis fieri possunt, ut iis quasi βαρδάνη utantur ad nouos codices distinguendos. Codices *c ff_{1,2} g₁ l δ aur.* mixti sunt, quorum si quando unus et alter cum Uulgata legant credendum est eos lectionem Hieronymianam praebere, non Hieronymum ueteres sequi.

Mt. xiv. 14 misertus est eius (ἐπ' αὐτόν L Orig.) *codd. plur., et ff₂ (illi): eis BDEP*JMQRX*Y^{o1} fere cum uett. et gr. plur.*

Mt. xvi. 13 quem dicunt (om. me) *codd. plur. c et gr. NB: quem me dicunt BE*JLORTZ* uett. et gr. plur.*

Mt. xxii. 17 uideatur AFH*MXV: uidetur *codd. rell., uett., et gr. δοκεῖ.*

Mt. xxvii. 9 et tunc AHΘMO*Y cum gr. N*: om. et *codd. rell., uett., et gr. rell.*

Mt. xxviii. 8 magno gaudio AFHMY uide ad loc.: > gaudio magno *codd. rell. uett. et gr.*

Mc. ix. 2 adsumit (uel ass.) ABCHΘIMMOXYZ² l et gr.: adsumpsit (uel ass. etc.) DPGKLQRTV WZ* *uett. rell. qui perfectum habent.*

11 oporteat AΦHΘIMMOWXY: oportet BCGKLQRTVZ *uett. et gr. δεῖ; def. a, om. i; cf. Mt. xvii. 10 oporteat codd. plur. ff₂ δ: oportet CEJLQRTWZ* uett. rell. et gr. δεῖ.*

36 quem ut complexus esset ADΦHΘMOY: q. cum compl. esset BCGIKMQTVWXZ *uett.*

Mc. xiii. 9 conciliis (sic melius uertitur eis συνίδια) ABCP*H*JTY: in conciliis *codd. rell. et uett. plur., in concilia n, in conciliabula k.*

Mc. xv. 38 a sursum ABCEP^{mo}GH*IJMRXY l δ: a summo DCP*H*ΘKLMOQTVWZ *uett. plur., acutu k.*

Lc. iii. 13 quam sine add. AEPHΘOQY δ gat.: + quod *codd. rell. et uett.*

Lc. vi. 35 inde sperantes AIMO^cV^cWY c; uide ad loc.

Lc. xi. 28 quippini AEP*Θ*MMOPXY; uide ad loc.

- Lc. xii. 58 trahat (*κατασῶν*) A²F²PH²OKMQRVWX²YZ: tradat *codd. rell. et c e f δ aur.*; condemnet *uett. rell. cum gr. D.*
- Lc. xvi. 23 uidebat ABCDFHJQTX²Y c uide ad loc.: uidit *codd. rell. b f i q δ aur., sed uidet M uett. rell.*
- Lc. xix. 30 in quod *codd. plur. δ aur., correctio ut uidetur contra graecum facta:* in quo (*ἐν ᾧ*) F²DE²PGOX²Z *uett. plur., ubi s.*
- Lc. xx. 19 in illa hora (= *gr. plur.*) BDEGH²JKMMORY *δ aur.: om. in (cum gr. D) codd. rell. uett. plur.*
- Lc. xxiii. 53 inuoluit sindone (= *gr. plur.*) ABC²P²G(-nem)JKMMTVWX²YZ *δ:* inuoluit in sindone (-nem) F²DE²P²H²OIOQRX² *uett. rell.*
- Ioh. i. 31 manifestetur (*φανερωθῇ*) B²F²GH²IJKMVWXXZ: manifestaretur *codd. rell. et uett.*
- Ioh. ii. 9 hauserant ACH²OKOQTVWZ²: haurierant *codd. rell. et uett. (-bant c f δ).*
- Ioh. viii. 25 principium, quia *codd. plur. (uide ad loc.), cf. inprimis quia b:* principium quod DE P²m²OG²M f²ff² l² q² *δ gat. (a c d r), principium qui KMTVVY e.*
- Ioh. ix. 6 leuit A²ΔFMXYZ (*uide ad loc.*): linuit uel liniuit *codd. rell., a d δ aur.; superlinuit uel superunxit uett. rell.*
- Ioh. xi. 3 sorores sine add. ACD²ΔPFH²OMQRY *δ: om. b l; + eius B²F²E²G²IJKM²OSTVWXXZ uett. rell. et gr. DS min.*
- Ioh. xiii. 26 cui ad init. *codd. plur.: om. CDEIJKQRTVWZ uett. et gr. plur.*
- Ioh. xviii. 18 calefiebant uide ad loc.
- Ioh. xx. 25 fixuram ACΔEG²OKM²(T)VWZ², uide ad loc.

II. CODICES QUI CUM GRAECIS NBL CONCORDANT PLERUMQUE TEXTUM HIERONYMIANUM OSTENDUNT.

Supra enim (pp. 658–669) monstrauius graeca exemplaria, ad quorum fidem Hieronymus euangelia correxit, maxima ex parte, quamuis non semper, cum eis stare. Exempla certe satis multa attulimus ubi codicum illorum lectiones omnibus uel paene omnibus codicibus nostris suffultae sunt. Hinc sequitur, probabili saltem ex coniectura, ubi codices nostri in partes eant, eam familiam praeferendam esse quae cum NBL concordet. Quae familia praecipue constat ex codicibus AFHMY (A–Y), aliquando aliis additis: quamquam negari non potest aliquando familiam his oppositam, quam B–Z nominamus (nam plerumque in ea codices B²F²PGJOWXZ uel omnes uel plures inuenies, et familias Hibernicam DELQR, Hispanicam CT, recensiones quoque Theodulfianam et interdum Alcuinianam), eadem ex ratione, a nobis praelatam fuisse. Locos aliquot notabiliores delegimus qui consuetudinem a nobis in hac re adhibitam satis illustrent, et ut credimus confirment.

Prudens tamen lector obliuisci non debet eorum quae sub tabula VI, classe ii, supra (pp. 670–671) dicta sunt, et praesertim p. 671 de euangelii Lucae cap. xvii ad finem et de priori parte euangelii Iohannis, ubi codices NBL plerumque deserit Hieronymus. Confer etiam lectiones ibidem sub classe iii collectas pp. 671–672.

- Mt. iv. 10 uade *plur. sine add. cum gr. NBC*KP etc.: + retro DE²PLQRX²*Z et gr. C²DELMUTZ etc.*
12 audisset *plur. cum gr. NBC*DZ: + iesus DEKLM²Q²RVWZ vg. et gr. C²EKLMP etc.*
- Mt. viii. 29 fili *plur. cum gr. NBC*L I. 33. 209 al.: iesu fili BDKLM²Q²RVZ² vg. et gr. C²EKMSU etc.*
- Mt. xiii. 43 aures ACFJKMMO²T²VXYZ et gr. N²B: + audiendi BDEPH²OLQRT²W vg. et gr. plur.
- Mt. xxi. 28 homo AB²P²FH²*JLOYZ² et gr. NBDLZ² al. plur.: + quidam CDEP²m²H²*OKMM²Q²RTVWXXZ² vg. et gr. CEMUA I. 33. etc.
- 31 dicunt *plur. et gr. NBDL I. 33. 69. 124: + ei BDEP²m²OKMM²RV vg. et gr. CXΔΠ etc.*
- Mc. ii. 20 in illa die AD²P²H²OMQXY cum gr. NABCD² etc.: in illis diebus *codd. rell. et gr. plur.*
- Mc. viii. 13 ascendens iterum AC(D)²P²GHRTYZ et gr. NBCL²Δ: + nauem *rell. et gr. plur.*
- Mc. ix. 24 credo sine add. ACD²PGH²*LMRY et gr. NABC²*DL: + domine *codd. rell. et gr. plur.*

- Mc. xv. 40 *et sec.* ABCP^{mo}H*MRTVX^oY *et* καὶ NBL: erat *codd. plur. cum gr.* D^r *etc.*, erat et L δ *cum gr.* AC*Δ *etc.*
 Lc. iii. 2 caia^apha AFHΘM(caiafa)Q *et* καὶάφα NABLXTΔ *etc.*: caipha, caifa *etc. rell. et* καίφα CD;
cf. Ioh. xi. 49, xviii. 13.
 Lc. xi. 2-4 *oratio dominica.*
 Ioh. i. 42 filius iohanna ADΔMOQRSWXY *et fere* BFEFH* *cum gr.* NB*L 33: filius iona C(GΘ)
 IJKMTVZ *et gr.* AB'XTΔ *etc.*
 Ioh. viii. 20 *est* ACDΔEPGHΘIJMQSTY *et gr.* NBDKLT *etc.*: + iesus FEKMTORVWXZ *et gr.*
 XTΔΔ *etc.*
 Ioh. x. 11 *dat plur.* = διδωσκ N*D: ponit KOQX*Z = τίθησκ *gr. plur.*
 Ioh. xiii. 10 *ut lauet codd. plur.* = νίψασθαι N *Orig. (uide ad loc.)*: nisi ut pedes lauet AC(D)IMTO*
 VWX^o *et* ἡ τοὺς πόδας νίψασθαι *gr. plur.*
 Uide etiam quae supra scripsimus de lectionibus codicis Z reiectis (p. 713).

Paucis etiam in locis possibile uel probabile est textum nostrum corrigendum esse ut cum graecis NB concordet; e.g.

- Mt. vi. 12 *dimittimus: sed* dimisimus B*D(dimiss.)P*JZ* = ἀφήκαμεν NBZ 1. 124mo.
 Mt. vi. 33 *regnum dei: sed om. dei* AO*Z* *cum gr.* NB.
 Ioh. iv. 42 *hic est uere: sed > uere* hic est AΔFHΘMQSXY *cum gr.* N.
 Ioh. vii. 39 *spiritus datus: om. datus* ΔFGS*YZ* *cum gr.* NKLTFΔ *etc.* *Sed si non (pro nondum)*
ut correctio Hieronymiana legatur, sequitur ex ratione sententiae datus. Ergo nihil
immutandum hoc loco credimus.

Aliquando, ut diximus, codices ex familia A-Y in contrariam partem eunt; e.g.

- Mc. iii. 25 *poterit codd. plur.* = δύνησεται NBCLΔ; *potest* AQW *gr. plur.*
 Lc. ix. 28 *petr. et ioh. et iac. codd. plur.* = *gr.* NABC* *etc.*: > petr. et iac. et ioh. ADEGHΘMQWY
et gr. C³DLM *etc.*
 Lc. xxii. 10 *in quam (eis ἦν NBCL) cum* DEPHΘIJQTVWX^o: in qua (ἐν ᾧ X) ABFCFGKMMT
 ORX*YZ² (qua sine in Z*).
 Ioh. i. 43 *iesus (cum gr. NABEGKL etc.) codd. plur.: om.* AFAEPPFSX^oY *et gr.* EHMT *etc.*
 Ioh. v. 4 *habent uersum A-Y contra gr. NBC*D min.*
 Ioh. xvi. 22 *habetis (ἐχετε N*BCYTA etc.) cum* CEΘ*IJKMRTVWZ: habebitis ABFDPPFGHΘ*MT
 OQSY *et* ἔχετε N*ADL *min.*

Et interdum, sed raro, ubi A-Y contra graecos NB testantur, auctoritatem codicum nostrorum graecis praeferimus; e.g.

- Lc. viii. 52 *est sine add. codd. plur. cum gr.* AEHK *etc.*: + enim EGHΘKOPVXZ *et gr.* NBCDEL *etc.*
 Lc. xx. 5 *quare ergo: om. ergo* EPMZ* *cum gr.* NBEG *etc.*
 Lc. xxiv. 20 *eum tradiderunt (αὐτὸν παρέδωκαν ADKP etc.) cum* AΦ(E)FGHIMMX^oY: > trad.
eum codd. rell. et gr. NBLMX etc.
 Ioh. vi. 39 *illum (αὐτὸν EGH*) codd. plur.: illud (αὐτό NABCD etc.)* CIWX.
 Ioh. xi. 29 *surgit (ἐγείρεται AC*TA etc.) codd. plur.: surrexit* D^{mo}GKMQRVWZ = ἡγέρθη
 N*BC*DL *etc.*
 Ioh. xiii. 32 *si deus clarificatus est in eo, codd. plur. et gr.* N*AC*TA *etc.*: *om.* EFGH*X*Z *et gr.*
 N*BC*DL *etc.*

III. UERA LECTIO AD FINEM UICTORIAM REPORTAT.

Haec regula, quamvis paucos tantum locos tangat, fidenter tamen adhiberi potest; cuius sententia haec est. Ubi eadem uel fere eadem locutio pluries occurrat eodem in contextu, lectio ad quam codices tendunt, et cui ultimo loco fere unanimes suffragantur, probabilis est in omnibus locis. Hunc canonem ad Mt. iv. 5 protulimus notando 'saepe enim scribae quod primo loco pro mendo habebant, secundo pro uero agnoscunt.' Hoc per euangelia uerum esse inuenimus; et probabile est Hieronymum in margine semel notasse correc-

tionem quam uellet pluries fieri, scribas tamen id non statim obseruasse, sed primo loco, quod solebant scribere, scripsisse. Cuius regulae exempla notabiliora subiungimus:

- Mt. iv. 5, 8 *assumit*; vi. 16, 19, 20 *demoliuntur*; vii. 22 *in tuo nomine*; xxi. 28, 33 *homo sine add.*; xxii. 37 *in toto (tota)*; xxiii. 16, 18 *debet*; xxv. 21, 23 *serue bone*.
 Lc. vi. 29, 30 *aufert*; xi. 11, 12 *aut si*; 17, 18 *in se ipsum*; 42, 43 *pharisaeis*; 43, 44, 46, 47, 52 *quia*; xii. 47, 48 *multis (et paucis)*; xvii. 7, 8 *dicet*; xix. 21, 22 *austeris*; xxii. 67, 68 *credetis (respondebitis, dimittetis)*.
 Ioh. i. 9, 10 *mundum (sine hunc)*; iii. 20 (*cf. v. 29*) *mala agit*; iv. 21, 23, 25, v. 24, ix. 4 *uenit*; iv. 20, 21 *in (hieros.)*; vi. 39, 40, 44, 54 *in nouissimo die*; 53, 54 *habetis (et habet)*; vii. 34, 36, viii. 21, xiii. 33 *quaeritis*.
Sed Ioh. xxi. 22, 23, *si sic primo loco testes habet* $\text{EFF}^*\text{H}^*\text{V}$, *secundo* GMV.

Haec tamen regula, quamuis uerissimam credamus, non magno adiumento est ad codicum uirtutem distinguendam. Uariant enim mirum in modum qui primo loco rectam lectionem exhibent. Si locos enim enumeremus, PQ decies semel ex uiginti duobus, et EFK decies ex totidem, ceteri etiam minori in numero rectam prima uice ostendunt.

IV. CUM BREUIOR LECTIO PROBABILIOR SIT, CODICES AFH*MY PLERUMQUE PRAEFERENDI SUNT.

Scribarum solenne uitium est ut uerba addant quae sententias libri faciliores reddant. In Euangelis autem interpolationis uitium tribus ex causis increbuit: (1) ex aliis euangelis scribae addebant, ut animaduertit Hieronymus, quod in alio deesse putabant (uide supra p. 3); (2) nomina sacra et similia explicationis causa ad usum ecclesiasticum addita, ut in lectionariis, exscribebant; (3) notas alias marginales, e. g. uarias lectiones et glossas, similiter exscribebant. Quae omnia Hieronymus, praesertim ex textu antecedenti ut in *f q* praebetur, deleuisse uidetur (uide supra pp. 666–669).

Codices ergo qui breuiorem textus formam ostendunt, qui sunt praesertim A–Y (et notabilis lector duos ex hac familia sc. FM antiquissimos omnium uideri), Hieronymiani potius credendi sunt.

Lectiones, quae hanc regulam plenissime illustrant, duas in classes distinguendae sunt. *Prima* est earum ubi integra clausula additur, uel locutio quae sententiam loci immutet, et quae uarietatem graecae lectionis subesse ostendat. *Secunda* est ubi uerba fere singula explicationis causa inferuntur, et quae uarietatem graecae lectionis non aequo certo modo ostendant, quamuis similis uarietas saepius etiam in codicibus graecis inueniatur.

Prima classis interpolationum, id est longiorum, magna uarietate lectionum saepissime significatur, ita ut ex incerta traditione ortae primo aspectu uideantur¹. Notissimus est locus uersus Iohannis v. 4 qui tribus modis exhibetur, cum magna mixtura et uarietate lectionum. Qui a duobus tantum ex codicibus nostris (DZ*) omittitur; eorum autem testimonium, cum ipsi ad interpolationem proni sint, una cum illa magna uarietate codicum reliquorum et testimonio graecorum NBC^*D etc., satis est ad textum Hieronymi stabiliendum. Alia exempla sunt

¹ Uide Burkitt, *The Old-Latin and the Itala* pp. 46 seqq.

pericope Mt. xx. 28 'uos autem quaeritis de modico crescere' etc., quae tantum a H^{mg}ΘO legitur, Lc. xi. 2 sq. interpolationes in oratione Dominica, Ioh. iii. 6 **caro est** + 'quia de carne natum est,' et **spiritus est** + 'quia deus spiritus est et ex deo natus est,' Ioh. vii. 29 **ego scio eum** + 'et si dixero quia nescio eum ero similis uobis mendax.' His omnibus locis, primo excepto, Z uel Z* interpolationem exhibet, cui suffragantur saepius BFOQ etc.; familia A-Y ab eis additamentis immunis est. In Ioh. xiii. 32 notandum tamen est uerba **si deus clarificatus est in eo** in codd. EFGH*X*Z cum graecis Σ*BC*DLXII omitti, ubi familia AFHMY in duas partes scinditur. Homoeoteleuton autem et in graecis et in latinis omissionis causa credi potest.

Contra pericope de adultera (Ioh. vii. 53-viii. 12) sine dubio Hieronymiana est, et modicam lectionis uarietatem, quod ad codices nostros pertinet, ostendit.

Secunda classis interpolationum, id est breuiorum, quae explicationis causa adduntur, similiter praestantiam familiae A-Y ostendit, a qua fere semper absunt.

- (1) Additamenta *nominum propriorum, et praecipue sacrorum*, primo loco recensenda sunt.

De nomine *iesus* (cf. p. 669) uide Mt. iv. 12, 18, v. 1, viii. 26, 29, xvi. 15, xvii. 20, xxii. 43; Mc. vi. 39, vii. 29, xiv. 3, xvi. 9, 15, 19; Lc. iv. 38 (vii. 19), xx. 3; Ioh. viii. 20. His in locis uox in familia A-Y fere non occurrit (semel in HM), sed plerumque additur in BDEΘKLMTRWXZ. Duo autem sunt loci, sc. Mt. iii. 16 et Ioh. i. 43, ubi legimus *iesus* contra auctoritatem A et Y cum pluribus aliis.

De nomine *christus* uide Mc. xiii. 6; Lc. xxi. 8 (ex Mt. xxiv. 5).

De nomine *dominus* uide Mt. ix. 18, xiii. 51, xviii. 26, xxviii. 5; Mc. i. 40, ix. 24. Duobus autem in locis uerbum admisimus contra auctoritatem AFG et aliorum, sc. in Lc. i. 68 et ii. 24.

De nomine *deus* uide Mc. xii. 32, xiv. 61; Ioh. viii. 27. De Mt. vi. 33 **regnum dei**, supra obseruauimus *dei* forsitan omittendum esse; cf. autem ad Mc. i. 14. Interdum uerbum *deus* admisimus, ubi contra graecum omittunt AFY, ut Lc. i. 32, Ioh. xi. 22. Notanda sunt etiam Mc. i. 10 **spiritum** + sanctum H^cΘOR^cZ, + dei B; et Lc. i. 8 **fungeretur** + zacharias B-Z.

- (2) Additamenta uerborum *eum, eius, ei, illud, me, te, nos, uos, tuus, suus, hic* etc. Mt. vi. 15, 22, ix. 5, x. 13, xii. 44, 49, xiv. 12, 22, xv. 6, xvi. 8, 13, 17, xvii. 9, 24, xix. 19, xx. 4, 7, 17, xxi. 21, 31, xxii. 4, xxiii. 37, xxiv. 3, xxv. 38, 44, xxvi. 10, 20, 39, 40; Mc. ii. 5, 9, v. 7, x. 20, 40, xi. 31, xii. 16 (non tamen xiv. 19); Lc. i. 54, ii. 46, ix. 58, x. 22, 23 (non tamen x. 2, xii. 41), xi. 28, 54, xvii. 22, xix. 30, xx. 24, xxiv. 39; Ioh. i. 9 (non tamen 15), x. 11, 15, xi. 3, 16, 27, xiv. 27, xvii. 18, xxi. 14.

- (3) *Substantiua* interdum explicationis causa adduntur; ut Mt. vii. 11 **bona** (+ data); x. 22 **omnibus** (+ hominibus); xiv. 6 **medio** (+ triclinio); xxvi. 17 **prima autem** (+ die) cf. Lc. xiii. 32 **tertia** (+ die); xxvi. 58 **finem** (+ rei); 71 **alia** (+ ancilla); Mc. ii. 24 **faciunt** (+ discipuli tui); x. 33 **et scribis** (+ et senioribus); xiii. 1 **structurae** (+ templi); xiv. 20 **intingit** (+ manum); Lc. ii. 21 **circumcideretur** (+ puer); vi. 45 **malo** (+ thesauro); viii. 52 **mortua** (+ puella); Ioh. vii. 52 **scrutare** (+ scripturas); viii. 10 **ubi sunt** (+ qui te accusant, -abant); xxi. 6 **miserunt ergo** (+ retia).

- (4) *Adiectiua* etc. similiter: Mt. vi. 23 (ipsae) **tenebrae**; xxi. 28 **homo** (+ quidam); xxvii. 16 (unum) **uinctum**; Mc. ii. 26 (solis) **sacerdotibus**; vii. 13 **traditionem uestram** (+ stultam); x. 20 **magister** (+ bone); Lc. iii. 9 **fructum** (+ bonum); xiii. 35 **uestra** (+ deserta); xxiv. 12 (sola) **posita**; Ioh. xx. 19 **discipuli** (+ congregati); 31 **uitam** (+ aeternam).

- (5) *Uerba* etiam similiter adduntur: Mt. xvi. 3 **potestis** (+ scire); xxvi. 39 **sicut tu** (+ uis); Mc. vii. 19 **in uentrem** (+ uadit); x. 17 **rogabat eum** (+ dicens); Ioh. ix. 2 **interrog. eum disc. sui** (+ dicentes).

- (6) *Interiectiones*: Mt. xxvii. 40 **dicentes** (+ uah); Mc. xiii. 2 **ait illi** (+ nonne); Lc. xviii. 14 (amen) **dico**; Ioh. i. 29 **dei** (+ ecce); xviii. 11 **non** (+ uis uel uis ut); 36 **ministri mei** (+ utique).

- (7) Additamenta *particularum, enim, autem, quia* etc. non conguessimus, sed alia explicationis causa illata notari possunt: ut Mt. xxvii. 8 **acheldemach** (+ hoc est); Mc. i. 2 **uiam tuam** (+ ante te); Lc. i. 35 **quod nascetur** (+ ex te); vi. 40 **erit** (+ si sit); Ioh. i. 18 **deum nemo uidit umquam** (nisi) **unigenitus filius** etc.

- (8) Additamenta *praepositionum*, praesertim *in*, sunt: *Mt.* xvi. 9, 10, xvii. 25; *Mc.* i. 21, ii. 26, iii. 9, iv. 35, v. 18, xiii. 9, xv. 46; *Lc.* ii. 15, vi. 7, 11, vii. 1, 25, viii. 39, 51, ix. 51, 53, xvii. 34; *Ioh.* ii. 20, xxi. 8. Non tamen semper pro omissione stant A-Y; uide *Mt.* iv. 25, x. 18, *Mc.* x. 33, xiv. 43, *Lc.* ii. 14, xi. 40, xii. 8, xiii. 14, xxi. 12, 25, *Ioh.* i. 31, iv. 20, viii. 23.

- (9) *Locutiones* quaedam *longiores* (uncis inclusae) quae ex A-Y fere absunt, sunt: *Mt.* iii. 9 *potest* (potens est) cf. *Lc.* iii. 8; iv. 10 *uade* (+ retro); x. 22 *perseuerauerit* (usque) *in finem*; xxiii. 16 *debet* (debitor est); xxvi. 51 *percutiens* (percussit et); *Mc.* i. 43 *comminatus ei statim* (comm. est ei statim et uel statimque); iii. 33 *quae est mater mea et* (qui sunt) *fratres mei*; xv. 16 (intro) *in atrium*; *Lc.* i. 55 *semini eius* (usque) *in saecula*; v. 3 *a terra reducere* (ut a t. reduceret); vi. 7 *accusare* (unde accusarent); viii. 12 *sunt qui audiunt* (hi sunt uel sunt hi qui aud.).

Contra alia sunt quae in A-Y apparent; uide *Mt.* vi. 25 *corpus plus est quam uestimentum*; x. 14 *uestris* (+ in testimonium eorum); xviii. 25 *reddi* (+ debitum); xxvii. 40 *templum* (+ dei); *Mc.* iii. 14 *praedicare* (+ euangelium); *Lc.* ii. 15 *quod fecit dominus et ostendit nobis*; iv. 7 (proci-dens) *adoraueris* (ubi *proci-dens* non ostendit subesse graecum *προσκυνῶν* sed *proci-dens adorare* pleonastice adhibetur pro *προσκυνεῖν*, cf. *Ioh.* ix. 38); xiii. 28 *prophetas* (+ introire); xxii. 37 *et quod cum*; 43 *et factus est in agonia et prolixius orabat*; *Ioh.* i. 15 *dixi uobis*; viii. 11 *amplius iam*. Credimus tamen, si etiam ex hoc exemplorum genere indicaueris, familiam A-Y familiae B-Z praecellere.

- (10) His coniungi possunt exempla *uerborum compositorum* pro simplicibus. Hic saepe, et forsani saepius quam alii, A-Y habent uerbum simplex: *Mt.* ii. 21 *surgens* (cons.), iv. 14 *impleretur* (adimpl.), vii. 2 *metietur* (remet.), xi. 12 *rapiunt* (dirip.), xxv. 27 *mittere* (committ.), xxvi. 61 *aedificare* (reaed.); *Mc.* xiv. 28 *surrexero* (resurr.) cf. *Lc.* xvi. 31 ubi forsani rectius legendum *surrexerit* (sed contra uide *Lc.* xxiv. 6 ubi compositum in A-Y inest, et *Ioh.* xxi. 14 ubi formam compositam habet A, sed simplicem habent FMV etc.); *Mc.* xv. 31 *ludentes* (inlud.); *Lc.* vi. 49 *cecidit* (concidit), vii. 22 *nuntiate* (renun.), xxiii. 35 *spectans* (expec.); *Ioh.* iii. 3 *natus* (ren.), xi. 33 *fremuit* (infrem.), xv. 5 *fert* (adf.), xvi. 23 *rogabit* (interrog.).

Sunt tamen loci satis multi ubi uerbum compositum ab A-Y testatum in textum a nobis receptum est: *Mt.* xxiii. 21 *inhabitat* (habitat), xxv. 41 *praeparatus* (paratus); *Mc.* iv. 6 *exaestuauit* (aestuauit), vi. 14 *inoperantur* (operantur), x. 32 *euentura* (uentura), xiv. 40 *ingrauati* (grauati); *Lc.* xvii. 5 *adauge* (auge), xviii. 2 *reuerbatur* (uerebatur); *Ioh.* iii. 23 *adueniebant* (ueniebant).

- (11) *Ablatiuus absolute dictus* interdum in ablatiuum agentis aut loci, adiecta praepositione *a*, immutatur: *Lc.* ii. 2 (a) *praeside syriae quirino*; *Ioh.* v. 13 (a) *turba constituta in loco*; quibus in locis lectio nostra conseruanda est, et cum sit breuior et graeci sermonis tenacior.

- (12) *Ellipsis uerbi substantiui* nota codicum antiquiorum est, et graeci sermonis indolem saepe conseruat. In codicibus autem recentioribus 'est' uel 'sunt' etc. a scribis facile inferbantur. In hac re etiam praestantia codicum A-Y apparet, quamuis non sine exceptione. Locis autem sequentibus uerbum substantiuum ab omnibus paene codicibus nostris omittitur: *Mt.* i. 17 *generationes* (+ sunt DE^{er}); xii. 10 *ecce homo* (+ erat D^{er}FLQR); xxiv. 17 *qui in tecto* (+ est BFH^{er}OO^{uae}); *Mc.* xiii. 1 *quales lapides* (+ sint BMO X^{er}Z); xiv. 38 *sp. quidem promptus* (+ est D^{er}F^{mo}LMOR); *Lc.* ii. 25 *cui nomen* (+ erat D^{er}PLR); ix. 29 *factum est dum oraret species uultus eius altera* (*omnes nisi* EG^{er}OW); 32 *petrus uero et qui cum illo* (+ erant GKVWZ^{er}); xix. 2 *et ipse diues* (et ipse erat d. EKM^{er}Q); 42 *quae ad pacem tibi* (+ essent K, + est D); xxi. 21 *qui in medio eius* (+ fuerint D) ... *qui in regionibus*; *Ioh.* xix. 14 *hora quasi sexta* (*cum gr.* 157. 9er al. 7): h. erat qu. s. E *cum gr. plur.* In aliis locis ellipsis uerbi substantiui codicum auctoritati minus stabili firmatur; sed cum Hieronymus ipse, ut iudicamus, talem locutionis breuitatem amauerit, nos in textum admisimus etiam in locis, certe perpaucis, ubi contra Graecum est: *Mt.* x. 26 *nihil enim opertum* (*contra gr.*) *codd. plur.: habent* est BEH^{er}JLQRTX^{er}; xxiv. 23 *ecce hic christus plur.* (hic est chr. BE^{er}OW^{er}TX^{er}Z); *Mc.* vi. 26 *contristatus rex* (*cum graeco*) A^{er}P^{er}H^{er}OX^{er}YZ^{er}: contr. est rex BCDE^{er}F^{mo}FG^{er}IKLMQRTVWX^{er}Z; ix. 23 *omnia possibilia* (+ sunt BH^{er}OTWX); xv. 40 *inter quas et maria* (*cum gr.* NBL): inter q. erat m. GH^{er}OTIKMOQ WX^{er}Z; *Lc.* vi. 23 *multa* (*cum gr.*): + est BCJKMOQRTVWX^{er}Z; vii. 39 *quae et qualis mulier* (*τῆς καὶ ποταμῆς ἡ γυνή*) *cum* (C)DE(J) *tantum, uide ad loc.*; xxiv. 21 *tertia dies hodie* ACDE^{er}FGIJMRY: + est B^{er}FEH^{er}OKMOQRTVWXZ *et gr.* τῆς τρίτης ταύτης

ἡμέραν ἄγει. In locis autem sequentibus uerbum substantiuum omittere nolimus: *Mt.* xxv. 36 in carcere eram: *om. eram* ADEFH*Y *contra gr.*; xxvii. 41 dicebant (*cum gr. plur.*) EF*FJKMMOVWXZ: dicentes ABCDEF^{mo}HQLQRTY *et gr.* D 7^{pe}; *Lc.* vi. 6 erat arida *cum gr.*: *om. erat* AEFPH*XY; xii. 38 beati sunt (*cum gr.*): *om. sunt* AEF^gGHOMY; *Ioh.* i. 19 hoc est: *om. est* AEFH*Y (sed hoc, ut innuit J. Lupton, ex omissione symboli palaeographici ÷ forsan ortum est, uel propter sequentiam uerbi testimonium); 24 *om. erant* CDE@QRT; xiv. 20 quia ego sum in patre meo: *om. sum* CDEJRTX*Z *gr. plur.*

Notandum est in his locis omnibus familiam A-Y fere semper pro omissione stare, quam fatemur breuitatem paulo magis quam par est sequi; ut mox ostendemus. Ultimo in loco *Ioh.* xiv. 20 forsan omitti debet *sum*, cum a graecis pluribus absit, et a codicibus nostris omittatur qui breuitatem plerumque non curent.

Has ob causas et alias similes familiam A-Y ceteris praeferimus; non tamen diffitemur hos codices (A) breuitatem, ut diximus, magis quam par est sequi, et (B) interdum lectiones continere quae sine dubio deprauatae sint.

(A) Breuitatem praecipue sequuntur A-Y (interdum cum eis sociatur Z).

(1) *omissa uoce 'et,'* saepe recte, sed saepe perperam. Recte omittunt in lectione ex duabus conflata *Mc.* ix. 15 stupefactus est [expauerunt], et cum textu nostro saepissime, ut *Mt.* iii. 16, v. 41, vii. 29, viii. 7, xii. 13, xv. 9 (non A), xvi. 19, xix. 8, xxiv. 31, xxv. 17, xxviii. 6; *Mc.* ii. 11, vi. 3, vii. 7, viii. 15, (ix. 15), x. 28, xvi. 7; *Lc.* v. 24, 35, vii. 41, xvii. 23, xxiii. 49; *Ioh.* ii. 16, v. 8, ix. 7, 12, 39, xiii. 12, xvii. 21, 22, xix. 12.

Omittunt tamen etiam ubi nos legimus et, ut *Mt.* v. 47, vi. 19, xi. 14, xiii. 47; *Mc.* ii. 12, iii. 8, iv. 6, vi. 31, ix. 26 (*ubi legunt* exclamans multum discerpens AEFH*Y), x. 34, xii. 22; *Lc.* ii. 52 (*sapientia aetate, sed non Y*), viii. 4 (46), 51, xii. 41, xix. 44, xxi. 11; *Ioh.* i. 16, iv. 10, v. 5, vi. 11, x. 28, xi. 28, xii. 3, xxi. 17.

Contra habet et nobiscum ubi alii omittunt, ut *Mt.* vii. 25, 27, viii. 20, 27, x. 28, xii. 50, xviii. 17, xxiv. 37, xxv. 20, 24, xxvii. 9; *Mc.* ii. 9, 15, iii. 19, vi. 12, viii. 20, ix. 13; *Lc.* vi. 6, 17, vii. 12, (viii. 46), ix. 28, 59, xi. 1, xiii. 25, xiv. 7, xvii. 28; *Ioh.* vii. 26, xi. 52, xii. 42, xiv. 6, xvii. 23, 25, xx. 23.

Sunt uero etiam ubi contra nos 'et' addit, ut *Mt.* x. 3; *Mc.* iv. 39, (v. 5), vi. 33, viii. 19; *Lc.* v. 12, xxi. 19; *Ioh.* iv. 29, ix. 8; sed hi loci ualde pauciores sunt.

(2) *omittendo uoces minores,* quales sunt

(a) *eius, ei, suus, tu, nos* etc., ut *Mt.* v. 40, xiii. 10, xvii. 11, 13, xx. 22, xxvi. 29; *Mc.* vi. 37; *Lc.* ix. 60, xix. 21, 44, xxii. 30; *Ioh.* i. 25, vii. 36, xi. 54, xii. 35 (non 36), xiii. 1, xviii. 19, 31; non tamen *Lc.* x. 2, xii. 41; *Ioh.* xii. 36.

(b) *praepositiones*, ut *Mc.* iii. 1, x. 46; *Lc.* iii. 9 (non Y), viii. 14, xx. 19; *Ioh.* iii. 10, vi. 21, 39, 44; non tamen *Mt.* x. 18; *Mc.* viii. 34; *Lc.* xi. 40, xii. 8, xiii. 14, xxi. 25; *Ioh.* i. 31.

(c) *uerba*, ut *Lc.* xi. 7 *om. respondens*, xiv. 3 *om. dicens*.

(3) *Clausulas breuiores reddunt*, e.g. *Mt.* xxvi. 39 *om. a me*; *Lc.* ii. 48 *om. sic*, ix. 41, xiv. 21, et *Ioh.* iv. 16 *om. huc*; *Lc.* xiv. 3 *om. si*.

(4) *Verba simplicia pro compositis exhibent*, e.g. *Mt.* i. 20 paruit; *Lc.* xvi. 31 surrexerit, xix. 10 saluare (*pro saluum facere*); *Ioh.* i. 18 narrauit, iii. 22 morabatur, vii. 6 uenit, xix. 16 duxerunt; non autem *Lc.* xxiv. 6, *Ioh.* xxi. 14.

(5) *Singularem numerum pro plurali* et in nominibus et in uerbis amant, saepe recte, sed saepe perperam, e.g. *Mt.* viii. 26 uento (uentis), xiii. 54 uirtus (uirtutes), xvi. 27 opus (opera), xxvii. 20 princeps (principes), xxviii. 3 uestimentum (-ta); *Mc.* ii. 20 in illa die (-lis diebus), ix. 2 solus (solos), xii. 14 hominis (hominum); *Lc.* i. 80 deserto (-tis), vi. 45 bonum et malum, viii. 13 radicem (radices), 42 turba (turbis), xiv. 3 sabbato (-tis), xxiv. 11 deliramentum (-ta); *Ioh.* iv. 38 laborem (-res), ix. 3 manifestetur opus (manifestentur opera), xi. 1 sororis (-rum), 11 post hoc (p. haec); in uerbis, e.g. *Mt.* xiii. 5 habebat (habebant), xv. 35 discumberet (-rent), *Mc.* i. 5 egrediebatur (-bantur), iv. 19 efficitur (-iuntur), v. 40 ingreditur (-iuntur), ix. 33 esset (essent), xi. 24 ueniet (-ent); *Lc.* v. 4 laxa (laxate), xiv. 24 gustabit (-bunt); *Ioh.* vi. 2 uidebat (-bant), 21 ibat (ibant), viii. 9 incipiens (-entes), ix. 18 uiderat (-ant), xx. 9 sciebat (-bant). Haec tamen consuetudo non sine exceptione est, e.g. *Mt.* xii. 31 blasphemiae, *Mc.* iv. 15 corda, 36 erant, vii. 8 mandata; *Lc.* vi. 1 transirent, 19 quarebant, xx. 26

responsis; *Ioh.* xii. 29 dicebant, xiv. 10 creditis, 23 mansiones. Exceptiones tamen pauciores numero sunt, ita ut consuetudo abbreviandi pro uera nota huius familiae haberi possit.

(B) Lectiones etiam aliquas familia A-Y continet quae sine dubio deprauatae sunt, et a negligentia scriptorum ortae uidentur.

Quae quidem interdum in AY solis apparent, ut *Mc.* x. 30 *persecutionibus*: persecutoribus AY (*ex confusione facili, praesertim apud Anglo-Britannos, inter n et r, cf. Mc.* vi. 14 inopinantur), xiii. 36 et (*pro ne*) cum uenerit; *Lc.* i. 59 uocant, xvii. 34 tecto; uide supra p. 709.

Aliquando autem in plurimis eius familiae codicibus inueniuntur, ut *Mc.* xiv. 18 discumbentibus cum eis A*HΘY; *Lc.* x. 33 iter transiens A*H*OX²Y (*ubi lectiones duae transiens et iter faciens confunduntur*), xiii. 15 respondens autem ad illum dominus et dixit AOX²Y, xxiii. 19 seditionem quondam ACFGHQTY; *Ioh.* ii. 13 properabat AΦΔ²*SX²Y, x. 17 ut (*pro et*), xvi. 13 docebit uos in omnem ueritatem AD²FGMQR²SXY.

Hae tamen lectiones, a ceteris facile distinguendae, utiles sunt ad demonstrandam codicum affinitatem inter se, et antiquitatem exemplarium ex quibus deriuatae sint.

Quibusdam uero in locis hae lectiones maiori numero codicum Hieronymianorum communes sunt: e. g.

Lc. x. 30 suspiciens *codd. plur. (errore facili pro suscipiens)*, xix. 37 discendentium (*uel desc.*) *pro discentium*; *Ioh.* vi. 23 gratias agentes *pro gr. agente*, xxi. 12 discumbentium *pro discentium*.

Denique in uno et altero loco hi errores ab omnibus uel fere omnibus codicibus nostris propagati sunt: e. g.

Mt. xviii. 9 unoculum, *Lc.* xv. 8 euerrit; his locis emendationes in textum admisimus, et sic *Mt.* xvi. 9, 10 ubi *quinque milium* et *quattuor milium* sine auctoritate codicum nostrorum legimus; rescuiimus tamen ex amico nostro S. Berger haec in codice Sangallensi 1395 inueniri, et codicem Bigotianum nostrum (B) uersu 10 habere *quattuor milium* (*praemisso* et); *Lc.* vi. 1 *secundoprmo* uno uerbo cum Ambrosio legimus.

Huiusmodi sunt ergo regulae (praeter eas quae his studiis plerumque communes sunt), quae nobis in hoc perplexo opere enucleando duces fidissimi uisi sunt. Quas experimento satis longo ueras esse didicimus. Opus enim quod lectori iam proponitur examinandum per annorum fere uiginti spatium elaboratum est. Satis fidenter ergo doctorum iudicio labores nostros submittimus; non quod credamus nos semper quod rectum sit perspexisse; sed cum normae iudicandi a nobis adhibitae criticis omnibus iam pateant, et per se (certe post exempla supra adlata) satis euidentes sint, et cum lectorum oculis, quantum potuimus, in notulis testimonia utrinque extantia perpetuo subiecerimus, iudicii nostri correctio (si alicubi fieri debeat) praesto adest.

CAP. VII. MISCELLANEA QUAEDAM.

I. DE COLIS ET COMMATIBUS CODICIS AMIATINI ET EDITIONIS NOSTRAE.

IN prologi nostri capite IX *De textus nostri forma* (supra, p. xxxiii), ita scribebamus: 'In sectionibus describendis, quae litteris maioribus incipiunt, et in lineolis per cola et commata, distinctionum loco, diuidendis, codicem Amiatinum sequimur, qui liber mentem saltem Cassiodori senatoris, si non Hieronymi, de hac re exprimere credendus est.'

Codicis Amiatini pagina, sicut nostra, duas columnas exhibet. Textus, sicut nostra, in sectiones, cola, et commata diuiditur. Sectiones (quae fere, sed non semper, cum sectionibus Ammonii concordant) litteris maioribus incipiunt; sed punctis ad finem non distinguuntur¹. Puncta hodierno modo nos in lectoris commodum subiecimus. Sectiones in periodos proprie dictas (Anglice *sentences*) non diuiduntur, sed tantum in cola et commata, quae sunt periodi partes maiores et minores². Sectionum numeri in margine adpinguntur. Ad sinistram columnae partem incipiunt sectiones et cola. Sectionum uero et

¹ Qui plura de 'distinctione' uel 'positura' orationis solutae scire uelit, adeat imprimis Ciceronis *Oratorem ad M. Brutum*, capp. lxvi, lxvii. Quae enim de hac re scripsit M. Varro artem metricam tangunt; uide fragmentum eius 68* apud Aug. Willmanns *de M. Terenti Varronis libris grammaticis* Bero- lini 1864 p. 198. Ciceronis locus grammaticis Latinis pro fundamento est, qui tamen inter se non omnino concordant. Isidori Hispalensis temporibus (A.D. 622-632) distinctionis ratio per puncta tria, Graecorum more, adhuc in usu erat (cf. *Origines* uel *Etymologias* lib. i, cap. xx *De positura*). Periodus, Anglice *a sentence*, Ciceroni pluribus nominibus dicta est, ambitus, circuitus, comprehensio, continuatio, circumscriptio (cf. Quintil. ix. 4), quae uix sibi in arte grammatica locum uindicauerunt. Isidori temporibus periodus 'distinctione,' id est puncto ad caput litterae posito (·), notabatur. Colon, id est 'membrum,' Anglice *a clause* pars periodi maior est, et 'media distinctione,' id est puncto ad mediam litteram posito (·), notabatur. Comma, quod Ciceroni 'incisum' est, aliis 'caesum,' Anglice *a sub-clause* uel *a dependent clause*, pars periodi minor est, et 'sub-distinctione' notabatur, ubi

respirare oporteret, puncto ad imam litteram posito (·), quod nobis mirum uideri possit cum hoc punctum iam pro periodi signo sit.

Qui ex antiquis grammaticis Latinis optime de hac re scripsit Diomedes est (circa A.D. 350), ed. Keil p. 437 = 431 Putsch. Secundum Diomedem 'media distinctio' etiam 'mora' uel 'submedia' uocabatur, et respirandi spatium legenti dabat. Hi grammatici nihil de signo quod nos comma uocamus (,) docent, quod saeculo nono periodi nota erat. Cf. *Old-Lat. Bibl. Texts*, I, pp. xl seq.

² Quomodo 'colon' a 'commate' diuersum sit non clare exponunt rhetores; Aristoteles, qui primus de his rebus, inter auctores hodie cognitos, uidetur disseruisse, commata numquam nominat. De periodo et de colis tantum loquitur *Rhet.* iii. 9. Commata a colis distinguuntur a scriptoribus posterioribus, sc. a Longino *τέχνη ῥητορικὴ* (ed. Spengel i. p. 309), Aristide *τεχνῶν ῥητορικῶν α'* (ib. ii. p. 507), Alexandro *περὶ σχημάτων II α'* (ib. iii. p. 27), anonymo *περὶ σχημάτων* (ib. p. 113), qui comma ex quattuor, quinque, uel sex syllabis constare credit, et Demetrio *περὶ ἑρμηνείας* § 9 (ib. p. 262). Sed ex his non facile erueris quid sit commati proprium praeter breuitatem.

colorum lineolae secundae et sequentes non incipiunt nisi sub secunda uel tertia littera lineolae antecedentis. Commata quoque similiter incipiunt; ita ut saepe ambigi possit utrum ante oculos sit coli pars fortuito disiuncta, an comma uerum. Commatis enim diuisio secundum Isidorum locum notat ubi lectorem respirare oporteat, quamuis sensus non expleatur, et ea tantum ratione coli pars dici potest, ut quae per se aliquid exprimat; quod nos dicimus *a sub-clause* uel *a dependent clause*. Unde fit quod a nobis in lectoris commodum necessario diiudicandum foret quid esset colon et quid esset comma. Cola impressimus uno tenore, neglecta fortuita distinctione quae saepe in codice apparet, ut e.g. ubi uocabulum in duas partes scinditur; commata uero semper noua lineola incipimus. Non enim codicis similitudinem photographica exprimendam suscepimus, sed distinctionis quae in eo appareat reddendam rationem. Quae omnia facile apparebunt collata parte columnae secundae paginae quae continet Luc. iv. 32 b usque ad v. 6, quae in libro I. B. de Rossi *La Bibbia offerta da Ceolfredo* etc., et *Palaeographical Society*, Ser. 2, tabb. 65, 66 repraesentantur. Confer etiam *Old-Latin Biblical Texts* I, p. xlii (ubi lineolae commatum loci S. Ioh. i. 1-6 nimis dextrorsum incipiunt) et P. Corssen, *Epistularum Paul. codices . . . Augiensem, Boernerianum, Claromontanum, examinavit* etc., *specimen primum*, pp. 18 seq.

Codex Amiatinus

LXXVIII quia sciebant ipsum esse xpm
 R VIII Facta autem die egressus ibat
 M XVII in desertum locum
 et turbae requirebant eum
 et uenerunt usque ad ipsu—
 et detinebant illum
 ne discederet ab eis
 quib' ille ait quia et aliis ciui
 tatibus oportet me euan
 gelizare regnum di
 quia ideo missus sum
 et erat praedicans in syna
 XV gogis galilaeae
 LXXVIII Factum est autem cum
 X turbae inruerent in eum
 ut audirent uerbum di
 et ipse stabat secus stagnu—
 genesareth

Editio nostra (Lc. iv. 41-v. 1)

quia sciebant ipsum esse christum.
 42 (28, 8) Facta autem die egressus ibat
 in desertum locum
 et turbae requirebant eum
 et uenerunt usque ad ipsum
 et detinebant illum
 ne discederet ab eis
 43 quibus ille ait quia et aliis ciuitatibus
 oportet me euangelizare regnum dei
 quia ideo missus sum
 44 et erat praedicans in synagogy gali-
 laeae.
 V. 1 (29, 10) Factum est autem cum turbae
 inruerent in eum
 ut audirent uerbum dei
 et ipse stabat secus stagnum gene-
 sareth

Porro notandum est spatiolum in codice Amiatino aliquando inter uocabula interponi, quod nos quoque posuimus sicubi commode fieri posset, e.g. Ioh. i. 38, vii. 7.

Qua aetate haec ratio scribendi ad libros Noui Testamenti adhibita sit, uix pro certo statui potest. Hieronymus enim tantum in praefationibus in translationem prophetarum Esaiiae et Ezechielis de his rebus loquitur. In praefatione

ad Esaiam Eustochium monet ne 'cum prophetas uiderit uersibus esse distinctos, metro eos existimet apud Hebraeos ligari . . . sed quod in Demosthene et Tullio solet fieri, ut per cola scribantur et commata, qui utique prosa et non uersibus conscripserunt.' In Ezechielem scribit 'Legite igitur et hunc iuxta translationem nostram, quoniam per cola scriptus et commata manifestiorem legentibus sensum tribuit (ed. Uall. ix, pp. 683, 903).'¹

Augustinus *de doctrina Christiana* IV. vii, ubi de eloquio apostoli scribit, horum uerborum explicationem tantum profert, quasi artis rhetoricae partem; ex quo loco nihil colligi potest de descriptione codicum¹. *Speculum* uero quod dicitur *Augustini* (ut perspexit P. Corssen *Epistularum* etc. *specimen alterum* pp. 14 seq.) etiam in Nouo Testamento ad codices Bibliorum refert qui uersibus huiusmodi scripti erant. Sicut in Marco x. 12-14 cum citauerit 'et alii nupserit, moechatur' sic pergit 'Et post IIII uersus, Sinite paruulos' etc. Similiter in Iohanne xiv. 21-23 notat tres uersus inter 'me ipsum' esse et 'si quis diligit me.' In Actibus haec citandi ratio non apparet. In Epistulis frequentior est, praesertim cum formula 'post paucos,' uel 'post paucissimos uersus.' Exemplum certiora sunt 2 Cor. iv. 13-16 ubi sex uersus notantur inter 'quod et loquimur' et 'Propter quod non deficimus'; et viii. 21-ix. 1 nouem uersus inter 'coram hominibus' et 'Nam de ministerio'; et xii. 10-14 undecim inter 'potens sum' et 'ecce tertio'; et xiii. 7-11 sex inter 'faciatis' et 'De cetero.' Similiter uersuum numeri significantur paucis locis ex Epistulis Pauli ad Philippenses, 2 Timotheum, Hebraeos, et Iohannis prima. Qui uersuum numeri cum colis et commatibus Amiatinis fere sed non semper concordant, ut rescuiumus partim ex collatione nostra, partim ex litteris uiri doctissimi G. Biaggi, Bibliothecarii². Certe non sunt stichorum numeri, qui ut postea docebitur certam quandam longitudinem habent.

Augustini igitur temporibus, uel paulo postea, Nouum Testamentum colis et commatibus distinguebatur. *Speculum* enim ab Augustino ultimis uitae annis inchoatum a discipulis eius confectum creditur³. Certe hic liber in manibus Cassiodorii erat (*de inst. diu. litt.* 16, circa A.D. 550); et idem duobus in locis de Hieronymi colis et commatibus scribit. Primo (*ib. praef.*) recte dicit Hieronymum in prophetarum praefatione testari se colis et commatibus translationem

¹ 'Agnoscitur et aliud decus, quoniam post aliqua pronuntiationis uoce singula finita, quae nostri membra et caesa, Graeci autem κῶλα et κόμματα uocant, sequitur ambitus siue circuitus, quem περίοδος illi appellant, cuius membra suspenduntur uoce dicentis donec ultimo finiatur.'

² E.g. numerantur quattuor uersus in *Speculo* Hebr. iv. 15; in *Amiatino* codice sic diuiduntur:—

Non enim habemus qui non possit (pontificem
suppletum post habemus)
conpati infirmitatibus
nostris
temptatum autem per omnia
pro similitudine(m) absque
peccato

septem numerantur uersus Hebr. vi. 13-15;
in *Amiatino* sic diuiduntur:—

Abrahamae namque promit
tens dñs
quoniam neminem habuit
per quem iuraret maiorem
iurabit per semet ipsum
dicens
nisi benedicens benedicam te
et multiplicans multiplicabo te
et sic longanimiter ferens
adeptus est repromissionem

³ Uide ed. Wehrich (*Corpus scr. eccl. Lat. uol. xii*) praef. p. xliii.

distinxisse, 'quod nos quoque tanti uiri auctoritate commoniti sequendum esse iudicauimus, ut cetera distinctionibus ordinentur.' Secundo autem loco (*ib. cap. 12*) minus accurate scribit 'Hieronymum omnem translationem suam in auctoritate diuina, sicut ipse testatur, propter simplicitatem fratrum colis et commatibus ordinasse.' Ex quibus colligimus Cassiodorium codices ita distinctos in manibus suis habuisse, quos uel describendos uel saltem imitandos in codicibus suis parandis iusserit.

2. DE STICHORUM NUMERIS IN EUANGELIIS¹.

Est et alia et diuersa uersuum numerandi ratio per stichos, qui dicuntur; ad quam, apud Romanos ad librariorum stipendia computanda, uersus Uergilianus sedecim syllabarum uel fere 30-37 litterarum pro norma adhibetur. Hanc rationem in Bibliis Latinis antiquis adhibitam esse non modo testantur codices Alcuiniani et alii quidam, sed et qui multo antiquior est, 'Indiculus Cheltonianus' a Th. Mommsenio A. D. 1885 euulgatus². Codex in quo traditur saeculi X est, sed exemplar primum ante annum Christi 365 scriptum a quibusdam uiris doctis creditur. S. Berger tamen aliter sentit, rationibus commotus quarum una certe nobis satis uera uidetur. Concordant enim numeri in Ueteri Testamento cum codicibus Hieronymianis, e. g. in libris Regum quattuor, Esaiæ, Ieremiæ, et duodecim Prophetarum, Tobiae, et Macchabeorum secundo. Indiculus tamen sine dubio antiquus est.

Stichorum numeri in codicibus nostris infra repraesentantur; exstant tantum in Armachano (D), et Alcuiniani (KV cum quibus codices Hieronymiani quamplurimi concordant); damus etiam numeros Codicis ueteris Claromontani (Gr. Lat. Epp. Paul. D et d), Indiculi Cheltoniani, Nicephori Latine ab Anastasio editi, et Graecorum Codicum.

	D	Codices Latini plures		Cod. Clarom.	Indiculus Cheltonianus	Nicephorus, ab Anastasio editus	Codices Graeci plurimi
		K	V				
Mattheus	2700	2700	2700	2600	2700	2500	2600
Marcus	1600	1700	1700	1600	1700	2000	1600
Lucas	2900	3800	3800	2900	3300	2600	2800
Iohannes	2300	1800	om.	2000	1800	2700	2300

Ex his colligimus numeros codicis Armachani (D) a Graeco fonte deriuatos esse; quod cum aliis indiciis doctrinae Graecae in hoc codice apparentibus satis congruit. Numeri uero Alcuiniani, cum in Mattheo et Marco cum Graecis fere concordent, in Luca et Iohanne diuersam traditionem ostendunt. In Luca numerus 3,800 recte stare non potest. Forsan lapsu scribae pro 2,800 positus est, forsan pro 3,300 ut in Indiculo Cheltoniano. In Iohanne certior est mensura.

¹ Uide praesertim Car. Graux *Revue de Philologie* N. S. ii. 97-143, 1878, J. Rendel Harris *American Journal of Philology*, 1883, Th. Zahn *Gesch. des Nt. Kanons* II Bd. p. 384 seq., 1890, W. Sanday *The Cheltenham lists of the Canonical Books of the Old and New Testaments* (in *Studia Biblica et Ecclesiastica* III, pp. 217 seq., 1891),

S. Berger *Histoire de la Vulgate* pp. 316 seq., 363 seq.; cf. etiam E. M. Thompson *Handbook of Greek and Latin Palaeography* pp. 78 seq., 1893.

² *Zur lateinischen Stichometrie* in *Hermes* tom. xxi. pp. 142-156. Indiculus ille etiam a Sanday p. 222 etc., et Zahn p. 143 etc. typis descriptus est.

Si enim duos stichos in unoquoque uersu hodierno numeremus (quod ueritatem rerum satis repraesentat si syllabas potius quam litteras computemus), Iohannes habet stichos 1,756, qui numerus non multum distat ab Alcuiniano 1,800.

3. DE SECTIONIBUS AMMONIANIS IN EUANGELIIS.

Canonum tabulas supra (pp. 7-10) ex Tischendorffii editione typis mandauimus; et sectiones Ammonii in margine Euangeliorum perpetuo citauimus.

Hic uero numeros tantum ultimos damus qui unicuique Euangelio in margine adponuntur, uel in canonum tabulis repraesentantur; saepe enim accidit ut Codices aut folia priora in quibus sine dubio erant canonum tabulae, aut folia ultima cuiusuis Euangelii, e. g. Marci uel Iohannis, perdiderint; ita ut ultimi sectionum numeri in eo Codice reperiantur in quo tabulae desint; uel ex tabulis numeros colligere possimus ubi ultimum Euangelii folium ereptum sit.

		in Mattheo	in Marco	in Luca	in Iohanne
A	habet sectiones	355	233	342	232
B	" "	355	232	342	232
Æ	" "	354	227	342	232
C	" "	355	235	342	232
D	" "	(355)	(233)	(342)	(232)
E	" "	354	(232)	342	229
ℙ	" "	355	234	342	232
F	" "	355	234	342	232
G	" "	355	233	342	231
H	" "	355	233	342	232 (<i>lapsu 221 scriptum est</i>)
Θ	" "	355	233	342	232
I	" "	355	234	342	232
K	" "	355	235	343	232
M	" "	364	237	345	237
Μ	" "	(355)	(235)	(342)	(232)
O	" "	354	234	341	<i>def.</i>
Q	" "	(355)	<i>legi non potest</i>	(342)	(232)
T	" "	355	234	342	232
V	" "	356	234	342	274
X	" "	355	233	342	232
Y	" "	355	233	342	232
Z	" "	355	234	342	232

LWR neque sectionum numeros neque canonum tabulas habent.

IMO tabulas canonum ad initium euangeliorum aut non habent aut perdiderunt; sed sectiones per euangelia in margine adnumerantur.

DMQ contra sectionum numeris in margine euangeliorum carent, tabulas autem canonum ad initium scriptas habent; numeri ergo lunulis includuntur.

De codice C in Marco uide p. 188; dubium uidetur utrum 235 an 234 sectiones numerandae sint.

Item notandum est canonum tabulas euangeliiis praepositas non semper cum numeris in margine perpetuo scriptis consentire; e. g. :—

Æ in tabulis Mattheo tribuit 355 sectiones, Marco 233, Iohanni 233.

E in canonum tabulis Mattheo tribuit 355 sectiones, Iohanni 232; porro cum deficit codex a Mc. vi. 56 ad finem euangelii, numerum 232 ex tabulis praecedentibus inseruimus.

H in tabulis tribuit Marco 231 sectiones, Iohanni 235; in margine euangelii Iohannis ultimus numerus debet esse 232 ut uidetur ex numero praecedenti; scriba lapsu 221 posuit.

V in tabulis canonum tribuit Mattheo 354 sectiones, Iohanni 232; numerus igitur marginis 274 ex lapsu scribae ortus uidetur.

Z in tabulis tribuit Marco 238 sectiones.

Hi numeri Graecis numeris satis accurate respondent, qui sunt in codicibus plurimis

in Mattheo	in Marco	in Luca	in Iohanne
355	233	342	232

variant autem in Marco et Luca, ubi sunt in pluribus codicibus sectiones 236 usque ad 241 in Marco (uide supra p. 188) et 348 in Luca¹. In euangeliiis Syriacis multo plures sectiones numerantur², scilicet

in Mattheo	in Marco	in Luca	in Iohanne
426	290	402	271

Solus codex noster M numerandi rationem sibi propriam habet, a rationibus Hieronymiana, Graeca, et Syriaca diuersam; nec diuersitas numerorum ex mera incuria uel ignorantia scribae Graecarum litterarum significationem nescientis orta uidetur, sed ex computatione sectionum ab auctore quodam confecta, quae hic illic a codicibus reliquis diuersa fuerit et sectiones breuiores in unoquoque Euangelio fecerit, ideoque plures numerauerit. Exempla damus pauca ex Mattheo et Marco:—

In Mattheo cap. v. I	est sectio 25 =	24 in reliquis codd.
„ „ x. I	„ 81 =	79 „ „
„ „ xxi. I	„ 210 =	206 „ „
„ „ xxvi. I	„ 276 =	274 „ „
„ „ xxvii. I	„ 321 =	317 „ „
„ „ xxviii. I	„ 359 =	352 „ „
In Marco cap. vi. I	„ 54 =	51 „ „
„ „ ix. I	„ 89 =	87 „ „
„ „ xii. I	„ 127 =	128 „ „
„ „ xiii. 3	„ 137 =	138 „ „
„ „ xiv. I	„ 154 =	156 „ „
„ „ xv. I	„ 197 =	198 „ „
„ „ xvi. I	„ 232 =	230 „ „

¹ Uide Burgon *Last Twelve Verses of St. Mark*, pp. 309-311, et Scrivener, *Introduction*, uol. I. pp. 59 seq.

² Uide Gwilliam 'The Ammonian Sections . . . in the Syriac Tetraevangelium' in *Studia Bibl. et Eccl.* II, p. 246.

CAP. VIII. EMENDANDA, CORRIGENDA ET ADDENDA.

HIC consulto omittimus preli uitia (numero quidem pauca) quae per se clara sunt, sicut punctum; pro: (e.g. *p.* 11 *not. ad l.* 15 *pro* ABC; *lege* ABC:) etc., v pro u (e.g. *Mt.* i. 25 *pro* uocavit *lege* uocauit), litteras rectas pro inclinatis (e.g. *ad Mt.* v. 24 *pro* Iren. *lege* Iren.), inclinatās pro rectis (e.g. *ad Lc.* xxiii. 15 *sc. cod. lege sc. cod.*); item lectiones codicum *ff.* et *l* (de quibus uide pp. 672–3) ibi tantum citauimus ubi a lectione textus nostri dissentiant. In euangeliiis addenda et emendanda ad notulas spectant si ‘*in textu*,’ uel tale quid, non adponatur.

In his correctionibus et addendis plura debemus amicis humanissimis S. Berger, J. H. Bernard, Joh. Lupton, P. Corssen (cuius apparatu critico in tractatu suo ‘*Monarchianische Prologe z. d. vier Evangelien*,’ Lips. 1896 usi sumus), E. von Dobschütz etc. etc.

p. viii *l.* 22 ii. 15 *lege* II. xv. *p.* xi Codex *Armachanus* (D) scriptus fuit, teste uiro doct. C. Graves, anno 812, uide Berger *Hist. de la Vulg.* p. 32. *p.* xii *l.* 39 *lege* Pragm. *p.* xxiv *ad* Ioh. ix. *lege* I om. Iesus; 2 *eius pr.* *p.* xxvi Mus. Brit. Reg. I, D. ix; *add.* saec. X. *p.* xxxii *l.* 10 *Ser. lege Ser.* *p.* xxxvi *ad* Mt. x. 14 + in testimonium eorum Y (non Z). *p.* xxxviii *not.* l.* 4 *lege* duobus aut tribus. *p.* i. *l.* 3 *lege aur.*, *l.* 6 *lege* ut fuerant (*p.* 3). *p.* 14 *ad* *Subscr.* *l.* 3 *post praefationem*: *adde* Z. *p.* 15. *l.* 2 *in serie codicum post M* *adde* Q, et *l.* 8 *dele* Q; *praefationem Matthaei e codice Kenanensi* (Q) *typis mandauimus* *p.* 273. *not. ad l.* 1 *ponitur* + ita et BΘ. *ad l.* 2 *ad dominum* DΘP (*dele* E). *ad l.* 3 *circumcisione* Z*; ita Corssen et, ut nunc credo, recte; sed forsā stat *lincola super* -ne. *ad l.* 4 *cuius om.* AC (*dele* B). *partibus* HY. *christus sine addit.* et H. *p.* 16 *ad l.* 1 *ac reddendi et* BHZ. *ad l.* 3 *ad christum lege* V *pro* Y. *decursam et* Θ²; *decursum* Θ*. *ad l.* 5 *add.* aetiam E. *ad l.* 8 *post* A *adde similiter* E. *ad l.* 10 *in patris* H *adde* patris E. *ad l.* 11 *utile* DE. *ad l.* 12 *est et* H. *ad l.* 14 *id in eo in quo*: *adde* quo tantum Y; *infra* aprachensi E. *p.* 17 *ad l.* 2 *om.* esse et H. *p.* 18 X *habet capp.* (=BHΘJT) XII–XXVIII; *desunt capp.* I–XII. *p.* 19 J (*breues*): *ante* I. *Natus est etc.*, *adde* Initium euangelii secundum Matthaeum. *p.* 22 *col.* III, *l.* 5 *lege* quaerendum. *p.* 24 *col.* II, *cap.* VIII *lege* gerassenorum. *p.* 29 *Capitula in sexta columna impleuimus* *p.* 674. *p.* 32 *col.* III, *not. ad cap.* XVIII *lege* docet. *p.* 38 *col.* II, *cap.* XXVII. iii *lege* auriculam; *col.* III. *Subscr.* explicuerunt X. *p.* 39 *col.* IV, *cap.* LXXXIII *lege* dicit. *p.* 40 *Series generationum ex Luca et Genesi habetur et in codice Sangallensi* 11, saec. viii.

Mt. i. 12, 13 *eliachim Tisch.* 14, 15 *mathan bis* ERTW^hSC. 17 *quattuordecim codd. plerique et* SC, *quatnord.* 5H. 20 *paruit et Tisch.* 23 *inmanuhel J, adde* inmanuel d et ενμανουηλ D.
— ii. 1 *iuda S (non iudae).* 5 *iudæ C (non iudæ).* 17 *hieremiam Θ (dele ?).* 21 (B. *def.*) *lege* (B *def.*). 23 *nazaraeus Tisch.*
— iii. 2 *poen.* CDJ *vg.* *appropinquauit et Tisch.* 4 *camillorum R, cf.* καμηλλου D. *tzonam* D; 10 *harborum* C; *arboris* S. 11 *uos baptizo cum gr.* NB 1. 33. 209; > b. *uos* DERTV *vg.* *cum gr. plur.* 11, 12 *igne bis* S. 13 *dele*, *post* *vg.*

- Mt.* iv. 1 temptaretur et *Tisch.* 5 adsumit *l**; *perfectum habet l.* 7 post 5 adde *¶*. post C(EFMW) adde *¶S.* 8 παραλαμβάνει. 10 est enim et *g₁ l*; *om. enim et k.* In *textu inc. u.* 14 ut impl. 15 *om. terra AY (non F).* galilaeae: *testimonia Graccorum lapsu inuertimus; Γαλιλαίας habent D*L:* -αία *gr. plur. et k (non ff₁).*
- v. 24 lege *T*X^eY*; *adan Q.* offers *l**, auferes *l**, aufer *g^a₁*, auferes *g^a₁*. 28 quia DELR *vg.* 39 dextra COX*Z (*non R*). 46 diligitis *vg. (non -atis).*
- vi. 7 + faciunt et *S.* 9 + patrem H^cΘ* (*dele ?*). 13 > nos inducas EPHL *vg.* *om. amen l.* 16 exterminant et *vg.* 19 demollitur R; + uel demoliuntur Θ^{mg}. 22 + tui *l.* 23 ipsae tenebrae *l.* 25 corpus plus est q. u. *l.* 26 plures estis *g₁ (non g₂) l.* 30. si enim 5S. 33 ergo DEQR *vg.*
- vii. 10 petit *l.* 19 excidetur . . . mittetur *l.* 25 irruerunt *l.* 29 + et *l.* *om. eorum S.*
- viii. 9 (*non f*) lege (*non f l*). alio et P. 12 ibi *codd. pl. et 5H¶.* 13 in illa hora *¶S¶* (*pro vg.*) *l.* 26 imperauit et *c l.* 30 pascentium *k.* 33 + haec E5S.
- ix. 3 + quis potest etc. *l (= D).*
- x. 4 *om. et l.* 12 *dele multis.* 13 ueniet *l.* reuertetur *l.* 14 > de ciu. uel de domo Θ*. post N adde 13. 346. 556. 18 et ad praes. et ad reges M (*non M*). 23 post DΔ adde 13. 123. 346. 556. 25 seruo *l.* beelzebub *l.* In *textu inc. u.* 27 Quod dico, 28 et nolite. 28 *om. et ante an. et c. l.* in gehenna *l**. 35 filium *l.*
- xi. 4 audistis et uidistis *ff₁ l q*, audistis et uidetis *ad*, auditis et uidetis *b c k.* 14 scire *l.* 20, 21 poen. *vg.* 21 adde χοροζαῖν D.
- xii. 2 uidentes + illos et *ff₂*. 15 secessit et P. 35 cordis *f** (*dele ff₂*; recte Belsheim ut saepius contra Calmet, quem in Mattheo secuti eramus). 45 *om. secum E f ff₁ (non g₁).* 48 ipse *l.* et qui sunt: aut *ff₂ (recte Belsk).* 49 + suos *l.*
- xiii. 5 habebat *l.* 14 ut *l.* adimpleretur *l.* dicens *¶*; dicentis *¶C l.* 15 > uid. oculis R *vg.* *d ff₂ q d.* 17 *om. quippe l.* 27 patrisfam. uno uerbo et *S.* 30 simul crescere legunt d Tyconius. 33 + dicens *l.* 35 post 253 adde 346. 556. 43 eorum: lege p. eorum et adde *l.* 47 + piscium *l.*
- xiv. 12 corpus + eius *¶.* nunciauerunt WSC. 14 illis *a b c g₁ h l (non ff₂).* 19 turbas JV *g₂*.
- xv. 5 *om. est J b d d.* 9 post Erasm. *dele ff₂*. + et *l.* 22 dicens ei *ff₂*; *om. ei l.* 34 > habetis panes *vg.* 38 quattuor *¶C*; quatuor *5H.*
- xvi. 1 pro 3, 4 lege 2, 3. 2 Y^{scr} lege y^{scr}. + cras et M. 3 caelum + hyprocite (*sic*) *ff₂*. potestis *dele Θ**?; et + scire Θ (*non Θ^c*). 9 quinque milia *l*; et q. milia *ff₁ (non ff₂).* pro + milium + lege + milium +. 9, 10. *cod. Sangallensis 1395 (teste Berger)* habet quinque milium et quattuor milium. 10 et quattuor milium B (*non in qu. milia*); q. milia *l.* 15 + iesus *l.* 17 Testimonia Graccorum lapsu inuertimus; *om. αὐτῶ D*; habent αὐτῶ *gr. fere omn.* bariona S. 18 > tibi dico J b e f *g₁*. inferni *ff₂ l.* 21 ostenderet *ff₂*. oportet *l.*
- xvii. 4 *om. et pr. ¶C.* 5 complacui *l.* 22 c. a. regrederetur ipse e; adde ἀναστροφόμενον *gr. plur.*
- xviii. 7 homini + illi *l.* 8 abscinde S. 9 cum uno oculo *l.* 10 + qui credunt in me (*non > in me cred.*) *ff₂ g₁*. 15 es *l.* 16 > uel trium testium *l.* 19 quamcūque (*non -mque*) *¶C.*
- xix. 10 homini Θ^c *l.* hominis Θ*; uiri *ff₂*. uxore *l.* 12 eunuchizauerunt Θ (*non castrau.*) *l.* 25 + timebant et E.
- xx. 15 de rem meam O*. 28 Extat tantum in D adde et Φ (*Beratio*).
- xxi. 4 incipit rursus D (*non O*). 21 tolle + te *l.* 26 habebant *l.* 29 uinam lege uineam. 30 post 346 adde 556; in *textu inc. u.* 30 accedens autem. 31 primus Z¹; nouissimus *l.* praecedent *l.* 32 poenit. *vg. (non poenet).* 33 turrim *vg.*
- xxii. 17 census dare *ff₂*. 34 + ad eum *ff₂ (non + aduersus eum)*. 37 adde ex . . ex . . in *l.* 43 pro pluribus lege LZ 1. 33. al. 5.
- xxiii. 4 enim J (*non I*). 6 enim *l.* 9 > est enim *vg.* in *textu Brixiano inc. u.* 14 post exaltabitur u. 13 post damnationem. 14 Legimensis; lege Legionensis. Uersum 14 habet *l.* quoniam QR b c *ff₂ l*; et *l* legit domus, oratione longa or., > acc. ampl. 16 in auro et I; in aurum et J. 18 in altari (et 20) *l.* quicumque (*sic*) *l.* 21 qui habitat *l.* 23 hypochritae S. qui *l.* mentham *¶C.* 24 gluttientes *l.* 25 pleni sunt: post E adde (*plena*). 27, 28 a foris S. 34 persequemini *l.* 38 relinquetur *l.*
- xxiv. 3 discipuli (*sine add.*) *l.* 7 terramotus uno ductu DJ *vg.* 9 in tribulationem *l.* 26 penetrabilibus *l.* 36 *l non habet* neque filius. 44 paterfamilias J *vg.* 50 post hebris C adde aebriis Θ.
- xxv. 11 + autem *ff₂*. uenerunt *l.* 20 optulit *l.* 21 > bone serue *l.* super multa *l.* 22 > mihi tradidisti CDEIR^o (*spatium longius ante C ex incuria typographorum est*). 23 serue bone I; > bone serue *l.* 24 es (*om. et*) *l.* 44 respondebunt + ei *l.* 45 post fratribus meis adde minimis.

- Mt.* xxvi. 1 *lege* E* (*sed exp.*), *cf.* r r₂. 7 *infudit* ff₂. 13 *ipsius* ff₂. 14 *dicitur* l. 24 *tradetur* l. 33 *et si* DJ *vg.* 36 *gethsemani* I l. *gedsamani* ff₂. 39 *pater* mi l. *uerumtamen* S. 40 I^{mq}: *lege* I*. 45 *traditur* ff₂. 50 'cum c ff₂ cor. uat. mg.': *dele* ff₂. *Deinde* > ad quod. u. am. usque ad 'cor. uat. mg.' post 'Revisio Anglicana A. D. 1881' ponenda sunt. 55 q + d: *lege* q r d. 61 *reaedificare* l. 75 *ad plorauit amare lege* (ff₂ h) l q.
- xxvii. 3 *est* ff₂. 8 + hoc *est* ff₂ l. 9 *tunc* (om. et) I. 17, 20, 21, 26 *barabbam* S. 17 om. an *iesum* H¹. 20 *principes* I. 28 *addit et q de ueste purpurea*. 31 *chlamyde* S C; *chlamydem* S H. 37 *ihs*: om. DE P^{mo} etc. *deorum*: *lege* iudeorum. 40 *dicentes sine add.*: *adde* f ff₁ et gr. NABL etc.; + ua etc.: *adde* cum uett. plur. et gr. DMA *al pauc.* *templum* + dei etc.: post q *adde* contra *grae.* 41 *pharisaeis et c h r r₂*. 43 *si confidet l.* pro cum *graeo lege* cum *graeis* AD ΔΠ etc.; *et infra lege* nunc si uult eum X C (nunc, si uult, eum) cum gr. NBL 33, nunc eum si uult H S ff₁ etc. 46 *lammasabacthani uno ductu et S.* *zaphani* ff₂.
- xxviii. 3 *uestimenta* l. 7 *ecce dixi* l. 20 *saeculi sine add.* I. *Subscr. post K adde* (+ v. π. DCC). post V *lege* (abbrev. et + hab- uērs π DCC). *ad finem nihil habet et* I.

p. 171 *Praefatio continetur in I, qui habet inscr.* incip̄ *praefatio euanḡ* secund̄ *mar̄*: dō *gratias*: not. ad l. 2 *fungens in ras. scr.* H^c. *sacerdotii* Θ*: *legit* Corssen -io. ad l. 3 *scribit* I. quod et Y. ad l. 5 *lectionis dele* H^c. *praedestinatum* I. ad l. 6 *enuntiantis* I. p. 172 ad l. 1 *carnem et V.* om. et I. + in omnia I. ad l. 2 *aeuangeliae* E. ut si quis Θ; ut qui et I. ad l. 3 et ihu I. ad l. 4 *uaticinantur lege uaticinantur.* *denique* + et I. ad l. 5 *intrasset* I. dūm Q *lege dñm* Q. ad l. 6 *exprimens*: *adde* in expr. I. ad l. 8 *adde* ut *instruens* H^c. ad l. 9 *conpingens* I. *auoritatem* I facti et Y. ad l. 9-10 *perficiendi operis* I. ad l. 10 *policem* I. p. 173 in *textu* l. 1 *lege praedestinata.* not. ad l. 1 *praedestinata* I. ad l. 3 *nam* + et et V. ad l. 4-5 > in carne dom. I. ad l. 5 in nos I ad l. 6 *exortationis* I. *Subscr. nihil habet* I.

p. 174 *Capitula in Marcum exstant in I = J (breues) OX Par. Lat. 10438.* ad *Inscr. lege* inc̄ capituli Z (*capitula desunt*), incipiunt capitula IX. col. III, ad cap. I et uictu et habitu I. ad cap. II > in m. sp. I: incipit cap. II *socrum petri* I. non est I. p. 176 col. III, ad cap. III > *spicas uellunt* I. ad cap. IIII. sedat I. homine I. p. 177 col. IV, ad cap. VIII *dele* R. p. 178 col. III, ad cap. VI *regressis* apostolis I. p. 180 col. III, ad cap. VII, I *legit* caueri. *petrum*. > non eici posse sp. imm. p. 182 col. III, ad cap. VIII-X, I *legit* + nisi ob forn. om. in ante regn. *euentura.* et de den. p. 184 col. III, ad cap. X *quaedam* I (*pro quendam*). XII et caeteris mand. I (= X). *cetera*: ceteris J. p. 186 *Subscr.* expliciunt capitula secundum marcum I. p. 189 *Inscr.* incipit euangelium secundum marcum I; post X *adde* (+ deo *gratias*).

- Mt.* i. 2 in es. *proph. et c.* 3 *dī nostri et d r.* 5 *egrediebatur*: *adde* *vg. ad.* *hierosolymitae* I. 6 *indutus* M ff₂. 7 om. *procumb. et d r.* 8 *baptizauit* FLR (*dele* D); *baptizo* ff₂. in aquam G* ff₂. 9 *galileae* S. 11 *de caelo* G* X*. 12 *illum* E G². 15 *adimpleta* M ff₂. 24 + *te* ff₂. *De lectione* qui es *confer* Ioh. i. 19 M a, 22 P^c T q*, viii. 25 a. 29 *lege* ἐξελθόντες. 31 *apprehensa et vg.* in *textu* et ministrabat eis. 33 *conueniebat et r, cf.* erat *conueniens* q. 36 *κατέβηκεν* NBMU etc., -av AC DL F Δ Θ Π etc.
- ii. 4 *accedere et d.* 15 *qui et* ff₂. 19 *sponsi* ff₂. 22 *disrumpit* ff₂. 24 + *eis* ff₂.
- iii. 5 *καὶ πορεύεται* legitur in D^{or}; lapsu omisit Tisch. 15 *ualetudines et b c, -nem e i.* 18 *lebbeum* ff, *lege* ff₂. 26 *semetipsum uno uerbo* *vg.*: item ff₂ *habet* super regnum (om. se).
- iv. 15 *auferet* ff₂. 20 *sexagensimum* CG. 21 in *textu*: inc. u. 21 Et dicebat. 29 *et cum* pr. *fructus* (om. se) C ff₂ l. 33 in *textu*: pr ut *lege* prout.
- v. 2 *exeunti ei adde* *exienti ei* q. 14 *nunciau.* W S C. in *textu* ⁹ et non *lege* ¹⁹ et non. 19 *ihs* uero ff₂. 38 post ἐθώπει *adde* D.
- vi. 4 *lege* om. M cum gr. N* c r. 52 *intellexerant* ff₂. 53 *gennasereth* Θ.
- vii. 13 + *stultam* ff₂. 21 om. *homicidia* G. 33 *et adprae. lege et adprae.* 34 *eppheta et ff₂*.
- viii. 9, 20 *quatuor* S H (non S). 20 pone Βηθσαιαν D gr. 262 etc. post *bethsaidam* QW *vg.* *uersu* 22. 23 *apprehensa* *vg.* 34 post me *uenire* l (non i).
- ix. 9. *praecipit* FLQR. 15 post O. L. Bibl. Texts, II. p. 116 *adde* et F. H. Chase 'The Syriac Element in Codex Bezae', p. 38 (1893). 24 *lege* *lachrymis* S H. 38 *quemdam et S.* 49 *omnis enim* uictima sale salietur ff₂ = b (i).
- x. 9 *iunxit lege iunxit.* coniunxit d. 17 gr. 13. 69 etc.: *lege* gr. D 13. 69 etc. 20 + *illi* ff₂. 30 + *accipiet* M (non M).
- xi. 1 *adpropinquaret* ff₂. 26 *lege* *Totum uersum om. L.* cum g₂ k l et gr. NBL S Δ min. 31 + *nobis* ff₂.
- xii. 11 ff₂ (*teste Berger*) *legit* *admirabilis* (= k). 14 om. *dabimus et k.* 39 *atedris* T: *lege* *catedris* T. *discubitos* ff₂. *coenis* *vg.* 40 *lege* *fere* cum uett. a b ff₂ i q r.
- xiii. 2 post *alium* ut k *adde* *illud* ff₂. 3 in *montem* ff₂.

Mc. xiv. 20 > inting. mecum manum ff₂. 32 gedsam. ff₂. 35 *Post hunc uersum tota pagina uacat in M**; corrector saec. ix quae deerant suppleuit (i.e. usque ad auriculam u. 47). 43 gla. et fust. a principibus sac. missi ff₂. 44 ducite caute om. l. 54 *pro* (contra graecum) lege (cum gr. D I. 209. 345). usque + intus (c) ff₂ q r aur. 61 benedicti ff₂ (om. dei).
 — xv. 4 quidquam et S. 27 zoathan: lege zoatham. 29 destrues ff₂. + dei et S. 34 la ff₂ (non lama). zapmathani ff₂. 39 emisset ff₂ (i.e. emisit* ut uidetur, emisset cor.). 44 uocans ff₂.
 — xvi. 10, 13 nunc. et S. 14 eis H, iis S S C. *exemplaribus: lege exemplaribus.* 19 + iesus ff₂.
Subscr. X = B² etc.

p. 269 not. ad l. i natione I. om. syrus B. ad l. 2 passionem et V. ad l. 3 LXXIII et V. ad l. 4 scripta et BI. ad l. 8 > lab. fuit I et B²V teste Corssen. grecis I. p. 270 ad l. i carnem V. manifesta humanitas IZ. nec H²O. intenti I non autem O V teste Corssen. ad l. 2 ne uel I et B²O teste C. ad l. 4 praesumpta I. ad l. 6 om. et I et B²O* teste C. p. 271 ad l. i et IO. perditionis B*O teste C. ad l. 4 sciens BI. ad l. 5 uitauimus HI et O teste C. ad l. 6 om. demonstrare I. ad l. 7 prodesse I. ad *Subscr.* lege explicit argumentum secundum lucam P (non B).

p. 274 *Capitula exstant in I = B²OJ (breues) OX Par. Lat. 10438: Inscr. incipiunt capitula I = XV. col. III, ad cap. I zach. + uiso Thom. (non B²O).* p. 278 col. III, ad cap. V lectum lapsu IX. p. 279 col. IV in capite D:PQR aur.: lege DPGQ aur. p. 280 col. III, ad cap. V elegit BIO. p. 294 col. III, cap. XV adde fatuatum I. p. 299 col. IV, ad cap. LX pro LV coniungit P: lege LXV coniungit P. p. 304 col. III, ad cap. XX post et cetera J adde; + amen I. *Subscriptio deest in I; habet explicuerunt brebes inc. ipse liber X.* p. 307 I habet lacunam et vii. 44–ix. 48; J sine lacuna exstat; Q habet lacunam xii. 6–18. *Inscr.* X = PJK etc.

Lc. i. 7 helisabeth FCO. 9 forte ex. d (accidit) Tisch. 11 supplicationis e gat. 15 lege σίκεπα. 39 montanam et a d. 50 psalteriz). 70 Cf. Chase 'Syriac elt. in Cod. Bezae', p. 41; item c e l habent proph. su. uel su. proph.

— ii. 14 excelsis cf. cap. A–V p. 274. 18 om. et sec. et d e. 33 pater eius et m. d (non f). 37 quatuor P*LP S H (pro vg.) 48 + eum a d f Bentl.

— iii. 1 tethra. L i.e. tethracha L. 17 igne S. 23 putaretur et cod. Uniu. Cant. Kk. I. 24.

— iv. 7 si + procidens S (= G etc.). 35 illud K (non A).

— v. 3 nauim et S. 11 adde illum: eum vg. 13 + iesus VS. 16 solitudine e. 19 ascendentes J c d. 21 in textu lege pharisaei: in textu Brixiano nisi solus deus.

— vi. 1 post secundoprimum) adde: deinde pone 'Deficit B ad u. 16,' post u. 4. 9 + at illi tacebant F d (tacuerunt) cum D². 20 caelorum c f (non c e). 21 legit tairabantur G. 39 parabolam a c d. 48, 49 super H C (non S) ter.

— vii. 13 ei a d (illi). 14 iuuenis d (bis repet.) e. 16 > uisitauit deus et d e ff₂; l = c. 28 om. profeta et c e ff₂ l.

— viii. 1 ciuitatem et castellum et F. 4 properarent δ (pro properant). 12 hi sunt qui aud. f non (f). 13 qui autem et d. qui tert. et F; item C habet qui et S quia. 42 post turbis dele δ. cf. turba [premeb]at (dele a). in textu u. 50 inc. iesus autem. 51 post 'cum ord. graeco' adde et d e.

— ix. 12 edulium δ. 22 interfici a c e. post triduum c e. 23 om. cotidie et q. 30 elias OT vg. 33 + hic W d l r et + ωδε D². 42 adlisit a d, coll. c e. 52 nuncios WS. 58 caput sine add. et F. 60 uade + et P S S C. annuncia vg.

— x. 11 + in uos E f l. 20 (non a) lege (non d). 23 + seorsum f q d cum gr. (exc. D). 31 Turic. pro Turis. Geneuensi, et Beza. 38 > nomine m. et d.

— xi. 7 om. mei XZ b c d ff₂ i l q r. 15 a₂ (expellere) d r. 26 om et ad init. et f. 28 quippe enim F (et fere Dunelm. A. ii. 16). 33 (sed forsā ex Mattheo est) lege (sed forsā ex Diatessaro est, cf. Aphraat. Wr. p. 14). 37 + domum R aur cf. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φ. ἀνεκλήθη 13. 69. 124. 346. 556. 42, 52 qui et S. 43 quia et F l. 47 nam patres a (non b).

— xii. 1 + primum et a. in textu u. 31 inc. uerum tamen. 47 (+ se S S cor. uat*). 48 distinguit S digna, plagis uap. pauc. 52 in duos vg. (pro S). 53 post diuidentur distinguit et S. 58 lege καταύπη.

— xiii. 2 > fuerunt pecc. et a b c. 8 cophinam stercoris cf. cap. J in Lc. p. 293. 17 om. omnes et D². 21 om. totum a a₂*. 23 salui fiunt i^c. 31 uul (ante te) DOR.

— xiv. 5 post p. 63 adde punctum. in textu inc. u. 7 Dicebat autem. 23 in textu lege saepes. 28 nonne S.

— xvi. 7 κόπους lege (κόπους) lit. D S H (non vg.). 20 vulceribus lapsu S. 22 lege et sep. est in inferno (num m) et el. J m.

— xvii. in textu inc. u. 5 Et dixerunt. 7 dic. illi. Statim tr. S S C etc. 20 ueniet sec. S H S. 33 ξωγονησει lege ζωγονησαι. 36 resp. autem b q.

- Lc. xviii. 3 quedam D; om. de. 5 suggilet S (=O). 10 ascendebant THS . 25 q r cum gr. (exc. D). 33 > tertia die vg.
- xix. 8 fraudauit G a e f f₂ s. 21 cum gr. D. 33 om. F e f f₂ i l r. 37 discentium habetur in δ (non d).
- xx. lege 2 pro 6 ante et aiunt dic. 7 t erasa: lege t erasa. 35 lege a d e i r δ .
- xxi. 9 praelia TC (dele S). 34 quando a, ne quando d. sollicitudinibus a e.
- xxii. 5 > illi pecc. D de. 6 dele Uniu. Cant. Kk. I. 24 et. 10 + quidam TSCT . 20 noui testamenti in s. m. EO c (sanguinis mei) r. 27 lege (non b f q δ). 30 mensa mea E; + et b q. 36 pro sch. et har. non pes.: lege pes. et hier. non har. 49 cum autem uiderent c. in textu inc. 57 at ille, 58 Et post, 59 et interuallo, 60 et ait.
- xxiii. 2 lege $\phi\acute{o}\rho\omicron\upsilon\varsigma$ διδόναι. 8 cup. uid. eum Θ c cum gr. etc. 15 lege Mediol. Ambr. I. 61 sup. (+ illum cor. m. p.) Bern. 671 habet rem. enim cum ad nos etc.; item Q habet in alio sic remissit eum ad uos nam remissit uos ad illum, ut rescuimus ex amico J. H. Bernard. 16 castigatum a. 37 lege Mediol. Ambr. I. 61 sup². 40 alius a c d r. qui TS . G legit apropinquauit. 53 r legit in syndone (non in sindone).
- xxiv. 1 αὐταῖς (non αὐτοῖς). 12 dele N*, et post gr. plur. adde κείμενα μόνα. habet e LXXVIII in textu. 27 de ipso FG etc.: lege se ipso FG etc. 32 + nobis et d. 38 adde cor uestrum d. 39 gat et gr. (exc. L min). 42 lege NABDLΠ. om. mellis et l q.
- p. 485 Inscr. E habet incipit prefatio secundum iohannem, et K habet euang^{to} (non euang^{tm}); X habet Inc. sēd. Iohanne Inc. prologus eiusdem. dō gratias. not. ad l. 1 om. hic est: pro Θ lege Θ^* . ad l. 2 nubtilis et F. cuius et uirginitas: lege M pro E. ad l. 4 dominus et X. ad l. 7 conprehensum E (= CQ). p. 486 ad l. 2 ut et Y: lege et Y. ad l. 4 adde querentibus E. ad l. 6 cui Θ (non cum). ad l. 7 apocalypsin F (pro P). ad l. 12 scribit FOXYZ* aur. p. 487 ad l. 4 scriptorum Θ (non scripturarum). ad l. 5 conlocata A, collata X (non O). Subscr. X = IV c. p. 492 col. II in capite pro P lege F.
- Ioh. ii. 9 aurierant Uniu. Cant. Kk. I. 24 (non haur.).
- iii. 19 > magis dil. hom. e Cypr. (semel): lege > magis dil. hom. e Cypr. (om. homines). 20 praua agit Lucif. (= a). 33 qui accepit THSCT (pro vg).
- iv. 35 quatuor EH* TH (pro vg). 42 + ab eo R cum gr. NΠ² 13. 69. 124. 45 ad (pro in tert.) et vg. 46 om. caph. e (dele in).
- v. 2 adde ad init. hierosolymis ut u. 1, sed nulli -mam; item -solimis M, -solymis Y; et om. est aut h. R. col. 2 ad bethsaida pro Uall. II p. 181 lege Uall. III p. 181. p. 533 col. 2 pro M. Br. Reg. I A. Aviii. lege M. Br. Reg. I A. xviii. 11 ὁ γυνὴ lege ὁ γυνή. 18 ὅτι lege ὅτι. 45 ἡλπίκατε lege ἡλπικατε.
- vi. 9 ordeaceos et S. 11 lege δέ N*ΓΔ etc. similiter 13 συνήγ. δέ. 13 Βεβρακόσιν. 14 > qui in hunc (om. d) etc. 63 > sunt et uita b (est) f = gr. N.
- vii. 1 in galilea TPO r. 39 nondum et uelt.
- viii. 26 > me missit E, me misit vg. etc.
- ix. 9 autem; om. T a b e r cum gr. BCLX min. (dele N); et post 'cum gr. iisdem' adde et N.
- x. 26 + sicut dixi uobis et dl.
- xi. 16 condiscipulis suis adde (+ αυτου gr. D).
- xii. 4 iudas sine add. cum NBDL min.
- xiv. 11 (exc. ff₂ aur. Tert.): dele ff₂. 16 patrem + meum et q.
- xv. 16 perperam Tisch. καὶ ὕνα: lege perperam Tisch. ὕνα καί.
- xvi. 2 obsequium se Y (non X). 13 ad docebit uos omnem ueritatem dele Δ. 20 mundus: saeculum semper e (pro r). 27 om. ego AH⁵ (non 5*) b.
- xviii. 16 lege et ἐκεῖνος (dele ὁ ἄλλος) 13. 69. 124. 157. 346. 556. 28 edere: lege ederent e. 40 barabbam SC .
- xix. 34 De lectione aperuit plura didicimus ab amicis J. H. Bernard et W. C. Allen; nunc itaque legendum est aperuit (app. E) codd. vg. fr aur., syr. harcl. = ἤνοιξεν aperto errore pro ἐνοῖξεν; ἤνοιξεν certe in graecis non inuenitur, sed 68. 225. 257. 259 habent ἐνοῖξε (ἤνοῖξε 56, ἐνοῖξε 58): pupugit b, percussit a ff₂, n = syr. pesh., perfodit c, percussit et perfodit c (cf. syr. hier. = pupugit uel perfodit), inseruit e etc.
- xx. 10 > disc. ad semet ipsos BFF P etc.; spatium longius inter F et P ex incuria typographorum est. 29 qui + me gat. adde et gr. N 19. 60. 346. 556.

CAP. IX. INDICES UERBORUM ET NOMINUM PROPRIORUM ORTHOGRAPHIAE MAXIME CAUSA CONFECTI.

Litterae crassiores indicare solent formas in textu nostro editas, quas citatione simplici significamus. Sed spatio parcentes adiunximus et locos ubi forma eadem in notulis tantum occurrat, quos codicibus citatis distinximus.

I. INDEX UERBORUM.

<p>A.</p> <p>a et ha ad initium; amus, arena, arundo, aue, aurire, uide semper ha.</p> <p>abalienari <i>Lc.</i> x. 40 d, xii. 29 d.</p> <p>abducere = ἐξάγειν <i>Mc.</i> xv. 20 k.</p> <p>abiceret = ἐκβάλλειν <i>Ioh.</i> vi. 37 ad; uide ἐκβάλλειν.</p> <p>ablativus in e; igne <i>Mc.</i> ix. 49, <i>Lc.</i> xxii. 55 <i>codd. mult.</i>; item <i>S</i> ad <i>Mt.</i> iii. 11, 12, xiii. 40, <i>Lc.</i> iii. 16 (WS), 17. mare <i>Mc.</i> v. 13 uide ad loc.; cf. etiam <i>Mc.</i> iv. 1 P*, vi. 47 G^c.</p> <p>ablingere <i>Lc.</i> xvi. 21 e.</p> <p>ablueret pro lauare ab d r d, uide <i>Ioh.</i> ix. 7, 11, 15.</p> <p>abnegare <i>Mt.</i> xvi. 24, <i>Mc.</i> viii. 34 LQ, <i>Lc.</i> ix. 23, xii. 9 a c d r, xxii. 34, <i>Ioh.</i> xiii. 38 a r a u r.</p> <p>abnegatio p. 503 K.</p> <p>abrenuntiare <i>Lc.</i> ix. 61 d, xiv. 33 d.</p> <p>abscondere <i>Mt.</i> v. 30, xviii. 8, xxvi. 51 R, <i>Mc.</i> ix. 43, <i>Lc.</i> xxii. 50 a, <i>Ioh.</i> xviii. 10, 26; habsc. C bis.</p> <p>abscondere pro abscondere <i>Mt.</i> v. 30 TW5H S, xviii. 8 5H S (sic), <i>Mc.</i> ix. 43 B vg.</p> <p>absconditus <i>Mt.</i> vi. 4, 6, 18, xiii. 35, <i>Mc.</i> iv. 22, <i>Lc.</i> viii. 17, xi. 33, xii. 2, xix. 42; item absconsus in <i>codd.</i> nonnullis inuenitur et nostris et uett., sed uidetur absconditus correctio Hieronymiana.</p> <p>absoluere <i>Lc.</i> xiii. 12 a.</p>	<p>absque synagogis facere = ἀποσυνάγωγον ποιεῖν <i>Ioh.</i> xvi. 2.</p> <p>abstractum et concretum: abstractum maxime in e, ut custodia pro carcer <i>Lc.</i> xii. 58, xxii. 33, teculatus pro tegulae v. 19, fractura pro fragmentum ix. 17, ministeria pro ministri <i>Ioh.</i> vii. 32, 45, 46, xviii. 12, xix. 6, potestas pro praeses <i>Lc.</i> xxi. 12; item salus pro saluator <i>Ioh.</i> iv. 42 l.</p> <p>concretum maxime in d, ut carcer pro custodia <i>Lc.</i> xxi. 12 a d, legatus pro legatio <i>Lc.</i> xiv. 32, xix. 14, testis pro testimonium xxii. 71; sed etiam commerciatorum pro negotiationis <i>Ioh.</i> ii. 16 e.</p> <p>abundantius = περισσόν <i>Mt.</i> v. 37. = περισσώτερον (pro plus) <i>Lc.</i> vii. 26 e.</p> <p>abuti = ἀθετεῖν <i>Lc.</i> vii. 30 d.</p> <p>abyssus <i>Lc.</i> viii. 31; hab. C, abiss. DPOTWY, habis. E.</p> <p>accedere et accidere; u. <i>Mt.</i> viii. 19, xiii. 10, xxi. 28, xxv. 20, xxvi. 49, <i>Mc.</i> i. 31, x. 2, xiv. 45, <i>Lc.</i> ix. 12, 42; et ascendere; u. ascend.</p> <p>accesere et arcessere <i>Mc.</i> xv. 44 (arcess. DLQRT l₂), <i>Ioh.</i> xiv. 3 (arcess. r) uett.</p> <p>accubitus: primos acc. = τὰς πρωτοκλισίας <i>Mt.</i> xxiii. 6 <i>codd.</i>, <i>Mc.</i> xii. 39 c, <i>Lc.</i> xiv. 7, 8, xx. 46.</p> <p>accumbere = ἀνακείσθαι <i>Lc.</i> vii. 37. — = ἀνακλίνεσθαι <i>Mc.</i> vi. 39, <i>Lc.</i> xiii. 29. — = κατακείσθαι <i>Mc.</i> ii. 15.</p>	<p>simul accumbere uide ad <i>Lc.</i> vii. 49.</p> <p>acoetum <i>Mt.</i> xxvii. 48, <i>Mc.</i> xv. 36, <i>Lc.</i> xxiii. 36, <i>Ioh.</i> xix. 29, 30; acaetum L, acoetum BDEP, accetum CGRTY.</p> <p>actus = οἰκονομία <i>Lc.</i> xvi. 3 etc. e; et actum administrare = οἰκονομεῖν <i>Lc.</i> xvi. 2 a e.</p> <p>adampliare <i>Ioh.</i> xiii. 18 e.</p> <p>adaquare = ποτίζειν <i>Lc.</i> xiii. 15, cap. A-Y p. 292; u. et dare.</p> <p>adbreuiare <i>Mt.</i> xxiv. 22 T.</p> <p>adcelerare = φθάνειν <i>Mt.</i> xii. 28 k.</p> <p>adclamare <i>Lc.</i> vii. 32 e.</p> <p>adcrecere <i>Lc.</i> ii. 40 e.</p> <p>additamentum = ἐπιβλημα <i>Mt.</i> ii. 21 X* f.</p> <p>adfectare <i>Lc.</i> xxiv. 28 a.</p> <p>adfectatio <i>Lc.</i> xii. 1 a.</p> <p>adferre et aff. ambo inueniuntur, uide adf. <i>Mc.</i> vi. 27, xii. 15 et semper in Iohanne, aff. <i>Mt.</i> xiii. 23, etc.; perf. attulit, sed adtulit <i>codd. mult.</i>, adtulit R, atulit J, attulit G; part. allatum <i>Mt.</i> xiv. 11 etc.</p> <p>afferre et off. confunduntur <i>Lc.</i> xviii. 15.</p> <p>adficere uide aff.</p> <p>adgeniculare <i>Mt.</i> xvii. 14 d.</p> <p>adhaerere <i>Mt.</i> xix. 5, <i>Mc.</i> x. 7, <i>Lc.</i> x. 11, xv. 15, xvi. 13; adher. maxime ABFGOW, ader. CT (had. T^o semel); perf. adhessit DP, adesit CT.</p> <p>adhuc <i>Mt.</i> xii. 46 et saepius; athuc fere semper Y (numquam A), saepissime FMSX, bis T; aduc</p>
--	---	--

- fere semper T, semel C, bis O**;
ahuc E Mt. xxvi. 65.
- adicere** Mt. vi. 27, 33, Mc. iv. 24, Lc. iii. 20, xii. 25, 31, xvii. 5 e, xix. 11; *item* addicere E, adicire L, adiecere DLMQ, adiecire R, adicere JO^l *vg.*, hadicere C.
- adimplere** u. implere.
- adl.** *uide et all.*
- adleuare** *pro* eleuare Ioh. xi. 41 a e, cf. iv. 35 b e m, Lc. xxi. 28 r.
- admirari** Mc. vi. 2, vii. 37, x. 26, xi. 18; *sed legimus ammirari* Mt. vii. 28, Lc. ii. 48, xi. 14; cf. et Lc. viii. 56 a.
- admiratio** *pro* pauor (θάμβος) Lc. iv. 36 a; cum admiratione = καὶ ἐθαύμαζον Mc. vi. 51 a.
- admittere** = ἀφίεναι Mc. v. 19, 37.
- adnegare** Lc. xxii. 61 d.
- adnotus** = γνωστός Lc. ii. 44 Y.
- adnuntiare** Mt. xii. 18 *codd.*, Mc. v. 19, Lc. ix. 60, Ioh. iv. 25, xvi. 13, 14, 15, 25, xx. 18; *item* annunt., annunc. W *vg.*, adnont. et adnonc. G, anunt. D.
- pro* euangelizare Lc. ii. 10 *cf* Cypr., viii. 1 a c, xvi. 16 e, xx. 1 a.
- adp.** *uide et app.*
- adparatus** p. 184 C.
- adplicare** se (= adhaerere) Lc. xv. 15 b e.
- adplicare** Mc. vi. 53 (*adplicare* BCDRT 18), Lc. xv. 1 E *uett.*
- adprehendere** scribimus Mt. xiv. 31 et saepius, maxime cum DJMOXZ; *amant* adprae. B^lF^lC^lΦ^lIR, appre. AKQVW *vg.*, adprae. ΔΚΜΥ; *item inueniuntur* adprachen. G, adpraechen. LQR, adpraechin. G, adprae. F^l*C^lΘ, adprahen. H, adprechen. D, adpreen. CT, adprehen. G, adpren. H, apprahen. Q, appraen. T, apprahen. H, appreen. T, appren. A.
- adpropiare** = ἐγγίξιν Lc. xii. 33, et *uett. saepius pro* adpropinquare.
— = προσέρχασθαι Lc. x. 34.
— = φθάνειν Mt. xii. 28 *uett.*
- adpropinquare** Mt. iii. 2 et saepius; *appropinquare maxime in codd.* AHKMTTVWXZ *inuenitur*.
— = φθάνειν Mt. xii. 28 m q.
- adsignare**, Lc. ii. 22 Q.
- adsimilare** *uide* ass.
- adsistere**: *adsistens* = παρῆσθηός Ioh. xviii. 22, cf. Lc. xix. 24 e.
- adsistere** = ἐπιστάναί Lc. ii. 38 *gal.*, x. 40 c, xx. 1 d, xxi. 34 e, xxiv. 4 d.
— *pro* stare cum Lc. ix. 32 a.
- adstare** Mc. xiv. 70, Lc. i. 19, xix. 24; ast. OWZ *vg.*; R adesto *pro* adsto Lc. i. 19.
— = ἐπιστάναί Lc. x. 40 a, xx. 1 a e, xxiv. 4 a c f r.
- adsuere** non ass. Mc. ii. 21.
- adsumtum** = ἐπιβλημα Mc. ii. 21.
- adsumere**, **assumere**: *tantum uariant codicum suffragia ut unam scribendi normam seruire uix ausi simus*; *adsumere habent codd. plur.* Mc. iv. 36, v. 40, ix. 2, x. 32, xiv. 33, xvi. 19, Lc. xi. 26; *contra* ass. Mt. iv. 5, 8, xii. 45, xvi. 22, xvii. 1, xx. 17, xxiv. 40, 41, Lc. ix. 10, xvii. 34, 35. *Perfectum autem et participium faciunt codd. plures et meliores semper sine p, assumisit sc. et assumto (uel ads.)* Mt. xvii. 1, xxvi. 37, Mc. xvi. 19, Lc. ix. 10, 28, xviii. 31.
- adsutus** = ἐπιβλημα Hil. capit. in Mt. p. 681.
- adtere** u. att.
- aduersari** Lc. xiii. 17 a e, xxi. 15 ad.
- aduersum**, **aduersus** (cf. *rusum, rursus etc.*) Mt. v. 11, et saepius: *aduersus ante consonantem decies inuenitur* Mt. x. 35 *ter*, xii. 26, xx. 11, xxvii. 1, Mc. xiv. 55, Lc. ix. 50, xxi. 10, Ioh. xviii. 29, *ante uocalem sexies* Mt. xii. 14, Mc. iii. 6, xi. 25, xiv. 56, 57, Lc. xiv. 31; *aduersum ante consonantem sexies* Mt. v. 11, 23, xxvi. 62, xxvii. 13, Mc. ix. 40, Ioh. xix. 11, *ante uocalem semel tantum*, Mt. xvi. 18 *ubi forsitan aduersus meliori codicum auctoritati nititur*.
- aduesperascere** Lc. xxiv. 29; -escere PR.
- adulescens** Mt. xix. 20, 22, Mc. xiv. 51, Lc. vii. 14; *adolesc. maxime* P^lJQRW *vg.*, *adulisc. maxime* DKLV, *adulisc. G et semel* P^l*HMT, *hadulesc. C*.
- adultera**, -are, -ium Mt. v. 32, xii. 39, xv. 19, xvi. 4, xix. 18, Mc. vii. 21, viii. 38, x. 11, 19, Ioh. viii. 3, 4; *adultra* L, *adulteria et adultera inuicem mutantur* R Mt. xii. 19, Mc. vii. 21.
- adumbrare** *pro* obumbr. Lc. ix. 34 e.
- aduocatus** = παράκλητος Ioh. xiv. 16 *accemq.*, 26 *amq.*, xv. 26 *eqr.*, xvi. 7 *emq.*; cf. p. 503 J.
- aedificare** Mt. vii. 24 et saepius; *edif. fere semper* W, *hedif. C*; *similiter aedificatio* Mt. xxiv. 1, Mc. xiii. 2.
- aedificium** = οἰκοδομή Mc. xiii. 1 a c k.
- aeger** = ἄρρωστος Mc. vi. 13 *codd. mult.*, xvi. 18 *codd. alig.*
— = ἀσθενῶν Lc. vii. 10 d.
- aegritudo** = νόσος Mt. viii. 17 P^lma JQR.
- aegrotatio** = νόσος Mt. viii. 17; egr. *codd. mult.*
- aegrotus** = ἄρρωστος Mc. vi. 13, xvi. 18.
— = ἀσθενῶν Lc. ix. 2 a.
- aepulatio** Lc. vii. 25 d, xiv. 13 d.
- aeramentum** Mc. vii. 4; eram. CPLTWY.
- aerumna** Mc. iv. 19; *erumna* CPMR*, *erumpna* DLR^{ax} W, *aerumpna* E.
- aestimare** Mt. xi. 16, Lc. vii. 43, xiii. 20, Ioh. xx. 15 FCKTVZ e; *est.* PLW, *ext.* CT; *aestimare et existimare* Lc. xiii. 18, 20, Ioh. xx. 15.
- aestuarum** Mt. xiii. 6; Mc. iv. 6 *codd.*; *haest.* C, *est.* RTW, *ext.* L.
- aeternum**: u. αἰών.
- aenum** u. αἰών.
- afficere** Mt. x. 21, Mc. xii. 4, xiii. 12, Lc. xx. 11, xxi. 16; *codices multum uariant inter aff. et adf. sed plures habent aff.*; *amant adf. maxime* Hibernici; *part. adfectus uel aff. interdum cum adflictus confunditur u.* Mt. xxii. 6, cf. et Lc. xx. 11.
- agricola** Mt. xxi. 33 *etc.*; -ula maxime HLRT; *agricoliis* Mt. xxi. 41 E, *agrigolis* Mc. xii. 2 O.
- agricultor** *pro* agricola Ioh. xv. 1 a c.
- ἀγωνίζεσθαι* *uide* certari, concertare, contendere, decertare, elaborare, resistere, turbare.
- αἰών** *semper redditur saeculum (numquam quod scimus mundus)*, *ut* Mt. xii. 32 *etc.*, Mc. iv. 19 *etc.*, Lc. i. 55 *etc.*, Ioh. ix. 32; *eis τὸν αἰῶνα, eis τοὺς αἰῶνας uarie uertuntur*; *saepissime in aeternum ut* Mc. iii. 29 *etc.*, Lc. i. 33, Ioh. iv. 13 *etc.*; *etiam in sempiternum* Mt. xxi. 19, Ioh. iv. 13 b r, x. 28 r, in perpetuum Ioh. x. 28 a d e, in aenum

- Ioh.* xiii. 8 *d* (cf. ἀν' αἰῶνος *Lc.* i. 70).
saeculum scribimus cum codd. fere omn. ; seculum habent CHO5B et saetulum semel G.
ἀκοή u. auditus, auris, fama, opinio, rumor.
ala = ἀγκάλη *Lc.* ii. 28 *d*.
 — = πτέρυξ *Mt.* xxiii. 37, *Lc.* xiii. 34 *uett.*
alabastrum Mt. xxvi. 7, *Mc.* xiv. 3, *Lc.* vii. 37; *alabastrum GV**, *alauastrum R**, *alabstrum Y*, *halabastrum C*, *olbastrum L*.
alapa = βάπτισμα *Mc.* xiv. 65, *Ioh.* xviii. 22, xix. 3.
alienus = ἀλλότριος *Mt.* xvii. 25, 26, *Lc.* xvi. 12, *Ioh.* x. 5.
aliquantulum Lc. v. 3 *b e l q r*.
 (ad) *alis alium Ioh.* xi. 56 *b* (*l*), xiii. 22 *b l*, 35 *b*, xvi. 19 *b* (cum *alis alio*).
allidere Mc. ix. 18 (adl. *codd. mult.*); *Lc.* ix. 39 *d*, 42 *a d*.
alligare Mt. xii. 29 *et saepius*; adl. *DJO*, alleg. *H*, alig. *O**.
alloqui = λαλεῖν *Lc.* ii. 15 *δ*.
 — = παραμυθεῖσθαι *Ioh.* xi. 31 *b*.
 — = προσφωνεῖν *Lc.* xxiii. 20 *a*.
altare Mt. v. 23, 24, xxiii. 18, 19, 20, 35, *Lc.* i. 11, xi. 51; *gen.* altarii *G Lc.* i. 11, *acc.* altarem *Lc.* xi. 51 *CGOP*.
altarium pro gazophylacium Lc. xxi. 1 *a*.
alter: *alter alterius* = ἀλλήλων *Ioh.* xiii. 14.
 — = ἄλλος *Mt.* v. 39 *et saepius*.
 — = ἀλλότριος *Ioh.* x. 5 *a e*.
 — = ἕτερος *Mt.* vi. 24 *et saepius*.
 — *unus . . alter* = ὁς μὲν . . ὁς δέ *Lc.* xxiii. 33.
 — *altera die* = τῇ ἐπαύριον *Mt.* xxvii. 62, *Ioh.* i. 29, 35, vi. 22; *cf. Lc.* x. 35.
 — *alter et alius inter se mutantur; interdum in codd. nostris, saepius in ueteribus, et maxime in e*; *cf. Lc.* ix. 29, xiv. 19, xvi. 13, 18, xvii. 34, 35, xviii. 10, xix. 18, 20, xx. 11, xxiii. 33, 40, *Ioh.* i. 29, 35, xiii. 14.
altercari Lc. xi. 53 *f*.
amator pecuniae = φιλάργυρος *Lc.* xvi. 14 *D a r*.
amictus part. Mc. xiv. 51, *Lc.* xii. 27 *a c e*; *subst. Lc.* xxiv. 4 *d*.
ammirari etc. uide adm.
amphora Lc. xxii. 10; *hamp. C*, *anph.* *BEGKRV*, *anf.* *DT*.
amplius pro plus Lc. vii. 26 *E uett.*, 42 *E*, 43 *a*, ix. 13 *c*, xii. 48 *d f*, *Ioh.* iv. 41 *a*; *cf. amplior Ioh.* xv. 2 *a d r*.
ampula Lc. vii. 37 *a*.
amputare = ἀποκόπτειν *Mc.* ix. 44, *Ioh.* xviii. 10 *F a*, 26 *q*.
 — = ἀφαιρεῖν *Mt.* xxvi. 51, *Mc.* xiv. 47, *Lc.* xxii. 50.
ana duas = ἀνὰ δύο *Lc.* ix. 3 *d*.
anathematizare Mc. xiv. 71; *anathematizare D*, *anati mazare L*.
ancilla Mt. xxvi. 69 *et saepius*; *hanc. C*, *ancella maxime DPLR*.
angariare Mt. v. 41, xxvii. 32, *Mc.* xv. 21; *hangariare C*, *angarizare DPLQQR*, *angarizare E*, *angaritzare D*.
angelus Mt. i. 20 *et saepius*; *anguelus fere semper D*, *hangelus C*, *aggelus M*; *angilus L Mt.* xxii. 30.
animaduvertere Ioh. iv. 19 *r*.
animaequior Mc. x. 49, *Lc.* xxiii. 43 *d*; *animeq. CFGTW*, *animiq. M*; *animae quior H*, *animae eq. R*, *anima eq. L*, *animo aeq. Q*.
 — *animaequus Ioh.* xvi. 33 *d r*.
antecedere = προάγειν *Mt.* ii. 9, xxi. 31 *d*.
 — = προέρχεσθαι *Lc.* xxii. 47.
antedicere (= praedicere) cap. K in Lc. p. 299.
ante sabbatum pro parasceue Lc. xxiii. 54 *δ*.
anticipare Lc. xi. 20 *a*.
antistes = στρατηγός *Lc.* xxii. 52 *a*.
anxietas Lc. xxi. 25 *f* (ans.), *cap. A-V p. 500*.
apellere = ἐκβάλλειν *Ioh.* vi. 37 *b r*; *uide ἐκβάλλειν*.
aperire: *aperuit Ioh.* xix. 34 (*i. e.* ἤνοιξεν *pro* ἐνυξεν); *cf. p. 743*.
aperte = παρρησία *Ioh.* x. 24 *a* (*e*), xvi. 25 *r*.
ἀφιέναι u. *admittere, derelinquere, dimittere, emitte, omittre, pati, permitte, praetermittere, relinquere, remittere, sinere, sustinere*.
aporia Lc. xxi. 25 *d*.
aporiari Lc. xxiv. 4 *d*.
apotheca (pro horreum) Lc. xii. 18 *d e*, 24 *d e*.
apparere Mt. i. 20 *et saepius cum codd. plur.*; *adpar. J Mt.* i. 20, xiii. 26, *O* xxvii. 53, *apar. in* *PGLR uide Mt.* xvii. 3, xxvii. 53, *Mc.* ix. 4, *Lc.* ix. 8, xxiv. 34; *uide et parere*.
 — *non apparens fieri* = ἀφαντος γενέσθαι *Lc.* xxiv. 31 *δ*.
appellare Ioh. xix. 13 *a r*, 17 *a c ff*, *q r aur*, xxi. 2 *q*.
applotare Mc. ix. 18 *d*.
apud = *cas. dat. Lc.* xvi. 1.
 — = ἐν *Ioh.* vi. 61, xi. 54.
 — = *pará cum dat. Mt.* vi. 1 *et saepius*.
 — = *pará cum gen. Lc.* x. 7 (*Ioh.* viii. 38 *!*).
 — = *πρός cum acc. Mt.* xiii. 56.
 — *aput maxime in CFGORTZ*.
arbitrari = δοκεῖν *Ioh.* xvi. 2.
 — = νομίζειν *Mt.* x. 34, xx. 10.
 — = οἰεσθαι *Ioh.* xxi. 25.
 — = προσδοκᾶν *Lc.* iii. 15 *M a*.
dignum arb. = ἀξιοῦν *Lc.* vii. 7.
arcana = *mysterium Mt.* xiii. 11 *ff*, *h*.
archisynagogus Mc. v. 22, 35, 36, 38, *Lc.* viii. 49 *uett.*, xiii. 14; *archesyn. ABH*MOXY*, *archisin. DPL (duobus uerbis) MFW*, *arcisin. et arcissin. T*, *archisynagogus E**.
ἀρχή uide initium, magistratus, princeps, principatus, principium.
ἀρχων uide iudex, magistratus, maior, potens, princeps.
area: *per singulas arias L* = *πρασιαί πρασιαί Mc.* vi. 40; *areas et areas q*.
arefacere, -fieri Mt. xxi. 19, *Ioh.* xv. 6 *e f*.
arescere = ἀποφύχειν *Lc.* xxi. 26.
 — = ξηραίνεσθαι *Mc.* ix. 18, *Ioh.* xv. 6 *codd. aliq.*; *arescere et arere Ioh.* xv. 6.
arguere = ἐλέγχειν *Mt.* xviii. 15 *EQ d*, *Ioh.* iii. 20, viii. 46, xvi. 8.
 — = επιτιμᾶν *Lc.* xxiii. 40 *r*.
arida facta pro arefacta Mt. xxi. 19 *QR*.
artus tantum Mt. vii. 14; *arctus DEJQR^o vg*.
ἀρχιεπὶς redditur pontifex in Iohanne, princeps sacerdotum in Mattheo et Luca, summus sacerdos fere semper in Marco; uide et primus sacerdos, princeps, sacerdos.
ascendere et accedere Mc. xv. 8, *Lc.* ix. 12, xiii. 31, xiv. 10, xxiv. 15 *a*.
asinarius Mt. xviii. 6, *Mc.* ix. 42;

item asyn. et assyn. E, assin. DPLR.
aspernari = ἐξουθενεῖν *Lc.* xviii. 9 (-re *codd.*).
aspicere = ἀναβλέπειν *Mt.* xiv. 19, *Mc.* viii. 24.
 — = βλέπειν *Ioh.* xiii. 22.
 — = ἐμβλέπειν *Mt.* xix. 26, *Mc.* xiv. 67, *Lc.* xx. 17.
 — = θεωρεῖν *Mc.* xii. 41, xv. 40, 47.
 — = ἰδεῖν *Mc.* xiii. 1.
 — = παρακύπτειν *Ioh.* xx. 11 a.
aspirare *pro* spirare *Ioh.* iii. 8 OQ. ass. *uide* et ads.
assimilare *codd. opt. Mt.* vi. 8, vii. 24; *contra* adsim. *codd. longe plur. Mt.* xviii. 23, *Mc.* iv. 30; adsimul. DHLO; *cf. Lc.* vii. 31 a c f, 32 e.
atrium = αὐλή *Mt.* xxvi. 58, 69, *Mc.* xiv. 54, 66, xv. 16, *Lc.* xi. 21, xxii. 55, *Ioh.* x. 16 d, xviii. 15.
ante atr. = εἰς τὸ προαύλιον *Mc.* xiv. 68.
attendere *codd. et vg. (sed adt. codd. mult.) Mt.* vi. 1, vii. 15, *Lc.* xii. 1, xvii. 3, xx. 46, xxi. 34.
 — = ἐπιβλέπειν *Lc.* ix. 38 e.
 — = βλέπειν *Ioh.* xiii. 22 e.
auctoritas *p.* 172 l. 9, aut. I, ahuct. C; in auctoritate = ἐν παρρησίᾳ *Ioh.* vii. 4 e.
audenter = παρρησίᾳ *Ioh.* vii. 13 e, 26 e.
auditis *Lc.* xxi. 9 g.
auditus = ἀκοή *Mt.* xiii. 14, *Ioh.* xii. 38.
auferre = αἶρειν *Mt.* xiii. 12 et *saepius*.
 — = ἀπαίρειν *Mt.* ix. 15, *Mc.* ii. 20, *Lc.* v. 35.
 — = ἀφαιρεῖν *Lc.* i. 25, x. 42, xvi. 3, xxii. 50 c d.
 — = βαστάζειν *Ioh.* xii. 6 E a c e.
 — = φέρειν *Ioh.* xix. 39 g.
aufert et auferet saepius inter se mutantur; auferet, -etur *maxime amant* AFGHOY; *contra* aufert, -itur *fere semper habet T*; auferre *habet saepius D*; offerre *et auferre uide Lc.* v. 35 G, *Mt.* v. 24, *Mc.* x. 13; auferre *et* offerre *Mc.* vi. 27 D, *Ioh.* xix. 39 g.
aula = αὐλή *Lc.* xi. 21 d, *Ioh.* x. 17.
auocari *Lc.* x. 40 e, xxi. 37 uett. plur.
auris = ἀκοή *Mc.* vii. 35, *Lc.* vii. 17.
 — = οὖς *Mt.* x. 27 et *saepius*.

austeris (-rus) *Lc.* xix. 21, 22;
austerus *Mt.* xxv. 24 W b (-ris).
azyma *Mt.* xxvi. 17, *Mc.* xiv. 1, 12, *Lc.* xxii. 1, 7; azim. *maxime* GHIJTVW, azem. DEPLR, atzem. D, aziem. E.

B.

baiulare = βαστάζειν *Mc.* xiv. 13, *Lc.* xiv. 27, *Ioh.* x. 31 d, xix. 17; baio. DAEIMRS, boio. L, uaiul. O.
baptisma = βάπτισμα *Lc.* xii. 50, xx. 4 e.
 — = βαπτισμός *Mc.* vii. 4, 8.
baptismum acc. *Mt.* iii. 7, *Mc.* i. 4, x. 38, 39, *Lc.* iii. 3, xii. 50 F; gr. *semper* βάπτισμα.
 — nom. *uide praecipue* *Mt.* xxi. 25, *Mc.* xi. 30, *Lc.* xx. 4; gr. βάπτισμα.
baptismus nom. *Mt.* xxi. 25 TW *vg.*, *Mc.* xi. 30 WX* *vg.*, *Lc.* xx. 4 *vg. c d.*
baptista *Mt.* iii. 1, xi. 11, 12, xiv. 2, 8, xvi. 14, xvii. 13, *Mc.* vi. 14, 24, 25, viii. 28, *Lc.* vii. 20, 28, 33, ix. 19; *habentur et baptista (maxime in CDPLRT)*, baptista L, baptiza DPL, baptizta P.
baptizare *Mt.* iii. 6 et *saepius*; *item* baptizare in D, baptizare in *codd. Britannicis et C*, baptizare *maxime in E*; baptizare G *Ioh.* i. 33.
batos = βάρους *Lc.* xvi. 6 E* (Q) g; uatos a, uathos b, uasos c, batis ff.
beneficiorum largitor = εὐεργέτης *Lc.* xxii. 25 a b f g.
beniuolus *Mt.* v. 25 M d, *Lc.* xxii. 25 d.
bibere: bibens uinum = οἰνοπότης *Lc.* vii. 34.
biduum et biduo *Mt.* xxvi. 2, *Mc.* xiv. 1, *Ioh.* xi. 6 D uett.; uiduum OX, bidum D.
bifarium diuidere = διχοτομεῖν *Lc.* xii. 46 c (bifariam).
biuium = ἀμφοδον *Mc.* xi. 4, uinium O.
blasphemare *Mt.* ix. 3 et *saepius*; blasphem. *maxime in* DPLRT, blasphem. in E (O* *Ioh.* x. 36), *Mt.* xxvi. 65 blasphemare V.
blasphemia similiter *Mt.* xii. 31 et *saepius*; *Mc.* xiv. 64 blasphemia I.
brachium *Lc.* i. 51, *Ioh.* xii. 38;
 brach. PHMXZ, brac. T.
breuiare *Mt.* xxiv. 22, *Mc.* xiii. 20; breb. CLOTX, briu. R.

buccella = θρόμβος *Lc.* xxii. 44 d.
 — = ψαμίον *Ioh.* xiii. 26 d, 27, 30.

C.

cadere *Mt.* iv. 9 et *saepius*; pf. cecidi, *sed* caecidi *maxime in* CEZ*, *varius* DPGHMORY*, cecidi DEPLR.
cadus = κάδος *Lc.* xvi. 6.
caedere *Mt.* xxi. 8 etc.; pf. ceciderunt xxi. 35, xxvi. 67, *Mc.* xii. 3 et caecid.; *etiam multi* cederunt et caed.; impf. scidebant *Mc.* xi. 8 GQ; part. caesum *Mc.* xv. 15, *Lc.* xx. 10, caess. R, cess. DPG, ces. LMTW.
caelum, caelestis etc. *Mt.* iii. 2, v. 48 et *saepissime*; celum *fere semper* W, *varius* CEOTY; caelistis *Mt.* v. 48 X. Coelum, coelestis *nusquam in codicibus nostris apparent, neque in libris impressis (quantum scimus) saec. xv neque in* THSC. Coelum etc. *etiam in* Colbertino edit Sabatier.
caena legimus *Mt.* xxiii. 6 et *saepius, sed codd. uariant inter* caen. et cen.; coen. *semper* vg., ceen. R *Lc.* xiv. 17, *uide* et cen.
caenaculum u. cen.
caenare *Mt.* xxvi. 26 plur., cann. R; *sed* cen. *Lc.* xvii. 8, xxii. 20; coen. *semper* vg.
calcaeus = πέρυρα *Ioh.* xiii. 18.
calciamentum *Mt.* iii. 11, x. 10, *Mc.* i. 7, *Lc.* iii. 16, x. 4, xv. 22, xxii. 35, *Ioh.* i. 27; caltiam. *fere semper* M, calceam. *semper* vg., *interdum* JTW.
calculus pro calcaeus *Ioh.* xiii. 18 W.
calefacere se et calefieri *Mc.* xiv. 54, 67, *Lc.* xxii. 55 d, *Ioh.* xviii. 18, 25; calif. O, calefic. J, calefic. a d, kalefieri d.
calor pro aestus *Lc.* xii. 55 E r.
calumniare = ἐπηρέζειν *Mt.* v. 44, *Lc.* vi. 28.
 — = συκοφαντεῖν *Lc.* iii. 14 D (*rell. calumniam facere*), xix. 8 d.
campensis pro campestris *Lc.* vi. 17 a.
capere: pf. coepi *codd. mult.*, caepi DGM; *Lc.* v. 5, 9.
 — = χωρεῖν *Mt.* xix. 11, 12, *Mc.* ii. 2, *Ioh.* ii. 6, viii. 37, xxi. 25.
captuari *Lc.* xxi. 24 d.
carbones = ἀνθρακιά *Ioh.* xviii. 18 uett., xxi. 9 uett.

- carcer *pro custodia* *Lc.* xxi. 12 *a d*; *contra custodia pro carcer* *Lc.* xii. 58 *e*, xxii. 33 *e*.
- caritas *Mt.* xxiv. 12, *Lc.* xi. 42, *Ioh.* xiii. 35 *q r*, xv. 9 *et* 10 *uett.*, 13 *M uett.*, xvii. 26 *uett.*; *char. vg. non codices.*
- carus: *sup.* carissimus *Mc.* ix. 7, xii. 6; *kar.* MTWY (*cf.* *karo*, *p.* 703), *kcar.* C, *char. vg.* — *pro pretiosus* *Lc.* vii. 2 *a e*.
- castellum = κώμη *Mt.* ix. 35 *et saepissime*; *uide* *et* *nicus*, *et cf.* *Old Lat. Bibl. T. II. p.* 137.
- castigare *Lc.* xxiii. 16 *a*, 22 *a*.
- castrare *Mt.* xix. 12.
- cata *pro secundum uide inscriptiones et subscriptiones ad euangelia, praefationes etc. ut p.* 170 D, 175 P, 483 P (*kata gat*, 493 P, 505 J; *item cod. h semper habet in capitibus foliorum* *cata marcum, cata mattheum etc.*
- catellus *Mt.* xv. 27, *Mc.* vii. 28.
- cathedra *Mt.* xxi. 12 *etc.*; *catedr. semper T, et Lc.* xi. 43 O; *cadhedr. Mt.* xxii. 2 *et* *cadedr. Lc.* xi. 43 R, *chathedr. G.*
- catulus DPLQR (*catullus* P¹ L) *ad Mt.* xv. 27, *Mc.* vii. 28.
- cauerna *pro propter* *Lc.* xviii. 25 *e*.
- causa (alicuius) *pro propter* (aliquem) *Lc.* ix. 24 *a*, xvii. 33 *a*, xxi. 12 *a*, 17 *a*, *Ioh.* xi. 15 *a e*.
- causam habere = χρεῖαν ἔχειν *Ioh.* xiii. 10 *e*.
- cautio = γράμματα *Lc.* xvi. 6, 7 O^a.
- celare *Lc.* viii. 17 *e*.
- cellarium *Lc.* xii. 3 *i l r*, 24.
- cenaculum *Mc.* xiv. 15, *Lc.* xxii. 12; *codd. uariant inter cen. et caen.*; *cin.* O, *coen. vg.*
- cena pura = παρασκενή *Mc.* xv. 42 *k n*, *uett. ad Lc.* xxiii. 54, *Ioh.* xix. 14, 31, 42; *cf. H. Roensch 'It. u. Vg.' pp.* 306-8, 'N. T. Tertullians' p. 697, K. Sittl 'lokalen Verschiedenheiten der lat. Spr.' p. 151. *De ieiunio primogenitorum ante pascha apud Iudaeos cf. Buxtorf 'Syn. Iud.' pp.* 388, 403-4.
- centesimus *Mt.* xiii. 8, 23, *cf. Mc.* iv. 8, 20; *etiam centens. CEZ**, *centis. Y, centiss. PPLQR.*
- centies tantum *Mc.* x. 30, *Lc.* viii. 8 *a*.
- centurio *Mt.* viii. 5, 8, 13, xxvii. 54, *Mc.* xv. 39, 44, 45, *Lc.* vii. 2, 6, xxiii. 47; *centurio maxime in DLMQR, centurio in C.*
- cernere = σινάζειν *Lc.* xxii. 31 *c d*.
- certari = ἀγωνίζεσθαι *Lc.* xiii. 24 *d*, *Ioh.* xviii. 36 *c* (-re).
- = δῶσχυρίζεσθαι *Lc.* xxii. 59 *d*.
- cete scribimus non caete *Mt.* xii. 40.
- ceteroquin *Lc.* xiii. 9 *a*.
- chaos, chasma *etc. Lc.* xvi. 26.
- chilotrum *pro pera* *Lc.* xxii. 36 *e*; *cf. χιλωτήρ a χιλός, χιλόω.*
- chirografum = γράμματα *Lc.* xvi. 6 *e l*, 7 *e l*.
- choruscatio = fulgur *Lc.* xvii. 24 *e*.
- cibarium *Lc.* xii. 42 *e*.
- cibus = βρῆμα *Ioh.* iv. 34 (*Mc.* vi. 36).
- = βρώσις *Ioh.* iv. 32, vi. 27, 55.
- = τροφή *Mt.* x. 10, xxiv. 46, *Ioh.* iv. 8; *cyb. E, ciu. CFOT.*
- circuire = κυκλοῦν *Lc.* xxi. 20 *d*, *Ioh.* x. 24 *a d*, *uide et circumire.*
- circulare = κυκλοῦν *Ioh.* x. 24 *δ*.
- circumcingere *Lc.* xix. 43 *d*, *Ioh.* xxi. 7 *q*.
- circumdare (circund. 53) = κυκλοῦν *Lc.* xxi. 20, *Ioh.* x. 24.
- = περιβάλλειν *Lc.* xix. 43, *Ioh.* xix. 2.
- = περιέχειν *Lc.* v. 9.
- = περικυκλοῦν *Lc.* xix. 43.
- = περιτιθέναι *Mt.* xxi. 33, xxvii. 28, *Mc.* xii. 1.
- = συνέχειν *Lc.* viii. 45 *f*.
- circumdari = περιεῖσθαι *Mc.* ix. 42, *Lc.* xvii. 2 *d*.
- circumfodere *Lc.* xix. 43 *e*.
- circumiacere *Lc.* xvii. 2 *e*.
- circuminspicere maxime HTXZ (semel F), *uide Mc.* iii. 5, 34, v. 32, ix. 8, x. 23, xi. 11, *Lc.* vi. 10.
- circumire *Mt.* iv. 23, ix. 35, xxiii. 15, *Mc.* vi. 6, *Lc.* ix. 6; *item* *circuibat, circuitis etc. codd. mult. et vg.*, *circumiebat B Mc.* vi. 6; *circuire Lc.* xi. 24 *a₂*; *uide* *circuire.*
- circummittere = περιβάλλειν *Ioh.* xix. 2 *δ*.
- circumsedere *Lc.* xxii. 55.
- circumstare: circumstans = παρ-εστώς, -τηκώς *Mc.* xiv. 47, 69, xv. 35, *Lc.* xix. 24 *a*, *cf. Ioh.* xi. 42.
- = συνπεριέχειν? *Lc.* xii. 1.
- clams non chlamys *uide Mt.* xxvii. 28, 31.
- clarificare = δοξάζειν *Ioh.* xii. 28, xiii. 31, 32, xv. 8, xvi. 14, xvii. 1, 4, 5, 10, xxi. 19 *et uett. saepe.*
- Uerbum Africanum est et ab Hieronymo praesertim in Euangelio Iohannis adhibetur. *Cf. etiam Act.* iv. 21, *Gal.* i. 24, 2 *Thess.* i. 12, iii. 1, *Hebr.* v. 5.
- clarificatio *cap. A-V in Ioh. pp.* 502, 504.
- claritas = δόξα *Lc.* ii. 9, *Ioh.* v. 41, xi. 4 b, 40 ff₂, xvii. 5, 22, 24; *cf. pp.* 694, 696.
- clarus = ἔνδοξος *Lc.* vii. 25 *e*.
- claudere, cludere: claudere, clausum fere semper legimus non cludere, clusum *uide Mt.* xxiii. 13; *vi.* 6, xxv. 10, *Lc.* iv. 25, xi. 7, *Ioh.* xx. 19, 26; *sed* *cluserunt cum codd. opt. Mt.* xiii. 15, *cluserit Lc.* xii. 25; *etiam D habet clauss., et DR cluss.*
- claudus, clodus: unam scribendi normam non habent codices nostri. *claudus legimus cum codd. longe plur.* *Mt.* xi. 5, xxi. 14, *Mc.* ix. 45, *Lc.* vii. 22, *Ioh.* v. 3; *in Lc.* xiv. 13, 21 *paene aequales numero sunt qui clau, et clo. scribunt, sed meliores forsitan clau.; contra Mt.* xv. 30, 31, xviii. 8 *edidimus clodus. Praeterea scribunt clodus saepius LR; et Lc.* xiv. 21 *clados H inuenitur.*
- coaequales *Mt.* xi. 16 *uide ad loc.*
- coagitare *Lc.* vi. 38; *quoag. C.*
- coangustare *Lc.* xix. 43; *conang. R, quoang. T, quohang. C, coangustiare DE.*
- coartari *Lc.* xii. 50; *coarct. vg., quoaert. C.*
- cogere = ἀναγκάζειν *Mc.* vi. 45, *Lc.* xiv. 23 *a d e r*.
- = παραβιάζεσθαι *Lc.* xxiv. 29.
- cogitare = βουλεύεσθαι *Lc.* xiv. 31, *Ioh.* xi. 53, xii. 10.
- = διαλογίζεσθαι *Mt.* xvi. 7, 8 *et saepius.*
- = ἐνθυμεῖσθαι *Mt.* i. 20, ix. 4.
- = μεριμᾶν *Mt.* vi. 27, x. 19, *Lc.* xii. 25.
- = συντίθεσθαι *Ioh.* ix. 22 *d*.
- *cogitare pro cognoscere Lc.* ii. 17 J; *contra cogn. pro cogit. Ioh.* xii. 10 Z*.
- cogitatio = διαλογισμός *Mt.* xv. 19 *et saepius.*
- = διανόημα *Lc.* xi. 17.
- = ἐνθύμησις *Mt.* ix. 4, xii. 25.
- = μέριμνα *Lc.* xxi. 34 *uett.*

- cognoscere** = γιγνώσκειν *Mt.* xxi. 45 *et saepius*.
 — = γινώριζειν *Lc.* ii. 17.
 — = εἰδέναι *Ioh.* xxi. 4.
 — = ἐπιγιγνώσκειν *Mt.* vii. 16, 20 *et saepius*.
 — = νοεῖν *Mc.* viii. 17.
cohors = αὐλή *Ioh.* x. 1 *hceff*₃g.
 — = σπεῖρα *Mt.* xxvii. 27, *Mc.* xv. 16, *Ioh.* xviii. 3, 12; choors K, chors R, coors *et* chars L; *acc.* cohortim D.
coincinare = κοινοῦν *Mt.* xv. 11, 18, 20, *Mc.* vii. 15, *et* 18 L², 20 *PMQLQ*², 23 *S*; quoinq. COLRT, coinc. LY.
 — = μάλινειν *Ioh.* xviii. 28 g.
colaphus *Mt.* xxvi. 67, *Mc.* xiv. 65; coloph. DLR, colaf. BM TVZ.
colere = σέβασθαι *Mt.* xv. 9, *Mc.* vii. 7.
 deum colere = θεοσεβῆς εἶναι *Ioh.* ix. 31 *aer*.
collidere *Mc.* ix. 18 k (collu.), 26 a (conl.), *Lc.* ix. 39 c e, 42 c e.
colligere = συλλέγειν *Mt.* vii. 16, xiii. 28, 29, 30, 40, 41, *Lc.* vi. 44.
 — = συνάγειν *Mt.* xxv. 35, 38, 43, *Lc.* xi. 23, *Ioh.* vi. 12, 13, xi. 47, xv. 6.
 colleg. maxime D²P, colleg. L semel, golligere *Mt.* xii. 30 d; perfectum collegi, sed etiam collexi *codd. mult.* *Mt.* xxv. 35-43.
colobodactilus T *praef. in Mc.* p. 171.
colonus *Mt.* xxi. 40 EF, *Mc.* xii. 7, 9, *Lc.* xx. 9, 14, 16.
columbinus *Lc.* ii. 24 B e q.
comburare *Mt.* iii. 12, xiii. 30 (cumb. J), 40, *Lc.* iii. 17; *item* conburere.
commaculare = μάλινειν *Ioh.* xviii. 28 r.
commemorari *Lc.* i. 54 e, xxiv. 6 c, 8 c.
commercator *Ioh.* ii. 16 e.
commercium = ἀντάλλαγμα *Mt.* xvi. 26 R.
comminari = ἐμβριμάσθαι *Mt.* ix. 30, *Mc.* i. 43.
 — = ἐπιτιμᾶν *uide ad Mt.* viii. 26; sed ἐπιτιμᾶν *uertitur comminari maxime in Marco, uide Mc.* i. 25, iii. 12, iv. 39, viii. 30, 33, ix. 25, x. 13, 48.
 — = συμβάλλειν *Lc.* xi. 53 a (*forsan lapsu pro committere*).
comminuere = λικμᾶν *Lc.* xx. 18.
 — = συντρίβειν *Mc.* v. 4, *Ioh.* xix. 36.
commissura = ἐπίβλημα *Mt.* ix. 16, *Lc.* v. 36, *cf. Mc.* ii. 21.
committere = βάλλειν *Mt.* xxv. 27 *codd. mult.*.
 — = συμβάλλειν *Lc.* ii. 19 a d, xiv. 31; *deinde* = μάχεσθαι *Ioh.* vi. 52 m.
commodare *Lc.* vi. 38 *ff*₂, xi. 5.
commodius = κομψότερον *Ioh.* iv. 52 r.
commonefacere *Ioh.* ii. 17 e, 22 e.
commonitio p. 173 Θ.
commorari *Ioh.* xi. 54 e.
commotio *Ioh.* v. 4 *Ambr.*
commouere = ἀνασειεῖν *Lc.* xxiii. 5.
 — = σαλεύειν *Mt.* xxiv. 29.
 — = σείειν *Mt.* xxi. 10.
pro coagitare *Lc.* vi. 38 G *uett.*
 comminuere *Lc.* xx. 18 e.
 mouere *Mc.* xiii. 25 DQ, *Lc.* vi. 48 G.
 terrere *Lc.* xxiv. 22 c (e).
 commotus = σπλαγχνισθεῖς *Lc.* x. 33 e.
communare *Lc.* xi. 25 a₂, xv. 8 a.
communicare = κοινοῦν *Mc.* vii. 15, 18, 20, 23; *commu.* G, *common.* D²PLQR, *common.* Q, *comu.* W.
 — = συγχρᾶσθαι *Ioh.* iv. 9 l.
communis = κοινός *Mc.* vii. 2, 5; *cummun.* R, *common.* D²P¹LQ.
communem facere *pro* coincinare *Mc.* vii. 15 i.
commutare *Lc.* ix. 29 e.
commutatio cap. in Mt. p. 675, 685.
comparare *Mc.* iv. 30; *comp. codd. mult.*, *cump.* OY.
compellere *pro* complere *Lc.* viii. 23 *5*².
complacere (*conpl. codd. atiq.*) = εὐδοκεῖν *Mc.* i. 11, *Lc.* xii. 32; *item*
compl. sibi *Mt.* iii. 17, xvii. 5 L, *Lc.* iii. 22;
 bene compl. *Mt.* iii. 17 *codd.*, xii. 18 *codd.*, *Mc.* i. 11 *codd.*, *Lc.* iii. 22 *codd.*;
 bene compl. sibi *Mt.* xvii. 5;
 bene pl. *Mt.* xii. 18; placuit = εὐδοκία ἐγένετο *Lc.* x. 21.
compositus *Lc.* xi. 25 c e.
comprehendere *Mt.* iv. 24, xxvi. 55, *Mc.* xiv. 48, *Lc.* xxii. 54, *Ioh.* i. 5, xii. 35, xviii. 12; *item* *compraehend.*, *conprehend.*, *conpraehend.*, *conpraecend.* C., *con-*

praehend. L, *compreend.* *et* *conpreend.* T.

comprimere *Mc.* iii. 9, v. 24, 31, *Lc.* viii. 42, 45; *conprim. codd. mult.*, *conprem.* R, *conpraem.* EGLR, *conprem.* D²P²Y, *conpraem.* EPH*.

compungere = ἐκκεντεῖν *Ioh.* xix. 37 *uett. plur.*

computare = βουλεύεσθαι *Lc.* xiv. 31 e.

— = λογίζειν *Lc.* xxii. 37 d.

— = ψηφίζειν *Lc.* xiv. 28.

concalcare *Lc.* xxi. 24 E (r).

concalcatio *Lc.* xxi. 24 a.

concedere = ἐπιτρέπειν *Mc.* v. 13, *Lc.* viii. 32 r.

concerpere *Lc.* ix. 42 a (*concarp.*).
concertare = ἀγωνίζεσθαι *Ioh.* xviii. 36 a f.

concha *Ioh.* xix. 29 r.

condidere = πίπτειν *uel* *συμπ.* *Mc.* ix. 20 k, *Lc.* vi. 49 *codd.*

conciliabulum *Mc.* xiii. 9 k.

concilium et consil. *Mt.* xxvi. 59, *Mc.* xiii. 9, xiv. 55, xv. 1, *Lc.* xxiii. 51, *Ioh.* xi. 47.

conclusio = συνοχή *Lc.* xxi. 25 e.

concupiscentia *Lc.* xxii. 15 d e, *Ioh.* viii. 44 b d e.

concupiscere *Mt.* v. 28, *Lc.* xv. 16 a, xvi. 21 e, xvii. 22 a d e, xxii. 15 d e.

concutare = διασειεῖν *Lc.* iii. 14.

— = σαλεύειν *Lc.* vi. 48 c.

condemnare *Mt.* xii. 7, 37, 41, 42, *Lc.* vi. 37, xi. 31, 32, *Ioh.* viii. 10, 11; *item* *condemn.*; *deinde* *contempr.* maxime in D²PLR.

condormire *Lc.* viii. 23 a.

conducere = μισθώσασθαι *Mt.* xx. 1, 7.

conducticius = μισθωτός *uett.* *Ioh.* x. 12, 13.

confabulari *Lc.* xxiv. 15 E *gat.*

confertus *Lc.* vi. 38, *confersus codd. mult.*, *conuersus* D²M²Q.

confestim = εὐθέως *Mt.* viii. 3 *et saepius*.

— = εὐθὺς *Mt.* iii. 16, *Ioh.* xiii. 32 a d, xix. 34 a.

— = παραχρῆμα *Lc.* v. 25, viii. 44, 47 *etc.*

configere in crucem *pro* crucifigere *Ioh.* xix. 32 e.

confinctio p. 690.

confinis *Lc.* vii. 17 *uett.*

confinium *ibid.* b.

confirmare = βεβαιοῦν *Mc.* xvi. 20.

— = ἐνισχύειν *Lc.* xxii. 43 R*.

confirmare = στήριζεν *Lc.* ix. 51 *c* *e*, xxii. 32.
confiteri *Mt.* iii. 6 *et saepius*; confet. *in* DL *etc.*, *et Lc.* x. 21 confessor D.
 confessus *et* confusus *Mc.* viii. 38 *cf. Lc.* xxi. 25.
 confitebitur *et* confundetur *Lc.* ix. 26 *e*.
 conflictio = συνοχή *Lc.* xxi. 25 *d*.
confortare = ενισχύειν *Lc.* xxii. 43.
 — = κραταιοῦν *Lc.* i. 80; ii. 40.
 — = στήριζεν *Lc.* xxii. 32 *G e r*.
confringere = θραύειν *Lc.* iv. 19.
 — = καταγρύνειν *Mt.* xii. 20.
 — = συνθλάειν *Mt.* xxi. 44, *Lc.* xx. 18 D *d f r*.
 — = συντρίβειν *Ioh.* xix. 36 *uett. plur.*
 — = ψάχειν *Lc.* vi. 1 D;
cf. et Mt. xxvi. 26 Q, *Lc.* xxii. 19;
 confringu. *habent* DL, confrig. E, confrinc. Y.
 confundi *et* confiteri; *u.* confiteri. *pro* erubescere (ἐπαισχύνεσθαι) *Lc.* ix. 26, xiii. 17, xvi. 3, *uett., maxime a c d e f g*.
 congaudere *Lc.* xv. 6 *d*, 9 *d*.
 congerere *Lc.* xii. 18 *a*, *Ioh.* iv. 36 *ff.*
congregare = ἀθροίζειν *uel* συναθρ. *Lc.* xxiv. 33.
 — = ἐπισυνάγειν *Mt.* xxiii. 37, xxiv. 31, *Mc.* i. 33, xiii. 27, *Lc.* xiii. 34, xvii. 37.
 — = συνάγειν *Mt.* ii. 4, iii. 12 *et saepius*.
 congregare *et* colligere *in*uicem mutantur, *cf. Mt.* xii. 30 W *d*, xxv. 26 *f*, *Lc.* xii. 17 *e*, 18 *e*, xv. 13 *a*, xvii. 37 *e*, xxiv. 33 *a c e*, *Ioh.* iv. 36 *e m g*, vi. 12 *d*, 13 *d*, xi. 52 *uett.*, xx. 19 *e ff.*
 congregare *et* conuenire *Mt.* xxii. 34 R, *Mc.* i. 33 G *uett.*, *Lc.* xvii. 37 *a*.
coniungere *Mt.* xix. 6, *Mc.* x. 9; *perf.* -xit E⁸F¹⁰G¹⁰L¹⁰M¹⁰R¹⁰V.
 conlaetari *Lc.* xv. 6 (Cyp^r).
 conlaudare *Lc.* xix. 37 *a*, xxiv. 53 *a*.
 conligare = alligare *Lc.* x. 34 *a d*.
 conlocare *Lc.* ii. 7 *a* (e).
conloqui = διαλαλεῖν *Lc.* vi. 11.
 — = λέγειν *Ioh.* xi. 56.
 — = συλλαλεῖν *Lc.* iv. 36, xxi. 4 *a d e*; coll. MW *vg*.
 compressio *Lc.* xxi. 25 *a*.
conquassare *Lc.* xx. 18.
 concumbere *Lc.* xiv. 15 *e*.
 conscindere = σχίζειν *Ioh.* xix. 24 *e*.
 conscribere = γράφειν *Ioh.* xix. 19 *g*.

consedere *Lc.* xxii. 55 *a*.
 consentire: esto consentiens = ἵσθι εὐνοῶν *uide ad Mt.* v. 25.
 non consentiens = ἀπειθής *Lc.* i. 17 *d*.
 consent. = συμφωνεῖν *Mt.* xviii. 19.
 — = συνευδοκεῖν *Lc.* xi. 48.
 — = συνκατατίθεσθαι *Lc.* xxiii. 51.
 consequi *Mt.* v. 7, *Mc.* x. 30 *h*, *Lc.* x. 25 *c*, xviii. 18 *e*, 30 *e*;
pro sequi cum (aliquo) *Lc.* vii. 12 *e*, xxiii. 55 *a*, *Ioh.* i. 38 Q*.
 consessus *Lc.* xi. 43 *et* xx. 46 *a*.
 consiliari = συμβουλευεῖν *Ioh.* xviii. 14 *δ* (cons. cum).
 — = συντίθεσθαι *Ioh.* ix. 22 *b g*.
 consiliarius *pro* decurio *Lc.* xxiii. 50 *δ*.
 consilium *et* concil. *uide* concil.
 consil. accipere = συμβούλιον λαμβάνειν *Mt.* xxviii. 12.
 consil. dare = συμβουλεύειν *Ioh.* xviii. 14.
 consil. facere = συμβουλεύεσθαι *Mt.* xxvi. 4, *Ioh.* xi. 53 *a d e r*.
 — = συμβούλιον λαμβάνειν *Mt.* xii. 14? xxi. 15 D LQR;
 — = συμβ. ποιεῖν *Mt.* xii. 14? xxi. 1 *codd. aliq.*, *Mc.* iii. 6, xv. 1.
 consil. inire = συμβούλιον λαμβάνειν *Mt.* xxii. 15, xxvii. 1.
 consolatio = εὐδοκία *Lc.* ii. 14 *d*.
 — = παράκλησις *Lc.* ii. 25, vi. 24.
 consolator = παράκλητος *Ioh.* xiv. 16 *r*, 26 *r*, xv. 26 *m*, xvi. 7 *r*.
 consonans *p.* 172.
 in conspectu (alicuius) *pro* coram (aliquo) *saepissime d*; *ut Lc.* viii. 47, x. 21, xi. 53 *c d e*, xii. 6 G *a d e*, 8, xiii. 26 (xiv. 2), xiv. 10, xv. 10 *d e*, 18 *d e*, 21 *d e*, xvi. 15 *a d e*, xix. 27 *a d*, xx. 26 *d e* (xxi. 36 *d f*), xxiii. 14 *c d*, xxiv. 11 *d*, 19 *c d e*, 43 *d*, *Ioh.* xii. 37 *d f r*.
 conspirare = συντίθεσθαι *Ioh.* ix. 22.
 constans mente = σωφρονῶν *Lc.* viii. 35 *a*.
 constanter = εὐτόνως *Lc.* xxiii. 10.
 — = παρηγοία *Ioh.* vii. 13 *g*.
 consternari = διαπορεῖν, -εἶσθαι *Lc.* ix. 7 *uett.*, xxiv. 4 (mente const.).
 constituere = διατάσσειν *Lc.* iii. 13.
 — = ἰσθάναι *Mt.* xxvi. 15.
 — = καθιστάναι *Mt.* xxiv. 46, 48, xxv. 21, 23, *Lc.* xii. 14, 42, 44.
 — = συντάσσειν *Mt.* xxvi. 19, xxvii. 10.
 — = συντίθεσθαι *Lc.* xxii. 5 *d e*, *Ioh.* ix. 22 *a*.

constituere = τάσσειν *Mt.* xxviii. 16.
 constitutus = τασσόμενος *Mt.* viii. 9 *codd.*, *Lc.* vii. 8.
 — = ὦν *Ioh.* v. 13 *uide ad loc.*;
cf. et Lc. xi. 17 *r*, xiv. 32 *d*.
 constringere *Lc.* xviii. 5 *b ff.* *q*.
 consumere = ἀναλίσκειν *Lc.* ix. 54, *cf. Mc.* ix. 49 *h*.
 consummatio = ἐξοδος *Lc.* ix. 31 *a*.
 — = συντελεία *Mt.* xiii. 39, 40, 49, xxiv. 3, xxviii. 20.
 — = τέλος *Mt.* xxiv. 14.
 consutillis *et* consutus *Ioh.* xix. 23 *g r*.
 contaminare = μαιίνειν *Ioh.* xviii. 28.
 contemnere = ἀθετεῖν *Lc.* vii. 30 *r*, x. 16 *Iren.*
 — = ἐξουθενεῖν, -οῦν *Mc.* ix. 12, *Lc.* xviii. 9 *e*.
 — = καταφρονεῖν *Mt.* vi. 24, xviii. 10, *Lc.* xvi. 13.
 contempn. *codd. mult.*; *deinde* contempn. EQR, condemn. PLX*Y.
 contendere = ἀγωνίζεσθαι *Lc.* xiii. 24.
 — = ἐρίζειν *Mt.* xii. 19.
 iudicio contendere = κριθῆναι *Mt.* v. 40.
 contenebrari *Mc.* xiii. 24 (cumtenebr. D).
 conterere = λικμᾶν *Mt.* xxi. 44.
 — = συντρίβειν *Lc.* iv. 18 GQV
W vg. f d, ix. 39 *c*, *Ioh.* xix. 36 *r*.
 continens: in continenti (ἐν τῷ καθεξῆς) *Lc.* viii. 1 *d*.
 continere = κατέχειν *Lc.* viii. 15 *d*.
 — = κρατεῖν *Mc.* ix. 10.
 — = συνέχειν *Lc.* xix. 43 *a*.
 contingere = ἐπιβάλλειν *Lc.* xv. 12.
 — = συντυχεῖν *Lc.* viii. 19 *d*.
 continuo = εὐθέως *Mt.* iv. 20 *etc.*
 — = εὐθὺς *Mt.* xiii. 20, 21, *Ioh.* xiii. 32, xix. 34.
 contorquere *Lc.* ix. 42 *r*.
 contradicere = ἀντεπεῖν *Lc.* xxi. 15.
 — = ἀντιλέγειν *Lc.* ii. 34, xx. 27 *a d*, *Ioh.* xix. 12.
 contribulare *Lc.* viii. 45 *d*, ix. 39 *a d*, 42 *r*, xx. 18 *r*.
 contristare = ἀθελῆσαι *Mc.* vi. 26.
 — = δεινῶς ἔχειν *Lc.* xi. 53 *f* (-ri).
 — = λυπεῖν *Mt.* xiv. 9, xvii. 23, xviii. 31, xxvi. 22, 37, *Mc.* xiv. 19, *Ioh.* xvi. 20, xxi. 17.
 — = στυγνάζειν *Mc.* x. 22.
 mente contristari = ἀπορεῖσθαι *Lc.* xxiv. 4 *ff.*

- contristatus** = περίλυπος *Mc.* vi. 26, *Lc.* xviii. 23.
— = συνλυπούμενος *Mc.* iii. 5.
contrist. est = ἐσπλαγχνίσθη *Lc.* xv. 20 *e.*
- contubernium** *Mc.* vi. 39, 40 *f i*;
-uernia *O*, -bernia *W*.
contumax *E ad Mt.* xx. 25.
— = ἀπειθής *Lc.* i. 17 *e.*
- contumelia afficere** = ἀτιμάζειν *Mc.* xii. 4, *Lc.* xx. 11 (*adfligere Z**).
— = ὑβρίζειν *Mt.* xxii. 6 (*adfligere BEOQR**).
contumeliam facere = ὑβρίζειν *Lc.* xi. 45.
contumeliis agere = ἀτιμάζειν *Lc.* xx. 11 *e.*
- conturbare** *Mc.* vi. 50, ix. 20, *Lc.* (ix. 42 *d*), xxiii. 5 *c*, xxiv. 37, *Ioh.* v. 4 *aur.*
— *pro turbare Mt.* xxiv. 6 *W*, *Lc.* x. 41 *c*, xxiv. 38 *TP gat. d*, *Ioh.* xi. 33 *d e*, xii. 27 *d e*, xiii. 21 *d*, xiv. 1 *X uett.*, 27 *uett.*
- conualescere** *Lc.* ii. 40 *d*, xxiii. 23 *d*.
conuenire = ἐρχεσθαι *Mc.* i. 45.
— = ἐφιστάναί? *Lc.* xx. 1.
— = συμφανέν *Mt.* xx. 13, *Lc.* v. 36; *cf. Q uett. ad Mt.* xviii. 19.
— = συνάγεσθαι *Mt.* xxii. 34 *et saepius*.
— = συνέρχεσθαι *Mt.* i. 18 *et saepius*.
conueniens = ἴσος *Mc.* xiv. 56, 59.
conuersari = συστρέφεσθαι *Mt.* xvii. 22.
conuiciari = δνειδίξειν *Mc.* xv. 32;
confici. *L*, conuiti. *KW vg.*
conuiuium = δεῖπνον *Lc.* xx. 46.
— = δοχή *Lc.* v. 29, xiv. 13.
— = κλισία *Lc.* ix. 14; *uide i r ad Mc.* vi. 40; *item conbibium T*, cumuiuium *O*, conuiuium *TPR*, conuiuium *OR*.
- cophinus** *Mt.* xiv. 20, xvi. 9, *Mc.* vi. 43, viii. 19, *Lc.* ix. 17, *Ioh.* vi. 13; *cof. maxime FLMRT*, *coff. DEL*, *chof. R*, *coph.* *O*, *caph. W*, *cophynus D*.
- corbanan** *Mt.* xxvii. 6; *uide ad loc.*
coresistere *Lc.* xxi. 15 *e.*
- corripere** = ἐλέγχειν *Mt.* xviii. 15, *Lc.* iii. 19.
— = ἐπιτιμᾶν fere semper *e*, *uide Lc.* iv. 39 *etc.*, *item xxiii. 40 c*.
— = παιδεύειν *Lc.* xxiii. 22.
corroborari *Lc.* ii. 40 *e*, *cf. cap. A-Y in Ioh.* p. 504.
- corus** (κόρος) *Lc.* xvi. 7; chorus *codd. mult.*
- cotidianus** *Lc.* xi. 3, *cf. ad Mt.* vi. 11; *cottid. O*X*, *quotid. vg.*, *quotid. O*.
- cotidie** *Mt.* xxvi. 55, *Mc.* xiv. 49, *Lc.* ix. 23, xvi. 19, xix. 47, xxii. 53; *cott. maxime HOX*, *quot. DΘTW vg. et quotidie Θ*; *cotidiae C*, *cottidiae O*, *cotedie R*.
- creatura** = γένημα *Lc.* xxii. 18 *d*.
— = κτίσις *Mc.* x. 6, xiii. 19, xvi. 15.
credere *pf. gredidistis O Mc.* xi. 31.
- cribrare** *Lc.* xxii. 31; *criba. CRT*, *crebra. DEP*, *crabra. F**, *scribra. M*.
- cruciare** = αἶρεν *Ioh.* x. 24 *G^o r*.
— = ὀδυνᾶσθαι *Lc.* xvi. 24, 25.
- crucificare pro crucifig.** *Mt.* xxiii. 34 *L*, xxvi. 2 *L*.
- cruci figere duobus uerbis scribitur** *Mt.* xx. 19 *Y*, *Ioh.* xix. 6 *a*, 15 *a*, 16 *b*, 18 *CT*, 41 *e* (*figere cruci*); *item cruci adfigere Ioh.* xix. 6 *D*.
- cubiculum** *Mt.* vi. 6, xxiv. 26 *c d*, *Lc.* xi. 7 *codd.*, xii. 3.
- cubile** *Lc.* ix. 58 *a c d*, xi. 7, xii. 3 *Z*(ER)*.
- cubitus pro discubitus** *Mc.* xii. 39 *d*.
- culpa** = αἰτία *Ioh.* xix. 4 *q*, 6 *q*.
- cultor** = γεωργός *Lc.* xx. 9 *r*, 10.
- dei cultor** = θεοσεβής *Ioh.* ix. 31.
- cultura** = λατρεία *Ioh.* xvi. 2 *e*.
- cumtinuo pro cont.** *Mt.* xiii. 20 *C*.
- cumulare** *Lc.* vi. 38 *uett.*
- cupiditas** *Lc.* xii. 15 *c d e*.
- cura** = θεραπεία *Lc.* ix. 11.
— = ἵασις *Lc.* xiii. 32 *e*.
— = μέριμνα *Lc.* xxi. 34.
- curam agere** = ἐπιμελεῖσθαι *Lc.* x. 34.
— *habere = idem Lc.* x. 35.
- cura est = μέλει** *Mt.* xxii. 16;
curae est = idem *Lc.* x. 40.
- curare = θεραπεύειν** *Mt.* iv. 24, viii. 7, 16, ix. 35, x. 1, 8, xii. 10, 15, 22, xiv. 14, xv. 30, xvii. 16, 18, xix. 2, *Mc.* i. 34, iii. 2, 15, vi. 5, *Lc.* iv. 23, 40, v. 15, vi. 7, 18, vii. 21, viii. 2, 43, ix. 1, 6, x. 9, xiii. 14, xiv. 3; *uide et sanare*.
- curatio** *K p.* 25.
- custodia pro carcer** *Lc.* xii. 58 *e*, xxi. 12, xxii. 33 *e*, *uide et carcer*.
— *pro uigilia Lc.* xii. 38 *d*.
— *pro uinctus Mc.* xv. 8 *k*.
— = κουστωδία *Mt.* xxvii. 65.
- cyminum** *Mt.* xxiii. 23.

D.

- daemon, daemones** (*dem. maxime DFLRW*) *Mt.* viii. 31, ix. 33, 34, x. 8, xii. 24, 27, 28, *Mc.* iii. 22; *cf. p.* 695.
- daemoniacus** *Mc.* i. 32 *L*, *Lc.* xi. 14 *a₂ c*; *cf. pp.* 680, 683.
- daemoniosus** *Lc.* xi. 14 *d*.
- daemonium, -nia** (*dem. maxime DPLRW, interdum CGHJOQ TX^oYZ**) *Mt.* iv. 24 *et saepius*; *gen. plur. daemonium Mt.* xvii. 21 *F*, *Lc.* xi. 15 *MT*.
- damnare** *Mt.* xxvii. 3, *Mc.* x. 33, *dampn. DEΘMRW*; *Lc.* xi. 31 *c*, 32 *c*.
- dare bibere** = ποτίζειν *Mt.* xxv. 35, xxvii. 48.
- potum dare** = ποτίζειν *Mt.* x. 42, xxv. 37, 42, *Mc.* ix. 41, xv. 36.
- deambulare** = περιπατεῖν *Ioh.* x. 23 *1 r d*, *p.* 500 *F-X*.
- debere** = ὀφείλειν *Mt.* xviii. (24), 28, xxiii. 16, 18, *Lc.* vii. 41, xi. 4, xvi. 5, 7, xvii. 10, *Ioh.* xiii. 14, xix. 7.
— = χρεῖαν ἔχειν *Mt.* iii. 14.
- decernere** = συνριθεσθαι *Ioh.* ix. 22 *cf. 1 r*.
- decertare** = ἀγωνίζεσθαι *Ioh.* xviii. 36 (-tari *G*).
- decimare** = ἀποδεκατοῦν *Mt.* xxiii. 23, *Lc.* xi. 42, xviii. 12 *d i q d*, *cf. pp.* 689, 700.
- decimatio** *p.* 688.
- declinare** = ἐκνεύειν *Ioh.* v. 13.
— = κλίνειν *Lc.* ix. 12, xxiv. 5.
- decollare** *Mt.* xiv. 10, *Mc.* vi. 16, 27, xii. 4 *k*, *Lc.* ix. 9; *decolare BPLR*, *dicoll. O semel*.
- decumbere** = δύνειν *Mc.* i. 32 *G*.
— = κατακείσθαι *Mc.* i. 30, *Ioh.* v. 3 *uett.*
- decurio** *Mc.* xv. 43, *Lc.* xxiii. 50;
decorio *L*, **decuria** *MT*.
- decursus** *pp.* 16, 273.
- dedicatio** = ἐγκαίνια *Ioh.* x. 22 *uett.*, *cap. in Ioh. pp.* 500, 501.
- deducere pro ducere** *Lc.* iv. 40 *B*.
— = ὀδηγεῖν *Ioh.* xvi. 13 *uide ad loc.*
- deferre** = διαβάλλειν *Lc.* xvi. 1 *i*.
- definitus** = τετελειωμένος *Ioh.* xvii. 23 *d*.
- deglutire** *Mt.* xxiii. 24 *TPR*.
- degrauari** *Mc.* xiv. 40 *a*.
- dehonorificare** = ἀτιμάζειν *Ioh.* viii. 49 *b*.
- deicere** = ἐκβάλλειν *Ioh.* ii. 15 *M*;
uide εκβάλλειν.

deicola = θεοσεβής *Ioh.* ix. 31 δ.
 delectatio *Mc.* iv. 19 c ff.
 delictum = ἀμάρτημα *Mc.* iii. 29.
 — = ἀμαρτία *Ioh.* xix. 11 ε, cf. viii. 7 ff.
 — = παράπτωμα *Mt.* vi. 14.
 deligare *Ioh.* xi. 44 δ.
 delinquere *pro* peccare *Ioh.* ix. 2 ε, 3 ε.
 delira *pro* deliramentum = λήρος *Lc.* xxiv. 11 α.
 deluculo *u. ad Mc.* i. 35, *Lc.* xxiv. 1, 22, *Ioh.* viii. 2.
 demens factus *Mc.* iii. 21 G, cf. *Lc.* ii. 48 de mente facti sunt d = ἐξεπλάγησαν.
 demoliri = ἀφανίζειν *Mt.* vi. 16, 19, 20.
 demonstrare = δεικνύναι *Mc.* xiv. 15, *Ioh.* v. 20, xx. 20 d.
 — = υποδεικνύναι *Mt.* iii. 7, *Lc.* vi. 47 α.
 denarius *Mt.* xx. 2 etc.; danar. T;
 dinar. XZ* et 13 R, *Mc.* vi. 37 E*, *Lc.* vii. 41 G, *Ioh.* xii. 5 P;
 item denaris *pro* -riis saepius P^{LR} etc.
 denegare *Mc.* viii. 34, *Lc.* xii. 9.
 deposcere *Lc.* vi. 30 ε.
 depositio *Lc.* xxi. 5 d.
 deprimere *Lc.* x. 15 ε.
 deputare = λογίζειν *Mc.* xv. 28 codd. aliq., *Lc.* xxii. 37.
 derelinquere = ἀφίεναι *Ioh.* viii. 29 J, xvi. 32 J.
 — = ἐγκαταλείπειν *Mt.* xxvii. 46, *Mc.* xv. 34.
 derrepente *Lc.* x. 31 ε.
 deridere = καταγελᾶν *Mt.* ix. 24, *Lc.* viii. 53.
 — = ἐκμωκτηρίζειν *Lc.* xvi. 14, xxiii. 35; dirid. maxime in DEPR.
 — = ἐμπαίζειν *Lc.* xviii. 32 d, xxii. 63 α.
pro ridere *Lc.* vi. 25 b.
 derisus *Lc.* xxiv. 11 d.
 descendere *Mt.* iii. 16 etc.; descend. maxime in codd. Britannicis.
 descendere et discedere confunduntur (cf. ascendere et accedere), *uide Mt.* xxvii. 42, *Lc.* ii. 37, ix. 33, 39, x. 30, xii. 58, xxi. 21.
 descendere *pro* decidere *Mc.* xiii. 25 L.
part. descendens *Mt.* xiv. 29 R, *Mc.* xv. 30 L; item discens *Ioh.* vi. 50 Q, discentibus *Lc.* ix. 37 R, desc. *Mt.* xvii. 9 M.
 de confusione inter discentium,

descendentium, et discumbentium *uide Lc.* xix. 37, *Ioh.* xxi. 12.
 describi = ἀπογράφεσθαι *Lc.* ii. 1.
 descriptio = ἀπογραφὴ *Lc.* ii. 2, cf. p. 697.
 desiderare = ἐπιθυμῆναι *Lc.* xvii. 22, xxii. 15.
 — = χρεῖαν ἔχειν *Mc.* xiv. 63, *Lc.* xix. 31 (operam desiderare), xxii. 71.
 desolatio *Mt.* xxiv. 15, *Mc.* xiii. 14, *Lc.* xxi. 20; desolutio D^P, deinde dissolutio EH.
 desperare *Lc.* vi. 35 codd.
 despoliare *Lc.* x. 30.
 desponsata *Mt.* i. 18, *Lc.* i. 27, ii. 5 (sponsa R*).
 destatum *pro* desertum *Mt.* xiv. 13 k.
 detegere *Lc.* v. 19 d.
 detestari *Mt.* xxvi. 74 (-re MR).
 detinere = καταργεῖν *Lc.* xiii. 7 ir.
 — = κατέχειν *Lc.* iv. 42, xiv. 9 α, *Ioh.* v. 4, codd.
 — = κρατεῖν *Ioh.* xx. 23 codd. mult.
 — = περιέχειν *Lc.* v. 9 f.
 deuindicare *Lc.* xviii. 3 d, 5 d.
 deuorator = φάγος *Mt.* xi. 19 R, *Lc.* vii. 34.
 deuotare *pro* detestari *Mt.* xxvi. 74 E.
 deuteronomium *uide E ad Mt.* xix. 18.
 dexter, dextera, dextris: dextera saepissime in codd. plur. et optimis legitur, u. *Mt.* v. 30-39, vi. 3, xx. 21, 23, xxvii. 29, *Mc.* x. 37, 40, *Ioh.* xxi. 6; contra dextra, dextram *Lc.* vi. 6, xxii. 50, *Ioh.* xviii. 10 (non autem D^PJM^V etc.); in abl. plur. dextris fere semper legitur, dexteris tantum D (semper) et semel ©, u. *Mt.* xxii. 44, xxv. 33, 34, xxvi. 64, xxvii. 38, *Mc.* xii. 36, xiv. 62, xv. 27, xvi. 5, 19, *Lc.* i. 11, xx. 42, xxii. 69, xxiii. 33.
 diabolus semper scribimus; diabolus maxime in codd. CD^{PP}*LRY inueniuntur, zabalus in P¹QR, et sabulus R *Lc.* iv. 3, zabulos D p. 19; *uide Mt.* iv. 1, 5, 8, 11, xiii. 39, xxv. 41, *Lc.* iv. 2, 3, 5, 13, viii. 12, *Ioh.* vi. 70, viii. 44, xiii. 2.
 didragma *Mt.* xvii. 24; dedr. ER, didrachma HY vg., detrama L; acc. -mam ©.

diffamare = διαβάλλειν *Lc.* xvi. 1; *uide et* deferre.
 — = διαφημίζειν *Mt.* ix. 31, *Mc.* i. 45; defamare DEPLR, deffamare G, *uide et* diuulgare.
 difficile *Mt.* xix. 23, *Mc.* x. 23, *Lc.* xviii. 24; deficele L, dificele PQ, difficile P^{OLMR}, difficile O; difficiliter e.
 dignatio *Lc.* xx. 35 e Cyp.
 dilatare = πλατύνειν *Mt.* xxiii. 5.
 dilectus *pro* caritas *Lc.* xi. 42 ε.
 diluculo codd. pl., u. deluculo.
 diluuium *Mt.* xxiv. 38, 39, *Lc.* xvii. 27; dilluu. TZ, dillubium T, dilubium P^{OL}*, diluuium P^{LR}.
 dimittere = ἀπολύειν *Mt.* i. 19, v. 31, 32 etc.
 — = ἀποστέλλειν *Mt.* xxi. 3, *Mc.* xi. 3, xii. 3, *Lc.* iv. 19.
 — = ἀποτάσσεσθαι *Mc.* vi. 46.
 — = ἀφίεναι *Mt.* iii. 15 et saepius; *uide praesertim* xviii. 27.
 — = ἐξαποστέλλειν *Lc.* i. 53, xx. 10, 11.
 — = επιτρέπειν *Lc.* ix. 61 δ.
 — = καταλείπειν *Mt.* xix. 5, *Mc.* xii. 19.
 dinoscitur *pro* agn. *Mt.* xii. 33 f k.
 dipondius *Lc.* xii. 6; cf. capit. C p. 290; dipund. et depund., codd. aliq.; duo pond. R.
 discedere et descendere; *uide* descendere.
 discens *pro* discipulus *Lc.* vi. 1 ε et saepius, item *Lc.* xii. 1 α, *Ioh.* vi. 12 g.
 Legimus discentium *Lc.* xix. 37 et *Ioh.* xxi. 12. Cf. Roensch 'It. und Vg.' p. 107 sq.
 disceptatio p. 175 K etc.
 discerpere *Mc.* i. 26, ix. 26, *Lc.* ix. 39 α (discarp.).
 discertari *Ioh.* vi. 52 ε.
 discisio = σχίσμα *Ioh.* vii. 43 P^{mq}.
 discooperire *Lc.* v. 19 b.
 discubito *Lc.* ix. 14 d.
 discubitus: primos d. = τὰς πρωτοκλισίας, *Mc.* xii. 39, uett. ad *Lc.* xiv. 7.
 discumbere = ἀνακείσθαι *Mt.* ix. 10, xxii. 10, 11, xxvi. 20, *Mc.* xiv. 18, *Ioh.* vi. 11, xii. 2, xiii. 28.
 — = ἀνακλινεσθαι *Mt.* xiv. 19, *Lc.* vii. 36 (ix. 15 discubuerunt G al. transitiue usurpatur = κατέκλιναν uel ἀνέκλ.; rell. discumbere fecerunt), xii. 37.
 — = ἀνατίπειν *Mt.* xv. 35, *Mc.* viii. 6, *Lc.* xxii. 14, *Ioh.* vi. 10.

discumbere = κατακείσθαι *Mc. i. 30 codd.*, ii. 15 *uett.*, *Lc. v. 29.*
 — = κατακλίνεσθαι *Lc. ix. 14 (15)*, xiv. 8.
 — simul discumbere *uide Lc. vii. 49*, xiv. 10.
dispensare = οἰκονομεῖν *Lc. xvi. 2 (r)*.
dispensatio *Lc. xvi. 3 r*.
dispensator = μεριστής *Lc. xii. 14 b*.
 — = οἰκονόμος *Lc. xii. 42*, xvi. 1 *er et 3, 8, cf. capit. in Lc. pp. 292, 293, 296.*
disperdere = ἀπολλύναι *Ioh. x. 10 r*.
dispergere *Mt. xxvi. 31, Mc. xiv. 27, Lc. i. 51, xi. 23, Ioh. x. 12, xi. 52, xvi. 32; disparg. maxime AGJMTXYZ.*
dispernere = ἀθετεῖν *Lc. vii. 30 q*.
dispertire *Mc. iii. 25, 26; dispart. Z, disperc. W, disperd. R, dispart. M.*
disrumpere *Mt. vii. 6, Mc. ii. 22, v. 4, Lc. viii. 29 c d e f i, ix. 39 d; dirumpere M, dirumpere O c Wzg.*
dissensio = ἀκαταστασία *Lc. xxi. 9 d*.
 — = διαμερισμός *Lc. xii. 51 r*.
 — = σχίσμα *Ioh. vii. 43, ix. 16 a b c f g, x. 19.*
disserere *Mt. xiii. 36, xv. 15 LQR, Mc. iv. 34; aliqui diserere.*
dissipare = διασκορπίζειν *Lc. xv. 13, xvi. 1.*
 — = σπαράσσειν *Mc. ix. 26 c k, Lc. ix. 39.*
 — = συσπαράσσειν *Lc. ix. 42.*
districtus *Y^{mg} ad Ioh. xix. 37.*
ditari *Lc. xii. 21 q*.
diuersorium = κατάλυμα *Mc. xiv. 14 codd. aliq., Lc. ii. 7, xxii. 11; diuors. CT, deuers. OR.*
 — = κατασκήνωσις *Mt. viii. 20 k Cypr.*
 — = πανδοχείον *Lc. x. 34 d*.
diurnus *Mt. xx. 2; diern. L, deurn. R.*
diuulgare (deu. DFR *etc.*, def. L) = διαλαλεῖν *Lc. i. 65.*
 — = διαφημίζειν *Mt. xxviii. 15.*
diuulgabatur fama = ἐξεπορεύετο ἦχος *Lc. iv. 37.*
dominare pro domare *Mc. v. 4 E.*
dominari: dom. eorum *Mt. xx. 25, Lc. xxii. 25.*
 — dom. eis *Mc. x. 42.*
donarium = γαζοφυλάκιον *cap. C, B etc. in Lc. p. 302.*
δοξάζειν uide clarificare, glorificare, honorare, honorificare, magnifi-

care; *uide et O. L. Bibl. Texts III. p. xxiii.*
domitatio = κοίμησις *Ioh. xi. 13*
DSX^e aur.; cf. p. 500.
dormitio = κοίμησις *Ioh. xi. 13.*
dragma *Lc. xv. 8, 9; dragma Zi, dragma J a b, drachma MOZ vg.*
ducatum agere *Lc. ii. 2 d, xxii. 26 d.*
ducatum praestare = ὀδεγεῖν *Mt. xv. 14 cf. cap. C in Lc. p. 280.*
ducere = ἄγειν *Mt. x. 18, Mc. xi. 7, xiii. 11, Lc. iv. 9 et saepius.*
 — = ἀνάγειν *Mt. iv. 1, Mc. ix. 2, Lc. iv. 5.*
 — = ἀπάγειν *Mt. vii. 13, 14, xxvi. 57, xxvii. 31 et saepius.*
 — = ἐκβάλλειν *Mc. i. 12 a; uide ἐκβάλλειν.*
 — = ἐξάγειν *Mc. xv. 20 J uett., Ioh. x. 3 a.*
 — = ἐπανάγειν *Lc. v. 4.*
 — = φέρειν *Ioh. xxi. 18 ?*
 — = ὀδεγεῖν *Lc. vi. 39 (+ in uiam r), et ducere se = πορεύεσθαι Ioh. vii. 53 c.*
duc. (uxorem) = γαμεῖν *Mt. v. 32 et saepius.*
 — = ἐπιγαμβρεύειν *Mt. xxii. 24.*
captius duci = αἰχμαλωτίζεσθαι *Lc. xxi. 24.*
duodecim *Mt. ix. 20 et saepius; duodecem fere semper P* et corr. P¹; duodecim P* Lc. viii. 42, Ioh. vi. 67, duodecim Mc. xiv. 10 L, Ioh. vi. 70 et 71 P*.*
durari = βαρεῖσθαι *Lc. xxi. 34 E.*
durus = βραδύς *Lc. xxiv. 25 E P d.*
 — = σκληρός *Mt. xxv. 24, Ioh. vi. 60.*
duum pro duorum *Ioh. viii. 17 d e.*
dux = ἡγούμενος *Mt. ii. 6.*
 — = ὀδηγός *Mt. xv. 14, xxiii. 16, 24.*
 — = praeses (ἡγεμών) *Lc. xxi. 12 d.*

E.

ebrius pro ebrius *Mt. xxiv. 50.*
ecclesia *Mt. xvi. 18, xviii. 17; item aeclesia EP, aeclesia PL Z*, aeclesia et aeclissia R, eclesia CT.*
edere = ἐσθίειν *Mt. xv. 27, xxvi. 21, Mc. i. 6, Lc. v. 33, x. 7, xii. 45, xvii. 27, 28, xxii. 30; etiam aedere maxime CDEG, hedere CT.*
 — = τρώγειν *uett., praecipue ab de, uide Ioh. vi. 54, 56, 57, 58, xiii. 18.*

edere = φαγεῖν *Mt. xii. 4 et uett. saepius, praecipue a de; uide et manducare.*
edisserere *Mt. xiii. 36 E²OTW vg., xv. 15; item hediss. C, edis. P.*
educare *Lc. xxiii. 29 a.*
educere = ἀναβιβάζειν *Mt. xiii. 48.*
 — = ἀπάγειν *Ioh. xix. 16.*
 — = ἐκβάλλειν *Lc. vi. 42; item Mc. i. 12 f, Ioh. x. 4 E f; uide ἐκβάλλειν.*
 — = ἐλκύειν *Ioh. xviii. 10.*
 — = ἐξάγειν *Mc. viii. 23, xv. 20, Lc. xxiv. 50, Ioh. x. 3.*
 — = σπᾶσθαι *Mc. xiv. 47.*
edulium (sic) *Lc. ix. 12 d.*
effetha *Mc. vii. 34; variant multum codices, uide ad loc.*
effici = γίνεσθαι *Mt. xiii. 22, xviii. 3, Mc. iv. 19, vi. 2, Ioh. xv. 8 (cf. v. 13).*
 — = ἐνεργεῖν *Mc. vi. 14 uett.*
effliges = εἶδος *Ioh. v. 37 l.*
 — = μορφή *Mc. xvi. 12.*
egenus = προσαίτης *Ioh. ix. 8 e d.*
 — = πτωχός *Lc. vi. 20 e, vii. 22 e, xiv. 13 d, xviii. 22 e, xix. 8 e, Ioh. xii. 5, 6, xiii. 29.*
egere = ὑστερεῖσθαι *Lc. xv. 14.*
 — = χρεῖαν ἔχειν *Mt. xxvi. 65, Lc. v. 31.*
egens pro pauper *Lc. xvi. 20 e, xix. 8 s.*
eicere = ἐκβάλλειν (*quod uide*) *Mt. vii. 4 et saepius; habentur et aetiere E, ecere MTO, eicere EP¹MOQRV, eicere O¹W vg., eiquere L*, icere maxime codd. Britannici, ieicere L Mc. i. 39; eitio pro eicio W Mt. xii. 28; C habet aegicere, aecicere, hegicere, heicere, et egecerunt, egectis etc., item eicerant GHOMOR etc., eicierunt P, iecerat DPL MR, iecierunt D P; eiactis Q, Mc. v. 40.*
 — = ἐξάγειν *Ioh. x. 3 d.*
eici = ἐκπορεύεσθαι *Mt. xvii. 21.*
ἐκβάλλειν uide abicere, appellere, deicere, ducere, educere, eicere, emittere, excludere, expellere, ferre, mittere, producere, proferre, proicere, repellere.
eiulare uide heul.
elaborare = ἀγωνίζεσθαι *Lc. xiii. 24 e.*
elatio cap. A-Y in Lc. p. 302.
elemosyna *Mt. vi. 2, 3, 4, Lc. xi. 41, xii. 33; item inueniuntur aelemosyna O, aelemosyna*

- COY, aelimoisina DL, aelimo-
sina EGL, aelimoysina D p. 21,
aelymosina E, aelimoysina D,
elemosyna *vg.*, elemosina BH
OTW, elimoisina FL, elimosina
PR, elemosyna GQ, elimoysina
PQR, elymosina K, helemo-
sina C.
- elenchus (capitulum etc.) *pp.* 19,
38, 174, 175, 186, 275, 304, 306,
493, 676, 691; elencus BT etc.,
C *habet et aelencus*, aelenchus,
aelencus, helencus.
- eleuare *Mc.* i. 31, ix. 27, *Lc.* vi.
20, xvi. 23, xxiv. 50, *Ioh.* xi. 41;
aeleu. et heleu. C, eleb. OTX,
eliu. DP.
- elidere *Mc.* ix. 18 *cl aur.*, 20, *Lc.*
ix. 39, 42; hel. C, ael. E.
- elingere *Lc.* xvi. 21 d.
- eludere *Lc.* xxii. 63 r.
- emendare = παιδεύειν *Lc.* xxiii.
16, 22 c d f.
- emissus u. arg. *Marci* p. 171.
- emittere = ἀφιέναι *Mt.* xxvii. 50,
Mc. xv. 37.
— = ἐκβάλλειν *Mt.* xv. 17, *Ioh.*
x. 4; *uide* ἐκβάλλειν.
- emortuus *Mc.* iii. 5 c d ff. 2 i r.
- emoruosa *cap.* K in *Lc.* p. 285.
- emundare *Lc.* iii. 17 e, xv. 8 e *Cyp.*,
Ioh. xv. 2 e.
- emundatio = καθαρισμός *Mc.* i.
44, *Lc.* v. 14, *cap. in Lc.* p. 279 K.
- enarrare *Mt.* xiii. 36 *uett.*, *Lc.* ix.
10 c, *Ioh.* i. 18.
- enasci *Lc.* viii. 6 a.
- enencia *Ioh.* x. 22 *uide ad loc.*, cf.
cap. pp. 500, 704.
- ἐνδοξος u. clarus, gloriosus, mira-
bilis, mirificus, praeclarus, pre-
tiosus.
- enutrire *Lc.* xxiii. 29 d.
- ἐπιβλημα *uide* additamentum, ad-
sumentum, adsutus, commissura,
iniectio, insumentum, plagula.
- ἐπιτιμᾶν *uide* notam ad *Mt.* viii.
26, et *Old Lat. Bibl. Texts* III,
p. xxv.
- epulum = δοχή *Lc.* v. 29 c e.
- eremum *pro* desertum *Lc.* iv. 1 e,
Ioh. iii. 14 *Aug.*, vi. 31 d r, 49 r;
cf. pp. 676, 692.
- erigere = ἀνακύπτειν *Ioh.* viii. 7,
10.
— = ἀνορθοῦν *Lc.* xiii. 13.
— = ἐγείρειν *Lc.* i. 69.
— = ἐπαίρειν *Ioh.* xiii. 18 r.
- erogare = δαπανᾶν *Mc.* v. 26, *Lc.*
xv. 14 d.
- erogare = προαναλλσκεῖν *Lc.* viii.
43.
- erogatio *Lc.* xiv. 28 d.
- erroneus *cap. in Lc.* p. 701.
- erubescere *Lc.* ix. 26, xiii. 17, xvi.
3; herubesc. C, eruesc. O,
erubisc. GH.
- eructare *Mt.* xiii. 35.
- esca = βρώμα *Mt.* xiv. 15, *Mc.* vii.
19, *Lc.* iii. 11, ix. 13.
— = βρώσις *uett. ap. Ioh.* iv. 32,
vi. 27, 55.
— = τροφή *Mt.* iii. 4, vi. 25, *Lc.*
xii. 23.
- euacuare = καταργεῖν *Lc.* xiii. 7
b ff. 2 l q.
- euadere = ἐξέρχεσθαι *Ioh.* x. 39 a r.
- euaginare = ἐλκύνειν *Ioh.* xviii. 10 d.
- euangelium *Mt.* iv. 23, ix. 35,
xxiv. 14, xxvi. 13, *Mc.* i. 1, 14,
15, viii. 35, x. 29, xiii. 10, xiv.
9, xvi. 15; euangelium CE,
aeuangelium DE, aeuangelium
D saepe, euangelium DE, eu-
angelium W.
- euangelizare *Mt.* xi. 5, *Lc.* i. 19,
ii. 10, iii. 18, iv. 18, 43, vii. 22,
viii. 1, ix. 6, xvi. 16, xx. 1; *item*
aeuangelizare E, aeuangeliz. L,
aeuangeliz. D, aeuangeliz. C.
- eucharistia *cap. in Mc.* p. 696.
- euenire: euentura *Mc.* x. 32,
Ioh. xviii. 4 DR.
- euenient, -iet, *pro* uen. *Mc.* xi. 24
codd.; *pro* erit *Lc.* xvii. 30 e.
- euerrere *uide* ad *Lc.* xv. 8.
- εὐθέως et εὐθύς u. confestim, con-
tinuo, mox, protinus, statim.
- euidenter = παρρησίᾳ *Ioh.* xvi. 25 e.
- euigilare *Lc.* ix. 32.
- eunuchizare *Mt.* xix. 12 BC@J
MTV, eununciz. T, eunichiz. Z,
eunuchiare E, eunuchare Q,
iunuchare LR.
- eunuchizatio p. 687.
- eunuchus *Mt.* xix. 12, eunucus
HT, iunuchus R.
- euulsio A *cap. in Lc.* p. 280.
- exactor = πράκτωρ *Lc.* xii. 58
(exhac. C).
- exaltare = βαθύνειν *Lc.* vi. 48 e.
— = ἐπαναγαγεῖν *Lc.* v. 3 e.
— = ὑψοῦν *Mt.* xi. 23, xxiii. 12,
Lc. i. 52, x. 15, xiv. 11, xviii. 14,
Ioh. iii. 14, viii. 28, xii. 32, 34.
- examinare *Mc.* ix. 49 G.
- excaecare *Lc.* xi. 34 e, xxiv. 32 c,
Ioh. xii. 40.
- excastrare *Mt.* xix. 12 ff.
- excessus (ἐξόδος) *Lc.* ix. 31, ex-
questus R, excels. Q*.
- excipi = χωρεῖν *Ioh.* viii. 37 e.
- excitare = ἀνίστασθαι *Mc.* xiii. 2 e k.
— = διεγείρειν *Lc.* viii. 24 c e.
— = ἐγείρειν *Mc.* iv. 38 (xiv. 41 k),
Ioh. ii. 19, 20.
- a somno exc. = ἐξυπνίζειν *Ioh.* xi.
11 c d l d.
- excludere = ἐκβάλλειν *Lc.* xiii. 28
e r; *uide* ἐκβάλλειν.
- excruciare *Ioh.* x. 24 G*.
- excusare = ἀπολογεῖσθαι *Lc.* xii.
11 c (se exc.) e.
— = παραιτεῖσθαι *Lc.* xiv. 18 (se
exc. *uett. pl.*), 19.
- excusatio = πρόφασις *Ioh.* xv. 22,
24 l.
- exhortatio = παράκλησις *Lc.* ii.
25 a (exort.).
- exiguus *Lc.* xxi. 4 a.
- exire obuiam = ἐξέρχεσθαι εἰς
ἐπάντησιν *Mt.* viii. 34, xxv. 1, cf.
6, et *uett. ad Ioh.* xii. 13; ex. in
obu. E; *uide* et procedere.
- existimare = δοκεῖν *Lc.* xix. 11,
xxiv. 37, *Ioh.* xx. 15.
— = νομίζειν *Lc.* ii. 44.
— = προσδοκᾶν *Lc.* iii. 15.
- exitus = διέξοδος *Mt.* xxii. 9.
— = ἐξόδος *Lc.* ix. 31 d e f d.
- expandere *Lc.* v. 4 a, 5 d.
- expauescere *Mc.* iii. 21 Q, ix. 15,
xvi. 6.
- expectaculum *pro* spectaculum *Lc.*
xxiii. 48 C.
- expectare *Mt.* xi. 3, *Mc.* xv. 43,
Lc. i. 21, ii. 25, 38, iii. 15 d, vii.
19, 20, viii. 40, xii. 36, xxiii. 51,
Ioh. v. 4; exspec. *maxime* in
PMZ², *interdum etiam* in
EKK.
- expellere = ἐκβάλλειν *Mc.* i. 12,
Lc. xiii. 28, *item* *apud uett.*
maxime in e, ut *Lc.* vi. 22, ix.
49, xiii. 32 e m, xix. 45 e s, xx.
12, 15, *Ioh.* ix. 34, 35, cf. xii. 42;
sed etiam f *Mt.* viii. 12, *Ioh.* vi.
37, et a₂ *Lc.* xi. 15; *uide* et
ἐκβάλλειν.
- explicare *Lc.* xiv. 29 c ff. 2 l.
- explosio (*pro* expulsio?) p. 172
not. ad l. 7.
- expoliare *Lc.* x. 30 a.
- exportare = βαστάζειν *Ioh.* xii. 6
IMTW b ff. 2 aur.
- expostulare *Lc.* xii. 20 c, 48 d.
- exprobrare = ἀποδοκιμάζειν *Lc.*
ix. 22 d (expromp.).
— = ἐγκαταλείπειν *Mc.* xv. 34 c.

exprobrare = ἐξουθενεῖν *Lc.* xxiii. 11 *d.*

— = μαρτυρεῖν *Ioh.* xviii. 23 *Cyp. Aug.*

— = ονειδίζειν *Mt.* xi. 20, *Mc.* xvi. 14, *Lc.* vi. 22, *p.* 682; exprobare GLM.

expulsio *p.* 172.

exsentiare *Mc.* iii. 21 *uett. plur.*

exspirare (*non* expir.) *Mc.* xv. 37, 39, *Lc.* xxiii. 46.

exstruere *Lc.* xxi. 5 *a.*

exsurgere (*non* exurg.) *Mt.* i. 24, *Mc.* iv. 27, 39, x. 1, xiii. 8, 22, xiv. 60, *Lc.* i. 39, *Ioh.* vi. 18; exurgere *etc.* maxime in *codd.* CMOTWZ inueniuntur.

exstasis uide *Mc.* iii. 21 *d.*

exterior: exterior pars = τὸ ἑξωθεν *Lc.* xi. 39 *a.*, cf. extrema pars = τὸ ἄκρον xvi. 24 *i.*; superior pars *Ioh.* xix. 23 *c e* (*ff*₂).

exterminare *codd.* ad *Mt.* vi. 16, 20; *Lc.* xxiv. 32 *e.*

extorquere = παραβιάζεσθαι *Lc.* xxiv. 29 *e.*

extraneus = ἀλλότριος *Ioh.* x. 5 *q r* (*ut uidetur*).

exultari *pro -re* *Ioh.* viii. 56 *e.*

exuperantia *Lc.* xxi. 4 *s.*

F.

fabulari = ὁμιλεῖν *Lc.* xxiv. 14 *uett.*, 15.

facies *Mt.* vi. 16, 17 *et saepius* (fat. G); uide et persona, uultus.

facta *pro* opera *Lc.* xxiv. 19 *c e*, *Ioh.* iii. 19 *d*, vii. 7 *e*, viii. 39 *e*, 41 *e*, x. 37 *et* 38 *Cyp.*, xiv. 10 *e*, 11 *e*, 12 *e.*

facula = λαμπάς *Ioh.* xviii. 3 *c e r.*

facultas = βίος *Lc.* xv. 30 *a*, xxi. 4 *a.*

facultates = τὰ ὑπάρχοντα *Lc.* viii. 3, xi. 21 *a₂*, xii. 15 *a*, xiv. 33 *a*, xix. 8 *d.*

faenerari et -re *Lc.* vi. 34; fen. *codd. mult.*, foen. CJY *vg.*; et *ferē similiter faenerator* *Lc.* vii. 41.

faenum *Mt.* vi. 30, xiv. 19, *Mc.* vi. 39, *Lc.* xii. 28, *Ioh.* vi. 10; foen. maxime in DEP *vg.*, fen. maxime in RW.

fama = ἀκοή *Mt.* xiv. 1 (famma E). — = ἥχος (?) *Lc.* iv. 37.

— = φήμη *Mt.* ix. 26, *Lc.* iv. 14. famēs *Mt.* xxiv. 7, *Mc.* xiii. 8, *Lc.* iv. 25, xv. 14, 17, xxi. 11; famis *codd. mult.*, phames *semel* E.

familia = θεραπεία *Mt.* xxiv. 46, *Lc.* xii. 42.

— = πατριά *Lc.* ii. 4.

fasciae = κεῖρια *Ioh.* xi. 44 *p r.*

fastigium *Lc.* iv. 9 *e.*

fatuus = μωρός *Mt.* v. 22, xxv. 2, 3, 8; uide et stultus.

febricitans *Mt.* viii. 14, *Mc.* i. 30.

secundari *Lc.* viii. 14 *e.*

felix *Ioh.* xv. 20 *a.*

femina *Mt.* xix. 4, *Mc.* x. 6; fae. CO*Y, foe. 5 *ff*₂.

femur = πλευρά *Ioh.* xx. 27 *r.*

ferre = ἐκβάλλειν *Mc.* i. 12 *ff*₂; uide ἐκβάλλειν.

in cruce ferre *Ioh.* xix. 18 *e.*

festinanter *Lc.* vii. 4 *d*, *Ioh.* xi. 31 *p r.*

festuca = κάρφος *Mt.* vii. 3, 4, 5, *Lc.* vi. 41, 42; fist. maxime D.P., fyst. E *semel*.

fetere = ὄζειν *Ioh.* xi. 39; fae. AΔRSTY, foe. DJ *vg.*

fictio *Lc.* xii. 1 *e.*

ficulnea = συκῇ *Mt.* xxi. 19, 20, 21, *Lc.* xiii. 7, xxi. 29; -nia DR, fyculnea E.

ficus = συκῇ: *gen.* fici *codd. plur.* (feci LW, uici R, ficii L) *sed* ficus E *Mt.* xxi. 19 *et* xxiv. 32; *abl.* ficu *plur. sed* fico *Mc.* xiii. 28 *PMTORX*², *Ioh.* i. 48 G*, 50 DRZ; *acc. plur.* ficus, *sed* ficos *Mt.* vii. 16 DEPO*R, *Lc.* vi. 44 EPGO.

fidenter = παρρησίᾳ *Ioh.* xvi. 29 *e.*

fides: ὀλιγόπιστος uertitur modicae fidei *Mt.* viii. 26, xiv. 31, xvi. 8, *et codd.* ad vi. 30, *et* *Lc.* xii. 28; minimae fidei *Mt.* vi. 30; pusillae f. *Lc.* xii. 28 *et* h ad *Mt.* vi. 30; parucae f. *Lc.* xii. 28 *a.*

fiducia *Mt.* xiv. 27, *fyd.* E.

fiducialiter = παρρησίᾳ *Ioh.* vii. 13 *f.*

fiens *particip.* *Ioh.* vii. 50 *d.*

figere *pro* crucifig. *Mt.* xxvii. 44

A*CH*T*XYZ*, *Ioh.* xix. 23 *e.*

figura = εἶδος *Lc.* ix. 29 *e*, *Ioh.* v. 37 *uett.*

— = νόμισμα *Lc.* xx. 24 *d.*

— = τύπος? *codd. mult.* ad *Ioh.* xx. 25.

filius *Mt.* i. 1 *et saepissime*; uoc. fili, *sed* amant filii maxime *codd.* A (Y tantum *Lc.* ii. 48) CPLQR; *gen.* filii, *sed* filii saepius BEFG XY; *nom. plur.* filii *codd.* faene omnes.

finbria *Mt.* ix. 20, xiv. 36, xxiii.

5, *Mc.* vi. 56, *Lc.* viii. 44; etiam fimbria DE, finbria et fimfria O.

finire *pro* dissipare = διασκορπίζειν *Lc.* xv. 13 *c.*

firmissime = ἀσφαλῶς *Mc.* xiv. 44 *f.*

fixura = τύπος *Ioh.* xx. 25, *et* fissura

codd. aliq.

flagellare *Mt.* x. 17, xx. 19, xxiii.

34, xxvii. 26, *Mc.* x. 34, *Lc.* xviii.

32, 33, *Ioh.* xix. 1; flagill. *ferē semper* DPLR, *semel* Y.

flagellum *Mc.* iii. 10 M, xv. 15, *Lc.* vii. 21 *e*, *Ioh.* ii. 15; flagill. DPLR.

flere = κλαίειν *u.* ad *Mt.* xxvi. 75, *Mc.* xiv. 72.

florere *Lc.* xxi. 30 *a.*

florescere *Lc.* xii. 27 *e.*

fluxus *Mt.* ix. 20, *Lc.* viii. 43, 44; fluxus CL.

focus = ἀνθηράκι *Ioh.* xviii. 18 *q.*

fodere *Mt.* xxi. 33, xxv. 18, *Mc.* xii. 1, *Lc.* vi. 48, xiii. 8, xvi. 3; *pf.* fudit E, *subl.* fodeam D.

fodiri *pro* perfodi. *Lc.* xii. 39 *c.*

foramen = τρύπημα uel τρήμα uel τρυμαλιά *Mt.* xix. 24, *Mc.* x. 25, *Lc.* xviii. 25.

— = τύπος *Ioh.* xx. 25 *f.*

formido *Lc.* xxi. 11 *a.*

fornicaria *Lc.* xv. 30 *e.*

forsitam ita scribitur *Lc.* xx. 13

FGM, *Ioh.* iv. 10 X*, v. 46 F, viii. 19 F.

fortiter = εὐτόνως *Lc.* xxiii. 10 *d.*

fortitudo *pro* plenitudo *Mt.* ix. 16 E.

fractamenta *Lc.* ix. 17 *d.*

fractura *Lc.* ix. 17 *e*, xxiv. 35 *c e.*

fremere = ἐμβριμάσθαι *Mc.* xiv. 5, *Ioh.* xi. 33, 38.

frindones *pro* frondes *Mc.* xi. 8 L.

fructifer = φέρων καρπὸν *Ioh.* xv. 2 *a q.*

fructificare *Mc.* iv. 20, 28, *Lc.* viii. 6 *e*, 8 *c e*, 14 *d*, 15 *d r*, *Ioh.* xv. 16 *a c ff*₂ *r.*

fructum mutare = fr. producere *Mc.* iv. 29 *c.*

fructus *pro* genimina *Mc.* xiv. 25 *a.*

frumentatio = σιτομέτριον *Lc.* xii. 42 *d.*

fugari *Lc.* viii. 29 *a*, xvi. 9 *Iren.*

fugere = ἀναχωρεῖν *Ioh.* vi. 15, uide et *Mt.* xii. 15.

fulgur *Mt.* xxiv. 27, xxviii. 3, *Lc.* x. 18, xvii. 24; -gor maxime CDE.PJRY.

fundare = βαθύνειν *Lc.* vi. 48 *d.*

— = θεμελιούν *Mt.* vii. 25, *Lc.* vi. 48.

furnicatio *pro* forn. E *Mt.* xix. 3, 9.

G.

gazophylacium *Mc.* xii. 41, 43, *Lc.* xxi. 1, *Ioh.* viii. 20, *cf. p.* 498, 696, 702; *gazophil. codd. mult.*, *gazofhil. J.*, *gazofil. PIMQTX**, *gazofyl. MTX²*, *gazafil. DR.*, *gazium phil. R.*, *gazopil. Θ.*, *gazofilachium BG.*, *gazofilatium W.*, *gazophilatium EGHKM(-phy.)*, *W.*, *gatzo- et gazofilocium D.*, *gazofilacium G.*, *gozofilacium L.*, *gaiophylacium e.*, *gaio filacium L.*, *gaiopilacium a.*
generatio pro genimina *Mt.* xxiii. 33 *uett.*, *Mc.* xiv. 25 *QR uett.*, *Lc.* iii. 7 *GLQ uett.*
generosus = *εὐγενής* *Lc.* xix. 12 *e.*
genimen *Mt.* xxiii. 33, xxvi. 29, *Mc.* xiv. 25, *Lc.* iii. 7; *gemina et gemine EHZ**, *genemina P*H** X, xxii. 18 *δ.*
gens pro generatio *Lc.* vii. 31 *a.*, xi. 29 *a.*, 32 *a.*, 51 *a.*, xvi. 8 *a.*, xvii. 25 *s.*, xxi. 32 *a. e.*
 — *pro gentilis* *Mt.* xviii. 17 *e.*
gentilis = *ἐθνικός* *Mt.* xviii. 17 *QR.*
 — = *Ἑλληνίς* *Mc.* vii. 26, *Ioh.* xii. 20.
genu: **genibus prouolutus** (*uel* -tis) = *γονυπετῶν* *Mt.* xvii. 14 (*prouolutibus g.*, *prouolutans a.*).
 — **flexo** (*uel* -u) = *γονυπετῶν* *Mt.* xxvii. 29, *Mc.* i. 40, x. 17.
germinare *Mc.* iv. 27, *Lc.* viii. 7 *d.*, 8 *d.*
gestare *Ioh.* xix. 17 *a.*
γεωργός u. *agricola*, *agricultor*, *colonus*, *cultor*.
gignere et parere inuicem mutantur, *Lc.* i. 57, xxiii. 29, *Ioh.* xvi. 21.
globus = *θρόμβος* *Lc.* xxii. 44 *c.* *Iren.*
gloria = *δόξα* *Mt.* iv. 8 *et saepius*; *uide et claritas*, *honor*.
glorificare = *δοξάζειν* *Mt.* v. 16, ix. 8 *et saepius*.
glorificatio (*pro transfiguratio*) *p.* 684.
quae gloriose fiebant = *τὰ ἐνδοξα* *Lc.* xiii. 17.
glutire *Mt.* xxiii. 24; *glutt. codd. mult.*
gnoscere *Ioh.* x. 27 *d.*
grabattum *Mc.* ii. 4, 9, 11, 12, vi. 55, *Ioh.* v. 8, 9, 10, 11, 12; *etiam* *crabattum*, *crauatum*, *grabattuum P.*, *grabatum maxime codd. Britannici*, *grabattum M.*, *grabatum fere semper S.*, *grauattum L.*, *grauatum CT etc.*

gratificari *Ioh.* vi. 23 *δ.*
gratulari *Lc.* i. 58 *D**, xv. 6 *e.*, 9 *e.*
gratulatio = *κραυπάλη* *Lc.* xxi. 34 *a.*
grauari *Mt.* xxvi. 43, *Mc.* xiv. 40 *codd. mult.*, *Lc.* ix. 32, xxi. 34.

H.

h pro c ponitur: *amihus T.*, *hamihus C* *Ioh.* xv. 14; *inimihus C* *Lc.* x. 19, xix. 43, xxiii. 12; *hauete pro cauete* *Mt.* x. 17 *V.*
habere = *ὑφείλειν* *Ioh.* xix. 7 *c.*
futurum exprimitur per infin. et habere;
occidere habet *Ioh.* viii. 22 *a.*
scandalizari habetis *Mc.* xiv. 27 *d.* *ff.*
habebat transire *Lc.* xix. 4 *d.*
habebat uenire *Lc.* x. 1 *d.*
habilis = *εὐθετος* *Lc.* ix. 62 *q.*
habitaclum = *μονή* *Ioh.* xiv. 23 *d.*
haedus *Mt.* xxv. 32, 33, *Lc.* xv. 29; *hed. codd. mult.*, *hoed. vg.*, *aed. DPGM*, *ed. T.*
haesitare *Mt.* xxi. 21, *Mc.* xi. 23, *Lc.* ix. 7, *Ioh.* xiii. 22; *haess. E.*, *aes. J.*, *aess. L.*, *hes. maxime* *ACPGHVWX*, *hess. DFR*, *ess. R.*, *es. RT*, *ees. O.*
hamus *Mt.* xvii. 27; *amus* *CHJ M*OQRT*, *chamus Y**.
harena *Mt.* vii. 26; *haerena Q.*, *arena PJJLTV*W* *vg.*
harundo *Mt.* xi. 7, xii. 20, xxvii. 29, 30, 48, *Mc.* xv. 19, *Lc.* vii. 24; *arundo maxime in* *ΘLOR TW* *vg.*
haue *Mt.* xxvi. 49, xxvii. 29, xxviii. 9, *Mc.* xv. 18, *Lc.* i. 28, *Ioh.* xix. 3; *etiam* *habe maxime* *BCOT*, *auē* *ΘJKMTVW* *vg.*
haurire *Ioh.* ii. 8, 9, iv. 7, 11, 15; *aur. maxime* *CDΔPIMOR* (*arias semel*) *T*; *plus quam perf. hauserant et haurierant* *uide* *Ioh.* ii. 9.
hauritorium = *ἀντλημα* *Ioh.* iv. 11 *uett.*
ἡγεμών uide *dux*, *legatus*, *magistratus*, *potestas*, *praeses*, *princeps*.
heululare *Mc.* v. 38; *heiol. E.*, *hieiol. L.*, *iul. D.*, *eiul. CQRTV WZ* *vg.*
hereditas et heres *Mt.* xxi. 38, *Mc.* xii. 7 (*eres L.*), *Lc.* xii. 13, xx. 14; *haer. W* (*semel*) *vg.*; *heriditas L.*
hiatus terrae = *χάσμα* *Lc.* xvi. 26 *a.*
hiems *Ioh.* x. 22, *hiemps codd. mult.*, *hiepye*, *iems T*; *abl. hieme* *Mt.* xxiv. 20, *Mc.* xiii. 18, *hyeme*

CHJ *5th*, *hiemae L.*, *yeme T.*, *cheme R.*, *cf. chems Cant.* *Kk.* i. 24 *ad* *Ioh.* x. 22.
hodiernus, -num *Mt.* xxvii. 8, xxviii. 15; *od. LT*, *hord. E**, *hodiernom Oe.*
holocaustoma *Mc.* xii. 33, *holocaustama Q.*, *holocaustoma D.*, *holocaustoma J* (*M*Q*) *5th C*; *abl. plur. -stomatis CT.*
holus *Mt.* xiii. 32, *Mc.* iv. 32, *Lc.* xi. 42; *olus in* *P*JLQPQRTX* *vg.*; *holoribus J.*, *horelibus V* *Mt.* xiii. 32.
homicidia pro homicida *Mt.* xxii. 7 *RV*, *Ioh.* viii. 44 *EMRY**.
homicidium *Mt.* xv. 19, xix. 18, *Mc.* vii. 21, xv. 7, *Lc.* xxiii. 19, 25; *humic. R.*, *omic. M**, *homicidum E*; *uide et praef. p.* xxxvii.
honestus = *πλοῦσιος* *Lc.* xvi. 1 *e.*, 19 *e.*
honor = *δόξα* *Ioh.* v. 41 *b l r*, 44 *d r*, xvii. 5 *q.*, 22 *r.*
 — = *τιμή* *Ioh.* iv. 44; *cf. et* *Mt.* xiii. 57, *Mc.* vi. 4.
honorare = *δοξάζειν maxime in d.*, *rarius in a e*; *uide* *Lc.* xvii. 15, xviii. 43, *Ioh.* vii. 39, xiii. 31, xxi. 19.
 — = *τιμᾶν* *Mt.* xv. 4, 8, xix. 19, *Mc.* vii. 6, 10, x. 19, *Lc.* xviii. 20; *uett. ad* *Ioh.* viii. 49, xii. 26.
non honor. = *ἀτιμάζειν* *Ioh.* viii. 49 *c.*
confunditur cum onerare *Mt.* xi. 28, *Lc.* xi. 46, *in* *DLQRZ**.
honoratus *Lc.* vii. 2 *d.*, xiv. 8.
honorificare = *δοξάζειν* *Mt.* vi. 2, *Mc.* ii. 12 *et uett. saepe*.
 — = *τιμᾶν* *Mt.* xv. 6, *Ioh.* v. 23, viii. 49, xii. 26.
non honorif. = *ἀτιμάζειν* *Ioh.* viii. 49 *a aur.*
honorificentior *Lc.* xiv. 8 *d.*
hordiacius *Ioh.* vi. 9, 13; *hordiacus R.*, *-deacius* *FFCEΘIKQ*, *-deaceus S*; *ordeaceus* *Dth SC*, *ordeacius* *ΘMT*, *ordiacius* *MTORT*, *ordeicius W.*
horreum *Mt.* iii. 12, vi. 26, xiii. 30, *Lc.* iii. 17, xii. 18, 24; *orreum T.*, *et LR* *Mt.* xiii. 30.
hospitari *Lc.* xix. 7 *e.*
hospitium pro penetralia *Mt.* xxiv. 26 *ff.*
pro refectio *Mc.* xiv. 14 *k.*, *cf. Lc.* xxii. 11 *e f r.*
hostia = *θυσία* *Mc.* ix. 49 *q.*, *Lc.* ii. 24.
 — = *λατρεία* *Ioh.* xvi. 2 *d.*

humerus *u.* umerus.
 hydria *Ioh.* ii. 6, 7, iv. 28; *hidr.*
 EPRW, *idr.* T, *idr.* CT;
 hydreia Y.
 hydropicus *Lc.* xiv. 2; *hidr.* P,
 ydr. KVVWZ, *idr.* T. *cf.* p. 700.
 hymnus *Mt.* xxvi. 30, *Mc.* xiv. 26;
 imnus PLRT, ymnus DPMTR
 WZ.
 hypocrisis *Mt.* xxiii. 28, *Lc.* xii.
 1; *item* hippochrisis E, hippo-
 crisis P, hipocrisis GRW, hypo-
 chrisis CΘL, hypochrissis D,
 hypocrisis DR, hypochrisis E,
 ipochrisis W, ipocrisis T, ypo-
 crisis MTVZ.
 hypocrita *Mt.* vi. 2, 5, 16, vii. 5,
 xv. 7, xxii. 18, xxiii. 14, 15, 23,
 25, 27, 29, xxiv. 52, *Mc.* vii. 6,
Lc. vi. 42, xii. 56, xiii. 15; *item*
 chippochrita L, hipochrita LY,
 hipochrita PLW, hipocrita PQ
 TWY, hippochrita ELR, hippo-
 crita PR, hypochrita Y, hypo-
 chrita CDPLM^oQY, hypochry-
 rita C, hypocrita W, hypocryta
 C, hippochrita DEPR, hippo-
 crita DPF, hypochrita CF, hypu-
 chrita Q, ipocrita T, ypochrita
 WZ, ypocrita OTVWYZ^c, ypo-
 crita T.
 hysopus *Ioh.* xix. 29; *hyss.* BDug.,
his. E*P, *ys.* TW.

I.

i et g inter se mutantur; agebat
pro aieb. *Mc.* v. 30 C, ix. 24 O,
geiunare pro ieiun. C *saepius*,
giuga pro iuga *Lc.* xiv. 19 G*,
gudicare pro iud. *Ioh.* xii. 48 C;
uide et iacere.
 — et s, z; *uide* z.
 — et th; iara *pro* thara *Lc.* iii. 34 e.
 iacere *Mt.* viii. 6 etc.; *gacere* C
Mt. ix. 2; *impf.* iaciebat D *Ioh.*
 v. 3.
 — = κατακείσθαι *Mc.* ii. 4, *Lc.* v.
 25, *Ioh.* v. 3, 6.
 — = πίπτειν *Mt.* ix. 36.
 iactatus = βολή *Lc.* xxii. 41 Q.
 iactura *Lc.* ix. 25 a.
 ictus = βολή *Lc.* xxii. 41 a.
 iðios, κατ' ιδίαν *uide* proprius,
 secreto, seorsum, separatim, sin-
 gulariter, solus, suus.
 iectio *cap.* D etc. in *Lc.* p. 303.
 ieiunare, ieiunus :
geiunare etc. fere semper C, *uide*
Mt. iv. 2, vi. 16, xv. 32, xvii. 21 ;

ieiunare *Mt.* iv. 2 D, iunare *Mc.*
 ii. 19 L.
 ignis = φῶς *Mc.* xiv. 54 *cf.* *Lc.* xxii.
 56 f.
 ignobilis = ἄδελος *Lc.* xi. 44 a.
 ignorare = ἀγνοεῖν *Mc.* ix. 32,
Lc. ix. 45.
 — = οὐ γινώσκειν *Mt.* xxiv. 51,
Lc. xii. 46 E d, *Ioh.* iii. 10.
 — = οὐκ εἰδέναι, οὐκ οἶδα κ.τ.λ.
Mc. xiv. 40, et *pro* nescire, nescio
etc. usurpatur *Lc.* ix. 33 c, xi.
 44 a r, *Ioh.* i. 26 a b r, 31 a b e r,
 33 a b e q r, iv. 32 d, vii. 28 b d,
 ix. 21 c d, xiii. 7 d f r, xv. 21 a f g.
 — iis *abl. plur. pro* -is E* *saepissime*;
u. ad *Ioh.* v. 24.
 imminere *Lc.* xxiii. 23 a.
 immittere *uide* inm.
 immo *Lc.* xi. 28 *codd. mult.*
 immolare = θύειν *Mc.* xiv. 12, *Lc.*
 xv. 30 r, xxii. 7 D *uett.*
 imperare = διατάσσειν *Lc.* xvii. 9.
 — = ἐπιτάσσειν *Mc.* i. 27, *Lc.* iv.
 36, viii. 25, 31, xiv. 22.
 — = ἐπιτιμᾶν *Lc.* iv. 39, *uide*
etiam ad *Mt.* viii. 26.
 impetu abire = ὀρμᾶν *Mt.* viii.
 32, *Lc.* viii. 33; *cf.* et *Mc.* v. 13.
 impingere (*inp.*) *Mt.* vii. 25 E *uett.*,
Lc. vi. 48 e, 49 c e.
 implere, adimplere etc. *semper*
scribimus cum codd. plur., uide
Mt. i. 22, iii. 15, xiii. 14 et
saepius; implere, adimplere
maxime in codd. Britannicis
 DPLOQR et in CT habentur.
 ut impletur (*adim.*), im-
 pleatur etc. *Hae locutiones ab*
Hieronymo praesertim adhiben-
tur ubi Graece scriptum fuerit
iva et ὅπως πληρωθῇ. In quibus,
ut uidetur, idem omnino ualent
implere et adimplere; sed ad-
impl. apud Hieronymum uix
extra Matthei euangelium re-
peritur. Tempora autem, sc.
praesens et imperfectum modi
subiunctiui, sub hac ratione
satis euidenter usurpantur;
imperfectum, ubi res secundum
prophetiae uaticinia iam effectae
narrantur, praesens uero ubi in
oratione res praesentes uel futurae
attingantur.
 Idcirco ut adimpleretur (= ὅπως
 πληρωθῇ in narratione) a *codd.*
plur. recte legitur *Mt.* ii. 23,
 viii. 17, xii. 17, xiii. 35; = ἴνα πλ.
Mt. i. 22, ii. 15; ut impletur

= ἴνα πλ. *Mt.* iv. 14, xxi. 4, xxvi.
 56 (*ubi uerba sunt Euangelistae*
narrantis, non Christi loquentis;
uide Meyer in loc.), xxvii. 35
codd. mult., Ioh. xii. 38, xviii.
 9, 32; *contra in oratione reperi-*
untur uerba duobus locis, sc. Ioh.
 xix. 24, 36, *sed* *Mc.* iv. 37 ὥστε
 γεμίσεσθαι in narratione reddi-
 tur ut impleretur.
 ut adimpleantur = ἴνα πληρω-
 θῶσιν in oratione *Mc.* xiv. 49;
 ut impleatur = ἴνα πληρωθῇ in
 oratione *Ioh.* xiii. 18, xv. 11,
 25, xvii. 12; et similiter ἴνα
 γεμισθῇ in oratione redditur ut
 impleatur *Lc.* xiv. 23, et τοῦ
 πλησθῆναι *Lc.* xxi. 22.
 imponere u. *inp.*
 inaquosus *Lc.* xi. 24.
 inbrex *Lc.* v. 19 d.
 incalcare *Lc.* xxi. 24 e.
 incertus = ἄδελος *Lc.* xi. 44 c.
 — = ἀπορούμενος *Ioh.* xiii. 22 g.
 inchoare p. 172 l. 5; *inco.* OXYZ*,
incoh. T, *inquo.* C.
 inclinare = κλίνειν *Lc.* xxiv. 5
uett., 29 (-ri), *Ioh.* xix. 30.
 — = κύπτειν *Ioh.* viii. 6, 8.
 — = παρακύνειν *Ioh.* xx. 5, *uide*
ad u. 11.
 — = συγκύνειν *Lc.* xiii. 11 (-ri).
 incola = peregrinus *Lc.* xxiv. 18 d.
 incolumis *Lc.* xv. 27 a. *Uerbum*
nusquam ab Hieronymo adhi-
betur nisi *Tob.* vi. 21, viii. 15,
 x. 11, xiv. 15. *Cf.* 2 *Macc.* x. 30.
 inconsutilis = ἀραφος *Ioh.* xix. 23.
 incrassatus *Mt.* xiii. 15, *incrassa-*
 DEQR.
 incredibilis et incredulus *Lc.* i.
 17, ix. 41 a d e f r.
 incredulus *Mt.* xvii. 17, *Mc.* ix.
 19, *Ioh.* iii. 36, xx. 27.
 increpare = ἐπιτιμᾶν *uide* *prae-*
sertim ad *Mt.* viii. 26.
 incurbere *Lc.* xiii. 11 d, xxiii. 23 d.
 incurabilis A-Y *capit. in* *Mt.* p. 32.
 incuruare *Lc.* xiii. 11 e f.
 indeficiens *part.* *Lc.* xii. 33 b r.
 indicare = ἀπαγγέλλειν *Ioh.* xvi. 25 r.
 indictoobaudiens = ἀπειθῶν *Ioh.* iii.
 36 a.
 indigere = χρειαίαν ἔχειν *Lc.* ix. 11
 (*variant multum uett., uide ad*
loc.), xv. 7, *Ioh.* xiii. 10.
 — = χορῆζειν *Mt.* vi. 32, *Lc.* xii. 30.
 indispartibilis *prae* *in* *Mc.* p. 270.
 inducere *pro* duc. *Mt.* xxvii. 31 L.
 — *pro* deduc. *Lc.* v. 3 b d l q.

- inducere *pro* seduc. *Ioh.* vii. 12 e.
indumentum *Mt.* vi. 25 gr., *Lc.* xii. 23 G.
inemendabilis *capit.* A-Y *in Mt.* p. 20.
infans = βρέφος *Lc.* i. 41, 44, ii. 12, 16, xviii. 15.
— = νήπιος *Mt.* xxi. 16.
— = παιδίον *Lc.* ix. 47 a d, 48 d, xviii. 16 a d i r, 17 a d r.
inferior: de inferioribus = ἐκ τῶν κάτω *Ioh.* viii. 23 a (b) d.
infernus = ἄδης *Mt.* xi. 23, xvi. 18 codd. mult., *Lc.* x. 15, xvi. 22.
inferus, -i = ἄδης *Mt.* xvi. 18, *Lc.* x. 15 a e r, xvi. 22 a i.
infigere (= crucifigere) *p.* 696.
infirmans *Ioh.* v. 3 e q.
infirmari = ἀσθενεῖν *Ioh.* iv. 46, vi. 2, xi. 2, 3, 6; *item Lc.* x. 9 c e.
infirmis *pro* -mus, *Ioh.* v. 13 d; *et abl. plur.* infirmibus *Ioh.* vi. 2 b e.
infirmius *pro* deterius *Ioh.* ii. 10 r (b).
infirmus = ἀσθενής *Mt.* xxv. 43, 44 etc.
— = ἀσθενῶν *Mt.* x. 8, xxv. (36) 39 etc.
infremere = ἐμβριμᾶσθαι *Ioh.* xi. 33 codd. aliq.
infringere *pro* confringere *Mt.* xxi. 44 J.
infundere = ἐπιχέειν *Lc.* x. 34.
— = καταχέειν *Mt.* xxvi. 7 DR a b ff₂.
ingenue = παρρησίᾳ *Ioh.* x. 24 δ.
ingrauari *Mc.* xiv. 40.
inhonorare = ἀτιμάζειν *Lc.* xx. 11 f, *Ioh.* viii. 49.
inhonorificare = ἀτιμάζειν *Ioh.* viii. 49 OQ r.
iniection = ἐπίβλημα *Mc.* ii. 21 e.
initium = ἀρχή *Mt.* xix. 4 etc.
iniuriare *Lc.* xviii. 32 d, xx. 11 d.
inlinire = ἐπιχρίειν? *Ioh.* ix. 6 l.
includere *Mt.* ii. 16 *et* saepius;
illudere habetur *in W* vg., *et semel in O* (*Lc.* xxiii. 36).
inlusio *p.* 185 K etc.
inmanere = ἐπιμένειν *Ioh.* viii. 7 d.
inmisericors (-cordus) *p.* 686.
inmittere *Mt.* ix. 16, xxii. 16 X ff₁, *Mc.* ii. 4 G, *Lc.* v. 36.
immundus scribimus *Mt.* x. 1 *et* saepius *cum* codd. plur.; *unicus locus ubi* codd. multi habent *imm. est Lc.* viii. 29; *alibi EM WX habent imm. saepe sed non semper.*
innotescere *Lc.* ii. 15 δ, *Ioh.* xvii. 26 δ.
innouare *cap. in Mt.* p. 682.
innumerare *pro* inoperare *p.* 287 G aur., 291 aur.
inoperari = ἐνεργεῖν *Mt.* xiv. 2 OY, *Mc.* vi. 14.
inops *Lc.* xvi. 22 e Aug.
impensus *cap. J in Lc.* p. 289.
implere u. imp.
inponere *Mt.* ix. 18 *et* saepius;
variant codices inter inop. et imp. et multi per compendium ip. exprimunt; sed antiquiores et meliores saepius inop. quam imp. habent; amant imp. maxime BKMWX.
inportunitas *Lc.* xi. 8 FO c ff₂ r aur., inoportunitas P*.
impossibilis *Mt.* xvii. 20, xix. 26 etc.; *imposs. M* vg., *impos. H*, *impos. P*; *impossibile L.*
inprobitas *Lc.* xi. 8; *impr. MZ¹ vg.*, *inprobitas R.*
inproperare = ὀνειδίζειν *Mt.* xxvii. 44; *impr. WX* vg.; *cf. pp.* 287, 291, 682.
inprudens = ἀσύνετος *Mc.* vii. 18 u. *et* intellectus.
inquinare = κοινῶν *Mc.* vii. 15 K.
— = μαινεῖν *Ioh.* xviii. 28 e.
inquirere = ἐκζητεῖν *Lc.* xi. 50.
— = ἐπιζητεῖν *Mt.* vi. 32, *Lc.* iv. 42 e, xii. 30 M ff₂ l r.
— = ζητεῖν *Ioh.* xvi. 19 r.
inridere = ἐμπαίζειν *Lc.* xiv. 29 M f, xxiii. 11 c, 36 a.
— = καταγελαῖν *Mc.* v. 40, uett. ad *Lc.* viii. 53 c e (xvi. 14 a e = ἐκμυκτηρίζειν).
inrigare *Lc.* vii. 38 a.
inrisor A-Y *capit. in Mt.* p. 36.
inruere *Mt.* vii. 25, 27, *Mc.* iii. 10, *Lc.* i. 12, v. 1; *irr. maxime in MW* vg.
insalare *Mc.* ix. 49 a.
inscriptio *Mc.* xii. 16, *Lc.* xx. 24, xxiii. 38 a d.
insensatus *Lc.* xxiv. 25 a c d e.
inserere = νύττειν *Ioh.* xix. 34 e.
insidiator *Lc.* xx. 20.
insipientia (ἀνοία) *Lc.* vi. 11, *cap. A-Y in Lc.* p. 280.
inspicere = βλέπειν *Ioh.* xiii. 22 d q.
inspretio *capit. A-Y in Mc.* p. 178.
instanter = εὐτόνος *Lc.* xxiii. 10 c.
— = σπονδαίως *Lc.* vii. 4 e.
instare = ἐπικείσθαι *Lc.* xxiii. 23.
— = ἐφιστάναι *Lc.* ii. 38 d, x. 40 d, xxi. 34 a.
instaurare *Mc.* xv. 29 *Hieron.*; *cf. cap. in Mt.* p. 682.
institae = κείρια *Ioh.* xi. 44.
insuere *Mc.* ii. 21 δ.
insufflare = ἐμφυσᾶν, *Ioh.* xx. 22; *item insuffl. codd. mult. et vg.*
insufflatio *cap. A-Y in Ioh.* p. 506.
insultare = ἐμπαίζειν *Lc.* xxiii. 36 c.
insumentum = ἐπίβλημα a *Mc.* ii. 21, *et ita Lc.* v. 36.
intellectus = σύνεσις *Mc.* xii. 33, *Lc.* ii. 47 d.
sine intellectu = ἀσύνετος *Mt.* xv. 16.
u. *et* inprudens.
intelligere *Mt.* xiii. 13 *et* saepius;
intelligere amant maxime CH ΘJKTW vg., perf. intellexerunt C *Mt.* xvii. 13.
non intelligere *pro* nescire *Ioh.* xvi. 18 e.
intendere = ἀτενίζειν *Lc.* iv. 20, xxii. 56 d r.
— *pro* intueri etc. = ἀναβλέπειν *Mc.* vi. 41 R, *Lc.* xxi. 1 m.
intenebricare *Lc.* xxiii. 45 a.
interdie = ἐν τῇ ἡμέρᾳ *Ioh.* xi. 9 a ff₂, *et* interdus b.
interesse *Lc.* xxiii. 48 c.
interfectio J *capit. in Mt.* p. 19.
intermittere *Lc.* vii. 45 e.
intricare = καταργεῖν *Lc.* xiii. 7 e.
intueri = ἀναβλέπειν *Mc.* vi. 41.
— = ἀτενίζειν *Lc.* xxii. 56.
— = ἐμβλέπειν *Mc.* x. 21, 27, *Lc.* xx. 17 a e r, xxii. 61 c, *Ioh.* i. 36 b q r, 42.
— = συντηρεῖν *Lc.* ii. 19 r.
u. *et* intendere.
inuadere = ἔχειν *Mc.* xvi. 8.
— = συναρπάζειν *Lc.* viii. 29 c e.
inuitator *Lc.* xiv. 12 uett. pl.
inumbare *pro* obumbr. *Mt.* xvii. 5 L uett., *Lc.* ix. 34 b q r.
inundare *pro* lauare *Ioh.* ix. 11 δ.
inundatio = κλύδων *Lc.* viii. 24 e.
— = πλημμύρα *Lc.* vi. 48.
inuolare = κλέπτειν *Ioh.* x. 10 d.
irritum non inr. *Mt.* xv. 6, *Mc.* vii. 9; *inr. CD²PGJLORZ**;
irr. facere = ἀθετεῖν *Mc.* vii. 9.
irruere uide inr.
-is term. *et* -us inuicem mutantur, e.g.:
austeris *et* -rus *Mt.* xxv. 24 W δ, *Lc.* xix. 21, 22.
infirmis *pro* -mus *Ioh.* v. 13 d.
securus *pro* -ris *Lc.* iii. 9 G.

ist *pro* st, et *isc pro* sc etc., ad
init. saepius C; ut istatim *Mt.*
xxv. 15, istrauerunt *Mc.* xi. 8,
istratur *Lc.* xxii. 12, istatere
capit. p. 32; cf. exp *pro* sp ut
expectaculum *Lc.* xxiii. 48 C.
contra C habet srabel, srabelita
etc., uide *israhel.* Cf. *Praef.*
p. xxxvii, et T storiā *pro* histor.
uel istor. p. 490.
-it in *perfecto pro* -iit uel -iit;
uide *Mt.* xi. 1, xii. 3, xiii. 53,
xxvii. 58 etc.; et *praecipue* notu-
lam nostram ad *Ioh.* v. 24.
iubere = διατάσσειν *Lc.* viii. 55.
— = εἰπεῖν *Lc.* xix. 15.
— = ἐπιτάσσειν *Lc.* viii. 31 f, xiv.
22 e.
— = κελεύειν *Mt.* viii. 18 et sae-
pius.
iucundari *Lc.* xii. 19 c e, xv. 23 e,
24 e, 29 e, 32 e, xvi. 19 e.
iudaizans *Ioh.* iv. 9 d.
index = ἀρχῶν *Lc.* xii. 58 f.
— = ἡγούμενος *Mt.* ii. 6 F.
— = κριτής *Mt.* v. 25 et saepius.
iudicare = κατακρίνειν *Mt.* xxvii.
3 h, cf. ad iudicium ducere f.
— = κρίνειν *Mt.* vii. 1 et saepius.
iugulare = θύειν *Ioh.* x. 10 l r.
— = κατασφάττειν *Lc.* xix. 27 a.
iungere *Mc.* x. 9; *perf.* -cxit
P*O*Z.
iunior = νεώτερος *Lc.* xv. 12 c e,
13 c e, *Ioh.* xxi. 18.
iuramentum = ὅρκος *Mt.* v. 33,
xiv. 7, 9, xxvi. 72.
iusiurandum = ὅρκος *codd.* ad *Mt.*
xiv. 9, *Mc.* vi. 26, *Lc.* i. 73.
iussio H *cap. in Lc.* p. 278.

K.

καθαρισμός u. emundatio, mundatio,
purgatio, purificatio.
kc *pro* c in C, ut kcapud, kcarus
etc., uide *praef.* p. xxxvii.
κόσμος semper redditur mundus
apud Hieronymum; e.g. *Mt.* iv.
8 et saepissime; etiam ὁ κόσμος
= hic mundus *codd.* ad *Mt.* xiii.
38, xviii. 7, *Lc.* xii. 30, *Ioh.* i. 9
et saepius, cf. *Koensch, It. und*
Vg. pp. 420-422; item κόσμος
reditur orbis *Mt.* xxvi. 13 QR,
et saeculum *Mt.* xxiv. 21 ER
uett., *Lc.* xii. 30 a, in *Iohanne*
saepissime e, aliquando etiam
d q, uide ad *Ioh.* i. 9.

L.

lacrima, lacrimari *Mc.* ix. 24,
Lc. vii. 38, 44, *Ioh.* xi. 35; lacrym.
ΣΤ, lachrym. 579.
lactare *Lc.* xxiii. 29; *uett.* ad xi.
27, xxi. 23; *part.* lactantium
Mt. xxi. 16, -entium W *vg.*
laguena *Mc.* xiv. 13; langue, G*V,
lagoe. B*PJMOT, lage. W *vg.*,
lago DL, lagu. X, lagy. R.
lama, lamma, lema, etc. (*hebr.*)
uide *Mt.* xxvii. 46, *Mc.* xv. 34.
lambere *Lc.* xvi. 21 a.
lamentari et -tare *Mt.* xi. 17 C,
Lc. vii. 32, xiii. 27.
lampas *Mt.* xxv. 1-8, *uett.* ad *Ioh.*
xviii. 3; *acc. plur.* lampades,
sed -das BFH*OX*Z*.
languere = ἀσθενεῖν *Lc.* vii. 10;
et languens = ἀσθενῶν *Ioh.* v. 3,
xi. 1.
languidus = id. *Ioh.* v. 7, xi. 1 J.
languor scribimus cum *codd.* plur.
Mt. iv. 23, 24, ix. 35, x. 1, *Mc.* i.
34, *Lc.* iv. 40, vi. 18, vii. 21, ix.
1; langor habent semper PT,
varius HLRX; longuor G *Lc.*
vii. 21.
laniare = θύειν *Lc.* xv. 23 e, 27 e,
30 e.
lanterna = φάγος *Ioh.* xviii. 3;
latern. E*JW *vg.*
latenter = ἐν κρυπτῷ *Ioh.* vii. 10 e.
latro = κακοῦργος *Lc.* xxiii. 32
uett., 33, 39.
— = ληστής *Mt.* xxi. 13 et saepius.
lauare *Mt.* vi. 17 et saepius; pf.
lauauī amant DEPR, pfcf. lauau-
tus E; labare POTX, leuare AD
PM; lauare et lauauī uide *Ioh.*
ix. 7, xiii. 10.
lauatio p. 503 K.
laxare = χαλᾶν *Lc.* v. 4, 5.
lectus = κλίνη *Mt.* ix. 2, 6, *Mc.* iv.
21, vii. 4, 30, *Lc.* v. 18, viii. 16,
xvii. 34.
— = κλινίδιον *Lc.* v. 19 (*abl.* lectu
W), 24.
legatus = ἡγεμών *Lc.* xx. 20 e.
legis doctor *Lc.* x. 25 a c d e, xi. 45
et 46 a d e, 53 a c d e, xiv. 3 a d e.
leuare = αἶρειν *Lc.* xvii. 13, *Ioh.*
xi. 41 *uett.*
— = ἀνασπᾶν *Lc.* xiv. 5 d f.
— = ἐγείρειν *Mt.* xii. 11, *Mc.* i.
31 ELR, ix. 27 T.
— = ἐπαίρειν *Mt.* xvii. 8, *Lc.* xvi.
23 d e, xviii. 13, xxi. 28, *Ioh.* iv.
35, xiii. 18.

libenter = ἡδέως *Mc.* vi. 20, xii. 37,
cf. xiv. 65 L.
liberare = ἀπαλλάσσειν *Lc.* xii.
58.
— = ρύεσθαι *Mt.* vi. 13, xxvii. 43,
Lc. i. 74.
— = σώζειν *Mt.* xxvii. 49 et *uett.*
ad *Lc.* xvii. 33, xxiii. 37, 39,
Ioh. xii. 27.
liberatio *pro* redemptio *Lc.* xxi. 28
a d.
libere = παρρησίᾳ *Ioh.* x. 24 d.
linea = γράμμα *Lc.* xvi. 6 d.
linire = ἐπιχρίειν *Ioh.* ix. 6, 11 d;
perfecta leui, liniui, liniui uide
ad loc.
lintheamen = ὀθόνιον *Lc.* xxiv. 12,
Ioh. xx. 5, 6, 7, item xix. 40
a f g r; lintiam. DEPR, lintheam.
W, linteum. O.
linteum = λέντιον *Ioh.* xiii. 4, 5.
— = ὀθόνιον *Ioh.* xix. 40.
lithostrotus *Ioh.* xix. 13 uide ad loc.
litterae = γράμματα *Lc.* xvi. (6
D *uett.*), 7, xxiii. 38, *Ioh.* v. 47,
vii. 15; literae DER 579.
litus non littus *Mt.* xiii. 2, 48, *Ioh.*
xxi. 4; litt. tantum B? et *vg.*
loculus = γλωσσόκομον (loculi)
Ioh. xii. 6, xiii. 29.
— (= κορβανός *Mt.* xxvii. 6 b c ff₂
Ambr.).
— = σορός (i. e. feretrum) *Lc.* vii.
14 *codd.* *vg.* et *uett.* (+ funeris e).
locuples *Lc.* xix. 2 a d s.
locus: primos l. = τὰς πρωτοκλι-
σίας *Lc.* xiv. 7 e, 8.
loquella *Mt.* xxvi. 73, *Ioh.* iv. 42,
viii. 43; loquella maxime in
DEPKVW *vg.*, loquilla O.
lucanus: ante lucanum = ὀρθρινός
Lc. xxiv. 22 c e.
lucescere *Ioh.* v. 35 D.
lucrum facere *pro* lucrari *Lc.* ix.
25 c e.
lucusta *Mt.* iii. 4, *Mc.* i. 6; locusta
codd. mult., locasta et locaista E.
lues *Lc.* xxi. 11 e.
lugere *Mt.* v. 5, ix. 15, *Mc.* xvi.
10, *Lc.* vi. 25; lugunt *pro* lugent
Mt. v. 5 AYZ*; luc. *pro* lug. *Mt.*
v. 5 L, ix. 15 H.
lumen = φέγγος *Mt.* xxiv. 29.
— = φῶς *Mt.* vi. 23, x. 27, *Lc.* ii.
32, viii. 16, xi. 33, 35, xii. 3,
xxii. 56, *Ioh.* i. 7, 8, xii. 35; i. e.
in *Lc.* redditur φῶς maxime
lumen; uide et lux.
lumen recipere = ἀναβλέπειν *Ioh.*
ix. 15 e.

luscus = μονόφθαλμος *Mt.* xviii. 9 F, *Mc.* ix. 47.

lux = φῶς *Mt.* iv. 16, v. 14, 16, *Lc.* xvi. 8, *Ioh.* i. 4, 5, 8, 9, iii. 19, 20, 21, v. 35, viii. 12, ix. 5, xi. 9, 10, xii. 35, 36, 46; *i. e.* in *Ioh.* redditur φῶς maxime lux; *uide et* ignis, lumen.
ante lucem = ὀρθρινός *Lc.* xxiv. 22.

M.

machaera *Lc.* xxii. 38 d.
maedianum = ἀνάγιον uel ἀνώ-
γαιον α (*Mc.* xiv. 15), *Lc.* xxii. 12.
maeror pro tristitia *Lc.* xxii. 45 a.
maestus *Mt.* xxvi. 37; *mes. codd.*
mult., met. L, moest. 5.
magister = διδάσκαλος *Mt.* viii. 19
et saepius.
— = καθηγητής *Mt.* xxiii. 10.
— = ραββί *Ioh.* iv. 31 a, vi. 25 *et*
ix. 2 d.
magistratus = ἀρχή *Lc.* xii. 11,
xx. 20 D c ff₂ l q.
— = ἄρχων *Lc.* xii. 58 b c e ff₂ i l r,
xxiii. 13, xxiv. 20 c e.
— = ἡγεμών *Mt.* x. 18 k.
— = στρατηγός *Lc.* xxii. 4, 52.
magnalia *Lc.* ix. 43 a, cf. ad i. 49.
magnificare = δοξάζειν *Mt.* xv. 31,
Lc. iv. 15 etc.
— = εὐχαριστεῖν *Lc.* xvii. 16 ff₂.
— = μεγαλύνειν *Mt.* xxiii. 5, *Lc.*
i. 46, 58, cf. ad *Ioh.* xiii. 18.
magnificencia *Lc.* ix. 43 e.
maiestas = δόξα *Mt.* xix. 28, xxiv.
30, xxv. 31, *Lc.* ix. 26, 31, 32,
xi. 27, *Ioh.* xi. 40 a; mages. C
(semel TZ*), magis. semel O,
maistas semel L.
maior natu pro senior *Lc.* vii. 3 e;
maior tantum *Lc.* xv. 25 e l, xxiii.
13 c = ἄρχων.
malacia = γαλήνη *Lc.* viii. 24 e.
malagma = μίγμα *Ioh.* xix. 39 e.
maledicere = κακολογεῖν *Mt.* xv.
4, *Mc.* vii. 10.
— = καταρᾶσθαι *Mc.* xi. 21, *Lc.*
vi. 28.
— = λοιδορεῖν *Ioh.* ix. 28.
— = ὀνειδίζειν *Mt.* v. 11.
maledictus = ἐπάρατος *Ioh.* vii. 49.
— = καταραμένος *Mt.* xxv. 41.
maleficus = κακοῦργος *Lc.* xxiii. 39 a.
malignus = κακοῦργος *Lc.* xxiii.
32 d, 39 d.
— = πονηρός *Lc.* viii. 2, cf. *Mt.*
xiii. 19 *codd.*, 38 f, *Ioh.* xvii. 15
f q r.

malus :

mala agere *Ioh.* iii. 20, v. 29.
mala loqui *Mc.* ix. 39 T.
mamma *Lc.* xi. 27 e.
mammare *Lc.* xxi. 23 e.
mammilla *Lc.* xi. 27 d, xxiii. 29 c.
mamona *codd. plur. et opt. Mt.* vi.
24, *Lc.* xvi. 9, 11, 13; mammona
codd. mult. et vg.
manducare = ἐσθίειν *Mt.* ix. 11 *et*
saepius.
— = τρώγειν *Ioh.* vi. 54, 56, 57,
58, xiii. 18.
— = φαγεῖν *Mt.* vi. 25 *et saepius*
(non autem xii. 4).
— *uide et* edere.
manducator *Lc.* vii. 34 d.
manicare = ὀρθρίζειν *Lc.* xxi. 38.
manifestare = ἀναφαίνεσθαι (-ari)
Lc. xix. 11.
— = ἀπαγγέλλειν *Ioh.* xvi. 25 b c.
— = ἐμφανίζειν *Ioh.* xiv. 21, 22.
— = φανερόν ποιεῖν *Mc.* iii. 12.
— = φανεροῦν *Mc.* iv. 22 (*Lc.* viii.
17), *Ioh.* i. 31 *et saepius.*
manifeste = παρρησίᾳ *Ioh.* x. 24 l r,
xi. 14.
— = φανερός *Mc.* i. 45, *Ioh.* vii. 10.
manifestissime = μενούργε *Lc.* xi.
28 CT.
manna = τὸ μάννα *Ioh.* vi. 31, 49,
58; *acc. mannam habent maxime*
FDΔEPOQR.
mansio = μονή *Ioh.* xiv. 2, 23.
mare *ablat. Mc.* i. 16? v. 13, vi. 47 G^e.
margarita *Mt.* vii. 6, xiii. 45, 46;
-eta in DLRV.
μαρτυρεῖν u. protestari, testari, testi-
ficari, testimonium (dare etc.),
testis esse; *uide et* exprobrare.
masculinum = ἄρσεν *Lc.* ii. 23.
masculum = ἄρσεν *Mt.* xix. 4, *Mc.*
x. 6, *Lc.* ii. 23 DRT *uett.*
matutinae = ὀρθρινός *Lc.* xxiv. 22 d.
mediare = μεσοῦν *Ioh.* vii. 14, cf.
J p. 499.
medius = μέσος *Mt.* x. 16 *et saepius.*
— in medium = εἰς φανερόν *Lc.*
viii. 17 e.
media nocte = μεσονυκτίον *Mc.*
xiii. 35, *Lc.* xi. 5.
medullae palmarum = τὰ βαῖα τῶν
φονίκων *Ioh.* xii. 13 r.
melior esse u. pluris esse.
mendicus = προσαίτης *Ioh.* ix. 8.
— = πτωχός *Lc.* xiv. 13 e, xvi. 20,
22.
mendum = δόλος *Ioh.* i. 47 e.
mercennarius *Mc.* i. 20, *Lc.* xv.
17, 19, *Ioh.* x. 12, 13; mercinn.

EY, mercin. DE, mercen. D^{EP}
GHJW *vg.*

mergere, mergi *Mt.* xiv. 30
(mergeri AOXY, -iri P*), *Lc.*
v. 7.
messis *Mt.* ix. 37, 38, xiii. 30, 39,
Mc. iv. 29, *Lc.* x. 2, *Ioh.* iv. 35;
item maesis saepe E, mensis LR,
messis maxime P, messes GL,
missis MTR.
migrare *Mt.* xix. 1.
mille, milia etc. *Mt.* v. 41, xiv. 21
et saepius; mile P *Mt.* v. 41,
milia *vg. semper, et D* Mc.* viii.
19, W *Mc.* vi. 44.
minimae fidei u. fides.
ministrator *Lc.* xxii. 26, 27 c.
minorari pro minui *Ioh.* iii. 30 b r.
minutatum P *inscr. ad Ep.* ad
Dam. p. 1.
mirandum pro mirabile (= θαν-
μαστόν) *Ioh.* ix. 30 a r.
mirabilis, -le = ἐνδοξος *Lc.* xiii.
17 d.
— = θαυμάσιος *Mt.* xxi. 15.
— = θαυμαστός *Mt.* xxi. 42, *Mc.*
xii. 11, *Ioh.* ix. 30.
— = παράδοξος *Lc.* v. 26.
mirificus = ἐνδοξος *Lc.* xiii. 17 a a₂.
misereri (miss. maxime D^{EP} L;
mesereor *Mt.* xv. 32 H*, miserior
Mc. viii. 2 DL; miseraere *Lc.* xvi.
24 O*, miserire *Mt.* xv. 22 O;
mesertus *Mc.* ix. 22 M, miseratus
Mc. i. 41 Y) fere semper cum
gen. mei, tui, eius, nostri etc., sed
mihi *Lc.* xviii. 38 *et* 39 *uett.*,
nobis *Mt.* xx. 30 Q, *Lc.* xvii. 13
X²Z* *uett.*, tibi *Mc.* v. 19 D, eis
Mt. ix. 36, xiv. 14 *codd.*, xx.
34 Q; conserui tui *Mt.* xviii. 33
(-uo tuo QRT *uett.*), sed filio meo
Mt. xvii. 15 (-ii mei *codd.*); *item*
misereor super (eos, turbam) *Mc.*
vi. 34, viii. 2.
misericordia *Mt.* v. 7, ix. 13 etc.;
miss. fere semper D, *et saepe*
PLR; similiter misericors
Mt. v. 7, *Lc.* vi. 36.
misericordia pro elemosyna *Lc.* xi.
41 d.
missio *Lc.* xxii. 41 d.
mittere = ἀποστέλλειν *Mt.* ii. 16
etc.
— = βάλλειν *Mt.* iii. 10 etc.
— = ἐκβάλλειν *Mt.* viii. 31, ix.
38 *codd.*, xxii. 13, *Lc.* x. 2, *Ioh.*
x. 4 DG, xii. 31 a c d d *aur.*, xv.
6?; *uide et* ἐκβάλλειν.
— = ἐμβάλλειν *Lc.* xii. 5.

mittere = ἐπιβάλλειν *Mc.* iv. 37, *Lc.* ix. 62, xx. 19.

— = ἐπιράπτειν *Mc.* ii. 21 a.

— = πέμπειν *Mt.* ii. 8 *etc.*

mna *Lc.* xix. 13, 16, 18, 20, 24, 25, *cf. pp.* 300, 301; *mina codd.* mult., maxime B²P²F²J²ORXZ, na X.

modicae fidei u. fides.

moechari *Mt.* v. 27, 28, 32, xix. 9, *Mc.* x. 12, *Lc.* xvi. 18, xviii. 20; *item* moeca.CGOX, meca.OTW, mecha. D²PLQRTW; moechabiris *Mt.* v. 27.

moechatio *ff.* 2 *Ioh.* viii. 3, 4; *cf. et J p.* 21, *et p.* 499 c *aur.*

momento = πυγμῇ *Mc.* vii. 3 a.

monito: cum monitione = ἀσφαλῶς *Mc.* xiv. 44 L.

mortificare *Lc.* xxi. 16 e.

mos = ἔθος *Lc.* ii. 42 e, *Ioh.* xix. 40.

motatio *Ioh.* v. 3 δ (mut.), 4 R.

motus uide terrae motus.

mox = εὐθέως *Ioh.* xiii. 30 g.

multare: multauerunt = ἐκεφαλίσσαν *Mc.* xii. 4 c.

multiloquentia *Lc.* xi. 2 d.

multoties = πολλάκις *Ioh.* xviii. 2 δ.

mundatio = καθαρισμός *Lc.* v. 14 *codd.*, *cf. cap.* A-Y *p.* 278.

municipes = πολίτης *Lc.* xv. 15 a.

municipium = κώμη *Lc.* ix. 6 a, xxiv. 13 a, *Ioh.* vii. 42 b r, xi. 1 r; *uide* castellum, *et cf. Old Lat.*

Bibl. T. II. *p.* 137.

muriades *Lc.* xii. 1 δ.

murmurare *Mt.* xx. 11, *Lc.* v. 30, xv. 2, xix. 7, *Ioh.* vi. 41, 43, 52 g, 61, vii. 32; morm. saepius DR, *etiam* *infin.* -rari *Ioh.* vi. 43 FH JMRSY.

murra *Mt.* ii. 11, *Ioh.* xix. 39; murrh. J, myrrh. *vg.*, myrr. BD EHOKMTVW, mirr. ELRTW.

murratus *Mc.* xv. 23; myrr. DKV, myrrh. *vg.*, mirr. W, maratus L.

muscipula = πῶλις *Lc.* xxi. 35 e.

musitare pro murmurare *Lc.* ix. 7 s, *Ioh.* vii. 32 b r; *musitare ter in Uet. Test. occurrit.*

mutuari *Mt.* v. 42; *mutuare* F²5²3², *mutuari* D²PLQ, *mutari* R.

mysterium *Mt.* xiii. 11, *Mc.* iv. 11, *Lc.* viii. 10; *etiam* *mist. cf. cap.* A-Y *in Ioh.* *p.* 494.

N.

n *pro* c *in codice* H *uide* ad *Mt.* x. 34, xii. 40.

n *pro* r *in codicibus* *Hibernicis* saepissime; e.g. *Lc.* iii. 35 nagau D r.

natalis uide *Mt.* xiv. 6, *Mc.* vi. 21.

natatoria = κολυμβήθρα *Ioh.* v. 2 *uett.*, 4 *codd.*, 7 *uett.*, ix. 7, 11, *cf. pp.* 494, 495, 703.

naucula = πλοῦριον *Mc.* iii. 9, *Ioh.* vi. 22, 24.

— = πλοῖον *Mt.* viii. 23 *etc.*, *uide* naus.

naugium = πλοῦριον *Ioh.* xxi. 8 (*et* vi. 22 b r).

— = πλοῖον *Ioh.* xxi. 6.

naus = πλοῦριον *forsan* *Mc.* iv. 36; *Ioh.* vi. 22 e g.

— = πλοῖον *Mt.* iv. 21 *et* saepius: πλοῖον redditur naus maxime in Marco, Luca et Iohanne; redditur naucula maxime in Mattheo (non autem iv. 21); *etiam* in *Lc.* v. 3, 7, viii. 22; redditur naugium *Ioh.* xxi. 6; *acc.* nauim maxime in D *vg.*

necare pro negare *Mt.* x. 33 R. **necessarium habere** = χρεῖαν ἔχειν *Lc.* xix. 34.

necessarius esse (alicui) = χρεῖαν ἔχειν *Mc.* xi. 3.

nesse habere = ἔχειν ἀνάγκην *Lc.* xiv. 18, xxiii. 17.

— = χρεῖαν ἔχειν *Mt.* xiv. 16, *Mc.* ii. 17 (*cum* *acc.*; *sed codd.* *alig. cum datiuo*).

necessitas = ἀνάγκη *Lc.* xxi. 23 a d e r.

— = χρεῖα *Mc.* ii. 25.

necessitatem habere = χρεῖαν ἔχειν *Mc.* ii. 25.

nectere = πλέκειν *Ioh.* xix. 2 a.

negare = ἀθετεῖν *Mc.* vi. 26 b c f. — = ἀντιλέγειν *Lc.* xx. 27.

— = ἀπαρνεῖσθαι *Mt.* xxvi. 34 *et* saepius.

— = ἀρνεῖσθαι *Mt.* x. 33 *et* saepius. **neglegus** *J capit. in Mt.* *p.* 37.

nent non neunt, *ex* neo, *Mt.* vi. 28, *Lc.* xii. 27; *neunt maxime in codd. Britannicis.*

nequa *Mt.* xviii. 32 J, xx. 15 J, *Lc.* vi. 45 a, xi. 29 G *uett.*, 34 *uett.*, xvii. 10 s, xix. 22 FG f. *acc. plur.* nequas *Lc.* vi. 35 a e.

comp. nequior *Mt.* xii. 45 D²P, *Lc.* xi. 26 BRX* f. *sup.* nequissimus *Lc.* iii. 19 e.

nequam = ἀχρεῖος *Lc.* xvii. 10 s (nequa).

— = κακοῦργος *Lc.* xxiii. 32.

— = πονηρός *Mt.* vi. 23, xii. 45;

xiii. 38, xviii. 32, xx. 15, *Lc.* xi. 26, 29, 34.

nequitia = πονηρία *Mt.* xxii. 18, *Mc.* vii. 22, *Lc.* xx. 23 e l r (= πανουργία); *nequic.* W, *necit.* L.

nidus = κατασκήνωσις *Mt.* viii. 20 *codd.*, *Lc.* ix. 58.

nidus = νοσσιὰ *Lc.* xiii. 34.

nomisma u. ad *Mt.* xxii. 19.

nostra = τὰ ἴδια *Lc.* xviii. 28 *uett.* a i l.

notescere sensu actiuo *Ioh.* xv. 15 δ.

nouellare *Lc.* xiii. 6 e, xvii. 28 e, xx. 9 e.

nouissimus et primus *Mt.* xxi. 31.

nubere *Mc.* x. 12, *Lc.* xx. 35.

nubere = uxorem ducere *Mt.* xix. 10, xxii. 30, xxiv. 38, *Mc.* xii. 25, *Lc.* xx. 34.

nubi pass. pro nubere *Mt.* xxii. 30, *Mc.* xii. 25, *Lc.* xx. 34 *codd.*

nubes scribimus cum *codd. plur.* *Mc.* ix. 7, *Lc.* ix. 34, *nubis* *Mt.* xvii. 5; *nubs* *amant* DE²F²M²G

LRT; *abl. plur.* nubibus C, nubimus Y, nubes L *uide* *Mt.* xvii. 30, xxvi. 64, *Mc.* xii. 26.

nummularii *Mt.* xxi. 12, xxv. 27, *Mc.* xi. 15, *Ioh.* ii. 14, 15; *nummol.* BCDGV, *numul.* DJOW *vg.*

numquam *Mt.* vii. 23, ix. 33, xii. 7, xxi. 16, 19, 42, xxvi. 33, *Mc.* ii. 12, 25, *Lc.* xv. 29, *Ioh.* vii. 46; *numq. interdum in* MO²Y,

fere *semper in* W²5²3².

numquid *Mt.* vii. 9 *et* saepius; *et* numquit X (*Lc.* xi. 11), *numquid* O²W saepius, 5²3² *fere* *semper*.

nuntiare, renuntiare etc. semper codd. plur. u. Mt. ii. 8, viii. 33 *etc.*; *nunc.*, *renunc. fere* *semper* W²5²3².

— *pro* euangelizare *Lc.* ii. 10 *gal.*

— *pro* testari *Lc.* xvi. 28 r.

bene nunt. pro euang. *Lc.* vii. 22 e, viii. 1 e, ix. 6 e, xvi. 16 δ, xx. 1 e.

nuptum tradere *Mt.* xxiv. 38; *pass. Lc.* xx. 34.

nusquam comparere = ἀφαντος γένεσθαι *Lc.* xxiv. 31 *uett.*

nutricare *Lc.* xxiii. 29 c.

nutrire *Mt.* xxiv. 19, *Mc.* xiii. 17, *Lc.* iv. 16, xxi. 23, xxiii. 29 *uett.*

O.

obaudientia substantiae = τὸ περισσεύειν *Lc.* xii. 15 c (*pro* abundantia).

obcaecare *Mc.* vi. 52, *Ioh.* xii. 40 a e r.

obicere = καταμαρτυρεῖν *Mc.* xiv. 60; *hobic.* C, *obic.* DFM, *obic.* vg., *obie.* L, *abic.* H*.
obiurgare *Lc.* ix. 21 a, 55 a, xviii. 15 a, xix. 39 a, xxiii. 40 a, 43 d.
obmutescere *Mt.* xxii. 12, *Mc.* i. 25, iv. 39, *Lc.* iv. 35, *hobm.* C, *obmo.* LR, *omo.* L, *obmutisce imper.* C, *obmutescere* R; *item imper.* -tescere M*P.
oboedire *Mt.* viii. 27, *Mc.* i. 27, iv. 40, *Lc.* viii. 25, xvii. 6; *hoboed. semper* C, *obed.* LWY *vg.* (*semel* GJ), *obaed.* FPR *semel.*
obsecrare = δεῖσθαι *Lc.* viii. 28, ix. 38.
 — = προσκυνεῖν *Mt.* xviii. 26 e.
obsequium = λατρεία *Ioh.* xvi. 2.
obseruare = παρατηρεῖν *Mc.* iii. 2, *Lc.* vi. 7, xiv. 1, xx. 20.
 — = τηρεῖν *Ioh.* ix. 16 b *efl q.*
 — = φυλάσσειν *Mc.* x. 20.
obseruatio = παρατήρησις *Lc.* xvii. 20.
 — *pro* obsecratio *Lc.* ii. 37 FR b.
obseruatione miserunt *pro* obseruantes mis. *Lc.* xx. 20 R.
obsiduanus *Lc.* xx. 20 d.
obstruere *Mt.* xiii. 15 Q.
obstupescere *Mc.* x. 24; *pf.* obstupuerunt (*hobs.* C) *Mc.* v. 42, xvi. 5; *obstup.* *codd. mult.* et *vg.*
obtentus = πρόσφατος *Mt.* xxiii. 14 f, *Mc.* xii. 40.
obtingere *Lc.* xxi. 13 d.
obtruncatio capit. K *in* *Mc.* p. 179.
obuiam uenire = ὑπαντᾶν *Ioh.* xii. 18, et *r ad* xi. 20, 30 (*esse*); *uide* et *exire*, *procedere.*
obuiare = ὑπαντᾶν *uett.* et *maxime d;* *uide* *Lc.* viii. 27, xiv. 31, *Ioh.* iv. 51, xi. 20, 30, xii. 18.
obumbrare *Mt.* xvii. 5, *Mc.* ix. 7, *Lc.* i. 35, ix. 34; *hobumbr.* et *hobumbr.* C, *obumbr.* T, *umbrare* R.
obuoluer = σπαργαυόν *Lc.* ii. 7 e.
occasio = πρόσφασις *Mt.* xxiii. 14, *Mc.* xii. 40 Q *uett.*, *Lc.* xx. 47 *uett.*
 — *pro* oportunitas *Mt.* xxvi. 16 E (*occansio*).
occultatio B-T *capit. in* *Mc.* p. 18.
occupare = καταργεῖν *Lc.* xiii. 7.
occurrere = ἀπαντᾶν *Mc.* xiv. 13, — = συναντᾶν *Lc.* ix. 37 (xxii. 10?).
 — = ὑπαντᾶν *Mt.* viii. 28, xxviii. 9, *Mc.* v. 2, *Lc.* viii. 27, xiv. 31, xvii. 12, *Ioh.* iv. 51, xi. 20, 30,

et *uett.* *ae* xii. 18; *uide* et *obuiam uenire*, *obuiare.*
occursus *Lc.* xxi. 25 f.
odio esse *Mt.* x. 22, xxiv. 9, *Lc.* xxi. 17.
odio habere *Mt.* v. 43, vi. 24, xxiv. 10, *Ioh.* xv. 18, xvii. 14.
odisse *Mt.* v. 43 *codd.*, 44, *Lc.* i. 71, vi. 22, 27, xiv. 26, xvi. 13, xix. 14, *Ioh.* iii. 20, vii. 7, xii. 25, xv. 18, 19, 23, 24.
offendere = προσκόπτειν *Mt.* iv. 6, *Lc.* iv. 11, *Ioh.* xi. 9, 10.
 — = προσπίπτειν *Mt.* vii. 25 *uett.*
offerre *Mt.* ii. 11 et *saepius.* *Perfectum* obtulerunt etc. *codd. plur.* *Mt.* ii. 11, iv. 24, *Ioh.* xix. 29; *saepius* optul. *codd. plur.*, *ut* *Mt.* viii. 16, ix. 32, xiv. 35, xvii. 16, xxii. 19, xxv. 20, *Lc.* xxiii. 14, xxiv. 42; *hobtul.* C, *obtull.* R; *imperatiuum* offer, offers etc., *uide* *Mt.* v. 24, viii. 4, *Mc.* i. 44, *Lc.* v. 14; *uide* et *adferre*, *auferre.*
 offerre *pro* ferre *Mc.* ii. 3 L.
olus u. holus, ordiacius u. hord. etc.
omittere = ἀφιέναι *Mt.* xxiii. 23, *Lc.* xi. 42.
omo pro homo *Mt.* x. 17 C.
ὀνειδίζω u. conuiciari, exprobrare, inproperare, maledicere.
oneratus *Mt.* xi. 28, *Lc.* xi. 46; *etiam* honer. et honor.; *ilem* onus *Mt.* xi. 30, xxiii. 4, *Lc.* xi. 46; et *honus*, *honera*, *honoribus* etc.
operare pro-ri *Ioh.* ix. 4 BAGT^m 1*.
operarius *Mt.* ix. 37, 38, x. 10, xx. 1, 2, 8, *Lc.* x. 2, 7, xiii. 27; *hoperarius semper* C, *plur.* operari EPRY, *oberari* L, *sing.* oberaris L, *operios* R.
operimentum pro uestimentum *Mc.* x. 50 X*.
opertorium *Lc.* xxiii. 11 d.
opinio = ἀκοή *Mt.* iv. 24, xxiv. 6, *Mc.* xiii. 7; *hopin.* C, *opin.* R.
oportunitas *Mt.* xxvi. 16, *Lc.* xxii. 6; *hopor.* C, *oppor.* FOZ *vg.*
oportunus *Mc.* vi. 21; *hopor.* C, *oppor.* *vg.*, *oportunos* G.
opprimere: os opprim. = ἐπιστομίζειν *Lc.* xi. 53.
optusus *Lc.* xxiv. 32 l.
opus = ἔργον *Mt.* v. 16 et *saepius.*
 — = πράξις *Mt.* xvi. 27.
opus esse cum datiuo = χρεῖαν ἔχειν *Mt.* vi. 8, ix. 12 (*medico, sed codd. alig. medicus*), *Ioh.* ii. 25, xiii. 29, xvi. 30.

op. habere = χρ. ἔχειν *Mt.* xxi. 3.
orarium = σουδάριον *Ioh.* xi. 44 *ffz l r*, xx. 7 e.
ordinare = ἀνατάσσειν *Lc.* i. 1, — = τιθέναι *Ioh.* xv. 16 c q.
orfanus *Ioh.* xiv. 18; *orph.* ΘΡΔΕ ΘJOQW *vg.*
ornare = κοσμεῖν *Mt.* xii. 44, xxiii. 29, xxv. 7, *Lc.* xi. 25, xxi. 5.
 — = πλέκειν *Ioh.* xix. 2 b c e ffz.
os, ossis *Mt.* xxiii. 27, *Lc.* xxiv. 39, *Ioh.* xix. 36; *acc. sing.* ossum a b f f f z n q.
osanna *Mt.* xxi. 9, 15, *Mc.* xi. 9, 10, *Ioh.* xii. 13, cf. pp. 500, 503, 675, 686, 687, 704; o sanna AFHK, os anna LV, ossanna DLR, ossianna R, osianna C, hosanna CT *vg.*
osculari = καταφιλεῖν *Mt.* xxvi. 49, *Mc.* xiv. 45, *Lc.* vii. 38, 45, xv. 20.
 — = φιλεῖν *Mt.* xxvi. 48, *Mc.* xiv. 44, *Lc.* xxii. 47.
 — *pro* diligere (i. e. ἐφίλησεν *pro* ἡγάπησεν?) *Mc.* x. 21 b q; *habent* hosculari CT, onscul. X*, obscul. O, ocul. L.
ostiarus, -ia = θυρωρός *Ioh.* x. 3, xviii. 16, 17; *host. maxime* CDM; *ostearius* OT, *ostiarus* G, *ostiaris gat.*
otiosus *Mt.* xii. 36, xx. 3, 6; *hotiosus* C, *otiosus* D, *osciosus* R, *ociosus* HW.
ouicula *Ioh.* x. 3 b q, xxi. 15 b *Ambr.*
ouile = αὐλή *Ioh.* x. 1, 16.
ouis *Mt.* vii. 15 et *saepius*; *houis semper* C (*hobis* *Mt.* xxv. 32), *obis saepe* OT.

P.

pacisci (pacti sunt) = συντίθεσθαι *Lc.* xxii. 5.
paenitentia *Mt.* iii. 2 et *saepius*; *poenitentia maxime* CDPW *vg.*, *penitentia etiam* FPLRW, *penitencia* W; *paenitentia* X, *penet.* FPLR, *poenet.* LW.
paen. gesserunt pro paen. egerunt *Lc.* xi. 32 e.
paenitet *Mc.* i. 15, *Lc.* x. 13, xvii. 4; *poen.* CDPJM *vg.*, *pen.* CE FPGKW, *penet.* OR, *paenitoe-mini* E.
paganus cap. in *Mt.* p. 678.
palam = παρησιῶ *Mc.* viii. 32, *Ioh.* vii. 4, 13 (*in* p. R δ), 26

- (in p. *b*), x. 24, xi. 14 *d*, 54, xvi. 25, 29 (in p. *d*), xviii. 20.
- palam** = *φανερὸν* *Mt.* iv. 22, *Lc.* viii. 17.
- pallium** = *ἱμάτιον* *Mt.* v. 40, *cf. Lc.* vi. 29 *G uett.*
- palma** = *πάρισμα* *Ioh.* xviii. 22 *T uett.*, xix. 3 *codd. mult.*; **palmas dare** = *παρίζειν* *Mt.* xxvi. 67.
- palmes** = *κλήμα* *Ioh.* xv. 2, 4, 5, 6.
- panis** *Mt.* iv. 3 *et saepius*; *gen. plur.* *panium* *Mt.* xvi. 9 *et* 10 *EP¹*, 12 *EP¹L(R)*.
- pannus** = *ράκος* *Mt.* ix. 16, *Mc.* ii. 21.
- pannis inuoluere** = *σποργανοῦν* *Lc.* ii. 7, 12.
- parabola** *Mt.* xiii. 3 *et saepius*; *parabula fere semper* *D¹PGLK*, *parapola* *Z* *Mt.* xiii. 10, *paruula* *R^{*}* *Mt.* xiii. 3.
- capitula paraboliarum inser.** *Θ pp.* 174, 186 *ad capitula Marci*.
- παράκλητος** *uide* *aduocatus*, *consolator*, *paracletus*.
- paracletus** *Ioh.* xiv. 16, 26, xv. 26, xvi. 7; *paraclitus maxime* *DEIR TWSE*, *paraclytus* *BFCHOV*.
- paralyticus** *Mt.* iv. 24, xviii. 6, ix. 2, 6, *Mc.* ii. 3, 4, 5, 9, 10, *Lc.* v. 18, 24; *item* *paraliticus praecipue codd. Britannici*.
- parapsis** *Mt.* xxiii. 25, 26, xxvi. 23, *parabs. maxime* *CDE¹LRT X^{*}*, *parats.* *O^{*}*, *parops. vg.*
- parasceue** *Mt.* xxvii. 62, *Mc.* xv. 42, *Lc.* xxiii. 54, *Ioh.* xix. 14, 31, 42; *parascue et parasue* *D*, *parascueae* *Z*, *parascheuae* *C*, *parascheue maxime* *CKVZ*, *parasche* *K*, *parascepe et -scefe* *T*, *parasciue* *L*. *Uide etiam* *cena pura*.
- parēre** *Mt.* vi. 16, *Lc.* xi. 44; *uide et* *Mt.* i. 20 *AFUY^{*}*, ix. 33 *BC TZ^{*}*, *Lc.* xxiv. 11 *d*, *cf.* *apparere*.
- parēre et gignere inuicem mutantur** *Lc.* i. 57, xxiii. 29, *Ioh.* xvi. 21; *parere et generare* *Lc.* xx. 34.
- paries pro domus** *Lc.* xii. 39 *e*.
- παρησία** *uide* *aperte*, *auctoritas*, *audenter*, *constanter*, *euidenter*, *fidenter*, *fiducialiter*, *ingenue*, *libere*, *manifeste*, *palam*, *persiste*.
- pars** = *μερίς* *Lc.* x. 42.
- = *μέρος* *Mt.* ii. 22 *et saepius*; *etiam d e* *Lc.* xv. 12, *codd. alig. Ioh.* xxi. 6.
- qua parte** = *ποίας uel διὰ π.* *Lc.* v. 19.
- in partes** = *πρασαί πρασαί* *Mc.* vi. 40.
- per aliam** (*alteram e*) *partem etc.* = *ἀλλὰχόθεν* *Ioh.* x. 1 *E uett.*; *uide et* *exterior*, *superior*.
- partiri et diuidere** *Lc.* xii. 13 *a d*, xxii. 17 (20) *a d*, xxiii. 34 *d*, *Ioh.* xix. 24.
- parturire** *Ioh.* xvi. 21 *a q*.
- paruae fidei u. fides.**
- paruulus** *Mt.* xi. 25 *et saepius*; *paruolus interdum* *CPFGMTY*, *parbulus* *Mt.* xiv. 21 *O*, *parbolus* *Mc.* x. 15 *C*, *parabulus* *Mt.* xviii. 2, 5 *L*; *paruus* *Mc.* x. 15 *L*.
- pascha** *Mt.* xxvi. 2 *et saepius*; *pasca maxime* *DLT*; *gen. uide* *Lc.* ii. 41, *Ioh.* xix. 14 *pasce* *TW*, *phascae et pascae* *D*, *phaschae* *FGK*, *pasche* *EW*.
- pastinare** *Mt.* xii. 1.
- pastorale** = *αἰλή* *Ioh.* x. 16 *d*.
- pastus** = *στυτός* *Lc.* xv. 23 *q*.
- pati** = *ἀνέχεσθαι* *Mt.* xvii. 17, *Mc.* ix. 19, *Lc.* ix. 41.
- = *ἀφιέναι* *Lc.* xii. 39 *c*, *Ioh.* xi. 48 *e*.
- = *πάσχειν* *Mt.* xvi. 21, xvii. 12, 15, xxvii. 19 *et saepius*; *in uerbis uox passiva saepius exprimitur per pati ut persecutionem pati* = *διώκεσθαι* *Mt.* v. 10, *cf.* ix. 20, xi. 12, xvi. 26, xxvi. 31.
- patrimonium** *Lc.* xv. 12 *e*.
- pauere** = *δειλιᾶν* *Ioh.* xiv. 27 *l r*.
- = *ἐκθαμβεῖσθαι* *Mc.* xiv. 33.
- pauimentare** = *ἐδαφιῶν* *Lc.* xix. 44 *a*.
- pede plana** (*loca*) *Lc.* vi. 17 *l*, xxii. 12 *b*.
- peierare non periurare** *Mt.* v. 33.
- peluis** *Ioh.* xiii. 5, xix. 29 *a e q*; *pelb.* *O^{*}T*, *pilu.* *DΔ*, *pylu.* *E*.
- penetrabilia pro penetralia** *Mt.* xxiv. 26 (*poen.* *D*, *paen.* *E*).
- penuria** *Mt.* xii. 44; *paen. codd. mult.*, *poen.* *C*, *penn.* *D*.
- percutere** = *νύττειν* *Ioh.* xix. 34 *a ff₂ n q*.
- = *παίειν* *Mt.* xxvi. 68, *Mc.* xiv. 47, *Lc.* xxii. 64, *Ioh.* xviii. 10.
- = *πατάσσειν* *Mt.* xxvi. 31, 51, *Mc.* xiv. 27, *Lc.* xxii. 49, 50.
- = *παρίζειν* *Mt.* v. 39.
- = *τύπτειν* *Mt.* xxiv. 50, xxvii. 30, *Mc.* xv. 19, *Lc.* vi. 29, xii. 45, xviii. 13, xxiii. 48.
- perducere** = *ἀγειν* *Mt.* xv. 22 (*Ioh.* viii. 10 *ff₂?*), *Ioh.* ix. 13 *b*.
- = *ἐξάγειν* *Ioh.* x. 3 *e*.
- peregrinari** *Lc.* xv. 13 *d e*, xx. 9 *a d e*, xxiv. 18 *c e*.
- peregrinus**: *in peregrini specie* (= *ἐν ἐτέρᾳ μορφῇ?*) *cod. Par.* *Lat.* 10438, *p.* 304.
- perferre** *Lc.* viii. 14 *c*.
- perfinire** *Lc.* xiv. 29 *d*.
- perfordiri** *Mt.* xxiv. 44, *Lc.* xii. 39; *-foderi* *DR*, *-fudire* *G*; *per-fodi maxime* *CTWX vg.*; *per-fossus* *Lc.* xxiii. 53 *c*; *perfordire* = *νύττειν* *Ioh.* xix. 34 *c q*.
- perfundere pro eff.** *Mt.* xxvi. 7 *d*.
- periculari** *Lc.* viii. 23 *a*.
- periculosus** = *χαλεπός* *Mt.* viii. 28 *IP^{*}O^{*} uett.*
- perimere** *A-Y capit. in* *Mt.* *p.* 34, *in* *Lc.* *p.* 300.
- permanere** = *διαμένειν* *Lc.* i. 22, xxii. 28.
- = *μένειν* *Ioh.* vi. 27, ix. 41 *l r*.
- permittere** = *ἀφιέναι* *Mt.* v. 19 *Θ c ff₂*, *Lc.* viii. 51.
- = *ἐμπρέπειν* *Mt.* viii. 21 *et saepius*.
- perpessus** *Mt.* v. 26, *Lc.* xiii. 2 *a*.
- perpetuum u. αἰών.**
- persiste** = *παρρησία* *Ioh.* xi. 54 *d*.
- perscribere** *Lc.* xxii. 22 *ff₂ i*.
- persecutio** *Mt.* v. 10, xiii. 21, *Mc.* iv. 17, x. 30; *item* *persecutio* *DΘ*, *persecutio* *D¹PΘIT*.
- persequi** *Mt.* v. 11 *etc.*; *part. persequuti etc. in* *PHΘ*.
- persona** = *ὄψις* *Ioh.* vii. 24 *a d r*.
- = *πρόσωπον* *Mt.* xxii. 16, *Mc.* xii. 14 *X^{*}*, *Lc.* xx. 21.
- personaliter** = *κατ' ὄψιν* *Ioh.* vii. 24 *e q Aug.*
- pertica** *Ioh.* xix. 29 *b ff₂ n*.
- pertimescere** = *δειλιᾶν* *Ioh.* xiv. 27 *q*.
- peruenire** = *φθάνειν uide ad* *Mt.* xii. 28, *Lc.* xi. 20;
- peruenire ad** = *γενέσθαι ἐπὶ* *Lc.* xxii. 40.
- peissimus** = *πονηρός* *Mt.* xii. 45, *Lc.* xi. 29 *b e f*, *Ioh.* vii. 7 *b q r*.
- = *χαλεπός* *Mt.* viii. 28 *d*.
- petere** = *αἰτεῖν* *Mt.* v. 42 *et saepius*.
- = *προσπατεῖν* (*i.e.* *mendicare*) *Lc.* xviii. 35 *d*.
- phantasma** *Mt.* xiv. 26, *Mt.* vi. 49, *Lc.* xxiv. 37 *d*; *fantasma codd. mult.*, *fastasma* *C*.
- phyllacterium u.** *Mt.* xxiii. 5.
- pignerarius** = *πράκτωρ* *Lc.* xii. 58 *e*.
- pilus** *Mt.* iii. 4, *Mt.* i. 6; *pyl.* *CER*, *pill.* *L^{*}QR*, *pell.* *JQ*, *pel.* *X*.
- pinna** *Mt.* iv. 5 *IP^{mq}*, *Lc.* iv. 9.

- pinnaculum *Mt.* iv. 5, *Lc.* iv. 9 RW.
 piscatio *cap. in Mt.* p. 677.
 piscina = κολυμβήθρα *Ioh.* v. 2, 4, 7, ix. 7 e, 11 e.
 pisticus *Mc.* xiv. 3 DGT, *Ioh.* xii. 3; *pys.* D.
 placere = ἀρέσκειν *Mt.* xiv. 6, *Mc.* vi. 22, *cf. Ioh.* viii. 29.
 in se placere = in se confidere *Lc.* xviii. 9 e.
 placere (aliquibus) = συντίθεσθαι *Ioh.* ix. 22 e.
 placitum fuit = εὐδοκία ἐγένετο *Mt.* xi. 26; *cf. placuit Lc.* x. 21; *cf. et complacere.*
 plaga *Mc.* iii. 10, v. 29, 34, *Lc.* vii. 21, x. 30, xii. 48.
 plagula = ἐπίβλημα *Mc.* ii. 21 l.
 plectere = πλέκειν *Mt.* xxvii. 29, *Mc.* xv. 17, *Ioh.* xix. 2.
 plenitudo = πληρωμα *Mt.* ix. 16, *Ioh.* i. 16.
 plicare: *pf.* plicaui *Lc.* iv. 20 & PGMOX.
 plorare = κλαίειν *Mt.* ii. 18 et saepius; *uide praesertim Mt.* xxvi. 75.
 pluris esse = διαφέρειν *Mt.* vi. 26, *Lc.* xii. 7, 24; *item melior esse* = διαφ. *Mt.* x. 31, xii. 12.
 pluuiā *Mt.* vii. 25, 27; *pluvia OT.* pluia D'PLQR.
 pollex *p.* 172 l. 10; *pull.* P, *pol.* DI.
 polliceri = ὁμολογεῖν *uel* ὁμνύειν *Mt.* xiv. 7.
 — = συντίθεσθαι *Lc.* xxii. 5 DQar.
 polluere = μαινεῖν *Ioh.* xviii. 28 aff.
 ponda *Ioh.* xix. 39 q.
 pontifex = ἀρχιερεὺς *Mc.* xv. 11, *Ioh.* vii. 45 et semper in *Iohanne*; *etiam a e fere semper in Luca.*
 porrigere *Mt.* vii. 9, 10, *Lc.* xi. 12, xxiv. 30, 42 a c d e r, *Ioh.* xiii. 26, xx. 27 q r gat.; *et porregere D.* prorigere H (*semel*).
 portentum = τέρας *Mc.* xiii. 22.
 portio = μέρος *Lc.* xv. 12 *cf. et K p.* 297.
 possessa = τὰ ὑπάρχοντα *Lc.* xiv. 33 δ.
 post sabbatum = τῇ μᾶ τῶν σαββάτων *Ioh.* xx. 19 e r.
 posttridie *Ioh.* xx. 1 e.
 postulatio *Lc.* xxiii. 24 c.
 potator: uini pot. = οἰνοπότης *Mt.* xi. 19, *Lc.* vii. 34 c d l.
 potens = ἀρχων *Lc.* xxiv. 20 d.
 potentari = κατεξουσιάζειν *ad Mt.* xx. 25 E.
 potentatus pro potestas *Lc.* xxi. 27 e, xxii. 25 e.
 potestas = δύναμις tantum *Lc.* xxi. 27; δύναμις alibi redditur uirtus.
 — = ἐξουσία *Mt.* vii. 29 et saepissime.
 — = ἡγεμών *Lc.* xxi. 12 e.
 potio *Lc.* xxii. 18 e.
 potius *Mt.* x. 6, 28, xxv. 9; *putius* PPLR, *pocius* W.
 potum dare = ποτίζειν *Mt.* x. 42 etc.; *uide dare.*
 praecatio *Lc.* v. 33 d.
 praecellere *Lc.* xii. 7 δ.
 praiceps: per pr. = κατὰ τοῦ κρηνοῦ *Mt.* viii. 32, *Lc.* viii. 33.
 praecessor = ἡγούμενος *Lc.* xxii. 26.
 praecipere = διαστέλλεσθαι *Mt.* xvi. 20, *Mc.* v. 43, vii. 36, viii. 15, ix. 9.
 — = διατάσσειν *Mt.* xi. 1, *Lc.* iii. 13 d e, xvii. 9 a d f r s, 10.
 — = ἐντέλλεσθαι *Mt.* xvii. 9, *Mc.* x. 3, xi. 6, xiii. 34, *Ioh.* xv. 14.
 — = ἐπιτάσσειν *Mc.* vi. 27, 39, ix. 25, *Lc.* viii. 31 d, xiv. 22 a d f.
 — = ἐπιτιμᾶν *Mt.* xii. 16, xvi. 20; *uide etiam ad viii. 26.*
 — = ἐπιτρέπειν *Mc.* v. 13 G, *Lc.* viii. 32 d.
 — = κελεύειν? *Mc.* x. 49.
 — = παραγγέλλειν *Mt.* x. 5, xv. 35, *Mc.* vi. 8, viii. 6, *Lc.* v. 14, viii. 29, 56, ix. 21.
 — = προστάσσειν *Mt.* i. 24, viii. 4, xxi. 6, *Mc.* i. 44, *Lc.* v. 14.
 praecipitare = κατακρημνίζειν *Lc.* iv. 29.
 — magno impetu praecipitatus est = ὤρμησεν κατὰ τοῦ κρηνοῦ *Mc.* v. 13, *cf. G ad Lc.* viii. 33.
 praecipitium *Lc.* viii. 33 d.
 praeclarus = ἐνδοξος *Lc.* xiii. 17 uett.
 praeferre *Mt.* vi. 26 δ, *Lc.* xii. 7 δ.
 praefiguratus pro transfig. *Mt.* xvii. 2 W.
 praefinire *Lc.* xxii. 22 d.
 praegnas legimus *Mt.* xxiv. 19, *Mc.* xiii. 17, *Lc.* ii. 5, xxi. 23 cum AHGX, interdum et EFM VYZ; praegnans uel pregnans codd. plur., prignans DR, et prigans R *Lc.* ii. 5, praegans R xxi. 23; praenans O.
 praeparatio = παρασκευή *Ioh.* xix. 14 a c ff. n.
 praepositus = στρατηγός *Lc.* xxii. 52 d.
 praepropere capit. B-T in *Mt.* p. 22.
 praescribere *Lc.* xxii. 22 l.
 praeseptum, -io *Lc.* ii. 7, 12, 16, xiii. 15; *pre.* CDKT, *pra.* O*, *praesip.* AOY; *praesepe, praesepi amant* & KVVWX*Z, *et abl.* praesepe KXX*.
 praeses = ἡγεμών *Mt.* x. 18, xxvii. 2, 11, 14, 15, 21, 23, 27, xxviii. 14, *Mc.* xiii. 9, *Lc.* (ii. 2) xx. 20, xxi. 12; *pres. maxime* DFTW, *praesis* EPLR, *praessis* R, -sses TPR, *praesens semel* OX.
 praeternittere = ἀφιέναι *Lc.* xi. 42 e r.
 praeualere *Lc.* xxiii. 23 c.
 praeuenire = προέρχεσθαι *Mc.* vi. 33.
 — = προλαμβάνειν *Mc.* xiv. 8.
 — = προφθάνειν *Mt.* xvii. 25.
 — = φθάνειν *uide ad Mt.* xii. 28.
 prandium = ἄριστον *Mt.* xxii. 4, *Lc.* xi. 38, xiv. 12.
 — = δοχή *Lc.* xiv. 13 a e.
 prehendere *Ioh.* x. 39 J, xxi. 3 Δ q, 10 T.
 prendere *Ioh.* x. 39 AFFM, xxi. 3, 10; *pf.* prendidi, *sed* prendi codd. mult.
 presbyter *Lc.* ix. 22 d, xx. 1 d.
 presbyterium *Lc.* xxii. 66 uett. plur.
 pressura = ἀνάγκη *Lc.* xxi. 23.
 — = θλίψις *Ioh.* xvi. 21, 33, *cf. cap. A-Y in Ioh.* p. 504.
 — = συνοχή *Lc.* xxi. 25; *praess. maxime* OKZ, *praes.* EPHMTR, *pres.* D.
 pretiosus = ἐνδοξος *Lc.* vii. 25.
 — = ἐντιμος *Lc.* vii. 2.
 — = πολύτιμος *Mt.* xiii. 46, xxvi. 7, *Mc.* xiv. 3? *Ioh.* xii. 3; *item* pretiosus codd. mult., pretiosus et pretiosus D, preciosus W.
 prex = παράκλησις *Lc.* ii. 25 e.
 primus et nouissimus *Mt.* xxi. 31.
 primus sacerdos = ἀρχιερεὺς *Lc.* xxii. 52 c.
 princeps = ἀρχή *Lc.* xii. 11 a r.
 — = ἀρχιερεὺς *Lc.* xxii. 52 D f q, *Ioh.* vii. 32, xviii. 15 E.
 — = ἀρχων *Mt.* ix. 18 et saepius.
 — = βασιλεὺς (N) *Mc.* x. 42.
 — = ἡγεμών *Mt.* ii. 6.
 — plur. = μεγιστάνες *Mc.* vi. 21.

princeps sacerdotum = ἀρχιερεὺς *Mt.* ii. 4 *et semper in Mattheo*; *etiam* *Lc.* iii. 2 *et fere semper in Luca.*

princeps synagogae = ἀρχισυνάγωγος *Lc.* viii. 49, *codd. ad Mc.* v. 35.

principalis pro princeps *Lc.* xix. 47 *cf. 2 i q.*

principari = ἀρχειν *Mc.* x. 42.

principatus = ἀρχή *Lc.* xii. 11 *d.*, xx. 20.

principium = ἀρχή *Mc.* i. 1 *W.*, *Ioh.* i. 1, 2, viii. 25;

a principio = ἀναθεν *Lc.* i. 3.

probatica *Ioh.* v. 2.

procedere = ἐκπορεύεσθαι *Mt.* iv. 4, xv. 11, 18, *Mc.* vii. 15, 21, 23, *Lc.* iv. 22, *Ioh.* v. 29, xv. 26.

— = ἐξέρχεσθαι *Mc.* i. 28, *Ioh.* viii. 42, xii. 13 (*uide et exire*), xviii. 4.

— = προβαίνειν *Mt.* iv. 21, *Lc.* i. 7, 18, ii. 36.

— = προέρχεσθαι *Mc.* xiv. 35.

proceritas *T praef. in Mc.* p. 171.

procidere *Mt.* ii. 11 *et saepius*; *procedere maxime* D²PQR:

procidens adorare = προσκυνεῖν *uide* *Lc.* iv. 7, *Ioh.* ix. 38.

proclamare *Lc.* xxiii. 21 *a.*

procurante = ἡγεμονεύοντος *Lc.* iii. 1.

procurator = ἐπίτροπος *Mt.* xx. 8, *Lc.* viii. 3.

prodefacere *Ioh.* xii. 19 *d.*

prodesse *Mt.* xv. 5, xvi. 26, *Mc.* vii. 11, viii. 36, *Ioh.* vi. 63, xii. 19 *b*; *prodeest* JO²Z* *Mt.* xvi. 26.

prodigium = τέρας *Mt.* xxiv. 24, *Mc.* xiii. 22 *Q*, *Ioh.* iv. 48.

proditor *Lc.* vi. 16, *Ioh.* xviii. 5 *q.*

producere = ἐκβάλλειν *Ioh.* x. 4 *cf. 2 l r*; *uide* ἐκβάλλειν.

— = ἐξάγειν *Lc.* xxiv. 50 *c e*, *Ioh.* x. 3 *b cf. 2 l q r*.

— = παραδιδόναι *Mc.* iv. 29.

— = προβάλλειν *Lc.* xxi. 30.

proelium *Mt.* xxiv. 6, *Lc.* xxi. 9;

pre. DTW, *prae.* CPHJSS.

proferre = ἐκβάλλειν *Mt.* xii. 35, xiii. 52, *Lc.* x. 35; *uide* ἐκβάλλειν.

— = ἐκφέρειν *Lc.* xv. 22.

— = προφέρειν *Lc.* vi. 45.

professio = ἀπογραφή *Lc.* ii. 2 *R uett.*

profteri = ἀπογράφειν *Lc.* ii. 1 *Q uett.*, 3, 5.

profluuium = ῥύσις *Mc.* v. 25, *Lc.* viii. 43 *a d ff₂*, 44 *d* (*profluuius*).

profluxus *Lc.* viii. 43 *T*.

progenies = γενεά *Lc.* i. 50.

— = γέννημα *Mt.* iii. 7, xii. 34, xxiii. 33 JOX²Z* *c f*, *Lc.* iii. 7 *J uett.*

proicere: *proicere etc.* DEPLQ RW, *proicere semper* *vg.*, *proce* *pro proice* B *Mt.* v. 29.

— = ἀποβάλλειν *Mc.* x. 50.

— = βάλλειν *Mt.* v. 29, 30, xviii. 8, 9.

— = ἐκβάλλειν *Mt.* xxv. 30 *f*, *Lc.* xiii. 28 *a*, xx. 12 *a*, 15 *a d*; *uide* ἐκβάλλειν.

— = ῥίπτειν *Mt.* xv. 30, xxvii. 5, *Lc.* iv. 35, xvii. 2.

prolatio uerbi capit. A-Y *in* *Mt.* p. 22.

prometare *Lc.* xxi. 14 *d.*

promissa pro promissum *Lc.* xxiv. 49 *b ff₂ q*; *cf.* *remissa*.

promouere *Lc.* v. 3 *r*, viii. 22 *r*.

promptuarium = ταμείον *Mt.* xxiv. 26 *e*, *Lc.* xii. 3 *e* (*cf.* *promptale d*), 24 *d*.

promptus *Mt.* xxvi. 41, *Mc.* xiv. 38;

promptus bis BCΘJMW *vg.*, *semel* HIRZ*, *proptus* G, *prumtus* L (*bis*) Z³, *prumptus bis* D² KMTV, *semel* E²R.

pronuntiatio: *ficta pron.* = ὑπόκρισις *Mc.* xii. 15 *k*.

properare = ἐπιπορεύεσθαι *Lc.* viii. 4.

— *pro prope esse* *codd. ad Ioh.* ii. 13.

propheta *Mt.* i. 22 *etc.*; *profeta fere semper* D²PLOQR, *interdum et Z*; *item inuenitur* *prophaeta et propheta*.

prophetare *Mt.* vii. 22, xi. 13, xv. 7, *Mc.* vii. 6, *Lc.* i. 67, *Ioh.* xi. 51; *profet. maxime in* D² LOR.

prophetissa *Lc.* ii. 36: *prof.* OT, *profetiza* D²PLR, *profhetesa* G, -tes Z* (-tessa Z²).

prophetizare = προφητεύειν *Mt.* xxvi. 68, *Mc.* xiv. 65, *Lc.* xxii. 64; *profet.* D²PLOQR, *prophe-*

tis. Y, *profitiz.* O, *profetz.* D.

propiare *Lc.* xxi. 8 *r*?

propinquare *Mc.* i. 15 *L*, *Lc.* xix. 41 *Y*, xxii. 47 *c*; *cf.* *cap.* A-Y *pp.* 494, 496.

propinquus = συγγενής *Ioh.* xviii. 26 *e*.

proponere = παρατίθεναι *Mt.* xiii. 24, 31; *praepondere* *L.*

propositio = πρόθεσις *Mt.* xii. 4, *Mc.* ii. 26, *Lc.* vi. 4; *propos.* D²PLR *et praeposs.* D²PL.

proprius = ἴδιος *Mt.* xxv. 15, *Ioh.* i. 11 *uide ad loc.*, vii. 18, viii. 44, x. 3, 4, 12, xvi. 32.

proscultare = παρακύπτειν *Ioh.* xx. 5 *a*.

prospicere = παρακύπτειν *Ioh.* xx. 5 *uett. plur.*, *uide ad u.* 11.

prostitutio = πορνεία *Ioh.* viii. 41 *ff₂ aur.*

prostrare *Lc.* viii. 28 *a c e*, 41 *a*.

protestari = μαρτυρεῖν *Ioh.* xiii. 21.

protinus = εὐθέως *Mc.* i. 18, 29, vi. 25; *protenus* V.

— = εὐθύς *Mc.* i. 12 *M'* *a ff₂*, *Ioh.* xiii. 32 *r*.

proximare *Lc.* xv. 25 *d*, *cf.* p. 37 *D etc.*

proximum = ἐγγύς *Ioh.* ii. 13 *e*, vi. 4, 19, xi. 18 *d*, 55.

in proximo = *id.* *Mc.* xiii. 28, 29, *Lc.* xxi. 31 *a e*, *Ioh.* ii. 13 *b q r*, vi. 4 *uett.*, 23 *b r*, vii. 2, xi. 55 *f l*, xix. 20 *a*.

proximus = ὁ πλησιόν *Mt.* v. 43, xix. 19, xxii. 39, *Mc.* xii. 31, 33, *Lc.* x. 27, 29, 36.

— = ἐγγιστα *Mc.* vi. 36 (*gr.* D).

— = ἐχόμενος *Mc.* vi. 36.

prudens = φρόνιμος *Mt.* x. 16, xxiv. 46, xxv. 2, 4, 8 *D** *uide ad loc.*, 9, *Lc.* xii. 42, xvi. 8 *ubi et prudenter* = φρονίμως; *u. et sapiens*.

prudentia = σύνεσις *Lc.* ii. 47.

— = φρόνησις *Lc.* i. 17.

prunae = ἀνθρακιά? *uide* *Ioh.* xviii. 18, xxi. 9.

pseudochristi *Mt.* xxiv. 24, *Mc.* xiii. 22; *pseudocr.* P; *scodo* x²pi DL²R (*uno ductu*), *seudo* x²pi G (*uno ductu*) R, *sebdō*. L*.

pseudoprophetæ *Mt.* xxiv. 11, 24, *Mc.* xiii. 22, *Lc.* vi. 26 (*codd.*); *duobus uerbis* *scr.* AY, *pseudo* prof. O, *pseudoprof.* D, *psedo* prof. DLQ (*uno ductu*) R, *seudo* prof. L, *seudo* prophæt. G.

pudere = ὄξιν *Ioh.* xi. 39 *p*.

pudor *Lc.* xiv. 9 *r*.

puerilitas p. 32 *J Harl.* 2797, *codd.* ap. *Thomasium*.

pugillaris *Lc.* i. 63 (*pugilar.* AY).

pugillo = πυγμῇ *Mc.* vii. 3 *uett.*

pullus = νοσσίον *Mt.* xxiii. 37; = νοσός *Lc.* ii. 24; *cf.* *C capit. in Mt.* p. 38 tertio pullo = tertio galli cantu.

pullus = πῶλος *Mt.* xxi. 2, 5, 7 *etc.*; pulum *Q Mc.* xi. 2, *G Lc.* xix. 32, pulio *p.* 695.

pulmentarium = προσφάγιον *Ioh.*

xxi. 5, *cf.* *p.* 506; pulmentum *a.*

pundus *pro* pondus *Mt.* xx. 12 *R.*

pungere = ἐκκεντεῖν *Ioh.* xix. 37 *e.*

— = νύττειν *Ioh.* xix. 34 *b.*

pupillus *Mc.* xii. 40 *Q uett.*

purgatio = καθαρισμός *Lc.* ii. 22,

v. 14 *a*, *Ioh.* iii. 25 *e.*

purificatio = καθαρισμός *Lc.* ii. 22

R b, v. 14 *b*, *Ioh.* ii. 6, iii. 25.

pusillae fidei u. fides.

putare = δοκεῖν *Mt.* vi. 7 *etc.*, *Lc.*

xix. 11 *a d e s*, xxiv. 37 *a c d e r*,

Ioh. xvi. 2 *d e*.

— = νομίζειν *Mt.* v. 17, *Lc.* iii. 23.

— = οἰεοθαι *Ioh.* xxi. 25 *d*.

— = προσδοκᾶν *Lc.* xii. 46 *d d*.

putas = ἄρα *Mt.* xxviii. 1, xxiv. 46,

Mc. iv. 40, *Lc.* i. 66, viii. 25, xii.

42.

— = ἄρα *Lc.* xviii. 8.

putere = ὀζειν *Ioh.* xi. 39 *E d*.

Q.

quadrillum uel -duo *Ioh.* xi. 17

a c ff, 39 *b c ff*, *p r*.

quadrimestre = τετράμηνον *Ioh.* iv.

35 *e g*.

quaem pro quem *J capit. in Mt.* p.

31.

quaerere *Mt.* ii. 13 *et saepius*;

amant querere *maxime codd.*

DLRW.

qualum = κόφινος *Lc.* xiii. 8 *d*.

quantulumcumque *Lc.* v. 3 *a*.

quaterno denario, quaternario

den., quaterden. *etc. pp.* 16, 273.

quattuor non quattuor; *uide Mt.*

xv. 38 *et saepius*; quattuor *C*

capit. in Mt. p. 30.

quatuoruir pro tetrarcha *Lc.* ix. 7 *e.*

quemadmodum *Mt.* xxiii. 37, *Mc.*

iv. 26, *Lc.* viii. 47, xiii. 34, xxi.

14, xxii. 4, xxiii. 55, *Ioh.* xiii.

15; quemamm. *maxime* FHIK

XYZ², quemadm. *R semel.*

quantum pro centum *Lc.* xv. 4 *Q*,

cf. lonquinquus *pro* longinq. 13

DQ, xix. 12 *D*.

querella *Lc.* i. 6; quaer. *codd.*

mult., item querela EPJMTQVW

vg., quaerela DK.

quicumque, quaecumque, quod-
cumque *Mt.* vii. 12 *et saepius*;

-cunque 5th.

quiescere = ἡσυχάζειν *Lc.* xxiii. 56

a c fl.

— = παύεσθαι *Lc.* xi. 1 *a c*.

quinimmo *Lc.* xi. 28 *codd. aliq. et*

vg.

quippini *Lc.* xi. 28.

qui sis = τίς εἶ *u. ad Mc.* i. 24,

Lc. iv. 34 (*cf.* qui es *Ioh.* i. 19

M a, 22 *PeTg**, viii. 25 *a*).

quisque pro quisquis, qui, quicum-

que *etc. codd. ad Mc.* x. 15, *cf. et*

Lc. viii. 18 *a*, ix. 24 *a*, xviii. 17 *a*,

xix. 15.

quoad usque duobus uerbis *Mt.*

xviii. 34, *Lc.* xxiv. 49, quoad

husque *C*; quousque *W semel.*

quotiens *Mt.* xviii. 21, xxiii. 37,

Lc. xiii. 34; -ies *maxime* AEPH

ΘKM̄QVXZ.

quo usque duobus uerbis *Mt.* xvii.

17, *Ioh.* x. 24; quo husque *C*,

quoadusque *O c semel.*

R.

rabbi *Mt.* xxiii. 7, 8 *etc.*; rabi

saepius *W*, rabb *C Ioh.* i. 38,

rhabbi *Ioh.* ix. 2 *a*.

racha *Mt.* v. 22, racha *tantum* *Z c*

vg.

recedere = ἀναχωρεῖν *Mt.* ii. 13,

ix. 24, xii. 15 (*uide ad loc.*),

xxvii. 5.

— = ἀφίστασθαι *Lc.* iv. 13, viii. 13.

— = δίστάναι *Lc.* xxiv. 51.

receptaculum = φωλεός *Lc.* ix. 58 *e*.

receptio = ἀνάληψις *Lc.* ix. 51 *a c*.

reciescere pro requiescere. *Mc.* vi. 31

Pe^m? *L*.

reclinare = ἀνακλίνειν *Lc.* ii. 7, xii.

37 *d*.

— = κατακλίνειν *Lc.* ix. 14 *d*.

— = κλίνειν *Mt.* viii. 20, *Lc.* ix. 58.

recondere *Lc.* xii. 17 *c*, *Ioh.* xviii.

11 *r*.

recubitus: primos r. = τὰς πρω-

τοκλισίας *Mt.* xxiii. 6, *Lc.* xiv.

7 *g*.

recumbere = ἀνακείσθαι *Mt.* xxvi.

7, *Mc.* xvi. 14, *Lc.* xxii. 27, *Ioh.*

xiii. 23.

— = ἀνακλίνεσθαι *Mt.* viii. 11.

— = ἀναπίπτειν *Lc.* xi. 37, xiv.

10, xvii. 7, *Ioh.* xiii. 12, 25, xxi.

20.

— = κατακείσθαι *Mc.* xiv. 3.

— = κατακλίνεσθαι *Lc.* xxiv. 30.

pariter, simul, recumbere *uide Mt.*

xiv. 9, *Mc.* vi. 22, *Lc.* vii. 49.

redditio (pro retributio) *Lc.* iv. 19

b g, xiv. 12 *a*, *et* 14 reddere *pro*

retribuere *a*.

redemptio *Mt.* xx. 28, *Mc.* x. 45,

Lc. i. 68, ii. 38, xxi. 28; redemptio

maxime ATXYZ.

— *pro* consolatio (παράκλησις)

Lc. ii. 25 *aur.*

— *pro* retributio *Lc.* iv. 19 *a*.

reintegrari *Lc.* xxii. 51 *a eff*, *i l*.

redonare *Lc.* vii. 43 *a*.

refectio = κατάλυμα *Mc.* xiv. 14,

Lc. xxii. 11 *a*.

refectorium *Mc.* xiv. 14 *ff*.

referre pro afferre *Lc.* viii. 15 *Y*

aur.

— = ἀντιβάλλειν *Lc.* xxiv. 17 *c e*.

— = ἀποστρέφειν (*uel* στρέφειν)

Mt. xxvii. 3.

— = διαγνωρίζειν *Lc.* ii. 17 *e*.

fructum referre = καρποφορεῖν

Lc. viii. 15 *Y aur.*

— = τελεσφορεῖν *Lc.* viii. 14.

reficere = ἀναπαύειν *Mt.* xi. 28.

— = καταρτίζειν *Mt.* iv. 21.

ref. se = καταλύειν *Lc.* ix. 12 *G*

uett.; refit. GV, refec. L, refic.

DE.

regia = αὐλή *Lc.* xi. 21 *c*.

regio = ἡ περίχωρος *Mt.* iii. 5 (*reg.*

circum), xiv. 35, *Mc.* i. 28, *Lc.*

iii. 3, iv. 14, 37, vii. 17, viii. 37.

— = χώρα *Mt.* ii. 12, iv. 16 *et*

saepius, *et* *Lc.* xii. 16 *d*.

in suam reg. = εἰς τὰ ἴδια *Ioh.* xvi.

32 *a b c r*.

regressio *K capit. in Mt.* p. 19.

regulus *uide ad Ioh.* iv. 46, 49.

reicere = ἀθετεῖν *Lc.* x. 16 *uett.*

— = καταλείπειν *Mc.* xiv. 52.

relaxare *K capit. in Mc.* p. 175;

Lc. v. 4 *gal*.

relinquere = ἀφίναί *Mt.* iv. 11,

20, 22 *etc.*

— = καταλείπειν *Mt.* iv. 13, xvi.

4, xxi. 17, *Mc.* x. 7, xii. 19, 21,

xiv. 52 CGT, *Lc.* v. 28, x. 40,

xx. 31.

romanere = καταλείπεσθαι *Ioh.*

viii. 9.

— = μένειν *Ioh.* vi. 27 *e*, xix.

31.

— = ὑπομένειν *Lc.* ii. 43.

rememorari *Lc.* xxii. 61 *uett.*; *cf.*

xxiv. 6, 8, *Ioh.* ii. 17 *uett.*, 22

uett.

remissa pro remissionem *Lc.* xxiv.

47 *b c e*; *cf.* promissa.

remissius = ἀνεκτώτερον *Mt.* xi. 22, 24, *Lc.* x. 12, 14; remissus *EPJR.*

remittere = ἀναπέμπειν *Lc.* xxiii. 7, 11, 15.

— = ἀφιέναι *Mt.* v. 40 et *saepius*.
renuntiare = ἀπαγγέλλειν *Mt.* ii. 8, xi. 4, *Mc.* vi. 30, *Lc.* vii. 22 *codd.*

— = ἀποτάσσεσθαι *Lc.* ix. 61, xiv. 33; renuciare *maxime* *W* *vg.*; *uide* et nuntiare.

repellere = ἐκβάλλειν *Ioh.* vi. 37 *e q.*; *uide* ἐκβάλλειν.

repentaneus *Lc.* xxi. 34 *a.*

replere *pro* implere *Lc.* iii. 5 *RZ**, *Ioh.* iii. 29 *q.*, vi. 12 *l.*

reposcere *Lc.* xii. 20 *a.*

repositio (= horreum) *Lc.* iii. 17 *d.*

reprehensor A-Y *capit. in* *Mt.* pp. 26, 176.

reprobare = ἀθετεῖν *Lc.* vii. 30 *e.*, *Ioh.* xii. 48 *e.*

— = ἀποδοκιμάζειν *Mt.* xxi. 42, *Mc.* viii. 31, xii. 10, *Lc.* ix. 22, xvii. 25, xx. 17.

repromissio *Lc.* xxiv. 49 *a d gal.*

repropitiari *Lc.* xviii. 13 *b.*

requiescere = ἀναπαύεσθαι *Mt.* xxvi. 45, *Mc.* vi. 31, xiv. 41, *Lc.* xii. 19.

— = ἐπαναπαύεσθαι *Lc.* x. 6 (*req. super*).

— = κατασκηνοῦν *Lc.* xiii. 19, *cf.* *Mt.* viii. 20 *ubi* *forsan* *uertunt* *κατασκηνώσεις* *codd.* *aliquot* *ubi* *requiescunt* (=cant).

— = χωρεῖν *Ioh.* viii. 37 *a.*

— *cf.* *etiam* *reciescere*.

rescire *Ioh.* xii. 9 *r.*

resistere = ἀγωνίζεσθαι *Ioh.* xviii. 36 *q.*

— = ἀντιστῆναι *Mt.* v. 39, *Lc.* xxi. 15.

respirare *Lc.* xxi. 28 *uett.*

resplendere *Mt.* xvii. 2; *perf.* -deuit R, -didit Q.

responsio *Lc.* ii. 47 *P d d.*, xx. 26 *G d i d.*

responsum *Mt.* ii. 12, *Lc.* ii. 26, 47, xx. 26, *Ioh.* i. 22, xix. 9.

restaurare = ἐργεῖν *Ioh.* ii. 19 *e.*, 20 *e.*

resticula = σχοῖνιον *Ioh.* ii. 15 *e q.*

restis = σχοῖνιον *Ioh.* ii. 15 *a b ff.*

rete *Mt.* iv. 18, 20, 21, 22, *Mc.* i. 16, 18, 19, *Lc.* v. 2, 4, 5, 6, *Ioh.* xxi. 6, 8, 11; *acc. sing.* *retem* *Ioh.* xxi. 6 *ἑμῷ*, 11 *FG*; *plur.*

retia, *deinde* *retia* *pro* *singulari*

rete *usurpatur* *e.g.* *rumpebatur*

retia *G* *Lc.* v. 6, *et* *acc.* *retiam*, *plur.* *retias* *Lc.* v. 2, 4, *GHV*;

abl. *retis* *G* *Mc.* i. 18; *cf.*

Roensch It. und Vulg. p. 259.

retegere *Lc.* xii. 2 *e.*

reuerti = ἀνακάμπτειν? *Lc.* x. 6 (*sed* *ἐπιστρέφειν* *D*).

— = ἀναλύειν *Lc.* xii. 36.

— = ἀναχωρεῖν *Mt.* ii. 12 *uide* *et* *xii.* 15.

— = ἐπανάγειν *Mt.* xxi. 18.

— = ἐπιστρέφειν *Mt.* x. 13, xii. 44, xxiv. 18, *Mc.* xiii. 16, *Lc.* ii. 39, viii. 55.

— = ἐρχεσθαι *Lc.* xv. 17.

— = παραγίνεσθαι *Lc.* xiv. 21.

— = πορεύεσθαι *Ioh.* vii. 53.

— = ὑποστρέφειν *Mc.* xiv. 40, *Lc.* i. 56 *et* *saepius*.

reuoluere = αἶρειν *Ioh.* xi. 41 *e.*

— = ἀναπτύσσειν *Lc.* iv. 17.

— = ἀποκυλίσζειν *Mt.* xxviii. 2, *Mc.* xvi. 3, 4, *Lc.* xxiv. 2.

— = πτύσσειν *Lc.* iv. 20 *a.*

reus = δέσμιος? *Ioh.* xviii. 39 *e.*

— = κακοῦργος *Lc.* xxiii. 32 *c.*, 33 *c.*

reus esse = ἐνοχος εἶναι *Mt.* v. 21, 22, xxvi. 66, *Mc.* iii. 29, xiv. 64.

rex = βασιλεὺς *Mt.* i. 6 *et* *saepissime*.

— = ἡγούμενος *Mt.* ii. 6 *E.*

rogatio *Lc.* xiv. 32 *e.*

rudis = ἀγναφος *Mt.* ix. 16, *Mc.* ii. 21.

— = ἄραφος *Ioh.* xix. 23 *b.*

rumor = ἀκοή *Mc.* i. 28.

rursum, rursus: rursum *ante* *consonantes* *Mt.* iv. 7, *Mc.* xiv. 61, *Ioh.* ix. 24, xi. 38; *ante* *uocales* *Mc.* xii. 5, xv. 4, *Ioh.* xii. 22, xviii. 40; *rursus* *ante* *consonantes* *Mc.* v. 21, x. 24, xi. 27, xiv. 70; *ante* *uocales* *Mc.* ii. 13, xiv. 69.

S.

s *ad* *init.* *in* *codice* *C*, *uide* *ist*; *in* *H*, *uide* *splendide*.

s *et* *d* *in* *Q*; *deorsum* *pro* *seorsum* *Mc.* vii. 33; *dilentio* *pro* *silentio* *Ioh.* xi. 28.

sabbathani *uide* *ad* *Mt.* xxvii. 46, *Mc.* xv. 34.

sabbatum *Mt.* xii. 1 *et* *saepius*; *sabbatum* *semper* *ΣΒ*, *sabatum* *Ioh.* vii. 22 *D*, *sapatum* 23 *R*.

saccus *pro* *cilicium* *Lc.* x. 13 *d e.*

sacellum *pro* *sacculum* *Lc.* x. 4 *d e.*, xxii. 35 *b e ff.*, 36 *b c d e ff.*

sacerdos *simpliciter* = ἀρχιερεύς *Mc.* ii. 26 *f.*, xiv. 53, *Lc.* xxii. 50 *c.*, xxiii. 4 *R c.*

sacramentum = mysterium *Mt.* xiii. 11 *k.*, *Lc.* viii. 10 *e*; *cf.* *cap.* A-Y

in *Mc.* p. 174 *trinitatis* *panditur* *sacramentum*.

etiam *p.* 184 *cenae* *mysticae* *panditur* *sacr.* *cf.* *sacr.* *cenae* *p.* 690, 691, 696, 702.

sacr. panis et calicis *cap. in* *Lc.* pp. 302, 303.

sacr. baptismatis *p.* 677.

sacrificium = θυσία *Mt.* ix. 13, xii. 7, *Mc.* ix. 49 *d f.*, xii. 33, *Lc.* ii. 24 *d e f r.*, xiii. 1.

— = λατρεία *Ioh.* xvi. 2 *a f q.*

saeculum = αἰών *semper*, *u.* *αἰών*.

— = γενεά (*pro* *generatio*) *e* *ad* *Lc.* vii. 31, xi. 51, xvi. 8, xvii. 25.

— = κόσμος *apud* *Africanos* *cf.* *Ioh.* i. 9 *et* *s. u.* *κόσμος*.

saepes *Mt.* xxi. 33, *Mc.* xii. 1, *Lc.* xiv. 23; *sepes* *codd. mult. et* *vg.*; *acc.* *saepen f.*

saeuus = χαλεπός *Mt.* viii. 28.

salire: *fut.* *sallietur* *u.* *Mt.* v. 13, *Mc.* ix. 49 *sed* *salletur* *codd.*

mult. et *vg.*

— *part.* *salientis* *Ioh.* iv. 14 (*sall. R*).

saluare = διασώζειν *Lc.* vii. 3.

— = σώζειν *Mt.* viii. 25, xviii. 11, xxvii. 40, *Lc.* ix. 56, xiii. 23,

Ioh. iii. 17, x. 9, *et* *uett* *saepē*: *pro* *sanare* *p.* 32 *BHQT*, 174

© *etc.*, 175 *D* *etc.* *K*, 285 *D* *etc.*

saluator = σωτήρ *Lc.* ii. 11, *Ioh.* iv. 42: *cf.* *pp.* 36, 39, 274, 494, 675, 691.

saluificare = σώζειν *Ioh.* xii. 27, 47.

salum = σάλος *Lc.* xxi. 25 *d* (*slo*).

saluus:

saluum facere (*salb.* *C* *saepissime*) = σώζειν *Mt.* i. 21 *et* *saepius*.

saluus esse = σώζεσθαι *Mt.* ix. 21, x. 22, xix. 25, xxiv. 13 *etc.*

saluus fieri *Mt.* ix. 22, xiv. 36, xxiv. 22, *Mc.* vi. 56 (*sanus* *B*), x. 26 *etc.*

sanare = θεραπεύειν *Mt.* iv. 23, xxi. 14, *Mc.* iii. 10, vi. 13, *Ioh.* v. 10; *uide* *et* *curare*.

— = λᾶσθαι *Mt.* viii. 8, 13, xiii. 15, xv. 28, *Mc.* v. 29, *Lc.* v. 17,

vi. 18, 19, vii. 7, viii. 47, ix. 2,

11, 42, xiv 4, xxii 51, *Ioh.* iv. 47, xii. 40.
sanare = σώζειν *Lc.* viii. 36 a δ.
sanus:
sani = οἱ ἰσχυρόντες *Mt.* ix. 12 *codd.*, *Mc.* ii. 17.
sanus factus pro sanatus Mt. xv. 28 R.
sapiens = φρόνιμος *Mt.* vii. 24, xxv. 8 *uide ad loc.*, *Lc.* xii. 42 *uett.*, xvi. 8 d (*et sapienter* = φρονίμως d); *u. et prudens.*
 — = σοφός *Mt.* xi. 25, xxiii. 34, *Lc.* x. 21.
sapientia = σύνεσις *Lc.* ii. 47 a.
sarmentum = κλήμα *Ioh.* xv. 2, 4, 5, 6; *maxime a c d e f g.*
sartofagus = σαρφός, *loculus i. e.* feretrum *Lc.* vii. 14 d.
satagere *Lc.* x. 40.
satiare pro saturare *Mt.* xv. 33 W (*sac.*), *Lc.* xvi. 21 a, *Ioh.* vi. 26 b e.
saturitas *cap. K in Lc.* p. 285.
scabellum *Mt.* v. 35, xxii. 44, *Mc.* xii. 36; *uariant codices*; *Mt.* v. 35 *et Mc.* xii. 36 *scabellum legimus cum codd. plur.*; *Mt.* xxii. 44 *codd. optimi scabillum habent*; *item scabyllum Mt.* v. 35 F, *Mc.* xii. 36 GJ, *scapellum Mt.* xxii. 44 H.
scandalizare *Mt.* v. 29, 30 *et saepius*; *scandalizare fere semper E*, *scandalizare D Mt.* xiii. 57, xxiv. 10, *ab scandalizare V Mt.* xviii. 8.
scandalum *Mt.* xiii. 41 *et saepius*; *abl. plur. scandaliis E Mt.* xviii. 7.
scandalum habere pro scandalizare *Mc.* xiv. 27 *aur.*
scandalum pati pro scandalizari *Mt.* xxvi. 31, *Mc.* xiv. 27 *codd.*
sceleratus *Lc.* xxii. 37 b.
scenopegia *Ioh.* vii. 2 *uide ad loc.*, *et cf. pp.* 496, 498.
schisma = σχίσμα *Ioh.* vii. 43 e, ix. 16.
scidere u. caedere.
scire: *non scire, non noui etc. pro nescire, nescio maxime in e ut Lc.* ix. 33, xiii. 25, *Ioh.* iv. 22, xv. 21, xvi. 18, xx. 2 *et vii.* 28 a e; *etiam ff.* *Ioh.* i. 31, 33, *cf. Mt.* xxv. 12 f, *Mc.* xiv. 71 F; *et in codd. nostris Ioh.* i. 26, iii. 8, iv. 32.
scoruscare *Lc.* ix. 29 d, xvii. 24 d e, xxiv. 4 d.
scoruscus pro fulgur *Lc.* xvii. 24 d.

scriptio Mc. xii. 16 O, *Lc.* xx. 24 O* c ff₂, xxiii. 38 a, *cf. p.* 286 *cap. A-Y.*
scriptura = γράμμα *Ioh.* v. 47 e g.
 — = γραφή *Mt.* xxi. 42 *et saepius.*
scrutare pro -ri Ioh. v. 39 a b d.
scrutinare = ἐρευνᾶν *Ioh.* vii. 52 d, *cf. Roensch It. u. Vulg. p.* 158.
sculptilis *Lc.* xxiii. 53 a.
secedere = ἀναχωρεῖν *Mt.* ii. 14 *codd.*, 22, iv. 12 (*uide etiam xii.* 15), xiv. 13, xv. 21, *Mc.* iii. 7.
 — = ὑποχωρεῖν *Lc.* v. 16, ix. 10.
secessus = ἀφεδρών *Mt.* xv. 17, *Mc.* vii. 19.
secreto = κατ' ἰδίαν *Mt.* xvii. 19 (*secrete R*), xx. 17, xxiv. 3, *Mc.* ix. 28, *Lc.* ix. 10 c.
secundoprimum u. *Lc.* vi. 1.
seducere = ἀποπλανᾶν *Mc.* xiii. 22.
 — = ἐξιστᾶναι *Lc.* xxiv. 22 d.
 — = πλανᾶν *Mt.* xxiv. 4, 5, 11, *Mc.* xiii. 5, 6, *Lc.* xxi. 8, *Ioh.* vii. 12, 47.
segregare = ἀφορίζειν *Mt.* xxv. 32, *Lc.* vi. 22 a e.
seligere *Ioh.* xiii. 18 a.
sementis *Mc.* iv. 26, *cf. p.* 693.
seminata pro sata *Lc.* vi. 1 ff₂ l q.
seminator *Lc.* viii. 5 d.
sempiternum u. αἰών.
senecta *Lc.* i. 36.
senescere *Ioh.* iii. 4 P^mQR, xxi. 18.
sensatus *Lc.* x. 21 a.
sentire = αἰσθάνεσθαι *Lc.* ix. 45.
 — = γινώσκειν *Mc.* v. 29.
bene sensi = εὐδόκησα *Lc.* iii. 22 e, ix. 35 d, *cf. xii.* 32 e.
seorsum = κατ' ἰδίαν *Mt.* xiv. 13, xvii. 1, xx. 17 f, *Mc.* iv. 34, vi. 31, 32, vii. 33, ix. 2, *Lc.* ix. 10.
separare = ἀφορίζειν *Mt.* xiii. 49, xxv. 32, *Lc.* vi. 22.
 — = διχάζειν *Mt.* x. 35.
 — = χωρίζειν *Mt.* xix. 6, *Mc.* x. 9.
separatim = κατ' ἰδίαν *Mc.* xiii. 3.
 — = χωρίς *Ioh.* xx. 7.
sepulchrum *Mt.* xxiii. 27, 29, xxvii. 61, 64, 66, xxviii. 1, *Lc.* xi. 48; *sepulchr. maxime DTZ^c, saepulchr. CE.*
sepultura = ἐνταφιασμός *Mc.* xiv. 8, *Ioh.* xii. 7.
 — = ταφή *Mt.* xxvii. 7.
lapsu pro sepulchra *Lc.* xi. 48 R.
sequi *Mt.* iv. 20 *et saepius*; *saecutus etc. in EOQ u. Mt.* iv. 25, viii. 1, xix. 2 *etc.*, *secebatu* *Mt.* xxi. 9 R, *secuntur codd. Ioh.* x. 4, 5, 27, *sequebantur, sequere etc.*

in EPGLO, sequibantur in O, *sequutus etc. PHOIMOXZ, sequutus OLRT.*
sermo *Mt.* v. 37 *et saepius.*
 — *pro uerbum Lc.* ix. 45 c, x. 39 e, xii. 10 e, xx. 26 a, xxi. 33 e, xxii. 61 c, xxiv. 44 c d e, *Ioh.* i. 1 δ, 14 δ, iv. 37 δ, 39 e, v. 24 E e, 47 e, xvii. 20 b.
sero *Mt.* xx. 8 (*serum R*) *etc.*, *saero Mc.* vi. 47 C.
seruare = τηρεῖν *Mt.* xix. 17 *et saepius.*
 — = φυλάσσειν *Mc.* x. 20 DMQ.
sessio *Lc.* xi. 43 d e.
sexagesimus *Mt.* xiii. 8, 23 *codd.*, *Mc.* iv. 8 *codd.*, 20 *codd.*; *item sexagens. CEPZ*, sexagiss. LQ R, sesages. G.*
sexaginta *Mt.* xiii. 23, *Mc.* iv. 8, 20, *Lc.* xxiv. 13; -genta PLY.
sic pro si: uide Ioh. xxi. 22, 23; *cf. etiam Lc.* xii. 26 D, 49 D^mQR, *contra si pro sic Lc.* xiv. 33 G r.
sicera *gen. neutr. Lc.* i. 15 (*sed acc. siceram codd. mult.*).
siclos = κάδους *Lc.* xvi. 6 d. *Sicla est mensura liquidorum, uide Ducange s. u.*
sicuti pro sicut maxime in C, ut Mt. x. 16, xxv. 32, xxvi. 24, *Mc.* xi. 6, *Lc.* i. 55, xi. 1, xvii. 26, xxiv. 24, *Ioh.* iii. 14, vi. 58, xiii. 33, 34, xv. 4, 10, 12; *sed etiam P Lc.* ii. 20.
similare *Lc.* vii. 31 d e.
similitudo = παραβολή *Lc.* iv. 23, v. 36, vi. 39, viii. 4, xii. 16, xiii. 6, xx. 19, xxi. 29, *i. e. semper in Luca; in aliis euu. maxime apud Africanos.*
 — = παροιμία *Ioh.* xvi. 25 a, 29 a e.
simplex *Mt.* vi. 22, x. 16, *Lc.* xi. 34; *semplex D^pR, simplex O.*
simulatio = ὑπόκρισις *Mc.* xii. 15 a c *aur.*, *Lc.* xii. 1 c d.
simulator *Lc.* xii. 56 c.
sinapis *Mt.* xiii. 31, xvii. 20, *Mc.* iv. 31, *Lc.* xiii. 19, xvii. 6, *syn. CDE, sen. Z, spin. Y.*
sinere (*sen. interdum P^gHQR,* *sinete PFR, sinn. L, sinire CH OTX**) = ἀφιέναι *Mt.* iii. 15 *et saepius.*
 — = εἶναι *Mt.* xxiv. 44, *Lc.* iv. 41, xxii. 51.
singularis = κατὰ μόνas *Mc.* iv. 10, *Lc.* ix. 18 c e.
singulariter = κατ' ἰδίαν *Lc.* ix. 10 e.
 — = χωρίς *Ioh.* xx. 7 e g.

- singuli *pro* unusquisque *Ioh.* vi. 7 d, vii. 53 e, xix. 23 e.
- sinister** *Mt.* vi. 3 etc.; *senis. P ter, L semel, sinix. C semper, T fere semper.*
- si sic uide ad** *Ioh.* xxi. 22, 23.
- solitudo** = ἐρημία *Mc.* viii. 4 (*sed Mt.* xv. 33 *redditur desertum*); *item pro desertum Lc.* v. 16 e et *saepius, cf. p.* 494.
- sollemnis** *Mt.* xxvii. 15, *Lc.* ii. 41, *Ioh.* vi. 4 a d, vii. 2 b g, cf. 8, 10, 11; *solemn. JMPY, solenn. 59, sollemn. DPLRW, sollen. 34.*
- solicitare** *Lc.* xii. 22 d.
- solicitudine** = μέριμνα *Mt.* xiii. 22, *Lc.* viii. 14, xxi. 34 a e; *solicitudinem agere* = μεριμνᾶν *Lc.* xii. 25 e; *cum omni sollicitudine* = ἀσφαλῶς *Mc.* xiv. 44 MOX*.
- solicitus** *Mt.* vi. 25, 28, 31, 34, *Lc.* x. 41, xii. 11, 22, 26; *solicitus DW vg. etc.*
- soluere** = καταλύειν *Mt.* v. 17, *Lc.* xix. 7 d.
— = λύειν *Mt.* v. 19, xvi. 19 et *saepius.*
— = τελεῖν *Mt.* xvii. 24.
- solus** = εἰς *Mc.* ii. 7, *Lc.* xviii. 19.
— = κατ' ἰδίαν *Mt.* xiv. 23.
— = κατὰ μόνas *Lc.* ix. 18.
— = μόνος *Mt.* iv. 4 et *saepius.*
- sonium** = μέριμνα *Lc.* xxi. 34 d: *uide Rendel Harris' Study of C. Bezae, p.* 26 seq.
- spado** *cap. D in Mt. p.* 33 (*spando*), *p.* 686.
- spadonare** *Mt.* xix. 12 m.
- spargere** = διασκορπίζειν *Mt.* xxv. 24, 26.
— = σκορπίζειν *Mt.* xii. 30, *Lc.* xi. 23 BM *uett.*
- species** = εἶδος *Lc.* iii. 22, ix. 29, *Ioh.* v. 37.
sine specie = ἄδηλος *Lc.* xi. 44 d.
- spectus** *pro species Lc.* ix. 29 q.
- speculator** (*non spic.*) *Mc.* vi. 27.
- spelunca** *Mt.* xxi. 13, *Mc.* xi. 17, *Lc.* xix. 46, *Ioh.* xi. 38; *spelunca DPLR, speluncha CGZ*.*
- spereare** = ἐλπίζειν *Mt.* xii. 21, *Lc.* vi. 34 (35), xxiii. 8, xxiv. 21, *Ioh.* v. 45.
— = προσδοκᾶν *Mt.* xxiv. 51, *Lc.* iii. 15 ef, vii. 19 c, 20 c, xii. 46.
- spernere** = ἀθετεῖν *Mc.* vi. 26 a, *Lc.* vii. 30, x. 16, *Ioh.* xii. 48.
— = ἀτιμάζειν *Ioh.* viii. 49 (d) q.
- spernere** = ἐξουθενεῖν *Lc.* xviii. 9
E uett., xxiii. 11.
- spicatus** *Mc.* xiv. 3.
- spira** = σπείρα *Ioh.* xviii. 3 d.
- spiritus** = πνεῦμα *Mt.* i. 18 et *saepius.*
- spiritum emittere** *Mt.* xxvii. 50, *Mc.* xv. 39 B ff₂, *Lc.* xxiii. 46 B *uett.*
- sp. reddere** *Lc.* xxiii. 46 e.
- sp. tradere** *ibid. ff₂, Ioh.* xix. 30.
- splendide** *Lc.* xvi. 19; -dae CK, *esplendide H.*
- spongia** *Mt.* xxvii. 48, *Mc.* xv. 36, *Ioh.* xix. 29; -gea EKRv, -guia D, spungia DPLMO*T, spungea PL, sphongia GKK, sphongea KZ, sfungia CT.
- spurcitia** *Mt.* xxiii. 27.
- sputamentum** *Ioh.* ix. 6 a b d.
- sputis agere** = ἐμπνέειν *Lc.* xviii. 32 e.
- stabilire** *Lc.* xvi. 26 b q.
- stabularius** = πανδοχεύς *Lc.* x. 35.
- stabulum** = κατάλυμα *Lc.* ii. 7 e.
— = πανδοχεῖον x. 34; cf. *Koensch It. und Vg. p.* 324.
- stater** *Mt.* xvii. 27; *acc. stateram LM, staturam R.*
- statim** = εὐθέως *Mt.* iv. 22 etc., *istatim xxv. 15 C.*
— = εὐθὺς *Mc.* i. 12, 28, *Ioh.* xiii. 32 e q, xix. 34 r.
- statuere** = ἰσταναι *Mt.* iv. 5, xviii. 2, xxv. 33, *Mc.* ix. 36, *Lc.* iv. 9, ix. 47, *Ioh.* viii. 3.
— = παραστήσαι *Lc.* ii. 22 ff₂ l.
- status** *ucl status aetatis* = ηλικία *Lc.* xii. 25 b e q, xix. 3 d.
- sterquilinum** *Lc.* xiv. 35; *sterquilinum M, sterco. AQRX, stercolinum CPY, stercolinum D, stercilinum q.*
- stinguere** *pro extingui. Mc.* ix. 48 G.
- stipula** = κάρφος *Lc.* vi. 41 e.
- stola** *Mc.* xii. 38, xvi. 5, *Lc.* xv. 22, xx. 46; *sthola ΘJ; abl. plur. stoliis E*.*
- στρατηγός** *uide antistes, magistratus, praepositus.*
- stratum** = κοίτη *Lc.* xi. 7 c.
- structura** = οἰκοδομή *Mc.* xiii. 1.
- stultitia** = ἀνοία *Lc.* vi. 11 c.
— = ἀφροσύνη *Mc.* vii. 22.
- stultus** = ἀνόητος *Lc.* xxiv. 25.
— = ἄφρων *Lc.* xi. 40, xii. 20.
— = μωρός *Mt.* vii. 26, xxiii. 17, 19 X; *uide et fatuus.*
- stupefacere** *Mc.* ix. 15.
- stupor** = ἀνοία *Lc.* vi. 11 a.
- stupor** = ἔκστασις *Mc.* v. 42, *Lc.* v. 26.
— = θάμβος *Lc.* v. 9.
- suavis** = χρηστός *Mt.* xi. 30, *Lc.* v. 39 q d, vi. 35 a d d.
- suauitas** = ἡδονή *Lc.* viii. 14 d.
- subiacere** *Lc.* vi. 42 *uett., x. 17 a.*
- subicere** = υπολαμβάνειν *Lc.* x. 30 e.
— = ὑποτάσσειν *Lc.* vii. 8 a, x. 17, 20.
- subinde** = πυγμῇ *Mc.* vii. 3 b.
- subitaneus** *Lc.* xxi. 34 d e.
- subiugalis** = ὑποζύγιον *Mt.* xxi. 5.
- subleuare** = αἶρειν *Ioh.* xx. 1 F.
— = ἐπαίρειν *Lc.* xxi. 28 d, *Ioh.* vi. 5, xvii. 1.
- sublimis**, -e *uide tollere.*
- subornatus** = ἐνκάθετος *Lc.* xx. 20 r (a).
- subsannare** = ἐκμνηστικρίζειν *Lc.* xvi. 14 d, xxiii. 35 a d.
- substantia** = βίος *Lc.* viii. 43, xv. 12, 30.
— = οὐσία *Mc.* ix. 49 k (*ut uidetur*), *Lc.* xv. 12, 13.
— = τὰ ὑπάρχοντα *Lc.* viii. 3 d, xi. 21 d, xii. 15 d, 44 d, xiv. 33 d, xvi. 1 e, xix. 8 d e.
— = τὰ χρήματα *Lc.* xviii. 24 e.
- substernere** *Lc.* xix. 35 a, 36.
- succellamare** *Lc.* xxiii. 21; *subcl. BPCGJO*TVZ.*
- sufferentia** *Lc.* viii. 15 d, xxi. 19 d.
- sufferre** *Lc.* ix. 41 a.
- sufficere** = ἀρχεῖν *Mt.* xxv. 9, *Ioh.* vi. 7, xiv. 8.
sufficiens esse = ἀρκεῖσθαι *Lc.* iii. 14 a d.
- sufficit** = ἀπέχει *Mc.* xiv. 41.
— = ἀρκετόν *Mt.* vi. 34, x. 25.
- suffigere** (= crucifigere) *cap. C in Lc. p.* 304.
- suffocare** *Mt.* xii. 7, 22, xviii. 28, *Mc.* iv. 7, 19, v. 13, *Lc.* viii. 7, 14, 33, 42 (*codd.*); *soff. EPLR, suffu. P, subfo. L.*
- sufflare** = ἐμφυσᾶν *Ioh.* xx. 22 q.
- suggillare** *Lc.* xviii. 5; *suggillare OS, subgill. C, sugill. codd. aliq.*
- sulphur** *Lc.* xvii. 29; *sulphor GR, sulphur MZ, sulfur PTW, solfor D.*
- sumere**: *perf. sumsi non sumpsit Mt.* xvi. 9, 10, xxv. 3, *Lc.* vi. 4: *cf. adsumere.*
- summittere** = καθίναναι *Lc.* v. 19.
— = χαλᾶν *Mc.* ii. 4, *Lc.* v. 4 e; *subm. codd. aliq.*

summus = ὑψιστος *Lc.* viii. 28 *a.*
a summo = ἀνωθεν *Mt.* xxvii. 51,
Mc. xv. 38 *codd.*, *cf.* *Ioh.* ii. 7 *ubi*
ad summum = ἔως ἀνω.
 — = ἀπ' ἀκροῦ *Mt.* xxiv. 31, *Mc.*
 xiii. 27.
summus sacerdos = ἀρχιερεὺς
 (*q. uid.*) *Mc.* viii. 31, xi. 27, *et*
cap. xiv, xv *semper*.
sumptus *Lc.* xiv. 28 *codd. plur.*;
sumtus AFGTXYZ.
συντίθεσθαι u. cogitare, consiliiari,
 conspirare, constituere, decer-
 nere, pacisci, placere, polliceri.
superabundare *Lc.* vii. 25 *a ff*₂.
superare (περισσεύειν, περισσεύμα
etc.) *Mc.* viii. 8, *Lc.* xii. 15 *a*,
Ioh. vi. 12.
supercilium *Lc.* iv. 29; super-
 cilium QR^o.
superconprehendere = ἐπιράπτειν
Mc. ii. 21 *l*.
superfluere *Lc.* vi. 38; superflu.
 FGP *a*.
superfundere *Lc.* vi. 38 *d f ff*₂,
superfun. *c e*.
supererogare = προσδαπανᾶν *Lc.*
 x. 35, *codd. vg. uett.* *Ex hoc*
verbo notio 'operum superero-
gationis' fluxit.
superesse:
quod superest = τὰ ἐνόντα *Lc.*
 xi. 41.
q. superfuit = τὸ περισσεῦον *Mt.*
 xv. 37, *cf.* *Lc.* ix. 17, *Ioh.* vi. 13.
superfundere = ἐπιχέειν *Lc.* x. 34 *f*.
superiacere *Lc.* xv. 20 *e* (+ *se* =
 ἐπιπίπτειν), xix. 35 *e* (ἐπιπίπτειν).
superior: de superioribus = ἐκ
 τῶν ἀνω *Ioh.* viii. 23 *a d ff*₂ *g*,
cf. *p.* 499; = ἐκ τῶν ἀνωθεν *Ioh.*
 xix. 23 *r*.
 de superiore parte = ἐκ τῶν ἀνω-
 θεν *Ioh.* xix. 23 *c e (ff*₂)*; uide et*
exterior.
superius = ἀνώτερον *Lc.* xiv. 10.
superlinire = ἐπιχρίειν *Ioh.* ix. 6
bf, *ii bf l r*.
superlucrari = ἐπικερδαίνειν *Mt.*
 xxv. 20.
supermittere = ἐπιρίπτειν *Lc.* xix.
 35 *d*.
superpati *p.* 696.
superuere = προσπίπτειν *Mc.* iii. 11 *e*.
superseminare = ἐπισπέρπειν *Mt.*
 xiii. 25.
super substantialis est correctio
Hieronymiana pro cotidianus =
 ἐπιούσιος: *uide* *Mt.* vi. 11, *cf.*
Lc. xi. 3.

superuacuu = ἀχρεῖος *Lc.* xvii. 10 *e*,
cf. cap. B *etc. in Lc.* *p.* 292.
superuenire = ἐπέρχασθαι *Lc.* i.
 35, xi. 22, xxi. 26, 35, *Ioh.* vi.
 23 (*cum graeco N*).
 — = ἐφιστάναι *Lc.* ii. 38 (*uide et*
 xx. 1), xxi. 34.
superungere = ἐπιχρίειν *Ioh.* ix. 6
*c e ff*₂ *l g*, *ii c e g d*.
suppedaneum *Lc.* xx. 43 *d*.
supplementum = πληρωμα *Mc.* ii.
 21.
supplere *Lc.* ix. 51 *c e*, xxiv. 44 *b l*.
supplicatio: altare supplicationis
pro alt. incensi Lc. i. 11 *e gat*.
suprascriptio *Mt.* xxii. 20 *et*
superscr. *Mc.* xii. 16 GW, *Lc.*
 xxiii. 38; *superinscriptio Lc.* xxiii.
 38 Z, *cf.* xx. 24 *d*, *supra* *inscriptio*
A-Y cap. in Mt. *p.* 36.
surdus *Mt.* xi. 5, *Mc.* vii. 32, 37,
 ix. 25, *Lc.* vii. 22; *sordus* D
(semel et P).
suscipere et suspicere *Mc.* vii. 34,
Lc. x. 30, xix. 5.
suspendere = αἰρεῖν *Ioh.* x. 24 *cf.*
pass. = ἐκκρέμασθαι *Lc.* xix. 48.
 — = κρέμασθαι *Mt.* xviii. 6;
laqueo se susp. = ἀπάγχασθαι
Mt. xxvii. 5.
suspiciari *Lc.* vii. 43 *d*.
suspiciere et suscipere *Mc.* vii. 34,
Lc. x. 30, xix. 5.
sustinere = ἀντέχεσθαι *Mt.* vi. 24.
 — = μένειν *Mt.* xxvi. 38, *Mc.* xiv.
 34.
 — = προσμένειν *Mc.* viii. 2.
 — = ὑπομένειν *Mc.* xiii. 13.
sustinere pro sinere *Mt.* xxiii. 13 J.
susum = ἔως ἀνω *Ioh.* ii. 7 *b r*.
de susum = ἀνωθεν *Ioh.* iii. 31 E
a b d e.
suus = ἴδιος *Mt.* ix. 1, xxii. 5, xxv.
 14, *Mc.* xv. 20, *Lc.* ii. 3, vi. 44,
 x. 34, *Ioh.* i. 41, iv. 44, v. 18,
 43, xiii. 1, xv. 19, xix. 27.
suus proprius = ἴδιος *Ioh.* i. 11 DE
uett., v. 18 D^{mo}, vii. 18 *c ff*₂ *l*,
 viii. 44 *c ff*₂ *l g r*, x. 3 D *a d*.
sycomorus *Lc.* xix. 4; sycco. J,
 sycho. K, sicho. C, sico. P*FG.
 TY, syci. ER, sici. D.
synagoga *Mt.* iv. 23 *et saepius*;
item *synagoga saepe, snagoga Mt.*
 xii. 9 L, xxiii. 6 R; *abl. plur.*
synagogiis uel synagogiis saepe
E*, *synagogys Mc.* i. 39 Y, *Lc.*
 xx. 46 H.
absque synagogis facere = ἀπο-
 συναγωγῶν ποιεῖν *Ioh.* xvi. 2;

extra synagogum fieri = ἀπο-
 συναγωγῶν γενέσθαι *Ioh.* ix. 22;
de synagoga eici = *id.* *Ioh.*
 xii. 42.
σώζων u. liberare, saluare, salui-
 ficare, saluus, sanare.
 T.
tabernaculum = κατασκήνωσις *Mt.*
 viii. 20; *uide et* *nidus, requie-*
scere.
 — = σκηνή *Mt.* xvii. 4, *Mc.* ix. 5,
Lc. ix. 33, xvi. 9.
tabula = πινακίδιον *Lc.* i. 63 *d*.
taedere *Mc.* xiv. 33; *ted. codd.*
alig, *thed.* J, *ced.* L; *taederi*
 Z*; *taedicere* R.
taedium facere = παρέχειν κόπον
Lc. xviii. 5 *e*.
taliter *Ioh.* vii. 46 *l r*.
talitha cumi u. *ad Mc.* v. 41, *cf.*
p. 693.
tardare = χρονίζειν *Lc.* i. 21, xii.
 45 *c d e*.
teca = θήκη *Ioh.* xviii. 11 *a e g r*.
teculatus *Lc.* v. 19 *e*.
teloneum *Mt.* ix. 9, *Mc.* ii. 14, *Lc.*
 v. 27; *item* *telonaeum, telonium,*
theloneum, thelonium, thilo-
neum, tholonium, thyloneum,
tiloneum, toloneum, tyloneum,
tylonium (D p. 25 capit in Mt.).
tempestas pro potestas Lc. xxii. 53
 O.
temtare, temtatio, temtator ita
scribimus maxime cum codd. AF
 HTXYZ, *uide ad Mt.* iv. 1, 3,
 vi. 13 *et saepius*; *habent tempt.*
codd. plur., tent. vg. et semel W
(Mc. viii. 11).
tenebrari *Lc.* xxiv. 16 *r*.
tenebricare *Lc.* xxiii. 45 *c*.
tenere = κατέχειν *Lc.* xiv. 9.
 — = κρατεῖν *Mt.* ix. 25 *et saepius*.
 — = συνέχειν *Lc.* iv. 38, viii. 37,
 xxii. 63.
 — = τηρεῖν *Mc.* vii. 9 D^{FP}*.
tergere = ἐκμάσσειν *Lc.* vii. 38,
 44, *Ioh.* xi. 2 *c*.
terrae motus = σεισμός *Mt.* xxiv.
 7, xxvii. 54, xxviii. 2, *Mc.* xiii.
 8, *Lc.* xxi. 11; *saepē scribitur*
uno ductu, et interdum terremotus
etiam terrimotus inuenitur
in EPOQ; in Mt. viii. 24 *σεισμός*
redditur motus sine terrae.
tessaradecades *Rab. Maur. cap. in*
Mt. *p.* 677.
testari = διαμαρτυρεῖσθαι *Lc.* xvi. 28.
 — = μαρτυρεῖν *Ioh.* iii. 11, 32.

testificari = καταμαρτυρεῖν *Mt.* xxvi. 62.
 — = μαρτυρεῖν *Lc.* xi. 48.
testimonium:
 dicere testimonia = καταμαρτυρεῖν *Mt.* xxvii. 13.
 testimonio esse = μαρτυρεῖν *Mt.* xxiii. 31.
 testimonium dare = μαρτυρεῖν *Lc.* iv. 22.
 test. dicere (falsum) = ψευδομαρτυρεῖν *Mt.* xix. 18, *Mc.* x. 19, xiv. 56, *Lc.* xviii. 20.
 test. ferre (falsum) = *id.* *Mc.* xiv. 57.
 test. perhibere = μαρτυρεῖν *Ioh.* i. 7 *et saepius*.
 test. reddere = *id.* *Ioh.* iii. 26 *a d.*, 28 *d etc.*
 testis esse = μαρτυρεῖν *Ioh.* v. 32 *e*, vii. 7 *e*, *etc.*
tetrarcha semper scribimus *Mt.* xiv. 1, *Lc.* iii. 1, 19, ix. 7; *variant fere ad infinitum codices, u. ad locc.*
 texere = νήθειν *Lc.* xii. 27 *uett.*
 — = πλέκειν *Ioh.* xix. 2 *f g*.
 textibilis = ὑφαντός *Ioh.* xix. 23 *c*. *th et c*; thamon *pro cainan* *Lc.* iii. 36 *e*, lameth *pro lamech* *ibid.* *J e*.
 th et i; iara *pro thara* *Lc.* iii. 34 *e*.
 th et m; seth *pro sem* *Lc.* iii. 36 *e*, sem *pro seth* *Lc.* iii. 38 *L*.
thesaurizare, thesaurus: *Mt.* ii. 11, vi. 19 *etc.*; thes. *maxime* CGJOQR, tess. D, thess. DR, tes. T; tessauritzare D, thessaurizare E, tehsaurizare *et* tehsaurus *et* tensaurus R, thesaurus G; *abl. plur.* thesauribus T *Mt.* ii. 11.
 tibicines *Mt.* ix. 23; tubic. CDE JT, tuic. R*, tibisc. W.
timor = φόβητρον *Lc.* xxi. 11 *d e*.
 — = φόβος *Mt.* xiv. 26 *et saepius*.
 timore exterritus = ἐκφοβος *Mc.* ix. 6.
 timore tactus = ἔμφοβος *Lc.* xxiv. 37 *d*.
 sine tim. = ἀφόβως *Lc.* i. 74.
 timoratus = εὐλαβής *Lc.* ii. 25.
 tinguere = βάπτειν *Lc.* xvi. 24 *Z** *cf. Ioh.* xiii. 26 *δ*.
 — = ἐμβάπτειν *Mt.* xxvi. 23 *Z**.
titulus *Mc.* xv. 26, *Lc.* xxiii. 38 *fr*, *Ioh.* xix. 19, 20 (tyt. D).
tolerabilis = ἀνεκτότερον *Mt.* x. 15, *uett. ad Lc.* x. 12, 14; *u. et remissius*.
 tolerantia *Lc.* viii. 15 *c*, xxi. 19 *a*.
 tollere = αἶρειν *Mt.* iv. 6 *et saepius*.

tollere = βαστάζειν *Ioh.* x. 31, xx. 15.
 — = λαμβάνειν *Mt.* v. 40.
 tollere (in crucem) *Ioh.* xix. 16 *e*, 20 *e*.
 in sublime tolli = μετεωρίζεσθαι *Lc.* xii. 29.
 tonitruum *Mc.* iii. 17, *Ioh.* xii. 29; thonitr. CADGR, tonithr. O.
 torcular (torcolar E, turcular L) *Mt.* xxi. 33.
 torqueri = βασανίζεσθαι *Mt.* viii. 6, 29, *Mc.* v. 7, *Lc.* viii. 28.
 — = πάσχειν *Mt.* xvii. 15 *R b*.
 trabaricator = transuicator *Lc.* vi. 4 *d*. *Cf.* transuicare *Ueget. Mulomedicina* iii. 60 *ap. Roensch It. u. Vg. p.* 206.
 trabes *Mt.* vii. 3, 4, 5, *Lc.* vi. 41, 42; *etiam* trabis *codd. mult.*, trabs *tantum* T *vg.*; accus. trabim D, trauem O.
 tractare = διαλογίζεσθαι *Mc.* ix. 33.
 — = ὀμλεῖν *Lc.* xxiv. 14 *a*, 15 *a*, *cf.* 17 *a*.
 — = ψηλαφίζειν *Lc.* xxiv. 39 *a*.
 traditor *Mc.* xiv. 44, *Lc.* vi. 16 *f* *uett.*
 trahere *Lc.* xii. 58, xxi. 12, *Ioh.* vi. 44, xii. 32 (trach. D, tra. T), xxi. 6 (tra. C), 8, 11.
 transcendere = διαπερᾶν *Mc.* v. 21.
 — = μεταβαίνειν *Ioh.* xiii. 18.
 transferre = διαφέρειν *Mc.* xi. 16.
 — = παραφέρειν *Mc.* xiv. 36, *Lc.* xxii. 42.
 transferre se = μεταίρειν *Mt.* xix. 1 QR.
 transfigere = ἐκκεντεῖν *Ioh.* xix. 37.
 transitus *pro* biuium = ἀμφοδον *Mc.* xi. 4 *G uett.*
 tremibundus *Lc.* viii. 47 *d*.
 trepidare *Ioh.* xiv. 1 *e*, 27 *d e*.
 tribulatio *pro* temtatio *Lc.* viii. 13 D^{mp}Q.
 tribulus = τριβόλος *Mt.* vii. 16 (tribol. AMQY).
 tricesimus *Mt.* xiii. 8, 23 *codd.*, *Mc.* iv. 8 *codd.*, 20 *codd.*: *item* treces. O, tricens. C^{mp}FGQZ*, tricentiss. *et* trigentiss. E, triciss. R, triges. Z⁵ S⁶ T⁷, trigins. *et* trigiss. L.
 triennium *Lc.* xiii. 7 *a e*.
 triformiter *pp.* 16, 273.
 triginta *Mt.* xiii. 23, xxvi. 15, xxvii. 3, 9, *Mc.* iv. 8, 20, *Lc.* iii. 23, *Ioh.* v. 5, vi. 19: triginta EPLY, tringenta EPL.
 trinitas A-Y *capit. in* *Mt.* p. 18, *in* *Mc.* p. 174, *in* *Lc.* p. 276.

trinus *capit. A-Y in* *Mt.* p. 18, *in* *Lc.* p. 276.
 tristari = λυπείσθαι *Ioh.* xvi. 20 *T c*.
 tristis = λυπούμενος *Mt.* xix. 22.
 — = περίλυπος *Mt.* xxvi. 38 (+ ualde T), *Mc.* vi. 26 *a*, xiv. 34, *Lc.* xviii. 23 *a d*, 24.
 — = σκυθρωπός *Mt.* vi. 16, *Lc.* xxiv. 17.
 — = στυγνάζων *Mt.* xvi. 3.
 tristis esse = λυπείσθαι *Ioh.* xvi. 20 *G uett.*
 tristitia = λύπη *Lc.* xxii. 45, *Ioh.* xvi. 6, 20, 21, 22; tristicia W, tristia OR.
 tristitia habere = λυπείσθαι *Ioh.* xvi. 20 *d*.
 triticum *Mt.* iii. 12, xiii. 25, 29, 30, *Lc.* iii. 17, xii. 42, xvi. 7, xxii. 31; triticum *maxime in* *codd.* BFCC^oOTXZ, *gen.* trici bis E (*Lc.* xii. 42. xvi. 7).
 tundere *Lc.* xviii. 13 *d*.
 tunica *Mt.* v. 40 *etc.*; tonica *maxime* DEPLR, *interdum* MV; *abl. plur.* tonicis *Mc.* vi. 9 *E**.
 turbari = ἀγωνίζεσθαι *Ioh.* xviii. 36 *e*.
 — = διαταράσσεσθαι *Lc.* i. 29.
 — = θορυβείσθαι *Mc.* v. 39 (*Lc.* x. 41).
 — = θροεῖσθαι *Mt.* xxiv. 6.
 — = περισπᾶσθαι *Lc.* x. 40 *a*.
 — = πτοεῖσθαι *Lc.* xxiv. 37 *c e*.
 — = συνέχεσθαι *Lc.* xii. 50 *F uett.*
 — = ταρασσεσθαι *Mt.* ii. 3, xiv. 26, *Lc.* i. 12, xxiv. 38, *Ioh.* v. 7, xi. 33, xii. 27, xiii. 21, xiv. 1.
 — = τυρβάζεσθαι (θορυβ.) *Lc.* x. 41.
 turbatio *Lc.* xxi. 9 *e*, *Ioh.* v. 4 *e*.
 turbela = ταραχή *Mc.* xiii. 8 *q*; *cf. Roensch It. und Vg. p.* 47.
 turbo *Lc.* viii. 23 *a*.

U.

ua *Mt.* xxvii. 40 *codd.*, *Mc.* xv. 29; uah *maxime* ΘKVZ *vg.*, uath W, oa G.
 uacuus = κενός *Mc.* xii. 3, *Lc.* xx. 10 *et* 11 *a d r*, 12 *d*.
 uagina = θήκη *Ioh.* xviii. 11.
 ualere = ισχύειν *Mt.* v. 13, ix. 12, *Lc.* xvi. 3, *Ioh.* xxi. 6.
 ualetudo = νόσος *Lc.* ix. 1 *c*.
 uas, uasis *etc.* *Mt.* xii. 29, xiii. 48, xxv. 4, *Mc.* iii. 27, xi. 16, *Lc.* vii. 37 *e r*, viii. 16, xvii. 31, *Ioh.*

xix. 29: uassa *maxime* DEPL QR; *abl. sing. naso codd. ad Lc.* viii. 16.
 uascellum *Lc.* xxii. 10 *d* (basc.).
 uasculum = *ὑδρία* *Ioh.* iv. 28 *q*.
 ubera dare *Lc.* xxi. 23 *E uett.*
 uehementer = *εὐτόνως* *Lc.* xxiii. 10 *a r*.
 — = *λίαν* *Mt.* xxvii. 14.
 — = *πολλά* *Mc.* iii. 12, v. 43.
 — = *σφόδρα* *Mt.* xvii. 23; uechem. L, uechim. DL, ueem. T, uehim. D^oLR.
 uelociter = *ταχέως* *Ioh.* xi. 31 *a e*.
 uelocius = *τάχιον* *Ioh.* xiii. 12 *r*, xx. 4 *a e q r*.
 uenire (ueneo) *Mt.* x. 29, *Lc.* xii. 6, *Ioh.* xii. 5; ueniri *codd. pro* uenundari *Mc.* xiv. 5; *codd. mult.* ueniunt *pro* ueneunt; *et Ioh.* xii. 5 *perf.* ueniit, *sed* uendet T, uendidit E, uenditum DM^o (-tur), uenitum *est d*.
 uentilare = *σινάζειν* *Lc.* xxii. 31 *uett.*
 uenundari *Mt.* xviii. 25, xxvi. 9, *Mc.* xiv. 5: uaen. *Vg.*
 uerbera = *μάστιγες* *Mc.* iii. 10 *a*, *Lc.* vii. 21 *a c*.
 uerecundia *Lc.* xiv. 9 *f*.
 uereri et reuer. *Mt.* xxi. 37, *Mc.* xii. 6, *Lc.* xviii. 2, 4, xx. 13; *cf. et Lc.* xii. 4 J.
 uersutia = *ὑπόκρισις* *Mc.* xii. 15.
 uerum tamen duobus uerbis scribitus *Mt.* xi. 22 *et saepius*; uno uerbo scribunt interdum CDFV, *et Vg. semper* (uerunt. 5⁹); uerumptamen W *semper, interdum C*.
 uesci *Lc.* xv. 2 *a e*.
 uespere *pro* sero *Ioh.* vi. 16 *b r*, xx. 19 *e q* (-ra).
 — *pro* uespera *Mc.* xi. 11 A^oP* HIX (-ae) Y, 19 P*^oX*.
 uespertinus *Lc.* xii. 37 *et* 38 *uett.*
 uestigium = *τύπος* *Ioh.* xx. 25 *a*.
 uestitura *cap. K in Lc. p.* 293.
 uestitus *Mt.* xxviii. 3 *d e*, *Lc.* ix. 29, xii. 23 *a c*.
 uetare = *κωλύειν* *Lc.* ix. 49 *c e*, 50 *c e*, xi. 52 *d e*, xviii. 16.
 uexare, -ri = *βασανίζεσθαι* *Mt.* xiv. 24 J.
 — = *ἐνοχλεῖν, ὀχλεῖν* *Lc.* vi. 18.
 — = *κακῶς ἔχειν* *Mc.* i. 34.
 — = *σκόλλειν* *Mt.* i. 36, *Mc.* v. 35, *Lc.* vii. 6, viii. 49.

a daemonio uexari = *δαμονιζέσθαι* *Mt.* xv. 22, *Mc.* v. 15, 18.
 uexatio = *ὀλίψις* *Ioh.* xvi. 33 *a*.
 uictima = *θυσία* *Mc.* ix. 49, *Lc.* xiii. 1 *a*.
 uictualis = *βιωτικός* *Lc.* xxi. 34 *d*.
 uicus = *κώμη* *apud Hieronymum tantum* *Mc.* vi. 36, 56, viii. 23, 26; *alibi κώμη est semper castellum*; *sed uicus* *Lc.* xxiv. 28 *a*.
 — = *ρύμη* *Mt.* vi. 2, *Lc.* xiv. 21.
 uiliabundus *Lc.* vi. 10 *e*.
 uilicare *Lc.* xvi. 2.
 uilicatio *Lc.* xvi. 2, 3, 4.
 uilicus *Lc.* xii. 42 *d*, xvi. 1, 3, 8; uillic. JKW *Vg.*, bilic. H.
 uinarius = *οἰνοπότης* *Lc.* vii. 34 *e r*.
 uindemia *pro* uinea *Lc.* xx. 10 *ffz*.
 uindicta *Lc.* xviii. 7, xxi. 22 *d e*.
 uinearius = *ἀμπουργός* *p.* 34 J.
 uiolare *Mt.* xii. 5; uiuol. P.
 uiolentus *Mt.* xi. 12; uiuolentus D^oPFQR.
 uisceribus *pro* uiribus *Lc.* x. 27 *e*.
 uiuens *pro* uiuus *Mc.* xii. 27 *Q gat.*, *Lc.* xx. 38 *a*.
 uiuificare = *ζωγεῖν* *G cap. in Lc. p.* 279, *et uett. a b ffz r ad Lc. v.* 10 (*pro* capiens).
 — = *ζωογονεῖν* *Lc.* xvii. 33; *eodem uersu* biuicare = *ζωογονησαι d*, *sed* uiuificabit = *ζωογονήσει*.
 — = *ζωοποιεῖν* *Ioh.* v. 21, vi. 63, *cf. et pp.* 284, 494, 698, 703.
 uimerus *Mt.* xxiii. 4, *Lc.* xv. 5; hum. *maxime* CDF^oORTW.
 ungentum *Mt.* xxvi. 7, 12 *etc.*; ungen. *maxime in* AFHMSX YZ², unguen. *rell. et Vg., et* hunguen. C.
 ungere, unxit, *etc.*; ungere *et* unxit *codd. mult.*, hunguere, hunxit C; unxit X *Ioh.* xi. 2.
 — = *ἀλείφειν* *Mt.* vi. 17, *Mc.* vi. 13, xvi. 1, *Lc.* vii. 38, 46, *Ioh.* xi. 2, xii. 3.
 — = *ἐπιχρίειν* *Ioh.* ix. 11.
 — = *μυρίζειν* *Mc.* xiv. 8.
 — = *χρίειν* *Lc.* iv. 18.
 unicus = *μονογενής* *Lc.* vii. 12, viii. 42, ix. 38, *Ioh.* i. 14 *a e q*, 18 *a*, iii. 16 *E uett.*, 18 *a d e*.
 unigenitus = *μονογενής* *Lc.* ix. 38 *d*, *Ioh.* i. 14, 18, iii. 16, 18.
 unoculum *conicimus* *Mt.* xviii. 9 *uide ad loc.*

unus *pro* aliquis *Lc.* xx. 28 *a*.
 uocabulum *pro* nomen *Lc.* x. 39 *d*.
 uocare: *part.* uocitus *Ioh.* ii. 2 *et* 3 *uett.*, 7 *e*.
 uociferari = *κραυγάζειν* *Ioh.* xix. 12 *q* (-re).
 — = *προσφωνεῖν* *Lc.* xxiii. 20 *d*.
 — = *φωνεῖν* *Lc.* xxii. 34 *d*.
 uolatilia = *τὰ πετεινά* *Mt.* vi. 26, *Lc.* ix. 58 *c d e*.
 uolentia: bonae uolentiae = *εὐδοκίας* *Lc.* ii. 14 *d** (*sed* *εὐδοκία Δ*, *beniuolentiae d^o*). *Cf. Apul. Mt.* xi. 6, *Solin. c.* 36.
 uolueri *Lc.* iv. 20 *d d*.
 uoluntas = *θέλημα* *Mt.* vi. 10 *et saepius*; cum uoluntate *Mc.* xiv. 65 *ffz q*.
 uorator = *φάγος* *Lc.* vii. 34 *EW gat. q*.
 uorax = *φάγος* *Mt.* xi. 19, *Lc.* vii. 34 *c e*.
 urceus = *ξέστης* *Mc.* vii. 4, 8; urcae. R, orce. DTX*, urche. M^oO, horce. C, uree. L.
 — = *ὑδρία* *Ioh.* iv. 28 *e*.
 urgeri = *συνέχεσθαι* *Lc.* xii. 50 *d*.
 ustio *Lc.* xvi. 24 *d*.
 uua *Mt.* vii. 16, *Lc.* vi. 44; huua C, uba O.
 uulso *cap. Y in Lc. p.* 280.
 uultus = *πρόσωπον* *Lc.* ix. 29, 51 *d*, 53 *d*, xii. 56 *d*, xxiv. 5.

Z.

z et d *inuicem mutantur*, u. diabolus, zebedeus.
 z et g; gelus *pro* zelus *Ioh.* ii. 17 *e*.
 z et i; zorobabel et iorob., hiorob. *Lc.* iii. 27.
 — iorim et sorim, zorim *Lc.* iii. 29.
 — zozes *pro* ioses? *Lc.* iii. 28 *ffz*.
 — iacheus et zaccheus *Lc.* xix. 2, 5 R.
 — chuia *pro* chuzia *Lc.* viii. 3 R.
 — zareth *pro* iared *Lc.* iii. 37 *ffz*.
 z et s *salutare* *Lc.* i. 40 R.
 setzania D u. *infr.*
 — profetiza *pro* prophetissa *Lc.* ii. 36 D^oPLR.
 zizania: *Mt.* xiii. 25–40; zez. DL, zyz. CE; *acc.* zizaniam BH^oΘZ* (?), zezaniam L; setzania D *p.* 29.
 zona *Mt.* iii. 4, x. 9, *Mc.* i. 6, vi. 8; sona Y, tzona D, ziona E; *abl. pl.* zoniis E*.

II. INDEX NOMINUM PROPRIORUM.

A.

aaron *Lc.* i. 5; *aron* LY, *aharon* Z.
abel *Mt.* xxiii. 35, *Lc.* xi. 51; *gen.* abeli F.
abia *Mt.* i. 7, *Lc.* i. 5; *item* abias, abiud, *et* abiam *Mt.* i. 7, auia, abiae *Lc.* i. 5.
abiathar *Mc.* ii. 26; *abiatar* T, *abithar* R.
abiline *Lc.* iii. 1; -ene KMOVXZ, -aenae *q*; *abiliane*, -nae CDPJL QRT, *ablinae* ff₂; *gen.* *abilinie* W, *abilianetis* d.
abiud *Mt.* i. 13; *item* abiut, abiuth.
abraham, **abrahae** *etc.* *Mt.* i. 1, iii. 9 *et saepe*; *item* abraam, *abracham*, *habraham* *Mt.* i. 1 *etc.*, *habraam* *Lc.* xvi. 23; *abrae*, *abrachae*, *abrahe*, *habrahae* *Mt.* iii. 9 *etc.*, *abraha* *Lc.* iii. 34, *abraechae*, *habrae* *Lc.* xiii. 16, *abrechae* *Ioh.* viii. 39.
achaz *Mt.* i. 9, *item* acaz, *acham*, *achas*.
acheldemach *Mt.* xxvii. 8 *uide ad loc.*
achim *Mt.* i. 14; *item* achiam, *achias*, *achin*.
adam *Lc.* iii. 38; *cf. pp.* 40, 277, 697.
addi *Lc.* iii. 28; *asdi* e, *ado* J, *dadi* D.
aegyptus, -um *etc.* *Mt.* ii. 13, 14, 15, 19; *item* aegept. L, *aegipt.* DELRT, *aegypt.* Y, *egipt.* EW.
aenon *Ioh.* iii. 23, *cf. p.* 494; *henon* C, *enon* EFGHW, *ennon* R, *aennon* SC, *enno* *cod. ap. Thomasium*.
alexander *Mc.* xv. 21, *alax.* DPL.
alpheus *cum* *codd. plur.* *Mt.* x. 3, *Mc.* ii. 14, iii. 18, *Lc.* vi. 15; *item* alfeus *maxime* DPT *sed etiam* CLMMR, *alpeus* E*, *albheus* L (*et* *gen.* *alphi* L); *alphaeus* MQ (JP), *alfaeus* JMT.
aminadab *Mt.* i. 4, *Lc.* iii. 33; *item* aminadap, -daph, *amminadab*.
amon *Mt.* i. 10; *item* ammon, *amos*.

amos *Lc.* iii. 25, *hamos* C.
andreas *Mt.* iv. 18, x. 2, *Mc.* i. 16, 29, iii. 18, xiii. 3, *Lc.* vi. 14, *Ioh.* i. 40, 44, vi. 8, xii. 22; *item* *handreas* *semper* C, *andreae* *interdum* EMO, *andrias* DOLR; *gen.* *andrea* E *Mc.* i. 29, *dat.* *andreae* *Ioh.* xii. 22 P*, *acc.* *andram* L *Mc.* iii. 18, *andrian* *Lc.* vi. 14 AKQTY.
anna *Lc.* ii. 36 *non uariat*; *cf. pp.* 276, 277, 697.
annas *Lc.* iii. 2, *Ioh.* xviii. 13, 24, *p.* 505; *acc.* *annam*, *sed* *annan* VZ, *anna* G.
antiochensis *p.* 269 *uide ad loc.*, 271.
aram *Mt.* i. 3, 4, *Lc.* iii. 33; *item* *haram*, *aran*, *aras*.
archelaus *Mt.* ii. 22; *arcel.* T, *archil.* LQR, *archyl.* D.
arfaxat *Lc.* iii. 36, *cf. p.* 40; -xath C, -xad BDI; *arphaxat* *codd. plur.*, *arphaxad* *vg.*
arimathia *Mt.* xxvii. 57, *Mc.* xv. 43, *Lc.* xxiii. 51, *Ioh.* xix. 38; *arimatia* CGHOTZ*, *arimahia* O, *arimazia* CT, *arimathaea* S^hCT.
asa *Mt.* i. 7, 8; *item* *asam*, *asaph*, *assa*, *assafath*, *assaph*.
asaph *conicit Hieron. ad Mt.* xiii. 35.
aser *Lc.* ii. 36; *azer* D.
asia *praef. in Ioh. pp.* 486, 490; *assia* DEQ.
augustus *Lc.* ii. 1, *agus.* DLQR TY.
azor *Mt.* i. 13, 14; *agzor* V*.

B.

babylon, -nis *Mt.* i. 11, 12, 17; *item* *babilionis*, *babilonis*; *babiloniae*, *babyloniae*.
barabbas *Mt.* xxvii. 16, 17, 20, 21, 26, *Mc.* xv. 7, 11, 15, *Lc.* xxiii. 18, *Ioh.* xviii. 40, *cf. p.* 504; *barabas* DJL, *barbas* Q, *barnabas* Z*, *barrabas* W, *barrabbas* MRVW; *acc.* -bam BY^hSC.
barachias *Mt.* xxiii. 35, *Lc.* xi. 51 d; *gen.* -chie W, -cie T.

bar iona *duobus uerbis* *Mt.* xvi. 17; *bariona* FLRY, *bar-iona* *vg.*; *cf. Ioh.* xxi. 15 *et* 16 c (*edd. uett.*).
bartholomeus *scribimus* *Mc.* iii. 18, *Lc.* vi. 14 *cum* *codd. plur.*, -maeus *Mt.* x. 3; *bartolomaeus* *et* -meus OT, *tholomeus* L.
bartimeus *Mc.* x. 46; *barthim.* DGMW, *barthimeas* Q, *bartimaeus* KVVZ, *barthimaeus* O.
beelzebub *scribimus* *semper* *cum* *codd. plur.*, *uide* *Mt.* ix. 34 *codd.*, x. 25, xii. 24, 27, *Mc.* iii. 22, *Lc.* xi. 15, 18, 19; *amant* *et* *beelzebub* *codd. mult. et maxime* *Hibernici*, *belsebub* P, *beelzebub* BEG *uett.*, *belzebul* O*, *beelzebud* E, *belsebud* *et* *belzebud* Q, *beelzebu* E, *belzebu* T, *bel zephb* L; *behelzebub* CO *p.* 176, *cf.* 693, 699, *belzebēb* D *p.* 289.
bethabara *u. ad Ioh.* i. 28.
bethania *Mt.* xxi. 17 *et saepius*; *betania* O* *Mt.* xxvi. 6, W *Ioh.* xi. 1, *bithan.* R *Mc.* xi. 1, *bethania* S *Ioh.* i. 28, *uthania* O *Mt.* xxi. 17.
bethesda (*i. e.* *domus gratiae*) *codd. ad Ioh.* v. 2.
bethfage, **bethphage** *Mt.* xxi. 1, *codd. ad* *Mc.* xi. 1, *Lc.* xix. 29; *item* *bethfaget* J, *bethfagae* P, *betfage* M, *bethphagae* O, *bethphageth* X, *bethphaiae* B, *betapagae* e, *bethpage* q.
bethleem (βηθλεέμ) *Mt.* ii. 1, 5, 6, 8, 16, *Lc.* ii. 4, 15, *Ioh.* vii. 42, *cf. pp.* 676, 697; *bethlem* *in* *codicibus Britannicis* (*praesertim* DPLQR) *sed etiam* *in* T *semper* *et* C *in* *Luca* *et* *Iohanne* *inuenitur*, *bethlehem* (*vg.*) *codicum nostrorum auctoritate caret*; *h* *ponitur* *ut diaeresis uocalium melius exprimitur*; *uide* *ad* *Mt.* i. 1 (*ihesus*).
bethsaida (*i. e.* *domus piscationis*) *Mt.* xi. 21, *Mc.* vi. 45, viii. 22, *Lc.* ix. 10, x. 13, *Ioh.* i. 44, v. 2, xii. 21, *cf. pp.* 494, 495, 682, 683, 699; *habentur* *et* *bethsayda* C, *bethzaida* DEPL, *betz.* D, *bets.*

GHJMR, bezaida L; bedsaida
a b d ff₂, bess. e ff₂ l; acc. bet-
zaidan D p. 27.
bethzeta, -zetha etc. (i.e. domus
olinae) codd. ad Ioh. v. 2, cf.
pp. 494, 495.
bithynia p. 269 uide ad loc., 271.
boanerges Mc. iii. 17; -arges W,
-aerges Z*, boanerges P, boar-
nergis QR (duobus uerbis), bar-
narches L.
booz Mt. i. 5, Lc. iii. 32; item
bohoz, boos, bos, botz, boz.

C.

caesar Mt. xxii. 17 etc.; caess.
ΔR, ces. maxime MTW, cess.
DPLR; dat. caeseri M Ioh.
xix. 12.
caesarea Mt. xvi. 13, Mc. viii. 27;
item caesaraea M, caessarea E,
cessarea PM, cessaria DLR,
cesarea VWZ.
caiphaph Mt. xxvii. 3, 57, Lc. iii.
2, Ioh. xi. 49, xviii. 13, 14, 24,
28, cf. pp. 500, 704; caiph.
maxime AΔFHM QS Y, caiph.
codd. plur. et vg., chaiph. EIW,
caif. DPLRT, et cayf. T, cayph.,
chayph., et cahiph. C, caph. e;
item acc.-an plur., -am FDEPH¹
ΘJMMRWZ*vg., gen.-e ETW.
cainan Lc. iii. 36, 37, uide et
p. 40; chai. codd. mult., chain-
nan Y*, caynan T, chaynan C;
thamon e.
caluaria Mt. xxvii. 33, Mc. xv. 22,
Lc. xxiii. 33, Ioh. xix. 17; gen.
-rie EMTW, calbariae semel O*.
cana Ioh. ii. 1, 11, iv. 46, xxi. 2,
p. 493; canna DHRY et kanna
D, channa PHR, cahna Θ,
chanaha e, chana maxime BOI
JKW; canan CIOXZ, kannan
R, chanan FFKZ, chanam F,
channan R, canaan T, chanaan
ff₂, aur. gat.
cananaeus scribimus cum codd.
plur. Mt. x. 4, Mc. iii. 18, cf.
pp. 675, 684, 685; scribitur etiam
chananaeus, chanaeus, channa-
neus et cannaneus Hibernici,
cananeus, chaneus.
capharnaum (καφarnaούμ NBDZ)
Mt. iv. 13, viii. 5, xi. 23, xvii.
24, Mc. i. 21, ii. 1, ix. 32, Lc. iv.
23, 31, vii. 1, x. 15, Ioh. ii. 12,
iv. 46, vi. 17, 24, 60; inueni-
untur et cafarnaum BDLMQ

TZ, cafarnaum P*LR, cafar-
num L Mt. xi. 23, capharnahum
C Lc. x. 15, capharnaum P*R,
caphanaum O Lc. iv. 31, capar-
naum V Lc. vii. 1, chaparnaum
Z* Ioh. vi. 59, chapharnaum
CZ, charnaum Θ.

capnatas latro Lc. xxiii. 32 r.

cedron Ioh. xviii. 1; caedr. EHΘ
MSV.

cephas Ioh. i. 42; cae. DM, che.
BFOVZ.

cerintus (hereticus) T p. 490.

chammatha (latro) u. ad Mc. xv. 27.

chananaea (Χαναθα) Mt. xv. 22;
item -nea, cananaea, et -nea,
cannanea, et -nia; uide ad loc.

chorazain scribimus cum codd.
plur. Mt. xi. 21, contra corazain
Lc. x. 13; item inueniuntur
chorozain (-im 5), cholozain cor.
uat., chorazoin, corazayn C,
corozain (-im 11); cf. et pp. 682,
683.

christus Mt. i. 1 et saepius; pler-
umque exprimitur per xps etc.;
sed plene scriptum habet C Lc.
in. 20, xxii. 67.

chuzza Lc. viii. 3 uide ad loc.

cleopas Lc. xxiv. 18, Ioh. xix. 25;
cleophas B*EG*JW vg., cf.
Lc. xxiv. 13 b e ff₂; genet. cleo-
phaes a.

cosam Lc. iii. 28; cosan IJMT,
cosa H, cusam F, chosam CP
KOZ, chosa I, caesa e.

cyrenensis Lc. xxiii. 26; cyrin.
BDO*YZ, cyryn. E, ciren. W,
cirin. PPT; acc. cyrenensam R.

cyreneus Mt. xxvii. 32, Mc. xv. 21;
cyrenaesus JQ vg., cyraeneus Θ,
cyrinaeus M; cyrineum DEF
JQ (cyrin eum) R, cireneum
HTW, cirineum PFLT, cire-
nium L.

D.

dalmanutha Mc. viii. 10; dal-
manuth B, dalmattutha W.

daniel Mt. xxiv. 15, Mc. xiii. 14
codd.; abl. -lo codd. plur., -le
KW vg., item daniel DEPH
JLRTVWYZ.

dauid Mt. i. 1 et saepe; item
dauit Mt. i. 5 etc., dauuid Ioh.
vii. 42 R*.

decapolis Mt. iv. 25, Mc. v. 20,
vii. 31; decapul. DPF*LR,
decapill. L et diecapol. V Mc. v.

20; abl. in-lim Mt. iv. 25 AXV,
Mc. v. 20 FG (-pulum); gen. in-
-lis L, in -li T Mc. vii. 31.

didymus Ioh. xi. 16, xx. 24, xxi.
2; didimus maxime PMRW,
dydymus EZ*, dydimus Z, dedi-
mus D.

E.

eber Lc. iii. 35, cf. p. 40; heber
FCW vg., aber L.

ebonitae (heretici) T p. 490.

eleazar Mt. i. 15; item aleazar,
eliaz, eliazar, eliazara, elizar,
heleazar.

eli uide heli.

eliachim Mt. i. 13, Lc. iii. 30;
item eliacchi, eliacim, eliakim,
haeliachim, heliachim, heliachin,
heliacim.

elias u. helias.

eliezer Lc. iii. 29; hel. MO, hael.
C, heliazar G, elizer R.

elisabeth Lc. i. 5, 7, 13, 24, 36,
40, 41, 46 uett., 57; helisabeth
maxime FC, et elizabeth LMTQ
RY, elizabeth L, elizapheth D,
elisabet maxime AHMQTY, eli-
sabet H, helisabet C, aelisabeth
C; cf. pp. 274, 697.

eliud Mt. i. 14, 15; item heliud,
heliut.

emmanuhel Mt. i. 23; item
emanuel, emanuel, emmanuel,
inmanuel (d), inmanuhel.

emmaus (ΕΜΜΑΥΣ) Lc. xxiv. 13, cf.
p. 306, emmahus C, emaus W,
aemaus gat., ammaus DE*P;
ulammas d = ουλαμματος.

enoch Lc. iii. 37, cf. p. 40; aen.
C. hen. vg., enoc FQRY, aenox d.

enos Lc. iii. 38, uide et p. 40; aen.
C, hen. vg.

ephesus praef. in Ioh. p. 486;
epheuss. EY⁸⁰², effeuss. DFPQ,
epess. Y*.

ephrem (ἐφρέμ NL al. pauc.) Ioh.
xi. 54 uide ad loc.

esaias, -am, -ae, -a Mt. iii. 3 etc., ita
semper edidimus; habentur etiam
aesaria Lc. iii. 4 Q*, aeseia Mt.
xxi. 4 Q, aesia Mc. i. 2, Ioh. xii.
38, esahyae Lc. iv. 17 C, esayas
Mt. iii. 3 et saepe, esaiam Mt. iii.
3, Mc. vii. 6, essaiam Mt. iii. 3,
essaias Mt. iv. 14 etc., esseaiam
Mt. iii. 3, esseias Mc. vii. 6,
hesayam Mt. viii. 17 etc., iesaiam
Mt. viii. 17, iesia Mc. i. 2, iessaias

Mt. xiii. 14, *isaías Mt.* iii. 3 *etc.*,
issaiás Mt. iii. 3 *etc.*, *issaieae Lc.*
 iii. 4, *ysaiás Mt.* iii. 3 *etc.*
esli *Lc.* iii. 25; *item* *hesl.*, *haesl.*,
hess., *ell.*, *eslim.*, *essau.*, *sedi.*,
seddi., *aedi.*, *u.* *ad loc.*
esrom *Mt.* i. 3, *Lc.* iii. 33; *item*
esron., *et esros.*, *hesrom Mt.* i. 3,
asrom., *esdrom.*, *esram.*, *esrum.*,
hesron Lc. iii. 33.
ezechias, -am *Mt.* i. 9, 10; *item*
etzechí., *etzechiam.*, *ezecias.*, *-am.*

G.

gabbatha *Ioh.* xix. 13 *uide ad loc.*
gabriel *Lc.* i. 19, 26; *gabriel*
DPPQTW vg., *grabriel* *Mt.*
galilaea, -ae, -am *etc.* (γαλιλαία)
scribimus Mt. ii. 22 *et saepius*;
sed habetur galilea in codd. satis
multis, etiam galilia DLO, uide
Mt. xv. 29, xxvi. 32, *Mc.* vi. 21,
 vii. 31, *galilieae D Mt.* xxi. 11
(sed D fere semper scribit galí),
gallilaeam Y Lc. xvii. 11, *gallilea*
GH Lc. xxiv. 6, *Ioh.* ii. 11, *galila*
saepe L., *gallila H Ioh.* ii. 1,
gallia R Lc. xxiii. 5, *callilaem*
H Mc. xiv. 28.
gehenna *Mt.* v. 22 *et saepius*;
item *gehenam L Mc.* ix. 43, 45,
 -nnem, -ae *L Mt.* xviii. 9, xxiii
 15, 33, *gegenam Lc.* xii. 5, *geenn.*
Mt. x. 28 *C, xxiii 33 B, Mc.* ix.
 47 *Z²*, *gehenae Mt.* xxiii. 15 *R,*
gehaenn. Mt. xxiii. 33 *Y, gihenn.*
Mt. v. 29, 30 *R, gyhenn. Mc.*
 ix. 43 *Q, gyhenn. Mt.* v. 29, 30
Q, iehenn. Mt. v. 22 *W; acc.*
gehennem (Mt. xviii. 9 *L) Mc.*
 ix. 43, 47 *Y.*
genesareth et gennesareth *Mc.*
 vi. 53, *Lc.* v. 1, *cf. et R ad Mt.*
 xiv. 34; *geness. FT, genness.*
codd. mult., *genesaret PW, gen-*
nesaret KV uett., *gennesared d,*
genezareth D, genizareth L δ
(genn.), *gennasereth Θ.*
genesis *praef. in Ioh.* p. 486;
geness. D, geniss. PQ, genis. M.
gennesar *Mt.* xiv. 34, *cf. p.* 279,
 684; *genesar codd. aliq. et vg.*,
gennesar Z, genezar LQ (genes-
sareth R), uide Mc. vi. 53 *ET,*
Lc. v. 1 *D (genitzar) Z f gat.*
geraseni *Mt.* viii. 28, *Mc.* v. 1,
Lc. viii. 26, 37, *cf. pp.* 283, 674,
 680, 681, 684, 685, 693, 698;
item scribunt gerasin. DL, geras-

sen. maxime BT sed etiam PH*
ΘX*Z, gerasyn. C, gerasin. D,
geresen. W, gyrasen. semper E.
gethsemani *Mt.* xxvi. 36, *Mc.* xiv.
 32, *cf. p.* 691; *ita scribunt bis*
CGΘIWX vg., semel BMMOZ;
item *gethsamani bis R, semel*
JQTZ*, gethzamani E, getsemani
J, getsamani B, getzemani DL,
getzamani D, gedsemani V, ged-
samani T, gessemani PK (bis) M
O*VX*, gessamani ch, geszemani
O^q, gesemani bis AHY, semel
PFMO*, gezamani L, gesamani
d.

golgotha *Mt.* xxvii. 33, *Mc.* xv.
 22, *Ioh.* xix. 17; *golgatha W,*
golgotha SX, golgota HT, gul-
gotha e.
gomorraei *Mt.* x. 15 *uide ad loc.;*
uett. etiam ad Lc. x. 12.
graece, -cus *Lc.* xxiii. 38, *Ioh.*
 xix. 20, *cf. pp.* 502, 503; *grec.*
codd. mult.

H.

hebraice, -cus *Lc.* xxiii. 38, *Ioh.*
 v. 2, xix. 13, 17, 20; *hebraye.*
C, ebraic. maxime T, haebraic.
Y, habraic. semel G, aebreic. E,
ebraic. O, ebrec. P*, ebreic.
maxime D², haebraic. R, he-
braic. maxime BJZ, hebreic.
maxime EK.

heli, eli, heloi, heloei *etc. uide Mt.*
 xxvii. 46, *Mc.* xv. 34.

heli *Lc.* iii. 23, *cf. p.* 276; *haeli*
C, eli RT b, gen. elii e.

helias *Mt.* xi. 14 *et saepius*; *elias*
semper T vg., interdum ORW;
haelias Mc. vi. 15 *H, Lc.* i. 17 *G,*
 iv. 25 *GO, helyas W, heleas L*
Mt. xvii. 3; *helcani gat. Mc.*
 xv. 35.

helisaeus *Lc.* iv. 27; *uide ad loc.*
et cf. p. 279.

helmadam *Lc.* iii. 28; *uide ad*
loc.

henoch, henos, hesli *etc., uide en-*
es- etc.

her *Lc.* iii. 28; *er codd. mult.,*
ier e.

herodes, -is *etc. Mt.* ii. 1 *et saepius*;
item *erodes (Mt.* ii. 13 *etc.),*
erodis, herodis (pro-des), hero-
dos Lc. xxiii. 11 *M, hirodis L*
(Mt. xiv. 3 *et saepe), hyeruodis*
Mt. ii. 3 *Q.*

herodiani *Mt.* xxii. 16, *Mc.* iii. 6,

viii. 15 *T i k, xii. 13;* *erod.*
DOT, hirod. et hirud. L; abl.
herodianis E.

herodias *Mt.* xiv. 3, 6, *Mc.* vi. 17,
 19, 22, *Lc.* iii. 19; *acc. -dem et*
-den; -dam ACGY semel; item
erodiad. DRT, hirodiad. L,
hrodiad. R, heriodiad. X; nom.
herodis (D)EP²FQR, herodes
P*, herodi H*, erodiasas T,
hirodiadis L.

hieremias *Mt.* ii. 17, xvi. 14,
 xxvii. 9, *Mc.* viii. 28 *Q, Lc.* ix.
 19 *M; habentur et herem. DLQR,*
herim. L, hierim. EH, hyerem.
H, hyerim. H, hirim. R, ierem.
BMW vg., iherem. CT.

hiericho *Mt.* xx. 29, *Mc.* x. 46,
Lc. x. 30, xviii. 35, xix. 1, *cf. p.*
 289; *hiericho DLQR, hierico HO,*
hiericcho R, icericho W vg. semper,
EΘM interdum, icerico T, iheri-
cho C, iherico T, hyericho DH;
acc. hierichum tantum Mc. x. 46
ABC²P*KOT (iher) VXYZ*.

hieropolitanus *pro hierap. p.* 491,
iherop. T p. 490.

hierosolyma, -mis, -mam, et
hierusalem; de his formis uide
ad Mc. iii. 8 *et Ioh.* i. 19 (**hierosolyma**),
et Lc. ii. 22 (**hierusalem**).
Habentur etiam hierosolyma
Mc. xi. 11, *hierosolima,*
hierusalemis Ioh. v. 1, xi. 55 (*E*),
hierusolima, hierusolyma, hiro-
solymae Mc. xi. 1 *etc., hirusolima,*
hirusolyma, hyerosolima, hyero-
solyma Mt. xv. 1 *etc., hyerusalima,*
hyrosolimis Ioh. ii. 23 (*G*), *iero-*
solima, ierosolyma vg. semper,
sed ita habetur interdum in WZ,
iherosolima et iherosolyma saepissime
in CT, etiam iherusalem
C p. 302; *item habentur hirusa-*
lem, hyerusalem, ierusalem,
iherusalem.

hierosolymita *u. ad Mc.* i. 5, *Ioh.*
 vii. 25 *a d e f g.*

hierosolymitanus *codd. ad Ioh.* vii.
 25.

I.

iacob *Mt.* i. 2 *etc.; gen. iacobi cf.*
Ioh. iv. 6;
contra iacob pro iacobus, iacobo
etc. Mt. xii. 55 *P*OR, Mc.* i.
 29 *R, x. 35 LX*, xiii. 3 D, Lc.*
 ix. 54 *R (iocob).*

iacobus *Mt.* iv. 21 *et saepius, aliter*
non variat.

iairus *Mc.* v. 22, *Lc.* viii. 41 *cf. pp.* 284, 698; iayrus *CT*, iarius *D*, iarus *L*, eairus *R*, iahirus *f*.
 iannae *Lc.* iii. 24; iamn. *codd. aliq.*, ann. *a e*.
 iared *Lc.* iii. 37; iered *D*, iored *Q*; iaret et -th *codd. pler.*, alet *e*, zareth *ff*₂, gereth *g*₁ p. 40.
 idumaea *Mc.* iii. 8; -ea *codd. mult.*, edumaea *L*, ydumaea *C*, idumia *D*, idomaea *G*.
 iechonias, -am *Mt.* i. 11, 12; item iae(h)oniam, iecon., iochon., iocoon.
 ieremias, iericho, ierosolyma *etc.* uide *semper hier.*
 iesse *Mt.* i. 5, *Lc.* iii. 32; item gesse, hiesse, iessae.
 iesus, iesu *etc.*; de orthographia huius uocis uide ad *Mt.* i. 1, *Lc.* iii. 29; etiam monet nos uir doctissimus *E. Nestle Hieronymum* duobus locis 'de interpr. nominum *Hebr.*' (ed. *Uall.* III. 34 et 91) de littera *H* et uoce iesus ita scribere, ubi in litterarum serie a *G* ad *I* transiliat; p. 34 'H autem a plerisque aspiratio putatur esse, non littera,' p. 91 'Iesus: saluator siue saluatoris; ut *I* litterae seruemus ordinem, aspirationem *H* in plerisque omisimus; licet eam grammatici non putent litterae loco habendam'; ex quibus sequi uidetur formam hiesus Hieronymi temporibus usitatiorē fuisse, Hieronymum uero ipsum iesus praetulisse. Compendium ihus inuenitur in *C* p. 30.
 ioatham *Mt.* i. 9; item ioatha, ioathan, ioathas, iotham, iothas. ioathas (*latro*) *Lc.* xxiii. 32 *l*.
 ioda *Lc.* iii. 26; *u.* et iuda.
 iohanna *Lc.* iii. 27, xxiv. 10, *Ioh.* i. 42; iohana *W*, ioanna *FZ* *ſc*, ioana *H*, ionna *D*.
 iohannes *semper scribimus cum codd. paene omnibus*; iohannes habent *semper ſc*, rarissime *ff*₂; ihoannes *C* p. 18, *Mc.* i. 6, iohannes *C* p. 280; iohannis pro-es inuenitur interdum in *codd.* *BCDΔEFGKLRXYZ*, et contra iohannes casu genetiuo *OX* *Mc.* vi. 24, *Z* *Lc.* v. 33, *BH Ioh.* xxi. 15, *H* 16. De accusatiuo -nem uel -nen rationem codicum difficile est intelligere; saepius enim per lineolam casum expri-

munt; forma autem in -em ut uidetur ante consonantem in codicibus plurimis usurpatur, sc. ante baptista *Mt.* xvi. 14, *Mc.* viii. 28, *Lc.* ix. 19, ante dicens *Lc.* xxii. 8, ante filius *Lc.* v. 10, frater *Mt.* xvii. 1, *Mc.* i. 19, iii. 17, v. 37, ante philippum *Lc.* vi. 14, prophetam *Lc.* xx. 6, ante quia *Mc.* xi. 32, ante secum *Mc.* xiv. 33, sicut *Mt.* xxi. 26, ante Zacharias *Lc.* iii. 2; sed ante uocales *Mt.* iii. 13, xiv. 3, 10, *Mc.* ix. 2, *Lc.* i. 13, iii. 20, viii. 51, ix. 9, 28, *Ioh.* iii. 26, v. 33; Iohannes ante consonantes hic *Mc.* vi. 16, propheta *Mt.* xi. 13, sciens *Mc.* vi. 20, ante uocalem ex *Lc.* xvi. 16; sed codices *ACH TXYZ* *semper uel paene semper accusatiuum in -en usurpantur*. Porro notat uir doctissimus *E. Lippelt* (apud *Blass*, 'Euang. sec. *Lucam*... sec. formam quae uidetur Romanam,' p. vii, *Lips.* 1897) scriptorem codicis *Bezan* (*D*^{pp}) in *Mt.*, *Mc.*, *Ioh.* fere semper scribere Ἰωάννης *etc.*, contra in *Luca* et in *Actibus* forma uti Ἰωάνης. Unde colligi possit codicem illum ab exemplari descriptum esse in quo *Actus Euangelium* *Lucae* exceperunt, qui libri quasi partes prima et secunda eiusdem operis olim coniungerentur. In *Latina* autem uersione (*d*) notandum est v saepius per *nn* reddi, ita ut credamus *Latinam* post *Graecam* factam esse, et orthographiam iam usitatiori formae magis adsimilatam. In *Euangelii* *Iohannes* undecies respondet *Graeco* Ἰωάνης, semel tantum habetur Ἰωάννης et *Iohanes* (*Mc.* vi. 20); in *Actibus Apostolorum* ex uno et uiginti locis, semel tantum (iii. 1) v redditur per *n*, uicies per *nn*. In codicibus nostris *Iohanes* raro inuenitur, sed uide codices *Britannicos* Δ (*Ioh.* i. 28), L (*Mt.* iii. 4, iv. 12), O (*Mc.* i. 9, 14, 19, 29, ii. 18), Q (*Mt.* iii. 13), Y (*Mc.* vi. 14).
 iona et ionas *Mt.* xii. 39, 40, 41 (*iona* nom.), xvi. 4, *Lc.* iii. 27 *KV*, 30, xi. 29, 30, 32, *cf. pp.* 288, 289; gen. *ione* *W*, *ionee* *O*.
 ioram *Mt.* i. 8; item ihoram, ioras, iuram, iuras.

iordanis *Mt.* iii. 5, 6, 13, iv. 15, 25, xix. 1, *Mc.* i. 5, 9, iii. 8, x. 1, *Lc.* iii. 3, iv. 1, *Ioh.* i. 28, iii. 26, x. 40; accusatiuum *semper in -en scribimus* (*cf. iohannem*) cum *codd. plur.*, sed amant -em *BGM* *vg.*; ihordanis -en habent fere *semper C*, iordannem uel -en interdum *HOX*, iordanan *M* *Mt.* iv. 15.
 iorim *Lc.* iii. 29; ioram *I^c*, sorim *R*, zorim *IP¹Q*, zoris *r*.
 iosaphat *Mt.* i. 8; item iosafad, iosafat, iosaphad, iosaphath, iosapath.
 iosech *Lc.* iii. 26; iosec *codd. pler.*; item osech *r*, osoch *aur.*, osehc *ff*₂, oseae *I^c*.
 ioseph *Mt.* i. 16 et saepius; uariant autem codices, ihoceph *Mt.* i. 16 *C*, iosech *Lc.* iii. 24 *C*, iosep *Mt.* i. 19, 20 *C*, xxvii. 57 *T*, *Mt.* vi. 3 *V*, xv. 47 *C*, *Lc.* iii. 30 *T*, ioeth *Lc.* iii. 26 *JMT*, ioses, ioetis *Mc.* vi. 3 a *d*, *Ioh.* xix. 38 *e*.
 iosias, -am *Mt.* i. 10, 11; item iossias, -am.
 isaac *Mt.* i. 2 et saepe; item hysahac, isac, issaac, ysaac, ysahac *Mt.* i. 2, isahac *Mt.* viii. 11, issac *Mt.* xxii. 32.
 isaias uide esaias.
 iscariotes uide scariotes.
 israhel (Ἰσραήλ) *semper scribimus cum codd. plur.*, uide ad *Mt.* ii. 6; de casibus datiuo et genetiuo uide ad *Ioh.* i. 31, iii. 10; compendia scribarum ad *Mt.* ii. 6, *Mc.* xii. 29, *Lc.* iv. 25, 27. Inuenitur etiam hisrahel et hysrahel in *D*, israel in *W* *vg.*, srahel, hisrahel et istrahel in *C*, *u.* *Lc.* iv. 27, xxii. 30, *Ioh.* xii. 13; similiter israhelita *Ioh.* i. 47, israelita *vg.*, hisrahelita *D*, srahelita *CTZ*, isdrachelites *e*.
 iturea *Lc.* iii. 1; -raea *BH*JMT O* *vg.*, -ria *DH¹OKW*, -ra *PF LR*, ityrea *X^c*, ityria *X^c*.
 iudaea, -us *etc.* *Mt.* ii. 1, 2, 22, iii. 1, 5, xix. 1, xxiv. 16 et saepius; iudea, -us in *codd. Britannicis* (*DEFPLOQR* *etc.*) inuenitur, etiam fere *semper in C* (rarius in *T e.g. Mt.* ii. 1, 22, iii. 5, *Lc.* v. 17, *Ioh.* v. 10) et *W*; udia *R* *Lc.* xxi. 21.
 iudas, iuda, iudae, iudam *Mt.* i. 2, *Mc.* iv. 3, *Lc.* iii. 32, xxii. 48

etc.; *sed ioda* *Lc.* iii. 26 (*cum gr. NBL etc.*); *iudeae pro iudae u. Mc.* vi. 3, *Ioh.* xiii. 26.

L.

lamech *Lc.* iii. 36, *cf. p.* 40; **lamec** QTW, **lamach** F, **lameth** J e; *gen. lameci a.*
lazarus *Lc.* xvi. 20, 23, 24, 25, *Ioh.* xi. 1, 2, 5, 11, 14, 43, xii. 1, 2, 9, 10, 17; **latzarus** *semper* D, **eleazarus** C (*et hel.*) T *Lc.* xvi. 20, 23; *cf. pp.* 296, 297, 501, 704.
lebbeus et -aeus *Mt.* x. 3 d f, *Mc.* iii. 18 *uett. plur.*; **iebbaeus** *Mt.* x. 3 k.
leui *Mc.* ii. 14, *Lc.* iii. 24, 29, v. 27, 29; *acc. leuin* *Mc.* ii. 14 *fere omnes* (**leui** DG^oW *vg.*, **leuini** V, **leuim** M) *sed leui* *Lc.* v. 27 (*tantum gat. leuinin*), *cf. et pp.* 278, 279, 698.
leuita *Lc.* x. 32, *Ioh.* i. 19, *cf. p.* 492.
loth *Lc.* xvii. 28, 29, 32 (*uide ad u.* 28); *cf. pp.* 298, 299, 701.
lucas *pp.* 269, 270, 271, 272, 274, 275, 306, 307, 483, 697, 702; *acc. lucanum* DGY, **lucan** AH ©JMT, **luca** OX; *abl. lucano* D. *Nomen interpretatur ipse leuans siue ipse consurgens p.* 272.
lysanius *Lc.* iii. 1; **lis** CD^oPHJ MRT, **liss.** Y; **lysin.** G.

M.

maath *Lc.* iii. 26; **mahath** *vg.*, **mahat** f, **maat** B, **manat** J, **naath** T; *gen. maathi* D, **maatha** F^{mo}.
magdalene *Mt.* xxvii. 56, 61, xxviii. 1, *Mc.* xv. 40, 47, xvi. 1, 9, *Lc.* viii. 2, xxiv. 10, *Ioh.* xix. 25, xx. 1, 18; *-nae codd. mult.*, *-na maxime* KLR; **magdele** *Ioh.* xix. 25 E, **mandalene** xx. 18 O.
magedan *Mt.* xv. 39; **magidan** L, **mageda** Y.
maggatras (*latro*) *Lc.* xxiii. 32 l.
malachiel (*propheta*) *p.* 272 C, **malacias** T.
malchus *Ioh.* xviii. 10; **malachus** a e ff₂.
malelehel *Lc.* iii. 37 *u. ad loc. et g¹ p.* 40.
manasses, -sen *Mt.* i. 10; *item mann.*, **manasen**, **manassem**, **mannes**.

marcion (*hereticus*) *pp.* 490, 491; **martion** *cod. reg. suet.*, **archinon** T.
marcus *pp.* 171, 173-175, 186, 187, 189, 268, 692; **marchus** CT *Par. Lat.* 6¹.
maria *Mt.* i. 16 *et saepe, non fluctuat, nisi quod interdum gen. marie inuenitur et* *Lc.* ii. 34 **maria** *pro mariam* H.
martha *Lc.* x. 38, 40, 41, *Ioh.* xi. 1, 5, 19, 20, 21, 24, 30, 39 (45), xii. 2; **marta** *fere semper* T, *interdum* CHOZ*; **matha** *semel* B*, *cf. et pp.* 288, 289, 699.
mathusale *Lc.* iii. 37; **matu.** *codd. pler.*, **matthu.** AO*Y(Z); **mathusale** *et matusala* *g¹ p.* 40 *et mathusalam* Sangall. 49.
matthan *Mt.* i. 15, *codd. ad* *Lc.* iii. 29; *uide ad locc.*
matthat *Lc.* iii. 24, 29; *uariant multum codd. u. ad locc.*
matthata *Lc.* iii. 31; *u. ad loc.*
matthathias *Lc.* iii. 25, 26; **mathathias** C, **mathathias** D^oFR TWY, **mattathias** VZ^o, **matathias** KW, **matthathias** G, **matthias** BO*, **mattathias** O^o, **matath** Z^o, **mathath** Q, **matthianus** ff₂.
mattheus *Mt.* ix. 9, x. 3, *Mc.* iii. 18, *Lc.* vi. 15; *codd. plur. habent mattheus uel matheus*; **matthaeus** BQW(JP); **matteus** D; *cf. pp.* 15, 17, 18, 19, 38-41, 170, 676, 677, 680, 681.
melcha *codd. ad* *Lc.* iii. 31; *u. ad loc.*
melchi *Lc.* iii. 24, 28; **melci** HT.
melea *Lc.* iii. 31; **mele** f, **melsiua** ff₂.
menna *Lc.* iii. 31; **menan** KW, **maenan** V, **mainan** f, **enam**, **enan**, **aenam** *uett.*
messias *Ioh.* i. 41, iv. 25; **mesias** E, **misias** R, **missias** F^oR, **myssias** D.
moses *scribimus semper cum codd. opt.*; *sed codd. plur. habent moyses*: *item moyses saepius in* ΔE^oPLRTW, **mosses** L *Mt.* viii. 4, **myses** D *Mc.* i. 44 *sed plerumque mōy*; *dat. et gen. moisy* T *Ioh.* v. 46, **mosy** C *Ioh.* v. 45, ix. 28.

N.

naasson *Mt.* i. 4, *Lc.* iii. 32; *item naason*, **nahasson**, **nason**, **nasson**.
nachor *Lc.* iii. 34, *cf. et p.* 40.

nagge *Lc.* iii. 25; *item nag.*, **nasg.**, **magg.**, **nan.**, **nanc.**, *u. ad loc.*
naim *Lc.* vii. 11; **naym** C, **naumim** Q, *cf. p.* 698 **nahim** *Par. Lat.* 6¹.
nathan *Lc.* iii. 31 *cf. p.* 270; **natham** D^oPQYZ, **natha** F^o, **natam** Q, **nathan** H^oO, **mattan** q. **nathanahel** *Ioh.* i. 45-9, xxi. 2, *cf. p.* 703; **natanahel** *maxime* ©JZ, **nathanael** *maxime* DEFG W *vg.*, **nataanael** *et natael* T, **nathahel** R.
naum *Lc.* iii. 25; **naum** D^oQ^oR, **nahum** C, **natum** e, **anum** ff₂.
nazarenus *Mt.* xxvi. 71, *Mc.* i. 24, x. 47, xiv. 67, xvi. 6, *Lc.* iv. 34, xviii. 37, xxiv. 19, *Ioh.* xviii. 5, 7, xix. 19; *item nazarenus* E *ter*, **natzaenus** D *bis*, **nazaraenus** J *Ioh.* xix. 19, **nazoreus** X *Mt.* xxvi. 71.
nazareth (*graei uariant inter Naṣapēth et Naṣapēr*) *Mt.* ii. 23, iv. 13, xxi. 11, *Mc.* i. 9, *Lc.* i. 26, ii. 4, 39, 51, iv. 16, *Ioh.* i. 45, 46; **nazaret** *interdum* CDGTYZ, **naszareth** E *ter*, **natzaeth** D *Lc.* ii. 51, **nazara** e *Ioh.* i. 45.
nazareus *Mt.* ii. 23 *codd. paene omni.* (*sed gr. Naṣapaṓs*) *uide etiam ad* *Mt.* xxvi. 71, *Mc.* x. 47; **nazaraeus** *vg.*, **nazoreus** Z *Mc.* xiv. 67, *cf. uett. Ioh.* xix. 19.
neman *Lc.* iv. 27, *cf. p.* 278; **nema** Y, **neeman** T, **neaman** H*, **naaman** H^oW *vg.*

nepthalim *Mt.* iv. 13, 15 *codd. plur.*; *item nepthalin*, **nephtalim**, **neptalim**, **nephthalim**, **nephthali**.
neri *Lc.* iii. 27, **nerim** f.

nicodemus *Ioh.* iii. 1, 4, 9, vii. 50, xix. 39, *cf. et pp.* 494, 495, 498, 703, 704; **nichodemus** *maxime* F^oWZ, **nycodemus** E, **nichodimus** C, **necodimus** D (*R semel*), **nico-** **dimus** *maxime* KR.

nineuitae *Mt.* xii. 41, *Lc.* xi. 30, 32; *item neneuit*. X^o, **nenuit**. X*, **nineuet**. M, **niniuet**. E, **niniuit**. H^oJPW *vg.*, **ninneuit**. T, **ninuuet**. DR, **ninuuit**. DLK.

noe *Mt.* xxiv. 37, 38, *Lc.* iii. 36, xvii. 26, 27, *cf. pp.* 40, 298, 299, 701; *gen. noae* GR.

O.

obed *Mt.* i. 5, *Lc.* iii. 32; *item iobed*, **iobeth**, **obed**, **obeth**.
oliueti (*mons*) *Mt.* xxi. 1, xxiv. 3,

xxvi. 30, *Lc.* xix. 29, 37, xxi. 37, *Ioh.* viii. 1; olibet. BOT, holibet. et holiuct. C, oliet. et oleuet. R; oliuarum *saepe de d*, et *acc.* oliuetum *a cff₂ q r s*.
ozias, oziam *Mt.* i. 8, 9; *item* iozias, -am, ozyas, -am.

P.

papias *pp.* 490, 491.
pathmos (*insula*) *p.* 272 CT, 486; phatmos O.
petrus *Mt.* iv. 18 et *saeptius*; *non uariat*.
phalec *Lc.* iii. 35; *uide ad loc.*, et *ad p.* 40.
phanuel *Lc.* ii. 36; *item* fanuel, phanuhel, fanuhel; *gen.* fanuelis T.
phares *Mt.* i. 3, *Lc.* iii. 33; *item* fares, fhares.
pharisaeus *Mt.* iii. 7 et *saeptius*; *item* farisaeus, fariseus, farissaeus, farisseus *maxime in codd. Britannicis*, fharisaeus V *Mt.* xxii. 34, pariseus in LR, *Mt.* ix. 34, xvi. 12, *Mc.* vii. 1, 3, *Lc.* xi. 37; pharisaeus Y *Ioh.* ix. 13, pharesaeus in G, *Mc.* ii. 16, vii. 1, 5, viii. 11, *Lc.* vi. 7, vii. 39, xi. 53, xiv. 3, xix. 39, pharisa R *Lc.* xviii. 10, phariseus *maxime in CW*, pharisseus *maxime in DLQ*.
philippus *Mt.* x. 3, xiv. 3, xvi. 13, *Mc.* iii. 18, viii. 27, *Lc.* iii. 1, vi. 14, *Ioh.* i. 43, 44, 45, 46, 48, vi. 5, 7, xii. 21, 22, xiv. 8, 9; *item* filippus *maxime in D sed etiam in T*, fillippus R, philippus P, philippus DLRV, phillippus E, philippus et phylippus C, pilippus P LR, pilipus LR, pphilippus W; *uoc.* philippee E.
pilatus *Mt.* xxvii. 2 et *saeptius*; *pyl.* *maxime in CDΔEPLR*; *Ioh.* xix. 38 pitatus G, palatus M.
pontius *Mt.* xxvii. 2, *Lc.* iii. 1, ponc. W.
pontus *pp.* 490, 491.

Q.

quirinus *Lc.* ii. 2; quirnus L; *sed cyrinus codd. mult.*, ciri. RTW, cyre. G, cyrenius d.

R.

rachab *Mt.* i. 5; *item* raab, racab, rahab.

rachel *Mt.* ii. 18; racel T, racheal L.
ragau *Lc.* iii. 35, *cf. p.* 40; ragauh C, raugau R, nagau D r.
rama *Mt.* ii. 18; rhama B.
resa *Lc.* iii. 27; ressa Q, rassa R, sarec e.
roboam *Mt.* i. 7; *item* rohobam, roboas, robuas.
rufus *Mc.* xv. 21, ruff. DL.
ruth *Mt.* i. 5.

S.

sadduceus *Mt.* iii. 7, xvi. 1, 6, 11, 12, xxii. 23, 34, *Mc.* xii. 18, *Lc.* xx. 27; *item* sabducaeus J *Mt.* xvi. 6, saddoceus L *Mt.* iii. 7, sadducaeus E *saepe*, saduceus *maxime in CP*, saducaeus RY (*bis*), saduceus *saepe* DL RW.
saddoc *Mt.* i. 14; *item* saddoc, saddoch, sadōc, sadoch.
salathiel *Mt.* i. 12, *Lc.* iii. 27; *item* salatheil, salathel, salathihel, salatiel, salatihel.
sale *Lc.* iii. 35; sala Q, salec b, salath g₁, et *Sangall.* 49 *ad p.* 40.
salim *Ioh.* iii. 23.
salmon *Mt.* i. 4, 5, *Lc.* iii. 32; *item* salamon, salmo, salomon.
salome *Mc.* xv. 40, xvi. 1; solom. PLMR; *item* -mae *codd. mult.*
salomon, -nem, -nis, -ne *Mt.* i. 6, 7 et *saeptius*; *item* salamon, solomon *Mt.* xii. 42 *etc.*, et salomine *Lc.* xi. 31 Z.
samaria *Lc.* xvii. 11, *Ioh.* iv. 4, 5, 7; *non uariat*.
samaritanus *Mt.* x. 5, *Lc.* ix. 52, x. 33, xvii. 16, *Ioh.* iv. 7 a ff₂ l, 9, 39, 40, viii. 48; -thanus *fere semper C*; *item* samarites e; *fem.* samaritissa b.
sappurim *Ioh.* xi. 54 d.
sareptha *Lc.* iv. 26; -aptha HJ, -apta C, -abta T, -epta DPF M'Q, serepta G, sirepta R, serapta A *p.* 278.
satanas (sathanas *fere semper C W*) *Mt.* xii. 26, *Mc.* i. 13, iii. 23, 26, iv. 15, *Lc.* xi. 18, xiii. 16, xxii. 3, 31, *Ioh.* xiii. 27; satenas *Mc.* viii. 33 L.
uocat. satana, *sed* satanas *Mt.* iv. 10, *codd. ad Mt.* xvi. 23, *Mc.* viii. 33.
accus. satanan *uide Mt.* xii. 26, *Mc.* iii. 23, *Lc.* x. 18; *sed* -am *vg.*, et *interdum codd.* CJXY.

satanas: *acc.* satan *Mc.* iii. 23 L, *Lc.* x. 18 T, *cf. Mc.* iv. 15 Z*.
scariotes: *hoc nomen cum declinatur apud Hieronymum casu recto scariotes (uel -tis Mc. xiv. 10, Ioh. xii. 4, xiv. 22) scribitur, et genetiuo scariotis, ut bonis etiam auctoribus inuenimus* Herodes -is (et *vg.*), Orestes -is, Mithridates -is; *cf. F. Neue 'Formenlehre der lat. Spr.'* i. *p.* 344, § 88; Bootes, Bootis *legitur apud Auienum*.
Hanc formam edidimus Mt. x. 4, Mc. xiv. 10, Ioh. xii. 4, xiii. 2, 26, xiv. 22; sed forma indeclinabilis Hebraica semper scribitur scarioth = שריון *cf. Neubauer 'Géogr. du Talmud'* *p.* 171: *quod edidimus Mt. xxvi. 14, Mc. iii. 19, xiv. 43, Lc. vi. 16, xxii. 3. Formae Iscariotes uel Iscarioth plene scriptae, rarissime in codd. manuscriptis apparent, ut in D Iscarioth Mc. xiv. 43 (isc.), Lc. vi. 16, Ioh. xii. 4, Iscariotha Mt. xxvi. 14, Iscariothis Ioh. xiii. 26, xiv. 22; sed* *5th SC semper habent* Iscariotes -tis *etc.*, *numquam* Iscarioth (*inueniuntur etiam a caryoto d cum D⁹⁷, Ioh. xii. 4, xiii. 2, 26, a caryotha e Ioh. xiii. 2, a scaryotes d Ioh. xiv. 22*). *Graeci (excepto D) Ἰσκαριώτης, Ἰσκαριώθ semper habent; cf. Ἰσραήλ et srahel C, srlh TZ etc. uide ad Mt. ii. 6.*
sem Lc. iii. 36, cf. p. 40; *seth e.*
semei Lc. iii. 26; semey C, symei JQ, semeia a, semein b e.
seruch *Lc.* iii. 35, *cf. et p.* 40; seruc R, sarug *vg.*
seth *Lc.* iii. 38, *uide et p.* 40; setth et sedth H, set Q; *sem l.*
sichar *uide ad Ioh.* iv. 5.
sidon *Mt.* xi. 21, 22, xv. 21, *Mc.* iii. 8, vii. 24, 31, *Lc.* vi. 17, x. 13, 14; *syd.* *maxime in CDEΘ*, sodonem *Mc.* vii. 31 H et sidoniam R, *cf. Lc.* iv. 26 *ubi AY habent sidon (sy. A) pro sidonia*.
sidonia *Lc.* iv. 26: *syd. codd. aliq.*
siloam *Lc.* xiii. 4, *Ioh.* ix. 7, 11, 15 b r, *p.* 293 J, 501 D *etc.*, 703; syl. EΘ, syloham C, siloam R, syloia D, siloa KMTVWZ, siloe *vg.*; *gen.* -ae *plur.*, -e ELJTV W *vg.*, syloe DW, syloae CD.

- simon *Mt.* iv. 18 *et saepius*;
 symon *inuenitur in codd.* BC
 (*fere semper*) DEPHJMQR TV
 WXY; semon *L. Mc.* i. 29.
 sion *Mt.* xxi. 5, *Ioh.* xii. 15; syon
 CDT.
 sodoma, -i *Mt.* x. 15 (*zodom.* L),
 xi. 23, 24, *Lc.* x. 12 (*psodom.*
 C, *sodomitae cor. uat. mg.*), xvii.
 29.
 susanna *Lc.* viii. 3, *suss.* D.
 symeon *Lc.* ii. 25, 34, iii. 30, *cf.*
pp. 276, 277, 697; *sim. maxime*
 PHILTWY *vg.*, *sem.* DQR *et*
semion D, *symon* M; *syma* b.
 syria *Mt.* iv. 24, *Lc.* ii. 2; sir. DEP
 LMQRT.
 syrophoenissa *Mc.* vii. 26; syro-
 phen. CDOKVX*, *siroph.*
 MW, *syraphoen.* Z*, *syrophyn.*
 O, *sirophin.* PR (-isa), *sirofen.*
 T, *sero poecisa* L; *cf. p.* 694.
 syrus *pp.* 269, 271, 272, 278, *Lc.*
 iv. 27; *sirus* PTY.
 T.
 thaddeus *scribimus cum codd.*
plur. *Mc.* iii. 18, -daeus *Mt.* x. 3;
item scribitur taddeus *et* -aeus,
 tatheus, tattheus, thadens, that-
 heus, thatdaeus.
 thamar (*ṭāmār*) *Mt.* i. 3.
 thara *Lc.* iii. 34, *cf. et p.* 40;
 tara Z, iara e.
 theophilus *Lc.* i. 3 *cf. p.* 274;
 theophyl. C, theofyl. F, theofil.
 ABPLMORZ, teofil. T, teo-
 phil. DK.
 thomas *Mt.* x. 3, *Ioh.* xi. 16, xiv.
 5, xx. 24, 26, 27, 28, xxi. 2, *pp.*
 505, 506; *tomas saepe* HT; *acc.*
thomam, sed -an Mc. iii. 18 Z*,
Lc. vi. 15 *codd. mult.*
 tiberias *Ioh.* vi. 1, 23, xxi. 1;
item tyber. EPHOW, tibir. DR,
 tybir. D, teber. O, thiber. P;
gen. tiberiadis, *sed -iades* FR,
 -idianis E.
 tiberius *Lc.* iii. 1 (*casu gen.*);
 tyb. WZ, tiberi BL, tiberis R;
cf. cap. in Lc. pp. 276, 697.
 timaeus *Mc.* x. 46; thim. BGΘ;
 timeus LQRWZ, thimeus D;
cf. pp. 695.
 trachonitis *Lc.* iii. 1; tracon. PH
 LMORT, thracon. F.
 tyrus *iisdem locis ac sidon g. u.*;
 tirus *maxime* FLRTW *sed et*
 thirus *et thyrs* R.
 U.
 uria *Mt.* i. 6, huria C.
 Z.
 zabulon *Mt.* iv. 13, 15; zabilon L*.
 zaccheus *Lc.* xix. 2, 5, 8, *cf. pp.*
 300, 301, 701; *saccheus* Y,
sacheus D, *zacheus* BDEPGIK
 VW, *zacceus* T, *zacchaus* HJ5,
zachaeus HSC, *iacheus* R; *item*
uoc. *zache* EP, *zacce* T, *iache*
 R, *zaccheae* CGIO, *zacheae* B.
 zacharias, -iae *etc. Mt.* xxiii. 35,
Lc. i. 5, 12, 13, 18, 21, 40, 59,
 67, iii. 2, xi. 51; *amant* *zacch.*
 FCPHJKOVZ, *zacc.* P*OT;
sach. DL *et Ioh.* xii. 14 δ. *Uide*
et pp. 171, 272 Θ, 274, 697.
 zara *Mt.* i. 3, *item* *zarad, zaret, zaram.*
 zebedaes *Mt.* iv. 21, x. 3, xx. 20,
 xxvi. 37, xxvii. 56, *Mc.* i. 19, 20,
 iii. 17, x. 35, *Lc.* v. 10, *Ioh.* xxi.
 2; *item* *zebedeus saepe*, *zebadeus*
 X *Mt.* iv. 21, *zebaedaeus* FVZ,
zebaedens BPMXZ, *gen.* *sebe-*
daei Δ *Ioh.* xxi. 2, *zebezeus p.* 686.
 zelotes *Lc.* vi. 15; -tis DGX,
scelutis E *ad Mt.* x. 3.
 zoatham (*latro*) *Mc.* xv. 27; *cf. Lc.*
 xxiii. 32 l.
 zorobabel *Mt.* i. 12, 13, *Lc.* iii.
 27; *item* *hiorab.*, *iorob.*, *sorba-*
biel, *sorobabel*, *sorobabel*, *zora-*
babel, *zorbabel*, *zorbba*, *zorob-*
babel.
 zozes *Lc.* iii. 28 ff₂.

Restat ut Deo gratias maximas agamus qui operi huc usque finito benedic-
 tionem suam benignissime concesserit. Societas nostra integra et amantissima
 permansit, sed cum iudicium commune maneat laboris pars maior in collegam
 iuniorem transiit, qui Oxoniam reuersus his et similibus studiis se totum
 tradidit.

Sarisburiae,
 in festo Paschae
 a. d. M.D.CCC.LXXXX.VIII.

THEOLOGY LIBRARY
 SCHOOL OF THEOLOGY
 AT CLAREMONT
 CALIFORNIA

440 188

BS1975 1889 / vol 1
Bible. N.T. Latin. Vulgate. 1889.
Nouum Testamentum Domini nostri Iesu Ch

BS
1975
1889
V.1

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

440188

